BOSTON
MEDICAL LIBRARY

IN THE
Francis A. Countway
Library of Medicine
BOSTON

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Open Knowledge Commons and Harvard Medical School

Petri Andreae

MATTHIOLI SENESENSIS

Serenissimi Principis Ferdinandi
Archiducis Austriae &c.
Medici,

COMMENTARII SECUNDO AVCTI,

IN LIBROS SEX PEDACII DIOSCORIDIS
ANAZARBEI DE MEDICA
MATERIA.

Adiectis quàm plurimis plantarum, & animalium imaginibus
quæ in priore editione non habentur,
eodem authore.

*HIS ACCESSIT EIVSDEM APOLOGIA ADVERSUS
Amathum Lusitanum, quin & Censura in eiusdem enarrationes.*

VENETIIS,

Ex Officina Erasmiana, Vincentij Valgrisiij.

M D LVIII.

Petrus Andreas

MATTHEI SENESSI

Serenissimi Principis Ferdinandi
Archiducis Austriae &c.
Medici

COMMENTARIUM SECVNDO AVCTVM

IN LIBROS SEX PEDICVM DIOSCORIDIS
ANASTASII DE MEDICA
MATERIA

Adiectis quam plurimis plantarum, & animalium imaginibus
que in prioribus editionibus non habebantur,
eodem auctore.

HIS ACCESSIT EIVSDEM APOLOGIA ADVERSVM
Falsarium Testimonium, quod & Confessio in eiusdem contritione.

VIN. CENT.

NEVETIS

Ex Officina Emmanu. Vincenti (Vindob.)

M D C LIII

S E R E N I S S I M O A C P O T E N T I S S I M O

P R I N C I P I F E R D I N A N D O

R O M A N O R V M , P A N N O N I A E ,

E T B O H E M I A E , E T C . R E G I ,

I N F A N T I H I S P A N I A R V M , A R C H I D V C I

A V S T R I A E , D V C I B V R G V N D I A E , E T C .

Comiti Tyrolis &c. Domino suo

clementissimo.

V M vniuersam medicinam non modò vetustissimi quique scriptores, Serenissime Rex FERDINANDE, sed recentiorum quoque plerique Dijs immortalibus acceptam referant, eamque ob id non immeritò scientiam antiquissimam, celeberrimam, & diuinam existiment: tum eam præcipuè illius partem, quæ medicamentorum doctrinam pertractat, dignam esse censent,

quæ Dijs ipsis accepta referatur, & planè diuina habeatur. Non enim fieri posse putant, ut homo ipse per se abditas stirpium, aut animalium, aut fossilium naturas facultatesque inuestiget, adipiscatur, & perspectas habeat, nisi eas primùm à maximo omnium rerum opifice fuerit edoctus. Quamobrem non desunt probatissimi authores, qui reiectis nugis poëtarum, & aliorum, qui fabulosè de medicinæ inuentoribus scripserunt, certò credunt, ac rationibus comprobant, Deum opt. max. plantarum & reliquarum rerum omnium, quas terra procreat, facultates Adæ primo humani generis propagatori indicasse, eique illarum cognitionem infudisse, simulatque illi è terra conformato, vitæ lumen inspirauit. A quo subsequutam ætatem uolunt, rerum omnium notitiam hausisse, ac subinde, industria adauxta, res altius diligentiusque exquirere cœpisse: ita ut hinc primùm rei medicæ plurimum cognitionis ac ornamenti accesserit. Quod cùm postea animaduertissent innumeri sapientes uiri, nouisséntque maximam esse huiusce facultatis præstantiam atque utilitatem, eius uoluptate capti, ipsi etiam rei herbariæ, & cæteris, de quibus illa tractat, inuestigandis ac cognoscendis studium impenderunt. Id quod abunde testantur Pythagoras, Aristoteles, Theophrastus, Democritus, Zoroastres, Xenophon, Amphiloehus, Athenæus, Philisthenes, Apollodorus, Aristander, Hipparchus, Aristomachus, Bion, Agathocles, Diodorus, Diocles, Carystius, Epigenes, Euagoras, Praxagoras, Crateuas, Erasistratus, Metrodorus, Nicæsius, Pamphilius, Mantias, Herophilus, Hippocrates, Dioscorides, Galenus, Plinius, & alij antiquorum plurimi, quorum nomina, ne longior

Epistola

sim, quàm deceat, consultò prætereo. Si siquidem nobilitate ac iucunditate huius scientiæ ducti, studio item posteritatis iuuandæ, & perpetuæ sibi conciliandæ famæ, non dubitarunt varijs sese uitæ periculis committere, dum permultas ignotas peragrarent regiones, vt ueram legitimamque simplicium medicamentorum cognitionem consequerentur. Porro quòd plantarum peritia, aut inuentio, præter eam quam maximam secum adfert voluptatem & vtilitatem; gloriam quoque & laudem pariat sempiternam, nouerunt non tantum vniuersi orbis sapientes, diligentissimi rerum indagatores, sed summi etiam ac potentissimi reges. Quippe illorum claritatem, quæ hinc potissimum ortum habuerat, admirati, rati in hac antiquissima facultate summum splendorem, singularemque præstantiam esse, tantum otij ac studij ad eam percipiendam, & illustrandam contulerunt, vt eorum plerique de plantarum historia & viribus libros condiderint. Nonnulli generosa antidota composuerunt, vt ita suæ, & aliorum mortalium vitæ vsuique consulerent. Alij etsi ex rebus consilio & armis præclare gestis se illustres reddidissent, cum tamen illustriores effici se posse cernerent, si clarissimam stirpium facultatem ipsi quoque suo essent studio prosecuti, è remotissimis terrarum regionibus raras nobilesque plantas ingenti pecunia conquisitas, ad se transferri curarunt, ut certam ac veram earum historiam describerent. Neque illud certè hos latuit, quòd si hac in re studiosè diutius versati, egregium quicquam inuenissent, aut scriptis tradidissent, suum nomen esset nullis nõ seculis celebre duraturum. quandoquidem herba, quæ singulis annis reuiuiscunt, repullulant, & reuirescunt, eos perpetuò in hominum memoriam reuocant, qui illas inuenerunt, uel de ipsarum historia & viribus aliquid posteritatis memoriæ prodiderunt. Qua in re eos minimè deceptos comperimus. nam satis persuasum est omnibus, Gentianam herbam à Gentio Illyriorum rege inuentam, ab eo quidem appellationem mutuata esse, illi uerò claritatem, & immortalitatem retribuisse. Similiter Lysimachia (vt Plinius est author) Lysimachum Macedonia regem, qui eam inuenit & nominauit, perpetuis laudibus celebrat. Scordium item, Mithridatem magnum illum Ponti regem, à quo Mithridatiæ herbæ nomen accepit: quin & Eupatorium, eundem Eupatorem cognominatum, à quo herbam hanc inuentam & dictam esse volunt, nominis æternitati commendat. Clymenos præterea herba Clymeno regi inuētori suo, Euphorbium Iubæ Mauritanorum, Telephium Telepho Mysiæ regibus, Echium & Anchusa Alcibiadi Atheniensium duci, famam largiuntur æternam. Hinc etiam clarent, Attalus Pergami, & Euax Arabum reges. siquidem hic de simplicium medicamentorum viribus ad Neronem Imperatorem multa conscripsit: ille uerò, dum plura (vt Galenus perhibet) aduersus venena, & animalium virus eiaculantium ictus conficeret antidota, plurimum laboris insumpsit, vt legitimas plantas nascercetur. His accedunt Archelaus Cappadociæ, Masinissa Numidiæ, Agamemnon Argiuorum reges, quorum nomina nulla vetustate extingui poterunt, ob eam quam in cognoscendis prodendisque stirpibus

Nuncupatoria

ſtirpibus curam ac diligentiam adhibuerunt . Omittam Philometora , Hieronem , & alios plurimos magni nominis reges , ne verbosius , quàm oporteat , rem hanc proſequi videar , qui uel ipſi ex hoc immortalem gloriam retulerunt , quòd rei plantariæ ſtudioſi extiterint , in eaque de poſteris præclare ſint meriti . Sunt etiãnum poëtæ quàm plurimi , in quorum poëmatibus Sole clarius lucet , rem herbariam & antiquam fuiſſe , & ſemper laudibus decantatam . qua in re & ipſi nedum inſigne , ſed etiam perpetuum nomen ſibi cõciliarunt . Ex Græcis quidem produntur Orpheus , Muſæus , Heſiodus , Homerus , Alcaus , Rufus Ephēſius , quem teſtatur Galenus , libros quinque de herbis , verſibus ſcripſiſſe . ex Latinis autem ſunt Vergilius , Ouidius , & Aemilius Macer , qui plura de plantis notatu digna , & nunquam interitura , carminibus cecinerunt . Herbarum gloriam mulieres quoque affectaſſe , & affectas eſſe , ut quæ multum curæ ac ſtudio earum viribus inueſtigandis impederint , non modò poëtæ , ſed etiam hiſtorici tradunt . Etenim ob id Circen , à qua Circea herba dicta eſt , poëtæ Solis filiam fuiſſe fabulantur . Sed hæc re vera eam demum exquiſitam herbarum notitiam adepta eſt , ut non temerè ob eius admirabilia facta illis ſeculis diuina potius , quàm humana ſit habitata . Talis quoque Medea fuit , quæ tantam herbarum notitiam habuit , ut cùm compoſitis ex ijs medicamentis , pluribus ſenectutem retardafſet , Aefonem poëtæ finxerunt ultimo affectum ſenio , ab hac iuuentuti fuiſſe reſtitutum . Helena ad hæc Helenio herbæ , quam primùm , ut quidam uolunt , ſeuit , ſuũ nomen impertita eſt : atque ideo in ea nunc etiam nominatiſſima uiuit . Artemiſia uerò Maſoli Cariæ regis vxor , alioquin præclari nominis mulier , uel ex hoc memorabilis & immortalis reddita eſt , quòd ſuum nomen herbæ inditum reliquerit . Illud inſuper ſatis eſſe poſſet , ut quenque ad plantarum cognitionem capeſſendam inuitaret , quòd hæc rãtum in ſe utilitatis habeat , ut etiam animalia ipſa , natura docta plurimarum herbarum vires cognoscãt , eãſque mortalibus indicarint . Quandoquidem cerui dictamnũ herbam , quòd vulnerati , eius paſtu telum eieciſſent , ſagittarum vulneribus mederi oſtenderunt . Item ceruæ ſeſeli herbam demonſtrarunt : teſtudines cunilam , muſtelæ rutam , accipitres hieracium , columbæ verbenacam , hirundines chelidonium , ciconiæ origanũ , & alia denique animalia alias innumeras herbas inuenere ac moſtrauere . Quocirca ſi ad prædicta mentem animũque homines conuerterent , ſi medicæ materiæ primordia ſpectarent , utpote cùm plantæ ſuis diuinis præditæ viribus , ſtatim ab elementis conditis , è terra emerſerint , nullum mihi dubium eſt , quin omnes faterentur , hanc facultatem antiquitate , nobilitate , & diuinitate ceteras antecellere . Neque ob id ſolũ illi tantum laudis , admirationis , ac gloriæ debetur , quòd eius cognitio iucunda & delectabilis ſit , ſed etiam quia utilis ac neceſſaria exiſtit . Ea nanque ſanitatem (qua nihil homini exoptatius eſſe poteſt) tuetur , varia innumerãque morborum genera fugat , ferarum virus euincit , & venenorum vim demolitur . quinetiam homines in vita diutius ſeruat , & ſæpe deploratos , quorum ſcilicet ſalutis nulla ſpes reliqua eſt , ad vitam reuocat . Quod

cum

Epistola

cum rectè quidem æstimassent Romanorum imperatorum nonnulli (vt libro primo de antidotis testis est Galenus) etsi in republica administranda, & prouincijs gubernandis ac tutandis plurimum essent occupati, eos tamen non mediocre studium tenuit colendæ atque illustrandæ rei herbariæ. Quippe vt legitimas plantas consequerentur, vtquæ veris aromatibus potirentur, in multis ac longinquis regionibus herbarios magnis sumptibus alebant, muneribusque donabant: hac præterea animi inductione, vt inde non minus gloriæ quàm vtilitatis referrent, quòd ita quoque studerent mortalitatem beneficio demereri. Sanè memorabili suorum maiorum exemplo ducebantur, qui non solum exuias regum, quos in bello vicerant, trophæis dicatas, in triumphis portare, ipsosque reges victos ante se ducere solebant, sed etiam peregrinas plâtas, & generosa aromata, quibus raræ præclaræque doctes inerant, in eisdem magno cum honore ferebant. Nec putabant ij, se minorem laudem ac gloriam adeptos esse ex plantis illis, quas postea diligenter suis in hortis ferebant, itémque ex aromatibus, quæ inter sua alia pretiosa reponebant, in suum & aliorum commodum, quàm ex trophæis, simulacris, & arcubus, quæ omnia erigi curabat senatus populusque Romanus in perpetuam rerum gestarum memoriam, & eorum gratiam, qui se tali laude dignos exhibuerât. Magno etiam apud Romanos honore habiti sunt ij, qui de plantarum historia & viribus scripserunt, in quæ hac facultate claruerunt. Argumento satis manifesto, quòd expugnata Carthagine, omnes bibliothecas, quas inuenerant, varijs regibus ac principibus donauerint, præter duo & triginta volumina de re herbaria & agricultura tantum, à Magone Pœno scripta, quæ Romam attulerunt, & vt in Latinam linguam verterentur, mandarunt: tantam nimirum solus cum Romanis iniit gratiam Mago ille rei herbariæ, & agriculturæ peritus. Verum enimvero etsi medica materia nullis olim non seculis celebris, nec solum tractata, sed etiam exculta fuerit, accidit tamen vel regnorum euersionibus, vel seditionibus, & bellis tum civilibus, tum externis, vel grassantis pestilentie sauitia, vel medicorum qui nos præcesserunt incuria, vt tam præclara diuinæque facultas superiori nostro seculo obsoleta, intentata, & inculta iacuerit, adeò vt perpauci reperirentur medici, qui alias ferè plantas, quàm olera, quorum frequens est in cibis vsus, cognoscerent. Qua quidem re animaduersa, complures ætatis nostræ clarissimi viri, & rei medicæ diligentissimi indagatores, Latini & Græci sermonis peritissimi, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicensis, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcellus Vergilius, Leonhartus Fuchsius apud Germanos claræ eruditionis medicus, Antonius Musa in academia Ferrariensi doctrina celebris, Otho Brunfelsius, Iacobus Syluius, Aloysius Mundella, & alij, strenuam nauarunt operam, vt discussa superioris seculi caligine, medicam materiam è tenebris eriperent, & suæ luci restituerent. Quos equidem eo quo potui maiori studio atque industria secutus, cum multis iam annis animaduertissem in vniuersis Italiæ pharmacopolijs cum à seplasiarijs ipsis, tum maximè à medicis huius facultatis ignaris, quàm plurimos

Nuncupatoria

plurimos errores, eosque graues & detestandos, committi in humanæ vitæ discrimen, ac sæpe in eiusdem perniciem, ut illorum errores tollerentur, habita nostrorum pharmacopœorum ratione, quorum pauci satis Latine sciunt, Dioscoridem Anazarbeum & Græcum, & antiquissimum scriptorem, ac in simplicium medicamentorum historia & viribus reddendis facile principem, in Italicam linguam vertendum, & Italicis item commentarijs, ut possem, illustrandum suscepi. In quos utique, quantum ingenio, quantum labore ac cura, quantum denique iudicio consequi potui, contuli, ut legitimas quas puto plantas proderem, meamque similiter de cæteris simplicibus medicamentis proferrem sententiam. Qua in re coacti fuimus non modò seplasiariorum, & medicorum superioris ætatis, qui hanc medicinæ partem neglexisse videntur, errata passim explodere, sed recentiorum quoque, qui tamen materiam hanc diligentissimè tractarunt, opiniones sæpè numero refellere. Nec certè mirum, quòd viri alioqui doctissimi, & summa laude digni impegerint, lapsique fuerint, vel in tanto rerum discrimine vacillantes, vel interdum humana caligine cœcutientes. quod quidem & nobis aliquando accidisse hoc opere non dubitamus. Porro plantarum & animalium historiam latè, quantum res postulare visa est, complexus sum. In viribus autem recensendis, eas cuique plantæ ex Galeno in fine reddidi, eoque ferè semper contentus fui, nisi quando quid ipse prætermisit. Præterea cum plura sint plantarum, aromatum, & aliorum simplicium medicamentorum genera, quæ frequentem in medicina vsum obtinent, partim à Mauritanis, partim ab alijs qui per singulas ætates claruerunt, inuenta, de quibus nusquam, quod extet, meminerunt Dioscorides, Galenus, aliique veterum Græcorum authores, ea omnia nostris commentarijs inseruimus, ipsorumque historiam & vires, ea qua potuimus diligentia, descripsimus. Hoc opus ubi ad umbilicum perduxissem, vel amicorum hortatu edidi, eo in primis animo, ut aliqua ex parte industria mea hominum vitæ prodessem, deque ea bene meritis existimarer. Assecutus hoc sim necne, nostrum non est ferre iudicium. Nisi temerè fortasse à nobis dictum videretur, illud certè testari possem, me ex eo coniecisse non ingratum opus Italis, neque inutile fuisse, quòd paucis post annis tertio, & quarto, & quinto (ni fallor) fuerit excusum & venditum. Adderemque non vulgare de eo doctorum virorum iudicium, ex quo etiam cognoui, me non oleum nec operam planè luisse. Id profectò me mouere debebat, ut si quid de exteris quoque gentibus promereri possem, tentarem, ne viderer in hoc Italis solis natus. Sed illud præterea huc accessit, quòd ex illis etiam aliquos nostris commentarijs, quauis Italicè conscriptis, delectatos esse, ex iisque fructum aliquem cepisse intellexerim. Cuius rei illud mihi satis manifesto indicio fuit, quòd ex recentioribus tam Germanis, quàm Gallis scriptoribus inuenerim, quibus placuit nostras qualescunque sententias interpretari, suisque scriptis interserere, neque eas tantum nobis ingenuè acceptas referre, sed de nobis etiam (quæ eorum fuit humanitas) admodum honorificè loqui. Quorum erga nos voluntatem

Epistola

luntatem vt augerem , & studium omnium externorum si possem adiuuarē, vtquē illis gratiam aliquam rependerem, & cum alijs omnibus inirem, nulla mihi commodior ratio visa est, quàm vt Italicos nostros cōmentarios in Latinam linguam trāsferrem . Hos itaque ut primū potui , Latinos feci , in quibus tamen plura mutauī (quod maxima rei difficultas tulit) plura auxi, & omnia quodammodo illustraui. Adiecimus insuper quàm plurimas plantarum & animalium imagines, quātō fieri potuit diligentius, ad naturæ imitationem expressas, magnis cū laboribus, tum sumptibus : non alia mehercle ratione, quàm vt ijs, qui terras peragrarē non possunt, nec præceptores habent, quasi hortulum exhiberemus, in quo omni tempore, nullo cultu adhibito , viuas ferē stirpiū effigies spectarent . Quinetiam huic secundæ editioni quàm plurimas adiecimus imagines, quæ partim plantas , partim verò animalia non nulla referunt : de quibus præter ea , quæ Dioscoridi tradita sunt in hisce commentarijs peculiariter diseruimus . Aucta sunt vel ipsa cōmentaria innumeris ferē locis , vt facilē conijcent ij, qui diligenter priorem editionem perlegerunt . Enimuero , Serenissime Rex FERDINANDE tanto semper cognoscendæ materiæ medicæ , & iuuandæ posteritatis desiderio exarsī , vt facilē impulsus sim per varias ire solitudines, loca tum amœna, tum horrida perlustrare, & abditas terræ fibras scrutari, vt res ipsas oculata fide cognoscerem . quas modò vel cum vitæ meæ periculo in præruptis montium locis quæsiui , modò in densis & asperis syluis , modò in conuallibus opacis, modò in collibus apricis , nunc in paludibus & lacubus , nunc in fontium & fluminum ripis, nunc in litoribus maris , aliàs in campestribus, aruis, pratis, & vinetis, aliàs in clarissimarum vrbiū viridarijs , aliàs in ruderibus & collapsis ædificijs, aliàs in speluncis & longis terræ meatibus, aliàs in subterraneis metallorum fodinis , & eorum fornacibus . Ex quibus sanē locis plura mecum detuli simplicia medicamenta , quæ ab adulterinis , quorum est in officinis vsus, maximè distant . Nec me certē labores aut pericula deterruissent à magnis longisque itineribus, quòd Galeni exemplo mare traiecissem , & Cyprum , Cretam , Lemnum , Syriam , Aegyptum , aliàsque regiones peragrassē, vt multa præclara simplicia, quæ hodie desiderantur, essem consecutus, ad mortaliū cognitionem & vsum transferēda, nisi meæ animi propensione obstitisent negotia domestica , ægros curandi pietas , & corporis imbecilla satis constitutio, quæ me quidem maris & longæ peragationis incommoda ferre non diu permisisset . His tamē nostris secundis conatibus magnam opem tulerunt (nec enim me pudet verum apertè fatēri) nonnulli huius ætatis medici clarissimi, & rei herbariæ peritissimi, quorū alij plantarum missione, alij consilio , alij rerum inuentarum communicatione , mihi multū profuerunt . Inter quos potissimū non grauarer hoc loco commemorare , si possem illis ex beneficij accepti commemoratione aliquam referre gratiam , Lucam Ghinum Forocorneliensem medicum ingenij & doctrinæ singularis , Pisī magna cum omnium laudē rem herbariam profitentem : item Gabrielem Faloppium Mutinensem , medicum eruditione &

Nuncupatoria

ne & experientia clarum, qui Patauij honoratissimè humani corporis fabricam pariter & materiam medicam profitetur: necnon Andream à Lacuna Secobiensem medicum præstantissimum: præterea Bartholomæum à Maranta Apulum medicum apprimè eruditum: Vlyssè quoque Aldrouandum Bononiensem honestissimi generis, probatæ doctrinæ, & magnæ expectationis medicum. Quibus omnibus eò magis me deuinctum esse intelligo, quòd ij pro sua tantum humanitate ac liberalitate, me, quem non nouerunt nec viderunt vnquam, amore & officio prosequantur: nisi fortè eorum in nos beneuolentia ex eo orta sit, quòd iam aliquam de nobis conceperint opinionem ex nostris Italicis commentarijs. Non defuerunt etiam amicitia & affinitate nobis coniuncti, quorum studio ac diligentia, mihi licuit hoc tempore non aliter peragranti, ex diuersis locis plures plantas consequi, earumque picturas edere. Sed præsertim in hoc pro nobis assiduam nauauit operam Io. Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus spectatæ eruditionis, & magnæ spei iuuenis, qui me in patris loco semper habuit. Et qui ob suam præclaram eruditionem à Serenissima Bohemiæ Regina in sui, & aulae suæ commodum in medicum honorificè ascitus est. Sanè is tum Patauio, tū Venetijs complures stirpes non vulgares ad nos perferri curauit. Adiuuit nos quoque mirum in modum Georgius Liberalis iuuenis artis pingendi peritissimus, qui dum assiduè plantarum & animalium imagines delinaret, nulli quidem labori ac diligentia pepercit. Est præterea summa probitate, & vitæ integritate vir Franciscus Parthinus Roboretanus, cuius egregiæ doctrinæ, singularisque in re medica experientia tanta est apud multos huius ætatis Principes opinio, ut eorum nonnulli, præcipuè verò Cardinales Tridentinus, & Augustanus, cuius aliquot annis Phisicum egit, magnæ sibi laudi duxerint, quòd talem hunc uirum amplissimis muneribus, variisque ornamentis decorauerint. Quo postea factum est, ut nunc in Serenissimi Regis Bohemiæ Medicum meritò euectus fuerit. Est etiam Hieronimus Donzelinus Brixianus, utraq; lingua, eruditione, & iudicio summo clarissimus medicus: qui quidè modis quàm plurimis labores hosce nostros adiuuantes, maximo nobis fuerunt ornamento. Potuissè equidem hæc omnia dissimulare, & mihi soli vniuersam laudem vendicare. sed absit omnis inanis gloriæ cupiditas. Etenim benignum est (ut Plinius in epistola ad Vespasianum scitè inquit) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos proficimus. Cæterum quandoquidem Dioscorides nō modò quinque libris tradidit vniuersam medicam materiam, quæ plantis, animalibus, & metallicis comprehenditur, sed his etiam sextum attexuit, in quo ad mortalis generis vsum de antidotis diseruit, quibus venena omnia arcentur, ac omnium venenosorum animalium morsus ictusque curantur, ideo nos ipsum secuti in hunc quoque commentarios scripsimus, in quos plura regessimus, quæ vitæ hominum profutura speramus. Nam præterquàm quòd improborum veneficorum insidijs pateant cum vniuersum genus humanum, tum maximè reges ac principes, non de-

β sunt.

Epistola

sunt etiam innumera animalium genera, quæ morfu vel ictu homines ex tempore interimunt. Quippe scorpiones, stelliones, phalangia nostris in domibus viuunt oberrantque, quæ animalia cum nullam habeant personarum aut locorum rationem, vbique sese recipiunt, & latebras nidósque parant. quo fit, vt interdum ab hominibus inscientibus molestata, ictu venenum inferant, & ictos in perniciem agant. Latent præterea modò in hortis & viridarijs, modò in vinetis, modò in pratis, aliisque in locis inter flores & herbas, aspidēs, viperæ, & alia venenosa reptilia, quæ vel si tantillum quidem pede premantur, aut excitentur, illicò exitiosum vulnus infligunt: ex quo statim, vel paulò post icti commoriuntur, nisi eis quàm primùm antidotis succurratur. Est & canis, qui etsi homini familiarissimus sit, tamen cum in rabiem agitur, quos momorderit, in horrendum mortis genus plerunque deducit. Quod cum diligenter examinassent rectèque expendissent complures veterum sapientum, quorum superius meminimus, plantarum, aromaticum, & aliorum quoruncunque simplicium medicamentorum vires altius perscrutati, varia aduersus venena & virulentorum animalium morsus antidota composuerunt. Quorum vestigia secutus Mithridates magnus ille Ponti & diuersarum gentium rex, cuius etiam antè mentionem fecimus, cum non magnam satis sibi gloriam ex eo comparasse iudicasset, quòd mortalium solus (vt tradit Plinius) duabus & viginti linguis loqueretur, adeò vt de subiectis gentibus nullum hominem per interpretem compellaret, nec quòd plurimis potitus esset victorijs, ad maiorem adhuc immortalēque suam gloriam medicinæ peculiariter curiosus fuit, & rei herbariæ percipiendæ maximum studium impendit. Quorum vtrunque planè assecutus videtur: nam ex herbarum cognitione antidoti genera inuenit, ex quibus vnum composuit, quod nomen etiam eius retinet, & suum authorem famæ immortalitati consecrat. Huius antidoti vsu adeò corpus suum rex ille firmauerat, tutumque à venenis reddiderat, vt cum ipse vitam finire mallet, quàm Romanorum seruitutem pati, id sapius fertur frustra veneno tentasse. Mithridatem imitatus est Andromachus doctissimus pariter & elegantissimus Neronis imperatoris medicus. Is siquidem theriaces compositionem inuenit, quæ, Galeni testimonio, à venenis seruauit non solum plurimos Romanorum imperatores, ac innumeros principes, sed & alios quosque, qui eam opportunè sumpserunt. quapropter Galeni tempore, ab ipso magnificè ac splendide, ita iubentibus imperatoribus, hæc parabatur antidotus. Præteribo Attalum Pergami regem, de quo etiam à nobis antè dictum est, quem quoniam idem studium tenuit antidota conficiendi, ideo is ab ipso Galeno maximis laudibus celebratur. Veruntamen nostræ hæc ætas ex horum antidotorum vsu non eum fructum neque vtilitatem capit sentitque, quam sensit antiquitas. Nam etsi eorum nomina monumentis tradita habeamus, atque etiam antidota ipsa in seplasiariorum officinis parata reperiantur, non eos tamen effectus virésque hæc præstant, quas suis nominibus

Nuncupatoria

minibus pollicentur, quasque illa præstare veteres memoriæ prodiderunt. Cuius discriminis illud nimirum in causa est, quod plura à nobis desiderantur generosa & pretiosa aromata, quæ legitima ac omnium præstantissima suis antidotis immiscebant Mithridates, Attalus, Andromachus, Galenus, & alij complures veterum: quæque ingenti pecunia, summo studio ac labore, ab Arabum, Aethiopum, Troglodytarum, aliarumque diuersarum gentium regionibus, illius florentissimæ ætatis imperatores Romam adferri curabant. Vbi tamen nemini, præterquam medicis imperatorijs (quod fateatur Galenus) licebat veram ac legitimam theriacen conficere: nisi quis fortè potentiorum fauore, ab Imperatoribus esset ijs præclaris donatus aromatibus. Id quod maximè facit, ne miremur, si theriace nostri vsus, itémque antidotus Mithridatica non perinde pollent viribus, atque earum nomina promittunt, & veterum scripta testantur. At certè in hoc satis infœliciter actum esse constat cum vita hominis, vtpote quæ iacturam fecerit maximorum remediorum aduersus venena, aliæque grauissima incommoda, quibus obnoxia est, ac sæpe affligitur. Quamobrem hac nostra ætate, in qua quidem reliqua ferè omnia in pristinum candorem reduci, & suæ integritati restitui videntur, gloriosus & verè fortunatissimus dici posset summus ille Pontifex, inuictissimus ille Imperator, serenissimus ille Rex, magnanimus ille Princeps, sapientissimus ille cuiuscunque reipub. Senatus, qui proprijs animi dotibus Romanos illos imperatores, & alios potentissimos reges imitatus, nullis sineret se vel sumptibus, vel laboribus grauari, sed omne studium omnem operam, omnem denique suam facultatem adhiberet, vt iamdudum deperdita aromata, quæ omnino nobis defunt ad antidota conficienda, in lucem reuocarentur. Enimuero si horum aliquis id faceret, vel si omnes idem facere contenderent, non suæ tantum & aliorum mortalium vitæ consulerent, deque posteris præclare mererentur, sed præterea hinc famam assequerentur æternam. siquidem beneficium id posteri summa cum laude proprijs authoribus perpetuò acceptum referrent. Equidem si id mihi non licuit, id saltem quod potui, omni studio industriæque mea præstare conatus sum. nam cum viderem huius nostræ ætatis homines in iisdem quæ priscæ, atque etiam in maioribus vitæ periculis versari, nobis tamen deesse vera illa ac generosa veterum antidota, ob ea quæ hodie in ijsce desiderantur legitima ac præclara simplicia medicamenta, tentare volui, possentne ex legitimis quæ habemus, composita fieri medicamenta, quæ illorum vicem pensarent. Feci id quidem magno meo labore, longoque rerum vsu & experientia: sed assecutus sum necne quod contenderam, ignoro. Illud certè fateri possem, ea semper mihi uisa esse longè felicius theriacæ & Mithridaticæ antidoti vires præstare, quàm quæ passim hac tempestate, earundem nomine conficiuntur. Verum non omisi, quin in hoc, sicut in reliquis aliorum potius esset iudicium, quàm meum. quandoquidem eo promerendi animo, quem semper habui, in nostris commentarijs in sextum Dioscoridis li-

β 2 brum,

Epistola

brum, non solum Dioscoridem ipsum, quantum potui, illustravi, sed quædam etiam antidota nobis inuenta descripsi. Cæterum cum veterem & vſitatum ſcriptorum morem ſecutus, patronum quærerem, qui hosce noſtros commentarios ab inuidis, maleuolis, & vitiligatoribus protegeret ac tueretur, cuius item amplitudine, authoritate, & ſplendore maiores illi quodammodo, grauiores, & illuſtriores redderentur, prima omnium mihi occurrit Sereniſſima maietas tua, Potentiſſime Rex FERDINANDE, vt quæ pro ſua ſumma virtute atque immenſa clementia, neminem vnquam iniquè depreſſum non extulerit, aut iniuria aliqua affectum non defenderit. Præterea mihi admodum condecens viſum eſt, vt opus, in quo ea tractatur materia, cuius ſtudio olim reges ſummopere delectati (quod ſuprà retulimus) perpetuum nomen ſibi conciliarunt, non alij quàm Regi dicetur, eiſque præfertim, quem mira naturalis philoſophiæ & rei medicæ voluptas tenet. Quarum facultatum dignitatem & excellentiam quia Sereniſſima maietas tua ſummo ſtudio & amore proſequitur, ideo iure aliquo hos noſtros commentarios illi dedicandos eſſe putaui. Illud quoque me adduxit, vt potiſſimum tuæ Sereniſſimæ maietati eos nuncuparem, quod certò ſciuerim, eam hilari admodum vultu, ſummæque humanitate cuiuſque conditionis hominum munera ſuſcipere: id quod chriſtianæ charitatis, ac religionis maximū præbet indicium. Huc etiam accedit immenſa erga ſtudioſos quoſque Sereniſſimæ maietatis tuæ benignitas, quæ eos perpetuò promouet, fouet, ac tuetur: ſed maximè in medicos, quos ea præ cæteris præcipua benignitate complectitur, vtpote qui diuinam potius, quàm humanam profiteantur facultatem. Quod etiam apud Hebræos teſtatum reliquit Ieſus Syrach diuino ſpiritu afflatus, dum ſic inquit. Ab altiſſimo orta eſt medicina, & à rege accipiet munera. medicamenta de terra creauit dominus, & vir prudens non contemnit illa. diſciplina medici exaltabit caput eius, & in conſpectu magnatum collaudabitur. hæc ille. Porro illud omnibus mirum videri poſſet, quod Sereniſſima maietas tua, etſi in grauiſſimis negotijs, ſui imperij functionibus, & curis dies ferè noctesque verſetur, præfertim cum ea ſola in vniuerſa repub. chriſtiana aduerſus immaniſſimas Turcarum gentes iugiter firmiſſimum ſe ſe offerat propugnaculum; nunquam tamen prætermittere ſoleat, quin ſuccifiuis quibuſdam horis, varijs ſcientiarum ſtudijs vacet. Sed quid plura referam de tanto Rege? cuius nimirum religionem, iuſtitiam, prudentiam, pietatem, generoſitatem, liberalitatem, beneficentiam, humanitatem, ac probitatem admirantur non modò vniuerſæ reip. chriſtianæ principes ac populi, ſed aliæ quoque gentes, quando nullis hominum præconijs præclariſſimæ animi illius dotes ſatis explicari poſſint. Reliquum igitur eſt, vt Sereniſſimam maietatem tuam humillimè rogem, vt hoc ſui mancipij munuſculum, qualecunque ſit, in ſeruitutis meæ teſtimonium lata fronte accipiat, foueat, & tueatur. Id quod eam maximè facturam ſpero. nam ſi munus hoc quaſi chartaceum perpendet, exiguum quidem, nec tanto rege dignum

Nuncupatoria

gnum uidebitur: at si animum donantis respiciet, maximum dicet, atque hoc nomine me (quæ illius erit immensa benignitas) suo fauore complectetur. Quod si ipsa, ut spero, fecerit, præterquam quod quàm plurimos studiosos doctosque viros excitabit, me quidem eò inuitabit atque alliciet, quod maiora fortasse atque exoptatiora, quæ nostra in officina continuè cuduntur, diutius latere non sinam. Quæ si in lucem quandoque prodibunt, ea vniuersa posteritas Serenissimæ maiestati tuæ accepta feret.

Cui non solum hæc, sed & meipsum, & seruitutem meam
dedico, dono, ac voueo. Goritiæ, Calen.

Ianuarij, M. D. LIIII.

Sereniss. Maiestatis tuæ

Mancipium

Petrus Andreas Mat-
thiolus medicus.

PET. ANDREAE MATTHIOLI

ad medicæ materiæ studiosos,

Præfatio.

I V E L L E M eorum morem sequi, qui antequàm opus suum aggredi-
antur, illud in primis profitentur, nihil sibi maiori curæ ac studio esse,
quàm vt vitæ vsuique mortalium consulant, hoc ipse quoque ingenuè
facere possem. Nam ea animi propensione ab ipsa iuuentute, quantum
mihi otij ab artis medicæ exercitatione, & cura familiari impetrare li-
cuit, id totum ad bonorū authorū libros euoluendos, ad simplicium me-
dicamentorum cognitionem assequendam, ac demum ad scribendum
contuli. Qua in re, vt certè apud omnes testatum relinquerem, me hac
mente animoq; elaborasse, vt quantum studio, labore, atque industria
consequi possem, humanæ vitæ prodessem, deq; ea optimè meritis existimarer, Dioscoridi om-
nem meam operam ac diligentia adhibui, vt quantum in me esset, illustrior redderetur, atque om-
nium manibus tereretur. Ad quod ea mihi visa est ratio commodissima, vt ipsum Dioscoridem
in nostram Italicam linguam transferrem, in eumq; commentarios à nobis Italicè item cōscriptos
adjicerem. quòd tunc nos priuatum studium maiorq; cura subiret Italos adiuuandi, quàm cæteros.
Etenim pauci admodum sunt in Italia pharmacopolæ, ad quos tamen potissimum hæc de medica
materia tractatio spectat, qui Latinam linguam norint. Hoc opus, quod summa animi alacritate
susceperam, vbi absoluissem, emisi vel hortantibus amicis, vt quem fructum antea ex meis labo-
ribus mihi proposueram, eum postea mortalibus percipiendum, ac omnibus æstimandum exhi-
berem. Verùm an is talis fuerit, qualis vt esset, contenderam, malim aliorum esse iudicium, quàm
meum. Illud certò scio (si tamen id absque vitio nobis testari licet) à multis in Italia, quorum
iudicium cæteris omnibus antepono, eo animi candore scripta nostra æstimata ac commendata
fuisse, quo ipsi illa scripsimus, atque etiam Italis non inutilia, neque iniucunda fuisse. Quorum
sanè exemplo, deq; nostris commentarijs iudicio non potui non mihi ipsi gratulari, ac omnibus,
quibus illos legendos tradidimus. Accessit interea mihi non minor inde cupiditas externos quo-
que demerendi. eamq; cupiditatem illud auxit, quòd intellexerim ijs pergratum fore, si nostri com-
mentarij Latini fierent. Hac igitur ratione adductus, vt etiam ab externis gratiam aliquam inirem,
vtq; omnibus in vniuersum studio, cura, industriaq; mea prodessem (quod ego quidem antiquum
semper habui, & præcipuum) nostros commentarios ex paruo, quod nobis superest otio, Lati-
nos reddendos atque illustrandos suscepi. Quo in opere quid præstiterim, planè ignoro. vos, in
quorum gratiam, tantum in eo laboris insumpsi, quòd iam absolutum quidem ipsum, sed mihi
non decoctum emitto, legendo iudicabitis. Neque aliud ab omnibus petitem velim, quàm vt hos
nostros commentarios ea animi sinceritate, & æquitate æstiment, qua suos ab alijs æstimari & per-
pendi vellent: vel qua ipsi aggressi sumus illos conscribere. Nam etsi multorum eruditorum sen-
tentias refellere ausus sum, atque non pauca fortasse nimis acriter insequi, corrupta scilicet, quæ in-
doctorum pertinacia nunquam satis explodi possunt; id tamen eo consilio feci, vt quantum inge-
nio perficere, quantum mente elaborare, quantum denique iudicij in re medica ex studijs, labori-
bus, ac vigilijs mihi comparare potui, liberè in publicum ad mortalitatis fructum & vtilitatem
proferrem. Sed certè in hoc longius, quàm statueram, digressa est oratio nostra: eò enim (nescio
quo modo) irrepsit, vt partem aliquam aperirem nostri scribendi instituti. Quod tamen non pror-
sus alienum fuisset, nisi eius consilij ratio cùm alibi, tum præcipuè superius in epistola nuncupa-
toria à nobis latius expostita esset, atque à pluribus, opinor, comprobata, quàm vt hoc loco pau-
cis attingi debuisset. Quare iam ad id nobis accedendum est, quod in primis medicæ materiæ stu-
diosos admonendos esse putamus, vtpote quod nonnihil priuatim ad rem presentis operis facere
videatur. Cùm enim ab eo tria potissimùm comprehendantur, Dioscoridis contextus, nostri in
eum commentarij, & plantarum imagines, de singulis aliqua nobis reddenda ratio est, vt qualem
me in vnoquoque gesserim, quod confitendum sit, non dissimulem. De contextu itaque Diosco-
ridis, quem nequaquam prætermittendum censuimus, ob plures causas, quas hîc referre nimis lon-
gum esset, quæret aliquis, cur Ioannis Ruellij Galli medici eruditissimi interpretationem prætule-
rim, dignamq; existimauerim, quæ præ cæteris in nostris commentarijs legatur; cùm tamen duo
alij viri summi pariter & doctissimi, Hermolaus Barbarus, & Marcellus Virgilius Florentinus in
idem studium nauiter incubuerint. Fateor ingenuè me Ruellij versionem secutum esse, sed non
propterea aliorum præclaros conatus contempsisse vnquam: quin potius vtriusque studium sem-
per admiratum, quippe quòd vterque in eo maximam laudem promeruerit. Illud autem me ma-
gis mouit, vt Ruellium admiserim, quòd eius conuersio omnibus facta sit vulgatio, ac frequen-
tior

tior in studioforum manibus versetur. Adde etiam, quòd hæc communi omnium ferè, medicorum præsertim, iudicio præferatur; cui nimirum nobis quoque libuit subscribere. Non tamen illud me certè latuit, Ruellium nimis fortè in ea religiosum fuisse. quippe qui interdum maluerit ipsum Dioscoridem deferere, quàm Plinium, modò Latini sermonis nitore captus, modò etià rei cognitione incertus. Qua re à nobis perspecta, Ruellij quidem interpretationem recepi, ita tamen ut nonnusquam ausus sim ab eo desciscere, vel vetustissimorum probatissimorumq; exemplarium, & vnius Oribasij codicis fidem secutus, vel certa rei experientia fretus. Eorum autem quæ immutauim, nonnulla obelisco adnotata reliqui, nonnullis etiam signum suppressimus. Sanè plura eiusmodi, pluresq; insuper varias lectiones exhibuissem, si maius otium & tempus nobis superpetisset. quæ tamen, Deo concedente, aliquando ad communem vtilitatem, & ampliorem medicæ materiæ disquirendæ campum, dabuntur. Hinc factum est, ut Ruellij nomen contextui præscribendum non duxerim, ne viderer cum eo nomine conuenire, re autem sæpe ab eo dissentire. Satis enim fore putauim, si hîc studiosos certiores facerem, me Ruellio Dioscoridis conuersionem acceptam referre: si præterea rationem reddidissem, cur illi non semper addictus esse voluerim. Quod quia abunde, ut arbitror, præstitimus, iam ad alterum nobis propositum, quod de nostris commentarijs erat, progrediamur. De quibus profectò mihi melius esset tacere, quàm pauca dicere, si vellem nasutulis & vitiligatoribus occurrere. Frequens nanque hodie est, indiesq; magis pullulat huiusmodi genus hominum in Italia (nescio quid fiat in alijs regionibus) qui nullum in toto uitæ suæ cursu fructum seménue proferunt, alienos tamen auidè carpunt, mox lacerant, & pedibus oberunt. Sed hos nunc missos faciam: alius enim locus, aliud studiorum nostrorum otium postulat, ut cum ijs sermonem conferamus, vel eos ab hac mala mente deterrendi, vel ad sua quoque proferenda excitandi causa. Verùm ad candidos, & æquos, quibus hæc scribimus, nostra sese conuertat oratio. Neminem velim moueat, lectores optimi, nec id à nobis factum quicquam admiretur, si nobis nostris secundo auctis commentarijs, velut & in prioribus, me inueniat plantas aliquas non incognitas prodidisse, tam quarum meminit Dioscorides, quàm quæ à nobis adiectæ sunt, neque tamen earum imagines pictura expressisse. Hoc (mehercule) factum est, non solùm quòd plantæ nobis cognitæ, dum eas depingi curarem, non omnes nobis in promptu essent, sed quòd etiam deessent sculptores, qui pictas iam in tabulis plantas inciderent. His accessit magna negotiorum moles, quæ studia nostra adeò impedierunt, ut nullus ferè fuerit reliquus lucubrandi locus. Siquidem posteaquàm à Serenissimo Romanorum Rege Ferdinando in eius Serenissimi filij Ferdinandi Archiducis Austriæ Medicum ascitus sum, quum non solùm quotidie præter opinionem multa emergant negotia, ut medicis quibuscunque aulicis plurimùm euenire solet, & longa quandoque itinera sese offerant, & bella quò Medicos suos oporteat sequi Principes; factum sanè est, quum hæc omnia exequi me oportuerit, ut hisce negotijs impeditus, non potuerim per omnia, & vobis, & mihi satisfacere. Atqui non nobis parum fecisse videmur, si inter tot aulica, & bellica incommoda, ingrauescente admodum etiam ætate, commentarios nostros vobis nunc damus, non solùm sexcentis ferè locis auctos, sed quàm plurimis plantarum, & animalium imaginibus insignitos, de quibus nos in iisdem commentarijs speciatim diseruimus, quin etiam quibusdam, de quibus egit Dioscorides, quæ in priori editione non habentur. Quæ uerò nunc omisimus cogentibus causis præscriptis, ea fortassè aliquandò prodemus, nisi quid nobis humanitus accadat. Nec pigebit vnquam, si fortè fortuna successiuas aliquas horas nactus ero, quin totum id temporis in uestrum, & totius reipublicæ impendam commodum. Cæterùm, ut de imaginibus quoque seorsum aliquid dicam, equidem aliàs abhorruim ab hoc dicendi genere, ratus neminem vnquam posse ex iconibus tam ueram, & exactam simplicium medicamentorum peritiam assequi, ut eorum uarietas possit vnica pictura comprehendi. Siquidem non ea est pullulanti herbæ facies, quæ adultæ, neque adultæ, quæ iam senescenti. Quòd si eiusmodi herbarum mutationes omnes singulis picturis deberent repræsentari, quis dubitet id opus futurum infiniti laboris, ac immensi sumptus? Verum enim uerò quum uidissem tales aliorum conatus ab omnibus propemodum commendari, atque in dies crescere studium virorum rerum effigies in publicum edentium, ne solus viderer in diuersam ire sententiam, re ipsa tandem melius perpensa, & aliter comperta, ac aliud docente ipsa experientia, nolui huic optimo, & minimè infrugifero deesse studio. Huc accedebat, quod non mediocriter ad hoc me incitaret, Typographi cuiusdam Mantuani vanitas, qui nostris operibus Italicè prius editis furtim quasdam inseruerat imagines minimè à nobis adiunctas, quæ quoduis potius, quàm rem ipsam referrent. Gaudebam id adhuc me superstite contigisse, ut turpem notam falsò mihi iniustam ipse delearem. Ideò ut & aliorum conatus, adiuuarem, & malitiosi huiusce calcographi temeritati occurrerem, ipse quoque experiri volui, si quid hac in re præstare possem, non tantùm, ut mea in medium proferrem, sed & ut de vobis studiosis, si possem, benemerer. Sed quàm res hæc nobis difficilis fuerit, non est, quòd pluribus explicem. omnes enim sciunt, quàm difficilè inueniantur homines, qui res ipsas, ita ut sunt, ad viuum depingant, & qui depictas diligenter insculpant. Quorum maior adhuc inopia est, id quod etiam facilè dijudicabitis studiosi, qui in hoc opere nonnullas effigies affabrè satis, nonnullas uerò non satis solerter sculptas offenditis,

Cornarij opinio explorata.

detis. Sanè quod in rem communem nauare potui, licet illud exiguum esse intelligam, in eo non commisi, ut meum studium, opera, aut diligentia à uobis desideretur. Quid autem profecerim nescio, vestrum erit iudicium. Sed longè aliter quàm nos uidetur fecisse Cornarius, vir alioqui in utraque lingua doctissimus, & qui inter omnes alios fortè singularis haberi uelit. Is enim suo in Dioscoride, quem nunc primùm uertit, & emblematibus quibusdam auxit, non solùm nullas appinxit imagines, sed eos etiam acriter damnat, qui eas suis inferuerunt commentarijs. Sed an liuore potius, uel ratione ductus, uos iudices esse uelim, si quandoque illius boni uiri legeritis præfationem, & eius animum diligenter explorabitis. Nam etsi Galeno dictum sit (id quod & nos ante Cornarium scripsimus) plantarum imagines parum conferre ad earum indagandam cognitionem, non tamen ob hoc accusandi sunt, qui plantarum, & animalium icones in suos conferunt libros. Quippè quoniam nusquàm inuenerim damnasse Galenum platarum imagines, quæ in libris appingi solent, sed eos, qui existimant se rei plantariæ peritissimos euadere posse, non solùm imaginum inspectione, sed & librorum quorūcunque lectione, licet fuerint ij à summis, grauissimisque authoribus conscripti. Quamobrem non parum mirari subit, Cornarium alioqui virum apprimè doctum Galeni verba non modò non intellexisse, sed in reprobum quoque distraxisse sensum. Quod fit, ut hinc facile suspicari quis possit, quòd quum uiderit Cornarius omnium ultimus Dioscoridis interpres, nullum sibi reliquum iam esse locum, quò noui aliquid de plantarum imaginibus afferre potuerit, id sibi consilij ascuiisse, ut eos acriter detestaretur, qui plantarum picturas in suis libris habent, ratus fortassè hoc detestandi genere, non solùm plurimum sibi laudis comparare, sed etiam suum obtegere infortunium, suamque (quod eius pace dicam) in plantarum historia imperitiam. Quæ enim sit alia ratio, cur aliorum damnat industriam? quasi posteris non sit id licitum, ut & ipsi aliquid suo ingenio, & studio excogitènt, quod ab antiquis arte nò sit animaduersum. At nò damnasse Galenum plantarum imagines, nec libros de plantarum historia conscriptos, sed eos, qui horum tantùm inspectione posse quenquam rei plantariæ fieri peritum crediderant, id manifesto fuerit argumento, quòd ipsemet Galenus libro primo de alimètorum facultatibus posteritatis memoriæ prodidit, cum inquit, Comparatos nobis esse hosce libros, ut nobis sint eorum, quæ antè didicimus monumenta, non ut rudes & ignari per illos doctrinam perfectam assequantur. Quòd si qui sint qui præceptoribus careant, uelintque ijs, quæ luculentè ac copiosè sunt scripta diligenter incumbere, magnum indè fructum eos accepturos testatur idem Galenus, præsertim si ea relegere non grauentur. Quibus palàm est longè magis detestandos esse eos, qui clarissimorum hominum laboribus inuidentes, nil aliud, quàm blaterare, ac carpere sciunt, quàm eos, qui reipublicæ commodis semper prodesse cupientes, nil aliud agunt, quàm ut boni semper aliquid, & noui in publicum usum promant. At qua re imagines, & non libros damnauerit Cornarius, cum non minus ex Galeni sententia eorum lectione, quàm imaginum inspectione, quis neutiquam proficere ualeat, non satis animaduerto. Cur tantum laboris, si nihil profuerit, in uertendo Dioscoride adiectis etiam emblematibus incassum suscepit? Hòcne ei erat studium, huncne capiebat animum, ut in uanum laboraret? Porrò nil aliud uobis dandum, dicendumque superest. Spero tamen ab ijs, qui grati sunt (ingratos, maleuolos, ac inuidos nihil sanè moror) me gratiam initurum, quandoquidem mihi communis utilitatis cupidissimo hoc opus non aggrediendi uoluntas defuerit, sed perficiendi facultas, quam tamen omni studio consequi assidue conamur. Bene ualete, & nostra boni consulite.

Cornarius notatur.

Vincentius Valgrifius

Candido Lectori S.

PRAESAGIT mihi animus, candide Lector, multos fore, qui vno ore institutum hoc meum damnent, & iam odiosas eorum voces audire mihi videor, qui coniuratis animis aduersum me nouum querelę genus instituāt, Perperam enim & ineptè me facere, qui hosce Matthioli Commentarios toties excussos, toties interpolatos mutatis non solùm plantarum imaginibus, uerùm etiam additis plerisque rursus in publicum emittam, meque in causa esse, ut studiosi bonarum artium tot illos, & superuacaneos sumptus faciant. Porrò longè satius fuisse, si in aliquot annos editionem distulissem. Quis enim ambigat authorem ipsum hoc temporis spacio plenis (quod aiunt) viribus ad eam rem fuisse accessurum, & summam manum tanquam Colophonem semel absoluto operi impositurum. Nunc verò nihil aliud à nobis agi, quam quòd nouis subindè editionibus eos obruimus, ut eò speciosius ab ipsis pecunias extorqueamus. Hæc & similia de me fortassè aliqui. Quibus quid est quod interim respondeam, nisi quòd conatus hic noster eorum gratia non suscipitur, quos auaritiæ studium transuersos agit? Ab his enim tantum abest, ut lucellum

cellum aliquod expectem, ut si potius illis ultro etiam magnas gratias habiturus, si tabernam nostram nunquam salutarint. Alijs uero, quos insignis animi liberalitas, excellentesque virtutes præ cæteris exornatos reddunt, noster omnis labor, & industria dicata est, neque ulla est res tanta, quam horum causa non & libenter, & studiosè si facturus. Hæc tamen nequaquam eò dixerim, quasi sordidum lucrum communi hominum utilitati præferre uidear velle, id quod à me tantum abest, ut nihil abesse longius possit. Sed ut intelligas studiosè Lector, nullam esse tam modestam felicitatem, quæ malignitatis aculeos effugere possit; quanquam nolim totius defensionis meæ cardinem, ac vim in hoc solo uersari, cum longè aliæ & iustissimæ quidem sint causæ, quæ me ad edendos rursus hosce commentarios induxere. Etenim quis est, qui nesciat, si editionem hanc in aliud tempus reiecissem, euenturum omninò fuisse, ut quàm plurimi studiosi huius artis, (me auctore) iacturam in studijs facerent, præsertim cum abhinc annum nulla exemplaria Venetijs reliqua fuerint; quo tempore confluebant turmatim ad me undique studiosi homines, qui quotidianis propè conuicijs à me eisdem Commentarios efflagitabant. Id quod cum multis alijs exploratissimum est, tum uero uel maximè mihi ipsi satis superque cognitum: qui singulis horarum momenti adeò ab istis exagitabar, ut penè obscuruerim ad eorum querelas. Itaque operæ precium me facturum existimaui, si rursus hosce commentarios excuderem: alioqui videbam mihi eodem tempore duplex crimen sustinendum. Nam & multorum studiosorum animos hac de causa à me alienassem, & rationem nullam habuissem eorum, qui Matthioli commentarios uel non viderunt, uel non legerunt. Quorum alterum priuatis meis rationibus plurimum obfuisse, alterum etiam inhumanum videri poterat, eos scilicet huius lectionis fructu diutius priuari, qui minimè omnium debebant. Quamobrem nullum iam ex studiosis futurum arbitror, qui mihi vitio uertat, quòd hosce commentarios ita auctos, & locupletatos adiectis quàm plurimis plantarum & animalium imaginibus, quæ in alijs editionibus desiderabantur, rursus imprimendos susceperim. Nam cum huius artis cognitio longè, lateque pateat, neque ullis cancellis sit conclusa; non video, cur ei qui in hoc argumenti genere aliquid scripserit, aut lucubrarit, non liceat suo quasi iure quotidie aliquid addere, immutare, inducere, breuiter scripta sua facere meliora; id quod auctorem ipsum in hisce commentarijs fecisse manifestum est. Quinimò ausim hoc planè affirmare, olim permolestum studiosis omnibus futurum, ubi viderint illum alijs studijs impeditum stationem hanc, quam diu tueri cepit, aliquando deferere, neque quicquam amplius in hoc genere meditari, quod in hos commentarios conferat, cum uerisimile sit ipsum & multa & præclara adhuc habere, quæ ad hanc præstantissimam simplicium cognitionem spectent, in qua ille (uti ego ab omnibus doctis passim circumferri audio) non postremum inter alios sibi locum uendicat. Huiusmodi constat multos acerrimi iudicii homines pleraque ex illius commentariis mutasse, & scriptis suis inseruisse, nonnullos etiam ex illius laboribus quosdam ueluti centones confarcinasse: ut uel hinc coniectari liceat, qua eruditione, qua doctrina uir ille polleat. His igitur de causis hunc librum denuò in manus assumpsi, eumque (uti antea dixi) tot simplicium & animalium imaginibus auctum, multoque magis quàm antea locupletatum, typis excudendum censui. Adieciimus præterea tabulam comprehendentem uim & naturam omnium simplicium ad omnes corporis morbos applicatam, ex qua uix dici potest quantum utilitatis & fructus sint studiosi percepturi. An igitur quisquam me reprehendat, quòd hanc prouinciam imprimendi præclari huius operis toties suscipiam? Quòd si iustos iudices sortiri mihi contingat, quique ratione potius quàm liuore & odio moueantur, nihil ad dubito quin omnibus calculis pro me sententiam ferant. Porro quoniam superioribus annis receperam, me in lucem daturum Apologiam Matthioli contra Amatam Lusitanum, unà & Censuras in illis enarrationes, ne fortè quis fidem meam hac in re desideraret, uisum est eam hisce commentarijs adnectere. Quamquam uero auctor semper eo animo fuerit, ut libellus non diuulgaretur, quòd existimaret non esse magnoperè gloriosum (ut ipse ait) uincere eum hominem, qui se iam passim omnibus, ut uerbis ipsius utar, deridendum propinarit, palamque omnibus fecerit impudentiam suam; tamen, ne quis me læsæ fidei reum in iudicio sisteret, nihil non feci, ut auctor precibus meis locum daret. Et iam omni prorsus spe cadere cæperam, nisi acerrimi iudicij homines quotidiano propè conuicio id à Matthiolo efflagitassent. Aiebant illi plurimum referre, ut ea scripta ederentur; fore enim ut hinc omnis posteritas apertè intelligat, non solum quàm ille omni culpa in eo uacet, in quo falsò accusatur, uerum etiam ut Lusitani (uti ipsi addebant) arrogantiam & inuidentiam perspectam & exploratam habeat, cuius exemplo cæteri admoniti ab hac prouincia posthac abstineant, neque in probos & doctos uiros tam contumeliosè debacchentur. Huc accedit quòd non parum emolumenti, & frugis hinc ad studiosos omnes sit peruenturum, ob uariam & multiplicem doctrinam, quæ in hisce scriptis comprehensa est. Quid multis? Annuit Matthiolus, passusque est Apologiam unà cum Censuris in lucem edi. Exiui meherculè præ nimio gaudio, quòd tandem id essem aliorum opera consequutus, quod tantoperè semper optaueram: Sed mirum est quàm difficilè sese hac in re auctor præstiterit. Reliquum est, studiosè lector, ut ad hanc præclarissimam simplicium cognitionem te horter; non enim dubito, quin uberiores & suauiores fructus in dies ex ea percipias. Vale, ac labore nostro fruire.

EXEMPLVM PRIVILEGII PONTIFICII.

MOTU PROPRIO &c. Cū, sicut dilectus filius Vincentius Valgrifus bibliopola, & typographus Venerus nobis nuper exponi fecit, ad communem omnium studioforum vtilitatem, sua propria impensa, Commentaria dilecti filij Petri Andreæ Matthioli medici Senensis in sex Pedacij Dioscoridis Anazarbei libros de medica materia, nunc primum ab ipso in Latinum conuersa & aucta, cum innumeris plantarum, & animalium figuris, quæ ad idem opus spectant: item Almanachum siue Ephemeridas supputatas per dilectum filium Nicolaum Simum Bononiensem mathematicum: necnon Dialogos seu Colloquia dilecti filij Marci Mantui Bonauit Patuini Iurisconsulti: adhuc Secundam partem philosophiæ naturalis per dilectum filium Alexandrum Picolomineum Senensem Herrusco sermone conscriptam: item Carmina dilectorum filiorum Io. Baptistæ Pignæ, & Reueren. Cælij Calcagnini, & Ludouici Areosti Ferrariensium: præterea Centuriam consiliorum Io. Baptistæ Montani Veronensis: insuper libros Ioannis Schoneri mathematici de iudicijs natiuitatum, in Italicum sermonem per Io. Baptistam Carellum conuersos, hæcenus non impressa, imprimi facere intendat, dubiterq; ne huiusmodi opera postmodum ab alijs absque eius licentia imprimantur, quod in maximum suum præiudicium tenderet. Nos pro præerea eius indemnitati consulere volentes, Motu simili, & ex certa scientia eidem Vincentio, ne supradicta opera per ipsum imprimenda, per decem annos, post dictorum operum impressionem à quocunque sine ipsius licentia imprimi, aut vendi, seu venalia teneri possint, concedimus, & indulgemus, inhibentes omnibus, & singulis tam in Italia, etiam in Fulginatens, & Raccanaten ciuitatibus, quàm extra Italiam existentibus, bibliopolis, & librorum impressoribus sub excommunicationis latæ sententiæ. In terris verò S. R. E. mediata uel immediata subiectis, sub ducentorum ducatorum auri, pro vna, fisco cameræ Apostolicæ, & pro alia medietatibus, eidem Vincentio eo ipso applicandis pœnis: & insuper amissionis omnium librorum, quoties contrauentum fuerit ipso facto, & absque alia declaratione incurrendis, ne intra decennium ab impressione dictorum operum respectiue computandum, dicta opera sine eiusdem Vincentij expressa licentia imprimere, uendere, seu venalia habere, aut proponere quomodolibet audeant. Mandantes vniuersis venerabilibus fratribus minoris, Archiepiscopis, Episcopis, eorumq; Vicariis in spiritualibus generalibus, & in statu C. S. R. E. etiam Legatis, & Vicelegatis sedis Apostolicæ, ac ipsius status gubernatoribus, vt quotiens pro ipsius Vincentij parte fuerint requisiti, vel eorum aliquis fuerit requisitus, eidem Vincentio efficacia defensionis præsidio assistentes, præmissa ad omnem ipsius requisitionem contra inobedientes, & rebelles per censuras Ecclesiasticas etiam sæpius aggrauandos, & per alia iuris remedia, auctoritate Apostolica exequantur. Inuocato etiam ad hoc si opus fuerit auxilio brachij secularis, non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, priuilegijs quoque, indultis, & literis Apostolicis quibuscunque, & præsertim dictis Fulginatens, & Raccanaten ciuitatibus, super libertatibus, & exemptionibus mercatorum quorumlibet, tempore nundinarum eorundem ciuitati, ac alijs quomodolibet editis, concessis, confirmatis, & innouatis etiam iteratis vicibus. Quibus omnibus illorum veriores tenores pro sufficienter expressis habentes, hac vice duntaxat, specialiter & expressè pari motu derogamus, ceterisq; contrarijs quibuscunque. Et insuper quia difficile admodum esset præsentem motum proprium ad quælibet loca deferri, volumus & Apostolica auctoritate decernimus, ipsius transumptis, vel exemplis plenam, & eandem prorsus fidem vbique tam in iudicio, quàm extra haberi, quæ presenti originali habeatur: & quod præsentis motus proprii, absque eo quod publicetur, aut in eo data apponatur, sola signatura sufficiat, & vbique fidem faciat in iudicio, & extra, regulâ contraria non obstante.

EXEMPLVM PRIVILEGII CAESAREI.

MARCVS Quintus, Diuina fauente clementia, Romanorum Imperator Augustus, ac Rex Germaniæ, Hispaniarum, vtriusque Siciliæ, Hierusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ &c. Comes Habsburgi, Flandriæ, Tyrolis &c. Notum facimus tenore præsentium vniuersis. **Q**UVM syncerè nobis dilectus Vincentius Valgrifus bibliopola, & chalcographus Venerus, nobis reuerenter exponi fecerit, se constituisse in communem omnium, & præcipue rei medicæ studioforum vtilitatem, suis proprijs impensis imprimere, & imprimi facere Commentaria hæcenus non impressa in sex libros Dioscoridis Anazarbei, de simplicium historia & viribus latinitati reddita per honorabilem, doctum, nostrum & Imperij sacri fidelem dilectum Petrum Andreæ Matthiolum Senensem, artium & medicinæ Doctorem, cum figuris omnium plantarum, animalium, aliarumq; rerum eidem operi spectantium. Vereri autem ne eiusmodi Commentaria & figuræ, postquàm ab ipso magno labore ac sumptu impressa fuerint, ab alijs chalcographis aut bibliopolis temerè imprimantur & distrahantur, in non modicum ipsius damnum & detrimentum. A nobis proinde humiliter petendo, vt ipsum Priuilegio ac Edicto nostro aduersus eam iniuriam munire uellemus. Nos igitur cupientes in primis illorum indemnitati consultum, qui magnis suis impensis & laboribus vtilitati publicæ prodesse student. Idcirco tenore præsentium, ex certa nostra scientia, & pro ea auctoritate, qua tam ratione Imperialis dignitatis, quàm alijs fungimur, edicimus, statuimus, & districtè inhibemus, ne quis typographus seu impressor, aut quiuis alius cuiuscunque status & conditionis existat, per totum Romanum Imperium, & ciuitates, terras, ac loca nobis & eidem Romano Imperio, mediata uel immediata subiecta, tam in Italia, quàm in Germania, & vniuersa Ditione nostra, prædicta Commentaria in Dioscoridem, per præfatum Vincentium Valgrifum imprimenda, infra decennium ab illarum prima editione, absque ipsius Vincentij expressa licentia, imitari vel imprimere, seu alibi impressa seu excusa, intra fines sacri Romani Imperij, & Ditionis nostræ importare, adducere, ac vendere audeat & præsumat. Quatenus præter nostram, & Imperij sacri grauem indignationem, & amissionem librorum, sic per æmulationem impressorum (quos eidem Vincentio, vbique nactos, per se vel agentes suos ad se recipiendi, & in vsum suum uertendi ius esto.) pœnam quoque sex Marcharum auri puri, Fisco nostro Cæsareo, & ipsi Vincentio, ex æquo, quotiescunque contrafactum fuerit, irremissibiliter applicari, cupiant euitare. Harum testimonio literarum, manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri impressione munitarum. Data in ciuitate nostra Imperiali Augusta Vindelica, die vigesima prima mensis Februarij. Anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, Imperij nostri trigésimo primo, & Regnorum nostrorum trigésimo sexto.

EXEMPLVM PRIVILEGII GALLIARVM REGIS.

HENRY par la grace de dieu Roy de France Aux Preuostz de Paris Bailliz de Rouen Senechaulx de Lyon Tholose & Bordeaux & a tous noz aultres Iusticiers officiers ou leurs lieuteni quil appartendra salut Nostre cher & bien a me Vincent Vaugrys libraire & imprimeur dem a Venize Nous a fait entendre par l'es que nous a escriptes nostre ame & feal conseilier maistre des requettes de nostre hostel & nostre embassadeur deuers la seigneurie de Venize Que avec grandz fraiz peine soinz & labeur Il a traduit le lieure de Dioscoride avec les figures au naturel & les commentz latins du docteur philosophe & medecin Maistre Pierre Andre Mathiol Senoys & pareillement les figures de tous les simplex qu'il a fait portraire & designer au naturel Pour le benefice commun de tout le monde & pour L'ayde & support des corps humains lesquelz il a fait imprimer audist Venize & pour autant qu'il craint que aucuns libraires & Imprimeurs de nostre Royaulme ne fingent & entremectent de faire Imprimer & portraire ledict liure & par ce moyen le frustrer de ce qu'il pretend du fruit de son labeur Nous suppliant & requerant a ceste cause luy vouloir surce pourueoir Pource est il que nous inclinans a la requeste que nostredict ambassadeur nous a faite pour ledict Vincent Vaugrys Et voulans luy subuenir en cest endroit auons de noz certaine science plaine puillance & auctorite Royal prohibe & defendu prohibons & defendons a tous libraires imprimeurs de nostre Royaulme & aultres perones quelz qu'ilz soient Que durant le temps & terme de dix ans ensuyans & consecutifz Commenceans au iour & date de ces ptes ilz n'ayent a imprimer ne faire extemper mestre ne exposer en vente lesdictes oeures & traduction dudit liure de Dioscoride ne aussi les portraictz & figures de tous les simples Sinon celluy ou ceulx qui auront charge d'en vendre & exposer en vente de la part du dict Vaugrys sur peine damende arbitraire a nous a appliquer & de confiscation de tous les dictz liures & oeures qui ainsi se trouueront Imprimez sans charge ne commission dudit Vincent Vaugrys Si uous mandons commecons & a vnz chun de vous endroit soy & si comme a luy appartient Que selon & ensuyuant ce que dessus vous faires ou faires faire expresse Inhibitions & defences de par nous sur les peines que dessus indictes & aultres que verrez estre a imposer a tous les dictz imprimeurs libraires demourans en voz iurisdicions & deltroictz Que parcy apres ilz ne aulcun d'eulx aultres que celluy ou ceulx qui auront charge expresse de ce faire dudit Vincent Vaugrys Ayent a imprimer ne faire extemper mestre ne exposer en vente ledict liure traductio & figures dessusdictes & si apres lesdictz commandemens faitz vous trouuez aucuns contreuenans a iceulx vous procede a lencontre d'eulx par condemnation desdictes peines & aultres ainsi que verrez estre a faire selon lexigence des cas No obstant oppons ou appellons quelcōques & sans preiudice dicelles Pour lesquelles ne voulons estre differe Car tel est nostre plaisir De ce faire vous auons donne & donnons plain pouoir puillance aucten & mandement especial Mandons & commandons a tous noz Iusticiers officiers & subgetz a vous en ce faisant estre obey. Donne a Saint Germain en Leez le x x x Jour de mars Lan de grace mil cinq cens cinquante deux auant pasque & de nostre Regne le Sixiesme.

Par le Roy

Duchier

EXEMPLVM PRIVILEGII ILLVSTRIS. SENATVS VENETI.

SERENISSIMO Principe & Illustris. Signoria. Supplica il fedelissimo Sernitore di V. Sublimità Vincenzo Valgriso libraro & insieme stampator de libri, che hauendo deliberato di far stampar a honore, & vile di questa inclita città, i commentari Latini dell' Eccellentissimo medico messer P. Andrea Matthioli sopra Dioscoride, libro non men vile, che desiderato da molti. Et hauendo per maggior intelligentia della materia, che in esso libro si tratta, fatto dissegñar & intagliar infinite piante. Per il che ha fatto vna grandissima spesa, ne quella solamente è stata in far ritrarre, & intagliare le dette piante da valentissim'huomini, ma in farsi trouar, & portar quelle piante (che sono molte) che qui non nascono, da diuersi paesi, tutto con speranza di mandarle insieme co'l libro in luce, mercè però del fauore, che aspetta dalla bontà di V. Sublimità, si per honore & gloria di questa Clarissima città, come per vtilità, & beneficio del corpo humano. Et perche dubita il detto supplicante stampando il sopradetto libro con le dette figure senza'l priuilegio di vostre Sublimità, che altro Libraro, ouer Stampatore non gli togli la fatica, & le spese insieme, cauando'l disegno dalle sue figure, facendole poi intagliare, & ultimamente stampandole, prendendo nel resto il suo libro per essemplar, il che gli faria non solamente perdita delle fatiche, & spese fatte intorno à questa opera, ma cagion grande di sua ruina. Per questo egli hora ricorre alli piedi di V. Sublimità, & à quelle con l'Eccellentissimo Consoglio di Pregadi humilmente supplica d'essergli concesso in special gratia, che altri, che egli, ouer chi da lui hauerà autorità, non possa stampar, ò fare stampar, pigliando questo suo Dioscoride per essemplare, & da esso cauando le figure delle piante, ne da altri in alcun modo stampato vendere il detto libro per spatio di anni quindici, sotto pena à chi contrasfarà, di ducati seicento, & di perder tutti i libri, & i disegni che fussero stati fatti, & di pagar ducati dui per ciascuna opera, che fusse stata contrasfatta. Et se sarà alcun'habitante in questa inclita città, che lo facesse stampare, ouero fusse causa, che si stampasse, in terre aliene, che faria danno di V. Sublimità, & di esso supplicante, trouandosi questi tali s'intendano incorrer nelle sopradette pene. delle quali vn terzo vada all'hospital dell'incurabili, l'altro all'accusator, & l'ultimo all'officio, il qual farà l'essécution, & che ogni officio, ouer magistrato possa far la detta essécution, doue sarà fatta la conscientia.

Supplica ancora il medesimo per le sottoscrutte opere nella forma istessa, che quella di sopra, & questo tutto domanda in gratia à vostre Sublimità, allequali humilissimamente si raccomanda.

Almanach, ouero Ephemeride per xv. anni, calculato per l'Eccellentissimo M. Nicolò Simo Bolognese.

Colloquia, seu Dialogi iuris &c. dell'Eccellentissimo M. Marco Mantoa Patauino.

La Seconda parte della Filosofia naturale di M. Alessandro Piccolomini, volgare.

La Poesia Latina di M. Giouan Battista Pigna, di Monsignor Celio Calcagnino, & di M. Lodouico Ariosto Ferraresi.

1553. Die. 29. Septembris in Rogatis.

Che al soprascritto supplicante sia concesso quanto'l domanda, essendo obligato di offeruar tutto quello, che è disposto in materia di stampe.

Raphael Cornelius Ducalis Notar.&c.

Errata

Errata corrigenda.

Pagina § linea 56 eruenda, eruendas. 24 10 legert, legerit. 29 9 φέρει, συμφέρει. 37 40 prode, prodest. 42 58 phar
macopolis, pharmacopolis. 49 42 agalloco (deleatur hæc particula) 76 29 λευκης, πεύκης. 78 13 maiores, minores. 80 39
fluores, fluores. 80 50 lignis, ligni. 132 37 utex, salix. 137 56 subactaq; subactæ. 157 56 germinatos, geminatos. 168 16
Italis Moro, Italis More. 168 52 scalpata, scalpta. 189 31 Adhic, At hic. 202 49 Smaridi, Girol. 206 5 millepedi (adde) et
Porcelletti. 225 27 quem aquatiles, quam aquatiles. 226 32 expirare, expirare. 228 26 breuem, villosam. 232 26 Mau-
teca, Manteca. 241 59 asseruat, asseruant. 279 12 τῶλον, τῶλον. 301 12 foroiulensi, Foroiulensia. 309 1 κρόμμιον,
κρόμμιον. 376 36 florem, florent. 423 32. phryama, phryama. 454 6 et arbuti effigie, et arbuti floris effigie. 458 1
mliq; malq;. 461 58 scribere, subscribere. 476 54 cui etiam Fuchsius subscribere videtur, cui etiam Cordus subscribere videtur.
484 48 cuius, concuius. 532 4 SOLATRVM SOMNIFERVVM (adde) ALTERVM. 540 45 dictat, dicta 545 47 gratisi-
mo, gratisimi. 568 21 tractis, tractus. 598 58 ipsi modo, pisi modo. 602 13 scripto, scripta. 602 35 prosumus, possumus.
602 42 glanx, glans. 607 18 nostri, nostris. 615 51 intritus, illitus. 639 31 quantum, quartum. 665 7 tertio, terito. 667
16 affimare, affirmare. 584 4 ceraginosi, ceraginosi. 713 7 noua parua, non parua. 742 16 infectu, infectus. 749 58 vo-
mitionis, vomitionibus. 767 54 ordilum, tordilum. 770 28 quam sepa, quam sepam.

Ex his erroribus nonnullos hoc loco necessario annotauimus, quippe quod authoris sententiam peruerterent; nō-
nullos verò, qui verbum immutabant, latinitatemq; offendebant unius vel alterius literæ additione, aut defectu, aut
mutatione, ea tantum ratione apposuiimus, ut eorum exemplo alios similes inter excudendum commissos, benignus
lector emendet. quinetiam prius quam hæc commentaria legere incipiat omnia hæc deprauata loca restituat, ne in-
ter legendum subsistat.

Petri Bellonij erratum 93. 22

Encelij lapsus 200. 3.

Fuchsij errores 216. 48. 242. 4.

Gesneri lapsus 475. 40. 541. 10. 566. 58. 568. 32.

Melchioris Guilandini Bornsij explosa temeritas 541. 40.

INDEX EORVM, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Cuius primus numerus paginam, sequens verò
paginae lineam denotat.

A

BIETIS historia	80.40	aconiti historia ex Theophrasto	538.51
Abietis lacryma	80.56	aconiti uires ex Galeno	540.59
Abietis lacrymae uires	81.17	aconiti uenenum, & eius remedia Diosc.	730.29
Abrotonum Dioscoridi	369.56	aconiti ueneni noxa, & eius curatio	730.39
abrotoni consideratio	370.9	Acontiae historia	770.40
abrotoni maris genera duo ibid.		acontiae morsus noxa, & eius cura	770.48
abrotoni foeminae consideratio	370.11	Acorum Dioscoridi descriptum	19.40
abrotoni uires ex Galeno	670.32	acori consideratio	19.54
Absinthium Dioscoridi	367.9	acorum legitimum	20.50
absinthium marinum Dioscoridi	367.44	acori uires ex Galeno	21.5
absinthium santonicum Dioscoridi	367.56	Acuta spina Dioscoridi	113.30
absinthij consideratio	368.1	acutae spinae consideratio	113.39
absinthium Ponticum	368.2	acutae spinae uires ex Galeno	116.38
absinthij marini consideratio	368.42	acutam spinam non esse berberim uulgi	114.1
absinthij seriphij consideratio	ibidem	Adami Loniceri errata, & sententiae improbae	90.
absinthij uires ex Galeno	369.10	50. et 111.61. & 119.37. & 143.8. et 301.11	
Absque simplicium medicamentorum notitia recte me- deri nemo potest	3.4	Adami poma	153.61
Acacalis Dioscoridi	109.42	Adarces Dioscoridi	694.11
acacalis consideratio	109.46	adarcae consideratio	694.17
Acacia Dioscoridi	129.7	adarcae uires ex Galeno	694.32
acacia altera Dioscoridi	129.30	Adeps omnis Dioscoridi	234.11
acaciae consideratio, & historia	129.38	adipis, & pinguedinis uires ex Galeno	235.59
acacia officinarum factitia	129.55	adipis in cibis facultas	237.27
acaciae alterum genus	130.30	Adiantum Dioscoridi	581.50
acaciae uires ex Galeno	130.35	adianti consideratio	582.40
Acanthium Dioscoridi	360.4	adianti historia ex Theophrasto	582.40
acanthij consideratio	360.8	adianti uires ex Galeno	583.5
Acanthus sativus Dioscoridi	360.24	adianti uires ex Mesue	583.11
acanthi satini consideratio	360.40	Aegilops Dioscoridi	584.4
acanthi uires ex Galeno	361.11	aegilopis consideratio	584.10
acanthus sylvestris Dioscoridi	360.34	aegilops hordei uitium	584.40
acanthi sylvestris consideratio	361.10	aegilopis uires ex Galeno	584.49
Acarnae historia ex Theophrasto	428.35	Aeris flos Dioscoridi	657.54
Acetum Dioscoridi	645.51	aeris floris historia	658.5
acetum e betonica Dioscoridi	651.56	aeris floris uires ex Galeno	658.13
acetum mulsum Dioscoridi	646.35	Aeris squama Dioscoridi	658.20
acetum scillinum Dioscoridi	647.23	aeris squamae confid. & uires ex Galeno	658.41
acetum ex stoechade Dioscoridi	651.50	aeris squamae lethifera uis, & eius remedia	744.34
aceti consideratio	646.7	Aerugo rafa Dioscoridi	660.28
acetum contrarijs constat facultatibus	646.8	aerugo scolecia Dioscoridi	660.40
aceti scillini uires mirabiles ex Galeno	647.39	aeruginum consideratio	661.1
Achatae lapidis historia, & uires	700.6	aeruginum uires ex Galeno	661.6
Achillea Dioscoridi descripta	506.33	aeruginis uenenum, & eius remedia	745.51
achilleae consideratio	506.45	Aes ustum Dioscoridi	657.30
achilleae uires ex Galeno	507.14	aeris usti consideratio	657.43
Achras Dioscoridi	154.34	aeris usti uires ex Galeno	657.46
Acida muria Dioscoridi	647.4	Aethiopis Dioscoridi	563.4
acidae muriae usus exoleuit	647.10	aethiopidis consideratio	563.17
Acinos Dioscoridi	387.4	aethiopidis uires	563.22
acini consideratio	387.8	Aëtites lapis Dioscoridi	705.16
Aconitum Dioscoridi	537.28	aëtite lapidis historia, & uires	705.23
aconitum alterum Dioscoridi	538.12	Agallochum Dioscoridi	48.18
aconiti genera, & consideratio	538.25	agallochi consideratio	48.25
		agallochi fabulosa uulgi opinio	48.36
		agallochi historia ex Serapione	48.45
		agallochi facultates ex Auicenna	49.20

Index

Agaricum Dioscoridi	341.26	alyssi consideratio	427.6
agarici consideratio	341.60	alyssi historia uaria	ibidem
agarici uires ex Galeno	342.12	alyssum Aëtij	427.23
agarici facultates ex Mesue	342.24	alyssum Plinij	427.9
agarici nigri noxa, & eius remedia Diosc.	747.57	alyssum Galeni	427.32
agarici nigri noxa, & eius curatio	748.32	alyssi uires ex Galeno	427.42
Ageraton Dioscoridi	522.54	Amaracum Dioscoridi	385.22
agerati consideratio	522.59	amaracum quid	385.35
agerati uires ex Galeno	523.1	amaracini consideratio	63.58
Agnus Dioscoridi	130.59	Amaranti purpurei historia	521.2
Agria arbor	112.51	Amati Lusitani errata	77.13. & 128.54
Agrifolij consideratio	112.33	Ambari historia	47.56
Aiuga Dioscoridi	479.50	ambari genera, & uires	48.4
aiugæ consideratio	480.34	Ambrosia Dioscoridi	447.3
aiugæ uires ex Galeno	480.40	ambrosiæ consideratio	447.13
Alabastrites lapis Dioscoridi	702.15	ambrosiæ uires ex Galeno	447.34
alabastritæ lapidis consideratio	702.18	Amelli mentio Vergilio	573.13
alabastritæ uires ex Galeno	702.25	Amiantus lapis Dioscoridi	703.20
Alberti Magni lapsus	212.36. & 213.60	amianti lapidis consideratio	703.24
Alcea Dioscoridi	473.30	amianto lapide fraus impostorum	703.32
alceæ consideratio	473.39	Ammi Dioscoridi	399.33
alceæ uires ex Paulo	473.51	ammios consideratio	399.45
Alcibiadion Dioscoridi	500.20	ammios uires ex Galeno	400.8
Alcyonium Dioscoridi	693.24	Ammoditæ historia, & uenefica uis	769.57
alcyonij historia, & consideratio	693.39	ammoditæ morsus signa, & eius curatio	770.8
alcyonij uires ex Galeno	693.54	Ammoniacum Dioscoridi	423.12
Algæ consideratio	558.15	ammoniaci consideratio	423.24
Alhasser quid ex Serapione	245.29	ammoniaci historia ex Plinio	423.29
Alisma Dioscoridi	476.42	ammoniaci lacryma duplex	423.30
alismatis consideratio	476.55	ammoniaci uires ex Galeno	423.36
alismatis uires ex Galeno	477.11	Amomis Dioscoridi	38.46
Alliaria herbæ consideratio, & uires	443.52	Amomum Dioscoridi	38.34
Allium Dioscoridi	308.6	amomi consideratio	38.52
allium sylvestre Dioscoridi	309.12	amomum spurium	39.2
allij consideratio	309.37	amomi uires ex Galeno	39.52
allij sylvestris consideratio	309.52	Ampelitis terra Dioscoridi	708.48
Alni consideratio, & historia ex Theophr.	102.50	ampelitis terræ consideratio	708.54
alni usus, & uires	103.2	Ampeloprasson Dioscoridi	307.19
Aloë Dioscoridi	365.15	ampeloprassi consideratio	307.24
aloës consideratio	365.54	ampeloprassi usus ex Galeno	307.32
aloës uires ex Galeno	366.12	Amphisbænæ ictus notæ, & curatio Dioscoridi	
aloës uires ex Mesue	366.54	771.5	
Alphasafat Aphris quid	305.32	amphisbænæ consideratio	771.10
Alfine Dioscoridi	549.19	amphisbænæ bicipitem esse, falsum	771.26
alfines consideratio	549.29	amphisbænæ morsus signa, & curatio	771.38
alfines uires ex Galeno	549.36	Amurca Dioscoridi	133.52
Althæa Dioscoridi	472.47	amurcæ usus	134.39
althææ consideratio	473.9	Amygdalæ amaræ Dioscoridi	162.26
althæa Theophrasto duplex	473.13	amygdalæ dulces Dioscoridi	162.47
althææ uires ex Galeno	473.18	amygdalarum consideratio	162.52
Alumen Dioscoridi	684.22	amygdalarum uires ex Galeno	162.59
aluminum omnium consideratio	684.48	Amygdalini parandi ratio	55.50
aluminis rupei faciendi ratio	685.6	amygdalini uires	56.5
alumina cognita & iam in lucem reddita	685.54	amygdalorum gummi Dioscoridi	162.42
aluminum uires ex Galeno	686.15	Amylum Dioscoridi	258.14
aluminum facultas calida, non frigida, ut quidam con-		amylj consideratio	258.26
tendunt	686.22	amylj uires ex Galeno	258.29
Alypon Dioscoridi	618.25	Anacardiorum mentio, & uires	166.23
alypi consideratio	618.34	anacardiorum ueneni signa, & curatio	729.42
alypi uires ex Paulo	618.54	Anagallis Dioscoridi	333.50
Alysson Dioscoridi	426.58	anagallidis consideratio	333.59
		anagallidum	

Index

anagallidum uires ex Galeno	334.34	apij consideratio	614.47
Anagyris Dioscoridi	474.50	Apium hortense Dioscoridi	403.33
anagyris consideratio, et genera	474.58	apij hortenſis consideratio	404.9
anagyris uires ex Galeno	476.3	apij omnis generis uires ex Galeno	405.5
Anchusa Dioscoridi	500.14	apium-palustre	404.25
anchusarum consideratio	501.1	apium montanum	404.32
anchusarum uires ex Galeno	501.10	apium riſus	331.34
Andacocha Mauritanis quid	441.2	Apocynon Dioscoridi	543.33
Andreae Lacune literae	387.54	apocyni consideratio	543.44
Androsaces Dioscoridi	462.36	apocyni uires ex Galeno	544.3
androsacis consideratio	463.1	Apollinaris herba Dioscoridi	529.11
androsacis uires ex Galeno	463.6	apollinaris herbae consideratio	529.54
Androsæmon Dioscoridi	478.32	apollinaris herbae uires ex Galeno	530.7
androsæmi consideratio	478.58	Apri iecur Dioscoridi	207.10
androsæmi uires ex Galeno	479.25	apri urina	241.59
Anemone Dioscoridi	331.57	Apum consideratio	246.57
anemones consideratio	332.46	apum rex & regimen	247.2
anemones uires ex Galeno	333.14	apes quibus gaudeant	247.16
Anethum Dioscoridi	397.42	apum mira prudentia	247.24
anethi consideratio, et uires ex Galeno	397.51	apum mira in opere industria	247.26
Angelicae historia, et uires	571.7	apum reparatio ex Virgilio	247.47
Anguium senectæ Dioscoridi	193.21	apum ictus curatio Dioscoridi	763.55
anguium senectæ consideratio	193.37	apum ictus, & eius remedia	763.60
Animalia ex ouis nascentia	210.44	Aqua Dioscoridi	644.9
animalia alia præter canem rabie tentantur	754.53	aquarum differentia, & facultates	644.14
Ansum Dioscoridi	396.49	aquarum non potabilium facultates	644.50
anisi consideratio, & uires ex Galeno	397.1	aque frigida noxa, & curatio Diosc.	750.7
Anonis Dioscoridi	361.20	aque aurificum noxa, & curatio	745.44
anonidis consideratio	361.35	aqua ex humano stercore	240.35
anonidis uires ex Galeno	362.3	Aque pauor quousque exoritur in demorsis à cane	
anonidis historia ex Theophrasto	361.48	rabioso	759.12
Anthemidis Dioscoridi	466.4	aque pauor quando, & quibus curetur	759.25
anthemidis consideratio	466.30	Aqua marina Dioscoridi	645.30
anthemidis uires ex Galeno	466.37	aqua mulsa Dioscoridi	643.22
Anthyllis Dioscoridi	465.24	aque mulse parandæ ratio uaria	643.35
anthyllidis consideratio	465.35	aque stillitiæ quæ cæteris præstantiores	
anthyllidis uires ex Galeno	465.52	127.2	
Antidota contra uenena, & eorum descriptio	722.	Aquifolium	712.44
58. & deinde		Aquilina, siue aquileia	337.10
Antidoti è sanguinibus descriptio	724.38	Aquosa quæ ament loca	9.25
antidoti è ſcincro descriptio	724.46	Arabicum gummi non eſſe acaciæ	129.61
antidoti è terra Lemnia descriptio	725.23	Arabicus lapis Dioscoridi	701.22
antidotorum actio	715.20	Arabis Dioscoridi	313.52
Antipathes Dioscoridi	695.43	arabidis consideratio	313.59
antipathes ubi uiſum	696.10	Arabum lapsus	309.55
Antirrhinon Dioscoridi	580.10	Araneus piscis	189.36
antirrhini consideratio	580.17	araneus Dioscoridi	222.16
antirrhini uires ex Galeno	580.28	aranei consideratio	222.40
Antispoda Dioscoridi	656.1	aranei muris consideratio	227.1
Aparine Dioscoridi	426.33	Arbores quæ plantæ ſcandant	10.4
aparines consideratio	426.43	arboribus quæ innascentur	10.2
aparines uires ex Galeno	426.49	Arbutus Dioscoridi	161.45
Aphaca Dioscoridi	305.38	arbuti consideratio	161.52
aphacæ consideratio	305.42	arbuti descriptio	162.2
aphaca intybi genus	305.55	arbuti uſus & uires	162.18
aphacæ & uiciæ uires ex Galeno	305.48	Arction Dioscoridi	563.37
Apiastrum Dioscoridi	435.49	arctij consideratio	563.42
apiastri consideratio	435.58	arctij uires ex Galeno	563.48
apiastri uires	436.9	Arena Dioscoridi	706.36
apiastri facultates ex Galeno	436.26	Argemone Dioscoridi	333.26
Apios Dioscoridi	614.35	argemones consideratio	333.33
		α α	argemo=

Index

<i>argemones caput adulterinum</i>	333.36	<i>Asininum iecur Dioscoridi</i>	207.7
<i>argemones uires ex Galeno</i>	333.44	<i>asini ungula Dioscoridi</i>	208.16
<i>Argentina herba</i>	323.43	<i>Asius lapis Dioscoridi</i>	696.48
<i>Argenti recrementum Dioscoridi</i>	666.3	<i>asij lapidis consideratio</i>	696.60
<i>argenti scorie consideratio</i>	666.7	<i>asij lapidis historia, & uires ex Galeno</i>	697.11
<i>Argenti spuma Dioscoridi</i>	666.19	<i>Aspalathus Dioscoridi</i>	45.23
<i>argenti spumæ consideratio</i>	667.1	<i>aspalathi consideratio</i>	45.31
<i>argenti spumæ uires ex Galeno</i>	667.18	<i>aspalathi uires ex Galeno</i>	45.50
<i>argenti spumæ noxa, & curatio Dioscor.</i>	743.53	<i>Asparagus Dioscoridi</i>	279.61
<i>argenti spumæ mala</i>	743.60	<i>asparagorum uires</i>	280.21
<i>argenti spumæ sumptæ curatio</i>	744.8	<i>Asphodeli consideratio, et historia</i>	325.47
<i>Argentum uiuum Dioscoridi</i>	673.51	<i>asphodeli uires ex Galeno</i>	325.58
<i>argenti uiui consideratio</i>	674.1	<i>Aspidis ictus notæ, & curatio Dioscoridi</i>	774.54
<i>argenti sublimati parandi ratio</i>	674.42	<i>aspidis perniciosus ictus, et genera</i>	775.1
<i>argenti uiui noxa, & auxilia Dioscoridi</i>	744.45	<i>aspidum historia, ictus signa, et cura</i>	775.10
<i>argenti uiui pernicialis natura</i>	744.48	<i>Asplenium Dioscoridi</i>	463.18
<i>argenti uiui sumpti curatio</i>	745.14	<i>aspleni consideratio</i>	463.31
<i>Aria arbor</i>	112.52	<i>aspleni uires ex Galeno</i>	463.56
<i>Arida loca quæ plantæ ament</i>	9.40	<i>Assa foetida</i>	419.58
<i>Arisarum Dioscoridi</i>	325.4	<i>Aster Atticus Dioscoridi</i>	572.49
<i>arisari historia</i>	325.8	<i>asteris Attici consideratio</i>	573.1
<i>arisari uires ex Galeno</i>	325.14	<i>asteris Attici uires</i>	573.26
<i>Aristolochia clematidis Dioscoridi</i>	348.1	<i>Astragalus Dioscoridi</i>	524.11
<i>aristolochia longa Dioscoridi</i>	347.57	<i>astragali consideratio</i>	524.21
<i>aristolochia rotunda Dioscoridi</i>	347.55	<i>astragali uires ex Galeno</i>	524.30
<i>aristolochiæ consideratio</i>	348.11	<i>Athera Dioscoridi</i>	253.3
<i>aristolochiæ clematidis examen</i>	348.29	<i>atheræ consideratio</i>	253.6
<i>aristolochiam longam uulgarem à Plinij pistolochia nō differre</i>	349.43	<i>Atractylis Dioscoridi descripta</i>	428.20
<i>aristolochiæ uires ex Galeno</i>	349.58	<i>atrachylidis consideratio</i>	428.26
<i>Aristotelis lapsus</i>	218.54. et 221.56	<i>Atramentum librarium Dioscoridi</i>	709.16
<i>Aristotelis de lapidum generatione opinio</i>	630.35	<i>Atramentum sutorium Dioscoridi</i>	679.4
<i>Armeniacæ mala Dioscoridi</i>	149.32	<i>atramenti sutorij consideratio</i>	679.20
<i>armeniacorum malorum consideratio</i>	152.47	<i>atramenti sutorij historia, & uires ex Galeno</i>	679.52
<i>Armenius lapis</i>	669.46	<i>Atriplex Dioscoridi</i>	273.56
<i>armenij lapidis consideratio</i>	669.8	<i>atriplicis consideratio</i>	274.34
<i>armenij lapidis uires ex Alexandro</i>	669.35	<i>atriplicis uires ex Galeno</i>	275.32
<i>armenij lapidis uires ex Aëtio</i>	669.57	<i>atriplicis alia genera</i>	274.47
<i>armenij lapidis uires ex Galeno</i>	670.5	<i>Auellana nux Dioscoridi</i>	166.56
<i>Armeniae terræ uires ex Galeno</i>	678.10	<i>auellanarum nucum consideratio</i>	167.4
<i>Armoracia Dioscoridi</i>	267.55	<i>auellanarum uires ex Galeno</i>	167.10
<i>Aron Dioscoridi</i>	323.54	<i>Auena Dioscoridi</i>	253.27
<i>ari consideratio</i>	324.1	<i>auenæ consideratio</i>	253.34
<i>ari uires ex Galeno</i>	324.11	<i>auenæ facultates</i>	253.39
<i>Arsenici sublimati uenenum, & curatio</i>	745.42	<i>Auerrois uana calumnia contra Galenum</i>	343.11
<i>Artemisia Dioscoridi</i>	445.4	<i>Auerrois locus restitutus</i>	390.42
<i>artemisia tenuifolia Dioscoridi</i>	445.23	<i>Auicennæ lapsus</i>	73.2. et 153.56. et 735.9
<i>artemisiæ consideratio</i>	445.31	<i>Auicenna contra Galenum</i>	401.15
<i>artemisiæ uires ex Galeno</i>	446.51	<i>Auicennæ defensio</i>	160.50. et 390.27. et 539.58
<i>Arundo Dioscoridi</i>	106.3	<i>Auicennæ de generatione lapidum opinio comprobata</i>	631.4
<i>Arundinum consideratio, uide Harundinum</i>		<i>Aurantia poma</i>	153.61
<i>Asarum Dioscoridi</i>	29.19	<i>Auri historia, et præstantia</i>	674.58
<i>asari consideratio</i>	29.33	<i>auri uires ex Auicenna</i>	675.30
<i>asari uires ex Mesue</i>	29.56	<i>Auricula muris Dioscoridi</i>	338.49
<i>asari facultates ex Galeno</i>	30.5	<i>auriculæ muris consideratio</i>	338.56
<i>Asclepias Dioscoridi</i>	427.51	<i>auriculæ muris facultates</i>	339.5
<i>asclepiadis consideratio</i>	427.56	<i>Auripigmentum Dioscoridi</i>	683.28
<i>asclepiadis uires ex Galeno</i>	428.14	<i>auripigmenti consideratio</i>	683.47
<i>Ascyron Dioscoridi</i>	477.53		
<i>ascyri consideratio</i>	478.58		
<i>ascyri uires ex Galeno</i>	479.25		

auripigmenti

Index

<i>auripigmenti uires ex Galeno</i>	684. 10
<i>auripigmenti noxa, et remedia Dioscoridi</i>	745. 29
<i>auripigmenti uenefica uis, et curatio</i>	745. 35
<i>Azadaracht arboris uenenum, & remedia</i>	733. 49
<i>Azaroli arboris descriptio</i>	156. 1

B

BACCAE lauri Dioscoridi	97. 9
<i>Baccharis</i> Dioscoridi	387. 28
<i>baccharis</i> consideratio	387. 48
<i>baccharis uires ex Paulo</i>	388. 25
<i>Balaninum oleum Dioscoridi</i>	56. 15
<i>balanini olei consideratio</i>	56. 19
<i>balanini olei uires</i>	56. 21
<i>Balaustium</i> Dioscoridi	144. 43
<i>balaustij consideratio</i>	144. 44
<i>Ballote</i> Dioscoridi	435. 15
<i>ballotes</i> consideratio	435. 27
<i>Balsamina herba quæ</i>	621. 51
<i>balsamina</i> historia	621. 55
<i>Balsamum</i> Dioscoridi	43. 17
<i>balsamum cur in Syria non reperitur</i>	44. 4
<i>balsami</i> consideratio, & historia	43. 48
<i>balsami uiridarium in Memphi</i>	44. 7
<i>balsami</i> historia ex Theophrasto	44. 13
<i>balsami fructum non legitimum officinis</i>	44. 33
<i>balsami uires ex Galeno</i>	44. 40
<i>balsami loco quid supponendum</i>	44. 45
<i>balsami factitij confectio</i>	45. 3
<i>Barbula hirci</i> Dioscoridi	302. 2
<i>barbula hirci</i> consideratio, & uires	312. 78
<i>Basilisci ictus notæ, & curatio Diosc.</i>	775. 41
<i>basilisci uaria historia</i>	775. 47. & in ea plura fabu- losa 776. 12
<i>Bdellium</i> Dioscoridi	69. 43
<i>bdellium</i> plantæ genus	70. 23
<i>bdellij</i> consideratio	69. 54
<i>bdellij</i> uulgaris genera	70. 5
<i>bdellij</i> historia ex Plinio	70. 9
<i>bdellij uires ex Galeno</i>	70. 15
<i>Behen album & rubrum</i>	602. 22
<i>Bellis, & eius historia, & uires</i>	467. 27
<i>Belzoinum</i> quid	419. 24
<i>Beneficium a Dioscoride in posteros collatum</i>	712. 31
<i>Beta</i> Dioscoridi	278. 46
<i>beta</i> consideratio	278. 54
<i>beta facultates ex Galeno</i>	278. 58
<i>beta sylvestris</i>	279. 6
<i>Betonica</i> Dioscoridi	481. 24
<i>betonica</i> consideratio	481. 56
<i>betonica uires ex Antonio Musa</i>	481. 58
<i>betonica uires ex Galeno</i>	482. 31
<i>Betula arboris</i> consideratio	103. 7
<i>betule cortex bituminosus</i>	103. 17
<i>betule uires</i>	103. 29
<i>Bezabar lapidis</i> historia, & uires	678. 31
<i>Bislingua</i> herba	579. 48
<i>Bistorta</i> herba quæ	482. 55
<i>bistortæ uires</i>	483. 38
<i>Bitumen</i> Dioscoridi	87. 28
<i>bituminis</i> consideratio	87. 52

<i>bituminis</i> historia, & uires ex Galeno	90. 2
<i>Blatta pistrinaria</i> Dioscoridi	206. 9
<i>blattarum</i> consideratio	206. 12
<i>blattaria herbe</i> historia, & uires	562. 31
<i>blattæ</i> bisantis	181. 55
<i>Bliton</i> Dioscoridi	272. 10
<i>bliti</i> consideratio	272. 13
<i>bliti uires ex Galeno</i>	272. 34
<i>Bœotica myrrha</i>	68. 25
<i>Boli Armenij uires</i>	678. 10
<i>Bonifacia</i>	579. 48
<i>Borraginis</i> consideratio	577. 42
<i>Botrys</i> Dioscoridi	447. 42
<i>botryos</i> consideratio	447. 50
<i>botryos uires ex Paulo</i>	448. 2
<i>Branca ursina</i>	360. 42
<i>Braſanoli lapsus, & eiusdem opiniones non acceptæ</i>	20. 19. & 25. 30. & 28. 54. & 42. 37. et 67. 20. & 73. 37. & 84. 59. & 88. 46. & 102. 19. & 102. 44. & 265. 9. & 283. 45. & 293. 56. & 300. 29. & 309. 58. & 317. 20. & 332. 49. & 351. 42. & 357. 58. & 362. 55. & 374. 55. & 382. 1. & 388. 15. & 401. 33. & 404. 49. & 411. 18. & 418. 1. & 445. 55. & 449. 32. & 479. 13. & 564. 25. & 581. 30. & 606. 54. & & 656. 48. & 663. 51. & 680. 38. & 681. 57. & 684. 58
<i>Brasica</i> Dioscoridi	276. 34
<i>brasica</i> sativæ consideratio	277. 1
<i>brasica uires ex Galeno</i>	277. 35
<i>brasicam</i> quæ oderunt	15. 34
<i>brasica sylvestris</i> Dioscoridi	276. 54
<i>brasica sylvestris</i> consideratio	277. 32
<i>brasica marina</i> Dioscoridi	276. 58
<i>brasica marinæ</i> consideratio	277. 58
<i>Britannica</i> Dioscoridi	482. 42
<i>britannica</i> consideratio	482. 46
<i>britannica</i> historia ex Plinio	482. 49
<i>britannica uires ex Galeno</i>	483. 47
<i>Bromus</i> Dioscoridi	584. 57
<i>bromi</i> consideratio	585. 1
<i>Brunfelsij lapsus</i>	317. 60. et 557. 4. et 579. 32
<i>Bryon</i> Dioscoridi	46. 7
<i>Bryonia</i> Dioscoridi	620. 10
<i>bryoniæ</i> consideratio	620. 42
<i>bryoniæ</i> noxa, et curatio	748. 56
<i>Bubuli stercoris uires</i>	240. 41
<i>Buccina</i> Dioscoridi	177. 55
<i>buccini</i> consideratio	178. 29
<i>Buglossum</i> Dioscoridi	577. 37
<i>buglosi</i> consideratio	577. 42
<i>buglosi</i> descriptio ex Auicenna	577. 59
<i>buglosi uires ex Galeno</i>	578. 9
<i>Bulbus esculentus</i> Dioscoridi	326. 8
<i>bulbus uomitorius</i> Dioscoridi	326. 23
<i>bulborum</i> consideratio	326. 26
<i>bulborum uires ex Galeno</i>	326. 38
<i>Bunium</i> Dioscoridi	575. 50
<i>bunij</i> consideratio	576. 1
<i>bunij uires ex Galeno</i>	576. 11
<i>Bupthalmum</i> Dioscoridi	467. 42
	α 3 bupthalmi

Index

buphthalmi consideratio	467. 51	canis rabiosi morsus curatio	756. 27
buphthalmi uires ex Galeno	468. 18	canis rabiosi morsus remedia suspecta	757. 10
Buprestes Dioscoridi	220. 12	canis rabiosi morsus auxilium religiosum	757. 26
buprestium consideratio	220. 39	caninum stercus, & eius uires	241. 4
buprestis sumptæ notæ, & auxilia Dioscor.	727. 37	Cannabis Dioscoridi descripta	474. 3
buprestium uenenum eiusq; curatio	727. 45	cannabis consideratio	474. 16
Bursa pastoris, & eius uires	313. 30	cannabis uires ex Galeno	474. 35
Butyrum Dioscoridi	229. 46	Cannella	34. 44
butyri fuligo Dioscoridi	229. 55	Cantharides Dioscoridi	220. 3
butyri consideratio	230. 59	cantharidum consideratio	220. 36
Buxi arboris consideratio	128. 45	cantharidum uires ex Galeno	221. 3
buxi usus	128. 50	cantharidum noxa, & remedia Dioscoridi	725. 35
		cantharidum malefica uis	725. 59
C		cantharidum ueneni curatio	726. 21
CACALIA Dioscoridi descripta	575. 30	Caphuræ historia, & genera	82. 50
Cacaliæ consideratio	575. 35	caphuræ probatio & conseruatio	83. 26
cacaliæ uires ex Galeno	575. 42	caphuræ temperamentum, & uires	83. 13
Cachrys Dioscoridi	413. 48	Capnos Dioscoridi	565. 22
cachrys quid	414. 25	capni consideratio, uide Fumariæ consider.	
Cactus cardui genus	359. 7	Capparis Dioscoridi	327. 57
Cadmia Dioscoridi	653. 50	capparum consideratio	328. 13
cadmiæ consideratio	654. 23	capparum satio	328. 27
cadmiæ historia ex Galeno	654. 27	capparis uires ex Galeno	328. 33
cadmiæ historia ex Plinio	654. 49	Capræ ungula Dioscoridi	208. 16
cadmiæ facultates ex Galeno	654. 38	caprinum iecur Dioscoridi	207. 8
Cæcilie ictus notæ, & curatio Dioscoridi	771. 5	caprini stercoreis uires	240. 47
cæcilie morsus signa, & remedia	771. 38	Caput lactis	231. 8
Cæruleus, uide Cœruleus		Carciofi	359. 12
Calamus odoratus Dioscoridi	42. 3	Cardamomum Dioscoridi	23. 13
calami odorati historia ex Theophrasto	42. 14	cardamomi consideratio	23. 22
calami odorati uires ex Galeno	42. 59	cardamomi officinis genera plura	23. 24
calamus odoratus officinarum spurius	42. 50	cardamomi Mauritanis genera duo	23. 30
Calamintha Dioscoridi	381. 33	cardamomi genera ex Plinio	24. 11
calaminthæ consideratio	381. 56	cardamomi uires ex Galeno	24. 17
calaminthæ uires ex Galeno	382. 32	Cardiacæ consideratio, & uires	554. 45
Calcifraga Dioscoridi	619. 10	Carduus Dioscoridi	358. 55
Callorum equi uires	209. 1	carduorum consideratio, & genera	358. 59
Calthæ consideratio, & uires	628. 46	cardui uires ex Galeno	359. 51
Calx uiuæ Dioscoridi	692. 4	carduus pinea	359. 25
calcis uiuæ consideratio	692. 13	carduus benedictus, & eius uires	429. 25
calcis uires ex Galeno	692. 20	Carlina	354. 17
calcis noxa, & remedia Dioscoridi	745. 29	Carnes quo modo diutius asseruentur	15. 55
calcis malefica uis, & curatio	745. 35	carnes noxiæ, & earum remedia	750. 18
Canabel Aphris quid	368. 40	Carpasi succi noxa, & remedia Dioscoridi	734. 4
Cancamum Dioscoridi	49. 45	carpasi consideratio	734. 7
cancamum consideratio	49. 52	Carpesij consideratio	31. 18
Cancellorum consideratio	185. 43	carpesij uires ex Galeno	31. 16
Canceri Dioscoridi	184. 3	Carpobalsami consideratio	44. 32
cancerorum consideratio	184. 27	carpobalsami loco quid supponendum	44. 50
cancerorum uires ex Galeno	184. 53	Cartamum	625. 38
canceri fluuiatiles in Hetruria frequentissimi	185. 24	Carum Dioscoridi	397. 18
Canis rubus Dioscoridi	116. 46	cari consideratio	397. 23
canis rubi consideratio	116. 53	cari officinarum	ibidem
canis rubi uires ex Galeno	117. 25	cari uires ex Galeno	397. 32
Canis rabidi iecur Dioscoridi	207. 11	Caryophyllatæ uires	497. 26
canis rabiosi signa Dioscoridi	754. 5	Caryophyllorum consideratio, & historia	315. 52
canis rabiosi uenefica natura, & signa	754. 23	caryophylli floris mentio	316. 11
canes quibus causis rabie exagitantur	754. 41	Caryotæ Dioscoridi	141. 22
canis morsus neglecti discrimina	755. 13	caryotarum uires ex Galeno	143. 28
canis rabidi morsus indicia salutifera	755. 40	Caseus Dioscoridi	229. 35
canis rabiosi morsus curatio Dioscoridi	756. 5	casei consideratio, & uires	231. 11
		Cassia	

Index

<i>Cassia</i> Dioscoridi	32. 60	<i>cerasorum uires ex Galeno</i>	147. 49
<i>cassie odoratæ consideratio</i>	33. 45	<i>Cerastæ ictus notæ, & eius curatio Dioscoridi tradita</i>	
<i>cassiam odoratam non esse cassiam coronariam</i>	33. 57	774. 32	
<i>cassiam in cinnamomum mutari</i>	34. 54	<i>cerastæ morsus exitialis auxilia</i>	774. 39
<i>cassia fistula Græcis quid</i>	34. 57	<i>Ceretta herba</i>	484. 43
<i>cassie odoratæ descriptio ex Plinio</i>	35. 8	<i>Ceruinum cornu Dioscoridi</i>	217. 27
<i>cassie odoratæ historia ex Theophrasto</i>	35. 18	<i>cerui genitale Dioscoridi</i>	208. 6
<i>cassia lignea</i>	35. 23	<i>ceruorum historia</i>	217. 51
<i>cassie uires ex Galeno</i>	37. 30	<i>ceruis uita longa</i>	218. 20
<i>Cassie solutiue consideratio</i>	37. 50	<i>cerui dictamni herbæ inuentores</i>	218. 57
<i>cassie solutiue uires</i>	38. 2	<i>cerui fel non habent</i>	218. 59
<i>Cassuthæ siue cuscute historia, & uires</i>	617. 52	<i>cerui uenenum atrocissimum in cauda habent</i>	219. 3
<i>Castanea Dioscoridi</i>	137. 33	<i>eius remedia</i>	742. 32
<i>castanearum consideratio</i>	137. 39	<i>Ceruifia</i>	251. 25
<i>castanearum uires</i>	137. 54	<i>Cerussa Dioscoridi</i>	667. 3
<i>castanearum uires ex Gal.</i>	138. 2	<i>cerussæ consideratio</i>	667. 55
<i>Castorium Dioscoridi</i>	197. 46	<i>cerussæ uires ex Galeno</i>	667. 60
<i>castorij consideratio</i>	198. 21	<i>cerussæ noxa, & curatio Dioscoridi</i>	739. 48
<i>castorij uires ex Galeno</i>	198. 52	<i>cerussæ lethalis natura</i>	739. 57
<i>castorei uires ex Plinio</i>	199. 29	<i>cerussæ ueneni remedia</i>	740. 9
<i>castorei uirulenta uis, & curatio</i>	742. 45	<i>Cestron Dioscoridi</i>	481. 24
<i>Catanance Dioscoridi</i>	580. 42	<i>Chalcanthi genera, & historia</i>	679. 20
<i>catanances consideratio</i>	580. 49	<i>chalcantbi uires, & historia ex Galeno</i>	679. 52
<i>Cataputia</i>	609. 22	<i>Chalcitis Dioscoridi</i>	681. 4
<i>Catoblepas</i>	776. 3	<i>chalcitis consideratio</i>	681. 51
<i>Caucalis Dioscoridi</i>	298. 16	<i>chalcitis historia, & uires ex Galeno</i>	682. 15
<i>caucalidis consideratio</i>	298. 22	<i>Chamæ Dioscoridi</i>	180. 16
<i>caucalidis uires ex Galeno</i>	298. 30	<i>chamarum consideratio</i>	180. 35
<i>Caudæ cerui uenenum, & eius curatio</i>	742. 32	<i>Chamæactæ Dioscoridi</i>	613. 42
<i>caulium in plantis differentia</i>	12. 33	<i>Chamæcissos Dioscoridi</i>	576. 18
<i>causa metallorum efficiens</i>	632. 33	<i>chamæcissi consideratio</i>	576. 24
<i>Cauterij utilitas</i>	757. 57	<i>chamæcissi uires ex Galeno</i>	576. 37
<i>Cedria Dioscoridi</i>	94. 4	<i>Chamædaphne Dioscoridi</i>	589. 60
<i>cedrides Dioscoridi</i>	94. 19	<i>chamædaphnes consideratio</i>	590. 35
<i>cedri historia</i>	94. 55	<i>chamædaphnes uires ex Galeno</i>	590. 40
<i>cedri & cedriæ uires ex Galeno</i>	96. 47	<i>Chamædrys Dioscoridi</i>	431. 50
<i>cedromela Dioscoridi</i>	150. 1	<i>chamædryos consideratio</i>	432. 2
<i>cedrus Dioscoridi</i>	94. 4	<i>chamædryos historia, & uires ex Theophr.</i>	432. 12
<i>Celticum nardum Dioscoridi</i>	27. 14	<i>chamædryos uires ex Galeno</i>	432. 25
<i>celtici nardi consideratio</i>	27. 40	<i>Chamæleo albus Dioscoridi</i>	353. 50
<i>celtici nardi uires ex Galeno</i>	28. 25	<i>chamæleo niger Dioscoridi</i>	354. 4
<i>Cenchri ictus notæ, & remedia Dioscoridi</i>	774. 17	<i>chamæleonis utriusque consideratio</i>	354. 17
<i>cenchri consideratio</i>	774. 24	<i>chamæleonis utriusque historia, & uires ex Theophr.</i>	355. 18
<i>Centaurium magnum Dioscoridi</i>	351. 14	<i>chamæleonis nigri uenenum, & remedia</i>	739. 35
<i>centaurij magni consideratio</i>	351. 38	<i>Chamæleontis historia</i>	225. 61
<i>centaurij magni uires ex Galeno</i>	352. 2	<i>chamæleontis uires</i>	226. 9
<i>Centaurium minus Dioscoridi</i>	352. 20	<i>Chamæleuce Dioscoridi</i>	376. 42
<i>centaurij minoris consideratio</i>	352. 52	<i>chamæleuces consideratio</i>	376. 45
<i>centaurij minoris uires ex Galeno</i>	352. 58	<i>chamæleuces uires ex Galeno</i>	376. 55
<i>Cepa Dioscoridi</i>	307. 58	<i>Chamæmelon</i>	466. 30
<i>ceparum consideratio, & historia</i>	308. 18	<i>chamæmeli consideratio</i>	ibidem
<i>ceparum uires ex Galeno</i>	308. 54	<i>chamæmeli uires ex Galeno</i>	466. 38
<i>Cepæa Dioscoridi</i>	476. 15	<i>Chamæpitys Dioscoridi</i>	479. 50
<i>cepææ consideratio</i>	476. 21	<i>chamæpityos consideratio</i>	480. 34
<i>cepææ uires ex Paulo</i>	476. 32	<i>chamæpityos uires ex Galeno</i>	480. 40
<i>Cera Dioscoridi</i>	246. 10	<i>Chamæsyce Dioscoridi</i>	610. 17
<i>ceræ uires ex Galeno</i>	246. 28	<i>chamæsyces consideratio</i>	610. 26
<i>Cerasia Dioscoridi</i>	246. 59	<i>chamæsyces uires ex Galeno</i>	610. 29
<i>cerasorum consideratio</i>	147. 1	<i>Chamelæa Dioscoridi representata</i>	611. 45
<i>cerasorum satiuorum genera</i>	147. 10	<i>chamelææ consideratio</i>	612. 38
<i>cerasorum acidorum genera plura</i>	147. 29	<i>chamelææ</i>	

Index

chameleæ uires ex Galeno	612.59	cinnamomi historia ex Galeno	35.37
chameleæ noxa, & curatio	748.57	cinnamomi penuria unde	36.9
Characias tithymalus Dioscoridi	606.7	cinnamomi optimi notæ	35.56
Chelidonia herba ab hirundine inuenta	215.18	cinnamomi uulgaris aqua stillatitia	37.35
chelidonium maius Dioscoridi	336.41	cinnamomi differentie ex Theophrasto	36.49
chelidonijs maioris consideratio	336.60	cinnamomi uires ex Galeno	37.27
chelidonijs maioris uires	337.17	Cionia Dioscoridi	177.53
Chelidonium minus Dioscoridi	337.33	Circæa Dioscoridi	451.12
chelidonijs minoris consideratio	337.46	circæa consideratio	451.18
chelidonijs minoris uires	338.20	circæa uires ex Galeno	451.26
Chersydri natura, morsus, & curatio	774.3	Circunforaneus floris uenenati olfactu interemptus	714.20
Cherue oleum	55.27	Circunforaneorum uenena innoxie sumere profitentium fraudes	721.49. & deinde
Chia terra Dioscoridi	707.57	Circunforaneorum diui Pauli stirpem metientium fraudes	762.53. & deinde
Chine radice consideratio, & uires	125.4	Cirsium Dioscoridi	572.22
Chondrilla Dioscoridi	291.4	cirsij consideratio	572.30
chondrilla utriusq; consideratio	291.15	Cistus Dioscoridi	119.48
chondrilla uires ex Galeno	291.20	cisti consideratio	119.60
Chrysanthemon Dioscoridi	521.33	cisti uires ex Galeno	120.57
chrysanthemi consideratio	521.42	Citria mala Dioscoridi	150.1
chrysanthemi lectio restituta	522.5	citriorum mira facultas	153.19
Chrysobalanus	602.15	citriorum uires	153.30
Chrysocolla Dioscoridi	668.18	citrij mali uires ex Galeno	153.43
chrysocolla factitia	242.9	Clematis Dioscoridi	486.53
chrysocollæ consideratio, & historia	668.28	clematis altera Dioscoridi	487.35
chrysocollæ uires ex Galeno	668.48	clematidum consideratio	487.39
Chrysocome Dioscoridi	519.60	clematidum uires ex Galeno	488.9
chrysocomes consideratio	520.4	Clinopodium Dioscoridi	430.37
chrysocomes uires ex Galeno	520.8	clinopodij consideratio	430.43
Chrysogonon Dioscoridi	520.15	clinopodij uires ex Galeno	430.46
chrysogoni consideratio	520.20	Clymenon Dioscoridi	493.15
Chymistarum de chelidonio uanitas	337.3	clymeni consideratio	493.22
Cicadæ Dioscoridi	212.3	Cneori consideratio, & descriptio ex Theophrasto	34.27
cicadarum consideratio	212.22	Cnicus Dioscoridi	625.19
cicadarum uires ex Galeno	212.41	cnici consideratio	625.36
Cicer satium Dioscoridi	259.58	cnici uires ex Galeno	625.48
ciceris consideratio, & uires ex Galeno	260.10	cnici sylvestris historia ex Theophrasto	428.30
ciceris uires ex Aëtio	260.39	Coagulum Dioscoridi	233.36
cicer arietinum Dioscoridi	260.51	coaguli consideratio	233.50
cicer sylvestre Dioscoridi	261.7	coaguli facultates ex Galeno	233.56
Cichorion Diosc.	287.20	Cocculum Gnidium Dioscoridi	611.53. & 612.4
cichorij uires ex Galeno	290.8	cocculum infectorium Dioscoridi	515.28
Cici Dioscoridi	603.51	cocci infectorii consideratio	515.38
Cicini olei consideratio	55.27	cocci infectorii uires ex Galeno	516.5
cicini olei uires ex Mesue	55.32	Cochleæ Dioscoridi	182.52
Ciconiæ stercus	241.25	cochlearum consideratio	183.6
Cicuta Dioscoridi	542.13	cochlearum uires ex Galeno	183.23
cicute consideratio	542.32	cochleæ pomatiæ quæ	183.17
cicute uires ex Galeno	542.43	cochleæ marinæ	183.48
cicute potæ noxa, & curatio Dioscor.	732.19	cochleæ sine testa	183.49
cicute uenefica uis	732.28	cochlearum lapis, & eius uires	183.52
cicute sumptæ remedia	732.47	Cœruleus lapis Dioscoridi	670.19
Cimices Dioscoridi	205.11	cœrulei lapidis consideratio	670.23
cimicum consideratio	205.28	cœrulei uires ex Galeno	671.2
cimices sylvestres	205.35	Colchicon Dioscoridi	547.3
Cimolia terra Dioscoridi	708.9	colchici & ephemeris consideratio	547.19
Cinis sarmentitius Dioscoridi	692.54	colchici & ephemeris uires ex Galeno	548.28
cineris omnis uires ex Galeno	693.1	Colocasia Dioscoridi	261.59
Cinnabaris Dioscoridi	671.46	colocasiae	
cinnabaris consideratio	671.57		
Cinnamomum Dioscoridi	33.18		
cinnamomi consideratio	35.30		

Index

colocastæ consideratio	262.24
Colocynthis Dioscoridi	615.10
colocynthis consideratio	615.29
colocynthis læsiones	615.32
colocynthis noxa, & curatio	748.55
colocynthis uires ex Mesue	615.39
colocynthis uires ex Galeno	615.48
Colophonæ resinæ consideratio	85.8
Columellæ lapsus	171.52
Colutæ colytæ consideratio	410.54
Colymbades oliuæ Dioscoridi	132.61
Communis curatio in omnes ictus uirulentos Dioscoridi	759.51
Confiligo herba	593.50
Consolida regalis	399.5
Conyza Dioscoridi	452.33
conyzæ consideratio	452.53
conyzæ uires ex Galeno	453.7
Corallium Dioscoridi	695.35
corallij consideratio	695.47
corallij facultates	696.11
Corallina, & eius uires	557.31
Cordi errata	39.17. & 317.55. & 510.16.
Coriandrum Dioscoridi	400.17
coriandri facultas ex Galeno	400.30
Coriandri seminis usus	401.5
coriandri uires ex Auicenna	401.15
coriandri epti noxa, & curatio Dioscoridi	731.46
coriandri uenefica natura	731.53
coriandri ueneni remedia	731.60
Coria ueteramentaria Dioscoridi	209.10
coriorum ueteramentariorum uires	209.13
Coris Dioscoridi	478.47
coris consideratio	478.58
Cornarij errata, & eius opiniones damnatæ	136.44. & 138.40. & 151.22. & 151.58. & 359. 51. & 545.56. & 694.37
Cornu cerui Dioscoridi	217.27
cornu cerui uires	219.8
Cornus Dioscoridi	157.48
corni consideratio	157.53
cornorum usus in cibis	158.12
cornorum uires ex Galeno	158.17
Coronopus Dioscoridi	285.12
coronopi consideratio	285.17
coronopi sylvestris uires	286.19
coronopi hortensis uires ex Galeno	286.25
Corpora ista fulmine non putrescunt	15.56
Corrago Apuleio quid	578.7
Corruda Dioscoridi	279.61
Cortices quando siccandi, & reponendi	7.47
Corydalis herba	566.14
Cos Naxia Dioscoridi	706.49
Costus Dioscoridi	39.57
costi consideratio	40.8
costum quæ suppleant	40.30
costi uires ex Galeno	40.44
Cot Aphris quid	305.33
Cotonea mala Dioscoridi	149.1
cotoneorum malorum consideratio	151.3
cotoneorum malorum genera	151.4

Cotyledon Dioscoridi	552.43. & 552.52
cotyledonis utriusq; consideratio	552.57
Cratæogonum Dioscoridi	455.33
cratæogoni consideratio	455.38
Cresspini forma, & uires	115.23
Crimnon Dioscoridi	252.10
crimni consideratio	252.22
Crithnum, seu crithamon Dioscoridi	284.43
crithmi consideratio	284.51
crithmi uires ex Galeno	285.5
Crocodili animalis historia	225.39
crocodili animalis genera, & uires	225.49
Crocodilion Dioscoridi	355.39
crocodilij consideratio	355.44
crocodilij uires ex Galeno	355.56
Crocomagma Dioscoridi	51.58
Crocum Dioscoridi	51.25
croci consideratio	52.3
crocum optimum mittit Vienna Austria	52.7
croci uires ex Galeno	52.10
crocum Saracenicum	625.36
Croton Dioscoridi	603.51
Cruciatæ consideratio	347.1
cruciatæ uires	347.8
Crystalli historia	704.23
crystalli uires	704.41
Cubearum consideratio	31.60
cubearum uires	32.1
Cucumis satiuus Dioscoridi	292.54
cucumeris consideratio	293.36
cucumeris uires ex Galeno	294.34
Cucumis sylvestris Dioscoridi	595.18
cucumeris sylvestris consideratio	596.8
cucumeris sylvestris uires ex Galeno	596.43
Cucurbita Dioscoridi	291.30
cucurbitæ consideratio	291.42
cucurbitarum uaria genera	291.3
cucurbitæ facultates ex Galeno	292.8
cucurbita sylvestris	620.42
Culta quæ plantæ ament	9.47
Cuminum satiuum Dioscoridi	398.42
cumini satiui consideratio	399.1
cuminum sylvestre Dioscoridi	398.51
cuminum sylvestre alterum Dioscoridi	398.57
cumini sylvestris examinatio	399.1
cumini uires ex Galeno	399.24
Cunila Dioscoridi	373.15
Cupressus Dioscoridi	90.16
cupressi historia, & consideratio	90.38
cupressus liquidam resinam fundit	90.59
cupressus pusilla	91.1
cupressi uires ex Galeno	91.8
Cur pauci, cur multi lapides fiant	633.7
Curatio uirulentorum ictuum secundum quandam ere-	
mitam	763.38
Curmi Dioscoridi	251.20
curmitis consideratio	251.24
Cyani mentio	29.2
Cyclaminus Dioscoridi	320.12
cyclaminus altera Dioscoridi	320.47
cyclamini utriusque consideratio	320.54
cyclamini	

Index

<i>cyclamini uires ex Mesue</i>	321.1	<i>Dioscoridis lectio in moly restituta</i>	391.30
<i>cyclamini uires ex Galeno</i>	321.8	<i>Dioscoridis lectio in oreoselino restituta</i>	404.32
<i>cyclamini noxa, & curatio</i>	748.32	<i>Dioscoridis locus in asclepiade restitutus</i>	428.5
<i>Cynocrambe Dioscoridi</i>	627.2	<i>Dioscoridis codex in leucade diminutus</i>	432.45
<i>Cynocrambes consideratio</i>	627.12	<i>Dioscoridis locus in leucoio suspectus</i>	455.6
<i>Cynoglosson Dioscoridi</i>	578.20	<i>Dioscoridis locus in aconito suspectus</i>	538.32
<i>Cynoglossi consideratio</i>	578.29	<i>Dioscoridis locus in squama stomomatis deprauatus</i>	659.51
<i>Cynosorchis Dioscoridi</i>	456.22	<i>Dioscoridis locus in alcyonio suspectus</i>	693.52
<i>Cyparissias tithymalus Dioscoridi</i>	606.40	<i>Dioscoridis locus in Brassica suspectus</i>	778.1
<i>Cyperus Dioscoridi</i>	22.9	<i>Dioscoridis lectio castigata in lacte intus coagulato</i>	743.33
<i>cyperi consideratio, & genera</i>	22.31	<i>Diphryges Dioscoridi</i>	682.52
<i>cypirus arbor</i>	22.52	<i>diphrygis consideratio</i>	683.5
<i>cyperi uires ex Galeno</i>	23.4	<i>diphrygis historia, & uires ex Galeno</i>	683.10
<i>Cyphi compositio Dioscoridi</i>	51.8	<i>Dipsacum Dioscoridi</i>	356.2
<i>cyphi caput in Dioscoride adscititium</i>	51.18	<i>dipsaci consideratio</i>	356.18
<i>Cytinus Dioscoridi</i>	144.42	<i>dipsaci uermiculus</i>	356.28
<i>cytini consideratio</i>	144.42	<i>dipsaci uires ex Galeno</i>	356.54
<i>Cytisus Dioscoridi</i>	567.59	<i>Dipsadis morsus notæ, & remedia Diosc.</i>	772.24
<i>Cytisi consideratio</i>	568.4	<i>dipsadis historia, morsus signa, & curatio</i>	773.12
<i>Cytisus frutex est, non herba</i>	568.18	<i>Domestica nobis noxia Dioscoridi</i>	750.7
<i>Cytisi historia ex Columella</i>	568.37	<i>domesticarum rerum noxa</i>	750.14
<i>Cytisi historia ex Plinio</i>	568.53	<i>domesticarum rerum noxæ remedia</i>	750.25
<i>Cytisi uires ex Galeno</i>	569.21	<i>Dorella quid</i>	571.47
D		<i>Doronici consideratio</i>	303.19
DAMASCENA pruna Diosc.	159.5	<i>Dorycnion Dioscoridi</i>	534.29
<i>Damasonium Dioscoridi</i>	476.42	<i>dorycnij consideratio</i>	534.38
<i>Daphnoides Dioscoridi</i>	589.51	<i>dorycnij uires ex Galeno</i>	534.42
<i>daphnoidis consideratio</i>	590.35	<i>dorycnij sumpti noxa, & remedia Diosc.</i>	730.4
<i>daphnoidis uires ex Galeno</i>	590.49	<i>dorycnij ueneni consideratio</i>	730.12
<i>Daucum Dioscoridi</i>	408.51	<i>Draba Dioscoridi</i>	313.52
<i>dauci consideratio</i>	409.1	<i>drabæ consideratio</i>	313.59
<i>daucum à sylvestri pastinaca differre</i>	409.5	<i>Draco marinus Dioscoridi</i>	188.48
<i>dauci uires ex Galeno</i>	409.31	<i>draconis marini consideratio</i>	189.17
<i>Delphinium Dioscoridi</i>	409.46	<i>draconis marini ictus notæ, & remedia Dioscoridi</i>	767.22
<i>delphinij consideratio</i>	409.54	<i>Dracunculus maior Dioscoridi</i>	321.49
<i>Dendroides tithymalus Dioscoridi</i>	606.43	<i>dracunculus minor Dioscoridi</i>	322.7
<i>Deuteria Dioscoridi</i>	642.27	<i>dracunculorum consideratio</i>	322.36
<i>Diapensia</i>	511.55	<i>dracunculi species plures</i>	322.54
<i>Dictamnium Dioscoridi</i>	376.35	<i>dracunculi uires ex Galeno</i>	322.56
<i>dictamnium Cretense</i>	376.57	<i>dracunculus hortenſis</i>	323.4
<i>dictamni consideratio</i>	377.1	<i>dracunculi seminis noxa, & auxilia</i>	731.27
<i>dictamnium caulem, florem, & fructum ferre</i>	377.20	<i>Dryini ictus notæ, & remedia Diosc.</i>	771.50
<i>dictamni uires ex Galeno</i>	377.45	<i>dryini historia, & eius ictus signa</i>	771.55
<i>dictamni albi consideratio</i>	99.44. & 377.40	<i>dryini morsus curatio</i>	772.13
<i>dictamni albi uires</i>	99.53	<i>Dryopteris Dioscoridi</i>	624.57
<i>Difficile unum uni ueneno proprium inuenire signum</i>		<i>dryopteridis consideratio</i>	625.1
<i>Dioscoridi</i>	712.4	<i>dryopteridis uires ex Galeno</i>	625.9
<i>Dioscorides in simplicium medicamentorum materia pri-</i>		<i>Dulcis radix Dioscoridi</i>	350.18
<i>mas tenet</i>	5.33	<i>dulcis radices consideratio</i>	350.34
<i>Dioscorides à Galeno maxime commendatus</i>	5.24	<i>dulcis radices uires ex Gal.</i>	350.60
<i>Dioscorides à calumnia defenditur</i>	8.14	E	
<i>Dioscoridi uaria simplicium nomina adulterina</i>	8.34	E BENVS Dioscoridi	122.12
<i>Dioscoridis lectio in agallocho restituta</i>	48.28	<i>Ebeni consideratio</i>	122.28
<i>Dioscoridis lectio in lentiscino oleo deprauata</i>	58.27	<i>ebeni genera duo</i>	122.29
<i>Dioscoridis lectio in thure tribus in locis castigata</i>	75.4	<i>ebeni uires ex Galeno</i>	122.49
<i>& deinde</i>		<i>Ebulum Dioscoridi</i>	613.42
<i>Dioscoridis lectio in pice restituta</i>	87.23	<i>ebuli, & sambuci genera, & uires</i>	613.55
<i>Dioscoridis lectio quibusdam codicibus in mespilo depra-</i>		<i>ebuli</i>	
<i>uata</i>	156.3		
<i>Dioscoridis locus in thlapsi restitutus</i>	313.13		

Index

F

Index

<i>Fex</i> Dioscoridi	691. 40	<i>Fluminibus quæ plantæ adnasci gaudeant</i>	9. 18
<i>fecis</i> , & tartari dicti <i>confid.</i> & <i>uires</i>	691. 54	<i>Fœniculum</i> Dioscoridi	407. 57
<i>Fagus</i> Dioscoridi	134. 54	<i>fœniculum erraticum</i> Dioscoridi	408. 13
<i>fagi consideratio</i>	136. 16	<i>fœniculi utriusque consideratio</i>	408. 25
<i>Farris consideratio</i>	254. 55	<i>fœniculi uires ex Gal.</i>	408. 38
<i>farris</i> , & <i>halicæ differentia</i>	ibidem	<i>Fœnum græcum</i> Dioscoridi	258. 52
<i>Fel</i> Dioscoridi	238. 11	<i>fœni græci confid.</i> & <i>uires ex Galeno</i>	259. 4
<i>fellis uires ex Galeno</i>	238. 35	<i>Foliorum in plantis uarietas</i>	4. 31
<i>fellis bubuli lapis</i> , & <i>eius uires</i>	238. 45	<i>foliorum in plantis comparatio</i> , & <i>similitudo inter se</i>	11. 13
<i>fellis pardi uenenum</i> , <i>eiusq; remedia</i>	741. 49	<i>foliorum in coloribus discrimen</i>	12. 5
<i>fellis uiperæ uenefica uis</i> , & <i>auxilia</i>	741. 57	<i>Fomes ignis ex tuſſilagine</i>	444. 46
<i>fellis canis piscis uenenum</i> , & <i>cura</i>	742. 5	<i>Fontium in riguis quæ plantæ proueniant</i>	9. 38
<i>Felis</i> , <i>eiusq; cerebri maleficium</i> , & <i>remedia</i>	742. 8	<i>Fossilium facultates</i>	636. 10
<i>Ferri rubigo</i> Dioscoridi	661. 23	<i>Fragariæ</i> , & <i>fragorum confid.</i> & <i>uires</i>	512. 19
<i>ferri rubiginis consideratio</i>	661. 34	<i>Fraxinus</i> Dioscoridi	99. 3
<i>Ferri stercus</i> Dioscoridi	661. 31	<i>fraxini species</i>	99. 38
<i>ferri stercoris consideratio</i>	661. 34	<i>fraxini consideratio</i> , & <i>historia</i>	99. 10
<i>ferri scobis noxa</i> , & <i>curatio</i>	744. 15	<i>fraxini uires ex Plinio</i>	99. 40
<i>ferri squamæ noxa</i> , & <i>cura</i>	ibidem	<i>Fructus quando decerpenti</i> , & <i>quomodo conseruandi</i>	7. 36
<i>ferri recrementi noxa</i> , & <i>cura</i>	ibidem	<i>Frutices</i>	8. 47
<i>Ferula</i> Dioscoridi	415. 15	<i>Fuchsij errores</i> , <i>eiusq; sententiæ reprobatæ</i>	20. 34.
<i>ferulæ</i> , in brutorum cibis uariis effectus	15. 40	& 23. 55. & 28. 29. & 32. 42. & 37. 7. &	
<i>ferulæ consideratio</i>	415. 27	39. 21. & 41. 52. & 42. 55. & 44. 54. & 48.	
<i>ferulæ & ferulaginis historia ex Theophra.</i>	415. 33	9. et 49. 3. et 50. 41. et 69. 14. et 73. 25. et 74.	
<i>ferulæ uires ex Galeno</i>	415. 55	36. et 83. 3. et 88. 33. et 96. 18. et 120. 43. et	
<i>ferulæ ubi maximæ</i>	415. 53	127. 24. et 140. 19. et 160. 11. et 166. 19. et	
<i>ferula tacta muræna confestim moritur</i>	415. 53	181. 49. et 225. 21. et 244. 6. et 245. 34. et	
<i>Fiber</i> Dioscoridi	197. 46	257. 47. et 265. 9. et 267. 3. et 268. 33. et	
<i>fibrini testes</i> Dioscoridi	197. 47	294. 31. et 317. 56. et 320. 4. et 332. 53. et	
<i>fibri consideratio</i>	198. 21	338. 16. et 342. 5. et 349. 43. et 357. 35. et 368.	
<i>fibros sibi testes amputare</i> , uanum	198. 32	44. et 390. 27. et 404. 60. et 415. 4. et 428. 1.	
<i>fibri testium adulteratio</i>	198. 35	& 429. 17. & 438. 10. & 446. 27. & 458.	
<i>fibri testium uires ex Galeno</i>	198. 52	29. & 459. 53. & 461. 46. & 465. 37. &	
<i>Ficus Cypria</i>	169. 2	487. 52. et 488. 52. et 506. 8 et 510. 24. et	
<i>Fici</i> Dioscoridi	169. 20	515. 12. et 522. 14. et 533. 13. et 539. 18. et	
<i>ficorum consideratio</i>	170. 13	539. 33. et 547. 61. et 548. 10. et 553. 4. et	
<i>ficorum facultates ex Galeno</i>	170. 19	555. 41. et 562. 13. et 564. 22. et 564. 51. et	
<i>ficus agrestis</i>	171. 2	579. 2. et 581. 33. et 608. 43. et 621. 41. et	
<i>fici præcoces</i>	171. 4	684. 58. et 689. 54. et 697. 19. et 699. 34. et	
<i>ficus cinis</i> Dioscoridi	170. 1	702. 35	
<i>Fidicula</i> Theodoro	582. 55	<i>Fucus marinus</i> Dioscoridi	558. 3
<i>Filicula</i> Dioscoridi	623. 53	<i>fuci marini consideratio</i>	558. 10
<i>filiculæ consideratio</i>	623. 60	<i>fuci marini uires ex Galeno</i>	558. 28
<i>Filipendula</i> , & <i>eius uires</i>	451. 54	<i>Fuligo è myrrha</i> , <i>resina</i> , <i>styrace</i> Dioscoridi	72. 3
<i>Filix mas</i> Dioscoridi	623. 4	<i>fuligo liquidæ picis</i> Dioscoridi	86. 24
<i>filix femina</i> Dioscoridi	623. 15	<i>fuligo pictoria</i> Dioscoridi	709. 11
<i>filicis utriusque historia</i>	623. 23	<i>fuligo thuris</i> Dioscoridi	71. 55
<i>filicis utriusque uires ex Galeno</i>	623. 40	<i>fuliginum omnium uires</i>	87. 8
<i>Finum</i> Dioscoridi	239. 35	<i>Fumaria</i> Dioscoridi	565. 22
<i>fimi uires</i> , uide <i>Stercoris uires</i>		<i>fumariæ consideratio</i>	566. 1
<i>Flammulæ historia</i> , & <i>uires</i>	487. 55	<i>fumariæ alterum genus</i>	549. 52
<i>flammulæ noxa</i> , & <i>curatio</i>	731. 4	<i>fumariæ genera ex Plinio</i>	566. 4
<i>Flores quo tempore decerpenti</i> , ac <i>recondendi</i>	7. 16	<i>fumariæ uires ex Mesue</i>	566. 20
<i>flores sicci quandiu durent</i>	7. 24	<i>fumariæ facultates ex Galeno</i>	566. 35
<i>florum in plantis uarietas</i>	13. 33	<i>Fungi</i> Dioscoridi	544. 56
<i>Flos æris</i> Dioscoridi	657. 54	<i>fungorum consideratio</i> , et <i>genera</i>	545. 23
<i>floris æris historia</i>	658. 5	<i>fungorum alia genera</i>	545. 41
<i>floris æris uires ex Galeno</i>	658. 13	<i>fungi lucernarum</i>	545. 53
<i>Flos salis</i> Dioscoridi	688. 48	<i>Fungi corporis affectus</i>	546. 11
<i>Flos punicæ</i> Dioscoridi	143. 58	<i>fungorum</i>	
<i>flos sylvestris punicæ</i> Dioscoridi	144. 6		

Index

fungorum uires ex Galeno	346.15
fungorum strangulatus, & remedia Diosc.	740.18
fungorum uenefica natura	740.26
fungorum præparatio	740.34
fungorum ueneni remedia	740.46
G	
GAGATES lapis Dioscoridi	699.21
Gagatæ lapidis consideratio	699.23
gagatæ lapidis historia, & uires ex Galeno	699.48
Galactites lapis Dioscoridi	701.31
galactitæ lapidis historia	701.40
Galangæ consideratio, & genera	21.11
galangæ uires	21.19
Galaxus lapis Dioscoridi	701.56
Galbanum Dioscoridi	422.42
galbani confid. 422.58 eius uires ex Gal.	423.3
Galega quid, & eius uires	390.59
Galeni nauigationes	2.45
Galeni lectio in thure restituta	72.40
Galem in prunis defensio contra Brasauolum	159.26
Galem de pistaciorum uiribus opinio ab Auicenna reprobata	154.1
Galeni, & Dioscoridis in Scripho, & Santonico abstin- thio sententia uaria	369.18
Galenus in coriandro à Dioscoride dissentit	400.31
Galem locus suspectus de aspleno	464.2
Galenus notatur in argento uiuo	674.42
Galeni sententia de trifolio asphaltite damnata	441.16
Galeni liber de theriaca ad Pijonem suspectus	441.46
Galerita Dioscoridi	214.16
galeritæ consideratio	214.35
Galion Dioscoridi	556.22
galij confid. 556.31 eius uires ex Gal.	556.37
Galiopsis Dioscoridi	555.13
galiopseos consideratio	555.22
Galla Dioscoridi	138.14
gallarum confid. 138.33 & uires ex Gal.	134.12
galla omphacitis	138.38
Gallarum præsagium	139.5
Galli, & gallinæ Dioscoridi	209.33
gallorum, & gallinarum confid. & uires	210.16
Gallitricum quid	378.46
Gammarorum lapilli	185.52
Garum Dioscoridi	204.53
gari consideratio	205.1
Gattaria herba	382.3
Genistæ consideratio	599.45
genistæ historia, & uires	599.50
Genitale cerui Dioscoridi	208.6
genitalis cerui consideratio	208.8
Gentes tute à serpentibus eorumq; ictibus medentes	762.36
Gentiana Dioscoridi	346.37
gentianæ confi. 346.52 eius uires ex Gal.	346.56
Gentiana minor	347.3
Geodes lapis Dioscoridi	706.55
geodæ lapidis consideratio	706.58
Georgij agricolæ lapsus	228.1
Geranium Dioscoridi	448.41
geranij consideratio	448.46
Gesneri lapsus	538.40. & 569.7

Gingiber Dioscoridi	316.59
gingiberis consideratio, & historia	317.7
gingiberis uires ex Galeno	317.24
Gingidion Dioscoridi	296.52
gingidij confid. 296.57. & uires ex Galeno	297.3
Gith Dioscoridi	417.42
gith consideratio	417.54
Gladiolus Dioscoridi	498.38
gladioli confid. 498.55 eius uires ex Gal.	499.12
Glandes Dioscoridi	134.54
glandiferarum arborum consideratio	135.38
glandiferarum arborum uires ex Galeno	137.12
Glans unguentaria Dioscoridi 600.19 eius confid.	600.29
glandis unguentariæ uires ex Mesue	601.4
glandis unguentariæ uires ex Galeno	601.18
Glastum satium Dioscoridi	339.13
glastum syluestre Dioscoridi	339.20
glasti utriusq; cōsid. 339.27. & uires ex Gal.	340.4
Glaucium Dioscoridi	424.15
glaucij confid. 424.20. eius uires ex Gal.	424.31
Glaux Dioscoridi	585.14
glaucis confid. 585.19. & uires ex Gal.	585.40
Gleucinum Dioscoridi	63.25
gleucini consideratio	63.31
Glirium historia, & uires	227.48
Gluten piscium Dioscoridi	424.46
Glutinum Dioscoridi	424.39
glutinis consideratio, & uires	424.50
Gnaphalio Dioscoridi	448.54
gnaphalij confid. 448.57. & uires ex Gal.	450.37
Gnidium granum Dioscoridi	611.53
Gnidium oleum	566.60
Gobius Dioscoridi	202.59
gobiorum consideratio	203.29
gobij facultas ex Galeno	203.32
Gobij fluuiatiles	203.36
Gossipij consideratio	450.19
Gramen Dioscoridi	503.56
gramen arundinaceum Dioscoridi	504.1
gramen Parnasi Dioscoridi	504.3
graminis confid. & historia ex Plinio	504.17
graminis uires ex Galeno	504.46
Grandinis impetum quæ arceant	15.51
Gratiola histor. & uires	372.14
Grossi Dioscoridi	169.55
Guaiaci ligni consideratio	122.53
guaiaci genera tria	122.58
guaiaci cortices	123.42
guaiaci planta 123.50. eius facultates	123.53
Guaiacium lignum præstantius	123.11
Gummi amygdalæ Dioscoridi	162.42
Gummi cerasi Dioscoridi	146.59
Gummi elemi facult. & consideratio	34.35
Gypsum Dioscoridi	692.31
gypsi confid. 692.34. & uires ex Gal.	692.40
gypsi strangulatus remedia Dioscoridi	740.56
gypsi ueneficium, eiusq; curatio	741.1

H

HAEMATITES lapis Dioscoridi	69.4
hamatitæ lapidis consideratio	698.0
	β hamatites

Index

<i>hematitæ lapidis uires ex Galeno</i>	698.28	12. & 302. 16. & 314. 47. & 329. 51. &	
<i>hematitæ lapidis uires ex Alexandro</i>	698.41	428.26. & 449.23.	
<i>Hæmorrhoi ictus notæ, et curatio Diosc.</i>	772.24	<i>Hermolaus à calumnia uindicatur</i>	336.49
<i>Hæmorrhoi perniciosus ictus, & historia</i>	772.42	<i>Hieracium magnum Dioscoridi</i>	401.57
<i>Hæmorrhoi morfus notæ, & remedia</i>	773.1	<i>Hieracium paruum Dioscoridi</i>	401.61
<i>Halica Dioscoridi</i>	254.17	<i>Hieracij utriusq; confid. & uires ex Plinio</i>	402.35
<i>halicæ confid. 254.24. et uires ex Gal.</i>	254.46	<i>Hieropili lapsus</i>	592.31
<i>halicæ, & farris differentia</i>	254.55	<i>Hiericuntæ non esse Amomum</i>	39.13
<i>Halicacabum solanum Dioscoridi</i>	531.58	<i>Hiericuntæ uires</i>	33.19
<i>Halimus Dioscoridi</i>	111.25	<i>Hippocampus Dioscoridi</i>	176.6
<i>halimi consideratio</i>	111.32	<i>hippocampi consideratio</i>	176.45
<i>halimus Mauritanis molochia</i>	111.41	<i>hippocampi uires ex Galeno</i>	177.25
<i>halimi uires ex Galeno</i>	112.2	<i>hippocampi uires ex Aeliano</i>	177.29
<i>Handachocha Arabicis quid</i>	569.48	<i>Hippoglosson Dioscoridi</i>	579.41
<i>Harundo Dioscoridi</i>	106.3	<i>hippoglossi confid. 579.49. eius uires</i>	579.55
<i>harundinum consideratio</i>	106.19	<i>Hippolapathon Dioscoridi</i>	271.9
<i>harundinum genera plura</i>	106.21	<i>hippolapathi consideratio</i>	271.23
<i>harundinis, & filicis odium</i>	106.41	<i>hippolapathi facultates</i>	271.29
<i>harundinis uires ex Galeno</i>	106.46	<i>Hippomarathron Dioscoridi</i>	408.14
<i>Hastula regia Dioscoridi</i>	325.20	<i>hippomarathri descriptio, & uires</i>	408.34
<i>hastulæ regie consideratio, uide in Asphodelo</i>		<i>Hippophaes Dioscoridi</i>	603.21
<i>Hedera Dioscoridi</i>	335.37	<i>hippophæis consideratio</i>	603.39
<i>hederæ consideratio, & genera</i>	335.55	<i>Hippophæston Dioscoridi</i>	603.33
<i>hederæ facultas</i>	336.24	<i>hippophæsti consideratio</i>	603.39
<i>Hedychroon Dioscoridi</i>	64.13	<i>Hippopotami testes Dioscoridi</i>	197.26
<i>hedychroi compositio ex Galeno</i>	64.16	<i>hippopotami historia 197.28. eius uires</i>	197.38
<i>Hedysaron, uide Securidaca</i>		<i>Hipposelinon Dioscoridi</i>	403.59
<i>Helcysma Dioscoridi</i>	666.3	<i>hipposelini consideratio</i>	404.47
<i>Helenium Dioscoridi</i>	52.21	<i>hipposelini uires ex Galeno</i>	405.7
<i>helenij consideratio</i>	52.45	<i>Hirci barbula Dioscoridi</i>	302.3
<i>helenium alterum Dioscoridi</i>	52.38	<i>hirci barbule consideratio</i>	302.7
<i>helenij Aegyptij consideratio</i>	53.2	<i>Hirculus Dioscoridi</i>	27.23
<i>helenij uires ex Galeno</i>	53.13	<i>Hirudinum deuoratarum remedia Diosco.</i>	747.28
<i>Helichryson, uide supra in Elichryso</i>		<i>hirudinum deuoratarum noxa</i>	747.34
<i>Helioscopius tithymalus Dioscoridi</i>	606.35	<i>hirudinum deuoratarum curatio</i>	747.40
<i>Heliotropium magnum Dioscoridi</i>	628.3	<i>Hirundines Dioscoridi</i>	215.4
<i>beliotropium paruum Dioscoridi</i>	628.18	<i>hirundinum hist. 215.13. earū uires ex Gal. 215.13</i>	
<i>beliotropij utriusq; confid. 628.23. & uires 628.25</i>		<i>Historia rustici à serpente hasta trāsfixo infecti</i>	113.53
<i>Helleborine uide Elleborine</i>		<i>historia rustici suctu morfus feræ perempti</i>	714.24
<i>Helleborum, uide Elleborum</i>		<i>historia fraudis circumforanei uenenum innoxie fume</i>	
<i>Helxine cissampelos Dioscoridi</i>	508.18	<i>re profitentis</i>	721.36
<i>helxines consideratio</i>	508.24	<i>historia casus ex cicuta sumpta.</i>	732.32
<i>helxines uires ex Galeno</i>	508.44	<i>Holostium Dioscoridi</i>	491.37
<i>Helxines altera Dioscoridi</i>	548.49	<i>holostij confid. 491.42. eius uires ex Gal.</i>	492.29
<i>helxines confid. 549.1. uires ex Galeno</i>	549.7	<i>Hordeum Dioscoridi</i>	249.55
<i>Hemerocallis Dioscoridi</i>	453.50	<i>hordei consideratio</i>	250.15
<i>hemerocallis consideratio</i>	453.36	<i>hordei facultas</i>	250.34
<i>hemerocallis uires ex Galeno</i>	454.38	<i>Horminum Dioscoridi</i>	459.14
<i>Hemionitis Dioscoridi</i>	464.17	<i>hormini consideratio</i>	459.53
<i>hemionitidis confid. 464.23. & uires ex Gal. 465.16</i>		<i>horminum cereale</i>	460.7
<i>Herba mirabilis ad excitandam uenerem</i>	458.48	<i>Humani stercoreis uires</i>	240.15
<i>Herbarum formæ descriptæ parum conferunt ad cognoscenda simplicia</i>	3.59	<i>Hyacinthus Dioscoridi</i>	524.42
<i>herbæ quo pacto legendæ, siccandæq; sint</i>	6.50	<i>hyacinthi confid. 524.52. eius uires ex Gal. 525.2</i>	
<i>herbas colligere certis temporibus non est ab re</i>	6.35	<i>Hydri historia, morfus, & curatio</i>	773.53
<i>herbæ quæ</i>	8.51	<i>Hydromeli Dioscoridi</i>	643.31
<i>herbæ quæ in alias profiliunt plantas</i>	10.6	<i>hydromelon Dioscoridi</i>	648.59
<i>Herba Paris, & eius historia, & uires</i>	539.11	<i>Hydropiper Dioscoridi</i>	318.14.
<i>Hermodactyli coniectura</i>	547.49	<i>hidropiperis consideratio</i>	318.25
<i>Hermolai lapsus, & opiniones improbatæ & 25. 57.</i>		<i>hydropiperis uires ex Galeno</i>	319.6
<i>& 31.42. & 53.7. & 65.48. & 82.22. & 173.</i>		<i>Hyoscyaminum Dioscoridi</i>	56.38
		<i>hyoscyamini olei uires</i>	56.59
			<i>hyoscyamini</i>

Index

<i>hyoscyamini parandi ratio</i>	56.58	<i>irionis consideratio</i>	314.24
<i>Hyoscyamus Dioscoridi</i>	529.11	<i>Iris Dioscoridi descripta</i>	17.34
<i>hyoscyami confid. 529.55. eius uires ex Gal.</i>	530.7	<i>iridis confid. & genera 17.54. eius uires</i>	18.51
<i>hyoscyami noxa, & auxilia</i>	734.50	<i>iris cognomine astragalitis</i>	18.57
<i>hyoscyami noxia uis</i>	734.58	<i>iridis mentio à Galeno</i>	19.9
<i>hyoscyami utriusq; noxæ curatio</i>	735.11	<i>Isopyron Dioscoridi</i>	574.4
<i>Hypecoon Dioscoridi</i>	528.54	<i>isopyri consideratio</i>	574.9
<i>hypecoi consideratio</i>	528.57	<i>Iua muscata</i>	442.38
<i>hypecoi uires ex Galeno</i>	529.2	<i>Iudaicus lapis Dioscoridi</i>	703.4
<i>Hypericon Dioscoridi</i>	477.38	<i>iudaici lapidis uires ex Galeno</i>	703.9
<i>hyperici confid. 478.58. eius uires ex Gal.</i>	479.25	<i>Iuglandes nuce</i>	164.23
<i>Hypocistis Dioscoridi</i>	120.31	<i>iuglandium consideratio</i>	164.43
<i>hypocistidis consideratio</i>	119.60	<i>iuglandium uires ex Galeno</i>	164.52
<i>hypocistidis uires ex Galeno</i>	120.57	<i>Iuglandes conditæ</i>	165.8
<i>Hyssopum Dioscoridi</i>	370.59	<i>Iuncus Dioscoridi</i>	517.54
<i>hyssopi confid. 371.16 eius uires ex Gal.</i>	371.59	<i>iunci consideratio, & uires 518.8</i>	& dein.
<i>hyssopi uires ex Mesue</i>	371.69	<i>Iuncus odoratus Dioscoridi</i>	40.57
<i>Hystricis mentio</i>	175.57	<i>iunci odorati consideratio</i>	41.9
I		<i>iunci odorati uires ex Galeno</i>	41.52
<i>IACEA herba</i>	574.60	<i>Iuniperus Dioscoridi</i>	91.22
<i>Iacobi Syluij in acacia opinio improbata</i>	130.23	<i>iuniperi consideratio</i>	91.39
<i>Iasminum Dioscoridi</i>	65.36	<i>iuniperi caput in Dioscoride deprauatum</i>	ibidem
<i>iasmini unguenti consideratio</i>	65.42	<i>iuniperi domesticæ</i>	91.52
<i>Iaspis Dioscoridi</i>	704.51	<i>iuniperi gummi 91.57</i>	<i>eius usus 92.8</i>
<i>iaspidum genera plura, & uires</i>	704.57	<i>iuniperi uires ex Galeno</i>	92.20
<i>Iaspidum natura</i>	705.2	<i>Ius galli ueteris Dioscoridi</i>	209.37
<i>Iaspidis uires ex Gal.</i>	705.6	<i>Ius piscium Dioscoridi</i>	204.59
<i>Iberis Diosc. 172.4. eius confid.</i>	172.13	<i>Ixia Dioscoridi</i>	353.50
<i>iberis, & lepidium idem</i>	172.32	<i>ixiam nigri chamæleonis radicibus innasce</i>	354.52
<i>iberis à Damocrate carminæ descripta</i>	172.34	<i>ixia uenenum mortiferum</i>	355.29
<i>iberis altera</i>	173.5	<i>ixiæ uenenum, & remedia Dioscoridi</i>	739.4
<i>Ibiscus, uide Althæa</i>		<i>ixiæ uenefica natura 739.14 eius cura.</i>	739.20
<i>Ichthyocolla Dioscoridi</i>	424.44	K	
<i>Ictuum uirulentorum communis curatio Dioscoridi</i>	759.51	<i>KALI Mauritanorum mentio</i>	274.53
<i>Idæa radix Dioscoridi</i>	513.28	<i>Karabe Mauritanorum</i>	102.19
<i>idææ radices consideratio</i>	513.33	<i>Keiri quid</i>	455.3
<i>idææ radices uires ex Galeno</i>	513.39	<i>Kepxîs quid</i>	100.48
<i>Iecur apri Dioscoridi</i>	207.10	<i>Kerna quid</i>	604.9
<i>iecur asininum Dioscoridi</i>	207.7	L	
<i>iecur canis rabidi Dioscoridi</i>	207.11	<i>LABRVM Veneris Dioscoridi</i>	356.1
<i>iecur caprinum Dioscoridi</i>	207.8	<i>Labri Veneris consideratio</i>	356.18
<i>iecur mergi Dioscoridi</i>	207.14	<i>labri Veneris uires ex Galeno</i>	356.56
<i>iecinorum diuerforum consideratio</i>	207.33	<i>Labrusca Dioscoridi</i>	637.8
<i>Iesemin unde dictum</i>	66.2	<i>Lac Dioscoridi</i>	228.56
<i>iesemini uires ex Serapione</i>	66.8	<i>lactis consideratio</i>	230.22
<i>Ilex Dioscoridi</i>	134.54	<i>lactis probatio 230.32</i>	<i>eius facult.</i> 230.40
<i>ilicis consideratio</i>	136.26	<i>lactis bibendi ratio</i>	230.46
<i>Imperatorie consideratio, historia, & uires</i>	406.50	<i>lactis facultates ex Galeno</i>	232.3
<i>Impia herba Plinij</i>	450.3	<i>lactis coagulati uires</i>	230.51
<i>Impostores quandoque etiam peritos decipiunt</i>	4.11	<i>lac humanum Dioscoridi</i>	229.25
<i>Indica harundo</i>	107.27	<i>lac schiston Dioscoridi</i>	229.13
<i>Indicum Dioscoridi</i>	671.12	<i>lactis serum Dioscoridi</i>	229.10
<i>indici consideratio</i>	671.18	<i>Lactis intus coagulati noxa, & auxilia Diosc.</i>	742.58
<i>Intybus Dioscoridi</i>	287.28	<i>lactis coagulati consideratio</i>	743.4
<i>intybi consideratio</i>	288.40	<i>lactis in uentriculo coagulati noxa</i>	243.14
<i>intybi uires ex Galeno</i>	290.8	<i>lactis in uentriculo coagulati curatio</i>	743.30
<i>Ioannis de Vigo lapsus</i>	66.18	<i>Lacca, & de ea Arabum opinio uaria</i>	50.1
<i>Iouis glandes Dioscoridi</i>	137.34	<i>lacca infectorum est Arabum lacca</i>	50.2
<i>Irini unguenti consideratio</i>	63.17	<i>laccæ factitiæ genera</i>	50.34
<i>Irio Dioscoridi</i>	314.10	β 2 Lacerta	

Index

<i>Lacerta</i> Dioscoridi	223. 42	<i>laurini olei uires</i>	58. 4
<i>lactarum consideratio</i>	224. 22	<i>laurus lapidea</i>	97. 58
<i>lactarum Chalcidicarum consideratio</i>	224. 26	<i>lauri uires ex Galeno</i>	98. 2
<i>Lacrymæ, resina, & gummi</i>	8. 5	<i>laurus ex se ignem producit</i>	97. 53
<i>Lactuca</i> Dioscoridi	295. 40	<i>laurus Alexandrina</i> Dioscoridi	588. 47
<i>lactuca sylvestris</i> Dioscoridi	295. 49	<i>lauri Alexandrinæ consideratio</i>	588. 55
<i>lactucæ consideratio</i>	295. 58	<i>lauri Alexandrinæ uires ex Galeno</i>	589. 45
<i>lactucæ sylvestris consideratio</i>	296. 1	<i>Ledon</i> Dioscoridi	121. 18
<i>lactucæ uires ex Galeno</i>	296. 11	<i>Lemnia terra</i> Dioscoridi	676. 21
<i>Ladanum</i> Dioscoridi	121. 19	<i>lemniæ terræ consideratio</i>	676. 28
<i>ladani consideratio</i>	121. 44	<i>lemniæ terræ historia</i>	ibidem
<i>ladani uires ex Galeno</i>	121. 53	<i>lemniæ terræ uires</i>	677. 18
<i>Lagopus</i> Dioscoridi	497. 17	<i>lemnia terra quid censeatur</i>	677. 45
<i>lagopi consideratio</i>	497. 20	<i>lemniæ terræ adulterandæ fraus detecta</i>	677. 59
<i>lagopi uires ex Galeno</i>	497. 47	<i>Lens</i> Dioscoridi	262. 37
<i>Lagrino uulgò quid</i>	80. 58	<i>lentium uires ex Galeno</i>	263. 5
<i>Lamium herba</i>	555. 60	<i>Lens palustris</i> Dioscoridi	550. 5
<i>Lampsana</i> Dioscoridi	271. 49	<i>lentis palustris consideratio</i>	550. 9
<i>lampsanæ consideratio</i>	271. 53	<i>lentis palustris uires ex Galeno</i>	550. 11
<i>lampsanæ uires ex Galeno</i>	272. 1	<i>Lentiscini olei parandi ratio</i>	58. 14
<i>Lana</i> Dioscoridi	232. 51	<i>Lentiscus</i> Dioscoridi	81. 52
<i>Lanaria herba</i> Dioscoridi	319. 41	<i>lentiscina resina</i> Dioscoridi	82. 5
<i>lanariæ herbæ consideratio</i>	319. 49	<i>lentisci consideratio</i>	82. 13
<i>lanariæ herbæ uires ex Galeno</i>	320. 1	<i>lentisci uires ex Galeno</i>	82. 32
<i>Lapathum</i> Dioscoridi	269. 56	<i>Leoniceni errata, ac eius opiniones dilutæ</i>	285. 46. 348. 25. 388. 15. 438. 10. 464. 24. 773. 39
<i>lapathi consideratio</i>	271. 12	<i>Leontopetalon</i> Dioscoridi	430. 51
<i>lapathi uires ex Galeno</i>	271. 26	<i>leontopetali consideratio</i>	430. 58
<i>Lapides cur pauci, cur multi fiant</i>	633. 7	<i>leontopetali uires ex Galeno</i>	431. 1
<i>lapidum colores unde uarij</i>	633. 20	<i>Leontopodion</i> Dioscoridi	579. 23
<i>lapidum diuersa discrimina</i>	634. 18	<i>leontopodij consideratio</i>	579. 29
<i>Lapis plumbarius</i>	662. 30	<i>Lepidium</i> Dioscoridi	339. 38
<i>lapidis plumbarij consideratio</i>	662. 48	<i>lepidij consideratio</i>	339. 43
<i>Lapis bezahar Arabum</i>	678. 31	<i>lepidium</i> Plinij	339. 46
<i>lapidis bezahar historia, & uires</i>	ibidem	<i>Leptocarya</i> Dioscoridi	166. 56
<i>lapis in felle bubulo repertus, & eius uires</i>	238. 45	<i>Lepus marinus</i> Dioscoridi	193. 52
<i>lapis in oculo ceruorum natus</i>	678. 50	<i>leporis marini consideratio</i>	194. 20
<i>Larix arbor, & eius historia</i>	79. 38	<i>Leporis marini hausti notæ, & curatio</i> Dioscoridi	746. 4
<i>larix agaricum profert</i>	80. 4	<i>leporis marini sumpti indicia</i>	746. 14
<i>larigna resina</i>	80. 28	<i>eius noxæ remedia</i>	746. 26
<i>Lasfer</i> Dioscoridi	418. 55	<i>Lepus terrestris</i> Dioscoridi	194. 1
<i>laseris consideratio</i>	419. 23	<i>leporis terrestris consideratio</i>	194. 28
<i>laseris uires ex Galeno</i>	420. 46	<i>lepores ubi candidi</i>	194. 33
<i>Laserpitium</i> Dioscoridi	418. 50	<i>lepores ubi bina habent iccinora</i>	194. 50
<i>laserpitij consideratio</i>	419. 23	<i>leporis facultates</i>	194. 56
<i>laserpitij historia ex Theophrasto</i>	420. 11	<i>Leporinum coagulum</i> Dioscoridi	233. 36
<i>laserpitij uires ex Galeno</i>	420. 46	<i>Leucacantha</i> Dioscoridi	362. 13
<i>Lusculata</i>	380. 35	<i>leucacanthæ consideratio</i>	362. 20
<i>Lathyris</i> Dioscoridi	609. 3	<i>leucacanthæ uires ex Galeno</i>	363. 4
<i>lathyris consideratio</i>	609. 22	<i>Leucas</i> Dioscoridi	432. 38
<i>lathyris uires ex Actuatio</i>	609. 27	<i>leucadis consideratio</i>	432. 42
<i>lathyris uires ex Galeno</i>	609. 32	<i>Leucoion</i> Dioscoridi	454. 50
<i>lathyris noxa, & curatio</i>	748. 56	<i>leucoij consideratio</i>	451. 1
<i>Lauanda uulgò quæ</i>	26. 54	<i>leucoij uires ex Galeno</i>	451. 14
<i>Lauer</i> Dioscoridi	281. 58	<i>Libri explodendi</i>	5. 43
<i>laueris consideratio</i>	282. 1	<i>Libysticum</i> Galeno ligusticum	393. 46
<i>laueris uires ex Galeno</i>	282. 23	<i>Lichenes equorum</i> Dioscoridi	208. 43
<i>Laurus</i> Dioscoridi	97. 2	<i>lichenum equorum uires</i>	209. 1
<i>lauri bacca</i> Dioscoridi	97. 10	<i>Lichen</i> Dioscoridi	518. 30
<i>lauri historia</i>	97. 20	<i>lichenis</i>	
<i>laurini olei consideratio</i>	58. 1		

Index

<i>lichenis consideratio</i>	518.37	<i>loræ parandæ ratio ex Galeno</i>	642.37
<i>lichenis genera ex Plinio</i>	518.4	<i>Lotus arbor Dioscoridi</i>	156.49
<i>lichenis uires ex Galeno</i>	519.14	<i>loti arboris consideratio</i>	156.53
<i>Lignum aloës</i>	48.25	<i>lotus Italica</i>	157.13
<i>Lignorum marcor Dioscoridi</i>	105.39	<i>loti arboris uires ex Galeno</i>	157.37
<i>lignorum marcoris uires</i>	105.55	<i>Lotus Aegyptia Dioscoridi</i>	569.27
<i>Ligusticum Dioscoridi</i>	393.19	<i>loti Aegyptia historia ex Theophrasto</i>	569.33
<i>ligustici consideratio</i>	393.44	<i>loti Aegyptiæ mentio ex Galeno</i>	569.51
<i>ligustici, seu libystici uires ex Galeno</i>	393.53	<i>Lotus sylvestris Dioscoridi</i>	566.52
<i>Ligustrum Dioscoridi</i>	117.30	<i>lotus urbana Dioscoridi</i>	566.47
<i>ligustri consideratio</i>	117.44	<i>loti sylvestris, & urbanæ consideratio</i>	566.58
<i>ligustri uires ex Galeno</i>	118.15	<i>loti herbæ utriusq; uires ex Galeno</i>	567.49
<i>Lilium Dioscoridi</i>	433.43	<i>Lunaria minor</i>	465.3
<i>lilij consideratio</i>	434.1	<i>lunariæ minoris uires</i>	464.50
<i>lilij historia ex Plinio</i>	434.5	<i>Lupinus Dioscoridi</i>	265.39
<i>Lilia quomodo in totum annum uiridia seruentur</i>	434.24	<i>lupinorum consideratio</i>	266.1
<i>lilia quomodo diuersis temporibus florent</i>	434.27	<i>lupinorum facultates</i>	266.4
<i>lilia alba quomodo purpurea fiant</i>	434.20	<i>Lupinorum finium</i>	241.9
<i>liliorum uires ex Galeno</i>	434.40	<i>Lupus salictarius</i>	587.51
<i>Lilium conuallium non est hemerocallis</i>	454.1	<i>lupuli historia, & uires ex Mesues</i>	587.53
<i>lilij conuallij historia, et uires</i>	454.12	<i>Lychnis coronaria Dioscoridi</i>	432.57
<i>Limonium Dioscoridi</i>	496.54	<i>lychnis sylvestris Dioscoridi</i>	432.58
<i>limonij consideratio</i>	496.59	<i>lychnidis utriusque consideratio</i>	433.1
<i>limonij uires ex Galeno</i>	497.10	<i>lychnidis facultas ex Galeno</i>	433.34
<i>Limonia poma</i>	153.61	<i>Lycium Dioscoridi</i>	127.47
<i>limoniorum pomorum aqua stilatitia quibus conferat</i>	154.9	<i>lycij consideratio</i>	128.13
<i>Linaria herba</i>	586.9	<i>lycij uires ex Galeno</i>	432.57
<i>Lingua ceruina est phyllitis</i>	437.54	<i>Lycopsis Dioscoridi</i>	501.42
<i>lingua ceruina non est hemionitis</i>	438.11	<i>lycopsis consideratio</i>	501.48
<i>Lingua serpentina</i>	323.42	<i>lycopsis uires ex Galeno</i>	501.32
<i>linguæ serpentinæ descriptio, et uires</i>	ibidem	<i>Lygos Dioscoridi</i>	130.47
<i>Linozostis Dioscoridi</i>	625.60	<i>Lyncurium ex urina lyncis coalescere, uanum putatur</i>	242.14
<i>linozostis consideratio</i>	626.38	<i>Lyfimachia Dioscoridi</i>	483.59
<i>Linum Dioscoridi</i>	259.13	<i>lysimachiae consideratio</i>	484.37
<i>lini consideratio</i>	259.29	<i>lysimachiae uires ex Galeno</i>	484.54
<i>lini uires ex Galeno</i>	259.49		
<i>lini seminis oleum, et eius uires</i>	259.33		
<i>Lithargyros Dioscoridi</i>	666.19		
<i>lithargyri consideratio</i>	667.1		
<i>lithargyri uires ex Galeno</i>	667.18		
<i>Lithocolla Dioscoridi</i>	706.11		
<i>Lithospermon Dioscoridi</i>	469.51		
<i>lithospermi consideratio</i>	470.31		
<i>lithospermi historia ex Plinio</i>	470.48		
<i>Lixiuij saponis noxa, et curatio</i>	745.43		
<i>Locustæ Dioscoridi</i>	213.3		
<i>locustarum consideratio</i>	213.8		
<i>locustarum ingens numerus quando Italiam inuasit</i>	213.20		
<i>locustæ in cibis</i>	213.23		
<i>Lolium Dioscoridi</i>	257.30		
<i>lolij consideratio</i>	257.40		
<i>lolij uires ex Galeno</i>	258.5		
<i>Lonchitis Dioscoridi</i>	472.3		
<i>lonchitis altera Dioscoridi</i>	472.16		
<i>lonchitis consideratio</i>	472.22		
<i>lonchitis uires ex Galeno</i>	472.36		
<i>Loniceri lapsus, uide Adami Loniceri errata</i>			
<i>Lora Dioscoridi</i>	642.27		

M

<i>Macer Dioscoridi</i>	103.60
<i>Maceris consideratio</i>	104.1
<i>macerem non esse officinarum macim</i>	104.20
<i>maceris facultates ex Galeno</i>	104.14
<i>Macis Arabum consideratio</i>	165.34
<i>Mene Dioscoridi</i>	202.21
<i>menarum, & smaridum consideratio</i>	202.47
<i>Magnes lapis Dioscoridi</i>	700.44
<i>magnetis lapidis historia</i>	700.48
<i>magnetis lapidis uires ex Galeno</i>	701.15
<i>magnetis uenefica uis, & remedia</i>	744.30
<i>Magudaris Dioscoridi</i>	418.60
<i>Mala insana</i>	536.52
<i>malorum insanorum uires</i>	537.5
<i>Mala aurea Italiquæ</i>	537.9
<i>Malabathrum Dioscoridi</i>	32.9
<i>malabathri consideratio</i>	32.22
<i>malabathri uice quid supponendum</i>	32.40
<i>malabathri uires ex Auicenna</i>	32.54
<i>Malicorium Dioscoridi</i>	144.47
<i>Malua Dioscoridi</i>	272.55
<i>malua miræ magnitudinis</i>	273.24
<i>maluæ uires ex Galeno</i>	273.35

Index

Malum Dioscoridi	148.43	Mastiche Dioscoridi	82.3
malorum consideratio	150.50	mastiches consideratio	82.27
malorum genera plura	ibidem	mastiches uires ex Galeno	82.40
Mala Armeniaco Dioscoridi	139.32	mastichini parandi ratio, & uires	58.39
malum cotoneum Dioscoridi	149.1	Matricariam non esse artemisiae genus	445.46
malum dulce Dioscoridi	148.59	Matri Sylua	493.51
malum Medicum Dioscoridi	150.1	Matthaei Syluatici errata	278.7. & 356.49. & 492.42. & 497.22.499.38
malorum Medicorum consideratio	152.56	Mauritanorum & sequacium error	547.21
malum orbiculatum, siue Epiroticum Dioscoridi	148.60	Mauritanorum tutela in Cœruleo lapide	670.41
malum Persicum Dioscoridi	149.32	Meconium Dioscoridi	526.25
malum Punicum Dioscoridi	143.50	meconij mentio	527.12
mali Punici consideratio	144.12	meconij sumpti noxa & remedia Dioscoridi	736.18
mali Punici generatitia	144.18	meconij uenefica natura	736.33
mala Punica acria quomodo dulcia fiant	144.27	meconij noxae curatio	736.48
mala Punica quomodo diutius incorrupta seruentur	144.35	Medica herba Dioscoridi	305.18
Mali punici uires ex Gal.	144.53	medicæ herbae consideratio	305.24
Manardi Ferrariensis errata, ac eius opiniones confu-		Medica mala Dioscoridi	150.1
tate	25.6. & 69.8. et 244.6. et 245.8. & 264.33. & 304.45. et 329.51. & 387.16. & 438.10. et 511.40. & 600.48. et 656.27. & 675.61. et 737.34	medicorum malorum consideratio	152.56
Mandragoras Dioscoridi	534.50	Medicamenta adulteratabantur etiam Galeni tempore	2.55
mandragoræ utriusque consideratio	535.59	medicamenta simplicia uenenis aduersantia	721.10
mandragoræ humanam formam referentes facultatē	536.1	medicamenta composita uenenis aduersantia	721.39
mandragoræ uires ex Galeno	537.12	Medicorum error	638.33
mandragoræ sumptæ signa, & curatio Dioscoridi	735.21	Medium Dioscoridi	497.53
mandragoræ noxia uis	735.28	medij consideratio	497.60
mandragoræ noxae curatio	735.36	medij uires ex Galeno	498.2
Manna thuris Dioscoridi	71.40	Medulla Dioscoridi	237.37
mannæ thuris consideratio	73.4	medullæ uires ex Galeno	237.47
Mannæ cœlestis historia, & genera	73.11	medullæ in cibis facultas	238.1
mannæ cœlestis Mauritanis duplex	73.31	Mel Dioscoridi	242.55
mannæ historia ex Theophrasto, Galeno, et Plinio	73.43. & deinde	mellis consideratio	243.35
manna in comitatu Goritiensi, et Foro Iulij quo tem-		Mel Heracleoticum uenenosum	243.49
pore abundantissima reperta sit	74.1	mellis Heracleiæ uenenum, & eius remedia Dioscoridi	731.35
manna secto fraxini cortice manans	74.16	mellis Heracleotici noxa, & curatio	731.39
mannæ cœlestis temperamentum, et uires	74.30	mellis genera non roscida	243.52
Marcelli Secretarij Florentini lapsus, et opiniones re-		Mel frugum	569.14
iectæ	65.48. et 117.10. et 118.6. et 145.51. et 152.39. et 195.37. et 252.36. et 264.24. et 371.28. et 404.50. et 639.36	Melanteria Dioscoridi	681.31
Marcor lignorum Dioscoridi	105.39	melanteriæ consideratio	581.51
Margaritarum historia	178.54	Melanthium Dioscoridi	417.42
margaritarum uires	179.11	melanthij consideratio	417.54
Marium, et fluminum litora, quæ plantæ ament	9.32	melanthium syluestre	418.11
Marrubium Dioscoridi	446.44	melanthij uires ex Galeno	418.27
marrubij consideratio	437.1	melanthinum oleum	57.5
marrubij historia ex Theophrasto	437.2	Melia terra Dioscoridi	708.32
marrubij uires ex Galeno	437.6	melicæ consideratio	608.39
Marrubium nigrum Dioscoridi	435.14	Melicæ consideratio, & usus	255.58
marrubij nigri consideratio	435.25	Melilotus Dioscoridi	385.59
Martagon, lilij genus	434.30	meliloti consideratio	386.7
Marum Dioscoridi	386.27	meliloti uulgaris usus illegitimus	386.9
mari consideratio	386.32	meliloti uires ex Galeno	386.14
mari mentio ex Galeno	386.32	Melimela Dioscoridi	148.59
marum Italiæ peregrinum	386.51	Melini consideratio	60.10
		Melissophyllon Dioscoridi	435.49
		melissophylli consideratio	435.58
		melissophylli uires ex Arabibus	436.8
		melissophylli facultates ex Galeno	436.26
		Melittites lapis Dioscoridi	701.37
		melittitæ lapidis historia	701.40
		Melomeli Dioscoridi	648.53
			Melopeponum

Index

Melopeponum consideratio	294. 13. eorum uires ex Galeno 294. 57	Morochithus lapis Dioscoridi	701. 53
Memphites lapis Dioscoridi	704. 6	morochithi lapidis consideratio, & uires ex Galeno	701. 60
memphitæ lapidis consideratio	704. 20	Morsus diaboli descriptio, & uires	334. 42
Mentha Dioscoridi	379. 45	Morus arbor Dioscoridi	167. 20
menthæ consideratio	379. 56	mori arboris consideratio	167. 42
menthæ uires ex Galeno	380. 2	mori arboris, & fructus uires ex Galeno	167. 50
mentha sylvestris Galeno calamintha dicitur	380. 20	Moschi odorati historia	47. 3
Mentha Græca	380. 33	moschi odorati uires	47. 29
menthæ Græcæ uires	380. 54	Mullus piscis Dioscoridi	196. 41
Menthastrum Dioscoridi	379. 53	mulli piscis Dioscoridi	197. 1
Meon Dioscoridi	21. 30	mulli piscis facultas ex Galeno	197. 5
mei consideratio	21. 45	Mulsum Dioscoridi	643. 13
mei uires ex Galeno	22. 1	Mumia sepulcrorum	89. 27
Mercurialis Dioscoridi	625. 60	mumie consideratio	88. 51
mercurialis consideratio	626. 38	mumie uires	89. 45
mercurialis historia, & uires ex Plinio	626. 42	Muria Dioscoridi	688. 43
mercurialis uires ex Galeno	626. 57	Mures Dioscoridi	227. 14
Mergi iecur Dioscoridi	207. 14	murium consideratio	227. 34
Mesuis errata	392. 47. & 411. 15	murium mirum	227. 39
Mespilus Dioscoridi	255. 48	murium montanorum consideratio	228. 4
mespilorum consideratio	155. 55	murium alia genera	228. 39
mespilus altera	156. 20	Mus araneus Dioscoridi	226. 44
mespilorum uires ex Galeno	156. 28	muris aranei consideratio	227. 1
Metallorum differentie plures	633. 36	muris aranei morsus notæ, & remedia Diosc.	767. 59
Metopium unguentum Dioscoridi	64. 34	muris aranei morsus signa	768. 14
Milium Dioscoridi	255. 18	muris aranei morsus curatio	768. 19
milij uires ex Galeno	255. 23	Muris auricula Dioscoridi	338. 49
milium Indicum Plinio quid	256. 10	muris auriculæ consideratio	338. 56
milium Solis	470. 31	Musæ arboris, & fructus consid. & historia	142. 15
Millefolium Dioscoridi	569. 57	Muscus Dioscoridi	46. 7
millefolij consideratio	570. 32	musci arborei consideratio	46. 16
millefolij, seu myriophylli uires ex Galeno	570. 43	musci arborei uires ex Galeno, & alijs	46. 45
Milleniorbia herba	555. 29	Muscus marinus Dioscoridi	557. 25
Millepedæ Dioscoridi	205. 41	musci marini consideratio	557. 30
millepedarum consideratio	205. 60	musci marini uires	557. 53
Minium Dioscoridi quid	673. 12	Mustela Dioscoridi	199. 40
Misy Dioscoridi	681. 23	mustelæ consideratio	199. 57
misyos consideratio	681. 51	mustelæ natura, & uis	200. 27
misyos historia, & uires ex Galeno	682. 15	Myagron Dioscoridi	571. 37
Mituli Dioscoridi	179. 34	myagri consideratio	571. 42
mitulorum consideratio	179. 59	myagri uires ex Galeno	571. 49
Moly Dioscoridi	391. 8	Myle, moly Galeno	391. 25
moly consideratio, & historia ex Theophrasto, & Plinio	391. 13	Myrica Dioscoridi	107. 48
moly, seu myles uires ex Galeno	391. 25	myricæ consideratio	108. 4
Molybdæna Dioscoridi	665. 25	myricæ uires ex Galeno	108. 21
molybdænæ consideratio	665. 33	Myrobalanorum Arabicorum genera	601. 34
molybdænæ uires ex Galeno	665. 53	myrobalanorum omnium uires ex Mesue	601. 61
Molybdoides Dioscoridi	662. 3	Myrrha Dioscoridi	66. 27
molybdoidis consideratio	662. 33	myrrha Bæotica Dioscoridi	66. 54
Momordica	449. 38. & 621. 53. & 622. 24	myrrhæ consideratio	66. 57
Monachorum, qui Mesuem commentati sunt, lapsus, atque opiniones explosæ	21. 3. et 23. 46. & 41. 34. et 56. 52. et 74. 8. et 104. 27. et 111. 10 et 117. 10. et 140. 15. et 173. 1. et 300. 22. et 354. 30. et 363. 42. et 368. 51. et 382. 30. et 389. 20. et 397. 17. & 399. 10. et 400. 6. et 446. 24. et 458. 36. et 479. 22. et 515. 52. et 548. 22. et 617. 27. et 691. 18	myrrhæ officinarum illegitima	66. 58
Montes quæ plantæ ament	9. 15. 58	myrrhæ historia ex Plinio	67. 32
		myrrhæ historia ex Theophrasto	67. 47
		myrrhæ arboris historia	67. 35. 50
		myrrhæ uires ex Galeno	68. 11
		myrrhæ uice quid supponendum	68. 18
		myrrhæ Bæotica mentio	68. 25
		Myrrhis Dioscoridi	570. 51
		myrrhidis consideratio	570. 60
		myrrhidis uires ex Galeno	571. 28
		Myrtum	

Index

Myrteum oleum, & eius uires	57. 11	numularia uires	ibidem
myrtei olei parandi ratio	57. 38	Nux auellana Dioscoridi	166. 56
Myrtidanum Dioscoridi	146. 2	nucis auellanae consideratio	167. 4
myrtidani consideratio	146. 41	nucis auellanae uires ex Galeno	167. 10
Myrtus sativa Dioscoridi	145. 3	Nux Indica, & eius historia, & consideratio	165. 13
myrti consideratio	145. 42	nucis Indicae uires	165. 21
myrtus exotica, & Tarentina	146. 6	nucis Indicae oleum, & eius uires	165. 23
myrti usus	146. 37	Nux Juglans Dioscoridi	164. 23
myrti uires ex Galeno	146. 47	nucum Juglandium consideratio	164. 43
Myrtus sylvestris Dioscoridi	588. 15	nucum Juglandium uires ex Galeno	164. 52
myrti sylvestris consideratio	588. 30	Nux metella, & eius historia	166. 2. & deinde
Myxa, & myxaria quid	160. 2	nucis metellae sumptae noxa, & eius curatio	736. 2.
myxorum consideratio	ibidem	& deinde	
N			
NAPHTHA Dioscoridi	87. 40	Nux myristica, & eius historia	165. 28
Naphthae consideratio	88. 41	nucis myristicae uires	165. 46
Napelli consideratio, & historia	539. 42	Nux pinea Dioscoridi	76. 3
napelli uis lethalis	539. 46	nucleorum pineorum uires	164. 11
napelli venenum, eiusque remedia	738. 21	Nux uonica, & eius historia	166. 2
Napus Dioscoridi	167. 23	Nymphæa Dioscoridi	461. 10
napi consideratio	167. 27	nymphæa altera	461. 23
Narcaphthon Dioscoridi	49. 27	nymphæae consideratio	461. 44
narcaphthi consideratio	49. 30	nymphæae uires ex Galeno	462. 24
Narcissus Dioscoridi	602. 46	O	
narcissi historia ex Theophrasto	603. 1	OCHRA Dioscoridi	671. 29
narcissi uires ex Galeno	603. 13	Ochræ consideratio	671. 34
Nardum Indicum Dioscoridi	24. 25	Ochros legumen	254. 30
nardum Syriacum Dioscoridi	ibidem	Ocimastrum Dioscoridi	502. 53
nardi Indicae consideratio	24. 54	ocimastrum consideratio	502. 58
nardi Syriacae consideratio	ibidem	ocimastrum uires ex Galeno	503. 9
nardi Indicae uires ex Galeno	27. 3	Ocimum Dioscoridi	300. 3
nardum Celticum Dioscoridi	27. 14	ocimi consideratio	300. 13
nardi Celtici consideratio	27. 40	ocimi degeneratio	300. 43
nardi Celtici uires ex Galeno	28. 25	ocimi uires ex Galeno	300. 50
Nardus Italica	26. 21	ocimi ab ocymo differentia	300. 56
nardi Italicae uires	26. 54	Oenanthe herba Dioscoridi	451. 38
Nardum montanum Dioscoridi	28. 33	œnanthes herbae consideratio	451. 43
nardi montani consideratio	28. 38	Oenanthe uitis sylvestris Dioscoridi	339. 10
nardi montani lectio in Dioscoride deprauata	28. 40	œnanthes uitis sylvestris consideratio	339. 21
nardi montani uires ex Galeno	28. 59	Oesypum Dioscoridi	233. 2
Nardinum unguentum Dioscoridi	65. 22	œsypimentio	233. 27
Nasturtium Dioscoridi	312. 7	Officinarum lapsus, & abusus	3. 15. 27. & 7. 5.
nasturtij consideratio	312. 16	& 58. 40. & 553. 1	
nasturtij uires ex Galeno	312. 20	Olea sylvestris Dioscoridi	132. 43
Natrix, & eius ictus curatio Dioscoridi	773. 46	olea sylvestris consideratio	134. 1
natricis historia, morsus signa, & remedia	773. 53	olea, & quercus odium	134. 23
Naxius lapis Dioscoridi	706. 49	Olea Aethiopicae lacryma Dioscoridi	133. 43
naxij lapidis consideratio	706. 58	olea Aethiopicae lacrymae consideratio	134. 2
Nepeta Dioscoridi	381. 37	Olei uires Dioscoridi	53. 28
nepetae mentio	381. 59	olei consideratio	54. 9
Nerion Dioscoridi	544. 12	olei usus apud ueteres qualis	54. 14
nerij consideratio	544. 26	olei facultates ex Galeno	54. 30
nerij uires ex Galeno	544. 41	olei omnis generis parandi ratio	57. 31
nerij malefica natura	733. 30	Oleum amygdalinum Dioscoridi	554. 36
nerij sumpti noxae curatio	733. 44	olei amygdalini parandi ratio	55. 50
Nitrum Dioscoridi	690. 28	olei amygdalini uires	56. 5
nitri spuma Dioscoridi	690. 30	Oleum balaninum Dioscoridi	56. 15
nitri, & eius spumae consideratio	690. 44	olei balanini consideratio	56. 19
nitri, & aphronitri uires ex Galeno	691. 21	olei balanini facultates	56. 22
Numularia herba	465. 10	Oleum caryinum Dioscoridi	56. 18
		olei caryini, siue e nucibus Juglandibus	56. 31
		oleum	

Index

oleum cicinum Dioscoridi	55.16	Ononis Dioscoridi	361.20
olei cicii consideratio	55.28	ononidis consideratio	361.35
oleum cnicinum Dioscoridi	56.42	ononidis uires ex Galeno	362.3
olei cnicini consideratio	57.2	Onosma Dioscoridi	460.48
oleum ex humano stercore	240.40	onosmatis consideratio	460.56
oleum Gnidinum Dioscoridi	56.42	onosmatis uires ex Galeno	461.3
olei Gnidini consideratio	56.66	Opacis locis quæ plantæ latentur	9.44
Oleum hyoscyaminum Dioscoridi	56.38	Ophioglosson	323.46
olei hyoscyamini uires	56.50	Ophioscorodon Dioscoridi	309.11
olei hyoscyamini parandi ratio	56.58	ophioscorodi consideratio	309.51
Oleum laurinum Dioscoridi	57.53	Ophites lapis Dioscoridi	705.38
olei laurini consideratio, & uires	58.1	ophite lapidis historia	705.43
oleum lentiscinum Dioscoridi	58.9	ophites marmor	705.49
olei lentiscini parandi ratio, & uires	58.14	ophris descriptio, & uires	594.35
Oleum mastichinum Dioscoridi	58.34	Opium Dioscoridi	526.5
olei mastichini parandi ratio	58.49	opij facultas	527.2
oleum melanthinum Dioscoridi	56.45	opium, quo utimur, adulterinum	527.10
olei melanthini consideratio	57.5	opij uenefica natura	736.33
oleum melinum Dioscoridi	148.54	opij ueneni curatio	736.48
oleum myrteum Dioscoridi	57.12	Opobalsamum Dioscoridi	43.21
olei myrtei consideratio	57.22	opobalsami uis ex Galeno	44.42
olei myrtei parandi ratio	57.38	opobalsamum factitium	45.3
Oleum ex ouorum luteis	211.40	Opocalpasum Galeni quid	734.16
oleum ex lini semine, & eius uires	259.33	opocarpasi consideratio	734.7
Oleum œnanthinum Dioscoridi	60.15	Opuntia Plinij	365.58
oleum oliuæ sylvestris Dioscoridi	53.41	Oreoselinum Dioscoridi	403.45
olei oliuæ sylvestris facultas ex Galeno	54.46	oreoselini consideratio	404.33
oleum omphacinum Dioscoridi	53.27	oreoselini uires ex Galeno	405.5
oleum omphacinum quomodo arte parari possit	543.7	Origanum Hracleoticum Dioscoridi	373.15
oleum picinum Dioscoridi	86.16	origanum onitis Dioscoridi	373.25
Oleum raphaninum Dioscoridi	56.43	origanum sylvestre Dioscoridi	373.26
olei raphanini consideratio	57.4	origani historia uaria	374.45
Oleum sesaminum Dioscoridi	56.16	origani Heracleotici, & onitidis consideratio	375.4
olei sesamini consideratio, & uires	56.29	origani sylvestris consideratio	375.1
oleum Sicyonium Dioscoridi	53.55	origani uires ex Galeno	375.9
oleum sinapinum Dioscoridi	56.46	Ornithogalum Dioscoridi	302.26
olei sinapini consideratio	57.6	orinithogali consideratio	303.1
oleum styracinum Dioscoridi	68.58	Orobanche Dioscoridi	301.23
oleum susinum Dioscoridi	61.41	orobanches consideratio	301.33
olei susini mentio	62.10	orobanches facultas ex Galeno	301.55
Oleum terebinthinum Dioscoridi	58.11	Oryza Dioscoridi	253.59
olei terebinthini consideratio, & uires	58.23	oryzæ consideratio	254.1
olei nostri de scorpionibus descriptio, & eius uires	723.60	oryzæ facultas ex Galeno	254.5
Oliuarum genera plura	134.11	Osifragus Dioscoridi	213.37
oluarum uires ex Galeno	134.43	osifragi consideratio	213.40
Olera quo pacto ab erucarum iniuria uindicetur	219.46	Ostracites lapis Dioscoridi	706.16
Oloschænos Dioscoridi	517.59	ostracite lapidis consideratio, & uires	706.21
Olusatrum Dioscoridi	403.59	Osyris Dioscoridi	586.4
Olyra Dioscoridi	252.31	osyridis consideratio	586.9
olyræ consideratio	252.34	osyridis uires ex Galeno	586.35
Omphacium Dioscoridi	639.52	Oithonna Dioscoridi	338.30
omphacij consideratio	640.1	oithonnæ consideratio	338.41
omphacij uires ex Galeno	640.8	Ouorum natura Dioscoridi	210.27
Omphacomeli Dioscoridi	649.4	oui candidum Dioscoridi	210.30
Onagra Dioscoridi	571.55	ouorum consideratio	210.51
onagræ consideratio	571.60	ouorum partes, & coctura uarias	211.22
onagræ uires ex Galeno	572.13	ouorum uires ex Gal.	211.35
Onobrychis Dioscoridi	477.20	ouorum lutei oleum	211.40
onobrychis consideratio	477.24	oua testudinum	211.53
onobrychis uires ex Galeno	477.29	Oxalis Dioscoridi	269.61
		oxalidis consideratio	271.29
		Oxalinæ	

Index

Oxalmæ Dioscoridi	647. 4	papyri uires ex Galeno	107. 30
Oxycedri consideratio	95. 38	Paralios tithymalus Dioscoridi	606. 31
Oxylapathum Dioscoridi	269. 61	Parietaria herba	549. 2
oxylapathi consideratio	271. 14	Paronychia Dioscoridi	519. 34
Oxymel Dioscoridi	646. 35	paronychiæ consideratio	519. 39
oxymelitis confectio triplex Galeno	646. 41	paronychiæ uires ex Galeno	519. 45
oxymelitis confectio ex Mesue	646. 51	Parthenium Dioscoridi	466. 55
Oxys Plinio	440. 9	parthenij consideratio	467. 2
P			
PAEDEROTA, acanthus Dioscoridi	360. 24	Passum Dioscoridi	640. 28
Pæonia Dioscoridi descripta	468. 54	Pastinaca herba Dioscoridi	393. 59
pæoniæ consideratio	469. 18	pastinacæ herba consideratio	394. 40
pæoniæ uires ex Galeno	469. 44	pastinacæ uires ex Galeno	395. 3
Paliurus Dioscoridi	112. 10	Pastinaca marina Dioscoridi	195. 6
paliuri consideratio	112. 16	pastinacæ piscis consideratio	195. 28
paliurus diuersi generis apud authores	ibidem	pastinacæ piscis, & eius radij uires	195. 42
paliuri uires ex Galeno	113. 21	pastinacæ marinæ ictus notæ, et eius curatio Dioscoridi	767. 22
Palma Dioscoridi	141. 11	pastinacæ marinæ ictus signa	767. 31
palme consideratio	141. 53	pastinacæ marinæ ictus remedia	767. 40
palmarum uires ex Galeno	143. 15	Pauli Louij errata, ac eius opiniones refutata	174. 55.
palmularum facultas ex Galeno	143. 25	& 179. 60. & 201. 39	
Palma elate Dioscoridi	141. 42	Pecten Veneris	298. 5
palma elate quæ pars in palma	143. 1	Pedicularis herba Dioscoridi	596. 59
palma elate Galeno duplex	143. 5	Pelecinon Dioscoridi	460. 19
palme Indicæ uinum fundentes	142. 39	pelecini consideratio	460. 27
palme Thebaicæ	141. 22	Peplis Dioscoridi	609. 58
Palme Christi consideratio	458. 5	peplos Dioscoridi	609. 44
palme Christi genera duo	458. 8	pepli, & peplidis consideratio	610. 4
palme Christi uires	458. 17	pepli, & peplidis uires ex Galeno	610. 7
Panaces Aesclepij Dioscoridi	392. 18	Pepo Dioscoridi	292. 57
panaces Chironium Dioscoridi	392. 32	peponum, & melopeponum consideratio	293. 13
panaces Heracleum Dioscoridi	391. 45	peponum uires ex Galeno	293. 49
panacis omnis generis consideratio	392. 38	Periclymenon Dioscoridi	493. 32
panacis cuiusque uires ex Galeno	392. 58	periclymeni consideratio	493. 50
panacis lacrymæ facultas ex Mesue	393. 8	periclymeni uires ex Galeno	494. 14
Pancration Dioscoridi	327. 28	Peristereon, uerbenaca Dioscoridi	523. 19
pancratiij consideratio	327. 35	Persea arbor Dioscoridi	171. 13
Panicum Dioscoridi	255. 50	perseæ arboris consideratio	171. 20
panici uires ex Galeno	255. 53	perseæ arboris mentio, & uires ex Galeno	171. 42
Panis optimi conficiendi ratio	249. 43	Perfica mala Dioscoridi	149. 52
panis hordeaceus	250. 57	persicorum malorum consideratio	151. 49
panis siligineus omnium syncerissimus	252. 49	Personata Dioscoridi	563. 57
Pannum in larice nascens	80. 34	personatæ consideratio	564. 1
Papauer corniculatum Dioscoridi	527. 52	personatæ uires ex Galeno	564. 29
papaueris corniculati consideratio	528. 12	personata, Plinio perfolata	564. 14
papaueris corniculati uires ex Galeno	527. 40	Petasites Dioscoridi	564. 44
papaueris corniculati noxa, & auxilia Dioscoridi	736. 30	petasitis consideratio	564. 49
		petasitis uires ex Galeno	564. 56
Papauer erraticum Dioscoridi	525. 43	Petri Bellonij errata	76. 20. & 78. 29. & 81. 20.
papaueris erratici consideratio	526. 31	& 89. 36. & 23. 22. & 95. 51. & 116. 32	
papauer satium Dioscoridi	525. 54	Petri Criniti errata	74. 26. & 140. 29.
papaueris satini consideratio	526. 41	Petroselinum Dioscoridi	403. 53
papaueris lacrymæ facultas	527. 1	Petroselini consideratio	404. 44
papauerum uires ex Galeno	527. 12	petroselini uires ex Galeno	405. 5
Papauer spumeum Dioscoridi	528. 3	Pettimborsa	347. 14
papaueris spumei consideratio	528. 29	Peucedanum Dioscoridi	416. 4
Papyrus Dioscoridi	106. 58	peucedani consideratio	416. 37
papyri consideratio	107. 4	peucedanum officinarum supposititium	416. 52
papyri conficiendi ratio	107. 15	peucedani uires ex Galeno	416. 57
papyri nouum genus	107. 20	Phalangium herba Dioscoridi	438. 31
		phalangij herba consideratio	438. 38
		phalangij	

Index

phalangij herbe uires ex Galeno	438.48	Pistacia Dioscoridi	163.22
Phalangiorum animalium consideratio, & genera		pistaciorum consideratio	163.55
222.40.48.221.2		pistaciorum uires ex Galeno	163.59
phalangiorum morsus notæ, & curatio Diosc.	764.16	Pistacia sylvestria quid	164.7
phalangiorum genera ex Aëtio 223.2. & 764.30.		Pistolochia	348.54
phalangiorum genera, & morsus notæ ex Nicandro		Pityusa Dioscoridi	608.12
764.44		pityusæ consideratio	608.24
phalangiorum morsus signa, & curatio	765.10	pityusæ uires ex Galeno	608.55
Phalaris Dioscoridi	469.58	Pix liquida Dioscoridi	86.3
phalaridis consideratio	470.35	pix sicca Dioscoridi	86.33
phalaridis uires ex Galeno	470.57	picis conficiendæ ratio	76.49
Pharicon, & eius ueneni notæ, & curatio Dioscoridi		picis facultates ex Galeno	86.60
737.4		Plantago Dioscoridi	280.44
pharici ueneni consideratio	737.10	plantaginis consideratio, & genera	281.35
Phasioli Dioscoridi	263.53	plantaginis uires ex Galeno	281.40
phasolorum consideratio	263.56	Plantæ quæ colligi postulant, dum florent	6.57
Phellodrys arbor quæ	137.8	plantarum degeneratio	8.55
Phillyrea Dioscoridi	118.25	plantas meliorescere cœli clementia, & loci amicitia	
phillyræ consideratio	119.1	9.10	
Phoenix Dioscoridi	513.33	plantarum situs naturales	9.15
phoenicis consideratio	513.12	plantarum in radicibus uarietas	10.3
Phrygius lapis Dioscoridi	696.36	plantæ pro locorum ac climatum differentia, facultates uariant	354.54
Phrygi lapidis consideratio	696.34	Platanus Dioscoridi	98.12
phrygi lapidis uires ex Galeno	696.36	platani consid. 98.20. eius uires ex Gal.	98.47
Phu Dioscoridi representatum	30.51	Platearij in caphura error	83.9
phu consid. 30.60. & uires ex Galeno	31.13	Plinij lapsus, & sententiæ non probatæ 18.6. & 25.	
Phycus marinus Dioscoridi	558.3	53. & 63.38. & 63.18. & 78.53. & 79.11.	
Phyllitis Dioscoridi	437.46	& 79.26. & 79.57. et 99.20. & 100.57. et	
phyllitidis consideratio	437.54	105.11. & 119.30. & 120.55. & 121.51.	
phyllitidis uires ex Galeno	438.22	& 143.8. & 152.37. & 179.14. & 191.27.	
Phyllon Dioscoridi	455.47	& 191.52. & 213.60. & 216.23. & 218.	
phylli consideratio	455.54	54. & 282.18. & 315.25. & 348.15. et 350.	
phylli mentio ex Theophrasto	456.8	43. & 351.61. & 374.50. et 378.58. & 437.	
Phyteuma Dioscoridi	579.10	33. & 442. & 44. & 444.28. & 445.39. &	
phyteumatis consideratio	579.14	451.27. & 460.3. & 460.31. & 479.8. &	
Picea arbor Dioscoridi	75.50	502.15. & 528.33. & 578.57. & 581.41.	
piceæ consideratio, & historia	80.40	et 582.50. & 586.30. & 617.24. & 619.	
Picinum oleum Dioscoridi	86.14	19. et 631.20. et 658.55. & 672.32. et 673.	
picis liquidæ fuligo Dioscoridi	86.22	2. et 696.3. et 699.58. et 704.25	
Picis fuliginis consideratio	86.44	Plinius à Brasauoli impugnatione uindicatur	29.41
Pilosellæ descriptio, & uires	491.51	Plinius à Dioscoride in Gladiolo dissentit	499.8
Pimpinellæ genera, & uires	516.43	Plinius à Dioscoride in malabathro dissentit	32.32
Pineæ nuces Dioscoridi	76.3	Plinius in colligendo balsamo à Theophrasto, et Dioscoride discordat	44.27
pinei nuclei	164.11	Plinius in personata defenditnr	564.20
Pinorum erucæ Dioscoridi	220.12	Plumbago Dioscoridi	665.25
pinorum erucarum historia	220.40	plumbaginis consideratio	665.33
pinorum erucarum haustarum notæ, & remedia Diosc.		Plumbum elotum Dioscoridi	661.52
727.29		plumbum ustum Dioscoridi	662.7
pinorum erucarum uenenum, & curatio	727.45	plumbi recrementum Dioscoridi	662.21
Pinus Dioscoridi	75.50	plumbi scorie consideratio	662.33
pini historia, & genera	76.10	plumbi facultates ex Galeno	662.55
Piper Dioscoridi	314.55	plumbi scobis noxa, et curatio	744.13
piperis consideratio	315.17	Pnigitis terra Dioscoridi	707.17
piperis planta in Italia	315.41	Polemonia Dioscoridi	488.37
piperis plantæ uariæ	315.46	polemoniæ consid. 488.45. eius uires ex Galeno	
piperis uires ex Galeno	315.47	488.55	
piper Indicum	23.57	Polentæ consideratio	250.59
Piscium ius Dioscoridi	204.59	Polion Dioscoridi	441.57
Pissasphaltos Dioscoridi	87.36	polij consideratio	442.34
pissasphalti consideratio	88.27	polij	
Pisselaon Dioscoridi	86.16		

Index

polij uires ex Galeno	442. 48	psyllij ueneni noxa, et curatio	732. 12
Polycnemum Dioscoridi	429. 49	Ptarmica Dioscoridi	319. 14
polycnemi consideratio	429. 54	ptarmicæ consideratio	319. 23
polycnemi uires ex Galeno	429. 58	ptarmicæ uires ex Galeno	319. 31
Polygala Dioscoridi	585. 50	Ptisana consideratio	250. 50
polygalæ consideratio	585. 56	Pulegium Dioscoridi	375. 20
Polygonatum Dioscoridi	486. 11	pulegij consideratio	375. 39
polygonati consideratio	486. 21	pulegij Plinio genera duo	375. 44
polygonati uires ex Galeno	486. 42	pulegij uires ex Galeno	375. 54
Polygonon Dioscoridi	485. 35	Pulmo marinus Dioscoridi	206. 26
polygoni utriusque consideratio	485. 48	pulmonis marini consideratio	206. 28
polygoni utriusque uires ex Galeno	485. 51	Pulmones animalium Dioscoridi	206. 36
Polypi piscis mira magnitudo	196. 12	pulmonum animalium consideratio	206. 55
Polypodium Dioscoridi	623. 53	Pulmonariæ historia, et uires	518. 59
polypodij consideratio	623. 60	pulmonariæ alterius descriptio, et uires	519. 2
polypodij uires ex Galeno, et Actuario	624. 43	Pulsatilla historia, et uires	332. 54
Pomata conficiendæ ratio	237. 13	Pumex Dioscoridi	687. 40
Pompholyx Dioscoridi	655. 15	pumicis consideratio	687. 40
pompholygis consideratio	656. 12	pumicis uires ex Galeno	687. 52
pompholygis, et spodij historia ex Galeno	657. 3	Purpura Dioscoridi	177. 54
pompholygis uires ex Galeno	657. 12	purpurarum consideratio, et historia	178. 19
Populus alba Dioscoridi	100. 34	Pycnocomon Dioscoridi	614. 20
populus nigra Dioscoridi	100. 39	pycnocomi consideratio	614. 27
populi utriusque consideratio	100. 46	Pyra Dioscoridi	154. 31
populi lacrymam non esse succinum	101. 23	pyrorum consideratio	154. 31
populnei unguenti examinatio	101. 5	pyrorum genera	154. 43
Porrum capitatum Dioscoridi	306. 33	pyrorum facultates	154. 61. & inde
porri consideratio	306. 57	pyrorum uires ex Galeno	155. 3
porri facultates ex Galeno	307. 5	Pyrafter Dioscoridi	164. 34
porrum quo mangonio capitatum fiat	307. 3	Pyrethrum Dioscoridi	412. 20
porri agrestis consideratio	307. 23	pyrethri consideratio	412. 30
Portulaca Dioscoridi	279. 16	pyrethri uires ex Galeno	412. 50
portulacæ consideratio	279. 34	Pyrites lapis Dioscoridi	697. 30
portulacæ uires ex Galeno	279. 37	pyritæ lapidis consideratio	697. 39
Potamogeton Dioscoridi	558. 34	pyritæ lapidis uires ex Gal.	697. 49
potamogetonis consideratio	558. 55		
potamogetonis uires ex Galeno	558. 58		
Potentilla	510. 37		
Poterion Dioscoridi	159. 41		
poterij consideratio	159. 48		
poterij uires ex Galeno	359. 54		
Pratis quæ plantæ latentur	9. 59		
Præcipitati uocati facultas	758. 11		
Propolis Dioscoridi	246. 39		
propolis consideratio	246. 44		
propolis uires ex Galeno	246. 50		
Pruna, et prunus Dioscoridi	159. 3		
prunorum consideratio	159. 15		
prunorum uires ex Galeno	159. 22		
prunorum usus	159. 55		
Pseudobunion Dioscoridi	575. 59		
pseudobunij consideratio	576. 8		
Pseudodictamnium Dioscoridi	376. 49		
pseudodictamni consideratio	377. 37		
Pseudomelanthium	418. 12		
Psoricon Dioscoridi	681. 11		
Psyllion Dioscoridi	530. 24		
psyllij consideratio	530. 44		
psyllij uires ex Galeno	531. 7		
psyllij facultates ex Mesue	530. 50		
psyllij c poti signa, et remedia	732. 7		

Q

QUERCUS Dioscoridi	134. 54
Quercus consideratio	135. 38
quercus plura alia fert præter fructum	135. 55
quercus uires ex Galeno	137. 11
quercus, & oleæ inimicitia	15. 30
Quinquefolium Dioscoridi	510. 57
quinquefolij consideratio, & genera	511. 24
quinquefolij uires ex Galeno	512. 10
Quirici Augusti lapsus	390. 17

R

RADICES quando effodiendæ	5. 56
Radicum optimarum notæ	6. 7
radices quomodo mundandæ, siccandæ ac conseruandæ	6. 13
radices quibus in locis reponendæ	6. 24
radicum differentia in coloribus, & saporibus.	10. 41
Radicula Dioscoridi	319. 41
radiculæ consideratio	319. 49
Radix Dioscoridi	267. 40
radicis consideratio	267. 59
Radix dulcis Dioscoridi	350. 18
radicis dulcis consid.	350. 34. & uires ex Galeno
	350. 60
Radix sylvestris Dioscoridi	267. 55

Index

<i>Rana Dioscoridi</i>	200.40	<i>ricini uires ex Galeno</i>	604.22
<i>ranarum consideratio</i>	201.2	<i>ricini sumpti noxa, & curatio</i>	748.56
<i>ranarum partus</i>	201.8	<i>Ricini olei consideratio</i>	55.27
<i>ranæ palustris sumpta noxa, & remedia Dioscoridi</i>	746.36	<i>ricini olei uires ex Mesue</i>	55.31
<i>ranæ palustris uenenum</i>	746.58	<i>Risagalli uenenum, & curatio</i>	745.56
<i>ranæ malificæ signa, & curatio</i>	747.10	<i>Rosa Dioscoridi</i>	125.22
<i>Ranunculus Dioscoridi</i>	331.4	<i>rosarum consideratio</i>	125.57
<i>ranunculi consideratio</i>	331.22	<i>rosarum genera plura</i>	ibidem
<i>ranunculi uires ex Galeno</i>	331.44	<i>rosarum succus, & dilutum</i>	126.8
<i>Raphanus Dioscoridi</i>	167.40	<i>rosarum dilutum absque noxa aluum deijcere</i>	126.11
<i>raphanus sylvestris Dioscoridi</i>	167.55	<i>rosæ sylvestres</i>	126.26
<i>raphani Theophrasto plura genera</i>	268.39	<i>rosæ aureo colore</i>	126.30
<i>raphani consid. 267.59. & uires ex Gal.</i>	268.44	<i>rosarum differentie, & genera ex Plinio</i>	126.31
<i>Raphaninum oleum</i>	56.43	<i>rosarum partes, & earum uires</i>	126.45
<i>Rapum Dioscoridi</i>	266.37	<i>rosarum aqua stillatitia quæ præstantior</i>	127.2
<i>rapi consideratio</i>	266.48	<i>rosarum facultates ex Galeno</i>	127.38
<i>rapi uires ex Galeno</i>	267.5	<i>Rosaceum Dioscoridi</i>	58.54
<i>Ratio commentariorum in librum sextum</i>	712.50	<i>rosacei consideratio</i>	59.38
<i>Recocta quid, & uires</i>	231.45	<i>rosaceum num conueniat in noxa mædragoræ</i>	735.43
<i>Recrementum argenti Dioscoridi</i>	666.3	<i>Rosaceum omphacinum</i>	59.42
<i>Remedia ad uaria medicamentorum noxiorum sympto- mata</i>	749.12	<i>rosacei omphacini uires</i>	59.46
<i>Remedia ad conuulsiones</i>	749.45	<i>Rosci pastilli Dioscoridi</i>	125.45
<i>Res quæ uenena produnt, iisq; suspensæ aduersantur</i>	718.45	<i>Rosmarinum Dioscoridi</i>	412.59
<i>Resina lentiscina Dioscoridi</i>	82.5	<i>rosmarinum coronarium Dioscoridi</i>	413.55
<i>resina liquida è pinus, & picea Dioscoridi</i>	84.6	<i>rosmarini consideratio</i>	414.1
<i>resinæ aliæ Dioscoridi</i>	ibidem	<i>rosmarini historia ex Theophrasto</i>	414.9
<i>resina terebinthina Dioscoridi</i>	83.54	<i>rosmarini uires ex Galeno</i>	414.20
<i>resinæ terebinthinæ consideratio</i>	84.49	<i>Rubeta, & eius noxæ remedia Dioscoridi</i>	746.36
<i>resinarum omnium consideratio</i>	84.56	<i>rubetæ ueneni signa 746.58. eius curatio.</i>	747.10
<i>resinarum omnium uires ex Galeno</i>	85.26	<i>Rubia Dioscoridi</i>	471.35
<i>Resta bouis</i>	361.41	<i>rubie consid. 477.48. & uires ex Gal.</i>	471.53
<i>Rha Dioscoridi</i>	342.41	<i>Rubigo ferri Dioscoridi</i>	661.23
<i>Rhabarbarum Italicum</i>	345.60	<i>rubiginis ferri consideratio</i>	661.34
<i>Rhamnus Dioscoridi</i>	110.36	<i>Rubrica fabrilis Dioscoridi</i>	676.7
<i>rhamni consideratio</i>	110.49	<i>rubricæ fabrilis consideratio</i>	676.11
<i>rhamni uires ex Galeno</i>	111.13	<i>Rubrica Sinopica Dioscoridi</i>	675.42
<i>Rhaponticum Dioscoridi</i>	342.41	<i>rubricæ Sinopicæ consideratio</i>	675.49
<i>rhapontici consideratio</i>	342.55	<i>Rubus Dioscoridi</i>	507.23
<i>rhapontici, & rhabarbari discrimen</i>	343.30	<i>rubi consideratio</i>	507.49
<i>rhapontici uires ex Galeno</i>	344.10	<i>rubi uires ex Galeno</i>	508.1
<i>Rheon Dioscoridi</i>	342.41	<i>Rubus canis Dioscoridi</i>	116.46
<i>rhei Barbarici nomenclatura unde</i>	344.46	<i>rubi canis consideratio</i>	116.53
<i>rhei Barbarici, seu rhabarbari uires ex Mesue</i>	345.27	<i>rubi canis uires ex Gal.</i>	117.25
<i>rhei Indici nominatio</i>	344.31	<i>Rubus Idæus Dioscoridi</i>	507.40
<i>rhei Tærcici nomenclatio</i>	344.14	<i>rubi Idæi consideratio</i>	507.55
<i>Rhodia radix Dioscoridi</i>	513.49	<i>Ruellij errata, ac eius opiniones reprobatæ</i>	23.55. & 25.57. & 31.42. & 45.41. & 57.22. & 79.26. et 82.22. & 101.5. & 110.60. et 157.32. et 173.12. & 255.55. & 278.4. & 314.41. & 318.28. & 320.55. & 329.51. & 333.9. & 343.56. & 358. 32. & 362.32. & 382.20. & 394.46. & 399. 56. & 404.29. & 406.30. & 407.41. et 410.36. & 427.42. & 428.26. & 429.10. & 438.10. & 446.12. et 449.3. & 459.53. & 484.40. & 484. 50. & 495.15. & 506.11. & 562.13. et 564.49 & 579.2 & 580.53. & 585.29. & 627.11.
<i>rhodie rhadicis consideratio</i>	513.53	<i>Rumex Dioscoridi</i>	269.56
<i>rhodie radiciis uires ex Galeno</i>	513.12	<i>rumicis consideratio</i>	271.12.
<i>Rhododendron Dioscoridi</i>	544.12	<i>rumicis facultas ex Galeno</i>	271.26
<i>rhododendri consideratio. uide Nerij consideratio</i>		<i>Ruscum Dioscoridi</i>	588.15
<i>Rhus Dioscoridi</i>	139.35	<i>rusci consideratio</i>	588.30
<i>rhois consideratio</i>	139.59		
<i>rhois uires ex Galeno</i>	140.58		
<i>Ribes Mauritanis quid</i>	116.4		
<i>ribis officinarum consideratio</i>	116.6		
<i>Ricinus Dioscoridi</i>	603.51		
<i>ricini consideratio</i>	604.1		
<i>ricini uires ex Mesue</i>	604.15		

Index

Ruta Dioscoridi	388.33	sambuci utriusque facultates ex Galeno	614.12
ruta montana Dioscoridi	389.4	Samia terra Dioscoridi	707.13
ruta sylvestris Dioscoridi	389.11	samiae terrae consideratio	707.37
ruta sativæ, & sylvestris consideratio	389.15	samius lapis Dioscoridi	707.33
ruta utriusque vires ex Galeno	389.40	samij lapidis consideratio	707.50
Ruta sylvestris altera Dioscoridi	389.53	Sampfuchum Dioscoridi	385.20
ruta sylvestris alterius consideratio	390.1	sampfuchi consid. 385.36. eius vires ex Gal.	385.49
ruta sylvestris alterius vires ex Galeno	390.52	Sampfuchinum Dioscoridi	60.40
Ruta capraria, & eius vires	390.58	sampfuchini consideratio	60.50
S			
SABINA Dioscoridi descripta	92.29	Sandaracha Dioscoridi	683.39
Sabinæ consideratio	92.40	sandarachæ consideratio	683.47
sabinæ vires ex Galeno	93.40	sandarachæ vires ex Galeno	684.10
Saccharum Dioscoridi	243.13	Sandarachæ potæ noxa, et eius remedia Diosf.	745.29
sacchari consideratio	243.59	sandarachæ malefica vis, & curatio	745.35
saccharum antiquorum à nostrate non differre	244.17	Sandaracha gummi	91.57. & 682.55
sacchari factitii inventio	244.39	sandaracha ceraginosi mellis genus	92.15. & 684.4
saccharum candidum.	245.61	sandarax Arabum quid	92.1. & 683.57
Sacra herba Dioscoridi	523.19	Sandyx Dioscoridi	657.50
Sagapenon Dioscoridi	421.4	sandycis consideratio	667.55
sagapeni consideratio	421.14	sandycis facultas ex Galeno	668.2
sagapeni vires ex Mesue	421.19	Sanguinaria mas Dioscoridi	485.35
sagapeni facultates ex Galeno	421.33	sanguinaria foemina Dioscoridi	485.43
Sal Dioscoridi descriptus	688.9	sanguinariæ consid. & vires, vide in Polygono	
salis omnis generis consideratio	688.58	Sanguis Dioscoridi	138.53
salis facultates ex Galeno	689.61	sanguinis consideratio	239.9
Sal Ammoniacus Dioscoridi	688.10	sanguinis quorundam animalium vires peculiares à Galeno improbatae	239.12
salis Ammoniaci consideratio	689.24	Sanguis taurinus, eiusq; epoti notæ, & curatio Dioscoridi	731.14
sal Armeniacus officinis	689.28	sanguinis tauri uenenata potio	731.24
Sal Indus quid Paulo, & Auicennæ	245.48	sanguinis menstrui uenenum, & eius remedia	741.41
salis Indi consideratio	689.33	Saniculæ genera, & vires	490.47
Salis flos Dioscoridi	688.48	sanicula, quinquemfolij species	512.7
salis floris consideratio	689.44	Santalorum consideratio, & genera	45.54
Salis spuma Dioscoridi	688.38	santalorum vires	45.56
salis spumæ consideratio	689.41	Sapa Dioscoridi	640.29
Salnitri usus	689.39. & 690.5	Sapphirus lapis Dioscoridi	703.40
Salamandra Dioscoridi descripta	221.21	sapphiri consideratio	703.43
salamandræ consideratio	221.42	sapphirus nostri usus suspectus	703.46
salamandram igni non absumi, falsum	221.56	Sarcocolla Dioscoridi	423.45
salamandra aquatica	222.8	sarcocollæ consideratio	423.48
salamandræ hauste signa, & remedia Diosc.	727.55	sarcocollæ vires ex Arabibus	423.58
salamandræ uenefica natura	728.1	sarcocollæ facultates ex Galeno	424.7
salamandræ ueneni curatio	728.17	Sardianæ glandes Dioscoridi	137.33
Saliua humana, & eius facultates	242.34	Sardonie herbæ noxa, & remedia Diosc.	734.26
Saliuaris herba, Pyrethrum Dioscoridi	412.20	sardonie herbæ uenenum, eiusq; curatio	734.33
Saliunca, & eius consideratio	28.15	Sarmentitius cinis Dioscoridi	692.54
Salix Dioscoridi	172.53	Satureia Dioscoridi	383.58
salicis consid. 132.1. eius vires ex Gal.	132.21	satureiæ consideratio	384.1
Salsa parilla quid, & vires	125.14	satureia vires ex Paulo	384.21
Salvia Dioscoridi	378.34	Satyrrium Dioscoridi	457.44
salviæ consideratio	278.43	satyrrium erithronium Dioscoridi	457.58
salviæ vires ex Galeno	378.59	satyrrij consid. 457.57. eius vires ex Gal.	459.2
salviæ sylvestris consideratio	378.44	Saxifraga Dioscoridi	495.42
salviæ Theophrasto duæ species	378.51	saxifragæ consideratio, & vires	495.49
salviæ vires ex Actio	378.61	saxifragæ nomen pluribus plantis commune	496.6
Salvia Romana	380.34	saxifraga alba	496.10
salviæ Romanæ vires	380.54	Saxosis locis quæ planta gaudeant	9.41
Sambucus Dioscoridi	613.38	Scabiosæ consideratio	492.45
sambuci, & ebuli genera	613.55	scabiosæ vires	492.60
sambuci, & ebuli vires	614.1	Scammonia Dioscoridi	610.37.
		scammonie	

Index

scammonia, & eius succi confid.	610.59	scrophularia 555.29. eius uires	556.10
scammonium officinarum uitiatum	611.14	Secale frumenti genus	252.36
scammonij lésiones ex Mesue	611.20	Secacul Arabum	364.59
scammonij uires ex eodem	611.39	Securidaca Dioscoridi	460.19
scammonij noxa, & eius curatio	748.55	securidacæ consideratio	460.27
Scandix Dioscoridi	297.27	securidacæ uires ex Galeno	460.37
scandicis confid. 297.31. eius uires ex Gal.	297.57	Sedum Dioscoridi	550.50
Scariola quæ species inrybi	288.53	fedi consideratio, & genera	551.34
Schistum lac Dioscoridi	229.13	fedi uires ex Galeno	551.60
Schistos lapis Dioscoridi	699.3	Selago quid	92.47
schisti lapidis consideratio	699.19	Selenites lapis Dioscoridi	704.12
schisti lapidis uires ex Galeno	699.11	selenitæ lapidis consideratio	704.18
Scilla Dioscoridi	329.57	Selinusia terra Dioscoridi	708.4
scillæ confid. 327.35. eius uires ex Gal.	327.54	Semperuiuum maius Dioscoridi	550.50
scillæ preparatio	327.48	semperuiuum minus Dioscoridi	551.4
scillæ uenenosæ noxa, & curatio	730.51	semperuiui tertium genus Dioscoridi	551.12
Scillinum acetum Dioscoridi	647.23	semperuiui consideratio, & genera	551.33
scillini aceti uires admirabiles ex Galeno	647.39	Semen sanctum	368.34
Scincus Dioscoridi	224.48	Semina quomodo demetenda	7.26
scinci consideratio	224.54	seminum, & fructuum in plantis discrimina	14.25
scinci Vicentini	224.59	Sena herba, & eius historia	410.19
scinci mentio, & uires ex Plinio	225.32	senæ, & eius diluti uires	411.53
Scolopendra Dioscoridi	189.46	senæ diluti preparatio	411.61
scolopendræ marinæ consideratio	189.49	senæ uinum	411.5
scolopendræ ictus noctæ, & curatio Diosc.	765.45	senæ folliculorum uires	412.13
scolopendræ uenenosæ consideratio	765.52	Senecta anguium Dioscoridi	193.22
scolopendræ morsus remedia	766.1	senectæ anguium consideratio	193.37
Scolopendrium Dioscoridi	463.17	Senecio Dioscoridi	556.49
scolopendrij consideratio	463.31	senecionis confid. 557.1. eius uires ex Gal.	557.5
Scolymos Dioscoridi	358.55	Sepia Dioscoridi	195.52
Scordion Dioscoridi	442.57	sepiarum consideratio	195.58
scordij consideratio	443.10	sepiarum facultates	196.22
scordium ubi optimum	443.33	Seplasiariorum lapsus 27.61. & 50.49. & 55.	
scordij uires ex Galeno	443.41	57. & 58.40. & 280.21. & 390.14.	
Scoria ferri Dioscoridi	661.31	Seps Dioscoridi	224.3
scoriæ ferri consideratio 661.34. eius uires ex		sepis feræ consideratio	224.29. et 770.17
Galeno	661.40	sepis morsus signa, et remedia	770.32
Scoria plumbi Dioscoridi	662.21	Serapionis errata 22.56. & 31.57. & 39.7. & 74.	
scoriæ plumbi consideratio	662.33	28. & 156.25. & 507.8. & 547.35. & 573.5	
scoriæ omnis uires ex Galeno	661.40	Serica Galeno quid	160.38. & 161.13
Scorodoprasum Dioscoridi	310.13	serici consideratio, & uires	168.2
scorodoprasi consideratio	320.19	Seris Dioscoridi	287.28
Scorpanæ piscis consideratio	188.28	seridis consideratio	288.40
Scorpioides Dioscoridi	636.4	Serpens marina Aristoteli quid	189.24
scorpioidis confid. 629.8. eius uires ex Gal.	629.20	Serpyllum Dioscoridi	384.32
Scorpiurus herba Dioscoridi	416.47	serpylli consideratio	384.52
Scorpius marinus Dioscoridi	188.9	serpylli uires ex Galeno	385.23
scorpiij marini consideratio	188.28	Sertula Campana Dioscoridi	385.59
scorpionis marini ictus notæ, & curatio Diosc.	767.26	sertulæ Campanæ confid. uide Meliloti confid.	
Scorpius terrestris Dioscoridi	187.3	Seruij Grammatici error	110.12
scorpionis terrestris consideratio	187.23	Serum lactis Dioscoridi	229.10
scorpionum genera	187.23	seri uires ex Galeno	231.50
scorpiones aligeri.	187.44	seri uires ex Mesue	231.55
scorpionum facultates	187.54	Sesamum Dioscoridi	256.20
scorpionū oleum miræ facultatis 187.56 & 723.54		sesami consideratio	257.1
scorpiones aliquibus adnotis stupidi redduntur. 15.61		sesami uires ex Galeno	257.16
scorpiones quibus adnotis reuiuiscant	16.2	Sesamoides magnum Dioscoridi	594.55
scorpionis ictum prohibentia	16.4	Sesamoides paruum	595.4
scorpionis ictus notæ, & curatio Diosc.	766.11	sesamoidis utriusque consideratio	595.9
scorpionum genera ex Nicandro	766.30	Seseli Aethiopicum Dioscoridi	395.49
scorpionum ictuum indicia, & remedia	766.50	Seseli Creticum Dioscoridi	395.58
		seseli	

Index

<i>feseli Mafiliense Dioscoridi</i>	395.43	<i>solani manici noxa, & curatio</i>	730.16
<i>feseli Peloponnesse Dioscoridi</i>	395.52	<i>Solbastrella, & eius uires</i>	316.56
<i>feselis omnis consideratio</i>	396.1	<i>Soldanella quæ</i>	277.60
<i>feselis uires ex Galeno</i>	396.20	<i>Solidaginis minoris, & mediæ uires</i>	490.37
<i>Sicyonium oleum Dioscoridi</i>	553.55	<i>Solidago regalis</i>	490.54
<i>Sideritis prima Dioscoridi</i>	505.36	<i>Sonchus Dioscoridi</i>	287.4
<i>Sideritis secunda Dioscoridi</i>	505.49	<i>sonchi confid. 287.12. eius uires ex Gal. 287.17</i>	
<i>Sideritis tertia Dioscoridi</i>	505.58	<i>Sorba Dioscoridi</i>	158.33
<i>Sideritis omnis consideratio</i>	506.1	<i>forborum consideratio</i>	158.39
<i>Sideritis uires ex Galeno</i>	506.25	<i>forborum uires ex Galeno</i>	158.51
<i>Signa in commune ueneni sumpti</i>	719.50	<i>Sory Dioscoridi</i>	681.38
<i>Siliquæ Dioscoridi</i>	148.3	<i>soreos consideratio</i>	681.51
<i>siliquarum confid. 148.8. & uires ex Gal. 148.30</i>		<i>soreos historia, & uires ex Galeno</i>	682.15
<i>Silurus Dioscoridi</i>	201.20	<i>Sparganion Dioscoridi</i>	499.22
<i>siluri piscis consideratio</i>	201.39	<i>sparganij confi. 499.28. eius uires ex Gal. 499.46</i>	
<i>Silybum Dioscoridi</i>	600.9	<i>Spartion Dioscoridi</i>	598.41
<i>silybi consideratio</i>	600.13	<i>spartij consideratio</i>	568.48
<i>Simplicium peritia acquiri non potest ex librorum tantum lectione</i>	3.54	<i>spartij usus ex Plinio</i>	598.60
<i>Simplicium peritia à præceptoribus, non ex libris comparatur</i>	4.4	<i>sparti uires ex Galeno</i>	600.2
<i>Simplicium nomina uaria Dioscoridi adulterina</i>	8.34	<i>Spatha Dioscoridi</i>	141.42
<i>Sinapi Dioscoridi</i>	310.39	<i>Sphacelus</i>	378.51
<i>sinapi consideratio</i>	310.55	<i>Sphondilium Dioscoridi</i>	414.40
<i>sinapi uires ex Galeno</i>	310.61	<i>sphondilij confid. 414.57. eius uires ex Gal. 415.7</i>	
<i>Sion Dioscoridi</i>	281.58	<i>Sphragis ægos Dioscoridi</i>	676.23
<i>sij consideratio</i>	282.1	<i>Spinacia</i>	274.41
<i>sij uires ex Galeno</i>	282.23	<i>Spina acuta Dioscoridi</i>	113.29
<i>Sifer Dioscoridi</i>	269.34	<i>spinæ acutæ consideratio</i>	113.38
<i>siferis consideratio</i>	269.37	<i>spinæ acutæ uires ex Galeno</i>	116.39
<i>siferis uires ex Galeno</i>	269.42	<i>spina acuta legitima quæ</i>	114.35
<i>siferis forma</i>	269.47	<i>spina alba Dioscoridi</i>	357.4
<i>Sison Dioscoridi</i>	396.30	<i>spinæ albæ consideratio</i>	357.19
<i>sisonis consideratio</i>	396.37	<i>spinæ albæ uires ex Galeno</i>	358.14
<i>Sisymbrium Dioscoridi</i>	283.4	<i>Spina Arabica Dioscoridi</i>	358.22
<i>sisymbrij consideratio</i>	283.20	<i>spinæ Arabicæ consideratio</i>	358.26
<i>sisymbrij in mentham mutatio</i>	283.32	<i>spinæ Arabicæ uires ex Galeno</i>	358.47
<i>sisymbrium aquaticum</i>	283.43	<i>Spodium Dioscoridi</i>	655.15
<i>sisymbrij utriusque uires ex Galeno</i>	283.60	<i>spodij, & pompholygis consideratio</i>	656.12
<i>Smarides pisces Dioscoridi</i>	201.59	<i>spodij, & pompholygis historia</i>	657.3
<i>smaridum consideratio</i>	202.43	<i>Spongie Dioscoridi</i>	694.43
<i>Smilax hortenſis Dioscoridi</i>	304.18	<i>spongiarum historia ex Aristotele</i>	694.56
<i>smilacis hortenſis consideratio</i>	204.28	<i>spongiarum uires ex Galeno</i>	695.17
<i>Smilax aspera Dioscoridi</i>	586.43	<i>spongiarum lapides Dioscoridi</i>	705.60
<i>smilacis asperæ historia ex Theophrasto</i>	586.59	<i>Spuma nitri, uide Nitri spuma</i>	
<i>smilax leuïs Dioscoridi</i>	586.52	<i>Spuma salis, uide Salis spuma</i>	
<i>smilacis leuïs historia</i>	587.43	<i>Spuma argenti, uide Argenti spuma</i>	
<i>smilacis utriusque uires ex Galeno</i>	588.1	<i>Squama æris, uide Aeris squama</i>	
<i>Smilacis glandiferæ consideratio</i>	136.35	<i>Squama stomomatis Dioscoridi</i>	658.20
<i>Smyris lapis Dioscoridi</i>	706.31	<i>squamæ stomomatis consideratio</i>	658.41
<i>smyridis confid. & uires ex Galeno</i>	706.39	<i>squama stomomatis quæ legitima</i>	659.13
<i>Smyrnion Dioscoridi</i>	405.44	<i>Squillarum consideratio</i>	185.31
<i>smyrnij confid. 406.4. eius uires ex Gal. 406.33</i>		<i>Squinanthum</i>	41.9
<i>Sodomeus lacus</i>	87.57. & 88.22	<i>Stachys Dioscoridi</i>	437.18
<i>Solanum haliacabum Dioscoridi</i>	531.58	<i>stachyos confid. 437.27. eius uires ex Gal. 437.39</i>	
<i>solanum hortenſe Dioscoridi</i>	531.14	<i>Stacte Dioscoridi</i>	64.50
<i>solanum manicum seu furiosum Diosc.</i>	532.51	<i>Stactes consideratio</i>	64.55
<i>solanum somniferum Dioscoridi</i>	532.39	<i>Staphis agria Dioscoridi</i>	596.58
<i>solani omnis generis consideratio</i>	533.1	<i>staphidis agriæ consideratio</i>	597.14
<i>solani historia ex Theophrasto</i>	533.32	<i>staphidis agriæ uires ex Galeno</i>	597.19
<i>solani uires ex Galeno</i>	533.49	<i>staphidis agriæ noxa, & curatio</i>	729.52
		<i>Staphylodendron</i>	164.8
		<i>Stellariæ historia, & uires</i>	573.32
		<i>Stellionum</i>	

Index

<i>Stellionum consideratio</i>	728.29	<i>Tamarix Dioscoridi</i>	107.48
<i>stellionum morsus remedia</i>	729.3	<i>tamaricis consideratio</i>	108.4. eius uires 108.21
<i>Stercoris uires</i>	24010. & inde	<i>Tamarindorum consideratio</i>	142.46
<i>Stercus ferri, uide Ferri Stercus</i>		<i>tamarindorum uires</i>	142.55
<i>Stibium Dioscoridi</i>	663.33	<i>Tanacetum</i>	467.23
<i>stibij consideratio</i>	663.44	<i>Tarantula consideratio</i>	223.16
<i>stibij uires ex Galeno</i>	664.5	<i>tarantula ictus mirabiles effectus</i>	ibidem
<i>stibij uis deiectoria</i>	660.8	<i>tarantula ictus musica remedium</i>	223.28
<i>Stimmi, legge supra Stibium</i>		<i>tarantula uenenum, & eius auxilia</i>	765.39
<i>Stœbe Dioscoridi</i>	492.29	<i>Tauri sanguis, uide Sanguis taurinus</i>	
<i>stœbes confid. 492.29. eius uires ex Gal.</i>	493.4	<i>Taxus Dioscoridi</i>	542.55
<i>Stœchas Dioscoridi</i>	372.36	<i>taxi consideratio</i>	543.4
<i>stœchadis consideratio</i>	372.45	<i>taxi historia ex Theophrasto</i>	543.10
<i>stœchadis uires ex Galeno</i>	372.56	<i>taxi historia ex Plinio</i>	543.20
<i>stœchadis uires ex Mesue</i>	373.3	<i>taxi uires ex Galeno</i>	543.20
<i>Stomoma Dioscoridi</i>	658.38	<i>taxi noxa, & eius remedia Dioscoridi</i>	732.55
<i>Stramonia herba</i>	533.49	<i>taxi uenefica natura</i>	732.58
<i>Stratiotes Dioscoridi</i>	559.4	<i>taxus utrum calida, uel frigida</i>	733.12
<i>stratiotæ consideratio</i>	559.9	<i>Tedæ consideratio</i>	78.55
<i>Stratiotes millefolium Dioscoridi</i>	559.16	<i>Telephium Dioscoridi</i>	340.14
<i>stratiotæ millefolij consideratio</i>	559.54	<i>telephij confid. 340.20. eius uires ex Gal.</i>	340.26
<i>stratiotæ millefolij uires ex Galeno</i>	560.4	<i>Tellinæ Dioscoridi</i>	179.40
<i>Strigmenta b. lincarium</i>	54.2	<i>tellinarum consideratio</i>	179.59
<i>Struthium Dioscoridi</i>	319.41	<i>Tembulum Arabum</i>	32.36
<i>struthij confid. 319.49. & uires ex Gal.</i>	320.1	<i>Terebintus Dioscoridi</i>	83.44
<i>Styrax Dioscoridi</i>	68.32	<i>terebinthi consideratio, & historia</i>	84.29
<i>styracis consideratio</i>	69.1	<i>terebinthi uires ex Galeno</i>	85.2
<i>styrax calamita unde dicta</i>	69.3	<i>Terebinthina Dioscoridi</i>	84.5
<i>styracis uires ex Galeno</i>	69.30	<i>terebinthina refinæ consideratio</i>	84.48
<i>Suberis consideratio, & historia</i>	136.52	<i>Terra omnis Dioscoridi</i>	707.6
<i>suberis uires</i>	137.4	<i>terrarum breuis enarratio</i>	635.33
<i>Succedanea quando admittenda</i>	725.2	<i>terra fornacum Dioscoridi</i>	708.28
<i>Succi quomodo exprimendi, seruandiq; sint</i>	750	<i>terras alias quære in suis propriis nominibus</i>	
<i>Succinum Dioscoridi</i>	100.41	<i>Terrantula Italæ quid</i>	224.38
<i>succini historia uaria</i>	101.44	<i>Testæ fornacæ Dioscoridi</i>	708.23
<i>Sudoris animalium uirus, & remedia</i>	742.38	<i>Testiculus Dioscoridi</i>	456.22
<i>Suffrutices qui dicantur</i>	8.48	<i>testiculus alter Dioscoridi</i>	457.35
<i>Suillus pulmo Dioscoridi</i>	206.36	<i>testiculorum consideratio</i>	457.58
<i>suillus talus Dioscoridi</i>	216.58	<i>testiculorum uires ex Galeno</i>	558.54
<i>Sulphur Dioscoridi</i>	686.45	<i>Teucrium, Teucris Dioscoridi</i>	431.11
<i>sulphuris consideratio</i>	686.58	<i>teucrij consideratio</i>	431.20
<i>sulphuris faciendi ratio</i>	687.10	<i>teucrij uires, & historia ex Plinio</i>	431.28
<i>sulphuris uires ex Galeno</i>	687.23	<i>teucrij facultates ex Galeno</i>	431.40
<i>Sycomorus Dioscoridi</i>	168.21	<i>Thalassomeli Dioscoridi</i>	645.44
<i>sycomori historia</i>	168.46	<i>Thalictron Dioscoridi</i>	557.12
<i>sycomori consideratio, & uires ex Galeno</i>	168.56	<i>thaliactri consideratio</i>	557.15
<i>sycomorus Italiæ adulterina</i>	169.8	<i>thaliactri uires ex Galeno</i>	557.18
<i>sycomoro ficus Cypria similis</i>	169.2	<i>Thapsia Dioscoridi</i>	597.33
<i>Syluas quæ plantæ adamant</i>	10.1	<i>thapsiæ consideratio</i>	598.11
<i>Sympathia, & antipathia rerum</i>	19.25	<i>thapsiæ radices turpeti uicē illegitimè explēt</i>	598.21
<i>Symphyton petræon Dioscoridi</i>	489.35	<i>thapsiæ uires ex Galeno</i>	598.25
<i>symphyti petræi consideratio</i>	489.51	<i>thapsiæ noxa, & remedia Dioscoridi</i>	747.57
<i>symphytum alterum Dioscoridi</i>	489.41	<i>thapsiæ potionis signa, & curatio</i>	748.32
<i>symphythi alterius consideratio</i>	489.57	<i>Theamedes lapis, & eius mira natura</i>	701.12
<i>symphythi utriusque uires ex Galeno</i>	491.1	<i>Theodori lapsus</i>	153.4
<i>Symphoriani Campegij lapsus</i>	152.39	<i>Theophrasti sententiæ non probatæ</i>	105.11. & 201
<i>Syrupus uiolaceus</i>	575.18		54. & 426.3

T

<i>TALV S suis Dioscoridi</i>	216.58	<i>Theophrasti locus in corni historia suspectus</i>	158.6
<i>Talli suilli consideratio</i>	216.20	<i>Theophrasti de generatione lapidum opinio</i>	636.53
		<i>Theriacæ componendæ ratio deprauata</i>	64.28
		<i>theriaca laudibus à Galeno celebrata</i>	762.12

Index

Thlaspi Dioscoridi	312.31	Trichomanes Dioscoridi	582.36
thlaspi consideratio	312.45	trichomanis consideratio	582.40
thlaspi uires ex Galeno	312.56	trichomanis historia ex Theophrasto	582.51
Thracius lapis Dioscoridi	766.27	trichomanis uires ex Galeno	583.5
thracij lapidis mentio ex Galeno	700.30	Trifolium Dioscoridi	438.58
Thunus Dioscoridi	204.7	trifolij omnis generis consideratio	439.49
thunni consideratio	204.14	trifolij acuti historia ex Scribonio	440.2
thunnorum captura, & nomina uaria	204.32	trifolium pratense tempestates prænunciat	440.52
thunnorum in cibis facultas	204.41	trifolium odoratum	440.43
Thus Dioscoridi	71.12	trifolium acetosum	440.8
thuris consideratio, & historia	72.6	trifolij uires ex Galeno	441.
thuris facultates ex Galeno	72.31	Trinitas herba, & eius historia, et uires	440.55
thuris cortex Dioscoridi	71.40	Tripolion Dioscoridi	581.4
thuris fuligo Dioscoridi	71.54	tripolij confid. 581.10. et uires ex Gal.	581.44
thuris manna Dioscoridi	71.49	Trippago Dioscoridi	431.50
thuris mannæ consideratio	73.4	trissaginis consideratio	432.1
Thyites lapis Dioscoridi	702.31	trissaginis historia, et uires ex Theophrasto	432.12
Thymelæa Dioscoridi	611.53	trissaginis uires ex Galeno	432.25
thymelæa consideratio	612.38	Triticum Dioscoridi	248.14
thymelæa noxa, & eius curatio	748.57	tritici genera ex Theophrasto	248.46
thymoxalme Dioscoridi	647.15	triticum italicum optimum	249.8
Thinum Dioscoridi	383.4	tritici electio 249.18. et uires ex Gal.	249.43
thymi historia	383.20	tritici oleum	249.41
thymi genera duo	383.34	Tubera Dioscoridi	303.28
thymi uires ex Galeno, & Aëtio	383.37	tuberum consideratio	303.47
Thymbra Dioscoridi	383.58	tuberum uires ex Galeno	304.5
thymbræ confid. 384.1. eius uires ex Paulo	384.22	Turbit Arabum	481.15
Tignane officinis quid	49.34	Turpetum, et eius consideratio, et historia ibidem, et 618.35	
Tilix confid. 119.2. eius uires	119.42	turpeti noxa, et curatio	748.55
Tithymali omnes Dioscoridi	606.4	Tussilago Dioscoridi	444.9
tithymalorum omnium consideratio	606.49	tussilaginis confid. 444.21. et uires ex Gal.	444.49
tithymali cogniti	607.13	Typha Dioscoridi	450.45
tithymali Theophrasto tria tantum genera	607.31	typhæ consideratio	450.51
tithymalorum uires ex Mesue	607.42	typhæ usus, et uires	450.56
tithymalorum uires ex Galeno	607.50		
tithymalorum noxa, & remedia	748.56	V	
Tordilium Dioscoridi	395.58	VALERIANA maior	31.1
Tormentillæ descriptio, & uires	483.34	Valeriana minor	31.9
Torpedo piscis Dioscoridi	189.57	Varia de generatione lapidum sententia	630.31
torpedinis consideratio	189.60	uaria de metallorum ortu sententia	631.58
torpedinis mira facultas	190.20	Veneficorum doli Dioscoridi	710.33
torpedinis uires ex Galeno	190.36	Venena præcauendi modi Dioscoridi	710.31
Toxicum, & eius ueneni curatio Dioscoridi	737.21	uenena quot modis mortem adferant	713.40
toxici consideratio	737.30	uenena petunt diuersa membra	715.40
toxici sumpti notæ ex Nicandro	737.56	uenena calida non possunt in nutrimentū uerti	717.3
toxici, & napelli discrimin	738.5	uenena præcauendi modus	717.51
Tragacantha Dioscoridi	363.11	Venena curandi ratio generalis Dioscoridi	711.3
tragacanthæ confid. 363.38. & uires ex Gal.	364.1	uenena curandi ratio uniuersalis	719.27
Tragium Dioscoridi	516.15	uenena incognita uomituprehenduntur Dioscoridi 711.24	
tragium alterum Dioscoridi	516.23	Venenata animalia Dioscoridi	750.36
tragij confid. 516.27. & uires ex Gal.	517.9	Veneni operatio qualis	713.13
Tragoriganum Dioscoridi	374.35	ueneni humidi exemplum	714.46
tragorigani consideratio	375.9	ueneni sumpti in commune indicia	719.5
Tragos Dioscoridi	253.15	uenenis, quorum nulla cognitio, quæ opitulentur Dio- scoridi	711.13
tragi cerealis consideratio	253.18	Venenorum genera unde	713.26
Tragium Dioscoridi	517.22	uenenorum effectus à diuersis causis	714.28
tragi herbæ consideratio	517.33	uenenorum præcautio quedam explosa	717.54
Trasi, & eorum descriptio, & uires	303.11	uenenorum præcautio ex medicamentis	719.12
Tribulus Dioscoridi	494.57		
tribuli utriusque consideratio	495.8		
tribuli utriusque uires ex Galeno	495.25		

Index

uenenorum remedia in generali	720.41	uinum ē Celtica nardo Dioscoridi	652.32
uenenorum animalium diuersi gradus, et affectus		uinum cestrites Dioscoridi	651.51
760.56		uinum chamædryites Dioscoridi	651.46
Venenum quandoque morbis, & alteri ueneno reme-		uinum ē camelæa Dioscoridi	651.3
dium est	717.34	uinum chamæpitium Dioscoridi	653.6
uenenum serpentium frigidum esse, falsum	761.10	uinum ē conyza Dioscoridi	652.10
Veneris peccen	298.5	uinum cupressinum Dioscoridi	650.55
Veneris umbilicus Dioscoridi	552.43	uinum cydonites Dioscoridi	648.48
ueneris umbilicus alter Dioscoridi	552.52	uinum daucites Dioscoridi	652.45
ueneris umbilici utriusque consideratio	552.57	uinum dictamnites Dioscoridi	651.61
ueneris umbilici utriusque uires ex Galeno	553.17	uinum ē dulci radice Dioscoridi	652.52
Veratrum album, lege supra in Elleboro albo.		Vinum ē flore salis Dioscoridi	652.57
ueratrum utrumque triginta perdurat annos	6.30	Vinum guaiacum, & eius conficiendi, exhibendiq; ratio	
Verbascum Dioscoridi	560.16	124.25	
uerbasci consideratio, & genera	562.9	uinum gypsatum Dioscoridi	640.36
uerbasci uires quedam	562.23	Vinum helleborites Dioscoridi	652.59
uerbasci genera, & uires ex Galeno	562.47	uinum hyssopites Dioscoridi	651.37
uerbasci sylvestris mentio	562.9	Vinum ex tride Dioscoridi	652.28
Verbenaca Dioscoridi	523.5	uinum iuniperinum Dioscoridi	650.55
uerbenace utriusque consideratio	523.36	Vinum ē labrusca Dioscoridi	642.54
uerbenace uires ex Galeno	523.56	uini ē labrusca uires	642.57
Vermes terreni Dioscoridi	226.18	uinum laurinum Dioscoridi	650.55
uermium terrenorum uires	226.22	uinum lentiscinum Dioscoridi	650.5
uermium terrenorum oleum	226.26	Vinum malabathrinum Dioscoridi	652.32
uermium in lignis nascentium usus	105.46	uinum mandragorites Dioscoridi	653.7
Veronica herbe historia, & uires	370.22	uinum marathrites Dioscoridi	652.56
Vesicaria solani genus	533.3	uinum ē marrubio Dioscoridi	652.1
uesicaria altera	533.43	uinum melites Dioscoridi	648.48
Vesparum ictus curatio Dioscoridi	763.55	uinum melitites Dioscoridi	641.4
uesparum ictus, & remedia	763.60	uinum melomeli Dioscoridi	648.53
Vgonis Solerij de nigro ueratro opin. explosa	593.1	uinum ē myrrha Dioscoridi	652.27
Viburnum quid, & eius descriptio	140.46	uinum myrsinites Dioscoridi	649.57
Viciæ uires ex Galeno	305.48	uinum myrtites Dioscoridi	649.49
Victus ratio in morsu rabiosi canis Diosc.	758.24	Vinum ē nardo sylvestri Dioscoridi	652.39
uictus ratio demorforum à cane rabioso	758.56	uinum nectarites Dioscoridi	652.30
uictus ratio eorum, qui uenena sumpserunt	720.24	uinum nouum Dioscoridi	640.17
Vincetoxicum, & eius descriptio	428.2	Vinum ænanthinum Dioscoridi	649.17
Vina marina Dioscoridi	648.35	uinum omphacomelites Dioscoridi	649.4
uina picata Dioscoridi	640.37	ninum omphacites Dioscoridi	642.19
uina resinata Dioscoridi	ibidem	uinum organites Dioscoridi	652.7
Vinetis quæ plantæ latè nascantur	9.52	Vinum palmeum Dioscoridi	650.12
Vini natura, & genera Dioscoridi	640.15	uinum panacites Dioscoridi	652.59
uini facultates uariæ pro modo usus	641.18	uinum passum Dioscoridi	640.28
uini usus cui etati conueniat	641.40	uinum ē petroselino Dioscoridi	652.56
uini usus moderatus quantum proffit	641.25	uinum phthorion Dioscoridi	952.59
uini usus immoderatus quantum obsit	641.30	uinum picatum Dioscoridi	651.10
uinorum factitiorum consideratio	653.30	uinum pineum Dioscoridi	650.55
Vinum abiegunum Dioscoridi	650.55	uinum Pucinum, & eius uires	641.57
uinum abrotonites Dioscoridi	652.8	uinum ē pulegio Dioscoridi	652.8
uinum absinthites Dioscoridi	651.19	uini ex punicis malis uaria confectio	649.28
uinum acorites Dioscoridi	652.52	Vinum refinatum Dioscoridi	650.38
uinum adynamon Dioscoridi	642.32	uinum rhodites Dioscoridi	649.42
uinum anethinum Dioscoridi	652.56	uinum rhætes Dioscoridi	649.23
uinum apijtes Dioscoridi	649.11	Vinum saluiatum Dioscoridi	652.47
uinum aromatites Dioscoridi	652.14	uinum ē saturcia Dioscoridi	652.6
uinum asarites Dioscoridi	652.37	uinum scammonites Dioscoridi	652.59. & 653.26
Vinum bunites Dioscoridi	651.59	uinum scillinum Dioscoridi	648.7
Vinum calaminthites Dioscoridi	652.8	uini scillini uires ex Galeno	948.20
uinum catorchites Dioscoridi	650.23	uinum stæchadites Dioscoridi	651.48
uinum cedrinum Dioscoridi	950.55	uinum strobilites Dioscoridi	650.48
uinum cedrites Dioscoridi	651.2	uinum ē sycomoritis Dioscoridi	650.33
		uinum	

Index

uinum e Syriaca nardo Dioscoridi	652.32	unguentum crocinum Dioscoridi	62.28
Vinum terebinthinum Dioscoridi	650.5	unguentum Cyprinum Dioscoridi	62.42
uinum thymites Dioscoridi	652.35	Vnguentum elatinum Dioscoridi	59.52
uinum e thymelea Dioscoridi	653.1	Vnguentum gleucinum, uide Gleucinum.	
uinum tragoriganites Dioscoridi	651.57	Vnguentum hedychoon, uide Hedychoon.	
Vinum uetus Dioscoridi	640.15	Vnguentum iasminum, uide Iasminum.	
uinum Vipacum, & eius uires	641.58	unguentum irinum Dioscoridi	62.58
Viola alba Dioscoridi	454.50	Vnguentum lilinum Dioscoridi	61.41
Viola purpurea Dioscoridi	574.16	unguenti lilini consideratio	62.10
uiole purpuree consideratio	574.52	Vnguentum malabathrinum Dioscoridi	65.31
uiolearum uires ex Mesue	575.3	unguentum megalinum Dioscoridi	64.5
uiolearum uires ex Galeno	575.20	unguentum melinum Dioscoridi	59.59
Vipera ex hominis uentre fugata	209.22	unguenti melini conficiendi ratio	60.10
uiperæ Aegyptijs cibus	193.12	unguentum Mendesium Dioscoridi	64.44
uiperæ uino delectantur	192.21	unguentum metopion Dioscoridi	64.34
uiperæ ictus notæ, & curatio Dioscoridi	768.35	Vnguentum narcissinum Dioscoridi	62.15
uiperarum consideratio	191.11	unguentum nardinum Dioscoridi	65.24
uiperarum facies sexusq; discrimen	191.40	unguentum nicandri	763.2
uiperarum morsus indicia	768.57	Vnguentum ociminum Dioscoridi	61.18
uiperarum morsus remedia	769.17	unguentum oenanthinum Dioscoridi	60.15
uiperarum uenatio, & earum pastilli	192.28	unguentum onychinum Dioscoridi	62.38
Viperinæ carnes Dioscoridi	190.60	Vnguentum rosaceum, lege Rosaceum.	
uiperinæ carnis uires ex Galeno	191.57	Vnguentum sampsuchinum Dioscoridi	60.40
Virga aurea, & eius historia, & uires	506.14	unguenti sampsuchini consideratio	60.50
Virga pastoris, & eius consideratio	356.33	unguentum styracinum Dioscoridi	62.38
Virulentorum ictuum, uel morsuum curatio	761.20	unguentum susinum Dioscoridi	61.41
Viscum Dioscoridi	425.4	Vnguentum telinum Dioscoridi	60.14
visci consideratio	425.31	Vngula asini, & capræ Dioscoridi	208.16
visci utilitas in Hetruria	425.39	ungularum animalium uires	208.36
visci uires ex Galeno	426.17	Vnguis odoratus Dioscoridi	180.44
Vitex Dioscoridi	130.47	unguium odoratorum consideratio	180.52
uiticis consideratio	131.1	Vniones qui præstantissimi	179.11
uiticis uires ex Galeno	131.11	unionum uires	179.25
Viticellæ herbæ historia 621.5. eius uires	622.4	Vrina Dioscoridi	241.37
Vitices alba Dioscoridi	620.10	urinarum facultates	241.55
uitis albæ consideratio	620.42	Vrtica Dioscoridi	553.59
uitis uires ex Galeno	620.56	urticæ consideratio	554.16
Vitis nigra Dioscoridi	621.8	urticæ uires ex Galeno	554.24
uitis nigræ consideratio	621.20	urtica lactea	555.50
uitis nigræ uires ex Galeno	621.48	urticæ seminis noxa, & curatio	731.17
Vitis sylvestris Dioscoridi	619.33	Vstio auxilium contra uirulentos ictus Diosc.	757.42
uitis sylvestris consideratio	619.43	ustionis utilitas	757.57
uitis sylvestris uires ex Galeno	620.3	Vtrum uenena in statum diem interimere possint	715.60
Vitis uinifera Dioscoridi	636.51	Vtrum quis assuescere possit, ut uenena innocuè sumat	716.43
uitis uinifera consideratio	637.25	Vtrum animalia, quæ cibus uenenosis uictitant, exitio=	
uitis, & brassicæ odium	15.31	sam uim retineant	717.10
Vitruuij in larice error	79.57	Vua Dioscoridi	637.14
Vlmus Dioscoridi	104.44	uue consideratio	637.25
ulmi consideratio, & historia	104.57	uuarum uires ex Galeno	637.44
ulmi facultates	105.19	Vua passa Dioscoridi	638.4
ulmi uires ex Galeno	105.30	uue passæ consideratio	638.12
Vlua quæ	558.21	uue passæ uires ex Galeno	638.47
Umbilicus Veneris, uide supra Veneris umbilicus		Vua spina, & eius usus	115.56
Unedo, Arbutus, ideo quære in Arbuto.		uua taminia quæ	621.22
Vnguentorum ratio Dioscoridi	58.46	Vulpinus pulmo Diosc.	206.37
unguentorum consideratio	59.29		
Vnguentum abrotonium Dioscoridi	61.28		
unguentum amaracinum Dioscoridi	63.47		
unguentum anethinum Dioscoridi	61.34		
Vnguentum butyrium Dioscoridi	62.40		
Vnguentum cinnamominum Dioscoridi	65.9		

X

XANTHION Dioscoridi	583.30
Xanthij consideratio	583.42
xanthij	

Index

<i>xanthij uires ex Galeno</i>	583.51
<i>Xiphion Dioscoridi</i>	498.38
<i>Xiphia piscis</i>	204.28
<i>Xylon, & eius consideratio</i>	259.45. & 450.19
<i>xylui uires</i>	450.31
<i>Xylobalsamum Dioscoridi</i>	43.32
<i>xylobalsamum officinarum spurium</i>	44.38
<i>xylobalsami uicem quid expleat</i>	44.45
<i>Xylocinnamomum Dioscoridi</i>	33.36
<i>Xyris Dioscoridi</i>	499.53
<i>xyridis consideratio</i>	500.4
<i>xyridis uires ex Galeno</i>	500.6

Z	
<i>Zeæ Dioscoridi</i>	251.54
<i>Zeæ consideratio</i>	251.59
<i>zeæ uires ex Galeno</i>	252.12
<i>Zedoariæ consideratio, & uires</i>	317.41
<i>Zibetti historia, & facultas</i>	47.35
<i>Zizypha, & eorum consideratio</i>	160.35
<i>Zopissa Dioscoridi</i>	86.40
<i>Zuccharum alhusar</i>	245.11
<i>Zurûbet Arabibus, idē quod Græcis Arnabo</i>	317.49
<i>zurumbet quid</i>	317.52
<i>Zythum Dioscoridi</i>	351.15
<i>zythi consideratio</i>	251.24

FINIS INDICIS.

SIMPLICIUM MEDICAMENTORUM facultates secundum locos ex Dioscoride.

AD CAPITIS DOLOREM EX FRIGIDITATE GENITVM.

Lris Illyrica cum aceto, & rosaceo illita.
Oleū sylvestris oliuæ inunctum.
Oleum amygdalinum illitum per se.
Viticis semen emplastri modo adhibitum.
Amygdalæ amaræ cum

aceto uel rosaceo fronti uel temporibus illitæ.
Torpedo marina uiua per se tantum admota.
Lana succida cum aceto, & rosaceo imposita.
Sisymbrium fronti, & temporibus illitum.
Hederæ corymborum, uel foliorum succus cum aceto, & rosaceo perfusus.
Aloë temporibus, & fronti ex aceto, & rosaceo illita.
Mentha fronti per se illita.
Serpillum coctum, adiecto rosaceo, acetoq; madefactū, & appositum.
Melilotus rosaceo, aut aceto madefacta, & imposita.
Baccharis folia illita per se.
Ruta cum rosaceo, & aceto illita.
Anisum potum per se.
Sphondylium cum ruta illitum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo illitum.
Melanthium fronti per sese illitum.
Conyza minor per se illita.
Anagyris tenera folia drachmæ pondere ex uino pota.
Rhodia radix recens cum rosacei momento imposita.
Hippoglossum pro ferto capiti impositum.
Chamædaphnes folia trita, & imposita.
Elaterium ex lacte naribus infusum.
Rusci folia, & bacca in uino pota.

Scammonia ex aceto, & rosaceo perfusa.
Aquæ marinæ uapor operto capite receptus.

AD CAPITIS DOLORES A CALIDA CAUSA EXORTOS.

Oleum sylvestris oliuæ inunctum.
Vnguentum rosaceum linimenti modo impositum.
Ligustri flores fronti ex aceto illiti.
Rosarum aridarum ex uino maceratarum expressus liquor appositus.
Viticis semen appositum.
Portulaca per se imposita.
Melilothus cum aceto, aut rosaceo aspersa.
Nymphææ radix pota, & per se naribus indita.
Rhodia radix cum rosaceo fronti, tēporibusq; adhibita.
Papaueris liquor fronti cum rosaceo illitus.
Psyllium ex rosaceo, acetoq; aut aqua impositum.
Hippoglossi sertum appositum.
Sedum maius cum rosaceo illitum.
Solani hortulani folia adhibita.
Viniferæ uitis folia, & capreoli imposita.
Ophites lapis adalligatus.

Ad expurgandum caput.

Brassicæ succus
Anemonis succus
Betæ succus
Chelidonij ma. succus
Cyclamini ma. succus
Cepæ succus.

} naribus infusus.

Pyrethrum
Staphis agria
Colecyntthis in catapotijs deuorata.
Vua passa cum pipere commanducata.
Atramentum sutorium lanis naribus inditum.

Capitis

CAPITIS.

Capitis dolores excitant.

Styracium oleum olfactum.
Olive stauæ
Glandes
Palmulæ Phœnicie
Iuglandes nuces
Arbuti fructus
Ferulæ caules
Mei radices largius sumptæ.
Absinthij liquamentum haustum.

Ad veterinosos.

Viticis semen cum rosaceo, & aceto perfrustum.
Castoreum ex aceto, & rosaceo naribus infusum.
Cepa decocta, & in cibum sumpta.
Sinapi de raso capiti appositum.
Sphondylium suffitum, & ex oleo capiti illitum.
Peucedanum cum aceto, & rosaceo inunctum.

Ad somnum conciliandum.

Iris Illyrica pota.
Amomum fronti illitum.
Amygdalæ amaræ deuoratae.
Viticis semen potum.
Lactuca in cibum sumpta.
Aloë illita per sese, uel ex rosaceo.
Baccharis odorata.
Iunci Aetiopici semen potum.
Papaueris erratici quinque, sexue capita in uini cyathis tribus ad dimidium decocta, et potui data.
Papaueris foliorum, et uasculorum decoctum, tum bibitum tum perfrustum.
Hyoscyami semen potum, ac appositum.
Solani somnifici radicum cortex drachmæ pondere in uino potus.
Mandragoræ radice ex uino decoctum cyathi unius mensura potum.
Mandragoræ poma olfacta naribus.
Mandragoræ liquor sedi pro balano subditus.

Somnia terribilia tumultuosaque representant.

Fabæ
Lentes
Picnocomi semen drachmæ pondere potum.
Smilacis levis semen cum dorycnio potum ternis singulorum obolis.

Ad sternutamenta cienda.

Sinapi semen tritum, et naribus admotum.
Ptarmicæ flores admoti.
Struthij radix trita, & admota.
Ranunculi radix sicca, & in puluerem trita, naribus indita.
Daphnoides naribus indita.
Veratri albi radix trita & imposita.

Aduertiginosos.

Balsami semen per se potum.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo illitum.
Galbanum olfactum.
Brionie radix pota per continuum annum quotidie drachmæ pondere.
Vitis nigræ uiticula primæ recentes decoctæ, et in cibis acceptæ.

CAPITIS.

Vinum
Acetum } *Scillinum potum.*

Ad apoplexiam.

Vitis albæ radix continuo anno quotidie drachmæ pondere hausta.

Ad comitiales.

Cardanum ex aqua potum.
Cancanum per se potum.
Balsami semen haustum.
Bitumen Naptha suffitum comitiales deprehendit.
Populi nigræ semen ex aceto.
Ficus sicca in cibum acceptæ.
Conculæ Indicæ suffitæ excitant.
Coagulum leporinum potum.
Mustelæ uentriculus coriandro infarctus, inueteratusq; deuoratus.
Mustelæ eiusdem sanguis potus.
Asininum iecur tostum in ieiuno sumptum.
Vngula asini combusta epota.
Equorum lichenes triti, & ex aceto hausti.
Lapis in hyrundinum pullorum primæ fœturæ uentriculo inuentus pro amuleto in cerui aluta suspensus.
Serum lactis potum quousque aluum citet.
Phocæ coagulum bibitum.
Vrsinum fel ad lingendum datum.
Testudinis fel naribus inditum.
Testudinis terrestris sanguis potus.
Ciconiæ fimum ex aqua potum.
Plantago cum lenticula decocta, in cibis sumpta.
Sinapi tritum naribus inditum.
Piper diu mansum.
Scilla hausta.
Agaricus drachmæ pondere cum oxymelite haustus.
Eryngij radix ex dulci aqua ebibita.
Rutæ syluestris semen potum.
Seselis Massiliensis radix, & semen potum.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo capiti inunctum.
Sagapenum potum.
Laserpitij liquor cum aceto mulso bibitus.
Ladanum olfactum.
Ammoniacum in eclegmate cum melle datum.
Trifolij semen, & folia pota.
Conyza cum aceto bibita.
Anthyllis altera ex oxymelite pota.
Betonice folia hausta.
Quinquefolium triginta diebus haustum.
Papaueris Spumei Semen cum mulsâ aqua potum.
Veratrum nigrum potum.
Hippophaesti succus trium obolorum pondere haustus.
Vitis albæ drachmæ pondere anno toto quotidie hausta.
Vitis nigræ uiticula primæ uirentes coctæ, & in cibis sumptæ.
Acetum mulsum potum.
Vinum, & acetum Scillinum potum.
Selenites lapis tritus ebibitus.
Ætites lapis cum cyprino unguento, aut gleucino, uel alio excalfaciente illitus.
Cotes naxia pota.

Ad phrenesim.

Vnguentum crocinum perfrustum, aut naribus admotum, uel illitum.
Vitex cum aceto, & oleo instillatus.

Asparagus

CAPITIS.

Asparagus in uino albo potus.
Serpillum cum aceto & rosaceo impositum.
Sphondylium suffitum impositum, & capiti ex oleo inunctum.

Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
 Ad cerebri inflammationes, quas syriaci vocant.

Cucurbitæ ramenta sincipiti apposta.
Peponis ramenta sincipiti adhibita.
Heliotropij folia fronti adhibita.
Acetum fronti illitum.

Ad melancholiam.

Ocimi semen potum.
Veratrum nigrum potum.
Betonice folia pota.
Epithymum potum.
 Ad crapulam & ebrietatem arcendam.

Crocum ex passo presumptum.
Punicorum malorum succus } haustus.
Myrti baccarum succus
Brassica summo cibo sumpta.
Abinthium presumptum.

Ad capitis defluxiones.

Vnguentum irinum naribus illitum.
Styrax illita, suffitaq;
Bitumen naphtha suffitum.
Cinnamomum potum.
Mai radices tritæ cum melle in eclegmate deuoratae, ubi fluxio peccus afficiat.
Nuces auellanae tostæ, & cum exiguo piperis potæ.
Dracunculi maioris radix tostæ, uel elixa deuorata.
Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.
Hyssopum cum fico, ruta, melleq; ex aqua decoctum potum.
Helichrysi coma trium obolorum pondere in uino diluta pota.
Hyoscyami semen oboli pondere, addito papaueris semine haustum.

Ad cerebrum roborandum.

Agallochum potum.

Ad capitis manantia vlcera.

Thus cum Nitro conficatum.
Fici & caprifici lacteus succus cum polenta appositus.
Vrina inueterata apposta.
Fœnum græcum appositum.
Cicer adhibitum.
Malua ex urina humana emplastrata.
Allij cinis ex melle inunctus.
Cyclamini decoctum fomenti modo adhibitum.
Bulbi cum cremato Nitro adhibiti.
Melilotus ex aqua cum creta chia, uinoq; aut galla inuncta.
Rubi folia imposita.
Lilij cremata radix ex melle adhibita.
Adiantum in lixiuio decoctum.
Acida muria inspersa.

NERVORVM.

Ad conuulsionem.

Iris illyrica ex aceto pota.
Acori decoctum bibitum.
Cardamomum ex aqua potum.

NERVORVM.

Iunci odorati radices drachma una cum pari pondere piperis per dies aliquot data.
Costus ex uino, & absinthio exhibitus.
Balsamum ex aqua haustum.
Helenium ex melle in eclegmate exhibitum.
Vnguentum Sampsuchinum more cataplasmatidis appositum.
Vnguentum Metopium illitum.
Bdellium illitum.
Iuniperi bacca bibita.
Cedrides deuorata.
Halimi radix drachmæ pondere in aqua mulsa hausta.
Ficulneus cinis ex oleo illitus.
Erinacei terrestres caro in cipum sumpta.
Castoreum inunctum, & potum.
Serpillum potum.
Fimum caprinum cum aceto bibitum.
Dracunculi radix tostæ, & elixa deuorata cum melle.
Asphodeli radix drachmæ pondere pota.
Capparis semen potum.
Capparis cortex pariter haustus.
Argemone emplastrata.
Agaricus sumptus trium obolorum pondere cum mulso.
Rhaponticum potum.
Galbanum deglutitum.
Gentianæ radix drachmæ pondere pota.
Aristolochia rotunda bibita.
Centaurij maioris radix ex uino pota.
Spinæ albæ semen potum.
Acanthij radices potæ.
Abrotani semen cum aqua potum.
Leucacanthæ radices ex uino decoctum exhaustum.
Origanum estum cum fico.
Eryngij radix pota cum aqua mulsa.
Pulegium cum posca potum.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radix in aqua decocta, & pota.
Panaces herculeum linitum.
Libanotis radices cum loliacea farina emplastrata.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
Clinopodium bibitum.
Chamædryi decoctum potum.
Laser oboli pondere datum & deuoratum.
Sagapenum potum.
Galbanum deuoratum.
Betonice folia denarij pondere cum hydromelite data.
Xyridis radix ex passo bibita.
Symphytum ex aceto mulso bibitum.
Psyllium illitum.
Serpyllum potum, aut illitum.
Verbasci decoctum bibitum.
Bryoniæ eclegma ex melle.
Vinum scillinum haustum.
Vinum chamædryites bibitum.
Vinum tragoriganites bibitum.
Satyrii radix ex uino nigro austero bibita.
Coris ex uino pota.

Ad resolutionem neruorum.

Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
Capparis semen, & cortex potus.
Sagapenum potum.
Rubie radix hausta.

Colocynæ

Volocynthis clistere perſuſa.
Citis nigræ uiticulæ primæ recentes, coctæ, comestæq̃.
Vinum Scyllinum haustum.

Ad tremorem.

Cerebrum leporinum tostum comestum.
Castoreum potum, & inunctum.
Brassica in cibo sumpta.
Althææ decoctum potum.

Ad fluxiones.

Farina tritici cū Apollinaris herbæ succo apposita.
Farina hordei ex aceto adhibita.

Ad ægritudines & dolores.

Oleum Sicyonium inunctum.
Oleum laurinum illitum.
Eleomeli illitum.
Vnguentum cyprinum
Vnguentum Gleucinum
Vnguentum Metopium
Vnguentum Amaracinum } inunctum.

Bdellium malagnati insertum.
Lixiuum ex cinere ficius ex oleo illitum.
Castoreum potum, & illitum.
Erinacei terrestres caro deuorata in cibis.
Viperinæ carnes decoctæ, & esui datæ.
Poterij radices decoctum potum.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
Laſer oboli pondere deuoratum.
Centaurium minus ebibitum.
Lilij radix massata, melleq̃ excepta imposita.
Satyrii radix ex uino nigro austero pota.
Althææ radix per se, uel decocta in uino, aut aqua mul-
sa emplastri modo imposita.
Coccum insectorium cum aceto illitum præcisos inuat
neruos.

Senecij folia ad eadem præstant illita.
Narciſi radix illita, ad eadem utiliter imponitur.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Aqua marina perſuſa.
Acetum Scyllinum potum.
Vinum de stœchade haustum.
Vinum de thymo potum.
Sesamum illitum crassitiem inuat.

Ad Neruorum vulnera.

Cochleæ terrestres tuse, & impositæ.
Terreni uermes tusi, & illiti.
Butyrum illitum.
Senecionis folia emplastri modo imposita cum thuris
manna.
Dracunculi minoris folia illita.
Poterij radix tusa, & imposita.
Lilij radix ex melle subacta, & illita.
Coccum insectorium cum aceto illitum.
Narciſi radix illita.

Ad Neruorum crassitiem.

Sesamum emplastri modo impositum.
Sarmentitius cinis cum axungia, uel oleo illitus.

O C V L O R V M.

Ad Palpebrarum pilorum defluuium.
Nardi Indicæ decoctum fotu adhibitum.
Cochleæ terrestres acu traiciuntur ut effluat humor,
quo postea palpebræ illiniuntur.

Oesipus illitus.
Condrillæ gummi, ac pariter lac impositum.
Lapis armenius illitus.
Ad Palpebrarum oculorumque scabritiem.
Thuris cortex tostus, & appositus.
Picis fuligo illita.
Licium appositum.
Sepiæ os leuigatum & illitum.

FEL { *Marini Scorpionis*
Marinæ Testudinis
Perdicis.
Aquilæ
Gallinæ albæ
Syluestris Capræ } illitum.

Sinapi tritum ex melle inunctum.
Omphacium impositum.
Squama æris illita.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Hæmatites lapis melle exceptus adhibitus.
Ad Palpebrarum inflammationes.
Amaraci folia cum polenta illita.
Alſine cum polenta imposita.
Ricini folia cum polenta trita & emplastri modo ad-
hibita.

Ad Minuendam palpebrarum crassitiem.

Mitulorum cinis plumbi modo lotus & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.

Ad Palpebrarum scabiem.

Cepæ succus cum paris Spodio impositus.
Aloë illita.
Fici lac inunctum.

Ad Oculorum albugines.

Opobalsamum illitum, instillatumq̃.
Cancanum uino maceratum, & impositum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha impositum.
Mitulorum cinis plumbi modo lotus & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis oculis inditus.
Cochlearum putaminum cinis melle exceptus linitus.
Marini Scorpionis fel instillatum.
Idemq̃ præstat fel testudinis, perdicis, aquilæ,
gallinæ albæ, & Syluestris capræ.
Vrina humana æreo uase decocta illita.
Lactucæ syluestris lacteus succus instillatus.
Dracunculi succus immisus.
Ceparum succus perſusus.
Gingiber illitus.
Chamaesyces succus cum melle inunctus.
Argemones folia imposita.
Ammoniacum impositum.
Horminum ex melle impositum.
Loti domestici succus ex melle illitus.
Sal impositum.
Salis flos eodem modo adhibitus.
Sapphyrus lapis appositus.
Aeris Squama imposita.

Ad Oculorum cicatrices delendas.

Cancanum uino maceratum & infusum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha instillatum.
Cedria illita.

Cochlearum terrestrium cinis cum melle impositus.
 Vrina humana aëreo uase decocta, infusa.
 Fœni græci oleum cum myrteo impositum.
 Sagapenum inditum.
 Chamæfycæ succus cum melle illitus.
 Aerugo immissa.
 Vini fœx adusta imposita.
 Corallium tritum inditum.
 Hæmatites lapis immissus.
 Sapphyrus lapis adhibitus.
 Cochleæ terrestres cum suo putamine ustæ, & ex melle impositæ.

Ad oculorum nubeculas.

Acori succus instillatus.
 Casta alijs medicamentis ocularibus excepta, & iniecta.
 Cinnamomum impositum.
 Cerasi gummi inditum.
 Acacalis dilutum ad collyria additur, quæ oculis claritatem faciunt.
 Acaciæ succus elotus, & infusus.
 Punicorum malorum cytini tres quatumvis minimi deuorati integro anno, ab omni lippitudine præseruât.
 Thus immisum.
 Crocomagma illitum.
 Ebeni tenuissima ramenta uino optimo macerata, & in collyria addita.
 Lycium inditum.
 Cedria inuncta.
 Pruni arboris gummi illitum.
 Vipera caro decocta, & in cibis desumpta.
 Hirundines ficcdularum modo in cibis deuorata.
 Cinis hirundinum collyrijs adhibitus.
 Adeps piscium inunctus.
 Fœniculi succus infusus.

F E L { Marini Scorpionis
 Marinæ Testudinis
 Perdici.
 Aquilæ
 Gallinæ albæ
 Syluestris Capræ } infusum.

Vrina humana aëreo uase decocta instillata.
 Lactuca syluestris lacteus succus illitus.
 Dracunculi ma. rad. succus inunctus.
 Cæparum succus inditus.
 Loti domestici succus infusus.
 Hirundinariæ ma. succus aëreo uase cum melle decoctus inunctus.
 Oithonæ succus instillatus.
 Centaurij minoris succus impositus.
 Ruta in cibis sumpta.
 Omphacium instillatum.
 Panaces Herac. inunctum.
 Libanotis foliorum, & radici succus infusus cū melle.
 Laser ex melle inunctus.
 Apiastri succus cum melle inditus.
 Marrubij succus ex melle illitus.
 Pumex indita.
 Salis flos immissus.
 Vini fœx cremata imposita.
 Pyrites lapis inditus.
 Thyites lapis impositus.
 Geodes lapis impositus.

Sapphyrus lapis impositus.

Ad oculorum vngulas.

• Sepiæ piscis os tritum & impositum.

Glycyrrhizæ radici puluis inspersus.

Ad oculorum ictus, & recentia vulnera.

Lac humanum cum thure iniectum.

S A N = { Palumbi
 Columba
 Turturis
 Perdici } illitus.

Stæbis folia emplastri modo imposita.

Hæmatites lapis cum lacte iniectus.

Ad oculorum vlcera.

Fuligo { Thuris
 Terebinthinæ
 Butyri } illita.

Thuris cortex impositus.

Myrrha iniecta.

Cornu ceruinum ustum impositum lotum.

Amylum linitum, & peculiariter cauis ulceribus.

Stimmi iniectum.

Lapis { Galactites
 Sapphyrus
 Samius } cum lacte infusus.

Ad e rofos oculorum angulos.

Oesypum inunctum.

Omphacium illitum.

Ad oculorum sinus & ægilopas.

Iuglandium ueterum nuclei triti, & illiti.

Myrti decoctum infusum.

Malua cruda commanducata cum exiguo sale adhibita.

Plantago emplastri modo imposita.

Auricula muris altera illita.

Baccharis folia emplastri modo in principio indita.

Anthemis illita.

Solani hortulani concisa folia imposita.

Eiusdem succus cum rubenti gallinarum fimo illitus.

Ægilops adhibita.

Oenanthes. v. labruscæ flos impositus.

Cadmia illita.

Aeris squama indita.

Stimmi inditum.

Ad procidentes oculos, & vuas.

Fabarum farina cum rosis, ouorum albo, & thure emplastri modo imposita.

Rubi folia trita, & imposita.

Sapphyrus lapis adhibitus.

Ad oculorum inflammationes.

Amomum ex una passa illitum.

Fuligo { Thuris
 Picis } illita.

Cupressi pilulæ cum polenta illitæ.

Myrti bacca cum polline polente impositæ.

Cotoneorum malorum flores emplastri modo.

Caseus illitus.

Saccharum infusum.

Sesamæ herba ex uino decocta, & imposita.

Portulaca cum polenta illita.

Intybus per se, & cum polenta adhibita.

Cucurbitæ ramenta imposita.

Anemones radix illita.

Auricula muris cum polenta emplastri modo adhibita.

♫ Gentianæ

Gentianæ succus inunctus.
Abrotanum cum cydonio malo decoctum, aut pane, & emplastri modo adhibitum.
Melilotus cataplasmatibus addita.
Baccharis folia illita.
Sedi maioris folia imposita.
Apium cum pane, aut polenta impositum.
Rubi Idei flos ex melle inunctus.
Elatinæ folia cum polenta imposita.
Papaueris liquor cum tosto oui uitello, & croco impositus.
Hyoscyami semen, & folia cum farina, polentaue imposita.
Mandragoræ folia recentia cum polenta adhibita.
Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.
Aster Atticus illitus.
Violæ purpureæ folia illita.
Ricini folia cum polenta imposita.

Ad oculorum dolores.

Oui uitellus tostus addito rosaceo, & croco illitus.
Sesamæ herba in uino decocta illita.
Ocimi succus infusus.
Absinthium ex passo decoctum adhibitum.
Ruta cum polenta emplastri modo imposita.
Aconiti pardalianches radix permiscetur oculariis medicamentis, quæ doloribus oculorum auxiliantur.

Ad lusciosos.

Iecoris { *Caprini* } *emanans succus dum asatur*
 { *Hircini* } *iniectus.*
Caprinum iecur tostum in cibis sumptum.
Syluestrium caprarum fel inunctum.

Sanguis { *Palumbi* } *illitus.*
 { *Columbæ* }
 { *Turturis* }
 { *Perdicis* }

Ad oculorum suffusiones.

Fel marini Scorpionis inditum.
Viperæ adeps admixto cedrino liquore, Attico melle, & uetere oleo. Gal. uero non probat.

FEL { *Testudinis marinæ* } *illitum.*
 { *Perdicis* }
 { *Aquilæ* }
 { *Gallinæ albæ* }
 { *Capræ sylvestris* }

Fabarum farina uino macerata, & illita.
Cæparum succus instillatus.
Cyclamini succus infusus.
Sagapenum impositum.
Euphorbium impositum, cum cautela tamen.

Ad oculorum hebetudinem.

Cancanum ex uino maceratum infusum.
Populi albæ pilulæ, quæ primo foliorum exortu exiliunt ex melle illitæ.
Marini Scorpionis fel inunctum.
Brassica in cibo sumpta.
Sinapi cum melle inunctum.
Anagallidis succus naribus exceptus.
Absinthium cum melle impositum.
Thymus in cibo sumptus.
Thymbra obsonijs addita.
Rutæ succus in malicorio feruefactus, addito fœniculi succo & melle infusus.

Rutæ sylvestris succus cum uino melle, gallinaceorum felle, & fœniculi succo iniectus.
Solani somnifici succus inunctus.
Flos salis inditus.

Ad oculorum fluxiones cohibendas.

Crocum illitum cum humano lacte.
Thus ex oui uitello impositum, uel eiusdem albo.
Thuris fuligo imposita.
Picis fuligo illita.
Platani tenerissima folia in uino decocta & illita.
Ebeni ramenta tenuissimè trita indita.
Oleæ sylvestris foliorum succus iniectus.
Cornu ceruinum istum, lotum, & iniectum.
Butyri fuligo illita.
Amylum impositum.
Pompholis elota iniecta.
Fabæ sine cortice commanducata, & fronti imposita.
Ocimi aquatici semen duarum drachmarum pondere ex quatuor mellis cyathis temperatum, inunctum.

Elatinæ folia cum polenta imposita.
Squama æris elota iniecta.
Plumbum elotum iniectum.
Galactites
Morochthius } *Lapis cum lacte iniectus.*
Sanius
Hyoscyami sem. cremor expressus infusus.
Sarcocolla infusa.
Alumen impositum.
Corallium iniectum.
Pumex impositus.
Hæmatites lapis iniectus.

Ad oculorum lippitudines.

Portulaca, & eius succus impositus.
Plantaginis succus infusus.
Sedi maioris folia illita.
Chalcitis inditus, cum cautela tamen.
Spongiarum crematarum cinis illitus, & præsertim in arida lippitudine.

Hæmatites lapis tritus, cum lacte iniectus.

Ad oculorum caligines.

Chamædrys trita inspersa, aut ex oleo inuncta.
Loti domestici succus cum melle impositus.
Veratrum nigrum in ocularibus collirijs additum.
Flos æris inditus.

AURIUM.

Ad aurium dolores.

Lauri baccarum succus uino uetere, & rosaceo exceptus instillatus.
Populneorum foliorum succus infusus.
Ladanum ex uino illitum.
Rosarum aridarum decoctum ex uino infusum.
Salicis foliorum, & corticis succus cum rosaceo in malicorio feruefactus illitus.
Malorum acidorum puniceorum succus cum melle coctus infusus.
Opium cum amygdalino oleo, croco myrrhaq; iniectum.
Anguium senecta in uino decocta instillata.
Millepedæ, siue onisci concisi, & cum rosaceo in malicorio calefacti infusi.
Vulpini pulmonis adeps instillatus.

A V R I V M.

Vermes terreni cum anserino adipe elixi inditi.

Anserinus
Gallinacens } *adeps instillatus.*
Vulpinus

Vrina { *Tauri*
 { *Apri* } *cum myrrha cocta instillata.*

Mel cum trito fossili sale infusum.

Sesami semen ex rosaceo iniectum.

Betæ succus inditus.

Plantaginis succus immixtus in calida materia.

Cucurbitæ ramentorum succus cum rosaceo infusus.

Dracunculi utriusque succus instillatus.

Porri succus cum aceto, thure, & lacte iniectus.

Sinapis succus, uel eius decoctum instillatum.

Hederæ, & eius corymborum succus cum oleo inditus.

Absinthium suffitum, & cum melle impositum.

Origani uirentis succus cum lacte infusus.

Mentæ succus inditus.

Meliloti succus cum passo iniectus.

Rutæ succus in malicorio seruefactus infusus.

Peucedani succus cum rosaceo inditus.

Aparinæ succus iniectus.

Marrubij succus in rosaceo instillatus.

Cannabis domesticæ succus impositus.

Polygoni maris succus infusus.

Helxinæ succus inditus.

Ocimi aquatici succus cum sulphure, & nitro iniectus.

Hyoscyami seminis cremor instillatus.

Solani hortensis succus impositus.

Alfinæ succus infusus.

Cucumeris asinini foliorum succus inditus.

Sal cum aceto iniectum.

Ad aurium internas inflammations.

Crocum iniectum.

Sesamum cum rosaceo impositum.

Ad aurium parotidas.

Oesypum impositum.

Caprarum montanarum fimus, uino uel aceto decoctus illitus.

Lini semen tritum, & emplastri modo impositum.

Fabarum farina cum melle, & sceno græco illita.

Rumex decoctus adhibitus.

Plantago emplastri modo illita.

Irionis semen tusum decoctumq; appositum.

Hyssopum suffitum incensum, & impositum.

Viscum cum pari resina, ac ceræ cōmixtum adhibitum.

Althea decocta illita.

Psyllium ex rosaceo, acetoq; aut aqua impositum.

Solani hortulani folia cum sale illita.

Galiopsis ex aceto adhibita.

Cimolia terra imposita.

Ad purulentas aures.

Myrrha cum meconio, castoreo & glaucio iniecta.

Thus ex uino dulci infusum.

Resina { *Terebinthina*
 { *Larigna*
 { *Abiegna*
 { *Picea* } *ex melle, & oleo indita.*

Lycium infusum.

Rhois decoctum iniectum.

Myrti baccarum succus instillatus.

Oleæ sylvestris foliorum succus ex uino infusus.

A V R I V M.

Taurinum fel cum caprillo, humanoque lacte instillatū.

Vrina infusa.

Vmbilicus Veneris cum medulla ceruina iniectus.

Asthodeli radicum succus per se, & additis thure, mel le, uino, & myrrha instillatus.

Cepæ succus impositus.

Absinthium cum melle inditum.

Anisum cum rosaceo instillatum.

Sphondilij florum succus instillatus.

Polygoni succus infusus.

Stœbis decoctum iniectum.

Psyllij succus inditus.

Omphacium cum melle impositum.

Alumen sanguinalis herbæ succo exceptum infusum.

Flos salis iniectus.

Ad contusas aures.

Bulbi cum polenta impositi.

Sulphur cum uino & melle illitum.

Ad exulceratas aures,

Oesypum impositum.

Suillum fel instillatum.

Ad aurium surditatem.

Hastulæ regie radicum ex oleo decoctum iniectum.

Cepæ succus instillatus.

Veratrum nigrum immixtum, & relictum usque in diem tertium.

Bryoniæ succus cum melle instillatus.

Flos eris candidus per fistulam statu impulsus.

Sulphur raptim per fistulam suffitum.

Ad aurium tinnitum, & incertos sonos,

Cedria infusa.

Lauri baccarum succus cum uino uetere, & rosaceo instillatus.

Ficus sicca trita cum sinapi, & liquore aliquo excepta iniecta.

Taurinum fel infusum.

Mel cum trito fossili sale inditum.

Porri succus cum thure, aceto, lacteq; instillatus.

Cepæ succus impositus.

Sinapi tritum, & cum fico iniectum.

Acetū calidū suffitū per traiectorium instrumentum.

Ad vermiculosas aures.

Cedria cum aceto instillata.

Vrina humana in malicorio decocta instillata.

Capparis radices succus iniectus.

Calaminthæ succus instillatus.

Psyllij succus inditus.

Acetum infusum.

N A R I V M.

Ad sanguinis narium fluxiones.

Thus in puluerem tritum iniectum.

Cochleæ terrestres cū suo putamine trita, et imposita.

Porri seminis succus cum thuris polline instillatus.

Ruta trita indita.

Vrticæ utriusque folia cum succo imposita.

Cuminum ex aceto impositum.

Ferulæ medulla intromissa.

Lysimachia imposita.

Clymeni succus inditus.

Galiopsis flos impositus.

Equiseti succus infusus.

ORIS ET LINGVAE.

Acetum tum potum, tum iniectum.
 Stratiotes adhibita.
 Chalcitis succo porri instillata.
 Ad sanguinem è Naribus eliciendum.
 Crocodilij radicis decoctum bibitum.
 Ad Narium Polypum.
 Cupressi pilulae cum fico tuse, & impositae.
 Dracunculi maioris radix imposita.
 Laserpitij liquor cum chalcantio, aut rasili ærugine illitus, forcipe prius exciso polypo.
 Flos aris inditus.
 Sandaracha cum rosaceo immissa.
 Ad Narium vlcera & carcinomata.
 Dracunculi maioris radix imposita.
 Hederae succus infusus.
 Sandaracha cum rosaceo iniecta.
 Ad Narium tedia.
 Hederae succus infusus.
 Ad narium destillationes.
 Melanthij semen tritum, & in linteolo colligatum, sepe ac sepius olfactum.
 Ad trahendum per nares.
 Capæ succus infusus.
 Origani utriusque succus iniectus cum Irino unguento.
 Cyclamini maioris succus instillatus.
 Ad cienda sternutamenta.
 Fibrorum testiculi iniecti.
 Ocymi semen, aut succus naribus infusa.
 Sinapi tritum inditum.
 Ranunculi radix sicca, tritaq; iniecta.
 Parmicæ flores olfacti.
 Struthij radix imposita.
 Veratrum album tritum iniectum.

ORIS ET LINGVAE.

Ad erodentia vlcera.
 Cyperi radicis farina in os indita, etiam si vlcera depaescantur, uorentq;.
 Aspalathi ex uino decoctum ore collutum, ad tetra oris vlcera.
 Acacia indita.
 Plantaginis succus in ore detentus.
 Capparis in aceto decocta in collutione.
 Glycyrrhizæ succus in ore detentus.
 Origani succus in ore contentus.
 Leucoij flores ex melle impositi.
 Testiculus serapias impositus.
 Anthemis mansa.
 Britanicae succus infusus.
 Tribuli succus ex melle delinctus.
 Rubi decoctum in ore detentum.
 Quinquefolij radicis decoctum ore collutum.
 Verbenaca altera ex uino affusa.
 Staphis agria cum melle indita.
 Labruscæ flos ori inpersus.
 Alumen cum melle impositum.
 Sal cum polenta tostum, & iniectum.
 Ad oris halitum commendandum.
 Resina lentiscina manducata.
 Myrrha mansa.
 Mala medica manducata.

DENTIVM.

Anisum mansum.
 Bromus cum siccis rosis decocta, in ore retenta.
 Ad linguæ scabritiem.
 Menta confricata.
 Rbois semen cum melle fricatum.

DENTIVM.

Ad dentes purgandos.

Cinis	{	Purpure	}	dentibus affricatus.
		Buccinæ		
		Mitulorum		
		Conchulæ Indicæ		
		Cochlearum terrestriū		
		Sepiæ piscis		
		Ceruini cornu		

Plantaginis radicis decoctum in collutionibus.
 Aristolochia rotunda confricata.
 Alcyonium quintum
 Pumex
 Arabicus lapis
 Samius lapis.

Ad dentium dolorem.

Piceæ, & pini folia trita ex aceto decocta frequenti collutione.
 Cedria dentium cauis indita.
 Platani corticis ex aceto decoctum ore collutum.
 Tamaricis foliorum ex uino decoctum in ore detentū.
 Olei ammurca in cupreo uase ad mellis crassitiem decocta ex aceto, aut uino, aut mulso colluta.
 Mori corticis decoctum, aut pariter foliorum in collutionibus adhibitum.
 Ficulneum lac lana exceptum, et cauis dentib. inditum.
 Anguium senecta ex aceto decocta in collutionibus.
 Pastinacæ piscis aculeus in eius cauda prominens, dentibus adhibitus.
 Ranarum ex aqua, et aceto decoctum in collutionibus.
 Lacertæ iecur cauis dentium impositum.
 Vermes terreni oleo elixi, et in contrariā aurē instillati.
 Rumicis decoctum in collutionibus.
 Asparagi radicum decoctum in ore contentum.
 Asphodeli radicum succus in contrariam aurē infusus.
 Allij, teda, thurisq; simul decoctum in ore contentum.
 Ononis radicis ex posca decoctum in collutionibus.
 Capparis seminis decoctum in collutionibus.
 Idem præstat Capparis cortex. Quin & radix commanducata.
 Lepidij (ut aiunt) radix collo suspensa.
 Ranunculi radix imposita.
 Anagallidis succus in contrariam nariū partē infusus.
 Hederae corymborum acini quinque cum rosaceo in malicorio feruefacti in contrariam aurem instillati.
 Chamæleonis nigri decoctum in ore contentum.
 Spinæ albæ decoctum in collutionibus.
 Leucacanthæ radix commanducata.
 Absinthij decoctum suffitum.
 Hyssopi ex aceto decoctum in ore retentum.
 Panaces Heracleum dentium cauis inditum.
 Pyrethri decoctum ex aceto in ore acceptum.
 Peucedani succus cauis dentium inditus.
 Nigellæ decoctū, unā cū tēda ex aceto in ore detentū.
 Laserpitij liquor cauis dentium impositus.
 Galbanum illitum, & eorum cauis inditum.

Apiastri

Apiastri decoctum in collutionibus.
Althææ decoctum ex aceto in ore detentum.
Betonicæ decoctum ex uino, uel aceto.
Clematis prima commanducata.
Polemonij radix commanducata.
Quinquefolij radicis decoctum in ore retentum.
Hysocyami radicis ex aceto decoctum in collutionibus.
Solani somnifici ex uino decoctum in ore retentum.
Ephemerij radicis decoctum in collutionibus.
Verbasci decoctum collutum.
Arction ex uino decocta, & in ore detenta.
Cucumeris sylvestris decoctum in os sumptum.
Colocynthis decoctum in collutionibus.
Staphis agriæ decoctum ex aceto in ore contentum.
Tithymali caraciæ lac dentium cauernis inditum, dense
te prius cera munito, ne lac in fauces incidat.
Acetum calefactum in collutionibus.
Sory dentium cauis inditum.

Ad dentes cariosos frangendos.

Cedria eorum cavitatibus indita.
Amurca olei cum omphacio recocta ad mellis crassitudinem, & imposita.
Pastinacæ piscis aculeus impositus.
Ranunculi radix iniecta eorum cavitatibus.
Chamæleonis nigri radix cauernis dentium indita.
 Ad firmandos commotos dentes.
Lentisci decoctum in ore retentum.
Colymbadum muria in collutionibus adhibita.
Sylvestris olæ oleum in ore contentum.
Sory in collutionibus.

Alumen cum aceto, & melle solutum, & adhibitum.

Ad dentium torporem.

Portulaca manducata.

Ad fluídas gingiuas.

Cyperij farina imposita.
Rosarum aridarum ex uino decoctarum expressus liquor, in collutionibus impositus.
Colymbadum muria in ore contenta.
Oleum sylvestris olæ in ore detentum.
Gallæ quoquo modo adhibita.
Mali punici flores cytini in decoctis macerati, & in collutionibus additi.
Prunorum foliorum decoctum in ore retentum.
Lac asininum in collutionibus.
Pulegium siccatum, crematumq; & in puluerem tritum appositum.
Rubi decoctum in ore detentum.
Staphis agriæ decoctum in collutionibus.
Omphacium cum melle impositum.
Acetum in collutionibus adhibitum.
Rubigo ferri illita.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Sal tostum cum polenta impositum.
Alabastrites } Lapis tritus impositus.
Smyris }

Ad Erosas putridasq; gingiuas.

Cancanum impositum, nihilq; eo efficacius.
Lycium attritum impositum.
Plantaginis succus in ore detentus.
Aloë ex uino, & melle illita.
Tribuli utriusque fructus ex melle impositus.
Labruscæ florum combustorum cinis cum melle illitus.

Acetum in collutionibus.

Chalcitis
Alumen
Pumex
Aerugo } trita, & imposita.

GVTTVRIS ET GVLAÆ.

Ad Anginam.

Pix liquida peruncta.
Mori fructus succus in æreo uase decoctus, insolatusq; cum mellis exiguo illitus.
Multipedæ siue Oroscij ex melle inuncti.
Cinis crematarum hyrundinum ex melle more emplastris adhibitus.
Hyrunderes sale inueteratæ drach. i. pondere cum aqua potæ.
Fel taurinum cum melle inunctum.
Fel testudinis illitum.
Acetum gargarizatum.
Mel gargarizatum.
Cepæ succus inunctus.
Piper cum melle inunctum.
Absinthium cum melle, & nitro illitum.
Raphani semen ex aceto mulso gargarizatum.
Hyssopi cum fico decoctum gargarizatum.
Laserpitii liquor cum mulsæ aqua gargarizatus.
Violæ purpureæ ex aqua coctæ, & potæ.
Elaterium efficacissime illinitur cū melle, uetere oleo, aut felle laurino.
Sal ex melle, oleo, & aceto illitum.
Sparti succus è ramis in aqua maceratis, et mox tussis, extractus, & illitus.

Ad Gutturis inflammationes.

Cinis crematarum hyrundinum ex melle more emplastris applicitus.
Lac gargarizatum.
Ranæ oleo elixæ ceruicis & colli abscessibus illita.
Mel illitum.
Origani uirentis succus gargarizatus.
Helxine succus gargarizatus, forisq; inunctus.
Vrticæ utriusque succus gargarizatus.
Chalcitis imposita.
Alumen illitum.
Sal tostum cum melle inunctum.
Acetum gargarizatum.
Aloë cum uino aut melle apposita.
Britannicæ succus illitus.
Tribuli fructus ex melle impositus.
Rubi mororum succus gargarizatus.
Ficum siccarum decoctum gargarizatum.

Ad columellam reprimendam.

Laserpitii liquor cum melle inunctus.
Pruni foliorum ex uino decoctum gargarizatum.
Omphacium impositum.
Acetum gargarizatum.
Flos æris in puluerem subtilissimum impositus.

Ad Gulæ destillationes.

Papaueris uasculorū decoctum ex melle in eclegmatis forma redactum, sæpiusq; linctum.
Acetum gargarizatum.
Bdellium cum ieiuna salina dilutum, & illitum.

PECTORIS ET PVLMONIS.

Verbenaca altera ex uino gargarizata.
 Omphacium impositum.
 Flos æris puluerizatus, & impositus.
 Alumen impositum.
 Acetum gargarizatum.
 Ad Faucium & Tracheæ arteriæ asperitates.
 Myrrha lingue subdita, ibique liquata.
 Pissana hordeacea gargarizata.
 Amylum delinctum.
 Sinapis succus gargarizatus.
 Glycyrrhizæ succus lingue subditus.
 Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.
 Laserpitij liquor aqua dilutus in delinctu.
 Symphytum petræum commanducatum.
 Quinquefolij radice decoctum gargarizatum.
 Aethiopis cum melle in eclegmate.
 Lac gargarizatum.
 Licium attritum, et delinctum.

PECTORIS ET PVLMONIS.

Ad cruenta sputa & sanguinis reiectiones.
 Ouum tepidum bibitum.
 Cornu ceruini cinis lotus, & ebibitus cum tragacantha.
 Climenum potum.
 Serpilli succus drachmarum duarum pondere cum acetoto potus.
 Fimum caprinum tritum, in uino, aquaue potum.
 Triticea farina glutinis modo elixa, in delinctu data.
 Amylum potum.
 Ferulæ uiridis medulla pota.
 Portulaca ad summum cocta deuorata.
 Plantago quoquo modo exhibita, præsertim succus.
 Eiusdem semen potum.
 Porri semen drachmarum duarum pondere cum paribus myrti bacis.
 Agaricus trium obolorum pondere cum aqua mulsa potus.
 Rhaponticum haustum.
 Lysimachie succus haustus, & perfusus.
 Centaurij maioris radix pota.
 Spinæ albæ radix hausta.
 Arabicæ spinæ radix pota.
 Aloë cochlearium duorum pondere cum frigida aqua uel sero pota.
 Polygoni maris succus potus.
 Saluæ succus in orbiculos concretus cum melle sumptus.
 Symphytum petræum cum aqua potum.
 Menthæ succus cum aceto potus.
 Althææ decoctum potum.
 Betonicæ folia trium obolorum pondere in diluta uini portione hausta.
 Symphyti alterius radix pota.
 Achillea hausta.
 Tragæ cacumina decem in uino bibita.
 Perfonatæ radix cum pineis nucibus pota.
 Isopyri semen potum.
 Adiantum potum.
 Tricomanes pota.
 Vitæ uiniferæ foliorum, & capreolorum succus haustus.
 Labruscæ flores poti.
 Omphacium parce potum.
 Corallium haustum.

PECTORIS ET PVLMONIS.

Hematites lapis
 Morochthus lapis
 Samia terra } cum mali punici succo pota.
 Ad Phrissim, seu Tabem.
 Pistacia
 Pineæ nuces } per se, aut ex melle sumpta
 Terebinthina, resina per se, uel ex melle more eclegmatis deuorata.
 Pix liquida in eclegmate ex melle cyathi mensura deuorata.
 Iuniperi baccæ haustæ.
 Lauri baccæ tritæ cum melle uel passo, deuorata.
 Ficus sicca cum hyssopo feruesfacta, et pota.
 Canceri fluuiatiles elixi cum suo iure sumpti.
 Lac humanum ex ubere suctum.
 Ius esculentum omnium adipum datum.
 Plantago in potu exhibita.
 Porrum cum melle decoctum.
 Agaricus drachmæ pondere sumptus cum passo.
 Acanthi radices potæ.
 Marrubij folia, siue expressus succus potus.
 Betonicæ folia cum melle data.
 Myrrhis in sorbitione pota.
 Asii lapidis flos ex melle delinctus.
 Ad pulmonis abscessus.
 Semen cyclaminis secundæ speciei quadraginta diebus potum.
 Tragoriganum cum melle in eclegmate exhibitum.
 Tusilaginis sicca, incensa quæ fumus ore haustus, apostemata interna pectoris rumpit.
 Ad suspiriosos.
 Lauri baccæ tritæ cum melle, uel passo, et exhibitæ.
 Ficus sicca cum hyssopo decocta, et pota.
 Vulpinus pulmo exiccatus bibitus.
 Ius senum gallorum potum.
 Vinum hyssopites bibitum.
 Plantago cum lenticula decocta comesta.
 Rhaponticum bibitum.
 Aqua mulsa pota.
 Aristolochia rotunda bibita.
 Centaurij maioris radix pota.
 Hyssopum decoctum cum fico, aqua, melle, rutaque potum.
 Stæchas ex aqua decocta pota.
 Pulegium cum melle, et aloë potum.
 Scylla ex melle trium obolorum pondere delincta.
 Thymi cum melle decoctum potum.
 Satureia eodem modo pota.
 Baccharis radice decoctum potum.
 Ruta pota.
 Peucedani succus in ouo sumptus.
 Nigella in uino pota.
 Galbanum deglutitum.
 Marrubij decoctum, siue expressus succus potus.
 Parthenium ex oxymelite sumptum.
 Anagyris folia cum passo bibita.
 Periclymeni semen potum cum uino.
 Adianti decoctum potum.
 Fidicula siue Trichomanes hausta.
 Elaterium optima suspiriosis est purgatio.
 Thapsiæ succus exhibitus.
 Bryonia cum melle in eclegmate sumpta.
 Sandaracha non resina in cataxi otitis data.

Sulphur

PECTORIS ET PVLMONIS.

Sulphur in ouo sumptum, uel suffitum.
 Agaricum drachmæ unius pondere datum.
 Cancanum haustum ex aqua uel mulso.
 Ad Tulsim.
 Iris Illyrica assumpta.
 Cardamomum ex aqua potum.
 Cinnamomum deuoratum, uel potum.
 Calamus odoratus suffitus per se, uel ex resina terebinthina.
 Helenij eclegma ex melle deglutitum.
 Myrrha ad quantitatem fabæ deuorata.
 Styra } data in eclegmate.
 Bdellium }
 Terebinthinae resinæ ex se, uel ex melle eclegma delinctum.
 Mastix pota.
 Iuniperi baccæ bibitæ.
 Cedri fructus deuorati.
 Paliuri semen potum.
 Ladanium in medicamentis, & malagmatibus insertum.
 Cerasi gummi cum uino diluto exhaustum.
 Amygdale amaræ cū melle, & lacte in illinctu data.
 Gummi amygdalarum amararū cum uino diluto potū.
 Nucces auellane cum aqua mulsa potæ.
 Ficus sicca deuorata.
 Camedryi decoctum potum.
 Scordium potum.
 Tusilago sicca sumpta, siue incensa, accepto fumo per os.
 Propolis suffita.
 Mel deglutitum.
 Farina tritici glutinis modo elixa, & ad lingendum cū mentha, & butyro data.
 Farina auenæ cremor in sorbitione receptus.
 Semen lini cum melle, & pipere sumptum.
 Fabæ in cibis acceptæ.
 Raphanus elixus manducatus, præsertim in uetere tussi.
 Dracunculi maioris radix tosta, & elixa deuorata.
 Asphodeli radix trium drachmarum pondere pota.
 Allium crudum, & coctum assumptum in uetere tussi.
 Irionis semen cum melle linctum.
 Piper delinctu acceptum.
 Scilla cum melle in eclegmate in diutinis tussibus.
 Centaurij maioris radix hausta, in antiqua.
 Tragacantha in eclegmate cum melle.
 Hyssopum cum melle, fico, rutaq; ex aqua decoctum.
 Stoechas eodem modo parata.
 Origanum in eclegmate cum melle linctum.
 Tragoriganum eodem modo paratum.
 Baccharis radicum decoctum potum, in diutina.
 Panaces cum uino dulci potum.
 Sefelis masilienfis radix, & semen haustum.
 Smyrni radix comesta.
 Dauci semen potum, in diutina.
 Peucedani succus in ouo sumptus.
 Laserpitij liquor in sorbili ouo datus.
 Marubij decoctum, siue expressus succus bibitus.
 Galbanum deglutitum, in uetere.
 Sagapenum deuoratum, in diutina.
 Helsingæ succus cyathi pondere bibitus, in diutina.
 Equiseti radix, & herba pota.

PECTORIS ET PVLMONIS.

Iunci decoctum bibitum.
 Papaueris uascula in aqua ad dimidium decocta, decoctoq; addito melle, ut eclegma fiat ad lingendum.
 Hyosciami semen potum.
 Verbasci decoctum potum, in antiqua.
 Cacaliæ radix uino madefacta comesta.
 Bryonia cum melle in eclegmate delincta.
 Vux passæ albæ caro exiccata deuorata.
 Aqua mulsa pota.
 Taphsia illita.
 Vinum hyssopites bibitum.
 Sandaracha suffita cum resina, accepto uanore per fistulam uel traiectorium.
 Sulfur in ouo sumptum, uel suffitum.
 Ad pectoris asperitates.
 Glycyrrhizæ succus in ore retentus quousque colliquescat.
 Radix cacaliæ in uino madefacta, & delincta.
 Ad vocem expediendam.
 Myrrha linguæ subdita, quousque tota lique scat.
 Tragacantha ex melle in delinctu adhibita.
 Laser aqua dilutum, & in sorbitione sumptum.
 Styra delinctus.
 Brassica commanducata.
 Vinum hyssopites.
 Ad Pleuretim.
 Suillus adeps ex uino lotus, & cum cinere, & calce coactus impositus.
 Pastinacæ erraticæ semen potum.
 Sagapenum emplastri modo illitum.
 Ad Lateris dolores ubi febris absit.
 Finum caprillum cum cera, et oleo subactum, impositum.
 Hordeacea farina una cum meliloto, & papauerum uasculis ex mulso elixa, illita.
 Brassicæ caules uirides cremati, et suillo adipe excepti, & impositi.
 Leucacanthæ radice ex uino decoctum haustum.
 Asphodeli radix drachmæ pondere ex uino pota.
 Gentianæ radicis succus drachmæ pondere sumptus.
 Aristolochia rotunda ex aqua bibita.
 Centaurij maioris radix pota.
 Laser in sorbitionibus datum.
 Galbanum illitum.
 Marrubij folia ex melle adhibita.
 Trifolij bituminosi folia, semenue potum.
 Aethiopiæ pota.
 Acori decoctum potum.
 Costus cum absinthio, & uino potus.
 Agallochum ex aqua potum.
 Myrrha fabæ pondere deuorata.
 Bdellium haustum.
 Resina terebinthina illita, appositæ.
 Bryonia ex mel leo eclegmate delincta.
 Ad Pulmonis inflammationes.
 Ocimum cum polenta illitum.
 Vriticæ utriusque semen cum melle delinctum.
 Tragoriganum ex melle in eclegmate sumptum.
 Chrysocome pota.
 Aqua mulsa hausta.
 Ad purulentas excreationes.
 Irionis semen cum melle delinctum.
 Betonice folia drachmarum duarum pondere in aqua mulsa

PECTORIS ET PVLMONIS.

mulſæ cyathis quatuor pota.
Perſonæ radix cum pineis nucibus ſumpta.
Aethiopis hauſta.
Vinum hyſſopites.
Sandaracha ex mulſo data. (Hoc medicamentum ego nunquam probauerim.)
Sulfur in ouo potum, uel ſuffitum.
Vinum hyſſopites bibitum.
Ad aſthmaticos.
Lauri baccae ex melle, uel paſſo acceptæ.
Ficus ſicca cum hyſſopo ſeruefactæ, & potæ.
Vrina impubis pota.
Ruta epota.
Cyclamini alterius ſemen potum.
Dracunculi maioris radix toſta, & elixa cū melle in eclegmate ſumpta.
Aqua mulſa pota.
Sphondilij ſemen, & herba ipſa in ſorbitione.
Equiſeti radix, & folia hauſta.
Abrotani utriuſque ſemen tritum, & con aqua potum.
Hyſſopum cum fico, melle, rutaq; ex aqua decoctum, potum.
Calamynthæ decoctum potum.
Vinum hyſſopites hauſtum.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia cum melle hauſta.
Sefeli Maſſilienſe potum.
Fidiculæ ſiue Trichomanis decoctum bibitum.
Cuminum cum poſca ſumptum.
Smyrniij radix comeſta.
Thapſia illita.
Ammoniacum bibitum.
Meliſophylli folia in eclegmate delincta.
Tuſilago ſicca & ſuffita, adeo ut ſumus in os ingreſſiatur.
Hippophæſti ſuccus trium obolorum pondere hauſtus.
Botrys pota, uel in eclegmate data.
Periclymeni ſemen potum.
Adianti decoctum bibitum.
Ad renitentes excreationes.
Iris illyrica pota.
Coagulum ſirẽ omne potum.
Raphanus elixus deuoratus.
Porrum cum ptiſana coctum, eſui datum.
Naſturtium coctum, in ſorbitione datum.
Bulbi breui coctura elixi, et in cibum ſumpti.
Ammoniacum in eclegmate datum.
Scordium potum.
Thapſia linita.
Lini ſemen in eclegmate delinctum.
Scillæ ſiccæ obolitres ex melle in eclegmate exhibiti.
Marrubium ſiccum potum cum iridis farina.
Vinum hyſſopites hauſtum.
Ad pectoris deſtillationes.
Irionis ſemen cum melle delinctum.
Ad omnia pectoris incommoda.
Porrum cum melle decoctum comeſtum.
Glycyrrhizæ ſuccus bibitus.
Thymus melli miſtus in delinctu ſumptus.
Thymbræ eodem modo parata.
Tordilij radix in eclegmate cum melle ſumpta.
Libanotis radices potæ.

C O R D I S.

Symphytum petræum in mulſo decoctum bibitum.
Quinqueſolij radices ſuccus potus.

C O R D I S.

Ad Deſectum animi.
Cucumis olfactus.
Pulegium ex aceto naribus admotum.
Bugloſum potum.
Ad Cardiacam.
Intybus per ſe & cum polenta illita.
Absinthium in paſſo decoctum, & appoſitum.
Rubi folia illita.
Ad Præcordiorum duritiem.
Rhaponticum potum.
Vinum abſinthites potum.
Ad Vetuſtas præcordiorum Inflammationes.
Scordium cum cera coactum impoſitum.

M A M M A R V M.

Ad Mammarum inflammationes.
Thus cum cimolia, & roſaceo inunctum.
Cydonia mala cataplaſmatis adiecta, & illita.
Nuces iuglandes cum ruta, & exiguo melle impoſitæ.
Fabarum lomentum per ſe, & cum polenta illitum.
Aſphodeli radices, & folia ex uino adhibita.
Irionis ſemen illitum.
Hemerocallis radix emplaſtri modo impoſita.
Althæa decocta, & ſuperpoſita.
Vuarum uinacei cum ſale illiti.
Oſtracites lapis cum melle impoſitus.
Geodes lapis cum aqua illitus.
Terra Samia ex roſaceo, & aqua impoſita.
Ad Rigentes à partu mammas.
Triticei furfures ex rutæ decocto elixi, & appoſiti.
Baccharis folia emplaſtri modo adhibita.
Epmedij folia concifa ex oleo cataplaſmatis addita.
Hyofcyami ſemen tritum ex uino illitum.
Ricini folia impoſita.
Vuarum uinacei cum ſale illiti.
Ad Mammarum duritiem.
Erui farina emplaſtri modo impoſita.
Chamæpitrys prima ex melle illita.
Vuarum uinacei cum ſale triti & impoſiti.
Ad Mammas exulceratas.
Conchulæ Indicæ cinis illitus.
Aſclepiadis herbæ radices impoſitæ.
Ad Lac in mammis concretum.
Ceræ grumi decẽ granorum milij magnitudine ſumpti.
Fabarum lomentum per ſe, & cum polenta impoſitum.
Lentium farina illita.
Apium, & eius ſuccus illitus.
Ad Extinguendum Lac.
Cicuta impoſita mammis.
Ad Lactis Vbertatem præſtandam.
Halimi folia in cibis ſumpta.
Viticks ſemen potum.
Ptiſana hordeacea cum ſceniculi ſemine cocta, & in cibum ſumpta.
Malux decoctum potum.

MAMMARYM.

Sonchi succus haustus.
Lactuca in cibis recepta.
Ocimum deuoratum.
Eruca comesta.
Anemone & eius caules cum ptisana hordeacea deuorati.
Anisum potum.
Aneti aridi seminis, & comæ decoctum haustum.
Fœniculum in cibo sumptum.
Nigella pluribus diebus pota.
Circæ semen in sorbitione potum.
Clematis prima in cibis accepta.
Echij radix in sorbitione, uel cum uino hausta.
Glaux cum hordeacea farina, sale, & oleo cocta, & deuorata in sorbitione.
Polygala pota.
Bryoniæ succus cum tritico coctus, in cibum sumptus
(sed hic prudentia opus est.)
Ne Lac in mammis concreascit.
Menta cum polenta imposita.
Fæx uini cum aceto peruncta.
Ad Mammæ cohibendas, ne nimis augeantur.
Cicuta contrita, & imposita.
Cotes naxia illita.

VENTRICULI.

Ad Vomitiones & nauseam.

Cotoneorum malorum maceratorum liquor haustus.
Nardus Indica } ex aqua pota.
Nardus Celtica }
Palmula in cibo sumpta.
Palmularum inuolucrum cataplasmatibus confrentibus adiectum.
Gallinaceorum uentriculi interior folliculus siccus, tritusq; cum uino potus.
Succinum haustum.
Faba in posca decocta, & in cibum sumpta.
Lentis xx grana sine cortice deuorata.
Phaselus in cibo acceptus.
Sisymbrium haustum.
Rubi folia exterius illita.
Lactuca illota deuorata.
Lens sylvestris esui data.
Scilla sicca epota.
Agaricus trium drachmarum pondere per se absque liquore sumptus.
Gentianæ radices succus cum aqua potus.
Albæ spinæ radix hausta.
Mentæ duo, tresue rami cum acidæ punicæ succo poti.
Pæoniæ semen ex uino nigro potum.
Betonica commanducata, mosq; uino aqua misto superbibito.
Vitis uinifera foliorum, capreolorumq; succus potus.
Myrtites uinum potum.
Vini fæx illita.
Scillinum uinum potum.
Ad celiacos.
Lycium potum, & inditum.
Cotonea mala cruda comesta.
Mora immatura siccata, tusaq; obsonijs immista.

VENTRICULI.

Ficulnei cineris lixiuium pondere cyathi exhibitum.
Myrica in potu data.
Gallæ cum aqua aut uino trita, & illita.
Rhois semen obsonijs inspersum.
Myrti folia trita, & ex aqua illita.
Oleæ sylvestris folia cum polenta illita.
Coagulum leporinum, & equinum trium obolorum pondere ex uino potum.
Faba in posca decocta, & deuorata.
Aegyptiæ fabæ farina, & corticis ipsius decoctum, ex mulso datum.
Oxylapathi, aut oxalidis semen in aqua, aut uino potum.
Plantago elixa in aceto, & cum sale sumpta.
Hyacinthi semen potum.
Coronopus decoctus in cibo sumptus.
Rhaponticum potum.
Spinæ albæ radix pota.
Ferulæ uiridis medulla bibita.
Lasertij liquor in uinæ acino sumptus.
Nymphææ radix siccata, & in uino bibita.
Clymeni succus potus.
Limonij herbæ semē acetabuli pondere ex uino sumptum.
Tragi herbæ acini decem ex uno bibiti.
Papaueris uasculorum decoctum ex melle in eclegmate redactum in delinctu. Si uerò efficacius reddere uelis, adiungito hypocistidis, & acaciæ succum.
Vuarum uinaceorum decoctum potum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo inspersi.
Aqua uel uinum, in quibus ferrum extinctum fuerit pota.
Morochthus lapis potus.
Vinum myrtites potum.
Adiantum ex uino bibitum.
Trichomanes ex uino pota.
Ad vomitiones ciendas.
Lauri folia pota.
Cochleæ uepribus inherentes deuorata.
Peponis radix sicca drachmæ pondere ex hydromelite pota.
Bulbus uomitorius deuoratus.
Origanum cum Rhois semine, & capis in cupreo uase diebus quadraginta, dum caniculæ sydus flagrat in solatum potum.
Lemnia terra pota.
Ad uentriculi dolores.
Iuncus odoratus potus.
Bulbi comesti.
Rhaponticum bibitum.
Absinthium in passo decoctum potum.
Melilotum ex uino decoctum haustum.
Artemisiæ tenuia folia ex oleo contusa emplastri modo imposita.
Nymphææ radix illita.
Senecionis caulis in passo decoctus, deuoratus uel potus.
Alabastrites lapis cum cerato impositus.
Ad uentriculi erosiones.
Nardus Indica } ex aqua pota.
Nardus Celtica }
Iuncus odoratus potus.
Sycomori succus potus.
Pinæ nuces deuorata.
Lac humanum potum.

VENTRICULI.

Sonchi succus bibitus.
Pulegium cum posca sumptum.
Hieracii utriusque succus haustus.
Scordium duarum drachmarum pondere cum mulsâ potum.

Pæonia semen ex uino nigro potum.

Ad ventriculi ardores.

Portulaca cum polenta illita.
Sonchus emplastri modo impositus.
Umbilici Veneris succus illitus.
Intybus utraque ex aceto deuorata.
Glycyrrhizæ succus potus.
Apium ebibitum.
Fœniculum cum frigida aqua potum.
Polygonum illitum.
Solani hortulani folia apposita.
Chamædaphnes folia hausta.
Vitis uiniferæ folia, & capreoli emplastri modo adhibita.

Labruscæ flos illitus.

Ad ventriculi flatus.

Mei radices ex aqua feruefactæ, uel citra coctionem tritæ potæ.

Nardi Indicæ, & Celticæ ex aqua potæ.

Castoreum bibitum.

Gallinaceorum senescentium ius potum.

Absinthium cum seseli, aut gallica nardo potum.

Ligustici semen, & radix pota.

Smyrnijs semen haustum.

Ad singultum.

Sisimbrijs semen in uino potum.

Rhaponticum haustum.

Aristolochia rotunda bibita.

Menthæ duo, tres uerami cum acidæ punicæ succo poti.

Anethi coma, & seminis decoctum potum.

Cuminum erraticum cum aceto potum.

Abysson potum, siue manibus gestatum, uel naribus infusum.

Aspleni decoctum potum.

Periclymeni semen potum.

Saxifraga bibita.

Ad acidus ructus.

Agaricus drachmæ pondere sumptus.

Tragoriganum potum.

Betonicæ folia fabæ pondere ex despumato melle sumpta.

Ad sanguinem & lac in ventriculo concreta.

Ficulnei cineris lixiuum potum.

Coagulum	{	Equinum	} trium obolorum pondere ex uino potum.
		Leporinum	
		Agninum	
		Hædinum	
		Hinnulinum	
		Bubalinum	

Helichrysi coma cum mulso pota.

Lasfer potum.

Ad inflammationes ventriculi.

Hieracium maius & minus emplastri modo impositum.

Vitis uiniferæ folia & capreoli cum polenta impositi.

Viola purpurea ex polenta illita.

IECINORIS.

Ad cibi appetentiam ciendam.

Piper comeustum.

Acetum in obsonijs additum.

Absinthium potum.

Ad concoctionem adiuuandam.

Eruca in cibo comesta.

Piper omne comeustum.

Gingiberis usus.

Scylla cum melle cocta, & deuorata.

Absinthium haustum, uel uentriculo adhibitum.

Tragoriganum potum.

Pulegium potum.

Ligustici semen & radix pota.

Seselis mastiliensis semen cum uino potum.

Carum potum.

Betonicæ folia post cœnam sumpta addito melle despumato fabæ magnitudine.

Vinum absinthites.

Ad stomachi fluxiones.

Adiantum potum cum uino.

Persici mali sicci decoctum, & bibitum.

Cotonei mali macerati liquor potus.

IECINORIS.

Ad iecinoris obstructions.

Nardus Indica } ex aqua frigida hausta.
Nardus Celtica }

Lauri cortex tribus obolis in uino odorato potus.

Piceæ folia drachmæ pondere in aqua, aut mulsâ pota.

Amygdalæ amaræ cum melle, & lacte in illinctu datæ nucis auellane magnitudine.

Gentianæ radices succus cum aqua potus.

Agaricum potum.

Rhaponticum exhaustum.

Eryngium ex uino assumptum.

Anthemidis decoctum potum.

Chamæpityos folia septem diebus in uino pota.

Betonica in aceto mulso drachmæ pondere bibita.

Eupatory herba aut semen in uino potum.

Papaueris corniculati radix pota.

Rubrica Sinopica hausta.

Glycyrrhizæ succus delinctus.

Ad regium morbum.

Nardus { *Indica* } hausta.
 { *Celtica* }

Ceruinum cornu ustum, ac lotum, potumq;.

Millepedæ siue ouisci ex uino poti.

Cicer cum roremarino decoctum comezum.

Rumicis radices in uino decoctæ & bibitæ.

Atriplicis semen bibitum cum mulsâ aqua.

Asparagi radicem decoctum potum, cum ficis, & ceribus.

Crithmi, & eius radicum seminum decoctum potum.

Irio cum melle linctæ.

Scilla cum melle in eclegmate pondere trium obolorum pota.

Hyrundinariæ radix cum aniso, & uino pota.

Sphondylijs semen potum.

Agaricus drachmæ pondere sumptus.

Rhaponticum haustum.

Absinthij

IECINORIS.

*Abſinthij decoctum, dilutum uē trium ciathorum ponde-
re quotidie hauſtum.*
Aloë drachmæ pondere pota.
Origani decoctum corpori perſuſum.
Calamintha cum uino pota.
Fœniculum erraticum potum.
Libanotis radices potæ cum uinō, & pipere.
Roriſmarini decoctum potum.
Nigella trita cum Irino unguento, naribus appoſita.
Chelidonij radix cum aniſo, & uino albo pota.
Laſer cum caricis datum.
Marrubij ſuccus naribus inſuſus.
Polij utriuſque decoctum bibitum.
Conyze folia, & flores poti.
Aſpleni decoctum potum.
Lichen ex melle inunctus.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum hauſtum.
Anthemides decoctum potum.
Bupththalmum potum ſtatim à balneo.
Pæoniæ radix bibita.
Hyacinthi ſemen cum uino potum.
Rubiæ radix cum mulſa aqua bibita.
Chamepityos folia ſeptem diebus in uino pota.
Betonicæ folia cum dulci aqua pota.
Elaterium potum.
Anchuſæ radicis decoctum potum.
*Quinqueſolij ſuccus trium cyathorum pondere aliquot
diebus potus.*
Oſyris decoctum potum.
Chryſanthemi decoctum balnei more adhibitum.
Vinum Scillinum potum.
*Verbenacæ ſupinæ folia drachmæ pondere cum thuris
obolis tribus, & uini ueteris hemina una ieiunis 40.
diebus pota.*
Lycij herba in aceto decocta, & bibita.
Myricæ decoctum potum.
Halycacabi fructus poti.
*Chamæciſi folia trium obolorum pondere ſenis diebus
in aqua pota.*
Ruſci folia, & bacca in uino pota.
Vinum Scillinum hauſtum.
Ceruini cornu cinis potus binis ligulis.
Sulſur ſorbili ouo ſumptum.

Ad hydropem.

Aſarum potum.
Cinnamomum ebibitum.
Calami odorati decoctum cum ſemine apij potum.
Erinacei terreſtris caro.
*Cochlearum terreſtrium operimentum, & caro ſimul
contrita tumoribus hydropicorum impoſita.*
Amurca in uilloſa pelle peruncta, & impoſita.
Vrina humana ſui ipſius bibita.
Vrina capræ quotidie cum ſpica pota.
Cicer cum rore marino decoctum.
Raphanus emplaſtri modo impoſitus.
Plantago cum lenticula decocta.
Ebuli radix in uino decocta, & pota.
Allium decoctum manducatum.
*Bulbi cum melle, & trito pipere emplaſtri modo im-
poſiti.*
Scilla præparata ſumpta.

IECINORIS.

Anagallidis ſuccus uino potus.
Chameleonis albæ radix cum uino pota.
*Abſinthium bibitum cum ficubus, nitro, & loliaceæ
farina.*
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum potum.
Hyſſopum cum fico, nitroq; emplaſtri modo impoſitum.
Fidicule decoctum potum.
Origanum cum fico decoctum.
Sampſuchi decoctum potum.
*Ruta cum fico emplaſtrata, & eius decoctum ex uino
tum potum, tum corpori perſuſum.*
Paſtinacæ erraticæ ſemen potum.
Aniſum potum.
Smyrniſ ſemen potum.
Laſerpitij liquor cum caricis datus.
Chamedrij decoctum potum.
Polij utriuſque decoctum bibitum.
Androſaces in uino pota duarum drachmarum pōdere.
Betonicæ folia cum aqua dulci pota.
*Cucumeris aſinini radicis ſuccus ſeſquioboli pondere,
& cortex eius acetabuli quarta parte.*
Aquæ marinæ balneum.
*Vitis ſylueſtris radix in aqua ſeruefacta, & in uini cya-
this duobus marina aqua diluti pota.*
Vinum Scillinum potum.
Viticis ſemen potum.
*Ficus ſicca in uino cum polenta, & abſinthio decoctæ,
& illitæ.*
Sal.
Alcyonium tertium.
*Arena è littoribus ſole ſeruefacta capite tenuis hydropi
cis obruta.*

Ad refrigeratum iecur.

Nardus Indica } ebibita.
Nardus Celtica }
Amomi decoctum potum.
Pinorum, & piceæ folia ex aqua, uel mulſo pota.
Ad iecinoris dolores.
Acori decoctum potum.
Abſinthij decoctum ex paſſo appoſitum.
Periclymeni ſemen potum cum uino.
Ad iecinoris duritiem.
Ammoniacum illitum, & ebibitum.

L I E N I S.

Ad induratos lienes.

Cotonea mala cruda cataplaſmatis addita & impoſita.
Sycomori liquor hauſtus, & illitus.
Raphanus emplaſtri modo impoſtus.
Brassicæ folia cum aceto deuorata.
Chamedrij decoctum potum.
Lupinorum farina illita,
Ad lienis obſtructiones.
Nardus celtica ex uino pota.
Adiantum bibitum.
Trichomanes hauſta.
Ad lienis inflammationes.
Irk illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus celtica ex uino pota.

Nardus

LIENIS.

Nardus montana ex uino hausta.
Sarmenticius cinis ex aceto, rosacco, & ruta illitus.
Myriæ ex uino decoctum potum.
Viticis semen potum.
 Ad lienis dolores.
Dictamnium potum, & illitum.
 Ad minuendos lienes.
Iris Illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus { *Celtica*
 Montana } ex uino bibita.
Myricæ ex uino decoctum haustum.
Viticis semen potum.
Cyclamini secundæ semē quadraginta diebus haustum.
Sagapenum ebibitum.
Ammoniacum drachmæ pondere ex aceto sumptum.
Chamædrys ex aceto pota.
Nasturtium haustum.
Piperis radix illita.
Polij utriusque decoctum cum aceto potum.
Cyclamini succus inunctus.
Capparis semen drachmarū duarum pondere quadraginta diebus ex uino bibitum.
Eiusdem radix ex uino bibita eodem pondere.
Lepidium cum belenij radice impositum.
Hederæ tenella folia ex uino decocta, uel arida ex pane coacta imposita.
Isatis Syluestris tum pota, tum illita.
Agariū drachmæ pondere cum aceto mulso datum.
Rhaponticum potum.
Smyrnijs radix comesta.
Gentianæ radix duarum drachmarum pondere pota.
Aristolochia rotunda pota.
Crocodilij radice decoctum potum præsentaneo remedio prodest.
Hyssopum cum ficis, nitroq; illitum.
Tragoriganum cum aceto potum.
Pulegium cum sale illitum.
Sifon potum.
Peucedani succus haustus.
Viscum cum calce, gagatæ lapide decoctum illitum.
Tencrium cum posca potum, uel cum ficis appositum.
Leucoij radices cum aceto illitæ.
Nymphææ radix ex uino bibita.
Aspleni folia pota, uel eius decoctum cum aceto quadraginta diebus haustum, uel folia ipsa ex aceto illita.
Bunij semen potum.
Hæmionitis cum aceto pota.
Rubiæ semen ex aceto mulso potum.
Lonchitis alterius folia cum aceto hausta.
Betonicæ folia ex oxymelite ebibita.
Polemonij radix ex aqua sumpta.
Periclymeni semen quadraginta diebus in uino potum.
Xyridis semen ex aceto sumptum.
Anchusæ radix cum mulsa aqua pota.
Vrtica utraque cum cerato imposita.
Trichomanes pota.
Vini scillini usus.
Glans unguetaria cum erui farina pota ex mulsa aqua.
Bryonia trium obolorū pondere triginta diebus ex aceto hausta, aut cum ficis illita.
Vitis nigræ uiticulæ primæ recentes coctæ, ac comestæ.

INTESTINORVM.

Filicis maris radix hausta.
Aqua, uel uinum, in quibus chalybs, aut ferrum restitutum fuerit in potu.
Alcyonium tertium bibitum.
Corallium ex aqua bibitum.
Asius lapis ex aceto, & uiua calce illitus.
Cotis naxiæ delimitata à ferro scobes ex aceto bibita.

INTESTINORVM.

 Ad colicos affectus.
Amygdalæ amaræ illinctu adhibita.
Cochleæ terrestres cum suo putamine tuse, addita pauca myrrha, ex uino bibita.
Alauda auis tosta in cibo sumpta.
Suillus talus crematus ad albedinē usque potus, ubi flatu excruciet.
Butyrum infusum, ubi colon exulceratum fuerit.
Gallinæ finum cum aceto uel uino haustum.
Rutæ decoctum ex oleo infusum.
Petroselinum potum.
Colocynthis infusa clismatibus.
Gnici decoctum infusum.
 Ad intestinorum dolores.
Iris illyrica pota.
Acori decoctum bibitum.
Mei radices tritæ cum melle in eclegmate sumptæ.
Cardamomum ex aqua potum.
Agallochum ex aqua haustum.
Nuces iuglandes cum suo putamine perustæ, & umbilico admotæ.
Ficum cum ruta decoctum clysmate infusum.
Halimi folia drachmæ pondere in aqua mulsa pota.
Crocum in potionibus bibitum.
Dauci semen potum.
Libanotidis radices haustæ.
Ferulæ semen in potu sumptum.
Peucedani succus in ouo haustus.
Melissophylli decoctum clystere infusum.
Castoreum potum.
Butyrum clysmatibus infusum.
Serpyllum ebibitum.
Calaminthæ decoctum haustum.
Eryngium ad potandum datum.
Cera in sorbitionibus data.
Amni ex uino sumptum.
Triticij fursures ex decocto rutæ elixi, & illiti.
Milium calefactum, in sacculis adhibitum.
Orobi farina aceto macerata imposita.
Sisymbrij semen in uino potum.
Piper cum lauri tenellis folijs haustum.
Scilla in eclegmate cum melle.
Rhaponticum potum.
Sampsuchi decoctum ebibitum.
Centaurij maioris radix pota.
Ruta una com siccato anetho elixa in potu sumpta.
Panaces cum uino haustum.
Anethi comæ, & seminis decoctum potum.
Ligustici semen & radix pota.
Cumini decoctum cum oleo clystere infusum.
Phalangij folia, flores, ac semen haustum.
Centunculum austero uino potum.

INTESTINORVM.

Conyze folia, & flores poti.
 Peoniae radix in uino pota.
 Pseudobunium ebibitum.
 Aqua marina fotu adhibita.
 Chamæpitys hausta.
 Graminis decoctum ebibitum.
 Chamædaphnes folia in potu data.
 Sal calefactum in sacculis adhibitum.
 Nitrum cum cumino ex hydromelite haustum.
 Seselis Massiliensis semen ex uino potum.
 Asclepiadis radices ex uino potæ.
 Alisma per se, aut cum pari pondere seminis daucæ haustum.

Suillus talus combustus ad albedinem usque ebibitus.
 Lini seminis decoctum per sedem infusum.
 Agaricum duorum obolorum pondere sumptum.

Ad dysentericos.

Aspalathi decoctum clystere infusum.
 Myrrha fabæ magnitudine deuorata.
 Lentiscus ebibita.
 Piceæ cortex potus.
 Maceris cortex in potu sumptus.
 Paliuri folia, & radix hausta.
 Acute spinæ fructus deuorati, uel e poti.
 Rubi canini fructus deuoratus.
 Cisti folia, & cyrini in potu data.
 Hypocistis hausta.

Ladanum cum uino uetere potum.
 Rosarum fructus in potu sumptus.

Lycium potui datum.

Acaciæ succus haustus.

Glandium interior tenuiorq; tunica decocta pota.

Castanearum interior pariter tunica ebibita.

Galla omphacitis ex uino, aut aqua trita illita, aut hausta.

Rhois foliorum decoctum clystere infusum, uel in potu acceptum.

Eiusdem semina pro sale cibus, obsonijsq; aspersa.

Palmæ inuolucris decoctum, tum infusum, tum bibitum.

Punicorum acidorum nuclei siccati, & ebibiti, uel in defensionibus additi.

Myrti semen, & folia pota.

Cotonea mala comesta cruda, uel cocta, uel eorum succus potus.

Pyra tam domestica, quam syluestria deuorata.

Mespila in cibum accepta.

Loti arboris bacca comesta, uel hausta.

Corni arboris bacca siue in edulijis, siue in defruto assumpta.

Sorba sicca quoquo modo sumpta.

Prunorum syluestrium bacca deuorata.

Siliquæ siccatae deuoratae.

Cochleæ terrestres suis cum putaminibus uste (ut Gal. inquit) esui datae.

Siluri piscis salsamentum fomento adhibitum.

Leporinus sanguis frixus deuoratus.

Garum piscium clymate infusum.

Ceruini cornu potum duorum cochlearium mensura.

Cera in sorbitionibus data.

Lac ignitis iniectis calculis decoctum clystere infusum.

Leporinum } coagulum trium obolorum pondere ex
 Equinum } uino potum.

INTESTINORVM.

Asparagus altilis elixus, uel assus in cibo sumptus mitigat.

Idea radix bibita.

Althææ decoctæ succus ex uino haustus.

Alcæ radices cum uino, aut aqua potæ.

Phyllitis pota.

Portulaca ad summum cocta in cibus sumpta.

Plantago per sedem infusa.

Equiseti succus potus.

Caprillus adeps cum polenta, & Rhoë datus, uel clystere infusus.

Melissophyllum bibitum.

Tragium scolopendræ similis elixum, & sumptum in cibo.

Faba in posca decocta, & comesta.

Alismatis radix cum pari pondere seminis syluestris pastinacæ bibita.

Oxylapathi aut oxalidis semē, in aqua aut uino bibitum.

Lysimachia potui data.

Tragi cacumina x. in uino pota.

Clematis folia cum uino hausta.

Stæbis decoctum clystere infusum.

Limonij semen in uino potum.

Elatine elixa pota.

Polemonij radix ex uino sumpta.

Eupatorij semen, & folia in uino hausta.

Nymphææ siccata radix ex uino ebibita.

Sedum maius cum uino potum.

Sanguis hyrci, capræ, leporis, ceruiq; in sartagine frictus, in cibo sumptus.

Vitis uinifera foliorum & capreolorum succus potus.

Vinaceorum decoctum ebibitum.

Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo illiti.

Vua passa alba comesta per se cum suis nucleis.

Omphacium clystere infusum.

Vinum œnantinum

Vinum Cydonites } potum.

Vinum rhoites

Terra lemnia ebibita.

Muria clysmatibus infusa, ubi diutina dysenteria intestina exulcerata extiterint.

Scordium duarum drachmarum pondere cum aqua dulci potum.

Hederæ flores trium digitorum carptæ bis in die ex uino hausti.

Ad cohibendum aluum.

Coagulum leporinum potum.

Lac oë, in quo igniti calculi marini extincti fuerint.

Caseus elixus, & ab elixatione statim sepositus, moxq; inassatus in cibo sumptus.

Fimus caninus ardente Syrio acceptus, et in aqua bibitus.

Panis triticeus siccus inueteratus comestus.

Hordeacea farina cum myrti baccis, aut syluestribus pyris, aut malicorio ex uino illita.

Puls ex zea

Puls ex Avena } in cibum sumpta.

Puls ex milio

Oryza in cibum accepta.

Lètes cum suo cortice decoctæ deuoratae, præsertim si decoquantur ex aceto cum adstringentibus alijs.

Oxylapathi, aut oxalidis semen in uino, aut aqua potum.

Brassicæ percoctæ cibus.

Beta nigra cum sua radice, & lente decocta esui data.

Plantago ex aceto elixa, cum sale comesta, quin & eius semen

Semen ex uino potum. Præterea clysteribus infusa.
 Intybus tam hortensis, quæ erratica in cibum accepta.
 Condryllæ succus coctus potus.
 Lens sylvestris quoquo modo sumpta.
 Acinos pota.
 Anisum ebibitum.
 Anethum, quoniam etiam eius coma, & semen haustum.
 Apium in cibo sumptum.
 Phyllitis potui data.
 Acanthi radices bibite.
 Foeniculum erraticum potum.
 Ruta in cibo uel potu sumpta.
 Orchis Serapias ex uino potus.
 Peoniae radix ex uino decocta hausta.
 Althææ decoctum bibitum.
 Alismatis radix pota.
 Polygoni succus potus.
 Clematis prima in uino bibita.
 Lagopus ex uino, uel ex aqua sumpta ubi febris sit.
 Xyridis radix in mulso pota.
 Anchusæ folia ex uino sumpta.
 Rubi ramorum decoctum potui datum.
 Quinquesfolij radices decoctum bibitum.
 Phoenix in uino austero hausta.
 Idea radix bibita.
 Iunci, præsertim marini semen frixum, & in diluto uino potum.
 Astragali radix ex uino hausta.
 Hyacinthi radix ebibita.
 Papaueris nigri semen ex uino haustum.
 Verbasci radix, & flores potui dati.
 Labruscæ flores poti.
 Punicorum acidorum uinum potui datum.
 Rubrica Sinopica in ouo hausta, aut clystere infusa.
 Vini fæx illita.
 Sedum maius ex uino haustum.
 Adianti decoctum potum.
 Trichomanes decoctum bibitum.
 Acetum cibis incoctum.

Ad diuturnas alui fluxiones.

SAN=

guis	{	Hircinus	}	in sartagine frixus et comesus.
		Caprillus		
		Leporinus		
		Ceruinus		

Ad ciendam, & emoliendam aluum.

Cerusia comesta.
 Melimela esui data.
 Persica in cibum sumpta.
 Mora matura comesta.
 Ficus matura deuorata.
 Marinus echinus in cibis.
 Tellinarum, chamarumque ius cum sale haustum.
 Sepia in cibo sumpta.
 Silurus piscis in cibis.
 Gobij ius bibitum.
 Piscium in uniuersum ius per se, aut ex uino bibitum.
 Gallinaceorum ueterum ius epotum.
 Lac haustum.
 Serum lactis potum.
 Caseus recens in cibo sumptus.
 Butyrum comestum uel bibitum.
 Medulla ossium deuorata.

Cicer in cibo sumptum.
 Rumex
 Blitum
 Malua
 Atriplex
 Beta candida
 Asparagus
 Lactuca
 } decocta & in cibis sumpta.
 Brassica leuiter feruefacta, esui data.
 Tragorinum potum.
 Ad intestinorum inflationes.
 Farina tritici cum hyoscyami succo illita.
 Farina hordei cum lini, et fœni græci semine imposita.
 Ocimi semen potum.
 Rhabdonicum bibitum.
 Anethi coma, & seminis decoctum potum.
 Cumini decoctum cum oleo clystere infusum, uel eius semen cum polenta & hydreleo maceratum et illitum.
 Peucedani liquor in ouo ebibitus.
 Anthemidis decoctum potum.
 Ad latas intestinorum tineas.
 Cardamomum potum.
 Mali punice radicum decoctum bibitum.
 Nuces iuglandes largius esitate.
 Mori radices corticum decoctum haustum.
 Allium potui datum, uel comestum.
 Chamaeleonis albi radix acetabuli pondere, ex castorei, & origani decocto pota.
 Filicis fœminæ radix trium drachmarum pondere ex melle hausta.
 Melanthij semen potum, uel ex aqua umbilico illitum.
 Atramentum sutorium drachmæ pondere sumptum, uel cum melle delinctum.
 Heliotropij matum folia, tum semina cum hyssopo, nitro, & nasturtio pota.
 Ad teretes intestinorum tineas.
 Lupinorum farina cum melle lincta, uel cum aceto, pipere, & ruta pota.
 Brassicæ semen potum.
 Portulacæ succus potui datus. Præstat idem & semen.
 Nasturtium bibitum.
 Absinthium marinum per se, uel cum oriza decoctum, cum melle sumptum.
 Absinthium santonicum, ut marinum, haustum.
 Hyssopum cum melle linctum.
 Mentha bibita.
 Calaminthæ decoctum cum sale, & melle sumptum.
 Thymum haustum.
 Thymbra potui data.
 Ruta decoctum ex oleo bibitum.
 Coriandrum cum passo sumptum.
 Anchusa tertia cum hyssopo, & nasturtio pota.
 Vinum absinthites potui datum.
 Sedum maius ex uino haustum.
 Filicis fœminæ radix drachmarum trium pondere cum uino pota. Sed qui sumunt prægustare allia debent.
 Ad aluum fluentem ab expurgante medicamento.
 Gallorum gallinaceorum senum uentriculus sale inuenteratus, & in umbra siccatus potus.
 Ad intestinorum vulnera.
 Equiseti radix, & folia cum aqua, pota.

S E D I S.

Ad intestinorum vlcera .
Lac omne ignitis calculis calefactum , infusum .
Sapphyrus lapis bibitus .

S E D I S.

Ad sedis rimas .

Pix liquida illita .
Amurca in cupreo uase ad mellis spissitudinem decocta illita .
Viticis semen cum aqua illitum .
Cancris fluuiales combusti cum melle cocto illiti .
Labri ueneris radix in uino decocta , & subinde tusa imposita .
Leucioj flores cera excepti , et emplastri modo adhibiti .
Labruscæ flores illiti .
Plumbum elotum impositum .

Ad sedis vlcera .

Trus tritū cum lacte , et linamento exceptum impositū .
Punicorū acidorum succus cum melle decoctus illitus .
Oxyphus inpositus explet & emollit .
Plumbum elotum illitum .

Ad codylomata .

Cotonea mala cruda cataplasmatibus adiecta .
Oui uicellus abatus , & ex rosaceo , & croco illitus .
Aloë cum passo adhibita .
Anethi cremati seminis cinis illitus .
Libanotis emplastri modo imposita .
Ballores folia in feruenti cinere cocta imposita .
Rubi folia adhibita .
Helsine imposita .
Quirquesolij radix illita .
Sarmaticus cinis , quin & uinaceorum ex aceto illitus .
Rubigo ferri illita .
Plumbum elotum impositum .
Sandaracha cum rosacco inuncta .
Suillus adeps illitus .
Crocum cataplasmatibus inditum .

Ad sedis inflammationes .

Lens cum fertula campana , siccis rosis , cydonio malo , malicorio & rosaceo illita .
Sonchi succus illitus .
Melilotus cum sceni græci farina , & lini semine ex passo impositus .
Libanotis adhibita .
Althææ radix decocta illita .
Symphyti maioris radix , cum folijs Senecionis cataplasmatibus modo .

Senecionis flores , & folia , ex modico uino illita .

Ad induratos sedis tumores .

Pix liquida illita .

Ad procidentem sedem .

Lentisci succus , & folia illita .
Malorum cydoniorum decoctum in defensionibus .
Torpedo marina apposita .
Cyclamini succus ad mellis spissitudinem decoctus , illitus .
Cerulei anagallidis flores appositi .
Aster Atticus illitus .
Acetum illitum , & fotu adhibitur .
Acida muria in defensionibus .

Ad tenasmos .

Lac ouillum , caprillum , bubulumq; ignitis calculis calefactum , & clystere infusum .

R E N V M.

Sceni græci seminis decoctum infusum .

Lini semen quoquo modo appositum .

Erui farina uino macerata illita .

Ad peniles sedis thymos .

Capræ syluestris fel illitum .

Fimum ouillum ex aceto inunctum .

Laser in malicorio cum aceto seruefactum .

Acetum illitum .

Ad hæmorrhoidas ciendas .

Cæpa confricata .

Ad hæmorrhoidum defluxiones .

Aloë cum passo illita .

Libanotis emplastri modo imposita .

Rubi folia adhibita .

Palmulæ illitæ .

Ad hæmorrhoidas sanandas .

Rhois semen illitum .

Palmulæ illitæ .

Ononis decoctum (ut quidam aiunt) potum .

Plumbum elotum impositum .

Arabicus lapis illitus .

Portulaca ad summum cocta imposita .

R E N V M.

Ad renum dolorem .

Cardamomum ex uino potum .

Nardum Celticum potum ac linitum .

Amomi decoctum bibitum .

Harundinis radix lumborum doloribus proficit cum acetato illita .

Tragacantha drachmæ pondere in passo dissoluta cum adusto , elatoq; cerui cornu , & scissilis aluminis tantillo potum .

Peucedani succus potus .

Vua passa alba in cibum sumpta .

Alcyonium tertium potum .

Foeniculi comæ decoctum subditum .

Anagallis pota .

Agarici drachma pota .

Glycyrrhizæ succus cum passo potus .

Tordilium bibitum .

Anthyllis pota .

Pæoniæ radix ex uino pota .

Symphytum petræum ex aqua potum .

Anchusæ decoctum ex aqua haustum .

Vinum melitites ebibitum .

Ad renum calculos & arenulas .

Nardus { Indica } potui data . Verū celtica ceteris præstat .
 { Celtica }
 { Montana }

Lauri folia pota , quin & radicis cortex qui longe potentior est , potus .

Cerasi gummi ex uino haustum .

Amygdalæ amaræ gummi ex passo sumptum .

Ononis radicis cortex cum uino potui datus .

Anisum potum .

Cumini alterius syluestris semen potum .

Artemisæ decoctum in defensionibus adhibitur .

Chamæmeli decoctum potum , uel fotu adhibitur .

Parthenij folia hausta .

Althææ decoctum bibitum .

Alismatis decoctum potui datum .

Tribuli utriusque fructuum succus haustus.
 Rubi radix pota.
 Papaueris corniculati radice decoctum haustum.
 Umbilici ueneris folia cum radice pota.
 Vinum absinthites bibitum.
 Adiantum potui datum.
 Trichomanes potui data.
 Vua passa alba comesa.
 Melitites uinum assidue potum.
 Alcyonium tertium potum.

Ad renum vlcera.

Lac omne potum.
 Plantaginis radices, & folia ex passo sumpta.
 Vua passa alba comesa.
 Melitites uinum assidue potum.

Ad renum obstructiones.

Rhaponticum haustum.
 Vinum absinthites } potum.
 Vinum Melitites }

V E S I C A E.

Ad ciendam remorantem vrinam.

Acori decoctum potum.
 Mei radices ex aqua decoctæ, uel tritæ citra coctionem, & potæ.

Nardus { Indica
 Celtica } potui data.
 Montana }

Cardamomum ex uino haustum.
 Asarum bibitum.
 Phu sicca pota.
 Malabathrum potum.
 Casta in potu hausta.
 Cinnamomum potum.
 Costus ebibitus.
 Iuncus odoratus in potu sumptus.
 Calamus odoratus cum graminis, aut apij semine sumptus.
 Aspalathi decoctum haustum.
 Crocum ebibitum.
 Helenij radicum decoctum potui datum.
 Crocomagma potum.
 Pineæ nuces repurgatæ comesæ, aut cum passo, uel cucumeris semine potæ.
 Lentiscoli decoctum haustum.
 Terebinthi fructus comestus.
 Resina omnis, præsertimq; terebinthina hausta.
 Cupressi folia ex passo, & exiguo myrrhæ pota.
 Cedrides deuoratæ, uel potæ.
 Lauri foliorum decoctum in defensionibus.
 Albæ populi cortex uncia pondere haustus.
 Paliuri foliorum, et radicū decoctum in potu sumptum.
 Phillyreæ folia pota.
 Ladanum ex uctere uino haustum.
 Oleæ Aethiopicæ, ac nostratis lachryma potui data.
 Glandes in potu sumptæ.
 Palmæ inuolucris decoctum bibitum.
 Punice acidæ succus potus.
 Cerasi gummi haustum.
 Amygdalæ amaræ lachryma bibita.
 Erinaceus marinus in cibum sumptus.

Erinacei terrestris caro inueterata ex ace. mulso pota.
 Vermes terreni triti, & cum passo poti.
 Mel haustum.
 Ptisana hordeacea deuorata.
 Zythum ex hordeo paratum potum.
 Cicerum decoctum potui datum.
 Erui decoctum haustum.
 Lupinorum radicum decoctum bibitum.
 Raporum cauliculus elixus, & in cibum sumptus.
 Raphanus comestus, quin & eiusdem semen potum.
 Siferis radix in cibum accepta.
 Asparagi breui coctura elixi, & in cibum propinati.
 Sion quoquo modo sumptum.
 Cucumeris semen potum.
 Erucae utriusque semen bibitum.
 Dracunculus minor haustus.
 Hortensis smilacis siliquæ cum semine elixæ, & in cibum datæ.
 Asphodeli radix pota.
 Bulbus uomitorius in cibum sumptus, uel eius decoctum potum.
 Porrum domesticum, & syluestre comestum.
 Cæpa decocta in cibum sumpta.
 Allium in cibum sumptum.
 Capparis fructus quadraginta diebus potus.
 Anagallidis succus bibitus.
 Calaminthæ decoctum potum.
 Saluie decoctum haustum.
 Crocodilij semen bibitum.
 Thymi decoctum potui datum.
 Thymbre decoctum bibitum.
 Serpyllum in potu sumptum.
 Ruta quoquo modo sumpta.
 Spinæ albæ radix pota.
 Acanthi radices potæ.
 Ononis radices cortex ex uino haustus.
 Eryngij radix pota.
 Absinthij potui datum, uel eiusdem decoctum bibitum.
 Hyssopi decoctum in potu assumptum.
 Origanum haustum.
 Tragorigani decoctum ebibitum.
 Ruta sylvestris pubi illita.
 Ligustici semen, & radix pota.
 Pastinacæ erraticæ semen haustum.
 Cari semen potum.
 Anethi comæ, & seminis decoctum bibitum.
 Apium crudum, coctum uel in cibum sumptum.
 Petroselinum in potu haustum.
 Fœniculi decoctum potum.
 Nigella pluribus diebus bibita.
 Polij montani decoctum potui datum.
 Artemisiæ decoctum in defensionibus adhibitum.
 Anthemidis decoctum haustum, uel in defensionibus additum.
 Lithospermi semen ex uino albo sumptum.
 Rubiæ radix pota.
 Lonicitidis radix ex uino sumpta.
 Hypericum bibitum.
 Betonica folia pota.
 Periclymeni semen haustum, Est enim ualentissimum medicamentum.
 Saxifraga potui data.
 Xyridis radix trium obolorum pondere bibita. Sed seminis

mini uis longè maior.
 Iunci marini semen frixum, & ex diluto uino haustum.
 Ageratum suffitum.
 Vesicariæ siue halicacabi rubentes acini folliculis inclusi deuorati.
 Solani somnifici semen potum.
 Rusci folia, baccæ asparagi, radices uæ in uino potæ.
 Spartij semen deuoratum.
 Vitis albæ cauliculi teneri decocti, & deuorati.
 Cytisi decoctum potum.
 Dauci semen haustum.
 Coris semen in potu sumptum.
 Equiseti succus potus.
 Umbilici ueneris folia cum radicibus manducata.
 Bunij, & pseudobunij semen potui datum.
 Astragali radix ex uino sumpta.
 Hyacinthi radix bibita.
 Vitis nigræ uiticule primæ coctæ, comestæq;.
 Chamædaphnes foliorum succus ex uino sumptus.
 Vinum { Cydonites
 Hyssopites
 Scitlinum
 Absinthites } potum.
 Aqua mulsæ in potum accepta.
 Ad vrinæ angustias.
 Cimices lectularij triti, & urinariæ fistulæ impositi.
 Millepedæ ex uino potæ.
 Cicadæ inassatæ mansæ.
 Locustæ suffitæ, præsertim in foeminis.
 Ceruini cornu cinis elotus binis ligulis epotus.
 Maluæ decoctum in sessione adhibitum.
 Portulacæ in cibum sumpta.
 Asparagi radicum decoctum haustum.
 Crithami radix, semen, & folia ex uino decocta potæ.
 Sandycis decoctum potui datum.
 Caulicis olerum modo in cibum sumpta.
 Amaraci decoctum potum.
 Baccharis radicum decoctum haustum.
 Ocimi semen bibitum.
 Smyrniæ radix pota.
 Agaricum drachmæ pondere datum.
 Peucedani succus potus.
 Rhaponticum potum.
 Phalaridis succus ex aqua, aut uino haustus.
 Lotus syluestris trita per se, aut cum maluæ semine ex uino, aut ex passo pota.
 Chamæpitrys potui data.
 Chamæleonis albi radices decoctum bibitum.
 Abrotani semen tritum, & ex aqua calefactum potum.
 Pastinacæ syluestris semen potum, uel pubi illitum.
 Tordilijs semen in potu sumptum.
 Polemonij radix ex aqua pota.
 Sisonis semen haustum.
 Ammi cum uino sumptum.
 Petroselini semen potum.
 Galbanum bibitum.
 Chamædryos decoctum potui datum.
 Trifolij bituminosi semen, & folia in aqua hausta.
 Scordij decoctum ex uino, uel ex aqua paratū potum.
 Anthyllis altera drachmarum duarum pondere bibita.
 Peonia potui data.
 Althææ decoctæ succus ex uino potus.

Graminis radicum decoctum potui datum.
 Arctij radix cum semine decocta, in potu sumpta.
 Adiantum potum.
 Trichomanes hausta.
 Alcyonium tertium potum.
 Lapis { Hæmatites ex uino
 Morochibus ex aqua } bibitus.
 Iudaicus ciceris magnitudine ex aqua calida potus.
 Spongia ex uino haustus.
 Ad vrina stitilicidium.
 Acori decoctum potum.
 Silymbrij semen in uino bibitum.
 Panaces heracium ex uino haustum.
 Seseli māsiliense potui datum.
 Cumini syluestris alterius semen in potu sumptum.
 Olusatris radix cum semine ex mulso pota.
 Polycnemum ex uino bibitum.
 Clinopodium haustum.
 Oenantes radix cum uino epota.
 Conyæ folia, & flores in potu.
 Aspleni decoctum potui datum.
 Cæpæ cum asparagi radicibus decoctū, in potu sumptū.
 Onobrychis bibita.
 Polygoni succus haustus.
 Saxifraga in uino decocta potui data.
 Xyridis radix ex mulso pota.
 Tragij liquor, semen, & folia in potu sumpta.
 Rusci folia, radices, baccæ, bibitæ.
 Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarum pondere potui data.
 Elichrysi coma ex uino hausta.
 Ad vesicæ vlcera.
 Myrti folia, & semen pota.
 Lac omne bibitum.
 Cucumeris semen ex lacte, & passo haustum.
 Glycyrrhizæ succus ex passo sumptus.
 Vua passa alba comesa.
 Ad vesicæ vulnera.
 Butyrum infusum.
 Equiseti folia ex aqua pota.
 Ad eiiciendos vesicæ calculos.
 Ossifragi auis uentriculus paulatim in potu haustus.
 Muris qui muserta dicitur, simus cum mulso, & thus re potus.
 Vrina apri potui data.
 Rumicis radicum ex uino decoctum bibitum.
 Sion crudum, coctum uæ haustum, uel comestum.
 Silymbrij semen potum.
 Baccharis decoctum haustum.
 Apij semen, uel radix uino bibita.
 Fœniculum erraticum potum.
 Sagapenum potui datum.
 Adianti decoctum bibitum.
 Trichomanes decoctum in potu sumptum.
 Vitis uiniferæ lachryma in caudice concreta ex uino pota.
 Ad vesicæ calculos frangendos.
 Cardamomum, cū corticis radices lauri drachma, potū.
 Bdellium potum.
 Cerasi arboris gummi bibitum.
 Aspleni decoctum haustum.

VIRILIVM ET PVDENDORVM.

Lithospermum ex uino albo potui datum.
Saxifraga ebibita.
Graminis decoctum haustum.
Tragij semina pota.
Rufci radices, ac baccæ in potu sumptæ.
Iudæicus lapis coti delimatus, ex aqua calida potus.
Lapis spongiæ potui datus.
 Ad urinæ incontinentiam.
Rutæ sylvestris semen fixum, & in cibis sumptum.
Phœnix in uino austero bibita.
 Ad vesicæ scabiem.
Panaces herculeum cum mulsâ aqua aut uino potum.
Cepæa herba bibita.
 Ad mictum grumorum sanguinis.
Cumini sylvestris alterius semen potum.
Elichrysi coma in mulso pota.
 Ad cruentos mictus, ex fractis calculis prouenientes.
Acida muria illico chysmate infusa per urinæ fistulam.

VIRILIVM ET PVDENDORVM.

Ad Venerem ciendam, stimulamdamq;
Costus ex mulso bibitus.
Crocum potum.
Semen lini cum melle, & pipere deuoratum.
Rapum decoctum in cibum sumptum.
Eruca largius in cibis comesta.
Eruca semen haustum.
Dracunculi maioris radix tosta, uel elixa ex uino bibita.
Asphodeli radix assumpta.
Nasturtium potum, uel comestum.
Porri semen potui datum.
Bulbus decoctus manducatus.
Allium cum coriandro tritum in cibis.
Vrticæ semen ex passo potum.
Galij radix assumpta.
Mentæ succus potus.
Pastinacæ erraticæ radix comesta.
Anisum potum.
Testiculi canis radix quæ uegetior est bibita, uel comesta.
Satyrii radix estata.
Horminum in uino potum.
Gladioli superioris radix ex uino sumpta.
Scincorum renes drachmæ pondere ex uino hausti.
Lac omne haustum.
 Ad augendam genituram.
Coriandrum bibitum.
 Omnia medicamenta quæ uenerem excitât, præter ea, quæ in calore & siccitate excellunt.
 Ad Vengrem inhibendam.
Viticis semen potum, & folia testibus illita.
Portulaca manducata, pudendisq; inuncta.
Lactucæ semen potum nocturnas ueneris imaginationes arcet.
Anethi seminis, & comæ decoctum assidue potum.
Ruta in cibo, potuq; sumpta.
Canini testiculi herbæ languida, flaccidaq; radix potui data.
Cannabis satiuæ semen in cibum largius sumptum.

Gladioli inferior radix pota.
Cicuta cum sua coma trita, & genitalibus illita, & est potentissimum medicamentum.
 Ad seminis profluuium.
Nymphææ radix bibita.
Iridis illyricæ radix ex aceto pota.
 Ad pudendorum vlcera.
Oesypus illitus.
Aloë illita, & in puluerem imposita.
Polygoni succus in uino decoctus cum melle adhibitus.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Flos salis inspersus.
 Ad testium inflammationes.
Cicer cum eruo decoctum appositum.
Faba in uino decocta cataplasmatibus adhibita.
Senecionis folia cum floribus emplastri modo imposita.
Asphodeli radix, & folia illita.
Cimolia illita.
Melilotum emplastri modo adhibitum.
Geodes lapis illitus.
Ruta illita cum lauri folijs.
Sal cum origano & fermento illitum.
Cuminum cum passâ uua, fabæq; lomento, aut cera impositum.
Coriandrum cum passâ uua, & melle illitum.
Lilij concisa radix cum apollinari herba, & triticea farina cataplasmatibus modo.
Samia terra ex rosaceo & aqua illita.
Hyoscyami semen tritum ex uino impositum.
 Ad genitalium pruritus.
Saluæ decoctum ex uino illitum.
Resinæ omnes, præsertimq; terebinthina illita.
 Ad induratos testes.
Irionis semen impositum.
 Ad eos qui natura preputio carent.
Thapsiæ succus circumlinitus. Tumorem enim excitat, qui deinde pinguium fotu emollitus, præputij icturam resarcit.
Mel triginta diebus à balneo illitum.
 Ad genitalium phagedenas exulcerationes.
Taurinum fel ex melle illitum.
Labruscæ flos tritus cum melle, croco, myrrha, & rosaceo impositus.
 Ad genitalium thymos.
Smaridis salsæ crematum caput illitum.
Fel sylvestris capræ inunctum.
Fimum ouillum ex aceto impositum.
Thymus emplastri modo adhibitus.
Thymbra apposita.
Ruta cum pipere, nitroq; confricata.
Tithymali characiæ lac inunctum.
Chamæscis rami triti, & impositi.
Mercurialis succus illitus.
Heliotropij semen illitum.

V T E R I.

Ad vteri strangulatus.
Mei radices tritæ, & cū melle in eclegmate deuorata.
Iuniperi baccæ potæ.
Vngues odorati suffiti.
Cimices lectularij naribus illiti.

Bitumen

Bitumen olfactum, suffitum, & admotum.
 Phocæ coagulum potum.
 Vrina cum ligustrino oleo feruefacta infusa.
 Plantaginis succus potus.
 Sinapi tritum naribus illitum.
 Agaricum drachmæ pondere sumptum.
 Ruta trita excepta melle, pudendis & sedi illita.
 Panacis herculei semen cum uino bibitum.
 Sefelis Mafiliensis radix, & semen potum.
 Peucedanum olfactum.
 Sagapenum naribus ad olfaciendum illitum.
 Trifolij bituminosi semen, & folia pota.
 Pæoniæ nigri seminis grana xv. bibita.
 Alismatis radix pota.
 Betonice folia drachmæ pondere in aqua dulci hausta.
 Gagates lapis suffitus.

Ad menses ducendos.

Iris Illyrica ex uino sumpta, & fotu adhibita.
 Mei radicum decoctum defensionibus adhibendum.
 Acori decoctum in sessionibus.
 Cyperi radicum decoctum fotu adhibendum.
 Asari radices senis drachmis ex aqua bibitæ.
 Phu decoctum potui datum.
 Casia odorata in potu sumpta.
 Cinnamonum haustum, uel ex myrrha suppositum.
 Anomum pesis, aut sessionibus additum.
 Costus ebibitus.
 Odoratus iuncus potui datus.
 Calamus odoratus haustus, & suppositus fotu.
 Cancamum ex aqua mulsa potum.
 Helenij radicum decoctum potum.
 Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, uel rutæ succo admotæ.
 Styrax pota, & apposita.
 Bitumen ex uino, & castoreo bibitum.
 Cedrides ex polline piperis haustæ.
 Lauri foliorum decoctum fotu admotum.
 Phyllyreæ folia potui data.
 Viticis semen drachmæ pondere ex uino haustum.
 Oleæ æthiopice, ac nostratis lachryma pota.
 Amygdalæ amare admotæ.
 Ficulneum lac cum detrita nuce Græca ebibitum.
 Cochleæ terrestres cum suo operimento tuse, & fœmineis locis admotæ.
 Castoreum drachmarum duarum pondere haustum.
 Cæpæ succus pudendis illitus.
 Oesypum in lana suppositum.
 Anserinus, & gallinaceus adeps illitus.
 Caprarum montanarum finum ex odoramento aliquo potum.
 Scandulaceum bibitum.
 Seminis lini decoctum fotu admotum.
 Lupinorum decoctum cum myrrha, & melle suppositum.
 Raphanus in cibum sumptus, uel eius succus haustus.
 Aphodeli radix potui data.
 Eryngij decoctum haustum.
 Brassicæ succus ex loliacea farina suppositus, uel eiusdem decoctum bibitum.
 Sium pro olere sumptum.
 Cribnum, uel eius decoctum in potu sumptum.
 Centaurij maioris radix bibita, uel eiusdem succus sup-

positus.

Condryllæ gummi ex myrrha subditus.
 Lactucæ sylvestris lacteus succus bibitus.
 Porrum domesticum, & sylvestre comestum.
 Allij comarum decoctum in defensionibus additum.
 Cyclaminus tum pota, tum supposita.
 Abrotani semen ex aqua haustum.
 Capparis cortex, & semen potui datum.
 Anemones radix ex uellere apposita.
 Hederæ Corymbi triti subditi.
 Pulegium bibitum.
 Agaricum cum oxymelite drachmæ pondere haustum.
 Origanum potum.
 Absinthium haustum, uel ex melle subditum.
 Tragoriganum potui datum.
 Saluie decoctum potum.
 Ammi ex uino haustum.
 Thymi, thymbræq; decoctum in potu sumptum.
 Serpyllum potui datum.
 Smyrnijs semen ebibitum.
 Amaraci decoctum haustum, uel pudendis illitum.
 Baccharis radices decoctum potum.
 Ruta utraque tum pota, tum subdita.
 Panaces Herculeum ex uino haustum.
 Ligustici radix, & semen potum, & illitum.
 Pastinacæ erraticæ semen potum.
 Sefelis Mafiliensis radix, & semen haustum.
 Tordilium potui datum.
 Fœniculum ex uino sumptum.
 Sison bibitum.
 Libanotis radices potæ.
 Peucedani succus potus.
 Petroselinum potui datum.
 Daucum haustum.
 Hammoniacum in potu sumptum.
 Nigella pluribus diebus hausta.
 Sagapenum potum.
 Laserpitij liquor cum pipere, & myrrha bibitus.
 Galbanum suppositum, & suffitum.
 Clinopodium haustum.
 Chamædryos decoctum potui datum.
 Lilij cremata radix ex rosaceo subdita.
 Melissophylli decoctum in defensionibus.
 Trifolij semen, & folia pota.
 Polij utriusque decoctum haustum.
 Scordij succus bibitus, uel herba ipsa subdita.
 Artemisiæ decoctum sessionibus additum.
 Myrrhis bibita.
 Conyze folia, & flores poti.
 Hemerocallis radix cum uellere subdita.
 Rusci folia, & baccae ex uino sumpta.
 Leucioj decoctum fotum, & sessionibus admotum.
 Eiusdem semen duarum drachmarum pondere ex uino sumptum.
 Anthemidis decoctum tum potum, tum fotu adhibendum.
 Pæoniæ radix amygdalæ quantitate hausta.
 Rubiæ radix supposita.
 Adianti decoctum bibitum.
 Trichomanes potui data.
 Anagyris tria folia ex passo sumpta.
 Hypericum tam bibitum, quam suppositum.
 Coris semen potui datum.

Vrtice utriusque folia trita, & cum myrrha subdita,
 Betonice folia drachmæ pondere cum uino sumpta.
 Medij semen banstum.
 Chamædaphnes foliorum succus ex uino bibitus.
 Gladioli superior radix supposita.
 Tragij liquor bibitus, quin etiam semen, & folia pota
 drachmæ pondere.
 Chrysocome ex mellicrato sumpta.
 Elaterium in pefso subditum.
 Helichrysi coma ex mulso potui data.
 Mandragoræ liquor semioboli pondere subditus.
 Eiusdem semen bibitum.
 Daphnoides hausta.
 Vcratrum $\left\{ \begin{array}{l} \text{Nigrum} \\ \text{Album} \end{array} \right\}$ suppositum.
 Vitis nigræ tenellæ uiticulæ in cibum sumpta, decoctæ
 olerum, uel asparagorum more.
 Heliotropij folia supposita.
 Vinum scillinum bibitum.
 Vinum absinthites haustum.
 Vinum hyssopites potum.

Ad menses cohibendos.

Nardus Indica.
 Muscus arboribus innascens in sefionibus additum.
 Thuris cortex in pefso subditus.
 Oxyacanthæ baccæ in potu, uel in cibo sumptæ.
 Hypocistis tum pota, tum indita.
 Oleæ sylueftris succus pudendis admotus.
 Rhois semen potum. alba profluvia sistit.
 Palmulæ immaturæ manducata.
 Palmularum inuolucrum potui datum.
 Punicorum acinorum nuclei ficcati in sole, & obsonijs
 inſperſi, concoctiue sumpti.
 Galle in decoctis additæ ad inſeſiones paratis.
 Glandium tenuior cortex tum bibitus, tum in paſſo ſup=
 poſitus.
 Myrti ſemen ſotu ſubditum, uel deſeſionibus additum.
 Cotoneorum malorum decoctum ſotu adhibutum.
 Acacia tum pota, tum indita.
 Lycium ſubditum.
 Loti ligni decoctum haustum, aut ſotu admotum.
 Lentiſci folia tam pota, quàm ſubdita.

Coagulum $\left\{ \begin{array}{l} \text{Leporinum} \\ \text{Hædinum} \\ \text{Agninum} \\ \text{Cernuinum} \\ \text{Hinnulinum} \\ \text{Vitulinum.} \end{array} \right\}$ potu, ac etiã ſubditu.

Cernuinum cornu uſtum, lotum ex adſtringenti liquore
 aliquo haustum.
 Caprarum montanarum ſinum ſicatum tritumue cum
 thure in lana ſuppoſitum.
 Rumicis radices ſubdita.
 Plantago tum bibita, tum ſotu adhibita.
 Barbæ hyrcinæ ſuccus ex uino ſumptus, uel ſuppoſitus.
 Porri comæ decoctum ex aqua marina, & aceto in de=
 ſeſionibus.
 Rubi ramorum decoctum potum.
 Arabicæ ſpinæ radix manducata.
 Phœnix ex uino aſtero bibita.
 Papaueris nigri ſemen potum.
 Achillea ſubdita.

Idea radix hausta.
 Rubi decoctum potui datum.
 Equiseti folia bibita,
 Menta ſotu ſubdita.
 Iunci marini ſemen frixum, & ex uino diluto potum.
 Ocimaſtrum potum ex uino.
 Aniſum haustum, præſertim ad alba profluvia.
 Cuminum ex aceto impoſitum.
 Nymphææ, flore luteo, radix, & ſemen ex uino nigro
 pota.
 Pæoniæ ſeminis grana xij. ex uino aſtero ſumpta.
 Lyſimachiæ ſuccus ſubditus.
 Moly herba cum loliacæ farina indita.
 Polygoni ſuccus ſuppoſitus.
 Symphyti petræi ex uino decoctum haustum.
 Clymeni ſuccus bibitus.
 Limonij ſemen acetabuli pondere ex uino bibitum.
 Medij radix elixa, & ex melle in eclegmate ſumpta.
 Tragi acini numero x. ex uino hauſti.
 Hyoſcyami ſemen oboli pondere in mulſa aqua potum.
 Solani hortenſis ſuccus in lana inditus.
 Mandragoræ ſemē cum ſulphure, & uino ſuppoſitum.
 Semperuiuum maius in uellere ſubditum.
 Vuarum uinaceorum decoctum haustum, & ſotu ap=
 poſitum.
 Labruſcæ flos peſſulo inditus.
 Omphacium inditum.
 Rubigo ferri ſubdita.
 Chalcitis cum ſucco porri indita.
 Vini ſex imo uentris, ac pudendis illita.
 Hæmatites lapis ex uino hauſtus.
 Morochthus lapis in uellere inditus.
 Oſtracites lapis drachmæ pondere ex uino ſumptus.
 Samia terra cum ſyueſtris punicæ floribus hausta.
 Ad ſecundas pellendas.
 Caſtoreum drachmarum duarum pondere cum pul=
 gio bibitum.
 Cyclaminis alterius ſemen haustum.
 Allij comæ decoctum ſotu impoſitum.
 Ariſtolochia longa cum myrrha, & pipere ſumpta, uel
 peſſulo indita.
 Pulegium bibitum.
 Thymi decoctum potui datum.
 Thymbræ decoctum haustum.
 Apij ſemen in potu ſumptum.
 Marrubij decoctum bibitum.
 Stachyos decoctum potui datum.
 Artemiſiæ decoctum in deſeſionibus adhibutum.
 Circeæ radix quatuor librarum pondere contuſa, & in
 ſeptem dulcis uini heminis macerata per noctem, di=
 emq; tribus diebus pota.
 Oenanthes ſemen, caulis, & folia ex mulſo bibita.
 Leucoij ſemen drachmarum duarum pondere ex uino
 haustum.
 Rubiæ radix ſuppoſita.
 Anagyris trita folia ex paſſo bibita.
 Chamæpityos ex melle ſubdita.
 Chrysocome ex aqua mulſa pota.
 Thrychomanes hausta.
 Bryonia ſuppoſita.
 Myrrha pota.
 Peucedani ſuccus potus.

Bunij semen potum.
 Smyrnij semen potui datum.
 Adianti decoctum bibitum.
 Ad expellendum foetum.
 Castoreum duarum drachmarum pondere cum pulegio sumptum.
 Canicule lac primæ foeturæ haustum mortuum pellit.
 Oesypus, in lana suppositus.
 Caprarum montanarum finum cum aliquo odoramento potum.
 Vulturis finum suffitum.
 Ciceris decoctum bibitum.
 Lupinorum decoctum cum myrrha, & melle fotu adhibitum.
 Sium pro clere in cibo sumptum.
 Dracunculi maioris decoctum infusum.
 Piper haustum.
 Cyclaminis radix foemori adalligata.
 Hederæ foliorum pediculi melle illiti subditi.
 Gentianæ radix subdita.
 Centaurij maioris radix indita.
 Centaurij minoris succus infusus.
 Pulegium potum.
 Dictamnium bibitum, inditum, incensumq.
 Thymi decoctum haustum.
 Thymbræ decoctum potui datum.
 Baccharis recentissima radix supposita.
 Panacis Herculei acuminata radix indita.
 Pastinacæ erraticæ radix subdita.
 Sefelis Massiliensis radix pota, quin etiam & semen.
 Galbanum cum myrrha, & uino potum, suffitumq.
 Clinopodium potum.
 Chamædryos decoctum haustum.
 Scordij succus drachmæ pondere sumptus.
 Artemisiæ decoctum in sessionibus adhibitum.
 Conyze folia, & flores bibita.
 Leucoij semen duarum drachmarum pondere ex uino potum.
 Onosmatidis folia ex uino hausta.
 Rubiæ radix supposita.
 Anagryis trita folia cum passo pota, quin et adalligata, sed statim post partum auferantur.
 Anchuse radix apposita.
 Mandragoræ liquor infusus.
 Myrrhis pota.
 Heliotropij folia indita.
 Sulphuris fumus in uterum permeans.
 Dauci semen bibitum.
 Ammoniacum haustum.
 Periclymeni semen drachmæ pondere in uino potum.
 Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarum pondere ex dulci uino sumpta.
 Alumen subditum.
 Iaspis lapis foemori adalligatus.
 Aëtites lapis pro amuleto foemori suspensus.
 Samius lapis adalligatus.
 Ad conceptionem inhibendam.
 Salicis folia per se, & cum aqua sumpta.
 Leporinum coagulum post triduum à purgatione menstrua sumptum.
 Sanguis menstruus illitus.
 Brassicæ flores à puerperio in pessulo subditi.

Asparagi radix suspensa.
 Piper à coitu illico subditum.
 Hederæ corymbi drachmæ pondere à purgatione hausti.
 Hedyсарum ante coitum foeminis subditum.
 Cedria uirili membro illita.
 Ostracites lapis sicilici pondere quatuor diebus à purgatione potus.
 Asplenium (ut quidam credunt) silente luna nocturno tempore decerptum cū muli liene uetri ad alligatū.
 Periclymeni semen, & folia diebus 36, pota.
 Epimedij folia trita illico à purgatione quinque diebus continuis bibita.
 Gladioli inferior radix hausta.
 Filicis foeminæ radix potui data.
 Heliotropium adalligatum.
 Rubigo ferri pota.
 Menta ante coitum uulvæ admota.
 Ad conceptionem iuuandam.
 Leporinum coagulum cum butyro subditum statim à mensium purgatione.
 Loliacea farina cum myrrha, thure, bitumine, & croco suffita.
 Pastinacæ erraticæ semen potum.
 Ad foetum mortuum educendum.
 Dictamnium tum potum, tum subditum.
 Saluie decoctum bibitum.
 Galbanum cum myrrha ex uino potum.
 Marrubij decoctum haustum.
 Tusilaginis decoctum potui datum.
 Ad prohibendum abortum.
 Aëtites lapis sinistro brachio adalligatus.
 Samius lapis pro amuleto suspensus.
 Ad puerperia iuuanda.
 Dictamni radix bibita.
 Baccharis radicis decoctum fotu adhibitum.
 Fœniculum erraticum potum.
 Peucedani succus haustus.
 Pæoniæ siccata radix potui data.
 Althææ decoctum infusum.
 Ad prægnantium malacias.
 Vitidis uiniferæ foliorum capreolorumq. succus potus.
 Ad vteri inflammationes.
 Nardi Indicæ decoctum fotu adhibitum.
 Iunci odorati decoctum in desessionibus adhibitum.
 Viticis foliorum & seminis decoctum fotu appositum.
 Butyrum recens illitum.
 Sonchi succus inunctus.
 Agaricum drachmæ pondere cum oxymelite potum.
 Pulegij decoctum fotu subditum.
 Melilotus cum passo emplatri modo impositus.
 Panacis Herculei lachryma ex melle indita.
 Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
 Leucoij decoctum fotu appositum.
 Anthyllidis radix ex rosæeo, lacteq. indita.
 Parthenij decoctum in desessionibus additum.
 Althæa decocta, ac subinde anserino, suillouæ adipe, aut resina terebinthina subacta, subdita.
 Ad exulceratos locos.
 Aspalathi ex uino decoctum infusum.
 Lac in quo igniti calculi extincti fuerit infusum.
 Oesypum inditum. Explet enim & emollit.

EXTREMORVM MEMBRORVM.

Fœni græci folia ex aceto illita.

Asclepiadis folia adhibita.

Ad induratos locos.

Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, uel ruta admota.

Styrax illita.

Anserinus & Gallinaceus adeps illitus.

Bdellium inunctum.

Maluæ decoctum inditum.

Ladanum pessis immisum.

Panaces Herculeum ex melle inditum.

Ebuli, sambuciq; decoctum fôtu admotum.

Paribenij decoctum in defensionibus.

Fœni græci ex aqua expressus succus cum anserino adipe in pessulo subditus.

Lilij radix admota.

Ageratum suffitum.

Ad vteri inflammationes.

Rutæ ex oleo decoctum clystere perfusum.

Geranium, & eius radix drachmæ pondere pota.

Ad procidentem vterum.

Cassia fôtu uel suffitu adhibita.

Myrti baccarum succus in defensionibus.

Cotoneorum malorum decoctum fôtu adhibitum.

Gallarum decoctum in sessionibus additum.

Acacia subdita.

Hypocistis subdita.

Vrticæ utriusque folia imposita.

Acetum fôtu adhibitum.

Ad vteri dolores & erosiones.

Adeps { Anserinus } illitus.

{ Gallinaceus }

Vrina cum ligustrino oleo feruefacta imposita.

Lini seminis decoctum infusum.

Maluæ decoctum fôtu adhibitum, uel infusum.

Portulacæ decoctum clysmate inditum, propriè facie ad erosiones.

Rhaponticum potum.

Centaurij maioris radix bibita.

Anethi decoctum in defensionibus.

Verbenacæ rectæ folia ex receti suillo adipe, uel ex rosaceo subdita.

Hyoscyami seminis cremor inditus.

Mandragoræ liquor pessulis impositus.

EXTREMORVM MEMBRORVM.

Ad podagram.

Amomum illitum.

Mei radices impositæ.

Populi nigræ folia ex aceto illita.

Amurca cruda, ac recens fôtu adhibita.

Salicis foliorum, & corticis decoctum fôtu impositum.

Ficulneum lac cum farina fœnigræci, & aceto cataplasmatitis additum.

Cochlæ terrestres, suo cum operimento tusæ, impositæ.

Muscleæ crematæ cinis ex aceto inunctus.

Marinus recens pulmo concisus impositus.

Lac humanum cum opio, & cera illitum.

Adeps ouillus, caprillus, hircinusque ex eiusdem animalis fimo coactus inunctus.

Sanguis menstruus inunctus.

Caprarum montanarum finum ex earum adipe illitum.

Hordei farina cum cotoneis malis imposita.

Lens cum polëta decocta, & emplastri modo adhibita.

Raporum decoctum fomentis additum.

Brasica cum fœno greco, & aceto in cataplasmate.

Inybus per se, & cum polenta illitus.

Cucurbitæ ramenta imposita.

Ari radix fimo bubulo emplastri modo excepta.

Asphodeli radix drachmæ pondere ex uino pota.

Cyclaminis decoctum fôtu adhibitum.

Bulbi per se, & cum melle impositi.

Panaces Herculeum cum passa uua illitum.

Libanotis cum loliaceæ farina, & aceto cataplasmatitis addita.

Scordium ex aceto, aut aqua impositum.

Leucium ex aceto illitum.

Androsaces imposita.

Helxines succus cera, et hircino adipe exceptus illitus.

Hyoscyami semen, & folia cum polenta cataplasmatitis adhibita.

Semperuium inunctum, ubi calor exuperat.

Vrtica emplastri modo illita.

Muscus marinus impositus.

Cucumeris asinini radix ex aceto inuncta.

Thapsiæ succus illitus.

Glans unguentaria illita.

Sambuci & Ebuli folia cum seuo taurino, aut hircino imposita.

Bryonia cum caprino stercore cataplasmatitis addita.

Heliotropij folia illita.

Vua passa à nucleis repurgata, & cum panacis succo inuncta.

Acetum calido fôtu cum sulphure adhibitum.

Rubigo ferri illita.

Sulphur cum aqua, & nitro inunctum.

Sal cum aceto impositum.

Asius lapis cum fabarum lomento illitus.

Gagates lapis inunctus.

Fornacæ testæ exustæ impositæ.

Ad coxendicos affectus.

Mei radices impositæ.

Helenij folia ex uino cocta imposita.

Iridis Illyricæ decoctum clysmate infusum.

Cardamomum ex aqua potum.

Asarum potum, uel clystere infusum.

Populi albæ cortex uncie pondere haustus.

Iberis contusa, & emplastri modo imposita.

Siluri piscis salsamentum clysteribus infusum.

Piscium Garum clysteribus iniectum.

Smyrnij semen potum.

Bubulum finum ex bubus in pascuis degentibus illitum.

Lolij farina ex aqua mulsæ decocta imposita.

Lupinorum farina ex aceto illita.

Ammoniacum bibitum.

Ascyri semen ex aqua potum.

Asparagi radicum decoctum bibitum.

Alibæ decoctum potui datum.

Sinapi tritum cum fico impositum donec ruborem excitet.

Nasturtium

Nasturcium clysmate infusum.
 Irionis semen clystere injectum.
 Bulbi perse, & cum melle impositi.
 Capparis semen potum.
 Lepidij folia, & radices, cum helenij radice trita, & imposita.
 Agaricum trium obolorū pondere in aceto mulso potū.
 Rhaponticum potum.
 Androsami semen bibitum. Sed à purgatione aquam ex orbere oportet.
 Centaurij maioris decoctum clystere infusum.
 Leucacanthæ radice ex uino decoctum bibitum.
 Abrotani semen cum aqua potum.
 Rubiæ radix pota.
 Pulegium illitum, quousque rubescat cutis.
 Calamintha imposita recens tritaq; donec exuratur locus.
 Thymus ex fimo cum polenta impositus. Idem præstat & Thymbræ.
 Ruta sylvestris semen quadraginta diebus potum.
 Panaces Herculeum ex melle inunctum.
 Laser cera, ligustino, & Irino olco subactum, illitum.
 Euphorbium in odorata potione sumptum.
 Leontopetalum clysteribus infusum.
 Hyperici semen quadraginta diebus potum.
 Chamæpitios folia quadraginta diebus ex dulci aqua bibita.
 Betonicæ folia ex aqua bibita.
 Polemoniæ radix ex aqua sumpta.
 Xyridis radix ex mulso pota.
 Ocimsatri semen cum uino, myrrha, & pipere sumptū.
 Quinquefolij radice decoctum potum.
 Heliochrysi coma ex uino hausta.
 Papaueris corniculati radice decoctum potum.
 Acthiopis decoctum bibitum.
 Arction ex uino haustum, & illitum.
 Chamæcisi folia trium obolorum pondere in aqua cyathis tribus tricenis quadragenisue diebus pota.
 Colocynthis clystere infusa, & recens loco confricata.
 Cucumeris sylvestris radix clysmate infusa.
 Spartij ramorum ex aqua marina dilutum infusum.
 Scammonia ex aceto decocta, & cum hordeacea farina imposita.
 Acetum mulsum haustum.
 Sory ex uino clystere infusum.
 Muria clystere indita.
 Adarces illitus.
 Ad articularum dolores.
 Gallorum senescentium ius potum.
 Brassica cum feno græco, & aceto illita.
 Ruta tum hausta, tum cataplasmatibus adhibita.
 Agaricum drachmæ pondere ex aceto mulso sumptum.
 Melissophyllum ex sale impositum.
 Quinquefolij radice decoctum bibitum.
 Psyllium ex rosaceo, & aceto, aut aqua illitum.
 Mandragoræ radix cum polenta imposita.
 Vrtica cataplasmatibus modo adhibita.
 Veratrum nigrum potum.
 Fucus marinus recens impositus.
 Thapsiæ succus tinctus.
 Narcissi radix trita, & ex melle imposita.
 Acetum mulsum potum.

Vinum melittites frequentius potum.
 Ad articularum collisiones.
 Samentitius cinis cum axungia uel oleo illitus.
 Ad articularum topicos.
 Cannabis sylvestris radix decocta, & illita.
 Ochra inuncta.
 Ad perniones.
 Thus cum suillo adipe aut anserino impositum.
 Pix liquida inuncta.
 Acacia illita.
 Myrti seminis decoctum fotu adhibitum.
 Ficus crematæ cum cerato imposita.
 Cancrorum fluuiatilium cinis cum decocto melle illitus.
 Pulmo marinus recens concisus, & impositus.
 Asinina ungula cinis oleo maceratus illitus.
 Vrsinus adeps inunctus.
 Umbilici ueneris succus impositus.
 Lentes cum meliloto, siccis rosis, malicorio, cydonio malo, & rosaceo adhibita.
 Orobi decoctum fotu impositum.
 Raporum decoctum fomenti modo.
 Betæ decoctum impositum.
 Dracunculi maioris folia ex uino decocta, & imposita.
 Oleum in excauata asphodeli radice decoctum illitum.
 Cyclamini decoctum fotu adhibitum, quinetiam oleum cum pauca cera in eius excauata radice feruefactū, illitum.
 Scilla cremata imposita.
 Ranunculi decoctum inunctum.
 Arction ex uino illitum.
 Alumen aqua aspersum.
 Ad pedum inflammationes ex calceorum attritu.
 Pulmo { Agninus } impositus.
 { Vrsinus }
 { Suillus }
 Calceamentorum ueterum solea combusta, & illita.
 Capæ succus cum adipe gallinaceo impositus.
 Ad pedum rimas.
 Cancrorum fluuiatilium cinis cum decocto melle illitus.
 Scilla oleo feruefacta, & cum resina imposita.
 Ad digitorum reduuias.
 Punicorum malorum succus illitus.
 Myrti folia trita, & inspersa.
 Olea sylvestris folia trita, & imposita.
 Eboris ramenta in puluerem adhibita.
 Aloë cum passo imposita.
 Paronychia concisa & illita.
 Bryonia oleo decocta, quousque lique scat, inuncta.
 Labruscæ cremati flores ex melle impositi.
 Rubigo ferri illita.
 Acacia illita.
 Rhois folia ex aceto, aut melle illita.
 Marrubij folia ex melle imposita.
 Quinquefolij radix illita.
 Tithymali characiæ lac illitum.
 Acetum illitum.
 Alumen aqua inspersum.
 Sal impositum.
 Ad Paronychia.
 Thus cum melle illitum.
 Eboris scobes inspersus.

Paronychie folia illita.

Ad scabros vngues auferendos.

Pix liquida illita.

Lini semen cum pari nasturtio & melle.

Cupressi pilula imposita.

Lapathi cuiusque radix in aceto decocta illita.

Ranunculi folia, & radices admota.

Chelidonium minus illitum.

Viscum cum trito auripigmento appositum.

Alumen cum aqua aspersum.

Sulphur cum resina terebinthina inunctum.

Sandaracha cum pice imposita.

Fex uini cremata ex resina.

Ad mobiles vngues extrahendos.

Vua passa illita.

Ad contusos vngues.

Bulbi cum polenta impositi.

Ad clauos & callos.

Fermentum triticeum illitum.

Ad varices.

Cirsij radix dolenti loco adalligata.

Ad lumborum dolores.

Echij radix pota.

Chamaeleuce illita.

Ad inguinum inflammationes.

Leporinus pes herba imposita.

Aster atticus recens illitus.

Ad enterocelas.

Cupressi pilula illita.

Punicorum cytini cataplasmatibus additi.

Symphytum petræum emplastri modo impositum.

Quinquefolium haustum.

Equiseti radix & folia pota.

Aloë emplastri modo illita.

Ad sarcocelas.

Cinis sarmentitius illitus.

SIMPLICIUM MEDICAMENTORUM facultates secundum genera ex Dioscoride.

FEBRIVM.

Ad tertianas.

RANEVS plagellæ con-
fricatus, linteoloue illi-
tus, mox fronti, aut tem-
poribus impositus.

Vermes terreni cum ana-
serino adipe decocti, &
illiti.

Plantaginis radices inte-
græ tres cū uini cyathis

tribus, & pari aqua pota.

Trifolij bituminosi tria folia trita, totidemq; semina
epota.

Hypericum ex uino bibitum.

Verbenacæ supinæ tertius à terra geniculus cum adia-
centibus folijs bibitus.

Heliotropij seminis grana quatuor pota ante febris ac-
cessionem.

Portulacæ succus haustus.

Ad quartanas.

Cimices lectularij septem cauis fabarum inclusi, &
poti.

Plantaginis radices integræ quatuor, cum uini cyathis
quatuor, & pari aqua bibita.

Vermiculi, qui in Dipsaci echino internis partibus con-
clusi reperiuntur, in aluta collo, brachioûe adalligati.

Ruta sylvestris cum uino pota.

Hypericum ex uino haustum.

Quinquefolij rami quatuor sumpti.

Verbenacæ supinæ quartus à terra geniculus una cum
adiacentibus folijs haustus.

FEBRIVM.

Heliotropij seminis grana quatuor hora una ante ac-
cessionem pota.

Ad diuturnas febres.

Galli senis ius Dioscoridis modo paratum potum.

Agaricum haustum.

Vinum melites haustum, ubi uenter magna im-
becillitate laboret.

Ad hepielas.

Hyosciami tria, uel quatuor folia pota.

Ad febrium circuitus.

Sinapi cibis inspersum.

Smyrniij semen potum.

Piper bibitum.

Ruta pota.

Sagapenum haustum.

Anthemis clysmate infusa.

Polygoni succus hora ante accessionem sumptus.

Quinquefolij folia ex dulci aqua, aut diluto uino cum
exiguo pipere bibita.

Ad eticam.

Portulaca tum uentriculi osculo, tū hypocundrijs illita.

Ad febrium algores.

Piper haustum.

Agaricum drachmæ pondere sumptum.

Aristolochia rotunda ante accessionem bibita.

Abrotanum ex oleo inunctum.

Calamintha decoctum potum.

Panaces Herculeum illitum.

Smyrniij semen, & radix ex mulso pota.

Pyrethrum inunctum.

Lasar cum pipere, & thure ex uino haustum.

T V M O R V M P R A E T E R N A T V R A M.

Conyza ex oleo inuncta.
 Coris semen cum pipere haustum.
 Buglosi radix cum semine bibita.
 Periclymeni semen ex oleo inunctum.
 Ad pestilentes febres.
 Myrrhis bis, uel ter qualibet die ex uino pota.

T V M O R V M P R A E T E R N A T V R A M.

Ad inflammationes.

Harundinum uirentia folia tusa illita.
 Glandes intritæ, & illitu appositæ.
 Rhois semen ex aqua illitum.
 Lupinorum farina, cum polenta, & aqua imposita.
 Umbilici Veneris succus circumlitus.
 Plantago emplastri modo imposita.
 Asphodeli radix cum polenta adhibita.
 Acetum in succidis lanis, aut spongijs impositum.
 Rhaponticum cum aceto illitum, ubi diutius persevera-
 uerit inflammatio.
 Pulegium cum polenta illitum.
 Tusilaginis folia contrita, & ex melle imposita.
 Parthenium emplastri modo impositum.
 Lonchitis altera imposita.
 Cannabis sylvestris radix emplastri modo adhibita.
 Polygonon illitum.
 Tribuli fructus cataplasmatibus additus.
 Xyridis radix ex aceto imposita.
 Achillea illita.
 Helxine cataplasmatibus addita.
 Lichen herba adhibita.
 Verbenacæ supinae folia illita, ubi inflammatio diu-
 tius perseverat.
 Papaueris folia, una cum calycibus illita, uel calyces
 tantum cum polenta adhibiti.
 Hyoscyami semen, & folia imposita.
 Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
 Bryoniæ radix ex uino decocta adhibita.
 Sambuci, ebulli; prætenera folia cum polenta illita.
 Indicum illitum rumpit.
 Triticeæ furfures acerrimo aceto elixi impositi.
 Tritici pollen ex hydrelæo, uel aqua mulsa illitus.
 Triticeus panis ex aqua mulsa decoctus, & herbis ad
 idem conferentibus additus, & impositus.
 Sesamum illitum.

Ad carbunculos.

Ligustri folia imposita.
 Pix liquida ex melle, & uua passa illita emarginat,
 dirumpitq;.
 Cupressi folia trita, & imposita.
 Sabine folia ex uino illita carbunculos circūscribunt.
 Oliuæ maturæ arfactæ illitæ emarginant.
 Nucum iuglandium ueterum nuclei peruncti.
 Columbinum finum cum melle, & lini semine subactū.
 Erui farina emplastri modo imposita.
 Lupinorum farina ex aceto adhibita.
 Brassica cum sale illita rumpit.
 Nasturtium impositum.
 Porrum cum sale appositum.
 Panaces Herculeum illitum.
 Coriandrum cum passa uua ex melle impositum.

Lasertij liquor inunctus.
 Tithymali caraciæ lac illitum.
 Vua passa à nucleis repurgata, & cum ruta imposita.
 Ad furunculos & tubercula.
 Fermentum triticeum impositum.
 Helxine illita.
 Sal cum uua passa, aut suillo adipe, aut melle impositū.
 Hastulæ regie radix in fece uini decocta, illita.
 Ephemeræ folia ex uino cocta, & imposita.
 Vtriusque urticæ folia illita.
 Leontopodij radix suspensa.
 Cucumeris sylvestris radix cum resina terebinthina
 imposita.
 Scammonia succus cum melle, aut oleo illitus.
 Mori radices liquor illitus.
 Thapsiæ succus ex melle illitus.
 Pycnocomi folia inuncta.
 Sandaracha cum adipe imposita.
 Asius lapis liquida pice, aut resina terebinthina exce-
 ptus, illitus.
 Cimolia terra ex aceto illita.

Ad gangrænas.

Rhois folia ex aceto, & melle illita.
 Punicorum succus inunctus.
 Nucum iuglandium ueterum nuclei peruncti.
 Ficulnei cineris lixiuū spongijs exceptū et impositum.
 Loliacea farina cum sale, & raphano cataplasmatibus
 addita.
 Cicerum farina cum hordeo, & melle adhibita.
 Lentes cum fertula campana, rosaceo, siccis rosis, ma-
 licorio, & salsa aqua illitæ.
 Erui farina illita.
 Brassica elixa cum melle, cataplasmatibus addita.
 Bulbi per se, & cum melle impositi.
 Lasertij liquor illitus, loco prius scalpello exciso.
 Galioptis folia, semen, succus, & caulis, ex aceto
 imposita.
 Verbasci florem aureum ferentis folia adhibita.
 Tithymali caraciæ lac impositum.
 Bryoniæ radix, fructus, & folia cum sale illita.
 Vua passa à nucleis repurgata, & cum sale imposita.
 Ad erysipelas, & sacros ignes.

Crocum illitum cum refrigerantibus.
 Cupressi folia per se, & cum polenta imposita.
 Rhamni folia illita.
 Ligustri folia adhibita.
 Rosæ illitæ.
 Acaciæ succus inunctus.
 Oleæ sylvestris folia contrita, et imposita.
 Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo rosacæo,
 et uino illita.
 Menstruus mulierum sanguis circumlitus.
 Caprarum montanarum finum ex uino, uel aceto deco-
 ctum impositum.
 Urinæ humanæ sedimen inunctum.
 Lentes cum meliloto, siccis rosis, rosaceo, et mali-
 corio adhibita.
 Malua ex oleo decocta, et illita.
 Brassica utraque incisa, et cum polenta emplastri mo-
 do imposita.
 Portulaca cum polenta cataplasmatibus addita.
 Plantago illita cum cimolia, & cerussa.

Intybi radix, & folia cum polenta imposita.
 Isatidis folia illita.
 Acinos cataplasmatibus addita.
 Rutæ succus cum aceto, cerussa, & rosaceo inunctus.
 Coriandrum cum pane, polentaue illitum.
 Lilij folia ex aceto illita.
 Tusilaginis folia trita, ex melle imposita.
 Parthenium cum floribus emplastri modo impositum.
 Polygonum illitum.
 Anchusæ radix cum polenta adhibita.
 Lycopsis radix cum polenta imposita.
 Rubi Idæi flos illitus.
 Helxine imposita.
 Quinquefolij radix decocta cataplasmatibus indita.
 Verbenacæ recta ex aceto inuncta.
 Papaueris uascula concisa cum polenta imposita.
 Solani hortensis folia cum polline polentæ illita. Quin et
 eiusdem succus inunctus.
 Mandragoræ radix ex aceto illita.
 Cicutæ succus inunctus.
 Umbilici Veneris succus circumlitus.
 Psyllium, & eius spissamentum inunctum.
 Lens palustris illita.
 Ricini folia ex aceto illita.
 Semperuium maius inunctum.
 Stratiotes imposita.
 Acetum circumlitum.
 Rubigo ferri illita.
 Chalcitis inuncta.
 Sal cum aceto, aut hyssopo illitum.

Ad herpetas.

Acaciæ succus inunctus.
 Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo
 ex uino imposita.
 Oleæ sylvestris folia contrita, & imposita.
 Caprarum montanarum finum ex uino, uel aceto de-
 coctum illitum.
 Lentes cum sertula campana, rosaceo, siccis rosis, &
 malicorio cataplasmatibus indita.
 Helxines succus cum cerussa inunctus.
 Plantago imposita.
 Chelidonium maius ex uino illitum.
 Rubi folia illita.
 Solani hortulani succus cum cerussa, rosaceo, & ar-
 genti spuma illitus.

Ad epinietydas.

Ouillum, caprillumue finum ex aceto illitum.
 Brassica concisa cum polenta imposita.
 Plantago quoquo modo adhibita.
 Cucumeris folia cum melle inuncta.
 Porri folia cum Rhoe obsoniorum cataplasmatibus in-
 dita.
 Absinthium cum aqua illitum.
 Coriandrum cum passa uua, & melle impositum.
 Viscum in splenio adhibita.
 Heliotropij semen illitum.
 Vua passa à nucleis repurgata, cum ruta imposita.

Ad strumas.

Iridis Illyricæ radix cocta, & illita.
 Pix liquida cum farina hordeacea, & pueri impubis
 urina decocta, illita.
 Ficus sicca cocta, & imposita.

Grossi coctæ & illitæ.
 Viperinæ carnes coctæ, & in cibum sumptæ.
 Mustellæ sanguis inunctus.
 Asinini unguis cinis ex oleo maceratus illitus.
 Bubulum finum è bubus herbas pascentibus sumptum
 illitum.
 Hordei farina cum pice, et impubis pueri urina exce-
 pta imposita.
 Loliacea farina cum fimo columbino ex uino decocta,
 adhibita.
 Fabarum farina cum melle, et sæno græco illita.
 Lens in aceto cum meliloto decocta, illita.
 Lupinorum farina ex aceto inuncta.
 Rumex decoctus circumlitus.
 Plantago cum sale imposita, uel radix collo suspensa.
 Sinapi cum sulphure illitum.
 Nasturtium ex muria inunctum.
 Piper cum pice impositum.
 Coriandrum cum fabæ lomento adhibita.
 Galbanum illitum.
 Aparine cum axungia inuncta.
 Melissophylli folia cum sale cataplasmatibus addita.
 Althæa ex uino, uel aqua mulsæ decocta, imposita.
 Quinquefolij radix decocta, ac concisa adhibita.
 Laserpitij liquor ex cera illitus.
 Umbilici uenenis succus circumlitus.
 Mandragoræ recentia folia cum polenta imposita.
 Semperuium tertium impositum.
 Galiopsis folia, caulis, semen, et succus cataplasma-
 tis indita.
 Pseudobunij rami quaterni ex aqua poti illitiq.
 Adiantum impositum.
 Fornaceæ testæ tostæ ex cerato illitæ.
 Capparis radix, et folia trita et imposita.

Ad panos.

Oleæ sylvestris folia cum melle inuncta.
 Ficus sicca coctæ, et illitæ.
 Bubulum finum ex pascuis sumptum impositum.
 Lupinorum farina ex aceto adhibita.
 Atriplex tam crudum, quàm coctum illitum.
 Plantago cum sale imposita.
 Bulbi elixi cum polenta, et suillo adipe illiti.
 Isatidis folia imposita.
 Eryngium adalligatum.
 Abrotanum cum farina hordeacea, & hydrelæo sub-
 acta illitum.
 Acinos herba imposita.
 Panacis Asclepij flores, & semē cataplasmatibus indita.
 Coriandrum cum fabæ lomento appositum.
 Ammoniacum inunctum.
 Onobrychis concisa, & emplastri modo imposita.
 Gladioli superior radix, cum loliacea farina, et dul-
 ci aqua illita.
 Psyllium ex rosaceo, acetoque, aut aqua impositum.
 Mandragoræ folia recentia adhibita.
 Galiopsis folia, caulis, succus, et semen illita.
 Personatæ radix cum axungia suo super folio imposita.
 Pycnocomum adhibita.
 Conyza emplastri modo imposita.
 Vini fæx illita.

Ad tumores discutiendos.

Canceri fluiatiles impositi.

T V M O R V M P R A E T E R N A T V R A M.

Lini semen illitum.
 Fœni græci farina cataplasmatibus addita.
 Capparis radix, & contusa folia imposita.
 Smyrniæ radix illita.
 Ammoniacum inunctum.
 Buphthalmi folia, & flores cera excepta, & imposita.
 Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
 Galiopteris folia, caulis, succus, & semen adhibita.
 Agilops imposita.
 Diphryges cum resina terebinthina, aut cerato.
 Pyrites lapis illitus.
 Alabastrites lapis crematus, resina, aut pice exceptum.
 Cimolia terra illita.

Ad scirrhum.

Taurinus sanguis cum polenta illitus.
 Bubulum finum ex pascuis assumptum ex aceto illitum.
 Loliacea farina cum fimo columbino in uino decocta.
 Lini semen cum nitro, & lixiuo ficulnei cineris decoctum.
 Hydropiper illitum.
 Cannabis sylvestris radix imposita.
 Ad carcinomata.
 Cancrorum fluuiatiliu cinis cum melle decoctus, & illitus.
 Irionis semen tritum, & impositum.
 Vtraque urtica adhibita.
 Galiopteris folia, caulis, succus, & semen imposita.

Ad tumores in uniuersum.

Suillus adeps illitus.
 Brassica utraque concisa, cum polenta imposita.
 Cucurbita imposita.
 Xanthij semen illitum.
 Bulbi elixi cum polenta, & adipe suillo illiti.
 Lini semen cataplasmatibus inditum.
 Fœni græci semen illitum.
 Cæpa decocta, & cum passa uua, & ficu adhibita.
 Narcissi radix illita.
 Bryoniæ radix ex uino decocta, & imposita.
 Isatidis folia applicata.
 Smyrniæ radix illita.
 Tragoriganum cum polenta impositum.
 Mentha cum polenta cataplasmatibus addita.
 Amaraci folia cum cera coacta, & illita.
 Daucum illitum.
 Libanotis radices emplastri modo impositæ.
 Nigella ex aceto inuncta.
 Horminum ex aqua illitum.
 Buphthalmi flores cera subacti.
 Althæa decocta imposita.
 Cannabis sylvestris radix emplastri modo adhibita.
 Anagris folia illita.
 Polygonon cataplasmatibus inditum.
 Xyridis radix ex aceto inuncta.
 Helxine imposita.
 Quinquefolij radix decocta emplastri modo.
 Verbenacæ supinæ folia imposita.
 Psyllium ex rosaceo, acetone, aut aqua illitum.
 Ephemeris folia ex uino decocta, illita.
 Cysti folia cum pane inter initia imposita.
 Cucumeris agrestis radix cum polenta imposita.
 Chamæsyces rami triti, & impositi.
 Pycnocomi semen cum polenta illitum.

Indicum inunctum.

Vini fex cruda per se, uel cum myrto illita.

Ad steatomata.

Chrysanthemi flores cum cerato triti, & impositi.

Ad meliceridas.

Rumex cum rosaceo, & croco illitus.

Melilotus ex aqua inuncta.

Vua passa à nucleis expurgata trita, cum ruta imposita.

Ad tumores ex icu.

Brassica concisa cum polenta imposita.

Cucurbita emplastri modo illita.

Hydropiper impositum.

Thymus, Thymbraque illita.

Ad sugillata.

Caseus recens illitus.

Succida lana oleo, acetone perfusa.

Fabarum farina ex melle, & fœno græco.

Lupinorum farina imposita.

Raphanus ex melle.

Allij cinis ex melle.

Sinapi illitum.

Hydropiper impositum.

Ptarmica cum floribus illita.

Bulbi per se, aut ex oui uitello.

Rhaponticum ex aceto.

Aloe ex melle.

Lasertij liquor illitus.

Absinthium ex melle.

Aqua maris calida fotu adhibita.

Hyssopum ex feruenti aqua.

Calamintha ex uino.

Amaraci siccata folia ex melle.

Cuminum erraticum commansum ex melle, & passa uua illitum.

Ammi ex melle.

Acetum ex melle.

Thapsiæ succus, & radix cum thuris, & ceræ equali portione duabus tantum horis imposita, & subinde marina aqua fotu adhibita.

Bryonia ex oleo decocta quousque liquecat.

Sal ex melle inunctum.

V V L N E R V M.

Ad vulnera conglutinanda.

Cupressi folia trita.

Vlmi folia, sed multo magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur.

Sycomori liquor illitus.

Amurca in cupreo uase decocta illita.

Palmulæ immaturæ illitæ.

Viticis folia, & semen imposita.

Punicorum cytini impositi.

Thus inspersum.

Lanæ cinis impositus.

Sylvestris brassicæ folia imposita.

Argemone illita.

Glycyrrhizæ succus illitus.

Centaurij maioris recens radix imposita.

Centaurij minoris folia tusa, & illita.

Achillea imposita.

Poterij radix concisa illita.
 Smyrni radix imposita.
 Aloë in puluerem inpersa.
 Sarcocolla imposita.
 Polyacemon ex aqua impositum. .
 Poium emplastri modo impositum.
 Scordium impositum.
 Equiseti folia inpersa.
 Lonchitis folia imposita.
 Althea in uino, aut mulsæ aqua decocta imposita.
 Sideritis folia imposita.
 Chamæpitys, ex melle adhibita.
 Sideritis altera imposita.
 Polygonum emplastri modo adhibitum. .
 Polygonatum emplastri modo admotum.
 Symphytum petræum inditum.
 Symphytum emplastri modo impositum.
 Clymeni succus impositus. .
 Sideritis quælibet illita.
 Lycopsis radix cataplasmatibus indita.
 Ocimi semen illitum.
 Graminis radix concisa, & adhibita. .
 Conyza illita.
 Quinquefolium adhibitum.
 Coccum insectorium tritum, & inpersum.
 Verbenaca illita.
 Erigeri folia, & flores cum thuris manna adhibita.
 Verbasci folia ex aceto.
 Spongiæ recentes sine pinguedine ex aqua uel posca.
 Succida lana uino, aceto, oleo infusa.
 Dracunculi folia ex uino decocta.
 Isatidis folia illita. .
 Stratiotes millefolium impositum.
 Morochthus lapis inpersus.
 Ad fluxum sanguinis vulnerum.
 Syluestris oleæ foliorum succus admotus.
 Gallæ crematæ uino, aceto, aut muria extinctæ, inpersæ.
 Punicorum cytini impositi.
 Perseæ arida folia illita.
 Cupressus pilulæ cum arboris coma trita & admotæ.
 Thus inpersum.
 Ranarum crematarum cinis illitus.
 Araneorum tela adhibita.
 Caprarum montanarum finium ex aceto.
 Asininum finium tum crudum, tum crematum ex aceto.
 Stæbis folia imposita.
 Portulaca illita.
 Plantago admotæ.
 Idæa radix admotæ. .
 Isatidis folia inuncta. .
 Salvia adhibita.
 Galij flos inditus.
 Androsæmi folia illita.
 Quinquefolium admotum.
 Phœnix herba cum punicea lana corpori alligata.
 Lichen herba adhibita.
 Astragali radix indita.
 Hyoscyami semen oboli pondere in mulsæ aqua potum.
 Stratiotes millefolium admotum.

Cinnabaris, & Sanguis draconis inditus.
 Alumen admotum.
 Sulphur impositum.
 Gypsum inpersum.
 Spongiæ siccae recentes, & uacuæ impositæ.
 Spongiarum crematarum cinis ex pice.
 Eretria terra inpersa.
 Stibium inpersum.
 Ad sanguinem ex cerebro erumpentem.
 Gallinaceorum cerebrum ex uino potum.
 Stibium tritum inpersum.
 Ad sanguinis grumos.
 Thymus impositus.
 Thymbra illita.
 Ad vulnera telis venenatis illata.
 Dictamni succus tum potus, tum instillatus.
 Ad ossa carne vestienda.
 Iris Illyrica illita.
 Panacis Herculei radix imposita.
 Myrrha cum cochleæ carnibus peruncta.
 Ad vulnera membranarum cerebri.
 Butyrum admotum.
 Ad vulnere inflammationes.
 Bubulum recens finium ex pascuis sumptum, ac subinde folijs inuolutum, & in feruenti cinere calescitum impositum.
 Pinorum, & picearum folia trita, & illita.
 Fabarum farina cataplasmatibus indita.
 Lupinorum farina admotæ.
 Stratiotes imposita.
 Millefolium ex aceto illitum.
 Labruscæ flores cataplasmatibus inditi.
 Aerugo illita.
 Ad infixæ vulneribus extrahenda.
 Cochleæ terrestres cum suo operimento tuse, & appositæ.
 Siluri salsi caro admotæ.
 Lacertæ concisum caput impositum.
 Bulbi cataplasmatibus inditi.
 Horninum ex aqua illitum.
 Anagallis adhibita.
 Narcissi radix cum lolij farina imposita.
 Aristolochia rotunda imposita.
 Dictamnium admotum.
 Gladioli radix superior ex uino, & thure illita.
 Xyridis radix admotæ.
 Tragij folia, semen, & liquor illita.
 Pycnocomi semen cum polenta impositum.
 Acutæ spinæ radix illita.
 Harundinis radix admotæ.
 Sinapi impositum.
 Ad carnis excrecentias.
 Gallæ trita, & inpersa.
 Palmarum nuclei exusti, lotiq; illiti.
 Erinacei marini operimenti cinis admotus.
 Crematæ purpuræ cinis inditus.
 Conchulæ Indicæ cinis illitus.
 Smaridis piscis exustum caput impositum.
 Lanæ crematæ cinis inunctus.
 Scordium siccatum inpersum.
 Aes ustum impositum. Quin etiam æris flos admotus.

Plumbum elotum
 Stibium
 Argenti spuma
 Cerussa
 Chrysocolia
 Ochra
 Diphryges
 Auripigmentum
 Pumex
 Corallium
 Asij lapidis flos siccatus }
 Pyrites lapis cum resina impositus.
 Ad vulnera cicatrice obducenda.
 Cadmia elota inspersa, uel illita.
 Plumbum elotum impositum.

V L C E R V M.

Ad depascentia vlcera, quæ Græcis
 Φαγέδαινα vocantur.

Pini, pice, æq; cortex cum chalcantho tritus illitus.
 Lentisci decoctum fotu adhibitum.
 Cupressi folia trita inuncta.
 Sabinæ utriusque folia trita, & admota.
 Rhanni cuiusque folia imposita.
 Cisti flores per se illiti.
 Oleæ sylvestris folia trita, & adhibita.
 Lignorum marcor illitus.
 Olivæ maturæ exusta, trita, & inspersa.
 Palmæ cortex siue inuolucrum admotum.
 Myrti folia trita, cum omphacino oleo, aut exiguo rosæ
 faceo ex uino imposita.
 Amygdalæ amaræ ex uino inuncta.
 Smaridis piscis crematum caput, tritum, & illitum.
 Garum piscium admotum.
 Testudinis fel inunctum.
 Loliaceæ farina cum sale, & raphano illita.
 Lini semen ex uino decoctum.
 Erui farina admota.
 Raphanus tritus inunctus.
 Betæ folia imposita.
 Plantago quoquo modo indita.
 Dracunculi maioris radix concisa, ex melle, bryonia
 addita.
 Asphodeli radix, & folia ex uino.
 Anagallis trita adhibita.
 Hederæ decocta folia ex uino.
 Chelidoni maioris radix ex uino.
 Isatidis folia superposita.
 Aristolochia rotunda adhibita.
 Chamæleonis nigri radix cataplasmatibus addita.
 Pulegium urens appositum.
 Marum admotum.
 Panacis Asclepii flores, & semen illitum.
 Pastinacæ erraticæ folia contusa ex melle.
 Coriandrum cum pane polentaue illitum.
 Marrubij folia ex melle.
 Tithymali characiæ lac illitum.
 Omphacium ex aceto inunctum.
 Cicutæ succus illitus.
 Sedum maius impositum.
 Sphondylium cum ruta admotum.

Polygonum superpositum.
 Verbenaca ex aceto.
 Solani hortulani folia cum polentæ polline illita.
 Acetum fotu adhibitum.
 Acida muria fotu imposita.
 Petasites admota.
 Aeris squamma inspersa.
 Aerugo illita.
 Sal tostum cum polenta adhibitum.
 Salis flos inspersus.
 Chalcitis illita.
 Diphryges inunctum.
 Asius lapis tritus ex aceto.
 Alumen cū gallæ crematæ paripondere ex aceti face.
 Ad vlcera diuturna.

Cisti flores per se illiti.
 Centaurium minus admotum.
 Panacis Herculei acuminata radix imposita.
 Viscum cum thure inunctum.
 Chamædrys ex melle.
 Lily foliorum succus in æreo uase decoctus ex aceto,
 & melle.
 Scordium tritum ex melle.
 Anchusæ radix oleo incocta ex cera.
 Verbenaca trita ex melle.
 Astragali radix illita.
 Thalictri radix inuncta.
 Personatæ folia imposita.
 Omphacium ex aceto.
 Spongiæ recentes sicca, & uacua imposita.
 Asij lapidis flos siccatus illitus.

Ad malefica dolosaq; vlcera.

Plantago quoquo modo imposita.
 Dracunculi concisa radix cum bryonia ex melle.
 Petasites illita.
 Psyllium tritum ex melle.
 Bryoniæ folia, fructus, radix cum sale imposita.
 Filicis fœminæ radix trita, & illita.
 Cadmiæ pulvis inspersus.
 Salis flos illitus.
 Asij lapidis flos ex melle.
 Ostracites lapis ex melle.

Ad sinus & fistulas.

Iridis Illyricæ radicum decoctum infusum.
 Suillus adeps infusus.
 Mel infusum.
 Plantaginis succus inditus.
 Dracunculi maioris radices succus ex melle.
 Aristolochia rotunda cum iride ex melle.
 Sphondilij ramenta circūligata sinuum callos erodunt.
 Quinquefolium cum sale ex melle.
 Stratiotes millefolium infusum.
 Tithymali characiæ lacteus succus inditus.
 Omphacium cum aceto.
 Chalcitis collyrii modo infusa.
 Cadmia illita.
 Spongia recens sine pinguitudine ex decocto melle im-
 posita.

Ad vlcera in callum indurata.

Capparis radix exiccata imposita.
 Aerugo cum ammoniaco collyrii modo imposita.

Spongie aride lino ligatæ, & in pænicilli modo impositæ.

Ad vlcera ab erodentibus
prouenientia.

Lac omne, & præsertim bubulum illitum.

Ad phthiriasim.

Staphis agria trita, & ex oleo illita.

Ad fordida vlcera.

Oleæ sylvestris folia tusa ex melle. ..

Iris Illyrica ex mella.

Colymbades trita & impositæ.

Resina terebinthina illita.

Pix liquida cum melle indita.

Erinacei marini operimentum exustum impositum.

Purpuræ crematæ cinis illitus.

Conchule Indicæ cinis inspersus.

Orobi farina admota.

Brassica cum feno græco, & aceto illita.

Aphodeli folia, & radices impositæ.

Capparis cortex siccatus, & adhibitus. ..

Anemones radix illita.

Hederæ decocta folia ex uino.

Chelidonium maius cum axungia admotum.

Aristolochia rotunda imposita.

Libanotidis radices siccatae ex melle. ..

Ballote ex melle.

Marrubij folia ex melle.

Verbenacæ supinæ folia illita.

Narcissi radix cum erui farina ex melle.

Bryoniæ radix, fructusq; cum sale admota. ..

Aerugo ex melle cocta, & imposita.

Aes ustum inspersum.

Vrtica utraque trita, & illita.

Peucedani radix trita inspersa.

Cadmia indita.

Mel illitum. ..

Pompholyx admota.

Muria indita.

Alumen quoquo modo adhibitur.

Asij lapidis flos exiccatus, & illitus.

Ad ambusta.

Platani pilulæ adipe exceptæ illitæ.

Ligustri foliorum decoctum fotu adhibitur.

Cisti flores cum cerato impositi.

Acaciæ gummi ex ouo illitum pustulas prohibet.

Myrti folia cruda seu cremata cerato excepta.

Mori folia trita ex aceto illita.

Thus ex suillo uel anserino adipe exceptum.

Buccinæ cinis illitus.

Mitulorum combustorum cinis admotus.

Conchule Indicæ cinis inunctus.

Calciamentorum ueterum cinis impositus.

Suillus adeps inunctus.

Finum { *Ouillum cera & rosaceo subactum.*
Columbinum } *cum lini semine ex oleo,*
Gallinaceum

Sesamum ex rosaceo.

Malua decocta ex oleo. ..

Betæ uirentia folia illita.

Brassicæ cinis ex oui albo.

Lactucæ sylvestris lacteus succus ex humano lacte.

Hederæ flores ex cera. Quin & decocta folia ex uino.

Acanthi radix illita.

Rutæ sylvestris semen, & folia admota.

Glutinum calida aqua maceratum illitum pustulas pro-
hibet.

Typhæ flos uetere suillo adipe eloto exceptus.

Hemerocallis radix illita.

Althææ folia ex exiguo oleo admota.

Hyperici semen, & folia imposita.

Ascyri semen, & folia adhibita.

Androsæmi folia imposita.

Anchusæ radix in oleo decocta ex cera.

Helxine admota.

Papaueris corniculati folia ex oleo.

Verbasci sylvestris folia cataplasmatibus addita.

Stimmi ex recenti adipe illitum postulas prohibet.

Alumen ex aqua.

Sal ex oleo

Cimolia terra illita } *pustulas prohibet.*

Phrygius lapis cerato exceptus.

Atramentum scriptorium ex aqua.

Cinnabaris, & sanguis draconis illitus.

Galij flos inunctus.

Lilij radix cremata ex rosaceo. Quin & folia illita.

Cynoglossæ folia ex ueteri suillo adipe.

Sambuci prætenera folia inuncta.

Narcissi radix ex exiguo melle.

Oleum ex cauatis aphodeli radicibus decoctum illi-
tum.

Ad fauos.

Peponis radix ex melle.

Nasturtium illitum.

Ad ficos.

Bulbi in cinere tosti, & cum capitum menarum cine-
re impositi.

Ad intertrigines.

Calciamentorum crematorum soleæ illitæ.

Ad vlcerum inflammationem.

Aranei tela imposita.

Ad vlcera caua explenda.

Thus inditum.

Pix liquida cum melle.

Pix arida imposita.

Medulla ossium quadrupedum quælibet inuncta.

Mel infusum.

Cadmia inspersa.

Corallium inditum.

Asij lapis flos ex melle.

Eretria terra illita.

Pumex inspersus.

Ad vlcera cicatrice obducenda.

Purpurarum crematarum cinis illitus.

Mitulorum

Conchule Indicæ } *cinis illitus.*

Aloë inuncta.

Eupatorii folia concisa ex suillo adipe.

Filicis foeminae radix sicca in puluerem aspersa.

Cadmia admota.

Aes ustum impositum.

Squamma æris inspersa.

Aerugo ex oleo & cera.

Stimmi
Molybdæna
Argenti spuma
Cerusa
Chalcitis
Pumex
Fex uini cremata
Calx lota
Corallium
Asij lapidis flos
Fornaceæ testæ tostæ } quoquo modo adhibita.

LUXATIONVM ET
FRACTVRARVM.

Ad artuum luxationes.

Harundinis radix cum aceto adhibita.
Personatæ radix trita illita dolores artuum à contor-
sionibus sedat.
Acaciæ decoctum fotu adhibitum.
Viticis semen cum folijs cataplasmatibus additum.
Stercus caprillum cum cera, & rosaceo inunctum.
Asparagi radix ex aceto, uel uino adhibita.
Cyclamini decoctum simenti modo.
Bulbi cataplasmatibus more adhibiti.
Acanthi radices impositæ.
Sampsuchi folia cum cera coacta imposita.
Anchusæ folia cum melle, & farina adhibita.
Vrtica utraque imposita.
Narcissi radix cum melle trita.
Vitis nigræ folia cum uino imposita.
Filicula imposita.
Heliotropij folia linita.
Sarmentorum uitis, & uinaceorum cinis ex aceto li-
nitus.
Sal cum farina, & melle.

Ad ossa fracta.

Myrthi foliorum decoctum fotu adhibitum.
Succida lana oleo, uino, acetoq; perfusa.
Verbasci decoctum potum.
Fuligo pictoria cum rosaceo cerato imposita.
Vlmi foliorum, aut corticis radicum decoctum per-
fufum.

Ad ossa fracta euellenda.

Aristolochia rotunda cataplasmatibus more imposita.
Peucedani radix in puluerem imposita.
Euphorbium impositum.
Xyridis radix addito flore æris.
Bryonia trita, & imposita.
Vitis nigræ radix.

Ad eos qui ab alto deuoluuntur.

Gentianæ radices succus drachmæ pondere haustus.
Baccharis radices decoctum potum.
Mullefolium cum aqua, & sale potum.
Lixiuum ex cinere sarmentitio factum cum aceto, sa-
le, & melle.

Ad ruptos.

Acori decoctum potum.
Cardamomum ex aqua potum.
Calami odorati decoctum cum graminis, aut apij se-
mine potum.
Helenij radices in eclegmate cum melle deuoratæ.

Bdellium haustum.
Iuniperi bacca bibita.
Cedrides deuorata.
Halimi radix drachmæ pondere in aqua mulsâ pota.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa cum melle
sumpta.
Asphodeli radix drachmæ pondere in uino pota.
Bulbi elixi in aceto, & in cibo sumpti.
Agaricum trium obolorum pondere deuoratum cum mulso.
Gentianæ radices succus drachmæ pondere haustus.
Aristolochia rotunda bibita.
Serpillum potum.
Centaurij maioris radix hausta cum uino.
Acanthi radices potæ.
Smyrniæ radix comesta, uel pota.
Leucacanthæ radices ex uino decoctum potum.
Abrotani semen ex aqua potum.
Origanum cum ficu deuoratum.
Equiseti radix & folia pota.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radices decoctum bibitum.
Libanotis radices potæ.
Sagapenum bibitum.
Laserpitij liquor cum lixiuio potus.
Galbanum deglutitum.
Polycnemon bibitum cum uino.
Scordium additis nasturtio, melle, resinaq; deuoratum.
Althææ decoctum potum.
Alcææ radix in uino uel aqua, pota.
Betonice folia drachmæ pondere in dulci aqua bibita.
Symphytum petraeum cum aceto mulso potum.
Symphyti radix pota.
Xyridis radix ex mulso pota.
Helichrysi coma in uino pota.
Verbasci decoctum potum.
Bryonia cum melle in eclegmate deuorata.
Schistus lapis potus.

VENENORVM.

Ad omnium venenosorum morsum.
ictumq;.

Iridis illyricæ radix ex aceto pota.
Cardamomum ex uino potum.
Nardus Celtica cum absinthij decocto hausta.
Phu antidotis inseritur, quæ uenenatis resistunt mor-
sibus.
Cinnamomum bibitum.
Cassa potui data.
Helenij radices decoctum potum.
Bdellium potui datum.
Platani pilule ex uino haustæ.
Ericæ flores poti. Quin etiam coma.
Viticis semen in potu sumptum.
Glandes esitate.
Nuces comesse.
Sycomori lachryma illita.
Ficulneum lac plagis inditum.
Pix liquida cum trito sale illita.
Paliuri foliorum, & radices decoctum potum.
Gallinaceorum cerebrum cum uino potui datum.
Erucæ, quæ in oleribus reperiuntur ex oleo illitæ.
Leporinum

Coagulum	Leporinum	} potum ex uino trium obolorum pondere.
	Aguinum	
	Hunnulinum	
	Aprinum	
	Cervinum	
	Vitulinum	
	Bubalinum	
	Hædinum	
	Capræ	
	Laticornis	

Marinæ testudinis sanguis cum leporino coagulo, & cumino potus.

Mel ex calido rosaceo bibitum.

Triticea farina ex aceto & uino imposita.

Porri succus ex melle sumptus. Quin & coma illita.

Porrum syluestre esitatum.

Piper quoquo modo sumptum.

Eryngium ex uino haustum.

Teucrium ex aceto inunctum.

Argemone ex uino epota.

Agaricum trium obolorum pondere ex uino haustum.

Rhaponticum potui datum.

Chamaedrys ex uino bibita.

Gentianæ radix drachmæ pondere cum pipere, & ruta ex uino pota.

Aristolochia longa drachmæ pondere potui data, ac etiam plagæ admota.

Origani decoctum haustum.

Leucas ex uino sumpta, uel cataplasmatibus addita.

Pulegium ex uino potui datum.

Distamni succus ex uino potus.

Baccharis radix ex uino bibita.

Panacis Herculei semen cum aristolochia sumptum.

Ligustici tum radix, tum semen haustum.

Pastinacæ erraticæ semen potui datum.

Anisum potum.

Asclepiadis radices ex uino sumptæ.

Cuminum ex uino haustum.

Ammi cum uino potui datum.

Delphinium morsui admotum.

Lasertij liquor tum inunctus, tum bibitus.

Galbanum inunctum homines tutos reddit.

Clinopodium haustum.

Trifolij bituminosi folia ex oxymelite sumpta.

Polij decoctum potum.

Betonicæ folia trium drachmarum pondere ex uini sextarijs duobus hausta, uel admota.

Polygoni succus bibitus.

Clematis prima illita.

Sparganii radix ex uino pota.

Acida muria plagæ indita.

Terra Lemnia hausta.

Sal cum origano, melle, & hyssopo illitum.

Ad viperarum morsum.

Costus, semiuncie pondere potus.

Cassia potui data.

Pix liquida illita.

Iuniperi folia, & foliorum succus potui datus.

Fraxini folia, uel eorum succus haustus.

Lauri folia admota.

Abrotanum illitum.

Galbanum Splenij loco superiectum.

Origanum uirens inditum.

Pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti.

Anthemidis detrita cum hordeacea farina, & mulso aceto cataplasmatibus modo admota. Sed locus antea aceto mulso calido foueatur.

Rubi folia ex uino illita.

Porri succus ex meri hemina haustus.

Apiastri succus ex uino potus.

Leporis coagulum potui datum.

Omotarichi piscis salitæ carnes in cibum sumptæ, hausto deinde copiosiore uino. Quin etiam admota.

Cervi genitale tritum, & ex uino sumptum.

Vrina ipsiusmet demorfi bibita.

Furfures triticeæ in decocto rutæ elixi, admoti.

Erui farina ex uino macerata illita.

Raphanus inunctus.

Brassicæ succus cum nitro & iride potus.

Chondrylla manducata.

Allium ex uino sumptum, & illitum.

Scilla decocta in aceto, & imposita.

Anagallidis succus ex uino sumptus.

Ferulæ medulla in uini potione.

Aparinæ succus ex uino potui datus.

Rubiæ radices succus cum folijs potus.

Tribuli terrestris succus drachmæ pondere potus, plagæq; admotus.

Anchusæ Alcibiadis nomine folia, radicesq; tum comesa, tum bibita, tum adalligata.

Ocimasri semen ex uino haustum.

Sambuci, ebuliq; radix ex uino cocta, potui data.

Bryoniæ radix duarum drachmarum pondere hausta.

Vitium sarmentorum cinis ex aceto illitus.

Ad serpentum & aspidum morsum.

Canceri fluuiatiles crudi, tritique cum asinino lacte potui dati.

Equi fluuiatilis testiculus potus.

Castorium bibitum.

Mustelæ salitæ, & in umbra exicata puluis drachmarum duarum pondere ex uino sumptus.

Ranæ cum sale in oleo decoctæ comesæ.

Gobius piscis deuoratus.

Cimices lectularij septem quoquo modo hausti.

Aprinum iecur, & recens, & siccum ex uino sumptum.

Gallinaceorum carnes dissectæ, ita ut tepebunt appositæ, crebroq; mutatæ.

Butyrum illitum.

Caprarum montanarum finum in uino, uel aceto decoctum illitum.

Mel ex calido rosaceo bibitum.

Asphodeli radix trium drachmarum pondere sumpta. Quin & folia, flores, & radices in cataplasmatibus.

Nasturtium haustum.

Spinæ albæ semen potum.

Abrotanum ex uino sumptum.

Hyssopum tritum cum melle, sale, & cumino impositum.

Nepeta pota, uel cataplasmatibus indita.

Panacis Asclepij semen cum floribus haustum, & inunctum.

Panaces chyronium bibitum, & illitum.

Hieracij succus ex uino potus.

Elaphobosci semen in uini potione sumptum.

Euphorbium incisa capitis cute ad os, usque in uulnus impositum.

impositum, statimq; confutum.
 Leontopetalum bibitum illico dolorem aufert.
 Lilij folia illita.
 Melissophyllum ex uino haustum, & plagæ admotum.
 Marrubij folia hausta.
 Serpyllum tum potum, tum impositum.
 Ruta cum nucibus iuglandibus, & caricis sumpta.
 Phyllitis ex uino hausta.
 Smyrni radix illita.
 Fœniculum ex uino sumptum.
 Sagapenum ex uino potui datum.
 Libanotis radices cum uino bibitæ.
 Scordium siccatum ex uino sumptum.
 Conyza illita.
 Clematis in aceto bibita.
 Echij radix ex uino pota. Præputia uero demorderi præhibet, id quod præstant semen, & folia.
 Ocimastri semen potum.
 Eupatorii semen, & folia in uino sumpta.
 Helichrysi coma ex uino bibita.
 Verbenzæ supinæ radix, & folia ex uino hausta, tum etiam admota.
 Mandragoræ radix ex melle, aut oleo illita.
 Nerij radix ex uino sumpta.
 Acetum calidum fotu adhibitum, ubi illatum uenenum frigidum sit: frigidum uero ubi calidum.
 Adianti decoctum bibitum.
 Aqua maris fotu adhibita.
 Sal cum origano, melle, & hyssopo inunctum.
 Sarmenitius cinis ex aceto illitus.
 Samia terra ex aqua pota.
 Ophites lapis pro amuleto gestatus.
 Ad hæmorrhoi morsum.
 Allium bibitum, & illitum.
 Merum copiosius haustum.
 Vitium uiniferarum folia decocta, & ex melle subacta imposita.
 Ad cerastæ morsum.
 Sesamum cum rosaceo inunctum.
 Raphani semen ex uino bibitum.
 Sal cum cedria, aut pice, aut melle illitum.
 Ad scolopendræ morsum.
 Asphodeli radix, & semen ex uino pota.
 Sal ex melle, & aceto.
 Ruta sylvestris admota. Quin, & bibita ex uino.
 Muria acida fotu adhibita.
 Aristolochia ex uino pota.
 Serpyllum potui datum ex uino.
 Calamintha ex mero sumpta.
 Ad dryini morsum.
 Aristolochia cum uino hausta.
 Trifolij bituminosi folia in potu sumpta.
 Asphodeli radix potui data.
 Glandes quæcunque bibitæ.
 Illicis radices tussæ, & isto loco illitæ.
 Ad natricis morsum.
 Origanum tritum, & aqua subactum ex lixiuio, & oleo inditum.
 Aristolochiæ cortex minutim contritus cum querna radice, & hordei farina ex melle illitus.
 Aristolochiæ binæ drachmæ in potionem poscæ potæ.
 Marrubij succus ex uino haustus.

Fauus recens ex aceto sumptus.
 Ad cenchri morsum.
 Lactucæ semen cum lini semine illitum.
 Satureia cum syluestri ruta, & serpyllo, et asphodeli radice ex uino sumpta.
 Gentiana potui data.
 Cardamomum deuoratum.
 Ad muris aranei morsum.
 Mus araneus ipse discerptus, & impositus.
 Allium cum ficulneis folijs, & cumino illitum.
 Absinthium uino bibitum.
 Chrysogoni radix concisa, & ex aceto imposita.
 Galbanum in Splenio admotum.
 Hordeacea farina ex aceto mulso illita.
 Punicæ dulcis acini decocti, & inuncti.
 Porrum contritum impositum.
 Abrotani decoctum ex uino haustum.
 Serpyllum ex uino potum.
 Eruca ex uino sumpta.
 Cupressi recentes pilulæ ex aceto potui datæ.
 Cyclaminus ex aceto mulso sumpta.
 Pyrethrum ex uino potum.
 Chamæleonis radix bibita.
 Ad pastinacæ marinæ, scorpionis & draconis marini morsum.
 Saluæ decoctum potum.
 Simplicia omnia, quæ uiperinis morsibus conueniunt.
 Absinthij, aut Sulphuris ex aceto decocti potio.
 Animalia ipsa dissecta suo cuiusque ictui admota.
 Mulus piscis dissectus, & impositus.
 Ocimum cum polenta, & aceto impositum.
 Plumbum confricatum.
 Sulphur admotum.
 Ad morsum mustelæ.
 Eruca comesta, & post eam bibitum uinum odoriferum.
 Ad morsum basilisci.
 Castoreum drachmæ pondere ex uino potum.
 Papaueris succus haustus.
 Ad calcidicæ lacertæ morsum.
 Portulaca percocta.
 Ad rabidi canis morsum.
 Lycium in catapotio datum, aut ex aqua bibitum.
 Cancrorum fluuiialium cinis cochlearium duorum pondere ex gentianæ radice uino, per triduum in uino potus.
 Smaridis piscis salsa caro.
 Omotarichi piscis salitæ carnes illitæ.
 Garum omnium piscium fomento adhibitum.
 Canis rabidi epar tostum, & in cibo sumptum à metu aquæ præseruat.
 Caninus sanguis bibitus.
 Canina urina bibita.
 Mel bibitum cum rosaceo calido.
 Triticum commanducatum, & appositum.
 Cæpæ cum ruta, sale, & melle mixtæ.
 Allium cum uino potum, & cataplasmatibus inditum.
 Panaces Herculeum pici mistum, & cataplasmatibus additum.
 Fœniculi radices concisæ, & ex melle impositæ.
 Laser impositum.
 Ballote cataplasmatibus modo cum sale illita.
 Melissophyllum

VENENORVM.

Melissophyllum cum uino bibitum, & cataplasmatibus inditum.

Alyssum in edulio contusum.

Allium syluestre in cibo sumptum & illitum.

Salsamentum inditum.

Succus Cyrenaticus.

Ad canis non rabidi morsum.

Amygdalæ amaræ ex melle exceptæ.

Mitulorum caro imposita.

Gobius piscis impositus.

Orobi farina uino macerata indita.

Plantago cataplasmatibus modo adhibita.

Cucumeris folia imposita.

Bulbi cum melle, & trito pipere cataplasmatibus more impositi.

Menta imposita.

Vrtica utraque cum sale adhibita.

Cynoglossi radix, & folia cum suillo adipe ueteri imposita.

Sambuci, & ebuli folia illita.

Sarmentitius cinis ex aceto illitus.

Ad phalangiorum morsum.

Myricæ fructus poti.

Myrtus ex mero hausta.

Mori foliorum succus cyathi mensura potus.

Lixiuum ficulnei cineris potum, adiecto sale trito, & uino.

Canceri fluuiatiles crudi, tritiq; cum asinino lacte poti.

Mulus piscis dissectus, & impositus.

Maluæ decoctum impositum.

Myrrhis ex uino pota.

Asparagi radicem decoctum haustum ex uino.

Lactuca syluestris bibita.

Coris semen potum in uino.

Hederæ succus cum aceto potus.

Abrotanum cum uino bibitum.

Dauci semen ex uino assumptum.

Nigella drachmæ pondere cum aqua pota.

Aparine ex uino pota.

Melissophyllum cum uino bibitum, & cataplasmatibus more additum.

Phalangij folia, flores, semenq; potum.

Iunci marini tenella folia propè radicem erumpentia imposita.

Hyacinthi radix pota.

Semperuiuum maius in potu datum.

Aqua maris fotu applicata.

Punica syluestris radix, quàm tenuissimè trita, aut aristolochia cum hordei farina, & aceto subacta.

Apiastri decoctum fotu adhibitum, aut eius folia.

Abrotani

Anisi

Cumini æthiopici

Ciceris syluestris

Cedrides trita admotæ, uel bibita

Platani cortex potus.

Cupressi uiridium pilularum admisto uino decoctum.

Chamæpitios decoctum bibitum.

Trifolij semen propinatum.

Ad stellionis morsum.

Sesamum cum rosacco.

VENENORVM.

Ad crocodilorum morsum.

Sal impositum.

Ad quadrupedum morsum.

Aprinum epar tum recens, tum siccum bibitum.

Ad scorpionum ictus.

Cyperus impositus.

Cardamomum ex uino potum.

Amomum ex ocimo illitum.

Lauri baccæ ex uino bibita.

Myrti succus ex mero haustus.

Ficus satiuæ lacteus succus plagæ instillatus.

Canceri fluuiatiles crudi, tritiq; cum asinino lacte poti.

Scorpius ipse tritus, & impositus, uel tostus deuoratus.

Delphinium appositum.

Mulus piscis dissectus, & impositus.

Smaridis piscis salita caro appositæ.

Lacerta dissecta, & appositæ dolorem sedat.

Mures domestici dissecti, & impositi.

Fimum { Asini } herbas pascentis uino dilutum
 { Equi } haustum.

Vrina humana pota.

Farina triticea ex aceto, & uino posita.

Lychnidis semen cum uino potum.

Oxylapathi, & oxalidis semen uino, aut aqua potum.

Sonchi succus comestus, & cataplasmatibus more impositus.

Intybus more cataplasmatibus.

Phalangium herba pota.

Lactuca syluestris bibita.

Ocimum cum polenta impositum.

Asphodeli semen, & flores in uino poti.

Abrotanum in uino potum.

Sampsuchum ex aceto, & sale impositum.

Hieracium maius, & minus cataplasmatibus more appositum.

Laser oleo dilutum impositum.

Colus rustica cum uino pipereq; bibita, & manibus gestata dolorem puncturæ omnino fugat.

Melissophylli folia adhibita.

Polemonij radix alligata.

Rubi flos, & mora.

Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.

Chamæsyces succus illitus.

Scorpioides illita.

Heliotropium potum cum uino, & illitum.

Aqua maris fotu imposita.

Sulfur ignem non expertum cum resina terebinthina exceptum admotum.

Calamintha trita illita, uel cum posca, fota.

Galbanum Splenij more ductum impositum.

Hordei farina cum uino parata.

Rutæ decoctum fotu adhibitum.

Trifolium tritum iniectum.

Cupressus cum uino, & ruta.

Peucedani succus haustus.

Pulegij

Gentianæ

} decoctum potum.

Aristolochiæ præsertim cortex drachmarum duarum pondere.

Sal cum lini semine.

Sapphirus lapis illitus.

VENENORVM.

Ad vesparum & apum ictum.

Lauri folia trita, & illita.
Malua concisa ex oleo imposita.
Sisymbrij folia imposita.
Althææ decoctum ex posca bibitum.
Sal cum sepo uitulino.

Ad fugandum animalia venenosa.

Iuniperi accensæ fumus.
Cedrides peruncto corpore adipe uel medulla ceruina exceptæ.
Viticis folia suffita, uel substrata.
Cancris fluuiatiles crudi cum ocimo triti sc orpionibus admoti.
Cervinum cornu crudum incensum, suffitumq;.
Cervi, & Elephantis adeps inunctus.
Cervina medulla.
Nasturtium suffumigatum.
Abrotanum stratum, suffitumq; incensum.
Origani folia stratis subiecta.
Dictamnus olfactum omnia, quæ ictu, aut morsu uenenum relinquunt, excat.
Calamintha suffita.
Peucedani suffita.
Lysimachia incensa fugat serpentes, & muscas.
Nigellæ suffita.
Galbanus suffitus.
Polium utrumq; incensum, stratumq;.
Conyze suffita.
Gagates lapis suffitus.

Ad venena omnia.

Phu antidotis insertum.
Cinnamomum potum.
Pix liquida cyathi mensura in eclegmate ex melle data.
Cedrides antidotis impositæ.
Nuces inglandes cum ruta, & ficis præsumptæ.
Quinquefolij radices succus bibitus.
Coagulum leporinum potum.
Epipactis hausta.
Castoreum bibitum.
Calamintha præpota.
Mustelæ salitæ, & in umbra exiccata pulvis cū uino.
Mustelæ uentriculus coriandro farctus, & immeteratus.
Caniculæ lac primi partus potum.
Eryngium cum uino potum.
Butyrum deficiente oleo, haustum.

Sanguis $\left\{ \begin{array}{l} \text{Anseris} \\ \text{Anatis} \\ \text{Hædi} \end{array} \right\}$ antidotis commistus.

Vrina ipsiusmet infirmi pota.
Semen raparum haustum.
Rutæ semen acetabuli pondere cum uino potum.
Napi semen potum.
Maluæ decoctum cum suis radicibus frequenter potum, crebroq; euomitum.
Brassicæ semen antidotis impositum.
Irionis semen haustum.
Laserpitium potum.
Agaricum drachmæ pondere cum diluto uino sumptum.
Chameleonis albæ radix cum uino pota.
Spina alba in amuletum congesta, colloq; suspensa.
Abrotani semen cum uino potum.
Ruta cum inglandibus nucibus, & caricis sumpta.

VENENORVM.

Apij decoctum potum.
Marrubij folia bibita.
Betonice folia drachmæ pondere in uino bibita.
Polemonice radix in uino bibita.
Tribuli terrestris succus haustus cum uino.
Smilacis asperi acini prius, postuè sumpti.
Acetum tepidum bibitum.

Terra $\left\{ \begin{array}{l} \text{Lemnia} \\ \text{Samia} \end{array} \right\}$ ex aqua hausta.

Ad leporem marinum ebibitum.

Cedria contrita cum uino hausta.
Cancris fluuiatiles cum suo iure elixi, & comesti.
Lac asininum } continuè datum.
Passum }
Maluæ radicum decoctum haustum.
Cyclamini radix cum uino bibita.
Veratrum nigrum } drachmæ pondere data cū mulsæ,
Scamonijs succus } & mali punici acinis.
Anserinus sanguis tepidus haustus.
Alismatis drachma una, uel altera bibita.

Ad rubetam ranam ebibitam.

Testudinis marinæ sanguis cum leporis coagulo, et cymino bibitus.
Alismatis radix unius, uel duarum drachmarum pondere in uino pota.
Merum largius potum, & euomitum.
Arundinis } radicis binæ drachmæ potæ.
Cyperi }

Ad buprestes & pinorum erucas ebibitas.

Oleum $\left\{ \begin{array}{l} \text{Irinum} \\ \text{Melinum} \end{array} \right\}$ potum.
Caricæ comestæ, & earum decoctum ex uino.
Palmulæ thebaicæ in cibo sumptæ, uel tritæ ex mulso, aut lacte potæ.

Pyra omne genus in cibum sumpta.
Humanum lac bibitum copiose.
Simplicia omnia, quæ epotis cantharidibus prosunt.

Ad epotas hirudines.

Muria in sorbitionibus data.
Cyrenaicus succus potus.
Laserpitij folia ex aceto hausta. Quin & succus ex aceto gargarizatus.
Betæ folia cum aceto bibita.
Niujs glebula cum posca sumpta.
Cimices uino acetoue poti.
Acetum cum sale potum.
Nitrum ex aqua gargarizatum.
Atramentum sutorium aceto dilutum & gargarizatum.

Ad epotas cantharidas.

Halitæ
Oryzæ
Tragij
Maluæ
Sem. lini
Semē scæni græci
Althææ

} decoctum clismate infusum.
Nitrum ex hydromelite potum.
Nuclei pinei ex uino sumpti.
Cucumeris semē contritum, ex mulso aut lacte haustum.
Anserinus adeps ex passo potus.
Lac potum.

Vinum

Vinum du lce liberalius bibitum.
 Thuris cortex ex passo sumptus.
 Samia terra, quæ Aster appellatur ex defruto hausta.
 Pulegium tritum ex aqua potui datum.
 Rosaceum cum Irino ex rutæ decocto sumptum.
 Vitis recentes ramuli detriti, & ex passo hausti.
 Ius esculentum omnium adipum.

Ad haustam salamandram.

Resina pinea in delinctu.
 Galbanum ex melle deglutitum.
 Nuclei pinei contriti, ex aiugæ decocto poti.
 Vrtica cum lilij ex oleo decocta, & pota.
 Testudinis marine, & terrestres oua cocta deuorata.
 Ranarum ius, in quo eryngij radix fuerit cocta, potum.

Ad sanguinem & lac in ventriculo
 concretum.

Coagulum leporinum epotum.
 Acetum tepidum potum, & uomitu redditum.
 Grossi lacteo succo turgentes ex posca sumpti.
 Nitrum per sese potum.
 Coagulum omne ex aceto, & laserpitij radice, aut la-
 fere haustum.
 Brassicæ semen ex lixiuio ficulnei cineris potum.
 Conyza semen cum pipere ex aceto haustum.
 Rubi succus ex aceto potui datus.
 Hordeacea farina uentriculo, & aluo ex aqua mulsa
 inuncta.
 Thymum ex uino haustum.
 Calaminthæ folia arida pota.

Ad colchicum.

Origanum cum passo, aut oxymelite potum.
 Bubulum lac haustum, quin & asininum largius potū.
 Quercus foliorum, aut glandium decoctum potum.
 Malicorium haustum.
 Serpyllum ex lacte decoctum bibitum.
 Sanguinalis herbæ succus potui datus.
 Vitis recentium uicularum succus bibitus.
 Rubi succus in potu sumptus.
 Ferula recentis medulla ex uino sumpta.
 Myrti bacca tusa, & aqua macerata, & in liquorem
 soluta, pota.
 Castanearum media tunica trita, & cum sanguinariæ
 succo epota.

Origanum cum lixiuio bibitum.
 Simplicia omnia, quæ fungis aduersantur.

Ad solanum fonniferum.

Aqua mulsa copiose sumpta.
 Lac caprillum } potum.
 Lac asininum }
 Vinum dulce tepidum cum aniso bibitum.
 Amygdalæ amaræ deuorata.
 Conchylia omnia tam cruda quam tosta deuorata.
 Locustæ marine, quin et Gamumari in cibum sumpti, et
 eorum iuscula pota.

Ad hyoscyamum.

Mori cortex potus.
 Aqua mulsa largius ebibita.
 Lac omne præsertim asininum potum.
 Ficium aridarum decoctum bibitum.
 Nuclei pinei deuorati.
 Cucumis semen ex passo potui datum.
 Vinum salsum cum suillo recenti adipe, et passo potum.

Vrticæ semen ex aqua sumptum.
 Nitrum ex aqua haustum.
 Cichorium deuoratum.
 Sinapis quoquo modo sumpta,
 Nasturtium }
 Raphanus } ex uino sumpta.
 Capa }
 Allium }

Ad aconitum.

Leporinum }
 Hædium } coagulum ex uino potum.
 Vitulinum }
 Chamæpityos decoctum haustum.
 Scoria ferri ex aceto mulso sumpta.
 Origani }
 Rutæ } decoctum cum uino absinthite potum.
 Marrubij }
 Absinthij }
 Sedum maius }
 Abrotanum } ex uino absinthite pota.
 Chamelea }
 Aiuga. }
 Opobalsamum drachmæ pondere ex melle, uel lacte cū
 castoreo, pipere, & ruta æquis ponderibus ex ui-
 no potum.

Vinum, in quo aurum, argentum, ferrum cæcans re-
 finctum fuerit, potum.

Gallinæ ius ex lixiuio & uino paratum potum.
 Bubularum carniū præpinguia iura cū uino sumpta.

Ad taxum.

Acetum calidum potum, & uomitu redditum.
 Simplicia omnia, quæ cicute resistunt.

Ad toxicum.

Sanguis {
 Hircinus }
 Caprillus } frigus, & in cibis sumptus.
 Leporinus }
 Ceruinus }
 Caninus }

Galbanum cum myrrha ex uino haustum.
 Quinquefolij radix pota.

Roboris }
 Fagi } cortex tritus ex lacte haustus.
 Illicis }

Cotonea mala deuorata, aut cum pulegio, & aqua
 bibita.

Amomum }
 Carpobalsamum } ex uino haustum.

Ad opium et corniculatum papauer.

Mel ex rosaceo calido bibitum.
 Origanum cum passo aut oxymelite haustum.
 Alismatis radix duarum drachmarum pondere ex uino
 pota.

Acetum bibitum, & uomitu redditum.

Sal cum oxymelite sumptum.
 Meracum uinum cum absinthio, & cinnamomo haustum.

Nitrum ex aqua potui datum.
 Origanum cum lixiuio, aut passo potum.

Rutæ sylvestris semen cum pipere, & panace ex uino
 sumptum.

Piper cum castoreo ex aceto mulso, uel cum saturiæ,
 aut origani decocto ex uino bibitum.

Pingua iura in potum sumpta cum uino aut passo.

Ossium

O sium medulla ex oleo pota.

Adcicutam.

Absinthium ex uino bibitum.

Origanum cum passo, aut oxymelite potum.

Acetum bibitum, & uomitu redditum.

Meracum uinum largius epotum, et per interualla repetitum.

Lac tum bubulum, tum asininum potum.

Castorium cum ruta, et menta ex uino sumptum.

Amomi

Cardamomi } uncia epota.

Styracis

Piper cum urtica semine ex uino haustum.

Lauri folia potui data.

Laser ex oleo uel passo potum.

Passum per se largius ebibitum.

Ad ixiām.

Absinthium cum ex uino bibitum.

Origanum ex uino sumptum.

Acetum potum, uomituq; reiectum.

Ruta sylvestris semen } pota.

Laserpitij radix

Tragorigani decoctum haustum.

Resina terebinthina deuorata.

Nardus Indica potui data.

Castorium

Laserpitium } oboli pondere sumpta.

Nuces iuglandes cum resina, castorio, et ruta trite, ita ut singula drachmae pondus aequent ex uino hausta.

Chamelæe

Thapsiæ

Absinthii

} succus scillici pondere ex aqua mulsâ haustus.

Ad coriandrum.

Merum per sese, uel ex absinthio potum.

Oleum potum.

Oua in oleo exinanita, et ex muria liquefacta deuorata.

Muria epota.

Gallarum, et anserum ius copiose salsum haustum.

Passum ex lixiuio assumptum.

Ad psyllium.

Simplicia omnia quæ coriandro aduersantur.

Ad herbam sardoniam.

Aqua mulsâ liberalius pota.

Lac affatim bibitum.

Aqua calida fotu adhibita. Quin etiam et oleum.

Ad mandragoram.

Aqua mulsâ copiose pota, et uomitu reiecta.

Nitrum cum absinthio ex dulci uino, aut passo sumptum.

Rosaceum cum aceto capiti perfusum.

Eupatorium

Piper

Sinapi

Castorium

Ruta

} ex aceto trita, et ad olfaciendū data.

Lucernarum extinctarum fumus olfactus.

Ad fungos malos.

Fimus gallinæ cum aceto bibitus.

Mel ex rosaceo calido potum.

Raphanus deuoratus, uel potui datus.

Absinthium cum aceto sumptum.

Melissophylli folia cum nitro bibita.

Lixiuum sarmentitij cineris ex acida muria potum.

Satureia feruescens, haustaq;.

Origani iusculum potui datum.

Acetum calidum potum, & uomitu reiectum.

Atramentum sutorium ex aqua potum.

Sal cum oxymelite bibitum.

Pyrastrifolia pota, deuorataq;.

Oua gallinacea cum aristolochiæ drachma ex posca deuorata.

Panacis radix, & semen ex uino pota.

Fex uini cremata ex aqua pota.

Sinapis bibita.

Nasturtium comestum.

Ad gypsum.

Origanum cum passo aut oxymelite potum.

Maluæ decoctum potum. Quin & toto corpori inspersum.

Oleum ebibitum.

Aqua mulsâ bibita.

Caricarum decoctum potum.

Lixiuum è ficulneo, aut sarmentitio cinere paratū, cū uino copiosiore haustum.

Origanum cum lixiuio, aut aceto, aut passo sumptum.

Quin etiam & thymum.

Simplicia omnia quæ fungis resistunt.

Ad cerussam.

Amaracinum

Irinum

Vlmi liquor potus.

Persicorum nuclei ex pisana poti.

Caricarum

Maluarum

} decoctum haustum.

Lac calidum bibitum.

Sesamum tritum ex uino sumptum.

Lixiuum ex sarmentitio cinere haustum.

Columbina oua cum thure pota.

Ad argenti spumam.

Hormini sylvestris semen potum.

Myrrha bibita

Absinthium

Hyssopum

Apij semen

Piper

Ligustri flores

} ex uino pota.

Palumborum aridum finum cum Nardo ex uino potū.

Ad argentum uiuum.

Lac copiose potum, & uomitu reiectum.

Simplicia omnia, quæ faciunt ad argenti spumam.

Ad calcem, sandaracham, & auripigmentum.

Lac ex aqua mulsâ potum, & uomitum.

Carnium iura pinguis hausta.

Althææ

Maluæ

} decoctum ad spissitudinem redactum potū.

Tragi herbæ semen bibitum.

Seminis lini decoctum potui datum.

Oryzæ decoctum potum.

SIMPLICIVM MEDICAMENTO- rum facultates, quæ corpori decorem præstant, ex Dioscoride.

DECORIS.

Ad alopeciam.

Y R R H A cum lada-
no, & uino myrteo illi-
ta firmat.

Harundinum corticum ci-
nis ex aceto inunctus.

Ladanum cum uino, myr-
rha, et myrteo oleo ad-
motum.

Myrti baccarum succus
illitus.

Nucum iuglandium putamen combustum, tritumq; &
impositum.

Nucum auellandarum crematarum cinis ex ursino adi-
pe perunctus.

Erinacei terrestres corij cinis ex liquida pice illitus.

Leporinum caput crematum ex ursino adipe.

Ranarum crematarum cinis ex liquida pice.

Murium stercus combustum ex aceto.

Ursinus adeps illitus.

Caprarum finus ex aceto.

Raphanus tritus ex loliacea farina admotus.

Brassica cum sale confricata.

Betæ recentia folia cruda illita.

Asphodeli radicum cinis impositus.

Cepa confricata.

Allij cinis ex melle.

Sinapi illitum.

Nasturtium confricatum.

Cyclamini succus inunctus.

Ranunculi folia, & radices illitæ paruo tēporis spatio.

Aloë ex uino.

Abrotoni cinis ex raphani succo, aut cicino oleo.

Lasertij liquor cum pipere ex aceto.

Nymphææ radix ex pice.

Cynoglossæ folia ex uetere suillo adipe.

Adiantum illitum cum susino, aut myrtino oleo, aut hys-
sopo, aut uino.

Thapsiæ succus inunctus.

Rubigo ferri illita.

Sandaracha ex resina.

Alcyonium tertium exustum inunctum.

Cortex naxia illita.

Hippocampi cremati cinis ex liquida pice, aut axun-
gia, aut amaracino unguento.

Caprillarum unguarum cinis ex aceto inunctus.

Ad pilos auellendos.

Oleum in quo decocta fuerit scolopendra inunctum.

Lepus marinus per se, & cum marina urtica tritus,
& appositus.

Salamandræ cinis ex oleo.

Hederæ lachryma illita.

DECORIS.

Dryopteris radix trita, & post sudorem inuncta.

Aqua è uiridibus uitium sarmentis igne incensis ema-
nans admota.

Auripigmentum illitum.

Cyperus babilonicus illitus.

Ad capitis furfures.

Salicis foliorum, & corticis decoctum in lotionibus.

Myrti baccarum succus illitus.

Fel taurinum cum nitro, & cimolia inunctum.

Humana urina inueterata admota.

Adiantum in lixiuio decoctum.

Fœnum græcum in lotionibus.

Malua ex urina humana.

Betæ decoctum admotum.

Allij cinis ex melle.

Bulbi cum cremato nitro illiti.

Lilij cremati radix ex melle.

Alumen cum cruo ex pice.

Ad ruffandum capillum.

Ligustri folia trita, & in radiculæ succo macerata
illita.

Lycium illitum.

Loti ligni decoctum in lotionibus admotum.

Vini fœx cremata ex lentiscino oleo tota nocte illita.

Ad denigrandos capillos.

Cupressi folia trita ex aceto.

Rhois decoctum admotum.

Mori folia trita ex aceto.

Gallæ aceto, aut aqua macerate illitæ.

Palmæ corticis decoctum admotum, & subinde de-
tersum.

Myrti foliorum decoctum in lotionibus.

Acaciæ succus illitus.

Ilignæ radicis cortex ex aqua coctus, donec mollitus
intabescat, tota nocte illitus.

Hederæ corymbi illiti.

Saluiæ decoctum sæpius inspersum.

Rubi folia admota.

Sory illitum.

Ad pediculos & lendes necandos.

Cedria illita.

Myricæ decoctum perfusum.

Mel inunctum capiti.

Betæ decoctum perfusum.

Allium cum origani decocto potum.

Hederæ lachryma illita.

Staphis agria admota.

Sandaracha ex oleo.

Alumen ex aqua.

Ad prohibendum solis adustionem.

Albumen oui inunctum.

Cyclamini succus inunctus.

Ad faciei nitorem.

Vlmi liquor in folliculis contentus illitus.
 Mastiche illita.
 Lupinorum farina illita.
 Raparum sylvestrium semen admotum.
 Peponis succus cum eius semine, & farina in sole siccatus, & inunctus.
 Polygonatum illitum.
 Glans unguentaria ex urina.
 Ricini semen impositum.
 Vitis sylvestris acini illiti.
 Argenti spuma elota inuncta. ∴
 Alcyonium primum, & secundum admotum.
 Chia terra imposita.
 Crocodili terrestris finum illitum.

Ad colorem conciliandum.

Cicer in cibis sumptum.
 Agaricum drachmæ pondere potum.
 Hyssopum manducatum, bibitumque.
 Chia terra illita. ∴
 Cerasi gummi illitum.
 Caricæ in cibis sumptæ.

Ad faciem derugandam.

Cacaliæ grana post excussum florem prodeuntia trita, & cum cerato illita.
 Bryoniæ radix cum eruo, creta chia, & fœno græco illita.
 Chia terra admota.

Ad cutis vitia in facie.

Sabinæ decoctum perfusum.
 Conchule Indicæ cinis admotus.
 Glans unguentaria trita ex urina.
 Cancrorum fluuiatilium cinis illitus.
 Narcissi radix cum semine urticæ ex aceto.
 Ricini semen admotum.
 Vitis sylvestris acini illiti.
 Cinnamomum ex melle.
 Costi radix cum aqua uel melle illita.
 Bryoniæ radix per se, & cum eruo, creta chia, & fœno græco admota.
 Alcyonium primum, & secundum impositum.

Ad ionthos & varos.

Myrrha illita cum melle, & casta.
 Porri folia cum Rhoë obsoniorum loco admota.
 Cæpæ succus cum sale appositus.
 Bulbi per se, & ex oui uitello.
 Pulegium ex cera.
 Sori ex aqua.
 Alcyonium primum, & secundum admotum.

Ad cutis faciei vitia à sole contracta.

Iridis Illyricæ radix cum helleboro admota.
 Cinnamomum ex melle.
 Costi radix cum aqua uel melle illita.
 Amygdalæ amaræ radicum tritarum decoctum admotum.
 Fici lac inunctum.
 Cochlearum tum caro, tum testa simul crematæ ex melle.
 Leporinus sanguis inunctus.
 Sepiæ crematæ cinis admotus.
 Lini semen illitum.
 Orobi farina imposita.
 Sisybrium inunctum.

Bulbi cremati cum Alcyonio impositi.

Hederæ decocta folia ex uino.

Chamæleonis nigri radix.

Alyssum concisum ex melle.

Melia terra inuncta.

Cyclamini succus illitus.

Ad lentigines delendas.

Iridis Illyricæ radix cum albo ueratro admota.
 Casia ex melle illita.
 Costus ex aqua, & melle.
 Sanguis leporinus calens inunctus.
 Tritici farina ex aceto mulso.
 Raphanus cum loliacea farina admotus.
 Brassicæ semen inspersum.
 Sisybrium tritum, & impositum.
 Allij cinis ex melle.
 Dracunculi maioris radix ex melle.
 Bulbi ex melle, & aceto.
 Nigella confricata.
 Galbanum cum nitro ex aceto.
 Alyssum concisum ex melle.
 Narcissi radix cum urticæ semine ex aceto.
 Ricini semen illitum.
 Vitis sylvestris acini liniti.
 Bryoniæ radix cum eruo, fœno græco, et creta chia.
 Adarces imposita.

Ad næuos.

Alcyonium illitum.

Ad totius corporis nitorem.

Mastiche inspersa.
 Vlmi liquor in folliculis conclusus illitus.
 Butyrum inunctum.
 Crocodili terrestris finum illitum.
 Peponis succus cum eius semine, et farina in sole siccatus ex aqua.
 Bryoniæ radix inuncta.
 Cyclamini succus inunctus.

Ad cicatrices delendas.

Aspinus adeps inunctus.
 Fabarum farina cataplasmatibus indita.
 Ranunculi folia, et radices illita.
 Calamintha ex uino decocta admota.
 Cucumeris sylvestris radix trita, et inspersa.
 Glans unguentaria cocta in aceto cum nitro adhibita.
 Bryoniæ radix cum Eruo, creta chia, et fœno græco admota.
 Chrysocolla illita.
 Alcyonium primum, et secundum inunctum.

Ad vitiligines.

Cochlearum terrestrium testæ crematæ, et illitæ.
 Leporinus sanguis inunctus.
 Sepiæ crematæ cinis admotus.
 Fabarum farina inspersa.
 Lupinorum farina imposita.
 Betæ cruda folia illita.
 Chondrillæ radix, et folia ex melle, et nitro trita ex aqua.
 Dracunculi maioris radix ex melle.
 Asphodeli radices succus inunctus, confricata prius sub sole cute.
 Cæpæ succus in sole inunctus.
 Allij cinis ex melle.

Piper cum nitro impositum.
 Capparis radix trita ex aceto.
 Argemone siccata, tusaq; cum nitro, & uino sulphure admota.
 Telephij folia cum hordeacea farina ex hydreleo sex horis admota.
 Gentianæ radicis succus inunctus.
 Chamæleonis nigri radix cum sulphure illita.
 Ruta cum uino, pipere, nitroq; confricata.
 Libanotis semen ex acerrimo aceto.
 Lilij cremata radix ex melle.
 Nymphaeæ radix ex aqua.
 Rubiæ radix ex aceto.
 Althææ semen tum recens, tum siccum tritum ex aceto, in sole inunctum.
 Anchusæ radix ex aceto.
 Narcissi radix cum urticæ semine ex aceto.
 Bryonia cum Eruo, creta chia, & fæno græco illita.
 Glans unguentaria in aceto decocta cū nitro imposita.
 Cucumeris sylvestris radix trita, & inspersa.
 Ricini semen illitum.
 Veratrum nigrum ex aceto.
 Sulphur quoquo modo admotum.
 Alcyonium primum, & secundum inunctum.
 Ad lychenas, & impetigines.
 Pini, & piceæ cortex illitus.
 Lentisci foliorum decoctum fotu adhibitum.
 Cupressi folia cum polenta illita.
 Rhamni folia admota.
 Lignorum marcor inspersus.
 Nasturtij semen admotum.
 Rhaponticum ex aceto illitum.
 Veratrum nigrum ex aceto illitum.
 Glans unguentaria cum lotio imposita.
 Vitis uiniferæ gummi cum nitro illitum, loco tamen prius perfricato.
 Sulphur ex terebinthina resina.
 Sal ex oleo, & aceto perfrictum.
 Alcyonium primum, & secundum impositum.
 Adarces illita.
 Pix liquida inuncta.
 Thus inspersum.
 Aethyopica oleæ lachryma inuncta.
 Pruni arboris gummi illitum.
 Ficulneum lac cum polenta illitum.
 Mel cum alumine decoctum illitum.
 Propolis inuncta.
 Triticeus recens panis ex muria.
 Loliacea farina cum sulphure ex uino.
 Cicer cum hordeo ex melle.
 Lappathi cuiusque radices in aceto decoctæ, loco prius scarificato, & nitro confricato appositæ.
 Nasturtium ex melle appositum.
 Allij cinis ex melle illitus.
 Sinapi ex aceto linitum.
 Chamæleonis nigre radix ex aceto cocta, & inuncta.
 Ruta cum alumine ex melle.
 Laserpilij liquor ex aceto.
 Glutinum in aceto solutum inunctum.
 Cucumeris sylvestris radix trita, & inspersa.
 Tuhymali characie lac illitum.
 Bryoniæ radix cum Eruo, creta chia, & fæno græco

eo illita.
 Aqua maris fotu adhibita.
 Ad papulas.
 Lac omne potum cum crudo melle, admixta aqua, & exiguo sale.
 Serum lactis potum.
 Acetum applicatum.
 Butyrum illitum.
 Vrina humana inueterata.
 Lupinorum farina admota.
 Cyclamini succus adhibitus.
 Pulegij decoctum corpori perfusum.
 Ruta cum cera, & myrteo oleo cataplasmati indita.
 Staphis agria illita.
 Glans unguentaria cum lotio linita.
 Rubigo ferri illita.
 Alumen cum melle.
 Cinnabaris, Idest sanguis draconis adhibitus.
 Fornaceæ testæ tostæ admotæ.
 Ad alphos, & cutis maculas.
 Thapsiæ succus cum melle illitus.
 Glans unguentaria cum lotio linita.
 Narcissi radix cum semine urticæ ex aceto.
 Lotus sylvestris cum melle perunctus.
 Cucumeris sylvestris puluerizata radix imposita.
 Ricini semen illitum.
 Vitis sylvestris acini liniti.
 Bryonia cum eruo, creta chia, & fæno græco illita.
 Ad pforam.
 Staphis agria trita ex oleo illita.
 Bryoniæ semen inunctum.
 Aqua marina fotu adhibita.
 Glans unguentaria in aceto cocta.
 Sal illitum.
 Ad scabiem.
 Cardamomum ex aceto illitum.
 Oleæ uirentis, & accensæ sudor manans illitus.
 Ficulneum lac inunctum.
 Erinacei marini testa cruda, testæ aue cum alijs mista, & illita.
 Hippocampi marini cremati cinis liquida pice, axungiaue, aut amaracino unguento coactus, & capiti inunctus.
 Vrina humana inueterata.
 Serum lactis potum.
 Cicer cum hordeo, & melle.
 Lupinorum farina.
 Argemone siccata, tusaq; cum nitro in balneo confricata.
 Hirundinaria minor confricata.
 Chamæleonis nigri radix addito exiguo atramento statorio, cedrinoq; liquore, & axungie pauco linita.
 Quin etiam sulphure, & alumine mistis.
 Glans unguentaria cum lotio linita.
 Origani decoctum corpori perfusum.
 Quinquefolij radix decocta, linitaq;
 Potamogeton ualet pruritui imposita.
 Lotus sylvestris cum melle peruncta.
 Veratrum nigrum linitum cum cera, pice, & cedri-
 no oleo.
 Stimmi cum cera, & exigua cerussa.
 Alumen cum aqua aspersum aduersus pruritum.
 Ad

DECORIS.

Ad lepram græcorum.

Fel taurinum cum nitro, & cimolia.
 Vrina humana addito nitro fota.
 Iuniperi cortex crematus ex aqua.
 Fraxini cortex crematus ex aqua.
 Ulmi folia concisa ex aceto.
 Aethyopica oleæ lachryma illita.

Resina { Terebinthina
 Larigna
 Abiegna } cum ærugine, chalcantido, & nitro illita.

Ficulneum lac cum polenta.
 Triticeï surfures ex acerrimo aceto elixi.
 Hordei farina ex aceto acerrimo, & hydrelæo.
 Lolij farina cum sulphure ex uino, & aceto.
 Lapatii cuiusque radices, loco prius sacrificato, & nitro conficato admotæ.

Brassica concisa cum polenta adhibita.

Veratrum nitrum ex aceto.

Allij cinis ex melle.

Sinapi ex aceto.

Bryoniæ semen illitum.

Nasturtium ex melle.

Anchusæ radix ex aceto.

Ranunculi folia, & radices apposita.

Melanthij semen admotum.

Cucumeris agrestis radix in puluerem aspersa.

Glans unguentaria cocta in aceto cum nitro.

Thapsiæ succus inunctus.

Scammonia in aceto decocta illita.

Vitis uiniferæ gummi admotum, loco tamen prius nitro perficito.

Aerugo cum nitro ex terebinthina resina.

Alumen cum brassica, & melle coctum.

Sulphur ex resina terebinthina, & aceto.

Sal ex oleo, & aceto seruatum.

Alcyonium primum & secundum illitum.

Adarces imposita.

Melia terra illita.

Ad pruritus.

Ficulneum lac admotum cum polenta.

Sulphur ex nitro.

Sal ex oleo, et aceto perficendum.

Alumen cum aqua aspersum.

Ad elephantiasim.

Erinacei terrestris exiccatus corpus in cibis sumptum.

Cedria inuncta.

Cochlearum terrestrium cinis illitus.

Salamandra alijs conferetibus medicamentibus admixta.

Serum lactis potum.

Fel { Capræ sylvestris
 Hircinum. } inunctum.

Calamintha in cibis sero lactis superposito.

Ad clauos, callos & verrucas.

Salicis corticis cinis admisto aceto maceratus illitus.

Smaridis piscis saliti crematum caput.

Lacertæ concisum caput.

Ouillum finum ex aceto.

Mel cum alumine decoctum.

DECORIS.

Cicerum grana tot accipe, quot sunt porri, et singulis granis singulas tange verrucas, deinde liga grana. cicerum in linteolo, & post tergum projice, & hoc non fiat nisi noua luna.

Heliotropij semen linitum.

Scilla cremata peruncta.

Ranunculi folia, et radices.

Dipsaci radix in uino decocta, tusa, et imposita.

Nigella ex uetere urina imposita, loco prius scarificato.

Lasertij liquor cera premoillitus impositus, scarificatione prius facta.

Clinopodium diebus aliquot potum.

Chamaesyces rami triti, et impositi.

Vitis sarmentorum uiridium incensorum emanans aqua.

Aerugo imposita.

Ad acrochordonas, & thymos &

myrmecias.

Mali punici uinum adhibendum.

Lac ficulneum cum adipe circa adiacentem carnem illitum.

Thus ex aceto, et pice illitum.

Ruta cum pipere, uino, et nitro affricata.

Cicer cum hordeo, et melle.

Ranunculi folia, et radices.

Dipsaci radix trita in uino decocta.

Tithymali characiæ succus, et lac illitum.

Chamaesyces rami triti, et impositi.

Heliotropij semen linitum. Quin et heliotropij minus.

Vitium uiniferarum sarmentorum uiridium incensorum emanans aqua illita.

Sal cum seuo uitulino illitum.

Ad alarum tædia.

Myrrha cum liquido alumine illita.

Myrti foliorum arentium farina inpersa.

Cardui radix cataplasmatibus more adhibita.

Alumen linitum.

Ad labiorum rimas.

Adeps { Anserinus
 Gallinaceus } illitus.

Lycium admotum.

Ad sudorem ciendum.

Ferulæ semen ex oleo inunctum.

Onobrychis ex oleo inuncta.

Mel Heraclium quodam anni tempore deuoratum.

Fici maturæ comestæ.

Sinapi in cibum sumptum.

Ad sudorem compescendum.

Bulbi comesti.

Sulphur conficatum.

Gypsum

Morochthus lapis } admota.

Samia terra.

Ad exterendam cutim.

Cyclamini radix inuncta.

Ad extrahendum ex alto.

Mel { Sinapi } appositum.

SIMPLICIUM MEDICAMENTORVM VIRE.

Quibus exuberantes in corpore humores vomitu & alui deiectione excernuntur, ex Dioscoride.

EXPELLENTIVM MEDICAMEN.

Ad bilem educendam.

Iris Illyrica drachmarum septem pondere ex hydromelite pota.

Thlaspi semen potum.

Aloë hausta.

Absinthii potui datum.

Tragorigani decoctum bibitum.

Lychnidis sylvestris semen drachmarum duarum pondere potum.

Androsæmi semen duarum drachmarum pondere haustum.

Veratrum nigrum per se datum, aut ex Scamonia cum salis drachma.

Pycnocomi radix duarum drachmarum pondere ex aqua mulsa.

Centaurium minus decoctum deuoratum.

Parthenium siccatum cum aceto mulso, aut sale.

Thapsiæ lacteus succus in aqua mulsa potus.

Clematidis alterius semen tritum potum.

Sesamoides tritum datum.

Cucumeris sylvestris radice succus, & cortex sexquiboli pondere bibitus.

Hippophae succus oboli pondere potus.

Ricini triginta grana purgata trita hausta.

Tithymalorum omnium succus binis obolis in posca potus.

Mercurialis ius potum.

Lathyrus grana sex aut septem cum ficis aut palmulis in catapotio deuorata.

Peplus in hydromelitis cyatho potus.

Scamoniæ succus drachmæ unius, aut quaternum obolorum pondere haustus ex aqua mulsa, uel pura.

Chamelææ folia in catapotijs deuorata cum duabus absinthij partibus adiecta chamelæa una cum hydromelite.

Thymelææ uiginti granorum pars interna bibita.

Folia { Sambuci } olerum more cocta.

Apios, scilicet inferior pars deuorata.

Empetrum in iure aliquo aut hydromelite potum.

Filiculæ aridæ farina aqua mulsa inpersa bibita.

Cynocambe decoctum haustum.

Heliotropij decoctum ex aqua potum.

Agarici drachma una uel altera cum mulsa bibita.

Pityusæ radix drachmarum duarum pondere cum mulsa hausta, seminis uero drachma, & succi cum farina subacti cochlearium in catapotio.

Ad pituitam eiiciendam.

Iris Illyrica drachmarum septem pondere ex hydromelite.

Mandragoræ succus duorum obolorum pondere potus.

Veratrum nigrum per se datum, uel cum scamonia cum salis drachma.

Lycij Indici semen cyathi dimidij mensura potum.

Vlmi crassior cortex in uino, aut aqua frigida unciatim potus.

Gallinaceorum senescentium ius Dioscoridis modo paratum, haustum.

Cyclamini radix ex hydromelite pota.

Scilla cum melle cocta pota.

Hyssopi decoctum ex aqua, melle, & ruta potum.

Thymum cum sale, & aceto haustum.

Sphondilij semen potum.

Ammoniacum drachmæ pondere bibitum.

Daphnoides folium recens, uel aridum potum.

Hippophaesti succus trium obolorum pondere ebibitus.

Epithymum potum cum melle.

Bryoniæ succus cum aqua mulsa.

Cnici seminis succus cum mulso, uel iure gallinaceo.

Magnes trium obolorum pondere cum mulsa.

Centaurij minoris decoctum deuoratum.

Parthenium siccatum cum aceto mulso, aut sale potum.

Clematidis alterius semen tritum, potum.

Sesamoides tritum datum.

Cucumeris sylvestris radice succus, & cortex sesquiboli pondere bibitus.

Hippophae succus oboli pondere potus.

Ricini grana triginta trita epota.

Tithymalorum omnium succus binis obolis in posca potus.

Lathyrus grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.

Peplus in hydromelitis cyatho potus.

Scamoniæ succus drachmæ unius, aut quaternum obolorum pondere haustus ex aqua pura uel mulsa.

Chamelææ folia in catapotijs deuorata cum duabus absinthij partibus, adiecta chamelæa una cum hydromelite.

Thymelææ uiginti granorum pars interior bibita.

Folia { Sambuci } olerum more cocta.

Apij inferior pars deuorata.

Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite.

Filiculæ aridæ farina aqua mulsa inpersa hausta.

Cynocrambæ decoctum bibitum.

Heliotropij decoctum ex aqua potum.

Agarici drachma una, aut altera cum mulsa bibita.

Pityusæ radix drachmarum duarum pondere cum mulsa, & seminis drachma, succi uero cum farina subacti cochlearium in catapotio exhibita.

Ad atram bilem pellendam.

Mandragoræ succus potus duorum obolorum pondere ex mulso.

Gallinaceorum senescentium ius Dioscoridis modo paratum haustum.

Epithymum ex melle haustum.

Serum lactis potum.

Origanum sic cum acetabuli mensura potum ex mulsa.

Pulegium bibitum.

Helleborum

Helleborum nigrum haustum.
Spartium epotum.
Alypum mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumptum.

Ad vomitum ciendum.

Thlaspi potum bilem rubeam educit.
Mandragora pota atram bilem.
Thapsiæ lacteus succus in mulsâ bibitus.
Tithymalorū succus cū aqua mulsâ binis obolis potus.
Apij superior pars deuorata.
Spartij flores, & semina in mulsâ pota.
Anagyris semen commanducatum.
Betonice radices ex hydromelite potæ, pituitam eijciunt.
Papaueris spumei semen in mulsâ acetabuli mensura potum.
Staphidis agrie grana quindecim in mulsâ data.
Silybi radices drachma pota.
Glans unguentaria cum hydromelite.
Narcissi radix cocta, est, seu bibita.
Ricini grana triginta hausta.
Raphani cortex ex aceto mulso potus.
Tithymalorum omnium succus potus.
Aes ustum cum hydromelite bibitum.

Ad aquam intercutem pellendam.

Cyclamini radix ex hydromelite hausta.
Polij decoctum bibitum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Hippophæis succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta pota.
Lathyrus cuiusq; grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.
Sambuci } folia olerum more cocta.
Ebuli }
Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite haustum.
Cynocrambe decoctum potum.
Asarum bibitum.
Lactucæ sylvestris succus in aceto mulso potus.

Trifolij radix drachmarum duarum pondere in uino bibita.
Tithymalorum succus bibitus.
Thymelææ uiginti granorum pondere pars interna bibita.

Vitis sylvestris radix seruefacta in aqua in cyathis duobus uini aqua marina diluti, pota.

Squamma æris ex aqua mulsâ hausta.
Mercurialis decoctæ ius potum.

Ad aluum emolliendam.

Cerasia recentia manducata.
Pruna in cibis sumpta.
Siliquæ deuorata.
Fici maturæ deglutitæ.
Lac ficulneum potum.
Chamarum piscium ius potum.
Vnguis odoratus ebibitus.
Raphanus comestus.
Beta alba deuorata.
Blitum comestum.
Rumicis cuiusq; decoctum potum. Quin & ipsa herba decocta deuorata.
Malua in cibo sumpta.
Atriplex manducatum.
Brassica leuiter seruefacta comesta.
Lentis decorticatæ decoctum primum haustum.
Asparagorum cauliculi in cibum accepti.
Cucurbitæ integræ seruefactæ expressus succus potus.
Gingiber quoquo modo sumptum.
Peucedanum potum.
Scillum siccæ cochlear unum, aut alterum ieiunis datū.
Androsæmi semen tritum potum.
Helxines foliorum succus haustus.
Papaueris erratici semina acetabuli pondere ex mulsâ aqua pota.
Cynoglossi decoctum haustum.
Chamaefices rami decocti, & in cibum sumpti.
Bryoniæ cauliculi recētes cocti, & in cibum deuorati.

F I N I S.

Mensurarum & Ponderum Typi ad Dioscoridis mentem. Ex Galeno.

In Ponderum ratione.	Pendet
Siliqua	Chalcum unum
Aegyptia faba	Chalcum unum & semis.
Orobis	Chalcos duos
Obolus	Chalcos tres
Scrupulus	Obolos duos
Drachma	Scrupulos tres
Vncia	Drachmas octo
Acetabulum	Drachmas quindecim
Nux { Regia	Vncias septem
{ Pontica	Vnciam unam
Libra	Vncias duodecim
Mina { Medicorum	Vncias sexdecim
{ Italica	Vncias decem & octo
{ Alexandrina	Vncias uiginti.

DE ARIDORVM MENSVRIS.

In aridorum mensuris.	{	Artaba Aegyptia	}	continet	{	Modios quinque
		Modius Aegyptius & Italicus				Chœnices octo
		Medimnus				Hemiecta duodecim
		Hemiectum. i. semifextum				Congios duos
		Congius				Chœnices quatuor, id est drachmas 720
		Chœnix				Heminas 3. Atticas. i. drach. 180
		Sextarius				Heminas duas. i. drachmas 120
		Hemina				Cyathos sex, id est drachm. 60
		Cheme				Cyathi quantam partem, id est drachmas 2. & 5.
		Cochlear				Scrupulos tres

Ponderum & Mensurarum Liquidorum ratio.

In liquidorum mensuris. Pendet.	Vini Aceti Aquæ	{		Ceranium lib. 80
				Amphora lib. 80
				Vrna lib. 40
				Congius lib. 10
				Sextarius lib. 1 & uncias 8
				Hemina uncias 10
				Cotyla unc. 10
				Oxybaphus drach. 18
				Acetabulum drach. 18
	Olei	{		Cyathus drach. 12 & scrupulos 4
				Cheme drach. 3. & scrup. 1
				Ceranium lib. 72
				Amphora lib. 72
				Vrna lib. 36
				Congius lib. 9
				Sextarius lib. 1.
				Hemina uncias 9
				Cotyla uncias 9
	Mellis	{		Acetabulum drachmas 18
				Oxybaphus drach. 18
				Cyathus drach. 18
				Cheme drach. 3
				Ceranium lib. 120
				Amphora lib. 120
				Vrna lib. 60
				Congius lib. 15
				Sextarius lib. 3
				Hemina lib. 1
				Cotyla lib. 1
				Acetabulum drach. 27
				Oxybaphus drach. 27
				Cyathus drach. 20
				Cheme drach. 3

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI

Senensis Commentarii,

IN LIB. PRIMVM PEDACII DIOSCORIDIS
ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Præfatio Dioscoridis.

VANQVAM, amicissime Aree, complures non veterum modo, sed recentiorum quoque, de medicamentorum compositione, uiribus, atq; probatione scripserunt; nobis tamen nec uanum, nec à ratione abhorrentem impetum animi ad hoc opus incesisse, tibi ostendere tentabimus. propterea quòd eorum nonnulli absolutum nihil ediderunt, alij plurima, vt ex narratione acceperant, scriptis tradiderunt. Siquidem Bithynus Iolas, & Heraclides Tarentinus, omissa prorsus herbarum tractatione, rem ipsam paucis perstrinxerunt. neque verò omnes illi de metallicis quicquam rebus, aut odorientis memoriæ prodiderunt. Crateuas autem herbarius,

& Andreas medicus, qui cæteris diligentius hac in parte versati videntur, radices multas apprimè vtilis, herbasque aliquas haud quaquam adnotatas reliquerunt. Veruntamen priscorum subscribere oportet sententijs: quos, etsi pauca ipsis referantur accepta, magnam tamen impendisse diligentiam constat. Iunioribus minus assentiendum: è quibus est Iulius Bassus, & Niceratus, & Petronius Niger, & Diodotus, Asclepiadæ omnes, qui medicinalem materiam vernaculam, cognitamque vulgò, dignam censuerunt, quæ ab ipsis literis exactè mandaretur: & vt medicamentorum vires, probationesque cursim complexi, sic nullo experimento eorum effectus colligentes, inani uerò reddendarum causarum studio uerba fundentes, alia interdum pro alijs scriptitando, † rem in aceruum, congeriemque controuersiarum extulerunt. Siquidem qui inter eos egregius habetur Niger, euphorbium nascentis in Italia chamelææ succum esse contendit: androsæmonque eandem herbam cum hyperico esse: quinetiam aloën in Iudæa fossilem nasci: & pleraque his similia falsò exponit, quæ prorsus ueritati refragantur. Quibus coniectura colligi potest, ea non oſculata fide, sed narratione potius ab alijs accepisse. In ordine præterea iidem ipsi aberrarunt, partim eorum discrepantes, nullaque cognatione coniunctas vires collidentes: partim per elementa literarum scripta in ordinem digerentes, quòd facilius memoriæ mandarentur, genera & eorum effectus à sua cognatione disiungentes. Nos uerò ab ineunte, ut ita dicam, iuuenta, iugi desiderio cognoscendæ materiæ allekti, multis regionibus peragratis (nec enim nescis nos militarem uitam exegisse) tuo hortatu commentationem in sex libros contulimus. Quod opus tibi dicamus, Aree, animi gratitudine obsequentes, ob eum quo nos prosequeris affectû. Etenim natura cùm in omnes eruditione excultos, tum uerò in eos, quibus cum tibi eiusdem artis necessitudo intercedit, pronus ad amicitiam esse soles, in nos etiam aliquantò peculiaris. Enimvero non paruum præbet tuæ probitatis argumentum, optimi uiri Licinij Bassi singularis erga te amicitia: quam unà nobiscum degentes nouimus, cùm mutuam inter uos beneuolentiam æmulatione dignam intueremur. Admonitum autem te uelim, eosque qui in hosce commentarios incident, ne in uerbis facultatem nostram æstimetis, sed potius adhibitam rebus cum peritia curam. Etenim plurima uisu ipsi exactissimè cognouimus: quædam etiam ex ea, de qua inter omnes conuenit, historia, percunctationeque rerum apud singulos vernacularum, diligenter accepimus. Dabimus igitur operam, ut differenti ab alijs ordine tradito, genera singularum medicinarum, viresque describantur. Quòd autem necessaria sit medicamentorum doctrina, nemo est ferme qui ignoret: quòd ea & toti arti coniuncta sit, vniuersisque eius partibus efficax administret auxilium. Quare per medicamentorum compositiones, atque misturas, & facta in morbis pericula extendi, & incrementum capeſſere potest, plurimùm conferente singulorum medicaminum cognitione. Quinetiam uernaculam, familiaremque materiam complectemur, ut perfecta sit, quæ a nobis relinquatur, doctrina. Verùm in primis curam impendere oportet, ut suis temporibus singula & de-

a metantur,

metantur, & recondantur. certè pro horum ratione, medicamenta aut ualent uiribus, aut euanido nulloque munere funguntur. Serena igitur cæli constitutione demetenda sunt. magni siquidem refert inter colligendum, si uel squalores, uel imbres infecti sint: quemadmodum si loca, in quibus prodeunt, cliuosa, & uentis exposita sint, & perflata, frigidaque, & aquis carentia: in his enim locis uires eorum longè ualidiores intelliguntur. Contrà, quæ in campetribus, riguis, & opacis, cæterisque locis à uento silentibus enascuntur, plerumque degenerant, & minus uiribus ualent: multoque magis, si non suo tempore, nec opportunè colligantur, aut si per imbecillitatem intabuerint. Neque ignorandum, hæc sæpe pro peculiari loci natura, aut anni clementia, maturius, aut serius adulescere. nonnulla propria ui hyeme florent, & folia pariunt: quædam bis anno florifera. Quare cui in animo est horum peritiam assequi, necesse est eum prima germinatione solo emergentibus, adultis, & senescentibus adesse. Nam qui pullulanti herbæ duntaxat adstiterit, adultam cognoscere non potest: neque qui adultam tantum inspexerit, nuper erumpentem noscet. Quo fit, ut propter mutatam foliorum faciem, caulium proceritates, florum feminisque magnitudinem, & id genus alias peculiare notas, nonnulli, qui olim has rerum uarietates non perspexerunt, magno in errore uersentur. Quæ causa etiam nonnullis scriptoribus imposuit, qui herbas quasdam, uerbi gratia, gramen, quinquefolium, & tusilaginem emittere florem, fructum, & caulem negant. Ergo qui sapius ad uisendas herbas, & earum natales se contulerit, earum cognitionem maximè consequetur. Scire etiãmunum conuenit, sola ex herbaceis medicaminibus veratri genera, nigrum, inquam, & candidum, multis edurare annis: reliqua à trimatu inutilia. Quæ uerò fruticosa sunt, sicut stœchas, triflago, polium, abrotonum, seriphum, absinthium, hyssopum, & alia id genus semine prægnantia demetantur. Flores quoque antea, quàm sponte sua decidunt. Fructus autem, ut maturi decerpantur, necesse est: & semina, ubi siccari cœperint, priusquàm defluant. Herbarum succus, & foliorum elici debet, germinantibus tum primum cauliculis. Lac, & lacrymæ excipiantur, inciso per summum adolescentiæ uigorem caule. Radices, & liquamenta, corticēsue ut recondantur, eximere conuenit, cum herbæ suis folijs exuuntur. siccantur etiam expurgatæ inibi, locis asperginem non redolentibus: sed quæ luto, aut puluere sunt oblitæ, aqua elui debent. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, arculis tiliaceis, nullo situ obductis, reponantur. Nonnunquam charta, aut folijs semina, ut perennent, aptè inuoluuntur. Liquidis medicaminibus densior materia, argentea, uitrea, aut cornea conuenit. Fictilis etiam, si modò rara non sit, accommodatur: & lignea, præsertim è buxo: sed ænea uasæ ocularijs medicamentis, liquidisque, & omnibus ijs, quæ aceto, pice liquida, aut cedria componuntur. Adipem autem, & medullas stagnis uasis recondi conuenit.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

QUANTVM oporteat Medicos omnes, qui legitimum in arte nomen sibi comparare student, simplicium quorumcunque medicamentorum, quæ medicinæ usui competunt, cognitionem, ac facultatem sensibus exactè consequi, non modò hac præfatione declarat Dioscorides Anazarbeus in hac materia cæteris facillè princeps; sed id quoque post Dioscoridè admirabili doctrina pluribus in locis memoriæ prodidit grauissimus auctor Galenus: qui hac in re præ cæteris Dioscoridè secutus (ut eius luculentissima monumenta passim attestantur) in simplicium medicamentorum uiribus, ac facultatibus indagandis, relictæ (hoc etiam ipse fatetur) Dioscoridi historiariû palma, omnes, qui in hac materia scripserunt, longè admodum superauit. Quippe tanta animi propensione oblectationeq; cognoscendorum simplicium captus fuit (sciebat enim non posse ritè se dici medicum sine eorum scientia) ut nullo magni laboris metu, nullis periculis deterritus, in Lemnum, Cyprum, Syriam nauigauerit, atq; alias plurimas peragrauerit regiones, ea demum causa, ut quæ legitima et sincera, quæq; spuria & adulterata essent medicamenta, certò dignoscere posset. Quapropter lib. III. de medic. comp. per genera ita scriptum reliquit. Hinc enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri, ut medicamentorum materiã cognoscant, ipsimet inspicientes, non semel aut bis, sed frequenter: quoniam sensibilium rerum cognitio sedula inspectione perficitur. cuius rei euidentissimum est indicium, quòd gemini per omnia similes esse nobis uideantur, differentes autem ijs, qui ipsos inspicere consueuerunt. Itaq; herbarum, fruticum, & arborum materiam, priusquàm è terra eximantur, contemplari pulcherrimû est, dum fructus uidelicet futuri sunt, dum eduntur, dum augeſcunt, & dum uigent. Hæc siquidem continua eorum speculatio docebit te, quando potissimum ipsos commodè decerpas, ac in siccis domunculis repositos custodias. Vos ergo admoneo, amici, ut in hoc quoque me sequamini, si artis opera pulchrè obire uolueritis. Nouistis enim, quomodo ex omni natione præstantissima quotannis mihi afferantur medicamenta, eo quòd perditis illi omnigenarum rerum coëmptores (Græci *ῥωτοῦλας* uocant) uarijs modis ea contaminant. Præstiterat forsitan non hos solum, sed multò magis etiã mercatores, qui illa aduehant, incusare, atq; his multò magis ipsos herbarios, item nihil minus eos, qui radicû liquores, succos, fructus, flores, & germina ex montibus in urbes conferunt: hi siquidem omnium primi in eis dolum exercent. Quisquis igitur auxiliorum undiq; copiam habere uolet, omnis materiæ stirpium, animalium, & metallorum, tum aliorum terrestrium corporum, quæ ad medicinæ usum ducimus, expertus esto, ut ex eis et exacta, et notha cognoscatur. Nisi enim hoc modo instructus ad præsentis operis præsidia ueniat, uerbò tenus quidem medendi methodum sciet, opus uerò nullum ipsa dignum perficiet. Et primo

Galenus nauigationes, ut legitima cognosceret simplicia.

Medicamenta adulterabatur etiam Galeni tempore.

de antidotis : Medicus autem (inquit) omnium stirpium, si fieri potest, peritiam habeat, consulo : sin minus plurimum saltem, quibus frequenter utimur . Earum genera quisquis toto ætatis illarum decursu nouerit, multis in paribus orbis terrarum reperiet, ut ego in Italia multis in locis inueni : quæ nec quando pullulant, nec quando crescunt, non uerunt isti, qui siccas stirpes tantummodo cognoscunt . Hæc Galenus . Ex quibus satis medicis omnibus perspicuum est, non posse quenquam sine certa simplicium medicamentorum cognitione, nec morbis ratione mederi, neque artem recta methodo exercere, nec nisi fortuna quadam, uel naturæ ipsius robore ægros sanare . Neque enim illo pacto eis ad stipulandum censeo (ut medicorum plerique faciunt, & ij sæpe, qui primas sibi deferri existimant) qui compositis tantum officinarum medicamentis, ipsisq; admodum uulgaribus contenti sunt . Nam cum satis sibi scire persuadeant, scire Diacatholicum omnes in uniuersum humores deicere, Deiectorium è succo rosarum flauam bilem, 10 Diacnicum pituitam, Diasenam, & Catapotia ex cæruleo atram bilem, Coccia caput & cerebrum expurgare; sicuti, quæ Lucida nuncupant, oculis, & quæ ex hermodactylis dicuntur, ac quæ Ecetida uocantur, arthriticis esse peridonea, nihil ultra requirunt : quin potius scire negligunt, è quibus ea simplicibus componantur medicamenta, & an ijs cæ infint uires, quæ suis nominibus pollicentur . an simplicia, quibus constantur, legitima sint an spuria, sincera an adulterata, recentia an exoleta, sicca an humore, uel situ corrupta, an suo tempore, & opportune decerpta, sole siccata an umbra, an igne, ut sæpius in temporis angustia officinis fieri solet . Neque unquam animaduertunt, quod deiectorijs medicamentis, quæ nostro æro parantur ad bilem deiciendam, semper Scammonium lacte tithymalorum, ac pityusa adulteratum, magno ægrorum detrimento immiscetur . Iis uero, quæ pituitam ducunt, sæpe legitimum Turpeti loco, modo pityuse, modo thapsiæ, modo pæoniæ radicem cortices imponunt, quæ impostorum mangonio ita Turpetum referunt, ut non seplasiariorum modò, sed etiam medicorum quorumcunque oculos sepe numero fallant, nisi fræus gustu, & legitimi Turpeti scrutinio, & collatione deprehendatur . In Catapotijs deinde, quæ ex hermodactylis uocant, ephemerum Colchicum legitimi hermodactyli uice, in Ecetidis uero cicutæ semen pro agrestis rutæ semine, quorum utrumque mortiferum est medicamentum, omnes iniiciunt . Adde præter hæc, quod sepe numero medicamenta ex ijs simplicibus componunt, quæ ætate exoletæ, nihil uiribus præstant . quo fit, ut penitus euandæ, ac invalida reperiantur . Quod etsi quandoque malitia, ac propria artificum impostura fiat; id tamen plerumque accidit, ex ipsorum tum incuria, tum etiam imperitia . nam pauci, uel potius nulli habentur pharmacopole (eos semper excipio, qui simplicium historiam amplexantur) qui supposititijs, ipsisq; innumeris non utantur simplicibus . Nanque asero utuntur pro bacchare, cytiso pro trifolio, syluestri loto pro sertula Campana, colutea pro sena, acoro odorati calami uice, cypero pro galanga, hieracio pro soncho, sphondyljo pro acantho, chondrilla pro cichorio, agresti lactuca pro intubo, ophioscorodo pro scordio, quibusdam arborum lacrymis pro succino, thapsia pro turpeto, pice pro pissasphalto, resina larigna pro abiegna, & legitima terebinthina, 30 phyllitide pro aspleno, obscuris quibusdam radicibus pro meo, peucedano, & costo . Ad hæc casian pro cinnamomo usurpant, santala pro asphalto, laccam ex brasilio & cocco insectorio confectam pro canamo, Rhodium oleastrum pro agallocho, ossa & carnem humanam pro muniæ, macim pro macere, chartam pro papyro, crespinum (sic enim uulgò uocant aculeatam quandam plantam) pro oxyacantha, conuoluulum, siue lauem simlacem pro ligustro, agrestium prunorum succum pro acacia, succum uero baccarum ligustri, & perichlymeni pro lycio, iunces, quas Arabes uomicas appellant, pro metellis ita uocatis, caneros pro gammaris, ranuncululum pro coronopo, saponariam uulgò dictam pro struthio, cardium, quem benedictum nominant, pariterq; chamæleonem album pro leucacantha, partheniū pro artemisia, cotulam foetidam appellatam pro parthenio, canis testiculos (sic enim radices quædam nominantur) pro satyrio, polium pro chamæpity, paronychiam, & trichomanem pro adianto . Cadmia præterea officinis ferè omnibus pompholygem refert, ærugo æris florem, æris squama stomomatis (quod chalybem dictum putamus) squamam, sandyx minimum, terra quodam mangonizata sphragidem lemmiam, salnitrum nitrum, & aphronitrum . Alia denique plura, ac diuersa simplicia medicamenta sunt, quæ ubique locorum apud uarias nationes, huius, uel illius uice nulla penitus ratione indifferenter subiiciuntur, ubi tum prauum, tum spurium sibi iandiu uendicant usum . quæ, ne uerbosius rem hanc prosequi uideamur, silentio præmittenda censemus . Hæc autem pluribus in locis non euenirent, si medici omnes ueram, & exquisitam simplicium rerum doctrinam consequerentur, quam maximè, & iure consequi deberent . Quippe materiæ huius peritiam assecuti, & errorum cognitionem nacti, ne seplasiarij in eiusmodi uersarentur scandalis, obstarent : neque eis ulla unquam medicamenta confici permetterent, nisi sibi prius perspectis, cognitis, ac probatis simplicibus, quæ in ipsis componendis expetuntur . Dent itaque iam operam imperiti, ut huiusce materiæ cognitionem exactè consequantur . quantoquidem artifici nihil quidem execrabilius, ac turpius esse potest, 50 quam suæ artis subiectum, & instrumenta ignorare . Quod sanè unicuique medico usu euenire comperimus, qui non modò alienis uitur musturis, sed nec simplicia quidem, nec eorum facultates nouit . Proinde scitè à Galeno dictum est lib. VII. & VIII. de composit. medic. secundum locos, quod non poterit is, ex quo ordine eiusdem generis medicamentorum compositum sit, cognoscere, num ex mollißimo, an uehementißimo, aut medio, aut alio aliquo inter hunc, & alios intermedio, qui singulorum simplicium potestatem exactè antea non perceperit . Veruntamen nemo in hac materia se periculum euadere confidat assidua tantum librorum lætione, etsi eos quidem grauissimi conscripserint auctores, nisi sæpius ad uisendas stirpes se cõtulerit, et quod à præceptore in herbarum agnitione diu exercitato, digiti demonstratione prius fuerit doctus, ac oculorum sensu, gustatuq; uarijs anni temporibus omnia hæc diligèter omni ex parte perpendant . Id enim, cum maximè perpendisset Galenus (ut sexti libri de simplicium med. facul. præfatione legitur) inquit . Equidem non possem non accusare & illos quoq; qui primi herbarum formas scriptis docere sunt conati, cum melius existimem ab ipso præceptore oculis discere, ac non ad similitudinem ijs, qui ex libris prodeunt gubernatores . nam sic et uerior, & manifestior esset doctrina, non herbarum modò, & fruticum, arborumq; sed et aliorum om-

Sine simplicium cognitio mæca est medendi ratio .

Officinarum lapsus .

Officinarum abusus & ignorantia .

Simplicium peritiam nemo potest adipisci ex librorum lætione .

Herbarum formarum descriptarum conferunt .

Scripta quorū
cōmendet Ga
lenus.

Simpliciū pe
ritia à præce
ptoribus, non
ex libris com
paratur.

Impostores
quādoque et
peritos deci
piunt.

Stirpes folia
immutantes.

Stirpium ima
gines parum,
uel nihil pro
sunt ad simpli
cia dignoscen
da.

nium medicaminum. Verū enim uero si omnino libris est opus, quis adeo miser est, ut præteritis scriptis Dioscoridis, Nigri, Heraclidis, Crateuæ, et aliorum innumerorum, qui in arte ipsa consenuerunt, libros grammaticos scribentis incantationes, transformationes, & decanorum, demoniorumq; herbas sacras perferat? Et libro primo de alimentorum facultatibus: Optima (inquit) illa doctrina est, quæ uiua uoce traditur. neq; enim quisquam ex libro nauclerus, aut alterius artis artifex euadit. In hoc namq; comparati sunt libri, ut nobis sint eorum, quæ antè didicimus, monumenta, nō ut rudes & ignari per illos doctrinam perfectam assequamur. Quod si qui sint, qui præceptoribus careant, uelintq; ijs, quæ luculentè, ac copiosè sunt scripta (qui nobis scribendi mos est) diligenter incumbere, magnum ijs fructum capient, præsertim si eadem relegere identidem non grauentur. Et primo de antidotis: Quod si nullo (ait) monstrante ex libri alicuius lectione, quales sunt commentarij Heraclidis, Crateuæ, Dioscoridis, aliorumq; quorundam in simplicium medicaminum cognitionem peruenire aliquis uelit, longè maiore ipsi opus est inspectione, ut exactè singula-
rum medicinarum uirtutes, ac uitia diiudicare sciat. Nam qui simplices medicinas diuendunt, tam callidè illarū quas-
dam concinnant adulterantq; ut etiam exercitatissimos in eis decipiant. Quare idem Galenus lib. 1x. de simpl. medic. facultatibus in diphrygis mentione ita scriptum reliquit. Adiciam huic, qui de illo habetur, sermoni, rem non modò de diphryge scitu utilem, sed & de Lemnia sphragide, & pompholyge, & opobalsamo, & lycio Indico. Nam etiamnum adolescens didici hæc ita præparare, ut à ueris natiuisq; nihil differre uiderentur. Erat autem qui me docebat ingenti mercede, homo curiosissimus, non in his tantum, sed & alijs similibus. Itaq; in Lemnum, in Ciprum, in Palestinam Syriam eo studio nauigauit, ut medicamentorum istorum cuiusq; multam copiam, quæ in omnem uitam meam satis foret, reponerem. Sed & Lycium Indicum cum aloè Indica id temporis commodum accipere contigit, cum à Palestina iter reflecterem: cum persuasum haberem, eo quod à camelis cum tota sarcina aduectum esset, proculdubio id esse Indicum: quodq; adulteratum haud nosci ab ijs, qui portassent, posset, propterea quod materia, ex qua id præparatur, illis in locis haud nasceretur. Porro satius usum est mihi illegitimarum compositiones haudquaquam adscribere, utpote cum homines scelerati in lucro ponant talia posse discere. Nec enim necessarium est cum uerorum ac germanorum notis ac indicijs, adulterandorum nosse compositiones, cum nihil ad ea discernenda conferant: imò optem, si queam, quæ à maioribus me perperam conficiendorum atq; adulterandorum medicaminum proditæ sunt compositiones, omnes prorsum delere atque extirpare. hæcenus Galenus. Ex cuius uerbis manifestè percipi potest, ex libris duntaxat non posse in simplicium agnitione peritum fieri quenquam, etiam si in ipsis stirpium imagines uirentibus per similes omni exquisito artificio fuerint adiectæ. Siquidem (ut hac in præfatione scribit Dioscorides, & locis iam citatis asserit Galenus) qui in stirpium historia peritissimus euadere cupit, illum quidem uiuas omnium plantarum non semel tantum, sed diuersis anni temporibus inspicere oportet. Quandoquidem plantæ ipsæ folia aliàs exhibent, cum prima germinatione emergunt, aliàs cum adolescunt, & caulè edunt, aliàs ubi flores erumpunt, & aliàs ubi
siccescentes maturum gestant semen. Videmus enim apertè populum nigram, sicuti ricinum, per initia folia explicare rotunda, quæ tamen post tempus huic platani, illi uerò triangulari sectione laciniata uisuntur. Sed contrà hederæ euenit. quippe huic prima statim inuenta triquetra folia insunt, quæ uetustiora iam facta quadantenus rotundantur. Si symbrij aquatici folium cum primū erumpit, rotundum est, cum uerò adoleuit, in erucæ modum laciniatur. Lepidio, et nasturtio folia primo exortu circinata, ac circunquaq; apij ferè modo laciniata emergunt: at cum pubescunt, prælonga oleaceis similia euadunt. Quo etiam modo hortenſe nostrum uulgò petroselinum uocatum cum suis ludere ceraminus. Lathyris amygdalinis folijs caulem uestit, quæ in cacumine ita prioris formæ obliuiscuntur, ut in aristolochiæ, aut hederæ folia degenerent. Nouellus acanthus folio lactucæ lōgiore uirescit erucæ incisuris diuiso: at senior effectus quædam circa totum caulem folia promit tam crebra, acuta, implicita, densa, ac minuta, ut nucamenti speciem quandam referant. Sunt & aliæ nonnullæ, quæ has foliorum mutationes per tempora ostendunt, quarum nomina breui-
tati consulentes nunc prætereunda censemus. At fieri quidem nequit, ut huiusmodi stirpium uariationes ex libris, in quibus figuræ expressæ, atq; etiam coloribus exornatæ habentur, omnes obseruari possint. quandoquidem plantæ ipsæ appictæ ex tot uarijsq; unam nobis duntaxat imaginem representant. Huc etiam illud accedit, quod ea, quæ picturæ artificio fiunt, etsi ex optimi artificis penicillo emergant, nunquam tamen naturalium rerum lineamenta ad unguè referre, ac exprimere queunt, quanuis etiam naturam exactissime imitentur. Eadem ratione putauerim ex cuiuslibet grauissimi auctoris commētarijs, qui stirpium historiam continent, neminem absolutam earum notionem unquam adepturum esse, quæ maximè medicis requiritur. quippe quod ijs suis simplicium monumentis, ac foliorum, caulium, & reliquarum partium historijs, non nisi unam lineamentorum, ac similitudinum enarrationem tradiderint. Quæ tametsi uera sint, nullum tamen præbent mutationis exemplum, ut sæpe ac sæpius plantis compluribus uarijs totius anni curiculis tum in folijs, tum in caulibus, reliquisq; particulis euenire comperimus. Quo fit, ut hæc uariandi series nullo alio pacto addisci possit, quàm longa oculorum exercitatione, dum ætate tota plantæ ipsæ solo educatæ uirescunt. Cæterum ubi scriptores in suis historijs stirpium notas explicant, illi quidem ferè semper similitudinibus utuntur, ac eorum exempli gratia, xyridem, gladiolumq; iridi similem reddentes: Meon præterea anetho, cyperum porro, asarum hederæ, phu smyrnio, & hoc illi, & illud huic sæpius comparantes. Vnde fieri non potest, quin aliquis, non prius perspetis unà cum doctissimis ac exercitatissimis præceptoribus plantis quibuslibet, cum quibus aliæ inijsse tum similitudinem, tum etiam cognationem narrant auctores; & non habita hoc modo earum ratione, possit unquam ex solis libris cum stirpium imaginibus, uel sine eis editis, in summum & perfectum herbarium euadere. Quamobrem etsi stirpium imagines, quæ magno tum pictorum, tum typographorum studio libris excuduntur, insipientium oculos blandè admodum detineant, atq; illas prius à nobis cognitās in memoriam reuocent; magni tamen eas esse emolumentum ijs non crediderim, qui uisu & præceptoris auxilio numerosam earundem partem non acceperint prius: quanquam fortasse seculi uulgus existimet. Adhibeant igitur curam ijs, quibus in animo est rei herbariæ peritiā adipisci, ut in primis uiros
huius

huius rei non imperitos sibi præceptores asciscant : deinde ut assuescant per diuersa temporis interstitia , montes ad-
re, ualles, syluas, ac cætera terræ loca, ubi oculis, reliquisq; sensibus simplicia medicamenta inspicere, & cognoscere
ualeant. Quos nec pigeat se conferre ad fodinas, ubi metallica & fossilia medicamenta tam diligenter contemplan-
tur, ut legitima quæq; deinde ad adulterinis discernere sciunt. Neque solum in fodinis ipsis uersari debent, sed etiam
in fornacibus, ubi metalla funduntur. nam ibi & diphrygem, & pompholygem, & spodium, & cadmiam, & argenti
spumam, & alia nonnulla dignoscere poterunt : quæ hac nostra etate factitia, spuria, et adulterata in myropolis ferè
omnibus habentur. Quin & ad magna emporia, luculentissimasq; ciuitates se conferant, ubi peregrina undiq; impor-
tata ueneunt. At certè ridiculi sunt, qui inter legendum tum herbas, tum etiam radices, uana ducti religione, quibus-
dam uerborum, carminum, & suffimentorum superstitionibus uti præcipiunt, quasi uires, & facultates medicamento-
rum uerba, & carminum incantationes infundere, augere, & diminuere ualeant, ut stulti, & superstitiosi falsò crede-
re, & affirmare non erubescunt. Quos tamen lib. vi. de simp. med. facul. superius citato acerrimè damnauit Galenus,
sic inquit. Et Pamphilus cum in modum tractatum de herbis composuit, uerum is ad fabulas uersus aniles est, simulq;
præstigiaturas quasdam, iunctis nonnullis incantationibus, quas, cum herbas colligunt, admurmurant. Et sanè utitur ijs
ῥῆγος ῥεγῖα ῥῖα, id est, ad quæ suspenduntur, & ad alias manganeas non solum curiosas, & à medicina alienas, sed
etiam falsas uniuersas. Ex hac Galeni sententia omnibus palàm fit, quòd si modò commentarios aliquos admittamus,
omissis omni ex parte superstitiosis, eos tantum legere debeamus, atq; in ijs nauare operam, in quibus uera, & excul-
ta simplicium doctrina nitet. Quos præsertim posteritati donarunt ij, qui exactam eorum peritiam indefessis labori-
bus sunt consecuti : inter quos omnium primus est Dioscorides. Ideoq; iure quidem eodem loco cæteris à Galeno præ-
fertur, cum inquit. At Pamphilus, is scilicet, qui libros de herbis composuit, planè ex ijs, quæ uel ipse scribit, præ se
fert grammaticum, indicatq; se nec conspexisse herbas, quas exponit, nec uires earum expertum, sed ijs, qui ante ipsum
scripsere, fidem habuisse citra ullam explorationem. Hic sanè libros exscripsit frustra annexo ad unamquamque her-
bam nominum aceruo : deinde etiam exponens, si qua ex homine ferebatur transformatio : tum incantamenta, & li-
bationes, atq; thymiamata, quæ in colligendis illis adhibebantur, adscribens : necnon & alias eiusmodi præstigiaturas
nugaces. At Dioscorides Anazarbenfis quinq; libris materiam omnem utilem absoluit, non herbarum tantum, sed &
arborum, & fruticum, & succorum, & liquorum : memorans insuper & metallica omnia, & partes animalium. Et
mibi utiq; uidetur omnium perfectissimè tractatum de materia medicamentorum confecisse. Nam licet à maioribus mul-
ta de illis benè scripta extent, tamen à nemine omnium æquè de omnibus. Cæterum quæ scripta reliquit Heraclides
Tarentinus, & Crateuas, et Mantias, non in ordinem digesta, nec in unum omnia collecta uisuntur, quemadmodum il-
la, quæ scripsit Dioscorides. Et primo de antidotis uolumine : Ac de omni quidem (inquit) medica materia sufficien-
ter à Dioscoride quinq; libris traditum est, à quo tibi discere licet cum alias omnes notas, tum gustu, olfactuq; perce-
ptas, quibus maxime probatiora medicamenta à deterioribus cognoscuntur & discernuntur. Hinc ergo auctoritate
Galeni satis perspicuum esse potest omnibus medicis, itemq; seplasiarijs, ad quos potissimum spectat rei medicæ cogni-
tio, in ea simpl. medicamentorum facultate Dioscoridem cæteros excellere, & facile primas tenere. Quapropter
ab ijs præclarissimè ageretur, si eius scripta tantisper legerent ac perlegerent, perpetuoq; in sinu gestarent, donec eū
plane sibi familiarem redderent. & hoc quidem eo præsertim tempore facerent, quo à peritissimis præceptoribus ue-
ra, ac legitima simplicia tum oculorum, tum gustus, tum olfactus sensibus offeruntur. Quod eò citius ducet illos ad opta-
tum finem, quò magis Dioscoridis præclara scripta castigatissima, & à mendis quam plurimis expurgata reperient.
Quinetiam nostris commentarijs, qui præterea Galeno referunt, acceptum ferè quicquid ipse scripsit de simplicium
medicamentorum materia, ita dilucidata & illustrata, ut maximam (ni fallor) secum adferant claritatem. Huic igitur
soli se dedant, hunc solum sequantur ob iam dictas rationes omnes ij, qui non modò stirpium, sed & reliquorum sim-
plicium medicamentorum doctrinam & facultatem consequi uolunt. Ac contrà tum uulgo semper ignaro, tum ijs e-
tiam, qui coaxantium ranarum instar, è sordido palustrium aquarum limo caput exerere nequeunt, nugaces, ac peni-
tus deprauatas Pandectas relinquant, unà cum tenebrosis officinarum Luminaribus, et reliquis mendacibus uolumini-
bus, ubi simplicium, & compositorum materia ab ijs tractatur, qui uix lactucam nouissent, nisi eorum cœnis frequen-
tissima extitisset : pariterq; urticam, nisi acerrime tangentes pupugisset. Quorum incitiam animaduersus Galenus,
contra eos locutus esse uidetur lib. vi. de simpl. med. facul. præfatione breuiter & scitè, sic inquit. Verum abstine-
dum est à multis mendacibus, multoq; etiam magis fugiendus est Pamphilus, qui ne per somnium quidem herbas uidit,
quarum aggreditur figuras perscribere. nam id genus hominum (quomodo assimilauit eos Heraclides Tarentinus) simil-
limum est præconibus, qui formam ac notas fugitiui mancipij, licet ipsi non uiderint unquam, præconio tamen publi-
cant. notas enim ab alijs, qui norunt, accipiunt, & ceu cantilenam eas proferunt, ut si forte is, quem præconio indicant,
adstiteret, agnoscere tamen non possent. Hucusq; Galeni uerba. Quæ longè satis sufficere possunt ad eorum monitio-
nem, qui ad simplicium materiam noscendam per rectum ostium introire cupiunt, & securo totius itineris gressu pro-
gredi. Verum in primis, ut opportunè singula demetantur, nosse oportet tempora, quibus maxime plantæ uiribus
ualeant. Quapropter à radicibus initium sumentes, dicimus harum uires, sicut etiam aliarum stirpium partium, non
eodem anni tempore æquè in omnibus reperiri. quandoquidem aliæ hoc tempore, aliæ uerò illo humore prægnantes
deprehenduntur. Tametsi non desint, qui haud quaquam infirmis rationibus innixi, radices è terra eruendæ asserant
semper autumnò, cum scilicet folia decidunt, & caules contabescunt. alij uerò ineunte uere, priusquam folia concre-
scant : siquidem hisce temporibus radicibus maior uis inest, quam cæteris partibus. Sed ut ingènuè in hac re fatear,
quid sentiam, crediderim ego omnino maiorem succi ubertatem inueniri in his, quæ uere effodiuntur. quippe quòd plā-
tæ nondum caules, folia, neque flores emisserint, à quibus omnis radicum succus exhauritur. Sed & rationi conso-
num mihi uidetur, autumnales radices omnes tum paucioris, tum imbecillioris esse succi, quam uernales, quòd sci-

Vanū & sup-
stitiosū incan-
tationib⁹ uti,
dū plāte effo-
diuntur.

Dioscorides à
Galeno maxi-
mè commen-
datur.

Dioscorides i
simpliciū me-
dica. materia
primas tenet.

Libri explo-
dendi.

Tempus, quo
stirpiū partes
legendæ sunt.

Radices quan-
do effodiendæ.

licet pauco ante tempore & caules, & folia, & fructus ediderint. Non tamen inficiari uelim, quod quæ uere leguntur, copiosiore, quam par sit, humore redundant, illoque longe minus concocto eo, qui in autumnalibus habetur, putredini & corruptioni non sint magis obnoxie, præsertimque si longo asseruentur tempore. Quare à Dioscoride animaduersa, is sane iussit stirpium radices effodiendas esse, cum stirpes ipsæ folijs exuuntur. Quod cum uarijs anni temporibus eueniat pro natura diuersarum plantarum, curam impendere oportet, ut suo tempore unaquæque radix integrè, si fieri potest, cum omnibus suis adnatis euellatur, & ijs in locis, atque sub ea cæli constitutione, quam maxime familiarem habent.

Radicum optimarum notæ.

Radices quomodo mundandæ, siccandæ, ac conseruandæ sint.

Radices quibus in locis exiccatae sint ponendæ.

Veratrum utrumque triginta edurat annis.

Non est ab re certis temporibus herbas colligere.

Herbæ quomodo legendæ, siccandæque sint.

Plantæ, quæ colligi postulant floribus ornatae.

Porrò radices abunde nutritæ sint oportet, ac omni putredine, et imbecillitate uacantes: non ita tamen, ut præ nimio alimento ex pingui solo, ubi nascuntur, accepto, debitam & humoris copiam, & corpulentiam metam excedant, neque, ut eiusdem alimenti inopia inanes, & rugosæ reddantur. Quod cum maxime perspexisset Galenus de iridis radicibus differens libro primo de antidotis: In uniuersum (inquit) ex omni medicinarum genere illæ radices inutiles habentur, quæ inanes sunt, & rugosæ. Atque illæ quidem deteriores sunt mediocriter nutritis, & medio-

10

crem magnitudinem nactis, quæ crassitudinis modum excedunt, & plus humoris in se continent, quam illis usu ueniat. Hæc Galenus. Ceterum ubi radices è terra fuerint exemptæ, primum quidem tandiu aqua clara elui debent, donec omni undique terra, uel limo penitus abstergantur: mox deraduntur à fibris, tum capillamentis omnibus, quibus uniuersim ferè omnes comantur: postremo siccari eas conuenit omni adhibita cura. Quod si fuerint quales fœniculi, apij, asparagi, rusci, polipodij, rubiæ, intubi, & consimilium, in umbra, ubi orientales uenti respirent, diligenter siccantur. At omnino cauendum est, ne sole feriantur: quippe quoniam potior earum pars ab eis prorsus euanesceret, utpote raris & tenuibus. Verum enim uero si ex eis fuerint, quæ natura crassæ sunt, ueluti gentianæ, helenij, mandragoræ, bryoniæ, & id genus aliæ, & aer sit nubilus, & hyems, ne in umbra situ tabescant, ac proinde marcescant, in sole ac uento tuto siccari possunt. Quod commodius fieri potest, si frustum dissectæ ita tenui fusticulo traiciantur, ut partes non se con-

20

tangant, aut cratibus impositæ quotidie sepius manibus reuoluantur. Atqui curandum est, ante quam siccantur, ut lignea matrix, quæ omnibus ferè radicibus includitur, ipsis in longum scissis, integra eximatur: quippe omnino inutilis est, nullamque uim obtinet. et si gentiana, cyclaminus, aristolochia rotunda, iris, bryonia, centaurium maius, nymphaea, aliæque complures absque matrice suas præ se ferant radices. Siccatis radicibus, quod planè constet eas sine tabe, & tepredine per tempora adseruari posse, ijs reponantur in locis, ad quæ solares radij non penetrent, neque fumo pateat aditus, & quæ neque uliginosa sint, neque puluerulenta. Sit igitur locus eminens, & siccus, ad septentrionem uergens, uel etiam ad meridionalem plagam, quando scilicet radices ipsæ non prorsus exiccatae reconderentur: adhibita tamen cura, ne eo tempore austri humidissimi flatus admittantur. Ita denique recondi, ac seruari possunt tot annis, quot ab inantitate, teredine, & tabe uindicari ualeant. Nam et si quæ tenues sunt, ut asari, phus, asparagi, rusci, & id genus aliæ, anno duntaxat pereunt; ueratrum tamen utrumque, quauis radicibus constet tenuibus, ad trigessimum annum usque perdur-

30

rat. Ceterum demetendi tempus, recondendi locus, perdurandi terminus non modò in radicibus obseruandus, sed & in cæteris tum stirpium, tum etiam animalium partibus, ut in hirci sanguine, lupi iocinore, intestino, ac etiam stercore, uulpis pulmone, apri uesica, anguium senectæ, alijsque consimilibus. Assumantur igitur hæc omnia eo demum anni tempore, quo magis suis uiribus sunt præditæ, nullo planè modo neglecta temporum ratione, quibus singula decerpi possunt. Neque enim damandi sunt, qui in quibusdam plantis colligendis quædam decreta tempora, nonnullosque errantium siderum aspectus obseruant: quippe quod apud graues auctores scriptum inuenerint, præoniæ radices contra comitiales non esse euellendas, nisi decrecente luna. Quæ quidem opinio non prorsus reprobanda uidetur, nec ad ineptias incantationum, aliarumque uanitatum, quas stultè (ut Galenus inquit) prodidit Pamphilus, comparanda. Nam cum inferiora terrestria à superioribus cælestibus gubernentur, & regantur, fieri maxime potest, ut luna, ut quæ cæteris errantibus sideribus est nobis magis proxima, motuque uelocissima, maximam cum plantis omnibus, ac rebus quibusuis alijs habeat rationem, tum cum augetur, tum etiam cum minuitur singulis mensibus. Quamobrem non temerè à Galeno proditum est, abyssum herbam tantum firio ardente ad canum rabiosorum morsus esse euellendam, sicuti etiam fluuiatiles cancos ad idem peridoneos. Quo etiam tempore captamus scorpiones, atque anchusa radice constat sanguineo succo madente. Quemadmodum & stirpes, quibus facultas excoalfaciens insit, perpetuò in locis calidis, ac siccis demetere conuenit. Quocirca Hippocrates ad Crateum scribens: Adnitere (inquit) quantum potes, ut nobis montanas maxime, & in altis collibus nascentes herbas à radicibus reseces: quandoquidem hæc firmiores, atque acriores sunt ijs, quæ aquosioribus nascuntur locis: idque, quod in montibus terra sit densior, & aer tenuior. nam quod attrahunt, frigidius est. Quinetiam dabis operam, ut flores ex his herbis etiamnum decerpas, quæ circa stagnantes aquas, paludes, fluuios, & fontes prodeunt, quas sanè debiles, & exolutas, ac dulcis succi esse scio. Hæc Hippocrates.

40

Herbæ similiter, atque radices, legendæ sunt, siccandæ, ac asseruandæ, his tamen demptis, quæ tum in medicinæ usu, tum in cibis, tum etiam in obsoniorum condimentis quotidie uiuentes usurpantur, ueluti lactuca, intubus tam domestica, quam agrestis (cichorium appellant) portulaca, buglossum, beta, atriplex, blitum, brassica, uiola nigra, malua, helxine, linosthis, ocimum, apium, hyoscyamus, sedum, plantago, asparagus, acanthus, & aliæ complures. Atque non solum refrigerantibus herbis, uerum etiam excoalfacientibus recentibus utimur: plerumque enim ex calida potestate præditis, uirides siccis præponimus, præsertim ubi minus calefacere sit opus: siquidem humor in uirentibus exuberans earum caloricam facultatem haud parum demulcet. Cuius quidem classis habentur amaracus, eruca, nasturtium, mentha, absinthium, thymus, satureia, ruta, calamintha, sisymbrium, pulegium, abrotonum, & id genus permulta. Sunt præterea & aliæ, quæ demetiri expetunt, cum primum floribus ornantur, ut centaurium minus, uiola purpurea, origanum, symphytum petraeum, pulegium, serpyllum, amaracus, polium, thymus, chamædrys, chamæpitys, anthemis, chrysanthemum, stæchas, hyssopum, fumaria, aliæque consimiles plantæ, quas ne longior, quam par sit, esse uidear, ex industria prætereo. Hæc igitur omnia serena cæli constitutione, non nubibus, non imbris infestis in primis colligantur oportet.

50

Deinde

Deinde terra expurgata, atq; alijs aduentitijs excrementis amotis diligenter in umbra siccentur. Nisi ex eo genere habeantur, quæ caulis crassitudine, ut in acantho, uel foliorum lentore, crassitie, & humoris exuberantia, ut in portulaca, & crithamo, omnino insolari expectant. quandoquidem si eiusmodi herbæ in umbra siccandæ reponantur, dubio procul situ obducentur, & putrescent. Ceterum cum recte siccatæ fuerint, decusso puluere, in sacculis ex corio, uel ligneis capsulis recondantur, ac diligenter claudantur, ne earum uires euanescent. Quia in re errant seplasia-
riorum plerique, qui herbas iam siccatas in fasciculos digerentes ad officinarum laquearia suspendunt, ubi non so-
lùm breui uiribus destituuntur, aeris ambientis exustione, ac uentorum perflatu, sed etiam in mille sordium senti-
nam desciscunt: quandoquidem & puluere, & araneorum telis obsiduntur, ac inde muscarum stercore, quæ illis
die, noctuq; insident, labefactata nigricant. Neque uerò planè laudibus efferendi sunt ij, qui in linteis sacculis,
10 ipsiq; textura admodum raris eas trabibus appendere consueuerunt: quippe æstiuus aer in ipsos penetrans, quicquid
boni inest, absomit, & abolet. quinetiam puluere obsitæ corrumpuntur, & contabescunt. Idcirco ut tam herbæ,
quàm radices suas integras asseruent facultates, nihil quidem præstantius, quàm eas capsulis tiliaceis, uel piceis, uel
fistilibus diligenter clausis reponere, ut docet Hippocrates ad Crateuam his uerbis scribens. Omnia medicamenta,
quæ succi, & liquores fluidi sunt, in uitreis uasis ferantur. quæ uerò folia, aut flores, aut radices sunt in fistilibus no-
uis probe obturatis, ut ne uentis perflata, medicamenti uigorem, uelut in animi deliquium collapsa, amittant. Quod
si Hippocrates in recentibus obseruandum præcipit, id maxime in siccis fieri operæpretium erit. Flores insuper
non secus, atque reliquæ plantarum partes, eo tempore colligendi sunt, quo magis suo in uigore consistunt, non autem
cùm iam flaccescentes decidui euanescent. At capparum flores muria asseruandi, antea quàm se explicent, de-
cerpantur: rosarum uerò cùm non planè explicati uisuntur: ceteri deinde cùm omnino expansis folijs patent. Ve-
rùm cùm maiori ex parte omnes frere flores sint herbis fragiliores, molliores, & tenuiores; idcirco tantum abest, ut
20 in sole siccandi sint, ut ne quidem in umbra, si calida, uel eminentia fuerint loca: quippe, ut solis feruore, sic & æ-
ris calore nimio exoluuntur. Siccentur igitur in locis temperatis, quo tempore sæpius reuoluantur, ne situm contra-
hant, adhibita etiam cura, ne sicci natium colorem deperdant. quandoquidem certum est flores, qui inter siccandum
à proprio colore degenerant, nullius esse in medicina usus. Flores itaq; in uniuersum sicci ad annum duntaxat, edu-
rant, et si anthemidis, centaurij, chrysanthemi, millefolij, spartij, & rosarum flores etiam longiori asseruentur tempore,
si ligneis arculis optime inclusi diligenter recondantur. Non minori etiam studio sunt colligenda semina. iam ea,
quæ suis in stirpibus nuda innascuntur, ut lithospermi, phalaridis, fœniculi, anethi, & cari: uel uasculis, aut capitulis
inclusa, ut papaueris, nimpheæ, melanthij, hyoscyami, & ocimoidis: aut siliquis tecta, ut fabæ, ciceris, phasioli, doli-
chi, & lupini: aut corniculis recondita, ut fœni græci, fertule Campanæ, sinapis, & erucæ: aut uarijs inuolucris
30 contenta; quàm ea, quæ circa medullam quorundam fructuum intus conduntur, quale est mali medici semen; auranti-
tij, limonis, pyrorum, cydoniorum malorum, peponum, & melopeponum, cucurbitæ, & cucumeris. Veruntamen hæc
assumere oportet, cùm fructus, à quibus eximuntur, suam maturitatem planè senserint: illa uerò, ubi herbæ iam siccæ,
non amplius uirent. Et quanuis multa reperiantur semina, quæ ad annum ultra suas asseruent uires, ea tamen quo-
tannis renouare satius, ac tutius erit: siquidem pauca sunt, quæ inueterata rancorem non redoleant. quo fit, ut calorẽ
nanciscantur extraneum, & sibi non congenitum. Vbi igitur sicca fuerint semina, arculis ligneis reponantur in locis
siccis: facile enim contrahunt locorum humores. Ceterum fructus, quemadmodum pruna, serica, myrti bacca, cy-
donia mala, cerasa (quæ uulgò marascas uocant) corna, sorba, ficus, punica mala, & alia id genus, quæ in medicina
usum reponuntur, operæpretium est, ut maturi ex arboribus decerpantur: quanquam sorba, ut siccentur, immatu-
ra decerpere conueniat. At animaduertendum est, quod ubi adstrictione, & repressione sit opus, fructus adstrin-
40 gentes ut paululum potius immaturi, quàm secus, demetantur oportet. Porro iuglandes, amygdalæ, pistacia, nu-
clei pinei, & auellane non prius ex arboribus excutiantur, quàm planè ultimum maturitatis gradum senserint. Id
autem rectè cognoscitur, cùm extima inuolucra sponte sua dehiscunt, & arbore concussa unà cum fructibus deci-
dunt, alioquin insolatu contrahuntur, & siderantur. Ex his igitur, qui siccati asseruantur, capsulis ligneis po-
tius, quàm saccis recondantur, ne extraneos humores concipiant. Qui uerò per annum recentes reponuntur, aut
maiori ex anni parte perdurant, in locis siccis minime asperginem redolentibus appendantur, ut assolet de uuis,
pyris, malis cydonijs, & punicis: aut super paleas expandantur, ut fit cum malis, sorbis, ac mespilis: aut hordeo,
uel milio sepeliantur, quemadmodum medica, & aurantia mala. Cortices præterea, qui fructibus auferuntur, ut
citrij, punicis, & cucurbitis: quiq; arboribus decerpuntur, ueluti thuri, ligno guaiaco, sambuco, ac fraxino:
qui item herbarum radicibus detrahuntur, ut capparum, mandragoræ, thapsiæ, alypiæ, pityusæ, ac aliarum, non
50 secus sunt siccandi, atque radices: quinetiam similiter reponendi. Succi quoq; utpote in medicina admodum ne-
cessarij, omni prorsus diligentia, ac ratione sunt conficiendi, atque ita asseruandi, ut toto anni curriculo putredinem
non sentiant. Ii igitur non solum ab herbis eliciantur oportet, sed etiam à radicibus, ac fructibus. Qui è radicibus
exprimuntur, ut Cyrenaicus, & glycyrrhizæ, uere quidem parandi sunt, cùm primum folia emergunt. Ex folijs
uerò, ante quàm stirpes flores edant, & earum caules lignosi fiant. Ex fructibus denique, quidam cùm ipsi ulti-
mam maturitatem senserint, cuiusmodi esse debet malorum punicorum, citriorum, limonum, & ex myrti baccis:
quidam uerò antequàm ad plenum maturuerint, ut ex iuglandibus, moris, pyxacantha, ligustri baccis, & acacia: qui-
dam ex immaturis adhuc uuis, ut omphacium. Horum omnium nonnulli diu insolati, aut lento igne siccati reponun-
tur, ut aloës, syluestris cucumeris, absinthij, eupatorij, hypocistidis, glycyrrhizæ, & huiusmodi generis: aliqui uerò
humidi, fluxibilesq; reconduntur. Atqui non omnibus eadem est conseruandi ratio: quippe alij paululum primum
ad ignem feruesfacti, moxq; diligenter defecati, ut fieri solet de succo rosarum, intubi, buglosi, oxalidis, lupulorũ, apij,
& fœniculi. Alij uerò ignem non experti tantum subsidere permittuntur, ac deinde uasis tandiu transferuntur, do-
nec

Officinarum
lapius in her-
bis siccis repo-
nendis.

Flores quo tẽ
pore sint de-
cerpendi, sic-
candi, ac recõ-
dendi.

Flores quan-
diu durent.

Semina quo-
modo deme-
tenda.

Fructus quan-
do decerpẽdi,
& quomodo
conseruandi.

Cortices quõ
siccandi, & re-
ponendi.

Succi quõ ex-
primendi, cõ-
seruandi q; sint.

Gūmi, lacry-
ma, & resina.

Dioscorides
defenditur à
calumnia.

Simplicium
nomina varia
Dioscoridi a-
dulterina.

Arbores.

Frutices.
Suffrutices.

Herbæ.

Platarum de-
generatio.

nec defæcati pelluceant. Quod sit de succo malorum punicorum, citriorum, limonum, cydoniorum, & mororum. Ve-
runtamen diligenti admodum animaduersione opus est (ut Galenus inquit lib. VI. de medicamentorum compositione
secundum locos) in succis liquidis conseruandis : quandoquidem facile corrumpuntur, nisi serues factis prius, & mox
à facibus omnibus percolatis, olei parum superponatur, ut optimè norunt solertissimi pharmacopole. Adhæc
habentur uaria liquorum genera, quæ quàm plurimum ex plantis distillant, ac defluunt, quorum alij gummi, alij re-
sinæ, alij lacrymæ uocantur. In gummi genere sunt opopanax, laser, ammoniacum, sagapenum, euphorbium, gal-
banum, bdellium, myrrha, thus, opocalpasum, sarcocolla, styrax, & id genus alia. In lacrymarum deniq; numero sunt lac, quod ex pa-
perum uasculis excipitur, propriè opium appellatum, scammonium, quodq; ex thapsia fluit, tithymalorum omnium
lac, cancamum, tragacanthæ lacryma, quiq; defluit è uitibus liquor, ex pruno, amygdalo, & ceraso. Quin & illud, 10
quod uulgus Arabicum uocat gummi. quanquam non desunt, qui tam hoc, quàm prunorum, cerasorum, & amygdalo-
rum lacrymæ malint in gummi potius referre, quàm in lacrymas. Sed quoquo modo res habeat, eò tantum summa ha-
rum rerum spectat, ut exacta scilicet earum notitia habeatur. quippe non desunt mangones, & impostores, qui eas
adulterent, quemadmodum & medicamenta metallica. Postremò si forsitan cuiusdam nasuto uideretur Diosco-
rides non parua erroris culpa suspectus esse, quòd in hac præfatione absolutè pronunciauerit, ex omni herbarum
genere solum ueratrum multis edurare annis, reliqua uerò à trimatu inutilia esse, cum tamen in pluribus locis eius
sententia reclamet Theophrastus antiquissimus plantarum scriptor; dicimus, ut hos ab huiusmodi opinione distra-
hamus, quòd cum Dioscorides extiterit in hac facultate peritissimus, consummatissimus, & omnium facile princeps,
grauissimo quoque Galeni testimonio, non modò non credendum uidetur, sed ne cogitandum quidem, quòd non callue-
rit is omnes stirpium proprietates, quodq; haud studiosè legerit ea, quæ ante ipsum trecentis, aut pluribus annis 20
posteritatis memoriæ mandauerat Theophrastus, & aliorum ueterum plerique: præsertim cum nobis perspicuum
sit, quantum in his rebus describendis fuerit ipse apprimè fidelis, & diligens. Verum omnibus persuasum esse de-
bet, quòd sicuti in quibusdam locis huius uoluminis scriptura deficit, in alijs spurijs additionibus redundat, in alijsq;
quandoque scatet mendis, scriptorum culpa, atque etiam eorum, qui in scribendis, uel excudendis auctorum uolu-
minibus plus, minùs curæ impenderunt, quàm sua interesset; ita etiam in hac præfatione euenisse facilè potuit.
Quare pro certo crediderim, longe plura hic desiderari, quàm ea, quæ hac in re tradiderit Theophrastus, qui ue-
ratrum ait triginta perdurare annis, aristolochiam quinque, uel sex, chamæleonta nigrum quadraginta, centaurium
maius decem, uel duodecim, peucedanum quinque, aut sex, uitem syluestrem unico duntaxat anno, elaterium centenis
annis, ita ut repertum esse attestetur elaterium ducentorum annorum, quod optimum erat, & pretiosum. Harum ita-
que rerum historias omnes tantum absit, ut credamus non legisse, notasse, ac monumentis tradidisse Dioscoridem, ut ne 30
imagemur quidem, etsi scriptis suis non extent: quin potius locus iste nobis suspectus & deprauatus habeatur. Id-
circo non Dioscoridi, sed scriptorum, & librariorum incuriæ id uitij adscribendum est: quemadmodum additio-
num redundantia accusantur ij, qui, ut earum auctores essent, ab re hoc opus augere, atq; illustrare existimarunt, quales
sunt spurie additiones illæ, quæ plura & Græcorum, & Hebræorum, & Arabum, & Chaldæorum, & Aegyptio-
rum, & Magorum, & Latinorum, aliarumq; linguarum nomina coaceruant, atq; in omni ferè plantarum historia in
pluribus uoluminibus Græcis statim occurrunt singulis capitibus. Quæ facile ex Pamphilo deprompta fuerunt: argu-
mento quòd (ut superius dictum est) ei rem hanc uitio uertat Galenus, atq; sine ulla ratione sint in hoc Dioscoridis uo-
lumen importata. Cuius rei nobis postea præbuit testimonium, quòd in quibusdam antiquis bibliothecis legitima Dio-
scoridis uolumina reperta sint Græcè pluribus centenis annis scripta, in quibus nullum prorsus ex his spurijs nomini-
bus legebatur. Quorum uetustam auctoritatem simul cum doctissimo Ruellio secutus, in meis uersionibus Italica lin- 40
gua conscriptis omnia illa nomina adulterina ab opere abdicauit, quemadmodum facturus sum in hoc Latino Dioscori-
de: etsi Hermolaus, & Marcellus uulgaris exemplaribus decepti, nomina illa suis interpretationibus reliquerint, tan-
quam Dioscoridi legitima. Sed quoniam non minus utile, quàm necessarium duximus, ut omnes ij, quibus in animo
est plantarum peritiā assequi, sciant ad unguem, quo arbores à fruticibus disidcant, frutices ipsi à suffruticibus, &
suffrutices ab herbis, dixerim ego Theophrasti auctoritate, omnes illas stirpes arbores appellari debere, quæ ab radi-
ce statim simplici caudice surculofo, dissolutuq; contumaci assurgunt, à quo per interualla tãquam brachia, exorti ra-
mi latius diffunduntur, uti olea, ficus, malus, pyrus, quercus, ilex, et id genus aliæ. Frutices uerò, quæ ab radice caudi-
ce multiplici, ramofoq; sese attollunt, in quorum classe sunt rubus, rosa, paliurus. Suffrutices, qui inter herbarum ge-
nera annumerantur, ab radice caulem emittunt, lignosis adnascentibus ramulis, folijsq; minutis, quæ nō uelut aliarum
herbarum folia quotannis areseunt, et decidunt, sed perpetuis folijs toto anno uirescunt, ut stœchas, ladanum, ruta, hyss- 50
opum, salvia, & eiusdem generis alia. Herbarum deniq; generi subscribunt reliquæ plantæ, quæ inter initia folia tã-
tū sine caule pandunt, ac deinde in caulem erectæ, flores, & semina ferunt, ut cerealium omnia genera, olera, quæ in
hortis ad cibos feruntur, & syluestrium ferè innumera, quæ sponte sua in pratis, campis, ac alijs compluribus locis
proueniunt: tametsi ex eis nonnullæ habeantur, quæ neq; caule, neq; flores, neq; semina gignunt, ut phyllitis, asplenū,
cynoglossum, hemionitis, onosma. His ita determinatis, sciendum præterea est, herbas assiduo quodam cultu, ac dili-
gentia nonnunquam arbore scire, quod maxime maluæ accidit. Hanc enim pluries uidi senis, septenisue mensibus cul-
tam, tanta caudicis longitudine, crassitudine, et duritie proficere, ut hastæ instar grandesceret. Frutices quoq; aut tem-
poris diuturnitate, aut cultorum mangonio in arbores nō pumilas exeunt, ut uitex, hederæ, myrica, paliurus. Contrà
similiter fit, ut arbusculæ quædam, si desit alimentum, aut si nullo cultu adhibito dimittantur syluescere, à sua natura
ita recedant, ut in frutices degenerent. Quandoquidem hi tum per adultam ætatem, tum per cultus rationem, uendica-
to sibi robore, crassos prædurosq; fundunt caudices, ac ramos. Illæ uerò tanquam indomitæ furculis, stolonibus ac ger-
minibus,

minibus, qui circa caudicem & radices adnascuntur, luxuriantes, solidos ita ramos debilitant, & infirmant, subrepto illis humore, ut in frutices sensim elanguescant, ut myrto, lentisco, & corylo quandoq; euenisse comperimus. Tantum enim in plantis naturæ germanitas potest, ut non solum sepe prædictos præstet effectus; sed etiam ut alteram in alteram stirpem facili uertat, ut cassia in cinnamomum, sisymbrium in mentham, triticum in lolium, hordeum in auenam, et ocimum in serpyllum. Porro ex his omnibus herbarum generibus quædam sativæ sunt, quædam agrestes. Has uolunt nonnulli priores fuisse sativis, cum earum permultas domita cultu feritate mansuescere in hortis liquido constet: etsi in permultis quoq; & sylvestre, & sativum genus inueniatur. quarum aliæ fecundæ sunt, aliæ steriles: aliæ florent, aliæ floribus orbantur: aliæ perpetua fronde uirent, aliæ folia amittunt. Quod non aliunde prouenire scribit Theophrastus, quàm à loco ipso, ubi nascuntur, sicuti ab aëre eas ambiente: tametsi id accidat interdum particulari radicis initio. Magni quippe refert, ut fecundæ, floridæ, & perpetuo uirentes plantæ conseruentur, si clemens celi constitutio, situsq; germanitas adsit. Quare nil mirum, si circa Memphim, & in Elephantio agro ficibus, ac etiam uitibus folia nunquam decidunt, quodq; in insulis, alijsq; regionibus nuper in Indijs occidentalibus à Lusitanis, & Hispanis repperitis, nulla spectetur arbor, quæ sempiterna coma non uireat. Neq; item admirandum, quod reperiantur arbores proceriores, uirentiores, aspectu pulchriores, & magis frondibus, & fructibus exornatæ in hoc loco, quàm in illo: namq; aliæ hoc situ lætantur, aliæ illo pro suæ quæq; naturæ ratione. Proinde uidemus, quod quæ montes amant, ut cedrus, laurix, abies, pinus, picca, terebinthus, buxus, iuniperus, fagus, carpinus, ibi proceræ admodum, formaq; insigni profiliunt. Quemadmodum in planitierum & collium nemoribus quercus, cerrus, suber, ilex, lotus, ulmus, acer, fraxinus, corylus maxime proficiunt. Iuxta flumina, & in aquosis lætiores proueniunt platanus, alnus, populus utraq; myrica, salix, harundo: etsi harum permultæ non æquè lætæ in montibus, uallibus, planis, & syluis exultent. Id quoq; discriminis in herbis, & fruticibus uisitur. quædam enim paludibus enascuntur: aliæ in lacubus, & stagnantibus aquis exiliunt: aliæ litora, & fluuiorum ripas desiderant: quædam humidos, aquosos, uliginososq; amant tractus: quædam aquas odere, & ob id arida, & saxosa sequuntur. Nec etiam desunt quæ in humidis & siccis locis uitam ancipitiæ agant. Sunt deinde quæ in campestribus degere cupiunt, quæ uinetis lætentur, quæ pratis gaudeant: præterea quæ ualles, quæ colles, quæ deniq; editos quærant situs. Aliæ quoq; urbanioribus locis allecæ iuxta urbium, & oppidorum mœnia in mæris, & ruderibus produnt. In palustribus, & humentibus locis, ac secus magnarum scrobium aggeres feliciter enascuntur plantago, coronopus, poterium, scordium, ranunculum, eleoselinum, sphondylium, lysimachia, alisma, chelidonium minus, epimedium, pentaphyllum, erinus, equisetum, limonium, heliotropium paruum, uerbenaca, tusilago, hydro-piper, onobrychis, coryza tertij generis. Et magis palustribus gaudent cyperus, typha, sparganium, iuncus. At tam lacunosis, quàm admodum palustribus innatant nymphæa, potamogetum, lotus Aegyptia, colocasia, folijs & in aquis conditis, & extra eminentibus. Malabathrum similiter in Indiæ paludibus nascitur, atq; nobis in Italia oryza, hippo-lapathon, ac millefolium stratiotes. Tribulus æquè in lacubus, paludibus, fluminibus nascitur, atq; in mari: quorum litoribus, ac ripis familiare spectatur nerium. Adiantum, itemq; trichomanes uliginosis specubus gaudent, præsertim si secundum amnes existant: aut asperginosas sequuntur ripas, quæ præruptis locis inhaerent. Vitex deinde, elichryson, bubonium, botrys, rha fluminum ripas accolunt. Crithamum uerò, brassica marina, chamæleo niger, androsaces, corniculatum papauer, dorycnium, solanum somniferum, glaux, hippophaës, hyppophaestum, tragium, tithymalus paralius, peplis, alypon, absinthium scriphum in maritimis tum litoribus, tum scopulis, tum etiam collibus emergunt. Tripo-lium etiam in maritimis exurgit, ubi scilicet allidit unda, iterumq; recedit, modo in mari, modo in sicco degens. Non nisi aquis proueniunt bryon thalassion, corallium, & alga. At in riguis fontium, præsertim quæ hyeme tepefcunt, sion, atq; aquaticum sisymbrium unà innatant, ut quasi inuicem fraternam uideantur iniisse amicitiam. Cæterum ex his, quæ in continenti nascuntur, arida, & siticulosa loca petunt eryngium, satireia, lythospermon, lycium, saluia, stachys, onos-ma, lonchitis, cynoglossum, eckium, buglossum, chamæpitys, ueratrum nigrum. Aridissimis, & saxosis exurgunt cap-paris, libanotis, symphytum petræum, saxifragum, helxine, hemionitis, sedi utrunq; genus, cotyledon, cymbalion, pol-yrrichon, paronychia, asplenium, clinopodium, circæa, lichen, ita ut harum pleræq; sæpius in ædificiorum ruinis, ac saxosis admodum locis uirescant. In opacis autem simul & aridis nascuntur helenium, chrysocome, asarum, uiola purpurea, astragalus, & cyclaminus. In humidis clematis prima, quæ & secus aggeres inuenitur: item phyllitis. Col-lium anænitæ capiuntur spartum, nepeta, sylvestre cuminum, chamedrys, etsi non oderit etiam aspera, & saxosa: item phalangium, thymum, quod etiam petroso solo nasci uidemus: quin & holostium. Culta deinde uirent lagopode, elatine, ornithogalo, coriandro, hyacintho, hypecoo, apio alio ab hortenfi, chamæcisso, ægilopæ, osyride, aphaca, oroban-che, melanthio, buphthalmo, anthemide, sylvestri papauere, xypbio, leontopetalo, phenice, hyperico, cyano. Inculta uerò uirent psyllio, hieracio. Pratis lætantur trifolium, lotus sylvestris, anonis, daucus, carum, tragopogon, oxylapa-thum, centaurium minus, hemerocallis, colchicum, betonica: quanquam hac & colles, & montes abunde scateant. In uinetis aluntur telephium, portulaca sylvestris, peplus, helxine hederacea, ampeloprasum, capnos. Tam intra, quàm extra oppida, & urbes in plateis, monumentis, parietinis, ruderibus, propter muros, & hortorum sepimenta uisun-tur uerbascum, blattaria, thlaspi, iberis, malua, chelidonium maius, urtica, ebulus, sambucus, corysimum, aristolochia lon-ga, marrubium, chrysanthemum, galiopsis, senecio, terrestris tribulus, sideritis, eupatorium, hyoscyamus, cicuta, perso-nata, xanthium, sylvestris cucumis. Campestris cardui omni genere horrent, atractyli, ferulis, sylvestri fœniculo, gramine, thalicthro, bunio. Agrorum, & pratorum sepibus hærent ruscum, asparagus, rubus, rhamnus, ligustrum, ru-bia. Ephemero autem, hippoglossio, filice, planitierum syluæ uirescunt. Montes adamant nardum tam Indicum, & Syriacum, quàm Celticum, & montanum, centaurium maius, mandragoras, hastula regia, satyrium, gentiana, ligusti-cum, albysson, smyrnium, ueratrum album, ruta sylvestris, polemonia, polygonatum, tithymalus characias, polium, ptarmica, thymelæa, chamelæa, glycyrrhiza, asclepias, narcissus, thapsia, pæonia, æthiopis, clymenum, onagra, caca-lia,

Stirpium mu-tatio.

Plantæ melio rescūt cæli cle-mentia, & loci amicitia.

Plantarum si-tus naturales, ubi lætæ na-scuntur.

lia, aconitum, daphnoides, hyssopum agreste, peucedanum, chamædaphne. In syluis montanis emicat leucacantha, atq; inibi in præruptis locis petroselinum, & Rhodia radix. Sunt præterea, quæ arboribus innasci uelint, in quibus resident, atq; ab iisdem suscipiunt alimentum, ut agaricum, uiscum, sphagnos, polypodium, dryopteris, lichen. Aliæ quidem in arboribus conspiciuntur, aliæ uerò prius è terra exortæ, per arbores repunt, quemadmodum labrusca, uitis nigra, bryonia, hederæ, clematis altera, smilax tam læuis, quàm aspera, lupus salictarius, conuoluulus, periclymenum. Non desunt etiam herbæ, quæ sine radicibus in alijs herbis prosiliant, neq; alibi, quàm in illis reperiuntur, ut casutha, epithymum, epithymbrium, & epistœbe. Veruntamen illud scire conuenit, quòd etsi harum omnium quæque sua natura felicius proueniant in prædictis locis, suosq; unaquæq; sequatur situs; nihil tamen obstat, quin eadem modò in montibus, modò in planis, nunc in collibus, sæpe in uallibus, nonnunquam in agris, & pratis, ac etiam in alijs uarijs locis nullo discrimine inueniri possint. Et hæc satis sint quantū ad natalem plantarum situm. Ceterum ut, quantum per me fieri potest, harum rerum non minus utilis, quàm necessaria doctrina excitetur, augeaturq; iam ad singulas herbarū partes noster se conuertet sermo, & de radicibus, folijs, caulibus, floribus, ac seminibus differemus, primò à radicibus, ueluti à basi aliarum partium, rem ipsam exordientes. Frumentacea igitur omnia multis nituntur radicibus, ijsq; tenuibus. Legumina uero singulas habent radices præter fabam, easq; surculosas, & duras. Sic & olera ferè omnia singulari radice coherent, ut lactuca, apium, beta, buglossum, intubus, cichorium. Quinetiam radice singulari sustinentur syluestris ruta, quam harmalam uocant, peplos, crateogonum, ephemerum, & sæpius uerbenaca. Contra numerosis radicibus donantur asarum, phu, baccaris, ueratri genus utrunq; , capparis, crithanum, hastula regia, chelidonium minus, asclepias, circæa, alcea, æthiopis, gramæ, filix foemina, muris auricula altera, plātago, chrysocome, asparagus, ruscus, hippoglossum, panaces Heracleum, hemionitis, pæonia foemina, alisma. At nardi Indici, & Celtici radix in spicæ modum capillatur. Prægrandi, firmaq; radice exurgunt helenium, bryonia, mandragoras, scammonium, syluestris cucumis, uitis nigra, rapum, nymphaea, colocasia, radix Rhodia, & China nuper ex Indijs occidentilibus importata, dracunculus, aloë, centaurium maius, libanotis, sphondylium, cenanthe, symphitum secundum, papauer corniculatum, raphanus, carduus, periclymenum, solanum somniferum, smilax aspera, thapsia, hippophaës, hippophaestum, tithymalus characias, pityusa. Contra exiguam, tenuemq; radicem gignunt hydropiper, catanances genus secundum, ranunculum, panaces Asclepium, & Chironium, phalangium, trifolium, anthyllis, bechium, onobrychis, horestium, britanica, epimedium, onagra, tragium secundum, leontopodium, uerbenaca supina, phyteuma, pæcratium, aconiti tertium genus, chamæcissos, asarum, utrunq; ueratrum, plantago minor, coronopus, sesamoides, origanum syluestre, alypon, atractylis, heliotropium maius, onosma, rubia, cepæa, alisma, betonica, chamefyce, meon, gingidium, centaurium minus. Radices in lignum durescunt æthiopidi, smilaci asperæ, poterio, leucacanthæ, astragalo, tithymalo characiæ, cypero, rhododendro. At molli, lentaq; radice constant althæa, acanthus, alcea, malua. Geniculatæ ueluti arūdinibus, sunt iridi, acoro, polygonato, rusco, nymphaea, xyridi, hippoglossi, gramini, lauro Alexadrinæ, colocasiæ, galangæ, gingiberi, radici Chinæ nuper inuenta, & Rhodiæ. Radicem digiti crassitudine fundunt orobanche, eryngium, polygonatum, pæonia mas, pyrethrum, daucus, pastinaca syluestris, symphytum petræum, dorycnium, ebulum, echium, crithanum, elaphoboscum. Bulbose autem insunt cæparum modo, lilio, hemerocalli, cæpis, bulbis, hastulæ regię, allio, porro, croco, narcisso, xiphio, testiculorum omni generi, satyrio, ornithogalo, utrisque ephemeris, arisarum, hyacinto, dracunculo, ampelopraso, scorodopraso, moly. In globum extuberant radices aristolochiæ rotunde, cyclamini, apij uomitorij, leontopetali, cenanthes, pæoniæ foemine, rapij, chrysogoni, periclymeni, cyperi, argemones, catanances secundæ, pycnocomi. Insuper radices inter se dissident, tum colore, tum odore, tum sapore: quæ discrimina si rectè cognoscantur ab his, qui breui hanc facultatē assequi desiderant, non parum inde haurient utilitatis. Sicuti & maxime confert scire, quæ sint radices magnæ uel parue, quæ duræ uel molles, quæ numerosæ uel paucae, quæ cæparum uel tuberculorum effigie, quæ denique geniculatæ, de quibus hucusq; abunde differuimus. Sed iam de coloribus agamus. Nigricat foris chrysogoni radix, etsi candicet intus: item papaueris cornuti, nardi montani, helenij secundi, cyclamini, chamæleonis, cardui, hastulæ regię, libanotidis, rhabontici, quanquam huius interna rubescant, peucedani, leontopetali, epimedi, nymphaeæ, eryngij, symphiti secundi, snirnij, echij, ueratri nigri, astragali, anemones, mandragoræ, aconiti tertij generis, thapsiæ, personatæ, filicis maris, uitis nigrae, aristolochiæ utriusque, quarum tamen interna buxæ colore pallent, pæoniæ foemine: tametsi huic, sicut etiam thapsiæ, & mandragoræ deliberata exalbeat. Contra è candida proueniunt radice plantago, polygonatum, dracunculus, arum, arisarum, ranunculum, ueratrum album, anonis, ligusticum, asparagus, ruscus, hippoglossum, elaphoboscum, libanotis, sphondylium, rapum, radix, circæa, alcea, horestium, tragum, trifolium, narcissus, allium, porrum, gingidium, iberis, hipposelinum, tripolium, iris, panaces Heracleum, tragium, somniferum solanum, arction, onagra, chamæcissos, scammonium, althæa, pityusa. At non prorsus albæ, sed subalbæ radices tributæ sunt aro, polemoniæ, helenio primo. Rubent rubiæ, centaureo magno, rhabontico, rhabarbaro, tametsi tria hæc exterius nonnihil nigricent: item pentaphyllo, heptaphyllo, betæ tertij generis, blito, carotæ, anchusæ, licopsi, onosmati, chrysogono, quanquam exterius nigricant. Non planè rubra, sed subrubra radice sunt acanthus, phu, satyrium erythronium, xyris, radix Rhodia, solanum somniferum, alypum, costus. Ex atro rubescunt filici foemine, cypero, pycnocomo, ephemero Colchico. Rubro colore purpurascunt radices symphyti petræi, cæparū, scillæ, pancratij. Flaua intus radice sunt aristolochia rotunda, glycyrrhiza, lapathum, hippolapathum, cyperus Babylonicus, argemone, chelidonium maius, gentiana. At herbaceo colore insunt polypodio, phalagio, smyrnio, et imperatorie. Odorata radice fragrant iris, acorus, meon, cyperus, galanga, zedoaria, nardum tam Gallicum, quàm Indicum, asarum, phu, caryophyllata, baccharis, ligusticum, pastinaca, angelica, scseli Mafsilicense, hipposelinum, smyrnium, libanotis, asclepias, circæa, alisma, tripolium. quin & radix Rhodia odorem expirat non iniucundum. Dulcedinē gustui præbent glycyrrhiza, tragopogonis radix, centaurij maioris, chamæleonis albi, elaphobosci, ge-

Plantarum in
radicibus uarietas.

Radicum differentia in coloribus & saporibus.

ranij, arctij, polipodij. Amaritudinem uero gentiane, ranunculi, helenij, dictami candidi, leucacanthæ, panacis Heraclei, hippophais, pancratij, scille, cichorij, asparagi, rusci, centaurij minoris, chelidonijs maioris, asphodeli, cyclamini. Acri autem radice deprehenduntur gingiber, acorus, galanga, zedoaria, imperatoria, crocodilium, angelica, panaces Chironium, smyrnium, pyrethrum, alifina, tripolium, raphanus tum satius, tum sylvestris, utraque iberis, nasturtium, thlasti, argemone, hydropiper, arum, dracunculus, erysimum, ophioscorodon, ampeloprasum, scorodoprasum, cæpa, allium, porrum, scandix. Quo fit, ut, si exacta notitia differentiarum habeatur, quæ in radicibus forma, numero, colore, odore, ac sapore notantur, maximum inde percipiant emolumentum ijs, qui magna animi delectatione in hac simplicium medicamentorum facultate operam impenderint. Ac præterea plurimum iisdem contulerit, si omnes stirpium delineationes, similitudinesq; (de ijs intellige, quæ scriptis tradi possunt) tum earum pariter & odores, & sapes assequantur, eo inquam modo, ac ratione, quo hic à nobis adnotata reperiuntur. In primis igitur à similitudine, quam inter se incunt plantæ, exorsus, pro uiribus enitar, ut quæ plurimis ignota sunt, ijs, quæ omnibus sanè vulgares apparent, recte comparentur. quapropter ab hedera primum, ut quæ neminem lateat, rem ipsam auspicabor. Hedera igitur folijs æmulatur, etsi quædam maiora, quædam uero minora cernantur, scammonium, asarum, uterq; cyclaminus, sinilax aspera, leuis, & hortensis, uitis nigra, marina brassica, Aethiopicum seseli, periclymenon, aristolochia utraq; asclepias, epimedium, gramen parnasi, apocynum, uiola purpurea, chamæcissos, helxine cognomento cissampelos, cynocrambe, hortense solanum, haliacabum, circæa, cucumis tam sylvestris, quam satius, utraq; clematis. Vitigineum folium repræsentant platanus, acer, lupinus, ricinus, bryonia, ueratrum nigrum, balsamina, colocynthis, cucumis, quem Veneti anguriam uocant. Alba spina, & acanthium simili uirent folio: sicuti abrotonum foemina, & absinthium seriphium uocatum folijs se inuicem imitantur. Vitex, & anagyris & folijs, & ramis conueniunt. Apij folia referunt caucalis, secundum dauci genus, laserpitium, smyrnium, bunium: Amygdale fronde uestiuntur persicus, rhododendrum, ebulus, sambucus, staphylo dendron, lathyrus, quam officinæ cataputiam nominant. Anisum deinde isopyro folijs adstipulatur, anagallis antyrrhino, atriplex xanthio. Vtriusq; rubiæ folia imitatur aparine, ac galium: quanquam illis maiora, huic uero minora spectentur. Porri, bulbiq; folia præ se ferunt hyacinthus, narcissus, allium, colchicum, cyperus, hastula regiæ, ampeloprasum, scorodoprasum, canini testiculi, lonchitis. Buxus, & lycium consimili comantur fronde. Vitis alba amomo folijs correspondet, pyrethrum sylvestri dauco, hemionitis dracunculo, coris ericæ. Fœniculi folia emittunt altis asparagus, panaces Asclepium, seseli, daucum Creticum, anthemis, libanotis, bupththalmos, anethum, thapsia. Anethi folijs assurgit meon. Plantagini nō dissimilia sunt folia candidi ueratri, gentiane, alismatis, & clymeni. Phœnij folium geranium exprimit. Filicem folio æmulatur sideritis secundum genus, polypodium, dryopteris. Ferula cicutam foliorum imagine refert, hæc uero myrrhidem. Buglossum, uerbascum, & cirsium consimili modo foliantur. Graminis folium proferunt moly, holostium, gramen arundinaceum, coronopus. Huius uero folia habent catanance, psyllium. Cichorium, chondryllæ utrunq; genus, et quod quibusdā dens caninus dicitur, cōsimili sunt folio. Cnico atræstylis folio assimilatur, chamæleoni nigro crocodilium, chamæleoni albo silybum. Glasto tripolium simile est. Coriandri folijs comantur parthenium, adianthum, sideritis tertia, omnia ranunculi genera (quorum tamen quædam propius, quædam longius eius speciem sequuntur) uterq; daucus, thalictrum, capnos. Helxines folia produnt anagallis, alsine, muris auricula: cannabis, aut quinquelfolij eupatorium, sed quæ quadripertito diuidantur. Cotonei mali frondem exhibent capparis, solanum somniferum. Smyrni foliam præstant phu, lauer. Cupressi effigiem promit sabina: iuniperi cedrus. Hypericum, androsæmum, ascyrum, folio non discrepant. Cistus, & ladanus sicuti in specie, ita & in folijs conueniunt. Cyclamini folium pandit aconitum primum: ciceris teucrium, securidaca: cumini sylvestris stratiotes millefolium: cucurbitæ personata: lolij phœnix: iuglandis centaurium maius, pœonia mas, gentiana; etsi huic magis cum plantagine conueniat. Iridis folia reddunt acorum, medion, sylvestris iris: item gladiolus, nisi hic breuiora, angustioraq; folia sibi uendicasset. In iunci specie collocandum esset utrunq; equisetum, sed inani caule assurgit. Lenticulæ folium simulant aphaca, onobrychis, chamæsyce, helenium alterum, anonis, trichomanes, polygala, glaux. Laureæ fronde utrent polygonatum, clematis prima, daphnoides, nerium, chamædaphne. Lilij folia spargunt hemerocallis, pancratium, satyrium, martagon (sic enim appellant liliū quoddam agreste) ephemerum, onagra. Lentiscum referunt glycyrrhiza, tragus. Nec lepidium arabis dissimulat. Lactucæ effigie folia ferunt dipsacus, sylvestris lactuca, lycopsis, anchusa, sylvestre glastum, mandragoras foemina. Lingue bubulæ similia sunt symphyti alterius folia. Myrti folia ruscus habet, tithymalus foemina, & canirubus. Mentham satiuam folio exprimunt sisymbrium, hydropiper, pentaphyllon. Marrubij effigie assurgit apiastrum, ballote, horminum, sideritis prima. Mercurialis folio uirent helxine, elatine, cynocrambe. Nasturtij folijs iberis nō refragatur. Oleam æmula foliorum facie repræsentat halimus, ptarmica, phillyrea, ligustrum, uitex, corryza, thelygonum, caninus testiculus, lithospermum, dorycnium, hyppophais. Platanum folio imitantur ricinus, nigrum ueratrum, sphondylium, aconitum cynoctonum. Verbasci folia fundunt helenium, æthiopis, arctium, buglossum, & tithymali genus latifolium. Pastinaca, & gingidium folijs inter se non dissident. Portulacæ folio assimilantur telephium, cepæa, crithamum, terrestris tribulus, tithymalus helioscopius. Trifolio correspondent lotus sylvestris, medica, cytisus, fertula Campana. Thymum, stœchadem, satureiam simile comat folium. Acuta spina, & mespili primum genus simili uirent folio. Nec dissimili pulegio, dictamum & calamintha comantur. Myricæ sabina, & cupressus: serpylli clinopodium: saluæ sideritis prima, horminum, uerbascum sylvestre, folijs uestiuntur. Piceæ foliū ferunt polygonum, & pityusa: quercus uero chamædrys, teucrium, scordium, betonica, sideritis prima. Neq; à rutæ folijs dissident acacia, centaurium minus, serpyllum sylvestre, ambrosia, polygonum primum, androsæmum, polemonia, peplus, paronychia, hypericum, apios. Aloæ, & scillæ similia tributa sunt folia. Sampsuchi folium ostendunt marum, et panaces chironium. Solani folio germinant circæa, haliacabus. Rumicis folia æmulantur arum, phyllitis, britanica,

Foliorū in plā
tis cōparatio,
& similitudo
inter se.

Foliorū in co-
loribus descri-
men.

tanica, & quæ uulgò bistorta dicitur. Foliorum similitudine inter se certant ruscus, hippoglossum, laurus Alexandria-
na. Aspleni imaginem præbent muris auricula altera, & altera lonchitis: sicuti semperuiui minoris tertia aiugæ spe-
cies, aristolochia clematidis. Salicis fronde prouenit lysimachia, fertulæ Campanæ ligusticum. Silybus, chamæleo albus,
carduus, alba spina, sese folijs imitantur. Ex his igitur facili quicq; herbarum germanitatem, cognationem, similitudi-
nemq; perdiscere poterit. quæ omnia in dignoscendis stirpibus non paruam adferunt utilitatem. Ceterum planta-
rum omnium folia non modicam in coloribus differentiam habent, tametsi folia ipsa coloribus adeò perspicuis, uti flo-
res haud quaquam splendeant. Niger sanè color in nullis reperitur herbis, neque arboribus. quauis nonnullæ atro
quodam uirore sint suffuse, ita ut paululum nigricent, sicut phillyrea, buxus, ligustrum, hortenise solanum, nigra uio-
la, osyris, hyosciamus, utraque clematis. Contrà nec folia habentur, quæ niueum candorem expriment. uerum ple-
raque, quæ incana sunt, subalbicant, ut crithamo, echio, ranunculo, abrotono, absinthio, saluæ, calaminthæ, maro, 10
periclymeno, corniculato papaueri, stachy, menthastro, althææ, polio, uerbasco, utriq; lychnidi, & mandragoræ
mari: quæ omnibus supernè candicant, quemadmodum infernè rosmarino coronario, bechio, oleæ, populo, artemi-
siæ, & alijs multis. Rubent punicæ malo, amygdalo, lentisco, terebintho, rhoi, cyclamino, botry, cori, androsamo,
ascyro, lonchiti, osyri, blito, amaranto, phyco marino, sesamæ, irioni, atriplici, alypo, Celtico nardo, & cuidam
betæ generi. Folia, quæ lanugine pubent, insunt dictamno, uerbasco, lychnidi, gnaphalio, acanthio, althææ, men-
thastro. Aspera sunt symphyto alteri, marrubio, fico, saluæ, ballotæ, & hormino. Aculeis horrent folia buglosi,
echij, urticæ, eryngij, rusci, lycij, atractylis, sonchi, chamæleonis utriusque, dipsaci: quinetiam cardui omne genus.
Humi iacent panacis folia, coronopi, anchusæ, mandragoræ, utriusque anagallidis, cynoglosi, glauci, catanancæ
secundi generis. Reptant etiam humi lithospermi, graminis, onosmatis, canis testiculi, albiq; chamæleonis. In uni-
uersum plantæ omnes, quæ caule & floribus orbantur, folia per terram spargunt. Acuta folia, ut quæ olfactu na- 20
res feriant, data sunt allio, cæpis, nasturtio utrique tam aquatico, quàm terrestri, sinapi, erucæ, lepidio, gingidio,
hydropiperi, erysimo, clematidi secundæ, thlaspi, serpyllo, thymo, thymbræ, sisymbrio, pulegio, calaminthæ, di-
ctamno, dracunculo, aro, flammulæ, origano. quæ omnia non modò olfactu, sed magis etiam gustu acrimoniam præ-
bent. At amaritudinem possident chondrylla, cichorium, gentiana, ruta, absinthium, aphaca, abrotonum, scandix,
aloë, santonicum, scriphum, chamædrys, marrubium, scordium, glaucium, chameleæ, empetrum, & quæ uulgò
gratia Dei deiectionis facultatis herba dicitur. Odorata folia sunt asaro, sio, sisymbrio, menthæ, menthastro, ca-
laminthæ, pulegio, saluæ, ladano, hyssopo, sampsocho, origano, thymo, serpyllo, satureiæ, symphyto petræo,
rosmarino, ligustico, stachy, malabathro. Nec insuauem efflant odorem chamædrys, baccaris, artemisia minor,
& herba illa, quam aliqui sclaream, nonnulli herbam sancti Ioannis, & plerique matrisaluiam nuncupant. Nec de-
sunt stirpium folia, quæ ab alijs tum plantis, tum liquoribus odorem emendicasse uidentur, ut scordium ab allio, trifol- 30
lium à ruta, & bitumine, cytisus ab eruca, apiastrum à citreo malo, chamæpytis à pino, xanthium à nasturtio: ita
denique hydropiper à pipere mutuatur odorem. Grauius olent absinthium, abrotonum, scriphum, ballote, po-
lium, ebulus, botrys, aristolochia, cannabis, anagiris, galiopsis, cicuta, mandragoras, apocynum, glaucium.

Cauliū in plā-
tis differētiæ

Non parum quoque discriminis in plantarum tum caulibus, tum stolonibus reperitur. quandoquidem ex eis quæ-
dam singularem, simplicemq; caulem proferunt: aliæ numerosos cauliculos edunt. quibusdam crassi caules insunt:
alijs tenues assurgunt: alijs inanes, & uacui eriguntur, fistularum, & arundinum instar: alijs pleni conspiciuntur:
quibusdam item longus profilit caulis, quibusdam uerò breuior: nonnulli caules geniculis scatent, alij enodes exeunt,
alij leuore, alij scabritia, alij durtia, alij lentore notantur. Nec desunt, qui lanugine uestiantur, & qui spinis, &
aculeis rigeant. Quibusdam plantis teretes sunt, nonnullis quadranguli, & aliquibus striati. Alij denique sursum
eriguntur, alij per terram serpunt, ac repunt. Dissident præterea inter se stirpium caules colore, rectitudine, & 40
curuitate: tanta fuit naturæ in plantis formandis uarietas, atque solertia. Plures igitur caules ab una tantum ra-
dice exiliunt glasto syluestri, ptarmicæ, plantagini, muris auriculæ, telephio, aristolochiæ utrique, rutæ syluestri,
hyperico, elatinæ, phœnici, trago, solano somnifero, & manico, minori sedo, chamæcisso, glauci, osyri, tithyma-
lo paralo, & helioscopio, thymelææ, heliotropio magno. Ramoso, ac pariter surculoso caule fruticant saluia,
saturreia, thymum maius, origanum, hyssopum, absinthium, abrotonum, ruta, stechas, ocinum, amaracum, sym-
phytum petræum: & ut summatim rem complectar, omnes deniq; plantæ, quæ suffrutices appellantur. Crassum cau-
lem mittunt dracunculus, chamæleo niger, cenanthe, helenium, symphytum alterum, hyoscyamus, personata, sedū ma-
ius. Contrà proditur tenuis ornithogalo, thlaspi, polemonia, ranunculo, limonio, anemone, ligustico, panaci Asclepio,
peucedano, artemisiæ, phyllo, cynocrambæ, buphthalmo, alismati, betonica, echio, eupatorio, plantagini, chelidonio ma-
iori, muris auriculæ, aristolochiæ utriq; seripho, tragorigano, menthæ, sisymbrio, lysimachia, rutæ syluestri, delphi- 50
nio, melanthio, agresti cumino, aparinæ, chamædrys, scordio, teucro, trifolio, hyperico, sideriti secundæ, elatinæ, pen-
taphyllo, ueneris umbilico, chamædaphnæ, tithymalo helioscopio, thymelææ, alypo. Inanes in uniuersum, ac fistulosos
caules habent frumenta, legumina, & olera. Particulatim uerò cauis emicant colliculis phu, apium montanum, son-
chus, ueratrū album, gentiana, equisetum, narcissus, ricinus, cicuta, lathyrus, hieracium maius, symphitum secundum,
spina alba, cæpe, porrum, hipposelinum, thapsia, ferula omne genus, omnesq; plantæ ferulaceæ, qualis cicuta, panac-
es, laserpitium, feseli Peloponense, & quæ guttatim stillant sagapenum, galbanum, & ammoniacum. Geniculatum
culmum gerunt cerealia omnia: quin & ebulus, sambucus, phu, cyclaminus secundus, gentiana, panaces Asclepium,
polycnemum, crateogonum, polygonum, equisetum, ferula, cicuta, meon, odoratus iuncus, pityusa, arundinum omne
genus, hydropiper, ligusticum, xyphium, & omnes deniq; plantæ, quæ foeniculaceo caule assurgunt, ut elaphobosum,
anethum, feseli Masiliense, pyrethrum, sphondylium, peucedanum. Læui constant caule dracunculus, hastula regia,
typha, nymphaea, sideritis tertium genus, chrysanthemum, aconitum lycoctonum, gentiana, acanthus, aloë, iberis, hya-
cynthus.

cinchus, millefolium, chamædaphne. Dodrantali caule exeunt chamæleo niger, tripolium, hyacinthus, arum, sesamoides, daucum Creticum, caucalis, caninus testiculus, epimedium, hypericum, sideritis tertium genus, centaurium minus, anonis, sylvestre cuminum, tusilago, cenanthe, anthyllis, anthemis, coris, ocimoides, achillea, elatine, pentaphyllum, tragus, ageratum, papauer spuncum, psyllium, aconitum primum, colchicum, semperuium minus, umbilicus ueneris, stratiotes millefolium, chamæcissos, glaux, polygala, laurus Alexandrina, tithymalus myrsinites, paralius, helioscopius, & cyparissias: item chamæcia, & uerbenaca. Diuini uero palmorum longitudine caules extollunt phalaris, thlaspi, melanthium, pæonia, ueratrū album, cynocrambe. Caulis cubiti altitudine adolescit petasites, plantagini minori, ranunculo, phu, rosmarino, chelidonio maiori, bacchari, panaci Asclepio, sphondylis, satyrio, aistina, betonica, fabæ Aegyptiæ, cirthamo, arabidi, asphodelo, lepidio, xyridi, eupatorio, sylvestri papaueri, aconito tertio, semperuium maiori, senecioni, uerbasco femine, cytiso, xanthio, rusco, daphnoidi, chamædaphnæ, lathyri, primo filicis generi, cnico, gladiolo, ascyro, lysimachia. Interdum cubiti longitudinem caule excedunt alisma, cyperus, tithymalus characias, ptyusa. At hominum semicubitali caule contentum est. Binium cubitorum longitudinem caule æquant dracunculus, gentiana, spina alba, acanthus, conyza maior, althæa, symphytum secundum, belenium, glastum, glycyrrhiza, centaurium maius, dipsacum, carduus, seseli Aethiopicum, lycopsis, sideritis secunda, manicum solanum, sylvestris lotus, cirsum. Quaternum cubitorum caulis exit moly: tricuspidalis uero Medio. Duris lignosisque nituntur cauliculis hypericum, chamædrys, teucrium, symphytum petreum, androsæmum, ascyrum, satireia, thymum, origanum, millefolium, eupatorium, aster Atticus, hyssopum, stæchas. Lentore & mollitia caules languescunt irioni, poterio, malua, simlacibus omnibus, cucurbitis, pemonibus, & melopeponibus, cucumeribus, lupino, periclymeno, bryonia, uiti nigra, uicia, helxina, quam cissampelon cognominant, scammonio, iunco, typhæ, althæa, alceæ, solano somnifero, osyris, rusco, daphnoidi. Spinis horridum gerunt caulem dipsacum, poterium, agriacantha, scolymos, paliurus, rubus, canirubus, hieracium maius, stæbe, rosa. Spinosa prorsus lanugine obducuntur urtica caules, echin, anchusa, lycopsis, buglossi. Hirsutus caulis uisitur mentha stro, orobanchæ, helenio, ocimoidi, eupatorio, herbæ quam pilosellam uocant, secundo symphyti generi. Lanugineum caulem nutriunt acanthium, gnaphalium, uerbasum, lychnis utraq, tusilago, althæa, anemone, pænaces Heracium. Scabritia & asperitate caulium sunt pastinaca, rubia utraque, lupus salictarius, aparine, baccharis, sylvestris cnicus, æthiopis, equisetum, ueratrū nigrum, papauer sylvestre, & corniculatum. Humi cauliculis repunt polygonum, lithospermum, anagallis, clematis prima, holostium, tribulus terrestris, peplos. Caules edunt quadrangulos sideritis prima, apiastrum, marrubium, ballote, cyperus, centaurium minus, mentha, calamintha, baccharis, hominum, aparine, rubia, chamædrys, stachys, scordium, teucrium, betonica, symphytum secundum, clymenium, uerbenaca, urtica, galiopsis, æthiopis, lotus Aegyptia, bunium, xanthium, ebulus, pycnocomum. Triangulares insunt cirsisio, & quandoque etiam cypero. Ceterum caules albicant moly, utriusque iberidi, nasturtio, cnico, eacalia, cynocrambe. Rubescunt minori hieracio, soncho, artemisia, hyperico, ascyro, phu, uirga aurea, helxina, senecioni, myriophyllo, orobanchæ. Caule destituuntur chamæleo albus, phyllitis, filix, cynoglossum, dryopteris, polypodium, onosma, trichomanes, asplenium, hemionitis, lichen, paronychia, adiantum, hippophaestum, chamæsyce. Ad hæc non parum quoque in stirpibus dignoscendis utilitatis præstat florum tum coloris, tum formæ cognitio. quippe enim nulla sit earum pars, quæ prius nostris sese offerat oculis uere, & æstate, quam flores, uaria colorum pictura, quæ in eis refulget. Quapropter non ab re fuerit, horum differentias edocere, quæ in coloribus ita se habent. Plantæ igitur, quæ flore candido decorantur, sunt ut oxyacantha, ligustrum, orneoglossum, fraxinus, rosæ, quibus tum ruber, tum etiam purpureus erumpit. Item olea, myrtus, cerasus, malus, pyrus, mespilus, prunus, arbutus, iberis, raphanus, fiser, cucurbita, caucalis, eruca, ocimum, ornithogalum, cyclamini secunda species, hastula regia, capparis, poterium, thymus, moly, aparine, phalangium, trifolium, sed cui flos quandoque rubescat, polium, cenanthe, alba uiola, nymphæa prima, althæa, polygonatum, clematis altera, ocimastrum, erinus, achillea, helxine cissampelos dicta, conuoluulus, doryonion, ephemerum secundum, stratiotes millefolium, lotus Aegyptia, chamæfice sesamoides magnum, narcissus, scammonia, thymelæa, sambucus, ebulus, angelica, filipendula, uiburnum, flammula, fragaria, imperatoria, lilium conuallium dictum, & uincetoxicum. Rubri flores emittunt rosas, in quibus tamen uariant, nam alij candidi, alij purpurei, alij lutei reperiuntur: item malis punicis, fabæ Aegyptiæ, rumici, oxylapatho, oxalidi, blito, aphacæ, ophioscorodo, anemone primo generi, argemone, anagallidi masculæ, papaueri sylvestri, solano somnifero, onagræ, & caryophyllis uocatis, quem florem recentiores quidam, nescio qua auctoritate ducti, uetonicum appellant. quanquam & hi purpurei emergant, & quandoque uaria colorum mixtura inficiantur. Flores menthæ, sisymbrij, & hydropiperis colore subrubro apparent. In purpura albicantes insunt phu, rosas, persico, amygdalo, eruo, bacchari, trifolio, alceæ, periclymeno, rhododendro, pæoniæ. Purpurei exeunt asaro, croco, uitici, uicia, cyclamini primo, larici, centaurio minori, albæ spinæ, origano, pulegio, saluæ, calaminthæ, thymo satireiæ simili, thymbræ, serpyllo, sed qui in album quandoque uariant, pseudomelanthio, chamædry, lichnidi, scordio, uiolæ purpureæ, canis testiculo, onobrychi, betonica, symphyto utriusque: etsi secundum modum candido, modo luteo flore lætetur. Item medio, gladiolo, anchusæ, lycopsi, echio, sideriti tertiæ, uerbenacæ, astragalo, hyacintho, cirsisio, capno, bubonio, sed cuius interna flauescant, antirrhino, acanthio, glauci, ueratro nigro: tametsi quandoque huic pænicei, herbacei, candidi, & in purpuram albicantes flores reperiuntur. Item sesamoidi maiori, ricino, amaranto, galegæ, personatæ, xanthio, hormino, martago (sic uocant recentiores lilium quoddam) scrofulariæ maiori, geranio. At in purpura nigricantes insunt uiolis, leontopodio, delphinio, napello, pulsatilla. Aureis floribus coronantur belenium, cornus, rapum, napus, lampana, brassica, crithamum, sonchus, aphaca cichorij genus, tragopogon, cucumis erraticus, quam satius, pepo, lactuca, irio, ranunculus, anemone secunda, aconitum lycoctonon, chelidonium utrumque, fertula Campana, ruta, hieracium, atractylis, tusilago, conyza, hemerocallis, uiola aurea, nymphæa secunda, anagyris, alisma, hypericum, ascyrum, androsæmum, chamæpitys, spartium, lysimachia, eupatorium, pentaphyllum, chry-

Florū in plantis varietas.

b. socome,

socome, chrysogonion, chrysanthemum, ageratum, papauer corniculatum, hyoscyamus, galium, senecio, uerbasum, lotus urbana, & sylvestris, buniū, osyris, colocynthis, cnici, uirga aurea, balsamina, blattaria, caltha, colutea, tana-
cetum, & quā falsō oxyacantham recentiores nuncupant, abrotonum foemina, pilosella, potentilla, sena, sinapi. An-
themidi flores exoriuntur in medio lutei, circumato orbe candidi, sicuti & parthenio, buphthalmi, bellidi, et cotulae fœ-
tidæ. Cæruleum florem edunt linum, intubus, cichorium, chondrilla, anagallis foemina, muris auricula, clematis prima,
buglossum, melanthium, eryngium, scabiosa, & quæ à uulgaribus morsus diaboli appellatur: item cyanus, & quæ
trinitas recentioribus dicitur. Hyacinthino colore placent flores centaurij maioris, chamæleonis nigri, cinaræ: quin
& uaria cardui genera. Vario colore inficiuntur iridi, tripolio, malua, euphrasie. Spicati insident blito, plantagini,
hyssopo, mentha, menthastro, sisymbrio, hydropiperi, salua, sampsucho, stachy, betonica, amarato, uirga aurea, ste-
chadi, ladano, lauendula utriq; . Floris effigie lilium æmulantur hemerocallis, martagon, ornithogalum, nymphaea al-
ba, helixine cognomento cissampelos, lotus Aegyptia, narcissus, crocus, conuoluulus, ephemerum primum. Flores, qui
rosæ referant similitudinem, profiliunt malo cydoniæ, mespilio, althæa, rhododædro, pæonia, ueratro nigro, colocasia,
corniculato papaueri. Echinatis capitulis flores condunt uterq; chamæleo, centaurium maius, crocodilum, spina al-
ba, dipsacus, spina Arabica, poterium, acanthium, cinara, leucacantha, atrastylis, cnici, et reliqua carduorum genera.
Muscifloros gestant flores laurus, labrusca, myrica, erica, ligustrum, olea, quercus, castanea, cornus, galium. Flores in
umbellas radiantes, uel muscarijs emicantes insunt Meo, sisaro, crithamo, caucalidi, origano, panaci, ligustico, pasti-
naca, seseli omni, sisoni, aniso, caro, anetho, cumino, ammi, coriandro, apio, smyrnio, elaphobosco, fœniculo, dauco, py-
rethro, libanotidi, sphondylis, ferularum omni generi, peucedano, laserpitio, sagapeno, galbano, panaci, ammoniæ
co, achilleæ, chrysocome, agerato, cicuta, stratiotæ millefolio, myrrhidi, thapsia, sambuco, ebulo, angelicæ, filipendu-
la, uiburno, imperatoricæ, eiq; pimpinellæ generi, quæ nonnullis hircinum saxifragum uocatur, quod hircum maxime
oleat. Cytini imaginem representant flores asari, hyoscyami, cisti, arbuti. Corymbis similes racematim coherent
botry, ambrosiæ, anagiri, urticæ, lunariæ minori, hippophai. Lanugine quadam obducuntur, atque in pappos euane-
scunt flores omnium carduorum, sonchi, tragopogoni, centaurij maioris, utriusq; chamæleonis, utriusq; hieracij, se-
necionis, cirsij. Stellarum, solisq; flore imaginem referunt eryngium, aster Atticus, anthemis, parthenium, buphthal-
mus, bellis, hypericum, pentaphyllum, intubus utraq; , cyanus. Præterea exquisitam prorsus plantarum cognitionē
quis assequi poterit, si seminis, fructusq; , quos plantæ ferunt, delineationes habeat. quare non inutile fuerit earum
tum figuras, tum discrimina, tum etiam similitudines prosequi. Fructus itaque racemosos proferunt terebinthus, len-
tiscus, populus utraq; , oxyacantha, uitis nigra, uitis alba, cyclaminus secunda. Corymbaceos uerò hedera, periclyme-
nus, solanum hortense, & manicum, similax aspera, polycnemum, hippophadæ. Semina autem racematim coherent
artemisiæ, ambrosiæ, botry, urticæ nostrati, mercuriali foemina, hydropiperi, ricino. Acinosa sunt asaro, taxo,
uesicariæ, apparago, rusco, lauro Alexandrinæ. Semen folliculari specie inest fraxino, rhamno, sed quod uerticilli refe-
rat imaginem, nasturtio, thlaspi, androsacæ. At in squamosis folliculis occluditur gentianæ, cumino sylvestri, atripli-
ci, sphondylis, ænanthæ, ferulæ, & thapsiæ. Pineam nucem imitantur, & ueluti nucameta sunt fructus piceæ, laricis,
& cupressi. Baccas gerunt olea, laurus, zizyphus, cornus, rosa, capparis. Oblongæ, & quæ magnitudine cedant oli-
uis, uisuntur myrto, thymelæa, polygonato. Rotundæ sunt ligustro, iunipero, hedera, periclymeno, lycio, cedro, oxya-
canthæ, sabina. Cæterum fructum semenq; filiquis includunt acacia, anagiris, genista, filiquæ arbor, casia nigra, do-
rycnium, apocynum, staphis agria, delphinium, cicer, faba, lens, phasiolus, lupinus, pisum, eruum, sena, similax hor-
tensis, medica, aphaca, uicia, pæonia, leontopetalon, xyris, solanum somniferum, & tertium aconiti genus. In follicu-
lis uerò abditur halicacabo, colutea, colchico, & staphylodædro: suumq; in corniculis modò aduncis, modò rectis fer-
uant delphinium, fœnum græcum, lotus sylvestris, rapa, napus, raphanus, lampfana, brassica, eruca, sinapi, erysimum,
circeæ, leucocium, hedyсарum, papauer corniculatum. Capitibus semina condunt colocasia, anemone, argemone, melan-
thium, ocimoides, papauer tam satiuum, quam erraticum, hyoscyamus, lotus Aegyptia, xyris. At capitulis paruis con-
cipiuntur lino, ptarmicæ, cumino sylvestri, sparganio, psyllio, uerbasco, scrofulariæ, isopyro, ricino, tithymalo pa-
ralio, & helioscopio. Semina in flocci modum conclusa afferunt porrum, ampeloprasum, scorodoprasum, cæpa, al-
lium, & si prius folliculo quodam claudantur. Umbellis nuda resident semina omnibus panacis generibus: itemq; sese-
li, ligustico, apij omni generi, aniso, caro, anetho, cumino satiuo, ammi, elaphobosco, dauco, sphondylis, peucedano, eli-
chryso, cicuta, myrrhidi, angelicæ, imperatoricæ, thapsiæ, coriandro, smyrnio, fœniculo, pyrethro, ferulis omnibus,
achilleæ, agerato, stratiotæ millefolio, sambuco, ebulo. Semen ueluti spicis cōtinetur origano tam satiuo, quam sylue-
stri: quin & sampsucho. Papaueris imaginem semine representat phyllum, nymphaea alba, hyoscyamus, lotus Aegy-
ptia, peplis, peplos, chamæfice. Piperis similitudinem exhibent semina tum lycij, tum etiam uiticis. Compresso, atq; ro-
tundo semine habentur malua, althæa, alcea, similax laevis. Neque seminis effigie ab epithymo disidet alypon: à lolio
phœnix: à uiola alba chamæcissos: à salua horminum. Hirsuto semine, ac aspero, adeo ut id tactum uestibus adhe-
reat, sunt personata, eupatorium, aparine, helixine, xanthium, & uulgare cynoglossum. Capiti uiperarum simile fert
echium, & uiculi non dissimile antirrhinum. Mucronatum ostendunt tragos, spinachium sic uulgò uocatum, tribulus
tam aquaticus, quam terrestris. A fœni græci semine non desceit semen myagri, item & loti sylvestris. Semen fœni-
culi modo ferunt ligusticum, sison, cicuta, cuminum, carum. Anisi uerò semina, apij, & ammi consimilem nata sunt
formam. Cnici semen suam impartitur imaginem minori centaurio, utriq; chamæleoni, spinæ albæ, & Arabicæ, atra-
styli, cinaræ, Medio, nigro ueratro, & omnibus ferè cardui generibus. Milij semine constant circeæ, crateogonum,
panicum, sesamum, lithospermum, lotus Aegyptia, sesamoides. Erui semen possident catanance, tithymalus paralius,
aphaca. Semine marrubium æmulantur ballote, clinopodium, sideritis prima, pycnocomum. Consimili nascuntur se-
mine libanotis, & crithamum: ut etiam semine conueniunt linum, satyrium erythronium, & quoddam urticæ genus.

Seminū, & fru-
ctū in plātis
discrimina.

Semine caudæ scorpionis effigie cernitur scorpioides : & uerrucarum modo pendet minori heliotropio. Semina, quæ fructibus carnosissimis tam arborum, quam herbarum delitescunt, gestant aluo mala, cotonea, pyra, citria, limones, aurantia, punica, mespila, cucurbita, pepones, melopepones, cucumeres, colocynthis : item balsamina uulgo uocata fructus, mandragora, aristolochia, haliacabi. quin & mala insana consimili modo suum recondunt semen. Minutium habent semen ruta, iberis, cupressus, circæa, psyllium, mandragoras, apios, cynocrambe, papauer, hyoscyamus, ocimum. Differunt etiamnum colore inter se semina : siquidem albicant dauco, rosmarino, circææ, lactucæ, papaueri satiuo, & spumeo, cucurbitæ, peponi, cucumeri, sesamæ, lithospermo. Vt fructu rubent oxyacantha, tercbintibus, cedrus, cornus, zizyphus, rosa, punica, arbutus, taxus, cerasus. Ita similiter semine rubescunt asparagus, haliacabus, ruscus, hippoglossum, rumex, dracunculus, arum, acanthium, pæonia, rubia, tragus, iuncus, coccum insectorium, aspera similax, chamædaphne, sesamoides. Succo sanguineo manant ascyri, androsami, & hyperici grana. Nigrum inest ligustro, lycio, myrto, oleæ. Quin & semina nigricant ocimo, hirci barbula, porro, allio, capis, ampelopraso, hyacintho, scorodopraso, ophioscorodo, saluie, ruta, hormino, ligustico, seseli Aethiopico, sisoni, hipposelino, synrnio, melanthio, phalangio, rubiæ, sideriti primæ, uerbasco, laureolæ, narcisso, syluestri cucumeri. In longum uerò protensum proferunt semen seseli Masiliense, ligusticum, sison, hipposelinum, cuminum, narcissus, fœniculum. Quadratum spectatur seseli Masiliensi, & libanotidi : triquetrum uerò staphidi agricæ, & lathyri. Geminatum semen ferunt tordylium, abysson, æthiopis, mercurialis altera. Dissident etiam sapore semina : nanq; acre id proferunt porrum, capæ, allium, ampeloprasum, scorodoprasum, sinapis, nasturtium, erysimum, struthium, cyclaminus altera, dracunculus, origanum, panax Herculeum, seseli Masiliense, tordylium, anisum, hipposelinum, fœniculum, pyrethrum, peucedanum, cardamomum, clematis secunda, similax aspera, thlaspi, hydropiper, ptarmica, arum, lepidium, ligusticum, & siliquastrum, quod Indicum appellant piper. Odorato semine pollent omnia cardamomi Arabici genera, panaces Herculeum, meon, cærum, panaces Asclepium, elaphoboscum, ligusticum, hipposelinum, synrniun, fœniculum, daucus, pastinaca sylvestris, melanthium, isopyrum, bunium, origanum, ammi, libanotis. Amarum semen inest Aethiopico seseli, omni absinthiorum generi, abrotano, chamæcisso, gentianæ, sesamoidi. In magnam denique duritiem semen coalescit asparago, periclymeno, & rusco. Harum itaque rerum, qui exactam cognitionem fuerit adeptus, is in hac præstantissima facultate absque ullo impedimento poterit peritissimus euadere. Verum enimuero ne quid intactum relinquatur, quod in hac facultate tum utile, tum necessarium existimari possit, ob id scire conuenit, quod permulta creauit natura rerum omnium parens, quæ inter se uel maxime consentiunt, uel admodum dissentiunt. Quo fit, ut nihil hac re admirabilius sit in tota natura, nihilq; scitu exoptatius. Quapropter nec ab re quidem fuerit hæc etiam cæteris adnectere, paucisq; perstringere, & de his præsertim agere, quæ ad simplicium medicamentorum materiam spectant. Tam igitur pertinnaci odio sese prosequuntur quercus, & olea, ut non solum non uiuant, neque germinent, si altera effossa, in eius scrobe altera implantetur; sed etiam altera alteram interficiat, si forte prope oriantur. Nec minor inter brassicam, & uitem antipathia cernitur : quandoquidem obseruatum sit, uitem, ad cuius radices asita fuerit brassica, non paruo interuallo sponte sua refugere. Ideo nil mirum, si tantum brassicam contra temulentiam pollere credant, quodq; Germani quotidianis mensis id olus semper apponant, ut uini noxam effugiant. Nec secus brassicam oderunt origanum, ruta, & cyclaminus, atque illa uites : quippe perspectum est, quod si seratur brassica iuxta quamlibet explicatarum, confestim cadit, totaq; contabescit. Scilla adeo ueneficis, & admurmurantium incantationibus aduersatur, ut in limine ianuæ domus integra suspensa ab omni eorum noxa eos, qui inhabitant, uindictet. Quocirca non temere à doctissimis rerum naturalium investigatoribus memoriæ proditum est, omnes in uniuersum stirpes, quibus scilla adfita profiliat, non modo asseruari ab omni aëris imperie, animaliumq; noxa; sed etiam letiores, feracioresq; euadere.

40 Ferula in pabulo asinis gratissima est, eosq; mirificè alit : quæ tamen, si ab equis, uel bobus edatur, uenenæ presentaneis modo eos interficit : tametsi nulla prorsus noxa ea quoq; ab hominibus edatur prima foliorum germinatione. Rhododendri flores, & folia mulis, canibus, asinis, & quadrupedum plurimis uenena sunt : hominibus uerò contra serpentium morsus præsidia. Cicuta esitata homines enecat : item & quadrupedes. nihilominus sturni innocuè eius semine uescuntur. Cucumeres aquam ita diligunt, ut si uas aquæ plenum, dum plantis inhaerent, illis subiiciatur, admodum longiores effecti, mirè in illam descendunt. Contra oleum suppositum sic refugiunt, ut in hamos recuruentur. quandoquidem in uniuersum oleum omnibus, quæ feruntur plantis, inimicum est. Quo fit, ut planta quælibet, quæ fuerit eo peruncta, facile perarescat, & moriatur. Ob id enim admirandum non est, si arbores, quæ oleum ferunt, ac resinam mittunt, cæterarum insitiones aspernantur : quemadmodum eas non respuunt aliarum nonnullæ, quæ nec oleum nec resinam fundunt. siquidem sæpe conspecta est quercus pyra ferre, platanus poma, myrtus punica mala, oxyacantha mespila. At nunquam uise sunt pinus, larix, picea, abies, olea, insitionis adminiculo, alios ferre fructus, quam proprios. Grandinis impetum, item & fulminis ictum arcet pellis hyenæ, crocodili, hippopotami, & uituli marini : neque fulmine iciuntur ficus, & laurus. Caprificorum grossi domesticis ficis appensi, non solum eorū fructus decidere prohibent, sed etiam caducos ad maturitatem usq; remorantur. Apium tantò celerius adolescit in hortis, quantò magis atteritur, & calcatur : cum tamen secus, & contra eueniat de reliquis plantis. Tenescunt galli, esuiq; aptiores redduntur, qui iugulati prius in arbore fici pependerit. Carnes putredine diutius illæse asseruantur, quibus æneus clauus fuerit infixus. Corpora icta fulmine, etsi exiccentur, nunquam tamen putrescunt. Quare non immeritò poëta ille damnatur, qui Phaëthontem cecinit de cælo tactum quibusdam in uallibus computruisse. Sed maiore miraculo nobis illud sese offert, quod scilicet fulminis ictu è loculis aurum adimatur illis illæsis, ac ne confuso quidem ceræ signo : pariterq; ex dolio uinum euanescat, dolio nullibi fracto. Quid enim hoc mirabilius? Martia princeps Romanarum grauida icta fulmine, partu exanimato, ipsa citra ullum aliud incommodum uixit. Mentha lacti imposita densari ipsum in caseum non sinit. Murenæ pisces ferula tactæ statim moriuntur. Scorpiones item admota delphinio herba, aut

Sympathia, & antipathia rerū quarūdam pro simplicium materia.

lychnide sylvestri, aut aconiti radice, quod pardalianches uocant, adeo torpescunt, & stupidi redduntur, ut potius mortui, quam uiui existimentur: ueruntamen albi ueratri contactu mirifice excitantur, uiresq; deperditas recuperant. Succo cotulæ manus illitæ apum, uesparumq; aculeo non infistantur. Quod item malua præstat oleo contusa, corporisq; membris illita. Qui polemonie radicem gestauerit, à scorpionibus non icitur: ctsi ictus sit, nulla neq; molestia, neq; noxa afficitur. Porro tanta est arundinis, & filicis discordia, ut arundine uomeri annexa, filices in agro enatæ penitus deperdantur. At contrà magnam inter se incunt amicitiam arundines, & asparagi: quippe in arundinetis sati longè letiores, quàm alibi adolescunt: quemadmodum & uites, quæ ulmos, populosq; scandunt. Magna insuper conueniunt amicitia myrtus, & olea: item hæc, & ficus. Orobanche sola præsentia legumina strangulat. Metellarum nucum esu peculiarius enecantur canes, quàm cætera animalia. Cimices lectularij si uiui deuorentur, non solum quartanis febribus remedio sunt, sed etiam percussis ab aspidē prosunt. Martyres, feles, & mustelæ gallinas non attingunt, quæ rutæ succo fuerint perunctæ: neque uulpes eas inuadunt, quæ pulmonem uulpinum comederint. Vipera fagi ramulo obuiam facta gressum sistit, & ueluti attonita manet. quod item facit arundine etiam leuiter percussa. Furens elephas ariete tantum conspecto mansuescit: nec est taurus tam ferox, qui fico arbori adalligatus non mitescat. Magnes lapis mirè ferrum ad se trahit: at si allio confricetur, id neuiquam agit, nisi sanguine hircino lotus uim ab allio obsessam redimat. Succinum paleas, & festucas ad se trahit: nihilominus oleo illitum eas respuit. Equi, quos lupus momorderit, & pernici cursu, & prolifica probitate pollebunt: at si luporum uestigia calcauerint, cruribus obstupefcunt, ac conuelluntur. Carnes ouillæ à luporum morsibus dilaniatæ, cæteris teneriores, & gustatu suauiores existunt: at earum lana uestibus contexta, pediculos creat. Leo animal ferocissimum præsentem gallum mirum in modum ueretur, ac magis terrore concutitur audito eius cantu. Gallinacei pulli elephantem, bouem, & equum minime metuunt: atqui si umbram tantum milui in aere uolantis conspexerint, ad matrem maximè perterriti confugiunt. Nec secus agunt oues, & agni lupo conspecto. Idem lupo scillæ bulbo contacto quàm primum sideratur. Hyenæ umbra contesti canes obmutescunt. item hyenæ ipsius lingua à latratu, ac morsu canum etiam mordacissimorum ferentem uindicat. Polypodium herba cancro animali admota efficit, ut is paruo temporis tractu tum integentes crustas, tum unguis è pedibus abiciat. Ciconiæ platani folijs nidos implent, ut inde uestertilionis abigant, quibus cum ingens odium gerunt. Hirundines apium comportant, ut tineas, & blattas nidis inimicas arceant: item & chelidonium maius, quò obcæcatis pullis uisum restituunt. Cæterum laurifolia nidulis important palumbes, accipitres hieracium, corui arum, upupæ adiantum, cornices supinam uerbenacam, turdus myrtum, perdix arundinem, ardeola carum, aquila callitrichum, galerita gramen, cygni uiticem, ut à diuersis animalium iniurijs se uindicerent, aut ab alio quocunq; quod noxam adferre possit: tam admirabilis in uolatilibus, & quadrupedibus habetur ipsius naturæ instinctus, circa rerum uires absconditas. Catus quadam herba adeo gaudet, ut illi catariæ nomen recentiores indiderint. Ranæ iuncum, ranunculum, & stœbem diligunt. Testudines, & ciconiæ origanum adamant. Serpentes fœniculi affricatu uisum recuperant. Leo deuorata simia febrem efficacissimè discutit. Ceruæ, & feræ capræ non modò dictami pabulo illata uulnera in Creta insula sanant, sed & infixæ tela uenatoribus reijciunt. Vrsi formicas deuorant, ubi mandragoram degustauerint, quibus mirificè sanantur. Elephantes deuorato chameleonte animali oleastri frondes depascuntur, quibus incolumes euadunt. Anseres, anates, ac reliquæ aquaticæ aues siderite tantum herba suis incommodis medentur: sicuti gallinæ helxinem deuorant, grues iuncos, pantheræ humanum stercus, apri hederam, & cinaram ceruæ. Præterea rhabarbaro flaua bilis è corpore deiicitur, itemq; manna, & scammonio: puita colocynthide, & turpeto: bilis uerò atra helleboro, & Armenio lapide: sicuti & uenena theriaca superantur. Oculorum ægritudines curant solo contactu sapphiri & anthracis. Ebrietas amethysto lapide arcetur. Sanguinis defluxus iaspide sistitur. Topatio appenso uenus infirma redditur: item & uitice lecto cubantibus strata. Formicæ alis uestertilionis, & upupæ corde fugantur. Quin & serpentes ueterum calciamentorum suffitu abiguntur: ut blattæ, & papiliones hireino iocinore incenso. Torpedo piscis non modò manu, sed & longiori hasta contacta tangentis brachium stupidum reddit, quanuis ualidissimis musculis constet. Catablepha quemcunq; oculo conspexerit, enecat, & si per mille passus distet. Nec inter homines defunt, qui laudibus, & oculorum intuitu conspectos effascinent. Cæterum si cæterarum uolatilium pennæ aquilinis permisceantur; breui carie contabescunt: quemadmodum testudinum chorde contactæ disrumpuntur, si una tantum ex lupi intestino parata inter eas resonet. Eodem pariter modo tympana ouina pelle constructa franguntur, si tympanum lupina membrana cõtectum inter alia pulsatur. Tanta musicis, tibijs, cæterisq; id genus instrumentis facultas aduersus tarantulæ uenenum inest, ut languentes etiam inuitos non modò ad choreas, saltationesq; alliciat, sed etiam persanet. Quinetiam tanta ui pollent Marfi, ac Psylli cõtra serpentes, ut eos solo contactu enecent. Taurus perunctis rosaceo naribus statim uertigine corripitur. Lapis Thracius aqua madens igni admotus præter rerum naturam flammam statim concipit, nec restinguitur, nisi affuso oleo. Sed de his hætenus: quandoquidem breuitati studentes plura adhuc silentio prætereunda duximus.

† Hic locus (ut mihi retulit excellentiss. medicus Augustinus Gadaldinus) in antiquo codice ita legebatur: εἰς ὄγκων διαφορὰς ἕκαστον αὐτῶν ἀναφέροντες. Id est: in tumorum differentias unumquodque ipsorum referentes. Quæ lectio non solum ob id magis probari posset, quàm uulgata, quòd dogmatica sit, illudq; dogma innuat, quòd facultatum medicamentorum causam in tumores, & meatus referebat; sed quòd etiam eius dogmatis meminerit Galenus lib. primo de simpl. medicamentorum facultate cap. primo, his uerbis. Τίνας μὲν γὰρ εἰς τὰ μέγιστα, καὶ τὰ σμικρὰ, καὶ τοὺς θέσεις τῶν ὄγκων τε καὶ πόρων ἀναφέρονσιν. Hoc est: Quidam enim in magnitudines, figuras, & situs tumorum & meatuum referunt.

IRIS DOMESTICA.

IRIS SYLVESTRIS.

Iris. IRIS.

CAP. I.

IRIS à cœlestis arcus similitudine nomen accepit. Folia fert gladioli, sed maiora, latiora, & pinguiora. Flores † in summitate cuiusque caulis, æqualibus inter se spatijs distant, incurui, varij: siquidem candidi, pallentes, lutei, purpurei, aut cærulei conspiciuntur: qua diuersi coloris specie, quædam cœlestis arcus imago representari uidetur. Radices subiacent geniculatæ, solidæ, odoratæ: quæ frustatim dissectæ, in umbra siccantur, & traictæ lino reconduntur. Melior est Illyrica, &

40 Macedonica: & inter has laudatissima, quæ mutila ferè, & densa constat radice, frangenti contumax, subrufo colore, gustu amaro, odore perquam grato, & syncero, ita ut nullum prorsus situm redoleat: quæ dum tunditur, sternutamenta mouet. Secundum locum habet Africana, candicans, gustuque amara. Teredines in vetustate sentiunt; tunc tamen odoratiores reddi solent. Vis omnibus exal-factoria, extenuans, contra tussim efficax: humorum, qui ægrè reijciuntur, crassitiem digerunt: bilem, crassamque pituitam ex hydromelite drachmis septem epotæ purgant: somnum conciliant, lacrymas ciunt, torminibus medentur. Eadem potæ ex aceto auxiliantur serpentium ictibus, lienosis, conuulsis, perfrictionibus, horroribus, & quibus genitura effluit: menses ex uino potæ pellunt. Decoctum earum, scæminarum fotibus vtiliter imponitur, ad emolliendos locos, laxandaque in eis uenarum spiracula: ischiadicis infunditur: fistulas, ac sinus carne explet. Radices ex melle glandis
50 modo subditæ, partus extrahunt: quinetiam coctæ & illitæ, strumas, veteresque duritias emolliunt. Siccæ quoque vlcera replent, & cum melle purgant: nudata ossa corpore operiunt: doloribus capitis cum aceto, & rosaceo magna vtilitate illinuntur. Admotæ cum albo veratro, & duabus mellis partibus, lentigines & vitia cutis in facie à sole contracta emaculat. Pessis, malagmatis, & acopis inferuntur. In vniuersum magni ad omnia vsus.

IRIS in uniuersum satiuæ est, & sylvestris. Hæc duorum est generum: altera satiuæ, & uulgari similis, folijs tamē, flore, caule, radiceq; paulo minoribus. ALTERA folijs gladioli longioribus: radice tenui, lignosa, geniculata, subrufo, inodoraq;: caule breui: flore cæteris longè minori, odore Armeniaci mali. Constat hic folijs nouem purpureis, quorum extrema, superiore tantum parte, aureis pinguntur lineis. Sunt qui hanc legitimam Illyricam putent, Illyricam ab Italica differre existimantes. In quorum sententiam et si iam pridem deuenirem; tamen longè aliter rem se habere postmodum cōperi. Quandoquidem præferri Illyricam nouerim, non quòd genere, uel specie à nostrate dif-

Iridis genera, eiusque consideratio.

IRIS SYLV. ALTERA.

Opinio repro-
bata.Plinij contra
dictio.Iridis vires p-
ter traditas à
Diosc.Iris cognomē
to astragali-
tis.

frat, sed quod celi, soli; illius conuenientia, præstantioribus polleat facultatibus: ut absinthium, quod in Ponto nascitur: acorum, quod in Colchide, & Galatia: cyperus, qui in Syria, & Cy-cladibus insulis: costus, qui in Arabia: crocus, qui in Coryco monte: myrrha, quæ apud Troglodytas, & Minæos legitur: & alia quàm plurima præferuntur à locis, quorum dote selectissima, præstantissimæ; proueniunt. Id enim aperte testatur grāuissimus auctor Galenus lib. primo de antidotis, his uerbis. Omnes itaq; herbarij unanimes scripserunt Irim in Illyrio natam optimam esse: petroselinum uerò, quod in Macedonia prouenit: bitumen è Iudæa aduectum, item & opobalsamum. Idem & in reliquis fecerunt, quorum dotes à regionibus acceptas, cum priuatim de unoquoque loquemur, ne omitemus. Hæc Galenus. Docuit id etiam ante Galenum Theophrastus lib. IX, cap. VII, de historia plantarum, sic inquit. In Europa nihil præter Irim inueneris, quæ optima apud Illyrios exit, non tamen parte maritima, sed mediterranea, magisq; ad septentrionem sita. Verum loci à locis differunt, ita ut producere meliorem possint. Quibus palam est, Illyricam Irim non genere, & facie, sed uiribus tantum à nostrate disiungi. Satiua (ut arbitror) ex agresti originem duxit, quemadmodum plantarum aliarum pleræque, cultu tamen uegetior grandiorq; effecta. Seritur iam & altera, quam flore & folijs minorem esse diximus, quæ etiam in hortis frequens est, tum ipsius floris amcenitate, tum odoris præstantia, tum etiam quod nouis floribus delectentur homines. adeo ut iam tot satiua, quot sylvestris habeantur genera. Sunt tamen, qui putent nullam Irim domesticam reperi, quod scripserit Theophrastus loco antè citato, nullum Iridi cultum accommodari. Sed ij, meo quidem iudicio, decipiuntur. quandoquidem Theophrastus eo in loco non de omni in uniuersum Iride differit, sed de Illyrica tantum: quæ cum loci ac celi cle-
mentia in Illyrico tractu optima sponte proueniat, non est neces-

se, ut colatur. Præterea cum hodie Iris domestica passim in Italiæ hortis læta, uirens, pulchraq; spectetur: sylvestris autem in plurimis montibus sponte nascatur, floribus & folijs satiua longè minoribus, radice tenuiore, breuiore, & aridiore; nulli quidem absurdum uideri debet, si nos utranque depingi curauimus. Quinetiam compertum habeo, ueteres quoque Iridis sylvestris mentionem fecisse, non solum Marcelli medici auctoritate cap. XXI. qui præterea Irim domesticam cultamq; illis fuisse ostendit; sed Galeni quidem testimonio. is enim Iridis sylvestris meminit lib. X, de comp. medic. secundum locos, dum nephriticas compositiones ab Asclepiade conscriptas recenset. Sylvestris utriusque generis plurima oritur in Goritiensi agro Saluatino monte, & Iapidie collibus inter saxa, odore non ingrato: quanuis etiam ambas uiderim in campestribus non longè à Sontij ripis. Est præterea in satiarum genere, quæ flores niuei candoris proferat (hanc in pluribus Hetruriæ locis uidimus) cuius radix odoris fragrantia, & uirium robore Illyricam ferè æquat. Iridis meminit Plinius lib. XXI, cap. VII, sic inquit. Iris radice tantum commendatur, unguentis, & medicinæ nascens. Laudatissima in Illyrico: & ibi quoque non in maritimis, sed in sylvestribus Drilonis, & Naronæ. Proxima in Macedonia: longissima hæc, & candicans, & exilis. Tertium locum habet Africana, amplissima inter omnes, gustuq; amarissima. Illyrica quoque duorum generum est: raphanitis à similitudine, quæ & melior: rhizotomos subrufa. Et cap. XX, eiusdem libri: Iris rufa (inquit) melior est, quàm candida. Quibus in locis sibi manifestè repugnare uidetur Plinius: quod superius raphanitem, quæ candicat, rhizotomos, quæ rufescit, anteposuerit, hic uerò contrà. Dioscoridi præstat, quæ subrufo constat colore, qualis Plinio rhizotomos. Cæterum (si Theophrasto, & Plinio credamus) non omnis Illyrica præstat, sed quæ tantum in sylvestribus nascitur. siquidem quæ in maritimis foditur, humore prægnans improbat, quod subinde flaccescens contrahatur in rugas. Succus hydropicis propinandus, quoniam recenti Illyrica destituitur, è nostrate elicitor, ducitq; abunde aquas. Excalfacit Iris ordine secundo completo, uel tertio inchoante, & pariter siccatur. Atque præter uires, quas illi adscribit Dioscorides, alijs pluribus pollet. quandoquidem compertum est, mansam oris halitum commendare: dentium dolores mulcere, si radice decocto iidem foueantur. coquit item, abstergit, digerit, resoluat, lenit, reserat, expurgat, & deijcit: uulnerarijs medicamentis immista sarcotica est. Radicis expressus succus bilem flauam, pituitam, & aquas cutem subeuntes pellit: hæmorrhoidas fœtu elicit. Radix ipsa contrita, & ex aceto bibita, omnibus aduersatur uenenis. Succus naribus infusus cerebrum à pituita mirificè purgat: uentriculo tamen nocet, cum per se tantum bibitur. ideoq; à peritis medicis exhiberi non solet, nisi admixta mulsæ, & Indica nardo. Reperio quoddam esse Iridis genus, quæ Astragalitis cognomine dicitur. Id enim ostendit Galenus lib. I, de compositione medicamentorum secundum locos cap. primo ex Sorano transcribens: item Aëtius lib. XIII, cap. III, qui quibusdam in emplastris Irim astragalitidem imponunt. Veruntamen cum antiquorum, uel recentiorum repererim neminem, qui in simplicium medicamentorum libris huiusce Iridis meminerit, quid certi de hac re proferam, sanè non habeo. Cæ-

terum

terim Cornarius, qui in prædictos Galeni libros commentarios edidit, Irim astragalitem, & astragalum idem esse existimat: hoc argumento ductus, quod Plinius Iridem duplicem esse tradiderit; alteram, quæ raphanitis à similitudine; alteram, quæ rhizotomos dicitur. At cum astragalus radicem raphani modo ferat, inde Iridem astragalitem Astragalum esse coniecit. quin & Plinio per Iridem raphanitem, astragalum intelligi censet. Sed mea quidem sententia rectius fortasse rem hanc explicasset, si per eam Iridem, quæ à similitudine raphanitis vocatur, astragalitem ideo designari dixisset, quod ut astragalus, raphani modo radicem gerat: siquidem Plinio Iris raphanitis astragalus non est, sed altera Iridis Illyricæ species. Quamobrem ita Iridem astragalitim à Galeno cognominatam esse putauerim, quod radice referat. Astragalum: quemadmodum raphanitis à Plinio dicta est, quod radice raphanum repræsentet. Iridem memorie proditam fuisse Galeno in libris simplicium medicamentorum sanè nusquam reperi: tamen si libro primo de antidotis eius postmodum meminerit his uerbis. Andromachus rosas Iridem Illyricam adiungit. quæ uerba non frustra, negligenterq; excipienda sunt, ueluti nec cum alijs medicinis patriæ nomen apponit, de quibus paulò post differentes, quid quoq; in genere optimum sit, demonstrabimus. Polium ergo, & chamædrys Romam afferuntur, natis in Italia paulò meliora. in aliquot siquidem Italiæ locis haud multò deteriora proueniunt illis annis, quibus uer totum humidum non fuerit, sed sicuti saepe contingit, æstiuo tempore simile. Quod si ueris constitutio siccior obuenerit, multa, quæ in Italia nascuntur, pluribus Creta allatis paria erunt, aut non multò inferiora, ueluti chamædrys, chamæpitys, hypericum, gentiana, thlaspi, ueratrum nigrum, & id genus alia. At uerò, quod ad Irim pertinet, secus se res habet: si enim Iris Lybica, quæ plurima ex Africa Romam affertur, Illyricæ comparatur, tantum ipsi cedit, quantum cadauer uiuio corpori: non tamen alijs in gentibus orta tam multum ab Illyrica degenerare Iris uidetur. Irim igitur, uelut & reliquas medicinas, odoratiorem eligito: nam unumquodque optimum est, quod proprium sui generis odorem uehementissimum habet, qui quidem ex multorum inspectione manifestus unicuiq; sit. Ac de gustu quidem perceptis qualitatibus eodem modo censendum est: id enim optimum medicamentum esse constat, in quo id, quod suo generi proprium est, exuperat: pessimum uerò quod sui generis alijs & tenuius, & exilius est. Meliora nanque sunt omni in specie, quæcumq; nec rugosa, nec exilia fuerint: sicut quæ conuenientem sibi magnitudinem excessere, peiora sunt ijs, quæ bene nutritam, & adstrictam habent substantiam. Quamobrè, ut dixi, multa sæpius inspicisse operæpretium est, & maxime optima, & quæ longo iam tempore sui experientiam ipsis nascendi initijs præbuere, quæq; uno ore à peritis medicæ materiæ sunt commendata. Omnes igitur herbarij unanimes scripserunt Irim in Illyrio natam optimam esse. hæc Galenus. Planta, quæ Græcis ἱρίς, Latinis item Iris nominatur: Arabibus, Asmeni iuni, siue Aiersa: Italis, Irde, Giglio azzurro, aut Giglio celeste: Germanis, Blauu gilgen, Blauu schuuertel, Viel uurtz, Humel schuuertel: Hispanis, Lirio cardeno: Gallis, Glaieul, aut Flambe.

Iridis mentio
ex Gal.no.

Nomina.

ACORVM.

† Malui hoc in loco Marcelli interpretationem sequi, quem admodum alibi quandoq; facturum sum, quàm Ruellij, cui non semper addictus ero: quod in aliquot Græcis codicibus legatur ἐπί κωλας: quæ uox in summitate cuiusq; caulis significare uidetur: quodq; natura in planta ipsa illud manifestè demonstrat.

Α'νο. ACORVM. CAP. II.

ACORVM folia iridis habet, angustiora tamen: radices non dissimiles, complicatas, non in rectum, sed obliquum actas, & summo cespite sparsas, geniculis interceptas, albicantes, gustu acres, odore non ingratas. Optimum est densum, candidum, plenum, carie non exesum, odoratum: cuiusmodi Colchidicum, & Galaticum, quod aspletion dicunt. Radici uis calfactoria. Decoctum potu urinam cit: prodest lateris doloribus, & iocineris, atque thoracis: item torminibus, vulsis, ruptis. lienem absmit: urinæ stillicidio, & serpentum ictibus auxiliatur: insidentibus ad mulieres affectus, iridis modo, vtiliter imponitur. oculorum caligines succo discutit. Antidotis radix magno vsu commiscetur.

FECIT diuturna rei herbariæ ignorantia, ut hætenus non in Italia solum, sed in quocunque terrarum loco, ubi seplasiarij, & medici habeantur, in legitimi Acori locum rufa quædam radix successerit, quæ passim in palustribus, & uliginosis locis inutilis, & inodora plurima nascitur. eo sanè argumento, quod folia, & radices iridis proferat; quanuis hæ colore rufa, illa uerò iridis longiora spectentur. Hæc itaq; radix apud omnes, qui plantarum historias neglexerunt, in hoc usque æuum legitimi Acori munere

Acori confederatio.

ACORVM FALSVM.

Brafauoli error.

Fuchij error.

Acorum legitimum.

munere functa est : à qua quantum tum qualitatibus, tum facultatibus recedat, ex Dioscoride patet. quandoquidem palustris hæc nec candicans, nec gustu sit acris, nec ullo prorsus commendetur odore. At quanuis hac tempestate à peritis rei herbariæ medicis non parum improbentur ij, qui non in hac tantum stirpe, sed etiam in alijs quam plurimis defecere, cum tamen ipsi probatissimos auctores nusquam legerint, potius excusandi sunt, quam quidam fortasse ætatis nostræ scriptores, tam Græcæ, quam Latine lingue peritissimi; quibus res sole clariores propositæ sunt, quicquid in simplicium medicamentorum cognitione cæteris præstantiores haberi uolunt, & ij longius nihilominus (ut arbitror) aberrant, quam ceteri. E quorum numero est Brafauolus Ferrariensis, uir sanè doctrina, & fama clarissimus: qui dum innumera simplicia medicamenta declarare, explicare, & palam facere in suo simplicium examine studium impendit, etsi id in plurimis assecutus fuerit; in hoc tamen, alijsq; nonnullis (ut suis locis in his nostris commentarijs ostendimus) in tanto illustrium auctorum lumine mihi magis cæcutire uidetur, quam qui ante ipsum in tenebris errauerunt. Is enim constanter asserit, Acorum à Dioscoride descriptum aliud non esse, quam eam acerrimam, & odoratam radicem, quam officina Mauritanos secuta Galangam uocant. adeo ut maluerit cū Leoniceño errare, tantum fuit præceptori suo addictus, quam cum Manardo bene sentire. Sed quantum eius opinio à ueritate, quantumq; ab Acori historia recesserit, perquam facile probari potest. Quippe galangam folia iridis proferre apud Syrios nullo nobis testimonio constat: uerum quia cum cypero adeo conuenit, ut is syluestris Galanga nonnullis dicatur; ideo non ab re credendum fuerit, galangam potius cyperi, quam iridis folio prouenire. Præterea quod galanga radices habeat iridis, nec mihi quidem uidetur, nec ullum id affirmare existimo. neque illud etiam uideri posse, quod eadem aliqua ex parte subalbicent, ut de Acori radicibus scribit Dioscorides: quin potius tam intus, quam extra non obscure rufescunt. Quod autem gustu sint acri, atq; mordaci, qui neget, nullus est. Sed non tamen ob id dicendum erit, galangam esse Acorum, alijs non concurrentibus notis: præsertim cum Dioscoridis testimonio Acorum esse debeat acre, non autem acerrimum, nec galangæ modo linguam adurens. Brafauolum secutus est Fuchsius medicus clarissimus. is, cum sibi nimis pumilæ uiderentur prioris galangæ radices, quam ut Acori radices referrent, atque propterea Brafauoli sententiam non probandam duceret, in suis de stirpibus commentarijs, alteram crassiorẽ galangam, quæ iam pridem in Italiam fertur, Acorum esse contendit. Verum si animaduertatur, quod ea non sit iridi similis, multoq; magis rufescat, quam quod hæc dictio ὁ λεύκων designet, quæ albicantes, & non rubentes denotat, facile palam fiet, quod unà cum Brafauolo ipse quoque aberrauerit. Sed præter hæc ijs etiam refragatur Galenus lib. vi. de simp. med. facult. quod asserat Acori radicem gustui non modò acrem esse, sed etiam subamarā: quæ tamen modica amaritudo neque in hac, neque in illa reperitur galanga: etsi inualidis quibusdam argumentis suo ultimo examine contendat Brafauolus, quod galanga præter acerrimam facultatem etiam sit amara. sed uereor, ne is tunc bile perfusus suam degustauerit galangam. Comprobatur præterea aliud esse Acorum, & aliud esse galangam Serapionis testimonio: qui, cum sciret non parum discriminis inter has radices esse, de ijs seorsum egit per propria capita, utpote de rebus genere & facultate diuersis. Hoc idem probatur ex Actuarij etiam monumentis. siquidem is in compositione aureæ Alexandrinæ & Acorum, & galangam imponit, quemadmodum & Nicolaus Myrepsicus, tanquam inter se genere diuersa. His itaque tum rationibus, tum auctoritatibus adductus, à Brafauolo, & Fuchio diuersus esse cogor. Nec equidem intellexerim unquam, quomodo factum sit, quod galanga maior, quæ à minore non genere, & facultate, sed tantum specie differt, cum primum huc è Syria aduecta est, in Acorum se commutauerit. sed qui hæc intelligunt, dijudicent. Ceterum, ut dicam quid hac in re sentio, crediderim ego unà cum Manardo Ferrariensi, alijsq; nonnullis huius ætatis in simplicium medicamentorum facultate doctissimis uiris, id omnino legitimum esse Acorum, quod non modò seplasiæ, sed omnes in uniuersum falsò Calamum odoratum uocant. Si quidem radices primum iridi persimiles sunt, geniculis distinctæ, reflexæ, subalbidæ, acres, odore præstantes, & (ut inquit Galenus) etiam subamaræ. insuper & folia, quæ integra ad nos unà cum radicibus (ut hæc pictura demonstrat) è Constantinopoli allata sunt, id apertius affirmant: sunt enim ferme iridis. Ad hæc ut Aeniponti (Germani Ipruch dicunt) retulit mihi clarissimus medicus Ioannes Merula, qui pluribus annis degit apud Lituanos, quod passim calamum aromaticum uocant, frequentissimum in Lituania, & circa Tartarorum fines, nascitur: folijs iridi æmulis: flore etiam simili, colore roseo purpurascens, nulla ex parte uario: caule iridis longiore gracilioreq; à quo tamen nullus exoritur calamus: uocaturq; ab incolis suo idiomate Tattarschi zelij, id est, herba Tartarica, quod fortasse à uicinis Tartaris in Lituaniam primum fuerit allata. Ideoq; Plinio memoriæ rectè proditum est lib. x. v. cap. xiii. optimum id esse Acorum, quod ex Ponto aduchitur. Pons enim his Tartaris fere iungitur, qui ultra Lituaniā inhabitant,

inhabitāt, ubi apud probatissimos auctores nusquam legitur, odoratum calanum oriri. Quamobrem non potui non maximē Brasauolum admirari, quod sibi tam facile persuaserit, uulgarem calanum legitimum, & odoratum calanum esse, à Dioscoride, Theophrasto, Galeno, & Plinio non in radicem, sed in arundinum genere descriptum. nam (ut suo loco de calamo odorato agentes latius explicabimus) is arundinea est fistula, non autem radix. Sed de his haec.

Acori uires
ex Galeno.

Acori meminit Galenus lib. VI. de simplicium medicamentorum facul. sic inquit. Acori utitur radice, quae gustu acris est, & modice amara, odoreq; non inuicunda. Vnde constat, quod facultatis calidæ est, & consentientiae tenuis. Huic consentaneum est, ut urinam moueat, & lienes induratos iuuet, tum ceratoidis crassitiam detergeat, simulq; extenuet. Sed ad hoc melior est ipsius succus. Omnino uero siccificum esse clarum est. Et sanè ordinis esto tertij in utroque, in calfaciendo scilicet, & desiccando. Hæc Galenus. Sed quando hic aliquid dicere de

10 Galanga occurrerit, cum à Dioscoride, alijsq; antiquioribus Græcis nihil de ea memoriæ proditum sit, differam ego de hac, quæ à Mauritanis, & alijs sum consecutus. Est itaque GALANGA duplex: maior altera, altera minor. Minor tenuis est radix, interius & exterius in purpura rufescens, geniculata, internodijs quibusdam reflexa, odorata, sapore admodum acri, adeo ut mansa piperis, & gingiberis modo linguam, & fauces exurat, odore formaq; cypero similis. quapropter quibusdam cyperus Babylonicus dicitur. In Italiam nanq; tam ex Memphis, quam ex Syria transfertur. Optima quæ fuerit grauis, densa, saturatè rufa, odorata, & gustu acerrima: Non desunt tamen impostores, qui cyperi radices contorquentes, aceto, & pipere macerent, & pro Galanga uendunt. uerum fraus facile deprehenditur: quippe abraso exteriori cortice, nulla in radice substantia acredinis nota, nullusq; galangæ sapor percipitur. At maior, tametsi longè crassior sit radix, ignauior tamen est, & uiribus infirmior, colore etiam dilutior, minusq; odorata. Galanga calfacit, & siccatur ordine tertio. Proinde uentriculum

Galange con-
sideratio.

20 roborat, & eius dolores tollit; si tamen à frigore, uel flatu proueniant. Naribus admota frigefacto cerebro utilis est: ore retenta anhelitum commendat. Facit & ad cordis palpitationem, si è plantaginis succo bibatur: cæliacos sanat, & coli dolores mulcet, qui à flatu oriuntur. Prodest flatuosis uteri affectibus: uenerem roborat: renes refrigeratos calefacit. in summa frigidis morbis omnibus succurrit. Ceterum omnino explodenda est Monachorum in Mesue scribentium opinio, qui contra Brasauolum & Fuchsum quasi uelle uidentur, Galangam potius odoratum iuncum esse, quam Acorum. quod tamen planè falsum omnibus iam compertum esse non dubitamus. Quod Græce ἀκόρον, Latine etiam Acorum appellatur: Arabicè, Vage, seu Vgi: Italicè, Acoro: Vulgo medicorum & seplasiariorum Calamus aromaticus.

Monachorū
opinio falsa.

Nomina.

M̃NOV.

MEON.

CAP. III.

MEON, quod Athamanticum uocant, in Macedonia, & Hispania plurimum gignitur, anetho folijs & caule simile, sed eo crassius: binum ferme cubitorum altitudine attollitur: sparsis in obliquum, rectumq; radicibus, longis, tenuibus, odoratis, linguam excalfacientibus. Quæ feruefactæ ex aqua, uel tritæ citra coctionem, præcluserum renum, uescicæque sacæ uitia potu leniunt: urinæ difficultati medentur: stomachi inflationes discutiunt. Torminibus, affectæ vuluæ, articulorum doloribus, atque fluxionibus pectoris, tritæ cum melle in eclegmate auxiliantur. Sanguinem per mēstrua pellunt, defectionibus feruefactæ: infantibus autē illitæ imo uentri, urinas mouent. Quod si plus quam deceat, ex his bibatur, caput dolore afficiunt.

CREDIDIMVS superioribus annis, legitimum Meon non oriri in Italia, nec eò aliunde aduehi: primum quod Mei uice uterentur seplasiarij quibusdam albicantibus radicibus, sapore pastinacæ simili: deinde quod etiam Plinij tempore rarum esset in Italia. quippe qui scripserit non feri in Italia Meon, nisi à medicis, ijsq; admodum paucis. Quod procul dubio indicare uideatur, usque ad Plinij æuum peregrinum in Italia fuisse Meon. Sed cum herbariorum quorundam diligentia, quædam nuper reperta sit planta quæ folijs constat anethi, caule bicubitali, radicibus nigricantibus, longis, & in obliquum, rectumq; sparsis, grauius odoratis, acrisq; quam legitimum esse Meum, omnes ferè rei herbariæ periti unanimes affirmant, nè uidear mordicus tenere opinionem, facere equidem non possum, quin in eorum sententiam deueniam: tametsi in contrarium aliqua sese offerat ratio,

Mei confide-
ratio.

quod scilicet huiusce plantæ radices odorem non usque adeo gratum spirent, sed quādan tenus grauius oleant, nec tenues cernantur, ut Dioscorides inquit. Plinius Meo folia aniso similia reddidit, uocum fortasse similitudine deceptus. siquidem Dioscorides anethi folijs Meum oriri tradidit. Nobilius quod Athamanticum uocant, ita dictum, quod

Mei vires ex
Galeno.

Nomina.

ab Athamante Aeoli filio inuentum sit, uel quòd præstantissimum in Athamante Phthiotidis proueniat. Meminit Mei Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Mei radices perutiles sunt, calidæ tertio ordine, sicæ secundo: proinde urinam, mensesq; ciere uolentes hoc utuntur pharmaco. Sed si plusculum sumatur, capiti dolorem mouet, utpote cum plusculum sit calidum, quàm siccum. quippe quòd eius caliditas humiditatem crudiores etiamnum, & flatuosiores ad caput deferat, atque ita ipsum afficiat ledatq;. Μηρον ita Græcis uocatum, Latinis Meum dicitur: Arabibus, Mu: Italis, Meo: Germanis, Baer uurtz, seu Hertz uurtz: Hispanis, Pinillo.

Κύπερος.

CYPERVS.

CAP. IIII.

Cyperus gene-
ri, & conside-
ratio.

CYPERVS, quem aliqui eryfisceptrum, ut aspalathum appellant, folia fert porraceis proxima, sed longiora, & exiliora: caulem odorati iunci, cubitalem, aut maiorem, angulosum: in cuius cacumine minuta folia cum semine exoriuntur: radices, quarum in medicina est usus, cohærentes inter se, oleis oblongis similes, aut rotundæ, nigro colore, suauis odore, amaro gustu. In lacunosis, palustribus, & cultis enascitur. Optima est grauisima, densa, fractu contumax, plena, & aspera, odoris cum quadam acrimonia iucundi: qualis est Cilicia, Syriaca, & quæ à Cycladibus insulis petitur. Huic calida uis inest. Venarum spiracula laxat: urinam ciet: ad calculos, aquamque subter cutem utilissimè bibitur: aduersus scorpionum ictus remedio est: perfrictionibus vuluæ, & præclusionibus fotu prodest: pellit menses. Contra ulcera oris, etiam si depascent, uorentq;, farina eius efficax est. Malagmatis calfacientibus, & unguentorum spissamentis benè adijci solet. Aliud Cyperi genus tradunt in India nasci, gingiberis effigie: quod manducatum croci uim reddit, gustu amaro sentitur, & illitum præsentem psilothi uim exhibet.

TAMETSI unum tantum Cyperi genus memoriæ prodiderit Dioscorides, cuius radices inter se cohærentes oblongas referunt oleas, aut omnino rotundæ sunt; uisitur tamen Cyperus in pluribus Italiae locis, qui radicibus constat longis geniculatis summo cespite uagantibus, colore in purpuram nigricante. Nascitur hoc Cyperi genus laudatissimum prope Timaui fontes circumstantibus palustribus locis in Iapidie sinibus, galangæ uocata (ut paulo ante diximus) persimile, non tantum facie, sed etiam odore.

Commendatur etiamnum odore is, qui in Hetruria prouenit, radicibus ferè filipendulæ æmulis. sed non ob id illi fuerit præferendus, quem Syria mittit: quandoquidem hic longè odoratior est, & subamarus. Cyperi meminit Plinius lib. XXI. cap. XVIII. ubi de iuncis egit, sic inquit. Quidam etiamnum unum genus faciunt iunci trianguli, cyperon uocant. Et paulò inferius: Cyperos, ait, iuncus est, ut diximus, angulosus, iuxta terram candidus, cacumine niger, pinguisq; folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ est semen: radix oliuæ nigrae similis, quam, cum oblonga est, cyperida uocant, magni in medicina usus. Reperitur Cyperus quandoque etiam quadrangulari caule. unde non mirum, si quadratum iuncum eum uocauerit Cornelius Celsus lib. III. cap. XXI. At Dioscorides in hac facultate præclarissimus, utranque differentiam colligens, nec triangulum, nec quadrangulum Cyperum dixit, sed angulosum. Optimus defertur ad nos ex Syria, & Alexandria Aegypti, in cuius defectu Italicum supponunt officinæ. Non desunt, qui differentiam ponant inter Cyperum, & Cypirum Plinium secuti, qui libro, & capite citatis, Cypirum gladiolum esse affirmat, Cyperum uero angulosum odoratum iuncum. Sunt tamen Dioscoridis interpretes, qui utroque uocabulo pro eodem indifferenter utantur, eo quòd (ut rectè Hermolaus adnotauit) penultimam Cyperi quandoque diphthongo longam, quandoque uocali breuem Græci scribant. Est apud Plinium & cypirus arbor ocysime crescens, & pseudocypirus frutex, ut lib. XVII. cap. XIII. ipse scriptum reliquit. Ceterum id Cyperi genus, gingiberis effigie, quod India mittit, eam esse radicem peritiores medici putant, quam officinæ Mauritanos secutæ Curcumam uocant. Nempe præ se fert hæc notas sanè omnes, quas Indico Cypero reddidit Dioscorides. quandoquidem gingiberi similis est, eius odorem ferme redolet, gustu subamaro, & mansa croci modo inscit. Quibus illud etiam accedit, quòd depilatorijs medicamentis quibusdam immiscetur. Verumtamen sciendum est, hanc non esse Curcumam à Serapionis interprete pro chelidonio descriptam: ipse enim nil aliud pro curcuma intelligit, quàm Dioscoridis chelidonium. quo fit, ut non desit suspicio erroris uel interpretis, uel scriptoris, cum curcuma neque Mauritanum, neque Græcum sit uocabulum: Aphri enim chelidonium Kauroch appellant. unde palàm est, Curcuma pro Kauroch in Serapione deprauatè legi. Quo factum est, ut priores tum medici, tum seplasiarij, qui nunquam hæc perpenderunt, fuerint hallucinati. quippe cum eos lateret, cuiusnam plan-

Curcuma cy-
peri genus.

Leſtio Sera-
pionis deprauata.

te radicem Indica Cyperus referret, chelidonij maioris radicem esse crediderunt ob crocei succi similitudinem. Itaq; Serapionis deprauatam lectionem secuti, Indicum Cyperum curcuiam uocauere. Indici cyperi meminit Serapio Dioscoridem secutus, proprio capite de Cypero. Ex quo aperte constat, curcuiam Serapioni deprauate inscriptam, seplasiarum curcuiam, quæ procul dubio Indicus est Cyperus, esse nequaquam. Cyperum recensuit Gal. lib. VII. simplicium med. ubi sic inquit. Cyperi radices maxime usui sunt, excalescentes pariter & exiccantes absque mordacitate. Itaq; ulceribus, quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirifice prosunt: habent enim quiddam etiam adstringens: quapropter ulceribus item oris conueniunt. Quin & incidendi uim quampiam illis inesse testificandum, quæ & calculo uexatis congruunt, & urinam, mensesq; prouocant. Planta, quæ Græca uoce κύνδιος, Latina Cyperus nuncupatur: Arabica, Saherade: Germanica, Vuilder galgan: Hispanica, Iuncia de olor, & Iuncia auellanda: Gallica, Souchet.

Cyperi uires
ex Galeno.

Nomina.

Καρδάμωμον.

CARDAMOMVM.

CAP. V.

CARDAMOMVM optimum est, quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroque deuehitur. in India quoque, & Arabia prouenit. Eligi debet plenum, frangenti contumax, occlusum, farctumque (quod enim huiusmodi non est, exoletum iudicatur) & gustu acre, subamarum, & odore caput tentans. Excalescentiam uim habet: potumque ex aqua facit ad comitiales, ischiadicos, tussis, neruorum resolutionem: item ad rupta, vulsa, tormina: latas uentris tineas excutit. Ex uino autem potum, renibus, difficultati urinæ, à scorpione ictis, neque non omnibus venenum vibrantibus, auxilio est. Cum cortice radicis lauri epota drachma, calculos comminuit: partus suffitu enecat: scabiem ex aceto illitum adimit. Et ad unguentorum spissamenta additur.

LEGITIMVM Cardamomum nostra tempestate nec cognosci, nec minus à mercatoribus, qui ex Syria, uel Aegypto aremata ad nos conuehant, deferri compertum habeo. Quo fit, ut medici, ac pharmacopei in componendis medicamentis æque errent in Cardamomo, atque in alijs compluribus, quod Cardamomi loco uarijs quibusdam feminibus, odoratis tamen, indifferenter utantur. Quorum primum Cardamomum maius: secundum Nigellam, quod melanthij est genus: tertium uero Melegheetas, uel grana paradisi nuncupant; cum tamen eorum nullum nec Græcum, nec Mauritanum sit Cardamomum. quandoquidem aliud Græci, aliud uero Afri pro Cardamomo intelligunt, ut apertissime testatur Serapio, qui quàm plurima simplicia medicamenta ex Dioscoride, & Galeno transcripsit. Is enim (ut sua declarant monumenta) Dioscoridis Cardamomum Cordumenum appellat. deinde auctore Isach Arabo sui Cardamomi peculiare caput instituit, idq; Saccolam sua lingua nominat: quin & duum esse generum tradit, al-

Cardamomi
consideratio.

PIPER INDICVM.

terum maius, alterum uero minus. quorum nullum non modo Dioscoridis Cardamomo respondet, sed nec etiam ulli eorum, quibus officinæ indifferenter utuntur. Probatum itaque primum, quod omne officinarum Cardamomum Dioscoridis Cardamomum esse non possit, pluribus tum notis, tum etiam qualitatibus. quippe quod hæc in uniuersum parum, uel ferè tantillum densa sint, frangenti non contumacia, & gustui nihil amaroris relinquunt. Quod prætereà ab Arabicis distent, si cum illis comparentur, faciliè disparitas deprehenditur. siquidem Serapioni maius Cardamomum semen est planta, quod oblongis quibusdam concluditur capitibus, ijs sanè similibus, quæ è rosis prodeunt, granis obnigris, rotundis, pipere longè maioribus, in quibus minuta semina concluduntur, angulosa, farcta, & odorata: minus uero nullo contegitur capitulo maioris modo, quamquam colore conueniant. Quod planè indicat, omne officinarum Cardamomum nec Arabum esse, nec pariter Græcorum, sed potius ab utrisque maxime differre. Quare putauerim, illud falsò sibi persuasisse Monachos, qui in Mesuem scripsere, quod Arabum Cardamomum minus illud semen sit, quod seplasiæ Melegheetas uocant, Andreæ Bellunenensis, qui Auicennam mendis expurgauit, auctoritate freti. Sed cum Bellunenensis id asserat uulgari tantum opinione ductus; cumq; notæ minime eorum sententiæ adstipulentur, errasse Monachi faciliè deprehenduntur. Semen enim, quæ Melegheetas appellant (ut omnibus planè constat) capitulis excepta suboriuntur, quod minori Serapionis Cardamomo non euenit. Crediderunt, Ruellius in suis de natura stirpium libris, & Fuchsius in sua methodo, id omnino Mauritanorum esse Cardamomum, quod nos PIPER INDICVM, alij siliquastrum appellant. uerum cum planta hæc folijs exeat hortensi solano similibus, floribus luteolis, fructu longo corniculorum instar, qui primo exortu uirescat, maturus uero adeò rufescat, ac læuore quodà ita peluceat, ut corallium referat, & in quo concludatur pumiliū semen, lentum

Monachorum
error.

Ruellij & Fuchsi lapsus.
Piperis Indici
mentio.

lentium modo compressum, usque adeo acre, ut ori tantum admotum maxime linguam, & palatum exurat, exulceretq; ambo hac in re lapsi deprehenduntur. Nam etsi Indicum piper in hisce corniculis rosarum fere modo suum includat semen, reliqua tamen Serapionis Cardamomo nullis notis correspondent: hoc enim suis in uasculis globulos quosdam concludit, non lenticulis similes, sed rotundos, & pipere crassiores, qui intra se minutum quoddam semen continent. Huc etiam accedit, quod cum hoc piper corniculatum, tum semine, tum corniculis ipsis tanta sit acrimonia præditum, ut non modo mansum, sed ori tantum admotum statim quasi ignis exurat, absurdum utique fuerit credere Serapionis Cardamomum esse, cum dixerit ipse magis adstrictoria facultate pollere, quam acri. Cæterum scribit Auicenna maius Cardamomum grana ciceribus atris, minus uero lentibus minora proferre. Quod cum fortasse Ruellius haud recte percipisset, ei errandi ansam præbuit. quippe minori Cardamomo, non autem maiori semina lentium modo nasci ait Auicenna: quanquam Ruellius, ut suam tueatur sententiam, secus fortè legert Auicennam.

Cardamomi
genera ex Plinio.

Plinius lib. XII. cap. XIII. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquit. Simile est amomo Cardamomum & nomine, & frutice, semine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera. uiridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maxime laudatur: proximum è rufo candicans: tertium breuius, atque nigrius: penus tamen uarium, & facile tritu, odorisq; prauum, quod uerius costo uicinius esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. hæcenus Plinius. Sed nescio quos auctores sit secutus. quandoquidem tam Dioscoridi, quam cæteris Græcis, unum tantum extet Cardamomi genus. In cuius defectu supponit Galenus aut myrtum, aut cyperum. Qui præterea Cardamomi meminit lib. VII. simplicium medic. his uerbis. Cardamomum est sanè facultatis admodum calidæ, non tamen usque adeo, ut nasturtium; sed quanto suauius, magisque fragrans est nasturtio, tanto & imbecillior ei calida facultas inest: nec enim ulcerare idoneum est uel ipsum per se illitum. Porro adiunctum habet quiddam etiam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto ualenter pforas detergit. Cardamomum, καρδάμωμον, quod non secus Latine atque Græcè uocatur: Arabibus Cardamem: seu Cordumeni: Germanis, Cardamomelin.

Cardamomi
uires ex Galeno.

Nomina.

NARDVS INDICA.

Νάρδος. NARDVM. CAP. VI.

Duo Nardi genera: unum Indicum, alterum Syriacum appellatur, non quod in Syria proueniat, sed quod montis, in quo oritur, pars una ad Syrios, pars altera ad Indos flectitur. Ex hoc Syriaci genere, præcipuum est recens, & leue, largam gerens comam, flauum colore, perquam odoratum, ac cyperum redolens, breui spica, amaro sapore, linguam ficcante, quod diu in sua odoris gratia permaneat. Ex Indico autem Nardo quoddam Gangitis uocatur, à fluuio Gange, apud quem enascitur, montem præterfluente: quod genus ob multam loci, in quo prodit, uliginem, uiribus infirmius est, atque procerius adolescit, plures ferens spicas, ab unica radice comosas, unaque conuolutas, ac grauiter olentes. Montanum autem odoratius, spica breui ac mutila, odore cypero uicino, cæteras habens Syriaci dotes. Est & genus quoddam, cui Sampharitico nomen locus indidit, frutice breui, in magnas se spargens spicas, candidiore inter-

rim medio caule, hircorum uirus supra modum redolente: quod improbat. Madefactum uendi solet. quod uitium ex eo deprehenditur, quod candida sit spica, & squalida, suaque careat lanugine. Adulteratur stibio cum aqua, aut palmeo uino, inspissationis ponderisque causa inspirato. Intueri autem oportet, si lutum radicibus infideat, & incerniculo puluerem excutere, eluendis manibus utilem. Vim habent excafactoriam, & exiccantem. Vrinam mouent: aluum potu sistunt: vuluæ profluua, saniemque apposita supprimunt. Nauseæ ex aqua frigida auxiliantur, & stomachi rosionibus, inflationi, iecinori, regio morbo, renum uitij. Aquæ autem incoctæ fotu ad infesum, vuluæ inflammationibus medentur. ad glabras oculorum genas ualent: siquidem eas ad densiorem pilum reducunt. persufis humore corporibus insparguntur. Miscentur antidotis, & in fistili nouo non picato ad ocularia medicamenta reconduntur, trita in farinam, & cum uino in pastillos coacta.

Nardi Indicæ
& Syriacæ cõsideratio.

NARDVM officinæ Nardi spicam appellant. Sed non desunt, qui credant Indicam nardum in Italiam non aduehi ob regionis distantiam, Syriacam opinantes esse, qua nostro æuo seplasiarij utuntur: tametsi (ut inquit Dioscorides) in Syria non oriatur, uerum ideo Syriacam dici, quod ea montis parte proueniat, quæ flectitur ad Syrios. At cum inter Indos, & Syrios amplissima interponantur regiones, nempe deserta Arabia, Persis, Carmania, Gedrosia, Darangia, aliæque non nullæ, quæ ultra quatuor millia milliariorum continent, nesciuerim profecto, quoniam pacto fieri possit, ut mons ille ad Gangem positus, altera parte Syriam tam facile respiciat, ut Nardus ea parte proueniens Syriaca dici mereatur. Quo fit, ut quandoque mecum disquirere licuerit, eam potius à Syraestene regione, quæ ad Indicum fluuium est, Syrii nomen sibi ascuiisse, quam à Syria. quandoquidem, si Ptolemeus uerè refert, mons

in India uisitur, qui à Gange fluuio ad Syraſtenem extenditur. Abſurdum enim eſſet credere, Nardum ad nos non deferri ex India, cum in Syria nuſquam proueniat, cumq; multa Indiæ aromata, nulla diſtantiæ habita ratione, per carouanas (ut uocant) in Alexandriam Aegypti conſerantur: cum quibus nec temere credendum eſt, quin Nardum etiam conuehant mercatores; præſertim cum certo ſciam, Nardum Venetias ex Alexandria afferri: nec eam alibi, quàm in India naſci, Dioſcoridis teſtimonio ſatis aperte monſtretur; eſſi Plinius contrà ſcribat naſci in Syria Nardum, præter eam quam India mittit Syriacam Dioſcoridi appellatam. Caterum Manardus Ferrarienſis, officinarum nardum nec Indicam, nec Syriacam eſſe cenſet. In cuius ſententiam non equidem pedibus eo, eſſi medicæ materiæ iſ clariſſimus fuerit indagator. quippe quoniam Venetijs pluribus in locis Nardi ingentem copiam uidi, leuis, comosæ, perquam odoratæ, cyperum redolentis, flauæ, ſubamaræ, & manſæ non modò linguam exiccantis, ſed odorem etiam non iniucundum per os aſpergentis, nullisq; deficientibus notis, quibus optima nardus ex Dioſcoridis ſententia explorari poteſt. Sed plerumq; accidit, dum per Indicam, & Arabicum mare in Alexandriam deſertur, & inde Venetias, ut aſcito ſibi maris humore (id nanq; facile fit, quòd Nardus ſit ſicciffima) uel ſitum contrahat, uel ſubputreſcat: unde poſtea amiſſa ſuaueolentia, grauiter oleat. Quo fit, ut hac in re Manardum longè hallucinatum crediderim: qui ſi rectè perpendiſſet, quæ Nardi pars ſit ſpica, atq; in emporijs, ubi numeroſa, præſtantiſſimâq; uiſitur, accuratius ipſam expendiſſet, non equidem uereor, quin aliter de ea ſcripiſſet. Verum enimuero cum planè ignorafſet, quæ nardi pars ſpica eſſet, ſelectamq; & incorruptam Nardum minime nouiſſet, lib. VI. epiſt. III. ſcribit, Galenum de nardi ſpica, quæ antidotis admiſceatur, loquentem, radicem quidem, non ſpicam intelligere. Et utinam, inquit, quæ nobis aſſertur, legitima eſſet: ſed quòd ea ipſa non ſit, cognofcitur, quòd nulla odoris ſuauitate commendetur. Et lib. VIII. epiſt. I. inquit. Galenus lib. I. de antidotis in theriacæ compoſitione Nardi radicem tantummodo admiſcet, eo quòd uiribus ipſa præſtantiore ſit: ſpicam uerò paruipendit, & pro nihilo habet. Quod ſanè declarat, Manardum hanc Galeni ſententiam perperam accepiſſe, atque etiam Nardi hiftoriam ignorafſe. quandoquidem nardi radix nil aliud eſt, quàm ſpica, ut ipſemet teſtatur Galenus eodem de antidotis libro, ſic inquiring. Iubet Andromachus adijcere nardum Indicam: ea uerò eſt, quam ſpicam uocant, non quòd ſpica ſit, radix etenim eſt; ſed quòd ſpicæ formam referat. Quibus palàm eſt, idem eſſe nardi ſpicam, & nardi radicem, ut etiànum declarat idem Galenus lib. IX. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos in Philonis antidotum ſcribens, dum inquit. Quin & nardi ipſius drachmam unam conijciendam cenſet, quam falſi nominis radicem dixit, quandoquidem ſpica nardi nominatur. Quapropter idem lib. VIII. ſimp. medic. de Nardo caput facturus, illud inſcripſit Nardi ſpica, utpote quæ pars ſit in tota ſtirpe præſtantiore, minime quidem ignorans, ſe radicem nardi deſcribere. Nam ſi ſenſiſſet, ſpicam à radice diſſerre, eam planè ſilentio præteriſſet tanquam inutilem, & capiti nomen indidiſſet aut generaliter ab ipſa Nardo, aut à radice tantum, uti uiribus præſtantiore. In hoc, ac longè maiori uerſatur errore Braſauolus. ſiquidem ſuo de ſimplicium examine Nardi ſpicam non modò non eſſe radicem cenſet, ſed nullius uſus eā exiſtimat, ſic inquiring. Venetijs ſpicam, caulem, & radicem emes, quanuis & ipſi adulterent. Iubeo autem radicem, & caulem emere, quoniam hæc apud antiquos auctores, ut Dioſcoridem, & Galenum magis in uſu medico ſunt, quàm ſpica: quippe ſolia abiicit Dioſcorides; ad nos tamen ſpica non deſertur, ſed radix. Hæc ille. Sed me hercule quantum ex Dioſcoridis ſcriptis percipere potui, nunquam hætenus ſum conſecutus, quòd ipſe ex omnibus nardi partibus aliam præferat, quàm ſpica. Quòd autem crediderit ipſe ſpicam in Nardo uiribus magis præſtare, quàm cæteræ eius partes; quòdq; cum de Nardo ſcribit, tantum de ſpica intelligat, aperte oſtendit, cum inquit. Ex nardo Syriaca dicta melior eſt recens, & leuis, largam gerens comam, &c. Quippe leuitas, ac comæ magnitudo, nullis nardi partibus, præter quàm ſpicæ competunt; præſertimq; cum ipſa non uacet cæteris notis, quas illi tribuit Dioſcorides. Ad hæc nulli ſanè incompertum exiſtimo, Dioſcoridem huiusce libri initio in probandis tantum radicibus, quæ odore commendantur, operam impendere, nempe iridis, acori, mei, nardi, phu, aſari, & huiusmodi ſtirpium generum, non autem in offerendis caulibus, floribus, folijs, ac ſpiciſ, quæ caulium ſummitatibus innafcantur. Quo fit, ut etiam fateri liceat, Braſauolum ignorafſe ſpicam ipſam eſſe nardi radicem: quin potius pro certo credidiſſe in plantæ ipſius nardi cacumine, non in radice oriri ſpicam, quæ tamen Galeno teſte radix eſt, & cæteris nardi partibus præſtantiore. quandoquidem ſi aliter res ſe haberet, commoda longè plura radicibus ex more redderet Dioſcorides, quàm ſpicæ. Quòd præterea Galenus plus laudauerit Nardi caules, quàm ſpicam (ut aſſerit Braſauolus) nuſquam comper tum habeo. Caterum quanta ſententiæ inconstantia Nardi hiftoriam idem deſcripſerit, ex ſuo poſteriori ſimplicium examine, in quo ultimam manum impoſuiſſe fatetur, facile conijcitur, dum ſenem ſecum colloquentem inſtruit, his uerbis. Ne igitur in his montibus nardum quæras, ſed Venetijs ſpicam, caulem, et radicem emes. At ſui ipſius ſtatim oblitus uidetur non multis poſt lineis, cum inquit. Aliud uerò ſunt ſpica, & flos, quæ ad nos non afferuntur. Ex quo facile crediderim, ipſum non modò Nardi hiftoriam confudiſſe, atque etià, quod peius eſt, corrupiſſe; ſed etiam ſibi ipſi, uel potius ſeni uerba dediſſe. primum nanque ait Venetijs ſpicam, caulem, & radicem reperiri: mox ſpicam ad nos aduehi negat. Sed ante hos hac in re Plinium quoque grauiter hallucinatum inuenio: quippe qui libro & capite XII. in Nardi ipſius hiftoria longè diſſideat à Dioſcoride & Galeno, quin & à cæteris materiæ medicæ auctoſibus, dum ita ſcribit. Nardum frutex eſt graui, & craſſa radice, ſed breui, ac nigra, fragiliq; quanuis pingui, ſitum redolente, cyperi odore, aſpero ſapore: folio paruo, denſoq;. Cacumina in Ariſtas ſe ſpargunt: ideo gemina dote Nardi ſpicas, ac folia celebrant. hæc Plinius. Cuius doctrinam ſecuti, non modò Ferrarienſes illi, ſed Hermolaus, & Ruellius, ipſi quoque pariter aberrarunt. ſiquidem Ruellius (ut puto) nulla alia de cauſa aſſerit, ſe in officiis Nardum uidiſſe, cui inerant dotes omnes illi à Plinio redditæ, quàm ut Plinianam tueretur lectionem. Quod tamen falſum eſſe arbitramur. Ego enim tametſi Nardi quàm plurimum in Venetis officiis diligenter examinauerim, ac ſelegerim; aliud tamen, quàm ſpicam uidere mihi non licuit. Quapropter nullum inueniri Nardum exiſtimo,

Manardi opinio reprobata.

Braſauoli error.

Plinij lapſus.

Ruel. & Hermolai error.

Dilutio cuius-
dam obiectio-
nis.

quod in caulium cacumine spicas proferat, quemadmodum tradidit Plinius, asserit Ruellius, & contendit Brasauolus, contra Galeni, & Dioscoridis sententiam. Qui Nardum describit plures ferre spicas, non quidem à caulibus, sed ab una tantum radice prouenientes: non tamen quòd alia radix uribus præstans spicis ipsis subfit, sed quoniam, cum plures in radice sint spicæ, necesse est, ut basi, uel firmamento aliquo consistant, à quo originem trahant, ut in allio & lilij radicibus conspicitur. Quod pro explorato consiteri possum, cum sepe numero Venetijs Nardi spicæ cespites uiderim, tum figura, tum etiam spicarum connexu allium referentes, ut unusquisque pro arbitrio experiri poterit. Verum enim uero ut probè responsum sit omnibus ferè obiectionibus, dicimus, quòd si fortè reperirentur, qui assererent illas esse proprias Nardi radices, quæ capillaceis fibris à spicarum basi oriuntur, ut in allio, capis, ac bulbaceis omnibus uisitur, & ea propter spicas ijs adnexas non esse Nardi radices, sed per se partes ab his admodum differentes, potest eorum obiectio facile dilui Theophrasti testimonio. Siquidem is lib. primo cap. x. de plantarum historia aperte declarat, in allio, capis, bulbis, lilijs, ac alijs eius generis, & per consequens in spica non solum dici radices ea capillamenta, quæ bulbaceis illarum plantarum capitibus subiiciuntur, sed etiam id bulbaceum totum, quod terra reconditur. Et ut res ipsa clarior omnibus sit, generali regula expressum uoluit, quòd totum id in quauis planta, quod sub terra obruitur, radix commodissimè dicatur. Proinde uidetur Nardum ipsam inter radices idem memorasse Theophrastus lib. ix. cap. vii. de plantarum historia, his uerbis. Quibus ad unguenta utuntur, hæc ferè sunt, cassia, cinnamomum, cardamomum, nardus, nærum, balsamum, aspalathus, styrax, iris, narta, costus, panaces, crocium, myrrha, cyperus, iuncus, ealamus, sampsuchum, lotus, anethum. Horum alia radices, alia cortices, alia rami, alia ligna, alia semina, alia lacrymæ, alia flores. Quibus palàm est, non posse Nardum nisi inter radices recenseri, cum nec corticis, nec ligni, nec rami, nec floris, nec seminis, nec tandem lacrymæ speciem præ se ferat. Quod cum rectè sciuisset Galenus tum lib. i. de antidotis, tum ix. de comp. medic. secundum locos, Nardi spicam radicem esse declarauit. Verum longè ab omni Nardo distat NARDVS ITALICA, quæ nostris uulgo uocatur Spigo.

NARDVS ITALICA.

LAVENDULA.

Nardi Italicae
genera, & ui-
res.

Cuius etiam generis ea est planta, quam aliqui uulgo appellant Lauanda, alij uerò Lauendula. adeò ut hæc fœmina, illa uerò mas in eo genere à quàm plurimis uocentur. Mas folio constat latiore, longiore, crassiore, robustiore, albidiorèq, quàm fœmina. Sed utraque planta fruticosa, & rosmarini modo, innumeris referta est folijs: è quorum medio iuncea exeunt cauliculi, quadranguli, tenues, dodrantalem longitudinem excedentes: in quorum cacumine flores exeunt spicati, colore purpureo, quanuis in fœmina dilutiores, patentioreq, odore fragrantes, uerum usque adeo acuto, ut nares feriat. Excalfaciunt, & exiccant ambo ordine secundo completo, uel tertio inchoante, uribus à Nardis omnibus nò longè recedentibus. Conferunt omnibus cerebri ægritudinibus à frigido proueniētibus: conuulsis, resolutisq, auxiliantur: uentriculū roborant, & iecur ab infarctu liberant: quin & obstruos lienes iuuant: uter-

rum calefaciunt, & menscs, & secundas educunt. Fit è floribus stillatitium oleum uitreis organis, quod proprie unguentarij uulgo uocant olio di Spigo, odoris adeò acerrimi, ut cætera odoramenta superet. quo fit, ut extra officinas illud asseruent, ne moschi, ambari, zibetti, aliorumq; unguentorum, & aromatum suauitatem intercipiat. Nardi Indicæ uires scripsit Galenus lib. VIII. de simplicium medicamentorum facultate, sic inueniens. Nardi spica ex calfacit excessu primo, & desiccatur secundo iam completo. Composita est ex adstringente sufficienter substantia, & acri calida non multa, & quadam leniter amara. Ex his constans facultatibus radix & ad iecur, & ad stomachum rationabiliter conuenit tum pota, tum extrinsecus imposita. Vrinam ciet, morsus stomachi sanat: in uentre, ac intestinis consistentes fluxiones desiccatur, ad hæc & eas, quæ in capite, & thorace. Valentior est uocata Indica, nigriorq; quàm Syriaca uocata. Νάρδος, & νάρδου σάχης sic Græcis dicitur, ut Latinis Nardum, & Nardus, seu Nardi spica: Mauritanis, Stumbel, aut Scubel: Germanis, Edelfrembd, Vuoltriehent, Spicken nardi: Hispanis, Azumbar, aut Espiga sil: Gallis, Aspic do ultremer.

Nardi Indicæ uires ex Gal.

Nomina.

Νάρδος Κελτικὴ.

NARDVM CELTICVM.

CAP. VII.

CELTICVM Nardum nascitur in Liguria alpibus, aliungia patrio nomine appellatum: prouenitque in Istria. Exiguè fruticat, & cum radicibus in manuales fasciculos componitur. Folia habet oblonga, colore in flauum languido: florem luteum. Caulium, & radicum duntaxat usus est, & odoris suauitas. vnde pridie fasciculos aqua abluerè expedit, & exempta terra, pauito solo atque humenti, subiecta charta reponere: postridie repurgare. siquidem utile, cum aceroso alienoque propter humoris uim, non excutitur. Adulteratur imposita herba simili, quæ hirculus vocatur, ab odoris grauitate. Sed facilis cognitio: nanque herba candidior est, sine caule, minus oblongis folijs, radice neque amara, neque odorata, uti uerum Nardum est. Itaque radices, atque cauliculi, abiectis folijs, triti secernuntur, uino excipiuntur, digerunturque in pastillos, & ita fictili uo diligenter operto, asseruari debent. Laudatur maximè, recens, iucundi odoris, radice numerosa cohærens, plenum, nec fragile. Ad eadem, quæ Syriacum, pollet: sed uehementius urinam cit. & stomacho utilius est. Inflammationibus iecinoris, & felle suffusis auxiliatur. Contra stomachi inflationes, cum absinthij decocto bibitur: item aduersus lienem, renum & uesicæ uitia, & uenenatos ictus, ex uino. Additur in malagmata, potiones, & calfacientia unguenta.

TANTA fuit ueterum, qui nos præcesserunt, negligentia, ne dicam ignorantia, ut non modò in ueram simplicium medicamentorum cognitionem, quæ peregrina ex longinquis terrarum partibus aduehuntur, probatissimorum auctorum ope, uenire non elaborauerint; sed ne minimam quidem curam adhibuerint, communi reipublicæ beneficio, ut de his saltem, quæ in quàm plurimis Italiae locis, ac alijs non longè distantibus inueniuntur, quicquàm lucis assequerentur, ac posteris relinquerent. quin potius in suis multò uidentur negligentiores, quàm in alienis. Nascitur Celtica nardus in Liguria alpibus, nascitur & in Istria, pariterq; in montibus non longè à Villaco Carinthiæ oppido, & Iudemburgio Stiriae: attamen non ob id legitima in multis uisitur officinis: nec fortasse in ijs uideretur, nisi his nostris lucubrationibus annis superioribus Italico sermone editis, pharmacopolæ plures diligentiores redditi, medicam materiam accuratius expendere cœpissent. Sed id magis detestandum uidetur, quod ijs in regionibus, ubi Celtica nardus nascitur, magis hallucinantur homines, quàm alibi. siquidem Genuæ, quæ Liguria est ciuitas (nisi iam admoniti respiscant) alijsq; finitimis locis, ubi Celtica nardus facile haberi potest, tam medici, quàm seplastarij aliorum ignorantiam secuti, illius loco, Lauanda sic uocata, uel nostrate Nardo passim utuntur. Quæ quantum in historia omnibus notis, non dicam uiribus, à Celtica nardo discrepent, quicunque primum rem optime perpenderit, ac deinde notas, & qualitates illi à Dioscoride redditas, cum Lauandæ, nostratisq; Nardi notis comparauerit, manifestum eorum lapsum facile incusare poterit. quippe Celtica nardus in breuem, exiguamq; plantam consurgit: Lauanda uerò, & socia nardus magno exoriuntur cespite, ramusculis proceris, densissimisq; comantibus folijs. Illa folia fert subrubra, & flores flauo colore: hæc autem folijs consurgunt incanis, floribus spicatis, & colore purpureascentibus. Illius caule, & radicibus utimur, quòd hisce partibus maximè polleat: harum uerò tantum flores commendantur. Quod satis clarè demonstrat, quàm facile decipiantur, qui tam leuibus & falsis feruntur opinionibus. Verùm quanquam (ut in superioris Nardi mentione diximus) communi omnium sententia compertum sit, Lauandæ, spicæq; nostratis facultas ad omnia Nardi genera propius accedere; hoc tamen eos ab errore non uindicat, qui Lauandam Celticam nardum esse contendunt. Præterea non desunt pharmacopolæ rei herbariæ penitus ignari, qui

Nardi Celticæ consideratio.

Seplastariorū quorundā error.

pro Celtica nardo plantam quandam incognitam emant arbores scandentem, caule longo reflexoq; cuius folia, quæ colore subflauo constant, adeo densa ac minuta sunt, ut potius muscosam arborum, & lapidum materiam, quàm aliud repræsentent. At quod in uestiendis caulis ipsius ramusculis, eos tam dense circumdat, ut ferè spicæ effigiem præ se ferant, pro Celtica nardo ab impostoribus uenditur: sed hæc haud amarefcit, nec ulla odoris præstantia commendatur. Ceterum ingens legitimæ nardi Celticæ prouentus habetur in Stiria Austriæ, & Carinthiæ contermina, ubi Iudemburgensia rura suis è montibus quotannis innumeros comportant fasciculos, quibus magnos admodum replent saccos, & mercatoribus uendunt, qui in Syriam, & Aegyptum mercimonia conuehant. Siquidem (ut ferunt) Syrijs, & Aegyptijs Celtica nardus maximè expetitur, ut balneis eam imponant, quibus frequenter utuntur. Celticam nardum ad me primum misit Petrus Salicetus clarissimus medicus ex Grazio Stirie oppido: in cuius plantis & spicæ in radicibus, & folia, & flores in caule (ut appicta figura demonstrat) nullo impedimento cernebantur, adeo ut à Dioscoridis historia nulla ex parte recederent: nec ulla tamen spica in eius cacumine uidebatur, uti Ruellius & Brasauolus in Indica nasci scripserunt. Quamobrem nobis quoque iam liceat literis memoriæq; mandare, Celticam nardum non modò in Liguria, & Istria prouenire; sed etiam in Stiria, Carinthia, ac etiam alijs fortasse locis. quippe superiore anno ego huius nardi nonnullas inueni plantas in quodam Vipaci monte, qui tantum uiginti millia passuum à Goritia distat. Verum si eo destituantur medici, commodè Indicam supponere poterunt. An uerò Celtica nardus sit Saliunca, aut non, de qua Virgilius, & Plinius scripsere, etsi hæc inter se nullam habere cognationem pluribus comprobare possem; cum tamen ea parum, uel nihil rei medicæ conferant, silentio inuoluenda duximus. quanquam eruditissimus Leoniceus non animaduertens Dioscoridem Aliungiam, non Saliuncam Celticam nardum appellasse, Plinium accusat. qua in re ipse potius deceptus fuisse uidetur: quemadmodum & Fuchsius, uir alioqui nostræ ætatis clarissimus. Is quidem in suo libro de componendis medicamentis, quem ultimo loco auctum edidit, ubi Diathamaron expendit, Celticam nardum à Saliunca nihil differre existimat. Plinius tamen locis separatis de utraque, tanquam herbis inter se differentibus tractauit. Neque eæ notis tantum dissident apud antiquos auctores, sed etiam natali solo. Dioscoridi enim Celtica nardus in Liguria alpibus, atque in Istria prouenit. Plinio uerò Saliunca in Pannonia, & Noricis nascitur. Itaque Fuchsius ut Ruellij sententiam secutus, qui Celticam nardum Dioscoridi Saliuncam appellari affirmat, ita mihi & à ueritate defecisse, & unà cum illo errasse creditur. quandoquidem Celtica nardus Dioscoridi ἀλιόνγγιον, non σαλιόννα uocatur. Meminit Celticæ nardi Galenus lib. viii. de simp. med. facult. his uerbis. Nardus Celtica iam dictis nardis similis quadantenus in genere facultatis est. Ceterum ad omnia imbecillior, præter quàm ad prouocandam urinam. siquidem calidior illis est, sed minus adstringit. Quæ plâta Græcis νάρδος κελτικὴ, Latinis item Nardus Celtica: seu Nardum Celticum appellatur: Italis uerò Nardo Celtico.

Leoniceus, & Fuchsij opinio.

Nardi Celticæ uires ex Galeno.

Νάρδος ὄρεων.

NARDVM MONTANVM.

CAP. VIII.

MONTANVM Nardum, quod ab aliquibus thylacitis, & niris appellatur, in Cilicia, & Syria nascitur: caule & folijs eryngio similibus, minoribus, minimè tamen spinosis, asperisque. Radicibus binis nititur, aut pluribus, nigris, odoratis, ceu hastulæ regiæ, sed longè gracilioribus, & longè minoribus. † Neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Ad eadem, ad quæ Celticum efficax.

Nardi montanæ consideratio.

VIDETVR in hoc capite Dioscorides non parum à se ipso dissentire, quod scripserit primum montanum Nardum caule, & folijs esse eryngio similibus: mox prope capitis calcem eam scribat neq; caulem, neq; fructum, neq; florem proferre. Quapropter existimant tum Ruellius, tum etiam Marcellus id facile accidisse scriptorum incuria, qui uocum uicinitate decepti κλωδους pro κλάδους, uel κλώνας scripserunt. Verum cum hæc dictiones ramos, uel surculos designent, quæ nomina potius arboribus conueniunt, quàm herbis, sintq; idem rami in arboribus, quod caules in herbis; idcirco non uidetur hic locus, ut illi fortasse putant, à mendis uindicatus. Ceterum non crediderim ego, Dioscoridem, qui est hac in facultate facile princeps, & quem antiqua, & secuta ætas tantopere commendat, in tam paucis sui oblitum, adeoq; turpiter lapsum fuisse. quinimo nobis relinquatur suspicio, quod omnino in altera capitis parte uitium aliquod acceperit, non harum uocum uicinitate, sed potius scriptorum dormitantium negligentia, uel uigilantium temeritate. Quo factum est, ut hætenus incertus dubiusq; fuerim, an hæc planta in Italia proueniat, uel aliunde eò afferatur. Quidam tamen ex his, qui rei herbariæ dant operam, ad nos hoc anno stirpem misit, cui binæ inhærebant radices asphodeli figura, sed longè minores, phu, uel nardum redolentes: adeo ut hac parte montanum Nardum pulchrè præ se ferre uiderentur. Sed quoniam folia, & caulis phu potius referebant, quàm eryngium, quemadmodum & umbella, cur eam montanum Nardum fuisse comprobem, sanè non habeo: cum planè sciri non possit, an in priori, an in posteriori, an in alia huius capitis parte lateant mendæ. Itaque si fortè aliquod ad manus esset medicamentum, quod Montanum nardum exciperet, supponant audacter pharmacopole Indicam, uel Celticam. Tametsi in suo de simplicium examine asseueret Brasauolus Ferrariensis Indicæ nardi uice montanæ plurimum ad nos afferri è Cilicia; eamq; propriè montanam existimat, cuius passim in officinis est usus. Sed qua ratione ductus nouam hanc protulerit opinionem, ipse certè nescio: Nardus enim montana radices habet asphodelo similes, non utique spicatas, leues, comosas, quemadmodum ea, qua utimur ex India aducta. Nisi fortasse Brasauolus uoluerit Indicam nardum ideo montanum appellare, quod in montibus oriatur. Ita quidem eius sententiam ueram esse putarem, non tamen à rei herbariæ peritis acceptam iri. Nardi montanæ uires scripsit Galenus lib. viii. simp. med. sic inquit. Nardus Montana, quæ & thylacitis, & pyritis nuncupatur, plurima in Cilicia nascitur: sed prædictis debilior est.

Bras. opinio non accepta.

Nardi mont. uires ex Gal.

Nomina.

Νάρδος ὄρεων Græcis, Nardus montana, siue Nardum montanum Latinis, Nardo montano Italis nominatur.

† In

† In Oribasio, qui simplicium descriptiones Dioscoridi acceptas refert, legitur *λευκότεραι*, hoc est, candidiores. quod Nardus montana constet radicibus asphodelo non solum minorib. & gracilioribus, sed etiam candidioribus.

† Nulla quidem dissimulanda est ratio, qua probatissimi quique scriptores ueteres à mendis, quæ eorum scripta tēporum iniuria, & multorum imperitia contraxerunt, uindicari possint. In hoc capite Dioscoridem deprauatum esse, ita ut etiam à seipso dissideat, manifestum est: in qua autem parte uitium lateat, quodq; illud sit, dubiæ firmitur opinioniones. Verum etsi nos quoque eius rei incertos esse antea scripsimus; nunc tamen inclinat animus, ut in hoc loco mēdum subesse, illudq; ex malo unius uocis Græcæ intellectu ortum esse arbitremur. Siquidem uerbum *Φέρι* non profert, sed pro *συμφέρι*, id est confert, accipiendum fuit. Itaque non *οὔτε δὲ καλὸν*, *οὔτε καρπὸν*, *οὔτε ἄνθος* *Φέρι*, ut uulgati codices habent, & legerunt interpretes, sed *οὔτε δὲ καλὸς*, *οὔτε καρπὸς*, *οὔτε ἄνθος* *Φέρι*, hoc est, Neque caulis, neque fructus, neque flos confert, prodēstue, legendum esse iudicamus. Etenim radicis, utpote odoratæ, usus præcipuè commendatur, non aliarum partium, quæ ut odore carent, ita etiam inutiles habendæ sunt. Et certè facilis potuit esse error librarij Græci imperiti, uel potius temerarij, casus nominum mutantis ad ineptam ac incongruam huic loco uerbi illius significationem. Subscribunt huic nostræ castigationi cum alij rei herbariæ studiosi, tum Gabriel Fallopius Mutinensis uir & ingenio & doctrina celebris, tum etiam Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, medicus non uulgaris eruditionis.

Ἀσάρον.

A S A R V M.

CAP. IX.

A S A R V M, quod & ipsum aliqui syluestre nardum appellant, hederæ folijs, minoribus multò, rotundioribusque: floribus cytino hyoscyami similibus, purpureis, inter folia proximè radicem emicantibus, odoratis: in quibus semen acinosum. † Cauliculos habet angulosos, asperos, & molles: radices numerosas, geniculatas, tenues, obliquas, gramine non dissimiles, longè tamen graciliores, odoratas, exsiccantes, & quæ linguam uehementer mordent. Exsiccatoriam uim habet: vrinam cit: hydropicis, & uetusto coxendicum dolori prodest. Radices senis drachmis ex aqua mulsa potæ, menses trahunt: & ueratri albi modo purgant. In unguenta additur. Vmbrosis montibus prouenit: sed plurimū in Ponto, Phrygia, Illyrico, & Italiæ Iustinienfi agro.

NVELAM nostris temporibus officinæ ponunt differentiam inter Asarum, & baccharē: quinimo uno ore ferè omnes Asarum Baccharē appellant, adeò ut & nomina hæc corrumpant, & res ipsas confundant. At quantum notis, & uiribus inter se differant, his rectè iudicet, qui harum stirpium historias accuratius perpenderit: differunt enim inter se admodum Asarum, & baccharis, ut diffusius libro tertio differemus. Asarum itaque procul dubio illa fuerit planta, quæ uulgò Bacchara falsò appellatur, cum nullis ab historia dissideat notis. Cæterum Brasauolus immeritò in Plinium spiculum contorsit, cum dicat ipsum eò etiā in errore uersari, ut Asarum baccharē esse existimauerit. Sed profectò nesciuerim ego, qua ratione illud Brasauolus in Plinium scripserit. quippe qui libro X X I. cap. VI. eos acerrimè arguat, qui baccharē, & syluestre nardum idem esse contē-

Asari confideratio.

Plinij tutela aduersus Brasauolum.

dunt, his uerbis. Sed eorum quoque error corrigendus est, qui bacchar rusticum nardum appellauer: est enim alia herba sic cognominata, quam Græci Asaron uocant, cuius speciem, figuramq; diximus in nardi generibus. hæc Plinius. Quibus palam est, Plinium seipsum à Brasauolo defendisse. Porro si etiam Plinij ætate non deerant, qui Asarum baccharē uocitarent, non mirum fuerit, si in hunc usque diem protracta hæc sit appellatio. In qua fortasse perseuerantes ueterum nonnulli Dioscoridis Asaro eas ferè omnes facultates reddidere præter auctoris mentem, quas ipse libro tertio bacchari adscripsit. quod facilius ad credendum uulgius allexit, Asarum, & baccharē nomine tantum differre. Verum cum recentiorum quorundam diligentia ac doctrina id totum Dioscoridi additum deprehensum sit, eo quòd diuersis tum libris, tum capitibus ipse de his differuerit; cumq; Serapionem uiderint de Asaro ex Dioscoride scribentem, adulterinam hanc lectionem non admittere, id totum, quod eò accefferat præter auctoris sententiam, tanquam illegitimum abdicarunt. Asari uires scripsit Mesues inter deiectionaria medicamenta, ubi sic habet. Exsiccatur Asarum ordine secundo, & siccatur tertio. Attenuatur, reseratur, resoluitur, & prouocat; adstrictione tamen non uacat. Bibitum non modò uomitiones ciēt, sed & per aluum ducit, & per urinam. Pituitam, & bilem deiecit. Roboratur tamen admixto caprino sero, aut nardo, aut hydromelite. At manifestius pituitam, quam bilem educit. quo fit, ut coxendicum cæterarumq; compaginum dolore uexatis non obscure opituletur: præsertim si sero maceretur, uel decoquatur. Facit mirum in modum ad iocinoris & lienis infarctus, scirrhusosq; tumores.

Asari uires ex Mesue.

Quamobrem subeuntibus cutem aquis, fellisq; suffusionibus datur maximo iuuamento uino maceratum. Conferit item diuturnis febribus, ijsq; præsertim, quæ ex contumaci infarctu proueniunt. Oleum macerationis ipsius admisto la-
dano, dorsi spondylis inunctum sudorem commouet: leuiter tamen coqui debet, nam si diu ferueat, uim ferè omnem deperdit. neque etiam diuturna indiget contritione: diutius enim contritum facilius uomitiones, quàm aluum ciet.

Afari uires ex
Galeno.

Afari meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Afari radices utiles sunt, facultate si-
miles radicibus acori, intensiores tamen. Itaque ex ijs, quæ de illis prodita sunt hic facienda coniectura. Hactenus Galenus. A cuius sententia (sit tamen cum uenia dictum) maximè dissentio. siquidem cum nulla in acoro deiectionis sit facultas, & Asarum, ut Dioscorides inquit, Mesues fatetur, & nobis experimento compertum est, ueratri mo-
do expurget, & bilem, pituitamq; & supernè, & infernè propellat, non uideo sanè, cur acoro in omnibus suis fa-
cultatibus tam facile comparari possit. Planta Græcis ἀσάρον ac etiam νάρδος ἀγρία uocata, Latinis Asarum, 10
& Nardum syluestre appellatur: Arabibus, Asaron: Italis Asaro, & Bacchara: Germanis, Hasel uurtz: Hispani-
nis, Asara baccara: Gallis, Cabaret.

Nomina.

† Hæc uerba ut in Ruellio inuenimus, ita reliquimus. Sed admonendum esse lectorem duximus, ea non legi in Græ-
cis nostris codicibus, neque à Serapione referri. quod argumento est illa Dioscoridi accreuisse. Suspicionem auge-
re, uel potius ita esse confirmare potest Oribasius, qui Dioscoridem transcripsit, & hæc uerba non habet. Sunt ta-
men Græcè sic scripta: ἔχον κωλία γωνιοειδῆ, ὑποτορχία, ἀγρία. Id est: Habens cauliculos angulosos, sub-
asperos, raros.

PHV MAGNUM.

PHV PARVUM.

Φού.

PHV.

C A P. X.

PHV, quod & aliqui syluestrem nardum appellant, nascitur in Ponto: folio olusatri, aut elapho-
bosci: caule cubitali, aut altiore, læui, cauo, molli, in purpuram uergente, geniculis intercepto: flo-
ribus narcisso proximis, maioribus, tenerioribus, & ex albicante purpureis: radice superius ad di-
giti minoris crassitudinem, ex obliquo uillosa in nigri ueratri, aut iunci odorati modum: capillamē-
tis inuicem contextis, flauescens, odoratis, cum quadam odoris grauitate nardum æmulan-
tibus. Excalfacit: urinam mouet, si sicca potui detur. Decoctum eadem præstare potest. ad la-
teris etiam dolorem efficax: menses cit. antidotis inseritur. Adulteratur radice rusci admista. Sed ma-
lesicium deprehenditur: quoniam hæc dura est, & frangenti contumax, sine ulla odoris gratia.

Phu confide-
ratio.

NON possum non fateri, eos omnes bene sentire, qui maiorem Valerianam sic uocatam, quæ passim in Italia na-
scitur, legitimum esse Phu asserunt. Quippe radices primùm forma, odore, colore, ac cæteris in uniuersum notis ab
ijs,

ijs, quæ sibi Phu ipsum adsciscit, haud quaquam recedunt. Indicant idem & folia, & caules: illa enim olusatro non sunt dissimilia: hi uero adolefcunt cubitali mensura proceriores, lues; inanes, molles, geniculati, & in purpuram uergentes. Flores tamen obfarcire uidentur, qui in Phu lili, uel narcissi effigiem præ se ferunt, non autem umbellæ, uel muscarij speciem, ut in maiori Valeriana uisuntur: quanquam flosculi per se omnes, qui umbellam conficiunt, forma narcissinos referant, in purpuram albicantes. Quo fit, ut cum Ruellio existimandum putauerim, hæc de floribus uerba esse à scriptoribus in Dioscoride deprauata. Nanque uidetur nostras Valeriana, omnibus tum notis, tum qualitatibus adeo cum Phu conuenire, ut re uera dici possit, non aliud, quam ipsum Phu ad unguem referre. Etsi non desint (ut audio) qui profiteantur Phu alterum à Valeriana se inuenisse, quod floribus narcissi proueniat. At quia id pro certo compertum non habeo, & quia non desunt, qui talia fabulentur, non est, quid hac in re certi affirmare possim. Est et

Valeriana maior.

10 Valerianæ alterum genus, quod minus appellant, cuius caulis iuxta folia, quæ quadantenus maioris similitudinem referunt, molli lanugine pubet, reliqua uero parte maiori non absimile assurgit, floribus subpurpureis, in umbellam simul coeuntibus. Radices mittit hæc tenues, quæ in multifidas conglomerantur fibras, odore misto inter iridem, & nardum. Vtræque odore commendatur: proinde eas uestibus quidam interponunt. Phu (ut scriptum reliquit Galenus lib. VIII. simplicium med.) odoratum quodammodo est. Huius herbæ radix nardo uiribus similis, sed tamen ad pleraque infirmior. Urinam plus mouet, quam aut Indica, aut Syriaca nardus: similiter autem ut Celtica. Simile Phu asserit ipse Galenus esse Carpesium, cuius cum nullibi meminerit Dioscorides, ut recte sciri possit quidnam senioribus Græcis fuerit Carpesium, in primis Galeni testimonio eius uires & formam describam: is enim lib. VII. simpl. med. sic habet. CARPESIVM simile est uocato Phu, non gustu tantum, sed & facultate. Sed plus habet tenuitatis: proinde magis eo etiam uiscerum obstructions extergit, et urinam mouet, renesque calculis degrauatos expurgat. Non tamen eatenus tenuium est partium, ut liceat loco cinnamomi, si non ad manum sit, usurpare, sicuti faciebat Quintus.

Valeriana minor.

Phu uires ex Galeno.

Carpesij consideratio.

20 Præstantius est Carpesium ponticum lærtio: non tamen uel ipsum cinnamomi uiribus uicinum est, imò non paruo deterius optima casia. Nuncupatur uirumque à montibus quibusdam Pamphiliæ, in quibus nascitur. Ingensque eius prouentus est in Syria. Et primo libro de antidotis inquit. Quintus (ut aiunt) quoties cinnamomum deerat, Carpesium, ut quod uiribus nihil ab optima casia differret, in theriacæ compositione imponebat. Ego idcirco eius plurimum mecum attuli ex ea peregrinatione, qua orientis prouincias adi, diligenterque repositum nunc usque multum seruo: quod odorem etiamnum & saporem, si non qualem prius habebat, certe nondum exoletum retinet. Est autem Carpesium herbæ phu appellato genere similis, ualentior tamen, atque odoratum quiddam spirans. Plurimum hoc in Sida Pamphiliæ nascitur, emiturque propterea illic uilissimo pretio. Quocirca si quis uestrum illuc accesserit, Carpesij plurimum emat, cum id sibi longo tempore duraturum nouerit. Tenuia autem sunt sarmenta, cinnamomi uirgultis similia. Eius duo reperiuntur genera; unum quod lærtium; alterum, quod ponticum cognominatur, à monte, in quo nascuntur, utraque nomen adepta, sed ponticum melius est. Quod cum eius non parum haberem, permultis medicamentis admiscui, in quibus phu uocata imponi debuerat. Est enim Carpesium phu simile, ualentius tamen, & in quo (ut dixi) nonnihil odoratæ qualitatis gustu odoratuque sentitur. hæc tamen Galenus. Verum quid hac tempestate sit Carpesium, arduum sanè fuerit explicare & mihi, & cæteris materiæ medicæ scriptoribus. Tametsi Hermolaus, Ruellius, Fuchsius, ac etiam Monachi Mesuem exponentes pro certo exploratum habeant, Auicennæ, Serapionis, & Actuarij auctoritatibus innixi, fructus piperi similes, qui uulgò Cubebæ uocantur, legitimum esse carpesium. Siquidem Serapio quod Galeno carpesium uocatur, sub cubebæ nomine ipsius Galeni testimonio sic describit. Cubebe est medicina facultate, & sapore Phu non absimilis, quanuis longè tenuior. quare obstructions totius corporis aperit, urinam ciet, & calculos renum pellit. In hac fere sententia uersatur & Auicenna cubebas carpesium appellans: quemadmodum & Actuarius, qui Mauritanorum nomina secutus, in quibusdam medicamentis Carpesium imponit, quod à barbaris κομβέας uocari ait. Quibus auctoritatibus luce clarius patet, quod Galeni carpesium, & Arabum cubebæ nulla ex parte differunt.

Quorundam opinio.

40 Veruntamen illud animaduertendum est, quod eos in errore uersari existimem, qui credunt (ut Hermolaus, Ruellius, & Fuchsius) uulgares sepalsiariorum cubebas illas referre, de quibus scripsere Serapio, Auicenna, & Actuarius. quandoquidem qui dixerit cubebas plantæ fructum, uel semen esse, eorum reperio neminem: nec minus probari posse putem, id usquam dixisse Galenum. qui carpesium describit his uerbis. ΛΕΠΤΑ ΔΕ ΕΣΙ ΤΑ ΚΑΨΗ, ΠΑΡΑ ΤΗ ΛΗΣΙΑ ΤΟΙΣ ΑΡΕΜΟΣΙ ΤΩ ΚΙΝΑΜΩΜΟΥ. hoc est. Sunt autem tenuia sarmenta, cinnamomi uirgultis similia. Ipsumque Phu & odore, & facultatibus adsimilat. Quapropter cum tantum Phu radices in usum medicum ueniant, facile dici potest, carpesium Galeno potius radicem esse sarmenta, quam caulium; & præcipue cum asserat diu asseruari posse. quandoquidem solidiores sunt radices, quam caules, qui facile in omni herbarum genere flaccescunt, & pereunt. Præterea cum Galenus alias cinnamomi uirgulta ellebori radicibus comparauerit, hic mirum uideri non debet, quod idem contra sarmentosas carpesij radices cinnamomi uirgultis similes fecerit. Adde etiam, quod in plantis non solum caules sarmentosi, uerum etiam radices plures sarmentosæ Dioscoridi appellantur. Quo fit, ut crediderim Fuchsium in suis Paradoxis immerito impugnasse Leoniceum. Ad hæc gustantibus nobis uulgares officinarum cubebas, nullum prorsus Phu saporem deprehendimus. Quod manifestè indicat uulgares cubebas, nec Arabum cubebas esse, nec Galeni carpesium. Ob id igitur, ubi apud Græcos carpesium medicamentis admixtum reperitur, & cubebæ apud Mauritanos, phu eorum uice, cum sit carpesio in omnibus persimile, uel casia, potius quam cubebæ uulgaris usus, erunt subiicienda. Iacobus Syluius inter recentiores apprime doctus, quanquam nouit cubebas nostrates carpesium non esse; non tamen animaduertit, nec etiam Serapionis, aliorumque Arabum esse cubebas. Aberrauit in cubebarum historia etiam Serapio. quippe quicquid Dioscorides de rusco scriptum reliquit, is cubebis perperam reddidit. Cuius autem stirpis fructus uulgares CUBEBAE sint, quid affirmare possim non habeo, cum ex orientali plaga nobis peregrinæ afferantur. Etsi eas dixerim odoratas esse baccas, racematim coherentes, corymborum hederæ modo: qui

Hermo. Ruelij & Fuchij error.

Serapionis lapsus. Cubebarum uulgarium consideratio.

gustui

gustui præter odoris gratiam, acrimoniam & amaroris tantillum relinquunt. Quibus constat, quod excoalfacere ualeant tertij ordinis initio, & siccent in fine eius. Quamobrem languentem ex pituita uentriculum, uel etiam ex flatu roborant: pectus à lentis crassisq; humoribus expurgant. Lienem iuuant, flatu discutiunt, & frigidis uteri affectibus auxiliantur. Diu cum mastiche mansæ, pituitam à capite trahunt, & cerebrum roborant. Quod Φὸν Græcis omnibus, aliquibus etiam ἀγρία λέγεται dicitur: Latinis, Phu, & Syluestris Nardus: Arabibus, Fu: Italis, Valeriana: Germanis, Baldrian: Hispanis, herua benedicta: Gallis, Valeriane.

Nomina.

Μαλάχβαθρον.

MALABATHRVM.

CAP. XI.

MALABATHRVM arbitrantur aliqui esse Indici nardi folium, falsi quadam odoris cognatione: permulta enim nardum olent, quemadmodum phu, asarum, niris. Secus autem res se habet: nanque Malabathrum folium sui generis est, quod Indicæ gignunt paludes, lentis palustris modo innatans aquis, sine radice. Id collectum statim lino transfuitur, & siccatum reconditur. Tradunt siccatis æstiuo feruore aquis, humum aridis fruticibus uri: quod ubi non euenerit, ne amplius quidem renasci. Laudatur recens, ex candido nigricans, integrum, nec fragile, odore caput feriens, quod diu in sua vi odore permaneat, & nardum sapore imitetur, nullo salis gustu. Infirmum uerò, & minutim contusum, præsertim si cariosum uirus olet, vitiosum est. Easdem nardo fortitur uires: sed efficacius omnia præstat. Vrinam vehementius ciet, ac stomacho magis prodest Malabathri uis. Lippitudinibus, inflammationibusque tritum, & in uino feruifacitum commodè illinitur. Subditum linguæ, oris halitum, & suauitatem commendat. Vestium quoque odorem interpositum seruat, & ab erosione tuetur.

Malabathri
consideratio.

MALABATHRVM, quod pleriq; folium Indicum uocant, qui hac ætate uiderit, habeo neminem. Nascitur (ut Dioscorides inquit) in India palustribus tantum locis, aquis absq; radice innatans, lenticulæ aquaticæ modo. Sed nec inde amplius ad nos aduehitur, quod fortasse indigenarum culpa perierit in India, quemadmodum & balsamum in Syria. Etenim Dioscorides refert, Malabathrum non renasci, nisi siccatis æstiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus peruratur. Quod cum iandiu forte non sit à natura factum, uel potius sit ab indigenis omisum ob eorum negligentiam, facile postea euenire potuit, ut Malabathri genus omnino deperditum sit. Plinius lib. XII. cap. XXVI. duorum meminit generum, quorum alterum arboris cuiusdam Syriacæ folium esse ait, his uerbis. Dat & Malabathrum Syria, arborem folio conuoluto, arido colore, ex quo exprimitur oleum ad unguenta. Fertior est eiusdem Aegyptus: laudatius tamen ex India uenit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratus croco, nigricans, scabrumq; quodam salis gustu. Minus probatur candidum. Celerrimè situm in uetustate sentit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. Odor uerò in uino subferuifacit antecedit alios. hætenus Plinius. Qui tamen præter Dioscoridis sententiam præstantius Malabathrum duxit, quod falsum est, non quod insulsum. Ceterum non desunt, qui Indici folij loco, cassiæ odoratæ, uel cinnamomi folia suppedient, quæ esse caryophylli existimat Brasauolus. Nonnulli præterea, quedam arborum folia, ex Alexandria aduecta, quæ lauri, uel arbuti frondes referunt, in Malabathri usum uendicant. Hæc Hermolaus, Ruellius, pariterq; Brasauolus eos secutus, nulla (quod equidem sciam) auctoritate, Nigritarum Tembulum esse arbitrantur. Verum cum adhuc eorum, qui Tembuli historiam, & notas scribant, inuenerim profecto neminem, quanuis de eo Auicenna breuiter scripserit; idcirco illa potius asseram arborum folia esse nobis penitus incognita, quam horum sequar opinionem. Nullo itaq; modo hæc ad usum ueniunt admittenda. siquidem cum eorum facultates nos lateant, non est cur ea comprobare ualeamus. Sed ubi Malabathro opus sit, cassiam odoratam, uel Indicam nardum supponendam putamus, Galenum secuti. qui ita decreuit tum in succidaneis, tum etiā lib. VII. & VIII. simplicium medicamentorum.

Hermolai,
Ruel. & Bras.
opinio.Fuchij opi-
nio explosa.

Quamquam Fuchsius in libro, quem de compositione medicamentorum nouissimè edidit, dum ea perpendit, quæ Auream Alexandrinam conficiunt, Malabathri loco Atractylim statuit subijciendam, Galenum (ut inquit) in libello de substitutis medicamentis secutus. Sed certè non satis possum mirari Fuchium, uirum ælii doctrina & iudicio clarum, in hac re (ut mihi quidem uidetur) manifesta, minus rectè sensisse. Nam ut omittā, in libro illo de medicamentis, quæ inter se commutari possunt, qui tamen liber Galeno adscriptus censetur; me nusquam legisse, quod atractylis Malabathri uicem suppleat, sed cassia odorata, & nardi spica; est Dioscorides hoc loco, est Galenus locis antè citatis in simplicium censu: qui uno quasi ore fatentur, eandem uim habere malabathrum, quam nardum. Quorum equidem auctoritati grauissimæ longè satius adherendum existimo, quam ut temere fortasse sit atractylis in malabathri locum substituenda. præsertim cum nobis non desit copia nardi, & cassiæ odoratæ: atractylis autem uera hætenus, mea opinione, desideretur, ut libro tertio suo loco latius ostendemus. Quod etsi concedamus, hanc aliquibus compertam esse, tamen quis audebit ea uti pro malabathro? etenim nullus, quod sciam, atractylim odore commendauit: at malabathrum Dioscorides non solum odoratum facit, sed etiam idipsum ἐν τῇ ἐνὸς δία hoc est, in odoris bonitate permanere affirmat. Excoalfacit Malabathrum (ut auctor est Auicenna) siccataq; ordine secundo. Μαλάχβαθρον, καὶ Φύλλον sic Græcè, Latine autem Malabathrum, & Folium appellatur: Italicè, Malabathro, & Folio Indiano.

Nomina.

Κασσία.

CASSIA.

CAP. XII.

CASSIA, cuius complura sunt genera, iuxta odoriferam Arabiam gignitur, crassi corticis famento: folijs piperis. Eligenda est fuluescens, pulchri coloris, corallij æmula, perquam angusta, lon-

ga, crassa, & fistulosa, gustu mordens, & cum aliquanto feruore adstringens, aromatica, vinoso odore: cuiusmodi est, quæ ab incolis achy appellatur, ab Alexandria negotiatoribus daphnitis. Huic præfertur crassa, purpurea, & nigricans, zigir cognomine, quæ rosam odore imitatur, præcipui in medicina usus. Secundum locum tenet antedicta. Tertia, cui Mosylitico blasto, id est, germini cognomen est. Reliquæ uiles, ut quæ asyphenum dicitur, nigra, insuavis, cortice tenui, acrimoso: & quæ darca, & citto uocatur barbaro nomine. Similior huic est pseudocassia, quam ut explicari possit. quæ gustu coarguitur, cum nec acris, nec odorata sit, hærentemque medullæ corticem habeat. Inuenitur etiam lata quædam fistula, mollis, leuis, surculosa, quæ antedictæ præfertur. Damnatur candicans, scabra, hircinum uirus redolens, & quæ tenui fistula, & scabra cute sit. Vim obtinet calfaciendi, urinam ciendi, siccandi, & leniter adstringendi. Conuenit ad medicamenta oculorum, quæ præstandæ claritatis gratia concinnantur, & ad malagmata: lentigines tollit cum melle illita: menses trahit: contra viperarum ictus pota auxiliatur: aduersus intestinæ inflammationes omnes, & renum uitia, pota proficit: scæminis in solio desidentibus, aut sustinentis, prodest ad dilatationem vuluæ. Et duplo pondere medicamenti mista, cinnamomi uicem supplet, si ipsum deficit: nam eosdem effectus præbet. Ad plurima perquam utilis est.

Κιννάμωμοι.

CINNAMOMVM.

CAP. XIII.

CINNAMOMI genera plura, patrium sibi nomen vendicantia. Præfertur tamen Mosyliticum, quoddam cassiæ, cui mosyliti nomen est, aliquam referat effigiem: sed in eo genere recens, nigrum, ex uinoso in cinereum uergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquam iucundè olens. Optimi ferè indicium, iucundi odoris proprietate constat: inuenitur enim cum optimo, eoque quod peculiare est, odor rutæ, aut cardamomo proximus. Insuper acre, mordens, & cum calfactione quadantenus falsum, quod non citò confricanti asperum, aut frianti lanuginosum, læuibus tamen internodijs appareat. Si certior fieri uoles, vellito ab radice surculum. facilis est huiusmodi probatio: nanque fragmenta miscellanea quædam esse uidentur. Quæ autem melius spirant, suo halitu, cum nares primum consuluntur, olfactum expleant, deterioris dignotionem impediunt. Est etiam montanum, crassum, pumilum, fuluescens admodum. Tertium à Mosylitico, perquam suauiter olet, nigrum, fruticosum, paucis intercedentibus geniculis. Quartum fungosum, candicans, aspectu tuberosum, uile, ac friabile, magnam habens radicem, quæ cassiam planè repræsentat. Quintum genus odore nares feriens, subrasum, & cortice fuluæ cassiæ simile, tangenti firmum, minus neruosum, densa radice firmatum. Iis, quæ thuris, cassiæ, myrti, aut amomi odorem spirant, minus suauitatis inest. Deligito scabrum, album, rugosum: at læue, & lignosum circa radicem, ut inutile, reijcito. Est etiānum simile aliud, cui pseudocinnamomo cognomen est, uile, inualidi odoris, solutarumque uirium. Vocatur etiam zingiber, cum tamen sit xylocinnamomum, præbens quandam cinnamomi faciem. Est autem lignosum cinnamomum, sarmenta longa robustaque ferens, odore longè cinnamomo inferiore. Sunt qui xylocinnamomum à cinnamomo genere differre dicant, quod à natura eius abhorreat. Cinnamomum omne excalfacit, emollit, & concoquit: urinam ciēt: tam menses, quam partus potum, aut ex myrrha impositum pellit: contra bestias, quæ uirus eiacularantur, venenaque conuenit: caliginem pupillis oculorum obuersantem discutit: crassitiem extenuat: lentigines, & uitia cutis in facie ex melle illitum detergit: contra tusses, defluxiones, aquam subter cutem fufam, renum uitia, & urinæ difficultatem efficax est. Vnguentis pretiosis inferi solet. Et in summa, magni ad omnia usus. Tritum uino excipitur, umbraque siccata, quod diutius eduxet, reconditur.

NATURA omnium rerum parens in hoc terrarum orbe quædam stirpium genera adeo inexorabilia procreauit, ut ne quam plurimis quidem delicijs, blanditijs, officijs, obsequijsque ea apud nos quispiam retinere poterit. Si quidem stirpes ipsæ uiuere coactæ in hortis, uiridarijs, mitioribusque Italiæ locis, ceu Tempe, omni amœnitate refertis, quemadmodum alpini homines delicias urbium, & maiestatem aspernantes, politicis moribus omnino neglectis, non alibi, quam in suis mapalijs hilariter, ac iucundè uiuere possunt: ita & ipsæ relictæ cæli clementia, hortorumque amœnitate, spreto item fontium oblectamento, omniumque urbanarum ac familiarium stirpium consortio in deserta, solitudinesque suas, à quibus primam duxerunt originem, se tandem recepere. tantum patriæ, natalisque soli amor in rerum natura potest. In quarum genere Cassia connumeranda uenit: quæ tametsi in maiore illa Romanæ gentis fortuna multis ac uarijs hortorum locis confita habebatur; nullibi tamen hac ætate (quod nouerim) in Italia, ne in tota dicam Europa inuenitur. Sed hæc de Cassia dixisse uolumus simplicium medicamentorum peritissimos secuti, qui (ut eorum testantur uolumina) nihil inuicem differre censent, Cassiam, quæ in arborum genere Dioscoridi, & Galeno recensetur, & eam, quæ antiquis inter coronarias numerabatur herbas, quæque olim passim circa apum aluearia ferebatur in Italia, quod ea maxime opes delectentur, & in hortis, & uiridarijs coronis maxime expetita. Verum enimvero longè aliter hæc res intelligi postulat, quod aliam repererim fuisse Cassiam (ut Dioscorides inquit) è felici Arabia allatam ex arbore (auctore Theophrasto) uicis magnitudine, ab hac longe diuersam, quam apibus, & coronis ferebat antiquitas. quandoquidem fuerit hæc herba, illa uerò arbor: præsertim cum nullus (quod sciam) extet auctor, qui posteritatis memoriæ mandauerit, Cassiam adeo copiosam in Romanorum triumphis ex Arabia conuchi solitam, unde

Cassiae consideratio.

Cassiae odorata, & coronariæ discrimen.

uulgaris facta, ubiq; passim & reperiretur, & sereretur ab omnibus. Quod si forte euenisset, nunquam tamen mihi persuaserim, quod Galenus hac in scientia, & facultate omnium diligentissimus, & qui Romæ diu uitam duxit, Italicæ Cassiæ historiam silentio inuoluisset. Plinius lib. xxi. cap. ix. nonnullas memorans herbas, quorum folia odoris gratia in usum coronarum uenerant, inquit. Ergo in coronamenta folio uenere malothron, spireon, trigonon, cneoreon, quod cassiam Higinius uocat. Id quod ante ipsum palam fecerat Virgilius Cassiam inter coronarias herbas recensens in Bucolicis ecloga ij. his uersibus.

Tum cassia, atq; alijs intexens suauibus herbis,

Mollia luteola pingit uacinia caltha.

Vix humiles apibus cassias, roremq; ministrat.

Nec circum cassiæ uirides, & olentia latè

Serpylla, & grauius spirantis copia thymbræ

Floreat, irriguumq; bibat uiolaria fontem.

Et in Georgicis lib. ii.

Item Georgicorum lib. iiii.

Hæc Maro. Quibus palam est, Cassiam coronariam, & qua tantopere delectantur apes, herbam, non arborem fuisse. Quod etiam testatur Plinius libro superius citato cap. xii. his uerbis. Verum hortis coronamentisq; maxime aluearia, & apes conueniunt, res præcipui quæstus, compendijq; cum fauit. Harum ergo causa oportet serere thymum, apiastrum, rosam, uiolas, lilium, cytisum, fabam, eruillum, cunilam, papauer, conyzam, cassiam, melilotum, melisso-phyllum (lego myriophyllum) cerinthen. Hactenus Plinius. His itaq; rationibus, auctorumq; ueterum testimonijs innixus Theodorus cneoron Theophrasto cassiam appellat. Quamobrem potius fuerit credendum, cneoron Græcis uocatum antiquis coronariam fuisse Cassiam apibus gratissimam, quam eam, quæ in India & felici Arabia prouenit, cinnamomo persimilis, odoramenti & antidotis expetita, & qua per longas ætates cinnamomi uice usi sunt medici.

Neque tamen propterea opinionem nostræ refutari putamus Columellam lib. iii. cap. viii. de re rustica, ubi ita scriptum reliquit. Iudæam & Arabiam pretiosis odoribus illustrem haberi, sed nec nostram ciuitatem prædictis egere stirpibus: quippe cum pluribus locis urbis iam cassiam frondentem conspicimus, iam thuream plantam, florentesq; hortos myrrha & croco. Nam quamuis concedi possit Columellæ, cassiam ex Arabia allatam urbis illustrandæ gratia Romæ suo tempore conspicuam fuisse in hortis procerum & imperatorum; hoc tamen non prohibet, quin cassia, quam prope apum aluearia passim seuit antiquitas, alia fuerit planta: præsertim cum hæc inter herbas coronarias, illa uero inter arbores odoratas recensetur. CNEORON autem describit Theophrastus lib. vi. cap. ii. de plantarum historia, his uerbis. Cneori duo genera, aliud enim candidum, aliud nigrum. Candido folium cutaneum, oblongum, figura quasi oleagineum: nigro quale tamarici, carnosum. Candidum magis se humi spargit, odoratumq; est: nigrum odore caret. Radix ambobus, quæ altè descendit, grandis: ramiq; permulti, crassi, surculosiq; ab ipsa protinus tel-

Cneori descri-
ptio.

Medicorū, &
seplasiariorū
error.

Cassia legiti-
ma.

lure, aut paulò superius sparsi, lenti admodum constant. Quamobrem hisce ad colligandum iunci modo utuntur. Germinant, florentq; post æquinoctium autumnii, & multum deniq; temporis florent. Hæc Theophrastus. Sed quænam plantæ oriantur in Italia, uel aliunde eò afferantur, quæ Cneoron referant, quid ueri referam sanè non habeo. Sed iam ad Cassiam odoratam redeamus. ob cuius cognitionem postmodum factum est, ut recentioribus medicis, in ea recuperanda, inuestigandaq; multum negocij accesserit. Namq; hactenus tum medici, tum seplasiarii (et si plures iam resipiscant) odoratæ cassiæ loco quædam incognita arboris segmenta, nec odore, nec uiribus prædita semper capeferunt. Veruntamen postquam nonnulli ætatis nostræ doctissimi uiri, stirpium historias diligenter examinarunt, detecta fraude, mercatores ex Alexandria mercimonia Venetias comportantes, cum suam imposturam deprehensam cererent, à negotio desciscientes in aliud nouum Cassiæ genus segmenta illa commutarunt. Quæ sanè præter odorem, pariterq; saporem, quibus ferè penitus exoleta sentitur, cassiæ à Dioscoride descriptæ admodum habetur consimilis. Quapropter nec eos errasse crediderim, qui dicerent, hanc Dioscoridis pseudocassiam esse. quippe & crasso cortice constat, & in eius cavitare lignosa etiam uisitur materies, paululumq; est odorata, minimeq; acris. Nonnulli hac non contenti, quædam uocati cinnamomi fragmina Cassiæ uice usurpant: quæ cum nullo odore saporeq; commenduntur, potius quercum, uel sagum, quam Cassiam referunt. Ceterum, ut dicam quid ego sentio, si quis fistulam, quam Cinnamomum perperam appellamus, & uulgò Cannella, Cassiæ generibus rectè comparauerit, facile nouerit uulgaris usus cinnamomum legitimam Cassiam procul dubio referre. quinimo diligenter inquisitis, iudicijq; trutina examinaturis huiusmodi cinnamomi ingentem copiam, quæ magnis saccis Venetijs in mercatorum repositorijs asseruatur, nimirum omnia illa Cassiæ genera, quæ à Dioscoride describuntur, facile sese offerent. quandoquidem mercatores (ut semper assolent) ad expediendas deteriores merces bonarum lenocinio, quas illis admiscunt, pro uirili utuntur. Galenus itaq; libro primo de antidotis multa Cassiæ genera recensuit, ubi sanè Dioscoridem secutus, eam cæteris præ-

stare fatetur, quæ zigi cognomine dicitur, hancq; asserit cinnamomum usque adeò æmulari, ut essent, qui suo æuo eam cinnamomi loco uenderent. Quo fit, ut admirari non liceat, si hodie quoq; tot annis hac deducta, protractaq; consuetudine, ubique cassia pro cinnamomo uenundetur. Nec quidem longè aberrarent, si modò optimam seligerent: quandoquidem Galenus eodem loco palam prodit, Cassiam sæpenumero in cinnamomum transmutari, fateturq; se iam uidisse eximie Cassiæ ramulos omni ex parte cinnamomum referentes. Contrà pariter inspexisse cinnamomi surculos Cassiæ prorsus persimiles: adeò ut asserat pro qualibet cinnamomi parte in componendis medicamentis duas ele-

Ferdinandus

Ferdinandus Archidux Austriae dominus mihi clementissimus, ab integro ramulo abscissum, quem ille inter plures alias res non minus pretiosas quam raras, reconditum habet. Huius cortex colore quidem cinereo à nostro uulgari cinnamomo disidet, non tamen odore ac gustu: quandoquidem mansus idipsum, quod uulgus Cannellam uocat, ori planè repraesentat. At lignum, quod cortice contegitur, fragili constat materie, neq; ullo prorsus odore, saporeq; commendatur. Quare hinc facile colligi potest, corticis tantum eius usum esse: atq; etiam Theophrastum non ab re memoriae prodidisse, huius uirgas in frustra secari, recentiq; bouis corio hæc consui, ut uermiculis, qui ex eo nascuntur, lignum illud inutile erodatur. Cæterum odoratæ cassiæ meminit etiam Virgilius præter coronariā lib. II. Georg. ubi cecinit hoc carmine. Nec cassia liquidi corrumpitur usus oliui. Quin & Plinius Cassiæ meminit lib. X. cap. XIX. his uerbis. Frutex & Cassia est, iuxtaq; cinnamomi campos nascitur, sed in montibus, crassiore sarmento, tenui cute, uerius quam cortice: quem contrā atq; in cinnamomo leuari, & exinaniri pretium est. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex: cum primum emicat, candidus pedali mensura: deinde rubescit addito semipede: ultra nigricans. Hæc pars maxime laudatur, ac deinde proxima: damnatur uerò candida. Consecant furculos longitudine binium cubitorum: mox præsumunt recentibus corijs quadrupedum ob id interemptarum, ut ijs putrescentibus, uermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum acrimonia, & amaritudine. Probatur recens maxime, & quæ sit odoris mollissimi, gustuue quam maxime feruens, potius quam lento tepore leuiter mordens, colore purpureo, quæq; plurima minimum ponderis faciat, breui tunicarum fistula, & non fragili. Hæc Plinius, quorum plura à Theophrasto transcribit. Qui cassiæ historiam tradidit lib. IX. cap. V. de historia plantarum, eamq; fruticem esse amerinæ magnitudine scribit: quæ cum nullo pacto decorticari possit à ligno, cortexq; tantum utilis sit, ob id hominum industria inuentum esse ait, ut corijs quadrupedum consuta, interius lignum uermiculis deuoretur. Cæterum planè hallu-

10 cinantur ijs, qui Cassiæ fistulæ loco, siliquam Aegyptiam, siue Cassiam solutiua uulgo dictam, atra medulla, semine duro, lignosisq; membranis confarctam, medicamentis admiscet Mauritanos secuti. siquidem Serapio, Auicenna, pariterq; Mesues, siue sit ipsorum, siue interpretum lapsus, pari consensu Cassiam nigram Cassiam fistulam uocauere: legitimam uerò Cassiam, de qua hic differit Dioscorides, Cassiam ligneam. Quamobrem certò crediderim, quod citra omnem censuram dici possit, in omnibus ijs medicamentis à Mauritanis inuentis, quæ Cassiam fistulam expetunt, solutiua illam esse inserendam. Si uerò in Græcorum monumentis (excipio Actuarium, & Nicolaum Myrepsicum, qui à Mauritanis multa acceperunt) Cassia fistula inuenta fuerit, uel in Mauritanorū compositionibus à Græcis transscriptis, Cassiam odoratam, à Dioscoride & Galeno descriptam, semper adhibendam existimo. Nisi medici secus intelligentes in eum errorem labi uelint, in quem Leoniceus quosdam ætatis nostræ medicos (quæ profectò imperitia multorum est) temerè incurrisse testatur, qui ad commouendos menses, difficiles partus, remorantesq; secundas,

30 Cassiæ deiectione corticibus, odoratæ loco usquequaq; utebantur. CINNAMOMVM uerò, quod legitimum sit, quanquam diu multumq; tum Venetijs, tum Neapoli, & apud mercatores, qui ferè quotannis in Alexandriam nauigant, diligenter conquisuerunt, nusquam id tamen mihi uidere licuit, neq; etiam percipere potui, num hoc tempore apud magnos negociatores, qui è Lusitania Indiam, & felicem Arabiam classe paratissima petunt, uel apud quempiam principem, regem, uel imperatorem legitimum reperiri possit. Quæ de re minime demiror, cum & Galeni tempore huius magna in Italia fuerit penuria, adeò ut Cinnamomum nullibi reperiretur, nisi apud Imperatores, qui admirabili custodia inter alia pretiosa illud asseruari curabant. Cuius rei historiam in medium affert Galenus libro primo de antidotis, sic inquit. De Cinnamomo contraria ijs, quæ de opobalsamo narrauimus, compertum habeo: persuasum namq; mihi est, ipsum omnium cognitu facillimum esse illis, qui sepe optimum cinnamomum uiderint. Optimum uerò consequi nemo potest, nisi repositum ab imperatoribus intueatur, sex generibus quodammodo distributum.

40 siquidem & in hoc ipso, uelut & in cassia, optimi ad deterrimum tam magna differentia est, ut optima cassia à pessimo cinnamomo parum distet. Neq; uerò Cinnamomi uirtus ad usum apta longo tempore durat: ad triginta siquidem annos, quam à principio uim habuit, integram non conseruat. nugantur autem, qui Cinnamomum ex bisce medicinis esse dicunt, quæ senectutem non sentiant. Atqui ego non centum, neq; ducentum annorum interuentu, sed pauciorum, si quis ad tantum numerum conserat, iam aliquam mutationem uetustiori cinnamomo factam obseruauit. Quo tempore siquidem Antonino imperatori theriacam parauit, uasa lignea, in quibus eiusdem generis Cinnamomum inerat, multa conspexi, alia Traiani, quædam Adriani, nonnulla Antonini, qui post Adrianum imperator fuit, ætate reposita: omniaq; hæc sese & saporis, & odoris imbecillitate, uehementiaq; tantum planè superabant, quantum & tempore differebant. Olim è barbarorum terris arca cubitos quatuor & medium longa, Romam perlata cum fuisset, in qua Cinnamomi primi generis integra arbor erat, ex eoq; Marco Antonino imperatori antidotum quandam composuissem,

50 ipsam cæteris multum præstare, deprehendi, adeò ut Imperator quoq; ea degustata medicinæ concoctionem, uelut in alijs fieri solet, expectare noluerit, sed statim ea usus sit nondum integrè duobus mensibus elapsis. Antonino subsecutus est Commodus, qui nec theriacæ, nec cinnamomi curam ullam habuit, sub quo non solum arboris illius, quod super fuerat, omne dissipatum est, uerum etiam quodcumq; post Adriani tempora comportatum fuerat. Quo factum est, ut nunc imperator noster Seuerus, cum me sibi antidotum eo modo conficere iussisset, quo Antonino confeceram, ex Cinnamomo Traiani, & Adriani tēpore reposito sumere coactus sim, imbecillioraq; planè mihi uisa sunt, & tamen nondum anni triginta intercesserant. Hic nos optimi Cinnamomi notas quasdam necessarias subicere uolumus, ipsum scilicet summopere bene olere, inexplicabilemque præ cæteris bonum quandam odorem spirare, ac calidum gustantibus se multum exhibere, non ita tamen ut mordicando tristitia palato inferat: colorem deniq; talem habere, qualem si quis lacti nigrum colorem admisceat, atq; cerulei, quem uocant, aliquantulum addat. Ex hoc igitur quantum uolebam, ut mos mihi fuit, cum accepiissem, ramusculos paucos apud me repositi in ea apotheca, in qua res meas omnes pretiosas seruabam. uerum ipsa combusta, qua tempestate & delubrum pacis incensum est, & hæc, & aliæ quinque Cinnamomi

Error quorūdam.

Cinnamomi consideratio.

Cinnam. hist. ex Galeno.

Cinnamomi optimi notæ.

Cinnamomi
penuria unde
sit.

Opinio qua-
rundam falsa.

Cinnamomi
differentiæ ex
Theophr.

namomi species, quas mihi conquiesceram, periere. Nunc itaq; cum imperatori nostro Seuero theriacam compone-
rem, ex Cinnamomo Adriani tempore reposito, quod optimum uisum est elegi, de quo etiam utile quiddam lecturis
subdere, cum possim, id facere non grauabor. Superfunt adhuc ibi multa uasa lignea, quæ omnia habent plurimum ra-
dicum, uel plurimum ramorum, uel ut quispiam dicere uelit, Cinnamomorum differentias: nullum tamen ueluti truncus,
in ramos plures diuisus attollitur, sed ueratri utriusq; figuram præ se fert, atq; etiam magis damasonij uocati, quod è
Creta ad nos adfertur. Quæ uis autem Cinnamomi species ab una radice, ceu frutex quidam paruus confurgit, emit-
titq; hæc sex, illa septem uirgulta, uel paulò plura, paucioraue, non æquali tamen omnia longitudine sunt: uerum quod
maximum est, pedis Romani dimidium non excedit. Vniuersa autem Cinnamomi natura similis est quodammodo opti-
mæ cassiæ. Hactenus de Cinnamomo Galenus. Cuius uerba hic recensere libuit, ut omnibus palam sit, quod cum sub
ijs tam magnis Imperatoribus, qui toti ferè orbi imperabant, tanta esset Cinnamomi penuria, admirari non debeamus,
si se nobis penitus incognitum, rarissimumq; reddiderit. Sed potius id mirum fuerit, quod cum hac ætate cassiæ pluri-
mum afferatur, quæ, ut Theophrastus, & Plinius inquirunt, nascitur iuxta cinnamomi campos, sed in montibus, Cin-
namomi tamen nihil importetur. Quare non deest suspicio, quin omne ferè Cinnamomi genus deperierit in Arabia,
quemadmodum & balsamum in Iudæa. Quandoquidem scripserit Plinius lib. xii. cap. xix. combustas iam esse plu-
rimas Cinnamomi syluas, his uerbis. Cinnamomi pretia fuere quondam in libras denariorum mille. Sed postea auctum
id parte dimidia est, incensis (ut ferunt) syluis ira barbarorum. Id acciderit ne ob iniquitatem præpotentium, an for-
te, non satis constat. Austros ibi tam ardentem flare, ut æstatibus syluas accendant, inuenimus apud auctores. Quo-
fit, ut facile credi possit à Plinii æuo id, quod Cinnamomi reliquum erat, pariter uel barbarorum bello, uel igneis fla-
tibus depcriisse. Nam si aliter res se haberet, qui cassiam ad nos deferunt, cum multò plus lucri ex cinnamomo, quàm
ex cassia se consecuturos sciant, Cinnamomum etiam unà cum cassia ueherent. Hæc autem dixisse uolui, non ut hac in
re certi aliquid, exploratq; habeam, cum tantum coiecturis agam, sed ut alijs ulterius explorandi latius pateat iter.
Cæterum Strabo non modò cum Theophrasto, Dioscoride, Galeno, Plinioq; cinnamomum in Arabia nasci scribit, sed
etiam in India, ea scilicet parte, quæ ad austrum uergit. quippe cum hæc Arabia, & Aethiopiæ sole per similes sit,
ea omnia (ut ipse ait) gignit aromata, nempe cinnamomum, cassiam, & alia, perinde ac illæ. Veruntamen cur nec
inde ad nos afferantur, an quod etiam ibi perierit, an aliam ob causam, ij manifestius referant, qui hoc tempore libur-
nicis eò ad aromata conquirenda quotidie nauigant. Sed uidetur Galenus satis perplexè de Cinnamomo scriptitasse:
quippe primùm arcam Romam delatam prodidit è barbarorum regione longitudine cubitorum quatuor cum dimidio,
in qua integra cinnamomi arbor erat. quibus omnino denotat Cinnamomum esse arborem. Deinde uerò unamquamq;
Cinnamomi speciem scribit, ab una radice, ceu frutex quidam paruus confurgere, adeò ut maiora eius uirgulta dimi-
dium Romanum pedem non excedant. quibus procul dubio fatetur, Cinnamomum esse in paruorum fruticum genere.
Vnde certè nesciuerim ego explicare, quid sibi hac in historia uoluerit Galenus; præsertimq; cum tam tenui ipsum sar-
mento esse tradiderit, ut ueratri, uel damasonij radicibus comparauerit. Sed illud etiam mirum mihi uidetur, quod ex
cassia (ut ipse ait) Cinnamomum oriatur, spectenturq; nonnunquam cassiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinna-
momi uirgulta è cassiæ ramis prodeant, cum tamen cinnamomum, & cassia diuersæ inter se sint plantæ. Nisi fortasse
inter utranque tanta sit generis cognatio, ut aliquando inuenta sint cassiæ uirgulta tanta odoris saporisq; fragrantia,
ut omni ex parte cinnamomum referrent, etsi legitima fuerit cassia. Præterea non desunt, qui putauerint hac Gale-
ni auctoritate freti, cassiam & cinnamomum ex una, & eadem arbore prouenire, quæ dum pumila sit, cinnamomum
edat, dum uerò adoleuerit, cassiam. Sed cum dicat Galenus, cassiam mutari in cinnamomum, non autem cinnamomum
in cassiam, cadit eorum sententia. Quibus etiam refragatur Theophrastus lib. ix. de plantarum historia cap. v. ubi
cassiam, & cinnamomum ostendit diuersas esse plantas: licet de earum forma, & proceritate nihil certi exploratq;
affirmet. Quandoquidem initio capituli non ex sua, sed aliorum sententia scribit, cinnamomum & cassiam frutices esse
magnitudine amerinæ: deinde uerò alios etiam secutus auctores, cinnamomum fruticosum facit. Cæterum cum scri-
bat Strabo Arabas cinnamomo, & cassia uti ad ignem parandum, cæterorum lignorum loco, uidentur hæc plantæ non
esse adeò pumilæ, ut quidam scribunt. Quod de cassia facile dici potest. siquidem Venetijs cassiæ Cannellæ uocata fi-
stulæ uisuntur tantæ crassitudinis, longitudinisq;, ut facile quisq; iudicare possit eas è ramis, seu uirgultis non sanè bre-
uibus fuisse decerptas. Cinnamomi deniq; sex genera esse produntur à Dioscoride, & Galeno: sed is nullibi (quod
sciuerim) præterquàm in libro de theriaca ad Pisonem, quem tamen librum spurium putamus, ea per genera descri-
psit, fortasse (ut solet) Dioscoridi se remittens, qui etiam tantum à locis, ubi nascuntur, plus minusue præstantiæ
huic, quàm illi reddidit. At Theophrastus citato nuper loco longè aliter cinnamomi differentias haberi ait, his
uerbis. Cinnamomum decerptum in quinas partes discerni narrant, & esse præcipuè bonitatis, quod germinibus
proximum fuerit, idq; ad palmi longitudinem cædi, aut paulò maius. Secundum, quod sequitur, quod etiam minus
cæsura est. Tertium deinde, & quartum notatur. Vltimum uerò, quod deterrimum, proximūque radici: hoc e-
nim minimum corticis habet, in quo summa gratia est, non in ligno. qua de causa præferri cacumina solent, quod
corticis plurimum habeant. Quidam sic aiunt. Alij uerò Cinnamomum fruticosum enarrant, eiusq; genera duo,
alterum nigrum, alterum candidum. Hæc Theophrastus. Veruntamen cum nec is hac in historia aliquid constanter,
affirmanterq; scribat, Imperatorem, Regemue quempiam desiderarem, qui humanam rempublicam miseratus, ex-
plorandi Cinnamomi gratia in Arabiam, & Indiam mitteret, magnanimosq; illos imitaretur Imperatores, qui ipsius
Galenii æuo ex iisdem regionibus sibi Cinnamomum comparabant. Id enim Cæsar noster Carolus quintus, si illi Deus
opt. max. Christianam remp. pacatam redderet, commodè consequi posset. uel fortasse commodius Rex Lusitanus,
qui in orientalem Indiam sæpe ad aromata conquirenda suas liburnicas mittit, quo in itinere uniuersas felices Ara-
biæ oras explorare posset: quemadmodum & uniuersam Indiæ partem, quæ ad austrum spectat, ubi inquit Strabo
Cinnamomum

Cinnamomum pariter nasci. Sed o clarissimi Lusitanie medici, si res medica uobis cordi est, si nostram cupitis ditare facultatem, medicumq; nomen extollere, si charitas uos tenet, si naturalis humani generis iuuandi amor uobis insitus est, iamiam prouinciam hanc suscipite. Quippe si princeps uester hinc sibi immortale nomen, uniuersæ uerò reipublicæ commodum perquam maximum comparare posse à uobis intellexerit, cum omni pietate ac magnanimitate (ut audio) præditus sit, nulli dubium est, quin omne studium, auxiliumq; impendat, ut non modò Cinnamomum ipsum reuocetur in lucem, sed & alia fortasse pleraq; medicamenta, quibus antiqua medicorum familia suas illustrauit antidotos. Porro tamen si hactenus illud mihi abunde probatum esse uideatur, quòd cassiam ueram habeamus, de-

10 medicamentorum, quem locupletatum postremo edidit, de cinnamomo differens, ita scribit. Sed haud dubie in cassis cannella refertis & cassiæ, & cinnamomi genera reperiuntur, quare delectu opus erit, qui illa distinguere uelit: distinguet autem notis utriusque diligenter expensis. His nimirum uerbis Fuchsius cinnamomum nobis uerum non deesse asseuerat. Sed quibus id rationibus, aut auctoritatibus comprobet, non uideo: nisi hoc acceptum referat Amato Lusitano, qui eò amentie deuenisse uidetur in suis enarrationibus, quas in Dioscoridem scripsit, ut apud nos cinnamomi genera inueniri, atque etiam illud aroma notissimum esse contendat. Verum huius ineptias ac uanitates plurimas alibi persequimur, ubi nos ab eius calumnijs defendimus. hic enim quod de materia medica sentimus, & ingenuè profiteri possumus, libenter scribimus. Quare ea sit nostra de cinnamomo sententia, quæ à nobis antea fusius probata est, quam modò oportet. pluribus Fuchsium refellere. quem tamen doleo maiorem fidem præstitisse Lusitani illius ineptijs & mendacijs, quam uirum peritum deceat. Ceterum illud tantum addam, quòd nobis, qui cinnamomum

20 lignum non corticem esse ostendimus, mirari quidem subit Fuchsium, qui libro supra citato eodem loco paulò post contrarium scripsit, ut eius uerba, quæ subiiciam, aperte testantur. Cinnamomum, inquit, quod nobis Zeilam insula mittit, cortex est arboris quatuor fere cubitorum altæ, crassitudinis brachialis, sex uel septem è trunco mittentis ramulos, qui singulis annis amputantur, atque iterum pullulant: quorum cortex, qui cinnamomum est, sit tenuis, odoratissimus, gustatu acris, & ualde mordax, non tamen adeò ut molestè rodât, mansum rutam oleat, &c. In hanc, meo quidem iudicio, uanam opinionem Fuchsius non secus atque in superiorem uenisse deprehenditur secutus Amatum Lusitanum: qui eandem fere prius, quam ille post cinnamomo effigiem reddidit, quanquam eam à quodam accepisse fatetur. Cinnamomi uires scribit Galenus lib. vii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Cinnamomum summe tenuium est partium, non summe tamen calidum, sed ex tertio ordine. Nihil autem æquè desiccet eorum, quæ pari sunt excalfaciendi facultate propter tenuitatem scilicet essentiæ. At Cinnamomis est uelut inbecillum

30 cinnamomum: nonnulli ipsam pseudocinnamomum nuncupant. Meminit & Cassiæ eodem libro citato, ubi sic habet. Cassia exiccata, & excalfacit tertio quodammodo ordine, sed & tenuium admodum est partium, gustu uerò plurimum in se acris deprehenditur, leuiter quoque nonnihil adstringens. Quamobrem ob hæc omnia incidit, simulq; digerit, quæ in corpore sunt recrementa, & ad hæc robur etiam instrumentis addit. Idoneum uerò etiam suppressis mensibus, cum uidelicet à copia simul & crassitudine excrementorum, quod sufficiat, euacuari nequit. hactenus Galenus. Ceterum ex uulgaris cinnamomo fit aqua stillatitia, quæ & odore & sapore idipsum pulchrè repræsentat. eam autem extrahendi ratio hæc est. Sumito dicti cinnamomi quantum licet optimi libram, idq; leuiter contusum in uas uitreum uel æneum, quod matulæ formam referat, conijcito: dein aquæ rosarum stillatitiæ libras quatuor, & uini albi odorati selibram infundito. uas illud in balneum aquæ tepentis & non feruentis imposito, atque inibi ore uasis prius obturato, uiginti quatuor horis macerari finito. post id tempus uitreo organo rostrato, quod ab effluu galierum uocant, uas antedictum cooperito, & igne fornaci succenso, per balneum aquæ feruentis aquam stillatitiam elicio. Verum canna stagnæa, uel uitrea, quæ duorum circiter cubitorum longitudinem expleat, organi uitrei rostro admouenda inferendaq; est. illi postremo uas uitreum subijcito, quod manantem aquam excipiat. in super prouidendum est, ut omnia uasorum orificia diligenter obstruantur, ne quid expirare possit. Hæc aqua contra omnes ægritudines, quas frigus excitauerit, efficax est: utpote quæ pituitam humorumq; lentitiam digerat, incidat, & absumat, flatuq; discutiat. Priuatim uerò uentericulus, iecur, lienem, cerebrum, neruosq; iuuat & roborat: animi deliquio, cardiacisq; affectibus præsentano remedio succurrit: uenenis uenenosorumq; animalium moribus aduersatur: menses pellit, & urinam ciet: cœliaci auxiliatur: nauseam sedat, & fastidium abigit. uteri morbis perquam utilis est: prode suspiriosis, resolutis, conuulsis, & comitiali morbo laborantibus: gustui gratissima est, atque oris halitum commendat. In summa ubi excalfacere, aperire, incidere, digerere, & roborare sit opus, huius aquæ usus

40 maximam præstat utilitatem. Veruntamen quoniam nec Dioscorides, nec ueterum Græcorum quisquam meminit CASSIÆ SOLUTIVÆ dictæ, qua hoc tempore ad citandam aluum frequentissimè utuntur medici, quamq; Aegyptiam siliquam recentiorum quidam appellant, ne hæ nostræ lucubrationes tam nobili, tam præstanti, tamq; humanæ salutis necessario medicamento destituantur, differam hic de eo, quicquid ex Mauritanis compertum habeo. Aegyptiæ itaq; siliquæ arbor inter ualde proceras annumerari potest. Huius materies solida, compactaq; uisitur, cortice tenus buxæ colore, medullitus uerò nigra, non secus ac ebenum, siue guaiacum. Recens grauitè olet, sicca tamen minimè. Folio constat siliquæ, sed magis in acutum tendente, cortice cineritio, radicibus magnis iuglandis modò. A ramis siliquæ pendent prælongæ, teretes, densæ, & cum maturitatem senserint, colore in rubrum nigricante. Hæ uigra, dulciq; replentur medulla, leni ac lento cremori simili, non tamen ut in osibus continua, sed crebris lignosisq; membranis distincta. Inheret unicuique membranæ semen durum, siliquarum semini adeò simile, ut alterum ab altero discerni non possit. ex quo eum non errasse putauerim, qui crediderit, has plantas esse congeneres. Eligenda est, quæ ex Memphi, & Alexandria Aegypti conuehitur, non admodum crassa, pellucens,

d recens,

Fuchsi, & Amati opinion-
nes reprobata.

Cinnamomi
vires ex Galeno.

Cassiæ uires
ex eodem.

Cinnamomi
vulgaris aqua
stillatitia.

Cassiæ soluti-
uæ confide-
ratio.

CASSIA SOLVTIVA.

Nomina.

Ἀμόμον.

AMOMVM.

CAP. XIII.

AMOMVM exiguè fruticat, ex ligno se conuoluens in racemi modum: flore, ceu candidæ uio-
læ, paruo: folijs bryoniæ similibus. Laudatur quàm maximè Armeniacum, colore ad aurum uer-
gens: ligno subrufo, abunde odorato. Medicum, quoniam in campestribus, & aquosis enascitur,
infirmius esse constat: est autem magnum, subuiride, tactu tenerum, frutice uenoso, odore origa-
ni. Ponticum uerò subrufum, paruum, fragile, racemosum, fructu turgens, & odore nares feriens.
Deligito recens, candidum, uel subrubrum, quod nec adstrictum cohæreat, nec conuoluatur, sed
solutum diffundatur: semine plenum, uis paruis simile, graue, ualde odoratum; modò cariem non
contraxerit, acre, gustu mordens, simplici colore non euariante. Vim habet calfaciendi, adstrin-
gendi, exiccandi. Somnum allicit: & illitum fronti, doloris sensum aufert: inflammationes, & me-
liceridas concoquit, discutitque: iuuat quos scorpius percussit, ex ocimo illitum: & podagricis
confert: inflammationes oculorum, uiscerumque lenit ex uua passa: ad vuluarum uitia in pesis, aut
inseccionibus utile est. Decoctum iocineri, renibus, podagræ, potu conuenit. Antidotis immisce-
tur, & pretiosissimis unguentis. Adulteratur Amomum herba simili, quæ Amomis uocatur, sed
sine odore, sine fructu. Nascitur in Armenia, flore origani. Quare in huiusmodi rerum pro-
bationibus fragmenta fugienda sunt: eligenda autem, quæ ab una radice suos integros surculos
emittunt.

Amomi con-
sideratio.

TANTA medicorum, qui nos præcesserunt, in simplicium medicamentorum historia, & facultatibus igno-
rantia, segnitiaque extitit, ut nisi Deus opt. max. acerrimi, & fere diuini ingenij uiros, hac æate nobis produxisset
in lucem, qui præter id, quod uniuersam medicam facultatem ab erroribus sanè innumeris expurgauerint, eandemque
illustrauerint, uera quidem simplicia medicamenta inuestigarunt; minimè profectò uerendum fuerat, quin paruo tẽ-
poris tractu ars medica penitus subuersa, extinctaque remansisset. Et certè si longiori tempore res ita se habuisset,
nulli dubium est, quin huiusce facultatis cognitio in auram euolasset. quandoquidem hæc pestis radices tam in altum
fixerat, ac tam latè se diffuderat, ut tametsi nonnulli ingenio, & doctrina præstantes plurimum insudauerint, om-
neque studium, & operam quàm diligentissimè impenderint, quo errores, qui ignauia & negligentia emerferant, à
re medica excluderentur, eos tamen hæcenus radicitus euellere nequiuērunt. Siquidem non desunt, qui (quanuis hæ-
sce percipiant rationes) malint suos prosequi abusus, omni ex parte detestandos, quàm candidissimæ inherere ueri-
tati. Quo fit, ut unà cum alijs innumeris simplicibus medicamentis etiam legitimo Amomo careamus. Cuius uice qui-
dam

recens, grauis, farcta, & quæ concussa, inclusis seminibus minimè
constrepit. Pulpa excalfacit, & humectat ordine primo. Eadem
lenit, resoluit, sanguinem mundat, bilisq; feruorem extinguit: aliu
item comodissimè citat, eiusq; uis uentriculum non pertransit. qua
propter securissimè datur à medicis inchoatibus febribus, alijsq; ca-
lidis morbis ante uenæ sectionem, quod tantum uentriculum repur-
get, et aliu emolliat. Nocet tamè intestinorū imbecillitate affectis,
et his, qui admodū lubrici sunt: aliàs omnino habetur innoxia. Tol-
litur id noxæ admistis myrobalanis, rhabarbaro, nardo, et mastiche.
Constipatis si detur, augenda est eius facultas ijs, quæ magis ea-
dem ui pollent: proinde sunt, qui addant amygdalinum oleum, &
psyllij spissamentum. Vrinæ difficultatibus mirificè auxiliatur, si
cum urinam cientibus medicamentis hauriatur, uel deuoretur. Ae-
grè alium excernit: eaq; propter nonnulli roborant eius uires, ad-
dito hyssopo, uel caprino sero. Bilem, & pituitam excernit, nul-
lo sanè incommodo: pectus, & fauces mulcet, & eorum inflam-
mationes resoluit: renes à calculis, & sabulo expedit; præsertim
si cum glycyrrhizæ decocto, alijsue medicamentis urinam cienti-
bus bibatur. quinetiam frequenter deuorata calculos renasci pro-
hibet. Admodum præter hæc calidis confert febribus. Ceterum
exteriori illita erysipelas extinguit, ceterasq; inflammationes, quæ
cutetenus emergunt. Sunt è recentioribus medicis, qui eam nun-
quam suis egrotantibus exhibeant, nisi picre puluerem admi-
sceant. quod consultè factum existimo: præsertim ubi uentriculi,
& intestinorum imbecillitas adsit. Quæ Græcis κασινα, La-
tins itè Cassia nominatur: Arabibus, Selicha, Selche, aut Se-
libacha: Italis, Cassia, atque etiam Italarum. uulgo Cannella:
Germanis, Zimmet, seu Zimmet roerlin: Hispanis, Canela: Gal-
lis, Cannelle. Quod uerò Græci κιννάμωμον, Latini quoque Cin-
namomum dicunt: Arabes, Darfeni: Itali, Cinnamomo.

10

20

30

40

50

dam stirpium impostores ex Gargano Apulie monte profecti, pumilum quoddam semen supponunt, colore nigro, odore melanthij. Quod cum tantillum aromatis resipiat, & gustu acri deprehendatur, excogitarunt, ut facilius ipsum corraderent, in hominum animis inducere, id procul dubio legitimum esse Amomum. Quod tamen (si Dioscoridi fides est adhibenda) semen edit uuarum racemis simile, non autem minutum, quale illud uisitur. Insuper mihi sane non constat, Dioscoridem semen in Amomo approbasse, sed potius ligneam arbusculæ materiem, ut in cinnamomo & cassia uidere est. quo fit, ut legitimum Amomum lignum potius, quam semen existimauerim. Sed & turpiter aberrant, qui Serapionis interprete decepti, herbam Pedem columbinum quibusdam uocatam, quæ geranij præ se fert speciem, Amomum esse contendunt, & in Amomi locum substituunt, nullam de his historiam inquirentes. Cæterum Amomum, quod iure probari possit, nullibi (quod sciuierim) in Italia prouenit, nec eo aliunde translatus habere nec decens est, nec tutum. Sed potius Galeno mos gerendus fuerit, qui acoro, & Amomo uires consimiles tribuit. Acorum itaq; locum Amomi supplere poterit. Porro & hi omnino explodendi sunt, qui pro certo asserere non uerentur, eam stirpem esse Amomum, quam Hiericuntam à Hierico Palestine oppido appellant. Plantam hanc plerumque ad nos è Hierico deferunt ij, qui ad sanctissimum REDEMPTORIS nostri sepulchrum peregre proficiscuntur. Ea enim est, quam nostrates mulieres rosam diuæ Mariæ uocant. Constat hanc Amomum non esse, quod folia albæ uitis non proferat, nec ullo spiret odore. Legitimum enim ualde odoratum est, adeo ut nares feriat primo statim occurso, organumq; resipiat. Cordus libello de consiciendis pharmacis satis inconstanter de Amomo disseruit, quippe in compositione aureæ Alexandrinæ pro certo asserit Amomum uerum esse rosam Hiericuntis: in compositione uero theriacæ, sui ipsius oblitus habere nos Amomum negat. Utuntur Hiericunta nostrates mulieres tempore partus ad inuestigandam pariendi horam. quandoquidem (ut ipsæ fatentur) in aquam demissa non prius fatiscit, quam factus nasci incipiat: tanta inter christicolos irrepit superstitio. Fuchsius medicus hac nostra ætate celebris in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, dum ea simplicia examinat, quæ Theriacam ingrediuntur, eò productus, ubi Amomi racemosi carmine meminit Andromachus senior, omnes Galeni interpretes insinuat his uerbis. Botryos) Græcè est Βότρυος. In hac uoce interpretanda omnes Galeni, qui hanc compositionem tradit, interpretes hallucinati sunt. Siquidem Andernacus libro primo de antidotis, uuæ conuertit: alij omnes, & cum ijs Cordus, racemosi, Βότρυος uocem cum Amomi dictione, quæ præcedit, coniungentes, quasi uero Andromachus de Amomo racemoso locutus sit: quod certè Dioscorides non Βότρυον, sed Βοτρυώδες appellat. Separandæ igitur hæc duæ dictiones per interiectum coma erunt, hoc nimirum modo, ἁμώμων, Βότρυος, ut nos conuertimus: ut intelligamus Andromachum de duabus inter se differentibus herbis esse locutum, nempe Amomo, & botry. hæc ille. Ex quibus utique abunde liquet Fuchsium sensisse, botryn quoq; herbam, de qua Dioscorides agit libro tertio, in theriacam addendam esse. Veruntamen in hoc nos à Fuchsio, uiro alioqui doctissimo, planè dissentimus: quandoquidem Andromachum non botryn, sed amomum racemosum intellexisse putamus, idq; non sine rationibus, & coniecturis. Et ne longè progrediamur, in primis Andromachus ipse senior Fuchsio apertè refragatur: illum enim non inuenio in suis carminibus, quæ libro primo de antidotis in Galeno leguntur, aliter de amomo cecinisse, quam ἁμώμων Βοτρυώδες ἁμώμων. quæ quidem duæ dictiones non ita separari possunt, ut Fuchsius opinatur: neque prior illud unquam significabit, quod idem perperam accipit. Ad hæc non minus, quam senior, nostræ sententiæ adstipulari deprehenditur iunior Andromachus: utpote qui in tradenda theriacæ compositione, quam soluta oratione descripsit, nusquam (quod equidem legerim) botryn commemoret, sed amomum tantum. Quod etsi Damocrates in eadem antidoto describenda carminibus, quæ loco citato à Galeno referuntur, cecinerit Βότρυος τ' ἁμώμων; hæc tamen duæ dictiones non sunt temere, meo iudicio, separandæ: nam eas auctor consultò coniunxisse uidetur. Quid præterea de Galeno dicemus? etenim is quanquam libro antè dicto sigillatim enumerat, ac diligenter expendit simplicia medicamenta, quæ in theriacam adduntur; tamen nusquam (quantum inuenerim) botryos mentionem facit: neq; etiam eius meminit de theriacâ ad Pamphilianum scribens. quid, si eadem plantam apud Galenum in simplicium medicamentorum censu desiderari omnibus notum est. Addam illud postremo quod inter recentiores Græcos Paulus, & inter Arabas Auicenna botryn herbam theriacis non inserunt suis. Quæ sanè omnia nostram augent, & confirmant opinionem. Cui si illud obijciat Fuchsius quod Nicolaus Myrepsicus in sua theriacâ botryn Galicam habeat; respondebo ego, quod Nicolai codex Græcus deprauatus est, & innumeris scatet mendis: id quod ipse Fuchsius nō negabit, quod idem de Nicolai codice sæpenumero polliceatur. Ex his itaq; satis manifestum fieri arbitror, quod ut Fuchsij sententia, quæ theriacæ botryn adijcere contendit, refellenda est; ita Galeni interpretes, qui Amomum racemosum uertunt, probandi sunt, ut qui sint cum Andromacho Dioscoridem secuti. is enim Amomi Pontici notas perstringens, ipsum racemosum fecit, ut suprâ in eius mentione legitur. Amomi meminit Galenus lib. VI. simpl. med. sic inquires. Amomum acoro similem facultatem obtinet: nisi quod acorum siccius sit, maiore autem concoquendi facultate Amomum. Hoc Græco nomine ἁμώμων dicitur: Latino item Amomum: Arabico, Hamemis, aut Hamama: Italico, Amomo.

Amomū spurium.

Serapionis interpretis lapsus.

Error quorūdam.

Fuchsij opinio reprobata.

Amomi uires ex Galeno. Nomina.

Κόσος.

C O S T V S.

C A P. X V.

P R A E C E L L I T Arabicus, candidus, leuis, eximia odoris suauitate. Secundum locum sibi uendicat Indicis, leuis, vber, ut ferula niger. Tertius est Syriacus, grauis, colore buxeus, & odore feriens. Optimus est recens, albus, abunde plenus, densus, aridus, à teredinibus non erosus, sine graueolentia, gustu calidus ac mordens. Vis ei excafactoria: vrinam ciet: menses pellit: vitij, quæ vuluam malè habent, tam imposito, quàm fotu, & suffitu auxiliatur: Contra uiperarum morsus

sextantem bibere prodest: item aduersus pectoris dolores, conuulsa, inflationesque ex uino & absinthio: uenerem ex mulso stimulat: latas uentris tineas ex aqua pellit: horroribus ex oleo ante febrium accessiones, & neruorum resolutionibus oblinitur: uitia cutis in facie, cum aqua, uel melle illitus, emendat. Additur in antidota, & malagmata. Sunt qui, admittis helenij Comageni præduris radicibus, adulterent. Quod deprehensu facile est: siquidem neque gustu feruet helenium, neque validum odorem uibrat, ut caput tentare possit.

Costi confide-
ratio.

COSTVS, quo usæ sunt officinæ per longas ætates, in amarum, & dulcem diuidi solet: tametsi tum Dioscorides, tum etiam Plinius nec dulcis, nec amari meminerint, sed nigri duntaxat, & albi. Galenus quidem scribit leuiculam Costo inesse amaritudinem: sed qui inter Græcos scripserit Costum inueniri dulcem, hætenus compertum non

PSEUDOCOSTVS.

Costi quæ ui-
cem supplēat.

Costi vires
ex Galeno.

Nomina.

cæ nomen sibi merito uendicasse uideatur. Acris præterea est, nec amaroris omnino expert. Quapropter eos haudquaquam damnandos putauerim, qui Angelicam Costi genus esse crediderint. Costi vires scribit Galenus lib. VII. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquires. Costus leuiculam planè amaram, plurimam autem acrem, & calidam in se qualitatem simul & facultatem continet, adeo ut etiam exulceret. Vnde ipso cum oleo perficant corpus ante accessionem in rigoribus per circuitus redeuntibus. Sic uerò etiam in resolutis, & ischiadicis, atque in summa in quibus excalfacere partem quamuis, aut ex alto in superficiem extrahere aliquem humorem est opus, ad costum confugitur. Eadem de causa urinas, mensesque prouocat: & ad rupta, conuulsa, ac laterum dolores conuenit. Porro ob amaritatem, quæ illi inest, lumbricos latos enecat. Ob eandem & ad contractas uelut ex sole maculas, ἐφίλας Græci uocant, cum aqua, aut melle usurpant. Inest item flatuosa quædam illi temperici humiditas, per quam & uenerem excitat cum uino mulso. Κόσος ita Græcè nominatur, quemadmodum Latine Costus, Arabicè Kostos, siue Chast, & Italicè Costo.

Σκοῖνος ἀρωματικὸς.

IVNCVS ODORATVS.

CAP. XVI.

ODORATVS Iuncus in Africa, & Arabia nascitur. Laudatissimus ex Nabathæa: proximus Arabicus, quem aliqui Babylonium cognominant, alij teuchitin: pessimus ex Africa. Eligendus est rufus, recens, floribus refertus, tenuis, rubentibus fragmentis, qui manibus confricando rosæ odorem emittit, igneæ mordacitatis ad linguam. Floris, culmorum, radiceque est usus. Vim urinæ ciundæ habet: menses pellit, discutit inflationes, caput aggrauat, modicè adstringit, comminuit, excoquit,

IUNCUS ODORATUS.

excoquit, ac uenarum spiracula laxat. Flos eius in potu utilis sanguinem reiicientibus: doloribus stomachi, pulmonis, iocineris, & renum. miscetur antidotis. Radix adstringentior est: ideo fastidijs stomachi, hydropicis, conuulsis, drachma una cum pari pondere piperis, per dies aliquot datur. Decoctum uulue inflammationibus, ad desidentium fatus, utile est.

IUNCUS odoratus officinis Squinanthum uocatur. Quæ uox, Iunci odorati consideratio. quauis deprauatè, ex plantæ, & floris nomine componitur, in unam utrisque iunctis dictionibus. Namque squinanthum si ad rectam etymologiam referatur, non aliud inferet, quam duas hæc Græcas dictiones σκῖνον & ἄνθος, quæ Latine florem iunci significant: σκῖνον enim iuncum, ἄνθος uero florem Græcis designat. Veruntamen flos ad nos non importatur. quod tamen mirum non est, cum etiam Galeni tempore non haberetur. Proinde inquit libro primo de antidotis. His præterea Iuncum odoratum ex Arabia allatum immiti præcipit, quem nescio quomodo schoeni anthos, id est, iunci odorati florem multi uocent, cum nobis floris copia non adeo suppediet. Nam etsi tota aduehatur herba, sunt tamen eius superiores partes à camelis sæpe depastæ: uescuntur enim ea, & delectantur maxime. hæc Galenus. Quæ (si licet nobis dicere quod sentimus) potius ridenda, quam probanda uidentur. Arduum quippe fuerit credere, tam ingentem esse camelorum numerum, qui locustarum modo in uniuersum schoeni flores depascantur, ut nulla penitus supersit planta, cui flos non deuoretur. Referunt quidam nasci odoratum Iuncum etiam in Apulia. quin & in Campania provenit, ut Brasæ uolus inquit Plinij auctoritate. Sed uereor, ne hallucinentur, quod nec inde flores afferantur, nec paleæ: neque etiam id Plinius affirmare aasserat. Is, quo Seplastarij passim utuntur, non afferitur aliunde, quam ex Alexandria. Ceterum non parua quidem diligentia, dum emitur, est adhibenda. quandoquidem non desunt impostores, qui ad merces augendas, schoenum palearum, & herbarum quibusdam festucis adulterent. Præterea uidendum est, ne uetustate exoleuerit: facile enim (ut in libro de antidotis docuit Galenus) ab hoc uis omnis euanesceat. Scribunt Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, odoratum Iuncum, quo passim officinæ utuntur, spurium & illegitimum esse, cum hæc paleæ (ut eorum uerbis utar) Dioscoridis schoenum minime referant. Siquidem radices primum medicinæ usui congruas illi non inesse contendunt, sed capillorum modo tenues: deinde paleas ipsas nullam gustantibus acrimoniam relinquere, nulloq; rosarum odore fragrare, si manibus confricentur: nec postremo iuncum aliquem proferre, sed calamos geniculis interceptos tritici, uel hordei modo. Quæ in re (pace eorum dixerim) duplici errore notantur, primum quod Dioscoridem oscitanter legerint: deinde quod illud affirmant, quod experimento procul dubio falsum esse deprehenditur. Quod autem Dioscoridem oscitanter legerint, cum dicunt schoenum iuncum proferre, non calamum, facile patet. quandoquidem contrarium scribit Dioscorides, ubi schoeni usum reddit his uerbis. Χῆσις δὲ τῶν ἁνθῶν, καὶ τῶν καλαμῶν, καὶ τῆς ῥίζης. id est. Usus est floris, calamorum, & radicis. Præterea quod communis usus schoenos acrimoniam non habeat, pariter falsum est. quippe, ut experimento quotidie comprobari potest, qui non longo tempore consenuerit, linguam mansu uellicat. Quibus palam est, Monachos uel nunquam schoenum degustasse, uel si degustarunt, illum adeo uetustate exoletum fuisse, ut (quemadmodum Galenus inquit) omnem acrimoniam, odoremq; amiserit. Quod autem nostri schoeni radices tenues sint, nihil ad historiam refert: siue enim tenues sint, siue crassæ, eas non descripsit Dioscorides. Schoeni flores ex Alexandria una cum integra planta allatos ego in manibus habui, qui digitis attriti rosarum odorem emittebant. Quamobrem non temere contra Monachorum sententiam affirmandum putauerim, communis usus schoenum legitimum, & probatissimum esse. Sed ij quidem adhuc magis reprehendendi uidentur (non tamen ut eorum dignitati aliquid derogetur) quod in Dialys galangæ compositione scripserint, radicem galangam uocatam legitimum esse schoenum, ipsamq; galangam ad nos afferri. quod prorsus à ueritate alienum deprehenditur. Ceterum & in hoc pariter Fuchsiu errasse crediderim. quippe qui scripserit sua in methodo, schoeni anthi stipites nullam acrimoniam mansu relinquere, Schoeni uires prodidit Galenus lib. viii. simp. med. ubi sic habet. Schoeni anthos modicè calfacit, modicèq; etiam adstringit, nec planè à tenuitatis natura alienus est. Quocirca his de causis urinam mouet, mensèsq; ciet adhibitu siue in fomentationem, siue in potionem. prodest & iecoris, & stomachi, ac uentris inflammationibus. Magis eo astringit radix. Quod uero florem uocant, calidius est. Porro in omnibus sui partibus, in alijs magis, alijs minus, gustantibus apparet adstrictio: proinde medicinis, quæ hæmoptoicis, siue sanguinem reiicientibus exhibentur, commiscetur. Σχοῖνος ἀρωματικὸς, Græcis: Iuncus odoratus, Latinis: Adcher, Arabibus: Giunco odorato, & Squinantho, Italis: Ramelstro, Germanis: Paya de la Mequa, siue Paya de chamellios, Hispanis: Paisture di chameaulx, Gallis nominatur.

Monachorū opinio explorata.

Fuch. lapsus. Iunci odorati uires ex Gal.

Nomina.

Κάλαμος ὀρωματικός.

CALAMVS ODORATVS.

CAP. XVII.

Calami odorati historia ex Theo.

CALAMVS odoratus in India nascitur. Melior est fuluus, densè geniculatus, & qui assulosè frangitur, plena arancorum fistula, albicàs, lentus in mandendo, & adstringens, cum aliquanta acrimonia. Vrinam potu ciet: quare cum graminis, aut apij semine coctus, in aquæ subter cutem fusæ morbo, renum uitijis, stillicidio urinæ, ruptisq; commodè bibitur: menses & potu, & appositu pellit: tussi suffitu medetur per se, aut ex resina terebinthina, hausto per arundinem fumo: ad muliebres infessus decoquitur, & clysteribus imponitur. Malagmatis, & suffitionibus odoris gratia commiscetur.

CALAMVS, & Iuncus odoratus (ut Theophrastus est auctor lib. IX. cap. VII. de historia plantarum) trans Libanum montem, inter ipsum Libanum, & alium quendam montem paruum ualle minima exeunt: non, ut quidam dixere, inter Libanum atq; Antilibanum. Inter quos campus amplissimus, & pulcherrimus est, quem Aulonem appellant. Quæ uerò calamus, & iuncus proueniunt, lacus in amplum spatium, iuxtaq; cum palustribus siccatis isti assurgunt. Occupant locum plus quam triginta stadia. Virides nequam esse uidentur, sed sicci: forma uerò nihil ab alijs differunt. Locum ingredienti protinus odor aspirat, nō tamen longius spirat, ut quidam referunt. Hic enim locus à mari plus est, quam stadia centum quinquaginta. Sed in Arabia aspirationem agri odoratissimam esse inter omnes constat. hæc de Calamo Theophrastus. Cui etiam subscribit Plinius libro XII. cap. XXII. ubi sic habet. Calamus quoq; odoratus in Arabia nascens communis Indis; atq; Syriæ est: in qua uincit omnis à nostro mari centum quinquaginta stadijs. Inter Libanum montem aliumq; ignobilem, non (ut quidam existima-

uere) Antilibanum in conualle modica iuxta lacum, cuius palustria æstate siccantur, tricenis ab eo stadijs calamus & iuncus odorati gignuntur. Nihil ergo à cæteris sui generis differunt aspectu. Sed Calamus præstantior odore statim è longinquo inuitat, mollior tactu, meliorq; qui minus fragilis, & qui assulosè frangitur. Inest fistulæ araneum, quod uocant florem. Præstantior est, cui numerosius: reliqua probatio, ut integer sit. Damnatur alibi. Melior quo breuior, & crassior, lentusq; in frangendo. hæcenus Plinius. Sed certè satis palam esse arbitror (ut in acori commentarijs diximus) quàm magno ducatur errore Brasauolus Ferrariensis, quod tam facile sibi persuaserit, legitimum odoratum Calamum illam esse radicem, quæ temerè omnibus in pharmacopolis illius uicem explet, quamq; uerum esse acorum superius pluribus rationibus comprobauimus. Quandoquidem primum ex ipsa Calami appellatione, deinde ex eo, quod dixerint Theophrastus, & Plinius non differre hunc formam à reliquis sui generis, id est, ab omni arundinum genere, utique constat odoratum Calamum genere, & forma arundinem præ se ferre, odoratam tamen, non autem esse radicem. Quocirca Plinius Dioscoridem fortasse secutus, dixit. Fistulæ (hoc est cavitati) inest araneum, quod uocant florem: non autem radici, ut falsò contendit Brasauolus, araneum illud inueniri in uulgari illo officinarum. Ad hæc Plinius lib. XXIII. cap. XI. dum plura arundinum genera, & uires recenset, idem apertissime ostendit, his uerbis. Arundinis genera XXIX. demonstrauimus, non aliter euidentiore illa natura, quam continuis ijs uoluminibus tractauimus. Et quoniam plura genera fecimus, illa, quæ in India Syriæq; nascitur, odorum unguentorumq; causa, urinam mouet cum gramine, aut apij semine decocta: cit & menstrua admotu: medetur conuulsis duobus obolis pota, iocinori, renibus, hydropi, tussi etiam suffitu, magisq; cum resina. hæc Plinius. Sed præterea uulgares calami radices, quas acori esse censemus, assulosè nequaquam frangi possunt, sed transuersim, quemadmodum & iridis. Quo fit, ut eorum innotescat lapsus, qui Calamum odoratum radicem esse contendunt, qui tamen (ut aperte ostendimus) nil aliud est, quàm arundo. Cæterum si quispiam dixerit, has radices, quarum est usus, esse calami odorati proprias, non acori, illud sanè argumentum destruit, quod intuentibus euidenter apparet. quandoquidem etsi complures illius acori radices habeantur, quæ sicca gerunt in cacumine folia, iridi omni ex parte similia; nulla tamen usquam inuenta est, quæ secum arundinis trunculum cacumini annexum deferat. nempe acori proprium, non odorati calami est, iridis folia ferre. His itaq; rationibus Fuchsij quoq; sententia improbanda mihi uidetur. quippe qui putauerit in sua methodo, uulgarem officinarum calamum ueri odorati calami esse radicem. Porro minimè quidem compertum habeo, Dioscoridem, nedum Galenum, qui ex odoribus, ac saporibus uires aquæ, ac qualitates omnium simplicium medicamentorum accuratissime inuestigauit, dixisse aliquid odorato Calamo inesse amaritudinis, quæ tamè in acoro haberi Galenus prodidit. Qui Calami odorati uires pluribus descripsit lib. VIII. simpl. medicamentorum, sic inueniens. Calamus odoratus leuiculam quandam adstrictionem, ac minimam acrimoniam possidet: magna ex parte essentia eius terrena est, & aërea, in caliditatis frigiditatisq; coniugatione temperata. Quamobrem moderate urinam mouet, & facultati-

Brasauoli error.

Fuch. opinio improbat.

Calami odorati uires ex Galeno.

bus, quæ iecori, & stomacho imponuntur, misceri potest. tum in fomenta quoque uteri, quæ phlegmones gratia, aut irritandis mensibus assumuntur, utiliter admiscetur. Ponatur itaq; habeaturq; secundi ordinis eorum, quæ excalfaciunt, & desiccant: ualentius tamen desiccant, quàm excalfaciunt. Inest quoq; ei quædam partium tenuitas, uelut alijs omnibus odoratis. Cæterum illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo uerò non multum adest. hæc Galenus. Quibus facile patet, Calamum officinis uocatum, legitimum esse nequaquam: maior enim illi inest acrimonia, quàm suo referat Galenus. Eaq; propter legitimo calamo odorato nos esse hoc æuo destitutos fateri non dubitauerim: id quod etiam aliquibus satis persuasum esse puto. Nam propterea sunt qui libellum secuti de substitutis medicamentis falso (ut mea quidem fert opinio) Galeno adscriptum, sphagnum, id est, muscum arboreum, calami odorati loco supponendum esse uelint. Quam equidem sententiam ut hæcenus probaueram, ita etiam literis mandaueram.

10 Nunc autem quoniam illud mihi absurdum uidetur, quòd ea medicamenta inter se commutari debeant, quæ contrariam facultatem sortita sunt, cuiusmodi esse deprehenduntur calamus odoratus & sphagnos; ideo non temerè cogor mutare sententiam, atq; ab illis desciscere. Sed quid pro calamo odorato rectè substitui posse credamus, alibi, Deo concedente, explicabimus. Eius nomen Græcum est Κάλαμος ἀρωματικός: Latinum, Calamus odoratus; Arabicum, Hasabel, aut Casab aldatira: Italicum, Calamo odorato.

Βάλσαμ. v.

BALSAMVM.

CAP. XVIII.

BALSAMVM arbor albæ violæ, lycij, siue pyracanthæ magnitudine conspicitur. Folium rutæ proximum, longè candidius, perpetuò uiuens. In Iudæa solùm quadam valle, & Aegypto nascitur: his differens modis, scabritia, proceritate, gracilitate. Quod igitur tenui, & capillacea coma est, theristum uocant, quasi demessile: fortassis quoniam ob gracilitatem facile demetatur. Aestiuus sub ortu canis ardoribus, arbos vnguibus ferreis inciditur, manatq; è plaga succus, quem Opobalsamum uocant: sed tam exiguo stillatu, ut annis singulis, ne plures quidem, quàm seni septenive congij cogantur: inibique pondus duplo rependitur argento. Succus probatio est, ut sit recens, ualidi odoris, syncerus, non ad acorem uergens, dilui facilis, læuis, adstringens, ac modicè mordens gustu. Sed uariè uitiatur, misto ab aliquibus terebinthi, cypri, lentisci, balani unguento: item fusino, metopio, melle, aut Cypria cera liquida. Quod maleficio facile deprehenditur: nanque merus in lanneam uestem fusus, neque maculam facit, neque si eluatur, notam relinquit: uitiatus autem inhaeret, & lac instillatus coagulat, quod adulteratus non efficit. Quinetiam syncerus in aqua, aut lacte celerimè liquatur, coloreq; lactescit: uitiatus uerò olei modo innatat, se conuoluens, aut in stellæ modum diffundens. Syncerus senescens crassescit, deteriorq; redditur. Hallucinantur, qui aqua concretum pessum ire, & ad ima fidere arbitrantur: postea dissipatum supernatare. E ligni genere, quod Xylobalsamum uocant, probatur recens, sarmento tenui, fuluum, odoratum, quadantenus opobalsamum spirans. Necessarius etiam seminis erumpit usus: quare eligatur flauum, plenum, grande, ponderosum, mordens gustu, feruens in ore, modicè opobalsamum olens. Adulteratur semine hyperico simili, quod à Petra oppido defertur. Sed coarguitur magnitudine, inanitate, virium ignauia, sapore piperis. Efficacissima uis inest succo, & quàm maximè calfaciens: abstergit quæ tenebras oculorum pupillis offundunt: medetur perfrictionibus vuluæ cum rosaceo cerato appositus: menses quoque, secundas, & partus extrahit: horrores illitu discutit: vlcera sordida expurgat, & cruda concoquit: vrinam potu ciet: ægrè spirantibus prodest: datur in lacte contra aconitum haustum, aut ferpentium ictus. Miscetur acopis, malagmatis, & antidotis. In summa præcipua autoritas succo, secunda femini, minima ligno. Semen commodè potui datur doloribus lateris, pulmonum uitij, tussi, ischiadicis, comitialibus, uertiginosis, orthopnoicis, vrinæ difficultati, torminibus, ac serpentium morsibus: ad muliebres suffitus perquàm utile est: vuluam aperit in defectionibus balnearum decoctum, & humorem euocat. Lignum easdem habet uires, aliquantò minores. Ex aqua potum cruditatibus, torminosis, vullis, venenatorum ictibus opitulatur: vrinam cit: ad capitis vulnera cum sicca Iri conuenit: squamas ossium extrahit. & ad vnguentorum spissamenta additur.

ANTIQUITVS Balsamum (ut Plinius libro XII. cap. XXV. est auctor) in duobus tantum hortis, utroq; regio, altero iugerum uiginti non amplius, altero pauciorum uni terrarum Iudææ concessum erat. Sed postea pro-
30 pagata admodum fuit species, cum Iudæa ipsa simul cum balsamo Romani potiti sunt. Qui ueluti politicarum pretiosarumq; rerum propagatores, tam dignam, claramq; stirpem raram esse non tulerunt. Itaq; eam malleolis ferendo, atq; iterando non secus ac uites in colibus propagantur, latius accreuerunt. Quocirca Iustinus quoq; hæc de Balsamo memoriæ prodidit. Opes genti Iudaicæ ex uectigalibus opobalsami creuere, quod in his tantum regionibus gignitur. Est namq; uallis, quæ continuè montibus, uelut muro quodam cincta ad iustar castrorum clauditur. Spatium loci ducenta millia iugera, nomine Hierico dicitur. In ea ualle sylua est & ubertate, & amenitate arborum insignis: siquidem palmeto, & opobalsamo distinguitur. quanquam species huius insignis, ac pretiosæ arboris plurimum adausta sit, hæc Iustinus. Scripsit Balsami historiam etiam Strabo lib. XVI. suæ geographiæ, ubi sic habet. Hiericus est campus à montana quadam circumdatus, quæ in theatri speciem ad ipsum declinat. Hoc in loco est palmetum palmis abundans spatio stadiorum centum, & totum irriguum, & habitationibus plenum, ubi & regia est, & Balsami uiridarium. Quæ arbor odorata est, & fruticosa, cytiso, & terebintho persimilis. Eius corticem uulnerantes, succum in uasis suscipiunt tenaci lacti persimilem. Sed alibi etiam, quàm in Iudæa nasci Balsamum eodem libro idem testatur, præter

Balsami consideratio.

præter Plinij, & Solini sententiam, cum inquit. Et apud Sabæos thus; & myrrha, & cinnamomum nascitur: in ora etiam Balsamum, & quædam alia planta ualde odorata. hæc ille. Oriri etiam Balsamum in Arabia testis est Pausanias in Beoticis magnitudine fruticis myrti, folijs amaraci, sub cuius umbra innumere apricantur uiperæ, & suauiusmo eius liquore aluntur. Sed quoniam modo sit factum (ut in Syriam peregrinantes uno ore fatentur) quod hoc tempore omnibus sanè Balsami plantis Iudæa sit penitus destituta, cum olim sola Balsami ferax à compluribus crederetur, quid certi dicam, & quibus auctoritatibus id comprobem, sanè non habeo. Verum cum certò sciam probatissimorum uirorum testimonio, qui ex Italia soluentes pluries in Aegyptum nauigant, Memphi Balsami uiridarium extare, illud fortasse euenisse putandum est, quod è Iudæa ab Aegypti regibus, quibus uniuersa subijciebatur Syria, omne in uniuersum Balsamum eo fuerit translatum, quò decoris inde plurimum regiæ accederet. Quamquam Balsamum in Aegypto quoq; prouenire antiquorum monumentis mandatum est, ut ex ipso Dioscoride constat, atq; etiam ex Gale-
no libro primo de antidotis, cap. IIII. ubi de melle agit componendis antidotis idoneo. Veruntamen diu est, quod in Italiam, ne in totam dicam Europam, neq; lacryma, neq; semen, neq; lignum, neq; cortex importantur, nisi adulterijs, & imposturis uitiata. Cæterum non modò fuit id ætatis nostræ adulterium, sed & antiquorū, ut auctor est Theophrastus: qui hæc de Balsamo lib. IX. cap. VI. de historia plantarum posteritatis memoriæ mandauit. Balsamum in ualle Syriæ prouenit. Eius hortos duos tantum affirmant, alterum uiginti iugerum, alterum multò minorem. Arboris magnitudo, quæ malo punicæ magnæ: rami multi: folium rutæ simile, candidum tamen, perpetuò uirens: fructus similis terebintho tan magnitudine, & figura, quàm colore. Is quoq; admodum odoratus est, & magis quàm lacryma. Colligi lacrymam in caudice, & parte superna tradunt, facta incisura unguibus ferreis sub sydere, cum æstus maxime angit. Collectum uerò æstate fieri tota. Sed quod manat, multum non esse: uix enim toto die concham posse impleri: odorem tamen inferri eximium, & copiosum, adeò ut ex paruo spatium per longum odor ualeat permeare. Verum sincerum ad nos nullum aduchi, sed quod mistum colligitur: plurimis enim mistionibus uitiari, quodq; Græciæ uenditur. Ideoq; Galenus lib. primo de antidotis narrabat, cum non ignoraret, opobalsamum diuersis modis adulterari posse, ita ut difficulter ementi discerni queat, se proprio oculorum intuitu cernere uoluisse & quomodo cresceret Balsamum, & quomodo lacrymam mitteret: uoluitq; sinceræ eius lacrymæ partem habere, ueluti regulam ad dignoscendum alios Balsami liquores, qui per orbem ab impostoribus uitiati circumsferebantur. Modus autem incidendi corticis, ut inde liquor effluat, apud auctores sanè uariis est. quandoquidem Theophrastus, & Dioscorides arborem dixerunt unguibus ferreis scalpi, ut inde uulnerato cortice fluat lacryma. Plinius uerò contrà, si ferro incidatur, statim siccari, atq; emori scribit: ob idq; qui opobalsamum colligunt, inquit, uitro, lapide, ossibusq; cultellis ad corticem uulnerandum utuntur, deinde succum lana excipientes in corniculis colligunt. Cæterum cum mecum sæpius cogitauerim à tot imposturis, quæ indices fiunt, nos cauere non posse, non alienum fore duximus illud in hominum memoriam reuocare, quod si unquam opobalsamum uenale inueniatur (tametsi in Italia per longas ætates non amplius ipsum uenturum putem) non ematur, nisi prius de eo omne fiat periculum, quo clarè cognoscatur omnibus ijs præstare tum notis, tum facultatibus, quæ illi ab auctoribus tribuuntur. Ad hæc Balsami fructus, siue semen, quod Carpobalsamum uocant, ab eo quidem longè differt, quod his temporibus ex Alexandria comportatur. Siquidem optimum legitimumq; flauum sit oportet, sanctum, ponderosum, gustu mordens, & feruens in ore: non autem nigrum, leue, inane, nõ acre, & nullum spirans odorem, quale, quod circumsfertur, deprehenditur. Quo fit, ut non aliud suspicandum sit, quàm quod hoc idem sit semen hyperico simile, quod etiam Dioscoridis æuo à Petra Palæstinæ oppido deferrebat. Hoc idè ligno euenit, quod Xylobalsamum uocant officinæ Græcos secutæ. quippe quod passim in ijs habetur, potius myrtum, quàm Balsamum refert. Corticis non meminit Dioscorides, quanuis dixerit Plinius libro & cap. superius citatis, ipsum quoq; in usu medentium esse. Balsamum memoriæ prodidit Galenus lib. VI. de simplicium medicamentorum facultatib. sic inquit. Balsamum desiccatur, & excalfacit secundo excessu. Est autem tenuium partium, adeò ut odoratum sit. Sed liquor eius subtiliorum etiam partium est, quàm ipsa planta, non tamen adeò calidus, ut quidam existimant tenuitate partium falsi. Porro fructus eius persimilis genere facultatis est, cæterum longè in subtilitate partium inferior. Placet eidem Galeno (ut in libello de supposititijs medicamentis illi adscripto legitur) ut Balsami uice stacte myrrhæ, aut oleum irinum, in compositis medicamentis commodè inseri possit: xylobalsami uerò loco leucioj radicis. Porro quid carpobalsami uice supponendum sit, nullibi apud eundem reperi. tametsi in quodam incerti auctoris libello, quem seplasiarij Quid pro quo nuncupant, pro opobalsamo oleum terebinthinum, uel laurinum, uel gummi hederæ, subijciatur; pro carpobalsamo hederæ corymbus; & pro xylobalsamo hederæ ipsius lignum: tantam ille hederæ tribuit auctoritatem. Sed alia est opinio nostra: nam ipse libentius pro opobalsamo oleum myristicæ nucis, uel styracinum supposuerim, quàm terebinthinum, uel laurinum; pro xylobalsamo agallochum; & pro carpobalsamo uulgaribus cubebas. Quod autem Carpobalsami locum cubebæ rectè supplere possint, pleriq; rei medicæ studiosi id mecum sentiunt. Sed addam præterea, quod si ea mandantur, dentibusue conficiantur, mordent gustum, feruentes in ore percipiuntur, & aromatis non modicum resipiunt. quas nimirum qualitates Balsami fructui inesse Dioscorides testatur. Hinc igitur fit, ut in hoc à Fuchsio, uiro alioqui doctissimo, planè dissentiamus. namq; is in libro, quem de compositione medicamentorum nuper auctum edidit, Carpobalsami loco leucioj radicem supponendam censet: eo quidem argumentum (ut inquit) quod ita scriptum repererit in eo Galeni libro, cui titulus est de substitutis medicamentis. Verum cum ipse nusquam (quod equidem legerim) in legitimis Galeni libris inuenerim, hunc auctorem, si desit Carpobalsamum, substituere, uel uiribus proximam facere leucioj radicem, cui nulla prorsus inest qualitas, neq; facultas, quæ Carpobalsamo respondeat, non est, cur in hoc Fuchsij probem sententiam. Cæterum assertur iam (ut audio) ex occidentalibus Indijs liquor odoratissimus liquido styraci admodum similis, quem qui deferunt, appellant Balsamum, quod notas nonnullas Balsami præ se ferat. Veruntamen cum teste Strabone Balsami lacryma lacteo colore sit, crediderim

Carpobalsamum non legitimum.

Balsami uires ex Galeno.

Fuchsij opinio improbat.

crediderim potius nouum liquorem hunc, ueram esse statem, uel styracis liquorem, quàm Balsami: ob idq; non esse penitus ab re, si quispiam eo Balsami loco uteretur. Quidam recentiores cum se Opobalsamo destitutos conspiceret, illud artificio quodam non sanè damnando componunt. Faciendi modum sic habeto: ego enim hac ratione pluries ipsum mihi confici. Sumito resinae terebinthinae, abiegnae, cuiusq; libram: thuris albi, ladani, cuiusque unc. sex: nardi Indici drac. duas: radicem phu, iridis, acori, asari, cyperi, singul. drachmam: mastiches, galangae, caryophyllorum, castae odoratae, zedoariae, cuiusq; drach. sex: nucum myristicarum unc. quatuor: macis unc. unam: agallochi unc. duas: gummi elemi unc. sex: aloës hepaticae, myrrhae, cuiusq; unc. unam & semis: castorei drach. decem: osseum cariotarum, styracis calamiti pinguis, laseris odorati, sing. unciam: lacrymae sanguinis draconis sexunciam: florum laeundulae unc. quatuor: olei unguentariae glandis unc. sex. Quae ex his atterenda sunt, in puluerem conterito, liquoribusq; admisceo, & uitreo organo (si nescis, Chymistas consulito) diligentissime ui commensurati ignis oleum elcito. Primum enim clarissima tenuissimaq; emanat aqua, tenuissimarum utiq; partium, quae igni admota modo quodam admirabili flagrat: haec aqua Balsami dicitur. Deinde defluit oleum colore aureo, & substantia inter tenuè, & crassam, quod oleum Balsami uocant. Postremo uerò id manat, quod Balsamum uocant, rufo colore. Aqua, quae prius fluxit, uentriculi imbecillitate affectos hausta mirum in modum iuuat: siquidem tum pituitam, tum flatum ualenter consumit. sed quòd acerrima sit, dari sanè per se nequit, nisi uino, aut iure aliquo admista. Liquor deinde, qui secundo stillicidio fluxit, quem quidam cæteris præferunt, mirificè neruorum uulneribus, compaginum cruciatibus, conuulsis, resolutis, comitialibusq; succurrit. Vltimum uerò oleum hæc omnia similiter præstat, uerum debilius. Pollent hi liquores & ad alia innumera corporis incommoda, quae breuitati consulentes silentio inuoluenda duximus. Βάλασαμον sic Græcè dicitur, ut Latine etiam Balsamum: Arabicè, Balesem, Bolefma, aut Belsan: Italicè, Balsamo.

Balsami facti-
tij conficiendi
ratio.

Nomina.

Ἀσπάλθος.

ASPALATHVS.

CAP. XIX.

ASPALATHVS, alijs eryfisceptron, frutex est surculosus, multis spinis horrens. Nascitur in Istro, Nisyro, Syria, & Rhodiorum insula: quo ad unguentorum spissamenta pigmentarij utuntur. Optimus est grauis, detracto cortice rubescens, aut in purpuram uergens, densus, odoratus, gustatu amarus. Est & alterum eius genus candidum, lignosum, sine odore: quod deterius habetur. Vim calfaciendi cum adstrictione obtinet. Vnde decoctum cum uino ad tetra oris ulcera colluenda conuenit: ad nomas genitalium, & sordida ulcera infunditur: subiectum in pello, partum extrahit. Aluum sistit eius decoctum: & sanguinis reiectionem potu cohibet: urinae difficultatem, inflationesque discutit.

ASPALATHVS quidem ex Creta, Rhodo, uel Syria ad nos (quod ego sciam) non aduehitur: etsi existimauerint nonnulli santalum rubrum uocatum esse Aspalathum. Quorum errorem Serapio manifestè prodidit: quandoquidem de santalo agens, nullum (ut asselet) affert Dioscoridis testimonium, sed tantum suae gentis nititur auctoritatibus. Quod maximo argumento est, santalum rubrum nihil cum Aspalatho habere cognationis. Meminit tamen Serapio Aspalathi sub Arabico nomine Darfisaban, ubi leguntur omnia, quae de ipso tradidit Dioscorides. Huic alia ualidior accedit ratio. siquidem Aloisius Cadamustus, Columbus, & Pinzonus in suis nauigationibus ad orientales Indias, aliasq; ignotas terras, continuas santalorum recta proceritate syluas unanimiter uidisse narrant. Quod longè abest ab Aspalatho, qui frutex humilis est suauiter odoratus, amarulento gustu, quae in rubro santalo non deprehenduntur, rubrum enim santalum odoratum non est. Quòd si quandoque odoratum sentitur, id (ut optime norunt periti myropole) non euenit, quòd ex se tale sit, sed quòd, dum una cum albo, & flauo importatur, quae odorata sunt, ex illis sibi odorem asciuerit, qui tamen tractu temporis facile euanescit. Porro Ruellius mediocri censura non uacat, quòd pro certo asserat, id legitimum esse Aspalathum, quod Rhodium oleastrum nonnulli uocant: quo item quondam agallochi uice utebantur myropolia. Cuius materiem cum & in seplasijs, & apud artifices, qui precatorias (ut ita dicam) coronas ad Deiparae uirginis salutationes torno conficiunt, diligentissime sim perscrutatus, ea sanè nigra partim, partim uerò ex nigro, flauoq; uenosa mihi sese obtulit. Rubram autem, & subrubram (ut Ruellius inquit) nusquam me uidisse ingenuè fateri possum. Adde etiamnum, quòd sit (quemadmodum Rhodij narrant) hæc planta ex olearum genere Rhodio tractu abunde proueniens, quae oliuas etiam proferat, sed nec multis spinis horrens, nec detracto cortice rubescens. Quamobrem (ut mea fert opinio) Aspalathus non erit Rhodium oleastrum, neq; santalum rubrum. Itaq; cum nobis Aspalathus desit, qui tamen facile ex Rhodiorum insula afferri posset, suppleat eius locum uiticis semen: sic enim in Galeni succidaneis scriptum reperio. Meminit Aspalathi Galenus lib. vi. simp. med. sic inquit. Aspalathus gustu quidem acris simul & adstringens est: facultate uerò ex dissimilibus constat, nempe partibus suis acris excaesfaciens, partibus uerò alijs, austeris scilicet, refrigerans. Itaq; utriusq; ratione desiccatur, & proinde ad putredines, & fluxiones est utilis. haecenus Galenus. Cæterum quòd etiam hi nostri commentarij Santala redoleant, posteaquam antiquiores Græci eorum non meminerunt, de his hic differere non alicum duximus. SANTALVM itaq; in utraq; India syluis densissimis, ingentissimisq; nascitur. Cuius tria numerantur genera: quorum præfertur pallidum, secundum locum habet album, postremum rubrum, quòd nullo commendetur odore. priora duò suauiter spirant. Quapropter Mauritanorum sententiam minime probandam putauerim, qui Santalum tertio ordine frigefacere, siccare uerò secundo memoriae prodiderunt. Rubrum (ut ipsi asserunt) priuatim defluxiones prohibet: incandescentibus inflammationibus, podagrisq; ex succo solani, aut sedi, uel portulacae utiliter illinitur. Candidum, ac pallidum, ex rosarum aqua fronti imposita, capitis dolores mulcent. Aduersantur omnia calidis febribus: epota estuanti uentriculo mirificè auxiliantur. Fiunt ex ijs, & aqua rosarum epithemata, quae uentriculo illita eius feruorem

Aspalathi cō-
sideratio.

Ruellius erro-
re notatur.

Aspalathi ui-
res ex Gal.

Santalorū cō-
sideratio, &
uires.

Nomin.

rem in ardentissimis febribus extinguunt. Ad hæc (ut auctor est Auicenna libro de uiribus cordis) Santalum non modò cordi efficacissimè lætitiæ affert, sed & robur non paruum addit. Quare his immiscetur medicamentis, quæ cordi, & cordis palpitationi maximam opem præstant. Quod αὐτὰλὰδος Græcis, Latinis item Aspalathus uocatur: Arabibus, Darfisaban: Italis, Aspalatho.

Βρυον.

M V S C V S.

CAP. XX.

Musci arborū historia.

BRYON, id est, Muscus, à quibusdam splachnon appellatur. In cedro arbore, populo alba, & quercu inuenitur. Optimum est cedrinum, proximum populneum: in quo genere candidum, & odoratius præstat: nigricās 10 improbat. Adstringendi vim habet. Decoctum infidentium vuluis vtile. Vnguento balanino, oleisque inspissandi gratia inferitur: thymiamatum, acoporumque compositionibus conueniens.

GALENVS lib. VI. de simplicium med. facultate, & post ipsum Paulus, non modò Muscum, qui cedris inmafcitur, intactum non reliquere; sed præterquàm quòd populnei, & querni meminerint, de eo etià mnum, qui in picea arbore abieti cognata oritur, tradiderunt. A qua ipse quidem in uallis Ananiæ montibus supra 20 Tridentum muscum admodum uillosum proprijs manibus quàmpluries decerpfi, multò sanè odoratiorem, pulchrioremq; quàm qui in populo, & quercu prouenit. Nec minus piceo suauiter olet abiegnus, quo in eorundem mōtium syluis, abietes innumeras adeò uillosas, incanasq; mihi uidere sæpius contigit, ut prima statim facie crediderim ullos frondium loco ijs in arboribus genitos esse. Sortitur arboreus Muscus uaria, ac diuersa nomina: quippe & muscus, & bryon, & sphagnos, & splachnon, & hypion appellatur. Meminit huius Plinius lib. XII. cap. XXIII. sic inquit. Sphagnos in Cyrenaica provincia maximè probatur: alij bryon 30 uocant. Secundum locum obtinet Cyprius, tertium Phœnicus. Fertur & in Aegypto nasci: quin & in Gallia non dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborum uilli, quales in quercu maximè uidemus, sed odore præstantes. Laus prima candidissimis, atq; altissimis: secunda rutilis: nulla nigris. Et in insulis, petrisq; na-

ti improbantur, omnesq; quibus palmarum, atq; non suus odor inest. hætenus Plinius. Cæterum in eo genere, quod in Italia prouenit, is & nobilior, & odoratior apparet, qui in larice nascitur: quapropter & uiribus fortasse præstantior erit. Nimirum recorder me non parum eo quandoq; fuisse oblectatum, dum nocturno tempore quibusdam in montibus super scæno recumberem; ex conquistis plantis defatigatus, ubi larices innumerae erant omni ex parte uilloso musco incana. Quandoquidem pastores, ut nos, ueluti re noua, & uoluptuosa reficerent, quodam paruo 40 ignis lumine hos ullos incendebant, qui tanto flagrabant impetu, & crepitu, ut nobis quidem uiderentur tormentorum puluerem faciliè superare. Quippe flammæ unà cum ingenti fauillarum copia, in obscuræ noctis silentio ad astra tolli uidebantur, relicto sui odoris oblectamento. Vnde illud existimauerim, quòd Galenus, cum bryon in quercubus, & piceis inueniri tradiderit, non solum de picea intellexerit, sed etiam de congeneribus plantis, nempe abiete, larice, & pinu. Is autem lib. VI. simpl. med. citato, ita de eo scriptum reliquit. Bryon, quidam uerò splachnon. Inuenitur autem in quercubus, & piceis, & populis albis. Vim habet adstringentem, inualidam. Nec enim multum est frigidum, sed propinquum ferme medijs; quia uidelicet & digerendi, & emolliendi facultatis est particeps, maximè quod in cedrinis lignis reperitur. Muscum officinæ Arabas secutæ Vsneam uocant. Inter quos Serapio epotum uinum retulit, in quo diebus aliquot usnea maduerit, altum somnum inducere, uentriculum roborare, uomitiones compescere, & alium sistere. Ad hæc Muscus (ut Auicenna inquit) utiliter inter cordis medicamenta inferitur, quòd 50 odoris fragrantia animi defectus iuuat. Sed quoniam arboreus muscus odoratissimum Moschon mihi in memoriam redegit, qui ab oriente, & occidente, quibusdam pilosis utriculis conclusus defertur, etsi Dioscoridis Galeniq; æuum hunc silentio præterierit; nos tamen haud quaquam dissimulanda putauimus, quæ ad hanc rem pertinere arbitramur. Siquidem hi nostri commentarij merito de me conqueri potuissent, si eos tanta odoris suauitate destitutos reliquisssem; præsertim cum omnibus palàm sit ubiq; terrarum Moschum inter pretiosa odoramenta primam sibi comparasse sedem. Quippe non modò collo, auribusq; suspensus, uestimentis interpositus, chirothecis illitus, crumenis conclusus, ore retentus, & barbæ & supercilijs inunctus defertur Moschus, quò alarum, nariumq; tædia, sudoris graueolentia, & insuaues corporis halitus occultantur, lasciuia oblectamenta augeantur, molliorq; politia fiat; sed etiam ut odoris suauitate Deiparam uirginem concilient, ne dicam, ut hæc fucata hypocrisi lasciuiam dissimulent (eò enim uanitatis peruentum est) Moschum ipsum in orbiculos componunt, quibus funiculo traiectis angelicas salutationes in cælum eructant. Omnia deniq; quibus miscetur Moschus, sua odoris iucunditate commendat. Quòd si hæc lucubrationes eo

fortè

Musci arborū rei uires ex Galeno, & Arabibus.

forte caruissent, uerendum quidem erat, ne cum illis gratiam inijsent, qui mira undique odoramentorum fragrantia redolent. Quamobrem ut & ij sibi unguenta omnium præstantissima, odoratissimaq; comparare ualeant, Moschi primum, deinde uero liquoris Zibetti uocati, & Ambari denique historiam, & facultates describam. Moschi odorati historia.

MO-
SCHVS itaq; (ut Ruellius ex Aëtio transcribit, si tamen ea Aëtij legitima sunt, cum potius Symeonis Sethi esse uideantur) plura habet genera. Præfertur qui in municipio quodam nascitur, quod magis, quam Chorasæ ciuitas ad orientem uergit: hoc barbaro nomine Pat dicitur, colore subflauo. Secundam sibi sedem arrogat, qui ab India defertur, priori bonitate cedens, colore subnigro. Eo infirmior censetur, qui à Sinarum agro mittitur. At Moschus omnis in umbilico cuiusdam animalis gignitur, quod capræ simile est, unico armatum cornu, prægrandi corpore. Huic cum in uenerem agitur, furoris uehementia umbilicus intumescit, fitq; uomica prægnans congesto inibi crassiore sanguine: quo tempore & pabulo, & potu ferum animal abstinet, humiq; crebro uoluitur: quæ uersatione umbilicum lutofo, feculentoq; sanguine turgentem exprimit. Caterum emissa sanies post aliquod tempus sibi magnam odoris suauitatem adsciscit. De Moscho inter Arabas scripsit diligenter accurateq; Serapio, his uerbis. Animalia capreis non absimilia, quæ moschum gignunt, in Tumbascorum, & Sinarum agro potissimum habentur, loca inuicem contermina. Tumbascinus Sinico longè præstantior est, quod capræ moschum gignentes & nardum, & alias odoratissimas plantas depascantur. Quod Sinis non euenit. nam etsi hæc quoq; odoratis uescantur herbis; eæ tamen odoris, & facultatis præstantia, nardum, & cætera Tumbasci plantas non æquant. Quinetiam in causa est demetendi ratio. quippe Tumbascini è uomica folliculo saniem nunquam eruunt, quò adulteria permisceant, & non nisi sereno cælo sincerum legunt. Sinici uero uomicæ utriculorum exprimunt, & exclusa sanie imposturas quosdam admiscunt, quibus parumq; arridente cælo, & alabastris recondunt. Is cæteris præstat, qui maiore odoris fragrantia redolet, & qui è uomica maxime matura eruitur. Sunt & inter hæc animalia, quæ ab alijs moschum ferentibus nullo discrimine differunt, præterquam caninis uocatis dentibus. quippe hæc uerrum modo exertos palmi longitudine dentes habent, & pariter moschum præstantissimum gignunt. Moschus præcox tetro, & insuauis odore displicet. uerum uenatores immaturi folliculos excutientes, tantisper eum libero aëre suspendunt, dum abacto prorsus fœtore maturuerit. Is enim aëris coctione perfecta, miram sibi conciliat odoris suauitatem. Veruntamen præcipuus habetur, qui suapte natura in animalis utriculo sibi maturitatem cõparauerit. Hunc incolæ per saxa metunt, & arborum truncos. namq; animal cum uomicam maturam esse præsentit, saxis & truncis sese magno oblectamento affricat, donec facta uomicæ emissario tota saniei uis effundatur. Hic cæteros sanè antecellit, tanquam solis coctione, & cæli benignitate maturitatem ultimam consecutus. Hunc itaq; moschum inde uenatores colligentes eorum animalium utriculis asseruant, quæ aliàs uenatione captauerant. Isq; ille moschus est, quo reges & donantur, & utuntur. Moschus excalfacit ordine secundo, siccatur uero tertio. Cor frigidum, ac tremulum roborat, & omnibus ipsius affectibus opem præstat potus, atq; illitus. Detergit tenues oculorum albugines, & humidæ defluxiones exiccat: cerebrum roborat, & diuturnum capitis dolorem mulcet, si tamen pituitæ redundantia proueniat. Coles ex eo cicino oleo macerato perunctus, promptius in uenerem excitatur. Probant nonnulli an Moschus legitimus sit, hoc modo. Pondus libra examinatum in labellum humore perfusum immittunt, tum paulò post iterum aqua lance ponderant. Quod si superferatur, sincerum & legitimum existimant: sin cedat, spurium, & adulteratum putant. Huic simile aliud quodpiam habemus, sed præterquam quod mirum in modum oleat, primo statim occursum odoris uehementia nares admodum ferit.

Moschi odorati historia.

Moschi odorati uires.

Zibetti historia, & facultas.

ANIMAL ZIBETTI.

Hoc uulgaris sermone uocamus ZIBETTO, unguentarijs maxime expetitur ad ea odoramenta componenda, quæ proprie misturas appellant. Gignitur id in exteriori testiculorum utriculo cuiusdam animalis, feli, qui ueteribus ædificiorum ruinis oberrat, non absimilis. Catos hæc animalia uocant, quos sæpius Venetijs uidi ex Syria delatos. Est autem Zibettum tanquam sudor inter huiusce animalis testiculos concreescens, calidæ, humidæq; facultatis. Id cauernulæ umbilici impositum uulæ strangulationibus mirifice prodest: proinde nec mirum est, si eo uiri peni circumlito magnum mulieribus in coitu asserant solatium. Porro ex quo AMBARVM aliud odoramenti genus gignatur, quod nos uulgo uocamus Ambracane, uarij uariè opinantur. Alij namq; tradunt ipsum in maris alueo non secus, atq; in terra fungos oriri, ac deinde sæuientibus procellis, è profundo elici, & in litus expui. Nonnulli uero referunt piscem Azelum nomine Ambarum hoc auidissime prosequi, cuius esu necem sibi statim consciscere. Quod cum sciant piscatores huius rei periti piscem hunc mortuum, undiq; fluctuantem coniectis uncis & funibus extrahunt: & Ambarum scisso animalis uentre eruunt. Quod uero (ut perhibent) proxime dorso spinam inuenitur, id maxime præfer-

Ambari historia uaria.

Ambari gene-
ra, & uires.

Fuchſij opi-
nio.

Nomina.

tur alio. Quidam præterea in fontibus quibusdam Ambarum natare ſcribunt, qui bituminis modo illud eructant. Hu-
ius ſententiæ e recentioribus Græcis inuenio Symeonem Sethi, qui Ambarum deſcribit his uerbis. Ampar, quod &
Ambar appellatur, in diuerſis locis ſcaturit. Sunt enim eius fontes ut bituminis, & ſulphuris, & rerum ſimilium.
Tria Ambari faciunt genera. Præfertur colore fuluum e Selachito Indiæ petittum. Aliud ſubalbidum, quod e Sinchrio
felicitis Arabiæ oppido aduehitur. Tertium atrum, & cæteris uiribus imbecillius. Excalfacit Ambarum, & ſiccit: ce-
rebrum, & cor olfactu roborat. Senibus, & natura frigidis opem mirificè præſtat. Quare iſdem potius, quàm iuue-
nibus chirotheca Ambaro imbutæ concedi deberent. Vino inſuſum temulentos efficit. Cæterum ex antedictis quæ
ſit Ambari hiſtoria ut uerior accipienda, non equidem auſim decernere, quòd nihil adhuc certi atq; explorati habeam.
Neq; etiam libet ſubſcribere ſententiæ Fuchſij, quanuis uiri eruditiffimi: qui in libro de componendis medicamentis,
quem ultimo loco auctum edidit, Ambarum noſtri uſus factitium eſſe cenſet, atq; legitimum Ambarum, de quo ſcri-
pſerunt Mauritani, quodq; ipſe ſuccini generi adſcribit, deſiderari. Siquidem non uideo, quibus rationibus, uel aucto-
rum teſtimonijs hanc ſuam comprobet ſententiam. Muſcus arboreus ῥέον, ἢ ὁ σπῆλαιος Græcis appellatur:
Muſcus, Latinis: Axnech, aut Vſnee, Arabibus: Moſco, Italis: Moofz, Germanis. At Moſchus odoratus μόσχος
Græcis recentioribus nominatur: Moſchus, Latinis: Miſch, ſeu Meſch, Arabibus: Muſchio, Italis.

Α'γαλλοχον.

AGALLOCHVM.

CAP. XXI.

AGALLOCHVM lignum eſt, quod ex India, atque Arabia deportatur, thuiæ ligno ſimile, ma-
culatum, odoratum, guſtu adſtringens cum quadam amaritudine: cute uerius quàm cortice uestitur,
aliquantulum uerſicolore. Manditur, aut decocto os colluitur, commendandi halitus gratia: ſu-
dores arcet toto corpori inſparſum: pro thure ad ſuffimenta ſubſtituitur. Radix epota drachmæ
unius pondere, humida ſtomachi uitia, & imbecillitatem, feruoremq; mulcet: ſi lateris, iocineriſue
dolor excruciat, ſi dyſenteriæ, aut tormina infeſtant, ex aqua bibere prodeſt.

Agallochi cõ-
ſideratio.

Agalloc. fabu-
loſa opinio.

Agallochi hi-
ſtoria ex Se-
rap. & Sym.

AGALLOCHVM à Græcis, & Latinis recentioribus, ſicuti ab Aphris Lignum aloës appellatur. Optimum
à Luſitanis e Calecut Indiæ emporio ad nos conuehitur. Etſi etiam Venetias hac ætate ex Alexandria Aegypti præ-
ſantiſſimum afferatur: ſiquidem igni accenſum ſuauiſſimum, ac periucundum ſpirat odorem. Nec ob id putandũ hoc
illegitimum eſſe, quòd ἑσπυμένον, id eſt punctis maculatũ non ſit: quoniam Oribafius non legit ἑσπυμένον, ſed ἑσπυμένον
ὄνν ἐν ᾧ δες, id eſt. Eſt igitur odoratum &c. Quemadmodum nec id etiam legit Serapio, qui nec punctorum, nec macu-
larum meminit: ſicuti nec Paulus. Cæterum non diu eſt, quòd legitimum importari cœpit: nam licet antea, quibusdam
non deſſet Agallochum uerum; nihilominus, quòd rariſſimum eſſet, officinæ ferè omnes eius loco, ut ſuperius diximus,
oleaſtrum Rhodium ſuppeditabant: quem falſo exiſtimauit Ruellius aſpalathum eſſe. Naſcitur Agallochum (ut Lu-
ſitani per meridiem in orientem nauigantes teſtantur) in inſula Taprohana, alijsq; conſinibus locis, cuius integros trun-
cos in Luſitaniam, & Hiſpaniam iſdem ſecum attulere, qui non modò incenſi, ſed manuum tantũ attritu ſuauiſſime (ut
aiunt) redolent. Porro ubiq; pretioſum Agallochum eſt: nam & in locis, ubi naſcitur, plurimi penditur. Verum
Agallochum, quod tantopere præſtet, hætenus mihi uidere non licuit. Sunt, qui ſomniantes dixerint, Agallochi ar-
borem uidiſſe neminem, cùm terreſtri tantũ paradifo proueniat: illudq; ferri fabulantur fluminibus, quæ (ut ſacra
teſtantur monumenta) ex eo manant. Atqui pro comperto habetur (ut pauca innuit Serapio) Gangem Indiæ ampliſſi-
mum fluuium quàm plurima ſecum Agallochi fragmina uehere, quæ tamen in ipſum ducuntur aliorum fluminum curſu,
qui in eum confluunt. Quippe cùm fluuij tranſluant loca, ubi Agallochum prouenit, aquarum inundationibus turgen-
tes, huius truncos, fragmina, ac ramenta rapiunt unà cùm alijs uarij generis lignis, & in Gangem transferunt: quem-
admodum in noſtris etiam fluminibus ſæpe ac ſæpius uiſitur. Cuius rei indicium affert illud, quod Venetijs uenditur,
utpote quod longo aquarum diſcurſu omni ex parte laceratum, exeuſum, comminutumq; ſpectetur. Quamobrem mi-
rum non eſt, ſi dum manibus tractatur, id odoris non præſtet, quo illud fragrare prædicant ex natali ſolo in Luſitaniã
aduectum. Eius plura numerantur genera, ſi Serapioni fides eſt adhibenda, qui ex Abohanifa Arabo ita tranſcribit.
Dicunt Agallochum in Arabia nunquam oriri; tametſi quædam ibi creſcat planta neuig uocata, quæ quadantenus
Agallochum reſert. Verum præſantiſſimum India mittit: & quanuis hoc genere differat (plura enim Indiis Agal-
lochi ſunt genera) id tamen quod uiribus cætera præcellit per excellentiam Indum peculiariter uocant, quemadmo-
dum nigra myrobalana, quòd cæteris præſtent, Inda pariter appellant. Indum in quadam Indiæ inſula inuenitur, quæ
Fimua nominatur. Selectiſſimum eſt nigrum, quod uarium oſtendat colorem, ſucci plenum, ponderoſum, duritie com-
paſtum, craſſum, non albicans, & quod accenſum ægerrimè flagret. Secundæ bonitatis eſt Mondunum à Mondel In-
diæ urbe denominatum. Tertium eſt Seiſicum, quod non obſcuræ bonitatis præſumitur, quòd ſua præſtanti ui, ac graue
dine in aqua coniectum, non innatet, ſed ſtatim ſubſidat. porro ex hoc genere id magis præſtat, quod craſſum eſt, &
plurimo humore prægnans. Poſtremam ſedem habet Alcumericũ Seiſico bonitate cedens: tametſi Alcumeri non lon-
gius à Seiſi diſtet, quàm itinere triduo. Præſtat in Alcumerici genere nigrum nulla albedine uarium, graue, ignium
flammiſ diu reſiſtens, ueruntamen uiribus Seiſico infirmius eſt. Item ex auctoritate Chealſetebeni idem ita ſcribit. Fe-
runt præterea, quod incolæ Agallochum ſtatim ab arbore diſſectum integro anno ſepeliunt, ut ita terra obrutum mar-
ceſcat cortex, lignumq; tantum purum remaneat, adeo ut e ligno nihil erodatur. Ferunt inſuper illis in regionibus col-
labentes ex Agallochi arboribus ramos, raptos à fluminum inundationibus per circumſtantes regiones deferri. hæc
Serapio. Cui ſubſcribit e recentioribus Græcis Symeon Sethi, cauſam etiam reddens, cur annua ſepultura diſſectum
Agallochum recondatur, cùm inquit. Non aliàs odoratiſſimum futurum exiſtimant, niſi prius marcorem aliquem
& terebinem

et teredinem senserit : proinde harum regionum incolæ dissectum sub terra condunt, suoq; tempore eximunt, et negotiatoribus uendunt. Nicolaus Myrepsicus sæpius in suis componendis medicamentis Agallochi crudi meminit, ubi Fuchsius prima de antidotis sectione, sic adnotauit. Sæpe Agallochi crudi mentionem facit Nicolaus, ideoq; hoc loco, quæ nostra de illo sit sententia, exponemus. Per crudum itaq; lignum intelligo, quod non putruit : nam (ut testis est Symeon Setibi) eius regionis, in qua prouenit, incolæ id ipsum concidunt, et sub terra multo puluere obruunt, et post aliquod temporis spatium, quantum scilicet sufficere uidetur, ligni partes educunt, et mercatoribus uendunt. crudum itaq; erit, quod terra non obruitur, sed statim ab arbore excisum ad usum rapitur. hæc Fuchsij sententia. A quo tamen nos pace sua dissentimus. nam si in componendis medicamentis præstantiora simplicia semper exposcimus, sitq; Agallochum illud præstantius, odoratiussq; (ut etiam Symeon ille refert) quod terra, uel puluere fuerit sepultum, non uideo, cur potius insepultum, et statim ab ipsa arbore excisum (id enim ob locorum distantiam recens habere nequimus) crudum uocauerit Nicolaus, præstantiusq; existimauerit. Puluere enim uel terra conditum coqui non potest, quod nullus ibi sit ignis, neq; calor, sed potius recrementitia humiditate exui, quæ fortasse odorem eius obtundit. Verum crediderim potius, per crudum Agallochum Nicolao illud designari, quod non fuerit antea elixum : quod inde fortassis odoratissima lauacra ex Agallochi decocto sibi conficiant Indi, aliq; odoramenta in regales præparent usus, ut etiam cum rhabarbaro fieri narrant. Vel fortè per crudum illud intelligit Nicolaus, quod impetu fluminum, longoq; eorum ductu per regiones non deferitur. In his nanque calorificis regionibus aquæ à solibus non obscure calefactæ non modo illud omni ex parte diluunt, sed etiam elixant. Illud præterea addiderim, quod cum non modo crudum, sed etiam bonum addiderit Nicolaus, nullum aliud expetere uidetur, quàm quod sepultum præstantissimum enaserit. Ceterum Agallochi omne genus excalfacit, et exiccat ordine secundo. Facit, ut Auicenna scribit, ad cordis affectus : ob idq; inter ea medicamenta, quæ cordi præsidio sunt, Agallochum recensuit. Huius non reperio meminisse Galenum alibi, quàm in succidaneis, ubi centaurium supplet pro Agallocho. Lignum, quod Græci ἄγαλλοχον, Latini similiter Agallochum dicunt. Verum recentioribus Græcis ξυλάλον nominatur, ut officinis Lignum aloës : Mauritanis, Hoad, Agabian, Agalugin, aut Agalugen : Italis, Agallocho, et Legno aloë : Germanis, Aloes holtz, seu Kreuz holtz : Hispanis, Lin aloë.

Fuchsij sententia improbat.

Agallochi facultas.

Nomina.

Νάρκαϑθον.

NARCAPHTHVM.

CAP. XXII.

NARCAPHTHVM ex India deferitur, corticosum, simile sycomori libro : quod iucundi odoris gratia suffitur. Miscetur thymiamatis compositis. Constrictionibus vuluæ suffitu prodest.

TAM breuiter, tamq; parce de Narcaphtho scripsit Dioscorides, ut nimirum mihi perdifficile sit explicare, quidnam hac ætate ad nos ex India afferatur, quod legitimum Narcaphthum referat. Eoq; magis quod nihil de hoc (quod equidem sciam) Theophrastus, et Plinius suis monumentis posteritatis memoriæ prodiderunt. Attamen non desunt indicia, quæ præ se ferant (si modò ad nos deferatur) id omnino esse Narcaphthum, quod uulgò officinæ uocant Tigname. nam tigname non aliud integrat, quàm thymiana apud Græcos, quod apud Latinos suffimentum significat. Proinde cum huius in suffimentis frequentissimus sit usus, nil mirum si nouum ex usu sibi uendicauerit nomen, quod est thymiana. Id quod corrumpentes posterius tigname pro thymiamate dixere. Ad hæc (ut Dioscorides inquit) iucundi odoris gratia per se suffitur, ac etiam alijs suffimentis inseritur. Quod in Tigname facile probatur. quippe id tantum usu uenit in cõpositis odoramentis, quæ ad suffiendum parantur, ita ut præterquam quod per se id muneris præstet, raræ quoq; fiant suffimentorū compositiones, quæ ipsum non recipiant. Quare admirari sinamus, si reliquo proprio suæ arboris nomine, sibi ascititiam nomenclaturæ ex suffimentis usurpauerit. Sicut Narcaphthum Latine appellatur : Arabicè, Nabach, siue Lasabaten : Italicè, Agallocho, atq; etiam Tigname, ueluti seplasiarum uulgo.

Narcaphthi consideratio.

Tigname.

Nomina.

Κάγκανον.

CANCAMVM.

CAP. XXIII.

CANCAMVM Arabici ligni lacryma est, myrrhæ quodammodo similis, uirosi gustus, quam ad suffimenta usurpant. Vestes eo, additis styrace, & myrrha, suffiuntur. Vim proditur obtinere extenuandi obesos, si ternum obolorum pondere ex aqua, aut mulso aceto plusculos dies ebibatur : lienosis datur, comitialibus, & suspiriosis : menses cum aqua mulsa pellit : oculorum cicatrices confestim emendat : uino madefactum medetur eorundem hebetudinibus. aduersus gingiuas humore prægnantes, doloresque dentium, non aliud efficacius.

CANCAMVM, quod notis omnibus Dioscoridis historiam referat (ut recentiorum ferè omnium medicæ materiæ studiosorum fert opinio) nec ex Arabia, nec aliunde ad nos aduehitur. Quidam tamen pro Cancamo gummi quoddam rufum, ac pellucens ostendunt, quod surculos incognitæ arboris undique circumuestit, myrrhæ quadantenus simile. Veruntamen quod nulla (ut Dioscorides inquit) in eo manso saporis uirositas deprehendatur, alij id potius mentiri, quàm esse legitimum Cancamum uolunt. Expetitur hoc gummi genus hoc tempore maxime insectoribus ad inficienda serica stamina, idq; uulgari sermone quidam in Italia appellant Lacca, quidam diminutè Lacchetta. Cuius duo habentur genera, quæ tantum (ut opinor) bonitate differunt. Præstantius uulgò appellant Lacca sumetri : quod uerò deterius est, Lacca comberti, cognomentis fortasse à locis Arabum, à quibus deferuntur, acceptis. Primum surculis perpetuò obuolutum uisitur : alterum absque surculis in glebas concretum myrrhæ modo, quod etiam uiliori pretio uendunt. Hinc itaq; factum est, ut crediderint illi Serapionis auctoritate freti, hoc legitimum esse Cancamum : nempe

Cancami consideratio.

e quod

Laccæ Arabū
opinio uaria.

Cācamum &
laccæ quōdīdē
fiat, proba-
tur.

Laccæ facti-
genera.

Fuchſij opi-
nio improba-
ta.

Pharmacopo-
larum error.

Monachorū
lapius.

quod is Cancamū Laccam appellet, & quod arboris sit gummi, uel lacryma myrrham quadantenus referens: quoddā etiam eius meminerit Serapio, postquam de Dioscoridis et Pauli Cancamo egit, his uerbis. L A C C A (ut inquit Isac amran) res quedam est rubea, quæ tenuibus lignorū surculis inheret, sapore non ingrato. Coquitur hæc, et inficiuntur inde panni rubeo colore, quam infecturam chermes appellant. Quod uerò post infecturam subsidet, et infectioribus re-
manet, pariter Laccam uocant. Caterum Laccæ ex Armenia defertur exiccans, et exalfaciens ordine secundo. Ventericulum, et iccur roborat, eorumque infarctus expedit, ictericos iuuat, et aquas pellit. Eluitur ad medicamenta hæc ratione. Ramuli, qui hoc scatent gummi, diligenter franguntur, ac subinde aqua perfunditur, in qua odoratus iun-
tus aristolochiaque infribuerint, deinde pistillo agitantur, cum autem ab agitatione resederint, aqua leuiter abijcitur. quod si una tantum lotionem non pelluceat, secundo item repurgetur, demum siccetur in umbra, et recondatur in uasē uitreo. hæc Serapio. Quibus palam est, gummi, quod infectioribus uulgò Laccæ dicitur, Laccam esse Arabum, et à Græcorum Cancamo differre: quod Dioscoridi Cancamum lacryma sit Arabicæ arboris, uirosi gustus: Serapioni uerò res quedam rubea, ex Armenia, non ex Arabia allata, tenuibus lignorum surculis inherens, sapore non ingrato. Item Dioscoridi Cancamum obesos extenuat, lienosos iuuat, suspiriosis, et comitialibus prodest, menses pellit, oculorum cicatrices delet, et hebetudinem curat, tumentes gingiuas cohibet, et dentium dolores tollit. Serapioni autem tantum obstructions aperit, uiscera imbecilla roborat, iccoris dolores mulcet, et regium morbum, et hydropem sanat. quæ omnia medicamentorum diuersitatem præ se ferunt. Quo fit, ut non ab re existimauerint peritiores medici, nos omni-
no Dioscoridis Cancamo esse destitutos. Veruntamen non desunt rationes, nec probatissimorum auctorum testimo-
nia, quibus etiam probari possit, Græcorum Cancamum, et Arabum Laccā idem esse. Nam etsi hæc, quæ allata sunt, omni ex parte uera uideantur; si quis tamen Dioscoridis codicem hoc capite scatere mendis animaduernerit, et rem omnem accuratius, diligentiusque perpenderit, certior fortasse fiet, nos Cancamo non omnino destitui. Ego enim cum Paulum, qui in omni simplicium censu omnia ex Dioscoride transcripsit, accuratius perlegerem, inuenissemque illi Can-
camum lacrymam esse Arabicæ arboris, myrrhæ similem, odore grato, et quod nullius uirosi gustus meminerit, illico orta est suspicio, quod ea particula Dioscoridi illegitimè acceſſerit. Auxit deinde suspensionem hanc Serapio: quippe qui capite de Laccæ de Cancamo agens, dum (ut assolet) ex Dioscoride transcribit, nusquam huius particulæ mentio-
nem fecerit. quod fortasse Dioscoridis codex, à quo transcripsit, hac menda facile uacarit. Sed illud adhuc magis rem ita se habere mihi persuasit, quod primum legatur in Dioscoride, Cancamum uirosi esse gustus, quod fœtoris, non sua-
ueolentiæ indicium est: mox cum styracē, et myrrhā ad sufficiendas uestes expeti, ut grato cōmendantur odore. quæ ut inter se maximè repugnant, ita etiam deprauatæ lectionis præbent suspensionem. His itaque rationibus, et auctoritatibus non ab re adductus esse uideor, ut quasi crediderim Dioscoridis codicem hoc in loco uitiatum fuisse. Vnde postea factum sit, ut eius Cancamū ab Arabico diuersum sese ostenderit. Neque sanè huic opinioni illud obstare uidetur, quod plura in morbis curandis Cancamo assignauerit Dioscorides, quam Serapio. siquidem nulli dubium est, quin ea medica-
menta, quæ obesos extenuant, lienosos iuuant, et menses cient, possint pariter uentericulum et iccur roborare, eorumque infarctus expedit, et cutem subeuntes aquas, et felle suffusos sanare. Hæc autem silentio inuoluenda non duximus, non ut nostra hæc probetur, uel improbetur opinio, sed ut alijs ueritatis inuestigandæ pateat aditus. Sunt etiam fa-
ctitiæ Laccæ plura genera: quæ ex diuersarum infectionum sedimento pictoribus tantum parantur. Alia nanque con-
ficitur ex pimpinellæ bacca, quam uulgò uocant Cremesē, et Cremesino: ex infectorio cocco alia: alia ex natiua Se-
rapionis laccæ: alia denique ex ligno, quod brasiliū uocant, omnium deterrima. quarum nulla ad medicamenta ad-
mittitur. Non tamen desunt, qui credant, chermesinum infectioribus uocatum esse arboris gummi: imò illud idem, quod Serapio, auctore Isac, rem rubeam (ut paulò antè diximus) esse ait, quæ tenuibus lignorum surculis inheret, et quod ea inficiantur panni rubeo colore, quem chermes appellant. quandoquidem huius sententiæ reperio fuisse Fuchſium. sed meo iudicio non exactè rem explorasse uidetur. quippe chermesinum, quo pumiceo, et purpureo colore serica sta-
mina inficiuntur, est (ut Itali optimè norunt) pilula, uel bacca exigua pimpinellæ radicibus in orientalibus regionibus adnascens, non autem gummi, uel roscidum, uel aliud per se manans, ab eo perquam longè diuersum. Siquidem hoc nil aliud est, quam natiua Serapionis laccæ, quam propriè Itali uocant uulgò laccæ et lacchetta, infectioribus tantum ex-
petita ijs inficiendis sericis, quæ uiliori ueneunt pretio. Nec obstat, quod dixerit Serapio, quæ hic secutus est Fuchſius, huiusce laccæ infecturā uocari chermes: quippe proprio capite de chermes, nil sanè aliud per chermes intelligit, quam coccum infectorium Dioscoridis. quo fit, ut existimauerim in eo capite de laccæ omnino subesse mendam, uel auctoris, uel interpretis: et fortè melior hæc esset lectio. Coquitur hæc, et inficiuntur inde panni rubeo colore, adeò ut cocci-
nei uideantur: uel adeò ut ijs similes sint, quorum infecturis iniicitur chermes. Aberrant præterea pharmacopolarū quam plurimi Dialaccam antidotū componentes, quod legitime Armeniacæ laccæ loco, quam Arabes prodidere, factitias, et pictoribus tantum dicatas immisceant. Sed caueant, quæso, ne hunc errorem corrigentes in alterum non mi-
nus detestandum incidunt: id nanque ijs facile continget, si Monachis, qui in Mesuem scripserunt, morē gerent. Hi enim iam rei medicæ professores asserere non dubitarunt, immiscendam esse loco cancami, seu laccæ in magnā dialaccæ an-
tidotum eam Aphricæ arboris lacrymam, quam seplasiæ sanguinem draconis appellant, quæque Dioscoridis cinnabaris ab omnibus esse censetur. Sed certè ijs magis hallucinantur, quam ut refelli debeant, quod ea lacryma in compluribus facultatibus cancamo aduersetur. Quippe Arabicum Cancamum, quod potissime antidotus illa exposcit, tanquam à Mauritania inuentum, præterquam quod uentericulum, et iccur roborat; adeò eorum infarctus, et obstructions ex-
pedit, ut ictericos quidem, et aqua intercute laborantes iuuat. Contrà uerò draconis lacryma propria ui efficaciter adstringit, ita ut scriptum reliquerit Dioscorides, eam lacrymam iisdem pollere uiribus, quibus hamatites lapis: cuius tamen uis est, ut mensium profluvia sistat, non autem ut eliciat, Cancami modo, præsertim ubi uasorum infarctū remo-
uentur. ob idque maximè expetitur ad sanguinis emanationes, ad uulnera cohibenda, et osium fracturas ferruminandas.

Sed monachos missos faciamus: & seplasiarios admoneamus, ut si nostro consilio uti uelint, non aliud pro lacca in eam antidotum imponant, quàm laccam ipsam Serapionis. quæ natiua ex Armenia ad sericorum uellerum infectum copiosissima ad nos defertur. siquidem de hac intellexerunt Mauritanii: quos secutus Nicolaus Myrepsicus in sua Diacacæ confectione laccam infectorum immiscuit. Quod *καύναμον* Græci, Latini item Cancamum uocant: Arabes, Sach, siue Lach: Itali, Cancamo: uulgius officinarum, Lacca.

ΚΥΦΙ.

CYPHI.

CAP. XXIII.

CYPHI odorati suffimenti compositio est, dicata dijs: qua abunde Aegyptij sacerdotes utuntur. In antidota misceri solet: suspiriosis datur in potu. Permultæ componendi rationes, quarum una hæc est. Sumito cyperi dimidium sextarium, cum pari baccarum iuniperi adultæ modo: uuæ passæ pinguis, exemptis uinaceis, minas duodecim: resinæ purgatæ minas quinque: calami, & iunci odoratorum, & aspalathi, singulorum minam: myrrhæ duodecim: uini ueteris sextarios nouem, cum duabus mellis minis. Vuam passam, detractis uinaceis, tufam cum uino, & myrrha subigito: cætera tufa, & cribrata adijcito: die uno humorem combibere finito. dein mel coquito, dum sibi glutinis adsciscat crassitudinem: eliquatam resinam accuratè permisceto cum reliquis diligenter contritis, & in fictile uas recondito.

NON omnes sanè Dioscoridis codices, præsertimq; uetustiores hoc Cyphi caput recipiunt. Quo fit, ut crediderim cum plerisque rei medicæ peritis, id illegitimè huc accessisse. siquidem non rationi consentaneum esse uidetur, Dioscoridem hic de simplicium materia scribentem, composita medicamenta tam inconsultè, ac præter rem simplicibus inseruisse: præsertim cum id nulli superiorum commodè adnecti possit, quemadmodum est de multis alijs compositionibus. Vt *κῦφι* Græcis, ita etiam Latinis, & Italis, Cyphi appellatur.

Cyphi caput adscitium.

Nomina.

Κρόκος.

CROCVM.

CAP. XXV.

CROCVM optimum in medendi vsu Coryceum, recens, & boni coloris, paulum candidi gerens in capreolo, oblongum, omnibus suis partibus constans, non fragile, plenum, à quò detractum est nihil, quod madefactum manus inficit, nec situm redolet, aut cariem sentit, subacre: sin huius generis non est, aut uetus, aut humore perfusum creditur. Secundus locus datur Coryceo, è tractu Lyciæ contermino. Tertius Lycio, è monte Olympe. Dein ex Aegibus Aetoliæ. Cyrenaicum & Centuripinum inter Sicilica omnia uiribus infirmius est.

Omnium natura oleracea. Itali tamen ob succi copiam, & coloris uenustatem, tingendis mortarijs dicauerunt: quibus de causis magno uenditur. Vtilissimum in medicina quod antè descripsimus. Adulteratur immisto crocomagmate tuso, atque etiam sapæ sublitu: contrita, quò pondus adijciatur, simul argenti spuma, aut plumbagine. Sed maleficium declarat insidens puluis, præsertim si defrutum in odorando subolet. Theffalus ipsum tantum odoratum esse uoluit. Alij exitiosum, tribus drachmis ex aqua potis. Procul dubio uim coquendi, emolliendi, atque substringendi habet: vrinam cit: elegantem colorem præstat: qui ex passo biberint, crapulam non sentient: oculorum fluxiones illitum cum humano lacte cohibet: additur in potiones, quæ interaneorum causa temperantur: ad vuluæ etiam, sedisquæ cataplasmata, utiliter inditur: venerem stimulat: vergentes ad ignem sacrum inflammationes mulcet: auricularijs collectionibus utile. Quò facilius conteratur, in calido fictili sole sicari oportet, celeriterquæ uersari. Vrinam mouet radix ex passo pota.

Κροκόμαγμα.

CROCOMAGMA.

CAP. XXVI.

CROCOMAGMA fit expressis unguenti crocini odoramentis, & in formas digestis. Optimum est odoratum, modicè myrrham olens, graue, nigrum, ligni experts, læue, subamarum, quod madefactum croci colorem reddit, gustatumquæ uehementer dentes ac linguam inficit, multis durans annis: quale est quod à Syria defertur. Habet suas uires ad delenda, quæ caliginem oculis obuersant:

e a urinam

vrinam cit, calfacit, concoquit, & emollit: Vires croci proportionē quadātenus repræsentat: quādoquidem plurimam croci partem sibi Crocomagma uendicat.

Croci consi-
deratio.

CROCVM quidem ubique terrarum cognoscitur. In Italia, & præsertim in Hetruria, Mauritanorum modo uulgò uocatur Zaffarano: quanquam non desunt rura in agro nostro Senensi, quæ corrupto à Croco uocabulo ipsum appellant Gruogo. Ceterum crocum Coryceum, & Lycium in Olympo monte decerptum (quod sciam) ad nos non aduehitur. Quapropter quod ab Aquila Vestrinorum urbe affertur, primum sibi locum uendicat in Italia. Constat optimum esse, & Aquilano longè præstantius, quod in Germania oritur, è Vienna Austriæ metropoli deuectum. Sed huiusmodi sanè perexiguum est, idq; difficulter transit ad Italos, ob eius frequentissimum in cibis usum apud Pannonios, & Germanos. Floret Crocum (ut Theophrastus auctor est) uergiliarum occasu, paucisq; diebus: confestim uerò cum folio florem quoque expellit. Gaudet calcari, & melius ita euadit. Croci meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Crocus paululum etiam adstringens quid obtinet, quod terreum, frigidumq; ostendimus. Sed superat in eo calfaciens & qualitas, & facultas, ut tota eius essentia secundi sit ordinis excalfacientium, & primi exiccantium, proinde concoquendi quoq; uim quandam habet, adiuvante scilicet in hoc & pauca adstrictione. Quippe quibus medicamentis, cum non admodum excalfaciant, pauca adest adstrictio, eā parem facultatem habent essentijs emplasticis uocatis, quas cum iunctas esse caliditati non uehementi contigerit, concoquentes esse ostendimus. Et lib. II. de comp. med. secundum locos: Crocum, ait, suo odore caput ferit, & mentem tentat, peucedani, & fructuum lentisci modo. Κρόκος, Græcè: Crocus, Latine nominatur: Zaffaran, aut Zafaran, Arabicè: Zaffarano, Italicè: Saffran, Germanicè: Azafan, Hispanicè: Saffran, Gallicè. Κρο-
κυμαγμα idem nomen retinet apud Græcos, Latinos, & Italos.

Croci uires
ex Galeno.

Nomina.

ΕΛΕΝΙΟΝ.

HELENIVM.

CAP. XXVII.

Helenij consi-
deratio.

HELENIVM folia habet uerbasci angustioris folij, asperiora, oblonga: caulem quibusdam in locis non emittit: radicem subalbidam, interdum subrufam, odoratam, subacrem, uegetam, magnam: ex qua agnatae propagines liliorum, aut ari modo feruntur. Montanis, umbrosis, & siccis locis prouenit. Foditur æstate radix, particulatimq; dissecta ficcatur. Potum radicis decoctum menses, & urinas ciet. Ipsaque in eclegmate ex melle prodest tussi, orthopnææ, ruptis, conuulsis, inflationibus, & serpentium moribus. In summa excalfaciens est. Folia eius ex uino cocta utiliter ischiadicis illinuntur. Helenii radix & stomacho utilis est in passo condita: siquidem salgamarii paululum siccata eam, mox decoctam, & frigida aqua madefactam, in sapam coniiciunt, & ad usum recondunt. Trita, potaque ad cruentas excreta tiones efficax est. Alterum Helenii genus in Aegypto gigni Crateuas tradit. Herba est cubitalibus ramulis, serpylli modo per humum repentibus. folijs lenticulæ circa ramos, sed longioribus crebrisque: radice pallida, digiti minoris crassitudine, per ima tenui, supernè crassiore, cortice nigro. Nascitur in maritimis, collibusque. Radix una in uino epota, contra serpentium ictus auxiliatur.

HELENIVM, quod Latinis etiam Inula dicitur, planta est uulgaris notitiæ. Quod autem in Italia prouenit, folio est longè maiore, quàm tradiderit Dioscorides. Quippe non solum uerbasco angustifolio Inulæ Italicæ maiora insunt folia; uerum etiam ea magnitudine longè superant, quæ latifolio exoriuntur. Quod tametsi pro locorum uarietate euenire facile possit: crediderim

tamen hoc in loco Dioscoridis codicem pluribus scaterere mendis. Siquidem testatur Marcellus Florentinus uir quidem apprime doctus, se habuisse Dioscoridis uetustissimum, ac probatissimum codicem, in quo longè plura legebantur, quàm in cæteris ferè cunctis Græcis exemplaribus. Sed præsertim in hoc capite hæc de caule, floribus, & semine habebantur. Caulē ex se mittit Helenium crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquando maiorem, angulosumq;: flores luteos: & in his semen uerbasco simile, tactu prurium faciens. Quare mirum non est, si etiam alia hic desiderari possint, cum non facile adducar, ut credam, Dioscoridem Helenij radicis, cuius tantum est in medicamentis usus, tum amaritudinem, tum formam subticuisse. Meminit Inulæ Plinius lib. XIX. cap. V. ubi sic habet. Sifer his feritur menses, februario, martio, aprili, augusto, septembri, octobri. Breuior his est, sed torosior amariorq; Inula, per se stomacho inimicissima. Eadem dulcibus mistis saluberrima. Illustrata maxime Iulie Augustæ quotidiano cibo. Superuacuum eius semen, quoniam oculis ex radice excisis, ut arundo feritur. Item lib. XX. cap. V. Inula quoq; inquit, à ieiunis commanducata dentes confirmat, si ut eruta est, terram non attingat. Condita tussim emendat. Radix

cis

cis uerò decocta succus tineas pellit. Siccata autem in umbra farina, tussi, & conuulsis, & inflationibus, et arte-
rijs medetur. Venenatorum morsus abigit. Folia ex uino lumborum dolori illinuntur. haecenus Plinius. Ceterum
Aegyptium helenium, quod Crataeae auctoritate memoriae prodidit Dioscorides, ad nos (quod ego sciam) non defer-
tur, nec in Italia prouenit. Hoc à nostrate non distinxit Auicenna, sed utrunque simul confudit. Meminit huius
etiam Plinius libro xxi. cap. x. his uerbis. Helenium è lacrymis Helenæ dicitur natum: & ideo in Helena insula lau-
datissimum. Est autem frutex humi se spargens, dodrantalibus ramulis, folio simili serpyllo. Item lib. eodem cap.
xxi. Helenium, inquit, ab Helenæ lacrymis (ut diximus) natum, fauere creditur formæ: cutem mulierum in fa-
cie, reliquòque corpore nutrire incorruptam. Præterea putant usu eius quandam gratiam ijs, ueneremque conci-
liari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in uino, eumque quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab

Helenij Ae-
gypt. confid.

- 10 Homero. quod tristitia omnis aboleatur. Est autem succi prædulcis. Prodest & orthopnoicis radix eius in aqua ieiun-
is pota. Est autem candida intus, & dulcis. Bibitur & contra serpentium ictus ex uino. Mures quoque contrita di-
citur necare. hæc Plinius. Quibus satis constat, non modo in Aegypto hoc Helenij genus prouenire, sed etiam in
Helena Aegæi insula præstantissimum haberi. Helenij uires scripsit Galenus libro vi. simpl. medic. sic inquit. Helenij uires
Helenij herbae radix maximè utilis est, non primo statim occurso ex calfaciens: ac proinde non dicenda est calida, &
sicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, sed cum recrementitio humore. Quapropter ecligmatis, quæ fa-
ciunt ad educendos ex thorace, & pulmone crassos, lentosque humores idoneè commiscetur. Rubrificant quoque ea
partes frigidis, ac diuturnis uexatas affectibus, cuiusmodi sunt nonnullæ coxarum passiones, ischiadas uocant, &
exigua assidueque articulorum quorundam præ humiditate procidentia, ac luxationes. hæc ille. Ceterum sunt,
qui dicunt (ut etiam testatur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, si tamen liber ille Galeni legitimus est) quod si
20 Helenij succo tela uenatoria inficiantur, uenenata efficiuntur, idque in Dalmatia fieri narrant, ut feras omnino per-
dant. Quod tamen potius fabulosum, quàm historicum crediderim. Planta, quæ Græco nomine ἐλένιον, Latino
Helenium & Inula dicitur: Arabico, Iasim, siue Rasen: Italico, Lella, Enoa, aut Enola: Germanico, Alant:
Hispanico, Raiz de alla: Gallico, Aulneè.

Helenij uires
ex Galeno.

Fabulosum.

Nomina.

Ομφάκινον, καὶ πᾶν ἔλαιον.
OLEVM.

OMPHACINVM, ET OMNE
CAP. XXVIII.

OLEVM, quod ex immaturis oliuis exprimitur, ad multos usus rectè ualentibus accommoda-
tissimum est. omphacinum id appellatur. Præstat recens, odoratum, quod non mordeat. Tale vn-
guentorum compositionibus idoneum intelligitur. Stomacho utile est, quod astringat: gingiuas cō-
trahit, dentes firmat, si contineatur in ore: sudores cohibet. quod autem uetustius, ac pinguius, eò ad
30 medicamenta aptius est. Et (ut reliqua in commune dicantur) omne oleum calfacit, emollit uen-
trem, à perfrictionibus corpus tuetur, ipsumque promptius ad obeunda munera reddit. aluum e-
mollit, ulcerantium medicamentorum uires permistum hebetat: contra uenena datur, assidue potū,
redditumque uomitionibus: soluit aluum heminae mensura cum pari ptisanæ succo, aut aqua po-
tum: ad tormina calidum simul decocta ruta tribus sextarijs in potu datur: uentris animalia pellit:
idem maximè ilei intestini morbo laborantibus infunditur. Vetus magis calfacit, & uehementius di-
scutit: oculorum claritati sublitum confert. Si uetusti non sit occasio, in uase decoquitur ad mellis
crassitudinem, ut uetustatem repræsentet.

40 Ἐλαιον τῆς ἀγριελαιᾶς. OLEVM SYLVESTRIS OLIVAE. CAP. XXIX.

OLEVM, quod syluestres oliuæ fundunt, uehementer astringit, & ad sanorum usus secundum
sibi locum uendicat. In doloribus capitis utiliter pro rosaceo substituitur: sudores arcet, defluentes
capillos inhibet: furfures, ulcera capitis manantia, scabiem, leprasque abstergit: tardius canitiæ sen-
tiunt, qui eo quotidie perunguntur. Candidum oleum fit hoc modo. Album colore, nec annicu-
lo uetustius, in nouum fictile oris patuli funditur, centum heminarum mensura, & sub solem media
quaque die concha refunditur, ex altoque demittitur, ut assidua deuolutione, ictuque agitatam re-
spumet: octaua die scænum græcum mundum quinquaginta denariorum pondere, calida aqua made-
factum, donec emollescat, in supradictum oleum deijcitur, ita ne extillet aqua: postea tedæ præpin-
guis piceæ, assulatum cæsæ æquale pondus adijcitur, & transactis octo diebus, oleum concha moue-
50 tur. Vbi candorem contraxerit, in uas nouum uetere uino affusum recondi debet, substratis fertulæ
Campanæ corollis drachmas undecim pendentibus, cum pari iridis pondere. sin minus, rursus soli-
mandandum, & idem munus obeundum, usque dum inalbescat.

Σικωνίον ἔλαιον.

SICYONIVM OLEVM.

CAP. XXX.

SICYONII componendi ratio hæc est. In lebetem oris lati, stanno inductum, funditur noui olei al-
bi, quod crudæ oliuæ reddiderunt, congius unus: aquæ semicongius. Leui id igne coquitur, leniter
mouendo: at ubi bis efferbuit, & subtracto igne refrixit, innatans oleum concha decapulatur, & adie-
cta noua aqua conferuescit, & reliquis, ut diximus, peractis reponitur. In Sicyonia maximè fieri con-
suevit, Sicyonij inde accepto cognomine. Calfactoriam ad quendam usque modum uim habet. Fe-
bri, ac neruorum uitij prodest. scæminæ ad commendandum faciei nitorem eo utuntur.

STRIGMENTA à balneis calfaciunt, molliunt, discutiunt: ad sedis rimas, & condylomata illinuntur. Illa uerò, quæ ex palæstris puluerem sibi adsciuerunt, in fordīs speciem redacta, articulorum nodos imposita adiuuant: ischiadicis in fatus, aut malagmatis locum, calida commodè sufficiuntur. Derasæ gymnasiōrum parietibus, simulacrisque sordes, calfaciunt: tubercula, quæ ægrè ad cōstionem producuntur, dissipant: desquamatis, & ulceribus antiquis profunt.

Olei consideratio.

Olei usus apud ueteres.

Olei facultates ex Gal.

Oleum sylvæ stre.

Nomina.

MULTO quidem artificio ueteres utebantur ad componendum multifariam oleum, ut ex Dioscoride satis superque constat. Quod tamen hac tempestate à nobis fieri non solet: quanuis fortasse apud Græcos eiusmodi parandi olei consuetudo minime exoleuerit. Quippe id tantum in communi omnium usu apud nos habetur, quod è maturis oliuis exprimitur: tametsi quidam, quod & gustatu iucundius, & sanitati conducibilius sibi oleum comparare uelint, id ab immaturis oliuis exprimant, quas eo tempore legunt, cum ipsæ iam plenè flauæ tantillum subrubescere cœperint. Ceterum non mirum est, si ueteres & illud candidum reddere, & multis parare modis curabant: siquidem non modò in ciborum condimentis oleo frequenter utebantur; sed etiam ut agiliores, promptiores, ac expeditiores euaderent ad obeunda corporis munera, frequentius sibi totum corpus oleo perungebant. Qua de causa & balneas frequentabant, & thermas. namque olei contracta sordes, ut corpora sæpius perluerentur, maximè expetebat. Obiebant autem id muneris serui in balneis, qui non modò corpus totum intransibitibus abluiebant; sed & ipsum quibusdam strigilibus abradebant ad hoc opus aptissimis, quas alij ex auro, nonnulli ex argento; quidam ex ferro, aliqui ex ebano, ac etiam ex præclaris lapidibus sibi comparabant, denique pro nobilitate, & facultate eorum, qui ad balneas confluēbant. Quapropter dum se in ipsis balneis abraderent, sudoremque emanantem detergere curabant, olei strigmenta, quos se prius perunxerant, in balnei aquam decidebant: quorum hic meminit Dioscorides. Fuit præterea in magno, ac præcipuo usu apud ueteres oleum ad perungendos athletas, qui in theatris palæstræ nudi luctabantur, non solum ut eorum corpora agilia, expeditioraque in certamine redderentur, sed ut etiam ij difficiliter sese manibus comprehenderent. Cum autem ibi pulvis ob pedum frequentiore motum concitaretur, athletæ ipsi oleo affatim peruncti, illum in se facile contrahebant; ac multo magis cum in terram alter alterum consternebat. Quare balneum ingressi, strigilibusque abraşi cœnosa strigmenta relinquebant, quibus artuum affectibus Dioscorides mederi tradidit. Sed cum plurimi athletæ oleo copiosè peruncti inter luctandum palæstræ parietibus, ac statuīs lapideis sese sæpius affricarent, contracta loca olei pinguedinem contrahebant. quo facile fiebat, ut adueniente puluere cœnosum quoddam unguem parietibus inheresceret: de quo etiam Dioscorides differuit. Olei facultates fusius prosecutus est Galenus lib. vi. de simplicium medicam. facult. sic inquit. Oleum, quod ex oliuis conficitur, quod sanè propriissimo nomine oleum appellamus, cuiusmodi sit temperaturæ, superioribus libris definitum est. quippe humectatorium esse, & moderatè calidum ostendimus. Eiusmodi est, quod est dulcissimum, fitque potissimum ex oliuis, quas Græci δρυϊδὲς uocant, nos drupas. Ceterum quod omotribes, & omphacinum nuncupant, id quantum in se habet adstrictionis, tantum etiam illi inest frigiditatis. Porro oleum uetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur, & calidius est, & magis discussorium. Quod uerò ex immaturo, id dum reliquum quippiam seruauerit adstrictionis, mistæ permanet facultatis: ubi uerò illam prorsum abiecerit, reliquo fit simile. Quinetiam quicumque in præparando germina iniiciunt, ij & ipsi omphacino simile oleum efficiunt. Ceterum rogandum non est, quo pacto sit præparatum, sed gustandum est potius: ac si præferat adstrictionis quippiam, eatenus etiam frigidum esse existimandum, cum illud, quod ab Iberia portatur, quod Spanum, id est Hispanicum nominant. Quod si nequaquam gustantibus adstringere appareat, sed admodum uideatur dulce, id modicè esse calidum putandum. Porro si tenue quoque cernatur (tale est, quod purum est, quodque intuenti translucidum uidetur) ac modicum eius latissime per cutem extensum sibi maneat continuum, celeriterque à cute combibatur, id utique pro optimo ducendum, ac olei uirtute quam maximè pollere, quale est Sabinum. Porro quod oleum lotum maximè expers sit mordacitatis, superpositum est. Ceterum quo potissimum modo id probissime laues, in sequenti tradam opere, quod inscribetur de medicaminum compositione, ubi & de Sicyonio, & si quod eius generis præterea oleum est, agatur. nunc simplicia prosequor, adijciamque & de alijs olei speciebus sermonem. Iam quod ex agresti oliua oleum exprimitur, non simplicè temperaturam obtinet; sed extergit, simulque adstringit. Squalidissimum id est ex omni olei genere, & post Isticum quoque: deinceps illis est Hispanicum. Pinguisimum est Libycum, & Cilicium: simul autem pingue, & tenue Sabinum. In medio comprehensorum omnium sunt tum id, quod per Cyclades insulas nascitur, tum quod per Græciam, Asiamque. Porro oleum pingue æstimatur, iudicaturque uiscositate: tenue uerò si perluceat, si purum sit, si plurimum à minima eius portione inungatur, si facile à cute combibatur. Ex dictis cognoscere iam liceat & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipsis dicuntur unguentis, puta rosaceo, melino liliaceo, & quæcumque id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodque ubi unà cum aromatibus præparantur, unguentum efficitur. Pro cuiusque iniectionum natura oleum uariari contingit. Ex ijs ergo, quæ in toto hoc opere de quoque iniiciendorum generatim discas, sigillatim quoque confectum ex iisdem oleum cognoscere dabitur. Quod Græci ἑλαίον, Latini Oleum dicunt. id Arabibus Cait, seu Zait nominatur: Italis, Olio: Germanis, Oel: Hispanis, Azeyte: Gallis, Huyle.

Ἑλαίωμα.

ELAEOMELI.

CAP. XXXII.

IN PALMYRIS Syriæ, quod elæomeli uocant, ex quodam caudice manat, oleum melle crassius, sapore dulci. Bilem, cruditatesque detrahit, sextario cum una aquæ hemina dato. Sed qui sumpsere,

psere, torpescunt, & uiribus deficiuntur. quod minimè uereri oportet: uerùm crebro excitare, ne ueterno pressi somnos capient. Fit & oleum è pinguitudine furculorum. Optimum uetus, crassum, pingue, non turbidum. Calfacit: priuatim caliginibus oculorum illinitur: lepras, neruorumque dolores illitum emendat.

QUANQVAM quotidie plura, uariaq; mercimoniorum genera nobis ex Syria conuehantur; Elæomeli tamē (quod sciam) non modò non conuehitur, sed ne ullum quidem unquam audiui, qui ipsum uiderit, uel nouerit. Ceterum Hermolai uir quidem præstantissimus dubitat, utrum elæomeli sit manna, elæomelitis, & acromelitis, quod mel aëris significat, uicinitate deceptus. Quapropter non possum non admirari, doctissimum uirum hac in re dubitasse, cum tum

10 Dioscorides, tum etiam Plinius, quibus cum longam contraxerat consuetudinem, communi sententia scribant, elæomeli oleum esse è quodam arboris caudice manans in Syriæ Palmyris, non mel aëreum, neque rorem, qui ab æthere cadat. Eoq; magis, cum addiderit Dioscorides, non modò elæomeli per se ex arbore manare, sed & factitium haberi iussis, expressisq; arboris furculis.

Hermolai lapsus.

ΚΥΚΙΝΟΥ ἔλαιον.

CICINVM OLEVM.

CAP. XXXIII.

CICINVM oleum hoc modo temperatur. Maturi ricini, qua uoles quantitate, torrido sole flaccescunt, & aliorum more, cratibus instrati tantisper insolantur, dum uestiens cortex fractus decidat. Caro colligitur, & coniecta in pilam diligenter tunditur: postea in lebetem stanno illitum, qui aqua habeat, demittitur, subiectoq; igni feruescunt: & ubi insitum prorsus humorem reddiderunt, sublato

20 ab igni uase, innatans oleum concha tollitur, & reconditur. Sed in Aegypto, ubi largior increbuit usus, longè secus fieri solet. Nam repurgatos ricinos molæ mandant, & accuratè mollitos per sportulâ torculo exprimunt. Tum quidem ematuruerunt ricini, cum continentibus orbiculis exuuntur. Cicinum oleum ad psoras, & ulcera capitis manantia ualet: prodest sedis inflammationibus, uuluis conuerfis, atque præclusis: item indecoris cicatricibus, & aurium doloribus: emplastra efficaciora reddit additum: potu aquam aluo extrahit: uentris animalia pellit.

RICININVM, siue Cicinum oleum, Cheruæ oleum officinis dicitur; quanuis rarioris sit usus. Nanque semen plantæ, quam Dioscorides resinum appellat, Arabum esse cheruam nemo est, qui ignoret: quod etiam Serapio pen-tactylum uocat, ut diffusius suo loco libro quarto explicabitur. Ceterum ricinus animalculum est foedum, liuidum,

30 & sanguine plenum, quod Italis zecca uocatur, suis, canibus, capellis, & id genus animalibus infestissimum. Cui cum hoc semen forma, & colore sit quàm simillimum; idcirco Ricini nomen sibi comparauit. Meminit huius olei etiam Mesues, qui præter uires ei à Dioscoride redditas, addidit, id ualidè crassas coercere inflationes. Proinde uentriculi, laterum, coliq; doloribus prodesse illitum, potum, & infusum.

Ricini olei cōsideratio.

Ricinus unde dictus.

ΑΜΥΓΔΑΛΙΝΟΝ ἔλαιον.

AMYGDALINVM OLEVM.

CAP. XXXIIII.

AMYGDALINVM oleum, quod aliqui metopium uocant, hoc fit modo. Semodius ex amaris nucibus repurgatis, siccatisque, in pila ligneo pistillo leniter tunditur in offas, aquæ, quæ ferbuerit, sextarius adijcitur, & ubi dimidia hora humorem hauserit, uehementius quàm antea tunditur: mox tabellis premitur, & quod digitis hæsit, concha excipitur. Pressis nucibus rursus hemina aquæ inspergitur, & postquàm ebiberint, idem opus proseguendum. singulas heminas reddunt singuli modij.

40 Contra uuluarum dolores, strangulatus, conuersiones, & corundem locorum inflammationes efficax est: uitijis renum, calculosis, difficili urinæ, suspiriosis, lienosisque proficit: dolores capitis, grauitatem auditus, sonos incertos, tinnitusque discutit. maculas, & uitia cutis tollit è facie: & eam erugat cum melle, radice lilij, & Cypria cera, aut rosacco cerato: & oculorum hebetudines emendat. ulcera capitis manantia, & furfures cum uino abstergit.

CVM amarum omnino dulci sit temperandum, delinquere sanè existimarem, si oleum ex dulcibus amygdalis expressum (cisi illud Dioscorides silentio inuoluerit) ex amaris confecto non adijcerem, rectumq; conficiendi modum non explicarem: præsertim cum nostræ ætatis medicis maximo sit usui, & pauci sint myropolæ, qui ipsum rectè probeq; conficiant. Parandi igitur rationem (ut Mesues tradidit) sic habeto. Præstantiores, dulcioresq; amygdalæ, qua lubet

50 quâtitate, ab utrisq; corticibus repurgatæ, optimè in lapideo mortario tunduntur, et in loco calido reponuntur, quinque horarum spatio. dein parum iterum contunduntur, mox prælo tandiu premuntur, quousque omne, quod continent, effluat oleum. Elicitur etiam hoc modo. Collocantur delibratæ, contusæq; amygdalæ in uitreo, uel stanno uase, infunditurq; uas in balneo calentis aquæ. eximitur deinde tribus peractis horis, extrahunturq; amygdalæ, & statim prælo calentes subiiciuntur: itaq; oleum copiosius excipitur. Tritæ rursus amygdalæ, & repurgatæ in sacculis panno duplicato inuolutis sub arena, cinerèue calido reconduntur, & postquàm efferbuerint, prælo oleum elicitur.

Amygdalini parandi ratio.

Sed nostrates seplasiarij plurimum negligentia, segnitiaq; indulgentes non modò amygdalas non repurgant, neq; delibrant; sed & amaras, & rancidas commiscent, & omnes simul conterentes, in ærcum cacabum iniiciunt, igniq; admovent affuso aquæ tantillo, ne penitus torreantur: deinde in sacculum conijciunt, et prælo summittunt, & quod inde fluit olei excipiunt. quod plerumq; exustionis nidorem tantum obolet, ut haurientibus illico euomendi pariat nau-
seam. Qui autem sic parant oleum amygdalinum, eius lenientem facultatem peruertunt, ac destruunt: siquidē con-

Myropolarū ignauia, & lapsus.

tusis

Amygdalini
uires.

tusis amygdalis non delibratis, oleum inde confectum corticum uires asseruat. Proinde & constipat, & exasperat, & scabritiem inducit. id quod etiam adauget ignis uolentia, dum in lebetibus amygdalæ torrentur. Hoc itaq; diligenter animaduertens optimus Mesues Amygdalini faciendi rationem prodidit, ut uidelicet, cum purgatæ, contusæq; essent amygdalæ, calore quodam suauis, ac lento leniter calefierent, sicut diximus, non autem carbonibus ardentibus, quemadmodum hodie ij faciunt myropolæ, qui etiam alia pleraq; confundunt. Amygdalinum igitur, si rectè, probeq; conficiatur, mirificè lenit. quare potum ad libræ dimidium alium leniter deijcit: asperæ arteriæ, pulmonis, ac pectoris scabritias tollit: duritias omnes emollit: & compaginum, & membrorum omnium siccitates humectat. quocirca hecicis plurimum conducit. Contra uuluarum dolores illitum & potum facile præstat: sicuti uesicæ cruciatibus est efficacax, si argentea fistula coniectum impulsorio instrumento iniiciatur. Quod autem ex amaris amygdalis exprimitur, dulci in omnibus efficacius habetur. Idcirco in prouocandis lapillis, conciliandisq; uiscerum cruciatibus à flatu crassiore genitis, dulci longè præstantius reperitur. Nimirum & obstructions aperit, & interaneorum tineas enecat.

Βαλανίνον ἔλαιον.

BALANINVM OLEVVM.

CAP. XXXV.

SIMILI modo fit Balaninum oleum. Quod repurgat maculas, lentigines, varos, & cicatrices nigras: alium soluit, stomacho aduersatur: contra aurium dolorem, sonos, & tinnitus auxilio est, cū anserino adipe instillatum. Similis sesaminum ex sesamo conficiendi ratio. Fit etiam è nuce iuglande oleum, quod caryinum uocant. Eandem uim habet, quam balaninum.

Balanini con-
sideratio.Balanini facul-
tates.Sesaminū, &
eius uires.Oleum è nuci-
bus iuglandi-
bus.

OLEVVM unguentariæ glandis, quod Balaninum uocant, à pharmacopolis, & unguentarijs oleum de Ben appellatur: quoniam myrobalanum, quod Latini unguentariam nucem dicunt, ex qua hoc conficitur oleum, Mauritanii Ben appellant, ut latius libro quarto differemus. Consimili modo id Mesues fieri tradit. Et (ut idem etiam est auctor) abstergit, mundat, & obstructions aperit. Illitum strumas dissoluit, duosq; tumores. Frigidis tum iocineris, tum lienis affectibus opem mirificè præstat: facit & ad frigidas neruorum conuulsiones, & compaginum cruciatus. Sed illud sibi peculiariter adsciuit, quod etiam si diu ueterascat, haud quaquam rancidum enadit. Ideoq; unguentarijs expetitur ad suauissima odoramenta excipienda; præsertim cum moscho, & ambaro chirothecas illinunt. quo fit, ut nullo temporis tractu rancorem unquam resipiant, ut facile eueniret, si alio quouis oleo eo in opere uterentur. Quamobrem mirari non licet, si ueteres fructum, à quo elicitor hoc oleum, glandem unguentariam nominauerint. Sesaminum uerò (ut Mesues inquit) amygdalini modo exprimitur. Quippe sesami repurgatum semen primò cõtunditur, deinde eodem artificio calefactum prælo supponitur, tandiūq; premitur, quousq; oleum reddat. Id (ut idem testatur) pingue ministrat alimentum: semen adauget, asperitates quascunq; lenit, sed præcipuè gulæ: uocem expedit, & dura apostemata mollit. Adijcitur Sesaminum plerisq; unguentorum compositionibus, quorum in officinis est usus. Verum quod è iuglandibus nucibus elicitor, nullius in medicina usus esse reperio, etsi lucernis, & lampadibus, qui parstemoniæ student, id maximopere expetant. quippe ignis funiculo non tam citò consumitur, quàm id, quod ex oliuis paratur. Præfertur etiam pictoribus eo, quod è lini semine exprimitur. siquidem hoc cerussæ admistum tractu temporis colorem immutat, illud uerò incorruptum perpetuò asseruat.

Υόσκαμινον ἔλαιον.

HYOSCYAMINVM OLEVVM.

CAP. XXXVI.

HYOSCYAMINVM sic fit. Semen candidum, recens, ac ficcum tunditur, & calida aspergitur aqua, ut in amygdalino diximus: dumq; insolatur, siccatur, quæ sub manu sunt, partes cum reliqua massa permisceantur: hoc autem fieri oportet, dum nigrescat, & grauiter oleat: mox pressum, atque excolatum reconditur. Ad aurium dolores efficacax est: pepsis miscetur, ad emolliendum utile.

Fit & è grano gnidio purgato, & tufo. Vis ei alium soluere potu. Non secus cnicinum oleum temperatur. cui facultas eadem est, quæ factò è gnidio grano, verum inualidior. Rhaphaninum è rhaphani semine fieri solet, cæterorum more. Phthiriales mala ualetudine contractas tollit: scabritias cutis in facie emendat. Ad obsonia utuntur Aegyptij. Melanthinum idem, quod rhaphaninum potest, eodemq; modo paratur. Tritum sinapis semen, & calida aqua madefactum, adiecto postea oleo exprimitur. Id ad diurnos dolores efficacax est: transfert humores, qui in aliqua parte concreuerunt.

Hyoscyami-
ni uires.Hyoscyam.
parandi ratio.

Gnidinum.

TAMETS I perpauci reperiuntur medici, qui Hyoscyaminum oleum nouerint, ne dum in usum receperint unquam; ego tamen idipsum pluries confeci. Siquidem ad tollendos omne genus dolores, ubi cætera præsidia non iuuarent, efficacissimum est medicamentum, præsertimq; inflammationibus pudendorum utriusque sexus. Item acutissimis aurium doloribus medetur cum castoreo, uel croco instillatum. Prohibet præterea gonorrhœam, renibus & testibus illitum. Mensum exuberantiam cohibet, & albicantia uteri profluua, tum pubi & lumbis perunctum, tum pepsis infusum. Mammis à partu inflammatis utiliter illinitur. Dentium dolores mirificè mulcet, si tepidum in ore contineatur. Pilorum exortum admodum retardat, alijs quibusdam additis, ita ut euulsi pili integro anno non renascantur, si eodem depilata loca sæpius perungantur. At ipse in eo faciundo Dioscoridem minimè secutus sum, sed aliam parandi rationem adinueni, quæ hæc est. Sumito nouum, siccumq; hyoscyami semen, tundito deinde, ponitoq; in stanneo, uel uitreo uase, ardenti aqua, quæ è uino fit, parumper prius affusum. His factis ponito uas in calentis aquæ balneo die, ac nocte, demum adhuc feruens sacculis imposito, & prælo subijcito, sicq; oleum habeto. Quod autem è grano Gnidio, quod rustici Ananienses montanum piper appellant, paratur, recessit hoc æuo à medicorū usu, eo quod in deicienda aluo

da aluo uiolentiſſimum ſit medicamentum, ruſticis tamen aptiſſimum, cum ſæpius, ne medicos conſulant, coccum Gnidium deuorent : quo etiam ſæpius morte occumbunt . Porro Cnicinum (ut Meſues inquit) potum aqua intercute laborantibus, uiſcerum obſtructionibus, uentriculi, & coli cruciatibus à flatuſitate genitis, efficaç eſt. Suſpirioſis mirificè prodeſt, & uocem clarificat . Epotum pituitam tum uomitionibus elicit, tum per inferna ducit . Rhabbanium præterea, & Melanthinum aboluerunt, ſicuti etiam Sinapinum : etſi ubi ad ſummum excalfacere opus fuerit, maximam opem præſtare ualeant . Sinapinum uerò non niſi collacrymantibus oculis exprimi poteſt : tanta enim eſt uaporis acrimonia, ut concepto uapore, illico prodeant lacrymæ . Miſcetur quandoq; cum eo, quod eſt piſtaceis nucibus cliçitur : perungunturq; eo genitalia in frigidis, ut felicius coëant, addito laſere, & moſcho .

Cnicinum .

Rhabbaninũ .

Melãthinum .

Sinapinum .

ΜΥΡΣΙΝΙΝΟΝ ἔλαιον .

MYRTEVM OLEV M .

CAP. XXXVII .

MYRTEI faciundi ratio hæc eſt . E myrto nigra ſylueſtri, aut ſatiua, foliorum molliſſima quæque tuſa premuntur : ſucco pares omphacini olei portiones adijciuntur, ſubiectisq; carbonibus inferueſcunt, donec concoquantur : innatans oleum deraditur . Sed longè facilior hæc compoſitio . Tenera folia contuſa coquuntur in oleo & aqua, & quod innatat, eximitur . Priuatim alij deieçta in oleum folia in ſole macerant : alij prius oleum inſpiſſant malicorio, cupreſſo, cypero, & iunco odorato . Efficaciſſum eſt amarum guſtu, & oleoſum, uiride, tranſlucens, & olens myrtum . Aſtringit, & indurat : ideo medicamentiſ miſcetur, quæ cicatricem obducunt : prodeſt ulceribus in capite manantibus, ambuſtis igni, & papularum eruptionibus . Facit ad attrita, & ſurfures, ſedis rimas, condylomata, articulos laxatos : corporis ſudores compeſcit : & ad omnia ualet, quæ aſtrictionem, inſpiſſationemq; deſiderant .

MYRTEVM myropole ferè omnes non quidem ex tenellis myrti frondibus, Dioscoridis more, conſciunt, ſed e fructibus tantum, nulla ſeruata parandi ratione . Quandoquidem myrti baccas contundentes, oleo, nigroq; uino immiſcent, & in æneum cacabum transferunt, ſubduntq; (ut citius opus expediant) ignitos carbones, ibiq; tandiu inferueſcere ſiunt, donec uinum totum abſumatur : mox ab igne tollunt, percolant, & aſſeruant . Neq; animaduertunt conſciendi regulam à Meſue explicatam . ſiquidem is in calentis aquæ balneo, non quidem uiolento carbonum igne Myrtem parari iubet : ex oleoq; omphacino fieri, non (ut ipſi parant) ex maturis oliuiſ expreſſo . Nanq; ut balnei humenti, ac leni calore olei compoſitio mirificè digeritur, ac eius omnes conſeruantur partes : ſic contrà uiolento igne ſubdito peruertitur, & deſtruitur tota rei compoſitio . Sed quoniam reipublice beneficio (ut etiam ab ipſo exordio pollicitus ſum) decreui non prætermittere quicquam, quò errores, qui indies contingunt, e medio tollantur, dico, oleum omne, quod officinæ ad medicamenta uſurpant (illud excipio, quod ab arborum reſinis, ſtirpiumq; aliarum gummi, uirtutibus treis organis per ſublimationem, ut chymiſtæ uocant, elicitur) uafe uitreo, uel ſaltem ſtanneo in balneo calentis aquæ fieri debere : & inibi primum impoſitis imponendis tribus diebus macerari : poſt tertium uerò diem expreſſis cunctis prius impoſitis, & recentibus inſuſis pari temporis ſpatio, eodem in balneo, eadem macerari . Itaq; tandiu opus proſequendum, donec ſibi oleum ampliſſimas exceptorum medicaminum comparauerit uires . Verum ingens hominum lucri auiditas, aurig; ingluuius, ut admodum ſuperlucrentur, arcamq; auro ad ſummum uſq; impleant, non patitur myropolas neceſſarium tempus impendere ad medicamenta exactè paranda : eos, inquam, qui continuè magis crumenis intendunt, & inbiant, quàm ut uitæ egrotantium ſatagant . Probi tamen, & diligentes hæc mea uerba boni conſulant, his uerò mali errores emendent ſuos . Idcirco Myrteum oleum, quod myrti præſtantiam ad plenum referat, hoc modo temperatur . Sumito fructuum myrti libram, foliorum eius recentium uncias decem, uini nigri adſtringentis libras duas, olei omphacini libras quinque : deinde contuſis baccis, ac folijs omnia oleo excipito, & uafe uitreo, uel ſtanneo reponito, teſtoq; uafiſ ore in balneo calentis aquæ immergito, & poſt tres dies extrahito, ac percolato . Ruſſus aſſumptis recenter baccis, folijs, & uino, ut antea oleo exceptis, in eodem balneo omnia recondito ad tertium uſq; diem . At poſtremo uafiſ ore detecto, tandiu id apertum ſinito, donec balnei ſeruore uinum totum exiliat, & oleum tantum remaneat . Nec audiendi ſunt ij, qui Dioscoridis teſtimonio, æneo cacabo (ut ſuprà dictum eſt) ſubſtratis carbonibus Myrtinum conſciunt . Quippe Dioscoridis tempore ars medica non adeò exculta erat, quin nec ſeplaſiaria, ut noſtra hac ætate eſſe uiſitur . Quamobrem putandum, quòd ſi huius balnei artifiçium Dioscoridi innotuiſſet, ipſum haudquam ſilentio præteriſſet, ueluti nec illud Meſues, nec alij complures præterierunt, qui ſummo ſtudio, & diligentia medicam facultatem excoluerunt, & in ordinem redegerunt .

In myrteo officinarũ la-
pfus .

Olei omnis
generis paran
di ratio .

Myrtei paran
di ratio .

ΔΑΦΝΙΝΟΝ ἔλαιον .

LAVRINVM OLEV M .

CAP. XXXVIII .

LAVRINVM ſi hoc modo . Lauri baccæ cum maturæ ſunt, in aqua coquuntur : ſiquidem ex obducto cortice quandam pinguitudinem reddunt, quæ manibus ſubacta, concha excipitur . Alij omphacinum prius oleum cypero, iunco odorato, & calamo inſpiſſant, deinde tenera lauri folia concoquunt . alij etiam baccas, donec oleum odorem contraxerit . alij ſtyracem, & myrtum addunt . Optima laurus ad id latifolia, & montana . Oleum laurinum utiliſ, quò recentius, quòque uiridius colore, amariffimum, & acré . Viſ ei excalfactoria, emolliens : venarum ſpiracula aperit, laſſitudines diſcutit : omnibus neruorum uitijſ, algoribus, deſtillationibus, aurium doloribus, malis renum frigore contractis, illitum non aliud iuuantius : attamen potum nauſeam parit .

LAVRINI

Laurini con-
sideratio.

Laurini uires
ex Mesue.

LAVRINI conficiendi rationem aliter à Mesue institutam legimus, sed tamen ab hac parum recedentem. Ideoq; quòd id parum, vel nihil referat, rem ipsam silentio prætereundam duximus: præsertimq; quòd non me latet, Laurinum, cuius est usus in officinis, à seplasiarijs nequaquam fieri, sed ab alijs confectum emi, qui lecta magna lauri baccarum quantitate ipsum eliciendi artem exercent. Mesues præter facultates à Dioscoride traditas, id summè laudavit & ad iocineris dolores, & ad hemicraniam, quæ frigidis contrahitur succis. Quin & ad uentriculi dolores, colicæ, uulnæ, & lienis efficax esse tradidit.

Σχίνιον ἔλαιον.

LENTISCINVM OLEVVM.

CAP. XXXIX.

SIMILIS Lentiscini ratio. Nam è maturo fructu temperatur, factis prius spissamentis, ut in laurino diximus. Hoc scabiem iumentorum, canumq; sanat: utilissimum pectus, acopis, & lepræ medicamentis: sudores cohibet. Nec secus Terebinthinum fieri solet: quod refrigerat, & astringit.

Lentiscini pa-
randi ratio, &
uires.

LENTISCINVM pluribus in locis Hetruriæ conficitur, sed præsertim in agro nostro Senensi, Ilua, & Gilio Tyrrheni insulis, non longè à continenti nostra distantibus. Fit autem ab incolis hoc modo. Racemosas lentisci baccas assument, & à putaminibus cunctis expurgant, permittuntq; aliquot diebus simul flaccescere: deinde magnum in abenum collocant, affusa aqua: & igni tandiu feruent, donec baccæ dehiscant: demum eas extrahunt, & saccis includunt, præloq; subijciunt, expressumq; asseruant oleum. Quod & quibusdam Adriatici insulis hac similiter ratione confici audio, absque alterius cuiusvis olei adminiculo: siquidem fructus is per se olei satis emittit. Incolæ (ut experimento comprobatum affirmant) ad acuendam oculorum aciem, caliginesq; delendas, illud cibus commiscunt. At ego eo sæpius usus sum magno sanè iuuamento in dysentericis, non quidem potu exhibito, sed chysteribus infuso. Lentiscinum summis laudibus extulit Galenus lib. v. de compos. medic. secundum locos, ad gingivarum, & linguæ inflammationes, si os eo colluatur. Quod autem sit è fructibus terebinthi, quos Mauritani grana uirida nuncupant, non fit in Italia, neq; ad nos (quod equidem sciam) aliunde conuehitur: proinde non uenit in usum. Hoc tamen (ut Mesues inquit) uulnera consolidat. Medetur item conuulsis, opisthotonicis, neruorumq; duritijs, & creberrimè cataplasmatibus admiscetur.

Terebinthini
consideratio,
& uires.

† In his uerbis mendum subesse putamus, ut etiam doctissimè adnotauit Manardus Ferrariensis lib. viii. epist. prima. Aliàs siquidem sibi ipsi repugnasset Dioscorides, cum scripserit in Terebinthi mentione eius fructus exalface-re; hic uerò dicatur, oleo ex eisdem parato inesse refrigerandi facultatem. Huic deprauatæ lectioni illud quoq; refragatur, quòd sint nobis Græci Dioscoridis codices, in quibus uerba illa de Terebinthini olei facultatibus non leguntur, sed de eius tantum conficiendi ratione mentio habetur.

Μασίχινον ἔλαιον.

MASTICHINVM OLEVVM.

CAP. XL.

MASTICHINVM è trita fit mastiche. Quod contra omnia uulnæ mala efficax est: medio-criter calfacit, astringit, & emollit. Aduersus prominentes stomachi duritias, coeliacorum, dysentericorumq; cruciatus utile: faciem emaculat, & colorem nitidum facit. optimum in Chio insula componitur.

Seplasiariorū
lapsus.

MASTICHINI parandi rationem, sanè quàm paucis Dioscorides perstrinxit. quippe è trita tantum Mastiche fieri tradidit, nulla alia explicata conficiendi ratione. Seplasiarij autem nonnulli prorsus obliti, scripserunt Mesuem in balneo calentis aquæ Mastichinum confici debere, communi oleo, albo uino permisto: mastichen admiscunt, & æreo uase carbonum igni admovent, ibiq; tanto tempore efferuescere sinunt, quoad uinum prorsus exiliat, ac inde usui asseruant. At ipse uitreis organis è purissimo tantum mastiche illud sæpius confeci.

Μύρον σύνθεσις.

VNGVENTORVM COMPOSITIO.

CAP. XLI.

DE RATIONE vnguentorum consequenter tractandum existimauimus: quandoquidem ea in nonnullis corporum uitijs, aut medicamentis mista, aut corporis perfusa, aut naribus obiecta, plurimum profunt. in quorum probationibus consulere nares oportet, an ea oleant, ex quibus temperantur. Optimum huiusmodi iudicium. quod tamen in quibusdam planè obseruari non potest, propter ea, quæ admiscuntur, odore cæteris præualentia: ut in amaracino, & crocino, telino, & plerisq; alijs, quæ crebra circa hæc meditatione experiri conueniet.

Ρόδινον.

ROSACEVM.

CAP. XLII.

ROSACEVM sic fit, Iunci odorati quinque libras & bessè tundito, & subactas aqua in viginti olei libris, & quincunce subinde mouendo, coquito: dumq; percolaueris, in olei libras uiginti, & quincuncem, adjicito rosas non madefactas numero mille, & manibus melle perunctis identidem moueto, interdiu premens, finito nocte tota macerari, postea exprimito: & ubi recrementum pressum ierit, mutato uase, in craterem melle illitum recondito. Cæterum rosas, quæ antea pressæ fuerunt, in labellum demittito, & affusis octo libris & quadrante spissati olei, iterum premito, eritque secundarium oleum. Quòd si tertias usque, quartasue perfusiones infundens exprimere uoles, secundarium

ROSACEVM

cundarium fiet, tertiarium, & quartarium vnguentum. Sed quoties id feceris, vasa melle oblini debent. Si vero secundam infusionem instituere libet, in expressum oleum, numero pari recentes rosas, nullo humore imbutas injicito: manibus melle præmadefactis agitans premito: & iterum tertio, aut quarto simili modo exprimēs facito, totiesque recentes rosas detractis vnguibus immitto: fiet enim ita oleum multo validius: nam septies oleum rosarum infusionem admittit, nec amplius. Prælum melle perungatur, oleum a succo diligenter secerni oportet: nam si minimum quid relinquatur, vnguentum corrumpet. Alij autem detractis vnguibus, rosas tantum oleo macerant in sole hoc modo. Rosæ, quæ selibrâ pondere æquant, in sextario olei diebus octo madescunt, & usque tertiam perfusionem quadraginta diebus insolantur, & sic oleum reconditur. Alij calamo, aut aspaltho prius olei spissamenta faciunt. Alij coloris causa anchusam admiscunt, & salem, quod minus oleat. Vim astringendi, & refrigerandi obtinet: fomentis, & cataplasmatibus vtile. Potum soluit aluum: stomachi ardorem restinguit: vlcera caua replet, & mulcet, quæ cacoëthe uocantur: vlceribus in capite manantibus, atque feruidis eruptionibus illinitur: caput dolens eo perfunditur: dentes inter initia doloris collui prodest: ad genarum duritias illitum efficax est: ad lacerata interanea, & concitatas vulvas utilissimè subijcitur.

Hoc sub olei nomine, comprehendit Dioscorides oleum omne, quod per se tantum, nulla alterius olei admistione, aut ex arborum fructibus, aut herbarum diuersorum generum seminibus, aut stirpium resinis elicitur. Sed unguenti appellatione intelligit

Vnguëtorum consider.

oleum omne genus, cui & odoramenta, & alia simplicia medicamenta admiscuntur, ut in præsentia de Rosaceo agēs, & deinde in sequentibus manifestè ostendit. Quo fit, ut apud Dioscoridem oleum uocetur, quod simpliciter expressum sit: unguentum uero oleum quodlibet, cuius componendi ratio pluribus constet medicamentis. Quapropter Galenus lib. vi. simpl. medicamentorum de oleo agens, sic inquit. Ex dictis cognoscere iam liceat, & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipsis dicuntur unguentis, puta rosaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodque ubi una cum aromatibus præparantur, unguentum efficitur. Cæterum oleum rosaceum, quod hoc tempore officinæ cōpletum appellant, à Dioscoridis rosaceo longè disidet, quod etiam eo præstantius existimandum est, summum ob artificium, quod in ipsa parandi ratione diligentiores adhibent myropole. Quod eorum tamen perpauci (ita ut ingenium est multorum à labore proclive ad ignauiam) illud secundum Mesuem temperant; tametsi plures ab eo optimi rosacei conficiendi modum sint consecuti.

Rosacei consideratio.

Fit etiamnum rosaceum rosis non affatim debiscentibus in omphacinum demissis, modo calentis balnei uiribus (ut in quibusdam alijs superius adnotauimus) modo insolatu perquam longo. Sunt & qui, ut magis uiribus præstet, oleum prius ex aqua rosacea lauent, deinde plusculo temporis spatio ter, aut quater rosas infundant, quæ haud penitus fatiscant: demum expressione peracta, immaturarum rosarum succum adijciunt, ac inde diu insolant. Postremo oleum à succo secernunt, & diligenter asseruant. Hoc inflammationes discutit, roborat, adstringit, fluxionesque cohibet, ne ad ægras defluant partes. Potum torminibus dysentericis medetur. Capitis uulneribus aptissimum est, quod roboret, siccet, resoluat, inflammationesque non modo prohibeat, sed etiam extinguat. Quocirca hac in re maxime probatur Galeno lib. ii. de comp. medic. secundum locos, ubi de dolore capitis scribit, qui uel ex uulnere, uel casu excitatur. Cuius etiam meminit lib. x. simp. medic. de sanguine agens.

Rosaceū omphacinum.

Rosacei omphacini uires.

ΕΛΑΤΙΝΟΝ.

ELATINVM.

CAP. XLIII.

FRACTA elate, tusa, & scarificata, in labellum deijcitur: omphacinum oleum triduo infunditur, mox per sportulam exprimitur: verum pares esse debent utriusque portiones. dein mundo uase ad usum reconditur. Viribus rosaceo proportionem respondet: aluum tamen non mollit.

ELATINVM, quod ex Dactylorum inuolucris antiquitus parabatur, hac nostra tempestate aboleuit.

ΜΕΛΙΝΟΝ.

MELINVM.

CAP. XLIIII.

MELINVM hoc modo temperatur. Olei congius decem aquæ sextarijs admiscetur. Adijcitur elatæ palmarum fractæ quadrans, & iunci odorati uncia: quæ die uno macerata coquantur, mox

mox in vas oris patuli oleum excolatur, & indita arundinacea crate, aut rara tegete, cotonea mala superponuntur, & vestimentis operta tantisper inibi resident, dum malorum vires ad se oleum alliciat. Aliqui cotonea decem dierum spatio operimentis inuoluunt, vt contineatur odoris suauitas, nec euanescat: postea biduo macerata oleo exprimuntur, oleumque reconditur. Id vim refrigeratorem, & astringentem habet. Contra scabiosa vlcera, & quæ serpunt, ac furfures, perniunculosque effectum præbet: exulceratis vuluis infunditur: citatam vrinam sistit infusum: sudores cohibet: contra cantharidas, buprestim, pinorum erucas, bibitur. Laudatur maximè quod cotonea mâla olet.

Melini consideratio.

MELINVM oleum ad hodiernum officinarum usum hoc modo conficitur. Cotonea nondum planè matura in taleolis dissecta omphacino oleo macerantur, & uino ex eis expresso superaddito insolantur. Deinde in calentis aquæ balneo iterum, atque iterum perfunduntur, & extrahuntur, ut in alijs superius ostendimus.

ΩΙΝΑΝΘΙΝΟΝ.

OENANTHINVM.

CAP. XLV.

OENANTHE è labrusca, optimè olens postquàm emarcuit, deiecta in omphacinum oleum mouetur, voluiturque: & cum biduo manserit, exprimitur, & reconditur. Astringit, proximum rosaceo effectum præbens: sed aluum non resoluit aut molliat. Probatissimum est, quod odore cenanthen refert.

OENANTHINVM nullam à nobis requirit explanationem: quoniam à Dioscoride tam apertè proditur eius parandi ratio, ut non sit opus, illud pluribus explicare.

ΤΗΛΙΝΟΝ.

TELINVM.

CAP. XLVI.

FOENI græci libræ quinque, calami libra una, cyperi libræ duæ, olei libris nouem septenis diebus macerantur, quotidie ter mouentur, postea premuntur, & reponuntur. Aliqui pro calamo cardamomum substituunt, & cyperi loco xylobalsamum macerant. Alij oleo antea his odoribus spissato scænum græcum macerantes exprimunt. Hoc telinum abscessus emollit, & concoquit: omnibus vuluarum duritijs magnopere conuenit, scæminis difficilè parientibus subiicitur, vbi præ excretis humoribus loci siccitatem contraxerunt: sedis inflammationes lenit, tenesmo subditum prodest: vlcera capitis manantia, furfuresque expurgat: ambustis, & pernionibus addita cera proficit: vitia cutis in facie emendat: pigmentis ad conciliandum faciei nitorem inseritur. Eligi oportet recens, quod non vehemèter sceni græci odorem præ se ferat, & manus abstergat, sapore ex dulci in amarum inclinato: tale enim optimum iudicatur.

OFFICINARVM Luminaria ex Rasis auctoritate aliam, quamvis exoletam, Telini componendi rationem tradunt, in quo calamo odorato, & cypero elaterij bessem adiiciunt.

ΣΑΜΨΥΧΙΝΟΝ.

SAMPSUCHINVM.

CAP. XLVII.

SERPILLI, cassiæ, abrotoni, florum sisymbrij, frondium myrti, sampsuchi singulæ portiones, quadam pro uiribus ipsorum coniectatione, unà tunduntur, atque is omphacini olei modus adijcitur, qui madentium uires non euincat: hæc post quadriduum exprimuntur. denuo noua alia simili mensura, & æquali tempore macerata premuntur: ita enim ualidius reddi solet. Eligi oportet sampsuchum colore ex atro uiridi, plurimum redolens, mediocriter acre. Vim habet acrem, calfactoriam, extenuantem: aduersus vuluæ præclusiones, conuersionesque efficax est: menses, & secundas, & partus extrahit: vuluæ strangulatus recreat: lumborum, inguinumque dolores lenit: sed cum melle uti eo præstat; quandoquidem vehemèti astrictione locos indurat. Lassitudines illitum discutit: in opisthotonicorum, vulsorumque cataplasmata utilissimè additur.

Sampsuchini confid.

QUANQVAM ex Theophrasti, Dioscoridis, & Plinij sententia idem esse constat sampsuchum, & amaracum: cum tamen Galenus, & Paulus de his diuersis capitibus seorsum scripserint, eorumque temperamenta per gradus distendere tradiderint; non ab re credidere nonnulli aliud esse sampsuchum, aliud uerò amaracum. Quorum opinionem auxit etiam Dioscorides, quod in his unguentorum compositionibus Sampsuchinum, & Amaracinum diuersis capitibus digesserit. Quod facile plerisque ad credendum induxit, has stirpes tum facie, tum uiribus differre, hac ratione freti, quod si alterum ab altero non distaret, omnino præter rationem de his uarijs in locis scripsisset Dioscorides, alterum unguentum Amaracinum, alterum uerò Sampsuchinum appellans. Porro ut huiusmodi controuersia tollatur, sciendum est, stirpem eam, quæ Galeno, & Paulo amaracum appellatur, id sanè amaracum non esse, quod Theophrastus Diosc. & Plinius sampsuchum uocauerunt, sed potius (ut ego existimo) marum, id quod etiam sentiunt clariiores nostri seculi simplicium indagatores. Namque mari nec Galenus, nec item Paulus quicquam prorsus in simplicium medicamentorum libris meminerunt. Quare non deest suspicio, quin librorum culpa, in Galeno Mari titulus in amaracum abiit: quandoquidem in eius tum gradibus, tum facultatibus assignandis Galenus à Dioscoridis maro non longè recesserit.

Sunt

Sunt & qui uelint apud Paulum, & Galenum id amaracum dici, quod Dioscorides parthenium uocat: quippe & hoc quibusdam amaracum uocatur. Cuius rei indicium esse existimant, quod tam Galenus, quam Paulus nullibi in simp. medic. libris aliquid de parthenio posteritatis memorie prodiderunt. quorum opinio non omnino reprobanda uidetur. Caterum licet Dioscorides Sampsuchini, & Amaracini diuersis per se capitibus meminerit; non obstat propterea, quod minus idem esse possint sampsuchium, & Amaracum. Siquidem duabus de causis ut alterum ab altero distingueret, Dioscorides facile impulsus fuit. quarum altera est, quod si diligenter animaduertantur utrorumque compositiones, utiq; Amaracinum tum multo odorati, tum Sampsuchino pretiosius iudicabitur. Ideoque auctor, eo quod nolebat unguentum hoc apprimè nobile intactum relinquere, quodq; ob eius claritatem id particulari descriptione dignum censebat, ut præstantiæ discrimen faceret, utq; etiam minus probatum à probatissimo dignosceretur, homonymiam immutauit, ipsumq; non quidem Sampsuchinum, sed Amaracinum appellare uoluit: nam si id non fecisset, quòdnam altero præstantius esset, discerni non potuisset. Huc accedit alia ratio, qua alterum Sampsuchinum, alterum uero Amaracinum Dioscorides appellauerit: quod (ut libro tertio proprio capite legitur) in Cyzico sampsuchum amaracum appellabatur, unde hoc unguentum insigne petitur. Et quoniam à Cyzicenis claris illius compositoribus ex eorum more Amaracinum uocabatur, talem nomenclaturam Dioscorides haud quaquam permutandam censuit. Quare ipsum in eadem reliquit appellatione, quam secum ex Cyzico tulerat.

Opinio quorundam.

Ωκίμινον.

OCIMINVM.

CAP. XLVIII.

OCIMINVM oleum fit ut cyprinum. Ocimi folia decerpta librarum undecim, & besis pondo, die noctuque viginti olei libris macerato, premito, colato: cumque exhauseris quallum, rursus parè olei modum fundito, & exprimito. Vocatur autem id secundarium: nam tertiæ perfusionis non est capax. Deinde recens ocimum æquali pondere, ut in rosaceo diximus, rursus maceratur, & cum tanto temporis spatio maduerit, exprimitur, & oleum reconditur. quod si in animo fuerit ter, aut quater madefacere, semper ocimum recens addes. Potest ex omphacino confici: sed illo modo melius. Idem quod sampsuchinum potest, sed inefficacius.

Αβροτόνιον.

ABROTONINVM.

CAP. XLIX.

OLEI cyprini odoribus imbuti libris nouem & quincunce, foliorum abrotoni libras octo die noctuque madefactas, premito. Quod si in longum tempus oleum uelis asseruari, eiectionibus prioribus folijs, noua appones, & macerata exprimes. Calfacit: ad vuluæ duritias, præclusionesque efficax est: menstrua, & secundas pellit.

Ανήθινον.

ANETHINVM.

CAP. L.

OLEI libris octo & dodrante, florum anethi libras undecim & bessem, maceratas in oleo die una, manibus premito, & recondito. Quod si iterum perfundere uelis, recentes anethi flores confimiliter madefacito. Vuluarum duritias emollit, uenarum spiracula laxat, contra horrores febrium circuitu redeuntes auxiliatur: calfacit enim, & lassitudines discutit: prodest articulorum doloribus.

Σύσινον.

SYSINVM.

CAP. LI.

SYSINVM, quod alij liliinum appellant, sic temperatur. Olei libræ nouem cum quincunce, calami libræ quinque & quadrans, myrrhæ uncia quinque, permisto odorifero uino decoquantur, & colato oleo, cardamomi tusi & cœlesti aqua madefacti libræ tres & semis macerantur, premunturque, tres libræ cum semisse spissati olei assumentur. mille lilia decerptis folijs, in latum, non tamen profundum, labellum demittuntur: iniectum oleum manibus melle perunctis agitur: die noctuque conuiescunt, & in pyxidem matutinis exprimuntur. quod defluet oleum, protinus ab aqua, quæ simul expressa fuerat, colo incerni oportet: non enim, ut rosaceum moram tolerat; nam concalfactum feruet, & computrescit: quare sæpius decapulandum. Vasa melle illinenda, tenuis sal inspargendus, & si qua sordes uasis faucibus hæsit, eximenda. Odoramentis iam expressis ex quasillo in labellum transfusis, rursus olei prius odoribus imbuendi, quod primum pondus æquet, & cardamomi tusi drachmæ decem coniiciuntur. Hæc manibus scitè pressa, interiecta breui mora exprimuntur: quod profluit, repurgatur. Tertiò eadem infunduntur, adiecto cardamomo, & sale, & manibus melle madefactis. Longè optimum erit, quod prius exprimitur: secundum, quod sequitur: tertium locum sibi uendicat, quod nouissimum prodit. Denuo in mille lilia euulsis folijs expressum primò oleum infunditur: tum eadem ratione prosequendum, idemque faciendum, ut prius: addito cardamomo, dein expresso, fac eadem in secundo, & tertio, ut dictum est: & quò frequentius recentia lilia maceraueris, eò ualidius unguentum efficies. Denique cum factum abunde uidebitur, singulis compositionibus miscere conuenit myrrhæ quàm optimæ duas & septuaginta drachmas, & croci decem, cardamomi quinque & septuaginta. Croci uerò, & cinnamomi pares portiones tunduntur, & cribratæ in lutram cum aqua demittuntur, expressumque primò unguentum infunditur, & paulò post excipiuntur uasculis siccis, myrrha, aut gummi antea per-

f fufis,

fufis, & croco, & melle, & aqua madefactis. Eadem fiunt in altera, aut tertia expreffione. Aliqui fimplex ex balanino, alióve oleo, & lilij componunt. Optimum effe conftat in Phœnice, mox Aegypto factum. fed cum primis laudatur, quod lilia redolet. Excalfacit, emollit: uulvæ præclufiones, & collectiones aperit: utiliffimum ad muliebria mala. ulcera in capite manantia, feruidas eruptiones, uaros, furfuresque emendat: uibices, cicatricesque celerrimè ad colorem reducit, ita ut sæpe fallant. In fumma extenuat: potum bilem per aluum extrahit, urinam ciet: fed ftomacho alienum eft, & naufeam parit.

Hoc, quod ex lilij temperatur: illud item, quod ex ocimo, abrotono, anethoq; conficitur oleum, cum uniuscuiusque parandi ratio per fe clara fit, ideo noftris explanationibus non indigent. Cæterum Sufini compositio mihi quidem pluribus in locis librariorum potius, quàm auctoris incuria deprata uidetur.

Νάρκισσος.

NARCISSINVM.

CAP. LII.

NARCISSINI fiffamenta ita fiunt. Sex libræ aspalathi cum sextante tunduntur: olei eloti libræ feptuaginta cum uncijs quinque affumuntur. Aspalathus aqua madefactus in tertia olei parte coquitur: quo exempto, calamus quinque libris & beffe adjicitur, cum myrrhæ gleba contunditur, cribrataque ac uino ueteri odorato immifta, decoquitur: fimulac autem cum ijs efferbuerit, eximitur. refrigeratum oleum excolatur, cuius portio in labellum mittitur, flores narcifi quàm plurimi conijciuntur, qui bidui fpatio (ut in fufino dictum eft) permoti exprimuntur. Oleum fubinde decapulan- dum: fiquidem celerrimè putredinem fenit. Valet hoc ad emolliendas vulvæ duritias, præclufio- nesque: fed capitis dolores facit.

NARCISSINVM, quod ego fciam, non paratur noftratibus myropolis. quod mirum non eft, cum id etiam Plinij ætate parari defiffet, ut ipfe libro XIII. cap. primo memoriæ prodidit.

Κρόκον.

CROCINVM.

CAP. LIII.

CVM Crocinum componere uoles, prius olei, ut in fufino diximus, fiffamenta facies, eisdè ponderibus, & menfuris: cuius olei libras tres & femiffem, croci unciam unam assumes: identidem quoti die moueto, & fexta die, quàm hoc afiduò peregeris, oleum à croco colis incernito, eidem croco parem olei modum adjicito: moue triduo, dein contufæ myrrhæ, atque cribratæ drachmas quadraginta permifceto, & in pila agitatum recondito. Aliqui oleo aromatibus ad cyprinum imbuto in crocini compositioe utuntur. Optimum eft, quod abunde crocum fpirat, in medendi ufu expetitur. Proximum quod myrrham refert. Calfacit, fomnum allicit: quare perfæpe phreniticis fubuenit perfufum, aut naribus admotum, aut illitum: pus mouet, ulcera purgat: contra uulvæ duritias, atque præclufiones, & ulcera, quæ cacoëthe uocantur, prodeft cum croco, cera, medulla, duplicato olei pondere: concoquit enim, emollit, humectat, & permulcet. ad oculorum glaucitates ex aqua illinitur. huic autem proportionem respondent butyrium, onychinum, & ftyracinum: quæ etfi nominibus diftant, uiribus, & compositioe cognata funt.

Κύπρινον.

CYPRINVM.

CAP. LIIII.

OLEI omphacini eloti pars una, aquæ cœleftis tantundem cum femiffe, cuius una parte oleum diluitur, altera adjiciendis odoramentis admifcetur. Dein affumptis aspalathi libris quinque & femiffe, calami libris fex & femiffæ, mirrhæ libra una, cardamomi libris tribus & dodrante, olei libris nouem & uncijs quinque, aspalathus tufus, & aqua affufus decoquitur in oleo, donec conferuefcit: myrrha autem uino uetere odorifero fubacta, contufusque fimul calamus, digeruntur in offulas, quæ exempto aspalatho immittuntur, & ubi efferbuerint, fublato ahenò oleum percolatur. Cardamomum tufum reliqua aqua afperfum infunditur, fpatha agitur, nulla, dum refrixerit, interpellatione. Poft hæc colato oleo in uiginti octo libras olei, floris ligultri, quod cyprum uocant, fex & quadraginta libræ cum beffe inftillantur, quæ fufficienter madefactæ per fportulam exprimuntur. Quod fi copiofius defideretur, idem recentium florum pondus iniectum fimili modo prematur: & iterum aut terciò, fi quis uelit, madefacere poterit, & ita reddetur efficacius. Eligi oportet bonum, quod cum odoris fuauitate nares feriat. Aliqui cinnamomum addunt. Calfacit, emollit: ora uenarum adaperit: uulvæ, neruorumque uitij conuenit, pleuriticis, fractisque, per fe, uel cerato immiftum. malagmatis imponi folet, quæ opifthotonicis, angina laborantibus, inflammationique inguinum opitulantur: item in acopa adjicitur.

Ίριον.

IRINVM.

CAP. LV.

SPATHAE quàm minutiffimè cōtufæ fex libras cum beffe, in tribus & feptuaginta libris & quin- cunce olei, æreo uafe, additis decem aquæ heminis incoquito, quoad odorem acceperit: poftea in capulam melle oblitam colato: ex eo aromatibus imbuto oleo, irinum primò temperatur, iride ex oleo infiffato,

inspissato macerata, ut scripsimus. Sed alia est componendi ratio. In olei septuaginta libris & quincunces, xylobalsami (ut dictum est) contusi libras quinque & sextantem excoquito: postea detracto xylobalsamo, tusi odorati calami nouem libras & dextantem adijcito, & myrrhæ glebam uetere uino odorato perfusam, & in olei ita odoribus imbuti quatuordecim libris, totidem tusæ iridis, binis diebus ac noctibus madefacito, strenuè, & uehementer distringito. Quòd si uis ualidius fieri, par pondus iterum ac tertio similiter maceratum exprimito. Longè optimum est, quod solam irin olet, quale illud est, quod in Perga Pamphiliæ, & Elide Achaïæ componitur. Vim habet calfactoriam, atque emollientem: crustas adimit, sordida ulcera & putrida purgat. confert scæminis vuluæ causarijs: item inflammationibus eiusdem, atque præclusionibus: partus eijcit, hæmorrhoidas recludit: 20 contra aurium sonitus ex aceto, ruta, & amaris amygdalis, prodest. diuturnis destillationibus, naribus illitum, & contra graueolentia earum ulcera, quas ozænas uocant, auxiliatur: aluum purgat cyathus epotus: facit ad ilei cruciatus, urinam mouet: difficiles uomitiones adiuuat, perunctis eo digitis & immisis, uel ijs, quæ ad uomitum ciendum induntur: anginae etiam illinitur, aut ex aqua multa gargarizatur: item contra arteriæ scabritiam. datur etiam ijs, qui cicutam, coriandrum, aut uenena fungorum hauserunt.

QUANQVAM Irini præparatio (est enim per se clara satis) non magis, quàm Crocini, & Ligustrini explanari exposulat: illud tamen silentio minime prætereundum uidetur, quòd non Iridis flores, sed radices, cum hæ 20 odore fragrent, illi uerò male oleant, in hoc olei spissamento imponi debent. Quod etsi Dioscorides non explicauerit: cum tamen unguenta odorum iucunditate commendentur, de Iridis radice, non de floribus intellexisse Dioscoridem existimandum. Quippe quæ & suauiter oleant, & ad unguentorum spissamenta floribus præstantiores habeantur.

Irini consideratio.

ΓΛΕΥΚΙΝΟΝ.

GLEVCINVM.

CAP. LVI.

GLEVCINVM absolutè constat omphacino oleo, iunco odorato, calamo, Celtica nardo, spatha, asphaltatho, fertula Campana, costo, & musto: circumdatis interim uinaceis uasi, quod aromata, uinum, & oleum conceperat. Tricenis diebus, bis in die mouetur, postea expressum oleum reconditur. Calfacit, emollit, remittit: horroribus, & neruorum, vuluæque uitij auxiliatur. omni acopo iuuantius, quippe quòd emolliat.

MINIME quidem mirari licet, quòd Gleucini parandi rationem simplicem appellauerit Dioscorides. Siquidem aliæ habentur unguentorum compositiones, quæ multò pluribus simplicibus constant odoramentis, sicuti Colu- 30 mella lib. XIII. capite L. aperte indicat. Cæterum non potest Gleucinum (si rectè admista simplicia considerentur) non uehementer excalfacere: tametsi Plinius lib. XXIII. cap. IIII. id tum adstringere, tum refrigerare scripserit. Quod euidenti argumento est, aut Plinij gleucinum, siue musteum, ab hoc Dioscoridis, & Columellæ diuersum esse, aut Plinium non exactè illius temperamentum perpendisse. Verum cum is lib. XV. cap. VII. scribat, gleucino mustum incoqui in uapore lento, non ut alia admoto igne, sed circumdatis uinaceis per se calentibus; uidetur non parum cum Dioscoride conuenire. Quamobrem crediderim potius Plinium, cum dixit gleucinum refrigerare, lapsum fuisse, quàm secus. Nam etsi oleum omphacinum, cum quo musteum conficitur, tantum (ut Galenus inquit) frigitatis, quantum adstrictionis habeat: cum tamen sit aliarum qualitarum susceptiui, fieri quidem non potest, quin 40 admistis calidis odoramentis, puta cypero, calamo odorato, Celtica nardo, dactylorum operimento, asphaltatho, meliloto, & costo, ualde calidum euadat. Quippe eadem ratione aqua, cum frigida admodum sit, temperamentum permutat (ut Galenus asseruit, & experimento comprobatur) cum calida in ea macerantur medicamenta: quandoquidem & ipsa faciliè alias recipit qualitates.

Gleucini consideratio.

Plinij lapsus.

ΑΜΑΡΑΚΙΝΟΝ.

AMARACINVM.

CAP. LVII.

AMARACINVM longè optimum in Cyzico fieri solet ex omphacino oleo, & balanino: spissamentis è xylobalsamo, iunco odorato, & calamo factis: conditisque amaraci, costi, amomi, nardi, cassiæ, carpobalsami, & myrrhæ odoribus. aliqui, quòd pretiosius fiat, cinnamomum addunt. Mel autem, & 50 uinum assumuntur: hoc in uasorum illitionem, illud ad cogendas tusorum aromatum offas. Amaracinum calfacit, soporem mouet, venarum spiracula aperit, emollit, feruorem excitat, vrinam cit: putrilaginibus, ac fistulis perquam utile: necnon humentibus hernijs, postquam medica manus operam suam impenderit: crustas, & tetra ulcera, quæ theriomata uocant, rumpit: difficili vrinæ illita sedet, & eius inflammationibus auxiliatur: hæmorrhoidas illitu soluit: vuluæ subditum menstruos cur sus euocat: duritias, ac vuluæ tumores discutit: uulneratis neruis, & musculis confert, laneo centunculo modicè madefactum, & impositum.

SUPERIVS in sampsuchini commentario abunde de Amaracino à nobis dictum est, Quo fit, ut hic de eo plura scribere non sit opus. Huius meminit Galenus libro primo de antidotis, dum hedycreum explicat, quod theriacæ admiscetur, ubi diffusius de eo agens scribit, quòd sui temporis unguentarij amaraci loco, ex quo in Cyzico antiquitus parabatur, marum imponebant, ut maiorem expiraret odorem. Cæterum se iussisse ait, ut legitimum experiretur amar- 62 racinum,

Amaracini consideratio.

racinum, id sibi ex solo amaraco præparari, quod etsi odoris fragrantia uideretur inferius, non tamen uiribus imbecillius fuisse testatur.

Μεγαλινον.

MEGALINVM.

CAP. LVIII.

FACTITABATUR olim Megalinum, sed nunc compositio exoleuit, & prorsus oblitterata est. Cuius ad historię complementum meminisse non fuit alienum. Mistura cum amaracino eadem erat, sed resina exuperabat, hac tantum ratione differens. Quare leuiter emollit. Resina unguentis, neque tutelæ, neque uoluptatis gratia adijcitur, sed coloris, crassamenti que causa. Ea tantisper coquitur, dum desinat olere: cuius coquendæ ratio declarabitur, cum de resina disleremus.

Ἡδύχρουν.

HEDYCHROVM.

CAP. LIX.

QVOD Hedychroon uocant, in Co fieri solet: eisdem præditum uiribus, & misturis, quibus amaracinum, sed suauius spirat.

Hedychroi
compositio ex
Galeno.

HEDYCHROI compositionis meminit Galenus libro primo de antidotis, cum omnia, quæ continet, odoramenta uino sabacta Andromachi theriaca recipiat. Cæterum etsi hedychroi parandi rationes plures dicat reperiri, unam tamen elegit, quam hoc modo descripsit. Hedychroum habet mari drachmas duas: asari, amaraci, assalathi, schoeni, calami odorati, phu pontici totidem: xylobalsami uerò, & opobalsami, cinnamomi, costi, singulorum drachmas tres: myrrhæ drachmas sex, totidem folij malabathrini, nardi Indicæ, croci, cassiæ: duplo autem plus amomi, aduectæ uerò ex Chio abundante plurimis fontibus insula mastiches drachmam uiam: uino fulerno omnia excipe. Cum igitur hæc miscueris, fac trochiscos similes theriacis, et scillinis, quos exiccabis eo modo, quo diximus. Productus fuit Galenus, ut hunc parandi modum describeret, tum quod Andromachus hedychroum (ut inquit) nullibi literis mandauerit: tum etiam ut rei medicæ imperitos doceret, quidnam esset hedychraum in theriacæ præparatione, ne in eum errorem caderent, in quem sua ætate medicum quendam Romæ lapsum fuisse commemorat: qui compositurus antidotum, quærebatur apud myropolas Hedychroum; existimans esse herbam, aut radicem, aut quodpiam simplex medicamentum. id quod etiam hac nostra tempestate quam plurimis euenisse comperimus. Auicenna, & cæteri Arabicæ familiæ scriptores in sua theriacæ compositione hedychroum trochiscos Alindaracaron appellauere: tradentes uarias eorum compositiones, in simplicibus medicamentis, pondere, & mensuris, à Galeni doctrina plurimum differentes. Quare mirari non licet, si iandiu legitima Theriacæ compositio infeliciter successerit; cum & ab Arabibus, & à myropolis, adulterinis medicamentis fuerit deprauata.

Theriaca deprauatio.

Μετώπιον.

METOPIVM.

CAP. LX.

FIT in Aegypto unguentum, quod Metopion patrio nomine appellatur, propter galbani mistionem: nam lignum, in quo galbanum nascitur, metopion uocant. Constat amygdalis amaris, omphacino oleo, cardamomo, odorato iunco, calamo, melle, uino, myrrha, balsami semine, galbano, & resina. Probat pingue, graui odore, quod magis cardamomum, & myrrham, quam galbanum respiciat. Calfacit uehementer, & adurit, atque extrahit: ora uenarum aperit: vlcera purgat, extrahitque: ad præciosos nervos, & musculos, ad hernias humore contractas, cum erodentibus medicamentis efficax est. ceratis, & malagmatis inseritur: horroribus, conuulsisque, præsertim quibus ceruix in scapulas deiecta, & retrorsum contracta est, utile habetur: sudores ciet, vuluæ spiracula recludit, & eiusdem duritias laxat. In summa molliendi naturam habet.

Μενδесιον.

MENDESIVM.

CAP. LXI.

MENDESIVM constat balanino oleo, myrrha, cassia, & resina. Aliqui tamen post singulorum pondera, cinnamomi exiguum addunt, nullo compendio: nam quæ simul excocta non fuere, vim nullam exhibent. Similem metopio uim obtinet, sed inferiorem multo.

Στακτη.

STACTE.

CAP. LXII.

STACTE vocatur pinguitudo recentis myrrhæ cum exigua aqua tusæ, & organo expressæ. Ea perquam odorata, ac pretiosa est, atque unguentum per se facit, quod Staete nominatur. Maxime probatur, quæ nullam olei mistionem admisit, cuius minima portio compos est uirium plurimarum. Vim calfactoriam, myrrhæ, & calidis unguentis respondentem habet.

Stactes consideratio.

Styrax liquidus.

Medicam. peregrina cur adulterentur.

STACTE Serapioni, quemadmodum & reliquis Mauritanis, pariterque officinis Styrax liquidus appellatur, cuius copia non solum Venetijs ubique uenalis habetur, sed & in omnibus fere officinis reperitur, quæ medicamentorum componendorum artem exercent. Quod autem Staete myrrhæ sit liquidus uocatus Styrax, facile probat Serapio. quippe qui capite de Styrace calamita, liquidum styracem ex myrrha primum aqua conspersa, ac deinde expressa, fieri tradidit: qua in re Dioscoridem ad unguem imitatur. Cui quidem sententiæ illud adstipulatur, quod liquidus styrax (de legitimo sane loquor) sit perquam odoratus, & gustui non obscure amarus. Porro animaduertendum est, quod hoc æuo syncerum haud facile inuenias, ut ferme euenit cum cæteris medicamentis, quæ ex Alexandria Aegypti, uel Syria

Syria ad nos conuehantur. Siquidem cum omnia hæc per Mauritanorum, Turcarum, Iudeorumq; manus transeant, qui nobis Christianicis semper dolos, fraudesq; moluntur, Dijs sacrificium facere sibi persuadent, cum nos aliqua in re fallere possunt. Caterum, ut redeam, unde diuerteram, mea quidem fert opinio, si sinceram stacte nancisci possimus, non alienum fore, ipsam in myrrhæ locum substituere. Sed certe perquam difficile erit legitimam inueniri. nisi forte uera stacte sit liquor ille, de quo superius in balsami commentatione diximus.

Κινναμόμινον.

CINNAMOMINVM.

CAP. LXIII.

CINNAMOMINVM confitè balanino oleo: & xylobalsami, calami, iunci odorati spissamētis: atq;
 10 cinnamomi, & seminis balsamini suauitate conditur, quadruplaque myrrhæ ad cinnamomum por-
 tione: mel ad cogenda omnia adijcitur. Laudatur non acre, molli odore, planè myrrham redolens,
 crassum, odoratum, gustu perquam amaro. Id non à resina, sed myrrha crassitudinem obtinuit: resi-
 na enim neque amaritudinem præbet, neque ullam odoris gratiam adijcit. Vim habet admodum a-
 crem, amaram, & calfacientem. Itaque ora uenarum aperit, calfacit, discutit, diffundit: humores & spi-
 ritus attrahit, caput aggrauat: contra vuluæ uitia cum duplo oleo, cera, & medulla efficax est. Ita enim
 ferè multum acrimoniæ exolefcit, & quædam emolliendi uis contrahitur: alioqui adurit, & præ om-
 nibus crassis unguentis indurat. Facit mirum in modum ad fistulas, & ulcera, quæ putredinis uitium
 fenserunt: item ad hernias humidiores, carbunculos, gangrænasque cum cardamomo: quin & ad fe-
 20 brum horrores, & tremores: aduersus serpentium morsus, illinitur: scorpionum, & phalangiorum
 ictibus, cum tritis grossis imponitur.

Νάρδινον.

NARDINVM.

CAP. LXIII.

RATIO Nardini faciendi euariat. Nam aut malabathrino folio, aut sine eo fit: plerunque autem
 balanino oleo, aut omphacino. Iuncus odoratus spissamēti gratia adijcitur: sicuti propter odoris sua-
 uitatem, costus, amomum, nardum, myrrha, balsamum. Laudatur ténue, non acre, nardi aridæ, aut a-
 momi odorem referens. Vis ei extenuans, acris: expurgat, calfacit, absterget humores, rarefacit. Hoc
 liquidum est, nec habet strigenti crassitudinem, nisi resinam recipiat. Fit etiam simplex ex ompha-
 cino oleo, iunco, calamo, costo, & nardo.

Μαλαθρίνον.

MALABATRINVM.

CAP. LXV.

MALABATHRINVM spissamenta nardini habet: insuper myrrhæ plusculum additur. Qua de cau-
 sa calfacit, crocino, aut amaracino uiribus respondens.

Ιάσμινον.

IASMINVM.

CAP. LVI.

APUD Persas fit, quod Iasminum cognominatur, ex albis floribus uiolæ: quorum sextans in Itali-
 cum sextarium sesamini olei demittitur, uicis, ut in lilino diximus, uicissim permutatis. Apud Persas
 inter epulandum usurpatur odoris causa. Quinetiam toti corpori conuenit; præsertim cum in bal-
 neas descensum est. Sed his opitulatur corporibus, quæ calfactionem, laxationemque desiderant. gra-
 40 uius tamen spirat, quam ut libenter à plerisque recipiatur.

IASMINVM unguentum non eo quidem silentio prætereundum duximus, quo aliqua in præcedentibus à nobis om-
 missa sunt: in illis enim nihil sanè, in hoc uero aliquid nobis se se offert declarandum. Itaq; primùm scire conuenit, quòd
 Iasme uocabulū apud Græcos, aliorum etiā testimonio, nil aliud significat, quam uiolaceum. Et certè cum scribat Dio-
 scorides, unguentum hoc fieri ἐκ τῶν ἀλβῶν τῶν λευκῶν τῆς ἰου, hoc est uerbum uerbo reddendo, ex floribus albis
 uiolæ, id uiolaceum meritò appellari debet. Sunt tamen è recentioribus, qui pro certo sibi persuadeant, uocabulo-
 rum fortasse uicinitate decepti, illud ex floribus ijs perquam odoratis fieri, quos in Italia Gelsomini uulgò appellamus.

Quorum opinioni non parum suffragantur tum Hermolaus Barbarus, tum Marcellus Florentinus. Qui præcipuè,
 ut suam comprobet sententiam, ueteres asserit, præsertimq; Dioscoridem, inter leucoij genera nostratem gelsiminum
 50 comprehendisse, illudq; speciatim gelsiminum intellexisse, quod floribus cæruleis provenire nonnulli pro certo asse-
 runt. Cuius sententiam non modò non probandam censeo, sed omnino refellendam existimo. siquidem nullo pacto co-
 gitandum est, necdum credendum, quòd Dioscorides, qui in simplicium historia, & in eorum declarandis separandisq;
 generibus, omnium diligentissimus fuit, adeò imprudenter nullo discrimine existimauerit cæruleum leucoium gelsimi-
 num esse: cum id folijs, uiticuloso caule, radicibus, ramis, floribus, cæterisq; notis ab omni leucoio distideat. Sed hoc
 uerum esse Marcello concedamus, etsi minus concedendum sit, quānam ratione dicet unquam, Iasminum unguentū
 fieri ex floribus gelsimini, quod cæruleum Dioscoridis leucoium esse asserit, si Dioscorides ipse palam prodit, Iasmi-
 num ex albis uiolis temperari? Ad hæc differre gelsiminum à leucoio abunde ostendit Serapio, qui non modò fuit Dio-
 scoridis imitator, sed etiam interpret, cum alterum ab altero diuersis capitibus distinxerit, & de utrisq; tanquam de
 rebus diuersis differuerit. Quinimo de gelsimino agens capite centesimo septuagesimo sexto nullam Dioscoridis, nec
 Galeni auctoritatem asserit, sed tantum suæ gentis monumentis inheret, asseritq; gelsiminum floribus tum albis, tum
 luteis, tum cæruleis reperiri, quale etiam ætate nostra uisitur. Quod nobis maximo argumento esse potest, ut cre-

Iasmini confi-
deratio.Hermolai, &
Marcelli opi-
nio improba-
ta.

GELSIMINVM.

Iesemin unde
dictum.

Iesemini ui-
res ex Serap.

Ioānis de Vi-
go lapsus.

damus gelsiminum Dioscoridi ceterisq; ueteribus incognitum fuisse. Ceterum cur Arabes stirpem hanc IESEMIN appellauerint, causa facile assignari potest: quod cum gelsimini flores odoratos, albicantesq; alba uiolæ modo conspicerent, Græcos barbaricè imitari uolentes, ipsi uiolæ nomen indidere, quod est Iesemin: tamen si uernaculæ eorum lingua Zambach, siue Sambach uocaretur. Id autem sicut odore fragrat, ita & uiribus pollet: siquidem Serapionis testimonio, excalfacit ordine secundo, humores discutit, pituitæ lentitiæ senibus frigidis digerit, cruciatibusq; ex pituitæ lentore prouenientibus mirificè prodest. Flores tam recentes, quàm sicci, lentigines, & impetigines in facie abstergunt. Paratur ex ijs etiam oleum Zambachinum appellatum, quod frigidis affectibus non obscurum affert auxilium. Hoc unguentarij cū amygdalino oleo parant, heminum barbis odoris gratia perfundendum: quod tamen temperie calidis caput adeo excalfacit, ut quandoque e naribus sanguinem eliciat. Hallucinantur, qui falsi uocabuli similitudine Sambacinum, & Sambucinum idem esse existimant. Inter quos errore implicatur Ioannes de Vigo chirurgicus nostri temporis non obscurus capite de Sambuco in suo parauo de simplicium libello. Non diu est, quod Ieseminum, siue (ut nos) Gelsiminum in Italiam allatum est: quanuis nunc ubiq; horti opere topiario tum albis, tum luteis, tum etiam cæruleis gelsiminis ornentur.

Σύγγονα. MYRRHA.

CAP. LXVII.

MYRRHA lacryma est arboris, quæ in Arabia gignitur, Aegyptiæ spinæ nõ dissimilis: è cuius vulnere defluit lacryma in subiectas tegetes: alia circum caudicè concrescit. Dicitur ex his aliqua pediasimos præpinguis, quæ expressa, stacte emittitur. Alia gabirea pinguisima, læto &

pingui solo nascens: ea copiosam sudat stacten. Omnium prima est, quæ Troglodytica appellatur, accepto cognomine à loco, in quo prouenit, splendens, subuiridis, ac mordens. Quinetiam legitur tenuis quædam, quæ à Troglodytica secunda est, bdellij modo mollis, verum odore grauiuscula, apricis nascens. Alia caucalis cognominatur præter modum exoleta, nigra, & retorrida. Omnium deterrima, quæ ergasima dicitur, pingui carens, cano situ obducta, acris, ad gummi imaginem uergens, & uiribus eius proxima. Improbatur aminnea cognomine. Ex ijs pastilli fiunt, sed è pinguibus pingues, & odorati: è siccioreb; haudquaquam pingues, & inodorati. Minus odore pollet, quæ oleum non admisit, cum in pastillos digerebatur. Adulteratur macerato gummi aqua, in qua myrrha maduerit. Eligenda est recens, fragilis, leuis, undique concolor, quæ confracta uenas unguium modo candidas & læues ostendat, minutis glebis, amara, acris, odorata, calfaciens. superuacua, & inutilis est ponderosa, coloris picci. Calfacit, cohibet, soporem gignit, glutinat, siccit, astringit, vuluam emollit, & præclusam aperit: menses & partus celeriter extrahit cum absinthio, lupinorum cremore, uel succo rutæ admota: tuberculo fabæ deuoratur in uetere tussi, orthopnœa, in laterum pectorisque doloribus, in alui profluuiio, & dysenteria: horrores discutit duabus horis ante febrium accessiones fabæ magnitudine pota cum pipere, & aqua: subdita linguæ liquataq; scabritiem arteriæ expolit: obtusam, vocè expedit, uentris tineas enecat, contra grauem oris halitum manditur, & aduersus alarum tædia cum liquido alumine illinitur: gingiuas, & dentes stabilit colluto cum uino, & oleo ore: uulnera capitis illitu glutinat: medetur fractis auribus, ac ossibus nudatis, peruncta cum cochleæ carnibus: item purulentis auribus, inflammatiisque cum meconio, castorio, & glaucio: ad uaros autem cum cassia, & melle illinitur: impetigines ex aceto purgat: defluentes capillos cum ladano, & uino myrteo illita, firmat: diuturnas destillationes lenit, & illitis penna naribus: oculorum ulcera complet, albugines tollit, caliginem discutit, scabritiem læuigat. Fit è myrrha, perinde atque thure, fuligo: & ut postea ostendemus, ad eadem conueniens. Bæotica myrrha dissecta radix est arboris cuiusdam in Bæotia nascentis. Melior est, quæ myrrham odoris suauitate repræsentat. Vis ei calfactoria inest, emollit, discutitque: suffimentis commodissimè inferitur.

Myrrhæ con-
sideratio.

MYRRHA, quæ ex Alexandria Aegypti hac ætate ad nos affertur, admodum sanè ab ea differt, quam inter præstantissimas Myrrhæ species recensuit Dioscorides. Quippe uniuersa ferè myrrha, quæ in officinarum usu habetur, ijs omnibus qualitatibus, ac notis destituitur, quibus optima commendatur. Nanque ea (ut uidere est) minime uire-scit, pinguis non est, non odorata, non undiq; concolor, nec confracta uenas unguium figura læues intus ostendit, nec saporis

saporem acri deprehenditur; tametsi gustui amaritudinem relinquat. Verum si fortasse cuiuspiam uideretur et hæc inter Myrrhæ species esse recipienda (quod tamen non satis cõpertum habeo) aut caucalim, aut ergasimam, esse crediderim, aut potius quam Plinius ex India deferri ait, cum hæc cæteris deteriores habeantur, certoq; sciamus ex India in Alexandriam myrrham importari. Nam ea, quæ plurima ad nos affertur, non modo sicca, nigraq; est, sed etiam retorrída, macilentia, & cano quodam situ obducta: & quanquam inter huiusmodi globulos aliquod quandoq; reperiatur fragmētum, quod & clarum sit, & pellucens; confractum tamen diuersicolor apparet. Ecquid magis? nec gustui insigniter amarum, nec myrrhæ odore præditum sentitur. Quo fit, ut credere liceat, eiusmodi Myrrham aut e deterioribus esse, aut gummi alicuius, aliarumq; mistionum adulterio minime uacare: hæc enim impostura (ut Dioscorides inquit) myrrha adulterari solet. Sed hæc ita de illa conijcimus, quæ passim uulgaris habetur. Cæterum electam Myrrham iam ad nos aduehi scimus, quæ & legitima, & probatissima esse censetur. Verum ea hæcenus tam rara est, ut non nisi ad ostentationem asseructur, & ad aliarum dignoscendarum regulam. Adulterabatur myrrha Galeni tempore opocalpaso, quæ calpasi lethalis, uenenosaq; est lacryma. Idcirco libro primo de antidotis. Opocalpasum (inquit) exitiale est, multosq; nos sorte quadam uidimus nostræ ætatis decursu mori, quod inscijs myrrham, cui opocalpasum admixtum erat, assumpsissent. De industria namq; nonnulli eorum, qui ipsam præparant, ut laudatissimam imponebant, eo quod uiderent collyrijs inditam optimum esse medicamentum. Quippe quæ pus citra mordicationem discutiatur, & interdum incipientem oculorum suffusionem substantia tenuem: siue autem in emplastrum, siue in ceratum, siue in aliquod digerens medicamentum, quod extrinsecus imponitur, huiusmodi myrrham iniicias, uim ipsius augebis: at intra corpus assumptum lethale est medicamentum. Hæc igitur fusius dicta sunt, tum quod orationis series ita exposcularet, tum etiam quia hæc speculari non est inutile. hæcenus Galenus. Adhibenda itaq; diligentia est, ne & nos Myrrham quandoq; opocalpaso adulteratam emamus. Ad hæc Brasauolo Ferrariensi animus inclinare uidetur, ut existimet Myrrham officinis uulgarem bdellium esse. Cui haud quaquam assentiendum putauerim: siquidem myrrha hæc pellucens adeo non est, nec taurino glutino similis, ut bdellium esse tradidit Dioscorides. Et licet quædam nostratis myrrhæ frustra quandoq; translucida reperiuntur; sunt tamen potius hæc (ut dictum est) gummi adulteria, quam myrrha, uel bdellium: nempe gustu maleficium detegitur. Præterea bdellium incensum (Dioscoridis testimonio) odorem unguibus odoratis similem spirat, quod in nostrate myrrha nunquam, facto periculo, sum consecutus. Huic etiam alia accedit ratio, quæ magis ac magis Brasauoli animum immutare poterit: quod scilicet bdellium diu digitis ductum, tractatumq; facile lentescat, & confractum pingue spectetur: myrrha uero, quæ officinis uenditur, digitorum attritu conteritur, & si frangatur perquam arida sese offert. Cæterum improbauit Dioscorides, omniumq; Myrrhæ specierum deterriam indicauit, quæ aliquibus minæa, alijs aminæa uocatur, quam cum Galenus probauerit libro primo de antidotis, omnibusq; Troglodyticis prætulerit, factum est, ut existimauerint quidam, in hoc loco Dioscoridis codici mendam subesse. Sed cum in Dioscoride Græco legatur aminæa, & in Galeno minæa, ego potius crediderim, eos non idem myrrhæ genus intellexisse. Plinius lib. XII. cap. XV. myrrhæ arboris faciem diligenter expressit, his uerbis. Myrrham in ijsdem syluis, ubi & thus, permixtam arborem nasci tradidere aliqui: plures separatim. Quippe multis in locis Arabiæ gignitur. Conuehitur & ex syluis laudata, petuntq; eam etiam à Troglodytis Sabæi transitu maris. Satiua quoque prouenit multum syluestri prælata. Gaudet rastris, & ablaqueationibus: melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinque cubita, nec sine spina: caudice duro, & intorto, crassiore quam thuris, & ab radice etiam, quam aliqua sui parte: corticem læuem, similem; unedoni: scabrum alij spinosumq; dixere: folium oliuæ, uerum crispius, & aculeatum: iuba oliuæ satri. Aliqui similem iunipero, scabriorem tantum, spinisq; horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Necnon fuere qui e thuris arbore, utrumq; nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ thuris modo, ijsdemq; temporibus, sed à radice usq; ad ramos, qui ualent. Sudant autem sponte priusquam incidantur, statim dictam, cui nulla præfertur. Ab hac satiua, & in syluestri quoq; melior æstua. Non dant ex myrrha portiones Deo, quoniam & apud alios nascitur. Et sequenti capite inquit. Adulteratur myrrha lentisci glebis, & gummi: item cucumeris succo amaritudinis causa, sicut ponderis argenti spuma. Reliqua uitia deprehenduntur sapore gummi dente lentescentis. Facillime autem adulteratur Indica myrrha, quæ ibi de quadam spina colligitur. Hoc solum peius India affert, facili distinctione, tanto deterior est. hæc Plinius. Quo fit, ut facile crediderim nostri usus myrrham Indicam esse. namque per mare rubrum, & inde per carouanas (ut dicunt) Alexandriam importatur. Myrrhæ quoq; historiam non iniucundè scripsit Theophrastus lib. IX. cap. IIII. de plantarum historia, sic inquit. Gignitur thus & myrrha regionē Arabum media circa Saba, & Adramytta, et Citibena, & Mamali: & exeunt thuris, myrrhæq; arbores aliæ super montē, aliæ in pede montis culturis proprijs: quamobrem aliæ coluntur, aliæ uitam agunt incultæ. Montem istum præaltum affirmant, & ningi solitum: amnes quoq; de eo in plana fluere. Myrrhæ arborem thure altitudine minorem, fruticosioremq; narrant: caudice duro, contortoq; iuxta terram, crassiori; sura hominis, cortice læui adrachnæ simili. Alij uero, qui se uidisse affirmant, de magnitudine ferè consentiunt. Neutram earum arborum magnam referunt, & minorem myrrhæ humilioremq;. Sed thuris folium laurinum, læuq;: myrrhæ aculeatum, non læue, ulmeo simile: crispum tamen, extremò spina horridulum, ilignei modo. Iidem ea nauigatione, qua ex sinu heroum uehementer egressos sese aquam in monte quæsisse dixere, atq; ita uidisse has arbores, & lectionem notasse hoc modo ambarum: & caudices, et ramos incisos quidem, sed alios ueluti securi percussos uideri, alios tenuiores incisuras habere: & lacrymam aliam decidere, aliam arbori inherere: nonnusquam etiam subiectas tegetes ex palmis contextas, alibi solum tantummodo circumpauimentatum. Montem autem uniuersum Sabæis diuisum dixere: hos enim loci illius dominos esse, iustitiæque mutua degere, quamobrem nullum suas arbores custodire: unde & thus, myrrhamq; sese largè ad naues solitudine deportasse narrant. Illud quoq; se audiuisse dixere, myrrhā, thusq; collectum undiq; ad solis delubrum conuehi: quod Sabæorum esse sanctissimum inter omnia regionis illius, custodesq; Arabes armatos habere, quibus singulos suum thus aceruatum

Myrrha adulterata opocalpaso.

Brasauoli opinio improbat.

Myrrhæ historia ex Pl.

Myrrhæ historia ex Theophrasto.

aceruatum, & myrrham eodem modo relinquere, posita super aceruum tabella, literis significante numerum mensuratum, & pretium, quod pro singulis mensuris ponendum sit. mercatores uero, qui uenerint, tabellas aduertere, eiusque quod placuerit, acta mensura pretium in eodem ponere loco, unde merces acceperint: sacerdotem deinde uenire, partemque tertiam pretij Deo accepta, reliquum ibidem relinquere: idque seruari tutissime dominis, donec acceptum uenerint.

Alij myrrhæ arborem terebintho similem reddidere, sed scabriorem, spinosiorēque: folium paulò rotundius, gustatu proximum terebintho: earum quoque ueteres præstantiores haberi. Nasci uero hanc, & thus in eodem loco terra subargilia, & sabulosa: & aquas fonte fluentes raras admodum comperiri. Hæc ergo illis repugnant, uidelicet nungi, & imbribus perlui, & annibus locum illum exhilarari. Sed hi quidem altera quoque longè maiore ignorantia laborarunt: thus enim, & myrrham nasci ex eadem arbore putauerunt. Quamobrem uerisimilius ipsi narrarunt, quos ex heroum oppido profectos nauiretulimus. Myrrhæ aliud stillatitium, aliud fictitium constat. Probatur melior gu-

Myrrhæ uires ex Gal.

stu, cuiusque norma concolorem accipiunt. hæc Galenus lib. vii. simplicium medic. ubi ita scriptum reliquit. Myrrha secundi ordinis est tum excalfacientium, tum desiccantium. Itaque capitum uulneribus illita glutinare ea potest. Inest & amaritas non pauca, per quam foetum, & lumbricos tum enecat, tum eiicit: adest hinc ei & abstergendi potentia. Sic igitur ocularibus miscetur facultatibus, utique quæ ad ulcera, & crassas cicatrices præparantur. Eadem de causa inditur & medicamentis, quæ ad tussim ueterem, & asthma, siue anhelationem exhibentur: non tamen arteriam exasperat, sicut abstergentium nonnulla. Verum adeo moderatam obtinet absterfionem, ut nonnulli eam arteriacis quæ uocant medicamentis commisceant, tanquam sufficienter excalfaciens, & desiccans medicamen: scilicet absterfionem proficiscientem ab amaritudine nihil uerentes. hæc Galenus. Porro

Myrrhæ succidanea.

ubi myrrha desit, Galenus in succidaneis (si tamen liber is Galeni est, nobis enim spurius censetur) odoratum calami supplet: Constantinus uero amaras amygdalas eodem pondere. Sed equidem hic myropolas admonitos uelim, ut nullo pacto eorum sequantur doctrinam, qui iubent, Auicennæ auctoritate malè intellecta, myrrhæ loco piper nigrum supponere. Namque Auicenna hanc sententiam omnino refellit, cum utatur his uerbis. Pro myrrha substituendum piperis nigri dimidium aliqui perhibent: sed hoc falsum est. Postremo illud etiam notandum est, quod (ut Galenus inquit lib. ii. de comp. medic. per genera) myrrha semper medicamentis est commiscenda, cum ab igne tolluntur: quippe quæ coqui minime patitur, ueluti etiam thus, & aloë. De Bæotica autem myrrha, quid dicam non habeo, quod ætate nostra sit (ut arbitror) omnibus incognita. Στυράξ sic Græcis dicta, Myrrha Latinis appellatur: Ler, Mur, seu Mor, Arabibus: Mirrha, Italis: Mirrhen, Germanis: Mira, Hispanis: Myrrhe, Gallis.

Bæotica myrrha. Nomina.

† Exemplaria Græca typis expressa habent, διαχρησμένη τῷ τῶν μυρσινῶν, id est, illita alæ narium. Quæ uerba inunctionem ad partem nasi referre uidentur, non autem ad instrumentum, quo debeat fieri inunctio. Siquidem, teste etiam Galeno lib. xi. de usu partium, πτερυγιον seu πτερυγιον pars quædam nasi uocatur.

Στυράξ.

STYRAX.

CAP. LXVIII.

STYRAX lacryma est arboris malo cotoneæ similis. Præfertur pinguis, flauus, resinofus, albicantibus grummis, quam plurimum in sua odoris gratia permanens, qui dum mollicur, melleum liquorem reddit: qualis è Catalis, Pisidia, & Cilicia deuehitur. Deterior niger, furosus, friabilis, canoq; situ obductus. Cæterum lacryma inuenitur gummium similitudine, perlucida, & myrrhæ æmula: verum perpauca manat. Adulteratur ligni fcoabe, quam uermiculi erodentes excusserunt, mellē, & iridis sedimento, & quibusdam alijs. Alij ceram, aut adipem odoribus imbutum, flagrantissimis solibus cum styrace subigunt, & per laxa cribri foramina in frigida aqua ueluti uermiculos exprimunt, uenundantque. Styracem hunc, † quoniam in uermiculorum speciem cōtrahatur, scoleciten cognominant, quem tanquam syncerum imperiti approbant, non animaduertentes ad præcipuam odoris fragrantiam: siquidem acer admodum est, qui adulterationis uitio caret. Styrax calfacit, emollit, & concoquit: medetur tussi, destillationibus, rauedini, grauedini, & interceptæ voci: vuluæ præclusæ, duritiæque laboranti conuenit: cit menses potu, appositūque: aluum leuiter mollit, si exiguum cum resina terebinthina catapotij modo deuoretur. Miscetur utiliter discutientibus magmatis, acopisque. Adoletur autem, & igni torretur, ut fiat ex eo, ueluti ex thure, fuligo: ad eadem conueniens, ad quæ thuris fuligo. Ex eo etiam in Syria styra-cinum oleum componitur, quod calfacit vehementer, & emollit: verum caput dolore afficit, aggrauatque, & soporem adfert.

STYRAX

STYRAX passim in Italia *Storax calamita* officinis appellatur, quod cognomen ex Galeno libro primo de antidotis acceptum crediderim. Nam; ipse de simplicibus medicamentis agens, quæ ad theriacæ compositionem faciunt, optimum iudicauit styracem, qui in calamis è Pamphylia ferebatur: unde calamitæ cognomen sibi facile uendicauit. Itaq; cum non alius habeatur styrax, qui sit hoc genere præstantior, in usu medentium est, ut dum pharmacopolis imperant fieri medicamenta, quæ styracem excipiunt, calamitæ cognomen adijciant, quo indicent, se primum dotibus intelligere. Nec illud quidem ab re: quandoquidem Galenus eodem loco memoriæ prodiderit, hoc styracis genus tantum præstare cæteris, quantum uinum salernum illud bonitate excellit, quod à cauponibus uenditur. Quo argumento fretus Manardus Ferrariensis existimauit, ubi in Dioscoridis codice legitur τοιοῦτος ἔστιν ὁ καλαμίτης, hoc est, talis est Catabalites, potius legendum esse, talis est calamites. Neq; probat lectionem mutandam esse in Gabaliten, quæ admodum fecit Marcellus. Sed profecto hac in re (etsi Manardus fuerit uir summa doctrina præditus) mihi magis Marcelli sententia probanda uidetur. Quippe quæ Plinij testimonio comprobatur lib. xii. cap. xv. ubi sic inquit. Styracem Syria Iudææ proxima supra Phœnicem gignit circa Gabala, & Marathunta, & Cassium Seleuciæ montes. Atq; etiā ei adslipulatur Oribasij codex manu scriptus, in quo lib. xii. legitur γαλαμίτης, & non καλαμίτης.

Styracis consideratio.

Manardi lectio non probata.

Fuchsij opinio non probata.

Porro Fuchsius medicus nostræ ætatis clarissimus, in libro, quem de compositione medicamentorum secundò condidit, styracem calamiten liquidum fuisse censet, non alia (quantum equidem uideo) ratione fretus, quàm quod in calamis adueheretur. Verum in hoc Fuchsius (pace eius dixerim) à ueritate desciscit. quandoquidem Dioscoridi styrax lacryma est arboris malo cotoneæ similis: cuius ille præstat cæteris, qui flauus est, resinosus, grumos habet albican-tes, & dum molitur, melleum liquorem reddit. Ex quibus facile constare arbitror, styracem non fuisse liquidum, sed in grumos concretum. Neq; certè mihi rationi consonum uidetur, ex eo quod Galeni tempore styrax in calamis uehebatur, inferre ipsum fuisse liquidum. Nam (ut mea fert opinio) non alia de causa qui styracis lacrymam colligebat, eam statim in calamis includebant, quàm ut suauis eius odor conseruaretur. Id quod etiam cum dictamno faciebant ij (ut memoriæ prodidit Theophrastus lib. ix. cap. xvi. de historia plantarum) qui ipsum in Creta legebant. siquidem ij dictamni manipulos in ferula, aut arundine intercludebant, ne uis eius expiraret. Præterea cum apud ueteres Græcos nulla (quod legerim) extet liquidi styracis mentio, haudquaquam possum huic Fuchsij sententiæ adherere: quini-
mo cogor eam prorsus refellere, quod rectius sentire uidear cum Arabibus, & recentioribus, qui per liquidum styracem non aliud intelligunt, quàm stacten myrrhæ. Cæteriam Plinio loco citato laudatur styrax post supradicta ex Piasidia, Sidone, Cypro: è Creta uerò minimè. Reddidit Plinius causam, quare est, quod styrax plerumq; puluerulentus existat, dicens, quod in eum circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodentes, ob idq; ipsum in scobe sordescere. Adulteratur etiam styrax (ut idem scribit) cedri lacryma, uel gummi, melle, aut amaris amygdalis. quocirca retinendæ sunt notæ, quibus Dioscoridis auctoritate præstantissimus cognosci potest. Styracis arbor uiuet Venetijs pluribus in locis, præsertimq; in uiridario clarissimi medici Maffei à Maffeo. Huius meminit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Styrax excoquit, emollit, concoquit: quamobrem tussibus, catarrhis, pituitæ destillationibus, raucedinibusq;, quas ῥογῶδες, καὶ βορῶδες uocant, prodest. Tum menses seu potum, seu admotum prolicit. Combusti eius fuligo, thuris fuligini quodammodo est similis. Στυράξ ut Græcè, ita etiam Latine Styrax nuncupatur: Arabicè uerò Miha, Meha, Mehaha, seu Astarach: Italicè, Stirace: officinis, Storax calamita: Hispanicè, Estoraque.

† quoniam in uermiculorum speciem contrahatur. Hæc uerba non leguntur in Græcis codicibus. Sed ea (ut arbitror) à Ruellio interprete adiecta sunt ob maiorem rei declarationem. Quæ hanc ob causam, lectore tamen admonito, nobis quoque relinquere placuit.

Styracis uires ex Galeno.

Nomina.

Βδέλλιον.

BDELLIVM.

CAP. LXIX.

BDELLIVM alij bolchon appellant, alij madelcon: lacryma est † Saracenicæ arboris. Probat-
tur gustu amarum, translucidum, taurini glutinis in morem, intus pingue, liquefcens facile, ligni ac
fordis expers, † suffitu odoratum, ungui simile. Est etiānum bdellij genus sordidum, nigrum, vbe-
rioribus glebulis in offas conuolutum, aspalathi odore, ex India aduectum. Defertur etiam à Petra
oppido siccum, resinosum, liuescens, sed facultate secundum. Adulteratur gummi, sed ita uitiatum
non perinde gustui amaritudinem repræsentat, nec usqueadè suffitionibus odoratum. Calfacit, &
emollit: duritias, & turgentia guttura, humidatque hernias discutit cum ieiuna saliuā dilutum: vul-
uæ spiracula laxat appositum, & suffitu: & partus, humiditatesque omnes extrahit: calculos potu com-
minuit, vrinam mouet: tussientibus, & à serpente percussis utilissimè datur: valet ad rupta, vulsa, la-
terum dolores, & discursantes spiritus. Malagmatis inferitur, quæ contra duritias, & neruorum no-
dos profunt. Contusum resoluitur affuso uino, aut aqua calida.

PRAESTANTISSIMVM Bdellium Dioscoridi translucidum est, taurini glutinis in morem, amarum, tactu liquefcens facile, & quod incensum odorem emittat ungui odorato similem. Quod si modò nostro tempore in Italiam importatur, adeò rarum est, ut (quemadmodum de myrrha diximus) ad ostentationem tantum afferuetur, uel ad adulterini, & reprobati dignoscendi normam. Credidere quidam, hoc uulgare Bdellium, cuius passim in officinis est usus, constare partim ex nigro, quod India mittit, partim uerò ex eo Arabici genere, quod siccum, resinosum, li-
uensq; ex Petra defertur, utrisq; à mercatoribus simul mistis. Quod si ita res se haberet, non esset planè molestè fe-
rendum, quod saltem mediocri impertiretur, postquam nobis optimo interdictum est. Verum etsi hoc fieri possit, cum
tamen

Bdellij confi-deratio.

Bdellij uulgaris genera.

Bdellij histor. ex Plinio.

Bdellij uires ex Galeno.

Bdellium alterum Serapionis palmæ genus.

Ceflionis consideratio.

Nomina.

tamen in eo parum, uel nihil amaroris sentiat, ceteris firè omnibus tum notis, tum qualitatibus sit expers, quas ei Dioscorides tribuit; est potius opinandum factitium id, & adulterinum esse, quam legitimum. Hinc factum est, ut quidam recentiores simplicium indagatores, cum nobis persuadere uellent, Bdellium in officinis reperiri, licet non aduectum ex Saraca felicis Arabiæ ciuitate, unde aduehi consueuerat, somniauerint, cõmunem myrrham legitimum esse bdellium, ut eorum sententiam refellentes, in præcedenti commentario scripsimus. Huius, quo passim utimur, plura quidem habentur genera. Siquidem aliquod quandoque uidi nigrum, resinosum, odore foetido laseri quadantenus proximo: aliud translucidum, utpote taurinum glutinum, sed siccum, amaroris expers, nulloq; odore præditum: quoddam uerò adeo uulgari myrrhæ persimile, ut ab ea uix dignosci posset. Quæ omnia genera tametsi illegitima censeantur; officinis tamen tanquam legitima, & præstantissima in medicamentis passim temere usurpantur. Bdellium scriptis tradidit Plinius lib. XII. cap. IX. his uerbis. Vicina est Bactriana, in qua bdellium nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici natura. Gummi alij brochon appellant, alij malachran, alij maldacon. Nigrum uerò, & in offas conuolutum hadrobolon. Esse autem debet translucidum, simile cere, odoratum, & cum fricatur pingue, gustu amarum citra acorem. In sacris uino persusum odoratius. Nasceatur et in Arabia, Indiâq; & Media, ac Babylone. Aliqui peraticum uocant ex Media aduectum: facilius hoc, & crustosius, amariuscq;. At Indicum humidius, & gummosum. Adulteratur amygdala nuce. hæc Plinius. Bdellij facultates prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Bdellium quod Scythicum nominant, quod sane & atrius est, & resinosum magis, emollientis admodum, & efficacis uirtutis est. At alterum, nempe Arabicum, quod dilucidius est, magis desiccatur, quam emolliat. Igitur recens, & humidum est, & contusum facile mollescit, ad omnia, ad quæ Scythicum, idoneum. At quod antiquius est, & admodum gustu amarum, & acre, & siccum, ab eorum, quæ indurata molliunt, mediocritate excidit. Utuntur autem quidam illis, & potissimum Arabico, & ad gutturis ramices, & hernias aquosas, salua matutina, ieiunaq; subigentes, ut emplastri consistentiam accipiat. Porro Arabicum & calculos renum in potu sumptum frangere apparet, tum urinas ciere, & crudorum flatuum discursus, præterea laterum dolores, & rupturas persanare. hæc Galenus. Ceterum inuenio Serapionem duobus capitibus Bdellij meminisse: quorum alterum appellauit Iudaicum, quod nimirum est ipsum Dioscoridis bdellium: alterum uerò cuiusdam plantæ palmæ similis fructum esse tradidit. Hoc Neapoli frequentissimum uidimus, ijsq; in officinis accepimus, ubi sacchari arundines à Sicilia petitas uenundantur. Nam cum illic essem cum Bernardo Clesio Cardinale, & Principe Tridentino, qui apud Cæsarem Carolum V. inuictissimum Imperatorem agebat, multarum uidendarum rerum, quæ ad medicam materiam spectant, fuit mihi facultas. Hoc igitur palmæ genus (ut ab incolis accepi) ex Sicilia cum folijs palmeis, ac radice defertur cubitali, uel paulo ampliori longitudine. Vocantur hæc plantæ Neapoli uulgò CEFAGLIONI. quarum quoddam duntaxat germiculum comedunt, tenerrimum, sapidum, & ori gratissimum. Includitur hoc mille quibusdam inuolucris, tanquam totius plantæ corculum. Hoc quidem tuberibus, & carduis, carduorumq; echinatis capitibus (carioffi, & archichiochi Itali uulgò uocant) præferunt. quandoquidem id secundis mensis pro bellarijs cum pipere, & sale solenniter assumunt, tum quod gustui is cibus admodum arrideat, tum etiam quod uenerem conciliet. Porro illa uulgaris Cefaglioni appellatio (quantum conijcere possumus) à Mauritanijs accepta est: siquidem Serapio sic inquit. Cefilio est cor istius palmæ, & natura eius est, sicut natura palmerij. Galenus insuper lib. VII. simplicium medic. de palma differens, eius medullam encephalos appellari tradidit. Ex quo adducor, ut suspicer, inde Arabes Græca uoce corrupta suum Ceflionis nomen accepisse. Quod Βδέλλιον Græci, Bdellium similiter Latini uocant: Mauritani, Molochil, Molochal, Mochol, aut Mochel: Itali, Bdelio: Hispani, Bedelio.

† Licet Saracenica arboris lectio admitti possit, quod Saraca, unde Saraceni dicti sunt, urbs sit in Arabia; non tamen improbanda uidetur lectio Arabiæ arboris. Quod non solum Plinius scribat bdellium in Arabia nasci, & Galenus alterum bdellij genus Arabicum faciat; sed etiam quod Oribasius lib. XI. legat δάκρυον ἐστὶ δένδρον ἀραβικοῦ. hoc est: lacryma est arboris Arabiæ.

† Hoc loco in uulgatis Græcis codicibus sic legitur: ἐν ὧδες ἐν τῇ δρυϊάσι, εἰοικὸς ὄνυχι. hoc est, si uerbum uerbo reddamus: odoratum in suffitu, simile ungui. Eadem uerba ex Dioscoride referunt inter Græcos Aëtius & Oribasius. Ceterum in ijs uerbis illud dubiam sententiam facit, quod non facile colligi possit, quid per ὄνυχι intelligat Dioscorides. nam cum hæc uox homonyma sit, & plura significet, cui potissimum rei conueniat, auctor non explicauit. ut hinc uel aliquid deesse suspicandum sit, uel hac uoce diuinandum de nota illa bdellij optimi magis sit, quam aliquid certi statuendum. Auget difficultatem, quod interpretes omnes, uiri doctissimi, uerba illa in diuersum sensum trahant. Alij enim probatū bdellium uolunt bene odoratum esse semper, sed incensum fieri ungui simile, ut Manardus libro suarum epist. octauo: alij dum incenditur, odore malunt ungui assimilari, ut Hermolaus. quorū tamen utrunq; constat de odorato ungue intellexisse. His adstipulari uidetur Serapio inter Arabas, qui bdellij descriptionem Dioscoridi acceptam ferens, uerba illa interpretatur in hunc sensum: cum incenditur, bonū spirat odorem, odori unguis odorati similis. Sunt porro qui bdellium suffitu odoratum faciunt, ungui simile, ut Ruellius. qui certè ea simplici uerborū illorum uersione non minus ambiguum reliquit illius notæ sensum, quam in Græco reperiatur. Marcellus autem diuersam ab antedictis sententiā protulit, nam ita uertit illa uerba: cum incenditur, odoratum, et humano ungui colore simile. Hæc utique Marcelli interpretatio plura habet, quam in Græcis codicibus. legantur, ea fortasse ratione ab eo addita, ut nulla reliqua esset ambiguitas: quanquam in hoc à Manardo redarguitur. Mihi quidem hæc ueniens placuit Serapionis interpretationi subscribere, ut patet in principio huius commentationis. Nunc uerò quid mihi sentiendum sit, ferè incertus sum. Videntur enim uerba illa Dioscoridis ita distincta esse, ut duas bdellij optimi notas faciant: quarum altera est, ut odoratum sit, cum sufficitur: altera, ut sit ungui simile. Sed relinquatur dubitatio, an unguis odoratus, aut humanus sit intelligendus.

10 *dius. Eò tamen inclinatur animus, ut putem humanum unguem intelligi, quòd Plinius lib. XII. cap. IX. de bdellio dis-*
serens, Bactriano unguem reddat candidos, cum inquit. Bactriano nidor siccus, multiq; candidi unguem. Ex his nimi-
rum uerbis liquet, bdellium illud albis maculis ungui humano similibus refertum esse. Id quod etiam uidetur bdellio as-
signasse Damocrates in suis carminibus, quibus cypheos compositionem cecinit, & quæ à Galeno referuntur lib. II.
de antidotis, dum ita scribit. Σκόλιου ἰβ'. καὶ κρόκου μίαν, βδέλλιον ὀνυχας ὅ γ' ἄσπερα λαθόν' s. Hæc
duo carmina soluta oratione ad uerbum sic uertemus. Iunci odorati duodecim, & croci unam, Bdellij unguem drach-
mas tres, assalathi duas semis. Sanè quòd Damocrates bdellij unguem in cypheos compositionem addat, me magis mo-
uet, ut credam bdellium notam peculiarem habere, qua unguum effigiem repræsentat: aut quòd illud bdellium sit præ-
stantius, cui sint maculæ humanis unguibus similes. Sed hæc fortasse fusius, quàm deceat, ut quid alijs, & quid ego sen-
tiam in illis Dioscoridis uerbis, exponerem, ita tamen, ut malim eruditiorum quoq; iudicium esse.

Διβάνας.

THVS.

CAP. LXX.

20 THVS in ea gignitur Arabia, quæ thurifera cognominatur. Primatum tenet in eo genere mascu-
 lum, Itagonias appellatum, suapte natura rotundum: tale autem† indiuiduum est, candidum, cum fran-
 gitur, intus pingue, in suffitu statim ardens. Indicum uerò fuluescit, & colore liuet, sed rotundum
 industria facit: nam in quadrangulares formas dissectum fictilibus uersant, donec rotunditatem
 contrahat: uerum huiusmodi thus tempore flauescit, quod atomum, aut syagrum appellant. Secun-
 dum locum habet† Arabicum, & in Smilo nascens, quod aliqui copiscum uocant, minus multò, &
 fuluius. Est & genus aliud, cui amomite cognomen est, alioqui candidum: quod dum molitur, ma-
 30 stiches more digitis cedit. Adulteratur omne thus† in itinere pini resina, & gummi. quod facilè de-
 prehendi potest: siquidem suffitum gummi flammam non eiectatur, & resina in fumum euane-
 scit, thus uerò statim ardet: idem maleficium odor prodit. Ad calcaciendum, & astringendum pol-
 let: oculorum caliginem discuit, caua ulcera complet, & ad cicatricem perducit: cruenta uulnera
 glutinat, infranatq; cunctas sanguinis eruptiones, etiam si cerebri membranis effluat: ulcera, quæ ca-
 coethe uocantur, & sedis, & reliquarum partium permulcet tritum cum eo & lacte linamentum: for-
 micantes uerrucas inter initia, impetiginesq; ex aceto, & pice illitum tollit: ambusta igni, pernio-
 nesq; cum fuillo adipe, aut anserino, & ulcera in capite manantia cum nitro, si infricetur, sanat: pa-
 ronychij cum melle, auribus fractis cum pice, medetur: ad reliquos aurium dolores cum dulci vi-
 no infunditur: inflammata à partu mammarum cum cimolia, & rosaceo magna utilitate perunguntur:
 30 additur ad arteriæ, viscerumq; medicamenta: prodest sanguinis excreationi potum. Sed in secun-
 da valetudine haustum insaniam mouet, & largius cum vino potum interficit. In fictili mundo thus
 crematur, flagrante glebula succensum à lucerna, donec exuratur: post perfectam vstionem operire
 oportet, usquedum restinguatur: sic enim in cineres non redigitur. Aliqui ollulam æneo vase cauo
 circa medium perforato cingunt ad excipiendam fuliginem, ut in eius mentione mox ostendemus.
 Alij crudo fictili luto oblito, & in fornacem indito, cremant. Fictili etiam nouo viuacibus prunis
 torretur, dum non amplius bullet, aut pinguitudinem, vaporémve emittat: facilè enim comminui-
 tur, quod perustum non est.

Φλοιός Λιβάνου.

CORTEX THVRIS.

CAP. LXXI.

40 PRAEFERTVR thuris cortex crassus, pinguis, odoratus, recens, læuis, minimè scaber, sine mē-
 branis. Adulteratur admisto pini, aut nucis eius cortice. sed horum index ignis est: siquidem re-
 liqui cortices suffiti nequaquam incenduntur, sed sine odore fumum eructant: thuris uerò cortex
 ardet, & cum odoris fragrantia vaporem eiectatur. Thuris modo vritur: & vis eadem, quæ thu-
 ri, sed validior, adstringentiorq; . Quare potu cruentis excreationibus, vuluis fluxione laboranti-
 bus in pecto confert: ad cicatrices oculorum, & caua, fordesq; efficax est. tostus scabris lippitudi-
 nibus auxiliatur.

Μάννα Λιβάνου.

MANNA THVRIS.

CAP. LXXII.

50 MANNA thuris probatur candore, micarum frequentia, & puritate. Vim habet eandem, quam
 & thus, sed inualidiusculam. Sunt qui cribrata pini resina, ac polline, aut cortice thuris confusi adul-
 terant. Sed hæc igne deprehenduntur: neque enim æquè suffitu aërium vaporem, sed fuliginosum,
 & impurum expuit, & permistum suaueolentiæ halitus virus habet.

Αἰθάλμη μίβαντος.

FVLIGO THVRIS.

CAP. LXXIII.

FVLIGINEM thuris sic facito. Forcipicula lucernis accensas singulatim thuris glebas in no-
 uam fictilem ollam concauam imponito: & æreo uase in medio perforato, deterfa diligenter sorde,
 obtegito: alteram admoueto, ex altera eius parte, aut utraque subiectis quaternum digitorum altitu-
 dine lapillis, quòd facilius perspicui queat, si vrantur: & quā locus capax fuerit, glebula alias supponi-
 to, & anteaquam prorsus prior gleba restinguatur, aliam imponito, donec sufficientem fuliginem ui-
 dearis coëgis. Continuò tamen externæ æramenti partes spongia, aqua frigida madefacta, abster-
 gantur: ita enim temperato æris feruore, fuligo omnis inhærebit, quæ alioqui per leuitatem decidua
 thuris

thuris cineribus admiscetur. Derasa itaque fuligine, cinis cremati thuris seorsum substrahendus est. Idem opus, quoad satisfactum tibi uidebitur, obeundum. Oculorum inflammationes mitigat, fluxiones suspendit, vlcera purgat, caua explet, carcinomata sistit. Simili modo è myrrha, resina, styrace, reliquisque lacrymis fuligo excipitur, ad eadem conueniens.

Thuris histo.
ex Theophr.
& Plin.

CUM THVS, Thuris cortex, manna, & fuligo ab una tantum arbore proueniant, non alienum duxi de his omnibus unico commentario differere. Sed primum à thure exordiens, cum Dioscorides in eius scribenda historia, non late se diffundat, ut eos uoti compotes faciam, qui eam audire desiderant, hic referam, quæ ex Theophrasto lib. I. x. cap. IIII. quæq; ex Plinio libro XII. cap. XIII. diligenter excerpti. Gignitur itaq; thus (ut illi prodiderunt) præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem uniuerse, sed priuatim cuidam loco in medio ferè regionis post Atramitas pago Sabæorum, qui caput regni est. Tractus is spectat ad orientem undiq; rupibus inuius, & à dextra maris scopulis inaccessible. Sylvarum, quæ thus proferunt, longitudo est centum millia passuum, latitudo autem dimidium eius: quas & Minæi attingunt alium pagum colentes, per quos thus euehitur uno tramite angusto, à quibus etiam thus Minæi olim dictum est. Siquidem hi primi fuere thuris repertores, eiusq; commercium primi fecere, maximeq; exercent. Ceteris interdictum est, his exceptis, uidere thuris arbores: ac ne Minæorum quidem omnes (ut perhibent) ipsas arbores uidere possunt. Ius enim in thus, ipsumq; legendi potestas, tricentum tantummodo esse familiarum dicunt, quæ per successiones id sibi uendicant; quæ etiamnum ob id à propinquis populis sacræ uocantur, quod cum uulnerant arborem, quò liquor defluat, aut cum metunt, nec sceminarum, nec funerum congressu polluiuntur: atq; ita religione merces augetur. Quidam promiscuum ius Minæis omnibus esse tradunt, & unoquoq; anno inter ipsos diuidi. Ceterum quamquam præci Romani in Arabia bella gessere; thuris tamen arboris facies à nullo (quod equidem legerim) Latinorum tradita est: neque Græcis etiamnum auctoribus (etsi plures de ea conscripserint) de eius effigie satis inter se conuenit, licet dixerit Theophrastus, quod arbor thuris, quæ super Sardes apud delubrum quoddam surrexit, fronde lauri constet. Thus duntaxat meti solebat inciso arboris cortice, canis ortu, flagrantissimis aestibus, quod tunc esset humoribus maxime prægnans, quod postea legebatur sequenti autumnio. Verum dulcedo quæstus aliam uiam attulit, qua etiam primo uere ipsum legeretur, incisus per hyemem arboribus. Excipitur quod ex arbore profilit, atque distillat palma mea tegete, ubi loci natura poscit, aliubi area circumpauita. Purius, & perlucidius illo modo, sed hoc ponderosius, minus pellucet, minusq; uiribus pollet. Vindemia uerna thus rufum emittit, nec comparandum priori: uires enim imbecilliores sibi sortitur. Creditur nouellæ arboris candidius esse, quam ueteris. Quod hæsit in arbore, ferro depestitur, ideoq; corticosum. Tradidit Dioscorides præter Arabicum inueniri & Indicum, id tamen flauescere. quod indicat, thus & in alijs regionibus nasci præter illud, quod ex Arabia deuehitur. Quod cum Theophrastus, & Plinius satis compertum haberent, quanuis prius scripsissent, thus præter Arabiam nullis gigni; dixere tamen postea, quod ex relatu acceperant, id etiam nasci in quibusdam insulis. Thus (ut scribit Galenus lib. VII. simpl. medicamentorum) excalfacit ordine secundo, desiccatur uerò primo, paululumq; adstringit. Sed candido minimum adstrictio manifesta. Cortex eius euidenter adstringit: proinde sanè strenuè quoq; desiccatur, adeo ut ex secundo sit ordine completo desiccantium. Est autem crassiorum partium, quam ipsum Thus, & minime particeps acrimoniæ. Ob has igitur tum facultates, tum qualitates multus est eius usus apud medicos in hæmoptoicis, stomachicis, celiacis, & dysentericis, non tantum ips, quæ extrinsecus applicantur, ipsum admiscentes; sed & ips, quæ intro in corpus sumuntur. Ramus eius (lego fuligo eius, & infra rationem reddam) tum siccioris, tum calidioris est facultatis, quam ipsum thus, adeo ut ad tertium usq; excessum perueniat. Habet uerò etiam absterforium quiddam: itaq; eo nomine expurgare, & implere, quæ in oculis consistunt ulcera, uidetur, uelut & myrrha, & styracis. hæc Galenus. Verum, ne quispiam fortasse me perperam Galeni lectionem immutasse existimet, illud sciendum est, quod in Galeni loco citato non solum Gerardi Gaudani uersio reprehendenda (quod tamen interpreti uitio minime dandum est) sed etiam in Græcis tum ipsius Galeni, tum Pauli Aeginetæ codicibus communis lectio deprauata uidetur. quippe ubi in thuris capite legitur apud Galenum, ὁ δὲ θαλλὸς αὐτῶ ἐκροτέρως ἐστὶ, καὶ θερμότερας ἢ κατὰ αὐτὸν τὸν λιανωτὸν δύναμεις, hoc est, ut uertit Gerardus, Ramus eius tum siccioris, tum calidioris est facultatis, quam ipsum thus, rectius legendum putauerim, ἢ δὲ αὐτὸν αὐτῶ, hoc est, Fuligo eius &c. Quæ quidem lectio primò Dioscoridis testimonio comprobatur: qui præterquam quod ramorum non meminit, ipsi thuris fuligini, non ramis, tum expurgandi, tum implendi, quæ in oculis consistunt ulcera, facultatem inesse testatur. Deinde id manifestè innuisse uidetur Galenus in prædicti capituli calce illa comparatione, cum inquit, uelut ex myrrha, & styrace. Nam libro VIII. simpl. medic. de styrace agens: styracis combusti fuligo, inquit, thuris fuligini quodammodo est similis. Et libro VII. de fuligine scribens: Primum enim, ait, thuris fuligine utuntur, in ocularias medicinas mista, eas uidelicet, quæ ad oculos etiamnum phlegmone tentatos accommodantur, atq; etiam fluxione tentantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne replet. Ad hæc usurpant quoq; eam ad facultates, quas uocant calliblepharas. Præterea terebinthina, myrrhæq; fuligo molestia caret, non aliter, quam thuris: sed styracis his quodammodo ualentior est. His igitur rationibus asserere non dubitauerim, hoc in loco uulgatos Græcos codices fortasse librariorum incuria uocum similitudine deceptorum deprauatos esse: quodq; loco huius uocis αὐτὸν, quæ Latine fuliginem reddit, successerit θαλλὸς, quæ ramum germaniue significat. Quod etiam apertissimè confirmat Serapio: qui cum hunc Galeni locum suo tempore legitimum, & incorruptum haberet, quæ hoc Galeni loco nostra ætate de thuris ramo leguntur, ea ipse Galeno accepta referens, de thuris fumo, seu fuligine legit. Quod item apud Aëtium uidere licet: tametsi Paulus hac menda non uacet, uel sui ipsius fortasse, uel potius librariorum culpa. Nam aliàs non possem non admirari, quod in Galeno lectionem hanc deprauatam esse non animaduertisset, quemadmodum hac in re nostræ ætatis interpretes mihi quidem admiratione digni

gni videntur. Ceterum thus (ut Galenus scribit lib. IIII. de comp. medicament. per genera) concoquit, & pus mouet in temperatis corporibus, nam in humidis sarcoticum est. Præterea cum dixerit Dioscorides, thus in secunda ualitudine haustum, insaniam facere, & largius cum uino sumptum interficere, hinc Auicennam errasse crediderim, qui & deprauatis sensibus, & abolite memorie thus opem præstare tradit. Porro credere nonnulli thusis Mannam apud Græcos esse, quam nostra ætate è cælo collapsam super arborum frondes colligimus, quamq; tanquam omni ex parte innocuum medicamentum, & utero gerentibus mulieribus, & pueris, & delicatis deiciendæ alui gratia propinamus. Verum res quidem aliter se habet: namq; Plinius, & alij complures produnt, Mannam thusis esse micæ eius concussu elisas, quod dum conuehitur, euenit. Quod etiam testatus est Galenus lib. IIII. de compositione medic. secundum locos. Sed quoniam thusis Manna mihi redegit in mentem Mannam hanc purgatoriam cælitus demissam, ut plenius legentibus satisfiat, cum huius nusquam meminerit Dioscorides, de ea tradam, quæ ex Arabum monumentis deprompsi, quæq; ipse etiam in Calabria uidi, ubi laudatissima colligitur. Est igitur MANNA quidam ros, siue liquor suauis, qui ex aëre ueniens sublucanis temporibus, arborum ramis, & frondibus, herbis, lapidibus, & solo interdum inuenitur hæere: qui breui temporis curriculo coalescens, grumulosus in gummi morem efficitur. Huius duo tantum genera ipse in Italia uidi, quorum alterum ab orientali plaga, alterum uerò à Calabria defertur. Eius, quod ex oriente petiitur, duplex habetur species; præstantissima altera, quam Mastichinam appellant, nomine à granorum mastiches similitudine sumpto: infirma uerò, & uilis altera, quæ Bōbycina nuncupatur. quippe quæ nil aliud est, quàm aut euanda, & senio exhausta Mastichina, aut saccaro, alijsq; imposturis adulterata. Calabriensis plurimi penditur, quæ stirpium frondibus insidens colligitur, proinde foliorum Manna cognominata, minutis granulis constans, translucida, grauis, mastiches granulis similis, candida, gustu dulcis atq; suauis. Secundas partes sibi adsciscit, quæ ramis insidet: tertias uerò, quæ lapidibus, & solo inhæret: nimirum hæ granulis constant crassioribus, & colore longè minus syncero. Ex ea, quæ nocte peracta è cælo ceciderat, Cossentia, quæ est Calabriae ciuitas, mihi facta fuit copia super fraxincis frondibus, quæ iulapij perfectè cocti guttas prorsus referebat. Accepi inibi ab incolis, quod hæc mane legitur, priusquam sol exortus admodum excalfaciat: namq; postea sole liquefacta, absortaq; facile euanescit. Quapropter pleriq; ubi in magna deciderit copia, summo mane arborum ramos præscindunt, & in opacis collocant, ubi concretam maiori commodo legunt. Hinc uerò fit, ut nesciuerim ego, qua ratione ductus Fuchsius uir eruditissimus scripserit libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Mannam (ut suis uerbis utar) Calabrinam grano constare grandiori, floccorum lanæ & bombycis referente effigiem, candidiori, & ob id alio nomine Bombycinam uocari: quin & hanc uiliori pretio uendi. Atqui cum is à nobis planè dissentiat in Mannæ, quæ ex Calabria aduehitur, historia, ratus gnarusq; hanc, quam paulò antè reddidi, ueram esse, non plura adijciam: sed relin-

quam in hoc fore iudicium eorum (sini uel medici, uel pharmacopœi, uel mercatores) qui Mannæ illius naturam rectius norunt, atq; eam satis exploratam habent. Duo Mannæ genera etiānum à Mauritanis diuersis capitibus prodita reperio: quorum alterum Mannam, alterum uerò Tereniabin appellant. Tamen non aliam inter ea specierum differentiam esse constat, quàm quod alia liquefscens, melli similis, alia in grumos concreta uideatur: quæ profectò illa est, quæ ad nos aduehitur. Quam uerò ij Tereniabin uocant, Serapionis testimonio & ipsam esse Mannam manifestè ostenditur. Namque Abic is auctoritate, Tereniabin, inquit, febrium ardentium inflammationes mulcet, sitim extinguit, aluum mediocriter emollit, pectori, & tussi opem præstat, nec aliud est, quàm Manna. Testatur Brasauolus Ferrariensis, Nicolaum quandam Ferrariæ (ut arbitror) pharmacopolam emisse à quodam Mauritano uas plenum cuiusdam Mannæ melli sinilis, quæ in medicamentis non satis laudari potuit. Hanc equidem ex eo genere fuisse existimaui, quod Mauritanæ Tereniabin nominant: etsi Brasauolus ipse contrarium senserit, cum uelit, Tereniabin Mauritanorum eam esse Mannā, qua communiter utimur: eorundem uerò Mannam esse huiusce liquidæ speciem. Quæ tamen sententia Arabum scriptis prorsus refragatur. quandoquidem ipse inuenerim apud Serapionem, quod Tereniabin quidam ros est è cælo cadens melli grumoso similis, & quod aliter mel roscidum appellatur. Auicenna uerò de Mannæ agens, inquit, eam gummi modo concrefcere: à quo Mesuem nihil dissentire comperio. Credidit Auerroes, & post eum alij quàm plurimū, Mannam ueteribus, præsertim Galeno, incognitam fuisse. Quibus illud reclamatur, quod ipse Galenus scriptis tradidit libro III. de alimentorum facultatibus, capite de melle, sic dicens. Memini aliquando cum æstate super arborum, ac fruticum, herbarumq; folia mel quàm plurimum fuisset repertum, agricolæ uelut ludentes cecinisse, Iupiter melle pluit. Præcesserat autem nox, ut per æstatem, satis frigida (nam tum tempus anni æstiuum erat) pridieq; calida, & sicca fuerat aëris temperies. Atqui peritis naturæ interpretibus, halitus è terra, & aquis prodeuntes, solis calore exactè attenuati ac cocti, à frigore secutæ noctis in unum coacti, ac densati fuisse uidebantur: sed apud nos rarò id accidit: in monte autem Libano quotannis persæpe. Itaque coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas, ac fictilia melle implent, uocantq; id roscidum mel, & aërium. Hæc Galenus de Mannæ memoriæ prodidit. Ex quibus eorum error deprehenditur, qui putant hanc ei fuisse incognitam. Existimandum igitur est, quod hinc Arabes suum deduxerint Tereniabin; præsertimq; cum scribat Serapio, hoc ab eis mel aërium appellari. Huius etiam meminit Plinius libro undecimo capite duodecimo his uerbis. Venit mel hoc ex aëre, & maxime siderum exortu, præcipueque ipso sirio explendente fit, nec omnino prius uergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaque cum prima aurora, folia arborum melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore uestes, capillumque concretum sentiunt. Siue ille est cæli sudor, siue quædam siderum salua, siue purgantis se aëris succus, utinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. hæcenus Plinius. Sed tam antiqua Manna res est, ut ante Galenum, & Plinium, eius etiam meminerit Theophrastus Hesiodi auctoritate, libro III. capite nono de plantarum historia, his uerbis. Sin autem auctore Hesiodo, mella, apesq; quercus ferat, magis

Auicē. lapsus.

Māna thusis.

Mannæ celestis historia, & genera.

Fuchsij opinio.

Mannæ Arabum.

Brasauoli lapsus.

Mannæ historia ex Galen. Pli. & Theop.

Manna in comitatu Goritienti, & Foro Iulij.

Monachorū opinio explorata.

Manna sedo arborum cortice manans.

Petri Criniti error.

Serap. lapsus.

Mannæ temperamentū, & uires.

Fuchsi opinio reprobata.

quoque illud confirmatur. Ergo nascitur uel hic melleus humor è cælo cadens, in hac maxime insidens. Mannam utriusque consistentiæ è cælo demissam uidimus in Comitatu Goritienti, uniuersoque Foroiulensi agro, ac circumuicinis locis, Anno à CHRISTO nato M. D. XLVI. maio, & iunio mensibus: fuitque mihi ambarum colligendarum amplissima facultas. Siquidem ea, quæ fici, fraxini, & orneoglossi frondibus inhererat, gummi modo concreuerat, colore candida. At quæ super amygdalæ, persicæ, ac quercus folia deciderat, mellis modo liquefcescens ab arbore defluebat, flauo colore. Quo factum est, ut facile crediderim, quod non sui ipsius facultate gummi modo Manna concreuerat; sed foliorum, in quibus delapsa recumbit. Quare ab Arabibus diligentissime perspecta, utriusque Mannæ historiam diuersis per se capitibus suis monumentis prodidere. Sed profectò non admittenda, quin potius explodenda uidetur sententia Monachorum, qui in Mesuem commentarios scripsere, cum pro certo asserant, sirio ardente Mannam non solum roris modo super arborum, & herbarum folia reperiri aëris, & cæli clementia; sed etiam ab arboribus, fraxino scilicet, & orneoglossi absque aliquo cæli rore, gummi modo inciso earum cortice in lacrymas concrecere. Quod tamen ut à rei natura, ita etiam à ratione, & à ueritate abhorrere putauerim. Siquidem ea Manna, quæ inciso harum arborum cortice in Apulia, & Calabriensi agro hac ætate canicularibus diebus collacrymare cœpit, nullus quidem plantæ liquor est, sed ipsa eadem Manna, quæ diebus superioribus easdem in arbores ab aëre deciderat. Nam cum illis regionibus usu ueniat, quod præ cæteris prædictæ arbores eo mellifluo rore affatim, abundeque madescant, sitque cortex solis ardore nimio sitiens, ac rimosus, magnam liquoris quantitatem intra se absorbet. Quo fit, ut postmodum exurente canicula inciso eodem cortice idem liquor exiliat, & in grumos concreascit: qui tamen cum leues, fungosi que sint ob arboris succi missionem, infeliciter operantur, nec alterius Mannæ uiribus correspondent. Quod autem id tantum fraxino, orneoglossi que eueniat, cum melleus ille ros in uniuersum omnes occupet planities, in causa est harum arborum nobis occulta potestas, ut magnetis ad ferrum, & succini ad paleas. quippe omnibus clarum est, apud Calabros, & Apulos solam fraxinum, eique congenerem orneoglossum Mannam in se contrahere, retinere, densare, ac cohibere: ex alijs uero arboribus eandem statim defluere, & in subiectas herbas, petras, solumque diffundi. Quare ab his duntaxat arboribus inciso cortice non sanè primò, & secundum naturam, sed ex accidenti defluit Manna. Verum optimi illi patres contenti (ni fallor) cortice, internas illarum arborum partes penetrare neglexerunt. At incolæ, qui ex maiori huius liquoris prouentu, plus auri referunt, rei naturam diligentius inuestigarunt. Cæterum ex his, qui thuris Mannam cælestem hanc esse crediderunt, unum Crinitum Florentinum fuisse comperio. In cuius censuram Manardus Ferrariensis libro primo suarum epistolarum peculiarem epistolam conscripsit. Verum tamen uenia illi danda est, cum & Serapio, qui Mauritanis omnibus in simplicium medicamentorum historia præstitit, thuris Mannam cum cælesti ineptè confundat. Meminit Mannæ inter alios Græcos etiam Actuarius libro de medicamentorum compositione, ibique de eius uiribus ac facultatibus differuit. Manna tam Auicennæ, quam Mesuis testimonio, æquali ferè temperamento consistit, licet ad calidum paululum inclinet: at Auerroi calida, humidaque habetur. Aluum deuorata, aut hausta ciet, per se tamen imbecilliter. Ideoque tum scæminis utero gerentibus, tum pueris ipsis tutò semper exhiberi potest. Alijs medicamentis addita uires eorum auget. Bilem facile educit: sitim extinguit, aperit, emollit, læuigatque gulæ, pectorisque partes. Quæ ex Alexandria Aegypti adfertur Mastichina uocata, uno duntaxat anno in suis uiribus persistit: sed quæ in Italia prouenit, præsertimque Calabriensi agro, pluribus annis incorrupta perdurat. Enimvero Fuchsius medicus nostra ætate & doctrina, & rerum cognitione clarus, in libro de compositione medicamentorum, quem secundò auctum excudit, Mannam à medicorum usu explodere conatur his uerbis. Manna leuem certè, aut ferè nullam soluendi, aluumque subducendi uim habet. Quod ijs compertum est, qui iuxta Libanum fuerunt. Nam referunt, indigenas eius montis, cum abunde ea satientur, nihil tamen lædi, aut aluum sibi quoquo pacto subduci sentire, sed ea tanquam obsonio nutriri. Quapropter cum melli quodammodo similem facultatem habere constet, facile ea carere liceret, modò peregrinorum admiratione non ita duceremur: neque stultitiam, contemptis nostratibus, è longinquis regionibus allatis uti potius, quam ijs, quæ nostris in hortis proueniunt, mallemus. sed stultitiæ nostræ, temere sumptus immodicos facientes, condignas damus pœnas. hæc Fuchsius. Quibus nimirum uerbis liquet eum uelle usum Mannæ prorsus adimi, atque ipsum ad medicamenta deferri, quæ nostris in regionibus proueniunt. utinam æquè commodè & tutò fieri posset ista commutatio, ut saltem, quod ipse uehementer cupit, immodicis sumptibus parceremus. Sed quoniam rationes, quas affert, non sunt eæ, quibus id persuaderi possumus, idcirco cogor in hoc eius sententiæ refragari. Nam quòd Manna aluum subducat, & eam quidem innocuè, non solum conuenit inter auctores, qui hætenus de illa scripserunt, sed id etiam quotidiana experientia docet. siquidem duarum & semis unciarum pondere data aluum perbellè deiicit, & priuatim bilem educit. Quòd autem Libani montis indigenæ Manna non ut medicamento quod purget, sed ut obsonio, quod nutriat, utantur, quis tam facile ut Fuchsius, referentibus credet? cum nos quotidie contrarium experiamur: aut si credat, non aliquam facti illius rationem adinueniet, qua, ut decet, experimentum tueatur. certè nullus, si rectè iudico. Ut autem medicamenta peregrina abolefcant, quæ mitissimam soluendi uim habent, inter quæ iandudum Manna principem ferè locum obtinet, utemur nostratibus, & fortasse lathyri, pityusæ, tithymalis, bryonia, & alijs huiusmodi, quæ passim nascuntur in hortis & campestribus, atque uim lethiferam ac perniciosam sortita sunt? absit, meo quidem iudicio. Malim ergo in hoc sequi exemplum Dioscoridis, Galeni, & aliorum tum Græcorum, tum Arabum probatissimorum auctorum, quam alterius quicunque sit. illi enim non contenti simplicibus medicamentis, quæ suis in locis nascebantur, peregrinis etiam uti uoluerunt. quos tamen tantum abest, ut stultos dicamus, ut etiam sapientes iudicemus. Quare non potui satis mirari Fuchsiū ita malè de Manna sensisse, quam omnibus, eo excepto, perspicuum est sine molestia uentrem purgare. Equidem optarem, ut ij, qui alicui medicamento usum abrogare student, uel id æquius & modestius agerent, aut è nostratibus ea proferrent, quæ eandem uim præstare possent. neque enim ego is sum, qui peregrina nostratibus præferre

ferre uelim, modò hæc cum illis uiribus certare ualeant. Λιβανός καὶ Λιβανωτός id Græcis dicitur, quod Latini Thus: Arabibus, Ronder, Conder, aut Kateth: Italis, Incenso: Germanis, Vucirauch: Hispanis, Encienso, Gallicis, Encens.

† ἄτομος. Hæc dicto hic, & paulò post legitur in uulgaribus Græcis codicibus: qua in primo loco thus natura rotundum insignitur, in secundo uerò arte tale factum cognominatur. Sed quia absurdum uidebatur Marcello, Dioscoridem usum fuisse homonymia, ideo mutauit lectionem, alterum scilicet ἄτομον in ἔντομον, ad rem nomen accommodans. Quam tamen lectionis mutationem minimè probat Manardus: qui præterea dubitat quo modo atomos Latinis sit reddendus. Hæc difficultates mihi quidem uidentur ab Oribasio sublata lib. XII. ubi primò non ἄτομος, sed ἄτμος legitur, quæ uox sine controuersia illesum, atq; non scissum thus facit: secundo uerò nihil legitur. quod argumento est, atomum secundum accreuisse Dioscoridi. Legitur autem σύαγγος, quæ uox ut est illius factitij thuris cognomentum, Oribasio teste, legitimum, ita non mutanda uidetur.

† Hic uulgaris lectio habet, ὁ ἀραβίος, καὶ ὁ ἐν σμύλῳ, ὃν ἔντομον καλοῦσι, id est: Arabias, & in Smylo nascens, quod aliqui copiscum uocant. Marcellus non ἀραβίος, sed ὁρόβιος legit. Cui lectioni adstipulatur Oribasius libro XII. ubi ὁ ὁρόβιος tantum, reliqua uerò ut additiua non leguntur.

† Exemplaria Græca uulgata hoc in loco legunt μεθοδεύμενος: quæ uox, in itinere, à Ruellio, & artificiosè cōformatum, uertitur à Marcello. Sed equidem eam aduentitiam putauerim, quòd non legatur ab Oribasio.

PINVS.

PICEA.

Πεύκη, καὶ Πίτυς.

PINVS, ET PICEA.

CAP. LXXIIII.

PINVS, ET PICEA generi eidem ascribuntur, sed quandam flagitant specierum distinctionem. arbores uulgò cognitæ. Quarum cortex astringit: prodest tritus, & illitus intertrigini, ulceribus summum corpus occupantibus, ambustisque cum spuma argenti, & manna: ulcera deliculorum acrimoniam recusantium cerato myrtino exceptus ad cicatricem perducit: tritus cum sutorio atramento serpentina cohibet: suffitu partus, & secundas eiicit: potus aluum fistit, urinam mouet. Folia eorum trita, & illita inflammationes leniunt, uulnera ab inflammatione uindicant: trita autem, & decocta in aceto feruenti collutione dentium dolores mulcent: hepaticis utilia sunt drachmæ pondere in aqua, aut mulla pota. Pinæ nucis cortex, & folia potu idem præstant. Teda earum particulatim secta, si in aceto coquatur, & decocto dens colluatur, dolores leuat. Ex his etiam fit spatha acoporum, pessorumque compositionibus idonea. Quinetiam earum crematarum fuligo ad librarij atramenti confectiōem excipitur: ea circumlitionibus efficacissimè imponitur, quibus palpebras ornant, coloremque mentiuntur, calliblephara Græci uocant: arrosis oculorum angulis, callosis, glabrisque

genis, & collacrymationibus opitulatur. Pityides appellantur pinorum, piceæque fructus, qui in conis inueniuntur. Vim astringentiam habent, & aliquantulum excalfacientem: tussi, & pectoris uitij auxiliantur, per se, aut ex melle sumpti. Nuces pineæ cum repurgatæ manduntur, aut cum passo, aut cucumeris semine bibuntur, urinam cient: acrimonias in renibus, & uesica hebetant: stomachi rosiones leniunt. datæ cum portulacæ succo, uirium infirmitatem roborant, corruptorum quoque humorum labem obtundunt. Pineæ nuces integræ recenter arboribus decerpæ in passo franguntur, & decoctæ, uetustæ tussi, ac tabitudini conferunt, si quotidie ex eo liquore terni cyathi bibantur.

Pini historia,
eiusque gene-
ra.

NOSTRÆ nimirum negligentiae adscribendum foret, cum nos assidue habeant pinorum, abietum, picearum, & laricum syluæ, nisi harum omnium amplissimam, ueramque historiam traderemus: eoque magis ad hoc teneri uideor, cum animaduertim Plinium, recentiorumque nonnullos eum secutos, in huiusmodi plantarum historia, qui resinas fundunt, longè ab eo dissentire, quod in Tridentinis montibus nostris oculis perspectum, apud alios etiam testatum relinquere possumus. Rem itaque à Pinu exordiens, inuenio Theophrastum libro III. cap. x. de plantarum historia, duas Pini species adnotasse, domesticam alteram, alteram uerò syluestrem: huiusque in maritimam, & montanam distinctionem fecisse, hisce uerbis. Pinorum aliam urbanam, aliam syluestrem assignant. Sylvestris binum statuunt genus, quorum alterum Idæam, alterum maritimam uocant. Harum rectior, celsior, materieque crassior Idæa: folio imbecilliori, tenuiori; maritima: & cortice leuiori, utili; ad coria. quod alteri minus. Nux maritimæ rotunda, breuique dehiscens: Idæa oblongior, uiridis, minusque hircens, tanquam syluestrior. hætenus Theophrastus. Verum non desunt, qui contendant Theophrastum hæc de picea scripsisse, non autem de pinu: ea nimirum ratione freti, quod πένυς, de qua hic differit Theophrastus, Græcis piceam, non pinum significet. Quamobrem Petrus Bellonius Cenomanus communē Græcorum sententiā secutus libro, quem arboribus coniferis dicauit, id totum piceæ arbori reddidit contra Theodori interpretationē, quod Theophr. περὶ πένυς Græcè scriptum reliquit. Sed equidem hac in re Bellonium (pace uiri boni dixerim) hallucinatum arbitror, non quod propterea eum Græci sermonis imperitum iudicem, sed quod mihi uideatur non diu uersatus in Theophrasti & Galeni lectione, aut de plantis ijs scripsisse, quarum non certam habuit cognitionem. nam plura sunt, quæ eius opinioni refragantur. In primis mihi quidem non dubium est, quin ueteres Græci πένυν pro pinu, & πίτυν pro picea usurpauerint. Neque certè uerisimile est, Theodorum Theophrasti interpretationem natione Græcum, & linguæ tum Græcæ, tum Latine peritissimum, ignorasse quid per illa tam usitata & trita uocabula intelligerent Græci scriptores. Deinde Theophrastus ipse τῆς λέυνης nucem σπόβιλον uocat. ex quo palam fit, eū nomine πένυς de pinu, non autem de picea scripsisse. Quandoquidē σπόβιλος

Petri Bellonij
opinio explorata.

PINVS SYLVESTRIS.

PINVS MARITIMA.

PINVS MARITIMA ALTERA.

PINVS SYLV. MVGO.

PINVS SYLV. CEMBRO.

non aliud designat, quam nucem pineam, ut aperte declarat Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus his uerbis. Nux pinea boni ac crafi est succi, multumq; nutrit, non tamen facile coquitur. Appellant autem nunc Graeci ipsam non καύων, sed σφοδρίλων. Idem libro de cibis boni & mali succi, ita scribit. His ipsis plus crafi, non autem mali, succi habet nucleus pineus, qui καύος uocatur. ipsum uero etiam σφοδρίλων ueteres appellant. Item lib. VII. de simplicium medicam. facultatibus, sic inquit. Coni fructus, quem quidem & coccalon nominant, & strobilon &c. Ad haec commentario quarto de uictus ratione in morbis acutis apud eundem haec scripta leguntur. Nempe λόκαλος ab Hippocrate dictus, non ita, sed καύος magis ab antiquis Graecis appellatur, ueluti à recentioribus medicis propemodum omnibus σφοδρίλων. Galeno deniq; adstipulatur Symeon Sethi, utpote qui nucleos pineos καύαρια τὸν σφοδρίλων etiam nominet. Ex quibus utiq; constare puto contra Bellonij opinionem, Theophrastum sub πεύκης uocabulo pinum descripsisse, non piceam. Nam si Theophrasto peuce strobilum profert, quem Galenus inter cibus connumerat, non uideo, quo modo is piceae fructus esse possit, cuius nuclei non sunt edendo, Bellonij etiam testimonio. Quod insuper hoc loco per πεύκην pinum intelligat Theophrastus, illud maximo esse potest argumento, quod nusquam picea uisa sit urbana, nisi forte è syluestrium semine ad spectaculum in hortis sata. Cuius tamen contrarium deprehenditur in pinu, quae domestica atq; urbana frequentissima conspicitur. Hinc porro factum est, ut Bellonius sua ductus opinione, ex hoc in alium quoque errorem inciderit. Quippe illud falsum est, quod ex teda piceae fiat pix, ut Bellonius asserit, perperam, meo iudicio, Theophr. hoc loco interpretatus. Siquidem rara admodum est picea, quae tedam habeat:

Pinorum syl-
uestrium spe-
cies.

atq; pix omnis, cuius est usus, ex pinea tantum teda conficitur in Italia, quemadmodum & in Bohemia, ubi ingentif-
simæ ac frequentissimæ sunt pinorum sylvæ. Ceterum his, quæ de syluestrium pinorum generibus scribit Theo-
phrastus, in nostro climate refragatur, quæ sensibus clarissimè patet experientia. siquidem agrestes, quæ plurimæ in
maritimis nostris Senensibus proueniunt, fructum ferunt spithama oblongum, pyramidalem, firmum, ac solidum, nec
per se facile dehiscens. Quæ uerò numerosæ uirescunt in Ananijs, reliquisq; Tridentinis montibus, fructu consistit
paruo, breui, qui quàm primò aruerit, affatim dehiscit, & ex arbore decedit. Sed id euenire existimamus, climatum,
& regionum uarietate, uel etiam quòd maritimæ plura sint genera. quandoquidem in maritimis Pifarum oris sylue-
stres proueniunt pini, qui breues nuces edunt, cupressi modo, non tamen rotundas, sed acuminatas, ut pictura, quam
hic exhibemus, ostendit. Quinetiam in eodem Tridentino agro iisdem Ananijs, & uallis Flemarum montibus aliæ duæ
syluestrium uisuntur species à prædictis longè figura dissidentes: quarum unam uulgò Mughi incolæ uocant. quæ si-
ne stipite medio, ramos circumquaq; à radice fundentes, humi repunt spatio cubitorum decem, quindecimq;: quales
etiam apud Ananos Rouena monte, & in alijs plerisq; harum uallium locis apertè conspici possunt. Proferunt hæc
fructus paulò maiores cæteris syluestribus, sed qui magis resinam fundant. Harum ramis utuntur incolæ ad uasa ui-
naria cingenda: sunt enim tenaces admodum, & flexiles. Alterius uerò speciei sunt, quas Cembri, & Cirmoli uul-
gò uocant, quarum numerosissimas plantas ipse sæpe ac sæpius uidi, tum in Gauiæ Phœbeæ uallis, tum in Flemsibus,
Vulturenæ, & Rhetinorum montibus. Hæc quidem speciosa proueniunt proceritate, ita ut ad tabulas parandas mate-
riem non modò pulcherrimam præbeant, sed etiam suauiter odoratam: attamen non tanta assurgunt altitudine, quan-
ta cæteræ syluestres. Ramos è caudice promunt, ceu & picea, qui pini frondibus uirent. Caudicis cortex non ut pi-
no subrubet, sed abietis modo subalbet. Fructus tam longitudine, quàm crassitudine piceo æquè similis est, breuior ta-
men, resinofus, colore in nigrum purpurascens: inter cuius nucamenta nuces recluduntur domesticis similes, mino-
res tamen, triangulares, breues, fractu faciles, ut quæ dentibus facillè cedant: sapore quadantenus domesticas refe-
runt, nisi quòd gustui quandam penè insensibilem relinquunt asperitatem: quòd omnium syluestrium proprium est. Ex
quo facile adducor, ut credam hoc nucum pinearum genus illud esse, quod Plinius libro xv. cap. x. Tarentinum
uocat, digitis fragili putamine, auiumq; expositum furto in arbore. Etenim illæ ita fragiles sunt, ut non difficul-
ter ab auibus rostro frangantur. Ab iisdem pinis resina tum alba, tum odorata, ueluti ab alijs sui generis
manat. Tabulæ ex his paratæ ad extruenda ædificia Germanis plurimi fiunt, non modò quòd pulchra uena-
rum serie placeant, sed quòd etiam odoris fragrantia præsent: id enim ad eorum hypocausta paranda, qui-
bus maxime ob frigidissimam regionis temperiem & indigent, & utuntur, plurimum affert ornamenti.

Bellonii alia
opinio explo-
sa.

Bellonius, cuius paulò antè meminimus, libro de arboribus resiniferis hoc pini genus (quantum ex eius uerbis col-
ligere potui) pinastrum esse censet. Sed non rectè, mea quidem sententia. nanque pinafter, Plinio lib. xvi. cap. x. 30
auctore, nihil aliud est, quàm pinus syluestris, mira altitudine: gigniturq; non modò in montibus, sed etiam in planis,
Bellonio uerò contrà, pinafter pino humilior est: & plana, & montium supercilia prorsus respuit, nec alibi proue-
nit, præterquàm in excelsissimis montium iugis. Huic profectò ut quis adstipularetur, fortasse ex eo adduci posset,
quòd peregrinationi, quam ille in Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, aliasq; regiones se fecisse fatetur, plura
tribuere uellet, quàm probatissimorum authorum scriptis, quibus sæpe Bellonius perperam refragatur, ita ut suam
putet auctoritatem illis præferendam esse. Sed ego miror, quòd mihi relatum sit uirum hunc esse uulgaris peritiæ,
neq; tot loca peragrassè, quot eius scripta perhibent. Quòd autem ad rem nostram attinet, Bellonius ubi pinastri
historiam exorditur, hanc pinastri uocem ex uersione Latina frequenter legisse ait apud Theophrastum, sed non pro-
pterea Theophrastum eam agnouisse plantam, quòd non nascatur in Græciæ, aut Asiæ montibus: atque ideo nullum
esse ex Græcis authoribus, qui de pinastro, aut pinu syluestri meminèrit. Sed quanta sit huius boni uiri arrogantia, 40
& in Græcorum authorum lectione negligentia, antea explicauimus, ubi ex Theophrasto scripsimus duo esse pini ge-
nera, unum urbanum, alterum syluestre. Veruntamen si is mordicus suam tenuerit opinionem, quòd scilicet Theo-
phrastus πείνη piceam significet, non pinum, & quòd ex consequenti idem hic de picea syluestri sit locutus, demus
illi ita esse, quid respondebit ad illa Theophrasti loca, in quibus πίτυς ἀγρία. legitur: mehercule nihil, quantum
reor. Subijciamus ergo quæ Theophrastus lib. iiii. cap. iiii. de plantarum historia in censu arborum quæ in monti-
bus nascuntur, contra Bellonij sententiam posteritatis memoriæ prodidit, ijs uerbis. Ἰδία δὲ τὰ τοιαῦτα τῶν ὄρεων
ἔσονται, ἃ ἐν τοῖς πεδίοις οὐ φύονται. περὶ τῆς Μακεδονίας, ἐλατή, πεύκη, πίτυς ἀγρία. hoc est. Montibus autem
propria sunt illa, quæ in planis non proueniunt. Macedonia, abies, picea, pinafter. Addamus præterea quæ eodem
capite, ubi plantarum meminit, quæ perpetuò uirent, idem sic habet. ἀειφυλλὰ μὲν οὖν τῶν ἀγρίων, ἃ καὶ πρό-
τερον ἐλέχθη, πεύκη, πίτυς ἀγρία. id est. Ergo inter syluestria perpetuò uirent, quæ primo uolumine retuli-
mus, abies, picea, pinafter. Ex his itaq; manifestum fieri arbitror, Bellonium multa in Theophrasto oscitanter legis-
se, plura etiam temere & falsò scriptis tradidisse: ut hinc ipsum inanis gloriæ, uel alicuius dignitatis cupidum po-
tius, quàm ueritatis studiosum fuisse facillè iudicem. Ceterum non potui non admirari dixisse Plinium, se in-
dulas è pino ad contegendas domos, ex omnibus, quæ resinam fundunt, arboribus aptissimas esse, cum luri-
cem non ignoraret materiei præstantia, duritie, & firmitate, nulli equiparandam esse. Præterea scribit
Theophrastus (nos id quotidie uidemus) quòd pini interitus est, ut teda fiat. Cuius uerba sunt hæc loco su-
prà citato. Morbum pini accidere talem Idæi incolæ narrant, cum non solum cor, sed etiam pars externa
caudicis in tedam transiuerit, tunc strangulari quodammodo. quod sponte accidit ubertate arboris largissima, quo-
ad quis coniectare possit: teda enim totum efficitur. Ergo hæc pini propria affectio est. Quare autem pinus te-
da fiat, scribit idem Theophrastus libro vi. cap. xv. de causis plantarum, sic inquires. Pinus enim radicem agi tedam
totam refertam, ut antè dictum est. Ratio eadem, quæ in animalibus est, quòd pars alimenti, quæ ferbuerit, excoctaq;
sit,

Plinii lapsus.

Teda confi-
deratio.

- fit, quoniam purgatissima est, asidet: & collecta, densataq; pinguedinem reddit. Reliquum uero sursum transmissum, partes, quæ supra terram eminent, nutrit: non per illam pinguedinem subiens, sed per alios quosdam meatus. Nam quæ in tedom omni ex parte mutata sint, obesitate moriuntur, ut dictum est: cum enim nullum transitum habeant, spiritus strangulantur, sicut animalibus accidit, quæ ultra modum pinguerint. hæc ille. Cæterum quod teda opus sit ad picem conficiendam, non defuit sanè ratio, quæ etiam arte fieri possit, ita ut pinus non sua utiq; sponte, sed artificio teda fiat. Id enim idem docuit Theophrastus libro 1 x. cap. 11. de historia plantarum, his uerbis. Id ei ubi arboris caudicem cortice dispoliarint, quod parte solari, binis, aut ternis à terra cubitis facere consueuere, confluxum istuc fieri non sine teda uno cum plerimum anno affirmant. Idq; cum securi detraxerint, secundo iterum anno teda locum expleri: & tertio pari modo. Posthac ob eam paulatinam incisuram arborem extenuatam, putrefactamq; humi facile à flatu prosterni, tum eius cor extrahi (hoc enim tedom maxime præfert) necnon & radicem effodi. hæc etiam ille.
- 10 Quibus palam est contabescere pino, tam sponte, quam arte fieri oririq; tedom. Quamobrem putauerim hac in re non parum cecutisse Plinium: quippe qui lib. xvi. cap. x. ubi resiniferas enumerat arbores, tedom propriam, & per se esse arborem censet, cum inquit. Sextum genus est teda propriè dicta, abundantior succo, quam reliqua: parciore, liquidiorq; quam picea: flammis, ac lumini sacrorum etiam grata. Et lib. eodem cap. xviii. Nunc, ait, celeberrimis arborum dictis quædã in uniuersum de cunctis indicanda sunt. Montes amant cedrus, larix, teda, & cætera, è quibus resina gignitur. hæc Plinius. Verùm si quis Plinij defensor diceret, per tedom ipsum hoc in loco nõ aliud intelligere, quam pinum, itaq; eum tueri uellet, hanc tutelam illud (ut puto) uanam esse ostendit, quod cum eo capite Plinius resiniferas arbores omnes per genera describat, et primum omnium genus pinum faciat, nullo pacto pinu pro teda accepisse uidetur, cum sexto resinarum generi tedom postea adscripserit. Hinc fortasse & Marcelli error defluxit, qui in hoc
- 20 Dioscoridis capite, pinum tedom interpretatur. In hoc etiam uersatur errore Adamus Lonicerus Ruellium secutus in suo de plantarum historia uolumine, ubi fictam potius, quam ueram arborem pro teda pinxisse uidetur. Sed animaduertendum est, non è pinu tantum fieri tedom, sed ex alijs etiam plantis resinam fundentibus, nempe larice, & picea: à quibus nos in Ananienfibus syluis pinguisimam excisimus. Quapropter dicebat Theophrastus lib. 1111. cap. vi. de historia plantarum, quod in Ponto ex syluestribus desint pinaster, abies, atq; picea, & omnino quæ tedom in se se gerunt. Quibus clarè patet, alias præter pinum arbores esse, quæ in tedom contabescunt. Sed quod id morbi magis pino eueniat, quam cæteris, propria pini affectio esse creditur. Quo fit, ut & in hoc Plinium errasse crediderim, qui non pini, sed laricis morbum esse ait, ut teda fiat: ac eidem omnes attribuit tum uires, tum notas, tum qualitates, quas Theophrastus pino reddidit. Quare cum Ruellius eum sibi familiarissimum ab huiusmodi lapsu uindicare uellet, non mirum, inquit, quod in hoc Plinius æquiuocatione sit usus, quando & perpetua fronde perinde ac pinus, sit
- 30 larix, & situs idem in montibus, eademq; facies, minimè animaduertens, quam magno ipse quoq; fuerit errore implicatus: quemadmodum & recentiorum alij. Quandoquidem pro certo attestari possum, laricem me uidisse nunquam (etsi centenas laricum sylvas uiderim) cui per hyemem folia non deciderent, & quæ tantam contraheret cum pino cognationem, quantam Ruellius tradidit. Itaq; ut uera eius quoq; promulgetur historia, hic ea de larice differemus, quæ & uidimus, & experientia comprobauimus. LARIX igitur arbor est eximie proceritatis, cortice perquam crasso (non autem læuiori, quam picea, ut Adamus Lonicerus scribit) in rimas undique dehiscente, intusq; rubente: ramos gradatim circa stipitem totum emittens, adnatis eompluribus salicis more lentis, colore luteo, odore non iniucundo: folijs circum ramulos prodeuntibus, densis, oblongis, mollibus, eomosis, pineis angustioribus, minimè aculeatis, quæ aduentante hyeme pallida effecta ad caudicis radices decidunt, ibiq; marcescunt: ita ut sola larix inter cæteras resinam fundentes arbores, spreta omni algoris immanitate, nuda per hyemem uitam transigat. Nouella cupressum prorsum æmulatur, non autem piceam, ut Ruellio placet. Eius coni (quanquam credidit Plinius laricem sterilem esse) cupressinis admodum similes sunt, neq; ingratum efflant odorem. Veruntamen flores longè odoratiores sunt, qui uere emergentes è ramusculorum cacuminibus arborem uniuersam mirum in modum condecorant. quippe cum in purpura ardentèr rubeant, comantibusq; foliolis, miro quodam naturæ artificio annexantur, non parum uiatorum oculos remouantur. Ligni materies durissima, præsertimq; rubescens, & in caudicis medullis sita: eaq; propter in ædificijs omnibus extruendis, cæteras longè præcellit. Vanum profectò est credere (ut Plinius, Vitruuius, & recentiorum pleriq; perhibent) quod nec flagret Larix, nec in carbonem uertatur, sed ueluti calcarium saxum in fornace exuratur. Quandoquidem haud rectè cum fornacibus ageretur, in quibus fit ferrum in Tridentinis montibus, & in ea præsertim ualle

Plinij error,
& quorundã.

Plinij & Ruellij error.

Laricis historia.

Plinij, & Vitruuij error.

L A R I X.

Ananij

Agaricum la-
rici innascēs.

Resina lari-
gna.

Pannum in la-
rice nascens.

Piceæ, & A-
bietis histor.

Abietis lacry-
ma.

Ananijs contermina, quam Solis nuncupant, ac alijs multis Camonica, & Eliotropiæ uallis fornacibus, in Brixienfi agro, si larigno carbone carerent, cuius inibi maxima conflatur copia. Namq; (ut referunt in hac arte periti) nullo alio carbone in fornacem indito, rude ferri metallum tam celeriter colliquefcit, quam lariceo. quin & lignum eius siccum, cian abunde fit resinosum, impetu flagrat perquam uehementi. Quamobrem in Tridentinis montibus laricis tantum lignis furnos incendunt, tam eos, quibus panis coquitur, quam quibus hypocausta calefiunt. Ceterum selectissimum Agaricum in larice prouenit. namq; ipse quidem sepius in Ananienfibus montibus præstantissimum agaricum (ut prodit Plinius) in Gallia, non in larice duntaxat, sed in alijs arboribus, præsertim glandiferis. Dioscorides, sicuti & Galenus, non satis compertum habet, an Agaricum fungus sit, aut radix, licet asserat in cedro gigni. Brasauolus agaricum Comachij in ilicibus inuenisse fatetur, necnon per Galliam equitans, id uidisse ait quercuum caudicibus inherere. Enimvero ipse in tota Hetruria, in alijsq; quam plurimis Italiae locis, deniq; in multis Germaniæ, Carniolæ, Dalmatiæq; provincijs, ubi syluæ quercubus, cerris, ilicibus, suberibusq; refertæ conspiciuntur, non solum nunquam uidi, sed ne quidem audiui in his agaricum prouenire: tametsi illis inherere uiderim fungos alios plurimos lignea materie concretos, duos, ac nigros: quibus ubiq; passim fomites fiunt ad suscipiendum ignem, cum è silice calybe excutitur: quinetiam ijs ignitis ad machinulas exonerandas uenatores frequentissime utuntur. Ad hæc quauis in Tridentinis montibus, præsertimq; Ananienfibus præter abietes, pinos, larices, & piceas, innumerabiles adsint quercus; in nulla tamen agaricum, præterquam in larice, nascitur. Porro ex larice etiamnum præstantissima illa resina manat, quæ falsò officinis terebinthina uocatur, cum terebinthina ex terebintho proueniat. Verum cum mercatores præterito iam æuo terebinthinam ad nos minimè afferrent, ob idq; larigna eius loco uterentur tum medici, tum myropolæ, facile factum est, ut larigna ex usu sibi terebinthina nomen uendicauerit. Et quòd larigna terebinthina nomen & locum antea passim occupauerit, ut etiam hodie in officinis eiusdem, si desit, uicem suppleat, omnibus notissimum arbitror. Attamen Fuchsius uir alioqui doctissimus, in libro, quem secundo edidit de compositione medicamentorum, scribit pharmacopœos legitime terebinthina uice abietinam supponere. Qua in re aperte fallitur, quòd omnes (ut dixi) pro terebinthina larignam usurpent. Atqui Galeni tempore liquida picea terebinthina loco uendebatur, ut ipse libro tertio de comp. medic. per genera memoriae prodidit, sic inquit. Ex harum genere est & larigna uocata, prædictis planè humidior: substantia uerò similis liquida picea, quam loco terebinthina institores uendunt ignorantibus eas discernere. est autem talis resina odore gustu, & facultate, quam terebinthina acrior. Cum hac igitur, & terebinthina, larigna uocata persimilem potentiam obtinet, sed tenuiori substantia, maioreq; discutiendi uirtute prædita est. Hanc Tridentini, ac etiam qui ijs contermini sunt, uernaculo sermone Largà appellant, deflexa à larice, à qua emanat, appellatione. Hæc tamen fonte sua non defluit: sed qui ipsam colligunt, magno, & longo te-

ABIES.

rebulo laricis caudicem ad medullam usque per æstatem perforant, & inde manantem resinam uasculis quibusdam è piceo cortice paratis excipiunt. Splendidiorem mittunt iuuentula arbores, sicuti de thure diximus: turbidiorem uerò annosæ. Reperitur præterea in annosis laricum caudicibus prope medullam ipsam pannum quoddam albicans quandoq; cubiti amplitudine, corio, ex quo chirothecæ conficiuntur, adeò persimile, ut uix alterum ab altero discerni possit. Utuntur hoc incolæ ad uulnera glutinanda, & ad sanguinis fluores compescendos. Ceterum admodum inter se similes ex his, quæ resinam fundunt, arbores sunt PICEA, & ABIES, ita ut sæpe etiam lignarios fabros fallant. Siquidem eadem utriq; proceritas: ambæ iisdem sunt folijs oblongis, duris, ac densis: utriusq; ramusculi produntur crucis in morem, à duorum duntaxat ramorum lateribus exeuntes: quod & folijs euenit. Veruntamen hoc tantum discriminis inter se habent, quòd piceæ folia colore sint abiegnis longè nigriora, quin & paululum latiora, molliora, leuiora, minusq; pungentia. Præterea piceæ cortex nigrescit, tenax est, lentus, & lori modo flexilis: abieti uerò albicat, et si flectatur, facile perfringitur. Piceæ rami plerunq; ad terram stent: quod in abiegnis non uisitur. Lignis deniq; materies picea multo speciosior, ac etiam utilior: habet enim uenas rectiores, minusq; nodosas. In piccarum genere sola foemina fructus adfert, sed in Ananienfibus, cæterisq; Tridentinis montibus abies omnis infructifera est, etsi Plinius abietem fructiferam fecerit. Picea fert resinam inter corticem, & lignum gummi modo concretam, licet nonnunquam ex ea defluat liquida, larignæ similis. Abies uerò inter corticem & corticem præstantissimum liquorem illum concludit, quem uulgò LAGRIMO, quasi abietis lacrymam, appellant: de quo ueteres nihil (quod equidem sciam) posteritatis memorie prodidere. Nisi quispiam dixerit, per abietis lacrymam intellexisse Galenum lib. III. de compositione medicamentorum per genera

- genera paulò ante citato, piceam illam liquidam resinam, quam pro terebinthina institores uendebant. Cuius rei illud indicium esse uidetur, quòd scribat ipse, hanc et gustu, & odore terebinthinae esse persimile, quod in abiegna lacryma maxime notatur: et quod insuper sit quadantenus terebinthina acrior. namque huiusmodi qualitates in liquida piceae resina minime reperiuntur. Quo fit, ut suspicandum putauerim, in his Galeni uerbis librariorum fortasse culpa medium aliquod subesse; licet constet antiquos scriptores in arborum resinas ferentium historia in quam plurimis inter se differre, & alteram sepe pro altera (ut supra diximus) substituere. Auxit mihi suspicionem hanc Galenus: quippe qui scripserit deinde eodem libro in Euphorbij medicamento, inter resinas ceteris odoratiores haberi terebinthinam, & abiegnam, hancque illa calidior em esse. Falluntur autem, qui putant abiegnam lacrymam, clarissimam esse larignam: quandoquidem illa inter abietis cortices uomicae modo coaceruatur, & secto corio (ut in abscessibus sanie uexatis fieri solet) elicitor: haec uero manat è laricis caudice ad medullam usque, perforato, ut ego experientia doctus facile attestari possum. Nam, ut rem omnem hac in historia exactius exploratam haberem, & à larice larignam, & ab abiete abiegnam per memet elicere libuit. Sunt qui huic illam admisceant, ut hac impostura magis lucrentur, eo quòd omnes abiegnam pluri faciunt, quam larignam. Nec desunt qui percolatam larignam, & ad ultimam claritatem redactam pro abiegna uenditent, cum rarissimi reperiuntur myropolae, qui rectius alteram ab altera dignoscant. Sed fraus cognosci potest, quòd abietis lacryma substantia minus consistat, odore praestantissimo fragret, & gustui larigna sit amarior, ad animumque asseruata quadantenus flauescat. Ea uulneribus recentibus maximum affert praesidium, quòd non solum glutinet, sed & mundet, & sarcotica habeatur. Pota renum calculos eiecit, arthriticos dolores mulcet, coxendicumque cruciatus lenit. Capitis uulnera mirifice sanat, adeò ut hac sola nonnulli utantur. Additur & in antidotis balsami uice. Affirmat Ruellius abieti croceum florem innasci: uerim in Tridentinis montibus, ubi undique ea montes syluescunt, Abies omnis est & floribus, & fructibus infœcunda. Sed ut ad piceam nostra redeat oratio, non satis comperit habeo, quam arborem pro Picea intelligat Petrus Bellonius: quanquam ex imagine, quam exhibuit, atque etià ex notis, quas suae piceae assignauit, aliquod pinastri genus intelligere uidetur. Ceterum arbor, quam idem sua tantum auctoritate, ne dicam temeritate, ductus perperam Sapinum uocat, ac abieti similem facit, non est (quantum ego conijcere potui) nisi legitima picea. Quippe haec abieti adeò similis est, ut saepe syluanos homines, & lignarios fabros fallat, ut supra dictum est. Idcirco Plinius lib. XVI. cap. XXI. eadem folia reddidit piceae & abieti, sic inquit. Insecta pestinum modo (intellige, folia sunt) piceae, abieti. Iis etiam idem Taxum similem fecit eodem lib. cap. X. quæ admodum & Dioscorides lib. III. Taxum autem (ut obseruauimus) maxime folijs æmulatur picea, quam magno & pudendo errore Bellonius Sapinum appellat. nam Sapinus, teste Plinio, pars tantum est in abiete, ut eius uerba declarant lib. XVI. cap. XXXIX. ubi ita scribit. Abietis quæ pars à terra fuit, enodis est. Haec, qua diximus, ratione fluuiata decorticatur, atque ita Sapinus uocatur, superior pars nodosa duriorque substerna. Quibus utique Plinij uerbis palam est Sapinum non esse per se arborem, sed tantum abietis partem, sicuti etià Vitruuius testatur. Verum Bellonius, quòd audiuerit tam piceam, quam abietem indifferenter du Sapin suis Gallis nominari, hanc forte uulgarem & confusam nomenclationem secutus, ut eam ueram putauit, ita etiam Piceam Sapinum appellauit. Sed is mihi quidem non uidetur in Plinio rectè cõsiderasse resiniferarum plantarum historiam, neque in Theophrasto cognouisse quod πένυκη & πίτυς significarent, neque etiam animaduertisse, quòd hæc duæ uoces saepe à Græcis una pro altera usurpantur. Sed hic fusius, quam deceat, aliquot Bellonij errata persecuti sumus. Alius enim locus erit, nisi quid mihi humanitus acciderat, ubi alia plura in hoc genere consultò tractabimus. Arbor, quæ plerisque Græcis πίτυς, Latinis Pinus appellatur: Arabibus, Sonobar: Italis, Pino: Germanis, Hartzbaum, & Kynholtz: Hispanis, Pino: Gallis, Pin. Quæ autem Græcè πένυκη, Latine Picea nominatur: Arabice, Arz: Italicè, Pezzo: Germanicè, Rot dannenbaum: Hispanicè, Pino negro: Gallicè, Vng abre du genre du pin. Quæ dein de Græco nomine λάριξ, Latino item Larix, Italico Larice, & Germanico Lerchenbaum uocatur. Quæ denique Græcis ἐλάτη, Latinis Abies dicitur: Italis, Abete: Germanis, Thannen, siue Thannenbaum.

Error quorundam.

Abiegnæ lacrymæ uires.

Bellonij opinio falsa.

Nomina.

LENTISCVS.

Σχῆμα. LENTISCVS. CAP. LXXV.

LENTISCVS nota arbor est. Cui toti uis inest astringendi: semini enim, folio, ramo, cortici, radicibusque cognatae insunt uires. Liquamentum autem ita fieri solet. Folia, cortex, & radix in aqua coquuntur, & ubi abunde cocta, refrigerataque sunt, folia abijciuntur: aqua denuo coquitur, donec mellis habeat crassitudinem.

Lentiscus sua astringendi dote, ualet aduersus sanguinis reiectiones, alui profluvia, & dysenterias in potu: item contra eruptionem sanguinis è vulua, & eiusdem, aut sedis

dis procidentia. In totum acaciæ, & hypocistidis uicem repræsentat. Idem facit succus è tritis folijs. Decoctum fotu caua explet, & fracta ossa ferruminat, vuluæ fluxiones sistit, nomas arcet, vrinam pellit, motus dentium collutione stabilit. Virentes furculi calamulorum uice dentibus repurgandis asfricantur. Fit è semine oleum astringentium uim habens: quod prodest, cum quid astringi opus est. Lentiscus resinam gignit, quæ lentiscina cognominatur, & ab aliquibus mastiche. Pota utilis est sanguinem reiicientibus, & tussi ueteri: stomacho auxiliatur, sed ructum mouet. additur in dentifricia, & illitiones faciei, ad nitorem cuti conciliandum: palpebras oculis incommodas replicat: manducata halitum oris commendat, gingiuas contrahit. Optima, & copiosissima in insula Chio prouenit. Præfertur, nitedulæ modo, resplendescens, & candore Tyrrhenicæ ceræ similis, adulta, retorrida, friabilis, odorata, stridorem edens. Viridis autem inferior est. Adulteratur thuris, resinæque pineæ nucis mistura.

Lentisci consideratio.

LENTISCVS in Italia frequentissima nascitur, præsertimq; in Hetruria maritimis nostris Senensibus. Gignitur in collapsis Romanorum ædificijs, ac ruderibus. Quinetiam in tractu Tyrrheni ubiq; copiosa oritur, in Campania maxime. Cæterum Lentisci nonnullæ sunt plantæ, quæ in arborem mediæ proceritatis assurgunt: nonnullæ uerò humiles, quæ nullo grandiore caudice à radicibus sublato, sed uirgultis, stolonibusq; innumeris corylorum syluestrium modo disiliunt. ueruntamen Lentiscus tum ramis, tum folijs densior constat, magisq; uirgultorum cacuminibus ad terram deflectitur. Folijs utraq; est pistacij graeolentibus, pinguibus, friabilibus, & in obscurum uirentibus, in ambitu tamen rubent, sicuti & quibusdam uenulis. Perpetua fronde uiret. Cortice est subrufo, lento, tenaci, flexibiliq;. Profert terebinthi modo, præter racemosos fructus, folliculos corniculi modo intortos, in quibus includitur liquor limpidus: qui tandem ueterascens uertitur in bestiolas ijs persimiles, quæ ex ulmi, & terebinthi folliculis euolant. Tota planta grauitè olet: quapropter nonnulli, quòd olfactu caput aggrauet, ipsam deuitant. Sed Lentiscum, quæ roboris magnitudine proueniat, folio sorbi, acinis syluestris punice rubentibus, ut Ruellius scribit, hætenus non uidi, nec id unquam me legisse memini apud probatos auctores. Idcirco Ruellium hac in re hallucinatum crediderim. quemadmodum & Hermolaum, qui ea esse lentisci folia existimat, quibus coriarij Venetijs pelles conficiunt, uulgò propriè appellata foglia. Siquidem planta, à qua hæc folia decerpuntur, maxime à lentisco differt; etsi cum terebintho aliquam habeat similitudinem. Fert etiam Lentiscus Italica mastichen, ut ipse attestari possum: quanquam non ea copia, qua in Chio, & Creta Aegæi insulis. Itaq; immeritò à nonnullis notatur Auicenna, quòd mastichen Italicam memoriæ prodiderit. Quippe quòd ij, qui maiori in errore uersantur, existimauerint non alibi fortasse, quàm in Chio nasci. Indicam mastichen è spinosa quadam planta manare, non solum Theophrastus, sed etiam alij tradidere, quemadmodum & Plinius. qui lib. XII. cap. XVII. non modò Chiæ mastiches meminit, sed aliarum quoq; quæ in Arabia, Asia, Græcia, Pontoq; proueniunt. Lentisci meminit Galenus lib. VIII. de simp. medicam. facultatibus, sic inquit. Lentiscus facultate ex aquea essentia leuiter calida, & terrena frigida nō pauca compositus est, ob quam & moderatè adstringit. Desiccatur igitur secundo ordine completo, aut tertio incipiente: in caliditatis, & frigiditatis differentia quodammodo est medius, & symmetrus. Similem omnibus sui partibus adstrictionem obtinet in radicibus, ramis, extremis turionibus, germinibus, ac folijs, præterea fructu, & cortice: ac si succum ex folijs eius uiridibus exprimas, similis hic ordinis est, moderatè adstringens. Itaq; bibitur & per se, & cum alijs medicamentis, quæ dysenterias, & alui affectus sanant. quin & ad sanguinis expuitiones, sanguinisq; ex utero eruptiones, tum sedis, uuluæq; procidentias idoneus est, utpote ad hypocistida nonnihil propè accedens.

Ruel. & Hermolai lapsus.

Mastiches consideratio.

Meminit idem & mastiches libro VII. simpl. medic. his uerbis. Mastiche candida quidem, & Chia consueto more cognominata, quodammodo ex contrarijs composita facultatibus est, adstringente uidelicet, & emolliente. Proinde stomachi, uentris, intestinorum, iecorisq; inflammationibus competit, utputa secundo ordine excalfaciens, & desiccans. Nigra uerò, quæ Aegyptia cognominatur, tum magis desiccatur, tum minus adstrictoriæ facultatis est particeps: quamobrem aptior est ad ea, quæ ualidiorem digestionem per halitum exposcunt. hac igitur ratione & furunculis bonum est remedium. Porro oleum, unguentumq; mastichinum ex Chia conficitur, non admodum sanè ex Aegyptia. cæterum similis est & ipsum mastiche facultatis. Hæc de lentisco, & mastiche Galenus posteritatis memoriæ prodidit. Sed cum mastiche mihi Caphuram in memoriam redegerit, quòd certò sciam, eam mastiche, ardenti aqua, zedoariaq; ab impostoribus adulterari, cumq; Dioscorides, Galenus, & cæteri illius seculi scriptores ipsam non solum non adnotauerint, sed ne nouerint quidem, silentio minimè dissimulandum fore putauimus, quò magis legentibus satisfiat, quantum tum à Serapione, tum etiam ab his, qui meridionalem plagam, & Indiæ ora hoc æuo nauigationibus perlustrarunt, memoriæ proditum est. **CAPHURA** igitur est gummi arboris cuiusdam in India nascentis tanta magnitudine, ac proceritate, ut sub eius umbrà hominum centuriæ recondi possint. Nascitur hæc arbor in montibus mari propinquis, materie leui, ferulacea, qua prodit Caphura. Huius largioris prouentus augurium est, cum frequentibus cælum fulgetris corruscat, aut crebro tonitru constrepit, uel cum terra motu concutitur. Huius multa traduntur genera. Vna in interueniis ligni, lamellarum modo impacta figitur. Alia foras emergit cortice abrupto, ueluti resinæ, illisq; gummi modo inheret, maculis inter initia rubentibus, postmodum uel calore solis extorta, uel ignium ui candescit. hanc sumpto à rege quodam Riach illius loci nomine, indigenæ Riachinam appellant: quandoquidem is primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit. Hæc cæteris & bonitate, & tenuitate præstat, longioriq; perdurat tempore. Alia crassior, nec pellucens, atro colore: proinde bonitate cedens. Tertia uiliore reperitur, fusco colore. Succedit huic impuriore alia, quæ arboris scobe, ramentis, & assulis implicita, gummi more agglutinata lentescit, tuberculo amaræ nucis, aut fabæ, aut cicercis. Hanc pontificum, & sacerdotum suffimentis, sicut

Lentisci uires ex Galeno.

Mastiches uires ex Gal.

Caphura historia, & genera.

sicut thus, & myrrham, costumq; in templis dicant. Sed hæ omnes in duo tantum fastigia rediguntur, in rudem, & elaboratam. siquidem rudis est Caphura omnis ignem non experta: elaborata uero, quæ solis, uel ignis ardore excoctæ, atq; purgata album contraxit colorem, utpote & cera. Fuchsius lib. primo de componendis medicamentis, putat Caphuram esse bituminis Indici genus, quod scripserit Serapio auctoritate Almazodi, largioris Caphuræ prouentus augurium esse, cum cælum crebris fulgetris corruscat, aut plurimis strepit tonitruis, uel cum regio, in qua prouenit, terræmotu concutitur: argumento, quod similiter ex terræ concussu magna tum sulphuris, tum bituminis copia profundi soleat. Sed dissentit ab eo opinio nostra: quandoquidem nec Serapionis, nec aliorum quoruncunq; hanc fuisse sententiam existimem: cum tam ipse, quam cæteri, qui de Caphura scripsere, arboris cuiusdam uastissimæ proceritatis gummi, uel resinam Caphuram esse scribant. Nimirum oscitanter de hac scripsisse uidetur Platearius

10 Salernitanus: quippe qui Caphuram gummi arboris esse inficiatur, Dioscoridis, & complurium testimonio, ex succo cuiusdam herbæ fieri tradens. Quod profectò falsum est, cum nullibi Caphuræ meminerit Dioscorides. Eam autem esse gummi non solam Auicennæ, & Serapionis testimonio probatur, sed & Lusitanorum, qui nostro æuo per meridiem ad Calicut orientalis Indiæ emporium nauigant. Credidere Serapio, & Auicenna, Caphuram tertio abscesu & siccare, & refrigerare: quæ tamen cum uehementer etiam in aquam proiecta conflagret, sit perquam odorata, & adeo tenuium partium, ut sepe per se in auram euanescat, illis reclamare uidetur. Quo fit, ut quis suspicari possit, aut legitimam Caphuram ad nos non aduehi, aut hoc loco Arabum monumenta (ut in alijs quàm plurimis) esse uitata. Capitis dolores (si tamen in hac parte credendum est Mauritanis) ex calore prouenientes Caphura illita mulcet, incandescentes inflammationes restinguit, præsertimq; iocineris. Renes, & seminaria uasa refrigerat, sanguinemq; cogit. Circumlitionibus imponitur ad cutis nitorem conciliandum, & ad arcendas tam uulnorum, quàm ulcerum inflammationes. Erysipelas extinguit, & aduersus gonorrhœam, & albas uulvæ fluxiones efficax est cum succino, & aqua nymphææ hausta. Idem præstat pubi, seuimo uentri, testibus, renibusq; illita: quæ tamen antea psyllij seminis spissamento, aut omphacio, aut solani succo probè sit macerata. Sanguinem è naribus profluentem sistit, aut cum urticæ semine immissa, aut ex maioris sedi, & plantaginis succo fronti circumlita. Collyrijs ad calidas oculorum lippitudines utiliter imponitur. Renibus, ac testibus illita uenerem extinguit. Corpora à putredine præseruat: proinde commodè antidotis admiscetur, quæ contra uenena, uenenosorum animalium ictum, & pestilentes affectus faciunt.

20 In uniuersum uribus innumeris pollet, quas breuitati consulentes prætermittimus. Legitimæ probatio talis est. In calido pane è forno recentissimè sublato, bipartitoq; manibus scisso, Caphura ponatur. quod si humore madeat, sinceræ est argumentum: sin contrà perarescat, spuria ac factitia signum. Cæterum nisi diligenter asseruetur, ex operculatis etiam capsulis nonnunquam euanescit: itaq; sæpe deluduntur seplasiarij. Asseruatur tamen secure uasè marmoreo, aut alabastrino, lini & psyllij semine sepulta. Nec desunt, qui eam pipere felicius asseruari

Fuch.opinio
improbata.Platearij
error.Caphuræ tē-
peramentum,
& uires.Caphuræ pro-
batio, & con-
seruatio.

TEREBINTHVS.

putent. quod nec planè comprobandum uidetur. Venetias Caphuram omnem rudem important, ibiq; igne, & arte uitreis organis elaboratur, sic ut candescat, atq; pelluceat. Σχῖνος Græcis, Lentiscus Latinis appellatur: Daru, Arabibus: Lentisco, Italis: Mata, aut Arueira, Hispanis: Lentisque, Gallis. Huius resina μασίχη Græcè uocatur: Latine, Mastiche, aut Resina lentiscina: Arabicè, Mastehc, Mastecche, siue Mastoche: Italicè, Mastice: Germanicè ac Gallicè, Mastie: Hispanicè, Almastiga. Quod Arabibus Kaphor, seu Chafur, recentioribus Græcis κόμφορα, ut etiam Latinis Caphura nominatur: Italis, Camphora: Germanis, Campher: Gallis, Camphre.

Nomina.

Τέρβινθος. TEREBINTHVS. CAP. LXXVI.

TEREBINTHVS cognita arbor est. Cuius folia, & semen, & cortex astringunt, & ad eadem, ad quæ lentiscus, conueniunt, simili parata modo, sumptaq; Fructus esui aptus est, sed stomacho aduersatur: excalfacit, vrinam mouet, uenerem excitat: contra phalangiorum morsus conuenienter in vino bibitur. Resina eius ex Arabia petræa defertur. Prouenit etiam in Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica, & Cycladibus insulis. Sed præualeat candida, perlucida, uitreo colore, & in cæruleum uergente, terebinthum olens. Terebinthina resinas omnes antecedit: proxima lentiscina, & è pinu, & abiete: has sequitur è picea, & pineis nucibus resina. Natura omnibus calfacere, mollire, discutere, expurgare. Tussi, ac tabi conueniunt per se, aut in eclegmate ex melle: vitia pectoris expurgant, vrinam cient, cruda concoquunt, uentrem emolliunt, palpebras commodissimè replicant: lepras tollunt, cū ærugine, ac sutorio atramento, nitroq; auribus

auribus saniem emanantibus cum melle & oleo, item in pruritu genitalium utiles. malagmatis, acopisque admiscuntur. Laterum doloribus per se, illitu & appositu auxilio sunt.

ΡΗΤΙΝΑΙ ἄλλαι.

RESINAE ALIAE.

CAP. LXXVII.

LIQUIDA resina est pinu, & picea, à Gallia, & Hetruria conuehi solet, atque olim à Colophone petebatur: hinc Colophoniam sibi cognomentum uendicauit. A' Gallia quoque subalpina: quam uer naculo nomine larica, hoc est, larignam, appellant incolae. Ea in linctu, & per se magnopere prodest tussi ueteri. Colore inter se distant: siquidem alia candida est, alia oleosa, alia mellei liquoris similitudine, ut larigna. Cupressus etiam liquidam fundit resinam, quae ad eadem pollet. Quae uero aridarum generi ascribuntur, quaedam ex pineis nucibus, aliae abiete, aliae picea, & pinu exierunt. Eligi debet longè omnium odoratissima, translucens, non retorrída, neque diluta, quandam ceræ faciem præbens, & friabilis. E' picea, & abiete resinae cæteras antecedunt: odoratae enim sunt, atque thus odore imitantur. Præstantiores à Pityusa insula deferuntur, quae secundum Hispaniam sita est. Sed quae est picea, nucibus pineis, & cupresso manarunt, nihil ad illas, nec tantis uiribus potiuntur. veruntamen eorundem gratia, quorum & illae, fumi solent. Lentiscina terebinthinæ respondet. Vritur resina omnis liquida in uase quadruplæ capacitatis ad humorem, qui infunditur. itaque resinae congruus in duobus aquæ pluuiæ coquitur, subiectis leuibus prunis, resina assidue mouetur, donec omnis odor aboleatur, & friabilis, & retorrída reddatur, ac digitis cedat. Cæterum ubi refrixit, in fictile non picatum, quod aconitum uocant, id est, non illitum, reconditur. Fiet etiam eximij candoris, si resina omnis eliquata præcoletur, quod sæculenta sordes excernatur. Vruntur quoque sine aqua, primum lento igne, & ubi coire cœperunt, maior carbonum strues supponitur, & triduo citra intermissionem discoquantur, usque dum antedictas naturæ suæ notas exuerint: mox, ut dictum est, reponuntur. Aridas vnus diei spatio decoxisse satis est. Vstæ odoratis malagmatibus, & acopis, & vnguentorum colorationibus magnopere utiles sunt. E' resina perinde atque thure, fuligo excipitur, ad circumlitiones idonea: quibus palpebras fucant, & colorem mentiuntur. prodest glabris genis, collacrymationibus, erosisque; oculorum angulis. Ex ea fit atramentum scriptorium.

Terebinthi hi stor. ex Theophrasto.

TEREBINTHORVM (ut Theophrastus memoriae prodidit lib. III. capite xv. de historia plantarum) alia mascula, alia foemina. Mascula sterilis est, ob idque; sexui maris adoptatur. Foeminarum alia fructum protinus rufum promit, magnitudine lentis, qui concoqui nequit: alia uiridem editum, rufum postmodum tingit, & cum uia maturefcentem, nigrum nouissime facit, magnitudine fabæ, resinofum, & sulphurosam. Circa Idam, & Macedoniam breuis, fruticosa, contortaque; nascitur: at apud Damascum Syriæ magna, copiosa, decoraque; montem enim inibi terebinthis refertum, ut nil aliud habeat, referunt. Materies ei lenta, radices ualide in profundo, atque in totum incorrupta hæc arbor habetur. Flos oleæ, uerum colore rufus. Folia circa unum pediculum, pleraque; specie laurorum, coniugata, quemadmodum sorbo, quodque; parte postrema acuminet, impar exit: uerum minus angulata, quam sorbo, ambituque; laurino similia, & pingua cum uniuerso fructu. Fert & ad nucis similitudinem quaedam concaua, ut ulmus: quibus bestiolæ tanquam culices innascuntur. Fit in his resinofum quid, lentumque; sed resina tamen non hinc legitur, sed à ligno. Fructus resinae copiam non mittit, sed manibus tantum adheret: etsi non lauatur, postquam collectus est, inter se cohaerescit: cum uero lanatur, candidus, probeque; non maturus supernatat, niger subsidit. Idem refert deinde lib. IIII. cap. v. historiae plantarum, Indicam etiamnum Terebinthum haberi: cui folia, & rami, & reliqua omnia terebintho similia: fructus autem diuersus, similis enim amygdalis. Nam & in Baetris terebinthum hanc esse, ferreque; nuces amygdalarum magnitudine: quoniam non magnas, sed uisu similes, & suauitate amygdalis præstantiores: & ideo loci illius incolae his potius uti. hæc Theophrastus. Terebinthum uidi ego primum in colle uulgo cognomine Castel Trento, non procul à ciuitate Tridenti prope Athesim, à Theophrasti historia haud quaquam dissimilem, facta huius uidendi mihi copia à clarissimo medico Iulio Alexandrino Tridentino: reperi que; ipsam deinde in alijs compluribus Hetruriæ locis, uidelicet in collapsis Romanorum ædificijs, ac ruderibus: sed frequentem admodum in lapidæ collibus prope Pucinum castrum, Adriatico sinu non longè à Tergesto. Ab hac sæpe, dum illac iter haberem, & fructus, & folliculos caprarum cornibus non absimiles, quibusdam intus bestiolis culicis figuram præ se ferentibus, & resinam decerpsi: quæ etsi omnium præstantissima sit; non tamen diu est, quod Venetias defertur ex Cyprio. Antea coctam afferebant, uel quod esset aduectu aptior, uel quod impostoribus ad adulterationem aditus hoc modo facilius fieret. Verum liquida ut per se ex arbore manat, iam frequens facta est. Cæterum quia terebinthina iandiu in Italiam non aduehebatur (ut supra in laricis mentione diximus) larigna non modo terebinthina locum sibi uendicauerat, sed etiam cognomentum. At cum eodem loco à nobis de pinea, picea, larigna, abiegnaque; resina, & earum à quibus colliguntur arboribus, abunde scriptum sit, operæpretium quidem non est, ut hic iterum ea repetamus. Scire tamen conuenit, rarissimas esse abietes in montibus Tridentinis, quæ præter fluentem lacrymam, aridam fundant resinam: sed si quaedam inueniuntur, hæc est (ut Plinius inquit) arboris morbus. Cuius rei manifestum argumentum est, quod omnis abies, quæ resinam fundit, tabida sit, putris, & cariosa. Brasauolus de resinis differens, Plinium in earum historia à Dioscoride dissentire autumat, quod scilicet Plinius libro XXI. capite VI. tradiderit summas resinae species duas, siccam & liquidam: siccam in pinu, & picea fieri: liquidam è terebintho, larice, lentisco, cupresso. Dioscorides uero ex pinu, & picea, & liquidam præter siccam haberi.

Resina terebinthina.

Bras. opinio reprobata.

haberi scriptum reliquerit. Quos tamen melius erat sic conciliasse, quod quauis asserat Plinius, siccas resinas ē pinu, & picca colligi; non propterea obstat, quominus ferant pariter huiusmodi arbores & liquidas, & siccas resinas. Quandoquidem in Tridentino tractu pluribus uarijsq; locis, ē pinu, piccaq; antea longo tempore cæsis, solisq; ardore aestuantibus liquidas resinas exudare comperimus larignæ non absimiles. Quod etiam sæpe euenit in asseribus ex hisce arboribus paratis, & in tignis, uel trabibus, quæ ædificijs coaptantur. Verum enim uero malim dicere Plinium errasse, quod liquidarum generi lentiscinam adscribat, quæ est nostra mastiche, cæteris profecto durior.

Ad hæc scire etiam conuenit, quod quæ in officinis Colophonia, Hispanica, Græcæq; dicitur, illius species est, quæ co-

Colophoniz
conlid.

10 lis est larigna. Quæ uero à Colophone Ioniz urbe sibi cognomentum comparauit, est (ut refert Plinius lib. XIII. cap. XX.) præter cæteras fulua; neq; alia de causa uocatur & Hispanica, & Græca, nisi quod ex iisdem etiam regionibus aduehatur. Attamen animaduertendum est aliam ab hac, quæ neq; fricta, neq; excocta est, haberi Colophoniam: siquidem scribit Dioscorides quod pinea, piccaq; liquida, ac pinguis resina ex Colophone afferebatur: ob idq; Colophonia per excellentiam uocabatur. Quod item testatur Galenus lib. VII. de compos. med. per genera, cum in-

quit. Quoniam uero piccam resinam & frictam, & colophoniam appellare consueuerunt, sciendum uenit, aliā quan-

20 dam esse colophoniam Chiz mastichæ persimilem, molliens aliquid habens, quemadmodum illa, & thus. Et libro II. eiusdem. Est, inquit, inter liquidas etiam colophonia thuris redolens, quæ nonnullis sola uocatur colophonia, odoratu suauitatem quandam referens, ut abietina, & calore sicut illa mediocri prædita. nascitur admodum modica, atq; ob id pretiosa est. Porro si quispiam diceret, non cognouisse Plinium, neque Dioscoridem, liquidam abiegnam, quam ali-

Terebinthi ui
res ex Gal.

qui lacrymam, nonnulli uero abictis oleum nuncupant, eum ne tantillum quidem à ueritate desciscere putauerim: si-
quidem hi de liquida abiegnâ (quod legerim) nihil memoriæ prodiderunt. Terebinthi, & resinarum meminit Ga-
lenus lib. VIII. de simplic. medicam. facultate, ubi ita scriptum reliquit. Terebinthi tum cortex, tum folia, tum fru-
ctus adstrictorum quiddam obtinent: sed & secundo ordine excalfaciunt. Itaq; quod etiam desiccant, manifestum
est: recentes quidem etiamnum, humidiq; modicè; sicci uero, ordine secundo. Cæterum fructus aridus propinquus
est etiam tertio ordini desiccantium: est enim adeo calidus, ut mandentibus protinus eius caliditas percipiatur. Itaq;
etiam urinam prouocat, & lienibus prodest. Paulò superius de resinis differens, sic inquit. Resinæ omnes defica-

Resinaru ui-
res ex Gal.

30 cant, & excalfaciunt. Cæterum inter se discrepant, quod plus, ac minus habeant in gustu quidem acrimoniæ, in fa-
cultate uero caliditatis: tum quod aliæ plus, aliæ minus sortite sunt partium tenuitatis: præterea quod nonnullæ ad-
strictionis sunt participes, aliæ nequaquam. Primas meruit omnium non iniuria lentiscina: eam uocant mastichen.

40 Nam præterquam quod paucula ei adest adstrictio, adeo ut stomachi uentrisq; & iecoris imbecillitatibus, & phleg-
monis conueniat, insuper illi inest mordacitate uacans desiccatio: minimum enim acris est, & maxime tenuium par-
tium. Inter alias præfertur terebinthina, manifestam quidem, non tamen similiter atq; mastiche, adstrictionem pos-
sicens. Cæterum adiunctam habet amaritudinem quandam, per quam magis etiam, quam mastiche digerit. Ob ean-
dem qualitatem inest & abstersio, tanta quidem, ut & psoras sanet. quinetiam quæ in profundo resident, cæteris
resinis magis attrahit, nimirum cum illis maiorem habeat partium tenuitatem. Attamen picea, & hac etiam magis

strobilina acriores quidem ea sunt, sed non magis tamen digerunt, neq; attrahunt. Mediæ inter has sunt pinea, &
abietina, acriores quidem quam terebinthina, minus tamen, quam aut picea, aut strobilina. Habet porro etiam ea
molliens quiddam terebinthina: secundum locum habet in emolliendo lentiscina, sicut & cyparissina acrimoniæ. Et

lib. III. de compositione medicamentorum per genera inquit. Etenim cera ad liquiditatem multo pingui indiget: at
resinæ, quæ quidem aridæ prorsus sunt, modico: liquidæ & siccam quandam substantiam ad emplatri crassitudinem

assumere postulant. In ceris igitur non magna humiditatis, ac siccitatis differentia est: in resinis, sicut etiam in picis
genere contrà, aridæ ab humidis permultum differunt. Omnium ergo resinarum siccissima est, quam nonnulli frictam,
alij colophoniam appellant. Huic succedit, quæ ex scitilibus impura, nec fixa sumitur, quam si purges, in frictam
mutabitur. His ambabus siccior est, quæ dicitur pitynon physema, ac si dicas pinea germinatio. Hanc sanè, ceu squa-

lidam in præsentis emplatri compositionem non esse idoneam ratus, abiecti; usus autem sum fricta, & liquidis. Iam
uero ex his quoq; nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina, aliæ citò inarescunt, sicut stro-
bilina: media utriusq; est abietina. Quinetiam facultate calidior est quidem strobilina, mox uero abietina, deinde te-
rebinthina: cupressi resinam miscere non ausus sum, ut quæ nonnihil adstringeret. Putabit forsitan aliquis nobiscum

50 dissentire Dioscoridem Anazarbeum in sermone de resinis hæc uerba scribentem, primo de medica materia commen-
tario. Ex omnibus resinis principatum terebinthinæ datur, post eam lentiscinæ, tum ei, quæ de pinu raditur, & a-
biete, post quas picea, strobilinaq; numeratur. In his enim Dioscorides tanquam de infima strobilina, optima uero
terebinthina sentire uidetur. Verum ego ex his tribus resinis strobilina, abietina, terebinthina, principem certè stro-
bilinam calore, secundam abietinam, postremam terebinthinam esse dixi. hætenus de resinis Galenus. Sed hac in re
animaduertendum est, quod hoc in loco cæteris strobilinam non aliter præfert Galenus, nisi quod omnes caliditate

tantum antecellat: siquidem in uniuersum in medicamentis componendis à Dioscoride nequaquam dissentit, uidelicet
quod inter omnes terebinthina primas occupet sedes, ut paulò post declarauit, dicens. Inter resinas optimam, tan-
quam medicamentum in multiplices usus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaueris, non tamen caliditate
primas obtinere. Arbor, quæ Græcè Τέρμινθος, Latine Terebinthus appellatur: Arabicè, Baton, Boton, Bo-

Nomina.

tin, siue Albotin: Italicè, Terebintho. Resina uero ita Latinis uocata, Græcis ῥατίνη nuncupatur: Arabibus,
Ratin, siue Natis: Italis, Ragia: Germanis, Hartz.

πίσσα υγρή.

PIX LIQUIDA.

CAP. LXXVIII.

PIX liquida, quam alij conum uocant, è pinguisimis pini, piceæque lignis congregatur. Optima est splendens, syncera, lævis. Contra uenena, phthisim, purulentam excreationem, tusses, suspiria, & pectoris humores, qui difficilè extusciuntur, efficax est, eclegmate cyathi mensura cum melle dato: tonsillarum & uuae inflammationes, anginaeque utiliter perunguntur: purulentis auribus infunditur cum rosaceo, & illinitur cum trito sale serpentium morsibus: adiecta uerò pari cera, scabros ungues extricat, impetiginesque emendat: vuluæ duritias, ac sedis tubercula discutit: cum farinaque hordeacea, & pueri impubis urina decocta, strumas rumpit: cohibet ulcera, quæ serpunt, cum pineo cortice, aut sulphure, aut fursuribus illita. Cæterum cum thuris manna, & cerato profundos ulcerum sinus conglutinat: rimis sedis, & pedum magno auxilio illinitur: ulcera replet, & cum melle purgat: quin & cum uua passa, & melle carbunculos, & putrida ulcera emarginat, disrumpitque. Erodentibus medicamentis, quas septas uocant, probè immiscetur.

πίσσινον.

PICINVM OLEVVM.

CAP. LXXIX.

E' PICE fit quod pissellæon appellant, separato liquore aquoso, qui supernatat pici, sicut serum lacti. Nam expansa, quandiu pix coquitur, supra cortinam uellera pura madescunt, acceptoque halitu eius exprimuntur in uas, idque tandiu fiat, donec pix coquatur. Quas pix liquida, præbet utilitates: alopecias capillo replet cum farina hordeacea illitum: quibus & liquida pix medetur: iumentorum ulcera, scabiemque emendat.

Αιγυῖς τῆς ὑγρᾶς πίσσης.

FVLIGO LIQUIDAE PICIS.

CAP. LXXX.

FIT HOC MODO èliquida pice fuligo. In lucerna noua, quæ ellychnium habeat, nonnihil picis incendito, lucernamque fictili uase in clibani speciem conformato, superius in angustum fornicato, inferius perforato, ut clibani esse solent, operito, & adoleri finito: consumptoque liquore nouum infundito, quoad sufficientem usui fuliginem collegeris. Vis ei astringens, acrisque. Vt sui est ad pigmenta, quibus palpebras linunt, & uenustant, & ad circumlitiones. Item ubi glabris genis pilos restitui oportet, ad imbecilles, lacrymososque oculos, insuper ad eorundem ulcera non inutilis est.

πίσσα ξηρή.

PIX ARIDA.

CAP. LXXXI.

LIQUIDA pix decocta in spissam coit, quam uocant aliqui palimpissam. quo in genere quædam uisci modo lentescit, boscas cognominata: altera sicca est. Probatur pura, pinguis, & odorata, subrufa, resinosa. Talis Brutia, & Lycia picis, resinæque simul naturam habentes. Calfactoriam uim habet: dura emollit, pus mouet, tubercula panosque discutit, ulcera replet: uulnerarijs medicamentis commodè permiscetur.

Ζωπίσσα.

ZOPISSA.

CAP. LXXXII.

ZOPISSAM aliqui aiunt derafam nauibus resinam cum cera, quam alij apochyma appellant. Ea dissipandi naturam habet: quoniam marino sale macerata sit. Alij pineam resinam hoc nomine uocauerunt.

TAMETSI de pluribus Picis generibus, de oleo, earumque fuligine diuersis, ac proprijs capitibus differat Dioscorides; cum tamen horum omnium historia notior sit, quam ut à nobis explicari debeat, operæpretium non est, ut de his pluribus agamus. Sed quoniam fortasse nonnullos delectabit audire, quoniam modo pix ipsa conficiatur, ut illis & mihi sit satisfactum, hic rem paucis aperiam, omniaque de ea referam, quæ Tridentino tractu in Flemarum montibus coram clarè perspexi. Sic ergo picem, quæ passim naualis dicitur, eo quod picandis nauigijs sit aptissima, artifices conficiunt. Veteres pinos, quæ prorsus teda confectæ sint, in particulas securibus concidunt, ut ex aliarum arborum truncis ad carbonis opus fieri solet. Deinde uerò area ex creta pauitur in medio paululum elata, extremitatibus æqualiter dependentibus, ut liquor è teda resudans in canalem totam aream ambientem facilius defluere possit. Itaque concisam tedam in area struis congerie locant, uelut in carbonis artificio: mox hac primum abiectum, picearumque frondosis ramis undique tecta circumdataque, tum demum terra septa, lutoque obstructa, ne quouis modo fumo ac flammis pateat exitus, per foramen in cacumine paratum ignem succendunt eadem quoque ratione, qua & carbonem coquuntur. Quare cum desit locus, per quem flamma erumpere possit, sentiatque ob id congesta moles maximum ignis ardorem, pix liquitur, & per areæ pauimentum confluens in canalem circumpositum defluit, qui per alios canales inibi artificiosè paratos picem fluentem corriuat in scrobes ligneis asseribus circumdatas, ne terra defluxam picem cōbibat: unde postea & dolia, & cadi, & utres implentur. Operis perfecti signum, si rogus decumbat, subsidatque, et liquor defluere desinat. Sic enim picem fieri uicimus à syluiculis eam parantibus, qui quodammodo secuti uidentur Theophrastum lib. IX. cap. III. de historia plantarum, ubi eadem ferè ratione Macedones picem urere latius tradidit. Picis facultatem memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Pix sic

Picis conficiendæ ratio.

Picis facultates ex Gal.

ea quidem desiccatur, & excoalfacit secundo à mediocribus, siue symmetris excessu: ac plus desiccare potest, quam excoalfacere. Humida uerò contrà, plus uidelicet calfacit, quam desiccatur: habetq; nonnullam partium tenuitatem, quæ & asthmaticos, & purulentos adiuuat. satis est autem cyathi linxisse mensuram melii mistæ. Sed & abstergerendi quandam uim habent, atq; concoquendi, digerendiq;: ueluti & in gustu subannarium quid obtinent, & acre. Sic leprosos ungues eximunt mistæ cum cera, lichenasq; detergent: concoquunt item duos, & crudos tumores omnes cataplasmatibus indine. Ad ea omnia humida ualentior est: arida uerò pix tametsi ad hæc quidem deterior est, glutinatis tamen uulnibus magis congruit. Ex his itaq; clarum est, humidæ picis calidam humiditatem affatim esse admiscendam. Meminit uen: Galenus picis fuliginis lib. vii. eorundem simp. ubi ita de omni fuligine scriptum reliquit. Fuligo omnis exicatoria est, ac proinde terrestris est essentia, habens quasdam etiam ignis, qui materiam combussit, reliquias: sed id pusillum est. Porro tota eius natura terrena est, tenuium partium. Sed quæ speciatim in ea differentie sunt, eæ pro uisâ materia eueniunt: ex acriore, & calidiore, tali etiam proueniente fuligine: ex dulciore simili quoq; & hinc fuligine proueniente. Primum enim thuris fuligine utuntur, in ocularias medicinas mista, eas uidelicet, quæ ad oculos etiânum phlegmone tentatos accommodantur, atq; etiânum fluxione uexantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne implet. Ad hæc usurpant quoq; eam ad facultates, quæ uocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæq; fuligo molestia caret, non aliter quàm thuris: sed styracis his quodammodo ualentior est: magis etiam picis liquidæ, quæ etiam magis cedri. Porro acrioribus utuntur ad uitia palpebrarum uocata ptila, & crosos oculorum angulos, humidosq; citra phlegmonem. At mollioribus, mitioribusq; tum ad hæc, tum ad ea, ad quæ cõpetere paulò superius diximus thuris fuliginem. Πῶσα ὕγρη Græcis dicitur: Latinis, Pix liquida: Arabibus, Eerf, Cest, Zest, aut Kir: Italis, Pece liquida: Germanis pix omnis, Bech: sicut etiam Hispanis, Pex negra: Gal-
 20 lis, Poix fondue, liquida tantum. Πῶσα ξηρὰ, καὶ πάλμωσις Græcè uocatur: Latine, Pix sicca: Italice, Pece secca: Gallis, Poix seche. Quod Græci πῖσσελαιον, Latini Picinum oleum dicunt: Arabes, Kepsen, seu Kapse: Hispani, Azci de pex.

Fuliginum vires ex Galeno.

Nomina.

† Hoc loco non ἐξώδης, id est, odorata, ut communis lectio habet, sed ἰξώδης, hoc est, uiscosa legitur in Oribasij codice manu scripto, libro xii. simplicium. Harum lectionum quæ sit melior in probatione picis siccæ, aliorum sit iudicium.

Ἀσφαλτος, BITUMEN.

CAP. LXXXIII.

BITUMEN Iudaicum cæteris antepositum. Cuius probatio est, ut purpuræ modo splendeat, si tq; ponderosum, ac ualidum odorem uibret. nigrum autem & sordidum, uitiosum est. Adulteratur pice.
 30 Gignitur in Phœnice, Babylone, Zacyntho, & Sydone. Liquidum inuenitur in Agragantino Siciliæ, fontibus innatans: quo utuntur ad lucernarum lumina, olei uice. Hallucinantur, qui id Sicilicum oleum nominant: nanque liquidi bituminis genus esse constat.

Πῖσσελαιον. PISSASPHALTUM.

CAP. LXXXIII.

NASCITUR in Apolloniatarum agro circa Epidaurum, quæ pissasphaltos appellatur. Ea Ceraunijs montibus deuoluta impetu fluminis rapitur, æstuq; in litus expuitur, illic coacta in glebas. mistam bitumini picem redolet.

Νάφθα. NAPHTHA.

CAP. LXXXV.

NAPHTHAM uocant Babylonij bituminis colamen, colore candidum: inuenitur etiam nigrum. Vis ei ignium rapax, ita ut ex spatio protinus in eam transiliant. Ad suffusiones oculorum, & albugines utilis. Bitumen omne discutit, glutinat, emollit, ab inflammatione tuetur: vuluarum proci-
 40 dentia, strangulationesq; olfactu, suffitu, imposito, emendat: comitiales morbos suffitum deprehendit, gagatæ lapidis more: purgationes mulierum cum uino, & castorio potum elicit: rufum ueterem, & anhelitum adiuuat: serpentium moribus, coxendicum, laterumq; doloribus auxiliatur: datur cœliacis in catapotio deuorandum: cum aceto potum discutit sanguinem concretum: dysentericis cum ptisana liquatum infunditur: destillationibus suffitione medetur: mitigat dentium dolores oblitum. Cæterum pilos incommodos siccum replicat, specillo impositum: concalfactum autem, & cum farina hordeacea, nitro, & cera illitum, podagris, articulorum doloribus, lethargicisq; prodest.
 50 Pissasphaltos eadem, quæ pix, & bitumen, si misceantur, potest.

LEGITIMUM quidem Iudaicum Bitumen hoc æuo (quod sciam) in Italiam non aduehitur: id namq; quo officinae utuntur, impostura quædam est, pice, petroleo, & alijs nonnullis parata. Igitur mirari non licet, si id Dioscoridis historiæ minimè respondere uideatur. Optimum in Iudæa prouenit in quodam lacu, quæ Iordanis amnis influit, qui ab urbe Hierico quindecim tantum millia passuum distat, si Brocardo fides habenda est, qui Palestinæ topographiam edidit. Nil uerò aliud bitumen est, quàm pingue quoddam lacus illius aquis supernatans, quod undis uentoq; agitatum in littore concreuit, densatur, coit, tenacissimumq; redditur. Nullum in hoc lacu (ut Galenus testatur lib. IIII. cap. xx. simpl. medicamentorum) animal, nullaq; stirpis innascitur, neq; uisitur ob aquæ ingentem salsedinem. Imò cum duo ingentia flumina in eum confluant, in quibus pisces innumeri, præsertim in eo, quod prope Ierichontem fluit, quod Iordanem appellant, nullus omnino piscium fluminum ostia excedit. Quinimo, eodem auctore, de his, quæ in eum proijciuntur, nihil mergitur, sed instar nauis, super aquam fertur. Quippe hæc esse uerum probari

Bituminis cõsideratio.

facile potest experimento, quod sensibus patet: nam unaquæq; nauis leuius admodum marinis, quàm dulcibus fertur aquis. Proinde loco citato hæc scite prodidit Galenus. At aqua, quæ ex lacu Syriæ Palæstinæ, quem alij quidem mare uocant mortuum, alij stagnum bituminosum, gustantibus non salsa modo, sed & amara est. Salem uerò etiam habet ex sese natum, perinde subamarum, primoq; statim aspectu unâ cum uniuerso mari tum candidior, tum crassior apparet, salsugini meræ similis: in quam si salem inijcias, ne liquari quidem etiam possit: plurimum enim eius in se habet: ac si quis in eam se mergat, continuo sale tenuissimo uelut conspersus, undiq; emergere conspicitur. Quapropter etiâ aqua illa, quam cætera marina grauior est, idq; tanto pondere, quanto fluuiali marina. Itaq; si uolueris te ipsum deicere in profundum, ne sic quidem poteris deorsum ferri: ita attollit, eleuatq; aqua, non sanè quia natura leuis sit, quod quidam ueterum Sophistarum prodidit, sed ut censuit Aristoteles, propter grauitatem instar luti, quæ leuiora sunt, gestans. Proinde si hominem ligatis manibus, pedibusq; in stagni illius aquam conieceris, deorsum haud feretur. quin uerò sicut naues in mari onera plura, quàm in fluuijs citra submersionem portare ualent, eundem in modum in stagno mortuo multò plura, quàm in mari. Tanto enim est, quæ in illo est aqua, marina grauior, quantò marina lacustri, aut fluuiali. Inest enim ei salis substantia, quæ terrea, grauisq; est. Ipsiq; tibi marinam, si lubet, efficere licet, sale in aqua fluuiali colliquato, cognoscereq; quantò grauior reddatur aqua cuiusmodi, quàm sit dulcis. Quin & modum iam inueniunt, moderatam ad saliendum conficiendi salsuginem, si ouum in ea uideatur natum: nam ubi etiânum sedit, ac nò dum super salsuginis superficiem innatat, aquosa magis est, & dulcis: grauius uerò salsa est, ubi tanta est salis copia indita, ut amplius liquari, qui postea adijcitur, nequeat. quam aquam si pendere non grauaberis, omnium aquarum comperies grauiissimam. Itaq; ego quandoq; inanem esse diuitis cuiusdam ambitionem ostendi, qui tantâ in Italia maris mortui aquam deuexit, quæ cisternam implere posset. Nam id ipsum ego expedite præstiti, sale plurimo in aquam portabilem coniecto. hæc Galenus. Lacus iste, quem aliqui mare mortuum uocant, ille quidem est, quem sacra testantur monumenta exortum esse, ubi Sodoma, Gomorrha, aliæq; finitimæ ciuitates cælesti igne absortæ, subuersæq; fuerunt. Quod etiam Galeni auctoritate comprobatur, qui eodem loco citato lacum hunc Sodomeum appellari scribit. Eructat continuè is (ut quidam Patriarcha Hierosolymitanus suis scriptis perhibet) nebulosos quosdam uapores fœtorem intolerabilem uiibrantes, qui postea uentorum flamine per conualles olim ferilissimas exagitati, perpetuam sterilitatem relinquunt, ita ut longo terrarum spatio nec herba, nec arbor, nec ullum deniq; germen proueniat, neq; uire scat, nisi iuxta Hiericum, ubi ab Elisei fonte irrigantur horti. Tradit Plinius hunc lacum longitudine centum millia passuum excedere, latitudine maxima uiginti quinque millia passuum implere. Idem Pissasphaltum inter picis genera meminit libro XXI. capite VII. sic inquit. Est & Pissasphaltos mista bitumini pice naturaliter ex Apolloniatarum agro: quidam autem ipsi miscent. Affertur ex eodem agro etiânum hoc æuo: siquidem ex Apollonia Epiri, quam uulgo Valonam nuncupant, Venetias pissasphaltum pro picandis nauigijs copiosum importatur: quippe quod pineæ picis commistum, ualentissimè id muneris præstet. Nuper ex Dalmatia afferri cœpit, ubi prope Lesinam non longè à Narenta fœditur: cuius amicus quidam mihi copiam fecit. Fœditur & in Pannonia, ubi id incolæ fossitiam ceram esse existimant. Scribit Fuchsius libro primo de componendis medicamentis, pissasphaltum nunc etiam tribus ferè milliaribus ab Ispurch reperiri, uocariq; Germanico sermone Trischemblut, cuius portionem aliquam adhuc se habere fatetur, sibi à Georgio Collimito transmissam, quæ succensa bitumen ac picem uerissimè redolet. Sed equidem uereor, ne ipse quoque decipiatur, unâ cum Georgio illo. Is enim lapidem gagatam, qui ferè tribus ab ea ciuitate Germanicis milliaribus (ut Fuchsius inquit) in litore cuiusdam torrentis frequentissimus rebitur, pro pissasphalto ostendebat. Sed illius error, dum ego in Ispurch essem, à clarissimo Ioanne Petro Merendino medico Regio, & à me pariter deprehensus est: quod lapis Germanica lingua Trischemblut uocatus, etsi lapidis gagatæ modo conflagret, & bitumen redoleat accensus; nunquam tamen ut pix, & asphaltum igne liquefit, sed ligni, uel tædæ modo comburitur. Præterea ultimum bituminis genus, quod Naphtham uocant, Plinius libro II. capite CVIII. in Austagenis Parthiæ inueniri prodidit, tantamq; esse huic ignium cognationem, ut transfiliant protinus in ipsum undecunq; usum. Quod etsi in Italiam aliunde (quod sciam) non inferatur; inibi tamen pluribus in locis id generis erumpit, quod eosdem cum igne præstat effectus: quale est, quod in agro Mutinensi scaturit, petroleum, siue saxeum appellatum. Sed ut redeamus, unde digressi sumus, bitumen Sodomeum non nisi fictitium, uel impostorum malitia adulteratum aduchitur. Proinde Brasauolus in synceri defectu Mumiam à Mauritanis uocatam substituit, quod certò crediderit, mumiam esse legitimum Palæstinum asphaltum. Quandoquidem existimauit, siccatum Arabum, tum aliarum gentium corpora, quæ pro mumia ex Syria, & Aegypto Venetias deferuntur, cum sint ex infima illius regionis plebecula, uice aloës, myrrhæ, croci, & balsami ex more Iudaico, duntaxat asphaltum impleri: quod eorum pauperies aromatum sumptus non toleret. Hoc fundamentum hinc iccisse uidetur, quod Strabo libris mandauerit bitumen Sodomei lacus in usu esse ad tutanda hominum cadauera. Sed quantum ipse ex Arabum scriptis deprompsi, apud eos MUMIA potius est pissasphaltum, quàm asphaltum: siquidem scribit Auicenna, mumiam eadem præstare, quæ asphaltus pice commistus. Ex quo facile conijcere possumus, cadauera illa pissasphalto tantum impleri. Cui etiam subscribit Serapio, qui de Mumia differens, ex Dioscoridis auctoritate, eadem, quæ Dioscorides de pissasphalto tradidit, ipse uerbótenus ad mumiam retulit, sic inquit. Mumia est in terris Apolloniæ: descendit namq; ex montibus, qui ducunt flumina cum aqua, & eicit eam aqua fluminis in ripis, & est coagulata, & fit sicut cera, & habet odorem picis mistæ cum asphaltum cum aliquo fœtore: & uirtus eius est, sicut picis, & asphalti mistorum. Vnde potius afferendum putauerim, nostram Mumiam esse pissasphaltum, quàm asphaltum. Et quanuis dicat Strabo bituminis Iudaici usum fuisse ad conseruanda cadauera; non tamen negat, quin bitumini picem admisceant, fiatq; pissasphaltum factitium. Verùm Serapio, & Auicenna has misturas optime nouerant, utpote quibus non modò Syri, sed & suæ gentis Mauritanii uterentur. Quo fit, ut Brasauoli sententiam

Pissasphaltum
consideratio.

Fuchs. & quorundam
lapis.

Naphthæ
medicatio.

Brasauoli opinio
improbata.

Mumia
consideratio.

- 20 tentiam non probandam existimem, quod scilicet vulgaris Mumia bituminis loco in componendis medicamentis substituitur. Nanque Mumia præterquam quod est (ut puto) syncerum pissasphaltum, uel asphaltum pice mistum, concepit defluentem humorem, qui continuo è cadaveribus in sepulcris liquatur. Ex quo credendum est, eam non parum suam immutasse naturam. Porro satius ducere Galenum, & Paulum consulere, qui in succidancis, si deest asphaltus, picem liquidam subdunt. Cæterum notare conuenit, Serapionem Mumiam Dioscoridis pissasphalto adieciisse, ut quæ aliquam inter se cognationem haberent, abinuicem non disungeret: non enim erat nescius, huiusmodi cadauera pissasphalto impleri, quemadmodum myrrha, croco, aloë, ac etiam balsamo simul admistis implebantur: quæ ueram tractu temporis conficiebant mumiam, cuius meminit eiusdem capituli initio, his uerbis. Mumia sepulcrorum fit è myrrha, aloë, alijsq; rebus his additis, & humiditate, quam exudant humana corpora. Veruntamen hac nostra tempestate in Italiam haudquaquam aduehitur: quippe quod hac mistione nulla earum regionum cadauera præter nobilium, ac diuitum condiantur: & hi quidem sepulcra habent sibi constituta, diligenterq; occlusa. Idcirco non ita facile istorum corpora surripi possunt à mercatoribus illuc profectis, ut minori tum difficultate, tum suspitione auferri possunt pauperum, & ignobilium, asphaltum pice misto, uel ipso pissasphalto confarcta. Ideoq; apertissime falluntur, qui pro legitima Mumia arefactam istiusmodi cadauerum carnem assumunt, non autem eorum infarctum, ueluti seplasiariorum quam plurimi, qui carnes & ossa contundunt, eaq; medicamentis admiscunt, quæ mumiam exposcunt. Necesse igitur esset legitimam mumiam expetentibus, ut in hospitalibus nostris cadauera obeuntium aloë, myrrha, et croco repleti curarent, eamq; deinde suo tempore eximi. Hanc tamen nostram sententiã pluribus refellere contendit Petrus Bellonius Cenomanus, uir ex eo fortasse peritus iudicandus, quod profiteatur se Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, & Arabiam peragrasse. Quippe qui putet, non aliam esse Mumiam apud Græcos, & Arabas, quam pissasphaltum. Sed quod eius argumenta non sint tanti momẽti, ut oppositum nobis persuadere possint, & quod potius idem hallucinetur, in epistolis, quas conscribere institui, adiuuante Deo, latius ostendam. Vbi etiam plurima eius errata atteximus, quæ in libellis, quos tum de medicamentis cadauera seruantibus, tum de resiniferis arboribus, tum etiam de piscibus condidit, legendo adnotauimus. Quandoquidem nostrum in primis institutum non est in his commentarijs nostras ad unguem tueri sententias, atq; ab erroribus, quibus notati erimus, nos uindicare; sed quantum possumus materiam medicam à mendis expurgare, eamq; illustriorem reddere, & in pistrinum candorem restituere conamur.
- Porro Mumia, de cuius uiribus iam nobis differendum est, (ut Arabes tradunt) quàm plurimis pollet facultatibus: siquidem secundo ordine tum siccatur, tum excalfacit: capitis dolores frigidityte abortos absq; humorum præsentia mulcet. Medetur hemicranæ, paralyti, oris distractionibus, comitialibus, uertiginosisq; si ex amaraci aqua naribus immittatur. Leucoij oleo, siue hyoscyamino grani pondere subacta, ad aurium dolores frigidos utiliter in earum concauitatem infunditur. Prodest quatuor granorum pondere ex thymbræ decocto resoluta, gulæ cruciatibus. Epota ex zizypharum, hordei, et myxorum decocto tribus diebus continuis, tussientibus opem non modicam præstat. Granorum item quatuor pondere sumpta ex aqua menthæ cordis affectus remouet: cum decocto uerò cumini, ammi, & cari, tum uentriculi, tum intestinorum flatus discutit. Bibitur utiliter ab alto deuolutis ex silique Aegyptiæ medulla, additis Lemnia sphaeragide, & rubiæ radice. Hausta trium, uel quatuor granorum pondere singultum inhibet, si tamen ex cumini, & apij decocto assumatur. Erinis imposita, additis moscho, castoreo, caphura, & oleo balanino, naribus commodè inditur ad diuturnos capitis dolores; præsertimq; cum, adhibitis alijs, contumax morbus non soluitur. Garagarizatur cum oxymelite aduersus anginam: & ad lienis affectus ex cari decocto utiliter bibitur: & contra lethalia uenena ex decocto tribuli marini, & fœtidi laferpitij gumi iuuamento non modico sumitur. item ex mero contra scorpionium istus bibitur, istisq; locis cum recenti bubulo butyro utilissime imponitur. Adstringit mumia illita externa sanguinis profluvia, pota uerò interna: proinde perutilis ad cruentas excreationes. Ex caprillo lacte pota opiculatur exulceratæ uesciæ, internis penis desquamationibus, & urinæ agrè continentibus. Non desunt qui credant, humanorum cadauerum ossa in puluerem redacta, & in potum exhibita uarijs corporis languoribus prodesse, os suum uni-

Bellonii opinio explora.

Mumia uires.

Bituminis hi-
flor. & uires
ex Galeno.

cuiq; membro tribuentes. Quod penitus refellendum non est: si quidem ipse pluries uidi in comitali morbo cranium humanum in puluerem redactum maxime profecisse, sicuti etiam calculosis renibus, & eorum doloribus. Sed ad Bitumen redeamus, à quo nos penè disiunxerat mumia, ne à nostro instituto recedamus. Huius meminit Galenus lib. xi. simpl. medic. sic inquit. Bitumen, unum & ipsum est ex ijs, quæ in aqua marina proueniunt, & in alia quapiam, quæ non est marina dissimilis, ut in Apollonio Epiri, & per alia id genus loca, multis aquis sponte nascentibus, ceu spuma quædam innatans hoc medicamen reperitur, & molle quidem est, dum innatat, postea uerò resiccatur pice sicca durius efficitur. Optimum uerò bitumen in mari, quod mortuum uocant, prouenit. Est autem id stagnum salsum in cœle, hoc est caua, Syria. Cæterum medicaminis ipsius uis est tum resiccatoria, tum excelsatoria in secundo ordine. Merito itaq; eo utuntur & ad glutinationes uulnorum cruentorum, & ad alia omnia, quæ exiccari debent cum modica excelsatione. Nomen eius Græcum est ὀφθαλτος: Latinum, Bitumen: Arabicum, Hafr al iendi, siue Chefer aliheud: Italicum, Bitume, & Asphalt: Germanicum, luden leim. Πιττῶςphaltos uerò sic Græcis dicitur, ut Latinis Pissphaltum: Arabibus, Mumie, Mumia, seu Mumia: Italis, Pissphalt: Hispanis, Cera de minera.

Nomina.

Κυπρίσος.

CUPRESSVS.

CAP. LXXXVI.

Cupressi hi-
storia.

Adami Lonic-
eri lapsus.

CUPRESSVS refrigerat, & astringit. Cuius folia ex passo, & exiguo myrrhæ pota, uesicæ rheumatismis, & urinæ difficultati auxiliantur. Pilulæ autem ex uino tusæ in dysenteria, alui fluxione, tussi, & orthopnœa, aut si reijciatur sanguis, conuenientissimè bibuntur: earum decoctum eosdem præbet effectus: tusæ cum fico duritias emolliunt, nariumque polypo medentur: in aceto coctæ, & cum lupinis detritæ scabros ungues eiiciunt: hernias intestinorum prolapsu erumpentes illitu reprimunt. Folia eadem præstant. Pilulæ cum arboris coma suffitæ, culices abigere existimantur. Folia trita, & imposita uulnera conglutinant, sanguinem supprimunt: trita ex aceto capillum tingunt: illinuntur per se, aut cum polenta ignibus sacris, ulceribus quæ serpunt, carbunculis, & oculorum inflammationibus: admota cum cerato stomachû corroborent.

TAMETSI Cupressus arbor notissima sit in Italia: quin etsi uulgaris sint notitiæ eius fructus, quos tam Græci, quam Latini conos appellant; attamen cum nihil de eius historia memoria prodiderit Dioscorides, ut lectoribus undequaq; sit satisfactum, hic nobis differendum est, quantum hac in historia à Plinio, alijsq; nonnullis edocti, cognoscere quiuimus. Aduena igitur quondam fuit Italiæ Cupressus, & difficillimè nascentium, natuq; morosa, ut quæ in educatione plurimum diligentie expetat, & præsertim in locis, ubi suapte natura non prouenit. Tradiderunt ueteres cupressum Diti sacram: & ideo funebri signo eius ramos ante domos ponere solebant, ubi aliquis defunctus iaceret. Ex quo more creditur eius umbra infausta, nec quidem gratiosa. Duo

habentur Cupressi genera, mas scilicet, & fœmina: hæc meta in fastigium conuoluta: ille uerò ramos in latus spargens. Harum patria, ac proprium natale solum Creta insula est. namq; inibi quocunque loco terra moueatur, subactaq; sit, nisi serantur alia, hæc sua sponte gignitur, atque protinus emigrat. In Idæis etiam montibus, qui ad Troadem spectant, non appellato solo, Cupressus numerosa sponte profilit. Quod admiratione non uacat, alibi non nisi tempore, & perquam diligenti cultura proueniens, & cultorem magnopere fastidians. Odere Cupressi flumina, lacus, omnesq; aquosos tractus, quo fit, ut in eiusmodi locis satæ confestim inarescant. Quod si rectè sciisset Adamus Lonicerus, non tam facile (ut puto) scripsisset, cupressum humidis gaudere locis. Aspernantur & finium, quo etiam, si circumfossura impleatur, non multo post tempore pereunt. Mira est Cupressi fœcunditas: etenim trisera est. colliguntur eius coni mensibus ianuario, maio, & septembri. Semen ijs innascitur, granis adeo pusillis, ac minimis, ut atomis comparari possit: ob id enim agrè perspicitur. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo semine gigni tam proceras arbores. Semen mire formicis expetitur, ampliatio etiam miraculo, tantuli animalis cibo absumi natalem tantarum arborum. quo fit, ut si uetustæ Cupressi nunquam formicis sint destitutæ. Cupressus perpetua coma uiuet, eiusq; materies nec cariem, nec uetustatem sentit, ut etiam cedri, ebeni, loti, taxi, buxi, & oleæ. Proinde ueteres non aliam ob causam ex cupressina materie simulacra sculpebant, nisi quod ad æternam diuturnitatem permansura putarent, ueluti Romæ illud Iouis in arce. Fert & Cupressus liquidam resinam larigne similem, sapore uerò acerrimam. Reliqua semina tradunt, folijs cupressi tussis si miscantur, à uermiculis quibuscunq; non tangi, neque erodi. Lignum autem (ut aiunt) nulla temporis diuturnitate sua uolentiam exuit. Sunt qui pu-

fillam

fillam cupressum, nonnullis etiam Cipresso uulgò dictam, abrotonum sceminam uocent, à similitudine, quam hæc cum arbore in multis habet. Idcirco nec fortasse aberraret, qui certò crederet, Plinium libro XXI. capite xv. de chamæcyparisso herba differentem, de hac intellexisse: præsertim cum tradat, ipsam ex uino potam contra serpentium omnium uenena, scorpionumq; ictus pollere: siquidem & nostra hæc ætate pleriq; abrotonum sceminam ad idem usurpant. Quod item ad alui tincas nec andas bellarijs immiscet, ut arte pueros ad comedendum alliciant. Hetrusci hanc Santolina uulgò nominant, de qua cum libro tertio in abrotoni mentione nobis latius sit differendum, hic plura dicere superuacuum esset. Cupressi meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Cupressi folia, germina, pilulæ recentes, & molles magna uulnera conglutinant in duris corporibus: ex quo clarum est, quod resiccandi uim habeat absque insigni acrimonia, aut caliditate, sicut certè & gustus testificatur. Apparet enim in ea leuis quidem acrimonia, sed plurima amaritudo, multoq; etiam plus acerbatis in tota planta. Tanta ei inest acrimonia caliditasq; quanta satis sit deducenda in altum acerbati, ac nullam tamen mordicationem, aut caliditatem in corporibus efficiat. Proinde in alto latentes in flaccidis, putrescentibusq; affectibus humiditates innoxie, tutoq; depascitur, atque absunt: cum quæ excalfaciunt simul, desiccantq; eas quidem quæ contentæ sunt, absument: cæterum acrimonia, & caliditate alias attrahant. Sic enterocelicos iuuat: siquidem exiccat, roburq; addit corporis partibus præ humiditate laxis, utpote cum adstrictio in altum subeat, deducente ipsa caliditate, quæ admixta est, cum seruante modum, ut deducere quidem ualeat, non tamen mordicare queat. Quidam ea utuntur ad carbunculos, & herpes polentæ miscentes, tanquam absumat citra excalfactionem eos morbos facientem humiditatem. Sunt qui ad erysipelata utantur, admixta nimirum polenta cum aqua, aut oxycrato aquoso. Κυπρίσος Græcè uocatur: Latine, Cupressus: Arabicè, Saro, aut Seru: Italicè, Cipresso: Germanicè, Cypressen: Hispanicè, Cipres: Gallicè, Cyprez.

Cupressus pu-
silla.Cupressi ui-
res ex Gal.

Nomina.

Αἰνυδῖς. IUNIPERVS.

CAP. LXXXVII.

IUNIPERI genera duo: altera maior, altera minor. vtraque acris est. Excalfacit, & vrinam mouet: accensa serpentes fugat. Baccarum nonnullæ nucis iuglandis magnitudine nonnunquam grandescere, aliæ nucem Ponticam æquare inueniuntur, rotundæ, odoratæ, in mandendo dulces, subamaræ, quæ arceuthides etiam, id est, baccæ Iuniperi, nominantur. Modicè calfaciunt, & astringunt, stomacho utiles: contra pectoris vitia, tussim, inflationes, tormina, & serpentium ictus efficacissimè bibuntur: vrinam cient, vnde ruptis, conuulsis, & vuluæ strangulatui subueniunt. Folia acrimoniam habent: ideo tam ipsam, quàm eorum succum ex uino cōtra viperarum morsus illini, aut bibi prodest. Corticis cinis cum aqua illitus, lepras eximit.

REPERIUNTUR Græci Dioscoridis codices (ut etiā adnotatum reliquit Marcellus) in quibus Iuniperi caput prorsus deprauatum legitur, quibusdam additis, quæ Dioscoridis doctrinam minime sapiunt. Siquidem nec Galenum, nec item Paulum Aeginetam, minusq; Serapionem, qui tamen uerbōtenus Dioscoridis scripta per capita singula refert, illud usquam posteritatis memoriæ prodidisse constat, quòd scilicet ramenta ligni Iuniperi epota homines perdant; præsertim cum eius baccæ contra serpentium ictus efficacissimè deuorentur: bibaturq; ac illinatur foliorum expressus succus ad uiperarum morsus. Addè etiam quòd factò periculo id omnino falsum esse deprehendatur. Quare non modò non credendum, sed ne cogitandum quidem, eiusmodi ineptias à Dioscoride scriptas: quin potius illi adscriptas esse existimandum. His ergo rationibus adductus, non temerè partem illam, ut-

Iuniperi con-
sideratio.

pote additiam, ex hoc capite ressecandam duxi. Maior, & minor Iuniperi species in pluribus Italiæ locis reperitur. Tuscia urbanas alit, quæ in proceram arborem assurgunt, uisunturq; hæc frequentes in agro nostro Senensi: quarum fructus syluestribus & crassior, & dulcior habetur. Iuniperi materies ad centenarios annos incorrupta perdurat: proinde iussit Hannibal (ut Plinius tradidit libro XVI. cap. XL.) templum Dianæ Ephesiæ Iuniperinis trabibus extrui, quòd per multas ætates esset duraturum. Igitur mirari non licet, si chymistæ asseuerant, carbonem Iuniperinum accensum, & suo cinere obrutum ignem integro anno fouere. Profert ex se Iuniperus gummi mastichæ simile, quod & Sandaracham, & Vernicem appellant. Hoc primum cum metitur, candido splendet colore: senescens uerò in rufum abit. Porro haud ignorandum est, hæc Arabum sandaracham à Dioscoridis sandaracha perquam longè dissidere. Namq; Græcis sandaracha est fossilis ad arsenici, siue auripigmenti genera referenda, erodens, & exitiale medicamentum, ut amplius in quinto libro, Deo duce, dicemus. Verum hæc sandarachæ nomenclatio in gum-

Gummi Iu-
niperi.

mi

Gummi Iuniperi
us.

Sandaracha
alia Plinij.

Iuniperi uires
ex Galeno.

Nomina.

mi Iuniperi inuenta fuit à medicis, qui Mauritanos secuti sandarax Arabicum nomen (sic enim Arabes Iuniperi gummi uocant) in sandaracham conuerterunt. Quamobrem illud adnotandum esse uidetur, quòd ubi Arabes, sandaracham medicamentis inferendam esse præcipiunt, gummi Iuniperi immiscendum intelligunt: ubi uerò à Græcis de sandaracha sit mentio, fossilis illa rufa, & auripigmento similis, est intelligenda. Non desunt tamen qui uelint Mauritanorum Sandaracham non esse gummi Iuniperi, sed Oxycedri. Quorum equidem iudicio ausim facile subscribere. etenim pauci admodum sunt, qui non putent oxycedrum esse Iuniperum maiorem: adeo ut plerique, uulgarium illam ab hac nesciant distinguere. Tradit Plinius libro XIII. cap. XI. plura gummi genera, ubi gummi Iuniperinum ad nihil esse utile scribit. Cuius tamen frequens usus in medicamentis contrarium indicat. Quippe hoc syncero, & oleo ex lini semine presso, fit uernix liquidus: cuius est usus ad illustrandas picturas, & ad nitorem ferri conciliandum: utilis etiànum ad ambusta, & præcipuus ad dolores, & tumores hæmorrhoidum. Siccus uernix, hoc est gummi Iuniperi (ut author est Serapio) destillationes suspendit, mensuram profluuii sistit, sinus exiccat immixtus, haustus uerò pituitam, quæ uentriculo, & intestinis hæserit: tineas & cætera uentris animalia necat. Nervorum resolutionibus, quas humores frigidi contraxerint, opitulatur. Capitis destillationes suffitu discuit. Idem exceptus sanguinis excretionibus supprimit, & hæmorrhoidas fluentes illitus. Addito tum rosaceo, tum myrtino sedis rimas coërcet, & hiantibus frigore manuum, pedumq; scissuris illitu succurrit. In summa calfacit, & siccit primo recessu. Est & Sandarachæ ceraginosi mellis genus apud Plinium, qui de ea libro XI. cap. VII. ita scribit. Præter hæc conuehitur Erithee, quam alij sandaracham, alij cærinthum uocant. Hic erit apum, dum operantur, cibus, qui sæpe inuenitur in fauorum inanitibus sepositus, & ipse amari saporis: gignitur rore uerno. hætenus Plinius. Cæterum oleum, quod ex Iuniperi materie (ut chymistæ dicunt) per descensorium duobus aduersis fictilibus, tum pariter uitreis instrumentis elicitur, calidum ore contentum dentium dolores mirifice mulcet, si tamen frigida defluxione afficiantur. Fit ex hac 20
cis hoc longè præstantius, odore perquam iucundo. Iuniperi meminit Gal. lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Iuniperus, calida, & sicca utrinq; tertij ordinis. At fructus similiter quidem calidus est, sed non similiter siccus, uerum in hoc primi fuerit ordinis. Arbor Græca uoce ἀγνευδὶς dicta, Latina Iuniperus appellatur: Mauritana, Arconas, aut Archencas: Italica, Ginepro: Germanica, Vuelcholder, & Krametbaum: Hispanica, Enebro: Gallica, Geneure. Eius autem gummi Græci uocant κόμμι ἀγνευδίδος: Latini, Gummi iuniperi: Mauritanian, Sandarax: Itali, Gomma di ginepro: Germani, Vernus: Hispani, Verniz: Galli, Vernix.

Βεῖδρος.

SABINA.

CAP. LXXXVIII.

Sabinæ confi-
deratio.

Selago Plinij.

Opiniones
quorundā re-
probata.

SABINA duorum generum est. Vna folijs cupresso similis, spinis horridior, grauiter olens, acris, & feruens. 30
arbor est coactæ breuitatis, quæ sese magis in latitudinem fundit. huius folijs nonnulli pro suffitu vtuntur. Altera tamarici folio similis est. Vtriusque folia nomas sistunt, collectiones illitu mitigant: quin & cum melle illita nigritias, sordesque repurgant, & carbunculos rumpunt: cum vino pota sanguinem per urinam eliciunt: partus apposita extrahunt, & suffitu idem præstant. Vnguentis cal facientibus immiscetur, & priuatim gleucino.

SABINA planta est in Italia uulgaris notitiæ, illa scilicet, 40
quæ à Dioscoride primo generi assignatur, folijs cupresso similis, spinosior. uerum eius folia non adeo plene uirent, ut Cupressi, & in cacumine aculeata conspiciuntur. Quod tamen sæpe imperitis negotium exhibet: siquidem aliquando uidi pro sabina assumi quandam herbam dodrantalem, quæ quibusdam in montibus plurima nascitur, folio tamaricis, licet nec odore, nec sapore sabinam referat. Hanc sæpius existimaui esse Selaginem à Plinio lib. XIII. cap. XI. commemoratam. Nanq; inibi selaginem esse affirmavit, sabinæ similem. Olim selaginem contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum uitia suffitam prodesse. At tanta extitit tunc temporis superstitionum magorumq; uanitas, ueluti & hoc æuo apud plerasq; gentium turbas uisitur, ut ij nunquam ad selaginem legedam accederent, nisi prius Dijs sacra fecissent. Quin & eam inualidam omnino censebant, nisi dextra manu, & nudis pedibus legeretur. Cæterum non desunt, qui plantam hanc, cuius hic imaginem damus, negent legitimam Sabinam esse, hoc, ni fallor, argumento, quòd hæc baccas proferat, 50
quarum in sua Dioscorides non meminit. Vnde factum est, ut quidam putauerint, eam maiorem iuniperum esse, alij uero thuiam, quam Theophrastus memoriæ prodidit lib. & cap. V. de historia plantarum. Verum utriq; meo iudicio, in errore uersantur: illi quidem, quòd hæc planta nec folio, nec flore, neq; fructu, non materie, non odore, neq; sapore, non cæteris deniq; notis iuniperum referat: hi uerò, quòd thuiam, ut est auctor Theophrastus, nascatur apud Ammonis

monis delubrum, atq; in Cyrenensi agro, forma cupresso similis cum ramis, tum folijs, caudice, fructuq; uel potius ceu cupressus sylvestris. præterea quod, ut idem scribit, thuiæ materies omnino incorrupta perduret, nihil eius radice crispus sit, atq; simulacra ex ea antiqui sculpere sint soliti, quemadmodum ex cedro, cupresso, loto, & buxo. Hæc autem arbor conos seu galbulos non fert cupressi modo, sed baccas: caudice non attollitur longo, sed eo breui contenta est: materie non constat incorrupta solidaq; sed caduca & fungosa: non ut thuiæ pectus locis gaudet, sed ubiq; ferè locorum nascitur. ut hinc maius atq; euidentiùs discrimen in ijs plantis appareat, quàm ut illorum error, qui eas unam faciunt thuiam, pluribus explodi mereatur. Sed certè relinquitur, ut miremur eos, qui stirpem hanc, quam depictam exhibemus, ueram Sabinam esse inficiantur, cum nullis careat notis ex ijs, quas illi Dioscorides reddidit. Ea enim arbor conspicitur coactæ breuitatis, quæ in latitudinem magis effunditur, folijs cupresso similis, spinosior tamen: quin & grauius olet, & acris feruensq; sentitur. Atqui illud nobis obijciunt, quod Dioscorides in describenda Sabinæ nullam baccarum mentionem fecerit. id mehercule, quod legatur, non fecit. Sed quid dicent ij, si in quàm plurimis plantis ex ijs etiam, quæ ab omnibus legitimæ habentur, plures notæ, & eæ quidem præcipuæ, nonnunquam desiderentur? quas nimirum Dioscoridem omisisse credendum est, uel quod plantæ eæ essent alioqui uulgo cognitæ, uel quod omnes earum partes non satis exploratas haberet, uel alias ob causas, quas prosequi non est hic locus. quarum omnium aliqua facillè potuit esse, cur Sabinæ baccas non adnotatas reliquerit. Addam & id fortasse ex eo euenisse, quod Sabinæ frequentior sterilis occurrat, quàm fructifera. Nam (ut equidem fateri possum) inter innumeras Sabinæ plantas, quas uarijs in locis mihi uidere contigit, tres duntaxat memini me obseruasse, quæ baccas ferrent, & eas quidem rubentes ac iuniperinis maiores. Id quod me quandoq; adduxit, ut putauerim in hoc Sabinæ genere marem & feminam reperi: atq; alteram raram esse in Italia, quemadmodum eam quoq; rarò uidimus, quam Dioscorides secundo loco representauit, tamarici folijs similem, non autem aculeatam. Ex ijs igitur meritò colligendum esse arbitror, hanc nostram Sabinam esse legitimam, ut quæ non solum notis Dioscoridis delineationi pulchrè respondet, sed etiam facultatibus. Porro Petrus Bellonius de arboribus coniferis differens, ijs ineptè satis, meo qui dem iudicio, Sabinam admiscet: atq; in ea describenda, quam secundo loco ponit Dioscorides, mihi non parum hallucinatus deprehenditur, quod constanter affirmauerit se uidisse frequentissimum hoc Sabinæ genus in Amano & Olympo Phrygiæ montibus, tota facie iuniperum maiorem referens, magnitudine amygdalæ arboris maioris, folijs cupresso per omnia similibus, baccis per maturitatem in cæruleo nigricantibus, & caudice resinam ferente. Etenim Dioscorides non tradit quæ sit huius plantæ facies, & quæ magnitudo, sed eam in folijs tantum à priori uariare scriptum reliquit. Quod non alia de causa auctorem hunc fecisse reor, quàm quod sciret nullum utriusq; esse in reliquis notis discrimen. Quare quod alterum Sabinæ genus tota facie iuniperum maiorem referat, magnitudine amygdalum arboræquet, cupressum folijs prorsus æmuletur, & ex caudice resinam fundat, ut Bellonius suum depingit, mihi quidem planè absurdum uidetur. Sed quod rem hanc turpiter confuderit Bellonius, uel ex eo manifestum esse puto, quod quam plantam nunc Dioscoridis alteram Sabinam asserit, eandem paulò post arborem illam constituit, quam Plinius lib. xii. cap. xvii. Brutam appellat, quasi Plinius non meminerit utriusque sabinæ lib. xxi. cap. xi. Tantum quidam suis peragrationibus tribuendum esse putant, ut eos non pudeat sæpe absurda, & fabulosa, & quæ cum summis & probatissimis authoribus pugnent, narrare ac scriptis tradere. Neq; certè id propterea dico, quod peregrinationes damnum, quas semper, Galeni exemplo, utilissimas duxi ad legitima simplicia medicamenta cognoscenda. Sed optarem, ut ij, qui multas regiones peragrarunt, illa tantum in medium profferrent, quæ essent rationi & ueritati consona, & ueterum scriptorum auctoritate comprobata. Quod si à Bellonio, qui tot terras se peragrasse profitetur, factum esset, nimirum eas laudes iure sibi comparasset, quæ rei medicæ inquisitoribus maximæ debentur. Atque hæc obiter dicta sint. Quod autem idem Bellonius primum Sabinæ genus eam arborem suspicetur, quam Theophrastus thuiam nominat, non miror: nam & alij idem sentiunt. Verum quandoquidem hanc opinionem superius abunde (ni fallor) improbauimus, ideo hic non est ut plura addamus, atq; idem repetere superuacuum esset. Reliquum igitur est, ut Sabinæ suas uires reddamus: de quibus Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum disseruit ijs uerbis. Sabinæ ex numero est fortiter exiccantium, idq; secundum tres qualitates, quas in gustu præ se fert, similiter cupresso, nisi quod ea & acrior est, & ut sic dixerim, magis aromatica, seu odoratior. Igitur huius, quam modo dixi qualitas est particeps, nempe acrimoniæ consistentis in temperamento calido, præterea amaritudinis, & adstrictionis obscurioris, quàm in cupresso. Siquidem quantò magis acrimonia superat, tantò etiam potentius digerit. Itaq; glutinare nequit ob siccitatis, & caliditatis robur. nam utriusq; illi tantum inest, ut etiam tendat, & inflammationem afferat. At putredinibus similiter cupresso accommodari potest, maxime ubi rebelliores fuerint, & diuturniores. nam hæc citra noxam uim medicamenti perferunt. Quin & quæ atra sunt reddita, & admodum sordida, ea cum melle expurgat: carbunculos item soluit. Porro essentia tenuitate menses quoque prouocat, ut si quid aliud, & sanguinem per uenas mouet. Foetum etiam uiuentem interficit, & mortuum eiicit. Esto autem hoc medicamen tertij ordinis, tum ex-calfacientium, tum desiccantium ex numero eorum, quæ uel maxime tenuium sunt partium. Et hoc utiq; nomine unguentis inditur, & maxime gleucino, & in multas antidotos iniicitur. Quidam uerò etiam cinnamomi uice duplum eius subiiciunt. Est enim extenuandi, & digerendi facultatis, si epotum fuerit. Bp̄d̄us Græcè, Sabina Latine uocatur: Arabicè, Abel, Abhel, seu Alharar: Italicè, Sabina: Germanicè, Seuenaum: Hispanicè, Sabina: Gallicè, Sauniera, aut Saunier.

Bellonij opinio absurda.

Sabinæ uires ex Galeno.

Nomina.

CEDRVS arbor magna est, ex qua picem colligunt, quæ cedria uocatur. Iuniperi modo baccas parit, baccarum myrti magnitudine, rotundas. Cedria optima est crassa, perlucida, grauis odoris: quæ dum effunditur, guttatim non dissipata coit. Cui ea uis inest, ut defuncta corpora conseruet, & uiuentia corrumpat: qua ex causa mortuorum uitam aliqui eam appellauere. Vestimenta quoque, & pelles eximia calfaciendi, & siccandi dote, corrumpit. magni ad ocularia medicamenta usus: quippe illita oculis claritatem affert, albugines cicatricesque detergit: instillata autem cum aceto, uermes aurium necat: cum hyssopi decocto infusa sonitus, sibilosque sedat: cuius dentium indita eos frangit, & dolores leuat: idem facit cum ex aceto colluitur: peruncto ante coitum genitali, concipiendi uim adimit: anginae ea perunguntur, tonsillarum inflammationibus auxilio est: lentes, pediculosque illitu enecat: cerastæ moribus cum sale imposita subuenit: contra hausta leporis marini uenena, in passo sumpta, auxiliatur: in elephantia aut linctu, aut perunctione proficit: pulmonum ulcera purgat, & si cyathus eius absorbeatur, persanat: vermes, & tineas subter indita necat, & partus extrahit. Fit & oleum à cedria separatum dum coquitur, uelleribus supra halitum eius expansis, ut in pice. Eiusdem ad omnia usus: priuatim uehementer perunctum, scabiem quadrupedum, canum, bouumque persanat: ijsque inhærentes ricinos enecat, & ulcera, quæ ex tonsura acceperunt, ad cicatrices perducit. Cedrides cedri fructus uocantur. Calfactoriam vim habent: stomacho aduersantur: auxilio sunt tussi, conuulsis, ruptis, stranguriæ: menses ciunt ex polline piperis poti: contra haustum leporum marinum in uino sumuntur: serpentes fugantur, peruncto ex adipe ceruino, aut medulla, corpore. In antidota adduntur. † Fuliginem, quomodo ex pice, congeri oportet: quæ eandem, quam picea fuligo, uim præbet.

CEDRVS PHOENICIA.

CEDRVS LYCIA.

Cedri arboris
confid.

CEDRI arboris Theophrasto, Plinio, & Galeno duplex est genus, nempe maius & minus. Maius omnibus arbor est eximia magnitudinis, & proceritatis, atque à minori planè differens materie, cortice, folijs, & fructu. Plinius maioris cedri duo genera facit lib. XIII. cap. v. ubi ita scribit. Et maioris cedri duo genera. quæ floret, fructum non fert: fructifera non floret, & in ea antecedentem fructum occupat nouus. semen eius cupresso simile. Quidam cedrelaten uocant. Ex hac resina laudatissima. materie uero ipsi æternitas. itaq; & simulacra deorum ex ea factitauerunt. Et libro XXIII. cap. v. idem inquit. Cedrus magna, quam cedrelaten uocant, dat picem, quæ ce-

dria

dria uocatur. haftenus Plinius. Qui fortasse non inepte magnam cedrum cedrelaten appellauit, quoniam cedri arbores, quæ in monte Libano proueniunt (ut mihi retulerunt amici, qui uniuersam ferè Syriam peragrarunt) tota facie abietem referunt. Abies autem Græcis Ἐλάτη dicitur. unde cedrelate poterit cedrabies Latine reddi. Arbor hæc (ut ijdem mihi narrarunt) adeo magna & proceræ est, ut nusquam arborem se uidisse affirmant, quæ cedrelaten magnitudine excellat. Cortice uestitur læui & glabro, ea parte excepta, quæ à terra ad primos usq; ramos attollitur: hæc enim aspera cernitur. corticis color est eui loti arboris. Rami ab imo usq; ad cacumen firè in rotæ modum per intervalla caudicem cingunt, & spatiantur: qui tantò minores uisuntur, quantò superius erumpunt. hinc est, quod eminus conspecta arbor pyramidis faciem representat. Folia illi capillata assignant, ueluti larici, uel pino, breuiora tamen, & minime aculeata. id quod etiam testatur Plinius lib. xvi. cap. xxi. Conos profert piceis æmulus, uerum longiores, duriores, & uegetiores, pediculo pertinaciter inherentes. in quibus semen includitur cupresso simile, ut Plinius tradit. Caudex resinam fundit albam, & liquidam: sed tractu temporis, solis feruore in grumos con crescit. Sunt qui asserant, hanc cedrum duplicem resinam ferre: atque alteram intra corticem uomicæ modo coaceruari, ut abiegnam lacrymam in abiete oriri superius diximus: alteram uerò extra corticem emanare. utraq; ab arbore cedriam nominant. Hæc sunt, quæ de magna cedro à peregrinis accepi. In quibus utiq; admirari subit, quod Theophrastus, & hunc fortè secutus Dioscorides scripserint indifferenter cedri genus omne fructum edere iuniperi baccis similem, crassiorem. nam reuera Cedrus magna, de qua hic tantum scribit Dioscorides, conos parit piceis similes. Porro Cedrus cor habet durissimum, ac odoratum, colore perinde rubens atque larignum. Tota cedri materies durissima. quam ob causam credidere maiores, eam neq; cariem, neque uetustatem sentire, sed æternam esse. Quæ etiam ratione ductus Salomon Hebreorum rex Dei optimi maximi templum Hierosolymis ex cedri materie extruendum curauit. Ex ea quoq; prisci simulacra factitarunt, existimantes tantam illis inesse diuturnitatem, quam tam marmoreis, aut metallicis. Cedri materies optima nauigijs non modò extruendis, sed & palatiorum, & arcium fabricis conueniens: quippe quoniam incorrupta quasi in perpetuum perdurat. Cedrus saxosis & frigidis locis gaudet, & montes amat præ cæteris tractibus. Perpetua coma uiret, quæ si castretur, decacuminata demoritur, nec unquam inde regerminat, utpote & cupressus, pinus, larix, & aliarum plures. In Aegypto ac Syria (ut Theophrastus & Plinius narrant) reges inopia abietis cedro ad classes feruntur usi. Maxima ea in Cypro traditur ad undeciræmem Demetrii succisa, centum triginta pedum longitudinis, crassitudinis uerò ad trium hominum complexum.

Cæterum minoris cedri binæ item species sunt (ut prædicti auctores testantur) Lycia, & Phœnicia, iuniperi similitudine. differunt folio: nam Phœnicia folium habet iuniperi, durum, spinosum, acutum, & ob id oxycedros appellatur. Lycia uerò folio constat minore, frequentiore, longè minus aculeato, ut ita iuniperum paruam quadantenus referat: cortice obducitur subrubro, & ramos emittit lentos, uutilium instar. Vtraque omni tempore fructum gerit: uerum in oxycedro maior & pulchrior spectatur. Phœnicia cedrus frequentissima nascitur in Istria, atque etiam in nonnullis Iapidie locis, iunipero admodum similis, nec nisi fructu differens, maiore, rubente, ac dulci: quo tamen eam incolæ à iunipero nesciunt secernere. At cum ipse oxycedri ramusculo essem donatus à Georgio Reffin-gero primario prouinciæ Carniole medico, qui illum ex Pefino Istriae oppido secum attulerat, rubentibus baccis undique refertum, eaq; in memoria haberem, quæ apud Theophrastum, Galenum, ac ueteres alios legeram, mihi quidem fructum intuenti statim inclinauit animus, hanc plantam minorem esse cedrum. Etenim (ut memorant stirpium scriptores tum ueteres, tum recentiores) difficile admodum esset discernere oxycedrum à iunipero, nisi huic cæruleus, pumilusq; illi uerò flauus rubensue, ac grandior fructus inesset. Eam igitur plantam, quam in Istria nasci diximus, & cuius hic effigiem damus, non maioris cedri genus ullum, sed minoris speciem esse censemus, nimirum Phœniciam, quæ & oxycedros uocatur. De Lycia autem cedro quid sentirem, uel quam plantam pro ea in mediu proferrem, haftenus non habui, ut quæ mihi planè incomperta esset. Sed hoc anno, dum Pragæ Bohemorum ago, plantam mihi ostendit Adamus Leonorus spectatæ doctrinæ, & magnæ spei iuuenis, ex quibusdam Morauie montibus à quodam uulgari herbario pro Sabina allatam. Vt autem ille hanc ueram cedrum Lyciam adinuenit, & pro ea mihi demonstrauit; ita mihi eius cognitionem illi acceptam referre iucundum est: atque ideo ipsam picturam, quam hic damus, exprimere curauim. Huius plantæ folia si digitis atterantur, suauissimum spirant odorem, illi quadantenus similem, qui in pinorum strobilis percipitur. Ea baccas profert, longè tamen minores quàm altera, quæ in ramusculorum tantum cacuminibus prodeunt. Hæ non secus ac illæ primo exortu uirent, mox flauescunt, denique rubent ubi plenè maturuerint. Saporem habent subamarum, atque non obscure odoratæ sentiuntur. Manat ab arbore cedri (ut supra dictum est) etiam resina, quæ propriè Cedria dicitur, utilis ad multos in medicina usus. Sed hanc ad nos non adferunt Cyprii, neque mercatores, qui ex Syria mercimonia conuehant: tametsi regiones illæ plurimis (ut aiunt) cedris maioribus scateant. Petrus Bellonius lib. i. de medicato funere, item libro de coniferis arboribus putat non modò cedrum Cedriam fundere, sed & piceam, tedam, laricem, cupressum, iuniperum & betulam. Quinetiam idem suis malè excogitatis cedrijs eas omnes facultates assignauit, quas Dioscorides, Galenus, & alij quàm plurimi auctores cedriæ duntaxat reddiderunt: adeo ut magno ac ridendo errore dixerit suas hæc cedrias defuncta corpora conseruare, quemadmodum ea conseruat legitima cedria. quasi idem quoque uelit, quod picea, pinus, larix, cupressus, iuniperus, & betula nullis prorsus inter se facultatibus differant. Neque certè alia uidetur mihi auctoritate uel ratione ductus, ut in hanc iuerit sententiam, quàm hac, quod scripserit Plinius lib. xvi. cap. xi. piceam in Syria cedrium uocari. Sed quod Bellonius maxime hallucinetur, utpote qui Plinium non rectè intellexerit, ex uerbis Plinij, quæ modò subiiciam, satis, ut puto, manifestum fiet. Pix, inquit, liquida in Europa è teda coquitur naualibus muniendis, multosque ad alios usus. Lignum eius concisum furnis undique igni extra circumdato feruet. Primus sudor aquæ modo fluit in canali. Hoc in Syria cedrium uocatur. cui tanta uis inest, ut in

Cedri minoris genera.

Bellonij opinio falsa.

Aegypto

Aegypto corpora hominum defunctorum ea perfusa seruentur. Ex ijs Plinij uerbis non aliud (meo quidem iudicio) intelligi potest, quam quod Syri liquorem illum cedrium uocauerint, quoniam olim ij ex cedro tantum picem suam conficiebant, ut ea in Europa è teda sit. Quod autem pix ex cedro paretur, authores esse possunt Dioscorides, Galenus, & Plinius: non tamen contra, quod cedria ab alijs resiniferis plantis defluat. Adde quod à ueteribus, nempe Theophrasto, Dioscoride, & Galeno, nusquam (quod equidem sciam) memorie proditum est, resinæ aut picis genus ullum defuncta corpora conseruare, & uiuentia corrumpere, præter cedriam, de qua omnes illi id scriptis tradiderunt. Ex quo abunde constare arbitror, Plinium quidem loco citato de pice tantum cedri scripsisse, Bello-
nium uero in hoc similiter hallucinatum fuisse, atque in alijs pluribus rebus, ut aliquando, Deo iuuante, latius ostendamus. Cæterum uariat in Dioscoridis codicibus de cedria lectio. Quippe uulgata βαρεῖα τῆ ὀσμῆς habet, id est grauis odore, cum tamen antiquissimus codex manu scriptus habeat εὐτο ὁσ τῆ ὀσμῆς, id est uehemens odore. quod indicat cedriam esse uehementer odoratam, non autem grauitur olere. Quod etiam maximè testatur Virgilius libro VII. Aeneidos his uersibus de Circe canens.

Proxima Circeæ raduntur litora terræ,
Diues inaccessos ubi solis filia lucos
Assiduo resonat cantu, testisq; superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.

Fuchsi opi-
nio.

Gummi cedri meminit Fuchsius uir eruditissimus libro illo de componendis medicamentis, quem postremo locupletatum excudit, in compositione antidoti Mithridatis: proq; eo, quando non possit inueniri, lacrymā abietis substituendam præcipit, ratus utiq; eandem utriq; facultatem inesse. At ego quidem Galenum secutus malim ladanum substitui, donec ab alijs aptiora proferantur, quorum meliori iudicio subscribendum sit. Neq; ineptè fortasse iuniperinum gummi illius uicem supplere poterit: quandoquidem constat omnibus rei herbariæ studiosis tantam inter cedrum & iuniperum esse similitudinem, ut altera ab altera uix discerni posset, nisi ea esset differentia, quæ in baccis utriusque manifesta deprehenditur. De Citris autem, quibus aurea totius ferè Italiæ uiridaria exornantur, tam in Tyrrheni, quam Benaci litoribus in sequentibus, capite de malis, ubi ipsorum mentionem facit Dioscorides, adiuvante Deo, plura dabuntur. siquidem arbor illa ab hac, de qua nunc agitur, plurimum differt. Cedri meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum his uerbis. Cedrus specie duplex est, altera fruticosa iuniperis adsimilis, altera arbor non exigua. Vtraque est calidæ, siccæq; temperaturæ tertij quodammodo ordinis secundum utrumque. Cate-
rùm Cedrea (uocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem uidetur attingere, abunde calida simul, & tenuium partium. Molles itaq; carnes promptè citràq; dolorem putrefacit, sicut alia omnia, quæ cum eiusdem sint in calfa-
ciendo ordinis, adiunctam etiam habent substantiæ tenuitatem. At in duris plusculo tempore, & uix operatur. Por-
rò talia omnia medicamenta septica uocantur, & septa: sed inter sese maioris, minorisq; ratione disident. Est au-
tem in hoc genere medicamentorum ex primo, & infirmissimo ordine cedrea: pleraque enim eorum admodum sunt efficacia. Talia itaque & mortuorum corporum carnes corrumpunt: at cedrea exiccat, simulq; à corruptione tue-
tur corpora demortua, utpote humiditates eorum superfluas depascens, cæterum solida corpora haud attingens. At in uiuentibus calor ipse, qui in corporibus est, cedreæ uires adaugens, causa efficitur, ut teneræ ab ea carnes deuran-
tur. Nec mirum uideri debet, si cum tanta polleat potentia lendes, pediculos, & tineas, & in auribus natos uermes interficere ualeat, tum foetum apposita uiuentem quidem interimat, mortuum autem eiiciat, sicut sanè etiam in coi-
tu semen, pudendo circumlita. proinde conceptum impediens est medicamentum, si sic utaris, nulli secundum: aliq; multa eiusmodi particulatim efficit. Itaque argumentum est, ipsum ualenter excalfacere, sicut ubi dentium forami-
nibus instillatur: siquidem dolores eorum mitigat, sed & ipsos consingit. Extenuat quoq; oculorum cicatrices, & uisus hebetudini ab humorum crassitudine ortæ medetur. Porro quod eius est pinguisimum, & ad unguem oleosum, quod suspensis supra eam dum coquitur, lanis excipitur, ac colligitur, tota cedrea tenuius quidem est, sed minus a-
cre; quanquam non minus excalfaciens. Eandem quippe rationem habet ad id quod reliquum est cedreæ, crassius il-
lud uidelicet, quam oleum ad amurcam. Proinde illud utpote crassius, mordax est, & maiore aperiendi facultate præditum. Itaq; ulcera irritat, phlegmonenq; illis excitat. Porro oleosa illa cedrea adeo clementibus est uiribus, ut etiam plebeij experientia docti uulnera ouibus occasione tundendi à forfice facta, illa illita sanent, sicut etiam pice hu-
mida. Utuntur autem ea & ad ouium scabiem, & ricinos, Græci νεότωναs uocant. Porro cedrides (nam ita fru-
ctum cedri nuncupant) moderatiores uires obtinent, adeo ut comedi quoq; possint. Attamen si liberalius ijs utare, capiti dolorem inferent, ardoremq; ac morsum in uentre percipies. Quæ arbor Græcis νεδρος, Latinis item Cedrus nominatur: Arabibus, Serbin: Italis, Cedro. Eius autem liquor ut Græcè νεδρία, ita etiam Latine Cedria dicitur: Arabicè, Kitran, siue Alkitran: Italicè, Cedria.

Cedri & Ce-
dreæ uires ex
Galeno.

Nomina.

† Hic lectorem admonitum uolumus, illa de fuligine Cedri uerba non legi in Græcis tum uulgatis, tum etiam anti-
quis quibusdam codicibus. Quare cum neq; à Marcello uertantur, qui plura exemplaria Græca habuisse fatetur, ea
potius additiua, quam legitima censenda uidentur.

LAVRVS quædam tenui folio constat, altera latiore. Vtraque excafactoriam naturam habet, & emollientem. Vnde decoctum earum in muliebres infusus additum, vuluæ, & vesicæ uitijis conuenit. Virentia folia sensim substringunt: illita quoque, ac trita uespærum apumq; ictibus opitulatur: eadem cum polenta, & pane illita inflammationem omnem mitigant: sed pota stomachũ effundunt, & uomitiones mouent. Lauri bacca magis, quàm folia calfaciunt. ergo in eclegmate trita cum melle, uel passo profunt, tabi, orthopnœæ, & omnibus thoracis rheumatismis: contra scorpionum ictus ex uino bibuntur: uutiligines emaculant. Succus baccarum utilissimè aurium dolori, & grauitati instillatur cum uino uetere, & rosaceo. In medicamenta autem adiunguntur, quæ neruorum lassitudines reficiunt, acopa uocant: & ad unguenta, quæ calfaciunt, & discutiunt. Cortex radicis calculos rumpit, partus necat, hepaticis prodest, tribus obolis in uino odorato potus.

LAVRVS tam tenui folia, quàm latifolia arbor odoratissima, & si antiquis credimus, Apollini lucidissimo sacra: quinetiam à Ioue colitur. Vna quoque laurus Romæ antiquitus imperatorum pontificumq; domos exornare solebat. Quod similiter, atq; alij complures gentilium mores, in hunc usq; diem apud nos perdurat. Namq; ubi dies festus aduenerit, laurus non modò templorum ualuis decorat, sed & ubi dies geniales adfuerint, ingentium palatiorum est iantrix. Quo fit, ut magnis aduentantibus principibus, lauri frondibus & columnæ, & arcus in pacis signum extruantur: siquidem pacifera laurus est, non secus ac olea. Ideo antiquitus etiam, si eius rami prætendebantur inter arma-

Lauri historia.

tos hostes, firmum quietis erat indicium. Qua obseruatione ductus Bernardus Clesius Cardinalis amplissimus Tridentinus, tum pacis, tum quietis sectator maximus, lauri, & palmæ floridæ ramum adnectebat, ut nitida marmora, præclara metalla, speciosæ picturæ, aurea, & argentea uasa, ac reliqua admiranda demonstrant, quibus magna eius palatia fulgent. Romanis laurus ferebatur letitiæ uictoriarumq; signo. Idcirco laurum in templis in Iouis gremio reponabant, quoties Romæ letitiam uictoria noua attulerat. Quinetiam grata Apollini dona unoquoq; anno mittere solebant in Parnaso monte, quod ibi laurus spectatissima cresceret. Ceterum quod laurus Romæ à Ioue è cælo missa fuerit, ut ea imperatores coronarentur, facile perhiberi potest: namq; Liuiæ Drusillæ, quæ postea Augusta matronij nomen accepit, cum pacta esset illa Cæsari, gallinam conspicui candoris sedenti in hortis aquila ex alto abiecit in gremium illæsam, intrepideq; miranti accessu miraculum, quod tenebat rostro laureum ramum suis baccis onustū. Quod audientes conseruari alitem, et sobolem iussere aruspices, ramumq; eum seri, ac rite custodiri. Quod factum est in uilla Cæsarum fluuio Tyberi imposita, iuxta nonum lapidem flammīnia uia, quæ ob id uocatur ad gallinas. Porro tam creuit ramus laureus, tamq; se propagauit (tametsi radicibus destitutus) ut breui tempore ibi miræ sylua pro- uenerit. Ex qua triumphans postea Cæsar laurum in manu tenuit, coronamq; in capite gessit. Ac deinde imperatores Cæsares cuncti triumphantes lauro coronabantur, tenebantq; in manu eiusdem ramos. Quos post triumphos traditus est mos ferendi in eminentioribus locis in celebratis Romæ collibus. Quo factum est, ut plures laurorum syluæ Romæ uirescerent, quæ ob id laureta uocabantur: qualis erat, quæ in monte Auentino multo ante alios tempore uiguit. Nimirum indicat laurum dijs gratissimam esse arborem, quæ sui habetur ab impetu fulminum ratio: siquidem

Lauri natura.

50 nulla habita, eum è cælo ruunt, nec diuinitatis, nec principum amplitudinis ratione, plerunque templorum turres iciunt, superba mundi palatia dilacerant, ac sæpius homines inmaniter interimunt. hæc tamen sola arbor fulmine non percutitur, nisi in futuræ calamitatis prodigium: ac ne quidem domus, in quibus adsint eius rami, de cælo tangantur, pro certo creditur. Proinde Tyberius Cæsar fulminibus perterritus, tonante cælo lauro coronabatur. Laurus ex sese uim habet ignem producendi: quippe si exiccata ramus ramo frequentius confricetur, super asperso sulphuris puluere, ignis statim exiliet. Eadem perpetua fronde uret, tantaq; pollet ui, ut eius ramis in aruo defixis, rubigo, maxima segetum pestis, abigatur, transeatq; in earum folia ex aruis. Poëtæ perfectionis signo lauro coronatur, idq; præmium est Apollineorum musas colentium. Coruus occiso chamæleonte, fronde lauri deuorata infestum uirus exinguit. Qua etiam palumbes, graculi, merule, & aliæ per plures aues annum fastidium purgant. Cæ- terum lapideas lauros oriri in mari rubro scribit Theophrastus lib. IIII. cap. VIII. de plantarum historia, sic in-

Laurus lapidea.

i floris

Lauri uires
ex Galeno.

Nomina.

floris in thymo, tanquam nondum perfecte floruerit, liquidò deprehenditur. Longitudo arbuscularum cubitorum ter-
norum est. hæc ille. Laurum scriptis commendauit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Lauri arboris & folia, & fructus desiccant, & calfaciunt uehementer, plusq; etiam fructus, quam folia. At radi-
cis cortex minus quidem acris est, & calidus, plus tamen amarus, habetq; etiam adstrictionis nonnihil. Quamob-
rem & calculos confringit, & iccori prodest. Bibitur ex uino fragrante trium obolorum pondere. Arbor δα-
φνη sic Græcis uocata, Latinis Laurus dicitur: Mauritanis, Gaur, seu Gar: Italis, Lauro: Germanis, Lorbeer-
baum: Hispanis, Laurel, siue Loureiro: Gallis, Laurier. Huius fructus Græcè δαφνίδες uocantur: Latine,
Lauri baccæ: Italicè, Bacche di lauro: Germanicè, Lorbeer.

Πλάτανος.

PLATANVS.

CAP. XCI.

19

Platani con-
sideratio.

TENERRIMA Platani folia in uino decocta, mox illi-
ta, oculorum fluxiones sistunt: tumores, & inflammatio-
nes leuant. Decoctus cortex in aceto, dentes in dolore col-
luit. Virides pilulæ in uino potæ, serpentium moribus
auxiliantur: exceptæ autem adipe, igni ambusta sanant.
Insidens foliorum, pilularumque lanugo, oculos, & au-
res offendit.

PLATANVS Italiæ aduena, peregrinaq; est; quanquam
regionem diluunt (ut Theophrastus est auctor) multi, magniq; flu-
uij. Verum enim uero si ibi nonnullæ uirescunt Platani plantæ, ut
quas ipse Neapoli, & Patavij uidi, sunt quidem ex longinquis re-
gionibus allatæ, ut etiam antiquitus à Romanis per mare Ionium
inuectæ fuere, eorum duntaxat umbræ gratia Romæ expetita, ubi
platanis tantum honoris increbuit, ut diu nutritæ sint mero radi-
cibus infuso. Nanque hæc arbor plurimum uini irrigatione gau-
det: tametsi maiorem in modum fontes, & fluuios amet. Plata-
nus ad amplissimam ramorum amplitudinem adsurgit, adeo ut Li-
cinius Mutianus ciuis Romanus, Plinio teste, hoc prodendum e-
tiam posteris putarit: qui prouinciæ Liciæ legatus affirmat, in ea
fuisse platane sociam gelidi fontis amœnitatem itineri appositam,
octoginta atq; unius pedum specu, numerofo uertice, se uastis pro-
tegentem ramis arborum instar, & agros longis obtinentem um-
bris: ac ne quid desit speluncæ imagini, saxea intus crepidinis co-
rona, muscosos complexa pumices: intra quam se epulatum cum
duodeuigesimo comite, large ipsa toros præbente fronde, ab om-
ni afflatu securum, optantem imbrium per folia crepitus, letio-
rem, quam marmorum nitore, picturæ uarietate, laquearium au-
ro, cubuisse in eadem. In Creta insula ad Cortyniam platanus ste-
tisse fertur apud fontem quendam, quæ folia hyemæ non amitte-

ret, sub qua Ioui compressam Europam indigenæ fabulantur. Quæ in Italiam inuectæ fuerunt, climatis inclemen-
tia in magnam proceritatem non adolescunt: attamen sunt cortice crasso, fronde uitiginea, lata, longo rubroq; pe-
diculo, flosculo paruo ac pallido, baccis rotundis, scabris, & leuiginosis: ex quibus oleum fieri prodidit Plinius
libro XV. capite VII. Platani umbra usque eò delectatum Xerxem in terra Lydia scribit Aelianus, ut diem inte-
grum sub ea cum maximo exercitu consumpserit, floccipendens tam breui uoluptate tot copias remorari. Platani
aduersantur uestertilionibus. Earum pilulæ addito melle, & illitæ, lentigines, ueteresq; nigrities emendant. De
platano differuit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Platanus humidioris, frigidiorisq;
essentiæ est, non ita multò quàm symmetra. Proinde folia uiridia trita, & illita, non obscure phlegmonas nascen-
tes adiuuant. Cortex autem, & pilulæ magis desiccantem uim obtinent, ut ille quidem in aceto coctus ad dentium
adhibeatur dolores: pilulæ uerò cum adipe ad ulcera ambusta. Sunt autem qui cortice combusto medicamen desic-
catorium, & abstersorium efficiunt, ut cum aqua lepras sanet, per sese autem illitum, ob humorem nimium, uete-
ra, & sordida. Vitandus est puluis folijs arboris insidens: alioqui si spiritu attrahatur, arteriam offendit, ualenter
desiccans, & exasperans, uocemq; lædit, sicut sanè etiam uisum, & auditum, si in oculos, aut aures inciderit.

Platani uires
ex Galeno.

Nomina.

Πλάτανος ut Græcis, ita pariter Latinis Platanus appellatur: Arabibus, Dulb: Italis, Platano.

Μελία.

FRAXINVS.

CAP. XCII.

FRAXINVS arbor nota est. Cuius foliorum succus, & ipsa ex uino pota, & illita uiperarum ictibus auxiliantur. Corticis cinis ex aqua illitus lepras eximit. Ligni ramenta, scobemque potu perniciem afferre tradunt.

FRAXINVS arbor est notissima. Eius (ut Theophrastus memorie prodidit lib. III. cap. XI.) duo reperiuntur genera: quorum alterum excelsum, procerumque est, lignum habens candidum, crassiusculum, nervatum, mollius, enodius, ac crispus; alterum humilius, minus autem, scabrius, durius, & flauius. Folia laurinis, lauri latifoliae similia, in acutius tamen coacta, & ambitu leuiter serrata. Ramulus totus, quem folium unum putaueris, quod simul cuncta folia ferat, singulari pediculo, & singulis folijs coniugatum, ueluti per genicula, penditibus constat: amplo intervallo coniugationibus distinctis, perinde atque in sorbo. Fert fructum in siliquis minutum, nucosum, qualem amygdalae, gustu subamarum. Tradidit Plinius fraxini folia iumentis mortifera, ceteris ruminantium innocua. Quae de taxo, non de fraxino Theophrastus prodidit, inquit. Si iumenta (ut ferunt) taxi folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil incommodi patiuntur. Sed nomen uicinitate Plinium deceptum esse crediderim: nam Graecis fraxinus μελία, taxus uero σπύλας, & μίλος appellatur. Vnde unum pro altero sumens Plinius, facile (ut diximus) in errorem incidit. Rei fides fuerit in hoc Plinium lapsum fuisse, clara in Italia experientia: siquidem taxi folijs, non fraxini iumenta non ruminantia necantur. Quinimo haec salutare praestant remedium lethibilibus serpentium uenenis: quibus adeo inimica est fraxinus, ut ne matutinas quidem occidentesque umbras quam libet spatio sas serpens arboris huius attingat. Quapropter expertum proditur, si fronde ea gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius, quam in fraxinum fugere serpentem. Mira natura benignitas, priusquam haec prodeant, florere fraxinum, nec ante conditas folia dimittere. Fraxini species sunt Ornus, itemque Orneoglossum dictum, quod ferat semen illud, quod auis linguam appellant, ut ipsum quoque fraxinus fert. De quo differens Plinius libro XXI. cap. VIII. mederi id iocineris, & lateris doloribus in uino tradidit: aquam, quae subdit cutem, extrahere: corpus obesum leuare onere, et ipsum sensum ad maciem reducere. Id quoque in recentiorum medicorum usu est ad stimulantem uenerem. Folia fraxineis similia fert stirps illa apprimere celebris, quam uulgo DICTAMVM ALBVM nuncupant, ob idque a recentiorum nonnullis pumila fraxinus cognominatur. Haec nullis tam Graecorum, quam Arabum auctoribus (quod equidem legerim) usquam descripta est. Quare non possum non admirari, quoniam pacto sibi dictami nomen uendicauerit. Ea est uisu pulcherrima, speciosaque: floribus formosis, impense redolentibus; in purpura albicantibus, citrei arboris modo. Radix ei candida, odore hirci, amaro sapore: proinde mirum non est, si uentris tineas perimat. Tradunt etiam suapte ui pollere aduersus lethalia uenena, ac omnium uenenosorum animalium morsum, ictumque, nec minus aduersus pestilentiam. Prodest stomachicis, & suspiriosis. Elicitur e floribus aqua, quae naribus infusa capitis morbos frigiditate obortos mirifice propellit. Quae arbor Graece Μελία, Latine Fraxinus appellatur: Italice, Frassino: Germanice, Eschern, Eschebaum, Steyneschern: Hispanice, Fresno, & Frexo: Gallice, Fraîsne.

Fraxini hist. ex Theophr.

Plinij lapsus.

H. scribit ex Theophr. lib. 16. cap. 23

Fraxini species ornus.

Dictami albi consideratio.

Nomina.

DICTAMVM ALBVM.

POPVLVS ALBA.

POPVLVS NIGRA.

Λεύκη, καὶ Αἰγρος. POPVLVS ALBA, ET NIGRA.

CAP. XCIII.

POPVLVS albæ populi cortex uncia unius pondere, ischiadicis, ac urinæ stillicidio prodest. sterilitatem inducere tradunt, si cum mulino rene bibatur. Folia quoque cum uino post purgationes pota idem præstare produntur. Tepens foliorum succus utiliter aurium dolori instillatur. Pilulæ, quæ primo foliorum partu exiliunt, trita & cum melle illita, oculorum hebetudini medentur. Memoriam prodiderunt, corticem albæ populi, & nigræ particulatim casum, & sulcis stercoratis mandatum, omni tempore anni edules fungos proferre. Populi nigræ folia cum aceto illita, magna utilitate podagricis doloribus illinuntur. Resinam populus fundit, quæ in malagmata additur. Semen potum ex aceto comitialibus utile est. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in succinum, quod electrum uocant, alij chrisophorum. Id attritu iucundum odorem spirat, & aurum colore imitatur: tritum, potumque stomachi, uentrisque fluxiones sistit.

Populorum
consideratio.

POPVLVS Theophrasto triplici recensetur genere lib. III. cap. XIII. de historia plantarum, ubi sic habet. Populus alba, nigraque uniformes habentur: ambæ natura erectæ, sed excelsior, læuiorque nigra: figura foliorum ad similes, & ligni materies albedine similis uisitur: utranque ne florem quidem habere existimant. Κερκίς (quam quidam Alpinam, quidam Lybicam uertunt) populo albæ non absimilis, cum magnitudine, tum uero quod ramis albicantibus spargitur: folio hedera, sed parte altera sine angulo, altera uero oblongo, inque angulum exeunte acutum: colore parte resupina, pronaque ferme simili: pediculo prolixo, tenuique annexo. quamobrem non erecto, sed inflexo. Cortice asperiori, quam populus alba, scabrioreque ut pyrus syluestris. hæc Theophrastus. Priora omnibus passim nota sunt. Sed quænam arbor nobis sit κερκίς, non satis compertum habeo. quanquam in sylua, quam Goritienfes uulgo appellant il Panauizzo, arbor hæc, cuius hic imaginem damus, crescit betula æmula: quæ mihi quidem Lybicam populum repræsentare uidetur. Plinio hæc libro XVI. capite XXIII. minima folio est, ac nigerrima, fungisque enascentibus laudatissima. Alba folio bicolor, superne candicans, inferiore parte uiridi. Sed hic Plinius aperte errore notatur, quod hæc contra superne uireat, inferne uero albicet, candida efflorescente lanugine, quæ tamen in nigra non uisitur, ut Plinius existimat, cum indifferenter inquit. Populorum folijs grandissima lanugo. Sed & tertio idem errasse deprehenditur: quippe qui scripserit eodem libro capite XXVI. populum nec fructum, nec semen ferre, cum tamen utraque fructum ferat, uuarum speciem præ se ferentem, intus alba lanugine refertum: atque etiam scribat Dioscorides, semen ex aceto potum comitialibus prodesse. Sed quid opus est pluribus,

Plinij plures
lapsus.

POPVLVS LYBICA.

pluribus, si Plinius seipsum accusat: siquidem libro *XXIII*. cap. *VIII*. populum & uuas, & semen ferre fatetur, illas utiq; unguentis, hoc uero comitialibus præferens. Sed caueant myropolæ, ne ob id communis usus unguentum populneum uocatum, ex populi uuis conficiant, ut Ruellius credidit à Plinio deceptus, & quod ijs ad unguenta odorata uteretur antiquitas. Quandoquidem Nicolaus Myrepsicus non uuas, sed germina, uere primo pro deuntia admiscet: odorata enim sunt, & ceraginosa, cum tamen nullus prorsus uuis sit odor. Verum enim uero an antiquitas populi uuas odoratis unguentis admiscuerit, dubitandum sanè est. Nam Plinio libro *VII*. cap. ultimo, ubi de unguentorum materia egit, nil aliud est populi uua, quàm bryon, Latinis muscus uocatus.

Ruellij erratum.

Quem etiam præter cedrinum, & quernum prætulere ad unguenta Dioscorides, & Galenus, & inter alia odorata recensuerunt. Quo fit, ut facile credi possit, Plinium errore ductum existimasse, muscum in populo nascentem nihil ab eiusdem uuis differre, cum inquit. Eodem & bryon pertinet uua populi albæ. Optima circa Gnidum, & Cariam, in sitientibus, aut siccis, asperisq; locis. Secunda in Lycia cedro. hæc ille. Sed cum cedrus nullas ferat uuas, sed muscum perquam odoratum, hinc Plinij error manifestè deprehenditur. Populus utraque frequentissima nascitur in agro Mantuano, ac Ferrariensi, non modò in Padi amplissimi fluminis litoribus; sed & per agros, & prata in fossarum aggeribus. Ideoque fabulantur poëtæ, isti Phaëtonis fulmine sorores fletu mutatas in populos arbores iuxta Eridanum amnem, quem Padum uocant, ex corticis meatibus instar auratæ lacrymæ, electrum, siue succinum fundere, ut adhuc uiuentes lacrymas effundebant: quæ nostro tempore in orbiculos, quibus Deiparæ uirgini fœminæ salutationes enumerant, effinguntur, & uulgaribus & infimis mulierculis monilium uice, collo gestantur decoris gratia. Quare Dioscorides, qui poëtarum fabellis adhibere fidem haud quaquam censebat, noluit pro comperto fabulosam succini historiam asse-

Poëtarum fabula.

rere, sed dubiam, & suspensam tenere. Ideoq; inquit. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in succinum, quod electrum uocant, alij chrysophorum. Ex quo facile percipi potest, quòd cum Dioscorides aliquid de succino suis monumentis mandare decreuisset, nullam eius certam tenens historiam, ipsum populi generi utrique adiunxit: ea tamen ratione id diiudicans, quòd non alio in huiusce operis loco aptius succinum accomodari posset. Quandoquidem in fabulis nactus esset poëtæ cecinisse carminibus, succinum populos fundere: tametsi non ignoraret, succinum populorum gummi esse nequaquam. siquidem huic fabulæ datus est locus ob succini innumeros globulos, qui olim filo traiectione ab Eridani accolis collo suspendebantur. Quippe cum plerique ipsorum, præsertim uero fœminæ, ob nimis humidum regionis aërem in gulæ morbos, ac strumas incurrerent, his exstimabant succinum aduersari. Quod fortasse non erat ab omni ratione alienum: namq; cum facultatem habeat succinum sistendi fluxiones, collo etiam gestatum, facile inhibere poterat, ne capitis destillationes in guttur defluerent. Quo fit, ut non demirer, si etiamnum Germani in oculorum defluxionibus magno successu succineos globulos occipitio adnectant. Reperio in enarranda Succini historia, auctores complures, sed re uera admodum uarios: qui etsi grauius (ut historicos decet) hac de re loquantur; tamen cum ipsi succini originem nusquam uiderint, & quicquid de eo scripserunt, alijs acceptum referant, his nulla, aut sanè pauca adhibetur fides. Philemon succinum fossile esse dixit, & in Scythia erui duobus in locis, uno candidum, altero uero croceum. Sudines, & Metrodorus succinum prodiderunt in Liguria arboribus effluere. quod Sotacus credidit in Britannia euenire. Pythias tradidit esse locum in Britannia prope Gutones, ubi à fluctibus maris non procul ab Abalo insula succinum aduehitur: quo incolæ ad ignem pro ligno utuntur, ipsumq; Teutonis uendunt. Nicias historicus succinum solis radiorum succum esse uoluit: hic enim credit radios uehementius actos in terram pinguem sudorem in ea parte relinquere, deinde æstate siccari, & à fluctibus maris in Germanorum litora eijci. Idem & Aegypto nasci simili modo dixit. Item in India, gratiusq; thure esse Indis. Non defuerunt etiamnum, qui succinum nasci tradiderint iuxta mare Atlanticum in lacu Cephiside dicto, qui sole exsiccatus è limo fundat electrum. Non defunt præter hos plures, qui de succino differentes in diuersas iuerint sententias, quas nunc, utpote non probandas, silentio inuoluam. Vnde iure dici potest, succinum apud eos uel cereum, uel figulino luto simile haberi, cum ipsum in tot uarias formas, ac imagines trasmutauerint. Sed ut tandem referam, quod pro comperto habetur, gignitur succinum in insulis septentrionalis oceani. Id olim à Germanis Glesum appellabatur: unde à nonnullis, qui erant cum Germanico Cæsare, ibi clasibus rem gerente, una insularum ob succini copiam, Glesaria fuit appellata, quæ prius Austraria à barbaris dicebatur. Hic nimirum (ut Plinius inquit) nascitur succinum arboribus pinei generi defluens in terram, ubi postea densatur. Cum uero intumescens est, fertur in proximis syluas, ex ijs in se rapiunt fluctus maris, & in Germanorum litora expuunt. Itaq; Cornelius Tacitus rectè scri-

Succini uaria historia.

ptum reliquit. Germanos huius maris accolae solos omnium succinum habere, & legere. Quod succinum sit arboris ex pinorum genere lacryma, olim Romanis testimonium perhibuit quidam eorum eques illuc missus ad id comparandum à Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui ea litora peragravit, ipsum uidit, ueram eius originem didicit, & secum ingentem copiam Romam inuexit. Præterea succinum esse pinæ arboris gummi indicio est pineus in attritu odor, & quod accensum tedæ & resinarum modo deflagret. Liquorem esse copiose stillantem, tenacem, ac lentum, argumento sunt quædam intus implicita, ut formicæ, culices, ac etiam lacertæ, festucae, ac paleæ, quæ transparentia inspiciuntur. Cum enim hæc animalia, & alia stramenta humoris lentore facile implicentur, durescente deinde materia, ueluti carcere includuntur. Hæc partim ex Plinio, partim uero ex aliorum scriptis decerpimus. Tametsi rationibus non spernendis probare nitatur Georgius Agricola, succinum non aliud esse, quam bituminis genus, quod à quibusdam scopulorum crepidinibus erumpens in mare defluit, ubi aquarum salsedine durescit. Nam succinum, quod nigerrimum est, ex quo etiamnum globuli ad angelicas numerandas salutationes conficiuntur, aliquid cognationis cum pissasphalto habere uidetur. Adde etiam quod à pinu, neq; ab arboribus alijs resinam per se fundentibus tam pullo colore nulla defluit lacryma. Succinum incoctum adipe lactentis suis expolitur, & redditur translucidum, quemadmodum tradit Archelaus, qui rubrum corticibus arboris, ex qua defluit, inherens, se uidisse affirmat contra Agricolæ sententiam. Quo fit, ut de succini historia adhuc lis sub iudice pendeat. Ceterum comperitum est, quod sicuti magnes ferrum respuit, si adsit adamas, uel si allio affricetur; ita nec succinum ad se paleas allicit, quæ sint oleo perfusæ. Verum eorum opinio uana est, qui succinum tradiderunt peculiari dote ocinum respuere: nam ipse sæpe ac sæpius huius rei periculum feci, & semper succinum ad se ocinum trahere comperi. Officinae communi nomine succinum uocant Karabe Mauritanos secutæ. Licet Brasauolus Ferraricensis in suo de simplicium examine deceptus existimauerit, Arabum Karabe succinum esse nequaquam, sed uerum populi albæ gummi, Serapionis, & Auicennæ testimonio: etsi eorum neuter, sicut nec Dioscorides, quem illi sequuntur, id quidem pro comperto asseuerauerit. Nanq; Serapio (ut in omnibus adsolet) quicquid de Karabe adnotauit, uerbótenus ex Dioscoride deprompsit, sic inquit. Et dicitur, quod gummi Haur romi, quod nascitur iuxta fluuium, qui dicitur Eridanus, quando distillat in flumine illo, coagulatur ibi, & est illud, quod dicitur Aliston, id est electrum, & sunt, qui nominant ipsum Arsopodon, & est Karabe. Eadem sententia elicitur ex Auicenna: quippe qui capite de Haur, itemq; capite de Karabe, non asserat eam esse populorum gummi, sed quod ita perhibetur. Nec alia ratione duobus capitibus de Karabe differuit, nisi ut ostenderet, Karabe per se à populorum gummi differre. Præterea comprobatur id esse Karabe apud Mauritanos, quod electrum apud Græcos, nominis significatum: quandoquidem Karabe lingua Persica, Auicenna auctore, non aliud designat, quam rapiens paleas. Quod sensu comprehenditur proprium esse succini, aut electri, non autem populorum gummi. Insuper astringentes pastillos, quos Galenus lib. VII. de compositione medicamentorum secundum locos, Paulus sui uoluminis etiam septimo, & Actuarius in suo de compositione medicamentorum, electri trochiscos uocant, Arabes de Karabe appellant, eosdem à Galeno, & Paulo assumentes. Quo fit, ut hac in re manifestè aberrasse Brasauolus deprehendatur. Itaque dicendum esse putauerim, electrum idem esse apud Græcos, quod succinum apud Latinos, & Karabe apud Arabes. Neq; etiam illud ideo populorum gummi esse crediderim, ut Brasauolus asseuerat, quod Paulus quoque dixerit: Electrum populi albæ lacrymam dicunt, quæ iuxta Eridanum amnem destillat, & in spissitudinem coit, aureo colore. Nam his uerbis non probatur electrum esse albæ populi gummi, sed id tantum refert ex aliorum opinione, quemadmodum fecit Dioscorides, quæ secutus est Paulus. Ex his igitur satis patere arbitror, falsum esse, quod idem sint electrum, gummi populi, & Karabe: quin potius clarum, succinum, & gummi populneum esse inter se diuersa. Credidit Demonstratus fieri succinum ex lyncis urina (quemadmodum credidere pharmacopolæ, & uulgus medicorum ex eadem fieri lapillos, quos Lyncis appellant) succinum asserens, quod flauescit, fieri ex urina maris, album uero ex urina femine. Quibus refragatur Plinius: quandoquidem ipse manifestè dicat, hoc esse falsum. Quod cum & Diocles, & Theophrastus credidissent (non autem Dioscorides, ut ei falsò Brasauolus imponit de lapidibus lyncis agens) eos eiusdem criminis Plinius accusat. Quod autem Diocles, & non Dioscorides (ut Brasauolus putat) huius erroris accusetur, ostendit ipse Dioscorides libro secundo capite de urina, ubi in eandem Plinij sententiam ueniens, hæc uerba protulit: Lyncis urinam, quam Lyncurium appellant, simul ac excernitur, glaciari, coire in calculi duritiam, uulgo creditum est. quare quod de ea peoditum est, uanum esse conuincitur. Est enim quod à nonnullis uocatur succinum pterygophoron, ideo dictum, quod pennas ad se allicit. At cum Brasauolus minus fortasse accurate Dioscoridis uerba legendo percurrisset, dixit de Karabe agens, sensisse Dioscoridem electrum esse lapillum, in quem lyncis urina concreuit. Quod tamen falsum esse facile constat ex prædictis Dioscoridis uerbis. Ceterum cum non desint etiam poëtæ, qui Phaëthontidas non in populos, sed in alnos mutatas fabulatur, Alni quoq; historiam, & uires, præcedentibus adnectere non ab re fore existimauimus. Est itaque ALVUS (ut Theophrastus est auctor lib. III. cap. XIII. de plantarum historia) sterilis & unigena, natura caudice recto: ligno, medullaq; molli, adeo ut graciliores uirgæ totæ concauantur: folio pyri, sed ampliore, neruosioreq; cortice scabro, rufoq; intus, qua de causa coria tingit: radice summa, nec maiore, quam laurus. nascitur in aquosis, alio nullo pacto. hætenus Theophrastus. Qui tamen eodem lib. cap. XV. non utiq; pyri folio alnum uirescere tradidit, sed ponticæ nucis. Nec eandem prodidit esse sterilem libro eodem cap. VI. cum inquit. Terebinthus circa tritici messem, aut paulò serius semen reddit: fraxinus, atque acer æstate: alnus, nux iuglans, pyrumq; syluestrium genus quoddam autumnò. Quo fit, ut alterum omnino suspicandum uideatur, aut sibi ipsi Theophrastum repugnare, aut eius codicem his locis mendis scatere. Alnus in Italia nascens, folio est coryli crassiore, neruosioreq; materie molli, rubente, in aquosis ferè semper proueniens. Hetrusci uulgo appellant onio: alij uero in Italia auno. Italica fructum fert uiridem, oblongum, moris forma similem, squamis quam plurimis in se compactis. Maturefcit

Brasauoli opinio reprobata.

Brasauoli lapsus.

Alni historia, & uires.

Maturefcit autumnò, minuto intus femine, colore in nigrum fuluo. Præfertur lignum ad ædificiorum fundamenta. quæ in fluminibus, lacubus, paludibusq; fiunt, quod in aqua nunquam putrefcat. Ob id enim expetitur maximè Venetis ad iacienda palatiorum, ædiumq; fundamenta, quòd crebro fixa non modò ad æternitatem permaneat immortalis, sed quòd ingentes admodum ferat moles. Recentia folia tumores imposita diffoluunt, & inflammationes refingunt. Eadem nudis pedum plantis fuppofita uiatoribus itinere defatigatis leuamentum præftant. Quin & rore matutino madentia cubiculis ad necandos pulices per æftatem utiliter fpargantur. Præftat cortex tingendis corijs atro

BETULA.

colore. Sed nec BETULA omittenda uidetur: quæ cum cortice albo fit albæ populo adfimilis, nunc nobis fefe offert deſcribenda. Hæc Theophrasto folio eft caryæ fic Græcis uocatæ (quid autem fit caryæ compertum hætenus non habeo) præterquam quòd paulò anguftiori, cortice autem uerficolorè, & materie læui, non niſi ad baculos utili. Plinio lib. XVI. cap. XVIII. Betula arbor eft Gallia mirabili candore, atq; tenuitate: terribilis magistratum uirgis: eadem circulis flexilis: item corbium ſportis. Bitumen ex ea Gallia excoquunt. hætenus Plinius. Betula in Tridentino agro frequentiffima prouenit, materie adeò tenaci, lentæq; ut ad uafa uinaria cingenda circuli ex ea parati omnium præſtantiſſimi habeantur. Ananij è ſuis Betulis non modò optimos conficiunt carbones, ad coquenda liquandæq; metalla, ſed è delibrato, contortoq; cortice, faces ad nocturna lumina parant, quæ quòd bituminofa pinguitudine redundant, tedæ modo conflant, & reſinoſum quoddam picis colore reddunt. Nec fortaffe alia de cauſa Betula dicitur, niſi quòd bitumine ſcateat. Hanc Tridentini corrupta uoce uulgò appellant Bedollo. Gaudet frigido tractu ac niuſo: folio eft nigræ populi, ſed parte prona aſperiori, uiridiori; per ambitum ferrato, & minutiffimis quibuſdam punctis, ipſiſq; albicantibus in uniuerſum reſperſo. Sterilis hæc, nec fructum ferens. Huius caudex terebro perforatus ingentem aquæ copiam reddit, cui uim maximam ineſſe quidam aſſerunt ad comminuendos tam renum, quam ueſicæ calculos, ſi diutius bibatur. Eadem maculas in cute delet, nitoremq; conciliat: oris ulcera ſanat collutione ex ea facta: Foliorum ſuccus coagulo admiſtus, caſeos à carie, & uermibus uindicat. Sed iam ad Populos, & ad Succinum noſtra reuertatur oratio, in quibus medicinæ nobis reddenda ratio eſt, ut in omnibus ferè facere conſueuimus.

Betulæ confideratio.

Betulæ uires.

Populorū uires ex Gal.

Succini uires.

Nomina.

res calidi facultate quidem ſunt in primo reſeſſu à temperatis: ſed in differentia, quæ habetur in ſiccando & humectando, paulum à temperatis & medijs ad ſiccius deſlexerunt: uerum & ſubtiliorum potius, quàm craſſiorum ſunt partium. Et folia quidem ipſius quodammodo floribus ſimilia ſunt, niſi quòd ad omnia imbecilliora, minusq; efficacia. Sed & refina eius floribus ſimilem facultatem obtinet, atque etiam calidiorem. Porro ſemen tum refina, tum floribus & ſubtiliorum eſt partium, & exiccantius: non tamen eſt admodum calidum. Deinde libro VII. eorundem ſimplicium idem Galenus Populi albæ uires deſcripſit his uerbis. Populus alba arbor miſtæ quodammodo temperaturæ eſt, ex aquea tepida, & terrena extenuata eſſentia. quamobrem & abſtergentis facultatis eſt particeps. hætenus Galenus de utriuſq; Populi facultatibus. Cæterum non inuenio Galenum Succini meminiffe in ſimplicium medicamentorum cenſu. qui tamen lib. VII. cap. IIII. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos paſtillum ex ſuccino confectum ab Aſclepiade tranſcripſit: quem quidem is hæmoptoicis, longo tempore tuſſientibus, & recenter phthiſicis, purulenta è pectore difficulter eiſcientibus, ſuppuratis, coeliacis, dyſentericis, & inflatis conferre tradidit. Atqui referunt Prutheni, in quorum litora fluctus maris ſuccini plurimum expuunt, eius genus quoddam reperiri, quod planè cryſtallum repræſentat. Huic uim mirabilem ineſſe teſtantur, quò ſcilicet fœmina deprehendatur an uirgo ſit & incorrupta, necne. Nam ſi ex uino icium exhibeatur, efficere aiunt, ut corrupta & uitata protinus urinā reddere cogatur. id quod uirgini euenire negant. Arbor Ἀῖχνα Græcis dicta, Latinis Populus alba uocatur: Arabibus, Haur: Italis, Popolo bianco: Germanis, Bellen, Poppelbaum, & Sarbaum: Hiſpanis, Alamo blanco: Gallicis, Peuplier. Quæ uerò Ἀῖχνα Græco nomine, Latino Populus nigra uocatur: Mauritano, Haur romi: Italico, Popolo nero: Germanico, Aſpen, aut Poppel ueiden: Hiſpanico, Alamo nigrillo: Gallico, Tremble, & Peuplier. Quod Græcè ἤλεκτρον καὶ χρυσοφόρον, Latine Electrum ſeu Succinum dicitur: Arabice, Karabe ſiue Kabre: Italicè, Succino, & Ambra gialla: Germanicè, Agſtein, aut Boernſtein: Hiſpanicè, Eſclaramente, aut Ambar: Gallicè, Ambra.

Μόχερ.

MACER.

CAP. XCIIII.

MACER ex Barbaria aduehitur, cortex flauescens, craſſus, guſtu perquam astringens. Qui contra cruentas excreationes, dyſenterias, & alui fluxiones bibitur.

NVNQVID

Maceris, &
Macis discrimen.

Maceris facultates ex Gal.

Monachorum opinio falsa.

Nomina.

Vlmi historia.

NUNQUID officinarum Macis, quo myristicæ nuces prætextus instar conteguntur, Dioscoridis sit Macer, non modò dubitandum est, sed etiam credendum (ut ego arbitror) magnam inter utrumq; esse differentiam. Cum enim Dioscorides dicat: Macer, qui ex Barbaria aduehitur, est cortex crassius, flauescens, & gustu perquam astringens; manifestè declarat, Macerem nò esse officinarum macim, quòd hoc tenue sit, gustu feruens, acre, perquam odoratum, amariusculumq;. Adde quòd dixerit Plinius lib. XII. cap. VIII. Macir ex India aduehitur, cortex rubens, radicis magnæ, nomine arboris suæ: qualis sit ea, incompertum habeo. Hanc etiàmm differentiam non ignorauit Serapio: nam postquam tradidisset ex auctoritate Isach, Macim esse nucis odoratæ operimentum, dixit secus esse, de quo loquebatur Dioscorides: quippe quòd scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem, siue corium. Quod cum compertum haberet Auicenna, de utroq; seorsum tractauit, & Macim odoratæ nucis inuolucrum ad caput 456. relegauit: Macerem uerò radicis corticem capite 694. sub titulo Thalifar descripsit. Præterea maximo est argumento, quòd Macis & Macer utiq; inter se differant, quòd Dioscorides, Galenus, & Paulus de odoratis nucibus, quorum Macis est tegumentum, nihil scriptis memoriæ reliquerint. Quippe si Macer, qui eis conuehebatur, Macis nobis uulgare extitisset, credendum sanè est, quòd cum illo quoq; aduectæ essent myristicæ nuces: quarum illi historiam, & facultatem, cum sint & in uiribus, & in odore admirabiles, nequaquam describere prætermisissent. De macere Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, hæc scriptis tradidit. Macer cortex est, qui ex India conuehitur, gustu multum acerbo, cum leuicula quadam acrimonia odorata, iucundum sanè redolens, ut pleraq; aromata, siue odorata, quæ ex India conuehantur. Videtur itaq; & ipse ex mista constare essentia, pleraq; terrena frigida, paucula uerò calida, & tenuium partium. Quamobrem ualenter desiccatur, astringitq;: proinde celiacis, & dysentericis miscetur facultatibus: in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris, frigorisq; differentia neutrum insigniter efficiens. hæc Galenus. Ex quibus haud obscurè colligi potest, quòd Macer longè differat à Maci. namq; ipse gustu non reperio hoc esse adeò acerbum, nec tam leuiscule acrimonia: quin potius si degustetur, linguam, & fauces admodum uellicat: odorem iucundum perfundit, & leuiscule amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quod facillè ostendit, quòd Macis tantum calidi, quantum sicci conceperit, uel fortasse plus calidi: & quòd pleraq; ipsius essentia sit tenuium partium. Idcirco errare non crediderim, qui dixerint Macim odoratum excalfacere, & pariter siccare in fine secundi, uel in principio tertij. Quamobrem id Macer esse non potest, cum dicat Galenus constare macerem essentia pleraq; frigida terrestri, paucula uerò calida. Quibus facillè concludi potest, quòd macer à Dioscoride, & Galeno descriptus hoc æuo ad nos non aduehatur: siquidem nullus in officinis reperitur cortex, qui possit maceris historiam explere. Et quanuis Monachi illi, qui in Mesuem commentarios scripsere, nullam inter macim, & macerem ponendam esse differentiam pro certo affirmant; nulla tamen auctoritate (quod equidem sciam) aut ratione nituntur. Ceterum haud ignorandum est nec Galeno, nec Plinio, quòd dixerint ex India aduechi macerem, Dioscoridem repugnare, cum ex Barbaria ipse afferri dixerit: quoniam (ut Ptolomeus est auctor) quædã in Indo fluuii insula, uel urbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facillè comportabatur macer. Vel quòd afferretur ex Arabia eo maris sinu, qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Quædoquidem (ut inquit Serabo) omnia, quæ in India proueniunt, ea scilicet parte, quæ ad austrum uergit, similiter in Arabia nascuntur. Μακίρ ut Græcis, ita Latinis Macer, atq; etiam Macbir appellatur: Arabibus, Thalifar: Italis, Macero. Quod Arabibus Bisbese, recentioribus Græcis Μακίς quemadmodum et Latinis, & Italis Macis nominatur: Germanis, Muscaten blumen: Hispanis, Macias, & Macas.

V L M V S.

Πτελέα. VLMVS.

CAP. XCV.

V L M I. & folia, & cortex, & rami vim habent spissandi. Folia trita ex aceto ad lepras efficaciter illinuntur: vulnera glutinant, sed multo magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur: nam in lori morè flecti potest. Crassior cortex in uino, aut aqua frigida unciatim potus, pituitas trahit. fracta ossa celerius solidescunt, si decocto foliorum, corticis, aut radicis foueantur. Humor in folliculis enascens prima germinis eruptione, cuti illitus nitorem inducit, faciemq; splendidiorem præstat: quidum siccatur, in animalia abit, quæ culicum formam gerunt. Folia cum tenerescunt cocta, olerum more ad obsonia usurpantur.

TAMETSI Vlmus notissima omnibus ferè sit arbor; non tamen ob hoc silentio inuoluenda putauimus; quæ de ea posteritatis memoriæ prodidit antiquitas. Vlmus itaq; (ut Theophrastus est auctor lib. III. cap. XIII. de plantarum historia) duobus distinguitur generibus: cuius altera montana, quam Græci ορειπτελέα

λέαν uocant : altera campestris , ulmus propriè uocata : fruticosior hæc , illa uerò auctior : folium indiuiduum , leniter circumserratum , oblongius quàm pyro , scabrum , non leue . Præstat hæc arbor & amplitudine , & celsitudine , non crebra circa Idam , sed rara , irriguis amica : materies flauia , robusta , neruosa , deformis , ut quæ tota cor sit . Utuntur ea ad fores lautiores : uiridis faciliè cæditur , sicca difficilè . Sterilis deniq; putatur : sed gummi in petiolis gignit , & animalia quædam culicea : cachryes peculiæres gerit , autumnò multas , minutas , nigras : cæteris uerò temporibus quid ferat , minus animaduersum est . hætenus Theophrastus . Plinius uerò quatuor ulmi genera statuit lib. xvi. cap. xvi. his uerbis . Inter has , atq; frugiferas , materie uitiumq; amicitia accipitur ulmus . Græci duo eius genera nouere : montosam , quæ sit amplior : campestre , quæ fruticosa . Italia attineas uocat , excelsissimas : & ex ijs siccanas illis præfert , quæ non sunt riguæ . alterum genus Gallicas . tertium nostratès , densiore folio , & ab eodem pediculo numerosiore . quartum syluestre . Attineæ non ferunt samaram , ita uocatur ulmi semen : omnesq; e radicum plantis proueniunt , reliquæ uerò semine . hæc Plinius . Qui tamen unà cum Theophrasto errasse deprehenditur , quòd hic ulnum cuiusuis generis sterilem esse scripserit : ille autem , quòd attineam sic Italici appellatam , semen nullū ferre prodiderit . Quandoquidem Theophrasto præter id , quod experientia nobis compertum est , repugnat Plinij autoritas : quippe qui ulmos omnes præter attineam semine prouenire scribit . Plinio deinde , qui attineam semen ferre negat , refragatur Columella lib. v. cap. vi. cum inquit . Ulmorum duo esse genera conuenit , Gallicum , & uernaculum : illud attinia , hoc nostras dicitur . Attiniam ulmum Tremellius Scrofa non ferre samaram (quod est semen eius arboris) falsò est opinatus . Nam rariorem sine dubio creat , & idcirco plerisq; & sterilis uidetur , seminibus inter frondem , quam prima germinatione edit , latentibus . Itaq; nemo iam ferit ex samara , sed ex sobolibus . Est autem ulmus longè latior , & procerior , quàm nostras , frondemq; iucundiorē bubus præbet . Sed ulmi facultates hæc sunt . Folia , & cortex , & rami uim habent spissandi , & iulnèra contrahendi . Corticis utique interior tilia , lepras sedat , & folia ex aceto illita . Corticis denarij pondus potum in hemina aquæ frigide aluum purgat : pituitasq; , & aquas priuatim trahit . Imponitur & collectionibus lacryma : & uulneribus , ambustisq; decocto fouere prodest . Humor in folliculis arboris huius nascens cuti nitorem inducit , facièmq; gratiorem præstat . Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores sanant , extrahuntq; per fistulas . Idem præstant e tilia cortices . Multi corticem commanducatum uulneribus utilissimū putant . Folia trita , aqua aspersa , pedum tumori . Humor quoq; e medulla castrata arboris effluens capillum reddit capiti illitus , defluentesq; cõtinet . Hæc Plinij uerba de ulmi facultatibus lib. xxi. cap. viii. Cæterum humor in folliculis ulmi contentus (ut ego experientia compertum habeo) medetur puerorū enterocelis , si splenia siue linteola in eo madefacta sæpe inguini partis ruptæ super imponantur , atq; inibi subfemorali , quòd Italici uulgo brachiere appellantur , subligentur , & constringantur . Quin & corticis radicem decoctum articulorum duritias emollit , & neruorum conuulsiones resoluit , si in fõtus , uel balnei modum adhibeatur : item tumores discutit , quos iugi attritus in collo boum excitauit . Vlmi meminit Galenus lib. viii. simpl. medic. sic inquit . Vlmi folijs quandoq; recens iulnus glutinauimus , confidentes adstringentem pariter & abstergentem inesse illis facultatem . Cortex amplius etiam subamarus est , & adstrictorius : itaque cum aceto & lepram sanat . Porro uiridis etiànnum ac recens , si uulneribus uinculi uice circumligetur , ea glutinare potest . Radices eandem uim obtinent : nam & decocto earum quidam perfundunt fracturas , quæ topho , siue callo inducto opus habent . Huius arboris nomen Græcum est πτελέα : Latinum , Vlmi : Arabicum , Didar , Dirdar , seu Luzach : Italicum , Olmo : Germanicum , Ylmen , Ristholtz , Lindbast , Yffenholtz : Hispanicū , Vlmo : Gallicum , Orme .

Theophr. & Plinij error.

Vlmi facultates ex Plin.

Vlmi uires ex Galeno.

Nomina.

Σαπρότης ξύλων. LIGNORVM MARCOR. CAP. XCVI.

Ex caudicibus , lignisq; veteribus caries congeritur . quæ farinæ modo illita ulcera purgat , & ad cicatricem perducit : serpētia cohibet , si cum pari aniso & uino subacta , linteisq; imposita illinatur .

NON sanè prorsus negligenda est lignorum ueterum , & contabefactorum caries , cum tanta facultate polleat , ut ulcera expurget , solidetq; , & eadem serpētia sistat . Quod eo præstat efficacius , si ex lignis arborum colligatur , quæ tum adstringendi , tum etiam abstergendi uim possident . Quo fit , ut ligni Guaiaci caries cæteris hac in re facile præstet : quippe quæ non modò ulcera , quæ contumacia non sunt , sanat ; sed & quæ cacoëthe dicuntur , quæq; Gallica peste contracta sunt . Quare pudendorum exedentibus ulceribus inspersa mirificè medetur . Cæterum non modò lignorum marcor , siue caries in medicum usum uenit , sed & VERMES in cariosis lignorum caudicibus nascentes , si Plinio credimus , qui libro xxx. cap. xiii. de his sic scriptum reliquit . Cossi , qui in ligno nascuntur , sanant ulcera omnia : nomas uero combusti , cum pari pondere anisi , & ex oleo illiti . Delicatiores fuisse hos olim & in cibis idem posteritatis memoriæ tradidit lib. xvii. cap. xiiii. cum inquit . Vermiculantur magis , minúsue quædam , omnes tamen ferè , idq; aues caui corticis sono experiuntur . Iam quidem & in hoc luxuria esse cœpit , prægrandesq; roborum delicatiores sunt in cibo , cossos uocant : atq; etiam farina saginati , hi quoq; altiles fiunt . Quapropter mirum non fuerit , si etiam antiquitas cicadas , quæ nondum alas deprompserint , in cibis deuorauerit , Aristotelis testimonio , qui etiam addidit gustantibus esse suauissimas . Sed cur illud admirandum fuerit , si nostris etiam temporibus uermes , qui cariosis caseis innascuntur , magna admodum cum uoluptate à compluribus deuorentur ? Galenus cum & ipse ad arborem , ex qua caries decedit , particularem scopum habuisset lib. viii. simp. medic. sic de illa scripsit . Caries lignorum , & maximè , quæ particeps est adstrictionis simul , & absterfionis , uelut ulmus , expurgat , impletq; ulcera humida . Σαπρότης ξύλων ita Græcè dicitur , quod Latine Lignorum marcor , siue caries : Arabicè , Nucharer uel sab : Italicè , Tarlatura del legno : Germanicè , Vuurm meel : Hispanicè , Carcoma .

Cariet lignorum confid.

Vermium lignorum vsus.

Cariet uires ex Galeno.

Nomina.

Arundinum
confid.

IN Arundinum genere quædam nastos, id est factior vocatur, ex qua sagittæ factitari solent. Alia fœmina, qua tibiæ ligulas efficiunt. Alia, quod fistulis addita sit, syringias: cui multum inest carnis, crebris cincta geniculis, ad librorum conscriptionem accommodata. Alia crassa, concaua, apud amnes nascens: quæ à quibusdam cypria, ab alijs donax appellatur. Alia phragmites, seu uallatoria, gracilis, candicans, vulgò cognita: cuius trita radix per se, aut cum bulbis suis illita, spicula aculeosque corpore extrahit: luxata, lumborumque dolores cum aceto mulcet. Virentia folia tusa, & imposita ignibus sacris medentur, & cæteris inflammationibus. Corticis cinere perunctæ cum aceto alopecie sanantur. Paniculæ lanugo, si aures intrauerit, exurdat. Eundem effectum implet arundo, quæ cypria dicitur.

ARVNDINVM quinque genera tantum, ueluti notiora hoc in loco à Dioscoride produntur: licet Plinius lib. XVI. cap. XXXVI. & lib. XXIII. cap. XI. uiginti nouem arundinum species descripserit: inter quas (ut superius diximus) odoratam recē sūt, quæ Græcis κάλαμος ἀρωματικός appellatur, in India, Syriaq; nascens, odoris iucunditate unguentis accommodata. Quod aperte indicat calamum odoratum esse inter arundinum genera reponendum, non autem inter radices, ut uulgus medicorum, & Brasauolus Ferrariensis contendunt; acori radices pro legitima odorata arundine assumentes. Illa, quæ nastos dicitur, solida, facta q; quauis gracilis & leuis, in communem sagittarum usum à Syris accepta, non oritur, quod sciam, in Italia, nisi nascatur (ut tradidit Plinius) in Rheno Bononiensi amne. Illa etiam, quæ the-

lys, hoc est, fœmina appellatur, cuius tantum est usus ad tibiæ ligulas, hætenus mihi incognita est. Namq; nostra tempestate fiunt eiusmodi ligulæ ex communibus arundinibus, ex ea scilicet specie, quam Dioscorides uallatoria nuncupat, qua nostri in uiridarijs, ac hortis in topiarijs extruendis utuntur, ac palos uitibus aptissimos efficiunt. Quod autem uallatoria sit hæc nostra communis, mihi aliquando dubitandi præbuit ansam Dioscorides: quippe qui dicat, eam esse gracilem, & candidam, cum tamen communis nostra sit crassior. Verum cum postea inuenerim Theophrastum scribentem lib. III. cap. XII. de plantarum historia, crassiorem, firmioremq; illam arundinem esse, quæ uallatoria nominatur, facile sum ad credendum inductus, hunc Dioscoridis locum esse deprauatum: eoq; magis, quod septis, palis, & topiarijs operibus crassæ sunt tenuibus aptiores. Illa uero, quæ ad scribendum usurpatur, cui autoritatem pennæ derogarunt, plurimis reperitur in locis, estq; omnibus notissima: ueluti & ea, quæ Cypria uocatur, in paludibus nascens, & apud amnes. Traditur à pluribus rei agrariæ auctoribus, tum etiam à Plinio, inter arundinem, & filicem herbam intestinum esse odium: proinde arundinem uomeri alligatam filicem in agro destruere, ac enecare prodiderunt. At eò maior arundini cum asparagis intercedit amicitia: nam si serantur in arundinetis, inibi mirifice proueniunt. Quidam præterea prodiderunt, arundines in India ad tantam assurgere molem, ut singula internodia nauigiorum uicem præstent per fluuios, & lacus, ternos homines capiente alueo. At si plura de arundinū generibus quis audire cupiat, Theophrastum legat, qui longiori sermone earum historiam literis memoriæq; mandauit. De arundine Galenus lib. VII. simpl. medic. hæc scripta reliquit. Calami phragmitis radicem cum bulbis aculeos, & stipites ex alto extrahere quidam scripsere, ceu trahendi quædam uis ei inesset. Nos tamen eius rei periculum non fecimus: uerum quantum gustu liceat conijcere, abstergentem facultatem possidet non paucam, minimeq; acrem. Cæterum folia ipsa abstergentis sunt facultatis. Cortex uero eius combustus admodum tenuium partium, & digerentis facultatis efficitur, adiunctum habens absterforium quiddam, ut exiccet, & exalfaciat tertio quodammodo ordine, plus tamen desiccet, quam exalfaciat. Vitandum autem est eius id, quod anthelen uocant: nam si in aures incidat, adeo tenaciter adherens affigitur, ut ouelli non possit, auditumq; uitiat: quamobrem sæpissime exurdat. Arundo sic Latina uoce uocatur, ut Græca κάλαμος: Arabica, Casab: Italica, Canna: Germanica, Kor: Hispanica, Cannas: Gallica, Vng roseau.

Arundinis, &
filicis odium.Arundinis vi
res ex Gal.

Nomina.

PAPYRVS, qua chartæ fiunt, nullis non cognita, præcipuè in medicina utilitatis ad laxandas fistulas: madefacta lino inuoluitur, usque dum inaruerit: constricta enim, atque immissa in hiatum humore completur, & intumescendo fistulas aperit. Habet nescio quid alimenti radix: itaque Aegyptij eam mandunt, succum tantum deuorantes, & mansam expuunt. Ipsi radicibus pro ligno utuntur.

tur. Crematæ papyri cinis depascentia ulcera cùm omnium partium, tum oris maximè, cohibet: verùm melius id combusta charta præstat.

QUALIS Papyrus sit, Italia nescit: siquidem (ut Theophrastus est auctor lib. III. cap. IX. de plantarum historia, & Plinius lib. XIII. cap. XI.) Papyrus in Italia non nascitur, sed in Aegypto quibusdam in locis tantum prope Nilum fluvium, quiescentibus Nili aquis, ubi hæc cuagatæ stagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum: brachiali oblique radicis crassitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem fastigiatum, thyrsi modo cacumen includens: semine nullo, aut usu cuius alio quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno utuntur, nec ignis tantum gratia, sed ad alia quoq; utensilia vasorum. Ex ipso quidem papyro nauigia texunt: & è libro uela, tegetesq;, necnon & uestem, etiam stragulam, ac funem. Mandunt quoq; crudum, decoctumq;, succum tantum deuorantes. Nascitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Nuper & in Euphrate nascens circa Babylonem. Papyrus intellectum est eundem usum habere, quem charta: & tamen adhuc malunt Parthi literas uestibus intexere. Præparantur ex eo chartæ diuise ac in prætenues, sed quàm latissimas phyl-las. hæc Plinius. Qui deinde sequenti capite fusius docuit Papyri conficiendi rationem, his uerbis. Post hanc papyrus est, extremumq; eius scirpo simile, ac ne funibus quidem nisi in humore utile. Texunturq; omnes tabulæ madentes Nili aqua. Turbidus liquor uim glutini præbet, cùm primò supina tabula scheda adlinitur longitudine papyri, quæ potuit esse, res geminibus utrinq; amputatis. Transuersa postea crates peragitur: premitur deinde prælis, & siccan-tur sole plagulæ, atq; inter se iunguntur. proximarum semper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plu-res scapo, quàm uicena, magna in latitudine earum differentia XIII. digitorum optimis. Hactenus de papyro Plinius.

Videntur & Papyri quoddam esse genus, tenuia, leuiq; illa folia è iunce quadam planta prodeuntia, quæ ab insulis diui Thomæ, Brasiliæ, & Mederæ, ad nos conuehantur, saccharis ut uocant panibus inde delatis circumuoluta. Quandoquidem fragmentum retinemus à clarissimo medico Luca Ghino Pisæ ad nos missum, nigris rubrisq; Arabicis cha-racteribus manu scriptum. Quod clarissimum præbet indicium, earum insularum incolis tenuissimis his folijs, pro pa-pyro passim uti. Veruntamen hoc non esse papyrus, è quo antiquitas suas confecit chartas, certò scimus, quòd hoc ar-te (ut Plinius est auctor) fieret, illud uerò tale à natura producatur, & proprium suæ stirpis sit folium. Antiqui itaq; ex Papyro chartam faciebant, quemadmodum nos ipsam ex contritis linteis conficimus: unde hactenus antiquum re-tinens nomen, etiamnum Papyrus apud plerosq; dicitur. Credidere nonnulli, ueram esse Papyrus arundines illas, quas Indicas uocant, quibus imbecilles principes, atq; hierarchæ, prelati uulgò dicti, ad ægram senectutem fulciendam pro scipione utuntur, materiem auro, uel argento succingentes. Quod tamen asserere non ausim, nec utiq; reproba-re, cùm huiusce rei certam cognitionem adhuc assequi non potuerim. Papyri meminit Galenus lib. VIII. simp. me-dicam. sic inueniens. Papyrus ipsa quidem per se in usum medicina-lem non uenit: at macerata, aut uisita utilis efficitur. Igitur oxy-crato, uinòque macerata, recentia ulcera glutinat, maximè in cir-culum circumposita. Verum hæc quidem est, ceu materia, quæ me-dicamina sanantia accipiat: at ubi uisita fuerit, medicamen est exic-catorium, uelut & charta combustæ cinis, nisi quatenus infirmior est, quàm papyri. hæc Galenus. Cæterum animaduertendum est, quòd nostri usus charta, quæ ex ueteribus conficitur linteis, iisdem non pollet facultatibus, quibus ea commendatur, quam ueteres ex papyro arbore parabant. Quo fit, ut dubium mihi sit, quònam mo-do parari possit illud Galeni medicamentum, quod de charta com-busta dicitur, ulceribus sordidis, & sinuosis utilissimum: itemq; pastillus Faustini à Paulo lib. VII. traditus. Πάπυρος Græcis, Latinis pariter Papyrus appellatur: Arabibus, Burdi, seu Berdi: Italis, Papiro.

Papyri confi-deratio.

Papyri con-ficiendi ratio.

Indica arun-do.

Papyri uires ex Galeno.

Nomina.

MYRICA.

ΜΥΡΙΚΗ. MYRICA. CAP. XCIX.

MYRICA, seu tamarix, arbor vulgo cognita est, cùm apud pigras, & stagnantes aquas enascatur, fructum quasi florem ferens, compage muscosum. Aegyptus, Syriaque alteram gignunt mitiorem, syluestri cætera simili. Fructum parit gallæ proximum, inæqualiter astrin-gentem gustu: quo conuenienter utimur uice gallæ in medicaminibus oculorum, orisque. Datur cruentæ ex-creationi in potu, & cæliacis, & contra profluvia fœmi-narum, regium morbum, & phalangiorum morfus: illi-tus tumores inhibet. Cortex in eisdem usus adhibetur. Decoctum foliorum cum uino potum, lienem absumit: ad dolorem dentium in collutionibus salutare, & mulie-ribus fluxione vuluæ opportunis in defensionibus: phthi-riasi, lendibusque circumfusus prodest. Abundantiam fœminarum

fœminarum sistit impositus arboris cinis. Potorios calices è caudice lienosis moliuntur, quò datus in his potus proficiat.

Myricæ con-
sideratio.

VRBANA Myrica, quòd sciam, non nascitur in Italia; quanquam in Aegypto, & Syria gignitur. Quæ uerò alicubi reperitur in hortis, & in quibusdam uiridarijs mitior credita, non alia est, quàm sylvestris, in locos mitiores translata. Cuius rei certo sunt indicio fructus, & flores, quos omnino sylvestribus similes profert, non autem gallæ modo, ut domestica. Umbra arboris insigni proceritare sæpe per æstatem Romæ me oblectatum fuisse recorder ad Tyberis ripas, in hortulo quodam hospitalis Sancti spiritus. quæ etsi domestica haberetur ab omnibus; florem tamen, & fructum ferebat sylvestri similem. Hæc in fluminum ripis frequentissima nascitur in Italia. Quare non potui non admirari Dioscoridem: quippe qui dicat tantum nasci Myricam apud paludes, ac residues aquas, cum oppositum sanè enun-
10
ciat in Italia. Quod me sæpius adduxit, ut crediderim, aut Dioscoridis codicem hoc loco deprauatum esse, aut in Græ-
cia secus, quàm in Italia myricam proxime stagna, ac paludes oriri. E myricæ trunco alui excuantur (ut Columella scribit) aquæ; replentur, ut subinde postea bibant sues: nam hoc potu splenis incremento sanantur, quo morbo æstate maxime torquentur, dum, quæ eorum est pabuli insatiabilis auditas, arborum fructus consectantur, qui plurimi eo tempore propter ariditatem in terram decidunt. Porro myricæ cinerem omnia ulcera ignis exustione contracta, efficaciter exiccare author est Serapio. Folia simul cum tota planta fotu frigidas collectiones inibent, ac reprimunt. Elephantiasim ex lienis uitio obortam myricæ radicem decoctum, & cum passis uinis epotum sanare tradidit Alcan-
20
azius Arabs: id quod se uidisse ait in duabus mulieribus, quæ hac labe laborarunt. Ex quo mihi persuasum est, id nõ incongruum in Gallica peste fore medicamentum, Guaiaco forsitan ligno non absimile. Myricæ radices pro odorata ca-
30
ssa uenditabant impostores. Sed postquàm fraus à peritis medicæ materiæ uiris deprehensa est, eius in officinis usus
penitus exoleuit. Meminit myricæ Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Myrica abster-
gentis est, ac incidentis facultatis, absq; perspicua desiccatione: habet uerò etiam adstrictionem nonnullam. Has ob
qualitates, facultatesq; admodum prodest leni indurato decocta cum aceto, aut uino, siue radice, siue folijs, siue ex-
tremis ramulis: sanat porro dentium dolores. Cæterum fructus, & cortex non paucam sortita sunt adstrictionem,
adeò ut gallæ omphacitidi proxima sint, nisi quòd acerbitas euidentis est in galla, sed myricæ fructui temperatura inest
inequalis: immista est enim naturæ eius multa partium tenuitas, atq; uis abstergendi: quod sanè gallæ non accidit. At-
tamen ubi galla forte ad manum non erit, eo uti liceat ad omnia, ad quæ illa utimur: in eisdem & cortice. Porro my-
ricæ combustæ cinis admodum desiccatorie facultatis est, plurimam habens abstergendi facultatem, paucillam ad-
stringendi. Myrica arbor ita Græcè uocata, Latine Myrica, & Tamarix nuncupatur: Arabicè, Tarfa, seu Car-
fa: Italicè, Tamarigio: Germanicè, Tamarisken, aut Porst: Hispanicè, Tamargueira, & Tamariz: Gallicè,
Tamarisc.

Myricæ medi-
cinæ.

Myricæ uires
ex Galeno.

Nomina.

ERICA.

ERICA ALIA.

ERICA fruticosa arbor, myricæ similis, longè minor. cuius flore apes reprobum mel efficiunt. Tam flos, quàm coma serpentium ictibus illitu medetur.

ERICA stirps fruticosa Asiæ, Græciæq; fruticibus ascribitur. Hæc (ut plantarum scriptores asserunt) bis anno floret. quo fit, ut prima, & ultima habeatur, quæ inter sylvestres stirpes floreat. Plinius lib. XXI. cap. IX. ericam describens inquit. Ericen Græci uocant fruticem non multum à myrice differentem, colore roris marini, & penè folio. Hanc aduersari serpentibus tradunt. hæc Plinij uerba. Verùm non ob id facile fuerit affirmare, quænam planta nobis legitimam Ericam præ se ferat, cùm tam paucis notis describatur ab omnibus: tametsi hæc, cuius hic figuram appinximus, nil aliud, quàm ericam designare uideatur. Siquidem fruticosa est planta, semicubitalis, colore roris marini, folijs ferè myricæ, cui eam Dioscorides assimilat: uere primo & autumno florescens, quod huius fruticis proprium est, si rei herbariæ scriptoribus est adhibenda fides. Adde, quòd huiusce flores autumno maxime depascantur apes, ea fortasse de causa, quòd non modò Erica prima sit, & ultima sylvestrium, quæ floreat; sed quòd etiam diutius floribus quàm plurimis ornetur, nempe autumno toto, & ad hyemem usque. Vnde mel, quod ex ijs apes faciunt, ericcum (ut Plinius est auctor) antiquis appellatur, quod conuehi tradidit post primos autumnus imbres, cùm erica sola floret in syluis. Præterea cùm lib. III. scribat Dioscorides, corim, hypericum aliquibus uocatum, fruticem esse folio ericæ, minore tamen, sitq; hæc cori folio admodum similis, magis adhuc inclinauit animus ad credendum, hanc esse Dioscoridis ericam. His ergo rationibus adductus non temerè factum putauimus, pro legitima erica huius effigiem expressam dare. Oritur hæc frequentissima in Goritiensi agro eo præsertim tractu, quæ à Diuo Andrea (ita appellatur uicus) ad Vipacum fluuium itur, incolæ uernaculo sermone eam nominant Grione. Sed in Hetruria longè magis adolefcit, fiuntq; ex ea scopæ aptissimæ ad mundandas aedes, & ob id uulgo hæc planta proprie uocatur Scopæ. Marcellus, nescio qua ratione ductus, ericam magno errore genistæ speciem putat. Ericam aliam, cuius etiam hic imaginem exhibemus, ut quæ fortasse non minus, quàm antedicta, ueram referat, misit ad me Gabriel Falloppius Mutinensis medicus singularis ingenij & eruditionis, dum Patavij honorificè humani corporis dissectionem & materiam medicam profitetur. Eam autem libenter depingi curauimus, atque in medium proferre libuit, ut rei herbariæ peritos in his, quemadmodum & in cæteris plantis, iudices constituamus: quorum sanè iudicio subscribent studiosi, quibus nos quidem, quantum labore atque industria consequi possumus, non grauamur prodesse. Erica paucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Erica digerendi per halitum facultatem obtinet. Flore eius potissimum, ac folijs utendum. hæc Galenus. Ceterum aqua, in qua Erica decocta sit, sumpta tepida tam mane quàm uesperis triginta dies quinque unciarum pondere tribus horis ante cibum, ualet ad uesicæ calculos comminuendos & expellendos. Verùm post id tempus malè affecti in balneum decoctionis eiusdem plantæ ingredi, atque inibi dum morantur, super Ericam decoctam sedere debent: idq; pluries repetendum est. Equidem noui aliquos, qui seruata recta uictus ratione, hoc tantum potu uesicæ calculum in minimas partes comminutum eiecerunt. Planta hæc, quæ Græcis Εῤῥῖκη, Latinis item Erica nominatur, pariter & Italis: Heyden, Germanis: Queiro, Hispanis: Bruyere, Gallis.

Ericæ cōsideratio.

Mel ericeum.

Ericæ facultas ex Gal.

Nomina.

ACACALIS fructus est nascentis in Aegypto fruticis, seminis myricæ quadantenus similis. Cuius aqua, in qua maduerit, ad collyria additur, quæ ad excitandam oculorum aciem conueniunt.

ACACALIM Aegyptiæ arbusculæ semen ad nos hac ætate conuehi non equidem arbitror. quippe quòd inter semina, quæ peregrina nobis importantur, nullum adhuc repererim, quod Acacalim legitime referat.

RHAMNVS PRIMVS.

RHAMNVS SECVNDVS.

RHAMNVS TERTIVS.

Rhamnorum
consideratio.

Ruellij error.

Ράμνος.

RHAMNVS.

CAP. CII.

RHAMNVS fruticat in sepibus, ramos ferens re-
ctos, & aculeos in acutæ spinæ modum: folijs paruis,
oblongis, subpinguibus, teneris. Alterum ei genus can-
didius. Tertium nigrioribus, latoribusque folijs con-
stat, & quadantenus rubentibus: cuius rami quinum 40
ferè cubitorum longitudinem implent, spinosiores qui-
dem, sed infirmioribus, minusque rigentibus aculeis.

Fructum edit latum, candidum, tenuem, follicula-
ri specie, uerticillo similem. Omnium folia igni sacro,
& serpentibus ulceribus, efficaciter illinuntur. Fama
est ramos huius ualuis, fenestrisue impositos, ueneficia
depellere.

RHAMNI tria genera facit Dioscorides. Primum, &
tertium ubiq; in Hetruria fruticant. Illud priuatim in sepibus 50
nascitur, quo nostrates mulieres utuntur ad insolandas ficus:
siquidem eas adhuc recentes longis huiusce fruticis aculeis per-
forant, & ad solem appendunt. Fert aculeos in acutæ spinæ mo-
dum: folia oblonga, mollia, subpinguia: corticem habet admo-
dum album. Hoc, quod nigrius est (ut etiam Dioscorides inquit)
quinum ferme cubitorum altitudine attollitur, infirmioribus acu-
leis: fructu tenui, folliculari specie, rotundo, uerticillo non ab-
simili. Secundum uerò genus, quod cæteris candidius est, ad nos
misi clarissimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hic effigiem
damus. Cæterum Ruellium deceptum esse crediderim. quippe
qui Rhamni genus eam esse stirpem arbitretur, quam nos uulgari
sermone

SPINO MERLO ITALICE.

HALIMVS VVLGARIS.

sermone SPINO merlo, Longobardi Venetiq; Spin ceruino, Foroiulienfes uerò Spinguerzo appellant. Hæc enim folijs est latius, pyri quadantenus modo: fructu ligustri effigie, baccarum instar, cuius succo utuntur pictores, ubi colore uiridi inficere sit opus: alij uerò ad resoluendam aluum cum saccharo decoquunt: eijcit enim atram bilem, & pituitam. quæ sanè notæ Rhamnis minime correspondent. Aberrasse præterea Ruellius deprehenditur, quod Theophrasti testimonio ea de Rhamni fructu tradiderit, quæ statim Theophrastus absoluta rhamni historia de paliuro disse ruit. Sed in errore longè maiore uersantur Monachi, qui in Me suem commentarios edidere, cum Rhamnum existimauerint ru bum quendam, qui humi repens, incultisq; proueniens, mora cæ ruleo potius, quàm nigro colore profert. Rhamni meminit Ga lenus lib. viii. simplicium medicamentorum, sic inquit, Rha mnus desiccatur, & digerit excessu secundo, refrigerat in primo completo, aut secundo incipiente. proinde herpetes sanat, & ery sipelata non magnopere calida. Cæterum ad hæc teneris utendum est folijs. Huic plantæ nomen Græcum ῥάμνος: Latinum, Rha mnus: Mauritanum, Nausig, siue Nausegi: Italicum, Rhamno, et Marruca: Hispanicum, Scambrones.

Monachorū error.

Rhamni ui res ex Gal.

Nomina.

Ῥάμνος. HALIMVS. CAP. CIII.

HALIMVS frutex est sepimentis idoneus, similis rhamno, sine spinis, folijs oleæ, sed latioribus. Nascitur in sepibus, & maritimis. Folia decoquuntur ciborum gra tia. Radix conuulsa, rupta, torminaque mitigat, drachmæ pondere in aqua mulsa pota: eadem lactis ubertatem facit.

EST profecto & Halimus planta, cuius uariæ sunt inter au ctiores sententiæ. Alij enim (ut Plinius auctor est lib. & cap. xxii.) halimum fruticem esse dicunt, Dioscoridem secuti. Alij maritimum olus, salso sapore. Tertium quoq; genus addidit Cra teuas sub hedera tantum nasci, longioribus folijs, hirsutioribusq; odore cupressi. Quæ autem à Dioscoride hoc loco describitur, etsi alicubi fortassis proueniat in Italia; tamen qui illam mihi osten deret, adhuc reperi neminem. Verum, si Ruellio credimus, fre quens in Gallia nascitur in sepibus. Solinus plurimam in Cræta na sci tradit, mirabili, si credamus, effectu, quod ea tantum admora sa fames arceatur. unde si nomen adinuenisset, ea procul dubio sine aspiratione scribenda esset. Halimus Mauritanis molochia, & atriplex marinus appellatur. Cuius historiam referens Sera pio, narrat, quod eam uenalem circumferentes in manuales fa sciculos componunt, & per Babyloniam clamitant, molochia, molochia. Quod manifestè indicat, Halimum apud Mauritanos herbam potius esse, quàm fruticem, uel arborem, eamq; fortasse, quam Plinius maritimam, ac salsam prodidit. Quo fit, ut salsam quandam herbam (incolæ Bidone uulgò appellant) quæ frequen tissima in litoribus Venetis prouenit, hanc esse putauerim: quippe quod ea instar oleris in ciborum usum recipiatur. Hæc nimi rum (ut eius pictura, quam hic damus, aperte demonstrat) folia fert oliuæ similia, crassiora tamen, ac perinde ferè pingua, ut portulacæ, subalbida, læuia, sapore salso. Caules emittit albi cantes, tenues, & lentos, in quorum summitate semen profert minutum, racematim coherens. Nascitur frequens prope Ter gesti moenia circa salinas, ubi etiam separatim, nec minus copio sa uisitur atriplex marina, quæ soluestrem maximè æmulatur. quanquam apud Mauritanos atriplex marina idem esse uidetur cū halimo. Sed quod inter se differant, manifestum fiet libro secun do in atriplicis commentatione. Cæterum putat Adamus Loni

Halimi confi deratio.

Halimi uires
ex Gleno.

Nomina.

cerus, Halimum eam esse plantam uuas ferentem, quàm uulgò Ribem uocant. Sed cùm huius folia non respondeant oleaginis, sed potius uitigineis, eum planè hallucinatum esse constat. Halimi meminìt Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Halimum, hæc planta frutex est plurimo in Cilicia præcipuè prouentu, ubi & germina eius recentia esitant, & reponunt quoq; in posterum futura usui. Semen pariter, & lac planta ipsa generat, estq; gustus falsi, & subadstringentis. Ex quibus omnibus palàm est, ipsam esse dissimilarem. Maior autem pars eius substantiæ calida est temperatè, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuosa. Quæ planta Græcè ἁλίμος, Latine similiter Halimus dicitur: Arabicè, Molochia: Italicè, Halimo.

Παλίωρος.

PALIVRVS.

CAP. CIIII.

PALIVRVS frutex cognoscitur, aculeatus, durus: cuius semen, pingue, & fuliginosum inuenitur. Quod potum tussi opitulatur, uesicæ calculos comminuit, serpentium ictibus aduersatur. Folia & radix alstrictoriam uim habent: quorum decoctum potu aluum sistit, urinam trahit, contra uenena, & serpentium morsus auxiliatur. Radix recentia tubercula, tumoresque omnes discutit, trita, & imposita.

Paliuri consi-
deratio.

ADEO inter se in quibusdam plantarum historijs discrepant scriptores, ut persæpe eorum mentes maxime perturbent, qui rerum ueritatem indagare student. Id autem discriminis nimirum euenit de Paliuro. Nam quæ huiusce stirpis à Dioscoride traditur historia, omnino differt ab ea, quam diuersis generibus protulit Theophrastus. Hæc autem non conuenit cum ea, quam memoriæ prodidit Agathocles: neque huic illa correspondet, cuius Plutarchus est auctor: & hæc à prædictis omnibus prorsus dissentire uidetur. Paliurus Dioscoridis (ut ab eo primùm exordiar) est frutex spinosus, durus, omnibus notus: cui semen pingue, & fuliginosum. Paucis eius historiam perstrinxit Dioscorides, nulla habita de folijs mentione, quòd superuacaneum existimauerit pluribus agere de Paliuro, utpote planta apud suas regiones notissima. quòd nobis est impedimento, quò minus ueram Paliurum, de qua ipse intellexit, cognoscere ualeamus. Theophrasto deinde lib. III. cap. XVII. de plantarum historia plura sunt Paliuri genera, quæ omnia in siliquis semina terna, aut quaterna proferunt, lentorem præ se ferentia, ut lini semen. Amat nasci locis aridis, quemadmodum & rubus, nec minus quoque dilutis. Cæterum ab hac non parum differre uidetur & illa, cuius idem meminìt inferius libro, & capite quarto: siquidem hanc plurimam nasci testatur in Aphrica folijs ei, quæ in Græcia nascitur, non absimilem. Quæ quauis folio Græcam æmuletur; si uctu tamen diuerso prouenit, ut qui non latus, neq; folliculari specie; sed rotundus, ruberq; sit, cedri fructibus magnitudine similis: cui & nucleus inest acinorum punici modo, qui non manditur. Fructus uerò per se iucundus habetur, atq; si quis uinum infundat, tum ipsum suauiorem, tum uinum suauius reddi aiunt. Ex quo aliquando mihi persuasi, cum non longè aberrare, qui dixerit, hanc illam esse stirpem, quam nos AGRIFOLIUM dicimus, quòd folijs sit undiq; aculeatis loto maioribus, fructu cedri, rotundo, rubro, nucleum intus habente, iucundo, & gustui non ingrato: non tamen, quòd pro certo hoc asserere uelim, quòd hæc propria sit Aphricæ planta; sed quòd aliquando his notis persuasus putauerim, Paliurum hanc aut Agrifolium esse, aut omnino arborem sibi similem. Plinius ex Theophrasto hanc ipsam literis mandauit lib. XIII. cap. XXVII. Sed cùm de uiribus eius differeret lib. XXI. eam recēssit, quæ & Dioscorides. Nullam ego arborem hactenus reperi, quæ Paliuro Aphricanæ similitudine respondeat, præter Agrifolium, ut dixi. Non dico Aquifolium: nam (ut Plinius refert lib. XXVII. cap. VIII.) Aquifolium ea est in Italia arbor, quam Theophrastus Crateogona uocat, omnibus fere notis messilo similis. Illa uerò, quam Agrifolium appellamus, constat folijs perpetuis, lauri, latio-ribus tamen, subpinguibus, & per ambitum aculeatis: cortice uiridi: ramis lentis, ac flexilibus. Fructus ei rotundus, lucidus, ruber, ruscum & cedrum baccis æmulans. Huius radicem cortice incole uiscum parant, quo etiam modo ex uiburno conficiunt. Hanc non desunt, qui uelint eam esse stirpem, quam Theophrastus Agriam, siue Ariam appellat, sempiternæ frondis arborem, inter robur, & ilicem mediam. Verum ut ad nostrum institutum redeamus, Agathocles Paliurum omnino ab illis differentem tradit: quippe quoniam affurgat in Alexandria (ut ipse inquit) ad pinus, ulmiq; proceritatem, ramis frequentibus, & aculeatis: folio uiridi, rotundo, tenui. Hæc bifera est, nam tam uere, quàm autumno fructum profert; oliuæ phaulic uocatae magnitudine. Crudus mādatur is ac uirens: ubi uerò exaruit, in farinam molitur, atq; ea ita stir nullo liquore subacta. Aliud Paliuri genus in monte Coccygio nasci prodit Plutarchus ex Ctesiphontis autoritate libro arboribus di-

AGRIFOLIUM.

Agrifolium.

Aquifolium.

dicato, cui si anis, aut aliud animal uolucres fidat, uelut inuiscatum coheret, præter cuculum, cui soli parcat, si tamen his fides est adhibenda. Quare cum de Paliuro, tot ac diuersæ ferantur sententiæ, & habeantur historiæ, facile crediderim, Paliurum esse nomen ad nationum placita uariis, ac diuersis aculeatis stirpibus impositum. et si Iosephus Salandius medicus apprime doctus, & in stirpium historia non imperitus, dum Veneta classe in Græciam traiecisset, Dioscoridis Paliurum se uidisse mihi pro certo affirmauerit, semine fuliginoso, ac pingui: atq; inibi proprium adhuc nomen retinere. Sunt tamen & recentioribus, qui putent Paliurum Dioscoridis eam esse arborem, quam nos sequenti capite oxyacantham esse pluribus comprobabimus. Sed profecto non placet eorum opinio, quod planta, quam oxyacantham censemus, arbor sit, non frutex: quodq; fructum proferat myrti magnitudine, confertum, fragilem, rubrum, osciculos intus habentem, & in racemi modum coherentem. Paliurus uero non fructum, sed semen ferat fuliginosum, pingue, & (ut Theoph. inquit lib. III. cap. XVII. de historia plantarum) in siliquis conclusum, lentum, pingueq; lini seminis instar. Verum ij fortasse Theodorii Theophrasti interpretem sequentes, hac in re decipiuntur. Siquidem is lib. primo cap. XVI. sic uertit: Quædam folia cum extremo, tum etiam lateribus sinuata concidunt, ut ilicis, roboris, smilicis (glandiferæ scilicet, & ilici similis) rubi, paliuri, & aliorum. Vbi animaduertendum est, eum perperam uertisse *παράκωνδρις* sinuata, cum ea dictio Græca nil aliud Latine significet, quam spinis horridula. Error præterea ex eo manifestè deprehenditur, quod omnibus sensu pateat, ilicem, smilacem, rubum folia non proferre aliqua parte sinuata, uti ea esse cernuntur, quæ plantæ illi exeunt, quam nos acutam spinam arbitramur; sed longa, & per ambitum ubiq; tenuissimis, ac crebris aculeis circumsepta, in eiusdem capituli progressu idem ostendit Theophrastus, cum inquit. Simili modo nonnulla ex his caulem primo mitem, post horridulum spinis gerunt, ut lactuca, & cuncta folia spinosa redduntur, atq; etiam magis in fruticum genere, ut rubus, paliurus. Quibus palam sit, plantam, quam nos uulgo uocamus Bagaia, alij uero Amperlo, non esse Paliurum, sed potius acutam spinam ijs tum rationibus, tum auctoritatibus, quæ sequenti capite nobis adducentur. Galenus Paliuri à Dioscoride descripti meminit lib. VIII. simp. med. his uerbis. Paliuri folia, & radix adeo non obscuram habent adstringendi facultatem, ut & uentrem fluentem cohibeant: adeo digerunt, ut & phlymata curant, quæ quidem non admodum phlegmonode sunt, & calida. Fructus porro tantam obtinet incidendi uim, ut & calculos uestiæ comminuat: & pectoris, pulmonisq; excretionibus auxiliatur.

Recentiorū
opinio repro-
bata.

Paliuri uires
ex Galeno.

Γαλίουργος Græcis, Paliurus Latinis, Paliuro Italis pariter appellatur.

Nomina.

ὀξύκανθα.

ACUTA SPINA.

C A P. C V.

ACUTA spina, quam pyram, aut pityanthem aliqui uocant, arbor est pyrastro similis, spinosa ualde, & minor: baccas profert myrti, plenas, rubras, fragiles, & intus nucleum: radicem multifidam, altè descendentem. Huius baccæ potu, aut cibo, alui profluuium, & abundantiam fœminarum sistunt. Radix illita aculeos, & spicula extrahit: abortum fieri tradunt, si ter radice uenter aut sensim feriat, aut perungatur.

HABET pro comperto tota recentiorum medicorum familia, quod arbor Dioscoridi *ὀξύκανθα*, id est, acuta spina, uocata, quam Mauritanii Berberim dixere, ea sit nimirum arbuscula spinis horrens, quam rura Tridentina, ubi in sepibus, syluis, & conuallibus frequentissima nascitur, Cressino uulgo nominant: medicorum uero uulgi, ac officinæ Arabes secutæ Berberim appellant, ita esse certo credentes, ut opinione ducuntur. Veruntamen si rectè delineationes, notæq; perpendantur, quas oxyacanthæ reddidit Dioscorides, cressini notis prorsus acuta spina reclamare constabit. Qua potissimum ratione adductus, quò magis ueritas eluceat, errorisq; nebula tollatur, non dubitauimus eorum opiniones refellere, qui inter recentiores medicos de stirpibus commentaria conscribentes, Cressinum uocatum legitimam oxyacantham esse asseuerant. Neque me fugit, non parum suscepisse negotij, ut eos à concepta iandiu opinione in sententiam nostram, quam ueram putamus, uenire compellam, cum magna admodum sit tum medicorum, tum seplasiariorum turba, quæ hac in historia longo usu aberrat. Verum cum compertum habeam, quod ueritas sit niue candidior, soleq; splendidior, & eorum tum uera, tum fida comes, qui uirtutibus, ac probitate præstant, duxi

Acute spinæ
consideratio.

meas rationes multorum auctoritate comprobatas, nullam horum doctissimorum uirorum auribus molestiam allaturas, qui nolentes aberrarunt: quinimo ijs, utpote ueri defensoribus, fore iucundissimas, atq; gratissimas. Nam qui, ut sibi placeant, malunt errare quam ueritati, & equo cedentes, errores cognoscere, eosq; corrigere, non sunt in philosophorum, ac rationabilium hominum numero recipiendi. Sed ne apologeticis uerbis tempus conte-

k 3 ratur,

Acuta spina
non est offic.
Berberis, siue
Crespinus.

Legitima oxyacantha.

ratur, rem institutam aggredior. Dioscorides acutam spinam arborem esse pyraastro similem scribit, minorem tamen, magisq; aculeatam, fructumq; gerere myrti similitudine, plenum, fragilem, rubentem, & intus nucleum, cui radices subsint multifidae, altæq; descendentes. Ex quo palam est, ipsum non alias acutæ spinæ notas expressisse, quam proceritatis, crassitudinisq; stipitis, ramorum, radicum, ac fructuum, omissa foliorum, florum, & corticis historia. Quæ omnia ipse accuratè perpendens, in primis Crespinum omnibus notis pyraastro reclamantem comperio, cui tamen prorsus adstipulari acutam spinam Dioscorides est auctor. Siquidem sylvestris pyrus, quemadmodum & oxyacantha, simplex è solo prosilit, atque unico duntaxat caudice attollitur, ac inde tam in longum latumq; crescit, ut ad communem arborum proceritatem assurgat. Crespinus uerò, cuius sanè innumera mihi præ oculis quotidie sese offerunt plantæ, nullum ab radicibus mittit caudicem, sed pluribus, ac diuersis aculeatis stolonibus fruticat, qui uirgarum modo in altum se attollunt, nec unquam arborescunt, nisi rarò, & longo temporis tractu: quippe qui omnium maiores habentur, pollicarem crassitudinem rarissimè excedunt, nisi ætate longa incrementum susceperint. quin & rara inueniuntur eius uirgulta, quæ hominis longitudinem æquent. Ad hæc pyraaster cortice constat aspero, squamoso, inæquali, crasso, colore in nigro rufescente. Crespinus uerò cortice uestitur albo, læui, & admodum tenui: quo fit ut non adeò leuiter ferro, uel lapide tangi possit, quin statim cortex frangatur, & crocea ligni materies detegatur. Præterea pyraaster prunorum modo aculeata conspicitur, aculeis singulis ex eodem loco erumpentibus, licet rami frequentissimis horreant spinis, ijsq; nigris, ualidis, candidi rhamni modo mucronatis. At crespinus ternis per intervalla armatur aculeis, simul ex uno, eodemq; puncto prodeuntibus, adeò ut trifurcato ordine prodeat, duobus scilicet utrinque se pandentibus, tertio uerò medium occupante, albis, planis, non quidem rotundis, fragilibus, & admodum pungentibus. Illud insuper discriminis addam, acutam spinam fructum afferre myrti magnitudine. Crespinum uerò racematim in uuæ modum, cuius oblongi acini tritico paulò maiores, uiuidi, ac rubentes, elegantèq; racemis adnexi, punicos acinos quadantenus repræsentant: quanquam minores, oblongiores, acidiores, & colore etiam multò uiuaciores habeantur. Crespini deinde folia minime pyraastrum referunt, sed potius puniceum malum, quanuis latiora, nec adeò in mucronem desinentia, per ambitum spinis tenuissimis, frequentissimisque horrida. Radices etiam, quæ profectò æquè flauæ sunt, ac si croco essent infectæ, etsi plures sint, atq; exiles; nihilo minus altè non descendunt, ueluti acutæ spinæ, sed in latus summo cespite uagantur. Flos denique pyraastro admodum refragatur: nanque melinus ex racemo uuæ simili erumpit, sui fruticis interno colore, à quo dum explicatur, atq; dehiscit, perquam suauem spirat odorem. Quibus euidentissimè colligi potest, & oxyacantham Græcis, & berberim Arabibus non esse crespinum, cuius communis est usus apud medicos, & seplasiarios. Sed præter hæc illud etiam certò credendum est, quòd si Dioscorides per acutam spinam crespinum intellexisset, nunquam silentio disimulasset folia mirabili opere per ambitum aculeata: neque fructum, quem ramis pendulum gerit, acinis inter se racematim coherentibus, myrti baccis assimilasset: nec scriptum reliquisset, radices in profundum agi: nec denique flauum earum colorem unquam reticuisset, quo insigniter natura infectæ sunt. Non prætermisisset etiam spinarum historiam, utpote quæ ternæ suis uirgis innascentur, à pede ad uerticem: non corticis candorem, non tenuitatem: non item, quòd sepius sine caudice, uarijs ueluti stolonibus fruticet: non denique ipsam pyraastro prorsus similem reddidisset, à qua profectò non minus disidet, quam quercus ab olea. Cæterum si modo dicendum est, Oxyacantham nasci in Italia, eam equidem aculeatam arborem esse crediderim, stipite, cortice, ramis, floribus, proceritate, ac ligni materie planè pyraastrum referentem, quam in Hetruria rura nostra Senensia Bagaia uulgò nominant, Anagninenses, & cæteri Tridentinarum uallium incolæ quidam Amperlo, quidam uerò Pan d'orso uernaculis nominibus uocant, & Goritienses Barazzo bianco uulgari sermone appellant: quippe quæ omnibus notis, ac lineis acutam spinam referat. Primum enim hæc manifesto indicio esse possunt, arboris scilicet stipes, rami in qualibet parte acutissimis, firmisque aculeis armati, ligni materies, subscaber squamosusq; cortex, ueluti pyraastro. Tum ita esse comprobant radices in profundum descendentes, & fructus, quem fert myrti crassitudine, uisu iucundus, rubescens, plenus, fractu facilis, ori subausterus, in quo modò unus, modò plures concluduntur nuclei. Flos etiam, quem album edit, pyraastro admodum adstipulatur: quippe quòd sit illi haud quaquam absimilis. Porro folia duntaxat à pyraastro dissidere uidentur: nam dissecta sunt apij modo, paululumq; longiora. Verum mihi quidem illud non uidetur ob multas rationes aliqua ex parte nostræ repugnare sententiæ: conuenientias enim pluribus ex partibus peti certum est, non autem ex paucioribus. Quali ergo acuta spina uireat fronde, hic non explicauit Dioscorides; sed tantum dixit, eam esse arborem pyraastro similem: quòd magis ad stipitis, ramorum, corticis, florum delineationem, & ligni materiem respiceret, quam ad folia, quæ nihilominus laciniata constant apij modo: tametsi hoc in loco id adnotare prætermiserit Dioscorides. Hoc autem probatur manifesto ipsius Dioscoridis, ac etiam Theophrasti testimonio. Nam Dioscorides, cum de mespilo ageret, duo mespilorum genera constituit, & relicta in capitis calce uulgata, quæ frequens, & communis uisitur in Italia, illam in primis descripsit, quæ Neapoli nostra tempestate uulgò Azarolo uocatur, & ueteribus aronia dicta est, sic inquit. Μέσπιλον τὸ δένδρον, ὃ παρ' ἐνίοις ἀρωμία καλεῖται, ἀκνέωνδες ἐστὶν ὁμοίον τοῖς φύλλοις ὄξυακάνθῃ. καὶ πρὸν φέρον μικρὸν μίλων ὁμοίον, ἡ δὲ ὕλη. id est, uerbum ex uerbo. Mespilus arbor, quæ à nonnullis aronia uocatur, spinosa est, similis folijs oxyacanthæ: fructum ferens exiguo malo similem, suauem. Quibus autem folijs constet illa mespilus Azarola uocata, Theophrastus lib. III. cap. XII. demonstrauit his uerbis. Huius folia dissecta sunt, extremitatèq; apio similia. Ita fit, ut concludamus oporteat, si mespilus aronia folio oxyacanthæ prouenit, eoq; scisso (ut Theophrastus prodidit) apij instar, hanc spinosam arborem Bagaia uulgò dictam, esse procul dubio acutam spinam. quandoquidem eius folia in modum apij dissecta sunt, mespili aroniæ modo. Theophrastus lib. VI. cap. ultimo de historia plantarum scribit, oxyacanthæ fructum fuisse antiquis in coronarum usu. Quod etiam non paruo est argumento, illam legitimam esse oxyacantham, quam in medium attulimus. Quandoquidem fructus

CRESPINVS.

VVA SPINA.

fructus eius, qui autumnō toto, & ad mediā hyemem usq; perdurat, adeo leuore quodam pellucet, ruboreq; decoratur, ut globulos ē pręstantiori corallo paratos referat: id quod in coronis maxime pręstasse crediderim. Hęc est nostra de oxyacantha sententia, à nobis satis, ut arbitror, tum rationibus, tum auctoritatibus comprobata. Quam tamen quod infirmare uideatur Theophrasti auctoritas lib. I. cap. xv. & lib. III. cap. IIII. de historia plantarum, ubi oxyacantha connumeratur inter eas arbores, quę perpetua fronde uirent, cum nostrę folia decidant, non est qui non facile intelligat. Sed ego quidem non possum huic auctoritati alioqui grauissimę assentiri, quin potius adducor, ut suspicer codicem ijs in locis deprauatum esse. Suspicionem nobis facit illud, quod ibi tilia, myrica, quercus, & terebinthus sempiterna coma prodantur. quod ut falsum deprehendatur ab omnibus, qui hęc plantis folia decidua esse obseruabunt, ita quoq; oxyacanthę contigisse cognoscant, atq; in omnibus mendum codici subesse. Eandem suspicionem auget nobis Plinius, qui lib. xvi. cap. xx. & xxi. dum arbores enumerat, quę perpetuo uirent, nullam tilię, nec quercus, neque oxyacanthę mentionem facit: attamē is reliqua Theophrasto accepta referre potest. Reliquum igitur est, ut dicamus, Crespinum aliud esse ab Oxyacantha, plantamq; ideo fuisse ueteribus incognitam, quod eorum nullus, qui de plantarum historia scripserunt, huius aculeatę stirpis (quod ego sciam) meminerit. Porro CRESPINVS frutex potius, quàm arbor est, ē terra uirgultis plurimis assurgens, ueluti corylus: ē quibus non desunt, quę quandoq; longo temporis tractu, agrę tamen, arborecant. Hęc ab imo ad summum spinis quibusdam acutissimis horret longis, compressis, albicantibus, fractuq; minime contumacibus, quę (ut supra dictū est) per interualla ternę ex eodem prodeunt puncto. Cortex toti plantę candidus, leuis, ac tenuis: cui subest ligni materies flaua, fragilis, atq; fungosa. Numerosis tota uirgultorum congeries natiur radicibus impensę flauis, quę per summa terrę diuagantur: folijs ferę punice, tenuioribus tamen, latioribus, minusq; in mucronem extensis, per extremum ambitum minutissimis spinis circumscriptis. Flores emittit incunte maio luteos, racematim coherentes in uua ferę modum, odore non ingrato. Quibus postea succedit fructus acinis oblongis, racemo pendulis, qui maturitate maxime rubent, punice mali acinis haud quaquam ab similes, quanquam figura longiores, gustu acido, & subaustero, paruis reconditis intus nucleis. E fructu post uindemię incolę uinum exprimunt, quod falso de Berberi uocant officinę: cui austeritatis aciditatisq; longę plus inest, quàm mali punice succo. Quod si in acutis, perniciosissq; febribus, uti causus, & quę pestilens est, iulapio uiolaceo commistū, ac aqua egrotantibus exhibeatur, non modo sitim restinguit, sed biliosas, pestilentesq; exhalationes suppressit. Datur utiliter cœliacis, cibum reiicientibus, & dysentericis, & ubi bilis à iocinere in uentriculum regurgitans cholericos excitauerit affectus. Non secus tam sumptum, quàm inditum mensium profluvia cohibet. Tineas uentris enecat, pręsertim si bibatur ex aqua graminis, uel portulacę, uel abrotoni, addito sacchari tantillo. Prodest cruentis excreationibus: firmat commotos dentes, si eo sæpius foueantur: quinetiam gingiuas roborat, et gargarizatu faucium, uuaq; inflammationes discutit, atq; destillationes eò confluentes reprimit. Vulnere recentia in carnis superficie glutinat, & ulcera uetera desiccant. Nihilominus nocet his, qui ex statu, ac frigidityte laborant uentriculi doloribus, atq; etiā agrę spirantibus. Ceterum postquam acutę spinę historia eò me deduxit, ut de nonnullis alijs aculeatis stirpibus disseruerim, non erit ab re, ut plantarum facultas augeatur, si illam addiderim plantam, quę folio etiam apij constat, & undiq; spinis riget, ab aliquibus VVA SPINA, à nonnullis Vua marina, & à pluribus Vua crespina uocata. Planta hęc anti-

Crespini forma, & uires.

Vua spinę mentio.

quis

quis fortasse incognita fuit, nunc autem omnibus notior est, quam ut à me pluribus describi debeat. Huius baccæ in usu ciborum sunt uux omphacis loco. Quæ & fibrientibus iusculis incoctæ non sine utilitate exhibentur. In summa mulieribus utero gerentibus magnopere expetuntur. Huic accedit & altera planta ueteribus, quantum reor, incognita & silentio inuoluta, quam aliqui falsò Mauritanorum

RIBES VVLGARIS.

Ribis officin.
confid.

Error quod u-
dam.

Bellonij opi-
nio improba-
ta.

Oxyacanthæ
uires ex Gal.

Nomina.

RIBEM esse contendunt. Ea fruticosa est, folio paruo, utigineo, perinde ac albæ populo. Ramuli sunt ei lenti, ac flexibiles: è quibus fructus paruarum uuarum modo, ut in crespino, racematim dependent, rotundis, simulq; coherentibus acinis magnitudine piperis, qui maturitatem adepti, maximè rubent, sapore subacido, admisto etià dulci. Vulgaris est planta, in hortisq; frequens: quippe quoniam ad sciendos hortorum puluinos eleganter seratur. Verum eos hallucinari abunde constat, qui putant, hanc arbusculam esse Arabum Ribem. Siquidem, ut posteritatis memoriæ prodidit Serapio, Ribes est arbor proferens capreolos colore uiridi rubescente, & folia lata, magna, & rotunda. Quas sanè notis huic non respondere satis notum est: neq; enim fert hæc capreolos, neq; eiusmodi folijs uiret. tametsi fructu Ribem admodum referat, quod is gustui sit acidus simul & dulcis, qualem esse Ribis baccam auctor est Serapio. Quamobrem is ad ea, quæ ille iure poterit usurpari, utpote quod febribus acutis opituletur, æstuatem uentriculum refrigeret, sitim restinguat, nauseam & uomitiones sistat, cibi appetentiam incitet, coeliacos, & lientericos inuuet, & biliosis defluxionibus uexatos: sanguinis feruorem demulceat, bilis acrimoniam retundat, impetumq; domet. Quare non damnandi, quin potius laudandi uidentur seplasiarij, qui ex huiusce arbusculæ fructu uinum exprimunt, & per annum asseruant, ut illud Ribis loco medicamentis immisceant. Non desunt, qui id esse hanc plantam arbitrentur, quod Galenus lib. VII. de compositione medicament. secundum locos Vrsi uuam appellat. Quorum error satis ab ipsomet Galeno refellitur eodem loco: quando quidem asserit huiusce uux plantam memæcyli folio uirescere.

Bellonio uerò in libro de arboribus coniferis Ribes Serapionis planta quædam censetur, quam se inuenisse scribit in monte Libano ad supremum cacumen, folijs oxylapathi, grandioribus retusio-

ribusq; è quorum medio racematim exeunt baccæ rubentes, ut in hippoglossò, rusco, & lauro Alexandrina. At certe ego non audeo, nec possum Bellonij iudicio subscribere, quod planta illa non respondeat notis, quas Ribi tribuit Serapio. Ea enim folia non fert rotunda, sed oxylapathi, non habet capreolos, & baccas è medijs folijs exerit. Vnde facile adducor, ut putem eius Ribem falsam & adulterinam esse potius, quam ueram & legitimam. Oxyacanthæ minit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Oxyacanthus, arbor ut pyro syluestri similem habet speciem, ita & uires non dissimiles: quin & ipsi fructus, pyri quidem syluestris absolute acerbus est, cæterum oxyacanthæ, & tenuium est partium, & paulum quiddam incisium obtinet. Porro arboris huius fructus pyri syluestris fructui similis non est, uerum myrtis, scilicet rubens & rarus. Habet uerò & nucleos. Porro non esus tantum, sed & bibitus affectus omnes fluxionum, quos ῥοῶδες Græci uocant, cohibet. Hæc planta Græcis ὀξύανθος nominatur: Latinis, Acuta spina: Arabibus, Amirberis, seu Amyrbaris: Italis, Bagaia, & Amperlo: Hispanis, Pirlitero, & Piliriteros.

Κυνόσβατος.

RVBVS CANIS.

CAP. CVI.

FRUTEX est arboris instar, rubo longè maior. Folia fert multò latiora myrto, robustis circa ramos spinis, flore candido: fructu oblongo, nucleo oliuæ simili, qui per maturitatem fuluescit, & flocculos intus continet. Fructus exemptis interioribus floccis arefactus, aluum fistit: feruefacti enim ij in vino, mox poti, arteriam infestant.

Rubi canis
confid.

NON EQVIDEM putauerim esse Rubum canis illud rosarum syluestrium genus, quæ rosas edunt ijs quædantenus similes, quas Moschette uulgò uocamus; quæq; rubentes baccas rosarum fructibus non absimiles, licet minores, proferunt: nec etiam quoduis aliud syluestre rosarum genus, quemadmodum nonnulli existimant. Nam si ita res se haberet, sat erat Dioscoridi dicere, quod canis Rubus rosæ similis esset, non autem quod arboris instar assurgeret, rubo longè maior, quodq; folia ferret myrto latiora, à quibus syluestris rosa profectò plurimum dissidere uidetur, fructumq; mittere non modò oliuarum nucleis, sed oliuis ipsis multò crassiore. In eam autem sententiam non modò me pluries deduxit, sed etiam confirmauit Plinius: quandoquidem ipse lib. VIII. cap. XLI. peculiari nomine rosam syluestrem cynorrhodon appellat, id est, caninam rosam, non cynosbaton, id est, caninum rubum, cuius radicem ad canis rabidi morsum miris laudibus extulit. Quod iterum asseruit lib. XXV. cap. II. ubi illud etiam addidit, quod apud ueteres

ueteres nil aliud cynorrhodon erat, quam spongiola illa, quæ medijs syluestrium rosarum ramis oboritur. Ceterum cum de cynosbato, hoc est, canirubo idem differeret, eum à rosa syluestri longè diuersum ficit, ut uidere est libro XXIIII. cap. XIII. ubi ait, cynasbaton folio esse uestigio hominis similem. Huc illud etiam accedit, quod posteris scriptum reliquit Theophrastus lib. III. cap. XVIII. de plantarum historia, ubi sic inquit. Canirubus fructum subrubrum parit malo punice similem: est inter arborem & fruticem medius, & punice proximus, folio uiticis. Ex quibus palam est, non parum inter se habere discriminis canirubum, & syluestrem rosam, de qua postea libro & cap. VI. particularem tradidit historiam. Vbi cum primum satius rosas longa prosecutus fuisset oratione, de syluestri ita paucis differuit. Syluestres rosæ domesticis asperiores tum uirgis, tum folijs constant, & florem minus odoratum, minusque coloratum, nec tanta magnitudine ferunt. Quare pro comperto habetur, aliud genus esse rosam syluestrem à canirubo, quorum alterum *κυνόρροδον*, alterum *κυνόβατος* à Græcis appellatur. Quocirca manifesto in errore fuisse deprehenditur Marcellus Dioscoridis interpres, & commentator: quippe qui idem esse crediderit cynosbaton, & cynorrhodon, non animaduertens, quàm illa inter se dissimilia ficerit Plinius sibi familiarissimus. Hunc forsitan secuti Monachi in Mesuem scribentes, ipsi quoque in eundem lapsum inciderunt, credentes syluestrem rosam legitimam esse canirubum. Quibus præterea animo exciderat, Dioscoridem scripsisse rubi canis fructum oliuarum nucleis esse similem: quandoquidem ipsi illum pyris compararunt. Ex quo aliquis facile iudicabit, hos nullam canis rubi cognitionem habuisse. Ad hæc non reperi, quod dixerit Dioscorides, canis rubi fructum semen aliquod includere, quo tamen rosarum syluestrium fructus refertus inuenitur: sed lanosum quoddam continere dixit. Accedit his Serapionis auctoritas, qui de canino rubo inter alia rubi genera egit, non autem inter rosas: quod omnino compertum haberet, hunc à rosis quàm plurimum differre. Illud insuper addiderim, quod cum rosæ syluestres ferè omnes non leuiter ex albo purpurecant, cynosbato uerò flos perpetuò sit candidus, non est legitime asserendum, syluestrem rosam esse cynosbaton. Ex ijs igitur omnibus satis (ut arbitror) liquet, canirubum à syluestri rosa longè abesse: tantoque magis, quod memorie prodiderit Theoph. lib. & cap. IX. de plantarum historia, caninæ sentis fructum auerso flatu colligendum esse, alioqui periculum oculis imminere. Quod aperte demonstrat, super eo uel tenuem quandam lanuginem, uel quid puluerulenti insidere, quod si à uento expellatur in colligentium oculos, facile ijs cæcitatem inducat. quod tamen in syluestrium rosarum fructibus nunquam uisitur. Meminit Rubi canis Galenus lib. VII. simpl. medic. sic inquires. Huius fruticis fructus, non segniter adstringit, folia uerò mediocriter. Itaque particularis eius usus haud ignotus est. Cauendum ab eo, quod in fructu eius lanæ speciem habet, ceu arteria infestum. Frutex is Græcè *κυνόβατος* uocatur: Latine, Rubus caninus: Arabicè, Sent: Italicè, Rouo canino.

Marcelli, & Monachorū lapsus.

Rubi canis uires ex Gal.

Nomina.

Κύνροσ.

LIGVSTRUM.

CAP. CVII.

LIGVSTRUM arbor est oleæ folijs circum ramos similibus, latioribus, mollioribus, & colore uiridioribus: flore candido, muscoso, odorato: semine sambuci, nigro. Optimum nascitur in Canope, & Ascalone.

Folia astrictoriam uim habent: quare commanducata ulceribus oris medentur: illita feruidis inflammationibus, carbunculisque prosunt: decocto eorundem igni ambusta fouentur: capillum rufant trita folia, quæ in radicula succo maduerint. Flos ex aceto fronti illitus, capitis dolorem sedat. Cyprinum oleum, quod ex eo fit, odoratum, exalfacit, emollitque neruos; si quæ feruenti natura prædita sint, assumat.

LIGVSTRUM in Hetruria Guistrico corrupta uoce uulgus nostrum appellare consueuit. Quod inibi etiam aliqui Oliuetta, nonnulli Oliuella, quidam Chambrossene uulgò uocant. Mauritanis uerò Alcanna nominatur. Nascitur frequens in sepibus secus uias passim in Italia. Floret abeunte uere, & incunte æstate, flore muscoso, uel (quandoquidè Oribasius legit βοτρυόδην) racemoso, cådido, odore suauis, sed qui decerptus statim flaccescat. Oriuntur ex eo baccae in cacumine racematim coherentes pyramidis modo, hederæ baccis minores, læuiores, ac nigriores, quarum in medicamentis est usus. Sunt qui has baccas à Virgilio, uacinia uocari putent. Sed meo quidem iudicio non rectè planè sentiunt. Quemadmodum nec Fuchsius, qui rubi mora, quoniam Græcis *Εάτωα*, uacinia esse putat: siquidem uacinium florem, non fructum esse pluribus constat. Ceterum in nothis Dioscoridis stirpium nomenclaturis legitur, hyacinthum uaciniū Romanis fuisse uocatum. Ex quo facile crediderim, uacinium

Ligustri consideratione.

Vacinij uariæ opiniones.

Virgilio nil aliud designare, quàm hyacinthum. Neque mirum est, quod Virgilius hyacinthum uacinij nomine nigrum appellauerit: nam hyacinthus facile cum uiolis colore purpureo certat, purpureus autem color à compluribus nigr

ger

ger intelligitur. Hanc nostram sententiam comprobat Virgilius: quippe qui semper uacinia floribus admiscet, iisdemq; cōparat, non autē fructibus. Quod manifestē declarauit in Bucolicis, ubi de uacinio sic cecinit, primò Eclog. 11.

Alba ligustra cadunt, uacinia nigra leguntur.

Deinde in eadem.

Mollia luteola pingit uacinia caltha.

Item in ultima.

Et nigrae uiole sunt, & uacinia nigra.

Marcelli opinio reprob.

Nec placet præterea Marcelli opinio, qui pluribus comprobare nititur, uaciniū esse Irim. Siquidem præterquā quod nunquam legerim Irim in coronis uenisse, color non æquē promptē correspondet, quod uarius adeo sit, ut non aliunde sibi nomen comparauerit, quā à cælestis arcus colorum uarietate. Adde etiam, quod cū Iridis flos omnium fragilissimus caducissimusq; sit, poëta nullo pacto hunc ligustro prætulisset. Quidam Ligustrum eam conuoluuli speciem esse autumant, quæ sepibus, fruticibus, & arbutis se circumuoluit, ac etiam sæpius uitium palis in uinetis, flore candido, lilij, seu calathi effigie, quam ego læuem esse smilacem nunquam dubitauī. E' quorum numero fuit

Seruij Gram. lapsus.

Seruius Grammaticus Virgilij commentator Ecloga secunda Bucolicorum. Nempe falsus (ut arbitror) quod neglexerit in hac historia Plinium consulere, Dioscoridem, & alios de stirpium natura differentes. Non defuerunt etiam qui existimauerint ligustrum esse Mauritanorum caprifolium, quod sanē nil aliud est, quā Dioscoridis pyxacantha, seu lycium, non autem periclymenon, ut Ruellio placet. Sed isti quoque à ueritate desciscunt. Ligustri meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Cypri seu ligustri folia, summaq; germina in usum ueniunt, & facultatis, & temperamenti maximē misti: habent enim quiddam digerens cum aquea substantia modicē calida, habentq; etiam adstrictorium quiddam ex terrena substantia frigida. Itaque eorum decocto quidam amara busta fouent. Utuntur uerò etiam aduersus igneas phlegmonas, & carbunculos. Nam absq; molestia & morfu desiccant. Quinetiam spontē prouenientibus in ore ulceribus aphthodesi, & ipsis puerorum aphthis commansa accom-

Ligustri uires ex Galeno.

Nomina.

moda sunt. Κύπρος arbor ita Græcis, Latinis uerò Ligustrum appellatur: Mauritanis, Kenne, Henne, seu Hanne: officinis, Alcanna: Italis, Guistrico, Oliuella, Oliuetta, & Chambrossene: Germanis, Rheinuueiden, Beynboeltzlin, & Mundholtz: Hispanis, Alfena, siue Alhena: Gallis, Du troesne.

Φιλλυρέα.

PHILLYREA.

CAP. CVIII.

PHILLYREA arbor est ligustri magnitudine, folijs oleæ nigrioribus, & latioribus: fructu lentisci, nigro, subdulci, racematim cohærente. asperis nascitur. Huius folia astringunt: ad eadem utilia, ad quæ oleaster, cū astrictione est opus: maximē ad oris ulcera commanducata, aut si decocto colluantur: pota urinam, ac menses cient.

PHILLYREA.

TILIA.

RECEN=

RECENTIORES Dioscoridis interpretes, ut Hermolaus, Ruellius, & Marcellus Florentinus, Phyllyream hic descriptam à Dioscoride, eam esse arborem certò credidere, quæ Tilia dicitur, nimirum falsi nominis similitudine. Quandoquidem tilia Græcis *Τίλη*, non autem *Φιλλυρέα* dicatur. Quod cum nullus horum animaduertisset, alter alterum secuti concordēs phyllyream tiliam appellarunt, ita Græcum nomen malè, meo quidem iudicio, in Latium uertentes. Quo factum est, ut multis sit persuasum, uel quòd Dioscorides tiliam nunquam uiderit, uel quòd illi à uulgari tilia alia esset longè diuersa, utpote quæ omnibus notis tilie refragatur. Sed quòd Dioscorides tiliæ seorsum à phyllyrea cognouerit, uel saltem in ijs plantis discrimen posuerit, satis perspicuum fieri arbitror in huius libri præfatione circa finem, ubi hæc uerba leguntur. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, reponantur ἐν τῷ βατῆος *Φιλλυρέοις*. Quæ sanè uoces Græcæ non solum quòd rectè uertantur ab interpretibus, in arculis tilia-
10 ceis, sed quòd postrema quidem non à *Φιλλυρέα*, sed à *Φιλλυρέα*, quæ Latinis tilia est, deduci possit, abunde declarant, has plantas diuersas esse in hoc ipso auctore. Porro hinc facile comprehendi potest, quòd illi non solum nomina, sed etiam rem confuderint: nam si tiliam cognouissent, nulli dubium est, quin phyllyream Dioscoridis proprio nomine separassent à phyllyra, hoc est tilia Theophrasti, qui eam libro III. cap. x. de plantarum historia his uerbis memorie prodidit. TILIA quædam mas est, quædam fœmina. Distant inter se tum materie, tum totius corporis forma, & quòd altera sit fructifera, altera uerò sterilis. Nam materies mari dura, flaua, nodosior, spissiorq;: fœminæ candidior. & cortex mari crassior, detractusq; inflexibilis propter duritiem est: fœminæ candidior, flexibiliorq;: ex quo cistis faciunt, item fœminæ odoratio. & mas sterilis, nulloq; flore est: fœmina & florem, & fructum gignit. Flos calycula interfectus præter folij pediculum, amentumq; futurum, pediculo altero annexus, uiridis, dum in calycula est, deiectus autem leuiter flauus: floret cum urbanis. Fructus oblongus, orbiculatus, magnitudine fabæ, similis hederæ
20 acino, quinque angulis, ueluti neruis eminentibus, inq; acutum, cum sese contrahentibus partitus, qui scilicet maiusculus est, minutiusculus autem confusior constat: cum ille maiusculus scabitur, paruula quædam, ac prætenua semina, quanta arripicis emittit. Folium, & cortex dulcia, suauiaq;: folium forma hederaceum, nisi quòd in angulum acutior rem rotundatur: & quanquam iuxta pediculum curuati; tamen de medio in acutius coactum prætendit, seq; prolixius protrahit, crispum in orbem leuiter, atq; serratum. Medullam exiguum materies continet, nec multò reliquo molliorem corpore: nam & reliquum ligni molle est. Hæc de tilia Theophrastus. Quibus sanè notis adamsim respondet nostra tilia. Sed eas, mea quidem sententia, non inuenias in phyllyrea Dioscoridis: siquidem hæc folio constat oleæ, illa uerò hederæ: huic fructus lentisco similis, racematim coherens, rubens, granis, quæ uocant paradisi, non absimilis; illi uerò oblongus, orbiculatus, ad fabæ magnitudinem, quinque angulis, ueluti neruis, distinctus, cui intus semen atriplicis instar. Quod apertè ostendit earum discrimen. Id etiam declarat tilie proceritas, amplitudoq;: ac
30 ramorum densitas: nam phyllyrea Dioscoridi arbor est pumila, ligustri magnitudine. Et quanquam tradat Plinius, tiliam arborem esse proceritate perquam modica; tamen cum sensibus, & experimento contrarium constet, credendum certè putauerim, Plinium quoq; deceptum propinquitate uocabuli & Theophrasti phyllyram, & Dioscoridis phyllyream simul confudisse: à quibus facile ea, quæ de tilia scripsit, accepit. In quam sententiam hæc quoq; ratio me deducit, quòd Plinius uni tantum speciei, scilicet nostræ uulgari tilie, uires attribuit, quibus pollere phyllyream Dioscorides est auctor, præter alias plures, quæ ipsi tilie sunt propriæ, quemadmodum fecit & Ruellius illum secutus. Est itaq; Phyllyrea arbor longè diuersa à tilia, multis cognita, quoniam in Italia prouenit asperis tantum montibus, quibus maxime gaudet. Adamus Lonicerus in suo de stirpium historia libro constanter asserit, nulla tamen huc al-
40 lata ratione, nec autoritate, ligustrum, & phyllyream unam & eandem esse plantam: contenditq; caput hoc omnino Dioscoridis spurium esse. Verum is ideo hallucinatus uidetur, quòd primum phyllyreæ delineatio à ligustro, quòd Græcis *κύνθος* dicitur, non parum dissentiat: secundo quòd non solum codices Dioscoridis Græci, & ij quidem probatissimi, habeant phyllyream; sed etiam Oribasij codex manu scriptus, in quem ipse ex Dioscoride simplicia transtu-
lit: quemadmodum eam etiam habent Paulus, & Serapio, qui Arabico sermone phyllyream Mahaleb appellauit. Tilia cortex commansus, ac inde illitus uulneribus agglutinandis efficax est: Folia uerò trita, & aqua confusa pedum tumores discutunt. Humor è medulla castratæ arboris defluens capiti illitus capillos reddit, defluentesq; continet. Arbor, quæ Græcis *Φιλλυρέα*, Latinis item Phyllyrea uocatur: Arabibus, Mahaleb: Italis, Phyllirea. Quæ ue-
rò Græcè *Φιλλυρέα*, Latine Tilia, pariter & Italicè nominatur: Germanicè, Linden.

Phyllyreæ, & Tiliæ confid.

Interpretum Diolc. lapsus.

Tiliæ histo-
ria.

Plinij lapsus.

Adami Loniceri error.

Tiliæ uires.

Nomina.

Κίστος.

CISTVS.

CAP. CIX.

CISTVS, quem aliqui citharon, aut cissaron uocant, ramosus frutex est, sed improcerus, foliosus: saxosis locis nascens: folijs rotundis, acerbis, hirsutis. flos † masculino ut mali punicæ, fœminæ albet. Vis astringens: vnde flores in uino austero bis in die poti, profunt dysentericis, & nomas per se illiti cohibent: vetustati ulcerum, & igni ambustis cum cerato medentur. Hypocistis rhobethron, aut cytinus à nonnullis cognominata, iuxta cisti radices nascitur, floris punici similitudine. Quædam rufa, † altera herbacea, tertia candida. Liquatur acaciæ modo. Aliqui tamen excicant, frætamque macerant, & incoquant, reliquæque ut in lycio prosequuntur. Vires acaciæ habet, verum aliquantò magis siccatur, & astringit. Prodest dysentericis, cœliacis, sanguinem excreantibus: fœminarum profluuiò & pota, & indita.

NASCITVR uterq; Cistus, è cuius radicibus Hypocistis prosilit, in pluribus asperis Hetruriæ locis, & præsertim in Apeninò monte. Quare probi quidem, ac diligentes sepalsarij omni studio, atq; ope niti deberent, ut sibi utrunque

Cisti, & hypocistidis confideratio.

CISTVS MAS.

CISTVS FOEMINA.

HYPOCISTIS.

Fuchſij error.

Hypocistidis
succidanea.

Plinij lapsus.

Cisti, & hypo-
cistidis uires
ex Galeno.

utrumque genus cum hypocistide uel ex Apenmino ipso, uel aliunde comportaretur: quandoquidem sine legitima hypocistide legitima non possit fieri theriaca, nec præterea alia quædam, quæ in medicina usum ueniunt, antidota, ac medicamenta. Namq; hypocistin, qua passim utuntur officinæ, ex hirci barbæ radicibus impostores conficiunt, succum inde exprimentes, at ut concreſcat, insolantes. Errandi tamen, ac simul imposturam faciendi causam dederunt Arabes, quod cistum hirci barbulam appellant. Quo factum est, ut ij omnino aberrauerint, qui officinis hypocistidem parant, sibi persuadentes hirci barbam, quam Græci τρυγανία uocant, illam esse stirpem, de qua Arabes intelligunt. Quo errore ducti non modo seipsos decipiunt, sed etiã alios, qui passim adulterina hypocistide utuntur. Atqui Fuchsius in libro de componendis medicamentis, quem secundò edidit, ubi pastillos ex succino perpendit, non sine magno errore (pace uiri eruditi dixerim) putat hypocistim fungum esse. Quandoquidem hypocistis non fungus est, sed ueluti germen, quod è cisti radicibus pullulat, effigie ferè puniceorum cytinis representans, ut optimè sciunt ij, apud quos cisti plantæ copiosæ proueniunt.

Hypocistidis locum supplere acaciam tradidit Dioscorides, ut etiam habetur in Galenicis succidaneis: qua illius uice uti possent officinæ, si modo et ea careret adulterio. Potest etiãnum, si desit hypocistis, assumi eius loco floris agrestis punicæ succus: quippe qui eadem præstet, quæ hypocistis, auctore Dioscoride.

Plinius deceptus uocabulorum germanitate ineptè satis, meo iudicio, commiscet cisti, et cisti historiam: quamobrem non immerito eum damnauit doctissimus Leonicens. Cisti meminit Galenus lib. VII. simp. medic. sic inquit. Cistus, aut Cistarus frutex est gustu adstringens, omnibusq; particulatim operibus. At tamen folia, et parua germina trita adeò desiccant, adstringuntq; ut uulnera glutinare ualeant. At flores magis sunt efficaces, adeò

ut cum

ut cum uino poti dysenterias, uentris imbecillitates, fluxusq; ac humiditates sanent: cataplasmatibus ritu illita ulcerum putredinosa iunant. Est enim eorum facultas non instrenue desiccans, sepeq; secundi excessus à temperatis abso-
luti. Adeo uero frutex hic frigidus est, ut tepidi caloris sit particeps. Porro Hypocistis, quam uocant, multo est
magis adstrictoria, quam folia, admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, puta sanguinis reiectiones,
profluvia muliebria, celiacos, dysentericosq; affectus. Quin si quam partem roborare consilium sit, quæ uidelicet
plussculo humore exoluta fuerit, robur, ac firmitatem illi non imbecilliter addit. Sic sanè stomachicis epithematis,
hepaticisq; commiscetur, & ex uiperis confecto antidoto inditur, nimirum quò corpora confirmet, ac roboret.

Frutex Κίσος, κίσσος, aut κισσάρον Græcis dictus, Latinis quoque Cistus appellatur: Arabibus, Kaniet, Nomina.
Altheis, seu Lbaie althis: Italis, Cisso: Hispanis, Cerguacos. Hypocistis uero sic Latina uoce, quemadmodum

10 ὑποκίσσης Græcè dicitur: Arabicè, Taratib: Italicè, Hipocisto: Hispanicè, Pultegras.

† Hæc dictio non legitur in Græcis codicibus. Sed eam huc ad clariorem (ut puto) sensum ex Plinio transtulit Ruel-
lius: quòd uerbum illud à Dioscoride studio fortasse breuitatis omissum, satius addendum esse duxerit, quàm subintel-
ligendum. quod etiam Hermolaus fecit.

† Nil mirum esse debet, quòd Plinio duo tantum hypocistidis genera prodantur, coloribus rufis, & candido distin-
cta: quandoquidem ijs duntaxat Oribasius quoque contentus fuisse uidetur lib. xii. ubi genus χλόσος, hoc est, hera-
baceum, ut uulgati codices habent, non legitur.

Λύδον. LEDVM.

Λάδανον. LADANVM. CAP. CX.

EST ET alterum cisti genus, Ledon à nonnullis
appellatum, frutex simili modo nascens, longioribus
folijs, & nigrioribus: quæ uerno tempore quiddam cō-
trahunt pingue. Foliorum uis astringens, ac eosdem,
quos cistus, effectus præbens. Fit ex eo quod Lada-
num dicitur. siquidem cum cisti frondes pascuntur ca-
præ, hircique, pinguitudinem conspicuè barba carpūt,
& suo lentore uillosis cruribus adhærescentem repor-
tant: quam depeccantes incolæ, colantesque cogunt in
offas, & ita recondunt. Alij uerò attractis funiculis, in-
sidentem fruticibus lentorem abstergunt, conglomera-
tūque in ladanum. Maximè probatur odoratum, subui-
ride, facile mollescens, quod arenas nō collegit, nec squa-
lore oblitum est, resinofum, quale in Cypro gignitur.
Arabicum uerò, Libicumque uilius. Natura ei spissan-
di, calfaciendi, molliendi: ora uenarum patefacit: ca-
pillum fluentem continet, addito uino, myrrha, &
myrteo oleo: cicatricibus decorem reddit, cum uino
illitum: medetur aurium doloribus, cum hydromeli-
te, aut rosaceo infusum: suffitu secundas eijcit: pepsis
immistum uulnū duritiem sanat. In medicamenta,
quæ aurium dolorem, tussimque finiunt, & malagma-
ta utiliter inferitur: aluum sistit cum uino uetere po-
tum, & urinam ciet.

LADANVM, quòd uulgò alij appellant Laudano, alij
uero Odano, tametsi plerumq; impostorum malitia adeo sabulo,
& alijs adulterijs sit uitiatum, ut nihil ualoris præstet; ego ta-
men præstantissimum sæpius Venetijs emi ab unguentarijs, qui

Ladani confi-
deratio.

odoramenta conspiciunt. Verum apud pharmacopolas, qui medicamenta nobis parant, Ladanum, quod syncerum,
purumq; sit, rarissime reperitur: cum eorum plurimi potius curent, ut rem minoris emant, quàm ut seligant legitima
50 ab adulterinis. quòd tamen iniquum est, inhumanum, ac detestabile crimen. Arbuscula, è qua Ladanum colligitur,
Ledum appellatur, & inter cisti genera recensetur. Cæterum Plinius uocabulorum uicinitate deceptus (ut etiam

Plinij lapsus.

in superiori commentatione dictum est) ex cisso, id est, hedera, non autem ex cisto ladanum colligi dixit. Ex quo item
multis falsò persuasum est, quòd non à cisto, sed ab hedera Ladanum legeretur. De Ladano plura memoriæ pro-
didit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiring. Cistus, aut Ladanum. In calidioribus regionibus
hic Cistus proueniens, tametsi haud alius sit genere, quàm qui apud nos nascitur; eximium tamen à regione, ac
peculiarem, digerentemq; caliditatem nactus est: atq; utroq; à nostrate differt, tum quia frigiditatem deposuit, tum
quia calorem assumpsit. Itaq; cætera quidem huius cisti, illis quæ in nostrate uisuntur, similia sunt. Verum Ladanū,
quod uocant, ex eo prouenit, medicamentum primo excessu iam quodammodo completæ calidum, ut uidelicet & se-
cundum attingat, habens etiam adstrictionis paululum. Ad hæc substantia tenui, ac proinde emolliens, siue malacti-
cum, pariterq; moderatè digerens, ac uidelicet etiam συμπύκνωσιν, hoc est concoquens. Itaq; mirandum non est, si
peculiariter ad uteri uitia conueniat: quandoquidem ad dicta paulum quiddam adstrictionis obtinet. Quocirca dis-

Ladani uirēs
ex Galeno.

Nomina.

fluentes capillos retinet. Nam quicquid ad radices eorū prauī humoris federit, id omne absorbit: tum meatus, quibus infixi sunt, contrahit, & constringit adstrictione. Ceterum alopecias, & ophthalmias siue lippitudines, sanare non potest, utpote magis discussorias vires, quā quæ Ladano insunt, poscentes. quippe proueniunt hæc ex prauis succis, lentis, crassisq; quos secantia, ac digerentia medicamenta potissimum euocant, atque euacuant. Ceterum tenuium partium sint facultatis oportet, & minimè astringentis: non tamen usque adeo tenuium partium, & desiccatoriarū, ut nimio plus desiccant, unaq; cum collectis inibi succis præter naturam, naturalem quoq; humiditatem incrementa pilis suppeditantem absorbant. nam sic non tantum alopecia liberabunt, sed & caluiciem asferent. Sed hæc ad curandi rationem pertinent. Arbuscula, quæ Græcè Ἄνδον, Latine similiter Ledum nominatur, Arabicè Chasus. Quod uerò Ἄνδρον Græci, Latini item Ladanum uocant: Mauritanii, Ieden, siue Laden: Itali, Laudano, & Odano: Hispani, Xara.

E'Bevos.

E B E N V S.

CAP. CXI.

E B E N V S optima habetur Ethiopica, & nigra, nullos habens uenarum discursus, factitij cornus læuore: cum frangitur, densa apparet, mordens gustu, atque astringens. Suffitur iucundo odore supra carbones, sine fumi tædio. Recens autem ad ignem prolata, ob pinguitudinem accenditur, & trita ad cotem rufescit. Altera est Indica, internatis segmentis candicantibus, & modicè fuluis, item frequentibus maculis. ceterum prior bonitate antecedit. Apud quosdam sesamina, aut spinea ligna consimilia pro ebena uæneunt. Quod discernitur ex eo, quod fungosa sunt, & in purpureas assulas resoluuntur, nihil mordacitatis in gustu, nec redolentiæ in suffitu præferentia. Caliginem oculorum absterget: ad ueteres destillationes, pustulasque mirum in modum pollet: si quispiam facta ex eo coticula collyrijs utatur, melius proficiet. Ad oculorum medicamenta efficax est, si scobes, ramentæue uino Chio die, noctuque macerata, in collyria digerantur. Nonnulli præterita ipsa excolant. reliquaque eundem in modum peragunt. Alij pro uino aqua utuntur. Vritur in fistili nouo, donec in carbones redigatur. Lauatur plumbi usti modo, & ita siccis, scabrisque lippitudinibus conducit.

Ebeni consideratio.

CREDIDIT Theophrastus in India tantum nasci Ebenum libro IIII. cap. v. de historia plantarum, ubi sic habet. Ebenus quoque eius regionis uernacula est. Huius duo genera constant: alterū materie laudatum, pulchrumq; alterum uile, & uitiatum. Rarum, quod præstantius: reliquum permultum habetur. Colorem commendatum, non recondita, sed statim sua natura capefcit. hæc Theophrastus. Quod etiam sensisse uidetur Virgilius in Georgicis libro II. ita canens.

Sola India nigrum

Fert ebenum, solis est thurea uirga Sabæis.

Plinius etiam lib. XII. cap. IIII. Ebenum nusquam alibi, quā in India nasci scriptum reliquit: nec eam tamen Indiā uniuersam mittere, sed exigua sui parte gigni, præter quoddā fruticosi genus cytisi modo, in tota India dispersum. Herodotus uerò (eodem auctore) Ebenum Aethiopiam solam ferre intellexisse uidetur: quippe qui de Indica nullam fecerit mentionem. Veruntamen ex hoc Dioscoridis capite palam est, nasci Ebenum in ambabus his regionibus. Indi quidem non nisi ex ebena Deorum simulacra fingunt, regesq; ex eo tantum sceptrum sumunt. Item pocula, craterasq; ex ebena factitant, quod sanè credant contra maleficia efficacissimum esse, & quicquid ueneficij fuerit, tactu eius auerti. Itaque nihil mirum, si quod peregrinum in Italiam importatur, summo sit in pretio, cum etiam ab ipsis, quibus prouenit, maximo honore habeatur. Ebenum ex India Romæ primum magnus Pompeius Mithridatico triumpho ostendit, cuius materies densissima omnium constat. Quo fit, ut quanuis multis annis exarescat, non fluitet in aquis, sed tota mergatur. Ebeni siccatos truncos maxime hac ætate nouit Italia: nanque innumeri uisuntur in eorum officinis, qui pestines conficiunt ad explicandos, aptandosq; capillos: itemq; apud illos, qui globulos funiculo traiciendos ad mulierum præces numerandas torno in orbiculos expoliunt. Ebeni vires scripsit Plinius lib. XXI. cap. XI. his uerbis. Non omitam propter miraculum ebenum. Scobem eius oculis unice mederi dicunt: lignoq; ad cotem trito cum passo caliginem discutit, ex aqua uerò & radice albugines oculorum. Item tusim pari modo cum melle, ac dracunculi adiecta radice. Ebenum medici & inter erodentia assumunt. Ebeni meminit Galenus lib. VI. simp. med. sic inquit. Ebenus ex ijs lignis est, quæ trita cum aqua in succum soluuntur, ut lapidum nonnulli. Vis ei inest ex-calfaciendi, extergendi, & tenuium partium. Quamobrè quæ pupillas offuscant, extergere creditur: miscetur alijs remedijs ocularibus, quæ ad ulcera uetera, fluxiones, & bullas, siue pustulas accommodata sunt. hætenus Galenus. Sunt qui lignum ex Indijs petiunt, quod quidam GVAIACVM, nonnulli Guaiacanum, pleriq; uerò Lignum sanctum appellant, cuius aduersus Gallicam luem præcipuus est usus, ebeni genus esse crediderint. Quod quidem nec asserere, nec negare ausim: quandoquidem nusquam inuenerim apud quenquam tum ueterum, tum recentiorum scriptorum, quas frondes, quos flores, quosq; fructus proferat ebenus: Illud tamen omnibus perspicuum est, Guaiacum nihil, nisi summa nigritia, ab ebena disidere, quæ in hoc summo splendore nigricat, in illo albescit: cæteris uerò qualitatibus id maxime cum ebena certat. Tria ad nos Guaiaci genera afferuntur, ut in suis Epistolis doctissime annotauit Manardus Ferrariensis: quod & nobis iandiu planè compertum est, cum hæc omnia sæpius nobis præ manibus fuerint. Primum itaque genus crassiori, uegetiori; mole constat, quo resecto materies apparet interiore parte nigra, exteriori uerò subpallida, & ueluti perplexis lineis quibusdam ad fuscum tendentibus per longum interfecta. Alterum caudice

Ebeni vires ex Galeno.

Guaiaci consideratio.

minori,

minori, nec adeo uegetiori habetur, cuius extimæ partes maiore ambitu se diffundunt; intimæ uerò, quæ pariter nigricant, minore satis orbe concluduntur. Tertium, quod propriè sanctum appellant, caudice cæteris exiliore uisitur, intrinsecusq; & extrinsecus albicans, cuius materies lincis admodum exilibus in longum actis perplexè distinguitur: estq; hoc longè cæteris & acrius, & odoratiùs. Cæterum credendum non est eiusmodi ligna, etsi colore, magnitudine, ac pondere inter se discrepent; idcirco diuersarum esse plantarum, diuersorumq; generum, ut quidam fortasse existimant. Nam quòd hoc tam intus, quàm extra candicet, illud uerò interiore sui parte nigricet, non aliunde prouenit, quàm quòd hoc magis, illud uerò minus adoleuerit, uel consenuerit. Quippe eò sanè nigrius cernitur lignum Guaiacum, quòd ad maturiorem ætatem peruenerit arbor, à qua decisum fuerit: & per consequens tantò magis album apparet, quantò minus adoleuerit illa, quemadmodum conspicitur in nostris nonnullis Italiae arboribus, & præsertim in moro, nuce, & anagyri. Veruntamen illud cuique persuasum sit, ætatem uni plus, quàm alteri uirium addere, ac demere. Qua de re uerba facturi, dicamus, cum illud, quod planè omni ex parte albicat, odoratiùs, acrius, & amarius habeatur, cumq; eius decoctum crassius, & cæterorum decocto pinguius sit, & acrimonia, & amarore admodum refertum, ut ipsa me docuit experientia, nil mirum esse crediderim, si in eo, utpote iuniore, uis insit uegetandi præstantior, ac propterea plus in se succi contineat: quoniam & cæteris uiribus præstat. Eaq; propter putauerim ego, hoc illis in usu perpetuo fore, quibus ob Gallicam lucem ulcera emerferint depascentia, contumaciaq; ossa uerò cariota sint, ac putrilagine consumpta, & tumores in ossæm penè duritiem occaluerint: & quibus denique perpetuus articulorum cruciatus, diuturnusq; capitis dolor inhæserit, eoq; magis, quòd patiens iunior extiterit, fortior, & natura robustior. Huic illud succedere existimamus, quod medium obtinet locum: siquidem hoc & odoratiùs est, & acrius eo, quod nigrius, ac crassius inuenitur: neq; illud quidem ab re, quandoquidem id minus est ætate confectum, & maiore humoris copia redundat. Quocirca commodissimè hoc uti poterunt, qui natura delicatiores sunt, & temperamento imbecilliores, atque etiam ij, in quorum artus huiusce luis furor nondum grassari cæperit. Postremò illud minus cæteris præstat, uiribusque infirmius habetur, quod nigrius, crassius, & annosius reperitur. Namq; quælibet consensescens planta (quemadmodum etiam cunctis animalibus euenit) continuò exarescit, humidoq; priuatur. Cuius rei certissimum est argumentum, quòd in annosarum arborum truncis maior appareat nigredo, quàm in alijs uel iunioribus, uel ætate tenellis: nigredo enim siccitatis indicium est, quinetiam deperditi caloris innati, & humidi naturalis: id quod tam in plantis, quàm in animalibus locum habet. Nihilò tamen secius illud diligenter animaduertendum est, quòd Guaiacum albicanti prorsus colore præditum, recens, incorruptumq; sit: quippe cum cæteris exilius sit, citius ac facilius exarescit, & ob humoris redundantiam uelocius cariem sentit, atq; fracescit. Quam ob causam satius quandoq; foret uetustiore recenter cæso uti, quàm iuniore, quod multo ante tempore fuerit ab arbore decisum. Sunt quoq; recentiorum nonnulli, de quorù numero unus est Alphonsus Ferreus, qui de ligni guaiaci decocto elegans admodum opusculum edidit, qui tantum Guaiacum illud præferunt, quod è plantarum ramis ætatis mediæ desumptum fuerit. Quorum opinio non planè refellenda uidetur: nam quicumque rem naturalibus expenderit rationibus, ramos antiquioris à caudice mediocris ætatis parum differre cognoscet: item ramos huius à caudice iunioris. quippe plus humoris ad se trahit ramorum auctrix facultas, quàm caudicis. Idcirco non alia de causa plantæ reiuuescunt, cum earum rami implantantur, seruntur, & propagantur, nisi quòd illud idem humidum innatum intra se continet, & eodem uigent temperamento, quo qui adolescunt: etenim surculi, atq; rami sunt caudici, perinde atq; filij, & propterea animalibus ætate tenellis non absimiles. Atqui mihi longè magis iunioris caudicis placeret usus: siquidem in hunc immediatè à terra humor, & alimentum defertur, ac præterea quoniam is fortasse nullum adhuc fructum protulerit: quandoquidem fœtus à plantis, ut etiam ab animalibus, multum uirum aufert. Præstantissimum itaq; lignum Guaiacum illud erit, quod ex iuniori caudice recenter cæsum fuerit, tam exterius, quàm interius albicans, rimis carens, densum, ponderosum, minimè cariosum, odoratum, gustui & acre, & subamarum. Cæterum quoniam nostra ætate æquè cortices, atq; lignum in usum ueniunt; eandem in ijs ratione seruandam censeo, ut quinam meliores, præstantioresq; sint, dignosci possint, quam nos in eligendo optimo ligno in medium attulimus, ut scilicet illi eligantur, & probatissimi habeantur, qui à præstantiori caudice detracti fuerint. Importatur Guaiacum tam ex occidentalibus, quàm orientalibus Indijs: nam & Hispani è suis regionibus nouiter repertis, & Lusitani ex Calicut, Taprobana, & Iaua insulis, & Mauritani, Aegyptij, Arabes, ac Persæ à mari rubro per camelorum carouanas (ut aiunt) Guaiacum ad nos conuehant: quoniam & ex Aethiopia, ut quidam narrant. At cum omnibus compertum sit, ea in medicamentorum genere longè magis cætera præcellere, quæ ex orientali plaga comportantur, ob id omnino censendum fuerit, Hispanicum uiribus esse imbecillius, quàm quod ex Lusitania, uel Alexandria in Italiam importatur. Guaiaci planta (ut ij referunt, qui eam in syluis se uidisse testantur) ad fraxini proceritatem, & ad hominis mediocris habitus crassitudinem plerumq; assurgit. Folia fert quadântenus plantaginis æmula, dura, ac breuia. Flores eius produntur lutei: fructus uerò inglandis magnitudine, qui esu aluum subducit: cortex annosis niger, iuuenibus uerò subrutilus. Porro si Guaiaci uires, ac qualitates rectè perpendantur, procul dubio liquidò constabit, ea præstare posse, quæ in arcenda Gallica lue requiruntur: nam cum id ex partibus admodum calidis, ac tenuibus consistat, itemq; siccis, habeatq; sibi resinæ plurimum admixtum, nimirum etiam potest suis uiribus ea effaciter exiccare, attenuare, liquefacere, atq; expurgare, quæ humores infecerint: quin etiam sudorem ciere. Huc accedit etiam, quòd parte resinosa, quam possidet, contagioni, atq; putredini mirificè resistit: quæ quidem incommoda hanc pestem comitari solent. Cæterum eo tempore, quo primum in Italiam Guaiacum inferri cœpit, necnon etiam multis post annis, non sine summo timore dabatur potandum. Etenim ferebatur illi manifestum necis periculum imminere, qui rectam exquisiti uictus rationem per panis, & uux passæ modicum non seruasset, quique non perstitisset in curatione ad quadragesimum diem usque in tenebris inclusus, ita ut ne aëris qui-

Guaiacum lignum præstantius.

Guaiaci corticis electio.

Guaiaci planta.

Guaiaci facultates.

dem claritatem inspiceret, nedum pedem e cubiculo efferret: ijs insuper carnum esu, & uini potu interdictum erat, non secus atque ueneno. Verum enimvero cum saepius euenisset, ut ante constitutum tempus quidam ob tenuissimam uictus rationem ita imbecilles, ac uiribus destituti conspicerentur, ut pene spiritus, & uita deficerent, ij ne in tam manifeste uitae discrimine uersarentur, a consanguineis, & assidentibus persuasi, caporum, gallinarumq; iura, ac confusas carnes in cibum sumere, tantum inde percipiebant iuuamentum, ut uitam quasi deperditam recuperarent. Quo postea medici experimento edocti, uanam illorum doctrinam ridentes, qui tam grauem aegris legem imponebant, paulo pleniori uictu uti iusserunt, nempe iuuenum gallinaceorum carnibus, ac maiore panis portione. At nullus tamen adhuc ausus erat uinum exhibere. Quare a me saepius animaduersa, ego primus (ni fallor) inter Italos medicos rationibus non obscuris adductus tentare uolui, posset ne uinum dari ex Guaiaci maceratione ijs maiori cum iuuamento, qui Gallica lue correpti essent. Quod cum mihi in frigidis morbis felicius cessisset, quam ex aqua tantum lignum decoquere, id potissimum me adduxit, ut hanc uini potandi rationem ad commune omnium commodum literis, posteritatisq; memoriae mandarem. id quod feci pluribus iam annis elapsis, quo scilicet tempore Dialogus noster de morbo Gallico Bononiae excusus prodijt in lucem, ubi eodem anno Carolus v. inuictissimus Imperator a Clemente vii. Pontifice maximo imperiali diademate feliciter est coronatus. Ex quo postea factum esse audiui, ut plerique medici ex illis nostris lucubrationibus, breui temporis tractu plurimum laudis, ac gloriae sibi comparauerint, utpote qui uinum Guaiaci ad suam praxim uertissent, prospero admodum successu. Licet fuerint, qui alijs persuadere conati sint, suum illud esse inuentum: qui ut rem facilius prae texerent, omnibus huiusmodi uini preparationem distulabant, & occultabant: uel id facerent, ut rem ita plurimi facientes, inde maiorem questum consequi possent. Sed cauendum profecto est a quibusdam impostoribus, qui cum sint earum rerum ignari, quae ad medicae facultatis contemplationem spectant, dum lignum, uel eius cortices ex uino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityusam, colocynthidem, & turpetum admiscunt, atque alios mille cacodemones, qui eos de medio tollant. Quippe nulla habita temperamenti, aegritudinis, temporum anni, sexus, nec aetatis ratione, singulis diebus huiusce decocti tepidi cyathum omnibus indifferenter praebent potandum. Quo fit, ut si sorte quadam unum quandoque persant, decem postea iugulent, tanquam improbi carnifices. Verum ut quisq; horum manus euitare, atque effugere possit, operae pretium uisum est, uini Guaiaci conficiendi rationem subiungere, ac subinde hauriendi modum addere. Sumito igitur ligni Guaiaci praestantissimi lima in scobem tenuissimam attriti, aut tornatili instrumento minutim concisi libras quatuor: corticum eiusdem libras duas: cardui benedicti libram unam & semis: adianti, aspleni, florum utriusq; buglosi, cuiusque libram: castae odoratae drachmas sex: seminis anisi fescunciam: sacchari libras quinq;. Deinde coniiciantur omnia in cado uinario mundo aptae capacitatis, desuper affusis uini albi quam optimi & feruentis, libris centum, & quinquaginta, mox diligenter uas operculetur, omniaq; sic macerari triduo dimittantur. Post triduum uero linteo percolentur, asserueturq; huiusce macerationis uinum in alio uase ad aegrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio, quam in coena secundi Guaiaci decocti loco: non mane, neq; uesperis serapij uice, quemadmodum temere multi facere consueuerunt. Hoc idem uinum longe etiam melius, & maiore quantitate uindemiarum tempore confici potest, admixtis ligno, cortice, ceterisque alijs, recentibus uuis albis in mustum compressis: ibiq; tandiu dimissis, quousq; mustum efferuescere desinat, & pellucidum, clarumq; reddatur: ueruntamen multiplicanda sunt omnia, quae conueniunt medicamenta, pro uuarum quantitate. Praeter huius uini potum cibus associandum, bis in die mane scilicet, & uesperis tribus, aut quatuor horis, antea quam sumatur cibus, aegrotantibus exhibeo decocti ligni ex aqua secundum communem medicorum usum senas uncias, admixtis uncis duabus liquoris hoc modo parandi. Sumito primum adiantis, lupi salictarij, fumarie, aspleni, senae, singulorum manipulos tres: radicum centaurij magni, glycyrrhizae, filiculae, utriusq; buglosi, singularum uncias quatuor: seminis anisi, melanthij, florum satiui, & erratici buglosi, omnium santalorum, castae, quam cinnamomum uocant, singulorum drachmas quinq;. Haec ex aqua libris uiginti quatuor decoquantur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde praestantissimae senae libras duas, conijectoq; in uas fictile oris angusti, demum percolatum decoctum feruens superimposito, ac inde obturato fictilis ore puluinari anserinis plumis facto, igniq; prius calefacto fictile inuoluto, et loco calido collocato, itaq; per diem, ac noctem reponito. Postridie uero manibus sena premitur, mox dilutum percolatur: cui adijciuntur diluti rosarum efficaciter aluum subducetis librae sex, sacchari librae octo: efferuescunt deinde simul subiecto igne, quousq; tertia pars euanescat. quo facto additur electissimi Rhabarbari minutim concisi uncia, ac ita iterum feruent omnia donec iulapij modo consistat liquor. Postremo percolatur linteolo, & uase uitreo reconditur. At si aegrotantes multa pituita repleantur, decocto praescripto optimi turpeti uncia utiliter addi potest. Superest uictus ratio, quae aegro talis praescribenda est, scilicet ut tam in prandio, quam in coena edat panis ternas tantum uncias, sitq; is simillaceus, ac probe in cilibano coctus: item totidem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum, ac auicularum in syluis, uineis, ac montibus uictitantium, assatae potius, quam lixae: quin & uuae passe modicum. Bibat autem oportet praescripti uini aequam cum cibo mensuram. Quod si quis purum id bibere non posset, diluatur aqua, quae in phialis uitreis addita Guaiaci uncola breui temporis spatio efferbuerit. Tempus autem huic curationi aptissimum profecto uer est martio, aprili, & maio mensibus. quod si hoc tempore fieri non possit, fiat mense septembri in autumno: nam sicuti aestiuis ardoribus, & exurentis iam siccio non modo diuturna pharmaca, sed ne quidem breuia tolerant homines: ita nec brumali tempore, dum ingenti frigore seuit hyems. Interea aegri sine metu noxae indulgere licet, modo celi serenitas adsit, ut quandoq; in proximis hortis, ac uiridarijs solatij causa lecto gradu deambulent: quippe quoniam eiusmodi hortorum amenitate animus plurimum leuari solet. In hac etiam curandi ratione quosdam magis, alios minus perseuerare oportet, pro morbi necessitate, & salutis mensura. Hac ergo ratione uinum Guaiaci exhibitum non modo medetur cuiq; acerrimo Gallicae pestis incommodo; sed etiam diuturnis articulorum, capitis, neruorum, uentriculi,

Vini Guaiaci
conficiendi, &
exhibendi ra-
tio.

triculi, iocineris, lienisq; morbis pituita genitis mirificè succurrit. Nec minus etiam podagra laborantibus opem fert; modo diuturna admodum non fuerit ægritudo. Porro in hoc illud etiam observandum est, quod ego Guaiaci unum ijs tantum potandum exhibeo, quibus pituita redundet: uel saltem non exuperet bilis. Siquidem biliosis secundum, ac tertium ligni ex aqua decoctum, uini loco semper cum cibis præbendum censui, ut communiter ab alijs fieri solet. Non desunt præterea hoc tempore, qui radicem illam, quam alij CINAM, alij Chinam uocant, Guaiaco præferant, etsi Vesalius admirabilis humani corporis fabricæ professor oppositum senserit. Huius radicis iandudum apud Hispanos inualuit usus contra podagras, maximeq; apud inuictissimum Imperatorem Carolum v. cui merito præclaram laudem acceptam referre potest. Aduchitur hæc (ut audio) tam à Lusitanis, quam ab Hispanis ex regionibus æquinoctiali proximis, legiturq; in litoribus maris è terra euulsa. nam in paludibus exorta, ac inde maris fluctibus raptâ, in litus reijcitur. Radix est fungosa, perinde ac arundinacea, levis, colore rufescente, Rhodiæ radicis admodum æmula. Præfertur recens, firma, & quæ neque teredinem, neque cariem senserit, & quæ magis rubescat. Damnat eam acriter Vesalius, ut dixi. Sed quibus ualidis rationibus id faciat, compertum satis non habeo, præsertim cum illud certò sciam Cæsarem inuictissimum nunquam ea toties usum fuisse, nisi ex ea plurimum adiumenti percepisset. Sunt & qui radici illi, quam nuper aliqui SALSAM, aliqui Spartam parillam nuncupare cœperunt, tum guaiaci, tum etiam ipsius chinæ uires, & facultates tribuant. Hæc ebulli tam ad unguem æmulatur radices, ut quandoque crediderim Spartam parillam, & ebulum esse idem: tamen id asserere non ausim, cum hætenus eius folia non uiderim. Sed iam ad Ebenum redeamus, atque de nominibus agamus. Eius nomen Græcum est ἐβενος, ueluti & Latinum ebenus: Arabicum, Abanus, seu Abenus: Italicum, Ebano. Quod uero Latini Lignum Guaiacum, Lignum sanctum, aut Lignum Indum uocant, Italis, Legno santo, Guaiaco, & Guaiacane appellatur: Germanis, Frantzosem holtz: Hispanis, Legno santo, & Legno dellas antilhas: Gallis, Lin saint.

Chinæ radicis consideratio.

Salsæ parillæ consideratio.

Nomina.

Ρόδον.

ROSA.

CAP. CXII.

ROSA refrigerat, & astringit, sed sicca magis astringit. Succus recentibus folijs exprimitur, defectis forfice ungibus (sic appellantur candidæ foliorum partes) reliquum in pila premi, & teri debet in umbra, donec cogatur, & ita ad oculorum circumlitiones recondi. Siccantur etiâ mnum folia rosarum, continuo uersata, ne muceant, neue sitis in ijs infideat. Aridis rosis, & in uino decoctis expressus liquor, facit ad dolores capitis, aurium, oculorum, gingiuarum, sedis recti intestini, ac uulvæ penna illitus, aut infusus. Eadem sine expressione tusa, præcordiorum inflammationibus, humidis stomachi uitijs, igni sacro illini prodest: siccis, ac tritis femina asperguntur. Misceri solent uulnerarijs antidotis, atque compositionibus, quas antheras uocant. Folia uruntur in calliblephara. Flos, qui in medijs rosis inuenitur, siccatus, gingiuarum fluxionibus efficaciter inspergitur. Capita pota citam aluum, & cruentas reiectiones sistunt.

Ρόδιδες.

ROSEI PASTILLI.

CAP. CXIII.

PASTILLI, quos rhodides uocant, hac ratione conficiuntur. Rosarum uiridium, quæ nullo antea humore madefactæ extabuerint, drachmæ quadraginta, Indicæ nardi drachmæ decem, myrrhæ drachmæ sex, tritæ digeruntur in pastillos, qui trium obolorum pondus æquent: siccatiq; in umbra in fictili non picato, atque obturato reconduntur. Alij adiiciunt costi drachmas duas, iridis Illicæ totidem, & uinum Chium cum melle miscent.

Mulieribus monilium uice collo circumdato usui sunt, ad retundendum graue sudoris uirus. Tritis etiam utuntur ad illitiones, & diapasmata, quæ fiunt ad sudores coercendos, ita ut à balneis inarescant corpora, dein frigida aqua abluantur.

MULTA quidem sunt Rosarum genera, quæ in usum medicum ueniunt. At uulgatissimæ in Italia sunt, albicantes, puniceæ, & quæ ex albo rufescunt, quas uulgò appellant incarnate. Præstantissimæ, quæ puniceo colore rubent: proxima laus ijs, quæ in rufum candicant: uilissimæ albicantes, in quarum tamen genere eæ odoratissimæ excipiuntur, quæ Hetruscis Damascenæ, & alijs Moschette uulgò dicuntur. Siquidem non modò cæteras excellunt, quòd odore admodum suauis fragrent, sed quòd etiam magis aluum subducant, id quod indicat earum iucundissimus odor.

Rosarum cõsideratio.

1 3 Rosa

Rosarum suc-
cus, & dilutū.

Rosarum ge-
nera ex Plin.

Partes in ro-
sa, earumque
uires.

Quorundam
lapis.

Rosæ diuersis partibus constant. quo fit, ut pro diuersis tam internis, quàm externis particulis, diuersum quoq; tem-
peramentum sibi asciscant. Primum itaq; terre scribis, & aqueis partibus, quæ tamen in ipsis mediocriter se habent,
substantiam, & adstrictoriam facultatem acceptas referunt. Ab aëreis uerò & subdulcem, & odoratum saporem
assumunt. Ex his demum, quæ ignis naturam sequuntur, amarorem concipiunt, ac etiam coloris rubedinem, quæ sci-
licet rubicunda spectantur. quo fit, ut plus insit caloris puniceis, quàm subrubentibus. In recentibus adstrictioni
præstat amaritudo, in siccis uerò minime: eaq; propter compertum est, earum deiciendæ alui facultatem, quam
priores Græci non animaduertunt, tantum ex amaritudine prouenire, cum recentes aluum subducant, sicca uerò
nequaquam. Succus medicamentis componendis expetitus, præstantior è puniceis elicitur, item ex subrutilis, ue-
rum huic infirmior facultas. Dilutum Græcis ἀπὸ ῥοδαίου, è quo rhodopharmacum aluum innoxie deiciens con-
ficiunt, plerumque ex subrubescensium maceratis aqua folijs paratur: etsi hac in re ijs Damascenæ Hetruscis uocatæ
longè præstent: quippe ex earum uicenis deuoratis folijs facile quidem, & citra noxam subducitur aluus. Rosarum
succus reserat, discutit, abstergit, & deijcit: quapropter & bilem trahit, & sanguinem biliosum expurgat. Idem
felle suffusus, & uentriculi, iocinerisq; obstructionibus opem mirificè præstat. Cor item corroborat, eiusq; palpi-
tationi salutare est remedium: nam illos deijcit humores, qui cordi officiant. Facit & ad biliosas febres, cuiusmodi
sunt cuiusuis generis tertianæ. Ad hæc rosarum dilutum, ex quo conficitur rhodopharmacum, quod pharmacopole
Sirupum rosatum solutiuum appellant, in eorum medicamentorum genere recentiores medici recensent, quæ quoniam
absque aliqua noxa aluum subducant, suo more Benedicta nuncupant. Albicantes deinde rosæ (Damascenas ta-
men exceptas uelim) non alium in medicina sibi uendicant usum, quàm ut ex se aquam stillent: siquidem ijs deiectione-
ria uis, quæ pollent puniceæ, ac subrutile, multò infirmior inest. Quamobrem uidetur Manardus Ferrariensis,
uir alioqui doctissimus, immeritò id Mesui uitio uertisse. Nam albæ, quas Damascenas appellamus, etsi maiore deij-
ciendi uicæ teris præstent; credendum tamen est, de his non intellexisse Mesuem, quòd eas illi facile incognitas fuisse
se existimem; uerum de ijs albis tantum, quibus passim rosæta florent. Cuius rei illud maximo argumento esse potest,
quòd Damascenæ Hetruscis uocatæ nuper in Italia florere cœperint, quòdq; eas ueteribus cognitas fuisse (quod
sciam) memoriæ prodiderit nemo: ni fortasse eas credamus esse, quæ Plinio spineolæ appellantur. Sanè rosæ ma-
gnificandæ sunt, summoq; in pretio habendæ, non modò quòd uiridarijs, & hortis sint ornamento, ac aspectu per-
quàm iucundo; sed etiam quòd in præclarissimis medicamentis conueniant, quibus humane uitæ succurritur. Syl-
uestres maiore adstringendi facultate sunt præditæ, quàm satiuæ, sed minori fragrantia redolent, atque deiciendæ
alui ne tantillum quidem facultatis retinent. Idcirco Theophrastus libro, & cap. vi. de historia plantarum: Syl-
uestres, inquit, rosæ domesticis asperiores tum uirgis, tum folijs constant: florem præterea ferunt, quo ab illis odore,
colore, atq; magnitudine superantur. hæc Theophrastus. Caterum quædam etiam rosæ nascuntur in Italia, quæ aureo
colore fulgent, sed odore sunt admodum ingrato, atq; insuauis. Rosarum differentias longa historia prosequitur Pli-
nius libro xxi. cap. quarto, ubi sic inquit. Contrà rosæ genera nostri scire celeberrima, Prænestinam, & Cam-
panam. Addidere alij MileSIam, cuius sit ardentissimus colos, non excedentis duodena folia. Proximam ei Trachi-
niam, minus rubentem. Mox Alabandicam uiliorem, albicantibus folijs. Vtilissimam uerò plurimis, sed minutissimis
spineolam. Differunt enim multitudine foliorum, asperitate, laeuore, colore, odore. Paucissima quina folia, ac deinde
numerofiora. Cum sit genus eius, quàm centifoliam uocant, quæ est in Campania Italiæ, Græciæ uerò circa Philip-
pos, sed ibi non suæ terræ prouentu. Pangæus nanq; mons in uicino fert, numerosis folijs, ac paruis: inde accole trās-
ferentes conferunt, ipsaq; plantatione proficiunt, non autem talis odoratissima est, nec cui latissimum, maximumq; fo-
lium: breuiterq; indicium est odoris scabritia corticis, Cyrenis odoratissima est: ideoq; ibi unguentum pulcherrimū.
Carthagine Hispaniæ hyeme tota præcox. Refert & cæli temperies: quibusdam enim annis minus odorata proue-
nit. Præterea locis siccis, quàm humidis, omnis est odoratior. Seri nec pinguibus uult, nec argillosis locis, nec ri-
guis, contenta raris, proprièq; rudèratum agrum amat. Præcox Campana, sera MileSIa, nouissime tamen desinit
Prænestina. Rosa ex spina nascitur. Germinat primo inclusa granofo cortice, quo mox intumescente, & in uirides
alabastros fastigiato, paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in calycis medio sui stantis complexa luteos apices.
hactenus Plinius. Partes in Rosa sex antiqui adnotarunt, quæ omnes sunt & scitu dignæ, & in medicina utiles;
etsi pauci habeantur seplasiarij, qui separatim eas reponant. Primum quidem duæ partes inueniuntur in folijs: quarū
altera est, ubi calyci folia inseruntur, unguium modo albicans, ob idq; rosarum ungues hæc extremitates appellantur:
altera uerò foliorum reliquum. His aliæ duæ succedunt, in ijs flosculis, qui ueluti minuta semina tenuissimis capillis
annexi flauescunt in rosarum umbilico: horum enim partem faciunt granula, partem uerò capilli. Postremo quæ
reliquæ sunt, in ipso Rosarum alabastro continentur, una scilicet in cacumine, altera in fundo. Folia cor, uentri-
culum, iecur, & retentricem insuper facultatem corroborant: dolores ex caliditate prouenientes leniunt, & inflam-
mationes auferunt. Ungues etsi propriam à scriptoribus non receperint dotem; inseruntur tamen utiliter lotionibus,
& clysteribus ad inhibendas fluxiones. Flosculi medijs cum suis capillis gingiuarum defluxiones cohibent, quinetiam,
auctore Plinio, alba sceminarum profluvia mirificè inhibent. Calyx deniq; quem caput etiam aliqui dicunt, cum reli-
qua parte basis, alui fluores, & eruentas excreationes sistit. Caterum præter has, quæ in florentibus rosis consistūt,
tres etiānum in fructu comperiuntur partes, ubi rubescit is, & maturitatem sensit, uidelicet, substantia carnis, se-
men, & lanugo conclusa: quibus non obscura inest adstringendi uis. Idcirco & ipse remedio sunt contra alui fluo-
res, & sceminarum abundantiam qualencunque item contra gonorrhæam, in qua præcipue pollent. Sunt, qui flo-
scuios capillis appensos, qui uerò alabastros, antheram esse existiment. Sed re uera hæc in re plantæ hallucinantur:
etenim anthera Celso, Galeno, & Paulo nusquam simplex est medicamentum, sed quædam ex pluribus rebus compo-
sitio, cuius frequens erat usus apud antiquos ad oris ulcera: item ad pedum rimas, digitorumq; pterygia. Cuius etiam
parandi

parandi rationem adnotatam reliquit Galenus lib. v. i. de compositione medicamentorum secundum locos, de oris ulceribus differens. Ex Rosis in ignis fit aqua pluribus, ac diuersis instrumentis: ueruntamen ea ceteris præstantior, ac odore fragrantior habetur, quæ per balneum calentis aquæ uitreis organis elicitur, cuiusmodi & aliæ sunt, quæ eodem modo ad uniuersum medicine usum confici solent. Quandoquidem inter has, & illas, quæ plumbeis instrumentis lignorum, uel carbonum igne extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter plumbum, & aurum deprehendi potest. Quippe quæ fiunt in balneo calentis aquæ uitreis rostratis organis, ab herbis, & floribus, à quibus manant; nec sapore, nec odore dissentiunt, adeò ut non solum proprias plantarum qualitates secum referant, sed ne etiam tantillum quidem tum fumi, tum rei adustæ respiciant. Quod quidem in ijs non inuenias, quæ uulgo plumbeis, & æreis instrumentis eliciuntur: has enim nunquam, uel rarissime gustaueris, quin tibi fumidum uirus, nidoremque reddant. Quæ res non modò agris ingentem molestiam afferunt, & nauseam plerumque mouent, sed & plurimum noxæ pectori, uentriculo, iocineri, uisceribusque omnibus inferunt: quòd à metallicis organis, à quibus distillant, malam eorum qualitatem sibi uendicent, ut libro tertio in absinthij commentatione, annuente Deo, latius explicabimus. Quare hac ætate perspecta, doctissimi, ac peritissimi medici ueteres secuti, decoctis, ac dilutis tantum uti cœperunt. Quæ tametsi uiribus aquas qualescunque sublimatas (ita enim stillatitias uocant) præcellant; eæ tamen, quæ calentis aquæ feruore (ut supra diximus) fiunt, cum proprios tum odores, tum saporis herbarum, ac florum, à quibus extrahuntur, secum trahant, iure quidem decoctis non modò ipsas equipollere, sed etiam præstare crediderim: non tamen, quòd uiribus præcellere dixerim, sed quòd gustui suauiores, & uisui iucundiores habeantur: quòd non parum solatijs ægròtantibus affert. Nos quidem alijs aquis non utimur, quàm his, ad quas eliciendas nobis organum affabre parari fecimus, cuius ope hæc stillatitias, ac præstantissimas aquas suo tempore conficimus. Quærum aliæ sapore constant amaro, aliæ uerò acri, aliæ austero, aliæ acido, aliæ denique insipido pro uarijs simplicium medicamentorum qualitibus, à quibus eliciuntur. Quapropter seplasiarij, & medici, quos magis decet humanam charitatem colere, quàm aurum & argentum, dent operam, ut iam plumbea, & ærea organa aboleantur, & balnea, de quibus diximus, in eorum locum succedant. quippe in hoc etiam (quanuis plus laboris, minus uerò emolumenti suscipiant) & Deo, & hominibus simul rem gratam facere poterunt. Ceterum Fuchsius medicus nostræ ætatis clarissimus in libro de compositione medicamentorum, quem nuper edidit, unicè cauendum præcipit in succis stillatitijs eliciendis, ne eius uasculi fundum, in quo stirpes continentur, aquam in cacabo bullientem attingat, sed solo uapore ab ea eleuato incalescat. Quæ in re secutus potius uidetur fuisse Manardum uirum de arte medica præclarè meritum, qui ita scriptum reliquit in suis epistolis, quàm rei experimentum. Verum ipse non possum omnino eorū sententiæ subscribere, ut qui iudicem non esse semper ea exquisita ratione procedendum in herbis distillandis, quòd certò sciam nihil referre, quando etiam uasculum herbas recipiens in aquam in maiore uase bullientem immergatur. Nam etsi aquæ, quas illi uolunt ex herbis uapore tantum ab aqua bulliente eleuato extrahi, cæteris præstantiores habeantur; tamen quæ ex herbis eliciuntur uasculo impositis, quòd aqua bulliens circumliat; parum certè, aut ferè nihil illis bonitate cedunt. quòd mihi compertum est in ijs aquis, quas sæpissime libuit utroque modo elicere & experiri. Attamen aliquis illud discrimen esse dicet, quòd illo modo aquæ ex herbis extrahantur, quæ tenuiores partes retinent, quòd uaporis illius caliditas imbecillior sit, quàm ut possit totam herbæ substantiam configere: hoc autem modo aquæ eliciantur, quæ omnes herbarum partes secum referunt. Hæc sanè differentia, quæ facillè concedi potest, non est, meo iudicio, tanti momenti, ut illa regula perpetuò sit obseruanda, hæc uerò euitanda: quin potius facit, ut hæc mihi uideatur probanda, illa uerò reiicienda tanquam cautio nimis religiosa. Rosarum uires collegit Galenus lib. vii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Rosarum uis, atque facultas superioribus libris pluribus uerbis exposita est, nempe quòd ex aquea substantia calida mista duabus alijs qualitibus, adstringenti uidelicet; & amara, composita sit. Quinetiam cuius sit naturæ utraque, amara scilicet, & adstringens, in horum commentariorum quarto declarauimus. Flos earum magis etiam ipsis rosis adstringit, ac proinde sanè etiam exiccatorius est. Rosa, quam ita Latini uocant, Græcis ρόδον dicitur: Arabibus, Nard, Naron, seu Vard: Italis, Rosa: Germanis, Rosen: Hispanis, Rosas: Gallis, Vne rose.

Aqua rosarū præstantior.

Fuchsi opinio non probata.

Rosarum facultas ex Gal.

Nomina.

Λύκειον.

LYCIVM.

CAP. CXIIII.

LYCIVM, quod aliqui pyxacantham uocant, arbor est spinosa, ramis trium cubitorum, aut longioribus: folijs buxi, densis: fructu piperis, nigro, læui, amaro, densoque: cortice pallido, non dissimili lycio madefacto: radicibus multis, obliquis, lignosis. Nasceitur plurimum in Cappadocia, Lycia, & plerisque alijs locis. aspera loca amat. Succij extrahendi ratio hæc est. Rami cum radiculis tusi, & antè per multos dies macerati coquuntur, tum abiectis lignis, itidem liquor coquitur, donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur id lycium, adiecta decoctioni amurca, aut absinthij succo, aut felle bubulo. Innatans spuma inter coquendum exempta, oculorum medicamentis additur: reliquo ad alia utuntur. Simili modo fit lycium femine expresso, & insolato. Optimum, quod uri potest, restinctumque rubentem spumam ostendit, glebis intrinsecus nigris, intus, cum fregeris, rufis, odore minimè uiroso, cum amaritudine astringens, crocino colore: cuiusmodi Indicum est, cæteris præstans, & efficacius. Lycium adstringit, caliginem oculorum discutit: genarum scabiem, pruritus, ueteresque fluxiones sanat: facit ad purulentas aures, exulceratas gingiuas, tonsillas, labiorum fissuras, fedis rimas, attritusque illitum: cœliacis, dysentericis, potum, inditumque conuenit: datur sanguinem excreantibus, & tussi ex aqua: contra rabiosi canis morsus in catapotio deuoratur, aut in aqua bibitur: flauos facit pilos: reduiis, ulceribus, quæ serpunt, aut putrent, medetur: scæminarum profluuiis

LYCIUM.

Lycij confideratio.

Lyciū in Italia nascens.

Lycij uires ex Galeno.

Buxi confideratio.

Quorundam opinio reprobata.

fluuia appositum sistit: rabioforum ictibus ex melle potum, aut uice catapotij deuoratum, auxiliatur. Tradunt Indicum fieri Lycium, ex frutice lonchitide appellato. Ea spinarum generi ascribitur, ramos rectos habens, terminum cubitorum longitudine, maioresve, rubo crassiores, à radice numerosos: fractus cortex rubescit: folia oleæ similia. Herba in aceto decocta proditur lienis inflammationibus, & regio morbo mederi, & fœminarum purgationes elicere. Asseuerant etiam crudam in potu, eisdem effectus præstare: semen cyatho dimidio potum, pituitam expurgare, uenenis quoque auxilio esse. 19

LYCIUM medicamentum, quo hodie officinæ passim utuntur, nimirum notis illi plurimum reclamation, quod nobis hic redditur Dioscorides. Siquidem illud officinarum igni admotum non accenditur, nec intus rufescit, nec ullam gustantibus affert amaritudinem. quæ omnia certo sunt indicio, id omnino imposturis, & adulterijs non uacare. Tradidere, quidam hoc ab impostoribus fieri è ligustri fructu, alij id tribuunt periclymeni baccis, alij sanguineæ uirgæ corymbis, alij porrò ex his omnibus simul confusis elici produnt, ac inde insolari. At legitimum, & quod syncerum sit, quoquomodo se res illa habeat, compertum est, hoc æuo ex Lycia, unde illi nomen, ad nos non importari. Veruntamen & in Italia lycij arbor nascitur: quandoquidem (ut Brasauolus testatur) in Liguria alpibus frequens illa uisitur. Eadem & in Dalmatia prouenit, unde nuper eius ramuli suis baccis onusti mihi allati fuerunt: quippe (ut mihi retulerunt) uia, qua ex Zara itur Nonam, ubique uirescit. Sed, quæ maxima tum seplasiariorum, tum etiam medicorum incuria, ac negligentia est in ijs exquirendis, quæ ad artem medicam spectant, plerumque fit, ut ne illud quidem, quod nobis sponte natura tribuit, cognoscatur, nedum recipiatur in usum. Lycij 30

uices Dioscoridi explet amurca in cupreo uase decocta, aut etiam rhis decoctus, quousque eius liquamentum mellis crassitudinem acquirat. Lycij meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum sic inquit. Lycion, siue pyxacanthos, arbor spinosa, ex qua lycium, quod uocant, conficitur: id uidelicet medicamentum liquidum, quo ad sugillata utuntur, & sedis, orisq; phlegmonas, ulcerationesq; tum herpetas, putredines, & ulcera contumacia, & aures pure fluentes, & intertrigines, ac paronychias. Est autem facultatis exiccatoriae, compositum ex diuersis generis substantijs, quas ερεογενής Græci uocant: altera quidem tenuium partium digerente, atq; calida: altera terrestri, & frigida, ex qua adstrictionem obtinet. Porro hæc qualitas pusilla medicamento inest, digerit uerò, & desiccatur non parum, nempe in secundo recessu, in calore autem medijs, & symmetris proximum est. Proinde ad diuersos affectus hoc utuntur medicamine, ut abstergente quidem ad ea, quæ pupillas obtenebrant: ut contrahente uerò, coeliaciis, dysentericis, ac muliebri profluuio adhibentes. Lycium hoc in Lycia, & Cappadocia plurimum prouenit: alterum uerò Indicum ad omnia ualentius est. Et primo de antidotis, non facile adulterinum lycium à legitimo dignosci idem memoriæ prodidit. hæc Galenus. Caterum quoniam Pyxacantha, quo nomine lycium ab aliquibus appellatur, mihi Buxum, quæ Græcis βύξος dicitur, in memoriam redegit, non omittendum duximus, quin de ea etiam aliquid dicamus. BUXVS itaq; nobis notissima est planta, quod plurima in Italia proueniat, folio myrti minore, crassiflore, uiridiore; ac subrotundiore: uireret perpetua coma, eaq; propter topiario operi accommodatissima: flore herba ceo: semine rufescente, omnibus animantibus inuiso. Crassissima in Corsica, flore non ferendo: quæ causa amaritudinis mellis. Frigidis gaudet, & apricis. Materies buxo honorata, raro crispanti, nec nisi radice: cæterò lenis quiescens, silentio quodam, & duritie, ac pallore commendabilis. Eadem spississima, & densissima, atq; ponderosissima, adeo ut in aquis non fluitet, nec cariem sentiat. Hæc etsi nullius sit in medicina usus, ut ueteres prodidere; non desunt tamen recentioribus, qui uelint non aliud esse Italici buxi, quam Indici lignum, quod guaiacum appellant: ea tantum ratione ducti, quod pluries experimento compertum sit, eius decocto etiam feliciter eos sanatos esse, qui Gallica lue affecti erant. Quod etsi experientie concedi possit, illud buxi lignum præstare: attamen quod buxus in Italia nascens, & guaiacum ab Indis petiitum una, & eadem sint planta (ut in secunda centuria Amatus Lusitanus asserere uidetur) nunquam profecto crediderim. Siquidem guaiacum pingue, resinosumq; uisitur: materie intus nigra ebeni ferè modo: quin & sapor huic amarior, & acris. quibus omnibus notis siccam buxi materiem carere constat. Quinetiam guaiaco (ut narrant ij, qui ab Indis ad nos redeunt) folia insunt plantaginis, breuiora, crassiora, durioraq;: lutei flores, & fructus iuglandis magnitudine. Buxus uerò folia fert myrti, breuiora: flores herbaceos, & fructum myrto nusquam grandiore. Quo fit, ut omnino existimem eos hallucinari, qui putant, buxum quæ in Italia nascitur, idem esse cum Indico guaiaco, ut nuper sensisse uidetur Lusitanus loco antedicto. Sed quam ab eo ieiunè, ne dicam imprudenter actum sit de simplicium medicamentorum cognitione, eorum facile iudicium futurum spero, qui non

non mediocriter in re herbaria uersati fuerint, & huius scripta legent: atq; etiam legere non grauabuntur apologiā, quam nos aduersus illum scripsimus, cui plurima errata attexuimus, quæ in eiusdem in Dioscoridem enarrationes adnotauimus. Lycium Latini similiter atq; Græci Λύχιον nominant: Arabes, Hadhadh, Hadad, Kilulem, siue Felzakarag: Itali, Licio. Quæ uerò planta Græcis πύξος, Latinis Buxus appellatur: Italis, Bosso.

Nomina.

Ἀκανία.

ACACIA.

CAP. CXV.

ACACIA in Aegypto nascitur, spina instar arboris, fruticosa, non se in rectum attollens. Florem habet candidum, & semen lupino simile in folliculis: ex quo succus expressus ficcatur in umbra, niger ex maturo semine, subrufus ex uiridi. Eligatur modicè rufus, & odoratus, ut in hac arbore esse potest. Aliqui exprimunt ex folijs, & semine succum. Manat & gummi ex ea spina. Vis ei ad spissandum, refrigerandumque efficax. Succus oculorum medicamentis utilis: valet ad ignem sacrum, vlcera quæ serpunt, perniones, pterygia, & oris vlcera: procidentes oculos reprimat: mensium abundantiam sistit, prociduum vuluam cohibet: citam aluum supprimit, aut potus, aut subter inditus: capillos denigrat. Lauatur oculorum medicamentis, trito in aqua, mox effuso, quod concreuerat, donec pura extet aqua: & ita cogitur in pastillos. Vritur etiam in cruda fidelia, donec fictile fornacibus percoquatur: torreturq; in carbonum halitu perlata. Spinæ decoctum solutos artus fotu committit. Præfertur eius spinæ gummi, quod in vermiculorum speciem contrahatur, & utri modo perluceat, ligni expers: proximum est candidum: sordidū verò, ac resinofum inutile. Cutis meatus obstruit, & medicamentorum, quibus admiscetur, acrimoniam hebetat: ambustis ex ouo illitum, pustulas non patitur erumpere. Alterum Acaciæ genus in Cappadocia, Pontoque prouenit, Aegyptiæ spinæ similitudine, longè minus, tenerius, humile: aculeorum uallo munitur, folia habens rutæ: semen lenticula minus fert autumnino, in loculis connexis, ternū, quaternūue capitibus. Succus eius adstringit, viribus inferior, & ocularibus medicamentis inutilis.

ARBOR, quæ Dioscoridi Acacia uocatur, Theophrasto Spina simpliciter dicitur lib. III. cap. III. de plantarum historia, ubi de ea ita scriptum reliquit. Spina ex eo nomen accepit, quod tota arbor aculeis horret, excepto caudice: nam & super germina, foliaq; aculeos gerit. Magnitudine excellit, materies quippe duodenorum cubitorum. testis idonea ceditur. Eius duo genera sunt: quædam enim candida, quædam nigra: & altera imbecillis, facileq; putrescens: nigra autem robustior, atq; incorrupta, ob id in nauium fabrica ad costas, uentrisq; compagines ea utuntur. Erecta non ualde assurgit. Fructum fert in siliqua, leguminum modo, quo incolæ coria perficiunt uice galilæ. Flos & pulcher aspectu, ut coronas ex eo facerent: & medicamentis perutilis, qua de causa colligi à medicis solet. Fit & gumma ex ea: manat hæc tum arbore percussa, tum sponte sine ulla plaga: cum autem cæsa fuerit, anno tertio protinus resurgit. Copia huius arboris largè habetur, & sylua ingens circa agrum Thebanum est, ubi & robur, & perseæ, & olea quoq; eo loco emigrat, non aquis fluuij riguo (distat enim plus, quàm trecētis stadijs) sed suis fontibus, qui circa eum tractum permulti exiliunt. Materies arboris dura, & cæsa colorem celtis utiq; repræsentat. hæc Theophrastus. A quo Plinius non dissentiens, ipse quoq; eius historiæ memoriæ prodidit lib. XVIII. cap. XII. cuius sic uerba sonant. Est & acaciæ spina. Fit in Aegypto alba, nigraq; arbore, item uiridi, sed longè melior è prioribus. Fit & in Galatia tenerrima, spinosiore arbore. Semen omnium lenticulæ simile, minore est tamen & grano, & folliculo. Colligitur autumnino, quoniam antè collectum nimio ualidius. Spissatur succus ex folliculis aqua celesti perfusus, mox in pila tulsis: exprimitur organis, tum densatur in sole mortarijs in pastillos acacia dicta, arboris uidelicet suæ nomine. Fit & ex folijs per se minus efficax. Ad coria perficienda semine pro galla utuntur. Foliorum succus, & Galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui ualde rufus est. hæc Plinius. Succus è recensenti semine expressus, ac postea longa insolatione concretus Græcis nomine suæ arboris Acacia nuncupatur. In cuius defectu supponunt tum officinæ, tum medicorum uulgus succum è syluestribus prunis expressum in tennes quasdā plantulas in sole densatum: siquidem legitima acacia ad nos non affertur. Vbi acacia defecerit, licet (si Dioscoridi credimus) eius uice tum rhois arbusculæ folia, tum lentisci foliorum succum, tum etiam hypocistidem medicamentis immiscere. Quamobrem his potius seplastarij uti deberent, quàm supposititio syluestrium prunorum succo. Scire etiānum conuenit, gummi, quod ab arbore acaciæ manat, ideo Serapioni Arabicum nuncupari, quod ab Arabia re-

Acaciæ hist.
ex Theophr.

Ex Plinio.

Acacia officinarum.

Gummi Arabicum.

gione

gione Aegypto contermina suo tempore importaretur. Sed animaduertere oportet, quod Arabicum uulgaris usus gummi longè quidem ab illo differt, quod ab acacia colligitur: namq; illud non contractis uermiculis simile, sed in grumis uersicoloribus conspicitur, quorum alij succinum, alij topatium, alij chrysopatium, alij beryllum colore, & nito-
re referunt. Quod autem nobis gummi Acaciæ desit, illud argumento esse potest, quod ipsa quoq; legitima acacia ha-
ctenus, quod sciam, non defertur. Nam si hoc, quo utimur, syncerum, legitimumq; acaciæ esset gummi, procul dubio
ipsa quoq; acacia ad nos conueheretur, cum longè magis in paranda theriaca, alijsq; componendis medicamentis ex-
petatur, quàm gummi. Hinc itaq; facile quisq; conijcere potest, gummi ex Aegyptia spina defluens ab eo sanè pluri-
mùm differre, quod Arabici gummi nomine officinarum uulguſ habet. Hoc igitur uulgare gummi illud equidem esse
existinauerim, quod Græcis gummi simpliciter uocatur. In quam sententiam me adduxit Galenus: siquidem libro
VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Gummi lacryma est congelata, concretaq; in truncis arborum ipsam
fundentium, uelut resina quoque in multis uisitur plantis, quæ resinam fundere possunt. Cæterum quod exiccatoria,
emplasticæq; sit facultatis, constat. hæc Galenus. Ex cuius uerbis palam est, gummi sic in uniuersum Græcis appel-
latum, nostrum gummi esse uulgò Arabicum dictum. Quod quidem (quantum sensuum iudicio consequi possumus) ex
pluribus arborum gummi miscellaneum est. Cuius rei manifesto indicio sunt cum grumorum formæ diuersitas, tum
colorum uarietas. Huc etiam accedit, quod Galenus unica nomenclatione omnia earum arborum gummi comprehen-
dit, quæ resinam non proferunt. Quamobrem omnino explodenda uidetur eorum sententia, qui ubi Græci gummi
absolutè scriptum reliquerunt, illud gummi intelligendum esse contendunt, quod è spina Aegyptia manat. Non desunt
præterea, qui gummi spinæ Aegyptiæ illud esse opinentur, quod gummi Dragaganti, hoc est, tragacanthæ officinis ap-
pellatur, propterea quod effigie contractos uermiculos referat, quo nihil certè melius illi competere posset. Sed ta-
men hoc etiam illud non est, ut suo loco dicemus. Galenus lib. VII. de compositione medicamentorū per genera, A-
caciæ gummi νόμισμα ἰνὸν uocat: hoc fortasse argumento, quod scripserit Theophrastus (ut supra dictum est)
ingentem huiusce spinæ solum esse in agro Thebano. Sed cum ad nos non perferatur acacia (ut paulò antè scripsi-
mus) nec etiam eius gummi importari credendum est. Gummi Acaciæ meminit Iacobus Syluius uir sanè ætatis no-
stræ ingenio & doctrina celebris, suo de natura simplicium medicamentorum libello, his uerbis. Gummi acaciæ non
meminit Galenus in Acacia libro sexto simplicium, uti nec acaciæ mentionem facit paulò post in Acantha Aegyptia,
seu Arabica, quo nomine solo Dioscoridi uocatur. Vnde colligas licet, acaciam, & acantham Aegyptiam, seu Arabi-
cam, diuersas esse in Aegypto spinas arbores. hæc ille. Sed mea quidem sententia, Syluius manifestè aberrasse de-
prehenditur: quandoquidem Galeno acantha Aegyptia arbor utiq; non est, sed herba è carduorum genere, quæ
admodum & Dioscoridi libro tertio, ἀνάνθη λευκή, hoc est, spinæ albæ similis, quam Mauritani suchaa appellant.
Quocirca eo capite acaciæ meminisse Galenum omnino fuisse absurdum. Cæterum alteram Acaciam, quam in
Cappadocia, Pontog; prouenire tradit Dioscorides folijs rutæ, quàmq; hic depictam damus, accepimus hoc anno
à quodam ex ijs, qui rei herbariæ dant operam. Et quoniam ea Dioscoridis historiam perbellè representare uisa est,
non potuit animus non inclinari ad credendum hanc secundam esse Acaciam. Est enim aculeis horrida, folio rutæ, se-
mine lenticula minore, in siliquis ternum quaternumue capacibus, quod autumno profert, gustu etiam adstringente: co-
lor siliquis aureo quodam fulgore respersus, adeò ut in sole auri modo pelleat. Acaciæ uires adnotatas reliquit
Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Acaciæ & planta ipsa acerbæ est, & fructus, & succus,
qui lotus quidem & imbecillior, & minus mordax redditur, utpote acrimoniam quandam per lotionem deponens.
Porro si parti alicui sanæ illinatur, protinus eam & sicciorem, & contractam efficiet, nullum quidem caloris sensum
inuehens, sed nec frigoris admodum ualentem. Vnde constat medicamen id esse frigidum, & terrosum, immista qua-
dam etiam essentia aquea. Et sanè coniectura est, non esse simile, uerum quasdam in sese dispersas habere partes te-
nues, & calidas, quæ in ipsa ablutione segregentur. Estoq; & hoc tertij ordinis exiccantium, & secundi refrigeran-
tium, ubi quidem elotum fuerit, illotum uerò primi. Nomen, quod ἀκανία habet apud Græcos, idem, quod est A-
cacia, retinet apud Latinos & Italos. Ea autem Arabicè Achachie appellatur.

Quorundam
lapius.

Iacobi Syluij
opinio repro-
bata.

Acaciæ alterū
genus.

Acaciæ uires
ex Galeno.

Nomina.

Α' γνος. VITEX.

CAP. CXVI.

VITEX, siue lygos, frutex est in arborem assurgens. Nascitur in fluminum ripis, asperisque lo-
cis, ac torrentium alueis: ramos gerit longos, fractu peruicaces: folia oliuæ, sed molliora. Duo gene-
ra eius: una harum album florem mittit cum purpureo: altera tantum purpureum, & semen, ut pi-
per. Excalfactorias uires habet, & astringentias. Semen eius potum uenenatis ictibus, aqua quæ cu-
tem subijt, lienosisque auxiliatur: lac euocat: menses ciet, drachmæ pondere in uino potum: geni-
turam exoluit: caput tentat, & soporem affert. Decoctum herbæ, & seminis in defensione, mulieri-
bus uulvæ malo opportunis opitulatur: item inflammationibus. Purgationes mouet semen cum
pulegio potum, etiam suffitu, uel appositu: capitis dolorem dissoluit illitum: instillatur cum ace-
to, & oleo capiti in lethargo, & phrenitide. Folia suffitu, aut substratu fugant uenenata: illita quoq;
serpentium morſibus auxiliantur: testium duritias, cum butyro, & folijs uitium emolliunt. Rimas
sedis semen cum aqua illitum mitigat: & cum folijs medetur luxatis, uulneribusque. Virgam qui
manu teneat, dum iter facit, negatur intertriginem sentire. Agnum, quasi dicas castum, uocant Græ-
ci, quoniam matronæ in Themophorij Atheniensium castitatem custodientes, folijs huius cubitus
sibi sternunt. & lygon, quasi uimen, propter inuictam ferè ramorum flexilitatem.

VITEX,

VITEX.

VITEX, siue Salix Amerina, quam uulgius herbariorum Agnum castum appellat, arbuscula est in Italia uulgaris notitie. Duo eius genera recenset Plinius lib. XXI. cap. IX. Maior in arborem salicis modo assurgit: minor ramosa, folijs candidioribus, lanuginosis. Prima album florem mittit cum purpureo, quæ & candida uocatur: nigra, quæ tantum purpureum. Nascuntur in palustribus campis. Non multum à salice utilium usu distat vitex: foliorum quoque aspectu, nisi odore gravior esset. Græci lygon uocant, alij agnon, quoniam matronæ in Thesmophorijs Atheniensium castitatem custodientes ijs folijs cubitus sibi sterunt.

Vitici confideratio.

Vitici uires ex Gal.

Vitex, ut scriptum reliquit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, caliditatis, & siccitatis classem tertiam sortita est, uerum ea est multum tenuis substantiæ; tum gustu acris simul & adstringens: ipsas tamē uitices ad medicinam habet inutiles: ceterum folia, semenque calida, siccaque facultate sunt, substantia uerò tenui. Nam & utentibus ita apparet, & gustantibus acris simul & subadstringens percipitur tum folium, tum flos, tum semen. Edendo tamen etiam semen est, uerum tam perspicuo calfacit, ut capiti hoc nomine dolorem pariat. At si frigatur (nam & sic editur cum bellarijs) minus caput tentat. Porro flatu uentris discutit & cum non frictum, & multo magis cum frictum fuerit. Cohibet præterea semen impetum in uenerem tum frictionis expers, tum etiam ipsam expertum. Folia item, floresque ipsius fruticis id ipsum præstare possunt. Itaque non tantum esca, potaque ad castitatem conferre creduntur, uerum etiam substrata. Hinc est, quod Athenis in Thesmophorijs, hoc est, sacris Cereris, mulieres totum sibi fruticem substernunt: hinc illi quoque nomen inditum agni, hoc est, casti. Ex quibus omnibus manifestum est, si quidem memoria teneamus, quæ superioribus commentarijs sunt dicta, agnum calfacere, simulque exiccare, tum omnium maxime flatu discutere. Porro quod exacte tenuium sit partium, facultas eius iudicio est. Nam quod caput tentat, non magis à multitudine uaporum ab eo prognatorum, quam à caliditate eius, ac subtilitate partium fieri rationabile est. Nam si flatuosum spiritum procreare posset, sanè & uentrem inflaret, & uenerem stimularet, perinde ut eruca. Verum cum non tantum non excitare, imò etiam reprimere queat, fuerit profecto secundum rutæ maxime facultatem tum in excalfaciendo, tum in resiccando: non tamen illi par est, nam utroque paulo est inferior: siquidem ruta tum magis est excalfactoria, tum magis desiccatoria. Differt etiam qualitatis simul, ac facultatis mixture. Nam agni semen, ac germina modicam ferunt adstrictionem: at ruta ubi aruerit, exacte amara est, & acris; ubi uerò humida, subamara. Non tamen austeritas, aut acerbitas illi inest: aut si cui uideatur inesse, ea utique omnino obscura, scio, uidebitur, nec par ei, quæ est in agno. Quocirca & ad iecur, & lienem indurata, & obstructa agni semen potius, quam rutæ competit. Sed hæc ad curandi iam methodum pertinent, quam ut omnino non attingam de medicamentorum pronuncians facultatibus, fieri non potest: uerum celeriter ad rem propositam reflectere, uiri est utique temperati. Magisque etiam id ipsum in sequentibus medicamentis efficere conabor, hoc est, ubi ex quibusdam paucis euentibus generalem facultatem collegero, particulares postea actiones omittam. Nam in præsens id solum nouisse sufficit, quod agnus calidus est & siccus facultate, idque non mediocriter, sed tertio excessu, tum admodum tenuium partium. Hæc qui norit, ac postea methodum curandi didicerit, ipsemet inueniet, quo pacto menses hinc cieat, quo pacto partes induratas digerat, quo pacto lassitudinem soluens, seu acopum, & excalfactorium ex eo unguentum præparetur. hæcenus Galenus. Huius plantæ nomen Græcum est ἄγνος καὶ λύγος: Latinum, Agnus, Vitex, & Salix amerina: Arabicum, Famanchest, Samanchest, seu Bengiechest: Italicum, Vitice, & uulgare, Agno casto: Germanicum, Schaffs mulle, & Keuschlamp: Hispanicum, Gattillo casto.

Nomina.

Ἰτιά.

SALIX.

CAP. CXVII.

SALIX vulgo nota est. Cuius semen, folia, cortex, & succus spissandi vim habent. Trita folia cum exiguo pipere, & vino pota, ileosis subueniunt: sumpta per se, & cum aqua præstant mulieribus, ne concipiant. Salignum semen in potu sanguinem expuentibus prodest. Cortex eisdem præbet effectus. corticis cinis admisto aceto maceratus, illitu clauos, & callos tollit. Ex folijs, & cortice succus cum rosaceo in calyce punici calfactus, aurium doloribus auxiliatur. Decocto eorum podagras foueri utilissimum: furfures purgat in corpore. Excipitur succus, qui manat ex ea, cum floret, exciso cortice: in plaga enim concretus humor inuenitur, qui ad purganda, quæ obstant oculis, suam uim præbet.

QVANVIS

Salicis confi-
deratio.

SALIX.

Salicis uires
ex Gleno.

QV ANVIS de Salice, ut una tantum agat Dioscorides; eius tamen plura traduntur genera tum à Theophrasto lib. III. cap. XIII. de plantarum historia, tum etiam à Plinio lib. XVI. cap. XXVII. Nam quædam in tantam proceritatem assurgunt, ut ex eis in Liguria fiant & perticæ, & pali maximi usus ad uitium pedamenta. Aliæ non tam proceræ crescunt, colore rufescentes, sequacis lentitiæ, quæ ligandis cadorum uinariorum circulis commodè finduntur. Rursus aliæ firmiores corbis, & rusticanæ suppellectili admodum expetitiæ. Aliæ denique sunt minuscule, ac spectabili tenuitate, texendis canistris, cistellis, ac calathis aptissimæ. Salicis lacrymam trium generum esse prodidit Plinius libro XXIII. cap. IX. tametsi unius tantum generis meminerit Dioscorides. Vnam arbor ipsa sponte exudat: altera manat in plaga, cum floret, exciso cortice trium digitorum magnitudine: tertia est detruncatione ramorum autumnii tempore à falce distillans. Cæterum qui Salicis albicantem spumam adnotatam reliquerit, inuenio neminem: quæ delapsis statim floribus è ramusculis uix modo dependet, donec uentis arrepta huc, & illuc plumæ modo impellitur. Salix citò senescit, ac breui uitæ spatio perdurat. Eius materies ideo scutis faciendis apta, quod lenta admodum sit, tenax, & leuis. Salicis uires memorie prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum his uerbis. Salicis folijs ad cruenti uulneris glutinationem quis uti posset. Verum floribus eius maxime prope omnes utuntur medici ad exiccantis emplastri præparationem: est enim uis eorum ita desiccatoria, ut morsu abstineat: habet uero etiam quandam adstrictionem. Sunt uero etiam, qui succum ex ea expressum, medicamen seruient mordacitatis expers, & exiccatorium, ad multas res utile. Haud enim inuenias quid ad plures res utilius medicamento citra mordacitatem exiccante, quod paulum etiam adstringat: sicut in opere de medicamentorum compositione exactius demon-

strabitur. Porro arboris cortex similem facultatem obtinet tum floribus, tum folijs, nisi quod temperatura sit sicciore, uelut omnes cortices. Sed hunc quidam comburunt, eiusque cinere utuntur ad omnia, quæ ualenter desiccare oportet. Nam clauos quos uocant, callos Græcis Τύλοις, myrmeciasque tollunt, aceto acri ipsum macerantes. Nonnulli autem dum floret salix, corticem eius incidunt, & succum quandam colligunt, utunturque ad ea, quæ pupillas offuscant, extergente uidelicet, simulque tenuium partium medicamine. Vti uero illo ad multa alia quis posset, siquidem talis fuerit. Vitex ita Latinis dicta, Græcis Ἰτέα: Arabibus, Bulef, Bhulles, Saffaf, aut Chalf nominatur: Italis, Salice, & Salcio: Germanis, Vueiden, & Felbinger: Hispanis, Salce, aut Salgueiro: Gallis, Saulz.

Nomina.

Α'γριελαια.

SYLVESTRIS OLEA.

CAP. CXVIII.

SYLVESTRIS oleæ, quam aliqui cotinon, id est, oleastrum appellant, alij Aethiopicam oliuam, folia astringunt: trita autem & imposita ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, epinyctidas, carbunculos, reduuias, nomasque cohibent: crustas emarginant cum melle illita: quinetiam sordida ulcera repurgant: inflammationes, panosque cum melle imposita discutiunt: cutem à capite uulsam conglutinant: oris ulceribus, & priuatim infantium commanducata medentur. Succus, & decoctum eisdem habent effectus: sanguinis eruptiones, ac muliebre profluuium, admotus succus inhibet: uux oculorum, pustulisque prodest: ulcera, & ueteres defluxiones sistit: quapropter in collyria additur, ad palpebrarum erosiones perquam utilis. Exprimitur succus tuis folijs, affuso uino, aut aqua, ficcatusque sole in pastillos digeritur: sed longè ualidior ad recondendum succus habetur, qui cum uino, quàm cum aqua expressus est. auribus subuenit, siue ulcerentur, siue pus effluat. Folia conuenienter celiacis cum farina hordeacea illinuntur. Vruntur cum floribus folia, ut spodij uitæ cinis præstet, in cruda olla, oblito ore luto, usque dum figlinum percoquatur: restinctaque uino, & rursus subacta; eodem modo uruntur: postremo cerusæ modo elota coguntur in pastillos. Huiusmodi cinerem in medicamentis oculorum, constat spodio non cedere, sed eisdem uiribus præditum esse putandum est. Foliorum fatiux oleæ eadem uis intelligitur, sed aliquantò inferior: unde ocularibus medicamentis ob suam mitiorem uim conuenientior est. Sudor ligni uirenti accenso manans, illitu sanat lichenas, furfures, & scabiem. Oleaginum semen illitum medetur furfuribus, & ulceribus, quæ depascunt, uorantque: quod autem intra nucleum est, ex adipe, & farina scabros ungues excutit. Colymbades trita, & ambustis illita, pustulas gigni prohibent: sordida ulce-

OLEA SYLVESTRIS.

OLEA SATIVA.

ra purgant. Muria succus collutas gingivas contrahit, & motus dentium firmat. Oliua flava, & recens stomacho utilior est, uentri difficilis: nigra autem, & matura corruptioni opportuna est, stomacho aduersatur, oculis non conuenit, capitis dolorem mouet: arefacta illitu depascentia ulcera sistit, & carbunculos emarginat. Oleum syluestris oliuæ gingiuis putri uligine laborantibus colluitur, dentium mobilitates stabilis: calfacti fots gingiuis fluxione laborantibus utilis est: lanam enim specillo circumligatam oleo madefacere oportet, & gingiuis admouere, donec albæ spectentur.

Δάκρυον αἰθιοπικῆς ἐλαίας. LACRYMA AETHIOPICAE OLEAE.
CAP. CXIX.

LACRYMA, quam Aethiopica olea stillat, scammonio similis quadantenus est, fulua, stillis, exilibus constans, mordax. Quæ autem ammoniaci, aut gummi similitudinem refert, colore nigricans, nec gustu mordens, superuacua est. Nostrates oleæ, oleastrique similem lacrymam sudant, quæ commodè ad oculorum hebetudines illinitur: cicatrices, albuginesque illitu emendat: urinam, & menses ciet: cauis dentium impressa ad dolores efficax est. Inter uenena scribitur, partus pellit: lepras, & impetigines sanat. Appellatur autem Aethiopica, & agrestis olea.

Ἀμύργη. AMVRCA.

CAP. CXX.

AMVRCA expressæ oliuæ recrementum est. Decocta in cupreo uase ad crassitudinem mellis adstringit, cæteros præbens lycij effectus. Insuper dentium dolori, & uulneribus cum aceto, uino, aut mulso commodè illinitur: additur in medicamenta ocularia, & meatus inductu suo obstruentia. Verustate meliorem fieri constat. Vtiliter infunditur sedis, genitalium, ac uulua exulcerationi. Si uerò cum omphacino recoquatur ad mellis crassitudinem, cariosos dentes extrahit: iumentorum scabiem cum decocto lupini, & chamæleonte illitu sanat. Cruda, & recenti amurca podagras, articulariosque dolores foueri, utilissimum: peruncta in uillosa pelle, & hydropicis imposita, tumoris molem reprimat.

Oleæ sylue-
stris conside-
ratio.

Oliuarum ge-
nera plura.

Oleæ, & quer-
cus odium.

Aethiopicæ o-
leæ lacryma.

Gummi elemi.

Amurca olei.

Oliuæ vires
ex Galeno.

Nomina.

Cum oliuæ, oleum, oleæ Aethiopicæ lacryma, & amurca ex una tantum arbore proueniant; non ab re duximus de his omnibus simul pertractare, & ita singulis partibus unica commentatione, quantum opus erit, satisfacere, & quicquid ad eas spectat, simul perstringere. Nascuntur sylvestres oleæ copiose in agro nostro Senensi, alijsq; Hetruriae locis: nascuntur & in Dalmatia tractu, & in quam plurimis Adriatici insulis. uerum domesticis longè minores, folijs breuioribus, aculeatisq; ramis. Earum bacca etsi numerosa fecunditate uincant; magnitudine tamen satius cedunt: quin & ori sapidiores existunt. Cuius rei certo sunt testimonio turdi, merulae, ac sturni: quippe quonia sylvestres oliuas libentius deuorant, quàm satius. Incolæ, qui aucupijs delectantur, agrestes oleas summo studio, ac industria ab auibus tucuntur: nempe quod confecta satiuarum uindemia, auiculae ad has aduolant, ubi mense decembri, & ianuario uisco innumera capiuntur, praefertimq; turdi. Pauci admodum sunt in Hetruria, qui oleastri baccas legant, ut oleum inde exprimant: nam ea demum magna satiuarum copia est, quæ facit, ut inibi omnino paruipenduntur sylvestres. Oliuarum genera decem in antiquorum notitiam peruenisse reperio, pausias uidelicet, algianas, licinianas, sergias, neuias, culminias, orchites, regias, circites, murteas: etsi Virgilius trium generum tantum meminerit, quemadmodum etiam plura non nouit hac nostra ætate Hetruria, praefertimq; noster Senensis ager. Primum harum genus eas nostri faciunt, quæ licet à minoribus olearum plantis proferantur; sunt tamen spectata forma, & magnitudine Bononiensibus non quidem inferiores. His tantum muria asseruatis utuntur in cibis: quandoquidem oleo minus aptæ sunt, quod multo plus amurcæ, quàm olei fundat. Proximæ tñ colore, tñ magnitudine præstites, quauis prædictis longè minores sint; sunt tamen omnium aptissimæ ad olei conficiendi usum. quippe quod oleum ex eis expressum, sit non modò flauum, dulce, pellucidum, ac cæteris præstans; sed etiam copiosum. Gignuntur hæ à procerissimis oleis, prægrandibus, iuglandium nucum instar, ramos in altum, latumq; amplissimè fundentibus. eas rura nostra Oliuastre uulgò uocant. Tertij uerò, ac postremi generis eæ deniq; sunt, quæ passim in uniuersa Italia nascuntur, & omnium uulgariissimæ habentur. Laudatissimæ oleæ Bononiensibus, & nostratibus crassiores muria asseruatae Romam, Venetias, & ad alias complures Italiae clarissimas urbes, ubi magnificæ, opiparæq; parantur mensæ, ex Hispania importantur. Cæterum olea, & quercus tam pertinaci odio inter se disident (si rei agrariae scriptoribus fides est adhibenda) ut altera prope alteram depacta breui tempore percat. Oleæ item si primo germinatu à capra depascantur, adco sterilescent, ut nullo remedio in posterum prolificæ fiant. At si alia de causa raras admodum, uel nullas proferant baccas, nuditas earum radices à circumstante terra hybernis algoribus opponere, certissimum est remedium. Syluestris, seu Aethiopicæ oleæ lacryma, licet multis polleat uiribus; eius tamen in Italicis officinis nullus est usus: neq; quod ea ad nos afferatur, adhuc compertum habeo. Sunt, qui hanc putent illud esse gummi, quod medici recentiores, & officinæ gummi elemi appellant. Verum illud certo argumento est, oleæ Aethiopicæ lacrymam gummi elemi non esse, quod gustatu mordax non sit, neq; linguam uellicet: tum etiam, quod omnibus perspicuum sit, eam lacrymam (etsi improprie gummi appelletur) non in gummi quidem; sed uerius in resinarum genere esse recipiendam: cum igni exposita statim colliquescat, & diffundatur, quemadmodum & resina, quæ è pinu, picea, & alijs resinam fundentibus plantis colliguntur: licet nobis prorsus ignota sit planta, à qua in oriente defluit. Siquidem nullum gummi genus (quod ego sciam) igne colliquescit, nisi addito aceto, uel uino: quin potius statim comburitur. Est & alia oleæ maris rubri lacryma, ex qua (ut Theophrastus inquit lib. IIII. cap. VIII.) medici sistendo sanguini medicamentum componunt. Cæterum quauis ætate nostra obscura admodum sit gummi Elemi origo; eius tamen uires clarissimæ apud chirurgicos, & uulnerarios medicos reperiuntur: nam in caluarie fracturis, ac uulneribus mirifice unguentis, & emplastris additur, adeo ut præstantissimum sit in his sanandis medicamentum. De Amurca olei postremo nil aliud dicendum est, nisi quod sit admodum utilis (ut memorie prodidit Cato) apotecarum, & officinarum fabricis, ubi lanei, uel sericei panni reconduntur. Nam si calci admisceatur, & ex ea inde parietes incrustentur, oblinanturq; item laquearia, & pauimenta non modò parietes contractos, uel aduentitios humores nunquam collacrymant, & situm minimè contrahunt; sed nec blattæ, nec aranei, nec cuiusuis generis uermiculi ibidem gigni possunt. Oliuæ vires prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inueniens. Oliuæ rami quantum habent adstrictionis, tantæ & frigiditatis participes sunt. Fructus uerò, si quidem ad unguem maturuit, moderatè calidus est: sin immaturus est, magis tum adstringit, tum refrigerat. Olea satia, sic Latine, ut ἐλαιον ἡμερος Græcè uocatur: Arabicè, Zaiton, seu Caiton: Italicè, Oliuo domestico: Germanicè, Oelbaum; Hispanicè, Oliuo, & Azytuno: Gallicè, Oliuier. Syluestris autem Græcis Ἀγριελαιά, ἡ κόνιτος appellatur: Latinis, Oleaster, & Olea syluestris: Italis, Oliuo saluatico: Germanis, Vuilder oelbaum: Hispanis, Azebuche: Gallis, Oliuier sauuage.

Δρύς, QVERCVS. Βάλανος, GLANS, Φηγός, FAGVS.
Πρίνος, ILEX. CAP. CXXI.

QVERCVS omnis adstrictoriam uim habet, præsertim liber, qui cortici, & ligno intercedit: quinetiam tunica putamini glandis subiecta. Decoctum ex ijs datur dysentericis, coeliacis, sanguinem excreantibus. Trita in pello fœminis fluxione vuluæ laborantibus subijcitur. Glandes eosdem effectus exhibent: urinam ciunt: capitis dolorem, & flatu in cibum sumptæ pariunt: resistunt esitatae uenenatorum ictibus. Decoctum earum, & corticis cum lacte uaccino potum, prodest contra toxica. Intrita crudæ inflammationes illitu leniunt: ad duritias, quas cacoëthe uocant, & malefica ulcera cum falsa axungia conueniunt. Iligneæ glandes uiribus quernas antecellunt. Fagus, & Ilex quercus generi assignantur, & consimile munus obeunt. Iligneæ radices cortex cum aqua

I L E X.

aqua coctus, dum mollitus intabescat, & tota nocte illitus, denigrat capillos, prius cimolia terra purgatos. Folia omnium tusa, & trita tumoribus prosunt, & imbecillas membrorum partes corroborant.

SUNT & alie glandiferi generis arbores, præter Quercum, Ilicem, & Fagum: inter quas numerantur Cerrus, Suber, Aesculus, & alie nonnullæ, quæ suo more rura nostra appellant, quarum omnium exacte rationem reddere potest uniuersa Hetruria. Quippe quod & in maritimis nostris Senensibus, & Faliscorum agro, ac etiam Romano tractu, omnia hæc glandiferarum genera adeo numerosa in uastissimis soluis proueniant, ut glandibus innumerabiles porcorum greges incolæ ibi quotannis faginent. Verum ne aliquis existimet, harum non meminisse Dioscoridem, quod fortasse eas non cognouerit, sciendum est, eum, meo quidem iudicio, de quos nomine comprehendisse in uniuersum omnes glandiferas arbores, non solum quod sciret, una uoce omnia illa genera contineri posse, sed etiã ut breuitati consuleret: de quos enim apud Græcos non modo quercum particulatim significat; sed uniuersim quancunque glandiferam arborem. Quo fit, ut dixerit ipse: Δένδρς τῶν ἀρκυρίων ἐστὶν ὅλας τὰς δένδρα, id est, Quercus omnis adstrictoriam uim habet, ac si dixisset, arbor omnis glandifera adstringit. Porro mirum est (ut Theophrastus est auctor lib. III. cap. VIII. & IX. de plant. historia) quod alia plurima præter fructum ferat quercus. Nam gallam gignit paruulam, atque alteram resinosam, & nigram: quin & aliud specie ueluti morum, sed durum, & fractu admodum difficile: id tamen rarum. Ad hæc aliud effigie colis representans. Cum uero perficitur, durum quid parate emicante, & perforatum, & tauri caput quodammodo æmulans

Glandiferarum arborum consideratio.

Quercus quæ proferat.

profert, quod præruptum nuclei oleæ speciem intus ostendit. Fert & quod quidam pilum appellant. Id pilulæ est comam gerens lanaceam, mollem, nucleo durior, qua in lucernarum luminibus utuntur. Flagrat etenim probe, ut galla nigra. Fert & alteram comigeram pilulam, ceterum quidem inutilem, uerno autem tempore succo melligeno inficietum tum tactu, tum gustatu. Inq; ramorum alis pilulam aliam gignit sine pediculo, concavoq; sessilem, peculiarem certe, uersicoloremq;. Nam eminentes quosdam umbilicos candicantes, uel passim uariantes nigris maculis habet: partem mediam grani tinctura infectam, splendendamq; ostendit, aperta, nigra, & putricans cernitur. Lapillum quoque puniceum magna ex parte gignit, quanquam raro. Item aliam eò rariorem pilulam e folijs conuolutam, compressam, atque oblongam. Super folijs uerò tergo adhaerentem pilulam fert candidam, aquosam, dum tenera est: hæc etiam interdum muscas intus continet, ueniensq; ad incrementum iustum in modum læuis paruulæ gallæ indurefcit. Fungos omitto, qui e radicibus, & iuxta radices erumpunt: communes enim eos cum cæteris habet arboribus. Quin etiam uiscum taceo, quippe cum in alijs quoq; proueniat. Sed nihilominus (ut dictum est) ferax hæc arbor habetur plurimarum. hætenus Theophrastus. Ceterum non dubitandum est, quin omnes ij partus suos habeant usus, suisq; polleant uiribus. Stillatitia aqua, quæ in balnei calentis aquæ uitreo organo à tencillis quercus folijs primo ipsarum exortu decerptis elicitor, iocineris defluxiones sistit, renum calculos comminuit, & mulierum alba profluvia cohibet. Ad hæc eius echinata pilulæ sicca, ac trita uim apprimè adstrictoriam possident: eaq; propter efficacissimo sunt remedio contra omnes alui fluxiones. In summa præstant, ubi suppressere sit opus. Fagus quoq; glandiferis arboribus adnumeratur, tametsi fructus effigies glandibus prorsus reclamet. Hic enim extrema parte calyculo includitur rotundo, quadantenus echinato, hispidio, ac scabro: interius uerò triangulari forma nuclei sunt, qui tenui, & læui cute, castanearum modo, in atrum rubescence obteguntur. Horum sapor dulcis, & subadstringens. Glires hoc pabulo maxime delectantur, ac pinguescunt. Quamobrem cum eius aduenit maturitas, innumeri capiuntur glires in Carniolæ, Sti-
riæ, & Carinthiæ syluis: quippe ijs in locis incolas mane inspexeris, qui saccos gliribus plenos ferant una tantum nocte captis. Delectantur fagi fructu etiam mures: siquidem e longinquis regionibus natura ducti gregatim soluas ingrediuntur. Item & sciuris gratissimus est cibus, ac etiam turdis, merulis, alijsq; compluribus uolatilibus. Quin & obsessos hostibus homines in oppido Chio ea tantum glande uictitasse, Cornelius Alexander est auctor, donec se obsidione liberassent. Fagi folia esitata laborum, gingiuarumq; utijs mirificè opitulatur: tusa, illitaq; torpentia membra corroborant. Glandis fagineæ cinis renum calculis utiliter illinitur. Ilex insuper arbor est in Italia notissima, spectataq; proceritatis, cortice in rufum nigricante. Materies eius densa admodum est, ac robusta, in atrum rubescens. Folijs laurinis, ac perpetuis uiuet: sed quæ externè candicent, scabræq; sint; internæ uerò uirescant, læuesq; cernantur: quin & in toto ambitu adeo serrata sunt, ut spinarum speciem præ se ferant. Glandes profert quernis minores, quæ & in reliquis minus præstant. Iligneus carbo Hetruscis in pretio est, non modò quòd ignem diu foueat, sed

SVBER.

Fagi confideratio.

Ilicis confideratio.

Smilacis confideratio.

Cornarij lapsus.

Suberis confideratio.

etiam quòd (ut aiunt) uapore caput minimè tentet. Hæc præter glandes, pilulas quasdam rubentes gignit, quæ trita cum aceto uulneribus recentibus, & cruentis oculis utiliter imponuntur. In Ilicis genere (ut memoria prodidit Theophr. lib. III. cap. XVI. de plant. historia) est arbor illa, quam Arcades Smilacem uocant, ilici similis (ea autem non est taxus, quæ etiam smilax dicitur, quoniam de taxo capite x. eiusdem libri disseruit Theophrastus) folio tamen non aculeato, sed molliori, profundiori, differentijsq; pluribus distinguendum: nec materie, ut illa, solida, spissaq; sed soluta, molliq; in opere. Meminit huius Gal. lib. VI. cap. III. de cõp. med. secundum locos in columellæ remedijs, sic inquires. His fortiora sunt myrti, ac baccarum eius decoctum, & ex acerbis cotoneis malis, & uirgultorum tenerorum ilicis, arbuti, smilacis, ac fagi. Super quo loco dubitat Cornarius, quomodo fieri potest, quòd smilax (taxum, uel eius speciem intelligit) quæ ab omnibus uenenosa describitur, ponatur à Galeno inter gurgulionis remedia. In dubij uerò solutione nil aliud determinat, nisi quòd, cum non ubique (sic ipse putat) taxus sit uenenosa, ex eo genere sumi debeat, quæ lethali careat noxa. Sed si Cornarius Theophrastum sibi alioquin familiarem cõsulisset, qui smilacem quandam (ut paulò antè ostendimus) in arborem ilici similem refert, rectius, meo quidem iudicio, & paucioribus rem hanc explicasset. SVBER deniq; arbor est fructu, et folio ilicis, perpetua similiter coma uiuens, quanquam id negat Theophrastus, sed crassissimo cortice uestitur, atq; ilici magnitudine cedit, ut ij quidem attestari possunt, qui Baccano Romam profecti sunt: eo enim in itinere innumera Suberum plantæ uisuntur. Hæc cortice exuta minimè arefcit, quemadmodum reliquæ arbores: quandoquidem natura haud ignara, quòd sæpius cortice expolianda esset, materiem duplici cortice muniuit. Inter plures, ac uarios corticis suberei usus, qui in rebus domesticis celebrantur, ille præcipuus est, & uulgaris, quòd sutoribus maxime sit expetita ad crepidas conficiendas.

ciendas. Quin & globis ex ea factis utuntur piscatores, quod ea nunquam aquis mergatur, sed supernatet sustinēdis retibus, plumbeis glandibus in altum ductis. Ideoq; Plinius lib. xvi. cap. viii. scriptum sic reliquit. Suberi minima arbor, glans pessima, raraq; : cortex tantum præcrassus, ac renascens, atq; etiam in denos pedes undiq; explanatus. Vñus eius anchoralibus maximè nauium, piscantiumq; tragulis, & cadorum obturamentis : præterea in hiberno fœminarum calceatu. quamobrem non infacetè Græci mulieres cortices arborum appellant. Sunt qui Suberem fœminam ilicem uocent, atq; ubi non nascitur illex, pro ea subere utuntur, in carpentarijs præcipuè fabricis, ut circa Elin, & Lacedæmonem. Nec in Italia tota nascitur, nec in Gallia omnino. Et eodem libro, cap. xli. inquit. Eius materies tar disimè uetustatem sentit, sicut robur, larix, castanea, iuglans. hæc Plinius. Est & alia arbor glandifera, quam, Phellodrys.
10 quod folia ferat suberis, corticem uerò, & ligni materiem cerro non absimilem, Hetruria uulgò appellat Cerrosu-
guaro, quasi Cerrifuberem dicas. Id quod etiam fecisse uidetur antiquitas : quandoquidem Theophrasto loco supe-
rius citato ea Phellodrys dicitur. Suberis cortex tritus ex aqua calida potus sanguinem fluentem ex utralibet par-
te sistit. Eiusdem cinis ex uino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur. Galeno tam quercus, quam
Glandiferarū
arborū uires
ex Galeno.
20 quarundam aliarum glandiferarum arborum medicinæ commemorantur libro vi. simplicium medicamentorum, his
uerbis. Quercus partes omnes adstringentis qualitatis participes sunt. Sed plus tamen habet, quæ in trunci corti-
ce membrana subest, tum quæ sub glandis ipsius calyculo, ea uidelicet, quæ fructus carnem conuestit. Quamobrem
ad profluuium muliebre, & sanguinis expuitiones, tum dysenterias, & diuturnos uentris fluxus commodam esse
credunt. Maximè uerò ea utuntur decocta. Valentiū tamen adstringunt, fagus, & illex, seu quis eas species esse
30 roboris uelit, seu toto genere diuersas. Quin & folia harum plantarum tenella illita non instrenuè desiccare ualent,
minus autem quæ sunt alterius roboris, nimirum quantò minus sortita sunt adstrictionis. Siquidem ego quandoque
glutinasse me uulnus memini salce inflatum, cum nullum adesset ad manum medicamen præter ipsius quercus folia :
trini ea in leui petra, & uulnus, omnemq; uicinum locum contexi. Eandem uim folijs habet & fructus roboris,
eoq; medici nonnulli ad incipientes, & crescentes utuntur phlegmonas. nam quæ iam uehementes sunt, adstrin-
gentia respuunt. Sed talia ad curandi potius rationem, quam præsentem tractatum attinent. Cæterum in præ-
sentia nouisse, quod eatenus adstringentem, quatenus dictum est, facultatem quercus obtineat, sufficit : ac proin-
de desiccandi, atq; adstringendi : excelsi facienda autem paulò infra media, in genere scilicet eorum, quæ (ut sic dicam)
Nomina.
40 tepida sunt. Arbor, quæ δῆϋς Græcis, Quercus Latinis appellatur : Chulot, Hullet, aut Beluth, Arabibus ;
Quercia, Italis : Eychbaum, Germanis : Robre, Hispanis : Chesne, Gallis. Quæ uerò Φῦδος Græcè, Fagus La-
tine dicitur : Arabicè, Chinaos, aut Chiachas : Italicè, Faggio : Germanicè, Buochbaum : Hispanicè, Haia : Gallicè,
Faus. Quæ deniq; Græca uoce Ὠπίϋος, Latina Ilex nominatur : Arabica, Barbes, siue Carmas : Italica, Elice :
50 Hispanica, Anzina, & Anzinheira.

Κάστανα.

CASTANEAE.

CAP. CXXII.

SARDIANAE glandes, quas aliqui Castaneas, aut
40 lopima, aut glandes Iouis appellant, adstringunt & ip-
sæ, similesque effectus præbent : præsertim tunica, quæ
carnem, & corticē media intercursat. Caro his, qui ephē-
merum biberunt, conueniens est.

CASTANEAE nuces sunt in tota Italia uulgò notissimæ : Castanearum
consideratio.
50 item & earum arbores haud quaquam incognitæ. Antiqui casta-
nearum complura fecerunt genera, nominibus plerunque inditis
à locis, unde importabantur. Sed duo tantum in Hetruria habentur
genera, satium scilicet, & syluestre. Mitiores faciliè pur-
gantur, harumq; illæ principem locum tenent, quas uulgus Mar-
roni appellat : quippe quod cæteris sint maiores, sapidiores, spe-
ciofioresq;. In montanis, ubi quotannis aliarum frugum annona
deficit, incolæ castaneis per hyemem uictitant. Nanq; eas in cra-
tibus fumo prius exiccatas ab utroque cortice repurgant, moluntq;
in farinam, ac deinde cogunt in panem. Materies arboris ædifi-
cij, atque alijs domesticis utensilibus admodum apta est : siquidem
non modò ex ea fiunt trabes, tigna, asseres, & pedamenta ; sed
& cadorum costæ, & eorum cinctus : uerum ignarijs inepta.
Montibus, & opacis gaudet magis, quam campestribus, & æ-
pricis. Castaneæ uehementer sistunt tum alui, tum uentriculi
fluxiones, idq; maximè sicca : quin & sanguinem excreantibus
profunt. Tritæ cum sale, melleq; subactæq; rabidorum canum
morsibus utiliter imponuntur : & cum hordeacea polenta, & æ-
ceto illitæ mammarum duritias discutiunt. Venerem excitant,
eo quod flatum gignant. Largius in cibis sumptæ capiti dolorem
inferunt, instant, aluum adstringunt, ac ægrè concoquuntur.
Attamen quæ cineribus obrutæ torrentur, uulnerato prius in la-

m 3 tere

Castanearum
uires ex Gal.

Nōmina.

tere cortice, crudis, & elixis innocentiores redduntur, præsertim si cum pipere, & sale, uel saccharo edantur. De castaneis differens Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Castaneæ omnium glandium sunt præstantissimæ. Sunt qui hos fructus λοπίμους appellant: hi nanq; & soli inter fructus agrestes alimentum memorabile corpori præbent. hætenus Galenus. Illud porro in his uerbis animaduertendum, quod Castaneæ, quanuis eas Galenus plurimum nutrire prodiderit; non tamen in cibis commendantur, si comedantur frequenter. Nanque, ut idem auctor est libro de tenui uictus ratione, sint illæ in aqua coctæ, sint tostæ, sint etiam fixæ, semper esitantibus noxam inferunt, multoq; magis, si crudæ edantur. Quod etiam libro de cibis boni, & mali succi memorie mandauit. Castaneæ ita Latinis uocatæ, Græcis κασάνα, σαρδίανα βάλανι, ἢ διος βάλανοι, ἢ λοπίμα dicuntur: Arabibus, Sadianalach, Castal, & Stebulot: Italis, Castagne: Germanis, Kesten: Hispanis, Marones: Gallis, Castaignes.

ΚΑΛΛΙΣ. GALLA.

CAP. CXXIII.

Gallarum cō-
sideratio.

Cornarij opi-
nio reproba-
ta.

GALLA fructus est quercus. Aliqua omphacitis appellatur, parua quidem, sed articulorum manus modo rugosa, solida, nullo foramine peruia. Altera plana, leuis, perforata. Eligi debet omphacitis, quæ efficacior est. Vtriusque uis uehementer adstringere. tritæ excrementa in carne, fluxiones gingiuarum & vuæ, atque oris ulcerationem cohibent. Nucleus dentium cauer- nis inditus, dolorem sedat. Crematæ carbonibus, donec igne flagrent, & uino, aut aceto, aut acida muria extin- ctæ, sanguinem supprimunt. Decoctum quibus insidere expedit, efficax est, & contra uuluas procidentes, fluxio- nesque. Capillos denigrant, aceto, aut aqua maceratæ: dysentericis, cœliacisque cum uino, aut aqua tritæ con- uenienter illinuntur, aut bibuntur: obsonijs addi debet, aut integræ in aqua præcoqui, in qua nonnihil excoquen- dum est, quod his affectibus conferat. In summa his uten- dum ad adstringenda, aut sistenda, aut siccanda, quæ o- pus sunt.

GALLAE uulgò notissimæ sunt, easq; ferunt arbores omnes (ut Plinius auctor est) quæ & glandem. Nascuntur solum de geminis exeunte: & si æstu nimio excipiuntur, arescunt protinus, nec amplius adolescunt. Quercus in Italia præter glandes duo Gallarum genera ferunt. Minores quæ rugosa cute spectantur, fullonibus, & coriarijs expetitæ, quæ Græcis omphacitides dicuntur. Maiores uerò, quæ leuiores habentur. Cæterum neque in hoc Cornario adstipulandum esse iudico, quod suis in Galenum commentarijs tam primo, quam sexto libro de compositione medicamentorum secundum locos, acriter contendat, nil aliud omphacitidem gallam esse Dioscoridi, & Galeno; quam calycem illum, quo glandes in arboribus continen-

tur. Hoc tantum argumento ductus, quod Paulus capite de dysenteria in quodam clysteri scribat: ὀμφακιδὸς κεκωμένως. ἔστι δὲ τὸ κοῖλον, ἐξ οὗ ἐκπέφυκεν ἡ τῆς δρυὸς βάλανος, ὃ περ οἱ εὐροῖς χερσὶνται. id est: omphacidis uis. est autem cauum illud, ex quo glans quercina enascitur, quo coriarij utuntur. Vbi ipse non omphacidos, sed omphacitidos putat legendum, uulgatam lectionem immutans. Ex qua postea non aliud omphacitidem gallam (ut diximus) esse existimat, quàm cauum illud, in quo glandes inferuntur, quod recentiores cupulam uocant. Statuitq; nunquam à sua opinione recedere, nisi quis planè corruptum apud Paulum locum docuerit, aut ὀμφακιδὰ ab eo substantiue pro eo, quod calycem Plinius dixit, & uulgò cupula glandis uocatur, dictum ostendat. Sed equidem non possum non admirari, quod is, quem alioquin suorum scriptorum testimonio, acutissimi ingenij, sanissimiq; iudicij uirum semper existimaui, in re tam, meo iudicio, clara, tam facile aberrauerit. Nam si Paulus non putasset, quod ὀμφακίς Græcum uocabulum ob suararitatem permultis fuisset obscurum, quemadmodum & Cornario fuisse uidetur, ei certè non fuisset opus per circumlocutionem illud declarare, ut fecit, cum inquit. Est autem ὀμφακίς cauum illud, ex quo glans querna enascitur, quo coriarij utuntur. Quod præterea Paulus pro omphacitide galla glandium calycem non acceperit, illud manifesto argumento esse potest, quod ipse libro septimo de gallis, non autem de glandibus differat, duoq; gallarum genera constituat, quarum alteram omphacitidem appellat; alteram uerò magnam, flauo colore, uiribusq; inferiorem esse scribit. Quod etiam antea Dioscorides, & Galenus fecere. qui omphacitidem gallam glandium calycem esse nusquam, quod sciam, tradidere: quod non ignorauerint (ut Cornarius ignorasse uidetur) & genere, & specie à gallis differre glandes. Adde, quod Galenus, Dioscorides,

vides, & Paulus nusquam, quod equidem legerim, usi sunt hoc uocabulo ὀμφακίτις pro galla; nisi adiectiue, & cum suo substantiuo γάλλος. Quare concludendum putauerim, in Paulo legendum esse, ὀμφακίδος, non ὀμφακίτιδος, ut contendit Cornarius: quin etiam crediderim Græcis glandium calycem ὀμφακίδα proprie appellari. Tamen si Cornarius, & Andernacus, qui in Paulo uocem illam acerbam uiam interpretatur, Græcæ linguae peritissimi, hæc non cognouissent, neque animaduertissent deprehendantur. Illud peculiare sibi maiores gallæ uendicare, ut quotannis aut

Gallarū præ-
sagium.

10 secutus, prius non perforatam, quæ ex tribus animalibus unum intra se non contineret: nam foramine conspecto facile indicium summi potest, iam animal exisse. Dicamus igitur licet, quercum & fructum, & animal gignere. Cuius rei haud ignari ueteres illi patres, non sine causa quercum dixerunt Ioui summo esse dicatam. Gallarum uires me-
morie prodidit Galenus lib. VII. simpl. medicamentorum, sic inueniens. Galla, quæ omphacitis nuncupatur, admo-
dum acerbum est medicamen, pleraque sui parte essentie terrene, & frigida: perquam desiccatur, & repercutit fluxio-
nes: ad hæc constringit, contrahitque partes laxas, ac languidas: omnibusque fluxionum affectibus strenue resistit. Est uero tertij in desiccando, secundi autem in refrigerando ordinis. Altera autem galla, flaua illa, & magna, la-
xiorque, & ipsa desiccatur quidem, sed tanto minus, quanto minus acerbæ qualitatis est particeps. Cocta itaque ipsa per se,
ac deinde trita, cataplasma est non infrenuum sedis phlegmonarum, ac procidentiarum. Porro coquenda est, si mo-
dica opus sit adstrictione, in aqua: sin uehementiore, in uino. Ac si augere insuper adstrictionem sit opus, uino utare
20 austiore. Hanc rustici nostrates ὀμωνακίδα, quasi uini gallam dicunt, nominant. Denique gallæ combustæ sangui-
nis reprimendi facultatem acquirunt, ac nimirum etiam calorem, & acrimoniam ex ustione assumunt: suntque ijs, quæ
ignem expertæ non fuerint, tum subtiliorum partium, tum maiore desiccandi potestate. Ceterum cum ad sanguinis
suppressionem præparare eas uoles, carbonibus impositas, dum undequaque candeat, aceto, aut uino extinguere oportet.
Quercus fructus γάλλος Græcè dicitur: Galla, Latine, pariter & Italicè: Hafs, aut Hafus, Arabicè: Galle-
loepffel, & Eychoeppfel, Germanicè: Galla, & Bugalba, Hispanicè: Noix de galle, Gallicè.

Gallarū uires
ex Galeno.

Nomina.

† Hoc loco Græci codices habent ὀμωνακίδα. Qua uoce constat, iudicio meo, Dioscoridem gallæ omphacitidis figuram designasse, cum prius magnitudinem expressisset. Attamen ex interpretibus Marcellus manifestè eam etiam ad magnitudinem retulit. Ruelius autem, cum eam tuberosam interpretetur, ipse quoque magnitudinem innuisse uide-
detur. Quocirca nobis satius uisum est, omphacitim rugosæ parti articularum in digitis, cum extenduntur, similem
30 reddere: quod non solum id innuat Græcum uocabulum: sed multo etiam magis omphacitides ipsæ apertissime demonstrent.

R H V S.

P'ous. RHVS.

CAP. CXXIIII.

R H V S, quæ obsonijs aspergitur, ab aliquibus erythros appellata, semen est coriarij fruticis, sic uocati, quoniam coriorum infectores eo utuntur ad inspissandas pelles. Arbuscula est in petris nascens binum ferè cubitorum altitudine: folijs oblongis, subrubentibus, in ambitu ferratis & ilicis modo: acino uuarum gracilium, denso, magnitudine terebinthi, quadantenus lato: cuius corticosa tunica perquam utilis est. Folia uim habent adstringendi, & acaciæ effectus præbent. Decoctum capillos denigrat: dysentericis infunditur, & in potus eorum, infususque adijcitur: instillatur auribus purulentis. gangrænas, & pterygia cohibent folia ex aceto, aut melle illita. Liquamentum fit ex aridis folijs, ad crassitudinem mellis in aqua decoctis, ad eadem, ut lycium, conueniens. Semen eisdem effectus exhibet: celiacorum, dysentericorumque obsonijs inspergitur: fracta, desquamata, liuida que illitum ex aqua, ab inflammatione vindicat: linguæ asperitatis cum melle abstergit: candida foeminarum profluvia sistit: hæmorrhoidas sanat, cum querno carbone intrito admotum. Aqua, in qua semen maduit, decocta cogitur, coitque, efficacior quodammodo ipso semine. Gummi defert, quod dentium cauis imprimitur, ad dolores finiendos.

R H V S Græcorum, cui (ut scribit Plinius libro XXIIII. Rhois confideratio.
cap XI.) Latinis non est inditum nomen, Sumach officinis uulgo uocatur, uocabulo nimirum à Mauritanis accepto, ut in alijs
quam

quàm plurimis ab illis fieri solet. Hac in condimentis pro sale utebantur antiqui: idcirco Dioscoridi in ipsius capitis fronte, Rhus dicitur, quæ obsonijs aspergitur. Cuius usus, ut audio, & apud Syros, & apud Aegyptios in hunc usq; diem perdurat, ubi rhus prouenit præstantior. Nascitur & in Italia Apennino monte pluribus in locis, ijs omnibus planè notis, quæ illi à Dioscoride tribuuntur. Huius aridis folijs hircorum, caprarumq; pelles illæ spissantur, crispantur, concinnanturq; quas uulgò Somachi nuncupant. Cæterum illud non uidetur prætereundum, quòd etsi Galenus tum alibi, tum præcipuè lib. VI. de compositione medicamentorum secundum locos, plura Rhois nomina, & genera explicasse uideatur, ut qui id modò Syriacum appellet, modò Ponticum, modò obsoniorum, modò coriariarum, modò rubrum; non tamen propterea censendum est, Rhois arbores inter se genere, uel specie differre. Quandoquidem nobis constat, unum tantum genus Dioscoridi hoc loco descriptum esse, quemadmodum & Galeno libro VIII. simpl. med. Atqui hac in re scire conuenit, quòd Rhus obsoniorum nil aliud est, quàm semen: coriariarum uerò nil aliud, quàm folia, & fruticis ramusculi. Nostræ enim sententiæ subscribit Dioscorides, qui scriptum reliquit. Rhus semen est exiguæ plantæ, qua coriarij ad inspissandas pelles utuntur. Quod etiam Galenus confirmat loco citato. Rhus uerò rubens nil aliud esse comperitur, quàm eius semen immaturum, cui maior adstringendi uis inest, quàm maturo, cuius acini quadantenus nigricant. Syriaca præterea, atq; Pontica rhus, etsi in alijs nascatur regionibus, à quibus nomē inuenit; nihil tamen genere distat ab Italica, atq; Iberica, nisi illa magis, hæc uerò minus uiribus præstet. Ideoq; Monachos illos, qui in Mesuem commentarios edidit, longè hallucinari crediderim: nempe qui sibi persuaferint, Rhoem Ponticam alterius esse generis ab ea, cuius extitit usus apud antiquos in obsonijs. Qua in re & Plinius deceptus esse uidetur, cum de coriario particulariter scripserit, ipsumq; diuiserit ab eo, quo in ciborum condimentis anti-
Monachorū
error.
Fuchsi opini-
damna.
Petri Criniti
lapius.
19
20
39
40
50
quitus utebantur. Fuchsius uerò medicus singularis eruditionis, non contentus duobus Rhois generibus Plinij imitatione, tertium adinuenit. Etenim is in libro de componendis medicamentis, quem secundo loco edidit, Rhoem Syriacum non solum differre scribit ab eo, qui tum culinis, tum coriarijs expetitur; sed peculiarem quidem Syriacæ arbusculæ succum esse censet, quòd Galenus lib. VI. de compositione medicamentorum secundum locos succum rhois Syriaci in quoddam medicamentum addat. Sed errat Fuchsius in hoc, mea quidem sententia. quandoquidem non uideo, quomodo ex mentione succi rhois Syriaci à Galeno facta, colligi possit, rhoem Syriacum esse genus separatum. nam ego potius adducar ut credam, ita eum cognominatum fuisse à Galeno, quòd apud Syros cœli & soli illius temperie proueniat cæteris præstantior. Et quanuis Theophrasto lib. III. cap. XVIII. Rhus duplex reddatur, mas scilicet, & fœmina, quòd alia sterilis, alia fructifera sit; non tamen ob hoc posteritatis memoriæ prodidit, quòd altera cibis, altera corijs nasceretur, sed ambas ad coria inficienda destinauit: quòd coriarij folia, & ramusculos tantum accipiat, non autem semen. Rhoem, quæ in Cornelio Celso ros Syriacus deprauatè legitur, Mannā, quæ ex Syria nobis aduehitur, esse putauit Petrus Crinitus Florentinus capite septimo libri ultimi de honesta disciplina, falsus uocum similitudine, quòd ros, quæ dictio rhus Græcè legenda est in Celso, æris rorem significare crediderit: etenim manna ros quidam est. Veruntamen eius sententiam acriter explofit Manardus Ferrariensis libro epistolarum suarum primo. Theodorus in Theophrasto, Rhois uocabulum fluidam interpretatur, quod nomen Græci etymum secutus sibi Latine finxit: quippe (ut Plinius est auctor) rhus Latinum nomen non habet. Id quod mihi erradi præbuit anasam, cum iandudum pro certo existimauerim, fluidam Theophrasto eam arbusculam esse, quæ uulgo Lantana uocatur, è cuius radicibus uiscum quidam conficiunt. Verum cum accuratius Græcū Theophrasti codicem perlegissem, Theodoriq; nouum uocabulum non sine bile examinassem, erroris mei causam faciliè deprehendi. Quo factum est, ut iam fateri libeat, fluidam Theodori nil aliud Theophrasto designare, quàm Rhoem, & ob id Lantanam sic à uulgaribus uocatam, ut prius credideram, non esse. Quæ tamē (ut mea fert opinio) potius VIBURNVM imitatur, quòd maxime lenta, obsequiosa, flexuq; inuicta sit. Tale enim esse uiburnum Virgilius in Bucolicis cecinit hoc carmine.

VIBURNVM.

Viburnum.

Rhois uires
ex Galeno.

Quantum lenta solent inter uiburna cupressi.
Exit hæc ramulis digitali crassitudine, bicubitalibus, folijs ulmeis, incanis, & pilosioribus, quæ paribus internodijs aduersis pediculis coniugatis adhærent, per ambitum tenuissimè serrata. Florem edit album, umbellæ modo coherentem: à quo acini prodeunt lentium modo pressi, qui primo statim exortu uirides, deinde rubri, demum uerò nigri spectantur: radice per summa cespitum uagante. Hanc Ruellius rhoem existimat, cum tamen alia Dioscoridi, et Galeno rhus sit planta, Hetruscis notissima, quòd plurima oriatur eo Apennini tractu, qui Hetruriam respicit. De Rhoë hæc, quæ sequuntur, nobis scripta reliquit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inueniens. Rhus fruticosa planta adstringit, desiccatur. Nam & coriarij ad desiccandum, & adstringendum

gendum pelles planta utuntur : ac proinde *Eugodē* *ἑυγοδῆ*, hoc est, excoriaria appellata est. Porro medicis in usu sunt in primis fructus eius, & succus multum austeræ qualitatis. Consentaneus est usus particularis ipsi gustus sensui. Eue-
rit itaq; & hoc medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex secundo uero refrigerantium. Pōvs ut Græcis, ita e-
tiam Latinis *Rhus* nominatur : *Sumach*, *Adurion*, *Rosbar* *sadisticos*, seu *Rosaidicos*, Arabibus : *Rhu*, & *Somacho*,
Italīs : *Sumach*, & *Sumagre*, Hispanis.

Nomina.

† In uulgatis Græcis codicibus hic legitur *ῥεωειδὴς*, hoc est, ilicis modo. Hæc dictio qua ratione ab interpre-
tibus Ruellio, & Marcello omīssa fuerit, certè nescio. Sed mihi quidem uisa est non omittenda, quod non modò eam
quoque *Oribasius* legat, sed quod etiam *Rhus* folijs pulchrè *Ilicem* æmuletur.

Φοίνιξ.

PALMA.

CAP. CXXV.

PALMA in Aegypto gignitur. Ea medio maturita-
tis vigore, autumno decerpi solet, Arabici myrobalani
similis, pomatis cognomine, colore viridi, & odore ma-
li cotonei : quod si ad maturitatem peruenire sinatur,
phœnicobalanus fiet. Palma acerba est, & adstringens :
contra alui, fœminarumque profluuia, in uino austero
bibitur : hæmorrhoidas sistit : vulnera glutinat illitu.
Phœnicobalani recentes plus siccis adstringunt : capitis
dolorem afferunt : copiosiores in cibo inebriant. Siccio-
res sanguinem excreantibus, stomachicis, & dysente-
ricis utiles in cibo : illinuntur cum cotoneo, & cerato
œnanthino uesicæ uitij. Caryotæ, præsertim esu, fau-
cium asperitati medentur. Thebaicarum decoctum po-
tu æstuationem sedat : vires recreat cum hydromelite ue-
teri sumptum : cibo idem faciunt. Fit ex eis vinum ad
eamdem conueniens. Decoctum per se potu, & gargari-
zatione magnopere adstringit, & cohibet. Nuclei pal-
marum, cæterorum more, cremati in crudo fistili, &
vino restincti, cinere loto, spodij uicem efficiunt, mi-
scanturque in calliblephara. quod si non iustam uisio-
nem acceperint, denuo cremandi. Vim adstringendi
habent, & spiracula cutis obductu suo claudunt : con-
tra oculorum uiam, & pustulas, palpebrarum deflu-
uia, cum nardo effectum præbent : corporis excrescen-
tias cum uino reprimunt : ulcera ad cicatricem perdu-
cunt. Sed inter primas utiles ex palmis humilibus Aeg-
yptiæ.

Φοίνιξ ἐλάτη.

PALMA ELATE.

CAP. CXXVI.

PALMA, quam aliqui elaten, aut spathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuo-
lucrum est, calyxque : quo in spissamenta unguentarij utuntur. Optima habetur odorata, adstrin-
gens, ponderosa, præclusa, intus pinguis. Vis ei adstrictoria : sistit ulcera, quæ depascunt : laxatos
artus committit : trita miscetur cataplasmatis, & malagmatis : prodest præcordijs, imbecilli stoma-
cho, & iocineri affecto, mista conferentibus cataplasmatis. Eius decoctum subinde deterfum, capil-
los denigrat : datur bibendum congruè renum, uesicæ, & uiscerum uitij : uulux, ac uentris fluxio-
nes sistit : scabiem cum resina, & cera sanat, si uiginti diebus recens apponatur. Inuolutusque in ea
elate fructus, quem suo amplexu fouet, elate etiam uocari solet, & ab aliquibus borassus. Adstringit,
& spathæ effectus præstat, non sic unguentis expetitus. Alba medulla caudicis recens in cibo, aut de-
cocta, eadem facit, quæ borassus.

TAMETSI in compluribus Italiæ ciuitatibus, nempe in hortis, uiridarijs, & monachorum claustris dictis, **Palmæ conf-**
reperiantur Palmæ insigni magnitudine, ac speciosa proceritate ; cum tamen climatis nostri temperies earum natu-
ris inclementior sit, fructum nobis non proferunt, sed steriles consenscunt. In Hispania tamen maritimis quibus-
dam locis fructu edunt, uerum immitem, et qui nunquam maturescat. Quæ in Creta proueniunt, fructum sanè per-
coquunt, sed magis admodum Cypriæ. Principem locum tenent, & palmulas omnium præstantissimas ferunt, quæ in
Iudæa proueniunt, & inter has maximè (ut inquit Galenus) quæ in Hiericunte nascuntur. Venetias palmarum fru-
ctus, qui nonnullis palmulæ, aliquibus cariotæ, quibusdam uero dactyli dicuntur, ex Syria, & Alexandria Aegypti
aduehuntur, ac etiam ex Neapoli illuc prius ex Numidia importati. Ex recentibus ab arbore statim decerptis, qui-
bus Italia caret, uinum fieri auctor est Plin. lib. XIII. cap. XVI. quo Parthi, & Indi utuntur, ac cæteri, qui orien-
talem plagam incolunt. Et ut idem refert lib. XIII. cap. IIII. Palmæ fœminæ fructum non proferunt, nisi prope
marem

Palmæ conf-
deratio.

marem conferantur : quo exciso, aut exiccato, uiduæ postea sterilesunt. Nec tamen ob id putandum, quòd mares fructum non ferant. Quandoquidem scribit Theophrastus lib. II. cap. VII. de historia plantarum, quòd ex fructu feris (plures enim sunt, quæ fructum non ferunt) tam mares, quàm fœminæ fructus edunt. Quorum plures sunt disferentiæ, quoniam alij sine offe, alij duro offe, alij molli proueniunt. Colore quoq; inter se discrepant : alij enim candidi, alij nigri, alij flauï : ad summum non pauciores, quàm ficorum colores, neq; absolutè pauciora genera statuunt. Ad hæc differre magnitudine, figurâq; uolunt : quosdam enim rotundos esse in modum malorum : magnitudinèq; tantos, ut quatuor tantum in spicam teneantur, alios minutos cicerum magnitudine. Saporibus item plurimum differre inquit, sed optimum tam inter nigros, quàm inter candidos, genus, quod regium uocant, cum magnitudine, tû uirtute, sed rarum id esse. Quædam non fructu modò, uerùm & arbore ipsa, longitudine, formâq; reliqua distant : non enim magnæ, excelsæq; , sed breues fœcundiores, quàm cætæræ, trimæ protinus fructificantes. Tales etiam in Cypro, in Syria quoq; , Aegyptoq; palmæ proueniunt, quæ quadrinæ, aut ut plurimum quinquennes fructificant, hominis altitudine assurgentes. Genus aliud est in Cypro, quod & folium amplius habet, & fructum multò ampliorem, discrimineq; peculiari discretum, magnitudine mali punici, figura oblongum : non tamen sapidum, tanquam cætæræ ; sed radicibus similem, ut non deuoretur, sed succo tantum expresso expuatur. hæc de palmis historia ex Theophrasto.

Muse plantæ
historia, &
uers.

Sunt præterea, qui palmarum generi adscribant plantam in Aegypto, Cypro, nascentem, quam Veneti inde redeuntes MVSAM appellant, & Musas similiter fructus. Adolefcit hæc (ut referunt) ad quinum, senumque cubitorum proceritatem è stolonibus alterius sata: folio est arundineo, quod tamen perquam longo, latoque ambitu se diffundit, adeò ut in longum trium cubitorum mensuram quandoque excedat; in latum uero sesquicubitum spatietur, lata, crassaque; per medium excurrente costa. Torrescunt folia æstate sui natura, uel etiam fortasse solis ardore, adeò ut mense septembri eorum costæ prorsus nude cernantur, decedente foliorum materia, quod admodum sit tenuis. Caulis squaroso foliorum cortice uestitur, palmæ, uel arundinis modo. Ramos habet nullos, sed caudice tantum consistit. È uertice germen emergit materie molli, longitudine ferè cubitali, à quo alia ab origine, ad summum prodeunt germina ternum, quaternumque digitorum inuicem distantia: è quibus circummement fructus, parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadantenus flauescunt, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Substantia pulpæ consistit melopeponum modo, nullo intus osse, neque semine. Primum gustantibus fructus insipiditatem quandam præ se ferre uidentur, adeò ut primo statim gustu non placeant, uerum qui esui assuescunt, ijs indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta saporis suauitate allecti, quæ nisi tractu temporis cum palato init gratiam, nunquam saturi uideantur. Ita Musam mihi describere qui ex Aegypto, & Cypro ad nos reuertuntur. Sed quænam antiquis Musa fuerit planta, quid referam non habeo. Inclinat tamen animus eam esse, quæ Theophrasto in palmarum genere recensetur: quæ idem in Cypro nasci tradidit, folio cæteris ampliore, & fructu longè maiore, magnitudine mali punici, & figura oblongo. Musæ ex Arabibus Serapionem inuenio mentionem fecisse inter simplicia, ubi de eius uiribus in hunc sensum differuit. Musa excalfacit in medio primi abscessus, humectat autem in eius fine. paucum præbet alimentum. Priuatim prodest thoracis, pulmonis, ac uesticæ ardoribus. aluum emolliit. Verum liberalior eius usus stomacho aduersatur, ac iecur obstruit. Quamobrem si quis, cum frigidi sit temperamenti, ea copiosius uestatur, subinde aquam mulsam, oxymel, aut gingiber conditum sumat necesse est. Fœtum in utero alit, renibus opitulatur, urinam ciet, & uenæ rem stimulat. hæcenus Serapio. Palmas plurimas gignunt maritima nostra in uallis Almæ campestribus, sed pumillas, & quæ cubitalem mensuram nunquam excedant. Paulò his maiores & illæ habentur, quæ ex Sicilia Neapolim inuehuntur, quas uulgò, uocabulo ab Arabicis accepto, Cefaglioni appellant, de quibus supra in Edellij commentario abunde diximus. Palmæ genus India profert (ut Iosephi Indi nauigationes perhibent) è cuius truncis, excisis consultò ramis mense augusto, distillat liquor, quem incolæ uasis excipiunt, ebibuntque; suauiter uini uice: ueruntamen si excoquatur, post triduum in acetum acerrimum desiscit. Eaque; propter illum decoquunt, ut nos defrutum, fitque; hoc modo, uelut mel suauissimum, quod postmodum ex aqua resoluunt, & diebus uiginti artificio quodam percolant, donec optimè sit desecatum, atque pellucidum: quo artificio iucundissimus redditur potus, diuque; perennat. Porro Palmulæ, quas Dioscorides Thebaicas uocat, quantum ex pluribus auctoribus comperi, adeò tractu temporis insolatæ siccescunt, ut molitæ cogantur in panem. Est & aliud ab his palmularum genus, quod officinæ Mauritanos se-

Tamarindorum confid.

Tamarindorum uires.

tato, & ad Plinium libro XII. cap. III. ubi de his latissime scripsit. Ceterum quid in palma illud sit, quod alii elaten, aliqui spathan uocant, manifeste declarat Dioscorides, cum inquit. Palma, quam aliqui elaten, aliqui spathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum est. Cui adstipulatur Theophrastus loco iam citato, ubi ita scribit. Fructiferae aliae masculae, aliae feminae. Interest autem, quod mas primum super spathan floret: femina fructum oblongum illico praestat. Sed elate, siue spathae Galeno duo uidentur esse genera lib. VIII. simplicium medicamentorum, alterum quod tenerum sit palmae germen, alterum quod eius sit tegumentum. Primum uero genus fortasse illud erit, quod in interiore parte inuolucris gignitur, antequam flores prodeant. Id, Dioscoridis testimonio, ab aliquibus Borassus appellatur: atque etiam Elate dici solet. Verum hac in re maxime excutisse Plinium illud apertissime ostendit, quod ipse libro XII. cap. ultimo scriptum reliquit, sic inquit. Est praeterea arbor ad eadem unguenta pertinet, quam alij elaten uocant, quod nos abietem, alij palmam, alij spathen. Quibus palam est, Plinium palmae adhuc florentis fructus inuolucrum cum abiete arbore confudisse, uocabulorum propinquitate deceptum: Graecis enim ἐλάτη Latinis abietem significat. Quinetiam eundem putasse elaten palmam arborem esse, cum tamen uel germen palmae tantum, uel florum sit inuolucrum. Nec minus inter recentiores hallucinari deprehenditur Adamus Lonicerus Germanus, qui spatham in palma nil aliud esse censet, quam folia, quod ensiformia uideantur.

Palmaelate.

Plinij, & Loniceri lapsus.

De Palmarum uiribus pertractans Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum ita scriptum reliquit. Phoenix arbor adstrictoriae facultatis omnibus sui partibus est particeps. Igitur ramorum succus austerus est, ex aquea substantia tepida, & terrea frigida constans. Similis naturae est encephalos, quem uocant, hoc est cerebrum, siue medulla, esui aptus. At fructus eius, & maxime dulcis, non paucam obtinet caliditatem. Ceterum cum edendo sit, multo est usui, non tamen foris impositus, ubi quid roborare, & desiccare, contrahere, stipare, densareque consilium est; sed & tanquam cibis sumptus & simul cum alijs, & per se. Porro quod elaten uocant, nempe tenerum illud palmae germen, eandem cum cerebro eius facultatem possidet. Quod uero uelut tegumentum eius est, adstringentem & ipsum qualitatem habet: uerum plus quam dicta omnia exicat, utpote quod & essentiae consistentia illis siccior est, & minime particeps est humiditatis. Itaque iure utuntur illo ad ulcerum putrescentia, miscentque medicamentis articulos plus isto laxatos contrahentibus: ad haec facultatibus hepaticis, & stomachicis, seu intro sumantur, seu foris admoveantur. Sed & radix plantae desiccatoriae citra morsionem facultatis est, adiunctum habens & ipsa adstrictionis quippiam. Et de Palmarum fructu differens libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Est autem non parua in Palmulis differentia: aliae namque siccae sunt, & adstringentes, ut Aegyptiae: aliae molles, & humidae, & dulces, ut quae caryotae appellantur. Haec autem praestantissime in Syria Palaestina nascuntur in Hierichunte: reliquae omnes palmulae inter dicta duo genera mediae censentur. Verum concoctu difficiles sunt, capiti que dolorem inferunt: quarum aliae quidem magis, aliae minus sunt humidae ac dulces, siccae atque adstringentes. Sed constitutis extremis, iam omne quod in medio est, facillime deprehendes. Nulla ergo ex ipsis est, quae non dulcedinem quandam, & adstrictionem habeat. Siquidem caryotae leuiscule adstringunt, & Thebaicis obscura quaedam inest dulcedo. At succum quidem dulcem nutrire, austerum autem gratum esse stomacho, & aluum sistere ostendimus. Omnes autem palmulae, si largius sumantur, concoctu sunt difficiles, & capiti dolorem adferunt. Quaedam etiam morsus cuiusdam sensum ori uentriculi, quod medici stomachum uocant, inducunt. Succus autem ex ijs in corpus distributus, crassus quidem omnino est, cum quodam etiam lentore, ubi pingues fuerint palmulae, ut caryotae. Cum autem huic succo dulcedo etiam mista fuerit, celerrime quidem hepar ab eo obstruitur: laeditur autem maxime ab ipsorum esu, quod & inflammatur, & scirrhus obideatur. Post hepar autem & lien obstruitur, ac laeditur. At multo sane maxime uirides palmulae ad omnia sunt noxae, si paulo largius sumantur. Perspicuum porro est, dulces quidem calidiores; adstringentes uero frigidiores succo praeditas esse. Virides praeterea palmulae inflationes pariunt, ueluti & ficus: eadem namque palmularum uiridum ad alias est proportio, quae ficum ad caricam. Ceterum in regionibus non admodum calidis, palmulae non perfecte maturescunt, adeo ut reponi queant. Quo fit, ut homines ipsis uiridibus uesci coacti, crudis succis impleantur, rigoribusque, qui egre calefiant, & hepatis obstructionibus prebendantur. Arbor, quae Πολύξ Graecis, Latinis Palma uocatur: Arabibus Machla, aut Nachal: Italis, Palma: Germanis, Dattelbaum: Hispanis, Palamera: Gallis, Arbre de dattes. Huius autem arboris fructus, qui δάκτυλοι καὶ Φοίνικες Graecis, Latinis Palmulae & Dactyli dicuntur: Arabibus, Tamar: Italis, Dattoli: Germanis, Dattilen: Hispanis, Tamaras, & Datiles: Gallis, Dattes.

Palmarum uires ex Gal.

Palmularum facultas ex eodem.

Nomina.

Πολύξ.

MALVM PVNICVM.

CAP. CXXVII.

MALVM PVNICVM omne boni succi est, stomacho utile, perexiguum sufficiens alimentum. Dulcia stomacho utiliora habentur, sed aliquantulum in eo calorem gignunt, inflationes pariunt, unde in febre abdicantur. Acida adstringunt, aestuanti stomacho auxiliantur, & multo magis contrahunt, ac urinam cient: ora, gingiuasque laedunt. Vinosa uero mediam sortiuntur naturam. Nuclei acinorum acidi punici in sole siccati, & obsonijs insparsi, concoctiue, fluentem aluum, stomachumque sistunt: caelestis aqua madescent, bibunturque commodè sanguinem excreantibus: ad defensus dysentericorum, foeminarumque fluxione uuluae laborantium utiles sunt. Expressus nucleorum succus coquitur cum melle, ad oris, uirilitatis, & sedis ulcera, nomas, reduuias, & ea, quae in corpore extuberant, aurium dolores, & narium uitia: praesertim acidorum. Huius flores cytini uocantur: qui adstringunt, siccant, cohibent: sanguinolenta glutinant: quas punicum, praestant utilitates. humida gingiuarum uitia, mobilesque dentes decocto colluuntur: herniam prolapsu intestini erumpentem, cataplasmate repellunt. Memoriae tradunt, qui tres quam minimos cytinos deuobauerit

MALVM PVNICVM.

Punici mali
confid.Cytinus, &
balaustium.

Malicorium.

Mali punici
uires ex Gal.

Nomina.

uorauerit, nullam eo anno lippitudinem passurum. Eli-
quatur hypocistidis exemplo. Malicorium asperum est
mali punici putamen, quod aliqui fidion appellant. Id
spissandi vim habet, & quos cytini, præbet usus. Deco-
ctum radicis, potu latas ventris tineas pellit, & easdem
euocat. Balaustium sylvestris punicæ flos est, cytino
similis. Cuius complura genera reperiuntur, candidū,
fuluum, colore rosaceo. Succus ex eo exprimitur, hy-
pocistidis modo: cui adstrictoria uis inest, eadem faciēs,
quæ hypocistis, & cytinus. 20

PVNICA mala in pluribus Italiæ locis uulgò, sicut etiam
Latine Granata dicuntur, à multis intus conclusis granis: quan-
quam non desunt, qui ita appellari uelint à Granata Hispanie re-
gno, quòd inibi numerosa proueniant. Sed quomodocunq; se res
habeat, nusquam non cognita sunt in Italia: siquidem inibi & in
hortis, & in uinetis, & in uiridarijs, eorum frequentissima uisun-
tur arbores. Triplici (ut etiam scribit Dioscorides) distinguuntur
specie: quippe quòd alia dulcia sint, alia acida, alia uinosa. Vino-
lenta ea sunt, quæ uulgò Vaiani uocat Hetruria, quæq; aliubi Schia-
ui, & alibi di mezo sapore Italico sermone appellantur. At
Plinio lib. XIII. cap. XVII. quinque enumerantur species, dulcia
scilicet, acida, mista, acida, & uinosa. Verum hæc omnia Dio-
scorides in tria redegit fastigia: utpote qui uni dulcia; alteri acida,
& acida; tertio uero generi mista, & uinosa adscripserit. Hæc
omnia Italia habet, & celebrat: sed & fructus, & acinorum ma-
gnitudine, tum liquoris copia excellunt dulcia, et uiolenta. Aci-
da mitescere, & dulcia fieri tradunt, si suillo, aut humano sterco-
re foueantur arboris radices, & uetere urina sæpius irrigentur.
Ceterum ne fructus in arbore debiscat, remedio sunt lapides tres, 30
cùm feritur arbor, ad radices collocati: quin etsi iam confita sit,

& fructum ferat, eadem ratione emendatur. Sed & hoc item præstabitur, si scilla secundum radices conseratur. Si
flore arbor non continet, urinam ueterem cum pari aquæ mensura temperare, & ter per annum radicibus infunde-
re, efficacissimum est remedium. Eundem præstabis effectum, si arboris florentis truncum plumbeo concluderis, circu-
lo, uel anguis corio inuolueris. Seruantur punica mala incorrupta anno toto, si cùm ferè matura fuerint, petioli, qui-
bus pendent, intorqueantur in arbore: uel si postquam decerpta fuerint, argilla ex aqua resoluta undiq; oblinantur,
ac deinde pluribus diebus insolentur. Sunt & qui, ut diu integra perennent, ea in feruentem aquam immergant, sta-
timq; eximant, & sole siccanda exponant, octo dierum spatio. Vini ex omnibus conficiendi ratio hæc est. Acini ma-
turi diligenter à corijs, & membranjs purgati prælo committuntur, ac exprimuntur: mox uinum saccis ad id accom-
modatis percolatur, & in uasculis reponitur, quousque fax residat: defæcaturq; deinde, & clarum reponitur, affu- 40
so desuper oleo, ne corrumpatur, uel ace scat. Sunt & qui sine oleo illud in cadis asseruent, sed id per ætatem facile
acescit. De flosculi nomine inter se discrepant auctorum sententiæ. Dioscorides florem satiuæ punicæ cytinum ap-
pellat, balaustium uero sylvestris. Plinio lib. XIII. cap. VI. primus tam satiuæ, quàm sylvestris partus florere inci-
pientis cytinus uocatur; balaustium uero flos utriusq; in ipso erumpens cytino. Laudatissimi satiuarum flores colore
perquàm rubro ex Creta, & Cypro hoc æuo Venetijs importantur, aspectu quidem specioso, & uiribus cæteris præ-
stantiores. Sed & mangonio fiunt in Italia peregrinis non dissimiles, non tamen usque adeò præstantes. Immatu-
rus punici cortex ideo Malicorium antiquis dicebatur, quòd eo, ut Rhu ad perficienda coria uterentur. Dulcia puni-
ca, quæ apyrena alio nomine uocantur, uentriculo inutilia haberi, dentes gingiuasq; ledere, auctor est Plinius; etsi
rectius fortè id Dioscorides acidis attribuat. Puluis mali punici in olla noua operculo indito in furno tosti, potus fluen-
tem aluum efficaciter sistit. Sylvestris uero acinorum osiculi utiliter bibuntur triti ad aquam, quæ cutem subierit, 50
siccandam. Cortice punici ex uino decocto, & imposito perniones sanantur. Punica, & myrtus, (si rei agrariæ au-
toribus credimus) mutua consuetudine mirum in modum oblectantur, ita ut etiam reddantur fertiliores, si altera in
alteram inferatur. Malorum punicorum uires prodidit Galenus lib. VII. simp. med. sic inquires. Malum grana-
tum omne adstringentem qualitatem obtinet, non tamen in omnibus ea exuperat. Sunt enim inter ea quædam acida,
quædam plus dulcia, quàm austerà: & sanè quæ ab unoquoq; eorum procedit utilitas, secundum uincentem eueniat
qualitatem necesse est. Dictum autem in quarto horum commentariorum est super dulci sapore, austro, & acido.
Itaq; ex illis de malorum punicorum differentia liceat colligere. Porro acini magis, quàm succus tum adstringunt,
tum exiccant, his etiam magis putamina: uocantur autem sidia. Adsimilem illis uim habent cytini. Malum, quod
Græcis ποῖα, Latinis Malum punicum appellatur: Arabibus, Kuman, Ruman, seu Roman: Italis, Melagrano, &
Pomo granato: Germanis, Granatoepfel: Hispanis, Granadas, & Romanas: Gallis, Pomme de granade, et My-
grenes.

MYRTVS satiuā nigra utilior est medicinā, quā candida, & in hoc genere multo magis montana: semen tamen imbecillius parit. Vis & myrti, & feminis adstringit. Semen uiride, aut aridum in cibo datur sanguinem excreantibus, & uesciæ erosionibus. Succus uirentibus baccis expressus, eosdem effectus exhibet: stomacho utilis, urinam cit: prodest contra phalangij morsum, & scorpionis ictus in mero. Seminis decoctum capillum tingit. Ius decocti in uino ulcera in extremis membris nata sanat: oculorum inflammationes illitum cum pol-line polentæ lenit: contra ægilopas illinitur: crapulam arcet præsumptum uinum, quod feruefacto aliquantum eius semine exprimatur: aliās enim acorem contraheret. Præstat idem feminis effectus: utile procidetiæ vul-uarum in defectionibus, sedis uitij, & fœminis fluxio-ne uulvæ laborantibus: purgat furfures, ulcera capitis manantia, atque eruptiones papularum: fluentes capil-los continet. Additur quoque in medicamenta, quas liparas uocant, uti oleum, quod ex folijs eius factum est. Decoctum foliorum ad defectiones balnearum conue-nit, & contra laxatos artus, & malè solidescētes: eo fracta ferruminationi repugnantia utilissimè fouentur: uiriliginem emendat, purulentis auribus infunditur, & capillos denigrat. Succus eorum eadem efficit. Trita folia, & ex aqua illita humidis ulceribus, & partibus om-nibus fluxione laborantibus, coeliacisque profunt: & admisto omphacino oleo, aut exiguo rosaceo cum ui-no, ad ulcera serpentia, ignem sacrum, testium inflam-mationes, epinyctidas, & condylomata. Arentium fo-liorum farina utiliter inspargitur paronychij, ptery-

gijs, & contra alarum, feminumque perfusiones: cardiacorum sudores cohibet. Folia cruda, seu cremata cum cerato, ambustis, paronychij, pterygijsque medentur. Exprimitur folijs succus, ad-fuso uetere uino, aut aqua cælesti, cuius recentis usus est: nam exiccatus planè cariem sentit, & uires amittit. Myrtidanum dicitur, adnatum inæquabile, uerrucosum, intumescensque, & concolor: quod perinde quasi manus, myrti caudicem amplectitur. Magis quā myrtus adstringit. Tusum addito austero uino reponitur, coactumque in pastillos ficitur in umbra: multo efficacius & folio, & semine, cerato, pelsis, infestationibus, cataplasmatibus admistum: ubi adstringendum ali-quid est.

MYRTVS arbor frequens in Italia nascitur. Cuius duo produntur genera: satiuum, quod in candidum, & nigrum diuiditur: & syluestre, quo uniuersa ferè Tyrrheni litora uirescunt, ac redolent. Siquidem in agro nostro Senensi in maritimis, ac in uniuerso Liguriæ tractu, Romano, atque Neapolitano ubique Myrti sponte proueniunt. Satiuæ in arbores faciliè adolescunt, ramis flexilibus, ac lentis: rubro cortice: folijs longiusculis, perpetuoq; uiren-tibus, puniceæ æmulis; quanquam in nigris nigriora, in candidis candidiora spectantur. Flores omnibus insident can-didi, odorati: ideoq; aqua ex ijs confecta odoris suauitate unguentarijs plurimum expetitur. At cum nostras æquè sit odorata, atque olfactu iucunda; eam tamen odoratissimam existimauerim, quæ ex Aegyptia myrto elicitur: si-quidem & odoratissimam, & iucundissimam in Aegypto nasci Myrtum memoriæ prodidit Theophrastus. Satiua-rum utrumque genus baccas fert oblongas, agrestes oleas quadantenus referentes, multo sanè syluestribus maiores: etsi contrarium asseueret Marcellus. Quippe experientia compertum est, quod ubicunque satiuā Myrtus colitur, grandiores, uegetioresq; baccas edit, quā syluestris: cultura enim Myrti mansuescunt, & longè magis humore replentur, utpote & aliæ satiuæ stirpes omnes: quod quidem indomita tellus syluestribus denegat. Cæterum, ne quis decipiatur, hic lectorem admonendum esse duxi, cum de syluestri Myrto loquor, non me de rusco intelligere, qui & Dioscoridi, & Plinio syluestris, & acuta myrtus appellatur; sed de uera syluestri myrto, quæ sua sponte in litoribus sine cultu oritur: quæ item in mediterraneis, in collibus, syluis, ac campestribus prouenit. Hæc tametsi præter ruscum à Dioscoride non fuerit expressa; cum tamen dicat initio capitis, Myrtus satiuā, & reliq. his uerbis & syluestrem eiusdem generis myrtum tacite dari fatetur. Porro inter syluestres alba quoque, & nigra reperitur, quemadmodum & inter urbanas: quandoquidem ipse quā plurimas syluestres myrti plantas uidi in mille locis, quibus maturæ inerant bæcæ, non sanè nigre, sed in purpuram albian-tes. Myrti montes non amant: quin & frigidos odere tractus: tamen cum in mediterraneis, nempe in hortis, uiridarijs, uinetis, & campis maxime proueniunt; tum

myrti con-
deratio.

Marcelli lap-
sus.

Myrtidanum
Myrti alia ge-
nera.

in maritimis præcipue, atq; amcenis stagnorum, & lacuum ripis à natura nullo studio editæ, mirifice proficiunt, uia-
tamq; lætam agunt. Quod Dioscoridi Myrtidanum nominatur, uulgo notissimum est, ubi scilicet myrtus frequens
nascitur. Sunt & alia ueteribus Myrti genera, nobis quoq; non ignota, nempe Tarentinum, & exoticum: quo-
rum Plinius meminit lib. xv. cap. xxi. his uerbis. Satiuarum genera topiarij faciunt. Tarentinam folio minuto,

MYRTVS TARENTINA.

MYRTVS EXOTICA.

Myrti ulus.

nostratem patulo, exoticam densissimo, senis foliorum uersibus. Hæc non est in usu: ramosa utraque alia. Myr-
ti nostratis in Hetruria coria ubique perficiuntur: quippe quod ea pelles densentur, crispentur, atque crassescant.
Myrti baccis ultimam maturitatem adeptis, nostrates mulieres utuntur ad ciborum intinctus, qui cum assatis carni-
bus esitati maximam cum palato ineunt gratiam. Ideoq; Plinius loco supra citato ita scriptum reliquit. Succorum
natura præcipuam admirationem in myrto habet, quando ex una omnium olei, uiniq; bina genera fiunt. Item myrti-
danum, ut diximus. Et alius usus baccæ fuit apud antiquos, antequam piper reperiretur, illius obtinens uicem.
Quodam etiam generosi obsonij nomine inde tracto, quod etiamnum myrtatum uocatur. Eademq; origine aprorum
sapor commendatur, plerunque ad intinctus additis myrtis. hæc Plinius. Myrteum condimentum languidos uentri-
culos roborat: idcirco & cæliacis, & dysentericis utile: quin & scæminarum fluxiones, qualescunque sint, ua-
lenter inhibet. Myrti frondes, itemq; baccarum semen tritum contra fungorum strangulationes mirifice præ-
stant. Myrtus (ut memorie prodidit Galenus libro septimo simplicium medicamentorum) ex contrarijs sub-
stantijs planta constat: uincit tamen in ea frigidum terrenum. Habet uero etiam tenue quiddam calidum: unde ua-
lenter desiccatur. Porro tum folia, tum germina, tum fructus, tum succus, non parum inter se in adstrictione disident.
Ceterum quod ramis, & trunco adnascitur tuberosum, quam quidam myrtada nuncupant, quanto dictis siccus est,
tanto & desiccatur, & adstringit uehementius. Quidam id tundentes reponunt, postea uino subigentes in pastil-
los formant. Folia item arida uiridibus plus desiccant: miscetur enim uirentibus humiditas quædam. Porro suc-
cus non tantum ex uirentibus folijs exprimitur, sed & fructu. Restringendi uim hæc omnia habent tum foris im-
posita, tum intro sumpta in corpus, quod scilicet nondum ullam deleteriam, aut purgatoriam substantiam habeant
admistam. Planta, quæ *μυρτίνα* Græcis, Latinis Myrtus nominatur: Arabibus, Aes, Alas, siue As: Italis, Myr-
to: Germanis, Vuelsch heydelbeer: Hispanis, Murta, aut Raiam: Gallis, Meurte.

Myrti uires
ex Galeno.

Nomina.

Κεράσι: CERASIA.

CAP. CXXIX.

CERASIA aluo uilia sunt, si uiridia fumantur: eadem siccata illam si stant. Gummi, quod cera-
si resudarunt, cum uino diluto, tussi uetustæ medetur: colorem commendat, uisum exacuit, appe-
tentiam inuitat: idem ex uino potum calculosis auxilio est.

NULLA

CERASIA.

NVLLA hodie arbor est in Italia, quæ uulgo notior sit Cerasis. Has scribit Plinius libro xv. cap. xxv. novas, & peregrinas, nec antea uisas e Ponto secum primum aduexisse in Italiam Lucullum, postquam debellato Mithridate is uictoria positus Romam uenit. Sed postea tanta agro Italo amensissimo cum hac arbore interceffit affinitas, & consortium, ut non solum ager is satiarum plantas seruauerit, propagauerit, & aduexerit; sed & ueluti ex eius humore (quæ summa fuit inter se societas) grandida terra facta, sine aliquo semine in campis, in montibus, & syluis numerosissimas plantas procreauerit, & ediderit. Satiarum speciosissimi fructus, qui Cerasa, & Cerasia Latinis etiam appellantur, diuersorum sunt generum: quo fit, ut diuersa quoque sortiantur nomina. Inter hæc illa principem sibi locum uendicant, quæ Hetruscis uulgo Marchianæ, & duracine uocantur: tametsi horum alia maiora, alia minora, alia saturato colore rubeant, alia uerò potius albicent. Quæ autem Plinio Iuliana, nobis uerò uulgo Acquaiuolo, hoc est, aquea dicuntur, in nullo sane habentur pretio: quandoquidem adeo sunt tenera, & fragilia, ut nisi sub arbore sua comedantur, facile gestatu collidantur, & marcescant: quin et ob aqueæ partis redundantiam insipida sunt, oriq; ingrata. Quæ autem, quod admodum nigricent, Corbine nos uulgo uocamus, Plinius uerò actia, & cæciliana, cum sint duriuscula, & dulcia, gustatu habentur non iniucunda: ueruntamen quod manus, dentes, ac labra atro colore inficiant, discubentesq; deturpent, mensis raro apponuntur. In cerasiorum genere numerantur & illa, quæ Romæ Visciole, Senis Amarine, & in alijs compluribus Italia locis Marasche uulgo nuncupantur, à sapore (ut puto) dicta, quod non iniucundi amaroris tantillum respiciant. Horum porro uaria notantur genera, quæ etsi omnia sibi acidum asciscant saporem; hæc tamen eius plus, illa uerò minus habent. Rura Tridentina ea Marasche uulgo nominant,

Cerasorum consideratio.

Cerasiorum genera.

quæ minus acida gustu deprehenduntur, quorum genus quoddam est, quod ori admodum gratum habetur: quippe quod in ijs acido dulce sit admixtum, ob idq; illa palato maxime placeant. Quædam præterea inibi Marine, & Marinelle cognominantur, quæ & minora, & rotundiora sunt, & breuiori pediculo appensa, gustu nihil ferè prædictis reclamante. Est & horum tertium genus, quæ uulgo illud Verule nominat, longiore pediculo, bacca etiamnum cæteris crassiore, gustu acerbo, & admodum acido, colore perpetuo rufescente, nec unquam in atrum uergente. etsi cætera, ubi plenè maturuerint, in atrum rubescant. Omnia hæc cerasiorum (ut ita dicam) Amarinarum genera aptissima sunt, ut insolentur, & ut saccharo condiantur. Quinetiam sapore comendantur ad intinctus conficiendos, quibus non modò sanis edulia iucundissime conduntur; sed etiam egrotantibus, præsertimq; biliosis febribus uexatis. Siquidem illis non modò si iam exstinguunt, sed oris insuauitatem emendant, & cibi appetentiam conciliant. Syluestre horum genus nulla adhibita cultura Ananiensibus in Tridentino agro sponte prouenit, nihil prorsus tum colore, tum etiam sapore ab illis dissidens, quæ inibi, ut diximus, Verule uulgo uocantur. Hæc breui pediculo pendent in arboribus admodum pumilis, tantæq; breuitatis, ut raræ, uel potius nullæ dōdrantalem æquent mensuram. Quo factum est, ut crediderim (etsi id pro comperto asserere non ausim) hæc eadem esse, quæ Plinio Macedonica dicuntur. Syluestria, quibus plerumq; uescuntur aues, raro in cibis admittuntur, præterquam à rusticis, tum quod plus ossis, quam carnis habeant, tum etiam quod cum quadam acerbitate amara sentiantur. Degenerant cerasi quocunq; fimo radicibus admoto, id uel quæ adeo oderunt, & horrent. Contrà proficiunt, si sui ipsius putamina falce concisa circum radices sepeliantur, ibiq; marcescant. Præcoces illæ fructus ferunt, quibus ante florum exortum calx uiuæ radicibus circumponitur: uel quibus aqua calida sæpius pedes irrigantur, etsi postea paruo temporis tractu inarescant. Galenus habita Cerasiorum omnium generis ratione lib. vii. simpl. med. ea hisce paucis perstrinxit. Cerasus arbor fructum fert non paris adstrictionis in omnibus particulatim plantis participem. Nam & in horum, sicut etiam malorum granatorum, & malorum, quibusdam austera qualitas, in quibusdam uerò dulcis, in nonnullis autem acida exuperat. Quinetiam ipsorum dulcium ea, quæ nondum cocta sunt, ac matura, quædam admodum acerba sunt, quædam similiter moris acida. Sed in moris immatris acida qualitas acerbam exuperat, in cerasijs non semper. Ergo quæ dulciora sunt, magis quæ in intestinis sunt, subducunt, sed minus utilia stomacho sunt. contrà austera. Quæcunq; uerò acida sunt, ea pituitosis, excrementosisq; stomachis conueniunt: siquidem austeris magis desiccant, & nonnihil etiam incidunt. Porro ipsius arboris gumi communem omnibus uiscosis, & mordacitate carentibus medicamentis facultatem obtinet, quæ & ad arterias exasperatas accommodata est. Proprie autem (si quidem uerum est quod quidam scribunt) calculis uexatos cum uino potu adiuuat. Nam sic illi tenuium partium quædam facultas inest. Cerasorum fructus, qui Græcis Κεράσια, Latinis item Cerasia, et Cerasa dicuntur: Arabibus, Sarasie: Italis, Ciregie: Germanis, Kirschen: Hispanis, Cerezas: Gallis, Cerise.

Cerasiorum uires ex Galen.

Nomina.

Κεράτια.

SILIQVAE.

CAP. CXXX.

Siliquarū con-
sideratio. Siliquarum ui-
res ex Gal.

SILIQVAE recentes stomacho aduersantur, al-
uum soluunt: eadem siccatae sistunt, stomachoque uti-
liores fiunt: urinam ciunt, sed praecipue, quae uinaceis
condiuntur.

SILIQVAE, quae Graecis κεράτια dicuntur, in Italia
officinis uulgò Carobe, & Carobole appellantur. Nascuntur
arborea, quae Siliquas ferunt, in regno Neapolitano, praesertim 10
in Apulia, ac etiam in Campania, ut optime sciunt ij, qui Fun-
do Itrum, & hinc Molam iter faciunt: siquidem in illa ob leui-
gatos lapides inibi stratos laboriosa admodum uia, quam Appiam
uocant, frequentissime conspiciuntur. Incolae has plantas Sale-
qua uulgò nominant, uocabulo nimirum à Siliqua detorto. Ar-
bores in spectatam satis proceritatem attolluntur, ramis in lati-
tudinem potius, quam in longitudinem protensis: cortice cine-
ritio ad caeruleum inclinante, loti arboris instar. Folio uirent
fraxineo, latiore tamen, duriore, rariore, ac magis circinna-
to. Florent discedente hyeme, aut uere iam appetente: fructifi- 20
cant uerò aestate, & autumno. Siliquae recenter ab arbore de-
cerptae ingrato displicent sapore, sed tractu temporis in cratibus
expansae, & siccatae, adeo mitescunt, ut & dulces euadant ad-
modum, & gustui suaves fiant. Aliud siliquarum genus, quod
ficum Aegyptiam cognominant, scriptis tradiderunt Theophra-
stus, & Plinius: de quibus mihi differendum non proposui, tum
quod Italis nusquam (quantum equidem sciam) nascantur, neq;
cognoscantur; tum etiam quod nullum habeant usum in medici-
na. Siliquas in cibis damnauit Galenus lib. II. de alimentorū
facultatibus, his uerbis. Ceratia, quorum tertia syllaba per, t, 30
literam & scribitur, & pronunciat, nihil cum cerasijs per, s,

scriptis habent similitudinis. Est autem prauī succi edulium, ac lignosum: unde necessario sequitur, ut concoctu sit
difficile: nihil enim quod lignosum est, facile coquitur. Praeterea incommodum illud ipsis inest non paruum, quod
non celeriter deiciantur. Proinde satius esset, ea ad nos non importari à regionibus orientalibus, in quibus nascun-
tur. Sed de uiribus, quas & arbor, & ipsae habent in medicina, idem Galenus differens lib. VII. de simplicium
medicamentorum facultate, sic inquit. Ceratonia exiccantis est, & adstringentis facultatis, sicut & fructus eius,
quae ceratia uocant, nonnihil etiam dulcedinis continent. Accidit autem istis quiddam simile cerasijs. Nam si humi-
da sumas, magis uentrem subducunt: sicca uerò magis sistunt: utpote cum humiditatem expirent, & quod essentiae
est crassioris, tantum reliquum habeant. Κεράτια Graecè, Latine Siliquae uocantur: Arabicè, Charnub: Ita-
licè, Carobe & Carobole: Germanicè, S. Iohanes brot: Hispanicè, Alfarobas: Gallicè, Carouge.

Nomina.

Μήλα.

M A L A.

CAP. CXXXI.

FOLIA, flores, & germina cum omnis mali, tum maximè cotoneae adstringunt. Pomis acer-
bis adstringendi uis inest, maturis uerò longè secus. Ex ijs uerna bilem gignunt, neruos omnes læ-
dunt, inflationes pariunt. Cotonea stomacho utilia, urinam cient: uerum tosta mitiora habentur.
Profunt celiacis, dysentericis, purulenta extusisientibus, cholericis, praesertim cruda. Macerato-
rum liquor commodè in stomachi, aut uentris fluxionibus, potui datur. Succus crudorum assump-
tus orthopnoicis salutaris est. Decocto fouentur uuluae, & sedes, si procidant. Cotonea, quae mel-
le condiuntur, urinam mouent: mel autem sibi constringentem illorum uim, & inspissantem adsci-
fcit. Quae cum melle coquantur, stomacho, atque ori gratiora sunt, sed minus inspissant. Cruda 50
cataplasmatibus adiunguntur, ad cohibendum aluum, aut si stomachus aestuet, aut in uomitiones effun-
datur, ad mammarum inflammationes, praeduros lienes, & condylomata. Fit uinum ex ipsis tuis,
expressisque: sed quod perduret, quindecim sextarijs succi unus mellis adiungitur, alioquin in aco-
rem degenerat. Prodest ad omnia, quae dicta sunt. Fit & oleum ex ijs, quod melinum uocauimus:
quo utimur, quoties adstringenti oleo est opus. Eligi oportet uera, quae sanè sunt rotunda, parua,
& odorata. quae uerò struthia dicuntur, magna quidem sunt, sed minus utilia. Flos & uiridis, & fic-
cus cataplasmatibus imponitur: ijs conueniens, quae adstrictionem desiderant, inflammationibus oculo-
rum, reiectionibusq; sanguinis: contra citam aluum, & mensum impetus, in uino bibitur. Melime-
la uentrem molliunt, & ab eo animalia expellunt: stomacho negotium exhibent: aestuationem fa-
ciunt. ea multis dulcia mala uocantur. Epirotica mala, quae Latine orbiculata dicuntur, stomacho uti-
lia: sistunt aluum, urinas euocant: malis tamen cotoneis inualidiora. Syluestria mala similia sunt
uernis,

Μηλέα.

MALVS.

Κυδώνιος μηλέα . COTONEA MALVS.

10

20

30

Περσική μηλέα. PERSICA MALVS.

Αρμενική μηλέα. ARMENIACA MALVS.

40

50

LIMONIA MALA.

Malorum cō
sideratio.

uernis, & adstringunt. Sanè in hunc usum immatura omnia opus sunt: Persica poma matura tam stomacho, quàm uentri utilia sunt. acerba aluum cohibent, sed sicca uehementius. Decoctum è siccis alui, stomachique fluxiones sistit. Armeniaca, quæ à Latinis præcoccia dicuntur, minora sunt supradictis, & stomacho utiliora. Medica mala, persicæque, aut cedromela, quæ Latini citria uocant, nemini non cognita. Arbor ipsa 40 omnibus anni temporibus pomifera, alijs deciduis, alijs subnascens. Malum oblongum est, rugosum, colore aurum imitans, cum grauitate odoratum. semen habet pyri. Id in uino potum uenenis resistit, aluum mouet: oris suauitatem commendat, decocto eius coluto, aut succo: æstur in malacia mulieribus. Vestiaris impositum ab erosione uitio uestes uindicare existimatur.

IN MALORVM quoque genere Dioscoridi recensentur 50 Persica, Præcoccia, Cotonea, & Citria: quippe quod eandem effigiem, & formam repræsentare uideantur. Sed nos primum de uulgaribus malis agemus, reliqua subinde sigillatim prosequemur. Eorum itaque (ut Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus posteritatis memoria prodidit) uarij, ac multiplices sunt saporibus, quos etiam uariæ sequuntur functiones. Alia nanque astringentia, alia acidum, dulcemue saporem gerunt. Sunt etiam quæ ex ijs mustum habeant, ita ut appareant & dulcia simul & austera. Quædam præterea cum dulcedine manifestè acida sentiuntur: ad hæc alia cum acore acerba. Inuenias autem nonnunquam & quæ tres simul saporibus planè refrant, dulcem scilicet,

scilicet, & acidum, acerbūq; nonnihil. Ceterum mala quidem, quæ adstringunt, succum habent frigidum, ac terream. Quæ uero acida apparent, frigidum quidem succum habent, uerum tenuium est partium. Mediæ autem temperaturæ sunt dulcia, quæ ad calidius uergunt. Quemadmodum quæ omnis qualitatis sunt expertia, insipidae, ac ueluti aquosa, ad frigidius inclinant. Malis igitur uteris pro uincetium saporum facultatibus: austeris quidem, cum uentriculus uel propter calidam intemperiem, uel ob multam humiditatem fuerit imbecillus: acerbis autem, cum hæc aucta admodum fuerint: acidis, cum crassum succum, qui non magnopere frigidus sit, suspicaberis in ipso esse collectum. Siquidem succus frigidus non acida, sed acria postulat. Vtraq; certe & acida & acria succos crassos incidunt: in eo tamen differunt, quod hæc quidem cum refrigeratione; illa autem cum calfactione id præstent. Porro dulcis malorum succus, cum sine acrimonia, & crassitie, hoc est, cum solus exquisitè fuerit, celerius, quantum in ipso est, distribuitur. Quod si acrimoniam, aut crassitiem habuerit, citius subducitur. Ceterum optima etiam genere mala uitanda sunt, antequam in arboribus maturuerint: quippe quoniam concocti sunt difficilia, & frigida, tardeq; permeant, & praua sunt succi: ad hæc succum habent frigidum, & leuiter crassum. Quæ uero bellè matura in hyemem, & uer proximum asseruant, ea morbis sepe numero perquam utilia sunt, aut farina aqua subacta circumlita, aut calidis cineribus medioriter assata, aut pulchrè in aquæ bullientis uaporibus percocta. Dare autem ipsa conueniet statim post cibum, aliquando etiam cum pane, ad uentrem, & stomachum roborandum, ijs qui cibum fastidiunt, tardeq; concoquunt, quiq; uomitū, diarrhœa, ac dysenteria infestantur. In hunc quoq; usum apta sunt acerbæ: nam parata, ut modò dixi, mediocrem retinent adstrictionem. In Hetruria principatum obtinent, quæ Appie, & Mele rose uulgò uocantur: quandoquidem hæc duo genera, cum suauiter oleant, gustuiq; arrideant, cum naribus, et palato maximam ineunt gratiam. Eaq; propter non longè cum aberrare putauerim, qui dixerit Appia esse Dioscoridi melimela: Rosca uero, quæ eidem epirotica, & Latinis orbiculata dicuntur. Quæ uero adeò rubent, ut cruore perfusa uideantur, & acido gustu sunt prædita, non alia de causa ita rubescunt (si rei agrariæ auctoribus credimus) nisi quod ex mali, & mori nigræ insitio ne suam traxerint originem. Cornarius sua tantum, ni fallor, opinione ductus, putat in suis commentarijs in Gale-
ni libros de compositione medicamentorum secundum locos, Cestiana poma esse arantia, siue aurantia mala, quæ in Citrei mali genere ab omnibus recensentur. Nec cum potuit à sua sententia reuocare Plinius, qui libro x v. capite xiiii. apertissimè scribit à Cestio cestiana, à Matio matiana, à Manlio manliana, à Claudio claudiana, & ab Appio appiana mala per inuentorum nomina, à quibus habuerunt originem, Romanis fuisse cognominata. Quocirca eo loco scriptum reliquit Galenus ex auctoritate Apollonij, quod in capitis dolore ex ebrietate cestiana mala sic in urbe Romana appellata, in cibis cocta conferunt, quod austera sint facultate: non ut somniasse uideatur Cornarius, aurantia, quæ præterquam quod Apollonio, & Galeno incognita fuisse censentur, nusquam gentium, quod equidem sciam, cocta exhibentur. Quo fit, pace omnium dixerim, ut qui suæ ceruicis duritiæ consulunt, suas sepius reprobare sententias audiant. Malos, quæ fructus suos tanquam steriles, dare recusant, fecundas effeceris, si plumbeo circulo earum caudicem altitudine pedis à terra strictim concluderis ante florum aduentum, & cum mala cœperint adolescere, soluto uinculo eas libertate donaueris. Mala Cotonea primum in Italiam aduecta fuerunt à Cydone Cretæ oppido, unde Græcis cydonia dicta sunt. Horum tria in Italia inueniuntur genera. Palma illis, quæ peculiariter Mala cotonea cognominantur, pressa, incisuris interfecta, colore ad aurum inclinato, lanuginosa, et longè cæteris odoratiora. Proximū locum sortiuntur, quæ maiore admodum corporis mole proueniunt, Dioscoridi, & Galeno struthia uocata. Hetrusci hæc pyra cotonea uocant: quippe quod forma magis pyra, quam mala referant. Pulpa, ac succo cæteris præualent, colore tamen, suauieolentia, ac uiribus cedunt. Postremo Plinio miluiana sunt, quæ nonnullis notha dicuntur, quod tantum proueniant ex cotoneis malis, quæ struthis insitæ fuerint, uel ex struthis, quæ cotonearum surculos receperint. Hæc malis grandiora, pyris uero, siue struthis minora uisuntur: forma uero, ac facultate inter utrumque media. Ceterum sanè hæc omnia, præcipuè mala, maxime officinis expetuntur in medicinæ usum. Nempe quod ex omnibus præter uinum, miuam, oleum, & quod Dyacidonium uocant, conficiantur & intinctus, & congelati liquores: quæ omnia non ægris modò apta sunt, sed etiam sanis utilia æquè & grata. Galeni æuo (ut ipse testatur in libris, quos de alimentorum facultatibus conscripsit) Cydonite placenta, quam officinæ Diacydonium nuncupant, ex Iberia, & Syria Romam conuehebatur, ex melle tantum, & cotoneorum carne confecta, tam ad cibi, quam medicamenti commodum. Quæ saccharo, uel melle condita reponuntur, perfectè matura legi debent, aliàs indurescunt lignorum instar, ita ut dentibus confici nequeant. Quæ cruda per hyemem asseruantur, seorsum à pensilibus uuis reponenda sunt, quod uuas suo acerrimo sapore adeò uitient, ut eæ statim marcore conficiantur. Perficorum quoque plurimæ reperiuntur species. nam quædam rubent, alia aureo colore fulgent, alia uirescunt, alia candida sunt, alia sanguinea, alia duracina, alia cotonea uocantur. Ad hæc quædam habentur dulcia, quædam acida, quædam uinosa, quædam amariusecula, & quædam etiam austera. Prima laus in cibis duracinis, sic ex re dictis, quod caro tam pertinaciter hæreat osi, ut nullo pacto ab eo auelli queat. Præcipua autem in hoc genere illis laus, quæ ab aurei coloris nitore, odoreq; perquam incundo Cotonea cognominant. Secundas sibi uendicant partes, quæ cortice detracto sanguineum succum fundunt, non propterea modò quod sint gustu reliquis suauiora; sed etiam quia magnitudine, & colore sunt speciosa. Proxima sunt, nec prædicto generi fortasse cedunt, quæ à nucis similitudine Nucipersica cognominantur: hæc enim cum colore, & sapore non refragentur persicis cotoneis, tum etiam non ingrata dentibus duritie, gustum mira afficiunt uoluptate. Est & genus aliud Perficorum in Hetruria, ac in alijs Italiæ locis agricolarum mangonio factum, quæ ideo Persica amygdala appellant, quoniam persicorum osium uice dulces amygdalarum nucleos includunt. Ceterum sanè multis contendit Cornarius, in suis commentarijs in secundum Galeni librum de compositione medicamentorum secundum locos, ubique corruptum esse Plinij codicem, ijs in locis, in quibus de duracinis persicis tractat: quin & Pauli, & Palladij, & Constantini

Cornarij opinio reprob.

Malorum cotoneorum cōsideratio.

Perficorum confid.

Cornarij opinio reprobata.

Constantini Cæsaris libros corruptos esse, ubi in ijs de duracinis persicis aliquid scriptum reperitur. Quandoquidem is, ubi in horum monumentis de duracinis persicis factam fuisse mentionem legitur, ibi de rhodacenis, non autem de duracinis legendum esse censet. Verum cum inibi nulla uel ratione, uel auctoritate nitatur, quibus id comprobet, sua tantum ductus opinione uidetur: atque ob id facile pronunciasse, horum omnium codicibus (quod tamen absurdum esset credere) mendum subesse. Quamobrem in hoc potius Cornarium hallucinatum, quam libros deprauatos esse crediderim. Quinimo uirum alioquin doctissimum admiror, quod rem per se claram obscuram reddere conatus sit, quodque non intellexerit, quid Plinio, & Palladio duracina, quid Paulo *δοράνια*, quidue Aëtio, & Constantino, ac alijs quibusdam Græcis *ῥοδάκνη* extiterint. Nam si animaduertisset, hæc inter se & nominibus, & re ipsa differre, facilius, meo quidem iudicio, rem dubiam explicasset, nec omnes in uniuersum auctorum codices deprauatos pronunciasset: cum, ut equidem arbitror, eorum nullus his in locis sit uitatus. Paulo enim *δοράνια*, ut uulgata habet lectio, non *ῥοδάκνη* Cornarij modo, legendum semper existimai, quod ipse eo loco de præcociis, & armeniicis tantum malis differat, non autem simpliciter de persicis. Siquidem, ut Cornarius ipse fatetur, Rhodacene non est aila, quam malus persica, quemadmodum Rhodacena nil aliud sunt, quam mala ipsa Latini persica uocata. id quod & nos sine ulla controuersia probamus. Sed Paulo *δοράνια* (ut diximus) genus est præcociis, siue armeniici mali, ut ipse declarat his uerbis. τὰ δὲ ῥοδάκνη τε καὶ δοράνια καὶ ἀρμένια κρεῖττον τῶν τῶν περσικῶν. οὐτε γὰρ ὁρῶνται, οὐτε ὡς αὐτῶς διαφθίγγεται. id est. Præcocia, doracia, & armeniica persicis præstant: neque enim acescunt, neque similiter corrumpuntur. Quibus palam est in Paulo potius *δοράνια*, quam *ῥοδάκνη* esse legendum, quod tantum persica malus Græcis *ῥοδάκνη* uocetur, non autem armeniica, doracia, & præcox: quarum fructus, tametsi à quibusdam inter persica numerentur, quod forma tantum ijs similes uideantur; non tamen uera sunt simpliciter persica, quæ proprie Græcis nonnullis *ῥοδάκνη* μῆλα in uniuersum uocantur, ut ipse etiam Cornarius testatur. Quippe nugaretur ineptè Paulus, si uellet, quod rhodacena persicis præstarent, cum nil aliud sint rhodacena, quam persica. His itaque rationibus liceat nobis dicere, *δοράνια* Paulo nec *ῥοδάκνη*, nec duracina designare, sed præcociis, siue armeniici mali genis sibi peculiare. Sed iam ad Plinium uenio, cui duracina persica persicorum species sunt, quibus palma inter omnes, non autem genus, quemadmodum & duracina cerasa, & uua etiam duracina inter uarias cerasorum, & uuarum species eodem Plinio, & Palladio describuntur. Quod maxime arguit, aliud eisdem designare duracina, aliud uerò Græcis *ῥοδάκνη*, quod uerbum hoc uniuersaliter de omni persico prædicetur, non autem de aliqua particulari specie. Neque, ut ait Cornarius, uocat nostra ætas quædam persica mala duracina, quod offe cæteris duriora sint, sed antiquos secuta, quod pulpæ consistentia gustui gratiora sese offerant, & longiori tempore perdurent. Quod quidem palam facit Plinius lib. xiiii. cap. iiii. cum ait. Duracina uua sine ullis uasis in uite seruabilis est: tanta est contra frigora, æstus, tempestatesque firmitas. Hanc & Columella prætulit in cibis. Postremo quod rhodacene arbor, persicam arborem in uniuersum significet, cum Cornarius ipse id firmiter asserat, opus sanè non esset, hoc pluribus comprobare. Sed ne fortassis putaret sibi ipsi non esse adhibendam fidem, Aëtium consulat, Constantinum Cæsarem, & Symeonem Sethi inter recentiores Græcos. Siquidem ij pluribus in locis manifestè demonstrant, nil aliud per Rhodacenam se intellexisse, quam ueram, legitimamque persici plantam. Persicorum omne genus damnavit Galenus libro ii. de alimentorum facultatibus, ut prauis succi, & quæ facile corrumpantur, ac noxam uentriculo inferant: quapropter Persica primis mensis semper edenda præcipit. Quare ego certè nescio, ex quorum scriptis deprompserit Plinius, quod innoctua expetantur ægris. Nisi fortasse & ipse pro persico perseum deceptus acceperit, quemadmodum fecere recentiorum nonnulli. Persici flores esu aluum deiciunt, itemque uomitiones cient, sed non absque labore, ac detrimento. Non defuerunt, ut Marcellus Florentinus, & Simphorianus Campegius in historialibus Galeni campis, qui existimauerint eandem plantam esse persicam, & perseam, de qua agit Dioscorides in huiusce primi uoluminis calce. Quæ (ut tradunt) ea profecto est, quæ in Perside exitiosa nascitur, etsi translata in Aegyptum cæli illius clementia mortiferam in salutarem uerterit naturam, adeo ut in cibis recepta, tam sanis, quam morbois prorsus habeatur innocua. Huius historiam latius prosequitur Theophrastus lib. iiii. de plantarum historia (ut infra suo loco dicemus) quæ si quis perlegerit, hanc à nostris persicis plurimum disidere comperiet. Manifesto etiamnum argumento sunt Dioscorides, & Galenus, quod hæc plantæ inter se differant: quandoquidè ij de his ut forma, & genere differentibus seorsum suis scriptis tradiderunt. Armeniaca præterea, quæ Latini, ut in Dioscoride legitur, præcocia nominant, & Græci bericocia pronunciant, nos in Hetruria Græcos imitati uulgò Bacoche, & Moniache corruptis uocabulis appellamus, ac si diceremus Bericocia, & Armeniaca. Plura eorum uisuntur genera magnitudine potius, quam genere differentia. Quod euenit non modò cæli clementia, & terræ admodum frugifera dotibus; sed & cultorum mangonio: namque ex multiplicata insitione maxime proficiunt. Porro omnia, ubi maturitatem senserint, aureo colore splendent. Idcirco Romanis uulgò Grisomele, quasi chrysomela dicuntur, eaque præcipue, quæ eo tractu cum persicis magnitudine certant. Maturescunt in uente æstate mense iunio ante alios fugaces fructus, unde meritò Præcocia dicta. Ea parum genere, & naturæ dotibus à persicis disidere, testis est Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus: sed non itè in uentriculo, ut illa, tam citò corrumpi. quanquam recentiores medici ea longè magis, quam persica, corruptioni obnoxia experientia contendunt. Insuper Medica mala, ut ex nomine cognosci potest, ex Media primum aduecta sunt. hæc Latinis Citria, uel Citromala uocantur. Eorum arbor aurantiorum, ac limoniorum plantas magnitudine æquat. Folia, quæ perpetuò ei uirescunt, aurantijs parum, uel nihil refragantur, foraminibus uisum ferè effugientibus ubique punctim traicta. Quamobrem nesciuerim ego, qua ratione Theophrastus (ut Theodorus interpretatur) ei folia assignauerit portulacæ, quæ illi nullis notis consentiunt. Quo fit, ut admirari non liceat, si recentiorum plerique existimauerint Theophrasti codicem hoc in loco scâtere mendis, & quod ubi legitur *ἀνδοράνια*, id est, portulacæ, legi

Plinij lapsus.

Marcelli, & Simphoriani error.

Armeniicorum consideratio.

Medicorum malorum consideratio.

legi potius debeat ἀράχνης, id est, araneorum telæ. Quandoquidem ijs fortasse uidebatur, quod, cum mali Medicæ folia sint ubique minutis admodum punctis perforata, ita ut lintheoli spissioris modo sint transparentia, faciliè telis araneis comparari possent. In quorum sententia ego quoque perstiti, quousque Plinius inde me reuocauit. Quippe cum accuratius Plinium perlegissem, comperi Theodorum, alioquin uirum & Græcum natione, & Latine linguæ peritissimum, malè Theophrastum hoc in loco fuisse interpretatum, & uocabuli significationem minus rectè accepisse. siquidem, ut apertissime declarat Plinius lib. xiii. cap. xxi. Adrachne arbor est arbuto admodum similis. Inquit enim, Adrachnem omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur, cum illa sit herba, & andrachne uocetur, unius literæ diuersitate. Cæterum adrachne est syluestris arbor, neq; in planis nascens, similis unedoni, folio tantum minore, & nunquam decedente. Hinc ergo faciliè colligi potest, huic plantæ, quæ arbuti frondibus perpetuo uirescit laurinis similibus, Medicæ mali folia comparasse Theophrastum. Citrea arbor omnibus horis pomifera est: alia namq; matura cadunt, alia maturescunt, alia uerò subnascuntur. Hæ Plinij æuo non erant in Italia, ut ipse testatur lib. xii. cap. iiii. ubi inquit, sæpius tentasse gentes, plantas è Media transferre ad se, quæ tamen ibi diu uiuere nequiuierunt, licet magna cultorum solertia fuerint enutritæ. Nunc uerò contrà translatitiæ factæ sunt, atq; cum Italio solo tantam inire gratiam, ut non modò in maritimis, sed in mediterraneis quidem tum hortis, tum uiridarijs, tum etiam nobilium lacuum ripis frequentissimæ feliciter germinant. Postquàm cultu, & diligentia Palladij (is enim proditur primus artem adinuenisse) factum est, ut ex Media in Italiam translata profolierint, ac propagauerint. Theophrasti ætate Citria mala nondum in ciborum usum uenerant, eorum testimonio, quæ ipse lib. iiii. de plantarum historia memorie prodidit, sed tantum odoris gratia uestibus inferebantur. Quin & eorum usus erat antidoti loco contra uenena, ad quæ demolienda semen præcipuè efficacissimum habent. Refert Athenæus, quod cum princeps quidam Aegyptius maleficos quosdam damnaisset nebulones, quò suorum facinorum lucrent pœnas, aspidibus secundum Aegyptias leges in prædam exponendos, ij Citrium in itinere, dum ad bestiarum pabulum ducerentur, comederunt, quod caupona quædam uicem eorum dolens, atq; miseriam, illis dederat. Mox cum in theatrum descendissent, & ab omnibus, ferocissimisque feris demorsæ essent, nihil sanè molestiæ senserunt. Quæ de re præfectus non paruum cepit admirationem, & à militibus diligenter inquirens, an antidotum aliquod præsumpserint, certior factus est, citrii tantum ex integra simplicitate donatum, eos comedis. Postridie uerò iussit uni præberi, alteri denegari, & denuo in theatrum trudi ad supplicium. Quo facto, qui comederat, demorsus nihil incommodi passus est: alter uerò à fera ictus undiq; liuidus factus, confestim interijt. Narrat præterea Theopompus Chius duodequadragesimo suarum historiarum uolumine, Clearchum Heraclotam Ponti tyrannum multos ueneno necasse: sed ille, inquit, plures adhuc interfecisset, si populum præstantissima citrij uis latuisset. Seruantur Citria mala diutius incorrupta, si hordei, uel milij aceruis obruantur. Sed habita medicina ratione, iam de eorum uiribus plenius differendum est. Citria itaq; uenenis aduersantur, eorumq; maxime semen. Citrij decoctum collutione, horis halitum commendat, suauitatemq; accersit. Ipsa autem integra uestriarijs condita, uestes non modò gratissimo odore perfundunt; sed eas etiam à tineis, & blattis uindicant. Si cruda tamen manduntur, non faciliè coctioni obediunt: quin & crassum generant succum: ob hoc uesci ijs melle, aut saccharo conditis satius est, quod uentriculum commodè calefaciant, ac roborent: quanuis hæc nostra ætas gulæ nimium indulgens in cibis citria cruda præferat cum assatis carnibus esitata. Citria aduersus atram bilem, & morbos mœstos, quos illa excitat, opulantur. Semen priuatim scorpionum ictibus & potum, & appositum mirifice medetur. Acidus eorum succus flauam reprimat bilem, arcetq; pestis contagia. Proinde recentiores medici ad febres pestilentes serapijs ex eo confectis feliciter utuntur. Ea principem in cibis obtinent locum, quæ in lacus Benaci ripis proueniunt; quæ etsi parum mala Limonia dicta magnitudine superent; maiorem tamen cæteris ab ore ineunt gratiam. Quæ uerò ex Liguriæ uiridarijs, & Adriatici, & Aegæi pelagi insulis, alijsq; locis afferuntur, etsi melopeponum modo crassescant, speciosaq; magnitudine excellent; cum tamen insipido gustu non multum placeant, in cibis non æquæ ac illa, præstant: uerum quod pulpa copiosiore consistit, officinis expetitur saccharo, uel melle asseruanda. Citrij mali meminit Galenus lib. vii. simplicium medic. sic inquit. Mali medicæ fructus non amplius malum medicum, sed ab omnibus Citrium nuncupari adsolet. In semine quidem uincentem habet qualitatem acidam, & siccam; ut ipsum tertij sit ordinis resiccantium, refrigerantiumq;. In cortice uerò itidem desiccantem temperiem est sortitus, non parum tamen habentem acrimoniæ: proinde desiccet hic secundo excessu, non tamen frigidus est, sed aut temperatus, aut paulò infrà. Porro caro eius pariter crassi succi est, & pituitosa, frigidaq;: nam & ipsa editur, sicut & cortex. Semen omne edi ineptum est, tum humidum illud, & acidum, de quo primum differui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re uera semen est. Hic amarus est, & digerendi uidelicet, siccandi; facultatem obtinens, secundo quodammodo ordine à temperatis recedens. Folia uerò deniq; exiccandi, ac digerendi uim obtinent. hæc Galenus. Vbi animaduertendum est, quod cum initio capitis inquit, In semine quidem uincentem habet qualitatem acidam, & siccam; ut ipsum tertij sit ordinis resiccantium, ac refrigerantium, Galenus non de nucleis intellexit, neq; de uero eorum semine; sed tantum de acido Citrij succo, in cuius medio ubiq; includitur semen. Eam autem fuisse in hoc Galeni sententiam, eius uerba in calce ferè capitis ostendunt, quæ ita sonant. Semen omne esui ineptum est, tum humidum illud, & acidum, de quo primum differui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re uera semen est. Hic amarus est, & discutit, hoc est calefacit, & exiccat secundo recessu. Quam rem malè, meo quidem iudicio, affectus Auicenna, utpote qui non rectè distinxerit, neque hac in re planè Galeni sententiam accepit, libro suorum canonum secundo semini Citrij secundam calidorum, & siccorum sedem assignauit: tractatu uerò, quem cordis uiribus dicauit, eidem tertiam frigidorum, & siccorum classẽ adscripsit, nullum quidem uerbum faciens de acido Citrij succo, quem à Galeno sub seminis nomine comprehensum fuisse demonstraui. Non longè natura, & uiribus à citrijs distant mala LIMONIA, & AVRANTIA dicta, & illa, quæ ADAMI poma uulgò uocantur,

Theodori lapsus.

Citriorū mira facultas.

Citriorum uires.

Citrij mali uires ex Gal.

Auicenna notatur.

Limonia, Aurantia, & Adami poma.

uocantur, nos uerò Lomie dicimus: tametsi Limonia, cum sint gustu omnibus ijs speciebus acidiora, ob id succo & frigidiora, & sicciora esse, argumento duci possit. Quin & Aurantia cortice calidiora censenda sunt, quandoquidem is reliquis acrior, atq; amarior gustatu deprehenditur. Aurantium (quemadmodum etiam de punicis superius diximus) in Italia tria obseruantur genera, dulcia, acida, & uiuolenta, siue mista. Dulcia in omnibus partibus ex-calfaciunt. Aliorum uerò succus refrigerat, prout maiore, seu minore referta sunt aciditate. Quocirca febricitanti-bus ad restringendam sitim, acida quidem, & uiuola, non autem dulcia sunt exhibenda. Fit è Limoniorum succo, sicut & citriorum, serapium ad restringendum bilis feruorem non inutile. Item & ad pestilentes febres, & eas, quæ contagione non uacant. Aqua, quæ è Limoniorum succo calentis aquæ balneo, & uitreis organis extrahitur, præ-terquam quòd mulieribus expetitur pro succo ad faciem expoliendam, uirilgines ubicunq; sint, & totius corporis ma-culas emendat, uaros delet, & acaros interimit. Serapijs admista febribus acutis, et contagiosis mirè succurrit. Epo-
ta uentris tinea encat: id quod etiam præstat succus recenter expressus, uncia pondere potus. Ceterum non pa-
rum laboris impendisse uidetur Brasauolus in præfatione sui de simplicium examine libri, ut doceret, unde emanau-
rit Arantiorum uocabulum. Sed licet ibi plura de eius origine referat; ea tamen, meo quidem iudicio, non multum no-
mini quadrant. Quandoquidem ego potius existimauerim, uulgò Arantia, quasi Aurantia, altera expuncta litera, di-
cta fuisse. Nam cum hæc poma auri colore reluceant, ab auro meritò nomen accepisse uidentur: unde, quantum equi-
dem reor, Aurantia, hoc est, aurea mala dicta fuere. Reliquum est, ut singulis malis sua reddamus nomina. Mala
ita Latinis dicta, Græcis μήλα uocantur: Arabibus, Tuffa, seu Tufaba: Italis, Mele: Germanis, Oepffel: Hispa-
nis, Mansanus: Gallis, pomes. Ea uerò, quæ Græcè κυδώνια μήλα, Latine Cotonea, & Cydonia mala dicuntur:
Arabice Saffargel: Italicè, Mele cotogne: Germanicè, Quitten, aut Kuitten: Hispanicè, Membrillos, & Marmel-
los: Gallicè, Conting. Quæ autem Græcum nomen habent μελίμηλα, ἢ γλυκύμηλα, eorum Latinum est Mellita,
uel Dulcia mala: Arabicum, Melomella, & Galopomella: Italicum, Mele dolci. Mala, quæ περσικά μήλα,
καὶ ῥοδάκνηνα Græco nomine, Latino Persica mala appellantur: Arabico, Sauch, seu Chauch: Italico, Pesche:
Germanico, Pfersich: Hispanico, Pexegos: Gallico, Pefches. Μήλα ἄρμενιακά, πραιμόνια, καὶ βερικοκία
quæ Græci, Latini Armeniaca mala, et Præcocia nominant: Mauritani, Mermex seu Mirmix, Mex, Mesmes, siue
Misinis: Italis, Armeniache, Pecoche, Montache, et Grisomele: Germani, S. Iohans pfersich: Hispani, Albirico-
ques, Albarchigas, et Aluaricoques: Galli, Abricot. Mala deniq; Μηδικὰ μήλα, ἢ κεδρόμηλα à Græcis uocata,
Latinis similiter Medica mala, aut Citromala, et Citria dicuntur: Italis, Cedri, et Citroni: Germanis, Citrin oepf-
fel, Iuden oepffel, et Citronaten: Hispanis, Cidras: Gallis, ung Citron.

Nomina.

Ἀπὸ α.

P Y R A.

CAP. CXXXII.

Pyrorum cō-
sideratio.Pyrorum fa-
cultas.

PYRORVM multa genera. Quæ tamen omnia ad-
stringunt: proinde adduntur conuenienter in repellen-
tia cataplasmata. Decoctum è siccis, & cruda ipsa aluum
sistunt: ieiunos esitata lædunt. Achras pyrastris genus
est, quod tardissimè maturescit. Vim pyro adstringen-
torem habet, & ad eadem conuenit. stringunt etiam ei-
us folia. Ligni pyrorum cinis efficaciter his auxiliatur,
quos fungi strangulant. Aiunt fungos, si syluestria pyra
cum eis coquantur, innoxios fieri.

QVONIAM Pyra uulgatissima sunt non modò in Italia,
sed ubiq; in tota Europa; ideo superuacancum duxi eorum arbo-
res per historiam explicare. Multa, ac uaria apud nos Pyrorum
numerantur genera, quemadmodum & apud antiquos. Qui, ut
Plinius refert libro, & capite xv. celebrauere superba, falerna,
decumiana, dolobelliana, pompeiana, liceriana, seueriana, tyrana-
niana, fauoniana, lateriana, anitiana, tiberiana, signina, purpu-
rea, sementina, laurea, amphorina, coriolana, cucurbitana, &
alia, quorum enumeratio longa foret. Quas sanè uarias appella-
tiones mutuata sunt, uel ab hominibus, qui primùm ea in ciborum
usum reuocarunt; uel à locis, unde uenerant; aut à notis, quas ali-
quibus fructibus acceptas referebant; aut à colore proprio; aut
à tempore, in quo ab arboribus decerpebantur. In hoc itaq; no-
stri quoq; Hetrusci antiquorum consuetudinem secuti, uarijs no-
minibus à diuersis inditis causis sua Pyra uulgò appellant moscha-
telle, giugnole, ciampoline, roggie, ghiacciuole, spinose, quadra-
ne, carouelle, papali, san Nicolo, durrelle, zuccaie, campane, uer-
nareccie, gentili, porcine, sementine, & plura alia habent alijs
nomenclaturis appellata. Ceterum si quis uellet in nostratibus ue-

erum Pyra collatione assequi, operæpretium esset, ut unumquodq; eorum genus peculiarem, perspicuamq; habuisset
descriptionem: quandoquidem fieri non potest, ut ex sola nomenclatura innotescant. Porro in uniuersum de eorum
uiribus

uiribus differentes, dicamus, sicuti etiam de malis diximus, quod pyrorum facultates, ex saporibus gustu dignoscuntur: cum dulcia natura distent ab acerbis, acidis, austeris, & ab his, quæ unum, uel plures præ se ferunt saporibus: & contra, hæc deinceps ab illis sint diuersa. Pyra (ut scriptum reliquit Galenus lib. v. simplicium medic.) esu stomacho grata sunt, quin & uim habent exiccandi. Atqui syluestribus magis adstringendi facultas inest: ob id etiam magis præstant contra fluxiones. Et libro II. de alimentorum facultatibus ita scribit. Quæ de malis diximus, si omnia ad pyra, & punica transferantur, nihil nouo alio super his sermone opus erit. Nam in ijs quoque alia austera tantum, uel acerbæ apparent: ueluti quædam acida, quædam dulcia, quædam denique ex horum mixture composita: sunt quæ nullam penitus huiusmodi qualitatem exuperantem habent: quo fit, ut cum aquea sint, ac hebetia, nulla roborandi ui polleant. Talis igitur omnino pyrorum usus, qualis malorum. At pyris, præsertimque grandibus, quæ apud nos menatæ uocantur, aliqua alendi facultas donata est. Proinde ea secta in tenues orbiculos, siccataque reponunt. Quibus coctis per hycem, & uer, cum fames est, ciborum parum nutrientium uice uestuntur. Pyri fructus, qui ὄπρις Græcis, Latinis Pyra dicuntur: Arabibus, Humechte, Cirmetre, seu Kemetri: Italis, Pere: Germanis, Byren: Hispanis, Peras: Gallis, Poires.

Pyrorum uires ex Gal.

Nomina.

MESPILVS PRIMA.

MESPILVS ALTERA.

Μέσπιλον.

MESPILVS.

CAP. CXXXIII.

MESPILVS, quæ à nonnullis aronia uocatur, spinosa arbor est, folio† pyracanthæ, siue oxyacanthæ. Fert pomum suauæ, exiguo malo non dissimile, tribus intus ofsiculis: qua ex causa id nonnulli tricoccon appellauere. Tardè maturefcit, esu adstringit, stomacho gratum est, aluumque supprimit. Alterum mespili genus in Italia nascitur, quod aliqui setanium, alij epimelida uocant. Arbor folijs mali, sed minoribus. Pomum fert rotundum, esui aptum, umbilico latiore: quod adstringit, seroque maturefcit.

MESPILORVM hic à Dioscoride duo recensentur genera: quorum illa, quæ folijs est pyracanthæ, siue oxyacanthæ nostratibus haud quaquam adstipulari uidetur. Quippe (ut sensu patet) nostrates Mespili folijs oblongis, laurinis frere similibus uiuent, non autem apij modo per ambitum incis, ueluti oxyacantha. Fructum ferunt non quidem gustatu suauem, sed potius iniucundum, quod acerbis sit, & austerus. Quin & is quina includit ofsicula, non sanè terna, ut primo Mespilorum generi assignat Dioscorides. Ceterum si fructum profert Italia, qui priori Mespilo legitime adscribi possit, eius nimirum arboris erit, quæ Neapoli, ubi copiosa feritur in hortis, uiridarijs, ac uineis, Azarolo uulgo nominatur. Huius plures plantas uidi ego primum Neapoli in amplissimo uiridario Pompei Cardinalis

Mespilorum confid.

Azaroli de-
scriptio.

dinalis à Columna uia, qua itur ad poetæ Maronis sepulcrum, uel ut uulgò dicunt à Pedigrotta. Arbor est mediocris proceritatis, cortice, ac materia pruno haud absimilis: spinis horrida, non tamen admodum acutis: folijs laciniatis, apij emulis. Ex quo perspicui potest, eos Dioscoridis codices hoc loco scaterere mendis, in quibus deprauatè legitur, hanc arborem folijs esse pyxacanthæ, non autem, ut legitime legi debet, oxyacanthæ. Nam (ut superius suo loco explicauimus) oxyacantha folijs germinat dissectis; pyxacantha uerò buxi modo oblongis. Cuius rei illud manifestò est indicio, quod de hoc Mespilorum genere posteritatis memoria prodidit Theophrastus lib. III. cap. XII. cum inquit. Magnitudine arbor ista excellit, gyroq; comatur. Folium magna ex parte infissum, quod uel apium parte postrema imitatur, ampliore figura, quodq; promissum, neruosum, apio tenuius, oblongius, totumq; circumtusum est, & pediculo tenui, ac longo dependet: antequàm decidat, uehementer rubet. Radice numerosa, altaq; arbor coheret: ob id diuturna, & inextirpabilis est. hætenus Theophrastus. Quæ sanè uerba certo sunt argumento, eam Dioscoridis lectionem planè deprauatam esse, quæ huic Mespilorum generi pyxacanthæ frondes reddit. Quinetiam folium explicant oxyacanthæ à Dioscoride eius in historia silentio dissimulatum, quòd scilicet apij modo per ambitum sit dissectum. Sed illud etiam non ignorandum, tantam oxyacanthæ cum hac Mespilo intercessisse cognationem, ut si Mespilus hæc oxyacanthæ inseratur, omnium speciosissima proueniat, & longè magis fructifera euadat. Sed ut redeamus eò, unde codicis mendæ, quæ librariorum incuria est, nos diduxerant, dicimus, quòd Azaroli uocata fructus nullis prorsus notis reclamant Mespilis, quæ primo loco à Dioscoride descripta sunt. Siquidem ij exigui sunt, terna includunt osicula alijs Mespilis duriora; quanquam magnitudine, & forma dissimili, seram sentiunt maturitatem, ori grati habentur, stomacho non iniucundi, & reliquis deniq; notis, ac qualitatibus illorum speciem adeò representant, ut non aliud hac in re asserendum putauerim, quàm quòd idem sint Azarola, & Dioscoridis Mespila à quibusdam Aronia dicta. Quæ porrò Mespili aliquibus Setaniæ, & Epimelides appellantur, uulgaribus nostratibus colata, nihil inter se dissentire comperiuntur. Quapropter nil mirum scriptis mandasse, Dioscoridem, alterum hoc Mespili genus copiosum in Italia nasci. Veruntamen Galenum Epimelidis appellatione aliam arborem à nostratibus Mespilis diuersam sumpsisse, liquidò constat. Quandoquidem libro VI. simplicium medicamentorum scribit, eius fructum acerbum esse, & uentriculo noxium. Epimelida autem à rusticis Italia unedonem nominari. Hoc insuper illud confirmat, quòd Galenus de utroque Mespilorum genere, seorsum diuersis capitibus tradiderit. In Mespilorum historia Serapio apertè hallucinari deprehenditur: quippe qui sorbi titulo omnia referat, quæ de utroque Mespilorum genere scripsit Dioscorides. Verum etsi hac in re is quidem aberret; declarat tamen primum Mespili genus nobis Italici Mauritanos secutis Azarolum esse: nanque is Arabico idiomate Mespila Zaror appellat. Mespilorum uires recensuit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Mespili fructum, alij tricoccum nominant, quòd tria intus in uniuersum gerat grana, quorum unumquodq; arboris est semen, ceu ea, quæ in malis inueniuntur, ipsius mali; & acini, ipsius uitis; & ficus, minuta illa grana, quas cenchramidæ Græci uocant. Arboris huius fructus admodum acerbus est, uixq; edi potest, uentrem strenuè coercens. Quin & in germinibus, & folijs acerbæ hæc qualitas non pauca reperitur. Et libro II. de alimentorum facultatibus sic inquit. Horum eadem quæ prædictis est ratio. Ambo enim adstringunt, sed multò fortius Mespila, quàm sorba. Quamobrem aluo fluenti in cibo accommodatissimè exhibentur: sorba tamen ipsis sunt suauiora. Prorsus nanque nihil acerbi, uti Mespila obtinent, sed succus eorum citra acerbitatem austerus est. Illud porrò neminem puto latere, hæc omnia parcè, non affatim, ut ficus, uuasq; esse comedenda: nequaquam enim eis, ut cibis, sed ut medicamentis potius indigenus. Hæc nouisse longè tibi fuerit utilius, quàm si primam huius dictionis οὐρανὸν syllabam ab antiquis Atheniensibus per, o, solum prolata, scriptamq; fuisse cognoscas. Arbor μέσπιλον, ἢ μεσπίλην Græcis, Latinis item Mespilus, & Mespila nominatur: Arabibus, Zaror, seu Zarur, & Alzarur: Italis, Nesspolo: Germanis, Nessel: Hispanis, Nessel: Gallis, Nessler.

† Ne uideamur hic temerè communem lectionem immutasse, quæ est pyxacanthæ, lectorem admonere non alienū duximus, uariam esse huius loci scripturam in Græcis tum impressis, tum uetustis exemplaribus. Verum ea nobis magis probanda uisa sunt, quæ habent pyracantham, uel oxyacantham (idem enim esse putamus) innixi rationibus, quas in commentario adduximus.

Λωτός δένδρον. LOTVS ARBOR.

CAP. CXXXIIII.

LOTVS arbor est vastæ magnitudinis, ferens baccam pipere maiorem, dulcem, cibis gratam, stomacho facilis. Aluum fistit baccis. Ramentorum ligni decoctum siue potu, siue infusione dysentericis, ac fœminis fluxione vuluæ laborantibus, auxilio est: rufat capillos: citam aluum cohibet.

Loti arboris
historia.

LOTVS arbor Latinis Celtis uocatur. Differentiæ generum plures (ut libro & capite IIII. de plantarum historia prodidit Theophrastus) eaq; maxime fructuum uarietate inter se discreta produntur. Sed Loti proprium genus consurgit pyri magnitudine, aut paulò minore: folijs per ambitum serratis, alioqui ilicis uiderentur. Fructum profert magnitudine fabæ, qui uuarum modo maturescit, uarie colores immutans, gustatu prædulcis, suauis, atq; etiā stomacho salubris. Gignitur alter absq; interiore nucleo, qui non modò cæteris præfertur, quòd uentriculo suauior sit; sed etiam quòd uinum reddat. Numerosa hæc arbor in Pharide insula, ideo Lotophagia uocata, quòd inibi Loti fructu uictitent incolæ. Cæterum non minor Lotorū copia in continenti, sed longè largior: plurima enim hæc in Africa, ubi tanta fructus & arboris copia narratur, ut diebus pluribus exercitum Ophelli Carthaginem petentis in cōmeatuū defectu, hoc tantum fructu uictitasse, ex historijs habeatur. Scribit Plinius lib. XIII. cap. XVI. Lotū arbore

etate

LOTUS.

etate sua extitisse Italiae familiarem, ac uulgò cognitam, licet mutato solo, cœliq; climate, unde nobis allata est, à grata illa fructuum dulcedine degenerauerit. Dioscorides non alijs notis reddidit Lotum, quàm quòd arbor esset uastæ proceritatis. Cui subscribens Plinius lib. xvi. cap. xxx. sic inquit. Lotus præcipuè domibus expetitur, ramorum petulantia, latissima expatiantium umbra, & in uicinas domos sæpe transilientium. Item eodem loco ita scribit. Loti fructus syluestris quidem est, sed cerasorum penè natura. Nulli breuior opacitas, nec aufert solem hyeme decidentibus folijs. Nulli cortex incundior, aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores, ualidioresq; aut plures, ut dixisse totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanæ. Quamobrem putauerim ego, si modo hodie Loti nascuntur in Italia, eum non aberrare, qui ueram lotum, præsertim Dioscoridi, & Plinio, eam esse arborem dixerit, quæ in Tridentino, & Goritienfi agro uulgò Bagolaro uocatur: in Veronensi uerò, & in alijs quibusdam Italiae locis Perlaro. Siquidem licet harum arborum multæ pyri magnitudinem æquent; pleræque tamen conspiciuntur, quæ longè pyrum proceritate uincunt. Hæ itaq; præterquàm quòd caudice constant crassissimo, ramis latissimis in altitudinem se extollentibus; cortice spectantur leui, colore in cæruleum nigrescente. Quo fit, ut is grato coloris aspectu respicientium oculos mirum in modum ad se alluciat, ut tradidit Plinius. Folijs uirent ilici proximis, per ambitum ferratis, asperisq; quæ medio autumnno flaccescunt. Fructus eis cerasorum similitudine, qui ut illa, longiore pediculo pendet. Is primo uiret, mox in candidum flauescit, deinde per maturitatem rubescit: denique, postquàm maturuerit, nigricat, gustu suauis, non ingrato. Quæ omnes huiusce arboris delineationes, ac notæ Theophrasti, Dioscoridis, & Plinij loto planè respondere uidentur. Quare non equidem diffitebor, Lotum quoq; hoc

Lotus Italici

Ruellij error.

Loti uires ex Galeno.

quo Italiae esse copiosam. Cæterum nesciuerim ego, quorum testimonio, & auctoritate fractus Ruellius lotum existimauerit plantam exiguam illam, quam Hetrusci uulgò Agrifolio dicunt: è cuius cortice (ut superius de paliuro disserentes diximus) uti ex uiburno nostro, uulgò uerò lantana, quidam uiscum conficiunt, quo aues capiuntur. Quæ sanè opinio tantum abest ab historia loti, quam ex Theophrasto, Plinioq; retulimus, ut etiam ei prorsus aduersetur. Quippe quoniam Agrifolium arbor est, perpetua uirens coma, folijs admodum per ambitum aculeatis, exigua proceritate, & cortice uiridi: quæ notæ penitus loti descriptioni repugnant. Lotum scriptis tradidit Galenus libro vii. simplicium medicamentorum, his uerbis. Lotus arbor non ita multæ adstrictoriae qualitatis est particeps, sed & tenuium partium est, & exiccatoria. Itaque lignorum ipsorum ramenta muliebri accommodantur profluuiio, & dysenterijs, & cœliacis affectibus. Decoquantur uerò interim in aqua, interim in uino, nimirum prout usus poposcerit, nec infunduntur tantum, sed & bibuntur. Quinetiam quòd pilos defluentes cohibeat, non paruum signum est ipsum adstringentis esse cuiusdam, similiter mediocriter desiccantis facultatis. Dictum quippe est & in sermone de ladanis, eiusmodi esse facultatis oportere, quod fluentes capillos esset cohibiturum. Planta, quæ Græcis Λατρός δένδρον, Latinis Lotus arbor, & Celtis appellatur: Arabibus, Sadar, Sedar, seu Alfsadar: Italis, Loto albero: Hispanis, Almez.

Κραύια. CORNVS.

CAP. CXXXV.

CORNVS dura arbor est, baccas ferens oliuæ modo oblongas, quæ primùm uirent, dein per maturitatem rubescunt, aut ceræ colorem repræsentant. In cibo adstringunt: profluuiio alui, atque dysenteriae salutaris, siue in edulio, siue in defruto exhibeantur. Muria, ut oliuæ, condiuntur. Sanies, quam uirentia folia torrendo resudarunt, impetigini conuenienter illinuntur.

CORNVS est uulgaris notitiæ. Cæterum (ut lib. iii. de plantarum historia, cap. xii. memoriæ prodidit Theophrastus) sexus in ea duplex inuenitur. Namq; consurgit mas duodecim cubitorum altitudine: folio amygdalæ, nisi quòd pinguius, crassiusq;: cortice neruoso, & tenui: caudice non minus crasso. Fœmina uirgas paruas, sicut salix amerina, suo latere profert, & fruticosior est. Nodos ambæ, perinde ac uitex, tum germinatos, tum inuicem congruos habent. Materies maris excors, totaq; solida, cornibus densitate, firmitateq; similis, unde illi nomen. Fœminæ uerò medullam continet, & mollior est, atque cauatur: ob id ad uenabulorum usum inutilis. Qui Idam Troianam incolunt, marem sterilem dicunt: fœminam autem fructuosam. Nucleum fructus oliuæ similem habet, gustu dulcis, odoratuq; gratus. Flos oleæ, & floret, fructificatq; eodem modo, ut singulari pediculo plura proferat. In Macedonia uerò (ueluti etiam in Italia) ambæ fructiferae sunt: sed mas per æstatem, fœmina uerò per autumnum

Corni consideratio.

o baccas

CORNVS.

Theophrasti
locus suspen-
sus.

Cornorum
usus in cibis.

Corni uires
ex Galeno.

Nomina.

baccas maturat, huius tamen baccæ tantum masculæ bonitate cœ-
dunt, ut mandi uix possint. Porro cauendum est, ne Corni arbo-
res prope aluearia conserantur, uel à natura productæ ibidem
permittantur: quandoquidem apes flore eius degustato aluo cita-
ta commoriuntur. At certè mirandum est, quòd scriptis man-
dauit Theophrastus, Cornum arborē amygdalæ folio uirescere,
cū longè diuerso prorumpat. Eaq; propter dixerim ego, aut in
Theophrasti exemplaribus hoc loco mendum subesse, aut in Ida
monte prope Troiam tum soli, tum etiam celi magis æstuante na-
tura, corno folia adeò restringi, ut amygdalæ quadantenus æmu-
la uideantur: etsi, meo quidem iudicio, potius putandum sit, Theo-
phraستي lectionem hoc in loco deprauatam esse. Fit ex baccæ-
rum pulpa quoddam obsonij genus cydonite non dissimile. Quin
& ex eorum decocto, & saccharo liquor ignis opere, & coctu-
ra concreuit, coagulaturq; qui præterquàm quòd gratissimo
placeat gustu, datur utiliter dysentericis, ac fœminis mensium
profluuii laborantibus. Corni uires memoriæ prodidit Gale-
nus libro vii. de simplicium medicamentorum facultate, sic in-
quiens. Corni arboris fructus admodum acerbus est, esui aptus.
Itaque mirum uideri non debet, ipsum ualenter uentrem restrin-
gere, sicut & mespila. Folia quoque, & germina gustu acerba
sunt, ualenterq; desiccant. Itaque maxima uulnera glutinare
possunt, potissimùm durorum corporum: at paruis uulneribus,
& mollioribus corporibus magis contraria sunt. Nam nimium
ea contendunt, ac plus satis desiccant. Arbor, quæ Græcis
νεανιω; Latinis Cornus uocatur: Italis, Corniolo, ueluti fru-
ctus eius Cornole: Germanis arbor, Cornelbaum, Kurbeerbaum,
& Dierlem: fructus uerò Vuelsch kirschen: Hispanis, Cornizolos:
Gallis, Cornier.

SORBVS.

Or̃a. SORBA. CAP. CXXXVI.

Sorborū con-
sideratio.

Sorborum ui-
res ex Gal.

Nomina.

SORBA colorem luteum referentia, priusquàm
maturefcat, dissecta, & sole siccata manduntur, ut al-
uum fistant. Eadem est functio molitorum farinæ, si
polentæ loco sumatur. Quod & decoctum eorum in po-
tu præstat.

SORBA fructus sunt in Italia uulgatissimi, nullisq; non co-
gniti. Veruntamen illud non duxi prætereundum (ut hic nonnul-
la perstringam ex his, quæ de Sorbis latius tradit Theophra-
stus libro iii. cap. xii. de stirpium historia) quòd in sorbo
etiam maris, ac fœminæ differentia dignoscitur, certo quidem
argumento, quòd una sterilis sit; altera uerò fructifera. Quin-
etiam in pomis discrimen, quòd alia sint orbiculata, & succo o-
doratiore, dulcioreq; placeant: alia uerò ouata, ut quæ etiam
pyri effigiem representent, gustui acidiora, & asperiora præ-
dictis, minusq; olentia. Sunt & syluatica Sorba; quæ maturi-
tatem adepta ori non insuauia habentur. Hæc adstrictoria ui do-
mesticis longè excellunt; si tamen immatura insolentur.

Sorba, testimonio Galeni tum libro viii. simplicium me-
dicamentorum, tum libro ii. de alimentorum facultatibus, ean-
dem adstringendi naturam præstant, quàm mespila, sed imbecil-
liore effectu. Vtraque tamen in medico usu magis, quàm in ci-
bis expetuntur, probanturq;. Sorbi fructus Græci or̃a, La-
tini Sorba: Itali, Sorbe: Germani, Speierling, Sporoepffel,
Sperbieren: Hispanis, Sorbas: Galli, Cormiera nominant.

PRVNVS arbor est nota. Cuius pomum estur, sed stomachum malè habet, aluum mollit. Syriaca pruna, & præcipuè quæ Damasci gignuntur, exiccata stomacho utilia sunt: aluum adstringunt. Folia pruni in uino decocta collutione, & gargarizatu, uuam, gingiuas, & tonsillas fluxione laborantes reprimunt. Præstant idem syluestrium Prunorum bacca, post maturitatem exiccata: cum sapa uerò decoctæ stomacho utiliores redduntur, aluumque magis adstringunt. Gummi prunorum agglutinat: potum in uino calculos comminuit: ex aceto quoque illitum, lichenas infantium sanat.

PRVNORVM differentia inexplicabiles ferè sunt. Nam alia reperiuntur herbaceo colore persufa, alia rubeo, alia eburneo, alia luteo, alia purpureo: quædam deinde magna, quædam uerò parua, quædam mediocria: dulcia nonnulla, alia acida, alia uinosa, alia dura, alia mollia: alia denique rotunda, alia oblonga, alia ouata conspiciuntur. Cæterum licet Dioscorides pruna Damascena sicca aluum sistere prodiderit: Galenus tamen aliter sensisse uidetur septimo simplicium censu, ubi sic inquit. Pruni fructus uentrem subducit; recens quidem plus, aridus uerò minus. Sed haud scio, cur Dioscorides pruna Damascena siccata uentrem sistere dicat, cum & ipsa perspicuo soluant, minus tamen ijs, quæ importantur ex Iberia. hætenus Galenus. Atqui in hoc Brasauolus Ferrariensis medicus nostræ ætatis clarissimus, aperte refragatur Galeno in simplicium medicamentorum omnium peritissimo æquè atque doctissimo, suo de simplicium examine, ubi Galenum scribit hac in re, non Dioscoridem fuisse deceptum. Quippe quod Galenus non animaduernerit, Dioscoridem de siccis prunis Damascenis loqui: quæ præterquam quod sicca sunt, gustu e-

Prunorū consideratio.

Galenī tutela contra Brauolum.

tiam acida sentiuntur, & adstringentia. Qua quidem in re Brasauolus potius (pace sua dixerim) planè hallucinatus, & à recto ueritatis tramite lapsus deprehenditur. Quandoquidem non meminerit, quod non solum pruna Damascena sicca, sed etiam alia quam plurima simplicia medicamenta deiectionem simul & adstringentem uim obtinent, ut manifestum testimonio sunt tamarindi, & myrobalana omne genus: item rhubarbarum, & alia pleraque, quæ præter id quod primum aluum deiciant, postea illam adstrictam relinquunt. Quam sanè prunorum facultatem etsi Brasauolus non perpenderit; Galenus tamen optimè nouit, & expertus est. Idcirco cum loco citato pruna Damascena sicca aluum ciere tradiderit, eadem etiam adstrictoria ui pollere, lib. II. de aliment. facultatibus his uerbis attestatur, Prunis æquè ac ficibus concessum est, ut uel exiccata utilia permaneant. Damascenis à Damasco Syriæ monte, in quo nascuntur, appellatis, prima laus bonitatis magna hominum opinione defertur. Proxima ijs, quæ in Iberia, & Hispania proueniunt. Verum hæc quidem nihil adstrictionis præ se ferunt: nonnulla uerò Damascenorum uel plurimum. Probatissima in his sunt, quæ cum mediocri adstrictione, magna, laxaque sunt. At parua, dura, acerbaque & in cibo praua sunt, & uentri subducendo minus idonea. hæc Galenus. Ex cuius uerbis satis constare arbitror, nulla ferè ratione, nec nisi inualidis admodum argumentis Brasauolum adductum fuisse, ut hac in re Galenum ipsum accusaret, quasi Galenus omnino ignorauerit, quam sapores, quam odores, quam cetera denique non fructuum modò; sed & omnium ferè simplicium medicamentorum qualitates naturam, & facultatem sortitæ essent. De quibus omnibus adeo doctè, & copiose disputauit, ut parem unquam repererit neminem, ut omnibus perspicuum est ex suis primis quinque libris, quos de simplicium medicamentorum facultatibus accuratissimè conscripsit. Huic sententiæ æquè & rationibus accedit quoque communis medicorum experientia: nempe quod compertum sit, pruna Damascena laudatissima, ijs similia, quæ Galeno præferuntur, esu uentrem soluere non inefficaciter, adstricta aluo postmodum relicta, tamarindorum, & myrobalanorum modo. Sic igitur Galenum à Brasauoli reprehensione seruasse uolumus. Sed si Dioscoridem quoque tueri uelimus, nil aliud dicendum putauerim, quam quod pruna Damascena siccata aluum adstringere tradiderit, ut referuntur ad alia, quæ minus adstringunt: non tamen, quod noluerit, ea esse deiectionis facultatis expertia. Porro pruna bilem deiciunt: promde ea utiliter usurpant medici ad febres, aliosque biliosos affectus. Quin & seplasiarijs expetuntur: quippe qui ex ijs quotannis electaria, intinctus, liquoresque uarios parare consueuerint, quibus non modò sani gustu non ingrato delectantur; sed etiam qui languent, refocillantur. Habetur & in Aegypto prunus (ut Theophrastus est auctor lib. II. cap. III. de plantarum historia) insignis magnitudinis, fructum ferens natura, & magnitudine mespilis proximum; nisi quod rotundum nucleum habet. Florere incipit mense Iulio, fructum circa brumam perficit, nec folia dimittit. Qui circa agrum Thebanum habitant, propter arboris copiam fructum siccant, & osse exempto tundunt, offasque faciunt. Non dist-

Prunorum usus.

Sebesten cō-
sideratio.

Fuchsij opi-
nio reproba-
ta.

dent effigie à prunis, nec dissimili admodum sunt facultate fructus ij, quos officinae Arabes secutae SEBESTEN nominant, quiq; Græcis Myxa, & Myxaria uocantur. Quod etsi Dioscorides, & Galenus horum suis monumētis non meminerint; de ijs tamen à posterioribus Græcis, nempe Paulo, Aëtio, Psello, & Actuārio frequens facta fuit mentio. Arbores feri in Italia cœperunt Plinij ætate: nunc uerò non ubique familiares, sed raris admodum hortis, & uiridarijs uiuent. Arbor est pruno ualde similis, ei tamen magnitudine cedens. Cortex caudici candicat, ramis uerò uiret. Folijs comatur rotundis, ac firmis. Fructus adoleſcunt exigui pruni magnitudine, nucleo intus triangulari forma, qui satis bacca proportionē respiciet. Fructus maturitatem adepti, in atrum uirescunt, gustu sunt prædulci, ac lenta, tenaciq; pulpa. Ex qua Syri, & Aegyptij uiscum conficiunt, quod Venetijs Alexandrinum appellant, aucupijs commodissimum: Argumento sunt nuclej, qui in eo reperiuntur, color, & dulcedo, quæ gustatu deprehenditur. Pollent autem deiectoria facultate, non secus atque pruna, tam Græcorum, quàm Arabum testi-
monio: id quod etiam comprobatur quotidiana medicorum experientia. Tametsi contrarium senserit Fuchsius me-
dicus hac nostra ætate celeberrimus: quippe qui suis in paradoxis cap. XXVII. ut fortasse in Arabes inueheretur, quos ubique ferè odisse uidetur, nullam Sebestenis deiectoriam esse facultatem contendit, quin potius ea adstrictoria ui pollere. Sed longè dissentit ab eo opinio nostra, & uulgata, comprobataq; continua medicorum experientia. Quandoquidem quòd Sebestena assumpta in medicamentis aluum cieant, testis in primis est Paulus Aegineta, qui li-
bro VII. de ijs uerba faciens, sic inquit. Myxa arboris fructus est, minor quidem prunis, facultate uerò consimi-
lis. Ex quibus Pauli uerbis elicitur, quòd ita uentrem molliant Sebestena, quemadmodum pruna. de quibus idem dis-
serens eodem libro Galenum secutus: Pruni fructus, inquit, uentrem subducit, recens quidem magis, aridus uerò mi-
nus. Neq; huius rei nescius Actuarius hæc pluribus commiscet medicamentis, quæ bilem eiciunt, ut uidere est suo de compositione medicamentorum compendio. Eorum insuper deieciendæ alui facultatem maximè comprobat uul-
garis experientia, clarissimum omnium lumen. Siquidem (ut iam millies expertus sum) eorum pulpa drachmarum
decem pondere deuorata, aut ad summum duodecim, eosdem ferè præbet effectus, quos Aegyptia siliqua cassia uocata. His ergo rationibus, & auctoritatibus adducor, ut illam quoq; Fuchsij opinionem minis probem, quæ est, quòd ele-
ctuārium de Sebesten officinis dictum uentrem deiciat, non Sebestenorum facultate, sed aliorum simplicium medica-
mentorum deiectoria ui prædicatorum, quæ ijs adduntur. Nam si id per se præstant, ut ostendimus, idem etiam alijs
admista præstabunt. Quare, ut ingenuè dicam quod sentio, non Fuchsius tantum, quem alioquin semper admiratus
sum, ut uirum doctissimum, & de medicina amplissime meritum; sed plerique alij, nunquam adeò Græcis addicti es-
se deberent, ut prorsus à Mauritana familia desciscentes, nonnunquam & rationes, & experimenta, firma nostræ
artis, & ueritatis præsidia, cogantur deferere. Sed ut eò nostra reuertatur oratio, unde diuerterat, dicimus aucto-
ritatibus, & experientia freti, Sebestena deiectoriam uim habere. Quocirca utiliter dantur ex bile febricitantibus,
atque (ut auctores sunt Paulus, Aëtius, Psellus, & Actuarius)

ZIZYPHA.

Zizyphorum
consideratio.

Auicennæ de
fensio contra
Fuchsum.

linguæ asperitatem mirificè leniunt: quin & pectori, atque tussi opitulantur: uentris tineas pellunt: urinæ ardoribus à bile, uel sal-
sa pituita prouenientibus maximam opem præstant. Ceterum quoniam Sebestena nobis ZIZYPHA, quæ officinis Iuiubæ dicuntur, in mentem reuocarunt, cum eorum Dioscorides nusquā, quod extet, meminerit, duximus non fore quidem ab re, hinc id de eorum uiribus differere, quod à Galeno, qui ea Serica nominat (si tamen Serica esse Galeno Iuiubas asserere liceat) libro II. de ali-
mentorum facultatibus proditur, ubi sic ait. Ne his quidem, quid
ad tuendam sanitatem, morbosue profligandos ualeant, testis esse possum. Nam ab insolentibus, ac effrænatis pueris, & mulieribus cibo duntaxat expetuntur. Exiguum præbent alimentum, difficile concoquuntur: ideo stomacho non sunt utilia. Eandem sententiam ex ipso Galeno sumptam reddidit Auicenna, cui tantum illud addi-
dit, quòd ea ad pectoris, atque pulmonis uitia conferant, & quòd quidam (ut ferunt) cum maximè renum, tum etiam uesicæ affectibus prodesse censeant. Verum quoniam (ut diximus) scribit Ga-
lenus, nullam se adinuenisse in Sericis facultatem ad corporum af-
fectus curandos, hinc capta occasione Fuchsius iterum digladiatur,
honesto quidem studio, non modò cum Auicenna; sed etiam cum ceteris Arabicæ familiæ auctoribus, asserens id omne, quod de zizyphis Arabes suis monumentis commendarunt, omnino falsum esse, & à ueritate alienum. In quo tamen si uitium aliquod Mau-
ritanis adscribendum est, illud quoque Græcis posterioribus ad-
scribendum erit. Quandoquidem constat, Actuārium & Græcū, & medicum peritissimum suo de compositione medicamentorum uo-
lumine, zizypha ad pectoris uitia compositis medicamentis com-
pluribus admiscere, ubi scilicet ex calidorum humorū redundantia morbus emerſerit: item eandem in his usurpare, quæ bilem deij-
ciunt. Quod & Nicolaum Alexandrinum in suis compositis medi-
camentis,

mentis, persæpe fecisse comperio. Ideoq; nil mirum, si ad hæc omnia prestare zizypha tradiderit Auicenna: namq; suo lentore, ac sua, qua ægrè permeant, crassitie (ut rei ueritas adstruit) sanguinem crassum reddunt, qui flauæ bilis redundantia tenuior, quam par sit, redditur. Cum itaque tradat Auicenna, zizypha & pectori, & pulmōni prodesse, non temerè quidem eum locutum esse crediderim (ut fortasse aliqui putant) sed illud ea ratione scripsisse, ut in morbis tantum calidis, & acutis intelligendum esset, in quibus medici utiliter zizyphis uti possint & debeant. Id quod eius uerba apertè indicant, cum dicat, quod sanguinem incrassant. Neque enim erat Auicenna adeo ignarus, ut datis iam præmissis nesciret subinde conclusionem inferre. Sed certè pulchrum, atque tutum esse iudico, quod quandoque cum mortuis luctemur. Et quoniam (ut sæpe antea polliciti sumus) nulli medicorum sectæ, nec huic magis, quam illi noster animus erit addictus, sed ueritati propagandæ, addam ex prædictis rationibus cum Auicenna, eos, meo quidem iudicio, labi, ac falli, qui zizyphis sanguinem expurgari, ac abstergi contendunt, quiq; ea ijs commiscunt medicamentis, quæ pectoris affectibus frigiditate obortis parari solent, ut recentiorum nonnulli: qui zizyphis nulla eorum habita ratione ad quoduis pectoris uitium indifferenter utuntur, & plerunque cum maximo ægotantium discrimine. Ceterum an Galeno Serica zizypha sint, dubitandum sanè fuerit, cum aliud Plinio fuisse reperiuntur lib. xv. cap. xiiii. ubi sic habet. Aequè peregrina sunt zizypha & tuberes, quæ & ipsa non pridem uenere in Italiam. Hæc ex Africa, illa ex Syria Sextus Papinius, quem consulem uidimus, primus utique attulit, diui Augusti nouissimis temporibus in castrorum aggeribus sata, baccis similiora, quam malis: sed aggeribus præcipuè decora, quoniam & tecta iam syluæ scandunt. Tuberum duo genera, candidum à colore Sericum dictum. Et libro xvi. cap. xxv. Ab amygdala, inquit, proximè florent armeniaca, dein tuberes, & præcoces: illæ peregrinæ, hæc coactæ. Item libro xvii. cap. x. Et zizyphæ ait, grano seruntur mense aprili. Tuberes melius inferuntur in pruno syluestri, & malo cotoneo, & in calabrice, ea est spina syluestris. hæc Plinius. Columella tamen tuberum nusquam, quod legerim, meminit, sed zizyphorum libro ix. cap. iiii. duo tradidit genera, quod harum floribus maxime delectentur apes, nempe rutilum, & album. Quo fit, ut suspicandum sit, Plinij codicem hoc in loco deprauatum esse. Illud suspicionem auxit, quod inter Arabes Auicenna, & inter Græcos recentiores Symeon Sethi, duas zizyphi species scriptis mandauerint, & quod tamen in Plinio una tantum legatur zizyphus. Verum cum Actuarius, Nicolao Myrepsico, & Symeon Sethi Ζίζυφα, Ζίζυφα, καὶ Ζιτρυφα (tot enim modis scripta inueniuntur) ea esse uideantur, quæ Galeno serica, eademq; Auicennæ, Serapioni, alijsq; pluribus Mauritanis, mihi quidem statuendum uidetur, Galeno serica non aliud designare, quam zizypha. Ex his præterea omnibus maximum esse argumentum crediderim, in Plinio hic subesse mendam, & illi de zizyphis id adscribendum esse, quod de tuberibus deprauatè fortasse legitur. Fructus pruni, qui κοκκύλλα Græcis, Pruna Latinis appel-

Nomina.

A R B V T V S.

lantur: Arabibus, Anas, Auas, seu Agias: Italis, Prune, & Succine: Germanis, Praumen, Pflaumen, & Kriechen: Hispanis, Prunas, Andrinæ, & Amexas: Gallis, Prune. Fructus uerò, qui Græcis recentioribus, μύξα, μύξα, καὶ μύξατα, Latinis similiter Myxa, & Myxaria, atque etiam Sebestena Mauritanorum imitatione dicuntur: Arabibus, Sebesten, Motheica, Mukeita, & Mokaita. Vulgo & officinis, Sebesten: Gallis, Sebeste. Fructus præterea, qui item recentioribus Græcis Ζίζυφα καὶ Ζιτρυφα, & Galeno οὐρίνα, Latinis Zizypha uocantur: Arabibus, Hunen, Zufalzef, seu Hanab: Officinis, Iuiubæ: Italis, Giuggiole: Germanis, Rot burstbeerle: Hispanis, Azufecifa: Gallis, Iuiubes.

Κόμαρος. A R B V T V S.
CAP. CXXXVIII.

A R B V T V S, siue vnedo, arbor est cotoneæ malo non dissimilis, tenui folio: cuius fructus pruni magnitudinem implet, nullo intus nucleo. huic memæcylo cognomen est. Maturus aut flauet, aut rubescit: in esu acerosus, stomacho aduersatur, capitisque dolorem mouet.

A R B V T V S in Hetruria frequentissima prouenit, ubi uel per hyemem perpetuè uirescit frondibus. Hæc etsi Dioscoridi reddatur malo cotoneæ adsimilis, magis tamen putauerim, ab eo arboris proceritatem representari cotoneæ, quam folia, & caudicis corticem. Vel deprauatus fortasse (ut magis suspicor) est hoc in loco Dioscoridis codex: quandoquidem Serapio, Dioscoridis ipsius testimonio, Arbutum non describit in uniuersum cotoneæ malo similem, sed eam tantum proferre folia malo cotoneæ minora, nec scribit tenuia habere folia, ut uulgata habet Dioscoridis lectio. Siquidem, ut palam est, Arbuti folia in-

Arbuti consideratio.

sunt laurinis, & iligneis crassiora. Meminit Arbuti Theophrastus libro III. cap. XVI. de plantarum historia, sic inquit. Arbutus, quæ pomum cibo idoneum ferat, magnitudine non nimium præstat: corticem tenuem, tamari-
ci similem habet, folium inter ilicem, & laurum: floret mense iulio. Flores singulari appendice parte postrema ra-
cematim coherent, specie quisque myrto oblongo similis, & magnitudine tantus: non foliatus, concavus, tanquam
ovum exalptum, ore aperto. cum autem defloruerit, retinaculum perforatur: quodq; defloruerit, tenue, sicut
uerticillus circa fustum. Fructus anno integro maturefcit, ut simul hunc haberi, atque alterum flore sponderi contin-
gat. hætenus Theophrastus. Quæ in Hetruria nascitur, folia profert laurinis, iligneisue similia, breviora tamen
paulò, crassioraq; colore potius pallido, quàm uiridi, in ambitu ubique serrata, rubra per medium excurrente co-
sta. Caudex cortice uestitur subrubro, aspero, squamosoq; à quo rami prodeunt rubentiores, ac læuiores. Flo-
ret mensibus iulio, & augusto, floribus candidis, paruis, lilij conuallij uocati figura, racematim dependentibus. E'
quibus fructus gignuntur rotundi, sorborum firè magnitudine: qui primo exortu uirent, deinde flauescunt, maturi
uero rubent, aspero tactu, nullo intus osiculo, fragorum modo, quorum etiam effigiem referunt. Sapor his insipi-
dus, simul & austerus: quinetiam dum eduntur, linguam, & palatum stimulant acerosa quadam substantia, qua ex-
terius conteguntur, ita ut planè acerosi uideantur. His maxime delectantur turdi, & merule. Quos fit, ut hye-
me, quo tempore ipsa poma maturitatem sentiunt, eiusmodi aues imbi laqueis, retibus, alijsq; aucupij generibus fa-
cile capiantur. Arboris folia coriarijs expetuntur. Sunt qui credant, arbutum maximam opem præstare aduersus
pestem. Quamobrem aquam, quæ ex folijs extracta sit, admisto offe in cerui corde reperto, ubi statim morbus in-
uasit, magno (ut ipsi aiunt) iuuamento egrotantibus exhibent. Arbuti meminit Galenus libro V I I. simpli-
cium medicamentorum, ubi paucis inquit. Arbutus arbor ipsa qualitate acerbæ unà cum fructu est. eum mem-
cylum nuncupant. Est autem hic, & insensus stomacho, & capiti dolorem infrens. Huius arboris nomen Græ-
cum est κόμαρος: Latinum, Arbutus: Arabicum, Hatiladib: Italicum, Albatro: Hispanis, Madronho, aut Ma-
dromeiro: Gallis, Arbouces.

Arbuti usus,
& uires.

Nomina.

Ἀμυγδαλαί.

AMYGDALAE.

CAP. CXXXIX.

Amygdalorū
consideratio.

Amygdalorū
uires ex Gal.

AMYGDALAE amaræ radicum tritarum deco-
ctum uitia cutis in facie corrigit. Illitæ nuces idem mu-
nus præstant: menses admotæ ciunt: capitis dolori au-
xiliantur, illitæ fronti, aut temporibus cum aceto, uel
rosaceo: epinyctidas sanât ex uino: item putrescentia
ulcera, & quæ serpunt, & morsus canum cum melle.
Earum autem esu dolores finiuntur, aluum emolliunt,
somnia faciunt, urinam cient: contra sanguinis reie-
ctiones cum amylo, † & mentha assumuntur: renum ui-
tiji, & pulmonum inflammationibus ex aqua in potu,
aut eclegmate cum resina terebinthina dantur: calculo-
sis, difficilique urinæ in passo auxiliantur: & illinctu
cum melle, & lacte hepaticis, tussi, & inflationibus
coli, nucis auellinæ magnitudine. quinis, septenisue
præsumptis, ebrietatem non sentiunt potiores. Vul-
pes si cum quadam esca eas uorauerint, emoriuntur.
Gummi eius calfacit, & adstringit: reijcientibus san-
guinem, potum auxilio est: impetigines, quæ sum-
mum corpus occuparunt, illitum cum aceto tollit:
tussi uetustæ cum diluto uino potum medetur: calculo-
sis cum passo bibere prodest. E' nucibus Græcis,
dulces cibo idoneæ, sed multò minus ualent in reme-
dijs, quàm amaræ: attamen extenuant, urinam ciunt.
Recentium seu cum suo putamine, humida stomachi
uitia emendantur.

AMYGDALAE tam dulces, quàm amaræ fructus sunt
ubiq; uulgo notissimi. Differunt tamen inter se: nam amaræ ma-
iore exalfaciendi, exiccandi; facultate præditæ sunt, quàm
dulces. quo fit, ut etiam dulcibus longè præferantur ad crassos, pituitososq; humores expectorandos. Galenus dul-
ces paucis perstringens libro II. de alimentorum facultatibus, sic inquit. Amygdalæ nihil prorsus adstrictoriæ fa-
cultatis sortitæ sunt: sola enim extenuandi, atque abstergendi ui possent: qua tum uiscera purgant, tum humorum
è pulmone, ac thorace excreatus moliuntur, ac promouent. Et de utroque Amygdalarum genere differens libro
V I. simplicium medicamentorum, primò amaras, deinde dulces prosequitur his uerbis. Amygdala, quæ qui-
dem palam amara sunt, omnino extenuandi uim possident: quod & qualitas ipsa indicat, & experientia comprobat.
Ac de amara quidem qualitate in quarto horum commentariorum proditum est. Caterum duo experientiæ exempla
proponi

proponi satis est, unde uim eorum possis discere. Siquidem ephelin expurgant, & excreationibus ex pectore, pulmoneq; crassorum, lentorumq; humorum impendio conferunt. Porro hæc ostensa sunt genere quidem incidentis, specie uero extergentis esse facultatis. Quin & quod per accidens facultatem item habeant ab obstructione liberandi, & ipsum supra demonstratum est, sed & experientia monstrat: nam in iecore crassorum, uiscosorumq; humorum in extremis uasis impactorum obstructiones abunde expurgant, expediuntq;. Quin & laterum dolores ab huiusmodi causa natos, & lienis, & coli, & renium sanant. Porro & ipsa arbor uniuersa similem sortita uim est. Nam huius radices costæ, atque illitæ ephelis purgant. Quotquot uero sunt amygdala dulcia, & ipsa leuiculam amaritudinem possident, quæ tamen dulcedine superante occultatur: ceterum id temporis spatio clarum fit. Demonstratum autem retrò est, qualitatem dulcem moderate esse calidam. hæcenus Galenus. Amygdalæ, ut Theophrastus, & Plinius prodidere, ex amaris dulces fiunt, si circumfosso stipite, & ab ima parte circumforato, defluens undique humor abstergatur. Et contrà, dulces amarescunt, si primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Amygdalæ (ut etiam tradidit Galenus) non multum suppeditant alimenti: quanquam eis plerique utuntur & ad roborandam uenerem, & ad reficiendas uires. Hæc ut Græcis ἀμυγδαλα, ita etiam Latinis Amygdalæ uocitantur: Arabibus, Iauz, Kauz, seu Lauzi: Italis, Mandorle: Germanis, Mandelkern: Hispanis, Almendras: Gallis, Amandes.

Nomina.

† In uulgatis Græcis exemplaribus hic non legitur καὶ ἡδυσσμου, id est, & mentha. Verum dictionem hanc uertit Marcellus ex antiquis codicibus, quos habuisse testatur. eam quoq; & Oribasius, & Serapio ex Dioscoride transcribunt. Quæ ut ueræ Dioscoridis lectioni adstipulantur; ita hoc loco mentham addendam esse putauimus.

20

ΠΙΣΤΑΚΙΑ.

PISTACIA.

CAP. CXL.

PISTACIA, quæ constat in Syria gigni, pineis nucibus similia sunt, & stomacho amica. Trita cum uino contra serpentium ictus prosunt, siue edantur, siue bibantur.

PISTACIA.

STAPHYLODENDRON.

PISTACIA, quorum est communis in officinis usus, ex Syria Venetias importari solent. Quæ & Syria (ut Plinius auctor est) Lucius Vitellius censor in Italiam primus intulit, cum legatus in ea prouincia fuisset, nouissimis Tiberij Caesaris temporibus. Horum arbores Venetijs, Caietæ, Neapoli, & in alijs Italia locis uidimus, folijs lentisci maioribus, colore ex uiridi in luteum inclinante, ac eodem ordine extremis ramusculis emergentibus, & quibus racematim suis quæq; pediculis pendent pistacia. Hæc (ut libro II. de alimentorum facultatibus scriptum reliquit Galenus) parum præbent alimenti; tametsi infarctas humore iocineris uias expediant, & à uitijs libereant. Porro an stomacho noxia sint, an uilia, an aluum molliant, an adstringant, nullum huius rei certum habere testimonium scribit

Pistaciorum confid.

Pistaciorum uires ex Gal.

Staphylo-
dron.

Nuclei pini
uires.

Nomina.

scribit Galenus. Cuius sententiæ refragatur Auicenna, qui cum palam, & nominatim Galenum refellere nollet, libro secundo hac dicendi ratione utitur, his ferè uerbis. Inquit quidam, non inuenio, quòd Pistacia stomacho profint, aut sanè officiant. Ego autem dico, quòd nauseam discutiunt, & uentriculi os roborant. Argumento est subamara, subausteraq; qualitas, quæ gustu in ijs deprehenditur. Hac igitur ratione freti medicorum nonnulli, non modò ad iocineris infarctus Galenum secuti pistacia exhibent; sed ad iecur ipsum, uentriculumq; roborandum, ea tam cibis, quàm medicamentis immiscent. quin & ad conciliandam uenerem, & ad pinguedinem inducendam macie, & marasmo affectis commendant. Quibusdam in locis pistaciorum syluestrium nomine appellantur cuiusdam arboris fructus, quam Plinius libro, & capite XVI. STAPHYLODENDRON nominat, etsi à pistacijs effigie, & sapore plurimum distideant. Planta hæc humilis est, folio sambuci, materie admodum imbecilli, floribus albicantibus, racematim dependentibus, quemadmodum & fructus: qui folliculis prouenit, rufo colore, ciceris effigie, maior tamen: in quo subuirens nucleus includitur, sapore dulcis, sed nauseam commouens. Sapore pistacijs similes sunt Pinei nucleï, qui in strobilis includuntur. Hi enim (ut loco citato tradidit Galenus) corpus alunt, bonum procreant succum, sed crassum; tametsi egrè concoquantur. Verùm, si Auicenna etiam credimus, digerunt, leniunt, resoluunt, ac impinguant. Prosunt præterea pulmonum uitijis, purulenta excreantibus, & tussi molestatis: sed priusquàm edantur, aqua calida macerare eos oportet, alioquin uentriculum lædunt. Semen augent, & uenerem excitant. Renes, & uescicam non modò expurgant; sed etiam roborant, eorumq; ulcera prohibent. Urinæ stillicidio opem mirificè præstant. Quam ob causam strobilini nucleï apud recentiores medicos in frequentissimo habentur usu ad huiusmodi affectus. Quæ nuces Græcè Πιστάκια, Latine quoq; Pistacia, & Pistacea appellantur: Arabicè, Pusfech, aut Fesstuch: officinis & Barbaris, Pistici: Italis, Pistacchi: Germanis, Vuelsch Bimpernuszlîn: Hispanis, Alhocigo: Gallicis, Pistaches.

Κάρνον βασιλικόν.

NVX IVGLANS.

CAP. CXLI.

Nucum Iuglandiũ consideratio.

Iuglandiũ uires ex Gal.

NVCEs Iuglandes, quas nonnulli Perficas uocant, sunt difficiles concoctu, stomacho inutiles, biliosæ, capitis dolorem inferentes, tussientibus inimicæ: uomituris tamen ieiunis in cibo aptæ. Cum ruta uerò, & caricis præsumptæ, & à summo cibo, uenenis resistunt, nec minus si à ueneni haustu comedantur: largius esitata, tineas latas pellunt: illinuntur mammarum inflammationi, abscessibus, luxatisque, cum mellis exiguo, & ruta: cum cepa autem, sale, & melle, canis, hominisque morsui proficiunt: tormina, cum calyce suo perusta, & umbilico admotæ, sedant. Putamen combustum, tritumque in oleo, & uino, infantium capite peruncto, nutrit capillum, alopecias replet. Sistunt menses nucleï usti, si triti ex uino admoueantur: ijdem è ueteribus illiti carbunculis, gangrænis, & ægilopijs medentur: alopecijs commanducati, & impositi præsentī sunt remedio.

Nucibus tufis oleum exprimitur. Recentes stomacho innocentiores sunt, utpote suauiores: itaque allio mistæ eximunt acrimoniam. liuores in corpore illitu tollunt.

NVCEs Iuglandes, quæ in communi sunt usu, itemq; arborea, à quibus eduntur, omnibus uulgò in Italia notiores sunt, quàm ut à nobis representari debeant, cum nulla arbor Nucubiq; frequentius occurrat. Hæ Latinis Iuglandes, quasi Iouis glandes interlitis literis appellantur. Quo nomine primo mundi æuo eas appellatas esse, plures tradidere auctores. Quippe cum homines primum glandibus tantum diu uictitassent, inuenta tandè arbore, quæ nuces ferebat, degustato nucleorum sapore, horumq; dulcedine mirum in modum allekti, nuces Iouis glandes ob excel-

lentiam appellauere. De ijs differens Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ita scriptum reliquit. Nucis arbor tum in folijs, tum in germinibus adstrictionem quandam possidet: cæterum euidentem, multamq; in nucis putamine recenti pariter & sicco. proinde eo tinctores quoque uti solent. At nos eius expressi succo similiter, ut mororum, & ruborum in melle decocto, uice stomatici medicaminis utimur, & ad omnia reliqua adhibemus, ad quæ modò dicti succi conuenire censentur. Porro nucis ipsius id, quod edendo est, oleosum est, & tenue: itaq; ob id etiam facile exprimitur, & quò diutius reconditum fuerit, magis tale efficitur. Quamobrem oleum ex eo inueterato exprimere liceat. Tunc sanè admodum fit per halitum euaporatorium. Itaque quidam eo gangrænas, & carbunculos, & ægilopas sanant, ac nonnulli ad νεγρότητα, hoc est, neruorum uulnera utuntur. Et libro II. de alimentorum facultatibus sic inquit. Habet Iuglans & adstringentis qualitatis non exiguum, quæ temporis processu marcescit, degerante tota eius substantia in pinguem succum, adeò ut cibo prorsus fiat inidonea, quòd ueteri oleo, sua pinguitudine

dine ad similes appareat. Viridis autem, atque etiamnum humida, neque adstringentis qualitatis, neque oleosæ conspicue est particeps; sed magis est quodammodo ἀραια, id est, qualitatis expers: quod saporis genus aqueum (ut dixi) uocare consueuimus. Iuglans facilius, quam auellana concoquitur, stomachoque utilior est, & multo magis, si una cum caricis edatur. Proditum autem est à plerisque medicis, si ambo hæc cum ruta ante alios cibos sumantur, hominem non magnopere à lethalibus pharmacis lædi posse. Constat præterea humidis deiectioni magis, aridas uero minus conuenire. Non pauci quoque cum garo iuglandes præsumunt, uentris subducendi gratia. Ad hoc autem uirides aptiores sunt, utpote quæ adstringentis qualitatis minus participes sunt. Quin & aridarum quoque, ubi prius in aqua fuerint macerate (ut nonnulli faciunt) similis, ac uiridium facultas habetur. hæc Galenus. Cæterum Iuglandes uirides deceptæ mense maio, uel iunio appetente, antequam earum putamina obduruerint, saccharo, uel melle asseruata stomacho utiles euadunt, & ori non ingrata. Sed quoniam sermo nobis est de nucibus, cum Dioscorides, Galenus, ac cæteri posteriores Græci de Indicis, Myristicis, Metellis, ac Vomicis nihil, quod constet, memoriæ prodiderint, hæc ea non dissimulanda putauimus, neque alienum duxi recensere, quæ de ijs ex Mauritanorum monumentis, & recentiorum quorundam historiis sum consecutus. Sed primò de Indicis dicamus. Nuces igitur INDICAE myropolij omnibus uulgatissimæ, fructus sunt arboris cuiusdam (ut Mauritani auctores sunt) palmæ effigie, prægrandes, magnorum melonum instar, ab arbore dependentes: namque magna inuolucrorum mole obteguntur. Cortex ijs extimus colore cõstat in atrum rufescente, subdurus, tenax, callosusque: intus uero uillosa materie compactus, quæ manibus extrita in capillamenta fatiscit. Subtus est putamen triquetrum, uillosum, barbatumque, cornu instar prædurum, eiusdem ferè coloris nucleum continens, oui asferini magnitudine, intus concauum: substantia illi pinguis, crassitudine semidigitali, duriuscula, tenax, callosaque, albicans, sapore dulci, butyrum referens, tenui sed asperò obiecta cortice, putaminis colore. Probantur recentes, eaque præsertim, in cuius concauitate liquor quidam dulcis includitur: siquidem hoc argumento recentiores faciliè cognoscuntur. Excalfaciunt secundo abscisso, humectant uero primò. In cibis sumptæ, etsi noxium admodum succum non gignant; uentriculo tamen laborem inferunt: semen augent, & uenerem excitant. Oleum, quod è nucibus Indicis exprimitur, utiliter hæmorrhoidibus inungitur, oleo præsertim admisto, quod è persicorum nucleis elicitur: per se illitum lumborum, & genuum dolores mulcet, & uentris animalia pellit. Quod uero recentes nucs pressæ stillauerunt oleum, densum est, candidum, & pingue: in summa substantia, qualitate, sapore, ac denique facultatibus butyro non dissimile, sed longè melius subministrat alimentum. Nux Indica lætiore sagina corpora reficit. Idcirco strigosas mulieres mirum in modum impinguat, & ad crassitiem reducit. hætenus de Indicis.

Iuglandes cõditæ.

Nucis Indicæ confid.

Oleum ex nucibus Indicis.

NVX MYRISTICA.

His succedunt MYRISTICÆ, quæ uulgò officinis ob odoris præstantiam Muscatæ, quasi moschatæ dicuntur. Hæ (ut referunt ij, qui Indica litora perlustrarunt) proueniunt copiosissimæ in insula quadam nomine Badan: ibique eas proferunt arbores quedam nostratibus persicis hæud absimiles, angustioribus tamen folijs, ac breuioribus. Hæ post foliorum germinationem, florem statim emittunt, quem Macim Arabes uocant. Panditur is syluestrium rosarum modò: è cuius medio nux erumpit, & processu temporis perficitur, & ubi maturitatem senferit, macis rosarum instar, expansus eam circumplectitur: quam postea suo tempore cultores legunt certatim, & quàm quisque potest uberius, quoniã sunt ibi omnia communia. Arbores absque cultu, suppeditante tantum natura, suos fructus edunt. Myristicæ nucs suo maci, tanquã rete comprehensæ, Venetijs in officinis quàm plurimis uisuntur, duro putamine conclusæ, auellandarum modo, colore subnigro: quo fracto compactilis subest globulus, nuclei uice, & is est nux Myristica, quam usurpare solemus. Præferuntur recentes, quæ nullam præsenferint cariæ: item ponderosæ, farctæ, præpingues, humore redundantes, ita ut adacta acu confestim è uulnisculo exeat humor. Siccant (ut Mauritani scribunt) & excalfaciunt ordine secundo completo. Adstringunt, oris suauitatem commendant, & foetentis animæ uirus commansæ abolent: lentigines in facie emendant, uisum acuunt, uentriculum & iecur roborant: lienem absument, urinam ciunt, fluentem aluum sistunt, flatu discutiunt, & frigidis uteri affectibus mirificè prosunt: & ut in uniuersum dicam, facultas eis eadem, quæ & caryophyllis. E recentibus prius contusis, & in cacabo calefactis prælo exprimitur liquor, qui refrigeratus ceræ nouæ instar concrescit, fragrantissimum spirans odorem, neruorum & articularum diuturnis doloribus à frigore excitatis utilissimus: quin & ueneris inunctionibus maximè expetitur. Myristicæ nucs ueteribus Græcis igno-

Nucis Myristicæ confid.

Myristicarum uires.

tas fuisse illud fidem facit, quod Theophrastus, Dioscorides, & Galenus earum, quod in suis monumentis legerim, nusquam meminerint. Quare & hic quoque asserere non dubitauerim, macerem (ut in eius mentione diximus) Dioscoridi, & Galeno myristicæ nucis florem esse nequaquam. Nam si ad eos floris cognitio peruenisset, ueri quidem si-

millimum

Nuces uomi-
cæ, & metelle.

Multorum er-
ror.

Fuch. lapsus.

Anacardij mē-
tio, & uires.

Nomina.

millimum est, quod etiam fructus notitiam habuissent : quos, certo scio, ob suas admirabiles facultates, & naturæ do-
tes nunquam scriptis dissimulassent. Præter odoratas, eas etiam nuces memorant Mauritanii, quas VOMICAS, &
METELLAS uocant. Sed tam officinæ, quam medicorum uulgus has magno errore confundunt, quod plerumq; le-
gitimas uomicas metellarum loco usurpent, & contra metellas nonnunquam uomicarum nuce. Nam Vomicas quidem
eas appellant errore ducti, quæ lupinorum instar compressæ sunt, & tenui quadam lanugine contextæ, quarum esu
canes necantur. Metellas uero, quæ nonnihil extuberantes, quibusdam nodis, ueluti paruis oculis, per ambitum sunt
refertæ. At eorum lapsus facile deprehendi potest Serapionis testimonio, qui Abrahami auctoritate reddidit nucem
Vomicam colore inter glaucum, & album, auellana paulo maiorem, nodosamq;. Quibus notis eas esse prædicas con-
stat, quas seplasiariorum uulgus metellas appellat, quæ nullo modo respondent legitimis metellis à Serapione descri-
ptis, his uerbis. Nucis metellæ arbor, uomicæ arbori non dissimilis, fructum gerit mandragoræ, oleosum, hirsuto cor-
tice, sapore non iniucundo. Quæ notæ perspicuo adstipulantur ijs, quas Vomicas nuncupant : eæ siquidem corticem
habent hirsutum, oleosæ sunt, & gustui non ingrata. quin & facultatibus, non autem notis (ut quidam falsò existi-
mant Serapionem intellexisse) mandragoræ fructus referunt, cum auctore Serapione, quarto refrigerent excessu, ita
ut drachmarum duarum pondere esitæ interimant, minore uero mensura temulentiam faciant. Quos quidem effe-
ctus præstare uidemus non modò in canibus, sed etiam in hominibus, quibus hæc datæ fuerint, quas uomicas esse conten-
dunt. siquidem Serapio de Vomicarum facultatibus differens, nullam lethalem uim eis adscribit, sed quod tantum dua-
rum drachmarum pondere cum anethi decocto, uel sale haustæ, mirificè uomitum eliciant. Quamobrem dixerim ego,
illas, quibus callosa tubera supereminent, nodiq; uisuntur, oculorum fræ instar, legitimas esse uomicas : metellas uero,
quæ pressæ, & hirsutæ canibus necandis aptissimæ habentur. Cæterum nesciuerim ego, quæ ratione ductus Leonar-
dus Fuchsius ultimo libello, ubi tantum stirpium imagines in exiguum formam contraxit, dixerit nuces metellas hispi-
dos esse fructus peregrinæ illius plantæ, quam antea magno uolumine Stramoniam uocauerat. Quod prorsus reclama-
re uidetur Mauritanorum sententiæ, à quibus harum historiarum accepimus. Sed quoniam scribenti mihi de Nucibus
omnibus ANACARDIA sese obulere Græcis ueteribus ignota, cum & ipsa in officinarum usu expetantur, de eis
quoq; uerba facere ex Arabum testimonio, non quidem ab re fore duximus. Sunt igitur Anacardia (ut testis est Sera-
pio) fructus cuiusdam arboris auicularum corculis non dissimiles, unde & nomen, colore etiãnum cordis modo rufe-
scente, cum scilicet ab arbore decerpuntur. Inest ijs liquor mellis crassitie sub cortice residens, sanguinis modo rubi-
cundus, sub quo est & nucleus parux amygdalæ effigie. Nascuntur in Sicilia montibus, qui continue igneas eructant
flamas. Excalfaciunt, & exiccant tertio excessu. Præstat in medicina liquor; etsi myropolæ communi errore &
cortice, & nucleo utantur. Anacardia (ut aiunt) labantes reuocant sensus, memoriæ iacturam resarciunt, & neruo-
rum, & cerebri affectibus, quos frigida causa attulerit, auxiliantur : nihilominus sanguinem exurunt, & cutim ulce-
rant. Quare Anacardia iuuenibus noxia sunt, cum & adurant, et deleteria facultate non uacent : cui tamen remedio

NVCES AVELLANAE.

est lac affatim potum, & oleum ex eorum nucleis expressum.
Hactenus de uarijs nucibus, nunc earum nomina sunt nobis red-
denda. Nuces communis usus Græci uocant *καρύνα βαβυλινα*:
Latini, nuces Iuglandes : Arabes, Ieuz, Leuz, aut Giauzi : Itali,
Noci : Germani, Nussen, & Vuelschnusz : Hispani, Nuezes : Gal-
li, Noix. Nux uero, quæ ex India defertur, recentioribus Græ-
cis *καρύον ινδον* appellatur : Latinis, Nux Indica : Arabibus,
Neregil, Dabig, seu Giauzi alhend : Italis, Noce d'India : Ger-
manis, Indianisch nusz : Hispanis, Nuez de las Indias : Gallis,
Noix d'Indie. Nux deinde, quæ *μοσχοναρύον, μοσχοναρύ-
διον, καρύον μυρισκον, ἢ καρύον ἀραματικόν* Græcè, Nux
myristica, aut Nux moschata Latine dicitur : Ieuzbaue, Iusba-
gue, seu Giauzi ban, Arabicè : Noce moscada, Italicè : Muschat
nusz, Germanicè : Nuez de especie, Hispanicè : Nois muscades,
Gallicè. Nux præterea, quæ Arabibus Leuz alkei, seu alke,
officinis ac Barbaris Nux uomica, & Italis Noce uomica nomi-
natur. Nux deniq; Arabica uoce Leuz alrachaba dicta, Latina
Nux metella : Barbara, Nux methel : Italica, Noce metella nun-
cupatur. Quod autem *ἀναναρίδιον* Græci, Latini item Anacar-
dii dicunt : Arabes, Baladar, seu Beladur : Hispani, Anacardo.

Καρύνα ποντικῆ. NVCES AVELLANAE. CAP. CXLII.

NVCES auellanae, quas & leptocarya uocant, sto-
macho infestæ sunt : ipsæ tamen tritæ, & in aqua mul-
sa potæ, tussi veteri medentur : tostæ, & cum exiguo
piperis potæ, destillationem concoquunt. Cremata-
rum cinis cum axungia, aut adipe urli perunctus, alo-
pecij capillum reddit. Aiunt nonnulli uita earum pu-
tamina,

tamina, & in cineris speciem redacta, cum oleo, cæsiorem oculorum pupillas infantibus denigrare, peruso scincipite.

AUELLANAE nuces ideo Græcis Ponticæ dictæ sunt, quod in Græciam (ut Plinius inquit) è Ponto primum allatæ fuerunt. In Italia tamen & in urbanarum, & in sylvestrium genere numerosæ reperiuntur. Caterum ex domesticis aliæ oblongæ, aliæ rotundæ sunt: ueruntamen oblongas & præstantiores, & gustui gratiores esse constat; & illæ præsertim, quæ putamine uehementer rubent, & fractu minimè sunt contumaces, quales sunt Vicentinæ. Oblongæ serius maturitatem sentiunt, celerius uero rotundæ. quapropter illæ uetiori sunt nucleo, diùq; perdurant. Sylvestribus coryletis ferè innumeris scatent Tridentini montes, quæ oblongas pariter, & rotundas largiuntur nuces, tanta ubertate, ut eas rura saccis legant, ubi maturitatem senserint. Auellana (ut memorie prodidit Galenus tum libro VII. simplicium medic. tum secundo de alimentorum facultatibus) plus habent essentiæ terrestris, ac frigide, quàm Iuglandes. quin & plus præbent alimenti: siquidem densiores sunt, & minus pingues. Diocles auctor est, Auellanas nuces minus amygdalis alere, cibis in uentriculo supernatare, largius esitatas caput tentare; innocentiores tamen esse uirides, quàm aridæ. Nuces, quæ καρύα ποτνια, καὶ λεῖτον καρύα Græcis, Latinis Nuces Ponticæ, nuces Prænestinae, & nuces Auellanae dicuntur: Arabibus, Agileuz, seu Bunduch: Italis, Nocciuole, Auellane, & Nocelle: Germanis, Haselnusz: Hispanis, Auellanas: Gallis, Noysette, & Melline.

Auellanarum confid.

Auellanarum uires ex Gal.

Nomina.

Μορέα.

MORVS.

CAP. CXLIII.

MORVS arbor nota est. Cuius fructus aluum solui, stomacho inutilis est, & facile corruptionem sentit. Hoc idem præstat mori succus: decoctus autem æreo uase, atque insolatus, adstringentior redditur. Facit ad fluxiones, nomas, & tonsillarum inflammationes, addito mellis exiguo. Sed inolefcit uis eius adiecto sciffili alumine, galla, croco, & myrrha: item myricæ femine, iri, & thure. Immatura mori pomâ siccantur, tusaq; acinorum rhois vice, obsonijs miscentur, ut cæliacos iuuent. Radicis cortex decoctus in aqua, & potus aluum resoluit: latas ventris tineas excutit: his quoque auxiliatur, qui aconitum hauserunt. Folia trita ex aceto illita, ambustis igni medentur: tinguntque capillum, vitium, & fici nigræ frondibus simul coctis in aqua cœlesti. Succus foliorum cyathi mensura potus, contra phalangiorum morsus auxilio est. Feruefacti corticis, & foliorum iure, dentes aptissimè in dolore colluuntur. Radix circiter messem incisa, facto in ambitu ferohe, succum emittit, qui postridie concretus inueniri solet. Is in dolore dentium efficax est: tubercula discutit, & aluum purgat.

EST ET Mori utrunque genus album, & nigrum passim uulgaris notitiæ in Italia; præcipuè his in locis, ubi bombyces sericifici aluntur. Constat alba mororum pomâ adstringentem facultatem longè minorem, quàm nigra esse adepta (etsi Dioscorides, & Galenus alborum non meminerint) ex multa & perspicua, sed paululum insipida dulcedine, quæ gustatu deprehenditur: siquidem in maturis nulla adstringendi uis planè percipi potest.

Mori confideratio.

Morus nouissima urbanarum germinat, foliaq; emittit: eaq; propter ueteribus dicta fuit arborum sapientissima.

MORA (ut prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, item secundo de alimentorum facultatibus) matura quidem uentrem subducunt, immatura uero ubi aruerint, admodum restringunt. Itaq; ad dysenterias accommodata sunt, item ad celiacas, & quasunque alias fluentes affectiones. Porro quod maturorum succus ad oris medicamenta sit utilis, propter eam uidelicet, quæ inest illi, adstrictionem, neminem latet. Præterea ad alia complura particularia, quæ mediocrem exposcunt adstrictionem, competit. At immatura mora præter acerbitatem, sortita sunt & aciditatem, & tota adeo arbor in omnibus suis partibus mistam aliquam uim obtinere uidetur, ex restringente, & purgante compositam. Attamen in radicis cortice purgatoria cum quadam amaritudine exuperat, adeo ut & latas interaneorum tineas perinat. In alijs autem partibus restringens uincit; in folijs tamen, & germinibus quodammodo media utrisque temperies est. Mora ubi primum mansa fuerint, ingesta citissimè transeunt, & alijs cibis suo ueluti ductu uiam struunt. Verum secundo loco sumpta, celerrimè alijs unâ cum cibis corrumpuntur: id quod etiam faciunt, si cum eduntur, prauo in uentriculo humori occurrant. Quod si corruptionem non sentiant, corpus quidem humectant, sed non planè refrigerant, nisi actu frigida assumantur. Paucissimum ministrant alimentum similiter atq; pepones;

Moti uires ex Gleno.

Serici mētio,
& uires.

pepones; haud tamen uomitum cient, nec stomacho, ut illi aduersantur. De Moris autē, quæ rubi ferunt, lib. i. iiii. in Ruborum commentatione, Deo fauente, latius differemus. Sed quoniam mori folijs & uescuntur, & aluntur uermiculi, qui admirabili naturæ spectaculo nobis SERICVM uellus conficiunt, quo recentiores medici in his, quæ cordi conueniunt, medicamentorum compositionibus utuntur, ut, quantum per me fieri potest, omnibus rei medicæ studiosis fiat satis, ea de Serici uiribus hic perstringam (quandoquidem non inuenio è ueteribus Græcis, qui de hoc quicquam prodiderit) quæ Auicenna posteritatis memoriæ commendauit tractatu, quem de uiribus cordis inscripsit. Sericum itaq; (eodem auctore) mirificè exhilarat. qua in re crudum eo longè præstat, quod ignem fuerit expertum; tametsi coctum quandoque in usum ueniat, uerum antequàm in insectorum cortinis immersum inficiatur. Excalfacit sericum, resiccâtq; ordine primo: exiccat, & attenuat ea naturæ dote, ut cor recreet, letumq; efficiat. Quapropter laxat, firmat, purificat, & illustrat spiritus. neque eius facultas uni tantum assignatur spirituum generi in una tantum dispositione; sed ei proprium est, omnibus æquè spiritibus opem ferre, ita ut spiritus tam uitales, & animales, quàm naturales rescire ualeat. Ceterò quanuis negauerit Auicenna decoctum sericum, & fullonum coloribus imbutum in medicos uenire usus; Mesues tamen in eo serapio, quod de pomis inscribitur, id sericum admittit, quod cocco legitime sit infectum. Idq; similiter inferit in ea medicamenti compositione, quam Alchermes, ipse nuncupauit. Arbor, quæ μορεα, ἢ συκομῖνος Græcè, Latine Morus appellatur: Italice, Moro. Eius fructus Græcis συκομῖνον, Latinis Morum dicitur: Italis, Moro. Arabes utrunque Tut, seu Thut nominant: Germani, Maulberbaum, & Maulber: Hispani, Moras del moral: Galli, Meurier & Meure.

Nomina.

Συκομῖνος.

SYCOMORVS.

CAP. CXLIII.

Sycomori hi-
stor. ex Theo-
phrasto.

Sycomori mē-
tio ex Gal.

SYCOMORVM, aliqui etiam sycaminū, id est, morum, vocant, cuius fructus sycomorum etiam, propter inefficacem gustum, appellatur. Arbor est magna, fico similis, frondosa, multo lacte abundans: folijs mori: pomum ter, aut quater anno fert, non ramis, ut fico, sed caudice ipso, caprifico non dissimile, dulcius grossis, sine granis interioribus: quod non maturescit, nisi vngue, aut ferro scalpatur. Nascitur plurimum in Caria, Rhodo, locisque non multi tritici feracibus: ubi prouentu fecundo, restibiliq; iuuamentum adfert, cum annonæ caritas premit. Pomum aluo vtile est, sed perquam exilem præbet alimoniam: stomacho aduersatur. Succus primo uere tenera arbore antequàm fructum ferat, eximitur, lapidis ictu summo cortice desquamato: si enim altiore plaga uioletur cortex, nihil effluet. Spongia, aut uellere lacryma excipitur, quæ ficcata, & in pastillos coacta, fictili vase reponitur. Vis succi emollit, vulnera conglutinat, discutit collectiones coctioni repugnantes: bibitur etiam, aut illinitur contra serpentium morsus, duratos lienes, stomachi dolores, & perfrictiones. celerrimè teredinem sentit. Gignitur & in Cypro arbor genere distans, quæ cum sit vlmus, prædita tamen est folijs sycomori, fructu pruni magnitudine, multò dulciore, supra dictis cætera similis.

SYCOMORVS (ut Theophrastus est auctor libro IIII. capite I. de plantarum historia) arbor est moro nostrati similis, quippe folio, magnitudine, aspectuq; proxima. Fructum præter cæteras peculiariter gignit: non enim germinibus, non ramis

extremis, sed caudice pomum parit magnitudine ficus, & uisu proximum, succo atq; sapore caprificis sanè simile, uerum longè dulcius, granisq; internis omnino carens, multitudine numerosius maturescere nequit, nisi scalpatur. Scalpitur autem unguibus ferreis: & cum scalpata poma sunt, ad quartum diem maturescunt: hisce ablatis, alia, & alia ex eodem loco subnascuntur, terno ita, & quaterno partu copiosa. Lactuosa arbor admodum est, & materies (quod sit solida, robusta, & nigra) ad multa commoda existit. Hæc inter cæteras arbores id sibi propriū uendicauit, quod cæsa continuo uiret, neq; siccatur unquam, nisi aqua obruatur. Ea q; propter & lacubus, & stagnis demergitur, madefacta q; in profundo siccatur, cumq; sicca omnino fuerit, superfluitat, atq; innatat. hætenus Theophrastus. De Sycomoro differuit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, ubi ita scriptum reliquit. In Alexandria Sycomori plātam uidi unā cum fructu, parua, & candida q; ficui adsimilem. Is fructus nullam habet acrimoniam, exigue dulcedinis est particeps, estq; facultate humidior quodammodo, ac frigidior, ueluti mora. Quinimo inter mora, ac ficus medium iure quis ipsum collocarit, atque hinc nomen ipsi inditum esse mihi uidetur. Ridiculi nanq; sunt, qui fructum hunc ob id aiunt sycomora fuisse nominatum, quod paruis ficubus assimilectur. Ipsius autem nascendi ratio ab alijs arborum fructibus

fructibus quodammodo est diuersa: haud enim ex primoribus ramulis, ac germinibus, sed ex prægrandibus ramis, caudicēq; enascitur. hæc Galenus. Sycomoro similis est (ut loco citato memoriæ prodidit Theophrastus) quæ in Creta uocatur Cypria ficus: nam & ipsa fructum edit, caudice, ramisq; crassissimis. Differt tamen à priore, quod germen quoddam emittit sine ullis folijs, radiculæ simile, cui fructus præpilatur. Caudex arboris magnus, & populo albæ proximus, eiusq; folia ulmum representant. Quater anno fructum fundit, sed nullum ad maturitatem perducit, nisi pomo ipso immaturo inciso, emissōq; lacte. Dulcedo ficubus non absimilis, & interna grossis planè conueniunt. magnitudo autem pruni est. hæc Theophrasti uerba. Quæ sanè maximo sunt argumento, hanc quoque plantam in Sycomori genere annumerandam esse. Cæterum apertè hallucinantur ij, qui putant arborem Sycomorum esse, quæ plerunq; uisitur in monachorum claustris uulgò uocatis, & in templorum plateis, ubi mortuorum cadauera humanantur, & cuius baccis monachi uerticillos faciunt, quibus mulieres suas numerant preces. Hanc (ut Bellunenſis castigauit) Azadaracht appellat Auicenna, quam deleteriæ facultatis participem esse prodit Fen sexta quarti, ut latius libro sexto dicemus. Arbor, quæ Συκόμορος Græcis, Latinis Sycomorus, & ficus Aegyptia nominatur; Arabibus, Mumeiz, Iumeiz, Aliumeiz, seu Giumeizi: Italīs, Sicomoro, & Fico d'Egitto.

Ficus Cypria

Vulgaris error.

Nomina.

ΣΥΝΑ.

FICI.

CAP. CXLV.

FICI maturæ recentes stomachum lædunt, aluum soluunt, sed facilè contracta ab eis fluxio sistitur: sudorem euocant papulasq; sitim sedant, calorem restringunt. Siccis natura exalfaciendi, uires alunt, sed sitim magis stimulant, aluo utiles: rheumatismis uentris, & stomachi contraria: gutturi autem, arteriæ, renibus, uesicæ, & ijs, quos longa uoletudo decolorauit, anhelatoribus, hydropicis, comitialibus aptissimæ. feruēfactæ cum hyssopo, & potæ, thoracem purgant: tussi ueteri, diuturnisq; pulmonum uitij conueniunt. aluum molliunt tussæ cum nitro, & cnico, dein manducata. Decoctum arteriæ, & tonsillarum inflammationibus gargarizatu prodest. cum hordeacea farina cataplasmatismis miscentur, & in muliebres fetus cum scenogræco, & ptisana. Cæterum cum ruta coctæ, torminibus infunduntur: coctæ, illitæq; duritias discutiunt: parotidas, & furunculos emolliunt: panos ad maturationem perducunt, maximè nitro, iri, aut calce addita. Crudæ, si cum antedictis tundantur, eadem efficiunt: cum malicorio, pterygia purgant: cum atramento sutorio, deploratis ferè tibiarum fluxionibus; & cacoëthicis ulceribus medentur: quin & cum uino decoctæ addito absinthio, & hordeacea farina, utilissimè hydropicis illinuntur. Crematæ cum cerato sanant perniones: pruriges, fomitibusq; si crudæ terantur, & sinapi, liquoreq; aliquo exceptæ auribus instillantur. Tam syluestris, quàm fatiæ fici lacteus succus coaguli modo lac contrahit, concretumq; dissoluit, ut acetum: exulcerat corpora, meatus aperit. soluit aluum, uulnam recludit cum de-

trita nuce Græca potus: menstrua ciet cum luteo oui appositus, aut Tyrrhenica cera: podagricorum cataplasmatismis cum farina scenigræci, & aceto utilis: lepras, lichenas, uutiligines, uitia cutis in facie, pforas, ulcera in capite manantia, cum polenta expurgat: instillatus plagæ, percussis à scorpione, uenentorum ictibus, & rabiosi canis morsibus auxiliatur: prodest dentium dolori lana exceptus, & cauis eorum additus: uerrucarum informicationes tollit cum adipe, circumlita in ambitu carne. Hoc idem præstat succus è teneris ramis syluestris fici, qui lacte prægnantes, silente adhuc oculo, tussi exprimuntur, & siccatus in umbra reponitur. Et lac, & succus imponuntur exulceratorijs medicamentis. Decocti cum bubulis carnibus ramuli ficulni, faciem afferunt decoctionem. Lac efficiunt, quod magis soluat, si inter coquendum ficulneo furculo, spathæ loco, moueatur. Grossi, quæ erinei nonnullis uocantur, coctæ illitæ, strumas, nodosq; omnes emolliunt. Crudæ formicas, uerrucas, & thymos, nitro, farinaque additis, tollunt. Folia eadem possunt. Illita cum sale, & aceto ulcera in capite manantia, epinyctidas, & surfures sanant: ijs ficosæ extuberationes, & palpebrarum scabritiæ perfricantur. Nigræ ficus, folijs, cauliculisq; candidæ uutiligines perunguntur: faciunt ad canum morsus, & ulcera, quæ ceria, id est, fauos, uocant. Grossi cum syluestris papaueris folijs ossa extrahunt: furunculos cum cera discutiunt: contra muris aranei morsus, & scolopendræ uenena,

p cum

cum eruo, & uino illitæ, auxiliantur. Fit ex cinere ficus tam syluestris, quàm satiuæ lixiuiû, crematis ramorum cauliculis, quod subinde macerari opus est, & inueterascere: siquidem inter caustica intelligitur. Gangrænis prodest: nanque expurgat, & consumit, quæ excrescunt, eoquæ sic utendum est: spongia assiduè hoc lixiuium imbuta superponitur. Interdum dysentericis, & in fluxiones uetustas, & sinus cuniculatim exedentes, magnosquæ, instillari conueniet. Etenim purgat, conglutinat, carne replet, & oras committit, non secus atque emplastra, quæ cruentis vulneribus injiciuntur, enæma uocant. Bibitur ad discutiendum sanguinem concretum, & contra præcipitationes, rupta, conuulsa, cum cyatho aquæ recenter colatum, addito olei exiguo: celiacis, dysentericis, per se cyathus datus prodest: neruorum uitij, conuulsionibus, commodè illinitur ex oleo, utpote quod sudores moueat: aduersus gyphi potum, & phalangiorum morsus bibitur. Hæc eadem præstant reliqua lixiuia, præsertim quernum: omnia tamen adltringunt.

Ficorum consideratio.

Ficorū facultates ex Gal.

FICUS fructus sunt in Italia uulgò notissimi. Quarum etsi plura notentur genera in candicantium, & nigrescentium discrimine; sunt tamen omnibus notiores ob frequentissimum in autumno earum in cibis usum, quàm ut nobis præstantiores representare, ac describere sit opus. Siquidem omnes satis gustus edocuit, eas esse laudatissimas, quæ planè maturæ pinguedine, & sapore cæteras antecellunt. Sed ut præter id, quod à Dioscoride proditum est, earum omnibus facultas innotescat, & temperamentum: quin & ut omnes cognoscant, quod præbeant alimentum, quamquæ utilitatem, ac noxam inferre possint, ea paucis edisseram, quæ ex Galeno deprompsi, qui in primis lib. 11. de alimentorum facultatibus sic scriptum reliquit. Ficus tametsi minus præui succi gignant, quàm cæteri omnes non modò fugaces, sed etiam autumnales fructus, non tamen id uitium prorsus effugere potuerunt. Cæterum hæc ipsis insunt bona, nempe quod commedibiles sint, & faciliè in totum corpus peruadant, penetrentquæ. Nam & abstergendum ui pollent haud obscura: cuius gratia post ipsarum esum nephritici multas arenulas excernunt. Cum porro omnes autumnales fructus exiguum corpori alimentum præbeant, minimè omnium ficibus id usuuenit. Carnem tamen non compactam, neque firmam generant, ceu panis, & suilla caro, sed turgidulam, & subinane, ueluti fabæ. Quin uentrem flatibus implent & ipsæ, & non mediocrem hinc profectò molestiam intulissent, ni etiam celerem descensum essent adeptæ, cuius beneficio, cum celeriter peruadant, flatum quem excitant, non diu manet, atque ob id minus cæteris autumnii fructibus lædere consueuerunt. Cæterum maturæ ficus immaturas non mediocriter antecellunt, quod & in alijs quidem omnibus cernitur fructibus: quanquam non tantum in illis discrimen existit. Siquidem ad plenum maturæ ficus paulò minus omni prorsus noxa uacant. Et sequenti capite, ubi uuarum facultates recenset, sic inquit. Ficus, & uuæ quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumquæ; præui succi habent, præsertim cum exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porro quod ipsa nutriant, maximo argumento sunt ij, qui uinearum fructum custodiunt: siquidem hi cum duos menses solis uiuis, ac ficubus, quorum custodie præsumunt, uescantur (nisi fortè panis quidpiam cum illis addant) obesi tamen, ac pingues fiunt. At caro, quæ ex ipsis gignitur, haud quaquam est firma, ac densa, quemadmodum ea, quæ ex carnibus fit; sed laxa est, ac præhumida: ob id celeriter etiam, cum uesci ipsis desierint, contrahitur, ac confidet. Idem etiam de Ficibus siccis differens loco prius citato, ita scribit. Caricæ multiplicem quidem habent utilitatem; si quis tamen largius esitauerit, ab eis offendetur: non admodum enim probum sanguinem gignunt, quapropter pediculorum quoque agmen eas comitatur. Incidendi, extenuandiquæ uim habent, quæ & uentrem ad excretionem irritant, & renes expurgant. Iecori autem, leni quæ inflammatione obseßis sunt noxiæ, quemadmodum & ficus, non peculiari quadam eximia facultate, sed communi ratione dulcium omnium ciborum, ac potuum. Obstructis autem illis, aut scirrhotentatis, ipsæ ex sese nihil prosunt, nec obsunt: sed medicamentis incidentibus, ac extenuantibus, & abstergentibus mistæ, non mediocriter auxiliantur. Ideoquæ nonnulli medicorum in dictis lienis, ac hepatis affectibus exhibent ipsas longè ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut satureia, aut calamintha, aut origano, aut hyssopo. Ad eundem etiam modum, si caricæ cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habent acrem, aut omnino incidendi, ac extenuandi assumantur, non solum sic affectis; sed sanis quoque utiles erunt. Siquidem iecoris meatus, per quos fertur alimentum, apertos esse non egrotantibus modò; sed benè ualentibus etiam tutissimum est. Proinde hoc pacto ficus cum sale extenuante, aceto, & garo præparatas uulgò comedunt, quod id utile esse experientia didicerint. Verisimile autem est, ipsorum nonnullos medici cuiusdam consilio adductos, ficus hoc modò primum comedisse; deinde eam notitiam ad uulgus dimanasse. Qui uerò cum cibo aliquo incrassante ficus, & caricæ edunt, non mediocriter offenduntur. Item libro VIII. de simplicium medicamentorum facultate idem Galenus ita scribit. Ficus aridæ uim habent exalfaciendi ordine primo etiam completo, aut secundo incipientem: habent uerò etiam partium tenuitatè quandam. Ex istis duobus idoneæ sunt, quæ tumores duros, concoquant: statim uerò etiam ea discutiunt. Atque ipsæ per se illitæ eiusmodi uim obtinent. Sed & decoctum earum eiusdem utique naturæ est. Verum ubi magis concoquere consilium est, miscenda est farina triticea: ubi uerò plus discutere, hordeacea. panis horum in medio est. Sed hæc magis sunt propria tractata de medicamentorum compositione, & rationis curandi. uerum in præsentia hæc de caricis nouisse sufficiat. Porro scire oportet, quod quæ pinguioribus sunt, magis possunt concoquere: quæ uerò gustu acriores, magis tum extergere, tum discutere. Cæterum quod ex ijs plurimum in aqua coctis efficitur, simile est melli, non solum consistentia, sed & facultate. Porro ficus uirides comessæ, propter admistam humiditatem, facultatis sunt imbecillioris: subducunt tamen aluum utraqûe tum humidæ, tum siccæ. Ficus arbor calidæ, tenuiumquæ partium temperaturæ est, ceu indicant tum liquor eius, tum foliorum succus: ualenter enim eorum uterque calidus est. Itaque non mordicat tantum, aut absterget

sterget uehementer; sed & ulcerat, & ora uasorum reſerat, & formicas, quas myrmecias uocant, eiſcit: quinetiam purgare poteſt. Porro ficus agreſtis, quam crineum Græcè (Latine caprificum) nominant, tum liquor, tum ſuccus ad omnia quàm ſatiuæ ualentior eſt. Sed & cradæ, hoc eſt, rami carum adeò ſunt calidæ, tenuiumq; partium temperamento, ut carnes bubulas duras, ſi coquendis adiſciantur, friabiles, ac teneras effi-
 ciant. hæc de ficubus Galenus. Democritus præcoces ficos fieri pollicetur, ſi oleo, & columbaceo ſimo ar-
 bor illinatur. Et contrà, ſerotinas; ſi primæ groſſi, cùm fabæ magnitudinem exceſſere, detrabantur. Ficum
 arborem item atque laurum, è cælo fulminibus non ici compertum eſt. Fici fructus οὔνα Græcis, Latinis Fi-
 ci, & Ficus appellantur: Arabibus, Sin, Fin, ſeu Tin: Italis, Fichi: Germanis, Feighen: Hiſpanis, Higos: Gal-
 lis, Figuier.

Fici præcoces.

Nomina.

Περσέα.

P E R S E A.

CAP. CXLVI.

P E R S E A arbor eſt in Aegypto, fructum ferens cibo idoneum, ſtomacho utilem. in quo phalangia cranocolapta nomine inueniuntur, præſertim in Thebaide. Arida folia in farinam redacta, illitu ſanguinis eruptiones fiſtunt. Arborem hanc prodiderunt aliqui in Perſide exitioſam eſſe, translatamq; in Aegyptum, mutata natura in cibos receptam.

Q U E M A D M O D U M ſuperius in malorum commenta-
 tione prodidimus, Perſea arbor Aegyptia non eſt (ut putat Mar-
 cellus Virgilius Florentinus) noſtras Italica malus perſica, ſed
 planta plurimum diſidens ab ea, ut & Dioſcoridis, & Gale-
 ni teſtimonio facile probari poteſt: quandoquidem ij utranque,
 ſed ut alteram ab altera diuerſam, diuerſis capitibus tradide-
 runt. Hæc (ut libro IIII. de plantarum hiſtoria cap. II. ſcribit Theophraſtus) arbor eſt Aegypti, aſpectu magna, for-
 moſaq; folio, flore, ramo, totaq; figura potiſſimum pyro ui-
 cina; niſi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo eſt. Fru-
 ctum abunde parit, omniq; tempore perſicit: quippe nouus an-
 niculum ſemper occupat. Maturitas annuiſariorum aſſlatu con-
 ſicitur: reliquum crudiorẽ auferunt, atque recondunt. Eſt ma-
 gnitudine pyri, figura oblongus, amygdalæ modo, colore her-
 bidus. Nucem intus habet, ut prunum: utrũ longè minorem,
 mollioremq;. Caro eius ſuauiſ, ac prædulcis manditur, conco-
 ctuq; facilis, & innocua, etiam largiore cibo ſumpta. Radice
 arbor exuperat, tum longitudine, tum etiam craſſitudine, mul-
 titudineq;. Materie conſtat robuſta, dura, uſuq; decora, ue-
 luti lotus. Quapropter ex ea & ſimulacra, & lectulos, & men-
 ſas, & reliqua ſimilia faciunt. Ex his igitur Theophraſti uer-

Perſeæ arbo-
 ris considera-
 tio.

bis, ſi Perſeæ notæ, ac delineationes cum noſtra perſica malo diligenter conſerantur, liquido patere arbitror, hæc
 plantas inter ſe diuerſas eſſe. De Perſea uerba faciens Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, hæc memo-
 ria commendauit. Hanc etiam plantam uidi in Alexandria, quæ & ipſa magnis arboribus eſt annumeranda. Tradunt
 autem fructus huius apud Perſas adeò noxiũ eſſe, ut edentes interimat: in Aegyptum uerò translatum, in eſculen-
 tum miteſcere, & pyrorum, malorumq; modo, cum quibus & magnitudine conuenit, eſitari. Eadem recensuit Ga-
 lenus libro II. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi de cephalæ curatione agens, ſic inquit. In
 ſola Alexandria perſeæ arborem uidi, at non in alia Romanis ſubdita gente. Quidam perſion ipſam appellant, æ-
 iuntq; in Perſis lethalem eius arboris fructum eſſe, cùm tamen is in Aegyptiorum regione innocuus exiſtat. hæte-
 nus Galenus. Ex cuius etiam uerbis palam eſſe crediderim, perſeam à perſica malo prorsus diſidere, cùm in to-
 ta ferè Europa perſica malus frequentiſſima proueniat. Quin & ex ijs facile dixerim, Columellam erraſſe, quòd
 exiſtimauerit, perſica ea eſſe poma, quæ à Perſis ad Aegyptios allata perſea dicuntur, ut libro cultui hortorum di-
 cato his uerſibus teſtatur.

Perſeæ men-
 tio ex Gal.

Columellæ la-
 pluſ.

Tunc præcox bifera deſcendit ab arbore ficus,
 Armeniſq;, & cereolis, pruniſq; Damasci
 ſtipantur calathi, & pomis quæ Barbara Perſis
 Miſerat (ut ſana eſt) patrijs armata uenenis.
 At nunc expoſiti paruo diſcrimine lethi
 Ambroſios præbent ſuccos, oblita nocendi.

Arbor, quæ Περσέα Græcis, Latinis ſimiliter Perſea nominatur: Italis, Perſeo Græcè uocis imitatione dicetur. Nomina.

Iberidis consi-
deratio.

Iberis, & le-
pidium idem.

† IBERIS, siue cardamantica, folia habet nasturtij, uere uirentiora: caulem cubitalem, aut minorem, in incultis nascitur. Aestate lacteum florem promit, quo tempore efficacior est. Radices duas nasturtio similes habet, calfacientes, & adurentes. Ipsæ enim ischiadicis cum salsa axungia emplastri modo utiles, quaternis horis alligatæ, ut dein in balneas descendatur, & postea oleo cum 10 lana locus perungatur.

VIDIMVS primum Iberidem, quam nobis indicauerat Iulius Alexandrinus medicus Tridentinus, qui nunc ob præclara sui ingenij, & doctrinæ dotes, apud Sereniss. Ferdinandum Regem Roman. artem medicam exercet, extra ciuitatem Tridenti, ubi uulgo dicitur alle Laste, effigie nimirum, qua describitur à Dioscoride, ac alijs pluribus Græcis auctoribus. Huius Galenus in simp. censu nusquam separatim meminit, sed hanc, & Lepidium non nisi nomine differre prodidit. Quod etiam idem testatus est 20 libro x. de compositione medicamentorum secundum locos circa finem de coxendicum curatione agens, ubi ex Damocrate sic inquit. Damocratis extat libellus, qui Clinicus inscribitur, in quo uersibus iambicis, quemadmodum solet, de tribus differit medicamentis. Ac primo quidem de eo differit, quod ex herba constat, quam ipse Iberidem appellat, quod ad coxendicum dolores commendauit. In Iberide medicum quendam amicum suum curatum fuisse ait herba, quam (ut dixi) ipse Damocrates Iberidem uocat, ut qui tantum uisu herbam cognouerit, nomen autem eius nullum audierit, cum etiam id ipsum ignorauerit is, à quo eius usum didi- 30 cerat. Porro ex notis, quibus eam representat, uidetur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidium nominatur, appellatione du-

Ita à regione, in qua amicus eius curatus fuit. Describit autem ipsius formam ijs carminibus.

Herba hæc ubiq; multaq; frequens nascitur,
Monumenta iuxta antiqua, muros, & ueteres.
Tritasq; quondam publicè pedibus uias,
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola.
Semper uirescens, folijs nasturtij
Florentibus uere, attamen maioribus.
Caulcm cubitalis longitudinis gerit
Paulò minorem, aut rursus ampliorem: ab hoc
Aestate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentitiam deducat hæc ad imaginem, &
Deiecta, & exiccata depereant gelu.
Adnata radici tamen cernes alia.
Aestate florem fert colore lacteo,
Multum tenuem, uariumq; ualde, cauliculus.
Ad quem sequitur semen penitus sic exiguum,
Visum ferè ut fallens, oculos quoque effugiat.
Odorem habet radix at indè acerrimum,
Verò similem quam maxime nasturtio.

Huc illud etiam accedit, quòd Galenus item loco citato, Hygieni Hipparchi auctoritate, Iberidem, & Lepidium idè esse testatur his uerbis. Si coxendicum dolores leuare est animus, herbam Iberidem, quam aliqui lepidium uocant, aut nasturtium sylustre colligito. Ex cuius certè sententia asserere non dubitauerim, Iberidem apud Græcos eandem esse cum Lepidio. Vnde perspicuum est, hoc Iberidis caput huiusce primi uoluminis calci accreuisse nimia uel librariorum, uel medicorum curiositate. In quam sententiam cum antedictis causis, ea ratio me potissimum deducit, quòd constet, huius primi uoluminis calcem, non esse legitimum locum, in quo Iberidis historia fuerit collocanda: quandoquidem eiusmodi herbas Dioscorides lib. II. ordinatè disposuit, ac de cis differuit, ubi priuatum lepidio, quod Damocrati Iberidem existimamus, propriam assignauit sedem. Idcirco rectè Paulus Aegineta Lepidium Iberida etià appellari scribit, & ex tertio ex calfacientium ordine esse, ac nasturtio uiribus proximum. Et lib. III. in ischiadis curatione: In totum, inquit, ischiadicos restituit sanitati iberidis herbæ usus, quam lepidium quoque appellant.

Iberidis caput
addititium.

Quare

Quare aperte hallucinari deprehenduntur monachi illi uenerandi, qui in Mesuem commentarios scripsere, cum ex-
 preste contra Galeni, & Pauli auctoritatem, & contra rationes, quas superius adduximus, aliud à lepidio iberidem
 esse contendant. Quos tamen excusatos habeo, utpote qui fortasse maius studium rebus diuinis impenderint, quam
 ut certam simplicium medicamentorum cognitionem assequi potuerint. Ceterum non ignorandum est, Paulum
 præter Iberidem, de qua nunc agimus, alterius etiam meminisse ab illa longè diuersæ, eiusq; item usum ad ischiadas
 commendasse. Quod eius uerba demonstrant, quæ eodem loco ita sonant. Quæ uerò apud nos Iberis fruticosa na-
 scitur similibus lauri folijs, & multò amplioribus, respondere multa experimenta testantur, non solum in coxarum,
 sed in alijs quoque diuturnis affectibus. Huic planè adstipulatur Lepidium, quod Plinio lib. XIX. cap. VIII. his
 paucis describitur. Exit lepidium in cubitalem altitudinem, folijs laurinis. Quibus sanè notis satis apparet, hoc se-
 cundum Iberidis genus, uel lepidij dicamus, quod lauri folia mittit, eam esse stirpem, quæ hodie passim in hortis fre-
 quens nascitur, à quibusdam Piperitis ob uehementem eius acrimoniam dicta. Itaque manifestè aberrarunt uiri alio-
 qui clarissimi Barbarus, & Ruellius, cum lepidium illud esse putauerint, quod uulgius herbariorum Raphanum ru-
 sticanum appellant. Veruntamen folia, quæ huic raphano insunt, uerbasco maiora, & helenio æqualia, manifestè
 declarant, his legitimum non innotuisse lepidium. nisi forsitan lepidium Raphani nomine acceperint. Plantæ, quæ
 ἰβερὶς, καὶ ἀραβικὴ, καὶ ἄγριον ἀραβικόν Græcis dicitur, nomē Latinum est Iberis, & Lepidium: Arabicum,
 Seitaragi, Asceitaragi, seu Sitharegi, & Hausab: Italicum, Iberide, & Lepidio: Germanicum, Vuilder kresz:
 Hispanicum, Nasturtio montesino: Gallicum, Chasse rage, Passeraige, & Nastort sauage.

† Quod caput hoc de Iberide accreuerit in Dioscoride, eiq; adscriptum sit, illud maxime corroborat rationes in
 commentario allatas, quod reperti sint uetustissimi Græci codices, in quibus hoc caput non legebatur.

Monachorū
 lapsus.

Iberis altera
 Paulo.

Barbari, &
 Ruel. lapsus.
 Nomina.

LIBRI PRIMI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI

Senensis Commentarii,

IN LIB. SECVNDVM PEDACII DIOSCORIDIS
ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

IN PRIMO, charissime Aree, libro, quem de medicinali materia condidimus, de aromatis, oleis, vnguentis, arboribus, & nascentibus ex eis succis, lacrymis, seminibusque differuimus. In hoc autem secundo de animantibus, melle, lacte, adipe, frugibus, atque oleribus explicabimus, subnexis herbaceis, quæ acri prædita sunt facultate, utpote quæ cum ipsis cognatione iuncta sint: qualia allium, cepa, sinapi intelliguntur. Idque ideo, ne cognatorum vires disiunxisse uideamur.

Εἰς ἑῶς, θαλάσσιος. ECHINVS MARINVS.

CAP. I.

MARINVS Echinus stomacho, uentrique utilis est: urinam cit. Huius testa cruda inassata commodè medicamentis admiscetur, quæ psoras abstergunt. Crematæ uerò cinis sordida ulcera expurgat, luxuriantem carnem reprimat.

Echini marini
consideratio.

ECHINVS marinus notissimus est, ijs præsertim, qui in Italia tam Tyrrheni, quàm Adriatici littora accingunt. Ingentem Echinorum numerum uidimus nos, dum placidis mare ageretur undis, in alueo magni portus Ciuitatis ueteræ in Romano litore, nigris horrentibus spinis. Alios uerò uidi ex Pirano Istriæ oppido allatos, his longè maiores, purpureo colore suffusos, quos Echinometras appellauerim, quòd scripserit Aristoteles libro IIII. de historia animalium capite quinto, hos cæteros magnitudine excedere. Habentur circa Toronem Echini marini candidi testa, spina, & ouo: augeri forma productiore, quàm cæteri, soliti: spinis paruis, non rigidis, sed mollioribus. Genera (ut idem inquit) Echinorum plurima sunt. Primum, quod cibo idoneum est, in quo, quæ oua appellantur, magna, esculentaque consistunt, pariter in maiore corpore, & minore: nam nouelli adhuc, paruique pleniusculi illis cõstant. Secundum, ac tertium spatagi, ac brissi, quæ genera pelagia sunt, raraque inuentu. Ad hæc, quæ Echinometra appellatur (quasi matrem, aut matricem dixeris echinorum) quæ quidem omnes magnitudine excedit. Genus item aliud est minutum, spinis longis, prædurisque, gigni in alto gurgite solitum, quo nonnulli ad destillationes urinæ medicamento utuntur. Quo fit, ut Paulum Iouium planè aberrasse crediderim: quippe qui suo de Romanis piscibus libello, Echinometram Aristoteli destillationibus urinæ opitulari, non autem huiusce minuti genus, memoriæ prodiderit. Corpus Echinis clibani forma uisitur, priore, atque nouissima parte spissum, & continens: cætera uerò non continuum, sed simile laterne, cui non obducta membrana est. Omnium maxime à natura muniti sunt, utpote qui testa undique spinis circumuallata celentur, quibus utuntur perinde ac pedibus: ijs enim nitibundi mouentur, sedemque permutant, cuius rei argumentum est, quòd semper algam spinis implexam gerant. Euenit autem, ut quod caput appellant, & os, echinis uersum in terram sit: quòd uerò ad excrementi exitum deputatum est, id supra habeatur.

quod

Iouij error.

quod idem omnibus turbinatis, patellisq; euenit: pastus enim de imis petatur necesse est. Vnde fit, ut os inuersum ad pastum sit, excrementum uero superius parte prona testæ contineatur. Dentes quini Echinis omnibus sunt, caui intrinsecus: inter quos caruncula quædam interiaccens linguæ officio fungitur, mox iungitur gula, deinde uenter in partes quinque distinctus, perinde ac si plures numero uentres hoc animal habeat: sunt enim omnes distincti, pleni; uacatis materiæ, & ex uno stomacho dependent, in unumq; ostium excrementi finiunt. Caro echinis circa uentrem nulla, sicuti in uniuerso corpore. Sed quæ oua appellantur, numerosiora testæ adhærent, membranulis singula obuoluta, & paribus distincta interuallis: nigra etiam quædam circum ab ore fusim sparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cum non unum, sed plura genera Echinatorum sint, omnium partes quidem eas omnes sortiuntur: sed oua appellata, nec omnes cibo idonea, & parua admodum continent, exceptis ijs, qui uada incolunt. Tradunt

10 scuitiam maris Echinos præfagire, correptisq; operiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes. Quod ubi uidere nautici, statim pluribus anchoris nauigia infirant. hæc ex Aristotele. Meminit utriusq; Echini Galenus, marini, scilicet, & terrestris unico tantum capite libro xi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Erinacei utriusq; tum marini, tum terrestris corpus totum ustum cinerem efficit facultatis tum extergentis, tum digerentis, tum detrahentis. Itaque eo quidam & ad excrescentia, & ad sordida usi sunt ulcera. Animal, quod ἐχινος ὀρεσῶς Græcis, Latinis Echinus marinus appellatur: Hispanis, Erizo de la mar: Italis, Riccio marino.

Echinorū uires ex Galen.
Nomina.

HYSTRIX.

ECHINVS TERRESTRIS.

Εχινος ὀρεσῶς. ECHINVS TERRESTRIS.

CAP. II.

TERRESTRIS erinacei corium combustum alopecij cum pice liquida aptissimè illinitur. Assecatum corpus, & cum aceto mulso potum renum uitij auxilio est: item aquæ, quæ cutem subijt, conuulsionibus, elephantia, & malè habitis, quos cachectos uocant: uiscerum fluxiones exiccat. Eiusdem iecur fictili solibus excocto arefactum, ad eosdem usus utilissimè reconditur.

40

TERRESTRIS Erinaceus uulgaris notitiæ animal in Italia est. Duplici constat genere, canino scilicet, ac suillo, quemadmodum & tassus. Differentia dignoscitur ex eorum rostro. Id nanque alij suillum, alij uero caninum habent. Rarò ex cauernis exeunt, nisi noctu. quo fit, ut nocturno tempore à uenatoribus plerunque capiantur. Maturescentibus uinis per æstatem, & autumnum uineas petunt, ubi ad uuas, quæ solum attingunt, accedentes, acinos pedibus diducunt. His constrictis in terra, in orbem se conglomerant, & super eos se uolutant, itaq; spinis affixos portant in specum. Eodemq; actu syluestrium arborum poma à uentis decussa, aut maturitate decidua, in cauas arbores gerunt. Inter quadrupedes solus Erinaceus uolatilium more testes renibus hærentes habet: eaq; propter uelocissimè coit, non quidem aliorum quadrupedum more superueniens, sed erectus coniungitur propter spinas. Vbi præsensit uenantem, statim in globum se contrahit, ne quid comprehendi possit præter aculeos: itaque oblatrantes deludit canes. Affusa conglomerato aqua, illico soluitur is, & ingreditur. Frigidi temperamenti animal Echinus est, excrementis compluribus redundans, quibus aculei nutriuntur. Idcirco eius carnes in medicamentorum potius, quàm in ciborum usu sunt expetendæ: terrestres enim cum sint, ægrè concoquantur, & minimum sanè præbent alimentum. Vires longè plures ijs Echino reddidit Rasis libro de sexaginta animalibus. Veruntamen quoniam illa, quæ ibi leguntur, potius apocrypha, quàm fide digna semper existimaui; ideo hic ea adnotanda non duxi. Cæterum qui sunt harum rerum cupidi, eò se conferre poterunt, ubi diffusius tractantur. Erinaceorum generi adscribitur HYSTRIX, quòd forma sit illi non absimilis, quanquam corpore longè maior: quin & longioribus aculeis, firmis, tenuissimè mucronatis undequaque riget: in specubus moratur, & noctu magis, quàm interdiu ad pascua exit. Latet hoc animal hyeme in cauernis, ut ursus, totidemq; diebus fert utero foetum. Irata hystrix intendit cutem, & tunc suos iaculatur aculeos. Quo fit, ut non modo canes, sed quandoque uenatores feriat.

50

Echini terrestris confideratio.

Echini terrestris facult.

Hystricis meditatio.

riat. Combusti cinis potus (ut Plinius est auctor) partus conceptos continet. Animal, quod ἐχίνος χερσαίος Græco sermone, Echinus terrestris Latino uocatur: Arabico, Censud, siue Caused; Italico, Riccio terrestre; Germanico, Hechel, aut Ygel: Hispanico, Erizo: Gallico, Herison.

ἵπποκάμπος. HIPPOCAMPVS.

CAP. III.

HIPPOCAMPVS marinum animal est exiguum. Cuius cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axungia, seu amaracino vnguento illitus, alopecias replet.

HIPPOCAMPVS, LOCUSTAE GENVS.

HIPPOCAMPVS, EQUVLVS MARINVS.

Hippocampi
consideratio,
& opiniones.

Prima opin.

QUANQVAM non desunt scriptores, tam inter ueteres, quàm recentiores, qui in locustarum genere Hippocampus recenseant, quiq; ad multos in medicinis usus eum commendent; eorum tamen haecenus reperi neminem, qui peculiaribus notis eius historiam tradiderit, effigiemq; exprompserit. Ceterum sunt, qui credant, Hippocampus id nominis sibi asciuisse ab erucis, quæ in hortis olera; in campis uerò herbas uniuerfas, & arborum frondes depascuntur, quasq; propriè Græci κάμπος uocant. quippe quòd illis fortasse forma, ac facie sit persimilis. Ad hæc non desunt, qui Dioscoridem mirentur, quòd scripserit, Hippocampus exiguum animal esse, cum tamen nomen plerumque magnitudinem innuat: ἵππο enim Græcis grande significat, ut hipposelinum, hippolapathum, hippomarathrum clarissimè demonstrant. Veruntamen non ob id Dioscoridem impugnandum existimant, nec pariter alios, qui de eo idem scripsere. Quoniam licet comparatum hoc animal marinis beluis, alijsq; in aquatiliu genere grandioribus, paruum uideatur; si tamen eo erucarum generi comparetur, quarum imaginem, formamq; reddit, & à quibus nomen accepit, grande sanè fuerit. Vnde inclinauit quandoq; animus, eum esse Hippocampus, qui piscatoribus Aquileiensibus uulgò uocatur Faloppa. Corpus huic inest locustæ modo in longitudinem protensum: capite, & ceruice oblongis: chelis minimè bifidis, sed acutissimis solidisq; aculeis rigentibus: pedibus sexdenis, quorum decem, qui circum os habentur; scorpionum caudas extremitatibus referunt; ceteri uerò ut in locustis spectantur. Cornua capite gerit sex, quorum postrema in latum funduntur. Dorso est flexuoso erucarum modo, adeò ut in sicco earum ferè modo perambulet. Caudam gerit latam, alis pluribus se pandentem, rigentibus undiq; aculeis, maculis duabus purpureis naturæ artificio insignitam: adeò ut his notis quasdam uillosas erucas referat in nigro rufescentes, quæ pari forma sub terra degunt in hortis,

hortis, & agris, olerum, & segetum radices erodentes. Has Tridentina rura uocant uulgò Cagne; Ananienfes uero, quòd uillosæ sint, Orsolane. Qua appellatione planè uidetur uulgus illud secutum Columellam, qui has erucas hirsutas nominat. Proueniunt hæc in Tridentino agro frequentissimæ, exeuntq; è terra plerunq; imbrium tempore: nam quæ prope herbarum radices in cauernulis se condunt, faciliè aquarum ingressu suffocantur. Quapropter olitores ijs ueniantur aduenientibus pluuijs, irrigantq; hortos, ut postea exeuntibus mortem inferant. Quo fit, ut, si uera reserunt, qui dicunt, Hippocampum è locustarum genere esse (id enim uidetur inter antiquos fateri Plinius lib. x x x i i. cap. x i. & inter recentiores Marcellus Dioscoridis interpres) nullum aliud marinum animal sese offerat, quod illud magis referre ualeat, quàm id, de quo diximus. Sunt & alij, qui pro certo uelint, Hippocampum esse pisciculum illum, uel potius marinum monstrum, qui quibusdam Dracunculus, alijs uerò Equiculus marinus uocatur, cuius nullus in cibis usus, flexuosum equum Hippocampum uertentes. Visitur plerunq; hic in piscarijs foris inter minutiores pisciculos, semidodrantali longitudine: capite potius draconis, quàm equi: rostro anteriori parte prominente, pectore arcuato, gibboso dorso, duplici utrinq; aculeorum processu, rectis lincis à capite ad caudam usq;. Gerit & in capite spinas adeò sursum porrectas, ut cristæ speciem præbeant, nec disparibus aculeis torquis in modum collum præcingitur: è quibus alia oritur aculeorum series medium intersecans pectus, duorum media, quæ utrinq; latera transcurrunt. Cauda illi tenuis, & unci modo reflexa. Horum opinionem, sicut & aliorum, cur rationibus, aut auctoritatibus comprobem, cur item contrà reprobem, sanè non habeo, cum hætenus nusquam in probatissimorum auctorum monumentis legerim, qui per notas ipsum delineauerit. Nam etsi Plinius libro x x x v i. cap. v. dum Praxitelis, & eius filij Cephisodori admiranda percurrit marmora, uideri asserat in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in circo Flamminio Neptunum, Thetim, atq; Achillem, Nereidasq; supra delphinos, & hippocampus; cum tamen hæc poetica fabulosaq; sint, nullam certè ijs adhibendam esse fidem existinauerim. Multa enim & pictorum, & sculptorū adhuc extant signenta, ubi locis innumeris marini uisuntur equi piscium in morem natantes, quibus tantum equina sit facies, reliquum uerò corporis partim numerosis squamis contextum, alisq; perquam amplis ad natandum munitum piscium modo, partim uerò serpentis instar prælongum ac sinuosum, magna quidem, non parua corporis mole. Quòd si fabulosa sequamur, hos faciliè Plinio Hippocampus esse probabimus. Quare potius dixerim ea, quorum historia ignoratur, omnibus fuisse, & esse cognitu difficillima, cum aliàs coniecturis tantum agatur. Hippocampi uires recensuit Galenus libro x i. simplicium medicamentorum, sic inquit. Et Hippocampum animal illud marinum si totum ufferis, alopecijjs prodesse proditum quibusdam est, ipsumq; uidelicet desiccantis esse facultatis, & tenuium partium, aut certè eius cinerem: quem quidam unguento amaracino commiscunt, quidam pici liquidæ, alij ueteri adipi sullo. hæc Galenus. Ceterum longè alias Hippocampi uires retulit Aelianus lib. x i. cap. l i i. de historia animalium: cuius uerba hic subiiciam. Reipiscatoriæ ritè periti homines dicunt Hippocampi uentrem in uino decoctum si quis dederit cuiquam bibere, eum primò ex ea potione acerrimo singultu affici, deinde tussire, & sicca quidem tussi uehementer torqueri. At enim nihil excreare, sed & superiorem ei uentrem intumescere, & calidos uapores in caput sursum efferri, ac inde per nares minutatim defluere, & pusculentum odorem reddere, simul & oculos eius sanguine suffusos ignei coloris flagrantia laborare, & eorum oculorum genas inflari, & uomendi quidem cupiditate ardere ferunt, uerùm nihil emitte. Quòd si natura euicerit, hunc tamen, periclitata prius morte, in obliuionem, & dementiam incurrere. sin in uentrem inferiorem delapsus fuerit, ipsum omnibus iam membris captum è uita excedere. Ex morte porro qui euadunt, mente capti aquam summo studio persequuntur. hanc enim ipsam idcirco expetunt aspice-re, tum stillantem audire, quòd sanè eis ægritudinis leuationem afferat, & somnum conciliet. Itaq; ad perennes flumines, aut ad litora, aut iuges fontes, aut lacus commorationes eis gratæ sunt, & iucundæ: cum tamen non magnopere desiderant bibere, sed & ipsum natare, & pedes aqua alluere eis plurimum iucunditatis adfert. Sunt qui non hæc mala dicant huius bestię uentrem creare, sed Hippocampum algam acerbissimam, ex qua ita afficitur, depasci. Veruntamen solertia ueterani piscatoris, & ad res maritimas bene prudentis, salutaris etiam repertus est Hippocampus. is & Cretensis erat, & filios admodum adolescentes piscatores etiam habebat. Accidit autem, ut hic piscator Hippocampus simul cum alijs piscibus caperet, & peradolescentes à rabida canicula morderentur. Cum eorum in Methy-na Cretensi ad litus iacentium uicem dolentes spectatores interficiendam caniculam censerent, & illius iecur medicamentum ad rabiem edendum iuuenibus dandum esse: alij consulerent à Diana salutem petendum esse; senex piscator eos de consilijs, quæ afferrent, laudatos dimisit, & Hippocamporum exenteratorum alios affos eis comedendum dedit, alios in acetum & mel contriuit, ijsq; morsus ulcera obligauit, atq; hominum adolescentium rabiem uicit, eosq; ad incolumitatem tandem restituit. hætenus Aelianus de Hippocampi uiribus. Hoc animal ut Græcis ἵπποκαμπος, ita etiam Latinis Hippocampus appellatur: Italis pariter Hippocampo.

Opinio altera.

Hippocampi uires ex Gal.

Hippocampi uires ex Aeliano.

Nomina.

Πορφύρα, Κήρυκες, Κρόνια. PURPVRA, BVCCINA, CIONIA.

CAP. IIII.

PURPVRA uista exiccat, dentes abstergit, excrescentias in carne cohibet, vlcera purgat, & ad cicatricem perducit. Eadem præstant concremata Buccina, sed uehementius vrunt. Siquis salis plena fittili crudo adurat, dentifricio conueniunt: ambustis utiliter illinuntur, quibus solui medicamentum non oportet: nam posteaquàm vulnus cicatricem duxerit, ipsum in testæ modum induratum, sponte sua decidet. Fit etiam calx è buccinis, ut in eius mentione demonstrabimus. Cionia uocantur purpurarum, buccinorumq; mediæ partes, circa quas testæ volumen clauiculatim intorquetur. Cremata simili modo, maiore purpuris, buccinisq; facultatem urendi consequuntur, quoniam apprimendi naturam obtinent. Buccinorum carnes ori gratæ sunt, & stomacho utiles, sed aluum non molliunt.

SVNT

Purpurarum
coasid.

SVNT & Purpuræ marini pisces, eius sanè generis, quæ testa integuntur. Hæ (ut auctor est Plinius lib. I X capite XXXVI.) illum magni pretij florem retinent, purpureum propriè dictum, tingendis regum uestibus expet-
tum. Hunc in medijs faucibus gerunt, candida quadam uena conclusum, colore nigricantis rosæ pellucidum. Viuas
capere contendunt, quia cum uita sua succum illum euomunt. Latent circa canis ortum tricenis diebus. Congregan-
tur uerno tempore, mutuoq; attritu lentorem cuiusdam ceræ saluant. Lingua Purpuræ digitali longitudine, qua
pascitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo est. Capiuntur autem purpuræ paruulis, rarisq; textu
ueluti nassis, in alto iactis. Inest ijs esca, clusiles, mordacesq; conchæ, quales mitulos uidemus. has semineces, sed
redditas mari auido biatu reuiuiscences, appetunt purpuræ, porrectisq; linguis infestant. At illæ aculeo extimulatæ
claudunt sese, comprimuntq; mordentia: ita pendentes auiditate sua purpuræ tolluntur. Aqua dulci necantur, & si-
cubi flumini immerguntur: alioqui captæ diebus quinquagenis uiuunt salua sua. Anno magnitudinem implent, celer-
rimeq; crescunt, quemadmodum & conchylia omnia. Est in purpurarum genere & Buccinum ad similitudinem
eius buccini, quo sonus editur: unde & causa nomini, & rotunditate oris in margine incisa. Sed maior est purpura,
cuniculatim procurrente rostro, & cuniculi latere introrsus tubulato, qua proferatur lingua. Cui circum orbes acu-
leati, qui buccino non insunt, sed utrisq; orbes totidem, quot habent annos. Buccinum non nisi petris adhæret, circaq;
scopulos legitur. Purpuræ, buccinaq; simul, quemadmodum & reliqua conchylia genera longa sanè narratione
scriptis celebrata sunt ab Athenæo. Ad eius igitur uolumina accedant ij, qui plura scire desiderant. Sed quoniam

Buccinum.

MARGARITARVM CONCHA.

Margaritarū,
& earum con-
chæ historia.

MARGARITAE, quæ non modò ad mulierum, hominumq; decorem, sed etiam ad medicamenta maximo luxu
expetuntur, à marinis & ipsæ gignuntur conchis, hic inter pretiosa conchylia eas recensere non ab re fore duximus;
præsertim quòd neq; Dioscorides, neque Galenus de his quicquam, quod legerim, posteritatis memoriæ prodiderunt.
Nasci itaque animalia, quæ margaritas gignunt, in oceano Indico refert Plinius lib. I X. cap. XXXV. Fertilis admo-
dum earum est Taprobanæ, & Torois, item Perimula promontorium Indiæ, circa Arabiam in Persico sinu maris ru-
bri. Origo, atque genitura conchæ est haud multum ostrearum conchis differens, ut liquidò constat ex ijs, quas no-
stri uulgò Madriperle appellant, quæ ad nos deferuntur. Has ubi genitalis anni stimulauerit hora, pandentes sese
quadam oscitatione impleri roscido conceptu tradunt, grauidas factas postea eniti, partumq; concharum esse Marga-
ritas,

ritas, pro qualitate roris accepti. Nam si purus influxerit, candorem conspici: si uerò turbidus, & factum sordescere: eundem pallere cælo minante conceptum. Et ex eo quippe constare, cæliq; eis maiorem societatem esse, quam maris. Inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina serenum: si tempestiue satientur, grandescere & paratus: si fulguret, comprimi conchas, & pro ieiunij modo minui. Si uerò & tonuerit, pauidas, ac repente compressas, quæ uocant Phrysenatas efficere speciem, uerum inani inflatam sine corpore. Cæterò in aqua molles sunt Margaritæ, at exemptæ protinus dureseunt. Quidam tradunt, sicut apibus, ita concharum examinibus singulas magnitudine, & uetustate præcipuas esse, ueluti duces, miræ ad cauendum solertie. Quocirca has summo studio petunt urinantes piscatores: siquidem capto rege facilius cæteras palantes retibus includunt. Concha ipsa cum manum uidet captiosam, comprimit sese, operitq; opes suas gnara propter illas se peti, manumq; si præueniat, acie sua abscondit, nulla iustiore poena, & alijs munita supplicijs. Capte multo obruuntur sale in uasis fictilibus: nanq; crofa carne, uniones, siue margaritæ puræ, & expurgatæ decidunt in ima uasis. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, leuore, pondere; tametsi rare admodum sint Margaritæ, quæ his omnibus dotibus præstent. Tradit Iuba Arabicis concham esse similem pectini insecto, hirsutam echinorum modo, inesseq; illi Margaritam grandini similem. In conchis quaternos, aut ad summum quinos uniones reperiri Plinius scriptum reliquit. Verum Americus Vespulius, qui nostro æuo liburnicis omnem ferè australem oceanum explorauit, talem ibi concham se quandoque habuisse testatur, in qua uniones ultra centum, & triginta reperti sunt. Quod non modò confirmant ij, qui post ipsum ad occidentales Indias nauigarunt; sed etiam addunt numerosiores ibi uniones in una tantum concha nasci: præterea alia plura de Margaritarum historia referunt, quæ à Plinij sententia plurimum disident. Porro certum est & nasci, & capi margaritas in oceano occidentali Scoto, & Anglico sinu, sed eas quidem paruas, nec adeò pellucas, ut orientalibus comparari possint, è quibus contextum thoracem asserunt, quem Dianæ templo Iulius Cæsar dicauit. Ad hæc non in mari tantum, sed etiam in fluminibus aquæ dulcis conchæ proueniunt, quæ margaritas gestant. Huius autem rei ego quidem testimonium perhibere possum, quòd iam mihi in Bohæmia degenti compertum sit in Vuotauua flumine & reperiri & capi conchas, quæ pulcherrimos includunt uniones, magnitudine, forma, & candore præstantes. Atq; certè mihi subiit quandoque mirari, cum earum margaritarum copiam uidi tum apud Sereniß. Principem dominum meum, tum etiam apud primarios Bohæmiæ homines. Margaritæ in medicum etiam usum ueniunt: quandoquidem scribunt Serapio, & Auicenna, eas ad cordis affectus præcipuam opem ferre. Quinetiam collyrijs admixtas oculorum nubeculas detergere, & aquam eò defluentem absumere. Animal, quod πορφύρα Græcè, Purpura Latine nominatur: Arabicè, Naporam, & Porphyra: Italicè, Porpora. Quæ uerò Latinis Buccina, κέρυνες Græcis dicuntur: Arabibus, Barcora, Cobros, seu Cobron: Italis, Buccine: Hispanis, Bozios: Gallis, Bios cornetos. Cæterum quod Græci μαργαρίτας, Latini item Margaritæ & Vniones uocant: Arabes, Hageralbato: Itali, Perle: Germani, Perlin: Hispani, Perlas.

Vniones præstantissimi.

Plinij error.

Vnionum uires.

Nomina.

Μύτρες. MITVLI.

CAP. V.

MITVLI laudatissimi in Ponto. Cremati eundem buccinis effectum præbent. priuatim plumbimore eloti, oculorum medicamentis cum melle utiles habentur: palpebrarum crassitudines absumunt, albugines purgant, & cætera, quæ oculis caliginem offundunt. Carnes eorum ad canis morsus utiliter imponuntur.

Τελλίναι. TELLINAE.

CAP. VI.

40 RECENTES Tellinæ aluo utiles, sed maximè ius earum. Salitæ uruntur, tritæque in cinerem, & cum cedria intillatæ, auulsos palpebrarum pilos renasci non patiuntur.

NON desunt, qui Mitulos, & Tellinas idem esse censeant. In quam sententiam potissimum uenisse comperio Paulum Iouium uirum apprimè eruditum: quippe qui libello, quem de Romanis piscibus edidit, malit (etsi medicus esset) cum Athenæo errare, quam cum Dioscoride rectè sentire. Ex cuius scriptis satis apertè constat, aliud esse mitulos,

Mitulorū, & tellinarū consideratio. Iouij lapsus.

tulos, aliud tellinas : nam præterquàm quòd de his duobus diuersis capitibus ipse differuerit, differentes etiam utrisque redidit dotes, haud nescius illis inesse differentiam. Idem similiter sensit Galenus lib. x i. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi de uiperis differens, eodem capite mitulorum etiam meminit; tellinarum uerò peculiari capite, singulis proprias, & diuersas reddens facultates. Non secus ac illi, sensit Paulus Aegineta, fidelis nempe utriusque sectator. Quamobrem dicendum putauerim, differentes nimirum esse mitulos, & tellinas. Notissimæ sunt in Italia Tellinæ, præsertim Romæ, ubi plurimæ uenales circumferuntur, quòd edendo sint, & ori admodum gratæ, si tamen ab arcua optimè repurgentur. Cæterum quales Mituli sint in Italia, qui hac nostra tempestate explicauerit, hætenus inueni neminem. Præter unum Massarium Venetum, qui eos mitulos putat, quos Adriatici accolæ uulgò appellant Muscioli, quasi musculos dixerint. Cuius opinio nobis maxime probatur: quippe quòd & forma, & nomine conchylia ita uocata legitimos referant mitulos. Sunt enim tellinis paulò maiores, testa exterius lineis quibusdam scabra: intus uerò pellucida, & tota pondere leuis. Μύχνης ita Græcis, Mituli Latinis appellantur, pariter & Italis: Arabibus uerò, Amarchas: Hispanis, Mixilhus. Τελλίνα ut Græcè, ita etiam Latine Tellinæ, & Italicè Telline dicuntur: Arabicè, Sedef, & Talsam: Hispanicè, Brignigois.

Nomina.

Χῆμα. CHAMAE.

CAP. VII.

CHAMARVM, aliarumque conchularum in exigua aqua decoctarum ius, aluum ciet. id cum uino assumitur.

Chamarum
consideratio.

QUANQVAM Chamæ inter cætera conchyliorum genera longa descriptione ab Athenæo referuntur; nihilo minus tamen tot huiusmodi testaceorum habentur species, ut non facile sit, eas inter se distinguere. Cæterum præter cæteras conchas, id sibi peculiare asciuerit Chamæ, quòd plerunque in litore hiantes inueniuntur. Idcirco eas rectè Chamæ dici posse putauerim, quæ in marinis oris, pendentes sese læui testa contextæ reperiuntur. Harum quàm plurimas ipse uidi in Adriatici litore. Verum quoniam nulla alia facultate sunt præditæ, præter eas, quibus & reliqua concharum genera commendantur; ideo non est, ut plura de his dicamus. Quæ Græcis Χῆμα, Latinis Chamæ, Arabibus Hame, & Italis Chame nominantur.

Nomina.

ὄνυξ. VNGVIS ODORATVS.

CAP. VIII.

VNGVIS, siue onyx conchylj tegumentum est, ei simile, quo purpura integitur: quod in Indiæ nardiferis paludibus inuenitur, suauem ideo spirans odorem, quòd conchylia inibi nardi pabulo uescantur. Colligitur posteaquàm stagnantes aquæ æstiuis squaloribus inaruerunt. Laudatissimus qui à rubro mari defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigrescit, atque minor conspicitur. Ambo odoris gratia suffiuntur, sed aliquatenus castoreum olent. Idem suffitu excitant scæminas uulux strangulatu oppressas, comitialesque: poti uentrem molliunt. Crematum conchylum eadem efficit, quæ purpura, & buccinum.

Vnguuium o-
doratorū con-
sideratio.

QUI diligenter caput hoc de unguibus odoratis legunt, & expendunt, non ab re fortasse mirantur Dioscoridem, quòd scripserit, onyches, id est unguis odoratos in Indiæ nardiferis paludibus inueniri. quando nusquam à ueteribus & recentioribus memoria proditum sit, nardum in paludibus nasci, sed in montibus, arido & sicco solo. Admirationi suæ illud non obstare putant, quòd memoret Dioscorides, Indici nardi genus esse, quod Gangitis uocatur, à fluuio Gange, apud quem enascitur, montem præterfluente. Neque enim uolunt eam nardum in fluuio illo, aut in paludibus provenire, sed in monte, aut infima eius parte, quam flumen ipsum alluit. Præterea cum scribat Dioscorides, conchulas odoratas in Indiæ paludibus inueniri, illis planè absurdum uidetur, quòd præ cæteris eas laudauerit, quæ à rubro mari defruntur: quòd item Babylonici generis meminerit. Addunt insuper, quòd cum unguis ij, quorum in officinis pharmacopæorum communis est usus, si uruntur, non suauem spirent odorem, sed potius castoreum oleant, qui nimirum odor ab omnibus & iniucundus, & ingratus habetur, fieri non potest, quòd odoris gratia suffiantur: præsertim

VNGVES ODORATI.

10

20

30

40

50

præsertim quod idem suffitu (ut Dioscorides tradit) excitant feminas uulæ strangulatu oppressas, comitialesq;. Sciunt autem, quod qui huiusmodi morbis tentantur, ab odoratis læduntur, & à fœtidis iuuantur. Verum quia nititur quantum possumus pro nostra uirili parte Dioscoridem defendere, & ab erroris suspitione uindicare, quid mihi illa cogitanti occurrerit, nunc edisseram. In primis igitur non ita mihi mirum uidetur, quod à Dioscoride scriptum sit, ungues odoratos in nardiferis Indiæ paludibus inueniri. Nam si, eodem auctore, aliqui arbitrati sunt, malabathrum esse Indici nardi solum, falsi quadam odoris cognatione, facile fieri potuit, ut idem rei herbariæ imperiti paludes, quæ malabathrum gignunt, nardiferas uocauerint, simili ratione decepti. Quorum fortè Dioscorides appellationem secutus, eas paludes Indiæ nardiferas nominauit, in quibus ungues odorati inueniuntur. Deinde illud quoque mirum non esse debet, quod ad nos adferantur conchule Indiæ ex mari rubro, ac Babylone. Etenim hoc non euenit, quod uibi nascantur, sed quod Dioscoridis tempore non secus ac nostro, mercimonia, quæ ex India in Græciam & Italiam conuehebantur, omnia prius per mare rubrum conueherentur in Aegyptum, nempe Memphim, aut Alexandriam. Sed quomodo sit, dicet aliquis, quod raræ admodum reperiantur conchule Indiæ, quæ suauem spirent odorem, coq; nardum imitentur, atque odoris gratia suffiantur? Certè non aliam ob causam fieri puto, nisi uel quod propter maximam locorum distantiam in longo itinere adscititium illum malabathri odorem amittant, ut Indiæ nardo euenire libro superiori in eius mentione diximus: uel quod eæ, quæ ad nos adferuntur, in paludibus capiuntur, quæ malabathro prorsus destituuntur. Nam quoniam multo iam tempore malabathrum ad nos non aduehitur, facile adducor, ut credam id in India cultorum negligentia periisse, perinde ac balsamum in Iudæa. Quippe ut malabathrum renascatur (id quod Dioscorides refert) necesse est, ut siccatis æstiuo fructu aquis, humis aridis fruticibus uratur. Quod cum ab Indis fortasse fuerit omissum & neglectum, facile postea factum est, ut uniuersum malabathri genus omnino deperditum sit. Atque adeò hinc est, ut ungues ij, qui hodie ad nos adferuntur, nullo nardi odore commendentur. Postremo illud mihi haudquaquam absurdum esse uidetur, quod conchule Indiæ suffitu pressas uteri suffocatione mulieres comitialesq; reuocent. Nanque, quod fieri potuerit, nos non negamus, onyches olim fuisse odoris grati atque iucundi, utpote qui malabathrum redolerent. Sed equidem existimo odorem illum partibus ita tenuibus inhæsisse, ut igni imposta testa ille statim exhalaret. Testa uero eadem relicta & incensa, quid mirum si odorem fœtidum emiserit, & castoreum oluerit? ex quo sanè (ut experientia docet) mulieres uulæ strangulatione laborantes suscitantur. Ceterum cum onyx unguem significet (unde conchula Indica unguis odorati nomen accepit, quod fortassis unguis alicuius effigiem referat) cur ipsum purpuræ tegumento similem fecerit Dioscorides, mihi hætenus incompertum est. At certè, ut dicam quod sentio, mihi non placet eorum opinio, qui non alia de causa hoc conchylj genus onychem appellari uolunt, quam quod eius tegumentum sit rugarum, concutitatis, asperitatisq; expers: leuore autem, ac candore præditum, humanorum unguium modo. Siquidem purpuræ testa, cui onychem assimilât Dioscorides, in uniuersum aculeata conspicitur: quin & inæquali, sinuosoq; cortice obducitur. Porro quod uideam ungues odoratos, qui in myropolijs passim habentur, brutorum quorundam ungues representare, atque si urantur castoreum olere, facit ut ferè non dubitem affirmare eas legitimas esse.

Fuchsius in suis in Nicolaum Myrepsicum doctissimis annotationibus in compositione aureæ Alexandrinæ, ubi ipso uertente legitur, osis anterioris narium purpuræ, scribit id nil aliud Nicolao designare, quam quod Actuario, & alijs posterioribus Blattium byzantium, siue bysantis dicitur, quod in quibusdam interpretationibus in Nicolaum legatur $\beta\lambda\alpha\tau\tau\omega\nu\ \beta\upsilon\zeta\alpha\tau\tau\omega\nu\ \omicron\varsigma\ \omicron\upsilon\nu\ \tau\eta\varsigma\ \gamma\iota\upsilon\omega\varsigma\ \tau\eta\varsigma\ \pi\omicron\omicron\gamma\upsilon\epsilon\varsigma$: Quin & differre inter se ait Blattium byzantium, & Dioscoridis onychem, quod onyx conchylj sit tegumentum, blattium autem os anterius narium purpuræ. Quod etiã confirmauit libro primo de compositione medicamentorum, illud etiam addens, officinis hodie hoc os, quod in ore, aut naribus purpuræ reperitur, Blattam bisantium uocari. Sed longè quidem ab eo disidet opinio nostra. Primum quod Serapioni, & Auicennæ, quorum uocabula medicamentaq; tam simplicia, quam composita (ut ipsemet fatetur Fuchsius) recentiores Græci sæpius usurpant, nil aliud designat Blattium byzantium, quam Dioscoridi onyx, Latinis unguis odoratus dictus, ac pariter conchula Indica. Huic alia accedit ratio, quod cum hætenus non inuenerim, qui purpurarum os tam oris, quam narium (ut Fuchsio placet) siue testa earum tegumentum odore aliquo commendauerit, quiq; inter odoramenta recensuerit, atque antidotis inferuerit; sed qui tantum scripserint, earum crematarum cinerem exiccare, dentes abstergere, excrementis in carne cohibere, ulcera purgare, et ad cicatricem perdu-

Fuchsij opinio reprobata.

cere: contrà uerò constet omnibus odoratos ungues à Mauritanis præferri, quòd aroma quoddam respiciant, & tenuium, atque adstringentium sint partium, ad uentriculi, iocineris, cordis, uteriq; affectus, non modò Fuchsij, sed Nicolai quoque sententia (modò huius codex non sit deprauatus) inanis profectò, & planè refellenda uidetur. Quòd autem ad hos affectus odoratos ungues prætulerint Arabes, quibus recentiores Græci longè plura accepta referunt, testis est Serapio autoritate Mesehæ, cum inquit. Conchula Indica excalfacit, & siccatur ordine tertio: quin & adstrictionis, & tenuium partium est particeps: uentriculo, cordisq; palpitacioni, iocineri, uulnèq; odoris fragrantia conferens. Quo fit, ut etiam facile crediderim, Actuarius nil aliud Blattium, siue blattum bysantium repræsentare, quàm Indicam odoratam conchulam, non ut Fuchsius arbitratur, os in ore, uel naribus purpuræ inuentum. Miscetur itaque Indica conchula, uel eam uoces odoratum unguem, non sine magna ratione, & auctoritate à posterioribus Græcis in aurea Alexandrina, quòd ad cardiacos, & uiscerum morbos sit admodum utilis. Quin & in antidoto è margaritis, quòd omnem uirium imbecillitatem firmet, animi defectum siue à corde, siue à uentriculo originem ducat, maxime iuuat: longo morbo deiectos, & imbecillitate languentes recreet, & uteri strangulatus in mulieribus auertat, ut Actuarius, & Nicolaus Myrepficus testantur. Quæ omnia odorata conchula per se ferè præstare potest, si primùm eius qualitates, demum uerò facultates perpenderit, quarum nullæ (quod sciam) purpuris assignantur. Quare non immeritò Nicolaum damnauerim (si tamen error illi adscribendus est) qui narium purpurarum ossa excogitauerit his antidotis esse admiscenda, cum purpuræ in uniuersum præter testam, qua conteguntur, ossibus careant. Nisi fortè is in purpuris narium os appellauerit, quod in anteriori testæ parte prominet, & rostri potius, quàm narium speciem repræsentat. Illud præterea falsum esse deprehenditur, quòd officinis hæc excogitata purpurarum ossa Blattæ bizantiæ uocentur, cum etiam quæ legitimæ in officinis habentur, propriè sint odorati ungues. Postremò quæque sint ille in Nicolaum expositiones, quibus maxime nititur Fuchsius, eas nostris rationibus, & auctoritatibus adductis haudquaquam obstare posse putauerim, cum fortasse incerti sint auctoris, uel si certi, minime probandi, quod is rationi, ac ueritati refragetur. Nisi quis dixerit, illum contrà quàm Fuchsius intellexerit, Nicolai uerba interpretatum fuisse, & lectores admonuisse, nil aliud Nicolao designare ὀστέον τῆς ἑνὸς τῆς πορφύρας, quàm Βλαττὸν Βυζαντίον, id est, unguem odoratum. Siquidem cum Nicolai uerba secundum Fuchsij interpretationem adeò per se clara sint, ut nulla indigeant explanatione, non erat opus, ut ille interpretes ea aliter exponeret; sed potius, ut declararet, animaduersa deprauata Nicolai lectione, pro eo purpurarum osse in Nicolai antidotis Blattum bysantium, id est, Indicam conchulam admisceri debere. quòd facile sciret, fabulosum esse purpuræ in naso uel ore gerere ossa. Quod etiam sensisse uidetur antiquus fragmentorum Nicolai interpretes: quippe qui non purpurarum ossa in aurea Alexandrina, & diamargarito sit interpretatus, sed bysantiam blattam, quam odoratum unguem esse, hætenus nos abunde demonstrasse existimamus. Huius nomen Græcum est ὄνυξ: Latinum, Unguis odoratus, & conchula Indica: Arabicum, Athfar ateb, aut Adfar althaib: Italicum, Vnghia odorata.

Nomina.

COCHLEAE.

Κοχλῆαι.

COCHLEAE.

CAP. IX.

TERRESTRES cochleæ stomacho utiles sunt, & non facile corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, Aphricanæ, Astypaleicæ, & quæ in Sicilia, ac Chio gignuntur, & quæ in Liguria alpibus, pomatiæ, id est, operculares, cognominatæ. Marina stomacho idonea, & facile aluo excernitur. fluuiatilis uirus olet. Quæ uerò uepribus, frutetisque glutinata cohæret, quam uocant nonnulli sésilon, uentrem, & stomachum turbat, uomitiones excitat. Crematæ omnium testæ excalfaciendi, & urendi naturam sortiuntur: purgant lepras, vitiligines, dentesque: emendant oculorum cicatrices, & uitia cutis in facie, albugines, ac uisus hebetudines, si cum carne sua uisæ, tritæque ex melle illinantur. Crudæ cum tegumentis impositæ, aquæ inter cutem tumores exugunt: sed non antè soluantur, quàm omnis hauriatur humor. podagricas inflammationes leniunt: impactos corpori aculeos illitæ euocant: menses tritæ, & admotæ ciunt. Carnes earum cum thure, & myrrha illitæ, cum uulnera alia, tum maxime quæ

quæ nerui acceperunt, conglutinant: trita in aceto, sanguinem naribus erumpentem infranant. Viua corpus, & præsertim Aphricanæ, cum aceto deuoratum, stomachi dolores mitigat. trita cum testa, uino, & myrrha, si exiguum inde bibatur, coli, uesciæque cruciatus sanat. Terrestris pilos incommodos replicat, si quis abrafo acu lentore eius, pilum attingat.

Cochleæ uulgo notissimæ sunt. Hæ licet albæ, nigræque, reperiuntur, tum magnæ, tum parvæ, tum medio-
eres; omnes tamen eandem naturam in uniuersum obtinent. Si uero aliquo pacto inter se differunt, id natalis soli cau-
 sæ ascribitur: nam quæ in apricis admodum locis odoratis uictitant herbis, ijs sanè præstant, quæ in opacis degunt, ac
 in palustribus. Id enim gustu facile deprehenditur, quod hæ uel insipidæ habeantur, uel palustrem respiciant limum;
 10 illæ uero sapidiore, cœuique, gratiores existant. Quandoquidem absinthium depastæ amaritudinem reddunt, sicuti quæ
 serpyllum, pulegium, calamintham, origanum, aliasque odoratas herbas assumunt, odoris gratia commendantur. In qua-
 rum numerum æque referri possunt, quæ paulo lupinis maiores in agro Romano leguntur, ubi autumno quorundam
 carduorum caulibus acruatim coherentes innumeræ uisuntur. Cochleas olim usque adeo cœnis expetitas memo-
 rat Plinius lib. IX. cap. LVI. ut ijs uinaria à nonnullis fuerint instituta, distinctis quidem generibus earum, quò
 melius gulæ fieret satis: separatim ut essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magni-
 tudo præcipua: Aphricanæ, quibus fecunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Saginam quinetiam commentati sunt sapa,
 & farre, aliisque rebus. quæ eas alebant. Non me fugit, quas Dioscorides pomatias uocat, plurimas reperiri in mon-
 tibus Tridentinis, uicinisque alijs locis, & eas quidè præstantissimas. Eruntur enim è terra hyeme in sepibus, & frute-
 tis, uncis quibusdam ferreis, prope fruticum radices terra circumfossa. Concluduntur hæ contra frigoris iniuriã, quo-
 20 dam albo operimento, duro, gypsi speciem referente, sicque contactæ terra se condunt. Fit enim ob hoc, ut in cibis ijs lō-
 gè suauiores, gratioresque habeantur, quæ uere, & æstate imbribus excitatæ hinc inde uagantur. Quod autem sic
 hyeme recondantur, delitescantque, sub terra circum fruticum radices, Hetruria planè ignorat; cum tamen & ibi eor-
 dem modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt. Cochleæ si totæ cum testis urantur (ut Galenus memoriæ
 prodidit libro XI. simplicium medicamentorum) admixta galla omphacitide, simulque pipere albo, mirifice prosunt dys-
 senterijs, in quibus ulcera nondum putredinosa sunt. Conuenit autem ut piperis sit pars una, gallæ uero duæ, quatuor
 cineris cochlearum. Hæc ubi ad unguem læuigaris, cibis inspergito, bibendumque, aut ex aqua, aut ex uino albo, & au-
 stero præbeto. Cæterum absque gallæ mixtione cinis cochlearum admodum resiccantis est facultatis, obtinens item nõ-
 nihil ex uestione calidum. Porro cochleæ, quæ uestionem non sunt expertæ, si trita unà cum testis imponentur, & to-
 ti uentri aqua inter cutem laborantium, & in arthriticis articulorum tumoribus, ægrè quidem diuelli poterunt, cæte-
 30 rum impensè desiccant. Et omnino inherere ipsas sinere oportet, quoad sponte decident. Idemque faciendum in tumo-
 ribus ex ictu natis difficilè solubilibus, & ex contusione facta in auribus. Desiccant enim illos magnopere uniuersos,
 etiamsi uiscosus, crassusque in alto humor contineatur. Idem libro citato, cum de diuersis carnibus uerba faceret, sic
 de cochlearum quoque carne disseruit. At cochlearum caro prius in mortario confusa, ac postea ad læuorem redacta,
 omnium ualentissimè desiccatur partes superfluo humore grauatas, adeo ut & hydericis conueniat. Ipsarum autem hu-
 mor solus per se citra carnem sumptus (uocatur autem is à multis $\mu\upsilon\lambda\acute{\alpha}\ \kappa\omicron\chi\lambda\acute{\iota}\omicron\nu$, hoc est, mucus limacis) thuri mi-
 stus, aut aloæ, aut myrrhæ, aut horum quibusdam, aut omnibus, quoad habet cerati crassitiem, medicamentum fit glu-
 tinatorium, desiccaturque pulchrè purulentos mucos aurium: sed & fronti impositum inheret, oculorum fluxiones res-
 40 siccans. Quidam etiam ad palos eximendos utuntur totis unà testis ad læuorem tritis: sed & quidam ad sisten-
 dos menses. Et quidem ego aliquando in agro carnes ipsas solas in uulnus cum nerui uulneratione, & contusione fa-
 ctum tritas imposui, ipsumque uulnus pulchrè glutinatum est, & neruus phlegmonem haud perpeffus. Erat autem ho-
 mo durus, & agrestis: miscui tamen illis contritis pollinem farinæ acceptum à pariete molæ proximo. Scripsere au-
 tem maiores me nonnulli medici, ad eiusmodi usum miscendum ipsi thus, aut myrrham. Verum horum habebam tum neu-
 trum, ut qui tunc ab urbe abessem in uilla. Possis autem & resina frictæ contritæ admiscere, si adsit, quippiam. Por-
 50 ro ubi multi mucos cochlearum accipere uoles seorsum, stylo carnem earum pungito. Sed non ante multos dies uena-
 tas esse expedit: alioqui enim tempore desiccantur. Nam recentes plurimum habent uiscosæ illius humiditatis, quam
 stylo punctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in palpebris præter naturam gluten est. hæc Galenus. Cochleæ
 tum crudæ, tum coctæ cum testis suis, aut sine, contritæ emplastris concoquentibus, & saniem è uomicis fracta cute
 educantibus utiliter immiscentur. Marina in Italiæ mediterraneis perquam raro in cibis ueniunt: quanquam ijs,
 qui maris litora inhabitant, frequentiori sint usui. Sunt & in cochlearum genere, quæ tegumento, uel testa carent,
 50 quæ nobis speciatim Lumache uulgo appellantur, noctu potius, quam interdiu ad pascua exeuntes. Degunt hæ non
 modò in campis, & hortis; sed in cellis uinarijs, & alijs subterraneis uliginosisque ædium locis. Gerunt in capite lapi-
 dem (non tamen omnes) quem febribus tertianis adalligatum uulgus prodesse existimat. At Plinius lib. XXX. cap.
 XV. auctor est, hunc lapidem adalligatum dentitionem facilem præstare. Expetuntur hæ mulieribus ad expoliendam
 faciem: namque ex ijs in stillatorium uas coniectis, additis quibusdam alijs, aquam eliciunt, qua inde earum elota facies
 læuorem mentitur. Quin & his Aphricæ abundare scriptum reliquit Plinius lib. XXX. cap. XVII. & eas combustas
 dysentericis utilissimas esse, darique ex eo cinere cochlearia bina in uino myrtite, aut quolibet austero. $\kappa\omicron\chi\lambda\acute{\iota}\omicron\alpha\iota$
 ut Græcis, ita Latinis Cochleæ nominantur: Arabibus, Balzum, & Halzum; Italis, Chiocciolæ: Germanis, Schnecken:
 Hispanis, Caramuyos, & Caracoles: Gallis, Escargots.

Cochlearum
consideratio.

Cochleæ po-
matia.

Cochlearum
uires ex Gal.

Cochleæ ma-
rina.
Cochleæ sine
testa.

Nomina.

CANCRO RVM fluuiatilium exustorum cinis, qui duo cochlearia expleat, adiecto dimidio radicis gentianæ modo, triduo potus cum uino, magnopere prodest canis rabiosi moribus: rimas pedum sedisque, perniunculos, & carcinomata, cum decocto melle lenit. Triti crudi, potique ex asinino lacte, auxiliantur contra serpentium phalangiorumque morsus, atque scorpionum ictus. Decocti autem, & cum iure esitati, ijs profunt, qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hauserunt. Necant scorpiones triti, & cum ocimo admoti. Possunt eadem marini, uerum inefficacius omnia præstant.

Cancrorum
consideratio.

Multorum
error.

Cancrorum
uires ex Gal.

HALLUCINANTVR, qui credunt Cancros à Dioscoride, & Galeno descriptos illos esse, quos uulgius Italorum Gambari nominat. Καρκίος enim Græcè (ut hoc loco scribit Dioscorides) non eum significat cancrum perperam uocatum, qui ἀσκαός appellatur à Græcis; sed qui rotundo corpore habetur, quem nos Hetrusci uulgari nomine dicimus Granchio. Is Venetijs, ubi marinorum numerus propè infinitus habetur, ubi crustam exuerit, à corporis mollitie uulgò uocatur Mollecca. E' quorū genere sunt etiam quæ appellantur Macinette: nam & hæ suo tempore crustam exuunt. Hoc ita esse testatum reliquit Aristoteles libro IIII. cap. II. de historia animalium, ubi sic inquit. ὁ δὲ καρκίνος μόνος τῶν τοιούτων ἀνορέον πύγιον, καὶ τὸ σῶμα τὸ μὲν τῶν καρκίνων, καὶ καριδῶν πρόμικτες, τὸ δὲ τῶν καρκίνων στρογγύλον. hoc est. Cancer solus ex crustaceis non regitur cauda, et corpus cum quidem locustis, squillisq; longum sit, cancris uerò rotundū est. Porro astacos Oppiano speciatim dicitur gammarus magnus ille marinus, quē Romani, & Tyrrheni litora incolentes Leonem appellant. Veneti autem, quasi adhuc Græcum nomen retineant, eum uulgò Astase nominare consueuerunt. Idem dictus est gammarus à Theodoro Aristotelis interprete: quippe quod uulgaris gammari faciem representent. Veruntamen (ni fallor) Aristoteli ἀσκαός nil aliud esse crediderim, quàm quod Venetis astase, Romanis uerò leo nuncupatur: quandoquidem is paulò inferius postquam de marinis, quæ crusta integuntur, animalibus differuisset, uidetur sanè uulgares fluuiatiles gammaros describere statim post fluuiatiles cācros, cum inquit. ἔστι δὲ καὶ ἕτερον γένος μικρόν μὲν, ὡς περ οἱ καρκίνοι, τὸ δὲ ἄλδος ὁμοίον τοῖς ἀσκαοῖς. hoc est. Genus item aliud est, quod quidè paruum est ueluti cancri, facie uerò astacis simile. Hæc, meo quidem iudicio, declarant, Græcis fluuiatilem gammarum proprio carere nomine, utpote & paruorū cancrorum aliqua genera, ut ipse eodem loco testatur Aristoteles, cum inquit. Cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Quo fit, ut putauerim ego gammaros Galeno appellari γαμμαρίδες, mutuato, cum Roman uenisset, à Latinis uocabulo, quod eo carerent Græci. Nanq; lib. III. de alimentorum facultatibus: Ἀσκαοὶ (inquit) καὶ ὡς γοῦροι: καὶ καρκίνοι τε καὶ καράβοι, καὶ καρίδες, καὶ καμμαρίδες, ὅσα τὰλλα λεπτὸν ἔχει τὸ περιέχον ὄσρακον. hoc est. Astaci, paguri, cancri, locustæ, carides, gammarides, & id genus alia tenui testa concluduntur. Magisq; hoc affirmare non dubitauerim, quod nomen hoc à Galeno Græcum factum, nec apud Aristotelem, nec apud quenquam repererim unquam. Quibus etiam ex uerbis palàm certè est, inter gammaros, & cancros manifestam esse differentiam. Quamobrem eos medicos hallucinari censemus, qui pro Cancris ad canum rabidorum morsus, itemq; ad tabidos, & marasmo laborantes Gammaris utuntur: quandoquidem cum Dioscoridem, tum Galenum non de gammaris quidem, sed de cancris intellexisse nobis compertum sit. De cancris Galenus libro XI. de simplicium medicamentorum, hæc fusius scripta reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam similiter prædictis exiccatorius est; substantiæ tamen proprietate mirificè contra rabiosorum morsum efficax est, isq; tum solus, tum cum gentiana, & thure multò præstantior. Thuris sanè partem unam esse oportet, quinque autem gentianæ, porro cancrorum decem. Et rarò equidem aliter illis uisus nos sumus usi: cæterum ad eum modum plerunq; quo Aeschrius empiricus ille utebatur, medicamentorum peritissimus senex, conciuus, ac præceptor meus. Patella erat aris rubri, in quam impositos cancrus uiuentes, hæctenus urebat, dum facili ad leniorem redigi possent. Hic Aeschrius paratum promptum semper in ædibus hoc habebat medicamen, urens cancrus tempore æstiuo post ortum canis, quando sol in leonem transisset, luna decima octaua. Porro bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuissent morfi, præbebat quotidie

quotidie usq; ad diem quadragesimum, mensura cochlearij satis magni aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, uerum aliquot post dies curam coepisset demorfi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum uero uulnus emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis librâ unam, unum aceti acerrimi sextarium Italicum, opopanacis uero uncias tres. Hæc tametsi à præsentī instituto essent aliena, scribenda tamen censui, quia magnopere medicamento huic ipse considerem: nimirum cum nullus unquam eorum, qui illo, ut dictum est, fuerunt usi, sit mortuus. Cæterum seorsum alterum librum conscribam aliquando de ijs, quæ proprietate substantiæ totius quid agunt, è quorum numero sunt id genus omnia. Ignoscendum itaque tum hoc in loco scribendi importunitati, tum sibi præterea id mihi hoc in opere contigit: nempe quia ex dictis summa proueniret utilitas, quam sanè posteris impertire uolebam, si forsan me prius, quàm quæ his deinceps sunt opera, percussissem, mors occupasset, propositum impediens. Cæterum Pelops doctor meus, & ipse omnium eiusmodi causas redere uolens, non abs re inquit. Cancer cum animal sit aquaticum, prodest à cane rabido morsis, quibus uidelicet metus est ne corripiantur affectu siccissimo, nempe rabie: quamobrè sanè etiam aquam metuunt. Ac fluuiatiles, non marinos conuenire caneros dicitabat, scilicet quòd animalia marina ob admistionem salis natura siccissimi haud æquè exactam tuerentur eam, quæ est aduersus rabiem, contrarietatem. Ac cum quidam subiecisset, cur non omnia, quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde ut cancri, iuuare assolentur quia, inquit, similem cancris præparationem non admittunt. Nam horum ustorum cinerem, exicatorius cum sit, canum mordentium uenenum absumere, simulq; digerere professus est. Hæc igitur Pelops dicebat ambitione magna iactitans, omnium se talium nouisse causas. At ego nisi planè me scire quippiam prius persuasum habeam, alijs persuadere non tento. Itaq; nec Pelopis rationem, ut ueram accepi, ut quæ crebras habeat contradictiones: uerum caneros opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Quoniam autem nullum eorum mortuum scieram, qui fuerant illis usi, totis utiq; corporibus, hoc aperiendum, recensendumq; à me existimaui, tametsi non esset huius instituti proprium: nam id non erat propositum. hætenus Galenus. Cæterum gammarorum faciem reserunt locustæ, & squillæ; quanquam hæ chelis careant. Gerunt gammarum eo tantum tempore, quo crustam exuunt, duos in capite lapillos albos, rotundosq; quibus utuntur medici utiliter ad expellendos renium calculos: conterunt enim hos in puluerem, & ex uino potandos exhibent. Rotundis autem cancris marinis similibus, quos Adriatici accolæ, maris & sæminæ discrimina uulgò Granci, & Macinette nuncupant, abundat maximè ubiq; suis in fluminibus, ac riuiis Hetruria. nam quemadmodum Insubriæ, Transalpinarumq; regionum fluij, ac lacus gammaros alunt; Ita Hetruria caneros, utpote & Græcia, ubi ab Aeschrione, & Galeno à cane rabido demorsis ex eorum cinere saluberrima parabatur antidotus. Sed & illi non minori in errore uersantur, qui putant marinos minutiores (ut ita dicam) gammarulos, quas uulgò Gambarelli, & Gambaru

30 soli appellamus, eos esse, quos tum Aristoteles, tum Galenus, tum Aelianus, tum Plinius cancellos nominant. quippe quòd hi gammaruli Aristoteli propriè squillæ parue dicantur. Siquidem ijs, qui in hoc genere nunquam rufescunt, Venetis, alijsq; quàm plurimis populis proprium adhuc Squillæ retinent nomen: uulgò enim Schille dicuntur; quanquàm in Hispania, præsertimq; in Cantabria omnes hi gammaruli Squille nulla differentia uocitentur. His, ut diximus, ad stipulatur Aristoteles lib. IIII. de partibus animalium cap. VII. cum inquit. Squillæ à cancrario genere differunt, eo quòd caudam habeant: à locustario uero, quòd forcipe careant. Quibus sanè claret, cancris nullam inesse caudam. quapropter omne crustatorum genus, cui cauda desit, in cancrario genere fuerit recensendum. Cuiusmodi sunt maiora uulgò Granceuole, paguri uulgò Granciporri, marini ac fluuiatiles cancri uulgò Granchi appellati, & id genus plura. Nec aliam ob causam diximus, gammarulos paruas dici squillas, nisi ut omnibus notum sit, eas etiam haberi his longè maiores, ut memoriæ prodidit Aristoteles lib. IIII. cap. II. de historia animalium, sic inquit. Squillarum enim genere continentur gibbæ, crangones, & parue, quæ maiores nunquam effici possunt. Quibus liquidò constat, uulgares gammarulos Aristoteli paruas facillè esse squillas, cum ij maiores nunquam euadant, quàm qui semper parui in piscarijs habentur uenales. Quinetiam id ipsum affirmare non dubitamus, quòd ijs cauda sit locustarum, & gammarorum modo, chelæ uero, seu forcipes deficiant. Qui autem, qualésue CANCELLI sint, nomine

Gammarorū lapilli.

Cancris fluuiatiles.

Quorundam error.

Squillarū consideratio.

Cancellorum consideratio.

GRANCEVOLA.

CANCELLI.

ipso paruos cancris designantes, scripsit Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus : Cancelli, inquit, animalcula sunt perexiguus cancris similia, colore flauo. Afferuntur enim cancelli inter minutulos pisciculos duplici sanè genere, ut quarto tum libro, tum capite de animalium historia retulit Aristoteles his uerbis. Quem autem cancellum appellant, communis ferè socius crustatorum, & testatarum generum est. quippè qui natura locustis similis spectetur, nasci quæ seorsum per se solitus sit. Verùm quòd testam deinde petit, quam ingressus uitam traducat, hinc similis testa cunctis animantibus est. quapropter is in ancipiti esse, genus quæ sibi uendicare utrumque uidetur. Forma tamen (quod simplicius dixerim) similis araneis est; nisi quòd partem capiti, & pectori subditam ampliorem, quàm aranei habeat. Cornicula duo rufa, tenuia gerit, quibus oculi magni totidem subiacent, qui nunquam intrò recedant, ut cæcorum, sed semper eminentes appareant. Os sub ijs est, quod uelut capillamentis quibusdam pluribus circumdatur. Iis pedes subiuncti duo bifurci, quibus cibum ori admovent: bini item utriusque adhærent lateri, & tertius paruus. Thoracis pars inferior mollis tota est, dissecto quæ sinu pallidum intus cernitur. Meatus ab ore ad uentrem pergit. foramen excrementi perficere nullum potest. Pedes, ac thorax duritiem præ se ferunt, sed minus, quàm cancri. Nexu nullo testis adhæret, purpurarum modo, & buccinarum, sed absolutus liber quæ uagatur. Oblongior est, qui turbinem subit, quàm qui neritem (quem naticem interpretamur) genus enim diuersum est, quod in naticæ degit, cætera quidem non absimile: sed dextrum bifurculatum pedem paruum habens, cùm læuum grandiusculum habeat, & ingredi eodem ipso grandiore potissimum solet. hæc Aristoteles. Aelianus uerò lib. XIII. cap. XIX. de cancellis ita scribit. A cōchis quidem inopes, & nudi primùm cancelli nascuntur, deinde eas tanquam domicilia ad habitandum deligunt. Cùm enim uacuas, & inanes offenderunt conchulas purpure, aut turbinis, primò intra eas ingrediuntur: deinde cùm in ampliore magnitudine excreuerunt, quàm ijs ut capi queant, in testam laxiorem tanquam domum alteram demigrant, neque modò in supradictorum conchas immigrant; sed & in permultas alias capaciores transeunt, & ampliorè nati, ea tanquam maiore domicilio gaudent: ac sæpe de spolijs multo certamine inter se contendunt, uiribusque inferiore repulso, uictor exuias assequitur. hæc Aelianus. Cui in omnibus subscribit Plinius lib. IX. cap. XXXI. et XLII.

His igitur diligenter perspectis, omnibus, ut arbitror, palàm fiet, & cancris à gammarijs, et cancellis à squillis differre. Animal, quod καρκίνος vos Græcè, Cancr Latine appellatur: Arabicè, Sarthan, seu Sarthan: Italicè, Granchio: Hispanicè, Cangreio: Gallicè, Cancres.

Nômina.

Σκαγόριος

TERRESTRIS Scorpio tritus crudus, & impositus, suæ plagæ remedium est. Quin estur as-
fatus, ad eadem.

TERRESTRES Scorpiones animalia sunt uulgò nota, quòd in quacunque domo, non modò in cubiculis, & cellis uinarijs; sed ubiq; passim reperiuntur: adeò est hominum uita periculis obnoxia. Licet autem sint in Italia minus uenenosi, minusq; nocui, quàm alijs in regionibus, quæ sub meridie sitæ sunt; ipse tamen complures uidi in Hetruria à Scorpionibus ictos, qui sæuissimas perpesi sunt exacerbationes, & quasi ad mortem redacti. Contrà in regionibus frigidis minus nocui sunt. In agro Tridentino à scorpionibus icti nihil noxæ percipiunt. Quod tamen euenire as-
firmant gratia peculiari sibi à Deo impertita precibus diui Vigilij episcopi, quem & patronum præcipuum habent, & aduocatum apud Deum. Hoc idem asserit Aristoteles lib. viii. cap. xxi. de animalium historia, ubi sic inquit.

Scorpionum
consideratio.

30 Morfus beluarum ex locorum diuersitate plurimum differunt, ut in Pharo, locisq; alijs, scorpiones non lædunt. At in alijs locis, & præcipue in Scythia, multi & magni nocui sunt, & uel hominem, uel quàmuis bestiam percusserint, interimunt: nec sues euadere possunt, quanquam ceteros uirulentos ictus minimè sentiunt. Plinius, Auicenna, Albertus, Aelianus, & aliorum plerique nouem Scorpionibus genera assignant, diuersis duntaxat coloribus distincta: nimirum quòd alijs sint flauis, alijs rufis, alijs cinerei, alijs ferruginei, uirides alijs, alijs lutei subatraq; cauda, alijs uinosis, alijs albi, alijs deniq; fuliginis colore. Præter nigros, & ferrugineos, uirides quàm plurimos me uidisse, legisseq; recordor, in comitatu Arci non longè à Sarca flumine, quadam in syluula nouellis quercubus consita apud sacellum diui Pauli, ubi paruo admodum tempore, sirio ardente, ego, & eremita quidam, de his qui sub saxis latebant, plus quàm mille, & quingentos collegimus, crassos, & plurimum factos. Plures inter eos fœminas inuenimus, quæ suos nuper editos fœtus albos, pediculi magnitudine, sub uentre secum ubique gerebant, singuli singulis cruribus adherentes. Quapro-

Scorpionum
genera.

40 pter non ab re prodidit Aristoteles lib. v. cap. xvi. de historia animalium, quòd terrestres Scorpiones uermiculos ouorum specie pariant complures, & incubent: mox ut prolem perfecerunt, pellantur ab ea ipsa, & interimantur à suis liberis magno numero: sæpius enim undenos pariunt. Plinius auctor est, Scorpionum ictum, multo magis fœminis pernicipalem esse, quàm uiris; præsertim uirginibus, quibus semper lethalem esse ait. Quibus septeni in cauda internodij numerantur, longè sæuiores habentur, quàm ij, quibus tantum seni insunt. Nonnulli præterea literis mandarunt, quibus subscribit Strabo lib. x. v. suæ Geographiæ, Scorpiones quosdam habere alas, quibus per aëra uolitant de una in aliam regionem deferuntur. Hoc enim credere non uidetur absurdum, cum idem formicis similiter eueniat: quandoquidem & hæc iisdem ferè coloribus distinguuntur, Tantoq; magis credendum est, quòd in Castella Hispaniæ regione sæpius agricolæ aliquos terræ cespites aratro scindant, ubi formicarum more innumeri scorpiones gregatim hyeme delitescunt. Citra Cynamoluos Aethiopas latè deserta regio est, à scorpionibus gente sublata, si Plinio cre-

Scorpiones
aligeri.

50 dimus. Qui præterea tradit, quòd, si decem cancri cum ocimi manipulo adalligentur, omnes, qui ibi sunt scorpiones, ad eum locum coibunt. Quod tamen Dioscoridi manifestè refragari uidetur. nam superius in cancribus ita scriptum reliquit Dioscorides. Cancris scorpiones necant, si triti cum ocimo admoquantur. Ferunt à uestib, apibus, & crabronibus eos non icti, qui prius à scorpione percussi fuerint. Quinetiam narrat Plinius lib. x. v. cap. x. Scorpiones mortuos reuiuiscere, admoto albo ueratro. Quidam medici utuntur Scorpionum cinere, qui uiui sint exusti, ad urinam ciendam, ijs præcipue, qui renum, aut uesicæ calculo obstruuntur. Quo fit, ut in hunc usum commendauerit Mesues oleum ex ijs paratum, quod officinæ habent, renibus & pubi illitum. Hoc idem commendauit Auicenna ad aurium dolores. Ego tamen illud usu exploratum habeo, quòd oleum per me factum, in quod sanè magnus scorpionum ingreditur numerus, cordi duntaxat, & pulsantibus temporum, manuum, & pedum arterijs illitum, ab omnibus liberat uenenis, dummodo erodenti facultate uacent. Quin & eos sanat, qui tam à uiperis, quàm cæteris uenenosis animalibus uel icti, uel demorsi fuerint. Qua de re ij (absit tamen uerbis iactantia) testimonium perhibere possunt, qui prius oleo sancto à sacerdotibus illiti, nostro postmodum peruncti euasere incolumes. Præstat item maximè hoc oleum, cum in ho-

Scorpionum
facultates.

Olei ex scor-
pionib. uires.

mines

Nomina.

mines pestilentia sæuit : quippe quòd non modò peste infectos iuuat, sed & sanos præseruet. Præstat deniq; ad omnes interaneorum uermes, omnesq; dolores mulcet ex flatu, uel ex frigore genitos, præsertim uentriculi, coli, ac uteri. Eius parandi rationem trademus (Deo concedente) libro sexto, ubi de uenenorum remedijs, siue antidotis latius disseremus. Σκορπίος χερσαῖος Græcis, Latinis Scorpio, & Scorpius uocatur : Arabibus, Harrab, seu Hacharrab : Italis, Scorpione terrestre : Hispanis, Alacran.

Σκορπίος θαλάσσιος. SCORPIO MARINVS.

CAP. XII.

MARINI Scorpionis fel conuenit ad suffusiones oculorum, albugines, & hebetudines.

10

20

Scorp. mari-
ni, & scorpæ-
næ confid.

CREDIDERE. quidam marinum Scorpionem, & Scorpenam uocatam, nihil inter se differre. Veruntamē quòd scorpena sit marinus scorpio, nemo non ibit inficias, qui & Aristotelis, et Athenæi auctoritate nitatur : uterque enim ad inuicem distinxit illos. Porro Scorpena in dorso spinam gerit uenenatam, qua imprudentes piscatores sæpius 30
icit : neq; iam defuerunt, qui eius ictu sint interempti. Proinde existimarunt nonnulli, ictuum similitudine falsi, inter scorpenam, & marinum scorpionem nullum prorsus interesse discrimen. Cæterum Scorpio, & Scorpena (ut equidem arbitror) eiusdem fere generis sunt, sed in specie & forma, inter se pluribus differunt. Siquidem Scorpius ē pelagijs piscibus est, scorpena longē maior; adeò ut octonas, nouenasq; quandoq; ponderet libras. Scorpena uerò piscis, est litoralis, scorpione multò minor. Scorpius item uniuerso corpore rubet : cornua bina in capite gerit, sed mollia : & acutos in ore dentes, minutulos tamen : pinnis constat aculeatis, tam his, quæ per medium excurrunt dor-
sum; quàm his, quas anteriore, & posteriore parte gerit, sed ijs tantum aculeis icit, qui dorso annectuntur : quorum tamen uis his, qui scorpenæ insunt, imbecillior est. Hunc sunt, qui uulgò uocent Pesce cappone, sed in Hetruriæ ma-
ritimis quibusdam locis uocatur Cerna. Scorpena autem, quæ suum apud omnes retinet nomen, nec cornua habet, nec dentes adeò acutos : gerit tamen in dorso aculeos scorpij modo, sed eminentiores, ac duriores, nec usque adeò pin- 40
natos : in cæteris uerò pinnis ijs omnino caret, præterquàm circa branchias, ubi duos prælongos habet aculeos, & nonnullos circa caput : corpore est in nigro uirescente. Sunt tamen, qui indifferenter scorpium scorpenam uocent, quòd quadantenus sibi inuicem correspondeant non modò figura, sed & carnis bonitate. Σκορπίος θαλάσσιος Græcè, Scorpio marinus Latine, Scorpione marino Italicè dicitur.

Nomina.

Δράκων θαλάσσιος. DRACO MARINVS.

CAP. XIII.

DRACO marinus dissectus, & apertus, impositusque ictus spinæ suæ, qua ferit, medela est.

50

VARIAT

DRACO MARINUS ALTER.

VARIAT auctorum sententia in marini Draconis historia. Quandoquidem Alberto marinus draco ingens est bestia, serpentis faciem referens, alis non amplioribus, quam quæ ad natandum sufficiant, sed ob uirium præstantiam omnium aquatiliū uelocissimus censetur. quapropter breui admodum tempore ingentia metitur maria. Quin et uenenosum est illi animal, adeo ut quoscunque pisces, uel alia quæcunque animalia dente uulneraucrit, interimat. Piscatorum præterea artificio captus, statim ut in arenam sese protrahi cernit, mira celeritate scrobem in litore fodit, qua se condere possit. hæc Albertus. Qui etsi ex Aristotele, et Plinio (ut opinor) transcribat; plura tamen addere uidetur, quibus an multa sit adhibenda fides, quid statuam non habeo. Siquidem hoc animal Aristoteli tanta admiratione non præstat, nec draco appellatur, sed serpens, ut is posteritatis memoriæ commendauit libro IX. cap. XXXVII. de historia animalium his uerbis. Serpens marina colore, et corpore congro proxima est, sed obscurior, atque acrior. Hæc si capta dimittatur foris, in arenam rostro quam primum adacto terebrat, subitque tota. Est ore acutior hæc, quam terrestres. Et lib. II. cap. XIII. Sunt etiam (inquit) maris indigenæ serpentes terrestribus similes; nisi quod caput habeant congrui. Et quidem genera earum plura sunt, colore numerosæ uarietatis. Nasci eas non in altissimis gurgitibus certum est. Plinius hoc animal non serpentem, sed draconem marinum pariter cum Alberto uocat lib. IX. cap. XXVII. sic inquit. Rursus draco marinus captus, atque inmissus in arenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat. Ad hic, mea quidem sententia, Draco marinus haud quaquam fuerit, de quo scribit Dioscorides, sed per se maris serpens. Quandoquidem Aristoteli lib. VIII. cap. XIII. draco marinus piscis est litoralis, quemadmodum dentex, scarabeus, cernua, aurata, mugilis, mullus, turdus, pulcher, gobius, atque alij complures, et omne saxatile genus. Proinde dicebat Plinius lib. XXII. cap. XIII. Extra has sunt rotundæ in oleario usu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cynosdemia, draco. quidam uolunt esse dracunculum. Est autem graculo similis: aculeos in branchijs habet ad caudam spectantes. Huic sanè non parum correspondere uidetur is, quem Veneti piscatores, itemque Aquileienses, et Tergestini Araneum uocant, et uulgò Pesce ragno. Quippe qui inter litorales aculeos circum branchias habeat, caudam uersus spectantes, et alios in dorso adeo uenenatos, ut ab eo icti, nisi curam admiserint, faciliè interimantur. Itaque et is uidetur Plinio fuisse draco, uel dracunculus, quem libro IX. cap. XLVIII. ipse araneum quoque uocauit, cum inquit. Aequè pestiferum animal araneus, spinæ in dorso aculeo noxius. Præsertim cum libro XXII. capite ultimo inter litorales, et maris magis peculiare pisces non aliter araneum recensere uideatur, quam draconem Aristoteles. *Δράκων θαλάσσιος* Græcis ita dicitur, ut Latinis Draco marinus, et Italis Drago marino.

Draconis marini confid.

Piscis araneus.

Nomina.

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA.

CAP. XIII.

SCOLOPENDRA marina in oleo decocta si illinatur, auellit capillos: sed contactu pruritus facit.

SCOLOPENDRA marina animal est exiguum: atque, ut prodidit Plinius libro IX. capite XLIII. ea est terrestri non dissimilis, quam etiam Hetruria centipedam appellat. Dicunt hanc (si tamen ijs auctoribus est adhibenda fides) statim, deuorato hamo, omnia interanea innocuè euomere, ac deinde, eo ab intestinis explicato, sua eadem resorbere uiscera. Quocirca mecum sæpius cogitavi, non iniucundum fore, eius uiscerum speculari anatomen. Sed nec ipsam hætenus mihi uidere licuit. Ea Græcè σκολόπενδρα θαλάσσια appellatur: Latine, Scolopendra marina, pariter et Italicè.

Scolopendræ confid.

Nomina.

Νάρκη. TORPEDO.

CAP. XV.

MARINA Torpedo diuturnis capitibus doloribus admota, cruciatus uehementiam mulcet. eadem apposita euersam sedem, prociduiamque coercet.

TORPEDO in chartilagineorum, planorumque piscium genere ab auctoribus recensetur, perinde ac raia, leuiraia, rhombus, solea, pastinaca, et alia id genus plura. Hæc dorso rubescit, maculis quinque nigris (quod in adultis tantum

Torpedinis consideratio.

TORPEDO.

Torpedinis tantum uisitur) interiectis, oculis similibus: supina uero parte albicat. Tanta huic uis peculiaris inest, ut retibus 20
 mira facultas. capta, antequam manu attingatur, & manus, & lacertos piscatoris stupore non modico afficiat: id quod etiam fit, si capiatur hamo. Talis nanque huius facultas per setas, & hastam insensibili quodam modo permeans, ad manum piscatoris tandem transuecta, celeriter torporem inducit. Idcirco Galenus libro VI. de locis affectis: Ea (inquit) potentia torpedo praedita est, ut si fuscina attingatur a piscatore, transmissa qualitate per hastam ad manum, eam repente obstupefacit. Idem postea retulit Plinius libro XXXII. cap. I. sic inquit. Torpedo etiam procul, & e longinquo uel si hasta, uirgaue attingatur, quamuis praeualidos lacertos torpescere facit, & pedes quam libet ad cursus uel loces alligat, & retinet. Et lib. IX. cap. XLII. ita scribit. Nouit torpedo uim suam: ipsa enim non torpens, merisque in limo se occultat, pisces, qui securi adnatantes obtorpuere, corripit. Quod ante ipsum prodiderat Aristoteles lib. IX. cap. XXXVII. de historia animalium. Ceterum proprietas haec uiuis duntaxat inest: nam si eadem in exanimatis persisteret, comestae (ueniunt enim frequenter in cibus) uniuersum corpus stupidum redderent. 30
 Torpedinis uires ex Gal. obrem Galenus libro XI. simplicium medic. de ea ita scriptum reliquit. Sed & Torpedinem totam (dico autem animal marinum) capitis dolores sanare capiti admotam, sedemque euersam coercere, a quibusdam est proditum. Verum ego cum utrumque essem expertus, neutrum facere comperi. Eam igitur cum cogitarem, adhuc uiuam esse applicandam, cui caput doleret (posse enim fieri, ut hoc medicamen anodynon sit, hoc est, dolore liberet, similiter alijs, quae sensum obstupefaciunt) ita habere comperi. Putoque eum, qui primus est usus, tali quapiam motum ratione uti aggressum. haec Galenus. Venetijs piscis hic ab effectu, uulgo Tremolo appellatur: siquidem membro stupefacto, subinde tremorem incutit. Romani uero (me quidem latet, unde id nomen traxere) eundem uulgari nomine Batti potta, & Fotterigia dicere consueuerunt. Quae uerba Græcis, Torpedo Latinis nominatur: Arabibus, Tead: Italis, Torpedine: Hispanis, Hugia: Gallis, Turpilles.

VIPERA.

ΕΨΙΔΡΑ. VIPERA.

CAP. XVI.

VIPERINAE carnes si coctae edantur, claritatem oculis afferunt: neruorum uitij auxiliantur: incrementum strumas reprimunt. Detracta autem cute, caput caudaque, quoniam carne uacant, amputari

amputari debent. quippe commentitium est quod præcipitur, certam utrinque mensuram præcidi oportere. Reliquum verò corpus exemptis interaneis elotum, dissectumque discoquitur cum oleo, vino, salis exiguo, & anetho. Aiunt ijs, qui vipersas esitent, pediculos procreari: quod planè à veritate abhorret. Adijciunt aliqui longam senectutem agere, qui eo cibo uestuntur. Sal ex eis ad eadem conficitur, sed inefficacior est. Viua autem uipera in fictile nouum demittitur: adijciuntur salis, caricarumque tritarum, singulatim quinque sextarij, mellis cyathi sex, mox fictilis operculum luto oblinitur, & fornacibus inassatur, donec sal in carbones redigatur, qui postea tritus in pulueris faciem, reconditur. Plerumque, ut ori gratior fiat, immiscetur spica, aut folium nardi, aut malabathri momentum.

10

I AMPRIDEM cæptum est ueras Viperas nascisci in Italia. Earum enim partus eas indicarunt: quando= quidem recentiorum medicorum quidam Viperas summo studio indagantes, ut Galeni more, hoc etiam æuo legitimam possent parare theriacam, inito consilio cum his circumfraneis, qui serpentibus alendis questum facit, Viperas ipsas prægnantes sunt consecuti, quæ in capsulis conclusæ catulos peperere, quod proprium Viperarum sit animal edere, non quidem oua, cæterorum serpentium more. Nec tamen propterea illud uerum esse compertum est, quod nascentes Viperæ uiscera abrodant, occisa parente, ut libro de theriaca ad Pisonem prodidit Galenus (si tamen is liber legitimus est) ex Nicandri auctoritate, & Plinius libro x. cap. lxxii. Qui Aristotelis uerba perperam interpre-

Viperarum confid.

Plinij lapsus.

20

tari deprehenditur, à quo Viperæ historiam ipsum accepisse liquido constat. Cuius sententiam non tantum explodit, quod experimento compertum est; sed & Aristoteles ipse: quandoquidem nusquam dixerit, uiperinos fœtus parentis uiscera, aut uterum abrodere, sed quòd qui tardius eduntur catuli (tardius enim ideo illi excluduntur, quòd Viperæ singulos singulis diebus parit) abrodunt membranam quandam, qua in matris utero obuoluuntur, ut citius prodeant in lucem. Qua in re, ut hoc omnibus palam sit, sic lib. v. de historia animalium capite ultimo, sonant Aristotelis uerba. Τῶν δὲ ὀφειῶν ὁ μὲν ἔχει ἑξω ζωοτοκῆν, ἐν αὐτῷ πρῶτον ὠοτοκῆσας. τὸ δὲ ὠόν, ὡς πρὸς τῶν ἰχθύων, μονοχρουν ἐστὶ, καὶ μαλακὸν δερμὸν. ὁ δὲ νεοττός ἀνθρῶπιν περιγίγνεται, καὶ οὐ περιέχει φλοιὸς ὀσσεωνδῆς, ὡς πρὸς ὅνδ' τὰ τῶν ἰχθύων. τῆς τε δὲ μικρᾶς ἐχίδνης ἐν ὑμέσιν, οἱ περιέρχοντες τριταῖοι. ἐν ὅτῃ δὲ καὶ ἑσθῶθεν διαφάγονται αὐτὰ ἐξέρχεται. τῆς τε δ' ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ ἐν. τῆς τε δὲ πλείων ἡμέρας. id est. Viperæ serpentibus animal edit, cum intra se primum oua pepererit. Ouum hoc unius coloris, & molli cute contectum, ut piscium est. Fœtus supernè gignitur, nec duro cortice continetur, sicut nec piscium quidem. Parit paruas uiperulas membranis obuolutas, quæ tertia die rumpuntur. Euenit interdum, ut qui in utero sunt, abrosis membranis prorumpant.

30

Singulos diebus singulis parit, pluresq; parit, quàm uiginti. hæc Aristoteles. Cuius sententiam (ut dictum est) peruertens Plinius, ubi ei dicendum fuerat, quòd ultimæ uiperulæ adhuc in matris utero degentes, sua abrodunt inuolucra, anteaquàm prorumpant, dixit cæteras tarditatis impatientes, perrumpere latera, occisa parente. Porro huic explosæ sententiæ etiam Philostratus refragatur, nam in uita Apollonij Tyanei narrat, Apollonium ipsum uenam, ac incolumen uidisse Viperam, quæ suos catulos nouissimè exclusos lingebat. Marfi præterea, qui serpentium domitores se prædicant, quiq; falsò ex diui Pauli prosapia se originem duxisse gloriantur, Viperam Marasso uulgò appellat, utq; maiorem cum spectatoribus ineant gratiam, sæpiusimè uiperinos dentes, longos, acuminatos, atq; mortiferos ostentant, conditos (ut Plinius inquit libro xi. cap. xxxvi.) gingiuis, atque membranula quadam circumdatos, lethali ueneno referta. Quin & uiperarum nuper editos fœtus ostendunt, quos Viperæ suis alunt in capsulis, quibus eas deferunt: nec tamen illi matris uiscera scindunt. Cæterum quòd Viperæ primum intra se oua pariant, mox animalia gignant, Theophrastus quoque auctor est libro vii. cap. xiiii. contra eos, qui secus sentiunt. Viperæ (ut scribit Auicenna libro quarto, ubi de uenenis agit) caput habent pressum, latumq;: ubi ceruici annectitur, quæ peculiariter illis tenuis est: nec corpore admodum sunt longo, utpote nec cauda. Ad hæc Galenus, cum scriptis tradere uellet, quibus notis mares Viperæ à foeminis distent, eo libro, qui de theriaca ad Pisonem inscribitur, sic inquit. Viperæ foeminæ subrusæ sunt, & perquam agiles, ceruice elata: oculis subrubentibus, inuerecundis, atque intuitus feri: ijs caput latius, quàm mari, quem etiam excedunt uniuersa corporis mole, earumq; excernens meatus suum propius caudam obtinet situm. Mari duo tantum insunt canini dentes; foeminæ uerò plures. Proinde igitur Nicander cecinit his uersibus.

40

Τοῦ μὲν ὄφιος κυνόδοντες δύο χροὶ τεκμαίρονται, Ἴον ἔρευνόμενοι, πλείονες δὲ τοὶ αἰὲν ἐχιδνῆς. Hoc est soluta oratione.

Viperarum facies, & sexus discrimen.

50

Masculi quidem suprà canini dentes duo colore notantur, uenenum eructantes: at plures semper foeminæ insunt. Illud insuper addiderim, Aristotelem memoriæ mandasse lib. viii. cap. xv. de historia animalium, quòd licet hyeme cæteri serpentes cauernas subeant terræ; uiperæ tamen sub saxis condantur. Ex quo palam est, Plinium hoc etiam loco non rectè intellexisse Aristotelem: quippe quòd tradiderit lib. viii. cap. xxi. Viperam solam terra condidi; cæteras arborum, aut saxorum cauis. Illud item reticuit Aristoteles, quod Plinius poëtas secutus retulit, foeminā scilicet in coitu mari caput abrodere uoluptatis dulcedine. Sed ut iam Viperis uires suas, ac facultates reddamus, hic ea nunc referam, quæ de ijs lib. xi. simplicium medicam. tum libris de antidotis pluribus posteritatis memoriæ prodidit Galenus. Viperarum igitur carnes palam uidere est excalescentes, & desiccantes, ubi condiuntur ceu anguillæ, nempe oleo, sale, anetho, porro, & aqua, seruato nimirum modo. Quòd autem totum corpus per cutim purgēt, discere tibi liceat uel ex ijs, quæ ego iuuenis etiānum in Asia nostra sum expertus: quæ singulatim deinceps narabo. Homo quidam morbo, quem elephanta cognominant, laborans aliquousq; cum sodalibus conuersabatur, donec ex ipsius consuetudine conuersationeq; quidam nostrum morbi inficerentur contagione: ille iam graueolens erat, ac deformis.

Plinij lapsus.

Viperinæ carnis uires ex Galeno.

deformis. Constructo igitur illi tugurio proxime uicum in iugo collis propter fontem, illic hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quatum uictui suppeteret. Caterum ad canis exortum, cum forte messoribus haud procul inde metentibus uinum esset allatum in fictili sane quam fragrans, is quidem, qui attulerat, deposito illo prope messorum, abiit. Verum ubi eius bibendi aduenisset tempus, sublato fictili adolescens, ut pro more impleto cratere, competente aqua uinum temperaret, in cratera uinum effudit, & una excidit uipera mortua. Quare attoniti messorum, ueriti ne quod, si ebibissent, inde sibi malum eueniret, suam quidem sitim aquae potione sedare maluerunt. Caterum cum illinc discederent, quasi prae humanitate ac misericordia, homini illi elephantio obnoxio uinum largiuntur, rati expedire illi potius mori, quam uiuere in ea miseria. At ille, ubi ex hoc bibisset, admirabili quodam modo sanitati restitutus est. Nam tuberosum illud omne cutis totius non aliter, quam animalium a testis mollitie nuncupatorum malacostracum, tegmen decedit. Quantum autem reliquum erat, molle admodum apparuit, instar cutis cancerorum, & locustarum (carabos Graeci uocant) ubi extrema testa exciderit. Alterum quoque eiusmodi non dissimili casu in Mysia Asiae, non procul ab urbe nostra accidit. Vir quidam elephantio laborans profectus est ad aquarum calidarum sponte nascentium usum, sperans inde nonnihil se commodi adepturum. Erat illi scortum ancilla, iuuenula sane formosa, compluribus amatoribus ambita. Profectis igitur illis, cum aquis uteretur, in edibus, quibus uicinus erat locus squalidus, & uiperarum plenus, forte fortuna ex illis una in urceum uini incidit negligentius positum: extincta est. Ac scortum quidem in lucro id reputans, quod sors euenisset, hero id uini propinat. Caterum ille, ubi ebibisset, ad eum modum, quo ille, qui degebat in tugurio, persanatus est. haec Galenus. Qui etsi alia de uiperis experimenta ibidem scripserit, unde similiter alij incolumes euasere, ut eius firmior redderetur ratio, quod scilicet uiperarum esu elephantiaci sanentur; attamen breuitati consulentes, ea hoc loco silentio inuoluenda duximus. Verum enim uero nil mirum alicui fuerit, Viperas ambas, quarum meminit Galenus, se tam facile immersisse uino: siquidem illis natura comparatum est, ut uino sumnopere delectentur. Quamobrem narrat Aristoteles lib. VIII. cap. IIII. de historia animalium, quod ideo uiperas aliqui uino cum fictilibus ad sepes disposito ueniantur, quia uini incontinentes sunt: ebriae enim capiuntur. Id quod etiam dixit Dioscorides in sexti libri praefatione de uenenis, uenenatisque agens. Quinetiam uiperæ (ut ad Pisonem scribit Galenus) buprestes, & cantharides deuorant. Item Aristotelis testimonio lib. VIII. cap. XXI. de historia animalium, scorpionum deuorari a uiperis certum est: ob idque (ut idem est auctor) eorum uenenatorum morsus grauiores sunt, quæ alijs animalibus uenenatis uestuntur: quod profecto faciunt uiperæ. Hæ theriacen ingrediuntur: at non omnes, nec omni tempore captæ probantur. Proinde Galenus libro primo de antidotis rem hanc scite & aperte declarauit, sic inquit. Viperas non ut aliqui faciunt, æstate media, neque statim, ubi cauernas egressæ fuerint, uenari conuenit: æstate siquidem earum caro sitim excitat, statimque ab egressu frigida est, sicca, & extenuata. Optimum itaque tempus est, quod ijs medium intercedit, quod & Andromachus ipse significauit, quo tempore & qui Baccho sacra faciunt, uiperas dilacerare solent, uere quidem finiente, nondum tamen æstate inchoata. Vel si uer ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non multo tempore post pleiadum ortum. Viperas autem, quæ prægnantes sunt, reijcere oportet: aliarum uero caput, ac caudam abscindere. nam præterquam quod hæ particule uirulentiores esse uideantur, etiam duræ, & parum carnis habent. Sufficit autem in magnis uiperis, id, quod utrinque amputatur, quatuor digitos æquare. Totum uero reliquum corpus, intestinis exemptis, pelleque detracta, aquis primo abluendum, atque in uas fictile conijciendum est: deinde aqua pura superinfusa, uiridique anetho (tunc enim uiget) ollæ prunas, ut coquatur subijcere conuenit; uel arida ligna, quæ, quod fumum non emittant, ἀνὰ πύρα uocant; uel quod melius adhuc est, uitium sarmenta. Salis autem, siquidem suo tempore uiperas ceperis, tantillum immittere oportet: sin æstate iam incipiente, nihil. Porro obseruandum est, ne illæ capiantur, quæ in maritimis locis, quæ uero in aliqua salsa aquarum lacuna degunt: antidotus enim quæ ex huiusmodi uiperis confecta fuerit, sitim excitabit. Cum igitur Viperæ probè coctæ fuerint, ac si quis comedere uellet, eas ex aqua eximere oportet, deinde carnes ita a spinis auellere, ut nihil ex spinis simul auferatur: atque his exquisitè contritis, panis ex purissima farina optimèque confecti, qui præcipuè & benè fermentatus sit, & in furno, non sub clibano coctus, modicum quiddam admiscere. Nonnulli tamen in commiscendo panem Viperis hanc mensuram seruandam præcipiunt, ut panis pondus uiperinarum carniū dimidio minus sit: alij ne tertiam partem excedat malunt. Ego uero quandoque quartam, quandoque & quintam panis imposui. Caterum nisi probè coctus fuerit, periculum est, ne aliquid aciditatis medicamentum contrahat. At satius est, panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori prius exiccasse. Verum cum uiperas, & panem coniunxeris, diligenterque adeo subegeris, ut nulla uiperinæ carnis particula non contusa remanserit, pastillos ex ea massa conficito, qui tenues sint: nam crassi cum difficulter siccescere soleant, & carnem putrere, & panem acescere sinunt. Quamobrem panem quoque ante siccatum terere melius est, & non, quemadmodum ante nos qui Cæsari theriacam faciebant, uiperarum iure maceratum: id quod ipse quoque diu feci, sed mihi postea melius esse uisum est, panem antea contritum uiperarum carnibus exactè iam subactis admiscere: citius namque pastilli siccantur, qui siccum panem, non madidum acceperint. Sit autem cella, in qua pastillos siccabis, in superiori domus parte, ad meridiem conuersa, uel saltem ad septentrionem non respiciat, ut solis radios tota penè die admittat. tali enim in loco commodè siccescent. Statim ubi fuerint conformati, ea parte collocentur, quæ solares radij peruenire non possint. Frequenter autem ipsos conuertere opus erit, ut æqualiter utraque ex parte siccescant. quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arefcet; inferior autem humida diutius permanebit, periculumque erit ne marcescant. Postea uero quàm exiccati fuerint, maneant adhuc aliquot diebus eadem in cella longius, quàm prius à solis radijs, sæpeque denuo conuertantur. Sufficiens autem ad hæc omnia quindecim dies ad summum: post quod tempus donec theriacam conficere uolueris, recondi debent in uase stanneo, aut uitreo, aut etiā aureo. Vitrum siquidem, & aurum nullam fraudem admittit: stannum autem plumbi mistura adulteratur. quod uide

Viperæ uino
delectantur.

Viperarū ue-
natio, & earū
pastilli.

10

20

30

40

50

tare

tare conueniet, non solum in hac; sed & in quibuscunque alijs antidotis: quemadmodum & argentum, si purum non fuerit: uasa namque ex eo fabricata celerrime rubiginem contrahunt, purum autem argentum, Romani candidum uocant. Ceterum longe melius est, haud multo post, quam pastillos confeceris, ipsis uti. quanquam non multum detrimenti capiunt, etiam si peracto anno, atque etiam multo post eis utaris. Recte namque a principio siccati, ad tertium, quartumque annum integri perseverant, dummodo tamen apte reponantur, & subinde pulvisculus quidam, qui ipsis obnasci consuevit, mundis linteis interdum abstergatur. Is namque si diutius inhercat, pastillos perforabit. Perficuum est autem eos inutiles euadere, qui perforati fuerint. quemadmodum antequam hoc ipsis accidat, etiam si multum tempus intercesserit, utiles permanent. Hæc Galenus de conficiendi pastillos Vipereos ratione, quod optimi & prestantissimi habeantur. Ceterum illud Dioscoridi ridiculum uidetur, quod qui uiperas esitent, pediculos procreent. Cui tamen reclamatione Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, ubi id certo ijs euenire asserit, quibus plurimum mali succi in corpore exuperat. Narrat Plinius libro XXX. cap. XIII. quod Antonius Musa Cæsaris Augusti medicus cum incidisset insanabilia ulcera, uiperas edendas dabat, miraque celeritate persanabat. In Aegypto Aegyptios ipsos uiperis, alijsque serpentibus similiter, atque anguillis uictitare prodidit Galenus lib. III. de alimentorum facultatibus. Quibus item eos uesci traditum est, qui occidentales, nouiterque repertas Indias incolunt, perinde ac ij, qui orientales inhabitant, ut libro VII. auctor est Plinius. Vipera ita Latinis dicta Græcis ἰχθυόνα uocatur: Arabibus, Labane alfahay: Italis, Vipera: Germanis, Brantschlangen: Hispanis, Biuora, & Bicha: Gallis, Viperes.

Aegyptijs uiperæ cibis.

Nomina.

Γῆρας ὀφείος.

SENECTA ANGVIVM.

CAP. XVII.

SENECTVS anguium in uino decocta dolori aurium, infusu: & dentium, collutione auxilio est. Addunt eam in medicamenta oculorum, sed præcipue uiperinam.

NULLIS non cognita anguium Senecta: quippe quæ sepe in campestribus inter saxa, & stirpes inueniatur. De hac cum differeret Aristoteles lib. VIII. de historia animal. cap. XVII. sic inquit. Serpentes senectam exuunt uere, cum egrediuntur, tum etiam autumnu. Vipera etiam exuit tam uere, quam autumnu. Cum serpens exure incipit, ab oculis primum detrahi aiunt, ita ut obsecari uideatur ijs, qui rem non intelligunt. Tum caput exuitur: glabrum enim hoc omnium antequam reliquum corpus, apparet: atque una ferè nocte, & die senectus tota exuitur à capite orsa ad caudam: & cute altera intus subnascente, ipsa remouetur. Vt enim foetus in uolucro secundarum, quo contentus prodierit, exuitur; sic ista senectute detracta renouantur. Porro de ea nil aliud memorie prodidit Galenus libro XI. de simplicium medicamentorum facultatibus, quam quod in aceto decocta dentium dolori medetur.

Senectæ anguium cōsid.

Γῆρας ὀφείος Græcè, Senecta anguium Latine uocatur: Alchalba, & Selach alhaie, Arabicè: Spoglia delle Serpi, Italicè: Schlangen balck, Germanicè: Pelle de la culebra, Hispanicè.

Nomina.

Λαγῶς θαλάσσιος, καὶ χερσαῖος. LEPVS MAR. ET TER.

CAP. XVIII.

LEPVS marinus loligini parua similis est: qui per sese tritus, aut cum urtica marina illitus capillos euellit. Terrestris leporis inassatum cerebrum manditur, iuuandis tremoribus, qui ualitudine contracti sunt: affricu, aut cibo facilem infantibus dentitionem præstat: exustum caput, & cum adipe urfino, aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur. Leporinum coagulum post triduum à concubitu potum, conceptum adimere, partusque spem intercipere proditur: uulua, & alui fluorem sistit: comitiales iuuat: contra uenena ex aceto bibitur, præsertim aduersus concretum lac, & uiperarum morsus. Sanguis eius si calidus illinatur, uitia cutis in facie, uittiginem, lentiginesque sanat.

Leporis mari
ni confid.

MARINVS Lepus (ut nonnulli memoriae prodidere) sic primum appellari cepit, quod terrestris leporis faciem referat. Quapropter haec de eo à Plinio produntur libro IX. cap. XLVIII. Lepus, inquit, qui Indico mari nascitur, etiam tactu pestilens, uomitum, dissolutionemq; stomachi protinus creat. In nostro ossa informis, colore tantum lepori similis: in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantum. nec uiuus ibi capitur. haec Plinius. Ex quibus facile conijci potest, Dioscoridem potius de nostratum marium Lepore intellexisse, quam de ijs, qui in Indico innatant pelago, argumento quod parua loligini similem marinum leporem reddiderit. Albertus auctor est, tertium Leporis marini genus reperiri, communi piscium magnitudine, sed capite lepori non absimili, dorso rufescente, esculentum: tametsi à nonnullis explodatur, ut pote quod & concoctu contumax sit, & elephantiasim gignat.

Leporis terre

stris confid.

una ata de Mar

un lepore bianco

candato dal Ves.

à ma el Cardinale

ne alto

Ceterum terrestris Lepus notissimum animal est, & cursu uelocissimum. Solum hoc inter cetera terrae animalia, quae utrinque dentata sunt (ut scriptum reliquit Aristoteles lib. III. de partibus animalium, cap. XV.) & quae unicum tantum continent uentrem, coagulum habet. Sunt & lepores albi, quales etiam Plinius lib. VIII. cap. LV. refert in Alpibus inueniri. Hi hyberno tempore admodum albicantes in summis uallis Ananiae montibus frequentes reperiuntur; eo praesertim tempore, quo ij niuib. altissimis uestiuntur: qui tamen adeo magni non sunt, nec ita in cibum parati cum palato ineunt gratiam, ut qui in campestribus capiuntur. Ceterum candidi hyeme tantum conspiciuntur: nam liquescente niue subrubescunt, quemadmodum & ceteri. Cuius rei indicio sunt illi, qui cum non perfecte priores pilos exuerint, partim candidi, partim subrutili uisuntur. Lepores apertis oculis dormiunt, nec (quae sua maxima timiditas est) alio quam fuga se tutari sciunt. Huic soli pilos in bucca intus, & sub pedibus esse adnotauit Aristoteles libro III. de historia animalium, cap. XII. Archelaus auctor est, cui etiam sententiae plerique subscribunt, Leporibus utrumque sexum, & utranque gignendi uim inesse, & omnes lepores aequè gignere, ac si essent hermaphroditi. Quod ita facile posse pati naturam, nullo pacto crediderim: sed potius ridiculam hanc opinionem in hominum mentibus insitam putauerim, quod uiderint, Lepores, quanquam plurimi quotidie capiantur, etiam quodammodo foecundius procreare. Veruntamen id non euenit, quoniam mares ipsi pariant; sed quia (teste Aristotele libro VI. de historia animalium, cap. XXXIII.) superfœtant, dum adhuc utero gerunt, similiterq; statim à partu concipiunt, ita quod singulis mensibus generant. Sed foetus edunt non uniuersos: interpositis enim diebus, quot res tulerit, peragunt partionem. Vnde tam innumera foecunditas: nam etsi foemina lac nuper natis praebeat, nil tamen prohibet, quin eadem repetat coitum, & lactans, gerensq; utero, denuo concipiat foetum. Mares (ut loco citato idem prodidit Aristoteles) auersi coeunt cum foeminis: retro enim ijs genitale membrum à natura datum est, ut apparet, dum urinam reddunt. Ex quo etiam multis persuasum est, mares foetum concipere: siquidem cognitu perquam difficile est, an mares, an foeminae sint, ut etiam cuniculis contingit: qui cum foecundius etiam prolificent, quam lepores; non ob id tamen mares unquam parere uisi sunt, quantum quolibet mense foeminae pariant. Tradit Plinius libro XI. cap. XXXVII. bina iecinora Leporibus inesse circa Briletum, & Thernem, & in Cherroneso ad Propontidem: at translatis aliò alterum statim absumi. Id quod ante ipsum memoriae prodiderat Aristoteles libro II. de historia animalium, capite XVII. Item libro III. de partibus animalium, cap. VII. ubi hoc leporum genus pluribus in locis reperiri testatur, speciatim uero in Sycino agro, circiter Bolham lacum. In Ithaca insula (ut idem tradidit libro VIII. de historia animalium, cap. XXVIII.) Lepores si aliunde illati dimittantur, uiuere nequeunt: sed eodem reuersi, unde maris introierint insulam, moriuntur.

Vana opinio.

Leporis facul
tates.

Leporinae carnes in cibis esitatae praeter id quod aegre concoquantur, crassum, atrabiliosumq; generant succum. Veruntamen (ut inquit Rasis libro de LX. animalibus) dysentericis conferunt, si assatae sumantur. Iecur uero arefactum, iecinorosis utiliter exhibetur potandum. Integer cum pelle Lepus, operculato fictili impositus, in cli-banoq; igne succenso tandiu dimissus, ut penitus exuratur, urinae uitij mirifice opitulatur, adeo ut calculos eiiciat, tam in renibus, quam in uesica genitos. Leporinum fel saccharo exceptum, oculorum argemas, nubeculasq; delet. Leporinum stercus (ut aiunt) mulieribus gestatum, conceptum impedit. Sed illud experientia compertum est, quod uuluis

uuluis earum inmissum, & mensium defluxiones cohibet, & humentem exiccat uterum. Animal λαγώς θαλάσσιος Græcis, Lepus marinus Latinis nominatur: Italis, Lepre marina. Quod uerò λαγώς χερσαίος Græcè, Lepus terrestris Latine dicitur: Arabice, Arneberri: Italice, Lepre terrestre: Germanicè, Hase: Hispanicè, Licure: Gallicè item Licure.

Τρυγών θαλάσσια. PASTINACA MARINA.

CAP. XIX.

MARINAE Pastinacæ radius, qui eius cauda enatus aduersis squamis reflectitur, dentium dolorem mitigat: nam eos frangit, & euocat.

PASTINACA marina similiter atque raia, & alia id genus, in piscium planorum, & chartilagineorum genere collocatur. Hanc quidam uulgo uocant Pesce colombo. Gerit hæc in cauda supernè radios duos præduros, acutos, & utrinq; minutissime dentatos, quorum uenenato ictu piscatores grauiter afficiuntur. Quam ob causam memorie prodidit Aëtius lib. III. quod qui à marina pastinaca percussi sunt, his uulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor: acutum enim, & firmum habet aculeum, quo uehementissima ui in altum impulsio nerui sauciantur. Quapropter in aliquibus mors derepente totum conuellens corpus comitatur. Idcirco non absque forti ratione Plinius libro IX. cap. XLVIII. ita scriptum reliquit. Nullum usquam execrabilius uenenum, quam radius super caudam eminens trigonis, quam nostri Pastinacam appellant, quincunciali magnitudine, arbores infixus radici nocet. Arma ut telum perforat & ferri, & ueneni malo. Latet piscis hic: & ut idem auctor est libro citato, cap. XLII. latrocinatur ex occulto, transeuntes radio figens. Marcellus Virgilius, nimirum cupidus ineundi rationem, qua pastinacæ radio uti posset, dentium doloribus sedandis, quippe quod id silentio inuoluerit Dioscorides, fatetur, etsi diligenter, ut consentaneum est, inquisiuerit: nunquam tamen apud antiquos scriptores eam se consecutū fuisse. Qua in re aperte declarat, sibi cum Plinio parum intercessisse consuetudinis: quandoquidem Plinius lib. XXXII. cap. VII. nos abunde docuerit modum, quo eo radio in dentium doloribus uti ualeamus, sic inquit. Pastinacæ quoq; radio scarificare gingiuas, & in dentium dolore utilissimum. Conteritur is, & cum helleboro albo illitus, dentes sine uexatione extrahit. Quapropter mirari non licet, si quandoq; in plateis circulatores, dentium extractores cernimus, qui dentes absq; ferreis instrumentis, nullo illato dolore extrahant. Idem radius equos persanat, qui subcutaneis uermibus exeduntur, si eo ulcera scarificentur, punganturq;. Pastinacæ iecur oleo incoctum non modò hominum scabiem sanat; sed etiam brutorum. Piscis tamen esculentus est, si abscissis in uniuersum cauda & capite, decoquatur. Τρυγών θαλάσσια ita Græcis, ut Pastinaca marina Latinis, pariter & Italis nuncupatur.

Pastinacæ piscis confid.

Marcelli igno ratio.

Pastinacæ, & eius radij uires.

Nomina

Σηπία.

SEPIA.

CAP. XX.

SEPIAE coctæ dum estur atramentum, ægrè concoquitur: aluum mollit. Collyrijs è testa factis conuenienter genarum scabritiæ perfricantur. Vstum in sua testa, donec id, quod crustosum est, abscedat, postea tritum, expurgat uirilignes, furfures, dentes, & uitia cutis in facie. clotum in medicamenta oculorum addi solet: contra albugines, oculis iumentorum efficaciter inspiratur: pterygia oculorum absumit, cum sale tritum, & iniectum.

SEPIAE in omnibus Italiæ piscarijs, proprium retinent nomen, uenalesq; habentur, in ijs inquam, in quibus marini ueniunt pisces. Hæ polypis similes sunt, præterquam quod hi innumeris pedibus excellunt, illæ uerò maiore corporis mole. Est Sepijs in dorso os candidum, superiori parte durum, ac læue: inferiori autem fungosa quadam medulla repletum, quæ & leuiter aspera, & ligni modo frequentibus uenis distincta uisitur. Expetuntur Sepiæ

Sepiarum consideratione.

SEPIA.

Polypi mira
magnitudo.

Sepiarum fa-
cultates.

pie ossa aurifabris : facile enim in partem illam fungosam anulorum, cæterarumq; rerum formas imprimas, quæ metallis igne colliquatis expleri solent. Sepiæ suo etiam astu non uacant : ubi enim piscantem sensere effuso atramento, quod pro sanguine his est, infuscata aqua absconduntur. Id quod etiam faciunt aduentibus uoracioribus piscibus. Pariunt (ut prodidit Plinius lib. IX. cap. LI.) omnibus mensibus, plerumque autem in terreno inter harundines, aut sicubi enata fuerit alga : neque his bimatu longior est uita. Id quod de polypis retulit Aristoteles lib. IX. de historia animalium, cap. XXXVII. Qua in re dixerim, quod si historia, quam tradit Plinius lib. IX. cap. XXX. de illo tam ingenti Polypo, cuius caput Lucullo ostensum fuisse narrat dolij magnitudine amphorarum quindecim capax ; atque pedes, quos uix utroque brachio complecti esset, longitudine pedum triginta, uera perhibetur, nullum sequetur absurdum, quin polypi & denis, & bis denis annis uiuere possint. Quod etiam tum sepis, tum loliginibus euenire posse non dubitauerim ; præsertim cum eodem loco scripserit Plinius, sepias, loliginesq; eiusdem polypi magnitudine in Hispanico litore undis expulsa esse repertas. Sepiæ atramento tantam uim esse Anaxilaus est auctor, ut eo in lucernis accensis addito, cæteris ablatis luminibus, homines circumstantes Aethiopes uideantur. Sepiæ, polypi, loligines, & cætera id genus mollia difficillimè concoquuntur. quæ ob causam antea cædi uerberibus solent, quàm excoquantur. Quamquam Athenæus Sepias aqua elixas uentriculo utiles existimauerit, dixeritq; eas sanguinem attenuare, atque hæmorrhoidas ciere. Cæterum (ut Galeno placet lib. III. de alimentorum facultatibus) duræ sunt carnis, ægrè conficiuntur, & sicci crudi plurimum gignunt. Attamen ijs, quibus probè concoquantur, non parum corpori præbentimenti. Quin & eius testa exusta (ut libro XI. simplicium medicamentorum, idem scriptum reliquit) ad utiligines, lentes, & scabiem usum utilem

præstat : mista præterea fossili sali, in oculis existentes ungues eliquat : & antequàm uratur frictione dentibus splendorem affert, & illitione ulcera desiccant. Sepiæ oua in cibis sumpta urinam ciere Plinius commemorat, renunq; lentorem disijcere. Sepis nucibus, & allio paratis quidam uescuntur, ut salaciores in uenerem prorumpant. Quæ ἐντὶς Græcis, Sepia item Latinis, & Italis appellatur : Arabibus, Sarathan, & Sarthan : Germanis, Blacfish : Hispanis, Siba : Gallis, Seche.

Nomina.

Τεῦλα.

MVLLVS PISCIS.

CAP. XXI.

MVLLORVM assiduo cibo, aciem oculorum hebetari constat. Is marini draconis, aranci, ac scorpionis moribus medetur : si crudus, atque dissectus admoueat.

MVLLVS

MULLVS piscis Latinis olim sic dictus, relicta nulli appellatione, hodie Græcorum more Latinè etiam Trigla & Italicè triglia nominatur. Huic magnitudo non ampla, color subrufus, ueluti purpureus. Antiquis is magno expetebatur pretio, præcipuè gineonibus: cum ex fide dignis constet monumentis, Mullos septennumero à priuatis etiam hominibus argenti libræ singulos uenisse: tanta cum eorum iccore, & capite gratia intercesserat gulæ. Quamobrem Galenus lib. III. de alimentorum facult. de eo hæc memoriæ prodidit. Mulli iecur à gulosis mirabilem in modum uoluptatis nomine commendatur. Quidam uerò ipsum ne per se quidem solum edendum censent, sed gareleo, quod uocant, in uase præparato, cum pauxillo uini uiscus in eo tantisper distent, dum ex uniuerſa eius substantia, & præparato liquamine unus, ac similis succus, quantum sensu possis iudicare, factus esse uideatur, in quo intin=

10 tam insignem corpori utilitatem conferre, uti nec ipsum caput: quanquam hoc quoq; laudant gancones, ac secundas post iecur ferre prædicant. Cæterum intelligere nequeo, cur permulti grandissimos mullos emptitent, cum nec adeo suauis sint carne, ut minores: nec concoctu facili, ut quæ dura admodum est. Itaque cum aliquando quendam ingenti pecunia prægrandes mullos ementem interrogarem, cuius rei gratia illos tantopere expeteret, respondit se primum propter hepâr illos tanti emisse: tum autem & propter caput. Idem loco citato, circa capitis initium ita scribit. Mullus omnium ferè aliorum durissimam habet carnem, impendioq; friabilem: quod perinde, ac si dicas, nihil in eo esse lentoris, neq; pinguedinis. Ea; ex parte cunctis alijs præstantius nutrit, dummodo probè concoquatur. hætenus Galenus. Mulli, auctore Plinio, ter anno scetificant: tantaq; ijs ingluuies, ut etiam hominum cadaueribus uescantur. Li cæteris in cibis præstant, qui inferiori labro, utrinq; barbati habentur. Romani Neapolitanis, & Venetis longè præstant. Vinum, inquit Athenæus, in quo nullus uiuus immergitur, haustum, uenerem uiris mirum in modum

20 inhibet: scemini uerò conceptum. Mulli, quod barbati sint, Venetis uulgò dicuntur Barboni, non autem Spari, ut aliàs diximus incertis, & infidis piscatorum nominibus falsi. Piscis τριγλα Græcis, Mullus Latinis uocatur: Italis, Triglia, & Barbone: Hispanis, Salmoneta.

Mulli confideratio.

Mulli facultas ex Gal.

Nomina.

ἵπποπόταμος. HIPPOPOTAMVS.

CAP. XXII.

HIPPOPOTAMI testes exiccati, ac triti, contra serpentium morsus bibuntur.

HIPPOPOTAMVS est (ut Plinius narrat lib. VIII. cap. XXV. et XXVI. belua, quæ in Nilo editur crocodilo altitudine maior: ungulis bifidis, quales bubus: dorso equi, & iuba, & hinnitu: rostro refimo, cauda torta, & dentibus aprorum aduncis, sed minus noxijs: tergoris adscuta, galeasq; impenetrabilis, præterquam si humore ma=

30 deat. At Aristoteles lib. II. de historia animalium, cap. VII. huic beluæ dentes exertos reddidit, non apri: sed caudam quidem apri eam habere prodidit, magnitudinem asini, hinnitum equi, & tergoris crassitudinem tantam, ut ex eo uenabula fiant: quin & interiora omnia equo, & asino similia. Segetes hoc animal astu magno depascitur destinatio= ne ante determinatas in diem: nempe ex agro ferentibus uestigijs, ne quæ reuertenti insidiæ comparentur. Primus cum uiuum, & quinque crocodilos, Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurius temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister existit. Assidua nanq; satietate obesus exit in litus, recentes harundinum cæ=

40 furas per speculatus, atq; ubi acutissimum uidet stipitem, imprimens corpus uenam quandam in crure uulnerat: atq; ita profluuium sanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit. Huius corij cinis cū aqua illitus panos sanat. Adeps frigidas febres: item finus suffitu. Dentes è parte læua dolores dentium, scarificatis gin=

50 giuis. Pellis eius è sinistra parte frontis in inguina adalligata, uenerem inhibet. Eiusdem cinis alopecias explet. Testiculi drachma ex aqua contra serpentes bibitur. Belua, quæ ἵπποπόταμος Græcis, Hippopotamus item Latinis, & fluuiatilis equus appellatur: Italis, Hippopotamo.

Hippopotami historia.

Hippopotami uires.

Nomina.

Κάσος. FIBER.

CAP. XXIII.

FIBER ancipitis vitæ animal, plerunque cum piscibus, & cancris ex aqua uictum capeſsit. Huius testes serpentium uenenis aduersantur, sternutamenta mouent, & in uniuerſum uarios obtinent usus. Siquidem menses, ac partus ciunt, duabus drachmis cum pulegio poti: partus, secundasque ei ciunt: contra inflationes, tormina, singultus, uenena, ixiàmque ex aceto bibuntur: lethargicos, & utcunque ueterno obdormiscentes excitant infusi: cum aceto autem, & rosaceo olfactu, & odoris suffitu, idem faciūt: poti & illiti profunt tremulis, conuulsis, & omnibus neruorum uitijs. In summa calfactoriam uim habent. Eligi debent testes, qui ex uno ortu connexi sunt (fieri enim non potest, ut gemini folliculi in una membrana coniuncti reperiuntur) liquore intus ueluti ceroso, odore graui, & uirus redolente, gustu acri, mordente, ac friabili, naturalibus tunicis circumdato. Quæ fraude aliqui corrumpunt, conijcientes in follem gummi, aut ammoniacum cum sanguine, & castorio subactum, & ita exiccantes. Vanum est, quod traditur, testes ab ipsis euelli, & à sese abijci, cum uenatu urgentur: siquidem tangi nequeunt, ita, ut in sue, subſtricti. Operæ autem pretium est, diuisa pelle melleum liquorem cum euestiente tunica assumere, & siccatum ꝑ potui dare.

Fibri confide
ratio.

QVEMADMODVM in superiore spectatur Germania, ubicunque Rhenus influit: quin & in Austria, atque Pannonia, ubi Danubius, in alijsq; finitimis prouincijs, ubi Drauus, & Sauus discurrent, Fiber sanè, quem Græci $\alpha\lambda\gamma\sigma\alpha$ appellant, animal est (ut Dioscorides inquit) quod ex amphibio habetur genere: quippe quod & terris, & aquis uitam ducat: ibi nanq; uidetur modò in fluminibus natàre, modò in litore uagari, modò in propinquis syluis spatiari. Fiber lutrà ferè faciem refert, maior tamen. Pedes huic sunt posteriores anserinis similes; anteriores uerò ut tassus habet. Cauda est illi glabra, lata, piscium ferè modò squamosa. Estur hæc, quòd gustatu pisciũ carnes planè sapiat, ijs etiam diebus, quibus nobis carne interdictum est à lege. In cæteris deniq; corporis partibus parum, aut ferè nihil à lutrà disidet. Quo factum est, ut crediderint medicorum nonnulli easdem lutrà testibus inesse uires, quæ fibrorum testiculis insunt. Dentes Fibris anteriores ferocissimi, atq; acutissimi sunt, quibus arborum ramos, ut ferro, cædit, quos postea miro coaptat artificio, sibiq; domum construit pluribus tabulatis in riparum cauis, ubi iuxta flumina degit. Animal est horrendi morsus: nam hominis parte comprehensa, non ante, quàm fracta concrepuerint ossa, morsu resoluit. Vanum profectò est (ut etiam scribit Dioscorides, itemq; Sestius medicinæ diligentissimus) credere Fibros sibi testes dentibus amputare, cum uenatu urgentur, ob hoc se peti gnari. Quandoquidem id nunquam in his comperit sit, qui nostra ætate capiuntur. Plinius huius facti anceps id affirmauit lib. VIII. cap. XXX. quod tamen postea negauit lib. XXXII. cap. III. Cæterum diligenter animaduertere oportet, ne ab impostoribus adulterati Fibrorum testes emantur: nanq; pauci admodum habentur ex ijs, qui uenales Venetijs importantur, qui quidem adulterio careant. Cuius manifesto est indicio nimia eorum magnitudo, cum legitimi parui admodum sint. Quinetiam præstantiæ indicium præbet conclusus liquor in recentibus mellis instar, in diutius uerò asseruatis, ceræ modo concretus. Adulterantur contritis eiusdem animalis renibus, furctis inde testium folliculis. At mihi quidè sæpius contingit & uidere, & habere ex Austria, Stiria, & Carniola Fibris testes, qui omni prorsus adulterio uacant: quos magnitudine, colore, odore, gustu, atq; etiam uiribus longè ab ijs dissimiles esse comperimus, quibus officinarum utitur uulgus. Plinius libro XXXII. cap. III. eos Castoris testes efficacissimos putat, qui è Ponto afferuntur. Cui tamen refragatur Strabo lib. III. suæ Geographiæ his uerbis. Producit Capreas Hispania, equosq; syluestres affatim. Quibusdam in locis lacus incrementa suscipiunt. Cygni, & eius generis aues plurimæ: similiter & otides aues. Fluij quidem ferunt Castoras: sed Castoreum non eam, quam Ponticum, habet uim. Pontico enim proprium est, ut uenenosum sit, ut in alijs permultis. hæc Strabo. Ex quibus facile constat plurima in Ponto uenenosa nasci. Id quod etiam in Bucolicis testatur Virgilius his uersibus.

Has herbas, atq; hæc Ponto mihi lecta uenena

Ipse dedit Mæris: nascuntur plurima Ponto.

Hinc uerò fit, ut nesciam ego, cur iusserit Damocrates castorium Ponticum addi in Mithridatis antidotum, cum tamen Andromacho in theriaces compositione eligantur testes illi, quos castor Istrius, hoc est, ad Danubium uiuens, protulit. Horum meminit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Testiculos castoris nuncupant Castorium, medicamentum & celebre, & multi usus, adeò ut Archigenes de Castorij usu totum conscripserit librum. Atque ille sanè particulares eius facultates exposuit, nos uerò uelut in alijs medicamentis fecimus, ita & in hoc quoque generalem modò facultatem dicemus: ad quam si quis respiciat, ipse per se particulares inuenire poterit. Itaque quòd excalfaciat, manifestum est. nam si uoles ipsum ad unguem leuigatum oleo maceratum parti cuiuspiam illinire, & infricare, euidenter illam incallescere percipies. Porro calfacientia omnia, ubi contactæ substantiæ quippiam digerunt, continuo etiam illam desiccant; nisi si quid natura fuerit humidum, ceu oleum & aqua, atque aduentitiam qualitatem calidam, non facultatem assumpserit: sicut certe hæc ipsa igni, & soli æstiuo admodum. Itaque cum Castorij consistentia quoque sit sicca, & calfaciendi potentiam habeat adiunctam, meritò desiccet. Atque hoc illi cum multis alijs medicamentis commune existit. Porro quoniam impensè subtilium est partium; ob id

Castorei uires ex Gal.

plus

plus ualet, quàm alia, quæ similiter ut ipsum & calfaciunt, & desiccant. Nam quæ tenuium sunt partium medicamenta, ijs quæ sunt crassarum, plus sunt efficacia, etiamsi parem sortita fuerint facultatem, nimirum quia penetrent, & in altum subeant ad motorum corporum, potissimum si ea densa fuerint, uelut neruacea. Palàm igitur talia ob causam positam magnificè iuuantur à castorio. Cæterum falluntur medicorum plerique in usu Castorij, cum id modò considerant, partem quampiam aut tremere, aut conuelli, aut sensu motiue priuatam, aut ægrè sentire: haud scientes id genus symptomata ad dissimiles sequi corporis affectus. At tu ab Hippocrate doctus, ex plenitudine pariter, & inanitione conuulsionem fieri, ubi quidem quæ in neruis continentur præter naturam, euacuare consilium est, ibi & bibendum exhibe, & foris cuti castorium impone. Vbi uerò ex siccitate nimia obuenerit conuulsio, scito hoc medicamen illic esse aduersissimum. Ad eundem modum, ijs qui præ plenitudine tremunt, utilissimum: aduersissimum uerò ijs, quibus huiusmodi affectus accidit ab inanitione. Ad portionem modò dictorum affectuum, ubi singultus euenerit stomachi, perscrutato prius, inuentoq; illius affectu, ac discreto, si quidè à plenitudine ipsum ægroti perpetiantur, ad castorij usum accedito. Sin autem à siccitate, & euacuatione, aut acrium humorum morfu prouenerit, medicamen hoc fugito. Sanè si odori, gustuiq; aduertat animum, suspicaberis humano corpori aduersissimam habere substantiam: tametsi in natura nihil efficere comperiat eorum, quæ talia facere assolent. Siquidem alia stomachum uitiant, alia uentrem, alia caput, alia aliam quamuis partem lædunt. At hoc medicamen siue corpori humido applices resiccationem poscenti, siue frigido excoactionem, siue humido simul frigidoq; excoactionem pariter & resiccationem requirenti, magnam utiq; ostendit utilitatem: nec ullam parti cuiquam noxam imprimit, potissimum si febris uacet, aut non admodum calidam perpetitur homo febrem, sed ut sic dicam tepidam, qualis accidit in cataphoris maxime, & lethargis. Ac multis sanè Castorium exhibuimus unà cum pipere albo, utrunq; mensura cochlearij ex melicrato bibendum præbentes: nec quisquam ullam sensit noxam. Sed & mensibus retentis, ubi per uenam, quæ in talo est, modicè euacuassent, oblato castorio unà cum pulegio, aut calamintha, semper medicamen hoc expertus sum purgationem ciere, absque ut sceminam læderet. Præterea locos morantes eiicit. eaq; omnia ex melicrato potum efficit. At quibus ita uenter flatu distenditur, ut ægrè curationem admittat, aut torminibus uexatur, atq; singultu, idq; ob frigidos, uiscososq; humores, aut crassos, flatulentosq; spiritus, eos ex oxycrato potum adiuuat. Quæ porro iuuat in corpus intro sumptum, ijs prodest quoq; cuti impositum cum scyonio, aut ueteri oleo. Quæ uerò ampliori caliditate indigent, ijs etiam per sese inficari debet. Iuuat etiam, si quis suffitum eius in prunis impositi inspiratione hauriat, maxime humidos, & frigidos affectus in pulmone, aut cerebro consistentes. Attamen lethargicos, & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrem, præstat non dictorum oleorum quopiam macerantes curare; sed potius ex rosaceo capiti, colloq; imponere. hæcenus de castoreo Galenus. Cæterum, ut Plinius est auctor libro

30 XXXII. cap. III. Castoreum sumptum comitialibus auxiliatur. Medetur & dentibus ex oleo in aurem infusum, à cuius parte doleant. Aurium doloribus melius, si cum meconio infundatur. Vrina quoq; Fibri resistit uenenis, & ob id in antidota additur. Afferuatur autem optimè in sua uesica, ut aliqui existimant. Animal, quod καστέω Græcè; Fiber Latine dicitur: Arabicè, Inchiam alginde bedufter, Giendedestar, seu Giendibidestar: Italicè, Castoreo: Germanicè, Byber: Hispanicè, Biuaro, & Biuerio: Gallicè, Bieure.

Castorei uires ex Plin.

Nomina.

† Cum in impressis hoc loco legatur ποτί ζαν, id est, potui dare: tamen in codice manu scripto, in quem Oribasius (ut aliàs diximus) Dioscoridis uerba retulit, legitur ἀποτίθεσθαι, id est, reponere. Quæ lectio ideo uerior esse uidetur, quod castorium (teste Dioscoride) non solum potui detur; sed etiam infundatur, & suffiatur.

Γαλή καστορίδιος. MUSTELA VULGARIS.

CAP. XXIIII.

40 MUSTELA, quæ in domibus nostris oberrat, ambufa exenteratur, & inueterata sale, in umbra siccat. Ea binis drachmis cum uino pota, aduersus omnia serpentium uenena præsentaneo est remedio: toxico, simili sumpta modo, resistit. Eius ventriculus coriandro factus, inueteratusque, percussis à serpente, & comitialibus potu auxiliatur. Cremata in fictili podagricis confert, cinere ex aceto illito. Sanguine perunctæ strumæ iuuantur: comitialibus etiam prodest.

MUSTELA uulgaris notitiæ in Italia, animal est miræ sagacitatis, & quanquam corpore paruum; animo tamen inuicto constat, atq; feroci. Mustelarum duo genera esse auctor est Plinius lib. XIX. cap. IIII. Alterum syluestre, quod in agris, & uepribus uitam agit. Alterum domesticum, quod in domibus nostris oberrat. Vtræque adeo cupide catulos suos diligunt, ut eos hinc aliò transferant, uerentes ne sibi ij surripiantur. Quo factum est, quemadmodum memoriæ prodidit Aristoteles lib. III. de generatione animalium, cap. VI. ut cum uidissent quidam, Mustelas catulos

Mustelæ confideratio.

Vana quorundam opinio.

Martes, & earum histor.

Zobellæ historia.

Viueria.

Mustelæ natura, & uis.

Nomina.

catulos suos, quos paruos admodum parit, ore susceptos transferre, falsò opinati sunt, eas ore parere. Quorum opinionibus adstipulatur Ouidius: cui tamen uenia danda est, cum poëtis quælibet audendi amplissima sit potestas. Non est similiter in eo audiendus Christophorus Encelius, uir alioquin eruditus, quòd lib. III. cap. LIIII. de fossilium natura, uulgi fortasse sententiæ addictus magis, quàm Aristotelis & aliorum probatissimorum auctorum, sepias, loligines, locustas, & squillas ore coire ac parere, ridenda historia scriptum reliquerit. qui præterea cornuos & syluestres gallinas ore concipere magno errore tradidit. Cæterum in mustelarum genere recensentur quæ MARTES appellantur, quarum duæ in Italia habentur species. Vna nanq; pilo uestitur fuluo nigricante, excepta gutturis parte, quæ albicat. hanc nos uulgò dicimus Faina. Hoc animal oderunt rura, quòd sæpe domos illorum ingrediatur, ubi nò modò gallinas, quas inuenit, iugulat, sanguine plerunq; exucto; sed etiam oua exhaurit & exorbet. quin & in turres ascendit, atq; inibi columbas (modò eas comprehendere possit) earumq; pullos enecat. Altera syluas incolit, raroq; illas deserit. hæc propriè Mars uocitatur. Differt ab illa, quòd corpore constet aliquantulum longiore, gutture sit luteo, & pilo contegatur clariore, tactuq; molliore. ut uel his nominibus eius generis pelles magnatibus expetantur ad hyemales uestes suffulciendas. Sunt qui putent, postremam hanc duorum esse generum: alterum quidem, quod in fageis, quernis, iligneisq; syluis uersatur: alterum uerò, quod in piceis & abiegnis tantum oberrat, pulchrius nimirum aspectu. Mustelarum quoq; generi adscribitur quod Germani ZOBELLAM, nos uerò Zibellinum uocamus. Hæc corporis tum forma, tum magnitudine parum differt à marte, quanuis paulò minor sit. Totum corpus habet pilis fuluis uestitum, præterquàm guttur, quod ex albo nigricat. Zobellis referta est Moscouia, & Lituania, atque etiam ijs abundant finitimæ aliæ regiones, à quibus eorum pelles ad nos conuehuntur. Vaneunt magno pretio in locis etiam, ubi capiuntur. quo fit, ut uenatores quandoq; ditissimi fiant. Porro & VIVERRA inter mustelas annumeratur. Ea autem animal est sciuri magnitudine, pilo subluteo, audax admodum, & animantibus ferè cunctis inimicum, præsertim cuniculis, quos sæpe gregatim suis ex antris pellit. Oblectatur sanguine mirum in modum, adeò ut sanguine potius, quàm carnibus uictitet. Inueniuntur præterea (ut audio) in Germania, Polonia, & uicinis locis alia Mustelarum genera: quæ quoniam hætenus ipse non uidi, neque explorata sunt mihi, ideo quid de ijs scribam, non habeo. Verum quòd nunc in Bohemia uitam agam, equidem futurum spero fauore atq; auxilio Screniß. Ferdinandi Archiducis Austriæ Principis, & domini mihi colendissimi, ut non solum mihi liceat tractu temporis hæc & alia animalia uidere & cognoscere, quæ in hac boreali plaga proueniunt; sed & multa rara consequi, quæ ad rem tum herbariam, tum metallicam spectabunt. Mustelæ serpentes acriter persequuntur, dimicantq; deuorata prius ruta. Basilisco mustelæ uirus exitio esse auctor est Plinius libro VIII. cap. XXI. adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt enim eas cauernis facillè cognitæ, sola tabe. Necant illi simul odore, moriunturq; & naturæ pugnam conficiunt. Mustelæ etiam oculis punctu erutis aiunt uisum reuerti, eademq; quæ in lacertis, & annulis faciunt. Mustelæ cuiuslibet simus moschum nonnihil respicit. Is melle exceptus, addita lupinorum aut fœni græci farina, strumas, cæterosq; pituitosos tumores discutit. Mustelarum felle cum succo fœniculi utuntur quidam ad oculorum argemas & nubes. quinetiam idem lentigines, & alia huiusmodi cutis uitia emaculare perhibent, si cum melle, & uitæ albæ radicis, aut ari farina illinatur. Nec desunt, qui putent Mustelarum pulmonem ad omnes pulmonis morbos efficacem esse. Mustelarum combustarum cinis aqua subactus illitu capitis dolores mulcet: oculis uerò injectus suffusiones emendat. Hoc animal Γαλι Græcis dicitur: Latinis, Mustela: Italis, Donnola.

Βάτραχοι.

RANAE.

CAP. XXV.

CONTRA omnium serpentium venena pro antidoto sunt Ranæ, si ex sale & oleo decoctæ edantur, iusq; earum itidem sorbeatur: contra inueteratos tendinum rigores pollent. Illitus earum cinis, profluentis sanguinis impetus sistit: explendis alopeciarum inanitatibus ex liquida pice illinitur: Viridium ranarum cruor auulso genis pilos renasci prohibet, in uestigia euulforum instillatus. decoctæ in aceto, & aqua, dentium dolores collutione leniunt.

RANAE

RANAE Italis, præsertimq; Insubrie populis frequentissima. Genere sanè differunt, quemadmodum magnitudine, colore, ac natura. Aliæ nanq; ex putredine gignuntur æstiuis imbribus puluere madefacto, quibus sic ortis brevis est uita, nullusq; earum usus. Aliæ uerò ritè, & secundum naturæ ordinem, proueniunt in mari, fluuijs, paludibus, ac lacubus. Sunt & terrestres, quæ in frutetis, & rubetis plerunq; uictitant, ob idq; Rubetæ Latinis dicuntur. Nec desunt in hoc genere, quæ etiam Calamitæ dicantur, quòd in arundinetis uitam agant. Verùm utræque & uenenatæ, & lethales habentur. Cæterum illæ in fluuijs, paludibus, & lacubus uersantur, & degunt, quarum nobis in cibis inualuit usus, colore uiridi, aut subrutilo, cinereoue. tametsi & inibi quandoq; ex his cernuntur, quæ non tunc edi possunt: utpote quæ à rubetis non multum perniciæ distent. Pariunt Ranæ, ut Plinius tradit lib. IX. cap. LI. insignes: mox pedes figurantur, cauda findente se in posteriores. Mirumq; semestri uita resoluuntur in limum nullo cernente, & rursus uernis aquis renascuntur, quæ fuere natæ, perinde occulta ratione, cum omnibus annis id cernat. hæc Plinius. Cui tamen sententiæ prorsus refragatur experientia: quippe quòd in paludibus maritimis, quæ glaciem nunquam hyeme contrahunt, quocunque anni tempore ranas conspiciere liceat. Quapropter dicendum fuerit, Plinium eas tantum quotannis in limum resolui existimasse, quæ ex ipsius aquæ, & terræ putredine gignuntur. Βάτραχοι sic Græcè, Ranæ Latine uocantur: Arabicè, Difdaha, seu Dafda: Italicè, Rane: Germanicè, Frosch: Hispanicè, Ranas: Gallicè, Granoille, & Raine.

Ranarū consideratio.

Ranarum partus.

Nomina.

Αἰλουρος. SILVRVS.

CAP. XXVI.

SILVRVS recens in cibo nutrit, & facilem præbet aluum: sale uerò conditus, minimum suppeditat alimentum. arteriam expurgat, & uocem expedit. Illita saliti caro, aculeos, & infixæ corpori spicula extrahit. Muria eius incipientibus dysenterijs prodest, si in desidentium fatus adijciatur: fluxiones siquidem ad summa cutis elicit. ischiadicis infusa medetur.

EXISTIMAT Paulus Iouius in libello de Romanis piscibus, Silurum eum esse piscem, quem uulgus Sturionem appellat. Veruntamen si Aristoteli, & Plinio est adhibenda fides, liquidò constabit, aliud piscis genus esse Silurum, aliud Sturionem. Nanq; Aristoteles Siluro dentes assignat adeò firmos, atq; acutos, ut ijs hamos etiam ferreos frangere ualeat. Plinius item lib. IX. cap. xv. tradidit, Silurum ubicunq; sit, grassari, omneq; animal appetere: idcirco innatantes equos sæpe demergere, præcipuè in Rheno Germaniæ annè prope Lisboum, & in Danubio. At Sturiones etsi prægrandes sint, edentuli penitus habentur. Ad hæc Silurus Aristoteli, & Plinio fluuiatilis semper describitur piscis, cum tamen Sturio frequentius in mari, quàm in fluminibus reperiatur. Quo factum est, ut facile deductus sim in sententiam clarissimi Manardi Ferrariensis: quippe quòd pro certo crediderim, Silurum Italiam haudquàm esse cognitum. Quandoquidem inibi in fluminibus, quanquam ingentibus, nunquam (quod sciam) Silurus fuerit repertus. Pannoni Danubij accolæ Silurum uulgari sermone uocant Acchia: Rheni uerò litora inhabitantes Germanica lingua Bolich appellant: siquidem is maxime grassatur, morsuq; petit omne animal, quod sibi obuiam fit. Is effigie gobiū refert capite magno, ore amplo, & dentibus ferocissimis. Hac in sententia me quoque Plinius confirmat: is enim Silurum & in Rheno, & in Danubio nasci auctor est. Piscis, qui αἰλουρος Græcis, Silurus Latinis appellatur: Arabibus, Harbe: Italis, Siluro: Germanis, Bolich, & Balich.

Pauli Iouij opinio improbata.

Nomina.

Σμαρίδες. SMARIDES.

CAP. XXVII.

SMARIDIS piscis saliti caput exustum, excrecentes ulcerum oras, puluillosque reprimat: nomas cohibet: thymos, clauosque absumit. Caro non secus atque falsamentum prodest à scorpionibus percussis, aut à cane demorsis.

Σμαρίδες

SMARIDES.

Μαυίδες. MAENAE.

CAP. XXVIII.

MAENARVM ex capitibus cinis, si illinatur, callosas sedis rimas abolet. Eius etiam garum oris putrilagines collutione sedat.

Smaridis con-
sideratio.

Maenæ.
Nomina.

ET SI studij, ac diligentie plurimum impenderim, ut quinam piscis sit Smaris, certior fierem; nunquam tamen apud Aristotelem, nec Plinium, nec deniq; ueterum quenquam aliquid certi nactus sum, ita ut planè Smaridem cognoscere, ac describere possem. Illud tantum inueni, ijs Smaridem esse pisciculum, maenis facie similem. Ex quo facile adductus sum, ut eos non longè aberrare putauerim, qui Smarides eos pisciculos dixerit, quos uulgò Veneti appellant Giroli: nanque hi præter id quod corpore minores sunt, maenas notis omnibus repræsentant. Cæterum cum Maenæ, quæ uulgò Menole dicuntur, sint uulgaris notitiæ, non est, cur plura de eis differam. Σμαγίδες ita Græcis, ut etiam Latinis Smarides nominantur: Arabibus, Absamaris: Italis, Smaridi. Quæ uerò Græcè μαυίδες, Latine Maenæ dicuntur: Italicè, Menole: Hispanicè, Pandelhas.

Κοβίος. GOBIUS.

CAP. XXIX.

GOBIUS recens in suillum ventrem coniectus, si consuta rima in duodecim aquæ sextarijs, donec duo supersint, decoquatur, excolatus & sub diuo refrigeratus potui detur, alius sine molestia deijcitur. Illitus contra serpentium, canumque morsus auxilio est.

GOBII ALIVD GENVS, OVER PAGANELLO.

30 **G O B I I** in Venetis ichthyopolijs frequentissimi conspiciuntur, quod inibi in finitimis lacunis mirum in modum
 non labatur aqua, summa cum uoluptate morari Gobios. Hos Veneti detractis posterioribus syllabis Go uulgò uo=
 cant. Capite sunt amplo, gustuq; persuaues, quod carnem habeant tum pinguem, tum etiam friabilem. Proinde de
 his differens Galenus libro III. de alimentorum facultatibus, sic inquit. Gobius litoralis est piscis, ex eorum nume=
 ro, qui parui perpetuò manent. Præstantissimus autem ad uoluptatem, coctionem, simul ac distributionem, & succi
 bonitatem est is, qui in arenosis litoribus, aut saxosis promontorijs uiuit. At qui in fluminum ostijs, aut stagnis, aut
 stagnis marinis uersatur, non æquè suauis est, neq; probi succi, neque concoctu facilis. Ceterum sciendum est (ut
 etiam annotauit Galenus) Gobios non in mari tantum reperiri, uerum etiam in fluminibus, & lacubus, quemadmo=
 dum testantur ij, qui in Lario lacu, itemq; Verbano capiuntur, laudatissimi quidem, propterea quod eorum iecur ma

Gobiorû con
sideratio.Gobij faculta
tes ex Gal.

Gobij fluuiatiles.

G O B I V S F L U U I A T I L I S .

40 ximam cum palato ineat gratiam. In fluuijs uniuersim minores existunt, quanquam ex ijs etiam nonnullos inuenias,
 qui duas, aut tres uncias pendant. In agro Tridentino pauci admodum sunt fluuij, qui Gobios non alant: nanque &
 Athesis & Nosijs, & Lauisus, & Sarca ijs refertissimi sunt. Hos inibi quidam uulgò uocant Capitoni, quidam uerò
 Marsoni: at in Hetruria, ubi tamen rarissimi habentur, corrupto à Gobijs uocabulo, uulgò dicuntur Ghiozzi. Sunt
 hi pisciculi

Nomina.

hi pisciculi non modò concoctu facillimi; sed & ori suauissimi, atq; gratissimi, præsertim cum ouis turgent: hæc enim in his & pinguis, & copiosa sunt, gustui uerò suauissima. Quo fit, ut solertissimi piscatores horum fecturas obseruant, non minus expiscandis ouis operam nauent, quàm piscibus ipsis. Κωλιος Græcis, Latinis similiter Gobius appellatur: Arabibus, Kamen: Italis, Gobio: Germanis, Goeb: Hispanis, Cadozes: Gallis, Gouiones.

Εὐνως. THVNVS.

CAP. XXX.

CONDITANEI thunni caro, quam omotarichon uocant, sumpta ijs auxiliatur, quos uiperanomine prester momorderit: sed oportet vinum quàm plurimum subinde cogantur haurire, ita ut uomitione reddatur. Contra acrimonias esitatorum maximè ualet: canum moribus utilissimè illinitur.

Thunni consideratio.

THVNNI pisces inter cetaceorum genera recensentur. Yi multitudine sua omnibus litoribus sunt noti, præsertimq; Tyrrheni accolis magis, quàm ijs, qui Adriatici litora inhabitant. In Euripis maxima eorum est captura. Irrumpunt maio mense, ac iunio in mare nostrum mediterraneum per Herculis columnas ab Atlantico oceano, cogentibus xiphijs, hoc est, spathis piscibus, qui ense à rostris prominente instructi, eos toto mari persequuntur: sunt enim xiphie immanes beluæ. Nam (ut Plinius inquit libro XXXII. cap. II. mucronato rostro tam ualide naues perfodunt, ut in oceano mergantur, præsertim ad Mauritanie locum, qui Cotta uocatur, non procul à Lixo flumine. Thunni igitur cum piscium simplicissimi, timidissimiq; sint, non aliter in fugam à xiphijs gregatim aguntur, quàm ouium greges à lupis. Quam ob causam uel inanibus terriculamentis acti, facile uadis, atque litoribus intruduntur.

Xiphia piscis.

Thunnorum captura, & nomina.

Porrò summa spectantium uoluptate maio, & iunio mensibus Thunni à Gaditanis non longè ab Herculeo fretu capiuntur, ad quam piscationem uniuersus concurrunt populus, maximo clamore, tympanorum sonitu, ac bellicis pulueribus, & igne concrepantibus terriculamentis. Hæc enim eorum capturam faciliorem reddunt: quandoquidem stolidi cum sint, uocibus, & strepitu territi, concitantur ad uada: quo in loco postea gregatim retibus capiuntur, maximoq; omnium plausu trahuntur in litus. Thunni diuersa sortiuntur nomina: nanque primus thunnorum fectus ab ipso statim ouo Cordilla dicitur, qui mox in Limarijs euadit: ex limarijs autem adolescentibus Pelamides fiunt, sic à luto dictæ: cum uerò hæc pedalem excessere mensuram, in Thunnos abeunt. Athenæus hos diu uiuere ait, & in prægrandes euadere pisces. Sed huic opinioni uidetur aduersari Aristoteles, cum asseueret, eos biennio uitam finire. Animal est paruum (ut scribit Plinius) scorpionis effigie. Hoc ardente sirio sub pinna affigit aculeo, tantoq; infestat dolore, ut in naues exiliant: quo tempore, ut maximè noxij damnantur in cibis. Ceterum thunnorum uentres, quò in cibatu ori gratiores habentur, eò magis uentriculo nocent: contra eorum carnes, quæ omni prorsus pinguedine carent, etsi non tantam cum palato ineant gratiam; minorem tamen uentriculo inferunt noxam. Quancumque huiusmodi pisces, qui in cetaceorum genere recensentur (ut Galenus est author lib. III. de alimentorum facultatibus) dura carne sunt præditi: quam ob causam & prauis sunt succi, & excrementitium præbent alimentum. Quapropter sæpe macerata plerunque eduntur, quòd inde alimonia tenuior facta ex ipsis in corpus distribuatur: ob idq; sit coctioni, & sanguini faciendo accommodatior. Nam recens horum caro ni admodum probè concoquatur, magnam crudorum succorum copiam in uenis congerit. Piscis, qui Græcis εὐνως, Latinis item Thunnus uocatur: Arabibus, Kesam, & Aliena: Italis, Tonno: Hispanis, Atuni: Gallis, Thun.

Thunnorū in cibis facultas.

Nomina.

Γάρρυν. GARVM.

CAP. XXXI.

GARVM omne, quod ex piscibus, carnibusque sale maceratis liquamen est, si ex eo fectus fiat, depascentia ulcera sistit. Morfus à cane medetur. dysentericis, atque ischiadicis infunditur: nonnullis, ut exulcerata adurat: alijs autem ad laceffenda, quæ ulcera non senserunt.

Ζωμός ἰχθύων. IVS PISCIVM.

CAP. XXXII.

RECENTIVM piscium ius, modò per se, modò ex uino potum, aluum subducit. Priuatim ad hunc usum conficitur è phycidibus, & scorpionibus, & iulide, è percis, & recentibus alijs saxatilibus, nec uirus resipientibus, simpliciter cum aqua, oleo, & anetho.

GARVM

GARVM dictum esse à uetèribus tradidit Plinius lib. xxxi. cap. vii. quòd olim conficeretur ex pisce, quem Græci garon uocabant, intestinis illius sale maceratis, ac eliquatis. Quod item postea è scombri extis confici cœptum est. Fuit olim Garum complurium ciborum condimentum, adeò ut nullus ferè liquor, qui ad gulæ luxum magis præstaret, ab antiquis fuerit excogitatus. Veruntamen de hoc non intellexit Dioscorides; sed generatim de omni piscium, & carniū muria, quæ hæc diutius asseruari solent. Ceterum de piscium iure non est cur pluribus agam, cum satis ab ipso auctore de eo proditum sit. Quod Græci γαῖγον, Latini similiter Garum dicunt: Arabes, Muri, siue Almuri: Itali, Garo, & Salamuoia. Quod uerò Græcis ζομός ἰχθῶν, Latinis Ius piscium dicitur: Italis, Brodo de pesci.

Gari consideratio.

Nomina.

Κόεις κλωνίδι. CIMICES LECTVLARII.

CAP. XXXIII.

CIMICES, qui in cubilibus enascuntur, cauis fabarum inclusi, si ante febrium significationes septeni deuorentur, quartanis auxilio sunt: & citra fabas sumpti, percussis ab aspidè profunt: vuluarum exanimationes olfactu reuocant. Poti cum uino aut aceto, adhaerentes sanguisugas abigunt: tritæ, & urinarie fistulæ impositi, urinae angustias leuant.

INTER omnes nocturnos hostes, qui nobis dulcem somni quietem intercipiunt, nulli quidem nocentiores, infestioresq; habentur, quàm Cimices: quippe qui non solum morsu dilacerent, quo & somnum interturbant, & sanguinem nobis adimunt; sed etiam foetorem adeò detestabilem, abominandumq; nobis ex se relinquunt, ut eo longè magis sensus, spiritusq; ledantur, quàm uniuersæ corporis partes, quæ ab ijs fuerint ictæ. Ceterum tametsi infestissima, foetidissimaq; sint animalia; noluit tamen eos genuisse natura omnium rerum parens, quin suum haberent in medicina usum. Utuntur ijs recentiores quidam ad ciendam urinam, uiuis in penis organum immisiss, non autem mortuis, & tritis, Dioscoridis modo. Quod mihi magis consentaneum esse uidetur: siquidem in meatum urinarium inditi, ingressu titillationem excitant, & urinae uim expultricem proritant. Sunt & syluestres Cimices, qui ex herbis uictum, & locum habent, lectularijs maiores, colore uiridi, æquè ac illi foetidi. Sed hi nullum, quod sciam, obtinent in medicina usum. Cimices ita Latinis, κόεις Græcis appellantur: Italis, Cimici: Germanis, Vuantzen: Hispanis, Chifmes, Chimesas, & Farauelhos: Gallis, Puneses.

Cimicum consideratio.

Cimices syluestres.

Nomina.

Όροι. MILLEPEDAE.

CAP. XXXIIII.

MILLEPEDAE, quæ sub aquario uasè stabulantur, animalia sunt multis pedibus nitentia, quæ contacta manu contrahuntur in orbem. Hæ ex uino potæ difficili urinae, & regio morbo auxiliantur. Millepedæ cum melle anginis utiliter illinuntur. tritæ, & in cortice mali punici calfactæ, doloribus aurium, addito rosaceo, conuenienter instillantur.

MILLEPEDAE, quas uulgò appellamus Porceletti, animalia sunt exigua, & omnibus uulgaria. Proinde de non operæpretium duxi, ut plura de eis in præsentia referam, quàm tradiderit Dioscorides. Ceterum animalium

Millepedarum usus.

Haec Galeno commendata sunt libro II. de compositione medicamentorum secundum locos ad diuturnos capitis dolores, ubi sic inquit. Maxime etiam profunt sub aquario uase nascentes aselli, millepedæ appellati, si oleo incoquantur. Quamobrem nesciuerim, cur dixerit Plinius lib. XXI. cap. ultimo, Millepedam animal esse e uermibus terræ pilosum, multis pedibus arcuatim repens. Animalia, quæ Græcè ὀφιοί, Latine Millepedæ, Aselli, & Multipedæ uocantur: Arabicè, Harna: Italicè, Millepedi: Germanicè, Esel: Hispanicè, Gallmilha: Gallicè, Cloporte.

ΣΙΛΦΗ. BLATTA.

CAP. XXXV.

BLATTÆ eius, quæ in pistrinis inuenitur, interanea trita, aut cum oleo decocta, aurium dolores instillatu mitigant.

Blattarum cōsideratio.

BLATTARVM plura esse genera, auctor est Plinius lib. XXI. cap. ultimo. Verum hæ, quarum in Hetruria aliquibus locis ingens est multitudo, & quæ uulgò uocantur Piattole, noctu magis, quàm interdiu in cellis uinarijs apparentes circa latrinarum ora, in pistrinis, balneis, uliginosisq; ædium partibus, fœdissima quidem, nauiseosq; sunt animalia. Gryllos hæ, qui noctibus æstate strident, quadantenus referunt: planiores tamen, cruribus etiamnū tenuioribus araneorum modo: proinde fugæ citissimæ. Lux istis aduersissima, ita ut, si nocte lumen repente inferatur humentibus locis, in quibus degunt, celerrimo cursu refugiant. De his igitur, utpote quæ multum in pistrinis uersantur, intellexisse Dioscoridem credendum est: non autem de illis uermiculorum modo oblongis, quæ in apum aluearijs, & in carnibus diu sale inueteratis enascuntur: quanquam & hæ Blattæ nomen sibi uendicauerint. Nobis hæ uocantur uulgò Barbeggie, alijs uerò Carpe. Blattarum uires, quas pluribus Plinius conscripsit, silentio inuoluimus, rati gratioribus, salubrioribusq; remedijs morbos posse sanari, quàm ijs, qui à tam fœtidis, atq; excrementis sumuntur animalibus. Quæ Græcis σιλφη, Latinis, pariter & Italis Blatta nominatur: Germanis, Grillen, & Heymichen: Hispanis, Rapacoua.

Nomina.

Πνεύμων θαλάσσιος. PULMO MARINVS.

CAP. XXXVI.

PODAGRAS, pernionesque emendat pulmo marinus recens, tritus, & illitus.

Pulmonis marini confid.

PULMONES marini animalium pulmonibus non absimiles habentur. His (ut Plinius est auctor libro IX. cap. XLVII.) eadem quæ frutici inest natura, perinde ac spongijs, urticis, stellis, & olothyris. Conspiciuntur marini pulmones plerunque undis supernatantes, futuram maris procellam præfagientes. Mirum, quod si ijs uirgæ baculiq; perungantur, nocte facium accensarum modo lucem edunt. Πνεύμων θαλάσσιος ita Græcis, Latinis uerò Pulmo marinus appellatur: Italis, Polmone marino: Hispanis, Natura de uieya, & Capacha de uelha.

Nomina.

Πνεύμονες. PULMONES.

CAP. XXXVII.

SVILLVS, & agninus, vrsinusque pulmo imposito, attritus à calceamentis contractos, ab inflammatione tuetur. Vulpinus uero si arefactus bibatur, suspiriosos adiuuat. Adeps quoque liquefactus, infususque aurium dolores finit.

Vana de ursæ partu opinio.

MVLTA præterea sunt horum animalium membra, de pulmonibus quorum differit Dioscorides, quæ medicamenti uim possident, de quibus postea speciatim suis locis dicitur. Verum cum hæc animalia nemini non sint cognita, non opus esse existimo, ut de ijs plura dicamus. Quanquam illud silentio non dissimulandum, quod scilicet Vrsarum partus non sit plurimis membris indiscretus, cruribus præsertim, & undique rudis, ac informis: nec quod parentis linctu formam tandem recipiat ursinam, ut nonnulli scriptis commendarunt, & credit uulgus. Quandoquidem in ualle Anania supra Tridentum uidimus nos prægrandem Vrsam prægnantem, ab ipsis uenatoribus exenteratam, cuius catuli adhuc in utero existentes, omnibus suis membris distinctis, ac formatis reperti sunt, non autem informes,

formes, ut plerique existimant, magis fortasse Aristotelis, & Plinij auctoritatibus freti, qui ita esse memoria prodiderunt, quam sensibus, & experientia. πνεύμονες Græcè, Pulmones Latine dicuntur: Arabicè, Rich, & Riche: Italicè, Polmoni: Hispanicè, Leuianos: Gallicè, Polmon.

Nomina.

H' ατα.

IOCINERA.

CAP. XXXVIII.

ASINI IECUR inassatum esu comitalibus prodest: veruntamen ieiunis edendum præcipitur. Capræ uerò inassati decidua sanie, inungi lusciosos prodest: & dum coquitur, apertos oculos halitu eius uaporari. prodest in cibo tostum ad eadem. Tradunt hircini iocineris cibo comitiales deprehendi. Aprinum recens si arefactum teratur, ex uino potum, contra serpentium, & uolucrumque morsus auxilio est. Iecur canis, qui rabie exagitatur, tostum, & in cibo ab emorsis sumptum, ne tententur metu aquæ tueri creditur. Utuntur autem ad arcendos aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur. hunc à cane, qui momordit, exemptum, & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt. Inueteratum autem sale mergi iecur, ex hydromelite binis ligulis potum, secundas pellic.

PRAETER Asini, Capræ, Hirci, Apri, rabidi Canis, & Mergi iecur, est & Lupinum, quo utuntur medicorum nonnulli, qui primas tenent in uniuersa Italia. Siccant enim lupinum iecur, mox in puluerem conterunt, & tanquam præcipuum medicamentum ijs exhibent, qui iocinerosis afficiuntur fluxionibus: ijsque similiter, qui aqua intercutem laborant. Quanquam id probare non uideatur Galenus lib. XI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Iecur lupinum sæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur; nec tamen quod memoria dignum sit, amplius præstare comperi, ad illud uidelicet comparans, quod sine ipso componitur. Secus autem Galenus de iecore lupino scripsit postea lib. & cap. VIII. de compositione medicamentorum secundum locos, ubi iecinoris medicamenta recenset, cum sic inquit. Cochlearum terrestrium carnem ualde probe terito, & affusis uini nigri cyathis tribus calfacito, ac bibendum dato. Videntur autem hæc iuxta totam substantiam efficacia esse, non secundum unam aut alteram qualitatem. Quale est & Lupinum hepar, cuius abunde experimentum habemus. Vfus autem ipsius consimilis cochleis est. teritur enim exactè hepar lupinum, & datur drachma una cum uino aliquo dulci, qualia sunt theræum Creticum, & scybelites, ac dulce protropum. Benigna enim hæc sunt uisceri, ipsum nutrire potentia, & media iuxta calidi & frigidi oppositionem: & ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis conuenire uidentur, ut quæ ex substantiæ proprietate commoditatem de se exhibent, & neque calidas, neque frigidas intemperies lædant. hætenus Galenus. Ceterum idem in simplicium medicamentorum censu, libro paulò antè citato, Canis rabidi iecur non ijs præstare uiribus, quibus aliquorum fert opinio, scriptum reliquit his uerbis. Iecur rabientis canis, si assum edatur, remedium existere ijs, qui ab ipso fuerint demorsi quibusdam memoriæ est proditum. Ac scio certè quosdam, qui ipsum sumpsere, mansisse superstites, uerum non illo solo. Siquidem alijs præterea remedijs usi sunt, quorum fecimus periculum in rabiosorum morsibus. Audiui uerò quosdam, cum illi soli fidem habuissent, postea mortuos. De iecore Mergi in aqua degentis, tametsi Galenus nihil literis mandauerit; Paulus tamen id renum calculos eicere tradidit. Dioscorides uerò secundas, non autem calculos pellere protulit. Quo fit, ut Pauli codicem deprauatum esse crediderim. At uentris quidem Mergi meminit Galenus citato loco, eorum opinionem ut uanam explodens, qui uentriculo roborando ipsum exhibent. Eosque item deridet medicos, qui ad idem usurpant internas uentriculorum gallinarum tunicas: siquidem ait, se utrunque expertum fuisse, nec inde quicquam consecutum emolumenti. Quod tamen cum ignorent recentiorum quidam, cum seplasiarijs ad uentriculum roborandum aliquid præcipiunt, nihil frequentius habent in ore, quam illud, Recipe stomachi gallinarum, longè magis uulgum, quam Galeni dogmata secuti: quanquam in hoc Galenus sua experientia fretus, apertè Dioscoridi refragetur.

Quod Græci ἡπαρ, Latini item hepar, & iecur uocant: Mauritani, Bedib: Itali, Fegato: Germani, Leber: Hispani, Fgado.

Iocineris lupi consideratio.

Canis rabidi.

Mergi iecur, & uenter.

† Sunt qui hoc loco non πτηνῶν, quod est uolucrum, legant; sed κτηνῶν, id est, quadrupedum, priore tantum mutata litera. Certè facilis hic fuit librariorum lapsus: tamen quæ sit uera Dioscoridis scriptura, non facile intelligi potest, cum Plinio aues etiam dentatæ prodantur.

Αἰδοῖον ἐλάφου. GENITALE CERVI.

CAP. XXXIX.

GENITALE cerui tritum, & in uino potum, à uipera demorsis auxiliatur.

Genitalis cerui uires.

RASIS auctor est, Genitale cerui, præter uim, quam sibi natura comparauit contra uiperarum morsus, ut etiã scribit Dioscorides, auxilio esse remorantibus urinis, ac coli cruciatibus affectis, si ubi aqua probè fuerit elotum, ipsa statim ablutionis bibatur aqua. Aiunt in pulcrem tritum, & ijs medicamentis inditum, quæ uenerem excitant, ea ualèntiora efficere. Quin et dysentericis mederi magno successu à nonnullis expertum est. Quod αἰδοῖον ἐλάφου Græci, Genitale cerui Latini dicunt: Itali, Verga del ceruo.

Nomina.

ὄνυχες ὄνου, καὶ αἰγός.

VNGVLAE ASINI, ET CAPRAE.

C A P. X L.

VNGVLARVM asini cinis per dies multos binis cochlearibus potus, proditur comitiales adiuuare. eadem oleo subactæ strumas discutunt: & illitæ pernionibus medentur. Caprinarum cinere perunctæ ex aceto alopeciae sanantur.

Vngularum uires.

NON solum Asini, & Caprarum ungulæ in medicum ueniunt usum; sed & Vaccarum ex prioribus tantum pedibus exutæ, ut auctor est Rasis libello de LX. animalibus. Siquidem harum combustarum cinerem potum, nutricibus lactis copiam præbere existimat, Mularum uerò mulieres infæcundas reddere. Quinetiam mures earum suffitu suffigari, ipsis carbonibus impositis, & accensis. Earum nomen Græcum ὄνυχες, Latinum Vngues, & Vngulæ: Arabicum, Chasit, Stes, & Dalef: Italicum, Vnghie: Hispanicum, Vnhas de animal: Gallicum, Ongle.

Nomina.

Λειχήνες ἵππων.

LICHENES EQVORVM.

CAP. XLI.

LICHENES sunt in equorum genibus, & super ungulas indurati calli. qui triti, & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur.

DE CALLIS, qui equorum cruribus innascuntur, meminit Plinius libro XXVIII. capite XI. Callorū equi uires.
 & XV. ijsq; tritis, & per aurem cum oleo infusis, dentium dolorem mulceri scribit, diebusq; quadraginta ex uino aut mulso potis calculos expelli. Ceterum Galenus. cui etiam subscribit Paulus, addidit hos quibusdam usurpari ad quemlibet animalium morsum. Λειχῆνες ἵππων, ita Græcis, Latinis uerò Lichenes equorum nominantur: Arabibus, Zeide: Italis, Calli de caualli: Hispanis, Impigenes dellos caualllos: Gallis, Cal des iambes des chenas.

Nomina.

Κατ'ύματα. CORIA VETERAMENTARIA.

CAP. XLII.

10 VETERIS corij cremati illitus cinis ambusta igni, intertrigines, necnon calceamentorum attritus sanat.

CORIA uetera, quæ uidelicet ueteramentorum sunt, usta (ut Galenus memoriæ prodidit libro XI. de simplicium medicamentorum facultatibus) ad attritiones commodari calceamentorum scriptum à quibusdam est, tanquam scilicet hoc faciant ex antipatheia quadam. Certè quæ phlegmone obsidentur, haudquaquam iuuantur: uerum ubi sedata fuerit phlegmone, non iniuria iuuantur, nempe quia resiccantur. hæc Galenus. Ceterum ueteramenta prunis accensa fumo naribus accepto, efficacissimum constat esse remedium ad uulue strangulatus, ut mihi quoque experientia comprobatum est: quandoquidem hoc tantum remedio ego deploratas in eo affectu mulieres incolumes pluries reddidi. Iis similiter accensis serpentes efficaciter fugari compertum est, neque eos modò, qui in domibus nostris oberrant; sed eos etiam, qui in hominum corpora ingrediuntur, dum homines per æstatem alto somno oppressi, ore aperto in campestribus obdormiunt. Quod scriptis tradidit Marcus Gattinaria nostræ ætatis medicus non contemnendus, accidisse suo tempore cuidam homini; cui cum frustra adhibita essent innumera medicamenta, ipsaq; alioquin efficacissima; illud tamen magnificè præstitit ueteramentorum fumus traictorio in corpus haustus. Siquidem cum primum immanis fera (erat enim uipera non parua) fumi nidorem præsensit, uisa est à circumstantibus egredi per anum non sine magna omnium admiratione. Κατ'ύματα sic Græci, quæ Latini Coria ueteramentaria uocant: Arabes, Geldalatiche: Itali, Scarpe uecchie: Hispani, Zepatos uiegos.

Veteramētorum uires ex Galeno.

Vipera ex homine fugata.

Nomina.

Α'λεκτορίδες, καὶ ἀλεκτρυόνες. GALLINAE, ET GALLI.

CAP. XLIII.

30

DISSECTAE gallinæ, & adhuc calentes appositæ, serpentium morfib; auxiliantur: sed identidem alias sufficere oportet. Earum cerebellum in uino bibendum datur contra serpentium morsus: sanguinem à cerebri membrana profluentem sistit. Quæ interiore uentriculi galli sinu residet membrana, secti in laminas cornus specie similis (ea uerò inter coquendum abijci solet) siccatur, tritaque in uino conuenientissimè stomachicis datur in potu. † Ius è uetere gallinaceo aluum deijcit. Abiectis itaque interaneis salem conijci oportet, & confuto uentre decoqui in uiginti sextarijs aquæ, donec ad tres heminas redigantur: totum id refrigeratum sub diuo, datur. Aliqui incoquant olus marinum, mercurialem, cnicam, aut filiculam. Crudos humores, crassosque, atram bilem, & strigmenta elicit: prodest longis febribus, suspirijs, articularijs morbis, & inflationibus stomachi.

50

Gallorum, &
gallinarum ui-
res ex Gal. &
alijs.

TAMETSI Gallinarum ius simplex (ut Galeno proditum est libro x i. simplicium medicamentorum) reti-
nendi uim habeat ; gallorum tamen ueterum cum sale diutius decoctorum , subducendi facultatem obtinet . Aduersus
serpentium morsus tam gallinis , quàm gallinaceis utuntur medici , non tantum ipsis dissectis , & appositis (ut docet
Dioscorides) sed uiuentibus adhuc plumas detrahunt ab ano , eumq; demorsis partibus apponunt : attrahunt enim
hæc animalia cucurbitularum modo in se uenenum , quo mox interficiuntur . Quamobrem alios gallinaceos uiuos cõ-
tinuò apponere necesse est , donec iniectum uirus penitus absumatur . Utuntur præterea gallinarum adolescentium
iure , ad æquandos corporis humores , post febrium discessum , cum saccharo , serapij modo . Ad hæc gallorum cum
gallinis nondum coëuntium testes , deperditas in morbis uires mirificè restitunt : quàm ob causam hecticis , & maraf-
mo laborantibus , morborumq; diuturnitate macrefactis utiliter exhibentur . Insuper gallinaceorum testes semen
prolificum suppeditant , & uenereas roborant uires . Plinius cum de gallinis differeret lib. x x i x . cap. i i i i . hæc
inter cætera memorie prodidit . Non præteribo (inquit) miraculum , quanquam ad medicinam non pertinens : si auro
liquefcenti gallinarum membra misceantur , consumunt illud in se . Ita hoc uenenum auri est . At gallinaceis ipsis cir-
culo è sarmentis addito collo non canunt . In quibus illud quoq; sibi à natura datum , non est non summopere admiran-
dum , quòd noctis horas distinguant suo cantu : qua in re nunquam adeò somno capiuntur , quin statis horis cantent ;
et si per anni circulum noctes modò breues , modò maxime fiant . Gallinæ sic Latinis , ἀλεκτορίδες Græcis uo-
cantur : Arabibus , Degedi , siue Giaziudiuch : Italis , Galline : Germanis , Han , & Hennen : Hispanis , Gallinas :
Gallis , Gallines , & Coque .

Nomina

† Codices Græci typis expressi hoc in loco habent . ὁ δὲ ξωμός τῆ νόστος μάλιστα δίδοται ἐμπράσεως
χορὴν φωλοτήτων , καὶ ἐπὶ τῶν σόμαχον πυρουμένων λιτῶς σκληραῖς . hoc est ad sensum . Ius galli
iunioris maxime datur ad contemperandos humores uitiosos , & in ardoribus stomachi simpliciter paratum . Verba
illa Ruellius , cuius interpretationem alioquin sequimur , uel neglexit , uel illegitima iudicauit . Nos uerò huc ea affe-
renda duximus , non solum quòd in uulgatis codicibus , ac antiquissimo (teste Marcello) legantur ; sed quia etiam à Se-
rapione refruntur . Quibus etiam subscribere uidetur uerborum series , & communis rei usus .

ὄρν.

O V V M .

CAP. XLIIII.

O V V M molliculum plus alit forbili , & durum plus molli . Luteum oui contra oculorum dolo-
res utile est : inasatum sedis inflammationibus prodest , cum croco , & rosaceo : & condylomatis ,
cum meliloto : cum uua autem fruticis eius , quem rhoa dicunt , aut galla in patinis frigitur , ut cibo
aluos sistat : per se etiam offerri solet . Candidum oui crudum refrigerat : spiramenta cutis occludit :
inflammationes oculorum infusum lenit : ambusta , si statim eo perungantur , pustulas non sentiunt :
faciem à solis adustione tuetur : fronti impositum cum thure fluxiones arcet , auertitque : inflam-
mationes oculorum lana exceptum , addito rosaceo , melle , & uino mitigat : utiliter contra hæmorrhoi-
dis serpentis morsus crudum forbetur : summè tepidum prodest uesciæ rosionibus , renum exulcera-
tionibus , gutturis scabritiæ , reiectionibus sanguinis , destillationibus , & thoracis rheumatismis .

Ouorum con-
sideratio.

DE GALLINARVM tantum ouis hic locutum fuisse Dioscoridem , credendum est : quippe quæ sint cæte-
ris præstantiora , eorumq; sit tum in cibus , cum in medicinis præcipuus usus . Nam quemadmodum testatur Galenus
lib. i i i . de facultatibus alimentorum , & Isach Arabicus in suis dietis , gallinarum oua gratioris sunt saporis , ori iu-
cundiora , plusq; afferunt alimenti , quàm cætera . Alunt hæc , & breui reficiunt tempore , recreant , semen prolifi-
cum augent , & uires ad coitum suppeditant . Quæ omnia eò præstant efficacius , quò recentiora sunt , & à gallinis
edita , quæ prius admissarios gallos susceperint : quandoquidem (ut Galenus inquit) recentia uetribus plurimum præ-
stant : quippe optima sunt recentissima , pessima autem uetustissima . Secundum locum sibi uendicant à perdicibus , &
phasianis edita , quanquam gallinacea uiribus non excellent . Deteriora uerò sunt anatum , anserum , gruum , & reli-
quarum aquatiliun : aggrauant enim uentriculum , succum crassum gignunt , & agrè concoquantur ; tametsi pluri-
mum præbeant alimenti , ubi à ualidis , robustisq; uentriculis optime conficiantur . Columbarum oua admodum calida
sunt , potius in medicamentorum , quàm ciborum usum expetenda . Paonum autem , ac struthiocamelorū pessima sunt ,
saporis

saporis horrendi, concoctu contumacia, & humane temperaturæ inimica. In ouis luteum candido longè præstat: nempe quòd illud temperatum constat, ori non ingratum, boni succi, & concoctu minimè contumax: hoc uerò frigidum est, pituitam gignit, ægrèq; concoquitur. Oua uarijs, & diuersis modis decoquuntur. quo fit, ut etiam diuersum afferant nutrimentum, & ob id diuersos in corpore pariant succos. Probantur, quæ cum putamine decoquuntur, & horum præ cæteris, quæ tremula uocant, quòd lactis semicoagulati instar tremant. Sorbilia, quæ ut uelocius hauriantur, breuiorem cocturam experiuntur, minus sanè nutriunt. Quæ autem cum putamine longiore elixatione indurescunt, difficillimè concoquuntur, crassos generant succos, obstruunt, in uentriculo marcescunt: arenulas, & calculos gignunt: & coli, & uentriculi excitant cruciatus. Porro ex ijs, quæ extra putamina coquuntur, cæteris præstant, quæ integra in feruentem immerguntur aquam. hæc à nostris, quòd quasi dispergantur, uulgò Sperdute uocantur. Veruntamen curandum, ne hæc quoq; indurentur: siquidem ubi duritiem contraxerint, non secus atque alia diutius cocta, redduntur noxia. Quæ deinde ex oleo, aut butyro integra friguntur, uentriculum lædunt, ructus commouent, ægrè conficiuntur, consocium corrumpunt cibum, malum præbent alimentum, & putridas pariant exhalationes. Quæ demum super prunis torrentur, aut ignitis figulinis tegulis inassantur, aluum cohibent, difficileq; concoquuntur. Et hæc sufficiant ad ouorum in alimentis facultates. Cæterum quibus, quantisque oua in medicamentis poleant uiribus, retulit Galenus libro x. de simp. medicam. facultatibus, sic inquit. Ouorum album & tenue illud, quo item ad ophthalmias utimur, ex numero est medicamentorum minimè mordicantium. Itaq; utendum est oui albumine non tantum ad oculos; uerum etiam ad alia omnia, quæcunque medicamenta requirunt maximè expertia mordacitatis, ut sunt omnia sedis, ac pudendorum ulcera maligna. Miscetur quoq; utiliter medicamentis profluuium sanguinis ex cerebri membranis supprimentibus, quæ nimirum citra morsum illinuntur, atque adstringunt. Sed & ad ulceræ rebellia miscetur ijs, quæ absq; morsu ea possunt desiccare: cuiusmodi est medicamen pompholyx elota, & metallicorum quedam elota, de quibus priuatim supra differuimus. Porro & ipse uitellus adsimilis est naturæ, ac proinde miscetur ceratis morsus expertibus, ouis uidelicet aut lixis, aut absis. Verum id tamen manifestum est inter hæc leuiculam existere differentiam, quòd paulò plus desiccant quæ sunt assa: ac quantum huius accipiunt facultatis, tantum deperdant de mitigandi potentia. Miscetur, & cataplasmatibus phlegmonem arcantibus, ut ijs quæ ex meliloto constant, sedi applicandis. Crudo uerò ouo toto utimur admisto rosaceo ad palpebrarum, aurium, mammarumq; phlegmonas, quæ scilicet aut istis illis, aut alio quouis modo euenierint, aut extiterint in neruosis corporibus, puta cubito, & digitorum tendonibus, aut articulis, idq; in pedibus pariter, & manibus. Porro in aceto coctum ouum si edatur, fluxiones uentris desiccant. At si etiam quippiam eorum, quæ ad dysenteriam, aut celiacum affectum conueniunt, illi miscueris, atq; in igne modico, fumiq; experte (qualis est qui ex prunis constat) in sartagine frixeris, edendumq; ita præbeas, non minimè sanè laborantes adiuueris. Aptissima talem ad missionem sunt omphacium, rhus, tum ipse qui citibus adspargitur erythros nuncupatus, tum succus ipsius, galla, sidia, hoc est mali granati putamina, cinis cochlearum integrarum istarum. Apta quoq; & uuarum acini, & myrta, & mespila, & corna. Magis istis medicamentosa sunt balaustum, hypocistis, cytini, siue mali punici flores. Sed & ad ambustiones protinus crudum impositum est utile, siue quis seorsum albumen duntaxat ipsum molli lana excipiat, siue etiam cum uitello totum commiscens applicet. Etenim mediocriter refrigerat, & citra morsum desiccant. Nam medicamentis, quæ humiditates desiccant, aut lixum, aut assum, aut in sartagine frictum miscetur: ijs uerò, quæ crassa in pectore, pulmoneq; incidunt, sorbile quod uocant: id quod in aqua eo usque lixari debet, dum incaluerit. Eiusdem ipsius naturæ nomine & ad eos, quibus fauces aut ex uociferatione, aut ex humorum acrimonia exasperatæ sunt, assumitur: tum scilicet quòd affectis partibus illinitur, atque cataplasmatibus modo inheret: tum quòd substantiæ suæ lenitate eas mitigat, sanatq;. Eadem ratione stomachi, uentris, intestinorum, ac uesticæ medetur asperitatibus. hæc Galenus. Cæterum oleum, quod è uitellis diu in sartagine frixis elicitur, illitum asperitatibus cutaneis mirificè prodest: serpigines, & utiligines emendat: rimas labiorum, manuum, sedisq; sanat. Quinetiam ulcerum dolores, & articularum cruciatus mulcet. Prodest & aurium doloribus, atq; ulceribus: item ambustis utiliter illinitur: cerebri contusas membranas putrilagine affectas mirum in modum à partibus sanis segregat, ut nos compluries magno cum honore periculum fecimus. Ex ouis præterea omnibus uolucris generatio euenit, quanquam & aquatilibus ferè omnibus, præterquam phocæ, delphino, & alijs nonnullis. Gignuntur item ex ijs & è terrestribus quedam, ut crocodili, lacertæ, testudines, stelliones, & alia: & è reptilibus omnia, uipera excepta. Verum, ut Hippocrates auctor est libro de natura pueri, seu foetus (nisi fortassis librariorum culpa eo in loco codex sit deprauatus) pullus ex uitello nascitur, informaturq; ex albumine uerò alimentum, & augmentum capebit. Cui sanè sententiæ illud prorsus refragatur, quod de pullorum creatione longo satis sermone posteritatis memoriæ prodidit Aristoteles lib. vi. cap. iii. de historia animalium. Illud insuper eam refellit sententiam, quod experientia sæpe à mulierculis compertum est, quæ suis gallinis oua incubanda subiiciunt. Si quidem exempto quandoq; foetu, die uno, atque duobus ante tempus exclusionis, fractis pulli uisceribus magnam uitelli partem inuenerunt in corpus assumptam. Testudinum oua, quanquam diutius elixantur; nunquam tamen eorum album concreuit, quauis luteum admodum durescat. Præterea experimento compertum habeo, testudines statim oua non edere cum testa obducuntur, quemadmodum uolucres, sed postquam omnia, quæ in corpore fuerint, testaceum contraxerint putamen: nanq; mihi quandoque contigit dissecuisse testudinem, quæ utero septena gerebat oua, suo putamine obducta, quod & serpentibus euenire quidam existimant. Ouum quod Latini, ὄον, Græci uocant: Nomina. Arabes, Naid, Beid, seu Baid: Itali, Vouo: Germani, Ein, & Ey: Hispanis, Hueuo, & ouo: Gallis, Oeuf.

Ouorum partes, & coctura uaria.

Ouorum uires ex Gal.

Oleum ex ouorum luteis.

Animalia ex ouis orta.

Oua testudinum.

Nomina.

Τέρτρες.

CICADAE.

CAP. XLV.

CICADAE, quæ inassatæ manduntur, uesciæ doloribus profunt.

Cicadarū con-
sideratio.

CICADAE passim in Italia cognoscuntur, atq; adeo inibi vulgaris notitia sunt, ut sepe æstate asiduo cantu messorum, agricolarum, ac uiatores in campestribus obtundant. Ceterum, quemadmodum tradidit Aristoteles libro v. cap. xxx. de historia animalium, & Plinius lib. xi. cap. xxvi. qui certè ea omnia Aristoteli accepta referre potest, Cicadarum duo sunt genera: alia enim minores, quæ primæ prodeunt, & nouissimæ pereunt. Alia maiores, quæ canunt, eademq; nouissimæ prodeunt, & primæ intereunt. Sunt quæ canunt præcinctu diuiduæ, siue minores, siue maiores sunt: quæ autem non canunt, indiuiduæ sunt. Pariunt in aruis cessantibus, excauantes foeturæ locum asperitate præacuta, quam parte habent posteriore, quemadmodum & bruci. Quinetiam in arundinibus, quo adminiculo uites eriguntur, nidum foeturæ excauant. Proueniunt largè copia imbrium. Crescit primò in terra uermiculus, deinde sit ex eo, quæ tettigometra uocatur parentis nomine, quo tempore gustu suauissimæ sunt, anteaquàm cortex rumpatur. Postmodum circa solstitia noctu exeunt, statimq; rupto cortice prodeunt cicadæ ex matrice illa cicada, quam modò tettigometram dixi. Mares canunt in utroq; genere, foemina uerò silent. Vnum hoc animal ex ijs, quæ uiuunt, sine ore est. Pro eo quiddam aculeatum linguis simile habent, & hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum, unde illis redditur cantus. Oleas maximè amant, ut minus umbrosas, quanquam & cæteras non aspernantur arbores: proinde ubi arbores desint, nasci non possunt. Loca præterea frigidiora oderunt: quamobrem in umbrosis nemoribus esse nequeunt, nec in frigidis etiànum regionibus. Quo factum est, ut crediderit Albertus cognomento magnus, gryllos, qui noctu strident, cicadas esse: quippe quòd in Germania, qua fuit oriundus, frigidissima regione ad articum spectante, tametsi frequentes habeantur grylli æstate in campestribus, hyeme uerò ad hypocaustorū fornaces plerunq; stabulantes; cicadæ tamen desunt. Parthi Cicadis uescuntur, quemadmodum & gentes ad orientem. Idcirco mirum non est, quòd dixerit Aristoteles, eas esse gustu suauissimas, anteaquàm tettigometræ rumpatur cortex. Cicadarum uires descripsit Galenus libro xi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Sed & cicadis siccis quidam utuntur ad colicos affectus, cum paribus numero piperis granis, dantq; aut tres, aut quinque, aut septem, per intermissionem uidelicet, & ipsos etiam paroxysmos. Porro alij assas edendas offerunt, quibus affecta uescica est. Τέρτρες Græcis, Cicadæ Latinis dicuntur: Italis, Cicale: Hispanis, Ciguattregas: Gallis, Sigale.

Alberti lap-
sus.Cicadarū ui-
res ex Gal.

Nômina.

LOCUSTAE.

A'ngides.

LOCUSTAE.

CAP. XLVI.

LOCUSTAE odoris fufitu urinae difficultates adiuuant, praesertim quae foeminas male habent. earum carnes nullo sunt in usu. Est & quoddam genus locustae, quae asiracos, aut onos dicitur, sine pennis, praelongis cruribus. Exiccata autem si ex uino bibatur, contra scorpionis morsus magnopere proderit. Hac abunde uescuntur Aphri, qui Leptin incolunt.

LOCUSTAE omnibus notae, uaria pro morum, & locorum diuersitate sortiuntur nomina. Verum herbis, et segetibus infestissima, quod saepius quibusdam in regionibus paucis admodum diebus uniuersa terrae germina absu-
 10 mant. Harum, quemadmodum tradidit Aristoteles libro v. cap. x x v i i i. de historia animalium, qui mares sunt, foeminae magnitudine cedunt. Pariunt in terra fixo cauliculo, quo mares uacant: ac uniuersae, & loco eodem foetum deponunt, ita ut quasi fauus esse uideatur. Hinc uermiculi speciem oui gerentes oriuntur, qui terra quadam praetenui tanquam membranula ambiuntur: qua dissecta emergunt locustae, ac euolant. Tam mollis foetura haec est, ut ad tantum leuissimum dilabatur, & pereat. Pariunt exitu ueris, & statim a partu moriuntur, uermiculis circa collum in-
 20 nascentibus tempore partus, qui eas strangulent. Mares quoque eodem tempore obeunt. Locis montanis, aut tenuibus locustae non fiunt, sed planis, rimosisque: pariunt enim in rimis sua oua. Transeunt Locustae immensa maria, immensosque tractus permeant (ut Plinius inquit) diraque, mensibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia uero morsu erodentes. Italiam ex Aprica maxime coorte infestant, tanta sane multitudine, ut solem obumbrent solliciti suspectantibus populis, ne sistentes suas operiant terras. quod non modo uniuersas cum segetes, tum herbas deuorant ad
 30 radicem usque; sed & radices ipsas regerminare prohibeant. Huius rei testimonio fuere inaudita Locustarum agmina, quae nostro tempore uolente anno domini M. D. x l i i. ex paludibus Maotidibus profectae, non solum uniuersam Pannoniam, maximamque Germaniae partem; sed totam etiam Italiam occuparunt, non sine magna omnium etera nascentium perniciem: siquidem omnem segetem, omnemque uirentem herbam radicitus deuorauerunt. Haec Parthis in cibo gratae. Quamobrem admirandum non est, si sacris literis mandatum sit, ut Leuitici x i. capite legitur, a Mose probatas esse in cibis. Nec mirum etiam, diuum Ioannem Baptistam ijs ex syluestri melle uictitasse in deserto: tametsi non desint interpretes, qui uelint pro locustis quasdam herbarum radices intelligi: alij uero nonnullas arborum summitates. At mehercule in horum sententiam deuenire nunquam potui: quin potius certo crediderim, ipsum nempe legis Moisaica sectatorem acerrimum, hisce Locustis animalibus uictitasse, quemadmodum etiam sentit diuus Augustinus, exponens diui Pauli epistolae ad Romanos. In Cyrenatica regione (ut Plinius est auctor) lex est ter anno debellandi Locustas, primo oua obterendo, deinde foetum, postremo adultas, desertoris poena in eum, qui cessauerit. Et in Lemno insula certa mensura praefinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Necare & in Syria militari imperio coguntur: tot orbis partibus uagatur id malum. In India ternum pedum longitudinis esse traduntur, adeo ut foeminarum crura ferrarum usum praebant, cum inaruerint. Earum nomen Graecum ἀνγίδες: Latinum, Locustae: Italicum item Locuste: Hispanicum, Lagostas de tierra, & Gafanhotes grandes: Gallicum, Locuste.

Locustarum confid.

Locustae in cibis.

Nomina.

Φίλις. OSSIFRAGUS.

CAP. XLVII.

VENTER eius auis, quam Latini ossifragum appellant, particulatim potus, calculos cum lotio pellere proditur.

VARIA admodum est inter scriptores Ossifragi historia. Siquidem Aristoteli uolucris est aquila maior, colore cinereo, albicante. Probe haec foetificat, & uiuit. Pia, & benigna est: non enim suos tantum nutrit pullos; sed & aquile. Cum autem illa suos e nido eiecerit, anteaquam adolecant, quod inter se cibi auaritate dimicent, haec recipit eos, & educat. Parum Ossifragus oculis ualet: nubecula enim oculos habet laesos. At Plinio lib. x. cap. i i i. Ossifragus in aquilarum genere annumeratur, isque ab eodem proditur ex haliaeto, hoc est, aquila marina natus. Marina nam hanc suum genus non habere, sed ex diuerso aquilarum coitu nasci, idem auctor est. Alberto praeterea Ossifragus ea uideatur auis, quam idem lib. x x i i i. Arabica uoce appellat Kirij, cum sic inquit. Kirij auis est praeda uictitans bonae pullificationis, & diligenter pullos nutriendi non solum suos, sed et ab aquila abiectos tadio nutriendi. haec ille. Qui uel clarius meminit Ossifragi inter aquilarum genera, ubi ita scribit. Quintum autem aquile genus est paruulum ualde, & a quibusdam uocatur frangens os, eo quod quando carnes comedit, ossa in altum defert, & super lapidem cadere permittit, ut ex ijs confractis medullam sugat. haec tenus Albertus. Verum is ab Aristotele dissentire manifeste cognoscitur, quod Aristoteli Ossifragus non sit genus aquile minimum,

Ossifragi consideratio.

Alberti, & Plinii lapsus.

Le minimum, sed auis maior aquilis, dempta Germana. Quo fit, ut in hac historia Albertum hallucinatum esse credā, quemadmodum & Plinium in eadem deceptum puto. Nanq; marina illa clarissima aquila uocata (ut Aristoteles tradit) oculorum acie maxime pollet, ac pullos adhuc implumes cogit aduersum intueri solem: tum cuius oculi prius lacrymarint, hunc occidit, reliquum educat. Id quod abunde ostendit hac in re Plinium errasse, atq; oscitanter fortasse Aristotelem legisse. quippe cum marine aquilæ pulli acerrimi omnino sint uisus, nullam ij cum Osifrago cognationem habere uidentur, quod hic potius quadantenus cæcitæ labore. Cæterum, quod nobis esset Alberti codex librariorum culpa deprauatus, in quo osifraga pro osina legebatur, iandudum credidimus osifragum apud Albertum eam auem esse, quæ in maritimis nostris Senensibus circa Hercules portum, & Orbetelli stagnum frequens uisitur, cygno maior, rostro longo, inferiori parte sacculi instar ampli. Hæc autem incolis uulgò uocatur Agrotto. Sed cum postea animaduertissem Albertum in hac historia apertè Aristoteli refragari, atq; aliud Alberti exemplar nactus essem, in quo osina, non osifraga, ut uitiosè in alio, scriptum erat, cœpi eos acriter accusare librarios, quorum negligentia in causa fuit, ut in hoc mihi ipsi hætenus imponerem, secutus deprauatam Alberti lectionem. Auis, quæ Græcis *Φί-
νις*, Latinis *Osifragus* nominatur.

Nomina.

Κορυδαλλός. GALERITA.

CAP. XLVIII.

GALERITA auicula est parua, apicem in uertice, pauonis modo, gestans. Hæc assa, & in cibo sumpta, cæliacos adiuuat.

Alaudarum
historia.

ALAUDARVM (ut memoriæ prodidit Aristoteles libro IX. cap. XV. de historia animalium) duo sunt genera. Alterum terrenum, cristatum, Galerita à crista appellatum. Alterum gregale, nec singulare, more alterius, uerum colore simile: quanquam magnitudine minus, & galero carens. Campestres ambæ sunt aues, uermiculis uisitantes, decidentibusq; seminibus. Mares suauiter canunt, primæq; sunt aues, quæ æstatem cantu pronuntiēt. Porro Alaudæ adeo ad aucupes aues expauescunt, ut sæpe, dum sentiunt se persequi, in hominum gremia confugiant, ne rapiantur. Mares in caueis diutius retenti, altero sæpius obcæcantur oculo. Quæ auis Græcè *κορυδαλλός*, Latine Galerita, & Alauda uocatur: Arabicè, Hanabroch, seu Kanabroch: Italicè, Lodola: Germanicè, Vualdtlerch: Hispanicè, Cucuyada: Gallicè, Alouette.

Nomina.

I R V N D O.

Χελιδών.

DISSECTIS crescente luna pullis hirundinis, qui primo partu exclusi sunt, in uentre eorum lapillos offendes: è quibus duos, unum colore uarium, alterum purum eximes: ij priusquàm terram attigerint, in iuuenæ corio, aut ceruina pelle brachio, aut collo adalligati, comitialibus proderunt, & sæpe prorsus eos recreabunt. Hirundines, uti ficedulæ, in cibo, aciei uisus medicamentum præbent. Tam pullorum, quàm matrum in fictili olla crematarum cinis cum melle oblitus, oculis claritatem adfert: anginæ eo commodè perunguntur: vuæ & tonsillarum inflammationibus hoc cinere succurritur. Et ipsæ, & pulli exiccati, si drachmæ pondere ex aqua bibantur, hos iuuant, qui anginæ morbo conflictantur.

HIRVNDINVM tria habentur genera: unum nostra tecta subit: alterum uetustorum ædificiorum muros, cauernulas, & montium scopulos expetit: tertium uerò nidificat in altis fluminum ripis. Hæ quotannis (ut Plinius au-
tor est) ex Africæ maria transcentes, appetente uere ad nos aduolant, & martio plerunq; mense nostras ingrediuntur ædes: ibiq; è luto, & quibusdam stramentis sibi construunt nidos, in quibus bis oua pariunt, & bis pullos excludunt, tantum humanæ fidunt benignitati: atq; ubi ultimos educauerint partus, æquinoctij autumnalis tempore in suas remigrant regiones. Chelidonium herbam ab his inuentam tradunt, unde illi nomen est inditum. Hanc suis ob-
cæcatis pullis deferunt in nidum, hoc tantum medicamento ijs uisum reddentes. Quinetiam experientia compertum
est, quòd si data opera pullorum hirundinum oculi acu perforentur, sanantur paucis diebus, allata à matre chelidonia herba. Hinc igitur edocti medici ad oculorum claritatem chelidonium adhibent. Hirundinum uerò stercus oppositum præstat: excæcat enim, si calidum in oculos decingat. Quod etiam sacra testantur monumenta, in quibus, Tobiam hoc stercore excæcatum fuisse, legitur. Cæterum uires Hirundinum recensuit Galenus lib. XI. de simpl. medic. facultatibus, sic inquit. Hirundinibus quoq; usi sunt multi, comburentes uidelicet, & cineri mel admiscentes, ac deinde synanchicos inungentes, & in totum omnes quicumque in faucibus atq; columella cum tumoribus consistunt affectus. Utuntur & ad acuendum uisum hoc cinere nonnulli. Alij uerò eas arefactas drachmæ pondere bibendas exhibent.

Auis Χελιδών Græcis, Hirundo Latinis appellatur: Arabibus, Thartaf, Chatas, aut Chataf: Italis, Rondine: Germanis, Schuualb: Hispanis, Golandrina, & Andorinha: Gallis, Arondelles.

Hirundinum historia.

Chelidonia.

Hirundinum uires ex Gal.

Nomina.

30 Ελέφανς E B V R.

CAP. L.

EBORIS scobe illito, paronychia sanantur. Vim adstringendi ebur obtinet.

OMNIBVS sanè perspicuum est, nil aliud Ebur esse, quàm Elephantinorum dentium materies, multis apta operibus. Elephantorum meminit Plinius longa admodum historia initio libri octauī pluribus capitibus: tametsi non omnia, quæ scribit, probanda putauerim. Elephantos fert Africæ ultra Syrticas solitudines, item Mauritania, & Aethiopia: sed maximos India mittit. Ii quanquam magnitudine cætera excedant quadrupeda, Aristotelis tamen testimonio adeò cecurantur, ut omnium ferarum mitissimi, & placidissimi euadant: quippe qui per multa officia & erudiantur, & intelligant. Corio Elephantī integuntur bubalino simili, ut is uerum præbuit exemplum, quem Roma uidit Leonis decimi Pont. Max. æuo, etsi rarissimis horreat pilis. Caput eis magnum, collum breue, aures uerò undique duum palmorum amplitudine: nasum, quem peculiariter in Elephantō promuscidem appellant, longissimum habent; concavum, grandis tubæ instar: hic infra anteriores dentes ad terram ferme promittitur, quo pro manibus utuntur. Os gerunt pectori proximum, ut quod cum suillo ineat similitudinem: è cuius superna parte dentes duo prominent præcipuæ magnitudinis (quales plurimi uenales conspiciuntur Venetijs in publico foro uulgo Merceria dicto, ac in

Elephātorum historia.

Error quorū-
dam .

ac in alijs Italiae emporijs) qui proni cuspide deorsum uergunt. Pedibus nituntur rotundis, disci instar, latitudine duum, triumue palmorum, quos callosa materia obducit: ungulis quinque circum, rotundis, mediocrium concharum magnitudine. Crura ijs magna, ac fortia, neque (ut quidam imperiti existimant) uno tantum osse constant indiuisa, sed genua flectunt, utpote & cetera quadrupeda. Quamobrem Elephanti (ut refert Aloisius Cadamustus, qui classe in Aethiopiam, & ad Calicut nauigauit) ut eos, qui deferri uolunt, suscipiant, genua submitunt, seseq; erigunt deinde. Elephantis cauda bubali, trium palmorum circiter longitudine, rarissimis setis referta. Quocirca haud facile se tueri possent à muscarum iniuria, nisi aliam illis industriam natura tribuisset, qua ab ijs se uindicent: quandoquidem ferientibus muscis, cutim, quam cancellatam obtinent, contrahunt. Quo fit, ut arctatis in rugas repente cancellis, muscas comprehensas enecent. Hominibus non nisi laceßiti nocent. Veruntamen irritati homines promuscide comprehensos, adeo in sublime iaciunt, ut priusquam in terram decident, suffocentur, & pereant. Ad hæc nullus hominum tantæ pernicitatis inuenitur, quem mox Elephas non comprehendat, etiam non currens, sed gradatim incedens. Id efficit uasta animalis moles: quandoquidem sui gressus longitudine, humanam omnem pernicitatem euincat. Victitant arborum tam frondibus, quam fructibus: neq; ulla tam ingens est arbor, quam ij promuscide non prosternant, frangant, ac dilacerent. Adolescunt ad sexdecim palmorum altitudinem. quapropter qui eos conscendere non assueuerunt, non secus fastidio afficiuntur, ac illi, qui nauibus non assueti maria sulcant. Effrenes præterea adeo natura Elephantis sunt, ut nullis habenis cohiberi possint. quo fit, ut liberi incedere dimittantur: uerum cum maxime gubernantibus suarum regionum hominibus pareant, & eorum sermonem intelligant, idcirco uerbis facile reguntur. Adeo conspectum ignem expauescunt, ut eo territi à fuga renocari non queant. Quare ab ijs non cognita, qui eius Elephanti curam gerebant Romæ, in cuius dorso oppidulum construxerant, eo die, quo Iulianus Medices Pontificis Max. frater uxorem à Gallia duxit, in magno sanè discrimine uersati sunt: nam ubi bellica tormenta ignem eructantia conspexisset, magnumq; ac terrificum sonum sensisset, tantæ se fugæ dedit, ut nunquā cohiberi uoluerit, donec unā cum conclusis in oppidulo hominibus in Tyberim sese commiserit. Elephanti non coeunt, neque gignunt, nisi annum uigesimalium agant, ut auctor est Aristoteles lib. VI. cap. XXVII. de historia animalium. Quare in re Plinij error manifestus deprehenditur: quippe qui marem quinquennem, fœminam decennem generare memoriæ prodiderit. Elephanti nulla nouere adulteria: nam unius tantum fœminæ coitu utuntur, eamq; cum uterum gerentem uiderint, non amplius tangunt. Quantum uerò temporis unaqueq; fœmina utero gerat, haudquaquam sciri potest: quod Elephantis pudore nunquam nisi in abditio coeant. Idcirco alij eis annum & sex menses statuerunt, alij biennium, alij denique triennium. Pariunt fœminæ cum dolore, quemadmodum & mulieres. Pullum editum ore lambunt, qui statim cum natus est, cernit, & ambulat. Viuere Elephantos (ut inquit Aristoteles) tradunt quidam annos ducentos: sed florere ætate circa sexagesimum, uel septuagesimum narrant. Idem hyemis, ac frigoris impatientes sunt. Gaudent annis maximè, circaq; fluuios uagantur, quos intrant libenter bubalorum more. Ceterum Elephanti ingenio, & intellectu hominibus proximi sunt: siquidem patrios sermones intelligunt, summam præstant obedientiam, prudentiam seruant, & religionem præ se ferunt: solem nanq; ac lunam uenerantur. Cuius rei auctores sunt Mauritanii, in quorum regionibus Elephanti innumeri conspiciuntur: qui gregatim noua nitescente luna ad amnes descendunt, ibiq; lauantur: mox purificati genibus flexis salutant fidus, & in syluas reuertuntur. Sunt, qui tradant tanta intellectus sagacitate Elephantos polleere, ut maria transituri ad alienas regiones, non antea naues conscendere uoluerint, quam ij, qui eos ducebant, iureiurando de reditu promiserint. In syluas ituri gregatim ferè semper ingrediuntur, quorum agmen ducit natu maximus: cogit uerò ætate illi proximus. Produunt Elephantos à uenatoribus circumuentos, cum sciant prædam solum in dentibus suis ab illis expeti, dentibus uehementer impingentes arboribus eos sibi euellere, prædaq; se redimere. Quod facile crediderim uanum, ac fabulosum esse: quemadmodum esse falsum superius ostendimus, quod fiber uiso uenatore, sibi ipsi testes amputet. Elephanti omnes natura indomiti, syluestresq; sunt: mitescunt autem arte, ut pleraque alia fera animalia. Item si parui, & ætate tenelli educantur: quanquam Plinius scribit, natu grandes domari fame, & uerberibus; præsertim si alijs domitis, qui tumultuantem coërceant, admoueantur. Porro non desunt in Elephantorum genere, qui naturæ feritate nunquam domari possint, quales in Senega (ut in suis nauigationibus scriptum reliquit Aloisius Cadamustus) Aethiopiæ regno reperiuntur. Elephantorum dentes admirabilis magnitudinis uenales spectari possunt in compluribus Italiae urbibus, ueluti Romæ, Venetijs, Mediolani, & Neapoli: è quibus non solum innumeri pectines parantur ad explicandos capillos, sed etiam alia plura instrumenta, quæ ad humanum usum accommodantur. Hinc itaque fit, ut nesciam ego, qua ratione ductus Fuchsius, uir alioqui rerum peritus, scripserit in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, Ebur nullibi penè uerum reperiri: atque illud, quod uulgò eius uice in officinis prostat, marinorum piscium dentes esse. quod in hoc erret euidentius, quam ut à nobis ostendatur. Præstat Ebur ad albas mulierum fluxiones, si tamen in tenuissimum puluerem, lapide porphyreo redigatur, propineturq; ex lactucæ seminis cremore, aqua, in qua chalybs extinctus fuerit, prius macerato semine. Quod Græcis Ἐλεφας, Latinis Ebur nominatur: Italis, Auorio: Germanis, Helffantheyn: Hispanis, Diente de elefante, aut Marfil: Gallis, l'Yuoire.

Eboris uires .

Nomina.

Ἀσπὶς γὰρ ὁδός. SIV ILLVS TALVS.

CAP. LI.

S V I S talus comburitur, dum è nigro albescat: qui tritus, & potus inflationibus colicis, longisque torminibus medetur.

20 TALVS in animalibus os illud ultimum pedis est, quod tibiæ cruris annectitur. Id Græcis ἄσπεργαλος, uulgo autem os claviculæ appellatur, de quo non operæpretium est, ut plura dicamus. Nomina subjiciam. Græcum est ἄσπεργαλος ὄσ, Latinum Talus Suillus: Italicum, Talone del porco: Hispanicum, Tornizuelo de pie de puerco: Gallicum, Talon de porceau.

Εἰλάφου κέρας. CERVINVM CORNV.

CAP. LII.

CERVINI cornu cinis elotus, binis ligulis epotus, prodest dysentericis, excreantibus sanguinem, cæliacis, regio morbo, & uesicæ doloribus cum tragacantha: fœminis fluxione vulvæ laborantibus, cum liquore huic rei accommodato. Cerui cornu contusum, crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, uritur donec albescat. Id cadmiæ modo elotum, ulceribus oculorum, & defluxionibus salutare est, infrictum dentes expurgat. Crudi cornu suffiti nidore serpentes fugantur, feruefactum in aceto, si eo gingivæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit.

50 CERVI animalia sunt notissima. Sed quoniam eorum natura non omnibus cognita est, ut candido cuiq; lectori fiat satis, ea de Ceruis hic referam, quæ Aristoteles tum VI. & IX. de historia animalium libris, tum IIII. de partibus eorundem posteritatis memoriæ prodidit. Cerui itaque sylvestrium animalium genere constant, magnitudine asinorum, cursu uelocissimi, & ingentibus armati cornibus. Ii cum turgente iam uenere coitum appetunt, adeo rabie libidinis seuunt, ut insaniant, & maximo cum strepitu, & clamore uagentur in sylvis. quo fit, ut conualles, et montium cauitates, eorum boatu resonent. Tanto impetu, tantaq; rabie mares feruntur in coitum, ut sepe inter coeundum fœminas declinent, atque prosternant in terram. Cum autem maris genitale utpote durum, sustinere non possint, fœminæ euntes, & currentes coeunt, & concipiunt. Mares non in eadem immorantur, sed mutant, & hircorum modo, breui interposito tempore aliam, atq; aliam supergrediuntur. Si fortè fortuna in unam tantum fœminā concurrant plures, imis cornuum adminiculis statim supra frõtem enatis, acriter inter se pugnant ad mortem usque. Cum mares impleuerint fœminas, separantur per se ipsi, & propter libidinis graueolentiam quisque solitarius scro-

Ceruorum historia.

bes fodit. Fœtent ut hirci: facies quoque eorum nigrescit aspergine, ut hircorum. Degunt ita quousque imber accedat, tum pascua repetunt. Hæc ideo ceruo accidunt, quia salax animal suapte natura est, atque etiam quia pingui abundat: pinguescunt enim æstate supra modum. Quamobrem nec currere quidem possunt: sed secundo, aut tertio cursu capiuntur ab ijs, qui pedibus insectantur. Quo fit, ut ubi se præpingues sensere, latebras quærant, fatentes incommodum pondus. Coitus est ab arcturo, mense augusto, & septembri. Implentur ceruæ paucis diebus, & ab eodem multæ. Vtero ferunt octo menses. Pariunt magna ex parte unum: sed nonnullis etiam geminos ceruam peperisse perspectum est. Ferarum quadrupedum Cerua maximè prudentia præstare uidetur, tum quia circa semitas pariat, quod scilicet beluæ rapaces propter homines minus accedunt: tum etiam quia eum peperit, inuolucrum primum exedit, quod ad multa (ut nonnulli asserunt) in medicamentis expetatur. Redeunt mox ad prolem, deuorata à partu sefeli herba. Anniculis maribus nondum cornua nascuntur, nisi quoad indicij gratia sit initium quoddam prætuberans, quod breue, hirtumque est. Bimis cornua primum oriuntur simplicia, & recta ad subularum similitudinem: quamobrem Subulones per id temporis eos uocant. Trimis bifida exeunt. Quadrimis trifida, atque deinceps ad hunc modum (ut Aristoteles inquit) procedit numerus usque ad annum sextum. Ab hoc similia semper prodeunt, ita ne sit dignoscere ætatem ramorum numero. Verum in Italia (sit tamen cum Aristotelis uenia dictum) usque ad undenarium numerum ramificant. quod & Albertus testatur se uidisse in Germania, quemadmodum, & nos uidisse fatemur. Addam præterea, quod certò scimus, Guglielmum Bauariæ ducem inter res suas pretiosas habuisse bina cerui cornua, quorum singulus unum & uiginti ramos fundebat. Hæc admiranda cornua postea dono, utpote raro ac singulari, data fuerunt Serenissimæ Pannoniorum Reginae Mariæ, Caroli v. Imperatoris, & Ferdinandi Romanorum Regis sorori.

Vulgaris opinio uana. Vanum est credere Ceruorum ætatis annos dignosci posse ramorum numero, quod singulis annis unum superaddant: quippe cum longæui admodum sint, si quotannis ramorum numerus augeretur, profectò ijs, qui ultra cætum annos uixisse narrant auctores, cornua quercubus, & pinis maiora fuissent. Cæterum (ut Aristoteles scribit) duplici indicio senes cognoscimus, tum quod dentes aut nullos, aut paucos habeant: tum quod adminiculis careant, qui imis cornibus prominent ante frontem. Nam ijs in pugna utuntur iuniores, sed in senibus non renascuntur, cum prælijs omnino cesserint. Cerui (ut etiam Theophrastus inquit libro, & capite primo de historia plantarum) quotannis cornua amittunt: ideo sub ipsa die quam maximè inuia petunt. Latent amissis uelut inermes, sed & ipsi bono suo inuidentes. Fit hoc mense aprili, statuto tempore. Idque opacis faciunt locis, ut muscarum tædio uacent. Pascuntur per id tempus noctu quasi uerecundantes, donec recipiant cornua. Decidua amittunt difficilibus, & inaccessis locis, & qua inueniri nequeant. unde illud prouerbium ortum. Qua cerui amittunt cornua. Quasi enim sua auferant arma, cauent ne inermes reperiuntur. Cornu sinistrum compertum esse (inquit Aristoteles) à nemine adhuc fertur: occultant enim id tanquam quodam medicamento præditum: etsi Plinius, & Albertus oculi dextrum memoriæ prodiderint. A phalangio demorsum, uel à quouis generis eiusdem, cancos edunt: quod idem homini etiam prodesse putatur: sed non carent fastidio. Cerui sibilo, & cantu uenantium, pastorumque fistulis capiuntur: mulcentur enim alliciunturque ea uoluptate, ita ut alter uenantium cantet palam, aut sibilet, alter clam feriat à tergo, ubi socius iam tempus esse significarit. Nanque animal simplex ceruus est, & omnium rerum miraculo stupens, intantum ut equo, aut bucula, accedente propius hominem iuxta uenantem non cernat, aut si cernat, arcum ipsum sagittasque miretur. Si ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latere insidiæ possunt: sin demissas, facile interimitur. Maria tranant gregatim natantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, uicibusque ad terga redeunt. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traicientibus. Nec uident terras, sed in odore earum natant. Ceruorum fœminæ cornua non habent: nec maribus nascuntur, si cum per ætatem nondum cornua gerunt, castrantur: sed si conigeris testes exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem seruantur. Ceruas tamen cornigeras, non sine naturæ miraculo, quandoque inuentas esse compertum habeo. Huius autem miraculi fidem facere possunt illa cornua ceruæ, quæ sunt Augustæ Vindelicorum apud Antonium Fuggerum nobilissimum diuitem, in quorum singulo sex rami conspiciuntur. Atque id ipsum confirmari potest non dissimilibus ceruæ cornibus, quæ argento laborato ornata conseruat Dux ille Bauariæ, de quo à nobis paulò antè facta est mentio. Vita Ceruis (ut Plinius memoriæ prodidit lib. viii. cap. xxxii.) in confesso longa: quandoquidem post cætum annos quidam capti sint cum torquibus aureis, quos Alexander magnus addiderat, adoptitis iam cute in magna obesitate. Cæterum quod uita tam longa sint cerui, quanta eos esse ferunt, non uidetur approbasse Aristoteles libro vi. de historia animalium, ubi sic inquit. Vita esse quam longa hoc animal fertur. Sed nihil certi ex ijs, quæ narrantur, uidemus: nec gestatio, aut incrementum hinuli ita euenit, quasi uita esset prælonga. hæc Aristoteles. Qui re uera nihil certi nancisci potuit ex his, qui centum annos post Alexandrum capti sunt cum torquibus aureis. Nec etiamnum ex Cæsaris Augusti cerua, quæ similiter innumeris elapsis annis post eius imperium capta, nunquam iugulari potuit, prohibente torque argenteo temporis diuturnitate cute quasi contexto, in quo scripta legebantur uerba hæc. Noli me tangere, quia Cæsaris sum.

Aristotelis, & Plinij lapsus. Monte Asia Elapho nomine apud Arginusam, quo loco Alcibiades mortem obiit, ceruæ omnes scissa aure sunt, quæ nota uel alibi si loca mutauerint, dignoscuntur. Mirum quippe est dixisse Aristotelem lib. viii. cap. xxviii. de historia animalium, Aphricam nec ceruos, nec apros gignere. Cui etiam subscribit Plinius lib. viii. cap. xxxiii. Cum tamen palam omnibus sit, & aprorum, & ceruorum greges in Aphrica haberi. Nisi forsani posteriori æo aliunde eo fuerint illati. Dictamnium herbam extrahendis sagittis (ut Plinius auctor est lib. viii. cap. xxvii.) cerui monstrauere percussi eo telo, pastuque eius herbæ eiecto. Quod tamen Dioscorides capris attribuit telo in Creta uulneratis. Cerui manifesto fel in icore non habent, quemadmodum equi, asini, muli, cameli, damæ: & in natalitium genere delphinus, & phoca: sed id in uenulis continent, quæ per intestina sparguntur: quo fit, ut eorum uiscera non modo in cibis minimè recipiantur: sed nec à canibus quidem edantur, nisi præpinguia sint: amara rescut

rescunt enim bile, qua suffunduntur. At ceruis Achainis cognomine, fel contineri in cauda creditur, auctore Aristotele. Est quod ibi contineri aiunt, colore quidem simile felli, sed non ita ut fel humidum, lieni simile parte interiore. Hoc degustantibus atrocissimum est uenenum, adeo ut breui temporis spatio hominem e medio tollat. Vermes cerui omnes continent in capite uiuos, qui nasci solent sub lingua in concavo circiter uertebram, qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores ijs, quos maximos carnes putres ediderint. Gigni uniuerfi, atq; contigui solent numero adeo circiter uiginti. Ceruinus sanguis (ut Rasis inquit libro sexaginta animalibus dicato) clysteribus infusus intestinorum ulcera sanat, & diuturnas alui fluxiones cohibet: ex uino uero sumptus, uenenatis sagittis reficit. Eius cerebrum neruorum, & compaginum collectiones muidat. Cornu ad candorem usq; exustum, ex melle haustum, alui tineas pellit. Iuuenum ceruorum tenerrima cornua, quæ adhuc lanuginosa cuticula operiuntur (auctore Scribonio Largo) in taleolis concisa, & nouo fictili indita, ac inde operculo argilla circumlito, in clibanum imposta, donec adeo arescant, ut in puluerem facile conteri possint, additis pipere, & myrrha, coli cruciatibus mirifice medentur. Os præterea, quod in ceruorum corde reperitur (tametsi Vesalius uir alioqui clarissimus libro, quem de humana fabrica edidit, nullum inibi os reperiri falso contendat) omnibus cordis affectibus confert. Quin & contra omnia uenena mirifice prestat, antidotisq; admiscetur, quæ pestilentie aduersantur. Sed cauendum est, ne huius loco septasarij bubulam tracheam arteriam accipiant in compositionibus, ut facere consueuerunt. Quod Græci ἐλάφου κέρασ, id Latini Ceruinum cornu uocant: Itali, il Corno del ceruo: Germani, Hirtz horn: Hispani, Corno de cierno, & punta de cierno: Galli, Corne de cerf.

Vermes in capite cerui.

Cerui usus in medicina.

Nomina.

Κάρωαι. ERUCAE.

CAP. LIII.

ERUCIS, quæ in oleribus gignuntur, cum oleo peruncti, à uenenatis bestiis feriri negantur.

ERUCAE, quibus olitores maximè inimicantur, animalcula sunt uulgaris notitiæ, sed hortis admodum noxia, quod quandoq; adeo numerose pronciant, ut inuitis olitoribus olera cuncta una tantum deuorent nocte. Gignuntur (ut memorie prodidit Aristoteles libro v. cap. xix. de historia animalium) ex uirentibus herbarum folijs, maximeq; ex brassica. Primum minus quid milio consistit in folio: mox uermiculi inde contrahuntur, & augentur: tum intra triduum erucula afformantur. Hæ tempore senescentes motu cessant, suaq; forma immutantur, durioriq; cortice integuntur, cuius color auro fulget: ob idq; (ut Aristoteles prodit, & post ipsum Theophrastus lib. v. de causis plantarum) appellantur tantisper chrysalides, quasi aurelias dixeris. Dum eo putamine integuntur, ad tactum tantum mobiles sunt, & palpitantes, meatibus araneosis obductæ: non os, non aliud ex membris, quod conspicuum sit, possident. Longo post tempore putamine obrupto, euolant inde animalia pennigera, quos papiliones uocamus. Itaque primum dum Erucæ sunt, cibo aluntur, atq; excrementum emittunt: at uero cum in aurelias transferint, nihil uel gustant, uel excernunt. Harum, dum adhuc puer esset, ingentem copiam quodam anno peperit Hetruria, adeo ut pueri omnes mirabili quadam ostentatione numerosas in plateis gestarent aurelias, ita aureo nitore fulgentes, ut ex puro auri metallo factas quisque credidisset, nisi deprehensæ fuissent palpitantes. Fuit eo anno tanta Erucarum multitudo, ut uniuerfas eroserint herbas. Quo postmodum factum est, ut ubiq; stirpium folia, ac rami, ædificiorumq; parietes, ijs uoluti uiuo ac palpitanti fulgerent auro. Facies eis quasi humana, capite bicorni, corpore infantuli modo fascia obducti: id quod silentio dissimulauit Aristoteles. Hæ quærentibus quotannis sese offerunt circa urbium moenia, & ædificiorum muros, circa eos præsertim, quibus adiacent horti, ac uiridaria: plerumq; enim in ædificiorum cauis capite ad terram uerso reperiuntur appensæ. Cæterum etsi dixerit Aristoteles, Erucas ex herbarum, olerumq; præsertim folijs ex sese gigni, absque animalis semine; uisuntur tamen hoc æuo papiliones ex aurelijs exorti, auersis olerum folijs oua parere subalbida, milio minora, ex quibus erucæ tandem prodeunt, ut sericino Erucarum generi euenire comperimus. Vnde mihi quidem dubitandum uidetur, an rem hanc diligenter perpenderit, uel exquisitè tractauerit Aristoteles. Quanquam minimè negauerim, quin & ex putri quodam humore per se Erucæ nasci possint, quemadmodum & mures, angues, uermes, aliq; complura generantur. Plinius grana illa ex rore fieri putat, soleq; addensari, quod tamen naturæ speculatores non ita facile comprobant. Erucis olera non erodi auctor est Plinius, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere fæminæ duntaxat. Aduersus quas & cancrum fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt etiam qui sanguineis uirgis tangunt ea, quæ nolunt his obnoxia esse. hæc Plinius. Columella præterea libro xi. de re rustica circa calcem, necandis prohibendisq; erucis hæc in medium protulit. Vbi uero apricis regionibus post pluuias noxia inceserunt animalia, quæ à nobis appellantur Erucæ, Græcè autem κάρωαι nominantur, uel manu colligi debent, uel matutinis temporibus frutices olerum concuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, si deciderint, non amplius superiorem partem prorepunt. Id tamen superuacuum est facere, si ante sationem semina succo herbæ sedi macerata sunt: nihil enim sic medicatis nocent erucæ. Sed Democritus in eo libro, qui Græcè inscribitur περὶ ἀντίστροφῶν, affirmat, has ipsas bestiolas enecari, si mulier, quæ in menstruis est, solutis crinibus, & nudo pede unamquamque aream ter circumueat: post hoc enim decidere omnes uermiculos, & ita emori. Sed postrema hæc, quæ à Columella referuntur, superstitiosis sunt relinquenda. Κάρωαι ita Græcè, Latine Erucæ uocantur: Arabicè, Riapsa: Italicè, Bruchi: Germanicè, Raup, seu Holtz uurm: Hispanicè, Bruchi.

Erucarum historia.

Erucarum generatio.

Remedia contra erucas.

Nomina.

Κανθάριδες.

CANTHARIDES.

CAP. LIIII.

E' FRUMENTIS congestæ Cantharides ad recondendum idoneæ sunt, quæ fictili uase non picato conduntur, & raro mundoque linteo obligato ore, & deorsum conuerso suspenduntur super acetum feruentis quàm acerrimi halitum, donec æstu exanimentur: postea lino transfixæ reponuntur. Potentissimæ omnes uariæ, luteis lineis, quas in pennis transuersas habent, promissoque corpore, crassæ, ac blattarum modo perpingues: sed inertes, ac imbecillæ, quæ unius sunt coloris.

Βουπρεστές, καὶ πιτυονάρπαι.
ERVCAE.BUPRESTES, ET PINORVM
CAP. LV.

SIMILI modo reconduntur buprestes, genera quædam cantharidum, & pinorum eruca: quæ supra cribrum suspensum feruenti cinere paulisper intostæ, reponuntur. Vis omnium communis erodere, vlcera, calorem elicere: qua de causa admiscuntur medicamentis, quæ lepras, ferosque lichenas, & carcinomata sanant. menses ciunt pesis emollientibus additæ. Aliqui cantharidas antidotis impositas, aquæ subter cutem auxiliari prodiderunt: argumento, quod urinam moueant. Alij penas, pedesque contra potarum ueneficia, remedio esse tradiderunt.

Cantharidum
consideratio.Buprestes.
Pinorum eru
cz.Error multo-
rum.

CANTHARIDES uulgata sunt animalia, nomine à cantharo, qui Latine scarabeus est, deducto, ac si eas dixeris paruos scarabeos. Sunt in Italia frequentissimæ, calidioribus præsertim regionibus, ubi non modò in frumentis inueniuntur; sed in fraxinis quoque stabulantur. Præstant quæ solidæ, recentesque sunt, nam ueterascentes faciliè cariè sentiunt, unde inutiles fiunt in medicamentis. Buprestes autem (ut Plinius inquit lib. XXX. cap. IIII.) non perinde in Italia sunt uulgares, & frequentes; sunt tamen scarabeis similes, quanquam minores. At pinorum eruca numerosæ sanè habentur in Tridentinis montibus, quod inibi pinorum perpetuò uiuant syluæ, Ananiensi præsertim tractu, ac Flemarum conuallibus. In extremis arborum ramis, & ijs plerumque, qui in earum cacumine attolluntur, innumerales Eruca rufescentes, ac pilosæ miro artificio nidificant, quibusdā tenuissimis uelleribus innumeris inuolucris contextis. Latent in his hyeme, ita frigoris noxam euitantes. Nidi magnitudo adeo ampla est, ut nonnunquam conclusi uermiculi millenarium numerum excedant. Inuolucrum materies, qua concluduntur, tenuissima serici uelamina maxime æmulantur, tenuior tamen est. Hæc sanguinis manationibus aptissima est: quare imposita confestim fluorem sistit. Sed de his hætenus. Cæterum sunt medicorum quàm plurimi Mauritanos præcipue sequentes, qui quotiescunque Cantharidas medicamentis miscent, præcipiunt capita, alas, & pedes abijci, tanquàm partes cæteris nocentiores. Quod tamen Galeni sententiæ omnino repugnat. Quippe qui lib. XI. simp. med. integras cantharidas medicamentis addendas præcipit, quemadmodum & ijs integris ipse perpetuò fuerat usus. Sed si responderint ijs, illud nec eorum esse institutum, nec Mauritanorum, sed Hippocratis lib. IIII. de uictus ratione in morbis acutis, audiant quæso quibus uerbis eodem loco Hippocratis sententiam declaret Galenus, cum inquit. Quidam dictionis huius mentem haud quam intelligens audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditque hydropi: cui cum à primo die abscessus in sura comparuisset, post tres alios dies sectus est, effusaque copiosa aqua, curatus esse uisus est: quod pars tumoris præter naturam plurima statim ad moderationem redacta sit, ueruntamen non multis post diebus obiit. Quam ob causam medico quidam crimen ingessit, perperam data esse cantharidum corpora inquit. Nempe propinanda, ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alas, idque esse quod in dictione enunciaretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, hydropi alteri ita propinauit: moxque factò similiter in femore abscessu, sectoque, multis post diebus hominem mori contigit. quanquam urinarum prouocatorio medicamento ex cantharidibus confecto, quidam citra bibentium incommodum usi sint. hæc Galenus. Ex quibus faciliè cognoscitur, Arabes non rectè Hippocratem intellexisse. Quamobrem dicendum esse existimaui, quod ablatis cantharidum extremitatibus, exuantur antidoto, quo natura

natura sunt prædite in proprii ueneni remedium. Quod cum accuratè perpendisset Galenus, eas integras suis medicamentis semper admiscuit; ut facile attestantur quæ libro x i. de simplicium medicamentorum facultatibus memorie prodidit, sic inquit. Veruntamen sufficientem habemus de cantharidibus experientiam, quod in ungues psorodæis cum idoneis ceratis, aut emplastris impositæ, sic illos educunt, ut toti cadant. Miscuumus eas etiam facultatibus psoris, & lepris congruentibus, necnon quibusdam septs, atq; interim etiam ijs quæ clauos, quos uocant, eiciunt. Porro præceptorum meorum quidam earum paulū quiddam in medicamenta urinam cientia iniiciebat. At quidam solas alas, & pedes iniiciunt, quæ aiunt esse alexiteria ijs, qui corpora ipsorum bibissent. Alij contra. At nos totas indimus. Cæterum aptiores sunt ad ea, quæ expertum me dixi, eæ cantharidum, quæ inuentæ in frumento, lutea transuersim in alis cingula obtinent, potissimum si iniiciantur in uas fictile nouum, deinde ori uasis linteum obductū sit rarum, & uas ita teneas inuersum, ut linteum, quod cantharidibus subest, uaporem ab aceto sursum elatum excipiat, donec emoriantur ipsæ cantharides. Et de buprestibus agens, ita subdit. Sic Buprestes quoq; reponere expedit. Sunt autem & ipsæ animalis quoddam genus cātharidibus tum specie, tum uiribus adsimile. Mox de pinorum crucis: quin & crucæ (inquit) quæ in pinis nascuntur, meritò nuncupatæ pityocampæ, huius sunt facultatis. Καυθαρίδες ut Græcis, ita etiam Latinis Cantharides appellantur: Arabibus, Dherarie, siue Carariha: Italis, Cantarelle: Germanis, Goldkeffer: Hispanis pariter & Gallis, Cantarides. Βουπρεστές Græcè, item Latine Buprestes nominantur: Arabicè, Χοφόστις: Italicè, Bupresti: Germanicè, Knoelster: Hispanicè, Arebenta buci. Πιτυοκῆραι Græcis, Pinorum crucæ Latinis dicuntur: Bruchi de pini, Italis: Pytoriapsa, Arabibus: die uum uon fichten, Germanis: Gusanos del pino, Hispanis.

Cantharidum uires ex Gal.

Nomina.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA.

CAP. LVI.

SALAMANDRA lacertæ genus est, iners, varium, quod frustra creditum est, ignibus non urī. Vim habet erodentem, calfactoriam, exulcerantem. Additur, ut cantharis, in medicamenta, quorum uis est exesse, & lepras abolere: similiq; modo reconditur. Liquefacta in oleo pilos euellit. Exenterata, detractis pedibus, & capite, in melle seruat ad eundem usum.

SALAMANDRAE in agro Tridentino copiosæ inueniuntur, Ananienſi præſertim ualle, iuxta ſemitas, & in opacis, uliginosisq; locis. Incipiunt enim apparere uerno tempore, atq; etiam autumnō, cælo maxime pluuiō. Sed æſtate ob ſolis ſeruores; itemq; hyeme ob urgentiſſima frigora, ſuis è latebris non exeunt. Salamandra corporis magnitudine, formaq; lacerto ſimilis eſt; uerum capitis, ac uentris craſſitudine excellit, breuiore tamen conſtat cauda. Illa etſi altioribus nitatur cruribus, ad greſſum tamen ignauior eſt, hic uerò contrà agilis, celerq; conſpicitur. Color illi niger, luteis non minimis infectus maculis, quadam læuitate pellucidus. Viſu Salamandræ horribiles, atque abominandæ ſunt, ita ut facile eorum aſpectus hominibus nauſeam pariat. De hac diſſerens Plinius lib. x. cap. LXVII. ſic inquit. Salamandra animal lacerti figura ſtellatum, nunquam niſi magnis imbribus prouenit, et ſerenitate deficit. Huic tantus rigor, ut ignem tactu extinguat, non alio modo, quàm glacies. Quod quidem facit prunis ſuperpoſita, non ſecus atque cæteræ animalium carnes, quæ prunis aſſandæ traduntur. Veruntamen in medium magni ignis, ubi flamma ualentius agit, uel in fornacem proiecta, ſtatim comburitur. Vanum eſt ergo credere (ut etiam Dioſcorides inquit) igne eam minime abſumi poſſe, eoq; uiſitare, ut chamæleon aere: quandoquidem factò periculo, igne exuſtam. Breui ſalamandram uidimus. Quo fit, ut ſcripſerit Galenus lib. III. de temperamentis, Salamandram ad certum uſq; temporis ſpatium ab igne nihil pati: uri tamen, ſi ea longius igni ſit admota. Quod poſtea effecit, ut. explicare neſciam, quo argumento, quæue ratione prodiderit Ariſtoteles lib. v. cap. xix. de hiſtoria animalium, Salamandram igne minime comburi, ſed per eum inambulantem flammæ, et prunas extingueret: cum contrarium experientia facile probari poſſit. Illud præterea mihi dubium eſt, an idem eodem capite uera retulerit, cum aſſerit in Cypro inſula ærarijs fornacibus, ubi chalcites lapis ingeſtus compluribus diebus crematur, in medio igne exoriri pennatas beſtiolas, paulò muſcis grandibus maiores, quæ per ignem ſaliant, atque ambulent, amotoq; igne ſtatim emoriantur. Quippe, quod maxime id naturæ operibus repugnet. Adde etiam quod ſi hæc uera eſſent, ea nunquam reticuiſſet Galenus, qui diligentiffimè

Salamandræ conſideratio.

Vana opinio.

Ariſtot. vana opinio.

Salamandra
acquatuca.

Nomina.

diligentissime omnia Cypri metalla inuestigauit, ac nouit, pariterq; metallorum fornaces, cum fuerit ipse harum memorabilem rerum accuratissimus indagator. Vidi ego in Germania ararias complures fornaces, à quibus utranque cadmiam, pompholygem, spodium, æris florem, & alia mecum retuli; sed muscas per ignem obambulantibus mihi nunquam uidere licuit. Qua in re nesciuerim, quoniam pacto Aristoteles seruari possit. Nisi dixerimus, ipsum hoc in loco non suam, sed aliorum historiam recensere. Sed de his hactenus. Cæterum Salamandræ nihil gignunt (ut Plinius tradit) neq; est in eis genus masculinum, fœmineumue. Nascuntur enim ex putri quodam humore terræ. Morsu uenenum inferunt, serpentium modo. Quinetiam fructus, & herbas quadam oris salina ueneno insciant, maxima degustantium iactura. quandoquidem non pauci reperti sunt, qui hoc ueneno interiere. Est & Salamandræ aquaticum genus Vtinenfibus frequentissimum, capite terrestribus breuiore rotundiorq; cauda anguillarum modo, nigro undiq; dorso, uentre autem rufescente, luteis maculis resperso, horrendo aspectu, æque atque terrestre. Animal, quod Græcis σαλαμάνδρα, Latinis similiter Salamandra nuncupatur: Arabibus, Adhaya: Italis, Salamandra: Germanis, Olm siue Molch: Hispanis, Salamantegua: Gallis, Salamandre.

Αράχνη.

ARANEVS.

CAP. LVII.

ARANEVS, quem holcum, alij lycon, id est lupum vocant, subactus cum splenio, & linteo illitus, prolatusque utrisque temporibus, aut fronti, tertianos circuitus perfanat. Tela eius imposita sanguinem sistit, vulnera, quæ summam cutem occuparunt, ab inflammationis iniuria vindicat.

Est & alterum aranei genus, qui candidam, tenuem, densamque telam orditur. quem in aluta ligatum, & lacerto appentum, quartanis circuitibus mederi narrant. Decoctus ex rosaceo, & infusus, aurium doloribus auxiliatur.

Araneorū, &
phalangiorum
genera.

ARANEORVM, & phalangiorum (ut lib. IX. cap. XXXIX. de historia animalium scribit Aristoteles) plura sunt genera. Mordax, quod in duo distinguitur, alterum simile ijs, quæ lupos appellant, est paruum, uariū, procax, salax, pulex nuncupatum. Alterum maius, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum, & lentè ambulans, nec uiribus ualens, neque saliens. Cætera, quæ medicamentarij proponunt, aut nullum, aut certè exilem inferunt morsum. Genus secundum, quod lupi nomen accepit, partim exiguum est, quod non textit: partim maius, quod asperam, paruamq; telam apud terram, aut sepes orditur, bucculis intexere solitum primordijs intus positus obseruatur, dum aliquid in tela offendens commouerit, mox accurrit, ut capiat: partim uariū est, quod paucam uilemque telam sub arboribus facit. Tertium genus, quod sapientissimum, lautissimumq; omnium est, nostris ædificijs latissimas contextit telas. Huius, ut equidem arbitror, hic meminit Dioscorides.

Phalangiorum
genera ex Pli.

Plinius araneos, qui ictu, uel morsu uenenum inferunt, phalangia nominat, quorum historiam libro XXXIX. cap. IIII. diffusius enarrauit his uerbis. Phalangium est Italiæ ignotum, & plurium generum. Vnum simile formicæ, sed multo maius, rufo capite, reliqua parte corporis nigra, albis intercurfantibus respersum guttis. Acerbior huius, quàm uestiæ ictus. Viuit maxime circa furnos, & molas. Aequè phalangion Græci uocant inter genera araneorum, sed distinguunt lupi nomine. Tertium genus est eodem phalangij nomine araneus, lanuginosus, grandissimo capite. Quo dissecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo, qui ceruina pelle conclusi, & mulieribus adalligati ante solis ortum, præstant, ne concipiant. Vocatur & rhagio, acino nigro similis, ore minimo sub aluo, pedibus breuissimis, tanquam imperfectis. Dolor à morsu eius, qualis à scorpione. Vrina similis araneis textis. Idem erat astertion, nisi distingueretur uirgulis albis. Huius morsu genua labefactantur. Peior utroque est cæruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, & uomitus araneosus: etiānum deterior, à crabrone penna tantum differens. hic & ad maciem perducit. Myrmecion capite formicæ similis, aluo nigra, guttis albis distinguentibus. uestiarum dolore torquet. Tetraganthij duo genera habent, peior medium caput distinguente linea alba, & transuersum altera. hic oris tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior. Minimè autem no-

xius,

xius, eodem colore, qui telas muscis in parietibus latissime pandit. Haftenus de araneis, et phalangijs Plinius. Cui subscribens Aëtius lib. XIII. cap. XVIII. Phalangiorum genera, inquit, plura sunt. Quae uero apud eos, qui de noxijs bestiis scripserunt, referuntur, ut plurimum sex numero existunt. Vnum quidem ex eis rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalon, sextum scolecion appellatum. Ac primum quidem rhagium, id est acineum, figura rotundum est, colore uero nigrum, acini uuae nigrae similitudine, unde etiam appellationem accepit: et os quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uero ex utraque parte quam breuissimos. Alterum uero lupus appellatum, muscas perdit, eisque pascitur: ac corpus quidem habet latum, ac uolubile, partes uero circa eius ceruicem incisae sunt: amplius autem, et os eius eminentias tres habet. Tertium autem myrmecium, hoc est, formicarium dictum, quod formicis maxime assimilatur, colore est fuliginosum: corpus uero eius uelut astris quibusdam insignitum, praesertim circa dorsum. Quartum deinde cranocolaptes, oblongum est, et uiride, stimulumque iuxta collum habet, atque si in aliquem irruat, locos circa caput petit. Quintum sclerocephalum dictum, caput habet saxcum, et obduratum: lineamenta uero per omne corpus similia animalibus illis, quae lucernas noctu circumuolitant. Sextum postremo scolecium, siue uermicarium appellatum, sublongum est, et submaculosum, maxime circa caput. Atque haec quidem species phalangiorum enumerantur. Haec de phalangijs Aëtius. Ego autem asserere non dubitauerim, omnia haec phalangiorum genera haberi in Italia: quippe quae a me saepius sint uisa. quanquam scribat Plinius, phalangia in Italia non oriri. Quin potius praeter praedicta genera, inibi et alterum reperitur omnium perniciosissimum, quod a Taranto Apuliae ciuitate, ubi innumera aestate tota uagantur in campis, Tarantulam appellant. Icti uero ab his uariis, ac diuersis torquentur: siquidem alij perpetuo canunt, alij rident, alij plorant, alij clamitant, alij dormiunt, alij uigilijs afficiuntur, plerique uomitionibus laborant, nonnulli saltant, sunt qui sudant, alij tremebundi fiunt, quidam paucioribus infestantur, et alij alia patiuntur incommoda, fiuntque phreniticis, lymphaticis, ac maniacis similes. Quae quidem symptomata tam uaria, ac diuersa non aliunde prouenire dicendum est, quam aut ex uario horum animalium ueneno, aut ex demorforum hominum temperamentis. Nam atra bile tentatis, pro eorum temperaturis omnia haec accedisse conspeximus: tametsi non desint, qui putent Tarantulae uenenum dietim, uel horatim immutari, fierique ob hoc, ut tam uariis symptomatibus uexentur, qui ab ea icipiuntur. Habentur Tarantulae etiamnum in mariuinis nostris Senensibus Tyrrheno litori adiacentibus, et Romano agro frequentes: ueruntamen non perinde ac in Apulia numerosae. Degunt haec inter segetes in quibusdam terrae cauernulis, e quibus interdum exeuntes, saepe eos messorum icipiunt, qui huius insidiae ignari, crura ocreis non munierunt. Ictos uidi ego nonnunquam in plateis iacentes, et in xenodochijs, qui praedictis affectibus torquebantur. Sed mirum certe, quam facile huiusce ueneni uis musca mulceatur. Quandoquidem (ut equidem attestari possum) auditis lyricis instrumentis, uel tiliarum sono, primo statim occursum icti a Tarantula a languoribus cessant, et in medium tripudiare, et saltare incipiunt, tamque diu rem prosequuntur, ac si sani essent, et nullo unquam tenerentur dolore. Quod si eueniat, ut tibicines tantillum conquiescant, ac interponant, non multo post tempore in terram concidunt, et ad pristinos redeunt languores: nisi tandiu indeficiente sonitu saliant, atque tripudiant, donec ueneni uirus, partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat, et discutiatur. Ob id igitur tibicines stipendio conducuntur, alternatimque mutantur, ut absque ulla sonitus intermissione, tandiu tripudiant demorfi, quousque penitus curati quiescant: cum tamen, dum haec aguntur, sint, qui antidotis eos corroborant, nimirum theriaca, mithridatico, ac alijs, quae uenenosorum morsibus aduersantur. Nomen ἀράχνη Graecum est, Nomina. ut Latinum Araneus: Arabicum, Hamdebut, seu Hanchebut: Italicum, Ragno: Germanicum, Spinn: Hispanicum, Arana: Gallicum, Arcine.

Phalangiorum genera ex Aëtio.

Tarantulae consideratio.

Tarantulae remedium.

40

Σάρτσα. LACERTA.

CAP. LVIII.

LACERTA caput intritum, & appositum, aculeos, & omnia corpori infixâ extrahit: varos, formicantes verrucas, & pensiles, quas acrochordonas uocant, tollit. Iecur exefis dentibus coniectum dolores finit. Si diuulsa admoueat, ictis a scorpione leuamentum praestat.

Σάρτσα.

SEPS, quam aliqui lacertam chalcidicam uocant, in uino pota, morsus suos sanat.

Lacertarum
consideratio.

Chalcidicarū
consideratio.

Terrantola.

Nomina.

LACERTAE, quæ ubiq; uulgares oberrant, oua quemadmodum serpentes pariunt, & cochleis maxime insidiantur. In Arabia (ut Plinius est auctor) cubitalem æquant mensuram: & in Mauritania, auctore Strabone, bicubitales reperiuntur: in India uero Nisa monte, si Plinio credimus, ad XXIIII. pedum longitudinem lacerti reperiuntur, colore fului, aut punicei, aut cerulei. Est & Insula Capraria lacertis maximis referta, ut referunt, qui ad fortunatas nauigarunt insulas. Ceterum, quæ Chalcidicæ uocantur, in Libya, & Cypro copiose proueniunt, non habentur in Italia. Morantur hæc plerunque in locis aridis, & inter saxa. Varia est harum historia apud auctores: nam quidam nostratibus lacertis similes ipsas fecere, quidam uero inter serpentium genera recensent. Nicander Dioscoridi subscribit: quippe qui in theriacis suis dicat. Vitabis & Sepem corpore humilibus lacertis similem. Veruntamen Aëtius libro XIII. Sepem inter mortiferos recolat angues, sic inquit. **Serpens**, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur, ex crasso autem in tenuem abit: recta uero, ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum, uniuersum autem corpus multis albis notis respersum. Ceterum ij, qui ab eo percussi sunt, intra tres, aut quatuor dies pereunt. hæc Aëtius. Pausanias porro aliter sentire uidetur: inquit enim. Aegyptum Arcadiæ quondam regem in uenatione occupatum, & imprudentem Seps oppressit. Vipera similis est minimæ, cineris colore, maculis ex interuallo uariis, lato capite, angusta ceruice, aluo maiori, cauda breui, obliquo incessu, quasi cancer, quod & cerasta serpenti proprium est. Quamobrem credendum putauerim, aut fabulosam esse lacertæ Chalcidicæ historiam, aut pluribus hoc nomen conuenire serpentibus. Verum minime reticendum duximus, reperiri in Hetruria, in Romano agro, ac etiam in Apulia quoddam lacertarum genus Terrantola uulgò dictum, quoniam sub terra delitescat. Quæ cum homines morsu perimat, fecit, ut mecum quandoque cogitauerim, an ea fortassis Nicandro, ac Dioscoridi Chalcidica esset lacerta: aut Stellio, quod stellis maculata, insignitaq; cernatur. Sed hæc libro sexto, duce Deo, latius explicabimus, ubi de his, quæ morsu, uel ictu uenenum emittunt, sermonem faciemus. Quæ Græcis *Χαλκιδικα*, Latinis Lacerta nominatur: Italis, Lucertola: Germanis, Heidex: Hispanis, Gartixa. Quæ uero *Σηψ* Græcè, Latine Seps, & Lacerta Chalcidica uocatur: Italicè, Seps.

Σκινκος.

SCINCUS.

CAP. LX.

SCINCUS aut Aegypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnus, quanuis inueniatur in Lydia Mauritanix. Est autem terrestris crocodilus, sui generis, sale inueteratus cum nasturtio. Aiunt carnes, quæ renes amplectantur, id sibi virium vendicasse, ut si drachmæ pondere bibantur, uenerem accendant. Verum decocto lentis cum melle, aut femine lactucæ cum aqua poto, ueneris cupiditates inhibentur. additur in antidota.

Scinci confi-
deratio.

Scinci Vici-
tini.

TAMETSI scribat Dioscorides, Scincum esse terrestrem crocodilum, sui generis; aquatile tamen animal est. Quandoquidem qui Venetias importantur, in mari rubro, & in Aegypto Nilo flumine capiuntur. Hi quanuis forma crocodilos referant; magnitudinem tamen longè minorem habent: namq; qui ad summum adoleuerunt, nostrates lacertas magnitudine non excedunt. Squamis uestiuntur subliteis, cæsa à capite ad caudam discurrente linea. At non eadem crocodilis tunica: quippe qui nigro natura sunt dorso. Pausanias in Libya bicubitales reperiri Scincos tradidit: ueruntamen ij ad nos non deferuntur. Sunt in agro Vicentino lacus quidam, qui Scincos etiam gignunt. sed minutulos, ac nigricantes, quibus sæpius utuntur seplasiarij deficientibus marinis, non sine magno fortasse hominū discrimine. Reprobat hos Fuchsius quoq; libro primo de compositione medicamentorum, sic inquit. Scincus ani-
mal

- 19 mal est in aquis degens, lacertæ magnæ simile, sed uentricosius: cauda lata, ut anguilla, ad natandum apta. Quapropter quos officinæ subijciunt, cum duabus caudis, ueri non sunt, sed ex Vicentino agro allati. hæc ille. Qui tamen diu aliorum errorem merito damnat, ipse (pace uiri alioquin clarissimi dixerim) in alterum non minorem mihi quidem incidisse uidetur, quod existinauerit, legitimum Scincum, cuius effigiem damus, regi lata cauda ad natandū, anguillæ modo. Quandoquidem Fuchsi Scincus, quo Foro iulienſis ager, & quæ circum Vtinum ciuitatem stagnantes sunt aquæ, maxime scatent: & cui lacertæ magnæ corpus, tumidus uenter, ac maculis uariis, rotundum quadantenus caput, anguillæ cauda, nigrumq; dorsum est, Scincus uerus non est: sed potius animal salamandræ generi adscribendum, quod terrestrem salamandram non paucioribus referat notis, quem aquaticiles testudines terrestres representant. ob id itaque recte Vtinenſes hoc animal Salamandram aquaticam uocant, abhorrentq; maxime, quod inter uenenata omnino reputent. Huic sanè cum Aegypto scinco nulla est cognatio: quippe Aegyptius capite constat longo, dorso quadantenus elato: uentre lacertæ non maiore: corio squamis subluteis, numerosis, minimisq; in uniuersum referto: cauda lacertæ modo tereti, breuiore tamen: caesiâq; à capite ad caudam discurrente lineâ. Talis nimirū Scincus est, qui quotannis ab Alexandria Aegypti Venetias numerosus conuehitur. Scincorum meminit Plinius libro. XXVIII. cap. VIII. ubi ita scribit. Ex chamæleontis similitudine est Scincus, quem quidam terrestrem crocodilum esse dixerunt: candidiore autem, & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoscitur à crocodilo aquatico squamarum seta à cauda ad caput uersa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferuntur falsi. Rostrum eius, & pedes in uino albo positi, cupiditates ueneris accendunt. Vtiq; cum satyrio, & erucæ semine singulis drachmis omnium, ac pipæris duabus admistis, ita ut pastilli singularem drachmarum bibantur. Per se laterum carnes obolis binis cum myrrha, & pipære pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodest & contra sagittarum uenenâ, antè posteaq; sumptus. In antitoda quoq; nobilia additur. hæc Plinius. Porro CROCODYLVS (ut refert Aristoteles in libris de historia, & partibus animalium) animal est magnum, ad quindecim usq; cubita crescens: quanuis ad duodeuiginti scripserit Plinius. Hic animal non parit, sed ouum anserini magnitudinem non excedens: idq; in terra, non autem in aquis. Parit cum plurimum sexaginta, uiuitq; diu, maximūq; animal minima hac origine euadit: nanq; foetus ex ouo exclusus proportionem respondet, lacertorum magnitudinem æquans. Linguam adeo indiscretam habet, ut omnino ea carere uideatur. Cuius rei causa est, quod idem & terrestris, & aquaticus quodammodo est. Ergo ut terrestris, locum obtinet linguæ, ut uero aquaticus elinguis. Pisces enim aut nullam habere linguam uidentur, nisi ualde resupinentur, aut inexpla natam habent. Solus inter cætera superiorem mouet mandibulam, minimeq; inferiorem. causa est, quod pedes ad capiendum, retinendumq; inutiles habet. Oculi crocodilo suilli, dentes exerti, & ungues in pedibus acutissimi, coriumq; durissimum, telis, ac sagittis minime cedens. Interdum plerumq; terram incolit, noctu uero aquis se mergit, innatâq; flumine. Duo eius esse genera Plinius est auctor loco citato. Vnum maius, de quo diximus: alterū minus illi simile, multum infra magnitudinē, in terra tantum, odoratissimisq; floribus uiuit. Ob id intestina eius diligenter exquiruntur, iucundo nidore farcta. Crocodileam uocant, oculorum uitij utilissimam, cum porri succo inunctam, & contra suffusiones, uel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit. Ex aqua uero morbos omnes, quorum natura serpit in facie, nitoremq; reddit. Lentigines tollit, ac uaros, omnesq; maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. Felle inunctis oculis contra suffusiones nihil utilius prædicant. Maioris dentes è dextra maxilla adalligati dextro lacerto (si credimus) coitus stimulant. Corij utriusq; cinis, ex aceto illitus his partibus, quas secari opus sit, aut nidor cremati, sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis utriusq; claritatem uisus inuictis donat, & cicatrices oculorum emendat. Cor annexum in lana ouis nigræ, cui nullus alius color incursauerit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Corpus ipsum, excepto capite pedibusq;, elixum manditur ischiadicis. hæc Plinius. Verū tamen quæ is alterius intestinis assignauit, ea Dioscoridem sibi tribuisse constat. Cæterum cum Scincus Chamæleontem, cuius formam refert, mihi in mentem reuocauerit, ueniatq; & ipse in medicum usum, non ab re fore duxi, eius tum historiam, tum etiam facultates enarrare. CHAMAELEON igitur (ut Aristoteles memorie prodidit

Fuchsi error.

Crocodili historia.

Crocodili genera, & uires.

Chamæleontis historia.

prodidit lib. II. cap. XI. de historia animalium) figura totius corporis lacertam planè representat. Latera deorsum ducta uentri iunguntur, ut piscibus: & spina modo piscium eminet. Rostrum simiæ porcarie simillimum: cauda prælonga in tenue desinens, & longis implicata in se orbibus. Elatior à terra est, quàm lacerta. Pedes singuli bipartito secantur, partesq; talem inter se habent situm, qualem pollex ad manus, reliquam partem obiectam. Sed ipse etiam reliquæ partes paulò tenus in digitos quosdam finduntur, aduncis unguiculis. Corpus asperum totum, ut crocodilo. Mutat suum colorem inflatus. Omnium ouiperorum tenuissimus est: quippe qui omnium maximè inopia sanguinis rigeat. Causa ad mores animæ eius referenda est: præ nimio namq; metu multiformis efficitur. Motus ei piger admodum, ut testudinis. pallefcit cum moritur, defunctusq; colorem eundem seruat. Subit cauernas, & latitat more lacertarum. Caput eius, & guttur si quernis accendatur lignis, imbrium, & tonitruum concursus facere Democritus narrat. Item iecur in tegulis ustum. Dextro oculo, si uiuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata, pericula puerperij adimi. Linguam, si uiuenti exempta sit, ad iudiciorum euentus pollere dicunt. Item dextram maxillam ad formidines, pauoresq; corpore uero illito detrahi pilos: & felle glaucomata, & suffusiones corrigi. Σκίγνος ut Græcis, ita etiam Latinis Scincus appellatur: Arabibus, Aschanchur, siue Scanchur: Italis, Stinco, & Scinco: Hispanis, Stinco.

Chamæleotis
uires.

Nomina.

Γῆς ἔντερα.

TERRENI VERMES.

CAP. LXI.

TERRENI vermes impositi, præcisos nervos glutinant: tertianas discutiunt. Decocti cum anferino adipe, infusi, affectis auribus medentur: cum oleo autem decocti, si in contrariam aurem instillantur, dentium doloribus præstant auxilium. Triti in potu ex passo urinam ciunt.

Terrenorum
uermium, & eorū
olei uires.

TERRENI uermes etiam in medicum usum ueniunt. quādoquidem oleo incoquantur ad articulorum, neruorumq; cruciatus. Veruntamen aberrant plerumq; myropole in olei conficiendi ratione. Imponunt enim uermiculos in aneu cacabum, et affuso inde oleo igni seruefaciunt: quo fit, ut paruo momento ij non modo inassentur, sed penitus eōburantur, nullo in oleo humore relicto. Fit autem rectius, cum uase uitreo excipiuntur, & diutius calore balnei macerantur, oleo innatantes: namq; hoc modo eorum succus elicatur, cōburiq; nequeunt. Præstat hoc oleum ita paratum, præsertim si uermes rosaceo macerentur, ad podagricorum dolores, à calidis defluxionibus provenientes, inunctis prius locis dolentibus oleo, ac mox superpositis uermibus in eo elixis, tufis, admistisq; cum æquali cerati pondere, quod triapharmacum uocant, ex argenti spuma, oleo, et aceto conflatum. Quibus etiam commendauit Plinius lib. XX. cap. IX. ipsorum uermium cinerem cum melle triduo emplastri more impositum. Quin & ipsos uermes in oleo ueteri elixos, & superpositos. Ad hæc terrestres uermes prius uino albo eloti, ac per se absq; oleo uase uitreo excepti, operculato uasis ore, ne quid expirare possit, in balneum calentis aquæ immerguntur, tandiuq; effervesce permittuntur, donec in liquorem oleo similem uertantur. Præferunt quidam hoc, quod maximè præstet neruorum, & intestinorum uulneribus glutinandis. Quod longè efficacius efficit, si factitio balsamo, de quo libro primo diximus, fuerit admistū: aut oleo, quod uitreis organis è larigna, siue abiegna lacryma elicitur. Namq; his additis uniuersa corporis recentia uulnera breui tempore glutinat, ijs exceptis, quæ capiti inferuntur. Dantur utiliter terreni uermiculi igne cremati, et in puluerem contriti felle suffusis, ex marrubij, uel absinthij decocto: addunturq; in electuarijs ad idem paratis, ut Galenus docuit libro de theriaca ad Pisonem. Triti, ac rosaceo subacti (ut idem author est) podagricorum inflammationes extinguunt. Γῆς ἔντερα Græcis dicuntur: Latinis, uermes terreni: Arabibus, Charatin; Italis, uermi terrestri, & Lombrichi: Germanis, Regen uurm: Hispanis, Lumbrizes de tierra: Gallis, Vers de terre.

Nomina.

Μυογάλη. MVS ARANEVS.

CAP. LXII.

MVS araneus dissectus, & impositus, sui morsus ueneficia luit.

ARANEVS

ARANEVS mus (ut Aëtius inquit) colore quidem mustelæ similis est, magnitudine autem muri. Os uero sublongum habet, & exiguam caudam. Dentes ei tenues, duplici ordine nati, in utraque maxilla: quo fit, ut quatuor dentium ordines habeat. Quibus utiq; notis abunde respondent ij, à quibus picturam, quam hic damus, mutuati sumus. Meminit muris aranei Nicander in suis theriacis, dixitq; perire in rotarum orbita, si progrediens in eam inciderit. Quod tamen fabulosum, poeticumq; censemus: tamen si non desint, qui terra è plaustrorum rotis excussa, huiusce succurrant moribus. Scribit Plinius lib. VIII. cap. LVIII. mures arancos ultra Apenninum nō haberi, cum tamen hoc æuo in uniuersa reperiuntur Italia. In Ananienfibus montibus, Tridentino agro frequentes uisuntur. Nihilominus incolæ inter uenenata non habent: id quod fortassis & cæli, & solis temperamento euenit. Siquidem nec scorpiones ibidem exorti ictu uenenum relinquunt, ut in eorum mentione superius diximus. Μυρογῶλον Græcè, Mus Nomina. 10 araneus Latine appellatur: Italicè, Topo ragno: Germanicè, Ziß mauß: Hispanicè, Murganbo.

Mûes.

M V R E S.

CAP. LXIII.

M V R E S, qui in domibus oberrant, concisos scorpionum plagis utilissimè imponi, in confesso est. Si inallatos infantes ederint, oris saliuam exiccari promittunt.

M V R E S diuersorum sunt generum: siquidem domestici, sylvestres, ac montani reperiuntur: sunt etiānum aquatiles marini. Verum primum de ijs differentes, qui nostris in domibus oberrant, quiq; etiam in agris in magnam segetum perniciem morantur, Aristotelis uerba referā, qui lib. VI. de historia animalium, cap. ultimo sic habet. Murium generatio mirabilis præter cætera animalia, maiorem in modum est, tum numero, tum celeritate. Iam enim scæmina prægnante in uase miliario aliquando occupata, paulò post referato uase, musculi numero uiginti & centum reperti sunt. Mirum etiam percipimus ortum redundantis agrestis murium generis. Locis enim compluribus agri, 40 tam inaudito modo oriri solent, ut parum ex uniuerso frumenti relinquatur: tam cito absuntur, ut nonnulli me= diocres agricolæ, cum pridie metendum statuerint, postridie mane cum messoribus accedentes ad segetem, absump= ptam inueniant totam. Interitus autem minimè euenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur: quan= quam superiore tempore homines uincere, uel suffiendo, uel fues, ut latibula effoderent, admittendo, non pos= sent. Quinetiam uulpes eos uenantur, & cati sylvestres in primis: sed tamen superare copiam, & celerita= tem prouentus nequeunt. Nec aliud quicquam omnium uincit, nisi imbres: ijs enim quàm primum intereunt. Terræ Persicæ parte quadam mure scæmina rescissa, foetus scæminini prægnantes comperiuntur. Sunt qui uehe= 50 menter confirmant, Mures, si salem lambant, impleri sine coitu. Aegyptijs muribus prædurus, ferè ut erinaceis, pilus est. Habentur in murium genere & GLIRES. Idcirco (ut Plinius auctor est libro XXXVI. cap. primo) apud Romanos censoriæ extabant leges, Glires in cœnis apponi uetantes. Verum hoc æuo ganeonibus 60 maxime expetuntur in cibis, non modicam palato iniuriam fieri putantes, si tam pingui priuatur alimento. Sed ij minimè perpendunt, uel potius negligunt, quòd glires pinguedinis exuberantia uentriculi appetentiam destru= ant, lentum ac frigidum gignant succum, concoctūq; contumaces existant. Notatum non congregari glires, nisi populares eiusdem syluæ, & si misceantur alienigenæ, amne, uel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate. Senium finitur hyberna quiete. Conditi enim et hi cubant, rursus æstata iuue= nescunt. Montibus Goritiensi agro conterminis, & in Carniolæ, Carinthiæ, ac Stiræ alpinis syluis maxima est horū quandoq; foetura. Quo fit, ut numerosi à uenatoribus capiantur, præsertim cum fagina glandæ abundant syluæ. Exeunt uenatum nocte, & arbores suffientes, in quibus stabulantur, sic eos stupefactos innumeros capiunt, adeò ut ijs repletis saccis domum plerūq; redeant, quos postea excoriant, & impositos præ nimia copia cadis sale, & muria asseruant, quemadmodum pisces. Horum caro ijs utiliter estur, qui canina laborant fame: nanq; exuberante pin= guedine obtunditur appetentia, & tollitur morbus. Discoquitur Gliris caro detracta pelle, & intestinis exemptis melle in fictili nouo, addito nardo ad tertias, atq; ita asseruatur, quòd constet deplorata aurii uitia eo remedio sanari. Georgius

Murium con= sideratio.

Glirium con= sideratio.

Agricolæ error.

Murium montanorum cōsideratio.

Georgius Agricola, uir alioqui doctissimus, & acerrimus rei metallicæ indagator, quod fortasse ueros glires non uiderit neque cognouerit, non sine magno errore putat in libello, quem subterraneis animalibus dicauit, Sciuros à uillosa cauda, qua se operiunt & inumbrant, ita uocatos, Glires esse. Sed quod hæc duo animalia inter se maxime differant, omnibus notius esse arbitror, quàm ut pluribus exponi debeat. Porro MONTANI mures cuniculos magnitudine æquant, ac etiam nonnunquam superant, cruribus non usqueadeò longis. Capite leporem referunt: uerùm tam breuibus auribus sunt, ut uix supra pilos appareant. Pilo uestiuntur uario tarsi modo, oblongo.

M V S M O N T A N V S.

Breuem habent caudam, & pedes acutis unguibus armatos. Hyeme admodum pinguescunt, & obesi fiunt, ita ut aliquando monstruose intumescant. Hi Ananienfibus, Phœbeisq; montibus, in Tridentino agro frequentes habentur, uocanturq; uulgo corrupto uocabulo Marmontane, quasi Mures montanos dixerint. Eriguntur sæpius urfi modo, anterioribus pedibus ueluti manibus, cibum ori ministrantes. Dentes anteriores quatuor habent leporis instar, sed longiores, atque acutiores, quibus sæuissimè mordent. Sed mirum est (ego enim qui periculum feci, id certò testari possum) quod si acutis forcipibus secentur, una tantum nocte renascuntur. Domi retenti si iuuenes sint, exuta quædantenus feritate mitescunt, sed utensilibus damnum inferunt: quippe qui omnia, quibus obuiant, erodant, & destruât. Hyeme delitefcunt, sceno ac paleis, in aceruū congestis plerunq; se condentes. Dormiunt integris mensibus, quemadmodum & glires. In montibus uiuunt. Stramenta in cauernas comportant, quibus à frigore se tueantur. Exterrefacti acutissimè uociferantur, ac sibilant, & ad tumulos confugiunt. Horum carnes syluestri, & graui quodam odore adeò spirant, ut quibusdam nauscam moueant. Quo fit, ut sale, & muria asseruati tum odoris grauitatem, tum etiam exuperantem humiditatem ob pinguedinis copiam exuant: cùm tamen tam recentes, quàm sale conditi concoctu admodum contumaces existant, uentriculo laborem inferant, corpusq; uniuersum excalfaciant. Horum pinguedo medicis expetitur, quod contractos molliat & restituat neruos. Sunt uerò & alia quoque murium genera, nempe Ponticum, Lassicum, Noricum, Pannonicum, Indicum, à regionibus prouincijsq; cognominata. Ponticus pilo est niuei candoris, sed superiore caudæ parte saturatè nigricat: ea enim digiti longitudinem non excedit. corporis magnitudo illi ut sciuro. insectatur aues & mures. Hunc sanè id esse censemus, quod Armellinum uocamus. Lassicus pilis uestitur in cinereo candidis, uentre tamen albicante: est Pontico paulò maior. hunc Varium appellamus. Noricus corporis mole domesticam mustelam æquat, pilis leporinis ferè similibus. breui constat cauda. caret auribus, non tamen foraminibus, quæ habet aurium instar. Pannonicus, cui color subuiridis, mustelæ speciem refert, uerùm magnitudine domesticos mures non superat. Postremò Indicus colorem habet ferè murium montanorum, albis tamen compluribus intercurfantibus pilis. capite est & ore in longum porrectis, quin & auriculis breuiusculis: cauda ab ipsis clunibus crassiore in exilitatem ad imum prolixè defluente: cruribus dodrantalibus. Corpore fèlem æquat, pedibus aliquantò breuioribus, ac pilo hispidiore, præsertim si aduerso tractu mulceas. Atque hætenus de murium generibus. Ceterum murium stercus (ut in libro de theriaca ad Pisonem legitur) aceto subactum, capillis defluentibus utiliter illinitur. Quinetiam per se potum, uesciæ lapidem comminuit. Mûes ita Græcis, Latinijs uerò Mures appellantur: Italis, Topi: Germanis, Maus: Hispanis, Ratones: Gallis, Sorizes.

Murium alia genera.

Nomina.

Γάλα.

L A C.

C A P. L X I I I.

L A C generatim omne boni succi est, corpus alit, aluum emollit: stomachum, & intestina† inflatione uexat. Vernum tamen dilutius æstiuo habetur, & è uiridi pabulo aluum magis emollit. Probatum autem candidum, æquali crassitudine, quod ungui instillatum cogitur. Aluum minus tentat caprinum: quoniam pecus hoc adstringentibus pabulis, robore, lentisco, & oleaginis frondibus, & terebintho magna ex parte uescitur: inde stomacho accommodatissimū reddi solet. Ouillum autem dulce, crassum, & præpingue: non autem usqueadeò utile stomacho. Bubulum tamen,

men, asininum, & equinum, uentri magis idonea: sed ipsum turbant. Quibus in locis pecora, scammoniam, ueratrum, clematidem, aut mercurialem pascuntur, lac omne uentrem, & stomachum subuertit: quale in Iustinis montibus esse, à nobis proditum est. Siquidem capræ, quibus candidum ueratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu euomunt: & eorum lac haustum nauseam creat, & stomachum in uomitiones effundit. Ventrem adstringit lac omne decoctum, præcipueq; candentibus calculis marinis exustum. Et in summa, omnibus auxiliatur internis exulcerationibus; præsertim faucium, pulmonis, interancorum, uesicæ, & renum: foris uerò contra pruritus cutis, eruptiones papularum, & uitiatos corporis succos, recens cum melle crudo, addito sale, datur exigua aqua dilutum. Minus inflat quodcunque semel feruefactum. Decoctum cum calculis marinis ad dimidias, ulcerosas

10 uentris fluxiones adiuuat. Lac quodcunque serum continet implicitum, quod ubi discessit à lacte, multò potentius ad purgationes redditur. Datur quibus sine acrimonia uolumus deiectionem moliri, ut melancholicis, comitialibus, lepris, elephantijs, & erumpentibus toto corpore papulis. Ex omni lacte fit, quod schiston, id est scissile, appellant. Lac autem fictili nouo feruet, ramoq; ficulneo recenti mouetur, insparfis, postquam bis, aut ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt heminae lactis: ita enim ferescens liquidum ab eo diuiditur, quod in caseum concreuit. Sed cum feruet, ne superfundatur, conueniet spongia ex frigida continuo fictilis labrum detergere, sextariumq; argenteum frigida aquæ plenum demittere. Bibitur heminis per interualla singulis, usque ad quinas, ita ut intercedentibus spatijs, potantes ambulent. Lac autem recens efficax est contra rosiones, u-

20 stionesq; ab exitiabilibus medicamentis factas: ut à cantharidibus, aut salamandra, bupreste, aut pinorum eruca, hyoscyamo, dorycnio, aconito, aut ephemero: præsertim bubulum ad id eximiè confert. gargarizatur autem exulceratis faucibus, tonsillisq; . Asininum peculiariter collutos dentes, gingiuasq; stabilis. Fluxiones alui, si ulcera sentiantur, tenesmosq; , ouillum, bubulum, aut caprinum, cum marinis lapillis decoctum; sistit. per se autem, & cum hordeacea ptisana, aut halicæo cremore infusum magnopere intestinorum rosiones mitigat: exulceratæ uulvæ immittitur.

Humanum lac dulcissimum est, & maximè alit: mammis autem exuctum, prodest tabi, & stomachi rosionibus: contra haustum leporem marinum præsidio est: oculis cruore ex ictu suffusis, cum thuris polline instillatur: podagricis utile est, cum meconio, & cerato illitum. Lac omne respuendum splenicis, hepaticis, comitialibus, vertiginosis, & neruorum uitio laborantibus, febriculosis, & capite dolentibus: nisi si quis interdum purgationis gratia, ut ostendimus, schistum præbeat. Pri-

30 miparæ canis lacte perunctos nafrant glabrescere: potum contra uenena antidoti uicem obtinet: abortus mortuos expellit.

Τυρός. CASEVS.

CAP. LXV.

CASEVS recens sine sale sumptus alit, stomacho utilis est, & facilè in membra delegatur: carnem facit, aluum modicè emollit: alius tamen alio præstantior, pro natura lactis, à quo conficitur. Decoctus autem, & expressus, deinde inassatus, aluum sistit. illitus, oculorum inflammationibus, & fugillatis prodest. Qui uerò recens salitus est, minus alimenti præbet. carnem aptè minuit, stomacho aduersatur, negotium uentri, interaneisq; exhibet. Vetusiore sistitur aluus. Sero, quod à

40 caseo manauit, quàm optimè canes aluntur. Quod hippacen uocant, caseus est equinus: ea uirus redolet, magnopere alit, bubuloq; proportionem respondet. Nec desunt, qui hippacen, equinum coagulum appellarint.

Βούτυρον, καὶ αὐτοῦ λιγνός. BUTYRVM, ET EIVS FVLIGO.

CAP. LXVI.

E' LACTE pinguisimo probatum fit butyrum, quale ouillum est. Fit & ex caprino, agitato in uasis lacte, donec pingue separetur. Butyrum natura oleosum est, & emolliens: unde largius epotum, uentrem resoluit: prodest, ubi oleum non adfuerit, contra uenena. Cum melle si infricetur, dentitiones adiuuat: gingiuarum pruritus, & oris ulcera infantibus emendat. Illitus foris cap-

50 paciora alimentorum facit corpora, & ab albidis pustulis per summa scatentibus asserit. Contra inflammationes, & duritias uulvæ, quod nec uirus respicit, nec uetustatem sentit butyrum efficax est: dysentericis, & coli exulcerationibus infunditur. In medicamenta addi solet, quæ pus mouent: utile præsertim cum nerui, aut cerebri membranæ, uesicæ cervix, uulnera acceperit. Id autem purgat, replet, carnem creat: ab aspide percussis utilissimè imponitur. Recens obsonijs additum olei uicem pensat, & adipis uice fungitur in bellarijs. Colligendæ ex eo fuliginis ratio hæc est. Butyrum in lucernam nouam ingestum accenditur, fictiliq; operculato, quod supernè in siphunculi speciem desinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur, & subinde aliud in absumpti locum sufficitur, dum coaceruetur fuliginis modus, quem facere institueris: penna post deraditur ad usus. Eius effectus est in medicamentis oculorum, exiccare, & adstringere: fluxiones cohibet, & ulcera celeriter ad cicatricem perducit.

Lactis consi-
deratio.

L A C est benigni alimenti superfluum in sceminarum mamillis ex bina sanguinis coctione progenitum. Constat autem id tribus diuersis essentijs : nimirum caseosa, butyrofa, ac serosa, quæ abinuicem separatæ, uariam consequuntur temperiem. Sed à lacte primum rem exorsus, de eo tantum facultates differam, cuius hac tempestate tã in cibis, quàm in medicamentis est usus. Tale autem est humanum, caprinum, ouillum, bubulum, bubalinum, & asininum. Et quanuis ueteres usi fuerint tum camelino, tum etiam equino; cum tamen in Italia, ac in alijs conterminis regionibus, quod sciam, eorum nullus sit usus, hæc tanquam superuacanea omnino reticenda censemus. Præcellit igitur humanum, quod temperatum sit in omnibus suis partibus. Hoc sequitur caprinum, etsi aliquantò siccus sit. His crassius est ouillum, minusq; serosum. Bubulum deinde, ac bubalinum, præter id quod admodum sit crassum, cæteris longè pinguius habetur. Quamobrem lib. x. simplicium medicamentorum dicebat Galenus. Miror autem quo pacto Dioscorides ex ouillo, et caprino butyrum confici referat. Ego nanq; ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatū esse butyrum existimo. hæc Galenus. Porro asininum sicut lac omne seri exuberantia superat, sic cæteris pinguedine cedit.

Lactis proba-
tio.

Probatur in uniuersum lac colore, odore, sapore, ac substantia. Ob id igitur præfertur quod colore perquam albo uisitur, pellucidum, ac clarum, non uiride, non luteum, nõ nigrum, nec aliquo liuore suffusum : odore suauis, syncero, minime graui, aut uiroso : sapore quidè dulci, non amaro, acri, acido, aut salso : substantia media inter crassum, et tenue, ita ut eius gutta ungui instillata non defluat, sed in sua spherula permaneat. Quod autè tale fuerit, omnium sanè præstantissimum erit, & in cibis optimum. Contrà pessimum præbet alimentum, uentriculum, ac totum corpus subuertit, quod contrarias notas habuerit, quodq; ex morbofis animalibus emulsum fuerit, uel etiãnnum ab ijs, quæ reprobata, uenenosaq; plantas depascuntur. Quocirca memoriæ prodidit Galenus lib. III. de facult. alimentorum, quod si capræ, aut alterius cuiuspiam animalis scammoniam, aut tithymalum depasti, lac cibi loco quis sumpserit, omnino aliud illi fluat.

Lactis facul-
tates.

Optimum datur utiliter ætate consistentibus, senibus non naturaliter frigidis, biliosis, & marasmo affectis, et deniq; ubi uenterculus excrementis uacet. Nocet lac potum contrà febriētibus, capitis dolore affectis, ophthalmicis, resolutis, conuulsis, fluxione tentatis, calculo oppressis, pituitosis, adolescentibus, obstructis, & ijs præsertim, qui lacte, & edulij lacte paratis, cenæ et prandia claudunt : tantoq; maior inde sequitur noxa, quãtò crassius lac assumptum extiterit. Eaq; propter citato loco inquit Galenus. Lac, quod seri plurimum habet, etiam si semper eo utare, nullum prorsus periculum adfert. Quod uerò huiusmodi humiditatis exiguum habet, caseosæ autem crassitudinis multum, omnibus qui ipso frequentius utuntur, est periculosum. Ceterum ut lac, quod bibendum est, proffit, hæc præterea adsint oportet, lac nimirum recenter sit mulsum : aliquid mellis, sacchari, aut salis admistum sit, ne in uentriculo concreseat : tantumq; ex eo sumatur, quantum concoquere ualeat uentriculus. A cibis etiam omnibus, & uino, postquam assumptum fuerit, abstinendum est, quousq; à uentriculo secesserit, minimeq; exercitio utendū est. At quoniam lac dētes inficit (etsi Dioscorides contrariū de asinino scripserit) eo statim ebibito, uino, aut hydromelite os abluere oportet.

Lactis bibendi
di ratio.

Lactis coagu-
lati uires.

Quod autem immisto coagulo concreuit, quanquam uerno, ac æstiuo tempore, mensis frequentissime expetatur; tamen angustiam parit, uentriculum opprimit, caput uaporibus replet, ægrè concoquitur, & crassum gignit succum. Quamobrem si quandoq; in cibum ueniat, primum omnium ingeratur : siquidem ultimo loco sumptū (ut fieri adsolet) aut statim putrescit, aut subsidentem cibum secum ad ima incoctum trahit. Lac omne, humanum præsertim, cerebrū auget, corpus impinguat, siccā et asperam tuſim lenit, uenerem roborat, urinae ardoribus subuenit, dissoluta corpora reficit, probi multiq; est alimenti, bonam facit aluum, facile in sanguinem uertitur, carnem auget, peccatus dilatat, & cæteris alimentis maius adfert nutrimentum. Quod autem lac primiparæ canis perunctos glabrescere faciat, potum uerò emortuos educat foetus, ut nonnullis proditum esse scribit Dioscorides, reprobatur Galenus lib. x. simp. medic. Butyrum præterea (ut loco citato scribit Galenus) facultatis est concoquentis, paulum habens etiam digerendi potentia, in medijs nimirum corporibus secundum duritiem, ac mollitiem. Corporum etenim planè durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere : at quæ in mollibus sunt phlegmonæ, eas & concoquit, & digerit.

Butyri uires
ex Galeno.

& digerit perfacile. Nam parotides, & bubones; & oris phlegmonæ, aliæq; partes complures illo prorsus solo curantur, nimirum in pueris, ac mulieribus. Sed & dentientium puerorum gingiuis illitum, nihilo imbecillius melle gingiuis extenuat, per quas exitus est dentibus: & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, posteaquam fluxio restiterit, digerit pariter & concoquit. Proinde cataplasmatibus inditur, quæ extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondrijs, & bubonibus. Sed & in uentrem deoratum, & ex eo distributum, magnificè confert expuitionibus ex pulmone, idq; in pleuriticis, & peripneumoniacis affectibus, cum hoc, quod eos etiam concoquat. Atque si solum lingatur, magis quidem concoquit, uerum minus educit: plus uerò si cum melle, & amaris amygdalis, sed minus concoquit. Fit ex bubuli præsertim lactis pinguedine id, quod uulgo Romæ, ac in uniuersa ferè Italia Capodi latte appellant, mensis plurimam expetitur, quod gustui, ac palato maxime arrideat. Verum enim uero ob pin-
 10 guedinis copiam, præterquam quod uentriculum relaxat, & cuncto supernatat cibo; nutrimentum eiecit, anteaquam concoquatur, uapores in caput mittit, & crassum generat succum. Caseus autem fit ex crassiore cuiuslibet lactis substantia, admixto coagulo, & expresso inde sero. Præfertur in cibis recens, quod noxam uentriculo non inferat, concoquaturq; facilius, quam qui diutius asseruatur. Nanque uetus, qui quod linguam parumper uellicet, quam plurimis gravior redditur, omnium pessimus est: quippe qui cæteris magis adurat, sitim excitet, & difficilius concoquatur. Quin & calculos in renibus gignit, iecur obstruit, aluum cohibet, & in calefactis corporibus atram bilem gignit. Quo fit, ut plus damni ex eius succi prauitate, & feruenti qualitate inferat, quam quod humores cras-
 20 sos attenuando compensare possit. Fugendus igitur istiusmodi caseus est, cum neque ad concoctionem, neque ad mouendam urinam, neque ad ciendam denique aluum, quicquam boni conferat, quemadmodum neque ad succi probitatem. De hoc autem edisserens Galenus libro x. simplicium medicamentorum, sic inquit. Itaque cum mihi olim
 20 caseus allatus esset bubulus, quem ex odore acrem esse coniciebam, abieci, & iam à famulis absumptum putabam: uerum illi talia seruare soliti, longo post tempore ex promptuario proficentes, quidnam de illo fieri iuberem, rogant. Cum igitur edendo non esset propter acrimoniam, ludicrum nobis problema extitit, proponentibus, cui rei quis illum utiliter posset accommodare. Interea cum ad me arthriticus quispiam in curru conuectus esset, tophos, quos Græci τώφους nuncupant, in articulis habens, subiit mihi crure suillo salso decocto caseum eo decocto macerare, ac probe in mortario subigendo unitum, tophis imponere. Et sanè arthriticus ab hoc medicamine magnificè adiutus est. nam rupta fonte sua cute absque incisione uidelicet, emergebant quotidie citra dolorem tophorum particu-
 30 læ. Vbi autem totus, qui apud me erat caseus, fuisset absumptus, talem sibi alium comparans arthriticus in postea seruauit, & postea rursum usus est inueterato: atque ubi tunc quoque idem percepit commodum, sepius deinceps uti perseverabat, & quosdam amicos similiter affectos docuit. Atque id quidem nos excogitauimus: cæterum
 30 comprobauit, ac confirmauit experientia. hæcenus Galenus. Ex quo palam fit, eiusmodi caseum esse omnino in cibis reprobandum. Qui uerò nec recens, nec uetustus fuerit, cum & ipse non sit expertus læsionis; minore tamen constat noxa. Præstat cæteris ouillus. Verum sicuti Pergamenum caseum Galenus in laudem suæ patriæ præ cæteris commendauit libro III. de alimentorum facultatibus; ita nec mihi sanè uitio uertendum existimauerim, si He-
 40 truscum cæteris Italicis præferam, eum præsertim, qui in nostro Senensi agro, ac etiamnum Florentino ex ouillo lacte conficitur, qui uulgo appellatur Cascio marzolino, gustu dulcis atque suauis, quod lac, ex quo paratur, coagulo non sit concretum, sed cinaræ floribus, qui passim uniuersæ ferè Hetruriæ coaguli uicem præstant: quo fit, ut senescens nunquam acris euadat. Cui nec alter cedit, qui in nostro agro præstantissimus fit ex caprarum lacte, mensis septembri, recensq; estur. Hunc uulgo Rauaggiuolo appellamus. Defertur is Romam, quod à Præsulibus, alijsq; primatibus summopere expetatur. Quippe qui odoratas redoleat herbas, quibus ubique nostrates referti sunt col-
 40 les, ijsq; præsertim, qui non longè distant ab urbe nostra. Bubulus præterea caseus, etsi plus cæteris nutriet, pinguiorq; existat; est tamen reliquis concoctu difficilior. Caprinus uerò quanquam ex temperationi lacte sit confectus; inueteratus tamen reliquis caseis est deterior, cum statim exiccetur, & friabilis fiat. Bubalinus denique in globos illos iuncea uinculis constrictus conformatur, qui nostris Mozze, Romanis autem Priuature uulgari sermone dicuntur. Is caseus, quo passim Hetrusci uescuntur, ori quidem gratissimus est, & dulcis, sed agrè concoquitur, quod substantiam habeat admodum pinguem ac lentam. His accedit, quæ uulgo nobis Recotta dicitur. Fit hæc ex serosa lactis parte ad ignem decocta. Recens (si Auicennæ, Rasi, & Isach credimus) minus uentriculum uexat, quam caseus omnis recenter pressus. Confert calidis defluxionibus obnoxijs, sitim sedat, somnum conciliat: ueruntamen obest uentriculum frigidum habentibus, & neruorum morbis. Inueterata autem agrè concoquitur, sitim excitat, parum nutrit, aluum cohibet, & flatus procreat. Reliquum est Serum,
 50 quod lactis aquosa est substantia. Hoc (ut Galenus inquit lib. x. simplicium medicamentorum) extergendi potentiam possidet, sumiturq; subducendi uentris gratia, ac per clysteres iniicitur, extergens, & abluens sine mordacitate intestinorum acrimoniam. Præterea si quis ulcera, quæ sanie infestantur acri, uice aquæ sero colluat, optime sanè fecerit. Præterea quæcunque medicamenta digerere solent ecchymomata, & atra, ea præstat sero, quam aqua diluere. Sic etiam eo utimur ad sugillata, & hyposphagmata, peculiaribus ad hæc medicamentis commiscen-
 60 tes. Prætulit Mesues serum, quod ex nigrarum caprarum lacte elicitur, deinde quod ex ouillo, sic inquit. Aqua lactis macerationis materia est, & per se quidem innocuum medicamentum. Præfertur, quæ fit ex lacte nigrarum caprarum, in laudatis pascuis uiscitantium, recenterq; foetarum. Excalfacit hæc, atque siccatur ordine primo completo, & usque ad secundum. Quinetiam attenuat, abluat, abstergit, & nitrosa, qua referta est facultate, aluum absque aliqua mordacitate leniter subducit. Bilem tum flauam, tum atram ab exustis humoribus genitam deijcit: quo fit, ut mirificè conferat maniacis, & melancholicis. Præstat item ad uiscerum infarctus, & morbis inde prouenientibus opitulatur: nimirum aqua inter cute laborantibus, felle suffusis, & lienosis. Datur utiliter febrien-
 70 tibus

Caput lactis.

Casei confid-
ratio, & facul-
tates.Recocta ui-
res.Seri uires ex
Galeno.

Ex Mesue.

Lactis facultates ex Gal.

tibus ex bile, & uiscerum, ac uasorum obstructionibus. Competit etiānum uitij in cute à bile, & perustis humoribus emergentibus. Quare lichenibus, uutiliginibus, alphis, psoris, leprisq; admodum conuenit. hæc Mesues.

Lactis autem facultates memoriæ prodidit Galenus loco nuper citato, ubi ita scribit. Lac ubi aliam quampiam exiccantem facultatem habuerit adiunctam, optimum est remedium dysenteriae, & omnium uentris acrium fluxionum. Eam accipit à lapidibus, qui prædecocto ipsi iniiciuntur igniti. Porro eos esse oportet, quos uocant καχλακας. Et lac eousque decoqui debet, dum pleraque serosi in eo humoris absumpta pars fuerit. At nos iniectis ferreis in ipsum cylindris candentibus eandem, aut etiam meliorem facultatem efficitur. Porro lac totum ad acres oculorum fluxiones tum per se, tum cum mollium collyriorum quopiam est utile: præterea ad hypopia, & hypophagmata. Quinetiam palpebris extrinsecus, ubi qui ophthalmia laborant, somno sese dabunt, impositum simul cum rosaceo, & ouo, phlegmonas eorum concoquet. Sed hoc esto lac mulieris recens ex mammillis expressum. Infundimus ipsum & utero ulcerato tum per sese, tum ijs medicamentis commiscens, quibus misceri potest, utique citra morsum curantibus, & ubi in sede ulcera mitigamus præ saniei acrimonia dolentia, aut phlegmonas, aut rugas perpetuanda. Sic & ad ulcera pudendorum utimur, & omnia quæ leniri postulant, siue ob inflammationem, siue morsum, siue ob malignitatem. Ea q; propter & cancris applicatur ulceribus, medicamentis anodynis commixtum, qualia sunt, quæ ex pompholyge constat. Et quid attinet commemorare, quod ore contentum, collutum, gargarizatumq; uel maxime phlegmonas eius mitigat. Sed & tonsillas, & columellam, & antiadas phlegmone affectas admodum mitigat, & proinde anginam. Atq; ut semel dicam, medicamentum est leniens, totam quidem substantiam habens mordacitatis expertem: sed multo magis, ubi concoctione moderata potissima pars serosi humoris absumpta est. Sic mihi uidentur etiam medici ad uenena, quæ erosione interimunt, lac dari suadere, uelut & lepus marinus interficit, & cantharis. Sed & sunt, qui exhibent ijs, qui aconitum, & thapsiam sumpserint. Sed hæc ex ratione fecerunt. Quod Græci γάλα, Latini Lac dicunt: Arabes, Leben: Itali, Latte: Germani, Milich: Hispani, Leche: Galli, Lait. Caseus uero ita Latinis, τυρός Græcis uocatur: Arabibus, Lubon, seu Gieben: Italis, Cascio: Germanis, Kesen: Hispanis, Queso: Gallis, Fourmage. At Serum Latine dictum, Græcè ὀρός γάλα κτος appellatur: Italicè, Siero: Germanicè, Molken: Hispanicè, Suero de leche: Gallicè, Ser du lait. Quod deniq; Græci εὐρυγόν, Latini similiter Butyrum nominant: Arabes, Zebd: Itali, Burro: Germani, Butter, & Anchen: Hispani, Mauteca: Galli, Beurre, & Buire.

† Illud hoc loco non prætercundum duxi, quod in Græco codice manu scripto non Φυστικόν, hoc est inflationem pariens, sed Φυσικόν, id est, naturale legatur. quod lac potius stomachum iuuat, quam inflatione uexet: id enim innuit uerbum naturale. Hanc lectionem secutus fuisse uidetur Serapio: quippe qui ex Dioscoride ita transcribat. Et lac confert stomacho. Quin & facilis potuit esse librariorum lapsus ob uocum similitudinem.

Εἴλα, καὶ οἶοντος.

LANAE, ET OESYPVS.

CAP. LXVII.

SVCCIDAE lanæ molles è collo, feminibusque laudatissimæ habentur. Subueniunt inter initia vulneribus, percussis, desquamatis, liuidis, ossibus fractis, aceto, oleo, aut vino imbutæ: siquidem facillè succos combibunt, quibus immerguntur, & ob pecudum sordem (sic enim œsypum uocant) emolliunt. capitis, stomachi, aliarumque partium doloribus, cum aceto, & rosaceo efficaciter imponuntur. Crematarum lanarum cinis crustas obducit, excrescentias in carne cohibet, & ulcera ad cicatricem perducit. Mundæ autem, & carptæ, in fictili crudo, cæterorum more, uruntur. Nec secus fimbriati marinarum purpurarum flocculi cremari solent. Aliqui cum fordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemque modo urunt. Alij in fictili oris patuli, uerucula inter se distantia componunt, & concerptas carminatasque lanas, oleo ita suffusas, ut ne stilulare quidem possint, assulis tedæ subiectis, & eisdem, lanisque permutatim interstratis, leuiter succendunt, & uistas tollunt. Quod si è teda pix, pinguitudine ulla profluit, collecta reconditur. La-

uatur

uatur ad oculorum medicamenta. cinerem in labellis, aqua addita, manibus confricant, & considerare patiuntur: idque sapius, mutantes aquam, donec linguam adstringat, nec mordeat. Oesypum uocant Græci, succidarum lanarum pinguitudinem: cuius parandi ratio hæc est. Succidæ molles, radícula non curatæ, calida aqua lauantur, & quibuscunque fordibus expressis, & in labellum oris ampli coniectis, aqua infunditur, magnoque impetu ligula, uti respumet, agitur, aut lignea rude ualidiusculè conturbatur, quo largius sordida spuma colligi possit, deinde marina respergitur: & confidente pingui, quod supernatabat, collectoque in altero fictili uase, denuo aqua in labellum fusa agitur: spuma iterum mari perfunditur, & demum eximitur. hoc tantisper fieri solet, dum consumpta pinguitudine, nihil prorsus spumæ extet. Collectum œsypum manibus emollitur, & si
 10 qua insedit spurcicia, confestim demitur: exclusaque sensim omni aqua, recentique affusa, manibus misceatur, donec admotum linguæ œsypum adstringat leuiter, nec mordeat, atque pingue, candidumque spectetur: tum in fictili uase conditur. uerùm omnia feruido sole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non secus atque ceratum mulieres, confricant: ita enim candidius redditur. Alij elotis lanis, & fordibus quibuscunque exemptis, ac lento igni in æneo uase ex aqua decoctis, pingue, quod supernatat, collectum aqua, ut diximus, lauant: colatumque in fictilem patellam, quæ calidam aquam contineat, linteo operiunt, atque foli mandant, donec candidum fiat, & satis crassum. Alij bidui spatio aquam effundunt, nouamque adijciunt. Melius est læue, radícula non curatum, quod succidarum virus oleat, & si manu in concha fricetur cum aqua frigida, albescat, nihil in se duri, aut concreti habens: ueluti quod cerato, aut adipe adulteratur.
 20 Oesypum excalfacit, explet ulcera, & emollit; præsertim sedis, ac uulvæ, cum meliloto, & butyro. In uellere appositum menses, & partus euocat: ulcera non aurium modò sanat, sed & genitalium cum anserino adipe: contra erosos angulos oculorum, scabiososque, genas quæ occalluerunt, & ciliorum defluuia, efficax est. In testa noua torretur, donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur, uti demonstrauius: quæ in oculorum medicamenta commodè addi solet.

CUM Lanæ succidæ, & earum sordida pinguitudo, quam Græci Oesypum appellant, & officinarum uulgus Isopum humidam uocat, plenissimè à Dioscoride descripta sint, nihil nobis hic relictum est, quod declarandum, uel adijciendum esse putemus. Ceterùm ἰσῖον quod Græcis, Lana Latinis dicitur, pariter & Italis: Arabibus, Sauf, aut Suf: Germanis, Schmutziguuolen: Hispanis, Lana: Gallis, Laine. Quod uerò Græcè ὀϊστὸς, Latini item Oesypus nominatur: Arabicè, Senferatab, siue Iufaratab: Italicè, Esipo: Hispanicè, Isopilho humido; Gallicè, Gresse de la laine forge.

Nomina.

ΠΥΛΑ.

COAGVLVM.

CAP. LXVIII.

LEPORIS coagulum tribus obolis ex uino, uenenatorum morsibus, cœliacis, dysentericis, & fœminis fluxione uulvæ laborantibus, ac reiectionibus à pectore, auxiliatur. sanguinem in grumos concretum discutit. Post menstruas purgationes appositum uulvæ cum butyro, præstat mulieribus, ut concipiant: potum uerò partus enecat, & à puerperio, pariendi spem adimit. Equi coagulum, quam hippacen aliqui uocant, priuatim cœliacis, dysentericisque conuenit. Hœdi, agni, hinnuli, capræ laticornis, & dorci, apri, cerui, uituli, bubali que coagula, similes naturas sortiuntur: contra aconiti potum in uino, & concretum lac in aceto conuenienter assumuntur. Hinnuli priuatim triduo à purgationibus admotum, partus spem intercipit. Vituli marini, castorei uires repræsentat: comitialibus, strangulatis uuluis, potu conferre existimatur. Sed si sit uituli marini, hoc experimentum est: aqua inspergitur, qua paulisper cum alterius animantis, tum præcipuè agni coagulum, maduerit: nam si erit syncerum, statim liquefcit in aquam: sin minus, consimile permanet. Excipitur autem catulis, qui nondum natate possunt. In summa, coagulum omne dissipata cogit, & coacta dissoluit.

ANIMALIUM coagulum (ut Aristoteles memoriæ prodidit lib. III. cap. XXI. de historia animalium) lætis substantia est: quippe quod in eorum uentriculo, quæ adhuc lactent, contineatur. Est ergo coagulum lac ignem habens intra sese, quod cum animalis tepore concoqueretur, caseum traxerit. Habent coagulum omnia ruminantia, & inter dentata utrinque lepus. Quò uetustius coagulum est, eò præstantius: tale enim profluuio alui mederi præcipuè potest: atque etiam quod leporis est. Sed laudatissimum hinnuli. hæc Aristoteles. Quod autem leporinum coagulum sanguinem reijcientibus conueniat, ut Dioscorides scribit, minimè quidem probare uidetur Galenus lib. x. simp. medicamentorum ubi sic inquit. Coagulum omne acris, ac digerentis potentie est, ac nimirum etiam exiccatorie: nam necessariò id superiora comitatur. Ac leporis quidem coagulum comitalem morbum, si cum aceto ebibatur, præterea profluuium muliebre sanare proditum est: sed & lac in uentre coagulatum dissoluere: quod certe & nos experti sumus, non solum in leporino; sed etiam in aliorum animalium coagulo. Attamen leporinū omnium est præstantissimum. Sed & sanguinem in uentre concretum simili modo epotum dissoluit, ac efficacius fortasse ceteris leporinum: uerùm non solum, quod quibusdam scriptum legitur, sed & hoc commune est omni coagulo. Qui-

Coaguli consideratio.

Coaguli facultates ex Gal.

Nomina.

dam autem sanguinis ex thorace reiectiones leporinum coagulum epotum suppressere prodiderunt. cæterum nec aliū quenquam eo usum noui, nec ipse sum ausus acri uti remedio ad affectum adstrictionem poscentem. Porro coagulum equinum ad dysentericos, et cæliacos accommodari scripserunt nonnulli. At phocæ coagulum eximie aptum esse quidam prædicant, tanquam uires obtineat castorij. Verum quæcunq; proditum est, quodque coagulum secundum essentia totius præstare proprietatem, non est nunc tempus exponere. Eius nomen Græcum *πιτὺα*: Latinum, Coagulum: Arabicum, Anseā, Anfhae, seu Anfhaa: Italicum, Caglio: Germanicum, Lyppe, Kymn lyppe, & Kaes lyppe: Hispanicum, Coalho: Gallicum, Presseure.

ΣΤΕΙΛΕ.

A D E P S.

CAP. LXIX.

10

A D E P S anserinus, aut gallinaceus recens, & sine sale conditus, ad vuluæ uitia proficit. Sale inueteratus, & qui temporis spatio acrimoniā concepit, uuluæ inimicus est. Recens exemptis membranis in fictilem ollam demissus, quæ altero tantopere capacior sit, quantus sit modus adipis, quem curare institueris, obstructo diligenter uase, flagrantissimo soli exponitur: eliquescent inde humor in fictile alterum excolatur, donec adeps omnis absumatur: mox loco uehementer frigidus reconditur, & ad usus digeritur. Alij fictile fulciunt super aquam calidam, aut tenuem & elanguidam prunam, quæ solis uicem penset. Est & alia curandi ratio. Exemptis membranis reuritur, coniectusque in ollam eliquatur, adiecto minuti salis momento: mox lineo colo transfusus reponitur. Vtiliter in medicamenta additur, quæ lassitudines, & fatigationes leuant. Suillus adeps, & ursinus hoc curantur modo. Recens, præpinguis, renibus potissimum detractus, in largiore aqua cælesti, & quàm frigidissima, exemptisque tunicis, diligentissimè manibus confricatur, & exprimendo ferme siccatur, subindeque noua aqua abluitur: cæterum fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & subditis leuibz prunis spatha mouetur: eliquatusque, colo transfunditur in aquam. Vbi verò refrigit, & guttatim aquam omnem excludit, in prælotum fictile demittitur, & infusa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius sæculentum uirus pessum eat: postea in pilam spongia madefactam transfunditur. ubi coire cœpit, residens in imo sordes eximitur. Tertiò citra aquam eliquatur, repurgatusque, fictili bene operculato, perquam frigidis locis reponitur. Hircinum seuum, ouillum, ceruinumque ita curato. Elotum ex his quodcunque tunicis (ut in suilli mentione dictum est) exemptis, pilæ emolliendum tradito, ac manibus fricato, affusa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum uirus ex- 30 cernatur, aut pingue aliquod innatet, sed nitida spectetur. Deinde in ollam fictilem conijcito, & adiecta aqua, ut superemineat, leui pruna liquefacito, & moueto, atque in aquam colato: cùmque refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus, facito. Tertiò sine aqua liquefactum, in perfusam liquore pilam colato, refrigeratumque, ut in suilli ratione diximus, recondito.

Bubulum autem seuum, renibus maximè detractus, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum est: mox in pila tundendum diligenter, affusa maris aqua. Cùm uerò dissolutum fuerit, in fictilem ollam conijciendum, & marina aqua, quæ non minus dodrante superemineat, proluendum. decoquendum, donec omnis aboleatur odor, additis ad singulas seui Atticas minas, quaternis Tyrrhenicæ ceræ drachmis: excolatumque, detractis quæ pessum ierant sordibus, in nouo fictili reponendum, opertumque soli interdiu credendum, ut ad candorem reducatur, & odoris 40 uirus euanescat. Priuatim taurorum pingue sic curari debet. Renibus euulsum pingue profluente amnis aqua abluito, detractisque tunicis, fictili nouo, postquàm exiguum salem insperferis, liquefacito: dein in nitentem aquam excolato: & ubi concrefcere cœpit, manibus iterum confricando uehementer lauato, aqua sæpius infusa, refusaque, donec quàm optimè elotum uideatur. Rursus in olla cum pari modo uini odorati decoquito, & cùm iterum efferbuerit, dempto ab igni uase, ibidem finito pernoctare: postridie si grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, uino odorato perfundatur. eadem quæ prius, fiant, dum omne uirus euanescat. Colliquatur & sine sale, præsertim affectionum earum causa, quibus sal aduersari solet: sed ita paratum non magnopere albescit. Eodem modo pardorum, ac leonum pingua curari oportet. Taurinum autem, & uitulinum pingue, necnon ceruinum, atque etiam huius animalis medulla, odoramentis imbuitur, hac ratione. 50 Pingue, quod odoratum reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elotum, & uino quàm odoratissimo, nulla maris aqua diluto, seruifacitum, pernoctare finitur: alterum id genus uinum eadem mensura infunditur, colliquatur, & exquisitè colatur: nouemque eius heminis, iunci Arabici septem drachmæ adijciuntur. Quod si ipsum odoris fragrantioris fieri uoles, quadraginta floris eiusdem drachmæ, cum paribus palmæ, calami, & cassiæ modis adduntur: & xylobalsami, aspalathi singulæ drachmæ: cinnamomi, cardamomi, & nardi, singulæ vnciæ. omnia exactius tunduntur, & affuso uino odorato, in uase operto, quod supra carbones firmiter collocatum sit, ter efferuescant, & semoto ab igni uase inibi pernoctant: postridie uinum effunditur, aliudque generis eiusdem adijcitur. Ter simili modo bene conferuescat: deinde matutinis exempto adipe uinum effundatur, & abluto uase, si quid imo sublidens hæsit, detergatur. postremò eliquatum pingue, & excolatum, ad usus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum est. Verum

antè

antè dicta prius inspissari solent, quò facilius sibi odoramentorum uires adsciscant. Itaque assumens quodcunque horum uoles, cum uino feruefacito, impositis unà myrti ramulis, serpyllo, cypero, item aspalatho plenius tuso. Aliqui tamen ad hunc usum, uno duntaxat horum contenti sunt. Cùm autem ter effebuit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis, uti expositum est, imbuitur.

- Adipibus spissamenta sic fiunt (quemcunque acceperis, oportet, ut recens tundatur.) Syncerus, & sanguinis expers adeps, reliquas habens notas, quas sæpe retulimus, in ollam nouam demittitur, infuso uino albo, vetere, odorato, quod semipedis altitudinem superet: lento igni feruefcatur, dum uernaculus odor aboleatur, planeque uinum redoleat. At ubi deposito uase refrigit, duæ adipis minæ in ollam mittuntur, & duo uini eiusdem sextarij, & feminis loti, eius inquam, cuius è ligno ludicræ tibix factitantur, tusi minæ quatuor adijciuntur: lento igni subinde miscendo decoquantur: cùmque odoris uirus euauerit, excolatusque adeps refrigerit, una contusi aspalathi mina, cum amaracini floris minis quatuor, & uetere uino subigitur. Nocte una hæc odorem rapiunt, combibunt: postridie in fictilem ollam tricongiam ea omnia cum adipe iniecta, additis sextarijs tribus uini, unà feruefcunt, quousque & uim, & odorem spissamentorum adeps ipse contraxerit: qui eliquefcens colatur, & reponitur. Quòd si maiorem odoris fragrantiam efflagites, drachmas octo quàm pinguisimæ myrrhæ uino macerata, quod multos in annos asseruatum est, misceto. Gallinaceus, anserinusque sic odoribus imbui solent. Cuiusuis eorum percurati sextarij duo fictili olla excipiuntur: erylisceptri, xylobalsami, palmæ elatæ, & calami planè contusi, singulorum fescuncia admiscetur: uini Lesbij ueteris cyathus vnus adijcitur: ea ter effueruefcunt prunis, mox uase sublato ab igne, die, noctuque refrigerantur: postridie liquata per linteum crassum mundum in uas excolantur. ubi uerò adeps coierit, concha excipitur, fictilique nouo densius operto perfrigidis locis reponitur. Hyberno tempore id instituere oportet: æstate siquidem pingua non coguntur. Nec desunt, qui Tyrrhenicæ ceræ momentum adijciant, quò facilius in unum corpus omnia coalescant. Eadem ratione suillus adeps, & ursinus, cæteri que id genus, odoramentis imbuntur. Verùm sampfuchi odorem adeps ipse repræsentabit hoc modo. Curati quàm optimè adipis, præsertim taurini, mina una, tempestiuè sampfuchi exquisitè contrafacti sesquimina miscentur, & insperfo largiore uino digeruntur in offas, quæ in uase cooperto nocte quiescunt. Matutinis in fictili olla leuiusculo igni, affusa aqua leuiter coquuntur: dumque suum adeps odorem exuerit, defæcatus, ac bene opertus, nocte tota permanet. postero die deterfa sorde, quæ pessum ierat, sampfuchi, ut dictum est, contusi iterum sesquimina priori pastillo adijcitur, eodemque modo in offas cogitur: alijs quæ diximus peractis, decoquitur, & colatur, & si qua fundo hæsit spurcitia, deraditur, & frigido loco reconditur. Si quis tamen incuratum adipem anserinum, gallinaceum, aut uitulinum à putredine tueri uelit, ita faciendum est. Quémuis adipem diligenter elotum, & siccatum in umbra super cribrum, per linteum munda manibus uehementer exprimat, linoque consutum umbroso in loco suspendat, & post multos dies noua charta inuolutum, frigido loco recondat. Pingua autem indito melle uindicantur à putredinis uitio. Vis omnium est exalfacere, mollire, rarefacere. Taurinus adeps, bubulus, & uitulinus aliquantum adstringunt. Earundem uirium compos leoninus: nam resistere eum aiunt ijs, qui infidias moliuntur. Ceruino, elephantinoque perunctis, serpentes fugiunt. Adstringentior est caprinus: qua ex causa decoctus cum polenta, rhoë, & caseo dysentericis datur, & cum ptisanæ succo infunditur. Ius decocti phthificis in sorbitionibus prodest, datur quoque uliliter ijs, qui cantharidum uenenam hauserunt. Hircinus, ut qui ualidissimè discutiat, podagricis auxiliatur, cum fimo capræ, & croco impositus. huic proportionem respondet ouillus. Suillus uerò contra uulnæ, & sedis uitia idoneus est: ambustis igni medetur. E' sue uetustissimus quisque sale conditus exalfacit, & emollit: elotus uino pleuriticis prodest: cinere, aut calce exceptus, inflammationibus, fistulis, ac tumoribus succurrit. Asininum tradunt cicatrices corpori concolores reddere. Anserinus, gallinaceusque conueniunt muliebribus malis, & ad labiorum rimas, ad mangonizandam faciem, & contra aurium dolores. Vrsinum constat raptos uitia alopecie capillos restituere, pernionibus subuenire. Vulpinus medetur aurium doloribus. Fluuiatilium piscium pingua perunctis oculis claritatem afferunt, si in sole liquefcant, & melli admisceantur.
- Viperæ adeps contra oculorum hebetudines, suffusionesque efficax est, addita cedria, melle Attico, & pari oleo uetere: pilos alis euulsos perunctis radicibus recens, & per se illitus obliterat, atque renasci non patitur.

TAMETS I de adipibus, seu is, & pinguibus, quæ in medicum usum ueniunt, copiosè, & abundanter locutus sit Dioscorides: utpote qui non eorum modò facultates, & uires tradiderit; sed etiam rationem docuerit, qua illa curentur, spissa & odorata reddantur, & à putredine uindicentur. tamen cum de eorum natura, & facultate accuratius (meo quidem iudicio) copiosius etiam, & particularius disseuerit Galenus, nec uanum, nec à nostro instituto alienum duximus, hic ea omnia referre, quæ ab ipso memoriæ prodita sunt libro x i. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Pinguedo, & adeps & hæc quoque communissima sunt inter animalium partes. Nam omnia, quæ benè nutriuntur, aut pinguedinem, aut adipem obtinent. Quæ uerò macilenta sunt, maleq; nutriuntur, sæpe omnino ne habere quidem apparent, sæpe uerò adeo pauculum, idq; siccum, ut ægrè uti possint.

Pinguedinis uires ex Gal.

sis. Porro differt à pinguedine adeps crassitie: ac propterea animantibus totam naturam terroflorem habentibus adeps prouenit, uelut humidioribus pinguedo. Proinde pinguedo celeriter ab igne liquefcit, nec facile, ubi liquata fuerit, rursum concrefcit, cogituruc. At adeps nec facile funditur, liquefcituc, & fusus celerrime coit, ac congelatur, multoq; apparet pinguedine durior. Sus enim bene nutritus, pastusue multam habet pinguedinem, ob naturalem temperamenti humiditatem. At boues, & capræ, & quæcunq; id genus cornigera, ob siccitatem adipem plurimum generant. At tu si uoles, oleosam, & pinguem in animalibus substantiam omnem adipem appellato, ut pleriq; medici. Sed & pinguedinem appellare totum hoc genus tibi licet. Non tamen licet tibi citra mendacium adipem caprinum humidiorem esse dicere, quàm suum. Nam hic omnium ferme aliorum est humidissimus, ac proinde actione sua uicinam oleo uini possidens, quanquam oleo magis tum emolliat, tum concoquat: ac proinde cataplasmatibus, quæ ad phlegmonas accommodantur, commisceri solet. Qui uero mordicationes perpetiuntur aut in recto intestino, aut in colo, ijs potius caprinum adipem, quàm suillum iniicimus: non quod acrimonia plus obtundat (nam ex natura sua suillus obtundit magis, ac proinde miscetur medicamentis ulcera curantibus, cuiusmodi est, quod uocant parygrum) sed quod caprinus ob crassitiem citius concrefcet, suillus autem instar olei defluat: proinde ipsum potius dysentericis, & tinea mosis iniicimus, quando morsum eorum mitigare consilium est. Porro ob tenuitatem partium nonnulla acrimonia magis retundunt, ubi nimirum in alto mordicatorum corporum, quod molestum est, hæserit. Nam quod crassarum est partium, minus; magis autem quod subtilium partium est, tota corpora penetrat, & omnibus ipsum saniebus mordicantibus permiscetur. Hac ratione adeps anserinus, quæ in alto corporum mordicant, magis obtundit: sed & suillo calidior est. Horum tamen in medio est gallinaceorum adeps, ac gallinarum. Porro calidior semper, ac siccior est masculorum animalium, & horum ipsorum exectorum minus tum calidus, tum siccus. Quippe mas castratus eiusdem semper generis fœminæ assimilatur. Hoc autem sermonis caput commune est, cuius meminisse oportet: Pro animalium 20 temperatura semper existere differentias eius, quæ in illis est, pinguedinis, aut adipis, aut quocunque modo appellare libebit totum hoc genus corporis in animantibus oleosi, & pinguis. Igitur cum sus omnibus propè quadrupedibus animalibus in caliditate, ac siccitate inferior sit; proinde pinguedinem quoque minus habet calidam, magisq; humidam. Omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria, & excalfactoria humanorum corporum. Huius enim meminisse perpetuo oportet in principiis huius operis dicti. At differentia, quæ sunt cuiusq; singulatim in maioris, minorisq; ratione sunt. Nam pinguedo suis, ut ad nos quidem, largius humectare potest, sed non æquè excalfacere, ut oleum: uerum pinguedinis suum talis est caliditas, qualis spectatur in nobis. Porro taurorum adeps suillo multo calidior est, & siccior. Rursum id & hic memoria repetentibus nobis, marem fœminæ esse tum calidiorcm, tum sicciorcm: marem autem castratum assimilari fœminæ, uelut quicquid iuuenilis est ætatis. Et inter iuuenilia fœmina mare humidior est, & minus calida. Sic & adeps uitulinus, taurino minus tum calidus est, tum siccus: & hædorum, quàm caprarum: 30 sed & caprarum minus, quàm hircorum. Et rursum taurorum minus, quàm leonum: nam horum adeps omnium propè quadrupedum adipe potentius digerit. nam & ipsorum calidissimus est, & maxime tenuium partium. Itaq; si ipsum medicamentis ad ulcera, & phlegmonas conuenientibus commisceas, non modò nihil adiuueris; uerum etiam læferis, nimirum addita maiori, quàm conueniat acrimonia. Inueteratis tamen tumoribus atque scirrhi in morem induratis, tum neruorum curuaturis (ἀγκύλας Græci uocant) & in summa quæcunque scirrhusa sunt, ijs aptissimus est, in quibus sanè inefficacissimus apparet suillus. Taurinus autem ab utroq; ex æquo distat, ut quantò calidior, sicciorq; suillo est, tantò superetur à leonino. Itaque tanquam in medio consistens, meritò utrique medicamentorum miscetur generi, & ijs scilicet, quæ scirrhis medentur, & ijs, quæ phlegmonas concoquunt, cuiusmodi est tetrastapharmacum quod uocant, ex cera, resina, pice, & adipe constans. Nam siue in hoc taurinum, siue uitulinum, siue hircinum, siue caprinum, siue suillum indideris, semper purimouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Sed suillus si 40 addatur, in pueris, & fœminis, & ut breuiter dicam, omnibus, quibus caro est mollior, competit. Sin taurinum adieceris, fossoribus, & messoribus, & omnibus carnem durum habentibus, siue ob naturalem temperiem, siue ex ratione, ac forma uitæ, conueniens effeceris. Cæterum adeps omnis dum inueterascit, se ipso & calidior, & tenuior efficitur, ac proinde quoque magis discussorius. Verum id omnibus ferè inueterascentibus accidit, quæ quidem putrescere non anticipent. Nam uinum, mel, acetum, frumentum, butyrum, lana succida, oleum omne, siue lentiscinum, siue cicinum, siue raphaninum, siue ipsum quod ex oliui conficitur, uetustate & calidiora, & tenuioris essentia efficiuntur: ac proinde gustantibus apparent acriora, & ad induratos, ægreq; solubiles affectus omnes adhibentibus potentius digerentia. Atq; ego sanè gustantibus acriora uideri dixi. At quidam, quibus studium est nominum significatus corrumpere, non acria, sed adstringentia uocant id genus omnia, adusque piper: tanquam interfit nihil, adstringens, an acre dixeris. Et si denuo illos roges de galla, myrtis, mespilis, mali punici putaminibus, quæ sidia uocant, rhoë, 50 & omphacio, & hæc dicunt adstringere: tametsi aduersissimum ex illis sensum percipiamus ei, qui in nobis sit à pipere, pyrethro, napy, euphorbio, cepa, allio, & adarce. Igitur si quemadmodum adstrictionis uocabulum de utroque affectu, quem gustu percipimus, communiter efferunt, sic ipsos quoq; affectus unam habere naturam existimant, quiduis aliud potius habendi sunt, quàm homines, ut qui soli proprios sensus obtineant. At si omphaca, rhoa, gallam, balauftium, hypocistida contrahere, constringereq; nostram fateantur substantiam: secernere uero, mordicare, ac penetrare, piper, napy, pyrethrum, improprie adstringentia nuncupant, quæ mordicant, & excalfaciunt: cæterum in cognoscendis ipsis medicamentis non peccant. Verum si oportet coniectantem dicere, an in uocabulis, aut in rebus hallucinantur, equidem in uocabulis potius falsos uiros illos dixerim, & maxime quibus Græca lingua insueta est, qualis est Dioscorides Anazarbensis. qui profectò multa bene dixit eorum, quæ de materia medica memoriæ prodidit, cæterum significata Græcarum uocum non satis pernouit. Hic ergo cum ait magis esse adstrictorium adipem caprinum suillo: si quidem acriorem significare uelit, per magis adstrictorium, accipimus sermonem ceu uerum. At si il-

lud, talem habentem qualitatem, & facultatem, qualem rhus, rheon, hypocistis, balauftium, haud uerum esse sermo-
nem dicemus. Porro quoniam uiperarum adipem, ubi radicitus pilos sub alis euulseris, prohibere illos recrescere il-
litum referunt, uisum est mihi eius facere periculum esse satius: at ubi prout iubent, fecissem, mentitos comperi, sicut
etiam quod initia suffusionum sanet. Verum urforum adipem alopecias curare uerè scripserunt: cum tamen proba-
tiora habeamus ad eum affectum remedia. Porro cum dicant tamen uulpinum adipem dolores aurium sanare, absque
ut explicent, quos aurium dolores dicant, ceu non noscentibus ipsis distinguere, quæ dicunt, attendendum non est.
Alij piscium adipem laudant, tanquam ad suffusiones, aut quemcunque alium affectum nominare uelint, congruat.
Alij non simpliciter piscium, sed addunt fluuiatiliū: alij uerò potius marinorum, quò uidelicet aliquid plus scire ui-
deantur, quam uulgius. hæc Galenus. Cæterum de Tassi pinguedine, quæ (ut experimento manifesto constat) con-
tractos neruos, & articularum duritias emollit, & discutit, nihil posteritatis memorie prodiderunt Dioscorides, Ga-
lenus, & Paulus. Nec præterea Galenus pinguedinis curandæ, ac parandæ rationem ullam, quod sciam, tradidit:
nec quibus odoramentis ueteres pinguedinem imbuerent, & in unguenti morem conficerent. quemadmodum hac no-
stra ætate unguentarij illam parant, quam uulgo POMATA uocamus. Ea autem hoc modo paratur. Sumunt cer-
uini adipis, aut hædi binas libras: suilli uerò recentis uncias sex: deinde exemptis membranis, uino albo lauant, expri-
muntq; tandiu, donec uinum omne exeat. Post hæc elotam pinguedinem in fictile nouum, uitro, uel plumbo oblitum
conijciunt, additis nardi Indici grani tribus, caryophyllorum semuncia, nucis myristicæ drachmis duabus, malis ap-
pianis, uel syluestribus semicontusis senis, uel septenis. Hæc omnia in sufficiente aquæ rosacæ quantitate macerant
die una: deinde lento igne tandiu decoquunt uas operculo contegentes, & rudicula sæpius miscentes, quousque uni-
uersa ferè aqua euanescat. Percolant deinde linteolo spissiori subdito uase mundo, aqua rosarū madente, dimittuntq;
concrelescere. Quo facto in fictile nouum iterum conijciunt, adiectis olei amygdalini dulcis uncias sex, ceræ albæ un-
cijs quatuor, & ad ignem colliquant, ac postmodum linteolo percolant in nitidissimum catinum aqua rosarum affusa:
sinuntq; concrelescere. Demum eadem aqua moschum experta, aut alijs refragantibus aquis, tandiu lauant rude mi-
scentes, donec unguentum illud ad summum albescat. Tunc enim extrahunt, & uitreo uase recondunt, seruuntq; in
frigido loco, ne rancorem contrahat. Hoc in Italia frequentissimum obtinet usum ad labiorum, manuum, & mamil-
larum rimas, tam à frigore, quam ab acri succo factas. Utuntur eo præterea ad desquamatam cutem, & ad crustosas
papulas, quæ pueris in capite enascuntur. Sunt qui ei corallia porphyreo lapide lenigata admisceant, ut melius, ci-
tiusq; rimæ occludantur. Alij uerò cinnabarin addunt, ut flammæum referat colorem. Porro (ut libro tertio de
facultate alimentorum scribit Galenus, & Isach Arabicus in diætis) Adeps omnis in cibis sumptus uentriculum effun-
dit, appetentiam deiicit, pituitam auget, parum nutrit, succum illaudabilem gignit, alui fluxiones commouet, reten-
tricem uentriculi facultatem imbecilem reddit: sensus, & intellectum hebetat, somnolentiam inducit, & in uentri-
culis facile in bilem uertitur, & in uapores caput petentes. Quare adeps est potius in ciborum condimentis, quam in
alimentis expetendus. Στέαρ Græcis, Latinis adeps, & pinguedo appellatur: Arabibus, Meñim, Vxaham, siue
Saham: Italis, Grassò: Germanis, Feyst, Fettigkeit, & Schmaltz: Hispanis, Gordura: Gallis, Gresse.

Pomate pa-
randa ratio, &
usus.

Adipis in ci-
bis facultas.

Nomina.

Μεῦλας. MEDULLA.

CAP. LXX.

LAVDATISSIMA est ceruina, mox vitulina, post hanc taurina, dein caprina, & ouilla. Col-
liguntur æstatis exitu, cum appetit autumnus: quippe cum alijs anni temporibus concrementum san-
guinis, & veluti caro friabilis, in ossibus inueniatur: nec facile cognosci potest, ni quis eam ossibus
extrahat, & recondat. Omnes medullæ molliunt, calfaciunt, rarefaciunt, viscera explent. Ceruina
perunctos venenata fugiunt. Curantur recentes, adipis modo, aquæ resperfu subactæ, selectisq; os-
sibus tantisper elotæ, & in linteum expressæ, donec aqua syncera emanet: & deterfa forde pinna, si-
qua innatet, liquatæ in duplicato vase in pilam exprimuntur: & ubi coiere, omni facie, quæ ad ima
fidit, derasa, fictili nouo reponuntur. Quod si libet incuratas reponere, facito omnia, quæ de anse-
rum, & gallinarum adipe demonstrauius.

MEDULLA, ut scriptum reliquit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, uim habet indurata, &
scirrhusa corpora emolliendi, siue musculis, siue tendonibus, siue ligamentis id accidat, siue etiam uisceribus. Opti-
mam semper expertus sum ceruinam: deinde ipsorum iuniorum bouum, quos uitulos etiam nominant, ac proinde me-
dullam eorum uitulinam appellant. At hircorum, & taurorum tum acrior est, tum siccior. Itaq; durities scirrhu-
sas dissoluere nequit, siqua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto libro de his sunt prodita. Ex uitulina igitur,
& ceruina medulla pessi componuntur uteros emollientes. Et extrinsecus uteris medicamenta imponuntur, quæ ex
medulla præparantur, uim habentia emolliendi. Accipitur autem non solum medulla ex ossibus, quæ sanè re uera est
medulla: sed & ex spina, quam & ipsam medullam nominant, spinalem uidelicet: quæ tum durior, tum siccior est,
quam alia. Illa enim mollior est & pinguior: ac proinde ego spinalem seorsum per sese absq; illa repono. Sed ea mihi
utriusque medullæ cura est, ne aut putrescant, aut situm colligant. Itaq; in hyeme primum eas capio, uelut & adi-
pem, deinde in ædibus siccis, atque editis, planè humoris expertibus, cum folijs lauri siccis repono. Nam quæ recen-
tia sunt & humida, multum etiam qualitatibus suis illis impartiant, ut aciores fiant medullæ. At si quando ambiente
calido, & austrino medullas, aut adipem uoles reponere, paratum sit in hoc cubiculum neque calidum, qualia ferè
sunt quæ meridiano spectant (putrescunt enim in talibus) nec humo proximum, atque humidum (nam in talibus situm
contrahunt) sed super num atque excelsum, & ad aquilonem obuersum, paruas habens fenestras apertas, ut tam no-
ctu,

Medullæ ui-
res ex Gal.

Et, quàm interdiu ab Arcto spirantēs uentos accipiat. hætenus Galenus. In usu uerò ciborum spinalis medulla id nutrimenti corporibus exhibet, quod cerebrum. Idcirco pituitosum, ac crassum generat succum, ægre concoquitur, uentriculo nocet, nauscam concitat: robustis tamen uentriculis concocta, bonum præbet alimentum. Porro quæ ex ossibus elicitur medulla, quanquam largius sumpta uentriculi appetentiam destruat, pituitamq; gignat; si tamē probe conficiatur, ualentissimè nutrit, magisq; ori placet, quàm spinalis, quòd hæc sapidior sit in omnibus suis partibus.

Μυελὸς Græcè, Medulla Latine uocatur: Arabicè, Mochial halbadam, seu Moch simpliciter: Italicè, Midolla: Germanicè, Marck: Hispanicè, Tuetanos, & Tutanos: Gallicè, Moelle.

Χολῆ.

F E L.

C A P. LXXI.

F E L omne reponitur hoc modo. Recens præligato ore folliculi lino tandiu demissum in feruentem aquam, dum quis spatium trium stadiorum percurfaret, mox exemptum ficcatur umbroso loco, asperginem non redolente. Sed quod ad oculorum medicamenta adijci solet, ligatum lino in vitreū vas, quod mel habeat, immittitur: circumuoluto ad os uasis lini principio, & operto vase reconditur. Est autem omnis fellis uis acris, & exalfaciens: intensis tamen, & remissis viribus differunt. Siquidem præstantius in effectu esse videtur fel marini scorpionis, & piscis qui callionymus appellatur, marinæ testudinis, hyænæque: item perdicis, aquilæ, gallinæ candidæ, & syluestris capræ. quod priuatim prodest contra suffusiones incipientes, & oculorum caligines, argemas, & genarum scabritias. Ouillo, suillo, hircino, atque uersino, taurinum multò efficacius. Felle omni perfacilem, præsertim infantibus, deiectionem quis molietur, si intinctum eo tomētum, aut fimbriam fedi subijciat. Priuatim taurino angina cum melle perunguntur: fedis vlcera sanat, & ad cicatricem usque perducit. Idem auribus fractis, & purulentis cum muliebri lacte, aut caprino instillatum, medetur: & sibilo earundem ex porri succo. Admisceri insueuit vulnerarijs emplastris, & circumlinationibus, quæ contra venenata parantur: phagedænicis vlceribus, colis, & scroti doloribus ex melle prodest: lepras, furfures cum nitro, & terra cimolia quàm optimè purgat. Ouillum, & uersinum contra eadem pollent, verum inefficacius hæc præstant. Uersinum eclegmate comitiales adiuuat. Fel testudinum anginis, & in ore infantium nomis, prodest: naribus inditum comitiales erigit. Syluestrium caprarum felle peculiariter peruncti lusciosi sanantur. Hircinum idem obit munus: thymia abolet, & luxuriantes elephantorum extuberationes illitu reprimat. Suillum autem contra aurium vlcera, reliquaque omnia magno usu assumitur.

Q V A N V I S de fellis reponendi ratione, atq; etiam de eius uiribus abunde scripserit Dioscorides; non tamen ob hoc prætermittenda existimaui nonnulla, quæ à Galeno libro x. simplicium medicamentorum de fellis facultatibus scitè memoriæ sunt commendata. Est igitur fel (auctore Galeno) succorum, qui in quoque sunt animalium, calidissimum. Itaq; sicuti sanguinem, & carnes dissimiliter temperata obtinent animalia, eadem ratione & fel. Quocirca calidissimorum fel, aliorum quoq; animalium fel excellere necesse est: & quæ illis minus sunt calida, proportionem & hunc humorem illis inesse minus calidum, quantò scilicet & in alijs sunt inferiora. Cæterum hæ differentie habentur non modò pro diuerso animalium genere, quòd hæc magis, illa uerò minus calida sint; uerum etiam pro diuerso eiusdem generis animalium temperamento, ac etiam irritamento. Quandoquidem fel tauri interfecti, qui funibus adalligatus, uiolenterq; diu tractus, & cursu, & canum latratu defatigatus, & sitim, famemq; & multum laborem perpeffus fuerit, ab eius felle plurimum differre inuenietur tum substantia, tum colore, tum facultate, qui in pascuis lætus, liberq; uitam desiderat, ac quietam duxerit. Nam defatigati, ac uexati animalis fel substantia crassius erit, colore nigrius, aut uiridius, aut magis cæruleum, magisq; ærugini simile: ob idq; etiam longè calidius erit, quàm alterius, qui in pace, & otio degerit. Ideoq; fel animalium quantò tenuius est, ac colore constat dilutiore, tantò minus spissioribus & magis colore saturatis exalfacit. Gignitur in bubulo felle lapis quidam nonnunquam oui magnitudine, croceo colore, facileq; friabilis, cuius Dioscoridem, & Galenum meminisse non reperio. Hic (ut plerique perhibent auctores) potus, uesicæ calculos comminuit. Naribus inditus uisum mirificè acuit, & aquam in oculos fluentem inhibet. Tritus lentis quantitate, & betæ succo commistus, & in erinis naribus attractus, comitalibus subuenit. Non desunt etiam qui idem magno successu ex uino exhibeant potandum felle suffusis. Denique auratæ, lupi piscis, perdicis, & galli gallinacei felle mirificè delectantur in coitu fæminæ, si uiri penis eo perungatur. Quod Græcis χολῆ, Latinis, Fel appellatur: Arabibus, Saratac, aut Merara: Italis, Fiele: Germanis, Goll: Hispanis, Hiel: Gallis, Fiel.

Αἷμα. S A N G V I S.

C A P. LXXII.

S A N G V I S anseris, anatis, & hædi, utilissimè in antidota miscentur. Palumbi autem, turturis, & columbæ, necnon perdicis, oculis cruore suffusis, & recentibus eorum vulneribus, lusciosisque illinuntur. Peculiariter columbæ sanguis, cruorem membranæ cerebri erumpentem inhibet. Hirci, capræ, cerui, & leporis sanguis inallatus sartagine, dysenterias, & cæliacorum profluvia sistit: in uino potus contra toxica efficax est. Leporinus sanguis ita ut tepet illitus, uitia cutis in facie, lentiginesque emaculat. Caninus commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem bestia momorderit: contra epotum toxicum auxilio est. Testudinis terrestris sanguinem epotum tradunt prodesse

Fellis uires ex Galeno.

Fellis bubuli lapis, & eius uires.

Nomina.

desse comitialibus. Marinæ autem testudinis cum vino, & leporis coagulo, cuminoque contra serpentium morfus, & hausta rubetæ venena conuenienter bibitur. Taurinus cum polenta illitus, duritias discutit, emollitque. Sanguis equarum, quæ admissuram expertæ sunt, in medicamenta additur, quæ erodunt, septica vocant. Sanguine chamæleonis genarum palpebras euelli creditum est. Hoc idem viridium ranarum sanguine præstatur. Menstruus sanguis fœminarum, circumlitu conceptum inhibere existimatur: aut si omnino mulier menstrua supergrediatur. leuat podagræ dolores, & ignem sacrum illitus.

DISSERENS de sanguine Galenus, statim initio libri x. de simplicium medicamentorum facultatibus, etsi
 10 minime eat inficias, quin animalium sanguini aliquid insit, quod medicamentorum usui rectè competat, ut Dioscorides, & pleriq; alij, qui de eius uiribus scripserunt, liquido affirmarunt: declarat tamen, multa de sanguinis uiribus à scriptoribus esse prodita, quæ factò periculo fabulosa potius, & uana reperiuntur, quàm uera. Siquidem, ut idem refert Galenus, falsum sanè esse omnibus in confesso est, quòd epotus noctuæ sanguis difficulter spirantes sanitati restituat. Vespertilionum uerò perunctis uirginum mammis, eas extuberare non sinat: pilosq; renasci inhibeat, ijs partibus illitus, unde recenter ipsi euulsi fuerint. Falsum similiter esse asserit, comitiales ebibito agni sanguine curari: pilosq; è palpebris euulsos renasci prohiberi uiridium ranarum cruore. Quibus facile conijcere possumus, hoc in loco Dioscoridis codicem librariorum fortasse culpa mendosum esse. Quippe quòd ibi legatur, oculorum palpebras ranarum uiridium sanguine depilari, cum potius Galeni testimonio (etsi sententiam hanc non approbet) euulsi in palpebris pili harum sanguine renasci prohibeantur. Quin & aliud huic capiti mendum subesse uidetur: quod hic ea,
 20 quæ de admissariorum equorum sanguine prodidit Galenus, de equarum sanguine, quæ admissuram expertæ sunt, legantur. Nisi fortè interpretum uitium sit, qui sexum in Dioscoride perperam mutarint. Præterea inquit Galenus. Tametsi non desint, qui turturis, uel columbæ sanguinè præferant in perforata caluaria, ubi rosaceo melius inuenire nihil possis: nonnulli uerò laudibus extollant gallorum, gallinarumq; sanguinem ad sanguinis fluorem è cerebri membranis: crocodili uerò terrestres ad roborandam oculorum aciem: admissariorum equorum, quòd septicus sit, ad exulcerandam ubiq; cutim: domesticorumq; murium ad ἀνροχορδόνας Græcis uocatas; id tamen nunquam experiri uolui. Metuebam enim (inquit) ne curiosus, uel stolidus uiderer, si tantis, tamq; probatis remedijs semel præteritis confiderem, sanguinem horum animalium illis plus posse præstare. Quòd si quis hæc experiri uolet, certò scio, damnabit non modò, qui talia scripserunt, sed & se delusum factò periculo reperiet. Taurinus autem sanguis epotus antea quàm concreseat, inter deleteria recensetur medicamenta, quòd haurientem protinus strangulet, ut sexto uolumine diffusius dicetur. Eius nomen Græcum αἷμα: Latinum, Sanguis: Arabicum, Dem: Italicum, Sangue: Germanicum, Blut: Hispanicum, Sangre: Gallicum, Sang.

Sanguinis cōsideratio.

Vana sanguinis experimēta.

Nomina.

Α'ΡΩΠΑΤΟΣ. FIMVM.

CAP. LXXIII.

ARMENTARIAE bouis fimum, si recens admoueatur, vulnere inflammationes mitigat: folijs autem inuoluitur, & calfactum cinere feruenti superponitur. coxendicis cruciatus fotu compescit: illitum ex aceto duritias, panos, & strumas discutit. Priuatim suffitu fimi, quod à masculo boue redditum est, procidentes vuluæ reprimuntur: accensi nidore culices abiguntur. Fimum caprarum, præsertim in montibus degentium, potum in uino, regium morbum emendat: menses cit cum odoramentis haustum, & partus euocat. Tritum in farinam, & impositum lanis cum thure, fœminarum profluuia sistit, cæterosque sanguinis impetus ex aceto cohibet. Medetur alopecijs exustum, & cum aceto, aut oxymelite illitum: cum axungia uerò impositum his, qui podagra tentantur, auxilio est. Caprillum in aceto decoctum imponitur serpentium morfibz, vlceribus quæ serpunt, igni sacro, & parotidibus. Vtilem ischiadici vstionem hunc in modum accipiunt. In eo interstitio, ubi pollex brachiali committitur, caua veluti lacuna subfidet, in qua lana oleo imbuta substernitur, deinde sigillatim feruentes stercoris caprini pilulæ imponuntur, dum vapor per brachium ad coxam sentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare. adustio id genus Arabica appellatur. Ouillum ex aceto illitum sanat epinyctidas, clauos, pensiles verrucas, thymos, & ambusta igni, rosaceo cerato exceptum. Fimum suis syluestris aridum, in aqua, aut uino potum, reiectiones sanguinis sistit: vetustum lateris dolorem mulcet: adrupta, & conuulsa ex aceto bibitur: luxatis cum cerato rosaceo medetur. Tam afinorum, quàm equorum fimum, siue crudum, siue crematum, addito aceto, sanguinis eruptiones cohibet. Armentarij, qui herba pascitur, siccum fimum liquatum in uino, mox potum, contra scorpionum ictus magnopere auxiliatur. Columbinum vehementius & excalfacit, & vrit: cum hordeacea farina mistum, strumas ex aceto discutit: carbunculos emarginat, tritum cum melle, lini semine & oleo: ambustis igni medetur. Gallinaceum uerò omnia eadem, sed inefficacius præstat: priuatim tamen contra venena fungorum, & coli cruciatus ex aceto, aut uino bibitur. Ciconiæ fimum, si ex aqua hauriatur, comitialibus prodesse credunt. Vulturini fimi nidore partus excuti produntur. Murinum detritum cum aceto, & illitum, alopecijs medetur: cum thure, & mulso calculos expellit: subditæ infantibus muscerdæ, alui deiectionem promouent. Caninum, quod flagrantissimo canis sydere fuerit exceptum, cum uino, aut aqua potum, sistit aluum. Humanum stercus illitum, vulnera ab inflammatione vindicat, & obiter intumescere non patitur: fed

sed ea statim glutinat. sicco ex melle anginae perungi commodissime traduntur. Terrestris crocodili fimum, crocodileam vocant, quae mulieribus colorem nutrit in facie, nitoremque seruat. Optima est candidissima, & friabilis, amyli modo, minimè ponderosa, in humore statim eliquescent: quae cum teritur, fermenti acorem quadantenus refert. Adulterant eam sturnorum fimo, quos captos oryza pascunt, ipsumque non dissimile vendunt. Alij amyllum, aut cimoliam miscent, & adscito anchusae colore per rarum cribrum paulatim exprimunt, ut se contrahat in vermiculorum speciem: qui siccati pro crocodilea vaneunt. Inter omnes conuenire inuenio, humanum stercus, caninumque gutturi impositum, anginis auxiliari.

Stercoris uires ex Gal.

Humani ster-
coris experi-
mentum.

Aqua, & oleum
ex humano
stercore.

Bubuli ster. ui-
res ex Gal.

Caprini ster.
uires ex Gal.

STERCUS, ut posteritatis memoriae prodidit Galenus libro x. simplicium medicamentorum, uim habet uel maximè digerentem. Verum humanum ob foetorem abominandum est. At bubulum, caprinum, crocodilorum terrestrium, & canum, ubi ossibus duntaxat uescuntur, neque grauitur olet, & multa experientia non tantum nobis; sed & alijs medicis me natiu maioribus comprobatum est. Siquidem Asclepiades, cui cognomentum erat Pharmaceon, & alia omnia composita medicamenta collegit, ut multos impleret libros, & stercore ad multos saepe affectus utitur, non modo medicamentis, quae foris imponuntur commiscens; sed ijs quoque, quae intro in os sumuntur. Caterum humani stercoreis hoc habeo experimentum. Assidue quidam à phlegmonis ad fauces existentibus uexabatur, adeo uehementer, ut suffocationis subiret periculum, & sanè ob hoc periculum uenam secare cogebatur. In hunc cum forte quis incidisset, pollicitus est se praebiturum medicamenti experimentum, & se uocari, si quando rursus aliqua in parte gutturi emicuisset phlegmone, ante sanguinis missionem praecipit. Itaque uocatus, medicamento illito, statim hominem curauit. Ut autem iterum profecit, non in ipso tantum; sed & in alijs, qui similiter erant affecti, rogabat is, qui assidue suffocari periclitabatur, data mercede, ut se medicamentum illud doceret. Erat enim ille & locuples, & in pecuniae sumptu liberalis. Porro ubi conuentum esset de pretio, is qui uendebat scripturam: Hoc medicamentum, inquit, per antipathean quandam utilitatem obtinet. Esse autem eam antipathean, ut qui curatur nesciat, unde conficiatur. Iussit itaque alium daret, qui pro ipso disceret, quique iureiurando reciperet, sese nulli eius medicamenti facturum copiam, priusquam ipse, qui dedisset, foret defunctus. Itaque à morte eius, qui indicarat, non tantum ille qui didicerat, suum hominem; sed & alios sanabat: & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum uolens ac lubens obtulit. Erat autem stercus pueri siccum, cum melle Attico ad laeuorem tritum. Visitabat autem puer, cuius stercus accepturus erat, ut ipse qui medicamentum dederat ostendit, lupinis, illis uidelicet, qui ex more edi solent cum pane bene cocto in clibano, modicum salem, & fermentum habente. Praebat autem bibendum uinum uetus: atque haec omnia mediocri in quantitate, modo ut perfecte ea puer posset concoquere. Itaque cum primo die eo uictu esset usus, postero tamen die nondum stercus capiebat, sed in eo quoque die rursus eodem alebat uictu, ac tertio demum excretum sumebat: ac postea arefacto utebatur, similiter ut stercore canino, ut ante dictum est. Dicebat autem illum, qui docuerat, fugitantem alios cibos ob foetorem, praetulisse lupinos: sese uero experimenti gratia, carnes gallinaceas, aut perdicum ex aqua, aut tenui iure bene coctas per sepe exhibuisse, & medicamentum nibilo minus operatum. Atque ego sanè haec tibi de humano stercore narrare possum. haec Galenus. Caterum fit ex humano stercore uitreis organis aqua, praesertimque ex eo, quod homo rufus excreuerit, quae cuniculosis, exedentibus, sinuosis, & contumacibus ulceribus mirifice opem praestat. Delet & oculorum argemas, ac nubeculas. Quinetiam carcinomata sanat exterius adhibita. Intus uero sumpta comitiales iuuat: lapidem in renibus, & uesica comminuit: aqua intercute laborantibus prodest: item & ijs auxiliatur, qui non modo à cane rabido demorsi sunt; sed etiam ab omnibus alijs animalibus icti, quae uenenum ei aculantur. Porro oleum, quod post eius stillatitiam aquam ab organo emanare solet, carcinomata, sinus, aliisque ulcera, quae Graecis cacœthe dicuntur, etiam ualentius sanat. Bubulum deinde stercus (ut idem Galenus citato loco scriptum reliquit) exiccantis, attrahentisque & ipsum est facultatis, ut palam facit, dum apum uesperrumque morsus iuuat. Atque haec ut à proprietate substantiae totius iuuentur, fieri potest. Caterum humidum illud uere collectum, cum boues herbas depascuntur, impositum rusticorum phlegmonas discutit, & aqua intercute laborantes iuuat. Scire tamen oportet, omnia id genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossorum, & messorum, & qui opus obeunt adeo ualidum. Quae & ad eorum scirrhosos tumores aceto in cataplasmatibus formam composita illinuntur. Caprinum praeterea digerentis, & acris est facultatis, adeo ut induratis scirrhorum in modum tumoribus congruat, nec tantum lienis, ad quos creberrimè medici non pauci huiusmodi stercora applicant; sed etiam aliarum partium. Siquidem ego (inquit Galenus) eo usus sum ad genu tumorem habens inueteratum, & aegrè solubilem, iusso fieri cataplasmate ex farina hordeacea per oxycratum, indito uidelicet hoc stercore, & mirifice homo ille fuit adiutus. Erat autem rusticus, in quo id factum est. Et iam etiam alius rusticus, cum sic usus esset, non tantum in genu; sed etiam alijs in partibus ad tumores similes, perinde adiutus est. Nam acrius est medicamentum, quam ut mulieres urbanas, aut pueros, aut omnino qui molli sunt carne, sanare possit. Quin & ad aquam intercutem, & ad splenicos uariè caprino stercore utimur. Sed & istum tenuiorum quidem partium, uerum haud manifestò redditur acrius. Quamobrem sanè ad alopecias congruit, & omnia adeo quae extergentia medicamenta desiderant, ut lepras, psoras, lichenas, & hoc genus alia. Miscetur & digerentibus cataplasmatibus, qualia sunt quae accommodantur ad parotidas, & bubonas diuturniores. Est enim uis eius cuiusque etiam icti, abstersoria, & digerens, nec eam paruam habet digerendi potentiam. Nam medicus quispiam ex ijs, qui in agris, & uicis medicinam exercent, utebatur eo ex aceto ad uiperarum morsus, & multo sanè etiam magis aliarum bestiarum, ac profecto ex ijs complures seruauit. Et hic ipse quoque medicus arquatatis potandas ipsas σπυγδαίους, hoc est, pilulas caprinas ex uino praebuit, & ad profluuium muliebri cum thure apposuit. Quae omnia sanè optimus medicus ignorare non debet. cæ-

terum

terum potiora eligere potissimum ad urbanos, & honoratos, alicuiusq; existimationis uiros: in quibus equidem ego tali nunquam sum usus medicamine, cum multo meliorum suppeteret copia. Attamen existit nonnunquam talium usus, aut in itinere, aut in uenatione, aut rusticatione, cum scilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo rusticus perinde fuerit carnis duræ, ac asinus. Nam eiusmodi multos in agris reperis dignos, qui bibant styrathos. Cæterum e canibus ossa comedentibus stercus, præterquam quod cæteris tum præstantius, tum candidius habeatur, fistula gutturi insufflatum anginam curat: sicuti & dysenteriam ex lacte caprino haustum, in quo prius igniti calculi fuerint extincti, aut ignitum ferrum, quod Græci σφαῖρα uocant. Quinetiam periodicas, circularësue fugat febres, si cochlearis mensura in accessu ex uino præbeatur bibendum inscio patiente. Prodest & malignis ulceribus inspersum, uel emplastris ad id facientibus commistum. Pollet etiam suis uiribus Lupinum: idcirco id magnis laudibus extulit Galenus citato loco, sic inquit. Lupinum stercus quidam colicis potandum dabat, non tantum in ipsis paroxysmis; sed etiam in interuallis, si quidem phlegmone uacarent. Quorum ego quosdam uidi non amplius hoc affectu correptos, & correptos non amplius id grauius passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat autem ille albus potius luporum stercus, quale ubi ossa ederint, solent excernere. Verum illud etiam in eo mirabar, quod uel suspensum euidenter sæpe numero iunisset. Itaq; hic stercus capiebat, quod non decidisset in terram: id quod non erat inuentu difficile. Ea enim est luporum natura, quæ canum, ut suspensio altero posteriorum crurum, & meiant, & cacent in eminenti quopiâ loco ex terra. Itaq; in spinis sæpe æstate stercus lupinum reperitur, & fruticibus, uerpibus, herbisq; procerioribus. Inuenitur porro in stercore illorum & nonnihil osium deuorati animalis, quod ut effugit commanionem, ita & concoctio nem: quod & ipsum contundens, ac conterens, bibendum præbuit colicis: ac si homo esset puritatis amans, miscebat & salis quippiam, aut piperis, aut quippiam eiusmodi. Vt plurimum autem ex uino albo consistentiæ tenuis bibendum præbebat: interim uero etiam ex aqua. Hoc ergo stercoris, quod patientibus ilibus applicandum esset, iubebat suspensum diuinculo confectum ex lana non cuiuslibet ouis, uerum multo præstabat eam esse ouis à lupo laniatæ, unde quod ad hunc usum accommodaretur, esset conficiendum. Quod si talis non adesset lana, ex pelle ceruina, & lorum quod cingeret illa, & in quo stercus contineretur, parari præcipiebat. At nos ollulam ad magnitudinem maximæ fabæ confecimus, quam experiundi gratia indito stercore quibusdam suspendimus, nec potuimus non mirari, cum plurimos ipsorum uide remus adiutos: cæterum ad ollulam duas ceu aures affiximus, per quas lorum transmitti posset. Quod autem ciconiæ finum comitiales iuuat, planè refellit Galenus, asserens eos esse redarguendos, qui talia scripserunt. De ouillo, columbino, gallinaceo, murino, & crocodilino, cum satis superq; differuerit Dioscorides, nec plura à Galeno, & alijs descripta repererim, quæ medicinæ magis competere possint, non est quid amplius addendum existimem. Veruntamen animaduertendum est, quod, quemadmodum etiam de animalium fellibus diximus, stercora ipsa inter se plurimum differunt temperamenti, & uictus animalis ratione. Quippe quod alterum sit altero plus, minusue calidum, pro animalium diuersorum generum temperie, aut pro alimentorum temperamento in eiusdem speciei animalibus. Quod Græcè στέρας, Latine Stercus & finum uocatur: Arabicè, Hebel, Zebel, aut Bhar haiuan: Italicè, Sterco: Germanicè, Drecken; Hispanicè, Estiercol: Gallicè, Fiente.

Canini sterco-
ris uires.

Lupini sterco-
uires ex Gal.

Ciconiæ sterco-
cus.

Nomina.

Ὀὔρον.

VRINA.

CAP. LXXIIII.

HUMANAM vrinam suam cuique bibere, contra uiperæ morsus, ac uenena, incipientemque aquam inter cutem proderit: scorpionis, viperæ marinorum, draconisq; morsus, ea conuenientissimè fouentur. Canina ad perfundendos canis morsus idonea est: pruritus, & lepras nitro addito expurgat. Sed uetus ulcera capitis manantia, furfures, psoras, & feruidas eruptiones, multo magis abstergit: nomas, & præcipuè genitalium, cohibet: auribus infusa manans pus supprimit: decocta que in calyce mali punici, earum uermiculos abigit. Pueri impubis resorpta urina, orthopnoicis auxiliatur: decocta in æreo uase cum melle emendat cicatrices, argema, caliginesque. ex ea, & cum pro idoneum auri ferrumen conficiunt. Quod in urina subfidit, illitu ignem sacrum mitigat: feruefactum cum cyprino, inditumque, vuluæ dolores mulcet, strangulatus leuat, genas deterget, oculorum cicatrices expurgat. Taurina si cum myrra instilletur, aurium dolores lenit. Aprina uiribus eisdem prædita est: priuatim comminuit uesicæ calculos, & potu expellit. Caprina ad aquam quæ cutem subijt, cum nardi spica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur, vrinamque per aluum extrahit: aurium doloribus instillata medetur. Asinina traditur renum vitij mederi. Lyncis urinam, quam lyncurium appellant, simulac excernitur, glaciari coiræue in calculi duritiam, uulgo creditum est. quare quod de ea proditum est, uanum esse conuincitur. Est enim quod à nonnullis uocatur succinum pterygophoron, ideo dictum, quod pennas ad se alliciat. Id potum ex aqua stomacho, aluoque fluxione laboranti conuenit.

VRINAE omnes quidem, ut scriptis tradidit Galenus lib. x. simplicium medicamentorum, facultate sunt calidæ: sed plus tamen animalium calidorum, minus autem frigidorum. At urina hominis omnium propè aliarum urinarum est imbecillima, exceptis porcis domesticis, quibus exempti sunt testes. Nam illorum similis est totius corporis temperatura temperiei hominum, & urina similiter debilis. Verum montanorum aprorum ualida est, ut etiam ex odore apparet, qui utiq; acerrimus est. Hac utuntur Hetrusci ad puerorum uermes, oleum suo in utriculo urinæ admiscentes, et in fumo tandiu suspendentes, donec crassescat ad mellis spissitudinem: deinde illud diligenter asseruat, eoq; puerorum nares, tempora, & umbilicum inungunt magno sanè successu: nam & ego sæpe periculum feci. Sed

Vrinarum facultates ex Gal.

Vrina aprorum.

x quauis

Vrinae medici-
nas cōtempnit
Galenus.

Chrysocolla
factitia.

Vana de lyn-
curio opinio.

Encelij opi-
nio uana.

Saliuæ uires
ex Galeno.

Nomina.

quauis Dioscorides complurium urinarum uires descripserit, ut quas uarijs, ac diuersis morbis utiles esse existima-
uerit; Galenus tamen urinarum medicamenta paruipendisse uidetur. Quippe qui crediderit (quemadmodum & de
sanguinibus differens inquit) cum parata reperiantur ualentiora medicamenta, ac experimento comprobata, ijs præ-
cipue morbis congruentia, quibus urinam conferre nonnulli autumant, earum medicinas ad curiosos supersticiososq;
spectare magis, quam ad peritos medicos, qui hæc nauseosa, incertaq; remedia nunquam probatis, expertisq; præpo-
nunt. Quod autem puerorum urina ægre spirantibus confrat (ut Dioscorides auctor est) minimè probat Galenus,
cum loco citato inquit. Vrinam pueri orthopnoæ uocata gratia ebibere necessarium non est, cum sint & alia medi-
camenta, quæ huic medeantur affectui. Quin cum bibisset quidam, affectu liberatus non est, ut non eximium quid præ-
ter alia possideat. Chrysocollæ conficiendæ rationem, quam fieri ex puerorum urina prodidit Dioscorides, quamq;
seplasiarij, & aurifices uulgò Borrace nominant, duobus in locis scriptam reliquit Galenus lib. IX. simplicium me-
dicamentorum, ubi de ea speciatim egit, & lib. X. eorundem de urinis differens. Et quauis (ut libro quinto dicitur)
legitima, probataq; chrysocolla fossitia habeatur; fit tamen artificio ex pueri urina in ardentissimis solis caloribus æ-
reo mortario, atq; etiam pistillo aereo tandiu circumacta, donec mellis spissitudine assequatur. Præfertur, quæ hoc mo-
do parata sit, ad contumacia ulcera sananda, exedentiaq; coërcenda. Illud profecto uanum, ac fabulosum esse mani-
festè deprehenditur (ut hîc Dioscorides scribit, & nos eum secuti superiori libro in succini mentione ostendimus) quod
urina lyncis, simulac excernitur, duretur, coëatue in lapidem illum, quem Lyncurium uocant. Quippe quod is inter
succini genera ab omnibus fide dignis auctoribus recensetur, quod suæ proprietate naturæ pennas ad se trahat, quæ-
admodum & cætera succini genera paleas, festucas, ac leuissima quæq; alliciunt. Quantum uerò à legitimo lyncurio
uulgaris ille lapillus differat, qui officinis lapis lyncis appellatur, & cuius est usus apud seplasiarios, & medicos, qui
simplicium medicamentorum scientiam negligunt, ij diiudicent, qui simplicium historias, & facultates optimè norunt.
Quandoquidem is, quem pro fabuloso lapide lyncis uenditant impostores, Lyncurium succini genus haudquaquam est,
nec alius quiuis lapis ei uiribus respondens, nec si quidem urinam cieat, & renum, uesicæq; calculos comminuat, ut se-
plasiariorum, & medicorum uulgus opinatur: qui parum Dioscoridis, aliorumq; in re medica bonorum auctorum fa-
miliaritatem curant. Ceterum hinc satis constare arbitror, Christophorum Encelium (pace uiri alioquin docti di-
xerim) planè hallucinari, quod lib. III. cap. XXVII. de re metallica, poetarum fortasse, & aliorum quorundam
fabulis addictus magis, quam ueris probatissimorum auctorum testimonijs, probare contendat, Lyncurium ex uri-
na lyncis coalescere, atq; ex maris urina fuluum fieri, ex formine uerò urina album. Hanc autem opinionem suam ex
eo comprobare uidetur, quod aliquando in uesica apri, itemq; suis domestici lapillos inuenerit. Ex quo postea collig-
git, mirum non esse, quod lyncis quoque urina in lapillos concreseat. Sed quàm leuis & infirma sit hæc ratiocinatio,
ut comprobe quod contendit, quàmq; uana sit opinio hæc, eorum sit iudicium, qui magnis laboribus, multis studijs,
summaque diligentia rerum simplicium peritiam sunt assecuti. Atque hætenus de urinis, & lyncurio. Restat
modò, ut etiam de Saliua aliquid in medium afferamus. Itaq; cum eius non meminerit his libris Dioscorides, positiq;
nonnullis humani corporis morbis opitulari, ea de eius uiribus, & facultatibus hîc referam, quæ à Galeno libro X.
simplic. medicam. memoriæ produntur his uerbis. Sielon, siue sialon, siue ptyelon appellare libet, nihil interest.
Verum id sciendum est, uim eius esse differentem, tum in animalium speciebus, tum in eorum unoquoque sano, aut
ægroto, ieiuno aut sitibundo, aut cibo potuque sumpto. Etenim ut urina, & bilis, & sudor; sic etiam saliuæ sum-
pto quidem cibo imbecilla est: ualida & acris eorum, qui ingenti aut inedia, aut siti premuntur. In medio utriusque
est eorum, qui probè concoxere quidem, nondum tamen cibum potumue ingesserunt. Hac ergo saliuæ nutrices pue-
rorum lichenas curant, paruum uidelicet digitum rigantes, ac deinde cutem affectam confricantes. Idq; faciunt
subinde, tanto scilicet interuallo, dum saliuæ uires in lichene perdurent, ac nondum sint extinctæ. Sed & triticum
mandentes rustici non pauci furunculis imponunt. Nam celeriter eos & digerit, & concoquit: cum si macerarent
aqua, non æquè prodesset. Ex quo liquet, saliuam ipsam auxiliij robur adferre. Atq; corporibus mollibus, & puero-
rum, panem, non triticum imponunt ore commansum. Porro omnia sic commansa digerunt, & sugillata, ceteraque
ecchymomata, maximè ubi panis simul cum pauco radicle fuerit commansus. Porro tota substantia uel maximè ad-
uersa est saliuæ bestijs hominem interficientibus, ceu alicubi etiam Nicander poeta refert. Pollicitus autem mihi quidā
incantationem sese ostensurum, quæ scorprios interficeret: ubi illam semel dixisset, in scorpium expuit: inde rursum
eam obmurmurans iterum scorpium conspuuit: ac ubi tertio dixisset, atq; expuisset, mortuus est scorpius. At postea
ego absq; incantatione à sola saliuæ morientem uidi scorpium, idq; celeriter passum à saliuæ esurientium, aut sitien-
tium: tardè autem ab illis, qui cibo, potuq; fuerant impleti: in alijs autem proportionem. Quod ὄνον Græcis, La-
tinis, Vrina, & Lotium nominatur: Arabibus, Baul: Italis, orina. Quod οὐρον, οἶον, & οὐρίον Græ-
cè, Saliua Latine, pariter & Italicè uocatur: Arabicè, Busach, Bezach, & Lhab.

MELI.

MEL.

CAP. LXXV.

PRINCIPEM locum obtinet mel, quod Atticæ regionis est, præcipue ex Hymetto, mox Cy-
cladibus insulis, & è Sicilia, cognomine hyblæum. Magis probatur dulcius & acre, odoratius, sub-
flauum, nec humectum, graue, & minimè fluxum, quod ob sequacem lentitiam non faciliè abrum-
pitur, tractumque refilit in digitos. Mel abstergendi uim habet: ora uenarum aperit, humores
euocat. qua ratione in fordida ulcera, sinusque, commodissimè infunditur. Decoctum, atque im-
positum, abscedentem carnem glutinat: medetur impetigini coctum cum liquido alumine, & illi-
tum: item aurium sonitui, & dolori cum fossili sale trito, tepidum instillatur: lendes, & foeda capi-
tis

tis animalia illitum necat: nudam glandem recutitis operit, præsertim quæ circuncisione aperta nõ est, si melle præputium à balneo triginta diebus emolliatur: oculorum caliginem discutit: faucibus, tonsillis, angina collutum, gargarizatumue medetur: urinam ciet: auxiliatur tussi, & à serpente percussis: contra haustum meconium, cum rosaceo calidum assumitur: aduersus venena fungorum, & rabiosi canis morsus linctum, aut potum proficit. crudum tamen aluum inflat, tussim lacepsit, & ca de re desumpti usus aptior est. Primatum tenet in mellis genere uernum, deinde æstiuum: hybernũ uerò, utpote quod crassius constet, deterimum reputatur, ceragini faciundæ idoneum. Quod in Sardinia gignitur mel, amarum est: quoniam apes inibi absinthio uestantur. quo uitia cutis in facie, & maculæ aptissimè perunguntur. Heraclia in Ponto quibusdam anni tēporibus, propria quorundam florum dote, mel conflatur: quod qui edere, mente abalienantur, ac sudore diffluunt. Remedio sunt esitata ruta, & salsamenta, aut epotum mulsim, resumpta, quoties uomitione reijciuntur. Acre autem est, & olfactu sternutamenta mouet. Quod cum costo illitum, sceminarum cutem emēdat, & cum sale sugillationes rapit. Est & aliud concreti mellis genus, quod saccharon nominatur. In India verò, & felici Arabia in arundinibus inuenitur. falsi modo coactum est, dentibus, ut sal, fragile: aluo idoneum, & stomacho utile, si aqua dilutum bibatur: vexatæ uesicæ, renibusque auxiliatur. Illitum ea discutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt.

MEL, quod apes colligunt, omnibusq; uulgarissimum est (auctore Galeno lib. III. de alimentorum facultatibus) oritur in plantarum folijs: earumq; neq; succus, neq; fructus, neq; pars, ullo pacto dici potest, sed eiusdem cum rore generis est: non tamen assidue, nec copiose, ut ille, prouenit: repertumq; est aliquando æstate super arborũ, ac fruticum, herbarumq; folia mel quàm plurimum, adeo ut agricolæ uelut ludentes canerent, Iupiter melle pluit. Cui subscribens Plinius lib. XI. cap. XII. sic inquit. Mel ex aëre uenit, & maxime siderum exortu, fitq; præcipue ipso
 40 siro explendente, nec omnino prius uergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaq; cum prima aurora arborum folia melle rosida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore uestes, capillumq; concretum sentiunt. Siue ille est cœli sudor, siue quædam siderum salua, siue purgantis se aëris succus, utinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. Nunc uerò è tanta cadens altitudine, multumq; dum uenit sordescens, & obuioterræ halitu infectus. Præterea à fronde, ac pabulis potus, & in uterculos congestus apum: ore enim uomunt. Ad hæc succo florum corruptus, & alueis maceratus, totiesq; mutatus: magnam tamen cælestis naturæ uoluptatem affert. Ibi optimus semper, ubi optimorum doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna insula. Hactenus de melle Plinius citato loco. Verum enim uero (ut idem auctor est libro XI. cap. XIII.) mel, quod in Creta Carina monte colligitur, muscæ non attingunt, nec eo in monte eadem usquam
 50 reperiuntur. Porro uenenatum mel, quod in Heraclia Ponti prouenit, cuius hic meminit Dioscorides, Plinius quoque recensuit libro antè citato, cap. XIII. Subiunxitq; & alterum eodem in Ponto gigni gente Sannorum, quod ab insania, quam gignit, Mænomenon uocant. Id existimatur contrahi flore rhododendri, quo scatent syluæ. Habentur præterea & alia mellis genera, quæ rosida non sunt, sed ex plantis nascuntur, ut illud, quod ex anacardijs flue-
 re Arabes scribunt, & inter Græcos Strabo Geographicorum libro XV. ex arborum filiquis, quas arbores profert, denorum digitorum longitudine, mellis plenas, quod qui ederint, non facile euadant. Quinetiam refert Pomponius Mella tertio de situ orbis, tam pinguis alicubi, & tam feracis soli Indiam esse, ut in eo mella ex arborum frondibus defluat. Exprimitur etiãnum è uulgaribus filiquis, quæ Græcis νεμέτια dicuntur, quo tam Indi, quàm qui Troglodyticam Arabiam incolunt, gingiberis radices recentes uiridesq; asseruant, ac etiãnum myrobalana omne genus. Quod facile coniicitur ex ijs, quæ ex Alexandria Aegypti Venetias quotannis comportantur. Ceterum non desunt inter recentiores medicos, qui disputent, an Saccharum, quod sub mellis genere scripserunt ueteres, præsertim
 Dioscorides, & Galenus in India, & felici Arabia nasci, idem cum nostrate Saccharo dici possit. Et quãuis plerique
 reperiuntur, qui dubio procul existiment, ac pro certo affirmant, communis usus saccharum, & quod ab antiquis de-

Mellis confideratio.

Mel Hera-
cleoticum.

Mellis genera
non rosida.

Sacchari cõ-
sideratio.

Manardi, &
Fuch. opinio
reprobata.

Antiquorum
saccharum.

Factitij saccha-
ri inuentio.

Aliquorum
lapius.

scribitur, unum & idem esse, quòd ex eadem proueniant planta; tamen Manardus Ferrariensis, & Leonardus Fuchsius ipsum secutus, maximam inter ea ponunt differentiam, omnino opinantes in alio arundinum genere concreuisse antiquorum saccharum, de quo inter mellis genera scripsere Dioscorides, & Galenus: concreescereq; ad hanc diem usq; ex cœlesti rore, quemadmodum & id, quod mannam uocamus: non autem in ijs arundinibus, è quibus in aqua decoctis huiusce ætatis saccharum in Medera, Sicilia, Creta, Rhodo, & Cypro insulis, ac etiam in Aegypto exprimitur. Qua in re eos uiros alioqui doctissimos, planè hallucinatos crediderim, quòd nullo, ut puto, auctorum probatorum testimonio ducti sibi persuaferint, mannæ in modum ex rore concreescere antiquorum saccharum solis ardore super harundinum folia tam in India, quàm in felici Arabia. Quippe quòd nusquam repperim scripsisse Dioscoridem, Galenum, nec ueterum, uel recentiorum quenquam, concreescere saccharum in arundinum folijs ex rore solis feruore concreto, siue potius exiccato, quemadmodum in quibusdam arborum frondibus manna per se concreuit. Quo fit, ut mihi refellenda uideatur eorum sententia. Nam si uerum illud esset, ut ipsi imaginantur, non modò non est credendum, sed ne cogitandum quidem, Dioscoridem, qui diligentissimè simplicium medicamentorum historias literis, memoriaq; mandauit, silentio præterijse tam pulchrum, & admirabile, scituq; dignum naturæ opus in saccharo conficiendo. Nec minus id reticuiisset Galenus naturæ operum maximus indagator, quemadmodum nec reticuit lib. III. de alimentorum facultatibus, aërei mellis historiam, quod nos mannam uocamus, quòdq; sua ætate in monte Libano, alijsq; locis super arborum frondes repertum scribit. Quamobrem magis ueritati consonum uidetur, ut dicamus, nil aliud ueteribus saccharum extitisse, quàm nostratis sacchari arundinum lacryma, seu liquor, qui nimia succi copia aperto in latere calamo, perinde ac gummi, exterius concreuerit. Huic nostræ opinioni subscribit Plinius lib. XII. cap. VIII. sic inquit. Saccharon & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in arundinibus collectum gummi modo, candidum, dentibus fragile, amplissimum nucis auellanae magnitudine. hæc Plinius. Ex quibus facile cognosci potest, quòd non ex rore, ut mannæ euenit, coalesceret antiquorum saccharum super arundinum folia, sed quòd fractis calamis earum internodijs cohereret collacrymans, è quibus uulgare nostrum conficitur. Quandoquidem hoc modo resina, gummaq; omnes scisso sui arboris cortice emanant. Alia præterea huc accedit ratio, quæ (ut equidem arbitror) Manardi, ac Fuchsij sententiæ prorsus aduersatur. Nam quemadmodum in Apulia, & Calabria manna à sole tacta, dum arborum inharet folijs, paruo temporis interuallo in auram euanescit (ut libro primo diximus in mannæ mentione) eadem sanè ratione id saccharo euenisset, si ex rore (ut ipsi contendunt) concreseceret. Siquidem à sole tactum, rarefactumq; facile disiliisset in auram, nec gummi modo concreuisset. Eoq; magis, quòd nusquam legerim in Dioscoride, nec Galeno saccharum è folijs arundinum colligi, sed in ipsis calamis concretum reperiri. Quod etiam testatur Strabo libro XV. Geographiæ, ubi aperte scribit, in India arundinem mel sine apibus gignere: non autem quòd ex rore in arundine fiat, ut quidam peruicax, ignarusque medicus mecum contendere, atque etiam, ut suam mordicus teneret opinionem, Strabonis codicem corrumpere non est ueritus. Præterea cum memoriæ prodiderint Dioscorides, Galenus, & Plinius, antiquorum saccharum durum esse, salis modo coactum, album, dentibus fragile, ex his coniectare licet, è rore saccharum nequaquam fieri. Quippe quoniam manna, quæ eodem modo è rore concreuit, sal minimè refert, nec dentibus fragilis deprehenditur, sed potius mandentibus tenax, & ceræ modo lentescens. Quare crediderim antiquis saccharum fuisse tenuiorem, ac præstantiorem illius partem in arundinum sacchariferarum medulla, quæ per internodiorum fissuras exiens solis calore concreuerat, ut & saccharum nostrum calore ignis arte concreuit, & addensatur. Quod cum accuratissimè perpendifsent homines, liquorisq; præstantiam agnouissent, à natura edocti hoc arte se facturos existimauerunt. Neque id incassum attentasse uidentur. quandoquidem sacchari integros calamos assumentes, minutimq; incidentes, ignis calore tandiu decoxerunt, donec uniuersus liquor, absumpta igni aqua, diu efferuescens in saccharum salis modo in uasis fundo concreuerit. Verùm etsi sacchari arte facti nihil meminerint Dioscorides, & Galenus; non desunt tamen qui dicant, hoc etiam ante eos factum esse, Solini auctoritate freti, qui in Indiæ palustribus arundinem ita crassam progigni ait, ut fissis internodijs lembi uice uectitet nauigantes, è cuius radicibus dulcem etiam exprimunt humorem ad mellis suauitatem. At qui liquorem hunc, qui ex harum cannarum radicibus elicatur, saccharum nostri usus fuisse existimant, procul dubio falluntur. quòd Indi non modò ex decoctis cannarum; sed aliarum quoque arborum radicibus sibi potus parent, cum illius cœli & soli clementia frequentissimæ sint plantarum radices, quæ mellea dulcedine imbuuntur, ut Strabo testis est loco nuper citato, ubi sic inquit. Nullus annus in India inuenitur utroque tempore sine pluuia. Quapropter contingit annum feracem esse, cum semper terra sit fecunda: fructus autem arboreos multos gigni, arborumque radices, præsertim magnarum arundinum, & natura, & decoctione dulces esse, aqua à solibus tepesacta, tam cœlesti, quàm fluuiali. Adeò quòd ea, quæ apud alios & fructuum, & succorum maturitas dicitur, apud illos concoctio est: quæ tantum ad dulcedinem operatur, quantum ea, quæ per ignem fit. Sententiæ nostræ Lucanus quoque suffragatur, illud explicans hoc carmine.

Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos.

Quinetiam Marcus Varro, qui eodem ferè tempore claruit, his tribus uersibus attestatur, dum inquit.

Indica non magna nimis arbore crescit arundo,

Illius & lentis premittitur radicibus humor,

Dulcia cui nequeant succo contendere mella.

Ex ijs palàm est, hos omnes de factitijs Indorum potionibus, quæ ijs uini loco sunt, fuisse locutos: non autem quòd ex illis cannarum radicibus saccharum aliquod pararetur. Quandoquidem & nos è glycyrrhizæ radicibus, quin & è decoctis, presijsq; filiquis, sicut & alij è dactylis, dulces elicimus succos ad uarij usus potationes. quemadmodum & occidentales

occidentales Indi è pluribus dulcibus arborum fructibus suos sibi parant potus. Sed non ob id dicendum hos liquores, quòd mellis dulcedinem præstet, esse mel, neq; saccharum. Nec mirum sanè si Indicæ arundines radicibus dulcissimè præbeant succum nò modò illæ magnæ; sed etiam quæ ibi nascuntur nostris fortasse non multò grandiores: cum etiam nostrates recentes mansæ quadàntenus ori dulces sentiantur. Quòd autè minores arundines in India radicibus dulces præbeant potus, superioribus carminibus explicauit abunde Marcus Varro: cui nò magna nimis est arbor. In hoc tamen à Solino dissentit: cui arundines, quarum meminit, uastissimæ sunt proceritatis. Hinc ergo corū sententia explodèda uidetur, qui credunt ex illarum magnarum arundinum radicibus, saccharum nostro similis factitasse Indos, quòd non quidem saccharum, sed dulces inde potus uini loco sibi conficiant. Sed ut suam opinionem auctoritatibus fulciret Manardus Ferrariensis, utq; lucidius comprobaret antiquorum saccharum, perinde ac mannā, ex rore fieri,

Manardi ratio
infrima.

- 10 lib. I. x. epist. v. Auicennam etiam admittit, quem tamen aliàs ubiq; reiecit, ac reprobauit, asserens, quòd cum ipse huius fuerit sententiæ, ultimo capite libri secundi antiquorum saccharum mannā uocauit, cum inquit. Zuccharū albus est manna cadens super albusar, et est sicut frusta salis. At nos, qui huic opinioni minimè adstipulamur, dicimus Albusar, siue Albasser (ut Bellunenſis castigauit) nullo pacto Arabica lingua arundinem significare, sed aliam Aegypti, et Arabiæ arborem, sic ab eius loci indigenis appellatam: quandoquidem Arabes (ut testatur Serapio) arundinem easab dicunt. Quòd manifestè declarat zuccharum albasser apud Auicennam huiusce arboris esse mannā, uel gummi, non autem Græcorum saccharum in calamis concretum. Illud insuper nostram comprobat sententiam, quòd eodem loco addidit Auicenna, sic inquit. Et in zuccharo quidem albusar est cum abstersione pauca, stipticitas, et amaritudo. Siquidem austeritatis, et amaritudinis, quæ in antiquorum saccharo fuerint, nusquam meminere Dioscorides, et Galenus: nec item quòd conferret id pulmōi, et aquæ intercuti, ut paulò infrā uoluit Auicenna. Qui etsi dixerit deinde zuccharum hoc oculorum morbis, pariterq; renū, et uesticæ uitij auxiliari: non tamen ob hoc dici potest, zuccharum albasser esse antiquorum saccharum. Sed rectè quidem contra Manardi sententiam, Auicennæ testimonio (cum et ipse hoc in loco Auicennæ auctoritate nitatur) probari potest, quòd antiquorum saccharum gummi modo collacrymans in arundinibus concreveret, nò autem ex rore. Quippe quòd is de zuccharo agens loco nuper citato, ibiq; antiquorum saccharum recensens, inquit. Assumptū sicut gummi ab arundine abstergit oculum. Quibus palam fit, antiquorum saccharum, perinde ac gummi, ab interiori medulla exterius emanasse, ibiq; postmodum solis ardoribus concreuisse. Verū enim uero quòd albasser apud Arabes sui generis arbor sit, et ab arundine maxime differat, et quòd eius zuccharum, quanuis ab Auicenna manna dicatur, quòd fortasse granulis concreſcat manne similibus, ex rore haudquaquam fiat, sed gummiū modo ab arbore destillet, manifestè ostendit Serapio capite de saccharo his uerbis. Albasser habet lata folia, et habet zuccharum, quòd egreditur ab oculis ramorum suorum, et à
- 30 locis foliorum eius, et colligunt de eo homines rem conuenientem, et in zuccharo eius est amaritudo, et egrediuntur ab hac planta mala quædam, sicut testiculi camelorum, è quibus liquor quidam emanat adurens, stipticæq; facultatis, ad cauteria peridoneus. Et lignum quidem Albasser est leue, crassum, rectum, pulchrumq; et ideo assimilauerunt cantilenarij in cantilenis suis brachia, et crura dominarum ligno eius. hæc Serapio. Ex quibus facile et Manardum, et Fuchsiū, uiros alioqui doctissimos, hac in re hallucinatos putauerim. Ceterū Fuchsius, ut probaret antiquorum saccharum è roscido cali succo in calamis concreſcere, utq; illud à nostrate diuersum ostenderet, dicit, quòd cum nostri usus saccharum, perinde ac mel, calidum reperiatur, sitinq; facile concitet, antiquorum saccharum esse non potest, eo quòd Galenus suæ ætatis saccharum id efficere non prodiderit. Cuius tamen sententia (pace sua dixerim) experimento minimè respondet: à quo non discedens Galenus lib. VII. simpl. medic. de saccharo ita scribit. Sacchar, quòd ex India, atq; felici Arabia conuehitur, in calamis, ut aiunt, concreſcit, et ipsum mellis est species: minus certe nostrate dulce, sed adsimiles ei uires obtinens, quòd ad abstergendum, desiccandum, et digerendum attinet. Porro quatenus nec inimicum stomacho est, ceu nostras, nec sitim asserens, eatenus ab illo substantia differt. Quibus Galeni uerbis clarum est, quòd cum saccharum melle minus sit dulce, minus etiam calidum sit necesse est. Ea q; propter asserit Galenus, saccharum non perinde ac mel, sitim excitare: non tamen quòd nulla ab eo sitis excitetur, uti Fuchsius interpretari uidetur. Quinetiam idem Galenus lib. VIII. cap. IIII. methodi medendi, saccharū inter ea connumerat, quæ febrientibus exhiberi possunt. His igitur rationibus, et auctoritatibus adductus sum, ut certò crediderim, antiquorum saccharum ab iisdem arundinibus emanare, à quibus uulgare nostrum exprimitur: sed hanc tantum inter se differentiam esse, quòd à natura factum sit nostrate factitio longè tenuius. Ideoq; Auicenna: Zuccharum (inquit) tabarzed frigidius est, et subtilius. Hoc laudibus extulit Paulus, et post ipsum Auicenna Archigenis auctoritate Sal Indum ipsum appellans, ad linguæ scabritiem, ariditatemq; in acutissimis febribus. Sed eo nos hac æ-
- 40 tate caremus, quòd amplius non afferatur. quanquam ego non ita pridem à uiris fide dignis accepi, qui diui Thomæ insulam, itemq; Mederam lustrarunt, adhuc ijs in locis saccharum inueniri in arundinibus sacchariferis concretum (illi non dissimile, quòd arte fit, et candidum cognominatur) postquàm ab illis sponte emanarit gummi modo. Quòd autem adferri desierit, non aliud in causa esse existimamus, quàm quòd hodie paucum admodum proveniat. Siquidem Dioscoridis, et Galeni tempore, quo ad eos copiosum conuehebatur, cum adhuc non innotuisset exprimendi ratio, necesse quidem erat, ut arundines sacchari liquore prægnantes, cum annis compluribus adoleuissent, et faciem nunquam expertæ essent, per se liquorem exudarent, ueluti innumeris arboribus gummi, et resinæ emanant. Proinde non mirum, si eius à natura facti antiquis fuerit ubertas. Sed postquàm lucri dulcedo, fulgentisq; auri sitis docuit homines artem modumq; quo saccharum concisis, decoctis, pressisq; arundinibus copiosius elicerent, factum est, ut Indi quotannis uniuersos inciderint calamos, ac iterum quotannis seuerint. Hinc igitur euenit, ut nullis remanentibus, quæ saccharo plurium annorū ætate turgeant, naturæ impedita sit operatio, deperditūq; hac de causa sit antiquo rū saccharū. Cuius uice eo recentiores utuntur, quòd officinæ candidum cognominant, arte factum, pellucidum, salis

Albasser quid
ex Serapio.

Fuchſij opinio
reprobata.

Sal Indum.

foſſitij modo, dentibusq; fragile, ut antiquorum ſaccharum undequaq; referat. Competit perinde ac illud, ſcabritiei lingua, pectorisq; aſperitatibus. Verum ad hæc id præſtantius eſt, quod in fiſtilibus, ubi uiolaceum Iulapium aſſeruat, æſtate concreuit: eo quod uiolarum diluti facultate humectet, leniatq; magis. Quod Græcis μέλι, Latinis Mel appellatur: Arabibus, Haël, ſeu Haſſel: Italis, Mele: Germanis, Honig: Hiſpanis, Miel: Gallis, Myel. Quod autem Græcè σάκχαρον, Latinè quoq; ſaccharum dicitur: Arabicè, Zuchar: Italicè, Zucchero: Germanicè, Zucker; Hiſpanicè, Azucar: Gallicè, Succre.

Nomina.

Κηρός.

CERA.

CAP. LXXVI.

CERA optima eſt ſubfulua, ſubpinguis, pura, odorata, & halitum quadântenus melleum referens, natione Pontica, aut Cretica. Secundum locum obtinet candicans, & ſuapte natura pinguis. 10

Candida fit hoc modo. Ex ea radunt album, ſyncerumq; atque transfundunt in uas, quod ſatis habeat marinæ ex alto petitæ, inſperſoq; nitri momento, decoquunt: cùmq; iterum, tertioque inſeruit, ſeparatum uas refrigerant, ac ceræ paſtillum eximunt, deterſa ſorde, ſiqua fortè adhæſit: tû denuo indita noua maris aqua feruet, uti retulimus: & uafe dempto ex igne, fundum ollulæ nouæ aqua frigida madefactum, in ceram ſummam ſuſpenſa manu intingunt, quod celerius concreſcat, & quàm minima portio extrahatur. Suſcepto primo ceræ orbiculo, iterum uas imum aqua refrigeratum, tantisper in ceram immitti debet, dum tota excipiat. Orbiculi lino confuti, interuacante ſpatio ſuſpendeduntur, & interdum continuò ſub ſole, noctu ſub luna aſperguntur, uſque dum perfectè albefcant. Verum ſi eximius ille candor deſideretur, eadem faciunt, & identidem recoqui operæpretium eſt. Nec deſunt, qui pro marina, in muria quàm acerrima ſemel, aut iterum excoquant: dein laguncula tenui, rotunda, anſam habente extrahunt: poſtea orbiculos ſubſtrato affatim ceſpite herboſo, inſolant, donec candorem ſummum contraxerint. Præcipiunt hoc obeundum munus verè, cùm ſol remiſſa uehementia humorem pariat, ut non facilè liquetur. Cera omnis molliſcit, calfacit, modicè explet corpora: datur in ſorbtione dyſentericis. ac milij magnitudine decem grana ceræ hauſta, lac in nutricibus non patiuntur coagulari. 20

Cera uires ex Galeno.

CERA, ut Galenus ſcriptis mandauit libro VII. ſimplicium medicamentorum, medio quodammodo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium, & deſiccantium. Habet uerò quiddam etiam craſſarum partium, atque emplaſticum. quamobrem non modò exiccare; ſed & per accidens humectare uideri fortæſis poterit, perſpirationes uidelicet prohibens. Quapropter aliorum medicamentorum tum excalfacientium, tum refrigerantium materia eſt. Ipoſa autem per ſe ex genere fuerit debiliter concoquentium: nec temen intro in corpus aſſumpta, ſed foris impoſita. Siquidem paulum quiddam digerentis, calidæq; facultatis retinet, quæ plurima melli inerat. 30

Nomina.

Eius nomen Græcum κηρός: Latinum, cera: Arabicum, Hamaha: Italicum, cera: Germanicum, Vuachs: Hiſpanicum, Ciera: Gallicum, Ciere.

Πρόπολις.

PROPOLIS.

CAP. LXXVII.

PROPOLIS eligi debet flaua, odorata, ſtyracem referens, in uehementi ariditate mollis, & maſtiches more ductilis. Magnopere calfacit, & euocat: aculeos, & omnia infixæ corpori extrahit: in uetere tuſſi ſuffita proficit, impetigines admota tollit. Ea in alueariorum foribus, cerofæ naturæ inuenitur. 40

Propolis cōſideratio.

QUANQVAM, ut hic Dioſcorides inquit, & Marcus Varro libro tertio de re ruſtica, Propolis ea eſt cera ſa materia, quæ in aluearijs præ foribus reperitur, ſeu, ut apertius dicam, præ ſpiraculis, ubi intrandi, exeundiq; apibus patet aditus: tamen Plinius libro XI. cap. VII. ita ſcriptum reliquit. Prima fundamenta comoſin uocant periti, ſecunda piſſoceron, tertia propolin. Inter coria, cerasq; magni ad medicamina uſus. Comoſis cruſta eſt prima, ſaporis amari. Piſſoceros ſuper eam uenit picantium modo, ceu dilutior. Ceræ initium, plerunque eſt mitiore gummi. Propolis craſſioris iam materiæ, additis floribus, nondum tamen cera, ſed fauorum ſtabilimentum, qua omnes frigoris, aut iniuriæ aditus obſtruuntur: odore & ipſa etiãnum graui, ut qua plerique pro galbano utantur. Huius etiam meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Propolis extergentis, non ita ualentis eſt facultatis, cæterum admodum ualenter attrahentis: eſt enim eſſentia tenui. Porro excalfacit reſeſſu ſecundo completo, aut certè tertio incipiente. Et ut idem quoque ſcribit libro III. de compoſitione medicamentorum ſecundum genera, Propolis ualentius attrahit, quàm cuiuſuiſ generis reſina. Quamobrem illis in neruorum uulneribus medendis propolin admixcet. Cæterum cùm propolis, cera, & mel, de quibus hic diſſeruit Dioſcorides, medicamenta ſint omnia miro artificio ab apibus conſlata, non ab re his quoque addendam fore duximus Apum hitoriam. APES igitur (ut Plinius auctor eſt) ſunt & ruſticæ ſylueſtresq; horridæ aſpectu, multo iracundiores, ſed opere ac labore præſtantes. Sunt & urbanæ, quarum duo genera. Optime breues uariæq; & in rotunditatem compactiles. Deteriores longæ, & quibus ſimilitudo uoſparum, etiãnum deterrimæ ex ijs pilofæ. Apes odore ſædos odores, præculq; fugiunt, ſed & infectos. Itaq; unguenta redolentes inſiſtant. Icientes percunt: relicto enim aculeo interiora diſrumpunt. Quin & morbos ſuapte natura ſentiunt. Index eorum triſtitia torpens; & cùm

Propolis uires ex Gal.

Apum cōſideratio.

Et cum ante fores in teporem solis promotis alie cibos ministrant: cum defunctas progerunt, funerantiumq; more comitantur exequiis. Reges habent, pluresq; inchoantur, ne desint. Postea ex his soboles cum adulta esse coepit, concordii suffragio deterrimos necant, ne distrabant agmina. Duo coru genera: melior rufus, quam niger, uariisq;. Omnibus forma semper egregia, et duplo quam ceteris maior: pennae breuiores, crura recta, ingressus celsior: in fronte macula quodam diademate candicans. Multum etiam nitore a uulgo differunt. Cum rex procedit, una est totum examen, circaq; cum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cum populus in labore est, ipse opera intus circuit, similis exhortanti, solus immunis. Circa cum satellites quidam, lictoresq; assidui custodes auctoritatis. Procedit foras non nisi migraturo examine. Id multo intelligitur ante aliquot diebus murmure intus strepente, apparatus indice diem tempestiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cum pro-

10 cessere, se quaeq; proximam illi cupit esse, et in officio conspici gaudet. Fessum humeris subleuant: ualidius fatigatum ex toto portant. Si qua lassatus deficit, aut forte aberrauit, odore prosequuntur. Vbiq; ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Duce prehenso totum tenetur agmen: amisso dilabatur, migrantq; ad alios. Esse utique sine rege non possunt. Inuitae autem interimunt eos, cum plures fuere, potiusq; nascentium domos diruunt. Rege consumpto, mæret plebs ignauo dolore: non cibos conuehant, non procedunt, sed tristi tantum murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudo: aliis spectantes exanimem luctum non minuunt. Tunc quoq; ni subueniatur, fame moriuntur. Gaudent Apes æris plausu, ac tianitu, amœnissimisq; locis, et fragrantibus herbis. Harum ergo causa, prope aluearia oportet serere thymum, apiastrum, rosam, uiolas, lilium, cytisum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, castam, melilotum, melissophyllum (malim legere myriophyllum) cerinthen. Est autem cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concavo, mellis succum habente. Horum florum audissimae sunt, at-

20 que etiam synapis. quod miremur, cum oliuae florem ab his non attingi constet. Ideoq; hanc arborem procul esse melius est, cum aliquas quam proximè feri conueniat: quæ et euolantium examina inuitent, nec longius abire patiantur. Cornum quoq; arborem cauere oportet: nam flore eius degustato (etsi is nobis profluuia sistat) aluo concita moriuntur. Remedium sorba confusa è melle præbere ijs, uel urinam hominum, uel bouum, aut grana punici mali amineo uino conspersa. Amant et genistas circumferi aluearijs, ijsq; gratissimum. Mira apum prudentia, earumq; operis observatio, ut annotauit Aristomachus Solensis, quem admirabili admodum diligentia duodesexaginta annis, apum amore captum, nihil aliud egisse tradunt. Ratio autem operis ita se habet. Interdiu statio ad portas more castrorum: noctu quies in matutinum, donec una excitet omnes gemitu, aut triplici bombo, ut buccino aliquo. Tunc uniuersæ prouolant, si dies mitis futurus est. Prædiuinant enim uentos, imbresq; et tunc se continent tectis. Itaq; temperie cæli (hanc enim inter præscita habent) cum agmen ad opera processit, alie flores aggerunt pedibus, alie aquam

30 ore, guttasq; lanugine totius corporis, quibus est. Quarum adolescentiores ad operam exeunt, et supradicta conuehant: seniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro, totaq; onusta remeant sarcina pandata. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atq; exonerant. Sunt enim intus quoq; officia diuisa: alie struunt, alie poliunt, alie suggerunt, alie cibum comparant ex eo, quod allatum est. Neq; enim separatim uescuntur, ne inæqualitas operis, et cibi fiat, et temporis. Struunt orsa ea concameratione aluei, textumq; uel usque ad summa tecta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, ut alijs intrent, alijs exeant. Fauis superiore parte affixi, et paululum etiam lateribus simul hærent, et pendent una. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poscit alueus, aliquando et duorum generum, cum duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis a solo fornicatis, ne desit aditus ad sarcinendum. Primi ferè tres uersus inanes struuntur, ne promptum sit quod inuitet furantem. Nouissimi maxime implentur melle: ideoq; auerso alueo faui eximuntur. Gerulæ secundos flatus captant. Si cooriatur pro-

40 cella, apprehensi pondusculo lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uero terram uolant in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira observatio operis. Cessantium inertiam notant, castigant, mox et puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullaq; inter opera spurcitia iacent. Quin et excrementa operantium intus, ne longius recedant, unum congesta in locum, turbidis diebus, et operis ocio egerunt. Cum aduersperascit in alueo strepunt minus, ac minus, donec una circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans: et hoc castrorum more. tunc repente omnes conticescunt. Si forte fortuna apum uniuersum deperderetur genus, facile reparari posset ex bienni uitulo, ut libro IIII. Georgicorum clarè docuit Virgilius, ita canens.

Apum rex, & regimen.

Apes quibus gaudeant.

Mira apum in opere suo industria.

Apum reparatio ex Virgil.

Exiguus primum, atque ipsos contractus ad usus
 Eligitur locus: hunc angustiq; imbrice tecti,
 50 Parietibusq; premunt arcus: et quatuor addunt
 Quatuor à uentis obliqua luce fenestras.
 Tum uitulus bina curuans iam cornua fronte
 Queritur: huic geminae nares, et spiritus oris
 Multa reluctanti obstruitur: plagisq; perempto
 Tunsæ per integram soluuntur uiscera pellem.
 Sic positum in clauso linquunt: et ramea costis
 Subijciunt fragmenta, thymum, castiasq; uirentes.
 Hoc geritur zephyris primum impellentibus undas.
 Ante nouis rubeant quam prata coloribus, ante
 Garrula quam tignis nidum suspendat hirundo.
 Interea teneris tepesfactus in ossibus humor

Aestuat:

Aestuât : & uisenda modis animalia miris ,
 Trunca pedum primò , mox & stridentia pinnis
 Miscentur : tenuemq; magis , magis aëra carpunt :
 Donec , ut aestiuis effusus nubibus imber ,
 Erupère : aut ut neruo pulsante sagittæ ,
 Prima leues ineunt si quando praelia Parthi .

Nomina. De reparatione Apum hætenus Virgilius . Cæterum etiam apes in medicina usum habent : siquidem sicca & in puluerem contrita, ijs admista, quæ ad id faciant, ex oleo, & cera inunctis alopecij capillum restituunt . Προπολις ut Græcis, ita etiam Latinis Propolis appellatur : Arabibus, Mum, uel Iasach alcut : Italis, Propoli : Germanis, Vorstosz : Hispanis, Betum de colmena .

10

ΠΥΡΟΣ. TRITICVM.

CAP. LXXVIII.

OPTIMA è tritici generibus ad secundæ valetudinis usus habentur, quæ recentia, & iam perfectè adulta, colorem luteum referunt . dein sequuntur trimestria, quæ nonnullis sitania nominantur . Itaque cruda in cibis teretes tineas gignunt : canum moribus profunt, mansa & imposita . Confectus eorum similagine panis, plus alit, quàm cibarius . E' trimestrium farina panis, leuiorem cibum præbet, & qui faciliè in membra deman-
 detur . Farina eorum cum hyoscyami succo illinitur aduersus neruorum fluxiones, quas Græci rheumatismos vocant : item contra interaneorum inflationes : lentigines ex aceto mulso tollit . Furfures autem in acriaceto decocti, turgentes mammas sedant : viperarum ictibus auxiliantur : & torminosis profunt . Farinaceum fermentum calfaciendi, extrahendique vim habet : priuatim callos pedum, clauosque extenuat : & cætera tubercula furunculosque ex sale concoquit, & aperit .
 Sitaniarum farina, contra venenatos ictus cum aceto, aut vino commodissimè illinitur : eadem si decocta in glutini modum delingatur, cruentis excreationibus proderit : contra tussim, & exasperatas arterias, cum mentha & butyro decocta, efficax est . Tritici pollen si ex aqua mulsa, aut hydrelæo decoquatur, omnem discutit inflammationem . Panis & crudus, & coctus cum aqua mulsa inflammationes omnes illitu mulcet, cum emolliat, & quadantenus refrigeret : sed herbis, succisve huic rei accommodatis admisceatur . Vetus panis aridus, adiectis
 conuenientibus, citam aluum cohibet . Recens muria maceratus, illitu vetustas impetigines sanat . Glutinum

20

30

40

ex similagine, & polline, quo chartæ glutinantur, sanguinem excreantibus prodest, si liquidius, ac tepidum cochlearis mensura detur forbendum .

Tritici genera ex Theophrasto.

TRITICI genera (ut Theophrastus auctor est lib. VIII. cap. IIII. de plantarum historia) plura notantur, cognomina ex locis sortita, ut Aphricum, Ponticum, Thracium, Assyrium, Aegyptium, Siculum . quæ & colore, & magnitudine, & specie, & proprietate inter se differunt . Quædam uel aliunde cognomina sortiuntur pro suis uiribus tum alijs, tum uel maxime quæ ad cibum pertineant, ut cachrydias, stlengys, alexandrinus . quorum omnium differentias in supradictis colligere licet . Nec uerò ab re fuerit, si illa quoque pro differentijs capies : & aliud præcox, aliud serum : & aliud auctu amplum multumq; reddens, aliud ieiunum quoddam parumq; ferens : & aliud spicam grandiore effundens, aliud paruam : & aliud diu in folliculo manens, aliud aptum breui absolui, ut Aphricum : & aliud culmo tenui constans, aliud crasso . quod etiam ipsum Aphrico datum est : crasso tamen & cachrydias dictum consistit . Item aliud tunicis paucis, aliud multis uestitur, ut Thracium : & aliud unicalamum, aliud multicalamum, & magis, minusq; . Adde etiam si quid aliud his, aut prædictis, ratione uirium proximum est : eiusmodi nanque differentie naturaliores profectò appareant . Quibus & trimestrium annumerari genus par est, & bimestrium, & si quid intra pauciores dies ualeat consummari, ut in Eubœa genus quoddam intra quadraginta dies crassari, perficiq; posse affirmant : idemq; firmum esse, ac ponderosum, nec trimestris modo leue . Quamobrem famulis id præberi inueniunt : etenim nec multum in hoc furfuris esse uolunt . Igitur genus id celerrimum quidem ad consummationem, sed inuentu rarissimum est . Et bimestria uerò quædam habentur, quæ ex Sicilia & in Achaiam aduecta sunt : sed hæc paucum reddunt, parumq; fecunda habentur : quanquam cibo facilia, & iucunda sunt . Nascentur & alia quædam genera

50

nera

nera in Eubœa, & præcipue apud Caristum. Trimestria uero permulta, & ubiq; habentur: leuia hæc, & parum fecunda, unicalama sunt, atq; in totum infirma. Leuissimum igitur triticum, quoad simplici ratione agere licet, Ponticum est: ponderosius ex ijs, quæ in Græciam aduehi solent, Siculum datur. Sed eo ponderosius, quod Bœotia fert. Indicium asserunt, quod athletæ, qui Bœotia ternos semisextarios uix possint consumere, cum Athenis fuerint, facile quina consumunt. Leue satis & quod in Laconico agro conficitur. Horum igitur causa in terris celoq; intelligi debet. Nam & Asiæ ultra Bactra quodam in loco adeo grande frumentum fieri tradunt, ut nucleis oliuæ suæ æquiparentur magnitudine grana singula. In Pissoris autem dictis adeo firmum nasci affirmant, ut si quis plus comederit, disrumpatur necesse sit. Hactenus de tritici generibus Theophrastus. Cæterum Plinius Italicum nostrum omnibus prætulit libro XVIII. cap. VII. his uerbis. Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem com-

Triticum Italicum.

10 parauerim candore, ac pondere, quo maxime decernitur. Montanis modo comparatur Italiæ agris externum. Hæc fuisse sententiæ Alexandro magno regnante, cum clarissima fuit Græcia, atq; in toto terrarum orbe potentissima: ita tamen, ut ante mortem eius anni ferè centum quadraginta quinque Sophocles poëta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudauerit, ad uerbum translata sententiâ.

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodie Italico est. Quo magis admiror, posteros Græcorum nullam mentionem huius fecisse frumenti. hæc Plinius. Nec sanè mirum uideri debet, quod Græcus ille Sophocles Italicum frumentum cæteris prætulerit. Quandoquidem natura Italos adeo præ cæteris adamauit, & moribus, ac legibus, omniq; ornatu ad politicè (ut ita dicam) uiuendum instituit, ut merito etiam frumentum omnium præstantissimum in eorum alimentum procreauerit: quemadmodum & alia multa, quibus Italia plerasq; superat gentes. Triticum autem, ex quo omnium optimus fit panis, eligi debet fractu contumax, densum, graue, colore aureum, lucidum, leue, trium mensium, maturum, mundum, pinguiq; terra ortum. Nam plerunque euenit (teste etiam Galeno libro primo de alimentorum facultatibus) ut quod foris flauum, densumq; apparet triticum, intus rarum, laxum, albumq; conspiciatur, quod utiq; plurimum furfuris habet. Quo fit, ut panes furfuracei inde confecti infirmum non modo præbeant alimentum; uerum etiam uentriculum ipsum excrementis repleant. Farina porro ea cæteris præstat, quæ non ad summum molita, non noua, non longi temporis, & crassi furfuris fuerit. Nam quæ superflue molitur, furfuraceos facit panes: & quæ recentior est, adscititiam molæ caliditatem retinet: quæ uero iandiu molita fuit, puluere, situ, carie, aut uiroso aliquo odore labefactatur. Hæc deinde, dum fit panis, optimæ est associanda aquæ, eaq; subigenda, quæ fluxerit è laudatissimis fontibus, pellucida sit, non palustris, neq; cœnum, aut limum redoleat. Quinetiam fermentum admiscendum fuerit triticum, non antiquum, mediocris quantitatis, ne inde ipsius abundantia panis acorem contrahat. Inijciendum est & salis albi parum, ut panis sapidior efficiatur. Post hæc farina ita subacta, optimè manibus pinsitur: mox massa illa in panes mediocris magnitudinis digeritur, qui postquam abunde creuerint, & fermentati fuerint, in clibanum prius æqualiter calefactum, dein à cineribus, & prunis expurgatum decoquendi immittuntur. Sed furnus iustæ capacitatis sit oportet, ita ut quantitati panis proportionem respondeat. Quippe quemadmodum modica panum quantitas in amplum clibanum missa exiccatur, ac comburitur: ita & magna in angusto simul comprimitur, & decoqui nequit. Quamobrem panes (dicebat Galenus citato loco) ad concoctionem probatissimi sunt, qui plurimum fermentati, & probe elaborati in clibano igne moderato percoquantur. Nam profusior ignis primo statim occurso adurens, exteriorem superficie in testæ modum indurat, crudis incoctisq; remanentibus interioribus partibus. Vnde accidit, panem hunc uisu iniucundum fieri, & duplici nomine prauum. quod interne crudus sit, atq; illaboratus: externe uero siccus, & præassatus. Qui autem longiore spatio undiq; æqualiter præassatur, hic & probe in uentriculo concoquitur, atque ad actiones, quæ coctionem consequuntur, accommodatissimus redditur. Triticum in agris facile degenerat in lolium: præsertim cum annus pluuius, frigidusq; aduenerit, ut in lolij mentione latius dicemus. Fit è tritici granis inter ferri laminas igne calefacti compressis oleum, quod ad ulcerum sinus commendant. Sunt etiamnum, qui eo utantur ad pedum, & manuum rimas, quas frigus excitauerit: item ad asperam cutim leuigandam. Meminit tritici Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Triticum ut medicamentum foris impositum, primi ordinis excalfaciens: non tamen nec resiccare, nec refrigerare manifestò potest: habet uero etiam quiddam uiscosum, & obstruens. Porro quod ex eo conficitur amyllum, eo tum frigidius est, tum siccus. Quod uero ex pane fit cataplasma, uim habet magis digerentem, quàm quod ex tritico: nimirum cum & salem, & fermentum panis adiuncta habeat: quippe cum fermentum uim habeat attrahendi, digerendiq; ea, quæ in alto resident. Et primo de facultate alimentorum: In cibum assumptum (inquit) agrè concoquitur, flatus excitat, laborem uentriculo infert, & caput uaporibus tentat. Triticum sic Latine dicitur: τριττος Græcè: Henta, Henca, siue Hantha Arabicè: Grano, Italicè: Vuesßen, Germanicè: Trigo, Hispanicè: Fourment, Gallicè.

Tritici electio, & panis optimi conficiendi ratio.

Oleum è tritico.

Tritici uires ex Galeno.

Nomina.

Κριθι. HORDEVM.

CAP. LXXIX.

HORDEVM est candidum, purumque. Id minus, quàm triticum alit. Ptisana tamen ob cremorem in decoctione redditum, plus alimenti præbet, quàm polenta ex hordeo facta. contra acrimonias, atque gutturis scabritias, exulcerationesque pollet: quibus etiam triticea ptisana præsidio est: sed plus alit, magisque vrinam mouet. Lac abunde suppeditat, si cum sceniculi semine decocta sorbeatur. Hordeum absterget, vrinam ciet, inflationem parit, stomacho aduersatur, tumores concoquit. Farina hordeacea decoquitur in malsa aqua cum fico, ut inflammationes, collectionesque discutiat: duritias cum resina, & fimo columbarum concoquit: cum meliloto autem, & papaueris calyce

HORDEVM.

Hordei confideratio.

Hordei facultates ex Gal.

Ptisane confideratio.

Manardi opinio.

Panis hordeaceus.

Polenta confideratio.

calyce dolores finit, qui latus excruciant: aduersus intestinorum inflationes cum lini semine, fœnogræco, & ruta illini iuuat: strumas cum pice liquida, cera, oleo, & impubis pueri vrina, ad concoctionem perducit: & cum myrto, aut vino, aut malicorio, aut syluestribus pyris, aut rubo, alui profluuia sistit: podagricis inflammationibus cum cotoneis, aut aceto prodest: decocta in aceto, modo quo hordeaceum cataplasma, & calida imposita, lepris medetur. Cremor verò farinæ ex aqua, atq; cum pice, & oleo decoctus, puri mouendo est: cum aceto subactus, itidem & cum pice contra articulorum fluxiones prodest. Farina ex his aluum cohibet, inflammationesque mitigat.

Non minus Hordeum in Italia uulgaris notitiæ est, quam triticum. Est autem (ut Theophrastus libro VIII. cap. IIII. de plantarum historia memoriæ prodidit) in hordei genere differentia. quippe quod aliud binis uersibus, aliud ternis, quaternisq; cumq; plurimum senis: est enim uel eiusmodi quoddam genus. Quod uerò pluribus construitur uersibus, hoc semper ferè spissius, posituq; arctius constat. Magnam & Indicum differentiam facit: quandoquidem ramis natum sit brachiari, ut proposui. Et spicæ uerò alijs grandiores, rarioresq; constant: alijs minores, frequentioresq;: & alijs distantes à folijs, alijs proximiores, ut Achilleis cognomine. Et hordeorum ipsorum aliud rotundius, minusq;: aliud oblongius, maiusq;: atq; in spica rarius. Item aliud candidum, aliud accedens ad purpuram, quod & farinam reddere copiosius creditur: & contra hyemem, & flatu, et in totum contra celi mutationes candido ualidius esse uidetur. hæc Theophrastus. Oritur & in Gallia hordeum, quod cantherinum dici putauerim, quia folliculo castratum enascitur. Gal.

li qui serunt, mundum uocant hordeum, quod sponte granum gluma concidat, in reliquo autem non nisi egrè deglubitur. Hordeum magis, quam triticum, rubiginem sentit, minusq; tolerat imbrium impetus. Siquidem infestis imbribus, aut uliginosis locis, aut longiore pluuiâ dilutis satum in lolium degenerare affirmant. Hordei meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Hordeum primi est ordinis in exiccando, & refrigerando: habet etiam paucillum absterfionis. Paulò etiam plus desiccet, quam farina fabacea, cui non insint cortices: cætera uerò similia sunt foris utentibus. In cibo autem hoc fabis præstat, quod flatuosam naturam exuat: fabis, quantumcumq; coxeris, flatuosa natura remanet: sunt enim crassioris essentiae, quam hordeum. quamobrem eo plus etiam alunt. Porro quoniam utrumq; paulum à medio recessit, multo sunt usui. Nam talia medicamenta multis alijs miscentur, cum materiæ quædam: itaque etiam cera, & oleum, non paucis medicamentis coniunguntur. Alphonson uerò, hoc est polenta, multò plus hordeo desiccet. Et primo de facult. alimentorum sic inquit. Hoc item semen in usu frequenti apud homines est, quod non eandem cum tritico habet facultatem. Siquidem illud palam calfacit, hoc uerò non modò non calfacit (quo modo nonnulla, quæ in medio sunt calefacientium, & refrigerantium, uti amyllum, & elotus panis) sed quoquo modo ipso utare, siue panes ex ipso feceris, siue ptisanam coxeris, siue polentam paraueris, uim quandam refrigerandi habere cernitur. Dissidet præterea succi specie à tritici natura hordeum: nam ex succis, quos utrumque semen gignere natum est, qui quidem è tritico in nobis prouenit, crassus, & uiscosus est: qui ab hordeo, tenuis, ac nonnihil deterforius. Nulla igitur apparandi ratione hordeum unquam calfacit: sed uarie pro modo præparationis humectat, ac desiccet. Etenim manifestè cernimus, polentam ex tosto hordeo factam siccare: ptisanam contrà humectare, si quidem ut decet fuerit parata, hoc est, cum in coctione quàm plurimum intumuerit, postea igne lento per multum otium in chylum fuerit redacta. hæc Galenus. Cæterum cum recentiores medici Galeni ptisanam non ritè, & ad unguem parare nouerint, eius uice integrum deglubitum hordeum accipiunt, & tantisper decoquunt, dum pulvis speciem referat: tunduntq; deinde, & tenui incerniculo percolant, modò saccharum, modò dulcium amygdalarum, modò melleopeponum, ac papauerum seminis cremorem, pro morborum ratione addentes. Manardus uerò Ferrariensis ætate nostra acutis morbis minimè competere antiquorum ptisanam, minusq; recentiorum existimat: quod, ut ipse asserit, Itali huic cibo à teneris non assueuerint, quodq; nostri usus hordeum antiquorum hordeo facultate sit longè infirmius. Cuius tamen sententiæ non uulgaris ratione ducti medici Hippocraticam, Galenicamq; doctrinam sequentes, minimè adstipulantur. Porro hordeaceus panis præter id, quod uentriculo laborem inferat, frigidos, lentosq; succos generet, parum nutrit, flatuq; gignit: quanquam asserunt nonnulli podagricis hordeaceum panem peridoneum esse. Sed cum polenta speciatim ex hordei farina fiat, interponaturq; sepius à Dioscoride simplicibus medicamentis, ut omnibus palam sit, quidnam extiterit polenta apud antiquos, non alienum duximus hic de ea differere. Polentam ueteres pluribus modis faciebant, ut Plinius est auctor lib. XVIII. cap. VII.

Græci enim perfusum aqua hordeum nocte una siccabant, ac postero die frigeabant: deinde molis frangebant. Erant & qui uehementius tostum rursus exigua aqua aspergerent, siccarentq; prius quàm molirent. Alij uerò uirentibus spicis decussum hordeum recens purgabant, madidumq; tundebant in pila, atq; in corbis eluebant: siccatumq; in sole rursus tundebant, & purgatum molebant. Quocunq; autem genere præparato uicenis hordei libris, ternas seminis lini, & coriandri selibras, salisq; acetabulo, torrentes ante omnia miscebant in mola. Itali uerò sine perfusione hordeum tostum in subtilem formam molebant, iisdem additis, atq; etiam milio. hæc ex Plinio. Caterum aliam rationem parandi potentam prodidit Galenus libro primo de alimentorum facultatibus. Vbi non ex alijs seminibus admixtis, ut Plinius tradit; sed ex hordeo tantum recenti, ac nouo mediocriter tosto laudatissimam fieri potentam scribit. Quare crediderim, ijs medicamentis, quæ in Dioscoridis, & Galeni scriptis potentam expetere inueniuntur, eam legitime imponendam esse, quæ ex recenti, & uiridi adhuc hordeo modicè tosto, & in farinam redactò parari debeat: quòd de hac utrunque intellexisse non dubitem. Hordeum quod Latinis, ὄρζον Græcis appellatur: Arabibus, Xa- haer, aut Shair: Italis, orzo: Germanis, Gersten: Hispanis, Ceuada: Gallis, Orge.

Zυθος. ZYTHVM.

CAP. LXXX.

EX HORDEO potus fit, cui Zytho nomen est. Is vrinam cit. renes, & neruos tentat: membranis, præsertim cerebrum vestientibus, officit. Inflationem parit, vitiosum succum creat, elephantia- sin gignit. Perfusum zytho ebur, obsequiosum, & operi tractabile redditur.

Κούρμι. CURMI.

CAP. LXXXI.

FIT ET ex hordeo potus, quem Curmi nominant. eoq; sæpe potu pro uino vtuntur: verùm dolorem capitis mouet, malum succum gignit, neruis nocet. Confimilia etiam potus genera ex tritico fieri solent, in Iberia, quæ occidentem spectat, & Britannia.

ZYTHVM, quantum ex Dioscoride colligi potest, potus sanè fuerit ex macerato hordeo, uel tritico paratus, illi maxime similis, qui aquilonaribus regionibus Ceruisia appellatur. Siquidem huius rei testis est Plinius lib. XII. capite ultimo, ubi sic inquit. Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex iisdem fiunt & potus: zythum in Aegypto: celia, & ceria in Hispania: ceruisia, & plura genera in Gallia, alijsq; prouincijs. hæc Plinius. A zytho parum differt Curmi, quòd & ipsum paretur è frugibus, nimirum hordeo, triticoq; in aqua maceratis, bibaturq; uini loco. Quamobrem credendum est, nil aliud zythum, & curmi fuisse antiquis, quàm Ceruisia, quam loco uini bibit hoc æuo uniuersa regio septentrionalis: nempe Germania, Bohemia, Polonia, Cimbria, Gallia, & alie argentes Europæ regiones. Nec aliam inter zythum, & curmi crediderim esse, dif- ferentiam, quàm in conficiendi ratione, cum eorum utrunque fiat ex eadem fruge. Siquidem conficiendi ratio uno, uel altero modo adhibita, rerum facultates & auget, & imminuit, cum plus, uel minus cocturæ adhibent artifices, quemadmodum etiam hac tem- pestate in Germania euenit. Nam etsi omnes illi potus ex hordeo, uel tritico parentur; diuersa tamen est apparandi ratio, cum sa- poribus inter se differant. Alie nanq; dulces, grateq; gustui sunt: alie uerò amaræ, austeræq; habentur. quinetiam alie turbide, alie claræ pellucidæq; cernuntur. In Bauaria antequàm potus suos conficiant, hordeum, & triticum macerant lupulorum decocto. Quo fit, ut non leui plectatur poena, qui lupulos secuerit, uel de- perderit. Serunt enim Bauari lupulos, coluntq; hanc ob causam, ut nos uites, demetuntq; eorum flores, & fructus statutis tempo- ribus: quandoquidem eorum decocto macerate fruges, non modò fermentantur; sed & uini speciem induunt. Quapropter potus inde confectus gustatu gratior euadit. Inebriat is largius sumptus, quemadmodum & uinum, perduratq; eius temulentia longe diu- tius, quòd crassior, concoctusq; difficilior sit, quàm uinum. Ζυθος sic Græce, ut Zythum item Latine, & Italice Zitho uocatur.

ΖΕΑ.

Ζεα. ZEA.

CAP. LXXXII.

ZEA duorum generum est. vna simplex: altera in ge- minis putaminibus grana bina iuncta gerit, ob id dicoc- cos appellatur. Plus quàm hordeum alit, ori grata. dige- ritur in panificia, minus quàm triticum alens.

NISI Zea, de qua hic differit Dioscorides, illud fuerit fru- gis genus, quod Itali partim Spelta, partim Pirra uulgò dicunt; aliam quidem frugis speciem prouenire in Italia non facile credi- derim,

derim, quæ legitimam referat zeam. Verum enimvero quod zea, Italica sit spelta, facile ex Dioscoride coniectari potest, quod scripserit duplicem esse zeam, quarum una simplex, altera dicoccos appellatur, eo quod in geminis putaminibus grana bina gerat. Nam & Spelta apud Italos diuim est generum: una spicas profert simplicibus granorum uersibus: altera uero ijs duplicibus constat, in quibus singulus folliculus duo concludit grana. Zeam hanc quidam, ut Foroiulienses, Pirra farræ uulgò appellant, quod ex ipsius deglubitis granis farris modo halicam conficiant. Plinius præterea libro XVIII. cap. VIII. zeam esse Italiæ in Campania maxime, & semen uocari ait. Id quod manifestè ostendit, cum zea fuerit copiosa fruges in Italia, facile in hunc usque diem eius perducere prouentum. Quod cum ita esse certò credam, nil aliud antiquorum zea esse potest, quàm spelta nobis uocata. Hanc Hetrusci antiquos quadantenus secuti appellant uulgò biada. Nam quemadmodum hoc nomen semen, omnibus seminibus est commune: ita biada, quæ idem est, quod seges, cunctis segetibus, & frugibus communiter aptari potest. Sunt & apud Insu-
bres, qui Speltam, algam quasi alicam uocent. quod facile attestatur hanc esse zeam. Siquidem & ueteres deglubitam zeam halicam appellauere. Zea meminit Galenus lib. VI. simpl. medicamentorum sic inquit. Zea uniuersa sua facultate quodammodo in medio est tritici, & hordei. Itaq; ex illis cognoscatur. Eius nomen Græcum Ζεα, Latinum, pariter & Italicum zea: Arabicum, Haïs: Germanicum, Speltz, S. Peters korn, Kin: korn, & Dinkelkorn: Hispanicum, Spelta: Gallicum, Espeltra, & Espeautre.

Zea uires ex
Galeno.
Nomina.

Κρίμνον. CRIMNON.

CAP. LXXXIII.

CRIMNON crassior est ex zea, triticoque farina, ex qua pultem faciunt. Abunde alit, † sed ægrè conficitur: alium vehementius adstringit, si zea, ex qua fit, prius torreatur.

Crimni con-
sideratio.
Nomina.

CRIMNVN crassior zea, aut tritici farina extitit apud antiquos, qua ad pultem conficiendam utebantur: quaq; loco panis diutius uictitarunt, ut Plinius est auctor libro XVIII. cap. VIII. Κρίμνον id Græci, quod etiam Latini Crimnum, & Hispani Farina atorcolada, aut Rolam uocant.

† Neque Ruellium, neque communem, uulgatamq; Græcam lectionem hic secuti sumus: sed Marcellum, qui probatissimi codicis testimonio non ὀλυσσιν, quod facile conficiatur; sed ἀλυσσιν, quod ægrè concoquatur, legendum putat.

Ὀλυσσιν. OLYRA.

CAP. LXXXIIII.

EIDEM zeæ generi † olyra adscribitur, sed minus aliquantò nutrit. In panes, ut zea, cogitur. Fit quoque ex olyra crassior farina, quam Græci crimnon vocitant.

Olyræ confi-
deratio.
Marcelli, &
multorū opi.
reprobata.

OLYRAM zeæ esse speciem, Dioscoridis testimonio, ambigit nemo; tametsi hac ætate non feratur in Italia. Ideoq; Galenus ijsdem Olyram pollere facultatibus ait, quibus & zea: is enim utraq; inter triticum, & hordeum medium tenere temperamentum asseruit. Adducitur autem Marcellus, ut ferè credat, olyram à Secale uulgò uocato, è quo rustici alpium cultores panem conficiunt, minime differre. Qua in re Plinium sibi alioqui familiarem oscitanter legisse demonstrat, cum non animaduernerit seorsum, ac differenter scripsisse Plinium de olyra, et secale, quod speciatim farraginem appellauit lib. XVIII. Nam cap. X. ex arinca, quam Græci olyram uocant, fieri dulcissimum panem scribit. At XVI. ex secale deterrimum, & tantum ad arcendam famem utilem. In eodem uersatur errore Otho Brunfelsius eo compendio, in quo sibi omnia Dioscoridis simplicia medicamenta declarasse, nobis autem confuisse uidetur. Siquidem is inter alias ineptias asserit olyram omnino esse secale. Ad hæc non possum non admirari Hermolaum, Manardum, & Ruellium alioqui doctissimos uiros: quippe qui uno ore fateantur, olyram Plinio siliginem nuncupari, cum is speciatim de siligine, & olyra, tanquam de rebus inuicem discrepantibus scripserit lib. XVIII. capite octauo, nono, & decimo. Quandoquidem is pro Siligine intelligit quoddam præstantissimi frumenti genus, ex cuius farina ueteres panem candidissimum, leuissimumq; conficiebant: pro Olyra autem aliam frugis speciem, ex qua dulcis fiebat panis, uocatq; hanc Arincam; sicuti etiam libro XXI. capite uigesimo quinto, non (ut ij quidem asserunt) Siliginem. Horum sententiam refellit etiam Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, ubi de pane agens, inquit. Panis quidem sincerissimus cum à Romanis, tum ab omnibus ferè, qui illorum subiacent imperio, siliginis uocatur. Nam silignis, quæ Latina inflexione siligo dicitur, Græca uox non est, nec apud illos alia habetur. Quod minime dixisset Galenus, si olyra, & siligo idem fuissent: cum olyra Græca planè sit uox. Ex quibus colligi potest, quod si olyra, & siligo idem extitissent, nequaquam affirmasset Galenus, siliginem apud Græcos carere nomine. Hallucinantur itaq; non solum qui putant ueterum siliginem, & olyram esse idem; sed & qui existimant olyræ esse secale, quam Plinius farraginem, nos uerò uulgò Segala appellamus. Siquidem præter rationes, & auctoritates à nobis adductas, id etiam experimento falsum esse manifestè deprehenditur, quod panis siliginis Galeno purissimus, candidissimus, & omnium ad alendum aptissimus reddatur. Apud nos uerò impurissimus sit, nigerrimus, & ad alendum imbecillimus, qui ex secale, uel farragine conficitur. Zea species ὀλυσσιν Græcis, Olyra similiter Latinis appellatur, quemadmodum & Italis: Germanis, Roeken, et korn: Hispanis, Centeno blanco: Gallis, Seigle blanche.

Nomina.

† Ne quis frustra quærat Siliginis caput, lectorem admonitum uolumus, hic nos minime secutos esse Ruellium, qui ὀλυσσιν siliginem uertit: sed Græcam uocem retinuisse, quod olyram à siligine planè differre censeamus, ut in commentario ostendimus.

Αθήρα.

ATHERA.

CAP. LXXXV.

ATHERA ex zea fit tenuissimè molita. Est autem forbitio, quasi liquida pulcicula, infantibus conueniens, & cataplasmatibus efficax.

CUM Dioscorides, satis superq; declarauit, quid sit Athera, necessarium quidem non duximus de ea plura scribere. Veruntamen illud ignorandum non est, quod nonnulli auctores sunt, qui Atheram etiam fieri asserant ex tritico, olyra, & amylo. Hæc Germanis uulgò Mofa nuncupatur: utunturq; ea plurimum non modò infanulorum lactentium cibis, quemadmodum nos pane in aqua decocto; sed & quotidianis mensis, quam ex farina, lacte, & butyro parant, ut ij quidem norunt, qui diu in Germania uersati sunt. Quæ αθήρα Græcè, Athera item Latine, & Italicè nonnatur: Germanicè, Muos: Hispanicè, Papas.

Atheræ consideratio.

Nomina.

Τράγος.

TRAGOS.

CAP. LXXXVI.

TRAGOS quandam halicæ frugis figuram gerit. Multò minus, quàm zea nutrit, quòd multum aceris habeat: quare ægrius conficitur, aluumque magis emollit.

TRAGOS, quem aliqui halicam, nonnulli uerò far notis referre asserunt, hac ætate, quod ego sciam, non prouenit in Italia. At quoniam (ut Plinius inquit lib. XVIII. cap. X.) ex oriente peregrinus nobis inuectus erat, unde nostro etiam æuo innumera deferuntur plantæ; mirum quidem non est, si tam longo temporis tractu, relicto Italico cultu, in proprium redierit solum, ex quo primum ad nos aduehi cœpit, ut in alijs quàm plurimis euenisse comperimus. Nomen eius Græcum Τράγος, Latinum quoq; Tragus: Arabicum, Sult: Germanicum, Hamelkorn: Gallicum, Duple turguet.

Tragi consideratio.

Nomina.

Βρώμος.

Avena.

CAP. LXXXVII.

Avena genicula quædam habet: folio, & stipula triticum imitatur: & in cacuminibus dependentes paruulas ueluti locustas bipedes gerit, in quibus semen continetur, utile ad cataplasmata, uti hordeum. Pulte huius aluus sistitur. prodest tussientibus in forbitione succus.

TAMETSI Avena, uulgaris notitiæ seges, edita sit à natura in equorum potius, quàm hominum alimentum; in Germania tamen ab aceribus repurgata, & iure pinguium carnum elixa, frequenter in cibis sumitur, quemadmodum in Hetruria far, & oryza. Quin & pulciculam Germani ex ea parant eadem ratione, quam in Athera paulò superius retulimus. Bromos, id est, Avena (ut Galenus memoriæ prodidit libro VI. simplicium medicamentorum) unum est ex leguminibus: uerum ut medicamentum similem hordeo uim obtinet. Nam illitum desiccatur, & digerit mediocriter, & sine morfu. Temperiem autem habet paulò frigidior em. Nonnihil etiam adstrictionis obtinet, ut uentris profluuiâ iuuat. Et primo de alimentorum facultatibus: Hoc semen (inquit) in Asia per frequens est, & potissimum in Mysia, quæ est supra Pergamum, ubi & typhæ, & olyra uberrimus est prouentus. Iumentorum autem est alimentum, non hominum: nisi utique aliquando extrema fame, ad panes ex eo quoque semine conficiendos compellantur. Citra famem autem coctum, ex aqua estur cum uino dulci, aut sapa, aut mulso. Ceterum Auenæ farina (ut Plinius adnotauit lib. XXII. cap. XXV.) decocta in aceto nauos tollit. Seges hæc, quæ βρώμος Græcè, Avena Latine uocatur: Arabicè, Cartamum, siue Churtal: Italicè, Vena: Germanicè, Habern: Hispanicè, Avena, & auca: Gallicè, Auoyne.

Auenæ consideratio.

Auenæ facultas ex Gal.

Nomina.

Ὄρυζα.

ORYZA.

CAP. LXXXVIII.

ORYZA frugum generis est, in palustribus, riguisque nascens. Mediocriter alit: sed aluum supprimit.

Orizæ facultas ex Gal.

ORYZA.

Nomina.

Halicæ confectio.

Halicæ vires ex Galeno.

Farris, & halicæ differentia.

ORYZA adeo omnibus in cibis familiaris, frequensq; est, ut nulla prorsus explanatione in ea describenda sit opus. Quinetiam de eius viribus nil aliud explicandum relinquitur, quam quod literis mandauit Galenus. qui libro VIII. de simplicium medicamentorum facultate, sic de ea paucis scribit. Oryza habet adstringentium quippiam: quare mediocriter uentrem sistit. Et lib. primo de alimentorum facultatibus: Semine hoc, inquit, omnes insistentia aluo utuntur, ipsum eodem modo, quo halicam decoquentes. Difficilius tamen quam halica conficitur, & minus alit, ceu utiq; & in edendi suauitate ab ea quam plurimum deficit. Ut 10
ὄρυζα Græcis, ita etiam Latinis oryza nominatur: Arabibus, Arz seu Arzi: Italis, Riso: Germanis, Reis: Hispanis, Atroz: Gallis, Ris.

Χόνδρος. HALICA. CAP. LXXXIX.

HALICA fit ex zea, quam dicoccon appellauimus. Plus alit, quam oryza: aluum magis cohibet: stomacho longè utilior. Decocta in aceto, illitaque lepras tollit: vnguium scabritias extricat: incipientibus ægyptiis medetur. Decoctum dyentericis, quos excruciat dolor, infusum, idoneum est. 20

HALICAM antiquitus parabant ex zea, cretam, & gypsum admiscentes. Huius rei auctor est Plinius lib. XVIII. cap. XI. sic inquit. Halica fit ex zea, quam semen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea: nam lapidis duritia conteritur. Nobilium, ut notum est, pilo uinctorum poenali opera. Pri- 30
mori inest pyxis ferrea, excussis inde tunicis. Iterum ipsam aramentis nudata conciditur medulla. Ita sunt halicæ tria genera, minimum, ac secundarium, grandissimum uero apherema ap-

pellant. Nondum habent candorem suum, quo præcellunt. Iam tamen Alexandrinæ præferuntur. Postea, mirum dictu, admiscetur creta, quæ transit in corpus, coloremq; & teneritatem affert. Inuenitur hæc inter Puteolos, & Neapolim in colle Leucogeo appellato. Halica adulterina fit maximè ex zea, quæ in Aphrica degenerat. Latiores eius spicæ, nigrioresq; & breui stipula, pinsunt cum arena, & sic quoq; difficulter deterunt utriculos. Posteaq; gypsum pars quarta inspergitur, atq; ut cohereret, farinario cribro subcernunt. hæcenus Plinius. Ex quo non satis admirari possum, quod ueteres & cretam, & gypsum in cibis simul cum Halica citra noxam esitassent, cum procul dubio compertum sit, gypsum in corpus assumptum adeo spiritibus meatu obstruere, ut facile homines strangulet. Nisi fortasse dixerimus, quod quanquam aliqui cretam, alij uero gypsum halicæ commiscerent, ut candidior, & mollior euaderet: ablutionibus tamen prius eam expurgabant, quam decoquendam traderent. Nanq; & hoc tempore gingiberis radices fabrili rubrica inficiunt, ut illas à carie, & teredine uindictent: quæ tamen & abluuntur, & deraduntur, & cribro excutitur, cum in ciborum condimentis, uel medicamentorum misturis ea expetuntur. Hoc enim mihi uisus est in- 40
nuisse Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, cum ait. Cæterum diligentissimè, dum ex halica elota sorbitiones parantur, animaduertere oportet. Quippe cum Halicam ad sorbitiones parandas elui præcipiat, id sanè facere uidetur, ut repurgetur à creta, & gypso, quibus inficiebatur. Quod autem in cibum non sumeretur Halica, quæ ab omni mangonio non esset purgata, ostendit idem Galenus loco nuper citato, cum inquit. Halica ex genere est tritici, quæ ualenter nutrit, succumq; lentum habet, siue in aqua duntaxat coctam cum mulso, aut dulci uino, aut etiam adstringente sumas, siue ex oleo, saleq; conditam. Qui autem per sanitatem ob uehementem uentris mordicationem, siue à biliosi humoris copia, siue aliunde profectam, sorbitione egent, ijs halicam affatim coctam, quoad teneram flaccitatem adepta colliquescat, deinde conditam, & colatam, ut ptisanæ colato cremori persimilis sit, sorbendam exhibeto. Hæc Galenus. qui certè tot laudibus hac in re Halicam non commendasset, si creta, uel gypso admistam assumpsissent in cibum. Fiebat antiquitus Halica non modò ex zea, quæ dicoccos dicitur; sed etiam ex tritico, & alijs frumentaceis, ut ex Galeno, Paulo, Aëtio, & alijs intelligi facile potest. Fit & hoc tempore in uniuersa Italia, quanuis eam non Halicam, sed Far falsò appellent. Næque far ab halica longè diuersum putamus. Quod 50
autem Far à chondro, siue halica differat, sitq; per se frumenti, uel tritici proprium genus, antiquis Adoreum uocatum, è quo Far ipsum paratur, id sanè ex plurium probatissimorum auctorum scriptis apertissimè constat. Siquidem id primum declarat Plinius lib. XVIII. cap. VIII. sic inquit. Frumenti genera non eadem ubiq; neque ubi eadem, sunt ipsdem nominibus. Vulgarissimum far, quod Adoreum ueteres appellauerunt. Quin & eodem capite, ut fortasse palam faceret, aliud esse zeam, è qua fit halica; aliud uero far: Qui zea uiuntur, inquit, non habent far. Item cap. VII. eiusdem libri: Populum Romanum, ait, farre tantum è frumeto trecentis annis usum Verrius tradidit. Quo tempore Romanis nullus fuit halicæ usus, ut ipse testatur Plinius lib. XII. cap. XV. cum inquit. Halica res Romana est,

na est, & non pridem excogitata, neq; arbitror Pompei magni ætate in usu fuisse. His accedit Aesclepiadis, & Galeni auctoritas lib. VII. de compositione medicamentorum secundum locos in quodam eclegmate ad cruenta scripta, ubi sic habet. Farris Clusini appellati sextarii dimidium, decocti marrubij uiridis sextarium unum. Hæc in uas uitreū coniecta per diem, & noctem macerari finito. Sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum halicam maceramus. hæc Galenus. Quibus palam est à farre differre halicam. Galeno deinde subscribit Aëtius lib. IX. cap. XLV. ubi ex Archigene hæc habet. Quod uerò Latine in regionibus Romæ uicinis far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito: indeq; extractum, ac in pilam coniectum, ueluti ptisanam, à cortice repurgato. Vbi uerò corticem exuerit tollito, atq; in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita ut granum unum in quatuor, aut quinque partes redigatur, & siccum asseruato. Vnus autem
 10 tem tempore halicæ modo coquitur, et à sanis in cibo sumitur. Pro agris uerò uariæ apparatus, & epithematis quoq; admiscetur. Quidam spicas frumenti adhuc uirides tollunt, ex ipsisq; far concinnant, quo modo & suauius, & iucundius redditur. hæc Aëtius. Ex cuius, et supradictorum testimonio, illud planè omnibus patere arbitror, quòd far ab halica disideat. qua de re etiam plura, duce Deo, dicemus in epistolis nostris. Quod Græcis χῶνδρος, Latinis pariter & Italis Halica nuncupatur: Arabibus, Chandaros.

Nomina.

Κέχυρος.

MILIVM.

CAP. XC.

MILIVM in panes coactum, minus cæteris frugibus alit: sistit pulte sua aluum, urinam cit. Torretur milium, feruensque in sacco ponitur, ut torminibus, reliquisque doloribus, si foueatur, auxilio sit.

MILIVM, ut libro VII. simplicium medicamentorum prodidit Galenus, primo ordine refrigerat, exiccatur uerò tertio exoluto, aut certè secundo intenso. paululum etiam habet tenuitatis. Ex hac tum consistentia, tum temperatura instar quidem edulij comestum, planè inter omnia frumenta: cea edulia minimum confert nutrimenti: sed & uentrem desiccatur. Porro foris impositum in sacculis idoneum est fomentum iis, quæ citra morsum exiccari postulant: & cataplasmatibus modo illitum exiccare potest. attamen admodum friabile est, proinde difficilis est eius in cataplasmatibus usus. Quibus omnibus ea prorsus adstipulantur, quæ idem de Milio tradidit libro primo de alimentorum facultatibus, cum inquit. Milio item in pane nonnunquam utuntur, urgente frugum penuria. Panis tamen ex eo exigui est alimenti, & refrigerans. Constat insuper præaridum, & instar arenæ, aut cineris friabilem esse: nihil enim in se habet pinguitudinis, & lentoris. Iure ergo aluum humentem desiccatur. Agricola huius farina cocta, admixto adipè suillo, & oleo uescuntur. Κέχυρος Græcè, Milium Latine dicitur: Arabicè, Ieuers, Geguers, siue Giawres: Italicè, Miglio: Germanicè, Hirsz: Hispanicè, Milho, & miyo: Gallicè, Millet.

Milii uires ex Galeno.

Nomina.

Εἴλυμος.

PANICVM.

CAP. XCI.

PANICVM frumentaceis seminibus annumeratur, milio simile, eodemque modo in panes subigitur. Eosdem habet usus; minus tamen & nutrit, & stringit.

PANICVM, ut scriptum reliquit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ex leguminum genere est, milio specie simile, facultate certè pauci nutrimenti, & exiccatoria. Sistit quoq; nonnihil uentris fluxus, ceu ipsum etiam milium. Si uerò foris illinatur, exiccatur, atq; refrigerat. hæc Galenus. Cæterum scribit Ruellius secundo de natura stirpium uolumine, Panicum in Italia Melicam appellari. Qua in re aperte hallucinatur: namq; melica, quæ apud Insabres uulgo Melega nominatur, illud genus frugis est, quam nostrum uulgus in Hetruria Saggina uocat. Alij uerò in Italia populi Sorgo appellant. Nec usquam, quod sciam, in Italia panicum melica uocatur. MELICA
 30 autem (ut utar hoc nomine) frugis est genus tam forma, quam proceritate arundinem referens, adeò ut campi, in quibus ad maturitatem usque adoleuerit, arundinea representare uideantur. Eius tamen calamus non ut uulgarium arundinum, inanis est, sed sacchariferarum arundinum modo, alba factus medulla. Paniculae, quas ad Cybelis
 y 2 pomorum

Panici uires ex Galeno.

Ruel. lapsus.

Melicæ consideratio.

PANICVM.

Nomina.

pomorum magnitudinem summis proferunt culmis, quædam cum maturitatem senserint, in nigro rufescunt: quædam uero nigredinem in uniuersum contrahunt, granis compluribus onustæ. Depe- titur granum à rusticis, moliturq; in farinam, & inde in agre- stem cogitur panem: etsi in Hetruria potius ad columbarum, gal- linarumq; seratur saginam, quàm ad hominum alimentum. Hoc Plinio libro XVIII. cap. VII. milium est Indicum. quod tamen non animaduertit Ruellius alioqui maximus Plinij sectator. Plinius enim sic habet. Milium intra hos decem annos ex India in Ita- liam inuectum est, nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adolescit ad pedes altitudine septem, prægrandibus cul- mis, lobas uocant, omnium frugum fertilissimum. Quod ἄνθος Græcis, Panicum Latinis appellatur: Arabibus, Dochon: I- talis, Panico: Germanis, Pfenich, Heydelpfenich præy, Fuchs- schuuantz: Hispanis, Panizo, & Paniso: Gallis, Paniz.

Σίσυμνον. SESAMVM.
CAP. XCII.

SESAMVM stomacho inutilis cibus. halitus graui- tatem facit, quoties inter mandendum, commissuris den- tium inhæsit: neruorum crassitiem illitu discutit: mede- tur auribus fractis, ambustis, inflammationibus, coli do- loribus, & cerastæ moribus: capitis dolores, qui æstua- tione concitantur, ex rosaceo lenit. Eadem efficit herba decocta in uino: præsertim inflammationibus oculorum, doloribusque prodest. Ex ea fit oleum, quo Aegyptij utuntur.

SESAMVM QVORVNDAM.

SESAMVM ALIORVM.

TAMETSI

TAMETSI Sefamifemen, à quo copiosum exprimitur oleum, officinis notissimum sit: pauci tamen reperiuntur seplasiarij, qui Sefami plantas uiderint unquam, cum nullum, uel rarissimum, quod agros steriles reddat, seratur in Italia. Siquidem quod in myropolijs habetur, ex Græcia, & Peloponneso ad nos conuehitur. Prouenit (ut Theophrastus est auctor) caule milio simili, crassiore tamen, ac altiore: folijs rubentibus: flore uiridi, herbaceo: semine uasculis incluso, papaueris modo. Sefanum, teste Plinio, ab Indis primum aduectum est. Ibi enim copiosissimum feritur, cum oleum inde maximo prouentu conficiant, non modò ad lucernarum usum: sed ad ciborum condimentum, quemadmodum nos ex oliuis. Non temerè scripsisse uidetur Ruellius, nihil ita, ut Sefanum, emacrare solum, utpote cui crassior, & multiplicior arundo sit, quàm milio, & radix quoq; numerosior. Siquidem id legitimus Theophrasto proditum esse lib. VIII. cap. IX. de plantarum historia, ubi sic inquit. Omnium, quæ æstiuis sementibus ager recipit, Sefama terræ molestissima esse, plurimumq; posse extenuare putatur, utpote quæ multipliciori crassiori; calamo, & numerosiore constet radice, quàm milium. hætenus Theophrastus. Cæterum duas diuersas imagines pro Sefamo exhibuimus, quod uaria quoq; sit hoc tempore herbariorum de eo sententia: alij enim hanc plantam, illam alij pro legitimo Sefamo demonstrant. Mihi quidem (ut ingenuè fatear) neutra placet, quod utraq; historie refragetur, quam de Sefamo Theophrastus & Plinius tradiderunt. Has tamen plantas hic depingi curauimus, ea saltem ratione, ut illud lectores admonerem, quod ea, meo iudicio, notis ueri Sefami non respondeant: quodq; in manifesto errore uersentur, qui secus opinantur. Sefami meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ita scribens. Sefanon non parum in se continet uiscosum, & pingue: quare emplasticum est, & emolliens, ac modicè calidum. Eiusdem facultatis est, quod ex eo conficitur oleum: & herbæ quoque decoctum similem uim obtinet. Et libro primo de alimentorum facultatibus: Sefami semen, inquit, pingue est, ideoq; repositum celeritè fit oleosum: quamobrem & eos, qui ipso uescuntur, celeriter implet, & stomachum subuertit, tardè concoquitur, & pingue corpori præbet alimentum. Liqueat ergo quod uentris partibus uigorem, ac robur addere nequit, quemadmodum neque aliud quoduis pingue. Est autem crassi succi, ideoq; non celeriter peruat. Σίσαμπος Græci, pariter & Latini Sefanum dicunt: Arabes, Semssem, aut Sensera: Itali, Sefamo: Hispani, Iorgilim, & Alegria: Galli, Iugioline.

Sefami consideratio.

Sefami uires ex Galeno.

Nomina.

Αἴψα. LOLIUM.

CAP. XCIII.

LOLIUM, quod inter fegetes nascitur, molitum, nomas, putrefcentia ulcera, gangrænasque compescit cum raphanis, & sale illitum: & ex aceto, & sulphure uiuo feros lichenas, & lepras sanat: strumas quoque discutit, cum fimo columbino, & lini semine decoctum in uino: rumpit, quæ ægrius ad coctionem perducuntur. Decoctum ex aqua mulsa utilissimè ischiadicis illinitur: si cum polenta, thure, myrrha, aut croco suffiatur, conceptionem adiuuat.

LOLIUM omnibus notissimum est. Nascitur in aruis è tritico, & hordeo corruptis uligine seminibus, aut per hyemem imbre nimio madidis, ut superius quoque in tritici, & hordei commentatione dictum est. Verum etsi non desint, qui Lolium uere tantum exoriri putent; prouenit tamen (ut Theophrastus memoriæ prodidit libro VIII. capite VII. de plantarum historia) hyeme ineunte, folio angusto, piloso, & pingui, eiusq; peculiare pinguitudo notatur. Credidit Leonardus Fuchsius (ut declarauit in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs) Pseudomelanthium, quod inter fegetes frequens nascitur, legitimum esse Lolium. Id quod (pace sua dixerim) non modò communi doctissimorum uirorum, qui in stirpium doctrina diu uersati sunt, sententiæ refragatur; sed & ueterum scriptis, qui Lolium in spica, non calyce, non capitulis melanthij, uel papaueris modo inclusum, semen proferre tradiderunt. Et quanuis Theophrasti auctoritate nitatur, ut sui Lolij effigiem representet, plura tamen ex eo reddidisse uidetur, quàm ipse usquam in Theophrasto legerim.

Lolij consideratio.

Fuchsi error.

Qua in re mihi quandoque iocandi fuit occasio, ut dixerim Fuchsium ideo in lolio tam manifestè lapsus fuisse, quod forte eo tempore, quo hæc scribebat, contigerit ei lolium in pane comedisse. Quod autem id legitimum sit Lolium, quod rei herbariæ peritis, agricolis etiam, & omnibus ferè uulgò cognitum est, testis est Dioscorides lib. III. cap. de

Lolij uires ex Galeno.

Nomina.

phœnice, ubi phœnicem spicam lolio similem proferre prodidit. Ex quo palam fit, lolium in spica, non autem in capitulis pseudomelanthij, & papaueris modo semē ferre. Ex uulgata quoq; Lolij facultate Fuchsij error deprehendi potest. Siquidem panis, in quo lolium fuerit, stupiditatem quandam, & ueluti temulentiam esitantibus parit cum inexpugnabili ferē somno. Quamobrem ubiq; locorum incerniculis à tritico, alijsq; cerealibus ipsum separant, qui eius noxam sensere. Lolium, ut scriptum reliquit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, desiccatur, & excofacit efficaciter, ut propinquum sit acribus, magis quā iris. sed non est perinde ut illa subtilis essentia, uerū multum in hoc deficit. Secundum hoc ponat ipsum quissiam in principio tertij ordinis excofacientium, secundi uerō extremō exiccantium. Eius nomen Græcum ἀμύλον: Latinum, Lolium: Arabicum, Sceilem, seu Zeuen: Italicum, Loglio, & Gioglio: Germanicum, Tunalch trespe, Rueueuysen, & Lulch: Hispanicum, Yoio: Gallicum, Iuayra, & Yuroie.

10

Ἀμύλον.

AMYLUM.

CAP. XCIIII.

AMYLUM ex eo appellatum est, quod sine mola fiat. Optimum ex trimestri, natione Creticum, aut Aegyptium. Ratio faciendi amyli hæc est. Purgatum trimestre triticum madescit quinquies die, &, si fieri potest, nocte: cum emollitum fuerit, effunditur sensim sine agitatione aqua, quod minus cremor utilis unā excludatur. ubi molliissimum esse uidetur, mutata aqua, pedibus calcari oportet: rursus infusa, teri: tum demum enatantes ibi fursures incerniculo eximendi. reliquumque quallo sportisque siccatum tegulis nouis confestim torreatur flagrantissimo in sole: nanque si paulisper vdu maneat, acorem concipit. Contra fluxiones oculorum, pustulas, cauaque ulcera efficax est: sanguinis reiectiones potu cohibet, exasperatas fauces lenit. lacti, atque obsonijs admiscetur. Fit etiam amyllum ex zea, quæ maceratur, ac eluitur uno, aut altero die, & subactæ farinæ modo manibus subigitur: pressaque feruentissimo in sole, ut antè retulimus, exiccatur. Nullus in medicina usus, ad alia tamen conueniens.

20

Amyli consideratio.

Amyli uires ex Galeno.

AMYLUM, quod uulgò Amidum officinis uocatur, omnibus quidem notum est. Probatum autem, auctore Plinio lib. xviii. cap. vii. leuitate, ac laeuore, atq; ut recens sit, & candidum. Ceterum etsi prætulit Dioscorides Amylum, quod è Creta aduehitur; Plinius tamen longè magis Chium, cui insulæ (ut ipse scribit) Amyli inuentio debetur, præstare asserit. Amylum, ut memoriæ prodidit Galenus lib. i. de alimentorum facultatibus, ex tritico conficitur, laeuigandi exasperatas partes uim obtinens: quæ communis est omnibus substantijs consistentia siccis, quæ neque ad-

30

FOENVM GRAECVM.

Nomina.

strictionem, neq; acrimoniam, neq; aliam quāuis facultatem habent insignem. quas substantias iure ἀσδιος, id est, qualitatis, quæ sensu deprehendi queat, expertes appellant: qualis inter humidas substantias est aqua. Ceterum amyllum similem lotis panibus habet facultatem: nam, ut illi, minus quā panes non loti, corpori præbet alimentum, & non calfacit, cum ceteri panes calfaciant. Quod uerò ad triticum in aqua elixum attinet, cum ea amyllum ne conferendum quidem est, cum palam id tum calfaciat, tum ualenter nutriat, si coctum fuerit: id quod factū (ut diximus) est difficile. Porro Amylon (ut Plinius tradit lib. xxi. cap. xv.) hebetat oculos, & gulæ inutile, contrā quā creditur. Item sistit aluum, epiphoras oculorum inibet, & ulcera sanat. Item pustulas, & fluxiones sanguinis. genas duras emollit. Datur cum ouo his, qui sanguinem reiecerint: in uesticæ uerò dolore semuncia amyli cum ouo, & passis tribus, sufferuescitur à balneo. Quod Græci ἀμύλον, Latini similiter Amyllum uocant: Mauritani, Nixe: Itali, Amido: Germani, Amlung: Hispani, Amydon: Galli, Amydum.

40

Τῆλιν. FOENVM GRAECVM. CAP. XCV. 50

FOENI Græci farina uim habet emolliendi, discutiendi que: in aqua mulsa decocta aduersus tam internas, quā externas inflammationes, efficaciter illinitur: lienē cum aceto, & nitro trita extenuat. Succus decocti eius fœminarum malis subuenit: & siue tumor, siue præclusio sit vuluæ, fouentur, & insident. Fœni græci in aqua decocti cremor expressus, capillos, fursures, & manantia capitis ulcera purgat: locos dilatat, & emollit, si cum anserino adipe pessi uice subijciatur. Viride cum aceto utilissimū imbecillibus locis, & ulcera sentientibus. Decoctū eius prodest

prodest aduersus tenefmos, fœtidamque dysentericorum proluuiem. Oleum, quod ex eo exprimitur, & myrto, capillos, & genitalium cicatrices absterget.

FOENI Græci semen profert planta trifolio similis, corniculis quibusdam inclusum: unde illi Buceras nomen imposuit Theophrastus. Huius meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Fœnum Græcum calidum est secundi ordinis, desiccatur primo: proinde feruentes phlegmonas irritat, acerbaturque. quæ uerò minus sunt calidæ, & magis duræ, eas digerendo curat. Τῆλιν, & βόωνεος id Græcè dicitur, quod Latine Fœnum græcum: Arabicè, Olba, Helbe, seu Hebbe: Italicè, Fien græco: Germanicè, Fenigrec, & Bockshorn: Hispanicè, Alfornas & Alboluas: Gallicè, Fenigrec, & Senegreue.

Fœni Græci uires ex Gal.

Nomina.

Λίνον. LINUM.

CAP. XCVI.

LINUM uulgò notum est, cuius semen easdem, quas fœnum græcum, uires habet. Discutit, & emoluit omnem intus, forisque inflammationem, cum melle, oleo, exiguaque aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: uitia cutis in facie, varosque crudum tollit: illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas, duritiasque discutit: ulcera, quæ serpunt, fauosque cum uino decoctum expurgat: vngues scabros eximit, cum pari modo nasturtij, & mellis: vitia pectoris extrahit, si ex melle in eclegmatis vicem substituatur: tussim lenit: venerem stimulat, si farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adsumatur. Huius decoctum interaneorum, vuluæque erosionibus immittitur, alui excrementa euocat, ad vuluæ inflammationes in defectionibus perquam utile.

CVM Linum, & eius semen sint non modò medicis omnibus; sed etiam cæteris, & præsertim agricolis, uulgò notissima, superuacaneum quidem foret, pluribus eorum historiam perscrutari; etsi seminis usus, & uires minime silentio sint prætereundæ. Exprimitur ex semine oleum, quod non solum medicis, & seplasiarijs expetitur; sed etiam pictoribus, lapicidis, lignarijs, cementarijs, ac ferrarijs fabris. Præstat & ad lucernarum usum, quod diutius igni resistat, quam quod ex oliuis exprimitur. In medico autem usu neruorum conuulsionibus peridoneum est. Quinetiam ad eorum emolliendas duritias, & ad osium compagines explicandas mirificè prodest. Perutile est omnibus sedis affectibus, nempe hæmorrhoidibus, condylomatibus, rimis, ac doloribus: fœminarum induratos locos mollit. Nymphææ, aut rosæ-

Olei ex lini semine uires.

rum stillatiua aqua ablutum, ambustis auxiliatur. Sunt & qui hoc bibendum magno successu ijs exhibeant, qui laterali dolore uexantur. uerum recens sit oportet: quandoquidem inueteratum, contracto rancore non modò excalfacit, plus quam par sit; sed & nauseam commouet. Cæterum quoniam (ut Plinius inquit libro XIX. capite primo) XYLON, siue Gossipium, quod nos uulgari sermone Bambagia, alij Cotone appellant, inter lini genera nonnulli annumerant, cum eius, quod sciam, nusquam meminerint Dioscorides, & Galenus, non dissimulandum duxi, quòd Xyli semen, quod tamen rancorem non senserit, tussi, & pectoris uitijs opitulatur. quinetiam excalfacit, & emoluit, & semen auget. Candidissima uerò eius lanugo sanguinem è uulneribus manantē sistit, præsertim si prius paululum exuratur. Sed plura de xylō dicemus libro sequenti in gnaphalij mentione, ubi eius quoque effigiem dabimus. Lini seminis facultates memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic scribens. Lini semen esum flatuosum est, etiam si frigatur: adeò sanè excrementitia humiditate plenum est. Est uerò etiam in primo ordine quodammodo calidum, ac humiditatis, & siccitatis quodammodo in medio est situm. Quod Græci Λίνον, Latini item Linum appellant: Arabes, Bazarichichen, siue Bezerchetan: Itali, Lino: Germani, Lein, & Flachs: Hispani, Lino: Galli, Lin.

Xyli mentio, & uires.

Lini uires ex Galeno.

Nomina.

Εἰς βίον. CICER.

CAP. XCVII.

CICER fatium aluo idoneum est, vrinam ciet, inflationem parit, colorem commendat, menses ac partus expellit, lac auget. Cum eruo decoctum illinitur ad inflammationes testium, verrucosas informicationes: ad scabiem, vlcera capitis manantia, impetiginesque, item contra carcinomata, & vlcera, quæ cacoëthe vocantur, cum melle, & hordeo prodest. Alterum genus arietinum nominatur.

CICER.

Ciceris con-
sideratio, & ul-
res ex Gal.

Ciceris uires
ex Actio.

FABA.

Nomina.

natur. Vtrunque cit vrinās, dato cum rore marino hydropicis, aut regio morbo laborantibus, eorum decocto. Lædunt ea exulceratam uescam, & renes. In verrucarum formicantium, pensiliumque genere, prima luna singulis granis singulas tangunt, eaque grana linteolo deligata abijci post se præcipiunt, ita decidere eas arbitrantur. Sylvestre cicer, folijs fatiuo simile est, odore acris, sed semine discrepat. Idem quod fatium præstat.

IN CICERVm genere habetur candidum, quod & Columbinum uocatur. Est & rubeum Venercum dictum, quod ad excitandam uenerem mirifice præstet. Habetur item & nigrum cæteris minus, quod Arietinum appellant. Horum meminit Galenus primo de aliment. facultatibus, sic inquit. Cicer non minus quam faba inflationes excitat, sed ualentius nutrit. Venerem stimulat, creditumque est etiam simul semen generare: cuius gratia admissarijs equis quidam ipsum exhibent. Inest præterea Ciceribus facultas abstergendi maior, quam fabis: adeo ut quædam ex ipsis contractos in renibus calculos euidenter frangant, atque comminuant. Nigra autem sunt ea, & exigua in Bithynia præcipue nascentia, Arietinaque uocata. Huius ex aqua decoctum potare præstiterit. Vescuntur et uirentibus adhuc ciceribus homines ante adeptam maturitatem, quemadmodum & fabis. hætenus Galenus. Nigrum uocari Arietinum tradidit Plinius, quod arietum capita sua imagine representet. Theophrasto quoque Cicerum plures sunt differentie lib. VIII. cap. V. de historia plantarum, ubi sic habet. Cicer & magnitudine, & sapore, & odore, & forma, plerasque differentias ostendit, ut arietinum, & columbinum. Candida inter omnia dulcedine præstant. Ciceris facultates recensuit etiam Aëtius, sic inquit. Cicer flatuosum le- 39 gumen, ac alimentosum, uentri accommodatum, urinam, ac menses euocat, & lac, & sperma copiose generat. Huius decoctum, præsertimque nigri, calculos renum frangit. Alterum uero genus, quod Orobiaeum uocatur, attrahit, discutit, incidit, & abstergit. Iecur, lienem, & renes expurgat: scabiem, & impetigines exterit: parotidas, ac testiculorum durities discutit: affertque ad ulcera maligna præsidium non penitendum. hætenus Aëtius. Cæterum sylvestre omnibus fere notum est. & si Plinio fides est adhibenda, uentrem subducit: sed flatu, & intestinorum dolores gignit. Græcis ἐγὲ Βιδος, Latinis Cicer nominatur: Arabibus, 40 Chemps, Hamos, seu Alhamos: Italis, Ceci: Germanis, Kichern, Kichererbs, & Ziser erbs: Hispanis, Grauanços: Gallis, Cices.

Κύαμος. FABA.

CAP. XCVIII.

FABA inflationem excitat, ægrè concoquitur, tumultuosa somnia facit, tussi confert, carnem gignit, media calidi, frigidi que natura. Decocta in posca, & cum suo cortice elitata, dysenterias, & celiacorum profluvia sistit: contra vomitiones conuenienter manditur. Inflatio leuior contrahitur, si aqua prior inter coquendum abijciatur. Viridis plus negotij stomacho exhibet, maioremque flatum parit. Lomentum eius & per se, & cum polenta illitum, inflammationes, quas vulnus excitauit, mitigat: cicatrices concolores facit: turgentes grumoso lacte mammas, etiam si inflammatione tententur, adiuuat: lac restinguit: furunculos, fugillata, parotidasque cum fœni græci farina, & melle discutit: cum rosa autem, thure, & oui candido, procidentes oculos, tumores, uuasque reprimat: subactum uino, suffusiones, & ictus oculorum recreat. Manducata sine cortice faba, ad auertendas

auertendas fluxiones, fronti illinitur: decocta in vino testium collectiones sanat: quò tardius pubes erumpat, pueris imo ventri illinitur: vitiliginem purgat. Fabarum cortice illiti capilli, qui post euulsionem renascuntur, gracilescunt, & minus alimenti capeffunt: cum polenta, scisso alumine, & uetere oleo impositi cortices, strumas discutunt. Decocto earum lanæ inficiuntur. Faba dempto cortice in illas partes diuisa, in quas suapte natura scinditur, imponi solet sanguinis defluxionibus ab hirudine concitatis: nanque eas supprimit, si semisecta apprimatur.

FABAE omnibus notissimæ sunt. & ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, in exiccando, & refrigerando secundum utrumque ad medium temperamentum propinquissimè accedunt. Caro Fabæ paulum quid abstergentis facultatis continet, sicut cortex nonnihil adstringentis. Idcirco medicorum nonnulli totam fabam cum oxycrato decoctam dysentericis, celiacis, & uomentibus, quos ἐμεττινὸς nominant, exhibuerunt. Porro ut edulium, flatulenta est, ac coctu difficilis, si quid aliud: excreationibus ex thorace, & pulmone idonea. Vt medicamentum uerò foris imposita, sine molestia desiccatur. In podagricis ea sæpenumero usi sumus ex aqua decocta, & deinde adipi suillo admixta. Ad neruorum tum contusiones, tum uulnerationes, farinam eius cum oxymelite imposuimus. Ad eos, quos ex ictu iam phlegmone occupauerat, cum polenta. Sed & testium, & mammarum aptum est cataplasma. Nam hæ partes cum phlegmone tenentur, moderate refrigerari amant, maximè cum mammæ ex lacte ipsis concreto phlegmonem patiantur. Quin lac quoq; ab eo cataplasmate extinguitur, sicut puerorum pubes farina fabacea illita plurimo tempore glabra permanet. Et libro primo de aliment. facultatibus, sic inquit. Inflat is cibus quocunq; modo appareatur: nec per quamuis longam decoctionem id uitij potest amittere. quod ptisana minimè negatum est: deponit enim per illam quicquid habet flatulenti. Qui porro affectus singulos cibos sequi natos, animaduertere, & mente consequi uolet, quandam totius corporis tensionem, quasi à flatulento spiritu persentiscet, maximèq; qui ad huiusmodi esculentum non fuerit assuefactus, aut ipsum minus rectè coctum assumpserit. Habent autem fabæ non densam, nec grauem, sed fungosam, leuemq; substantiam: quæ tamen ipsa nonnihil absterforia possidet facultatis, similiter ptisana. Etenim manifestè fabacea farina cutis sordes detergere conspicitur. Quod intelligentes mangones, ac mulierculæ, in balneis quotidie hac utuntur, uelut alij nitro, atq; aphronitro, & in uniuersum ijs, quæ abstergent. Illinunt præterea & faciem hac, quemadmodum ptisana: nam quæ in summa cute eminent lentes, exterrit, & maculas uelut ex sole contractas. Huius ergo facultatis nomine ne in alui quidem transitu diu cunctatur, sicut quæ glutinosa, & crassi succi sunt sine ulla abstergendi facultate, qualia halicam, tragum, similaginem, & amyllum esse perhibuimus. Cum porro ferculum ex fresca faba paratum, quod ἔτνος Græci nuncupant, flatibus non careat, multo amplius integræ fabæ inflabit cibus. quanquam fricta (nam hoc modo aliquando pro bellarijs sumunt) flatibus non careat, multo amplius integræ fabæ inflabit cibus. quanquam fricta (nam hoc modo aliquando pro bellarijs sumunt) flatibus non careat, multo amplius integræ fabæ inflabit cibus. quanquam fricta (nam hoc modo aliquando pro bellarijs sumunt) flatibus non careat, multo amplius integræ fabæ inflabit cibus.

Fabarum consideretio, & uires ex Gal.

FABA AEGYPTIA.

Κύαμος αἰγύπτιος. FABA AEGYPTIA.
CAP. XCIX.

Nomina.

AEGYPTIA Faba, quam aliqui Ponticam vocant, in Aegypto plurima prouenit, in Asia etiam, Ciliciæque lacubus inuenitur. Folia habet ampla, & etiam si ad arborum frondes comparentur: caulem cubitalem, digiti crassitudine: florem roseum, dupla papaueris amplitudine: & ubi flore exiit, fert folliculos vesparum fauis similes, in quibus faba supra operculum, bullantis ampullæ modo, prominet. Ciborion, aut Cibotion, id est arculam, ideo nominant, quoniam seratur ipsa, humenti glebæ mandata, & ita in aquam demissa. Radice firmatur arundine crassiore, quæ cruda coctæ estur. ei Colocaliæ nomen est. Faba virens manditur, & exiccata nigrescit: vulgarem magnitudine superat. Adstringendi facultatem obtinet, & stomacho vtilem: dysentericis,

tericis, coeliacisq̃ue prodest, in sparso polentæ uice, lomento: datur quoque in pulte. Cortices in vino mulso decocti, si terni inde cyathi bibantur, magis proficient. Facit ad aurium dolorem, quod in earum medio viride spectatur, gustu amarum, si tritum, & cum rosaceo coctum instilletur.

Aegyptiæ fabæ confid.

SVNT qui Aegyptiam fabam suæ radicis appellatione Colocasiam nuncupent. Hanc primum Tridenti anno 1538. ostendit mihi Odoardus Polonus, qui alias quoq; plantas, & eas quidem raras, secum deferbat ex Syria & Aegypto. Cæterum eos equidem in errore uersari crediderim, qui putant plantam illam ex Aegypto allatam, quæ ari speciem representat, esse fabam Aegyptiam. siquidem illa florem non edit dupla papaueris magnitudine; non profert fabas, nec radicem habet, quæ cruda mandi possit ob uehementem eius acrimoniam. Huius tamen ari folia uidetur esse fabæ Aegyptiæ. Et certè hanc adeo amulantur, ut aliquando existimauerim eas stirpes nihil inter se differre. Sed postquam rem hanc diligentius examinaui, earum discrimen cognoui, atq; illos planè falli iudicaui, qui arum Aegyptium non distinguunt ab Aegyptia faba. Meminit huius Theophrastus lib. IIII. cap. x. de plantarum historia, ubi ita scribit. Faba Aegyptia in paludibus, stagnisq; exit. Caulis eius, qui longissimus, quaterna cubita perficit: crassitudo digitalis est, similis calamo molli, non geniculato. Rimas intrinsecus habet tendentes per totum, lilij modo. Caput in cacumine orbiculatum, uespærum fauo non absimile. Inq; singulis cellis, singula fabæ cõtinentur, paulò super id eminentes, multitudine plurimum terdenæ. Flos papauere duplo maior, colore roseus in plenum caput. Super æquam folia ad singulas fabas amplexa exeunt. Fabam quanq; conterenti amarum illud, ex quo pilula fit, inflexum patescit. Fructus ita se habet. Radix illi crassissima, arundine plenior, rimas similiter atq; caulis habens: manditur & cruda, & elixa, & assa: eoq; cibo, qui incolunt paludes, utuntur. Nasctur itaq; sponte uel plurima, cæterum & seritur in limo paleis largè admistis, ut descendat, incorruptaq; maneat: sicq; fabeta faciunt. Si autem semel apprehenderit, perpetuò manet. Radix enim ualida est, nec procul arundinum stirpibus, uerum spinis subhorrens. Quamobrem eam crocodilus refugit, ne occurrens oculo offendatur, quoniam acutè non uidet. Nasctur hæc etiam in Syria, Ciliciæq; hætenus Theophrastus. Hanc amplissima emittere folia tradidit Plinius lib. XXI. cap. xv. ubi sic inquit. In Aegypto nobilissima est Colocasia, quam cyamon uocant aliqui. Hanc à Nilo metunt: caule, cum coctus est, araneofo in mandendo: thyrso autem, qui inter folia emicat, spectabilis: folijs latissimis, etiam si ad arbores comparentur, ad similitudinem eorum, quæ personata in nostris annibus uocamus. Adeoq; Nili sui dotibus gaudent, ut implexis Colocasiæ folijs, in uariam speciem uasorum potare gratissimum habeant. Seritur iam hæc in Italia. hæc Plinius. Aegyptia faba (ut Galenus auctor est libro primo de alimentis) sicuti nostratem magnitudine longè præcellit, ita & naturam humidiorè, magisq; excrementitiã sortita est. Planta, quæ νύκτος αἰγύπτου Græcè, Faba Aegyptia Latine dicitur: Italicè, Faua d'Egitto: Hispanicè, Inhame.

Colocasia ex Plinio.

Nomina.

LENS.

† Græci codices hoc loco habent ὡς πτέρυγος, id est, instar galeri. Quæ autem horum loco affert Ruellius ex Plinio sumpsit loco citato. Vbi uerbis, quæ illa sequuntur, rectius fortè hunc Dioscoridis locum interpretari uidetur.

πτερός. LENS.

CAP. C.

LENS frequenti cibo aciem oculorum obtundit, ægrè concoquitur, stomachum malè habet, eumq̃ue & intestina inflat: sed aluum cum cortice cocta sistit. Præstat in cibo, quæ facillimè coquitur, nihil atri in maceratione reddens. Vim habet adstringendi: qua ex causa aluum cohibet, si detracto antea cortice discoquatur accurate, primaq̃ue aqua inter coquendum effundatur (quippe primum id decoctum ventrem resoluit.) Somnia tumultuosa excitat: capiti, neruis, ac pulmone inutilis: melius suo fungetur munere contra alui fluxiones, addito cum aceto intybo, aut portulaca, aut beta nigra, aut bæccis myrti, aut putamine punici, aut aridis rosis, aut mespilis, sorbisq̃ue, pyris Thebanis, aut malis cotoneis, aut cichorio, aut plantagine, aut gallis integris, quæ post decoctionem abijciuntur, vel rhoë, quæ obsonijs inpargitur: uerum acetum cum ea diligenter percoqui debet, aliàs aluum conturbat. Contra subuersionem stomachi, triginta grana lentis delibrata deuorari proderit. Decocta cum polenta, & illita, podagras lenit: sinus cum melle glutinat, crustas rumpit, vlcera purgat. Decocta in aceto duritias, & strumas discutit: cum cotoneo, aut meliloto medetur inflammationibus oculorum, sedisq̃ue, addito rosaceo: sed in amplo sinu, aut inflammationibus sedis, quæ maius remedium exigunt, cum putamine punici, ac siccis rosis, adiecto melle, decoquitur: nomis

nomis quæ in gangrænam euaserunt, adiuncta maris aqua: pustulis, & his quæ serpunt, igni sacro, pernionibusque, ut antea dictum est: contra mammas in quibus lac in grumos coijt, & præ nimia sui copia profunditur, cocta in aqua maris, & illita auxiliatur.

LENTEs, quemadmodum libro VIII. simplicium medicamentorum scriptum reliquit Galenus, ualenter adstringunt: in caliditate uerò, & frigidityte medium tenent; desiccant tamen in secundo ordine. Ipsum itaque earum corpus desiccatur, & sistit uentrem: cæterum decoctum prouocat: proinde etiam prior aqua abiicitur, ubi retentio-
 nis causa adhibentur. hætenus loco citato Galenus. Cæterum asserenti Dioscoridi Lentes aluum cohibere, si detracta antea cortice discoquantur accurate, primæque aqua inter coquendum effundatur, omnino refragatur Galenus, qui
 10 libro primo de alimentorum facultatibus sic scribit. Ne ex lente quidem panem quis tentaucrit: præarida enim sine pingui, & friabilis est. Cortex eius uehementer adstringit, carnea substantia tenuiter, quæ & crassi succi, & terrestris est. Succus porro lentis, sicut antè retulimus, adstringenti est contrarius. Quocirca si elixir in aqua insculum sale, garo, oleoque conditum bibatur, aluum deiciet. At quod ex his decocta lente ad eum modum, quem retulimus, ferulum apparatus, contrariam succo uim obtinet. Nam quæ uentri obueniunt, fluxiones desiccant, os uentriculi, intestina, & totum denique uentrem corroborans. Quamobrem cæliacis, & dysentericis accommodatus est cibus. Lens uerò decorticata, ut illam adstringendi uehementiam, cumque hac alia uidelicet omnia, quæ consequuntur, amittit: ita alibilior, quam integra illa efficitur, crassum, prauumque succum gignens, tardè cõmeans: alui tamen fluores haud desiccatur, uti ea quæ cortice non est spoliata. Iure igitur qui modum in hoc edulio non seruant, elephantiasim quam uocant, & cancerum incurrunt. Siquidem crassa, siccaque cibaria facile in melancholicos humores uertuntur. Quare ijs dun-
 20 taxat, quibus uitiosa est habitudo ob aquam in carne diffusam, lens cibo utiliter præbetur: ceu aridis, & squalentibus admodum damnosè. Eandem ob causam uisum integrum, & inculpatum hebetat, immoderate exiccans. Ei uerò, qui contrario modo se habet, humidiori uidelicet, opitulatur. Menstruis purgationibus inepta est: crassum enim, & tardum sanguinem facit. At muliebri appellato profluuiò conuenientissima. Cum porro lens, & ptisanæ contrariæ inter se sint facultatis, ex amborum commistione præstantissimum edulium componitur, quod nos in Asia phacoptisanam nuncupamus. Verum non æqua utriusque portio esse debet: minus enim ptisanæ adijciendum, ut quæ per decoctionem in cremorem latè diffunditur, & in magnam attollitur molem: lens autem cocta exiguum quandam tumorem ascescit. Sed enim huius edulij eadem ac ptisanæ est confectio, præterquam quod saturicia, & pulegio adiectis, iucundius & paratius concoctioni efficitur: cum ptisana illis minime gaudeat, sed solo anetho, porroque sit contenta. Deterrima est lentis conditio, quam diuturni coci sapa inficiunt: minime enim incrassantia sibi uult admisceri, sed liquida
 30 potius, et crassitudinem incidentia. Cui uerò sapa cõmiscetur, iccoris obstructions gignere nata est, & ipsius uisceris, atque unâ lienis inflammationes inaugere, nisi addito melle corrigatur. Illud præterea non arbitror obscurum, durescere uisceris utriusque affectus, quos scirrhus uocant, hoc epulo exacerbari. Quod si suillam simul libeat incoquere, ptisanæ recentem, lenti sale asseruatam congruere deprehendes: ceu utique quæ inter has media est, quam νεαλῆ, id est, recenter salitam appellant, phacoptisanæ percommode & ad suauitatem, & concoctionem immittitur. Magis tamē lens cum falsis carnibus esitata, crassos humores augebit. Nam hæc quoque sanguinem crassiores, & melancholicum magis generant. Quapropter neque istis affatim, sæpeque uti expediet, præsertim cui corpus melancholico præcrasso, & omnino prauo humori obnoxium est. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aëris constitutionibus in unoquoque edulio intelligere oportet. Ac autumnò quidem melancholicis, ac siccantibus cibis abstinendum: hyeme uerò eis utendum: uti sanè in æstate humectantibus, & refrigerantibus: in uere medijs temperamenti, mediæque facultatis epulas offerendum. Est porro mediorum non una, nec simplex species: quædam enim huiusmodi sunt, quoniam cum extremis nihil habent commune: quædam ex duorum contrariorum æquo interuallo à medio distantium mistione sunt mediocritatem adeptæ: ut si quis iuxta id, quod paulò antè dixi, ptisanam lenti commisceat. Sic & teutlophacen, quæ ex beta, & lente nomen apud Græcos inuenit, Hæraclides Tarentinus non sanis modò, uerum etiam laborantibus exhibebat. Est enim & hoc ex pugnantibus compositum edulium: quamobrem etiam tardius, quam beta; citius uerò, quam lens per aluum descendit. Est & illud perspicuum, huius succum in corpus disparitum, ex amborum uirtute, lentis uidelicet, ac betæ, esse permixtum. hætenus Galenus. Ex cuius uerbis facile colligi potest, Lentes in frequenti ciborum usu minime esse recipiendas; præterquam ab ijs, quibus morbi alicuius ratione, ut medicamenta potius, quam ut cibus conueniant. Φασόλις Græcis est, quæ Lens Latinis: Hades, Arabibus: Lenticchia, Italis: Linsen, Germanis: Lenteyas, Hispanis: Lentile, Gallis.

Létium uires
ex Galeno.

Nomina

Φασιόλοι. PHASIOLI.

CAP. CI.

PHASIOLI inflant, spiritus cient, ægrè coquuntur. Virides cibo aluum emolliunt: ad vomitiones idonei.

PHASIOLI sunt in Italia uulgares, & in hortis, ac aruis frequentes. Diuersa eorum habentur genera, uarijs coloribus distincta: nam & candidi, & rubescentes, & melini, ac diuersis respersi maculis reperiuntur. Quos superiori quoque ætati cognitos fuisse putauerim, etsi nonnulli eos nuper in Italia uenisse existiment. Candidi, quibus granum cæteris minus est, cæterorum leguminum more, in aruis seruntur. At rubescentes, melini, ac uarij seminantur in hortis alijsue locis, ubi umbra æstiuæ fuerit opus. Siquidem præterquam quod fructum suo tempore demetendum proferunt, suis etiam inuolucris, ac sequaci foliorum, clauicularumque reptatu, testudines, attegias, mapalia, tuguria,

Phaeolorum
consideratio.

Marcelli er-
ror.

Manardus no-
tatur.

Nomina.

tuguria, cameras, pergulas, scenas, ac tabernacula è lignis cancellatim fabricata opacant, ac ueluti topiario opere contextunt: solaresq; radios inibent, non secus quàm uitis, lupus salictarius, bryonia, colocynthis, clematis, periclymenum, & stirpium id genus, quæ arbores, & sepes scandunt, perreptant, implicant, ac conuestiunt. Quo fit, ut crediderim ego, illos à ueritate haudquaquam desciscere, qui dixerint, hoc Phaseolorum genus hortensem esse simi-
cem, hoc etiam libro à Dioscoride descriptum: quippe quòd illi maxime respondeat, ut in sequentibus dicitur. Quæ obrem longè aberrasse uidetur Marcellus in carpendo Hermolao tantopere audius, cum dixerit sibi parum uerisimi-
le uideri ad eam altitudinem, & foliorum copiam posse legumen aliquod augeri, ut scenas, & tabernacula uestiens in-
umbret. Quandoquidem non modò huic refragatur Dioscorides; sed & ipsius smilacis numerosus plantarum pro-
uentus, quæ in quàm plurimis hortis, ac uiridarijs longissimos scandunt palos, & cancellata tecta conuestiunt. Cæ-
terum nec eos quidem hallucinari putauerim, qui pro certo asseruerint, Phasiolos supradictis coloribus infectos, quos equidem nihil ab hortensi smilace differre existimo, Dolichos esse, quorum meminit Theophrastus lib. VIII. cap. III. de plantarum historia: & Galenus libro primo de facultate alimentorum: & ipsum secutus Paulus. Quippe quo-
niam dolichi (ut adiuuante Deo infra in smilacis hortensis mentio-
ne dicemus) non sunt illud pisorum genus, quod Ausonijs uulgò dicitur Rouglione, Tridentinis uerò Arabeia, ut Manardo Fer-
rariensi placet. Quandoquidem hanc sub Ochri nomine, tam Ga-
lenus, quàm Paulus descripsere, ut eo, quem modò citauimus, loco patebit. Porro in hoc præsentì capite Dioscorides de can-
didis tantum, ac uulgaribus phasiolis differuit, non de eruilia Ara-
beia uulgò uocata: in sequentibus uerò capite de hortensi smila-
ce, eorum mentionem fecit, qui uel rubentes, uel lutei, uel uersi-
colores enascuntur. Ita Φασιόλοι Græcè, ut etiam Phasioli
Latine dicuntur: Italicè, Fagioli.

ERVVM.

Ο'ροβος. ERVVM. CAP. CII.

ERVVM paruus frutex omnibus cognitus, angu-
sto folio, tenuis, semina in valuulis habens: è quibus fa-
rina fit, nomine eruina, ad medendi usus conueniens.
Eruum capiti onerosum est: aluum esu turbat: san-
guinem per urinam extrahit: elixo boues faginantur.
Parandæ farinæ ratio hæc est. Vberiora grana candi-
daque deliguntur, permiscendoque aqua resperguntur,
donec sufficienter combibant: postea torrentur, usque
dum hians cortex disrumpatur: molitaque, farinario cri-
bro incernuntur: postremò farina reconditur. Hæc
aluo utilis est: urinam ciet: meliorem colorem efficit:
sanguinem per uescam, aut aluum cum torminibus eli-
cit, si largius in cibo, aut potu assumatur: vlcera cum
melle purgat: lentigines, & vitia cutis in facie, & macu-
las, totumque corpus emendat: nomas, gangrænas, du-
ritiasque, serpere non patitur: mammarum duritias e-
mollit: atra vlcera, quæ theriomata uocant, fauosque e-
marginat: carbunculos rumpit: cum uino subacta illitu
moribus

moribus uiperarum, canum, hominumque medetur: urinæ difficultates, tenesmosque ex aceto mitigat. Eruum tabidis, qui alimentum non sentiunt, tostum, & ad nucis magnitudinem melle exceptum, sumptumque conuenit. Eius cremor perniones, & pruritus in toto corpore, sanat fouendo.

ERVVM officinæ, Græcorum more, Orobum appellant. Cæterum quod ex Alexandria, Syriaque Venetias conuehitur, aliud nimirum semen representare censemus, quam Erui, quod frequentissimum in Hetruria nascitur, ac feritur. Folia mittit Eruum, quod uulgò Mocho uocamus, lathyri, uel cicerculæ uulgò uocatæ æmula: florem pisforii modo, admodum rufescentem: siliquas forma teretes, et oblongas, in quibus semen, colore in aliquibus pallido, in nonnullis candido, in quibusdam uerò rufescente. Porro cum hoc ignoraret Brasauolus, credidit Eruiam, quæ Theophrastus, Galeno, ac Paulo ochros appellatur, legitimum esse Eruum, nominis uicinitate fortasse deceptus. Quia in re Fuchsij quoque hallucinatus deprehenditur, quod suo de plantarum historia uolumine Cicerculam uulgò uocatam, satiuum Eruum esse existimauerit: etsi cicerculam omnes rei herbariæ periti Galeno lathyrum appellari non dubitent. In cicercula enim, ut periculum facientibus clarissimum est, haudquaquam eæ reperiuntur facultates, quibus pollere Erui tradidit Dioscorides. Quandoquidem præter id, quod omni prorsus amaritudine uacat, largius esitata nunquam sanguinem per uesciam, & alium cum torminibus elicit, ut de orobo fatentur Dioscorides, & Galenus. Ex quo planè constat tam Brasauolum, quam Fuchsium, utriusque pace, hac in re deceptos esse. Sed ignorandum non est, quod et si Eruum ab agricolis feratur, habetur tamen & inter sponte nascentia: nanque & per se inter segetes frequens oritur. Verum cum à paucis cognoscatur, illud inter uiciæ species annumerant. Animaduertendum præterea est, quod quanquam ad Eruiam farinam conficiendam eligit Dioscorides candidius Erui semen: Galenus tamen lib. 1. de facultate alimentorum, candidum pallido, ac rufescente, longè minus præstare scribit. Quapropter Brasauolus Galeni rationem minimè habuisse uidetur, cum sibi ex Dioscoridis tantum sententia persuaferit, album erui semen in medicamentorum usu tam rufum, quam pallidum uiribus antecellere. Erui uires prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medic. ita inquit. Orobus desiccatur quidem excessu secundo intenso, calcacit uerò primo. Porro quatenus amaritudinis est particeps, eatenus incidit, extergit, atque obstructions expedit. Cæterum si sumatur copiosè, sanguinem per urinas euocat. Et libro 1. de alimentorum facultatibus ait. Boues apud nos, ut apud alias pleraque gentes, Erui in aqua edulcato pascuntur. Hominum cibus prorsus hoc semen damnatur. est enim & insuauissimum, & prauus succi. Cæterum in magna fame nonnunquam, sicut Hippocrates quoque scripsit, necessitate coacti homines ad id etiam confugiunt. Nos erui instar lupini præparato ex melle utimur, ut medicamento crassos pulmonis, thoracisque humores expurgante. Candidum minus est medicamentosum, quam id, quod ad flauum, aut pallidum colorem tendit. Eruum bis elixum, & in aqua identidem condulcescens, insuauitatem certè deponit, sed una cum ea & abstergendi, & incidendi uim, ut sola in eo relinquatur terrestris substantia. Itaque citra amaritudinis intellectum desiccans fit esculentum. Id Græcis ὀροβός, quod Latinis Eruum nominatur: Arabibus, Herbum, Keisene, siue Kersene: Italis, Erui: Germanis, Erui: Hispanis, Ieruos: Gallis, Ers.

Erui consideratio.

Brasauoli, & Fuch. lapsus.

Erui uires ex Galeno.

Nomina.

LVPINI.

Ἐρῦμοι. LVPINI.

CAP. CIII.

SATIVVS Lupinus notus est. Cuius farina cum melle delinctu, aut potu, uentris animalia expellit. Ipsi quoque macerati, & cum sua amaritudine esitati, eadem efficiunt. Decoctum eorum idem munus præstat, cum ruta, & pipere potum: quare lienosis prodest. eodem ulcera tetra, quæ theriomata uocant, gangrænas, incipientem scabiem, eruptiones pustularum, vlcera in capite manantia, uiriliginis, maculasque fouere utilissimum: menses, & partus extrahit, cum myrrha, & melle subditum in velere. Eorum farina cutem, liquoresque corrigit: inflammationes cum polenta, & aqua mitigat: tubercula, & coxendicum cruciatus, ex aceto lenit: strumas in aceto cocta, illitaque dissipat: carbunculos rumpit. Decocti cœlesti aqua, donec in cremorem lentescant, faciem abstergunt: medentur pecorum scabiei, cum radice nigri chamaeleontis, ita ut tepente decocto abluantur. Cit urinam radix cum aqua cocta. Lupini triti, ubi maceratu dulcescere ceperint, cum aceto poti, fastidium detrahunt, & cibi auaritatem faciunt. Gignuntur & syluestres Lupini, satiuus similes, sed omnino minores: qui eadem que satiuus possunt.

Lupinorum
consideratio.

Lupinorum
facult. ex Gal.

Nomina.

SERVNTVR in Hetruria Lupini non modo ad alimentorum usum, sed ad agros impinguandos. Ceterum præter satiuos Lupinos, syluestrium in Hetruria innumeræ exoriuntur planta, quæ maio mense in campestribus uidentur, floribus roseo colore rufescentibus. Satiui dulcorantur in Italia, ibiq; frequenter eduntur cum sale. Lupinus (ut scriptum reliquit Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus) multi usus legumen censetur. Elixus enim, ac deinde in aqua dulci, donec omnem sibi ingentiam exuat insuauitatem, commadefactus, ita editur cum garo, ac oxygaro, uel sine his etiam, sale modico conditus: non uelut hordeum, & alia multifariam instructa. Lupini dura, ac terrestris substantia est. Quocirca necessario concoctioni repugnat, & crassum gignit succum: ex quo non probe in uenis confecto, crudus propriè appellatus succus aceruatur. Et libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Lupinus editur coctus, multis antè diebus in maceratione in aqua amaritudinem deponens: fitq; tunc nutrimentum succi crassi. Ceterum ut medicamentum ita præparatus ex genere est emplasticorum. At qui natiuam amaritudinem habet, is etiam extergendi, digerendiq; uim obtinet. Interficit lumbricos tum illitus, tum addito melle linctus, tum ex posca epotus. Quin & decoctum eius lumbricos eicere potest. Tum etiam foris identidem perfusum, uiliginis, achoras, pustulas, exanthemata Græci uocant, psoras, gangrænas, ulcera maligna, quæ cacoëthe uocant, iuuat, partim extergendo, partim citra mordacitatem digerendo, siccandoq;. Expurgat iecur, & lienem cum ruta, & pipere suauitatis gratia assumptum. Elicit menses, ac foetum cum myrrha, & melle impositum. Porro Lupinorum farina sine mordicatione digerit: nec enim liuida tantum, sed & chæradas, & dura phymata curat: sed tunc in aceto, aut oxy-melite, aut posca coquatur oportet, idq; pro laborantium temperamento, & affectus diuersitate, quod ex usu est eligendo. Sed non est præsentis instituti talia distinguere. Digerit item quæ liuida sunt. Et quæcunq; modo diximus præstare posse decoctum, eadem omnia efficit & farina. Sunt uero etiam qui eam ischiadicis cataplasmatibus modo illinunt. Lupinus agrestis amarior est, et ad omnia ualentior domestico, eiusdem genere cum ipso facultatis. Lupinus satiuus sic Latinis, Græcis θέριμος ήμερος appellatur: Mauritanis, Tarinus, Arinus, seu Tormus: Italis, Lupino domestico: Germanis, Vuickbonen, Feigbonen, Vuolffasckbonen: Hispanis, Entramuces, & Entramocos: Gallis, Lupinis. Lupinus uero agrestis Latinis, θέριμος άγριος Græcis, & Italis Lupino saluatico dicitur.

Γογγύλη.

RAPVM.

CAP. CIIII.

Rapi confi-
deratio.

DECOCTA Rapi radix halit, inflationem parit, humentem ac fluxam carnem creat, uenerem stimulat. Decocto podagræ, pernionesq; fouentur: contritoque rapo, atque imposito iuuantur. Si excauatæ radici rosaceum ceratum adigatur, & feruenti cinere eliquescat, exulceratis pernionibus proficiet. Cymæ eius decoctæ manduntur, & urinam ciunt. Semen antidotis, & theriacis, præsertim quæ sensum doloris auferunt, anodyna uocant, idoneum est: potum contra uenena salutare est: uenerè concitat. Rapum muria conditum, minus alimenti sufficit: sed multo magis appetentiam recreat. Syluestre rapum in aruis nascitur. † Frutex est in cubiti altitudinem assurgens, ramosus, læuis in cacumine. Folia fert læuia, digitali latitudine, aut maiora: & fructum in siliquis calyculatis: cumq; eorum inuolucra aperiuntur, alia intus siliqua spectatur, quæ quandam capitis speciem præbet. in qua semina paruula concipiuntur, foris nigra, intus alba. Additur in medicamenta, quibus ad detergendam cutem in facie, totoque corpore, utimur: præsertim quæ ex lupini, aut erui, tritici, aut lolij farina, fieri solent.

RAPVM in Italia uulgò notissimum est, præsertim apud Insubres, ubi statim post messem æstate, iunio, ac iulio mensibus, in aruis secundo seritur: deinde mense octobri, cum radix ad summum extuberauerit, è terra eruitur. Satiuum in triplici recensetur genere, sessile, longum, & rotundum: tametsi literis mandauerit Plinius libro XVIII. cap. XIII. longum erraticum esse.

Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo semine tribus penè mensibus gignitur tam magna radix, ut ea aliquibus in locis plus quàm centenas libras pendat. At librarum triginta pondere nos sæpius innumera rapa uidimus in Ananienfi agro, longa, & colore purpurea. Rapum, & radix (ut Theophrastus est auctor lib. VII. cap. II. de plantarum historia) gaudent frigore: & sic ea dulcescere putant, simulq; incrementum in radicem, non in folia uerti. Austrinis, atq; serenis temporibus celeriter caulescunt. Nursinis Plinio palma, quod eo fortasse solo magnitudine, & dulcedine ceteris præstent. Alpinis, quibus rara seges, rapa utilia admodum, ac necessaria habentur, tam in hominum alimentum, quàm iumentorum pabulum. Quæ æstate seruntur, uindicantur ab erucarum iniuria, quæ ple-

runque

runque tenella folia in uniuersum erodunt, commista sationis tempore semini fuligine: aut maioris sedi succo per noctem macerato semine. Siquidem Columella rem hanc sibi experientia comprobata afferit. Syluestribus rapis scaturit ubiq; Hetruria, nullis reclamantibus notis. Quare in hoc cogor Fuchsij sententiæ refragari, qui manifesto errore, in suis de stirpium historia doctissimis commentarijs, putat Rapum sylvestre esse Rapunculum uulgo dictum: quippe quod illi minime respondeat. Rapi uires recensuit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, ita inquit. Rapi semen uenere excitat, utpote spiritum flatuosum procreans. Sic & radix concoctu difficilis est, inflatq; & semen generat. Et libro secundo de alimentorum facultatibus, inquit. Rapum siue γογγυλιδά, siue βορνιαδα appellare uelis, quod eius extra terram est, oleraceum censeitur. Radix, quæ terra continetur, ante elixationem & dura est, & cibo aliena: in aqua autem decocta, mirum si aliqua ex congeneribus plantis minus nutriat. Hanc quoque ipsam multifariam homines parant: nam & in muria, & in aceto reponunt, quod in totum annum usui esse possit. Succus ex ea in corpus digestus, temperato crassior est: ideoq; si quis ultra modum esitauerit, & maxime si perfecte conficere eam nequeat, crudum succum in uenis congeret. Ad alui deiectionem nec conferre quicquam, nec officere dixeris, potissimum quando bene fuerit decocta, ut quæ longam elixationem requirat, optimaq; sit bis decoctionem perpeffa, ad eum modum uidelicet, quem antea in hac præparandi ratione docuimus. Sin crudior ingeratur, concoctu est difficilior, ac flatulenta, stomachoq; noxia: nonnunquam autem & uentrem mordicat. Γογγυλιδά id Græcè uocatur, quod Latine Rapum: Arabicè, Seliem, Selgem, Selgiem, siue Alsegiem: Italicè, Rapo: Germanicè, Rueben: Hispanicè, Nabo: Gallicè, Raue, seu Naueau blanc de iardin.

Fuch. lapsus:

Rapi uires ex Galeno.

Nomina.

† Quod in Græco hic legitur βαρυός, Ruellius uertit fruticosum. Quæ uox est potius ab eo ex Plinio lib. xx. cap. III. reposita, quod etiam alijs sæpenumero facit, quàm Græcè Latina reddita. Nos fruticem uertimus, licet hac, ut alijs plerisque uocibus, Dioscoridem improprie usum fuisse existimemus.

Βορνιας.

NAPVS.

CAP. CV.

COCTA Napi radix inflat, modicum alit. Semen eius potum uenenorum uires hebetat: antidotis admiscetur. Conditur sale radix.

NAPI in raporum genere recensentur. Plura Theophrasto, & Plinio produntur genera: quanquam hac tempestate duotantum repperim, nempe album, & flauum. Flauum tametsi albos crassitudine superent, magisq; colore placeant; sunt tamen insipidiores, & gustui ob id minus grati. In Aegypto frequentius feruntur, quod inibi ex eorum semine copiosum exprimant oleum. Βορνιας, nomen Græcum est: Napus, Latinum: Italicum, Napo: Germanicum, Steckrueben: Hispanicum, Nabicas: Gallicum, Nauet.

Naporum consideratio.

Nomina.

Ραφανις.

RAPHANVS.

CAP. CVI.

RADIX, quæ Græcis raphanus dicitur, excalfacit, flatus gignit, ori suauis est: sed stomacho aduersatur, rutus ciet, urinam pellit, aluo aptior: summo tamen cibo sumi debet, quod magis eius distributionem adiuuet: cum autem præsumitur, cibum suspendit: quare uomituris commodissime datur ante cibum: sensuum aciem excitat. Decocta contra ueterem tussim, & pituitæ crassitiem in pectore, efficax est. Cortex ex aceto mulso, celerius uomitiones mouet: hydropicis commodissime illinitur: lienosis utilis: fugillata cum melle rapit, & nomas amolitur: contra uiperarum ictus auxiliatur: alopecias ad pilum reducit: lentigines cum loliacea farina emendat: his

qui fungis strangulantur, tam cibo, quàm potu salutaris est: menses cit. Semen, uomitiones facit, urinam mouet, lienem extenuat: cum aceto illitum gangrænas ualidissime emarginat: coctum cum aceto mulso, anginis perquam utiliter gargarizatur: contra ceraftis morsus, potum ex uino, auxilio est. Syluestris raphani, quam Romani armoraciam uocant, folia satiui similia, sed magis lampfanam imitantur: radix gracilis, tenera subacris. Tam folium, quàm radix in olera recipitur: sed hæc excalfacit, urinam concitat, æstuosa est.

RAPHANVS Græcis dictus, Latinis Radix appellatur. In Hetruria, quod Latinum nomen imitetur, Radice uulgo uocant: quemadmodum & Romani suam antiquam Raphani syluestris appellationem retinent, qui ipsum primæ literæ metathesi Ramoraciam appellant. Ceterum cum syluestris, satiua longè du-

Raphani consideratio.

rior,

Fuchſij error.

rrior, acriorq; deprehendatur, Dioscoridis codex hic, ut in alijs plerisq; locis, mendi ſuſpitione non uacat, utpote qui Armoraciæ radicem reddat teneram mollemue, & ſubacrem. Leonardus Fuchſius, medicus ætatis noſtræ clarifſimus, Armoraciam eam eſſe ſtirpem putat, quam Raphanum ruſticum nonnulli uocauere, folijs oxylapathio maioribus, radicibus acerrimis, quibus utitur uniuerſa Germania, & Pannonia ad carniū intinctus. Qua in re cū, alioqui peritum, facile hallucinatum crediderim, acerrimo fortasſe illius plantæ ſapore fretum. Quod ſi is uel Romam unquam proſectus eſſet, uel cæteras notas accuratius perpendiſſet, nunquam (ut arbitror) in eum errorem inciſiſſet.

Raphani uires ex Gal.

Raphani Theophraſto lib. VII. cap. IIII. de hiſtoria plantarum, plura ſunt genera: nempe corinthium, cleoneum, liothalaſium, bæotium. Adoleſcit ampliſimè Corinthium, quod uel radice conſtet detecta. Hoc enim ſurſum uerſus protruditur, non ut cætera in terram ampliari ſolitum eſt. Liothalaſium, quod Thracium uocant, ualidiſſimū aduerſus frigora traditur. Bæotium dulciſſimum eſt, & figura rotundum, nec ut Cleoneum prælongum. Quibus folia læuia, dulciora, ſuauioraq; ſunt: quibus autem ſcabra, acriora. Genus præterea redditur, quod folijs erucæ ſimile conſtat. Raphanus (ut lib. VIII. ſimplicium medicamentorum ſcribit Galenus) excalfacit quidem exceſſu tertio, deſiccet uerò ſecundo: agreſtis autem in utroque efficacior eſt. Quin & ſemen ipſum planta efficacius eſt. Facultas ei ineſt digerendi. Itaq; ad ſugillata, & alia id genus liuida ob talem facultatem accommodata exiſtunt. Meminit item Galenus Raphani libro II. de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Radiculam ſolam, crudamq; urbani homines ut plurimum prima menſa ex garo ſumunt, alui ducendæ gratia: pauci autem acetum admiſcent. Ruſtici uerò frequenter cum pane eſitant, non ſecus ac alia, quæ nobis natura non ars parauit obſonia: in quibus eſt origanum uiride, naſturtium, thymum, ſatureia, pulegium, ſerpyllum, mentha, calamintha, pyrethrum, eruca. Quippe hæc omnia uiridia, eduliorum ſunt obſonia, unā cum illis ſumpta, ſuntq; herbacei generis plantæ. Radiculæ caulis quoq; & folia nonnunquam eduntur, ſed neceſſitate magis, quam ſponte. Radix in eorum numero eſt, quibus obſonij potius, quàm nutrimenti nomine aſidue uſcimur. Vim extenuatoriam gerit, cum qua conſpicue unā calfacit: acris enim in ea qualitas exuperat. Verno tempore caulem in altum aſſurgentem producere ſolet, cū alia, quæ nata ſunt excauleſcere. Hic elixis eſtur ex oleo, garo, & aceto, ut rapæ caulis, ſinapiq; & lactucæ: nutritq; magis caulis iſte, quàm cruda radícula, ut qui acrimoniam in aqua deponat: quanquam minimam ſanè & ipſe alendi poteſtatem habet. Quidam non ſolum caulem; ſed unā ipſas radículas elixantes comedunt, raparum modo. Cæterum cū medicos, tum idiotas illos mirari ſubit, qui à cœna crudas eas edunt, concoctionis iuuandæ gratia. Ipſi quidem id ſe expe-

Nomina.

SISER.

SISER ALTERVM.

Σίσυρον. S I S E R.

CAP. CVII.

SISER vulgò cognitum. Cuius radix decocta ori grata est, & stomacho utilis: urinam ciet, & appetentiam inuitat.

NON desunt, qui crediderint, album quoddam Carotarum uocatarum genus, quæ naporum modo carnium in-
ri incoquuntur, legitimum esse Siser. Cæterum eos hallucinari putauerim, Plinij testimonio ductus, qui lib. XIX.
cap. V. hæc habet. Inest Siseribus longitudine neruus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte reli-
40 qua. Id quod in hisce Carotarum radicibus haudquaquam reperire licet: quippe quæ nec neruum concludant, nec
gustui amaritudinem relinquunt; sed dulcedinem potius quandam præ se ferant. Quod præterea Siser sapore sit sub-
amaro, facile ex Galeni sententia comprobari potest lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi sic scribit. Sifari
radix cocta stomacho grata est, & urinam mouet, secundo ordine excalfaciens, adiecta habens amaritudinem quan-
dam, cum lenicula adstrictione. hæc Galenus. Ex quibus facile colligi potest, Sifera ab hisce carotis plurimum rece-
dere. Sciendum igitur est, quod Siser in Italia non feritur; tametsi in Germania, Rheni præsertim fluminis accola,
suis in hortis sifera frequentissima habeant, quæ & ferunt, & colunt. Ideoq; Maguntia uenalia abunde reperiuntur,
à Tineo agro illuc allata. Siser folio est olusatris, caule, & umbella pastinacæ simili, radicibus dodrantalibus, neruo-
sam intus matricem continentibus, subamaris, & colore subcroceo, & quæ gustatu gratiam cum palato non modicam
ineant. Quarum in cibis præstantia allectus Tiberius Cæsar (ut citato loco tradit Plinius) omnibus annis à Germania
30 aduchi sifera curauit ex Gelduba castello Rheno imposito, ubi generositas præcipua. Quod Græci Σίσυρον, La-
tini quoq; Siser uocant: Mauritanii, Culcas, Fisarum, siue Seisaron: Itali, Sifarò: Germani, Gierlin, & Gîrgelin:
Hispani, Chiriuias: Galli, Cheruy, & Gyroles.

Siferis con-
sideratio.

Sifari uires ex
Galeno.

Siferis forma.

Nomina.

Λάπαθον. LAPATHVM, SIVE RVMEX.

CAP. CVIII.

EX GENERIBVS rumicis, oxylapathum uocant, quod in acutum tendit, dura habens extre-
ma, in palustribus nascens. Alius est satiuus,† illi dissimilis. Tertium genus syluestre, paruum, plan-
tagini proximum, humile, & molle. Quartum est, quod alij oxalida, alij anaxirida, aut lapathon
uocant. Folia eius syluestri, ac exiguo rumici similia: caule non magno: semine subacuto, ruben-
te, acri, in caule, & agnatis appendicibus, emicante. Omnium decocto olere alius emollitur. Crudi
illitu, melicerides, rosaceo, aut croco adiecto, discutiuntur. Syluestris, & oxylapathi, & eius, quæ oxa-
lida

OXYLAPATHVM.

OXALIS.

OXALIS ALTERA.

HIPPOLAPATHVM.

lida nominant, semen ex aqua, aut uino vtiliter bibitur, contra dysenterias, & celiacorum affectus, stomachi fastidia, scorpionum ictus. Quod si quis in potu præsumat, nihil molesti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut illitæ crudæ, lepras, impetigines, & scabrosos vngues persanant: sed antea locus aceto, & nitro in sole perfricandus est. Pruritus corporis, decoctum earum sedat, si foueatur, aut in folijs balnearum confricetur. Coctæ in uino, & instillatæ, aurium, dentiumque dolorem mulcent: strumas, parotidasque discutiunt: lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis strumis radicum gestamine utuntur, eas collo appendentes. Tritæ, & admotæ fœminarum profluvia fiunt: cum vino autem potæ regio morbo medentur, calculos uesicæ comminuunt, menses cient, scorpionum ictibus auxiliantur. Hippolapathon olus est magnum, in paludibus nascens. Easdem habet vires, quas supradicta rumicis genera.

TAMETSI Rumex, qui & Lapathum, nomine à Græcis mutuato, appellatur, hodie in hortis non seratur; in ijs tamen sponte frequentissimus nascitur, nullis deficientibus notis, quibus satius delineatur. Lapathum, quod in paludibus nascitur, Dioscoridi Oxylapathum uocatur, non quidem quod gustu acutum, seu acidum sentiatur, ut oxalis, quam uulgus officinarum Acetosam appellat, sed quod folijs proueniat in acutum desinentibus. Siquidem oxalis Græcorum appellatione, modo significat acutum saporis respectu, modo mucronatum respectu formæ. Ad quod non aduertentes Auicenna, pariterque Serapio Lapathum omnè nullo discrimine Acetosam nominant, perperam id ad saporem referentes, quod ad foliorum figuram retulit Dioscorides in primo lapathi genere. Plinius lib. xx. cap. xxi. Oxylapathon non nisi in palustribus nascens, satiuo similis esse scribit, cum tamen alterum alteri dissimile faciat Dioscorides. Illud uero, quod ab acido succo ὄξυς Græcis dicitur (et si id silentio inuoluat Dioscorides) duorum est generum, maius nimirum, & minus. Illi folia sunt hortensi similia: huic uero sagittarum figura, mollia, læuia, quibusdam ueluti capillamentis subrubentibus inspersa, succosa, folijsque maioris acidiora. Semen utrique idem, præterquam quod maiori maius, minori uero minus. Hippolapathum porro non solum in palustribus prouenire uidemus; sed etiam in montibus, ijs præsertim in locis, ubi pecudes diutius stabulari solent, & ubi eorum fimo pinguescit solum, illi plantæ omnino respondens, quæ sub Rhabarbari nomenclatura, passim hodie in hortis, ac uiridarijs plantatur.

Lapathi meminit Galenus lib. vii. simpl. medic. sic inquit. Lapathum moderate digerentem sortitum facultatem est, at oxylapathum mistam: nam simul cum eo quod digerit, nonnihil quoque repercutit. Semen eorum manifestam quandam etiam adstrictionem obtinet, adeo ut & dysenterias, & diarrhoeas, siue profluvia sanet, & maxime oxylapathi. Porro hippolapathum, quod in totum in paludibus prouenit, easdem dictis facultates obtinet, sed imbecilliores. Et libro secundo de alimentorum facultatibus: Rumicem, ait, uti antè diximus, sylvestrem betam possit quis appellare, cum non gustu solum; uerum etiam facultate hortensæ betæ persimilis sit. Quoniam autem beta iucundior est rumice, idcirco ea magis homines uescuntur. Quare nec nos quoque prolixius hic de rumice scribere oportet, cum in beta omnia ad rem facientia exposuerimus. Planta, quæ Græcis ῥάβδος, Latinis etiā

LAMPSANA.

Nomina. Lapathum & Rumex appellatur: Arabibus, Humadh, Hunadh, seu Hamad: Italis, Rombice, & Lapatio: Germanis, Ampffer: Hispanis, Labaca: Gallis, Lampe. Quæ uero Græcè ὄξυς, oxalis item Latine dicitur: Germanicè, Sauer ampffer: Hispanicè, Azederilha: Gallicè, Ozeille, Vinette, & Salette.

† Nihil fortasse Plinius à Dioscoride dissentiet, si in hoc loco sequamur lectionem Orbasij lib. xi. simplicium: qui habet ὄξυς τὰ ῥάβδος μοιοῖ τὸ ῥάβδος, id est, non prorsus simile primo. Nā ex hac patere arbitror, non tantum priora lapathi genera inter se differre, quantum uulgata lectio innuere uidetur.

ῥάβδος. LAMPSANA. CAP. CIX.

LAMPSANA sylvestre olus est. Plus alit, quàm rumex, & stomacho uilius. Cuius folia, caulesque coquuntur in cibo.

QUANVIS hic inter olera, quæ in alimentorum usum uenerunt, Lampsana recenseatur à Dioscoride; nullis tamen notis ab ipso describitur, quod fortasse suis in regionibus notissima habetur. Id quod nobis Italis non euenit. Quamobrem dixerim unā cū Plinio lib. xx. cap. ix. inter sylvestres brassicas lamsanam esse, pedalis altitudinis, hirsutis folijs, napi simillimis, nisi candidior esset flore. Nascitur hæc frequentissima in Hetruria, Apulia, ac plerisque Italiæ locis, ijs præsertim campis, qui aratrum eo anno minime sensere: tametsi nobis hac tempestate non fuerit, nisi forsitan urgente

Lampsanæ ui
res ex Gal.

Nomina.

Bliti confide-
ratio.

Bliti uires ex
Galeno.

Nomina.

BLITVM.

MALVA.

gente annonæ penuria, in alimentorum usum recepta. Memi-
nit huius Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his
paucis uerbis. Lampsa es a succos prauos procreat. Cæterum
illita abstergerendi nonnullam, digerendiq; facultatem possidet.

Olus hoc ut Græcis λαμψα, ita Latinis, & Italis Lam-
psana nominatur.

ΒΛΗΤΩΝ. BLITVM. CAP. CX.

BLITVM estur oleris modo. aluo utile est: nul-
lius in medicina usus.

BLITVM duorum est generum, rubrum nimirum, & al-
bum. Vtrunq; notum, in hortis, & campis nascens. Rubro cau-
lis, & folia adeo rubescunt, ut coccineo colore infecta uidean-
tur, etsi temporis tractu tandem purpurecant. Folia amaran-
tum referunt, sicut etiam caulis. Quin & radix sanguineo suc-
co madet. Album prouenit iisdem folijs, latoribus tamen, & co-
lore subalbidis. Flores & semen racematim coherentes, tenui-
bus insident ramusculis, ex alarum cauis prodeuntibus, panicu-
larum effigie, sylvestris panici modo. Hoc olus Tridentina rura
Biedone uulgo appellant, recipiturq; nonnullis in cibum. Id nan-
que aqua prius decoquunt, demum affuso oleo, uel butyro in sar-
tagine frigunt, additis allio, & omphacio, uel aceto. Verunta-
men cibis is nonnunquam (ut ego ex uisu testari possum) uomi-
tiones mouet, uentriculi & intestinorum tormina facit, & alui
fluxiones ciet, excitata bile. Eaq; propter Plinius lib. XX. cap.
XXII. ita de eo scriptum reliquit. Blitum iners uidetur, ac si-
ne sapore, aut acrimonia ulla. Vnde conuitium foemini apud Me-
nandrum faciunt mariti. Stomacho inutile est. Ventrem adeo
turbat, ut choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen aduersus
scorpiones potum, e uino prodesse, & clauis pedum illini. Item
lienibus, & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua si-
sti eo cibo putat: haftenus Plinius. Bliti meminit Galenus li-
bro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Blitum olus est
esculentum, humida, frigidaq; temperatura, in secundo maxi-
me excessu a temperatis. Item secundo de alimentorum faculta-
tibus: Qui porro, inquit, atriplicis, blitiq; gustabilem qualitatem
intelligit, brassicaq; saporis commemorat, lactucam in brassica,
ac horum olerum medio esse non diffitebitur: siquidem illa egre-
gie desiccatur, hæc contra planè humida, aquosaq; sunt. Quapro-
pter non ex solo oleo, garoq; sed addito aceto sepius, meliusq;
assumuntur: aliàs nanq; stomacho infesta sunt. Diximus autem
istiusmodi olera nonnihil ad læuigandam aluum momenti asser-
re, maxime si cum humiditate glutinosam lubricitatē sortita sint.
hæc Galenus. Quo fit, ut mirari liceat, si Plinij, & Galeni scri-
pta perpendamus, quod dixerit Dioscorides, Blitum aluo utile
esse, & nullius in medicina usus. Eius nomen Græcum est
ΒΛΗΤΩΝ: Latinum, Blitum: Arabicum, Bachala iamenia, siue
Bachale alienanie: Italicum, Blito: Germanicum, Mayer: Hi-
spanicum, Bredos: Gallicum, Poree rouge.

Μαλαχῆ. MALVA. CAP. CXI.

MALVA fatiua esui longè aptior sylvestri. Stoma-
cho aduerfatur: aluum iuuat, sed multò magis caules:
interaneis, & vesicæ vtilis. Cruda folia cum salis exi-
guo manducata, ægilopas ex melle sanant: verum cum
cicatricem trahere cœperint, ea demum citra salem vtē-
dum est. Contra aculeatos apium, vesparumque ictus,
illita efficax est: eadem cruda cum oleo trita peruncti
non

MALVA ARBOREA.

non feriuntur: vlcera manantia in capite, furfuresq; cum vrina sanat. Sacris ignibus, & ambustis decocta folia, tri- taque, vtilissimè ex oleo imponuntur. Eius decoctum vulvas infusione mollit: prodest erosionibus uesicæ, & intestinorum, uulvæ, sedisq;e, clysterè infusum. Ius decoctæ cum radice sua contra omnia uenena auxiliatur, si continuò à bibentibus reuomatur. contra phalangio- rum morsus remedio est. lac euocat. Semen in uino potum, addito loti syluestris semine, uesicæ cruciatus lenit.

MALVA vulgaris adeò notitiæ est, ut nulli frè reperian- tur, qui eam non nouerint. Plura eius genera: sed ea, quæ ali- quibus locis in Italia arborefcit, nil aliud est, quàm satiuu cultu- rum mangonio in tantam magnitudinem assurgens, ut libro pri- mo de plantarum historia cap. v. prodidit Theophrastus, cum in- quit. Quædam etiam comperta sunt ob culturam diuersa effici, atq; à sua natura discedere, ut Malua in altum se attollens, atque in arborem transiens. Quippe ita fit neque tempore longo, sed mensibus senis, aut septenis, ita ut longitudine, crassitudineq; in- star hastæ possit grandescere: quapropter commodè ad usum ba- culi uenit. Tempore uerò longiore exacto, pro ratione magis quo que incrementa capefit. hætenus Theophrastus. Plinio libro XIX. cap. IIII. præter eam, quæ in Arabia septimo mense ar- borefcit, & baculorum usum præbet extemplo, est & Malua ar- bor in Mauritania Lixi oppidi æstuario, ubi Hesperidum horti fuisse produntur. Ipsa altitudinis pedum uiginti, crassitudinis quæ circumplecti nemo possit. In simili genere habetur & canabis.

Maluam, quæ in arborem degenerauerat, uidi ego primùm Gri- gnani ad Benaci ripas in quodam monachorum cœnobio, ubi eo- rum otio, & cultu tantam sibi asciuerat amplitudinem. Est &

Maluæ confi- deratio.

ea inter maluarum genera recensenda, quæ in hortis ac uiridarijs folio exit magno, rotundo: caule tricubitali: flori- bus rosarum effigie rubentibus, candidis, uel subrubeis, nullo tamen odore fragrantibus. Nam si ut rosæ nares conciliarent, quemadmodum oculos hilari forma, ac coloris uiuacitate alliciunt, nulli dubium est, quin de præstantia, ac pulchritudine cum ipsis rosis certare potuissent. Maluæ meminit Galenus libro VII. simplicium medicamen- torum, sic inquit. Malua agrestis quidem digerentis paululum, & emollientis leuiter est facultatis. Hortensis ue- rò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò ualidior est, quantò & sic- cior. Porro huius generis est & ea, quæ anadendromalache nuncupatur, sed efficacissima comprehensarum in di- gerendo. Appellatur etiam althea. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Est, inquit, ab hac hortensi alia quæ- dam syluestris malua, ceu à lactuca est Ἰπιδάκην, id est lactuca syluestris. Inter uerò has congeneres plantas id est discriminis, nempe quòd sicciora sint syluestria, satiuu humidiora. Permistum quoq; est maluæ succo aliquid glutino- sum, quo lactuca caret. A refrigerandi facultate manifestè abest, ut etiam ante sumptionem cernere licet, si ex am- bobus uicissim oleribus cataplasma ad calidum quempiam affectum, quale est erysipelas, componas: id quod factitare homines consueuerunt, molliuscula folia perquam diligenter tundentes, donec ad læuorem exactissimum redacta sint. Tum nanque cognosces lactucam manifestò refrigerare: maluam uerò modicum, & quasi tepidum quandam calorem obtinere. Facile hoc olus deorsum labitur, non tantum quia humidum est; sed etiam quia glutinosum, præcipuè cum oleum, garumq; affatim unà hauritur. Ad concoctionem mediocriter se habet. Si horum trium olerum, succos inter se compares, tenuis & abstersorius betæ, maluæ crassior glutinosiorq;e, lactucæ in utriusque medio statuetur.

Maluæ uires ex Galeno.

Herba, quæ Μαλάχη Græcè, malua Latine uocatur: Arabicè, Chubeze, seu Chabazi: Italicè, Malua: Germa- nicè, Pappel: Hispanicè, Maluas: Gallicè, Malue.

Nomina.

Ἀτρίπλεξ. ATRIPLEX.

CAP. CXII.

ATRIPLICEM aliqui chrysolachanon vocant. cognitum olus est. Duo eius genera, sylue- stre, & satiuum. Coctum estur, ut olus: aluum mollit. Panos discutit, siue crudum, siue coctum illi- natur. Semen cum aqua mulsu potum, regium morbum sanat.

ATRIPLEX SATIVA.

ATRIPLEX SYLVESTRIS.

Atriplicis cō-
sideratio.

Recentiorum
quorūdā opi-
nio reprob.

Atriplicis alia
genera.

Kali Mauri-
tanorum men-
tio.

ET SI in Hetruriæ hortis rara admodum sit Atriplex; frequentissima tamen apud Insubres feritur, quod ex ea præsertim rura sibi quoddam placentiæ genus conficiant hoc modo. Incidunt enim acutissimo cultello Atriplicis folia, & caseo in scobem attrito, butyro, ac ovis commiscent, & in sartaginibus foliosa pasta substrata, decoquunt, comeduntq; abunde, perunctis undiq; labijs. Hæc inter olera ocysimè assurgit: nam & feritur, & manditur decimo quinto à satū die. Folia promit caule tenuis lata, in mucronem tamen desinentia, sagittarum instar, pingua, succosa, colore ex uiridi in luteum languescente. Caulis, qui illi rubet, multis undiq; adnatis, ad quatuor cubitorum mensuram adolescit: semine pressis, tenuibusq; folliculis concluso. Præstat Atriplex in cibis uere tantum: siquidem ut ocysimè 40
crescit, ita & uelocissimè senescit, & deperditur. Credidere recentiorum quidam Atriplicem, & Spinaciam uulgo dictam, eiusdem esse generis. Verum ij, meo quidem iudicio, falluntur apertissimè. quippe præter id, quod Spinacia nouum in Italia olus est, & foliorum, & caulis, & seminis forma, atq; colore ab atriplice maximè differt, sicuti & sapore. Nanq; suspicatur Manardus Ferrariensis, nescio tamen qua ratione ductus, Atriplicem, & Spinaciam chrysolachani speciem esse. Sed eius sententiam minimè probandam, censeo: chrysolachanon enim Latinis aureum olus significat. quod tametsi Atriplici competere possit; non tamen ob id Spinacia conuenire uidetur, quæ folijs, caule, flore, ac semine perpetuò uirescit. Cæterum duo alia Atriplicis genera habentur, unum sylvestre, alterum maritimum. Illud in campestribus, atque etiam alibi sponte prouenit. hortensi omnibus propè notis respondet, præter quam folijs, quæ albidiora spectantur. herba uulgò cognita est. Atriplex uerò in maritimis nascens, cuius nulla (quod equidem sciam) facta est mentio à Dioscoride & Galeno, ijs facile sese offeret, qui non grauabuntur, ut hanc 50
& alias maritimas herbas cognoscant, maris litora peragrarè. Eam nos copiosam inuenimus Tergesti ad salinas in maris litore, nimirum diuersam ab halimo olere maritimo, ut eius imago, quam hic damus, apertè declarat. Inibi quoque plantam illam nobis contigit uidere, quæ KALI. Mauritanis appellatur, cuius cinere utuntur fabri uitriarum ad uitrum conficiendum: ex decocto autem eiusdem herbæ paratur sal illud, quod Alkali ijsdem dicitur. Hæc cum primum terra emergit, folium est tereti forma, minori sedo non absimile: atque deinde crescens, caule erecta geniculato, non multo post tempore in digitalem fermè longitudinem attollitur. Cum uerò amplius adoleuerit, è geniculis folia emittit pingua ac crassa, in medio caua, & ex lata origine mucronata. Vbi deniq; planta adulta senescit, folia in caulium cacuminibus longè minora exilioraq; conspiciuntur, colore rufò: ex quorum ortu pilulæ prodeunt rotundæ ac parue: quibus exile semen includitur. Caules habet pingues & rufos. Sapor uniuersæ plantæ salsus, ueluti crithmo. Hanc quidam alteram Dioscoridis Anthyllidem esse censent. Sed errant, meo quidem iudicio, ut latius dictum est in sequenti libro, tum etiam in ea Apologia, quam in Amatium illum Lusitanum scripsimus. Atriplex, ut memoriæ

SPINACIA.

ATRIPLEX MARINA.

K A L I.

memoriae prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, humida, & frigida temperie est, humida quidem secundi ordinis à medijs, frigida uero primi, quam utique tepidam esse caliditatem posuimus, cuiusmodi rosis inest: non tamen adstrictionis est particeps, sed aquea est, & minimum terrena, similiter maluae. Quin & uentrem celeriter permeat, ut illa, ob lubricitatem. Porro paululum omnino eius est, quod digerendi obtinet potentiam. Hortenses autem atriplex, & malua, quam agrestes tum humidiores sunt, tum frigidiores. Proinde phlegmonis, & phygethliis incipientibus, gliscentibusq; & mollibus etiánum, ac uelut feruentibus hortenses: uigentibus autem, & declinantibus, ac indurescentibus commodiores sunt agrestes. Semen eius abstergendi uim habet: itaque ad morbum regium ex pituita (rectius fortè hepatis legendum) infarctu prognatam utile est. hæc Galenus. Scribit Serapio Rasim uidisse hominem quendam, qui ex Atriplicis semine duarum drachmarum pondere sumpto, crebris tum uomitionibus, tum alui deiectionibus uexatus fuit, adeo ut ad extremam uirium imbecillitatem deueniret. Quod mihi quidem mirum non est: quandoquidem noui ego pharmacopolam quendam, qui ad rusticos purgandos Atriplicis tantum semen exhibebat: quod ijs non sine molestia magna aluum abunde ciebat, atque etiam simul crebros prouocabat uomitus. Quæ tamen facultas paucis, ut puto, hæcenus innotuit. Atriplex sic Latinis, Græcis ἀτρίφαις, & χενσολάχων uocatur: Arabibus, Cataf, seu Caraf: Italis, Atriplice: Germanis, Molten & Milten: Hispanis, Armoles: Gallis, Follete, & Femmes.

Atriplicis uires ex Gal.

Nomina.

Κράμβη.

BRASSICA CRISPA.

BRASSICA CAPITATA.

Κράμβη. BRASSICA.

CAP. CXIII.

BRASSICA fatiua aluo idonea est, si modò leuiter feruefacta edatur. nam percocta aluum fistit, sed multò magis bis cocta, aut quæ in lixiuio coquitur: stomachum autem malè habet. acrior est æstiuæ. In Aegypto propter amaritudinem non estur. Cæcutientibus, & tremulis esse prodest. Summo cibo sumpta crapulam discutit, & vini noxam restinguit. Melior stomacho cyma, sed acrior, & ad ciendum vrinam validior. ea condita stomacho inimica est: aluum conturbat. Crudus succus cum nitro, & iri deuoratus, aluum emollit: cum vino quoque epotus, viperarum morfibus auxiliatur: cum fœni græci farina, & aceto, podagris, & articulorum vitij illinitur: prodest & fordibus vlceribus, & vetustis illitus: caput purgat naribus infusus: menses extrahit, cum loliacea farina inditus. Folia per sese illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus, tumoribusque: epinyctidas, ignem sacrum, leprasque sanant. carbunculos ex sale rumpunt: fluentes capillos retinent. Cocta addito melle aduersus depascentia vlcera, gangrænasque valent. Lienosisque ex aceto cruda profunt. Mansa, deuorato succo, retusam vocem instaurant. Decoctum eius potu, aluum, & menses ciet. Flos post conceptionem in pello subditus, partum abortu vitiat. Semen eius, præsertim quæ in Aegypto nascitur, potum tineas repellit. In antidota theriaca additur: faciei cutem, lentiginesque expurgat. Virentes cauliculi cum radice cremati, & adipe porci vetusto excepti, diuturnos laterum dolores mitigant.

Κράμβη ἀγρία. BRASSICA SYLVESTRIS.

CAP. CXIIII.

SYLVESTRIS Brassica, maritimis præruptisque locis, magna ex parte gignitur: fatiua similis, sed candidior, hirsutiorque, amara. Cuius cyma in lixiuio cocta, ori non insuauis. Folia illitu vulnera conglutinant, & inflammationes, tumoresque discutiunt.

Κράμβη θαλασσία. BRASSICA MARINA.

CAP. CXV.

MARINA Brassica à fatiua prorsus abhorret, quòd folia ferat rotundæ aristolochiæ, longa, tenuia: singula à ramulis rubentibus exeunt, singulari, vt hedera, pediculo. Albo succo prædita est, sed paucò, falso gustu, & aliquantum amaro, pingui concretu. Herba in totum stomacho inimica, acris: vehementissimè aluum ciet in cibo cocta. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne.

SATIVA

BRASSICA MARINA.

SATIVA Brassica, Theophrasto, & Plinio auctoribus, in multiplici recensetur genere. Id quod & horti in Italia attestantur: nam in ijs multiplex, & uaria crescit Brassica. Cato brassicæ tria fecit fastigia. Vnam grandibus, latisq; folijs, caule magno, tonsilli cymarum luxuria. Alteram crispo folio, quam ab apij similitudine apianam uocant. Tertiam proprie uocatam crambem, minutis caulibus, tenerioribus folijs, læuem, teneram, tenui succo, acerrimam quidem omnium, & magis medicamentosam. Verum Plinius libro XIX. cap. VIII. Brassicæ (ut diximus) complures enumerauit species. Inter quas eam Sabellicam appellari tradidit, quæ crispis admodum folijs, lactucæ modo in se concluditur, intus albicans, tenera, subdulcis, & quæ hac ætate omnium præstantissima habetur. Ait enim, Sabellicæ usque in admirationem crispa sunt folia, quorum crassitudo caulem extenuat, sed dulcissima perhibetur ex omnibus. Est & capitata conglomeratis undique in orbem folijs, Plinio lacuturris appellata, qui loco citato sic inquit. Nuper subiere lacuturres ex conualle Aricina, ubi quondam fuit lacus turrisq; quæ remanet, capite prægrandes, folio innumeri. Alij in orbem porrecti, alij in latitudinem torosi. Nec plus capitatis ullis post trititanum, cui pedale aliquando conspicitur: & cyma nullis serior. Quæ omnia nostratibus brassicis capitatis, quæ uulgò Capucci dicuntur, pulchre respondet.

Est insuper ex ijs, quæ nostris Italiæ hortis proueniunt, alia quædam, cuius caulis rapi in morem extuberat, manditurq; subinde medulla, pingui iure incocta raporum modo. Huius non reperio meminisse Plinium, nec eo uetustiores alios, qui de horti-
rum sationibus scripsere: sicuti nec illius, quæ folijs admodum per-

ambitum laciniatis, minutimq; intercisis assurgit. Pernicialia porro Brassicis omnibus cum uitibus odia seruantur. Vitemq; uiuam oleris huius odore fugari Theophrastus, & Plinius affirmant: asitamq; ad olus diffugere Varro tradidit. Quo argumento usus Androcides, Brassicam contra temulentiam pollere credidit. Sed cur crapulam sedet, id causæ reddidit in problematibus Aristoteles, quod scilicet dulcem nimirum succum, abstergentemq; contineat.

Sylvestris in maritimis nostris Senensibus Argentario promontorio, alijsq; tum Tyrrheni, tum Adriatici litoribus frequens nascitur. Hanc non longè à Terracina urbe, uia qua itur Neapolim, plurimā uidimus, folijs domesticæ similibus, sed hyoscyami modo hirsutis, amaro ac insuauis gustu. Ex semine Brassicæ ueteris (ut Plinius est auctor lib. XIX. cap. X.) rapæ fiunt, atq; inuicem. Brassica satiuæ, & esculentæ, ut memorie prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, desiccandi uim habet tum esæ, tum foris imposita, non tamen etiam admodum acrem. Alioqui et ulcera glutinat, & maligna ulcera sanat: præterea phlegmonas iam induratas, ac ægrè solubiles, & id genus quoque erysipelata. Eadem facultate epinyctidas, & herpes sanat. Habet quiddam etiam in se absterforium, quo lepras curat. Porro semen eius potum lumbricos interficit, maximè brassicæ Aegyptiæ, quanto ea scilicet temperatura siccior est. Sanè amaræ qualitatis particpes semè est, sicut uidelicet omnia alia medicamenta, quæ ad lumbricos idonea sunt.

Secundum eandem facultatem ephelidas, & lentes, & quæcunq; alia modicam abstersionem postulat, adiuuat. Caules brassicæ combusti, cineres efficiunt admodum desiccantes, ut uidelicet iam adurentem uim participant. Hac ratione ei ueterem adipem commiscentes, ad inueteratos laterum dolores, & si quid eius fuerit generis, adhibent. Nam ualenter digerens medicamentum efficitur. Brassica uerò agrestis quodammodo calidior, sicciorq; domestica est, ceu alia prope omnia agrestia sui generis, domesticis secundum utranq; hanc facultatem ualentiora sunt. Quamobrem neque intra corpus citra noxam sumitur, ut quæ longius ab humana recesserit temperatura. Eadè de causa & gustantibus amarior est, quàm domestica: quanquā domestica quoq; subamarum quiddam, & acre contineat: sed utranq; habet agrestis ualidam. quare etiam extergit, & digerit quàm domestica ualentius. Marina autem brassica suprà quàm quod uentrè deiiciat, utpote subsalsa, & subamara gustu, fuerit sanè etiam ad externos corporis usus, et ad omnia ea, ad quæ tales qualitates accommodantur, idonea. Et lib. II. de aliment. facultate: Brassica quoq; inquit, à multis ut obsonium estur: medici autem, ut desiccante medicamento, ea utuntur. Diximus de hac quædam cum de facultatibus medicamentorum ageremus, tum etiam in libro superiore: quæ nunc summatim perstringemus. Ergo brassicæ succus purgandi uim quandam obtinet: contra solidum eius corpus siccitatis ratione cohibere magis, quàm incitare deiectionem potest. Proinde cum expellere alui excrementa propositum erit, ahenò, in quo elixa unà cum aqua fuit, propius admoto, ipsam eximere confestim, uasculoq; in quo paratur, oleum cum garo injicere oportebit: si salem pro garo sumas, nihil refert. At humentem aluum siccare uolentes, cum mediocriter bullisse uidebitur, priore aqua effusa repente, aliam calentem injicimus: ac ita rursus in ea discoquimus, usq; dum tenera flaccidaq; euaserit. quod non facimus, cum uentris subducendi gratia sumitur. hætenus Galenus. Ceterum licet Dioscorides prodiderit marinam brassicam folia ferre rotundæ aristolochiæ, longa, ac tenuia; ea tamen non ab re ab omnibus esse censetur, quam uulgus officinarum Soldanellam appellat. Quippe quæ in maritimis nascatur, folijs lacteo succo madeat, ramulis constet rubentibus, è quibus prodeunt ipsa folia, hederæ modo, quæ gustu salsa, & amara, & quadantenus acris sentiuntur.

A Quamobrem

Brassicæ satiuæ genera.

Brassicæ syluestris cōsid.

Brassicæ uires ex Galeno.

Brassicæ marinæ cōsid.

Locus Diosc.
suspectus.

Ruellij error.

Syluatici er-
ror.

Nomina.

Quamobrem Dioscoridis codicem hoc in loco, sicut et in alijs permultis, mendi suspitione non uacare putamus. Facile enim euenisse crediderim librorum incuria, ut folia μακροῦ, id est, longa, pro μικροῦ, id est, parua, hoc loco successerint: & certè facilis fuit unius literæ lapsus. Siquidem Soldanella uocata omnibus notis marinam brassicam repræsentat, exceptis folijs, quæ sunt aristolochiæ rotundæ minora. Ruellius uir doctissimus, etsi in hoc nobiscum cæterisq; consentiat, quod marina brassica hæc sit herba, quæ uulgò Soldana, & Soldanella dicitur, nulla etiam (ut inquit) reclamante nota; in eo tamen manifestè aberrasse deprehenditur, quod Soldanæ folia aristolochiæ longæ, atq; etiam prælonga reddiderit. Errat præterea in hac plâta Matthæus Syluaticus pandectarum auctor, quod crediderit Arabum Chachile Soldanellam esse. Cuius error apertè conuincitur ipsius Serapionis testimonio: quippe qui Cachile suum usneæ simile fecerit, folioq; non aristolochiam, sed nasturtium imitari tradiderit. Marinam brassicam in litoribus Venetis, Aquileiensibus, ac Tergestinis, ubi copiosa nascitur, nos sæpius uidimus, ac legimus. Κράβη ita Græcis, Brassica Latinis appellatur: Mauritanis, Corumb, siue Karumb: Italis, Cauolo, & Verza: Germanis, Koel: Hispanis, Colhes, & Couues: Gallis, Choils.

BETA NIGRA.

Τῆταλον. BETA.

BETA CANDIDA.

CAP. CXVI.

BETA duorum generum est. E' quibus nigra coquitur cum lenticula, ut uentrem fistat: quod magis radice eius præstatur. Candida aluo utilis est. Vtraque tamen propter nitrosum humorem, quem habet in se, noxij succi est. Vnde succus earum, cum melle naribus inditus, caput purgat: aurium doloribus auxiliatur. Decoctum radice, & foliorum, furfures, lendesque deterget: perniones fotu mitigat. Crudis folijs uutiligines, nitro antea perfrietas: alopeciarum inanitates, scalpello prius exasperatas: atque depascentia ulcera, illini prodest. Eruptionibus papularum, igni sacro, ambustisque cocta medetur.

Betæ confide-
ratio.

Betæ faculta-
tes ex Gal.

BETA tam candida, quàm nigra in Italiæ hortis frequentissima nascitur. In Germania tamen habetur et rufa, non modò folijs; sed etiam radice, quæ illi raporū oblongorum magnitudine extuberat: colore adeò rufescēte, ut eius succus uiuum sanguinem referat. Hanc Germani hyeme cineribus calentibus obrutam coquunt, subinde corticibus exuunt, & in acetarijs asperso pipere concinnant ad esum, carotæ uulgò uocatæ modo. Sed & illis dulcior est, et gustui gratior. Betæ facultates adnotauit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Beta nitrosæ facultatis particeps est, quia tum digerit, tum extergit, & per nares purgat. Cæterum cocta nitrositatem omnē exuit, fitq; facultatis phlegmonis aduersæ, leuiter digerentis. Porro ad detergendum, digerendumq; ualidior est beta alba. Nam nigra adiunctum habet adstrictionis quippiam, & magis in radice, quàm alijs partibus. Et libro II. de alimen-
torum

torum facultatibus inquit. Betæ absterforius inesse succus conspicitur, adeo ut aluum ad excretionem extimulet, & nonnunquam stomachum de mordeat, præsertim ijs, quibus natura sensu exactiore prædita est: ob idq; largius com-
mansa, stomachum infestat. Huius, cum aliorum olerum, exigua est alimonia. Iecoris obstructionibus, quam malua, aptius accommodatur: magis autem ubi cum sinapi estur, aut aceto. Lienosos item similiter manducata mirifice iuuat. Iure enim quis ipsam medicamentum potius, quam alimentum dixerit, ubi hoc modo manditur. hætenus Galenus. Inue-
niri sylvestrem Betam tradidit Plinius libro x x. cap. v i i i. eamq; uocari Limonium, quod describitur à Dioscoride libro quarto, à Galeno uero libro v i i. simplicium medicamentorum. Cuius sententiæ refragatur Galenus libro i i. de alimentorum facultatibus, cum inquit. Equidem non satiuam solim maluam; sed agrestem quandam etiam esse per-
hibuimus, quemadmodum & lactucam. At agrestis Beta nulla est, nisi utiq; quis lapathum ita nominare uelit. Candida
10 beta, Plinio loco nuper citato auctore, cocta, & cum allio crudo sumpta, alui tincas euecat. Succus à facibus expur-
gatus (ut ipse sæpius periculum feci) clysteribus infusus, ad indurata alui euocanda excrementa mirum in modum
pollet, præsertimq; ubi lenientia clysmata nihil profecerint. Olus Græcè Τόλον, Latine Beta uocatur: Arabi-
cè, Deekā, & Celb: Italicè, Bietola: Germanicè, Mangolt, & Pieffen: Hispanicè, Aselgas: Gallicè, Porree.

Beta sylue-
stris Plinio.

Αἰδαχῶν.

PORTULACA.

CAP. CXVII.

PORTULACAE vis adstringit. Capitis dolori-
bus, inflammationibus oculorum, cæterisque, cum po-
lenta imponitur: ardoribus stomachi, sacro igni, vesi-
cæ doloribus, auxilio est: commanducata dentium stu-
pores sedat: stomachi, & intestinorum æstuationem, flu-
xionesque mulcet: renes, & uesicam adiuuat, etiam si
erosionem sentiant: veneris impetus exoluit. Succus epo-
tus simili effectu prodest, in febribus ualens. Contra te-
retes uentris tineas, cruentam excretionem, dysente-
riam, hæmorrhoidas, & profluuia sanguinis, percocta
efficax est: item contra sepsis morsus. Ocularibus medi-
camentis utilissimè commiscetur: interaneis fluxione la-
borantibus, atque vuluarum erosionibus, infunditur:
contra dolores, quos æstus excitauit, caput ex rosaceo,
& oleo fouetur: eruptiones popularum in capite, cum
vino emendat: vulneribus, quæ ad syderationem spe-
ctant, ex polenta illinitur.

PORTULACA omnibus uulgarissima est. Duo eius ha-
bentur genera. Vnum satiuum, cui folia insunt latiora, & caulis
crassior in altum se attollens. Alterum uero sylvestre humi re-
pens, minoribus, tenuioribus, ac crebrioribus folijs. Portu-
laca meminit Galenus libro v i. simplicium medicamentorum, ubi
ita scribit. Portulaca frigida, & aquea temperamento est, pau-
ca cuiusdam particeps austeritatis. Proinde fluxiones repellit,
& maxime biliosas, & calidas, cum eo, quod eas mutet, et in qua-
litate alteret, magnopere refrigerans. Et fuerit sanè in refrige-
randi quidem facultate tertij excessus à temperatis, ac medijs: in
humectandi uero secundi. Hac ratione & æstuantès, ut si quid

Portulacæ ge-
nera.

Portulacæ vi-
res ex Gal.

aliud, adiuuat tum uentris osculo imposita, tum totis hypocondrijs, potissimum in febribus hæcticis. Præterea den-
tium stuporem sanat, nempe quæ ab acidorum succorum contactu, asperè exiccata fuerant, leniens, atque replens,
utpote cum uiscosam habeat humiditatem. Similiter uero & succus eius. Itaq; non foris modo impositus; sed epotus
quoq; refrigerat. Hoc sanè & toti herbæ comesæ accidit. Quoniam autem subastringit, utiliter dysentericis editur,
& muliebri profluuiio, & sanguinis reiectionibus. Sed ad hæc quidem multò est, quam herba, succus ipsius efficacior.

50 Et lib. i i. de alimentorum facultatibus: Portulaca (inquit) quidam ut cibo utuntur: sed imbecillem præbet alimo-
niam, eamq; humidam, frigidam, & glutinosam. Vt medicamentum autem, dentium stupori medetur ob lentorem
suum morsus expertem. de ea diffusius in opere de facili parabilibus sumus locuti. Hæc ipsa, ut tradidit Plinius lib.
& cap. x x. emplastri modo imponitur umbilico prociديو. Sanat & mammarum, & podagræ inflammationes, cum
melle, aut cimolia creta. Prodest in uniuersum omnibus calidis affectibus. Huius herbæ nomē Græcū est αἰδαχῶν:
Latinum, Portulaca: Arabicum, Bakleancha, seu Bachele albanica: Italicum, Portulaca, Procaccia, & Por-
cellana: Germanicum, Burtzelkraut, & Portzellkraut: Hispanicum, Verdolagas, & Baldroegas: Gallicum,
Pourpier, & Pourchaille.

Nomina.

Ἀσπαράγος.

ASPARAGVS.

CAP. CXVIII.

CORRUDA, siue sylvestris asparagus, vulgaris est notitiæ. Huius caliculi in cibo cocti, uentrem

A 2 emolliunt,

ASPARAGVS.

Asparagorū
vires ex Gal.Ex Plinio, &
Auicenna.

Nomina.

emolliunt, vrinam cient, Radicis decoctum contra vrinæ difficultatem, regium morbum, renum uitia, & coxendicum cruciatus, in potu proficit: cum vino autem, phalangiorum morfibz auxiliatur. Si decocti succus super dente contineatur, eius dolori medetur. Semen potum ad eadem ualet. Canes, vt aiunt, si decoctum bibant, emoriuntur. Asparagum etiam nasci prodiderunt, arietis cornibus contusis, atque defossis, quod, quantum equidem sentio, planè à veritate abhorret. † Altilis autem asparagus, multis ramis fruticat, folijs fœniculi, longis, numerosis: radice rotunda, grandi, spongiam habente. Huius teneri cauliculi triti in uino albo, renum dolores sedant. Assus autem, coctusue, urinæ stillicidium, difficultatemque, ac dysenterias mitigat. Radix cum uino, aut aceto cocta, luxatos artus mulcet. Decocta cum ficis, aut ciceribus, sumpta, regium morbum sanat: coxendicis cruciatus, stranguriamque leuat. Alligata radix, aut haustum eius decoctum, conceptum adimit, & sterilitatem adfert.

ASPARAGI tam satiui, quàm sponte nascentes, in Italia notissimi sunt. Meminit horum Galenus libro VI. simplicium medicam. sic inquit. Asparagus petreus, aut myacanthinus abstergendi vim habet, idq; citra manifestam aut caliditatem, aut frigiditatem. Hinc renes, ac iecur infarctu liberat, & maxime herbe ipsius radices, & semen. Quin & dentium dolores sanat siccitatis nomine, quam uel maxime dentes requirunt.

Et lib. II. de aliment. facultatibus: Insuper (inquit) asparagorum alius regius in hortis nascens, alius è leas id est, palustris appellatur, seu alius ab iis, qui à bryonia oritur. Omnes autem

stomacho utiles sunt, urinam cient, & parum præbent nutrimenti. Si tamen ij probè concoquantur, olerum asparagis magis alunt, nimirum quanto illis sunt sicciores. hæc Galenus. Asparagi in cibo sumpti, ut scribit Plinius lib. XX. capite X. oculis claritatem afferunt: pectoris, & spinæ doloribus prosunt. Venerem stimulant, & uentrem leniter molliunt. Asparago trito cum oleo perunctos, pungi ab apibus negant. hæc tamen Plinius. Cæterum, ut memoria prodidit Auicenna Fen ultima libri quarti, Asparagi in cibis suauis odore corpus totum commendant: uerum urinam foetidam trahunt. Græcis ἀσπράγγος, Latinis asparagus nominatur: Mauritanis, Halion, siue Helium: Italis, Asparago: Germanis, Spargen: Hispanis, Esparagos: Gallis, Esparge.

† Licet in Græcis non planè constet, hic altilis, uel satiui asparagi mentionem fieri: tamen non uideo, quomodo hæc ad syluestrem quoq; referri possint, ut aliqui referenda censent. Cum enim hunc notum esse antea dixisset Dioscorides, non aliam, ut solet, eius subiecisset descriptionem. Quo fit, ut hæc potius ad satium referenda putemus, uel saltem mendum subesse suspicemur.

Ἀσπράγγος.

PLANTAGO.

CAP. CXIX.

Dv o Plantaginis genera. Minor folia habet angustiora, minora, molliora, læuiora, & tenuiora: cauliculo anguloso, in terram inclinato: floribus pallidis: semine summis caulibus emicante.

Altera maior, lætior, uirentiorque, latis constans folijs, oleracei generis: cuius caulis cubiti altitudinem petit, angulosus, subruber, à medio ad uerticem tenui semine circumdatus: radicibus nititur teneris, hirsutis, candidis, digitum crassitudine æquantibus. Nascitur in lacunosis, sepibus, & locis humidis. Multò utilior magna est. Vim habent folia exicatoriam, constringentem. quare omnibus malignis ulceribus, & fluxioni opportunis, atque elephantice, sordidisque illita prosunt: profluvia sanguinis, vlcerà quæ serpunt, epinyctidas, carbunculos, nomasque cohibent: uetera ulcera, & inæqualia cicatrice obducunt: chironia sanant: sinus conglutinant: morfibz canis, ambustis igni, inflammationibus, panis parotidibus, strumis, ægilopijs, illita cum sale prosunt. Coctum cum aceto & sale olus, dysentericis, cœliacisque, sumptum subuenit. Datur & in locum betæ cum lenticula coctum, & ad aquam intercutem, cui leucophlegmatice nomen est, datur & herba decocta post aridas epulas, sic ut media antecedar. comitialibus, & suspiriosis data proficit. Foliorum succus, colluta subinde oris ulcera, purgat: cum cimolia, aut cerusa igni sacro medetur: fistulis infusus prodest: lippitudinibus, & aurium doloribus idem succus instillatur. additur quoque in oculorum collyria. gingiuis cruore suffusis, & sanguinis reiectionibus, potu confert: clystere dysentericis infunditur: contra talem datur in potu: aduersus strangulationes vuluæ, in uellere subijcitur, etiam si vulua fluxione laboret. Semen ex uino potum alui fluxiones, & sanguinis excreationes sistit. Decocta radix, & mādacatu, & collutione,

PLANTAGO MAIOR.

PLANTAGO MINOR.

& collutione, dentium dolores sedat: eadem cum folijs, vlceribus renum, & uesicæ in passo datur. Ferunt tres radices, cum tribus uini cyathis, & pari aquæ modo, tertianis auxiliari: & quatuor, quartanis. Sunt qui radices gestamine, discutiendis strumis utantur.

QUANQVAM à Dioscoride, Plinio, Apuleio, alijsq; omnibus antiquis authoribus, duo tantum Plantaginis genera recensentur, maius nimirum, et minus; eam tamen, quam uulgo, quod lanceæ cuspidis formam referat, Lanceolā appellat, esse tertiam quandam Plantaginis speciem, nemo est qui ambigat. Hetruscis plantago Centinerbia uulgo uocatur, corrupto à Quinqueneruia uocabulo. Maior, eo quod eius folia, quæ latiora sunt, fibris septem tanquam nervis distinguuntur, Septineruia appellatur. Media, quoniam in eius folijs quinque apparent costæ, Quinqueneruia dicitur.

Plantaginis
consideratio.

40 Minima uero, quod eius folia, quæ leuiter hirsuta sunt, tres tantum habeant nervos, Trineruia dici potest. Plantago (ut scriptum reliquit Galenus lib. v. i. simp. medic.) mixtæ est temperaturæ: habet enim quiddam aqueum frigidum: habet uero & austerum quiddam, id quod terreum est, siccum, frigidum. Itaque refrigerat simul, & desiccatur, et in utroque secundi excessus à medijs est. Porro medicamenta, quæ cum hoc quod refrigerant, unâ etiam sicca sunt, ea & ad ulceræ rebellia omnia, & ad fluxiones, & putredines conueniunt, ac proinde & ad dysenterias: nam & sanguinis profusio sistunt, & si quid aduratur, refrigerant: tum sinus quoque glutinant, & alia ulcera recentia simul & uetera. In omnibus ferè id genus medicamentis primas tenet, aut certè nulli secunda est plantago, idque temperaturæ symmetria, et conuenientia. Nam siccitatem obtinet morsus expertem, & frigiditatem, quæ nondum obstupefaciat. Semen eius, & radix similis sunt facultatis, nisi quod siccioris, & minus frigida. Sed semen etiam subtilium est partium: radices uero crassiorum. Ipsa autem herba folia exiccata tenuioris, & minus frigida facultatis fiunt: nempe difflato ex eo, ac
50 digesto excremento aqueo. Hac ratione & radicibus utuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus ipsorum incoquentes. Præterea ad iecinoris, & renum obstructions, non has tantum adhibent; sed folia quoque, et multo magis semina. Hæc enim quandam in se abstergendi facultatem obtinent: quam & in herba uiridi inesse satis conijci potest, uerum ab humiditatis copia uinci. Herba, quæ Græcis ἀπό γλωσσόν, Latinis Plantago uocatur: Arabibus, Lifen, aut Lesan alhamel: Italis, Piantagine: Germanis, Vuegerich: Hispanis, Lhantem, Tamehagem: Galælis, Plantain.

Plantaginis
uires ex Gal.

Nomina:

Σίον. SIVM, SEV LAVER.

CAP. CXX.

SION in aquis inuenitur, frutice pingui, recto, folijs latis, olusatro similibus, sed minoribus, & odoratis. Quæ cruda, coctaque esu, calculos rumpunt, atque excernunt: urinas cient: menses, & partus extrahunt: dysentericis in cibo auxiliantur. De sio Crateuas tradit, herbam esse fruticis specie, pauca folia ferentem, rotunda, maiora quam menthæ, nigra, & ad erucam accedentia.

A 3 SIVM

Sij considera-
tio.

S I V M.

Plinij lapsus.

Sij uires ex
Galeno.

Nomina.

S I V M in scaturientium fontium riuis, quorum aquæ hyeme calent, æstate uerò frigescunt, plerunq; nascitur. Cæterum falsuntur apertissimè, qui pro Sio herbam Crescione uulgò uocatam, tam scilicet dulcem lactucæ similem, quàm acrem, ac subamaram, cui nasturtij sapor, & erucæ folia insunt, in medicamentis usurpant. Quippe quòd ea non alia sit planta, quàm sisymbrium aquaticum sequenti capite à Dioscoride descriptum, non legitimum Sium, quod nostratibus Senensibus uulgò uocatur Gorgolestro. Hoc enim à Dioscoridis Sio nullis prorsus disidet notis: quandoquidem pinguis est planta, caule recto: folijs latis, in ambitum serratis, olusatro similibus, sed minoribus, & odoratis: floribus candidis: semine corniculis incluso. Rari admodum sunt fontium riui, quibus aquaticum sisymbrium innatet, qui Sium etiā non habeant. Plinius lib. & cap. x x i i. Sium cum aquatico sisymbrio confudisse uidetur: quòd Sio sisymbrij aquatici uires assignauerit, nominis fortasse communitate deceptus. Nam Dioscoridis testimonio, sisymbrium hoc, quod aliqui cardaminam uocant, nonnulli etiam sium appellāt. Vnde quòd fortè existimauerit Plinius Sium, & cardaminā unam, & eandem plantam esse, uni tantum Sio utriusq; facultates reddidit: etsi prius lib. x x. cap. x x i i. speciatim de syluestri sisymbrio in riguis proveniente differuerit. Serapio Sium Senacion uocat: Verum senecio Dioscoridi alia est planta, ut lib. i i i i. in eius mentione explicabitur. Sij meminit Galenus lib. v i i i. simp. med. sic inquit. Sium quantum gustu odoratum est, tantum etiam excalfacientis facultatis est particeps. Digerit autem, & urinā mouet, & calculos renū frangit, & menses euocat. Quod Græci σίον, Latini quoq; Sium uocant: Mauritanij, Ror eathalmi, & Inhamehanella, seu Hamehanella: Itali, Sio, & Gorgolestro: Germani, Vuassfermerc: Hispani, Rabacas: Galli, Berle.

SISYMBRIUM HORTENSE.

SISYMBRIUM AQUATICVM.

SISYMB.

ISYMB. AQV. ALTERVM.

Σισυμβρίον.

SISYMBRIVM.

CAP.

CXXI.

10

20

30

SISYMBRIVM (alij serpyllum sylvestre uocant) in solo inculto nascitur, menthæ hortensis similitudine, odoratus, latiore folio. Inferitur coronis. Calfaciendi uim habet. contra stillicidia urinæ, calculosque, semen ex uino bibitur: tormina, & singultus sedat. Folia in capitis dolore, fronti, aut temporibus illinuntur. item cōtra uesparum, apumque ictus. Vomitiones potu cohibet.

Alterum sisymbrij genus, aliqui cardaminā, alij sion appellant. Ea herba riguis gaudet, & eisdem in locis, quibus sion, prouenit: quæ ideo nonnullis cardamina nominatur, quod gustu cardamum, id est nasturtium repræsentet. Folia primū rotunda prouident, adulta erucæ modo finduntur. Id excalfacit, urinas mouet. crudum estur. Purgat lētigines, cutisque uitia in facie, noctibus impositum, matutinisque detractum.

TAMETSI prodiderit Dioscorides Sisymbrium in solo inculto nasci, Theophrastus tamen lib. VI. cap. VII. de plantarum historia, & lib. V. cap. VIII. de earum causis, satium etiā nū Sisymbrium in hortis reperiri posteritatis memoriæ commendauit. Quod sanē eam herbam esse crediderim, quæ hodie in omnibus ferē hortis prouenit, quam nostrates officinæ Balsamitam, uulgus uerō mentham Romanam, uel crispam appellat. Quippe quod hæc proferat folia circinata, & uulgaris menthæ latiora, crispata tamen: caulem quadrangulum, rubentem, uirentemque: & odore, gustuque mentha longē acrior sentiat: Cuius rei illud etiā, præter asinatas notas, manifestum indicium facit, quod Balsamita hæc facile in mentham degeneret, nisi diligens admodum adhibeatur cul-

Sisymbrij cōsideratio.

tura. Quod libro de plantarum causis paulō antē citato, apertē testatur Theophrastus his uerbis. Sisymbrij mutatio in mentham, uelut prædictis opposita scilicet est, cū ex neglectu eueniat. Fit enim cū quis non excolit, neque curam solitam adhibet, ut radices amplius deducantur, quā in partem ui tota conuersa, debilior pars superna consistit, odorisque sui uehementiam amittit, quasi ex ambobus illis, germine, atque odore similitudo proueniat.

Sisymbrij in mentham mutatio.

Quippe acritudine exollescente, reliquus odor, quia mollis quidam, remissusque est, proximē ad mentham accedit. Quamobrem transferre se penumero iubent, ne istud eueniat. Hæc Sisymbrij causa est. hæc tamen Theophrastus. Sed equidem non putauerim Dioscoridis Sisymbrium sponte in incultis nascens, cū Theophrasti Sisymbrio conuenire: quin potius alterum ab altero longē dissidere crediderim. Sylvestre enim in Ananiensi agro in incultis natum com-

pluribus locis uidimus, ac legimus, nullis deficientibus notis illi à Dioscoride tributis. quod mihi quidem satiuo effigie planē reclamare uisum est. Huc alia accedit ratio, qua facile probari potest, sylvestre Sisymbrium à satiuo plurimum differre. Quandoquidem si idem essent, cū Sisymbrium culturae negligentia in mentham degeneret, fieri quidem non posset, ut sylvestre aliter usquam inueniretur, quā in mentham permutatum, cū nulla hominum cultura nascatur. Quo postmodum fieret, ut locus, in quo Sisymbrium primō adoleuisset, breui temporis tractu ubique mentha scateret. quod tamen nusquam hæc tamen factum reperi. Cæterum Brasauolus, cū hæc fortasse non perpendisset, credidit Balsamitam, quam ipse Florentinam mentham appellat, tam satium, quā sylvestre Sisymbrium indifferenter explere posse. Qui præterea fatetur se uidisse (quod potius eum oculos fessellisse putauerim) Balsamitam descuiisse in calamintham, Plinium quidem, non Theophrastum secutus. Siquidem Theophrastus in mentham, non in calamintham Sisymbrium desciscere prodidit. Plinij uerō codices nonnulli libro XIX. cap. X.

Brasauoli error.

scriptum quidem habent, quod Sisymbrium in calamintham degenerat, quam lectionem accepit Brasauolus: sed ea lectio deprauata censetur. Idcirco factum est, ut ij, qui Plinium castigarunt, eam restituerint, quod compertum habuerint Plinium ex Theophrasto historiam sumpsisse. Itaque iam eius loci uera, & legitima lectio est, ut in castigatis codicibus legitur, quod Sisymbrium in mentham desciscat, non in calamintham. Sisymbrium uerō, quod (ut Dioscorides inquit) aliqui Cardaminam, alij Sium appellant, ea nimirum herba est, quam uulgō nostri Crescione appellant, acri sapore prædita, de qua etiā diximus in præcedenti capite, de Sio differentes. Siquidem ea in fontium riuis discurrentibus comite Sio nascitur, folijs primo exortu rotundis: cū uerō adoleuerint, erucæ modo dissectis: odore, ac sapore satiuo nasturtio proximis. Meminit huius Plinius libro XX. cap. XXII. quanuis libro XIX. cap. VIII. aliud Sisymbrij genus commemoret his uerbis. Sisymbrium simili modo feritur. lætissimum nascitur in puteorum parietibus, & circa piscinas, & stagna. Hinc quidam existimarunt, Plinium de uulgari menthastro, quod in aquosis passim prouenit, differuisse. Sisymbrij utriusque mentionem fecit Galenus libro VIII. de simplicium medicamentorum facultate, sic inueniens. Sisymbrium tenuium partium, digerentis, excalfacien-

Sisymbrium aquaticum.

Sisymbrij utriusque uires ex Galeno.

tis,

tis, & exiccantis facultatis est, & temperatura in tertio ordine. Sed & semen eius tenuium partium est, & calidum. Quocirca ipsum quidam cum uino exhibent singultientibus, & tormina patientibus. Sifymbrium uero, quod quidam Cardaminem uocant, quandoquidem cardamo, hoc est, nasturtio simile quiddam gustu præfert, cum sic- cum est, tertij est ordinis excalescentium, & desiccantium: cum humidum, & uiride, secundi. Vt Græci σισυμβριον, ita etiam Latini Sifymbrium dicunt: Arabes, Sifnabarion, seu Sifnasbar: Itali, Sifembro, & Menta Romana: Germani, Vuassermuntz, & Bachmuntz: Hispani, Hierua buena de agua: Galli, Menthe aquatique.

Quod uero σισυμβριον "τέρον Græcis, Sifymbrium alterum Latinis appellatur: Italici, Sifembro aquatico, & Crofcione: Germanis, Brunkressen, & Vuasserkressen: Hispanis, Berros, & Agriois, Gallis, Creffon.

Nomina.

CRITHMVM.

CRITHMI MAR. SPECIES.

Κριθμόν.

CRITHMVM.

CAP. CXXII.

CRITHMVM, seu, ut aliqui, Crithamon, fruticosa, & vndique foliosa herbula est, cubiti altitudinem ferè petens. Nascitur in maritimis, & petrosis: folijs pinguibus, numerosis, albicantibus, veluti portulacæ, latioribus, & longioribus, falso gustu: flores candidi sunt: & semen, ceu rosmarini, odoratum, molle, rotundum, quod siccatum rumpitur: habet intus tritici modo nucleum: radices digiti crassitudine, tres, aut quatuor, grati odoris, & iucundi. Radix, semen, & folia incocta uino, potu urinæ difficultati, & regio morbo auxiliantur: menses cient. Estur crudum, coctumue in olerè. seruatur etiam in muria.

Crithmi con- sideratio.

NASCITVR Crithmum non modò in omnibus Tyrrheni promontorijs, scopulis, ac rupibus, præsertim Argentario monte in maritimis nostris Senensibus, & uniuerso circum Italiam litore; sed etiam in Adriaticæ sinu, ubi scopulosa, & prærupta superstant litora: quemadmodum nobis contigit uidere eo tractu per quem à Tираuo fonte Tergestum nauigatur: namq; inibi illa scopulosa litora crithmo referta sunt. Crithmum Romæ, & in uniuersa ferè Hetruria Fœniculum marinum dicitur: etsi in alijs quàm plurimis Italiæ locis, ubi à maritimis in hortis, ac uiridarijs translatus uirescit, herbam sancti Petri appellitet uulgus. Quo nominis argumento non desunt, qui existiment, plantam hanc legitimam esse Empetron, libro IIII. à Dioscoride descriptum inter simplicia medicamenta, quæ deiectoria polleant facultate. Inter hos inuenio Pandulphum Collinutium in defensionibus Plinij contra Leoniceum. qui Empetron corrupto uocabulo Sanpetram herbam uocari putat, nulla habita facultatis, notarumq; ratione. Cuius sententiæ maxime refagatur experientia, quòd Crithmum, quanquam abunde, copioseq; ingestum, nec pituitam, nec bilem, nec aquam intercutem trahit, quemadmodum empetro reddidit Dioscorides. qui propterea

Quorundam lapsus.

rea

rea illud inter ea, quæ aliu deiiciunt, medicamenta locauit. Quomodo autē Empetron quis idem cum herba sancti Petri recte dixerit, si empetron nullis alijs à Dioscoride representatur notis, quàm quòd nascatur in montibus, & maritimis, salso, & amaro sapore? Verùm enim uero non modò putandum; sed etiam pro certo, meo quidem iudicio, affirmandū erit, herbam hanc Crithmum esse. Quippe quòd ea notis omnibus, quæ radicibus, folijs, caulibus, ac seminibus, et uniuersæ deniq; plantæ tribuit Dioscorides, Crithmum planè referat. Crithami uires recensuit Galenus lib. v i. simplicium medicamentorū. his uerbis. Crithmum gustantibus salsum quodammodo est, cum paucula amaritate. quamobrè uis eius est exiccatoria, & absterforia. Vtraq; tamè imbecillior in eo est, quàm in amaris. Κρίθμον Græci, Crithmū item et Crithamum Latini uocant: Itali, Crithamo, Finocchio marino, & herba di san Pietro: Germani, Bacilen, & Meerfenchel: Hispani, Perexil de la mar, & Vnbas de agnula yerua: Gallis, Bacille, & Fenoil marin.

Crithmi vires ex Gal.

Κορωνόπους.

CORONOPVS.

CAP. CXXIII.

CORONOPVS oblonga herbula est, per terram strata, fisis folijs. coquitur in olera. Radicem habet tenuem, adstringentem, quæ in cibo coeliacis facit. Prouenit in aggeribus, & locis incultis, & secus vias.

VARIAS, ac diuersas reperio eorum fuisse sententias, qui non parum laboris, ac studij impenderunt, ut plantarū historiam à mendis omnibus expurgatam pristinae, ac propriae redderent integritati, in inuestigando, quænam inter tot plantas legitime Coronopus dici possit. Quorum unus extitit Nicolaus Leonicensis, uir quidem ingenio, & doctrina præclarus, qui longa uerborum serie hac de re scripsit, conclusitq; tandem, Coronopum eam herbam esse, quam ipse uernacula sua lingua Capriola, nos uerò nostra Sanguinella appellamus, quòd eā pueri æstate naribus indant, ut inde sanguinem eliciant. Verùm cum eius sententiā minime probandam existimauerit Manardus Ferrariensis, hac in re magis Dioscoridi addictus, quàm Plinij, ac Theophrasti placitis, qui Coronopum inter aculeata recensent, his magis adstipulandum esse iudicauit, qui uolunt Coronopum Dioscoridi eam esse herbā, quæ uulgò dicitur Herba stella, omnibus Italiæ hortis uulgaris, ac admodum frequens, quòd in acetarijs passim usurpetur, quàm ijs, qui Capriolam, siue Sanguinellam dictam Coronopum esse censent. Quandoquidem hæc nusquam, quod sciam, in cibis sumitur, sed in brutorum tantum uenit pabulum. Nec desunt præterea, qui firmiter asseuerent, quòd quæ inter plantas uulgò nonnullis Pes coruinus uocatur, aliquibus uerò Pes gallinaceus, qua utitur nonnumquam medici ad exulcerandas corporis particulas, ubi id expostulet necessitas, legitimus sit Coronopus. Inter quos non modò deprehensi sunt commentatores Auicennæ, quos nullam rei herbariæ

Coronopi cōsideratio.

Quorundam opinio damnata.

Leonicensi opinio reprobata.

Gramen aculeatū Plinij.

peritiam habuisse constat; sed & recentiorum quidam, præsertim ex eorum numero, qui de stirpium historia, & facultatibus scripsere commentarios. Nāq; Otho ille Germanus cognomine Brunfelsius, tametsi non ignoraret, eos à probatissimis uiris refelli, qui in hanc uenerunt sententiā: tamen (quæ multorum est pertinacia) maluit cum rei herbariæ imperitis errare, quàm cum doctis, & peritis recte sentire. Quippe Pes coruinus uulgò uocatus (ut in sequentibus suo loco differemus) Coronopus non est, sed proculdubio ranunculus, qui Græcis Βατραχίων appellatur, cuius uariæ Dioscoridi produntur species: inter quas uulgaris Pes coruinus suam retinet sedem. Quòd autem Leonicensi Capriola Coronopus sit Dioscoridis, ego quidem cum Manardo nunquam affirmauerim. Nam & si gerat hæc herba in sui culmi fastigio quinque, ueluti graciles spicas, quæ cum manibus dilatantur, cornicis, uel alterius uolucris formam pedis representant; cum tamen (ut etiam Manardus inquit) in hominum cibum non expetatur, folio exeat nullis incisuris dissecto, non feratur in hortis, & arida tanquam scenum assurgat, nullo pacto asserendum censeo Capriolam esse Coronopum. Cæterum si modò quis in eo Pliniū sequi uelit, quòd dixerit lib. x x i. cap. x v i. (quod tamè ex Theophrasto sumpsit) aculeatarum caules aliquarum per terram serpere, ut eius, quam Coronopum uocant; frustra, meo quidem iudicio, probare contendet, Sanguinellam, siue Capriolam esse Coronopum. quòd eius caulis culmi modo geniculis intersectus, humi minime repat, sed rectus in altum assurgat, et culmorum in morem spicas ferat. Verùm eos non aberrare putauerim, qui dixerint Capriolam hanc aculeatam esse gramen, cuius meminit Plinius lib. x x i i i. cap. x i x. his uerbis. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cum in cacumine aculei sunt plurimum quini, dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Neq; usquā, quod equidem legerim, expressit Plinius (ut Ruellius testari uidetur) gramen hoc aculeatum esse coronopum. Illud præterea animaduertere oportet, quòd Dioscorides non scribit Coronopum aculeatam plantam esse, neq; eum inter aculeatas libro tertio recensuit, sed hic inter olera, quæ in ciborum usum ueniunt. Quauis contrarium fecerit Theophrastus, quòd fortasse ad foliorum formam alluserit, qui laciniarū tenuitate coronopo aculeata uidentur; cum tamen pungere non

SERPENTINA.

Coronopi
fyluestris mē
tio, & uires.

Coronopi
uires ex Gal.

Nomi.

non ualeant, ut cum acanthinis pariter lufit Dioscorides. Quare facile adducor, ut credam, Coronopum tam Theophrasto, quam Dioscoridi idem esse. Ideoq; Plinius libro xxi. Theophrastum fecutus, Coronopum aculeatum facit: libro uero xxi. Dioscoridem fortasse imitatus, aculeorum haudquaquam meminit. Sed et illud silendum non duximus, quod ex illo graminis genere, quo pueri ludentes sanguinem e naribus eliciunt, Sclau Carniole incolæ, item Goritienses semen colligunt, deglubuntq; in pilis, & mili, uel panici modo carniū iure decoquunt, granulis oblongiusculis panico minoribus, gustui non ingratis, adeo ut Germani himeldauu uocent, hoc est, cælestem mannam. Huius plantam Sclau cornicis pedem appellant. Quo fit, ut quasi certo crediderim, quod Leonicenus ab ijs fortasse doctus, putauerit hanc plantam esse Dioscoridis Coronopum. Qui cum Coronopum scribat spinis nullis rigere, seriq; in hortis in ciborum usum, eos nihil falli existimauerim, qui nobiscum senserint eam plantam legitimum esse Coronopum, quæ uulgò nobis Herba stella uocatur. Nempe nullam hactenus plantam uidi, quæ perinde ac illa adamusim Coronopum referat. Inuenitur hæc etiam sponte nascens diluto extenuatoq; solo in comitatu Goritiensi, non longè à Sontij fluminis ripis, & in loco, qui dicitur in collibus. Eam inibi uulgò Serpentinā appellant, quod eius radix in uino pota uiperarum, aliorumq; uenenosorum animalium morfibz maxime aduersetur, sitq; præcipuum remedium, ita ut ipsa sola (quod equidem experientia compertum habeo) liberet de morsos. Coronopi uires paucis perstrinxit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Coronopodis radix cœlicis prodesse creditur manducata. Eius nomen Græcum νογω-voos, item & Latinum Coronopus: Italicum, Coronopo, & herba stella: Germanicum, Kraenfuos: Hispanicum, Guiabelha: Gallicum, Capriole.

SONCHVS ASPERVS.

SONCHVS PLANVS.

SONCHI duo genera. Syluestrior quidam est, & magis spinis horret. Alter teneritate quadam mollescit, cibus expetitus. Caule constat anguloso, † inani, interdum rubente: folijs in ambitu per interualla dissectis. Vtriusque uis refrigerat, modicè adstringit. vnde æstuanti stomacho, & inflammationibus illiti profunt. Succus eorum stomachi rosiones sorbitione mitigat: lac elicit. inuellere appositus, sedis, ac vuluæ collectionibus opitulatur. Tam herba, quàm radix illita, uibratis à scorpione ictibus subuenit. Alter sonchus tenerior, arboris instar est, latis constans folijs: caulem in ramos exeuntem folia distinguunt. sed ad eadem pollet.

SONCHVS in Hetruria, ubi Latinum nomen adhuc perdurat, Cicerbita uulgo uocatur. Visuntur in hortis, campis, & uincis duo sonchi genera. Sed tertium illud genus, de quo in fine capituli differuit Dioscorides, non solum non inuenitur in Italia, ubi non recordor me hæcenus uidisse plantam, quæ Sonchum arborentem referat; sed neq; etiam de eo quicquam, quod equidem legerim, memoria prodiderunt Theophrastus, & Plinius. Soncho nostri utuntur hyeme in acetarijs, præsertimq; eius radicibus, quæ cum teneræ sint, mansuq; dulces, frequenter mensis expetuntur. Sonchi uires nobis descripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Sonchus ubi adoleuerit, ex spinosis plantis est. Caterum uiridis etiãnum, & tener estur, perinde ut cætera olera syluestria. Temperamentum eius quodammodo mistū est: constat enim ex aquea, terreaq; essentia, utraq; leuiter frigida. Nam & adstrictionis cuiusdam est particeps: & siue cataplasmatibus in morem illinatur, siue edatur, manifestò refrigerat: postea uerò quàm planè resiccatus fuerit, terrestris eius temperamentum redditur, modicam habens caliditatem.

Sonchi consideratio.

Sonchi uires ex Galeno.

Σόνχος sic Græcè, ut etiam Latine Sonchus appellatur: Italicè, Soncho, & Cicerbita: Germanicè, Vuilder basen koel, Gens dystel: Hispanicè, Serraya, & Serralba: Gallicè, Latteron, & Palais an lieure.

† Hæc dictio νερός, quæ uacuum, & inanem significat, hic non legitur in uulgatis Græcis. Sed tamen eam habent uetusti codices, quibus etiam adstipulatur Oribasius. Ergo non erit, ut aliqui putant, ex Plinio duntaxat reposita.

SERIS duūm generum est. Altera syluestris, quæ picris, & cichorion uocatur. Altera satiuā, latioribus folijs constat, stomacho quàm hortensis utilior. Quæ iterum in duas species digeritur.

INTYBVS HORTENSIS.

INTYBVS HORT. ALTER.

vna folio

INTYBVS SYL. SIVE CICHORIVM.

CICHORIVM SATIVVM.

vna folio latiore prodit, lactucarum simillima: altera angustiore est folio, & gustu amara. Vtraq; refrigerat, & adstringit, stomacho utilissima: aluum sistit cocta, si cum aceto adsumatur. Sylvestres stomacho meliores: quandoquidem æstuantem ipsum, & quem imbecillitas uexet, cibo leniunt. Cardiacis per se, aut cum polenta, utiliter illinuntur: podagris, & oculorum inflammationibus auxilio sunt. Herba cum radice illita, percussis à scorpione subuenit: igni sacro cum polenta medetur. Succus cum cerusa, & aceto, ualet ad illitus eorum, quæ refrigerationem desiderant.

Seridis, siue
Intybi confi-
deratio.

QVONIAM in Græcis uulgatis codicibus initium istius capituli & in uerbis nonnullis, & in Seridis generibus 40
deprauatum, & confusum legitur; ideo ex libro Oribasij simplicibus dicato, atque etiam ex antiquissimis Dioscori-
dis codicibus manuscriptis, illud legitime, & ordinatè legendum putamus, hoc modo. Σέρης ἀγρία, καὶ κηπὺ-
τῆ. ὧν ἡ μὲν ἀγρία διῶν. ἡ μὲν γὰρ πικρὴ, ἡ καὶ κηχώριον καλεῖται. ἡ δὲ ἡμερος πλατυφυλλοτέ-
ρα, καὶ εὐσωμοτέρα τῆς κηπύτης. τῆς δὲ κηπύτης διττὸν εἶδος. ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ θριδακνωδέτερη, καὶ
πλατύφυλλος. ἡ δὲ στερόφυλλος, καὶ ἑμικρος. id est. Seris sylvestris, & hortensis. Sylvestris quidem du-
plex: altera picris, quæ & cichorion uocatur: altera satiua latioribus folijs, & ori gratior, quàm hortensis. Hor-
tensis uerò duplex genus: una folio latiore, lactuca similior: altera folio angustiore, & gustu amara. Huic lectio-
ni maxime adstipulatur Serapio. quippe qui ex Dioscoride tot habeat sylvestris Seridis species, quot domesticæ. Id
quod etiam ex usu clarissime patet, cum tam satiua, quàm sua sponte nascens Seris quotidie sit præ manibus, & suma-
tur in cibis. Satiua quidem ubiq; ferè in Italia in hortis colitur, folio erraticæ ampliore, lauioreq; ab hortensi an- 50
gustifolia Seride non longè dissimilis: quin & ori erraticæ gratior. Ea uerò, quæ sponte prouenit, passim ferme uire
scit, folijs in ambitu longè magis laciniatis, angustioribus, asperioribus, & amarioribus. Sunt qui pro certo habeant,
Scariolam à domestica latifolia Seride nihil differre, quòd ita esse comprobet Serapionis scriptura. Alij Scariolam
uocant alterā domesticæ speciem, quæ angustiore est folio, et gustu amarior. Sed animaduertendū est, Scariolam in Se-
rapione, Serapionis non esse, sed interpretis, cui nulla, mea quidem sententia, in hoc fuerit adhibenda fides. Quippe
cum sciuerit is Scariolam, corrupta à barbaris uoce, nil aliud significare, quàm Seriolam, Serimq; nō aliud esse Græ-
cis, quàm Latinis Intybum, huius genus latifolium (perperam tamen) Scariolam appellauit. Qua in re eorū equidem
sententiam magis laudauerim, qui angustifoliam Serim, quòd latifolia sit minor, Scariolam, seu potius Seriolam, ac si
paruā Serim dixeris, uocat: tametsi in syluestrium quoq; genere, ea etiam Seriola dici possit, quæ passim in hortis coli-
tur, quòd domesticæ Seriolæ nō longè sit absimilis. Omnes itaq; in Italia uulgaris sunt notitiæ, quòd nostratibus mensis
frequentissime in acetarijs apponantur. Quamobrem olitores has hyeme terra, & sabulo in hortis obruunt, quoniam
hoc

DENS LEONIS.

CYANVS MAIOR.

hoc artificio mirum in modum albescunt, & tenerimæ euadunt, & in totam asseruantur hyemem, artem hanc à natura docti, quod uiderint sæpius in campestribus Cichorium aquarum inundationibus terra, uel arena obrutum, & tenerimū, & candidissimum reddi, exuta omni ex parte amaritudine. Verum quauis asserat Dioscorides sylvestrem Intybum, quemadmodum & satium duorum tantum esse generum; Chondrillam tamen, cuius historiam ipse sub duplici specie sequenti capite describit, inter Cichorij genera esse reponendam, nemo est qui ambigat. Quemadmodum & tertiam illam, quæ Theophrasto lib. VII. cap. XI. de plantarum historia Aphaca uocatur. Hæc enim illi ingustabilis, et amara est: festinanter hæc floret, sed celeriter flos senescit, atq; in pappos euanesceit. Tum alius iterum prouenit, atq; iterum alius, idq; tota hyeme, uereq; toto usq; æstatem facitatur. Flos melini speciem gerit. hæc ille. Huic per omnia in uniuersum respondet, quæ nonnullis DENS LEONIS, alijs Dens caninus, quibusdam Caput monachi, alijs quibus Rostrum porcinum, plerisq; uero Ambubeia uocatur. Tametsi Plinio Cichorium ipsum proprie Ambugia, uel Ambubeia dicatur. Sed profecto maxima est seplasiariorum multorum negligentia, atq; ignauia, qui cum in hortis numerosissimum, præstantissimūq; habeant Intybum, & in campestribus Cichorium ubiq; frequentissimum, harum plantarum loco modo hieracium, modo sylvestrem lactucam suo lacte refertam subijciunt, atq; ex ijs aquam, quam nomen de Endiuia mentiri faciunt, suis plumbeis eliciunt organis. Quod maxime detestandum est: nam etsi hieracio, sylvestriq; lactucæ uis frigida inst: tamen præterquam quod nullam cum iocinore habeant conuenientiam, lac, quo eo potissimum tempore turgent, quibusdam suis partibus calorificum adeo est, ut linguam exurat,

Seplasiariorum negligentia.

CYANVS MINOR.

Cyani men-
tio.

Intybi, & Ci-
chorij uires
ex Galeno.

Nomina.

ac uellicet : quibusdam uerò adeò somnificum , ut non desint , teste infrà Dioscoride , qui illud meconio permisceant .

Sunt præterea qui Intybaceo generi herbam adscribant , quæ à flore cyaneo CYANVS Plinio dicitur , ali-
quibus uerò uulgò Battifecula , uel Battifuocere , nobis autem fior Campefe , quòd in campis inter segetes , maio , &
iunio mensibus numerosus proueniat . Expetitur hìc maxime rusticanis puellis , suis contexendis coronis , quibus per
æstatem caput & tempora cingunt . Sed quibus notis , quibusue rationibus inter Intybacea annumerari possit , quid di-
cam , non habeo . Huiusce uires nullus antiquorum , quod sciuerim , scriptis mandauit . quanquam Placentinus , quòd
affirmauerint aliqui Cyanum pestilentibus morbis propria dote aduersari , suo de Cichorea serapio , quod ad pesti-
lentes febres maxime commendauit , Cyanum etiam inseruit . Intybi , & Cichorij uires recensuit Galenus libro
VIII. simplicium medicamentorum , sic inquit . Intybus olus est subamarum , & magis quod agreste est , quod ob
id ipsum picrida , hoc est amaram , quidam nuncupant , quidam uerò Cichorium appellant . Est autem ea sicca , fri-
gidaq; temperaturæ , utrunque secundo excessu . Porro domestica magis etiam quàm agrestis refrigerat . Sed &
humiditatis multæ admistio siccitatem extinguit : uerùm utraque adstringentis qualitatis est particeps , uelut & chō-
drilla : nam & ipsa est seridis , seu intybi species . Et libro VIII. de compositione medicamentorum secundum lo-
cos : Cichorium , inquit , & Seris cibarij generis existunt : apud nos nanque rurales ambo hæc edunt & cruda , &
cocta . Facultas horum olerum subfrigida est , & subamara , ac moderate adstringens : & propter has qualitates ,
optima pharmaca calidis intemperaturis ipsius hepatis existunt . Vltra hoc enim , quòd moderate refrigerant , amplius
& robur uisceri addunt per adstrictoriam facultatem : insuperq; commissuras osculorum uenarum in sima uisceris
parte ad eas , quæ in gibba sunt , extergent . Neque uerò frigidas intemperies magnopere lædunt , quemadmodum quæ
frigidam humiditatem absque adstrictione , aut amaritudine possident , facere solent . Iuuare etiam uiscus talium ole-
rum substantia potest , etiam si citra serosorum , aut aliorum humorum uitiationem intemperies fiat per se , & cum
humiditatis cuiuscunque complexu : ex mistura enim mellis humiditatem per urinam educunt . Quapropter etiam si
siccata tusa , quis potioni inspergat , itidem iuuant . Quin & decoctorum decoctum potatum multum commodi affert .
Si uerò non calida aliqua intemperies infestet , aut si obturatio quædam sit circa uiscus , magnopere auxiliantur ex
uino albo tenui potata cum his , quæ urinam ciunt . Vtilis autem non solum succus ipsorum est tum recens , tum exic-
catus ; sed & ipsa olera exiccata , tusaq; , ac trita potui inspersa , & eorum decoctum in potu acceptum , auxiliantur .

Planta , quæ σέγρις Græcis , Intybus satius Latinis dicitur : Mauritanis , Dumbebe , Hundebe , seu Endeba : Ita-
lis , Endiua : Germanis , Endiuien : Hispanis , Endiua : Gallis , Endiue . Quæ uerò σέγρις ἀγρία νιχάριον , &
νιχάρις Græcè , Cichorium Latinè uocatur ; Italicè , Cichorea : Germanicè , Vueguueiß , & Vueguuartz : Hispani-
cè , Almerones , & Cichoria : Gallicè , Cichoree .

CHONDRILLA PRIMA.

CHONDRILLA ALTERA.

Χονδρίλλα

Χονδρίλλα.

CHONDRILLA.

CAP. CXXVI.

CHONDRILLA, quam aliqui cichorion, alij ferin appellant, caulem, flores, & folia habet cichorio similia. qua ex causa nonnulli syluestris intybi speciem esse pronunciarunt, verum tenuior tota est. In cuius ramulis, gummi mastiches simillimum, magnitudine fabæ inueniri solet: quod cum myrrha tritum, & linteo appositum, instar oliuæ, sceminarum menses trahit. Tusa cum radicibus herba, adiecto melle, diuiditur in pastillos: qui nitro admisti uutiligines emaculant. Gummi inordinatos pilos replicat. Quod item tenera radix efficit, si intincta succo acus, pilis admouea-

Aliud habetur chondrilla genus, folium ferens oblongum, circumrosum, humi sparsum: caulis, & folia concoquendi uim habent. Succus incommodos palpebrarum pilos reflectit. Nascitur in lætis, & cultis.

NIMIRVM syluestris cichorij species Chondrilla est: gracilioribus tamen folijs, caule, floribus, ac semine. Frequentissima hæc non modo in Hetruria; sed etiam in uniuersa Italia in cultis locis, scrobium aggeribus, & secus uias uirescere, ac suo tempore florescere conspicitur: nec minus etiam, quam cichorium, in acetarijs recipitur, quæ uis amarior sit. Visitur & alterum genus huic non longè disimile, folijs tamen non ita in ambitum laciniatis, nec adeo in mucronem desinentibus. Hæc à lactis ubertate, quo in omni parte, præsertimq; radice redundat, à nostris uulgò Lattaiuola uocatur. Rura eam suis acetarijs pro cichorio indifferenter admiscunt. Chondrilla uires scripsit Gale-

Chondrilla
utriusq; con-
sideratio.

Nomina.

Κολοκυνθα.

CUCURBITA.

CAP. CXXVII.

CUCURBITA efui apta. Cruda, trita illitu tumores, & abscessus mitigat. Ramenta eius infantibus contra capitis ardorem, quam syriasin vocant, in sincipite illinuntur: oculorum inflammationes, podagrasque refrigerant. Succus è ramentis tuis per se, aut cum rosaceo infusus aurium doloribus auxiliatur: adustiones cutis in ardenti febre illitu adiuuat. Totius feruescæ, & expressæ succus, cum melle exiguo, & nitro potus, aluum leniter resoluit. Vinum in cucurbitam recentem excavatam, infusum, si mistum sub diuo teneatur, potum aluum læuigabit.

CUCURBITA satiuæ, quæ per æstatem in cibum frequentissimè uario sumitur apparatus, in triplici censetur genere, nempe longa, rotunda, & sessilis. Sed quanquam Cucurbitæ inter se forma dissimiles habeantur; non tamen propterea uiribus, & natura sibi inuicem repugnant. Siquidem (ut Columella tradit, & Plinius refert libro XIX. cap. v.) forma uaria in cucurbitis arte, & mangonio fieri facile potest. Nam semina, quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, sed non comparandas supradictis: quæ in medio, rotundas: quæ in lateribus, crassas, breuiiores, ac sessiles, aptissimas quidem ad recipiendum tum uinum, tum oleum, tum alios quoslibet liquores, urceorum, et cadorum uice. Si uero cordi sit, ut fiant corpore uastiores, de media cucurbitæ parte semen inuerso seratur cacumine. Sed diligenter custodiendum est, ne eò mulieres accedant: nanq; earum contactu facile elanguescunt incrementa uirentium. tantoq; magis, si eis fluxerint menses: tunc enim solo oculorum intuitu tenellos enecant foetus. Quæ autem ad semina seruantur, è primo seligantur prouentu, pendeantq; in sua uite ad hyemem usq;: deinde sublata insolentur, aut ponantur in fumo, donec penitus siccescant: aliter facile earum semina, ascita putredine, depereunt. Amant Cucurbitæ mirum in modum aquas: nam si propè in patens uasculum aqua subijciatur, à quinq; uel sex digitorum intervallo, ante posterum diem

Cucurbitæ
consideratio.

mo seligantur prouentu, pendeantq; in sua uite ad hyemem usq;: deinde sublata insolentur, aut ponantur in fumo, donec penitus siccescant: aliter facile earum semina, ascita putredine, depereunt. Amant Cucurbitæ mirum in modum aquas: nam si propè in patens uasculum aqua subijciatur, à quinq; uel sex digitorum intervallo, ante posterum diem

ZVCCHÉ INDIANE.

Cucurbitæ
facultates ex
Galeno.

Nomina.

idq; ad quēuis excessum ex æquo duci potest. Proinde cucurbita, quantum in se est, humidum, frigidumq; corpori alimentum præbet, omnium humidorum ciborum rationem; qui scilicet citra adstrictionem tales sunt. Nec sanè infelicitè concoquitur, modò non anteuertat corruptio. Nam ea illi solet nonnunquam accidere, cum aut uitiosè fuerit præparata, aut prauos humores in uentriculo acervatos offenderit. Est aliquando ob nimiam in eo moram: quod alijs quoque omnibus fugacibus, quæ humido sunt temperamento, euenire solet. Nam in uentriculo corrumpuntur & ipsi, ni celeri descensu id mali effugiant. Quemadmodum ergo cucurbita pura, & ut in se ipsa est, succum in totum corpus alendi gratia digestum, expertem qualitatis gustabilis obtinet: ita cum alicui uehementem habenti facultatem fuerit iuncta, facile illi adsimilatur; ut si cum sinapi sumatur, succus ex utroque in membra diffusus acris efficietur cum manifesta caliditate. Eadem ratione, si cum salso quopiam este-
tur, ceu nonnulli in patinis cum salsamento instruunt, salsum in corpore humorem generabit. Est porro sic præparata cibus longe suauissimus, si salsamentum ex ponticis illis fuerit, quæ $\mu\upsilon\lambda\lambda\alpha$ appellantur. Quòd si cum malis cotoneis elixa, decenterq; condita fuerit, succum austerum in distributione habebit præpollentem. Assa autem, uel in sartagine fricta, ut propriæ permultum humiditatis deponit; ita reliqua eius pars nullam sibi ualentem uim adsciscit, uti nec cum in iure simplici paratur. Cæterum ob aqueam qualitatem sibi innatam non immeritò origano iungi gaudet. Quæcunque enim talia sunt, acris, aut acidis, austerisue, aut salsis permisceri saporibus postulant, si quis & cum uoluptate ea sumere, & nauseam cupiat cuitare. Cucurbita Latinis dicta, Græcis $\kappa\omicron\lambda\omicron\kappa\upsilon\nu\beta\alpha$ ἐδωδιμος appellatur: Arabibus, Haraha, Hara, seu Charha: Italis, Zucca: Germanis, Kurbß: Hispanis, Calabaca: Gallis, Vne courge.

Σίκος ἡμερος. CUCUMER SATIUVS.

CAP. CXXVIII.

SATIUVS Cucumis aluo, & stomacho perquam utilis habetur: refrigerat, qui corruptionem non sentit: vesicæ prodest: olfactu reuocat, quos animus liquerit. Semen modicè urinam mouet: cum lacte, aut passò, vesicæ exulcerationibus subuenit. Illita cum vino folia, morsus canum sanant: & epinyctidas, cum melle. Peponis caro in cibus, urinam cit: inflammationes oculorum illita sedat. Ramenta eius contra adustionem infantium, quam syriasin uocant, sincipiti imponuntur: fronti admota oculorum fluxiones auertunt. Succus cum semine, adiecta farina, siccatus in sole cogitur in smegmata, quæ faciem repurgant, & nitorem afferunt. Radix sicca, & ex hydromelite pota, drachmæ pondere, vomitionem mouet. Si quisquam moderatè secundum cœnam vomere cupiat,

adrepentes cognoscantur descendisse. Sine semine nascentur, si per triduum antea, spargenda semina oleo sesamino macerentur.

Sunt et alia Cucurbitarum uaria genera Italix peregrina, quæ diu per hyemem recentes asseruari possunt. Ferunt hæc ab occidentalibus Indijs in Italiam uenisse: unde Indicæ à pluribus uocantur. Sapor ijs subdulcis, non ut nostratibus usque adeò insipidus: uerùm gustui insuaues sunt. nisi præcipuis condimentis saturantur. Cucurbitæ facultates scriptas reliquit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum his uerbis. Cucurbita humida, frigidaq; temperaturæ est, utraque qualitate secundi ordinis. Quocirca ramentorum eius succus ad aurium dolores cum phlegmone iunctos, cum rosaceo utentibus utilis est. Sic tota quoque illita calidas phlegmonas mediocriter refrigerat. Comesta autem humida est, & sitim propellens. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Cucurbita, inquit, cruda cibo insuauius est, stomacho perniciofa, & concoctu planè inexpugnabilis: adeò ut si quis alterius cibi inopia ingerere eam compellatur, ceu quidam iam ausus est, pondus cum algore uentriculo incumbere sit sensurus, stomachus euertet, & ad uomitum concitabit, quo solo ab urgentibus symptomatibus poterit uindicari. Hanc igitur, aliq; ex fugacibus complura, aut mox quàm elixata est, aut fricta in sartagine, aut assam omnes homines esse consueuerunt. Cucurbita uerò, de qua dicere cœpinus, elixa nullam euidenter saporis qualitatem habet: nisi quis eum quoque saporem nominare uelit, qui neq; acris, neque salsus est, nec acerbus, nec amarus, nec id genus quippiam manifestè representat, ueluti nec ipsa aqua. At huiusmodi cuncta communi nomine omnes ἀποία, id est, qualitatis expertia uocitare solent (Latini fatua, aut insipida dicunt) quo quo modo nos quoque clarioris doctrinæ gratia appellabimus. Talis ergo cum sit cucurbita non immeritò uarios apparandi modos admittit, utpote quæ in medio omnis excessus constituta est, ob

10

20

30

40

50

CUCUMERES.

MELONES.

ANGURIAE.

cupiat, geminis obolis fit contentus. Sanat quoque illi-
ta cum melle, ulcera concreta in modum faui, quæ ceria
uocant.

QUANQVAM Græci (ut Galenus est auctor libro II. de alimentorum facultatibus) omnia tam Cucumerum, quàm Me-
lopeponum genera Pepona nominant: tamen σίλῳος nomine,
quo præsens caput inscribitur à Dioscoride, id tantum omnes fe-
rè comprehendi uolunt, quod Latinis cucumis appellatur. Ve-
rum non ob id plane decerni potest, an hic reddat Dioscorides no-
stratis Hetrusci Cucumeris uires, qui alijs Italia populis Anguria
uulgò nuncupatur, an alterius, qui propriè Insubribus, & Vene-
tis Cucumis dicitur, Hetrusci uerò Citrulus, omnibus notissi-
mus. Siquidem non ex Dioscoride modo, sed nec ex alijs ueteri-
bus hætenus quenquam reperi, qui Cucumis Græcis propriè
σίλῳος appellatus, notis ullis repræsentet. Sed quòd Græci σίλῳος
uocabulo nostratem Citrulum, & Insubrium Cucumerem signi-
ficent, facile conijci potest ex ipso Dioscoride. Quippe qui lib.
IIII. Cucumerem sylvestrem asserat fructu solo, quem oblongis
glandibus non dissimilem parit, à satiui dissidere, cum alijs folijs,
floribus, ac sarmentis satiui prorsus referat. Verùm cum huic
ille per omnia respondeat, quem nos Citrulum, alij uerò Cucume-
rem dicunt, non possum non liberè pronunciare, Dioscoridem hic
citruli nobis uocati, non autem anguriae uires descripsisse.

Quamobrem hac in historia aperte hallucinari Brasauolum pu-
tamus, quòd procul dubio existimauerit, ueteres Græcos, præfer-
timq; Dioscoridem, σίλῳος appellatione anguriam, uel Hetrus-
corum cucumim repræsentasse. Quandoquidem assignatis iam
rationibus accedit & Plinij auctoritas, qui lib. XIX. cap. V. Cu-
cumeres, ait, in Italia uirides, & quàm minimi: in prouincijs

Cucumeris
consideratio.

Brasauoli la-
plus.

quàm maximi, & citrini, aut nigri. Placent copiosissimi Aphricæ, grandissimi Mœsiæ. Viuunt hausti in stomacho in posterum diem. Quod proprium est citruli nobis uocati, non autem anguriæ uulgò Insubribus appellatæ. Anguriæ enim in Italia in magnam extuberant molem, & cum aquæ sint substantiæ, ac prædulces, quæ maturitatem sensere, ingestæ faciliè à uentriculo labuntur. Quod nostratibus citrulis, & Insubrium cucumeribus non euenit. Nam cum glutinoso, frigidoq; succo referti sint, ob idq; concoctu perquam contumaces habeantur, non nisi post longum tempus à uentriculo descendunt. Ad hæc (ut citato loco subdit Plinius) Cucumeres, in fistula flore demisso, mira longitudine crescunt. Atque iidem in tantum odere oleum, ut si è uite pendentibus uas olei subiiciatur, adeò refugiunt, ut in hamum curuentur. quod angurijs, quæ sphericam formam referunt, minimè euenire posse comperio. Videmus præterea Citrulos nostrates adhuc florentes in fistulas coniectos mira longitudine creuisse. E quorum semine qui postmodum orti sunt, eandem retinuerunt formam, adeò ut in uite pendentes anguium modo contorti uiderentur. Seruantur Cucumeres (ut Plinius auctor est) usque ad alios penè prouentus: & id quidem non solum muria fit, sed & scrobe opaco in loco arena substrato, fœnoq; sicco opertos, ac deinde terra obrutos: ita enim uirides seruari tradunt. Quid autem ueteribus fuerint, quidue nobis sint Pepones, ac Melopepones, non equidem faciliè ausim decernere: etsi non desint, qui dicant Melopepones Galeno libro 11. de alimentorum facultatibus, communes nostros Melones esse: Pepones uerò, quos in eo genere Veneti corrupta inde uoce uulgò Pipone uocant. Verum enim uero cum asserat Galenus, quod pars intima carni semen inclusum tangens, cum in Peponibus edendo non sit, in Melopeponibus passim ab hominibus manditur, mihi animum adeò dubium reddit, ut aliquid in hac re cèrti statuere nequeam, neque inuenire possim, quid Pepones, & Melopepones Galeno extiterint. Quippe quoniam utriusque generis, tam scilicet Peponum, quàm Melopeponum carnea pars semen continens estur, & non estur, prout fructus ij, plus, minúsue maturitatis fuerint adepti: nam utrisque, cum ultimam senserint maturitatem, id supremæ carnis unà cum seminibus in medium fructus concidit. quod cum euandidum, & insuaue reperiatur, nusquam comeditur. Quod tamen utrisque minus maturis, non euenit: eaq; propter extractis prius seminibus estur tota eorum caro. Hæc igitur tametsi me (ut dixi) dubium reddant; inclinat tamen animus ad credendum, per Melopepones Galenum nostrates Melones intellexisse, si modò ipse eorum unquam habuit notitiam. Sed quid per Pepones intellexerit, nihil prorsus (ut ingenuè fatear) quod proferam, hætenus non habeo. Veruntamen cum illis mihi non faciliè conuenit, qui Venetas Piponas dictas Galeno Pepones esse existimant. Minus adhuc illis assentior, qui Pepones Angurias esse dicunt. Nanq; Serapio cum primum ex Galeni auctoritate de Peponibus, & Melopeponibus differuisset, dein peculiare de Anguria caput fecit, quam Arabica lingua Dullaha nuncupauit. In cuius reddendis uiribus nullum affert Græcorum testimonium, sed tantum suæ gentis auctoritatibus innititur. Hinc faciliè adducor, ut credam angurias ueteribus Græcis penitus ignotas fuisse.

Eas equidem nunquam uidisse, uel non cognouisse demonstrat Fuchsius medicus clarissimus. quippe qui suis de stirpium historia commentarijs non sine mago errore putat cucumeres, quos citrulos Hetrusci nominant, angurias esse. Nam etsi Hetruria angurias uocet cucumeres, non tamen contrà cucumeres uulgares uocat angurias, ut perperam, meo quidem iudicio, Fuchsius & intellexisse, & scriptis mandasse uidetur.

Cucumeris uires ex Gal. prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumis esculentus maturus quidem tenuioris essentiae est, qui uerò immaturus est, crassioris. Sed & abstergendi, & incidendi facultate participant. quare & urinam mouent, & corpus splendidum reddunt: ac magis quoque si quis semine arefacto, contusoq; atque cribrato, uice pulueris absterforij utatur. Superat in eis humida, frigidaq; temperies, non tamen magnopere, sed quasi in secundo censetur ordine. Attamen si quis aut semen, aut radicem arefaciat, haud etiam humida fuerit naturæ, sed iam desiccantis, idq; in primo quodammodo ordine, aut etiam in secundo incipiente. Est & in istis maior abstergendi facultas, quam in fructus ipsius carne. Et libro 11. de alimentorum facultatibus idem de Cucumeribus ita scribit. Vrinam quidem & ipsi, quemadmodum pepones, cient, sed minus quàm illi, quod ipsorum substantia minus est humida: ideoq; non faciliè, ut illi, in uentriculo corrumpuntur. Ergo quibus cucumeres bene concoquere datum est, dum in hoc fisci, intrepide, affatimq; ijs se explent, longi temporis tractu, gelidum, & utcumque crassum humorem in uenis acruari contingit, qui per eam, qua uenæ funguntur, concoctionem, haud faciliè in probum sanguinem potest conuertri. Proinde omnibus prauis succi edulij, quantumuis probe à nonnullis conficiantur, abstinere in totum consuluerim. Clam enim sensimq; post longum tempus prauus in uenis succus ex ipsis suggeritur, atque accumulatur: qui uel leuicula putredinis arrepta occasione, febres sæuissimas, & mirè contumaces excitabit. Et paulò antea de Peponibus scribens: Vniuersa (inquit) peponum natura frigidior cum larga humiditate existit: habent & quandam abstergendi uim: ideoq; urinam cient, & deorsum expeditius, quàm cucurbita, & melopepones rapiuntur. Quod porrò abstergeant, discere licet sordidam cutem defricando. Quamobrem etiam maculas calore solis factas, & lentes faciem occupantes, atque in superficie alphas extergere possunt. Sed semen, quod in eorum ueluti carne continetur, ad hoc efficacius, adeò ut renibus etiam calculo infestatis sit accommodatum. Gignit pepo in corpore uitiosum humorem, potissimum quando non probe concoctum fuerit. Tum uerò morbum etiam, qui cholera dicitur, inducere consuevit. Etenim priusquam ad corruptionem peruenit, uomitioni quoque idoneus est: largiusq; ingestus, nisi quis aliquid eorum, quæ probi sunt succi, supermandat, omnino uomitum concitabit. Et de Melopeponibus agens: Melopepones (ait) & minus humidi quàm pepones sunt, nec adeò prauis succi: minus item urinam prouocant, tardiusq; deorsum descendunt. Ad uomitum uerò excitandum non eandem uim peponibus obtinent, sicut nec celeriter adeò ut illi in uentriculo corrumpuntur, cum prauus humor in eo collectus fuerit, aut alia quæpiam corruptionis causa ipsum prehenderit. Ceterum tametsi in iuuando stomacho autumnalibus fructibus longè sunt inferiores, haudquaquam tamen ei,

Peponum, & melopeponū consideratio.

Fuchij error.

Cucumeris uires ex Gal.

Peponum uires ex Gal.

Melopeponū facultates ex Galeno.

ut pepones, officiant. Σίῆνος ἡμερος Græca uoce, Cucumer satiuus Latina uocatur : Arabica, Chathe, seu Chetha : Italica, Cocomero, & Cedruolo : Germanica, Cucumeru : Hispanica, Cogombro : Gallica, Cocombre. At Πέπων Græcis, Pepon item Latinis appellatur : Mauritanis Batheca, seu Bathiech : Italis, Mellone : Germanis, Pfiben, & Melaon : Hispanis, Melon : Gallis, Melons. Anguria ita & Latine, & Italice nominatur : Arabice, Dullaba : Germanice, Gurchen : Hispanice, Cogombro : Gallice, Cogombre.

Nomina.

LACTUCA CRISPA,

LACTUCA FLORIDA.

Θριδάξ. LACTUCA.

CAP. CXXIX.

40 LACTUCAE satiuæ, quibus natura refrigeratrix inest, stomacho gratæ habentur, somnum cõciliant, aluum emolliunt, lac euocant : uerùm decoctæ magis alunt. Stomachicis illotas esse prodest. Epotum semen, assiduas libidinum imaginationes in somno compescit, & ueneri refragatur. Ipsæ verò frequentiores in cibo, claritati oculorum officiant : inflammationibus, & ignibus sacris opitulantur. Muria condiuntur. Cùm in caulem exierunt, vim quandam nanciscuntur succo, aut lacti syluestris lactucæ similem.

Θριδάξ ἄγρια. LACTUCA SYLVESTRIS.

CAP. CXXX.

50 SYLVESTRIS Lactuca satiuæ similis est, sed longior caulis, & candidiora folia, graciliora, & asperiora. Amaro gustu est, & viribus aliquantum papaueri similis : vnde lacteum eius succum aliqui meconio permiscuerunt. Aquam per aluum elicit, potus in aceto mulso succus ad duos obolos : argema, caliginemque repurgat : contra adustiones efficaciter illinitur, cum lacte mulierum. In summa somnum allicit, doloris leuamentum præstat, menses trahit : contra scorpionum, & phalangiorum ictus bibitur. Semen non aliter quàm satiuæ libidinum imaginationes in somno amolitur, ac uenem arcet. Succus ad eadem valet, sed viribus infirmior. Reponitur in fictili nouo lac eius, antea, vt in alijs liquaminibus moris est, insolatum.

LACTUCA satiuæ herbarum ferè omnium uulgò notissima est. Cuius etsi plura, ac diuersa in Italia reperiantur genera, ut in hortis, & olitorijs foris æstate tota conspici potest ; non ob id tamen existimandum est, quòd ea uiribus, & facultatibus inter se differant : quanquam non negauerim ego, alteram alteri in cibis præstare. Eam siquidem, quæ conglobatis in orbem folijs crispa, teneraq; inuenitur, quis neget maiorem cum palato inire gratiam, quam

Lactucæ consideratio.

Lactuca sylvestris.

LACTUCA SYLVESTRIS.

Lactucæ vires ex Gal.

quæ dura, patula, ac lactescens habetur? Sylvestris in campis tribus nascens, facile dignoscitur, quod caule, floribus, semine, & folio satiuam iam flores, & semina proferentem amuletur: uerum gustu amara est, & lacte copiosiore referta. Meminit huius Theophrastus libro VII. cap. VI. de plantarum historia, sic inquit. Sylvestris lactuca folio breuior, quam satiuam est, idque consummatum aculeatur, & caule simili modo breuiore perficitur: succum acrem, ac medicatum habet. Nascitur in aruis. Lac eius extrahunt per messem tritici, & purgare aquam intercutem dicunt, & caliginem arcere ab oculis, & argemam auferre, cum lacte mulieris. Satiua (ut memorie scriptum reliquit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum) humidum est, frigidumque olus, non tamen extreme (siquidem edendo non foret) uerum maxime secundum aquam, ut sic dicam, fontanæ frigiditatem: proinde ad calidas phlegmonas accommodum est, & ad parua, & leuia erysipelata: non tamē maioribus satisfacere idonea est. Est etiam edulium sitim arcens. At semen potu genituræ profluuium cohibet: quamobrem etiam ijs, qui libidinis somnijs uexantur, datur. Sic & agrestis lactucæ semen. Cuius quoque colligitur succus, argema, & caliginem expurgans: ad adustiones etiam cum lacte mulierum inungitur. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Plerique medicorum (inquit) reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus autumnalibus fructibus, prætulerunt. Nam inter ipsa aliud melioris succi non inuenias. Quod porro nonnulli uitio uerterunt, id in præcipuam ei laudem cedit: & si ita se re uera haberet, non modo nulli olerum; sed ne optimi quidem succi, ac maximi nutrimenti edulij esset secundum. nempe sanguinem aiunt lactucam generare. Quidam non simpliciter sanguinem dicunt, sed multum addunt, multum sanguinem lactucam generare affirmantes. Verum ij tametsi prudentius obijciant, longius tamen alijs à uero absunt. quam hoc ipsum, puta multum sanguinem procreare, non est quod

merito quis damnet. Constat enim huiusmodi edulium laudatissimi succi censendum esse, quod plurimum quidem sanguinis, aliorum uero succorum nullum producere sit comparatum. Si uero, quia permultum est lactuca sanguinis congeratur, idcirco damnandam eam censeant, facillime huic malo occurrere potest: quippe cum uescientibus, & liberalius exerceri, & ea parcius uti integrum est. Hæc ergo aduersus eos, qui olus hoc non recte uituperant, dixisse sufficiat. Illud porro nouisse conuenit, omnibus alijs oleribus paucissimum sanguinem, & uitiosum generantibus, ex sola lactuca non multum quidem, nec uitiosum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni. Vt plurimum quidem cruda ipsa uescuntur. Aestate autem, cum in semen iam proruptura est, in aqua dulci præcoquentes, cum oleo, garo, & aceto assumunt, aut cum aliquo ex condimentis, obsonijsue, præsertim ijs, quæ caseo constant. Plerique etiam antequam excantescant, in aqua elixa utuntur: uti ego iam facio, ex quo dentes mihi deteriores esse cœperunt. Nam amicus quidam meus, cum olere hoc à longo tempore me ut familiari cibo usum fuisse sciret, uideretque post mandi à me citra magnam molestiam non posse, cocturæ rationem indicauit. Etenim in iuuentute, quoniam assiduò os uentriculi bile efferuescebat, æstus moderandi gratia lactucis utebar. Cum autem ad prouectam ætatem peruenissem, olus hoc contra quam in iuuentute, somnum iam studio, & industria accersenti mihi, auxilio fuit. Quippe qui etiamnum iuuenis lucubrandi gratia uigilijs dedita opera me assuefeceram, declinante iam ætate, ipsa ex se in somni, grauius hoc incommodo molestabar. Aduersus quod unicum mihi præsentissimum remedium lactuca uespere commanducata semper fuit. Lactuca sic Latinis, ὀνίδαξ Græcis appellatur: Mauritanis, Cherbas, seu Chas: Italis, Lattuca: Germanis, Lactuck: Hispanis, Lechuga, aut Alfalfa: Gallis, Laitue.

Nomina.

Γγγιδιον.

GINGIDIVM.

CAP. CXXXI.

50

GINGIDIVM, aliqui lepidion, in Syria, & Cilicia plurimum nascitur. Herbula est sylvestri pastinacæ similis, tenuior, & amarior: radice parua, candicante, subamara. Olus hoc crudum, coctum, conditumve estur, magna stomachi utilitate: urinam cit. Decoctum ex vino potum vesicæ prodest.

Gingidij consideratio.

HUIUSCE sententiæ esse comperiuntur Ruellius, & Fuchsius uiri clarissimi (licet ille non planè adstipuletur) necnon etiam recentiorum alij, qui stirpium cognitionem profitentur, in hoc consentiunt, quod Gingidium ea sit herba, quam nos uulgò Cerofolio uocamus, illi uero Chærefolium. Veruntamen cum hæc radice nitatur, quæ nihil amara sentitur, sed potius acris, & odorata, quemadmodum & folia; idcirco eorum opinionem non equidem (ut dicam quod sentio) probandam putauerim. Quinimò crediderim uel Gingidium hactenus in Italia non esse repertum, uel inibi

CHAEROFOLIUM.

inibi facile non oriri : præsertim cum Dioscorides, & Plinius asserere uideantur, peculiare olus esse Gingidium tam Syriæ, quam Ciliciæ hortis. Meminit Gingidij Galenus libro VI. simplicium medicamentorum his uerbis. Gingidium sicut gustu amaritudinem, & adstrictionem præfert, sic temperamento quoq; ipso caliditatem, & frigiditatem. Secundum uero uirumq; qualitatem desiccatorium est. Sed enim stomacho amicum est, utpote non paruam obtinens adstrictionem. Quamobrem non admodum conspicuam caliditatem possidet : secundo autem recessu desiccatur. Et lib. II. de alimentorum facultatibus, sic inquit. Plurimum in Syria Gingidium nascitur : esturq; similiter ac scandix apud nos. Stomacho mirè utile siue crudum, siue elixum libeat sumere : longioris autem decoctionis impatiens est. Nonnulli ipsum cum oleo, & garo mandunt. Alij uinum etiam, aut acetum adiiciunt, ac multo magis ita stomachum iuuat. Cum aceto sumptum fastidiosos ad cibum inuitat. Perspicuum uero est, quod hæc herba medicamentum potius est, quam alimentum. Quippe quæ adstrictionis, & amaritudinis non obscuræ, nec exiguæ particeps est. hæc Galenus. Ex quibus facile comprobari potest, Chærefolium non esse Gingidium, quod in ipso eæ amaroris, & adstrictionis qualitates gustu haud manifestæ deprehendantur. Quod Græci γγγύδιον, Latini similiter Gingidium uocant : Itali, Gingidio : Germani, Koserffel, & Kerbelkraut : Galli, Cersueil.

Gingidii uires ex Gal.

Nomina.

Σκάνδιξ. SCANDIX. CAP. CXXXII.

SCANDIX, syluestre olus est, amarum, subacre: quod crudum, coctum uero manditur : stomacho, & ventri vitale. Decoctum in potu, uesicæ, renibus, & iecinori cõfert.

QV ANQV AM Scandix antiquis rei herbariæ scriptoribus

Scandicis consideratio.

stirps fuit notissima, ut quæ ab ijs in frequenti ciborum usu haberetur alijs admista oleribus; cum tamen hæcenus eorum reperiri neminem, cui fides sit adhibenda, qui Scandicem notis aliquibus, uel lineamentis descriperit, nesciuerim profecto quoniam pacto, quæue ratione affirmari possit & in Italia Scandicem nasci, & pariter dignosci à compluribus. Cæterum scribit Hermolaus uir doctissimus, & in stirpium historia omnium suæ ætatis facile primus, se uidisse Scandicem in exemplari Græco Dioscoridis appictam folijs fœniculo proximis, floribus luteis, siue albis, corniculis caule summo emergentibus. Hanc ipsam nos quoq; sæpius uidimus maio, & iunio mensibus inter segetes, præsertimq; in agrorum marginibus. Sed quanuis tradiderit Hermolaus eam fœniculi folijs effurgere; mihi tamen magis fumariam, & quadantenus anthemidem referre uidetur, quam fœniculum. Flores gerit hæc chærefolio proximos, albicantesq; e quibus tandem prodeunt cornicula tenuia, longiuscula, recta, acuminata, acubus, quæ in geranio emicant, non dissimilia, quemadmodum & in chærefolio uisuntur, licet huic longè tenuiora, & fragiliora innascentur. Quo fit, ut rectè intuentibus specie tantum, non autem genere differre hæc plantæ haud dubiè appareant; id quod etiam indicat eorum sapor. Quamobrem qui chærefolium scripserunt esse gingidium, id non sine ratione fecerunt. Cum enim certò crederent, hanc, de qua in præsentia differimus, plantam legitimam esse Scandicem, facile etiam hinc persuaderi potuerunt, ut assererent chærefolium esse gingidium. quoniam Dioscorides consuevit stirpes per cognationes describere. Quapropter in eorum sanè rem sententiam, si hæc, quam Scandicem putant, tantum acrimonie, & amaroris gustantibus relinqueret, quantum in Scandice ueteres inueniri prodiderunt. Verum cum eas non obscuras quidem qualitates, quas ueteres ueræ Scandici assignant, in hac, ut ita dicam, noua Scandice nunquam ego repererim, sicuti nec in chærefolio, quæ ueteribus gingidio tribuuntur, cogor omnino eorum sententiæ refragari, & ab ipsis dissentire. Quapropter nisi regionis, & climatis ratione, & locorum mutatione eueniat, ut hæc stirpes omnem acrimoniam, tum amarorem exuerint, non facile quidem adduci potero, ut credam harum alteram, gingidium, alteram uero Scandicem esse. Neq; ab hac mea me deterret opinione Hermolaus, quod uiderit is Scandicem hanc in Græco Dioscoridis codice appictam: quippe cum inter omnes rei herbariæ scriptores nullus, quod equidem sciam, reperiatur, qui per notas aliquas Scandicem descriperit, nesciuerim ego quanam historia, & ratione fretus aliquis unquam illam pictura expresserit. nisi fortasse Dioscorides ipse manu propria eo in libro ipsam appinxerit. Plinius Scandicem anthrisko similem reddidit. Sed cum ignotum per ignotius descriperit, nihil nobis luminis his in tenebris affert. Scandicem commemorat Galenus lib. VIII. simp. medicamentorum his uerbis. Scandix ex agrestium olorum genere est, subacre, & amarum, adeo ut in siccando, & ex calcificando secundi sit ordinis intensi. Urinam ualenter ciet, & uiscera obstructione liberat, ex dictis qualitatibus constans. hæc Galenus. Ex quibus etiam manifestè colligi potest, plantam, quam pro Scandice accepit Hermolaus, quamq; pro eadem pleriq; recentium herbariorum hodie ostendunt, nullo pacto legitimam esse Scandicem. Quandoquidem ea non tantam acrimoniam, nec amaritudinem gustu

Scandicis uires ex Gal.

PECTEN VENERIS.

Nomi.

Caucalidis cō
sideratio.Caucalidis ui
res ex Gal.

Nomina.

Erucae confi-
deratio, & ui
res.

CAVCALIS.

stui representat, ut dici possit primum caliditatis, & siccita-
tis, gradum excedere. Ceterum si ulla est planta, cui hæc
comparari possit, eam adamusim mihi quidem referre uidetur,
quam Plinius lib. XXIII. cap. XIX. à pectinum similitudi-
ne, VENERIS pecten appellat. Siquidem hæc radice nititur can-
dida, cauliculis semipede maioribus: folijs sylvestris pastinacæ,
uel ferè anthemidis, exilibus: floribus albis, tenuibus, emicanti-
bus summatim ab eodem capitello compluribus acuminatis rostel-
lis, inter se disiunctis, quæ pectines planè referunt, quibus linum
mulieres concinnant. Quæ certè omnia reperiuntur in hac uul-
gari Scandice. Quæ herba σκάνδιξ Græcè, Latine Scandix
similiter nominatur: Italice, Scandice.

Καυκαλὶς. CAVCALIS. CAP. CXXXIII.

CAVCALIS, quam alij sylvestre daucum vocant,
cauliculo est dodrantali, aut maiore, subhirsuto: folijs
apio similibus, fœniculi modo per extrema multifidis,
hispidisq; candida in cacumine umbella, suauiter olente.
Crudum, coctumve olerum modo estur: vrinam mouet.

VISITVR. Caucalis in Hetruriæ campestribus, inculto
præsertim solo, ut & Ananiensi tractu in Tridentino agro, nullis
reclamantibus notis. Rura nostra hanc Petrosello saluatico uul-
gò appellant. Quippe quòd folia, quæ per ima prope radicem
exeunt, apium quadantenus effigie referant, quod uulgò Petro-
sello dicunt. Et si quæ superiore parte prodierint, per ambitum sint
fœniculi modo capillamentis diuisa. Caulem mittit pastinacæ: in
cuius cacumine umbellam gerit floribus candicantem, odoratam,
daucò non absimilem. Quapropter Galenus lib. VII. simplicium
medicamentorum, ita de ea scriptum reliquit. Caucalidem quidam
daucum sylvestrem nuncupant: est enim ei adsimilis gustu simul
ac uiribus. Nam excalfacit ut ille, & desiccet, urinam ciet, &
muria ad repositionem conditur. Vt Græcis καυκαλὶς, ita
etiam Latinis Caucalis appellatur: Italis, Caucalide.

Εὐζωμον. ERUCA. CAP. CXXXIII.

CRUDA ERUCA venerem largiore cibo concia-
tat. Semen eius idem præstat, vrinam cit, Concoctioni
prodest, alio perquam accommodata. Semine ad condi-
menta vtuntur: quod, vti in longum tempus asseruetur,
adiecto lacte, aut aceto, digerunt in pastillos. Gignitur
etiàmm sylvestris eruca, maximè in Iberia, quæ occi-
dentem spectat. Cuius semine pro sinapi incolæ vtun-
tur. Vrinam vehementius pellit, & multò satius acrior.

VULGARIS admodum plāta est Eruca tam satius, quàm
sponte nascens, quòd frequentissimè in cœnis acetarijs inseratur.
Excalfacit olus hoc (ut testatur Galenus libro II. de alimentorū
facultatibus) perquam manifestè, adeò ut non facile solum absque
iunctis lactucæ folijs edatur: nam ita immodico calori par frigus
admistum excessum temperat. Quinetiam genitale semen augere
creditur, & in uenerem stimulos addere. Caput etiam magis dolo-
re afficiet, si solum edatur. Semen (ut scribunt antiquorum non-
nulli) muris aranei morsibus medetur. Ventris tineas enecat, lie-
nemq; extenuat. Tritum, & cum felle bubulo mistum, nigras ulce-
rum cicatrices ad candorem reducit. Cum melle uerò perunctum,
uitia cutis in facie emendat, & lentigines emaculat. Herba,
quæ Græcis εὐζωμον, Latinis Eruca uocatur: Mauritanis, Ier-
gir, Ergit, seu Giargir: Italis, Ruchetta, & Rucola: Germanis,
Vucisz senff: Hispanis, Oruga, & Arugua: Gallis, Roquette.

Ωκίμων

ERVCA SATIVA.

ERVCA SYLVESTRIS.

OCIMVM MAGNVN.

OCIMVM PARVVM.

OCIMUM vulgò cognitum. Id copiosiore cibo oculorum aciem hebetat, aluum molliet, spiritum mouet, vrinam pellit, lac euocat: ægrè tamen conficitur. Illitum cum polline polentæ, aceto, & rosaceo, pulmonum inflammationibus auxilio est. Draconis marini, & scorpionis ictibus per se prodest: & cum vino Chio, oculorum doloribus. Succus visus caliginem abstergit: destillationes exiccatur. Semen potum conuenit atram bilem gignentibus, difficili vrinæ, inflatisque: naribus haustum, subinde mouet sternutamenta. quod idem herba efficit. Sed oculos premi necessum est, cum sternutamentum urget. Sunt qui in cibis abdicandum censeant: quandoquidem manducatum, & in sole positum vermiculos creat. Aphri autem adiungunt, si feriantur à scorpione, qui ocimum ederint, nullo conflictari dolore.

Ocimi consideratio.

OCIMUM quemadmodum odoratissimum, ita & omnibus notissimum est. Namque perrara sunt ubique ædium fenestræ, perraræque cœnacula, ac uiridaria, quæ Ocimo non redoleant, utpote quod frequens feratur, & foueatur in figulinis uasis. In Italia hoc æuo Ocimi tria habentur genera. Quorum primum folijs assurgit amaranto longè maioribus, latis, longis, ac crassis, citreæ malo similibus, à quorum effigie ipsum facile uocant Arabes Ocimum citratum, quo modo ipsum Mesues nominat. Secundum folijs exit, ac ramulis, dicto longè minoribus. Tertium, quod folijs constet minutis atque angustis, sitque cæteris odore fragrantius, Italis uulgò appellatur Basilico gentile. Horum omnium meminit Serapio, uocauitque medium hic à Dioscoride descriptum, Ocimum non garyophyllatum: garyophyllatum uero, quod cæteris tum minutius, tum odoratius habetur. Demum illud Citratum à foliorum similitudine nuncupauit, quod citri folijs æmulum esse diximus, ut facile omnibus perspicuum esse potest, qui Serapionis monumenta perlegerint de Ocimo differentis. Idcirco uideant quæso patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios scripsere, quo iure, quæue ratione in electuario de gemmis se iactent Ocimum garyophyllatum hac tempestate primos adinuenisse, cum hoc Serapioni folijs exeat paruis, et caule quadrangulato: monachis uero folijs melissophyllo maioribus, per ambitum serratis, & caule minimè anguloso. Quia in re eos, pace sua, apertè hallucinatos putauerim. Nec equidem credendum arbitror, quod de alio ocimi genere intellexerit Mesues, quàm de tertio illo genere in delicijs habito, de quo diximus. Nam cum cæteris odoris fragrantia longè præstet, nulli dubium est, quin in roborandis cordis ipsius uiribus cæteris sit longè aptius, atque etiam præstantius, ut quod in electuario de gemmis addatur ad cordis effectus.

Monacorum iactantia.

Brasauoli lapsus.

Scribit Brasauolus suo de simplicium examine Romæ primùm excuso libro, tantam de ocimi uiribus inter Plinium, & Dioscoridem esse controuersiam, ut alterum ipsorum errasse dicendum sit. Quippe ex Aphris tradit Dioscorides, quod si à scorpione feriantur, qui ocimum ederint, nullo dolore afficiuntur. Contrà uero Plinius, qui libro XII. cap. XX. si eo die, inquit, feriatum quissiam à scorpione, quo ederet ocimum, seruari non posse. Quia in re lectionis impatiens deprehenditur Brasauolus: quandoquidem si eo loco Plinium de Ocimo differentem, patienter perlegisset, cognouisset utique, quàm rectè Plinius ipse hanc dirimat controuersiam, ipsique respondeat, qui ocimum accusant, cum inquit. Ocimum quoque Chrysippus acriter increpuit, inutile esse dicens stomacho, urinae, & oculorum claritati. Præterea insaniam facere, & lethargos, & iecinoris uitia. Ideoque capras id aspernari, hominibus quoque fugiendum censet. Adijciunt quidam tritum si operiatur lapide, scorpionem gignere. Commanducatum, & in sole positum uermes afferre. Aphri uero, si eo die feriatum quissiam à scorpione, quo ederet ocimum, seruari non posse. Secuta ætas alacriter ocimum defendit: nam id esse capras, nec minus, quàm mentibam, & rutam scorpionum terrestrium ictibus, marinorumque uenenis mederi ex uino, addito aceto exiguo. Vsu quoque compertum deficientibus ex aceto odoratu salutare esse. Item lethargicis, & inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cum rosaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris, impositum ex uino: stomacho quoque esse utile. hæc Plinius. Ex quibus clarissimè patet, Plinium eorum placitis refragari, qui tam acriter ocimum damnarunt.

Ocimi degeneratio.

Degenerat quandoque Ocimum in serpyllum, ut auctor est Theophrastus libro V. cap. VII. de plantarum causis, ubi sic inquit. Ocimum autem, quod loco soli exposito situm est, transit in serpyllum, quia uehementer siccatur. Folio namque minus, odoreque uehementius redditur. Quippe cum alimenti quoque minus habeant, quæ sicca sunt. Sed huiusmodi mutationes ita euenire putandum, ut aliquid similitudinis faciant, non ut omnino speciem expriment alienam. hæc Theophrastus. Cæterum Auicenna libro de uiribus cordis à Dioscoride dissentire uidetur, Nam ocimum, scribit, sanguinem turbidum, & melancholicum generat, quoniam superflua humiditas, quæ est in ipso, parit inflationem in uenis. Nec aliter uidetur sensisse Galenus, qui libro VIII. simplicium medicamentorum de ocimo ita scriptum reliquit. Ocimum ex secundo est ordine calfacientium: habet autem recrementitiam humiditatem: proinde nec commodum est, quod in corpus sumatur. Cæterum foris illitum, ad digerendum, & concoquendum utile est. Item libro II. de alimentorum facultatibus, cum inquit. Ocimo etiam plerique ut obsonio utuntur, ex oleo, & garo esitantes. Vitiosi autem est succi. Admentuntur ob hoc quidam dicentes, si tritum fictili nouo inditum operiatur, celerrimè intra paucos dies scorpiones gignere, præsertim ubi quis quotidie ollam ad solem calfecerit. Sed hoc sanè à uero abest. Id porro uerè de eo dixeris, olus esse prauum succi, stomacho noxium, & concoctu difficile. Sed illud in Ocimo non ignorandum puto, quod ocimum per

Ocymi ab ocimo differentia.

per ab ocimo per i maximè differre deprehenditur probatissimorum auctorum testimonio. Siquidem apud antiquos Ocimum erat pabuli genus dictum uel quod citò proueniret: uel primum inter cætera pabuli genera à terra erumperet: uel quod iumentis citaret aluum, sic appellatum ὀνὺς ab Græca uoce, quæ Latinis ualet citò. Ocimum uero herba est illa odorata, de qua supra disputauimus, sic nominatū ab ὀζω uerbo Græco, quod redolere significat. Vnde rectius forte per z, quàm per c scribendū esset. Cæterum ocymū antiquis quibusdā bouum pabulū erat ex secta uiridi segete, priusquam

quàm indurescerent culmi : uel ex seminibus pluribus simul in agro satis. Nempe è fabarum modijs decem, uicia duobus, & eruiiæ tantundem una in iugero satis, & ante maturitatem recisis. Catoni tamen è uicia, sæno græco, faba, eruoq; in unum, commistis, et exinde satis ocymum est. Quo fit, ut putauerim ocymum antiquis, non modò herbaceam, uiridemq; fuisse segetem, è pluribus seminibus una in agro satis in primum iumentorum pabulū ; sed etiam ex uno tantum cerealium genere, nempe hordeo, auena, uicia, eruo, alijsq; his cognatis, quòd eiusmodi pabulo uerno tempore, nò modò alantur boues, ac etiam equi : sed etiam repurgitur. Id quod nostra quoq; ætate fit pluribus in locis in Italia, præsertim cum hordeo, eruo, & uicia. Nec placet eorum sententia, qui sibi nulla, ut arbitror, ratione, nec auctoritate persuadent, Ocymum plantam esse sui proprii generis. quòd è ueteribus nullum hæcenus inuenerim (quantū equidem uidi, & legi) qui ocymi herbe historiam literis memoriæq; mandauerit : sed comperi quidem, quòd uocabulū hoc non magis uni, quàm alteri conueniat. quandoquidem unicuiq; pabuli generi, quod primo statim uere citò proueniat, accommodari potest. Quare planè explodenda uidetur Adami Loniceri opinio, quòd non sine errore ridendo frumentum Turcicum, siue, ut alijs placet, Saracenicum, quod Tridentina rura uulgò appellant Formentone, & Foroiu-liensi à pullo seminis colore Saracino, ocymum esse firmiter existimet. Quinetiam is turpiter aberrasse deprehenditur, quòd huic plantæ, quæ suum Ocymum est, omnes odorati ocimi facultates reddiderit. Nec alia ratione motus frumentum Saracenicum ocymum esse censet, quàm quòd satum tertia à satu die erumpat. Verum ocymū non ea de causa nomen hoc (mea quidem sententia) sibi comparauit, sed quòd citius cæteris pabulorum generibus uere primo adole-scat : nam innumera essent ocymi genera, si id omne, quod statim ferè à satu oritur, ocymum uocari debeat. Quod *ὀκυμῶν* (ut antè dictum est) Græci, ocimum item Latini appellant : Mauritanis, Berendaros, & Bedarog : Itali, Basilico : Germani, Basilien, & Basilgram : Hispani, Albahaca : Galli, Basilich.

Adami opi-nio uana.

Nomina.

Ορόβανχη.

OROBANCHE.

CAP. CXXXVI.

OROBANCHE cauliculus est sesquipedalis, & interdum maior, subruber, hirsutus, tener, sine folio, pinguis : flore subalbido, aut in luteum vergente : radice digitali crassitudine, & cum ariditate flaccescit caulis, fistulosa. Hanc inter quædam legumina nasci constat, & ea strangulare : unde orobanche sibi cognomentum usurpauit. Estur, ut olus, cruda, & in patinis, asparagi modo, decocta. Legumentis addita, concoctionem accelerare creditur.

OROBANCHEN, quæ omnibus notis legitimæ Dioscoridis respondet, uidimus primum in Ananiensi agro supra Tridentum, ac deinde ubique ferè in Italia nasci comperimus, in campis non modò inter omnia leguminum genera, sed et inter segetes, cannabim, linum, & in uijs secus agrorum sepes. Cæterum etsi scriptis mandauerit Theophrastus lib. VIII. de historia, & v. de causis plantarum, Orobanchem eruum necare amplexu, complexuq; suo ; ea tamen, quæ hic à Dioscoride representatur, & à Plinio lib. XXII. cap. ultimo, nullo sanè complexu, sed sua tantum præsentia, legumina, segetes, cannabim, & linum interimit, quæ prope ipsam oriuntur. Quam ob causam Ananienses, quòd uici-nas strangulet, ac deuoret plantas, Herba lupa uulgò orobanchē appellant. Profilit hæc (ut inquit Dioscorides) nullis unquam folijs, sed uno tantum assurgit cauliculo, asparagi instar, colore subrubro, hirsuto, molli, pinguiq; ; & qui sesquipedalem non excedat longitudinem. Flos è quibusdam patefcit globulis in cacumine congestis, subalbidus. Radix digitali uisitur crassitudine, fungosa, ac fragilis. Hæc planta nonnullis etiam uulgò Coda di leone appellatur, alijs uerò Herba tora uocatur, quòd uaccæ

Orobanches consideratio.

ea degustata (ut pastores facto periculo testantur) statim taurum adeant. Sunt & qui (ut loco citato scribit Plinius) cynomorion eam appellent à similitudine canini genitalis. Ex quibus omnibus non temerè dicendum existimauerim, uel Theophrastum (pace sua) hac in re deceptum esse, uel aliam à Dioscoride, & Plinio orobanchem concepisse.

Orobanche, ut Galenus est auctor libro VIII. de facultate simplicium medicamentorum, est sicca, frigidaq; temperaturæ in primo ordine. Huius plantæ nomen Græcum est *ὀρόβανχη*, quemadmodum et Latinum Orobanche, necnon Erui angina : Italicum, Orobanche.

Orobanches facultas.
Nomina.

Τραγοπώγων. BARBVLA HIRCI.

CAP. CXXXVII.

BARBVLA hirci, quæ ab alijs come vocatur, breui est caule: folijs croci: radice longa, dulci: magno super caulem calyce: è cuius summo semen nigrum dependet, unde nomen inditum est. Herba esui apta est.

Barbulæ hirci
consideratio.

Hermolai er
ror.

Nomina.

ORNITHOGALVM.

HIRCI barbula, quam Hetruria vulgò appellat Sassefrica, vulgaris admodum est notitiæ. Radix, quòd gustu dulcis, iucundaq; sit, estur hyeme frequenter in acetarijs. Folijs exit hæc croci, latoribus tamen, ac longioribus: flore aureo, rostro porcino uocato non absimili, maiore tamen, qui calyce continetur. Is sereno celo fatiscit, nubilofo uerò contrahitur, occluditurq; calyce, quem admodum & chamælonis echinus. E' concluso calycis uertice barba dependet incana, prolixaq;. Vnde nomē accepit, ut Theophrastus prodidit lib. & cap. VII. de plantarum historia. Sed certè nesciuerim ego, qua ratione ductus negauerit Hermolaus, hæc Theophrasto, et Dioscoridi legitimam Hirci barbulam esse, cum illa pulchrè huius notis respondeat. Glutinat hæc recentia uulnera, si fœliorum succus, uel eius stillatitia aqua splenijs, & attritis linteolis superponatur. Τραγοπώγων ita Græcis, Latinis uerò Barbula hirci uocatur: Italis, Barba di becco, & Sassefrica: Germanis, Bocks bart, & Gauch brott: Hispanis, Barba de cabron.

Ορνιθόγαλος.

ORNITHOGALVM.

CAP. CXXXVIII.

ORNITHOGALVM cauliculus est tener, candicans, tenuis, sesquipedalis, tribus aut quatuor in cacumine mollihus agnatis: à quibus flores prodeunt foris herbacei, & cum hiates se pādunt, lactei visuntur: inter quos dissecitū, cachryos modo, capitulū emicat. Coquitur cum pane, ut melanthium. Radix bulbosa, cruda, & cocta manditur,

T R A S I.

ORNI

ORNITHOGALVM adeò inter segetes frequens oritur, ut si maio mense in aruis requiratur, perpensis prius notis illi à Dioscoride attributis, facile ab omnibus inueniatur. Ruellius in Gallia ornithogalum copiosum nasci scribit, pueris non incognitum, qui propter astantes, cum ab agricolis aratro terra proscinditur, aut in latiores porcas sulcatur, ornithogali radices uomere crutas colligunt: & cum sint castaneis suauiores, ijs & crudis, & in cineribus incoctis uestuntur, odore iucundissimo, os mirum in modum commendante. Radices in orbem fere collectæ sunt: cortice pullo: candidissima intus carne, perquam odorata: uere, uel æstate cum fronde uirent, hyeme uel autumnò cum exarantur agri, radicitus uelluntur. Diu seruari possunt, & ubi annonæ premit inopia, plebis rusticæ famem, & ieiunia castanearum more satiant. Mirè suis expetuntur, qui rostro scrobiculos excauant, & harum capti dulcedine, gregatim ad has eliciendas, radicitusq; uellendas aduolant. Cæterum cum ornithogali radices suauitatis sue præstantia, in mentem mihi reuocauerint illas, quæ in agro Veronensi, ubi tantum, neq; alibi, quod sciam, nascuntur in Italia, uulgò uocantur TRASI, saporis dulcedine castaneis proximè accedentes, recentioribusq; quibusdam in medicamentis eadem expetantur, eas hîc recensere non ab re fore duximus. Sunt igitur Trasi radicula figura, ac forma persimiles sericinis erucis, quæ feruenti balneo elixæ contrahuntur, dum serica stamina inde mulieres conglomerant. Harum cremore pectoris, & laterum uitia expurgantur. quo fit, ut tussientibus opem non modicam præsent: tunduntur enim, maceranturq; carni iure, deinde per linteolum exprimitur cremor. quem etiam ueneris potionibus miscent recentiorum nonnulli. Sunt radices hæ, ut experientia compertum est, & ex dulcedine conijci potest, in calefacientium, & humectantium genere, sed flatus quodammodo gignunt. Planta germinat uere, & æstate folijs farragini similibus, cuius radicibus Trasi coherent. Has uerò satis representare uidentur radices illæ, quas DORONICOS uulgi officinarum nominat. Quas, quidem in primis commendarunt Arabes, & præsertim Auicenna ad cordis affectus, contra uenena, & deleteria medicamenta. Plantam, cuius hæ sunt radices, hætenus non uidimus: quanquam asserit Ruellius folijs esse fere acuti rumicis. Alij uerò ea leucoio similia esse uolunt. Doronicus Actuarius carnabadium dicitur. Affertur ex Alexandria Aegypti, & ex Gargano Apuliæ, sed uiribus longè infirmior. Quod ὀρνιθογάλον Græci, Latini pariter Ornithogalum nominant: Itali, Ornithogalo.

Ornithogali consideratio.

Trasorū mentio, & uires.

Doronici cōsideratio.

Nomina.

Υδρα. TVBERA.

CAP. CXXXIX.

TVBERA rotundæ radices sunt, sine caule, sine folijs, flauescences, uere fodiuntur. Cruda, & cocta eduntur.

TVBERA, quæ occulta quadam facultate terra in se parit, & conglobat, numerosa in Hetruria à rusticis effodiuntur, quod magnatibus maximè expetantur in cœnis. Duo eorum in Romano agro habentur genera. Quorum alteri candida, pulla uerò alteri pulpa subest. Rimosus utrisque cortex, ac niger. Est & tertium genus in Anagniniensi, & Tridentino tractu proueniens læui cortice, colore subrufo, cæteris longè minus, insipidum, & gustu iniucundo. Tuberum meminit Plinius lib. XIX. cap. II. sic inquit. Et quoniam à miraculis rerum cœpimus, sequemur eorum ordinem, in quibus uel maximum est aliquid nasci, aut uiuere sine ulla radice. Tuberum uocantur hæc, undiq; terra circumdata, nullisq; fibris nixa, aut saltem capillamentis, nec utiq; extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas urgente, neq; ipsa terræ coherent. Cortice etiam includuntur, ut planè nec terram esse possimus dicere, neq; aliud, quam terræ callum. Siccis hæc fere, & sabulosis locis, frutetosissq; nascuntur. Excedunt sæpe magnitudinè mali cotonei, etiam libræ pondere. Duo eorum genera arenosa, dentibus inimica, & altera sincera. Distinguuntur & colore rufo, nigroq; & intus candido. Laudatissima quæ Aphricæ crescunt. An ne uitium id terræ neq; enim aliud intelligi potest: malum ne id ea protinus globetur magnitudine, qua futurum est, & uiuat ne, aut non, haud facile arbitror intelligi posse. Putrescendi enim ratio communis est ijs cū ligno. Lartio Licinio prætorio uiro iura redditi in Hispania Carthaginè paucis his annis scimus accidisse, mordenti tuber, ut deprehensus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit terræ naturam in se globari. Quod certum est ex ijs, quæ nascuntur, & feri non possunt.

Tuberum cōsideratio.

Historia ex Plinio.

Tuberum uires ex Gal.

Ex Auicenna,

Nomina.

possunt. Et libro eodem capite tertio: De tuberibus (inquit) hæc traduntur peculiariter, Cum fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maxime è tonitribus, nec ultra annum durare, tenerrima autem uerno esse. Quibusdam locis acceptantur riguis, & feruntur, sicut Mitylenis. Negant nasci, nisi exundatione fluminum inuecto semine ab Tiaris. Est autem is locus, in quo plurima nascuntur. Sunt & in fungorum genere à Græcis dicti pezicæ, qui sine radice, aut pediculo nascuntur. Hactenus de tuberibus Plinius. Tubera (ut memoria prodidit Galenus libro 11. de alimentorum facultate) radicibus, aut bulbis sunt annumeranda, ut quæ nullam evidentem habent qualitatem. Qui ergo his utuntur, ad excipienda condimenta tanquam materiam habent, ceu alia qualitatis expertia, & innoxia, gustuq; aquosa sunt. Quibus omnibus commune est, ut alimentum nulla insigni facultate constans, corpori præbeant, sed frigidiusculum duntaxat, crassitudine tale, quale id ipsum est, quod ingestum fuerit: ex tuberibus quidem crassius, ex cucurbita liquidius & tenuius. In alijs eadem est proportio. Sed longè aliter de his scripsit Auicenna, cum inquit. Tubera terrena magis, quàm aquea sunt, omniq; prorsus sapore expertia. Atrabiliaries, & crassos gignunt humores, magis quàm cætera ciborum genera. Quo fit, ut frequenter deuorati apoplexiam, & paralytim concitent. Ad hæc concoctu contumacia sunt, & uentriculum aggrauant. Quæ Græcè ὕδρα, Tubera Latine dicuntur: Arabicè, Ramech, Alchamech, Tamer, & Kema: Italicè, Tartuffi: Germanicè, Hirtz brunst: Hispanicè, Turmas de tierra: Gallicè, Truffle.

Σμίλαξ ἡρτανία. SMILAX HORTENSIS.

CAP. CXL.

Smilacis hortensis consideratio.

Manardi error.

HORTENSIS Smilax frutex est, cuius semen à nonnullis Iobia vocatur. Folia habet hederæ, molliora tamen: tenues caules, & capreolos uicinis fruticibus circumuolutos: qui tantum adolefcunt, ut topiarias scenas repræsentare videantur: siliquas fœni græci profert, longiores, torosiores: in quibus semina renum similia, sed inæquali colore, recluduntur: quæ quadam ex parte fuluescunt. Siliqua cocta, cum semine in oleribus asparagi modo estur. Vrinam ciet, & tumultuosa somnia facit.

HORTENSIS Smilax (ut suprâ nobis dictum est in Phæseolis, sub quorum appellatione falsò credidit Manardus de eruilia scripsisse Dioscoridem) nil aliud, mea quidem sententia, esse potest, quàm ea Phæseolorum genera, uarijs coloribus depicta, quæ uulgo Italis dicuntur Fagioli Turcheschi. Siquidem præter id, quod rubentes, uersicolores, & (ut Dioscorides inquit) renum figura cernantur, folijs exeunt hederaceis, caule tenui, è quo capreoli prodeunt, quorum reptatu non modò palos, & arbores scandunt, ac uinciunt; sed in hortis attegias, pergulas, testudines, scænas, & tentoria inumbrant, & opacant. Hos Galenus lib. primo de alimentorum facultatibus, ex auctoritate Theophrasti dolichos appellat, sic inquiens. Dolichus adactò longo palo consurgit, & fructum gerit: sin hoc adminiculo careat, uitiosus fit, & rubigine tentatur. Quod quotidie uisitur in hoc phasiolorum genere. quippe quod nullo sustentaculo in altum euecti, humi repunt, & contrafacto tractu temporis humore, situ, ac rubigine depereunt. At ubi longissimo in hæserint pedamento, breui temporis spatio, ad culmen usque illi se circumuoluunt. Quo fit, ut longè aberrasse Manardum existimem, quod aserat lib. 1. epist. 111. Dolichos nil aliud

esse Galeno, quàm Eruiliam, quæ Italarum nonnullis uulgo appellatur Rouigione, alijs uerò Arabeia, cum tamen Galenus, itemq; Paulus Eruiliam appellitent Ochrum. Nec nobis obstat, quod Eruilia (ut ipse asserit) rubiginè contrahat, cum adminiculis caret, quibus à terra subleuetur, quodq; huiusce tantum leguminis siliquæ unâ cum semine comedantur, ut Galenus libri 11. de aliment. facult. præfatione, & Paulus Dolichos mandi testantur. Nam etsi aliquando Eruiliæ secti arborum rami apponantur, ut illos implicent; nunquam tamen longissimi adfiguntur pali, quod ea minimè illos scandere ualeat, uersicolorum phasiolorum modo. Ad hæc Eruilia, quæ humi serpat, rubigine minimè deperit, ut Tridentinus ager ubiq; testari potest. Quippe quod ibi frequentissima seratur, dimittaturq; nullo propè fixo pedamento humi accumbere. Nec obstat præterea (ut ipse Manardus scribit) quod sola Eruilia inter legumina cum siliquis comedatur. Nam quanuis decocta unâ cum siliquis mensis apponatur; nunquam tamen aliquem me uidisse fateri possum, qui siliquas simul cum granis deuorauerit: est enim eruiliæ inuolucrum suisbus potius, quàm hominibus in cibum exhibendum. Vnde equidem omnes, quod uiderim, Eruiliam mandentes, semina dentibus extrahunt, & membranas, exhaustasq; siliquas dentium attritui prorsus repugnantes, in patinis suisbus relinquunt. Scæcus autem cum huiusmodi phasiolorum corniculis euenit: quandoquidem cum tenella adolefcunt, anteaquam connescant, aqua prius elixa, non modò in acetarijs integra, nullisq; abiectis putaminibus, assumuntur in cibum, sed butyro, uel oleo frixa addito gingibere, & omphacio, iucundissime deuorantur. Hinc itaq; fit, ut certò potius credam, hoc

hoc phasiolorum genus dolichos esse, quàm eruiliam Manardo uocatam. Illud insuper hac in re sentit Manardus, quòd Dioscorides phasiolorum appellatione, de quibus suprà mentionem fecit, non quidem communes, ac triuiales, sed Eruiliam significauerit: Smilacis uerò hortenſis nomine, de qua hic sermo, uulgares illos phasiosolos repræsentauerit. Qui (ut suam tueatur sententiam) consentaneum minime uideri inquit, quòd duobus diuersis capitibus eodem libro de phascolis scripserit Dioscorides. Sed haudquaquam à ratione, & ueritate eum alienum existimarem, qui responderit, primum tractasse Dioscoridem de uulgaribus, & candidis phascolis, qui passim in campis aliorum leguminum more seminantur, ubi de omni segete, & leguminibus disseruit. Deinde uerò de uersicoloribus, qui in hortis, & uiridarijs ad opera topiaria explenda seruntur, inter ea, quæ in hortis, & uiridarijs coluntur. Quamobrem ut hortenses à campeſtribus secerneret, inquit: Hortensis Smilax frutex est, &c. Quod manifestè declarat, cum hic de hortensibus, illic uerò de ijs, quæ in campis proueniunt, intellexisse, atq; eos ita seiunxisse. Qua in re non potui non quãdoq; admirari Manardum medicum alioquin ingenio, & doctrina insignem, quòd tam facile adductus esset, ut asseueraret dolichos esse eruiliam, cum eum legisse existimandum sit, Galeno, & Paulo eruiliam ochrum uocari. Planta, quæ σμίλαξ κητώα Græcis, Smilax hortenſis Latinis appellatur: Arabibus, Lubia: Italis, Smilace de gli horti, et Fagiolo Turchesco: Germanis, Vuelsch bonen: Hispanis, Feyones: Gallis, Fascoles, & Fabes painctes.

Nomina.

ΜΗΔΙΚΗ.

MEDICA.

CAP. CXLI.

MEDICA, cùm recenter prodijt, folijs, & caule trifolio pratenſi similis est: procedens uerò folia contrahit, caules edens trifolij, & siliquas corniculorum modo intortas, in quibus semen lentis magnitudine dependet. Id siccatum, iucundi saporis gratia, conditaneo sali admiscetur. Viride, quibus refrigeratione opus est, illitu suffragatur. Herba tota pro gramine vtuntur, qui pecorara alunt.

MEDICAM inde nominationem inuenisse certum est, quòd primian, Plinio lib. XVIII. cap. XVI. auctore, ex Media in Italiam aduecta fuerit. Verum etsi hæc quondam in uniuerſa Italia sereretur ad pecorum pabulum, & omnibus ferè cognosceretur; nec tamen pauci sanè reperuntur, qui Medicam uiderint, ne dum serant: quanquam non desunt, qui eam se consecutos existimant. Sed cùm ab amicis hoc anno semen accepissem, illudq; magna cū diligentia terræ mandassissem, accidit, solo forsitan repugnante, ut nulla exorta sit planta: unde quid de ea iudicem nō habeo. Hæc (ut Plinius tradit loco citato, & antiquorum plerique testantur) uno tantum satu plus tricenis annis perdurat. Eadem (ut quidam referunt) abundat Hispania, ubi magna admodum cura colitur ad iumentorum, & pecudum pabulum: eamq; Alfalfa uocant, nomine ab Arabicis corruptè mutato. Nam (ut lib. II. capite de Cot inquit Auicenna) uocatur etiãnnum Aphris Alfafasat. Nascitur & in Gallia, si Ruellio credimus, ibiq; maius trifolium appellatur. Medica sic Latinis, & Italis, ut Græcis ΜΗΔΙΚΗ nominatur: Mauritanis (ut modò dictum est) Cot, & Alfafasat: Hispanis, Alfalse, Erwayne, & Alfalfa.

Medicæ consideratio.

Nomina.

ΑΦΑΚΗ.

APHACA.

CAP. CXLII.

APHACA in aruis nascitur, altior lente, tenuibus folijs: siliquas lenticula maiores fert, in quibus terna, quaternave semina nigra, lente minora, continentur. Quæ adstringendi vim habent. quare torrefacta, stomachi, aluique fluxiones sistunt, si fresa lentis more decoquantur.

NON solum in uniuerſis Italie locis Aphaca sponte nascitur, sed & à multis in campis seritur leguminum, & erui modo ad columbarum saginam. Folio germinat uiciæ maiore, crassiori, quadrangulâ caule, flore subrubeo, siliquis inde dependentibus pisorum instar, breuioribus tamen, sed lenticulæ maioribus, in quibus includitur semen, uiciæ quadantenus maius. Goritiensî agro frequentissima nascitur inter segetes, & prope sepes. Quo fit, ut maxime aberrent, qui censent Aphacam nihil à uiciâ differre, quæ inter segetes ubiq; copiose prouenit. Quippe quòd hæc minori fit folio, tenuiori caule, flore in purpuram rubescente, siliquis longioribus, gracilioribus, ac rotundioribus. Eaq; propter de Aphaca, & Viciâ differens Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus, ita scribit. Aphacæ, & uiciæ seminū figura non rotunda est, ueluti fabarum, sed aliquantò latiuscula, similiter lenti. Hæc quoq; cum sua planta, et ualuelis integra rustici reponunt, ut brutis pecudibus pabulo sint. Per famem tamen quosdam noui, qui hæc quoq; comederint, potissimum uere, cùm etiãnnum uirent, quemadmodum fabas, & cicera esitare consueuerunt. Semina autē hæc non solum insuauia sunt, sed concoctu etiã difficilia, & aluum retinentia. Perspicuum ergo est, cùm huiusmodi naturam obtineant, alimoniam quoq; quæ ex ipsis in corpus permanat, improbi, crassi, succi esse, idoneam ad humoris melancholici generationem. hætenus Galenus. Ceterum illud animaduertendum est, quòd Theophrastus lib. VII. cap. VII. & XI. de plantarum historia Aphacam inter intybacea, uel cichorij genera connumerat. Quare mirandum non est, si etiam in alijs quibusdam à Dioscoride discrepet, quemadmodum in coronopo, orobanche, ac alijs nonnullis ostendimus. Nec mirum etiam Plinium hac in historia uariasse: nam lib. XXVII. cap. V. Dioscoridis Aphacam ad uerbum retulit: libro uerò XXI. Theophrastum secutus, eam inter cichoracea reposuit. Quæ Græcis ΑΦΑΚΗ, Latinis item Aphaca, & Aphace nuncupatur: Arabibus, Apaki, Afaki, siue Albikia: Italis, Aphaca: Germanis, Vuilde uuicken, & Vogels uuicken.

Aphacæ consideratio.

Quorundam lapsus.

Aphaca intybi genus.

APHACA.

VICIA.

Galeno.

Γράσον κεφαλών. PORRVM CAPITATVM.

CAP. CXLIII.

CAPITATVM porrum inflationem facit, noxium succum creat, tumultuosum somnium parit, vrinam ciet, aluo accommodatur, extenuat, oculorum aciem hebetat, menses pellit: sed lædit exulceratam uescicam, renesque. cum ptisana uerò coctum, esu pectoris uitia extrahit. Coma eius in aqua maris, & aceto cocta, in defensionibus ad præclusiones vuluæ, & duritias, utilis habetur. Porrum bis aqua mutata coctum, tum frigida maceratum, dulcescit, & multò minus inflat. Semen acrius est, & quandam adstrictoriam vim habet. quare succus cum aceto, addito thure, aut manna, sanguinis profluvia sistit, maximè si naribus erumpat. Venerem stimulat: contra omnia thoracis vitia, tabemque, pro delinctu efficax est: arteriam esu purgat: sed si assidue estur, uisus obscuritatem inducit: stomacho aduersatur. Succus ex melle potus, aut illitus, contra bestiarum morsus auxilio est. Ipsum quoque cum aceto aut thuris polline, lacte aut rosaceo, vtiliter aurium doloribus, & sonitui instillatur. Varos tollunt folia illita cum rhoë, qua ad obsonia vtuntur: epinyctidi medentur: crustas ex sale illita rumpunt. Veteres sanguinis reiectiones cohibent, feminis drachmæ binæ, cum equali baccarum myrti pondere potæ.

Porri consideratio.

PORRVM, quod copiosum quadragesimalis nostri ieiunij tempore plerunq; in foris olitorijs unà cum oleribus uenale reperitur, omnibus notissimum est. Cæterum etsi magnopere laborant hortorum cultores, ut eorum porri, longi, crassi, candidi, ac teneri euadant; nesciunt tamen eos capitatos efficere, ceparum instar:

instar : quanuis ij apud ueteres in frequentissimo usu fuissent, quòd longis, qui propriè sectiui appellantur, sapidiores, gustuiq; gratiores haberentur. De his igitur tanquam præstantioribus scripsit Dioscorides, non tamen quòd à sectiuis genere differrent, è quibus māgonio capitati sunt, tegula in transplantatione supposita, incisus prius ante medullā folijs, ne adolendi facultas in sublime feratur, nec ad radices, sed in ipso capite confideat : uel sarculo conuelluntur radices, ut delumbatæ alant, neque distrabant, ut scriptum reliquit Plinius lib. XIX. cap. VI. Porri facultates recensuit Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, ubi simul etiam de allio, & cepis agens, sic inquit. Harum plantarum radicibus percrebrò uescuntur homines, rarius caule, folijsq; , acri admodum facultate præditi pro radicum portione. Corpus excalfaciunt, & crassos in eo humores extenuant, glutinososq; incidunt. Bis tamen, aut ter in aqua decocta, acrimonia spoliatur : quanquam ne sic quidem uim perdunt extenuandi. Verùm facultatem quandam obscurissimam alendi corporis exinde acquirunt, cuius antea, quàm decoquerentur, nihil profus obtinebant. Cæterum allium non modò ut obsonium, uerum etiam ut medicamentum sanitati accommodum, quòd obstructa soluere, & discutere possit, usurpatur. Aliquantisper elixum, usque dum acritudinem abiciat, uiribus quidem suis imbecillius fit, sed succi prauitatem non amplius seruat, quemadmodum nec porri, nec cepæ, cum bis fuerint decocta. Γράσον κεφαλωτὲν id uocant Græci, quod Latini Porrum capitatum : Arabes, Curat, seu Kurat : Itali, Porro capitato : Germani, Lauch : Hispani, Puerro : Galli, Poureau.

Porri facultates ex Gal.

Nomina.

Ἀμπελόπρασον.

AMPELOPRASVM.

CAP. CXLIIII.

AMPELOPRASVM stomacho magis, quàm porrum aduersatur : plus autem excalfacit : urinam, & menses vehementius ciet. Id contra serpentium morsus esse conuenit.

PROVENIT agreste porrum plerumq; in uineis, unde à natalibus Ἀμπελόπρασον, quasi uineale porrum, Græcis appellatur. Nascitur hoc in uniuerſa Hetruria non solum in uinetis; sed etiam frequens admodum in agrorum marginibus, & in amoenis collium locis. Rura nostra ipsum uulgari sermone appellant Porrandello. Estur à rusticis, & agricolis in acetarijs crudum, recentis allij uice : quanquam mansu durius sit, gustu acrius, & concoctu difficilius. Est præterea Ampeloprasum (ut lib. VI. simplicium medicamentorum prodidit Galenus) acrius, & ficius domesticò, sicut agrestia omnia reliqua domesticis : ac proinde stomacho, quàm illud nocentius : sed & crassos, & lentos humores potentius incidit, ualentiusq; infarcta organa obstructione liberat. Hac quoq; ratione urinas, & menses sæpe prouocauit, ubi à crassis, & lentis retinebantur humoribus. Adeò uerò est calidum, ut illi tum cataplasmati modo exulceret. Dictum est autem antea, quòd quæ eum in modum sunt calida, extremi sint ordinis. hæcenus Galenus. Cæterum illud silentio haud dissimulandum puto, quòd Galenus minus fortasse rectè id tribuerit Ampelopraso, quod nominis significationi reclamation, & potius scorodopraso competere uidetur, cum loco citato inquit. Si inter allium, & porrum medium quiddam concipias, facultatem ampelopraſi inueneris. Quandoquidem scorodoprasum, teste infra Dioscoride, ut allij, et porri uires; ita & nomen sibi uendicauit : ampeloprasum uerò dictum est, quòd in uinetis nascatur. Id quod ipsemet Galenus con-

Agrestis porri consider.

firmat libro VIII. simp. medicamentorum his uerbis. Scorodoprasum sicut gustu, & odore mediam allij, & porri qualitatem possidet, ita & uires. Et libro II. de alimentorum facultatibus : Ampelopraſi (inquit) à porro tanta est differentia, quanta in alijs congeneribus plantis inter syluestria, & satia inuenitur. Sunt qui hoc in totum sequentem annum reponant, aceto condientes, haud aliter quàm cepas, eaq; ex parte cibo commodius, & prauo minus succo obnoxium efficitur. Quod Ἀμπελόπρασον Græci, Latini Porrum agreste, & Ampeloprasum dicunt : Mauritani, Nabati : Itali, Porro saluatico, & Porrandello : Germani, Vuil lauch : Hispani, Ayos, & Puerros de las uinhas : Galli, Pouræ de chien.

Nomina.

Κεράμυρον.

CEPA.

CAP. CXLV.

CEPA longa acrior est, quàm rotunda, item flaua quàm candida, & sicca quàm uiridis, & cruda quàm cocta, aut sale condita. Omnes tamen mordent, flatus gignunt, appetentiam inuitant, sitim mouent, & extenuant, fastidium pariunt, & expurgant : aluo utiles sunt. Eæ detractis purgamentis in oleum coniectæ, hæmorrhoidas, reliquosq; excretionum exitus referant, subditæ pro balanis.

Succus

C E P A.

Ceparum historia ex Theophrasto.

Succus cum melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemidis, nubeculis, & incipientibus suffusionibus auxilium: anginae eodem perunguntur: suppressos menses pellit: caput purgat, naribus infusus: canis moribus cum aceto, ruta, & melle illinitur: cum aceto autem perunctas in sole vitiliginis sanat: & cum pari spodio, scabras lippitudines sedat: varos cum sale reprimat: contra calceamentorum attritus, cum gallinaceo adipe utilis est: citæ aluo prodest: in auribus sonitum, ac grauitatem emendat: ad purulentas aures, & eliciendam earundem aquam, valet: alopeciae earum succo perfricantur, qui celerius quam alcyonium pilos euocat. Largiore cibo cepa capitis dolores ciet, cocta quæ vehementius vrinam pellit: eos lethargicos efficit, qui valetudinibus aduersis, ea etiam cocta, plus æquo vescantur. elixa, & cum passis uvis, & fisco illita tubercula concoquit, & celerrimè rumpit.

CEPARVM plura Theophrasto notantur genera libro VII. cap. IIII. de plantarum historia, ubi sic habet. Differunt & cepæ, & allia genere. Sed Ceparum genera plura, ut quæ à locis nomina accepere: gardiæ, cnidiæ, samothraciæ: item setaniæ, & fisiles, & ascaloniæ. Ex his Setaniæ minimæ, sed largè dulces. Fisiles uerò, & ascaloniæ, tū cultu, tum natura inter se differunt. Fisilem etenim hyeme sua cum coma, inertem relinquunt, uere externa folia detrahunt, & reliqua colunt: detractis his folijs, altero germinant, simulque inferius finditur, unde fisiles appellatæ sunt. Quidam uel omnibus detrahenda folia censent, ut uim suam imo contineant, neque effusa seminescant. Ascaloniarum peculiaris quædam natura notata est: etenim solæ fisiles, & quasi steriles, ab radice consistunt, nec ea parte crescere, ac proficere possunt.

Quamobrem non eas deponunt, sed semine serunt: deinde circa uer, cum germinatū sit, transferunt. Perficiuntur adeo celeriter, ut cum cæteris, aut etiā prius euelli possint. Plus temporis diuissæ in terra, putrescunt. Plantatæ caulē edunt, semenque tantummodo fundunt: tum exinaniantur, atque inarescunt. Harum igitur talis natura est. Differunt & colore nonnullæ: etenim apud Isum cætera quidem candidis similes constant, sed colore candidæ admodum proueniunt, Sardianisquæ, similiter ferre affirmant: Cretensium peculiaris maxime natura notatur, sed Ascalonijs quodammodo proxima, ni fortè uel eadem dici debeat. Est enim in Creta genus quoddam, quod semine quidem satum in radice crassatur: depositum uerò, in caulem, semenque totum funditur: sine capite, saporeque dulce est. Id enim quasi è contrario cæteris habet: omnes nanque depositæ melius, celeriusque perficiuntur. Omnes post arcturum proueniunt, tepido adhuc solo, ut depositas imbres occupent. Seruntur & toto capite, & circunciso, sed germinationes haud similes fieri solent. Parte nanque inferiore cepæ nascuntur, superiore herba tantum erumpit: sectæ uerò in rectum, germinare omnino nequeunt. Gethyum dictum sine capite est, & quasi longa ceruice consistens: ob id germinatio tota in fronde, sæpiusque retondetur, ut porrum. qua de causa semine feritur, id nec deponitur. Cepas hisce ferè differentijs discernere licet. hætenus Theophrastus. Nascuntur Cepæ in uniuersa Italia frequentissimæ, quæ etiam inibi multiplici signantur genere, ut refert Plinius lib. XIX. cap. VI. & ut nos quotidie uidemus. Quandoquidem forma aliæ maiores, aliæ minores, quædam longæ, quædam rotundæ, quædam uerò sesiles proueniunt. Sicut colore rubentes, & subrubentes aliæ, quædam uirides, & candidæ nonnullæ. Quin & sapore uel acerrimæ, uel mediocri acrimonia præditæ sunt, aut nihil penitus acres inueniuntur. Omnium maximæ sunt, quæ Caieta Romam importantur. Hæ tametsi ad summum rubescant, ac crassioribus tunicis compactæ sint; leuiuscula tamen acrimonia polent, mansuque tenerrimæ comperiuntur: ob idque in cibis cæteras antecellunt. In Hetruria eæ minus acres notantur, quæ magis rubent. Contrà uerò albæ, quippe quæ omnium ibi acerrimæ proueniant. Quam ob causam ad medicamenta potius, quam ad cibos seruantur: quanquam secus fortasse in Græcia eueniat, quod flauas candidis acriores esse memoret Dioscorides. Connumerantur etiānum inter ceparum genera (ut locis supra citatis Theophrastus, & Plinius testantur) quæ Ascaloniæ ab Ascalone Iudææ oppido appellantur, & quæ his similes sunt Theophrasto sectiles nominatæ, nobis uerò in Hetruria uulgò Cipolle maligie. Cepa (ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum) ex quarto est ordine excalfacientium: essentia autem eius potius crassarum est partiū. Vnde etiam hæmorrhoidas aperit tum apposita, tum cum aceto inuncta. In sole alphas abstergit, tum alopecijs attrita pilos alcyonio citius restituit. Porro si succum eius exprimas, quod reliquum est, admodum terreæ substantiæ est, eiusque calidæ: at succus aqueæ, aereæque caliditatis. Hic igitur ijs, qui suffusi sunt, aut aciem oculorum obtusam præ crassitudine humorum obtinent, inunctus prodest. Ex huius temperatura tota cepa flatuosa est manducata. Itaque quæ temperatura sunt siccior, minus flatuum generant. hæc Galenus. Quod autem Cepæ corporibus præbeant alimentum, supra in porri mentione retulimus ex ipso Galeno, qui de ijs simul differuit libro II. de alimentorum facultatibus.

Ceparum uires ex Gal.

cultatibus. Κρόμμυον Græcè, Cēpa & Cepe Latine uocatur: Arabicè, Bassil, seu Bassal: Italicè, Cipolla: Germanicè, Zuuibel: Hispanicè, Cebolha: Gallicè, Fiboule, & Oignon.

Nomina.

Σκόροδον.

ALLIUM.

CAP. CXLVI.

ALLIUM quoddam fatium, atque hortense habetur. quod in Aegypto, singulari ut porrum, capite constat, dulce, in purpureum uergens, paruum: reliqua uerò magna & candida, ex pluribus coagmentantur nucleis, quos aglithas, id est spicas, Græci nominant. Aliud est sylvestre, quod ophioscorodon, id est anguinum, uocant. Vis allij acris est: excalfacit, mordet, excernit, aluum turbat, inflationes facit, stomachum exicat, sitim gignit, flatum permouet, summam corporis cutem exulcerat: aciem oculorum esu hebetat. Eisdem effectus præbet anguinum, quod & elaphoscorodon dicitur: latas uentris tineas in cibo sumptum abigit, urinas detrahit: contra uiperarum ictus, & priuatim hæmorrhoi, prodest, ita ut non aliud magis, si cum uino iugiter assumatur, aut tritum in eodem ebibatur: contra rabioforum morsus, & illitu, & cibo ualeat. Magnæ & alio utilitates contra aquarum mutationes: uocem clarificat: ueterem tussim crudum, coctum uel lenit: potum autem cum origani decocto, pediculos, & lentes enecat: cremati cinis illitus sugillationibus cum melle, & alopecij cum nardino unguine, medetur: eruptiones popularum cum oleo, & sale sanat: uirilignes, lichenas, lentigines, ulcera capitis manantia, lepras, & furfures, cum melle eximit: cum thure, & teda decoctum, dentium dolore leuat, si in ore contineatur: contra uenenatos muris aranei morsus, cum ficulneis frondibus, & cumino illinitur. Feruefactæ comæ ius, scæminarum defectionibus additum, menses, & secundos partus extrahit. Allium eiusdem gratia sufficitur. Factum ex eo, & nigra oliua intritum, quod myttoton uocant, esu cit urinam, ora uenarum patefacit, hydropicis utile.

ALLIUM uulgaris est notitiæ. Ceterum quanquam scribit Dioscorides Allium, quod non coherentibus nucleis, siue spicis, sed singulari, & solido capite constat, in Aegypto nasci; eiusmodi tamen & in Hetruria, & in compluribus alijs Italiae locis provenit, ibiq; Allium mas appellatur. Alij meminit Theophrastus lib. VII. cap. IIII. de plantarum historia sic inquiens. Allium ante solstitia, aut paulò post solstitia seritur nucleatim diuisum. Discrimen eorum, quòd aliud præcox, aliud serotinum: est enim genus quoddam eiusmodi, ut sexaginta diebus perfici possit. Differunt præterea magnitudine singulari. Cyprium uocatum maximè tale est, quod non decoquunt, sed in myttotis utuntur: & cum tunditur, mirum quàm spuma increseat. Quin & illud differentiam facit, quòd quædam non nucleis coagmentantur. Dulcedo autem, & odor, & crassitudo, eorumq; causa, tempore, cultuq; penè uidentur contingere, ut etiam aliorum. Perfici etiam semine potest, sed tardè: primo etenim anno caput accipit porri, sequente discerni in nucleos incipit, tertio redditur perfectum, nec quicquam deterius, sed etiam quidam uel deposito melius id existimant. Radicis autem allij, aut cepæ haud similis ortus fieri solet: allij nanque cum nucleis extumuerit, tota intorquetur: & hinc aucta in nucleos rursus discernitur, atq; ex uno plura efficiuntur, dum caput consummatur. At cepæ continuo ab radice aliud, atque aliud obducit, ut & bulbosus, & scylla, & eiusmodi omnia. Etenim allia, & cepæ, si non euellantur, plura indies fiunt. Super fistula quoq; & allium capitari posse, & cepe affirmant. hætenus Theophrastus de allio domestico. Sylvestre uerò, quod Græci οφιοσκόροδον, id est, anguinum allium uocant, ubique, in montibus præsertim, & collibus nascitur, nullis diuisum nucleis, satiuo longè minus, sed odore, & sapore illi per simile: folijs angustioribus, gracili caule: in cuius cacumine flos emicat, ex rubeo purpurascens, à quo nigrum gignitur semen. Hoc, cum aliquando in montibus legerem unà cum alijs herbarijs, nobis occasionem præbuit loquendi de errore detestando, in quo turpiter uersati sunt Arabes, & eos secuti: quòd pro scordio herba, quæ triflaginem folijs æmulatur, de qua Andromachus, & Galenus intellexerunt, allium sylvestre in pastillos theriacos addiderint, & in illius locum suffecerint, non minus uocabulorum uicinitate, quàm imperitia decepti, ut sequenti libro in scordij mentione (Deo fauente) latius explicabimus. Porro illud hic silentio non dissimulandum duxi, ne fortè seplasiarijs imponat, quòd Brasauolus apertè falli deprehenditur libro suo de simplicium examine Romæ prius excuso, ubi sylvestre allium ampeloprason, siue scorodoprason à rei medicæ auctoribus appellari scribit. Qua in re non uno tantum, meo quidem iudicio, sed duplici, pace eius dixerim, notatur errore. Primum quòd existimauerit, allium sylvestre scorodoprasum,

Allij consideratio.

Allium sylvestre.

Arabulapsus.

Brasauoli error.

doprasum, uel ampeloprasum esse. Deinde quod certò crediderit, ampeloprasum, & scorodoprasum unam & eandem plantam esse. Hi Brasauoli errores manifestè redarguuntur Dioscoridis auctoritate. Siquidem is non solum eas plantas nominibus, sed etiam capitibus, & facultatibus distinxit: quem etiam seculus est Galenus, licet, ut in ampelopraso diximus, huic tribuerit, quod scorodoprasotribuendum erat. In his igitur palàm fit, allium sylvestre ophioscorodum appellari: sylvestre porrum, quod in uineis proueniat, ampeloprasum: tertium uerò, quod promiscuas allij, & porri facultates obtineat, scorodoprasum. Quare mirari subit Brasauolum uirum alioqui doctissimum, quomodo is, qui simplicium medicamentorum examen conscripsit, hæc in Dioscoride, & Galeno non uiderit, uel non animaduernerit. Σκοροδον Græci, Latini Allium dicunt: Arabes, Chaum, Cairin, & Thum: Itali, Aglio: Germani, Knoblauch: Hispani, Ayos: Galli, Ail, & Aux.

Nomina.

Σκοροδοπρασον. SCORODOPRASVM.

CAP. CXLVII.

SCORODOPRASVM magnitudine porrum æquat, qualitatum porri, & allij particeps. Vnde promiscuas sibi uires ex utroque uendicauit, effectus allij, & porri præbens: inefficacius tamen. Coctum, porri modo, dulcescit, & in olerum uicem transit.

QUONIAM antiquorum nullus, præter Dioscoridem, Galenum, & Paulum, Scorodoprasum meminit, propterea existimat Marcellus arte, & cultorum mangonio ex allio, & porro in unum sub terra colligatis, non autem natura, scorodoprasum prouenire. Sed hæc in re Marcellum, pace sua dixerim, cæcutisse illud manifesto indicio est, quod compertum sit, legitimum Scorodoprasum natura, non mangonio factum, in compluribus Italiæ locis sponte sua nasci: ac inde postea translatum, in hortis, & uiridarijs depositum uirescere, ita ut intuentibus legitimum se ostendat, & Marcelli errorem prodatur. Crescit id porraceis folijs, quæ digitis attrita ita allium, & porrum simul resipiunt, ut illorum etiam effectus præbent, quemadmodum rectè prodidit Dioscorides, & Galenus attestatur lib. VIII. simpl. medicamentorum, his paucis. Scorodoprasum sicut gustu & odore median allij & porri qualitatem possidet, ita & uires. Id Græcè Σκοροδοπρασον, Latine similiter Scorodoprasum appellatur: Italicè, Scorodopraso: Germanicè, Aber knoblauch: Gallicè, Ail porreau.

Σινάπι. SINAPI.

CAP. CXLVIII.

SINAPI hortense, aliqui napi uocant. Eligi debet adultum, ualde rufum, non magnopere ficcum, sed quod fractum internè uirescat, & ueluti quodam succo

madeat, cæsiu colore: siquidem recens id genus, tempestiuum habetur. Ad calfaciendum, extenuandum, extrahendum, efficax est. Ad eliciendam capitis pituitam manditur: contra præduros tonsillarum tumores, ac ueterem, callosamque arteriæ scabritiem, succus ex aqua, & melle conuenienter gargarizatur: sternutamenta ciet, tritum, & naribus admotum: comitialibus quoque auxiliatur: foeminas vuluæ strangulatu oppressas excitat: lethargicis, derafo capite, illinitur. Cum ficis admistum, donec rubescat locus, & ad coxendicum cruciatus impositum, ad lienes, & omne genus dolores confert, cum permutandæ ualeitudinis causa ex alto uitia extrahenda sunt: alopecijs illitum medetur: faciem purgat: sugillata cum melle, adipe, aut cerato rapit: feræ impetigines, & lepræ, eo cum aceto perunguntur: contra febrium circuitus aridum bibitur, aut potui, polentæ modo inspargitur: extrahentibus emplastris, scabiemque extenuantibus, utiliter admisceri solet: tritum grauitati aurium, & sonitui cum fico impositum prodest. Succus ad hebetudines oculorum, & genarum scabritias magna utilitate cum melle illinitur. Expressus recenti semine succus in sole ficcatur.

Sinapi consideratio.

SINAPI, Plinio libro XIX. cap. VIII. auctore, trium est generum. Quorum unum gracili assurgit folio: alterum rapitiæ frondem exprimit: tertium crucæ folio laciniatur. Hæc omnia Sinapis genera obseruantur in Italia: illud siquidem, quod tum folio, tum etiam semine tenui nascitur, erraticum est. Quod uerò rapi fronde constat, cæteris maius, hortense est, eiusque in officinis usus. Tertium deinde & ipsum satiuum est, semine albo, minusque acriter. Tritum hoc, mustoque recenti commistum, diutius eius dulcedinem tuetur, atque eam deficere prohibet, quod ebullitionem reprimat. Eaque propter qui ex Tridentino agro in Germaniam mustum comportant, hoc Sinapis genere cadis imposito, dulcedinem musti conseruant. Sinapis temperamentum tantummodo expressit Galenus libro VIII. simplicium

Sinapi uires ex Gal.

SINAPI PRIMVM.

SINAPI SECVNDVM.

SINAPI TERTIVM.

NASTVRTIVM.

Nomina.

plicium medicamentorum, sic inquit. Sinapi calfacit, & desiccet quarto ordine. Huic nomen Græcum σινάπι, & σινάπιν: Latinum quoque Sinapi, & Sinapis: Arabicum, Cardel, aut Chardel: Italicum, Senape: Germanicum, Seneff: Hispanicum, Mostaza: Gallicum, Seneue.

Κάροδαμον. NASTURTIVM.

CAP. CXLIX.

NASTURTIVM optimum constat esse Babylonicum. Omnium semen est acre: excalfacit, sto macho aduersatur, aluum turbat, tineas excutit, lienem imminuit, partus exanimat, menses cit, uenerem stimulat, sinapis, & erucae simile intelligitur: lepras, & impetigines absterget. Illitum cum melle lienem extenuat, fauos expurgat: pulmonum uitia extrahit, sorbitionibus incoctum: serpentium uenenis potum resistit, atque eas suffitu fugat: capillorum defluuia cohibet: carbunculos ad suppurationem perducit, & rumpit: coxendicibus cum polenta commodè ex aceto illinitur: tumores, collectionesque discutit: emittit furunculos illitum cum muria. Herba ad omnia eadem effectus, licet minor.

Nasturtii consideratio.

NASTURTIVM hortis familiaris, & frequens herba est, tenuis: folijs paruis, laciniatis: caule tenui, sesquipedali: flore albo: semine in rubrum nigricante, folliculis rotundis, ac pressis contento, thlaspi modo. Plinius author est lib. xx. cap. xiii. album, & nigrum reperiri. Verum cum Nasturtium uenerem inhibere scribit, uel codicem eo in loco deprauatum, uel Plinium ipsum Nasturtij naturam non rectè nouisse, et ideo in hoc deceptum esse crediderim, quod experimento, & Dioscoridi repugnet. Nasturtij semen (ut libro VII. de simplicium medicam. facultate memoriae prodidit Galenus) adurentis facultatis particeps est, sicut sinapi. Proinde coxendicis, & capitis dolores atque adeo quodcumque aliud rubrificationem postulat, eo perinde atque sinapi excalfaciunt. Miscetur quoque re medijs, quae exhibentur asthmaticis, tanquam scilicet id, quod crassos succos ualenter incidere ualeat, uelut & sinapi. Nam omnia ei simile est. Porro & herba arefacta similem semini uim possidet. Humida uero adhuc, & uiridis propter aquae humiditatis admistionem, multo semine inferior est: adeoque sic mordacitas eius moderata est, ut cum pane ea uti liceat, ceu obsonio. Κάροδαμον Græcis, Nasturtium Latinis uocatur: Mauritanis, Norf alchef, seu Narf: Italis, Nasturtio, & Agretto: Germanis, Kressen, & Gartenkress: Hispanis, Nasturcyo, & Malpica: Gallis, Cresson de iardin, & Nasitort.

Nasturtii uires ex Gale.

Nomina.

Θλάσπι. THLASPI.

CAP. CL.

Thlaspi consideratio.

Thlaspi uires ex Galeno.

THLASPI herbula est angustis folijs, digitali longitudine, in terram uersis, subpinguibus: binum dodrantum cauliculo, tenui, non sine adnascentibus ramis: fructu circa ipsum totum, ab extremo in latius se pandente: semine nasturtij, incluso uasis in cacumine diuisis, & lenticulae effigie, nisi quod infringitur: unde nomen accepit. flos albicat. Nascitur in semitis, & sepibus, fossisque. Semen asperi gustus, excalfaciens: bilem vtrinq; extrahit, potum acetabuli mensura: prodest ischiadicis infusum: sanguinem potu educit, internas suppurationes rumpit: menses ciet, sed partus enecat. Alterum thlaspi tradit Crateuas, quod aliqui Perficon sinapi uocant, latis folijs, radicibus magnis: utile ischiadicorum infusioni.

TAMETSI non desint, qui existimauerint, Thlaspi, & Bursam pastoris uulgo dictam unam, & eandem esse plantam; cum tamen huiusce Bursae pastoris folia, quae per ambitum sinuatim laciniata uisuntur, semenque his, quae de Thlaspi memoriae prodidere Dioscorides, & Galenus, minime conueniant, eorum sententia prorsus explodenda uidetur. Ceterum legitimum reperiri in Italia certum est: siquidem eo maxime abundant & Goritiensis ager, & Gradiscæ moenia, ea parte qua Sontius alluit. Nascitur frequentissimum, & acerrimum in Pago sancti Petri non longè à Goritia, alijsque circumstantibus locis, semine perquam acri, in folliculis incluso, in cacumine diuisis, lenticulae effigie, superna parte pressis, ut Dioscorides inquit. Meminit Thlaspi Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Thlaspi semen habet & ipsum facultatem acrem, adeo ut internos abscessus potum disrumpat. Menses ciet, & foetus enecat. Per sedem infusum sanguinolenta euacuans, ischiadibus prodest. Est enim alioqui tum superne, tum inferne biliosorum humorum euacuatorium, acetabuli mensura potum. Et libro primo de antidotis: Utuntur Thlaspi (inquit) quod è Creta affertur, quodque;

BURSA PASTORIS.

ARABIS.

quodq; ubiq; nascitur, colore inter luteum, & flauum medium, figura rotundum, exiguum adeo, ut multoties grano milij cedat.

Melius est autem e Cappadocia comportatū thlaspi imponamus. Hoc ad nigredinem inclinat: figuram nō exactē rotundam habet, & antedictum magnitudine permultū superat, atq; ab uno latere paruum quandam, ueluti compressionem prae se fert, unde et nomen obtinuit. Prouenit autem ut hoc, ita & illud in Cappadocia quā plurimū. Ideoq; nō absolute quod inde asportatur, optimū censendum est, sed quod peculiariter in Sauro nascitur, nec Cretico, nec passim nascenti simile. Hæc de thlaspi Galenus. Ex quibus satis constat, Italicū thlaspi illi, quod Cappadocia profert, non esse uiribus comparandum. Porro illud animaduertendū esse duximus, quod hoc in loco legitur in Dioscoride: $\Theta\lambda\sigma\pi\iota\beta\omicron\tau\acute{\alpha}\nu\delta\epsilon\nu\epsilon\sigma\iota\sigma\epsilon\nu\omicron\nu\tau\omicron\iota\varsigma\phi\upsilon\lambda\lambda\omicron\iota\varsigma,\acute{\omega}\varsigma\delta\alpha\kappa\tau\acute{\upsilon}\lambda\omicron\nu\mu\acute{\iota}\kappa\omicron\varsigma,\omega\epsilon\omega\lambda\omicron\kappa\omicron\sigma\omega\epsilon\omega\iota\tau\eta\varsigma\gamma\eta\varsigma,\acute{\alpha}\kappa\rho\sigma\chi\iota\delta\acute{\epsilon}\omega,\acute{\upsilon}\omega\lambda\iota\omega\alpha\rho\iota\varsigma.$ id est. Thlaspi herbula est angustis folijs, digitali longitudine, in terrā uersis, in cacumine diuisis, subpinguibus. Atqui diuisuræ eā in nostrati non uisuntur in folijs, sed in folliculorum cacumine. Quo fit, ut planē suspicer hoc loco Dioscoridis codici mendum ac uitū subesse, ut in alijs compluribus: & quod fortasse nota hæc, quæ propria folliculorum est, librariorum incuria in folia transferit, præsertim quod in cæteris notis nostrū Dioscoridis, & Galeni descriptioni prorsus adstipulatur. Hac igitur ratione is locus, nobis uisus est, qui restituatur, & legatur, quemadmodū nunc in textu legi potest. Reliquum est, ut de BURSA PASTORIS, cuius superius meminimus aliquid in medium afferamus. Sed cū ueteres nihil de hac posteritatis memoriæ mandauerint, ea tantū recensebo, quæ a recentioribus de eius uiribus adnotata inuenio, cū planta ipsa omnibus uulgō notissima sit. Est igitur Bursa pastoris ex refrigerantium, exiccantium, & adstringentium genere. Quapropter prodest attrita, & emplastri more imposita inflammationibus, et sacris ignibus. Decoquitur pluuiā aqua cū plantagine, et Armenio luto, bibiturq; eius decoctum ad intestinorum difficultatem, & ad cruentas excreationes. Herbæ succus recentia uulnera glutinat, et auribus purulentis infusus medetur. Sistit mensium abundantiam, si eius, & persicariæ decocto insideant mulieres. Esturq; ad idem, & contra deniq; omnes sanguinis fluxiones efficax est tenui pulicula circumlita, & in oleo fricta. Additur in emplastris, quæ ad capitis uulnera componuntur, & in unguentis compluribus. Quæ herba $\theta\lambda\alpha\sigma\pi\iota$ Græcis, Thlaspi quoq; Latinis dicitur: Barbaris, Nasturtium tectorum: Italis, Thlaspi: Germanis, Bisemkraut: Hispanis, Paniqueso de flor blanco: Gallis, Seneue Sauvage.

Dioscoridis
locus restitu-
tus.

Bursæ pasto-
ris uires.

† Hoc loco Ruellius legisse uidetur $\Phi\alpha\nu\omicron\epsilon\iota\delta\acute{\epsilon}\varsigma$, quod uertetur lenticulæ effigie: nec temerē, quod Thlaspi semen illi pulchrē respondeat. Verū uulgati Græci codices habent $\delta\iota\sigma\kappa\omicron\epsilon\iota\delta\acute{\epsilon}\varsigma$, hoc est, disci figura.

Nomina.

$\Lambda\rho\alpha\beta\iota\varsigma,\acute{\omega}\delta\epsilon\chi\beta\eta.$ ARABIS, SIVE DRABA.
CAP. CLI.

DRABA herba ad cubiti altitudinem assurgit, tenues spargens ramos, & ex utroque latere folia, ceu lepidij, sed molliora, & candidiora. In cacumine uerō sambuci umbellam gerit, candidos flores habentem. Herba hæc cū ptisana coquitur, in Cappadocia maximē. Semen aridum pro pipere obsonijs admiscetur.

NASCITVR in Ananienfi agro, præsertimq; in campis, & agrorum marginibus, cubitalis planta, folijs lepidio non dissimilibus, & umbella ferē sambuci, Drabam adamussim re-

Drabæ confi-
deratio.

D ferens

Nomina.

ferens. quemadmodum et in Gallijs nasci Ruellius testatur in noualibus, & saepe cultis. Ceterum quoniam Serapio in nasturtij mentione, de Draba etiam differit, camq; Nasturtium orientale nominat, quod insignis eius acrimoniae indicium est: & quoniam in nostrate leuiuscula sentitur acrimonia, idcirco an hæc, quæ in Italia nascitur, Serapionis saltem sit Draba, ego profecto affirmare non ausim: nisi forte id Drabæ accadat pro regionum diuersitate, quemadmodum Aro cucurbitæ inferius dicitur ex Galeni auctoritate. Herba, quæ ἀραβίς, & δρᾶβα Græcè, Arabis item & Draba Latine, pariter & Italice appellatur: Barbaricè, Nasturtium orientale: Gallicè, Draue.

Ἐρύσιμον.

IRIO.

CAP. CLII.

Erysimi, seu
Irisconis consi-
deratio.

ERYSIMON, Latini Iriionem vocant, iuxta vrbes, 10
rudera, hortosque nascitur: folijs erucæ syluestris: cauliculis in lori modum lentis, & obsequiosis: floribus luteis: filiquis in cacumine gracilibus, ut fœno græco, corniculatis: semine nasturtij, exiguo, urentis gustus. Contra thoracis fluxiones efficax est, & si purulenta extussum tur: regio morbo, & coxendicibus prodest: contra uenena in delinctu cum melle datur. Illinitur ex aqua, aut melle vtiliter cæcis carcinomatibus, parotidibus, duritijs mammarum, & testium inflammationibus. In totum extenuat, & excalfacit. Mitius multo ad clysteres fiet, si aqua madescat, atque torreatur, vel linteo illigatum, pinsita farina oblitum perassetur. 20

QUANQVAM Theophrastus, & antiquorum alij Erysimon inter cerealia commemorant: & sesamo simile faciunt: quod tamen à Dioscoride representatur, folijs erucæ æmulis, tanquam ab illo admodum dissimile, hic inter acerrimas plantas, non inter frumentacea, ubi de sesamo differuit, ab eo repositum est. Ea; propter facile dici potest, Erysimon aliud designare Theophrasto, aliud uero Dioscoridi. Ideoq; Plinius utrisque in Erysimi historia 30
adstipulari uidetur. Namq; lib. xviii. cap. vii. ac x. Theophrastum secutus, ipsum frugibus adscribit, sesamoq; simile facit. Et lib. xxii. cap. xxv. Dioscoridem imitatus, folijs erucæ paulo angustioribus, & semine nasturtij Erysimum esse prodidit. Hoc idem palam est fecisse Galenum: quippe qui lib. vi. simplicium medicamentorum, Erysimum plantis comparauit, quæ acrimonia præditæ sunt, uti nasturtium, & sinapi. Et lib. i. de alimentorum facultatibus ipsum inter fruges retulit, quæ in cibum ueniunt, unà cum sesa-

Ruellii, & Her-
molai lapsus.

mo, sic inueniens. Vt porro milio panicum ad simile est quodammodo, sed ad omnia deterius, ita & sesamo Erysimum corporis substantia nonnihil affine: sed mansum insuauius est, & tenuioris alimenti, adeo quod in omnibus illo deterius existit. 40
Ceterum Ruellius, quod dixerit Plinius Erysimum, & sesamum rubentibus prouenire folijs, item ipsis urentibus nullum animal uesci, illud frugis genus autumat Erysimum esse, quod uulgò Tridentina rura appellant Formentone, Foro iulienfes uero, quod pullo sit colore, nominant Saracino. Verum hac in re Ruellius deceptusprehenditur, quod nullis notis respondeat hoc Erysimum, quod Theophrasto, & Plinio describitur: quandoquidē, quod uulgò appellatur Formentone, caule tantum rubet, non folijs, à nulloq; pecude respuitur, sed ab omnibus audivissime depascitur, nec ulla ex parte sesamum æmulatur. Porro sciendum est, Dioscoridis Erysimum non esse sylvestrem erucam illam, quam nos nobilem appellamus, ut credit Hermolaus, itemq; Ruellius ipsum secutus, sed stirpem esse, quæ passim in plateis, ædificiorum arcis, & ruderibus, & secus uias oritur, folijs erucæ, floribus luteis, paruis: e quibus cornicula prodeunt, tenuia, acuminataq;: semine nasturtij, minore tamen, & acri. Id Græcis ἐρύσιμον dicitur, quod Latinis similiter Erysimum, & Irio: Italis, Erisimo, & Irione: Germanis, Hederich, & Vuilder senff: Hispanis, Rinchaon: Gallis, Velar, ou de la tortelle. 50

Nomina.

Πέπερι.

PIPER.

CAP. CLIII.

PIPER in India nasci, breui arbore traditur: quæ inter initia, prælongum fructum, veluti filiquam, promit, quod longum piper est: habet intus aliquid tenui milio simile, quod tandem in perfectum piper euadit. Id autem suis temporibus dehiscens, pandensque sese, racemos emittit, grana ferentes qualia uidemus. Ea acerba candidum piper faciunt, aptum ocularibus remedijs, antidotis, & medicaminibus, quæ contra uenenata parantur, theriaca vocant. Longum uero uehementius mordet: & quoniam priusquam ematurescat, decerptum est, subamarum relinquitur, antidotis, & theriacis medicaminibus expetitur. Nigrum uero, vtpote quod tempestiua maturitate collectum

lectum sit, odoratum esse constat, candido suauius, acrius, & ori gratius, necnon ad condimenta vtilius. sed candidum, & adhuc in acerbum vergens, antedictis infirmius est. Eligi oportet grauissimum, plenum, nigrum, sine multis rugis, recens, ac minimè furfurosum. Inueniuntur etiànum in genere nigri semina nutrimento defecta, cassa, inania, minimique ponderis, quod uocant brasma.

Vis omnium excafcit, vrinam ciet, concoquit, extrahit, discutit, absterget caliginem, quæ oculis obuersatur. Piper febrium horroribus circuitu repetentibus, siue potu, siue illitu subuenit: serpentium moribus auxiliatur: partus extrahit: conceptum adimere creditur, statim à concubitu suppositum: tussi, omnibusque pectoris vitijs, siue eclegmate, siue potu succurrit: anginae eo, & melle conuenienter perunguntur: potum cum recentibus lauri folijs, tormina discutit: cum uua passa manducatum pituitam à capite elicit: ualetudinem tuetur, dolores finit, appetentiam mouet, concoctionem adiuuat. ad intinctus esculentorum additum: strumas cum pice discutit: uirilignes ex nitro emaculat. Fictili nouo, † vt aiunt, motum torretur. Non est huius arboris radix ginger, ut aliqui existimauere, sicuti paulò post ostendemus. Nanque piperis radix costo similis est, ora gustantium accendit, saluam ciet. Hæc lienem reprimat, cum aceto illita, aut pota: caput etiam purgat, manducata cum femine pedicularis herbæ, quam staphidem agriam uocant.

LVSITANI navigationibus suis hoc æuo confectis per oceanum Atlanticum uersus austrum primò, & hinc deinde in orientem ad Calecut, Taprobanam, aliasq; Indici pelagi insulas: item Hispani liburnicis uecti ad occidentales Indias, Peru, atque alias complures regiones, quæ antiquos Geographos penitus latuerunt, non modò Piperis, & huiusmodi odoratis simplicibus uniuersam repleuerunt Europam; sed & stirpium historias, à quibus oriuntur, posteritatis memoriæ prodiderunt. Quod postea fecit, ut nobis planè ignorasse uideantur Theophrastus, Dioscorides, & Plinius, aut ob regionum distantiam (indigenam potius in hoc fidem secuti, quàm quòd forte ea uiderint, quæ de pipere scriptis tradiderunt) aut ob aliam quàmuis causam, plantæ illius formam, ac notas, quæ piper in India gignit, ac quoniam modo piperis planta suum edat fructum, an scilicet racematim, an corymborum modo, an in siliquis inclusum, an bacciferarum arborum more. Siquidem Plinius lib. XII. cap. VII. ita scribit. Arbores quæ passim piper gignunt, iuniperis nostris sunt similes. Quamquam in fronte Caucasi solibus opposita gigni tantum eas aliqui tradidere. Semina à iunipero distant paruulis siliquis, quales in phasiolis uidemus. Hæ priusquam dehiscant, decerpæ, tostæq; sole, faciunt, quod uocatur piper longum. paulatim uerò dehiscences per maturitatem, ostendunt candidum piper, quod deinde tostum solibus colore, rugisq; mutatur. hæc Plinius. Quibus à Dioscoride non longè dissidere uideretur, nisi piperis plantam similem iunipero reddidisset: nanq; Dioscorides nullis eam notis representauit, neq; alicui similem fecit. Theophrastus præterea quamquam scriptum reliquit lib. IX. cap. XXII. de plantarum historia, Piperis duo esse genera unum rotundum, alterum oblongum; eius tamen arboris effigiem silentio præterijt. At hi, qui suis liburnicis immensa traiecerunt maria, propriasq; perlustrarunt regiones, ubi piperis utriusque plantæ innumera uirescunt, nigrum, ac rotundum gigni narrant à quibusdam infirmis uiticulis uicinas arbores altiore complexu scandentibus, acutæ clematidis non dissimilibus, folio tamen malum Assyrium æmulantibus. Quin & racematim proferri uuarum labruscæ modo, confertius tamen, deinde mense octobri per maturitatem decerpi, & sub feruenti sole tegetibus palmeis expansum torreri, quousque nigrescat, & rugosum euadat: quod tridui spatium plerumque fit. Longum autem, ut iidem testantur, aliæ ferunt arbores, estq; uelut nucamentum quoddam, exilibus granulis squamatim compactum, quod uelut iulus in pontica nuce, cui pulchrè adstipulatur, uermiculosa facie dependet, piperato gustu: nunquam tamen in album, uel nigrum piper coalescit. Galenus indigenam fidem, & Dioscoridem secutus, eandem plantam tam rotundum, quam longum piper edere credidit. Piperis fruticem uidimus nos Neapoli, qui Lusitanorum descriptioni maxime respondere uisus est, quòd uiticuloso caule esset, clematidis acutæ modo. Sed & aliam arbusculam piper racematim proferentem uidi Venetijs, quæ prorsus illius plantæ faciem exprimit, quam uulgo Ribem appellat. Viret hæc in horto clarissimi medici Maphei à Mapheo, in quo plurima simplicia notatu digna uisuntur. Quo fit, ut mirum non sit, si in piperis historia uariant auctores. Quandoquidem cum uariæ in Italia piperifere habeantur arbusculæ, facile credendum est, uarietatis longè maioris eas in India reperi. Piperis meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inueniens. Piperis radix uires costo similes potissimum obtinet. Porro fructus eius nuper quidem admodum germinantis, longum piper est: quare etiam maturo humidius est. humiditatis eius indicium est, quòd facile repositum perforetur, ac non protinus mordicet, sed post paulò incipiat, uerum plusculum duret. Porro fructus, qui uelut omphax est, piper album est, nigro quidem acrius. Nam illud iam quasi superassatum est, & superexiccatum. Verum utrumque ualenter tum excafcit, tum desiccet. Ceterum quoniam Dioscorides inter simplicia de CARYOPHYLLIS, quæ mihi piper in mentem redegit, nihil posteritatis memoriæ mandauit, cum ea ex eisdem afferantur regionibus, sintq; in præcipuo medicorum usu, adeò præstantissimum, odoratissimumq; medicamentum, silentio non dissimulandum duxi. Prouenit igitur Caryophyllorum arbor in orientali plaga, quibusdam Indici pelagi insulis, non longè à Badan. Huius caudex buxo similis est, eademq; materies. Folia uerò cinnami uulgaris instar habet, sed rotundiora. Fructu est paruo, ex atro rufescente, in clauum modum capitato, exertis in aduersum quatuor denticulis, sese stellatim decussantibus, prominulo apicè, quadrati alueoli sinu medio umbilicatum prodeunte. Cultores arundinibus flagellant arborem, constrato prius circumquaq; tegetibus palmeis solo. Caryophylli meminit Plinius libro XII. cap. VII. his uerbis. Est etiànum in India piperis grani simile, quod uocant Caryophyllon, grandius, fragiliusq;. Tradunt in Indico luco id gigni. Aduerhitur odoris gratia. Horum nusquam inuenio mentionem fecisse Galenum: tametsi Serapio ex Galeni au-

Piperis, & plâte eius histor.

Plinij lapsus.

Piperis plâte in Italia.

Piperis uires ex Galeno.

Caryophyllorum hist.

floritate plura de Caryophyllis tradiderit suo de simplicium medicamentorum uolumine. Quamobrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis differuit, perijisse, aut Pauli potius, quam Galeni testimonio de his scripsisse Serapionem. Nam de Caryophyllis prius Paulus iisdem, quibus postea Serapio, uerbis tractauit, libro VII. ubi hæc habet. Caryophyllon, quasi dicas nucifolium, non eam habet substantiam, quæ nomine prætenditur, sed ex India ueluti flores cuiusdam arboris festucae, & nigri sunt, longitudine fere digitali, odorati, acres, subamari, calidi, & sicci in tertio propemodum ordine: qui multiplicis usus sunt, tum ad obsonia, tum ad alia multa medicamenta. Caryophylli, ut scribit Serapio, iecinori, stomacho, & cordi auxiliantur. Concoctionem adiuuant, & alui fluxiones cohibent. Quinetiam eorum puluis quatuor drachmarum pondere cum lacte sumptus, uenereas uires adauget. Exacuunt præterea, Auicenna auctore, oculorum uisum, & eorum nubeculas, argemasque exterunt. Atque hætenus de historia & uiribus Caryophylli seminis aromatici. Cæterum quoniam in Caryophylli nomen incidimus, hic non prorsus intactos reliquemus flores illos, qui ab odore similiter CARYOPHYLLI, & Garofoli

Caryophylli
floris & eius
mentio.

GAROFOLI DOMESTICI.

GAROFOLI SALVATICI.

uulgo uocantur. Hi quidem non fuerunt, quod ego sciam, à ueteribus cogniti, etsi nobis hodie sint adeo celebres, uulgares æque ac iucundi, ut superuacaneum putem & plantam, & flores eos describere. Quare satis fore duxi, si hoc loco eorum imagines duntaxat exhibuero. Cum igitur duo sint eorum summa genera, nos primò Caryophyllum florem altileum seu satium, deinde syluestrem depingi curauimus, ut ex duplici effigie, quam damus, apertè cognoscitur. Quod Græci πικρόεισι, id Piper Latini uocant: Mauritanii, Fulfel, seu Fulful: Itali, Pepe: Germani, Pfeffer: Hispani, Pimienta: Galli, Poyure. Quod uerò Græcis καρύοφυλλον, Latinis pariter Caryophyllum appellatur: Mauritanis, Carunfel, seu Charunful: Barbaris, Gariofilus: Italis, Garofano: Germanis, Nae-
gel: Hispanis, Clauo de especia, siue Clauel: Gallis, Girophles.

Nomina.

† Ex Græcis uulgatis codicibus aliqui hoc in loco scriptum habent ὡς φάσιν, quod sonat, ut dicunt: alij uerò ὡς φάνη, id est, ut lenticula. Vnde etiam ex interpretibus alij hanc, alij illam secuti sunt lectionem. Oribasius uerò nec hoc, nec illud legit: qui præterea alia multa & hic, & alibi non describit, quæ fortasse non temerè quis illegitima iudicare possit.

Ζιγγίβερ.

GINGIBER.

CAP. CLIIII.

GINGIBER sui generis planta est, in Troglodytica Arabia magna ex parte nascens. Qua uiuente ad multa, perinde atque nos ruta, vtuntur, & primis potibus, & edulij admiscunt. Huius radices, cyperi modo, paruæ sunt, candicantes, & odoratæ, atque piper sapore imitantur. Eligi debent,

debent, quæ teredines non nouerunt. A multis tamen ob id condiuntur, quòd celeriter cariem sentiant: & fistilibus in Italiam asportantur. Gingiber cibo conueniens est, & cum condimento assumitur. Excalfactoriam vim, & excoquentem habet: aluum leniter emollit: stomacho utilis est: efficax aduersus ea, quæ oculis caliginem offundunt. in antidota addi solet. In summa, piperis uiribus respondet.

GINGIBER (ut referunt Lusitani, qui plurimum se uidisse fatentur in India) radix est, quæ geniculatis repit internodijs, folijs arundinaceis, quæ bis, terùe in anno reuiuiscunt, ac reuiescunt, sed quæ in cacumine fastigiantur graminis amplitudinem non excedere aiunt, nec quicquam in ea regione frequentius inueniri. Subdunt nonnihil subesse discriminis in sapore cum præcox eruitur. Opportunum demetendi tempus, cum folia inaruerint, alioquin & teredini obnoxium est, & carie tentatur. Eruiturq; nonnunquam eius radix libræ pondo. sed non omnibus eadem est amplitudo. Plus in profundum non agitur, quàm ad ternos, quaternosue palmos. Cum eruitur, radicis internodium in scrobe fossiores relinquunt, terramq; illi aggerunt, ceu eius radicis semen, proximo anno eructuri fructum, id est, regerminatas radices. Aduhitur gingiber in Italiam copiosum ex Calecut magno Indiæ emporio, atque ex Troglodytica Arabia non solum tractu temporis exiccatum, sed & saccharo recentissimum asseruatum, uel quodam mellis genere, quod quibusdam è siliquis exprimunt. Id sanè longè magis Veneto præstat: cum hoc officinarum mangonio ex aridis fiat radicibus, longo temporis tractu modò acerrimo, lixiuio, calce, quernòque cinere parato; modò muria; modò dulci aqua maceratis, & edomitis, quibus non modò odor deperditur, ac euanesceit; sed & sapor, & acrimonia subtrahitur. Illud uerò cum statim è terra effossum nulla ferè maceratione condiatur, uires & facultates non exiit, sed eas seruat. Quamquam Brasauolus non rectè, meo quidem iudicio, nelle uideatur, quòd Venetijs mangonizatum Gingiber gustantibus plus acrimoniæ relinquat, quàm illud, quod recentissimum in India siliquarum melle, aut saccharo conditum asseruatur, & cum alijs aromatum generibus ad nos conuehitur. Quod quantum à ueritate, & ratione dissonet, ij iudicare poterunt, qui diu in myropolijs uersati, rem omnino exploratam habent. Gingiberis uires memoriæ prodidit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Gingiberis radix utilis est, quam utique ex Barbaria ad nos conuehant. Excalfacit potenter, sed non primo statim occursu, uelut piper: unde sanè & minus esse subtilium partium, quàm piper, existimandum. siquidem in tenues solueretur partes, & celerrimè actu ut illud fieret calidum. Apparet enim illaborata, & crassior adhuc quædam ei inesse substantia, nec ea sicca, & terrestris, sed humida potius atque aquea. Quo fit, ut faciliè perforetur, cum scilicet recrementitia insit humiditas. Neque enim quicquam eorum, quæ aut planè sicca sunt, aut humida, sed elaboratam, & familiarem continentia humiditatem, huic uitio obnoxia sunt. Idem usu uenit piperi longo. Atque hinc est, quòd diutius perseuerat, quæ proficiscitur à gingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo, aut nigro. Nam sicut ab aridis calamis flamma simul celerrimè accenditur, & undequaque dispergitur: eundem in modum, quæ à siccis potestate medicamenti editur caliditas. At quæ prodit ab humidioribus, ceu ligna sunt uridia, & tardius accenditur, & durat diutius. Ex quo fit, ut utriusque medicamenti diuersus sit usus. Siquidem ubi totum corpus celeriter excalfacere consilium est, ea tunc exhibenda sunt, quæ & celeriter à caloris nostri contactu incalescant, & celeriter quocunque ferantur. Verùm ubi partem quàmuis refrigeratam recalfacere studemus, contrà agendum, nimirum quæ tardè caleficientia plurimo tempore perdurent, ea offeruntur. Caterùm licet gingiber, & piper album hac ratione à nigro pipere differant; non magna tamen est differentia. At nasturtium, napi, thapsia, & agrestium columbarum stercus maiori tempore perfectè accenduntur, & plurimo tempore perdurant. hætenus Galenus. Faciem gingiberis representat radix illa, quam Mauritani, & officinæ ZEDOARIAM appellant, odoratio tamen, amariuscule, neque adeò ut gingiber acris. Huius nusquam, quod sciam, meminere ueteres Græci, etsi recentiores ab Arabicis edocti, nempe Aëtius, & Actuarius eam suis medicamentorum compositionibus admisceant. Zedoaria (ut cap. CLXXII. testis est Serapio conuehitur è Sinarum regione ultra extremas Indiæ oras. Excalfacit, & siccit ordine secundo. Flatus discutit, & pinguedinem auget propria quadam facultate, non quidem elementari. Post sumpta grauæ uirus animæ, quod allium, cepa, uel uinum excitauit, abigit. uenenosorum animalium morsibus opitulatur: alui fluxiones sistit, uteri abscessus resoluit, uomitiones reprimit, & coli cruciatus tollit, itemq; uentriculi. Alui tineas quasunque enecat, & in antidotis additur. Ideoq; dixit Auicenna, nihil esse ea præstantius ad ebibitum napellum. Non desunt, qui crediderint, quòd ARNABO, de quo scribit Paulus, & Mauritanorum zedoaria unum, & idem referant medicamentum. Verùm Serapionis testimonio cap. CCLXXI. Arnabo apud Græcos nihil aliud designat, quàm Zurumbet apud Arabes: quippe quòd hoc loco de zurumbet eadem scribat Serapio, quæ de arnabo ante ipsum adnotauit Paulus. Est autem Arnabo, ut ex Serapionis autoritate memoriæ prodidit Isach, arbor procera, in oriente proueniens: folijs longis, colore uiridi, in luteum languescente, salicis modo, sicuti & ramorum cortex. Infrugifera est, citreum odorem spirans. Quibus faciliè patet, arnabo non modò zedoariam non esse, sed nec in Europam ad nos aduehi. Quo fit, ut Cordus aberrasse deprehendatur: quippe qui zurumbet zedoariæ genus existimet. Hunc fortasse secutus Fuchsius medicus doctissimus, in libro de compositione medicamentorum, quem locupletatum nuper edidit, non sine magno errore putat zurumbet & zedoriam idem esse. Qui non minus in Arnabo quoque errasse cognoscitur, quòd uelut Doronicum orientale id esse, quod Paulo Arnabo. atqui res hæc aliter se habet, ut ex antè dictis satis colligi potest. Hallucinatur etiam hac in re Brunfelsius: quòd is scripserit suo de medicis uocabulis onomastico, quòd arnabo unguentum est odoriferum. Verùm eius lapsus non aliam causam fuisse arbitror, quàm quòd oscitanter Paulum legerit: nam Paulus

Gingiberis historia.

Brasauoli error.

Gingiberis uires ex Gal.

Zedoariæ historia. & uires.

Arnabo, & Zurumbet historia.

Cordi, Fuchsi, & Brunfelsij error.

HYDROPIPER.

Nomina.

Hydropiperis confid.

Ruel. lapsus.

PERSICARIA.

apertissime aserit, Arnabo unguentis expeti, quod suauiter oleat, non autem unguentum esse, ut Brunfelsius somniasse uideatur. Id $\chi\gamma\gamma\iota\beta\epsilon\gamma$, $\chi\gamma\gamma\iota\beta\epsilon\gamma\iota\varsigma$, & $\chi\gamma\gamma\iota\beta\epsilon\gamma\iota\varsigma$ Græcè, quod item Latine Zingiber, & Gingiber nominatur: Arabicè, Lengibel, seu Zingibel: Italicè, Gengeuo: Germanicè, Ingber: Hispanicè, Gengiure: Gallicè, Gingimbre. Quod uero $\chi\omicron\upsilon\delta\alpha\gamma$, $\chi\omicron\iota\delta\omicron\upsilon\gamma$, & $\chi\omicron\iota\delta\epsilon\gamma\alpha$ posterioribus Græcis, Zadura, & Zedoaria Latinis: pariter & Italis appellatur: Germanis, Zittunen: Gallis, Cretonart.

$\Upsilon\delta\gamma\omega\tau\epsilon\pi\epsilon\gamma\iota$. HYDROPIPER.
C A P. C L V.

HYDROPIPER apud aquas nascitur, quæ stagnant, aut pigro lapsu repunt. Caulem edit geniculatum, solidum, multis alis concuum: folia menthæ, maiora, molliora, candidioraque, gustu piperis, acri, citra tamen ullam odoris gratiam: fructum acrem, in furculis paruis, prope folia racematim cohærentem. Folia cū semine illita tumores, veteresque duritias discutiunt, su-

TAMETSI pro uirili parte contendat Ruellius, ut non minus doctis, quàm elegantissimis uerbis comprobet, eam non spernendam stirpem, quam uulgus officinarum Eupatorium appellat, legitimum esse Hydropiper; is tamen hac in re apertè hallucinari deprehenditur, quamuis alioqui fuerit non modò in medica materia peritus, sed & Latinis, & Græcis literis apprime doctus. Siquidem Dioscoridi Hydropiper folia edit menthæ maiora, molliora, candidioraq; gustu piperis, acri, citra tamen ullam odoris gratiam: non autem amaro sapore, ut Ruellius ait, Dioscoridis uerba peruertens, quò facilius suam astruat sententiam. Vulgare uerò Eupatorium folijs crescit cannabinis, duris, hirsutis, amaro gustu, non quidem acri, ut piperis: quinetiam adeò odoratis, ut hac de causa herbam esse uiribus insignem, quæuis ab antiquis silentio prætermisam, semper existimauerim, cū tamen odoris fragrantiam in hydropipere reperiri neget Dioscorides. Præterea hydropiperi caulis inest geniculatus, solidus, à foliorum, & adnatorum exortu alis plurimis concuum: semine etiānum acri, in ramusculis prope folia racematim cohærente. Pseudo-eupatorio uerò caulis est procerus, minime geniculatus, in cuius ramis nullum apud frondes racematim coheret semen: sed in cacumine flores gerit subrubentes, qui diuisi muscarij facie, syluestris organi modo, per maturitatem in pappos euanescent: è quibus semen prodit amarum totius plantæ sapore; quanquam esse hoc acrimonia præditum non rectè Ruellius asseueret. Qui quoniam uulgare Eupatorium plerunq; in aquosis oriri conspexerit, id omnino legitimum esse Hydropiper pro certo asserere non dubitauit, nulla prorsus habita ratione, an alia inter se responderent notæ. Quamobrem, ut ex dictis rationibus clarissimè patet, Ruellius hac in re non ita maturè mihi uidetur sensisse, ut eius clara doctrina, ingenijq; præstantia exposcere uidebatur. Quandoquidem cū uulgare hoc Eupatorium primo statim occurssu gustui amarorem relinquat haudquaquam obscurum, facile hinc indicium consequi potuisset, hoc non esse hydropiper, quo unà cum sale in ciborum condimentis piperis uice prisca ætas utebatur: nam quæ amara sunt, præterquàm quòd piperis uicem explere minime ualent in eibis addita, ab omnibus respuuntur tanquam naturæ inimica. Ceterùm si in Italia Hydropiper nascitur, illa meo quidem

quidem iudicio est persicariæ (ut uocant) species, quæ in alterius discrimen, cui folia insunt pullo colore emaculata, nullis similibus inficitur notis, sed folio tantum uiridi adolefcit. Quippe quæ folijs proueniat oblongis, menthæ maioribus, mollioribus, ac candidioribus: caule admodum geniculato, duroq; alis concauo: è cuius adnatis rufum semen racematim prodit, acri admodum gustu, ita ut linguam uehementer uellicet. Illud insuper hanc opinionem corroborat, quòd prope stagnantes aquas hæc planta plerunq; uirescat, ubi eam Dioscorides nasci testatur. Meminit Hydropiperis Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Hydropiper à locis, in quibus nascitur, & à similitudine, quæ illi cum pipere in gustu est, nomen sortitum est. Ceterum calidum est, sed non tantum, ut piper. Attamen herba ipsa etiãnum uiridis cum semine, cataplasmatibus in modum imposita, sugillata, & tumores induratos digerit. Herba, quæ Græcis ὑδροπώπερι, Latini similiter Hydropiper uocatur: Italis, Hidropepe, & Pepe

Quæ Persicaria sit Hydroperis.

Hydropiperis uires ex Gal.

Nomina.

ΠΤΑΡΜΙΚΗ. PTARMICA.

CAP. CLVI.

PTARMICA exiguus frutex est, furculos habens paruos, multos, & rotundos, abrotono non dissimiles: & circa eos folia oleæ, longa, multa: & in cacumine capitulum, uti anthemidis, paruum, rotundum. quod suo acri odore sternutamentum excitat: unde nomen accepit. Folia cum floribus illita, sugillationes rapiunt. Flores sternutamenta efficacissimè mouent. Nascitur in montibus, & petrosis.

PTARMICA in Hetruria frequentissima prouenit. Nascitur & in Tridentino agro, præsertim Ananiensi tractu, furculis frequentibus, paruis, rotundis, abrotono non dissimilibus: è quibus plurima prodeunt folia incana, oleæ modo oblonga: unde & Oliuella à multis uulgò nominatur. Gerit in furculorum cacuminibus capitulum, chamæmeli deflorentis modo: cui quemadmodum & herbæ, uis quædam adeò acris inest, ut olfactu statim sternutamenta excitet. Rura nostra ex Ptarmica scopas, quibus pauimenta uerruntur, conficiunt, nec in alium colligunt usum. Huiusce meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Ptarmicæ flores ciendæ sternutationis uim obtinent: est enim temperies eius calida, & sicca, uiridis etiãnum ordine secundo, siccata tertio. Eius nomen Græcum πταρμική: Latinum item Ptarmica, & Sternutamentaria: Italicum, Ptarmica.

Ptarmicæ historia.

Ptarmicæ uires ex Gal.

Nomina.

ΣΤΡΟΥΘΙΟΝ. RADICVLA, SEV LANARIA. HERBA. CAP. CLVII.

STRUTHIVM herba uulgò nota: qua purgandis lanis utuntur, qui eas eluunt. Huius radix est acris, urina ciet: prodest tussi, iocinerosis, orthopnææ ex melle sumpta, cochlearis mensura: aluum soluit. Eadem cum panace, & capparis radice, calculos frangit, & cum vrina exturbat: duritiã lienis absumit: menses imposita trahit: partus efficaciter enecat. Cum polenta autem, & aceto illita, lepras tollit: tubercula discutit, cum farina hordeacea, & uino decocta. Miscetur & malagmatis, & ocularibus collyrijs, claritatis causa. Sternutamenta mouet: per os purgat, trita cum melle, & naribus infusa.

STRUTHION, seu Radicula, adeò olim uulgaris notitiæ fuit, quòd purgandis lanis ea uterentur, ut Dioscorides eam notis ullis representare superuacaneum duxerit. Sed cum tractu temporis huius exoleuerit usus, eius quoq; notitia simul abolita uidetur. Quo fit, ut arduum sit nobis nunc dijudicare, quænam planta Italis Struthion iure dici possit. Mauritanis, & officinis Condisi ea nominatur, quam illi frequenter medicamentis admiscunt, quibus naribus inditis sternutamenta ciet. Nec propterea usquam in officinis reperitur, quauis medicorum compositionibus sæpius inferatur. Quamobrem asserere non ausim, an Struthion nascatur in Italia: quippe quòd hætenus ipsum non modò non uiderim, sed neminem, qui illud cognosceret, & ostenderet, adinuenerim. Theophrastus inter folio aculeatas struthium habet lib. VI. cap. III. de plantarum historia. Plinius uerò libro XIX. cap. III. his uerbis struthium describit. At quæ uocatur Radicula, lauandis demum lanis succum habet: mirum quantum conferens candori, molli- tiq;. Aequè nascitur satiuã ubiq; sed sponte præcipua in Asia, Syriaq; saxosis, & asperis locis. Trans Euphratem tamen laudatissima, caule ferulaceo, tenui, & ipso cibus indigenarum expetito, & tingenti quicquid sit, cum quo decoquatur: folio oleæ, struthion Græci uocant. Floret æstate, grata aspectu, uerum sine odore, spinosa, & caule lanuginoso. Semen ei nullum. radix magna, quæ conciditur ad quem dictum est usum. Struthij uires adnotauit Gale-

Struthii consideratio.

nus

40

Struthii uires
ex Galeno.

Fuch. lapsus.

Nomina.

nus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Struthij radice potissimum utimur, utpote gustu acri, & calida, siccaq; temperamento, ex quarto quodammodo ordine. Sed & abstergit, & irritat: proinde quoq; sternutatio nem prouocat, ceu cætera omnia, quæ calida sunt temperie, & gustu acria. Ex his omnibus palam fit Fuchsum uirum alioqui doctissimum, in hoc errasse, quod in suis de stirpium historia clarissimis commentarijs, plantam uulgò Saponariam uocat, am legitimum Struthium esse censeat, eamq; pro Struthio depingat. Hæc enim folio plantaginis exit, non oleæ; læui, non aculeato: caule geniculato, non lanuginoso: gustu potius insipido est, quàm adeò acri, ut quartum excalfacientium ordinem attingat. Quæ herba σπόδιον Græcè, Struthium, Radicula, & Herba lanaria Latine dicitur: Arabicè, Condes, Chundes, seu Kunder: Barbarè, Condifi: Italicè, Radicetta, & Herba lanaria.

Κυκλάμινος. CYCLAMINVS.

CAP. CLVIII.

10

CYCLAMINVS folia habet hederæ, purpurea, varia, in quibus suprà infraque albicant maculæ: caule nudo, quaternos digitos æquante: floribus in eo purpureis, rosarum effigie: radice nigra, & aliquantum lata, ut rapum videri possit. Quæ cum hydromelite pota, pituitam, aquamque detrahit: menses potu, appositue ciet. Tradunt, si prægnans radicem transgrediatur, abortum fieri. partum appensa accelerat: contra venena, præsertim leporis marini, ex vino bibitur: illita contra serpentium ictus remedio est: immista vino inebriat: regium morbum discutit, tribus drachmis pota, cum passo, aut diluto mulso. Sed oportet eum qui ebibit, multis vestibis contectum, loco calido, & à perfrictionibus tuto, recumbere, quò facilius exudet: eiectiones sudores fellei colore inueniuntur. Succus eius ad purgandum caput, naribus infunditur: ad deijcienda quoque alui excrementa, in vellere fedi subijcitur: illito umbilico, & imo ventre coxarum tenuis, aluum emollit, & abortum efficit: suffusionibus, & retusæ oculorum aciei, oblitus cum melle succus prodest. medicamentis abortum inferentibus admiscetur. Succus cum aceto illitus, procidua sedem restituit. Exprimitur tusa radice succus, & ad melis crassitudinem decoquitur. Radix cutem purgat, eruptiones papularum reprimat: vulneribus ex aceto per se, aut cum melle medetur, lienem absument, vitia cutis in facie, & alopecias emendat. Eius decocto luxata, podagras, & capitis vlcuscula, pernionesque foueri congruū est: ipsaque in oleo vetere seruefacta, illito oleo vicera cicatricem perducit. Cauata radix oleo expletur, & cine

re feruenti imponitur, adiecto interdum Tyrrhenicæ ceræ momento, ut strigmenti crassitudinem vnguentum contrahat, cum primis vtile pernionibus. Radix, scillæ modo, concisa reponitur. Narant, ad amatoria assumi cõtusam, & in pastillos diuisa, nascitur in umbrosis, maxime sub arboribus.

Ἑτέρα κυκλάμινος.

ALTERA CYCLAMINVS.

CAP. CLIX.

EST ET altera cyclaminus, quam cissanthemon, aut cissophyllon vocant: folijs hederæ, sed minoribus: geniculatis caulibus, crassisque, circa vicinas arbores, capreolorum modo se voluentibus: flore candido, odorato: acinis hederæ mollibus, lenti gustus, aliquantulum acris: radice super uacua. nascitur in asperis. Huius acini, drachmæ vnus pondere poti, cum uini albi cyathis duobus, quadraginta diebus, lienem per vrinam, & aluum absument: ad orthopnoeam bibitur: reliquias à partu purgat.

Cyclamini
consideratio.
Ruel. lapsus.

TAMETSI Cyclaminus prima, quæ uulgò Panis porcinus dicitur, planta sit uulgaris notitiæ; secundam tamen hucusq; mihi uidere non licuit in Italia: quanquam asserit Ruellius, hanc illam esse stirpem, quam herbariorum, & officinarum uulgus Sigillum sanctæ Mariæ uocat. Et cum plures sint herbæ, quæ ab imperitis eo nomine appellantur, polygonatum scilicet, Serapionis secacul, & tertia, quæ hydropiperi similis est; harum Ruellius nullam esse Cyclaminum putat, sed aliam ab his longè diuersam, cuius facies, ut ipse delineat, nil aliud representare uidetur, quàm uitem nigram à Dioscoride libro quarto descriptam, quam nos in Hetruria uulgò uocamus Tamaro. Hanc scribit ipse Sigilli sanctæ Mariæ nomen sibi ascriuisse, quòd eam Mauritanii Bothomarieni nomine. Qua in re Ruellius, eius pace dixerim, aperte fallitur: quandoquidem tota Mauritanorum familia primum tantum genus, non autem alteram

ram

ram Cyclaminum Bothomarien nuncupat. Cyclamini primi generis duæ (ut Mesues auctor est) reperiuntur species, maior, & minor. Hæc radice provenit parua, nucis auellanae, cicerumq; magnitudine. Illa uero magna constat radice, in rapi modum extuberante, pullo colore: quæ (ut diximus) uulgaris admodum est, & passim in syluis, & umbrosis nascens. Minorem uidi ego in agro solùm Tridentino in uallis Ananiæ montibus, ubi copiosa nascitur. Cyclaminus (ut idem Mesues memorie prodidit) tam hausta, quàm clystere infusa pituitam uiscosam mirificè detrahitis. Coli cruciatus tollit à pituita progenitos, aut ab induratis excrementis. Succus in erinis additur ad expurgandum cerebrum, quòd diurnos finit capitis dolores, frigidisq; conueniat hemicranij. Item resolutis opitulatur, ac omnibus cerebri, & neruorum affectibus à frigiditate prouenientibus. Cyclamini meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Cyclaminus uarias uires obtinet: nam & abstergit, & incidit, & ora uenarum aperit, & attrahit, & digerit. Clarum uero id est ex particularibus operibus. Adeo uehemens eius facultas est, ut abdomine illito, uentrem subducatur, & fœtum interimat. Κυκλάμινος herba sic Græcis, Latinis quoq; Ciclaminius, & Rapum terræ uocatur: Mauritanis, Buchormarien, Buthermarien, seu Bothormariæ: Barbaris, Cyclamen, Panis porcinus, & Arthamita: Italis, Ciclamino, & Pan porcino: Germanis, Schuueinbrot, Erdapffel: Hispanis, Pan de puerco: Gallis, Pain de porceau.

Cyclamini
genera, & ui-
res ex Mes.

Cyclamini ui-
res ex Gal.

Nomina.

DRACVNCVLVVS MAIOR.

DRACVNCVLVVS MINOR.

Δρακοντία μεγάλη. DRACVNCVLVVS MAIOR

CAP. CLX.

DRACVNCVLVVS maior in umbrosis circum septa gignitur. Caulem habet rectum, læuem, duum cubitorum, baculi crassitudine, versicoloribus draconum maculis, purpureis tamen euincens tibus: folia rumicis, sibi inuicem implicata. Fructum summo caule facit, racemosum, coloris primum cineracei, mox per maturitatem in crocum, & purpuram vergentis: radicem prægrandem, rotundam, candidam, cortice tenui vestitam. Colligitur, dum maturefcit, & succus exprimitur, siccatuq; in umbra. Radix quoque mensibus effoditur, elotaq; particulatim conciditur, & funiculo transfixa siccat in umbra. Vis ei calfaciendi cum diluta vini portione. Crudam, coctamve cum melle delingi prodest contra orthopnœas, rupta, conuulsa, tussim, & destillationes. pota cum vino venerem stimulat: vlcera, quæ cacoethe vocantur, atque phagedænica expurgat, præsertim cum vite alba. ex ea, & melle collyria ad fistulas, & partus euocandos componuntur. ad vitiliginem cū melle, efficaciter illinitur: polypos, & carcinomata absumit. Succus ad oculorum medicamenta, item contra nubeculas, caliginem, albuginesq; effectum præbet. Herba, radiceq; odor teneros conceptus abortu vitiat. Item si triginta grana eius in posca bibantur. Sunt, qui eius succum cum oleo, aurum

rium doloribus infudere: quinetiam folia, vtpote quæ adstringant, vulneribus recentibus impofue-
re, & cocta in uino pernionibus. Qui folia manibus affricuerit, aut radicem exemerit, poffe à uipera
feriri inficiantur.

Δρακοντίνα μίνα. DRACUNCVLVS MINOR.

CAP. CLXI.

DRACUNCVLVS minor folio conftat hederaceo, magno, candidis notis infigni: caule recto,
bicubitali, verficoloro, maculis refperfo purpureis, ita ut anguem planè referat, baculi craffitudine:
fructus fummo caule recematim cohæret, colore primùm herbaceo, & cùm ematuruit, croceo, gu-
ftu feruens, mordaxque: radice aliquantulum rotunda, bulbofa, aro non abfimili, tenui obducta cor-
tice. Nafcitur in fepibus umbrofis. Seminis fuccus cum oleo inflillatus, aurium dolorem mitigat:
naribus etiam ex lana impofitus, polypum abfumit: carcinomata illitu. fiftit: triginta eius grana, fi
in pofca bibantur, abortus inferunt. Odorem aiunt, pofttea quàm flaccidi flores emarcuerunt, con-
ceptus adhuc teneros enecare. Radix excalfacit: orthopnœis, ruptis, vulfis, tufsi, deftillationibus
auxiliatur: humores pectoris excreatu faciles reddit, fiue cocta, toftaq; cum melle, aut per fe edatur,
fiue farina eius ex melle delingatur. vrinam pellit, venerem excitat, cum vino pota: phagedænas vlce-
rum, & quæ cacoethe vocantur, trita cum melle, & bryonia alba expurgat, & ad cicatricem perducit:
collyria ex ipfa ad fiftulas, & eiiciendos partus fieri folent. qui radice fua manus perfricuerunt, à vi-
peris feriri negantur: illita ex aceto vitiligines emaculat. Folia recentibus vulneribus linamentorum
vice, conuenienter imponuntur: decocta in vino pernionibus appofuiffe prodeft. Cafeus folijs inuo-
lutus, à putredine defenditur. Succus radice ad nubeculas, albugines, & oculorum caligines conue-
nit. Radix cocta, crudave, ad fanorum vſus, pro olere recipitur. In Gymneſijs infulis, quæ Baleares
vocantur, coctam radicem cum melle multo, in conuiuijs placentarum loco offerunt. Radix meſſibus
effoditur, lota que fruftatim conciditur, & lino traiecta, ficcatur in vmbra, & ita reconditur.

Dracunculo-
rum confide-
ratio.

LICET in uetuftis quibusdam Dioſcoridis codicibus maioris, minorisq; Dracunculi hiftoria ſpeciatiim diuiſis ca-
pitibus adnotata reperiatur: attamen cùm altera ab altera parum diſſidere uideatur, cumq; etiam Galenus, Paulus, &
Serapio, qui in ſimplicium materia Dioſcoridem ad unguentum ſecuti ſunt, eiusq; dicta bona fide retulerunt, unius tantum
Dracunculi meminerint; non ab re credere recentiorum nonnulli, horum alterum ex alterius auctoris officina pro-
diſſe, & alicuius curioſitate hîc hiftoriæ Dioſcoridis accreuiſſe. Quamobrem ego quoq; cogor eiſdem adductus ra-
tionibus, aliquatenus in eorum ire ſententiam. quanquam ingenuè fateri poſſum, me utrunq; Dracunculum Triden-
ti, ac Venetijs uidiffe. Alterum quidem, qui maior eſt, ari, ſiue rumicis folijs, ſibi inuicem implicitis: caule bicubitali, ba-
culi craffitudine, uerſicolore, maculis in purpuram nigricantibus reſperſo, adeo ut angui ſimilis uideatur. Alterum ue-
rò, qui & minor, & omnibus uulgaris eſt, folijs hederaceis, albis, quibusdam maculis conſperſis: caule, ac fructu maio-
ri ſimilibus. Quippe quod longam ex ſe uaginam emittat externa parte herbaceam, interna uerò nigricanti purpura
inſectam, è cuius medio corniculum proſilit purpurafcens, à quo demum racemoſum oritur ſemen (ut Dioſcorides in-
quit) cinereo primùm colore, per maturitatem uerò aureo ruſcente. Quinetiam in cæteris totius plantæ notis, à ma-
ioris Dracunculi hiftoria nihil ferè diſſerre conſpicitur. Quapropter etſi prædicta recentiorum ſententiæ non auſim
refragari, quod rationibus ſatis euidentibus nitatur, & doctiſſimorum conſenſu confirmetur; cùm tamen ſæpius maio-
rem & minorem Dracunculum uiderim, non prorsus alienum eſſe mecum quandoq; cogitaui, ſi quis ſuſpicietur duo ut
ſunt dracunculi genera, à Dioſcoride fuiſſe duplici etiam hiftoria repræſentata. Hanc quoq; illi ſuſpicionem, augere
poterit Plinius, qui non tantum duas, ſed quatuor enumerat Dracunculi ſpecies lib. xxi. cap. xvi. ſic inquit.
Id autem quod Græci Dracontion uocant, triplici effigie mihi demonſtratum eſt, folijs betæ, non ſine thyſo, flore pur-
pureo. hoc eſt ſimile aro. Alij radice longa, ueluti ſignata, articuloſaq; monſtrauere, tribus omnino cauliculis. Ter-
tia demonſtratio fuit folio maiore, quàm cornus, radice arundinacea, totidem (ut affirmabant) geniculata nodis, quot
haberet annos, totidemq; eſſe folia. Quarti uerò generis meminit ipſe in ſequentibus lib. xxv. cap. ii. cùm inquit. Ea-
dem Luſitanæ prouincia cognoui in agro hoſpitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum, caule pollicari craſ-
ſitudine, uerſicoloribus uiperarum maculis, quem ferebant contra omnium morſus eſſe remedium. Alij ſunt, quos in
priori uolumine eiufdem nominis diximus: ſed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis è terra ad primas ſerpen-
tium uernationes bipedali ferè altitudine, ruruſq; cum iſdem in terram ſe condentis: nec omnino occultato eo appa-
ret ſerpens. hæc Plinius. Huc etiam accedat Theophræſti auctoriſas, qui libro vii. cap. xi. de plantarum hiftoria ſe-
cundum dracunculi genus inter ari genera conſtituit, his uerbis. Dracunculi autem radix (ſunt enim qui genus quod-
dam ari dracunculum appellant, quod eius caulis uarietatem habeat quandam) cibo inepta penitus eſt, & medicis tan-
tùm commoda. Ex his igitur, & Plinij uerbis perſpicuum omnibus fieri puto, plura eſſe Dracontij, ſiue Dracunculi ge-
nera, ut etiam Venetijs oculata fide comprobari poteſt in horto clariffimi medici Maphei à Mapheo, ubi præter Arum
duo uiſent æſtate Dracunculi genera. Dracunculus, ut Galenus teſtatum reliquit lib. vi. ſimplicium medicamen-
torum, quiddam Aro perſimile obtinet, tum folijs, tum radice. cæterum illo tum acrius eſt, tum amarius: ac proinde cal-
factorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam leuem quandam adſtrictionem, quæ quandoquidem cum prædi-
ctis duabus qualitatibus, acri ſcilicet, & amara, coniuñcta eſt, medicamentum factum eſt utiq; maximè efficax. Nam
radix uiſcera omnia expurgat, craſſos potiſſimum, & lentos ſuccos extenuans: optimūq; remedium eſt contumacium
ulcerum, quæ κακονίδι nuncupant. hæc Galenus. Cæterum de Dracunculo diſſerens Meſues inter cætera ſimplicia
medicamenta,

Dracunculi
ſpecies ex Pli-
nio.

Dracunculi
uires ex Gal.

medicamenta, quæ deiectioni ui pollent, scripsit, eo hausto deijci è corpore pituitam. Qua in re à Manardo acriter reprehenditur: quippe quòd ubi dixerit Galenus, ac etiam Paulus ipsum secutus, Dracunculum omnia corporis uiscera expurgare, non quòd deijciat, id agere intelligunt, sed quòd obstructions aperiat, crassam pituitam attenuet, & uasa detergat. Ab omnibus his forma maxime differt HORTENSIS Dracunculus, quo in acetarijs uescimur,

DRAGONCELLO.

OPHIOGLOSSON.

utimurq; ad intinctus acerrimo gustu, folio oblongo, radicibus humi repentibus, graminis modo. Sunt qui asserant hanc plantam cultorum mangonio factitiam esse, & non sui natura prouenire: eam siquidem nasci putant lini semine excuatis cepis imposito, ac deinde terra recondito. Sed hos falli crediderim, quòd facto periculo, operam quidam perderint. Huius nec Græci, nec etiam Mauritanii, quod sciam, meminere. Verum perpensa eius acrimonia, qua maxime linguam uellicat, eorum esse medicamentorum, quæ ualentissime excalfaciunt, facile conijci potest. Habetur præterea & alia herba, quam inter Dracunculi species, quidam recensent, quòd LINGVA Serpentina nonnullis dicatur, etsi non desint, qui Lucciola, & Argentinam ipsam appellitent. Nasceitur hæc in pratis, sed ocysime deperditur. Profilit enim mense maio, sed cum tenerima sit, pauco post tempore euanida flaccescit, ac subinde nusquam apparet. Mittit unum tantum folium, pingue, plantagini aquaticæ uocatæ haud dissimile, è cuius inferiore sinu cauliculus exit, pallidam serpentis ligulam in cacumine gerens: unde Græcorum uoce Ophioglossi nomen inuenit. Præstat hæc maxime ad recentia uulnera glutinanda. Quo fit, ut eam quidam mirifice extollant ad enterocelas. Maceratur in oleo, quo utuntur chirurgici ad prædicta felici (ut aiunt) successu. Δρακόντιον quod Græci uocant, Latini Dracunculus appellatur: Arabibus, Luf, & Alluf: Italis, Dragontea: Germanis, Natter wurtz: Hispanis, Taragontia: Gallis, Serpentine.

Dracunculus hortensis.

Lingua serpentina, siue Ophioglosson.

Nomina.

Αῖρον. ARVM.

CAP. CLXII.

ARON, apud Syros lupha vocitatum, folia emittit dracunculi, sed longiora, & paucioribus distincta maculis: caulem subpurpureum, dodrantalem, pistilli specie, à quo croceum semen exit: radice dracunculi alba. quæ decocta estur, utpote cum minus acris sit. Folia ad esum condiuntur, & arida per se, decocta manduntur. Radix, semen, & folia dracunculi vires habent. Priuatim radix ex fimo bubulo podagris illinitur. & dracunculi more reponitur. In totum, ob mitiorem eius acrimoniã, in cibum expetitur.

ARVM

Ari confide-
ratio.

A R V M.

Ari uires ex
Galeno.

Nomina.

ARISARVM.

ARVM in Hetruria, item in agro Goritienſi, frequentissi-
mum prouenit, in campeſtribus, in uincis, in ſcrobium margini-
bus, & paſſim in ſemitis propter ſepes, præſertimq; in maritimis
noſtris Senenſibus, ubi uulgò ipſum uocant Gigaro ad Iarum allu-
dentes: quo modo officinis Arum corrupto uocabulo appellari ſo-
let. Noſtrates mulieres ex Ari radicibus ſtillatitias aquas ad fucū
parant, quas ad faciem erugandam, illuſtrandamq; magnis laudi-
bus efferunt. Id quod etiam efficaciter præſtat inſolatus radicum
ſuccus, ceruſſæ ſpeciem referens, quem Gerſa uulgò nominant:
is ſiquidem mirum in modum carni ſplendorem, & candorem con-
ciliat. Ari uires memoriæ prodidit Galenus lib. XI. ſimp. med.
ubi ita ſcribit. Arum terrena eſſentia conſtat, ſed calida: proinde
extergendi uim poſidet, uerū non ualentem, ſicut dracontium.
Eſt itaq; in exiccando, & caleſaciēdo primi ordinis. Radices eius
maximè ſunt utiles: ſiquidem comeſæ craſſitiem humorum medio-
criter incidunt, adeo ut & excretionibus ex peſtore idoneæ ſint:
ſed magis tamen aptum eſt dracontium. Et lib. II. de aliment. fa-
cult. ſic inquit. Ari radix rapi modo manditur. In quibuſdam au-
tem regionibus acrior quodāmodo naſcitur, ut dracontio ferè ſi-
milis ſit. Dum rectè parare uoles, prioris decoctionis aqua effuſa,
repente in alteram calidam iniocere conuenit. Cyrenis contrā,
quā in noſtra regione, Arum ſe habet: nam illic minimum medi-
camentofi, minimumq; acrimoniæ poſidet, adeo ut uel rapis ſit
utilius. Idcirco radicem quoq; in Italiam comportāt, ut quæ abſq;
ut putreſcat, aut regerminet, longo tempore perdurare poſſit.
Herba, quam Græci ἀρον, & Latini ſimiliter Arum dicunt,
Mauritanis Iarus & Sara uocatur: Barbaris, Aron, Barba a-
aron, Dragontea minor, & Serpentaria minor: Italis, Aro,
& Gigaro: Germanis, Klein natter wurtz: Hiſpanis, Yaro: Gal-
lis, Vid de chien.

ARISARVM ALTERVM.

Αρίσταρον.

Ἀρίσαρον.

ARISARVM.

CAP. CLXIII.

ARISARVM exigua herbula est: cuius radix oleæ magnitudinem implet, longè maioris quàm aron acrimoniæ. Vnde illitu nomas fistit. Fiunt collyria ex ea, ad fistulas efficacia. Illitu radice, genitale animalis cuiuscunque in perniciem agitur.

ARISARON, Plinio lib. XXIII. cap. XVI. auctore, in Aegypto nascitur, similis aro, minor tantum, minoribusq; folijs, & utique radice, quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet. Huius duo hodie ab herbarijs ostenduntur genera: quorum utrunque ad me primum misit Aloisius Anguillarius Romanus horti Patauini præfatus, diligentissimus rei herbariæ inquisitor. Qui præterea testatus est, Arisarum plurimum nasci in agro Romano, non longè ab urbe. Hæc eadem Arisari genera postea ab alijs etiam accepimus. Vtriusque picturam exhibere libuit, non quod utrunque probemus (alterum enim non uerum putamus) sed ut de ijs aliorum etiam sit iudicium. Meminit Arisari Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum his paucis. Arisarum multò minus est aro. Radicem habet oliuæ magnitudine. Est autem multò ipso acrius. Vt Græcis ἀρίσαρον, ita etiam Arisarum Latinis, & Arisaro Italis nominatur.

Arisari historia.

Arisari uires ex Galeno.

Nomina.

Ἀσφόδελος. HASTVLA REGIA.

CAP. CLXIII.

HASTVLA REGIA vulgaris notitiæ est: folijs maioris porri: caule læui, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: radices subiacent oblongæ, rotundæ, glandibus similes, gustu acres. Quæ excalfaciunt: vrinas, & menses epotæ ciunt: lateris doloribus, ruptis, conuulsis, & tussibus, drachmæ pondere potæ ex vino medentur. Ea verò vomitiones adiuuat, ludicri tali magnitudine commanducata: à serpente demorsis datur aptissimè, trium drachmarum pondere, verum folijs, floribus, & radice ex vino morsus illinire oportet: item vlcera fordida, & depascentia: mammarū quoque, & testium inflammationes, tubercula, furunculosque: decoctis in fæce uini bulbis, recentibus inflammationibus ex polenta auxiliatur. Radicis succus adiecto uetere vino dulci, myrrha, & croco decoquitur, fitq; perquam utile oculis medicamentum: ad purulentas aures per se, & cū thure, melle, vino, & myrrha tritus, prodest: in contrariam aurem infusus, dentium dolorem mitigat. Cinis è radice illitus, alopecias ad pilum reducit. oleum in excauatis radicibus igni decoctum, illitu exulceratis pernionibus, & ambustis igni, conducit: & surditati instillatum in aurem auxiliatur. Candidam uitiliginem, linteo antea perfrictam in sole, illita radix emendat. Semen, floresque in uino poti, scolopendræ, & scorpionum venenis, mirum in modum resistūt: aluum purgant.

HASTVLA regia, quæ Græcis dicitur Ἀσφόδελος, Asphodeli historia. planta est non ignota. Huius caulem (ut Plinius est auctor libro XXI. cap. XVIII.) Theophrastus, & ferè Græci omnes cu-

bitalem, & sepe duum cubitorum, anthericum uocauere: radicem uerò, id est, bulbos, asphodelon. Latini autem illud albucum, & asphodelum hastulam regiam dixere. Planta hæc spectatu mira, & iucunda est, cum integra effoditur, ob ingentem bulborum numerum, qui circumquaq; pendet: quippe quod aliquando eius aliquam uiderim bulbis ultra centum radici coherentibus. quanquam loco citato tradit Plinius, Asphodeli radicem alijs numerosior rem esse, ut quæ octoginta simul acruatis sepe bulbis reperiatur. Vermes Albucum creat (ut Theophrastus ait) qui in uolucres bestiolas flosculorum specie degenerant: ij tandem cum flaccescens inaruerit scapus, eroso conceptaculo prouolant. Mandebatur antiquitus, Hesiodo teste, huiusce plantæ tum caulis in cinere tostus, tum bulbos cum semine, oleo, & sale addito: quinetiam cum ficis, mira uoluptate. Extulit magnis laudibus Asphodeli radices Nican der in suis theriacis, ad serpentium morsus, & scorpionum ictus. Meminit earum quoq; Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Asphodeli radix utilis est, sicut ari, asari, & dracontij, nempe extergentis, & discutientis facultatis. Vstæ autem cinis calidior, & exiccantior, subtiliorq; ac digerere potentior efficitur, ac proinde & alopecias sanat. hæc Galenus. Cæterum asphodeli radix mirificè commendatur Aëtio libro primo ad cien-

Asphodeli vires ex Gal.

E dos

Nomina.

dos menses, his uerbis. *Asphodeli radix in uino albo uetere decocta, & uino calido meraco cyathi mensura hausto, menses suppressos celerrimè ciet.* Planta, quæ ἄσφόδελος Græcè, *Hastula regia* Latine uocatur: Arabicè, *Cheunce*, Bhunte, Biruach, Abg, seu *Axeras*: Italicè, *Asphodelo*, *Amphodillo*, & *Hastula regia*: Germanicè, *Gold uurtz*, & Heidsich: Hispanicè, *Gamones*, *Gamonites*: Gallicè, *Aphrodiles*.

Βολβός ἐδωδιμος. BVLBVS ESCULENTVS.

CAP. CLXV.

ESCULENTVS bulbus vulgò cognitus, à nobis estur. Stomacho, & aluo utilis rufus, & qui ex Aphrica defertur. Amarum uerò, & scillinus, stomacho aptior est, & concoctionem adiuuat. Bulbi omnes acrimoniam habent, excalfaciunt, uenerem stimulant, linguam, tonsillasque exasperant, multum alimenti præbent, carnes creant, inflationem pariunt. luxatis, fractis, articularum doloribus efficaciter illinuntur: spicula extrahunt: gangrænas, & podagras ex melle, aut per sese hydropicorum tumores, & canum morsus cum melle, & piperis polline illiti cohibent: sudores compescunt: stomachi dolores mitigant: furfures, & ulcera, quæ in capite manant, cum tosto nitro abstergunt. fugillata, varosque per se, aut ex oui luteo, & lentigines cum melle, vel aceto, emendant: fractis auriculis, vnguibusque, ex polenta medentur. Iidem calidis cineribus torrefacti, tollunt ficus: item cum cinere mænarum capitibus, impositi. Cremati uerò, & cum alcyonio misti, vitia cutis in facie, atrasque cicatrices, in sole illiti emaculant. faciunt ad rupta, si cum aceto cocti edantur. Sed copiosiore eorum cibo abstinendum, quoniam neruos tentant.

Βολβός ἐμετινός. BVLBVS VOMITORIVS.

CAP. CLXVI.

BVLBVS, quem vomitorium uocant, folia habet lentiora multò, & longiora, quàm bulbus esculentus: radicem similem, cortice nigro. Ea radix mansa, aut decoctum eius potum, uesicæ malis medetur: vomitiones mouet.

Bulborum cōsideratio.

BVLBORVM genera, esculentum, & uomitorium, antiquis uulgò notissima fuisse ex eo maxime constat, quòd eorum faciem non representauerit Dioscorides. Nobis uerò Bulbi eam ob causam, uel quòd tandiu exoleuerint, hodie omnibus tum medicis, tum herbarijs adeò incogniti sunt, ut neminem hætenus inuenerim, qui eos legitime demonstraret. Veteribus autem fuerunt in frequentissimo ciborum usu; his præsertim admisti, quæ ueneris conciliandæ gratia parabantur, utpote qui uenerem stimulent. Quòd autem ad id expetiti, & commendati fuerint, Martialis aperte testatus est in Xenij suis, dum cecinit.

Cum sit anus coniunx, cum sint tibi mortua membra,

Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Multorum error.

Ceterum non defuere, qui crediderint Bulbum esculentum esse Ascalonium cepe, aut fissile illud ceparum genus, quod Hetruscis uulgò uocatur Cipolla maligia. Sed horum error manifestè deprehenditur ex Theophrasto, qui Ascalonium, fissileque cepe inter ceparum genera libro VII. cap. IIII. de plantarum historia recensuit,

Bulborum uires ex Gale.

non autem inter Bulbos, de quibus speciatim differuit libro VII. cap. XIII. Bulborum meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic scribens. Bulbus esculentus frigidior, & crassior est, lentumque succum procreat. Nam & coctu difficilis est, & flatuosus, & uenerem prouocans. Attamen illitus ob amaritudinem, simul & adstrictionem, abstergit, simul & glutinat, & nimirum etiam exiccat. Est enim ostensum, amaritudinem in extergentibus esse substantijs, adstrictionem uerò in glutinantibus. At siccitas utranque consequitur. Bulbus autem uomitorius multò est calidioris temperaturæ, quàm prædictus bulbus. Et libro II. de alimentorum facultatibus, sic de bulbis scribit. Bulbi genere cum prædictis conueniunt. Nam horum quoque radix direptis folijs manditur: in uere interdum ipse etiam coliculus. Amaram, austeramque uim euidenter bulbi in se habent: quamobrem elanguescentis stomachi aliquatenus excitant auuiditatem. At uerò neque ijs aduersantur, quibus è thorace, atque pulmone pus conuenit expuere: quanquam crassiore, ac glutinosiore sunt corporis substantia. Etenim amaritudo crassitudini reluctatur, lenta, crassaque nata incidere, quemadmodum in commentarijs de medicamentis prodidimus. Quapropter bis elixi uberius quidem alent, sed excreare uolentibus aduersantur, utpote omni amaritudine exuti. Tum uerò ex aceto, oleo, garoque mistis, esitare satius fuerit: nam ita magis profectò oblectabunt, ac nutriunt, minusque inflabunt, ac facilius concoquentur. Βολβός qui Græcis ἐδωδιμος, Latinis Bulbus esculentus cognominatur: Mauritanis, Basar alzir: Italis, Bulbo che si mangia. Qui uerò Græcis Βολβός ἐμετινός, Latinis Bulbus uomitorius dicitur: Mauritanis, Zir: Italis, Bulbo uomitorio.

Nomina.

Σκίλλα. SCILLA.

CAP. CLXVII.

SCILLA uim acrem, atque feruentem habet. assatam ad multa utiliore esse constat. Polli ne ad crustam subacto, aut luto oblita, in clibanum conijcitur, aut carbonibus obruitur, donec obducens crusta sufficienter intosta fuerit: qua exempta, si non emollescat, altero polline simili, aut luto circumlinitur, & eadem, quæ prius, fiunt: nam quæ ita non assatur, interaneis maxime noxia est. Torretur item in olla, indito operculo, quæ in furnum demittatur. Sumi etiam solet quod

SCILLA.

quod maximè est medium, direptis viuótenus tunicis, quod frustatim cōsectum coquitur, mutata sæpius aqua, donec ipsa nec amaritudinem, nec acrimoniam habeat: traiectaq; lino frusta siccantur in vmbra, ita ut ne ulla qui dem parte se contingant. His scillæ segmīnibus ad oleū, vinum, aut acetum scillinum utimur. Ad rimas pedum, interna pars crudæ scillæ in oleo feruefacta, aut cum resina liquefacta, imponitur. decocta in aceto demorsis à vipera, cataplasma est. Ad singulas assæ partes adiectis octonis tosti salis, cochlear vnum, aut alterum damus ieiunis, ad emolliendam aluum: in potu autem, & odoratis medicaminibus, & quibus vrinam ciere volumus, hydro picisq; & stomachicis, quibus innatat cibus, regio morbo, torminibus, in tussi vetere, suspiriosis, & ore rejici entibus, tres obolos in delinctu ex melle sumpsisse satis est. Coquitur cum melle, & estur eorundem gratia, maximè vt concoctionem adiuuet: strigmenta per aluum extrahit. Cocta, & simili sumpta modo, eosdem præbet effectus: sed cauendus scillæ usus his, qui intestinum sen tiunt ulcus. ad penfiles uerrucas, & perniones, tosta effi caciter illinitur. Tritum semen, & in carica, aut melle deuoratum, aluum emollit. Scilla tota in limine ianuæ suspen sa, mali medicamenti noxam arcet.

Πανκράτιον. PANCRATIVM.
CAP. CLXVIII.

PANCRATIVM, quod aliqui scillam appellant, radice est magni bulbi, subrufo colore, aut subpurpureo, gustu amaro, ac feruente: folijs lilij, sed longioribus.

Scillæ uires, & præparationem habet, eodemq; pondere in morbis efficaciter assumitur: cui ta men mitior, quàm scillæ facultas inest. Radicis succus cum erui farina digeritur in pastillos, qui hy dropicis, splenicisque cum hydromelite, commodissimè dantur.

SVPERIORIBVS annis credidimus, Scillas, quarum in Italia omnibus tum medicis, tum seplasiarjs communis est usus, legitimas esse: in hanc autem opinionem ueneram pluribus coniecturis ac rationibus fretus. In primis enim Plinium inueniam lib. XIX. cap. V. Scilla maiorem quàm cæteris bulbaceis radicibus amplitudinem reddidisse. quare cum sæpe uidissem ex ijs Scillis, quibus passim utimur, nonnullas ad tantam magnitudinem creuisse, vt ferè caput hominis æquarent, non poteram non existimare illas esse ueras. Deinde legeram apud Theophras tum lib. VII. cap. XII. de plantarum historia, Scillam prius caulem floresq; gignere, quàm folia. Id quod in nostratibus cum manifestè depre hendatur, mihi quidem non uidebatur esse discendum à vulgari opinione. Adde quòd sæpenumero quasdam Scillas uidi paruas, pyro paulo ma iores. has equidem putabam Pancratium esse: illas uerò communis usus, Scillas. idq; eò magis, quòd Dioscorides tribuit Pancratio radicem ma gno bulbo similem: horum autem radix mediocris potius, quàm eximia crassitudinis censetur. Verum cum postea aliquantò accuratius harum plantarum h:storiæ expendissem, inueni Aloes solum, Dioscoridis & Plinij testimoio, scilla similitudinem habere. Quod nimirum resaga tur Scilla communis usus, ut quæ folia ferat non aloë, sed lilio proxima: inter quæ non parua quidem intercedit differentia. Quinetiam legi in Theophrasto & Plinio, quòd Scilla floret ter in anno. hoc item non euenit nostris vulgarijs Scillis. Hinc itaque iure quodam factum est, ut de Scilla non ulterius uulgarem illam tenerim, sed in dubiam uenerim sententiam, an scilicet Scilla communis usus legitima & sint, & dici merean tur: aut alia reperiuntur, quæ folijs aloë similibus proueniant. Cæterum dum adhuc in hac re dubia uersarer, à quibusdam medicis Hispanis ac cepti in Hispania maritimis Scillas innumeras oriri nostratibus duplò maiores, folijs aloë emulantibus, sed minus crassis: quæ amaritudine, & ac rimonis, acurium præstata communes nostras Scillas longè uincunt. Iam ergo non dubitauerim asserere prædictas Hispania Scillas, ueras es se, nostrates uerò legitimum esse Pancratium Dioscoridis. huic enim pulchrè respondent folia, quæ lilijs sunt, uerum longiora. Nec obstat, meo qui dem iudicio, quòd Dioscorides scripserit, Pancratium radicem esse magno bulbo similem. nanque bulbos hoc loco genus, non speciem denotat. Atque adeo hinc fortasse fit, ut Scilla, quarum est communis usus, non ea præsent efficaciter, quæ legitima pollicentur: quòd Pancratium (ut Dio scorides testatur) mitior, quàm Scilla facultas inest. Quidam atatis nostra medici in cerebri, & neruorum frigidis affectibus, Scillam crudam ab inuolucris repurgatam minutim secant, & cum melle plurimo in uas uitreum conieciunt, insolantq; per astatem, ardente præsertim sirio. De mum percolato melle utuntur ad comitiales, & alias cerebri ægritudines, à frigidityte excitatas. Sed alia longè diuersa sunt Galeni ad hos usus scille parande ratio. Quippe qui concisam Scillam nunquam melle commistam exposuit insolandam: sed ut ab ea succum sole colliquant in die bus canicularibus eximeret, in sicile, uel uitreum uas, in quo primum mel fuisset, dissectam scillam immittebat: deinde tantisper insolabat, do nec solaribus radjs ipsa liquesceret. Ex quo palam fit, quòd plerique à Galeni instituto prorsus aberrant, ut qui scillinum longum con faciunt scilla li quoris uice. Scilla (vt memoria scriptum reliquit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum) admodum incidentem facultatem obti net, non tamen admodum calidam. Sed secundum hoc eam quispiam secundi ordinis censet: excoctam facientium. Præstat autem aut assam, aut e lixam sumere: sic enim uirium eius uehementia exoluitur. Nomen illi Græcum est σκίλλα, Latinum item Scilla: Arabicum, Hæssel, Hæn sel, Aschil, seu Alaschil: Italicum, Scilla: Germanicum, Meer Zwinbel: Hispanicum, Cebolla albatrana: Gallicum, Stipoulle, Charpentaire, & Oignon marin.

Scillæ, & Pan cratij confide ratio.

Scillæ præpa ratio.

Scillæ uires ex Galeno. Nomina.

Κάππαρις. CAPPARIS.

CAP. CLXIX.

CAPPARIS aculeatus frutex est, qui in terra stratus magis in orbem euagatur. Spinas, vt rubus, habet in hami modum aduncas: folia mali cotoneæ, rotunda: fructum oleæ similem, qui cum dehiscens panditur, florem candidum promit: quo excusso, nonnihil glandis oblongæ figura inuenitur, quod apertum grana acinis puniceorum similia ostendit, parua, rubicunda: radices lignosas spargit, grandes, numerosasq;. Tenui plerunq; solo, asperisq; locis, in insulis, & iuxta rudera nascitur. Caulis, & fructus, cibi gratia condiuntur. aluum turbat, stomacho aduersatur, sitim gignit: co

CAPPARIS.

Capparū con-
sideratio.Capparum fa-
tio.Capparis ui-
res ex Gal.

ita tamē stomacho, quā cruda vtilior est. Fructus drachmis duab⁹ in vino potus, quadraginta diebus, lienem absūmit, & vrinā, cruentumque excrementum emittit: bibitur vtilissimē in coxarum doloribus, & nervorum resolutione, itēm ruptis, & conuulsis: menses ciet, caput purgat. Dentium dolorem sedat semen ex aceto de coctum, colluto inde ore. Aridus radicis cortex ad eadē proficit: vlcera omnia vetera, & sordida, & quæ occalluerunt, expurgat: lienosis cum farina hordei illinitur: dente demorsa, dolori eius auxiliatur: cum aceto trita, vitilignes albas absterget. Radix, foliaque intrita, strumas, ac duricias discutiunt. Aurium vermiculos infusus succus enecat. Aphrica, & præsertim Marmarica capparis, vehementer inflat: Apula vomitus facit. & quæ à Lybico, & quæ Rubro mari, defertur, mirum in modum acris est: siquidem in ore pustulas excitat, gingivasq; ossē tenus exest. quare in cibis non ab re damnatur.

CAPPARIS frutex est in Italia vulgaris satis notitiæ. Floribus enim, & fructibus myria asseruatis frequentissime in ci-
bis utimur. Ex ijs suauiores, & qui cum palato maiorem ineant
gratiam, sunt recentes acerrimo asseruati aceto, quod pleriq; fa-
ciunt in Hetruria. Præstantissimæ cappares ex Alexandria Ae-
gypti Venetias aduehuntur. Est & in Apulia capparum prouen-
tus, unde etiam plurimæ deferuntur, uerū longē deteriores his,
quæ ex Aegypto importantur. Vomitiones cappares haudqua-
quam cient, ut Dioscorides inquit: nisi fortasse hac facultate sint
præditæ, dum recentes, ac uirides comeduntur, antequam mu-
riam experiantur, & inde elixentur. Proueniunt etiam Romæ
in collapsis ædificiorum parietibus, ruderibusq; præsertim cir-
ca Pacis templum, itemq; Senis, quæ quidem Apulis saporis præ-
stantia minimē cedunt. In cultis nasci cappares negat Theophras-
tus lib. VI. cap. V. de plantarum historia. Seruntur tamen hac
ætate, colunturq; perinde ac segetes, et legumina, quemadmodum
& Plinij tempore. qui serendi rationem lib. XIX. cap. VIII. his
uerbis explicauit. Quippe cum capparis quoque seratur, siccis
maximē, arē in defossu cauata, ripisq; undiq; circumstructis la-

pide, aliās euagatur per agros, & cogit solum sterilefcere. Floret æstate. uiret usque ad Vergiliarum occasum.
Sabulosus familiarissimum. Capparis uires reddidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit.
Capparis radicis cortex uincenem habet qualitatem amarā, proximā acrem, deinde acerbā. Ex quo liquet,
quod diuersis, pugnantibusq; constet facultatibus. quippe abstergere, purgare, incidere potest amaritudine: ex-
calfacere, incidere, digerere acrimonia: porro contrahere, densare, constringere acerbitate. Idcirco lienes in-
duratos, si quid aliud, hoc medicamentum iuuare ualet, tum foris idoneis illinendis remedijs admistum, tum intrō in
corpus assumptum; siue decoctum in aceto, aut oxymelite, & id genus, siue aridum contusum, illisq; permistum.
Quippe cum apertē crassos, lentosq; humores hoc pacto sumptum euacuet, nec eos tantum per urinas; sed & per
uentrem: sæpe etiam sanguinolentos defert, unde & lienes adiuti sunt, & coxarum dolores. Quinetiam menses
promouet, & ex capite purgat, detrahitiq; auxiliaturq; ruptis, atq; conuulsis. Ceterum cuiusmodi ipsum potioni in
quoque affectum misceri conueniat, non est præsentis instituti persequi. Porro radicis eius cortex ulceribus mali-
gnis cataplasmatibus modo impositus, non malum est remedium, ut qui illa extergere ualeat, ne segniter desiccare.
Præterea dentium labores prædictarum qualitatum ratione adiuuat, interim cum aceto coctus, interim cum uino,
sæpe etiam solus dentibus mansus, ac morsus. Ex dictis ergo clarum est, incidendi quandam ei facultatem inesse, itēm-
que extergendi, digerendi, contrahendi. Vitilignes siquidem cum aceto detrahiti, & chæradas, & dueros tumores di-
gerit, idoneis ad ea medicamentis mistus. Radicis cortici, fructus proportionē uirium respondet, nisi quod ad omnia
fit imbecillior. Imò et folia, & caules eius, similem uim obtinent. meminiq; me folijs quandoq; paucis diebus duritiem
chæradis naturam referentem discussisse. Sed admiscemus scilicet illis quippiam, quod eorum uirium obtundat uehe-
mentiam. Nec mirum est, quod aurium uermes succus amaritate occidat sua. Porro capparis, quæ in admodum fer-
uentibus regionibus prouenit, ut quam fert Arabia, multo est nostrate acrior, adeo ut plurimum etiam habeat facul-
tatis adurentis. Et lib. II. de aliment. facultatibus, sic de Cappare scribit. In Cypro Capparis plurima prouenit.
Facultas eius tenuium admodum est partium: proinde minimum alimenti in corpus eorum, qui ipsa uescuntur, distri-
buit. quemadmodum & alia omnia, quæ tenuibus constant partibus. Utimur autem fructu huius plantæ magis, ut
medicamento, quā ut alimento. Importatur ad nos etiam sale conspersus, quia solus asseruatus putrescit. Clarum
ergo est, quod capparis adhuc uiridis, antequam sale condidatur, plus habet nutrimenti: nam ex salitura permultum
eius amittit, niq; sal abluatur, prorsus haud quicquam nutrit: aluum tamen subducet. Verum ablutus, & demacera-
tus, donec omnem salis naturam exuat, ut minimi sanē alimenti cibus est, ita obsonium, & medicamentum, cum ad ex-
citandum prostratum appetitum, tum ad deradendam, deiciendamq; pituitam uentri adhærescentem accommodatum
erit, ac deniq; ad lienis, iecorisq; amoliendas obstructions. Verum in hos usus cum oxymelite, aut oxelæo ante alias om-
nes dapes sumi oportet. Tencilis porro capparis germinibus homines, ut tercbinthi turionibus, uescuntur: cumq; ad-
huc

huc uirent, in oxalme, & aceto, non secus atq; hos, reponunt. Planta, quæ κατωπαρι. Græcè, Capparis similiter Latine dicitur: Arabicè, Cappar & Kappar: Italicè, Capparo: Germanicè, Kappren: Hispanicè, Alcaparras: Gallicè, Cappelz.

Nomina.

LEPIDIVM DIOSC.

LEPIDIVM PAVLI, ET PLIN.

Λεπιδιον.

LEPIDIVM.

CAP. CLXX.

LEPIDIVM, aliqui gingidium vocant, herbula vulgò nota. muria cum lacte seruatur. Vis fo-
 40 liorum acris, & exulcerans. quapropter ischiadicis trita, præsentissimum est auxilium, si cum helenij radice, quarta parte horæ, illinatur: lienosis simili modo prodest: lepras eximit. Radix appensa collo, dolore dentium liberare existimatur.

CUM satis superq; à nobis ostensum sit, in primi libri calce, in Iberidis commentatione, Iberidem nihil à Lepi-
 dio differre, superuacaneum esset, hic ea repetere, quæ ad Lepidij historiam explicandam loco citato diffusius addu-
 ximus. Siquidem eò quisq; facile accedere potest, qui ea, quæ ibi diximus, scire desiderat. Veruntamen illud silentio
 non inuoluendum duxi, quòd Plinius in Lepidij historia prorsus à Dioscoride dissentire deprehenditur. Quippe qui
 scripserit lib. XIX. cap. VIII. Lepidium cubitali longitudine assurgere, folijs laurinis, non autem nasturtij, ut Dio-
 scorides inquit. Quod sanè nobis insinuare uidetur, Plinij Lepidium eam esse Iberidis speciem, quam scribit Paulus
 lib. III. de coxendicium dolore agens, folia lauri proferre. Hæc enim (ut libro superiore diximus) ea facile fuerit,
 50 quam vulgus herbariorum ideo Piperitim nominat, quòd acerrimo gustu linguam mirum in modum uellicet. Cæterum
 non possum non admirari, quòd tam facile crediderint Hermolaus, Manardus, ac Ruellius illos secutus, Lepidium eam
 plantam esse, quæ vulgò in Italia appellatur Raphano. Nam cum hæc folijs sit helenio paulò minoribus, & uerbasco
 maioribus, nullo pacto Dioscoridis Lepidium referre potest, ut quod tenuis admodum sit herba. Nec item Plinio ad-
 stipulari uidentur, qui Lepidium prodidit laurinis folijs exire in cubitalem altitudinem: nisi fortasse ij clarissimi uiri
 nostratem Piperitim, quæ procul dubio Plinianum refert Lepidium, Raphanum uocauerint. Quod Λεπιδιον Græ-
 ci, Lepidium quoq; Latini uocant: Mauritani, Seitaragi, Hausab, Asceitaragi, seu Sitharegi: Itali, Lepidio: Ger-
 mani, Gauchbluon, & Vuilder kresz; Galli, Passeraige, & Nastort sauage.

Lepidij confi-
deratio.

Lepidium Plinij.

Lapsus Her-
molai, Manar-
di, & Ruellij.

RANUNCVLVS PRIMVS.

RANUNCVLVS SECVNDVS.

10

20

30

RANUNCVLVS TERTIVS.

RANUNCVLVS QVARTVS.

40

50

10

20

30

40

50

COMPLURA Ranunculi genera. vis tamen omnibus vna, acris, & vehementer exulcerans. Nam unum coriandri folijs constat, latioribus, subalbidis, pinguius: flore luteo, interdum purpureo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, exigua, amaraque, multis capillamentis, hellebori modo, fibrata. nascitur in limitibus humidis. Alterum lanuginosius, longiori caule, pluribus foliorum incisuris, plurimū in Sardinia proueniens, quā acerrimum, quod syluestre apium appellant. Tertium minimum, odore graui, flore aureo. Quartum huic simile, flore lacteo. Folia, flores, & cauliculi recentes, illitu exulcerant, & crustas non sine dolore gignunt. quare vngues scabros extricant, scabiem eximunt, stigmata delent: formicantes verrucas, & penfiles, alopeciasque paulisper illita tollunt. Tepente decocto perniones fouentur. Sicca radix, tritaque sternutamenta ciet, naribus admota: dentium dolorem appensa leuat, ipsos tamen frangit.

RANUNCULVM, qui Græcis Βατραχίων dicitur, uul-
gus herbariorum in Italia, & alibi etiam Pedem corui, & Pedem galli, quauis perperam, uocant, ut superius quoque in coronopi mentione diximus. Planta est uulgò nota, pluribus tamen, & diuersis generibus distincta. Et quauis quatuor tantum generum meminerit Dioscorides; nos tamen & quintum, & sextum genus sepius uidimus. Ex his, quorum particulatim non fecit mentionem Dioscorides, unum genus est, quod nobis quinto loco assignabitur, quod quidem folijs primo proximis prouenit, sed cui inter complures, quibus nititur, radices, tuberosa quædam pendeat ra-

Ranunculi cōsideratio.

dix nucis iuglandis magnitudine, rapi modo albicans, acris tamen, & exulcerans, qua per hyemem, arefcentibus iam folijs, utuntur quidam, ubi exulcerandi sit opus. Illud porro genus lanuginosius, uel, ut Plinius ait, foliosius copiosissimum in Sardinia nascens pluribus foliorum incisuris, altiore caule, acerrimo gustu, plerique ideo Apium risus nominant, quod quibusdam memoriæ proditum sit, eos tāquam præ lætitia ridentes interire, qui ipsum comederint. Sed rem se aliter habere crediderim, & alijs potius adstipulandum esse. Siquidem Pausanias auctor est, herbam hanc, si edulio fuerit, uescentibus neruos contrahere, rictūque ora diducere, ita ut qui mortem oppetunt, uelut ridentium facie intereant. Quod & Salustius confirmat, qui huius uenenatæ herbæ meminit, sic inquit. In Sardinia quædam herba nascitur, quæ Sardoa dicitur, agresti apio similis. Hæc ora hominum, & rictus dolore contrahit, & quasi ridentes interimit. Ideoque Dioscorides libro VI. Sardoniæ ranunculi genus esse testatur, quæ uescentibus mentem adimat, & quadam neruorum distentione dehiscere in rictus ora cogat, ita ut imaginem ridentium præbeat. Ob id Sardonius risus in adagium cecidit. Cæterum quā magno in errore uersentur, qui existimant Ranunculum esse Coronopum, superius in Coronopi commentatione latius explicauimus. Ranunculi meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Batrachium, id est, Ranunculus, quatuor habet speciatim differentias. Omnia uero uehementer acrem facultatem possident, adeo ut cum dolore exulcerent. Hac itaque ratione, si moderate utare, psoras, & lepras excoriant, & ungues leprosos diuellunt, & stigmata discutiunt, & acrochordonas, & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant, pauco tempore admota. Nam si diutius inhæreant, non exoriatur solum ipsa cutis; sed & in crustam uritur. Atque igitur hæc omnia caulibus, & foliorum sunt opera, si imponas uirentia. Porro radix arefacta sternutatorium est medicamentum similiter alijs omnibus, quæ ualenter desiccant. Sed & dentium dolores iuuat, ut & frangat eos ualentis scilicet exiccatione. & ut semel dicam, calida, & sicca ualde est tū radix, tum uniuersa adeo herba. Βατραχίων ita Græcis, Latinis uero Ranunculus appellatur: Italis, Ranuncolo, & Pie coruino; Germanis, Hanen fuos; Hispanis, Hierua belida; Gallis, Bacins.

Apium risus.

Quorundam error. Ranunculi uires ex Gal.

Nomina.

DVO Anemones genera, vnum syluestre, alterum in cultis nascens. Cuius multæ species: vna phœniceum florem proferit: altera candicantem, aut lacteum, aut purpureum. Harum folia coriandro similia, cæterum scissa tenuius in terram inclinantur: caules lanuginosi, tenues, in quibus flores, ut papaueris, & in medio capitula nigra, aut cærulea: radix oleæ magnitudine, aut amplius paulò grandescit, ac veluti geniculis quibusdam cingitur. Syluestri amplitudo prorsus maior, latioraque folia,

folia, & duriora : oblongius caput : flore puniceo : tenuibus, & multis radicum capillamentis. Acrior est, quæ nigra habet folia. Vis utriusq; acris, ea de causa succus naribus infusus purgat caput. Commanducata radix pituitam trahit. decocta in passo, & illita, medetur oculorum inflammationibus : cicatrices eorundem, & hebetudines emendat : sordida ulcera abstergit. Folia, & caules, si cum ptisana decocti edantur, copiam lactis præbent : menstrua ciunt, vellere apposita : illita quoque lepras eximunt. Sunt qui errore ducti argemonem nominari eupatorium putent : quoniam à sylvestri Anemone, argemonem, & papauer, quod rhœada appellant (de quo inter papaueris genera referemus) propter colorum cognationem in floribus distinguere non possunt. Verùm papauer, & argemone colore minus saturato spectantur, & vtraque tardius floret. Quinetiam argemone croceum succum, gustu admodum acrem, reddit : rhœas verò candidiorem, & acrem. Insuper anemone, & rhœadi capitula sylvestris papaueris similia insunt, sed in anemone supernè crassiusculum, in rhœade subangustius. Anemones genera succum remittunt, nec calyces habent, sed quasi asparagi cacumen. In aruis illa sæpius enascuntur.

ANEMONE.

ANEMONE ALTERA.

Anemones
confid.

Brasauoli la-
psum.

Fuch. lapsus.
Pulsatillæ hi-
storia.

NON DESUNT profecto, qui credant, Anemonem, & sylvestre papauer idem esse : sin minus, saltem eiusdem esse generis. Sed ij, mea quidem sententia, falluntur, & prorsus aberrant à Dioscoridis proposito. Quandoquidem si hoc idem sensisset Dioscorides, alterum ab altero diuersis capitibus non distinxisset, neque, ut legitur in huius capituli calce, differre Anemonem à sylvestri papauere tradidisset. Tametsi existimet Brasauolus, Dioscoridis Anemonem id omnino esse sylvestris papaueris genus, quod flore prodit cæteris rubentior : minime animaduertens, quòd si huius cauliculi frangantur, statim lac ipsum distillant. Quin nec illud quidem animaduertisse uidetur, quòd hoc longa constet radice, non autem oliuæ modo rotunda : capitulumq; ferat papaueris, non asparagorum cacuminibus simile. Fuchsius præterea in eo libello, in quo tantum stirpium imagines expressit, Anemones purpureæ loco, illam depingit herbam, quæ plerisque PULSATILLA cognominatur, etsi nullam, quantum equidem sentio, habeat cum Anemone cognationem. Illa namq; cum primum erumpit, folia mittit admodum hirsuta, minutimq; laciniata, quæ sapore sunt perquam acri, adeò ut non minus exulcerent, quam ranunculus, & flammula uulgo dicta. Flos, qui in stellæ modum, similiter hirsutus, incunte uere debiscit, antequàm folia erumpant, nigricanti splendet purpura : è cuius medio quidam aurei flosculi emicant eos admodum æmulantes, qui rosas inuascuntur : in quorum umbilico floccus quidam purpureus uisitur, sericinum referens opus. Exteriori uerò parte in ipsius caulis cacumine circa floris basim uillosus alter circumuagq; se pandit floccus, colore cinereo, sericino stamini molitia, ac leuore minime cedens. Semen capilloso, incanoq; capitulo, iuglandis fere magnitudine, continetur. Radix illi subest pedali

PVLSATILLA.

dali longitudine, exesa, nigri chamæleonis modo: cui sapor quidem subdulcis, non autem acris, ueluti folijs, et caulibus. Sunt qui hanc miris laudibus effertant contra pestilentiam, & ad hausta uenena, itemq; contra omnium uenenosorum tum morsus, tum ictus: quamobrem in antidotis additur. Cæterum legitimam utriusque generis Anemonem legimus nos in Ananienſi agro, quæ, ut arbitror, Dioscoridis descriptioni nihil prorsus reclamant. Eas item postea uidi Venetijs, in horto clarissimi medici Maphei à Mapheo.

Scribit Ruellius Anemonem in Gallia copiosam nasci, eamq; esse plantam, quam herbarij Herbam uenti uocant. Verum si herba uenti helxine fuerit, uel solidago minor, ut Simon Ianuensis interpretatur, aberrasse Ruellius manifestè deprehenditur: sin aliter, quid dicam nescio, cum me omnino lateat, quid Ruellius per herbam uenti intelligere uoluerit. Meminit Anemones Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Anemone omnes acrem, extergendi, attrahendi, & ora uasorum referandi facultatem obtinent. Itaq; radix commansa pituitam euocat: & succus ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Insuper sordida ulcerum anemone expurgant, et lepras detrahunt, mensesq; appositæ eliciunt, & lac trahunt. Vt Græcis ἀνεμώνη, ita Latinis, pariter & Italis, Anemone uocatur: Arabibus, Iackaik alnahamen, seu Sakaik anheamen.

Ruel. lapsus.

Nomina.

Αργεμώνη. ARGEMONE. CAP. CLXXIII.

ARGEMONE in totum syluestri papaueri similis est. Folia habet anemones, diuisa: florem puniceum: caput in cauliculo papaueris rhœadis, oblongius, & summis partibus latum: radicem rotundam: succum croci colore, acrem dimittit. Argema, & nubeculas expurgat. Folia illitu inflammationes compescunt.

EXTANT nonnulli Dioscoridis codices, in quibus duo Argemones genera diuersis capitibus leguntur, nonnulli uerò hoc tantum habent, quod nos legitimum esse credimus, non dissidentes à compluribus doctissimis uiris, qui alterum huc illegitimè accessisse censent: præsertim cum Galenus, & Paulus illius nusquam meminerint. Veruntamen, ut satisfactum omnibus sit, alterius quoq; Argemones historiam hic adiiciendam duximus, quæ sic habet. Argemone altera folijs syluestri papaueri similis est. Vis ei inest, si recens trita imponatur, intercisiones sanare, & oculorum inflammationes mitigare. Pota cum aqua dysentericis auxiliatur, uulnera conglutinat, & inflammationibus utilis est. Conuulsis, & uellicatibus imposita medetur: contra serpentium morsus utiliter cum uino bibitur. Plinius libro XXV. cap. VIII. Argemones tria fieri genera memorat, idq; demum probari, cuius radix thus redolet. Prouenit argemone frequentissima in Hetruria, præsertim in agro nostro Senensi: sicut & in quibusdam locis uallis Ananie Tridentini tractus, quæ nullis, quantum equidem iudico, notis Dioscoridis descriptioni refragatur. Quamobrem in maximo errore fuisse deprehenduntur ueteres nostri tum medici, tum seplasiarij, quod Eupatorium Argemones uice acceperint, suo Agrimonie nomine, de qua libro quarto suo loco, Deo duce, latius differemus. Argemones uires sanè quàm paucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inueniens. Et huius herbe facultas absterforia est, & digerens. Ea Græcè ἀργεμώνη, Argemone item Latine, atq; Italicè dicitur.

Argemones consideratio.

Caput Argemones adulterinum.

Veterum nostrorū error.

Argemones uires ex Gal.

Nomina.

Αναγallis. ANAGALLIS.

CAP. CLXXIIII.

DVO sunt Anagallidis genera, quæ tantum flore distant. nam quæ cæruleo flore est, fœmina dicitur: mas quæ phœniceo. Frutices sunt parui, in terra iacentes: folijs in quadrangulo caule pusillis, subrotundis, ad helxinæ folia accedentibus: semine rotundo. Vtraq; mitigandi vim habet, inflammationem arcet, adactos corpori aculeos extrahit, nomas cohibet. Succus earum gargarizatus, capitis pituitam purgat: & naribus infusus, dolorem dentium lenit, si in aduersam narem iniiciatur: argema cum melle Attico emendat: retusæ oculorum aciei auxiliatur: contra viperarum morsus, iecinoris, & renum uitia, si ex uino bibatur prodest. Tradunt eam, quæ cæruleum edit florem, procidua sedem reprimere: quæ uerò phœniceum, illitu euocare.

ANAGALLIS tam mas, quàm fœmina, quæ officinis uulgò Morsus gallinæ dicitur, notissima est. Cæterum planè, meo quidem iudicio, hallucinantur, qui Anagallidem eam esse plantam putant, quæ in Hetruria uernaculo nomine Centone uocatur, Insubribus uerò Pauarina. Nam hæc florem fert candidum, & caulem rotundum; Anagallidum

Anagallidis consider.

ANAGALLIS MAS.

ANAGALLIS FOEMINA.

MORSVS DIABOLI.

Anagallidum
uires ex Gal.

Morsus dia-
boli histor. &
uires.

Opinio super-
stitiosa.

dum uerò alteri flos est cæruleus, alteri puniceus, & quadrangu-
lus utrisq; caulis. Anagallidum uires recensuit Galenus lib. vi.
simplicium medicamentorum, sic inquit. Anagallis utraq; tam
ea, quæ cæruleum habet florem, quàm ea, quæ purpureum, ad-
modum extergentis sunt facultatis. Habent uerò quendam etiam
calorem attractorium, ita ut & infixos corpori aculeos extrahât.
Succus earum ex naribus purgat eadem de causa. In summa au-
tem desiccandi uim habent citra mordicationem: quamobrem &
uulnera glutinant, & putrida adiuuant. hæc Galenus. Verum
cùm Morsus gallinæ eam stirpem in mētem mihi renocauerit, quā
uulgus herbariorum MORSVM diaboli, alij Succisam appellant,
cūmq; putem me, quàm plurimis fortasse rem gratam facturum, si
his nostris commentarijs ipsam quoq; inferam, hic locus uisus est,
ubi commodè de ea aliquid dicam. Morsus igitur diaboli herba est
locis incultis proueniens, saltibus, ac etiam interdum pratis, &
dumetis. Folijs constat plantagini, quam uulgò lanceolam uocât,
similibus, læuioribus tamen, & quæ circa caules, qui ad binum cu-
bitorum longitudinem assurgunt, exeant breuiores, angustiores, le-
uiterq; per ambitum laciniata. Floret æstate, scabiosæ uocatæ mo-
do. Multifidas habet radices, nigricantes, succisas, & circumro-
sas: unde superstitiosum nomen inuenit. Siquidē scripserunt non-
nulli superstitionibus dediti, quos credulum uulgus sequitur, caco-
dæmona ob tantæ efficaciæ radicem inuidere hominibus, atq; hæc
de causa, ubi succreuerit, statim eam undiquaq; dentibus succe-
dere, & circumrodere: tanta est hominum superstitio. Herba hæc
si uiridis cruda, tritaq; carbunculis pestiferis imponatur, præsen-
taneo remedio (ut aiunt) eos sanat, aut si uinum, in quo decocta
fuerit, bibatur. Radix per se estur, aut eius decocti uinum utiliter
bibitur non modò ad uteri dolores; sed etiam ad pestilentem au-
ram arcendam. Gustu admodum amara est: ex quo perspicuum
esse

esse potest, eam esse calidæ, & siccæ facultatis. Siccatæ pulverem præbent pleriq; ad alui tincas necandas, ac eadem sugillata illitu emendant. Herba, quæ ἀναγallis Græcè, Anagallis quoq; Latine uocatur: Italicè, Anagallide: Germanicè, Gauch heyl: Hispanicè, Muruges: Gallicè, Morgelline, & Mouron.

Nomina.

HEDERA HELIX.

HEDERA ARBOREA.

ΚΙΩΔΙΣ. HEDERA.

CAP. CLXXV.

HEDERA differentias multas in specie sortitur, summas autem genere tres. Nam quædam candida est, altera nigra, tertia helix. Candida fructum fert candidum: nigra nigrum, aut croci æmulū, quam vulgus Dionysiam vocat. Helix fructum non gignit, sed tenues habet viticulas, & folia parua, angulosa, & † rubra. Hedera omnis acris est, & adstringens. nervos tentat. Flos trium digitorum carptu, facit ad dysentericos, in vino bis die potus: ambustis cum cerato tritus illinitur. Recentia folia ex aceto cocta, aut cruda cum pane detrita, lienes sanant. Foliorum, & corymborum succus, cum irino vnguento, melle, aut nitro, naribus infunditur: & contra veteres capitis dolores, caput eo cum aceto, & rosaceo perfundi vtile est: purulentis auribus, aut dolentibus, cum oleo medetur. Nigræ hederæ succus, aut epoti corymbi, corpus infirmant, mentemque turbant largiùs sumpti. Acini quinque triti, calfactique in punici mali cortice cum rosaceo, si instillantur à contraria aure, dolorem dentium mitigant. Denigrant capillum illiti corymbi. Folia in vino decocta illinuntur omnium vlcera generi, etiam si cacoëthe sint. vitia cutis in facie, & ambusta sanant, vti antea diximus, decocta. Mouent menses triti, & subditi corymbi: ijdem poti, post purgationes fœminarum, drachmæ pondere, concipiendi spem adimunt. Pediculus foliorum melle irrigatus, ac vuluæ inditus, menstrua, & partus extrahit. Instillatus succus putrida tædia narium, graueolentiamque emendat, & sanitati restituit. Lacryma hederæ psilothrum est: illitu pediculos enecat. Succus radicum in aceto potus, contra phalangia prodest.

HEDERA, cuius hic tria tantum summa genera fecit Dioscorides, etsi plures eius in specie differentias esse testetur, planta est vulgaris notitiæ. Verum si quis Hedera plura genera nosse desiderat, non fortasse Plinio contentus, licet de ipsis abunde differuerit lib. XVI. cap. XXXIII. legat Theophrastum lib. III. cap. XVIII. de plantarum historia, ubi hedera singillatim species diligentissimè persequitur, & de ijs copiosissimè pertractat: uel potius ipsum audiat, nam hæc, quæ sequuntur, ipsi ad uerbum accepta referimus, qui loco citato sic habet. Hedera quoq; multigena est: quedam enim humi repens, quedam se in excelsum attollens: & excelsarum genera plura, sed trina summa patescunt, candida, nigra, tertiâq; helix, id est clauicula. Horum item species plures: quippe alia fructu tantum

Hederæ consideratio, & genera.

candida,

candida, alia etiam folijs : rursus fructum tantum candidum ferentium, alia maiusculum, densum, & uelut in globum circumactum fructum profert, quam corymbiam quidam uocarunt, Athenienses acharnicam riguam eam appellant : alia minorem, sparsioresq; modo nigra. Habet nigra differentias, sed non hunc in modum conspicuas. Sed helix differentijs maximis discernitur : etenim folijs plurimum distat, cum paruitate, tum quod angulata, concinnioraq; sint : cum hedera rotundiora, simplicioraq; habeat. Distant etiam internodiorum longitudine, atq; etiam sterilitate, quoniam fructum quaedam non ferant : quod non in hedera transfigurentur, ut quidam uolunt : at uero si omnes hederae scant, ut alijs placet, ætatis certè, dispositionisq; non generis erit discrimen, quemadmodum pyri ad pyrastrum. Tamen eius quoq; folium multum ab hedera distat, uerum id raram, & in paucis euenit, ut uetustate permutetur, ceu in populo alba, & crotone. Ergo helicis plura genera, sed quæ conspectiora, summaq; occurrant, tria sunt. Herbacea, quæ plurima est : secunda candida : tertia uersicolor, quam Thraciam quidam appellant. Et harum quæq; distare uidetur, quippe herbaceæ quædam folio tenuiori, oblongiori, atq; etiam densiori : quædam minus hæc omnia habens. Et in uersicoloris genere, alia folio ampliori, alia minori, macularumq; habitu diuersa : pari modo & magnitudine, coloreq; distant. Auctu perfacilis herbacea, inq; plurimum uenit. Manifestam esse quæ hederaescat, affirmant, non tantum folijs, quæ maiora, latioraq; habet, uerum etiam germinibus : protinus enim erecta gerit, non inflexa gracilitate, & longitudine. Herbacea uero crassiora, breuioraq;. Ac hedera, ut semē proferre incepit, germen sublime, rectumq; edit. Est quidem uniuersa hedera radice numerosa, densa, flexuosa, surculosa, crassa, nec nimis alta, sed præcipue nigra, & inter candidas, quæ asperrima, immitissimaq; habetur. quamobrem eius amplexus arbores omnes infestat, omnes enim necat, & exiccat, ablato alimento. Crassatur hæc maiorem in modum, atq; arborescit intantum, ut per se ipsa hedera arbor fiat. Attamen ex maiore parte semper super aliud uitam degere solet, atq; (ut ita dixerim) amplexiculis est, ita pro sua natura, uel quiddam eiusmodi illico gerit. Nam è germinibus radículas assidue inter folia mittit, quibus arboribus, murisq; obrepit, quasi de industria à natura exhibitis : atq; ita humorem auferens, exhauriensq; arefacit. Et si inferius succidatur, nihilo minus uiuere, durareq; potest. Habet uel aliud discrimen nõ mediocre in fructu : nam alius dulcis, alius uehementer amarus, tam in candida, quam in nigra. Indicium, quod alium aues mandunt, alium minimè attingunt. Hedera ita se habet. Hactenus Theophrastus de hederae generibus. Hedera (ut auctor est Galenus lib. VII. simpl. medic.) ex contrarijs composita est facultatibus : habet enim quiddam adstringentis substantiæ, quam terrenam, & frigidam esse ostendimus : habetq; etiam nonnihil acris, quam calidam esse uel gustus comprobabat. Nec deest tertia : aqueam nanq; substantiam quandam tepidam obtinet, certè si uiridis sit. Siquidem dum arefcit, hæc prima exhalet necesse est, manetq; quæ terra est, & frigida, adstringens, & ea quæ calida, & acris. Hedera, quæ ita Latinis, Græcis κισσός nominatur : Mauritanis, Cissus : Italis, Hedera : Germanis, Mauera, Epheuu baū, Epheuu : Hispanis, Edera, Era : Gallis, Lierre.

Hederae facultates ex Gal.

Nomina.

CHELIDONIVM MAIUS.

Chelidonii maioris consideratio.

† Non ab re quidem suspicandum est (ut doctissime adnotauit Marcellus) huic loco in Dioscoride mendum subesse, & quod non ἐρυθρὰ, hoc est, rubra, ut habent uulgati codices, legendum sit, sed ἐρυθροτόρεα, id est, cōcinniora. Nam præter alias rationes, huic lectioni adstipulatur Theophrastus, qui lib. III. ca. XVIII. de plantarum historia eo nomine hederae helicis folia depingit.

Χελιδόνιον μέγα. CHELIDONIVM MAIUS. CAP. CLXXVI.

CHELIDONIVM maius, caule est gracili, cubitali, aut altiore, agnatis foliosis : folijs ranunculi, mollioribus tamen, & colore cæsijs : flore violæ albæ, secundum singula folia prodeunte. In eo succus croci, mordax, acris, & aliquantulum subamarus, grauiter olens. Radix supernè singularis, infernè in multa crocea capillamenta fibratur. Siliqua, ceu corniculati papaueris, tenuis, in metæ figuram longa : in qua semen papauere maius recluditur. Succus in æreo vase, cum melle prunis decoctus, oculis claritatem adfert. Folijs, caule, radice, succus exprimitur ineunte ætate, & ficcatus in umbra digeritur in pastillos. Radix cum aniso, & vino albo pota, medetur regio morbo, & vlcerebus quæ serpunt : imposita cum vino, aut manducata, dentium dolorem sedat. Hoc nomen sibi uidetur vendicasse, quod aduentu hirundinum exoriatur, & discessu emarcescat. Sunt qui narrant, hirundines matres excæcatis pullis, admota herba, visum restituere.

CHELIDONIVM, quod maius cognominatur, uulgo in Hetruria Celidonia dicitur. At imperiti, præsertim chymistæ, quæ

AQVILINA.

quæ multorum stultitia est, quod Græci nominis uim ignorent, non Chelidonium, quod Latine nil aliud, quam hirundinariam significat, sed Celi donum appellant. Qua postea falsa nominis præstantia freti, ex hac herba quandam quintam essentiam fieri prædicant, non modò suis uanis alchymicis imaginationibus accommodatissimam; sed ad tuendam etiam hominum sanitatem, morbosq; quam plurimos profligandos utilem. Prouenit Chelidonium ubique in Italia propter sepes, in scrobium ripis, seu uias, inter rudera, & in ædificiorum ruinis, seu parietinis. Sunt, qui Chelidonium maius uocent herbam quam aliqui AQVILINAM, alij Aquilegiam nominant: folijs ferè chelidonijs maioris, paulò tamen rotundioribus, ac mollioribus: caule cubitali, recto, tenuique: in cuius cacumine flos emicat purpureus, à quo quatuor exeunt cornicula, reflexa, ac intus undiq; concaua: semine atro, in capitulis recluso, melanthij modo. Sed quibus hæc uiribus prædita sit, hætenus neq; mea, neq; aliorum experientia compertum habeo. Chelidonijs maioris meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi hæc scribit. Chelidonium maius extergentis admodum, & calidæ facultatis est. Sed & succus eius ad acuendum uisum commodus est, utiq; in quibus crassum quiddam in pupilla colligitur, digestionem, atq; discussionem indigens. Vsi sunt quidam radice eius ad morbum regium à iecoris obstructione proficiscentem, in uino albo eam potui exhibentes cum aniso. Pari modo mansa dentium doloribus confert. Id χελιδόνιον μέγα Græci, quod Latini Chelidonium maius, uocant: Mauritani, Kawroch, Chalidunium, Chilodomontoma, & Memiram: Itali, Celidonia: Germani, Scheluurtz, & Schellkraut: Hispani, Celiduenha, & yerua de las golundrinhas: Galli, Chelidonie, & Esclere.

Vanitas chymistarum.

Aquilina.

Chelidonijs maioris uires ex Galeno.

Nomina.

Χελιδόνιον minus. CHELIDONIVM MINVS.

CAP. CLXXXVII.

CHELIDONIVM minus, quod triticum syluestre aliqui nuncuparunt, herbula pediculis ab radice pendens, sine caule: folijs hederæ, multò rotundioribus, & minoribus, teneris, & subpinguibus. radices habet ex eodem callo complures, pusillas, in granorum tritici modum aceruatim congestas: quarum tres, aut quatuor in longitudinè exeunt. Iuxta aquas, & lacus nascitur. Vis ei acris, & anemones modo summam cutè exulcerat. pso ras, & scabros ungues eximit. Succus radicibus expressus ad purgandum caput, naribus infunditur. Decoctum eius ex melle gargarizatum, magnificè id præstat: & omnia pectoris uitia extrahit.

PLANTA, quam omnes ferè rei herbariæ periti Chelidonium minus appellant, omnibus Italiæ locis, uerno duntaxat tempore, frequens gignitur, uliginoso præsertim solo, & in scrobium, fossarumq; marginibus: folijs hederæ minoribus, rotundioribus, ac subpinguibus, sine caule: flore luteo, etsi eius non meminerit Dioscorides, tenui pediculo appenso. Radicibus nititur compluribus, ex eodem callo prodeuntibus, pusillis, in granorum tritici modum aceruatim congestis, quarum nonnullæ tantum in longitudinem progrediuntur. Herba hæc breui deperditur: quippe quæ uere et nascatur, & areseat. Sunt qui hanc Scrophulariam minorem appellent, à radicum similitudine, ut quæ multis granorum tritici grumulis, ueluti strumis, quæ Græca imitatione scrophulæ uocantur, coaluisse uideantur. quanquam alij ex hoc potius sic dictam putant, quod strumis, siue scrophulis (ut quidam asserunt) imposita medeatur. Nostris eā in Hetruria uulgò uocari Fauoscello putauerim, quod fabarum modo folia subpinguia proferat. Nec ea

Chelidonijs minoris consideratio.

F aliunde

aliunde sibi Chelidoniij nomen uēdicasse existimatur, auctore Theophrasto lib. VII. cap. XIII. de plant. histor. quā
quod hirundinum aduentu florem excitet, quemadmodum & chelidonium maius. Verum an hæc sit Chelidonium mi-
nus, cuius meminere Dioscorides, & Galenus, non parua uidetur esse dubitatio: quod nullam prorsus nec folijs, nec
radicibus præ se ferat acrimoniam, cum tamen acerrima, & mordax esse deberet, longeq; magis, quā chelidonium
maius: quandoquidem, Galeno teste, Chelidonium minus cutem exulcerat, & excalfacit ordine quarto. Id quod scā-
tis manifestè ostendere posset, hanc non esse Chelidonium minus: nisi quis in hoc illud dixerit, quod de Aro scriptum
reliquit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus. Nam facile contingere potest, quod quemadmodum arum
Cyrenis minimum medicamentosi, minimumq; acrimoniæ possidet, adeo ut in cibis uel rapis utili habetur; in Ita-
lia uerò, ac minori Asia contrā adeo acre, ut medicamenti duntaxat expetatur: ita & Chelidonium minus,
quod in Italia nascitur, minimum acrimoniæ sortiatur; quod uerò in Græcia prouenit, acre admodum sentiatur. Si-
quidem excepta acrimonia tantum, nostrati nihil præterea deesse uidetur, quin legitimum Chelidonium minus dici
queat. Ex quo facile adductus sum, ut credam, quod quanuis in Italico desideretur acrimonia; non tamen id esse
Chelidonium minus diffitendum est: tametsi inficias ire non liceat, nostrum Chelidonium minus, quod omnino acri-
moniæ sit expers, ijs morbis haudquaquam conuenire posse, quibus illud conferre, quod in Græcia gignitur, tra-
diderunt Dioscorides, & Galenus. Nam hac deficiente qualitate, necesse quidem est, ut & uires, quæ illam conse-
quantur, deficiant, & pereant. Hinc igitur fit, ut non possim ego subscribere iudicio Fuchsij uiri aliquin eru-
ditissimi, qui in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundò excudit, Chelidonium minus censet
alteram Malacocissi speciem. Quinimo eius opinio mihi resellenda uidetur, quod planta illa nullis ferè notis aliquam
mollem hederam referat. Ea quidem folijs hederam quodāmodo æmulatur, sed quod magis attendendum erat uiti-
culas non profert, quibus humi repat: id quod hederæ cuiq; natura tributum est. Minoris chelidoniij uires memoriæ
prodidit Galenus lib. VIII. simpl. medic. sic inquit. Chelidonium minus, cum acrius sit maiore, celeriter illitum cu-
tem exulcerat, unguēsque scabros eijcit. Succus eius per uares purgat, utpote admodum acer. Itaq; hæc herba quar-
ti ordinis fuerit absoluti iam, idq; tum in calfaciendo, tum in siccando. Herba hæc Græcis Χελιδόνιον μινον dicitur:
Latinis, Chelidonium minus: Mauritanis, Mcmiten, & Chilodomon: Italis, Celidonia minore, & Fauoscello:
Germanis, Feigwartzen, Blanterkraut, Psafenhoedlin, & Meienkraut: Hispanis, Scrofularia menor: Gallis,
Caillons des prestes, & Esclere petite.

Fuchsij opi-
nlo reprob.

Chelidoniij
minoris vires
ex Galeno.

Nomina.

Οἰθωννα.

OTHONNA.

CAP. CLXXVIII.

OTHONNAM aliqui maioris chelidoniæ succum esse aiunt: quidam glaucij: alij succum flori-
bus corniculati papaueris expressum. Alij permistos cæruleæ anagallidis, hyoscyami, & papaueris
succos esse contendunt. Alij Troglodyticæ cuiusdam herbæ succum, quæ othonna uocatur: nasciq;
eam in eo Arabiæ tractu, qui ad Aegyptum spectat. Othonna folijs erucæ, perforatis cribri modo,
& veluti à tinea derosis, squalore obfritis, paucis: flore croci, latifolio: quare quidam anemones spe-
ciem esse putauerunt. Extractus succus oculorum medicamenti adijcitur, ubi expurgare est opus:
mordet enim, & absterget omnem caliginem, quæ oculis offunditur. Tradunt humorem quendā ex
herba emanare, qui elotus, semotis calculis, in pastillos ad eadem digeritur. Aliqui tamen affirmant,
lapidem esse Aegyptium, in Thebaide nascentem, exigua magnitudine, æreo colore, gustu cum fer-
uore quodam, & adstrictione, mordaci.

Othonnæ
consideratio.

OTHONNAM Dioscoridi fuisse incognitam, illud nobis manifesto argumento esse potest, quod nihil ex
se de ea certi scribat, sed omnia alijs accepta referat, ex quorum tantum opinione famaq; hæc de Othonna me-
morie prodidit. Quare mirari non licet, si nostra quoque ætate Othonna minimè cognoscatur. Hanc cum ad-
misceat Paulus suis medicamentis, asserit quibusdam in locis maioris chelidoniij succum esse, eorum fortasse opinio-
nem secutus, qui ita scripserunt, ut refert Dioscorides. Eius nomen Græcum οἰθωννα, Latinum item, & Ita-
lum Othonna.

Nomina.

Μυρίς ὠτα. AVRICULA MVRIS.

CAP. CLXXIX.

MVRIS auricula, quam myosotida uocant, herba est caulibus pluribus ab vna radice, ali-
quatenus ab imo rubentibus, & concavis: folijs angustis, oblongis, dorso acuto, elato, nigrican-
tibus, per interualla assidue geminatis, atque in mucronem desinentibus, & tenuibus caulicu-
lis ex alarum sinu prodeuntibus: flosculo, ut anagallidis, cæruleo: radix digitali crassitudine,
multis capillamentis fibrata. Radix illita ægilopia sanat. Sunt qui alfinem, muris auriculam
vocitant.

Auriculæ mu-
ris confid.

REPERIUNTUR quidam Dioscoridis codices, qui hoc loco Alfinem habent, quæ libro quarto post
helxinem describitur, quod & ipsa nonnullis Muris auricula appelletur. Quæ forsitan nominis cognatione addu-
cti, posteriorum quidam, ex quarto Dioscoridis uolumine in hunc locum ipsam transtulere, ubi sui generis, uel po-
tius nominis alteram representauit Dioscorides. Sed quoniam ipsa Dioscoridis scribendi series clarissimè de-
monstrat, Alfinem statim post helxinem sequi debere, quod ei adeo similis sit, ut tradat Dioscorides ean-
dem fuisse cum helxine, nisi humilior esset; idcirco libro quarto de ea nobis dicendum erit, quod inibi eius legi-
timam

AVRICULA MVRIS.

tinam sedem esse existimemus. Ceterum hæc, de qua hic mentio est, passim mense maio floribus ornata uisitur, nimirum in pratis, in campis, in hortis, secus uias, & ubique fere locorum. Huiusce uires paucis perstrinxit Galenus lib. VII. simp. med. sic inquit. Auricula muris desiccata ordine secundo: ceterum nullam euiden- tem caliditatem possidet. Ea Græcè *μυρίς ὠτὶον* uocatur: La- tine, Auricula muris: Italicè, Orecchia di topo: Germanicè, V= ualdt mangolt mit blauuen bluomen: Hispanicè, Oreya de raton yerua: Gallicè, Orelge duratte.

Nomina.

Ἰσάτις. GLASTVM. CAP. CLXXX.

SATIVVM Glastum, quo infectores lanarum vtun- tur, folium habet plantagini simile, uerùm pinguius, nigriusque: cuius caulis duùm cubitorum altitudinem excedit. Illita folia tumores omnes discutiunt, cruenta vulnera glutinant, sanguinis profluvia sistunt: ignem sacrum, phagedænas, putrescentia ulcera, & quæ ser- punt, sanant. Sylvestre glastum satiuo simile est. Fo- lia fert maiora, lactucaceis proxima: caules tenuiores, multifidos, quadàmtenus rubentes: in quorum cacu- mine folliculi multi dependent, quandam linguarum ef- figiem referentes, in quibus semen: flore tenui, luteo. Eadem, quæ & suprà dicta, præstat: potu, & illitu lieno- sis auxiliatur.

ISATIS satia, quam in Hetruria uulgò Guado appella- mus, tingendis lanis fullonibus, & infectoribus maxime expeti- tur, quod lanarum infectus, quibus cum admiscetur, firmet, & nunquam deperdi patiatur. Huiusce maximus habetur prouentu,

Isatidis, seu Glasti couli-

ISATIS SATIVA.

ISATIS SYLVESTRIS.

Ifatidum ui-
res ex Gal.

Nomina.

in Vmbria circa Noceram, ubi oppidum est Guadum ideo appellatum, quod ibi Isatis frequentissima seratur. Glastum sylvestre Plinio inter sylvestres lactucas recensetur lib. x x. cap. vii. quippe quod illi non sit abfimile. Fit ex Isatide cæruleus ille color pictoribus expetitus, quem Indicum uocant, de quo diffusius lib v. suo loco differemus. Minit utriusq; Isatidis Galenus lib. vi. simpl. medic. sic inquit. Isatis sativa, qua utuntur tinctorum, facultatis est ualenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara, atque adstringens. At Isatis sylvestris manifeste iam acre quiddam tum gustu, tum actione præfert. Proinde quam sativa ualentius desiccans, ualentius etiam humidis putredinibus obsistit. Planta Græcis ἰσάτις ἡμέρος, Latinis Glastum sativum nominatur: Italis, Guado domestico. Quæ uero Græcis ἰσάτις ἀγρία, Latinis Glastum sylvestre, & Italis Guado saluatico appellatur. Vtrunq; Glastum uocant Mauritanii Dili, Dileg, Vesne, Chate, Chatis, seu Alchat, Adlen, aut Adhlen, & Nil: Germani, Vucidt: Hispani, Pastel: Galli, Pastel de languedoc.

10

Τηλέφιον.

TELEPHIUM.

CAP. CLXXXI.

TELEPHIUM herba portulacæ similis, & caule, & folijs: alas binas in singulis foliorum geniculis annectit: ramuli à radice senî, septenive prodeunt, folijs referti cæruleis, crassis, lentis, carnosus: flore luteo, aut candido. Nascitur in cultis, & maximè inter uites tempore uerno. Folia senis horis illita albam vitiliginem sanant: sed postea hordeacea farina illini debet. perunctam ex aceto etiam in sole vitiliginem tollunt: sed ubi inaruerunt, absterguntur.

Telephij con-
sideratio.

QUANQVAM non desunt rei herbariæ periti, qui existiment, Telephium eam esse stirpem, quam quidam Fabariam, alij Fabam pinguem seu crassam, quidam uero Fabam inuersam appellant; cum tamen nulla reperiatur

20

FABARIA.

Telephij ui-
res ex Gal.

Nomina.

qualitate prædita, qua absterforia, siccantisq; facultatis particeps dici possit, ut Galenus Telephium esse testatur, foliaq; proferat portulacæ longè maiora, eorum sanè sententiæ plane adstipulari non ausim: tametsi ea compluribus notis Telephium referre uideatur. Telephij uires memoriæ prodidit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Telephium exiccandi, & detergendi facultate est, non tamè insigniter calida: uerum in hoc forsitan quispiam ipsum primi esse ordinis censeat. Desiccatur tamen secundo ordine intenso, aut certè principio tertij: proinde ad putrida ulcera conuenit, & leucas, & alphos cum aceto sanat. hætenus Galenus. Ceterum illas quidem Telephij qualitates haud reperiens in Fabaria nostrate; etsi hæc (ut paulò antè diximus) notis pluribus proximè ad Telephij historiam accedat, ut eius pictura, quam hic damus, apertè satis demonstrat. At si facultates tantum obstant, quò minus ea planta Telephium & esse, & dici mereatur, in hoc illa ratio non parum ponderis habitura est, qua superius ostendimus, uerum Chelidonium minus herbam illam esse, quam in eius mentione depictam exhibuimus. Nam si Arum, teste Galeno, ijs caret facultatibus in Italia, quibus in Græcia præditum est, nil mirum uideri debet, quod & aliæ plantæ cum solo uires mutauerint suas, ut illi plantæ, & huic Fabariæ dictæ facile euenisse suspicandum est. Velim tamen in his, ut in alijs quoq; dubijs plantis, suum cuiq; esse iudicium. Herba, quæ Τηλέφιον Græcè, Telephium item Latine dicitur.

30

40

PETRI ANDREAE

MATTHIOLI MEDICI

Senensis Commentarii,

IN LIB. TERTIVM PEDACII DIOSCORIDIS

ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

UPERIORIBVS, charissime Aree, commentarijs, tradidimus de aromatibus, vnguentis, oleis, arboribus, earum fructibus, & lacrymis: item de animalibus, cerealibus, oleraceis, & herbis acrimonia præditis. In hoc autem tertio radices, succos, semina, herbas, & quæ vernacula, & inter se cognata censentur, quæque pluribus sciant remedijs, prosequemur.

Ἀγρίκων.

AGARICVM.

CAP. I.

AGARICVM radix fertur laerpitij similis, sed facie summa solutior, & rariore, fungosoque tota contextu. Duo eius genera: scemina, quæ præfertur, rectis intus uenarum discursibus constat: mas rotundus est, & vndique compactior. Vtrique gustus in initio dulcis, mox ex distributione in amaritudinem transit. Gignitur in Sarmatiæ regione, quæ Agaria dicitur. Sunt qui radicem esse plantæ affirmant: alij ut fungos nasci in arborum caudicibus, quadam putredine. Gignitur in Galatia Asiæ, & Cilicia in cedris, sed friabile, & infirmum.

Adstringendi, calfaciendique naturam habet. efficax est contra tormina, cruditates, & rupta: prodest itidem contusis, & ab alto deuolutis, Datur duobus obolis in uino mulso febrim non sentientibus: febriculosis uerò in aqua mulsa: arquatis quoque, suspiriosis, iocineris, renumque vitio laborantibus, dysentericis. Item si urina ægrè reddatur, si uulvæ strangulatus urgeat, si pallor membra decoloret, drachma vna dari solet: si tabes infestat, ex passo: si lien negotium exhibet, ex aceto mulso: si dissolutio stomachi est, ita ut cibi tenax non sit, manditur, & sine ulla humoris sorbitione deuoratur: si simili modo acida ructantibus propinatur. sanguinis reiectiones sistit, tribus obolis ex aqua sumptum. Facit ad coxendicum, & articulorum dolores, & comitiales morbos, si cum aceto mulso, pari pondere assumatur: menses ciet: sceminis, quas inflatio vulvæ uexat, utiliter æquali modo datur: horrores soluit, datum ante febrim accessiones: aluum purgat, drachmā vna, aut altera, si cum aqua mulsa bibatur: venenorum antidotum est denarij instar, cum diluta potione sumptum: si serpentes ictum uibrarunt, morsumque subfixerunt, tribus obolis ex uno potum, mirè auxiliatur. In summa, internis omnibus utijs conuenit, pro uiribus, & ætate datum, nunc ex aqua, nunc ex vino: ijs ex aceto mulso, alijs ex aqua mulsa.

AGARICVM fungus est in arboribus nascens. Plura de eo diximus libro primo in laricis arboris historia. Agarici consideratio. Præstantissimum habetur in Tridentinis montibus, ubi sæpius proprijs manibus illud diuulsimus, adacta securicu-

Fuch. lapsus.

Agarici uires
ex Galeno.

Ex Mesue.

Nomina.

la. Caterum tamen Plinius lib. XVI. cap. VIII. omnes glandiferas arbores Agaricum ferre tradat; in Tridentinis tamen syluis, ac etiam in reliquis Italiae locis, quod equidem uiderim, soli tantum larici innascitur. In cedro Agaricum gigni, tum in Asia Galatia, tum in Cilicia scribit Dioscorides, nulla eius mentione facta, quod in larice ipsa, ac glandiferis (ut Plinius inquit) arboribus prouenit. Fuchsius medicus etate nostra celebris in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum excudit, Agaricum ex Sarmatia per Illyriam Venetias afferri tradit, & ex Galatia & Cilicia Alexandriam, & ab Alexandria Venetias. eo fortasse argumento ductus, quod Dioscorides auctor sit agaricum nasci in Sarmatiae regione, in Galatia Asia, & Cilicia. Verum iam pridem desijt ex illis locis importari, ut testantur mercatores & pharmacopœi. Equidem compertum habeo, omne fere agaricum, quod Venetijs uenditur, partim deferri ex Tridentinis montibus, in quibus sunt syluae laricibus refertae, partim ex Vulturina agro, & alijs finitimis locis, partim ex Norico tractu. Neque certe unquam, dum ego Venetijs agerem, intelligere potui, quod agaricum aliunde conueheretur. Quare adducor, ut putem, Fuchsium uirum alioquin eruditissimum, in hoc plane deceptum esse. Agarici meminit Galenus sub quodam radicis genere lib. VI. de simplicium medicamentorum facultate, ubi sic inquit. Agarici radix, hoc est, quae trunco innascitur, primo quidem gustu dulcis, sed paulo post subamara apparet: & acrimonia quandam speciem temporis spatio inducit, leuiculaque adstrictionis. est & consistentia laxa. Ex quibus omnibus manifestum est, si quidem quae superioribus commentarijs dicta sunt, meminerimus, quod medicamentum hoc compositum est ex substantia aërea, & terrea à caliditate extenuata: porro minimum habet substantiae aqueae. Hac ratione, & digerendi, & calfaciendi uim habet, & crassitudinem incidendi, tum infarctus uiscerum expurgandi. Proinde regio morbo laborantes sanat, eos utique, qui sic ab infarctu iecoris laborant. Iuuat & morbo comitiali obnoxios eadem facultate, tum rigores per circuitum recurrentes ex crassis, aut uiscosis humoribus natos sanat. Iuuat & morsos à bestiis frigore ledentibus, aut compunctos, tum foris in affecta parte impositum, tum intro in corpus sumptum pondere drachmae unius cum uino diluto. Est & purgatorium. Et lib. primo de antidotis idem Galenus inquit. Agaricum fraudem nullam admittit. optimum est leuissimum: densum uero, & graue, & lignosum deterrimum. Quod autem inter haec medium est, quantum signis, tantum & uiribus ab utrisque distabit. haecenus Galenus. De uiribus Agarici Mesues quoque scripsit, sic inquit. Agaricum deijcit utranque bilem, ac etiam pituitam ipsam: crassos, lentos, putrescentesque humores expellit. Eius propria facultas est cerebrum, omniumque sensuum organa, ac musculos expurgare: excrementa, quae spinali medulla pariter & neruis inhaeserint, educere: pulmonem, ac pectus à lentis, ac putrescentibus humoribus detergere: ac deinde uentriculum, iecur, lienem, renes, & in mulieribus uterum mundare. Praeter haec soluit Agaricum compaginum omnium contumacem materiam. Quapropter non mirum uidetur, uocasse Democritum agaricum familiarem medicinam, cum ad omnes corporis partes conformitatem habeat. Nam non imbecilles possidet uires ad plerosque tum capitis, tum cerebri, tum eiusdem membranarum morbos: nempe diuturnum dolorem, comitalem morbum, atque poplexiam, uertigines, maniam, atram bilem, & cerebri inflammationes. Est etiam morborum omnium, quorum causa fuit obstructio, medicina admodum singularis. quo fit, ut regio morbo affectis, aqua intercute laborantibus, ac liene uexatis leuamentum praestet. Vrinam quoque pellit, ac menses commodè ciet. Coloris nitorem Agarici usus toti corpori commendat. Ventris tineas tum necat, tum deijcit. Coxendicum doloribus conuenit, & diuturnas febres discutit. Quod Graeci ἀγαρικόν, Latini quoque Agaricum dicunt: Mauritanii, Garichum, seu Garicum: Itali, Agarico: Germani, Dannen schuam: Hispani, Agarico: Galli, Agaric.

Ρῥα, ῥῥόν. RHAPONTICVM.

CAP. II.

RHA, aliqui rheum, Latini rhapsonticum uocant, prouenit in ijs, quae supra Bosphorum sunt, regionibus, ex quibus affertur. Radix nigra, centaury magno similis, sed minor, & rufior, fungosa, aliquantum laevis, sine odore. Optimum habetur, quod teredines non sentit, si gustatu cum remissa adstrictione lentescat, manducatumque colorem reddat pallidum, aut ad crocum inclinantem. Id epotum facit ad inflationes, stomachi imbecillitatem, & omne genus dolores, ad conuulsa, rupta, lienosos, hepaticos, tormina, & renum, vesicae, & pectoris uitia, aduersus intenta praecordia, & vuluae mala, coxendicum dolores, sanguinis excreationes, suspiria, singultus, dysenterias, & coeliacorum affectus, contra febrium circuitus, & venenatorum morsus. Datur in singulis ualitudinibus eodem, quo agaricum pondere, & cum eisdem liquoribus: si febris careant in mulso: si aliter ex aqua mulsa: si tabem experiuntur, ex passo: si lienis exercet, in aceto mulso: si dissolutio est stomachi, id est, cum cibi tenax non est, manditur, & sine sorbitione vlla deuoratur. Liuentia, lichenasque tollit, cum aceto illitum. Inflammationes omnes veteres ex aqua oblitum dissipat. Summa eius vis adstringens, cum aliquanto calore.

Rhapsontici
consideratio.

RHAPONTICVM officina Rheuponticum uocant. Quod nomen sibi asciuisse uidetur à Rha fluuio regionem quandam Ponto conterminam praeterluente, in cuius fluminis ripis numerosum nascitur. Cuius rei testis est Ammianus Marcellinus lib. XII. suarum historiarum, ubi sic scribit. Tanais, qui inter Caucasias oriens rupes per sinuosos labitur circumflexus, Asiamque ab Europa determinans, in stagnis Maoticis delitescit. Huic Rha uicinus est amnis, in cuius supercilijs uegetabilis quaedam eiusdem nominis gignitur radix, ad multiplices medelarum usus profluens. haec Ammianus. Legimus paucis abhinc annis ad nos aduehi coepit. Nā multo antea tempore Rhapsontici uice maioris centaury radix in medicina usum irrepserat. Quae etiam nostra etate non desunt, qui Rhapsontici loco utantur,

tur, recentiorum inuenta respuentes, cum haecenus legitimum Rhaponticum neq; nouerint, neque uiderint: tanta est quorundam pertinacia. Credidere ad haec peritissimorum medicorum quidam, praeterito nuper aeo, Rhabarbarum a Rhapontico Dioscoridis nullo discrimine differre. Quippe quoniam eorum temporis curriculo legitimum Rhaponticum Italia non uiderat. Quod cum paucos post annos ad nos esset allatum, non defuere qui priorum reuocauerint sententiam. Id quod maxime palam facit Manardus Ferrariensis in suis epistolis. Quandoquidem is lib. VI. epistola II. firma hac, & stabili ducebatur opinione, uulgare nostri usus Rhabarbarum, & Dioscoridis Rhaponticum et idem esse, & nihil inter se cognatione differre. Veruntamen cum postea legitimum conspexisset Rhaponticum e Moscho= nia allatum, quod Dioscoridis historiam notis omnibus referret, nouam statim induit opinionem, & priorem, quam habuit, reuocauit, ultima quinti libri epistola ad Leonicenum scribens. Rhaponticum primum uidi ego Venetijs in officina ad medici insignium e Constantinopoli allatum, ac deinde alijs pluribus in locis etiam ex Alexandria conue= ctum. quod nullis reclamantibus notis, uerum antiquorum Rhaponticum refert. Inuehitur Auerroes lib. V. suarum collectanearum tum in Galenum, tum in reliquos, qui dixerunt Rhabarbarum facultate tantum adstringenti pollere, quod purgatoriam, quae illi inest, facultatem minime compererint: cum tamen Auerroes ipse sit maximopere carpen= dus, quod neque Galenus, neque ceteri seniores Rhabarbari nostri usus usquam meminerint, nec quicquam de eo po= steritatis memoria prodiderint, tametsi de Rhapontico a Dioscoride descripto plura tradiderint, inter cuius facul= tates nulla penitus, quae purgando sit, inueniri potest. Rhapontici meminere, sub Rhabarbari tamen titulo, nisi in= terpretis (ut ferè suspicor) sit lapsus, cum Serapio, tum etiam Auicenna. quandoquidem non plures suo Rhabarba= ro assignauere facultates, quam qui eos praecesserunt, Rhapontico assignauerint. Quippe quod eorum neuter scrip= serit, suum Rhabarbarum deiectionis facultate pollere. Id quod uerum indicium praebet, scripsisse hos de Rha= pontico, non autem de Rhabarbaro. Quo fit, ut non ab re putandum sit, id euenisse interpretum ignorantia Rha= ponticum in Rhabarbarum permutantium. Cognouit tamen legitimum (ni fallor) aetatis nostrae Rhabarbarum Pau= lus Aegineta, cum ipsius meminerit libro VII. cap. XI. in quibusdam medicamentis aduersus podagras, quorum co= gnomina sunt diacorallion, compositio Agapeti, & compositio atactos. Verum non propterea credidit ipse, Rha= ponticum a Rhabarbaro differre. Cuius rei auctor is fidem manifestam facit libro primo cap. XLIII. ubi scribit, quod deuorata terebinthina resina oliuae quantitate dormituris aluum leniter mollit, & quod id praestatur efficacius, si Rheipontici momentum admisceatur. Ex quibus palam fit, per Rhaponticum Paulo Rhabarbarum designari, quod fortasse inter haec existimauerit nullam intercedere cognationis differentiam. quemadmodum credidere recentiorum quidam, de quibus paulò antè diximus. Paulo enim si Rheipontici, & Rheibarbari aliqua intercessisset differentia, ubi peculiariter de simplicibus medicamentis agit, de utrorumq; facultate speciatim scripsisset. Sed cum ibi tantum

30 Pontici meminerit, indicium haud dubium est, illi Barbari, & Pontici nullam fuisse differentiam. Ceterum Ruellius eos acriter reprehendit, qui inter Rhaponticum, & Rhabarbarum nostrum discrimen faciunt, cum sua ferat opinio, alterum ab altero minime disidere: atque si qua differentia reperiatur, eam non aliunde prouenire, quam regionum, ubi gignitur, diuersitate, clementia, uel inclementia celi. Neque alia ratione asserit, Ponticum nullo odore commendari, quam aquilonarium regionum, in quibus oritur, inmani frigiditate: cum tamen Pontica regio non usqueadeo sit frigida, ut Ruellij sententia admitti debeat, sed ut potius tanquam inanis reprobanda uideatur. Quandoquidem sequeretur, quod cetera stirpium genera, quae tam in oriente, quam in meridie odoris fragrantia commendantur, in aquilonari plaga: & in ipsa Ponti regione penitus inodora reperirentur. Quod tamen falsum esse semper crediderim: nam quauis stirpes omnes, quae in aquilonaribus regionibus oriuntur (de his, quae natura odoratiores habentur, intelligo) ex climatum, & aeris algore, sint odore, ac ceteris qualitatibus imbecilliores;

40 non ob id tamen harum qualitatium adeo expertes deprehenduntur, ut discerni nequeant: quin & in quemlibet usum, ubi scilicet confrant, non recipiantur suis in regionibus. Quippe si ob frigoris, ac regionum inclementiam suas in= natas qualitates penitus exuerent, adeo ut sola tantum forma remaneret, propriam omnino peruerterent speciem. Quod tamen nulla ratione, nec auctoritate probatur. Siquidem compertum iam pridem apud nos est, quod quanquam Celtica nardus, quae a quibusdam Carinthiae, & Stiriae alpijs nobis affertur, a quibus penè quatuor, uel quinque totius anni mensibus, nix colloquata labitur; itemq; acori radix, quae nostro aeo ex Sarmatia Europa glacie, & ni= uibus maiore anni parte semper obducta, aduehitur in calami odorati usum, odore tam ualido, naresq; feriente fra= grare non deprehenduntur, quemadmodum Celtica illa nardus, quae ex Liguria, & Istria defertur, & acorum, quod ex Ponto, Syria, & Aegypto petitur; non tamen ob hoc euenit unquam, quin suis proprijs ac naturalibus fra= grent odoribus. Quo fit, ut infirma admodum, quantum equidem conijcio, sit Ruellij sententia. Quare hinc nobis

50 concludere liceat, Rhaponticum odoris expers non esse, aeris, soli, & regionis algore, sed quod alia a Rhabar= barico, uel Indico sit planta. Declarant praeter haec, Rhabarbarum a Rhapontico plurimum distare purgatoria uis, quam natura ipsa Rhabarbaro largita est, odor nares feriens, compacta simul substantia, aureus color, aridi= tas, amaritudo, quae gustu percipitur, & ponderis grauitas. Quandoquidem Rhaponticum nullo odore commenda= tur, minime deiectionem molitur, cum potius adstringat; non est amarum, sed subacre; non aridum, sed lentum; non compactum, sed rarum; non ponderosum, sed admodum leue. Quibus rationibus fretus non temerè asserendum puta= uerim, Ruellium hac in re magnopere hallucinatum fuisse, praesertimq; cum dicat, nullo alio discrimine Rhabarbarum a Rhapontico differre, quam odore tantum. Vanum quippe uidetur argumentari, Rhabarbarum, & Rhaponticum unam & eandem esse radicem, quod forma, colore, ac specie nihil inter se distare oculorum sensibus appareant, cum tam in facultatibus, quam qualitatibus, maxime inter se differant. In simili errore uersantur etiam ij (sunt enim qui ita sentiant) qui sibi falso persuadent, abietis lacrymam a larigna nihil disidere, ac unam & eandem lacrymam esse, eo quod in colore, in substantia, ac in ceteris notis, in quibus perpendendis oculi tantum iudices sunt, adeo per= similes

Quorundam error.

Vana Auerrois calumnia contra Gal.

Rhapontici, & rhabarbari discrimen.

Ruellij, & aliorum error.

similes uideantur, ut uisibili facultate altera ab altera discerni non possit. Verum si quis rem cæteris sensibus experi-
ri aggrediatur, discriminis certior fiet: namq; olfactu odoris fragrantiam haud insuauem, gustu uero amarorem in-
bietis lacryma comperiet, quibus larigna caret. Et quisnam uiniperi resinam à lentiscina secerneret, nisi rei ipsius in-
corruptus iudex fuerit gustus? Quis à strobolina resina, & à quibusdam gummi globulis thus ipsum agnosceret, nisi
adulterium tum igne, tum gustu deprehenderetur? Tanta præterea intercedit similitudo inter pistacium, & unguen-
tariam glandem, ut nisi hæc amaritudinem gustui relinqueret; illud uero dulcedinem, difficillimum sanè fuerit alte-
rum ab altera distinguere. Quid porro inter se similius reperitur, quàm cassia, & cinnamomum, etsi hæc omnino spe-
cie non conueniant? Hinc facile adductus sum, ut nullius momenti eorum argumenta semper existimauerim, qui res
secundum quasdam tantum qualitates diiudicant, quibus etiam sæpe decipiuntur, ut ij, qui hæc leui ratione ducti, Rha-
barbarum, & Rhaponticum idem esse contendunt. Meminit Rhapontici Galenus lib. viii. simplicium medica-
mentorum, ubi de eius uiribus ita scriptum reliquit. Rheum, quidam ipsum Rha nuncupant: mistam habet tum tem-
peraturam, tum facultatem. Habet enim quiddam terrestre frigidum, ceu indicio est adstrictio, & adiuncta est quæ-
dam illi caliditas: siquidem si plusculum mandatur, subacre conspicitur. Quinetiam aëreæ cuiusdam substantiæ sub-
tilis est particeps, quod indicat tum laxitas, tum leuitas: uerum non minime & opera. Ob id enim licet adstringens,
tamen non tantum conuulsis, sed & ruptis, & orthopnææ prodest. Sic quoq; liuentia, & lichenas sanat cum aceto
illitum. Porro quod adstrictionis opera haud instrenua sunt, hinc discere liceat, quod sanguinem expuentibus, cœ-
liacis, & dysentericis conferat: nec enim reluctatur terrestri frigido tenue aëreum, imò eo quod deducat, et in altum
perducat, ualentioris effectus causa existit. Et in libro de antidotis primo: In Rheo, inquit, quoque fraus commit-
titur: nam quibus in locis nascitur, simul atq; euulsum est, ipsum elixant, quò succum remittant, ac tam succum, ut
sincerum, & aquæ impermistum, quàm Rheum exiccatum, ut non elixum ad nos postea mittunt. Idcirco scire oportet
adulteratum dignoscere. quod facillimè ab his deprehenditur, qui Rheum sua sponte nascens uiderunt. hætenus
Galenus. Cæterum adulterium, quod in Rheo fieri prodidit Galenus, id (ut paulò post dicturi sumus) de Rhabarba-
ro tradidit Mesues. Cui tria Rhei constituuntur genera, nempe Turcicum, Barbarum, & Indicum, quod & Sceniti-
cum uocat, omnia à regionibus, à quibus conuehuntur, cognominata, uel in quibus proueniunt. Quippe Turcicum
nil aliud illi designatur, quàm Ponticum, uel quod è Ponto ad Turcas uicinos deferatur, uel quod ab ijs saltuosus con-
uallibus, in quibus ultra Tanain fluiuium priores Turcæ, Pomponij Melæ, & Plinij testimonio, uenationibus ferè ui-
xere tantum, iam pridem in Pontum fuerit delatum. Siquidem ab his non longè distat Rha fluiuius, circa quem Rha,
quod Ponticum posteri uocauere, probatissimorum auctorum testimonio, oriri certò scimus, fluminis illius nomine
pariter appellatum. Quo fit, ut hac in re non dubitauerim errasse etiam Mesuem. quippe qui inter Rhei genera aliu
ducentia Ponticum admiscuerit, à cæteris tum specie, tum facultate diuersum, quanuis fortasse rectius id Turcicum
appellauerit, quàm Ponticum. Porro Indicum ab India dictum, ubi frequentissimum prouenit, nemo est qui ambi-
gat. Sed quanam ratione Sceniticum, & Indicum idem esse dixerit Mesues, hætenus compertum non habeo: nisi for-
tasse Sinicum rectius legendum fuerit, quod à Sinis extremæ Indiæ populis (ut arbitror) deferatur, cum plura quoq;
aromatum genera ea regio mittat. Id quod manifestè idem declarat Mesues: quippe qui Scenicum, uel Sceniticum
Indum esse affirmat. Scenitæ enim (ut infrà dicemus) Indiæ populi non sunt, sed potius Sini, à quibus Sinicum, non
Scenicum, ut uulgata habet lectio, meam quidem sententiam, uocari debet. Sunt tamen qui uelint Scenicum, nec Indicum
esse, nec à Sinarum regione oriundum, quod à Mauritanis non Sinicum, sed Scenicum dicatur. Quamobrem eorum
quidam, ut Adamus Lonicerus, in Arabia hoc nasci censet, & à Scenitis illius regionis populis Scenicum, siue Sceni-
ticum uocari putat. Fuchsius uero Mesuis opinionem secutus, nullam inter Indicum, & Scenicum facit differentiam.
quippe qui scripserit libro primo de compositione medicamentorum, Rheum Indicum esse uocatum, quod ex India,
aut locis Indiæ proximis, nempe à Scenitis populis, ut auctor est Stephanus de urbibus Persidis, deferatur. Verum
cum Scenitæ desertæ Arabiæ populi omni aromatum genere sint destituti, cumq; asserat Mesues Sceniticum rheum,
& Indicum idem esse, cadit, peritq; Loniceri opinio. Velim tamen si possem Fuchsij sententiã probare. Verum cum
Scenitæ etiam Straboni populi sint è Parthorum collegio Arlæ, & Martyanæ montes incolentes, distentq; ab Indiæ
sinibus milliariibus plusquàm mille & quingentis, nescio profectò, quonam modo Indicum rheum à Scenitis Partho-
rum populis Sceniticum dici possit. quo fit, ut etiam Fuchsij opinionem longius sustinere nequeam. Ad hæc de Bar-
barici nomenclatura uaria admodum est recentiorum medicorum sententia. Quandoquidem sunt qui uelint sic dictum
à Barbaria Aphricæ prouincia, sic uulgariter appellata, ubi olim Carthago clarissima habuit sedem. Horum opinio-
nem sequitur Fuchsius, quod scripserit libro primo de compositione medicamentorum, id uerum fuisse Rhabarbari-
cum, quod superioribus annis secum adduxere milites, qui cum Carolo Imperatore Tunetem expugnauere. Alij Bar-
baricum uocari credunt, quod à Barbari Indiæ ciuitate, quæ intra Indi fluiui fauces est sita, deuehi censent, rati In-
dicum, & Barbaricum idem esse. Alij autem à Barbaria Erythræi pelagi insula, sic appellatum existimant, quod In-
diæ naues, ac liburnicæ aromata deferentes magnum suæ mercis ibi iam pridem habuerint emporium, à quo per Ara-
bicum sinum, traiecto prius angusto mari de Mecha, aromatum omne genus in Aegyptum per alias deferabatur natio-
nes. Sed aliter se habet opinio nostra: quippe quod semper existimauerim, Rhabarbarum ex Troglodytica Aethio-
piæ regione ad nos deferri, et ibi etiam oriri, quod ea regio Barbarica antiquis fuerit appellata. Siquidem inuenio Ga-
lenium scripsisse tum lib. vi. de simplicium medicamentorum facultate, tum lib. iiii. cap. vi. de tuenda sanitate. gin-
giber ex Barbaria ad nos conuehi: quod tamen Dioscorides superiore libro, & Plinius lib. xii. cap. vii. à Troglo-
dytis deferri, & in eorum regione nasci tradunt. Quinetiam reperiò, glandem unguentariam, quam Galenus ex Bar-
barica regione adferri scribit, Dioscoridem libro sequenti in Aethiopia, ubi est Troglodytica regio, & Plinium libro
xii. cap. xxi. Troglodytis nasci posteritatis memoriæ prodidisse. Ex quibus sanè liquidò constare puto, Troglo-
dyticam

Rhapontici ui-
res ex Gal.

Rhei Turcici
nomenclatio.

Rhei Indici
nominatio.

Rhei Barbari-
ci nomencla-
tura.

dyticam regionem, & Barbaricam antiquis unam & eandem fuisse. Huc præterea accedit alia Plinij auctoritas, qui libro iam bis citato, cap. xix. ubi raritatis cinnamomi causam reddit, id accidisse scribit, incensis sylvis Barbarorum ira. Nam cum, ipso inibi teste, oriatur cinnamomum in Aethiopia Troglodytis connubio permixta, non alias utiq; gentes Barbaras appellasse credimus, quam Troglodytas. Quamobrem & myrrham Troglodyticam appellauit Barbaram cap. xvi. eiusdem uoluminis. Nec ab re quidem Galeno, & Plinio Troglodytæ Barbari speciatim dicuntur, cum scripserit Pomponius Mela grauiſſimus auctor libro primo de situ orbis, eos magis stridere, quam loqui, specus tantum subire, & alii serpentium carnibus. Quæ sanè omnia ita in mea me firmant opinione, ut certò credam, Rheum illud uerè esse Barbaricum, quod ex Troglodytica afferatur regione. Sententiam nostram magis adhuc confirmare uidetur Strabo, quòd lib. xv. sue Geographiæ aperte testetur, ea omnia in aromatum, & plantarum genere oriri in Arabia, & Aethiopia, quæ in India australi proueniunt, quòd hæc regiones sole persimiles sint. Non placet igitur, ut dicam liberè quod sentio, Fuchsij opinio ob prædictas tum rationes, tum auctoritates, tum etiam quoniam apud nullum usquam legerim ex ea Aphricæ parte, quæ uulgò dicitur Barbaria, Rha aliquod afferri, quod ibi prouenerit. Quin nec aliorum sententias comprobauerim, quoniam nec illud, quod à Barbari India ciuitate, nec illud, quod à Barbaria Erythræi pelagi insula aduehitur, rectè Barbarum dici potest, cum ex India utrunq; petatur, & quòd nullus extet auctor, qui à Barbari ciuitate Rhabarbarum scribat suam duxisse originem. Quare illud legitimum esse Rhabarbarum mea demum firma sententia est, quod ex Troglodytica Aethiopiæ regione fuerit aduectum. Quod faciliè fortasse Veneti, qui quotannis in Alexandriam nauigant, seligere possent ab Indico: quod certò sciam, multa aromatum genera præter Indica eò ex Aethiopia, & felici Arabia per carouanas (ut uocant) comportari. Ceterum, antequam de Rhabarbari uiribus agamus, illud in primis ignorandum non est, quòd falsa, ac uana sit uulgarium, & aliorum quorumlibet opinio, qui sibi firmiter persuadent, Rhabarbarum uiolentum admodum esse medicamentum, & quòd propterea à medicis non exhibeatur, nisi in deploratis ferè morborum affectibus. Siquidem (ut infra clarissimè patebit) illud haud dubiè tutò & pueris, & utero gerentibus mulieribus omni tempore, & ætate exhiberi potest. Atqui in eiusmodi hominum mentibus inualuit hæc inanis opinio: quoniam elapsis temporibus tanta Barbaricæ huius radice extitit penuria (æquali enim cum auro pondere uendebatur) ut ad pretij magnitudinem euitandam, eam tunc non dedissent medici, nisi ubi morbos uel mortis periculo, uel diuturnis languoribus non uacare, certis signis coniecissent. Quo factum fuit, ut passim hæc reprobanda opinione ducerentur homines ad credendum, quòd in morbis curandis ualentissimum, imò uiolentissimum omnium medicamentorum esset Rhabarbarum. Huius uires cæteris diligentius, latiusq; descripsit Mesues, sic inquires. Rhabarbarum innocens, clemens, & excellens est medicamentum, multas dotes medicamento purgante maximè expetitis complexum. Præcellit in omni genere Indicum, quod recens sit, colore subnigro rufescente, ponderosum, quanuis sua substantia rarum, & quòd cum frangitur, rufò, & glauco colore alternante spectatur: item quod mansum croceo inficit colore. Adulteratur autem, quod omnino te animaduertere cautius oportet, hoc modo. Accipiunt impostores Rhabarbari multum, totumq; aqua macerant quinq; diebus, exemptum deinde siccant, subtrahatq; ui, & quasi anima uendunt. Aquam uerò, qua maduit, igne, uel sole similiter siccant, & in pastillos conformant ad regales usus. Fraus cognoscitur, quòd syncerum non uehementer adstringat, substantia rarius sit, & colore croceo inficiat. Adulteratum uerò contrà se habet, coloris interni narietatem amisit, & subnigricat. Calefacit, ac siccatur secundo ordine, etsi nonnulli primo tantum dicant. Constat tum aqueis, tum terreis qualitatibus, quæ adstringentem ei facultatem tribuunt, & eius substantiam conseruant. Est & aëreis raritatem substantiæ conferentibus particeps. Nec igneis quidem expers est, à quibus amaritudinem, concurrentibus etiam terreis qualitatibus, acquirit. Ac ipsa terrestris qualitas in imo delitescit: ignea uerò in sublime fertur. quo fit, ut eius diuidantur qualitates cum aqua, aut uino perfunditur. Operatur autem in obstructionum affectibus igneis tantum facultatibus: terreis uerò, ubi adstrictione sit opus. Omni penitus noxa uacat, daturq; omni tempore, & ætate, adeò ut pueris ætate tenellis, & prægnantibus faciliè exhiberi possit. Auget Rhabarbari uires caprinum serum, uel si maceretur intubi, uel apij, aut plantaginis decocto. Nulli memoria excidat, quin semper Indicæ nardi tantillum ipsi commisceatur, cum maximopere conferat. Addendum etiam semper erit uini albi odorati modicum, præsertimq; ubi ad obstructiones referandas paratur. Illud præterea memoriæ retinendum est, quòd scilicet in adulterato nulla deiectionia reperitur facultas. Synceri macerati expressio probè conuenit, ubi tantum abstersione, deiectione, ac infarctus liberatione sit opus. Quòd si post hæc functiones, uiscera adstrictione roborante egerint, ipsum quidem in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, uehementer operatur, ac uehementius quod comburitur. Purum, selectum, ac substantia compactum, absq; iactura in tenuem puluerem conteri potest. Rarum uerò, ac laxum minimè, quoniam ex uehementi, ac longiori contritione faciliè euanesceat, ac deperditur. Resoluitur item eius uis, cum aqua, uel uino decoquitur. Deijcit Rhabarbarum non modò bilem, sed etiam pituitam ipsam. Eiq; propria facultas inest cum abstergerendi, tum etiam roborandi tam uentriculum, quam iecur, & eorum compunctiones amouendi. Clarificat Rhabarbarum sanguinem, obstructiones aperit, ac omnes pariter affectus sanat, quos generant obstructiones: nempe aquam intercutem, regium morbum, lienis crassitiem, ac diuturnas febres. Sanguinem reiicientibus, ac eius à qualibet parte manationibus qualitate, ac facultate substantiæ prodest. Datur etiam ab alto deuolutis, ruptis, & tam internè, quam externè fractis maximo iuuamento, præsertimq; si uino austero drachmæ pondere commisceatur, addito synceræ mumie momento, ac etiam erythrodani radice tantundem. Singulis opitulatur, dysenteriam cohibet, præsertim quod igne sit torrefactum, addito tamen adstringente uino, & plantaginis succo. Vindicatur à carie, & teredine annis tribus, uel quatuor. Verum si cera oblinatur, uel in melle reponatur, uel psyllij semine, uel milio sepeliatur, diutius integrum, & syncerum seruari poterit. In Italia quoque Rhabarbarum quoddam in hortis, & uiridarijs passim reperitur, à peregrino non abſimile. quod etiam (ut à medicis

Opinio falsa.

Rhabarbari
uires ex Mes.Rhabarbarū
Italicum.

Nomina.

à medicis fide dignis mihi relatum est) bilem deijcit, quanuis peregrino sit longè infirmius. Radix, quæ præ. & ῥῆον Græcis, Rhaponticum Latinis appellatur: Arabibus, Raueð, seu Rduend: Italis, Rhapontico.

GENTIANA.

GENTIANA MINOR.

ΓΕΝΤΙΑΝΗ. GENTIANA.

CAP. III.

GENTIANAE inuentio prima assignatur Gentio Illyriorum regi, à quo cognomentum habuit. Folijs partim proximè radicem, iuglandi, plantaginive similibus, subrubris: partim à medio caule, & præsertim iuxta cacumen, paulum dissectis. caule cauo, & læui, digiti crassitudine, geniculato, & ex interuallis maioribus foliato, binum cubitorum altitudine. femine in calycibus lato, leui, glumoso, fatis ad sphondilij semen accedente. radice longæ aristolochiæ, longa, crassa, amara. Nascitur in sublimibus montium iugis, vmbrosis locis, aquosisque. Vis radice excalfactoria, & adstringens: contra morsus serpentium, duabus drachmis, cum pipere, ruta, & vino pota auxiliatur. Extracti fucci drachma, laterum doloribus, & ex sublimi deturbatis, ruptis, & conuulsis prodest: hepaticis, & stomachicis, pota cum aqua subuenit. Radix collyrij modo subdita, partus eiicit: imposita, vt lycium, vulneraria est, & ulcerum cuniculatim depascentium medela. Succus præcipuè eodem effectu prodest: oculis inflammatione laborantibus illinitur: pro meconio collyrijs acribus immiscetur. Radix vitiliginem absterget. Succus extrahendi ratio hæc est. Contusa radix quinque diebus aqua maceratur: postea in eadem tantisper decoquitur, dum extent radices: & vbi refriguit aqua, lintheo excolatur: mox discoquitur, dum mellis crassitudo fiat, fictiliq; reconditur.

Gentianæ cōsideratio.

GENTIANA planta est vulgaris notitiæ. Frequentissima excelsis Tridentinis montibus prouenit, præsertimq; in Ananijs, in quorum cacuminibus sæpius eius effodi radices brachiali crassitudine, & bicubitali longitudine. Hanc à Gentio Illyriorum rege inuentam, unde illi nomen, non modò Dioscorides; sed aliorum etiam ueterum monumenta testantur. Plinio lib. xxv. cap. vii. ea est omnium præstantissima, quæ in Illyrico nascitur, ubi fortasse primum inuenta est. Gentianæ uires paucis admodum perstrinxit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, sic inquires. Herbe Gentianæ radix ualde efficax est, ubi extenuatione, purgatione, abstersione, obstructionis liberatione opus sit. Nec mirum, si hæc possit, cum impensè sit amara. Hæc (ut Auicenna ait) excalfacit ordine tertio, siccataq; secundo. Vrinam, & menses ciet, & aduersus scorpionum ictus cæteris antidotis præstat. Eius aqua, præsertim quæ uase duplici balnei uapores uitreis organis elicitur, febres (ut ego sæpius expertus sum) ab infarctu tum uiscerum, tum uasorum excitatas mirificè pellit. Alui tineas necat, maculasq; in facie qualescunq; detergit, si ea frequentius

Gentianæ uires.

quentius maculæ abluantur. Est præterea quædam uulgaris etiam planta, aliquibus CRUCIATA dicta, quæ non paruum cum Gentiana cognationem habere uidetur: quandoquidem & notis, & facultatibus illi plurimum respondeat. Vnde eos, non longè aberrare crediderim, qui hanc Gentianam minorem appellauerint. Hæc in incultis præcipuè locis nascitur, caule rotundo, dodranti, ac etiam maiore, in cacumine rufescente, paribus ferè interuallis ab imo ad summum geniculis intersecto: è quorum singulis alis bina prodeunt folia suppinguia, longa, uulgaris dictæ Saponariæ æmula, & Gentianæ foliolis in summitate erumpentibus similia. Flores, qui purpureo colore nitent, in summo circum caulem in orbem exeunt. Radix illi alba, longa, amarissimo gustu, locis pluribus ab utroque latere crucis instar perforata: unde illi Cruciatæ nomen indiderunt. Sunt etiam in hoc genere duæ aliæ plantæ: sed longè minores, tenuibus radicibus, & caule admodum paruo. Harum, & prædictæ radices recentioribus magnis laudibus effe-

10 runtur contra pestilentiam, & uenenosorum animalium ictus. Ceterum ego quidem illud experientia compertum habeo, quod radice tusa, & uentri emplastri modo imposita, uermes, qui in intestinis fuerint, procul dubio necantur: & ulceratæ strumæ sanantur, si ijs eodem modo contusa, quæ nuper effossa sit, uel sicca, & in puluerem contrita adhibeatur. In summa non desunt, qui asserant, hæc ea omnia præstare posse, quæ Gentiana. quod ex prædictis facile probari potest. Ananienfis rura Cruciatam uulgò uocant Pettimborsa. Ex quo quis conijciat, si lubet, hanc illis indigenis, corrupta Italica uoce Metti in borsa, ideo Pettimborsa nominari, quod tot uiribus commendetur, ut perinde ac gemma, crumenis afferuari mereatur: aut quod tantum uiribus excellat, ut medici ea utentes ingentem argenti, & auri copiam crumenis sint reposituri. Γεντιανὰ planta sic Græcis, Gentiana similiter Latinis uocatur: Mauritanis, Gentiana, Gentiana basilica, seu Basateca: Italis, Gëtiana: Germanis, Entzian, Bitter uurtz, siue Creutz uurtz: Hispanis, Gentiana: Gallis, Gentianne.

Cruciatæ con
sideratio.Cruciatæ
uires.

Nomina.

ARISTOLOCHIA ROTUNDA.

ARISTOLOCHIA LONGA.

Ἀριστολόχια. ARISTOLOCHIA.

CAP. IIII.

ARISTOLOCHIA nomen ex eo sibi adoptauit, quod existimecur optimè puerperis opitulari. Tria eius genera traduntur. Rotunda, quæ scæmina vocatur, folijs hederaceis, præstanti odore cum acrimonia, mollibus, subrotundis, multis ab vna radice germinibus, prælongisque palmitibus: floribus candidis, pilei similitudine, in quibus quod rubrum est, grauiter olet. Longa mascula appellatur, nonnullis dactylitis: longiore quàm rotunda folio: tenuibus ramulis, dodrantalibus: flore purpureo, grauiter olente, qui marcescens in pyri similitudinem turbinatur. Radix rotundæ in orbem conglobata, rapi modo: longæ verò digiti crassitudinem, & dodrantis longitudinem implet, nonnunquam paulò maiorem. Ambæ colore intus buxco, gustu amaro, & graui.

Est

Est etiānum tertia longa, quæ clematidis vocatur, ramulos habens tenues, refertos folijs subrotundis, minori semperuiuo similibus: flores rutæ: radices longiores, tenues, crasso cortice, odoratoque vestitas, priuatim vnguentorum spissamentis conuenientes. Rotunda cæteris venenis resistit. Longa verò aduersus angues, & venena, drachmæ pondere ex vino bibitur, & illinitur. Pota cum pipere, & myrrha menses, partus, & omnia vuluarum onera eijcit: eadem efficit subdita in pecto. Rotunda ad eadem pollet: insuper singultibus, suspirijs, horroribus, lieni, conuulsis, laterum doloribus, pota cum aqua, singulariter auxiliatur. Aculeos, & spicula extrahit: osium squamas illitu adimit: vlcera putrida exest, & sordida expurgat: caua cum iri, & melle explet: gingiuas, & dentes extergit. Clematidis ad eadem pollere creditur: viribus tamen inferior est.

Aristolochiæ
confid.

Plinij, & Leonici
lapis.

Opinio quorundā
reprobata.

Pistolochia.

Alia opinio
refutata.

ARISTOLOCHIAE, quam officinæ Aristologiam uocant, tria statuuntur genera, nempe rotunda, longa, & clematidis. Hæc rara admodum, & paucis nota: illæ uerò omnibus ferè rei herbariæ studiosis notissimæ. Quæ rotunda uocatur, etsi non ubiq; in Italia proueniat; in agro tamen Goriticensi plurima, pulcherrimāq; nascitur, præstanti odore. Vtraque flores edit, & fructus: qui in longa pyri imaginem referunt, suntq; iuglandibus longè maiores: in rotunda uerò rotundiores, pauloq; minores spectantur. Quæ in re non potui non maximè Plinium admirari, quod lib. xxv. cap. viii. utraq; fructus uidisse, priusquàm ad summum adoleuissent. Sed certè is eodem in loco excusari, meo iudicio, non potest, quin manifestè hallucinatus, & Græci sermonis non admodum peritus deprehendatur, cum Aristolochiæ nomen dedisse grauidas tradat. Quandoquidē non ab utero gerentibus mulieribus, sed à puerperis Aristolochia (ut Dioscorides scribit) id nominis sibi comparauit. Cuius rei non modò indicium præbet nomen ipsum ἀριστολόχια, quod nil aliud denotat, quàm optima puerperis, non (ut Plinius inquit) grauidis; sed etiam ipsius facultas, quæ ad remorantes à partu secundas, mensesq; ciendos magnopere commendatur. Quapropter fuerit hæc prægnantibus procul dubio exitiale potius, quàm salubre medicamentum, cum ea sanè omnia, quæ secundas, & menses educunt, foetum etiam trahant, & quandoq; interficiant, præsertim cum fuerint amara Aristolochiæ modo. Nec minus præterea Leonicenum uirum alioqui nostræ ætatis doctissimum, satis admirari possum, quod dum nimio fortasse aliorum errata corrigendi studio, uel auaritia ductus, de cyclamino, & aristolochijs Plinium accusat, in eadem, in qua Plinius, foueam ceciderit, asserens cum Plinio Aristolochiā à prægnantibus sibi nomen adinuenisse. Quod ne sine auctore pronunciaffe uideretur, Dioscoridem quidem adducit, sed eius historiam, quantum equidem sentio, corrumpit, ac peruertit. Sunt è recentioribus Cordus, Adamus Lonicerus, & monachi illi, qui in Mesuem cōmentaria edidere, qui sibi certò persuadent, eam esse Dioscoridi Aristolochiam clematitim, quæ officinis omnibus passim longa cognominatur: argumento quod hæc radices proferat admodum longas, & sarmentorum modo prætenues. Quin & ut suam tueantur, ac magis roborent sententiam, hoc in loco Dioscoridis codicem omnino deprauatum esse contendunt: & ubi uulgata lectio habet, κλωνία ἔχουσα λεπτά, φύλλοις ὑποστρογγύλοις, ἀειζών μικρὸν ἐοικόσι, hoc est ad uerbum, ramulos habens tenues, folijs subrotundis, semperuiuo paruo similibus, non ἀειζών μικρὸν, sed ἀσάρων μικρὸν, quod asaro paruo similia sint folia, legendum esse censent. Horum sanè sententiam nunquam probare potui, neq; probandam arbitror, pluribus cum rationibus, tum auctoritatibus adductus. quandoquidem Oribasij lectio aliter non habet, quàm communis hæc Dioscoridis, nec aliter legunt Serapio, & Auicenna. Id quod manifestè ostendit, hoc in loco Dioscoridi nullam subesse mendam. Adde, quod cum unum tantum Dioscoridi sit asarum, nec minoris asari is usquam, quod legatur, meminerit, absurdum sanè uideretur, quod minori asaro Aristolochiam clematitim comparasset. Accedit & alia ratio, quod cum uulgaris Aristolochia longa rutæ flores non edat, clematidis esse non potest. Præterea si Dioscoridis lectionem accuratius perpēdamus, nil aliud esse uidetur longa officinarū, quàm longa Dioscoridis: aut fortassis eius species, cuius nulla, quod extet, ab antiquis facta sit mentio. Quippe quod proferat hæc folia longiora, latioraq; quàm rotunda: ramulos dodrantes: florem grauitè olentem, qui fructum edat pyri modo turbinatum. Nam quod fructum ferat clematidis, non scribit Dioscorides: nec folia longa, lataq; ut uulgaris habet Aristolochia, sed subrotunda, & minori semperuiuo similia. At si contrā dixerit quispiam, longam uulgarem Dioscoridis longam non esse, quoniam flos illi purpureus non sit, sed melinus, & radix non palmaris, nec digiti crassitudine, sed longior admodum, & longè tenuior. Huic facile responderi poterit, id locorū regionumq; uarietate euenire posse, & quod natura cum florum coloribus in quàm plurimis ludat: quodq; uidimus etiam nos Aristolochiæ longæ plantam à Calabris allatam, radice (ut in theriacis scribit Nicander) cubitali longitudine, pollicari crassitudine: cui folia erant, quæ à nostrate longa nullo discrimine differebant. Ad hæc Clematidis radix Dioscoridi, & Plinio crasso contegitur cortice: quod tamen in longa officinarum, nostrateq; non uisitur, cum tenui cortice perpetuò uestiatur, odore potius graui, quàm odorato. Quamobrem inclinare nunquam potuit animus, ut crederem, Aristolochiam longam, cuius hic effigiem appinximus, esse clematitim. Sed potius eò deductus sum, ut suspicarer hanc fortasse esse Pistolochiam sic Plinio uocatam, quod & ipsa puerperis commendetur. Nam præterquàm quod hæc illi quarto Aristolochiæ generi assignetur, tenuior est, quàm clematidis, densis radices capillamentis, uinci plenioris crassitudine. Illud mihi suspicionem auxit, quod uiderim etiam præter hanc aliam, quæ radice palmari, & crassitudine digitali constabat: sed in omnibus alijs partibus alteri adeò persimilis, ut nullam inter eas intercedere differentiam compererim. Sunt præterea recentiorum quidam rei herbariæ & studiosi, & periti, quibus persuasum est, non tamen sine aliqua ratione, quod Aristolochiæ longæ præter clematitim duo habeantur genera: quarum altera sit radice (ut Dioscorides inquit) digiti crassitudine, & dodrantis longitudine: altera uerò tenui ac longiore, quæ (ut ait) ab Andromacho et Gal. lib. i. de antidotis ἀριστολόχια λεπτή, hoc est Aristolochia tenuis appellatur. quin et hanc affirmant eā longam

longam esse, cuius hic imaginē exhibuimus, cuiusq; passim est usus. Quo fit, ut pro certo existiment hanc esse eā Aristolochiam, quæ in Andromachi theriacam addi debeat, Andromachi iunioris, et Damocratis testimonio innixi, quod ij in theriacis cōpositione huiusce tenuis tantum meminerint. Id quod (ut dicunt) præ se ferre uidetur, alterū etiānum ipsius Aristolochiæ longæ genus esse præter clematitim, radice constans tenuiore ac longiore. Hoc autem comprobatū fuisse putant à Galeno lib. antè citato, ubi docens quomodo nonnulla, quæ ab Andromacho seniori obscure tradita sunt, explicari debeant, ita scribit. Si quid adhuc aliud superest, quod minus dilucidè sit ab Andromacho seniori elegiacis uersibus dictum, planum fiet theriacam legentibus ab eius folio soluta oratione descriptam. Quod enim ille Cecropium mel obscurius appellat, hic Atticum aptè nominat. Centaurium ille nulla adhibita distinctione in carmine pronuntiat, hic uerò in prosa tenue apponit, eo quod aliud quoque centaurium extet crassum appellatum. Idem & in aristolochia fecit, cum præter tenuem aristolochiam, alia quoque reperitur, quæ crassam radicem habeat, & rursus tertia, quæ rotundam. hæcenus Galenus. Quibus nimirum uerbis illi credunt suam satis firmasse sententiam. Sed ego quidem aliter sentio, ut qui putem, Aristolochiam tenuem non aliud Andromacho & Galeno fuisse, quàm clematitim cognominatam. Etenim ut omittam, quod Dioscorides & Galenus non plura, quantum inuenerim, quàm tria Aristolochiæ generâ commemorant, nempe rotundam, longam, & clematitim; clematitis priuatim à Dioscoride Aristolochiæ longæ subscribitur, & quodammodo eius species constituitur, ramulis tenuibus, radicibus etiam tenuibus ac longioribus. Ut hinc facile nobis liceat conijcere, Andromachum & Galenum non aliud supradicto loco per tenuem Aristolochiam intellexisse, quàm clematitim. Adde quod si ad omnium qualitates & facultates spectes, sanè clematitis dignior est, quæ in theriacam recipiatur. Hæc enim radicem habet, Dioscoride teste, cortice odorato uestitam, unguentorum spissamentis conuenientem. Plinius deinde lib. xxv. cap. viii. clematitim cæteris prætulit ijs uerbis. Tertium longissimæ tenuitatis, uitis nouellæ, cui sit præcipua uis, quæ clematitis uocatur, ab alijs Cretica. Et paulò post idem ait. Odor omnium medicatus, sed oblonga radice tenuiori; gratior. hæc ille. Quibus utique adstipulari uidetur etiam Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, ubi de Aristolochiarum uiribus disseruit, ut infra patebit in earum commentatione. Quare non est, meo quidem iudicio, asserendum, quod Aristolochia λεπτή Andromacho & Galeno sit aliquod quartum Aristolochiæ genus ita uocatum. quandoquidem λεπτή hic nullum facit per se genus: neque solum tenuem indicat, sed etiam minorem. atque certè in longarum genere huiusmodi est clematitis. Cæterum si Aristolochia Græcis λεωτή nominata esset aliud genus per se, necessariò statuendum foret esse tertium quoque centaurij genus præter magnum & minus, quod peculiariter Græcis λεωτόν uocatur. Sed hoc dupliciter falsum esse conuincitur. Primò quod apud Dioscoridem, Galenum, aliosq; antiquiores, qui de plantarum historia ac uiribus scripserunt, nusquam plura, quod equidem legerim, quàm duo centaurij genera scripta reperiantur, scilicet maius & minus. Secundò quod constet, Plinio lib. xxv. cap. vi. centaurium cognomine lepton nullum per se genus esse, sed ea appellatione illud tantum centaurium describi, quod à Dioscoride & Galeno minus appellatur. quintiam idem de huius centaurij uiribus ea omnia tradidit, quæ illi centaurio minori reddiderunt. Sed quid tot uerbis opus erat, quibus nostram tueremur, & aliorum reselleremus sententiam? cum huic difficultati satis ferè facere possint uerba ipsius Dioscoridis, quibus Aristolochiæ clematitidis radices expressit in hunc modum. εἰς ἄλλας μακροτέρας (μακροτάτας, quod est, longissimas legit Oribasius) λεωτὰς. id est, radices longiores, tenues. Ut uel ex his intelligi possit, haud absurdum esse, quod aliquis Aristolochiam clematitim etiam tenuem nominet, quemadmodum ab Andromacho seniori, & iuniori uocatam fuisse existimamus. Ex his itaq; omnibus colligendum esse arbitror, quod Aristolochia tenuis dicta ab Andromacho, non sit genus distinctum ab alijs, sed eadem cum clematitide: & quod sub Aristolochiæ tenuis nomine clematitim intellexerint Andromachus, & Galenus. Erit igitur, mea quidem sententia, Aristolochia clematitis, utpote tenuior, odorator, & præstantior, in theriacæ compositionem addenda: non autem illa longa, quam hic depictam dedimus. Quæ tamen à nobis, fortè rectius, Plinij Pistolochia censetur, ut supra dictum est: aut certè aliud Aristolochiæ genus ueteribus incognitum.

Veruntamen Fuchsius medicus clarissimus, suis de plantarum historia commentarijs, aliam plantam Pistolochiam putat: quæ tamen (eius pace dixerim) à Plinij Pistolochia prorsus abhorret. Est enim Pistolochia Fuchsis mollis in uniuersum planta, quæ uere primo unâ cum chelidonio exoritur, & maio, uel ad summum iunio contabescit. Crescit hæc tenellis, subalbidisq; folijs, coriandro, uel ranunculo primi generis proximis: radice tuberosa, inferiori parte sessili, superiori uerò monticuli instar elata, intus ubique concaua, nigro exterius cortice, buxea interius pulpa, odore aristolochiæ, & gustu amara. Quapropter Germanis hæc, quod uera Aristolochia rotunda sint destituti, eius uicem infelicitè explet. Non tamen ob id censendum est hanc esse Pistolochiam, quæ à Plinio describitur. Si quidem hæc illi tuberosa, & inani radice non constat: sed clematitide tenuior est, densis (ut dictum est) radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine. Sed rectius, ueriusq; quantum equidem sentio, dici posset, hanc plantam esse Plinio fumariæ alterum genus, quod ab eo lib. xxv. cap. xii. ijs depingitur uerbis. Alia est Capnos fruticosa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nasceitur in hortis, & segetibus. De hac etiam Aëtium locutum fuisse existimauerim lib. x. cap. ii. in curatione obstructi iecinoris, ubi chelidonijs Capni meminit, eo quod (ut diximus) unâ cum chelidonio primum erumpat hirundinum aduentu, ut libro quarto latius differemus, ubi consultò fumariæ historia tractabitur. Porro quod huius plantæ radix Aristolochiæ rotundæ uicem supplere possit, atque in huius penuria illa uti liceat, adnotatum reliquit Fuchsius in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, in theriaca dia tessaron. Attamen si Galenum sequi uolumus, pro Aristolochia rotunda longam substituemus. Aristolochiæ genera memoriæ prodidit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, ubi eorum uires explicauit ijs uerbis. Aristolochiæ radix ad medicationes utilissima est, amara, & subacris. Sed ex illis omnium subtilissima est rotunda, ad omnia efficacior. Aliarum uerò duarum, quæ Clematitis appellatur,

Fuch. opinio
reiecta.

Aristolochiæ
uires ex Gal.
& Mesue.

G tur,

tur, fragrantior est. Itaque ea ad unguenta utuntur unguentarij: sed ad sanationes infirmior. At longa minus quidem tenuitatis obtinet, quàm rotunda, sed nec ipsa inefficax est: uerùm abstergerendi, atq; excalfaciendi potentiam possidet, minus quidem quàm rotunda abstergit, ac digerit, sed non minus calefacit, imò forsàn plus quoq;. Itaq; in quibus usus est modicæ absterfionis, commodior est longa, puta in carnum exulcerationibus, & fomentationibus uteri. At in quibus crassum humorem ualidius extenuare oportet, illic usus est rotundæ. Proinde dolores ab infarctu, aut crassitie crudorum flatuum natos magis curat rotunda, & spicula extrahit, & putredines sanat, & sordida ulcera re purgat, ac dentes, gingiuasq; candidas efficit. Auxilio est & asthmaticis, singultientibus, comitialibus, podagricis, si cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulsis, ut si quod aliud medicamentum, idonea est. hætenus Galenus. Aristolochiæ uim purgatoriam inesse (quod tamen silentio præterierunt Dioscorides, & Galenus) author est Mesues, qui ita scribit. Aristolochiæ radix pituitosos per inferna ducit humores, atq; etiam, ut nonnulli asserunt, biliosos. Pulmonem, ac pectoris particulas ab humorum lentore, ac putredine efficaciter mundat. cuius rei indicium est, quòd asthmaticis maximum adferat iuuamentum. Quæ Græcè ἀρίσολοχία, Aristolochia quoq; Latine dicitur: Arabice, Zaraund, Masinocra, seu Zaraued: Italicè, Aristologia: Germanicè, Osterlutey: Hispanicè, Astronomia: Gallicè, Foterlle, aut de la Sarasine.

Nomina.

Γλυκύριζα. DULCIS RADIX.

CAP. V.

Dulcis radices
consideratio.

Plinij lapsus.

DULCIS radix plurima gignitur in Cappadocia, & Ponto. Fruticosa est, ramis binum cubitorum altitudine assurgentibus: folijs lentisci, densis, pinguibus, tactuque gummosis: flore hyacinthi: fructu pilularum platani magnitudinis, asperiore, qui filiquas lentium modo habet rufas, & paruas: radicibus longis, ut gentianæ, coloris buxei, subacerbis, & dulcibus: quæ densantur in succum, lycij exemplo. Is in arteriæ scabritia efficax habetur: uerùm oportet, ut linguæ subditus eliquescat: æstuantî stomacho, thoraci, ac iocineri conuenit: sanat uescicæ scabiem, & renum dolores, cum passo potus: idem eliquatus sitim sedat: uulneribus illitus accommodatur: commanducatus stomacho prodest. Recentis radices decoctum ad eadem cōuenit. Eiusdem farina pterygijs commodissimè inspargitur.

DULCIS radix, quam Græci Glycyrrhizam, & officinæ Græcum nomen corrumpentes, uel potius Barbaros secuta, Liquiritiam uocant, & Hetrusci uulgo Regolitia, planta est paucis non cognita. Abundat hac Apulia, præsertim Gargano monte, unde quotannis succus in pastillos condensatus ad nos conuehitur, & radicem quàm plurimum. Visitur etiãnum in uiridarijs pluribus locis in Italia, non modò ad spectaculum sata: sed & ad medicamentorum usum. Siquidem radix recenter effossa, sicca longè magis præstat, & ori gratior in medicamentis habetur. Sed non possum non ualde admirari Plinium, quòd Glycyrrhizam inter aculeatas numerauerit plantas lib. xxi. cap. ix. sic inquit. Glycyrrhiza sine dubio inter aculeatas est, folijs echinatis, pinguibus, tactuque gummosis. Et lib. xxi. cap.

xv. dum catalogo quodam aculeatas commemorat stirpes: Spinosarum, inquit, multæ species. In totum spinosa est asparagus, scorpio, nullum enim folium habet. Quædam spinosa foliata, ut carduus, cryngion, glycyrrhiza, & urtica. Iis enim omnibus folijs inest aculeata mordacitas. hæc ille. Quo fit, ut sine controuersia dici possit, Plinium Glycyrrhizam minimè nouisse, cum certè nusquam gentium, quod equidem sciam, aculeatis folijs proueniat, sed (ut Dioscorides scribit) lentisci æmulis, densis, pinguibus, tactuque gummosis. Cuius erroris causa illud facile esse potuit, quòd sui potius Græci codicis fidem secutus fuerit, quàm rei ueritatem, in quo fortasse facili, lubricoque librariorum non aduertentium lapsu ἐχίνω pro γλυκύω scriptum legebatur: uel quòd Græcæ linguæ non exactè peritus uocabulorum, uocumque similitudine deceptus (ut alibi quandoque demonstraui-mus) Plinius in hoc errauerit. Nam huiuscemodi opinio adeò firmiter ueritati coheret, ut facile ij quoque deprehendi possint à ueritate desciscere, qui credunt Glycyrrhizam olim spinis fuisse præditam, sed mango-nio longi cultus edomito rigore spinarum aculeos amisisse, & tandem mitigatam esse: cum ea etiam, quæ hoc æuo sponte per se nascitur, nullibi aculeata spectetur. Dulcis hæc radix à Theophrasto libro ix. cap. xiii. Scythica appellatur, eo quòd Scythæ hac contenti absque alio alimentorum præsidio decem, duodecimque dies degant. Nam (ut idem testatur) circa Meotim paludem plurima nascitur. Glycyrrhizæ meminit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Huius fruticis radicem succus in primis utilis est, similiter ut eius radices dulcis.

Glycyrrhizæ
u res ex Gal.

dulcis, cum leni quadam adstrictione. Proinde asperitates lenire potest, nec modò in arteria; uerum etiam uescica scabra, idq; temperaturæ mediocritate. Quocirca fuerit sanè natura eius familiaris nostræ temperaturæ: nam tale monstratum est esse id quod dulce est. Sed cum adstrictio quadam adiuncta sit, uniuersum eius temperamentum, quantum ex caliditate, & adstrictione est, tepidæ potissimum caliditatis fuerit, quàm proximè accedens ad symmetrium, siue temperatum. Porro quoniam temperie quoq; humidum est, quod modice dulce est, iure sanè etiam sitim extinguens medicamentum est, nimirum modice humidum, simul & humana natura frigidius. Refert Dioscorides, radicem siccam ad læuorem redactam, pterygiorum illitu idoneum esse remedium. Γλυκύριζα sic Græcis dicta, Latinis Glycyrrhiza, & Dulcis radix appellatur: Arabibus, Sus: Italis, Regolitia: Germanis, Leckruiz, siue Sucszholiz: Hispanis, Regaliza: Gallis, Reclisse, seu Reygallisse.

Nomina.

ΚΕΝΤΑΥΡΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΝ. CENTAURIVM MAGNUM.

CAP. VI.

CENTAURIVM magnum folia habet iuglandis, oblonga, uiridi brasicarum colore, ferrata in ambitu: caulem, ceu rumicis, binum, aut ternum cubitorum, multis ab radice adnatis, in quibus capita, ceu papauerum, in rotunditate oblonga. Flos caruleus: semen cnico simile, ceu laneis quibusdam inuolutum. Radix crassa, grauis, solida, tripedalis, succo prægnans, cum adstrictione aliqua, & dulcedine acris, & rubescens. Amat solum pingue, & apricum, ac syluas, & colles. Copiosissima est in Lycia, & Peloponneso, in Arcadia, Helide, & Messenia, pluribusque locis circa Pholoën, Lyciam, & Smyrnam. Radix conuenit ruptis, conuulsis, pleuriticis, spirandi difficultati, ueteri tussi: sanguinem expuentibus, drachmis duabus tria datur, si febris sit, in aqua; cæteris in uino: item ad tormina, & vuluæ dolores. Ramenta eius in collyrij formam vuluæ subdita, menses, atque partus extrahunt. Succus eadem præstat. Vulneribus prodest: nam recens tusa, aut arida antè madefacta, ea glutinat, & coniungit. Carnes coalescunt, si tusa simul decoquatur. In Lycia succum exprimunt, quo pro lycio utuntur.

CENTAURIVM magnum (ut in Rhapontico superius diximus) nil aliud, mea quidem sententia, est, quàm illa insignis admodum radix, quam præterita nuper ætas Rhaponticum esse credidit: quamq; etiam hoc tempore eodem nomine quidam appellant, qui cum imperitis superioris ætatis errare malunt, quàm cum peritis recentioribus uera cognoscere simplicia medicamenta. Cæterum contendat licet Musa Ferrariensis medi-

Centaurij magni confid.

Brafuoli lapsus.

cus clarissimus, radicem, qua Rhapontici loco plerumq; officina utuntur, Centaurij magni radicem non esse; is tamen hac in re decipi (pace eius dixerim) manifestè deprehenditur, cum ea radix, quæ uulgaribus Rhapontici uicem explet, omnibus sanè notis Centaurium magnum representet. Quippe quod crassa sit, grauis, compacta, tripedalis, & rubeo succo prægnans, qui gustui non modò quadantenus sit acris; sed etiam cum aliqua adstrictione dulcis. Adde quod & folia, caulis, capitula, flores, & semina illi prorsus sint eadem, quibus constare Centaurium magnum Dioscorides, & Galenus memoriæ prodidere. Ea, quæ hodie ad nos conuehitur, Gargano præclarissimo Apuliæ monte numerosa nascitur: quin & in alijs Italiæ locis, nempe in Veroniensi agro Baldo monte, quem Benaci alluit unda, sed infirma radice, si ad Apulam compares. Non desunt præterea hac tempestate rei herbariæ ignari nebulones, qui bonis quibusdam seplasiarijs persuadere conentur, eam plantam esse Centaurium magnum, quæ in aquosis prouenit, caule quadrato, bicubitali: folijs salicis modo longis: flore rubenti, spicato, quam quidam pro lysimachia accipiunt. Neque alio, quod sciam, argumento nituntur, quàm quod hæc planta flore sit rubro, & caule quadrangulati, quemadmodum & Centaurium minus. Sed quantum isti hallucinantur, quantaq; in erroris caligine uersentur, ij quidem iudicent, qui in stirpium historia multum studij, & temporis consumpserunt.

Quorundam hallucinatio.

Porro utriusque Centaurij uno tantum capite mentionem facit Mesues: sed adeo alterum cum altero miscet, ac confundit, ut mirandum non sit, si à nonnullis ætatis nostræ diligentissimis rei herbariæ inquisitoribus acriter fuerit accusatus: quemadmodum & Auicenna, qui cum illo pariter errat, & cum utrisq; Serapio. Siquidem is scripsit ex auctoritate Aben Mesuai, Centaurij magni radicem lentam trahere pituitam, simul & bilem, & coxendicum doloribus opitulari. Quæ tamen facultates Centaurij maioris non sunt, sed minoris, ut sequenti capite explicabimus. Cæterum neq; Plinius ab errore uindicari potest, qui tamen in Centaurij magni historia lib. x xv. cap. vi.

Arabum lapsus.

Plinij error.

Centaurij ma-
gni uires ex
Galeno.

in omnibus ferè Dioscoridi subscribat; in facultatibus tamen errasse uidetur, quòd Centaurio maiori amaritudinem cum quadam dulcedine tribuerit: cum amaritudo non in maiori, sed in minori tantum deprehendatur. Centaurij magni meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, de eius uiribus ijs differens uerbis. Centaurij magni radix sicut gustu contrarias qualitates, ita in usu contrarios effectus demonstrat. Gustu itaque acris simul, adstrin-
gensq; apparet cum leuicula quadam dulcedine. At in actionibus acrimonia quidem caliditatis opera ostendat, menses
prouocans, & foetum mortuum euellens, uiuumq; corrumpens, atq; eiiciens. Adstrictio uerò, opera crassæ, terre-
næq; frigiditytis, cum uulnera glutinet, & sanguinem reiciendis prodest. Exhibentur autem eius drachmæ duæ, fe-
brientibus quidem cum aqua, febri uerò liberis cum uino. Porro secundum omnium simul qualitarum actionem, ru-
ptis, conuulsis, dyspnœæ, siue spirandi difficultati, tum inueteratæ tussi conuenit. Nec enim in talibus euacuare solum
quod præter naturam est, oportet; sed partem quoq; euacuata roborare, ac confirmare. Vacuationi itaq; accom-
moda est acrimonia, utiq; cum non sola sit, ac pura, sed aut dulcedini iuncta, aut certè non prorsum amaritudini: si-
quidem uehementiam tunc, atq; uiolentiam, mista illi temperata quadam substantia, cuiusmodi est dulcis, non obtine-
bit. Porro ad ea, quæ euacuata sunt, roboranda, contrahendaq; adstrictione est opus. Eadem quæ radix, & succus
ipsius efficit: utunturq; eo medicamento quidam uice lycij. Græci κεντ αὐρίον μέγα id uocant, quod Latini Cen-
taurium magnum: Mauritanii, Chanturion kibir, Sacurion habre, seu Canthuriū: Itali, Centaurea maggiore: Ger-
mani, non sine errore, Reupontic: ut etiam Hispani, Ruipontico: & Galli, Rhepontico.

Nomina.

Κεντ αὐρίον μικρόν. CENTAVRIVM MINVS.

CAP. VII.

CENTAVRIVM minus, limnesion aliqui uocauere, quoniam rigua amet loca. Herba origano, aut hyperico similis, caule anguloso, palmum excedente: flore lychnidis, è puniceo in purpuram uergente: folijs rutæ, prælongis, & paruis: fructu tritico simili: radice pusilla, læui, & superuacua, quæ gustanti amaritudinem adfert.

Herba recens tusa suo illitu vulnera conglutinat: uetera ulcera purgat, & cicatrice obducit. Bilem, crassosq; humores per aluum exigit, si decocta deuoretur. Ius decocti ischiadicis conuenientissimè infunditur: trahit enim sanguinem, & dolorem leuat. Succus oculorum medicamentis perquam utilis: siquidem cum melle caliginem oculorum expurgat. in uellere appositus, menses, & partus extrahit: epotus peculiariter neruorum uitij succurrit. Succum extrahendi ratio. Legitur herba semine prægnans. & diebus quinque madefacta, decoquitur, donec superemineat aquæ: mox ubi refrigit, linteolo exprimitur, & eiecta herba, iterum decoquitur, usque dum mellis crassitudinem habeat. Nonnulli eam recentem, grauidamque contundunt, atque succum fictili non picato exprimunt, & in sole, lignea rude assidue mouentes, inspissant. quòd si quid concretum faucibus uasis adhærescat, deradunt, reliquoque humori permiscunt, noctu diligenter operiunt: nanque ros nocturnus liquores coalescere non sinit. Quæ autem siccis radicibus, aut herbis, liquamenta exprimuntur, decocta (ut in gentianæ mentione retulimus) præparantur. Sed quæ ex corticibus humidis, aut confusis herbis factitantur, in sole, uti antè dictum est, coguntur. Sic è thapsia, sic è mandragora, reliquisque similibus succus: sic ex acerbis uuis melligo elicitur. Lycium tamen, & absinthium, hypocistis, & confimilia, decocta, eo quo diximus modo, coguntur.

Centaurij mi-
noris confi-
deratio.

CENTAVRIVM minus nullis ferè non cognitum, in Hetruria uulgò Biondella nuncupatur: quoniam abstergendis, dealbandisq; mulierum capillis ex lixiuo plurimum præstat. Quod passim in officinis habetur, uerum, & legitimum Centarium minus esse, omnibus, ut arbitror, exploratius est, quam ut à nobis ostendi debeat. Quippe quòd nullis in uniuersum notis Centaurij minoris historię refragetur. Galenus ob ingentes, mirasq; eius facultates, de ipsius uiribus integrum librum conscripsit, Papiæq; dicauit. Detrahit hoc bilem, & pituitam, quæ sanè facultate Centaurium maius planè carere deprehenditur. Quo fit, ut non parum aberrauerint inter Mauritanos Mesues, Auicenna, & Serapio, quòd Centaurij minoris uires cum maiori turpiter confuderint.

Centaurij mi-
noris uires ex
Galeno.

Galenus præter ea, quæ de Centaurio minori ad Papiam scripsit, eius quoque meminit libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Centaurij minoris radix prorsus inefficax est. Sed ramuli eius, & potissimum folia, quæ illi inhaerent, & flores, utilissima sunt. Vincit in eis qualitas amara, paululum habens & adstric-
tionis,

tionis, atq; ob eiusmodi temperamētum admodum exiccatorium est medicamen, expers mordacitatis. Porro quod omnia talia utiliora sint, suprà commonui, & nunc nihilo secius tamen nos repetere tempestiū est, omnes eius particulatim actiones memorantes. Vulnē itaque magnā herbē ipsius recentis illitu glutinantur: & uetusta, quæ ægrē ad cicatricem perducī queunt ulcēra, cicatrice eodem modo utentibus obducuntur. Arefacta uerò glutinatorijs, & desiccatorijs miscetur facultatibus, ijs uidelicet, quæ sinus, & fistulas sanare sunt nata, ueteresq; duritiās emollire, tum ulcerum maligna, quæ cacoëthe uocantur, sanare. Miscetur etiam ijs, quæ rheumaticis affectibus medentur: in quibus ea medicamenta optima sunt, quæ uehementer desiccantia, cum quadam adstrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbē quidam ischiadicis infundunt, ceu biliosa, & crassa ducens: nam & talia purgat. quanquam cum adeo uehementer operabitur, ut cruenta euacuet, tunc plus proderit. Succus porro eius, cum adsimilis sit facultatis, hoc est, exiccatorię, & abstersorię, & cætera iam dicta pulchrē efficere potest: & cum melle oculis illinitur, mensesq; & fœtum appositus euocat. Sunt qui ipsum præbeant & ijs, quibus nerui affecti sunt, ut qui euacuet, & desiccet innoxie quæ impleta sunt. Quippe cum iecinoris quoque obstructions optime expediat, bonumq; sit lieni indurato remedium, foris impositum, nec secius, si quis bibere sustineat. Κεντὰριον μιν γὼν sic Græcè, Latine uerò Centaurium minus dicitur: Arabicè, Chanturion sege, & segir, seu Katarion sages: Italicè, Centaurea minore: Germanicè, Tausent gulden kraut, Fieber kraut, Erdtgall, seu Biber kraut: Hispanicè, Fel de tierra: Gallicè, Centauree, aut Fiel de terre.

Nomina.

CHAMAELEON ALBUS.

CHAMAELEON NIGER.

Χαμαιλέον λευκός. CHAMAELEON ALBUS.

CAP. VIII.

CHAMAELEON albus, ixia ideo aliquibus uocatur, quod quibusdam in locis uiscum circa radices eius inueniatur: quo pro mastiche utuntur mulieres. Folia habet silybo, aut scolymo similia, asperiora, acutiora, nigroque chamæleone ualidiora. Caulem non promit, uerū ex medio spinas, echini marini, aut cinaræ modo, erigit. Flores purpureos, veluti papporum lanugines emittit: semen cnico simile: radicem in latis collibus crassam, in montosis uerò graciliorem, in profundo albam, aliquatenus aromaticam, graui odore, dulcem. Quæ pota acetabuli mensura, latas intera-
neorum tineas pellit: bibitur autem in uino austero cum origani feruefacti succo. Hydropicis cōmo dissimè drachma in uino datur: etenim eos extenuat. Contra difficultatem vrinæ decoctum propinatur. Hausta in uino, serpentium uenenis resistit: occidit canes, & fues: mures item necat, subacta cum polenta, aut aqua, & oleo madefacta.

CHAMAELEON niger folijs scolymo similis effet, nisi minora, tenuioraque, ac rubro distincta uiderentur. Caulem emittit dodrantalem, crassitudine digitali, subrubrum: & in umbella flores spinosos, tenues, hyacinti æmulos, uersicolores: radice crassa, nigra, densa, interdum exesa, quæ dissecta flauescit, & commanducata mordet. Prouenit in campestribus, siccis, & cliuosis tractibus, & maritimis. Radix trita, addito atramenti sutorij exiguo, cedrino oleo, & axungia, scabiem abigit: eadem, cum sibi sulphur, & bitumen asciuit, & cocta in aceto illinitur, impetigines absterget.

Decoctum collutione, dentium dolorem mitigat. Cum pari pipere, & cera oblita radix, dolenti denti auxiliatur. Radice concisa, & in aceto decocta, dentes fouentur: eos quoque frangit, si scriptorio stylo feruens admoueatur: uitia cutis in facie, uirilignesq; cum sulphure emendat. erodentibus medicamentis admiscetur: phagedænas, tetraque ulcera illitu sanat. Quare chamæleon uocetur, à uarietate foliorum euenit: mutant enim cum terra colorem: hinc uiridia, illic albicantia, alicubi cœrulea, nonnusquam rubra inueniuntur.

Chamæleon-
tis utriusque
consideratio.

CHAMAELEON albus tam ab Hetruscis, quam cæteris ferè Italiæ incolis uulgò Carlina uocatur. quod creditur uulgius (ut facile solet) herbam hanc magno olim Carolo regi ad fugandam sui exercitus pestem ab angelo demonstratam fuisse, tanquam antidotum omnium præstantissimum. Quo argumento freti uulgares quàm plurimi, ad arcendam pestilentiam huiusce plantæ radices miris, magnisq; laudibus commendant. Nec quidem abre: quando enim posita radix (ut Dioscorides, & Galenus testantur) latas interaneorum tineas interimat, et serpentium uenenis resistat, mirum utiq; non fuerit, quod eadē in pestilentia opem ferre ualeat. Falluntur nimirum, qui putant, stirpem illam pternici non absimilem (nostri eam Carciofo uulgò appellant) aculeis horrentem, cuius flore coaguli uice Hetruria utitur, album esse Chamæleonem. Nam eorum error ex eo maximè diluitur, quod hæc contra Chamæleontis albi descriptionem, in longo admodum caule echinatos suos proferat fructus. Porro Chamæleonem album nunquam Fuchsium (pace uiri alioqui eruditissimi dixerim) uidisse existimaui: quod libro suo de plantarum historia primū scribat, nullum hunc edere caulem, subinde huius fortè oblitus, eodem in loco eundem procero satis caule depingat. Quin nec nigrum idem nouisse uidetur, cum depictus ab eo, quem tamen planè non probat, nullis notis legitimo, meo quidem iudicio, respondeat. Nasceitur niger in Tridentino agro, Ananiensibus admodum frequens tum montibus, tum collibus, nullis reclamantibus notis. Quæ in re hallucinantur monachi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt, cum certò sibi persuadeant, Carlinam (ut eorum utar distinctione) caulem proferentem, quam legitimum Chamæleonem nigrum Dioscoridis semper existimaui, eiusdem esse spinam albam, quam Græci ἀκάνθων λευκὴν dicunt, Mauriani uerò Bedeguar: item Carlinam alteram caule uiduam esse spinam Arabicam ab Aphris Suchaa uocatam. Quippe cum spina alba (ut Dioscorides est author) bicubitali sit caule, ipsoq; albicāte, unde fortasse nomen traxit, & inani, flore uerò purpureo nitescat; Carlina uerò hæc caule sit dodrante paulò maiore; pleno, non inani; subrubro, non albicante, floribus hyacinthi æmulis, nulla ratione dici posse putauerim, Carlinam hanc esse spinam albam, sed potius rufam. Cum nec similiter monachi unquam probare possint, Carlinam alteram caule uacantem Arabicam esse spinam: quod nusquam Dioscoridem scripsisse inuenerim, spinam Arabicam caule uacare, sed spinæ albæ potius esse persimilem. Ex quo rectè (ut arbitror) concludi potest, quod cum spina alba procul dubio caulem edat, eundē quoq; Arabica promat. Sunt etiam qui uelint, Carlinam caulem gerentem nihil differre ab altera, quæ caulem non fert,

Quorundam
opinio repro-
bata.

nisi sexu, nempe quod altera mas, altera uerò femina fortasse fuerit: negantq; omnino has plantas esse Chamæleones, illamq; præsertim nigrum Chamæleonem esse nolunt, quæ caulem rufum gerit. Hocq; argumento nituntur, quod scripsit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, Chamæleontis nigri radicem lethale quiddam obtinere: eamq; ob causam in extrinsecis tantum uenire medicamentis. Sed cum raphani uice à compluribus copiose cum acetarijs edatur nullo penitus incommodo, nec esse hanc nigrum Chamæleonem, nec eius speciem probant. Quibus facile respondi potest, quod fortasse hæc in re (sit tamen cum uenia tanti medici dictum) errauerit Galenus, cum omnibus in confesso sit, quod si in altero duorum aliqua deleteria uis insit, ea potius in albo, quàm in nigro esse possit. Quandoquidem non modo scribit Dioscorides Ixiam lethale medicamentum in albo tantum Chamæleōte nasci; sed quod eius radix canes, & sues, ac mures necet, si ab eis deuorctur. Quæ sanè euident argumentum faciunt, quod potius albus, quàm niger lethale quiddam obtineat: præsertim cum nigro nullam lethalem uim assignauerit Dioscorides. Verum enim uero, ne cui temeritatis nomine suspectus sim, quod à Galeno audeam dissentire, concedamus, non præter rationem id scripsisse Galenum, quod Ixia etiamnum oriatur in nigri radice, ut Cretenses affirmant, qui ex utriusq; Chamæleonis radicibus Ixiam colligunt ad pennas sagittis conglutinandas, quodq; scriptum reliquerit Theophrastus, Chamæleonis nigri radice canes pariter necari. Alia nobis sese offert ratio, qua rectius, ut puto, illis respondere possumus. Siquidem facile fieri potest, quod in Græcia, fortasse in Ponto, alijsq; conterminis regionibus Chamæleontis nigri radix sit ueneno-
sa, & in Italia salubris, exuta ob celi huius clementiam lethali facultate, quemadmodum & Persea, quæ tametsi Persis semper fuerit lethifera; Aegyptijs tamen innocua facta est, soli & celi bonitate. In Ponto enim non modò mel uenenosum est, sed & plantæ quàm plurimæ lethiferae sunt: inò & animalium partes (quod scribat Strabo Ponticum castoreum uenenosum esse.) quæ tamen omnia nobis salubria sunt. Arum præterea Cyrenis adeò mitis est, ut rapipi modo in ciborum usum ueniat; cum tamen in Græcia, & Italia adeò acerrimum sit, ut nec coctum, nec crudum edi possit. Quin & scorpiones in compluribus terrarum orbis partibus istos interficiunt; in aliquibus uerò, ut in Tri-
dantino

In Lib. tertium D

dentino tractu, nullum ictu uenenum relinquunt: quo etiam in locum illud præter dicta me maximè ad credendum inducit, Carli quòd hæc planta omnibus in uniuersum notis nigrum Chamæleone noribus, tenuioribusq; subrubra per medium excurrēte costa: c floribus in umbella spinosis, uersicoloribus: radice crassa, exteri tus flauescit. In qua certè delineatione hæ plantæ ita admodum sius fuerit, Carlinam, quæ caulem mittit, Chamæleonem nigrum dem certior ob diligentiore inquisitione factus, hoc tempore as, in sententia permanere decreuit, donec aliquis rei herbariæ dilig 10 linis Chamæleones ostendat in Italia, qui rectius suis notis Diosci alijs quoq; non grauabor mutare sententiam. Explodendi su stando errore, Græcorum uocabulorum uicinitate decepti, Cha Chamæleone confundant. Nam Auicenna de Mezerio differen. errorem prodidit ijs uerbis. Mezerion bibitur cum uino ad morj uenenum mortiferum. Et quando miscetur cum sauic, & coniung & porcos. hæc ille. In quibus duplici notatur errore: primò q leoni reddidit Dioscorides: deinde quòd nigrum, non utiq; albu tiam. Meminit utriusq; Chamæleonis Theophrastus lib. IX. ca mæleonum, unus candidus, alter niger. Vires autem radicum int 20 Candidi enim candida est, & dulcis, & crassa, & grauiter olen latim modo raphani decocta est, iunco transfixa in seriem. Vale comesa acetabuli mensura è uino bibitur austero. Occidit & can aqua, & oleo: sues cum brassica. Etsi hominem egrescentem exi triduo iubent. Hoc enim si tolerauerit, moriturum nequaquam es: mo simili, uerum ampliori, & terræ proximo: capite magno, ac ger folio constat adsimili, præterquam quòd minori, leuiori q; . 3 radice crassa, & nigra extrinsecus, subflaua intrinsecus nititur. nem abolet trita cum aceto, & ramentis illita: necnon & canes c super non ignorandum est, uiscum scilicet, quod Ixiam appellant: mortiferum, cum tamen modica tantum quantitate sumptum som mulieres suarum lucubrationum gratia, ne somnum ineant in ope: modo assument. Huius plerisq; locis meminit Plinius, & de eo n aliquod remedium protulit. Χαμαιλέον λευκός sic Græcè, Latine uero Chamæleon albus appellatur: Mauri- 40 tanis, Chemeleon leute, seu Chamalium: Italis, Carlina, & Chameleone bianco: Hispanis, Cardo pinto: Gallis, Car line. At planta, quæ χαμαιλέον μελας Græcis, Chamæleon niger Latinis uocatur: Arabibus, Chemeleon melanos: Italis, Chameleone nero: Germanis, Eber uurtz: Hispanis, Cardo pinto: Gallis, Chardonette.

Κροκοδείλιον. CROCODILIVM.

CAP. X.

CROCODILION chamæleontis nigri figuram habet. Nascitur in syluosis, radice longa, le- 40 ui, aliquantulum lata, odore, ut nasturtij, acuto. Feruescens in aqua, & pota radix, sanguinem copiosum per nares pellit. datur lienosis, eos euidenter adiuuans. Semen ei rotundum inest, duplex uti scutum: quod suapte ui urinam ciet.

SUNT qui uelint, Carlinam uulgo uocatam, eam inquam, quæ caulem profert, legitimum esse Crocodilium. Sed eorum opinio mihi quidem nullo modo satisfacere potest. Siquidem (ut præcedenti capite retulimus) Carlina, quæ caulem emittit, adeò omnibus in uniuersum notis chamæleontem nigrum repræsentat, ut uix unquā persuaderi pos- sim, eam esse Crocodilium: præsertim cum facto periculo ijs sanè uiribus careat, quibus Crocodilium præstare scri- bunt. nempe quòd radice decoctum potum sanguinem per nares copiosum trahat. Adde quòd Crocodilio radix sit lō ga, leuis, aliquantulum lata, & odore, ut nasturtij, acuto. Illi uerò Carlinæ generi crassa, nigra, densa, exesaq;: 50 non autem lata, nec leuis, nec nasturtij odorem spirans. Non desunt alij, qui Eryngium marinum Crocodilium exi- stiment. Verum cum illud in litoribus maris nascatur, chamæleoni nigro sit absimile, nec sanguinem è naribus eliciat; Crocodilium uerò proueniat in syluosis, compluribus alijs reclamantibus notis, ijs etiam haudquaquā ad stipulari pos- sum. O quam magnificerent medici Crocodilium, si in Italia nasceretur, ubi tamen hætenus ipsum uidere non licuit, cum eius radice decoctum tanta sit facultate præditum, ut potu tantum sanguinem copiosum per nares pellat. Croco dilij meminit Plinius lib. XXVII. cap. VIII. non tamen plura tradidit, quam Dioscorides, à quo illa omnia accepisse uidetur: quanquam in hoc ab eo dissentit, quòd Crocodilium in sabuletis nasci prodiderit, cum tamen in syluosis nasci scribat Dioscorides. Huius facultates lib. VII. simplicium medicamentorum memoriæ prodidit Galenus, sic in- quiens. Crocodilij semen acre est, atque odoratum, urinam, mensesq; ciens. Itaq; facultatem habuerit calidam, di- gerentem, & exiccantem. Succus tum caulis, tum seminis, ut quæ similis sint facultatis, nephriticos adiuuant. Radix peitoris excreationibus ualenter conducit, minus quidem quam semen acris, non tamen minus amara. Trahit uerò e- tiam per nares sanguinem. Quod κροκοδείλιον Græci, Latini quoq; Crocodilium dicunt: Itali, Crocodilio.

Διψακος.

Nomina.

Crocodilij cō sideratio. Opinio ex- plofa.

Alia opinio reprobata.

Crocodilij ui res ex Gal.

Nomina.

PSACVS aculeatarum generis est. Caulem ha-
um, spinis horridum: folijs lactuæ, spinosis, bi-
nicula singula complectentibus, prælongis, ceu
im bullas intus, & extra aculeatas, in dorsi medio
tibus, concauo alarum sinu, in quo imber, aut ros
atur: vnde dipfaci, quasi sitientis, nomen traxit.
imine caulis, singula furculis capitula insunt, ob-
echinata spinis: quæ arefacta, candida spectan-
secta que medulla tenuis, vermiculos ostendunt. 10
imas sedis, fistulasque, si tusa, & decocta in vino
usque dum sit crassitudo ceræ, immittatur. Me-
entum ærea pyxide recondendum. Aiunt formi-
ibus, verrucisque pensilibus remedio esse. Ver-
capitulorū in folliculo alligati collo, aut brachio
i, produntur quartanis febribus remedio esse.

PSACVS, quem Latini Labrum Veneris uocant, in
ulgaris est planta, ijs præcipue locis, ubi lanificia exer-
Siquidem echinato eius capitulo mangones rudem adhuc 20
pectunt, expoliunt, detractisq; floccis concinnant. In
ia Dipfacum uulgo appellant Cardo da cardare, Foroiu-
terò Garzo. Seritur is hodie in compluribus Italiæ locis,
imq; in agro Bononiensi, singulari à cultoribus adhibita
ia. Sed & sylvestris quoq; sponte in campestribus, in a-
, & scrobium aggeribus, in uijs iuxta sepes frequentissi-
citur, nullis prorsus repugnantibus notis, quas illi reddidit
rides. Inuenitur autumnii tempore (ut experientia quen-
ere potest) in eius capitulo iam exarefacto, medullitusq;
uermiculus ille, quem collo adalligatum quartanis febr- 30
edio esse produnt, piscatoribus hamo affigendus maxime
tus: etsi Marcellus Dioscoridis interpres, & commenta-
rmiculum hunc nunquam sibi compertum fuisse scribat.

iacus officinis, & herbariorum uulgo Virga pastoris maior
nominatur. Quippe minorem etiam illius amulam ostendunt:
quanquam non adeo striato caule, ac spinis horrido constet, folijs
item infirmioribus sit, & capitibus multo minoribus, ut quæ oliuæ
magnitudinem non excedant. Sunt autem huius capitula tenui-
bus capillis referta, ita ut sericis uiridi colore infectis floccis simi 40
lia uideantur. Ceterum animaduertendum est, neutrum Dipfaci
genus, quod tum Serapioni, tum Auicennæ describitur, esse Vir-
gam pastoris. Quandoquidem ijs, quantum ex eorum scriptis col-
ligere potui, Pastoris uirgam nil aliud esse putauerim, quam po-
lygonum, cuius tam scemine, quam maris historiam libro quarto
tradidit Dioscorides. Quapropter illud mihi semper persuasum
uelim, quod non à Mauritanis Dipfaco Virgæ pastoris nomen in-
ditum sit, sed à seplasiarijs ijs, qui suis potius pandectis, quam cæ-
teris castigatissimis, & probatissimis scriptorum monumentis, fi-
dem præstare consueuerunt. Nanq; Matthæus ille Syluaticus
pandectarum auctor, Dipfacum Virgam pastoris appellat: qui de 50
inde in grauiorem errorem lapsus, Dipfacum ipsum cum polygo-
no turpiter confundit, utpote qui illud assequi non potuerit, quod
Arabum Pastoris uirga, esset Dioscoridis polygonum, non autem
Dipfacus: qui quidem tantum à polygono differt, quantum lepo-
res ab urfis. Dipfaci meminit Galenus lib. VI. simpl. med. his
paucis. Dipfaci spinæ radix secundo ordine exiccatoria est, ha-
betq; nonnihil absterforium. Planta, quæ Græcis δὶ ψάκος, La-
tinis Labrum Veneris nominatur: Mauritanis, Dibfacos: Italis,
Cardo, & Dissaco: Germanis, Kartendistel, Gardenkraut, Buo-
benstrel, & Vueber karten: Hispanis, Cardencha, Cardo penta-
dor: Gallis, Cardon à carder, & Verge à bergier.

Virga pasto-
ris duplex.

Syluatici hal-
lucinatio.

Dipfaci uires
ex Galeno.

Nomina.

SPINA alba nascitur in montibus, & syluosis. Folia fert albi chamæleonis, angustiora, candidiora, aliquantum hispida, & aculeata: caulem supra bina cubita altum, pollicari, aut ampliore crassitudine, albicantem, intus cauum: in cacumine capitulum inest spinosum, echini marini æmulum, sed minus, & oblongum: flores purpurei, in quibus semen, ceu cnicum, sed rotundius. Huius radix pota, coeliacis, stomachicis, & ijs, qui cruenta extulsunt, efficax est: vrinam cit: tumoribus illinitur. Decocto eius dentes in dolore collui prodest. Epotum semen conuulsis infantibus, & à serpente demorsis auxiliatur. Gestatum pro amuleto serpentes abigere traditur.

SPINAM albam seplasiarij Arabas (ut plerunq; solent) imitati, Bedeguar appellant. Sed non parua inter hos, & medicos oritur contentio, quænam in aculeatarum genere, quas plurimas genuit natura, Spina alba legitime, notis omnibus adstipulantibus, appellari possit. Verum etsi tantam litem transigere nequeant; interim tamen pro Spina alba alij alias herbas ostendant, & quisq; suam ueram existimat. Quandoquidem sunt eorum complures, qui sibi cetero persuadent, Spinam albam eam aculeatam herbam esse, quam aliqui Cardium benedictum uocant, alij uero uulgò herba Turca. Sunt alij, qui Carlinam uocant, id est album chamæleontem, Spinam albam esse contendunt. Inter quos inuenio monachos, qui in Mesuem scripserunt, quorum sententiam, superius in chamæleontis utriusq; mentione, ut falsam reprobauimus. Sunt præterea, qui Spinam albam esse uelint echinatam illam, ac spinis rigentem herbam, quæ Hetruscis in la-

Spinæ albæ consideratio.

te cogendo coaguli uicem explet. Non desunt insuper qui unam, uel alteram syluestrem, ac spinis horrentem plantam, pro Spina alba nullo discrimine accipiant. Quo fit, ut omnes ij nullo ueritatis lumine ducti, in huiusmodi tenebris oberrent. Errat, meo quidem iudicio, hac in re Leonardus Fuchsius ætatis nostræ medicus alioqui clarissimus: quippe qui ultimo suorum paradoxorum capite, Spinam albam eam aculeatam herbam appellat, quæ omnium in uniuersum aculeatarum plantarum generum amplissimis constat folijs, latè humi se spargentibus, ac crebris, albisq; seu lacteis tota conspersa maculis. Vnde apud quosdam Lactariæ herbæ nomen adinuenit, etsi à quàm plurimis, præsertim mulierculis, Cardius diuæ Mariæ dicatur. Hallucinatur inquam, pace eius dixerim, eo quod non animaduertent, hanc folijs albi chamæleonis triplo, quadruploq; maioribus in campestri planitie nasci, ut nostra testatur Hetruria, ubi passim ferè frequens nascitur, non autem in montibus, ac syluis, ubi Spina alba Dioscoridis testimonio prouenit. Ego uero, qui à Dioscoride ne latum quidem unguem recedere soleo, in syluosis montium iugis spinam albam legitime oriri, inibiq; inibi compertam fuisse existimo, folijs albi chamæleonis similibus, angustioribus tamen, ac candidioribus, subhirsutis, spinis rigentibus: caule uero bicubitali, pollicari, uel ampliore crassitudine, subalbo, & inani: in cuius cacumine echinus subalbidus insidet, sed minor, & oblongior, purpureis intus floribus, & semine cnico simili. Huic planè descriptioni, quæ etiam Dioscoridis est, adstipulantur frequentissimæ plantæ, quæ suis echinis, ac spinis rigentes, in excelsioribus Ananiæ uallis montibus lariceis, abiegnis, & piceis syluis refertis Iulio mense uisuntur. Quapropter, ut quæ ad eos pertinent, rectè agant seplasiarij, uideant, sciantq; non in planitie, & conuallibus Spinam albam prouenire, sed in montibus: quorum si quandoq; tum cacumina, tum syluas adire non grauabuntur, procul dubio non magno etiam labore ipsam nanciscuntur, quemadmodum & ego inibi eam sepius inveni. Hæc enim non modo seplasiarijs maxime conducet, ut legitimam Spinam albam suis compositis medicamentis immisceant; uerum & eorum errorem deprehendent (in hoc etiam Ruellius uersatur) qui sibi persuadent, Spinam albâ illud esse cardui genus, quod à Tuscis, eo quod (ut paulò antè diximus) coaguli uicem præstet, uulgò uocatur Presura. Error autem ijs facile deprehendetur, si illud adnotare uoluerint, quod aculeata hæc planta in hortis passim feratur, folijs albo chamæleonti longè maioribus: & capitula ferat, quæ marinum echinum non parum excedant. Commiscuit Mesues spinam albam, ac etiam Arabicam, quarum alteram suo idiomate Bedeguar, alteram uero Suchaa appellauit, syrupo de eupatorio uocato, quem miris laudibus extulit ad diuturnas febres finiendas, ad eas præsertim, quibus naturalia uiscera, nempe uenterculus, & iecur imbecillia sint reddita; & ubi à sua naturali temperie recefferint. Cuius tamen sententiæ non parum refragatur Musa Ferrariensis: quippe qui longo sermone contendat, nec Arabicam, nec albam spinam huic syrupo admiscendam esse, quod utraq; adstrictoria ui polleat, quæ (ut ipse ait) syrupi huius intentionibus admodum repugnat, cum ad diuturnas obstructions tantum reserandas, semper huius apud medicos fuerit usus. Qua in re non solum

Fuch. lapsus.

Quorundam error.

Braſauoli calumnia cōtra Mesuem.

folium ostendit Musa auctoris mentem non percepisse, sed nec etiam in hoc (pace uiri alioqui clarissimi dixerim) exa-
ctam curandorum morborum rationem calluisse. Nam cum Mesues syrupum hunc composuisset ad illas curandas fe-
bres, quibus naturalia uiscera imbecilla sunt reddita, optima componendi methodo tam Spinam albam, quam Arabicam
illi inseruit, utpote quæ adstrictoria ui, qua pollent, languida illa, ac infirma membra, plurimum roborarent. quibus
incommodis solent periti, ac docti medici ijs medicamentis occurrere, quæ odore fragrantia adstrictoria facultate
commendantur. Hinc itaque facile intelligi posse crediderim, quàm absurda, explodendaq; sit hæc Musæ sententia.
Quin nec illud consilium eius seplasiarijs accipiendum putauerim, quod spinæ albæ, & Arabicæ loco, filiculæ radi-
cem, ac sabine folia huic syrupo substituere possint, & debeant, ut magis atq; magis tū uasa, tum uiscera laxet. Quip-
pe quod si tantum laxandi, ac referandi facultate hoc medicamentum debuisset esse præditum, non modò harum spina-
rum radicibus carere debebat; sed etiam rosis, lentiscina resina, Indica nardo, & milabathro expoliari: cum tamen
hæc omnia maturè, diligenterq; examinata, non sine methodo, ut quæ robur his uisceribus allatura sint, ab ipso Me-
sue huic syrupo fuerint admixta, ne scilicet natura diuturna fibre imbecillis facta, & à relaxantibus, ac admodum re-
serantibus medicamentis uexata, totam humorum molemalui profluuiio ob contentricis facultatis amissum robur, tan-
quam uiribus omnibus destituta ad mortem usq; demitteret. Meminit Spinæ albæ Galenus lib. VI. simplicium medi-
camentorum, sic inquit. Spinæ albæ radix desiccatoria est, & modicè adstringens. Quamobrem & cœliacos, &
stomachicos iuuat, & sanguinis reiectiones cohibet, & œdemata illita contrahit, ac dentibus dolentibus prodest, si
decocto eius colluantur. Semen tenuis essentia, & calidæ facultatis est. Itaq; potum ijs, qui conuelluntur, conuenit.

Spinæ albæ ui-
res ex Gal.

Nomina.

Quæ planta ἀνανθή λευκή Græcè, Spina alba Latine dicitur: Arabicè, Bedeguard: Italicè, Spina bianca.

Ἀνανθή ἀραβική. SPINA ARABICA.

CAP. XIII.

20

ARABICAM spinam natura albæ spinæ similem esse constat. Ipsa siquidem stringit. Ad san-
guinis reiectiones, mensium abundantiam, cæterasque fluxiones radix etiānum valet. Prouenit
in asperis.

Spinæ Arabi-
cæ confid.

Ruellij hallu-
cinatio.

ERRASSE eos nimirum crediderim, qui sibi persuaferunt, Arabicam spinam, cuius hic meminit Dioscorides,
eam aculeatam Arabiæ esse arborem, quam Acaciam uocant. Cuius erroris illud in primis indicium est, quod nusquam
consueuerit Dioscorides alicuius stirpis historiam diuersis capitibus repetere, nec etiam arbores herbas commiscere.
Nam cum longa historia Acaciam arborem, quæ etiam Aegyptia spina uocatur, primo libro inter arbores descripse-
rit, absurdum quidem uideretur, si eandem præter morem hic inter aculeatas herbas repeteret. Ad hoc indicium &
illa ratio accedit, quod si seorsum harum plantarum historiam tradidit Dioscorides, diuersas quoq; plantas esse nece-
se est. Quamobrem non parum Ruellius hallucinatus deprehenditur, quod non animaduertit, in sua huiusce Ara-
bicæ spinæ mentione, Dioscoridem hoc loco aculeatam quandam Arabicam herbam albæ spinæ in uniuersum æmulam
intellexisse, non autem (ut ipse putat) acaciam nuncupatam. Quæ in re non satis uirum hunc admirari possum. quippe
qui non modò & Græcis, & Latinis literis sit habitus peritissimus, ac inter eos, qui hac nostra ætate de stirpium his-
toria scripsere, facile princeps; sed qui etiam Plinij historiæ fuerit studiosissimus: quem tamen si accuratius perle-
gisset, ac sequi uoluisset, nunquam arbitrator in eum errorem incidisset. Quædoquidem Plinius lib. XXIII. cap. XII.
alteram ab altera separauit. Et primò huius, de qua agimus, mentionem faciens, sic inquit. Spinæ Arabicæ laudes in
odorum loco diximus: & ipsa spissat, stringitq; distillationes omnes, & sanguinis excreationes, mensiumq; abundan-
tiam, etiānum radice ualentior. Quæ à Dioscoride uerbótenus transtulisse perspicuum est. Mox meminit Arabicæ
alterius spinæ, quæ in arborem assurgit, his uerbis. Est & Acaciæ spina. Fit in Aegypto alba, nigraq; arbore, item
uiridi, sed longe melior est prioribus. Eiusdem meminit etiam lib. XIII. cap. IX. postquam Perseæ arboris materiem
miris laudibus commendauit, ubi hæc habet. Nec minus Aegyptia spina celebratur in eadem gente, duntaxat nigra,
quoniam incorrupta etiam in aquis durat: candida uerò facile putrescit. Quibus ex locis palàm est, non credidisse
Plinium, unam tantum Arabicam, uel Aegyptiam esse spinam, quanuis Ruellius non ita rem acceperit. Qui item Ga-
leni sententiam hac in re non animaduertisse uidetur: siquidem Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum ita scri-
bit. Spinæ Arabicæ radix profluuium muliebri iuuat, & alia quæcunq; quibus auxilio est quæ apud nos nascitur spi-
na: sed efficacius tamen omnia iuuant tum radix, tum fructus ipsius. Hic uerò & columella prodest, & ijs, quæ in
sede inflata sunt: tum ulcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens, & non molestam adstrictionem. hæc Galenus.
Qui ut has plantas diuersas habuit; ita etiam seorsum de earum uiribus disseruit. Planta ἀνανθή ἀραβική Græcis
dicta, Spina Arabica Latinis pariter & Italis appellatur: Mauritanis, Suchaba.

Spinæ Arabi-
cæ uires ex
Galeno.

Nomina.

Σκόλυμος. CARDVVS.

CAP. XIII.

50

CARDVVS, Græci scolymon uocant, folia chamæleonis habet, & albæ spinæ, nigriora, &
crassiora: caulem longum edit, foliosum, capite spinoso: radice nigra, & crassa. Quæ illita graeco-
lentiam alarum, totiusque corporis emendat: item si decocta in uino bibatur. copiosam autem urina,
fætidamque expellit. Herba cum recens tenescit, in olera, asparagi modo, transit.

Carduorū cō-
sideratio, &
genera.

ET SI unius tantum Cardui breuiter etiam hoc loco meminerit Dioscorides; Theophrasto tamen, Plinio, ac a-
lijs probatis auctoribus, plura Cardui genera traduntur. Verum ut primū de his, qui natura cultrice sponte proue-
niunt,

niunt. sermo fiat, scire sanè conuenit, quòd eorum diuersa sunt genera: quorum tamen nomina propria, quòd sciam, non habentur. Atqui Plinio lib. x. cap. xxi. duo tantum eorum genera produntur: unum fruticosius statim à terra: alterum uerò uniuale, & crassius. Satiuorum autem, qui tum in hortis, tum in agris feruntur, multiplex est genus. Horum principem locum tenent, qui Hetruscis uulgò uocantur Cardoni. Nanque ij diligenti cultura adeò teneri, fragiles, albiq; euadunt, ut magno quidem apparatu, secundis cœnis pro bellarijs cum sale, & pipere expectantur. Quo argumento ductus, equidem putauerim de his uerba fecisse Theophrastum lib. vi. cap. iiii. de plantarum historia, cùm ita scribit. Quæ autem Cactus nuncupata est, in Sicilia tantum nascitur, Græciæ nusquam habetur. Sui generis planta: hæc enim statim ab radice caules repentes in terram mittit, folio lato, atq; spinoso. Caudales hos cactos appellant. desquamati cibo idonei sunt, paulò amaricantes: & reseruare eos aqua salsa conditos conueniunt. hæc Theophrastus. Nostrates, quibus ubiq; nunc Hetruria scatet, eò ex Neapoli allati fuerunt, Neapolim uerò (ut audio) ex Sicilia. Quapropter nostri cum hoc Theophrasti genere maxime conuenire uidentur, quòd scripserit, Cactum Siciliæ peculiarem esse plantam. Continentur præterea in Carduorum genere etiam ij, quos in Italia Hetruscum uulguè appellat Carcioffi, alijs uerò inibi Archichiochi dicuntur. quorum item meminit Theophrastus eodem loco, cùm subdit. Alium uerò caulem erectum producit, quem pternicem uocant. Is quoq; cibis aptus excrescit, sed reseruari non patitur. Fructus, in quo semen, echinata specie est. Verum exemptis lanuginosis seminibus, is quoq; uescendus relinquitur, & cerebro palmæ similis est. hæc Theophrastus. Qui pro palmæ cerebro illud, quantum equidem reor, intelligit, quòd Galenus encephalon pluribus in locis appellari tradidit, & quòd nunc corrupta uoce Neapolitanis, & Siculis uulgò uocatur Cefaglione, de quo libro primo in Bdellij mentione abunde differimus. Carduorum autem, quos uulgò Carcioffi uocari diximus, nobis plura sunt genera, uaria capitis forma distincta. Siquidem proferunt omnes echinata capitula, sed aliqui spinis sursum respicientibus constant, alij uerò ad terram uersis, nonnulli etiam aculeis uacant. Sunt præterea in hoc postremo genere, quibus echini in longum fastigientur, quibus uerò in globum extuberent, dehiscentibus in altero squamatim spicis, in altero iisdem squamis, ueluti corticosis unguibus in unum compactis, & coagmentatis, nucis pineæ instar. Ex quo facile in eam sententiam deductus sum, ut crediderim, hanc Cardui speciem postremam nucis pineæ æmulam, esse Carduum pineam Theophrasto uocatam, quòd is loco antè citato ita de ea scribat. Est Carduus pinea ab radice foligera: qua de media seminalis acanus, ueluti malum, extuberat. hæc ille. Ceterum Cardui aculeati genus & illud est, cuius echinati capitis floribus Hetrusci coaguli uice utuntur, etsi Cardui satui omne genus idem suis floribus præstet. Spinis carebunt, ut hortorum cultores testantur, Carduorum capitula, si priusquam feratur semen, acuminata eius latera retundantur. Sine aculeis etiam nascentur, si delibratis lactucæ radicibus, & dissectis semina integra condantur. Vnde illud facile potuit factum esse, ut ij, qui aculeis non rigent, humano cultu mitiores euaserint, cùm natura Carduorum omne genus spinis uacare nequeat. Cardui meminit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum: nec tamen plura de eius uiribus tradidit, quàm fecerit Dioscorides. Sed de temperamento differens, ei caliditatis secundum ordinem completum, aut tertium incipientem; siccitatis uerò secundum assignauit. Et libro ii. de alimentorum facultatibus, Carduum Cinaram appellauit, ac alimentum, quòd corpori præbet, meritò damnauit, quòd melancholicum succum generet. Σκάρδος ea planta est Græcis, quæ Latinis Carduus, Cinara, & Strobilus nominatur: Arabibus, Raxos, Harxos, siue Sacolomas: Italis, Cardo, & Carcioffo: Germanis, Strobildorn: Hispanis, Cardo de comer, seu Cardos: Gallis, Artichault, & Charchiophe.

Cardui Carcioffi.

Cardui uires ex Gal.

Nomina.

ΠΟΤΗΡΙΟΝ. POTERIVM.

CAP. XV.

40

POTERIVM, Iones neurada uocant, largè fruticat, cortice obductum tenui, spinis horridum, lanugine spissa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthæ proximis: folijs paruis, rotundis: flore exiguo, candidi coloris: semine nullius usus, sed gustu acuto, & odorato. Nascitur in aquosis, & collibus. Radices demittit binum, ternum uel cubitorum, neruofas, & firmas: quæ proximè terram recisæ, dant succum gummi similem. Tufæ, præcis nervis, & vulneribus glutinandis illinuntur. Decoctum quoque eius neruorum affectibus prodest.

EX REI herbariæ peritis hæcenus neminem reperi, qui Poterium in Italia nasci dixerit, atque ipsum ostendit. Quamobrem facile crediderim, quòd illud non procreet Italia. Nam si inibi nasceretur, fieri quidem non potuisset, quin hæc ætas, quæ rerum cognitioni maxime dedita est, ipsum adinuenisset: præsertim cùm Dioscorides, ceteriq; scriptores Poterij faciem clare satis descriptam reliquerint. Sed hic subit nobis mirari Cornarium uirum alio ætatis nostræ insignem, quòd prunum syluestrem putauerit uerum Poterium esse. Quæ certè sententia ut est, meo iudicio, absurda: ita non immeritò à Fuchsio medico clarissimo refellitur. Ceterum etsi nobis hæcenus incomperum est Poterium; non tamen omittendæ sunt eius uires, de quibus sub titulo Neuradis Galenus disseruit lib. viii. simplicium medicamentorum, ijs uerbis. Neuras, quidam poterium uocant, desiccandi absq; morfu facultatem possidet, adeò ut & neruos incisos glutinare credatur. Radices eius potissimum sunt eiusmodi. quin & decoctum earum quidam exhibent ijs, quibus affecti sunt nerui. Id Græci ποτήριον quòd item Poterium Latini uocant: Itali, Poterio.

Poterij confederatio.

Cornarij opinio falsa.

Poterij uires ex Galeno.

Nomina.

ACANTHIVM albæ spinæ simile, folijs aculeatis per extremitates, † & lanugine araneosa obductis. ex qua collecta, & neta, uestes bombicinis similes texunt. Folia, vel radices ad remedia opisthotoni bibuntur.

Acanthij consideratio.

Quorundam error.

Nomina.

QVOD Acanthium, cuius hic inter aculeatas herbas meminit Dioscorides, in Italia nascatur, eundem affirmare non ausim. Quandoquidem hactenus neminem inueni, qui folia alicuius aculeatæ herbæ mihi ostenderit, quæ adeo araneosa, ac subtili lanugine obducta spectarentur, ut ex ea neta uestes bombicinis similes texere quis potuisset, ut hic Dioscorides, & lib. XXI. cap. XII. testatur Plinius. Quamobrem ingenuè asserere non dubitauerim, eos magno in errore uersari, qui pro Acanthio quandam Cardui montani speciem, echino lanugine quadam obducto, demonstrant. Nam præterquam quod hæc folia habeat nulla lanugine uelata, nullo pacto quæ echinatum capitulum circumuiescit, depecti, uel neri potest, utpote quæ tenuissima sit, sine uillis, fragilis, ac omnis lentoris experta. Quod Græci Α'κανθιον, Latini similiter Acanthium, & Itali Acanthio dicunt.

† Verba illa de lanugine non leguntur in Græcis Dioscoridis exemplaribus: quæ tamen hic desiderari ostendit abruptus auctoris sermo. Vnde ea non temerè ex Plinio adiecerunt interpretes, eius tantum, ut puto, auctoritate freti. Nos uerò eò audacius illa addenda putamus, quod ea legantur in Oribasij codice manu scripto, in quo ex probatissimo Dioscoridis libro ita transcripta inueniuntur. καὶ ἡ ἀγαθοειδὴς ἐστὶ χυοῦς. quæ ad uerbum sonant. Circa quæ araneosa est lanugo.

Acanthi consideratio.

ACANTHVS, Romani pæderotam uocant, nascitur in hortis, petrosis, & riguis. Folia habet multò lactuceis latiora, & longiora, erucæ diuisura, nigricantia, pinguis, læuia: caulem binum cubitorum, digitali crassitudine, læuem, prope uerticem ex interual-
lis circumdatum foliolis, ceu nucamenta quædam oblonga referentibus, spinosis, è quibus flos prodit albus: semen oblongum, luteum: caput thyrsi specie: radicibus nititur longis, mucosis, rubris, & glutinosis. Quæ uitis igni, & luxatis artubus illitæ subueniunt: potæ urinam ciunt, sed aluum cohibent: ruptis, conuulsis, tabem sentientibus, mirè profunt. Nascitur & syluestris Acanthus, scolymo similis, aculeatus, breuior quàm satiuus, & is qui in hortis prouenit. Cuius radix ad eadem ad quæ superior efficax.

CREDVNT omnes ferè huiusce temporis rei herbariæ studiosi, Acanthum eam esse plantam, quæ nobis uulgò uocatur Branca ursina. Quorum sententiæ nec prorsus refragari, nec plane adstipulari possum. Nam etsi in eorum opinionem multis adducar rationibus, non solum quod ij magnæ sint apud me auctoritatis; sed etiam quod ipse uiderim hanc, quæ Branca ursina dicitur, folijs lactuca latioribus, longioribusq; erucæ modò laciniatis, nigricantibus, ac molli quodam læuore pinguib; caule item læui, bicubitali, pollicari crassitudine, per interualla sub ipsum usq; uerticem foliolis quibusdam oblongis, ueluti nucamentis, circumdato: è quibus flos prodit candidus, & inde semen oblongum, luteumq; atq; etiam radice eadem constet, qua Acanthus; aliqua tamen relinquitur dubitatio, an Branca ursina legitimus sit Acanthus, cum foliola, quæ nucamenti instar illius caulem cingunt, nullis spinis horrida conspiciantur, plantaq; ipsa uideatur topiarijs operibus inepta: ad quæ Acanthus olim (ut Plinius libro & cap. XXI. auctor est) conueniens habebatur: ac etiam ea hodie ab omnibus ferè negligatur, & ueluti ignobilis planta, in perpaucis tum hortis, tum uiridarijs seratur, cum apud antiquos Acanthus celebris, & in magno honore habitus sit, ac plurimis laudibus fuerit decantatus. Neq; illud suspicionem nostram diluit, quod dixerint aliqui Acanthina folia, quæ in quibusdam Italiæ locis marmoreis columnis, præsertimq; Corinthias imitantibus, insculpta reperiuntur, nulla prorsus linea à Brancæ ursinæ folijs differre. Siquidem contrà ijs quispiam facile respondere posset, quod etsi utraq; eandem retineant formam; non ob id tamen necessariò unam & eandem speciem repræsentant. Quare quemadmodum dubium est asserere, Brancam ursinam ab Acantho non differre; ita idem negare uitium esse uidetur. Cæterum ad hæc tollendam dubitationem illud

illud non parum, meo iudicio, facit, quod iisdem facultatibus Branca ursina prædita sit, quibus pollere Acanthum Dioscorides, & Galenus memoriæ prodiderunt. Illud insuper addiderim, quod etsi dicat Dioscorides, oriri Acanthum caule foliolis spinosis, ceu nucamentis, prope uerticem usq; ex interuallis circumuestito; potest tamen intelligi, quod non re uera foliola illa aculeis horreant; sed quod adeo acuminata erumpant, ut sanè spinis persimilia uideantur. Id quod facile credi potest, cum cæteris omnibus notis Branca Ursina Acantho à Dioscoride representato adamussim respondeat. Neq; impedit, quod loco citato asserat Plinius, Acanthum in hortis crepidines marginum, assurgentiumq; puluinorum toros uestire. Quauis enim necti haud facile ex se ualeat; tamen tum caulis, tum folia ob eorum molli-
 20 tiem, lentoremq; adeo flecti queunt, ut uimino aliquo nexu topiario operi etiam non incommode aptari possint. His itaq; rationibus innixus, eos equidem non aberrasse existimo, qui Acanthum, & Brancam ursinam, unam & eandem
 30 plantam esse scriptis tradiderunt. Reperitur & sylvestris Acanthus carduo (ut Dioscorides inquit) similis, spinosus, folijs tamen domestico angustioribus. Quocirca non ab re Plinius quoq; duo Acanthi genera constituit. Acanthi meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Acanthos, alij quidem Melamphyllum nominant, alij uero Pæderota. Folia quidem mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria est, et le-
 40 uiter incisoria, & tenuium partium. Planta, quæ Græcè ἀνανθός, Latine similiter Acanthus nominatur: Itali-
 50 cè, Acantho, & Branca ursina: Germanicè, Beren klauu: Hispanicè, Yerua giguante, & Branqua ursina: Galli-
 cè, Branize ursine. Quæ uero Græcis ἀνανθα ὄρεϊα, Latinis Acanthus sylvestris uocatur: Italica, Acantho saluatico.

Acathi facultas ex Gal.

Nomina.

ΑΝΩΝΙΣ, ἢ ΟΝΩΝΙΣ. ANONIS, SIVE ONONIS.

CAP. VIII.

ANONIS, quam aliqui ononida appellant, ramos habet fruticosos, dodrantes, aut maiores, frequentibus geniculis cinctos, cauis alarum multis, capitibus rotundis: folijs lenticulæ, tenuibus, pusillis, ad rutæ, aut pratensis lori folia accedentibus, subhirsutis, odoratis, non iniucundè olentibus. Muria conditur, antequam spinosa fiat, cibis gratissima. Rami acutioribus spinis, & ueluti spiculis firmioribus horrent. Radicem mittit candidam. Quæ excalfacit, & extenuat. huius cortex ex uino potus urinam ciēt, calculos comminuit, margines ulcerum erodit. Radix cum decoquitur in posca, dolorem dentium collutione mitigat. Decoctum eius potu hæmorrhoidas sanare creditur.

NASCITUR Anonis in pratis, cultis, atq; etiam incultis locis, arido præsertim solo: folijs tenuibus lentis modo, pusillis, quæ ad rutæ, uel pratensis lori effigiem proximè accedunt, ac cæteras omnes notas refert, quibus à Dioscoride depingitur. Rusticis ob id notissima est, quod non modò suo ramorum, ac radicum implexu, aratra inuitis bubulcis in medijs agrorum sulcis sæpius remoretur, unde Restia bonis compluribus nominatur; sed quod etiam messoribus, & foenisecis spinis suis acutis admodum sit infesta. Nam etsi prædura, callosaq; sit eorum cutis; eam tamen suis perforat aculeis, quibus quasi spiculis, cum maturuerit, horrida conspicitur. Insubres hanc uulgo Bonaga uocant. Cæterum quauis floris eius nihil meminerit Dioscorides; constat tamen flore plerunque purpureo subalbicante, interdum tamen aureo. Sed hæc quibusdam in locis aculeis uacat. Meminit Anonidis, ononidis nomine, Theophrastus libro VI. cap. V. de plantarum hi-

Anonidis consideratio.

Anonidis historia, ex Theophrasto.

50 storia, sic scribens. Ononis ramis aculeigerum est, anno tantum perdurans, folio rutæ similis, sed per totum caulem apposito, ut ueluti coronam ex interuallis tota species representet. Florem minutulum, & in siliqua non undique septum edit. Nascitur glutinoso, lætoq; solo, & præcipue in segetibus, atque cultis: qua de causa agriculis inimica exit. Viuax admodum est. Cum enim altam noctem tellurem fuerit, protinus sua infima pellit: & singulis annis, surculis in latus emisissis, rursus postero anno deorsum uersus pellere solita est. Ideoq; effodienda tota, extirpandaq; penitus est. Incipit germinare æstate, perficiturq; autumnus. hætenus Theophrastus. Huius quoque mentionem fecit Plinius lib. XXVII. cap. IIII. ubi sic inquit. Anonim, quidam ononida malunt uocare, ramosam, similem fæno Græco, nisi fruticosior, hirsutiorq; esset, odore iucundo: post uer spinosa. hæc Plinius. Qui tamen hæc in re errasse deprehenditur: siquidem non post uer Anonis spinosa redditur, sed (ut Theophrastus author est) in autumno. Id quod etiam experimento comprobatur. Anonidis radix uim maximam præstat ad renum calculos comminuendos, expellendosq; obstructis præsertim urinæ meatibus. quod multorum testimonio compertum est qui calculo affecti, ubi tantum radices corticum puluerem ex uino diutius bibissent, pristinam sanitatem recuperarunt. Noui

H ego

Anonidis uires ex Gal.

Nomina.

quendam, qui huiusce radicis puluere duntaxat pluribus mensibus sumpto, carnosum ramicem absumpsit, & sanatus est: licet à medicis nullo alio medicamento, quam sola sectione, unctioneq; hunc curari posse antea statutum esset. Anonidis uires descripsit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Ononis radicem habet tertio quadantenus ordine excalfacientem. Cortex eius maximè est utilis, habens quippiam & absterforium, & incisorium. Proinde non tantum urinas prouocat; sed & lapides confringit. Eadem facultate & crustas cito detrahunt. Utuntur porro ea quoque & ad dentium dolores, in oxycrato decoquentes, & collui decocto iubentes. Huic plantæ nomen Græcum est ὄνωϊς, & ὄνωϊς: Latinum item, Anonis, & Ononis: Italicum, Anonide: Germanicum, Hauuheckel, & Stallkraut: Hispanicum, Gatilhos, & Gathinos: Gallicum, Bugraues, & Bugrundes.

Λευκανθα. LEVCACANTHA.

CAP. XIX.

Leucacanthæ consideratio.

Ruel. lapsus.

LEVCACANTHA, prædita est radice cyperi, valida, & amara. Quæ manducata dolorem dentium sedat: ueteri laterum dolori, atque ischiadicis prodest, decocto cyathis tribus ex uino potio. Eadem ruptis, & conuulsis medetur. Radicis epotus succus eisdem præbet effectus.

IN manifesto errore uersantur, qui sentiunt, Leucacantham, hoc est, albam spinam, de cuius historia, & uiribus hoc capite tractatur, ab Acantha leuce, id est, spina alba, de qua paulò superius differuimus, nullo pacto differre. Quæ in sententia, uel potius errore, fuere nonnulli ex recentioribus, alioqui rei herbariæ periti. In quorum etiam numero Ruellius fuisse ex eo maximè deprehenditur, quod cum debuisset, more suo, post Anonidis tractationem, cuius titulo spinam albam quoque adiunxerat, quam tamen albam spinam nominasse rectius fortè erat, eiusdem albe spinæ historiam referre, ex industria eam silentio præterijt. Nam cum existimasset, alteram ab altera non distingui, non opus esse iudicauit, earum historiam in Alba spina repetere, quam antea in Spina alba mentione tradiderat. Quo tamen in loco ab errore uindicari non potest: quippe quoniam postquam spinæ albe, quam Mauritanii Bedeguar appellant, meminere, alteram eius nominis spinam subdidit, quæ cum in arbusculum undique aculeis armatum asurgat, sepibus extruendis rusticis nostratibus maximè expetitur. Non tamen ob id declarat ipse hanc esse Leucacantham; sed lubrico quodam lapsu, quasi sui ipsius, & cuius spinæ albe mentionem faceret, oblitus, in capitis calce aculeata illius arbusculæ radicibus, quæ (ni fallor) candida est Dioscoridis rhamnus, omnes tribuit facultates, quibus legitima spina alba à Dioscoride commendatur. Qui quidem Ruellij error omnibus euidentior est, quam ut pluribus refelli postulet. Quod autem differant inter se Acantha leuce, et Leucacantha, non modò Dioscorides inter cæteros simplicium medicamentorum scriptores facile princeps ostendit; sed Galenus etiam, & Paulus. qui præterquam quod alteram ab altera diuersis capitibus distinxerunt, earum singulam differentibus facultatibus præditam esse tradiderunt. Quorum sententiæ subscribit Plinius: nam de Acantha leuce differens lib. XXI. cap. XII. sic inquit. Spinæ albe semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Sed uires longè alias ab his Leucacanthæ idem retulit lib. XXII. cap. XVI. ubi sic habet. Leucacantham alij phyllon, alij ischiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem sedat. Item laterum, & lumborum (ut Hicesius tradit) semine potio drachmis octo, aut succo. Eadem ruptis, conuulsisq; medetur. hæc Plinius. Quæ quidem uidisse debuerat Ruellius, alioquin Pliniane historiæ studiosissimus: aut certè Hermolao doctissimo uiro credidisse, à quo (etsi nunquam illum citet) integra quandoque capita, imò (pace eius dixerim) integrum ferè surripuit opus, ita ut is omnibus illud suum fecisse uideatur. Siquidem Hermolaus, cum in Leucacantha, tum aliàs sæpenumero commonuit in suo Corollario, hanc ab acantha leuce differre. Porro illud etiam nobis silentio non dissimulandum, ut ingenuè quod sentimus de simplicibus dicamus, quod Leucacantha herba est, non autem arbuscula sepibus conficiendis idonea, ut falso, mea quidem sententia, Musa Brasauolus suo de syrups libello in eupatorii syrupo existimat. Nam hoc loco de herbis tantum, & non de arbusculis scribit Dioscorides: qui nimirum in stirpium historia peritissimus, arbusculam illam supra libro primo inter Rhanni genera descripsit, & sub candido, ut puto, complexus est. Ceterum cum nec Dioscorides, nec Plinius tradat, quibus folijs, quo caule, flore, ac semine Leucacantha proueniat, difficilè quidem fuerit inter tot aculeatarum stirpium genera, unam discernere, quæ uerè Leucacanthæ representet. tametsi damnandus usquequaq; non esset, qui dixerit Leucacantham esse fortasse aculeatum illum Carduum, de quo in Acantha leuce diximus, cuius folia albis quibusdā maculis

Brasauoli error.

scoride commendatur. Qui quidem Ruellij error omnibus euidentior est, quam ut pluribus refelli postulet. Quod autem differant inter se Acantha leuce, et Leucacantha, non modò Dioscorides inter cæteros simplicium medicamentorum scriptores facile princeps ostendit; sed Galenus etiam, & Paulus. qui præterquam quod alteram ab altera diuersis capitibus distinxerunt, earum singulam differentibus facultatibus præditam esse tradiderunt. Quorum sententiæ subscribit Plinius: nam de Acantha leuce differens lib. XXI. cap. XII. sic inquit. Spinæ albe semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Sed uires longè alias ab his Leucacanthæ idem retulit lib. XXII. cap. XVI. ubi sic habet. Leucacantham alij phyllon, alij ischiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem sedat. Item laterum, & lumborum (ut Hicesius tradit) semine potio drachmis octo, aut succo. Eadem ruptis, conuulsisq; medetur. hæc Plinius. Quæ quidem uidisse debuerat Ruellius, alioquin Pliniane historiæ studiosissimus: aut certè Hermolao doctissimo uiro credidisse, à quo (etsi nunquam illum citet) integra quandoque capita, imò (pace eius dixerim) integrum ferè surripuit opus, ita ut is omnibus illud suum fecisse uideatur. Siquidem Hermolaus, cum in Leucacantha, tum aliàs sæpenumero commonuit in suo Corollario, hanc ab acantha leuce differre. Porro illud etiam nobis silentio non dissimulandum, ut ingenuè quod sentimus de simplicibus dicamus, quod Leucacantha herba est, non autem arbuscula sepibus conficiendis idonea, ut falso, mea quidem sententia, Musa Brasauolus suo de syrups libello in eupatorii syrupo existimat. Nam hoc loco de herbis tantum, & non de arbusculis scribit Dioscorides: qui nimirum in stirpium historia peritissimus, arbusculam illam supra libro primo inter Rhanni genera descripsit, & sub candido, ut puto, complexus est. Ceterum cum nec Dioscorides, nec Plinius tradat, quibus folijs, quo caule, flore, ac semine Leucacantha proueniat, difficilè quidem fuerit inter tot aculeatarum stirpium genera, unam discernere, quæ uerè Leucacanthæ representet. tametsi damnandus usquequaq; non esset, qui dixerit Leucacantham esse fortasse aculeatum illum Carduum, de quo in Acantha leuce diximus, cuius folia albis quibusdā maculis

lis depinguntur. Nam præterquàm quòd coniectura quadam dici posset, eam à maculis illis albicantibus sibi Leucacanthæ nomen adinuenisse, radicis etiam ipsius tum durities, tum amaritudo, etsi forma cyperinas non æmuletur, sentire uidentur. Sed hoc potius disputandi, quàm asserendi gratia proponimus: cum adhuc nihil certi nobis comper tum sit. Leucacanthæ uires paucis perstrinxit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Leucacanthon, quidam autem polygonaton, alij ischiada nuncupant. Huius amara radix est, ac proinde incidit, & exicat in tertio ordine: in calfaciendo autem ex primo est ordine. Λευκάναθα quæ Græcis, Alba spina Latinis appellatur: Italis, Bianca spina.

Nomina.

Leucacanthæ uires ex Gal.

Τραγάκανθα. TRAGACANTHA.

CAP. XX.

TRAGACANTHAE radix lata, & lignosa summo cespite nititur: unde furculos humiles, robustos, latissimè fundit: in quibus minuta folia, multa, nonnunquam tenuia exoriuntur: quæ sub spinas albas, rectas, & firmas occulunt. Est etiàmnum tragacantha lacryma, quæ uulnerata radice manans, concreuit. Præstat pellucens, gracilis, lævis, sincera, & subdulcis. Cutis spiracula, ut gummi, obstruit. Huius increbuit usus ad oculorum medicamenta, ad tussim, exasperatas fauces, retusas uoces, cæterasque destillationes, cum melle in delinctu: subdita quoque linguæ liquefcit. In passo ma defacta, drachmæ pondere bibitur, contra renum dolorem, & uesicæ rosiones, misto cornu cerui usto, & eloto, aut scissi aluminis momento.

TRAGACANTHAE plantam, à qua effigiem, quàm hic exhibemus, deprompsimus, iam pridem ad nos misit quidam rei herbariæ studiosus, qui illam attulerat ex Apulia Gargano monte. Ea certè est, quæ nullis prorsus notis à Dioscoridis historia dissentiat, ut ex eius pictura omnibus liquidò constare potest. Ceterum lacryma è uulnerata radice manans, quam seplasiarij uulgò uocant Gomma draganti, passim in officinis concreta uisitur, è Creta, Asia, & Græcia aduecta. At non modò hæc (ut Dioscorides inquit) è uulnerata prius radice manat; sed etiam sponte (ut Theophrastus est author) ab ea scisso in latere cortice distillat. Sed hanc, qua utimur, Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, ueram esse Tragacanthæ lacrymam negant, quòd legitima linguæ subdita facile, Dioscoridis testimonio, colliquefcit: hæc uerò nunquam, cum linguæ supposita adeò lenta, tenaxq; euadat, admista salina, ut nullo ferè temporis tractu dissolui liquariq; possit. Qua quidem in re ij (pace eorum dixerim) toto cælo aberrant, ut qui Dioscoridis sententiam perperam acceperint. Siquidem Dioscorides non de sola lacryma linguæ subdita, sed in eclegmate cum melle conformata, illud fieri scribit, cum inquit. Usus eius ad oculorum medicamenta, ad tusses, exasperatas fauces, retusas uoces, cæterasq; destillationes, cum melle in delinctu: liquefcitq; subiecta linguæ. hæc Dioscorides. Ex quibus palàm est uoluisse Dioscoridem Tragacanthæ lacrymam non solam, & per se tantum, sed in eclegmate cum melle paratam linguæ esse subiiciendam, ut clarissimorum medicorum institutione fieri adsolet cum bechicis catapotijs, & diatragacanthæ trochiscis, quibus ipsa commiscetur. Quippe cum oporteat medicamenta, quibus aspera arteria, pulmo, ac pectus uniuersum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, uel linguæ subdita sensim, leniterq; liquefcere, ut commodè in tracheam percolentur arteriam, uoluit hic Dioscorides eclegmatis usum recta methodo describere. Nam si huiusmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorsus proficerent, cum ita non in pectus & pulmones deferantur, sed in uentriculum. Huic & alia accedit ratio, quòd si intellexisset Dioscorides lacrymam per se tantum linguæ submittendam, subiunxisset quidem, ut sui moris est, quibus in morbis id faciendum esset. quandoquidem planè absurdum uideretur scribere, quòd aliquod gummi linguæ subiiciatur, paulatimq; liquefcere cogatur, ac deinde silentio inuoluere, quibus in morbis id faciendum. His itaque rationibus non modò rectè, meo quidem iudicio, intelligi potest uoluisse Dioscoridem, eclegma, quod Tragacanthæ lacrymam exceperit, linguæ subiiciendum esse, non ipsam tantum lacrymam; sed etiam Monachos in hoc, ut aliàs sæpe, deceptos esse. Tragacanthæ uires scriptas reliquit Galenus libro VIII.

Tragacanthæ consideratio.

Monachorū erratum.

Tragacanthæ
uires ex Gal.

Nomina.

simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Tragacantha similem gummi uim obtinet, emplasticam quandam, & acrimoniam hebetiorem (legunt aliqui, quæ acrimoniam obtundit.) Et sanè similiter illi desiccatur. Τραγάκανθα sic Græcè, ut etiam Latine, & Italice, Tragacantha uocatur: Arabice, Chitira, Itica, Chateth, Alcuted, seu Alchathad: Germanice, Dragant: Hispanice, Alquetira.

ERYNGIVM.

Ηέρυγιον. ERYNGIVM.

ERYNGIVM MARINVM.

CAP. XXI.

ERYNGION aculeatarum generis. Cuius folia in principio, sale condita, in cibos recipiuntur. Lata autem sunt, & extremo ambitu aspera, gustu aromatica: sed ubi adoleuerunt, circa complures caulium eminentias in spinas aculeantur. in quorum summitatibus globosa capitula, durarū, acutissimarumque spinarum ambitu stellatim circumuallantur, quorum colos aliàs uiridis, aliàs albus, interdum cœruleus inuenitur. Radix oblonga, lata. foris nigra, internè candida, pollicis crassitudine, odorata. Nascitur in asperis, & campestribus. Vim habet, calfactoriam. Pota menses, & urinas pellit: tormina, inflationesque, discutit: contra iocinerum uitia, serpentium, morsus, & hausta uenena, cum uino prodest: bibitur aduersus plurima, cum seminis pastinacæ drachma una. appensa, illitave, tubercula discutere proditur. Pota cum hydromelite radix, opisthotonicis, & comitialibus medetur.

Eryngij con-
sideratio.

LONGE quidem aberrant seplasiarij Senenses in Eryngij cognitione, utpote qui pro Eryngij radicibus as-
sumant aculeata cuiusdam stirpis radices, quam Cacatreppola uulgò uocant. Hinc error omnibus facile depre-
henditur, quòd nulla penitus illius plantæ nota eryngio respondeat. Legitimum Eryngium, quod, meo iudicio, Dio-
scoridis descriptioni nihil refragetur, frequens inuenitur prope Tridentina mœnia, ac in Goritienfi agro, quin &
in compluribus Italiæ locis. Est & Eryngium marinum, quo Veneta litora undiq; referta spectantur. Assurgit
hoc folijs altero latioribus, circinato ambitu spinosis: radicibus longioribus, mollioribusq; saccharo asseruandis lon-
gè magis idoneis, quàm alterius. Huius tametsi non meminertit Dioscorides; Plinius tamen lib. XXII. cap. VII.
utriusque historiam tradidit. Quo fit, ut eorum sententiam minime probauerim, qui Eryngium marinum Croco-
diliū esse existimant, ut in crocodilij mentione superius diximus. Sunt & qui credant, Eryngium Mauritanis à
Secacul non differre. Veruntamen ij quoque hallucinantur: nam cū Serapio in capite de Secacul, neque Diosco-
ridem, neque Galenum citet, quos maxime in simplicium historia sequitur, quorumq; dicta bona fide refert, sed tantum
sue gentis auctoribus nitatur, clarissimum præbet indicium, Secacul diuersum fuisse, & plantam Græcis inco-
gnitam.

Quorundam
errores.

gnitam. Siquidem si pro eryngio Secacul scripisset Serapio, ei sanè non fuisset opus, paulò inferius de eryngio tractare ex Dioscoridis, & Galeni sententia, magno uirium & notarum discrimine. Quamobrem non parum falluntur, qui Secacul ab eryngio secernere nescientes, Eryngij radices tum saccharo, tum melle asseruatas ueneris infeliciter commiscunt auxilijs, ut qui ederint, fortiores, salacioresq; reddantur. Quippe hac facultate Eryngium præstare nusquam hæcenus apud Dioscoridem, & Galenum mihi reperire licuit, qua tamen pollere Secacul memorie prodiderunt Arabes. Ceterum animaduertendum est Serapionem Asters Atticum, siue Bubonium cum eryngio confudisse, stellarum similitudine deceptum, qua cæruleo colore se inuicem æmulantur: etsi quæ Bubonio insunt, nullis aculeis horreant. Meminit Eryngij Galenus lib. v l. simplicium medicamentorum, sic inquit. Eryngium caliditate quidem aut parum, aut nihil, quæ temperata sunt, superat. Siccitatem uero in tenui essentia consistentem non paruam obtinet. Eius nomen Græcum ἑρύγγιον: Latinum item, Eryngium: Italicum, Eringio, & Iringo: Germanicum, Brachendistel, Manstreu; Hispanicum, Cardo corredor: Gallicum, Panicault.

Eryngij uires
ex Galeno.

Nomina.

ΑΛΟΗ.

ALOE.

CAP. XXII.

ALOE folium scillæ similitudinem habet, crassum, pingue, modicè latum, rotundum, retrorsus pandum: folia gerit curta, quæ utrinque ex obliquo longioribus interuallis striantur, & in spinulas definunt. Caulis emittitur non dissimilis antherico: flos albus: fructus hastulæ regiae cognatus: graui tota est odore, & gustu amarissima: radice una, ceu palo, in terram depacta. Plurima, præpinguisque in India gignitur, ex qua coactus succus adfertur. Nascitur etiam in Asia, & Arabia in locis quibusdam maritimis: & in insulis (ut in Andro) non valde succo extrahendo idonea, sed ad glutinanda vulnera sanè quàm utilis, si detrita illinatur.

Duo succi genera: quoddam arenosum, quod sedimentum purissimæ esse uidetur: alterum ad iecinoris imaginem uergit. Eligi debet boni odoris, syncera, quæ nihil doli sensit, nitida, calculorum expers, rufi coloris, friabilis, ac iecinoris modo coacta, faciliè liquescens, eximie amaritudinis. Improbatur nigra, & fractu contumax. Gummi eam adulterant: quod deprehenditur gustu, amaritudine, & ualido odore: eoque argumento, quòd digitis friata non ad minima usque frusta resoluitur. Nec desunt, qui acaciam immisceant. Natura eius est spissare, exiccare, somnum allicere, & corpora densare, aluum resolvere. Stomachum repurgat binum cochlearium mensura, in aqua frigida, aut egelida pota: sanguinis reiectiones sistit: regium morbum purgat, tribus obolis ex aqua, aut drachmæ pondere in potu: deuorata cum resina, aut cum aqua, vel melle cocto sumpta, aluum soluit: purgationis perfectæ causa tribus drachmis sumitur. alijs purgatorijs medicaminibus admista, præstat, ut minus stomachum infestent: sicca glutinandis vulneribus inspargitur: ulcera ad cicatricem perducit, cohibetque. Eadem peculiariter exulceratis genitalibus medetur, & disrupta puerorum præputia iungit: condylomata, rimasque sedis ex passo sanat: hæmorrhoidum abundantiam, & sanguinis eruptiones sistit: pterygia ad cicatricem ducit: liuores, & insignita ex melle tollit. Priuatim scabras lippitudines, pruriginesque angulorum permulcet: dolorem capitis sedat, temporibus & fronti illita, ex aceto & rosaceo: capillum fluentem continet cum uino: tonsillis, gingiuis, &

omnibus oris ulceribus, cum melle & uino proficit. Oculorum medicamentis torretur in munda, & candenti testa, pennaque subinde uersatur, ut possit æqualiter torreretur. Lauatur, ut quod sit arenosissimum, tanquam inutile subsidat, & læue, ac pinguisimum assumatur.

NON dubium est, quin ea legitima sit Aloë, qua passim officinæ utuntur. Nam electissima, ac purissima (adulterata enim quandoque etiam inuenitur) omnes præstat tum notas, tum uires, quæ syncerissimæ à Dioscoride assignantur. Aloë ætate nostra in quàm plurimis Italiæ locis uirescere conspicitur, præsertim Romæ, & Neapoli, ubi super ædium fenestris, ac atrijs in fictilibus uasis terra plenis alitur, ac fouetur ad spectaculum potius, quàm ad medicum usum. Quemadmodum & herba Plinio OPUNTIA dicta, folio Aloë longè crassiori, ac ampliori. Mirum quòd ex huius folio tantum plantato radices fiunt, atq; ea ita non secus nascitur, ac si tota planta sereretur. Illud etiam eam spectantibus permirum accedit, quòd temporis spatio fructus proferat fidei similes. unde à plerisque Ficus Indica nominatur. Inuehuntur acerrimè in Mesuem Manardus Ferrariensis, & Fuchsius ipsum secutus, quòd affirmauerit

Aloës consideratio.

Opuntia Plinij.

Mesues à calumnia uindictatus.

H 3 ille

OPUNTIA.

Aloës uires
ex Galeno.

Ex Mesue.

ille, Aloën per os sumptam uenarum oscula adeò referarē, ut inde postea sanguis faciliè exiliat, cum id (ut ipsi aiunt) tum Dioscoridis, tum Galeni placitis maximè repugnet. Verùm quàm longè ij, quorum pace dictum sit, à ueritate descuerint, non multo quidem labore demonstrare possem, ni præter institutum nostrum id esse censerem, niq; compertum haberem, illis prius rectè, meo iudicio, responsum fuisse à Iacobo Syluio clarissimo ætatis nostræ medico in Mesuem scribentē, et à Gratianopolitano quodā. qui tam probatissimis rationibus Mesuem tuentur, ut non amplius Manarado, ac Fuchsio hic eum lacerandi locum relictum esse putem. 1-6

Aloës meminit Galenus lib. VI. simpl. medic. ubi sic habet. Hæc herba non admodum apud nos prouenit: & quæ nascitur in magna Syria, aquosior est, & facultatis imbecillioris: attamen usq; adeò desiccare potest, ut uulnera conglutinet. At in regionibus calidioribus, qualis est Cælesyria, & Arabia, multo est melior. Optima autem Indica, cuius liquor est, id quod ad nos importatur, medicamentum Aloë cognominatum, ad plurimas res, propter siccitatem mordicationis expertem, utile. Est autem non simplicis naturæ, sed ut indicio est gustus, adstringit simul, & amara est: adstringit quidem mediocriter, sed uehementer amara est. Subducit & uentrē, utputa ex numero medicamentorum, quæ Græci ab excernendo stercore uocant ἐκκροτωρικὰ. Itaque ex dictis patet (si quidem memoria tenemus, quæ in quarto libro sunt demonstrata) quòd tertij sit ordinis exiccantium, calfacientium autem aut primi intensi, aut secundi exoluti. Sed & ipsius facultatis misturam attestantur particularia eius opera: nam & utile stomacho medicamen est, ut si quid aliud: & sinus glutinat. Sanat & ulcēra, quæ agrè ad cicatricem duci possunt, & maximè, quæ in ano sunt, & pudendo. Iuuat & eorum inflammationes aqua subacta, & uulnera eundem ad modum glutinat. Congruit similiter utenti & ad inflammationes in ore, ac naribus, & oculis. In summa, repellere, & di-

gererē simul potest, cum hoc, ut paulum extergat, quantum uidelicet ulceribus puris non sit molestum. Præterea idem Galenus lib. VIII. de compositione medicamentorum loc. in hieræ mentione, de Aloë ita scriptum reliquit. Atqui ipsam aloën Andromachus quidem lotam, ex alijs autem aliqui etiam sic, aliqui uerò illotam adiungunt. Verùm iam nosse operæpretium est, ad uentris subductionem illotam aloën aptiorem esse, multum uerò de medicamentaria ui deponere lotam, quam etiam febricitantibus dare aliquis audeat, si non uehemens, sed ualde debilis sit febris. Quidam uerò etiam ex illota aloë pharmacum multis sic febricitantibus exhibuerunt, deinde cum nihil manifestè læsisset, in alijs rursus maximum experti sunt nocumentum. Infestissima est enim aloë, etiam lota, his qui citra uitiatos humores ex intemperie calida & sicca affliguntur. Proximam ab his læsionem percipiunt, qui siccam intemperiem habent, etiam cum frigidityte coniunctam. & in uniuersum qui ex sola qualitate particulam aliquam læsam habent. Etenim in humoribus intemperaturæ, pharmacis ipsas euacuantibus egent. quæ uerò absque his consistunt, penitus in tabem deueniunt ex pharmaci huius ex aloë constantis usu. Itaq; ubi humiditas uitiatæ tunicas uentris perri-gat, ex aloë picra utilis est, expurgans humiditatem. Omnino autem sic affectis accessio nausæ plus aut minus ad-est. Euacuatio igitur affligentis humoris per solam aloën contingit, quæ purgatoriam uim non fortem habet; sed ut ea, quæ circa aluum sunt, quæ etiam contingit, purgare possit. Et si aliquando ampliori pondere exhibeatur, usque ad locos circa hepar conscendit. non tamen totius corporis purgatoria aloë existit. Cæterum ex his quæ ei admiscen-tur, mastiche ut stomacho commoda & odora, & quæ medicamentariam aloës uim frangere queat, admiscetur. Cin-namomum uerò eadem gratia, & præterea quòd tenuissimarum partium est, ut aperire uentris meatus possit, exte-gereq; ac attenuare, si quid uiscosum aut crassum in humoribus feratur. Crassos enim humores ob purgatorię facul-tatis imbecillitatem, aloë trahere non potest. Quapropter biliosarum uentris affectionum optimum pharmacum est, adeò ut in uno die sepe multos stomachicos creditos persanet. Iuuat autem & hos, & alios omnes affectus ex uitia-tis humoribus ortos, cinnamomum admistum: utpote quod alter antem habet facultatem uitiosarum qualitatum in id quod secundum naturam habet. Hactenus de aloë ex Galeno locis citatis. Deijcit Aloë (ut Mesues auctor est) non modo bilem: sed & pituitam ipsam. Caput, uentriculumq; mundat, quorum etiam cruciatibus maximè succurrit. In-flammato, æstuantiq; bilis redundantia uentriculo auxilio est. Quotidianus eius usus à mortiferis morbis tuetur. Vin-dicat à putredine, addita myrrha, non modo uiuentium; sed etiam defunctorum corpora. Cum draconis sanguine, & myrrha ulcera contumacia sanat, quòd sine morfu aliquò exiccare possit. Sensus omnes, intellectumq; acuit, iecur ab infarctu purgat, & regio morbo medetur. Hæmorrhoidibus tamen, ac cæteris sedis inflammationibus nocet: quã-obrem ijs ab eius assumptione abstinendum est, qui aliquam in illis partibus noxam patiuntur. hæc Mesues. Cæterum necat Aloë uentris tineas ex lacte, uel melle sumpta: aut umbilico tenus apposita, bubalo felle, & aceto subacta.

Planta,

ABSINTHIVM.

Planta, quæ Græcis ἀλὼν, Latinis etiam Aloë uocatur: Mauritanis, Saber, Paber, siue Sabar: Italis, Aloe: Germanis, Alepatic, & Bitter aloes: Hispanis, Hierua babosa: Gallis, Aloes, seu Perroquet.

Nomina.

Αΐνθιον. ABSINTHIVM. CAP. XXIII.

ABSINTHIVM, aliqui bathypicron, herba vulgò cognita. Præstantius in Ponto, & Cappadocia, in monte Tauro nascitur. Vim habet calfaciendi, & adstringendi. Bilem expurgat, quæ & stomacho, & ventri inhærit: urinam cit, & crapulam præsumptum arcet. ad inflationes ventris, & stomachi dolores prodest, cum feseili, & nardo Gallico potum: fastidia discutit, & arquatos sanat madefacti dilutum, aut decocti ius, quotidie tribus cyathis haustum: menses cit potum, aut cum melle appositum. Contra fungorum strangulationes conuenienter ex aceto bibitur: aduersatur ixiæ venenis cum vino: item cicutæ, & muris aranei morfibus, & draconis marino. Anginæ eo cum melle, & nitro perunguntur, & epinyctides ex aqua. Ad fugillata, & oculorum caligines, ex melle illinitur: item auribus, si manat sanies. Dentium, auriumque dolores decoctum vaporis suffitu compescit. Decoctum in passo dolentibus oculis oblinitur: item præcordijs, & iecinori, tritum cum cerato cyprino: stomacho quoque longa valetudine laboranti cum rosaceo: cum ficis autem, aceto, & loliacea farina, aquæ inter cutem, lienosisque subuenit. Vinum ex eo fit, quod absinthiten vocant, præsertim in Propontide, & Thracia, quo ad antè dicta vtuntur, cum febris carent: alioquin in æstate propinant, & acceptam huic vino incolumitatem referunt. Insparsum arcis absinthium, vestes ab erodentium iniuria vindicat: culices ex oleo perunctum abigit, & à corpore arcet: atramentum librarium diluto eius temperatum, literas à murium erosione tuetur. Existimatur liquamentum eisdem præstare effectus: attamen potionibus improbat, quoniam stomachum malè habet, & capitis ciet dolorem. Sunt qui cocta amurca, liquamentum adulterant.

Αΐνθιον θαλάσσιον. ABSINTHIVM MARINVM. CAP. XXIII.

ABSINTHIVM marinum, quod aliqui Seriphium vocant, copiosissimum in Tauro monte, iuxta Cappadociam, & in Taphorisi Aegypti gignitur: quo Isiaci pro oliuæ ramo vtuntur. Herba est tenuis, abrotoni parui similitudine, referta minutulis seminibus, submara, stomacho inimica. Ea grauius olet, & cum quadam calfactione adstringit. Per sese, aut cum oryza cocta, interaneorum animalia, teretesque tineas, adiecto melle enecat. aluum læuigat: cum edulio autem, vel lenticula decocta, eadem præstare potest. Pecora maxime pinguescunt hoc pabulo. Tertium genus absinthio assignatur, quo Gallia albis finitima scatet. Id patrio nomine Santonicum vocant, regionis, in qua nascitur, cognomento, absinthio non dissimile: verum subamarum est, non adeò seminis fecundum. Eadem quæ seriphium potest.

Abfinthiorū
confideratio.

ABSINTHII genera tria hic à Dioscoride traduntur, nempe uulgarè nostrum, marinum, quod Seriphium uocant, & Santonicum, quo Gallia alpihus finitima abundat. Abfinthium, quod in Ponto nascitur, cæteris præstare ad iecinoris, & uentriculi inflammationes libro undecimo capite decimosexto. Methodi medendi prodidit Galenus, sic scribens. Cum autem duplex in omni Abfinthio facultas, & qualitas sit, ueluti in libris de medicamentis est traditum, utique in Pontico adstringendi qualitas non parua est. In reliquis omnibus amara quidem qualitas est uehementissima, adstrictio uerò (quam saltem gustu agnoscas) aut planè obscura, aut prorsus nulla sentitur. Proinde Ponticum ad iecinoris, & uentris phlegmonas eligi præstat. Porro idest tum folio, tum flore longè quàm cætera absinthia minore. Odor quoque huic non modò non insuauis; uerùm etiam aromatum quid præferens: reliquis omnibus est fœdus. Quare hæc fugere conueniet, & Pontico semper uti. hæc Galenus. Cuius auctoritate freti credidere recentiorum nonnulli, Ponticum absinthium à communi nostrate specie non parum differre, quemadmodum Seriphium, & Santonicum. Sed equidem nullo alio discrimine alterum ab altero dissidere crediderim, quàm quòd Ponticum sit climatis illius temperie, & folijs, & floribus nostrate longè minoribus: quin & eam ob causam adstrictoria facultate, ac etiam odore præcellat. Quod abunde declarauit Galenus libro VI. simplicium medic. ubi de Abrotono agit, cum inquit. Abrotoni duæ sunt species, altera quam marem, altera quam foeminam nuncupant. quod ipsum definitum est, tum apud Dioscoridem, tum apud Pampphilum, aliosq; innumeros. At aliud est ab eo Absinthium, cuius rursum tres statuendæ sunt species, quarum unam eodem cum genere ipso nomine appellant, cuiusmodi potissimum est Ponticum, alterum Seriphium, tertium Santonicum. hæc ille. Quocirca rectè quidem sensisse uidetur Dioscorides, quòd in uulgaris Absinthij genere Ponticum præ cæteris commendauerit. Ex his igitur palàm esse puto, specie quidem à nostrate non differre absinthium, quod in Ponto gignitur; sed quibusdam tum facultatibus, tum qualitatibus tantum. Absinthium autem huiusmodi, quod cæteris præstantius sit, non solum in Ponto nascitur; uerùm etiam in Hungaria, Transyluania, & Bohemia. Huic omnibus planè notis cum eo conuenit, quod Galenus deliniauit. Etenim id folio, caule, flore, ac semine constat longè, quàm commune nostrum Absinthium, minoribus. Saporem habet amariuscule, cui non parua adstringendi uis coniuncta est. Odorem etiam spirat (ut Galenus testatur) non insuauem, ita ut odorati nonnihil respiciat. Mesues, ut Syluius doctissimè adnotauit, nescio tamen qua ratione ductus, Ponticum, Romanum appellat. Monachi uerò, qui in Mesuem commentarios scripserunt, putant magno quidem errore, id Mesui Romanum absinthium esse, quod non modò in agro Romano, sed etiam in uniuersa Italia prouenit. Plinius lib. XVIII. cap. VII. Ponticum scribit multò Italico amarius esse. in quo sanè Galeni sententiæ & refragatur, & errat. Ponticum absinthium efficacem uim obtinet ad aquam intercutem, ut mihi iam sæpius experimento compertum est. Equidem quosdam noui hydropicos quasi deploratos, qui ex longo esu comarum eius, quæ saccharo adseruatæ fuerant, sanitati restituti sunt. Parandi ratio hæc est: Sumito comarum recentium absinthij Pontici libram unam: sacchari albißimi libras tres. Comas illas tundito in mortario lapideo: deinde ijs optimè tussis saccharum in puluerem tritum adijcito. rursum omnia simul tantisper tundito, donec in unum corpus redigantur: mox ad usum recondito. Ex absinthio ita saccharato semuncia quotidie assumitur tribus horis ante cibum.

Sunt porro qui putent semen illud, quod officinæ Sanctum cognominant, quodq; saccharo circumdatū contectumq; necandis interancorum uermibus præbent, Absinthij marini esse semen. Attamen, ut fatentur rei herbariæ periti, qui ex Gargano Apuliæ monte inter multa simplicium genera, semen hoc ad nos comportant, à planta quadam profertur Absinthio nostrati paululum absimili. Ex quo facile (ut mea fert opinio) conijci potest, id potius esse Santonici absinthij semen, quàm Seriphij: præsertim quòd Sanctum illud nomen non aliunde, quàm à Santonico deductum esse uideatur. Cæterum procul dubio hallucinari deprehenduntur qui Canabel Serapionis semen sanctum interpretantur, cum longè admodum hæc inter se differant. Quippe Serapioni nil aliud esse Canabel constat, quàm terra tenuissimo sabulo persimilis: quæ (ut ipse ait) unà cum pluuiâ à cælo decidit, cuius non modò apud Arabes ad interancorum tineas necandas; uerùm & ad fistilia fracta conglutinanda increbuit usus. Absinthium marinum, siue Seriphium, in quàm plurimis tam Tyrrheni, quàm Adriatici pelagi litoribus prouenit, præsertimq; Aquileiensibus, & Tergestinis. Sed Fuchium suspicor illud non cognouisse: siquidem quod in suis clarissimis commentarijs magno uolumini appictum spectatur, absinthium marinum non est. Quod cum fortasse & ipse animaduertisset, in paruo simplicium libello sententiam mutauit. Veruntamen non prius ab hoc errore sese uindicauit, quàm in alium inciderit: quippe quòd eandem plantam pro soluestri nasturtio perperam, meo iudicio, depinxerit. Marinum itaq; absinthium cum primum à terra erumpit, folio est absinthio simili, crassiore tamen. Sed postquàm adoleuerit, & caules ediderit, mutatis in longum foliolis, ijsq; præsertim quæ ubiq; caulem ambiunt, abrotonum æmulatur, non tamen folijs est adeò paruus. Semen profert exiguum, copiosumq; abrotoni modo inter folia erumpens, atq; in summitate caulis frè racemosum, ut hæc pictura eius demonstrat, amari, & adstringentis gustus. Volunt patres illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt, tantum superficie tenus Absinthium uulgarè amarescere, imis uerò partibus dulcescere, ob idq; gustui gratum esse. Vnde etiam aquam, quæ ab eo ignium ui distillat, dulcem potius, quàm amaram sentiri contendunt. Quæ in re ij parum rem naturalem callere deprehenditur, nam quòd Absinthij stillatitia aqua sit dulcis, non ex eo fit (quæ tum equidem sentio) quòd Absinthium ipsum constet extima parte amarum, medullitius uerò dulce; sed quoniam cum exteriores illæ partes, quibus amaror inest, admodum sint tenues, ac in uaporem facillè resolubiles, ignis calore tenuiores factæ, non magno quidem labore resoluuntur: euenitq; ob hoc, ut stillatitia, quæ inde fluit aqua, omnis sit amaritudinis experta. Præterea dulcedo, quæ in ipsa inuenitur, non ab intimis Absinthij partibus emanat, sed eam tantum à plumbeis instrumentis, quibus conficitur (ut diuturna docet experientia) prouenire comperimus. Nam ipsius dulcedinis qualitas non modò in Absinthij stillatitia aqua sentitur, sed etiam in quauis alia, quæ ex herbis temperamento calidis extrahatur. Siquidem cum plumbeum instrumentum huiusmodi herbarum uaporibus tum actu, tum

potentia

Quorundam
errores.

Fuch. lapsus.

Monachorū
opinio falsa.

potentia exalfaciētibz, terrena quadam substantia superficie tenus inficiatur, quæ actutum in dulcissimam ueluti cerussam conuertitur, non mirum quidem uidetur, si aquæ inde manantes ascitiua dulcedine imbutæ, gustu dulces percipiantur. Quod quidem ijs non euenit absinthij stillatitijs aquis, quæ duplici uase uitreis organis, calētis aquæ balneo conficiuntur. nam hæc sufficienter amarefcere cognoscuntur, nec tantillum quidem dulcedinis gustantibus præbent. Euenit sanè hoc, quoniam balneum suæ ipsius aquæ humiditate, partes tenuiores illas retinet, conseruat, ac cohibet. Quo fit, ut non adeo in uaporem uertantur, quemadmodum cum illis fieri solet, quæ carbonum, & lignorum uolento igne in auram euanesce coguntur. Dulcedine præterea carent, eo quod à uitreis organis, quibus eliciuntur, nullam ascitiuam qualitatem recipiant. Quare satius, mea quidem sententia, esset, ut otium, quod superest, consumerent monachi in re christiana, & medici in re medica, & singuli de arte sua bene mereri discerent: uel saltem quisq; quam rectè instituit, uitam sequeretur. Absinthij meminit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Absinthium adstrictoriam, & amaram, & acrem simul qualitatem possidet, exalfaciens pariter, & extergens, & roborans & desiccans. Proinde biliosos uentris humores per egestionem infernam propellit, ac per urinas euacuat. Magis autem quod in uenis est biliosum, per urinas expurgat. Ob hæc contentam in uentre pituitam, oblatum nihil adiuuat. Sic neq; si in thorace, aut pulmone contineatur: nam adstringens in eo facultas, quam amara, ualentior est. Porro quod insit quoq; acrimonia, idcirco maiori portione calidum est, quam frigidum. At si opus est generatim comprehensam eius temperiem secundum primas circumscribere facultates (et si anomæomeres & distimilare sit) calidum ipsum dixerim primi excessus, siccum tertij. Succus autem eius longè quam herba ipsa, calidior est. Sed cum de Absinthio marino, siue Seripho ageret lib. vii. simplicium medicamentorum: Seriphum, inquit, specie, & gustu absinthio simile est. Id quod de Santonico scripsit Dioscorides, cum tradiderit magis cum abrotono conuenire Seriphum, quam cum absinthio. Quamobrem relinquitur suspicio, quod aut Dioscoridis, aut Galeni scriptura sit hoc loco librariorum incuria deprauata. Herba, quæ Græcis ἀβρότον, Latinis item Absinthium appellatur: Arabibus, Affinthium: Italis, Assenzo: Germanis, Vuermuot, Eltz: Hispanis, Asentios, Alosna: Gallis, Aluone, & Absince.

Absinthij uires ex Gal.

Nomina.

ABROTONVM MAS.

ABROTONVM FOEMINA.

Αβρότονον. ABROTONVM.

CAP. XXV.

ABROTONVM duorum est generum. Foemina quadam arboris specie fruticans, candicat, circum ramulos folijs, seriphi modo, minutim incisis: floribus referta est, comantibus in summo, fulgore auri, corymbis. quod per ætatem prodijt, suauiter olet, cum grauitate quadam, & amaro gustu. Id genus Siculum esse constat. Alterum mas uocatur, sarmentosum, gracilibus ramulis uti absinthium.

sinthium. Plurimum in Cappadocia gignitur, & Galatia Asiatica, atq; in Syria Hierapoli. Vtriusque semen crudum tritum, & feruefactum ex aqua, in potu auxiliatur orthopnoicis, conuulsis, ruptis, coxendicibus, vrinæ angustijs, mensibus suppressis, aut remorantibus. In uino potum exitiale uenenorum antidotum est: horribus ex oleo illinitur. Serpentes & substratu, & nidore fugat: contra ictus eorum cum uino potum prodest, priuatim efficax contra scorpionum, & phalangiorum uenena. Oculorum inflammationibus commodè illinitur cum cotoneo cocto, aut pane. tritum cum farina hordeacea, decoctumque tubercula discutit. Irini compositionibus admiscetur.

Abrotoni cōsideratio.

ABROTONVM mas planta est uulgaris notitiæ. Cuius duo obseruauimus genera, hortense, & per se in campis nascens, tenuioribus folijs, & minuitiore semine. Quod uerò fœmineo generi adscribitur, non omnibus notum est: non ideo, quod & ipsum frequentissimum non seratur in hortis; sed quod à paucis pro Abrotono fœmina cognoscatur. Quandoquidem id alij Cypressum, alij Santolinam uulgò appellant, alij uerò marinum esse absinthium existimant. Sed ij profectò falluntur: quippe Santolina uulgò uocata, nil sanè aliud est, quàm Abrotoni fœmina. Quod primùm (ut Dioscorides inquit) arboris speciem quandam repræsentet, unde & à quàm plurimis Cypressus uulgò dicta est. Deinde quod candicantibus constet folijs, circum ramulos minutim incisis, floribus aureis, orbiculatis, caulem summum, æstatis & autumnii tempore, corymborum modo comantibus. Postremò quod in uniuersum suauiter oleat cum grauitate quadam, & amaro gustu. Ex hac equidem delineatione adducor, ut discernere non dubitem, hanc plantam, quam uulgus Cypressum, siue Santolinam appellat, esse Abrotonum fœminam. Hinc itaq; Fuchsiū alioqui rei herbariæ gnarum errasse crediderim, quod pro fœminei generis Abrotono plantam subiecerit ab eo longè diuersam.

Quorundam error.

Qui etsi Santolinam seorsum postea depinxit; non tamen eam Abrotoni fœminæ nomine agnouit, sed herbariorum, ut arbitror, uulgum secutus, eam Chamæcyparissum, hoc est, pumilam cupressum nuncupauit, eiusq; nullam à Græcis factam fuisse mentionem falsò credidit.

Veronicæ cōsideratio.

Ceterum quod Goritienses Abrotonum marem Veronicam appellant, ea sanè planta mihi in mentem uenit, quæ recentiorum quibusdam VERONICA uocatur, magnis (ut aiunt) insignita uiribus. Hæc duum est generum. Mas, quæ humi repit, caule est dodrante maiori, rubescente, lanuginosq; folijs oblongis, nigricantibus, hirsutis, & in ambitu serratis. Flores edit purpureos circa summum caulem emicantes, & semen in siliquis, loculi formam referentibus. Radice nititur tenui, quæ in plures diuarcatur partes. Fœmina caule exit lanuginoso, folijs rotundioribus, minimè laciniatis, sub pinguibus. Flores profert in luteo purpurascens: semen in uasculis rotundis inclusum: radicem uerò maris æmulam. Nascitur in locis asperis, & incultis. floret Iunio mense. Gustu quidem adstringens, & amara est: unde conijcere licet, eam esse tum excalfaciendi, tum siccandi ui præditam. Medetur cruentis uulneribus, ac etiam diuturnis ulceribus. Sunt, qui dicunt quendam Francorum regem elephantias laborantem à uenatore suo hac tantum herba fuisse sanatum. Tumores præterea in uniuersum discutit, præcipuè qui in ceruice emergunt. Nec desunt, qui illam summis laudibus efferant ad pestiferas febres, ad tabidos, & iocineris, & lienis infarctus.

Abrotoni uires ex Gal.

Sed ut nostrum sequamur institutum, iam Abrotono medicinæ reddendæ sunt ex Galeano, qui lib. VI. simplicium medicamentorum, ita de eius uiribus posteritatis memoriæ scriptum reliquit. Abrotonum calidum, & siccum facultate, in tertio ordine. seu recessu post media situm est. Inueniemus autem eius temperamentum non minimè quidem & ex gustu ducta coniectura, ut pote cum sit admodum amarum. Porro saporem eiusmodi, cum terrenæ sit essentia, à largo calore extenuatum ostendimus. Itaq; non instrenuè & excalfacit, & desiccatur. Nā siue comam cum floribus (reliqua enim eius palca inutilis est) contusam ulceri puro illinas, mordax, & irritans uidebitur: siue eo in oleo macerato, caput, aut uentrem perfundere uoles, admodum calefacere reperies. Quin & si qui per circuitum rigoribus capiuntur, eos ante inuasionem rigorum hoc uoles confricare, minus utiq; rigore concutientur.

imò & sensus quidem protinus ubi admotum fuerit, ipsum calfacere percipit. Porro quod lumbricos interimat, par est, nimirum cum sit amarum. Scies autem protinus, quod & digerendi, & incidendi quandam uim habeat: sed & quod magis quàm Absinthio id ipsi necessario insit, in promptu erit colligere. Primùm quidem ex gustu: paucissima siquidem acerbatis particeps Abrotonum est, non pauca uerò Absinthium. Deinde ex eo quod inimicum sit stomacho Abrotonum, uelut etiam Seriphum: gratum uerò, & amicum Absinthium. Siquidem de istis suprà ostensum est, quod amarum ipsum per se omnifariam infensum sit stomacho: austerum uerò, aut acerbum, aut in summa adstringens stomacho utile & amicum. Porro ubi qualitates hæc inuicem permixtæ fuerint, quæ uehementior fuerit, ea utiq; uicerit. Ceterum Abrotonum usum calidum, & siccum facultate est, magis adhuc quàm cucurbita sicca usta, & anethi radix. Illa enim ulceribus humidis simul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt: ac proinde maximè ulceribus, quæ in pudendorum præputijs sunt, competere uidentur. At cinis Abrotoni ulceribus omnibus mordax est: ac idcirco cum oleo tenuium partium, cicino scilicet, aut raphanino, aut sicyonio, aut ueteri, & maximè Sabino, ad alopecias accommodatur. Barbam quoq; segnius tardiusq; enascentem cum aliquo dictorum oleorum elicit: sed nec minus illis, lentiscino maceratum. Quippe pro eo quod tenuium est partium, rarefaciendi uim obtinet, et mordax est, & calidum. quas utiq; maximè eius facultates nouisse oportet, nec quicquam præterea particulare in hoc tractatu requirere. Id Græci ἀβροτον dicunt, quod etiam Latini Abrotonum: Mauritani, Catsum, Kesum, seu Gaissum: Itali, Abrotano: Germani, Stabuueritz, Scheszuueritz, & Gertuuertz: Hispani, Abrotano, & Hierua lombrigueira: Galli, Auron, Aurrone, & Garderobbe.

ΥΨΩΠΟΣ. HYSSOPVM.

CAP. XXVI.

HYSSOPVM, herba nulli non cognita, duum generum est, montanum, & hortense. Optimum est Cilicium. Vim habet extenuandi, & calfaciendi. Decoctum cum ficis, aqua, melle & ruta, potumque

HYSSOPVM.

tumque peripneumonicis, diuturnæ tussi, suspiriosis, destillationibus, & orthopnoicis auxiliatur: tineas enecat. Idem facit, si cum melle delingatur. crassum humorem per aluum extrahit, decoctum ex aceto mulso epotum. Ad subducendam aluum cum ficis viridibus detritis manditur: vehementiusque addita iri, cardamomo, aut irione, deijcit: colorem in corpore fouet. Lienj, & aquæ inter cutem, cum fico nitroque, inflammationibus quoque ex vino illinitur: cum feruente aqua impositum, sugillata discutit. cum decocto ficorum, optimè anginis gargarizatur. Decoctum cum aceto dentium dolorem in collutione sedat: inflationes auricularum uaporis suffitu discutit.

NON modo sunt, qui dubitent, an uulgare Hyssopum legitimum appellari possit; sed & qui certo credant, id ipsum cum Dioscoridis Hyssopo nullam habere cognationem. Horum opinionem sequuntur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, argumento quòd scripserit Dioscorides (ut Marcellus interpretatur) origanum Heracleoticum folio esse hyssopi, non tamen habere umbellam hyssopi modo rotæ figura in orbem circumactâ, sed multifidam, & ueluti diuisam. Quæ quidem nota non uisitur in nostrate Hyssopo, ut quod flores spicatos proferat, non autem digestos in umbellam rotæ modo circumactam. Quo fit, ut non ab re illi dubitauerint, an uulgare Hyssopum legitimum sit; hi uerò crediderint, eo omnino nos esse destitutos. Caterum mihi iam compertum esse puto, hos omnes in dubio, & errore uersari peruersa Marcelli interpretatione deceptos. quandoquidem se aliter habet uulgata Dioscoridis lectio (cui etiam Oribasius, & uetusti quidam Græci codices adstipulantur) quam uerterit Marcellus: ita enim Græcè legitur. Ὁ γίναντος ἡρώκλεω τῆς, οἰδὲ

Hyssopi consideratio.

Opinio reprobata.

Marcelli mala interpretatio.

κονίλῃν καλοῦσιν, φύλλον ἔχει ἐμφορὲς ὕδατος. σκιάδιον δὲ οὐ τροχοειδές, ἀλλ' ὡς περ διηρημένον. id est. Origanum Heracleoticum, quod alij Cunilam uocant, folium habet hyssopo simile: umbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed ueluti multifidam. hæc Dioscorides. Ex quibus palam est, non comparasse Dioscoridem origani flores ipsius hyssopi floribus, ut perperam Marcellus uertit, cum absolute dixerit, nulla facta cum Hyssopo comparatione, Origano umbellam esse non in rotæ modum orbiculatâ, sed ueluti multifidam. Illud insuper hac in re non paruum ambigendi ansam præbuit, quòd Dioscorides libro IIII. in Chrysocomes capite prodidit, cum inquit. Chrysocome palmi altitudine fruticat, comam habens specie corymborum, hyssopo similem. Veruntamen si quis præstanti iudicio Dioscoridis uerba accurate perpenderit, illa sanè nihil eorum sententiæ refragari comperiet, qui Hyssopum, quo passim utimur, legitimum esse contendunt. Siquidem in plantis coma, probatissimorum auctorum testimonio, non solum de floribus, & corymbis intelligitur; sed etiam de folijs, & ramusculis, dummodo hæc hilari quadam uenustate placet totam, uel summa eius exornent. Vnde rectè Plinius lib. XII. cap. XXV. balsamo folium proximum rutæ, perperetua coma reddidit. Item Virgilius lib. IIII. Georgicorum perpulchrè cecinit.

Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi.

Ex his perspicuum fieri arbitror, Chrysocomen coma, hoc est folijs, & ramusculis hyssopo esse similem, non autem ipsi corymbis, quibus fortasse in uniuersum scatet. Quamobrem hic nullus, quatum equidem sentio, relinquitur amplius dubitandi locus. Sed quòd Hyssopum communis usus, uerum, legitimumque sit, nobis manifestè demonstrat Symphytū petræum à me (ut spero) proximis annis repertum, quòd folia uulgari hyssopo similia proferat. Nam cum scribat Dioscorides, Symphytum petræum folio esse origani, Origanum uerò folia habere hyssopi, clarissimum præbet argumentum, quòd hyssopum, quo passim utimur, sit uerum. Quinetiam cum idem auctor tradiderit, Hyssopum duorum esse generum, nempe montanum, & hortense, & utrunque genus in nostrate passim habeatur omnibus notis simile, non modò opinionem auget, hoc legitimum esse Hyssopum; sed omnem quoque litem dirimit. Huc præterea alia accedit ratio, quòd cum Dioscorides congeneres, uel similes plantas seriatim coniuncteq; describere consueuerit, statimque post hyssopum stæchadem representauerit, quæ folio, & spicato flore hyssopum nostrum admodum æmuletur, ostendit quidem hallucinari eos, qui hyssopum hoc non legitimum esse hactenus iuerunt inficias. Adde etiam quòd idem (ut experientia comprobatur) ijs omnibus polleat uiribus, quas illi reddidit Dioscorides. Hyssopum montanum in comitatu Goritienis Saluatino monte frequentissimum nascitur, facie, floribus, & coma hortensi non absimile, rudiore tamen folio, & gustu amariore, nec usque adeò acri. Mitescit tamen, si transplantetur in hortis, fitque hortensi simile, exuta foluestri natura. Hyssopi paucis meminit Galenus lib. VIII. simpl. medicamentorum, sic inueniens. Hyssopum desiccatur, & excalfacit ordine tertio: sed & tenuium est partium. Hyssopi quoque uires descripsit Mesues, ita ad sensum scribens. Hyssopum hortense pituitam faciliè deijcit, quanuis dixerint aliqui, quòd & atram bilem educit addito fossili sale, aut Indo.

Hyssopi vires ex Galeno, & Mesue.

GRATIOLA.

Gratiolæ hi-
flor. & uires.

Nomina.

STOECAS.

Stoechadis cō
sideratio.Stoechadis vi-
res ex Gal.

Indo. At ipsum pituitam purgare manifesto experimento constat, præsertim quæ in pectore, ac pulmone continetur. Facit hyssopum ad pituitosos tum cerebri, tum nervorum affectus: quod non modo mundet; sed quod etiam roboret. Quin & pectus, & pulmonem detergit, præsertim senibus, quorum pectus lenta, crassa; pituita refertum est: quo fit, ut asthmaticis, & tussientibus opituletur. Discutit hyssopi usus contumaces inflationes, cibi appetentiam inuitat, menses & urinam ciet, & febrium horrores excutit: uisum acuit. Melle commistum interaneorum tineas necat, nitri tamen addito momento. Oleum, quod tum folijs, tum 10 floribus paratur, nervos algore affectos inunctum sanat, & roborat. Potest eadem & montanum, atque etiam hæc omnia efficacius præstat. hætenus Mesues. Ceterum nonnulli crediderunt herbam illam, quæ uulgò ab aliquibus GRATIOLA uocatur, ab alijs Gratiadei, à quibusdam etiam, ut à Foroiuliensibus, Stanca cauallò, quod equi eius pabulo mirè defatigentur, esse Hyssopum illud montanum, de quo Mesues in suis scriptis mentionem fecit. Sed ij, omnium ferè iudicio, euidentius hallucinati sunt, quam 20 ut pluribus demonstrare sit opus. Quoniã uerò in Gratiolæ herbæ sic dictæ sermonem incidimus, hic locus postulat, ut de ea aliquid dicamus. Nasceitur hæc in locis humidis, præcipuè in pratis uliginosis, prouenit etiam in palustribus. Herba est, quæ dodrantalem altitudinem excedit, caule quadrangulari, folijs hyssopi latioribus, & longioribus. florem fert in purpura albicantem, inter folia erumpentem quæ caulem ambiunt. Gustu herba hæc amarissima est, quo etiam quadantenus adstringens sentitur. Aluum uehementer purgat, tam recens quam sicca sumpta. bilem, pituitamq; trahit. Vulneribus celeriter medetur, trita & superposita. 30 Herba $\nu\sigma\alpha\tau\omicron\varsigma$ Græcis dicta, Latinis Hyssopum appellatur: Arabibus, Cysf , Iufa, seu Iabes: Italis, Hissopo: Germanis, Firch hyssop, & Hoster hyssop: Hispanis, Hissopo hierua, et Hissopilho hierua: Gallis, Hissope.

ΣΤΟΙΧΑΣ. STOECHAS. CAP. XXVII.

STOECHAS, iuxta Galliam in insulis eiusdem nominis è regione Massiliæ gignitur: unde cognomen accepit. Herba tenuibus furculis, coma thymi, longiore folio, subamara gustu, & aliquantum acris. Cuius decoctum, hyssopi modo, ad pectoris uitia efficax est. 40 Antidotis utiliter miscetur. Viscera omnia, & uniuersum animantis habitum extenuat, confirmat, & ab obstructionibus & farctu liberat.

STOECHADEM officinarum uulgus Sticados appellat. Nasceitur hæc non modo in Gallia (ut Dioscorides scribit) ex aduerso Massiliæ in insulis illis, quas Stoechadas uocant; sed & in Arabia, unde cum alijs mercimonijs, quæ ex Alexandria aduehantur, Venetias cõportatur. Quapropter tam à medicis, quam à seplasiarijs, indito ab Arabia cognomen, hodie Arabica nuncupatur: etsi Massiliensis pelagi stoechas plerunque Arabicæ uicem expleat. Prouenit præterea in nonnullis Italiæ locis, uerùm ea cæteris in Italia præstat, quæ ex Gargano Apuliæ monte aduehitur. quanquam omnium probatissima est peregrina, quæ ex Arabia deferitur: hanc deinde sequitur, quæ in Stoechadibus insulis nascitur, à quibus primum nomen adinuenit. De Stoechade uires scripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Stoechadis gustu quidem qualitas amara est, & mediocriter subadstringens. Ceterum temperies composita, nempe ex terrena essentia frigida exigua, unde sanè adstringit: & ex attenuata altera terrena copiosiore, à qua utiq; amara est. 50

Ob utrorumque uerò conuenientiam & coitum, obstructione liberare, extenuare, extergere, roborareq; tum uiscera omnia, tum totius corporis habitum est nata. Suprà nanq; ostensum est, quòd quæ ex eiusmodi essentijs constant medicamina, dictos effectus reddere possint. Huius quoque meminit Mesues, ita de eius uiribus differens. *Stœchas* deijcit tum pituitam, tum atram bilem: cerebrum, neruos, ac sensuum omnium organa mundat, ac roborat. Prodest contra frigidos morbos qualescunque sint, ideoq; comitialibus conueniens remedium habetur, addita scilla, aut eius aceto. Balnea, fomenta, ac laconica, quæ ex ipsius tum decocto, tum uapore fiunt, oculos narium meatus aperiuunt: neruorum, & compaginum cruciatus mitigant: ac interna uiscera frigido humore affecta roborant. Abstinent tamen ab ea biliosis est, præsertim si eorum uenter sit bile repletus: nam eos maxime turbat, nauseam commouet, sitim accendit, & calore quodam molestissimo uniuersum afficit corpus. Quæ planta Græcè *σῖχας*, Latine item *Stœchas* nominatur: Arabicè, *Astochodos*, *Astuhorados*, siue *Astuchudes*: Italicè, *Stechade*: Germanicè, *Stichas kraut*: Hispanicè, *Cantuesso*: Gallicè, *Stechados*.

Ex Mesue.

Nomina.

Ορίγανος. ORIGANVM.

CAP. XXVIII.

ORIGANVM Heracleoticum, quod & cunilam uocant, folium habet hyssopo non dissimile: umbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed ueluti multifidam: semine in summis uirgis haudquaquam denso. Excalfacit: unde decoctum cum uino potum demorsis à serpente conuenit. qui autem cicutam, aut meconion hauserunt, ijs ex passo: si uerò gypsum, aut ephemerum, ex aceto mulso propinatur. ruptis, conuulsis, hydropicis cum fico esui datur. Aridum acetabuli mensura potum in aqua mulsa, atros humores per aluum extrahit: menses ciet, & tussi cum melle linctum medetur. Ad pruriginem, pforas, regiumque morbum, decocti ius in balneis prodest. Succus uirentis, tonsillas, vuam, & oris ulcera sanat, & per nares ex oleo irino infusum trahit. aurium dolores cū lacte mulcet. Conficitur ex eo, & cepis, & rhoë, quo ad obsonia utuntur, uomitorium medicamentum, his omnibus in cupreo uase per dies bis uicenos insolatis, dum caniculæ sydus flagrat. Herbarum autē substratu serpentes fugantur. Quæ onitis appellatur, candidiore est folio, & hyssopo similior. Semen ueluti coniunctos corymbos habet. Vis ei origani Heracleotici, sed multò inefficacior. Syluestre origanum, aliqui panaces Heraclicum, alij cunilam uocant, ex quibus est Nicander Colophonius. Folijs est origani: ramulis tenuibus, dodrantem altis: in quibus umbellæ anethi insunt, flores candidi: radix tenuis, superuacua. Peculiariter percussis à serpente, folia, & flores ex uino poti auxiliantur.

ORIGANVM HERACLEOTICVM.

ORIGANVM ONITIS.

ORIGANVM SYLVESTRE.

TRAGORIGANVM.

Τραγορίγανος. TRAGORIGANVM.

CAP. XXIX.

TRAGORIGANVM tenuis frutex est, sylvestri serpyllo, aut origano similis, folio, & ramulis. Quibusdam in locis latius, uirentiusque inuenitur, & latioribus folijs, satis glutinosum. Alterum exilibus furculis, ac tenuibus folijs, quod aliqui prasium uocauere. Optimum est Cilicium, & Cretense, & Smyrneū, & in Chio, Cooque proueniens. Omnia exalfaciunt, urinam cient, aluo accommodantur. Decocto potu bilem deijciunt: lienosis ex aceto bibere prodest: contra pota ixiæ venena in uino bibuntur: menses trahunt: peripneumonicis, tussientibus, ex melle in eclegmate datur. Grata, ac mitis eorum potio est: quare cibum fastidientibus, & stomacho acida ructanti, imbecilloque præbetur: item si à maritima iactatione nausea, & æstus præcordiorum excitetur. Tumores uerò cum polenta illita discutiunt.

Origani historia uaria.

Plinij lapsus.

Brasauoli opinio reiecta.

VARIA, ac confusa est apud antiquos rei herbariæ authores Origani historia. Quandoquidem Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia duo tantum constituit Origani genera, nigrum sterile, & candidum fructuosum. Plinius uerò lib. XX. cap. XVII. post Onitidis origani, & Tragorigani mentionem, Heraclium origanum subiunxit, quod tria habere genera prodidit. Vnum nigrius, latioribus folijs, glutinosum. Alterum exilioribus, mollibusque, sampsucho non dissimile, quod aliqui prasium uocauere. Tertium inter hæc medium, minus quam cetera efficax. In quibus uerbis Plinius deprehenditur non sine errore Tragoriganum cum Origani generibus confuisse, quod Heraclij nomine, quod constat Origani genus esse, duas illas Tragorigani species, quæ à Dioscoride redduntur, huius ferè imitatione expresse: licet tertium quoque addiderit ex alio forte authore. nisi dixerimus, quod & hanc pro aliquo Origani genere sumpserit, & simul confuderit. Sed dimissis aliorum placitis, & Dioscoridem, quem nobis ducem, & auctorem proposuimus, duntaxat secuti, dicimus tam Heracleoticum, quam Onitum appellatum Origanum aut in Italia non oriri, aut inibi hætenus, quod sciam, à nemine fuisse repertum. Etsi Brasauolus Ferrariensis medicus nostræ ætatis clarissimus asserere uideatur, Heracleoticum illud herbæ genus esse, quod in Italia passim nascitur, quodque perperam Origanum uulgo ab omnibus uocatur. Verum huic (pace eius dixerim) nunquam assentiri potui: quin potius eam plantam sylvestris Origani genus esse semper existimaui, quod sua sponte in campestribus, asperis, cliuosisque locis, & montibus proueniat, purpurascens admodum umbella. Nam quanuis à Dioscoride una tantum sylvestris Origani species describatur, floribus candidis; nil tamen obstat, quin in alijs quoque à Græcia regionibus una, uel altera eius species floribus differens gigni possit. Siccum origanum, quod Venetias & Creta

Creta

Creta aduehunt, flore est albo, acerrimo gustu, fragrantiq; odore. Quo fit, ut hoc esse putem sylvestre Dioscoridis origanum (quanguam apud plerosq; Heracleotici, uel alterius nomen sibi falsò uendicet) non solùm quòd floribus sit candicantibus; sed etiam quòd gustatu linguam admodum uellicet. Siquidem hinc facile conijci potest, sylvestrè origanum cæteris (ut Galenus testatur) ualentiorē esse. Heracleoticum origanum, itemq; Onitum misit ad me hoc anno clarissimus medicus Lucas Chinus (quæ mihi sunt eius non solùm præstantis doctrinæ; sed etiam ingenij, ac liberalis animi certa ac firma indicia) utrumq; è Creta (ut ad me scripsit) allatū. Quæ duo Origani genera quòd satis Dioscoridis historiæ respondeant, hic pictura exprimenda duximus. Tragoriganum uerò, cuius etiam plantam pictā exhibemus, frequens nascitur in Foroiuliensi agro, folijs serpylli æmulis, sed gustu pulegij. Vnde non ab re statim post ipsum pulegij mentiuit Dioscorides. De omni tam Origani, quàm Tragorigani genere differens Galenus lib.

Origani uires
ex Galeno.

10 VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Origanus, Heracleotica quidem efficacior est onitide: sed agrestis, quàm quidam panaces Heracium, alij conylem cognominant, ualentior utraq; est. Omnes uerò incidendi, extenuadi, calfaciendiq; facultatem possident: hæcq; tertio excessu obtinent. Porro ea, quàm Tragoriganum appellitāt, assumpsit etiam adstrictionis quippiam. hæc Galenus. Ex cuius doctrina patet, rectè cum ijs agi, qui sylvestre ex Creta petiitum suis medicamentis inferunt. Planta Græcis ὀρίγανος, Latinis pariter Origanum uocatur: Mauritanis, Fandenigi, Fudenegi, seu Faudenegi: Italis, Origano: Germanis, Vuolgemuot, Rotttosten, & Costentz: Hispanis, Oreganos: Gallis, Origan, aut Mariolaine bastarde.

Nomina.

ΓΛ'ΧΩ.

PVLEGIVM.

CAP. XXX.

PVLEGIVM herba vulgaris notitiæ. Extenuat, calfacit, decoquit: potum menstrua, secundas, ac partus eijcit. Pulmonis uitia ex melle, & aloë potum extrahit, & conuulsis auxiliatur. nauseas, stomachiq; erosiones ex posca permulcet: atram bilem per aluum exigit. Bibitur in uino utilissimè contra serpentium morsus: defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum: gingiuas arefacti cinere corroborat. Illitum cum polenta inflammationes omnes sedat: podagris per se subuenit, impositū usq; dum rubescat locus: cum cerato varos extinguit: lienosis cum sale utiliter illinitur. Decoctum eius ablutas pruriginis mitigat: conuersas uulvas corrigit: cōtra inflationes, duritiasque vuluæ in defesiones conuenienter adijcitur. Vocant aliqui blechona, quoniam dum floret gustatum à pecoribus, balatum concitat.

Pulegij confideratio.

ET SI dubitauerint recentiorum quidam, an uulgare Pulegium legitimum sit, quòd ob eius uulgarem notitiam, nullis foliorū, florumq; notis eius faciē descripserit Dioscorides; non desunt tamen rei herbariæ periti, qui uelint Pulegium uulgaris usus Dioscoridis, aliorumq; antiquorum esse pulegium. Hocq; argumento nituntur, quòd non modò experientia compertum sit, uulgare Pulegium omnibus ijs uiribus esse præditum, quas suo tribuit Dioscorides; sed quòd etiam Plinianæ historiæ maxime respondeat. Plinio siquidem lib. xx. cap. xiiii. duo Pulegij produntur genera: scæmina, cui purpureus flos: mas, cui albus. Horum utrumq; fert solum Italicum, utrumque in Hetruria præstantissimum gignitur. Quapropter eos aperte hallucinari crediderim, qui Pulegium cōmunis usus unam, uel alteram calaminthæ speciem esse contendunt.

Quorundam error.

50 Quippe quòd certò putem (ut infi à suo loco dicetur) omnia calaminthæ genera, quorum meminit Dioscorides, à nobis iandiu fuisse reperta. Quin & illud Pulegium nostrum legitimum esse ostendit, quòd folio sit Cretensi dictamno simile, cui folia pulegio similia reddidit Theophrastus, item Dioscorides, qui tamen illa maiora fecit. Germanicæ mulieres Pulegium in hortis serunt, ac etiam in figulinis uasis fouent diligenti admodum cultura, suis affectibus eo consulentes. Vbi lætius tota coma conspicitur, & secundo calaminthæ generi (hanc enim illi assimilauit Dioscorides) folio simile, acerrimo gustu, quadantenus amaro. Quamobrem rectè quidem Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, de Pulegio differens, ita scriptum reliquit. Pulegium cum acre, & subamarum sit, ualde tum excalfacit, tum extenuat: Porro quòd excalfaciat, abunde magnum est signum, quòd illitum rubrificat, & quòd si quis diutius toleret, exulcerat quoque. Quòd uerò extenuet, satis indicat, cum humida, crassa, & lenta ex thorace, & pulmone excreatu facilia faciat, mensesq; moueat. ΓΛ'ΧΩ herba sic Græcis, Pulegium Latinis dicitur: Mauritanis, Alnam, Alnegèn, seu Aluegen: Italis, Pulegio: Germanis, Poley, & Hertz poley: Hispanis: Poleio: Gallis, Pulege, & Pouliot.

Pulegij uires
ex Galeno.

Nomina.

DICTAMNVM.

Δίκταμνος. DICTAMNVM.

PSEVDODICTAMNVM.

CAP. XXXI.

DICTAMNVM, aliquibus sylvestre pulegium uocatur. Cretenfis herba est, acris, læuis, pulegio similis, sed maioribus folijs, quæ tomento quodã, spissaq; lanugine pubescunt. Florem nullum, aut semen profert. Præstat omnia, quæ satium pulegium, sed efficacius multò: nam non potum modò, sed appositum quoque, aut suffitum, defunctos partus eijcit. Produnt in Creta capras sagittis percussas, huius herbæ pastu eas excutere. Purgandi uim habet succus illitus, aut cum polenta tritus. Herba impactos pedibus, reliquòue corpori aculeos, illitu refigit. ad lienis dolorem efficax habetur: siquidem ipsum imminuit. Metunt æstate, & autumnò. Radix eius gustu calfacit: partus accelerat. Succus cum uino potus, contra serpentium morsus præsidio est. Tanta herbæ facultas est, ut olfacta abigat bestias, quæ venenato ictu sæuiant, appensaque contactu exanimet. Vulneribus ferro illatis, & uenenatis morfibz infusus succus, præsentaneo est remedio, si etiam ab instillatione statim in potu assumatur.

Ψευδοδίκταμνος. PSEVDODICTAMNVM.

CAP. XXXII.

QVOD Pseudodictamnium uocant, multis in terris nascitur, antè dicto simile: sed minus, quàm illud acre. Eisdem effectus præbet, sed ineffacius multò.

Δίκταμνος ἕτερος. DICTAMNVM ALTERVM.

CAP. XXXIII.

DEFERTVR à Creta alterum dictamni genus, folijs sisymbrij, ramis maioribus: in quibus flores sylvestris origani, nigri, molles. Odor foliorum inter sisymbrium, & saluiam, iucundissimus. Efficax ad eadem, sed minus nares ferit. Miscetur emplastris, & medicaminibus, quæ aduersus serpentium iniurias confinguntur, theriaca uocant.

DICTAMNUM legitimum, ac probatissimum in Creta insula tantum gignitur: neque tamen inibi passim, sed in angusto loco duntaxat provenit, ut auctor est Theophrastus. qui lib. IX. cap. XXVI. de plantarum historia Dictamnium posteritatis memorie prodidit, his uerbis. Dictamnium Cretæ insulæ proprium est, ui mirabile, & ad plura perutile, sed ad partum mulierum potissimum pollet. Folio pulegio simile constat, nec sapore absimile est: ramulis tenuioribus conditur. Vsus foliorum, non ramorum, nec fructus est: ualent enim ad multa, & præcipue ad difficiles partus mulierum, ut dictum est: aut enim facile posse parere faciunt, aut certe dolores penitus sedant. Dantur bibenda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim, qui fert, exiguus admodum est, eumq; capræ depascunt capefenda causa uoluptatis. Quod etiam de telis fertur, uerum esse affirmant: capras enim sagitta transfixas dictamno deuorato telum eicere. Dictamnium tale est, uiresq; eiusmodi possidet. Falsum dictamnium folio quidem simile constat, sed ramulis minus, & uiribus longe inferius. quanquam enim eisdem in rebus proficit; tamen multo deterius, atq; debilius. Vis dictamni in ore percipi continuo potest: excalfacit enim ex paulo uehementer. Manipulos in ferula, aut canna intercludere solent, ne expiret: est enim imbecillius, cum expirauerit. Non desunt, qui naturam Dictamni, & falsi Dictamni eandem esse existiment. Sed quod locis lætioribus exeat, degenerare, falsumq; cognominari, sicuti etiam alijs pluribus euenit, ut uiribus deterioribus ex loco reddantur. Dictamnium enim asperum solum uehementer amare inquit. Est etiam aliud Dictamnium ueluti æquiuocè appellatum: nec enim speciem, nec uim habet eandem. quippe quod folio simili silymbrio constet, & ramis condatur maioribus. Vsus item, & uis non eisdem conueniunt. Hoc igitur (ut dictum est) mirum, simulq; proprium Cretæ insulæ dicitur. hæc Theophrastus. Cæterum ut ætati quoque nostræ Dictamni rationem aliquam reddamus, ut in omnibus ferè plantis facere consueuimus, non diu quid est, quod ex Creta insula Venetias legitimum Dictamnium adferri cœptum est. Siquidem Manardus Ferrariensis, uir

Dictamni cōsideratio.

- 10 stat, sed ramulis minus, & uiribus longe inferius. quanquam enim eisdem in rebus proficit; tamen multo deterius, atq; debilius. Vis dictamni in ore percipi continuo potest: excalfacit enim ex paulo uehementer. Manipulos in ferula, aut canna intercludere solent, ne expiret: est enim imbecillius, cum expirauerit. Non desunt, qui naturam Dictamni, & falsi Dictamni eandem esse existiment. Sed quod locis lætioribus exeat, degenerare, falsumq; cognominari, sicuti etiam alijs pluribus euenit, ut uiribus deterioribus ex loco reddantur. Dictamnium enim asperum solum uehementer amare inquit. Est etiam aliud Dictamnium ueluti æquiuocè appellatum: nec enim speciem, nec uim habet eandem. quippe quod folio simili silymbrio constet, & ramis condatur maioribus. Vsus item, & uis non eisdem conueniunt. Hoc igitur (ut dictum est) mirum, simulq; proprium Cretæ insulæ dicitur. hæc Theophrastus. Cæterum ut ætati quoque nostræ Dictamni rationem aliquam reddamus, ut in omnibus ferè plantis facere consueuimus, non diu quid est, quod ex Creta insula Venetias legitimum Dictamnium adferri cœptum est. Siquidem Manardus Ferrariensis, uir non solum ingenio & doctrina celebris; sed etiam simplicium medicamentorum acerrimus indagator, lib. VI. epist. III. inquit. Dictamno, nisi cam rursus Venus ab Ida sylua deportet, omnino deficiamus. Sed certè (ut ingenue fatear) nescio, qua auctoritate, uel ratione scripserit Dioscorides, Cretense Dictamnium nec florem, nec semen proferre, cum id, quod è Creta ad nos aduehitur, unà cum floribus deferatur, nullis præterea deficientibus notis, quæ in legitimo requiruntur. nisi dicamus hunc locum deprauatum esse, ut ferè suspicor. Quod autem fructum ferat Cretense Dictamnium, & ex consequenti etiam florem, uidetur supra declarasse Theophrastus, cum dixit. Vsus est foliorum, non ramorum, nec fructus. Atqui id ipsum non obscure à Damocrate explicatum est, ut in Galeno legitur lib. V. de compositione medicamentorum per genera, cap. X. in emplastro ex dictamno, quod acceptum refert Damocrati. Hic nimirum dictamno Cretico florem assignauit in illis Græcis uersibus, quos solutis uerbis sic uertimus. His quoque omnibus addito dictamni herbæ læuis sicca florem habentis drachmas uiginti. Hoc idem etiam credimus
- 20 Virgilium carminibus expressisse lib. XII. suæ Aeneidis, ubi ita cecinit.

Dictamnium fert flores.

Hic Venus indigno nati concussa dolore,
Dictamnium genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo uolucres hæfere sagittæ.

Plinio Dictamnium non modo flore, & fructu caret; sed etiam caule. quod tamen experientia, & antè dictorum testimonio planè falsum esse deprehenditur. Pseudodictamnium porro hodie paucis (ut arbitror) notum, Pistis hoc tempore ad me misit clarissimus medicus Lucas Ghinus, caule dodrantali, lanuginoso, albicanteq;: cui folia è caulibus erumpunt ex interuallis bina, dictamni tomento pubescentia: è quorum omnium medio flores purpurei prodeunt, marubij, uel melyssophylli modo, sapore pulegij, minus tamen acri. Vulgare autem Dictamnium, album uulgo cognominatum, quod folio fraxineo, floribus odore fragrantibus, citreis æmulis, radice alba, hircinum uirus olente, & amara prouenit, nullis prorsus notis aliquod Cretensis dictamni genus repræsentat. Viribus tamen quam plurimis, præsertimq; antidotis conficiendis, summopere commendatur. Quo fit, ut non satis admirari possim, quod ueteres rei herbariæ peritissimi, huius insignis plantæ nusquam, quod sciam, meminerint. De eius historia, ac uiribus libro primo latius disseruimus. quare nunc ea repetere superuacaneum esse duximus. Dictamni, ac falsi Dictamni uires tradidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Dictamnium tenuiore essentia constat, quam pulegium: cætera illi simile. At quod uocant pseudodictamnium, ad omnia imbecillius dictamno est. Quæ herba Græcè διτταμνος, Latine quoque Dictamnium appellatur: Arabicè, Mescatremesir, Alnegem araba, siue Bari: Italicè, Dittamo: Germanicè, Vuilden poley: Hispanicè, Ditamo, & Ditamo real. Quod uerò Græci διτταμνος, Latini item Pseudodictamnium, & falsum Dictamnium dicunt: Itali, Falso Dittamo.

Pseudodictamnium.

Vulgare dictamnium.

Dictamni uires ex Galeno.
Nomina.

- 50 Hic locus illi prorsus est similis, qui in uulgatis Dioscoridis exemplaribus legitur libro primo in capite Nardi montani. Idcirco in hoc similiter, atq; in illo adnotauimus, mendum subesse arbitramur. Ergo communis quoq; erit utriusque loci ratio, qua uterque suæ, ut spero, integritati restituatur. Et quoniam superuacuum esset ea referre, quæ alibi à nobis dicta sunt, nunc dicam tantum quomodo hic legendum censeam. Vulgata & ea quidem deprauata lectio, quam secuti sunt interpretes, habet. οὐτε δὲ ἄνθος, οὐτε καὶ πρὸν φέγει. At illa, quam nos ueram putamus, erit. οὐτε δὲ ἄνθος, οὐτε καὶ πρὸς φέγει. quæ uerba ita Latine reddemus. Neq; uerò flos, neq; semen confert. Ex hac castigatione illud facile fiet, quod Dioscorides auctor grauissimus non solum erroris suspitione non condemnabitur, sed etiam maxime commendabitur, quod ea scriptis tradiderit, quæ cum alijs ueteribus conueniunt.

SALVIA MAIOR.

Ελελίφακον. SALVIA.

SALVIA MINOR.

CAP. XXXIIII.

SALVIA, siue eleliphæcon, frutex est ramosus, longus, uirgas habens quadrangulas, & canas folia mali cotonei effigie, sed longiora, asperiora, crassiora, & quæ sensim attritarum quasi uestium scabritiem referant, hirsuta, subalbida, perquam iucundo odore, sed graui: semen summis in caulibus syluestri hormino simile gerit. In asperis nascitur. Menses cit, & urinas decoctum foliorum, ramorumque potum, & partus extrahit, & pastinacæ marinæ ictibus auxiliatur. Capillos denigrat, vulnere sanguinem cohibet, tetra ulcera purgat. Testium pruritus sedant rami foliaque, si eorum decocto cum uino foueantur.

Saluæ consi-
deratio.

ADEO est uulgaris notitiæ Saluia hortensis, ut nulli prorsus reperiantur horti, in quibus hodie frequens passim non spectetur. Est etiam præter hanc Saluia syluestris, quæ in campestribus, asperis, incultis, & montibus prouenit folijs domesticæ similibus, candidioribus tamen, & hirsutioribus. Quo fit, ut longè aberrant, qui pro syluestre Saluia, agrestem Sclaream sic uocatam usurpant, quam seplasiarum Centrum galli, & Gallitricum etiam appellant. Verum animaduertendum est, quod illa, quam syluestrem appello, ea sanè non est, quæ in Hispaniæ campestribus, et asperis locis, ac in Massiliensi agro unà cum nostrate nardo, & lauendula frequentissima nascitur. Quandoquidem hæc non syluestris Saluia est, sed ea ipsa, quam domesticam uocant: nam quæ in hortis habetur alia non est, quam campestris in hortos translata. Ideoque non scribit Dioscorides, Saluiam in hortis nasci, sed in asperis tantum locis. Cæterum Theophrasto duæ Saluiæ produntur genera lib. VI. cap. II. de plant. histor. ubi sic inquit. Sphacelus, et saluia inter sese distant, quasi alterum urbanum, alterum genus syluestre dixeris. Sphacelo folium leuius, contractius, minusque; squa lens: saluia scabrius. hæc ille. Porro genera hæc Saluiæ, quæ à Theophrasto redduntur, in Italia quoque in hortis quam plurimis inueniuntur: in eaque sum sententia, ut existimem sphacelum marem esse, saluiam uero fœminam. In Creta, ac etiam in quibusdā Apuliæ, et Calabriæ locis Saluia in cacumine gignit tubercula quædā, gallarum instar, subalbida: quorum aliàs mihi copiam fecit Ioannes Baptista Rhannusius Illustris. Senatus Veneti secretarius, uir moribus, ac doctrina præclarus: is enim (quæ sua est humanitas) cum ea ex Creta sibi allata essent, mihi uidenda tradidit.

Plinij lapsus.
Saluæ uires
ex Galeno, &
Aëtio.

Saluiam Græci eleliphæcon uocant. Vnde factum esse puto, ut Plinius lib. XX. I. cap. XXV. uocabulorum cognatione deceptus, quod Græcis lens phacos appelletur, crediderit magno errore eleliphæcon lentis speciem esse. Saluia, Galeno lib. VI. simp. medic. teste, temperamento est euidenter excalfaciente, ac leniter adstringente. De eius uiribus copiosius differuit Aëtius, sic scribens. Saluia manifestè calefacit, & leniter adstringit. Tradunt quidam, sufficit saluiam

uam menses immoderate fluentes, & omnino muliebri profluvium compescere. Agrippa sacram herbam uocauit, quam prægnantes mulieres, si fluidæ, laxæq; fuerint, utilissimè comedere prodidit: continet enim conceptum, uitamq; reddit. Ac si succi huius heminam cum modico sale, quarto à secubitu die, mulier potauerit, deinde uiro miscetur, procul dubio concipiet. Aiunt in Copto Aegypti post sævas pestilentias, ab his qui superfuerunt, ad eum succum bibendum mulieres coactas fuisse, plurimosq; inde productos fœtus. Dato, inquit Orpheus, sanguinem expuentibus succi saluæ cyathos duos, ieiunis cum melle bibendos, & sanguis illico cohibebitur. Tabidis pilulæ in hunc modum parantur. Sumito spicæ nardi, gingiberis, sing. drachmas duas: seminis saluæ assati, triti, & cribrati drach. octo: pipæris longi drach. duodecim, & cum succo saluæ pilulas conficito, & mane ieiunis drachmam unā exhibeto, eodemq; modo in uespere, ac postea aquæ puræ quippiam propinato. Saluia Latinis dicta, Græcis ἑλελίσφανος nominatur:

Nomina.

10 Mauritanis, Aelisfacos, seu Elifacos: Italis, Saluia: Germanis, Salbey: Hispanis, Saluia, et Salua: Gallis, Saulgs.

MENTHA.

MENTHA ALTERA.

Ἡ δ' ὕσμος. MENTHA.

CAP. XXXV.

MENTHA cognita herba est. Calfaciendi, adstringendi, atque exiccandi uim habet. Sistit sanguinem, potio ex aceto succo: tineas in ventre teretes enecat: venerem stimulat. Singultus, vomitiones, cholerasque sedant terni ramuli cum acidi granati succo poti. Suppurationes discutit, si cum polenta illinatur. Imposita fronti capitis dolores mulcet: mammas si tendantur, aut lacte turgent, compescit: cum sale canum moribus illinitur: aurium doloribus cum aqua mulsa subuenit: vuluæ ante coitum admota conceptioni resistit: linguæ scabritiem confricta læuigat. Lac coire, densarique in caseum non patitur, si folia potionibus lactis immergantur. In summa stomacho utilis est, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Syluestris mentha, Latini menthastrum uocant, hirsutior est folio, & prorsus maiore, quàm sisymbrij, grauiori odore. quare minus ad sanorum usus expetitur.

MENTHA cum hortensis, tum etiam syluestris, quam Hetrusci nostri Latinum nomen retinentes uulgò Menthaastro appellant, adeo omnibus uulgaris, notaq; est, ut sine uitio eius delineationem silentio prætermitti posse putauerim. Et quanuis plures, quàm hic scribat Dioscorides, in hortis sint Menthae species (una enim breuioribus, & crispioribus constat folijs, alia rubenti caule, & flore, alia uerò albicante) huiusmodi tamen specierum differentie nō sunt, meo iudicio, plurimi faciendæ. Viuax Mentha admodum est: nam in hortis semel tantum sata, tam restibili fertilitate durat, ut uix in posterum extirpari possit, quin renascatur. Venereis uoluptatibus Mentha commendata est:

Menthae consideratio.

et si

MENTHASTRUM.

Menthæ ui-
res ex Gal.

Menthæ græ-
cæ mentio.

MENTHA GRECA.

Nomina.

etsi Plinius non sine errore lib. xx. cap. xiiii. plane contra-
rium scriptis tradiderit. Huius menthæ facultatis causam scite
reddidit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, ubi de
ea ijs differit uerbis. Hediosmos, alij uerò minthen odoratam nun-
cupant. Est enim & alia quædam minthe non odorata, quam ca-
laminthen uocant. Vtraq; gustu acris, & facultate calida est, ex
tertio ordine excalfacientium. Infirmior tamen est mentha odo-
rata, quàm calamintha, & minus excalfacit. Ut enim in uniuersum
dicam, hæc ceu sylvestris quædam est, illa ceu domestica.
Quamobrem sanè ob eam, quæ ex cultu accedit, humiditatem,
mediocriter item ad uenerem excitat. Id quod omnibus commu-
ne est, quæ humiditatem semicoctam, & flatuosam continent. Ob
talem ipsius herbæ temperaturam in abscessibus ea quidam cum
polenta mista utuntur. Id quod in Calamintha facere nequeas,
propterea quòd ualentius cum excalfaciat, tum desiccet, quàm id
genus possant. Habet uerò etiam quiddam amarum in se, & acer-
bum: & amaro quidem lumbricos interficit; acerbitate uerò sit
cum oxycrato bibatur, recentes sanguinis reiectiones reprimit.
Substantia est, ut si qua alia herba, tenuium partium. hæc Gale-
nus. Verum animaduertendum est, hoc loco Galenum per sylue-
strem Mentham non intellexisse legitimam Calamintham, quòd is
de odorata Calamintha (ut sequenti capite dicturi sumus) initio
septimi libri de simplicium medicamentorum facultatibus copiose
tractauerit. Ex quo facile conijcere licet, Galenum in hoc non
suam, & ueram appellationem retulisse, sed aliorum, & fortè Græ-
ci uulgi, qui sylvestrem mentham calaminthæ nomine appellare
consueuerit: id quod etiam Galeni locutio confirmare uidetur.

Ceterum est & herba passim in hortis crescens, folio saluie lon-
giore, latioreq; betonicæ æmulo, in uiridi albicante: caulibus
cubitalibus, & aliquando maioribus: in quorum cacumine flores
exeunt corymbacei, colore melino, tanacetii modo. Planta in uni-
uersum amara est, subadstringens, & grauiter odorata. Gori-
tiensibus hæc uulgo uocatur MENTHA græca: in Hetruuria uerò
Saluia romana, quòd potius folijs saluiam referat, quàm mentham:
quin & herbam diuæ Mariæ nominant. Sunt etiam, qui Laffulata
appellent: sed unde apud hos id sibi nomen ascriuerit, nescio, ipsi
dicant. Porro Valerius Cordus in suo dispensatorio, in unguento
Marciati magno, duas profert Menthas, nempe crispam, & Sara-
cenicam: pro Saracenicam autè mentha hanc, de qua præsens men-
tio, imponendam esse censet. Sed quoniam id nulla comprobatur
authoritate, uel ratione, eius quidem sententiæ adstipulari nō tutum
esse arbitror: præsertim cum Nicolaus nuper à Fuchsiō latinus
factus, nullam huiusce Saracenicæ menthæ mentionem faciat, sed
rubeæ, & agrestis tantum. Id quod facile nobis indicat, ut liberè
dicamus, Cordi dispensatoriū quàm plurimis scaterere mendis. quip-
pe quòd non omnes medicamentorum descriptiones ex bonorum
authorum fonte hauserit. Plantam hanc (ut ipse scribit) Germani
uocant Vnser frauen muntz, id est, mentham sanctæ Mariæ. Ve-
rùm Fuchsius aliam eodem nomine ab hac longè diuersam ostēdit.
Qui uerò horum errauerit, in hoc Germanicæ linguæ peritiores
iudices erunt. quanquam si Hetruscis Germanicæ, uel Germanicis
Hetrusca nomina respondent, Cordo potius (quantum ad uocabu-
lum spectat) quàm Fuchsiō acceperim, quòd, ut modò diximus, her-
bam diuæ Mariæ eā uocent in Hetruuria. Huius epotus succus alui-
tineas, & lumbricos enecat: frigido utero subuenit. Ventriculum
roborat, tam haustus, quàm illitus, & uomitiones compefcit. To-
ta planta tam substratu, quàm suffitu serpentes fugat, & eorum
uenenis resistit. quin & infarctus expedit, & capiti robur addit.

Ea Græcis ὀδύσχος, Latinis, pariter & Italis Mentha uoca-
tur: Arabibus, Nahanaba: Germanis, Muntz: Hispanis, Hierua
buena, & ortelana: Gallis, Mente,

CALAMINTHA MONTANA.

CALAMINTHA ALTERA.

Καλαμίνθη. CALAMINTHA.

CAP. XXXVI.

EX CALAMINTHAE generibus quædam montibus familiaris, folia ocimi habens, incana: surculos, & caules angulosos, purpureum florem. Altera pulegio similis est, sed maior: quam sylvestre pulegium ideo appellarunt, quod odore ipsum æmuletur. nepetam Latini vocitant. Tertia menthastræ cognata est, folijs oblongioribus, caule & ramis maioribus, quàm superiora, sed uiribus inefficacior. Omnium folia gustu impensè feruentia, & acria: radix superuacua. Nascitur in campestribus, asperis, & aquosis. Potu, aut illitu demorsis à serpente opitulatur. Decoctum potu menses, & urinas expellit: ruptis, conuulsis, orthopnœæ, torminibus, choleris, horroribusque auxiliatur: regium morbum expurgat. Præsumpta in vino venenis resistit: tineas, cæterasque interaneorum animalia cum sale, & melle pota, enecat: nec secus cocta, crudæve, si teratur. Elephanticos escitata adiuvat, si postea serum lactis ebibatur. Folia detrita, si in vellere subijciantur, menses extrahunt, & partus enecant: accensa, aut substrata, serpentes fugant: nigris cicatricibus candorem reddunt, in vino cocta, & illita: sugillata tollunt. Calamintha ischiadicis imponitur, vt ex alto humores euocet, summam cutem exurens. Vermes necat succus auribus instillatus.

CALAMINTHA officinis Calamentum dicitur, cuius tres numerantur species. Sed eius frequentior est usus, quæ Latinis Nepeta uocitatur, secundo loco hic à Dioscoride tradita. Nomen hæc apud Hetruscos in hunc usque diem retinet: siquidem nostrates eam, corrupto tamen nomine, uulgo appellant Nipotella.

Ceterum

Calaminthæ
consideratio.

Brasauoli error.

Ceterum hac in re Brasauolus (pace eius dixerim) aperte hallucinari deprehenditur, quod pro certo existimet Calamintham secundo loco à Dioscoride descriptam illam herbam esse, quam, eo quod catti magna eius capiantur uoluptate, Gattaria quidam uulgò nominant. Error hinc manifestè proditur, quod GATTARIA, cuius hic imaginem

HERBA GATTA.

Ruellij erratum.

Monachorū lapsus.

Calaminthæ uires ex Gal.

damus, sit herba folijs urticæ, aut apiastro similibus, quæ quantum à pulegij folijs disideat, non modò cæteris notis; uerum etiam odore, in quo Brasauolus nititur, ij dijudicent, qui has differetias rectius norunt. Sunt tamen è uulgaribus, qui Gattariam etiam Nepetam appellent, quorum nomenclaturam magis fortasse secutus Brasauolus, quam plantæ ipsius notas, hallucinatus deprehenditur. Nepeta itaq; Dioscoridi nil aliud unquam, mea opinione, fuerit, quam uulgaris calamintha, qua officinæ utuntur, quamq; nos uulgò uocamus Nipotella. quandoquidem uulgaris usus Calaminthæ, non modò folijs pulegij æmulatur; sed etiam sapore, & odoris fragrantia. Quo fit, ut mirum non sit, si Dioscoridis testimonio, à quibusdam sylvestre pulegium uocata fuerit: nō enim odore tantum (ut Brasauolus uelle uidetur) Nepeta pulegium imitatur; sed & folijs, & caule. Quamobrem dicamus licet, nullo pacto existimandum esse, Gattariam herbam esse Nepetam secundam Calaminthæ speciem. Neq; etiam putandum, eandem tertiā esse, quemadmodum falsò credidit Ruellius. Quippe quoniam fecerit hanc Dioscorides menthastro similem, non autem melissophyllo, aut urticæ, quas (ut paulò antè diximus) Gattaria representat. Quapropter non modò ea de causa eius sententiam explodendam putauerim; sed etiam quod sæpius ipse in locis aquosis repererim tertiam Calaminthæ speciem, menthastri æmulam, subalbidioribus tamen folijs, ac gustu acriori. Non secus & montana mihi frequens olim occurrebat in excelsis uallibus Ananiæ montibus, folijs albicantibus, ocimo similibus, caule quadrangulo, & flore in purpura rufescente. Quamquam in hoc errore, mea quidem sententia, uersantur Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, ut asserere non dubitent, montanā hanc Calamintham legitimam esse Nepetam. Calaminthæ meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus differens. Calamintha essentia est tenui, & calida, sicq; tem-

perie, ex tertio quodammodo ordine utraq; qualitate. Horum manifesta sunt indicia, partim gustu apparentia, partim experientia cognita. Gustu siquidem acris, & palam calida est, ac paulum omnino subamari habet. Periclitantibus autem, & corpori admoventibus extrinsecus imposita, primum quidem ualde excalfacit, & mordicat, cutemq; laniat, postremo etiam ulcus efficit. In corpus autem intrò assumpta, tum ipsa per sese sicca, tum etiam cum melicrato, perspicuò calfacit, & sudores ciet, omneq; corpus tum digerit, tum exiccat. Ea ratione ducti quidam ipsam contra rigores per circuitum repetentes adhibuerunt, foris quidem oleo incoctam toti corpori inungentes cum frictione non segni, intrò uerò assumentes, sicuti est dictum. Quinetiam & coxendicibus eam quidam in aegritudinibus ischiadicis, tanquam strenuum remedium illinunt. Trahit enim quæ in profundo hærent ad superficiem externam, totumq; adeò articulum excalfacit, cutemq; non obscure adurit, mensesq; tum epota, tum apposita admodum efficaciter prouocat. Bonum etiam elephantiorum remedium, non eo tantum, quod strenuè tenues humores digerat; uerum etiam quia extenuet, & incidat ualenter crassos, quales sunt qui hunc morbum procreant. Sic & cicatricibus atris candelam reddit, & sugillata digerit. Sed in talibus in uino coctam cataplasmatibus modo imponere uiridem magis, quam siccam præstat. Quippe arefacta uehementior redditur, & ad urendum promptior. Porro talis cum sit ad uenenatarum bestiarum morsus assumitur, uelut etiam cauteria, & quæcunq; medicamenta calida sunt, & acria, tenuiumq; partium, quæq; faciliè ex alto ad sese circumiacentem omnem qualitatem possunt attrahere. Cæterum quæ illi inest amaritas, plane exigua est: uerum ad quædam ita efficaciter agit, ut quæ ualentissima est, nimirum cum coniuncta sit uehementi calori cum tenui essentia. Quare & ascaridas, & lumbricos succus eius aut infusus, aut epotus enecat. Eadem ratione aurium uermes, aut si alicubi in corporis parte sinuosæ, aut implicatæ, quæ putredine tententur, talis prouenerit affectus. Sic & conceptum seu pota, seu adnota interimit, & eiicit. Igitur incidendi quidè ei uis adest, propter calorem eius, tenuitatem, & amaritudinem: abstergendi uerò propter unicam amaritudinem. Itaq; asthmaticis ob omnia antè dicta prodest: ictericis uerò, siue regio morbo laborantibus potissimum ob amaritudinem, sicut alia frè omnia amara, utpote abstergentia, & expurgantia in iecinore prouenientes obstructions. Ad omnia iam dicta efficacior est montana. Καλαμίνθη herba sic Græcè, ut etiam Calamintha Latine dicitur: Arabicè, Calamentum: Italicè, Calamintha, & Calamento: Germanicè, Vuilden pooley: Hispanicè, la Neuada: Gallicè, Poulliot sauage.

Nomina.

THYMVM ab omnibus cognoscitur, furculosus frutex, exilibus folijs, multis, & angustis circumdatus: capitulis in cacumine, flore purpurascens refertis. Gracili solo, & petroso prouenit. Vim habet hanc, ut cum sale, & aceto potum, pituitam per aluum detrahat. Decocti ius prodest orthopnoicis, & anhelatoribus: tineas ventris exigit: menses, partus, & secundas pellit: vrinas ciet. Cum melle in eclegmate faciles facit excreationes: recentes tumores discutit, cum aceto illitum: concretum sanguinem dissoluit, verrucas thymi colorem reddentes, penilesque tollit. Ischiadicis cum uino, & polenta impositum subuenit: hebetibus oculis in cibo prodest. Perquam utile pro condimento, duntaxat ad usus eorum, qui recte ualent.

THYMVM duorum generum esse testatum reliquit Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia, ubi de eo differuit his uerbis. Quin & thymum candidum, nigrumque reddunt. Serò id admodum floret: nam circa æstiuum solstitium incipit. Melapès hinc capiunt, & hoc augurio apiarum constare affirmant, an probe melletur, nec ne. Etenim si aliter defloruerit, mellatio minus probe succedit. Destruitur, peritque flos, si imber inceserit. Semen secundum satureiæ, atque etiam magis origani manifestò sentitur: thymi uerò nullum ostendi potest, sed floribus quodam permiscetur modo. Flores etenim serunt, itaque oritur thymum. hætenus Theophrastus. Ceterum nunc thymum in Italia notissimum est. Præstat autem quod ex Apulia fertur: quanquam laudatissimum est, quod è Creta insula, alijsque nonnullis Græciæ locis aduehitur. Vnius tantum thymi, minoris uidelicet, meminit hic

Thymi historia.

Dioscorides. Verum cum is libro quarto in epithymi historia, Epithymum florem esse scribat è thymo duriore, satureiæ simili, haud dubie ostendit se non secus ac Theophrastum, duo Thymi genera obseruasse. Vnum, quod mittit furculos complures exilibus folijs, angustis, & numerosis circumdatus: in quorum cacumine sunt capitula flore purpureo referta. Alterum uerò lignosius, fruticosius, ac durius, satureiæ simile. Thymo hoc duriore passim ferè scatet Goritensis ager, cuius præcipue colles: in eoque (ut libro quarto suo loco dicitur) legitimum epithymum oritur. Thymi meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scribit. Thymum incidit, & calfacit manifestè: ob id & urinam, & menses ciet, foetum euellit, & uiscera potum expurgat: educendis ex thorace, & pulmone confert. Itaque in exalfaciendo, & exiccando in tertio ordine statuendum est. Præter has autem à Galeno descriptas, alias quoque Thymo uires reddidit Aëtius sermone primo, sic inquit. Hæc uerò experimentis de Thymo cõperta sunt. Dato ieiunis articulari morbo laborantibus, Thymi aridi minutissimi drachmas quatuor cum oxymelitis cyatho. Bilem enim, reliquosque humores, atque acrem saniem euacuat: facit & ad uesticæ affectus. Ventre autem inflato, ubi scilicet intumescere cœperit, drachmam unam dato ieiunis cum cochleari aquæ mulsæ. Ad lumborum coxendicumque dolorem, laterisque, & thoracis, ac hypochondriorum suspensiones ac inflationes, pondere trium drachmarum cum oxymelite temperato mensura cochlearij ieiuno exhibeto. Similiter etiam & melancholicis, & mente turbatis, timoreque detentis drachmas tres cum oxymelitis temperati cochleari præbeto. Dato item ieiunis, & ante coenam aduersus lippitudinem, & uehementem oculorum dolorem. Præterea contra podagram, etiam quæ motum omnino interceperit, cum uino utilissimè propinatur. Postremò ad tumefactos testes ieiunis trium drachmarum pondere exhibeatur. Verum ab atro thymo abstinere oportet: corrumpit enim temperamentum, bilemque gignit. Eligendum quod purpureo flore est, præstantius tamen quod album illum habet. Planta, quæ Græcis θυμός, Latinis item Thymus, & Thymum appellatur: Mauritanis, Hasce: Italis, Thimo: Germanis, Romischer quendel, et Vuelscher quendel: Hispanis, Tomillo salsero: Gallis, Thym, seu Mariolaine d'Angleterre.

Thymi uires ex Galeno, & Aëtio.

Nomina.

SATVREIA triuialis notitiæ est. Gignitur in asperis locis, & tenui solo, thymo similis, minor tamen, & tenerior: defert spicam florum plenam, coloris herbacei. Eadem potest, quæ thymum, si modo consimili sumptitetur. Aptus sanis usus. Est etiamnum quædam satiua, syluestri prorsus minor. quæ propter mitiorem acrimoniam commodius in cibos recepta est.

Thymbræ cō
sideratio.

SATVREIA.

Thymbræ ui
res ex Paulo.

Nomina.

THYMBRA Græcis dicta, & Satureia, Cunilaq; Latini, nobis in Hetruria, corrupto à Cunila nomine, uulgò uocatur Coniella. In alijs tamen plerisq; Italiæ locis, quòd à Satureia uocem corrumpere maluerint, appellatur uulgò Sauoreggia. Non desunt etiam inibi, qui ab acrimonia, quam piperis ferè modo gustui repræsentat, eam uulgò Peuerella, quasi Piperellā nominent.

Thymbræ duo inueniuntur genera, satium, & sylvestre, quod & gustu acrius, & odore fragrantius est, in campestribus, & sabulosis proueniens. Ideoq; Columella minimè damnandus uideatur, quòd Thymbram à Satureia discreuerit: quandoquidem is optimè nouerat hortensem, ac sylvestrem Cunilam reperiri. quod & Plinius satis notasse deprehenditur. Ex quo facile intelligi potest, Columellam sylvestrem, thymbram nuncupasse, hortensem uerò Satureiam. Sed quæ sit Thymbra illa, quam Dioscorides syluestri generi assignauit, & spicam ferre prodidit floribus plenā, coloris uiridis, nondum satis mihi constat. neq; enim hæcenus mihi contigit plantam sylvestrem aut satiuam uidere, quæ illi planè respondeat. Quamobrem non alterius imaginem exhibere potuimus, quàm illius cunilæ, quæ passim in nostris hortis nascitur: & hæc est (ut equidem opinor) satureia, cuius à Columella fit mentio. Ceterum quòd in simplicium censu usquam Thymbræ minerit Galenus, nondum compertum habeo. Paulus uerò eius mentionem fecit libro VII. ubi de utraque specie ijs paucis disserit. Thymbra sylvestris eadem quæ thymum præstat. Hortensis autem altera quidem imbecillior est, sed ad ciborum usum gravior, & accommodatior. Quæ herba Δύμ.βρα Græcè, Thymbra, Cunila, & Satureia Latine uocatur: Arabicè, Sahater, seu Shatar: Italicè, Thimbra, Coniella, Sauoreggia, & Peuerella: Germanicè, Kunel, Zuuibel hysop, & Saturey: Hispanicè, Segurelha: Gallicè, Sauoreie, Sarriette, & Satrea.

Ἐρπυλλος. SERPYLLVM.

CAP. XXXIX.

Serpylli con
sideratio.

SERPYLLVM duorum generum est. Hortense odore sampuchum imitatur, atque in coronas addi solet. cui à serpendo nomen inditum est: quoniam si quaius particula terram attingat, inibi radices demittere. Folia, & ramulos origani habet, sed candidiores, in macerijs multò procerius assurgit. Sylvestre, zigis appellatum, non serpit, sed in altitudinem increfcit, ramulos edens tenues, furculosos, folijs refertos longioribus, quàm rutæ, & durioribus, angustis. Flores iucundè olent, gustanti acres. Radicis nullus usus. Nascitur in petris, satiuo efficacius, atque magis excalfaciens, & ad medendi usum aptius. Menses trahit, & urinam potu ciet: torminibus, ruptis, vulsis, & iecinoris inflammationibus auxiliatur: & aduersus serpentes potu, illitùve prodest. capitis dolores mulcet coctum, adiecto rosaceo, & madefactum in aceto: maximè uerò phreniticis, & lethargicis conuenit. Cruentos uomitus sedat succus, drachmis quatuor ex aceto potus.

SERPYLLVM hortense in Hetruria haud negligitur, sed in hortis seritur, & magna admodum diligentia colitur, quod etiam inibi (ut Dioscorides inquit) in coronamenta additur. Syluestre duorum est generum: unum flore candido, odore citrei mali: alterum uerò flore purpureo, gustu perquàm acri, satureiæ simili. Vtrunq; copiosissimè nascitur apud Goritienses Saluatino monte, quo mihi hæcenus letius nusquam uidere contigit, nec itè odoratius. Serpyllum à Theophrasto, cui hortense nil aliud esse censeo, quàm sylvestre in hortis satum, describitur lib. VI. cap. VII. de plantarum historia, ubi de eo differit ijs uerbis. Serpylli sylvestre

sylvestre etiam genus est, quod deferentes ex montibus ferunt, ut apud Sycionem fieri solet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios uero, ut in Thracia, montes, & plana omnia Serpyllo scatent. Peculiaris huic auctio germinum: quippe cum in quantumvis longitudinis procedere ualeat, nactum scilicet adminiculum, aut iuxta sepes aliquas satum. Genera urbana reddere non est, ut retulimus: sirocia esse affirmant. Hoc enim in montibus, tum satum quoddam, atque uehementissimum: tum gratum odore, molliusque comperiri. Tempus ferendi plurimum autumnus: hoc enim primum ferere nimirum properant. haecenus Theophrastus. Ex cuius etiam uerbis satis perspicue colligi potest, duo esse sylvestris Serpylli genera. Quare etsi palam unius tantum generis mentionem fecerit Dioscorides; duorum tamen obscure meminisse potuit, cum inquit. Sylvestre, zygis appellatum, non serpit, sed in altitudinem assurgit. Nam si unum tantum sylvestris Serpylli genus Dioscoridi notum fuisset, ei sane necessarium non erat addere zygis cognomen differentiae causa. Satium radicibus quidem serpit, sed ramulis attollitur, amaraci modo, quemadmodum sylvestris altera species, quae malum citreum olet. Proinde scitè Plinius lib. x. cap. xxi. ita de eo memoriae prodidit. Serpyllum a serpendo putant dictum. quod in sylvestri euenit, in petris maxime. Satium non serpit, sed ad palmi altitudinem increscit. Serpylli uires paucis perstrinxit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Serpyllum usque adeo excalfacit, ut & menses, & urinas moueat. est autem et gustu admodum acre. Eius nomen Graecum, ἐρπυλλος: Latinum, Serpyllum: Arabicum, Hemen: Italicum, Serpillo: Germanicum, Quendel, & Huener koel: Hispanicum, Serpolio, & Serpan: Gallicum, Serpoulet.

Serpylli uires
ex Galeno.
Nomina.

Σάμψυχον.

SAMP SVCHVM.

CAP. XL.

20

30

40

SAMP SVCHVM in Cypro, & Cyziceno laudatissimum. Secundum sibi locum uendicauit Aegyptium. Amaracum gens Sicala, & Cyzicena appellat. Herba est ramosa, per terram repens: folijs eius calaminthæ, quæ tenui folio constat, hirsutis, & rotundis. suauissimum odorem spirat: ideo coronis inferitur. Vis eius excalfaciens. Succus decocti potus, conuenit incipientibus hydropicis, & ijs quos urinæ difficultas, aut tormina excruciant. Illita ex melle arida folia, sugillata tollunt: menses subdita in pecto trahunt: contra scorpionis ictum ex aceto, & sale illinuntur: luxatis, tumoribusque cerato excepta, imponuntur: aduersus oculorum inflammationes, cum polline polentæ, illini prodest. Acopis, malagmatisque calfaciendi gratia commiscetur.

Cum superius libro primo in Sampsuchini unguenti commendatione, Sampsuchum, & Amaracum idem esse latius ostenderim, etsi Galenus, & Paulus diuersis capitibus Sampsuchi, & Amaraci meminerint, eadem hic repetere superuacaneum duxi: quod ea huc facile transferre possint ij, qui rem hanc se aliter fortasse habere existimant. Sampsuchum in Italia Hetruscis uulgo appellatur Persa, quod fortè illis è Persia fuerit allatum: cæteris uero inibi Maiorana, nomine à Latinis mutuato. Herba hæc tantam cum mulieribus inuit gratiam sui odoris iucunditate, ut nulle ferè reperiuntur, quæ suis in hortis, aut fictilibus uasis Amaracum non serant, uel plantas non transferant, ac diligenti admodum cultura foueant. Quo fit, ut putauerim ego, ex eo Maioranæ sibi nomen adinuenisse, quod maiori cura, ac diligentia feratur, colaturque, quam cæteræ plantæ. Neque id ea solum ratione, quod, ut

Sampsuchi cō
sideratio.

paulò antè diximus, odore perquam iucundo commendetur; sed quod etiam perpetua uiueat coma. Sampsuchi meminit Galenus libro viii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Sampsuchum tenuium partium, & digerentis est facultatis: desiccatur enim, & excalfacit ordine tertio. Id Græcis Σάμψυχον, & Ἀμαράκον, Latinis quoque Sampsuchum, Amaracus, & Maiorana uocatur: Arabibus, Merzenius, seu Morsangius: Italis, Maiorana, & Persa: Germanis, Meyeron, Maiorana, & Meyram: Hispanis, Maiorana: Gallis, Marone, & Mariolaine.

Sampsuchi ui
res ex Gal.
Nomina.

Μελιλότος.

MELILOTVS, SIVE SERTVLA CAMPANA.

C A P. X L I.

SERTVLA campana laudatissima in Attica, & Cyzico, & Chalcedone nata: cuius color uicinus est croco, boni odoris. Nascitur & in Campania circa Nolam, colore in luteum languescente, odore infirmo. Vim habet adstrictoriam. Inflammationem omnè emollit, præsertim quæ in oculis, vul-

K ua,

ua, fede, aut testibus erumpat, si ex passo cocta illinatur: interdum autem addito oui luteo affato, aut fœni græci farina, lini semine, aut polline, aut capitulis papaueris, intyboue. Recentes meliceridas per se cum aqua, & ulcera manantia in capite illita cum creta Chia, vino, aut galla sanat: stomachi dolores, & cruda, & cocta cum aliquo ex antè dictis leuat: doloribus aurium mitigandis cruda ex passo instillatur: in aceto, aut rosaceo madefacta, capitis dolorem lenit.

Meliloti consideratio.

PROBATISSIMA, legitimaq; Melilotus non modò in pluribus Campaniæ locis; sed etiam Gargano Apuliæ monte prouenit. Cuius semen in tenuibus corniculis inclusum nuper Venetias afferri cœpit. Quo factum est, ut iam cognouerint medici uulgaris usus Melilotum illegitimam esse, potiusq; lotum urbanam referre, cuius historiam libro quarto tradidit Dioscorides. Meliloti meminit Plinius lib. xxi. cap. ix. ubi ita scriptum reliquit. Ergo in coronamenta folio uenere apiastrum, meliloton, quod Sertulam campanam uocamus. Est enim in Campania Italiae laudatissima, Græcis in Sunio, mox Chalcidica, & Cretica, ubicunque uerò asperis, & syluestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitas, indicio est nomen Sertulæ, quod occupauit. Odor eius croco uicinus est, & flos. Ipsa cana placet, maxime folijs breuissimis, atque pinguisimis. Melilotum, ut Galenus memoriæ prodidit libro vi. simplicium medicamentorum, mistæ facultatis est: habet enim quiddam adstringens, sed & digerit, & concoquit: copiosior enim in eo est substantia calida, quàm frigida. hactenus Galenus. Cæterum neminem inuenio e Græcis auctoribus, qui explicauerit, quæ Meliloti pars in usum medicinæ recipiatur, an folia, aut radices, aut caulis, an flores, aut cornicula, aut semen. Quod tamen docuerunt Mauritanii, præsertim Serapio, qui ex auctoritate Isaac Eben amram de Meliloto scribit in hunc sensum. Melilotus herba est, quæ folia fert rotunda, & uiridia: ramulos emittit admodum exiles, in quibus folia rara. Semen gerit in filiquis tenuibus, ac rotundis: quæ grana includunt pauca, glauci coloris, rotunda, infra sinapis magnitudinem. Porro in meliloto usum sibi uendicarunt filiquæ, & semina, quæ in eis continentur. Μελίλωτος ita Græcè dicitur, ut Latine Melilotus, & Sertula campana: Arabice, Alchilemelich: Italicè, Meliloto: Hispanicè, Corona de rei.

Meliloti uires ex Gal.

Nomina.

Μέλιλον.

MARV M.

CAP. XLII.

MARV M herba cognita uulgò, furculosa, flore origani, folijs multò candidioribus, flore odoratiore. Vim habet lisymbrio confimilem: substringit enim, & modicè calfacit. Qua de causa illitu serpentia ulcera sistit, & in calidas illitiones additur. Iuxta Magnesiam, & Tralleis copiosissima gignitur.

Mari mentio ex Galeno.

ET SI Galenus inter simplicia medicamenta nusquam, quod equidem inuenerim, Mari meminerit; libro tamen primo de antidotis in Hedychroi compositione eius mentionem fecit, cum ita scribit. Aliæ hedychroi descriptiones reperiuntur, quæ neq; Amaracum, neq; Marum prorsus habent: quædam alterutrum tantum continent. Neq; enim duo hæc omnes noscunt unguentarij, eo quòd herbas solùm e Creta aduectas emant unà cum seminibus, atq; succis. Ego uerò & easdem herbas scio in Asia nasci, ac in alijs quidem regionibus raras esse, in Cyzico autem frequentes. In Italia quoq; ut & alias quasdam herbas, ita & Amaracum uidi, quæ odore multum à Maro superatur. Marum enim ualde redolet, putaretq; aliquis sola nominis appellatione ductus, unguentum amaracinum, quod in Cyzico faciunt, amaraci plurimum capere, sicq; forsitan ab antiquis unguentum conficiebatur, sed nunc solùm marū imponunt. Hanc herbam aliquoties cum ipse degustassem, ac eam amaram quidem plurimum, acrem uerò parum deprehendissem, hortatus sum quendam eorum, qui Amaracinum conficere solent, ut amaraci tantum compositioni immitterent, quantū & mari. Ac mihi uisum est id unguentum minus quidem odoratum, nihil autem uiribus inferius. hæc Galeni uerba. Ex quibus palam est, Marum ab amaraco uiribus, & facie parum admodum disidere, etsi tum amarius sit Marum, tum etiam odore fragrantius. Quapropter non planè eorum sententiam explodendam putarem, qui Marū amaracum illā esse arbitrantur, quæ maiore spirat odorem, maioremq; amaritudinem gustu præfert: quæq; folijs uiret minusculis, candidioribus, & tenuioribus: unde non immeritò à nostris in Hetruria uulgò cognominatur Persa gentile. Sampsuchum enim, siue Amaracum, inibi Persa uulgò uocari superius indicauimus. Cuius illud genus, quod folijs constat pinguioribus, latioribus, uiridioribus, gustuq; acrioribus, minus tamen amaris, legitima omnibus Amaracus esse confetur. Illorum inquam sententiæ fermè adstipularer, nisi eidem aduersari Galenus inueniretur: quippe qui loco citato testatus sit, se in Italia amaracum uidisse, nulla quòd inibi Marum uiderit, facta mentione, sed tantum quòd hoc in alijs ab Asia regionibus rarum oriatur. Hinc itaq; facile adducor, ut existimem Marum non nasci in Italia. Auget nobis opinionem Plinius, qui quasi Galeno subscriberet, Marum duxit esse rarum inuentu, & Italiae peregrinum. quare ipsum collocauit lib. xxi. cap. xxi. inter ea duntaxat odoramentorum genera, quæ ab externis regionibus in Italiam conuehebantur, sic inquit. In Aegypto nascitur & Maron peius quàm Lydium, maioribus folijs, ac uarijs: illa breuia, ac minuta, & odorata. hæc Plinius. Cæterum non ob id eos errare crediderim, qui graciliorem amaracum Mari loco substituunt. Quandoquidem testatur Galenus, quòd unguentum illud, in quo Amaracum pro Maro admisceri iussit, etsi minus quidem odoratum uideretur; non tamen uiribus inefficacius erat. Quod Græci μέλιλον, Latini pariter Marum nominant.

Marum Italiae peregrinum.

Nomina.

Ἀκινός.

ACINVS.

CAP. XLIII.

ACINOS, aut aconos à Græcis dicitur, tenui, siccoque ramulo herba, ocimo similis, odorata, sed hirsutior: qua coronæ factitantur. à nonnullis olitoribus colitur. Menfes, & aluum pota sistit. Illita panos, ignemque sacrum sanat.

10 QV ANQVAM sunt aliqui, qui Acinum eam ocimi speciem esse existimant, quæ angustioribus constat folijs, quæque iucundum esset odorem, cuius gratia, atque etiam umbræ gratæ uirentis æstiuo tempore passim in fagulinis uasis fouetur extra fenestras adium, & in atrijs, quam nos ob eius gracilitatem uulgo uocamus Basilico gentile; horum tamen opinioni apertissime refragatur Plinius lib. XXI. cap. XV. ubi Acinum scribit nunquam florere. Id quod minori ocimo non euenit: siquidem hoc æstate, & autumno floret, floribusque ornatur albis, ac odoratis. Illud præterea illis etiam reclamat, quod idem Plinius scriptum reliquit lib. XXI. cap. XXVII. cum ait. Acinon & coronarum causa, & ciborum Aegyptij serunt, eademque erat, quæ ocimum, nisi hirsutior ramis, ac folijs esset, & admodum odorata. Ex his Plinij uerbis abunde palam fieri potest, Acinum non esse ocimum tenuifolium, cum hoc nec folia, nec caulem hirsuta proferat. Caterum Manardus Ferrariensis, uir acri ingenio, & præstanti doctrina, nil aliud Acinum putauit esse, quam herbam quandam, quæ in incultis prouenit locis, sed præcipue in agrorum, & uiarum aggeribus, ocimo hirsutior, ac satis suauiter olens. quæ quod ocimum admodum æmuletur, à quibusdam syluestre Ocimum appellatur. Quibus sanè notis aliàs adductus sum, ut Manardo 20 prorsus assentiendum putauerim. Sed cum postea animaduertirem, herbam hanc flores emittere contra Plinij auctoritatem, nunc cogor mutare sententiam. Nec me poenitet, quod nostra, aut aliorum diligentia futurum sperem, ut de hac, & de alijs rebus dubijs quandoque certiora proferantur. Herba, quæ Græcis ἄκινος, Latinis item Acinus appellatur.

De Acino opinio quorundam explosa.

Manardi opinio non accepta.

Nomina.

Βάκχαρις.

BACCHARIS.

CAP. XLIIII.

BACCHARIS herba fruticosa, quæ in coronas additur. cuius folia aspera sunt, media uiolæ, & uerbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinē petens, aliquantulum asper, non sine appendicibus adnatis: flore purpureo, subalbicante, odorato: radicibus ueratro nigro similibus, quibus odor inest cinnamomo proximus. Asperum, squalidumque solum amat. Radix in aqua decocta ruptis, uulsis, ex alto præcipitatis, spirandi difficultati, salutaris: item diuturnæ tussi, & urinæ difficili: mentes pellit: contra serpentium morsus utilisimè datur in uino. Recens radix apposita partum extrahit. Puerperis eius decoctum in defensionibus prodest. In diapsmata utiliter inferitur iucundi odoris gratia. Folia, utpote quæ adstringant, capitis doloribus illitu profunt: oculorum inflammationibus, mammis tumētibus à partu, ægilopijs incipientibus, ignibusque sacris auxiliantur. Odor somnum gignit.

DVM EAM de Bacchari sententiam, quam superioribus annis lingua Italica expresseram, nunc demum his nostris Latinis commentarijs repetitam, excudendam tradidissim, confessus ingenuè me nusquam hætenus ueram Baccharim reperiisse, aut ab alijs repertam uidisse; accidit interea temporis, ut eam ad me Roma miserit Andreas Lacuna Secobiensis, medicus hac nostra ætate clarissimus. Cuius literas hinc referre libet, quod eæ sint, quæ mihi maximum faciant argumentum humanitatis & beneuolentiæ suæ, atque etiam rei fidem addant. Literæ autem eius sunt ita ad me scriptæ. Etsi nos eidem, cui tu, negotio illustrandi, locupletandique Dioscoridem nauemus assiduam operam, ob idque non

Baccharis consideratio.

And. Lacunæ literæ.

bis ex usu sit hanc ad rem extorquere facultates alienas potius, quam dissipare nostras; uolumus tamen tibi & amico, et de materia medica quam optimè merito communicare ueram Dioscoridis Baccharim, quam haud ita pridem in hisce Romanis agris reperimus, quò possis illam ad uiuam formam expressam, in usum humanæ salutis inserere tuis luculentissimis commentarijs, quos iam (ut fama est) primùm Latine scriptos edere instituis. Eam itaque chartæ alligatam ad te mitto, adeò per omnia respondentem descriptioni Dioscoridis, ut in ipsa nulla nota possit desiderari. Quippe folia eius sunt aspera, media uiolæ & uerbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinem petens, aliquantulum

K 2 asper;

asper: radices nigro ueratro similes, quæ odore, & sapore imitantur exquisitissimum cinnamomum. Porro flores, quos per inclementiam temporis nunc mittere ad te non licet, in nonnullis locis purpurei, in alijs lutei uisuntur: ita ut huius stirpis esse duæ species uideantur, uel si meminerit unius tantum Dioscorides. Postremo huius plantæ uires, & facultates sunt omnino eadem, quas suæ Bacchari diuus tribuit Dioscorides. Hic amicus literis suis finem imposuit. Sed certe illud mihi permirum accessit, quod eadem die, & fere hora, qua Baccharim Roma accepi, eandem Arimino ad me misit Iulius Moderatus diligentissimus pharmacopola, herbarumq; studiosus: id quod aperte testatur hortus eius apud herbarios Italiæ non uulgaris, ut qui sit uarijs ac nobilibus plantis refertus. Hanc sanè comperi nullis prorsus reclamantibus notis, Dioscoridis Baccharim repræsentare. Nam præterquam quod constaret, ut illa, folijs asperis, magnitudinem inter uiolam & uerbascum referentibus, caule anguloso, cubitali altitudine, aliquantum aspero; habebat etiam in caule sua adnata folia, non coliculos. Hinc obiter suspicor legendum esse $\pi\alpha\rho\alpha\phi\upsilon\lambda\alpha\delta\alpha\varsigma$, non $\pi\alpha\rho\alpha\phi\upsilon\delta\alpha\varsigma$, ut uulgati Græci codices habent: quandoquidem illi lectioni adstipulatur etiam Oribasi manu scriptus codex. Præterea flores, quibus illa carebat, huic in purpura candicabant, odorati. Eius deniq; radices erant ueratro nigro similes, & odore cinnamomo proximæ. Huius igitur plantæ delineatione, quæ adamussim historiæ Dioscoridis respondet, ut eius quoque effigies, quam pictam damus, affabrè demonstrat, facile adducor, ut affirmare non dubitem, hanc esse ueram, & legitimam Baccharim. Cæterum Leoniceus, & Brasauolus ipsum secutus, eam plantam magno errore putarunt Baccharim esse, quam quidam Sclaream, nonnulli uerò Matrisaluiam appellant. Sed cum huius radices non sit ueratro nigro similes, neq; minimum quidem odore cinnamomum imitentur, planè eorum sententia improbanda uidetur: præsertim quod ueram Baccharim eam esse censeamus, de qua superius disseruimus. Non defuerunt etiam, qui crediderint, Baccharim Dioscoridi accreuisse, caputq; hoc adulterinū esse, eo fortasse argumento, quod eam hætenus inuenire non potuerint. quorum suspicionem augere potuit Galenus: quippe qui in simplicium censu de Bacchari quicquam, quod equidem legerim, memoriæ prodiderit. Vnde in eam sententiam deueniunt, ut Baccharem eandem esse cum asaro certò putarent. Verum horum quoq; error iam omnibus euidentior factus est, quàm ut hic à me explodi debeat. Neq; enim ea solùm ratione proditur, quod pridem legitima Baccharis reperta sit; sed etiam quod legitimum hoc Dioscoridis caput esse comprobet Oribasius, in quo illud ex Dioscoride transcriptum legitur. Quinetiam idem confirmat Paulus Aegineta, qui Baccharis meminit lib. VII. atque ea scribit, quæ facile, si conferantur, Dioscoridi accepta ferrentur: sic enim inquit. Baccharis odorata est herba, odore cinnamomo proxima, coronaria, acris. Huius radices decoctum meatus obstructos aperit, urinam, & menses citat. Folia ipsius, cum sint adstringentia, fluxionibus opitulantur. Huic herba nomen Græcum est $\beta\alpha\chi\alpha\rho\iota\varsigma$, Latinum quoque Baccharis.

Leoniceus, & quorūdā opi. reprobata.

Baccharis uires ex Paulo.

Nomina.

$\Pi\acute{\alpha}\rho\alpha\phi\upsilon\lambda\alpha\delta\alpha\varsigma$.

RUTA.

CAP. XLV.

RUTA montana, syluestrisque, satiuæ, & hortensi acrior est, & in cibis damnata: satiuæ uerò, quæ sub ficu arbore nascitur, magis in cibos admittitur. Vtraque urit, calfacit, exulcerat, urinam ciet, menstrua pellit, aluum sistit potu, ciboue. Lethalium medicamentorum antidotum est, si semen ex uino acetabuli mensura cibatur. Folia per se præsumpta, aut cum nucibus iuglandibus, aridisque ficis, inefficaces uenenorum uires reddunt: contra serpentes simili modo sumere conuenit. Genituram cibo, potuue extinguit: cum anetho sicco decocta, tormina sedat. Facit ad pectoris, laterumque dolores, difficultatem spirandi, tusses, pulmonis inflammationem, coxendicum, articulorumque cruciatus, & horrores febrium circuitu repetentes, pota, ut antè dictum est. Item ad inflationes coli, vuluæ, rectique intestini cum oleo decocta, & infusa. Fœminas uulvæ strangulatu liberat, si à genitali sedētus cum melle subiiciatur. Feruefacta ex oleo, & pota, uentris tineas excutit: articularijs doloribus ex melle, aquæ inter cutem cum ficis illinitur: eisdem in potu auxiliatur, decocta in uino ad dimidias partes, & oblita. Cruda, conditaq; cibo, uisus aciem excitat: dolores oculorum illita cum polenta lenit: doloribus capitis cum rosaceo, & aceto illita, auxiliatur: profluentem naribus sanguinem sistit trita, & indita. Testium inflammationibus cum laureis folijs imposita, & eruptionibus papularum cum myrto, & cerato prodest: cum pipere autem, uino, & nitro affricta: albæ uutiligini medetur: cum eisdem illita fornicationes tollit, & uerrucas, quæ thymi florē repræsentat, contra

contra impetigines cum alumine, & melle utilissimè imponitur. Succus in mali punici calyce calfactus, aurium dolori efficaciter infunditur. Idem oculis, qui hebetudinem sensere, cum fœniculi succo, ac melle inunctus, opitulatur. Ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, aut in capite manant, cum acetato, rosaceo, & cerussa illitus persanat. mansa alliorum, ceparumque acrimoniam domat. Montana si copiosius estur, interficit. Dum florem promit, & ad murias colligitur, cutem inflat, & rubore quodam inficit, cum pruritu ac uehementi inflammatione. oportet itaque eam unctis antea manibus, & facie colligere. Tradunt succum gallinaceis pullis insparsum, feles arcere. Adijciunt eam, quæ in Macedonia circa Haliacmon amnem prodeat, comedentes interimere. Montosus autem is locus, uiperis scatet. Semen eius potum contra intestina uitia efficax est. In antidota commodè additur. Contra incontinentiam urinæ tostum semen septenis diebus potui datur. Radix huius montanum moly uocatur. Syluestris ruta satiuæ similis est. Prodest comitialibus, & coxendicum doloribus: menstrua mouet, partus enecat. Acrior est uiribus, quàm hortensis, & ualidior. Syluestris, utpote noxia, cibis abdicatur.

RUTA utraque planta est uulgaris notitiæ, tam satiuæ inquam, quàm syluestris. Non tamen uelim de illa syluestri intelligas, de qua capite proximo differendum est, sed de ea tantum, cuius meminit Dioscorides in præsentis capite, quàmque in eius calce satiuæ similem fecit: siquidem hæc ab illa plurimum differt. Nascitur hæc syluestris Ruta in Goritienfi agro copiosissima, adeo ut qui circumstant montes, ea ubique scateant; præsertimque Saluatinus mons, qui eadem firmè uestitur. Facie hæc hortensi perquam similis est, graciliori tamen folio, & gustu acriori, amariorique. Id quod Monachorum in Mesuem scribentium (pace tamen eorum dixerim) ineptijs prorsus refragatur. quippe qui asserant nullam ferè esse differentiam inter hanc, & androsæmum, siue hypericum, ut quæ in alterius locum substitui possint. Qua in re manifestè deprehenditur magna eorum inscitia: quandoquidem hic (ut equidem arbitror) in triplici uersantur errore. Primum quod existimauerint, turpi nimirum lapsu, syluestrem Rutam ab androsæmo, & hyperico non disidere. Deinde quod putauerint hallucinati etiam, androsæmum, & hypericum unum & idem esse, cum tamen Dioscorides de his seorsum, tanquam de differentibus plantis tradiderit. Huc tertius accedit error, & is quidem, mea sententia, detestandus, quod prodiderint, hanc syluestris Rutæ historiam bis à Dioscoride descriptam reperiri, magnamque habere cum hyperico cognationem. Quod potius somniasse, quàm libero sensuum iudicio scripsisse uidentur Monachi, cum non huius Rutæ caput sit illud, in cuius fronte in quibusdam codicibus, ipsque non probatis, illa legantur, quæ doctissimorum testimonio hic ascititia, hyperici autem propria censentur; sed quod proximè sequitur, in quo alterius syluestris Rutæ, quam alij Moly, alij Harmalam, alij uerò Besasan appellant, tractatur historia. Quare caueant pharmacopola, qui fortasse horum patrum scripta sequuntur, ne unâ cæcutientes sepe ducantur in uarios errorum labyrinthos. Seritur Ruta (ut auctor est Plinius lib. XIX. cap. VIII.) fauonio, & ab æquinoctio autumnii. Odit hyemem, & humorem, ac finum. Apricis gaudet, & siccis, terraque; maxime lateritia: cinere uult nutriri, hic & semini miscetur, ut careat erucis. Sub fici umbra libentius acquiescit. cuius rei causam suis in problematis reddidit Aristoteles. Mustela cum serpente dimicatura, in murium uenatu Rutam prius edendo se munit, gnara hanc contra uenena pollere. Utuntur & ipsa hoc nostro tempore ad cacodæmones depellendos, fortasse quod contra fascinationes eam commendauerit Aristoteles in problematis. Planta Rutæ mirabilis magnitudinis uisa est (Flauo Iosepho auctore) Macherunti, quod olim fuit munitissimum Iudææ oppidum. Is enim lib. VII. cap. XXV. de bello Iudaico ita scriptum reliquit. Erat autem in ipsa regia Ruta mirabilis magnitudinis: à nulla enim ficu uel celsitudine, uel magnitudine uincebatur. Ferebant autem eam ex Herodis temporibus perseuerasse: mansissetque; ulterius profectò, sed à Iudeis, qui locum ceperunt, excisa est. Rutæ syluestris, & satiuæ meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Ruta agrestis ex quarto est ordine excalfacientium: domestica uerò ex tertio. Est autem non solum gustu acris; sed & amaro. Ex quo etiam sanè digerere, atque incidere crassos, lentosque humores potest. Ob eandem uim & urinas mouet. Quin & tenuium est partium, statusque; extinguit. Quare ad inflationes competit, ac ueneris appetitum cohibet: digeritque, atque exiccat strenuè. Est enim eorum ex numero medicamentorum, quæ ualenter desiccant. Porro quod superius Moly, & Besasan nominari diximus, & ipsum utique fuerit ruta syluestris. Ῥύκνον Græcis herba est, quæ Latinis, pariter & Italis Ruta nominatur: Mauritanis, Sadeb, seu Sedab: Germanis, Raut, & Vwein raut: Hispanis, Arruda: Gallis, Rue.

Rutæ consideratio.

Monachorum hallucinatio.

Rutæ uires ex Galeno.

Nomina.

Ῥύκνον ἄγριον. RUTA SYLVESTRIS.

CAP. XLVI.

VOCANT etiánum syluestrem Rutam, quod in Cappadocia, & Galatia Asiæ finitima moly dicitur. Frutex est, qui ab una radice multos emittit cauliculos: folijs multò, quàm alterius rutæ longioribus, tenerioribusque, odore graui: flore candido: capitulis in cacumine paulò maioribus, quàm satiuæ rutæ, quæ tribus maximè partibus constant: in quibus triangulum semen, subrufum, gustu amarum recluditur. cuius est usus. Semen autumnino maturefcit. quod cum melle, vino, croco, & fœniculi succo, ac gallinaceo felle, teritur contra retusam oculorum aciem. Sunt qui eam harmalam uocent, Syri besasan: qui Cappadociam incolunt, moly, quoniam quandam cum moly seruet similitudinem: radice nigra, flore candido. In collibus, & læto solo prouenit.

Rutæ sylue-
stris alterius
consideratio.

Seplasiariorū
grauis error.

Fuch. lapsus,
& Auicennæ
defensio.

Quorundam
error, & lo-
cus Auerrois
restitutus.

Rutæ sylue-
stris alterius
uires ex Gal.

Rutæ capra-
riæ mentio, &
uires.

INVENIUNTUR ex Græcis codicibus Dioscoridis, item ex Latinis illorum fidem ad unguem secutis, qui uel maximo librariorum lapsu, uel potius eorum temeritate, qui nimis scioli uideri uolunt, plura de hac altera syluestri Ruta in capitis fronte scripta ostendunt, quæ doctissimorum quorumque consensu adiectitia sunt, & hyperico legitime debentur. Hac deprauata, imò adiectitia lectione decepti quidam rerum, literarumque parum gnari, turpiter aberrarunt, certo credentes syluestrem hanc Rutam ab hyperico nihil differre. Quorum error simul deprehensus est, atque Dioscoridis lectio restituta à peritissimis uiris, qui rei discrimen exactissime nouerunt, & uetustissima Græca exemplaria consuluerunt, in quibus nihil tali offenderunt. quemadmodum neque id sese offert lectitandum in Oribasij codice manu scripto, herbarum descriptiones Dioscoridi acceptas referente. Quo fit, ut nullus amplius supersit ambigendi locus, quin ea adiectitia sint, & ex hyperico, cuius propria sunt, hic perperam repetita. Sed hæc iam missa faciamus, & constituamus duplicem esse syluestris Rutæ speciem: unam domesticæ similem, de qua diximus in præcedenti capite: alteram uerò, de qua nunc agimus, quam quidam Harmalam uocant. Hanc, ut ingenue fatear, hæcenus non uidi: non desunt tamen, qui eam demonstrare promittant in Italia, ac etiam iam ostendatur (ut audio) in publico horto Patauij. Quod non equidem negauerim, tametsi fuerit hæc peculiaris Cappadociæ, & Galatiæ plan-
ta. Aphri corrupta à Græcis appellatione Harmel pro Harmala dicunt. Verum enim uero grauissimo errore du-
cuntur seplasiarij, qui Luminis apothecariorum scripta secuti, huius Rutæ, siue Harmel loco, foetidis, & aggre-
gatiuis dictis catapotijs, alijsque compositis medicamentis cicutæ semen admiscunt. Quod non solum suis tum qualita-
tibus, tum facultatibus Harmalæ omnino repugnat; sed etiam uenenum lethale existit. Errandi causam præbuit Qui-
ricus Augustus Tortonenis: quandoquidem is, ubi in conficiendis foetidis catapotijs, quid sit Harmel explanare con-
tendit, ait Syluatici Pandectarum authoris testimonio, quod quotiescunque reperitur Harmel cum aspiratione nil aliud
apud Arabes designat, quam semen cicutæ: sine uerò afflatu, Rutæ syluestris semen. Quod euident, ac execrandum
est mendacium: siquidem Harmel tam afflatum, quam nudè scriptum Mauritanis perpetuo agrestem Rutam significat,
ut Serapionis, & Auicennæ auctoritate facile probari potest suis in libris, in quibus simplicium historias, et facultates
posteritatis memoriæ prodiderunt. Nam quæ illi de Harmel scripserunt, Dioscoridi, & Galeno Rutam hanc descri-
bentibus prorsus adstipulantur. Ceterum Auicenna ipsius Harmel etiam meminit libro quarto sui Canonis, ubi uipe-
rarum morsus curationem tradens, sic inquit. Ruta syluestris (& non est albarmel, secundum quod existimauerunt
quidam, imò est species rutæ ipsius) confert moribus uiperarum. hæc ille. Sed ne forte quis Auicennam non rectè
intelligens, in his uerbis decipiatur, ut suis in Paradoxis Fuchium, uirum alioqui expertissimum, in Auicennam acriter
agentem, deceptum fuisse deprehendimus, ut qui illum, ut puto, minus intellexerit, sciendum profectò est (quemadmodum
etiam antea aliquoties retulimus, & nunc, quoniam ad rem faciat, id ipsum repetere non alienum erit) quod non eiusdè
utiq; generis est syluestris Ruta, de qua unà cum domestica superius tradidit Dioscorides, & hæc, quam Græcorum
quidam Harmalam, Mauritanii uerò Harmel, siue Albarmel appellant. Ex hac omnibus perspicua Rutæ syluestris di-
stinctione, quantum equidem reor, liquido patebit, Auicennam haudquaquam errasse, ut errorem immeritò illi iniungit
Fuchius. Quippe cum inquit Auicenna, Ruta syluestris (& non est albarmel, secundum quod existimauerunt qui-
dam, imò est species rutæ ipsius) confert moribus uiperarum, ijs uerbis declarat se illam hanc syluestrem Rutam in-
telligere, quæ domesticam æmulatur: non autem illam, de qua hoc loco differit Dioscorides, quamque suæ Arabicæ fa-
milie authores Harmel, siue Albarmel uocant. Eius tamen loco citato, paulò antè meminerat, sic inquit. Et al-
barmel est de medicinis liberantibus. Vbi per Albarmel eam sanè Rutam syluestrem intelligit, de qua præsens sermo
est. ob cuius differentiam, postea aliterius Rutæ syluestris mentionem faciens, subiungit illa uerba, quæ iam bis cita-
uimus. Ut hinc palàm faceret, se non modò de alio syluestris Rutæ genere intellexisse; sed etiam occurrisse, ne quis,
si sine distinctione locutus esset, se idem frustrà repetiisse calumniatur. Porro non desunt qui sustinere contendat,
Harmel esse Cicutam, Auerroem in medium adducentes, quem lib. v. suarum collectanearum ita scriptum reliquisse
uolunt. Harmel, id est Cicutam, calida est, & sicca in tertio gradu, incidit crassos humores, & prouocat urinam, &
menses, & ualet dolori scapularum, & purgat phlegma. Hac isti nituntur auctoritate. Quibus ita facile responderi
potest, quod cum Cicutæ hoc loco eas Auerroes tribuat facultates, quas etiam Harmalæ, nomine tamen Moly, reddi-
dit Galenus, manifestè deprehenditur Auerrois codex librariorū incuria fuisse deprauatus. Neque difficilis lapsus fuit,
quod ij uocum similitudine decepti Cicutam pro Ruta legerint, ac scripserint. Adde etiam illud (hoc enim medicorum
neminem latet) quod tantum abest, ut Cicutam tertium caliditatis gradum obtineat, cui illam assignat deprauata Auer-
rois lectio, ut ne primum quidem attingat, cum Dioscoridis, & Galeni testimonio, in quarto frigiditatis ordine collo-
cetur: ob idque eam lethale uenenum esse affirmant. Quapropter quam pessimè agatur ab ijs, qui Cicutæ formidandū
semen ijs compositis medicamentis addunt, quorum usus est ad deiiciendos, incidendos, extenuandosque lentos humo-
res, ij diiudicent, qui ueritatis studio dediti huiusmodi cauillationes, quæ sæpe hominibus perniciem pariunt, tolerare
non possunt. Rutam hanc syluestrem appellat Galenus Moly lib. vii. simplicium medicamentorum, ubi de ea dis-
serit his uerbis. Moly, hoc quidam uocant peganon agrion, hoc est, Rutam syluestrem, nonnulli harmolan, Syri besa-
san, sicut Cappadoces moly, quia radicem habeat nigram, & florem lacteum. Vis eius tenuium est partium, & calida
tertio abscessu: unde crassos humores secat, ac digerit, & urinam mouet. Hæc Galenus de altero Rutæ syluestris ge-
nere. Cui constat & primum syluestris Rutæ genus perpulchrè respondere. Ex quo crediderim, quod sine ullo er-
rore seplasiarij alteram alterius loco subicere possint, quoties Arabum harmel in suis compositis medicamentis admi-
scendum reperiunt. Est & alia Rutæ species, quæ recentioribus quibusdam CAPRARIA cognominatur, quibus-
dam uerò Galega dicitur, nostrates eam uulgo appellant Lauanese. Passim hæc in scrobium aggeribus, humentibusque
locis prouenit, fœno græco persimilis. Magnificiunt ipsam nonnulli suis experimentis nixi non modò aduersus pesti-
lentiam, & lethalia medicamenta; uerum etiam contra ferarum omnium, quæ dentibus, aut aculeo uenenum emittunt,
tum

tum morsus, tum ictus: in quem usum herbam uel eius succum bibendum præbent, ac etiam emplastri modo uulneris partibus imponunt. Laudant aliqui succum sesquiunciæ pondere haustum pueris comitiali morbo uexatis. Ceterum apertissime falluntur, qui putant Rutam hanc caprariam dictam Polemoniam esse, ut latius libro quarto suo loco dicemus. Quæ planta ῥῦτα ὀφύριον Græce, Ruta sylvestris Latine dicitur: Arabice, Harmel: Italicè, Ruta saluatica.

Nomina.

Μῶλυ. M O L Y.

CAP. XLVII.

10 M O L Y folia habet graminis, latiora, humi sparsa: florem albæ violæ similem, sed minorem, magnitudine violæ purpureæ æmulum, lactei coloris: caulem candidum, quaternum cubitorum: in cuius cacumine inest aliquid, quod allij speciem referat. Radix parua, bulbosa. quæ mirum in modum valet ad vuluæ apertiones, si trita cum irino vnguento, in pello subijciatur.

20 M O L Y, ut scriptum reliquit Theophrastus libro IX. cap. XV. de plantarum historia, apud Pheneum exit, atq; apud Cyllenam esse (quemadmodum Homerus dixit) affirmant: radice rotunda, non absimili cepæ, folio scillæ. Vsum eius contra ueneficia summa: non tamen effodi difficulter, ut ait Homerus. Moly quoque meminit Plinius lib. XXV. cap. IIII. ita scribens. Laudatissima herbarum est, Homero teste, quam uocari à dijs putant Moly. Ast inuentionem eius Mercurio assignat, contraq; summa ueneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda, nigraq; magnitudine cepæ, folio scillæ: effodi autem difficulter. Græci authores folium eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit. Inueni e peritis herbarum medicis, qui & in Italia nasci eam dicerent, afferriq; Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas, radice triginta pedes longæ, ac ne sic quidem solidæ, sed abruptæ. hæc Plinius. Ex cuius sanè uerbis facile cognosci potest, Moly ab eo secundo loco redditum, quod in Campania effossam, & sibi allatū scribit, ab illo plurimum disidere, quod Homerus, & Dioscorides notis non planè consentientibus repræsentarunt. Moly, cui Dioscoridis delineatio respon-
30 deat, hætenus in Italia reperire non potui, neq; ab alijs inibi repertum, aut aliunde aduectum scio. Ceterum herbam Moly Dioscoridi appellatam, eandem nimirum esse putauerim cum illa, quæ Galeno lib. VII. simpl. medic. Myle uocatur, cum inquit. Myles radix paruo bulbo similis est, facultatis contrahentis. nam cum farina ærina, (hoc est lolij) apposita apertam uulnam sanare scribit Dioscorides. His uerbis Galenus non solum quidem Mylen suam Dioscoridis Moly acceptam refert; sed etiam nos commonet mendi cuiusdā, quod hucusq; latuit in codicibus Græcis Dioscoridis. Quippe quod ubi in huius capitis calce legitur μετὰ ῥῦτου μύρου, quod est, cum irino unguento, Galeni testimonio, legendum sit μετὰ ῥῦτου ὀφύριον, id est, cum farina loliacea. Et certè in id uitium facile librarij quæ-

Moly histor.
ex Theophr.
& Plinio.Moly uires
ex Galeno.Dioscoridis,
locus castigatus.

PANACES HERACLEVM.

dam scripturarum uicinitate labi potuerunt. Sed addamus rationem, qua uulgaris lectio deprauata manifestè deprehendetur. Nam si unguentum irinum efficaciter aperit, non uideo quid Moly radix cum eo præstare possit πρὸς ὑσέρπας ἀΐσσησας, hoc est, ad uulnæ apertiones. Sic enim ex Græco rectius reddendum puto, quàm ad aperiendas uulnas, ut uerterunt Marcellus & Ruelius. qui tamen secus facere non poterant, si unguenti irini rationem habere uolebant. Id μῶλυ Græci dicunt, quod Latini itè Moly.

Nomina.

Πάνακες Ἡράκλειον. PANACES HERACLEVM.
CAP. XLVIII.

PANACES nonnullis Heracleum dicitur: ex quo opopanax colligi solet. Plurimum in Bœotia, & in Phocide Arcadiæ nascitur: ibique compendij, & quæstus, qui ex eo liquore factitatur, gratia, studiosè colitur. Folijs est asperis, in terra iacentibus; herbacei coloris, multum ad ficulnea accedentibus, in ambitu quinquepartito diuisis: caule, ut ferulæ, altissimo, qui lanugine quadam incanescit, folijs etiam minutioribus obsitus: muscarijs, ceu anethi, in cacumine: flore luteo, & semine odorato, feruenteque. Radices habet multas ab origine una, candidas, graueolentes, crassi corticis, & subamari gustus. Nascitur in Cyrene Libyæ, & Macedonia. Excipitur succus incisa radice, recenti caulium pullulatu. Ea candidum succum emittit, qui siccatus in summa cute croceum colorem contrahit. Effluentem autem succū excipiunt, folijs excauato solo stratis, quæ siccata tolluntur. Simili modo caule melsibus inciso, profluentem succum eximunt. Meliores ex radicibus, albæ, rigentes, distentæque,

stentæque, siccae, quæ cariem non sentiant, aromaticæ, feruentes gustu. Fructus ex media ferula cibo idoneus est: sed ex agnatis stolonibus, ab usu cibario abhorret. Maximè in hoc succi genere probatur, quàm amarissimus, internè albus, aut subfuluus, foris ad croci colorem inclinans, lævis, pinguis, friabilis, tener, statim in aqua eliquescent, graui odore. Niger improbatur, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Sed synceri experimentum est, si digitis in aqua friatus resoluitur, & lactescat.

Excalfacit, mollit, extenuat: horribus febrium, circuitibusque, vulsis, ruptis, laterum dolori, torminibus, stillicidio vrinæ conuenit. Contra vesicæ scabiem ex aqua mulsa, aut vino bibitur: menses trahit, foetum enecat. Inflationes, quæ uuluam malè habent, duritiasque, ex melle dilutus, discutit: ischiadicis illinitur. acopis, & capitis medicaminibus admiscetur: carbunculos rumpit. Podagricis, cum uua passa illitus subuenit: dolore dentium liberat, cauis inditus: oculorum aciem illitu excitat. Ex eo, & pice optimum fit emplastrum contra bestiarum morsus, quæ in rabiem efferantur. Radix in ramenta conscissa, vuluæ admota, partus extrahit: ad vetera vlcera efficax est. nudata ossa corpore operit, si trita cum melle illinatur. Semen cum absinthio sumptum, menses pellit: cum aristolochia, prodest aduersus animalia, quæ venenum eiulantur: & contra vuluæ strangulatus in vino bibitur.

Πάνακες Ἀσκληπίου. PANACES ASCLEPIVM.

CAP. XLIX.

PANACES Asclepij caulem à solo emittit tenuem, cubitalem, geniculatum: circa quem folia funduntur fœniculo similia, maiora tamen, & hirsutiora, odorata: in cacumine umbella, vbi flores emicant aurei, acris gustus, & odorati. radix parua est, & tenuis. Auxiliarem vim habent flores, & semina, contra vlcera, phagedænas, & tubercula, si trita cum melle imponantur. aduersus serpentes ex vino bibuntur, & cum oleo illinuntur. Aliqui panaces syluestre origanum vocant, alij cunilam, de qua in origani mentione diximus.

Πάνακες Χειρώιον. PANACES CHIRONIVM.

CAP. L.

PANACES Chironium in Pelio monte maximè prouenit. folium eius amaraco simile: flos aureus: radix parua, quæ non altè demittitur, gustu acris. Pota radix serpentium veneno resistit. Illita coma, eadem præstat.

PANACES Heracleum in Apulia frequens nascitur, quemadmodum in Apennini iugis, & in Argentario promontorio in nostris maritimis Senensibus. Habetur & in quàm plurimis Italiæ uiridarijs, ubi summa diligentia colitur ab his, qui simplicium medicamentorum studiosi, ad suum aliorumque commodum innumera plantarum genera suis in hortis, ac uiridarijs ferunt, ac colunt. Verùm non ob id affirmauerim, eius lacrymam, quam officinæ Opoponacum uocant, excipi in Italia. Nam quæ Venetijs uenalis reperitur, ex Alexandria Aegypti conuehitur. Legitima nõ desit,

et si adulterata frequentior sit usus apud eos, qui ex quauis herba manipulos colligunt. In Panacis historia apertissimè aberrauit Mesues: quippe qui initio capitis omnia eius genera confundat. Quod omnibus iam notius est, quàm ut à nobis ostendi debeat. Panaces Asclepium nuper uidimus, eiusque effigiem hic appinximus. Sed Chironium non prouenit, quod sciam, in Italia. Quanquam non desunt, qui pro Chironio panace ostendant plantam, quæ folium habet oblongum, hyssopi ferè modo: florem pentaphylli, sed maiorem, aureo tamè colore: surculos numerosos, tenues, lignososque: radicem item lignosam, rufescentem, gustu adstringentem. Verùm quòd Dioscorides panaci Chironio tribuerit folia amaraco similia, & radicem gustu acrem, non uideo quomodo ingenuè possim eorum sententiæ subscribere. Panacis genera ab inuentoribus cognominari tradunt. nempe Asclepium ab Aesculapio, Chironium à Chirone, & Heracleum ab Hercule: quare & Herculeum à plerisque est appellatum, cuius tantum lacryma hoc tempore officinæ utuntur. Semen enim, ac radix, etsi in pluribus ualeant affectibus; ad nos tamen, quod uiderim, non adferuntur. In quorum defectu optimi chirurgi, cum denudata ossa carne explorare uolunt, radicem segmenta, quæ lacrymæ compacta reperiuntur, quæquæ illa sint, non paruo labore seligunt, & ad hunc usum in puluerem redigunt. Panacis uires descripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Panaces Heracleum, inquit, ex hoc fit uocatus Opopanax, radicibus eius, & caulibus excisis. Porro opopanax ipse longè est ad plurimos usus aptissimus, utpote excalfaciens, emolliens, & digerens: ponatque ipsum quispiam in calfaciendo tertij ordinis, in desiccando uerò secundi.

Panacis confederatio.

Panacis uires ex Galeno, & Mesue.

secundi. Cortex radices exiccatorium simul, & excofactorium est medicamentum: sed minus quàm succus. quin & nonnullam habet abstergendi facultatem. Quare eo quoque utimur & ad ossa denudata, et ad ulcera maligna, & contumacia. Sufficiens enim talia carnem procreant, scilicet abstergendo simul, & desiccando, nec ita magnopere calfaciendo: quæ omnia ad carnem generandam necessaria sunt, uelut in libris de curandi ratione ostendimus. Fructus calidus & ipse est, ac mensibus mouendis medicamen accommodum. Ceterum nescio, quo pacto nunc ferè omnes ex more non panaces, sed panacea herbam hanc uocitent. Panaces autem Asclepium minus est calidum supra dicto panace: quàm obrem eo, & floribus eius, & semine melli mistis ad ulcera, phymata, & phagedænas utuntur. Panaces uerò Chironium & ipsum similem prædicto facultatem possidet. hæc Galenus. Porro deijcit Panacis lacryma (ut author est Mesues) à remotis corporis partibus, præsertimque ab articularum compaginibus, lentam, crassam, contumacemque pituitam. Cerebrum, & nervos expurgat, præcipue cum frigidis torquentur morbis. Nomina.

Λιγυστινόν. LIGUSTICVM.

CAP. LI.

LIGUSTICVM, quod alij panaceam, alij panaces uocant, plurimum in Liguria nascitur, in monte Apennino Alpibus contermino: unde nomen traxit. Panaces incolæ non ab re appellant, quoniam & radice, & caule Heracleotico panaci simile sit, & uiribus eisdem præditum. Gignitur in altissimis, asperisque montibus, ac umbrosis, maximè iuxta fluentia. Cauliculum fert anethi, geniculatum, tenuem, & in circuitu folia fertulæ Campanæ, molliora, odorata, prope uerticem graciliora, & longè magis diuisa: in cacumine muscarium, in quo semen dependet nigrum, solidum, & oblongum, fœniculo proximum, gustanti acre, & aroma olens: radix candida, Heracleotici panacis similis, odorata. Radicis, seminisque uis excofactoria, concoquens. Prodest ad intestinos dolores, tumores, concoctiones: item ad inflationes, præsertim quibus stomachus turgeat: & contra serpentium ictus: urinas, & menses potu trahit. Eisdem præstat effectus apposita radix. Semen cum radice oxyporis, & medicamentis decoquentibus admiscetur. ori perquam utile: quare pro pipere utuntur eo indigenæ ad obsonia. Adulteratur semine quodam simili: quod facile gustu discernitur: amarum enim est. Alij semen fœniculi, aut seselis admiscentes, ligusticum dolo uitiant.

FALLUNTUR aperte, ut mea quidem fert opinio, qui herbam uulgò hodie Leuisticum nominatam, quam legitimum hipposelinum censemus, putant esse Ligusticum hic à Dioscoride representatum, quod Galenus unius literæ mutatione Libysticum

In Ligustico quorundam error.

appellauit. Siquidem hoc caule assurgit tenui, & folijs fertulæ Campanæ similibus. Illud uerò caulem profert altum, crassum, concavum, & geniculatum: folia apij palustris æmula, maiora tamen, ac etiam crassiora. Ceterum quantuis legitimum, ac uerum Ligusticum in Liguria, cuius Genua metropolis est, unde etiam nomen inuenit, frequentissimum proueniat, sitque inibi adeo uulgaris notitiæ, ut eius semine passim utantur incolæ in ciborum condimentis; non ob id tamen per cætera Italiæ loca hætenus, quod sciam, deferri cœpit. Nascitur in Ananienfibus montibus, quin & in Goritienfibus. Venetijs etiam uideri potest in horto Maphei medici clarissimi. Galenus de Libystico differens libro VII. simplicium medicamentorum, sic breuiter inquit. Libystici radix, & semen ex genere excofactientium sunt, adeo ut menses cieant, & urinas prouocent, flatuque discutiant. Quod Græci Λιγυστινόν, Latini similiter Ligusticum, & Libysticum dicunt: Itali, Ligustico.

Libystici uires ex Gal.

Nomina.

Σταφυλίνος. PASTINACA.

CAP. LII.

PASTINACA syluestris folia gingidij habet, latiora, subamara: caulem rectum, scabrum: umbellam similem anethi: in qua flores infunt candidi, & in medio purpureum quiddam, ferme croceum. radix digiti crassitudine, dodrantalis, odorata, quæ cocta manditur. Semen potum, vel impositum, menstrua

PASTINACA SATIVA.

PASINACA SYLVESTRIS.

CAROTAE.

Pastinacæ cō-
sideratio.

Ruellij erra-
tum.

Quorundam
error.

menstrua mouet. Iis conuenit in potione, quos vrinae difficultas torquet, aut lateralis dolor excruciat, aut si aqua cutem subiit: serpentium moribus, ictibusque prodest. præsumentes id, nulla affici iniuria à serpentibus traduntur: conceptus adiuuat. Radix vrinam pellit, venerem stimulat, partus apposita eiicit. Folia tria, & cum melle imposita, phagedænas ulcerum purgant. Satiua ad eadem pollet, inefficacior tamen, & cibo aptior.

VULGARES admodum sunt in Italia tam satiuæ, quam sylvestris Pastinacæ radices, ut quæ passim quadragesimalis ieiunij tempore non ingratis in ciborum usum recipiantur. Ceterum quoniam fortassis in Gallia non feruntur in hortis, Ruellius manifestò errore putauit, Carotas nobis uulgò uocatas, quas coctas, sale, oleo, & aceto additis, hyeme usurpamus in acetarijs, satiuas esse Pastinacas. Vt hinc maxime admirari subeat Ruellium, uirum alioqui doctissimum. Siquidem hætenus neminem inueni e rei herbariæ scriptoribus tam Græcæ, quam Arabicæ familie, qui memoriæ prodiderit, Pastinacam satiuam radice niti adeò rursus, ut sanguineo succo madeat, qualis Carotæ dictæ inesse deprehenditur. Satiua in Italia frequentissima feritur in hortis. Erratica uerò nonnunquam in campis ac incultis sua sponte nascitur. Vtraque albicantibus constat radicibus, quæ in locis quàm plurimis coctæ manduntur. nanque eæ in quadragesimo præsertim ieiunio cū farina, & oleo friguntur, & ita sepe, ubi desunt pisces, eorum uicem supplent: licet pro ieiunantium instituto, essent potius eorum cibis abdicandæ: uenerem enim non obscure stimulant. Falluntur præterea, qui Dauci loco, agrestis Pastinacæ semen accipiunt, illius scilicet, in cuius florentis umbellæ medio exiguum quid purpurei emicat. Aliud enim est à Pastinaca erratica Daucus, ut paulò inferius suo loco dicetur, ubi eius tres species à Dioscoride red-
duntur.

duntur. Nam quanuis tam ex illius, quàm Galeni sententia libris tum de simplicium medicamentorum, tum de alimen-
torum facultatibus, Daucus à syluestri Pastinaca parum, uel potius nihil uiribus differat, ob idq; alterum alterius ui-
ce in medicinæ usu capi possit; non tamen rectè dici potest, Daucum erraticam esse Pastinacam. Pastinacæ memi-
nit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Pastinaca satiuâ imbecillior: agrestis ad omnia
potentior est. Vrinâ mouet, & menses prouocat cum herba quidem tota, tum maxime semen, ac radix. Habet por-
rò etiam absterforium in se quippiam. quâobrem ulcera phagedenica quidam folijs eius uiridibus cum melle, quò
pura reddant, illinunt. Planta, quæ Græcè σαφύλινος, Latine, pariter & Italicè Pastinaca uocatur: Arabicè,
Iezar, Gezâr, seu Giezar: Germanicè, Pasteney, et Pastinachen: Hispanicè, Canaoria blanqua: Gallicè, Pastenades.

Pastinacæ ui-
res ex Gal.

Nomina.

SESELI MASSILIENSE.

SESELI AETHIOPICVM.

Σέσελι. SESELI.

CAP. LIII.

SESELI Mafsiliense folia scæniculi habet, crassiora: caulem uegetiorem: umbellam anethi, in
qua semen oblongum, angulosum, degustanti statim acre: radix longa est, iucundi odoris. Semen,
& radix excalfaciendi uim habent. Potu stranguriæ, & orthopnœæ medentur: suffocationibus mu-
lierum, comitialibusque profunt: menses, & partus trahunt: ad omnia interna mala pollut: tussim
ueterem sanant. Semen cum uino potum, concoquit, & tormina discutit: epialis febribus utile. con-
tra perfrictiones in itineribus, cum pipere, & uino bibitur. Capris, cæterisque pecudibus datur in
potu, quò facilius suos fœtus enitantur. Aethiopicum seseli, folia habet hederæ, minora, & ad pe-
riclymeni modum oblonga. frutex nigricat, palmitibus in bina cubita extensis: ramis sesquipedali-
bus: capitulo anethi: semine in tritici morem denso, nigro, amaro, Mafsiliensi odoratiore, & acriore,
multum suauis. Peloponnesense folia habet cicutæ, latiora, & crassiora: caulem supra Mafsilien-
sis magnitudinem, ferulaceum: & latam in cacumine umbellam, in qua semen latius, odoratum, &
carnosius pendet. Eisdem uiribus præditum est. Nascitur in asperis, riguis, & collibus. inuenitur et-
iamnum in insulis.

Τορδύλιον. CRETICVM SESELI.

CAP. LIIII.

TORDYLIVM, quod aliqui Creticum seseli vocant, iuxta Ciliciam in Amano monte nascitur,
herbula furculosa, semine duplici, rotundo, scutulorum effigie, odorato, subacri. Contra urinae dif-
ficultatem bibitur: potu cit menses. Succo seminis, caulisq; virentis, ternis obolis ex passo decem die-
bus hausto, renes sanantur. Efficax est radix ad ciendas pectoris excreationes, in delinctum cū melle.

SESELI

Seseli confideratio.

SESELI PELOPONNENSE.

Seseli vires
ex Galeno.

Nomina.

ANISVM.

Sison semen
incognitum.

Nomina.

SESELI Arabibus Sifileos dicitur. Officinæ uerò id Siler montanum appellant. Legitimum Seseli Masiliense in omnibus ferè Tridentinis montibus legitur. Sed maxime animaduertendum est, quòd quanquam in quibusdam Italiæ pharmacopolijs, uerum sit reperire Seseli; in quam plurimis tamen quoddam semen Sese-
lis uicem explens uenditur, quod nulli prorsus Seseli à Dioscori-
de descripto respondet: quippe quod amaritudine tantum sit præ-
ditum, & olfactui cinicum factorem representet. Porro Seseli
Aethiopicum, ac Peloponnense, quæ prius in Italia non uideram,
hoc anno à me, ut spero, reperta sunt. Ceterum aliquando credi-
dimus, Tordylium, siue Creticum Seseli in quodam nostro hortu-
lo natum esse, quòd eius semen (ita enim aiebant) è Patavino sim-
plicium uiridario allatum, terræ commississem. Verum cum po-
stea accuratius eius faciem contemplatus essem, itemq; saporem
examinaissem, id à legitimo longè admodum disidere cognoui.
Seseli monstratio prima assignatur ceruis fœminis. Siquidem tra-
dit Aristoteles lib. IX. cap. V. de historia animalium, cœruas sta-
tim à partu Seselim herbam petere, & cum eam ederint, ad pro-
lem redire. Seseli omne genus in uniuersum memoriæ prodidit
Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit.
Seseli & radix, atq; etiam semen usque adeò excalfacit, ut admo-
dum urinam mouere queat. Sed & medicamentum est tenuium
partium, ut & comitiali morbo, & orthopnœæ competat. Quæ
herba Græcis σέσέλι, Latinis, ut etiam Italis Seseli nuncupatur:
Arabibus, Sifalios: Barbaris, Sifileos: Germanis, Steinbrech:
Gallis, Ser montain.

Σίσων. SISON.

CAP. LV.

SISON exiguum semen est, in Syria natum, apio
simile, oblongum, nigrum, feruentis naturæ. Contra
lienis uitia bibitur: urinæ difficultatem potu emendat,
remoratos menses citat. Eo in condimentis, cum cucur-
bita, & aceto indigenæ vtuntur. In cacumine grânula
multa gerit.

SISON, ut hic Dioscorides testatum reliquit, semen est in
Syria proueniens, nobisq; incognitum: quandoquidem plantam,
quæ illud profert, apud ullum authorem suis notis descriptam non
inuenio: nec semen ipsum, quod equidem sciam, ad nos è Syria de-
fertur. Quapropter illius patriæ gentibus relinquendam duxi-
mus, ubi eius notitia, et seminis usus. Nam præterquam quòd dif-
ficile sit, etiam periculosum iudico, de rebus peregrinis, quarum
delineationes latent, aliquam proferre sententiam. Id σίσων
Græcè dicitur, quod Latine quoq; Sison.

Ἀνίσον. ANISVM.

CAP. LVI.

ANISVM in summa excalfacit, exiccat. oris hali-
tum iucundiorum facit, doloris leuamentum præstat.
Urinam ciet, discutiendi uim habet, hydropicis potum
fitim extinguit. Animalium venenis aduersatur: valet
ad inflationes: aluum, & alba fœminarum profluuia fi-
stis: lac ad mammas elicit: venerem stimulat. dolores
capitis leuat, suffitum naribus. cum rosaceo tritum, in-
stillatumque fractis auribus medetur. Melius semper
recens, plenum, non fursurosum, odore præstans. In-
ter prima laudatum est Creticum, proximo loco Aeg-
yptium.

ANISVM

CARVM.

ANETHVM.

ANISVM vulgaris omnibus ferè notitiæ planta est, nihilq; secius uulgò eius semen notum. Quamobrem longiori sermone eius historiam prosequi non operæ pretium duximus. Cæterum ut nostrum sequamur institutū, non sunt à nobis silentio prætereunda, quæ de eius uiribus scriptis tradidit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Anisi semen maximè utile est, acre, subamarum, ut propè ad urentium accedat caliditatem. Est autem & in siccando tertij ordinis, sicut & in calefaciendo. Proinde & urinam ciet, & digerit, atq; etiam uentris inflationes sedat. Planta, quæ Græcis ἀνίσον, Latinis item Anisum appellatur: Mauritani, Aneisum, seu Anexissum: Italis, Aniso: Germanis, Anisz, & Enisz: Hispanis, Matabalua, & Yerua dulce: Gallis, Anis.

Anisi confideratio, & uires ex Galeno.

Nomina.

Κάρος. CARVM.

CAP. LVII.

CARVM, semen est vulgaris notitiæ. Excalfacit: urinam concitat, stomacho utile, os commendat, concoctionem adiuuat. Vtiliter miscetur antidotis, & oxyporis. anisi uicem præbet. Radix cocta, pastinacæ modo, manditur.

CARVM officinis uulgò Carui dicitur. semen omnibus notissimum. Planta nascitur in pratis, et collibus. Semen passim Germani pani suo subigunt, ciborumq; condimentis indunt, quemadmodum nos anisum, & fœniculum. Sed maximè, meo quidem iudicio, redarguendi sunt Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui non sine magno, & aperto errore crediderint, Carum semen esse rubentis illius radicis, quæ uulgò Carota uocatur. Quandoquidem Carotarum semini nulla Cari qualitas inest: id enim adeo acre non est, ut tertio calfacientium, ac exiccantium ordini adscribi possit. Quod tamen de Caro testatur Galenus lib. vii. simplicium medicamentorum, sic scribens. Cari semen calfacit, & exiccat tertio quodammodo ordine, moderate aerem qualitatem possidens. Itaq; & flatus extinguit, & urinas ciet, non semen tantum; sed & planta. Cuius nomen Græcum est κάρος: Latinum, Carum: Arabicum, Caruia, Karaula, seu Karui: Italicum, Caro: Germanicum, Matlkumich, & Kim: Hispanicum, Alcarauca: Gallicum, Carui.

Cari confideratio.

Monachorū error.

Cari uires ex Galeno.

Nomina.

Ἀνέθον. ANETHVM.

CAP. LVIII.

ARIDI Anethi comæ, feminisq; decoctum, potu lacuocat: inflationes, & tormina sedat: aluum, uomitionesq; sistit: urinas ciet, singultus lenit. oculorum aciem hebetat, genituram restinguit, assidue potum. Decoctum eius fœminis vuluæ malo opportunis, ad defensiones utile. Condylomata illius feminis cremati cinis tollit.

ANETHVM hortis omnibus frequentissimum, omni adeo ex parte fœniculum æmulatur, ut sæpius colligentes fallat, nisi gustum consulant. Cæterum Anethum, ut auctor est Galenus lib. vi. de simplicium medicamentorum facultatibus, adeo excalfacit, ut habendum sit aut secundi ordinis intensi, aut tertij remissi. Exiccantium uerò ordinis est secundi incipientis, aut primi finientis. Itaq; merito in oleo decoctum digerit, dolorem sedat, somnū conciliat, & crudos, & incoctos humores concoquit. Fit enim ex eo oleum, cuius propinqua sit tēperies pus mouentibus, et concoquentibus uocatis medicamentis: nisi quatenus paulò illis tum calidius, tum tenuiorum partium est, ac proinde digerendi facultas.

Anethi confideratio, & uires ex Gal.

te præditum. Vstum autem tertij ordinis tum excalfacientium, tum desiccantium fit: & propterea ulceribus nimis humidis, mollibusq; prodest, potissimum ijs, quæ in pudendis consistunt. At quæ in præputio sunt inueterata, ea probè cicatrice includit. Caterum uiride humidius est, & minus calidum: itaq; magis quàm siccum concoquit, & somnum conciliat, sed minus digerit. Idcirco mihi uidentur ueteres in conuiuijs usi esse coronis ex eo concinnatis. Planta, quæ Græcis κύμινον, Latinis item Anethum appellatur: Mauritanis, Xebet, Iebet, siue Sebet: Italis, Anetho: Germanis, Dyllen, & Hochkraut: Hispanis, Eneldo: Gallis, Anet.

Nomina.

CVMINVM SATIIVM.

CVMINVM SYL. ALTERVM.

Κύμινον ἡμέρον. CVMINVM SATIIVM.

CAP. LIX.

CVMINVM satium ori gratum est, sed multò magis Aethiopicum, quod Hippocrates regium appellauit. Secundum locum tenet Aegyptium: reliqua sequuntur. Prouenit in Galatia, in Asia, Cilicia, & Terentia, & plerisq; alijs tractibus. Excalfacit, adstringit, exiccat. ad tormina, inflationesq; conuenit, costum, & cum oleo inditum, aut cum hordeacea farina illitum. orthopnoicis datur in posca: demorsis à serpente, in uino. testium collectionibus auxiliatur, impositum cum uua passa, aut lolij farina, ceratouæ: mensium abundantiam inhibet. Contritum autem in aceto, & naribus obiectum, sanguinis profluvia sistit. Colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem.

Κύμινον ἄγριον. CVMINVM SYLVESTRE.

CAP. LX.

SYLVESTRE Cuminum, plurimum, efficaciusq; in Lycia, & Galatia Asiæ, atque Carthagine Hispaniæ gignitur: frutice paruo, dodrantali caule, ac tenui: quaternis, aut quinis folijs, tenuibus, ueluti ferratis, & gingidij diuisura. In cacumine capitula quina, aut sena habet, mollia, rotunda: in quibus est semen acerosum, gustu satiuo acriore. nascitur in collibus. Bibitur semen ex aqua, aduersus tormina, inflationesq; item contra uenenatas bestias ex uino. Singultus ex aceto sedat: stomacho utile, quem humor uexat. Sugillata tollit, si manducatum cum melle, & uua passa illinatur: testium inflammationibus, adiectis eisdem, illitum medetur. Est & aliud sylvestris Cumini genus, satiuo non dissimile, quod à singulis floribus elata promit cornicula, in quibus semen est melanthio simile. Quod potum omnium serpentium moribus præsidio est. Calculosis, & ijs, qui urinæ stillicidio uexantur, aut concretum sanguinem cum lotio reddunt, auxiliatur. sed apij semen feruesfactum postea bibendum est.

SATIIVM

SATIVUM Cuminum omnibus notum est. Sed an sylvestre, idq; præsertim, quod primo generi à Dioscoride assignatur, in Italia proveniat, ego quidem affirmare non ausim: quòd nec illud uiderim, aut repererim unquam, neque præterea ab alijs repertum, uel ex Lycia, Galatia, & Hispania allatum audiuerim. Quod uerò secundo ascribitur generi, si in Italia gignitur, id equidem cum Ruellio, & Gesnero, uiris doctissimis, eam plantam esse putauerim, quã Germani uulgò Rittersporn, hoc est, Equitis calcar, & Consolidam regalem uocant. Quandoquidem planta hæc nascitur in segetibus. Caulẽ profert simplicem, ramulis multis, tenuibus, longis, diuisis, sylvestris nigellæ modo. Flores edit purpureos, nigræ uiolæ æmulos: ex altera quorum parte prodeunt cornicula sursum spectantia, quæ ueterũ calcaris formam exprimere uidentur: unde & illi nomen à Germanis inditum. Semen fert melanthio simile, in paruis corniculis conclusum. Vt ex hac descriptione existimem, uix aliam reperiri posse plantam, quæ magis, quàm hæc, potestum Cuminum genus referat. Ceterum Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem scripsere, flauï coloris Melanthium, quod officinæ Nigellam citrinam uocant, primum sylvestris Cuminum genus esse contendunt. Sed ij, mea quidem sententia, in magno & aperto errore uersantur. Nam, ut unusquisq; sanæ mentis per se cognoscere potest, Nigella citrina sic seplasiarijs uocata, nil aliud unquam fuerit, quàm flauï coloris Melanthium: cum omnibus palam sit, non in alio Nigellam hanc, & Melanthium inter se specie differre, quàm in seminis colore: cætera nanq; in forma, magnitudine, sapore, ac omni deniq; facultate illis maximè consentiunt. Sed quid multas nōne hoc idem in papauerum semine quotidie comperimus: in quibus tamen uariis seminis color non prohibet, quin omnia sint papauera. Id quod etiã perspicuum est, in hyoscyamo, lactuca, & alijs pluribus plantis: quarum semina etsi alba & nigra inueniantur, non tamen aliud ab illis plantæ genus constituunt. Hinc fit, ut in huiusce sylvestris Cuminum semen in capitulis mollibus, ac rotundis acerosum gignitur, fortasse (ut opinor) uulgaris pimpinellæ modo, non autem in capitulis melanthij instar, durum, solidum, fractuq; contumax, quod in pimpinella uulgò uocata non uisitur. Satiuum folijs ferè fœniculum representat: unico exit caule, pluribus adnatis ramusculis: floret in umbella, ueluti fœniculum, in qua copiosum profert semẽ: radix ei albicans est, summo cespite repens. Tractu gaudet calido, & putrescibili: quamobrem frequentissimum in maritimis nascitur. Cuminum uires scriptas reliquit Galenus lib. VII. simplic. medic. sic inquit. Cuminum semine potissimum utimur, quemadmodum anisi, ligustici, cari, & petroselini. Est autem & facultatis excalfacientis, sicut illorum unumquodq; tum urinam mouentis, & flatum discutientis: ex tertio ordine excalfacientium. Κύμινον ἡμερὸν quod Græcis, Cuminum et Cuminum satium Latinis dicitur: Italis, Cumino domestico: Arabibus, Camum, seu Kemũ: Germanis, Kimmel: Hispanis, Comino: Gallis, Comin. Quod uerò Græci κύμινον ἄγριον, Latini Cuminum sylvestre nominant: Itali, Cumino saluatico.

Cumini consideratio.

Monachorũ error.

Cumini uires ex Galeno.

Nomina.

Αμμι.

A M M I.

CAP. LXI.

A M M I Aethiopicum cuminum appellant. Pleriq; hoc natura diuersum esse ab illo existimant. Vulgò notũ est, semen exile, multò minus cumino, organũ respiciens. Eligendum est purum, minimè fursurosus. Vis ei excalfactoria, feruens, & exiccans. Facit ad tormina, urinæ difficultatem, serpentium ictus, cum uino potum: menstrua ciet. Miscetur derodentibus cantharidum medica mentis, quæ ecdoria uocāt, ut inde exortis urinæ difficultatibus resistat. Sugillata cum melle tollit. colorem potu, aut illitu mutat in pallorem. Suffitum cum uua passa, aut refina, uuluas purgat.

Q U A N Q V A M uaria, ac diuersa semina uiderim, quæ legitimum Ammi mentiuntur; nullum tamen ex ijs hætenus mihi sese obtulit, quod animum ad credendum alliceret, uerum Ammi ex Alexandria Aegypti ad nos deferri: Quod Ameos nomine in officinis passim habetur, cum probatissimum, Plinio teste, cumino sit candidius, id nigricat, adeoq; uulgaris petroselini semen æmulatur, ut uisu ab eo dignosci minimè possit, sed in hoc gustum consulere oportet. Nam cum haud leuiter sit acre, facultatis discrimen gustu facileprehenditur. Præterea cum hoc nullum organum saporem gustui representet, quem tamẽ referre uerum Ammi Dioscorides est auctor, adhuc clarius fit, id non esse legitimum. Veruntamen contrariũ sensisse uidetur Ruellius: quippe qui minus fortasse accuratè ea examinauerit, quæ de Ammi, Hippocratis testimonio, scriptis tradidit Plinius, ei alioqui familiarissimus, lib. XX. cap. XV. cum inquit. Est Cumino simillimum quod Græci uocant Ammi. Quidam uerò Aethiopicum Cuminum id esse existimant. Hippocrates regium appellat, uideli-

Ammios consideratio.

Ruel. lapsus.

Monachorū
error.

Ammios ui-
res ex Gal.

Nomina.

cet quia efficacius in Aegypto iudicauit. Plerique alterius naturæ in totum putant, quoniam sit exilius, & candi-
dus. Similis autem & huic usus: nam & panibus Alexandrinis subigitur, & cum alimentis interponitur. hæc Plin-
nius. Cæterum non equidem negauerim, Ammi in Italia nasci, etsi in officinis hætenus uerum non reperiatur. Si-
quidem Aloisius Anguillarius Romanus in herbarum cognitione diu uersatus, ex Patauo, ubi horti publici curam
gerit, nuper ad me misit legitimum Ammi, nulla prorsus reclamante nota. Verum enimvero huic sanè illud non
adstipulari certum est, quo magno, ut arbitror, errore ducti Monachi illi, qui in Mesuem commentarios edide-
runt, se usos fuisse assueuerant. nam præter rationes, error satis ex suis scriptis exploditur, utpote qui suum Ammi
nullo origani sapore commendari fatcantur. Herba, quam uocant Ammi, semen, ut Galenus testatum reli-
quit libro VI. simplicium medicamentorum, maximè est utile. Facultatis est excalfactoriæ, & desiccatoriæ,
tenuiumq; partium: sed & gustu subamarum est, & acre. Et clarum est, quod & digerat, & urinam moueat.
Fuerit autem in calfaciendo, desiccandoq; ex ordine tertio intenso. Planta, quæ Græcè ἀμμή, Latine item Ammi
uocatur: Arabicè, Nanochach, Anazuc, Nanachua, seu Nanachue: Italice, Ammi, ut etiam Hispanicè: Ger-
manicè, Amey.

Κόριον, ἢ κορίαννον. CORIANDRUM.

CAP. LXII.

Coriandri fa-
cultas ex Gal.

CORIANDRUM, aut coriannum uulgaris est no-
titia: uim refrigeratorem habens. Quare illitum cum
pane, aut polenta, ignibus sacris, & ulceribus, quæ ser-
punt, medetur. Epinyctidas cum melle, uel uua passa,
testium inflammationes: carbunculosque sanat: cum fa-
ba fresa, strumas, & tubercula discutit. Tineas interaneo-
rum expellit semen, cum passo modicè potum, & genitu-
ram adauget: largius tamen sumptum, mentem non sine
periculo mouet. quare continuo, & copiosiore usu absti-
nendum. Succus cum cerussa, spumæ argenti, necnon
acetò, & rosaceo illitus, ardentes summæ cutis inflam-
mationes emendat.

CORIANDRUM omnibus notissimum est. In cuius fa-
cultate indaganda Galenus productus est, ut longum sermonè fa-
ceret contra Dioscoridis sententiam lib. VII. simplicium medi-
camentorum, ubi ita scribit. Coriannon, siue Corion, aut utcum-
que uocare lubet. Vetusiores Græci Coriannon nominant: at
recentiores medici omnes Corion appellant, sicut & Dioscori-
des, refrigeratorem esse herbam dictitans, sed perperam. Siqui-
dem ex contrariis facultatibus componitur, plurimum habens es-
sentia amaræ, quam ostendimus esse tenuium partium, & terre-
nam. Nec parum etiam aquæ humiditatis obtinet, quæ tepentis
est facultatis. Habet autem & adstrictionis paucillum. Ex qui-
bus omnibus uariè quidem agit ea quæ scribit Dioscorides, & non
tantum ex refrigeratione. Cæterum ego cuiusq; particulatim æ-
tionis causam enarrabo, tametsi propositum fuerat, mei unius dun-
taxat hoc in libro sententiam expromere. Sed fortè nihil obsta-
bit: imò, si uerum fatendum est, proderit nonnihil, superiores me-
thodos, quæ ad hunc modum in paucis medicamentis sunt dictæ, hic repetere. Primum ergo non Dioscorides tantum,
sed & alij complures medicorum indeterminatè de morbis pronunciant, sicut sanè hac quoq; tempestate non paucos
inuenias medicos uel insignes, præter alia, hac in re maximè hallucinantes. Interdum enim atra, liuida, frigidaq; red-
dita parte, quæ erysipelas habuit, nec amplius refrigerantia poscente medicamenta, ceu antea, sed ea quæ infixi parti
præter naturam humorem euacuent, ij tamen refrigerare perseuerant. Aliquando autem ad digerentia quidè tran-
seunt: cæterum erysipelas sanare dicunt. Et sanè scribunt, incipientibus etiā, & crescentibus erysipelatis, alia
esse medicamenta, alia uerò iam declinantibus, ac flaccescentibus. Sed ita res non habet. Neq; enim erysipelas etiam
uocari debet, posteaquàm inflammatio eius, & feruor, ac biliosum illud abierint: neq; quæ facultate sunt frigida, neq;
quæ huiusmodi affectus sanant, remedio esse putandū est: sed uelut si uel in initio protinus aut percussis, aut alia de cau-
sa quauis tumor in parte quapiā aut liuidus, aut niger extiterit, cum esse frigidum affectum existimabis, et quæ digerant
excalfaciantq; medicamenta poscere. Ad eundem modum, si calida affectio in frigidam reciderit, negligenda quidem
prior est, sed secunda alio appellanda nomine: aut si displicet nominis mutatio, saltē sicut quidam alia scribunt prin-
cipij, alia declinationis remedia, haud frigida esse autumantes declinationis remedia, concedendum sanè est, si cui ita
placet, ut talis affectio etiam erysipelas uocetur: sed eam etiam calidam dicere, ubi iam refrigerata est, id uerò neuti-
quam concedendum. Itaq; ne quod tunc ei auxilio est, refrigeratorium esse credamus, sicut Dioscorides Coriandrum,
quod ut ipse inquit, cum pane, aut polenta illitum, erysipelas curet. Nam quod exquisitum est erysipelas, quod utiq;
inflammatum

inflammatum est, & flauum, haud unquam sanare poterit cum pane Coriandrum, sed illud quod iam refrigeratum est. Proinde nos superioribus uoluminibus, cum determinata, ac definita experientia, cuiusq; medicamento facultatem explorandum censuimus, quam maxime fieri posset, simplicissimum eligi affectum consulimus. At pleriq; medici neque quod uel plurimi morborum protinus ab initio compositi inuadant, norunt: neq; quod alius affectus sit erysipelas exactum, alius uero is, qui uocatur ab omnibus nobis usitate, ut à ucteribus quoq; phlegmone: alij autem inter hos medij plurimi, partim, ut sic dicam, erysipelata phlegmonode, partim phlegmonæ erysipelatodes. Ac inuenias nonnunquam ubi neutrum uincat, sed ad unguem paria sint. Quinetiam nonnunquam ædematodes esse erysipelas conspiciuntur, sicut aliud scirrholes, ut compositorum morborum non paruus acruetur numerus. De quibus copiosius, cum alibi differuimus, tum in libris de curandi ratione. Dicitur autem & nunc quoad saltem eorum meminisse necesse est, quod exacte

10 erysipelas haud unquam ab antè dicto cataplasmate curari possit. Voco autem exactum, cum à biliosa fluxione pars impleta fuerit. Porro quod longè à refrigeratione absit Coriandrum, uel ex ijs, quæ ipse scribit Dioscorides, discere licet. Nam strumas, inquit, cum lomento dissoluit. Quod uero nullum refrigerantium medicamentorum idoneum sit dissoluendis strumis, uel ipsum Dioscoridem non dubitaturum arbitror: quippe qui sexcenta scripserit medicamenta strumas sanare potentia, quæ omnia tum temperie calida, tum actionibus digerentia esse confessus est. Hactenus Galenus à Dioscoride in Coriandri facultate dissentiens. Porro uero ac in re Galeno maxime refragatur Auicenna, qui in ipsum aperte inuehitur lib. II. cap. CXLIII. sic inquit. Scripsit Galenus Coriandrum esse compositum ex diuersis facultatibus, et si terrea facultas in eo cæteris excellat, simul cum aquea quadam tepida, & adstrictoria pauca. Verum, ut ego conijcio, aqueitas, quæ in ipso reperitur, absq; dubio frigida, non quidè tepida existit: nisi ei forsan admisceatur aliquid excalfacientis substantiæ, quæ sui tenuitate uelociter in aurâ euanescat. Quapropter dixit Hu-

20 naym, remouet Galenus frigiditatem à Coriandro, & Dioscoridi repugnat. At ego quidem aliter sentio, cum frigide eius substantiæ meminerint Archigenes, Rufus, & aliorum posteriorum nonnulli. Frigidum igitur est Coriandrum natura in fine primi, & usq; ad principium secundi, & sicum in secundo. quanquam, sententia mea, & sicum est, & ad caliditatem aliquo modo uergit. Sed Galenus ipse sentit, Coriandrum esse ex omni parte calidum. Id quod fortasse euenisse putandum ex ea caliditatis particula, quæ dum bibitur, aut comeditur, ab ipso disperditur. Aliarum nec necessarium foret, si homines sua frigiditate interficeret, ut in multa exhiberetur quantitate. Illud præterea subdidit Galenus, si Coriandrum strumas dissoluit, quoniam igitur pacto frigidum erit? Cui facile responderi potest, id agere Coriandrum sua quadam occulta facultate, ac forma: aut quod reperiatur in eo aliqua tenuis facultas, quæ in profundum penetrare possit, frigida substantia exterius relicta. Sed cum bibitur caliditas illa resoluitur. quo fit, ut sola frigida remaneat, & in corporibus agat. Hæc Auicenna in Coriandro Galeni dicta refellens. Quæ etsi aliquid in se rationis, ac ueritatis habere uideantur; tamen cum omnibus compertum putem, Galeno neminem adhuc parem extitisse, qui diligentius stirpium tum naturas, tum facultates inuestigauerit partim saporis gustu, partim odoris olfactu, partim substantia, et coloribus, partim deniq; ex longa experientia profundissime philosophiæ coniuncta, operæpretium est eius potius ac-

30 quiescere sententiæ, quam reliquorum omnium. Veruntamen Brasauolus in hoc maluit fortasse cum Auicenna errare, quam cum Galeno rectè sentire. Qui præterea cum nesciuerit, Coriandrum in Hetruria passim in pratis, & campestribus sua sponte nasci, asserit in suo simplicium uolumine, satiuum tantum reperi Coriandrum. Cæterum quod in hoc capite Dioscorides auctor sit, Coriandrum sumptum mentem non sine periculo commouere, quodq; alij tum ex Græcis, tum ex Mauritanis memoriæ prodiderint, eiusdem succum potum interimere; ideo factum est, ut multi, quorum ego sententiam antehac secutus sum, coriandri usum prorsus damnauerint. Sed id nunc certè mihi uidetur iniuste factum. siquidem Coriandrum mentem non commouet, nisi largius & immoderate sumatur. Quid quæso mirum erit de coriandro copiosius sumpto, si unum etiam, cuius tamen est usus quotidianus, liberalius epotum, dolores, morbos graues, strangulatus, & mortem deniq; inferat? quod si moderate bibatur, præter alias utilitates, quas humano corpori præbet, uentriculum roborat, concoctiones adiuuat, excrementosa pellit, cor exhilarat, intellectum acuit, spiritus claros reddit & uiuificat. Quare non equidem uideo, quid obstet, quò minus simili ratione credamus, tantum abesse, ut Coriandri semen noceat, ut etiam maxime profit, si tamen parcè & modicè sumatur. Quippe ab eius usu moderatio non abhorruisse Galenum puto: nam lib. VIII. cap. IIII. de compositione medicamentorum secundum locos ex Archigene refert, ructu acido affectis coriandrum cochlearij mensura exhibendum esse. Galeno autem apertissime adstipulatur è recentioribus Græcis Symeon Sethi, utpote qui in coriandri mentione scribat, id stomacho bonum esse, & eundem corroborare: cibum in uentriculo retinere, donec probè concoquatur. Quæ auctore hunc de temperato coriandri usu tradidisse, nulli dubium est. Ex his igitur facile colligamus licet, quod non sit admittenda, sed

40 potius explodenda illorum recentiorum opinio, qui coriandri usum omnino fugiendum esse censent. nos enim iam non omnem eius usum, sed immoderatum tantum, ut nocuum, uitandum esse existimamus. Id Græcis κρόιον, & κρόιον appellatur: Latinis, Coriandrum: Mauritanis, Rusbor, Rasbera, Kuzbara, seu Kuzibara: Italis, Coriandro: Germanis, Coriander, & Coleander: Hispanis, Culantro, & Ciliandro.

50

Coriandri facultas ex Auicenna.

Brasauoli error.

Coriandri seminis usus.

Nomina.

Ἱεράκιον. HIERACIVM.

CAP. LXIII.

HIERACIVM magnum caulem emittit asperum, subrubrum, spinosum, cauum: folia ex interuallis rariuscule diuisa, similia soncho per ambitum: luleos flores, in oblongis capitulis. Vim refrigerandi habet, & modicè substringendi: unde illitum, stomacho æstuanti, inflammationibusque prodest. Succus erosionem stomachi forbitione mitigat. Herba cum radice illita, uibratis à scorpione ictibus auxiliatur. Hieracium paruum, folia ex interuallis habet, diuisa in ambitu: cauliculos

L 3 teneros,

teneros, uirentes: in quibus lutei flores orbem circinantes, emicant. Vim suam ad eadem, ad quæ superior impendit.

HIERACIVM MAIVS.

HIERACIVM MINVS.

Hieracij con-
sideratio, & ui-
res ex Plin.

HIERACIVM tam maius, quàm minus frequentissimum ubiq; in Italia nascitur, soncho non admodum disti-
mille. Horum autem non reperio Galenum mentionem fecisse, nec etiam Paulum, in libris de simplicium medicamento-
rum facultatibus. Meminit tamen eorum Plinius lib. x x. cap. vii. inter lactucarum agrestium genera, sic inquit. 40
Sunt, qui herbam Hieraciam uocent, quoniam accipitres scalpendo eam, succoq; oculos tingendo, obscuritatem eum
sensere, discutiant. Succus omnibus candidus, uiribus quoq; papaueri similis. Carpitur per messes inciso caule. Con-
ditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatri-
ces, adustionesq; omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis cum lana contra epiphoras. Idem succus aluum
purgat, in posca potus ad duos obolos. Serpentiū ictibus medetur in uino potus. Et folia tosta, thyrsiq; triti ex ace-
to bibuntur. Vulneri illinuntur maximè contra scorpionum ictus. Verum contra phalangia commisto uino ex ace-
to. Alijs quoq; uenenis resistunt, exceptis quæ strangulando necant, aut ijs quæ uesicæ nocent, item psimythio ex-
cepto. Imponuntur & uentri ex melle, atq; aceto ad detrahenda uitia alui. Urinæ difficultates succus emendat. Cra-
teuas eum & hydropicis obolis duobus in aceto, & cyatho uini dare iubet. Pe culiares earum uires partim iam dictæ
sunt, somnum faciendi, ueneremq; inhibendi, æstum refrigerandi, stomachum purgandi, sanguinem augendi. Nunc nõ
paucæ restant, quoniam inflationes discutiant, ructus lenes faciunt, concoctiones adiuuant: cruditatem ipsæ nequa-
quam faciunt. Nec ulla res in cibis auiditatem incitat, inhibetq;: eadem in causa alterutrinq; modus est. Sic & alui
copiosiores soluunt, modicæ sistunt, lentitiā pituitæ digerunt, atq; ut aliqui tradiderunt, sensus purgant. 50
Stomachi dissoluti utilissimè adiuuantur, in eo usu, & oxypori obolis asperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes.
Si crassior pituita sit, scillite, aut uino absinthie: si & tussis sentiat, hyssopite admisto. Dantur cœliacis cum in-
tubo erratico, & ad duritiā præcordiorum. Dantur & melancholicis. candidæ copiosiores, & ad uesicæ uitia.
Praxagoras & dysentericis dedit. Ambustis quoq; prosunt recentibus, priusquàm pustulæ fiant cum sale illitæ. Vl-
cera etiam, quæ serpunt, coërcent, initio cum aphronitro. mox in uino trita igni sacro illinuntur. Conuulsa, & lu-
xata caulibus tritis, cum polenta ex aqua frigida leniunt: eruptiones papularū ex uino, & polenta. In cholera quoq;
coctas patellis dederunt: ad quod utilissimæ, quàm maximè caule, sed amaræ. Quidam lacte infundunt. Deferuefacti
ij caules & stomacho utilissimi traduntur. Has omnes Plinius tam Hieracijs, quàm sylvestribus Lactucis uires contri-
buit. Quod Græci ἱεράκιον, Latini similiter Hieracium uocant: Itali, Hieracio.

Nomina.

APIVM HORTENSE.

APIVM PALVSTRE.

10

20

30

HIPPOSELINVM.

Σέλινον. APIVM. CAP. LXIIII.

40

50

HORTENSIS Apij herba ad eadem, ad quæ coriandrum conuenit. Inflammationibus oculorum cum pane, aut polenta illinitur: æstuantem stomachum mulcet: mammarum duritiam ex lacte concreto contractâ, reprimit. Vrinam ciet, siue crudum, siue coctum edatur. Decoctum eius, radicisque potum, uenenorum noxæ resistit, cum uomitiones excitet: aluum cohibet. Semen vehementius vrinam pellit: contra serpentium uenena, aut epotam argenti spumam auxiliatur: inflationes discutit. Admiscetur medicamentis, quæ dolorum leuamenta præstant, theriacis quoq; , ac tussis remedijs.

Eleoselinum in humidis nascitur, satiuo grandius, & ad eadem efficax. Oreoselinum caule est dodrantem alto, ab radice tenui exeunte: per cuius ambitum rami, & capitula cicutæ, multò tamen tenuiora: semine cumini oblongo, acri, & odorato; tenui. Nascitur in petrosis, & montibus. Vrinam ciet, semine, ac radice in vino potis: menses trahit, antidotis, necnon medicamentis vrinam cientibus, & excafactorijs, inseritur. Nec hallucinari nos oportet, existimantes oreoselinum esse, quod in faxis prouenit: aliud enim est petroselinum. Petroselinum in Macedonia prouenit, in præruptis locis, semine ammij, odoratiore, sapore acri, aroma olente. Vrinam cit, ac menstrua: contra stomachi, & coli inflationes, & tormina prodest. Laterum, renum, & uesicæ doloribus, in potu subuenit. Admiscetur antidotis urinam cientibus. Hipposelinum Latini olusatrum appellant, aliqui smyrnion, quanuis aliud sit, quod propriè smyrnion dicitur, ut paulò post referemus. Est autem maius, & satiuo

& satiuo apio candidius : caule alto, cauo, molli, habente veluti lineas : folijs latioribus, in puniceum uergentibus : coma roris marini, florum plena : dependentibus in cacumine corymbis antequàm deflorescat . Ea semine turget nigro, oblongo, acri, solido, aromatico . Radix dimittitur tenuis, odorata, candida, quæ os commendat . In umbrosis, & palustribus nascitur . olerum generis, ut apium . Radix cruda, coctave estur . Folia cum caulibus, decocta manduntur, & per se aut cum piscibus præparantur, crudaq; muria condiuntur . Vim hanc habet, ut potio semine ex mulso vino menses cieat : algentes calfacit potu, aut illitu : vrinae stillicidio auxiliantur . Radix eisdem præstat effectus .

Apij hortensis
confid.

PVTANT dubio procul omnes ferè ætatis nostræ medici, ijq; præsertim, qui diu uersati sunt in simplicium medicamentorum inquisitione, quiq; multum laboris ac studij impenderunt, ut hanc medicinæ partem penè abolitam restituerent, nil aliud apud antiquos satiuum fuisse Apium, quàm uulgare nostrum Petroselinum, hodie hortis omnibus frequentissimum . Quorum equidem sententiam nunquam ausim improbare : cum nostrum hoc notis omnibus sit præditum, quibus constare Apium ueteres tradidere . Plinius siquidem libro XX. cap. XI. naturalis historiæ ita scribit . Apio gratia uulgò est : namq; rami largis portionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent . Hoc etiànum confirmare uidetur Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, cum inquit . Apium inter cætera familiarissimum est, & ori, stomachoq; gratissimum . Quæ sanè omnia in uulgari nostro Petroselino cernuntur : quippe quod nobis omnium olerum familiarissimum in ciborum condimentis perpetuò habeatur . Cæterum quauis id uarios nostrarum mensarum cibos frequentissimè commendet, scripsere tamen tum Chrysippus, tum etiam Dioscoridius (ut Plinius auctor est) Apium ad cibos non admittendum, imò omnino nefas : nam id defunctorum epulis feralibus dicatum . Ipsius quoq; uisus claritati inimicum . Caule fœminæ uermiculos gigni . Ideoq; eos, qui cederint, sterile

Eleoselini cō-
sideratio .

res quoq; Apio comitalibus interdixerunt . Cum igitur his tum rationibus, tum auctoritatibus, notis præterea suffragantibus, constet uulgare Petroselinum legitimum esse Apium, putandum quidem fuerit, quin potius affirmandū, id quod officinis omnibus satiuum Apij uicem explet, nil aliud esse, quàm Paludapium, siue Apium palustre, Eleoselinum Dioscoridi uocatum . Quandoquidem hoc in humentibus, & palustribus locis nascitur, caule, & folijs satiuo maioribus, rarioribusq; . Ea q; propter Theophrastum lib. VII. cap. VI. de plantarum historia, de eo differit his uerbis . Paludapium, quod apud aquæ ductus, et in paludibus prouenit, folio raro, nec hirsuto consistit, sed simile quodammodo Apio est, odore, sapore, figuraq; .

Ruellij opin.
non accepta .

Hinc itaq; fit, ut Ruellio minimè adstipulandum censeam, qui plantam nobis Italiam Macerone uulgò appellatam, Paludapium esse putat . Quippe (ut paulò post, atq; etiam in proxima Smyrnijs commentatione dicetur) non parua sanè inter uocatum Maceronem, Eleoselinum, & Hipposelinum intercedit differ-

Oreoselini cō-
sideratio .

rentia . Apij porro in montibus nascentis, quod ideo Græcis Oreoselinum dicitur, nulla à Dioscoride redditur foliorum delineatio, nisi in eo scriptura fuerit deprauata, ut ferè suspicor . Verùm Theophrastus, & Plinius Oreoselinum descripserunt folijs cicutæ, radice tenui, & semine unus, alter uerò caule anethi, minutiore tamen . Vnde factū est, ut nonnulli crediderint Theophrastum hoc in loco deprauatum esse, & quòd ubi in Græcis codicibus legitur, καὶ τὰ φύλλα ἔχει καυεῖς ἐμφερῆ, id est, folia habet cicutæ similia, legendum sit, καὶ φύλλα ἔχει μνηκωνεῖς ἐμφερῆ hoc est, capitula habet papaueri similia . In quam opinionem hos faciliè potuit adduxisse uulgata Græca Dioscoridis lectio, in qua nimirum capitulorum papaueris, non autem foliorum cicutæ mentio est . Veruntamen ego potius (ut modo dixi) Dioscoridis lectionem uitiatam putauerim, quàm Theophrasti, licet contrà senserit Hermolaus . Nam præterquàm quòd Theophrasto subscribat Plinius, est Oribasij codex, in quo non μνηκωνεῖς, sed καυεῖς legitur . Præter-

Petroselinū .

ea ipse sæpenumero uidi Apium in montibus nascentis, quod à Theophrasti, & Plinij pictura nullis prorsus notis distinet . Prouenit enim folijs cicutæ, radice tenui, & semine in umbella anethi modo : quæ omnia Apij generi maximè adstipulantur . Illud insuper addiderim, quòd Apij longè magis proprium est folijs consurgere cicutæ modo per ambitum laciniatis, semine in umbella anethi instar, quàm capitulis papaueri similibus incluso . Sed an legitimum Petroselinum Macedonicum uocatum, in Italia proueniat, nō equidem asserere ausim, etsi Monachi illi, qui in Mesuem scripsere, se in Romanis quibusdam montibus illud adinuenisse testentur . quod tamen (si uera referunt) Romanum quidem, non Macedonicum appellandum fuerit . Quod uerò Hipposelinum uocatur, nil certè aliud esse opinor, quàm quod nonnulli hodie Leuisticum nominant, grandius planè inter omnia apiorum genera, adeò ut meritò Hipposelinum dicatur . Id sane notis omnibus refert Hipposelinum : licet Brasauolus Ferrariensis herbam Maceronem uulgò uocatam falsò Hipposelinum existimet, à perversa fortasse Marcelli interpretatione deceptus, qui præter Dioscoridis sen-

Hipposelini
consideratio .

tentiam, Hipposelino radicem intus candidam, foris uerò nigram reddidit, cum tamen in Græcis Dioscoridis exemplaribus nulla nigredinis fiat mentio . Quo quidem argumento Maceronem Hipposelinum non esse, satis superq; comprobatur, præsertim cum hæc coloris radicum opposita qualitate inter se discrepent . Huius Marcelli lapsus illud causam fuisse arbitror, quòd legerit apud Theophrastum, nasci Hipposelinum folijs paludapio proximis : caule magno, ac hirsuto : radice raphani modo crassa, sed nigra : nigroq; etiam semine, magnitudine eruo ampliore . Qua fortasse auctoritate fretus Marcellus, nigram Hipposelino radicem inesse addidit in Dioscoride . Sed animaduertendum est Theophrastum eo loco non descripsisse Dioscoridis Hipposelinum, cum alterum ab altero pluribus differat notis, sed Smyr-

Fuch. error.

nium potius . Id quod ex eo conijci potest, quòd Dioscorides, itemq; Galenus asserant, nonnullos inueniri qui Hipposelinum à Smyrnio non separent . Quibus uerbis nil mirum inter eos, qui ita sentirent, Theophrastum quoque ab illis comprehensum fuisse . Cæterum hac in re etiam Fuchsius, cuius tamen pace dixerim, apertè hallucinatur : quippe qui legitimum Hipposelinum Leuisticum uulgò uocatum, smyrnij loco in suis clarissimis de stirpium historia commen-

tarijs depinxerit. Idem præterea errasse deprehenditur in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit. Nam etsi primum recte scribat, illud quo officinae hodie pro apio hortensi utuntur, non esse nisi eleoselinum, id est apium palustre; tamen postea perperam (meo quidem iudicio) scriptis tradidit, petroselini semen seplasijs apij semen uocari, atq; in eius locum usurpari. Etenim eleoselini semine, non petroselini, quod nobis hæcenus desiderari existimo, apij seminis loco utuntur omnes ferè pharmacopœi, idq; etiam apij semen nuncupant. Apij meminit Galenus libro VIII. simpl. medic. sic inquit. Apium usquæad hoc calidum est, ut & urinas, & menses eiciat. Flatus quoq; discutit, & magis semen, quam herba ipsa. Sed & orcoselini, & hipposelini similis uis est: uerum hipposelinon imbecillius est, orcoselinum ualentius. Eodem quoq; libro superius tamen, de Petroselino disseruit his uerbis. Petroselini semen maxime usui est, cum tota etiam herba una cum radice similem, sed imbecilliorē, facultatem fortitur.

Apij generū
uires ex Gal.

- 10 Est autem ut gustu acre cum amaritudine, sic & in operibus calidum, unā cum incidendi effectu. Hinc menses, & urinas largè prouocat. Flatus quoq; discutit. Fuerit itaq; & ipsum tertij ordinis tum excalfacientium, tum desiccantiū. Sed de Petroselino Macedonico fusiùs differens libro primo de antidotis, ita scribit. Quod ad Petroselinum attinet, laudatissimum Macedonicum est omnibus cognitum: quod Estreaticum etiam quidam appellant, à loco in quo nascitur, nomen imponentes. Verum exiguum est prorsus quod ibi prouenit, cum & præruptus, & angustus is locus sit. Estreaticum itaq; Macedonicum hoc, quod à Macedonibus in omnes gentes affertur, paucum & ipsum in Macedonum terra gignitur. Sed idem in petroselino Macedonio accidit, quod in Attico melle, & uino Falerno contingit. Mercatores siquidem in omnem ferme orbis terram, ut mel Atticum, uinum Falernum, sic petroselinum Macedonicum aduehunt, cum tamen in Macedonia petroselini tantum non oriatur, quantum gentibus omnibus satis esse queat. Verum in Epiro petroselinum plurimum gignitur, quemadmodum in Cycladibus insulis mel: atq; ut mel ex insulis Athenas affertur; sic petroselinum ex Epiro prius in Macedoniam comportatur, plurimumq; & propè totum in Thessalonica: inde uerò tanquam Macedonicum exportatur. Idem in uino Falerno contingit. nam cum in exiguo quodam Italie agro Falernum proueniat, complura alia uina in Falerni speciem à uini magistris concinnantur, quæ perinde atq; Falernina, in omnes prouincias Romano imperio subiectas importantur. Tibi uerò si petroselinum Estreaticum quandoq; decrit, ne petiorem existimes theriacam futuram, si alium imposueris. Non enim si mortiferis uenenis, si uenenatorum morsibus aliud ab Estreatico petroselinum minus congruit, propterea reliquis etiam morbis, ut torminibus, uentriculo debili, aquæ inter cutem, & id genus alijs, segnius opitulatur, quos in primis sanare theriaca non promittit. Ad hæc Estreaticum petroselinum theriacam plane amariorē facit, præsertim cum recens adhuc imponitur. differt enim ab alijs petroselinis, quod ut acerrimum, ita quoq; amarissimum est. Σέλινον κηπῶν id Græci, quod Latini Apium hortense, nominant: Mauritanī, Charfs, Carfi, seu Chares: Itali, Apio domestico, & Petrosello:

Nomina.

SMYRNIVM.

Germani, Peterfilien, & Peterlin: Hispani, Perexil: Galli, Persil de iardin. Id uerò ἐλεοσέλινον Græci dicunt, quod Latini, Apium palustre, & Paludapium: Mauritanī, Aylis: Itali, Apio palustre: Germani, Epffich, & Eppich: Hispani, Perexil dagoa, & Apio: Galli, Persil de leau. Quod autem ὄρεοσέλινον Græci, Apium montanum Latini uocant: Mauritanī, Acraselinum: Itali, Apio montano: Hispani, Perexil montesino: Galli, Persil des montaignes. Πετροσέλινον deinde id Græcis dicitur, quod item Latinis Petroselinum, & Italis, Petroselino.

Postremo ἵπποσέλινον id Græcè uocatur, quod etiam Latine Hipposelinum: Arabicè, Salis: Italicè, Hipposelino: Germanicè, Liebstockel: Gallicè, Ache, & Ache large.

Σμύρνιον. SMYRNIVM. CAP. LXV.

SMYRNION, quod in Cilicia petroselinum uocant, plurimum in Amano monte gignitur. Caulem habet apij, & stolones multos: folia latiora, suppinguia, ad terram infracta, robusta, odore medicato, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum languescente: capitibus caulium orbiculatis, ut anethi: semine brassicæ, rotundo, nigro, acri myrrhæ sapore, ita ut alterum alterius loco cedat. Radix quoque odorata, gustu acri, fauces mordet, succosa, mollis. Cortex eius foris niger, intus viridis, aut subalbidus. Nascitur in saxosis, & collibus, atque squalidis, & limitibus terrenis. Vis radicis, herbæ, & seminis excalfacere. Folijs muria maceratis ad obsonia utuntur: aluum sistunt. Radicem contra serpentium ictus bibere conuenit: tussis, & orthopnœas mitigat: vrinæ difficultati medetur. Illita recentes tumores, collectiones, duritiasq; discutit: vulnera ad cicatricem perducit. partus abortu uitiat, si feruefacta subijciatur. Semen lienis, renum, & uesicæ uitij prodest: menses, & secundas

secundas pellit. commodè datur ischiadicis in uino: inflationes stomachi lenit: sudores ciet, & ructus. Peculiariter datur hydropicis in potu, & contra febrium circuitus.

Smyrni con-
sideratio.

SI SMYRNII singula notæ, quæ illi à Dioscoride tribuuntur rectè, diligenterq; expendantur, facile quidem perspicui poterit, Smyrnum ei herbæ simillimum esse, quæ à nostris in Hetruria uulgò uocatur Macerone. Siquidem hanc nasci clarum est caule apij, stolonibus multis referto: folijs latioribus, suppinguibus, robustis, ad terrâ uersis, odore medicato, cum quadam acrimonia iucundis, colore in luteum languescente. Præterea in caulium cacuminibus umbellam gerit anethi modo: semine brassicæ maiore, oblongo tamen, nigro, acri, odore myrrham referente. Rædice deniq; nititur odorata, acri, succosa, ac molli, quæ exteriore cortice nigricat, interiore uerò parte ex albo uirescit. Quas quidem notas ferè omnes constat Smyrnio Dioscoridem reddidisse. Verùm quispiam, cui fortè hæc nostra sententia minus arrideat, obtrudet nobis semen, ut quod Maceroni nostro non insit rotundum, brassicæ modo. Huic illud responsum uolumus, quòd cum cæteræ in uniuersum notæ illi respondeant, facile in seminis delineatione mendum subesse potest. Vel quòd non in rotunditate, sed in alio uni cum altero semine intercedat similitudo. Porro quauis memoriæ non prodiderit Dioscorides, quòd Smyrnum seratur in hortis, in quibus hodie nostrum illud seritur, sed quòd sponte in Amano Ciliciæ monte gignatur, tum etiam in collibus, incultis, ac saxosis locis; Plinij tamen ætate passim in hortis serebatur. Id quod ipse Plinius manifestè demonstrat lib. xix. cap. ultimo, ubi Smyrnum inter hortensia referens, inquit. Et Smyrnum olus iisdem locis scribitur, myrrhamq; radice resipit. Idem quoq; testatur Galenus, quòd ipsum inter olera connumeret libro ii. de aliment. facultatibus, & de eo scribat in hunc modum. Smyrnum non est insuauis. Ideoq; Romæ plurimum uenit. Multò autem acrius est, & calidius, quàm apium: quin & odorati quidpiam habet. Quapropter efficacius urinam ciet, quàm apium, hipposelinum, & sion: & mulieribus menses mouet. Veris tempore caulem producit, qui crudus edendo est haud aliter quàm folia, quæ sola per hyemem inerant plantæ, nondum caulem habenti, sicut neq; tum apium habet. Postea uerò caule accedente, tota planta iucundior redditur, siue quis crudam ipsam, siue coctam mandat, siue ex oleo, & garo, siue uinum, siue acetum uelit adijcere. Nonnulli cum aceto, & garo tantum edunt, ueluti apium: alij uerò paululum olei ijs adijciunt. hæc Galenus. Ex cuius sane uerbis liquidò apparet, Smyrnum ueteribus etiam inter olera fuisse receptum. Galeno nimirum adstipulantur ea, quæ de Smyrnio mihi retulerunt Siculi. namq; ij affirmant, plantam Maceronem appellatam passim coli in suis hortis, atq; eam ueris tempore (ut etiam Galenus perhibet) caulem tencerrimum emittere: qui non solum edendo sit, sed gratiam quoque ineat cum ore, præsertim si cum sale & pipere cinaræ modo comedatur. His itaq; fortasse, uel etiam ualidioribus rationibus adductus Manardus Ferrariensis, uir quidem ingenio, & doctrina celebris, Smyrnum esse nostrum dictum Maceronem constanter asseruit.

Ruellij opin.
improbanda.

IMPERATORIA.

Smyrni uires
ex Galeno.

Quorundam
hallucinatio.

Imperatoria
plantæ descri-
ptio, & uires.

Quo fit, ut minus dubitem Ruellij opinionem improbandam esse, quòd suspicetur (ut proxima commentatione diximus) Maceronè esse Paludapium. Smyrnum uerò eam esse stirpem certò putet, quam in Gallijs uocant uulgò Leuecchia. Smyrni tum historiã, tum facultates descripsit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Smyrnum quidam Hipposelinum agreste cognominant. Ex eodem genere & ipsum cum apio est, & petroselino: fueritq; apio quidem ualidius, petroselino autem imbecillius. Menses itaq; & urinas mouet; calidum, siccumq; tertio ordine. Cilices petroselinum nominant, quod in Amano monte nascitur. Est quidem & ipsum Smyrnum, minus uerò petroselino, & smyrnio acre. Proinde & ulceribus imponi potest, quia uidelicet sine molestia desiccet. Sed & digerere, quæ indurata sunt, ualeat. Reliqua uis eius apio, & petroselino similis est. Quocirca et semine eius utimur ad menses, urinas, & asthmata, siue anhelationes. hæc Galenus. Cæterum non desunt ex recentioribus, qui hallucinantes contendunt, plantam Imperatoriam uulgò uocatam legitimum esse Smyrnum, argumento quòd eius radices exterius nigrescant, interius uerò uirescant. Verùm ij ex eo aperte decepti deprehenduntur, quòd non animaduuerint, an hæc plantæ cæteris inter se notis conueniant. Sed posteaquàm de Imperatoria herba incidit mentio, ob sui nominis maiestatem, uirumq; præstantiam, prætereundum sanè non duximus, quin hic eius tum historiã, tum facultates edisseramus. Præstantissima igitur IMPERATORIA in Ananienfibus montibus supra Tridentum frequentissima nascitur, folijs sphondylia minoribus, solo accubantibus, robustis, hirsutis, ac asperis: caule bicubitali, purpurascente, rotundo, hirsutoq;: in cuius cacumine umbella floribus candidis ornatur: è quibus postea semen prodit seselis modo acutum, pariterq; odoratum. Radix inest ei non longa, mediocriter crassa, rugosa, dura, lignosaq;: quæ foris nigra est, intus uerò subuirdis. Ea gustu admodum acris deprehenditur, ac mordax, subamara,

marā, & odorata. Ex quo non temerē aliquis conijcere potest, Imperatoriæ radicem excalfacere tertio excessu cō-
pleto, uel quarto inchoante: siccare uerō secundo. Discutit hæc mirificē tum uentriculi, tum intestinorum, tum etiā
uteri status. Quapropter coli cruciatibus ac uentriculi torminibus maximē utilis est. Cit item menses, atq; urinam.
Fouetur eius decocto utiliter in dolore dentes, præsertim si in uino austero radix decoquatur. Eadem ex uino pota
uteri strangulationibus prodest. conceptum adiuvat, quem frigiditas intercipit: concoctionem roborat. Commansa
est ueluti præstantissimus apophlegmatismus, ut quæ efficaciter cerebri pituitam expurget. In puluerem centrita,
uinoq; subinde pota, frigidis occurrit morbis. Quamobrem resolutis, comitialibus, conuulsis, auxilio est. Aiunt nō
nulli quartana eos sanari, qui pulueris cochlearij dimidium hora una ante accessione, ex mero biberunt. Oris halti-
tum commendat, & omnes roborat sensus. Epidemijs morbis, uenenis ferē omnibus, ac uenenosorum animalium tum
10 moribus, tum ictibus opem præstat. Asthmaticos, seu anhelosos iuuat, obstructiones aperit, aqua intercute laboran-
tes sanat, itemq; liene affectos. In summa excalfacit uniuersas corporis partes, quas frigus occuparit. Vt hinc pa-
lām fiat, herbam hanc non immeritō sibi Imperatoriæ nomen asciuisse, cum tot tantisq; uiribus prædita sit. Σμύρ-
νιον id Græci, quod Latini item Smyrnum, & Olusatrum, nominant: Mauriani, Seniruion: Itali, Smirnio, & Ma-
cerone: Hispani, Apio Macedonico.

Nomina.

Ελαφόβοσκον. ELAPHOBOSCUM.

CAP. LXVI.

ELAPHOBOSCO fœniculaceus caulis est, aut
rorimarino similis, geniculatus: folijs duūm digito-
rum latitudine, vt terebinthi, prælongis, aliquantum
asperis, circumfractis. Adnata multa habet, ferentia vm
bellas anethi similes, & semina eiusdem: florem sublu-
teum: radice ternūm digitorum longitudinis, & cras-
situdinis vnus, candida, dulci, esui apta. Caulis tener
pro olere manditur. Contra serpentium ictus, datur
femen in uino. Fama autem est, hoc pabulo ceruas ser-
pentium moribus resistere.

QUANQVAM aliqui profitentur, se Elaphoboscum in
Italia inuenisse, atq; etiam quibusdam in hortis ostendere; herba
tamen, quam pro eo demonstrant, folia proferit incisuris multis
diuisa, leuiāq;. Adeo ut hinc perspicue intelligi possit, eam a le-
gitimo Elaphobosco plurimūm disidere, si Dioscoridi magis,
quā Plinio fides est adhibenda. Plinius siquidem libro, & cap.
xxii. Elaphoboscum folijs smyrnij, & semine corymbaceo de-
pinxit his uerbis. Elaphoboscum ferulaceum est, geniculatum,
digiti crassitudine: semine corymbis dependētibus, simili effigie,
sed non amaris: folijs olusatri. & hoc laudatum in cibis. hæc
Plinius. In quibus uerbis, quod ea planē a Dioscoride dissentiat,
Manardus Ferrariensis Plinij codicem deprauatum esse existi-
mat. Ceterum Ruellius tradit Elaphoboscum legitimū pau-
cis hodie cognosci, etsi frequens ubiq; reperiatur, illudq; esse cō-
set, quod uulgo officinis simul & herbarijs Gratia dei nomina-
tur, ē qua sui nominis unguentum conficiunt. Sed hanc Ruellij
sententiam non admittendam, quin potius explodendam puta-
rim, si per Gratiam dei eam plantam intelligit; de qua nos supe-

Elaphobosci
consider.

Ruellij opin
suspecta.

rius differuimus in hyssopi commentatione, & qua officinæ utuntur. Quippe quod hæc caule, & folijs hyssopo sit per-
similis, non autem fœniculo, ac terebintho. Quamobrem aut aliam in Gallia plantam esse eodem nomine appellatam,
aut Ruellium omnino deceptum existimauerim. Ipse equidem herbam quandam sæpius uidi, tum in Tridentino, tum
50 in Goritienſi agro, cuius etiam hic picturam damus, quæ ita notis omnibus Elaphobosco respondet, ut non potuerit a-
nimus non inclinari ad credendum, hanc legitimū esse Elaphoboscum. Paucis admodum Elaphobosci facultates
perstrinxit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Elaphoboscos facultatis est calidæ, & te-
nuium partium, ac proinde exiccatoriæ secundo maximē excessuum ordine. Eius nomen Græcum est Ελαφόβο-
σκον: Latinum similiter Elaphoboscum, & Cerui ocellum: Italicum, Elaphobosco.

Elaphobosci
facul. ex Gal.

Nomina.

Μάραθρον. FOENICVLUM.

CAP. LXVII.

FOENICVLUM, si herba edatur, aut semen cum ptisana bibatur, mammas lacte replet. Comæ
decoctum in renum doloribus subditum proficit, quippe quod urinam excitet. contra serpentium
ictus in uino conuenienter bibitur: menses ciet. in febribus nauseam, & stomachi feruorem ex aqua
frigida potum sedat. Contritæ radices, & cum melle illitæ, moribus canum medentur. Succus cau-
le, &

FOENICVLVM.

Fœniculi con-
sideratio.Fœniculi ui-
res ex Gal.

Nomina.

le, & folijs exprimitur, & in sole siccatus, in medicamen-
ta adijcitur, quæ ad excitandam oculorum aciem commo-
dè temperantur. Extrahitur succus ad eadem ualens, etiam
semine uiridi, ramulisque, & radicibus prima germina-
tione incisus. In Iberia, quæ ad occidentem spectat, suc-
cum reddit gummi similem. Caulem medium, dum her-
ba floret, rustici demetunt, ignique admouent, quò faci-
lius ui caloris exudans, gummi remittat: quod efficacius
succo est, ad medicamenta oculorum.

Ἰωανναῖον. FOENICVLVM ERRATI-
CVM. CAP. LXVIII.

EST & syluestre fœniculum, magnum: fert autem se-
men cachryi simile. Cuius radix iucundè olet, potaque
stranguriæ medetur: menses imposita ciēt. Ventrem sistit,
radice, aut semine poto: contra serpentium morsus auxi-
liatur, calculos comminuit, regium morbum expurgat.
Lactis abundantiam facit, decoctum foliorum haustum:
fœminas à partu purgat. Traditur aliud hippomarathri 20
genus, longo, exili, & angusto folio: semine coriandri, ro-
tundo, acri, odorato. Excalfaciendi naturam habet, & ui-
ribus fœniculo respondet, sed ad omnia infirmius.

FOENICVLVM tam erraticum, quàm satium omnibus
in Hetruria notum est. Seritur domesticum Februario mense uere
ineunte, locis apricis, & modicè saxosis. quippe quod non minus
in ciborum condimentis gustui acuta quadam dulcedine placeat,
quàm utile sit in medicamentis. Fœniculi meminit Plinius lib. xx.
cap. xxiii. sic inquit. Fœniculum nobilitauere serpentes, gu- 30
statu senectam exuendo, oculorumq; aciem succo eius reficiendo.

Vnde intellectum est, hominum quoq; caliginem præcipuè eo releuari. Colligitur hoc caule turgescente. In sole sic-
catur, inungiturq; ex melle. Vbiq; hoc est: laudatissimum tamen in Iberia è lacrymis fit, & ex semine recenti. Fit ea-
tiam è radicibus prima germinatione incisus. Est & in hoc genere syluestre, quod alij Hippomarathron, alij Myrsi-
neum uocant, folijs maioribus, gustu acriore, procerius, brachiali crassitudine, radice candida, nascitur in calidis,
sed saxosis. Diocles & aliud Hippomarathri genus tradit, longo, & angusto folio, semine coriandri. Hæc Plinius,
qui ea ferè omnia à Dioscoride mutuatus esse uidetur. Porro alterum syluestris Fœniculi genus, cuius semen corian-
dri effigiem refert, à nemine hætenus, quod sciam, in Italia cognoscitur, & ostenditur. Fœniculum, ut memoriæ
prodidit Galenus libro vii. simplicium medicamentorum, tam ualenter excalfacit, ut ex tertio ordine excalfacien-
tium censi possit. Desiccatur uerò non æquè, sed ipsum quispiam in hoc primi esse ordinis posuerit: proinde lac pro- 40
creat. quod si admodum desiccaret, non sanè generaret. Suffusus eadem ratione auxiliatur. Vrinæ, mensesq; ciēt.
Est & alterum Fœniculum syluestre, quod præ magnitudine hippomarathrum nuncupant, cuius radix ac semen am-
plius quàm domestici, desiccandi uim obtinet. quocirca uentrem quoq; eo nomine sistere uidetur. Nec sanè manifesta
illis inest adstrictio. Huius non radix modò; sed & multò magis semen cachryi adsimile est: potestq; & calculos fran-
gere, & auriginosos sanare, mensesq; mouere, & urinam excitare: non tamen lac congerere, sicut illud superius.
Aliud est Hippomarathrum, cuius semen rotundum est, & acre, simile semini coriandri, facultate quidem hippoma-
rathro simile, sed debilius. Planta Græcis ῥαῖον, Latinis Fœniculum appellatur: Arabibus, Raenigi: Ita-
lis, Finocchio: Germanis, Fenchel: Hispanis, Hinoio, & Funcho: Gallis, Fenoil.

Δαύκος. DAUCVM.

CAP. LXIX.

DAUCVM aliqui daucium vocant. Creticum folijs fœniculo simile, minoribus, & tenuio-
ribus: caule dodrantali, umbella coriandri, flore albo: semine acri, candido, hirsuto, suauissimi
odoris in mandendo. Radix digitali crassitudine, & dodrantis longitudine adolescit. In saxosis na-
scitur, & locis sole illustratis. Aliud eius genus, syluestri apio simile, acre, odoratum, aroma o-
lens, feruentis gustus. Probatissimum Creticum. Tertium assignatur genus folijs coriandri,
floribus albis, capite, & semine anethi, muscario pastinacæ: semine oblongo, ceu cumini, acri. Om-
nium semen excalfacit. potum urinam, menses, & partus extrahit: torminibus liberat: veterem tuf-
sim mitigat. phalangiorum moribus potū in uino, auxiliatur: tumores illitu discutit. Seminis dun-
taxat in alijs generibus inualuit usus: in Cretico etiam radice, quæ maximè contra venenatorum in-
iuriam in uino bibitur.

TAMETSI

DAUCUM.

TAMETSI nonnulli inueniantur plantarum exploratores, qui Daucum ab erratica pastinaca nihil prorsus differre contendunt, affirmantes, hoc idem sensisse Galenum, & post ipsum Paulum; ij tamen, quantum equidem sentio, manifeste falli deprehenduntur. Nam etsi recte dici possit, Daucum esse sylvestris pastinacæ genus; non ob id tamen illa, meo iudicio, fuerit unquam sylvestris pastinaca, cuius paulo superius meminit Dioscorides. Quandoquidem si unam, & eandem plantam esset Daucum, & agrestem pastinacam credidisset Dioscorides, de ijs sanè seorsum non differuisset, neq; alterum ab altera proprijs capitibus distinxisset. Ceterum cum non desint, quibus uideatur Galenus inter has plantas nullam facere differentiam, uidendum est, an ita se res habeat. Mihi quidem inter eas discrimen fieri uoluisse Galenum, illud maximum argumentum est, quod Dioscoridem secutus, & ipse uarias utrisq; tribuerit uires, easq; diuersis locis descripserit. Dauci siquidem libro VI. Pastinacæ uerò lib. VIII. mentionem fecit in simplicium censu. Hinc itaq; fit, ut aperte conijciam, Galenum inter illa discrimen nouisse: atq; eos decipi, qui in hoc Marcellum, & Ruellium secuti, contrarium asserunt. Quorū præterea sententiam, ipsius Galeni testimonio, facile explodi posse putauerim, nec solum quod diuersis capitibus utriusq; uires speciatim tractauerit; sed quia libro VI. simplicium medicamento- rum, Daucum non esse pastinacam clarissimè ostendit, cum inquit. Daucus, quem quidam staphylinum nominant, agrestis quidem domestico minus est esui idoneus. In quibus sanè uerbis Galenus perspicuè satis declarare uidetur, Daucum nō sibi, sed alijs

Dauci consi-
deratio.

Quorundam
error.

pastinacam agrestem appellari. Quamobrem cum Dioscoride non modò dixerim; sed etiam affirmauerim tria Dauci genera inueniri. quorum illud Italis frequentius est, quod sylvestrem pastinacam æmulatur. Hoc enim in Senensi agro, præsertim in maritimis, frequentissimum nascitur. Creticum autem legitimum ex Creta tantum afferri existimaue- rim. Porro Daucus, qui coriandri folijs prouenit, & semine cumino simili, in quàm plurimis etiam Italiae locis repe- ritur. Dauci uires tradidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum supra citato, ubi ita scribit. Daucus, què quidam staphylinum nuncupant, agrestis quidem domestico minus est esui idoneus, ceterum in omnibus uehementior. At domesticus comestibilis quidem, sed imbecillior. Acrem, & calefaciendi facultatem obtinet, ac proinde etiam ex- tenuandi. Certè radix præter iam comprehensa flatuosum quiddam obtinet, ac uenerum. Semen autem domestici quidem & ipsum quandam ad uenerem stimulandi potentiam possidet. Agrestis uerò planè flatu caret, quod ἄφυσον uocant: ac proinde urinam, mensesq; ciēt. Atque hætenus de facultatibus dauci Galenus. Qui subinde de semine eiusdem scripsit, eiq; seorsum uires suas reddidit his uerbis. Dauci herbæ semen excalfaciendi uehementer facultatem habet, ut inter prima efficax sit tum urinae mouendæ medicamen, tum mensibus prouocandis. Multum etiam digerere per halitum potest, foris impositum. Ipsa uerò herba similem quidem uim obtinet, tamen semine infirmior, ni- mirum ob aquæ humiditatis iusturam. quanquam utique & ipsa calida sit temperie. Δαῦκος ita Græcis ut etiam Daucus Latinis appellatur: Mauritanis, Ducu, Gezar, seu Ciezar: Italis, Dauco: Germanis, Beruurtz: Hispanis, Dauco Cretico: Gallis, Carote sauuares.

Dauci uires
ex Galeno.

Nomina.

Δελφίνιον. DELPHINIVM.

CAP. LXX.

DELPHINIVM furculos emittit à radice una sesquipedales, aut maiores: à quibus folia exeūt parua, tenuia, diuisa, prælonga, quæ delphinorum effigiem repræsentant: unde tractum nomen est. Flos uiolæ albæ non dissimilis, purpureus: & semen in siliquis, milio proximum: quo non aliud uti- lius bibi potest, ab scorpione percussis. Aiunt enim obiecta herba, scorpiones resolui, atque igna- uos torpescere: semota uerò ea, sese recolligere. Prouenit in asperis, & apricis. Alterum est delphi- nium, quod Romani buccinum uocant, superiori simile, sed folijs, & ramis longè gracilius. Vi- ribus eisdem pollet, sed non ita efficacibus.

QUANQVAM scribit Ruellius, herbam in Gallia nasci, cui rura nullum adhuc nomen imposuerunt, quæ om- nibus prorsus notis Delphinio respondet; in Italia tamen nemo hætenus, quod sciam, legitimum ostendit. Ex quo tantum abest, ut putauerim unquam, illud Ruellij uerum ac legitimum fuisse Delphinium, ut etiam sim plerumque sus- pectatus, hoc Delphinij caput in Dioscoride spurium ac ascititum esse. Nec temerè, ut arbitror: nam suspicio inde ortum suum habuit, quod Delphinium nusquam, quantum equidem legerim, describatur à Galeno, Orbasio, & Paulo: cum tamen horum alius historiam, alius uires platarum ex Dioscoride bona fide in suo quisq; simplicium censu referat. Ceterum non desunt etiam qui uelint, eam plantam Delphinium esse, quam Germani uulgò uocant Ritter- sporn, id est, Equitis calcar, herbariorum uerò uulgus Consolidam regalem: quam nos inter sylvestris Cumini ge-
M nera

Delphinij cō-
sideratio.

Quorundam
opinionēs re
probatae.

nera superius retulimus. Verum cum hæc unum tantum emittat à radice caulem, non autem plures surculos; folia non ferat delphinorum effigie, nec flores albæ uiolæ æmulos, horum sententiam cur probem, non habeo. Fuchsius ætatis nostræ medicus præstanti eruditione & rerum peritia, antedictorum opinionem sequitur in libro de componendorum medicamentorum ratione, quem iam recens locupletatum excudit. Sed ipse quoque (si rectè sentio) unà cum illis in errore uersatur. quandoquidem non solum (ut diximus) nusquam, quod ego inuenerim, Delphinij meminere illi præstantissimi medicinae authores, quos nominavi, qui tamen simplicia ex Dioscoride transcribunt, & mutantur; sed neque etiam eius caput legitur in antiquissimo Dioscoridis codice Longobardis literis scripto, cuius sepe fidem citat & probat Marcellus Virgilius, ut mihi licuit uidere in eo, cuius copiam mihi fecit Viennæ clarissimus iurisperitus Ioannes Albertus Vuidmanstadius Austriæ orientalis cancellarius. Quod certè manifesto satis argumento esse potest, Delphinij historiam planè fabulosam esse, uel saltem Dioscoridi adscriptam & illegitimam. Non defuere præterea, qui Senam Mauritanis uocatam, siliquarum conuexitate freti, & decepti, Delphinium esse crediderint. Quorum grauis error ita euidentis est, ut iam ab omnibus explodatur. Idq; non iniuria, quod in Delphinio (demus eius caput legitimum esse) folia, non siliquæ, quæ delphinorum formam repræsentent, requirantur: foliaq; sint tenuia, longa, diuisa: flores uerò purpurei: & tota denique Delphinij facies ea depingatur, quæ cum Sena quàm maxime pugnet, ut mox patebit. Nam quoniam Delphinij occasione in Senæ sermonem incidimus, cum huius nusquam, quod inuenerim, meminerint Dioscorides, Galenus, Paulus, & ueterum Græcorum alij, sitque in repurgandis humoribus non modò innoxium, sed etiam summè utile medicamentum, hunc locum non transeundum duximus, quin de Sena differamus, eiusq; historiam, & uires cum ex alijs, tum ex eo quod nobis compertum est, describamus. Constat itaq; SENA, Mauritano nomine dicta, folijs glycyrrhizæ crassis, suppinguib; fabarum sapore: caule cubitali, à quo ramuli exeunt in lori modum flexiles. Flores ei emicant aurei, ueluti brassicæ,

Senæ delineatio.

SENA.

Ruellij hallucinatio.

purpureis intercurrentibus uenulis: quibus succedunt folliculi falcati, adeoq; natura compressi, ut superior membrana inferiori cohereat: in quibus semen continetur in nigro subuirescens, uuarum uinaceis usqueadeò simile, ut non facillè primo oculorum intuitu alterum ab altero discernatur. Folliculi è ramusculis prominent, tenui pediculo appensi. quo fit, ut maturescentes, paruo uentorum flatu facillè decutiantur. Planta est frigoris impatiens. ob idq; seri uult maio, nec ultra autumnum perdurat. Siquidem (ut pluries expertus sum) prius sata, facillè frigore deperditur, serius uerò hyemem similiter non tolerat. Meminit Senæ Serapio in suo de simplicium medicamentorum uolumine, ubi sic habet ex auctoritate Abohanisa. Sena asseruatur sicca, siliquis lunatis, & oblongas præfert: in quibus semina in ordinem digesta clauduntur. Siliquæ tenui pediculo pendent: ob idq; facillè uentorum impetu deturbantur. Caducas opiliones colligunt. hæc Serapio. Cuius postremis uerbis fortasse deceptus Ruellius, Senam eam esse arborem existimauit, quæ Theophrastus lib. III. cap. XVII. de plantarum historia Coluteam appellat. quandoquidem hæc antiquis pastoribus fuit saginandis ouibus expetita. Vnde facillè Ruellius, qui nunquam forsitan in Hetruria fuerat, ubi passim legitima Sena feritur, præsertim in Florentino agro, magno errore putauit, Senam non herbam esse, sed arborem. Coluteam uocatam, ratus easdem plantas esse. Sed eius error hinc præterea apertissimè diluitur, quod Colutea siliquas proferat colore in purpuram primùm uergentes, mox albicantes, flatu turgentibus, quæ si premantur, crepitum magnum edunt: semine intus paruo, rotundo, lentis effigie. Sena uerò siliquatur folliculis lunatis, qui nullo spiritu tumido distenduntur, quibus semen includitur uinacearum instar. Adde etiam, quod Colutea arbor sit multis perdurans annis, Sena uerò non nisi paucis mensibus uiuat.

Coluteæ, & Colyteæ mentio.

Quo fit, ut iam omnibus palàm sit, Ruellium hac in re manifestè cecutiuisse, & inter Senam, & Coluteam non paruam intercedere differentiam. Et quanuis asserat Fuchsius in suis de plantarum historia commentarijs, has plantas facultate inter se minimè differre; eum tamen in errore uersari putauerim, quod certò sciam Coluteæ semen non minus, quàm genistæ uomitiones ciere. COLUTEA, ut de ea quoq; hic aliquid dicamus, Theophrasto auctore loco paulò antè citato, Liparæ propria traditur. arbos magnitudine præstans, fructum in siliqua ferens, magnitudine lentis, quo oues mirum in modum pinguescunt. Nasceitur semine, & fimo præcipuè ouillo. Tempus ferendi cum Arcturus occidit. Serendum semine præmadefacto, cum iam in aqua pullulare inceperit. Folium habet non absimile scæno græco. Germinat primo uniuersum, triennio maxime: spargitur deinde in ramos, quartoq; anno arborefcit. hæc Theophrastus. Ex quibus sanè uerbis liquidò apparet, quam maxime à Colutea differat Sena. Fuchsius & medicina, & Græci sermonis peritissimus, plantam hanc non Colyteam, sed Coluteam à suo se errore uindicans, appellandam censuit. Et rectè quidem, meo iudicio. nam

Colytea

COLYTEA.

Colytea longè alia est ab illa, Theophrasto teste loco modò citato. ubi eam ipsi depingit uerbis. Arbor circa Idam proueniens, quam COLYTEAM uocant, genus aliud est. Est autem fruticosa, ramosa, alosa, inuentu rara, non crebra: folio laurino, lauri latifoliae, sed rotundiori, ampliori; ut uel ulmeo simile appareat, oblongius tamen, colore parte altera herbido, tergo autem albedo, neruosq; cortice non laui, sed quasi utigineo: radicibus per summam gracilibus, et solutis, uerum uibratis, et admodum flauis. Fructu, flore; carere putatur. Ex his Theophrasti uerbis perspicuum est, Colyteam à Colutea plurimum differre. Quae tamen etsi Theophrasti auctore Liparæ peculiaris fuerit; hoc tamen tempore pluribus in locis sponte natam uidimus, praesertimq; in Tridentino agro apud Ananios, ubi ego primum eam quam plurimis ostendi. Sed ut eò, unde digressa est, iam nostra redeat oratio, credidit Mesues Senæ folliculos in deicienda aluo folijs longè praestantiores esse. Huic uerò reclamationi non solum Manardus Ferrariensis uir doctissimus; sed etiam diuturna medicorum experientia: etsi Brasauolus, qui Mesuem tueri uidetur, contrarium putet. Ceterum ne quis ex altercationibus confundatur, dicam ingenuè quid hac in re sentio, nec quicquam ab eo recedam, quod experimento pluries comprobauit. Sciendum igitur est, Senæ folliculos, qui siccati asseruantur, duum esse generum: alterum per se caducum, et in planta arefactum, à quo semen eximunt, nigrum, et prorsus euandum: alterum uerò, quod ante maturitatem deceditur, crassum, ponderosum, succo praegnant, et tegetibus expansum in umbra siccatur, sed hoc uenundatum rarum. Cui sanè, ut iam millies periculum fecimus, non minor deiectionaria uis inest, quam folijs. Primum uerò genus, quo Venetijs omnes fere officinae sca- tent, non modò minorem huiusmodi uim habet; sed propè nullam. Ut hinc planè colligere liceat, Mesuem hic non esse sine limitatione damnandum: quandoquidem is, ut arbitror, de folliculis decer-

Mesuis, & Bräuoli lapsus.

ptis intelligat, non autem de caducis, quibus tantum uiuuntur ij, qui Mesui falsò reclamationi. In quorum numero ego quoq; quandoq; fui. uerum cum postea integrum Senæ campum scuissem, ut folliculos decerptos uiuentes, et succo praegnantes, mox siccatos experirer, rem aliter facto periculo se habere facile comperi. Quare nostro exemplo, qui folliculis uti uoluerint, Senam ferant, ut folliculos optimos habeant, uel saltem probatissimos emant, si tamen eiusmodi reperiri poterunt: sin minus folijs tutius, et efficacius utantur. Obest Sena (ut idem Mesues inquit) nonnihil uentriculo. quamobrem ut hæc tollatur noxa, et eius roboretur facultas, gingiber addendum praecipit: quin et ea, quæ cor, et uenterum corroborant. Veruntamen non desunt, qui hanc reproben sententiam: quod degustatis Senæ folijs, aliquid adstrictionis, nonnihil siccitatis, atque etiam tantillum amaritudinis perceperint. quæ omnia potius

Senam roborare uenterum indicant, quam ipsum perturbare, ac imbecillum reddere. In quorum sententiam ego quoque pedibus eo: nam etsi quibusdam, praesertimq; mulieribus, quandoque contingat, ut epoto Senæ diluto, eorum intestina torminibus uexentur, id nunquam ex Senæ facultate prouenire existimaui, sed ex crassis, pituitosisq; excrementis, ab hoc pharmaco eò impulsis, quæ sua crassitie intestinorum meatus adeò replent, ut in eis non paruam extensionem faciant, dum uiam ad exitum quaerunt. Neque tamen me unquam aliquem inuenisse memini, qui diceret se epota Sena, uentriculi dolore laborasse. Proinde Actuarius, qui solus, quantum extat, inter Græcos Senæ uires descripsit, Senam citra noxam bilem, et pituitam deicere memoriae mandauit. Id quod non sine erubescencia filere coëgit quendam Philippum de Set medicum, qui (ni fallor) ut suam potius tueretur sententiam, quam ueritatem, pharmacum quoddam improbauerat ex Senæ diluto, rhabarbaro, atque agarico conflatum, quod cuidam Illustriss. ac Reuerendiss. Cardinalis, ac Principis Tridentini nepoti in quadam quotidiana febre dederat clarissimus medicus Andreas

Gallus Tridentinus. Is autem pharmacum illud damnandum esse censebat, quoniam Senæ dilutum, agaricumq; excipiebat, argumento quòd hæc duo (ut ipse assererat) maxime uenterum laderent, immemor, ne dicam ignarus, quantum praestantiae, ac uirium agarico tribuerint in febribus diuturnis finiendis, à pituitæ praesertim infarctu exortis, Dioscorides, Galenus, et Mesues, quantisq; laudibus Senam extulerit Actuarius. Ceterum è Sena, ea magis praestat, quæ ex Alexandria Aegypti, uel ex Syria affertur, quamuis è nostrate adhuc in agro uiuente, et rosarum diluto ego quotannis Syrupum parare consueuerim. qui tutò, largeq; omnes purgat humores. Daturq; commodè praegnantibus, et pueris, et cuiuscunq; ætatis hominibus. Dilutū tamen magis praestat, quam decoctum, quòd nulla ex parte exhalat: cuius unciae quinq; uel sex aluum modestissime, et sine molestia solunt. Quòd tutò dari possit praegnantibus, et pueris, experientia docuit, cui subscribit Actuarius, qui Senam citra noxam purgare tradidit. Redditur medicamentum hoc in deicienda aluo praestantius, atque ualentius, si cassie nigrae, aut mannae, aut rhabarbaro, aut rosarum diluto, aut rhodopharmaco, quod officinae Syrupum rosatum solutiuum uocant, commisceatur, aut si maceretur Sena caprino sero. Praestantissimum dilutum hoc modo paratur. Sumuntur foliorum electissima Senæ drachmæ

Senæ, & eius diluti uires.

Diluti præparatio.

M 2 sex,

sex, gingeris, aut cinnamomi contriti drachma una, florum buglosi drachmae duae: miscenturq; omnia, & fictili vitro circumlito, siue stagneo uase angusti orificij excipiuntur, et affusis feruentis aquae, aut feri caprini uncij decem, uasis osculum adeo occluditur, ut nullus penitus spirandi pateat exitus. His peractis puluinari plumis anserinis facto, igniq; calefacto uas inuoluitur, reponiturq; in arca, ubi pernoctare sinitur. Sic enim conseruato calore dilutum omnē facultatem in se recipit. Sunt praeterea, qui uindemiae tempore Senae folia in mustum conijciant, uinum inde confici-
 entes, quod alii deiectionem uini obtinet. Educit Sena per inferna (ut Mesues testatur) bilem tum atram, tum fla-
 uam, & (ut Actuarius ait) non bilem tantum, sed etiam pituitam: quod sanē experientia comprobatur. Mundat Sena
 cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis sensus, confertq; omnibus eorum incommodis. Viscerum
 obstructions aperit, auget iuuentutem, seniumq; retardat, & animi hilaritatem affert. Folia in capitis perfusioni-
 bus utiliter decoquuntur, praesertim addita anthemide. Roborat enim hoc modo cerebrum, nervos, oculorum aciem,
 & auditoriam facultatem. Optima demum in uniuersum est medicina morbis omnibus diuturnis, & melancholicis.
 Quamobrem Serapio, Sena, inquit, mirificē prodest delirio, amentia, scissuris totius corporis, resolutioni nervo-
 rum, phthiriasi, cephalalgia, scabiei, pustulis, pruritu, & epilepsia. Cor etiam roborat, si tamen ijs potissimum cō-
 misceatur medicamentis, quae ipsum maximē confirmant, ueluti uiola. Planta, quae Graecis δελφίνιον, Latinis
 quoque Delphinium appellatur: Italis, Delphinio. Quae uero posterioribus Graecis σένα, Latinis item Sena uo-
 catur: Arabibus, Sene: Italis, Sena: Germanis, Senet: Hispanis, Sen de Alexandria.

Senae uires ex
 Mes. & Serap.

Nomina.

Πυρέθρον. PYRETHRUM.

CAP. LXXI.

Pyrethri con-
 sideratio.

PYRETHRUM Romani saliuarem uocant. Folia, 20
 caulemque emittit, ut daucum syluestre, & fœniculum:
 umbellamq; anethi, circinatae rotunditatis. radix longa
 est, pollicis crassitudine, gustu feruidissimo. Pituitam
 elicit: ideo in dolore dentium, decocta in aceto, colluto
 inde ore, auxiliatur: mansa pituitam extrahit. Sudores
 ciet, peruncto ex oleo corpore: diuturnis horribus
 efficac. contra perfrictiones membrorum, resolutio-
 nesque eximiē conducit.

PYRETHRI radix officinis omnibus est nota, in frequē 30
 tiq; usu habetur, praesertim in dentium cruciatibus. Nascitur
 Pyrethrum in quibusdam quidem Italiae montibus, sed non adeo
 acre, ut quod ex Orientalibus regionibus Venetiis aduehitur.
 Huius plantas uidi primū ego in Bausano Tirolensium emporio
 in hortulo quodam Blasij Sbaicher medici in simplicium faculta-
 te peritissimi, quae folijs, caule, radiceq; nullis discrepantibus no-
 tis Dioscoridis Pyrethrum referebant. Veruntamen non illis e-
 rant umbellae anetho similes, quales Pyrethro reddidit Diosco-
 rides, sed potius flores anthemidis modo spectabantur. id quod
 etiam testatur Ruellius de Pyrethro, quod in Gallia provenit. 40
 Ex quo facile adductus sum, ut suspicandum putem, aut hoc in
 loco Dioscoridis codicem librariorum negligentia deprauatum
 esse, aut plura Pyrethri genera reperiri. Ceterum sunt ex rei
 herbariae prudentibus, qui nouum quoddam Pyrethrum ostendāt,
 passim ferē in pratis, ac incultis nascens, folijs hortensi pastinacae
 proximis. Cuius radix etsi primo statim gustu acris non sentia-
 tur; postea tamen cum diutius manditur, tum linguam, tum fau-
 ces sua feruenti acrimonia mordet, ac quodammodo incendit.

Pyrethri ui-
 res ex Gal.

Nomina.

Sed tamen huius acrimonia non est (nisi fallatur gustus) cum legitimi Pyrethri sapore comparanda: quippe qui & a-
 mrior, & multo acrior, & feruentior percipitur. Pyrethri meminit Galenus lib. VIII. simplicium med. ubi eius 50
 uires ijs descripsit uerbis. Pyrethri radice potissimē utimur, causticam, urentē uel facultatem obtinente: qua utique
 etiam dentium refrigerationum dolores lenit: & ad rigores ante periodum cum oleo confricatur. Ad haec stupidos
 quoq; quos νόκωδες uocant, & resolutos adiuuat. Πυρέθρον sic Graecē, Latine uero Pyrethrum, & Salua-
 ris herba uocatur: Arabicē, Macharcaraha, seu Hacharcharha: Italicē, Pirethro: Germanicē, Bertram: Hispani-
 nicē, Pelitre: Gallicē, Pyrethre.

Λιβαντρίς. ROSMARINUM.

CAP. LXXII.

Duo Rosmarini genera. Vnum fœcundum, frugiferumque, cuius semen cachrys uocatur.
 Folia fœniculi habet, crassiora, & latiora, in rotæ speciem, humi sparsa, iucundè olentia: caulem
 cubitali altitudine, aut maiorem, multis concauum alis: in cacumine umbellam, in qua semen co-
 piofum,

ROSMARINVM.

ROSMARINVM CORONARIVM.

10

20

30

piofum, candidum, sphondylion simile, rotundum, angulosum, acre, resinaceum, quod in mandendo linguam exurit. radix thus redolet, candida, prægrandis. Est & alterum omnino confimile, semen ferens latum, nigrum, uti sphondylion, odoratum, minime exurens: radice foris, nigra, intus si frangatur, alba. Verùm id quod sterile dicitur, illorum planè similitudinem refert: sed neque caulem, neque florem, neque semen promit. Nascitur in saxosis, & asperis. Trita omnium herba communiter hæmorrhoidum profluvia sistit: sedis inflammationes, & condylomata mitigat: concoquit strumas, & abscessus, qui ad maturationem ægrè perducuntur. Siccæ radices cum melle ulcera purgant: torminibus medentur cum uino potæ, & contra serpentium morsus conueniunt: menses, & urinas cient: ueteres tumores illitu discutiunt. Tam radices, quàm herbæ succus, adiecto melle, illitus oculorum aciem exacuit. Potum semen ad eadem pollet: si comitiale malum sentiatur, aut uetus pectoris uitium, auxilio est. regio morbo laborantibus cum uino, & pipere datur: sudores mouet, cum oleo perunctum: ruptis, & conuulsis prodest. podagris, cum loliacea farina, & aceto tritum, illinitur: purgat uertilignes, addito aceto quàm acerrimo. Semine in potionibus utendum, eius quidem quod cachryn non ferat: quippe illud sua acrimonia arteriam exasperat. Rosmarinum cum erica nasci, folijs lactuæ syluestris amaræ asperioribus, candidioribusque, radice breui, Theophrastus author est: potuque id ipsum alterutra parte purgare. Cachrys uim habet excalfaciendi, & uehementer exiccandi. Quare abstergentibus medicamentis inferitur. contra oculorum fluxiones capiti illinitur, ita ut tertio die soluatur.

ΛΙΒΑΝΤΙΣ ΣΕΦΑΝΩΠΑΤΙΝΗ. ROSMARINVM COROKARIVM.
C A F. L X X I I I.

ROSMARINVM, quo coronarij utuntur, ramos mittit tenues, & circa eos folia minuta, densa, longa, exilia, subter incana, supernè uirentia, grauitè odorata. Excalfactoria ui præditum est. Regium sanat morbum, si decoctum in aqua, ante exercitationes bibatur: & ubi laborans exercitationi se crediderit, in balnea descendat, & merum potet. Acopis, gleucinoque vnguento admisceri solet.

Rosmarino-
rum confid.

Rosmarini ui-
res ex Gal.

Cachrys
quid.

Nomina.

PRIMUM, ac summum Libanotidis, siue Rosmarini genus, quod mas appellant, sub duplici differentia à Dioscoride representatum, aliquoties uidi Venetijs in horto antenissimo Maphei medici excellentissimi, nullis sanè deficientibus notis, quas illi Dioscorides assignauit. Idem quoque frequens satis nascitur in agro Goritienſi supra Salicanum in monte Gargaro, in uia qua ad ædem diuæ Virgini sacram ascenditur. Verum alterum genus, quod feminam dicunt, hætenus in Italia nusquam mihi uidere licuit, tametsi id inibi nasci non negauerim. Sed certè Cordum in suo dispensatorio hallucinatum crediderim: quippe qui existimauerit Syluestrem Angelicam esse Libanotin. Porro Rosmarinum, quo (ut Dioscorides inquit) coronarij utuntur, nostras nimirum uulgare est, quod in hortis, ac uiridarijs passim, & in uineis alicubi plantatum conspicitur. Id in frequentiori usu est, notiusq; omnibus, quàm ut de eo plura dici debeant. Ceterum uariat, mea quidem sententia, in Rosmarini descriptione Theophrastus, qui libro IX. cap. XII. de plantarum historia, de Rosmarinis hæc posteritatis memoria prodidit. Rosmarini genera, inquit, duo, alterum sterile, alterum fertile: & alterum tam fructu, quàm folio utile, alterum tantum radice. Fructus cachrys uocatur. Fertile folium habet palustri apio simile, sed multo maius: caulem ad magnitudinem cubiti, aut maiorem: radicem magnam, crassam, candidam, & ucluti thus redolentem: fructum candidum, scabrum, oblongum. Nascitur potissimum solo squalido, atque saxoso. Radix medicamento ulcerum utilis, & mensibus pota in uino nigro austero. Fructus ad urinae stillicidia, & aures, & arthrem, & ad oculorum morbum lippitudinem nuncupatum, & lactis ubertatem mulieribus facit. Sterile illud folio lactucæ amaræ constat, sed scabrius, candidiorq; radice breui. Nascitur id quoq; prædicto solo (aliàs, ut Hermodolus legendum censet, & hic à Dioscoride commonemur, ubi erica) lætissimum. Radix partim superius, partim inferius purgat. Quod enim germen uersus consistit, superius purgat: quod terram uersus, inferius. Prohibet et uersibus interposita uermiculos noxios. Colligitur per messem tritici. hæc Theophrastus. Libanotidis, siue Rosmarini tum historiam, tum facultates descripsit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Libanotides tres sunt, una sterilis, duæ fructum ferentes: omnes uerò eiusdem facultatis, emollientis, & digerentis. Succus tum radice, tum herbe, mistus melli obtusam oculorum aciem ab humorum crassitudine curat. Porro eius libanotidis, quæ ad coronas est utilis, quam Romani rosmarinum nuncupant, decoctum, regio morbo laborantes potum adiuuat. Omnes enim libanotides abstergentis, & incidentis facultatis participes sunt. hæc Galenus. Ceterum Cachrys non modo Rosmarini semen, significat; sed etiam quarundam arborum nucamenta, uel potius excrementa, quod nec fructus, nec flores proprie dici possint: quæ tamen ante fructus erumpunt, & decidunt, qualia uisuntur in corylo, cui sunt longo piperi similia, item in nuce, ac quercu. Nisi inter hæc ueteres Græcos auctores aliquam nouisse differentiam sit iudicandum, quod apud plerosq; non cachrys, sed canchrys, pro Rosmarini semine scriptum reperiatur. quæ tamen uoces hætenus à recentioribus confundi inuenio. Planta, quæ Λιβανώτις Græcis, Libanotis & Rosmarinum Latinis dicitur: Mauritanis, Xaier almeriæ, Alpinalsch, & Cachola: Italis, Rosmarino. Quæ uerò Λιβανώτις στεφανωµατίν Græcè, Rosmarinum coronarium Latine uocatur: Arabicè, Elkialgeber: Italicè, Rosmarino coronario: Germanicè, Roszmarin: Hispanicè, Romero: Gallicè, Rosmarin.

SPONDDYLIVM.

Sphondylii
consideratio.

ΣΦΟΝΔΥΛΙΟΝ. SPHONDYLIVM. CAP. LXXIIII.

SPHONDYLIVM folia quadantenus platani, & panacis habet: caules fœniculaceos, cubitali altitudine, aut amplius assurgentes: in quorum cacumine semen duplex, fœveli simile, sed latius, candidius, & magis paleaceum, grauis odoris: flores eius albi, aut pallentes: radice raphani, candida. Nascitur in palustribus, & aquosis. Potum semen pituitam per aluum extrahit. medetur iocineris uitijs, regio morbo, comitialibus, orthopnoicis, vuluarum strangulationi: ueternosos suffitu reuocat. Cum oleo commodè infunditur capitibus phreneticorum, & lethargicorum, item capitis doloribus: cum ruta illitum, serpentina ulcera cohibet. Datur radix cōtra regium morbum, & iocineris uitia: circūsa eadem, & iniecta callos fistularum derodit. Recentis floris succus exulceratis auribus, purulentisque accommodatur: qui cæterorum succorum more exprimi, dein recondi solet.

RARA admodum sunt prata, uligine madentia, quæ inter alias complures herbas, innumeras quoq; Sphondylii plantas non habeant: eaq; præcipuè, quæ in montibus potius, quàm in planitie uirent. In his sanè Sphondylium copiosum nascitur, folio platani, aut panacis: caule fœniculi, cubitalem longitudinem excedente:

dente: in cuius cacumine umbella insidet, albis floribus referta: è quibus semen prodit, seseli non absimile, latius tamen, ac squamosum, sapore iniucundo, ut quod cimices ferme respiciat. Radicem profert albam, raphani amulam, gustu non ingrato. Huius semine utuntur quidam seselis uice, quod alterum alterius effectus prestare existiment.

Porrò Fuchsius non uidetur satis Sphondylium nouisse, quod ipsum unà cum Acantho depingat, uocetq; Acanthum Germanicam. Cui facile imposuerunt officinae Germaniae, quae foliorum similitudine deceptae, pro Branca ursina Sphondylium usurpant. Sphondylii facultates memoriae prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquitens. Sphondylii fructus acris, & secantis est facultatis. Itaque ad asthma, & conuulsalem morbum aptum est medicamentum: prodest & regio morbo. Et radix nimirum ad similes facultatis, ad eadem accommodatur. Sed & insuper fistularum callos tollit: ceterum imponere eam oportet circumrasam. Porrò floris etiam succus ad diuturniora aurium ulcera conueniens reponitur. Quod Graeci σφονδύλιον, Latini similiter Sphondylium uocant: Itali, Sphondilio.

Fuch. error.

Sphondylii uires ex Gal.

Nomina.

Νάρθηξ. FERULA.

CAP. LXXV.

E' VIRIDI Ferula medulla pota utilis est ad cruentas excreationes, coeliacosque: contra viperarum morsus in uino datur: erumpentem naribus sanguinem indita sistit. Semen potum torminosis auxiliatur: sudores ciet, uncto ex oleo corpore. Caules si edantur, capitis dolores faciunt: muria condiuntur. Ferula itaque caulem profert ternum saepe cubitorum: folia foeniculi, longè asperiùra, & latiora. qua ab imo caule vulnerata sagapenum efficitur.

FERULA aestuosis nascitur locis: ideoq; nil mirum, quod Apulia Ferularum sit maximè ferax. Quinetiam frequens prouenit in Romano agro Tyrrheni maris contermino, praesertim apud Centumcellas, & in uniuersis Hetruriae maritimis. E' quibus prima tantum germinatione corculum quoddam pastores eximunt: oui luteum induratum referens, quod sub cineribus assatum, prius tamen charta, aut linteo madefactis conuolutum, mox pipere, & sale conspersum, non modò gustui gratissimus est cibus; sed etiam ad excitandam uenerem ualentissimus. De Ferulis latius differuit Theophrastus libro VI. cap. II. de plantarum historia, ubi ita scribit. Ferulaceum genus in plures spargitur species. Sed primum de eo, quod commune omnium constat, dicendum est, scilicet de Ferula, atq; Ferulagine: seu idem genus ambabus, differens magnitudine tantum: seu etiam alterum sit, ut nonnulli putarunt. Ergo natura earum, quae conspici possit, consimilis certè sentitur, praeterquam ratione magnitudinis. Ferula enim grandis admodum surgit, Ferulago autem humilis. sed uni caules ambae, & geniculatae sunt. Folia, & cauliculi quidam, geniculis erumpunt, ac alternatim exeunt folia: alternatim in-

Ferulae historia.

quam, quod non ex eadem parte geniculorum, sed permutatim, caulem magna ex parte amplexa, sicuti arundinea proueniunt: nisi quod deflexa haec magis, mollitie, magnitudinisq; causa. Folium enim grande, molle, multifidum, ut capillamenti modo fere inspectetur: maxima, quae terrae proxima sunt, & reliqua subinde ad portionem. Flos melinus: semen obscurum, anetho simile, sed maius. Finditur cacumine, & in stipites quosdam haud magnos dispergitur: quibus flos, semenq; insidet. nec flore, fructiue laterales caules carent, sed anethi modo ferunt. Annuo caule consistat, & germinatio in uere primum foliorum, tum caulis, ut etiam in ceteris fieri solet. Radice altè descendit, eademq; singulari innititur. Talis Ferula est. haec Theophrastus. Porrò Ferula (ut Plinius est author lib. XXIII. cap. primo) asinis gratissima sunt in pabulo, ceteris uerò iumentis praesentaneo ueneno. qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferula. Natura Ferularum (ut idem Plinius libro XX. cap. XXIII. testatur) murænis infestissima est: tacta siquidem ea moriuntur. In insula quadam ex fortunatis nomine Morion, ferulas in arborum amplitudinem grandescere, scripsere quidam. Apuli lignorum uice, quibus maximè carent, ferulis ad ignem utuntur. Ferulae meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquitens. Ferulae semen excal-

Ferulae uires ex Galeno.

Nomina.

cit, & attenuat. At interna eius pars recentis adhuc, quod medullam uocant, adstringentem qualitatem participat. Cuius nomine sanguinem spuentibus, & coeliacis conuenit. Νάρθηξ Graecis ea planta uocatur, quae Latinis Ferula: Italis, Ferola: Hispanis, Cananheia.

ra purgat, & uetera cicatrice obducit: squamas ossium extrahit. In cerata, & calfacientia malagmata additur. Radix eligi debet recens, quæ cariem non senserit, firma, odoris plena. Succus ad potiones amaris amygdalis, aut ruta, aut pane calido, aut anetho resoluitur.

PEUCEDANVM caulem emittit tenuem, gracilentum, sceniculo similem: comam habet statim ab terra copiosam, spissamque: flore luteo: radice nigra, crassa, graui odore, succosa. gignitur in montibus opacis. Tenera radix cultello conciditur, profluensque è plaga succus umbræ mandatur: in sole siquidem confectum euanescit. Colligitur capite prius, & naribus rofaceo perfusis, ne capitis dolor premat, & uertigo sentiat. Assatione radix inutilis fit. Tam lac, quàm succus radice, & caulibus extrahi solet, sicuti è mandragora: verùm inefficacior succo lacryma habetur, & uelocius expirat. Interdum etiam concreta inuenitur lacryma, thuris similitudine, caulibus, radicibusque adherens. Præfertur succus è Sardinia, & Samothrace, colore rufo, odore graui, feruens gustu. Ex aceto, & rofaceo illitum Peucedanum prodest lethargicis, phreneticis, vertiginosis, comitialibus, & longis capitis doloribus, resolutis, ischiadicis, conuulsis. omnibus, in uniuersum, vitij neruorum, ex oleo, & aceto illitum, prodest. Eius olfactu respirant vuluæ strangulatus, & ueternosi reuocantur. Incensum serpentes abigit. Aurium doloribus conuenienter ex rofaceo instillatur: cauernis dentium inditum, mitigat dolorem. contra tussim efficacissimè ex ouo assumitur: suspirijs, torminibus, & inflationibus subuenit. Ventrem leniter emollit, lienem absomit, difficiles partus mirè adiuuat. Facit ad vesicæ cruciatus, & renum distentiones potum: vuluam aperit. Radix ad eadem utilis est, sed inefficacior: eius decoctum bibitur. Farina eius, sordida ulcera

Peucedani cōsideratio.

QVONIAM nullis prorsus foliorum, ac seminis, & paucis admodum floris notis Peucedanum representauit Dioscorides, utpote plantam, quæ omnibus fortasse suo tempore notior erat, quàm ut longiorem descriptionem postularet; idcirco nobis quidem perdifficile esse iudico, discernere quòdnam genus herbæ hodie in medium afferri possit, quæ legitimum Peucedanum referat: præsertim cùm Theophrastus, Plinius, Apuleius, ac antiquorum alij, qui simplicium historias descripserunt, plura, quod legerim, de Peucedano memoriæ non prodiderint. Veruntamen cùm scribat Dioscorides, Peucedanum nasci coma statim à terra copiosa, ac spissa, hinc planè coniectandum uidetur, Dioscoridem ipsum innuere, quòd Peucedanum constet multis folijs, capillaribus, tenuibus, ac longis, sceniculi, aut anethi effigie. Huic coniecturæ illud etiam accedit, quòd cùm Peucedanum, Dioscoridis testimonio, florem proferat melinum, siue luteum, non temerè credendum arbitror, hunc non in alio, quàm in umbella sustineri, cùm omnes ferulaceæ stirpes, & quæ sceniculo, & anetho similes habentur, cuiusmodi sunt, quæ hoc in loco à Dioscoride recensentur, umbellas in caulium cacuminibus gignere conspiciantur, è quibus semen prodit sceniculi modo. Quòd si ita se res habet (ut equidem existimo) asserere non dubitauerim, me sæpenumero Peucedanum uidisse in Ananienfibus montibus, ubi huiusmodi plantæ frequentissimæ proueniunt, quæ non solum prædictis notis Peucedano adstipulantur; sed etiam radice, quam habent nigram, crassam, succi plenam, grauiterque olentem. In hac itaque sententia persistam, ut hanc herbam, quam etiam pictam damus, uerum Peucedanum putem, donec aliam nactus ero, quæ certioribus notis illud exprimat. Ceterum radices, quibus pro Peucedani radicibus uulgo officinæ utuntur, legitimas ementiuntur. nam præter id quòd exteriori parte non nigricent, nulla graueolentia, nullaque acri facultate sunt præditæ. Cuius uerò plantæ hæ sint radices, ego quidem proferre non possum: eas siquidem hætenus non nisi siccas, & sine caule, ac folijs mihi uidere licuit. Prætulit Dioscorides Sardonium peucedanum, quod non magno quidem negotio ad nos aduehi posset, cùm frequens, nec longà sit mercatoribus in Sardiniam nauigatio. Vnde seplasiarijs, si rerum legitimarum studio caperentur, facile Peucedani radices conueherentur. Peucedani meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus disserit in hunc modum. Peucedani radice quidem maximè, sed tamen etiam succo, & liquore utimur. Sunt autem hæc omnia eiusdem specie facultatis: sed ualentior succus, admodum excalfaciens, & digerens. Quare affectibus omnibus circa neruos consistentibus conuenire creditur, tum morbis in pulmone, & thorace ex crassitudine, & uiscositate humorum prouenientibus. Atque intrò quidem in corpus sumptus, sed tamen etiam

Peucedani uires ex Gal.

etiam olfactu prodest. Porro quod incidat, & extenuet, sæpe etiam dentium perforatorum dolores cauitati impositus protinus sedauit, quia uidelicet tenuium est partium, & excalfactorius. Quinetiam lienes induratos iuuat, nempe incidendo, digerendo, atque extenuando crassos humores. Sed & radice ad hæc uti licebit: quæ & squamas cæterrimè ab ossibus detrahitis, quia uidelicet ualide desiccatis, minus tamen quam succus excalfaciens. Et ulceribus malignis remedium est optimum arida illita: ipsa enim expurgat, carnem gignit, & ad cicatricem perducit. Excalfacit quidem ordine secundo iam completo: desiccatis uero tertio iam incipiente. Planta, quæ πευνέδαρος Græcè, Peucedanum Latine dicitur: Arabicè, Harbatum: Italicè, Peucedano.

Nomina.

MELANTHIVM SATIIVM.

MELANTHIVM SYLVESTRE.

Μελάνθιον. GITH, SEV MELANTHIVM.

CAP. LXXVIII.

GITH exilibus surculis fruticat, sæpe binos dodrantes excedens: folijs, ut senecionis minutis, sed multò tenuioribus: capitulo in cacumine tenui, paruo, ceu papaueris, oblongo, intercurfantibus intus membranis: quibus semen includitur nigrum, acré, odoratum, quod panibus inspargitur. Capitis doloribus illitum fronti, subuenit. discutit recentes oculorum suffusiones, tritum ex irino, & infusum naribus: tollit lepras, lentigines, duritias, tumoresque uetustos, cum aceto illitum: circumscarificatos clauos excutit, cum uetere urina impositum. Dentium doloribus, cum aceto, & teda decoctum, & collutum prodest. teretes uentris tinèas expellit, peruncto ex aqua umbilico. destillatione laborantes adiuuat, tritum in linteis, & olfactum. Vrinam, & menstrua ciet, multis diebus sumptum, & lac extrahit: difficultatem spirandi cum uino potum, leuat: phalangiorum morfibz ex aqua, drachmæ pondere, haustum auxiliatur. Incenso serpentes fugantur. Tradunt largius epotum enecare.

GITH, quod Græci Melanthium appellant, officinis Nigella uocatur. Legitimum folijs est minutim incisis, ramulis tenuibus, capitulis in summitate oblongis: in quibus semen includitur nigrum, intercurfantibus membranis distinctum, acre, ac odoratum. Seritur in hortis, & uiridarijs, atq; etiam in alijs locis satum prouenit. Quod cum ante nos probè animaduertissent Hermolaus, & Ruellius, asseruerunt omnino hallucinari eos, qui putant eam stirpem legitimum Melanthium esse, quæ inter segetes in aruis passim nascitur, folijs ferè porri: caule prælongo, hirsutoq;: flore purpureo, rosæ parue effigie. Et rectè, mea quidem sententia, iudicarunt: siquidem herba illa cum Dioscoridis historia quàm maxime pugnat, utpote quæ folijs, caule, ac floribus, nulla ex parte Melanthium referat, sicuti neque etiam semine. quod etsi nigrum Melanthij modo gignatur; non tamen gustui aliud repræsentat, quàm amaritudinem

Melanthij cōsideratio.

simul

Brafauli er-
ratum.

Melanthium
sylvestre.
Pseudome-
lanthium.

Melanthij vi-
res ex Gal.

simul & asperitatem. Hinc itaq; perspicuum esse potest, Brafaulolum, alioqui medicum clarissimum, in suo simpli-
cium uolumine Romæ excuso manifestè cecutiuisse. quippe qui affirmare non dubitauerit, illud uerum, legitimumq;
esse Melanthium, quod in segetibus passim sua sponte nasci superius diximus, quodq; uulgò Gittone à Ferrariensibus
appellari scribit. Cuius error non solum prædictis rationibus; sed ea quoq; herbæ appellatione facile deprehenditur,
quod etiam ij, qui ita eam appellant, illegitimum esse Melanthium existiment. Quandoquidem nil aliud Italis hoc no-
men Gittone denotare uideatur, quàm spurium Gith, quod ideo Githago, & pseudomelanthium uocari potest. quem-
admodum & id, quod rura Tridentina appellant formentone, nil aliud significat, quàm spuriam tritici speciem. Quod
cum postea ipse Brafaulus animaduerteteret, nostris fortasse, aut aliorum commentarijs admonitus, suam reuocauit
sententiam. Quare posthac Brafauli quoq; sententia, ij damnandi erunt, qui in hac persistent opinione. Iam igitur
constituamus licet, uerum Gith in hortis, & uiridarijs satum prouenire, in quibus frequentissimum feritur in Germa-
nia. Ceterum est & sylvestre Melanthium, quod in Hetruria reperitur, hortenfi non admodum dissimile, capitibus
tamen grandioribus, & semine minus odorato. Ex quo quidem planè colligere possumus, PSEUDOMELAN-

PSEUDOMELANTHIO.

THIVM sponte inter segetes nascens, quod uocant uulgò Gittone, cuius hic effigiem damus, nullo modo sylvestre Melanthium esse. Sed longè minus id fuerit Lolium, ut apertissime hallucinatus credidit Fuchsius, medicus alioqui peritissimus: cuius error à nobis explosus est libro secundo in lolij mentione. Porro & illud semen odoratum, subrubrumq;, quod aliqui pro minori Cardamomo perperam usurpant. seplasiarijs Nigella citrina uocatum, Melanthij genus est. quippe ipsa seminis forma, odor, ac sapor nihil prorsus à Melanthio discrepant. Verum si modò in aliquo dissidèt, color est, qui in altero niger, in altero uerò subflauus conspicitur. Quo fit (quod etiam superius de Cumino differentes diximus) ut magno in errore uersentur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios edidere, quod præter rationem asserere sint ausi, Nigellam subflauam, nil aliud esse, quàm Cuminum sylvestre primo generi à Dioscoride assignatum. Melanthij meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Melanthium excalfacit, atque desiccatur tertio ordine. Videtur etiam tenuium esse partium: unde etiam destillationes sanat, calidum in linteo admotum, atque assiduo olfactum. Quinetiam si intro in corpus sumatur, uel maxime flatus extinguit. Hinc constat essentia ipsum esse subtilis, & ad unguem à caliditate elaborata. Propterea sanè etiam amarum est. Ostensum uerò in quarto horum uoluminum est, quod cum ad extremam tenuitatem, atque elaborationem terrena pertingit substantia, amara proueniat qualitas. Itaq; mirum non est, si lumbricos interimat non esum modò, sed etiam foris uentri impositum. Siquidem & id præstare posse saporem amarum monstratum est. Neque sanè etiam mirandum, si lepras, clauos, myrmecias eiiciat, ei præsertim, qui in superioribus libris comprehensorum baud est immemor. Sic uerò etiam orthopnoeam iuuat, & menses prouocat, qui utique ob crassitiem, aut uiscositatem humorum retenti fuerint. In summa, ubi incisione, extersione, desiccatione, excalfactione est opus, præstantissimum id remedium est. Μελανθιον sic Græci, Melanthium quoque & Gith Latini dicunt: Mauritani, Xamin, Sunis, seu Sunizi: Itali, Melanthio: Germani, Schuuartz roemisch, & Schuuartz co-
riander: Hispani, Neguillia, & Alipiure: Galli, Pourelle, & Nielle.

Nomina.

factione est opus, præstantissimum id remedium est. Μελανθιον sic Græci, Melanthium quoque & Gith Latini dicunt: Mauritani, Xamin, Sunis, seu Sunizi: Itali, Melanthio: Germani, Schuuartz roemisch, & Schuuartz co-
riander: Hispani, Neguillia, & Alipiure: Galli, Pourelle, & Nielle.

Σ'ΑΦΙΟΝ. LASERPITIVM.

CAP. LXXVIII.

LASERPITIVM in Syria, Armenia, Media, & Libya nascitur: caule ferulaceo, quem maspetum uocant: folijs apio similibus: lato semine. Radix excalfacit, in cibis ægrè concoquitur, uesicæ noxia. Sugillatis illita cum oleo, & strumis, ac tuberculis cum cerato, medetur: ischiadicis conuenit cum irino, aut cyprino cerato: excrescentibus circa sedem tollendis illinitur, cum putamine mali punici, & aceto decocta. Venenis pota resistit: os commendat, cibis, aut sali permista.

Lafer è radice, atque caule scarificatis colligitur. Præfertur autem rufum, translucens, myrrhæ æmulum, nò porraceum, odore ualens, suauis gustu, quod dilutum facilè albescit. Cyrenaicum si quis degustauerit, humorem toto corpore ciet: blandissimo odore, adeo ut ne os quidem gustanti nisi paululum spiret. Medicum, & Syriacum minus viribus ualent, & magis uirosos reddunt odorem. Lafer omne antequàm siccescat, adulteratur sagapeno, aut fabæ lomento. quod maleficium deprehenditur gustu, odore, uisu, & dilutione. Caulem aliqui silphion, radicem magudarin, & folia maspeton uocauere. Efficacissimum lafer, mox folia, postremo caulis. Acrem uim habet, inflationes facit:

- erit: perunctas cum aceto, pipere, & uino alopecias sanat. oculorum aciem exacuit: & incipientes suffusiones, illitum cum melle, dissipat: cauernis dentium in dolore inditur, aut cum thure in linteo circumligatur, aut cum hyssopo, & ficis coctis in posca, os colluitur. ijs prodest, quos bestia in rabiem efferata momorderit, vulneribus immisum. Valet aduersus venena telorum, & animalia omnia, quæ uirus ei aculantur, potum, aut illitum: scorpionum plagis oleo dilutum circumlinitur. gangrænis præcoërcitis immittitur: & cum ruta, nitro, & melle, vel per se carbunculis. Clauos, callosque prius circumrafos uellit, cerato, aut aridorum ficuum carne præmollium. Recentes lichenas ex aceto sanat: & excrescentia in carne, polyposque, si aliquot diebus cum atramento futorio, aut æruginè illinatur. extuberantia cum forfice extrahit. Veteribus faucium scabritijs opitulatur: grauem, subitoque irrucescentem uocem, dilutum aqua, sorbitione confestim expedit: uiam illitum cum melle reprimat: anginis ex aqua mulsæ utilissimè gargarizatur. Vescentes lætiore colore mangonizat: tussi commodè in sorbili ouo datur, & pleuriticis in sorbitionibus: in fellis suffusione, & aqua inter cutem, cum aridis ficis. Horrores discutit cum uino, pipere, & thure potum. neruorum contractionibus, opisthotonicisque datur oboli pondere deuorandum. hærentes gulæ hirudines, gargarizatum cum aceto decutit. Ad lac intus coagulatum bibitur: comitialibus ex aceto mulso proficit: menses ciet, cum pipere, & myrrha potum: cœliacos adiuuat, in acino uix sumptum: cum lixiuio autem potui datum, repente conuulsis, ruptisque prodest. ad potiones resolutur amygdalis amaris, aut ruta, aut calido pane. Foliorum succo eadem præstantur, sed multò inefficacius. Cum aceto mulso manditur, ad expediendam arteriam, maximè cum uox retunditur. Eo cum lactucis utuntur, exitque in uicem eruca.
- 20 Fertur & altera magudaris in Libya nasci, radix laserpitio similis, sed minus crassa, acris, & fungosa, ex qua non profluit succus. Eiusdem cum laserpitio facultatis.

- CREDIDIMUS: iandudum Laserpitij lacrymam nihil aliud esse, quam illud iucundi ac suauis odoris gummi, quod pharmacopœis atque unguentarijs Belzoinum nominatur. Neque certè hætenus præter rationem in ea perstitimus opinione. nam cum id mihi deprehenderetur odoratum, rufum foris, intus candidum, translucens, & quod dilutum albesceret, non poteram non adduci, ut crederem hoc esse legitimum Laser. Huc illud quoque accedebat, quod complures erant uiri docti & rei medicæ studiosi, qui idem mecum sentiebant. Verum cum postea cepissem Laserpitij ac Laseris historiam diligentius examinare, atque plura ex Strabone, Theophrasto, Dioscoride, Galeno, & Plinio collegissem, quæ priori nostræ opinioni apertè aduersari uidebantur, facile in aliam deductus sum sententiam. etenim sic animum induxi meum, ut malim ueritati cedere, quam pertinaciter (quod multi faciunt) falsa tueri. Strabo itaque libro ultimo Geographiæ testatur, Silphium suo usque tempore Cyrenis defecisse, his uerbis. Cyrenis finitima est regio, quæ Silphium gignit, & Cyrenaicum succum, quem Silphium posterius effert. Id propemodum defecit, cum aliquando barbari odio quodam ingruissent, ac radices eius penè omnes eruisent. Fuerunt hi Nomades uiri. hæc ille. At Plinius Cyrenaici succi defectum non in barbaros ut Strabo, sed in publicanos quosdam refert lib. XIX. cap. III. ubi de eo ita scribit. Ab his proximum dicitur auctoritate clarissimum Laserpitium, quod Græci silphion uocant, in Cyrenaica prouincia repertum: cuius succum uocant Laser, magnificum in usu, medicamentisque, & ad pondus argentei denarii pensum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani, qui pascua conducunt, maius ita lucrum sentientes depopulantur pecorum pabulo. Vnus autem caulis nostra repertus memoria, Neroni principi missus est. hætenus Plinius. Huic uerò cum Theophrasto fermè conuenit, quod hic scribat pecus silphio purgari, pinguescereque uehementer, & carnes mirabilem in modum suauis reddi. Cum igitur Strabonis & Plinij testimonio constet, Silphium Cyrenis eorum usque ætate defecisse, neque inibi inueniri, nil mirum uideri debet, si nostra etiam tempestate defecerit, atque nullum iam ad nos aduehatur, quod legitimum dici possit. Quare id gummi, quod seplasiæ Belzoinum dicunt, meo quidem iudicio, uerum silphij liquorem mentietur potius quam sit. Sed his illud quoque addamus, quod Strabo auctor est, Silphium adeo Cyrenensibus olim custodibus fuisse asseruatum, ut inde aliò deferri non potuisset, nisi clam à mercatoribus, qui uinum asportabant. Plinius item Silphium ad pondus argenti pendi solitum tradit. quin & tantum fuisse à Cæsare, ut illud inter aurum argentumque protulerit ex ærario. Ex quibus omnibus haud infirmum argumentum sumi potest, quod Belzoinum nostrum non sit Silphij liquor. quandoquidem id quotidie copiosum importatur non solum in Italiam, sed in uniuersam ferè Europam. Ad hæc cum Dioscorides Cyrenaico succo uim acrem tribuat, atque Galenus eundem & calidissimum, & maximè tenuium partium faciat, non equidem uideo, quomodo uulgare Belzoinum possit legitimum Laser exprimere: quoniam illud nullam prorsus gustantibus acrimoniam relinquit. Præterea ualidi cortices, qui plerumque Belzoino implicati reperiuntur, arguunt id arboris magnæ potius, quam ferulacæ plantæ lacrymam esse. Quod etiam nuper retulit mihi quidam medicus Cyprius, qui Belzoinum nostrum in Cypri ex arbore satis procera manare affirmauit: ubi tamè Silphium nasci qui memoriæ prodiderit, hætenus inueni neminem. quemadmodum neque in Ionia, neque in Peloponneso id gigni, sed prope Cyrenas tantum, literis mandauit Hippocrates. Atqui illud nobis obijciat aliquis, quod Laserpitium non modò in Cyrenensium agro quondam prouenerit; sed etiam (ut scribunt Theophrastus, Dioscorides, & Plinius) in Perside, Media, Syria, & Parnaso monte: & quod ob id ad nos aduehi possit. Nos huic ita facile respondebimus, quod Silphij illius liquor ad nos adferatur quidem, sed qui foetidus sit, uirosique odoris: atque cum esse dixerim, quem officinæ medicorum Assam foetidam uocant. Nam Laser (ut Dioscorides testatur) Medicum, & Syriacum minus uiribus ualet, & magis uirosus reddit odorem. quin etiam, eodem teste, Laser omne antequam siccescat, adulteratur sagapeno, aut faba lometo. id quod post ipsum scriptis tradidit Plinius libro superius citato. Quocirca mihi quidem uidetur non temerè colligendum esse, quod præstantissimè Laser,

Laserpitij seu
Laseris con-
sideratio.

Opinio quorundam ex-
plosa.

Laserpitij hi-
storia ex The-
ophrasto.

Laserpitij ui-
res ex Gal.

Nomina.

Laser, quale Cyrenaicum habebatur, à nobis omnino desideretur. Ceterum quid ueteribus fuerit gmmi illud ele-
gantissimum, quod Belzoinum appellant, mihi hactenus incompertum est. In qua certe re non possum eorum opinio-
ni subscribere, qui id putant esse probatissimam myrrham. Hæc siquidem, quæ optima sit (ut Dioscorides inquit) præ-
ter alias notas esse debet undique concolor, quæ confracta uenas unguium modo candidas & læues ostendat, minutis
glebis, amara, & acris. quas tamen notas in Belzoino haudquaquam reperies. Nam etsi undique maculis consperga-
tur, tamen fractas amygdalas repræsentat magis, quàm unguium quorumuis imaginem. Quin & maculæ illæ tam in-
teriores, quàm exteriores partes obsident, adeò ut Belzoini gleba nihil aliud referat, quàm delibratarum amygdala-
rum aceruum, copioso melle exceptum. Adde insuper, quòd nusquam, quantum equidem inuenerim, memoriæ pro-
ditum est, myrrham in Cypro & Syria suis è plantis emanasse, sed in Arabia duntaxat (ut perhibent Theophrastus,
Dioscorides, & Plinius) ijs in syluis, in quibus thus etiam prouenit. quanquam Plinius myrrham quandam ex India
adferri tradit, quæ omnibus myrrhæ generibus deterior est. Sed quoniam non iniucundam, quanuis longam, de La-
serpitio historiam tradidit Theophrastus lib. vi. cap. iiii. de plantarum historia ideo eius uerba hic subijciam. De La-
serpitio, inquit, nunc indicandum est. Laserpitio radix multa, crassaq; caulis quantus ferula, & crassitudine ferè
proximus: folium, quod maspetum uocant, apio simile est: semen latum, foliaceu, quale quod folium appellatur: cau-
lis annuus, sicut ferula. Ergo uere ineunte maspetum hoc exit, & pecus eo purgatur, pinguescitq; uehementer, &
carnes mirabilem in modum suaves redduntur. Posthac caulem edit hominum cibo idoneum omnibus modis, elixum,
assumq; corpora eo quoque purgari ferunt, quadraginta diebus. Succus capitur duplex, alter ex caule, alter ex ra-
dice: qua de causa alterum scaparium, alterum radicularium uocant. Radix nigro cortice tegitur, eumq; detrabere so-
lent. Sunt ueluti certæ mensuræ cædendæ radicis, quibus quantum conferre putetur ad futuram cæsura reseruan-
tes, reliquum abscindunt. Nec enim deuè, neq; plus constituto cædere licet: corrumpitur enim, putrescitq; si diu
mansit. Præparant id, conficiuntq; in Pyræum portum aduectum hoc modo. Cùm in uasis coniecerint, farinamq;
admiscuerint, quatiunt longo spatio temporis: hinc etiam colorem capefit, & conditum iam incorruptum perdurat.
Præparatio, cæsuraq; ita se habet. Locum Aphricæ amplum occupat, ampliorem, quàm quatuor stadiorum millia in
hortis Hesperidum ferunt. Sed maiorem partem colligi apud Syrtes. Peculiare huius culta fugere loca proditur.
quamobrem, si colatur mitescatq; solum, deuïat, atque omnino degenerat: utpote natura culturæ aspernans, feroci-
tatisq; constans uernaculum. Cyrenenses annis septem prius, quàm ipsi urbem habitarent, Laserpitium extitisse af-
firmant. Habitant uerò annos maximè trecentos usque ad Simonidæ Athenis magistratum. Illi sic referunt. Alij
radicem Laserpitij cubitalem fieri tradunt, aut paulò maiorem. Hanc in medio extuberare in caput, quod sublimè pe-
nitius extat, ut ferè super terram esse appareat. Vnde primum quod lac appellant, erumpit: dein caulis assurgit, ex
quo magydaris, & quod folium dicitur, exeunt. Folium id semen est, quod cùm auster ingenuè post caniculam flue-
rit, discutitur: atque ita Laserpitium nascitur, eodemq; anno radix consummatur, & caulis. Sed hoc haud quicquã
peculiare notetur: nam alijs quoque idem tribuitur. ni dixeris, quòd discussum id protinus nasci potest, ortum pecu-
liarem sortiri, supradictisq; propterea diuersum accipi posse. Ad hæc circumsodiendum id annuum censent. Nam si
relinquatur semen omne, caulemq; totum proferri, & deteriora tam hæc, quàm radicem reddi existimant: defossa au-
tem fieri meliora, scilicet solo subacto, beneq; gluto. Sed huius contrarium illi uolunt, qui culta recusare id inquirunt.
Mandi quoque radices in aceto recens decisas referunt. Folium colore aurum æmulatur. Contrarium etiam, quòd pe-
cora folio esitato purgari minimè indicant. Nam & uere, & hyeme, pecus ad montem dimitti affirmant: cibus non
solum hoc, sed etiam altero quodam abrotono simili administratur. Vim ambo calefactoriam sortiri planè uidentur,
& purgare quidem nequaquam ualere: exiccare autem, & concoquere unice posse. Quòd si qua pecus ægrescens,
aut aliàs minus bene se habens ingressa sit, mox eam sanari, aut emori aiunt, sed magna ex parte posse seruari. Hæc
igitur utro tandem sint modo, quærendum. Quod uerò Magydaram uocant, nimirum à Laserpitio differt: tenerius
enim, minusq; uehemens, & sine Lasere est. necnon & aspectu manifesta experto homini constat. Nasctur in Sy-
ria: nam apud Cyrenam, & monte Parnaso largè prouenire eandem affirmant. Sed quidam Laserpitium id appel-
lant. An culta id quoq; modo Laserpitij fugiat, quærendum. Quin & si quid simile, aut proximum habeat, ad folij,
caulisq; rationem, & si quam ullo pacto emittat lacrymam, id inuestigandum. Ergo naturam ferulaceam, hisce con-
templari oportet. hæc Theophrastus. Meminit Galenus Laserpitij libro viii. simplicium medicamentorum, sic
inquirens. Laserpitij succus calidissimus est. Verum enimuero & folia, & caulis, & radix sat strenuè excalfaciunt.
Sed omnia flatulentæ magis essentia sunt, ac proinde concoctu difficilia. Foris tamen imposita corpori efficaciora, et
omnium potissimum succus, admodum trahentem facultatem possidens. Attamen & excrescentias amoliendi, & li-
quandi uim quandam propter prædictam eius temperiem obtinet. Laseris quoque mentionem fecit, idem Galenus li-
bro citato, sed antea seorsum, & sub absoluto ὀπὸν, hoc est, succi titulo, ita scribens. Opus, siue succus Cyrenaicus
quidem omnium & calidissimus, & maximè tenuium partium est: ac proinde omnium maximè discutit. quanquam sa-
ne & reliqui admodum calidi sunt, & spirituosi: siquidem plurima eorum pars essentia aëria est, & ignea. Porro
complures habentur succi: quauis nanque radice incisa, aut caule, quod ex sectione crassum, ac lentum effluit, suc-
cus est. Ceterum specialius, & uelut per excellentiam quandam Cyrenaicum ita nuncupant, & Medicum, & Syria-
cum. Planta, quæ Græcis σιλφίον, Latinis Laserpitium appellatur: Mauritanis, Silfion: Italis, Laserpitio.
Eius caulis μάσπετον Græcis dicitur: Arabibus, Mascastes. Folia uerò quandoque μάσπετα Græcè dicuntur:
Arabice, Anuiden, & Mascasten. Liqueur seu lacryma Græcis λάσπερος, Latinis Laser nominatur. Radix μάγυ-
δαρις Græcis uocatur.

Σαγαπέννον. SAGAPENVM.

CAP. LXXIX.

SAGAPENVM ferulaceæ herbæ succus est, quæ in Media nascitur. Optimum est translucens, fuluo forinsecus colore, & intus albo, nescio quid inter laser, & galbanum redolens, gustu acri.

Prodest laterum, & pectoris doloribus, tussibus uetustis, conuulsis, & ruptis. crassam pulmonis pituitam expurgat. Datur comitialibus, opisthotonicis, lienosis: item contra neruorum resolutionem, perfrictiones, & febrium circuitus in potu. In unguenta probè admittitur. menses pellit, sed foetum exanimat, cum hydromelite potum. Prodest ex uino haustum, serpentium ictibus. 10 olfactum ex aceto uuluarum strangulatus excitat: oculorum cicatrices, offusam caliginem, hebetudines, suffusionesque detergit. Resoluitur ut laser, ruta, aqua, & amaris amygdalis, aut melle, aut calido pane.

SAGAPENVM officinæ interpolato uocabulo Serapinum appellant. Cæterum etsi eius adulterati frequen- 10 tior, & communis ferè sit usus: tamen Venetijs præstantissimum quoque uenditur, idque illi præcipue comparant seplasiarij, qui bonorem diuitijs anteponunt. Ferulaceas plantas, è quibus Sagapeni lacryma emanat, etiam in Apulia nasci auctor est Musa Ferrariensis. Id quod equidem hactenus compertum non habeo. Ex orientalibus siquidem regionibus allatum, ut constat, cæteris præstat. Arabice familie auctores inter deiectionia medicamenta Sagapenum referunt: quanquam ea Sagapeni facultas, quantum extat, à Græcis silentio prætermissa est. Sagapenum itaque, (ut 20 Mesues tradit) crassos, lentosque humores deiecit, crassamque pituitam, & aquam intercutem educit. Porro facultate quidem propria cerebrum mundificat, ac neruos, crassaque ab his excrementa detrahunt. Confert item eorum morbis frigidis, nempe doloribus capitis diuturnis, hemicranijs, comitialibus, uertigini, paralyti, orisque distentioni. Pectus ualentissimè expurgat, eiusque ac etiam lateris dolores tollit, præsertim si bibatur ex helconij, aut rutæ decocto. Foris emplastri modo impositum, aut intus assumptum tussi diuturna nexatis, ac difficulter spirantibus, opem maximam fert.

Sagapeni consideratio.

Sagapeni uires ex Mesue.

Aqua intercutem laborantibus singulare remedium est, si tamen flauis myrobalanis duplicato pondere additis exhibeatur. Discutit compaginum duritiam emplastri modo impositum, addito aceto, & cappari succo. Rutæ succo, et animum rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum, oculorum caligines disijcit, aquamque in eos defluentem cohibet. Palpebrarum item hordeolos uocatos sanat, si cum aceto superponatur. Articulorum compaginibus quomodolibet admotum, dolores eorum mirificè sedat: quippe quoniam ualentissimè humorum lentores in his cruciatus 30 excitantes radicitus euellit, etiam si in coxendicum aliarumque partium remotis, profundisque locis ij deliteant. Potum, aut clysteribus inditum coli doloribus à frigiditate, ac flatibus prouenientibus maxime auxiliatur. Menses cit, sed foetum interficit, tam haustum, quam suppositum: contra uteri dolores, strangulatusque prodest. Ventriculo tamen officit: uerum noxa corrigitur lentiscina resina, & Indica nardo. Sagapeni meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus differit ijs uerbis. Sagapenum liquor est calidus, & tenuium partium, sicut & alij liquores. Sed & abstersionem quandam possidet, qua oculorum cicatrices expurgat, atque extenuat. Quin 40 & suffusionibus, & hebetudinibus oculorum, quæ ob humorum proueniunt crassitiam, non malum est medicamentum. Porro planta ipsa, ex qua prouenit, ferulæ asimilis, imbecilla, & inutilis est. Sanè ipsa primum Sagapenum appellatur. At liquor eius abusiue hoc nomen obtinet, ceu alia quoque multa ex nominis defectu per abusum nuncupamus. Perfectius namque foret ipsum cognominare non Sagapenum, sed Sagapeni succum. Id Σαγαπέννον Græcis dicitur, quod Latinus etiam Sagapenum: Arabibus, Sachabenigi, siue Sechbînegi: Seplasiarijs, pariter & Hispanis, Serapino: Italis, Sagapeno.

Sagapeni uires ex Gal.

Nomina.

Εὐφωρίβιον. EUPHORBIVM.

CAP. LXXX.

EUPHORBIVM Libyca arbor est, ferulæ speciem habens, quæ in Tmolo iuxta Mauritiam inuenitur. Ea acerrimo succo turget. Cuius eximium feruorem expauescentes incolæ, ouillos uentres elutos, arbori circumligant, & eminus caulem contis incidunt, confestimque è plaga, perinde atque uase quodam, in uentriculos copiosus lactis humor effluit, præter id quod humi sparsum, uulnus ei aculatur. Duo succi genera: vnum orobi magnitudine, sarcocollæ modo emicat: alterum in uentriculis concreuit, atque uitreum spectatur. Eligendum est translucens, & acre. Euphorbium adul- 50 teratur sarcocollæ, & glutini mistione. Sed difficile quidem experimentum: quippe cum leui gustu, os accensum diu detineat, adeo ut quicquid ori obijciatur, planè euphorbium resipiat. Eius inuentione tempore Iubæ regis Libyæ cognita extitit. Succus illitu suffusiones discutit. potus tota die exurit: quare melli, collyrijsque pro acrimoniæ ratione admisceri debet. Coxarum doloribus prodest in odorifera potione haustus. Squamas ossium eadem die eximit: uerum eo utentes, necesse est linamentis, aut ceratis communire corpus, quo ossa conuestiuntur. Aliqui memoriæ prodiderunt, percussos à serpente nihil molesti passuros, si incisa osse tenus capitis cute, intritus succus infundatur, uulnusque postea consuatur.

NON equidem dubitandum censeo, quin illud legitimum sit Euphorbium, quo passim officinæ utuntur, cum tam 60 gustu, quam olfactu acerrimum deprehendatur: ob cuius uiolentissimam acrimoniam nunquam, nisi inuito animo, à seplasiarijs consideratio.

N seplasiarijs

plasiarijs tunditur. Quandoquidem tametsi sibi nares, & os omni prorsus ingenio gossipio, & linteis aqua rosarum madesactis muniant; tanta tamē est acrimoniæ vis tenuissima, ut omnibus unā cum aëre penetratis munimentis, in eorum tandem perueniat nares, ubi molestissimum excitat ardorem, qui non facile tollitur: quanquam etiam medicamentis admodum refrigerantibus succuratur. Quo fit, ut solertissimi pharmacopolæ baiulis, ac alijs uictum quærentibus hominibus id muneris obeundum tradant: interim tamen certò sciunt, non absq; conuitijs, & maledictis opus hoc ab illis peragi posse. Quamobrem mirum sanè non fuerit, si qui ab arbore recentem colligunt, eximium acrimoniæ feruorem expanescentes, è longinquo corticem seriant. Hanc plantam (ut Plinius quoq; testis est) adinuenit primùm Iuba Libyæ rex in monte Atlante ultra Herculis columnas, appellauitq; Euphorbiam medici sui nomine, & fratris Musæ, à quo diuus Augustus fuit conseruatus. Euphorbio deiectoria inest facultas. cuius nusquam, quod equidem inuenierim, meminere Dioscorides, & Galenus: tametsi eam minimè silentio inuoluerint Aëtius, & Actuarius, qui concordēs de eo his uerbis differuerunt. Euphorbium non modò pituitam trahit; sed etiam aquam, hancq; ualidius educit. Est autem acerrimum omnium, quæ ego nouerim, ardentissimumq;: propterea colicis, & uentrem frigidiores habentibus datur. cæteros uehementer conturbat: sitim maximè ciet. Nonnihil ex odoratis seminibus ei est commiscendum. Modus triobolaris, ex aqua mulsæ. Præstat tamen cum melle cocto ipsum in catapotia redigere. Id quod etiam Paulus annotauit libro septimo, ubi inter ea Euphorbium recensuit, quæ aquam, & pituitam deiciunt. Verum in simplicium censu, Dioscoridem, Galenūq; secutus, de hac deiectoria facultate ipse quoq; nihil memoriæ prodidit. Cæterum inter Arabes Mesues fusiùs Euphorbij uires tradidit in soluētium medicinarum mentione, ubi ita, ad sensum saltem scribit. Euphorbium gummi est, quod usque adeò excalfacit, extenuatq; ut in hoc cætera gummi genera præcellat. Excalfacit enim ordine quarto: quo fit, ut exulceret, ruborem, inflammationemq; inferat, penetret, & uiolenter abstergat. Euphorbium noxiū admodum est medicamentum, ita ut non sine labore, animi defectu, ac sudore frigido aluum deiciat. Iocineri ob id, uentriculoq; sua ingenti acrimonia magnam infert noxiam. Quapropter exhiberi minime debet, nisi prius ijs commisceatur medicamentis, quæ acerrimam eius uim retundere ualeant. Extrahit potum à profundis corporis partibus tum crassam, tum lentam pituitam, mundatq; compaginum cavitates à crassis contumaci- busue excrementis, quæ in re omnium ualentissimum est medicamentum. Neros expurgat ab infarctis iandiu humoribus. Proficit ad hæc resolutis, conuulsis, stupidis, tremulis, orisq; distentionibus, & cæteris neruorum morbis à frigore obortis, si ex leucoij oleo leuigatum exterius inungatur. Iocineri, lieniq; inunctum, mirificè eorum dolores tollit à frigore, & flatu prouenientes. Sternutamenta ualentissimè cit. Occipiti autem confricatum, ueternosos, obliuissosq; iuuat. Aquam intercutem facillimè extrahit duorum obolorum pondere potum. Sed drachmarum trium pondere haustum (ut Serapio, & Auicenna scriptum reliquerunt) potantem interficit, trium dierum spatio erosus ab eo intestinis, & uentriculo. Euphorbium, teste Mesue, quatuor edurat annis: neque eo prius utendum est, quàm annum integrum consenuerit. nanq; recens ob ingentem acrimoniam reprobatur. Seruatur commodè milio, aut fabis, aut lentibus sepultum. Euphorbij facultates paucis perstrinxit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Euphorbium causticæ, siue urentis, & tenuium partium facultatis est, alijs succis similiter. Et lib. II. de compositione med. localium, cap. III. tradens curam hemicranie, idem de Euphorbio ita scribit. Porro de euphorbij facultate iam mihi relatum est, quod citò exoluatur. quare in eiusmodi pharmaca non uetus conijcere oportet. Dictū etiam recens albidius esse: quod uerò inueteratum est, flauioris aut pallidioris coloris reddi. Planta, quæ Græcis Εὐφώβιον, Latinis item Euphorbium nominatur, quemadmodum succus eius: Mauritanis, Euforbion, seu Farbium: Italis, Euphorbio: Hispanis, Alforuiam, Alforfion, & Euforuiro: Gallis, Euphorbe.

Χαλβάνη. GALBANVM.

CAP. LXXXI.

49

GALBANVM succus est nascentis in Syria ferulæ, quod nonnulli metopium uocant. Maximè laudatur cartilaginosum, merum, thuris effigiem præbens, pingue, minimè lignosum, retinens nonnihil adiecti seminis, & ferulæ, graui odore, neque ualde humidum, neque nimis aridum. Adulteratur faba fresa, resina, & ammoniaco. Galbanum excalfacit, urit, extrahit, discutit: menses, ac partus trahit appositum, uel suffitum. Lentigines aceto, & nitro perunctas tollit. Deuoratur ad tussim ueterem, difficultatem spirandi, suspiria, rupta, conuulsa. Aduersatur toxicis, potum cum uino, & myrrha: simili modo sumptum mortuos partus extrahit. Imponitur lateris doloribus, & furunculis: comitiales, & uulvæ strangulatus, & uertiginosos olfactu suscitatur. Si uratur, fugat nidore serpentes, & perunctos feriri non patitur. Serpentes cum oleo, & sphondylo circumpositum, necat: dentium dolorem oblitum, aut cauernis inditum, mitigat. urinae difficili prodesse existimatur. Resoluitur ad potiones amarissimæ amygdalis, aqua, aut ruta, aut calido pane, mulsæ: aliàs meconio, ære uisto, aut felle liquido. Si purgare Galbanum uoles, in feruentem aquam demittito. nanque cum liquefactum fuerit, eius sordes fluitabunt: quas hoc modo facile separabis. Mundo linteo, raroque alligatum in fictili, aut ærea pyxide ita pendeat, ut imum uasis ne tangat: opertoque uase in feruidam aquam demittito: sic enim syncerum, ueluti per colum eliquescet, & lignosum in linteo remanebit.

Galbani con- sideratio.

QV ANVIS legitimum, optimumq; Galbanum in pluribus Italiæ locis, præsertimq; Venetijs uenale reperitur; id tamen, quo passim officinæ utuntur, nihil, uel sanè parum Galbanum refert, quod in laudatissimi genere à Dioscoride representatur. Siquidem illud non modò ab impostoribus adulteratum est; sed etiam lignorum ferularumq; ramentis, lapidibus, ac alijs compluribus recrementis uitiatum. Quærant itaq; probi seplasiarij, quod optimum est: alij

alij uerò, qui parsimonie, ne dicam auaritie student magis, quam honori, ut qui probatissimum uix nunquam assequi possint, id saltem, quod impurum est, purgare deberent à Dioscoride edocti. quippe quòd ea ratione, facile ab aduentitijs sordibus expurgari possit. Galbani uires tradidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inueniens. Galbanum succus est plantæ ferulaceæ, molliendi, & digerendi ui. Fueritq; sanè ex tertio ordine excalfacientium incipiente, aut secundo completo: in desiccando uerò ex secundo incipiente. Id Græcè Χαλβαν, Latine Chalbani, & Galbanum appellatur: Arabicè, Chene, & Bezard: Italicè, pariter & Hispanicè, Galbano.

Galbani uires
ex Galeno.

Nomina.

Αμμονιακόν. AMMONIACVM.

CAP. LXXXII.

10

AMMONIACVM ferulæ succus est, quam iuxta Cyrenen Aphrica gignit: cuius fruticem cum radice agasyllim uocant. Probatur bene coloratum, ligni & calculorum expers, thuris similitudine, minutis glebis, densum, syncerum, nulla sorde spurcatum, castoreum odore imitans, gustu amarum. Hoc genus thrausma, id est, friaturam appellant: quod uerò terram, & calculos collegit, phryama. Gignitur in Aphrica iuxta Ammonis oraculum, succum stillante ferulacea arbore. Mollit, extrahit, calfacit: tubercula, duritiasque discutit. potum aluum soluit, partus extrahit: lienem consumit, drachmæ pondere haustu: articulorum, coxendicumque doloribus liberat. Auxilio est anhelarioribus, orthopnoicis, comitialibus: item quibus humor in pectore coit, si cum melle delingatur, aut cū ptisanæ succo sorbeatur. Cruentam urinam pellit, albugines oculorum absterget, genarum scabritiam absumit: tritum autem cum aceto, & impositum, iocineris, lienisque duritias sedat. discutit tophos, qui in artubus concalluerunt, cum melle, aut cum pice illitum. Lassitudines, & coxendicum dolores eo perungi utile est, cum nitro, & cyprino oleo, uice acopi.

20

AMMONIACI lacrymam officinæ, mutata una litera, Armoniacum uocant. Cuius tamen syncerissimæ partem ad nos conuehant, qui ex Alexandria Aegypti cum mercimonijs Venetias redeunt. Quandoquidem rarissimum Ammoniacum uisitur, quod suis minutis glebis thus referat. Nam omne ferè, quo officinæ utuntur, piceæ resinæ modo in massam compactum cernitur, impurum, ac quàm plurimis impostorum adulterijs uitiatum. Vt hinc facile dici posse putauerim, hoc uel illegitimum, uel saltem deterius esse, idq; fortasse, quod Dioscoridi phryama nuncupatur. Cuius etiam meminit Plinius lib. XII. cap. XIII. ubi de Ammoniaco ita scribit. Ergo Aethiopiæ subiecta Aphrica

30 Ammoniacy lacrymam stillat in arenis suis. Inde etiam nomen ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam Metopion uocat, resinæ modo, aut gummi. Genera eius duo, thrauston masculi thuris similitudine, quod maxime probatur: alterum pingue, & resinosum, quod phryama appellant. hæc Plinius. Cæterum Ammoniaco usi sunt antiqui (ut Paulus est author) in sacrificiorum odoramentis, ac suffimentis. In quem sanè usum illud ab ijs receptum fuisse conijciendum est, quod electissimum, & thuri persimile extitit. Huius rei illud maximo est argumento, quod ab ipso Paulo, itemq; Aëtio in suis medicamentis Ammoniacum thymiana, hoc est, suffimentum cognominatur, quasi Ammoniacum præstantissimum ita intelligere uoluerint. Ammoniacy meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inueniens. Ammoniacum liquor est ferulæ cuiusdam. Hoc habet emolliendi facultatem intensam, adeo ut & articulorum tophos dissoluat, & lienes induratos sanet, & chæradas discutiat. Quod Græci αμμονιακόν, Latini item Ammoniacum dicunt: Mauritanii, Raxach, siue Assach: Itali, Ammoniaco, & Armoniaco: Hispani, A-

40 guaxaque, & Armoniaque.

Ammoniacy
consideratio.Ammoniacy
uires ex Gal.

Nomina.

Σαρκοκόλλα. SARCOCOLLA. CAP. LXXXIII.

SARCOCOLLA lacryma est arboris in Perside nascentis, pollini thuris similis, rufa, gustu amara. Vulnere glutinat, oculorum fluxiones inhibet. emplastris inferitur. Adulteratur admisto gummi.

50

LACRYMAM hanc Sarcocollam dixere Græci, quoniam sicuti glutinum lignum, ita hæc sauciatam, exulceratamue corporis carnem agglutinet. Quæ autem ad nos aduehitur, non omnis legitima est: quippe quòd ea plerumq; (ut de alijs quoq; pluribus lacrymis, resinis, & liquoribus fieri superius diximus) gummi, & alterius generis lacrymis adulterata deferatur, & talis in officinis inueniatur. Verum fraus gustu facile deprehenditur. quandoquidè quæ amara non est, adulterium sensit. Plinius lib. XIII. cap. XI. albam cæteris prætulit, sic inueniens. Fit & ex Sarcocolla (ita uocatur arbor) gummi utilissimum pictoribus, ac medicis, simile pollini thuris: & ideo candidum, quàm rufum melius. Et lib. XIII. cap. XIII. idem ita scribit. Sunt qui & Sarcocollæ spinæ lacrymam putent, pollini thuris similem, cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tusa sistit fluxiones: illinitur infantibus. Vetustate & hæc maxime nigrescit. melior quo candidior. hæc Plinius. Qui tamen in Sarcocollæ historia à Dioscoride, & Galeno maxime dissentit, cum hi Sarcocollam gustantibus amaritudinem relinquere asserant, ille uerò contrà dulcedinem.

Sarcocollæ
consideratio.

Sarcocolla Mauritanis pituitosas cruditates, ac crassos, & glutinosos deijcit humores, præsertim qui in compaginum, & coxendicum cavitatibus delitescunt. Cerebrum mundat, item neruos, & pulmones: proinde tusientibus, & difficulter spirantibus auxiliatur. Est etiam ex medicamentis, quæ senes iuuant, præcipue pituitosos. Caluescunt tamen, qui frequentius ea utuntur. Præstat mirum in modum ad oculorum albugines, nubeculas, cicatrices, & id genus

Sarcocollæ
uires ex Arabi-
bibus.

impedimenta, si in cratere uitreo asinino lacte maceretur quinq; diebus: interea tamen nouum lac quotidie est infundendum, priore effuso. Vulneraria præterea penicilla hydromelite prius madefacta, ac inde Sarcocollæ puluere circumlita auribus exulceratis utiliter imponuntur. Cruentis uulneribus, ac diuturnis ulceribus mirificè medetur: quippe quæ proprio suo munere ea à sordibus mundet, carne repleat, cicatriceq; obducatur. Aluū tardè deiecit, perturbatq; eos, quorum uentriculus bile redundat: quare cauendum est, ne ijs exhibeatur. Roboratur eius deiectionis facultas, gingibere, & cardamomo additis. Hæc ex Arabibus deprompsimus. quæ sanè tam antiquis, quàm recentioribus incognita fuerunt, utpote qui ea nusquam, quod equidè legerim, scriptis tradiderunt. Sarcocollæ uires retulit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Sarcocolla lacryma est arboris Persicæ. mistam uim habet ex emplastica quadam substantia, & paucula anara. Itaq; citra morsum desiccatur, ac proinde glutinare uulnera ualet. Lacryma, quæ σαρκόκολλα Græcis, Sarcocolla item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus, Anasarot, Anazaron, seu Anzurut: Hispanis, Lancarotes: Gallis, Sarcocolle.

Ex Galeno.

Nomina.

Γλαυκίον.

GLAUCIUM.

CAP. LXXXIII.

GLAUCIUM succus est herbæ, quæ ad Hierapolim Syriæ nascitur, folijs ferè corniculati papaueris, pinguioribus tamen, in terram sparsis, odoris tetri, gustus amari. tota croceo succo madet. Folia in olla fictili semifrigidis clibanis calfaciunt indigenæ, usque dum flaccescat: deinde contusis succum exprimunt. Cuius est usus ad oculorum medicamenta, utpote cum inter initia refrigeret.

Glaucij consideratio.

GLAUCIUM medicorum, & officinarum uulgo, qui barbarorum, & Arabum nomina usurpare solet, Serapionis, & Auicennæ modo, Memithe dicitur. Id autem, quo passim seplasiarij utuntur, meo quidem iudicio, uerum sincerumq; Glaucium est. Quippe quod omnibus ferè notis, & facultatibus legitimo respondeat. Præter id enim, quod facto periculo, oculorum uitijs opitulatur; forinsecus rufescit, intus uerò croceo colore spectatur, et gustu amaro sentitur cum quadam graueolentia. tametsi pharmacopolas nonnullos quandoq; deprehenderim, qui è maioris chelidonij succo Glaucium conficiunt. Sed animaduertendum est, quod in Serapionis codice, præter proprium Memithe caput, quod Dioscoridis est Glaucium, legitur etiam in capite de Curcuma (nisi fortasse interpretis fuerit lapsus) Chelidoniū minus uocari Memithe. Quod in Serapione uel interpretis, uel alterius culpa, mendum subsit, inde mihi quidem orta est suspicio maxima, quod Dioscorides, cuius uerba ad unguem refert Serapio, Glaucij non meminisset in Chelidonijs. Quo factum est, ut illi seplasiarij deprauata Serapionis lectione decepti, in hunc & alterum errorē inciderint: quod non solum ex chelidonijs suum Glaucium eliciant; sed etiam maius chelidonium minoris loco sumant, quandoquidem illud succum croceum mittat Glaucio similem. Glaucij facultates memoriæ prodidit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Glaucium adstringit cum quodam fastidio. Tum adeò manifestè refrigerat, ut solum sæpe erysipelata, utiq; si ualentia non fuerint, curare possit. Mistura eius composita est ex aqua terreaq; substantia: utraq; sanè frigida, uerum non summè, sed ceu aqua fontana. Γλαυκίον sic Græcè, ut etiam Glaucium Latine dicitur: Arabicè, Memithe.

Glaucij uires ex Galeno.

Nomina.

Κόλλα.

GLUTINUM.

CAP. LXXXV.

GLUTINUM, quod xylocollan, alij taurocollan uocant, præstantissimum Rhodiaceum, quod ex bubulis corijs conficitur. Id candidum est, & translucens. Nigrum uerò minus probatur. Resolutum in aceto, impetigines, leprasque cutis delet: ambugis igni ex aqua calida dilutum, illutumque pustulas erumpere non patitur. Vulneribus prodest melle, aut aceto madefactum.

Ιχθυόκολλα. PISCIVM GLUTINUM.

CAP. LXXXVI.

PISCIVM gluten, uenter est piscis cetacei. Præstat candicans, natione Ponticum, subasperum, minimè scabrum, & quod celerrimè liquefcit. Vitale emplastris capitis, & leprarum medicaminibus, & tetanorthis, quæ cutem faciei erugant, & extendunt.

Glutini consideratio.

NEMO est, qui taurinum, & piscium Glutinum non cognoscat: quare hac in re non pluribus uerbis opus est. Verum sciendum, quod Glutinum taurinum hac ætate non modò è taurinis corijs conficitur; sed ex omnium quadrupedum pellibus. Huius, neq; alterius non reperio meminisse Galenum in simplicium consensu. quanquam inibi libro vii. illius glutinis librarij mentionem fecerit, quod ex polline farinæ, & muria paratur, sic scribens. Gluten, quod ad libros præparant ex simlagine, & garo, emplastica, concoctoriaq; facultatis est, quibuscumque ipsum partibus illinas.

Nomina.

Cæterum illud gluten, quod è piscibus fit, inter cætera simplicia Puulus quidem retulit, sed ea tantum ferè de eo scribit, quæ Dioscoridi accepta referri possunt. Id Græcis κόλλα, ξυλοκόλλα, & τρωγοκόλλα uocatur, quod Latinis Gluten & Glutinum: Italis, Colla di carniccio: Hispanis, Colla, & Grudel. Quæ uerò Græcè ιχθυόκολλα, Piscium glutinum Latine dicitur: Italicè, quemadmodum & Hispanicè, Colla di pesce. Arabicè utrunq; gluten Zire, seu Gara nominatur: Germanicè, Leim: Gallicè, Colla.

VISCVM optimum est recens, intus porraceum, extrà fuluum, quod asperi nihil, aut fursurosi conceperit. Fit † acinis in quercu nascentibus, buxco fruticis folio. Contusum acinum lauant, & postea in aqua decoquunt. Sunt qui commanducando ipsum efficiant. Gignitur quoque in malo, pyro, & plerisque alijs arboribus. quinetiam inuenitur in quorundam fruticum radicibus. Emollit, discutit, extrahit. parotidas, tubercula, cæterasque collectiones ad maturitatem perducit, cum resina & pari cera mistum: epinyctidas in splenio sanat: uetera ulcera, abscessusque, quos cacoëthes uocant, ex thure mollit. Lienem cum calce, gagate, aut Asio lapide coctum, & impositum absomit: cum sandaracha, aut auripigmento illitum, ungues extrahit. mistum cum calce, & uini facie, suam uim intendit.

VISCVM fit pluribus, ac diuersis modis. Verum omnium præstantissimum est, quod è granis in quercu nascentibus conficitur. Huius præter id, quod inualidum in pyris, malisq; nascitur, ingens in Hetruria prouentus. Siquidem inibi non modo in quercu laudatissimum prouenit, sed etiam in cerro, ilice, & castanea, in nostris præsertim maritimis Senensibus, ubi uastissime assurgunt syluæ, quæ non paruo pretio ipsæ locantur, qui uiscum efficiunt. Scandunt autem illi arbores immensas, non sine magno uitæ suo periculo, sæpiusq; funibus adalligati id muneris in aëre pèdentes obeunt. Grana, quæ legerunt, in aqua decoquunt, donec disrumpantur: postea contundunt, & tandiu lauant in aqua, quousque furfuracea excrementa eximant. Refert Plinius, nasci Viscum in quercu tantum, robore, ilice, syluestri pruno, terebintho, pinu, & abiete. At in Hetruria gignitur etiam in castanea, quod optimum est, malo, ac pyro, non tantum syluestri, sed etiam domestico, quanuis penitus inutile. Visci maxima Hetruscis utilitas est: nam præter eius usum in aucupijs, quibus mirum in modum delectantur ob ingentem turdorum copiam, qui autumnis tempore, in syluis quibusdam ex iuniperis arte constructis, eo capiuntur, id etiam in primis utile est uitibus munientibus, ne prima germinatione ab erucis, quibus omnia scatent, gemmæ deuorentur. Siquidem agricolæ Viscu uites omnes circundant, quo postea erodentes uermiculi, qui tam præstantissimo latici insidiantur, è terra sursum petentes, merito implicantur. Quod cum perspexisset natura omnium rerum parens, uisci multum Hetruriæ largita est, ne hæc ob pestem uino destitueretur. Visci fructu uescuntur turdi, præcipue magni, quos nostri uulgò turdellas appellant. Quorum stercore uisci semine pleno inficiuntur, & seruntur arbores, in quibus pernoctant, & uiscitant: è quo tandem semine nascitur planta, quæ uiscum creat. Vnde scitè à Plauto dictum est. Turdus exitium sibi cacat. Ceterum Viscum per se non est arbor, sed in arboribus uiuit, fronde plerunque perpetua. Id quod etiam testatur Virgilius lib. VI. Aeneidis, cum inquit.

Visci consideratio.

Visci utilitas in Hetruria.

Quale solet syluis brumali frigore Viscum
Fronde uirere noua, quod non sua seminat arbos.

Proinde Plinius lib. XVI. cap. ultimo ita scriptum reliquit. Quædam enim in terra gigni non possunt, & in arboribus nascuntur. Nanque cum suam sedem non habeant, in aliena uiuunt, sicut Viscum. Omnino enim satum nullo modo nascitur, nec nisi per alium auium redditum, maxime palumbis, & turdis. Hæc est natura, ut nisi maturatum in uentre auium non proueniat. hæc Plinius. Quæ ante ipsum memoriæ prodidit Theophrastus libro II. cap. XXIII. de plantarum causis, unde illa mutuatus est Plinius. Porro id, quod in pinu, & abiete nascitur, quod (ut Plinius inquit) stelin Eubœa dicit, hiphear Arcadia, frequentissimum in Tridentino agro in uallis Ananiæ syluis conspicitur, ubi ingens turdellarum copia uiscitat. Sed hoc ad aucupia prorsus inutile est: decoctum enim, & deinde elotum omnem amittit lentorem. Quod autem in pinu, abiete, amygdalo, malo, pyroq; prouenit, perpetua fronde uiret. Id uerò contrà, quod quercui, robori, & castaneæ innascitur, utpote cui appetente hyeme omnia folia decidunt. Huius rei causam reddere tentauit Theophrastus loco paulò antè citato, cum ita scribit. Viscum aliud folio esse

N 3 perpetuo,

Theophrasti
sententia non
accepta.

perpetuo, aliud deciduo, haudquaquam absurdum est. Siquidem aliud uirentibus semper arboribus, aliud frondem amittentibus insidet. fit enim, ut in his careat alimento, in illis habeat, quantum abunde sit. Causa enim perpetuae, deciduae frondis hæc est, quemadmodum diximus. hætenus Theophrastus. Verum enimvero hæc Theophrasti sententia non omni ex parte probanda uidetur. quippe quoniam uniuersum Viscum, quod in amygdalo, pyro, maloq; in Italia prouenit, tam æstate, quam hyeme fronde perpetua uiret, cum tamen hæc arbores hyeme frondibus destituantur. Quo fit, ut aliunde huius rei causam petendam existimem. Fit præterea Viscum auiculis tantum capiendis commendatum, in Syria ex myxis, quæ Aphris Sebestena dicuntur, ut libro primo in prunorum mentione de ijs differentes retulimus. Utuntur hoc Insulares suis in aucupijs, quod arboreo uisco careant, illudq; è Venetijs deferunt, quod primum ex Damasco Syriae aduehitur: unde Damascenum uocatur. Sed id querno bonitate cedit. Fit quoque Viscum è quarundam arborum radicibus, agrifolij præsertim, & uiburni, quarum etiam arborum historiam libro primo paliuri, & rhois commentarijs inferuimus. Qui autem ex huiusmodi arboribus uiscum conficiunt, cortices radicum sumunt, effossaq; scrobe inter suarum arborum frondes humido solo sepeliunt, ibiq; tanto tempore dimittunt, quoad putrescant: mox eximunt, & tandiu in pila contundunt, donec lentorem concipiant: deinde aqua calida lauant, & manibus commiscunt. Hæc etiam ratione quibusdam in locis fit ex ibisci radicibus. Sunt qui querni uisci lignum in tenuissimum puluerem redigant, & comitalibus hauriendum præbeant. quo tantum medicamento multos fuisse sanatos pro certo affirmant. Sed noui ego complures, morbi, & medicamenti prorsus ignaros, qui ligni loco Viscum ipsum in catapotijs deuorandum dederunt. Visci meminit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus differit ijs uerbis. Viscum ex plurima aërea, & aquea calida, paucissima terrena substantia constat. Nam acrimonia in eo amaritudinem excellit. Itaque etiam affectus substantiæ respondent. Siquidem ualenter ex alto humores extrahit, nec eos tantum tenues, sed & crassiores, eosque diffundit, ac digerit. Est autem ex eorum genere, quæ non protinus post primam appositionem excalfaciunt, sed quæ tempus requirunt, uelut thapsia. Sed & supra commonuimus, inesse calidis facultate medicamentis, ubi largum continent humorem recrementitum. Nomen illi Græcum, ἰῆος: Latinum, Viscum: Arabicum, Dabach, seu Dibach: Italicum, Viscchio, & Pania: Germanicum, Vogel licim: Hispanicum, Visco.

Visci uires ex
Galeno.

Nomina.

† Nulla hic in Græcis codicibus fit acinorum mentio, sed hæc tantum leguntur. ὕληται ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ περιφρεοῦς. hoc est. Fit ex quodam fructu rotundo. Cui etiam lectioni adstipulatur Scrapio. Sed interpres uidetur secutus Plinium, qui lib. xvi. cap. ultimo sic inquit. Viscum fit ex acinis, qui colliguntur mesium tempore immaturi.

Α'παρίνη. APARINE.

CAP. LXXXVIII.

39

Aparinescon
sideratio.

Aparines ui-
res ex Gal.

Nomina.

APARINE ramis multis, & paruis fruticat, asperis, quadrangulis, per interualla orbiculato foliorum ambitu, ut in rubia: flos albus: semen durum, rotundum, concuum, album, umbilici figura, asperitate uestium tenaci. Ea pastores coli uice utuntur ad eximendos è lacte pilos. Seminis, caulium, ac foliorum succus, potu contra uiperarum, phalangiorumque morsus auxiliatur: infusu aurium dolori medetur. Herba cum axungia trita, strumas discutit.

40

APARINE nusquam non prouenit, sed præsertim (ut Theophrastus inquit) inter lentes. Itali hanc uulgò uocant Specronella, quod folia circa caulem ad calcarium stimuli modum, asterisci instar proferat. Tactu hæc asperrima est, quapropter cum adoleuerit, attingentium uestibus pertinaciter hæret. Huius succum magnificiunt quidam ad recentia uulnera glutinanda, et ad papillarum rimas. Aparines meminit Galenus lib. vi. simplic. medic. ubi sic breuiter inquit. Aparine, quidam philanthron, alij omphacocarpum cognominant, modicè extergit, et desiccatur: habetq; nonnihil subtilium partium. Herba hæc Græcis ἀπαρίνη uocatur: Latinis similiter Aparine: Italis, Aparine et Specronella: Germanis, Klebkrout: Hispanis, Presera: Gallis, Grateron.

50

Α'λυσσον. ALYSSVM. CAP. LXXXIX.

ALYSSON exiguus frutex est, unicaulis, subasper, rotundis folijs: fructu duplicium scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. In montibus, & asperis locis emicat. Eius decoctum singultus sine febris, potu

potu discutit: idem efficit, si quis eam aut teneat, aut odoretur. cum melle trita vitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contusa in edulio rabiei canis mederi putatur. domibus appensa salutaris esse creditur, & hominibus, atque brutis fascini amuletum. Purpureo linteo circumligata, pecorum morbos abigit.

ALYSSI uaria est apud authores historia. Nam si Plinio est adhibenda fides, Alyssum ea planè fuerit herba, quam Rubiam minorem uocamus: quæ quidem, præterquam quod folia ferat longè minora, prorsus Rubiæ similis cõstat. Quod autem Plinio hæc Alysson sit, eius uerba declarant lib. xxi. cap. xi. ubi de erythrodano ita scribit. Erythrodanus, quam aliqui erythrodanum uocant, nos Rubiam, qua tinguntur lanæ, pellesq; perficiuntur, in medicina urinam ciet. Morbum regium sanat ex aqua mulsa: & lichenas, ex aceto illita: & ischiadicos, & paralyticos, ita ut bibentes lauentur quotidie. Radix, semenq; trahunt menses, aluum sistunt, & collectiones discutunt. Contra serpentes rami cum folijs imponuntur. Folia & capillum tingunt. Inuenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiam si adalligatus spectetur tantum. Distat ab eo, qui Alysson uocatur, folijs tantum, & ramis minoribus. Quippe nomen accepit, quod à cane emorsos rabiem sentire non patitur, potus ex aceto, adalligatusq; hætenus Plinius. Quem facile quis suspicari posset, Dioscoridis Alyssum reddidisse, eo ductus argumento, quod is statim post aparinem, quam rubiæ similem fecit, Alyssum descripsit: nisi omnibus ferè notis hoc à rubia minore differre perspicuum esset. Siquidem Dioscoridi Alyssum folijs est rotundis, fructu duplicium scutorum effigie, in quo semen quadantenus latum. in montibus, & asperis locis nascitur. Quæ sanè omnia in minori Rubia desiderantur. Quod præterea Dioscoridi, ut Plinio, Rubia minor non sit Alyssum, ex eo aperte cognoscitur, quod is infrà de maiori, & minori Rubia, eodem capite tractauerit. Id quod minime quidem fecisset, si nullam iudicasset inter minorem rubiam, & Alyssum intercedere differentiam. Quare uel Plinium hac in re hallucinatum, uel diuersum à Dioscoride Alyssum accepisse crediderim. Porro magis adhuc Alysi historiam ea confundere mihi uidentur, quæ de eo posteritatis memoriæ prodidit Aëtius, cum inquit. Alyssum eam herbam esse aiunt, quam Heracleam sideritim uocant, quæ propter uias ubique nascitur, purpureo flore, folijs crassioribus. Nomen traxit, quod à cane rabido emorsis mirum in modum opituletur. His uerbis Aëtius non solum non referre Dioscoridis Alyssum deprehenditur; sed neq; etiam satis exprimere, quam sideritim pro Alyso intelligat. Nam cum tres sint siderites à Dioscoride monstratæ, quarum duæ, prima scilicet, & ultima, heracleæ uocantur, non equidem scire possum, an primam, uel ultimam in suum Alyssum receperit Aëtius. Florem siquidem purpureum habet sideritis Dioscoridi postrema, in uineis, & macerijs nascens; folium tamen non crassum, sed tenuem, coriandri modo, in ambitu laciniatum, ut eam planè referat plantam, quam uulgus herbariorum Rubertam appellat. Huic postremo, ut alijs quoq; non consentiunt quæ de Alyso retulit Galenus lib. i. de antidotis, ubi nonnulla Asclepiadis medicamenta ad rabidi canis morsus commemorat. Alyssum, inquit, herba est marrubio adsimilis, asperior tamen, & magis aculeata circa orbiculos: florem ad cæruleum uergentem profert. Hanc sub cæniculæ æstu colligere oportet: exiccata contundi, cribrari, & seruari debet, ne diffletur. Ex his Galeni uerbis palam est, Alyssum ab eo ex Asclepiade descriptum, potius primam, quam ultimam sideritim referre. Cum igitur uaria admodum sit de Alyso authorum sententia, cumq; eius historia tam uaria, incertaq; habeatur, difficile quidem fuerit asserere, quænam planta Alyssum legitime uocari possit. Ruellius tamen eam plantam, quam herbarij (ut ipse ait) solucstrem cannabim uocant, putat esse Dioscoridis Alyssum, uel ad ipsum propius accedere. Quod, ne semper aliorum errata corrigere uidear, ijs dijudicandum relinquo, qui in simplicium historia etiam mediocriter uersati, hæc & maiora dijudicare possunt. Cæterum Alyssum à Galeno ex Asclepiade repræsentatum, in Italia prouenire non equidem inficiar, neq; illud similiter, cuius meminit Aëtius. Sed quod horum in usu medico probandum, uel reprobandum sit, non facile decernere ausim. quanquam à Galeno nunquam discendum putauerim. Qui præterea Alysi facultates tradidit lib. vi. simplicium medicamentorum, his uerbis. Nuncupata est hæc herba Alysson, quod mirifice inuict demorsos à cane rabido. Sed & rabienti quoque data, sæpe in totum sanauit: atq; hoc ex totius substantiæ similitudine efficit. Dictumq; prius est talem facultatem ex sola percipi experientia, et planè nulla constare methodo. Quod si quis ad multa experiatur, cognoscet facultatem habere mediocriter siccificam, & digerentem, cum hoc ut abstergorium nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & utiliginem, & maculas faciei à sole prognatas expurgat. Herba, quæ ἄλυσον Græcè, Alyssum quoq; Latine dicitur: Italicè, Alisso.

Alysi consideratio.

Varia de Alyso sententia.

Ruellij error.

Alysi uires ex Galeno.

Nomina.

Ἀσκληπιάς. ASCLEPIAS.

CAP. XC.

50

ASCLEPIAS, ramos emittit longos: folia hederæ, longa: radices numerosas, tenues, odoratas: floris uirus graue: semen securidacæ. nascitur in montibus. Radices ex uino potæ torminibus auxiliantur, & contra serpentium ictus. Folia aduersus vuluæ, mammarumque ulcera, quæ cacoethe uocant, illinuntur.

FALLVNTVR, mea quidem sententia, qui Asclepiadis uice, quam in montibus nasci tradidit Dioscorides, necnon etiam Plinius, eam herbam accipiunt, quam uulgares quidam chirurgici Hederam terrestrem nominant: quæ plerumq; secus uias nascitur, & perpetuo humi serpit folijs rotundis, asperis, per ambitum quadantenus serratis, longo tenuiq; funiculo appensis: floribus exiguis, in purpura albicantibus: radicibus tenuissimis. Siquidem præterquam quod Dioscorides scriptum non reliquit Asclepiada in uijs publicis nasci, nusquam etiam, quod legerim, prodidit eandem tam longo repere tractu, & folia rotunda proferre. Nec minus etiam, ut equidem arbitror, hallucinantur ij

Asclepiadis consider. Quorundam lapsus.

(pace

Fuch. error.

(pace tamen Fuchsij eruditissimi dixerim, quem constat ex suis commentarijs hanc habuisse sententiam) qui putant Asclepiada eam esse plantam, quam uulgius herbariorum Vincetoxicum uocat. quæ frequenter in saxosis, & asperis locis prouenit, læui admodum caule: folijs lauro acutioribus: flore albo, muscoso: corniculis tenuibus, oblongis: radicibus innumcris, albicantibus. Quandoquidem huius cum folia, tum radices nullo odore commendantur: flores uirius aliquod non redolent: semen non est securidacæ simile. Adde etiam, quod ex Oribasijs lectione Asclepias nō profert folia longa. cui subscripsit Marcellus interpretes, fretus fortasse, ut solet, probatissimis exemplaribus. Præterea antiquissimus codex manu scriptus de radicibus non legit ὠλλας, hoc est, multas, sed tantum λεωτὰς, δωδεκας, id est, tenues, odoratas. Sunt tamen qui Vincetoxicum hoc uenenis maxime aduersari scribant: quin & fractis, & ab alto deuolutis auxiliari, si contrita in puluerem radices ex uino sumantur. Has præterea laudibus efferunt ad mammæ à partu turgentes, præsertim ubi lac in eis coierit: in quorum usu radices ipsas decoquunt, quas deinde cum polenta mammis illiunt. Sed perperam, quod hoc Asclepiadis sit proprium. Ceterum non desunt, qui illam humi repentem herbam, de qua antea diximus, pluribus celebrent facultatibus, præsertim ad thoracis, & intestinorum uulnera. quamobrem potiones ex ea magna opinione faciunt, & succum eius in unguentis admiscunt: namque uulneraria est, & glutinatoria. Asclepiadis meminit quidem Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sed nihil de eius uiribus differens, sic tantum inquit. In tertio Dioscorides de hac herba conscripsit. at nos eius nondum periculum fecimus. Ea Græcè ὠλλαντὶς, ut etiam Latine Asclepias nominatur: Italicè, Asclepiade.

Nomina.

Ἀτράκτυλῖς. ATRACTYLIS.

CAP. XCI.

ATRACYLIS, spina est cnico similis, folia multò longiora ferens in summis uirgis, magna parte nuda, asperaque, qua fœminæ pro fusis utuntur. capitula in cacumine spinis horrent: flos luteus, quibusdam in locis purpureus inuenitur: radix tenuis, superuacua. Coma, semen, & folia cum pipere, & uino teruntur utilissimè contra scorpionum ictus. Percussos tradunt, quandiu ea teneatur herba, nullum experiri dolorem, ipsumque deposita statim recrudescere.

Atractylidis confid.

Ruel. & Hermolai error.

ERRANT haud dubiè, ut mea quidem fert opinio, Ruellius, & Hermolaus: quippe qui existimauerint Atractylida esse Cnicum sylvestrem, cuius primo loco meminit Theophrastus lib. vi. cap. iiii. de plantarum historia. Si quidem magnam ego inter sylvestrem Cnicum, & Atractylida inuenio apud Theophrastum esse differentiam. Quod ut omnibus perspicuum esse possit, ijs præsertim, qui aliter sentiunt, hic Theophrasti uerba de Cnico, Acarna, & Atractylide subiiciam. Cnicum, inquit, sylvestri, urbanoque discernitur. Sylvestris genera duo notantur: alterum urbano admodum simile, recticaulius tamen: quamobrem eo mulierum priscarum nonnullæ pro colu utebantur. fructum nigrum, mausculum, amarumque parit. Alterum genus densum constat, caulesque soncheos profert, quodammodo humicaule fit: nam propter foliorum mollitiā declinatur, procumbitque ad arua. fructum amarum, frequentem, barbæque modo hirsutum gignit. Sunt ambo seminosa, uerum sylvestre copiosius fert. Eius peculiare præ alijs sylvestribus est, quod illa duriora, spinosioraque urbanis proueniunt: hoc autem mollius, ac læuius constat. Acarna quoad simplicii ratione exprimi licet, aspectu cnico urbano similis est, colore flauicans, succo pinguis. Fusus agrestis (sic enim Atractylida Latini nominarunt) his candidior est: habetque peculiare, quod in folijs cuenit. decerpta enim, carni que alata, succum sanguineum effundunt: qua de causa Φόβος, id est, cruor à quibusdam spina hæc est nominata. grauis etiam odore, cruoremque representans. Serò perficit fructum, autumnino enim. & quidem in totum (ut summam proponam) uniuersa spinaceorum natura fructus serotina existit. hæc Theophrastus. Ex quibus uerbis facile cognosci potest, in Atractylidis historia aperte aberrasse Ruellium, cum in tertio suo de natura stirpium libro asserit, Fusum agrestem, hoc est Atractylida, nil aliud esse Theophrasto, quam primum Cnici sylvestris genus. utpote qui non animaduertit, quod Atractylis Theophrasto alia est à Cnico sylvestri planta: quanquam illi fortasse non absimilis, & cui ea tantum insit proprietates, ut è folijs succum sanguineum fundat: id quod nullo Cnici generi tribuitur. Errandi ei occasionem, meo quidem iudicio, præbuit Plinius, quod lib. xxi. cap. xv. sylvestrem Cnicum à quibusdam Atractylida uocari tradiderit. Vbi postquam commemorasset nonnullas spinosas plantas, quibus Aegyptij in cibis utuntur, de Cnico tandem in hunc modum differuit. Multas præterea, inquit, ignobiles habent plantas. Sed maxime celebrant Cnicon Italiae ignotam, ipsis autem oleo, non cibo gratam. Hoc faciunt ex semine eius. Differentia prima sylvestris, & satiuæ. Sylvestrium duæ species, una mitior est, simili caule, tamen rigido, exilis. Itaque & pro colu antiquæ mulieres utebantur. quam quidam atracylida uocant. Semen eius candidum, & grande, amarum. Altera hirsutior, torosiore caule, & qui penè humi serpat, minuto semine. hæc Plinij uerba. Quæ etsi quidem certam fidem faciant, primum sylvestris Cnici genus à quibusdam Atractylida fuisse uocatum: non tamen propterea affirmant, Atractylim esse Cnicum sylvestrem. Atractylidis deinceps speciatim meminit ipse Plinius cap. xvi. eiusdem libri, cum inquit. Acarna colore tantum rufo (à scolymo scilicet) distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Atractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet. qua de causa phobos uocatur à quibusdam. Odore etiam grauis, serò maturescens semine, nec ante autumnum: quanquam id de omnibus spinosis dici possit. hæc Plinius. Ex ijs igitur omnibus merito colligendum esse putauerim, legitimam Atractylidem nullum esse sylvestris Cnici genus, sed aliam per se plantam, nempe illam, qua pro fusis priscæ utebantur mulieres. Quod sane animaduertens Theodorus sui Græci idiomatis peritissimus in Theophrasti uersione, Atractylida fusum agrestem interpretatur, non autem colum, ut primum agrestis Cnici genus uertendo, ex antiquo ad colos usu, id Colum agrestem rectè cognominari posse monstrauit. Qua in re is planè declarasse uidetur, priscas mulieres agresti Cnico coli uice fuisse usas, fusorum uero loco

loco ipsa tantum Atractyli. Ceterum hactenus in Italia, ut ingenue fatear, Atractylida non inueni, neq; eam ab aliquo repertam esse scio. quauis non iuero inficias, quin ea possit etiam in Italia nasci. Equidem plures uidi plantas aculeis horrentes, quæ illius notis pulchre respondebant: attamen ex ijs nullam unquam nactus sum, quæ folijs carni adhibitis sanguineum succum funderet. Credit Ruellius alteram Cnici sylvestris speciem eam nimirum esse stirpem, quam herbariorum uulgo Carduum benedictum, uel sanctum appellat. Quam profecto opinionem haudquaquam improbandam puto. quandoquidem Carduus benedictus uocatus solo procumbit densa foliorum coma, & quodammodo humicaulis cernitur. quinetiam fructum gignit amarum, barbæq; modo hirsutum: & caules profert sonchi modo rubentes. Vt ex ijs notis accuratius expensis, quibus prorsus conuenit Carduo benedicto cum altero Cnici sylvestris genere, nil mirum si cogor mutare sententiam, & hoc quod aliàs negaueram, nunc planè asserere non dubitem. Sed certe Ruellium mirari subit, quod tam facile asseruerit Carduum benedictum uocatum sanguinem ex se fundere. Nā etsi ego millies periculum fecerim; nunquam tamen euulso folio, uel ramulo sanguinem è uulnere profluere comperi. Præterea si concedamus, quod Ruellius uera referat, id maxime ipsius repugnabit sententiæ, cum tam Theophrasto, quàm Plinio nullum Cnici genus sanguinem fundat: quoniam id Atractylidis est proprium. Hinc itaq; palam fieri arbitror, Ruellium, alioqui doctissimum, turpiter confudisse Atractylidis historiam. Quippe si, ut suam tueretur sententiam, asserere uoluisset, Atractylida esse primum sylvestris Cnici genus, illud quidem succum fundere sanguinis instar scribere debuisset, non autem hoc, quod Carduum benedictum esse censemus. Neque etiam mihi, ut libere liceat quod quisq; sentit dicere, placet Fuchsij opinio. qui libro primo de compositione medicamentorum, & in suis de plantarum historia commentarijs, Carduum benedictum uulgo nominatum Atractylidem hirsutiorē esse existimat. hirsutiorē dixi, quoniam is duas esse constituit Atractylidis species, nempe mitiorē alteram, alteram hirsutiorē: tametsi tum Dioscoridi, tum Theophrasto Atractylis unum duntaxat sit genus. quod, quantum reor, Carduus benedictus non est. Siquidem hic nec sanguineum succum fundit, nec in imis uirgis unquam uisitur nudus: quinimò uirgas non profert, sed caules lentos, quibus humifere reptat, uel potius solo procumbit. Sed postquam in hac nostra Atractylidis, & Cnicorum sylvestrium disquisitione, sermo incidit de Carduo benedicto, non ab re hic de miris eius atque

Ruel. lapsus.

Fuchsij opinio reprobata.

CARDO SANTO.

excellentibus dotibus nobis differendum est. Est igitur CARDUUS benedictus ita uulgo nuncupatus, planta nullis hoc tempore non cognita. Seritur passim in hortis, sapore admodum amaro, quod terreis confet partibus calore quodam attenuatis. Magni nominis, magnæq; estimationis planta est non modò apud Italos; sed etiam apud exteras nationes, præsertim contra pestilentiam: item aduersus uenena lethalia, tam interius sumpta, quàm uenenosorum animalium ictibus, aut moribus imposita. Sanantur hac herba quartana laborantes, aut alijs febribus detenti, quarum accessiones cum frigore adueniunt. Id enim præstatur hausto eius decocto, aut stillatitia aqua, aut pulueris drachma pota. Præstant eadem comitialibus infantibus eodem modo bibita. Herba decoctum ex uino sumptum ilium, & renum dolores mulcet, & catæra uentris tormina sedat: sudorem cit, alui tineas necat, & uteri uitij auxiliatur. Herba ipsa tam recens, quàm sicca & pota, & exterius admota, contumacia ulcera, & quæ cacoëthe uocantur, sanat, cuteq; obducit. Quamobrem decoctis miscetur, quæ è ligno Guaiaco ex uino, et aqua ijs parantur, quos lues Gallica corripuit. Planta, quæ Græcis ἀτράκτυλος, Latinis item Atractylis, & Fusus agrestis appellatur: Italis, Atrattile.

Cardui benedicti uires.

Nomina.

ΠΟΛΥΚΝΗΜΟΝ. POLYCNEUMVM. CAP. XCII.

POLYCNEUMON, frutex est surculosus, folijs organici: caule, ut pulegij, geniculis multis intercepto, sine umbella, tenui tamen in cacumine corymbo, boni odoris, & acris. Vulneribus agglutinandis recens, aut aridum, cum aqua efficaciter illinitur: sed quinto die solui debet. ad urinæ stillicidia, ruptaque cum uino bibitur.

POLYCNEUMVM hactenus, quod ego quidem ipsum cognouerim, non reperi, neque uidi in Italia. Ceterum etsi inibi nonnullæ inueniantur, atque etiam à quibusdam pro eo ostendantur plantæ, quæ aliquibus notis Polycneumum quadantenus referre uidentur; cum tamen plura etiam ijs desint, quæ in Polycnemo requiruntur, quàm ut pro uero probari possint, non equidem quicquam in hoc certi statuere ausim. Vnde satius ipsum inter alias ignotas plantas collocandum esse duxerim, donec aliud certius compertum fuerit. Sed si quis interim Polycnemi uires ex Galeno quoq; scire desiderat, is lib. VI II. simpl. medic. illas ita paucis retulit. Polycnemon desiccatur, & excalfacit secundo excessu. Itaq; & ob id uulnera glutinat. Huic plantæ nomen Græcum, πολύκνημον: Latinum similiter Polycneumum: Italicum, Policnemo.

Polycnemi consideratio.

Vires ex Galeno. Nomina.

ΚΛΙΝΟΝ

CLINOPODIVM.

CLINOPODIVM ALTERVM.

Κλινωπόδιον. CLINOPODIVM.

CAP. XCIII.

CLINOPODIVM frutex est folijs serpyllo similis, furculofus, duùm dodrantum altitudine. Nascitur in petrosis. Flores, marrubij modo, ex interuallis distincti speciem lecti pedum præbent.

Bibitur herba, & succi eius decoctum, ad conuulsa, rupta, strangurias, serpentium ictus: menses, & partus pellit: & peniles uerrucas, quas acrochordonas uocant, eijcit, aliquot diebus potum. Aliu 40
fistit decoctum ad tertias, potumque, si febrim sentiunt, ex aqua; alioquin, ex vino.

Clinopodij
confid.

CLINOPODIVM nil aliud nobis designat, quàm lecticæ pedem, quod circinata florum figura, qui intercedentibus interstitijs caulem circumplectuntur, basim lecticæ pedum referat. Nascitur ubique frequens, folijs non

Clinopodij
facultas ex
Galeno.

modo serpyllo proximis; sed etiam montanæ calaminthæ, quam maximè representat. Huius meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Clinopodium excalfaciendi uim obtinet, sed nondum adurendi: est uerò etiam essentia tenuium partium: ponatq; ipsum quispiam in tertio ordine tum excalfacientium, tum res-

Nomina.

siccantium. Κλινωπόδιον sic Græcè, ut Latine pariter Clinopodium uocatur: Italicè, Clinopodio.

Λεοντοπέταλον. LEONTOPE'TALVM.

CAP. XCIIII.

LEONTOPE'TALON, caulem emittit dodrantalem, aut altiore, plurimis alis concauum, & in cacumine semina parua duo, aut tria, in siliquis, ciceris modo: flores anemonæ similes, punice coloris: folia brassicæ, sed papaueris diuisura: radicibus nigris, rapæ similibus, strumosis. Nascitur in aruis, & segetibus. Radix auxiliatur serpentium ictibus, ex uino pota: nec alia res celerius dolorem finit. miscetur ischiadicorum clysteribus.

Leontopetali
confider.

LEONTOPE'TALVM, eiusq; nigram, extuberantemq; radicem, rapi instar magnitudine, non modo Venetijs, & Patauij in quibusdam hortis uidimus; uerum etiam in Hetruriæ aruis, alijsq; Italiæ locis. Nascitur frequens in Apulia. Leontopetali meminit Plinius libro XXVII. cap. XI. ubi ipsum ijs depingit uerbis. Leontopet-
talon, alij rhapeion uocant, folio brassicæ, caule semipedali, ala multæ, semen in cacumine in siliquis ciceris mo-
do.

LEONTOPETALVM.

do. radix rapæ similis, grandis, nigra. nascitur in aruis. Leontopetali facultates paucis perstrinxit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Leontopetali radice maxime utimur. Digerendi facultatem, & exiccandi, excalfaciendiq; in tertio ordine possidet. Λεοντοπέταλον quod Græci, Leontopetalum quoq; Latini dicunt; Leontopetalo, Itali.

Leontopetali uires ex Gal.

Nomina.

Τεύκρινον. TEUCRIVM.
CAP. XCV.

TEUCRION, siue, vt alijs placet, teucris, herba est uirgæ referens effigiem, trissaginis similitudine, tenuifolio, non multum à cicere alieno. Hæc in Cilicia iuxta Gentiadem, Cissademque ubertim prouenit. Recens cum posca, aut aridæ seruefactæ ius potu lienem potenter absumit. Lienosis cum aceto, & fisis illinitur: ite serpentium moribus ex aceto solo sine fisis.

HERBA quædam nascitur pluribus in locis, folijs quidem ciceris, sed caule, & facie trissagini adeo similis, ut sæpe ex tempore uisa oculos decipiat. Hanc esse uerum Teucrium mecum semper existimaui, quod ea mihi planè notis respondere uideatur, quas Dioscorides Teucrio reddidit. Qui tametsi scribat ubertim nasci Teucrium in Cilicia iuxta Gentiadem, & Cissadem; id tamen nihil impedit, quin & in Italia prouenire queat. Plinio duo Teucrij produntur genera libro XXV. cap. V. ubi ita scriptum reliquit. Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidam hermion uocant, spargentem iuncos tenues, folia parua asperis nascentem, austero sapore, nunquam florentem. neque semen gignit. Medetur lienibus. Constatq; sic inuentam. Cum exta super eam proiecta essent, fertur adhæsisse lienem, eumq; exinanisse. ob id à quibusdam splenion uocatur. Narrant sues, qui radicem eius edunt, sine splene inueniri. Quidam ramis hyssopi plantam, surculosam, folio fabæ, eodem nomine appellant. Et colligi florentem adhuc iubent, adeo florere non dubitant, maximeq; ex Cilicijs, & Pisidiæ montibus laudant. hæc Plinius. Ceterum non desunt, qui putent alterum Plinio Teucrium eam esse plantam, quæ Italis uulgari sermone uocatur Faia grassa. quanquam hanc alij falso, ut opinor, Telephium esse contendunt.

Teucrij consideratio.

Teucrij uires descripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Teucrium incidentis, & tenuium partium facultatis est: quare lienes sanat. Ponatq; ipsum quispiam in tertio exiccantium, secundo uero excalfacientium ordine.

Teucrij uires ex Galeno.

Nomina.

Hanc herbam Græci Τεύκρινον, Latini item Teucrium nominant: Itali, Teucrio.

Χαμᾶδρυς. TRISSAGO. CAP. XCVI.

CHAMAEDRYs Græcis, alijs chamædrops, Latinis trissago dicitur. Sunt qui eam teucrion appellauere, propter eam quam cū teucrio seruat similitudinē. Nascitur in petrosis, & asperis. Frutex est dodrantalis, folia habes exigua, amara, effigie & diuisura quercus: flore paruo, penè purpureo. Carpitur semine prægnans. Recens in aqua decocta, potu tussibus; indurato lienem, vrinæ difficultati, incipientibus hydropicis, auxiliatur: cit menses, partus extrahit: lienem ex aceto pota consumit: aduersus serpentium venena ex vino, potu, illituq; efficacissima. Trita digeritur in pastillos, ad supradicta, purgat uetera ulcera, cum melle: cum oleo illita, caliginem oculorum discutit. natura eius est calfacere.

CHAMAEDRYs.

TEUCRIVM.

chamædryos
confider.

TRISSAGO.

chamædryos
uires ex Gal.

Nomina.

ταχαμίδρις Græcè uocatur: Latine, Chamædrys, & Trissago: Arabicè, Damederios, Chamadrius, seu Kema-
drius: Italicè, Chamedrio, & Querciuola: Germanicè, Gamanderle, & Bathengel: Hispanicè, Chamedreos: Gal-
licè, Germandree.

Λευκάς. LEVCAS.

CAP. XCVII.

LEVCAS montana, latioribus quàm urbana folijs, semine acriore, amariore, ori ingrato. ef-
ficacior tamen quàm satiua habetur. Vtraque ex uino contra animalium uenena, præcipuè marino-
rum, opitulatur.

Leucadis con-
sideratio.

TAMETSI Hermolaus, & Ruellius contendant scriptis testatum relinquere, herbam quandam in uinetis
nascentem mercuriali congenerem, esse Leucada; ego tamen eam mercuriali consimilem facere profecto non ausim,
cum nullum hactenus ex rei herbariæ authoribus inuenerim, qui eius faciem repræsentet, pluraq; de eius notis tradat,
quàm fecerit Dioscorides: qui certè, quantum extat, nullis prorsus notis ipsam descripsit. Cæterum rectè, meo qui-
dem iudicio, putat Marcellus Florentinus huic Leucadis capiti decurtatum esse principium. Id quod nobis indicare
uidetur ipsius Dioscoridis sermo: nam cum statim ab ipso capitis initio montanam Leucada urbanæ comparauerit,
nimirum ostendit à se prius urbanam fuisse descriptam. Neque hac de causa tantum adducor, ut Marcello adstipu-
ler; sed quia etiam se habuisse testatur Latinum Dioscoridis codicem uetustissimum, in quo initium huius capitis ita
legebatur. Leucæ duo sunt genera, una est montana, & altera hortiua, Montana latiore quàm satiua folio est &c.
Quæ omnia maximo sunt argumento, quod hoc in loco Dioscoridis codices sint deprauati, quodq; in ijs plura adhuc
desiderentur, quæ faciunt ad perfectam huius plantæ historiam. Λευκάς herba sic Græcis, Leucas item Lati-
nis appellatur.

Nomina.

Λυχνίς. LYCHNIS.

CAP. XCVIII.

LYCHNIS coronaria, flore est albæ uiolæ simili, sed purpureo. quo corollæ factitantur. Con-
tra scorpionum ictus semen in uino potum auxiliatur. Lychnis syluestris, omnia urbanæ similis.
Bilem per alium detrahit, semine duabus drachmis poto. ictis à scorpione subuenit. Aiunt huius
herbæ appositum scorpiones torpescere, & inertes prorsus reddi.

QVAN=

LYCHNIS.

LILIVM.

QV ANQV AM non facile est hac ætate plantas in Italia ostendere, quæ legitimè referant utranq; Lychnidem, hortensem scilicet, & sylvestrem, cum earum folia, & caules tam à Dioscoride, quàm ab alijs rei herbariæ scriptoribus, quod inuenerim, nullis prorsus repræsententur notis, utpote plantarum, quæ fortasse olim omnibus erant notissimæ ob frequentè earum usum tum ad lucernarum lumina, tum etiam ad coronas contexendas; attamen in Tridentino, & Goritienfi agro planta quædam in hortis, ac fictilibus feritur, coronis nectendis accommodata, quam equidem non dubitauerim pro legitima Lychnide in medium asferre. Siquidem flore exit purpureo, albæ uiolæ simili: folijs longis, tomentosis, albicantibusq;: caule lanuginoso, cubito maiore, in cuius cacumine flos emicat, ut dixi, purpureus, inodorus tamen. Quod præterea planta hæc uera sit Lychnis coronaria, illud mihi fidem auget, facitq;, ut in hoc nihil ferè addubitem, quod alteram eiusdem generis frequentissimam apud Ananienfes sylvestrem repperim, illi satius adeo per omnia similem, ut cum natalis duntaxat discrimen intercedat, hæc meritò Lychnis sylvestris appellari queat. His accedunt tomentosa earum folia, quæ ad lucernarum usum pro ellychnio commodè usurpari possunt. Vnde apud ueteres Lychnidis sibi nomen asciuit. quippe lucerna Græcis λυχνον dicitur, quemadmodum & ἐλλυχνον funiculus, qui è gosipio nobis hoc æuo paratur, lucernisq; inseritur ad lumen edendum, flammamq; nutriendam. Quare cum gosipio, ut puto, carerent antiqui, tomentosis herbarum quarundam folijs ad hoc munus obeundum utebantur, nempe lychnidis, uerbasci, aliarumq; nonnullis. Illud deniq; addiderim, ut nostra melius firmetur opinio, quod flos plantarum, quas Lychnides esse opinor, mirum in modum ruralibus, urbanisq; uirginibus expetitur ad coronas factitandas: qua in re priscam imitantur ætatem. Caterum Plinius lib. XXI. cap. IIII. Lychnidē inter rosas retulit, sic inquiens. Est & rosa, quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis uerò Lychnis, nō nisi in humidis locis pro ueniens, nec unquam excedens quinque folia, uiolæ magnitudine, odore nullo. Lychnidis coronariæ semen, ut Galenus est author lib. VII. simplicium medicamentorum, calidum est secundo quodammodo ordine, aut iam etiam tertio: siccum sane eodem quoq; modo. Quæ herba Græcis λυχνίς, Lychnis quoq; Latinis dicitur: Italis, Lichnide.

Lychnidis cōsideratio.

Lychnidis facultas ex Gal.

Nomina.

Κρινον. LILIVM.

CAP. XCIX.

LILIA coronamentis se dedunt, Liria à quibusdam uocata. E quibus unguentum temperatur, quod aliqui lirinum, alij fusinum appellant, neruos, & priuatim uulnæ duritias emolliens. Folia herbæ illita, contra serpentium ictus auxiliantur: seruefacta ambustis proficiunt: aceto condita vulneribus opitulantur. Succus adiecto melle, aut aceto in æreo vase coquitur conuenienti medicamento vetustati vlcera, & ad recentia vulnera. Inassata radix, & ex rosaceo trita, igni ambusta sanat, uulnam emollit, menses ciet, vlcera cicatrice obducit. Cum melle detrita neruis præcis, luxatisque medetur: vitiligines, furfures, & lepras emendat: vlceraque in capite manantia expurgat: abstergit faciem, & erugat. teritur in aceto cum hyoscyami folijs, & farina tritici mulcendis testium inflammationibus. Semen potum moribus serpentium aduersatur. Ignibus sacris semen, & folia cum vino illinuntur. Tradunt & purpurea esse lilia. In Syria autem, & Pisidia Pamphiliæ efficacissima vnguentis nascuntur.

O LILIA

Liliorum cō-
sideratio.

Liliorum hi-
storia ex Pl.

Martagon, &
eius delineat-
io.

Liliorum ui-
res ex Gal.

LILIA Italis notissima sunt, atque adeo omnibus, ut plane supervacaneum esse putem, exemplo Dioscoridis adductus, uel ex nobis eorum faciem repræsentare, uel alterius historiam referre. Sed tamen quoniam ijs quandoque mos gerendus est, qui semper hortis nouis ac uarijs floribus refertis delectantur; idcirco silentio præterire non potui, quin hic insererem, qua ratione, quoue mangonio alba lilia (si tanta fides præcis rei herbariæ authoribus adhiberi potest) purpurea fieri possint. Quod cum Plinius docuerit lib. xxi. cap. v. ubi de Lilijs latius differit, ideo eius uerba subiiciemus. Lilium, inquit, rosæ nobilitate proximum est, & quadam cognatione unguenti, oleiq, quod lirinon appellatur. Et impositum etiam maxime rosas decet, medio prouentu earum incipiens. Nec ulli florum excelsitas maior, interdum cubitorum trium, languido semper collo, & non sufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, folijs foris striatis, & ab angustijs in latitudinem paulatim sese laxantibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuiq, filo, & semine stantibus in medio crocis. Ita odor, colorq, duplex, ut alius calycis, alius staminis: differentia angusta. In unguenti uero, oleiq, usu folia non spernuntur. Est flos non dissimilis illi in herba, quam conuoluulium uocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, ac ueluti naturæ rudimentum lilia facere condiscens. Alba lilia iisdem omnibus modis seruntur, quibus rosa: & hoc amplius lacryma sua, ut hipposelinum. nihilq, est fecundius, una radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens lilium, quod Græci crinon uocant. Alij florem eius cynorrhodon. Laudatissimum in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, quartum locum obtinet in Italia nascens. Sunt & purpurea lilia aliquando gemino caule, carnosiore tantum radice, maiorisq, bulbi, sed unius. Narcissum uocant. Huius alterum genus, flore candido, calyce purpureo. Differentia à lilijs est & hæc, quod narcissis folia in radice sunt, probatissimis in Lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem. Calyx herbaceus. omnes serotini: post arcturum enim florent, ac per æquinoctium autumnum. Inuenta est & in his ratio inserendi, monstrificis hominum ingenijs. Colliguntur nanque mense Iulio scapi arecentes, liliaq, suspenduntur in fumo. Dein mundantibus se nodulis, in facie nigri uini, uel Græci mense martio macerantur, ut colorem accipiant, atque ita in scrobiculis seruntur, hez minis facis circumfusus. Sic fiunt purpurea lilia, mirumq, ita tingi aliquid, ut nascatur infectum. hæc Plinius. Lilia (ut Anatolius testatum reliquit) totum annum uiridia durabunt, si cum occlusa silent, necdum patentia dehiscunt, decerpta, nouis fictilibus non picatis indito diligenter operculo recondantur. sic enim clausa perpetuum annum uegeta manebunt. Sed ut intermedio tempore ad usum promuntur, statim ad solem producta, cum senserint eius calorem, aperta panduntur. Porro ut uicissim, & uarijs temporibus flores pariunt lilia, bulbi ita seruntur, ut aliqui duodecim digitorum altitudine obruantur, alij octo tantum, alij quatuor duntaxat profunditate mergantur. sic diuersis diebus dabunt lilia: quod & in alijs floribus fieri pollicetur. Caterum & illud inter lilia merito annu-
merari potest, quod MARTAGON chymistæ appellant. Hoc enim radice, etsi croceo colore infecta sit, à lilio

MARTAGON.

candido non dissidet, sicuti nec caule. Folijs uulgarem saponariam imitatur, quæ in stellæ, uel rosæ modum intercedente spatio caulem ambiunt: in cuius cacumine tenui pediculo appensi flores emicant liliorum effigie, minores tamen: quorum folia etiam reflexa cernuntur, colore purpureo, punctis quibusdam rubentibus respersa, & ipsi odorati sunt, aspectuq, iucundi. Lili genus hoc in suis de stirpium historia commentarijs Fuchsius, asphodelum fœminam putauerat esse, pro eoq, depinxerat. Sed quia sui erroris conscius factus, hunc ipse suam mutauit sententiam, non est cur iam nos eam pluribus refellamus. Liliorum facultates posteritatis memoriæ prodidit Galenus lib. vii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Lili flos temperaturam mistam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena essentia, ex qua utiq, in gustu amaritudinem habet, partim ex aqua, eaq, temperata. Itaque etiam quod ex eo conficitur oleum, & unguentum, citra morsum digerendi, simulq, emolliendi facultatem obtinet. unde fit, ut uteri duritibus sit aptissimum. Porro radix, foliaq, per se trita desiccant, & abstergunt, & digerunt moderatè. Proinde quoque ambustis competunt: siquidem hæc quoq, moderatè desiccantem, extergentemq, facultatem postulât. Radicem ergo tostam, ac deinde cum rosaceo contritam ambustis, quoad obducatur cicatrix, imponunt. quippe cum alioqui & aliorum ulcerum omnium bonum sit inducendæ cicatrici remedium. Quinetiam uteros emollit, mensesq, prouocat. Folia uero præcoquentes, & ipse ad obductam usque cicatricem imponunt, non in ambustionibus duntaxat; sed alijs quoque uulneribus. Sed sunt etiam, qui aceto ea condientes ad uulnera suo tempore utantur. Plus tamen inest abstergentis facultatis in radice, quam in folijs: quanquam tamen nec in ea ipsa multum insit, sicut prædiximus. nam primi ordinis abstergentium est medicaminum. Itaque cum aut utiligines, aut psoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere uolumus, commiscemus illi aliquid aliorum

aliorum medicamentorum ualidiùs extergentium, cuiusmodi est mel. Cæterum si id moderatè illi, ac conuenienter admisceatur, & ad neruorum diuisiones competit, & ad alia uniuersa, quæ ualenter exiccari postulant absq; morfu. Imposuimus uerò etiam quandoq; & foliorum succum cum aceto, & melle coctum: Quintuplus autem erat succus ad utrunq;: atq; insigne medicamen fuit ad omnia ea, quæ exiccari postulant absq; morfu, ceu uulnera omnia ingentia, et maxime quæ in capitibus musculorum eueniunt, & quæcunque ulcera humida flaccidæ, & diuturna sunt, quæq; egrè ad cicatricem perducuntur. Sed hæc iam ad medicamentorum componendorum institutum attinent, à quo quantum licet abstinere in præsentia adnitor. cæterum rerum ipsarum natura sæpenumero ut attingā adigit, celeriter uerò relinquenda sunt, atq; ad propositum reuertendum. Planta, quam Græci νεῖνον, & λείγιον dicunt, Lilium Latinis nominatur: Mauritanis, Susen: Italis, Giglio: Germanis, Lilgen, & Gilgen: Hispanis, Azucena, & Lirio blanco: Gallis, Lis.

Nomina.

ΒΑΛΛΩΤΗ.

BALLOTE.

CAP. C.

BALLOTEN, nomine alio nigrum marrubium uocant. Caules edit quadrangulos, nigros, subhirsutos, cōplures ex una radice: folijs maioribus, quàm marrubij, hispidis, per interualla in caule dispositis, subrotundis, t̄ graeolentibus, apiastro proximis: unde aliqui apiastrum eam uocauerunt. candidi flores uniuersi uerticillato ambitu caulem coronant. Vis eius efficax aduersus canis morsus, folijs ex sale illitis. Feruenti cinere flaccescunt folia, ut condylomata reprimant: purgant & sordida ulcera cum melle.

BALLOTE, siue Marrubium nigrum, quod etiam ob odoris grauitatem à quibusdam Marrubium foetidum cognominatur, frequens in agrorum marginibus nascitur, & passim secus uias. Est autem hoc apiastro adeò simile, quòd facile legentes falleret, nisi nares consulerentur: ita enim sua graeolentia citò innotescit. In Italia nullis non cognitum est, appellaturq; ab aliquibus Marrubiastrum, ab alijs Marrubium spurium. Huius meminit Paulus (etsi uires eius silentio præterierit Galenus) lib. VII. sic inueniens. Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris est, & absterforiæ facultatis. Illitum cum sale canum morsibus medetur. Huic plantæ nomen Græcum, ΒΑΛΛΩΤΗ, & μέλαν περισίον: Latinum, Marrubium nigrum, & Marrubiastrum. Italicum, Marrobastro, & Marrobio bastardo: Germanicum, Schuuartz andorn: Hispanicum, Marroio negro: Gallicum, Marrubin noir.

Ballotes consideratio.

Nomina.

nomini conueniat, quòdq; ipsius meminerit Plinius lib. XXVII. cap. VIII. cum inquit. Ballote folijs est marrubij maioribus, & nigrioribus.

ΜΕΛΙΣΣΟΦΥΛΛΟΝ. APIASTRVM.

CAP. CI.

MELISSOPHYLLON, siue melittæna, id est, apiastrum, id sibi nomen usurpauit, quoniam apes ipsa herba delectantur. Cauliculi, & folia ballotæ, de qua paulò antè diximus, similia essent, nisi maiora, tenuioraq; nec ita hirsuta spectarentur: citreū málum olent. Folia cum uino pota, aut illita profunt, contra ictus phalangiorum, scorpionumq;: item aduersus canis morsum. Decocto eorūdem gratia, foueri prodest: defensionibus scæminarum ad ciundos menses conuenit: dentes eodem in dolore colluuntur. dysentericis infunditur. Fungorum strangulationibus folia, addito nitro, potu auxiliantur: torminibus, & orthopnoicis delinctu. Illita cum sale strumas discutiunt, ulcera purgant: articularios dolores illita sedant.

MELISSOPHYLLON, quod Latinis Apiastrum, & Citrago dicitur, Hetrusci ab odore citri uulgò uocant Cedronella, itemq; Melissa, sicut etiam Insubres. Herba est uulgaris æquè notitiæ, atque odorata. Duo eius habentur genera, unum satium, alterum sylvestre. Fuchsius tamen medicus clarissimus, Melissophyllum in tria genera digessit libro illo de compositione medicamentorum, quem nuper auctum excudit. Sed cur is duo prima genera,

Apiastri consideratio.

O 2 quæ

APIASTRUM.

Apiastri uires
ex Arabibus.

Ex Galeno.

MARRUBIUM.

Nomina.

quæ (ut scribit) grauiter odorata sunt , & cimices uerius quàm citrum redolent , inter melissophylli genera connumerauerit , ego nescio , ipse dicat . Mihi quidem (ut dicam ingenuè quod sentio) planè absurdum uidetur , quod melissophyllum odore suo aliud referat , quàm citreum malum , cuius tantum odorem spirare Dioscorides memoriæ prodidit . Melissophyllum , ad cuius facultates iam nostra progreditur oratio , in cordis affectibus Mauritani miris laudibus effecerunt . tametsi id Græci , quod extet , silentio præterierunt . Proinde hæc Serapio retulit . Melissophylli , inquit , proprium est animum hilarem reddere : humenti , ac frigido uentriculo auxiliari , concoctionem adiuuare , cerebri obstructions referare , deficientem animum reuocare , cordis imbecillitatem roborare , eamq; præsertim , qua somnus frequentius nocte intercipi solet , quin & eius pulsum reprimere , animi solitudines fugare , ac sollicitas imaginationes tollere , quæ tum ab atra bile , tum ab exusta pituita gignuntur . His præterea facultatibus pollere Melissophyllum , comprobatur Auicennæ quoque testimonio , qui libro medicinis , quæ cordi conueniunt , dicato , ita de eo scribit . Melissophyllū excalfacit , siccātq; ordine secundo . Cor exhilarat , uitalesq; facultates roborat , odoris fragrantia , saporis austeritate , partiumq; tenuitate . Quibus facultatibus cæteris etiam uisceribus competit . Vires deiectionarias possidet , nec adeo imbecilles , quin atrabiliarios uapores à spiritibus , & à sanguine , qui cordi , & arterijs inest , educere queat : quod in cæteris corporis partibus , ac etiam in toto corpore efficere nequit . Melissophylli meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum , his uerbis . Melissophyllum marrubio simile est facultate , sed plurimum ab eo uincitur : quamobrem nec utitur eo quispiam . Superuacaneum siquidem foret præsentem marrubio , cuius tantus est ubiq; terrarum prouentus , uelle uti melissophyllo . Cæterum si cui fortè ad manum quandoq; marrubium non fuerit , illo uti licebit ad eadem , modo quanto ab hoc exuperetur , cognitum habuerit . hæc Galenus . Apiastrum , Plinio libro XX. cap. XI. authore , in confessa damnatione est uenenatum in Sardinia . Ea planta Græcis μελισσόφυλλον dicitur , quæ Latinis Melissophyllum , & Apiastrum : Arabibus , Bederangie , Bedarungi , Bederenzegum , Turungen , seu Trungian , & Mar-macor : Italis , Melissa , et Cedronella : Germanis , Melissen , et Bienenkraut : Hispanis , Torongil , & Hierua cidrera . Gallis , Melisse , & Pom cirade .

Πράσιον. MARRUBIUM. CAP. CII.

MARRUBIUM , frutex est ab radice ramosus , candidans , subhirsutus , quadrangularibus ramis : foliū pollicem equat , subrotundum , hispidum , rugosum , gustu amaro : semen in caulibus , & ex interuallis : flores uerticillato ambitu , asperi . Nascitur propter ædificia , ruinas , & rudera . Huius folia sicca cū semine decocta in aqua , aut uiridium succus datur cū melle suspiriosis , tussientibus , & ad tabitudinem redactis . Crassam è pectore pituitam cum sicca Iri eijcit . mulieribus à partu non purgatis datur , ut menstrua , & secundas extrahat : item in difficili partu , & his qui uenena hauserunt , aut à serpentibus demorsi sunt . uescam , renesq; lædit . Folia cum melle illinuntur sordidis ulceribus purgandis : pterygia , nomasq; sistunt . laterum dolores mitigant . Succus folijs contusis expressus , & sole coactus , ad eadem pollet : cum uino , & melle illitus oculorum claritatem adiuuat : naribus regium morbum expurgat . aurium doloribus conuenienter instillatur per se , aut cum rosaceo .

MARRUBIUM

MARRUBIUM vulgaris est planta, notiorq; omnibus in Italia, quàm ut pluribus indicanda sit. Eius duo genera constituit Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia, ubi ita scribit. Sunt & Marrubij duo genera. Aliud enim folio herbido, serratori, incisurisq; profundioribus, & proinde conspectioribus discreto constat, quo unguentarij uti ad nonnulla consuevere. Alterum rotundius, squalensq; utbementer, sicut sthaceli, incisuras habens obscuriores, minusq; serratum. hæc Theophrastus. Ex quibus utique constare potest, Theophrasto alterum marrubium non aliud esse, quàm Dioscoridi balloten. Marrubij vires tradidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Marrubium ut gustu amarum est, ita si quis utatur, consentientem huic saporis actionem possidet, iecur, ac lienem obstructione liberans, & thoracem, pulmonemq; expurgans, ac menses promouens. Sed & illitum detergit, ac digerit. Ponatq; ipsum quispiam in caliditate quidem secundi ordinis iam completi: in siccitate uero tertij medij, aut completi. Succo eius cum melle ad usum acumen utuntur. Quinetiam & per nares morbum regium purgant, & ad aurium dolores inueteratos adhibent, in quibus sanè obstructions disijcere, medumq; ipsum, & ramos membranarum expurgare est usus. Id Græci *μαρρυβιον*, quod Latini Marrubium nominant: Mauritanii, Farasio, siue Frasium: Itali, Marrobio: Germani, Andorn, & Lungen kraut: Hispani, Marroio: Galli, Marrubin.

Marrubij consideratio.

Marrubij vires ex Gal.

Nomina.

ΣΤΑΧΥΣ. STACHYS.

CAP. CIII.

STACHYS, frutex est marrubio similis, sed longior, folia ferens numerosa, hirsuta, rara, prædura, cana, odoris iucundi: & coplures uirgas ab una radice exeuntes, marrubio candidiores. Nascitur in montibus, & asperis. Vim habet excafcatoriã, & acrem. Foliorum decoctum potu pellit menstrua, & secundas.

STACHYS frequentissima in Italia nascitur. assurgit enim uirgis compluribus, angulosis, ab una tantum radice exeuntibus, hirsutis, marrubio tum longioribus, tum candidioribus: folijs numerosis, incanis, hirsutis, oblongis, præduris, odorisq; iucundi. Flores gerit in purpura albicantes, qui per interualla uerticillato ambitu caulem circundant marrubij modo. Ex quibus sanè notis satis constare arbitror, hanc herbam, quam pictam exhibemus, esse ueram Stachyn. Quibus etiam accedit, quod ea (ut Galenus testatur) amara sit, et gustu acris. Plinius lib. XXI. cap. XV. Stachyn porri similitudinem habere tradidit, Græcarum uocum affinitate deceptus, prason pro prasion legens. Siquidem *μαρρυβιον* porrum significat, *μαρρυβιον* uero marrubium, cui Stachys est similis. Stachys meminit Galenus lib. VIII. simpl. medic. sic inquit. Stachys frutex est marrubio similis, gustu acris, et amaro: tertij est ordinis excafcantium. Quamobrem rationabiliter non solum menses mouet; sed & abortum affert, & secundas eiicit. ΣΤΑΧΥΣ ut Græcè, ita etiam Stachys Latine uocatur: Italicè, Stachi.

Stachys consideratio.

Plinij lapsus.

Stachys vires ex Gal.

Nomina.

ΦΥΛΛΙΤΙΣ. PHYLLITIS. CAP. CIIII.

PHYLLITIS folia promit rumici similia, longiora, & uiridiora, sena, aut septena, recta, quæ parte anteriore læuia cernuntur, à tergo autem pensiles quasi uermiculos tenues ostendunt. In umbrosis, & opacis hortorum locis emicat. gustu acerbo. Neque caulem, neque florem, neque semen profert. Folia in uino pota serpentium moribus aduersantur. quadrupedibus per os infusa auxilio sunt: & si dysenteria, aut resoluta aluus exercet, potui datur.

QVI notas omnes, quæ Phyllitidi à Dioscoride tribuuntur, diligentissime expendere uoluerit, haud difficile quidem fateri cogetur, Phyllitim esse eam herbam, quam aliqui Linguam ceruinam, nonnulli uero Scolopendriam perperam appellant: Perperam dico, quod legitimum Scolopendrium (ut infra suo loco dicitur) illa nimirum sit herba, quæ Græcis Asplenos, Mauritanis uero ceterach dicitur. Quod autem ita se res habeat, hinc in primis ad credendum impellor, quod umbrosis, opacis, humentibusq; locis proueniat: quodq; folijs sit rumici maioribus, longioribus, ac uiridioribus, rectis, anteriore parte læuib, à tergo autem eminentijs quibusdã transuersim per interualla signatis, subrubentibus, quæ (ut Dioscorides inquit) pensiles uermiculos referunt: Opinionem deinde auget acerbus sapor, qui gustu percipitur. Huc postremo accedit, quod caule, flore, & semine uacet: tametsi non desint, qui credant, eius semen e pensilibus illis uermiculis prodire. Neque illud sententiæ nostræ quicquam obstare crediderim, quod huius her-

Phyllitidis consideratio.

PHYLLITIS.

Manardi, Leo
nic. Ruellij, &
Fuch. lapius.

Phyllitidis ui-
res ex Gal.

Nomina.

bæ complures reperiuntur plantæ, quæ præter Dioscoridis au-
thoritatem uel quinquaginta emittant folia. Quippe (ut experien-
tia compertum habeo) effodientibus nobis è terra hanc herbam
nunquam ab una tantum radice tot folia erumpere uisa sunt, sed à
quàm plurimis se simul tangentibus, ita tamen ut una ab altera
separari posset. Vnde facile cognoui, quòd si singule radices ab-
inuicem distinctæ considerentur, non pluribus, quàm senis, aut
septenis folijs refertæ inueniuntur. His itaque rationibus, mea
quidem sententia, hac in re planè hallucinati deprehenduntur Ma-
nardus, Leoniceus, Ruellius, & Fuchsius, omnes alioqui cla-
rissimi nominis uiri, quòd tam facile crediderint, Linguam cer-
uinam uocatam Phyllitim nequaquam referre, sed Hemionitim. 10
Nam etsi Hemionitis caule, flore, & semine uidua sit; non ta-
men folijs constat rumicis, sed dracunculi, curuis, nouæ lune in-
flar. Illud insuper addiderim, quòd iam reperta sit Hemionitis,
quæ omnibus prorsus notis legitimam refert. Sed ijs fortasse er-
randi occasionem præbuit uulgi opinio, qui Linguam ceruinam
non magno quidem negotio ad omnes lienis affectus assumere sua-
det. quod tamen Hemionitidis est proprium. Cuius fortè uulgi
opinionem ij potius secuti, quàm quòd Phyllitidis lineamentā, 20
notasq; diligentius perpenderint, in hunc facile lapsum incide-
runt. Phyllitidis meminit Galenus lib. VIII. simplicium medi-
camentorum, sic inquit. Phyllitis cum qualitatibus sit acerbæ, nō
absurdè diarrhæas, siue profluvia, & dysenterias pota iuuat.
Planta, quæ ΦΥΛΛΙΤΙΣ Græcis, Phyllitis item Latinis appella-
tur: Italis, Philite: Germanis, Hirtz zungen: Hispanis, Lengoa
ceruina: Gallis, Lang de cerf.

Φαλάνγγιον. PHALANGIVM. CAP. CV.

PHALANGIVM, à quibusdam phalangites, ab alijs
leucacantha uocatur. Ramuli sunt ei duo, aut tres, plurésve, in diuersa tendentes: flos candidus, lilio
similis, multas incisuras habens: semine nigro,† lato, ad lenticulæ dimidiatæ figuram, multò tenuiore:
radice parua, tenui, herbacei coloris, dum à terra eruitur. prouenit in collibus. Huius folia, semen,
flos cum uino pota, auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumque ictus: tormina quoque
discutiunt.

Phalangij cō-
sideratio.

E ADEM ferè, quæ hic de Phalangio posteritatis memoria prodidit Dioscorides, retulit Plinius lib. XXVII.
cap. XII. ubi ita scribit. Phalangites à quibusdam phalangion uocatur, ab alijs leucanthemon, uel, ut in quibusdam
exemplaribus inuenio, leucacantha. Ramuli sunt ei nunquam pauciores duobus, in diuersa tendentes. Flos candi- 40
dus, lilio rubro similis: semine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multò tenuiore: radice herbacei coloris.
Huius folio, uel flore, uel semine auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumq; & serpentium ictus: item contra
tormina. Hæc Plinius. quæ omnia ferè, si conferantur, Dioscoridi accepta referri poterunt. Ceterum etsi non de-
sint hodie herbarij, qui in Phalangij, ut in pluriū aliarum quoq; incognitarum plantarum locum herbas quasdā quales
quales sint, substituant, atque rei herbariæ parum gnaris pro legitimis saepe ostendant; ipse tamen hætenus, ut in-
genue fatear, uerum Phalangium non uidi in Italia, neq; ab alijs inuentum scio. quanquam non equidem negauerim,
ipsum inibi nasci. Phalangij uires tradidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Pha-
langites sic appellata est, quòd morsis à phalangijs auxilietur. Est autem facultatis tenuium partium, desiccantis.
quamobrem & tormina patientibus succurrit. Quod Φαλάνγγιον Græci, Phalangium quoque Latini dicunt: 50
Phalangio, Itali.

Phalangij ui-
res ex Gal.

Nomina.

† Si quis Græca Dioscoridis exemplaria consulat, hic non πλατύ, hoc est latum, sed παχύ, quod est crassum,
scriptum reperiet. Quòd si præterea ea legat, quæ ex Plinio in commentario retulimus, deprehendet Ruellium in uer-
tendo secutum fuisse Plinium, ex eoq; uocem illam reddidisse.

Τρίφυλλον. TRIFOLIUM.

CAP. CVI.

TRIFOLIUM, Græci triphyllon, alij oxytriphyllon, alij menyantes, alij asphaltion, uocant.
Frutex supra cubiti altitudinem attollitur, uirgas habens tenues, iunceas, & nigras, unde ramulares e-
nascuntur appendiculæ, in quibus terna singulis germinationibus exeunt folia, loto herbæ familia.
ijs recenter enatis rutæ odor inest, ubi autem adoleuerunt, bitumen olent. Florem edit purpureum:
semen

TRIFOLIUM ASPHALTITIS.

TRIFOLIUM PRATENSE.

TRIFOL. PRAT. ALTERVM.

semen quadantenus latum, subhirsutum, ex altera extremitate exertum, antennæ modo corniculum gerens. radix tenuis, longa, valida. Semen, & folia in aqua pota pleuriticis, urinæ difficultati, comitialibus, & ijs qui aquæ inter cutem principia sentiunt, fœminis quoq; vuluæ uitijis opportunis, auxiliantur: menses ciunt. ternæ drachmæ è semine dari debent, è folijs uerò quaternæ. Contra serpentium ictus trita folia, & ex aceto mulso pota, præsidio sunt. Tradunt aliqui, totius fruticis, radicis, foliorumque decoctum fotu dolores eorum finire, quos serpentes percusserint. qua autè aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui vlcus habuerit, perinde afficitur, ut à serpente demorsus. Quidam terna folia, aut semina in tertianis, cum uino potui dedere: & in quartanis quaternæ, ut quæ febrium circuitus discuterent. Radix antidotis inseritur.

TAMETSI plura in Italia passim in pratis, ac uiridarijs Trifolij inueniantur genera omnibus planè nota; non tamen de his tradidit hoc capite Dioscorides, sed de eo tantùm genere, quod à bituminis odore Asphaltitis dicitur, de quo etiam scribit Galeanus. Verùm non ob id putandum, Trifolium pratense omne genus Dioscoridi fuisse ignotum: siquidem eius meminit libro quarto in syluestris loti capite, dum ita scribit. Syluestris lotus plurimum in Libya gignitur, caule bicubitali, & sæpe maiore, alis multis, folijs trifolij pratensis. Ex quibus utiq; Dioscoridis uerbis liquet, eos maxime hallucinari, qui recenter contendunt Trifolium pratense esse lotum sylvestrem, uel urbanam. Plinius lib. xxi. cap. ix. de tribus trifolij generibus differuit in hunc modum. Folio coronat & trifolium. Tria eius genera, menyantes uocant

Trifolij consideratio.

Trifolium acetosum.

uocant Græci, alijs asphaltion, maiore folio, quo utuntur coronarij. Alterum acuto, oxytriphylon cognominatum. Tertium ex omnibus minutissimum. haftenus Plinius. Trifolij acuti meminit quoque Scribonius Largus, qui ita scriptum reliquit. Trifolium acutum, quod oxytriphylon appellant, nascitur in Sicilia plurimum. nam in Italiae regionibus nusquam eam uidi herbam, nisi in Lunæ portu, cum in Britanniam peterem cum Claudio Casare. Est autem folijs, & specie communi trifolio similis, nisi quod pleniora sunt folia, & quasi lanuginem quandam super se habent, & in extrema parte uelut eminentem aculeum. Sed frutex huius duum pedum, interdum altior conspicitur, & odorem grauem emittit, quorum nihil circa pratense trifolium inuenitur. hæc ille. Est & aliud trifolij genus sapore acetoso, folijs subpallidis, tenuibus, cordis effigie: quod à quibusdam Panis cuculus, ab alijs Trifolium ACETOSVM, & Alleluja uocatur. Plinius (ut quidam putant) hoc oxyn nominat libro XXVII. cap. XII. ubi sic inquit. Oxys folia terna habet. Datur ad stomachũ dissolutum. Edunt & qui enterocelen habent. Nec plura de hac herba Plinius. 10

TRIFOLIUM ACETOSVM.

TRIFOLIUM ODORATVM.

Trifolium odoratum.

Porro huic illud quoque Trifolium addere possumus, quod nonnulli Trifolium ODORATVM ideo cognominant, quoniam eius tum folia, tum flores non iniucundum spirant odorem. Romani ac Hetrusci pariter id uulgo uocant Tribulo: atque stillatitiam ex eo aquam eliciunt, odoris tantum gratia. Hanc plantam equi audissimè in pabulum suum sequuntur. unde factum est, ut quidam eam Trifolium equinum appellauerint. Planta est fruticosa, quæ ad trium cubitorum altitudinem attollitur, folijs trifolij pratensis, caule lignoso, ramulis pluribus referto. Florem edit muscosum, album, atq; etiam alicubi luteum. Radicibus nititur multis, albis, quæ per summa cespitum diuagantur. hæc de trifolio odorato, de quo etiam aliquid dicemus libro sequenti in Cyti commentatione. Cæterum Trifolium pratense in Italia trium est generum. Primum folijs exit rotundis, & amplis: secundum longiusculis: tertium ut primum circinatis, sed breuioribus. Distant & florum colore, quod in uno flores albicent, in altero rubescant, in tertio lutei spectentur. Pratense trifolium tempestates prænunciat. nam (ut Plinius est author) inhorrescit, & folia contra tempestatem subrigit. Habetur præterea herba, de qua ideo hic inter trifolij genera differendum duximus, quod folio exeat triplici cornu diuiso: unde etiam apud quosdam herbarios sibi Trinitatis nomen comparauit. Hæc itaque herba TRINITAS uulgo uocata, in locis prouenit uliginosis, & inter fruteta: gaudet enim opacis. Folia fert triquetra, longis pediculis appensa, quæ auersa parte cyclamini modo subpurpureascent, superiore uerò albis quibusdam maculis resperguntur. Caulem habet tenuem, in cuius cacumine primo statim uere flos emicat cæruleus. Radicibus nititur numerosis, tenuibus, subrubentibusq;. Huiusce meminisse Græcos, nec pariter Mauritanos, haftenus compertum non habeo. Probatum maxime recentioribus medicis ad uulnera glutinanda, tam exterius illita, quam interius sumpta. quinetiam & ad enterocelas: in quem usum puluerem dimidij cochlearis mensura ex uino austero propinant. Sed ut ad trifolium nostra redeat oratio, eos in apertissimo errore uersari existimauerim, qui Andacocam

Trinitatis herba mentio.

Quorundam error.

TRINITAS.

Trifolij uires
ex Galeno.

quispiam à ferarum moribus liber euaserit, si eo alterius locus ulcere affectus perfundatur. Id quod aperte Dioscoridis uerba declarant, cum inquit. Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos serpentes percusserint. Qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à serpente demorsus. Ex ijs Dioscoridis uerbis clarum fieri puto, hanc rem in se nihil admirationis habere. Nam cum Trifolij ipsius decoctum, quo demorfi fuentur, uenenum à uulnere extrahat, eiq; permisceatur, haud dubie id uenenosum redditur. Quamobrem minime quidem mirum uideri debet, si idem decoctum, quo quispiam non demorsus foueatur, ubi perfusæ partes aliquo ulcere laborauerint, ueneno per ulceris poros ingredienti, ac sanguini se commiscente, ea omnia excitet mala, quibus demorfi uexantur. idem enim uenenum cum sit, eosdem quoque præbeat effectus necesse est. Vnde liquido colligi potest, quod uirus à Trifolij decocto euocatum, non autem Trifolium, sit illud, quod similem sensum, similesq; dolores faciat. Quod autem uenenum exuctum à ferarum moribus ulceratis particulis contactum necem asferre possit, complures tam Græci, quam Arabes authores, manifeste demonstrant. Quandoquidem scribentes ore demorsos sugere præstantissimum esse remedium, serio nos admonent, ne id ore ulceribus affecto fiat: quoniam si uenenum illud ulcus inficeret, sugentem in mortis discrimen duceret. Hæc itaque sunt, quæ me maxime mouent, ut credam Galenum hac in re Dioscoridis mentem non accepisse, atque etiam, si licet dicere, cæcutiuisse. Cæterum non desunt, qui uelint, ut Galenum tueantur, librum de theriaca ad Pisonem non esse legitimum, idq; pluribus rationibus comprobant. Quibus an assentiendum sit, iudicent ij, qui Græcam Galeni phrasim profitentur quiq; eius uolumina diutius euoluerunt. Ego certè, ut dicam quod sentio, non possum non illis subscribere, qui librum illum spurium esse censent. Inter quos hic mihi honoris gratia nominandus uenit Iulius Alexandrinus Tridentinus uir quidem singularis ingenij & eruditionis, ac propterea maximæ existimationis medicus apud Sereniss. Ferdinandum Rom. Regem. Huius ergo uiri iudicium, ut quod multis & ijs quidem firmis argumentis nitatur, & laudamus libenter, & probamus. Τρίφυλλον id Græci uocant, quod Latini Trifolium: Itali, Trifoglio: Germani, Vuysekle: Hispani, Treuol.

Galeni sententia damnata.

Nomina.

Πολίον. POLIUM.

CAP. CVII.

Duo genera polij. Montanum, cui teuthrio nomen est, & cuius est usus. tenuis frutex est, candidus, dodrantalis, semine refertus: capitulo in cacumine quandam corymborum speciem præferente, paruo, cano hominis capillo simili, grauiter olente, non sine quadam suauitate. Alterum fruticosius, non usqueadeo ualens odore, & uiribus infirmius. Potum feruifacit ius auxiliatur serpentium ictibus, hydropicis, morbo regio: & lienosis ex aceto: stomachum malè habet, caput

put doloribus afficit: aluum, & menses ciet. substratum, suffitumve serpentes abigit: illitum vulnera conglutinat.

POLIVM.

POLIVM ALTERVM.

Polij consideratio.

Plinij lapsus.

Polij uires ex Galeno.

Nomina.

SEPLASTIARIJ illi, qui pro Polio herbam quandam usurpant, quæ numerosos profert cauliculos, tenues, rectos, rotundo quodam semine undique refertos, euentius, meo quidem iudicio, errant, quam ut eorum erratum explodi mereatur. quandoquidem herba hæc nullis prorsus notis Polium representat. Porro utrunque Polij genus, quod nulla reclamante nota legitimo respondeat, in pluribus Italiæ locis prouenit. Primum uulgus herbariorum Iuam muscatam appellat, à quo secundum effigie non longè distat, quauis non adeò sit odoratum. Secundi generis Polium, cuius etiam picturam adiecimus, uiret Venetijs in horto Maphæi excellentissimi medici. Polij meminit Plinius lib. XXI. cap. VII. ubi ita scriptum reliquit. Apud Græcos Polion herba incluta Musæi, & Hesiodi laudibus, ad omnia utilem prædicantium, superq; cætera ad famam etiam dignitatis: prorsusq; miram, si modò (ut tradunt) folia eius mane candida, meridie purpurea, sole occidente cærulea aspiuntur. Duo genera eius, campestre maius, syluestre quod minus est: quidam teuthrion uocant. folia canis hominis similia, à radice protinus, nunquam palmo altiora. hæc Plinius, quorum plura à Theophrasto mutuatus est. Ceterum in ijs Plinius apertè hallucinatus deprehenditur, quòd turpiter Polium cum tripolio confuderit, cuius historiam libro quarto pertractat Dioscorides. Siquidem Tripolij proprium est, non autem Polij, teste Dioscoride, ut colores ter in die mutet: neque id quidem à Dioscoride, ut à Plinio folijs, sed floribus adscribitur. Præterea capitulum Polio inesse cano hominis capillo simile scribit Dioscorides, non autem folia, ut ipse Plinius tradit. Polij uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Polium amarum est gustantibus, & modicè acre. Itaq; uiscera omnia obstructione liberat: urinamq; & menses ciet. Ac uiride etiànum magna uulnera glutinat, maxime species eius fruticosa. Aridum cum fuerit maligna ulcera sanat illitum: & magis hoc præstat quod minus est. Polium minus, quo etià utimur ad antidota, & acrius, & amarius est, quàm maius, adeò ut ex tertio sit ordine desiccantium, ex secundo autem completo exalfacientium. Planta Græcis πόλιον, Latinis item Polium appellatur: Mauritanis, Cabade, Iabade, seu Giade: Italij, Polio.

Σκόρδιον. SCORDIVM.

CAP. CVIII.

SCORDIVM in montibus, & palustribus nascitur, folijs trifraginis, maioribus, non sic in ambitu diuisis, aliquantum allia redolentibus, gustu amaris, & adstringentibus: quadrangulis caulibus: subrubro flore. Herba uim exalfacientiam habet: vrinam cit. Cocta recens, aridave cum uino, aduersus uenenatos serpentium morsus bibitur: ad stomachi quoque rosiones, dysenteriam, & urinæ difficultatem, binis drachmis cum hydromelite: crassamen purulentum pectore expellit. Facit aridæ farina

SCORDIVM.

farina ad ueterem tussim,rupta, conuulsa, si cum nasturtio, melle, & resina misceatur in eclegmate. Inflammata modicè præcordia, cerato excepta, recreat: cum aceto acri, aut aqua, podagris conuenienter illinitur: mentes imposita mouet, vulnera conglutinat, vetera ulcera purgat,& ex melle cicatricem perducit. Sicca excrescentias in carne cohibet. Succus ad eadem uitia bibitur. Inter prima efficax Ponticum natione, Creticumque.

SCORDIVM non ita pridem inueniri, & cognosci cepit in Italia. Siquidem præterita nuper ætate omnes tum medici, tum seplarij Mauritanorum monumentis decepti, sylvestri tantum allio, quod à Dioscoride ophioscorodon uocatur, pro legitimo Scordio utebantur. Neq; ijs solum rerum imperitia, sed etiam uocabulorum uicinitas imposuerat, ut qui Scordium à Scorodo, quod Græcis allium significat, distinguere nesciuerint, pro unoq; acceperint. Sed illis potissimum errandi occasionem dederat Auicenna, uel eius interpres, quod in alteram theriacæ compositionem Scordium, in alteram uerò sylvestre allium addiderit. Quod cum uidissent superioris ætatis medici nonnulli rei, & prioris uocis ignari hanc ex altera exposuerunt, & Auicennam in hac re sui ipsius interpretem fecerunt. Vnde adducti sunt, ut certo crediderint sylvestre allium, & Scordium nihil inter se differre, atq; unam & eandem plantam esse. Quo postmodum factum est, ut sylvestre allium apud omnes in Scordij locū illegitimè successerit. Verum enim uero in hunc nunquam fortasse incidissent errorem, si Dioscoridis, & Galeni scripta diligenter perlegissent. Porro uerum legitimumq; Scordium, trissagini adeo simile, ut Trissago palustris merito dici queat, humentibus ac palustribus locis proueniens, allij odore præditum, recentiorum diligentia iam omnibus magis innotuit, quam ut sit à nobis longiori historia repræsentandum. Prætulit Galenus libro primo de antidotis Scordium, quod ex Creta aduehitur, ijs uerbis. Scordium optimum ex Creta defertur: quanquam non sit improbandum quod in alijs quoque nationibus reperitur. Scriptum autem est à quibusdam uiris grauijs, cum in bello interemptorum cadauera multos dies insepulta iacuisent, quæcunq; supra Scordium forte fortuna ceciderant, multo minus alijs computruisse, ea præsertim ex parte, qua herbam contigerant. Ob quam rem sanè omnibus persuasum est, tam putrefacientibus animalium uenenis, quam medicamentorum deleterijs Scordium aduersari. Præterea Scordij meminit idem Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scribit. Scordium ex multiformibus id tum saporibus, tum facultatibus constat. nam & amarum quid obtinet, & acerbum, & acre, & maxime scorodo, hoc est, allio adsimilis eius est acrimonia: unde sanè, mea sententia, nomenclaturam sortitum est. Expurgat igitur, simulq; excoalfacit uiscera, tum menses, urinamq; mouet. Præterea conuulsa, ruptaq; & laterum dolores ab obstructione, & frigore natos sanat epotum. Deniq; uiride quidem illitum magna uulnera conglutinat: sed sordida purgat, & maligna ad cicatricem perducit, illitum aridum. hætenus Galenus. Cæterum herba quædam iuxta sepes, & in agrorum marginibus nascitur, quæ & odore, & sapore ita abunde allium refert, ut non temerè uulgo ALLIARIS siue Alliaria uocetur. Huius folia cum primum erumpunt, ferè rotunda spectantur uiolæ similitudine: postquam uerò adoleuerint, per ambitum in serræ modum laciniata uisuntur, ut quadantenus melissophylli effigiem repræsentent, leuiora tamen sunt, nec adeo rugosa, & prope caulem latiora: quæ digiterum attritu, gustatuq; allij odorem, & saporem reddunt. Caulem profert bicubitalem, rotundumq;: flores albos, & semen nigrum,

Scordij consideratio.

Scordij uires ex Galeno.

Alliariæ herbe mentio.

ALLIARIA.

Nomina.

grum, minutumq; , irionis modo tenuibus siliquis inclusum . Radix, quæ longiuscula est, eundē cum folijs odorem re-
tinet . Vis plantæ huic calfactoria, & desiccatoria, uerū non adeo uehemens est, ut in allio . Attamen hinc certō
colligi potest, quōd ea crassos humores extenuare, & lentos incidere ualeat . Semen emplastri modo impositum, uul-
uēq; admotum, mulieres uteri strangulatu oppressas liberat, & excitat . Quæ planta ὄξιδιον Græcè, Scordium
similiter, & Trissago palustris Latine uocatur : Arabicè, Scordeon, seu Scordeum : Italicè, Scordio : Germanicè,
Vuasser batenig, & Knoblochs kraut : Hispanicè, Scordio : Gallicè, Chamaraz .

Βῆξιον . TVSSILAGO .

CAP. CIX.

Tusilaginis
consider.

TVSSILAGINI folia sunt maiuscula, quàm he-
deræ, sex aut septem à radice, subalbida à terra, supernè
uirentia, in plures angulos exeuntia . Caulis palmum
altus: flos luteus, uere prodit, quo unà cum caule con-
festim exuitur: inde nonnulli his uacare existimarunt.
Radix tenuis est, † & superuacua . nascitur in amœnis,
& riguis . Folia ex melle trita igni sacro, & omnibus
inflammationibus illitu medentur . Arida suffitu, ita ut
fumus per infundibulum hianti ore rapiatur, hos sa-
nant, qui sicca tussi, atque orthopnœa infestantur: pe-
toris uomicae rumpunt . Eundem effectum præbet suf-
fita radix . decocta in hydromelite, & pota, emortuos
partus eijcit .

TVSSILAGO Hetruscis uulgò dicitur Farfara, et Far-
arella, nomine à Romanis fortasse deducto : hanc enim ab ijs Far-
ariam uocatam fuisse testantur nomina Dioscoridi falsò adscri-
pta . Officinæ hos, uel illos secutæ eam Farfarum appellant, nec-
non etiam Vngulam caballinam . Herba est uulgaris notitiæ . Cau-
le, & flore exit adeò fugacissimis, ut Plinius, qui eorum tam subi-
tam iacturam nō animaduertat, deceptus Tusilaginem sine cau-
le, & sine flore nasci memoriæ prodiderit : cū tamē ea uere pri-
mo & caulem, & florem proferat, sed qui enati breui admodum
tempore durent : quo non nisi etiam à peritis, uel ab ijs, qui tunc
sefe fortē fortuna tulerint obuiam, conspici possint, eoq; magis,
quōd idem caulis, & flos prodeant, priusquàm folia emicent .
Quare scitè scripsit Dioscorides, Tusilaginem confestim exui tum
flore, tum caule, atque inde nonnullos his uacare existimasse . Sed
certè uel hæc non legit, uel illa non obseruauit Plinius, quōd Tus-

Plinii lapsus . silaginem aperto errore & caule, & flore uiduam fecerit . Is Plinij error deprehenditur lib. xxvi. cap. vi. ubi ip-
se de Tusilagine differit ijs uerbis . Tusim sedat Bechion, quæ & Tusilago dicitur . Duo eius genera . Syluestris ubi
nascitur, subesse aquas credunt, & hoc habent signum aquileges . Folia sunt maiuscula, quàm hederæ, quinq; aut se-
ptem, subalbida à terra, supernè pallida : sine caule, sine flore, sine semine : radice tenui . Quidā eandem esse bechiō,
& alio nomine chamæleucen putant . Huius aridæ cum radice fumus per arundinem haustus, aut deuoratus, ueterem
tusim sanare dicitur : sed in singulos haustus passum gustandum est . Altera à quibusdā salvia appellatur, similis uer-
basco . hæc Plinius . Verū altera Tusilago, cuius nulla fit mentio à Dioscoride, utpote qui uno tantum eius genere
contentus fuerit, mihi hætenus incomperta est : nisi ea fortasse sit, quam aliqui herbariorum Centrum galli uocant .

Fomes ignis
ex tusilag.Tusilaginis
uires ex Gal.

Nomina.

Porro nascitur in Tusilaginis radice quædam subalbida lanugo, quæ à radicem segmentis prius repurgata, & dein-
de linteolis inuoluta, & in lixiuio parum decocta, addito salis nitri aliquatulo, ac demum sole siccata omnium optimus
est fomes ad ignem è silice excussum excipiendum . Quippe adeo ignis est rapax, ut statim primo tantum chalybis con-
cussu accendatur . Tusilaginis facultates posteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. vi. simpl. medic. sic inquit .
Bechium ideo sic nuncupatum est, quōd βῆξις, hoc est, tusses, & orthopnœas iuuare creditum sit, si quis uidelicet fo-
lia arida sumens, aut radicem in prunis accendens, ascendentem inde fumum inspiratu attrahat . Est autem modicè
acris, ut sine molestia noxæ omnes thoracis abscessus credita sit rumpere . Sanè folia uirentia partes cruda inflam-
matione obsessas illitu extrinsecus adiuuant, propter aqueæ humiditatis admistionē : qua omnia uiridia, teneraq; parti-
cipant alia plus, alia minus . Nā sicca Bechij folia acriora sunt, quàm ut partibus inflammatione laborantibus cōueniant .
Quæ planta βῆξιον Græcis, Tusilago Latinis uocatur : Officinis, Farfara, & Vngula equina : Italis, Farfara, Far-
arella, & Vnghia di cauallò : Germanis, Rosshuob, & Brantlattich : Hispanis, Vnha de asno : Gallis, Pas de asne .

† Nulli dubium est, quin hoc loco in Dioscoride mendum subsit . Quomodo enim radicem Tusilaginis ὄξιδιον,
hoc est, inutilem rectè uocauerit Dioscorides, si paulò post ei nonnullos usus tribuit ? Errorem hunc à nemine inter-
pretum, quod sciam, animaduersum, uidit Manardus, uidit item Fuchsius, sed uterq; tamen locum inemendatum reli-
quit . Equidem, ut dicam quod sentio, uerbum illud ut adscititium delendum esse puto, Oribasij testimonio nixus, in
cuius codice manu scripto illa dictio non legitur .

Ἀγρεμίσια .

Ἀρτεμισία.

ARTEMISIA.

CAP. CX.

10

20

30

ARTEMISIA magna ex parte in maritimis nascitur, absinthij modo fruticosa, maioribus, & pinguioribus folijs, ramisque. Huius quidem genera duo. Vnum latius, habitiusque, folijs, uirgisque latioribus. Alterum tenuius, flore paruo, tenui, candido, graeolente. æstate floret. Sunt qui in mediterraneis unicaulis nomine appellant tenuem herbulam, simplici caule, & minuto, floribus scatente tenuibus, flauo colore. hæc iucundior, quàm præcedens efflat odorem. Vtraque exalfacit, extenuat, feruefactæ conueniēter in muliebres defessus adijciuntur, ad detrahendos menses, partus, secundasque: item ad præclusiones uulvæ & eiusdem inflammationes: calculos cōminuunt, remoratam urinam cient. menses pellunt pubi illitæ. Succus vulvæ inditus ex myrrha eadem, quæ infessio trahit. Coma tribus drachmis eorundem educendorum gratia bibitur.

Ἀρτεμισία λεῖψόφυλλος.

ARTEMISIA

TENVIFOLIA.

CAP. CXI.

ARTEMISIA tenuifolia in sepibus, & cultis iuxta aquarum ductus nascitur. Eius flores, & folia contrita sampsi chi odorem reddunt. Si quis stomacho laborans, herbam cum amygdalino oleo bene contundat in malagmatis lentorem, & stomacho imponat, sanitati restituetur. Qui neruorum quoque dolore cruciatur, si succum eius cum oleo rosaceo miscens illinat, sanatur.

TRIA à Dioscoride recensentur Artemisiæ genera. Verum

Artemisiæ cōsideratio.

priora nullis inter se notis certant, nisi quod in uniuersum altera maior est, altera uerò minor. quæ priuatim florem gerit candidum, paruum, tenuem, ac grauiter olentem. Quæ autem tertio generi adscribitur, herbula est simplici, tenuiq; caule, floribus plurimis referto, flauo colore. Id quod etiam confirmat Plinius lib. xxv. cap. vii. sic inquit. Artemisia absinthij modo fruticosa est, maioribus folijs, pinguiusq;. Ipsius duo genera: altera latioribus folijs: altera tenera, tenuioribus, & non nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellant herbam simplici caule, minimis folijs: flores copiosi erumpentes, cum uua maturescit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alij ambrosiam uocant. Talis in Cappadocia nascitur. hæc Plinius. Qui tametsi in prioribus Artemisiæ generibus, nihil à Dioscoride dissentiat; disidet tamen, & errat in tertio, quod in eius locum ambrosiam sequenti capite ab ipso Dioscoride descriptam subiecerit, credideritq; deceptus hinc ambrosiam, & tertium Artemisiæ genus, unam & eandem esse plantam. Ceterum prima duo Artemisiæ genera Hetruscis frequentissima sunt, neque in alio inter se distant, quàm quod in maiori omnes partes maiores spectentur, in minori uerò minores: aliàs facie, & forma similia constant, quinetiam idem sapor, & odor, eademq; facultas utrique inest. Quare equidem nescio, qua ratione ductus Brasauolus Ferrariensis in suo simplicium examine pro certo crediderit, eam herbam minorem esse Artemisiæ, quæ in Hetruria officinis Matricaria, & uulgò mulieribus Amarella uocatur. Sed eo magis uirum hunc alioqui celebrem admirari subit, quod scriptis tradiderit duas alias esse Ferrariæ Artemisiæ species nullis prius notis distinctas, præterquàm quod alteri unus tantum sit ramus, alteri uerò plures. Eius uerba subijcere lubet. Non dubito, inquit, ut nonnulli fecere, eam quæ apud nos corrupto uocabulo Arcemise dicitur, ac si Artemisia dicatur sit, ueram Artemisiæ esse, quæ folia absinthio similia habet, ut Dioscorides inquit, & eius duo genera facit Monoclonon, & Polyclonon, id est, unum ramum, & plures ramos habentem. Ambas species Ferrariense uulgus nouit, si aptè distinguere sciret, quoniam & ipsis indiscriminatim utitur. Quam nos Matricariam, & Marellam uocamus, Artemisiæ species est, illa scilicet, quæ male olet. Nec obstat, quod Ferrariæ duæ species Artemisiæ sint per unum, & plures ramos distinctæ, quoniam & hæc in specie est, quæ plures habet ramos. hæc Brasauolus. In quibus sanè uerbis eius plura, meo iudicio, deprehenduntur errata. Quorum primum illud est, quod non scripsit Dioscorides, alteram primi generis Artemisiæ multiplici constare caule: alteram uerò simplici tantum consurgere, ut Brasauolus suo modo interpretari uidetur. Sed author is duntaxat tradidit (ut etiam Plinius refert) quod aliqui reperiuntur, qui in mediterraneis unicaulis nomine appellant tenuem herbulam, simplici caule, & minuto, floribus scatente tenuibus, flauo colore. Verum hæc tertio Artemisiæ generi assignantur, non autem secundo, uel primo, ut Brasauolus existimat. Altero deinde errore notatur, quod asserat Matricariam, siue Marellam, quam legitimum Dioscoridis parthenium censemus, esse graeolentem Artemisiæ. Quandoquidem minor illa,

Plinij lapsus.

Plura Brasauoli errata.

P quæ

Ruellij hallu-
cinatio.

Monachorū
& Fuchſij er-
ror.

Artemiſiæ ui-
res ex Gal.

Nomina.

quæ Dioſcoridi ſecundo loco redditur, grauiter olens, non quidem ſorem proferit in medio luteum, & per ambitum albis foliis cinctum Matricariæ, uel Amarellæ modo: ſed candidum, paruum, ac tenuem. Tertius his accedit error, quod non aſſentire uideatur, duo illa Artemiſiæ genera, quæ Ferrariæ perſimiles habentur, ea eſſe, quæ à Dioſcoride primo loco repræſentata ſunt, magnitudine tantum, ac paruitate differentia. Sed cum porro ſeipſum hac in re deceptum deprehendiſſet Braſauolus (ut legitur in ſuo ultimo uolumine Venetijs impreſſo) dum longa oratione contendit Amarellam, ſeu Matricariam inter Artemiſiæ genera reponendam eſſe, Cotulam uerò ſœtidam Ferrarienſibus Bruſciaculo uulgo uocatam eſſe legitimum parthenium, adeo ſeipſum (pace eius dixerim) & ſua ſcripta conſundit, ut nullo pacto (dicam libere quod ſentio, alijs tamen iudicandum relinquo) quid is tandem decernat, percipi poſſit. Nam cum aſſerit Amarellæ, ſiue Matricariæ ſuccum unciarum quatuor pondere hauſtum utranque bilem, ac pituitam deiicere, apertè quidem fatetur hanc eſſe Parthenium, cui priuatim ea uis ineſt. Attamen paulò poſt eorum fortè oblitus, argumentis quibuſdam ſatis, mea quidem ſententia, leuibus contrà aſſeuerat, nil aliud eſſe Parthenium, quàm ſuū Bruſciaculum. Ruellius præterea quauis in primis Artemiſiæ generibus planè Dioſcoridi ſubſcribat; in tertio tamen hallucinatus deprehenditur, quod tertij generis Artemiſiam eam eſſe putet, quam alij Athanaſiam, alij Tanacetum appellant. Siquidem Tanacetum noſtrum ſtolonibus compluribus ab una tantum radice proſilit, craſſis, altis, ac firmis: folijs longis, amplis, crebris diuiſuris diſſectis: floribus luteis, in caulium cacumine gregatim emicantibus. Porro Artemiſia, quæ tertio adſcribitur generi, tenuis herbula eſt, uno duntaxat caule, ipſoq; minuto conſurgens. Hanc equidem (ut ingenuè fatear) hætenus in Italia non inueni, neq; ab aliquo inuentam uidi. Quin potius eam inuentu difficillimam duxerim. quippe cum tam Dioſcorides, quàm Plinius ſatis obſcurè, perplexèq; de ea ſcripſerint, & caulis, foliorum, florum, ſeminis, & radicis notas ſilentio inuoluerint, non modò difficillimum uidetur; ſed uix etiam fieri poſſe putauerim, ut quis nunquam hanc Artemiſiam legitime demonſtret. Neq; tamen in hoc audiendus eſt Plinius, qui (ut ſuprà diximus) hanc eſſe Ambroſiam falſò memoriæ prodidit. Nam præterquàm quod rationi conſentaneum non eſt, quod Dioſcorides duobus tam propinquis capitibus unius & eiſdem plantæ hiſtoriam tractauerit, euidentiffimum eſt, Ambroſiam ſequenti capite deſcriptam huius tertie Artemiſiæ deſcriptioni haudquaquā reſpondere. Ad hæc non in minori, quàm Braſauolus, & Ruellius, uerſantur errore Monachi illi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt. quippe qui & hunc, & illum ſecuti duplici hallucinatione ſcriptis tradiderint, Matricariam uulgo uocatam omnino eſſe minorem Artemiſiam, Tanacetum uerò eam, quæ uniculis dicitur. In horum denique opinionibus, uel potius erroribus ipſe quoq; Fuchſius implicatur, uir alioqui ingenio, & eruditione præclarus, adeo ut etiam nemini dubitandum eſſe cenſeat in ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs, quin Matricaria ſit alterum Artemiſiæ genus, Tanacetum uerò tertium. qua in re is fortæſſe fuit, qui maluerit cum alijs errare, quàm ſolus rectè ſentire. Cæterum facile credidere nonnulli diligentiffimi ſimplicium medicamentorum inquiſitores, ac etiam Dioſcoridis ſtudioſi, qui ſanè nulli unquam labori pepercerunt, ut hanc medicinæ partem ſuperiori ætati obſcuram noſtræ illuſtrare redderent, tertium Artemiſiæ genus in Dioſcoride aſcrititium eſſe. Quod in huius capituli initio non tria, ſed duo tantum eſſe Artemiſiæ genera ſcribat Dioſcorides. Quod præterea reperiantur huius auctoris codices antiquiſſimi, in quibus illa de tertio Artemiſiæ genere non leguntur. quemadmodum etiam in noſtro ex impreſſis libro, in quem caſtigations ex uetuſtorum exemplarium manu ſcriptorum Dioſcoridis, & Oribasij collatione excerptas collegimus, quas acceptas reſero Gabrieli Falloppio Mutinenſi medico clariſſimo, nunc Patauij ſumma cum omnium laude, & admiratione, corporis humani, & rei medicæ materiam profitenti. Cui certè ob eius ſingularem in me amorem ac liberalitatē, atq; etiam in omnes humanitatem, me plus debere ſcio, quàm aut re, aut uerbis reſpondere poſſim. Cum itaq; (ut eo redeam, unde obiter digreſſus ſum) in Dioſcoride ſuſpecta ſit tertia Artemiſia, nil mirum uideri debet, ſi in eius hiſtoria cæcutiuit Plinius. Neq; item mirandum eſt, ſi eius non meminerunt Galenus, & Paulus: qui tamen alioqui in ſimplicium cenſu Dioſcoridis ſcripta bona fide referre ſolent. Non deſunt inſuper doctiſſimi uiri, & in plantarum hiſtoria diutius uerſati, qui Artemiſiæ tenuifoliæ caput Dioſcoridi accreuiſſe, atq; adulterinum eſſe cenſeant, hoc ducti argumento, quod cum ſuperiore capite de omni Artemiſiæ genere diſſeruiſſet Dioſcorides, abſurdum quippe eſſet, quod ſeorsum Artemiſiæ genus aliud ſubiungeret. Addunt etiam, quod huius Artemiſiæ inter ſimplicia nuſquam meminerint Paulus, Oribasius, & Serapio: qui tamen (ut paulò antè dixi) illa ex Dioſcoride tranſcribunt. Horum ſententiā etſi planè probandam exiſtimem; cum tamen uulgati Græci codices hoc loco Artemiſiæ tenuifoliæ caput habeant, illudq; à quibuſdam reddatur, nobis quoq; adiiciendum, eiusq; aliquam ſaltem mentionem faciendam duxi: præſertim quod non deſint, qui id Artemiſiæ genus inueniri tradant. Siquidem Ruellius eſt auctor, ipſum in Gallia naſci circa riuulos, aggeresq; item in frumentaceis agris, atq; inibi uulgo diui Ioannis herbam nominari. Verum cum difficillimum eſſe putem, ut hæc planta ab aliquo cognoscatur, & legitime demonſtretur, quod nullis prorsus notis depingatur, neſcio eam quidem quomodo Ruellio uiro alioqui fide digno in hoc quis rectè adſtipulari debeat, aut merito poſſit. Duum tantum generum Artemiſiam fecit, eorumq; uires reddidit Galenus lib. v. i. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Duplex quidem eſt herba Artemiſia. Vtraq; excalſcit, & modicè deſiccatur: & ſunt, quod ad calſactionem attinet, exceſſus ſecundi: quod uerò ad reſiccationem, aut primi intenſi, aut ſecundi incipientis. Sunt autem & modicè tenuium partium. Itaq; ad renum calculos mediocriter commodæ ſunt, & ad fomentationes uteri. Herba, quæ dicitur Artemiſia Græcis, Artemiſia item Latinis, pariter & Italis dicitur: Germanis, Bcyfuofz, & Sant Iobans gurtel: Hiſpanis, Artemiſia: Gallis, Armoife.

Ἀμβροσία.

AMEROSIA.

CAP. CXII.

AMBROSIA pusillus frutex est, ramosus, trium palmorum altitudine: folijs rutæ, circa inum caulem exiguis: cauliculi seminibus, perinde quasi racemulis grauidi, qui nunquam florem pariunt, odore uinoso, suau: radice tenui, sesquipedali. Coronantur ea Cappadoces. Vis eius reprimere, ac repellere, & illitu adstringere humores, qui in aliquam partem incumbunt.

BOTRYOS.

ET SI in nostris illis commentarijs, quos primùm superioribus annis Italica lingua conscriptos edideram, ingenue cōfessus essem, me nunquam uidisse Ambrosiam in Italia; postea tamen ea uarijs in locis se mihi obtulit inspicēda, præsertimq; secus mœnia arcis Vipaci (locus enim is distat à Goritia circiter uiginti millia passuum) inter durissimos lapides orta. Cui cum inibi ex tempore obuiā factus essem, eamq; conspexissem, botrys modo, racemoso semine refertam, statim inclinauit animus, ut certò ducerem hanc esse Ambrosiā. Ea quanuis à Dioscoride, & Galeno non alijs representetur uiribus, quàm ut reprimere, repellere, et illitu adstringere ualeat humores, qui in aliquam partē decumbunt; dixerē tamen non poetæ solum, sed plantarum quoq; scriptores non contemnendi, nulla alia de causa præstantissimam hanc plantam à ueteribus Ambrosiam fuisse uocatam, quàm quòd suo in cibus usu longæuos faciat homines, quemadmodum Ambrosiam illam, quæ Deorum fertur cibus, Deos immortales, perpetuosq; conseruare fabulantur. Ambrosiæ meminit Plinius libro XXVII. cap. IIIII. ubi eam ijs uerbis depinxit. Ambrosia uagi nominis est, & circa alias herbas fluctuans, fruticem unum habens densum, ramosum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiore, folijs rutæ circa inum caulem. In ramulis semen est uuis dependentibus, odore uinoso, qua de causa botrys à quibusdā uocatur, ab alijs artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Usus eius ad ea, quæ discuti opus sit. hæc Plinius. Ambrosiæ quoq; facultates, sed quàm breuissimè, tradidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inueniens. Ambrosia cataplasmate imposita uim habet adstringentem, ac repellentem. Ea ut Græcè Ἀμβροσία, ita etiam Latine, & Italice Ambrosia nominatur.

Ambrosiæ cōsideratio.

Ambrosiæ uires ex Gal.

Nomina.

BOTRYS. BOTRYS. CAP. CXIII.

BOTRYS fruticosa herba est, lutea tota, & in multis alas sparsa: semen circa totos ramulos prouenit: folia cichorio similia. tota suauem odorem spirat, qua re uestimentis interponitur. Inuenitur in torrētium ripis, & conuallibus. Pota orthopnceas mulcet. Hanc Cappadoces ambrosiam uocant, alij artemisiam.

LEGITIMA, & uera Botrys sabulosis, & aridis gaudet, quin & glareosis fluuiorum alueis. Ideoq; Tridenti frequentissima nascitur secus Ferfinam, & Lauisium rapidissimos torrentes, & in alijs quàm plurimis locis. Goritiæ mulieres Botryn in hortis serunt, quòd eam uteri affectibus opitulari existiment. Fruticat hæc folijs cichorij, laciniatis, sinuosisq; quercuum foliorum similitudine: ramis numerosis, tenuibus, semine copiosissimo, racemosoq; refertis. Planta tota succo quodam resinoso madet, adeò ut comprehensa resinæ modo manibus hæreat. Odorem quidem acrem spirat, & qui nares quodammodo feriat, sed tamen is suauitatem retinet. Plinius uidetur ex Dioscoride Botryn reddidisse lib. XXVII. cap. VIII. ubi eam in hunc modum descripsit. Botrys fruticosa herba est, luteis ramulis: semen

Botryos cōsideratio.

P 2 circa

circa totam nascitur : folia cichorio similia . Inuenitur in torrentium ripis . Medetur orthopnoicis . haftenus Plinius . Caterum huius herbae , quod equidem legerim , non meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu . Eius ta-
 Botrys ui-
 res ex Paulo.
 Nomina.
 circa totam nascitur : folia cichorio similia . Inuenitur in torrentium ripis . Medetur orthopnoicis . haftenus Plinius . Caterum huius herbae , quod equidem legerim , non meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu . Eius ta-
 men facultates ex Dioscoride retulit Paulus lib. VII. ubi sic inquit . Botrys , quam aliqui ambrosiam , alij artemisiam
 uocant , planta est admodum odorata . Haec cum uino pota non nisi recta ceruice spirantibus , quos orthopnoicos ap-
 pellant , auxiliatur . Ea Graecis Βότρυς , Latinis item Botrys dicitur : Italis , Botri : Germanis , Traben kraut , &
 Krotten kraut : Gallis , Pijmen .

GERANIVM PRIMVM.

Γεράνιον. GERANIVM.

GERANIVM ALTERVM.

CAP. CXIIII.

GERANION folijs anemones, diuisuris longioribus : radice subrotunda, cum estur dulci. Quae drachmae pondere in uino pota uuluae inflationes discutit. Geranium alterum caulibus minutis, & pilosis, sesquipedalibus : folijs maluae. in summis alis fursum spectantia gruum capitula insunt, cum suis rostris, aut canini dentes. Nullius in medicina usus.

Geranii consi-
 deratio.

DVO tantum Geranii genera à Dioscoride traduntur. Verum Latini, Plinio authore, tertium genus addere uidentur, quod alterum quidem eorum à Graecorum descriptione differat. Id quod ipse Plinius aperte testatur libro XXVI. cap. XI. ubi de Geranijs differit ijs uerbis. Geranion aliqui myrrhim, alij myrrhida appellant. Similis est cicutae, folijs minutioribus, & caule breuiori, rotundo ; saporis, & odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Graeci folijs candidioribus, paulo quam maluae minoribus : caulibus tenuioribus, pilosis, ramosam ex interuallis, binum pal-
 morum, & in ijs folijs, inter quae in cacuminibus capitula sunt gruum. Alterum genus folijs anemones, diuisuris lon-
 gioribus : radice mali modo rotunda, dulci. haec Plinius. Ex quibus facile colligi potest, tria esse Geranii genera, Romanis unum, Graecis uero duo. Quae omnia hodie passim ferè uisuntur in campestribus, secus uias, & iuxta se-
 pes. Porro non desunt, qui putent eam herbam, quam scribit Plinius Geranium à Latinis uocari, à Dioscoridis myr-
 rhide non differre. Ipse tamen non dubitandum existimo, quin haec illa sit herba, quam quidam Rostrum tum gruis, tum ciconiae appellant, quidam uero Acum muscatam, eo quod (ut Plinius inquit) odorem iucundum spiret. Nanq; as-
 surgit haec folijs cicutae, minoribus tamen diuisuris : caule breui, ac rotundo : semine gruum capitulis contecto, à quibus Geranii nomen omnibus inditum est. Caterum Geranii, quod Dioscoridi secundo loco proditur, caulibus minutis, pi-
 losis, sesquipedalibus, folijs maluae, in summis alis gruum capitula gerens sursum spectantia cum suis rostris, nunquam du-
 bitauerim eam esse herbam, quae Pes columbinus uulgo nominatur, quod nullis prorsus reclamantibus notis haec illi respondeat. Alterum uero, primo scilicet loco descriptum, & in Ananiae uallis agro, & ubique ferè locorum passim
 prouenit.

GERANIVM TERTIVM.

prouenit, folijs anemones modo laciniatis; floribus in purpura albicantibus, è quibus gruum capitula prodeunt: radice alba, ferè rotunda, ac dulci. Quapropter Ruellium hallucinatum crediderim, quòd Acum muscatam dictam, quam ipse herbarijs etiam Acum pastoris appellari ait, primi generis Geranium Dioscoridi esse opinetur. Quandoquidem Acus muscata radice non nititur rotunda, ac dulci, nec folijs uisitur anemones æmulis: sed eam planè repræsentat, quam Plinij testimonio, Latini Geranium uocant. Præterea aduersus Hermolaum eos reprehendit Ruellius, qui putant secundum Dioscoridis Geranium eam esse herbam, quam quidam à rubro foliorum colore Rubertam appellant. Sed ipse mihi magis reprehendendus uidetur, quòd crediderit Rubertam esse legitimam Myrrhim. De Ruberta autem, ut dicam quod sentio, eam quidem illius Geranij genus esse arbitror, quod Plinius ad Latinos retulit, cum ipsa tota illi sit similis, odorem iucundum reddat, flores proferat subpurpureos, & gruini capitulis scateat, reliquorum Geraniorum more. Verum hanc non ita Myrrhidem referre comperio, ut Ruellius existimat. Siquidem Myrrhim folijs admodum rubentibus, & gruino capite nasci, nec Dioscorides, nec alij, quod legerim, memoria prodiderunt. Myrrhis enim folijs est cicutæ: radice rotunda, molli, cibus non insuauis. at his omnibus Ruberta caret, ut libro quarto clarius patebit. Porro tamen Hermolaus ab errore, quantum reor, uindicari non potest, quòd scripserit, Geranium id esse Latinis, quod Dioscoridi myrrhis, Plinij fortasse lectione deceptus, qui loco suprâ citato Latinis uocatû Geranium à quibusdam Myrrhim appellari scriptum reliquit: quamquam legitimæ Myrrhidis historiam tradidit libro XXI. cap. XVI. Nec sanè mirum est, Plinium scripsisse Geranium aliquibus uocari Myrrhim, cum etiam è Græcis fuerint, qui Geranium, quod secundo generi adscribitur, Myrrhim appellauerint, ut uidere est in ijs Dioscoridis exemplaribus, in quibus cuiusq; capituli initio in-

Ruellij erratum.

Hermolai lapsus.

Brasauoli error.

Momordica.

Nomina.

numera plantarum nomina leguntur. Fallitur quoque hac in historia Brasauolus, asserens nullo modo ijs esse adstri- pulandum, qui Pedem columbinum uocatum Geranium esse contendunt, quòd Geranium folijs exeat maioribus anemones incisuris. Sed is, meo quidem iudicio, ignorasse uidetur, quòd secundum Geranij genus, non autem primo generi à Dioscoride assignatum, est illud, quod Pes columbinus censetur. Vel fortasse dum hæc scriberet, alterum Geranij genus non animaduertit in Dioscoride, quòd tunc lectionis impatiens, totum illius caput non perlegerit. Aliam ab his Geranij plantam uidimus in pluribus hortis, ac uiridarijs satam, folijs rotundis, secundi Geranij modo per ambitum laciniatis, maluam magnitudine æquantibus, fructu gruini capitulis simili. Hanc herbariorum nonnulli Momordicam nuncupant, quemadmodum & Balsaminam alij eodem nomine uocant: eamq; cæteris præferunt in potionibus ad interna uulnera glutinanda. Hæc, mea quidem sententia, magis respondet alteri Dioscoridis Geranio, ut quæ folijs ad maluam propius eccedat. Quare & hanc magis eandem esse cum illo putauerim. Veruntamen haud eam inficias, quin Pes columbinus dictus idem sit Geranium: sed eum quis rectius fortè Geranium minus dixerit. Primi Geranij radix (ut Plinius est author) reficientibus se ab imbecillitate utilissima est. Bibitur contra phthisim drachma in uini cyathis tribus bis die: item contra inflationes. quæ & cruda idem præstat. Succus radicis auribus medetur. Opisthotonicis semen drachmis quatuor cum pipere, & myrrha potum. Secundum uerò Geraniū etsi nullius esse in medicina usus scriptis tradiderit Dioscorides; nō desunt tamen hodie herbarij, qui in internis uulneribus glutinandis, et fistulis sanandis ipsum in potionibus sumptum, mirifice commendent. Sed equidem uereor, ne & hi decipiantur, Serapionis inter prætem secuti, qui Amomum Pedem columbinum appellauit. quippe quoniam propria sit Amomi facultas internis corporum uulneribus mederi. Geranij non reperio meminisse Galenum in simplicium medicamentorum libris. Eius quidem meminit Paulus, sed ea tantum de Geranij posteritatis memoriæ mandauit, quæ ex ipso Dioscoride sumpsit.

Quod Græci γεράνιον, Latini similiter Geranium uocant: Itali, Geranio: Germani, Storcken scnabel: Hispani, Pico de cinguenta: Galli, Rostro de cicongie.

Γναφάλιον. GNAPHALIVM.

CAP. CXV.

GNAPHALII folijs albis, mollibusque aliqui pro tomento utuntur. Bibuntur efficaciter folia in uino austero ad dysenteriam.

GNAPHALII historiam adeo paucis perstrinxit Dioscorides, ut nobis non modò difficile, sed etiam impossibile uideatur, ut quisquam conijcere, ac decernere possit, quanam planta sit, quæ uerum Gnaphalium repræsentet: præsertim cum antiquorum hætenus repperim neminem, qui Gnaphalij faciem longiori historia exprefferit. Etenim Plinius eadem, qua Dioscorides, breuitate usus, Gnaphalij notas reddidit lib. XXVII. cap. X. Fuchsius tamen in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs herbam quandam pro Gnaphalio ostendit, quam ideo fortasse Gna-

P 3 phalium

GOSSIPIVM.

Impia herba
Plinij.

Xyli historia,
& uires.

TYPHA.

Gnaphalij ui-
res ex Gal.

Nomina.

Typhæ con-
sideratio.

phalium existimauit, quod incana, tomentosaq; conspiciatur. Sed mihi planè eam Euchsus pro Gnaphalio depinxisse uidetur, quàm Plinius lib. XXIII. cap. XIX. Herbam impiam uocari tradit: quæ meritò IMPIA Plinij dici posset, quod eius è uet-
ribus nemo, quantũ equidem legerim, præter ipsum meminerit. De qua is differens loco modo citato, eã ijs notis, et uiribus descripsit. Herba impia uocatur incana, roris marini aspectu, thyrsi modo ue-
stita, atq; capitata. Inde alij ramuli assurgunt, sua capitella gerẽ-
tes. Ob id impiam appellauere, quoniã liberi super parentẽ excel-
lant. Alij potius ita appellatam, quod nullum animal eam attin-
gat, existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruct, præci-
puo aduersus anginas succo, lacte & uino admisto. Mirumq; tra-
ditur, nunquam ab eo morbo tentari, qui gustauerint. Itaq; &
suis dari, quæq; id medicamentum noluerint haurire, eo mor-
bo interire. Sunt qui & in auium nidis inferi aliquid ex ea putent,
atque ita non strangulari pullos auidius deuorantes. hætenus de
Impia Plinius. Ceterum quoniam Gnaphalium ob eius tomen-
tum, illud candidissimum uellus, quod uulgò nos appellamus Bam-
bagia, & alij Cotone, Latini uerò XYLON, & Gossipium,
mihi in mentem redegit, à ueteribus Græcis nusquam, quod sciam,
descriptum; ideo hic de eius historia, ac uiribus latius differen-
dum duxi, quàm fecerim in lini mentione, ubi eius quoque memi-
ni. De hoc itaq; Plinius lib. XIX. cap. I. sic loquitur. Superior,
inquit, pars Aegypti in Arabiam uergens gignit fruticem, quem
aliqui Gossipion uocant, plures Xylon, & ideo lina inde facta
xylina. Paruulus est, similemq; barbata nuci desert fructum:
cuius ex interiore bombyce lanugo netur. Nec ulla sunt ei in can-
dore, mollitiã præferenda. Vestes inde sacerdotibus Aegypti
gratissimæ: hæc Plinius. Hæc ætate Xylon feritur etiam in Cy-
pro, Creta, & Sicilia insulis, ubi copiosissimum prouenit: quin
& in Apulia, alijsq; regionibus nascitur. Huius lanugo manifestè
excalfacit, ac siccatur. quæ si comburatur, mirum in modum ma-
nantem è uulneribus sanguinem sistit: Seminis medulla tussi, &
difficuler spirantibus auxiliatur: genitale semen procreat, pro-
inde uenerem stimulat. Oleum ex ea exprimitur, quo tum lentigi-
nes in facie, tum etiam ceteræ cutis maculæ optimè delentur.

Sed ut iam Gnaphalio suas ex Galeno reddamus uires, eas ipse
lib. VI. simplicium medicamentorum, his uerbis retulit. Gna-
phalium ideo sic nominatum est, quod folijs eius mollibus ἀντι
γναφάλοι, hoc est, pro tomentis utantur. Sunt autem candida,
& mediocriter adstringunt: ac proinde quidam id exhibent, ex
austeriorum uinorum quopiam, dysentericis. Herba Græcis
γναφάλοι, Latinis etiam Gnaphalium appellatur.

ΤΥΦΗ. TYPHA.

CAP. CXVI.

TYPHA folium edit cyperidi simile: caulem al-
bum, læuem, æquabilem: flore in cacumine ambien-
tem, densum, qui in pappos soluitur, quod paniculam
aliqui nominant. Huius herbæ flos suillo adipe eloto
exceptus, ambustis medetur. Gignitur in palustribus, &
aquis stagnantibus.

TYPHA planta est in Italia uulgaris, notiorq; omnibus,
quàm ut eius effigies explicari debeat. Ea in paludibus, stagnis,
& lacubus frequentissima prouenit, ita ut raræ admodum sint
stagnantes aquæ, quæ Typha non scateant. Claua, quam in læ-
uissimo caule gerit, à nostris Hetruscis Mazza sorda uulgò dici-
tur, quod eius lanugo, si in aures decidat, surditatem asserat.

Expetuntur clauarum pappi infimæ gentis hominibus pluma-
rum uice ad grabatos farciendos. Foliorum uerò usus ad conue-
stienda uitrea uasa, & ad muliebres cathedras texendas: quin
& ad tegetes parandas. Typhæ pappis, additis betonicæ folijs,

et gladioli, ac hippoglossi radicibus, omnibus in puluerem tenuissimum reductis, et assatis ouorum luteis exceptis, utuntur quidam feliciter ad enterocelas. Id autem medicamentum exhibent quotidie ieiunis drachma pondere triginta dierum spatio: eoq; non modò pueros, adolescentesq; sanari pollicentur; sed etiam iuuenes iam etate consistentes: si tamen interim præstanti ligatura, ac emplastris glutinantibus in a pubis pars probè munatur. Typhæ meminit Galenum in simplicium medicamentorum censu, non inuenio. Eius tamen meminit Theophrastus libro primo cap. XIII. de plantarum historia, ubi inter enodes palustrum locorum plantas Typham quoque recensuit. Ei nomen Græcum est ΤΥΦΗ: Latinum item Typha: Italicum, Mazzia sorda: Germanicum, Moskolben, et Narenkolben: Hispanicum, Bohordo, et Iunco amacorocado: Gallicum, Mache, et Massé.

Nomina.

ΚΙΡΚΑΙΑ. CIRCEA.

CAP. CXVII.

CIRCEA, quam & dirceam aliqui uocant, folijs est hortensis solani, agnatis crebris: flore nigro, pusillo, copioso: semine milij, nascente in quibusdam ueluti corniculis: dodrantali radice, triplici ferme, aut quadruplici, candida, odorata, excofaciente. Nasceitur in apricis, saxis, & uento perflatis. Radicis tusæ pondo quatuor, in sextarijs tribus uini dulcis per diem, & noctem macerantur, potuque triduo vuluas expurgant. Semen in sorbitionibus datum lacte mammas nutricum explet.

HABD equidem ausim affirmare, an Circea hodie inueniri possit in Italia: quanuis ea antiquis fortasse notissima fuerit. Siquidem nulla hætenus se mihi obtulit planta, neq; alijs, quod sciam, quæ Circeam representaret. Cæterum credere nonnulli hanc sibi Circeæ nomen comparasse, quòd Circe uenefica in suis ea uteretur ueneficijs, uel quòd fortassis eius fuerit inuentrix, à Sole patre plantarum omnium genitore edocta. Quod etsi nonnullis uerisimile putetur; cum tamen à nemine Circeam his pollere uiribus proditum sit, aliunde potius id nominis sibi uendicasse existimandum. Meminit Circeæ Plinius lib. XXVII. cap. VIII. ubi eam his notis, ac uiribus depinxit. Circeæ strichno (hoc est, solano) satiuo similis est: flore nigro, pusillo: paruo semine, ut milij, nascente in quibusdam corniculis: radice semipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi. Nasceitur in apricis saxis. Diluitur in uino, bibiturq; ad dolorem uulvæ, et uitia. Macerari oportet in sextarijs tribus quadrantem radicis tusæ per noctem, et diem. Trahit eadem potio secundas. Semine lac minuit in uino, aut mulsæ aqua pota. Hæc Plinius, qui illa omnia ferè ab ipso Dioscoride mutuatus est. Etsi ab eo in hoc magno, ut puto, errore dissentiat, quòd Circeæ semen in uino, aut mulsæ aqua potum lac minuire tradat, cum potius, teste Dioscoride, ipsum eliciat. Quæ in re Plinius nò modò Dioscoridi refragatur, sed ipsi quoq; Galeno. qui de Circeæ uiribus differens lib. VII. simpl. medic. sic inquit. Circeæ herbæ radicem scribit Dioscorides ex uino dulci potam secundas expurgare. Est enim boni odoris, et excofactoria.

Circeæ consideratio.

Plinij lapsus.

Circeæ uires ex Galeno.

FILIPENDULA.

Semen autem eius in sorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit. Quæ Græcè κίρκαια, Latine similiter Circeæ, et Italice Circea uocatur.

Nomina.

ΟΙΩΝΑΝΘΗ. OENANTHE. CAP. CXVIII.

OENANTHE folia habet pastinacæ: florem candidum: caulem crassum, palmi altitudine: semen atriplicis: radicem magnam, in multa rotunda capitula extuberantem. Nasceitur in petris. Huius semen, caulis, & folia cum mulso uino pota, secundas eijciunt. Radix è uino urinæ stillicidio conuenit.

OENANTHEN, cuius hic Dioscorides meminit, Theophrastus libro VI. cap. VII. de plantarum historia, et Plinius lib. XXI. cap. XXIII. non equidem hætenus reperi, ac uidi in Italia, etsi in ea indaganda non parum laboris insumpserim. Fuchsius, et recentiorum herbariorum pleriq; Oenanthem eam esse herbam existimant, quæ hodie passim FILIPENDULA uocatur. Quorū certe sententiæ, quanuis uirorū magnæ apud me auctoritatis, nunquam potui subscribere. quòd Filipendula hæc magna nusquam, quod inuenerim, radice nitatur, quæ rotundis extuberet capitibus: quòd semen non ferat atriplicis: quòd denique non in petris, sed in pratis, et leto ubique solo proueniat. Quibus sanè rationibus non potui non adduci, ut apud Dioscoridem aliam omnino à Filipendula Oenanthem semper esse crediderim. Oenantes uires, quas descripsit Galenus in simplicium censu, non licuit mihi reperire. Cæterum Filipendulam non uulgaribus pollere uiribus, testantur recentiores. Ea enim urinæ remoratur, eiusq; stillicidio auxiliatur: item renum tum calculis, tum doloribus. Eadè stomachi inflationes discutit. Medetur suspiriosis, et anhelantibus, omnibusq; in uniuersum morbis, quos causa frigida excitauerit. Prodest comitalibus inperso cibis radicem puluere. Planta, quæ Græcis οἰωνανθή, Latinis etiam Oenanthæ appellatur: Italis, Enanthæ.

Oenantes consider.

Filipendulæ uires.

Nomina.

CONYZA

CONYZA MAIOR.

CONYZA MINOR.

CONYZA MEDIA.

Conyzæ con-
sideratio.

Κόνυζα. CONYZA. CAP. CXIX.

CONYZÆ duo genera. quæ parua uocatur, odore præstantior est: maior uerò frutice altior, & folijs latioribus, graui odore. Vtriusque folia oliuæ similia, hirsuta, pingua. in maiore caulis binum cubitorum altitudine at tollitur, in minore pedem æquat. flos fragilis, lutei coloris, qui in pappū abit. radices superuacua. Suffitu, substratuque frutex totus serpentes fugat, culices abigit, & pulices necat. Folia conuenienter illinuntur serpentium plagis, & tuberculis, ac vulneribus. Flores, & folia cum uino ad menses, partusque eiiciens bibuntur: item contra urinæ stillicidia, arquatam morbum, & tormina: comitiales pota ex aceto adiuuant. Decoctum in defæctionibus medetur vuluæ malis. Impositus succus abortum facit. Herba ex oleo efficaciter horroribus oblinitur. Capitis dolores tenuis illita sanat. Est & tertium conyzæ genus, caule crassiore, ac molliore: folijs mediæ inter maiorem, & minorem amplitudinis: minimè pinguis, multò tamen grauioris odoris, & iniucundioris, sed inefficior. Prouenit locis humentibus.

CONYZÆ omne genus non in Hetruria solum, sed alibi quoque passim ferè prouenit, nullis prorsus reclamantibus notis, quæ earum singulis à Dioscoride tribuuntur. Conyza maior uulgò Pulicaria dicitur, quia substrata (ut Dioscorides inquit) pulices necat. Qua fortasse ratione adductus Theodorus in Theophrasto Conyzam Pulicariam interpretatur. Meminit autè Conyzæ Theophrastus lib. VI. cap. II. de platarum historia, ubi de eius generibus disserit his uerbis. Conyza mascula, & fœmina constat. Distant quæ admodum cætera, quæ sic discerni desiderant. Fœmina enim tenuiori

nuiori uestitur folio, & compressior est, atq; in totum minor. Mas amplior, crassiorq; caule, atque ramosior, & folium amplius, pinguiusq; habens: necnon & flore splendidior est. Ambo fructifera sunt, in totum serotina germine, floreq; constant: quippe cum circa arcturum, & post arcturum incipiant. Mari grauior odor: fœmina acrior, ideoq; contra bestiarum morsus commodior est. hæc Theophrastus de duplici tantum Conyzæ genere. Ceterum tertia eius species, cuius à Dioscoride fit mentio, inter marem, & fœminâ media est. Nascitur hæc in Ananiæ uallis agro, & in Goritiensi comitatu copiosissima, humentibus præsertim locis, & secus uias, ubi ex agrorum marginibus aqueus humor stillicidio quodam in proximos defluit canales. Conyzæ uires posteritatis memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Conyzæ & maior, & minor adsimilis sunt tum temperaturæ, tum facultatis: gustui amaræ, & acres apparent. Excalfaciuntq; admodum luculenter, siue quis folia læuigata cum teneris ramulis (est enim fruticosa planta) parti cuiuspiam illinat, siue ubi in oleo coxerit, eo utatur. Siquidem concussiones, siue rigores per circuitum redeunt, tale sanare oleum uidetur. Flores quoq; eorum adsimilis sunt facultatis. Itaque quidam, & ipsos cum folijs tritos in uino bibendos exhibent ad menses fortiter ducendos, ciendumq; fœtum. Est & tertium Conyzæ genus, in locis humidioribus proueniens, utrisq; illis tum graueolentius, tum imbecillius. Sed primæ memoratæ tertij sunt ordinis in excalfaciendo, & exiccando. Κόνυζα sic Græcè, ut etiam Conyzæ Latine dicitur: Italicè, Coniza, & Pulicaria: Germanicè, Geel muntz, & Durruurtz: Hispanicè, Attadegua.

Conyzæ uires ex Gal.

Nomina.

HEMEROCALLIS.

HEMEROCALLIS ALTERA.

Ἡμεροκάλλις. HEMEROCALLIS.

CAP. CXX.

HEMEROCALLIS folium, & caulem habet lilij, herbacei coloris ut porrum: flores in caule per singulos exortus, terni aut quaterni erumpunt, lilij diuisura, quoties dehiscere cœperunt, colore perquam pallido: radix magna est, atque bulbosa. Quæ pota, aut cum melle, & lana in pecto apposita, aquam educit, & sanguinem. Folia trita mammarum inflammationes à partu contractas, oculorumq; collectiones mitigant. Radix, & folia igni ambustis utilissimè illinuntur.

HEMEROCALLIS nusquam non prouenit in Italia. quandoquidem circa messem in aruis inter segetes, in pratis, in montibus, & in uallibus aureo colore emicat. Vulgus Lilium sylvestre nominat. Radice nititur bulbosa, hortensi lilio persimili, sed colore diuersa. Flores, cum suo tempore dehiscunt, colore perquam pallido (ut Dioscorides ait) conspiciuntur, adeo ut fulgentis auri modo rutilent. Hemerocallis genus & illud esse non diffiteor, quod ego inueni in montibus Iapidie. id namq; facie alterum æmulatur, sed radicem habet, quæ pluribus & paruis coagmentatur bulbis: quinetiam flores profert aliam sortitos diuisuram, ut eius effigies, quam hic adiecimus, apertè demonstrat.

Hemerocallis consider.

Quorundam
error.

LILIVM CONVALLIVM.

LEVCOIVM.

Lilij conual-
lij mentio, &
uires.

Hemerocallis
uires ex Gal.

Nomina.

strat. Hinc itaque eorum error, ut arbitror, euidentissime de-
prehenditur, qui Lilium conuallium uulgo dictum Hemerocallim
esse existimant. Namq; illud folijs constat serè plantaginis, tenuio-
ribus tamen, minusq; striatis. cauliculis iuncis, tenuibus, ac mol-
libus: in quibus cacumen uersus plures prodeunt flores albican-
tes balaustrij, & arbuti effigie, odore perquam iucundo. Radi-
ces demittit laxas, longas, fibris, capillamentisq; repletas, nullis
adiacentibus bulbis. Hemerocallis uero, Dioscoride teste, folia,
& caulem profert lilio similia: flores colore admodum pallido:
radicem magnam, bulbosamq;. Quæ sanè notæ, si diligenter con-
ferantur, manifestissime indicabunt, eos hallucinari, qui Lilium
conuallium Hemerocallim esse contendunt. LILII conuallij
magnus apud Germanos in medicamentis est usus (abundat enim
eo maxime Germania) ad uarios corporis morbos. Aiunt eo ro-
borari cor, cerebrum, & omnes principes facultates. Idcirco
resolutis, comitialibus, conuulsis, uertiginosis, animi deliquio cor-
reptis, & cordis pulsatione concussis, ipsum exhibent. Quin &
ictis, seu commorsis à uenenosis animalibus præbent. Item agrè
parturientibus, oculorumq; inflammationibus maximo esse auxi-
lio prædicant. Conficiunt autem ex floribus per æstatem siccatis
uinum uindemiæ tempore, ipsos calcatis uinis admiscentes, quo
postea utuntur ad prædicta. Sunt & qui recentes flores uetere
uino macerent, & in uitreo uase diu insolent, admixtis lauendulæ
uocatæ, & roris marini floribus, additisq; odoramentis nonnul-
lis: deinde ex ijs stillatitiam aquam in calentis aquæ balneo ui-
treis organis eliciunt, eamq; aureis, argenteisq; uasculis repo-
nunt. Hanc aquam auream appellant: qua utitur ad omnes præ-
dictos corporis affectus. Quinimò eam iamiam animam expiran-
tis ori inferunt, rati ex eius assumptione homines morientes in ui-
ta retineri posse per plusculum temporis spatium. Sed quàm uana
isti ferantur opinione, mihi quidem sæpenumero experimento de-
prehensum est. Quod etsi ijs quoq; irritum comperiat; ea ta-
men est huiusce aquæ apud omnes autoritas, ut plerique ab eius
exhibitione abstinere nequeant, etiam in morbis calidissimis. Cæ-
terum non sine errore Fucsihus, uir alioqui doctissimus, putat Li-
lium conuallium esse Ephemerum, de quo Dioscorides agit libro
sequenti. Sed quàm is aperte decipiat, nos suo loco dicemus.
Hemerocallis meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamen-
torum, sic inquit. Hemerocalles radicem habet lilij radici simi-
lem, non figura tantum, sed & uiribus. Prodest non secus atq; il-
la, igni ambustis: quippe quæ leuiter digerentem facultatem ha-
beat, & cum hoc repulso quiddam. Quæ Græcis ἡμεροκάλ-
λῖς, Latinis quoq; Hemerocallis, & Lilium sylvestre uocatur:
Italica, Hemerocalle, & Giglio saluatico: Germanis, Heydnisch
lilien: Hispanis, Lirio amarillo: Gallis, Lis gaulne.

Λευκοίον. LEVCOIVM, SIVE ALBA
VIOLA. CAP. CXXI.

LEVCOION vulgaris est notitiæ. sed in floribus
differentia quædam: nanque aut cœrulei, aut albi, aut
purpurei, aut lutei inueniuntur. Luteum uero præcipui
in medicina usus. Huius aridi flores feruefacti in desef-
sionibus, valent contra vuluæ inflammationes, & men-
strua expellunt: sanant oris ulcera, cum melle: cum ce-
rato, rimas sedis. Semen duum drachmarum pondere
ex uino potum, aut cum melle inditum, menses, secun-
das, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem
reprimunt, & podagricos iuuant.

LEVCOION

LEUCOION etsi Latinis albam tantum uiolam ipso nomine significat; tamen à rei herbariæ authoribus & pro cæteris uiolarum generibus, luteo scilicet, purpureo, cæruleoq; colore distinctis, sæpe usurpari solet. Id hodie officinis, atq; etiam medicis ijs, qui Arabum factionem sequuntur, horum uoce Cheiri nuncupatur. Leucoium omne ferè genus in Italia in hortis, ac uiridarijs, in ædium fenestris, parietibusq; frequentissimum uisitur: ubi illud in figuris, ac ligneis uasis mulieres studiosè colunt, ac fouent. Namq; eius flores cum coloris uarietate, tum odoris suauitate tantam cum oculis, & naribus ineunt gratiam, ut in coronamenta frequentissimè addantur. Porro non temerè omne ferè genus Leucoij in Italia nasci modò diximus. quandoquidem cæruleū inibi, quod sciam, non prouenit. Quā obrem Marcello Dioscoridis interpreti subscribendum puto, qui Leucoium cæruleum hoc loco accreuisse suspicatur, uetustissimi Latini Dioscoridis Longobardis literis scripti testimonio nixus, in quo nullum planè de cæruleo Leucoij colore uerbum legebatur. Suspicionem hanc augent, itaq; esse comprobant Oribasius, & Serapio, quos item id uerbum hoc loco non habere comperio in simplicium censu, cum alioquin reliqua Dioscoridis referant. Cæterum ex Leucoio, siue ex albis uiolæ floribus, utpote qui cæteros odore præcellant, Persæ odoratum illud unguentum parāt, quod Iasminum appellant, ut primo libro in ipsius Iasmini unguenti mentione ostendimus, ubi eorum sententiam refutauimus, qui è floribus Gelsimini uulgò uocati id fieri contendunt. Leucoij uires tradidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Leucoij frutex uniuersus extergentem facultatem possidet, ac tenuium paratum est: plus tamen flores, & inter hos qui sunt sicciores, magis etiam quàm uirides, adeò ut & oculorum cicatrices crassas extenuent. Tum menses quoq; decoctum eorum mouet, & secundas, foetumq; emortuum elicit: & si bibatur, foetum uiuium perimens, & abigens est medicamentum: est enim id, ut si quod aliud, amarum. Quod si quis uirium eius uehementiam multa aqua admixta retundat, ac mitiget, aut certè id genus aliquo, habebit & ad phlegmonè bonum medicamentum. Sic decoctum eius si non merum fuerit, uteri phlegmonas identidem perfusum sanat, potissimum quæ diutino tempore ad scirrhi modum induruerit. Sic cum cerato ulcera ægrè ad cicatricem peruenientia curat. Sunt uerò etiam, qui cum melle ad oris ulcera adhibeant. Semen cum eiusdem sit facultatis, aptissimum est duarum drachmarum mensura potum: tum mensibus ciendis appositum cum melle, conuenire creditur, foetumq; uiuentem interficere, ac mortuum eiicere. Radices similis quoque facultatis, nisi quatenus crassioris sunt essentiae, & magis terrene, cum aceto lienes induratos sanant. Nonnulli uerò & phlegmonas in articulis induratas ijs curant. Id λευκόιον Græcis dicitur, quod Latinis Viola alba, (quanquam eo nomine Græci & luteam, & purpuream uiolam comprehendunt:) Mauritanis, Keiri, Cheiri, siue Alcheiri: Italis Viola bianca: Germanis, Gelb uiolen, & Vioß weil: Hispanis, Violetas amarillas, & Violetas blancas: Gallis, Violettes, & Giroflees.

Leucoii consideratio.

Dioscoridis locus suspectus.

Leucoii uires ex Galeno.

Nomina.

Κραταγόγον. CRATAEOGONVM.

CAP. CXXII.

CRATAEOGONVM, siue, ut alijs placet, cratænon, folijs melampyro simile est, multis calamis ex una radice emicantibus, multorumq; geniculorum: semine milij. Nascitur in opacis, & frutetosissimis parte plurima: summo opere acre. Traditum est à quibusdam, hoc si bibat ieiuno ore, ter die post menses purgatos, tribus obolis, in cyathis aquæ duobus mulier, ante conceptum quadraginta diebus; & uir modo consimili, totidem diebus ante coitum hauriat, uirilis sexus partum futurum.

QUANVIS putent nonnulli Cratægonum esse quandam Persicariæ uocatæ speciem; ego tamen eorum sententiæ non ausim subscribere, quod Persicaria nullis ferè notis Cratægonum æmulari mihi uideatur. Neq; uerò aliam herbam, quæ Cratægoni effigiem repræsentaret, hæcenus reperi, aut repertam uidi in Italia; ubi tamen ipsum nasci non negauerim. Sed certè id inuentu difficile suspicor, quoniam eius descriptio, quemadmodum & sequentis, ab omnibus, qui extant, rei herbariæ authoribus obscura satis, & confusa traditur. Κραταγόγον sic Græcè, ut Cratægonum item Latine uocatur: Crategono, Italicè.

Cratægoni confid.

Nomina.

φύλλον. PHYLLON.

CAP. CXXIII.

PHYLLVM, quod elæophyllon uocatur, in saxosis nascitur. duum generum est. Quod autem thelygonum appellant, prouenit musci modo, folio oleæ, sed colore magis herbaceo: caule tenui, breui: radice exili. florem album profert: semen papaueris, maiusculum. Sed arrhenogonum cætera huic simile, solo fructu distat: habet enim racemosum quiddam deflorentibus oleis non dissimile. Arrhenogonon potu, masculi sexus facere partus, ut thelygonon foeminei, proditur. Horum Crateuas author est. Sed huiusmodi historiâtenus mihi produxisse uisum est.

LEGITIMVM Phyllum nondum hac ætate, quod sciam, in Italia compertum est: quanquam uidetur Ruelius existimasse, Persicariam, quam maiorem cognominant, esse Phyllon. Qua in re is, meo quidem iudicio, apertè fallitur: siquidem Persicaria illa humentibus, ac uliginosis locis prouenit; Phyllum uerò in saxosis nascitur, ut Dioscorides testatur. Qui tamen, si eius uerba accuratè expenduntur, nullam huius herbe cognitionem habuisse depræhenditur, nisi eam, quam ex Crateuæ herbarij historia habere potuit, unde fortè ea omnia sumpsit. Quo fit, ut mirari nō liceat, si nobis quoq; Phyllum cognitu sit difficile. De quo nihil à Galeno, & Paulo proditum inuenio: id quod haud dubiam fidem facere potest, non secus illis, ac nobis Phyllum fuisse incognitum. Cæterum non desunt qui uelint Phyllum à Lizonosti, hoc est, Mercuriali non differre, quod pluribus tum notis, tum facultatibus sibi inuicem respondent.

Phylli consideratio.

Opinio quorundam.

Phylli mētio
ex Theophr.

Nomina.

deant. Verūm quōd cum ijs non possim liberē consentire, hæc me maximē animo suspensum detinent, quoniam Mercurialis folia habet ocimi, helxinæ cognata, non autem oliuæ: florem herbaceum, non album. quōd præterea Mercurialis nascatur passim in hortis, & uineis, non in saxosis tantum. quōd de his deniq; seorsum diuersisq; capitibus scripserint Dioscorides, & Plinius, utpote de rebus inter se differentibus. Equidem hoc anno plantam inueni inter saxa in Saluatino monte non longē à Goritia, folio mercuriali crassiore, breuiore, aliquantū in ambitu serrato: semine iam deflorentis oliuæ simili. Quibus utique notis ea mihi uisa est satis Arrhenogono suffragari. Sed an uerum fuerit Arrhenogonum pro certo affirmare non ausim. Phylli meminit Theophrastus lib. IX. cap. XIX. de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Quædam ad procreandum marem, aut fœminam ualere traduntur. Quamobrem Phyllon tum arrhenogonon, hoc est, marificum, tum thelygonon, id est, fœminificum uocant. Ambo inter se similia sunt, & ocimi speciem referunt. Fructus thelygoni modo musci oleaginci, uerūm pallidior: arrhenogoni uerō sicut oliua, cum primū ex muscoso flore emergit: geminus modo testiculi hominis. hæc Theophrastus. Ex cuius nimis uerbis colligi potest, Dioscoridis codicem hoc in loco deprauatum esse. quandoquidem Theophrasto thelygonum non nascitur musci modo, neq; folium habet oleæ uiridius, ut in Dioscoride scriptum legitur: sed fructum quidem fert in modum musci oleæ, pallidiorem tamen. Quæ certē thelygoni notarum diuersitas facit, ut planē suspicer in Dioscoridis potius, quā in Theophrasti uerbis mendum aliquod subesse. Atque adeo fit, ut quasi iam non dubitem asserere eam plantam, quam ego reperi (ut antē dixi) in Saluatino monte, uerūm Arrhenogonum esse: non solū quōd descriptioni pulchrē respondeat; sed etiam quōd in notis ferē non dissentiant auctores illi grauissimi. Herba, quæ Græcis Φύλλον, Latinis & Phyllum, & Folium appellatur: Italis, Phillo, & Folio.

Οἶσιν. TESTICVLVS.

CAP. CXXIIII.

TESTICVLVS, quem Græci cynosorchin uocant, folijs circa caulem, & ima eius parte in terra stratis, oleæ molli similibus, longioribus, angustioribus, læuibus: caule dodrantali: floribus purpureis: radice bulbosa, oblonga, oliuæ modo angusta, duplici ordine: superiore, quæ plenior est: inferiore, quæ mollior, ac rugosior. Eduntur radices coctæ, ut bulbi. Ex quibus si maiorem edant uiri, mares generari dicuntur: si minorem fœminæ, alterum sexum. Addunt, in Thessalia mollem mulieres in lacte caprino bibere, ad stimulos coitus: aridam uerō ad inhibendos. & alterum alterius potu resolui. Nascitur in petrosis, & sabuletis.

TESTICVLI SPECIES.

TESTICVLI SPECIES.

TESTICVLVS.

TESTICVLVS.

Ὄξυς ἑρπείας. TESTICVLVS ALTER.

CAP. CXXV.

TESTICVLVS alter alio nomine serapias, Andrea authore uocatur: quoniam radix ad multa utilis fit. Folijs est porri, latioribus, oblongis, pinguibus, ex alarum sinu inflexis: caule palmeo: floribus penè purpureis: radice testiculis simili. Quæ illita tumores discutit, ulcera purgat, & serpere eadem non patitur: abolet fistulas, & illitu inflammationes lenit. Aridæ radices nomas inhibent: sanantque putredines, & oris ulcera cacoëthe: aluum fistunt è uino potæ. De hac, eadem quæ de testiculo canis, produntur.

Σατύριον. SATYRIVM.

CAP. CXXVI.

SATYRIVM aliqui trifolium uocant, quoniam tria fert folia, ad terram infracta, rumici, aut lilio similia, minora tamen, ac rubra: caulem cubitalem, nudum: florem lilij effigie, candidum: radicem bulbosam, mâli magnitudine, fuluam, intus ut ouum candidam, gustanti dulcem, & ori non ingrati. Quam in uino nigro austero bibere conuenit, contra opisthotonum. Vtendum ea dum concumbendi incepsit cupiditas: siquidem ea proniores ad uenerem fieri affirmant.

Σατύριον ἐρυθρόνιον. SATYRIVM ERYTHRONIVM.

CAP. CXXVII.

EST ET alterum Satyrium erythronium, siue erythraicon, id est rubrum, semine lini, maiore, duro, leui, splendente. quod fertur non secus atque scincus, libidinem excitare. Cortice radices gracili, rufo. intus autem album includitur, sapore dulci, non ingrato ori. In montosis, & apricis enascitur. Venerem, ut produnt, si omnino manu teneatur radix stimulat: eoque magis, si bibatur in uino.

ERRANT, mea quidē sententia, omnes ferè huius ætatis medici, ac seplastarij: quippe quod Canis testiculis legitimi Satyrij uice passim in medicamentis utantur. Nam hæ plantæ (si Dioscoridi credimus) notis, ac facie maxime inter se distant, quanuis uiribus, & facultate non longè sint dissimiles. Testiculorum enim radices, præter id quod animalium testes repræsentant, oblongæ sunt, binæ, utrinque pendentes: superior tamen altera, quæ plenior est: inferior

Satyrij, & Testiculi consideratio. Multorum error.

rior altera, quæ mollior, & rugosior. Satyrii uerò radix bulbosa, mliq; modo extuberans describitur, colore exterius fulua, interius ut ouum candida, gustanti dulcis, & ori non ingrata. Cæterum uerum Satyrium, ut ingenue fatear, hætenus in Italia uidere mihi non licuit. Testiculorum porrò in Ananiensibus montibus, alijsq; compluribus locis non modò duo inueniuntur genera; sed alia quoq; longè plura. quibus & illud addendum esse existimauerim, cuius radix humanæ manus similitudinem refert. Vulgus à prædicta radice figura id Palmam CHRISTI appellat. Auicenna hæc radices Digito citrinos nuncupat. etsi eas Digito citrinos esse perperam, nullaq; quod in

PALMA CHRISTI.

Palmæ Christi
sti genera.

Fuch. errata.

Monachorū
lapsus.

Canis testicu
li uires ex Ga
leno.

libro suo legerim, ratione ducti negent Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt. Huius duo in Ananiæ uallis montibus habentur genera. Vnum maius, quod folia ferè lilij habet, leuia, patula, maculis quibusdam nigris respersa: caulem rotundum, leuissimum: florem spicatum, uarium, in purpura albicans, odore non ingrato: radices duas, quæ sanè testiculos caninos referrent, nisi ramis quibusdam quasi digitis, humanam manum exprimere uiderentur. Alterum minus, quod folijs constat croci: caule dodrantali, iunceo, leuiq; in cuius cacumine flos emicat purpureus, amaranti æmulus, qui recens odorem quam suauissimum reddit. Huius exiccati puluis ex aqua ignitum chalybem experta, epotus (ut perhibent ij, qui ita esse experimento comprobauerunt) dysentericis maxime prodest. Idem aquam præstare aiunt, quæ per uitrea organa ex ijs elicatur. Radices huic similes, sed quæ alteri magnitudine cedunt. Excalfaciunt utraq; (ut author est Auicenna) siccantq; secundo recessu. Crassa corporis excrementa pellunt, faciemq; detergunt. Dantur maniacis magno iuuamento: quin & in neruorum affectibus. Seminis puluis drachmæ pondere ex uino potus, comitialibus subuenit. Item radice decoctum uino diutius commistum, quod bibendum paratur tam in prandio, quam in cœna. Radices, Nicoli Florentini testimonio, febrem quartanam fugant: is nanque earum tantum usu Biliotum quendam curatum reuulit. Fuchsius Palmam Christi non rectè, pace eius dixerim, inter Satyrii genera depinxit: siquidem ea potius, meo iudicio, inter Canis testiculos erat representanda. Quinetiam in eo mihi planè errasse uidetur, quod Satyrium triphyllon, perinde atq; canis testiculos, cum duabus radicibus pictura expresse contra Dioscoridis delineationem: qui unam tantum radicem Satyrio mali magnitudine reddidit. Nisi fortasse is potius fuerit pictoris lapsus. Hallucinantur præterea una cum Mesue Patres illi reuerendi, qui eius antidotarium

commentati sunt. quippe qui malè sibi persuaferint, tot esse Satyrio radices, quot Canis testiculis. Verum ij Dioscoridem consulant, & hinc quàm aperte decipiantur, intelligent. Sed his facile errandi occasionem potuit dedisse Plinius, quem lib. x xvi. cap. x. Orchin, id est, testiculum, cum satyrio turpiter confudisse constat. Cæterum quoniam legitimo Satyrio deficiamus, officinæ, ac medici eius uice Testiculi radices suppeditant, infelici tamen, nec pari successu. Nam etsi ad prolem gignendam testiculi radices prætulit Dioscorides, quod maior à uiro deuorata masculinum gignat, minor uerò à foemina foeminam: deturq; mollis foeminis bibenda in lacte caprino ad stimulandam uenerem, arida uerò ad inhibendam; non tamen ob id unquam comperi quenquam, qui ex earum largiore esu referret, se magis ad uenerem fuisse excitatum, quàm esset, priusquàm eas comedisset. Sed id fortè fortuna illis accidit, quod utraq; simul radices ederint medicorum imperitia. quo factum sit, ut altera alterius uim destruxerit, cum alteri uis insit, ut uenerem stimulet, alteri uerò ut eandem inhibeat. Id quod fortasse ijs non eueniret, si legitimum haberemus Satyrium: uel si herba illa inueniri posset, quæ homines salacissimos reddit. Cuius Theophrastus meminit lib. i x. cap. x x. de plantarum historia, ubi ita scribit. Ad rem autem uenerem mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat. Non enim solum edentibus, sed etiam tangentibus tantum genitalibus uim dixere uehementem adeo fieri, ut quoties uellent, coire ualerent. Et quidem qui usi fuerunt, duodecies egisse dixerunt. Indum autem ipsum, qui uel magno, atque robusto corpore erat, septuagesies aliquando couisse fatentem licuit audire. uerum emissionem seminis guttatim fuisse, demumq; in sanguinem deuenisse. Mulieribus uerò uehementius etiam. citari libidinem, cum eo medicamine usæ fuerint, dicebatur. hætenus Theophrastus. Canini testiculi uires posteritatis memorie mandauit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Orchis, nuncupatur & Cynos orchis eadem herba. Radici eius bulbosæ, ac geminæ uis inest humida, & calida, ac gustantibus dulcor apparet. Cæterum maior radix multam uidetur habere humiditatem excrementitiam, & flatuosam: quapropter epota uenerem excitat. Altera uerò, minor uidelicet, contra admodum elaborata est, ita ut eius temperamentum ad calidius, & siccius uergat. Vnde hæc radix non modò non stimulat ad coitum; sed etiam planè contra cohibet, ac reprimat. Eduntur tostæ bulborum more. Orchis uerò, quem & Serapiada nuncupant, siccioris facultatem obtinet, quàm ut primi ordinis haberi mereatur; quocirca ad uenerem non similiter accommodus est. Oedemata illitus discutit, & ulcera sordida purgat,

gat, & herpes sanat. Siccatus multo etiam magis desiccatur, adeo ut & putrescentia, contumaciaq; ulcera sanat. Habet etiam quidpiam subadstringens, ac proinde uentrem ex uino potus sistit. Meminit item Satyrius Galenus eodem libro. Satyrium, inquit, aut Triphyllum humidum, & calidum temperatura est: quomobrem gustu quoq; appareret dulce. Attamen recrementitium, & flatuosam humiditatem possidet: quocirca ad uenerem incitat. Hæc uero et herbe ipsius radix præstare potest. Porro, ut quidam scribunt, ex uino nigro austero potum sanat opisthotonon.

Satyrii uires
ex Galeno.

Planta, quæ Græcis ὄρχις, & αὐρὸς ὄρχις, Latinis Testiculus, & Testiculus canis nominatur: Arabibus, Chasi alkeb, seu Chasi alchelh: Italis, Testicolo di cane: Germanis, Kuaben kraut: Hispanis, Coyon de perro: Gallis, Coullon de chien. Quæ uero planta σατυρίων Græcè, Satyrium quoq; Latine dicitur: Arabicè, Gasi alchaleb, Chasi altraleb, siue Tatarich: Italicè, Satirio, & Satirione: Germanicè, Stendel uurtz: Hispanicè, Sa-

Nomina.

tyrion, & Supinos de Raposa: Gallicè, Satirion.

Ὀρχιων.

HORMINVM.

CAP. CXXVIII.

HORMINVM satium herba est folijs marrubio similis: caule semicubitali, quadrangulo, circa quem eminentiæ filiquis similes prodeunt, quæ ad radicem spectant, in quibus diuersum semen recluditur. Siquidem in syluestri rotundum, fuscumque inuenitur: in altero nigrum, & oblongum, cuius est usus. Ad uenerem stimulamdam, cum uino bibi uolunt. Purgat cum melle argemas, albuginesque: illitum ex aqua tumores discutit: eo etiam extrahuntur aculei ex corpore. Idem effectus est illitæ herbæ. Syluestre magis uiribus pollet: quare unguentis, præsertim gleucino, permiscetur.

HORMINVM.

SCLAREA.

RVELLIVS, & hunc, ut arbitror, secutus Fuchsius in suis quib; de stirpium historia clarissimis commentarijs, certò credunt Horminum satium eam perquam odoratam herbam esse, quæ uulgò aliquibus Sclarea, quibusdam Matrisalua, & nonnullis Herba sancti Ioannis appellatur. Syluestre uero horminum illam esse censent, quæ passim in pratis nascitur, quam officinæ Gallitricum, & Centrum galli nominant. Sed certè horum, licet doctissimorum uirorum, sententiam ut minus probem, multa mihi occurrunt. Primum quòd contrà Hormini utriusq; descriptionem illæ plantæ constant caule plerumq; bicubitali, folijs marrubio quam longè maioribus, & calyculis, in quibus semen recluditur, sursum spectantibus. Deinde quòd in utrisq; illis plantis rotundum semen inueniatur, non autem in uno oblongum, in altero rotundum. Illud præterea addiderim, quòd Dioscorides nunquam, meo iudicio, Hormini odorem prætermisisset, si ei Sclarea dicta Horminum satium fuisset, ut illi existimant: ea enim adeo odorata

Hormini con-
sideratio.

Ruellij, & Fu-
chsiij opin. re-
probata.

Q 2 est,

est, ut eius odor insignis sine uitio præteriri nõ possit. Huc deniq; illud accedat, et eos planè, ut puto, refellet, qui secus opinantur, quòd nuper plantam, cuius hìc effigiem damus, Pisis ad me misit Lucas Gbinus medicus clarissimus, & rei herbariæ peritissimus, quæ adamussim Horminum satium representat, ut pictura affabrè demonstrat. Hormini utriusque meminit Plinius libro XXII. cap. ultimo. ubi in eum errorem lapsus deprehenditur, in quem & in stachyè eundem incidisse superius ostendimus. Nam ubi Horminum folijs marrubio similibus depinxisse opus erat, ei folia porri tradidit, nimirum Græcorum nominum uicinitate deceptus: $\pi\epsilon\alpha\sigma\iota\omicron\nu$ enim marrubium significat, $\pi\epsilon\alpha\sigma\omicron\nu$ uerò porrum, quod Plinius legisse uidetur. Est & Hormini genus à Theophrasto, Galeno, & Plinio inter fruges annumeratum: quod (ut Galenus auctor est libro I. de alimentorum facultatibus) inter erysimum, et cum

Plinij lapsus.

Horminũ frugis genus.

HEDYSARVM.

Nomina.

Hedysari cõsideratio.

Plinij lapsus.

Hedysari uires ex Gal.

ONOSMA.

Nomina.

Onosmatis consider.

minum mediam naturam obtinet. Cæterum Hormini, de quo hìc nobis est sermo, meminisse Galenum in libris simplicium medicamentorum, non reperiò. quanuis eius mentionem fecerit Paulus, qui tamen illa tantum refert, quæ à Dioscoride mutuatus est.

Græci eam plantam $\delta\epsilon\upsilon\sigma\alpha\rho\omicron\nu$ uocant, ut etiam Horminum Latini: Itali, Hormino.

$\delta\epsilon\upsilon\sigma\alpha\rho\omicron\nu$. HEDYSARVM.
CAP. CXXIX.

HEDYSARON, quod unguentarij pelecinum, id est, securidacam uocant, frutex est, folijs ciceris: semen rufum in siliquis fert, corniculorũ modo aduncis, quod ancipitem securim æmulatur, unde nomen accepit: amarum gustu. Stomacho utile in potu. Additur in antidota. Cum melle antè coitum subditum, concipiendi spem adimit. Nascitur in segetibus, & hordeis.

QUANQVAM Securidaca inter triticum, & hordeum quandoq; proueniat; frequentior tamen inter aphacam nasci cer nitur. Id quod etiam testatur Theophrastus lib. & cap. VIII. de plantarum historia, ubi Securidacam in aphacis gigni, eaq; aphacen necari prodidit. Plinius similitudine uocabulorũ deceptus lib. XVIII. cap. XVII. Securidaca lentem complexu strangulari scirbit. In eo autè error deprehenditur, quòd phacon pro aphace legerit, & uerterit: nam Græcis lens $\Phi\alpha\lambda\omicron\varsigma$, uocatur, non $\alpha\Phi\alpha\kappa\alpha$, quæ uiciæ genus est. Sed re quoq; Plinio refragatur Theophrastus, qui loco citato aracum, non autem securidacã len ti innasci, & inimicari tradidit. Hedysari meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquires. Hedysarum, aut pelecinus. Huius fruticis semen colore rufum est, utrinq; anceps, uti secures. Amarum, & subacerbum apparet. quamobrem potum gratum est stomacho, & uiscerum obstructions expurgat. Idem præstant totius fruticis ramuli. Planta, quæ Græcis $\delta\epsilon\upsilon\sigma\alpha\rho\omicron\nu$, Latinis Hedysarum, & Securidaca nominatur: Italis similiter Hedisaro, & Securidaca.

$\delta\epsilon\upsilon\sigma\alpha\rho\omicron\nu$. ONOSMA. CAP. CXXX.

ONOSMA oblonga folia habet, ad similitudinem anchusæ, longitudine quatuor digitorum, & unius latitudine, mollia, in terra iacentia, sine caule, sine semine, sine flore: radice nititur oblonga, tenui, infirma, rubescente. gignitur in asperis. Folia in uino pota, partus extrahunt. Prægnans, si eam supergrediatur, abortum facere dicitur.

PLANTA quædam ex collibus, quos uarijs herbis refertos circa Goritiam natura collocauit, in asperis nata iampridem ad me allata est, quæ folia habet minoris anchusæ: radices uerò eius ita rubescunt, ut quasi rubiæ uideantur. Ex ijs notis, quæ quidem pulchrè Onosmati respondent, non potui non adduci, ut eam uerum Onosma putarem. Vnde etiam eius picturam addendam

dam diligenter curavi, ut de ea aliorum quoque sit iudicium: Sed certè, ut uerum fatear, mihi adhuc incom-
pertum est, an hæc caulem, flores, & semen proferat: siquidem eam hætenus non nisi caule, & reliquis uiduam
uidere mihi licuit. Onosmatis uires tradidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit.

Onosmatis vi-
res ex Gal.

Onosma, uel osmas, uel phlonitis, uel ononis, ex acris, & amara constat substantia: proinde quoque creditur
foetus necare, & eijcere, folijs eius in uino potis. Vt Græcè ὄνοσμα, ita etiam Latine, pariter & Italicè, On-
nosma uocatur.

Nomina.

Νυμφαία. NYMPHAEA.

CAP. CXXXI.

10 NYMPHAEA nascitur in paludibus, & stagnantibus aquis, folijs fabæ Aegyptiæ, minoribus, &
longioribus, alijs in summa aqua, alijs demersis, pluribus ex radice eadem prodeuntibus: flore lilio
simili, albo, & in medijs crocos habente. cum defloruerit, ut rotundum malum, aut papaueris caput,
extubrat: nigro semine, denso, & lato, lenti gustus. Caulis est læuis, niger, minimè crassus, Aegyptiæ
fabæ cognatus: radix nigra, scabra, clauæ similis, quæ autumnò secatur. Sicca cum uino pota cælia-
cis, dysentericisque auxiliatur, & lienem absumit. Radix stomachi, ac uesicæ doloribus illinitur: ui-
tiligines ex aqua emendat: imposita cum pice, alopecij medetur. eadem contra ueneris infomnia bi-
bitur: siquidem ea prorsus adimit. pota assiduè aliquot diebus, genitale infirmat. Idem semen po-
tum efficit. Nymphææ nomen sibi uendicasse uidetur, quoniam aquosa amet. Plurima inuenitur in
Elide, in Anygro amne, & in Bæotiæ Aliarto.

20

Νυμφαία ἑτέρα. NYMPHAEA ALTERA.

CAP. CXXXII.

EST ET altera nymphæa, cuius flos blephara dicitur, folijs antedictæ: radice alba, scabra: flore
luteo, nitente, rosæ simili. Huius semen, & radix contra sceminarum profluvia efficaciter ex uino ni-
gro bibuntur. Nascitur in Thessalia, amne Peneo.

30

40

NYMPHAEA utraq; seplasiarijs Mauritano nomine Nenuphar appellatur. Nascitur ubiq; frequentissima in
paludibus, lacubus, & aquis stagnantibus. Vnde non mirum, si ea sit uulgaris admodum planta, & omnibus notior,
quàm ut indicari deceat. Veruntamen Fuchsius medicus ætatis nostræ clarissimus in libro illo de compositione me-
dicamentorum, quem nuper auctum edidit, putat alias esse Græcorum Nymphæas, alias Arabum, ut eius uerba, quæ
hic subiiciam, apertè satis declarant. Nymphææ, inquit, seplasijs Nenupharis. Facultatis tamen florum eius Dio-
scorides & Galenus non meminerunt. De illorum itaq; sententiâ semine potius & radice medicis utendum erit, quæ,
ut iisdem testantur, refrigerandi & exiccandi potestatem obtinent. Arabes contra floribus esse utendum præcipiunt,
illisq; refrigerandi in tertio, in secundo autem humectandi uim tribuunt. Atq; hos quidem flores quarta species Ne-
nupharis producit. quandoquidem illi præter binas, quas Greci commemorant, duas alias recensent. Vt hinc con-
stet, eam Nymphæam, cuius flores humectare Arabes memoriæ prodiderunt, hodie esse omnibus incognitam. Quæ
propter toto cælo errant nostri temporis medici, quod suis Nymphæis, quæ sunt Græcorum, humectandi etiam fa-
cultatem assignant. Ita Arabum scripta sæpenumero errandi occasionem medicis præbent. Et mirum planè est, Se-
rapionem etiam inter Nymphæas numerare, quam calidam esse & tenuium partium scribit. Adeo nihil est in uniuersa
Arabum doctrina certum ac solidum. hætenus Fuchsius. Huius equidem uiri alioqui eruditi iudicio tantum abest ut
hac in re scribere uelint, ut potius cogar ipsum refellere, atq; Arabum doctrinam tueri: utpote qui Græcorum scri-
pta bona fide referant, atq; ijs etiam addant si quid boni habent sua industria & experientia compertum. Id quod
uel hic fiet perspicuum omnibus, qui æquo animo rem iudicabunt, Quod igitur Arabum nymphææ, etsi eas humecta-
re tradant, ubi de earum floribus mentionem faciunt, eadem sint cum nymphæis Græcorum, qui uim illam intactam

Nymphææ
confid.

Fuch. opinio
reprobata.

50

Q 3 reliquerunt,

reliquerunt, facile probari potest Serapionis, ac Auicennæ testimonio. Hi nanque, ut omittam quod omnia ferè ex Dioscoride transcribunt, non solum utuntur floribus, ubi humectandum sit, sed etiam semine & radice, ubi adstringere & refrigerare sit opus. Neque mirum certè, quod Arabes suis nymphæis frigidum & humidum temperamentum adscribant, quando sic illis, ut etiam nobis, experimento compertum est, illarum flores humectare & refrigerare. Atque adeò hoc mihi non uidetur Græcorum sententiæ aduersari. quippe Græci scribunt nymphæas exiccandi quidem & refrigerandi uim habere, sed de semine & radice intelligunt. Arabes uerò nymphæis humectandi & refrigerandi facultatem tribuunt, quam tamen flores sortitos esse uolunt, ut clarissimè scribit Auicenna. Illud addam, quod nihil prorsus sit alienum à ratione, ut una eademq; planta suum uariat temperamentum pro diuersa uniuscuiusque partis natura. Huius rei Galenus testis esse potest in mandragoræ mentione, ubi scriptum reliquit eam radice refrigerare & exicare, fructu uerò refrigerare & humectare. Quare, meo quidem iudicio, Arabes erunt in hoc laudandi potius, quàm odiosè (quod uidetur facere Euchsus) exprobrandi: ut qui non sine magna mortaliū utilitate Nymphææ flores in usum medicum asseruerint. quod à ueteribus Græcis, quantum nobis constat, prætermisum est. Porro uerisimile non est, quod Arabes ignorauerint, quæ in nymphæis fuerint seminis & radicis facultates. Nam si Auicenna existimasset earum semen & radicem eiusdem esse cum floribus temperamenti, illis utique non fuisset usus ad dysentericos, ad ueneris insomnia, ad muliebri profluium, & ad alios morbos, qui frigida siccaq; requirunt medicamenta. Sed illud nobis obijcietur, ut contendant non eas esse Arabum, quæ Græcorum nymphæas, quod Serapio ex auctoritate Albafaris inter nymphæas recenseat plantam, quæ tenuium partium est, & calidam naturam habet. Nos id nihil esse dicimus, neque hoc nobis ita ut Euchsio mirum uidetur. Vt autem non miremur Arabibus traditam esse nymphæam, cui uis insit calida, facit tertij semperuiui exemplum in Dioscoride. etenim is tertium sedi genus depinxit, eiq; uim excalfactoriam, acrem & exulcerantem reddidit: tametsi reliqua duo sedi genera eidem Dioscoridi refrigerent, atque iisdem Galenus tertiam refrigerandi sedem assignet. Cæterum in quibusdam Bohemiæ lacubus Nymphæa parua nascitur, folio quidem nymphææ, sed brassicæ marinæ paulò maiore: flore candido: capitibus exiguis, ut in cappari: semine intus papaueris magnitudine. Hanc tamen plantam hætenus, quod meminerim, mihi non licuit alibi uidere, quàm in Bohemia. Nymphææ facultates retulit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Nymphææ tum radix, tum semen desiccandi uim habet contra morsum. Itaque uentris profluvia cohibet, semenq; siue per insomnia, siue alio pacto immodicè profluens retinet. Iuuat porro etiam dysentericos. Cæterum Nymphæa, quæ candidam radicem habet, potentioris est facultatis, ut & muliebri profluium medeatur. Verum & hæc, & ea quoque, quæ atram habet radicem, ex uino nigro austero bibitur. Porro nonnullam etiam abstergendi uim obtinent, ita ut & alphas sanent, & alopecias. Ad alphas uerò macerantur aqua, ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior est ea, cuius radix nigra est, sicut ad alia, cuius alba. Νυμφαία Græcis, Nymphæa item Latinis appellatur: Mauritanis, Niflosar, Ninofan, seu Nilufar: Italis, Nimphea: Germanis, Gelb, Vuesz scebluomen, & Haruurtz: Hispanis, Escudetes del rio, & Higos del rio: Gallis, Blanc de eau, Launet de eau, & Lis de sang.

Vires ex Galeno.

Nomina.

Ανδρόσακες. ANDROSACES.

CAP. CXXXIII.

ANDROSACES herba est amara, †tenuis spargens iuncos, sine folijs, folliculos in capitulis habens, in quibus semen continetur. Gignitur in Syriæ maritimis. Ea drachmis duabus in uino pota, copiosam hydropicis urinam ciet. Idem effectus est semini pota, & herbæ decocto: podagris utiliter illinitur.

ANDROSACES

ANDROSACES ex Syria, quod sciam, non defertur in Italiam. Verum, quia eam herbam inibi etiam nasci posse nihil prohibeat, quoddam plantæ genus nuper inuentum est in Hetruriæ maritimis, cuius hinc picturam ideo exhibere libuit, quod id à quibusdam Androsaces existimetur. Idipsum ad me misit hoc anno Pisis Lucas Gbinus medicus clarissimus, & rei herbariæ peritissimus: à quo (si is illi opinioni subscriberet, & Androsaces in Italia nasceretur) non mihi ex eo dissentendum esset, quod præter alias notas hæc planta (ut Oribasius ex Dioscoride transcribens habet) tota candida spectatur. Androsaces meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Androsaces humida, & acris herba est. Potest autem resiccata, exhibitaq; tum ipsa, tum fructus eius magno-
pere urinam mouere, & nimirum discutere, & desiccare. Hæc planta ut Græcis ἀνδρόσακες, ita Latinis Androsaces dicitur: Italis, Androsace.

Androsaces
consider.

Androsaces
uires ex Gal.

Nomina.

† In uulgatis exemplaribus hoc loco scriptum reperitur λεῶσι, hoc est tenuis: quam uocem, ut superuacaneam, omisit Ruellius. In Oribasio uero λεῶσι, id est, alba legitur: & hanc ex aliquo fortè antiquo codice uertit Marcellus. Ceterum non desunt, qui ubi paulò post ἀφύλλος, hoc est, sine folijs legitur, ἐμφύλλος, hoc est, cum folijs legendum putent.

Ἀσπλην. ASPLENVM.

CAP. CXXXIII.

ASPLENVM aliqui scolopendrium vocant, alij sple-
nion, alij hemionium: folijs est multis, scolopendræ a-
nimali similibus, ab radice una prodeuntibus. Nascitur
in parietibus, faxisque filiceis, & opacis: nec caulem, nec
florem, nec semen habet. Folia polypodij modo diui-
duntur, subter flauescencia hirsutaque, supernè uiridia.
Vim hanc habent folia in aceto feruescentia, ut per dies
quadraginta pota lienem absument: quibus etiam con-
trititis lienem ex uino illini oportet. stranguriæ, & regio
morbo predest, singultum sedat, calculos in uesica com-
minuit. Conceptum adimere creditur, per sese, aut cum
muli liene appensa. Tradunt noctu, silente luna, huius
rei gratia effodiendam.

ASPLENVM, siue Scolopendrium tam à medicis, quàm
pharmacopolis, qui planè Mauritanorum scripta sequuntur, Ce-
trach barbara uoce uocatur. Nec diu est, quod nouere rei her-
bariæ periti Arabum Ceterach esse legitimum Scolopendrium.
Quandoquidem antea uniuerfa herbariorum schola Aspleni loco
phyllitim, quam etiam uulgò Linguam ceruinam appellant, suis
immiscebant medicamentis. Verum enimuero quanquam hoc a-
deo clarum est, ut nullus amplius dubitandi locus relinquatur;
adhuc tamen inueniuntur è ueteribus nostris seplasiarijs, qui ut
suam potius pertinaciam, quàm ueritatem ipsam tueantur, nullo
pacto sibi persuasum esse uolunt, phyllitim non esse legitimum Sco-
lopendrium: eo tantum argumento pertinaciter innixi, quod sui
maiores phyllitim Scolopendriam appellauerint, quodq; eam sple-
ni semper maximè profuisse experimento cognouerint. Qua ta-
men in re prorsus aberrant, ut ex Asplenijs notis facile ab omni-

Aspleni con-
sideratio.

bus intelligi potest: ex quibus apertissimè cognoscitur, nil aliud esse Asplenium, quàm ipsum Cetrach uocatum. Nec
desunt præterea, qui obnixè contendunt, Cetrach non esse Asplenium, quod scripserit Dioscorides nasci Asplenium fo-
lijs polypodij, siue filiculæ, quibus tamen ipsius Ceterach folia non undequaq; respondere uidentur. Verum si ij, qui
ita obijciunt, eam uidissent filiculam, quæ in montibus prouenit in itinere, quo Goritia per montes in Carniolam itur,
folijs angustioribus, & admodum uirentibus, ijs in posterum, quantum equidem reor, omnis dubitandi occasio sublata
esset. Siquidem filicula hæc folio exit Ceteracho perquam simili, quanquam paulò ampliore. Tantaq; est similitudo,
ut mihi primum hanc herbam inspicienti ea fermè uisa sit uerum Asplenium: quæ tamen effossa radice statim pro fili-
cula agnoscitur. Præstantissimum asplenium in Creta nascitur, ubi repertum Vitruuius affirmat circa Potereum am-
nem, qui duas urbes Gnoson, & Cortynam interlabitur: parte quæ ad Cortynam spectat, pecoribus sine liene inuen-
tis, quia herbam hanc roderent: altera uerò parte, quæ ad Gnoson est, lienem habentibus, quia ibi herba illa non ap-
pareat. Aspleni uires paucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Asplenium
tenuium quidem partium, non tamen calida herba est. Hac utiq; ratione & lapides frangit, & lienes liquat. hæc Ga-
lenus. Ceterum sunt qui existimant Asplenium, & Scolopendrium Græcis non idem, sed diuersas omnino plantas
repræsentare, Galeni autoritate fidei. Quippe qui libro V. cap. XII. simplicium medicamentorum de his differens,
quæ obstructo lienem conferunt, Scolopendrium ab Aspleno segregasse manifestè uideatur, cum inquit. Maiores lienis
obstructiones uehementiora desiderant medicamenta, nempe capparis corticem, tamaricis radices, scolopendrium,
& scillam,

Quorundam
error.

Aspleni uires
ex Galeno.

Galenus locus
suspectus.

Nomina.

et scillam, et eam, quæ idipsum nomine representat asplenos appellata. Hæc certè uerba differentiam fieri aperte declarant. Sed, meo quidem iudicio, credendum esse suspicor, quòd hoc in loco præter Galeni sententiam accreuerit Scolopendrium, deprauataq; in eo sit scriptura uel librarium incuria, uel nimia alicuius scioli diligentia: quòd in sequentibus libris, in quibus de simplicium omnium, quorum cognitionem habuit, facultatibus sigillatim differit Galenus, nusquam, quòd inuenim, Scolopendrij meminerit, sed tantum Aspleni, cuius etiam uires (ut supra retulimus) sanè quàm paucis perstrinxit. Aut rectius fortè crediderim, quòd eo in loco per Scolopendrium, uel per Asplenum hemionitum intellexerit Galenus, de qua in sequenti commentatione dicemus. quandoquidem hemionitis (ut ipse Galenus scribit lib. I. x. cap. II. de comp. medic. secundum locos, ubi ea pharmaca ab Andromacho conscripta recenset, quæ epota splenicis siue lienosis opem ferunt) ab aliquibus ex antiquis Asplenum, ab alijs Scolopendrium appellata est. Quare non esset mirum, si loco prædicto Galenus accepisset asplenum pro hemionitide: præsertim quòd hæc herba quoque eam uim sortita est, qua lienem absumere potest. Illa planta, quæ Græcis ἄσπλον, Latinis quoque Asplenum, et Scolopendrium appellatur: Mauritanis, Scolofendrium, seu Sculufendrium: officinis, Cetrach: Itatis, Aspleno, Scolopendria, et Herba indorata: Hispanis, Doradilha: Gallis, Ceterach.

Ἡμιονίτις. HEMIONITIS.

CAP. CXXXV.

Hemionitidis
confider.

HEMIONITIS, quam aliqui splenion uocant, folium emittit dracunculi, lunatum: radicibus cohaeret multis, tenuibus: nunquam flores, neque semen, neque caulem gignit. in petrosis nascitur, austero sapore. Ea ex aceto pota lienem absumit.

FALLUNTUR procul dubio (ut in Phyllitidis commentatione superius diximus) Leoniceus, Ruellius, et Manardus: quippe qui sibi certò persuaserint, Hemionitida eam esse plantam, quam seplasiariorum uulgus Linguam ceruinā, perperamq; Scolopendriam nominat. Sed quoniam in prædicto loco hos uiros alioqui doctissimos, et Fuchsum pariter eos secutum errare euidentissimis, ut puto, argumentis ostendimus; idcirco superuacaneum esse duximus hic eadem repetere, præsertim quòd neminem futurum sperem, qui eò se conferre grauetur, si cupiat nostras contra uiros tam celebres rationes audire. Porro non modò iam nobis compertum est ueram Hemionitim, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus disidet, Romæ nasci in quibusdam rudibus, ædificiorumq; ruinis prope magnum Amphitheatrum, unde quidam rei herbariæ studiosi eam in suos transtulerunt hortos; sed nos quoque hoc anno eam accepimus ab Aloysio Anguilario Romano rei herbariæ peritissimo, qui Hemionitidis plantam, cuius picturā damus, ad nos Patauio misit. Equidem credidimus iamdudum unā cum Hermolao, et Ruellio teucrium, et hemionitim unam tantum Plinio plantam esse, deprauatis eius exemplaribus decepti, quæ lib. x. v. cap. v. ita scriptum habe-

bant. Inuenit et Teucer eadem ætate teucrion, quam quidam hemionion uocant. Veruntamen cum postea tractu temporis Plinij codex mendis quàm plurimis expurgatus ad manus esset, non hemionion legendum fuisse comperi, sed hermion. Quo factum est, ut omnino fuerim coactus in hoc mutare sententiam, contraq; asserere teucrium à Plinio descriptum à Dioscoridis teucro nullis notis differre. Ceterum inter hemionium, et asplenum Plinio nulla intercedit differentia, quòd scripserit libro x. vii. cap. v. Asplenum sunt, qui hemionion uocant. Sed equidem uereor, ne et ipse in errore uersetur. quandoquidem Dioscorides non modò utriusque historiam diuersis capitibus descripsit; sed etiam asplenum nusquam, quòd sciam, hemionitim appellari ait: tametsi contra Hemionitim non asplenum, sed splenion à quibusdam uocari tradiderit. Sed posteaquàm Hemionitidis lunata folia mihi ad memoriam reuocarunt herbam illam, quæ à chymistis LUNARIA minor, et ab alijs ob semen racemosum Lunaria botrytis cognominatur, cum et ipsa miris in medicamentis polleat uiribus, non prætereundum duxi, quin hic de ea aliquid differerem. Hæc itaque breuis est planta, dodrantali ferè altitudine. Caule constat simplici, rotundo, lento, ac gracili: è cuius medio in latus exit ramusculus, costæ effigie: cui folia sunt utrinque septem annexa, lunata, crassa, firmaq; brasiæ marinæ modo. Flores profert in summitate caulis, oxalidis minoris instar: semine rufò, rotundo, minutoq; in uuæ modum racematim coherente. Vis totius plantæ mirè efficax uulneribus glutinandis, itemq; intrinsecis, atq; extrinsecis corporis fracturis sanandis: quare miris celebratur laudibus ad puerorum enterocelas. Datur utiliter, commodeq; dysentericis, planta tota in puluerem contrita. Albas uteri fluxiones suppressit, quemadmodum et rubentes. Ferunt equos, qui in montibus herbas depascuntur, ubi hæc copiosa prouenit, auulsis ab ea clauis, suos ferreos calceatus amittere, et ob id uulgò à nonnullis Sferra cauallò appellari. Sed perperam, meo quidem iudicio, quòd alia sit planta, quæ uel ab ipso effectū legitime sic fuerit appellata, uel quòd semen proferat ferreis equorum calceis simile.

Magnificiunt

Lunariæ minoris
descriptio, & uires.

LUNARIA MINOR.

Magnificiunt hanc quidam, præsertim chymici, eamq; pluris ferme æstimant, quàm aurum. Sed quàm isti in suis uanis opinionibus deludantur, ipsi magno sæpe suo damno experiuntur. Est & alia herba, quam aliqui similiter Lunariam minorem nominant, quæ in scrobium ripis, & aggeribus uligine madentibus, secus uias plerumq; nascitur. Serpit hæc humi iuncis cauliculis, cubito longioribus, clematidi illi similibus, quæ Vinca peruinca uulgò uocatur, in quibus à radice ad summum ex utroque latere breuib; interstitijs folia exeunt crassiuscula, rotunda, paruorum nummularum speciem referentia: unde à nonnullis Nummularia dicta est. Sunt qui existiment, hanc esse Elatinem. Verum quia Nummularia dictæ folia pilosa non sunt, sed læuia: quia præterea non nascitur in segetibus & cultis, sed in scrobium aggeribus & uliginosis locis; ideo ijs non possum adstipulari. Hæc quoq; glutinandi, & cohibendi facultate prædita est. Sed iam, ut nostri moris est, Hemionitidis suæ reddantur uires ex Galeno, qui eas retulit libro VI. simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Hemionitis simul & adstrictionem, & amaritudinem possidet: quamobrem cum aceto pota lienosis auxilio est. Ea ut Græcis ἡμιονίτις, ita etiã Hemionitis Latinis, & Hemionite Italis uocatur.

Lunaria minor alia.

Hemionitidis uires ex Gal.

Nomina.

Ἀνθύλλις. ANTHYLLIS. CAP. CXXXVI.

ANTHYLLIS duplex est. quædam enim lenti simillima, folijs mollibus, rectis ramulis, palmi altitudine: radice parua, tenui. Nascitur in salis terris, & à sole illustratis, non in fulso gustu. Altera est folijs, ramulisque aiugæ similis, hirsutioribus tamen, breuioribus, & asperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis: radice cichorij. Pota drachmis quatuor, urinae difficultati, renibusque plurimum prodest. Tritæ, vuluæ pituitas emolliunt, cum rosaceo, & lacte impositæ. vulneribus medentur. Quæ autem aiugæ similitudinem refert, præter alia pota cum aceto mulso, comitiales sanat.

PRIMAM, aut alteram Anthyllida, quæ Dioscoridis historiæ respondeat, non equidem hæcenus in Italia reperi, aut repertam uidi: quanquam non negauerim, quin ea inibi proueniat. Ruellius hanc posteritati Salsolam uocatam fuisse tradit, quod ex ea salem fieri memoriæ proditum sit. Fuchsius uerò in libro illo de componendis medicamentis, quem locupletatum nuper excudit, putat eam herbam, quæ Kali Mauritanis dicitur, de qua nos differuimus libro superiore in Atriplicis commentatione, Anthyllidem esse. nam ubi Aluminum genera expendit in fine ferme sic inquit. Alumen, quod Catinæ appellant, ex herba combusta conficitur, Cali Mauritanis dicta, Græcis Anthyllide & Trago. Sed, meo quidem iudicio, in hoc aperte hallucinatur Fuchsius una cum Amato Lusitano, à quo illum hanc uanam opinionem accepisse facile suspicor. In primis nanque non uideo ego, quomodo fieri possit, ut Cali Mauritanorum duas possit legitime Græcorum plantas representare, Anthyllida & Tragum. quæ quidem genere, forma, notis ac uiribus inter se maximè differunt, ut in ea Apologia, quam in illum Lusitanum scripsimus, latius ostendimus. Deinde nobis planè subit mirari Fuchsium, uirum alioqui doctissimum & in re medica adeo clarum, ut primas ferat in Germania, quod Lusitani illius ineptias tam religiose sit secutus, ut hîc contentus protulisse Anthyllidem esse herbam Cali, neglexerit præterea Anthyllidis genera, quæ Dioscoridi duo sunt, expendere: atque genus explicare, quod Cali esse putabat. At re uera Cali (quantum ego sentio) nec primam, nec alteram Anthyllidem exprimit, neque etiam Tragum. Etenim hoc sine folijs nascitur, sed eorum uicem explent aculei, adeo ut tota planta spinis horrida spectetur. Illa uerò Anthyllis, quam primo generi adscribit Dioscorides, lenti simillima est. Porro alterum eius genus (teste Dioscoride) folijs ramulisq; aiugam æmulat, hirsutioribus tamen, breuioribus & asperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis. Quæ nimirum notæ in herba Cali, gustanti salsa, prorsus desiderantur. Vtriusque Anthyllidis meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inueniens. Anthyllis duplex est, sed utraque modicè desiccata, ut & ulcera glutinet. Cæterum altera, ea scilicet quæ chamæpityi adsimilis est, quadantenus subtiliorum est partium, quàm altera, adeo ut & comitialibus competat. Quin & ipsa magis quàm altera extergerere potest. Quæ herba Græcè ἀνθύλλις, Anthyllis item Latinè, & Anthillide Italicè nominatur.

Anthyllidis consideratio.

Fuchsi opin. damnata.

Vires ex Gal.

Nomina.

Anthemidis
consideratio.Anthemidis
uires ex Gal.

Nomina.

ANTHEMIDIS generatim, tantum flore distantia: rami dodrantes, fruticosi, alis multis concavi: tenuibus foliis, parvis, numerosis: rotundis capitulis: floribus in medio aureis, forinsecus orbiculato ambitu candidis, melinis, aut purpureis, magnitudine foliorum rutæ. Nascitur in asperis, & iuxta semitas. colligitur uere. Vim habent radices, flores, & herba excalfaciendi, extenuandique. Potu, & infusione, pellunt menstrua, partus, vrinam, calculosque: aduersus inflationes, & ilei tormenta bibuntur: bilem suffusam expurgant: iocinerum uitia sanant. Decocto earum vesicæ fouentur. Ex omnibus his generibus ad calculos efficacissima est, quæ florem purpureum habet, cuius amplitudo maiuscula est. Hanc propriè herantheumon uocant. Ea cui leucantheumon nomen est, item quæ chrysanthemon dicitur, vehementius vrinam ciunt. Aegilopijs illitæ medentur: commanducatæ ulcerum eruptiones in ore sanant. Nonnulli in clysteribus ex oleo vtuntur, ferunturque in farinam, ad abigendos febrium circuitus. Flores, & folia recondi debent, & priuatim tusa, in pastillos digeri: radix quoque siccari, dumque ingruit necessitas, binæ partes herbæ dari, modò floris aut radice pars una, modò contrà floris partes duæ, & herbæ una, permutatim duplicato pondere, alternis diebus. bibere autem oportet in uinò mulso diluto.

ANTHEMIS, quæ & Chamæmelon ab odore mali Græcis dicta est, officinis, & uulgo corrupta uoce Camomilla uocatur. Verum quanuis tres Anthemidis species florum colore tan-

tum differentes, memoria prodiderit Dioscorides, eamque ceteris ad calculos præstare tradiderit, cui flores in medio aurei, per ambitum uerò purpurei bubonij modo insunt: pharmacopola tamen in Italia illam duntaxat sibi comparant, quæ floribus constat intus aureis, foris folijs albicantibus circumseptis: quod hæc ceteris frequentior, copiosiorque inter segetes in campis proueniat, oleatque suauiter. Quandoquidem cetera eius genera, à paucis sanè cognita, in raris Italiae locis reperiuntur. Vidimus tamen nos utrasque pluries in Italia. Anthemidis meminit Galenus lib. III. simplicium medicamentorum, sic scribens. Chamæmelum tenuitate quidem rosæ persimile est, calore uerò ad olei facultates magis accedens, animali tum familiares, tum temperatas. Quapropter lassitudinibus, ut si quid aliud confert, doloresque sedat, mitigatque. Præterea tensa remittit, & laxat, quæque mediocriter dura sunt emollit, quæque constipata rarefacit. Ad hæc febres, quæ citra uisceris alicuius inflammationes infestant, discutit, ac dissoluit. ac præsertim quæ ex humoribus biliosis, aut cutis densitate proueniunt. Quæ de re & ab Aegyptiorum sapientibus soli consecratum est, febriumque omnium remedium putatur. Verum hac quidem in re à ueritate aberrant: solas enim, quas dixi febres sanare potest, easque quæ iam concoctæ sunt. Iuuat tamen pulchrè reliquas etiam omnes, quæ melancholicæ sunt, aut pituitosæ, aut ex uiscerum inflammatione prognatæ. Nam & harum remedium chamæmelum uel strenuissimum est, ubi iam concoctis adhibetur: quapropter & hypochondrijs, ut si quid aliud, gratum existit. Meminit etiānum libro VI. eorundem simplicium medicamentorum, sic inquit. Dictum quidem in tertio libro de hac herba copiosius est, diceturque nunc summam, quod calefacit, & desiccet in primo ordine. Est & tenuium partium, ac proinde digerendi, rarefaciendi, & laxandi facultatem obtinet. Planta, quæ Græcis ανθῆμις, & χαμαιμηλον, Latinis pariter Anthemis, & Chamæmelum appellatur: Arabibus, Debonigi, seu Babunegi: Italis, Camamilla: Germanis, Camillen: Hispanis, Manzanilla: Gallis, Camemina, & Camomille.

PARTHENIVM, aliqui amaracon uocant, folijs est coriandri, tenuibus: flore per ambitum albo, intus melino, odore subuiroso, sapore amaro. Siccatum, cum aceto mulso, aut sale potum, non secus atque epithymum, & bilem, & pituitam detrahit: suspiriosis prodest, & melancholicis. Herba sine flore à calculosis, & anhelatoribus magna utilitate bibitur. Valet decoctum ad insidendum in duritia vuluarum, & inflammationibus. Illinitur sacro igni, & collectionibus cum flore.

PARTHENIVM.

TANACETVM.

SERITVR Parthenium in Italia in hortis ferè omnibus, neque modò in ijs satum; sed in alijs quoq; locis sponte provenit. Folio est coriandri, amaro sapore, odore graui: floribus per ambitum albis, intus melinis. Hetrusci Matricariam, & ab amaro sapore, Amarellam uocant. Cæterum hallucinantur, mea quidem sententia, in Parthenij historia Brasauolus, & Fuchsius, uiri alio qui doctissimi: quin & Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd concordēs sibi persuaserint (ut superius in Artemisæ commentario, eorum errorem explodendo, diximus) Matricariam, siue Amarellam uulgò uocatam esse illud Artemisæ genus, quod secundo loco à Dioscoride repræsentatur: utpote qui non rectè expenderint hanc esse legitimum Parthenium. Porro contendunt Brasauolus, & Fuchsius eam omnino plantam uerum referre Parthenium, quam herbariorum uulgus Cotulam foetidam appellat. Sed quàm isti clarissimi medici magno in errore uersentur, iudicent ij, qui probè sciunt Cotulam foetidam folio esse fœniculi, aut anthemidis potius, quàm coriandri: neque sapore usqueadeò amaro, ut in Parthenio requiritur. Sunt præterea antiquorum nonnulli, qui Helxinem quoq; Parthenium uocauere, illam scilicet, quæ in parietibus nascitur detegendis uitreis uasis aptissima, ut Galenus ipse testatur lib. VI. simplicium medicamentorum, & Plinius libro XXII. cap. XVII. naturalis historiæ. Nec desunt etiam, qui uelint mas Parthenium appellare Athanasiam, quam & TANACETVM uocant septasiarij, cuius etiam superius de Artemisâ differentes mentionem fecimus, & hîc modò effigiem damus. Quorum equidem sententiam magis probandam censerem, quàm eorum, qui tertium Artemisæ genus Tanacetum esse contendunt. Utuntur Tanaceto recentiores ad uentriculi, & alui flatus discutiendos, item ad lumbricos ex uentre pellendos. Utuntur et ad frangendos renum calculos, & ad ciendam urinam. Sed id uiris magis, quàm mulieribus commendant: contrà uerò Matricariam dictam fœminis tantùm exhibendam præcipiunt. Parthenij in simplicium medicamentorum censu Galenum meminisse non reperiò. Eius nomen Græcum est $\pi\alpha\rho\theta\acute{\epsilon}\nu\iota\omicron\nu$, Latinum similiter Parthenium: Arabicum, Achuen, Vchuen, Achuan, siue Alachuan: Italicum, Parthenio, Matricaria, & Amarella: Germanicum, Muotter kraut, & Mettram: Gallicum, Matricaire.

Tanacetum,
& eius medicinæ.

Nomina.

ΒΟΥΦΘΑΛΜΟΝ. BUPHTHALMV M. CAP. CXXXIX.

BUPHTHALMON, quidam cachlam uocant, caules emittit tenues, mollesque: folia fœniculi: luteum florem, anthemide maiorem, oculi similitudine, unde nomen traxit. Circa oppida nascitur, & in campestribus. Flores cum cerato triti, tumores, duritiasq; discutiunt. Aiunt epotam post exitum à balneis, regio morbo correptis, colorem tractu temporis reddere.

NON parum profectò inter se uariant de Buphthalmo recentiorum sententiæ, ut herbam, quæ ipsum legitime repræsentet, decernant, & ostendant. Nam aliqui putant, herbam quandam cubito altiore, in pratis & agrorum marginibus nascentem, quæ (ut equidem opinor) Bellis maior est, folio nonnihil in ambitu serrato, flore intus melino, extrà uerò candidissimis foliolis undiq; circumdato, anthemide maiore, esse legitimum Buphtthalmum. Alij uerò, quibus adstipulatur Fuchsius, aliam anthemidis cognatam, quam officinæ Cotulam non foetidam uocant. Sed cur horum sententias comprobem, sanè non habeo. quippe quanuis Cotula non foetida dicta foliorum facie quadantenus Euphtthalmum

Buphtthalmi
consider.

BUPHTHALMUM.

Bupthalmi
uires ex Gal.Bellidis histo-
ria, & uires.

BELLIS.

Nomina.

phthalmum referat; flores tamen in medio melini; & in ambitu anthemidis modo candidi, Dioscoridis picturæ non utiq; respon-
dent. Quemadmodum & hinc perspicuum est alteram plantam,
cuius primo loco meminimus, non esse Bupthalmum. Siquidem
cum diligentissime scripserit Dioscorides uulgaris anthemidis,
tum etiam parthenij flores intus aureo micare colore, per ambi-
tum uerò candido, dubitandum quidem non est, quin & eadem
fuerit usus diligentia in describendo Bupthalmi flore, quem ta-
men luteum in uniuersum facit, non autem in ambitu candidum,
qualis in uulgari parthenio conspicitur. Cum itaq; Bupthalmum
luteo planè flore præditum esse debeat, haud dubie errant, meo
quidem iudicio, qui pro Bupthalmo prædictis, aut similes plan-
tas accipiunt. Cæterum legitimum, ni fallor, Bupthalmum ad
me attulit hoc anno Pataui Ioannes Odoricus Melchiorius Tri-
dentinus, iuuenis spectatæ in philosophia, ac medicina eruditio-
nis, mihiq; perinde ac filius charissimus, quod in nullis prorsus no-
tis à Dioscoridis descriptione disidet, ut eius effigies, quàm hic
damus, abunde demonstrat. Bupthalmi uires retulit Galenus
lib. VI. simplicium medic. ijs uerbis. Bupthalmum, inquit, sic ap-
pellatum est à floribus, qui figura quidem bouum oculis uideantur
ad similes, colore autè anthemidis floribus simillimi sunt, sed mul-
tò illis tum maiores, tum acriores. Proinde & uehementius di-
scutiunt, adeo ut duritias sanent cerato misti. hæc Galenus. Vbi
ne quid nobis obstet, animaduertendum est, quòd Galenus, qui Bu-
pthalmi flores anthemidis floribus simillimos reddit, de ea tamen
anthemide intelligit, quæ luteos flores profert. Sed quoniam de
Bupthalmi flore differenti mihi BELLIS sic à Plinio uocata oc-
currit, cuius etiam initio commentarij memini, non alienum esse
duxi, hoc in loco eius historiam, & uires recensere. Bellis igitur
in Italia trium est generum. Primum in hortis feritur: cætera in
pratis, & campestribus nascuntur. Hortense herbula est folijs
longiusculis, in cacumine subrotundis, solo procumbentibus, et in
rotæ modum radiantibus, crassiusculis, per ambitum minutim ser-
ratis: è quorum medio cauliculi prodeunt uillofi, flexibilesq; in
quorum cacuminibus anno ferè toto flores emicant, centrò tenuis
aurei, per ambitum uerò foliolis duplicibus in purpuram rubenti-
bus circumdati, coronis texendis aptissimi. Alterum in pratis ple-
runq; nascens, folijs, & cauliculis constat hortensi similibus, ma-
iusculis tamen: sed flore intus melino, circum uerò cædido, anthe-
midis modo. Hoc, quòd primo statim uere floreant, Hetrusci appel-
lant uulgo Primo fiore, & Fiore di primavera. Tertium cæteris
maius assurgit, flore prædicto non dissimili, sed maiore: folijs e-
tiam maioribus, magisq; serratis, caulibus lignosis, interdum cu-
bito altioribus, non nisi æstate florentibus. Facultas omnibus ead-
em: nam (ut recentiores perhibent) ualent in strumis, & capitis
fracturis: quinetiam in uulneribus thoracis, quæ in pectoris cavi-
tatem usq; penetrarunt, in quem usum Bellim potionibus inserunt.
Sunt & qui Bellidis genera laudent ad ischiada, & paralyfin.

Βοῦφθαλμον sic Græcè, Latine uerò Bupthalmum, & Ocu-
lus bouis dicitur: Arabicè, Bihar: Italicè, Bupthalmo, & Oc-
chio di bue.

ΓΛΥΚΥΣΙΔΗ. PAEONIA. CAP. CXL.

PAEONIA, siue glycyfide, Græcis aliquibus pen-
toboron dicitur: sunt qui Idæos dactylos radicem pæo-
niam uocant. Caulis altitudine sesquipedis adolescit,
comitantibus multis stolonibus. Huius duo genera:
mas folia iuglandis habet: in fœmina uerò smyrnij mo-
re diuiduntur. Summo caule filiquas emittit amygda-
lis similes: in quibus, cum dehiscunt, multa grana, exi-
gua, rubra, acinis puniceorum similia inueniuntur, & in
medio

P A E O N I A.

medio nigra, purpurea quinque aut sex. Radix maris digitali crassitudine, & palmi longitudine, gustu adstringens, alba. fœminæ radicibus ceu glandes circiter septem aut octo inhaerent, ut in hastula regia. Fœminis à partu non purgatis sicca radix datur: ciet menses amygdalæ magnitudine pota: uentris doloribus cum uino pota auxiliatur. ualet contra regium morbum, & renum, ac uesicæ dolores. decocta in uino aluum fistit. Rubra grana rubentes menses fistunt, decem uel duodecim pota in uino austero, & nigro: stomachicis, & erosionibus ea esse prodest: à pueris pota initia calculorum eximunt. Grana nigra auxiliantur suppressionibus nocturnis, vuluæ strangulationibus, & matricis doloribus, quindecim numero pota, in aqua mulsâ, aut uino. Nascitur in altissimis montibus, & præruptis.

P A E O N I A fœmina planta est uulgaris notitiæ: mas uerò contra, quòd paucis in Italia locis proueniat. Hanc Pisis ad me Goritiam misit hoc anno Lucas Gbinus Forocorneliensis, uir & doctrina, & rei medicæ cognitione præclarus. Sed & eam antea è Germania allatam uidimus. Pæoniæ uires posteritatis memoria tradidit Galenus lib. VI. simpl. med. ubi ita scriptum reliquit. Glycyssida, quam pentorobon, & pæoniam nuncupant, radicē habet leuiter adstringentem cum quadam dulcedine: etsi plusculum dentibus mandas, acrimoniam item quampiam subamarā subesse percipies. Proinde menses ciet ex melicrato amygdalæ pota quantitate. Sanè tundere eam oportet, ac cribrare, & sic inspergere. Expurgat porrò etiam iecur obstructum, & renes. Sed hæc efficere nata est, quâ acris, et subamara est: qua uerò quiddam etiam adstrictorium obtinet, uentris fluxiones sistere potest. Verum eâ tunc in austerorum uinorum quopiam decoctam bibere conuenit.

Pæoniæ consideratio.

Vires ex Gal.

Galenii historia.

Est autem facultate omnino rescicatoria uehementer, ita ut non desperauerim eam etiam adalligatam, quod meritò creditum est, puerorum epilepsias sanare. Equidem uidi puellum quandoq; octo totis mensibus morbo comitali liberum, ex eo quo gestabat radicē tempore: ubi uerò fortè fortuna quod à collo suspensum erat decidisset, protinus morbo correptus est. rursusq; suspensio in locum illius alio, inculpatè postea se habuit. Porrò uisum est mihi satius esse de nouo id collo detrudere certioris experientie gratia. Id cum fecissem, ac puer iterum esset conuulsus, magnam recens radicis partem ex collo eius suspendimus: ac deinceps prorsum sanus effectus est puer, nec postea conuulsus est. Rationabile itaq; erat aut partes quaspiam à radice defluentes, ac deinde per inspirationem attractas, ita affectos locos curare, aut aerem à radice assidue mutari, & alterari. Nam hoc pacto succus Cyrenæicus columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palam destillationes, & grauedines desiccant, si quis id in calidum linteum rarum liget, assidueq; calorem ex eo per inspirationem, quæ per nares fit, attrahat. Quinetiam si compluribus linis, & maxime marinæ purpuræ, collo uiperæ iniectis, illis uiperam præfoces: eaq; postea cuiuspiam collo obuincias, mirifice profuerit tum tonsillis, tum omnibus ijs, quæ in collo expullulant. Sed de talibus priuatim aliquando fortè conscribam. Nunc uerò sciendum est Pæoniæ temperamentum tenuium esse partium, & exiccatorium, haud tamen insigniter calidum, sed aut symmetrum, aut paulò calidius. Hæc planta Græcis λυννασίδα, & παιονία, Latinis item Pæonia nuncupatur: Arabibus, Feonia: Italis, Peonia: Germanis, Peonien: Hispanis, Rosa del monte, & Rosa albardeira: Gallis, Penoesne, & Pinoine.

Nomina.

Λιθόσπερμον. LITHOSPERMUM.

CAP. CXLI.

LITHOSPERMON à feminis duritia nomen accepit. Folij est oleæ longioribus, & latioribus, mollioribus, iacent humi, quæ ab radice exiliunt: ramulis rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis: in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibent: folijs longis, inter quæ paruum semen, rotundum, erui magnitudine, duritia lapidea. Nascitur in asperis, & editis locis. Vim hanc habet, ut femine cum uino albo poto calculos frangat, pellatq; urinam.

Φάλαρις. PHALARIS.

CAP. CXLII.

PHALARIS cauliculos emittit zeæ culmis similes, à minutis, ac nullius usus radicibus, multos, duum palmorum geniculis cinctos, graciliores tamen, ac dulces: semen candidum, oblongum, milij magnitudine. Tunditur, & in aqua aut uino succus ad uesicæ cruciatus utilissimè bibitur. Semen cochlearis mensura potum, ad eadem efficax est.

R

LITHO=

Lithospermi
consider.

Fuch. error.

Lithospermi
hist. ex Plin.

Phalaridis ui
res ex Gal.

Nomina.

LITHOSPERMON hodie seplasiarij, & omnes ferè medici Barbaros secuti Milium solis nominant. Licet rectius fortasse Mauritanorum quoq; imitatione ab illis Milium Soler uocaretur. Quandoquidem hæc planta (ut scribit Serapio testimonio Aben Iuliel) frequens nascitur in montibus Soler: unde illi aptius forte à loco, quàm à sole cognomen imponeretur. Huius milij, utcunque cognominetur, duo ostenduntur genera. maius, quod legitimum est Lithospermon, quòue Hetruria satis referta est. minus, quod longè frequentius ubiq; in Italia gignitur. Hoc utiq; non temere existimauere nonnulli esse Phalarida, quòd semen proferat milio persimile, subcandidum, & oblongum. Quibus facile subscribi posset, si planta hæc culmis geniculatis, ac etiam folijs zeæ similis spectaretur, quòd Oribasio Phalaris non modò culmos fundat zeæ similes; sed etiam folia. Ex ijs equidem notis, quæ planè in Milio solis minore desiderantur, cogor illis non adstipulari. Quin potius adducor, ut certò credam Phalarim esse plantam ab illa diuersam: eamq; fortasse, cuius aliquando picturam dabimus, quæ in syluestrium frugum genere, à quibusdam recensetur, adeò ut non desint etiam qui hanc appellent Syluestre milium. Est enim culmo, & folio zeæ, & semine candido & oblongo, milij ferè magnitudine. Cæterum Fuchsiu, uirum alioqui doctissimum, Lithospermum Dioscoridis omnibus propè nunc compertum, non cognouisse arbitror, quòd in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs pro uero Lithospermo, illud quod officinis Milium solis minus appellatur, depinxerit. Idem nihil minus deinde mihi quidem uidetur errasse in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit: ubi scriptis tradidit Lithospermi genus esse plantam illam harundinaceam, ex cuius seminibus, quæ nos Lacrymas uocamus, fiunt orbiculi, quibus filo traiectis utuntur mulieres ad suas preces numerandas. Hanc autem opinionem quoniam confutauimus in Apologia, quam aduersus Amatium Lusitanum, quem fortè secutus est Fuchsius, scripsimus, hic ut satis alibi explosam relinquimus. Lithospermon, ut herbam summa admiratione dignam, eleganter descripsit Plinius lib. XXVII. cap. XI. cuius hic uerba subiiciam. Inter omnes herbas, inquit, Lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui egonychon uocant, alij diospyron, alij heracleon. Herba quincuncialis ferè, folijs duplo maioribus, quàm ruta, ramulis surculosis, crassitudine iunci. Gerit iuxta folia singulas ueluti barbulas, et earum in cacuminibus lapillos candore, et rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia uerò lapidea. Ipsi, quæ pediculis adhereant, cauernulas habent, & intus semen. Nascitur et in Italia, sed laudatissimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo consexi. Tantus est decor, uelut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascetis. Iacere, atq; humi serpere authores tradunt. Ego uulsam, non hærentem uidi. hætenus Plinius. Lithospermi in simplicium medicamentorum libris, Galenum meminisse non inuenio. Verùm Phalaridis, quam phalerim nuncupat, uires reddidit libro VIII. eorundem, sic inquit. Phalaridis herbe tum succus, tum semen, tum folia potu auxiliari creduntur uesciæ doloribus, cum in sese habeant quidpiam tenuium partium, & calidum. Quod Græci λιθόσπερον, Latini quoq; Lithospermum uocant: Mauritani, Kulb, Culb, Calt, seu Calab; Itali, Lithospermo, & Milium solis: Germani, Meerhirsz, & Steinsfomen: Galli, Gremil, & Herbe aux perles.

RVBIA SATIVA.

RVBIA SYLVESTRIS.

10

20

30

Ερυθρόδανον. RVBIA.

CAP. CXLI.

ERYTHRODANVM radix rubra est, qua tinguntur lanæ. Vna sponte provenit: altera feritur, ut in Thebana Galliæ, & Rauenna Italiæ: in Caria inter oleas, ut in aruis, solo creditur. Hanc non sine quæstu ferunt: nanque maximum ex ea sentiunt prouentum. Asperi caules, & quadranguli, longi, aparinæ non dissimiles, robustiores, & multò prorsus maiores: folijs per intervalla circum articulos, stellatim decussatis. Semen eius rotundum, inter initia uiride, mox rubrum, postea cūm ematuruit, nigrum: radix tenuis, longa, rubra. Vrinam ciet: qua de causa regio morbo opitulatur, pota cum aqua mulsæ: item ischiadicis, & resolutis. Crassam, copiosamque urinam pellit, nonnunquam & sanguinem: bibentes tamen quotidie lauari oportet, & excrementorum quæ redduntur differentiam spectare. Aduersus serpentium morsus, ramulos cum folijs uino bibere prodest. Semen ex aceto potum, lienem absomit. Imposita radix trahit partus, menses, secundasque. albæ utiligini illita ex aceto medetur.

RVBIA, quam Græci Erythrodanum dicunt, Hetruscis nullis non cognita: neq; medicis solum, ac seplasia= 50 rijs cognoscitur: sed etiam mulierculis, ac rusticis, ijs præsertim, qui in locis habitant, ubi lanificio opera impenditur. quandoquidem inficiendis tingendisq; lanis aptissima est. Quapropter rustici, & agrestes mulieres, quod lanarū infectores Rubiæ quotannis plurimum emant, huius radices effodiunt, & uendunt, unde tantum quæstus faciunt, ut sibi suisq; uictum suppeditent. Mittit hanc abunde Hetruria, præcipue Senensis ager. Expetuntur folia nostratibus mulieribus, quod asperrima sint, ad stagnæa uasa detergenda: siquidem mirum dictu quàm pulcherrimè nitescant, quæ Rubiam fuerint experta. Rubiæ meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi sic scribit. Est autem Rubia tinctorum radix acerba, & gustu amara. Itaq; quæcunq; agere dictum est superiore libro, ubi in unum eiusmodi coiuerint facultates, ea omnia in hac radice luculenter conspicias. Quippe cūm & lienem, & iecur expurget, & urinas crassas, multasq;, ac nonnunquam etiam sanguinolentas uacuet. Quin & menses ciet, ac mediocriter quæ extersionem postulant, extergit: proinde utiligines albas cum aceto illita inuat. Sunt qui eam ischiadicis, hoc est, coxendicum doloribus afflictis, & resolutis, in potu cum melicrato exhibeant. Id ερυθρόδανον Græcè dicitur, quod Erythrodanum, & Rubia Latine: Paue, Fue alsabagin, Arabicè: Erithrodano, & Rubbia, Italicè: Ferber roet, Germanicè: Ruuia, Hispanicè: Garance, Gallicè,

Rubiæ confideratio.

Rubiæ uires ex Galeno.

Nomina.

LONCHITIS ALTERA.

ΛΟΥΧΙΤΙΣ. LONCHITIS. CAP. CXLIII.

Lonchitidis
confid.

ALTHAEA.

Lonchitidis
uires ex Gal.

Nomina.

LONCHITIS folia habet porri, latiora, rubentia, plurima, ad radicem circumfracta, ueluti in terram procumbentia, pauca in caule: in quo flores, ceu galeculi, hiantibus comicis personis similes, nigri, & è rictu albam exerentes uelut linguam, quæ ad labrum inferius spectet. semen inuolucris clausum lanceæ simile, triangulum: unde sibi cognomentum arrogauit. radix dauci. Nascitur in sitientibus, & asperis. Radix ex uino pota urinam ciet. 19.

ΛΟΥΧΙΤΙΣ ΕΠΕΡΧ. LONCHITIS ALTERA.
CAP. CXLV.

ALTERA est Lonchitis, quam aliqui asperam lonchitin dicunt: folia scolopendrij emittit, sed asperiora, maioraque, ac multò magis diuisa. Vulneribus mirum in modum prodest, in eisque inflammationes excitari non patitur. Pota ex aceto lienem absumit. 20.

ETSI in compluribus Italiae, ac Germaniæ montibus, alijsq; asperis, & aridis locis diu multumq; perquisiuerim primū Lonchitidis genus: ipsum tamen hætenus mihi non licuit reperire, neq; etiam ab alijs inuentum uidere. Ceterum Lonchitim alteram iam pridem uidimus studio, ac liberalitate Lucæ Ghini medici clarissimi, qui eam Pisis ad nos misit. Hæc folia habet scolopendrij, asperiora, maiora, magisq; diuisa, ut eius pictura, quam exhibemus, probè ostendit. De prima Lonchitide differuit Plinius lib. XXV. cap. XI. ubi sic inquit. Lonchitis non, ut plerique existimauerunt, eadem est, quæ xyphion, aut phasganion, quanquam cuspidi similis semine. Habet enim folia porri rubentia ad radicem, & plura quàm in caule, capitula personis comicis similia, paruam exerentibus linguam, radicibus prælongis. nascitur in sitientibus. Hætenus Plinius, qui horum pleraque à Dioscoride mutuatus est. Lonchitidis utriusq; meminit Gale-nus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi de earum uiribus ita scribit. Lonchitis, eius uidelicet, quæ semen habet triangulare, figura lanceæ simile, radix potissimum quodammodo similis est radici dauci: proinde urinam ciet. Porro eius, quæ scolopendriæ similia habet folia, ea ad glutinanda uulnera idonea sunt uiridia: sed sicca cum aceto pota, lienes induratos sanant. ΛΟΥΧΙΤΙΣ ut Græcis, ita etiam Lonchitis Latinis, & Lonchite Italis uocatur. 30.

ΑΛΘΑΙΑ. ALTHAEA. CAP. CXLVI.

ALTHAEA, quam alij Ibiscum uocant, in syluestrium maluarum genere est, cui folia ut cyclamino rotunda, lanugine canescunt: flore rosaceo: bicubitali caule: radice lenta, intus alba. Althæa appellatur, quòd inter primas sit utilis, & pluribus polleat remedijs. Decocta enim in uino aut aqua mulsæ, & per se cum imponitur tusa, efficax est contra uulnera: item ad strumas, parotidas, abscessus, mammarum inflammationes, fracta sedis, inflationes, neruorum rigores: siquidem discutit, & excoquit, rumpit, & ad cicatricem perducit. Cocta, ut dictum est, adiecto suillo adipe, aut anserino, terebinthinæ, ut malagmatis lentor fiat, facit ad vuluæ inflammationes, præclusionesque, in pefsis subdita. Decoctum eodem fungitur munere: onera vuluæ, reliquiasque à partu extrahit. Decoctæ 50.

coctæ radicis succus ex uino potus, succurrit urinæ difficultati, calculosorum cruditatibus, dysentericis, ischiadicis, tremulis, ruptis. dentium mulcet dolorem, cum aceto decocta, colluto inde ore. Viride semen siccumque tritum, uutiligines in sole cum aceto perunctas emendat. Eodem cum oleo & aceto peruncti, à uenenatis non feriuntur. valet contra dysenteriam, & sanguinis reiectiones, aluique profluuium. In posca, aut uino decoctum bibitur, contra omnes uesparum, apum, similibusque aculeatos ictus. Folia cum olei momento, moribus, & igni ambustis illinuntur. Constat aquam, trita radice addita, sub diuo addensari.

20 **ALTHAEA** à Latinis posset Medica simpliciter dici, quoniam ab ἄλθαῖα, quod Græcis mederi significat, etymon habere uidetur. Quocirca merito scriptum reliquit Dioscorides, Althæam id nomen traxisse à multitudine remediorum, & frequenti eius usu. Ea uulgaris herba est, nullisq; non cognita. Latini hanc Ibiscum nominant. Italici uero, corrupta à Latinis appellatione, & præposita malua, quod cum ea quandam habeat cognationem, composito nomine Maluauisco uulgò uocatur. Althæam memoriæ prodidit Theophrastus lib. IX. cap. XIX. de plantarum historia, ubi de ea disserit ijs uerbis. Et radicem Ibisci aquam posse addensare aiunt, si tritam inieceris, sub diuoq; humorem posueris. Constat Ibiscus folio maluæ maiori, pilosioriq; caule molli: flore luteo: radice nervosa, alba: fructu maluæ. caulis quoque gustu maluam reddit. Vfus eius ad rupta, & tusses ex uino dulci, & ad ulcera in oleo. Aliam quandam si carnibus concoquas, in idem aggregare, ac ueluti conglutinare posse affirmant: alius uim attractoriam possidere, modo magnetis lapidis, atque succini. hæc in inanimatis. hætenus Theophrastus. Meminit Ibisci Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi eius uires ita descripsit. Ebiscus, siue althæa (est autem malua agrestis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone leuandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix porro eius, & semen cetera quidem similiter agunt, ut herba uiridis, sed tenuiorum partium, magisque xiccatoriam, ad hæc magis extensoriam quam illa facultatem ostendunt, ut & uutiligines detergant, & semen renum calculos confringat. Radicis uero decoctum dysenterię, alui profluuii, & sanguinis reiectioni utile est, nempe cum adstringentem quandam facultatem possideat. Planta, quæ Græcis ἄλθαῖα, ἰβίσκος, & ἑβίσκος, Latinis Althæa, Ibiscus, seu Ebiscus nominatur: Mauritanis, Chitini, Chathmi, siue Chathmie, & Rosa zaueni: Italicis, Maluauisco: Germanis, Ibisch, & Heyluurtz: Hispanis, Hierua cannamera, & Marmale: Gallis, Guimauues.

Althææ consideratio.

Althææ uires ex Galeno.

Nomina.

Ἀλκῆα.

ALCEA.

CAP. CXLVII.

ALCEA syluestrium maluarum generi assignatur. folia habet diuisa, uerbenacæ proxima: caules tres aut quatuor, cortice cannabino uestitos: florem rosæ, paruum: radices albas, latas, quinque aut sex, cum plurimum cubitales. Quæ cum uino, aut aqua potæ, dysentericis, ruptisque medentur.

ALCEAM hodie passim ferè in Italia aliqui Bismaliam, alij Maluam syluestrem, nonnulli etiam Maluauiscum agreste nominant. Herba est caule, floribus, ac semine hortensi maluæ perquam similis, sed folijs longiori incisura laciniatis, ranunculi modo. Nascitur in incultis, campestribus, & agrorum, scrobiumque marginibus, iuxta sepes, uias, ac semitas. Alceæ radicibus non desunt, qui althææ loco utantur, cum huius copiam non habeant, ad tumores tum soluendos, tum emolliendos. Porro Alceæ peculiari capite meminisse Galenum non reperi, nisi hanc syluestre maluam appellauerit, dum maluæ facultates libro VII. simplicium medicamentorum describit, his uerbis. Malua sylvestris quidem digerentis paululum, & emollientis leuiter est facultatis. Hortensis uero quânto plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò ualidior est, quânto & siccior. hæc Galenus. Ceterum Paulus seorsum Alceam retulit lib. VII. ubi sic inquit. Alcea sylvestris maluæ genus est. In uino pota dysenterię, & erosionibus medetur, potissimum eius radix. Huic herbe nomen Græcum, ἄλκῆα: Latinum, Alcea: Italicum, Bismalia, Malua saluatica, & Buon uischio: Germanicum, Sigmarskraut: Hispanicum, Malua de Vngria, & Malua montefina: Gallicum, Bimauue.

Alceæ consideratio.

Alceæ uires ex Paulo.

Nomina.

Καμβίς.

CANNABIS.

CAP. CXLVIII.

Cannabis cō-
sideratio. Cannabis ui-
resex Gal.Mulierum er-
ror.

Nomina.

intrauerit, eijcit. Hinc itaque quispiam conijcere potest, eius facultatem ad interaneorum uermes haud imbecilem fore. Cannabis meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Cannabis semen flatus discutit, adeoq; deficcatur, ut si plusculum edatur, genituram exiccet. Sunt qui ex eo uiridi succum exprimentes ad aurium dolores ab obstructione, ut mihi uidetur, natos utantur. Et libro primo de alimentorum facultatibus, idem de Cannabi ita scribit. Non quemadmodum planta ipsa cannabis uitici quodammodo est similis, ita semen semini facultate est simile: sed plurimum ab eo disidet, ut quod concoctu est difficile, stomachoq; ac capiti noceat, prauiq; sit succi. Sunt tamen qui eo quoque frixo cum alijs tragematibus uescantur. Tragemata autem uoco ea, quæ post coenam, uoluptatis inter bibendum excitandæ gratia manduntur. Multum autem calefacit: ideoq; sumptum paulò largius caput ferit, uaporem sursum ad ipsum mittens, calidum simul ac medicamentosum. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, quàm grauiter errent mulieres, quæ pueris comitiali morbo laborantibus Cannabini seminis decoctum exhibent. quo tantum abest, ut morbum curent, ut etiam eius augendi occasionem præbeant. Quæ planta καμβίς Græcè, Cannabis item Latine dicitur: Arabicè, Scchedenegi, & Canab: Italicè, Canape: Germanicè, Zamer hanff: Hispanicè, Canhamo: Gallicè, Chanure.

Ανάγρις.

ANAGYRIS.

CAP. CXLIX.

Anagyris cō-
sideratio.

ANAGYRIS frutex est arboris instar, perquam grauis odore: folijs uiticis, uirgisque: flore brassicæ: semen in corniculis non breuib; gignit, subrotundum, firmum, uersicolori facie, simile renibus, quod durefcit uua maturescence. Tenera folia trita tumores illitu reprimunt: si partus hæreat, & secundæ, mensesque morentur, drachmæ pondere bibuntur in passo: sic & suspiriosis dantur, & contra capitis dolores in uino. difficulter parientibus adalligantur, ita ut à partu statim auferrantur. Radicis cortex concoquendis, discutiendisque adhibetur. Semen commanducatum uomitiones uehementer ciēt.

QV ANVIS ueteres unius tantum Anagyris meminerint; duo tamen in Italia uisuntur genera. Maius in Apulia frequentissimum nascitur, et eo Campaniæ tractu, quo Terracina itur Fundum ad Tyrrheni litus: folijs uitici proximis: flore brassicæ racemoso: fructu hortensi smilaci simili, amplioribus tamen, & breuioribus paulò siliquis incluso, colore purpurascence, usque adeo duro, ut aqua macerato, sua in pertinaci duritie consistat. Minus, quod ru-

ANAGYRIS.

ANAGYRIS ALTERA.

ra Tridentina uulgò uocant Eghelo, maio & iunio mensibus grato in montibus spectaculo floret. Micat enim aureo
 flore, alteri omnino simili, odore tamen ingrato. Hinc cornicula prodeunt genistæ amula: in quibus semen cõtinetur
 eiusdem genistæ magnitudine, sed oblongum, phaseoli modo, colore subnigro. Quod comedentes quandoq; ignari pa-
 stores, ueluti legumina, crebris adeò uomitionibus afficiuntur, ut nonnunquam uiderim ego quosdam, qui sanguinem
 usque euomuerunt. Materies ligni durissima, quæ guaiaci modo exterius lutea est, interius uerò nigra. Incorrupta
 diu durat: proinde uitiores ex Anagyri palos faciunt sustinendis uitibus aptissimos, hosq; cæteris præferunt ex a-
 lijs arboribus factis. Quin & sagittarij ex ea ualidissimos arcus conficiunt. Hac planta scatet uallis Anania, ac uni-
 uersus Tridentinus ager. Cæterum non desunt è recentioribus herbarijs haud obscuri nominis (quorum opinionem
 40 tuetur Conradus Gesnerus Tigurinus uir magnæ lectionis in suo libro animalibus dicato) qui putant, ac potius pro-
 certo affirmant, alterum Anagyris genus, quod in montibus Tridentinis uulgari sermone Eghelo appellari supra di-
 ximus, eam sine controuersia arborem esse, quam Plinius lib. xvi. cap. xviii. Laburnum uocat, ubi ita scribit. A-
 quas odere cupressi, iuglandes, castaneæ, laburnum. Alpina & hæc arbor, nec uulgò nota: dura ac candida mate-
 rie: cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Ex ijs Plinij uerbis abunde, ni fallor, cognoscitur, quòd
 ut falsa, reprobanda sit illorum opinio. Siquidem Laburni materies à Plinio candida describitur: non contrà medul-
 litus nigra, corticè tenuis lutea, in modum Guaiaci, qualis Egheli uocatæ materies planè cernitur. Præterea eghelus
 arbor est omnibus ferè cognita, quòd frequentissima in syluis reperiatur: non ea quidem uulgò incognita, ut de La-
 burno refert Plinius. Ad hæc Egheli flores, qui in arbore racemorum instar pendent, palmi longitudinem non exce-
 dunt: quos tamen Laburno Plinius cubitales reddidit. Illud insuper experientia compertum habeo (etsi contrarium
 50 asserat Gesnerus) quòd apes Egheli flores attingunt, nec eos aspernantur. Hæc nimirum sunt, quæ, meo quidem iu-
 dicio, refragantur tum Gesnero, tum omnibus ijs, qui cum eo hac in re sentiunt. quinetiam ostendunt, quàm magna sit
 differentia inter Laburnum & Eghelum. Hanc tamen plantam idem Gesnerus montani cytisi genus esse censet, argu-
 mento quòd folia ferat terna ueluti cytisi, quòdq; cytisi modo sit apibus ingrata. Sed is (pace uiri eruditi dixerim) in
 hoc maxime hallucinatus deprehenditur, Marci Varronis, Columellæ, & Plinij testimonio: ut qui inter cætera seri
 iubeant iuxta aluearia cytisum, quòd huius flore magnopere delectentur & alliciantur apes. Hoc similiter testatur
 Galenus libro primo de antidotis, ubi cytisi historiam & uires describit. Et miror certè, Gesnerum illa non uidisse,
 quæ tamen debuerat, si omnes, qui extant in Europa, libros perlegit, ut perlegisse conijcitur ex Bibliotheca, quam
 edidit. Quare equidem non possum non in ea perstare sententia, quam iam pridem habui de planta Eghelo uocata,
 cum nulla sit firma ratio, quæ me cogat illorum subscribere iudicio, qui eam Laburnum Plinij esse existimant. Quan-
 tum igitur ego sentio, Eghelus erit Anagyris minor, aut Anagyris montana, si ita nobis liceat eam nominare. Nanq;
 non solum folijs, floribus, corniculis, semine, & omnibus deniq; notis Anagyrim prorsus æmulatur, ut eius effigies,
 quam

Opinio re-
probata.

C E P A E A.

Anagyris ui-
res ex Gal.

Nomina.

Cepæ con-
sideratio.Cepæ uires
ex Paulo.

Nomina.

Alismatis cō-
sideratio.

A L I S M A.

quam hic damus, pulchrè demonstrat; sed etiam uiribus & odo-
re, utpote qui in tota planta teter & grauis admodum sentitur.

Anagyris uires memoriæ prodidit Galenus ibro VI. simplicium
medicamentorum, his uerbis. Anagyris frutex est grauitè o-
lens, & acris, digerentis, excalfacientisq; facultatis. Sed folia
etiānum uirentia, cum propter humiditatis admistionem minus
sint acria, idcirco tumentia reprimūt. At siccata incidentis sunt,
exiccantisq; ualenter facultatis. Similem ferè facultatem habet
radicis eius cortex. Semen autem magis subtilium est partium:
sed & uomitum prouocat. Planta, quæ αὐδὺν Græcis, A-
nagyris etiam Latinis dicitur: Anagiri, Italis.

Κνωαία. C E P A E A.

CAP. CL.

C E P A E A portulacæ similis est, sed nigriora habet
folia, & radicem tenuem. Folia in uino pota urinæ stilli-
cidio, & vesicæ scabie laborantibus opitulatur. maxi-
mè id præstat, si cum decocto radicis asparagi eius, quæ
myacanthon, hoc est, corrudam uocant, bibatur.

C E P A E A M, quam antea in nostris commentarijs Italica
lingua conscriptis, ingenuè confessus eram me nōdum comperis-
se, aut ab alijs compertam uidisse, hoc tempore Venetijs ad me mi-
sit Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus pro æta-
te sua non imperitus, rei q; herbariæ non ignarus, mei adeo studio-
sus, ut si aliud non esset, hoc nomine tantum mihi plurimum dili-
gendus sit, atq; etiam in filium habendus. Ad Cepæam hanc re-
deo. Ea sanè mihi uisa est ita adamusum Dioscoridis descriptioni
respondere (id quod eius pictura, quam hic damus, graphicè o-
stendit) ut non dubitandum putem, quin hæc sit uera ac legitima
Cepæa. Huius, quod equidem legerim, Galenus non meminit in
simplicium censu. Veruntamen Paulus eius mentionem fecit li-
bro VII. inter simplicia, ubi eam retulit his uerbis. Cepæa por-
tulacæ similis est. Folia ipsius contra uesicæ scabies utiliter bibū-
tur. Radix cum asparago, quem myacanthinum, hoc est, corru-
dam appellant, pota, urinæ stillicidia, quæ ex obstructione fiunt,
abigit. Κνωαία ut Græcis, ita Cepæa Latinis, & Cepea Ita-
lis appellatur.

Ἄλίσμα. A L I S M A.

CAP. CLI.

40

A L I S M A, alij Damasonion appellant: folia ei plan-
taginis, nisi angustiora essent, † laciniosa, conuexaque in
terram: caule simplici, tenui, cubito altiore: capitibus
thyrsi: flore tenui, candido, pallescente: radicibus tenui-
bus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, modicè pingui-
bus. aquosos amat tractus. Radix, si drachma una, aut
altera bibatur, his conuenit, qui leporem marinum de-
uorarunt, aut à rubetis ranis demorsi sunt, aut opiū hau-
serunt: torminibus, atque dysentericiæ, per se, aut cū pari
modo feminis dauci, potui datur. conuulsis, & contra
uitia vuluæ prodest. Herba fistit aluum, menstrua pel-
lit, tumores illita mitigat.

Q U A N Q U A M affirmat Ruellius, cui etiā Fuchsius sub-
scribere uidetur, Alisma sibi cognitum esse, uocariq; à nonnullis
Pastoralem fistulam, à quibusdam uerò Plantaginem aquaticam;
tamen plantago hæc, quam etiam aliqui Barbam sylvanā appel-
lant, nullis notis cum Alismate conuenire deprehenditur. Siqui-
dem Alisma folia fert plantagini similia, sed angustiora, & in ter-
ram reflexa: caulem mittit simplicem, ac tenuem. Plantago au-
tem

tem aquatica folijs prodiit plantagine maioribus, lancearum cuspidum instar acuminatis, sursumq; spectantibus: multiplici caule, adnatis pluribus referto. Cum itaq; ex ijs notis collatis constet, Alisma, & Barbam syluanā inter se plurimum differre, non temerè facere uideor, quòd illorum sententiæ non ausim adstipulari. Porro plantam, quam hic pro Alismate depingi curauimus, mihi primum Pragæ ostendit Adamus Leonorus, iuuenis spectatæ doctrinæ, & rei herbariæ studiosus. Quòd enim hæc omnibus, ni fallor, notis Alisma repræsentet, meritò fit, ut iam non dubitem affirmare eam esse legitimum Alisma: aut saltem eius effigiem exhibere, ut aliorum quoq; de ea sit iudicium. Ceterum duo Alismatis genera Plinius constituit lib. x x v. cap. x. ubi de utroq; differit his uerbis. Alisma, inquit, alij damasonion, alij lyron appellant. folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, conuexaq; in terram, aliàs etiam uenosa similiter: caule simplici, & tenui, cubitali: capite thyrsi: radicibus densis, tenuibus, ut ueratri nigri, acris, odoratis, pinguibus. nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in syluis, nigrius, maioribus folijs. hæc Plinius. Alisma memoriæ prodidit Galenus libro v i. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus differens. Damasonium, aut Alisma. De hac herba in tertio libro tradit Dioscorides, quòd radix eius epota dysenterias sanet, & aluum sistat, atq; oedemata mitiget. Sed nos ea quidem experti non sumus. Quòd autem constitutos in renibus calculos aqua, in qua decocta fuerit, pota comminuat, casu experti sumus. Ex quo liquet, quòd absterforiam quandam facultatem obtinet. Huius herbe nomen Græcum ἄλισμα: Latinum, pariter & Italicum, Alisma.

† Hæc uox non legitur in Græcis codicibus, neque ab Oribasio refertur, neque etiam à Marcello uertitur. Vnde planè suspicor, quòd Ruellius ita uerbum hoc ex Plinio adiecit, ut reliqua etiam ex eodem reddidit.

Ὀνοβρυχίς. ONOBRYCHIS.

CAP. CLII.

ONOBRYCHIS folia habet lentis, longiora paulò: caulem dodrantalem: florem puniceum radicem paruam. nascitur in uliginosis, & incultis. Herba suapte ui, si trita illinatur, tubercula dissipat: cum uino pota, strangurias sanat: illita ex oleo, sudores mouet.

NASCITUR Onobrychis, Plinio libro x x i i i i. cap. xvi. authore, circa fontes. Folia habet lentis, paulò longiora: florem rubentem: radicem exiguam, & gracilem. Sunt qui Onobrychin uelint eam esse herbam, quam aliqui Rutam caprariam, alij Galegam uocant: nos uerò uulgò Lauanese. Verum hæc notis, quæ Onobrychi tribuuntur, haudquaquam respondere deprehenditur. quippe quæ folia ferat lentis quadruplo maiora, caulem plerunque bicubitalem, flores purpureos, & radicem non paruam. Vt hinc mihi planè uideatur, quòd illorum opinioni nemo rectè possit, aut debeat adstipulari. Onobrychidis uires tradidit Galenus libro v i i i. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus differens.

30: sic inquit. Onobrychis rarefaciendi, digerendiq; uim obtinet: proinde folia eius uirentis etiànnum illita ad morem cataplasmatibus tubercula discutiunt: arefactæ uerò, si cum uino bibantur, strangurias sanant. Quinetiam sudores elicit cum oleo inuncta. Quæ Ὀνοβρυχίς Græcè, Onobrychis item Latine, & Onobrychi Italicè uocatur.

HYPERICVM.

Υπερίκον. HYPERICVM. CAP. CLIII.

HYPERICVM alij androsæmon, alij corion, alij chamæpityn appellant, quoniam semen odore resinam imitatur: surculaceo frutice, dodrantali, rubescens: folio rutæ: flore luteo, † leucoio simili, qui digitis attritus sanguineum succum remittit, qua ex causa androsæmon cognominatur: subhirsuta siliqua, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine: semine intus nigro, resinosi odoris. gignitur in locis cultis, & asperis. Vrinam cit, menstrua pellit appositum: tertianis, quartanisque cum uino potum liberat. Semen quadraginta diebus haustum, ischiadicis medetur. Folia cum semine illita, ambusta sanant.

Ἀσκυρόν. ASCYRVM. CAP. CLIIII.

ASCYRON, siue ascyroides, hyperici genus est, magnitudine distans, fruticosius, maiores habet ramos, surculosiores, rubentesque: folia tenuia: flores luteos, & fructum resinofum, hyperico non absimilem: cuius attritu digiti ferè cruentantur, qua de causa androsæmon uocauerunt. Vfus feminis ad ischiadicos, potum in hydromelitis sextario: nam biliosa recrementa amplissimè detrahit. sed assiduè dare oportet, donec sanitati restituantur. Illinatur & ambustis efficaciter.

Ἀνδροσαίμων.

ASCYRVM.

ANDROSAEMVM.

CORIS.

Ανδρόσαιμον. ANDROSAEMON. CAP. CLV.

ANDROSAEMON ab hyperico, ascyroque differt, quod fruticet ramulis surculosis, ac tenuibus: rubentibus uirgis, & folijs rutæ, triplo aut quadruplo maioribus, quæ trita uinoso succo manant. complures alas habet in cacumine, utrinque expansas, pinnatasque: circa quas flores pusilli, lutei: & in calyculis semen papaueris nigri, insigne lineis. Huius comæ tritæ resinofum odorem reddunt. Semen tritum drachmis duabus potum, biliosa alui excrementa pellit. ischiadicis maximè medetur: sed à purgatione aquam exorbere oportet. Herba ambustis illita medetur, & sanguinem cohibet.

Κόρις. CORIS.

CAP. CLVI.

Hyperici, &
congenerum
confider.

CORIS, quod aliqui hypericon uocant, frutex est folio ericæ, rubro, pinguiore, ac minore, non altior dorante, suaui, odoratus, acris. Potum semen menses trahit, & urinas: contra phalangiorum morsus, ischiadicis, & opisthotonicos ex uino potum auxilio est: horribus ex pipere, sed opisthotonicis ex oleo, aptissimè illinitur. Radix uino decocta potaque, defectis opem ferre creditur: sed laborantem inter potandum quàm optimè cooperiri licet: siquidem corpus totum desudabit, ex qua re pristinam agilitatem recuperabit.

HYPERICVM, Ascyrum, & Androsæmon, eiusdem planè generis plantæ (ut Dioscorides inquit) esse uidentur. Verum in earum caulibus, & folijs aliqua notatur differentia: nam hæc folia habet rubētiora, illa uiridiora, uni maiora insunt, alteri minora.

minora. Similis discriminis ratio in caulibus. Omnes hæc congeneres plantæ hodie ab omnibus uulgò cognoscuntur: eæ nanque iunio, & iulio mensibus, diuersis in locis aureis floribus ornatae conspiciuntur, ijs adamusim distinctæ ac præditæ notis, quæ singulis à Dioscoride tribuuntur. Cæterum quæ Coris uocatur, non ita Hypericum refert, quem admodum Androsæmum, & Ascyrum. quippe quæ non altior dodrantali altitudine assurgat: folijs ericæ, minoribus tamen, & subpinguibus: caulibus rufescentibus, odore suauis, ac grato. Hæc ad me pluries allata est à nostris herbærijs. nascitur frequentissima in Italia. Hypericum à perforatis folijs à nostris uulgò Perforata uocatur: folia enim innumeris scatent foraminibus, ijsq; adeò minutis, ut uisum effugiant, nisi ipsa folia sole obiecta inspiciantur. id quod silentio uidetur inuoluisse Dioscorides: quæ etiam Plinius, alioqui rerum omnium diligentissimus indagator. Qui tamen hac in historia haud dubie falli deprehenditur, quòd scripserit lib. x xvi. cap. viii. Hypericum nasci semine in filiqua, nigro, maturescente cum hordeo. Siquidem Dioscorides non tradit Hypericum cum hordeo maturescere, sed contineri eius nigrum semen filiqua subhirsuta, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine. Constat præterea annua experientia maturescere hordecum plerumque abeunte maio: uerum Hyperici semen non perficitur, nisi iulio, & augusto mensibus. In hac quoq; Hyperici historia errat Brasauolus medicus licet clarissimus, quòd uelit Hypericum ex Dioscoridis auctoritate florem album habere: eamq; ob causam, id quod circumfertur, cum flore sit melino, illegitimum esse putat; imò non aliud, quàm Rutam sylvestrem, pro qua pharmacopolam secum colloquentem, id ipsum asseruare admonet. Neque in his uno tantum, sed, quantum sentio, duplici notatur errore. Primum quod Hypericum non album, sed luteum florem ferre scribat Dioscorides contra Brasauoli sententiam, cum sic in eo legatur ἄνθος ἔχον μίλιον, hoc est, florem habens luteum: non autem album inquit, ut perperam Marcellus Florentinus interpretatur, cuius fortasse falsa interpretatione Brasauolus seductus est. Deinde quòd legitimum Hypericum pro sylvestri ruta seruandum censuerit, cum tamen in calce ferè sui uoluminis prioris sententiæ oblitus, dum olei ex Hyperico parandi seniori myropole rationem explicat, communis usus Hypericum Ascyrum esse declarat. Nec secus quàm Brasauolus hallucinantur, pace eorum dixerim, Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd non rectè cum illo sentiant, Hypericum, quo utimur, primum esse sylvestris rutæ genus. Quorum sententia cum fuerit à nobis superius in rutæ mentione rationibus & autoritatibus abunde explosa, & improbata, superuacuum esset idem nunc repetere: eò enim accedet, qui plura horum errata cognoscere uolet. Hyperici uires memoriæ prodidit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Hypericum calefacit, & desiccet, tenuisq; substantiæ est, adeò ut & menses, & urinas promouet. Sed ad hæc totus sumendus est fructus, non tantum semen. Porro cum folijs illitus uiridis ad cicatricem ducit cum alia, tum etiam ambusta. Cæterum si sicca contusa inspergas, sanabis humida, & putredinosa ulcera. Sunt & qui ischiadicis bibendum exhibeant. Idem lib. vi. de Androsæmo ita scribit. Androsæmum planta fruticosa, natura duplex: unum enim Ascyron, & Ascyroides nuncupatum est, species hyperici. Alterum uerò à quibusdam Dionysias appellatur. Est autem semen eorum purgatorium. Foliorum uerò facultas modicè extergens & desiccans, ut & ambusta sanare credantur. Cæterum in uino austero decocta, uinum ipsum magnorum uulnèrum glutinatorium efficiunt. Sed quòd de Cori mentionem fecerit Galenus in simplicium medicamentorum censu, mihi incompertum est. Planta, quæ Græcis ὑπερικόν, Latinis similiter Hypericum nominatur: Mauritanis, Reiofricon, seu Reiofaricon: Italis, Hiperico, & Perforata: Germanis, Sant Iohans kraut: Hispanis, Coraioncillo: Gallis, Mille pertuis, & Trucheram. Quam uerò Græci ἄσχυρον, Latini quoque Ascyrum dicunt: Arabes, Asbirach: Itali, Asciro. Quæ deinde Græcis ἀνδροσαύμον, Androsæmum item Latinis appellatur: Arabibus, Androsæman, Androsion, siue Androsagian: Italis, Androsæmo. Quæ denique νόγης Græcè, Coris etiam Latine, & Cori Italicè uocatur.

Plinij lapsus.

Brasauoli error.

Monachorū hallucinatio.

Hyperici uires ex Gal.

Nomina.

† Quoniam hoc loco in uulgatis exemplaribus Græcis nulla fit albæ uiolæ mentio; idcirco sunt qui illorum testimonio freti, uerbum illud auferant ex interpretibus. Sed quomodo id rectè factum sit, non uideo: siquidem in Orbasio legitur, ἄνθος ἔχον μίλιον λευκόϊω ὁμοίον, hoc est, florem habens luteum leucoio similem. Adde etiam, quòd Hypericum ita adamusim floris colore luteam uiolam repræsentat, ut nihil melius. Nos autem usi sumus uoce Græcæ, ne ex albo, quod fortè Marcello imposuit, aliqua possit oriri difficultas.

† Quæ hic sequuntur, in Græcis codicibus impressis non hoc loco, sed in fine inter notha, & Dioscoridi falsò adscripta leguntur, ut quæ adscitita sint habita. Nos uerò illa huc admisimus Ruellij, ut facimus, interpretationem secuti: necnon etiam fidem codicis manu scripti.

Χαμαίτις. AIVGA.

CAP. CLVII.

AIVGA herba in terra repens, subcurua: folijs semperuiui minoris, multò tenuioribus, hirsutis, & pinguioribus, circum ramos frequentibus, odore pinus: flore tenui, luteo, uel candido: radicibus cichorij. Folia septem diebus in uino pota regio morbo medentur: & quadraginta diebus ex hydromelite, ischiadicos sanant. Dantur peculiariter urinæ difficultatibus, iccinoris, & renum uitij: torminosis profunt. Ea apud Heracleam Ponticam, perinde atque antidoto, contra aconitum utuntur, bibentes decoctum. Ad antedicta illinitur, cum polenta iure decocti subacta. Trita in farinam, & cum fico in pilulis sumpta, aluum emollit: excepta melle, cum æris squama, & resina deijcit: apposita ex melle, uulnèra uitia extrahit: mammarum duritias discutit, vulnera glutinat: vlcera quæ serpunt, cum melle illita, cohibet. Alterum est genus aivgæ, cubitalibus ramis, in anchoræ speciem incuruatis, prætenuibus: coma supradictæ, flore candido, semine nigro. hæc etiam pinum redolet. Tertia mas nominatur, paruula, folijs exilibus, albis, scabris: caule aspero, candido: luteis flosculis, semine iuxta alas. resipit & hæc pinum. Hæc duæ uim superioris obtinent, sed non usqueadè efficacem.

AIVGAM

CAMAEPITYS PRIMA.

CAMAEPITYS ALTERA.

Aiugæ confi-
deratio.

Cuiusdā Ger-
mani error.

Chamæpity-
os uires ex
Galeno.

Nomina.

AIUGAM, quam Græci Chamæpityn uocant, quoniam folijs, & odore pinum refert, herbariorum uulgus Iuam arthriticam appellat, quod ischiadicis, & alijs articularum doloribus opem ferat non obscuram. Vulgaris est notitiæ Aiuga, quæ primo generi adscribitur. Verum postrema, quam sæpius etiā uidimus, non adeo omnibus est nota. quemadmodum nec media, quam hactenus mihi quidem uidere non licuit. Cæterum in aperto errore uersabatur Germanus ille pharmacopola, qui Brasauolum docuit Aiugam Germanica lingua uocari Vergiß mein nicht. Quandoquidem herba huius nominis mihi cum Germanis iandiu uersanti notissima est: quæ tamen nulla prorsus ex parte quāuis Aiugam repræsentat. Chamæpityos meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scriptum reliquit. Chamæpitys gustu quidem amarum saporem acri ualidiorem obtinet. Effectu uero expurgat, abstergitq; uiscera plus quàm calfacit. Proinde regio morbo laborantibus, & omnino quibus facile iecur obstruitur, bonum est medicamentum. Quin & menses ducit tum pota, tum apposita cum melle. Sed & urinæ mouendæ aptum est medicamen. Sunt autem qui etiam eam exhibent decoctam in melicrato ijs, qui coxendicis doloribus torquentur. Herba porro ipsa uiridis uulnera magna conglutinat, & ulcera putrescentia sanat. Præterea mammarum durities discutit. Est enim in siccando ordinis tertij, in calfaciendo uero secundi. Quæ herba Græcis χαμαίπιτυς, Latinis Chamæpitys, Aiuga, & Abiga nuncupatur: Mauritanis, Hamefitheos, seu Chamafithius: Italis, Chamepitio, & Iua: Germanis, Ye lenger ye lieber: Hispanis, Pinillo, & Yua artetica: Gallis, Iue muscate, aut arthetique.

LIBRI TERTII FINIS.

PETRI ANDREAE

MATTHIOLI MEDICI

Senensis Commentarii,

IN LIB. QVARTVM PEDACII DIOSCORIDIS

ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

TRIEVS ANTE' libris, amantissime Aree, tradidimus odoramenta, olea, arbores, vnguenta, animalia, frumenta, olera, radices, succos, herbas, seminaque. In hoc autem quarto differemus de radicibus, & eis, quæ restant, herbis.

Κέσπον. BETONICA.

CAP. I.

potæ in hydromelitis decem cyathis. facit cum melle ad tabem, & purulentam excreationem. Folia sicca, tritaque fictili uase reconduntur.

CESTRON psychotrophon uocitatur, quoniam frigidis locis inueniatur. Latini Betonicam appellant. Herba est caulem ferens tenuem, cubiti altitudine, aut maiorem, quadratum: folia quercus, mollia, longa, in ambitu diuisa, odorata, prope radicem maiora: in summis caulibus semen, uelutiatureiæ, spicatum est. Decerpta huius folia siccantur, plurimos ad usus. Radicibus nititur, ut ueratri, tenuibus. quæ ex hydromelite in potu, pituitosam uomitionem euocant. Folia dari debent ruptis, conuulsis, mulieribus vuluæ malo opportunis, & ad laxandos uteri strangulatus, denarij pondere cum hydromelite: tres in uini sextario drachmæ cõtra serpentium morsus ebibuntur. Herba magna utilitate illatis à serpente vulneribus illinitur. aduersus etiam uenena drachma ex uino pota conuenit: præsumpta ea, si uenenum hauriatur, nihil nocebit. urinam ciet, aluum subducit. Medetur comitialibus, & infans pota ex aqua: & iecinoris, lienisquæ uitij drachmæ pondere in aceto mulso. concoctionem adiuuat, si quis fabæ magnitudine secundum cœnam cum melle cocto deuorauerit: modo consimili acida ructantibus propinatur. stomachicis eam manducare, & succum deuorare proderit, si postea dilutum uinum sorbeat. Datur sanguinem excreantibus, tribus obolis cum diluti uini cyatho: ischiadicis, renum, & uesicæ doloribus ex aqua. aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite, si febricitant: sin aliter ex mulso. regio morbo laborantes recreat: menses pellit drachmæ pondere cum uino pota. aluum purgant drachmæ quatuor

BETONICA herba est nullis non cognita, & innumeris prædita uiribus. Vnde Itali, cum aliquem laudibus familiariter extollere uolunt, uulgari prouerbio dicunt. Tu hai piu uirtu, che non ha la Betonica, id est, Tu pluribus præditus es uirtutibus, quàm Betonica. Scripsit de Betonicæ uiribus proprium libellum Antonius Musa clarissimus Augusti Cæsaris medicus, in quo hæc de ea memoriæ prodidit. Herba Betonica nascitur in pratis, & montibus mundis, & opacis, circa frutices. Animas hominum, & corpora custodit: & nocturnas ambulationes à maleficijs, & periculis. Loca quinetiam sacra, & busta à uisibus metuendis tuetur, ac defendit: & in omni deniq; res sancta est. Cestron

Betonicæ cõsideratio.

Vires ex Antonio Musa.

stemon vocatur, & synchotrophon: siquidem frigidis reperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrsos pariter tenui, cubiti altitudinem excedente, quadrangulo. Folia proferit quercus, odorata: semen in summitate thyrsi spicato, thymbræ modo. Pollet uniuersa planta dotibus ferè innumeris. quandoquidem tusa capitisq; uulneribus illita, ea mira celeritate conglutinat. Præstat id tamen efficacius, si tertio quoq; die iterum, atq; iterum imponatur. Aiunt præterea tam ualentioris esse facultatis, ut ossa quoq; fracta extrahat. Radicum ex aqua decoctum ad tertias solum oculorum doloribus medetur. quod item præstant contrita folia, & fronti superimposita. Succus à folijs per se tritis expressus, aut prius aqua maceratis, aurium dolores mulcet, si tamen addito rosaceo in aures egelidus instilletur. Idem drachmæ pondere haustus in aquæ calidæ cyathis quatuor, sanguinem illum per inferna trahit, cuius redundantia caligines oculis offundit. quo fit, ut etiam uisum acuant comesta folia. Eadem cum salis momento contusa, naribusq; immissa sanguinem inde fluentem sistit. Betonica decoctum ex uetere uino, aut ex aceto dentium dolores finit, si eo os sæpius colluatur. Herba ipsa ex tepenti aqua pota suspiriosis, & anhelosis maxime proficit. Folia melle excepta tabidos iuuant, præsertim qui purulenta extussum. Eadem tribus continuis diebus deuorata drachmarum quatuor pondere, aut ex frigida aquæ cyathis quatuor ebibita, uentriculi dolores mulcet: iecinoris uero, si ex calida hauriatur. Ex uino decocta lienis uitij medetur. Sanat & renum uitia ex mulso bibita, duarum drachmarum pondere: ex uino autem ueteri trium drachmarum pondere, additis piperis granis septem & uiginti, ad lateris, lumborumq; dolores utilissime bibitur. In duobus aquæ calidæ cyathis sumpta, alui & intestinorum tormina remouet, si tamen à crudis non fiant succis. Foliorum quatuor drachmis in aquæ mulsæ cyathis octo epotis, commodè citatur alui: sananturq; ijs ex uino sumptis coli inflammatione uexati. Betonica in eclegmate ex melle sumpta nouem diebus, tussim sedat. Pota in aquæ calidæ cyathis quatuor duarum drachmarum pondere, addita plantaginis drachma, febres quotidianas expellit, quod tamen in accessionibus tantum fieri debet. Idem præstat etiam in tertianis: si cum pari pulegio assumatur. Sanat ipso quoq; ordine etiam quartanas in tribus aquæ calidæ cyathis hausta, trium drachmarum pondere, addita mellis uncia: calculi franguntur. Betonica ex tepenti aqua feliciter bibitur hydropicis. Pariendi celeritatem affert, uteriq; cruciatus à frigiditate conceptos mulcet, si ex calida aqua, aut mulso duarum drachmarum pondere propinetur. Contrita folia & illita, præcisos glutinant neruos, & resolutos iuuant. Eadem trium drachmarum pondere ex caprillo lacte sumpta tribus diebus, sanguinem ore reiectum cohibent: & ex pari uini ueteris mensura, medetur ruptis, & ab alto deuolutis. Præsumpta ebrietatem arceat. Ex uino frequenter hausta, ictericos sanat: & suillo adipe admista, carbunculos curat. Potu ex aceto mulso unius drachmæ pondere, uiatoribus longo itinere defatigatis uires mirifice reficit. Fastidia abstergit, & stomachicos recreat. Aduersatur uenenis, & serpentium, & ueneno forum rabidorumq; quorumcunq; animalium morfibis non modo intus sumpta, sed etià extrà emplastri modo imposita. Cuniculosa, sinuosaq; sanat ulcera cum sale indita. Ex uino hausta menses ciet. Potu dolores podagricos lenit, præsertim radicum decoctum potum. idemq; præstant contrita folia imposita. Betonica uires memoriæ prodidit Galenus lib. vii. simplicium medicamentorum, sic inueniens. Cestron, aut Psychotrophon, Romanè uero Betonica, uim habet incidendi, ut gustus indicat. Amarior enim est, & subacris ipsa herba: id quod & particulatim edita actio ostendit. Nam consistentes in renibus calculos diuidit, & pulmonem, & thoracem, & iecur expurgat, abstergitq; menses quoq; ciet, & comitialibus prodest: tum rupta, conuulsaq; curat, & omnibus bestiarum morfibis ulceri illita auxiliatur. Potestremò acidum ructantibus, & ischiadicis bibita, auxilio est. Planta, quæ νέσσορ, & ψυχότροπον Græcis, Betonica, & Vetonica Latinis dicitur: Arabibus, Chastara: Italis, Betonica: Germanis, Betonien: Hispanis, Bretonica: Gallis, Betoefne, & Betoine.

Betonica uires ex Gal.

Nomina.

ΒΡΕΤΑΝΙΚΑ. BRITANICA.

CAP. II.

BRITANICA, aut Vetonica, folia habet syluestris lapathi, sed nigriora, & pilosiora, gustu adstringentia: radicem tenuem, & breuem caulem paruum emittit. Folijs exprimitur succus, qui igni aut sole cogitur. Vim habet adstringentem, priuatim depascentibus oris, & tonsillarum ulceribus accommodatam. Valet etiam ad reliqua, quibus adstrictione est opus.

Britanica consideratio.

QUANQUAM tradit Ruellius Britanicam esse plantam Italiae cognitam, atq; ibi uulgo appellari Piatamano; mihi tamen hætenus non solum nomen illud incompertum est, sed nullum etiam inuenire obtigit, qui Britanicam ostenderet. Hanc autem scriptis celebravit Plinius libro xxv. cap. i. i. hisce uerbis. In Germania trans Renum castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus, qua pota dentes intra biennium deciderent, compagesq; in genibus soluerentur. Stomacacem medici uocabant, & sceletyrben ea mala. Reperta auxilio est herba, quæ uocatur Britanica, non neruis modò & oris malis salutaris; sed contra anginas quoque, & serpentes. Folia habet oblonga, nigra: radicem etiam nigram. Flos ei, qui (ut certò proditur) collectus priusquam tonitrua audiantur, & deuoratus securos in totum reddit homines. Frisij, quæ castra erant, non stris demonstrauere illam. hæc Plinius. Cæterum non desunt, qui Britanicam censeant eam esse stirpem, quam herbariorum uulgo ideo BISTORTAM appellat, quòd radice contorta nitatur. Sed eorum planè error facile deprehenditur. quandoquidem etsi Bistorta rumicis constet folijs; non tamè ea nigra sunt, neq; pilosa: quinimò leuia apparent, supernè rufescentia, & à terra quadantenus cæsa. Ad hæc Britanica radix subest tenuis, breuisq;: Bistorta uero crassa, serpentis iacentis modo contracta, & intorta, colore rubro, non (ut Plinius inquit) nigro. Sed præterea non desunt etiam, qui Tormentillam sic officinis, & uulgo uocatam Bistorta generi adscribant, quòd non facie, sed fortasse uiribus illi respondeat. Quæ quoniam hic nobis occurrit, & quam plurimis effertur laudibus, ideo hic

Bistorta mentio.

BISTORTA.

TORMENTILLA.

hic locus exposcere uisus est, ut de ea aliquid differamus. Est itaq; TORMENTILLA folio pentaphylli minore, septenis incisuris diuiso: radice breui, nodosa, compacta, rubeo colore, sapore adstringenti: caulibus tenuibus, subrubentibus: flore melino, adeo ut in pentaphylli genere sit reponenda. sunt qui à septenis foliorum diuisuris Heptaphyllon hanc uocent. Herbarij compertum habent, hanc iisdem pollere facultatibus, quibus Bistorta prædita est. Quamobrem utræq; abortum prohibent bibita, ac uentri renibusq; ex aceto illita: urinæ incontinentiam supprimunt, cum succo plantaginis potæ: sistunt menses, si in earum decocto ad umbilicum usq; confederint fœminæ. Idem præstant (de radicibus tamen intellige) si trita, & ex melle atque spica subacta, uentri ac pubi illinantur. Sanguinem è uulneribus manantem cohibent, super asperso earum puluere. Qui item potus biliosas coërcet uomitiones, si ouorum albo exceptus super fictili tegula inassetur, mox comedatur. Aqua, quæ ex his duplici organo elicitur, siue è radicibus decoctum, uenenis omnibus remedio est. Ex quo tantum apud nonnullos Tormentillæ inualuit, usus, ut ex eius radicibus etiam medicamenta componant aduersus pestilentiam. Vtræque dysentericos sanant, & uulnera glutinant, præsertim quæ in intestinis, & uisceribus fuerint illata, non modò ipsis uulneribus illita, sed & in potionibus hausta. Rebella, contumaciaq; ulcera curant, & ea sistunt, quæ serpendo corpora erodunt. Sed ut iam ad Britanicæ uires redeamus, eas scriptis tradidit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Britanicæ herbe folia adstringentia sunt, & uulnerum glutinatoria, similia folijs syluestrium lapathorum, nisi quatenus atriora sunt, magisq; hirta. Sed & expressus ex illis succus perinde natus est adstringere. itaque coctum quidam reponunt, tanquàm inter stomatica medicamenta efficacissimum. Videtur enim sanare iam etiam putrescentia. hætenus Galenus. Cæterum non est silentio prætereundum, quòd Dioscoridis codices inueniuntur, in quibus post Britanicam alterum per se de Betonica caput legitur. Quod quoniam pluribus indicijs in Dioscoride ascititium esse constat, atque in hunc authorem ex libello Antonij Musæ Augusti Cesaris medici fuisse translatum; idcirco nos illud abdicauimus, neq; alia commentatione idem dignum censuimus. Quæ planta Græcè βερταμιν, Britanica Latine, pariter & Italice appellatur.

Tormentillæ historia, & uires.

Britanicæ uires ex Gal.

Λυσισμάχιον.

LYSIMACHIA.

CAP. III.

LYSIMACHIA, quam aliqui lytron appellant, caules emittit cubitales, altioresue, fruticosos, tenues: prodeuntibus geniculatim, folijs tenuibus, salicis figura, gustu adstringentibus: flore rufo, aut aureo. gignitur in aquosis, & palustribus. Foliorum succus adstringente sua ui, sanguinis reiectionem

LYSIMACHIA.

LYSIMACHIA ALIA.

reiectionem supprimit: dysentericis potui datur, aut infunditur: mensium abundantiam sistit, in pello. sanguinis profluuium subuenit, si nares ea herba obturentur: vulnerum cruorem cohibet. Acerrimum nidorem suffita reddit: qua de causa serpentes fugat, & muscas interficit.

Lysimachiae
confid.

Ruellij erratum.

Ruellii alius
lapsus.

Lysimachiae
uires ex Gal.

LYSIMACHIA à Lysimacho rege inuentore nomen accepit, ut Plinius est author libro xxv. cap. vii. ubi de ea ita scriptum reliquit. Inuenit Lysimachus herbam Lysimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Erasistrato. Folia habet salicis, uiridia: florem purpureum: fruticosa est, ramulis erectis, odore graui. gignitur in aquo sis. Vis eius tanta est, ut iumentis discordantibus iugo imposita asperitatem cohibeat. hæc Plinius. Ruellius Lysimachiam eam herbam putat esse, cuius est usus apud infectores ad inficiendos uiridi colore pannos: ubi enim hos glasto tinxere, eam superinducentes uiridem colorem efficiunt. Hanc Hetrusci, qui lanificio dant operam, uulgò appellant Cerretta, siue Braglia, Foroiulienses uerò Cosaria. Sed hac in re Ruellius, meo quidem iudicio, aperte fallitur: siquidem Cerretta, quam ipse rusticis Corneolam uocari ait, caules profert, & folia lino maiora, non autem salicis: florem luteum, semen folliculis genistæ effigie inclusum: nascitur in pratis, nullaq; est, quod gustu perceperim, adstrictione prædita. Non desunt præterea alij, qui pro Lysimachia aliam plantam ostendant, quæ quadrato exit caule, folijs salicis, flore in purpuram rubescente, spicato. uerum in hac quoq; nihil adstringens gustu deprehenditur. Lysimachiam legitimam, ni fallor, Roma ad me Goritiam misit Vincentius Cantonius ciuis meus, medicus eruditus, & rei herbariæ studiosus: quæ mihi planè singulis notis, quas Dioscorides Lysimachiae tribuit, uidetur adstipulari. Nascitur hæc in Romano, & Senensi agro. Cæterum quanuis Ruellius in mentione Lysimachiae existimauerit (ut supra diximus) Corneolam esse ueram Lysimachiam; in fine tamen eiusdem capituli quandam aliam herbam à rusticis sibi demonstratam fuisse testatur, ad fugandæ pestilentiae efficacissimam, buboni tantum adalligatam, quam etiam pro Lysimachia asseruit. Ex quo palam est, Ruellium duas pro Lysimachia plantas designasse, ea fortasse ratione adductus, quod Dioscorides flore rufo, aut aureo constare Lysimachiam memoriæ tradiderit. Lysimachiae meminit Galenus lib. vii. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum disseruit. Lysimachios superantem habet qualitatem adstrictoriam: per quam & uulnera glutinat, erumpentemq; ex naribus sanguinem emplastri modo illita compescit: quin & reliquas sanguinis eruptiones sistere potest cum ipsa, tum succus eius multo magis. Pota dysenterias, sanguinis reiectiones, ac muliebri profluuium sanat. Huic herbe nomen Græcum est λυσιμαχίον, Latinnum, & Italicum Lysimachia.

POLYGONVM MAS.

POLYGONVM FOEMINA.

Πολύγονον. SANGVINARIA.

CAP. IIII.

POLYGONVM mas ramos habet teneros, & exiles, copiosos, geniculis cinctos, qui per terram, ut gramen repunt: folia rutæ, sed † molliora, longiora que: semine sub omnibus folijs turgescen-
te, unde marem appellari uolunt: flos ei candidus, aut puniceus. Vis epoti succi est, spissare, ac re-
frigerare. prodest cruentæ excreationi, cholerae, alui fluxionibus, & urinæ stillicidio: nam urinam
apertè ciet. Cum uino potus, contra serpentium morsus auxiliatur: datur in febribus per horam an-
te significationes. fœminarum profluvia impositu sistit. Idem succus aurium doloribus, iisdem que
purulentis instillatur. Facit eximiè ad genitalium ulcera, cum uino adiecto melle decoctus. Stoma-
chi feruori, sanguinis reiectionibus, ulceribus quæ serpunt, ignibus sacris, collectionibus, tumoribus,
& recentibus uulneribus folia illinuntur. Sanguinaria fœmina fruticat uno caule, arundini
teneræ simili, densis geniculis, & in se tubarum modo farctis: articulos in orbem cingunt apices, fo-
liolis piceæ similes: radicis nullus usus. nascitur in riguis. Huic quoque spissandi, refrigerandi que: na-
tura ad eadem ualens, sed inefficacior.

POLYGONON mas, quod ab Italis uulgò uocatur Coreggiola, & Centinodia, in campis, edificiorum
areis, & uijs publicis frequens ubique nascitur. Fœmina uerò, quæ non adeò frequens est, & copiosa, in ri-
guis humentibus que: locis inuenitur. Mari polygono Proserpinacæ nomen tribuit Apuleius, quòd humi cauliculis
repat. Polygoni meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi eius uires reddidit his uerbis.
Polygonum, inquit, uti adstrictionem quandam obtinet, ita sanè uincit in eo aqueum frigidum, ut uidelicet secun-
di sit ordinis medicaminum refrigerantium, aut etiam quodammodo in initio tertij. Proinde sanè quibus stoma-
chus feruet æstu, foris frigidum illitum prodest: uelut etiam erysipelata, & calidas phlegmonas iuuat. Porro
tale cum sit, & fluxiones repercutit, & hac ratione uidetur esse exiccatorium. Quare cum herpetum, tum
ulcerum, aliorum que: bonum est remedium: efficacissimum autem inflammatione, & fluxione laborantium par-
tium. Est & cruentorum uulnerum glutinatorium. Sed & aurium ulceribus prodest: & si uel plurimum
insit puris, hoc tamen etiam desiccet. Easdem ob facultates & profluum muliebrem sistit, & dysenteriam,
& sanguinis reiectiones, & undecunque aliunde immoderatiores impetus. Refert Dioscorides, quòd & u-
rinam prouocet exhibitum stillicidio seu stranguria affectis. non tamen affectum exactè discriminat, in quo
ipsum dari expediat. Porro mas ad omnia dicta, quam fœmina, ualidioris est effectus. Herba, quæ Græ-

Polygoni cō
sideratio.Polygoni ui
res ex Gal.

Nomina. *cis* πολυγονον ἄρρεν, Latinis Polygonum mas uocatur: Arabibus, Basiastrahagi: Italis, Poligono maschio, & Correggiola: Germanis, Vuegggrasz: Hispanis, Corriola: Gallis, Coreggiole. Quæ uerò Græcè πολυγονον ἄρρεν, Latinè Polygonum fœmina dicitur: Italis, Poligono fœmina: Germanis, Kantten kraut: Gallis, Pin aquatic.

† Impressi codices Græci tum Venetijs, tum Basileæ hic malè habent ἐπιμηκέσσερα, hoc est, mitiora, cum legendum sit ἐπιμηκέσσερα, id est, longiora. Hoc præterea loco in ijs addendum est μαλακώτερα, hoc est, molliora. Huic, & alteri lectioni adstipulatur Oribasius, quem secuti uidentur interpretes.

Πολυγόνατον.

POLYGONATVM.

CAP. V.

10

POLYGONATVM nascitur in montibus, frutice cubito altiore, folijs lauri, latioribus, & læuioribus, sapore mali cotonei, aut punici, cum quadam adstrictione. Flores per singulos foliorum exortus promit, candidos, folijs numerosiores, incepta à radice supputatione. Radicem habet albam, mollem, longam, crebrò geniculatam, densam, graueolentem, digitum crassitudine æquantem. Quæ uulneribus efficaciter illinitur: quinetiam maculas in facie delet.

20

POLYGONATVM Hetruscis uulgò Frašinella nominatur. Alij uerò Italiæ populi quasi à Græcis docti, id Ginochietto uulgari sermone appellare didicerunt, ac si geniculatam radicem dicerent. Mulieres è Polygonati radicibus aquam stillatitiā studiosè conficiunt, quæ ad faciem detergendam, poliendamq; profuco utuntur. Sunt præterea, qui Polygonatum sigillum sanctæ Mariæ, & qui sigillum Salomonis uocitent: uerum ipse quidem harum nomenclationum causam adhuc assequi non potui. Nec desunt etiam, qui asserant, ueluti Manardus Ferrariensis, eam plantam Polygonatum esse, quam nomine Secacul describunt Mauritani. Sed ij haud dubiè, meo iudicio, falluntur: siquidem perspicuum est, Serapionem fidelem Dioscoridis interpretem, nullis suum Secacul representare notis, quæ à Dioscoride Polygonato tribuuntur. Huc accedit, quòd Serapio eo in loco nunquam Dioscoridem citat, ut sui moris est in alijs simplicibus medicamentis, quæ ipsi Dioscoridi refert accepta. Illud insuper, si particulatim libeat percurrere, Manardi errorem manifestè deprehendet, quòd Serapio non folia lauri suo reddidit Secacul, sed pisorum instar. Neque Polygonatum, & Secacul eisdem

30

uiribus pollere constat inter authores: quandoquidem illud Græci commendant ad uulnera, & ad maculas in facie delendas. Hoc autem Arabibus laudatur ad prolifici seminis ubertatem, & ad uenerem conciliandam. Quæ in re nonnulli falsa Manardi opinione ducti, se delusos inuenerunt, qui Polygonati radices saccharo conditas ad uenerem excitandam auidissimè deuorarunt, nullo tamen rei successu. De Polygonati uiribus differuit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, hunc in modum. Polygonatum mistam habet tum facultatem, tum qualitatē: habet enim adstrictionis pariter & acrimoniæ, & amaritudinis quippiam, & indicibilis cuiusdam insuauitatis. Quocirca nec admodum est usui, sed tantum quòd radicem eius quidam uulneribus illinunt. Sunt etiam qui næuos maculasq; in facie illo detergunt. Hæc planta ut Græcè πολυγόνατον, ita etiam Latinè Polygonatum nominatur: Italicè, Frašinella, & Ginochietto: Germanicè, Vueisz uurtz: Hispanicè, Frašinella: Gallicè, Genijculiere.

40

Polygonati
consideratio.Manardierra
tum.Polygonati
uires ex Gal.

Nomina.

Κληματίς.

CLEMATIS.

CAP. VI.

50

CLEMATIS humi serpit. læto, pinguique solo prouenit, uiticulas spargens crassitudine iunci, exiguas: folio lauri figura & colore, & multò minora. Ea cum caulibus in uino pota alui profluvia, & dysenterias sedant: subdita in pecto cum lacte, & rosaceo, aut cyprino, cruciatibus vuluæ medentur: dolores dentium commanducata finit. imposita serpentium morfibz iuuamentum præstat. Fertur etiam contra aspidum ictus ex aceto pota opitulari. Gignitur in terrenis.

Κληματίς.

CLEMATIS.

CLEMATIS ALTERA.

Κλημᾶτις ἑτέρα. CLEMATIS ALTERA.

CAP. VII.

EST & altera Clematis, quæ uiticulofum emittit ramulum, rubescentem, lentum: folium gustu admodum acre, ac exulcerans. repit per arbores, vt smilax. Semen tritum pituitam, bilemque detrahit, in aqua aut hydromelite potû. Folia eius illita, lepras purgant. Cum lepidio conditur ad cibos.

CLEMATIS, quæ primo loco describitur, aliquibus Vinca peruinca dicitur, nobis uulgò appellatur Pro-
 40 uenca, cuius fronde mulieres pueris, ac puellis uirginibus, funestas texunt corollas. In hac siquidem nullam reperi-
 tam, quæ Clematidi primi generis reclamare uideatur. Quamobrem eorum sententiam explodendam putauerim, qui
 nostratem Peruinca chamædaphnem esse sibi persuadent, quam uulgò Laureolam appellamus. Nam hæc uirgas e-
 mittit cubitales, singulari stipite à radice exeuntes, rectas, tenues, lauesque: semen rotundum, rubens, inter folia re-
 sidens, quæ facie laurina æmulantur. Porro Clematis, quam secundo loco reddidit Dioscorides, nimirum à prima
 quàm maximè dissidet. Et sanè, ut ex quibusdam notis, quæ probè ad stipulari uidentur, colligi potest, hæc nostris Vi-
 talbis uulgò uocatis plurimum facie respondet. quandoquidem hæ uiticulis exeunt rubentibus, ac lentis: folijs sunt
 smilaci similibus, quæ si linguam consulas, & uehementer acria, & exulcerantia deprehendes. Ambiant hæ mirè in-
 uoluendo sese sepes, repuntque per arbores non aliter, atque smilax. quin & earum semen alium efficaciter deiecit.
 50 Quo fit, ut mihi omnino persuaferim, nostratem Vitalbam esse Clematidem alteram contra eorum opinionem, qui
 crem Clematidem eam plantam putant esse, quæ nascitur in sepibus, flores proferens candidos, calathi effigie, quos
 quidam rei herbariæ imperiti Ligustra falsò uocant: falsò inquam, quoniam Dioscoridi ligustrum arbuscula est, non
 herba, ut superius libro primo monuimus. Fuchsius tamen medicus doctissimus nostratem Vitalbam, uitem nigram
 esse existimat. Sed errat, mea quidem sententia, ut infrà suo loco dicemus. Floris alterius Clematidis figuram non
 repræsentauit Dioscorides: tametsi Vitalba uocata florem album, & odoratum proferat, sitque alia huic similis, quæ
 purpureum florem promit, facie tamen ab altero diuersum. Ceterum herba, quam quidam FLAMMULAM
 dicunt, folijs, floribus, ac semine nihil ab hac clematide differt, quemadmodum nec acerrimo gustu. Attamen neque
 sepibus circumuoluitur, neque arbores scandit, cum recticaulis assurgat. Plures autem hæc ex se mittit caules bicu-
 bitales, subrubentes, & in his folia smilacis, quibus intolerabilis inest acrimonia, unde Flammulæ sibi nomen asciuit.
 Ex hac ego sæpius aquam elicui, demisso uitreo organo in calentis aquæ balneo: quæ eadem, qua herba ipsa, pollebat
 acrimonia. Hanc compertum est efficacissimam esse in morbis frigidissimis. Flammula (ut Platearius est author) ex-
 calfacit, siccaturque ordine tertio. Sed quòd imposta carnem non secus exulceret, ac ignis, calidam ordine quarto re-

Clematidum
consideratio.Quorundam
error.

Fuch. error.

Flammulæ hi-
storia, & ui-
res.

Etius

FLAMMVLAM.

Clematidum
uires ex Gal.

Nomina.

matide prima, & Prouenca: Germanis, Singrien: Hispanis, Peruinqua: Gallis, Lyseron. Secunda uero $\kappa\lambda\eta\mu\alpha\tau\iota\varsigma$ $\epsilon\pi\acute{\epsilon}\rho\alpha$ Græcè: Clematis altera Latine: Lynen Germanicè uocatur.

 $\pi\omicron\lambda\epsilon\mu\acute{\omega}\nu$. POLEMONIA.

CAP. VIII.

POLEMONIA, alij philetariam, Cappadoces chiliodynamin appellant, ramis exilibus, utrinque pinnatis: folijs paulò quàm rutæ maioribus, ac longioribus, calaminthæ, aut sanguinarie, proximis: quibus in summis velut corymbi dependent, nigro semine: radice cubitali, albicante, radiculæ simili. nascitur in montosis, & asperis. Bibitur in vino radix contra serpentes, & dysenteriam: & ex aqua aduersus vrinæ difficultatem, & coxendicum cruciatus. datur ex aceto drachmæ pondere lienosis. Eadem scorpionis plagæ alligatur. Tradunt eum, qui radicem gustauerit, à scorpione non feriri: eumque, si ictus sit, nihil molesti passurum. Dentium dolorem mansa mitigat.

Polemonia
consider.

C R E D O equidem me iam sæpe uidisse Polemoniam in altioribus, & asperioribus uallis Ananiæ montibus, tenui, & quadranguli caule, utrinque pinnato: folijs effigie nepetæ: corymbis quadantenus dependentibus, nigro semine refertis: radice prælonga, albicante. Hinc itaq; non facile adducor, ut credam, quemadmodum censet Brasauolus, eam esse Polemoniam, quam nostrum Hetruria uulgo appellat Lauanese: alij uero Galegam, alij Rutam caprariam nominant. Quandoquidem hæc omnibus ferè notis scenum græcum refert, in cuius ramorum summitatibus cornicula dependent, in quibus semen recluditur subrubeum, non autem corymbi. Radix illi inest breuis. Nascitur leto solo, & plerunque in scrobium marginibus, alijsq; uliginosis locis: non autem in montibus asperis, ubi nasci Polemoniam tradidit Dioscorides. Cæterum Fuchsio libro primo de compositione medicamentorum, eam Polemoniam putat esse, quam officinæ Ben album uocant. Sed ab eo, pace uiri eruditissimi, planè dissentio, quòd hoc ramulis non sit utrinque pinnatis: quòd corymbos nullos proferat, sed siliquam, uel calycem ocimoidis modo: quòd denique non solum in montibus, & asperis proueniat, sed ubique, præsertim in pratis. De Polemonio differens Galenus libro VIII. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquit. Polemonium quidam philetarium, quidam (uelut Cappadoces) chiliodynamon: tenuium partium est, & desiccandi uim obtinet. Quamobrem quidam radicem eius cum uino ad ischiadicos, dysenteriam, lienemq; induratum potui exhibent. $\pi\omicron\lambda\epsilon\mu\acute{\omega}\nu$ sic Græcis, ut etiam Latinis Polemonium, & Polemonia nominatur.

Fuchsi opin.

Polemonij ui
res ex Gal.

Nomina.

SYMPHYTVM PETRAEVM.

SYMPHYTVM ALTERVM.

Συμφύτον. SYMPHYTVM.

CAP. IX.

SYMPHYTON petræon nascitur in petris, ramis tenuibus, paruis, origano similibus: capitulis, & † folijs thymi: lignosum totum, odoratum, gustu dulce, † saluam ciens: longa radice, subrufa, digitali crassitudine. Decoctum in aqua mulsa & potum, pulmonis vitia purgat: sanguinem reijcientibus, & renum malis ex aqua datur: ad dysenteriam, rubraque fœminarum profluuia in vino decoctum: ad conuulsa uerò & rupta, ex aceto mulso bibitur. Quin & commanducatum sitim sedat, faucibus asperis subuenit, vulnera recentia, enterocelasque conglutinat, & illitu cohibet. Carnes autem cum symphyto decoctæ coalescunt. Est & alterum symphyton, quod aliqui pecton uocant. id caulem emittit bicubitalem, aut maiorem, crassum, leuem, angulosum, vt sonchi inanem: circa quem breui interuacante spatio, folia exeunt angusta, buglosso proxima, oblonga, hirsuta: caule secundum angulos quosdam striato: folijs tenuibus, ex alarum sinu prodeuntibus: in quibus flores lutei, & circa caulem uelut verbasci semina emicant. Tam caulis, quàm folia aspera lanugine horrent, tactuque pruritus concitant. Radices demittuntur foris nigræ, intus candidæ, uiscosæ. quarum est usus. Tritæ, & potæ cruentis excreationibus, ruptisque proficiunt: recentia vulnera illitæ conglutinant. carnes quoque si concoquantur, cogunt additæ. Inflammationibus præsertim sedis, cum fenectionis folijs, vtiliter illinuntur.

QUANVIS in nostris commentarijs, quos multo antè tempore Italicè conscriptos edidimus, ingenuè confessus essem, me non antea adinuenisse Symphytum primi generis petræon cognominatum; id tamen postea reperi mense Septembri suis floribus emicans, longè à Goritia circiter uiginti millia passuum, in latere magni montis Vipaci paulò supra arcem, ac deinde in alijs ipsius montis partibus, alijsq; Iapidie locis, præsertim eo tractu, qui uulgò Sclauis dicitur Gabernich, quin & in monte illo eiusdem tractus, quem uocant Sancti Urbani, nullis prorsus deficientibus notis, quæ illi à Dioscoride tribuuntur. Est profectò planta, præsertim ubi floruerit, uisu iucundissima, ita ut maxima cum uoluptate ad se uidendum uiatorum oculos alliciat, argumento quidem quòd etiam uiribus polleat insignibus. Porro Symphytum alterum, quod secundo loco reddidit Dioscorides, nulli dubium est, quin ea sit herba, quæ hodie passim Consolida maior nominatur, quam etiam nonnulli herbariorum Alum falsò appellant. Quippe quòd eius notæ singulæ Dioscoridis historiæ ad unguem hæere deprehendantur. Hæc frequentissima nascitur in pratis, floribus non modò luteis, ut Dioscorides inquit; sed & candidis, & purpureis, eadem sanè facie, ac fôrma. Cæterum hallucinantur,

Symphytorû
confid.

Quorundam
errores.

meo quidem iudicio, qui *Symphytum petraeum* putant eam esse plantam nullis non cognitam, quam officinae CONSOLIDAM, & *Solidaginem* minorem uocant. Siquidem eam nihil prorsus *Symphyti petraei* notis respondere, omnibus rei herbariae etiam mediocriter gnaris euidentiùs est, quàm ut à me indicari deceat. Neq; etiam statuendum

CONSOLIDA MINOR.

CONSOLIDA MEDIA.

Solidaginis
minoris, &
mediae uires.

Saniculæ unū
genus.

Saniculæ ali-
ud genus.

Solidago alia.

censeo idem *Symphytum* esse eam aliam herbam, cuius folia auersa parte purpurascunt, quæ ab herbarijs uulgò CONSOLIDA media nuncupatur, ab aliquibus uerò Laurentina, & à Senensibus Morandola. Harum modò dictarum stirpium etsi nusquam, quod hactenus inuenerim, meminerint Græci, aut Mauritanii; eæ tamen mirum in modum prodesse existimantur disruptis, fractisq; internis, & externis corporis partibus. Idcirco utiliter dantur potandæ ab alto deuolutis, ac etiam ijs, qui interna, intestinæ uulnera acceperint: nanque illa, sint uel exterius, uel interius illata, mirificè sanant. Tradidere nonnulli, qui rerum experimenta profitentur, Consolidam mediam uocatam potu sanguinis grumos in uentriculo, uel in alia corporis parte concretos disijcere, & dissoluere. Illita uerò folia, uel eorum succum efficax medicamentum esse prædicant ulceribus omnibus in ore manantibus, exedentibusq; ac etiam testium, pudendorumq; uirilium, & muliebrum. His omnibus facultatibus ea quoque prædita est, quam Solidaginem minorem uocant, ut quidam existimant. Etenim ubi uulnera glutinare, adstringere, & reprimere sit opus, minorem usurpant, quam etiam altera longè præstantiorem esse sæpenumero compertum est. Recensetur præterea Germanis inter *Symphyti* genera quædam ipsis uulgaris herba, quam SANICVLAM appellant. Exit hæc folijs pentaphylli maioribus: radice candida, tam miro naturæ ipsius artificio nodulis, ac lacinijs quibusdam elaborata, ut non parum admirentur, qui tantum naturæ opus diligenter intuentur. His utuntur in potionibus ad enterocelas, & ad interna uulnera, præsertim ad ea, quæ in thoracis cavitatem penetrauerint. Plura insuper Saniculæ ostendunt genera. quorum unum, quod aliquibus herbarijs Auricula ursi nominatur, folia fert plantaginis magnitudine, sed crassiora, ueluti fabariæ uulgò uocatæ, lacinijs circum magno artificio factis à natura, colore in album flauescente. Id genus copiosè nascitur in agro Goritiensi monte Saluatino. Hoc cæteris præferunt ad enterocelas, & thoracis uulnera, si quotidie in potu sumatur: quin & ad alia uulnera, tam intus sumptum, quàm exterius illitum. His aliam denique annumerant Solidaginem, quam uulgis medicorum Consolidam regalem, & ipsi sua uulgari lingua Ritter-sporn uocant, quod sonat nobis Sperone da caualliere, & Latinis equitis calcar. Huic sunt caules cubiti altitudine: folia oblonga, tenuia: flores planè purpurei, magnitudine uiolæ: è quorum basi corniculum eminet, antiqui calcaris effigie, unde illi à Germanis inditum est nomen. Laudantur flores ad rubentes, & inflammatos oculos triti, & aqua rosacea illiti. Herba auxiliatur ardoribus, tussi, inflammationibus, uenenis, uomitionibus, biliosis affectibus, suppressæ urinæ, calculosis, ischiadicisq;: quin & aluum citat. Verùm hoc Solidaginis genus magis, quantum equidem reor, Cuminum sylvestre, quod à Dioscoride secundo loco describitur, repræsentat, quàm aliam quàmuis plantam, ut superius

SANICVLAM.

rius in Cumini commentatione diximus. Meminit utriusq; Symphyti Galenus libro VIII. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi ita scriptum reliquit. Symphytum petræum ex contrarijs constat uiribus: habet enim incidendi uim quampiam, qua collectum in thorace, & pulmone pus expurgare potest. Habet etiam quandam contrahendi uim, qua eiectionibus sanguinis auxiliatur: & tertia ad eas inest humiditas quædam non immodicè calida, per quam gustantibus dulce apparet, & odoratu iucundum. Commanducatum sitim extinguit, & arteriæ asperitates sanat. Porro secundum omnium dictarum uirium mixturem simul digerere abunde potest, simulq; corpora contrahere, & constringere. proinde enterocelis imponitur, & ad conuulsa, & rupta cum oxymelite bibitur. Porro qui ipsum in uino decoctum ad dysenteriam, & rubrum profluium exhibent, utuntur tanquam desiccante, & contrahente. Qui uero ad nephritin reniumue dolorem, tanquam expurgante, & incidente. Symphytum uero alterum, puta magnum, similem dicto uim habet: non tamen gustantibus dulce est, nec odorantibus odoratum. Sed his sanè à modò scripto diuersum est. Cæterum quatenus uiscositatem quandam, & mordacitatem obtinet, scillæ simile est. Utuntur eo ad omnia, ad quæ iam dicto. Quod σύμφυτον πετράϊον Græci, pariter Latini Symphytum petræum, & Itali Simphito petreo uocant.

Quod uero σύμφυτον ἑτέρον Græci, Symphytum alterum Latini appellant: Itali, Consolida maggiore: Germani, Vual uurtz: Hispani, Sueda maiore, & Consueda maior: Galli, Oreyllè d'asne.

† Ne quis commoueatur, quòd nos hic folia adiecimus præter Ruellij, & Marcelli interpretationem. Id enim ea ratione fecimus, quoniam in Aldino codice hoc locò φύλλα, hoc est, folia habetur. Tum uero quia folia thymi pulchrè illi herbæ quadrant, quam uerum Symphytum petræum censemus.

† Illud præterea hoc in loco adnotandum est, quòd ubi communis lectio habet πύλλον περιλατικόν, hoc est, saluam prouocans, in Oribasio legitur συῶλον, quod est adstringens.

Symphyti utriusque vires ex Galeno.

Nomina.

ΟΨΙΣΙΟΝ. HOLOSTIVM.

CAP. X.

HOLOSTION quadrantalis herba est pusilla, tribus quatuorve digitis supereminens extra terram: folijs, viticulisque coronopo, aut gramine proximis, gustu adstringentibus: radice alba, prætenui usque in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum. nascitur in collibus terrenis.

Vfus eius ad rupta in uino pota: nam & carnes coguntur decoctionibus addita.

HOLOSTIVM etsi à nemine, quod equidem sciam, cognoscatur in Italia; eam tamen plantam illi consimilem esse crediderim, quam libro secundo in Coronopi mentione à Goritiensibus ideo Serpentinam uulgo uocari diximus, quòd mirum in modum serpentium moribus opituletur. Hæc siquidem herba est exigua, humi procumbens, quæ folijs, cauliculisque coronopi modo exit, gustu adstringentibus: radice tenui, lignosaque. Nascitur ipsa quoque in collibus, ac etiam sabulosis locis. Ex his utiq; quispiam facile posset hanc herbulam pro holostio habere: quanuis hoc ego pro certo affirmare non ausim. Recensetur Holostium inter symphyti genera. Sed hallucinatur haud dubiè qui credunt eam herbam esse Holostium, quam Pilosellam herbariorum uulguis appellat. nam quanquam Pilosella dicta frequens nascatur in collibus; folia tamen edit oleæ proxima, albicantibus pilis horrida, unde illi nomen. Iisdem uestiuntur pilis & caules, qui humi serpunt, ac reptant, è quibus postea prodeunt flores aureo colore. Radicibus nititur breuibus, & tenuibus. Sed hæc eius delineatio nihil prorsus Holostio competere uidetur. PILOSELLÆ plura sunt genera, quorum unum nascitur inter saxa Saluatino monte in comitatu Goritiensi: folijs in terram sparsis, longis, echij instar, pilis innumeris, lanugineque obductis: caule duum palmorum longitudine: flore cyani similitudine, maiore tamen. Præstat hæc planta ad uulnera glutinanda: quinetiam ad enterocelas, tam illita, quam pota. Hæc nobis Pilosellam maiorem liceat appellare, quando nondum constet, an ueteribus Græcis, aut Latinis cognita fuerit, à quibus nomen mutuari possimus. Tota Pilosellæ planta uehementer adstringit: quapropter huius rei non ignari pastores maxime cauent, ne ouium greges in illis pascuis immorentur, ubi huiusce plurimum gignitur. Quandoquidem depascentes oues tanta alui adstrictione afficiuntur, ut inde facile emoriantur. Hinc didicerunt medici, eam mederi dysentericis, & uteri profluijs: quin & uulnera glutinare tam scilicet exterius, quam interius illata, cæliacisque magno esse auxilio, & biliosis uomitionibus: cruentis item spuitis, enterocelis, & omnibus in uniuersum fracturis opem ferre, sed præcipuè caluariæ. Cæterum ut ad Holostium nostra redeat oratio, ingenuè fateor nullā hæcenus plantam

Holostij consideratione.

Quorundam error.

Pilosellæ descriptio, & uires.

PILOSELLA.

Holestij vires
ex Galeno.
Nomina.

tam se mihi obtulisse, quæ magis Holestium referat, quàm ea, quæ Serpentina, ut diximus, à Goritiensibus uulgò uocatur. Holestium (ut author est Galenus libro VII. simplicium medicamentorum) desiccandi uim habet cum adstrictione: quamobrem ipsum ad rupta potui exhibent. Quod. Græci ὀλέσιον, Latini item Holestium, & Holestium dicunt: Itali, Holestio.

Στοιβή. STOEBE.

CAP. XI.

STOEBE vulgaris est notitiæ. Cuius semen, & folia stringunt. quapropter decoctum dysentericis infunditur: auribus quoque purulentis instillatur. Illita folia oculis ab ictu cruentis profunt, & erumpentis sanguinis impetus cohibent.

Stœbes confi-
deratio.

STOEBEN Dioscoridis tempore omnibus uulgò cognitam fuisse, illud maximo argumento est, quòd eam nullis prorsus notis representauerit. Hinc certè nobis facescit negotium, quò minus scire possimus quænam sit illa inter

SCABIOSA.

Matthæi Syl-
uatici error.

Scabiosæ men-
tio, & uires.

tot plantas, cuius nomina, & facultates ignorantur. Plinius libro XXI. cap. XV. Stœben inter aculeatas herbas retulit (id quod à Theophrasto lib. VI. cap. IIII. de plantarum historia mutuatus est) sic inquit. Quædam sunt herbæ, quæ spinas in folio habent, & in caule, ut phleos, quod aliqui Stœben appellauerunt. Idem lib. XXII. cap. XI. Stœbe, inquit, quam aliqui phleon uocant, decocta in uino præcipuè auribus purulentis medetur: item oculis ictu cruentatis: hæmorrhoidi quoque, & dysenterię infusa. hæc Plinius. Ex quibus equidem uerbis planè asserere ausim, Phleon, & Stœben eandem plantam esse. Hanc in Orchomeno lacu nasci semine placentaceo, & molli, colore rubido, author est Theophrastus lib. IIII. cap. XI. de plantarum historia. Hinc itaq; Matthæi Syluatici error manifestè deprehenditur, qui in suis pandectis Stœben eam herbam interpretatur, quam uulgo Scabiosam nominat. cuius, quod sciam, nec Græci, nec Mauritani meminerunt. Quamquam non desunt, qui Scabiosam eam esse contendunt, quæ ab Aëtio uocatur Psora: quam tamen is nomine tantum expressit, nulla adiecta descriptione, ex qua aliquid certi constitui possit. Cæterum Scabiosam uocatam non esse Stœben illud abunde ostendit, quòd hæc folijs constet laciniatis, subhirsutis: caulibus tenuibus, cubitali altitudine, atq; etiam maiore: in quorum cacumine flores emicent in cæruleo albicantes: & in pratis, & campis proueniat. At Stœbe folia fert aculeata, & in lacubus, stagnis, paludibus, alijsq; locis aquosis nascitur. Vnde Aristophanes comicus rectè in comœdia ranas inter se loquentes adducit, quæ admodum letabantur, quòd totam consumpsissent diem inter cyperum, & phleum saltantes. Sed quoniam nusquam reperio ueteres SCABIOSAE meminisse, ne à nobis quoque silentio prætermissa in posterum deperdatur, hic eius facultates explicabo. Pollet in primis hæc aduersus scabiem, unde illi nomen: in quem usum non modò eius decoctum quotidie potandum præcipiunt;

piunt; sed & herbæ ipsius succo, per se, aut in unguentis addito, scabiosa corpora illinunt. Prodest omnibus pectō-
ris uitijs, & respirationi inferuentibus organis: quippe quæ & eorum inflammationes purulentas disijciat, & om-
nia pectoris excrementa expurget. Anthracibus, siue Carbunculis pestiferis utiliter illinitur: adeo ut illita hos leth-
ales abscessus trium horarum spatio prorsus abolere existimetur. Sed iam ad Stœbes uires redeamus, de quibus Gale-
nus lib. VII. simplicium medicamentorum, differuit his uerbis. Stœbes fructus, & folia maximo sunt usui, adstrin-
gendi uim habentia mordacitatis expertem. Sed & desiccant euidenter in tertio fere ordine incipiente. Quamobrem
decoctum eorum dysentericis iniicitur, & auribus pure fluentibus, tum uulnera magna conglutinat. Euidētius hæc
præstat cum uino atro austero: ualenter enim desiccant omnes præter naturam humiditates. Præterea folia uiridia,
si illinantur, uim habent erumpentis sanguinis supprimendi: denique & oculorum ex ictu suffusiones illita iuuant.

Stœbes uires
ex Gal.

Nomina.

Quæ planta σοῖβη Græcis, similiter Stœbe Latinis, & Stebe Italis appellatur.

Κλύμενον.

CLYMENVN.

CAP. XII.

CLYMENVN caulem fert fabæ, quadratum: folia plantaginis: folliculis supra caulem sese infle-
xis, ut in polyporum cirris. Probatissimum est è montibus. E frutice toto cum radice succus expri-
mitur: qui ad sanguinis reiectiones, in potu efficax est: cœliacos, rubraque fœminarum profluvia, re-
frigerando infrænāt: sanguinem naribus erumpentem supprimit. Trita folia, aut filiquæ recentibus
vulneribus impositæ, ea ad cicatricem perducunt.

SI CAVLES, itemq; flores herbæ, quæ Saponaria uulgò uocatur, Clymeni delineationi responderent, Clymeni cō-
quemadmodum folia illi quadrare uidentur, quippe quæ plantagini prorsus referant imaginem, cum Ruellio uti-
que sentirem, fatererq; Saponariam legitimum esse Clymenon. At certè neque caulis, quem rotundum profert, sideratio.
& per intervalla geniculatum, neque flores illi quicquam adstipulari deprehenduntur. Quamobrem quænam her-
ba Clymenum in Italia hodie referat, hætenus non satis compertum habeo. Hanc (ut Plinius memoriæ prodidit
libro XXV. cap. VII.) inuenit rex Clymenus, unde & nomen herbæ. Quo in loco idem Plinius clymeno perpe-
rām illa omnia reddidit, quæ Dioscorides periclymeno assignauit. Huius nusquam, quod inuenerim, meminī Ga-
lenus, sicut nec post ipsum Paulus. Planta hæc κλύμενον Græcè, quemadmodum & Latine Clymenum di-
citur.

Ruellij, & Pli-
ni lapsus.

Nomina.

Περικλύμενον. PERICLYMENVN.

CAP. XIII.

PERICLYMENON simplex fruticat, ex
interuallis parua folia habens, ipsum amplectentia,
subcandida, hederacea: inter folia furculi exeunt, in
quibus bacca hederæ similes: flos fabæ, candidus,
aliquantum rotundus, & quasi in folium procum-
bens: semen durum, & quod difficile euellatur: ra-
dice rotunda, crassa. Nascitur in aruis, ac sepibus,
conuoluens se adminiculis propter assidentibus. Se-
men eius postquam ematuruit collectum, & in umbra
ficcatum, si drachmæ pondere detur in uino, quadra-
genis diebus, lienem absūmit, lassitudinem discutit:
sed urinam ciet, statim à sexto die cruentam. ortho-
pnææ, & singultui prodest: partum accelerat. Folia
sunt eisdem uiribus prædita: quæ tricenis septenis die-
bus epota, sterilitatem facere produntur: perunctis ex
oleo, febrium algores abigunt.

SUNT qui Periclymenum perperam Caprifolium appel-
lent: officinæ Matrisyluam uocant: nos uerò, quod propinquas
uinciat plantas, uulgò appellamus Vincibosco. Cæterum id po-
tissimum nos ad credendum impellit, uulgatam Matrisyluam esse
Periclymenon, quod non solum omnes huiusce ætatis rei herba-
rie peritissimos in hanc sententiam deuenisse compererim; sed
quod etiam ex notis, quas illi reddidit Dioscorides, ita esse co-
gnouerim. Quandoquidem Matrisylua unico tantum caule fru-
ticat, qui ex interuallis gemina tantum folia mittit, ipsum am-
plectentia, subcandida, hederaceaq; . Flos ei fabæ non dissimilis,
candidus, cum adoleuerit, in folium procumbens. Semen hederæ-
ceum, prædurum, & quod difficile euellitur, in furculis quibus-

Periclymeni
consider.

T dam

Quorundam
error.

Periclymeni
uires ex Gal.

Nomina.

dam connexum, qui inter folia erumpunt. Constat præterea eius caulem, qui ab radice simplex assurgit, arbusculis, & fruticibus mirè sese conuoluere, ubi in sepibus, & frutetis nascitur, adeò ut sæpe tam pertinaciter inhereat, ligetq; admicula, ut in ea manifestum imprimat uestigium: unde à nobis meritò Vincibosco dicitur. Porro planè, mea quidem sententia, hallucinantur, qui Caprifolium, & Matrifyluam seu Periclymenum idem esse existimant: in quorum numero esse deprehenduntur Ruellius, & Fuchsius, alioqui uiri doctissimi. In hunc autem lapsum hos fortasse deduxit Matthæus Syluaticus pandectarum author. Siquidem is suum Caprifolium Matrifyluam nominat, cum tamen, ut subinde legitur, nil aliud Syluatico Caprifolium fuerit, quàm Dioscoridi pyxacantha, seu lycium, non autem periclymenum, de quo seorsum sub titulo Matrifyluæ Syluaticus ipse differuit. Quod fortè non animaduertentes ij, Caprifolium, & Periclymenum idem esse putarunt. Ceterum Matrifylua in eorum unguentorum usum uenit, quæ ad capitis uulnera parantur. Nanque hac in re efficacissimum est medicamentum. quanuis è ueteribus neminem hætenus inuenerim, qui Periclymenon ea ui pollere, memoriæ prodiderit. Hanc etiam herbam commendauit Ioannes de Vigo clarissimus chirurgicus, ad crurum ulcera, quòd eam ad hoc (ut ipse inquit) utilem esse tradiderit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum. Veruntamen id non legitur in meo Galeno: nam loco citato Galenus de Periclymeno ita scriptum reliquit. Periclymeni tum fructus utilis est, tum folia, adeò uehementer incidentis, simul & excalfacientis facultatis, ut si plusculum bibantur, urinam sanguinolentam efficiant: principio quidem urinam tantum mouent: porro foris cum oleo illita excalfaciunt. Iuuant & lienosos, & difficulter spirantes. Competens potionis mensura est, drachmæ unius pondus cum uino. Porro desiccet quoque semen. Et quidam aiunt, si copiosius bibatur, sterilitatem omnino bibentibus afferre. Sed & sunt qui certum dierum numerum ad talem potionem præfiniunt, ut Dioscorides, qui septem & triginta eos tradi refert. Hic etiam urinam cruentam reddi à sexto die memorat. Planta, quæ Græcis περικλύμενον, Latinis quoque Periclymenum dicitur: Italis, Matrifelua: Germanis, Geiszblatt: Hispanis, Madre Sylua: Gallis, Vincibosse.

TRIBVLVS TERRESTRIS.

TRIBVLVS AQUATICVS.

Τριβύλος.

TRIBVLVS.

CAP. XIII.

TRIBULI genus unum terrestre, folijs ad effigiem portulacæ, tenuioribus: viticulis † in terra stratis: spinis secundum folia rigidis, præduris. iuxta amnes, & rudera nascitur. Est & alterum genus, aquis familiare, quod in fluminibus natum comam exerit, aculeos condens: folijs latis, & pediculo longo: caule parte summa, quàm ima crassiori: adsunt ei & capillamenta quædam spica: semen durum, ab altero non abhorrens. Vterque refrigerantis, & inspissantis est naturæ ideo

ideo inflammationes omnes cataplasmate adiuvat. ulcera in ore erumpentia, putredines, gingivas, tonsillasque per sanat. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Semen dum recens bibitur, calculosis iuuamentum affert. Drachma terrestri tribuli pota, illitave, ictos à uipera recreat: contra uenena cum uino aptissimè bibitur. decoctum eius sparsum pulices necat. Thraces qui ad Strymona amnem habitant, virenti tribulo equos saginant: & è dulci semine & esculento panem, quo vescuntur, faciunt.

ET SI unum duntaxat, Tribuli terrestri genus descripserit Dioscorides; duo tamen eius genera à Theophrasto redduntur lib. VI. cap. v. de plantarum historia, his uerbis. Tribulo peculiare est, ut fructum gerat aculeatum.

Tribuli consideratio.

10 Eius duo sunt genera: uni folium est ciceris, alteri aculeatum. Vtrunque terrestre, & surculosum: serius germinat, cui in folijs sunt aculei, magisque hoc apud septa uillarum erumpit. Semen præcoci sesamæ figura cernitur: alteri, hoc est serotino, rotundum, nigrum, siliquis inclusum. Hæc duo terrestri genera Theophrasto. Tribulum, cui folia portulacæ Dioscorides assignauit, memini me uidisse Venetijs in maris litore propè diui Nicolai sacellum. At hunc, cuius hic figuram exprømpsimus, Pisis misit ad me Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus rei herbariæ peritissimus.

Ruellius Tribulum aculeatum Theophrasti eam plantam esse arbitratur, quam Hetrusci uulgo uocant Cacatreppola, ea fortasse ratione ductus, quod prope torrentium, & fluminum ripas proueniat. Verum cum lateat nos foliorum effigies, quæ à Theophrasto illi tribulo non redditur, atque etiam constet hanc plantam surculos non mittere, neque siliquam ferre, in qua intus claudatur semen, cogor omnino à Ruellio dissentire. Nostrates seplasiarij huius radices melle, & saccharo condiunt, eryngij eas esse existimantes. Qua in re haud dubiè illi falluntur, ut superiori libro in

Ruel. error.

20 eryngio ostendimus. Sed ad Tribulos redeamus. Aquaticum genus in plerisque Italiæ fluminibus, & lacubus prouenit, præsertim in agro Mantuano, & Ferrariensi: neque solum in dulcibus aquis gignitur; sed etiam in mari. Hos tribulos Venetijs in foro uendunt, quos marinos appellant, ut qui in lacunis illis uicinis enati inueniantur. Ex his porro qui peregre proficiscuntur, uerticillos faciunt, quibus suas preces enumerant, colloque gestant, ut maiorem præ se ferant religionem, ne dicam hypocrisim. Nonnulli fructu, qui castaneis refert similitudinem, sub cineribus calidis cocto, non secus, atque illis pro bellarijs uestuntur. Tribuli utriusque facultates perstrinxit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Tribulus ex humida essentia modicè frigida, & sicca non mediocriter & ipsa frigida componitur. In terrestri tamen superat terreum frigidum, quod & adstringens ostendimus: in aquatico uerò aqueum. Propter utrumque itaque & contra phlegmonarum generationes, & omnino contra omnes influxus congruunt. Porro terrestri fructus cum tenuium sit partium, potius lapides in renibus comminuit. Τριβόλος Χερσ

Tribuli uires ex Galeno.

30 ταιος sic Greci, Tribulus terrestri Latinis dicitur: Italis, Tribolo terrestre. Τριβόλος ἐνυδρος Græcè, Tribulus aquaticus Latine uocatur: Italicè, Tribolo acquatico. Arabicè simpliciter tribulus Hasach, seu Haserk appellatur: Hispanicè, Abroyos, & abrolhos.

Nomina.

SAXIFRAGA.

† Hoc in loco ita equidem legunt uulgata Græca exemplaria, sed Oribasius lib. XII. itemque uetus Dioscoridis codex habent τριβόλος, qua uoce Tribulum terrestrem uticulis longis representant. Id quod etiam satis plantæ pictura demonstrat.

Σαρξίφραγον. SAXIFRAGA.

CAP. XV.

† SARKIPHAGON aliqui sarxiphragon, alij empetron, Romani saxifragam vocant. frutex est surculosus, in petris, & asperis locis nascens, epithymo similis. Coctus in uino, mox potus, febricitantibus opitulatur: stranguriæ prodest, singultum sedat, calculos uesicæ frangit, & urinam ciet.

LICET omnibus huius ætatis rei herbariæ peritis satis superque persuasum esse non ignorem, hoc Saxifragæ caput Dioscoridi illegitimum esse, quod Latina nomenclatura contra scriptoris morè Græcè proferatur; tamen cum in omnibus ferè Græcis exemplaribus habeatur, id mihi quoque dissimulandum non putavi: eaque maxime ratione, quod eam plantam habet, nouitque Italia. cuius usus præcipue expetitur ad renem, & uesicæ calculos comminuendos, & ad urinam remorata ciendam. Ea in Hetruria pluribus locis è durissimis erumpit saxi, folijs capillaribus, epithymo non dissimilibus, præsertim Argentario promontorio in maritimis nostris. Inuenitur quinetiam in agro Gori-tiensi quibusdam saxi enascens, iuxta Sontij fluminis ripam, quæ Salicano rure itur Canalem. Sed aliquis fortasse obijciat, hanc

Saxifragæ consideratio.

T 2 plantam

Plantæ saxi-
fragæ dictæ.

Saxifraga al-
ba.

Nomina.

Plantam non esse legitimum Saxiphragon hoc loco descriptum, quod ea nullis ferè notis epithymum representet. Neque id quidem temere obijcietur: etenim non uideo ego, quomodo Saxiphragon rectè epithymo assimilari possit, quod illud frutex sit surculosus, hoc autem tantum absit à frutice surculoso, ut uideatur potius esse quoddam capillamentum. Idcirco faciliè adductus sum, ut suspicer codicem hoc in loco deprauatum esse: aut Saxiphragon frutex erit, qui folijs duntaxat epithymum æmuletur, ut illa folia satis ostendunt, quæ in hac planta, cuius imaginem hic expressimus, capillorum instar tenuissima conspiciuntur. Ceterum sunt & alia herbarum genera, quæ sub Saxifragæ nominatione uulgaribus demonstrantur, nempe Trichomanes, Adiantum, Asplenium, Filipendula, Massiliense seseli, Pimpinella quæ hircum redolet, & aliæ plures herbæ: quæ ideo Saxifragæ nomine insigniuntur, quod omnes urinam cieant, & calculos frangant pellantq;. Est porro alia quoq; planta Germanis herbarijs notissima, quam Saxifragam albam cognominant. Prouenit hæc mense maio saxosis, arenosis, asperis, sitientibusq; locis: folijs humi procumbentibus, exiguis, rotundis, in ambitu serratis, uulgaris terrestris hederæ modo; pinguioribus tamen, & mollioribus. Caulem profert tenuem, iunci modo, hirsutum, cubitalem: in cuius cacumine flores prodeunt albi, candidis uiolis non absimiles, qui mense Iunio absq; semine decidunt. Radix huic exilis, granulis quibusdam coherens, coriandri magnitudine, quæ partim albicant, partim uerò rufescunt, & pro semine seruntur, amaro gustu. Folia cum radice in uino decocta urinam cient, renum, & uesciæ calculos pellunt. Idem præstant & granula, quæ radicibus adherent, si tusa deuorentur. Planta, quæ Grecis σαξιφραγον, et σαξιφραγον, Latinis Saxifraga, & Italis Salsifragia nominatur.

† Qui postremo impressi sunt Græci Dioscoridis codices non hic, sed in fine separatim scriptum habent hoc caput de Saxifraga, inter ea relatum, quæ in hoc authore adscititia censentur. Hoc dictum sit, ut omnibus constet, illud nō solum Latine, sed etiam Græcè scriptum reperiri.

LIMONIVM.

LIMONIVM ALIVD.

Λειμώνιον.

LIMONIVM.

CAP. XVI.

LIMONION folia habet betæ, tenuiora, & longiora, decem, & sæpe plura: caulem tenuem, rectum, lilio æqualem, seminibus rubris scatentem, quæ gustata adstringunt. Semen tritum, & ex uino acetabuli mensura potum, dysentericis, cœliacisq; prodest: rubra fœminarum profluvia sistit. Nascitur in pratis, & palustribus.

Limonij con-
sideratio.

PROVENIT Limonium, nullis prorsus reclamantibus notis, innumeris ferè plantis in paludibus, quæ Tiamauis fontibus irrigantur, & etiam Tergestino tractu. Hanc autem plantam seplasia falso Behen rubrum appellant. quam si quis diligenter expenderit, eam, ni fallor, inueniet omnibus notis Limonio adstipulari: unde cogetur fateri

aut

aut hanc uerum Limonium esse, aut saltem eius genus. Siquidem herba est (ut imagines duæ, quas hic damus, aperte demonstrant) folijs betæ, tenuioribus & longioribus, decem, sæpe pluribus: caulibus item tenuibus, in quibus semen rubrum, quod gustatum adstringit. Præterea in pratis, præsertim uliginosis, & palustribus prouenit. Addam etiam quod experimento compertum est, Behen hoc adulterinum præditum esse facultatibus & uiribus, quas Limonio reddiderunt Dioscorides & Galenus. Quare non temere me facturum putauit, si pro uero Limonio hic eas plantas depictas exhiberem, quæ in officinis Behen rubri nomen perperam acceperunt: quod iam mihi persuasum sit (ut in glandis unguentariæ commentatione dicitur) eas planè Behen illud cmentiri, de quo à Mauritanis mentio facta est. Plinius libro XX. cap. VIII. Limonium syluestrem betam uocari tradit. Sed huic, ut in beta notauimus, resagatur Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, ubi se nullam unquam syluestrem betam nouisse scribit: nisi quis pro ea rumicem accipiat. Atq; adeò hinc colligamus licet, Limonium esse per se genus herbæ. Limonij uires memorie prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Limonij semen utpote austerum, coeliaci, dysenterici, & sanguinem spuentibus cum uino exhibent. Iuuat & profluuium muliebri. Satis autem est acetabuli mensura. Quod Græci λεμόνιον, Latini item Limonium dicunt: Itali, Limonio.

Limonij uires ex Gal.

Nomina.

Λαγόπους. LAGOPVS.

CAP. XVII.

LAGOPVS herba sistit aluum in uino pota: aut in febris, ex aqua. Eadem inguini alligatur in inflammatione. Nascitur in segetibus.

SANE tam paucis Lagopum perstrinxit Dioscorides, utpote qui ne ullam quidem eius imaginis notam designauit, ut arduum æquè, atque difficile sit asserere, quinam statuendus sit in tam ingenti plantarum multitudine, quarum nulla apud homines extat cognitio. Ceterum Matthæus Syluaticus parum rectè, meo quidem iudicio, tradidit Lagopum eam esse herbam, quam herbariorum uulgus Caryophyllatam appellat: quandoquidem hæc non gignitur in segetibus, sed in montibus, & in uisjuxta septa. quod mirum in modum sepibus opacari gaudeat. De hac ueteres, quod sciam, nihil memorie prodiderunt. Nisi fortasse fuerit Geum à Plinio descriptum libro XXVI. cap. VII. cui radículas reddidit tenues, nigras, & bene olentes. Porro CARYOPHYLLATA planta est non uulgaris;

Lagopi confederatio.

Syluatici opinioe xplofa.

Caryophyllatæ uires.

CARYOPHYLLATA.

neq; uiribus inefficax, argumento quod eius radices manifestum caryophylli spirent odorem. Ea recentiores utuntur pota ad thoracis interna uulnera. Quin & eius succum, admixta erugine, cuniculosis, contumacibusq; ulceribus utiliter iniiciunt. Eadem olfactu spiritus recreat, & frigidū roborat cerebrum. Epota prodest coeliacis, dysentericis, sceminarum profluuijs, & cruenta exuentibus. Tam intus sumpta, quam foris illita enterocelis auxilio est. Temperamentum ei exalfaciens, & exiccans, ut manifestum sunt indicio eius radices: quippe quæ gustu odoratæ, adstringentesq; deprehendantur. Quibus qualitibus non modò attenuare, discutere, & adstringere ualent; sed etiam roborare. Sed, ut ad nostrum institutum reuertamur, Germanorum uulgus Lagopum appellat herbam, quæ folia habet trifolio similia, oblonga: caulem tenuè, rotundum, hirsutumq;: semen in paniculis paruis, muscosis, lanuginosisq;: cui non obscura adstringendi uis inest. Proinde sunt Germanis, qui ea utantur ad detergendam sedem in dysenteria. Nascitur hæc quidem in segetibus. uerum an ea legitima sit Lagopus non ausim affirmare: nullus enim, quod sciam, Lagopi faciem representauit. Lagopi uires scriptas reliquit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his paucissimis uerbis. Lagopus facultatis est desiccantis, adeò ut fluxus alui probè exiccet.

Lagopi uires ex Galeno.

Nomina.

Huius plantæ nomen Græcum est Λαγόπους, pariter & Latium Lagopus.

Μένδιον. MEDION.

CAP. XVIII.

MEDION in faxis, & opacis nascitur. folia habet iridis: caulem tricubitalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum: semine cnici, minuto: radicem do-drantalem, crassitudine baculi, gustu acerbo. Quæ trita in farinam, & ex melle decocta, rubros menses sceminarum sistit, eclegmate per aliquot dies sumpto. Semen in uino potum, menstrua pellit.

MEDION in Media duntaxat nasci quibusdam proditum est. Quod si ita se res haberet, mirum profecto non esset, si non proueniret in Italia, ubi ipsum hæcenus fateor me non reperiisse, aut uidisse. Sunt qui eius folia intubosif-

Medij confederatio.

Medii uires
ex Galeno.

Nomina.

milia faciant, non autem iridi, ut communis habet lectio, quibus etiam Oribasius adstipulatur. Et certe facilis potuit esse librariorum lapsus, ut qui uocabulorum affinitate decepti ἰριδι pro σέριδι in Dioscoride scripserint. Medij facultates tradidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Medij radicem contra atq; semen ipsum, temperatam esse contigit. nam illa quidem austera est, & fluxiones cohibet cum alias, tum profluvium muliebri quod uocant. At semen tantum abest, ut tale quid efficiat, ut etiam menses cieat, utpote quod tenuium partium, & incidentis est facultatis. Vt Græci hanc plantam ἑπίμηδιον, ita etiam Latini Medium uocant.

ἑπίμηδιον. EPIMEDIUM.

CAP. XIX.

EPIMEDIUM, caulis est non magnus, hederæ folijs, denis atque duodenis, neque florem, neque fructum ferens: radice tenui, nigra, graui odore, gustu fatuo. nascitur in humidis. Folia cum oleo trita, imposito cataplasmate, mammas increfcere non sinunt. Radix conceptum adimit. Folia trita quinis drachmis, post menstruas purgationes; quinque diebus in vino pota, præstant mulieribus, ne concipiant.

Epimedii consideratio.

Opinio cuiusdam medici explosa.

QUI Epimedium in Italia, quantum mihi perquire licuit, hoc tempore cognoscat, demonstretq; hæcenus reperi neminem. Quare putauerim alijs in regionibus hanc plantam prouenire: uel si fortasse nascatur in Italia, nondum ad nostram peruenisse cognitionem. Non tamen nos fugit medicum esse in Italia materiam medicam profitentem, cuius nunc nomen libet silentio dissimulare, qui Epimedium eam plantam esse censet, quæ à triquetra foliorum figura quibusdam recentioribus Trinitas appellatur: idq; illis constanter affirmat, & persuadet, qui maiorem forsitan ei fidem præstant, quam ipsi Dioscoridi. Sed quod his aperte hallucinetur, etsi unicuiq; mediocriter etiam in re herbaria uersato perspectum esse possit, pro alijs tamen iam nobis ostendendum est. Quod facile constabit, si expendatur utriusq; plantæ descriptio: siquidem Epimedium, Dioscoridis testimonio, caulis est non magnus: folia habet hederæ similia, dena aut duodena. Trinitas uero nullo constat caule, sed folijs tantum modò uicenis, modò tricenis, modò quadrigenis, pluribusq; à radice cyclamini modo exeuntibus. Præterea Trinitas primo statim uere florem edit cæruleum, mox semen. Epimedium uero, Dioscoride authore, neq; florem, neq; semen profert. Adde quod Trinitas radice nititur multifida, odore non ingrato, & sapore adstringente. Radix uero Epimedij tenuis describitur, graui odore, & insipido ac fatuo gustu. Ex quibus omnibus, ni fallor, harum plantarum discrimen luce clariùs ostenditur, & medici illius opinio uana apertissime exploditur. Cæterum Plinius libro XXVII. cap. IX. Epimedij historiam ad uerbum ferme à Dioscoride mutuatus est: cui item Galenus suam acceptam referre potest libro VI. simplicium medicamentorum, ubi

Epimedii uires ex Gal.

GLADIOLVS.

ita scribit. Epimedij uis est moderatè refrigeratoria cum aquea humiditate. quare nullam habet insignem qualitatem. Mammas cataplasmate impositum rectas seruire potest. Aiunt uero epotii concipiendi spem adimere. Planta, quam Græci ἑπίμηδιον, Latinis similiter Epimedium appellatur.

Nomina.

ἑπίμηδιον. GLADIOLVS. CAP. XX.

XIPHION, alij phasganon, alij machæronion, Romani gladiolum uocant. nomē inde accepit, quod folium gladij præbeat speciem. Iridi simile erat, nisi minus, & angustius uideretur, & gladij modo mucronatum, neruosumq; In caulem exit cubitalem, in quo purpurei flores, in ordinem digesti, inter se distant: rotundo semine: radicibus geminis, vna paruorum bulborum modo, super alteram insidente, quarum inferior gracilis est, superna uberior. nascitur in aruis. Superior cum thure illita, admisto uino, spicula & aculeos è corpore extrahit: panos cum lolij farina, & hydromelite discutit: qua de re huiusmodi emplastris inferi solet. menses imposita trahit. Superiore radice ex uino pota, venerem stimulari, & inferiore sumpta sterilefcere tradunt. Superiorem quoque utiliter infantium enterocelis, cum aqua potui dari præcipiunt.

Gladioli historia.

NASCITVR Gladiolus, quem Græci xiphion uocant, frequens in Hetruria, & in comitatu Goritienfi, in pratis, & in aruis inter segetes: unde Segetalis pleriq; dicitur. huius flores nostri uulgò appellant Monacuccie. Folia ei iridis, breuiora tamen, & angustiora, lincis neruorum modo striata, mucronataq;. Caule attollitur cubitali, succoso: in quo flores emicant purpurei, paribus inter se spatijs distantes, qui etiam iridis flores

res

SPARGANIVM.

XYRIS.

res forma effigieq; plurimum æmulantur, quanquam Gladiolo minores sunt, & uno tantum colore constant. Prodit ex his semen (ut Dioscorides inquit) rotundum. Radicibus coheret geminis, rotundis, pressisq; uerticillorum modo, una super alteram insidente, albicantibus, bulbosisq;. Hæ obteguntur capillaceo inuolucro, in nigrum purpurascente, ueluti croci radices. Cæterum quâuis tradiderit Dioscorides, quod superior radix magnitudine inferiore superat; plerumq; tamen contrarium uisitur. Plinius porro hæc in historia à Dioscoride dissentit: siquidem Gladiolum, quæ in aruis nasci scribit Dioscorides, in palustribus, is & aquosis inueniri existimat. Ex quo facile crediderim, Plinio illum uocari Gladiolum, quem passim officinæ Acorum nominant. Gladioli meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Xiphij radix, & maxime altera, quæ superior est; atrahentem, digerentem, & exiccantem scilicet facultatem etiam possidet. Hæc planta ξίφιον Græcè uocatur: Latine, Gladiolus: Arabicè, Kafiston: Italicè, Gladiolo: Germanicè, Schuuerzel: Gallicè, Glais, & Glaitel.

Plinius à Dioscoride dissentiens.

Gladioli uires ex Gal.

Nomina.

Σπαργάνιον. SPARGANIVM. CAP. XXI.

SPARGANION, aliqui xiphidion uocant: folia habet gladioli, sed arctiora, & in terram magis procumbentia: in summo caule ueluti pilulæ prominent, in quibus semen. Contra serpentis uenena, radix cum uino datur.

EXISTIMAT Ruellius eam plantam esse Sparganium, quæ in aquosis locis prouenit, quam herbariorum uulgus Spatulam foetidam appellat. Verum hæc, ut in proxima commentatione dicetur, nil aliud est, quàm Dioscoridis xyris. Quare mihi placet refellenda uidetur in hoc Ruellij opinio. Siquidem herba hæc, quam ideo Spatulam foetidam cognominant, quod grauem exhalat odorem, folia quidem habet gladioli; sed latiora, longioraq; minime in terram procumbentia. Adde etiam quod illa in summo caule non pilulas, quæ semen contineant, sed folliculos, aut siliquas profert. Syluaticus Spatulam foetidam describens, eius historiam Paulo Aeginetæ perperam acceptam refert: id enim ipse in Paulo nusquam potui reperire. Sed ad Sparganium nostra redeat oratio. Vidimus hoc primum in agro Romano apud Tolpham propè aluminis fodinas ad pedem montis Ronconi, & deinde in alijs plerisq; locis, folijs gladioli, arctioribus: pilulis in caulibus cæcumine platani proximis, herbaceo colore, in quibus semen continetur. Sanè quàm paucis de Sparganio disseruit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Sparganium & ipsum desiccantis est facultatis. Nomen Græcum habet plāta hæc Σπαργάνιον: Latium item, Sparganium: Arabicum, Saifarhe ramon: Italicum, Sparganio.

Sparganii cōsideratio.

Syluatici erratum.

Sparganii facult. ex Gal.

Nomina.

Ξύρις. XYRIS.

CAP. XXII.

XYRIS folia habet iridis, latiora, & in cacumine mucronata: quorum medio caulis erumpit, fatis crassus, cubitalis, ex quo siliquæ triangulares dependent: in quibus purpureus flos, in medio puniceus: semen in folliculis, simile fabis, rotundum, rubrum, acre: radix longa, geniculata, rufa. Contra capitis vulnera, fractaque efficax est: aculeos, & spicula omnia, citra molestiam extrahit, adiecta floris æris tertia parte, & radicis centaurij, ac mellis quinta: tumoribus, & collectionibus illita cum aceto medetur. Radix ex passo bibitur, ad conuulsa,

sa, rupta, coxendicum dolores, strangurias, & alui profluua. Semen tribus obolis potum, vrinam vehementiùs impellit: & cum aceto, lienem absumit.

Xyridis con-
sideratio.

Xyridis vires
ex Galeno.

Nomina.

X Y R I S pluribus locis prouenit in Italia, præsertim in Hetruria, nullis deficientibus notis, quas ei tribuit Dioscorides. Eam uulgo Spatulam foetidam appellat, quod eius folia, si manibus atterantur, grauem & ingratum red-
dant odorem. Sunt qui huiusce succo utantur ad scabiem, uutiliginem, & lichenas. Hanc memoria prodidit Ga-
lenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita differit. Xyris tenuium partium, attractio-
riæ, digerendi, ac nimirum etiam desiccandi est facultatis, cum radix, tum multò etiam magis eius fructus: qui qui-
dem & urinam ciet, & lienes induratos sanare potest. Planta Græcis Ξυρίς, Latinis quoque Xyris dicitur: Ara-
bibus, Casoras: uulgò, Spatula fetida: Germanis, Vuandtleusz: Hispanis, Lirio spadanal: Gallis, Glaieul Sauvage.

ΑΨΥΧΟΥΣΑ. ANCHVSA.

CAP. XXIII.

ANCHVSA, quæ alio nomine calyx, aut onoclea appellatur, folia habet lactuæ, in acumen fastigiata, hirsuta, aspera, nigra, multa, ab radice quoquo uersum humi sparsa, spinis horrida: radi-
ci crassitudo digitalis, quæ ætate prouenit, & manus inficit sanguineo colore. læto solo nascitur.
Radix adstringit: ad ambusta, & uetera ulcera, ex oleo & cera efficax est: igni sacro cum polenta me-
detur: lepris, & uutiliginibus illinitur ex aceto: partus extrahit, vuluæ indita. Eius decoctum renum
uitijs, lieni, & bile suffusus datur: & si febris sit, ex aqua mulsa. Siftunt aluum folia in uino pota. Ra-
dice pigmentarij vtuntur ad unguentorum spissamenta. Est & altera, quam aliqui alcibiadion, aut
onochiles appellarunt. Hæc à priore distat, quod minora habeat folia, sed simili modo aspera: ramu-
los exiles, in quibus flos purpureus in puniceum uergens conspicitur: radices habet rubras, prælon-
gas, quæ menses sanguineum succum fundunt. in sabulosis nascitur. Vis ei, folijsq; inest, quæ con-
tra uirus cum reliquorum serpentium, tum maximè uiperarum auxilietur, siue cibo, siue potu, siue
alligatu: nam si quisquam mandens, in serpentis os inspuat, eum necabit. Est & alia huic haud dis-
similis, semine puniceo, minore. Cuius semen manducatum, si in serpentis fauces inspuatur, eam in-
terficiet. Radix acetabuli mensura cum hyssopo, & nasturtio pota, latas uentris tineas excutit.

ANCHVSA PRIMA.

ANCHVSA ALTERA.

ANCHUSA TERTIA.

TRIA sunt Anchusæ genera, quæ hic à Dioscoride scribuntur: quanquam Plinio libro xxi. cap. xx. quartum quoque genus additur, quod pseudoanchusam ob id appellatam ait, quoniam primo aliarum generi quadantenus similis est, hirsutior tamen hæc, lanuginosior, & minus pinguis, folijs tenuioribus, & languidioribus. Sed hanc nusquam equidem uidi, cum tamen alias omnes locis compluribus in Italia inuenisse me certo sciam. Anchusæ omne genus in toto ferè caule purpureos explicat flores à uulgarì buglossò non longè dissimiles, quanuis Anchusis magis subrubentes, magisque expansi spectentur. Galenus inter Anchusas Lycopsim quoque recenset libro vi. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Anchusæ quadruplex species est. Quarum onoclea quidem radicem habet admodum refrigerantem, & desiccantem, tum adstringentem, & subamaram, tum quæ sufficiat extenuandis, & extergendis humoribus biliosis, corporibusque condensandis. Cæterum folia habet imbecilliora quidem radice, adstringunt tamen & ipsa, & desiccant. Porro Lycopsis cognominata refrigerat, et desiccant, magisque radix eius, quam onocleæ adstringit. At onochelos calidior est, & magis medicata, nam plusculum habet & gustu ipso protinus acrimoniæ. Hac uerò etiam calidior est parua, quæ & amarior, & magis etiam medicata est. Anchusæ non omnes easdem uires obtinent. Nam onoclea quam uocant, radicem habet simul adstringentem, & subamaram, corporibus condensandis, & modicè extenuandis idoneam: tum abstergendis quoque, & abluendis biliosis, & salsis succis. Dictum enim supra est, quod qualitas acerbæ mista amaritudini ea præstare queat. Sic sanè regio morbo, & lienosis, & renum affectibus est utilis. Sed & refrigerare idonea est. & sanè cum polenta illita iuuat erysipelata, & abstergit non modo epota, sed & foris imposita. Proinde uutiligines, & lepras sanat cum aceto. At radice quidem hæc opera sunt, & operum facultates, quas diximus. At folia ipsius herbe radice quidem sunt imbecilliora, non tamen aliena sunt à ressecatione, & adstrictione. Itaque etiam profluium sanant pota cum uino. Et quæ Lycopsis nominatur eodem modo erysipelatis congruit, & radicem habet quam onoclea magis adstringentem. At onochili, & alcibiadij cognominatæ uis magis est medicata. Nam & gustu protinus maiorem habet acrimoniam, & eos qui à uiperis morfi sunt, admodum iuuat tum illita, tum suspensa, tum esca. Reliqua uerò, nempe quarta, quæ parua est, & ferè nomine caret ex illis sola, alcibiadio quidem persimilis est, uerum & amarior, & magis medicaminosa: ac proinde ad latos lumbricos idonea, oxybaphi mensura cum hyssopo, & nasturtio epota. Quæ ἀνχουσα Græcè, Latine pariter & Italicè Anchusa uocatur: Germanicè, Rodt ochsen zung: Hispanicè, Soagem: Gallicè, Orchanette.

Anchusarum consideratio.

Anchusarum uires ex Gal.

Nomina.

Λύκοψις. LYCOPSIS.

CAP. XXIIII.

LYCOPSIS, quæ & anchusa à nonnullis uocatur, folijs est lactucæ, longioribus, asperioribus, latioribusque, crassis, ad radicis caput recidentibus: caule longo, recto, scabro, hirsutis adnatis, multis, cubitalibus: flore in ijs paruo, purpurascens: radice rubra, & adstringente. nascitur in campestribus. Cum oleo radix illita, vulneribus medetur: & cum farina hordeacea, ignibus sacris: fudores peruncta mouet, adiecto oleo.

EGO quoque unà cum Ruellio, & Fuchsio uiris doctissimis, crederem Lycopsin eam esse plantam, quam officinæ legitimi Cynoglossi uice passim usurpant, uocantque Cynoglossam; si tamen hæc radice rubra, non autem candida niteretur: si folijs uiresceret asperis, non autem leuibus, ad terram recidentibus, non sursum spectantibus: si caule assurgeret scabro, non molli: si denique Plinius huic sententiæ non prorsus refragaretur. Porro cum Plinium uideam libro xxvii. cap. xi. de Lycopsi seorsum tractasse, & similiter de hoc Cynoglossi genere priuatim scripsisse lib. xv. cap. viii. cogor omnino, ut ingenuè dicam, ab illis dissentire. Potius enim adducor, ut credam, Lycopsin herbam esse anchusæ non absimilem: quam ideo non temerè Galenus, & Aëtius eum secutus in anchusarum genere retulerunt, ut superiori commentatione diximus. Lycopsin, quam ego legitimam esse existimo, uidi sæpius in campestribus, sitientibus, aridisque locis enatam, anchusæ adeo similem, ut uix ab ea discerni possit. Cæterum quoniam in huius libri quarti progressu, Deo iuuante, nobis de Cynoglossò differendum est suo proprio capite; idcirco disputatio quodnam uerum sit Cynoglossum, & nunquid illud esse possit, quo officinæ uulgò utuntur, in illud tempus commodius differatur: Lycopsis, ut Plinius est author loco citato, folijs est longioribus, quam lactuca, crassioribusque; caule longo, hirsutis adnatis, multis, cubitalibus: flore paruo, purpureo. nascitur in campestribus. Hæc herba Græcis Λύκοψις, Latinis item Lycopsis, & Italis Licopside appellatur.

Lycopsis consideratio.

Opinio reprobata.

Nomina.

Ε'χ'iov.

Echii consi-
deratio.

ECHION folia habet prælonga, aspera, aliquantùm tenuia, anchusæ proxima, minora tamen, subrubra, & pinguis, spinulis tenuibus horridula: cauliculos exiles, numerosos: minutaq; utroque latere folia, expansa, pin-nataq;e, nigra, in summo caule proportionem minora: flores secundum folia purpureos, in quibus semina capi-ti uiperarū similia insunt: radix nigricat, digito tenuior: 20
Quæ non percussis modò à serpentibus ex uino prodest; sed eos qui antea biberint, feriri non patitur. Folia, & semen idem præstant munus. Lumborum dolores sedat: in uino, aut forbitione sumpta, lac extrahit.

ECHION à uiperis omnino nomen adinuenit (uipera enim Græcis ἔχis dicitur) uel quòd semen proferat capitibus uiperinis simile, uel quòd uiperarum moribus præstantissimum sit medica-mentum: Hanc herbam ab Alcibio quodam fuisse inuentam author est Nicander in theriacis, & proinde à posteris cognomine Alci- 20
biacum appellatum. Is enim dum secus aream dormiret, à uipera in extremo inguine ictus est. excitatusq; à somno ex hac herba succum commanducando palato & dentibus expressit, hausitq; in corpus. Mansæ uerò herbæ reliquum uulneri superimposuit contra dolorem. quo medicamento liber euasit. Vnde postea Echionomen inditum est Alcibion ab eo, qui primus ostenderat, quantum uiribus polleret contra uiperarum ictus. Numenius scriptor grauius duo Echij genera inueniri scriptum reliquit. quorum alterum Ocimoides appellari inquit, quòd folia ocimo similia ha- 30
beat: alterum uerò, quòd folio est spinis horrido, priuatim Echion nominari. Id sanè quòd in theriacis ante ipsum scripserat Nican-der. Quibus uidetur etiam Dioscorides adstipulari, quippe qui

Echio statim subiecerit Ocimastrum. His quoque subscribit. Plinius libro xxv. cap. ix. sic inquit. Echios diuim est generum: altera folijs coronata, pulegio similis: altera lanugine distinguitur spinosa, cui & capitula ui-
peræ similia sunt. Sed tamen ignorasse Plinium Alcibion, & Echium idem esse, satis manifestum est: siquidem is lib. xxvii. cap. v. Alcibios, inquit, qualis esset herba, apud authores non comperi. Ex cuius uerbis illud facile colligi potest, quòd scilicet Plinius non satis accuratè Nicandrum legerit. Ceterum non parua admira-
tio eum capiet, qui in Echio diligenter opus prudentissimæ naturæ perpexerit, nempe quòd ipsum genuit uiperi-
nis capitulis, ut ita apud homines, quorum potissimum curam gerit, testatum relinqueret, eam herbam præstantis-
simam esse ad huiusmodi lethaliū ferarum morsus. Echium, quòd ubique ferè proueniat, aridis præsertim locis, 40
sæpe in Hetruria, in agro Tridentino, & Goritiensi uidimus, semenq; eius uiperinum decerpimus ad antidota. Her-
ba est anchusæ, quæ secundo loco Dioscoridi redditur, non absimilis. Vocant quidam syluestre Buglossum. Flores
profert hæc in rubrum purpurascens inter minuta folia à medio caule ad summum: è quibus semen prodit nigrum,
hirsutis, spinosisq; inuolucris inclusum, uiperarum capitibus simile. Non inuenio Galenum ullam Echij mentionem
fecisse in libris, quos de simplicium medicamentorum facultatibus edidit. Paulus tamen eius uires describit Diosco-
ridem secutus libro vii. ubi hæc refert. Echion, alij doriada, nonnulli alcibiadion uocant. Spinosa herba est, quæ
non modò à serpente commorsis cum uino pota auxiliatur; sed præsumentes quoque ex ictu nihil molestum pati sinit.

Echii uires ex
Paulo.

Nomina.

Quod Græci ἔχιον, Latini quoq; Echium dicunt: Itali, Echio: Germani, Vuild ochsen zung: Hispani, Yerua della biuora: Galli, Buglossa sauuage.

OCIMOIDES, Latini ocimastrum uocant, folia fert ocimi, & ramos dodrantes, hirsutos: filiquas hyoscyamo similes, semine, ut gith, nigro prægnantes. Vim habet semen in uino potum, qua uiperarum, cæterarumque serpentium moribus medeatur. Datur ischiadicis, cum melle, uino, myrrha, & pipere. Radice nititur tenui, & superuacua.

Ocimastri cō-
sideratio.

OCIMASTRVM, siue syluestre Ocimum idipsum nobis appellare liceat, passim copiose nascitur in Italia, præsertim inter segetes prope septa, & in agrorum marginibus, folijs sanè satiuo similibus: ramulis hirsutis, qua-
dratis, dodranti longitudine: in quorum summo flores emicant, candidi, quandoque uerò purpurei, id
quod silentio præterijt Dioscorides: è quibus uascula erumpunt hyoscyami figura, capaci uentre, arctis faucibus,
per

OCIMASTRUM.

per ambitum denticulatis, uiperinis capitibus similia: in quibus semen includitur nigrum, melanthio ferme simile. Hæc uascula ita à natura facta pueri nostrates colligunt, ubi exaruerint: siquidem, cum semen exciderit, ijs intus sufflantes acutissima edūt sibia: sic enim natura pueris interdum ludendi præbuit instrumenta. Meminit huius Nicander in theriacis inter echij genera, sic inquit. Echij genera duo: alterum spinoso folio, anchusæ simile: alterum minoribus folijs, & purpureo flore, aspero lanuginosoq; caule, capitulis uiperarum figura. Ocimastrum uires tradidit Galenus in calce libri VIII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Ocimoides quidam Philiterium cognominant. Radix superuacanea est. At semen tenuium partium, & desiccantis citra mordacitatem facultatis est. Herba Græcis ὀκίμοις, Latinis Ocimoides, & Ocimastrum appellatur: Italis, Basilico saluatico: Hispanis, Albahagua montesina: Galis, Basilic sauuage.

Ocimastrum uires ex Gal.

Nomina.

Ἐρινός. ERINVS.

CAP. XXVII.

ERINVS nascitur apud fontes, & fluuios, folijs ocimi, sed minoribus, parte superna diuisis: furculis quinis, senisve, dodrantalibus: flore candido: semine nigro, & acerbo: folia, & caules lacteo succo turgent.

Semen drachmis duabus in quatuor mellis cyathis oblitum, oculorum fluxiones cohibet. Succus cum sulphure, & nitro instillatus, aurium dolores sedat.

ET SI nonnulli Dioscoridis codices habeantur, in quibus non legitur Erinum aliquo lacteo succo turgere; non desunt tamen & in quibus planè oppositum scriptum inueniatur, quorum lectio mihi magis probanda uidetur non infirmis, ut arbitror, nixus rationibus. Quippe quòd herbam hanc apud aquarum riuulos uiderim, legerimq; lacteo succo manantem, adeo ut eo manus inficeret. Quòd præterea Plinio reddatur Erinus herba lactaria, seu lacte madens libro XXIII. cap. VII. ubi de ea hæc memoria prodidit. Herba, inquit, quam Græci Erinon uocant, reddenda est in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta est, cauliculis quinis, ferè ocimi similitudine, flos candidus: semen nigrum, paruum, quod tritum cum melle Attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo, & dulci. Herba perquam utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt uenenis. hæc Plinius. Caterùm Erini facultatis aduersus uenena non meminit Dioscorides, quanquam Nicandro, ut quæ ad id præstet, addatur in antidotis. Galenus hanc herbam non Erinum, sed Echinion appellat: neq; id sanè mirum est, quandoquidem in uetustis aliquot Dioscoridis codicibus Echinos legitur. De qua differens ipse Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Echini herbæ semen acerbum est: ac proinde repellentis, & exiccatoriæ facultatis. Utuntur eo ad oculorum, & narium fluxiones. Quæ herba Græcè Ἐρινός, Latine Erinum, & Ocimum aquaticum nominatur: Italicè, Erino: Hispanicè, Basilgo de lbagoa.

Erini confideratio.

Erini uires ex Galeno.

Nomina.

Ἀγροσίς. GRAMEN.

CAP. XXVIII.

GRAMEN geniculatis serpit ramulis, à quibus radices spargit dulces, articulis præinctas: folia acuminata, dura, & ut arundinis parua lata, eaque iumenta, & boues pascunt. Trita radix illitu vulnera conglutinat. Decoctum eius in potu, torminibus medetur, & urinæ difficultatibus; calculosa etiam vesicæ excrementa comminuit.

ERINVS.

GRAMEN.

Graminis historia ex Pli.

comminuit. Est & arundinaceum gramen, priore multò maius, quod iumenta necare traditur, præsertim in Babylone: idque iuxta uias nascitur. Quod in Parnaso monte gignitur, densius fruticat: folijs hederaceis: flore odorato, candido: semine paruo, non inutili: radicibus quinis, aut senis, digitali crassitudine, candidis, mollibus, & admodum dulcibus. Succus si in vino cum melle pari, & myrrhæ dimidio decoquatur, adjicianturque piperis, & thuris tertiæ portiones, probatissimum erit oculorum medicamentum: id in ærea pyxide reconditur. Decoctum radicis idem, quod herba, præstat. Semen vehementius urinam impellit: aluum, vomitionesque sistit. Natum in Cilicia gramen, quod incolæ Cinnam appellant, boues inflamat, si eo uirenti sæpe pascantur.

PLURA, ac uaria sunt Graminis genera: siquidem præter hæc tria, quorum meminit Dioscorides, alia quoque tria aculeati generis Plinio redduntur lib. xxi. cap. xix. naturalis historia, his uerbis. Gramen ipsum, inquit, est inter herbas uulgatissimum: geniculatis serpit internodijs, crebroque ab ijs, & ex cacumine nouas radices spargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitate fastigiantur. In Parnaso tantum hederacea specie densius, quam usquam fruticante: flore odorato, candidoque. Iumentis herba non alia gratior, siue uiridis, siue in scæno siccata. Tunditur aspersa aqua. Succum quoque eius in Parnaso excipi tradunt propter ubertatem: dulcis enim hic est. In uicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad uulnera conglutinanda. Quod & ipsa herba tusa præstat illita, tueturque, & ab inflammationibus placat. Decocto adjicitur uinum, ac mel ab aliquibus, & thuris, & piperis, myrrhæque tertiæ portiones. Rursusque co-

quitur in æreo uase, ad dentium dolores, & epiphoras. Radix decocta in uino torminibus medetur, & urinæ difficultatibus, ulceribus uesticæ: calculos frangit. Semen uehementius urinam impellit: aluum, uomitionesque sistit. priuatim autem draconum moribus auxiliatur. Quod è graminum genere septem internodia habet, efficacissime capiti contra dolores adalligatur. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cum in cacumine aculei sunt plurimum quini, dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inferunt, extrahuntque sanguinis ciendi gratia. Altero, quod est aizoo simile, ad paronychia, & pterygia unguium, & cum caro unguibus excreuerit, utuntur cum axungia.

Tertium genus, quod tenuius est, nascitur in parietibus, & tegulis. Huic caustica uis est. Sistit ulcera, quæ serpunt. Gramen capiti circumdatum, sanguinis è naribus fluxiones sistit. hæc Plinius de graminibus. Ceterum hinc omnibus planè perspicuum esse puto, Gramen, quod in Babylone, quodque in Parnaso monte prouenit, non gigni in Italia: quanquam illud primum, ac uulgatum genus nobis passim frequentissimum nascatur. Neque illud quoque omnibus non cognitum & uulgare est, cui in cacumine caulium quini sunt aculei, ueluti digiti, quos pueri naribus inferunt extrahuntque, ut sanguinem eliciant. Hanc herbam Hetrusci ab effectu uulgò appellant Sanguinella, alij Capriola. De qua latius in Coronopo diximus, ubi Leoniceni, & Ruellij sententiam reprobauimus, qui hanc & Coronopum Dioscoridis unam & eandem herbam esse asseruerunt. Verum de Coronopo separatim disseruit Plinius libro xxi. cap. xix. suæ naturalis historiae. Sed iam Graminibus suas reddamus uires ex Galeno, qui de ijs agens libro vi. simplicium medicamentorum, ita scriptum reliquit. Graminis radix mediocriter frigida est, & sicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipsa primo quidem excessu refrigerat, in humiditate uerò, & siccitate moderata. Porro semen alibi quidem imbecillum est, in Parnaso uerò desiccatorium, & tenuium partium, & subacerbum. Gramen esculentam habet radicem, ubi mollis fuerit, dulcem quidem instar aquæ, sed acre quiddam exiguum, & subacerbum obtinentem. Hæc herba planè aquea gustantibus est. Ex quibus apertum est, radicem modicè esse tum frigidam, tum siccam: ac proinde cruenta ulcera glutinare. At ipsa herba illita, non uehementer refrigerat, in medio constituta humiditatis, & siccitatis. Porro mordacitas & tenuitas, quæ radici inest, exigua est quidem, sed interdum tamen lapides frangere assolet, si quis eam decoctam ebibat. At semen alterius quidem imbecillum est, eius uerò quæ in Parnaso nascitur, urinam ciet: & fluxus uentris, & stomachi resiccat: uis enim eius est exiccatoria, tenuium partium, & subacerba. Herba, quæ Græcis ἀγρωσίς, Latinis Gramen appellatur: Arabibus, Vagem, Negen, seu Negien, Thel, Kel, & Negil: Italis, Gramigna: Germanis, Gras: Hispanis, Grama, & Gramenha: Gallis, Dent de chien.

Graminis uires ex Gal.

Nomina.

SIDERITIS PRIMA.

SIDERITIS ALTERA.

SIDERITIS TERTIA.

Σιδερίτις. SIDERITIS. CAP. XXIX.

Σιδερίτις ἑτέρα. SIDERITIS ALTERA. CAP. XXX.

ALTERA Sideritis binum cubitorum ramulis, exilibus: folio filicis, numerofo, utrinque per oras diuifo, pediculo longō, prodeuntibus è fummo alarum finu furculis, longis, tenuibus: capitulo in cacumine orbiculato, afpero: in quo fermen continetur, quàm betæ rotundius aliquantō, ac durius. Huius uis, foliorumque ad vulnera, præcipua eft.

Σιδερίτις τρίτη. SIDERITIS TERTIA. CAP. XXXI.

SIDERITIN aliam effe tradunt, quam Crateuas heracleam uocat, in macerijis, & uineis nascentem: folijs, ab una radice multis, coriandro fimilibus, circa coliculos dodrantaes, læues, teneros, subcandidos, atque subrubicundos: flore puniceo, paruo, gustanti amaro, & lento. Huius ea uis eft, ut quanuis recenti vulnere impofita, fanguinem fupprimat.

Sideritidis cō-
sideratio.

Fuchsi erra-
tum.

Ruellii opin.
reprobata.

Virgæ aureæ
facies, & ui-
res.

Sideritidis ui-
res ex Gal.

Nomina.

TRIA Sideritidis genera præter Achilleā, de qua sequenti capite dicitur, hic à Dioscoride representari con-
stat. Quorum etsi illam, quæ secundo loco describitur, antea in nostris Italicis commentarijs me nunquam inuenisse,
ac uidisse tradiderim; eā tamen hoc anno Pisis ad me misit Lucas Ghinus Forocorneliensis uir rei medicæ peritissimus.
Reliqua uerò genera iandiu nouisse nos putamus, quòd ea omnibus notis suam quæq; historiam sequi deprehenderi-
mus. Cæterum nemini mirū sit, quòd tam uaria effigie primæ Sideritidis folia reddiderit Dioscorides, ut qui ea modò
marrubij, modò quercus, modò saluæ figura depingat. Quippe eorum longitudo saluæ accepta referatur oportet :
scabrities deinde superficiētenuis, ac subalbidus color tum eidem saluæ, tum marrubio : quercui postremo, quæ in am-
bitu est diuisura. Sed ea mihi quidem nihil prorsus primæ Sideriti adstipulari uidetur, cuius imaginem expressit Fu-
chsius in suo insigni de stirpium historia commentario. Siquidem perspicuum est, quòd eius pictura non solum non præ-
se fert folia, & caules, quæ Sideritim ueram referant ; sed etiam flores eius spicati in cacumine, non in caulibus inter
folia marrubij modo, planè ueræ Sideriti resagari conspiciuntur. Ruellius porro Sideritim hanc nonnullis herbam
Iudaicam appellari tradit. Verum si is Iudaicam illam intelligit, cuius libro II. meminit Auicenna, nullo modo erro-
ris culpa uacare potest. Nam Auicennæ Iudaica herba nil sanè aliud designat, quàm eruum. Sunt tamen aliqui, qui
herbam Iudaicam, itemq; Paganam eam nominant, quæ herbarijs, & medicis quibusdam VIRGA aurea dicitur,
caule rubente, bicubitali, leui : folijs oliuæ latioribus, circum minutissimè serratis, in superficie leuibus : floribus in
summitate caulium spicatis, colore aureo, non tamen anthemidis modo rotundis, radiatisq; , ut eam minus rectè depin-
git Fuchsius. flores ij, ubi maturuerint, in pappos abeunt. Hanc chirurgici in Germania, alijs quibusdam additis, ijs
feliciter potandam exhibent, quibus intrinsecus influcta sint uulnera, & ad fistulas. Quinetiam eam in unguenta, quæ
ad id conficiuntur, utiliter addunt. nam, ut ipsi referunt, glutinandis uulneribus tam intrò in corpus sumpta, quàm
exterius illita, efficax admodum est medicamentum. Extulit hanc Arnaldus inter recentiores clarissimus auctor, ad
urinam ciendam, comminuendosq; calculos. quod tamen apud alium scriptorem haftenus mihi non licuit reperire.
Pota hæc alui fluxiones cohibet : id quod etiam præstat clysteribus infusa. Eius decocto sanantur oris ulcera, firman-
turq; dentes. Idem gargarizatu anginam, & columellæ inflammationem arcet, & faucium morbis medetur. Verum-
tamen hæc, ut ad institutum nostrum redeamus, non erit Sideritis primi generis, ut fortasse Ruellius existimauit.

Sideritidis uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Side-
ritis habet quidem etiam abstergerendi quandam facultatem : sed plurima eius pars humida est, & mediocriter frigi-
da : paucula uerò inest adstrictio. quare phlegmonem sedat, & glutinat. Hæc Galenus, de una tantum Sideritide
scribens. Sed cuius ex tribus meminerit, non facile est decernere. ΣΙΔΗΡΙΤΙΣ sic Græcè, ut etiam Sideritis Latine
uocatur : Arabicè, Sidrichis : Italicè, Siderite.

ΑΨΙΛΛΕΙΟΣ : ACHILLEA.

CAP. XXXII.

Achilleæ cō-
sideratio.

Multorum
error.

ACHILLEA, quibusdam Achillea fideritis, do-
drantales, aut maiores gerit scapos, fusorum effigie mi-
nutulis folijs circumdatos, ex obliquo crebras incisuras
habentibus, coriandri similitudine, subfuluo colore,
lentis, odore multo, non insuauis, uerum medicato : um-
bella in cacumine rotunda : floribus candidis, purpu-
reis, & aurum æmulantibus. prouenit læto solo. Tri-
ta coma sanguinolenta glutinat, & ab inflammationum
periculo tuetur : erumpentem sanguinem inhibet, &
cruenta vuluæ profluvia in vellere. Decocto quoque
insident fœminæ fluxione vuluæ laborantes. ad dysen-
teriam bibitur.

QVI uulgaris usus Millefolium Achilleam esse existimant
haud dubiè, mea quidè sententia, decipiuntur. Siquidè id (ut infra
latius dicemus de Stratiote millefolio differentes) folia non pro-
fert crebris ex obliquo sectionibus, coriandri similitudine, sed au-
cularum pennas æmulantia. Porro tametsi constet, Millefolium
umbella coronari modò alba, modò purpurea, modò aurea ; non
tamen propterea colligendum est Millefolium, & Achilleam u-
nam & eandem herbam esse. Quandoquidem non putauerim
ego fuisse Dioscoridis institutum (ut Ruellio placet) quòd hæc
Achillea umbellam ferat candidam, illa uerò purpuream, alia
denique auream : sed quòd omnibus in uniuersum Achilleæ
plantis eadem insit umbella, quæ tantum prædictis coloribus di-
stincta spectetur. Nasctur in Hetruria planta, nascitur & in
Goritiensi agro, scapis ferè cubitalibus : folijs coriandri pro-
ximis, odore quadantenus graui, non tamen ingrato : umbella
in cacumine rotunda, amplaq; , colore in purpura candican-
te,

te, punctis quibusdam aureis depicta, quam semper putavi esse legitimam Achilleam. Atque in hac persistam sententia, donec quis certior plantam protulerit: quod hæc mihi planè omnibus notis Achilleam Dioscoridis repræsentare uideatur. Cæterum in hunc fortè errorem, ut crederent nostrum millefolium esse Achilleam, illos deduxit Plinius, qui lib. x xv. cap. v. Achilleam Latinis millefolium uocari tradidit. Veruntamen is, quantum uidere est, eo in loco non Achilleam hanc describit, sed eam omnino plantam, quam Dioscorides myriophyllum appellat. Quare paulo post hæc uerba subiunxit. Sed alij, inquit, fatentur ueram Achilleam esse scapo cæruleo, pedali, sine ramis, ex omni parte singulis folijs rotundis eleganter uestitam. Ex quibus uerbis liquidò apparet dubitasse Plinium, qualis legitima esset Achillea: & ideo ita indeterminatè locutum fuisse, ut nihil in eo perpetuum statui possit. Serapio, auctoritate Constantini, Achilleam, quòd (ut ipse ait, licet falsò) rubeum succum fundat, Sanguinem draconis appellat. sed fortasse hic interpretis lapsus suus factus est. Siquidem succum rubeum fundere Achilleam non tradidit Dioscorides: neq; etiam (ut omnes compertum habent) lacryma, quam officinæ Sanguinem draconis appellant, herbae succus est, sed Arabicæ cuiusdam magnæ arboris gummi, uel, ut aliqui uolunt, draconis animalis est sanguis ab elephante colligi. Cuius loco illius plurimum uendunt impostores, quem hirci sanguine cum resina quauis, sorbis siccis, alijsq; nonnullis adulterant, & in rotundas placentas conformant. Achilleæ meminit Galenus lib. vii. simplicium med. sic de eius uiribus scribens. Quidam etiam uocant Achilleam sideritin, quæ proposita quidem, quod ad iam dicta attinet, uiribus est non dissimilibus: cæterum adstrictione exuperat. quare ad sanguinis eruptiones, dysenterias, & muliebri profluuium congruit. Planta Græcis Ἀχιλλεῖος, Latinis pariter & Italis Achillea uocatur: Arabibus, Sichritis, & Egilos: eius uerò succus Demalochotten.

Serapionis
lapsus.Achilleæ ui-
res ex Gal.

Nomina.

20

Βάτος.

RVBVS.

CAP. XXXIII.

RVBVS notitiæ uulgaris. Vim habet siccandi, & adstringendi: capillum tingit. Ramorum decoctum, potualuum sistit, & scæminarum profluuium. præteris mor sui accommodatissimum. Gingiuas firmat, & oris vitijs medentur folia commanducata: cohibent ulcera quæ ferunt: ulceribus in capite manantibus, oculisque proci- dentibus, remedio sunt: condylomatis, & hæmorrhoidibus folia illinuntur. cardiacis, & stomachi doloribus, trita conuenienter imponuntur. Caules cum folijs tunduntur, exprimiturque succus, mox sole cogitur, singulari remedio contra omnia, quæ modò dicta sunt. Mori in rubo nascentis quàm optimè maturi succus, ad oris medicamenta conuenit. Sistitur aluus præmaturi cibo, necnon flore in uino poto.

Βάτος Ἰδαία. RVBVS IDAEVS.

CAP. XXXIIII.

IDAEVS Rubus appellatus est, quoniam copiosus in Ida prouenit. Est autem longè tenerior priore, ac minoribus spinis horrens: quanquam & sine spinis inueniatur. Insuper eadem præstat, quæ supradictus. Cæterum flos cum melle oculorum collectionibus illinitur. ignem sacrum extinguit, stomachicisq; ex aqua bibendus datur.

RVBI uulgaris plantæ, plura apud nos reperiuntur genera. quod etiam testatum reliquit Theophrastus libro iii. cap. xviii. de plantarum historia. Alius nanque arboris instar

Ruborum cõ-
sideratio.

crassescens, in altum attollitur: alius sepibus, frutetisq; implicatur: alius humi serpit, radicaturq; graminis modo, quem ideo humirubum appellant: alius denique alijs modis in syluis, & montibus uagatur. In montibus siquidem Tridentinis, præsertimq; Ananiensibus Rubi quoddam genus nascitur, rubra proferens mora, fragis non dissimilia, nullis intus ossiculis, quæ ab incolis uulgò uocantur Ampomele, gustui per æstatem non iniucunda. Is maxime delectantur ursi: qui hac de causa eo potissimum tempore, quo illa maturescunt, à uenatoribus captantur. Hoc rubi genus sunt è recentioribus, qui pro certo crediderint esse Idæum rubum. Sed equidem non uideo, quomodo illorū sententia prorsus rectè probari possit: nam si Idæus rubus dictus est (ut interpretatur Dioscorides) quòd in Ida proueniat, hinc nimirum colligi posse putauerim, ut Plinius lib. x xiiii. cap. xiiii. non temerè fortasse collegisse uideatur, quòd is in Ida tantum, non aliàs nascatur, quemadmodum etiam radix, quæ Idæa dicitur, & dictamnium in Creta. nisi fortè quis Idæum pro montano accipiat. Fuchsius rubi mora (ut libro primo in ligustri mentione diximus) uacinia esse putat. Sed quare ab eo dissentiam, ibidem diffusius ostendi, quòd scilicet uacinia flores, non fructus esse

Opinio quo-
rundā repro-
bata.

V 2 existimem.

40

50

Rubi uires ex
Galeno.

existimem. Rubi uires descripsit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Rubi folia, germina, flos, fructus, & radix qualitate adstringente participant, eaq; non obscura. Sed hoc inter se differunt, quod folia, mollia potissimum, & recens nata, plurimum in se habent substantiae aquae, parum uero adstrictionis: eadem ratione & germina. Itaque si mandantur, aphthas, & alia oris ulcera sanant, quin & alia uulnera glutinare ualent. Est enim eorum temperies & ex terrea frigida essentia, & aquea tepida. At fructus, siquidem maturus fuerit, non parum habet succi calidi temperati, qui dulcis est, uti monstrauimus. Proinde ob hoc, & propter modicam adstrictionem, esui non insuauis est. At immaturus à frigida substantia terrea uincitur: & propterea acerbus est, & ualde exiccatorius. Et sanè uterq; siccatus reconditur, ualidius quam recens desiccans. Sed & flos eandem fructui immaturo facultatem possidet: utraq; ad dysenterias, & uentris profluum, tum robur deperditum, & sanguinis exuptiones, idonea remedia. Porro radix præter adstrictionem non paucam in se habet substantiam tenuem, propter quam & lapides renum comminuit. Hæc planta Græcis Βότρυς appellatur: Latinis, Rubus: Mauritanis, Buleich, seu Haleich: Italis, Rouo: Germanis, Carza: Gallis, Ronce. Eius uero fructus Græcè Βατίνα et Βατρίνα dicuntur: Latine, Mora rubi: Italicè, More di rouo: Germanicè, Bramber, & Kratzber.

Nomina.

ΕΛΞΙΝΗ.

HELXINE.

CAP. XXXV.

Helxinis con-
sideratio.

Quorundam
opinio.

Helxines ui-
res ex Gal.

Nomina.

HELXINE cognomento cissampelos, folijs est hederæ: minoribus: ramulis exilibus, quibus completitur quodcunque contigerit adminiculum. Nascitur in sepibus, uinetis, & segetibus. Foliorum succus potu deijcitaluum.

NULLI certè dubium esse putauerim, quin Helxine cognomine cissampelos, quasi hederaceam uitem dixeris, species sit Conuoluuli. Sed quæ ea sit, non facile explicari potest. Verum cum eam reddiderit Dioscorides folijs hederæ similibus, minoribus tamen: ramulis exiguis, quibus quodcunque contigerit completatur: nascaturq; in sepibus, uineis, & segetibus, satis mihi declarasse uidetur, eam esse Helxinem, quæ quidem in aruis tum segetes ipsas, tum linum, tum legumina omnia irretit, ac uincit, & in uinetis, palis, & uitibus circumuolutur. Hanc Hetruscum uulgo suo idiomate nominat Vilucchio minore, Tridentinis uero Minutola dicitur. Quamquam non desunt, qui putent Helxinem eam esse herbam, quæ crebra reuolutione septa, & uicinos implicat frutices, flores illos candidos æstate ostentans, quos nostri uulgo appellant Campanelle. Hanc Plinius conuoluulum uocat lib. XXI. cap. V. ubi eam his uerbis depingit. Est, inquit, flos non dissimilis lilio in herba, quam Conuoluulum uocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum refruens, ac ueluti naturæ rudimentum lilia facere condiscantis. Sunt qui aberrantes hanc herbam, & eius florem ligustrum uocent: in qua appellatione deceptus fuit Seruius grammaticus. Hunc errorem explosimus libro primo, ubi ueri ligustri mentionem fecimus. Helxinem perpaucis perstrinxit Galenus lib. VI. simpl. medic. sic inquit. Helxine, quæ & cissampelos nuncupatur, digerendi facultatem ha-

bet. Ea Græco nomine ΕΛΞΙΝΗ κισσάμπελος: Latino item Helxine cissampelos: Arabico, Acfin: Itatico, Vilucchio minore: Germanico, Mittel uuin: Hispanico, Campanella yerua.

ΕΛΑΤΙΝΗ.

ELATINE.

CAP. XXXVI.

ELATINE folia habet helxinæ similia, minora, rotundiora, pilosa: tenuibus, & dodrantalibus ramulis, quinque, senisue, à radice foliosis, gustu adstringentibus. nascitur in segetibus, & cultis. Oculorum fluxionibus, & inflammationibus auxiliatur, folijs cum polenta tritis, & impositis. Eadem cocta sorbitionis usu dysenteriam sistit.

Elatines con-
sideratio.

SUNT qui uelint Elatinen eam esse plantam, quam quidam Nummulariam uocant. Alij uero non hanc uolunt, sed eam quam nos uulgo uocamus Solbastrella, officinæ Pimpinellam, & alij quidem Sanguisorbam dicunt. Sed mihi quidem, ut dicam quod sentio, neutrorum placet opinio. Siquidem Nummularia in primis non fert folia pilosa, neq; in segetibus, neq; in cultis prouenit, sed plerumq; in scrobium marginibus, præsertim uligine madentibus.

Deinde

NUMVLARIA.

Deinde Pimpinella uocata ramulis exit longè pluribus, quàm senis in terram procumbentibus, & folia habet undique in ambitu laciniata, asterisci modo. Ruellius porrò Elatinen in Gallia uulgo Rapistrum uocari ait, eoq; ut rapo syluestri in uernis acetarijs rura uti. Verùm si rapistrum id Hetruscis est, quod Gallis, certò scio, Elatinen esse non posse. Quæ tamen quòd nascatur in Italia, nec negare quidem, nec affirmare ausim, cùm hæcenus plantam non uiderim, quæ illam legitimè referat. Galenus de Elatine quàm breuissimè differuit libro vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Elatine modicè tum refrigerat, tum adstringit. Huic nomen Græcum est ἑλατίνη: Latinum similiter Elatine: Arabicum, Athin.

Elatines uires
ex Galeno.

Nomina.

Εὐπατόριον. EUPATORIVM.

CAP. XXXVII.

EUPATORIVM fruticosa herba est, unicum effrens caulem, lignosum, nigricantem, rectum, tenuem, hirsutum, cubitalem, interdum ampliorem: folijs per interualla quinefolij, aut cānabis potius similibus, quinepartitò, aut amplius diuisis, nigricantibus & ipsis, per ambitum ferratis: semen medio caule erumpit, pilosum, deorsum spectans, quod siccatum uestibus inhæret.

Contrita huius folia, & cum suillo adipe impoſita, vlceribus, quæ ægrè cicatricem trahunt, medentur. Herba, aut semen in uino potum, dysenteria, iecinoris uitij, & serpentium ictibus liberat. Nec desunt, qui aberrantes argemonem hanc appellarint, cùm tamen longè alia fit, uti exposuimus.

SVMVNT nonnulli, imò uniuersa ferè seplasiariorum turba, legitimi Eupatorij uice quandam aspectu insignem plantã, quæ plerunq; in uliginosis locis, & in scrobium marginibus enascitur, tricubitali longitudine, folijs cannabinis æmulis, maioribus tamen, subalbidis, hirsutis, & amaro gustu: caule subruſco, rotundo, firmo, hirsutoq; multis alarum cauis, multisq; adnatis reſerto. Huic flores in umbellam exeunt, non tamen simul coherentem, sed diuulsam, origani uulgaris modo, colore in purpuram albicante, qui maturescentes in pappos abeunt. Radix, quæ in plures diuaticatur partes, illi inutilis est, nulliusq; in medicina usus. Et quāquam ij sciunt, legitimum Græcorum Eupatorium eam esse plantam, quæ uulgò Agrimonia uocatur, eorum fortè imitatione, qui Dioscoridis etate eandem perperam argemonem appellabant; cùm tamen animis imbibitos iandiu errores reijcere nequeant, uel potius nolint, difficile quidem adduci patiuntur, ut uulgarem Agrimoniam Græcorum medicamentis, quæ Eupatorium excipiunt, admisceant. Non tamen hæc propterea dicimus, quòd omni ex parte illius Eupatorij usum damnemus, cùm id proprium sit Auicennæ Eupatorium; sed ut unumquodq; suo reddatur auctori. Palàm etenim est, ut ex foliorum amaritudine, & odoris præstantia, quo huius Eupatorij tota redolet planta, percipi potest, id & obstructions aperire, & crassos, lentosq; humores mirifice incidere posse. Veruntamen nunquam eo deueniam, ut asseuerem, hoc apud Græcos legitimi Eupatorij nomen sibi ascuisse: tantum illud abest, ut etiam à nullo, quantum equidem inuenirim, ueterum sub alio nomine posteritatis memoriæ proditum sit, præterquàm ab Auicenna. Ruellius tamen nescio qua ratione ductus in suis de natura stirpium commentarijs non sine magno errore sibi persuasit, uulgare hoc Eupatorium dubio procul hydropiper esse à Dioscoride libro secundo descriptum. Sed nos ibi in nostra hydropiperis commentatione Ruellij errorem latius exposuimus, quàm ut quicquam supersit addendum.

Eupatorii cō-
sideratio.

Eupatorium
Auicennæ.
ΑΓΡΙΜΟΝΙ

V 3 Ceterum

EUPATORIVM.

Eupatorium
Mesuis.

EUPATORIUM AVICENNÆ.

Cordi & Fuchsi error.

Eupatorii vires ex Gal.

POTENTILLA.

Potentillæ descriptio & vires.

Nomina.

Ceterum Mesues quoque habet suum peculiare Eupatorium, quod, ut ex eius descriptione apparet, à prædictis longè diuersum est. Id nanque plures ab radice emittit caules: folijs minoricentaurio similibus, per ambitum laciniatis: floribus aureis, in umbellam coherentibus, helichrysi modo. Hoc nostratibus Senensibus uulgò uocatur herba Giulia. Huius comam mulieres per noctem uino albo macerant, ac subinde dilutum pueris potandum præbent dimidij cyathi mensura ad necandos uermes admirabili successu. Nasceitur hæc in campestribus: atque, ut mea fert opinio, ea est planta, quæ Dioscoridi ageratum dicitur: quippe quæ omnibus notis illi respondeat. Hinc itaque addiscant Mauritanorum sequaces, cum tres habeantur plantæ nomine Eupatorii, in medicamentis à Mesue relictis suum interponere Eupatorium: in Auicennæ remedijs suo item uti: & in Græcorum compositiones Agrimoniam uulgò uocatam addere. Sed animaduertant uelim, ne in hoc Valerij Cordi dispensatorium sequantur, quod perperam, meo quidem iudicio, scribat in confectioe pilularum aggregantium, quin & in syrupo de Eupatorio, pro ipsius Mesuis Eupatorio admiscendam esse Gratiolam. Siquidem hæc præterquam quod alium magno incommodo deiciat, nullis etiam planè notis, ac reliquis facultatibus illud repræsentare deprehenditur. Nempe sua deiectoria ni, qua magno cum impetu uentrem soluit, iecur imbecillum, atque infirmum reddit. Cordum secutus uidetur Fuchsius, uir aliqui doctissimus, in libro de compositione medicamentorum, quem postremo auctum edidit, ubi in antidoto è lacha magna illud Eupatorium usurpandum esse tradit, quod à Mesue describitur, & Græcis ageratum, Italis uerò gratia Dei nominatur. Qua in re illud de ijs duobus uiris (pace eorum dixerim) dici posset, quod est in communi prouerbio: Cæcus cæcum ducit, & ambo in foueam cadunt. Eupatorii meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit: Eupatorium herba tenuiū partium, incidendi extergendiq; facultatem citra manifestam caliditatem obtinet. quocirca obstructions iecoris expurgat. Inest ei & adstrictio modica, propter quam robur uisceri addit. hæc tenus Galenus. Est & herba Agrimonie non dissimilis, quæ nonnullis POTENTILLA uocatur, tametsi hirsutioribus sit folijs, superne uirentibus, inferne uerò albicantibus. Cauliculos profert, qui humi repunt, piloselle uocatæ modo: aureis floribus ornatur, singulari pediculo pendentibus, ranunculo hortensi æmulis. Radice nititur exterius purpurascente, interius uerò candicante. Nasceitur in uliginosis locis, & propter semitas. Vniuersa hæc planta adstrictoria, & exiccatoria facultate pollet. Idcirco mulierum profluvia, & dysenterias cohibet, et uulnera recentia agglutinat. Prodest item & sanguinem reijicientibus, Pudendorum, & oris ulcera sanat. Firmat commotos dentes, stringitq; gingiuas, & dentium dolorem mulcet, si eius decocto os sæpius colluatur. Herba, quæ Græcis ὀκτώφυλλον, & ἑπτάφυλλον, Latinis item Eupatorium & Hepatorium appellatur: Arabibus, Cafat, Cifit, seu Gafet: Italis, Agrimonia: Germanis, Odermenig: Hispanis, Agramonia: Gallis, Aigremoine.

ἑπτάφυλλον. QVINQVEFOLIUM.
CAP. XXXVIII.

QVINQVEFOLIUM ramulos fert festucarum similitudine, tenues, dodrantes, in quibus semen: folia menthæ, quina singulis pediculis, rarò plura, in ambitu serrata: florem ex candido pallescentem, auri æmulum. Nasceitur in riguis, & aquarijs ductibus. Subrubram

QUINQUEFOLIUM.

DIAPENSIA.

bram habet radicem, oblongam, ueratro nigro crassio-
rem. plurimis pollet remedijs. Ius radicis decoctæ ad
tertias, si in ore contineatur, dentium dolores sedat: pu-
trida oris ulcera, collutione sistit: arteriæ scabritias, gar-
garizatu læuigat: contra alui profluvia, & dysenterias
auxiliatur: item articulorum, coxendicumque cruciati-
bus potum. Cocta in aceto, & illita, serpentia ulcera co-
hibet: strumas, tumores, duritias, abscessus, & collectio-
nes discutit: ignes sacros, reduuias, condylomata, pso-
rasque sanat. Teneræ radicis succus, contra iecinoris,
pulmonumque vitia prodest: item aduersum uenena.
Cum hydromelite autem, uel diluto uino, & piperis exi-
guo, bibuntur folia contra febrium circuitus: in quar-
tana quidem, quaternum ramulorum folia: in tertiana
uerò, ternum: in quotidiana, unius. Ea quoque folia tri-
cenis pota diebus, comitialibus profunt. Foliorum suc-
cus tribus cyathis aliquot dies potus, celerrimè regio
morbo medetur. Illita cum melle & sale, tam vulneri-
bus, quàm fistulis remedio sunt: enterocelicis auxilium
præstant. Quinquefolium sanguinis profluvia & potu,
& illitu sistit. Ad expiationes, castimonias, & incanta-
menta inciditur.

TAMETSI unius tantum Pentaphylli, siue Quinquefolij
meminerit Dioscorides; nos tamen quatuor eius genera uidimus
in Italia. Quorum utiq; primum à Dioscoridis historia nihil pror-
fus dissentit. Secundum à primo differt, quòd folijs sit albicanti-
bus, hirsutis, & flore candido. Tertium folio erumpit paruo,
subalbido, per terram repit. Vltimum uerò folia fert uitiginea, in
partes quinque diuisa, quod aliqui DIAPENSIAM, alij Sa-
niculam appellant. Huic in cauliculis summitatibus, & adna-
rorum fastigijs, capitula prodeunt subalbida, facie fragis similia.
Primum prouenit in riguis, & scrobium marginibus, cauliculis
tenuibus, floribus aureis, è quibus subinde semen oritur. Pedicu-
los è se mittit, & in singulis quina folia oblonga, mentha ferè æ-
mula, in ambitu tamen magis serrata. Radix illi subrubens appa-
ret, quod quanuis negat Brasauolus; id tamen alijs, ut mihi eam
effodienti, uerum esse deprehenditur. Hæc in plures radicales
diuiditur, elleboro nigro crassiores. Hinc autem mirari subit
Manardum Ferrariensem uirum alioqui huius nostræ ætatis inge-
nio, & doctrina insignem: quippe qui tam facile sibi persuaserit,
id legitimum esse Quinquefolium, quod Græci heptaphyllon, of-
ficina uerò herbariorumq; uulgus Tormentillam dicunt. Siqui-
dem hæc septem ex uno tantum cauliculo profert folia: Penta-
phyllum uerò quinque, unde & illi nomen. Hoc radices elleboro
similes habet, crassiores tamen, oblongas; illa uerò admodum bre-
ues, strumosas, simulq; in unum compactas globum. Gignitur hæc
plerunque in incultis, sticulosissq; locis, in altis præsertim mon-
tibus: illud uerò in campestribus, & prope aquæ ductus, & in
riguis. Quæ sanè omnia apertè declarant, hæc in re Manardum
cæcutiuisse. Ceterum nunquam admiratus sum Plinium in hoc
(in quo tamen à Leoniceno, ut arbitror, immeritò reprehenditur)
quòd libro xxv. cap. ix. tradiderit reperiri Quinquefolium,
quod fraga gignendo commendatur. Quandoquidem (ut paulò
antè diximus) Quinquefolij genus est, quod à quibusdam Diapen-
sia nominatur, in cuius summis cauliculis capitula spectantur fra-
gis non dissimilia. Verum etsi asserat Brasauolus in Veronensi a-
gro nasci Fragariam, cui quinque unicuique pediculo insunt folia,
& quæ fraga gignit, in cibis gratissima, putetq; de hac intellexisse
Plinium, quòd à Verona, ut ipse inquit, fuerit oriundus; non
tamen ita planè eū à calumnia uindicari posse putamus, cum Suc-

Quinquefo-
lij genera.

Manardi erra-
tum.

FRAGARIA.

Quinquefo-
lij uires ex Ga-
leno.

Fragariæ, &
fragorum ui-
res.

EUPHRAGIA.

Euphragiæ de-
lineatio, & vi-
res.

Nomina:

tonius Tranquillus suo de illustrium uirorum catalogo, Plinium Nouocomensem fecerit, non Veronensem. Quarta hac Quinque-
folij specie Germaniæ chirurgici maximè utuntur ad intrinseca
uulnera, enterocelas, & fistulas, eius puluerem, uel decoctum po-
tui exhibentes. Quinetiam ad morbos omnes, ubi adstringenti,
solidantiq; medicamine sit opus. Est tamen non ignorandum, hoc
non esse Saniculam illam, quæ etiânnum quinis exoritur folijs, ra-
dice alba, miro naturæ artificio laciniata, de qua superius in sym-
phyti mentione differuimus: sed aliud longè differens. Quin-
quefolij uires retulit Galenus libro VIII. simplicium medicamen-
torum, his uerbis. Pentaphylli radix, inquit, desiccatur uehemen-
ter, minimam uerò acris est. Quare in multo est usu, uelut alia
quoque omnia, quæ cum sint tenuium partium, citra morsum de-
siccant. Est enim hæc radix desiccatoria ex tertio quodammodo
ordine, minimum habens euidentis caliditatis. hæc Galenus. Cæ-
terum quoniam Pentaphyllum Fraga nobis in mentem redegit,
cum ea sint tam cibus, quam medicamentis idonea, ideo & res, &
locus mihi expetere uidetur, ut hic tum plantæ, tum fructus eius
uires perstringamus. FRAGARIA itaque planta est nemini fe-
rè non cognita, adeo ut hoc nomine superuacuum putem, eius fa-
ciem representare. Refrigerat ordine primo, siccaturq; secundo.
Folia, & radix uulnera, & ulcera sanant: muliebres fluxus, &
dysenterias cohibent, urinam cient, & lieni conferunt. Herba,
& radicum decoctum potum, auxiliatur iecinoris inflammationi-
bus, mundatq; renes, & uescicam. Idem ore contentum, collutio-
nisq; modo agitatum, gingiuas roborat, dentes commotos firmat,
& destillationes sistit. At Fraga præter id quod gustui æstate in
cibus arrideant, biliosis, æstuantibusq; uentriculis prosunt, siti-
culosisq; sitim sedant. Vinum, quod ex ijs elicatur, ulcusculis,
quæ in facie à caliditate proueniunt, mirificè medetur: itemq; ua-
ros, & oculorum nubeculas, calidasq; defluxiones impositum tol-
lit. Neque etiam hic silentio dissimulanda uidetur Euphragia,
quam nobis Fraga nunc ob uocabulorum uiciniam ad memo-
riam reuocant, cum & ipsa miris ad oculorum morbos uiribus
prædita sit: etsi à ueteribus Græcis nusquam, quod legerim, de-
scripta reperiatur. Est itaque EUPHRAGIA tenuis planta,
quæ ad palmi altitudinem assurgit: folijs minutis, crispis, per am-
bitum serratis, gustu adstringentibus, paululumq; amaris: caule
exit tenui, rubentiq; flore inter purpuram & aurum albicante,
quem emittit abeunte æstate. nascitur in pratis. Præstat hæc quo-
cunque modo sumatur tam in cibus, quam in medicamentis recens,
uel exiccata ad omnia impedimenta, quæ oculorum claritati offi-
ciunt, præsertim cum in cibus diutius sumitur. Fit ex ea uinum uin-
demiarum tempore, uuis & musto macerata, de quo Arnaldus in
hunc modum disseruit. Euphragiæ uinum, inquit, fit ad oculos po-
nendo herbam in musto donec fiat uinum. Cuius usu oculi senum
reiuuescunt, & aufert impedimentum eorum, & defectum ui-
sus in quocunque cuiusuis ætatis homine, præsertim ubi pinguedo,
& pituita redundant. Et est qui permansit nihil uidens per longū
tempus, & infra annum, eius usu restitutus est ad uisum. Ipsa e-
nim herba calida est & sicca: & habet hoc à proprietate, quod
quando puluis eius comeditur cum ouorum uitellis, idem mirificè
præstat, uel quando puluis idem recipitur cum uino. Et supersunt
testes fide digni, qui fecerunt in se ipsis, & qui non poterant lege-
re sine ocularijs, & legerunt postmodum absque ipsis, etiam li-
teram subtiliorem. Et usus uini Euphragiati non habet par in
proficiendo uisui. Si autem uinum esset nimis forte, temperetur
cum aqua fœniculi: & si opus est, addatur zuchcharum necessa-
rium. Hæc Arnaldus in libro de uinis. Herba *πενταφύλλον*
Græcè, Quinquefoliū Latine dicitur: Italicè, Cinquefoglio: Ger-
manicè, Vveis funf, & Fingerkraut: Hispanicè, Cinco en rama:
Gallicè, Quinte fueille.

Φοίνιξ. PHOENIX.

CAP. XXXIX.

PHOENIX folia habet hordei, sed breviora, & angustiora: spicam lolio similem: calamos digitorum fenum, radici aduolutos: septenas octonasve spicas. In aruis, tectisque recenter illitis nascitur. Harum virium compos, vt in uino austero pota alui profluuium, & emanantem vulua sanguinem sistat, vrinae impetus infranet. Sunt qui adalligatam in puniceo vellere, & suspensam, sanguinem suppressere prodant.

PHOENIX Hetruscis sylvestre Lolium dicitur, quod spicas proferat lolio similes. Nascitur frequens in uicis secus uias, in agrorum marginibus, & in templorum plateis: quae quidem nulla prorsus repugnante nota Dioscoridis descriptioni adstipulari deprehenditur. Plinius libro xxi. cap. xv. Phœniceam herbam ita à Græcis appellatam, à Latinis lolium murinum uocari ait, quod fortasse mures derodent spicas illius, quæ in edificiorum tectis prouenit. Hæc frequentissima uisitur Goritiæ in cœmeterio diui Francisci, & Venetijs in litore maris prope sacellum diui Nicolai. In summa eius uber ubique prouentus. Huic herbæ nomen Græcum Φοίνιξ, Latinum similiter Phœnix, Lolium murinum, & Hordeum murinum: Italicum, Gioglio saluatico.

Phœnicis consideratio.

Nomina.

Ἰδαία ῥίζα. IDAEA RADIX. CAP. XL.

IDAEA radici folia sunt ea, quæ rusco: adhærent ijs veluti exigui capreoli, è quibus flos. Radix spissandi naturam habet, his cōueniens, quibus adstrictione opus est. Pota, citam aluum, mensesque, & omnem abundantiam sanguinis sistit.

IDAEA radix hodie, quod sciam, ad nos non conuehitur: nec quenquam hactenus reperi, qui scribat, ubi hæc planta proueniat: etsi cognomine natale eius solum facile indicari uideatur, quod scilicet in Ida monte, qui ad Troadem spectat, nascatur: uel in eo eiusdem nominis, qui in Creta habetur, ut etiam Ideo rubo euenire superius dictum est. Huius uires tradidit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Ideæ radix gustu admodum acerbæ est: ac si opere periculum facias, eandem uim præferet, nimirum sanguinis profluvia, alui fluxus, dysenterias, profluuium mulierum, & quæcumque eius sunt generis tum pota, tum foris imposita curans. Ea ut Græcis Ἰδαία ῥίζα, ita etiam Latinis Ideæ radix uocatur: Italis, Radice Idea.

Idææ radicis consider.

Idææ radicis uires ex Gal.

Nomina.

Ῥοδία ῥίζα. RHODIA RADIX. CAP. XLI.

GIGNITUR Rhodia radix in Macedonia, costo similis, leuior, inæquabilis: quæ contrita rosas redolet. Vtilissima capitis doloribus, si madefacta fronti, & temporibus cum rosacei momento imponatur.

RHODIA radix planta est non omnibus planè uulgaris, & cognita in Italia: etsi ea facile in Apennino, & Gargano montibus nasci, & inueniri possit. Quæ in nostro horto Goritiæ uiret, iandiu eam Gratio Syriæ oppido Petrus Salicetus medicus clarissimus, & in simplicium facultate non imperitus, ad nos primum uidendam misit: quam tamen postea frequentissimam reperi in monte magno supra Vipacum, qui circiter uiginti millia passuum à Goritia distat. Cæterum quoniam paucis sanè notis eam perstrinxit Dioscorides, ut ab omnibus facilius & cognosci, & reperiri possit,

Rhodiæ radicis confid.

RADIX RHODIA.

possit, nos non temerè facturos duximus, si eius historiam hic diffusius tradamus. Radix itaq; Rhodia caules emittit rotundos, quadantenus concauos, cubitales, à quibus circumquaq; folia prodeunt longiuscula, in acutum desinentia, portulacæ, aut sedi instar pingua, minutimq; per ambitum serrata. In caulium cacumine umbellam profert, uiridem tithymali cypariisij modo, sed quæ, ubi defloruerit, rubescat. Radix ei inæqualis, strumosa, crassa, qualis costo, læui cortice quæ recens est, exterius splendescens, & intus subalbida: quæ uerò sicca est, leuis percipitur, intus rubens, & foris squamosa. Mansa hæc recens, aut trita odore mirum in modum rosas refert: unde merito ei Rhodiæ nomen. Præterea omnium radicum uiuacissima est: quippe quæ è terra effossa, nisi locis perquam siccis reponatur, post multos menses rursus plantata statim repullulat. Nascitur in altissimis montium rupibus saxosis, præruptisq; locis, ubi uix tantum terræ circum habet, ut illi inherere possit. Valet hæc ad capitis dolores à quacunq; causa prouenientes, si recens confracta, & rosacea aqua perfusa, ubi calidus sit affectus, aut cum amaraci aqua, si frigidus sit morbus, fronti temporibusq; illinatur. Cerebrum roborat odoris iucunditate, conueniuntq; (ut diximus) omni capitis dolori, utpote quæ temperatis sit qualitatibus prædita: id quod indicat rosaceus eius odor, quo mirificè redolet. Rhodiæ radicis meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus scribens. Rhodia radix ea uidelicet, quæ in Macedonia nascitur, tenuium partium, & discutientis est facultatis. In calefaciendo uerò secundi recessus censenda est, aut certè tertij incipientis. Hæc planta Græcè ῥοδιά ῥίζα, Latine Rhodia radix nominatur: Italice, Radice Rhodia: Germanicè, Rosen uurtz.

Rhodiæ radicis uires ex Galeno.

Nomina.

EQUISETVM PRIMVM.

ἵπποϋσις. EQUISETM.

EQUISETVM ALTERVM.

CAP. XLII.

EQUISETVM in riguis, & scrobibus nascitur. cauliculi prodeunt inanes, geniculati, in se fartei, rubescentes, leniter scabri: & iuncea circa eos folia, crebra, exilia. In sublime attollitur, vicinos arborum caudices scandens, obuolutumq; dependet, comis multis, nigris, ut equorum cauda: radix lignosa, dura. Vis herbæ spissare: quare sanguinem naribus erumpentem succus ipse sistit: prodest dysentericis in uino potus: vrinam cit. Sanguinolenta vulnera glutinantur, tritis folijs, & illitis. Radix cum sua herba tussim, orthopnoeam, ruptaque adiuuat. Folijs in aqua potis, dissektiones vesicæ, & intestinorum, enterocelæque in vnum coalescere, cogique feruntur. Alterum Equisetum caulis est rectus, cubito maior, inanis: comis per interualla breuioribus, candidioribus, & mollioribus. Id cum aceto tritum, vulneribus remedio est, eademque fungitur facultate.

EQUISETUM officinis, & herbarijs plerisque uerbum Græcum reddentibus Cauda equina nominatur. Vtrumque eius genus uulgaris est notitiæ. Alterum, quod aspero sit caule, à quibusdam uulgò Asperella uocatur. Expetitur hæc mulieribus ad stagnæ uasa detergenda, illustrandâq; necnon etiam materiarijs fabris, ijs præsertim, qui torno opera sua conficiunt: siquidem huius herbæ scabritia illæ suis uasis splendorem, nitoremq; conciliant: isti uerò similiter suorum operum ruditatem expoliant. Primum autem Caudam equi omnes ferè appellant, quod facie equorum caudas referat, unde & Græcis Hippuris dicta est. Profert hæc, cum primum è terra erumpit, quoddam tenerum germen, oblongum, iuglandium uilo non absimile. Hoc rura nostra uulgò uocant Paltrufalo, in cibumq; assuumunt, ieiunij quadragesimalis tempore. Etenim illud prius elixant, mox farina circumspargunt, & oleo in sartagine frigunt, manduntq; piscium uice. Ex quo cibo aliis quandoq; eorum adeò constringitur, & constipatur, ut incoli cruciatum faciliè incurrant. Sunt qui primum hoc Equiseti germen siccum asseruent per annum, quo subinde æstate utantur ad dysenteriam. Quippe quod aqua calida nocte maceratum eo modo decoquunt, quo dictum est, & in cibum magno successu exhibent. Vtrumque Equisetum eleganti admodum pictura expressit Fuchsius clarissimus in suis magnis de stirpium historia commentarijs. Sed nescio qua postea ratione ductus, is in paruo libro, in quem plantarum imagines duntaxat depingi, & imprimi curauit, primi generis Equisetum pro Polygono fœmina aperto lapsu reddiderit. Equiseti meminit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, ubi eius uires retulit his uerbis. Hippuris, inquit, adstringentem cum amaritudine facultatem possidet, ac proinde ualenter, simulq; citra mordacitatem exciscantem. Itaq; uulnera maxima cataplasmate imposita conglutinat, etiam si præfectos esse nervos contingat: prætereà uocatas enterocelas glutinat. Cæterum ad sanguinis reiectionem, ad profluium muliebrem, potissimum rubrum, ad dysenterias, & ad alios uentris fluxus generosum est remedium herba ipsa aut ex aqua, aut ex uino pota. Sunt qui de ea scriptum reliquerunt, quod nonnunquam etiam uesticæ, ac tenuium intestinorum uulnera succus ipsius sanauerit. Prodest etiam profluium sanguinis ex naribus, tum fluxui obnoxij in uentre affectibus ex austerorum uinorum quopiam potus: ac si febre teneantur, ex aqua. Quæ planta Græcis ἵππουρις, Latinis Equisetum appellatur: Arabibus, Dhenben alchail, Dhenib alchi, siue Daneb alchail: Italis, Coda di cavallo: Germanis, Roßschuuantz: Hispanis, Coda de mula, & Rabo de mula: Gallis, Queue de cheual, & Prela.

Equiseti consideratio.

Fuch. lapsus.

Equiseti vires ex Galeno.

Nomina.

Κόκκος βαφικί. COCCUM INFECTORIVM.

CAP. XLIII.

COCCUM, quo infectores vtuntur, frutex est furculosus, paruus, cui grana ceu lentes adhærent, quæ electa congeruntur. Optimum gignitur in Galatia, & Armenia: deinde Asia, & Cilicia: vltimum ex omnibus Hispanicum. Vis huic spissandi: vulneribus, nervisque præcisis, conuenienter ex aceto tritum illinitur. Nascitur quoque in Cilicia è quercubus, cochlearum exilium similitudine, quod illius regionis mulieres ore legunt, & coccum vocitant.

ET SI Coccum seu granum tinctorium seplastiarijs, & infectoribus notissimum sit, quod & medicamentis admisceatur, & eo plurimum sericea, tum lanea stamina infici soleant; nescio tamen an eius arbuscula in Italia proueniat. Nos autem eam, cuius picturam damus, uidimus ex Byzantio allatam. Porro Coccum tinctorium communis usus constat rotunda, inaniq; bacca, quæ nullam profectò lentis faciem refert, ut Dioscorides asserit. Vt hinc planè conicere liceat, Coccum hoc diuersorum esse generum, nostrumq; facile illud esse, quod Plinius in Attica, & Aphrica prouenire tradit, Coccum hoc uocatum, quoniam ex eius medulla tenues exoriuntur uermiculi: argumento quòd hoc inane intus deprehendatur. Huius pulvere non infelicitè utuntur mulieres Italicæ ad prohibendum abortum, ipsum grauidis in ovo sorbili propinantes pauco addito thure, uel mastiche. Cæterum contendunt

Cocci infectorii confid.

Monachoru opi. explosa.

Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, aliud esse Coccum, aliud uerò Chermesinum uulgò uocatum, quo serica stamina roseo colore inficiuntur. Etenim asserunt ij legitimum chermesinum è quibusdam fieri granulis, quæ ut plurimum uulgari Pimpinellæ radicibus adhærentia reperiuntur, uocariq; hæc propriè Mauritanis Chermes: & hinc isti deinde colligunt, minimè credendum esse, quòd Græcorum coccum uulgò grana tinctorum nuncupatum, sit Mauritanorum chermes: quandoquidem magna omnino inter colorem coccineum, & chermesinum intercedat differentia. Sed hos patres hallucinari (pace tamen eorum dixerim) ex eo equidem euidentissimum fieri arbitror, quòd hætenus neminem Arabicæ sectæ inuenerim, qui eorum adstipuletur sententiæ. Siquidem Serapio per chermes nil aliud intelligit, quàm coccum tinctorium à Græcis appellatum, cum de Chermes agens ea sanè omnia in eius historia referat, quæ Dioscorides suo cocco tribuit. Quapropter scirem libentissimè qua ratione, quæue auctoritate nixi ij reuerendi monachi in hanc uanam, et erroneam deuenerint opinionem. Verum non ob id negauerim ego nostrum

Grani tinctorij uires ex Galeno.

Nomina.

nostrum Chermesinum à cocco minimè differre, quòd certò sciam, aliud esse coccum, aliud chermesinum, unde & infectores differentiae causa coccum Granam nuncupant, Chermesinum uerò, quod è pimpinellæ radicibus decerpitur: sed negauerim quidem Mauritanorum chermes nostri usus chermesinum esse, quòd nil aliud Chermes esse putem, quàm Coccum, cuius hic meminit Dioscorides. Chermesinum nouum iam pridem conuehitur in Italiam ex Hispanijs ab occidentali India importatum, quod cum copiosissimum afferatur, Chermesina stamina nunc uilescere cœperunt. Cocci seu Grani tinctorij uires descripsit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Granum tinctorium adstringentem, simulq; amarā facultatem possidet. Vtraque sine morsu desiccatur. proinde ad ingentia uulnera congruit, præsertimq; neruorum. Sed tunc ipsum quidam cum aceto terunt, alij cum oxymelite. Quæ non nos βαφικὴ Græcè, Latine pariter Coccus baphica, & Granum tinctorium nominatur: Arabicè, Charmen, Kermes seu Chermes: Italicè, Grana de tintori: Germanicè, Scharlach ber: Hispanicè, Grana para tennir, & Grana en grano: Gallicè, Vermillon.

Τραγίον. TRAGIVM.

CAP. XLIIII.

TRAGIVM nascitur in Creta tantum insula, lentisco semine, folio, & ramis simile, singulis tamen minoribus: succus ei lacteus, gummi non dissimilis. Semen, folia, lacrymaque illitu spicula è corpore eijciunt: omnia quoque corpori impacta, euocant: pota stranguriæ medentur, calculos uesicæ frangunt, menses trahunt. modus in sumptione est, drachma una. Fama est syluestres capras sagittis confossas, eius herbæ pabulo spicula excutere.

Τραγίον ἑτερον. TRAGIVM ALTERVM.

CAP. XLV.

EST ET alterum Tragium, quod tragoceros aliqui vocant: folia scolopendrij habet, & radicem syluestris raphani, tenuem, candidam. Quam crudam vel coctam esse dysentericis prodest. Folia autumno, hirci virus olent: exinde sibi tragij nomen adoptauit. Prouenit in montibus, & præcipitijs.

Tragij confectio.

TRAGIVM, quod in Creta tantum nasci tradit Dioscorides, quodq; in uniuersum lentisco simile facit, Plinius libro XIII. cap. XXI. ipsum fruticem terebintho similem reddidit, & libro XXVII. cap. ultimo, idem iunipero assimilauit. Id quod dubio procul ostendit, Tragium hoc omnino illi fuisse ignotum, & quòd tantum id de eo memorie prodiderit, quod ab alijs authoribus non minus fortasse hac in re cæcutientibus mutuatus est. Hoc ætate nostra

PIMPINELLA SAXIFRAGIA.

non defertur, quod sciam in Italiam. Quo fit, ut id mihi hætenus sicut & cæteris herbarum studiosis, ut ferme suspicor, sit in Italia incognitum. Quod autem secundo loco à Dioscoride representatum est, id potius herbam esse crediderim, quàm arbusculam, cum eius radix tam cruda, quàm cocta in cibum ueniat, sitq; syluestri raphano proxima. Veruntamen nondum reperi qui plantam mihi demonstraret, folijs scolopendrij similibus, quæ hirci uirus olent. Ex quo adducor, ut ab ijs planè dissentiam, qui putant Tragium hoc eam esse plantam, quam quidam Pimpinellam, quidam uerò ab odore Saxifragiam hircinam appellant. Quandoquidem huic scolopendrij folia non insunt, nullusq; eius ad dysentericos usus, tametsi ad ciendam urinam, expediendosq; uiscerum infarctus plurimum præstet. Huius PIMPINELLÆ duo habentur genera. Maior radice nititur longa: folijs circumquaque solo procumbentibus, dissectis, per ambitumq; serratis: caule quadranguli: floribus in umbellam coherentibus, tenuibus, albicantibusq;. Minor caule exit rubenti: folijs minoribus, minus dissectis, minutiusq; serratis. Vtraque tamen hircum redolet. Radix, in qua uis tota consistit, excalfacit, siccaturq; ordine secundo completo, aut sanè tertio incipiente. Præstat hæc ad renum, & uesicæ morbos, quorum calculus est causa. Ob id enim renes à calculis expedit, & urinam remorata pellit. Prodest expressus è radicibus succus ex uino haustus, deleterijs medicamentis, & uenenosorum animalium moribus. Qua ratione non desunt, qui ad pestilentiam, radicem hanc miris laudibus efferrant. Est & alia Pimpinella, quæ à nostris uulgò SOLBASTRELLA nominatur, nullis non cognita, utpote quæ acetarijs frequentissimè inseratur. Verum hæc ab antedictis longè distat uiribus, etsi foliorum facie satis inter se conueniant. Siquidem ultima hæc gustata non leuiter adstringens percipitur, & lentoris copiam præbet. Vnde facile conijcitur, eā esse adstrictoriæ facultatis.

Opinio reprobata.

Pimpinellæ genera, & uires.

Pimpinellæ vulgaris uires.

PIMPINELLA.

TRAGVM.

facultatis. Hinc itaque fit, ut muliebri profluvium efficacis-
simè sistat: dysenteriam, & cæteros alui fluxus cohibeat: quin
& biliosas uomitiones reprimat. Herba ipsa uulnera, & ulce-
ra sanat: misceturq; unguentis, quæ tum ad capitis uulnera, tum
ad carcinomata parantur. Hanc Mattheus Curtius clarissimus
ætatis nostræ medicus, contagiosis, pestilentibusq; febribus ma-
ximè commendauit. Sunt qui eam Elatinen esse putent. Sed ij,
meo quidem iudicio, aberrant, ut suprâ etiam in sua mentione do-
cuimus. Tragij meminit Galenus libro VIII. simplicium me-
dicamentorum, ubi hæc de eius uiribus tradit. Tragi, inquit, fo-
lia, semen, & lacryma trabentis, digerentisq; sunt facultatis.
Est uerò & tenuium partium, & facultate in principio tertij or-
dinis calida. Corpori infixæ extrahit, lapides frangit, menses mo-
uet drachmæ pondere potum. Porro in Creta sola nascitur tra-
gion lentisco simile. Cæterum alterum Tragium hoc minus, cu-
ius folia scolopendrio similia sunt, uisitur quidem multis in locis:
sed non parum habet facultatis adstringentis, ut & ad fluxio-
num affectus conueniat. Vtraq; planta Græcis Τραχίον, quæ-
admodum & Latinis Tragium appellatur.

Tragi uires
ex Galeno.

Nomina.

Τραχίον. TRGV M. CAP. XLVI.

EST etiam herba tragos, quam aliqui scorpion, aut
traganon uocant: maximè in maritimis nascens, palmū
alta, aut amplior, fruticosa, humilis, oblonga, sine folijs:
pusillis circa ramos acinis, rufis, multis, magnitudine
tritici, acuto cacumine, gustu multum adstringente.
Racemorum acini decem ex uino poti, cœliacis, & fœmi-
nis fluxione vuluæ laborantibus, auxiliantur. Tundun-
tur à plerisque, & in pastillos digesti asseruantur: qui-
bus utuntur, cum opus est.

TRAGVM aliquibus Scorpion uocari non modò tradi-
dit Dioscorides; sed etiam Plinius lib. XXVII. cap. ultimo, his
uerbis. Est & herba Tragos quam aliqui Scorpion uocant, se-
mipede alta, fruticosa, sine folijs: pusillis racemis, rubentibus,
grano tritici, acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Et
lib. XXI. cap. XV. Spinosarum, inquit, multæ species. In totum
spinoza est asparagus, scorpio: nullum enim folium habet. Id
quod ante ipsum posteritatis memoriæ prodiderat Theophra-
stus libro VI. cap. primo de historia plantarum, cum inquit.
Aculeatorum alia ex toto aculei sunt, ceu corruda, et scorpius:
hæc enim nullum præter aculeum folium gerunt. Hinc itaq; om-
nibus abunde constare arbitror, herbam, cuius hic effigiem da-
mus, legitimum esse Tragum. Ea siquidem in maritimis nasci-
tur (plurima enim in Tergestino litore prouenit, & ad Argen-
tarium promontorium in Hetruria) nulla prorsus reclamante no-
ta ex ijs, quas rei herbariæ authores Trago reddiderunt. Huius
tamen nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus in simplicium
medicamentorum censu. Herba hæc Τραχίον & σκorpion
Græcè dicitur: Latine item Tragus & Scorpio.

Tragi confi-
deratio.

Nomina.

Σκorpion. IVNCVS. CAP. XLVII.

IVNCI duo genera. vnum læuis nominati: alte-
rum acuti, qui in mucronem fastigiatur. Cuius etiam
duo assignantur genera. vnum sterile: reliquum fert se-
men nigrum, rotundum, & crassiore constat calamo,
carnosioreque. Tertius est iuncus, qui uocatur olo-
schænos, prioribus carnosior, asperiorque: is similem
supradicto fructum in cacumine parit. Semen utrius-

X que

IVNCVS.

Iunci confide-
ratio, & uires
ex Galeno.

Nomina.

LICHEN.

Lichenis con-
sideratio.

Lichenis ge-
nera ex Pl.

Pulmonariæ
depictio, &
uires.

que tostum, ex diluto uino potum, sistit aluum, & rubra
fœminarum profluvia: vrinam cit, capitisque dolores
facit. Quæ proxima sunt radici folia tenera, conuenien-
ter illinuntur aduersus phalangiorum morsus, Aethio-
pici iunci semine somnus allicitur: sed modus in potio-
ne seruandus est, ne sopor fiat.

IVNCVS omne genus uulgaris est notitiæ: quandoquidem
propter stagnantes aquas omnes eius reperiuntur species. Iun-
ci generum meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamen-
torum, ubi de ijs ita scriptum reliquit. Schoenos leia, hoc est, Iun-
cus leuis, quædam oxyschoenos, alia oligoschoenos nuncupatur.
Gracilior, duriorq; oxyschoenos: crassior, laxiorq; oligoschoe-
nos. Fructus oligoschoeni somnum affert. At oxyschoeni duæ sunt
species: altera sterilis, cuius quidem in medicina nullus usus est:
altera uerò semen fert, cuius etiam semen somnum conciliat, sed
minus quàm oligoschoeni: quanquam tamen hoc caput tentet.
Vtrumq; si frictum cum uino bibatur, uentris fluxus desiccet, &
muliebri profluuium rubrum sistit. Ex quibus clarum est, quòd
composita eorum temperies est ex terrena uidelicet essentia leui-
ter frigida, & aquea leuiter calida: ut & inferna desiccare pos-
sint, & sensim frigidos ad caput uapores submittere, quibus som-
nolentos efficiant. Σκῶνος sic Græcis, Iuncus uerò Latinis
uocatur: Arabibus, Dis: Italis, Giunco: Germanis, Bintzen sch-
melen: Hispanis, Iunco: Gallis, Ionc.

Λειχῆν. LICHEN. CAP. XLVIII.

LICHEN, qui faxis est familiaris, aliquibus
bryon appellatur, asperginosis petris adhæret, ut mu-
scus. Is illitus sanguinis profluvia sistit, inflammatio-
nes arcet, impetigini medetur. Iuuat regio morbo cor-
reptos, cum melle illitus: oris, & linguæ defluxiones
inhibet.

LICHEN procul dubio ea est planta, quam officina, &
herbarij hodie Hepaticam uocant. Hanc autem Græci Liche-
na appellarunt, quòd lichenas serpentis morbi genus, impo-
sita sistat, & sanet. Lichen in asperginosis, & rorulentis pro-
uenit locis, nudis petris adherens, musci modo. Folio constat
suppingui, cartilagineo, prope radicem angusto, in latum se
pandente, triplici uel quatriplici lacinio interfecto. Prodeunt
à radice cauliculi tenues, quibus capitula insunt parua, stel-
larum effigie. Lichenis Plinius libro XXVI. cap. IIII. duo
produntur genera, quæ his uerbis depingit. Lichen, inquit, her-
ba omnibus his præfertur, unde nomine inuento. Nascitur in sa-
xosis, folio uno ab radice lato: caule uno, paruo, longis folijs de-
pendentibus. Hæc delet & stigmata: teritur cum melle. Est aliud
genus Lichenis petris tantum adherens, ut muscus, qui & ipse il-
linitur. Hic & sanguinem sistit uulneribus instillatus, et collectio-
nes illitus. Morbum quoq; regium cum melle sanat ore illito, &
lingua. Qui ita curantur, aqua salsa lauari iubentur, ungi oleo
amygdalino, hortensibus abstinere, hæc Plinius. Cæterum est
herba Licheni non longè dissimilis, quæ in quercuum, aliarumq;
syluestrium arborum caudicibus nascitur, in opacis præsertim syl-
uis. hæc tamen aridior, & ambitu latior, superiore parte uire-
scens, inferiore uerò pallescens, maculis quibusdam referta, adeò
ut formam pulmonis referat: unde plerisque PULMONA-
RIA dicta est. Utuntur hac nonnulli magis fortasse nomine, quàm ipsis uiribus freti, ad tabem, pulmonum ulcera,
& cruenta sputa. Nec desunt, qui laudibus eam efferant ad uulnera sananda, ad pudendorum ulcera, & ad u-
trunque

POLMONARIA.

ad utrunq; muliebri profluuium, cui mirificè mederi aiunt. Quin et eam dysentericis exhibent, et biliosa euomentibus. Est et alia herba, quæ etiam Pulmonaria uulgò nominatur, ab illa tamen maximè differens, in opacis proueniens, folio buglosi, aspero, hirsuto, albis maculis circumsperso. Caulem gerit hæc ineunte uere, in cuius cacumine flores erumpunt purpurei, perinde ac in uulgari cynoglossò. Huic plantæ rei herbariæ periti non contemnendas uires tribuunt, ad pulmonis ulcera sananda. Quæ in re, itemq; in sanguinis reiectione mirabili successu se eâ exhibuisse mihi sæpius retulit Iulianus à Marostica Ternisicis medicus peritissimus: decoquitur enim ad medias, daturq; decoctum potandum addito saccharo: uel succus ex ea expressus serapij modo cum saccharo paratus. Præstant hæc omnia herba ipsa, et flores, quoquo modo à tabe affectis sumantur decocta. Lichenis meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Lichen, qui in petris nascitur, est uelut muscus quidem, sed rectè ex plantarum genere censerì potest. Sic autem nominatus uidetur, quòd lichenas seu impetigines curret. Extergentem, ac modicè refrigerantem facultatem habet, utraq; uerò resiccantem. Abstergentem quidem, atque exiccantem à petra obtinet, refrigerantem uerò ab humore aqueo: nascitur enim in humidis, et grauiter olentibus saxis. Porro quod ex talibus substantijs componitur, aduersum esse inflammationi, nihil mirum est. Ceterum an sanguinis profluvia sistat, ut refert Dioscorides, id neutiquam dicere queo. Quod Græcis Λειχην, Latinis item Lichen dicitur: Arabibus, Azex alsacher: Italis, Lichene: Officinis, Hepatica: Germanis, Stein laber kraut, et Brunnen leber kraut: Hispanis, Hepatica, et Figadella: Gallis, Hepaticæ, et Porcorau.

Pulmonaria alia.

Lichenis uires ex Gal.

Nomina.

Παρωνυχία.

PARONYCHIA.

CAP. XLIX.

PARONYCHIA exiguus frutex, in petris nascens, peplo similis, minor longitudine, maioribus folijs. Illita paronychij, atque fauis remedio est.

PARONYCHIA non modò in saxis gignitur; sed etiam in ueterum ædificiorum parietibus, folijs peplo, aut rutæ similibus, aduersa parte pallentibus, paruisq; maculis refertis, phyllitidis uel hemionitidis modo. Hanc aliqui parietum Rutam, alij Saxifragam appellant. Copiosissima prouenit hæc in ingenti sylua, quæ in itinere est, quo Goritia discedentes petunt Labacum Carniolæ urbem, ubi et in saxis, et siccis arborum truncis frequentissima uisitur. Meminit Paronychiæ Galenus lib. VIII. simpl. medic. ita de ea scribens. Paronychia ab effectu nominata est: sanat enim paronychias, et ut refert Dioscorides, fauos quoq;. Vis eius est tenuium partium, et exiccatoria morfu uacans: talia enim sint oportet, quæ paronychias sanant. Porro satis constat tale esse idoneum ad digerendos affectus omnes, qui digeri postulant. Siquidem eiusmodi sunt, quæ cum ex tertio sint ordine excalfacientium, et desiccantium, uelut et hoc, essentia insuper tenuium partium sunt.

Paronychiæ consider.

Paronychiæ uires ex Gal.

Nomina.

Planta Græcis Παρωνυχία, pariter Latinis et Italis Paronychia nominatur.

Χρυσόκομη.

CHRYSOCOME.

CAP. L.

CHRYSOCOME palmi altitudine fruticat: coma specie corymborum, hyssopo simili: radice hirsuta, veratri nigri modo, tenui, cyperum æquante: gustu non iniucundo, ex dulci austero. in petro-

X 2 fis,

sis, opacisque nascitur. Radix excalfacit, & adstringit: his conueniens, quos iecur, aut pulmonis inflammatio malè habet. contra purgationes vuluæ, decocta cum hydromelite assumitur.

Chrysocomes confid.

Vires ex Galeno.

Nomina.

QVI Chrysocomen in Italia mihi ostenderet, hætenus reperi neminem. Quamobrem in eo natura uiridario, plantis compluribus nobis incognitis referto, quod tantum in sui ipsius usum colit natura, ne omnibus exuta medicamentis, suis etiam languoribus mederi nequeat, eam & uirescere, & florescere omittamus, donec nobis, aut alijs compertam in communem quoque cognitionem, & usum prodere contingat. Interim tamen, ut nostrum institutum sequamur, uires eius ex Galeno subiiciam: quas ipse libro VIIII. simplicium medicamentorum, ijs uerbis descripsit. Chrysocome uocatur & chrysites. Radix uincentes acrem simul, & adstringentem qualitates habet: quare neque multi usus est. vsui tamen est decocta in melicrato in peripneumonijs, & morbis hepaticis. Sed & menstruæ purgationis prouocandæ uim quandam obtinet. Χρυσόκομη sic Græcè, ut etiam Chrysocome Latine dicitur.

Χρυσόγονον.

CHRYSOGONVM.

CAP. LI.

CHRYSOGONVM densè fruticat, quernis folijs, flore coronarij verbasci: radix ut rapum extuberat, intus ruberrima, foris nigra. Quæ trita cum aceto, atque imposita, muris aranei moribus auxiliatur.

Nomina.

CHRYSOGONVM, nisi aliunde in Italiam deferatur, inter plantas, quæ minimè cognoscuntur, & ipsum perpetuò recensendum esse putauerim: uel nobis in abditissimis naturæ hortis, ubi delitescit, inuestigandum erit. Id siquidem hætenus mihi neq; inuenire, neq; ab alijs compertum uidere licuit in Italia. Quod Χρυσόγονον Græci, Latini quoque Chrysogonum dicunt.

Ελίχρυσον.

HELICHRYSUM.

CAP. LII.

Helichrysi cōsideratio.

Fuch. error.

Helichrysi uires ex Gal.

HELICHRYSON, quidam chrysanthemon, nōnulli & idamaranton uocant, quo deorum simulacra coronant. Ramulum habet candidum, uirentem, rectum, firmum: folia intercedentibus spatijs angusta, abrotono similia: comam aureæ lucis, in orbem: umbella rotunda, veluti ficcis corymbis dependentibus: radice tenui. Nascitur in asperis, & torrentium alueis. Contra serpentium ictus, coxendicum dolores, urinæ stillicidia, ruptaque, coma è uino pota opitulatur: ciet menses. Sanguinem concretum ventris ac vesicæ absumit, pota cum mulso: ieiunis, trium obolorum pondere, sistit destillationes, data in uino albo diluto. Vestibus inferitur, ut eas ab erodentium iniurijs tueatur.

HELICHRYSON copiosè prouenit in Hetruria in pratis gracili solo, incultisq; locis, siticulosis collibus, necnon etiam in fluminum alueis. Caule constat recto, æquali, ac lignoso, cubitalem longitudinem non excedente: folijs per interualla emergentibus, abrotoni æmulis: comantibus in cacumine floribus, aureo colore fulgentibus, & in orbem umbellæ modo coherentibus, corymbacea facie, ueluti myriophylli, uel agerati: qui exiccati aureum colorem diutius retinent. Proinde commode hyeme, quod eo tempore flores deficiant, puellæ ficcum Helichrysum coronamentis suis inserunt, quemadmodum & Amarantum purpureum, quod nostris Hetruscis uulgò dicitur Fioruelluto. Helichrysum depinxit Fuchsius in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs, folio echij aculeato, & floribus buphtalmi. Quia in pictura ipsum deceptum suspicor, quod ea Helichryso minimè respondere deprehendatur. Helichrysi meminit Plinius lib. XXII.

cap. XXV. ubi de eo differuit his uerbis. Heliochrysum, inquit, quod alij Chrysanthemon uocant, ramulos habet candidos: folia subalbida, abrotono similia: ad solis percussum aureæ lucis in orbem ueluti corymbis dependentibus, qui nunquam marcescunt. qua de causa deos coronant illo. Quod diligentissimè obseruauit Ptolemæus rex Aegypti. Nascitur in frutetis. Helichrysi sub Amaranti nomine mentionem fecit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Amarantum facultatis est incidentis, & extenuantis. Coma igitur eius menses cum uino pota educit: & grumos sanguinis liquare creditur, non solum in uentre, sed & in uesica: sed tunc potius cum mulso bibenda.

AMARANTVM.

CHRYSANTHEMVM.

bibenda. Et omnes simpliciter fluxiones, pota deficiat, stomacho infesta. hæc Galenus. Ceterum cum Helichrysum tam Dioscoridi, quam Galeno Amarantum dicatur, opportuna nobis sese offert occasio, ut hic AMARANTI purpurei, quod, ut paulo ante diximus, à nostris uulgo uocatur Fioruclluto, historiam, & uires tradamus, præsertim quod puellis gratissimum sit hyeme in suis texendis corollis, utpote quod tam recens, quam siccum purpureum, ac flammeum colorem diutius conseruet. Hoc itaque folia profert ocimi maiora: caulem crassum, pinguem, subrubentem: florem spicatum, admodum purpureum. qui quanquam diu siccatum (ut supra dictum est) asseruatur, haudquaquam tamen suum deperdit colorem. Amarantum hoc, quantum equidem reor, memoriæ prodidit Plinius lib. XXI. cap. VIII. cum sic inquit. Amaranto non dubie uincimur. Est autem spica purpurea, uerius quam flos aliquis, & ipse sine odore. Mirumq; in eo gaudere decerpi, & letius renasci. Proxime uenit augusto mense: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur. Mirumq; postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine est, appellato quoniam non marcescit. Hactenus de amaranto Plinius. Huic facultas inest (ut recentiorum quorundam fert opinio) frigida & sicca: proinde flos eius potus coeliacos, & dysentericos iuuat. Mensium abundantiam cohibet, & albas uteri fluxiones. Quinetiam cruenta expuentibus prodest, præsertim si in pulmone, uel pectore, uas aliquod fractum fuerit. Planta, quæ Græcis ἐλὶχρύσον, & ἐλιδρύσον, Latinis pariter Helichrysum & Heliochrysum appellatur: Italis, Helichriso.

Amaranti purpurei metio, & uires.

Nomina.

Χρυσάνθεμον. CHRYSANTHEMVM.
CAP. LIII.

CHRYSANTHEMON aut caltha, nonnullis buphthalmos. herba est tenera, fruticosa, læues proferens caules, & multifida folia: flores supra modum splendentes, luteos, orbem oculi imitantes, unde buphthalmi nomen traxit. propter oppida nascitur. cuius caules oleris uice manduntur. Flores cum cerato triti, steatomata discutere produntur. Regio morbo correptis, colorem bonum breui reddunt, si sequente longo balnei usu, post exitum ebibantur.

QUANQVAM non desunt, qui crediderint Buphthalmū, & Chrysanthemum unam, & eandem plantam esse, quod paribus notis inter se certare uideatur; tamen si particulares quædam notæ in utrisque diligenter expendantur, facile inter has plâtas discrimen aliquod notari deprehendetur. Quod cum optime sciret Dioscorides, diuersis libris, diuersisq; capitibus de his speciatim differuit. Quod utiq; minime fecisset, si compertum habuisset, nullam inter eas intercedere differentiam. Quæ tamen hinc cognosci potest, primum quod Buphthalmo folia insint feniculo similia, quæ planè capillaria constant: Chrysanthemo uerò tenera, multifida, minutimq; per ambitum laciniata. Deinde Chrysanthemi caules in cibis madi aliorum olerum modo scribit Dioscorides: id quod de Buphthalmo agens silentio præterijt. Præterea flores Buphthalmo reddidit anthemidi similes: Chrysanthemo uerò luteos, & uehementer splendentes. Ceterum de horum uiribus differens, Buphthalmi flores, cum cerato tritos, tumores, duritiasq; discutere tradidit in uniuersum, & affirmatiue locutus. Verum postea de Chrysanthemo scribens, huius flores, inquit, steatomata discutere produntur, particulariter,

Chrysanthemi confid.

Chrysanthemi caput restitutum.

Fuch. error.

Nomina.

& dubie locutus. Hæc sanè harum plantarum manifesta discrimina faciunt, ut credam, quòd aliquis antiquorum curiosus, nimisq; sciolus Bupthalmum, & Chrysanthemum unam tantum referre plantam fortè existimans, omnia in Chrysanthemo adiecerit, & confuderit, quæ libro tertio de Bupthalmo memorie prodidit Dioscorides. quemadmodum imprudenter de Ruta & Hyperico, Asaro & Bacchari ab alijs factum esse in præcedentibus ostendimus. Hoc itaq; argumento fretus crediderim ego hoc modo Chrysanthemi caput esse legendum. Chrysanthemon herba est tenera, fruticosa, leues proferens caules, & folia multifida: flores luteos, admodum splendentes. Eius caules man-
duntur olerum modo. Flores cum cerato tritisteatomata discutere produntur. Hinc itaq; sic Chrysanthemi capite restituto, facile patebit, quantum aberrauerint ij, qui Chrysanthemum cum Bupthalmo confuderunt. Chrysanthemon, cui nulla prorsus ex modò traditis reclamatione nota, frequentissimum prouenit in Senensi agro prope Montem nigrum oppidum ita appellatum, esturq; ibi à rusticis ueluti beta, & brassica. Bupthalmum uerò etsi antea à me nō uisum in nostris commentarijs Italica lingua conscriptis confessus essem; ad nos tamen hoc anno uerum Patauio allatum esse superius in sua mentione indicauimus. quod etiam postea accepimus Pisis à Luca Ghino medico clarissimo, et rei herbariæ peritissimo, omnibus prorsus adstipulantibus notis, quæ illi tribuuntur. Quo factum est, ut certius a-
sim affirmare Chrysanthemi historiam auctam, deprauatamq; esse in Dioscoride. Credidit Leonardus Fuchsius medicus doctissimus in suo de plantarum historia commentario, Chrysanthemum illud esse ranunculi genus, quod folio apij, luteis floribus, in pratibus plurimum nascitur. Qua in opinione quantum, pace eius dixerim, hallucinetur, euiden-
tius omnibus esse puto, quam ut à nobis ostendi debeat. Chrysanthemi meminisse Galenum in libris de simplicium medicamentorum facultatibus, hætenus incompertum habeo. Eius nomen Græcum est χρυσάνθεμον: Latinum item Chrysanthemum: Italicum, Chrysanthemo.

AGERATVM.

ΑΓΕΡΑΤΟΝ.

AGERATVM.

AGERATVM ALIVD.

CAP. LIIII.

AGERATON fruticosa herba est, palmari longitudine assurgens, simplex, humilis, organo maximè similis: umbellam gerit, in qua flos bullis aureis emicat, helicryso minor. Nomen ei inditum est, quoniam diutissimè flos in sua coloris specie conseruetur. Vis decocti feruens: huius uisæ nidor urinam cit, & vuluæ duritias emollit.

Agerati consideratio.

NASCITVR Ageratum passim in uniuerfa Hetruria, folijs organo proximis: floribus aureis, in umbella emicantibus, helicrysi modo. Hanc herbam Mesues Eupatorium existimat, ut superius in Eupatorii commentatione abunde diximus. Ea à nostris Senensibus uulgò appellatur herba Giulia. Agerati uires paucis perstrinxit Galenus

Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Ageratum digerit, & inflammationes leniter quodammodo resoluit. Quæ herba ἀγέρων Græcè, Ageratum quoque Latine dicitur: Italicè, Herba giulia.

Nomina.

Περίστρεον. VERBENACA.

CAP. LV.

PERISTEREON, siue verbenaca, nascitur in aquosis. Nomen ex eo duxisse videtur, quod columba circa hanc perquam libenter uersari soleant. Dodrantis altitudine, & interdum amplius adolefcit. Folia è caule prodeunt incisa, & subalbida. ea singulari ramo, radiceque sola, constare sæpius inuenitur. Folia cum suilla adipe recenti, aut rosaceo imposita, vuluarum dolores finire putantur: ignem sacrum illita ex aceto reprimunt: putrida vlcera cohibent: vulnera glutinant, veteraque ex melle ad cicatricem perducunt.

Ἱερὰ βοτάνη. SACRA HERBA.

CAP. LVI.

SACRA HERBA, quæ & peristereon nominatur, ramulos emittit cubitales, aut maiusculos, angulosos: in quibus ex interuallis folia quercus, sed minora, angustioraque, eisdem diuisuris in ambitu, colore aliquatenus cæsius: radix longa, tenuis: flores purpurei, graciles. Folia cum radice in vino pota, illitave aduersus serpentes pollent: eadem drachmæ pondere cum thuris obolis tribus in vini veteris hemina, quadragenis diebus, ieiuno ore, contra regium morbum bibuntur: veteres tumores, & inflammationes mitigant: fordida vlcera purgant. Totâ in vino decocta, tonsillarum crustas abrumpit: oris nomas gargarizatu cohibet. Aiunt si aqua spargatur triclinium, qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Datur potandum in tertianis febribus tertium à terra geniculum, cum folijs circundantibus: quartanis quartum. Sacram vocant herbam, quoniam multum ad amuleta, expiationesque commendetur.

VERBENACA Hetruscis vulgò Verminacola, alijs uerò Italis Berbena, & Berbenaca dicitur. Huius (ut ex his duobus capitibus elici potest) duo habentur genera, quæ hoc tantum inter se differunt, quod alterum caulibus in altum attollatur, rara ex interuallis proferens folia. Alterum uerò resupinatis caulibus humi procumbat, & numerosioribus folijs constet. Nec sanè alia inter hæc tum foliorum, tum florum deprehenditur differentia. Hinc fit, ut in suo insigni de stirpium historia commentario Fuchsum uirum alioqui eruditissimum, aperte errasse existimem: quippe qui discriminis causa Verbenacæ rectæ florem luteum tribuat. Quod tamen in Dioscoride mihi nunquam licuit inuenire: quemadmodum neque in Plinio, qui utranque Verbenacæ speciem libro XXV. cap. IX. his uerbis descripsit. Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet quam hierobotane, aliqui peristereon, nostri uerbenacam uocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis mensa uerritur, domus purgantur, lustranturque. Genera eius duo sunt: foliosa, quam sceminam putant: mas rarioribus folijs. Ramulis utriusque plures, tenues, cubitales, angulosi. Folia minora, quam quercus, angustioraque, diuisuris maioribus: flos glaucus: radix longa, tenuis. Nascitur ubique in planis aquosis. Quidam non distinguunt, sed unum omnino genus faciunt, quoniam utraque eodem effectus habeat. Vtraque sortiuntur Galli, & præcununt responsa. Sed magi utique circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quæ uelint existimant, febres abigere, amicitias conciliare, nullique non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita ut ne luna, aut sol conspiciatur, fauis antè, & melle terræ ad piamentum datis. Circum scriptam ferro effodi sinistra manu, & in sublime tolli: siccari in umbra separatim, folia, caulem, radicem. hæc Plinius. Ex quibus uerbis, ut arbitror, facile deprehendi potest error Fuchsij Brunfelsium fortè secuti, quod in suis de plantarum historia commentarijs primò editis, pro Verbenaca scemina eam plantam depinxerit, quæ à Dioscoride, cæterisque antiquis scriptoribus Erigeron, siue Senecio nuncupatur, tametsi mutata sententia libro primo de compositione medicamentorum in ultima methodo, rectam uerbenacam perperam, meo iudicio, alteram sinapi speciem esse contendat. Cæterum haud nescius Galenus nullum, uel paruum inter utrasque uerbenacas discrimen esse, breuiter de earum uiribus sub una tantum specie differuit libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Verbenaca ideo peristereon appellata est, quod in ea peristère, hoc est, columbæ uersentur. Vim habet adeò desiccantem, ut uulnera conglutinet. Et libro secundo de compositione pharmacorum secundum locos, de antiquo capitis dolore scribens, sic inquit. Omnium porro longè maximè discutit, & perfectè corroborat uerbenaca recta, maximè uiridis: imò & arida cum radicibus, & simul cum serpyllo, oleo incocta. Conijcienda etiam ad ea crocodiliadis maximè iuxta

Verbenacæ consideratio.

Fuch. error.

Verbenacæ uires ex Gal.

Nomina.

iuxta aquas nascentis radix. Quin & ipsam per se uerbenacam, si oleo incoxeris, caputq; inde rigaueris, omni ca-
pitis dolori antiquo ex frigidityte, aut ex crassis humoribus oborto medebris. Primum Verbenacæ genus Græcis

ASTRAGALVS.

περιεργών, & περιεργών ὀρθὸς uocatur: Latinis, Verbenaca
recta. Alterum uerò genus Græcis ἱερὰ βοτάνη, & περιε-
ργών ὑπὸ πῖος appellatur: Latinis, Verbenaca supina. In uniuersum
Italiam Vermunacola, Berbena, & Berbenaca nominatur:
Germanis, Eisenkraut.

Ἀσράγαλος. ASTRAGALVS. CAP. LVII.

ASTRAGALVS parvus est à terra frutex, folijs,
& ramis ciceri similis: flore purpureo, paruo: radicē ro-
tunda, raphani modo grandi, quæ adnatas appendices
firmas habet, nigras, præduras, veluti cornua, inter se
implicatas, gustu adstringentes. Nascitur in ventosis, o-
paciis, & in niualibus. eo Memphis Arcadiæ scater. Al-
uum sistit radix in uino pota: vrinam mouet: vetustis
vulneribus sicca efficaciter inspargitur: sanguinem sup-
primit. ægrè propter duritiā tunditur.

Astragali con-
sideratio. Astragali ui-
res ex Gal.

HYACINTHVS.

ASTRAGALVS frequens nascitur in agro Tridentino,
in uallis Ananiæ montibus, folio ciceris maiore, floribus purpu-
reis: radice raphani æmula, adnatis appendicibus firmis, nigris,
præduris, inter se implicatis, & gustu adstringentibus. Astra-
galus aliter à Plinio, quàm à Dioscoride describitur. Plinius si-
quidem libro XXVI. cap. VIII. Astragalum his notis repræsen-
tauit. Astragalus, inquit, folia habet longa, incisuris multis, ob-
liqua, circa radices: caules tres, aut quatuor: florem hyacinthi:
radices uillosas, implicatas, rubras, præduras. Nascitur in petro-
sis, apricis, & iisdem niualibus, sicut Pheneo Arcadiæ. Me-
minit Astragali Galenus libro VI. simplicium medicamentorum,
ubi ita scriptum reliquit. Astragalus frutex est exiguus, radices
habens adstrictorias: quamobrem etiam in numero est non instre-
nuè exiccantium. Nam ulcera uetera cicatrice obducit, et aluum
fluxu tentatam sistit, si quis in uino decoctam radicem bibat. Plu-
rimus huius fruticis prouentus est in Pheneo Arcadiæ. Is Græ-
co nomine ἀσράγαλος dicitur: Latino similiter Astragalus:
Italico, Astragalo.

Ἵακινθος. HYACINTHVS. CAP. LVII.

HYACINTHVS folia habet bulbi: dodrantalem
caulem, læuem, minimo digito tenuiorem, herbacei
coloris: comam procumbentem, florum purpureorum
plenam, incuruam: radicem quoque bulbaceam. Quæ,
ut creditur, pueris cum uino albo illita, pubertatē coër-
cet, & non patitur erumpere: sistit aluum pota, & vri-
nam impellit: phalangiorum moribus auxiliatur. Se-
men adstringentius est, theriacis expetitur: regiū mor-
bum emendat, cum uino potum.

Nomina.

Hyacinthi cō-
sideratio.

HYACINTHVS in uniuersum in campestribus inter
segetes, & in syluis prouenit: folijs, & radicibus bulbaceis: cau-
le dodrantali, uiridi, tenui, læuiq;: floret cum uiolis circa finem
Martij, & Aprilis initium: florentem emittit comam, ab ipso cau-
lis medio usque ad summum purpureis circumdatum floribus, qui
maturefcentes ad terram incuruantur, perdurantq; diu antea-
quàm contabescant. Hetruscis nostris Hyacinthi uulgò uocantur
Cipolle canine. Flores primo statim exortu nostrates pueri col-
ligunt ob purpurei coloris præstantiam. Ceterum scire conue-
nit, quod Hyacinthus hic non est ille, quem ex Aiæ sanguine
editum

editum poetæ fabulantur, in cuius flore ipsius Aiæcis nomen primis literis expressum legitur. Siquidem is (ut poetæ canunt) florem profert rubentem, lilio adsimilem. Hyacinthi vires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Hyacinthi radix bulbosa est, ordinis primi in desiccando: secundi uero completi, aut certe tertij incipientis in refrigerando. Itaque pueros diutissime seruare impuberes illita cum uino creditur. Semen leuiter extergit, & adstringit: quoniam ipse regio morbo laborantibus exhibetur in uino, ordine quidem tertio quadantenus desiccans, ceterum in medio consistens caliditatis, ac frigiditatis. Planta Græcis ὕακινθος, Latinis item Hyacinthus appellatur: Italis, Hiacintho: Germanis, Mertzen bluomen: Hispanis, Mayos flores: Gallis, Vaciæ.

Hyacinthi vires ex Gal.

Nomina.

PAPAVER ERRATICVM.

PAPAVER SATI VVM.

Μήκων ἑρταῖς. PAPAVER ERRATICVM.

CAP. LIX.

PAPAVER erraticum, quod rhœada vocant, vere quidem in aruis cum hordeo nascitur: flore protinus deciduo, vnde & nomen apud Græcos accepit. Folia erucæ, aut origano, aut cichorio, aut thymo similia spectantur, sed longiora, diuisa, scabrâ: iunceus ei caulis, rectus, cubitalis, asper: flos syluestris anemones, puniceus, interdum albus: oblongum caput, sed quàm anemones minus: semen rufum: radix longa, subalbida, minoris digiti crassitudine, gustu amara. Huius capita quinque, aut sex in vini cyathis tribus ad dimidias decocta, potui dabis, quibus somnus accersendus est. Semina acetabuli mensura ex aqua mulsa pota, aluum leniter emolliunt: ad idem præstandum mellitis placentulis, & dulciarijs libis admiscuntur. Folia cum calycibus illita, inflammationes sanant: eorundem fotu, & perfusione somnus allicitur.

Μήκων ἡμερος. PAPAVER SATI VVM.

CAP. LX.

E' SATI VVM papaueris genere, quod hortense est, semen in panem densatur, qui sanis in vsu sit: eo etiam ex melle pro sesama vtuntur: thylacitin vocant. Capitulum habet longum, & semen candidum. Syluestre uero caput habet insidens, demissumque, & nigrum semen: quod pithitis nominatur: nonnullis tamen & ipsum rhœas dicitur, quoniam eius scapo lacteus succus emanat. Tertium magis syluestre, & ad medicinas valentius, multò his longius, productiore capitulo. Omnium in commune natura refrigeratrix. quare si capita ipsa, & folia decoquantur in aqua, somnum fotu conciliabunt. Bibitur decoctum contra vigilias. Calyces cum polenta triti, & cataplasmati admisti, ignibus sacris, & inflammationibus profunt. Tunduntur quoque virides, & digeruntur in pastillos, qui siccati

Opium.

ficcati ad usum reconduntur. Capita quoque per se in aqua coquantur ad dimidias, iterumque adiecto melle, dum humor coëat in eclegmatis lentorem. Id medicamentum in tussi, arteriæ fluxionibus, & celiacorum affectu, doloris leuamentum præbet. efficacius tamen redditur, addito hypocistidis succo, & acacia. Papaueris nigri semen tritum cum vino bibitur, contra citam aluum, & foeminarum profluvia. in peruigilijs fronti, temporibusque illinitur ex aqua. Opium eius magis refrigerat, inspissat, ficiturque. Sumptum erui magnitudine, dolorem finit, concoquit, & somnum allicit: tussi, atque celiacorum valetudini auxiliatur: verum si copiosius hauriatur, nocet, cum lethargicos efficiens interimat. Ad dolores capitis cum rosaceo perfusum, efficax est: aurium dolori cum amygdalino, myrrha, & croco instillatur: inflammationibus oculorum cum torrefacto oui luteo proficit: igni sacro, & vulneribus cum aceto: podagris, cum lacte mulieris, & croco. somnum accersit subditum sedi pro balano. Optimū habetur graue, & densum, gustu amarum, odoratu soporiferū, quod facile aqua diluitur, læue, candidum, neque asperum, neque grumosum, quod inter colandū non ut cera coëat, & in sole diffundatur: dein ad motum lucernis, non atra luceat flamma: extinctum denique odoris uim conseruet. Sed opion glaucio, gummi, aut syluestris lactucæ succo adulterant. Verum glaucio fucatum, in dilutione croci colorem reddit: lactucæ succo fictum, exiliter spirat, & asperius spectatur: gummi uitiatum splendescit, & infirmum est. Nec desunt, qui eò dementiæ deuenierint, ut adipem ei admiscerent. Fictili nouo torretur ad oculorum medicamenta, dum mollius, atque rufius appareat. Diagoras, ut Erasistratus author est, usum eius damnauit, oculorum lippitudinibus, & aurium vitij infundi uetans, quoniam uisus aciem hebetaret, & soporem gigneret. Addidit Andreas, illitos eo protinus excæcari, si non adulteraretur. Mnesidemus usum duntaxat olfactandi probauit, quoniam ad conciliandum somnum conueniret: alioqui nobis ut noxio interdicit. Quæ commentitia esse experimentoprehenduntur: siquidem effectus, uirium huiusce medicamenti fidem faciunt. Quare non alienum fuerit scriptis mandare, quoniam modo is excipitur succus. Aliqui capita ipsa, & folia tundunt, & prælo exprimunt, terentesque in mortario digerunt in pastillos: id meconium uocatur, multum opio ignauius. Porro opij faciendi ratio hæc est. Cum ros in eo exaruerit, cultro decussatim in stellas, ne penitus adigatur, ex obliquo in rectum summam cutem incidere oportet, lacrymam exeuntem digito in concham abstergere: nec multo post redire, ut concreta inueniatur: etenim quæ tum, aut postero die etiam offenditur, in uetere pila teri debet, & in pastillos cogi. cum tamen inciditur, retrocedendum est, ne uestibus succus deradatur.

Papaueris erratici consideratio.

SPECTANTUR Maio mense Papauera erratica rubentibus floribus nitentia, in aliquibus campestribus locis adeo numerosa, ut deceptis oculis, campi uideantur coccineis uelaminibus uestiti. Horum flores non desunt, qui affirmet lateris dolori, qui Græcis *ᾠλεγοῖς* dicitur, mirifice mederi: in quem usum eos siccatos in puluerem redigunt, & in potu exhibent. Ab hoc experimento nonnulli medicorum edocti, ex ipsorum florum recentium succo ter, aut quater iterato diluto, serapium conficiunt: quo postmodum magno, ac prospero successu in pleuriticis utuntur. Tridentina rura Papaueris erratici folia prima statim germinatione olerum modo decoquant, sumuntque in cibum caseo, & butyro admixtis. Nec mirum sanè, cum etiam Theophrasti ætate (ut ipse scriptum reliquit lib. IX. cap. XIII. de plantarum historia) eadem sumerentur in cibis. Loco enim citato ita de eo scribit Theophrastus. Papauer erraticum uocatum non absimile intubo erratico constat: quare in usum uenit cibarium. Nascitur in aruis potissimum inter hordea. Florem rufum producit: caput pollicaris unguis magnitudine. Legitur ante hordei messem, atque uiridius etiam. purgat inferius. hæc Theophrastus. Sed iam de Papauere satiuo, siue domestico nobis differendum est. Videtur Dioscorides cum satiuo duo syluestris Papaueris genera tradidisse, et hoc nomine hæc ab illo distinxisse. Quia in re animaduertendum est, ne aliquis fortasse decipiatur, quod omnes hæ papauerum species ab agricolis seruntur. Verum illud duntaxat, mea quidem sententia, hortense appellauit Dioscorides, quod albo constat semine, quoniam hoc frequentius in uiridarijs, & hortis prope ædes seritur. Cætera uero syluestria nominauit, non quod sponte, & per se nascantur (seruntur enim omnia) sed quod asperiora, hirsutioraque: proueniant tum caule, tum capitibus, tum etiam folijs: quod præterea nigrum, asperumque proferant semen: quod denique serantur in campestribus segetum, & leguminum modo. Rem autem se ita habere testari uidetur Plinius libro XIX. cap. VIII. cum sic inquit. Papaueris satiuum tria genera. Candidum, cuius semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergitur adfuso ouo inherens, ubi inferiorem crustam apio, githque cereali sapore condiunt. Alterum genus Papaueris nigrum, cuius scapo inciso lacteus succus exprimitur. Tercium genus rhœam uocant Græci, id nostri erraticum dicunt. Sponte quidem, sed in aruis cum hordeo maxime nascitur. hæcenus Plinius. Papauere candido passim abundat Hetruria. Vtrisque uero nigris scatet uniuersa Insulæ tellus: sed præcipue apud gentes, quæ Tridentinas incolunt ualles, ubi Papauera hæc copiose seruntur in campis, & inter legumina, præsertim inter fabas. Ibi siquidem eius semine uescuntur homines, immixto placentulis, quas ex pasta foliosa multiplici inuolucro conficiunt. Comedunt illi quidem hæc placentas ad saturitatem usque: nec ob id tamen unquam (quod mirum alicui fortasse uidebitur) diuturniore somno capiuntur, neque ueternosi fiunt. Quin nec illi etiam, qui Stiriam, superioremq; Austriam incolunt, in ueternum incurrunt: etsi oleum è nigri papaueris semine expressum in cibis continue assumant, oliuarum olei uice. Ea demum experientia fecit, ut intrepide quandoque ausus sim Papaueris seminis cremorem hordei decocto expressum in ardentissimis febribus ad sitim extinguendam, somnumque conciliandum etiam largius exhibere. Hinc præterea factum est, ut eum metum excusserim, & deposuerim, quem mihi olim præceptorum meorum graues admonitiones

Papaueris satiuum consideratio.

tiones incusserant, & ingesserant. Ceterum ex incisis Papauerum capitibus opus, siue succus manat, qui in Opium uocatum addensatur, ut scite docuit Dioscorides. Et quanuis Opium quarto excessu frigidum statuatur; tamen si ex sapore, & effectum rerum temperamenta, & qualitates cognoscuntur, opium nostri usus (quantum equidem deprehendere potui) non modo gustu amarum percipitur; sed etiam acre, adeo ut paululum in ore detentum linguam, & palatum exulceret. Vnde haud dubie colligi posse putauerim, calidissimas illi inesse qualitates. Cuius rei fidem augere potest, quæ ex eo prodit odoris grauitas. Veruntamen ne impudentis, atque arrogantis nomen subeam, quod in hoc omnium ferè medicorum sententiam destruere uelim, eorum iudicio rem hanc æstimandam relinquam, qui ante nos opij tum qualitates, tum facultates diligentissime expenderunt. Sed forte ea acris, amaraq; facultas in opium facile inuebitur ex glaucij adulteratione, quod illi sæpius admiscunt, ut Dioscorides adnotauit. Illudq; argumento esse potest, quod aqua colliquatum croceum colorem reddat. Adde quod opium, quod hodie ad nos conuehitur, non est illud uerum & legitimum lacryma, quæ ex inciso papaueris capite exierit, concretum, sed potius hoc è foliorum, & capitum contritorum succo confectum est: idq; meconium uocatum erit, opio longe deterius. Papauerum uires memorie prodidit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Papauer alterum Rhœas nuncupatur, quod scilicet celeriter flos eius defluat. Alterum domesticum, quandoquidem colitur. Quin & altera duæ sunt præter has species syluestris papaueris: alterum uelut incidentem calycem sustinens: alterum longiorem quam illud calycem obtinens, totum autem procerius, ac squalidius. Ab hoc succus defluit, atq; hinc est, quod hanc speciem quidam Rhœada nominent. Porro omnium facultas refrigeratoria est. Ceterum satiuu semen, quod & thylacite cognominant, mediocriter somnum conciliat, uisu candidum: proinde pani ipsum inspergunt, ac melle maceratum edunt. At eius, quod primo loco recensuimus, cuius florem celeriter decidere posuimus, ualidius semen refrigerat, ita ut nequaquam eo quis innoxie solo uti possit, sicut satiuo siue domestico melli admiscens. Admodum uero, si ita sumptum sit, somnum conciliat. Ceterum pusillum eius inspergunt ijs, qui ex melle conficiuntur bellarijs, atque placentis, panibusq;. Porro tertio loco dicti semen atrum etiam medicamentosum est, admodum refrigerans. At quod quarto loco positum est, omnium est medicatissimum, tum in semine, tum in calyculis, tum in folijs, tum in succo. Valide enim refrigerat, ad stuporem usque, & mortem perducens. quare medici quod probè eo utantur medicamentis miscentes, frigiditatis uehementiam retundunt. Est enim ex quarto, & ultimo refrigerantium ordine. Porro quo pacto maxime ex methodo mitionem facere oporteat, non est præsentis tractationis proprium. Et lib. ii. de compositione medicamentorum secundum locos, de dolore capitis agens citra manifestas causas oborto, ita de opio differit. Raro, inquit, cogimur pharmacis ex opio uti, cum uidelicet præ doloris uehementia homo de uita periclitatur. Quanquam & tunc solidæ partes ex eius usu offendantur, adeo ut post hæc correctione opus habeant. Sic & ex opio collyria multis detrimento fuerunt, adeo ut debilem oculum reddiderint, & uisus hebetudinem, amblyopiam Græcis appellatam, induxerint: uelut etiam auditus grauitatem inducunt quæcunque ad uehementem aurium dolorem ex papaueris succo sunt composita. Idem Galenus lib. iii. eiusdem tractatus, de aurium inflammationibus agens, sic inquit. Pharmacum ex papaueris succo omnia sensum stupefaciunt: & ob id sanè necessario cogimur ipsis uti ubi nullum aliud mitigatum opem tulit. hæc Galenus. Ex quibus sanè omnibus admoniti esse debent medici, ne temerè, aut inconsultè ad usum opij se conferant. Sed ratio, qua id corrigendum, administrandumq; sit, ex ipso Galeno colligi potest, libro viii. de compositione pharmacorum secundum locos, ubi ita scriptum reliquit. Calefacientia miscentur, quæ refrigerantium stupefactionem deducere possunt, cum illa ipsa per se tardi transitus existant. Hæc igitur ubi quis inaudierit, quantitatem consideret simplicium pharmacorum, quæ in compositiones miscentur. Ex hac enim sciet num magis, an minus efficere possit compositum pharmacum, ea quæ promittit. Si nanque refrigerantia plura apparuerint, sensum affectorum magis obtundit, & quantum caloris in ipsa particula fuerit, etiam hunc extinguit. Vbi uero calefacientia fuerint aucta, minus quidem hæc efficiet ipsum pharmacum, innocentius autem reddetur. Nosse enim oportet, corpora uiuentium mortificationi simile quippiam perpeti ab omnium ex opio, hyoscyamo, & mandragora compositorum pharmacorum usu: nimirum causis dolorem infligentibus insensibilibus factis, & multi sanè qui assidue talia accipiunt, ad immedicabilem frigiditatem particulas perducunt. Papauer erraticum sic Latinis, $\mu\alpha\lambda\omega\nu\ \rho\omicron\iota\omicron\varsigma$ Græcis appellatur: Italis, Papauero saluatico: Germanis, Klapper rosen: Hispanis, Amapollia & Papoulla: Gallicis, Coquelourdeis. Papauer uero satiuum Latine dictum, $\mu\alpha\lambda\omega\nu\ \eta\mu\epsilon\rho\varsigma$ Græcè uocatur: Arabicè, Thaxthax, seu Chaschas: Italicè, Papauero domestico: Germanicè, Magsomen: Hispanicè, Dormidera: Gallicè, Pautot. Quod deniq; Græci $\omicron\pi\iota\omicron\nu$, & $\mu\epsilon\kappa\omicron\nu\epsilon\iota\omicron\nu$, Latini item Opium & Meconium dicunt: Mauritanis, Afium: Itali, Opio.

Papaueris succi, siue Opij facultas.

Papaueru uires ex Gal.

Nomina.

ΜΙΝΩΝ ΚΕΡΑΤΙΤΙΣ. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. LXI.

PAPAVER ceratites, id est, corniculatum, folia habet candida, hirsuta, verbasco similia, in ambitu syluestris papaueris more serrata: caule non dissimili: flore pallido: calyculo fœni græci, in corniculorum modum inflexo, unde nomen mutuatur: semine papaueris, pusillo, nigroque: radice per summa cespitum, nigra, crassa. nascitur in maritimis, & asperis. Radici ea vis inest, ut in aqua decocta ad dimidias coxendicum, & iecinoris affectus potu sanet. prodest his, qui crassa quædam, & araneosa cum lotio reddunt. Alium leniter purgat semen, acetabulo in aqua mulsa poto. Cruistas emarginant, illita ex oleo folia floresque: argema ac nubeculas iumentorum, perunctas abstergunt. Sunt qui glaucium hoc papaueris genere factitari existimarunt, falsi quadam foliorum cognatione.

Papaueris cor-
niculati con-
sideratio.

Papauer spu-
meum.

Plinij lapsus.

Papaueris
corniculati ui-
res ex Gal.

Nomina.

ALIVD Papaueris genus aphrodes, id est, spumeū vocatur, ab alijs heracleum, caule dodrantali: folijs admodum paruis, radiculæ similibus: fructu inter ea candido. nam herbula alba est, & spumea tota: radice in summo cespite. Legitur æstate semen, cū integrè adleuit, deciditque exiccatum. Datum acetabuli mensura in aqua mulsā, vomitione expurgat. priuatim huiusmodi purgatio, comitialibus prodest.

PAPAVER corniculatum in maritimis nostris Senensibus Crassetano, & Orbetellano agro, & circa Herculis portum Argentario promontorio, itemq; in Adriatici maris litore non longè à Timauofonte, & Tergesto saxoso litoris tractu, ubi sæpius ipsum legimus, frequentissimum prouenit: quanquam etiam in alijs Italiæ locis nascitur, sed quod potissimum in hortis, & uiridarijs ad publicum omnium commodum, & spectaculum fuerit satum. Huius meminit Theophrastus lib. IX. cap. XIII. de plantarum historia, sic inquit. Papaueris quoque syluestris genera plura notantur: quoddam enim corniculare appellatum: quoddam autem nigrum est, folio constans uerbasci nigri, sed minus nigro: cauli altitudo cubitalis: radix breuis, per summaq; cespitem: fructus inflexi, ut cornicula figurantur. Legitur circa messes. Alium purgare potest: folium albuginem ouibus auferit. nascitur iuxta mare, saxosis locis. hæc ille. Credidere nōnulli Glaucium, quod Mauritanis memithe uocatur, fieri e corniculati Papaueris succo. Verum ij (ut Dioscorides est author) procul dubio decipiuntur. Ceterum Papauer spumeum, quod aliqui heracleum uocant, nondum mihi compertum est, neque etiam hæcenus aliquem reperi, qui illud legitimum ostenderet.

Quo fit, ut ipsum quoq; inter tot alias nobis incognitas plantas relinquere malim, quā aliquod incertum proferre, ut quidam faciunt. Veruntamen non mihi uidetur silentio prætereundus fatalis ferè Plinij lapsus, in Papaueris spumei mentione lib. XX. cap. XIX. Quippe qui huius papaueris folia speciem passerum auium representare tradiderit, deceptus nimirum duplici eiusdem nominis Græci significatione. Σποβίον enim Græcis non modò passerem auiculam significat; sed & plantam eam, quam Latini radiculam, siue lanariam herbam appellant: cui quidem Dioscorides, non autem auiculis, quas passeris Latini dicunt, Papaueris spumei folia similia reddidit. Quemadmodum & Theophrastus, qui de eo loco citato ita scriptum reliquit. Papauer heraclion nuncupatum folio constat struthij, hoc est radiculæ, qua linteis candorem conciliant: radice candida, in summa terræ eunte: fructu albo. Huius radix purgare superius nata est. Non desunt, qui contra comitiales ea utuntur in uino mulso. hæc Theophrastus. Papaueris corniculati meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, de eius uiribus in hunc modum differens. Papauer corniculatum nominatum quidem est à semine leuem inuersionem habente, ueluti & fœnum græcum, ut bouis cornu uideatur esse simile. Vocatur porro à quibusdam paralium, quandoquidem ut plurimum iuxta mare nascitur. Vim habet incidendi, & abstergendi. Itaque radix herbæ in aqua decocta ad dimidium, hepaticos affectus adiuvat. Porro folia, & flores sordida admodum, & maligna ulcera iuuant. Sed ab his abstinere oportet, ulceribus iam expurgatis: adeo enim abstergere ualent, ut & puræ quoque carnis nonnihil eliquent. Hoc uirium robore non sordem duntaxat, sed & crustam ulceribus detrahit. Papauer uerò Herculeum, quod & aphrodes, hoc est, spumeū uocatur, eo quod totum sit candidum, & spumosum, exile est. Semen habet pituitam expurgans. ΜΗΝΩΝ ΝΕΡΑΙΤΙΣ id Græcis uocatur, quod Latinis Papauer corniculatum: Arabibus, Almacharam: Italis, Papauero cornuto: Germanis, Gelbolmagen, Moen, & Beelmagsamen: Hispanis, Dormidera marina: Gallis, Pauot ocornu. Id uerò ΜΗΝΩΝ ΑΦΡΩΔΗΣ Græcè dicitur, quod Latine Papauer spumeum: Arabicè, Dabre, & zebeolij: Italicè, Papauero spumeo.

HYPECOON, aliqui hypopheon vocant. nascitur in segetibus, aruisque, folijs rutæ, exilibus ramis. Natura eadem, quæ papaueris succo.

Hypecoi con-
sideratio.

HYPECOVM ijs facile sese offeret, qui inter segetes, & legumina ipsum perquirere non grauabuntur. Hoc pro syluestri ruta olim Petrus Spezzalancia Clesij uallis Ananiæ oppiduli pharmacopola compater meus, mihi ostendere solebat. Quandoquidem id prouenit in aruis, folijs rutæ paulo maioribus: caulibus exiguis, mollibus, hirsutis: in quibus sunt flores, qui in luteum pallescunt, etsi prope calycem purpurei spectentur. in horum medio flocculus erumpit colore aurū æmulans, uisu iucundus. Floribus succedunt capitula, tenui inuolucro contexta: in quibus semen clauditur

HYPECOVM.

HYOSCYAMVS.

ditur nigrum, asperum, pseudomclanthio proximum. Meminit huius Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Hypecoon, inquit, refrigerandi uim habet, ex tertio frere refrigerantium ordine, adeo ut parum absit à papauere.

Quod Græci ὕψικον, Latini quoque Hypecovm uocant: Itali, Hypecoo.

Hypecoi uires ex Gal.

Nomina.

Ὑόσκαμος. HYOSCYAMVS, SIVE
APOLLINARIS. CAP. LXIII.

HYOSCYAMVS frutex est caules emittens crassos: folia lata, oblonga, diuisa, nigra, hirsuta: flores è latere caulis, ordine prodeunt, tanquam puniceorum cytini, scutulis septi feminum plenis, ut papaueris. Tres eius differentia. Vna semine nigro, floribus penè purpureis, smilacis folijs, cytinis præduris & spinosis. Alterius semen subflauum ut irionis. flores lutei, folia & filiquæ simplices. ambo insaniam gignunt, & soporem: ideo in communi usu damnantur. Tertium genus, ut quod mitissimum esset, medici recepere: pingue, lanuginosum, molle, candidi floris seminisq; in maritimis rudibusque, nascens. cuius occasio si non adsit, rufum usurpari oportet. niger, ut deterrimus, improbatur.

Recenti semine, caulibus, folijsque tufis succus in sole exprimitur, & exiccato humore, usus ad annum usque prorogatur: nam facili corruptionem sentit. Extrahitur etiam ex sicco semine separatim in aqua calida tuso, & expresso. Liquamentum autem succo lacteo præstantius est, & magis dolores finit. Contusa herba recēs, addita trimestri farina, digeritur in pastillos, & reconditur. Liquamentum primum, & quod à sicco semine exemptum est, collyrijs, quæ doloris sensum auferunt, commodissimè inferi solent. contra acutas, calidasque fluxiones, dolores aurium, atque vuluæ mala prosunt: cū farina autem, aut polenta, oculorum, pedum, cæterarumque partium inflammationes placant. Semen eadem præbet: tufsi, destillationibus, oculorum fluxioni, & doloribus efficax: contra mensium abundantiam, & erumpentem aliunde sanguinem, oboli pondere cum papaueris semine, & aqua malsa bibitur: podagris subuenit: testibus inflatis, mammisque tumentibus à partu, tritum ex uino illinitur. Alijs quoque cataplasmatibus, quæ doloris leuamentum præstant, admisceri solet. Folia omnibus medicamentis dolorem sedantibus, per sese, & ex polenta utilissimè imponuntur. recentia ad mitigandos omne genus dolores oblinuntur: cum uino terna, quaternave pota sanant algidas febres, quas epialos uocant. Cocta olerum modo folia, si acetabuli mensura manduntur, mediocrem insaniam gignunt. idem efficere tradunt, si colo vlcus sentiente, infundantur. Radice in aceto decocta, dentes in dolore colluuntur.

ET SI tria Dioscoridi Hyoscyami tradantur genera; id tamen solum mihi uidere licuit, quod aureum florem profert, & semen in uasculis subflauum potius, quàm nigrum: nam reliqua, quanquam diligenter inquisiuerim, qui mihi ostenderet, hæcenus reperi neminem. Hyoscyami meminit Scribonius Largus, inquit. Altercum, quod Græcis hyoscyamus uocatur, qui bibent, capitis grauitate, & uenarum distentione laborant, mentesq; abalienantur cum quadam uerborum altercatione: unde &

Hyoscyami consider.

Hyoscyami
uires ex Gal.

nomen apud Latinos. Hoc idem equidem testari possum, quod uiderim in Anania uallis montibus pueros, qui Hyoscyami semen comederant, adeo desipientes factos, ut parentes, & uicini eos crederent à cacodæmonibus uexatos esse. Hinc est, quod eius regionis incolæ Hyoscyamum uulgariter sermone appellant Disturbio, ut quod mentem maxime turbet. Aues, quæ huius herbe semen ederint, præcipue quæ in gallinaceo habentur genere, non multo post tempore pereunt quemadmodum & pisces. Hyoscyamus uidetur Græcis dicta, quasi faba suilla: propterea quod (ut Helianus inquit) huius herbe pastu resoluantur, & conuellantur apri. Sed remedium nouere, aquas enim statim adeunt, & caneros uenantur, atque ita protinus saluti restituantur. Hyoscyami uires recensuit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Hyoscyamus, cui semen atrum est, insaniam, ac soporem affert. Huic autem is, cui semen mediocriter flauum est, propinquam facultatem obtinet. Verum utrique fugiendi sunt, ut inutiles, & uenenosæ seu deleteriæ. Cæterum cuius semen, ac flos candidus est, ad sanationes uel maxime idoneus est, ex tertio quodammodo ordine refrigerantium. Porro flos eius quidem, cui semen est nigrum, mediocriter purpureus est: eius uero, cui est subflauum, leuiter mali colorem refert. hæc Galenus. Cæterum, ut ad hyoscyami historiam nostra reuertatur oratio, mihi quidem non uidetur prætermittenda suspicio, quæ est, quod in huius capitis initio, ubi de floribus fit mentio, mendum aliquod subsit. Ea nanque inibi floribus tribuuntur, quæ filiquis legitime debentur. Etenim filiquæ sunt, quæ scutulis conteguntur, atque semen intus continent, non autem flores. Auger hanc nobis suspicionem Serapio: quippe qui illud de fructibus Hyoscyami Dioscoridi acceptum referat, quod hic de floribus scriptum legitur. Quare non temere, meo iudicio, conijcere possumus, hunc locum in Dioscoride deprauatum aut mutilatum esse. Planta, quæ Græcis ὕοσκαμος, Latinis appellatur Hyoscyamus, Apollinaris herba, Altercum: Arabibus, Bengi: Italis, Iusquiamo: Germanis, Bilsomen, & Bilsen: Hispanis, Velenho: Gallis, Iusquame, & Hænebane.

Nomina.

ΨΥΛΛΙΟΝ.

PSYLLIVM.

CAP. LXV.

Psyllij confi-
deratio.

Psyllij uires
ex Mesue.

PSYLLION folijs est coronopo non dissimilibus, hirsutis, longioribus. farmentosa sceni modo in totum herbula, ramis dodrantalibus: coma à medio caule exoritur, duobus tribusve conuolutis in cacumine capitulis: in his semine duro, nigro, pulicum simili, unde & nomen. in aruis, & incultis nascitur. Vis ei ad refrigerandum, inspissandum, & molliendum conueniens: articularum morbis, parotidibus, tuberculis, tumoribus, luxatis, illitum auxiliatur: imponitur in dolore capitis, cum rosaceo, aqua, aut aceto: enterocelis infantium, & prominenti umbilico, illitum ex aceto medetur. Teritur acetabuli mensura, & in aquæ sextario madefactum, ubi concreuit aqua, illinitur: siquidem uehementer refrigerat, & in feruentem aquam deiectum calorem reprimat. contra ignes sacros efficax est. Fama est, si uirens domum importetur, non sinere in ea pulices gigni. Cum adipe tusum sordida ulcera, & quæ cacoëthe uocantur, expurgat. Succus uermiculosis auribus, aut fluxione laborantibus, ex melle prodest.

PSYLLIVM, quod & Pulicariam herbam nuncupant, ubiq; ferè prouenit, sed in maritimis frequentius. Seplassæ semen recondunt ad glutinosos liquores conficiendos, quibus in infrigidandis inflammationibus, prohibendisq; calidis defluxionibus, & ad extinguendam sitim, leuigandamq; linguam, & faucium scabritiem, in ardentissimis febribus utuntur medici: quinetiam ad aluum emolliendam. Psyllij uires retulit Mesues inter ea medicamenta, quæ deiectoria ui pollent, ubi hæc ad sensum saltem habet. Psyllium de his est, quæ temperamentum immutant, & quæ emol-

liendo aluum citant. Huius seminis tria habentur genera, candicans, subflauum, & ad purpuram uergens. Præstantius perfecte maturum, ponderosum, & quod in aquam demissum statim inum petit. Contrarijs constat cum uiribus, tum substantijs: ea siquidem, quæ in medulla continetur, calida est, & sicca ordine quarto, admodum acris, incidens, exulcerans, septicæ, & deleteriæ facultatis. Quæ uero in cortice residet, teste Ruso, infrigidat, humectatq; tertio excessu. Infunditur psyllij semen in aqua fontana frigida, agiturq; rudicula tandiu, quousque aqua lentorem contrahat, percolaturq; deinde à seminibus, & admiscetur oleo, aut syrupo uiolaceo. hoc enim modo psyllium potu aluum mirifice emollit, & deijcit. Verum si fixum prius semen rosaceo admixtum eodem modo agitur, tunc sumptum dysentericis remedio est, & cæteris alui fluoribus, præsertimq; ijs, qui deiectorio medicamento exuperante hausto superueniunt, sed præcipue acri, quale est scammonium. Cæterum maxime animaduertendum est, ne

Psyllij

Psyllij semen (id quod tamen detestantur recentiorum quidam) tusum in puluerem potandum exhibeatur . Quippe quod , attrita medullari substantia , uentericulum , & intestina exulcerat : iecur , & sanguinem inflamat , & omnia deniq; uiscera lædit . Integri seminis dilutum eo modo , quo diximus , paratum bilem deiecit : eaq; propter ardentissimis febribus , intolerabili siti , inflammatis ualde spiritibus , & faucium , & pectoris asperitatibus mirifice medetur . In aceto diu agitatum inflammatione , igni sacro , & herpete laborantibus auxiliatur , exterius illitum : priuatim prodest capite dolentibus fronti impositum , si tamen dolor à causa calida fuerit excitatus . Hæc ex Mesue decerpimus .

Psyllij uires paucis perstrinxit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum , sic inueniens . *Psyllij semen* admodum utile est , ex secundo refrigerantium ordine in desiccando uerò , & humectando medium quodammodo est , et symmetrum . *Herba ψύλλιον* Græcè , *Psyllium* item Latine dicitur : Arabicè , *Bazara chathona* , seu *Bezzer cothume* : Italicè , *Psillio* : Germanicè , *Psyllen kraut* : Hispanicè , *Zargatona* : Gallicè , *Herbe à puces* .

Psyllis uires
ex Galeno .

Nomina.

Στρυχνος κηπεύος . SOLANVM HORTENSE .

CAP. LXVI.

HORTENSE Solanum frutex est cibus idoneus , exilis , pusillus , multis concauis alis : folio nigro , maiore quàm ocimi , & latiore : fructu rotundo , uiridi , qui post maturitatem nigricat , aut fuluescit : herba innocentis gustus . Natura ei refrigerandi : quare folia vlceribus quæ serpunt , & ignibus sacris , conuenienter cum polline polentæ illinuntur . ægilopia , capitisque dolores , trita & imposita per se sanant : æstuanti stomacho auxiliantur : parotidas cum sale detrita illitu discutiunt . Valet succus eius aduersus ignem sacrum , atque ulcera quæ serpunt , cum cerussa , rosaceo , & argenti spuma : ad ægilopas cum pane : infantium adustioni , quam syriasin vocant , cum rosaceo perfusus proficit : in collyrijs , aquæ vel oui vicem exhibet , contra acutas fluxiones illitus : aurium dolori instillatus prodest . mensium abundantiam sistit in vellere subditus . Succus fuluo gallinarum cortalium fimo subactus , & linteo appositus , ægilopijs præsentaneo est remedio .

SOLANVM HORTENSE .

SOLANVM HALICACABVM .

Στρυχνος ἀλικάκαβος . SOLANVM HALICACABVM .

CAP. LXVII.

EST ET aliud Solanum , quod peculiari nomine halicacabon , aut phyfalida , id est vesicariam vocant , folijs antedicto similibus , verùm latioribus : cuius caules , posteaquàm adoleuerunt , prona terram spectant : folliculis orbiculatis , vesiculis similibus : in quibus semen continet fulvum , rotundum , læue , acinorum vix figura : quo coronarij vtuntur , corollis intexentes . Vim , vsumque hortensis

Y 2 solani

folani habet: verum cibus nequaquam expetitur. Regium morbum purgat, semine potio, & urinam pellit. Ex utraque herba succus extrahitur, qui siccatus in umbra reconditur, ad eadem valens.

SOLANVM SOMNIFERVM.

SOLATRVM SOMNIFERVM.

Στρίχνος ὀνωτικός. SOLANVM SOMNIFERVM.

CAP. LXVIII.

SOLANVM somniferum, aliqui etiam halicacabon appellant, fruticat multis ramis, densis, caudicosis, fractu contumacibus, pinguium foliorum, cotoneæque mali similibus: flore grandi, rubro: fructu in folliculis crocato: radice grandi, subrubro cortice vestita. nascitur in faxis, non procul à mari. Radicis cortex, in uino drachmæ pondere potus, somnificam uim habet, opio mitiorem. Semen vehementer urinam cit. Corymbi duodecim hydropicis dantur: si quid numero adijciatur, alienationem mentis faciunt. Remedio est aqua copiosa mulsa, potui data. Succus pastillis inferitur, & medicamentis, quæ doloris leuamentum præbent. decoctus in uino, si in ore contineatur, dentium doloribus auxiliatur. Radicis succus, cum melle illitus, oculorum hebetudines tollit.

Στρίχνος μανικός. SOLANVM FVRIOSVM.

CAP. LXIX.

SOLANVM manicon, aliqui perfon, alij thryon appellauere. Huic folium erucae simile, maius aliquantò, satis acantho, quàm pæderota vocant, accedens: caules à radice proceros emittit decem aut duodecim, vlnæ altitudine adolentes: caput in cacumine oliuæ figura, sed ut platani pilulæ hirsutius, uerum maius, latiusque: florem nigrum: postquam eo exiit, racemus exit rotundus, niger, denis aut duodenis acinis cõstans, similibus hederæ corymbis, ut uuæ mollioribus: radices firmatur candida, crassa, caua, cubitali. gignitur in montibus, vento perflatis, & plataneatis. Radix drachmæ unius pondere pota ex uino, facit species vanas, imaginationesque non iniucundas obuersari: sed duplicatus hic modus, ad tres usque dies mentis alienationem affert: quadruplicatus interimit. Remedio est aqua mulsa copiosius pota, & vomitione reiecta.

QUATVOR Solani generibus, quæ hic à Dioscoride describuntur, etsi in commentarijs, quos antea Italico sermone conscripsi, me duo tantum genera nouisse prodiderim, hortense scilicet, & quod aliqui Halicacabum, alij Vesicariam uocant; hoc tamen anno tertium, quod Somniferum appellat, Pisis ad nos misit uir rei medicæ eruditione clarus Lucas Ghinus Forocorneliensis: idq; mihi planè omnibus notis legitimo respondere uidetur. Verum quartum Solani genus, quod Manicum cognominant, hætenus me non uidisse fateor. Cæterum errant, mea quidem sententia, qui eam plantam, quam herbariorum uulgi Solatrum maius nominat, Veneti uerò uulgò Herba

Solani generi
consideratio.

HERBA BELLA DONNA.

bella donna, Solanum somnificum Dioscoridis esse existimant. Si quidem id fructum non profert in folliculis croceum, tametsi eius baccæ largius sumptæ interficiant, facto inexpugnabili somno, ut quandoque accidit pueris, qui discriminis ignari eas uix uice deuorarunt. Vnde quauis hæ plantæ uiribus conuenire possint; facie tamen inter se maximè distant. Horum sententiæ adstri- pulatus est Fuchsius medicus alioqui peritissimus, in suo magno de stirpium historia commentario. Sed cum in hoc se manifestè erasse deprehendisset, in suo postea paruo plantarum libro, hanc herbam in Mandragoras reposuit, eamq; Mandragoræ speciem uoluit esse, quam Dioscorides Morion uocari tradit, lapsus, ni fallor, de uno in alterum errorem. Mandragora siquidem nomine Morion, folia fert mandragoræ mari similia, dodrantali longitudine, terræ procumbentia, circa radicis summum. Id quod manifestum præbet indicium, hanc perpetuò caule uiduam esse, quemadmodum cætera mād-ragoræ genera. nam pediculi, quibus mandragoræ fructus sustinentur, caules dici non possunt. Hinc itaq; fit, ut plantam hanc, quæ uulgò Bella donna uocatur, in nullo Mandragoræ genere legitime referendam putem: cum hæc folia emitat hortensi Solano maiora, palmi mensuram nunquam excedentia, minime candicantiâ, nec humi strata, sed in caulibus exeuntia, adnatis plurimis refertis, bicubitilibus, & ligni modo præduris. Quinimò crediderim ego, hanc esse Solani quintam speciem, antiquis scriptoribus incomptam. Nam, quantum equidè longa experientia comperi, uaria ac diuersa Solani reperiuntur genera. Somnifici, & manici Solani meminit Theophrastus lib. IX. cap. XII. de plantarum historia, sic inquit. Solanorum genera duo. Alterum somnificum, radice rubra, sanguinis modo, sed candida cum siccescit: fructu cocco rubriore: folio thymalo simili, aut malo dulci, sed piloso, & parte ima magno. Huius corticem radicis tundentes admodum, & in uino meracu-

Fuch. error.

Solani histo-
ria ex Theo-
phrasto.

lo madefactes dant, atque ita dormire faciunt. Nascitur in rupibus, & faucibus, atq; sepulchris. Alterum genus insanire facit. id alij Bryoron uocant, alij perisson. Constat radice candida, & longa ad cubitum, atq; caua. Dabitur eius radicis drachmæ pondus, si ut quis ludat, seq; pulcherrimum putet, placuerit: at si magis insaniat uis, drachmis duabus opus est: sin autem nunquam insania solui malueris, tres dabis: & quatuor, si interimendum sit. Habet folium erucæ proximum, maius tamen: caulem longitudine ferè quatuor cubitorum: caput gethyi, sed maius, atque pilosius: nec fructui platani ab simile constat. Est & aliud Vesicariæ genus, quod hac tempestate scenas, attegias, tuguria, & pergulas inumbrat: quinetiam ædium fenestras topiario opere contextit, & opacat. Constat hæc folijs oblongis, per ambitum laciniatis: floribus candidis, è quibus uesicula prodeunt, in quibus semen includitur albū, pisi similitudine, in cuius medio ueluti humani cordis effigies uisitur, ob signata nigro colore. Nec sine ratione id à natura factum conijci potest, quod fortasse huiusce cordis nota nobis insinuet, hanc stirpem ad cordis affectus maximè præstare. quemadmodum & in Echio herba contra uiperarum morsus celeberrima, semen uiperinis capitibus simile procreauit. Refertur etiānum inter Solani genera alia quædam planta STRAMONIA multis uoca- ta, adeò Solano similis, ut nil aliud, quàm ipsum repræsentet, uerum eius folia opium redolent. Flores, qui suauem lilij odorem spirant, gerit hæc albos, æmulos conuoluuli illius, qui compluribus rei herbariæ imperitis Ligustrum falso dicitur. Fructus ei circumquaq; spinosus, umbilicatusq; colore uiridi. Folia solanum quadantenus referunt, maiora tamen. Quo factum est, ut quidam existimauerint, hanc uiribus solano non dissimilibus præditam esse. Solani singulis generibus uires reddidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Solanum esculentum, quod in hortis nascitur, notum est omnibus, utunturq; ad omnia ea, quæ refrigerari, & adstringi postulant: potest enim hæc duo ordine secundo. Cæterorum uerò non esculentorum unum quidem nuncupatur Halicacabum, fructum habens rufum, acino uix tum figura, tum magnitudine ad similem: quo etiam ad coronas utuntur. Alterum autem fruticosum, ὕψωτον, hoc est, somnificum: & tertium est præter hæc, quod μανιόν, id est, furiosum appellant. Halicacabum igitur in foliorum facultate hortensi solano simile est, fructum habens cien- de urinæ idoneum: proinde multis compositis facultatibus, quæ ad iecur, ad uesicam, & renes accommodantur, miscetur. Solani uerò somnifici cortex radicis, si cum uino bibatur, somnum accersit drachmæ pondere sumptus.

Vesicariæ ge-
nus aliud.

Stramonium.

Solanorū vi-
res ex Gal.

STRAMONIA.

Nomina.

Sed & ad cetera quoque papaueris succo persimilis est : nisi quod eousque imbecillior est , ut ipse tertij habeatur ordinis refrigerantium , cum hic in quarto sit constitutus . Huius solani semen urinam ciendi uim habet . Verum si plus duodecim corymbis hauseris , demeritiam furiamue adsciscet . Porro quod reliquum est ex dictis Solanis , ad medicationes , quæ intro in corpus adhibentur , inutile est . Nam si quatuor eius drachmæ sumptæ fuerint , mortem inferent : si pauciores insaniam . Vna certe innoxie sumitur : ceterum nec ipsa utile quid obtinet . Verum si foris corpori emplastri modo illinatur , ulcera maligna , & depascentia curat . Sed ad talia radicis cortex optimus est , desiccans secundo ordine iam completò , & tertio incipiente : refrigerans uero secundo incipiente .

Illud solani genus , quod Græcis *σπύχνος καπνός* , Latinis Solanum hortense nominatur : Arabibus , Hamebathanaleb , Hameb alchabaich , siue Hanab althaleb : Italis , Solatro hortolano : Germanis , Nacht schadt : Hispanis , Yerua mora : Gallis , Morelle . Quod uero Solanum Græcè *ἀλινάκιστος* , & *φυσάλης* , Latine Halicacabus , et Vesicaria appellatur : Arabicè , Kekenengi , Alkelengi , siue Kekenegi : Italicè , Halicacabo : Germanicè , Luden kirschen : Hispanicè , Bexiga de perro : Gallicè , Beuguenaudes . Quod deinde Græcis *σπύχνος ὑπνωτικός* , Latinis Solanum somniferum dicitur : Italis , Solatro sonnifero . Quod denique Græcè *σπύχνος παρνικός* , Latine Solanum furiosum uocatur : Italicè , Solatro furioso .

Δορύκνιον.

DORYCNIVM.

CAP. LXX.

oleæ similibus colore , minusculis , firmioribus , præter modum scabris : flore candido : siliquis in cacumine , ceu ciceris , densis , rotundis : quinis intus aut senis seminibus , exigui erui magnitudine , læuibus , firmis , versicoloribus . radix ad digiti crassitudinem , & cubiti longitudinem adolefcit . Id somniferum esse constat . Copiosius haustum mortem adfert . Nec defuere qui dicerent , semen in amatoria expeti .

Dorycnii consideratio .

DORYCNIVM , Crateuæ testimonio , inter saxa in maritimis nascitur , folijs cum forma , tum etiam colore oliuæ proximis . Verum mihi hactenus non contigit ipsum inuenire , aut inuentum uidere : quanuis in eo quoque inquirendo multum laboris insumpserim . Ceterum hallucinantur , meo quidem iudicio , qui putant Dorycnium esse eam Vesicariam , quæ semine est rotundo , albo , macula cordis effigie insignito : cuius historiam inter Solani genera præcedenti capite retulimus . Siquidem hæc Dorycnio omnibus ferè notis repugnare deprehenditur . Dorycnij meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum , ubi de eius uiribus ita scribit . Dorycnium temperamento papaueri simile est , & mandragoræ , & ijs qui sic refrigerandi uim habent : excellit aquea frigiditate admodum efficaci . Quamobrem modicum quidem soporem conciliat : largius uero sumptum interimit . Id *δορύκνιον* Græci , quod Dorycnium quoque Latini uocant .

Vires ex Galeno.

Nomina.

Μανδραγόρας. MANDRAGORAS.

CAP. LXI.

MANDRAGORAM , aliqui antimelum , alij circæam uocant , quoniam videatur radix ad amatoria conducere . Duo eius genera . niger , quæ foemina existimatur , thridacias appellatus , angustioribus folijs , ac minoribus quàm lactucæ , uirosis ac graueolentibus , in terra sparsis : mâla gerit forbis similia , pallida , odorata , in quibus semen ueluti pyrosum : radicibus inhæret bene magnis , binis , ternisue , inter se conuolutis , nigris foris , intus albis , crasso cortice vestitis : caulem non fert . Alter candidus , qui mas dicitur , nonnullis morion uocitatur . huius folia magna , alba , lata , læuia ut betæ : mâla quàm alterius duplò maiora , colore in crocum inclinante , iucundè cum grauitate quadam olentia , quorum pomorum cibo aliquantum opiliones soporantur : radix alterius similis , maior & candidior , orbata & hæc caule . Succus fit e cortice recentis radicis tuso , & prælis subiecto : qui insolatus , ubi concreuerit , fictili reconditur . Mâlis quoque succus depromitur , sed aliquantò ignauior . Delibratur radix , & traiectus lino cortex , ad usum suspenditur . Aliqui radices in uino ad tertias coquant , & defæcatum ius seruant , cyathoque vno utuntur in peruigilijs , & doloribus , & ante sectiones ,

MANDRAGORA MAS.

MANDRAGORA FOEMINA.

nes, vftionesque, ne sentiantur. Succus duobus obolis ex mulso potus, vt ueratrum, per uomitiones bilem atram, pituitamque extrahit: verum potu largiore vita adimitur. Medicamentis oculari-
bus, & his quæ dolores finiunt, pefsis quoque emollientibus, admiscetur: semioboli pondere inditus, per se menses, & partus expellit: subditus fedi pro balano, somnificus est. Radix ebur emollire fertur, quæ senis horis cum eo decocta sit: & ad accipiendam quam effingere optaueris formam ipsum facile præstat. Folia recentia conuenienter oculorum inflammationibus, & collectionibus, quas
40 vlcera citarunt, cum polenta illinuntur: duritias omnes, suppuraciones, strumas, & tubercula discutunt: stigmata sine exulceratione delent, si quinis, senisve diebus sensim perfricentur. Folia seruantur in murijs eisdem ad vsus. Trita radix ignibus sacris ex aceto, & serpentium ictibus ex melle, aut oleo medetur: strumas, atque tubercula cum aqua dissipat: articulorum cruciatus, cum polenta sedat. Fit citra coctionem vinum è cortice radices, ad hunc modum. Ternæ minæ in vini dulcis metretam coniunguntur. Dantur ex eo terni cyathi, ijs qui secari, aut amburi debent, vt antè dictum est: siquidem nullo tunc afficiuntur dolore, sed veterno quodam pressi torpescunt. Mâla soporem afferunt olfactu, & etiam si mandantur: item expressus ex eis succus. nimio tamen odore percussi, obmutescunt. Semen mâlorum potum vuluas purgat: appositumque cum sulphure ignem non experto, rubra fœminarum profluuiâ sistit. Scarificata, punctisque multifariam aperta radice erumpens
50 lacryma, cauo vase recipitur. Liquamentum autem succo lacteo præstantius est. sed non vbique, vt experientia docet, radices lacteum succum delacrymant. Alium tradunt esse mandragoram, nomine Morion, in opacis iuxta specus enatum: folijs albi mandragoræ, minoribus, albis, dodrantalibus, radicem ambientibus: quæ mollis est, & candida, paulò maior palmo, pollicemque crassitudine æquat. Tradunt eam in pane, ossa, obsoniõve drachmæ pondere deuoratam, vsus rationis intercipere. obdormiscit enim homo, eo ferè quo comederit habitu, sensus impos, ternis quaternisque, ex quo data est, horis. Hac medici vtuntur cum scindendi, vrendiue necessitas adest. Antidotum esse volunt radicem, cum manico solano potam.

MANDRAGORAE utrunque genus frequens nascitur in compluribus Italiæ locis, præsertim in Apulia Gargano monte, unde radicem cortices, & poma herbarij quotannis ad nos conuehunt. Habentur & in uiridarijs spectaculi gratia. etenim Neapoli, Romæ, & Venetijs utranque Mandragoram in hortis & uasis fictilibus satam uidimus.

Mandragoræ
vtriusq; con-
deratio.

Mandragoræ
humana for-
ma factitia.

dimus. Sed profectò uanum ac fabulosum est, quòd Mandragoræ radices ferant, quæ humanam effigiem repræ-
sentent, ut ignarum uulgus, & simplices mulierculæ certò credunt, & affirmant. Quibus etiam persuasum est, eas
effodi haudquaquam posse, nisi cum magno uitæ periculo, cane qui effodiat, radicibus adalligato, & auribus pice
obturatis, ne radices clamorem audiant effodientes, quòd audita uoce periclitentur, pereantq; fossores. Quippe ra-
dices illæ, quæ humanam formam referunt, quas impostores, ac nebulones quidam uenales circumferunt, infœcundas
mulieres decepturi, factitiæ sunt ex harundinum, bryoniæ, aliarumq; plantarum radicibus. Sculpunt enim in his ad-
huc uiuentibus tam uirorum, quàm mulierum formas infixis hordei, & milij granis, ijs in locis, ubi pilos exoriri uo-
lunt: deinde facta, scrobe tandiu tenui sabulo obruunt, quousque grana illa radices emittant: id quod fiet uiginti ad
summum dierum spatio. Eruunt eas demum, & adnatas e granis radices acutissimo cultello scindunt, aptantq; ita ut
capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant. Huius sanè rei certam fidem facere possum, quòd cùm Romæ
essem, impostorem quendam circumforaneum lue Gallica correptum nobis curare contigit, qui præter alias innume-
ras imposturas, quibus circumuentis hominibus multam pecuniam extorquent, docuit & artem, qua factitias sibi com-
parabat Mandragoras. quarum complures mihi demonstrauit, asserens unam tantum interdum diuitibus uendidisse
quinque & uiginti, nonnunquam etiam triginta aureis. Quamobrem nos, qui omnium utilitati & saluti quantum pos-
sumus consulimus, hæc silentio haudquaquam inuoluenda duximus, ut palàm omnibus fiat, quibus fallacijs ac fraudi-
bus maximo cum detrimento, & uitæ sepe discrimine homines ab his impostoribus, & nebulonibus decipiantur. Qui
ut antiquorum quoque autoritate suas imposturas adstruant, prædicant Pythagoram uocasse Mandragoram Anthro-
pomorphon, quòd eam humanam formam reddere uoluerit. Verùm sciendum est, non sine ratione Mandragoram ita
à Pythagora dictam fuisse. quippe quòd in uniuersum omnes ferè Mandragoræ radices à medio ad inum bifurcate
proueniant, adeò ut crura hominum modo habere uideantur. Quapropter si eo effodiantur tempore, quo fructum
gerunt, qui mālī instar super folia ad terram procumbentia breui pediculo appensus, parum à radice distat, hominis,
cui brachia desint, effigiem quadantenus representant. Hanc quidem rem nulli, quod sciam, uel pauci sunt, qui re-
ctè acceperint. Quin potius plerique huius sententiæ ignari adducti sunt, ut Pythagoræ, & Columellæ id maxime
uitio uerterint, ut qui eos de Mandragora fabulatos esse crediderint. Sed ut ad fabulam illam redeamus, quæ pericu-
lum denunciat ignaris radices Mandragoræ effodere uolentibus, ijs cane qui effodiat, non adalligato, ea mihi qui-
dem desumpta uidetur à Flauo Iosepho: qui etsi de alio radicis genere scribat, ea tamen potuerunt facile ab impo-
storibus in Mandragoræ radices transferri. Quod ut omnes clariùs intelligant, hic Iosephi uerba subiiciam, quæ lib.
VII. cap. XXV. de bello Iudaico ita scripta sunt. Vallis, inquit, qua ciuitas à parte septentrionali cingitur, quidam
locus Baaras appellatur, ubi radix eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem adsimilis est colore, circa uesperam
uerò ueluti iubar fulgurans. Accedentibus, eamq; euellere cupientibus facilis non est, sed tandiu refugit, nec prius
manet, quàm si quis urinam muliebrem, uel menstruum sangui-
nem super eam fuderit. Quinetiam tunc si quis eam tetigerit, mors
certa est, nisi fortè illam ipsam radicem ferat de manu pendentem.
Capitur autem alio quoque modo sine periculo, qui talis est. To-
tam eam circumfodiunt, ita ut minimum ex radice terra sit condi-
tum: deinde ab ea religant canem, illoq; sequi eum à quo religa-
tus est cupiente, radix quidem facile euellitur, canis uerò conti-
nuò moritur, tanquam eius uice, à quo tollenda erat, traditus:
nullus enim postea accipientibus metus est. Tantis autem pericu-
lis propter unam uim capi eam operæpretium est. Nam quæ uo-
cantur demonia, pessimorum hominum spiritus, uiuis immersa;
eosq; necantia, quibus subuentum non fuerit, hæc cito, etiamsi tan-
tummodo admoueatur egrotantibus, abigit. hæc Iosephus.
Ex cuius utiq; uerbis omnibus perspicuum esse potest, quòd hinc
impostores occasionem acceperint, qua postea uanum ac falsum
de Mandragoræ radicibus commentum sunt historiam. Cæterum
tertium Mandragoræ genus, quod Dioscorides Morion appella-
ri tradit, in opacis iuxta specus proueniens, qui mihi ostenderet
in Italia, hæcenus reperi neminem. Brasauolus, itemq; Fuch-
sius Hermolaum inmerito, meo quidem iudicio, damnant, quòd ui-
rum hunc in ea sententia fuisse uelint, ut putauerit mālā illa, quæ
Insubribus MELANZANE uulgò uocantur, nostris uerò
Hetruscis Petranciani, esse huius tertiæ Mandragoræ fructus.
Sed quòd hæc non fuerit certa ac firma Hermolai sententia, eius
uerba abunde testari poterunt, quæ in suis corollarijs de Morio
ita scripta inuenio. De Morio, inquit, mandragora nihil habeo
quod addi possit ijs, quæ à Dioscoride notantur. Sed quoniam ma-
la terrestria & canina Mandragoræ fructus appellantur, in men-
tem subeunt, quæ uulgò Melanzana uocamus, hoc est, ut ipse
puto, mala insana: de quibus nihil ueteribus scriptum fuisse iam
desino mirari, quòd multa huiusmodi reperio, sicut hercle multa
quondam

MELANZANE.

Hermolai tu-
tela.

Māla uulgò
Melanzane.

quondam fuere, quæ modo uel ignorantur, uel certè non habentur. Mala ergo insana è frutice uulgari sunt, passim nascente, ut melones, & cucurbitæ: pari quoq; cultu, folijs propè ficulneis: flore oblongo, specioso, candido. Mandatur uulgò pomum ex oleo, sale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc ad uerbum Hermolaus. Ex quibus equidem omnibus palam fieri arbitror, quod perperam tum Brasauolus, tum Eufysius hac in re Barbarum insinulauerint.

Sunt è nostratibus, qui Malis insanis uescantur ad uenerem excitandam. Quod fortè ideo præstant, quoniam flatus gignunt, concoctiq; contumacia existunt. Verum cum frequentius manduntur (ut testis est Auicenna) biliosos generant humores. Quinetiam pariunt uiscerum obstructions, carcinomata, elephantiasin, capitis dolores, tristitiam, & iecinoris & lienis infarctus: unde postea diuturnæ proueniunt febres, & habitus malus. Hinc itaque fit, ut Auerroem mirari subeat, quod libro v. collectaneorum, mala insana commendauerit suo quodam modo parata. Iam

Mâlorum infanorû uires.

Mâla aurea.

Mandragoræ uires ex Galeno.

Nomina.

ACONITVM PRIMVM.

goræ uires descripsit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Mandragora uincemtem habet facultatem refrigeratorem, adeo ut tertij sit ordinis refrigerantium. Veruntamen & caliditatis cuiusdam particeps est, & in pomis humiditatis: proinde soporem conciliandi uim ea habent. Radicis cortex, cum sit ualentissimus, non tantum refrigerat; sed & desiccatur. reliquum quod intus est, imbecillum existit. Hæc planta, quæ Græcis *μανδραγόρας*, Latinis item Mandragoras appellatur: Arabibus, Iabora, seu Yabrobach: Italis, Mandragora: Germanis, Alraun: Hispanis, Mandracola: Gallis, Mandragore, & Mandegloyre.

Α'ΚΟΝΙΤΟΥ. ACONITVM. CAP. LXXII.

ACONITVM, aliqui pardalianches, alij cammiron, alij thelyphonon, alij myoctonon, alij theriophonon uocant. Folia habet cyclamini, aut cucumeris, tria aut quatuor, minora, & subhirsuta: caulem palmo al-

ACONITVM SECVNDVM.

ACONITVM TERTIVM.

tum:

ACONITVM QVARTVM.

Aconiti genera, & consideratio.

Dioscoridis locus suspectus.

Gesnerus deceptus.

tum: radix scorpij caudam æmulatur, & alabaſtri modo ſplendet. Torpeſcunt, ut fama eſt, ſcorpiones admotā radice, ſtupentque: qui ruſum ellebori contactu, excitantur. Oculorum medicamentis leuandi doloris gratia adiicitur. Enecat pantheras, fueſ, lupos, & feras omnes, in carnibus obiectum.

Α'ΚΟΝΙΤΟΝ ἑτερον. ACONITVM ALTERVM.
CAP. LXXIII.

EST ET alterum Aconitum, quod aliqui cynoctonon, alij lycoctonon appellant. Huius genera ſunt tria: vnum, quo utuntur uenatores: alia duo in uſum ſuum uertere medici. e quibus tertium, quod Ponticum nominatur, plurimum in Italia, montibus Iuſtinis exilit, à priore diſtans, quoniam folia faciat effigie platani, crebriore diuiſura, longiora, & multò nigriora: caulem filicis pediculo ſimilem, nudum, cubitali altitudine, aut ampliorem: ſemen in ſiliquis oblongis recondit: radices in modum ſquillæ. marinæ cirròrum nigreſcunt. Quibus ad uenationem luporum utuntur: inſertæ ſiquidem crudis carnibus, & deuoratæ lupos enecant.

DVO DIOSCORIDI produntur Aconiti genera, quanquam poſtremum triplici diſtinguit differentia. Primum, quod pardos enecet, Pardalianchen: alterum uero, quod canes, lupoſq; conficiat, Cynoctonon, Lycoctononq; uocari ait. Hoc (ut diximus) in tria genera diſtribuit: ueruntamen poſtremum tantum deſcribens, duorum priorum hſtoriam, & uires ſilentio præterijt. Quo fit, ut Hermolai, & Marcelli ſententiā pro-

bandam putem: qui non temerè quidem ſuſpiciantur, in altero capite plura deſiderari, quibus & priorum hſtoria, & quonam pacto tum medici, tum uenatores ijs antiquitus uterentur, palàm fieret. Huius diminutæ lectionis illud non parum ſuſpicionem auget, quòd in tertio genere, quod Ponticum appellauit, nihil ſit ab ipſo Dioſcoride prætermiſſum. ex quo quis fortè conſpicere poteſt, in cæteris quoq; eum quicquam non prætermiſſiſſe. Tertium hoc genus paſſim in Italia omnibus ferè montibus naſcitur, folijs quæ platanum quadantenus æmulantur, magis tamen per ambitum ſerratis, albis quibuſdam maculis reſperſis: caule filicis, bicubitali: floribus ſubluteis, acutis galericulis facie ſimilibus: e quibus ſiliquæ prodeunt, ſemen continentes: radice multiplici, ac nigra. Habetur & aliud genus iſdem ferè folijs, & caule, floribus tamen melnis, ranunculo non diſimilibus, longè tamen maioribus, adeò ut ſylueſtres roſas hic æquet amplitudine. Quanquam Geſnerus in ſuo magno libro de animalibus inſcripto (in quem is mihi quidem uidetur ut multa uera doctè, ita non pauca etiam falſa ac uana ineptè congeſſiſſe) negat inueniri Aconitum, cuius flores lutei ſint, atque roſas æmulentur: ut qui ſibi fortæſſe perſuaſerit omnia naturæ opera ſe nouiſſe & uidiſſe. Attamen in hoc, pace eius dixerim, decipitur: ſiquidem plures extant montes, qui cùm hoc Aconiti genere ſcateant, nos hic uera ſcripſiſſe, Geſnerum contrà ueritati reſragari, poſteris omnibus teſtatum relinquent. Sunt qui hoc Aconitum ab effectu Lupariam uocent: at rura Tridentina, in quorum montibus copioſè prouenit, ipſum paſſim Vulpariam nominant, utpote quod præter lupos, uulpes etiam interimat. Quin & canes occidit, & feles, & mures, & omnia denique animalia, quæ ſuo exortu tanquam cæca producuntur. Primum genus thelyphonon appellatum, quo uenatores pantheras, & pardos interficiunt, ſæpius legimus in Tridentinis montibus. Huius generis eſt & illud, quo utuntur quidam in Romano, & Neapolitano agro, lupis eo tantum cædem procurantes. Radices eius pluries uenales uidimus Romæ in Aurelio ponte iuxta molem Adriani: quandoquidem non deſunt, qui eas expetant, ad mures, canes, & lupos enecandos. Primi generis Aconiti, quod thelyphonum uocant, meminit Theophrastus libro I x. cap. x i x. de plantarum hſtoria, ubi ita ſcribit. Thelyphonum, quod alij ſcorpionem appellant, quia radicem ſcorpioni ſimilem habet, admotum, ſcorpionem occidere tradunt: & cum reuiuſcere poſſe, ſi elleboro candido linatur. Enecat idem & oues, & boues, & iumenta, & ad ſummam omnes quadrupes eodem die, ſi genitalibus ſolum, uel radícula imponatur. Proſicit potum contra ſcorpionum iſtum. Folium habet cyclamino ſimile: radicem, ut dictum eſt, ſcorpionis effigie. Naſcitur graminis modo, & geniculis conſtat. loca amat umbroſa. Quòd ſi uera ſint, quæ de ſcorpione narrantur, iam & reliqua eiufmodi haudquaquam incredibilia, & fabuloſa dici debent. Hæc Theophrastus de thelyphono. qui alterius quoque Aconiti mentionem fecit cap. x v i. eiufdem uoluminis, ſic inquit. Aconitum naſcitur in Creta, atq; Zacyntho: ſed plurimum, optimuq; in Heraclia Ponti. Conſtat id folio intubaceo, radice tum ſpecie, tum colore nuci proxima. uim illam mortiferam in hac eſſe, folium, & fructum nihil nocere affirmant. Fructus herbæ eſt, non humilis materiæ: herba ea breuis eſt, & nihil ſuperuacui habens, ſed frumento ſimilis: ſemen non ſpicuum.

spiceum. Nascitur ubiq; & non in Aconis solùm, à quibus habet appellationem: is autem uicus est Perilandinorum. Amat autem loca potissimum saxosa. Pascitur eo neq; pecus, neque ullum animal. Preparari ad afficiendum modo quodam enarrant, nec nosse quenquam: quamobrem medicos, quoniam componere nesciant, pro putrefactorio uti. Hæc ille de secundo Aconiti genere. quod duorum alterum Dioscoridi esse potest, & illud fortasse, quod (ut ipse inquit) in usum suum uertere medici. Sed & de tertio Aconiti genere disseruisse Theophrastum equidem crediderim, cum eodem loco paulò post hæc uerba subdit. Aliud quoq; uenenum uim diurnariam enecandi fortiens compertum affirmant: esse namq; radiculam quandam, quæ eodem die possit occidere: folium hanc habere ellebori, notamq; omnibus esse. hæc Theophrastus. In quo nihil moueor, quòd huic Aconito, quod tertium suspicor, ueratri folia tribuerit. nam & Dioscorides nigro ueratro folia platani reddidit, quemadmodum etiam tertio Aconitorum generi.

10 Fuchsius in suis claris de stirpium historia commentarijs, primi generis Aconitum eam plantam esse censet, quam
HERBA PARIS.

herbariorum uulgus HERBAM Paris appellat. Sed is plantæ, mea sententia, aberrat: siquidem hæc uno tantum constat caule, rotundo, duorum palmorum altitudine: è cuius medio quatuor erumpunt folia, eodem ambitu, crucis instar patentia, sanguineæ uirgæ simillima: alia præterea quatuor eodem modo prodeunt prope caulis summitatem, sed hæc minima sunt, & longiuscula: in quorum medio purpureus, uinosusq; extat globulus, acino uuæ similis, in quo semen concluditur album, minutum, copiosumq; halicacabi modo. Radix, quæ illi subest tenuis, in capillares ferè particulas dissecta, pallescit, nulla scorpionis caudæ effigie, nec alabastrum modo aliqua ex parte nitet, ut primum Aconiti genus à Dioscoride representatur: cuius folia (ut etiam Plinius libro XXVII. cap. IIII. est author) præter id quòd cyclamino, aut cucumeri similia sunt, nunquam, quod uiderim, in caulis medio suam habent originem, sed statim ab ipsa radice exeunt, hirsuta, humiq; recumbentia. Semen huic nullum, quod sciam, à rei herbariæ scriptoribus redditur. Sed ex herbæ Paridis acino semen colligitur, cui non modò nulla deleteria uis inest; sed etiam contra ueneficia præstantissimum est medicamentum. Noui enim ego quosdam, quorum aliqui morborum diuturnitate, alij uerò ueneficijs semistulti facti erant, hoc tantum Paridis herbæ semine ad uigesimum usq; diem in puluerem hausto drachmæ pondere, pristinae sanitati omnino restitutos esse. Porro idem Fuchsius in suis paradoxis nil aliud Aconitum esse putat Mauritanis, & præsertim Auicennæ, quàm Napellus. Qua in re rursus, meo quidem iudicio, fallitur. quippe quòd reperio Auicennam de utroq; Aconiti genere scripsisse, & alterum appellasse strangulatorem adib, alterum uerò strangulatorem leopardi, quæ nomina eadem sunt, quæ apud Græcos lycostonos, & pardalianches: atq; eundem prius magna differentia speciatim de Napello egisse constat. Præterea NAPELLVS radicem Aconitis longe dissimilem

Fuch. error.
Herba Paris.

Fuchsj error
alius.

Napelli historia, & uires.

profert: sicuti & folia, quæ potius artemisiam, quàm cyclaminum, & platani referunt. Flores idem edit purpureos, qui anteaquam dehiscant, mortui hominis caluariam representant, dehiscentes uerò pandunt sese urticæ mortuæ modo. Caules ei bicubitales, & aliquando maiores: semen paruum, nigrum, corniculis conclusum breuib. Quæ certè omnia & harum plantarum discrimen apertè ostendunt, simul & Fuchsij sententiam refellunt. Hinc itaq; colligendū putauerim, Aconitum cuiusque generis nullam habere cum Napello cognationem. Napelli uis in necandis hominibus adeò immanis, seuq; existit, ut nullis ferè antidotis occurrì possit, nisi quàm primum, & statim succurratur, quod tamen Aconitum sumentibus non euenit. Napelli immanitatè uidimus nos Romæ anno à Christo nato 1524. mense nouembri in Capitolio Clementis VII. Pont. max. anno primo. Nam cum decreuisset experiri olei cuiusdam præstantissimi uires, quod Gregorius Carauita Bononiensis chirurgicus tunc præceptor meus contra deleteria medicamenta, & uenenosorum animalium quorumcunq; morsus parauerat, iussit Pontifex uenenum dari duobus latronibus, quos leges damnauerant, quò suorum facinorù poenas luerent, laqueo uitam finire, ut in ijs olei huius experimentum fieret. Horum alterum, qui plurimum Napelli sumpserat dulciarijs panibus comestum, pontificij medici statim oleo inungendum præbent, qui post tertium diem sæpius oleo perunctus euasit incolumis: quanquam non sine magna formidabilium symptomatum accessione. Alterum uerò, cui longè minus uenenati panis exhibuerant, oleo inungi uetant, ut assumpti ueneri effectum, seuitiamq; cernerent. Id quod illis rei exitus facile comprobauit: quandoquidem paucis post horis obiit infelix, ijs omnibus incommodis, cruciatibus, & symptomatibus correptus, quæ ab epoto Napello procuenire scribit Auicenna. Cæterum idem quoq; Fuchsius loco suprà citato Leonici testimonio nixus, in Auicennam acerrimè inuehitur: nec sanè eum, ut nostri recentiores, principem, sed tyrannum, & homicidam nuncupat, eosq; pariter detestatur, qui eius sectantur doctrinam. quippe quòd Auicenna scripserit (ut ipse inquit) Napellum perniciosum esse uenenum: mox subdiderit, quòd linitum, & bibitum delet albas cutanei morbi genus. Qua in re nō possum non admirari

Auicennæ de
senio.

Fuchsiū,

N A P E L L V S .

N A P E L L I G E N V S A L T E R V M .

Fuchsum, uirum aliqui ingenio & eruditione clarum, quem etiam hoc nomine plurimum diligo, quod in tam celebrem & antiquum scriptorem paulo acrius & immodestius egerit. Hominum enim eruditorum partes esse semper existimaui, etsi ego eas usquequaq; seruare non potuerim, ut non uanis contentionibus, neq; conuiuijs aliorum scripta resellant, sed rationibus, ijsq; probatissimis, praesertim cum eos accusant, qui multis ante seculis e uita decesserunt, nec amplius a calumnijs se tueri possunt. Qui praeterea considerare debent, an in quo aliquem reprehendunt, in eo proprius sit authoris lapsus, an interpretis, aut librarij, anteaquam ullum iurgijs potius, quam rationibus inuadant. Quippe relictis tam Mauritanorum, quam Graecorum sectis, quarum uni magis quam alteri addictus esse nolo, mihi quidem non uidetur existimandum, quod Auicenna uir sane singulari doctrina, & admirabili ingenio ab omnibus recentioribus nostris maxime commendatus, eodem in loco sibi omnino contraria scripserit in ueneno tam seuo, cui exitiales formidandasq; uires tribuit. Cuius rei firmissimum praebet indicium scriptura Auicennae ab Andrea Bellunensi castigata, in qua nusquam legitur Napellum bibitu albaras delere, sed quod hoc efficit quaedam eius confectio in potu sumpta. Verba enim Auicennae secundum castigationem Bellunensis ita sonant. Napellus delet albaras linitum, sicut & confectio eius dicitur alberzacali in potu sumpta. Ex quibus uerbis plura mihi sese offerunt conijcienda, ut tuear Auicennam, aut quod confectio illa tam exiguam Napelli partem excipiat, aut ea, quam recipit, adeo antidotis correctata sit, ut non solum necem non inferre possit, sed ne tantillum quidem obesse. Aut quod Napellus in illam additus, is forte est, quem Auicenna appellat Napellum Moysi, aliqui uero Antoram. quandoquidem haec planta antidotum sit admodum efficax contra Napelli uenenum, praesertim quod dicat Auicenna, inesse similiter huic plantae uim ad albaras, & lepras: aut in eadem confectioe fortasse mus ille interponitur, qui Napelli radicibus uictatur, a nobis pluries inuentus in Ananiensibus montibus, quod etiam mus iste Napellus Moysi ab Auicenna dicatur, quoniam iisdem contra Napelli uenenum polleat uiribus, quibus & eiusdem nominis planta. Haec fortassis fusius, quam decebat, persecuti sumus. Sed tamen eo consilio id libenter fecimus, primum ut quantum per nos fieri posset, Auicenna a calumnia uindicaretur. Deinde ut ingenuè dicerem quod de ijs omnibus sentio, qui optimos etiam quosq; authores, praesertim Arabas, lacerant ac discrepant, quorum plerisq; magna est habenda gratia: tantum abest ut eos odio perpetuo prosequi debeant. Verum cur id faciant, non uideo, nisi quod tutum sit in mortuos inuehi, quando hodie pauci sint, qui eos tueri uelint. Ceterum existimarunt Manardus Ferrariensis, & Leonicens, quod Napellus, & Toxicum Graecis uocatum inter se non differant. Sed quantum & isti uiri grauissimi aberrauerint, inferius libro sexto in toxici mentione latius ostendemus. Aconitorum uires tradidit Galenus libro vi. simpl. medicam. ubi ita scriptum reliquit. Aconitum pardaliches putrefaciendi facultatem obtinet, & lethale est. Itaq; in cibo potuq; fugiendum: attamen ad putrefaciendum externas corporis partes, aut circa sedem idoneum est. Herbae uero radix ad haec utilis est. Quod autem Lycoton

Aconon uocatur, similem alteri facultatem habet, sed peculiariter lupos, sicut illud pardos, interficere consuevit. Hæc Aconon Galenus. Meminit Aconiti etiam Plinius libro x x v i i . cap. i i . his uerbis. Sed antiquorum curam, diligentiamque quis possit sati uenerari, cum constet Aconitum uenenorum omnium ocysimum esse, & tactis quoque genitalibus feminei sexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc quoque tamen in usus humane salutis uertere scorpiionum ictibus aduersari experiendo datum in uno calido. Ea est natura, ut hominem occidat, nisi inueniat, quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur, uelut pari intus inuento. Sola hæc pugna est, quum uenenum in uisceribus reperit: mirumque exitiæ alia per se ambo quum sint, duo uenena in homine commoriantur, ut homo supersit. Torpescunt Scorpiiones Aconiti tactu, stupentque pallentes, & uincti se consueunt. Auxiliatur eis Helleborum album tactu resolvente, ceditque Aconitum duobus malis, suo, & omnium. Quod si quis illa forte ab homine excogitari potuisse credit, ingratis Deorum munera intelligit. Aconiti primum genus Græcè uocatur ἀκόνιτον παρδαλιανχες: Latine, Aconitum interficiens pardos ac pantheras: Italicè, Aconito pardalianche: Germanicè, Vuolffs beer, & Doll uurt: Hispanicè, Centelha: Gallicè, Herba de la tora. Alterum uerò genus Græci ἀκόνιτον κυνοκτόνον dicunt: Latini, Aconitum cynoctonum & Lycoctonum: Itali, Aconito cynoctono: Germani, Vuolffs uurtz: Hispani, Yerua mata louo, et Yerua de balhesteros: Galli, Patelouine.

Appendix.

CONRADVS Gesnerus hac ætate eruditione, ac copia rerum clarissimus medicus suo, quem de raris, & admirandis herbis appellauit libello, de primo Dioscoridis Aconito differens, quod ipse vulgus sequutus Toram appellat, non solum imaginem nostram in huius capitis initio appictam pluribus impugnare nititur, sed (ut arbitror) inuidorum potius quorundam suasionibus, quam sui ipsius genio excitatus eò immodestia, iniuriarumque peruenisse demonstrat, quod haudquaquam decere crediderim honestos quosque viros desistere. Quamobrem non possum non admirari, Gesnerum, quem hæcenus modestissime de omnibus scripsisse constat, nunc primum longè aliter se gerere, præsertim cum certò sciat se iam plura magna edidisse volumina, quæ censuris innumeris non uacabunt. Ecquid profecto turpius, detestabiliusque Gesnero euenire potuit, quam infidelitatis illum arguere hominem, cuius autoritas, integritasque tanta iamdudum fuit apud ipsum, ut innumeris ferè locis in libris de animalium historia, alijsque voluminibus non solum illum laudauerit, probauerit, ac etiam obseruauerit, sed illius scriptis, inuentisque pro sui commodò usus sit, ac multa illi accepta referre possit? Etenim non abest suspicio, quin eius synceritatem uaser quispiam labefactauerit maleuolus, (nam & alios synceros, ac probos viros ab ipso deceptos scimus) quo postea factum sit, ut dum is immeritò nostram accusat imaginem, aliam ipse in medium afferat, quæ (pace eius dixerim) meritò damnari possit, quam planta, quam ipse pro primi generis Aconito pingit, de quo Dioscorides, & antiquorum alij meminere, nullis prorsus notis legitimum illud Aconitum referat. Adeò ut à genuinò non minus differre videatur, quam coruus à cygno. Nam ubi hirsuta folia? ubi Cucumeris, aut Cyclamini facies? ubi plura quam vnum tantum solum? ubi radix caudæ Scorpionis æmula? ubi (Dij boni) alabastri splendor? Nullum penitus talium notarum apparer vestigium. Quamobrem plurimum mirari lubit, quòd quasi fasciatus maluerit Gesnerus imperitissimi olitoris, cuius balista se telum effecit, contra nos probare sententiã, quam Theophrastum, Dioscoridem, Plinium, Oribasium, & alios quot quot sunt clarissimi nominis authores admittere. Ad hæc non video, cur ea ratione adducatur Gesnerus, ut non putet imaginem nostram nisi fictitiam, quòd scilicet nimis artificiosa sit radix, & quòd absque vllis videatur fibris, quum aliarum etiam plantarum habeantur radices omnino glabræ artificio editæ longè maiori; ut in Dentaria vocata, & in eo Saniculæ genere, quod album Germani vocant, cuius superius inter symphyta meminimus, uideri potest. Sed dicat Gesnerus, obsecro, quot nam in suis de animalibus libris fictitias appinxit imagines? longum sanè esset recensere. Recensebo fortasse alias. Quippè nil minus ferendum, quàm rationem ab altero reposcere eum, qui suæ reddere non possit. Sunt enim in promptu doctissimi viri, & in plantarum historia, ac facultate exercitatissimi, qui rerum ueritatem optime norunt, quorum nomina, etsi copiosum non efficiat numerum, satius mihi fuerit ijs commendari labores nostros, quàm à cæteris improbari. Equidem Gesnero alioqui viro doctissimo nostri Aconiti stirpem mittere possem, nec me tæderet ad montes illos me iterum recipere, licet magna intercedat itineris distantia. Atqui quum plantam non requirar, sed duorum, aut trium eruditorum testimonia, hæc semper in promptu erunt. Viuit Georgius Liberahis pictor, qui plantam delineauit; Viuit Petrus Spezzalancia, qui eam effodit; Viuit Franciscus Melchiorius medicus Tridentinus, qui nobiscum ierat. Viuo ego (Dij boni) qui adhuc fidei aliquid præstita re possum; & montes viuunt, & extant, qui tales nobis alunt plantas. Mirum sanè, quòd iam tam morosi sint homines, ut nil aliud extare terris, maribusque censeant, quàm quod ipsi tantum viderint. Verum enimuero non possum satis explorare Gesneri mentem, quippè qui hæc, & alia nonnulla aduersum me prius scripserit, & nunc primum nos honestè benigneque defenderit aduersus Guilandinum quendam Borussum, qui ad ipsum epistolam quandam scribens de Bulbo Castaneo, Trasis, Moly, alijsque nonnullis barbara quadam inuidia fauciatus citra causam omnem, ac rationem temulentum hominis instar, acris, immodestiusque, quinetiam iniquius quàm par fuerat, in nos inuehitur. Sed licet etiam nobis; obsecro, parumper vnà cum Gesnero, quem tamen suis maledictis fautorem sperabat, tam impudentis hominis rabiem repellere. Nam quis hoc pati possit? Quis non modestiæ fines prætergrediatur, ubi tantum contumelijs, calumnijs, & imposturis fuerit lace situs? Nihil est, quod bono, docto; uiro grauius, molestiusque contingat, quàm si senserit labores suos ab imperitissimis hominibus rabidis moribus carpi, & præter equum impugnari. Id, quod si aut nostro tantum æuo, aut mihi soli euenire perspectum haberem, dolerem primum horum temporum nequitiam, inde uerò fortunam meam deplorarem. Verum quum id omni tempore fuisse commune animaduertam, eamque fuisse semper bonorum, doctorumque virorum conditionem non ignorem, ut inuidorum tela euitare, rabiemque effugere neuti quam possint, facile æquo animo patior quorundam audaciam, insignemque temeritatem. Inter quos nulli mihi secundus videtur Borussus ille, quem potius (ut ita dicam) Marassum vocauerim. Quid? Mihi blatero inuidiam parare credit, quòd me herbariorum Deum appellat? An nescit rabula, non aliam ob causam labores nostros in omnium ferè studiosorum manibus florescere, & legi, laudari, foueri; ab omnibus, quàm quòd ij de re herbaria benemeritum me iudicent? quinetiam ob id mihi tantas agant, habeantque gratias, quantas mihi uix meritis esse uideo? At qui is, tamen si itulitissimus sit, in hoc tamen (me hercule) sapere videtur, quòd corium illud suum tanti faciat, ut Matthioli pellè anteferendum iudicet, quod sibi aliquandò ex usu fore putat. Seruet ille suum corium diligenter inunctum, & magno existimet pretio. Quippè nisi proprio fuerit adiutus corio, parum aberit, quin liuoris intumescencia rumpatur medius. At videant candidi, pijsque lectores, qua hypocriti inceptit in nos inuehi Guilandinus, quum primum inquit. Non is sum, qui cauillis, & imposturis inanem gloriolam aucupari velim. Mentiri nescio, nec si scirem, velim, quum tamen nil magis profiteatur, quàm calumnijs, maledictis, & imposturis synceritatem, & modestiam nostram impugnare; & id me scripsisse asserat, quod nusquam in nostris legitur commentarijs. Sed nescio quomodo turpiora sint uitia, quàm quæ virtutum specie celantur. Porro si quandoque fortasse nonnullas bonas horas malè consumpsero, ut huic impudentissimo

Cōradi Gesneri calūnia retunditur.

Gesneri lapsus.

Gesnerus notatur.

Matthioli testimonia aduersus Gesnerum.

Melchioris Guilandini explosa temeritas.

C I C V T A.

Cicutæ con-
sideratio.

T A X V S.

Cicutæ vires
ex Galeno.

Nomina.

conuitoriatori respondeam (id enim hic non expostulat locus, ne hu-
ius futilitate, & fruolis ineptijs nostra descendantur commentaria)
rogatos velim studiosos omnes, ne id à me factum putent, ut ali-
quam mihi exindè laudem requiram, quæ nulla mihi tam diu esse
potest, quàm diu cum homine tam impudenti negotium est: qui
tanquam lutulentus sus cum quouis volutari cupit, sed si quam il-
le maledicendo uoluptatem accepit, eam malè audiendo amittat;
ceteriq; eius simillimi aperte omnes intelligant, pluresse bonis,
eruditissq; viris in se defendendo præsidij, quam uanis obrectato-
ribus in calumniando fraudis.

Κώπειον. C I C V T A. CAP. LXXIIII. 10

C I C V T A caulem edit geniculatum, ut fœniculi,
grandem: folia ferulæ, angustiora, graui odoratu: rami,
mox umbellæ in summo prodeunt: flores quoque albi-
cantes, & semen aniso candidius: radice non alta, conca-
ua. Cicutæ lethale nenenum inest, suaque ui refrigerato-
ria necat. Remedio est uini meraculi potus. Succus ex-
primitur contusis cacuminibus, priusquàm semina, &
comæ siccescant, qui sole densatur in pastillos. Multus ad
medèdi rationem usus est aridi: commodè miscetur col-
lyrijs, quæ leuandi doloris gratia temperantur: ignes fa-
cros, & ulcera quæ serpunt, illitu restinguit. Herba cum
coma trita, & testibus circumlita, libidinum imaginatio-
nes in somno compescit, sed genitale resoluit. lac puer-
perarum mammis apposita extinguit: in uirginitate mā-
mas coercescit, & increscere non patitur. pueris præstat,
ut eorum testiculi cibum non sentientes intabescant. Ef-
ficacissima uis Creticæ, Megarensi, mox Atticæ, & in
Chio, & Cicilia nascenti.

C I C V T A uulgaris notitiæ est planta, utpote quæ plerunq;
prope urbium, & oppidorum mœnia proueniat, ferulæ adsimilis,
odore tamen admodum graui. Maxima uis Cicutæ, ut Plinius re-
fert, quæ nascitur in terra Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ,
Asiaticæ. In Græcia uerò Megaricæ, deinde Atticæ. Caterùm
in Italia constat Cicutam non adeò exitialem esse. Eam in Hetru-
ria si asini depascantur, profundissimo somno, & torpore capiun-
tur, ita ut non tantum stupidi, sed planè mortui uideantur. Id quod
aliquando rusticos huius rei ignaros fefellit: nam dum asinis, quos
mortuos credebant, pellem ad usum detraherent, accidit mirum,
quod in medio fere operis asini experrecti sunt, non sine magno ex-
corantium terrore, atque ingenti spectantium risu. Cicutæ breui-
ter meminit Galenus lib. vii. simplic. medic. ubi tantum omnibus
notum esse scribit, quod ea extremè refrigerantis sit facultatis. Et
in libro quod animi mores corporis temperaturam sequantur, Ci-
cutæ potu illam fieri amentiam tradidit, quam à Cicutâ ipsa Græ-
ci conion appellant. Hoc nobis contigit uidere, ut latius libro se-
xto explicabimus, in quibusdam, qui imprudenter Cicutæ radices
pastinacæ uice decoctas comederant. Planta, quæ Græcis κώ-
πειον, Latinis atque etiam Italis Cicutâ uocatur: Arabibus, Sucarâ:
Germanis, Ziger kraut, Schirling, & Vuetterich: Hispanis, Ce-
guda: Gallis, Cigue, Cocue, & Segue.

Σμίλαξ. T A X V S. CAP. LXXV.

S M I L A X à Græcis, Taxus à Latinis appellatur,
arbor abietis magnitudine, & foliorum eiusdem figura,
in Italia, & Narbonensi Gallia Hispaniæ contermina na-
scens. Auiculæ quæ Italicæ taxi baccas deuorant, deni-
grantur: & qui ederint easdem homines, alui profluui-
o corripiuntur. Narbonæ tam præsentis est veneni, ut si qui
dormiant

dormiant sub ea, aut in eius umbra subsideant, lædantur, & sæpenumero moriantur. quare de taxo hæc traduntur, ut ab ea caueamus.

- N**ASCITUR *Taxus* frequens in Anania uallis montibus, saxosis ac præruptis locis, inter abietes, & piceas, quibus folio, ac forma non longè dissimilis uisitur: quanquam hæc illarum proceritatem non nisi rarissimè æquet. Baccas fert rubentes, agrifolij modo, dulces, uinosasq;: quas quandoque mandentes tum pastores, tum qui in syluis arbores cædunt, statim in febres incidunt, & dysenterici fiunt, sanguine & spiritibus inde admodum inflammatis. Ligni materies, quod rufescat, quàm plurimis intercurfantibus uenis, incorruptaq; sit, lignarijs fabris maximè expetitur, & plurimi fit, præsertim concinnandis mensis, & hastis, telisq; conficiendis. Quamobrem Germani huius arboris asseres ad sua construenda hypocausta non exigua sibi comparant pecunia. Taxi meminit Theophrastus libro III. cap. x. de plantarum historia, sic inquit. *Taxus* quoque genere simplex, procera, auctu insignis, similisq; abieti, nisi quod non pariter excelsa, magisq; alis sinuata est: folio quoque Abieti similis, sed pinguior, molliorq; ligno. Quæ in Arcadia nascitur, nigro ligno, aut puniceo constat: quæ autem in Ida, flauo admodum, & cedro simili. propter quod uendentes fraudare dicuntur, tanquam cedrum uenundent. Totum enim cor esse, cortice detracto: corticem similem cedro habere tum scabritia, tum colore: radices breues, graciles, per summaq; cespitum. rara hæc circa Idam. At in Macedonia, Arcadiaq; uel fructum abunde proferre, rotundum, faba paulò maiorem, colorem rufum, tactuq; mollem. Aiunt, quod si iumenta folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil patiuntur. Fructus & ab aliquibus hominibus manditur, suauisq; est, atque innoxius. hætenus Theophrastus. Cuius sententiæ illud obstare uidetur, quod nostra *Taxus* fructum ferat non innoxium, ut ipse ait, sed noxium, ut supra diximus. Taxi Plinius quoque meminit lib. xvi. cap. x. ubi de ea ita scribit. Abieti, & piceæ similis est: tamen aspectu est *Taxus*, minus uiuens, gracilisq; & tristis, ac dira, nullo succo, ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu: lethale quippe baccis, in Hispania præcipue, uenenum inest. Vasa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est. Hanc Sestius smilacem à Græcis uocari dixit: & esse in Arcadia tam præsentis ueneni, ut si qui dormiant sub ea, cibumue capiant, moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant uenena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tingantur. Repertum innoxiam fieri, si in ipsam arborem clauus æreus adigatur. hæc Plinius. Foliorum fumo mures necantur. Taxi præterea nocumenta tradidit Dioscorides libro sexto, ubi de noxijs medicamentis pertractat. quò cum peruentum fuerit, de ijs diffusius nobis differendum erit. Taxi uires quàm paucis reddidit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Smilax, aut *taxus* arbor est uenenosæ facultatis. Huic arbori nomen Græcum est $\sigma\mu\lambda\alpha\varsigma$; Latinum, *Taxus*: Italicum, *Tasso*: Germanicum, *Eibenbaum*: Hispanicum, *Texo*: Gallicum, *Yf*.

Taxi consideratio.

Taxi historia ex Theophr.

Ex Plinio.

Taxi uires ex Galeno. Nomina.

ΑΨΟΚΥΝΟΝ.

APOCYNVM.

CAP. LXXVI.

APOCYNON, siue cynocrambe, brassica canina, frutex est longis uiticulis constans, malè olentibus, lentis, uitiliumque modo obsequiosis, fractu ferè inuictis: folio hederæ, molliore tamen, & per extremum acutiore, lento, graui odore: id luteo succo turget. Siliquæ ceu fabarum, folliculari specie, digiti longitudine protenduntur: semine intus duro, paruo, nigro.

Folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, vulpes, & pantheras enecant, in cibo data, & protinus eorum coxendices resoluunt.

APOCYNON, quod & Brassicam caninam appellant, Apocyni cōsideratio. etsi iandiu mihi quidem incognita fuerit, adeò ut inter alias incomptas stirpes in amplissimo naturæ uiridario posteris reliquerim explorandam; hoc tamen anno è Pisis medicus eruditione, & in re herbaria clarus, Lucas Ghinus Forocorneliensis duas ad me misit plantas, quarum una per omnia Dioscoridis Apocynon representat. Scribit enim uir ille, duas à quodam nobili amico siliquas dono accepisse è Syria allatas, quarum alteri inscriptum erat *Periploca repens*, alteri uerò *Periploca non repens*, fortasse quòd ita Syri eas plantas nominet. Subdit præterea, has siliquas rhododendri siliquis admodum fuisse similes: inter quas tamè hæc erat differètia, quòd repentis *Periplocæ* siliqua ea sanè longitudine constabat, quæ et rhododendri, gracilior tamen erat: alterius uerò breuior. E longiori sata plantam prouenisse ait, quæ nò modò humi repit; sed et arbores quantūuis proceras scādit: è breuiori uerò aliā, quæ notis omnibus Apocynon refert. Vtraq; porò non minus lacte turget, ut scribit, quàm tithymali omne genus: uerum id repenti omnino album inesse: non repenti uerò subroscum.

Z 2 ceum.

Apocyni ui-
res ex Gal.

Nomina.

ceum. Hinc itaque fit, ut huic uiro plane subscribam, & alteram, cui omnes prorsus notæ adamusim adstipulari uideantur, Apocynon esse certo credam. Neque hanc facile mutabo sententiam, nisi aliam plantam proferri uidero, quæ clarioribus notis, quam hæc, cuius picturam exhibemus, Apocyni faciem exprimat. Apocyni uires memoriae prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Apocynum, aut Cynocrambe. Vocant autem quidam eam Cynomorum, quandoquidem canes celerrime interimit, sicut Lycostonon lupos. Est autem hominibus uenenum, herba multum grauius olens: proinde omnino calida est non instrenue, non tamen proportionem deficcatur. Itaque illi-
ta admodum digerentis est facultatis. Quæ planta αὐόνυον Græcè, Apocynum item & Brasica canina Latine dicitur: Italice, Apocino.

Νέριον, ἢ Ῥόδόδενδρον. NERIUM, SIVE RHODODENDRUM.

C A P. L X X V I I.

Nerij cõside-
ratio.

Nerij uires
ex Galeno.

Conciliatio
Dioscoridis
cum Gal.

Nomina.

NERION aliqui rhododaphnen, alij rhododendron vocant. frutex est uulgaris notitiæ, longioribus quam amygdala folijs, crassioribusque: flore in rosam conformato: fructu amygdalæ simili, corniculato, qui patefactus quandam lanosam naturam ostendit, spinarum pappos representantem: radice longa, acuta, lignosa, gustanti falsa. nascitur in amœnis, maritimis, & secus amnes. Flores, & folia mulis, canibus, asinis, & quadrupedum plurimis uenena sunt: hominibus uerò contra serpentium morsus præsidia, è vino pota, eò magis ruta addita. Imbecillæ etiam animantes, ut pecus, & capræ, si aquam bibant, in qua folia ea maderint, moriuntur.

NERIUM, quod flores rosarum effigie proferat, laurinisque folijs constet, Græcorum quidam Rhododendron, alij Rhododaphnen appellant. Italis Oleandro uulgò dicitur. Vidimus nos hoc primum ad Benacti ripas, & in Argentario promontorio in maritimis nostris. Planta est lauri facie, spectabilis, & uisu non iniucunda, præsertim cum roseis emicat floribus. Horum similitudine deceptus quondam fuit Lucius Apuleius sub asini metamorphosi, dum rosas quæreretur, quarum pastu in pristinam formam restituendus erat. Nam cum procul uidisset Nerium suis floribus refertum, ratus eos esse ueras rosas, eò aperto ore accurrit tantâ auiditate, ut parum defuerit, quin eas primo cursu imprudens deuoraret. Verum is, ut qui in plantarum historia, & uiribus earum indagandis diligentissimus author extitit, non immemor Nerij flores depastos asinis uenenum præsentaneum esse, ita deceptus labra submonuit, demissisque ad terram au-

ribus abiit. Nerij uires descripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Nerium, ut Rhododaphne notus omnibus est frutex. Foris quidem corpori illitus, discutiendi uim obtinet. Intrò autem in corpus assumptus, perniciosus, ac uenenosus non tantum hominibus est; sed plerisque etiam pecudibus. hæc Galenus. Quæ maximè repugnant Dioscoridis, & Plinij placitis: quippe qui Nerium potum commendauerint hominibus contra serpentium uenenosorum morsus. Nisi dicere uelimus, quod Nerium sumptum secundum Galenum sit hominibus non demorsis perniciosum: secundum uerò Dioscoridem idem ijs remedio sit, quos serpentes momorderint. Idque ea ratione fiat, qua & cantharides (ut inquit Auicenna) à cane rabido demorsis medentur, & euphorbium à scorpionibus ictis, & alia denique lethalia medicamenta alijs item uenenis aduersantur, ut inferius libro sexto latius dicitur. Si quidem mihi non uidetur uerisimile, quod præter rationem id prodiderit Dioscorides in simplicium materia omnium facile princeps. Νέριον, Ῥόδόδενδρον, & Ῥόδόδενδρον sic Græcè planta dicitur, quæ Latinis pariter Nerium, Rhododaphne, & Rhododendrum: Italis, Oleandro: Germanis, Olander: Hispanis, Adelfa, & Elocandro: Gallis, Rosagine.

MUNTES. FUNGI.

C A P. L X X V I I I.

FUNGORUM differentia duplex: aut enim manduntur, aut perniciales sunt. Multis de causis ueneni gignuntur, ubi uidelicet clauus ferreus, in quo sit rubigo, aut panni marcor adfuerit: aut si iuxta serpentis cauernam, arborisue, quæ priuatim pariunt noxios fructus, erumpant. Continent qui tales sunt, nescio quod strigmentum, concretamque pituitam, terraque eruti, quam celerrime computrescunt, atque marcore vitiantur. Sed qui ueneno imbuti non sunt, suauem in iuribus gratiam habent; largius tamen sumpti nocent, & ægrius concocti strangulant, aut cholera-

ram morbum citant. Remedio est nitri potus, aut lixiuium cum acida muria, aut feruefactæ satüreiæ, aut origani iusculum: debellantur etiam gallinacei fimi potu ex aceto, aut eiusdem delinctu cum melle multo. Corpus alunt, sed ægrè dissoluuntur, cum magna ex parte integri ipsi cum recrementis alui deijciantur.

10

20

TAMETSI duo tantum Fungorum genera hic uideatur recensere Dioscorides, ad fungos duntaxat innoxios, & perniciales respiciens; tamen, ut omnibus palam est, plura ac diuersa eorum, quæ in cibis expetuntur, discrimina notantur. Horum inter omnes Italiæ regiones feracissima est Hetruria, ubi illi Fungi cæteros antecellunt, qui uulgo dicuntur Prignoli: ij siquidem singulis annis primis Aprilis imbris erumpunt, neq; solum odorem eximium spirant, gustuiq; gratissimi sunt: sed etiam omnino innocui habentur. Secundum uerò locum apud nostros Hetruscos tenent ij, qui uulgo Porcini, hoc est, suilli nuncupantur: quippe qui prius elixi, ac demum farina circumliti, & oleo uel butyro frixi, magnam cum palato ineant gratiam. Verum hi non adeo tuti sunt, quod in suo genere perniciosi plures, quam in alijs reperiantur. Cæterum periculosi ac malefici à peritis, & oculatis uiris facile dignoscuntur, cum à terra & cortice purgantur, incidunturq; decoquendi. Nam cultello dissecti illico (ut Plinius inquit) dilutus eius aduenit rubor, rancidus subinde aspectus, liuidus intus color, rimosa stria, pallidum per ambitum labrum: postremo accedit nigredo, & ita protinus computrescunt. Quamobrem rectè scribit Auicenna libro IIII, fen VI. eos nocentiores esse, qui nigri, uel uirides, uel in nigro purpurascetes uisuntur. Proinde amens quidem, & planè stupidus, & stipes fuerit is, qui tam repentinas mutationes uiderit, & non cognouerit his notis eorum uirus patefieri. Sed accidit plerunq; ut illos potissimum Fungi interimant, aut saltem in magnum discrimen adducant, qui eos super ferrea craticula, aut pruniis, calentibusq; cineribus assatos deuorant. Hoc enim modo decocti, cum in taleolis non secentur, non tam facile cognosci possunt, ut ij qui dissecti parantur. Ad hæc non semper officiunt Fungi, quod per se lethiferi sint, sed quod copiosius, quam par sit, ingerantur. Quandoquidem cum lenti admodum, crassissimiq; succi existant, articularum oscula usque adeo obstruunt, ut conclusis intus spiritibus suffocent. Quod cum probè norint agrestes in Hetruria mulieres, rarissime fungos mandunt, nisi allio, & pipere adiectis. Afferuantur Fungi muria, præsertim qui uulgo Porcini dicuntur: nanq; hoc modo parati innocentiores redduntur amisso lentore. Præter hæc multa alia fungorum genera apud nos inueniuntur, ut ij qui nobis uulgo appellantur Prataioli, Turini, Boleti, Orcelle, Cardarelle, Mannine, Ordinali, Parigiole, Vescie di lupo, & complura alia, quæ, cum nihil uel parum ad rem faciant, silentio inuoluenda duximus. Cæterum Fungi non tantum humi proueniunt, sed et in arborum caudicibus, qui omni ferè periculo uacant (dummodo non sint arbores noxiæ) quod è cortice profiliant, cui nec ferrum, nec tabefactus pannus, nec serpentis cadauer subesse potest. Ex hoc genere quidam, præter agaricum, laricibus innascuntur in Ananienfibus montibus triginta librarum pondere, aureo colore, per ambitum dissecti, in cibis gratissimo, nullo amarore præditi, licet agaricus ab eadem arbore productus sit amarissimus. Hic certè mirari subit, quod tanta hominibus inferitur gulæ libido, luxus, & incontinentia, ut adeo inconsulto, auideq; fungis uescantur, in quibus sæpius immatura mors delitescit. Tanta hodie intercessit gratia Fungis cum mensis in Italia, ubi eorum frequentissimus est usus, ut Neapoli inuenti sint lapides, qui desossi, & in cellis uinarijs translati, terra aliquantulum operti, et subinde tepida aqua inpersi, intra quatrídu fungos non ingratos procreant. Hos et Romæ, et Neapoli uidimus, ubi magna seruantur diligentia, nempe quorum merito quolibet tempore fungos edant. Sunt & lucernarum Fungi, qui in ellychnio fiunt, præsertim cum aër humorem contraxerit, & ad pluuiam præparatur. Fungus itaq; lucernarum, meo quidem iudicio, fuerit is caribonis globulus, qui fungi faciem representans, in ellychnij extremitate concreuit, & flammæ lumen obumbrat. Neq; enim in hoc subscribam Cornario, uiro aliquo ingenio & doctrina celebri, qui in commentarijs, quos in tertium Galeni librum de compositione medicamentorum secundum locos edidit, censet fungum illum esse ellychnium lucernarum ex quodam fungi genere factum, quod facie (ut ipse inquit) marinas æmulatur spongas. Siquidem apud ueteres nusquam me legisse memini, è fungis ellychnia fieri: cum tamen legerim apud Virgilium, & Plinium, cum fungi generantur in lucernis, futuræ pluuiæ esse præsagium. Nanq; Virgilius libro primo Georgicorum, ubi futuræ pluuiæ signa recenset, id apertissime testatur, ijs carminibus.

Fungorū genera, & consideratio.

Fungorū alia genera.

Fungi lucernarum.

Cornarij opinio explosa.

Tum cornix plena pluuiam uocat improba uoce,
Et sola in sicca secum spatatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nesciuere hyemem, testa cum ardente uiderent
Scintillare oleum, & putres concrefcere fungos.

Eorum porro generationis causam scitè quidem reddidit Seruius Grammaticus in commento hisce uerbis. Nam (ut inquit Plinius) cum aer humidus esse cœperit, fauilla, quæ cū fumo solet egredi, prohibita aëris crassitate in lucernis residet, & quasdam uelut fungorum imitatur imagines. hæc ille. Sed præterea ipse Plinius Virgilio, & nobis quoque adstipulatur lib. XVIII. cap. ultimo, cum ita scribit. Palladi nanque ignes, murmurantesq;, tempestatum nunciij sentiuntur: pluuiæ etiam, si in lucernis fungi. hætenus Plinius. Ex quibus omnibus luce clarius fieri puto, hæc in re Cornarium cæcutiuisse. Fungi præterea apud Hippocratem & Galenum lib. & comm. iij. de morbis uulgaribus, sunt excrementa, quæ quandoque in palpebris, quandoque in pudendis enascuntur. Quin & Fungi dicuntur à Galeno lib. I. de locis affectis adnascentie capitis, ubi hoc fracto, meninx, quæ est membrana cerebrum custodiens, fuerit affecta. Nec alia sanè de causa hos affectus *μυκηταις*, id est fungos, uocari crediderim, quàm quòd fungorum imaginem referant: quemadmodum et ij qui in lucernis concrefcunt. Fungorum uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inueniens. Fungus frigida, humidaq; admodum planta est. quamobrem etiam proximè ad deleteriam, enecantemue facultatem accedit: & sanè inter eos sunt qui interficiant, potissimùm qui ex natura mistam habent qualitatem putredinosam. Et libro secundo de alimentorum facultatibus, idem de fungis ita differt. Inter fungos Boleti, si bellè in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos insipidos. Non tamen sic solis ipsis uulgò utuntur, sed adparant uariè & condiunt, ut alia omnia, quæ nulla insigni qualitate sunt prædita. Alimentum autem ex ipsis est pituitosum, & frigidum uidelicet, prauiq; est succi, si quis ipsis largius utatur. Omnium igitur fungorum ij minimum sunt noxij. Secundi autem post hos sunt Amanitæ. Reliquos uerò tutius est omnino ne attingere quidem: multi enim ex ipsorum csu interierunt. Equidem noui quendam, cui post Boletorum non satis elixorum (qui innocentissimi esse putantur) usum largiorem, os uentriculi pressum, ac grauatum, coarctatumq; fuit, difficilèq; habuit respirationem, & in animi deliquium incidit, sudoremq; frigidum sudauit, ac demum seruari ægrè, sumptis ijs quæ humores crassos incidunt, potuit: cuius generis est oxymeli ipsum per se, & cum hyssopo, & origano ipsi medicocriter incoctis. Is enim tum hæc sumpsit, tum nitri spumam ipsis inspersam: post quæ fungos, quos comederat, uomuit, qui iam quodammodo in succum pituitosum, frigidumq; admodum ac crassum erant mutati. *Μυκηταις* qui Græcis, Fungi Latinis appellatur: Arabibus, Hatar seu Father: Italis, Fonghi: Germanis, Psifferling, & reysken: Hispanis, Hongos, Cogomelos, & Cylherquas: Gallis, Champignon, & Potyron.

Fungi corporis affectus.

Fungorum uires ex Gal.

Nomina.

COLCHICVM.

EPHEMERVM.

Κολχικόν

COLCHICON, aliqui ephemeron, sunt qui agrestem bulbum uocant. Autumni exitu florem edit croci, candicantem: ab eo tempore folia bulbi, sed pinguiora: caulem palmo altum, ferentem rufum semen: radicem foris è nigra rufescentem, quæ delibrata, candida, & mollis spectatur, lacteo succo madet, atque gustatu dulcis inuenitur: bulbus eius mediam habet rimam, fissuramque, qua flos erumpit. plurimum in Messenia, & Colchis enascitur. Ea comesa, fungorum more, strangulando enecat. Hanc autem depinximus, ne à quoquam imprudenter pro bulbo deuoretur: mirum enim in modum saporis uoluptate imperitos allicit. Remedio sunt eadem, quæ fungis: bubulum etiam lac potum auxiliatur. itaque cum adfuerit, non aliud desideratur auxilium.

EPHEMERON, aliqui syluestrem irin appellant. Folia habet lilij, sed tenuiora: caulem parem: florem candidum, amarum: semen molle: radicem unam, digitali crassitudine, longam, adstringentem, odoratam. nascitur in syluis, & opacis. Huius radix dentibus præcipua, si decocto colluantur. Folia in uino cocta, discutiunt tumores, & tubercula, quæ nihil adhuc humidi contraxerunt.

EPHEMERI duo genera constituisse uidetur Dioscorides. unum, quod Colchicon, & agrestem bulbum: alterum, quod Irin syluestrem cognominant. Quod primo loco describitur, usque adeo perniciosum affirmant, ut uno die sumptum interficiat: unde illi Ephemeris nomen. Ea autem ratione illud se depinxisse tradit Dioscorides, ne ab aliquo imprudenter bulbi uice deuoretur: mirum enim, inquit, quantum saporis uoluptate imperitos allicit. Verum cum hoc diuinum Dioscoridis institutum non animaduertent, uel fortè neglexerint Mauritanii, & eos secuti medici superioris nostræ ætatis, non modò seipsos, & sequaces miserè deceperunt; sed & cæteris omnibus errandi ansam facile præbuerunt. Siquidem Colchicum ephemerum deleterium medicamentum, si eius notæ diligentissimè expendantur, nil aliud, meo quidem iudicio, representare deprehenditur, quàm candidum illum bulbum, quem uulgò officinæ Mauritanos secutæ falsò Hermodactylum appellant. Sed quantum detestandum sit error is, & abolenda praua, ac perniciosa hæc consuetudo, quantumue discriminis, & incommodi nostris corporibus hinc imminet, æstimabunt ij, qui rectè diligenterque ea perpenderit, quæ non solùm Dioscorides, & Galenus; sed & Paulus, & Nicander, & Plinius de Colchico ephemero posteritatis memoriæ prodiderunt. quippe qui affirmauerint, id deuoratum eadem die homines interimere. Quem effectum etsi hac tempestate ab hoc manifestè præstari non constet experimento in his, qui ipsum in medicamentis assumunt; id tamen non alia de causa fieri putauerim, quàm quòd fortasse in Italia, ut in Colchide, mortiferum non proueniat: aut quòd ea, quæ sumitur quantitas, exigua sit, neque ad perdendum sufficiens. Sed non propterea dubitandum est, quin hoc sumentibus grauius & periculosa incommoda inferre ualeat. Erroris occasionem dedisse uidetur Serapio, utpote qui confusè uno tantum capite de utroque Ephemero, & de Hermodactylo scripserit, nomine duntaxat Hermodactyli omnibus inscripto, immemor, uel potius ignarus, apud Græcos, à quibus tamen quicquid ferè boni habet, mutuatus est, eas plantas inter se maximè differre. Quòd autem in hoc deceptus Serapio has herbas turpiter confuderit, fidem manifestam facit Paulus Aegineta, qui libro VII. de Ephemeris, & de Hermodactylo separatim tanquam de diuersis differuit: & primùm de Hermodactylo, sic inquit. Hermodactyli radix & per se, & ipsius decoctum uim habet purgandi: priuatim arthriticis tunc, cum humores defluunt, exhibetur. uerum stomacho nimis quàm aduersatur. Mox paulò inferius, sex tantum interiectis capitibus, de Ephemeris ita scribit. Ephemeron non uenenum illud, sed quod Iris syluatica nominatur, mistæ potestatis est, & repellentis, & discutientis per halitum. hætenus Paulus. Ex quibus sanè palàm sit, non modò Hermodactylum cum Colchico nullam habere cognationem; sed etiam hac in re planè hallucinatum fuisse Serapionem, quem secuti cæteri Mauritanii, qui post ipsum libros conscripserunt, atque etiam ex nostris plerique, qui superiore ætate claruerunt, ut cæci cæcos sequentes omnes in hanc erroris foueam inciderunt, & posteros hucusque in hunc pessimum & detestandum usum pertraxerunt. Iam itaque respiciant tum medici, tum seplasiarij, qui Colchicum suis medicamentis, & catapotijs inferunt, & ipsum iam non secus ac scopulum euitent, utpote quod, omnium probatissimorum authorum testimonio, mortiferum sit medicamentum. Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici possit, difficile quidem fuerit decernere, quòd ex probatis rei herbariæ scriptoribus hætenus neminem inuenierim, qui notis ullis eius tradiderit historiam. Veruntamen, si ex uocabuli etymo conijcere licet, nil aliud significare uidetur Hermodactylus, quàm digitum Hermi, aut Hermetis. Vnde factum est, ut aliquando cogitauerim, an illa bulbacea radix, quæ manus humanæ formam refert, quamque uulgò Christi palmam appellant, ad Hermodactylum accedere posset, quòd bulbacea sit, quemadmodum & Colchicum, quòdque sumpta non modò uomitiones, sed & aluum cieat, ut testis est Nicolaus Florentinus, qui hac radice pluribus factis uomitionibus, Biliotum quendam quartanarium curauit. Hæc in medium proferre libuit, non quòd ita esse certò asserere ausim, sed ut rei herbariæ studiosis res hæc melius æstimanda proponeretur. Nec illud sanè hoc loco prætereundum duxi, quòd Hermodactyli Actuarius, & Nicolao Myrepsico, qui albi, & rubri Hermodactyli meminere, nil aliud representant, quàm Behen album, & rubrum Mauritanis appellatum. Siquidem ex descriptione aureæ Alexandrinæ apud Nicolaum, & diamoschi antidoti apud Actuarium id liquidò constat. Sed non ob id dicendum est, hermodactylum Pauli, & Serapionis idem cum illis esse: his nanque alterius generis radix est, quæ uim habet deicctoriam ad articulorum defluxiones præcipuam. Fuchsius medicus ætatis nostræ celebris, in libro de compositione

Colchici, & Ephemeris cōsideratio.

Mauritanorū & sequacium error.

Serapionis lapsus.

Hermodactyli coniectura.

Fuchsius deceptus.

Fuchsi erratum.

Monachorum hallucinatio.

Ephemeris uires ex Gal.

Nomina.

positione medicamentorum, quem non pridem locupletatum edidit, hermodactylum Pauli describens, inquit. Vnus habet radicem albam, crassam, ac modicè duram. atq; is est, qui in hodiernum diem nomen hermodactyli in officinis medicorum retinet. A Paulo quoque hermodactylus appellatur. Ex ijs nimirum uerbis Fuchsius sibi persuasisse uidetur hermodactylum communis usus eundem esse cum Pauli hermodactylo: cum tamen omnibus ferè constet, illum nō aliud esse quàm Colchicum. Quocirca nulli equidem dubium esse puto, quin Fuchsius hac in re deceptus sit. nisi seplasiæ Tubingenses pro hermodactylo aliam usurpent radicem ab ea, quam hæcenus in reliquis Germaniæ pharmacopolijs usurpari uidimus. Cæterum Ephemerum, quod syluestrem Irin appellant, in Ananienfibus montibus tam in prætis, quàm in syluis copiosè nascitur, ubi indigenis uocatur uulgò Giglio matto, hoc est, Lilium stultum. Huic certè, nisi me fallit iudicium, omnes prorsus notæ conueniunt, quæ alteri Ephemero à Dioscoride tribuuntur. Hinc itaque fit, ut in hoc Fuchsius, uir alioqui doctissimus, aperte errasse deprehendatur, qui plantam uulgò Lilium conuallium uocatam Ephemerum alterum, & non lethale esse contendit. Quandoquidem illud folia lilio latiora, non autem angustiora, & dissimilia profert: caulem non lilij modo, sed gracilem, & staminis instar tenuem: radicem item exilem, quæ capillaribus diuiditur fibris, tantum abest, ut digiti crassitudinem æquet, qualis in Ephemero requiritur. Præterea neminem adhuc reperi, qui tradat Ephemerum flores ferre suauiter olentes: cum tamen Lilij conuallij dicti flores adeo iucundum spirent odorem, ut eius gratia ab omnibus maximè expetantur: id quod nunquam silentio præterisset Dioscorides in re herbaria grauissimus author, præsertim quòd ea nota fuisset Ephemero insignis, & notabilis. Ex his igitur colligendum esse putauerim, non solum Fuchsi in aperto errore uersari; sed reliquos etiam, qui Lilium conuallium uocatam Ephemerum esse contendunt. Sed ad Colchicum reuertamur. Floret hoc autumnæ tempore, floribus croco æmulis, nullis tamen emissis folijs, nisi appetente uere, quo tempore subrubeum gignit semen, quibusdam folliculis inclusum, iuglandium similitudine. Verùm hoc tempore radix ei dulcis non est, quemadmodum in autumno, sed lacte prægnans, & amara inuenitur. Quare hic cogimur dicere, & fateri, quòd hoc non obseruauerit Dioscorides, uel saltem, quòd indictum id omiserit. Porro in communem illam hallucinationem antè explosam deducti sunt & patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui nullam faciant differentiã inter Colchicum, & Hermodactylum, idq; aperte asserunt. Quorum etiam auctoritate freti pharmacopoliæ adduci possunt, ut cum maximo humanæ uitæ detrimento colchicum catapotijs immisceant. Quare caueant meo consilio seplastiarij, neque facillè fidant ijs, quos magis decet libros sacros, quàm medicos euoluere, ut animabus potius, quàm corporibus mederi sciant. Cæterum colchici floribus, ut audio, utuntur Turcæ, cum inebriari uolunt: eos enim uino macerant, eoq; potu adeo stupidi redduntur, ut in ecstasi abeant. Vtriusque Ephemeris meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Ephemerum non illud lethale seu deleterium, quod & Colchicon uocant, sed alterum, quod & Irin agrestem cognominant, folia, & caulem lilio similem obtinet: radicem oblongam,

HELXINE.

non rotundam ceu colchicum, digiti potissimum crassitudine: est autem adstringens, & boni odoris. Ex quibus palàm fit, quòd mistæ sit facultatis, temperaturæq; nempe repellentis, & halitu digerentis. Testificantur uerò id opera, quæ particulatim edit. Siquidem non inefficaciter radix eius in dentium doloribus colluitur: & folia tuberculorum tum augmento, tum uigori congruunt. Oportet autem eam in uino decocta, priusquam pus moueas, illinere. Planta, quæ Græcis κολχικόν, Latinis Colchicum, & Bulbus agrestis uocatur: Arabibus, Surugen: Italis, Colchico: Germanis, Zeitlosz, & Vuild saffran bluom: Gallis, Mort au chin, chien, & chiennee. Quam uerò Græci ἐφίμερον, Latini item Ephemerum dicunt: Itali, Ephemero. At quæ recentioribus Græcis ἐρμωδῶν ὅνυλος, Latinis quoque Hermodactylus appellatur: Italis, Hermodattilo: Mauritanis, Surugen, uel Surengiam, ita tamen ut hanc cum colchico aperte confundant.

ΕΛΞΙΝΗ. HELXINE. CAP. LXXXI.

HELXINE nascitur in parietinis, sepibus, & macerijs. folia ei mercurialis insunt, hirsuta: cauliculi subrubentes, & circa eos ueluti semina aspera, adhærentia uelut stibus. Folia refrigerandi, spissandi que naturam habet. qua ex causa sanant illitu sacros ignes, adusta, condylomata, panos incipientes, tumores, inflammationesque. Succus eius cum cerussa, ignibus sacris, & ulceribus quæ serpunt, commodè illinitur: imponiturq; podagris cum hircino adipe, aut cerato cyprino: veterem tussim emendat, instar cyathi haustus: tonsillis inflammationem sentientibus utiliter & gargarizatur, & oblinitur: aurium dolorem cum rosaceo, instillatus leuat.

HELXINEN,

HELXINEN, quæ hîc à Dioscoride describitur, officinarum uulgu^s Parietariam appellat, quòd in ædifi-
ciorum parietibus nascatur. Alij, quòd detergendis uitreis poculis sit aptissima, Vitreolam nominant. Hæc planta
omnibus notissima est: quare superuacaneum esset, eam longiore historia repræsentare. Verùm alia ab hac, & lon-
gè diuersa est Helxine, quam Plinius libro XXI. cap. XVI. inter aculeata retulit, & depinxit his uerbis. Helxine
rara uisû est, neque in omnibus terris est: radice foliosa, ex qua media ueluti malum extuberat, contactum sua fronde.
Huius uertex summus lacrymam continet, iucundi saporis, acanthicem mastichen appellatam. hæc Plinius. Helxi-
nes uires tradidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Helxinen aliqui perdicium nominant,
alij parthenium, alij sideritin, sunt qui heracleam appellitent. Caterùm uis ei inest abstergendi, & leuiter constrin-
gendi cum humiditate subfrigida. Quamobrem phlegmonas omnes in initio, & augmento sanat usque ad statum, &
maximè si calidæ fuerint. Quinetiam incipientibus phygethis cataplasmatibus ritu illinitur. Succus quoque eius cum
rosaceo ad aurium dolores phlegmonosos, mediocriter profuerit. Gargarizandum item nonnulli exhibent ad paristh-
mia. Sunt uerò etiam ex medicis quidam, qui ijs, qui diutina tussi uexantur, illam exhibuerint. Certè euidens exter-
gendi experimentum præbet & in uasis uitreis. Herba, quæ Græcis ἐλξίνη & πηγδ' αὐτῶν, Latinis item Helxine
appellatur: Italicè ac uulgo, Parietaria, & Vitriola: Germanis, Tag und nacht: Hispanis, Yerua del muro: Gallis,
Paritoire.

Helxines cõ-
sideratio.Helxines ui-
res ex Gal.

Nomina.

Α'λσίην. ALSINE.

CAP. LXXXII.

ALSINEN, aliqui anthyllion, nonnulli myos
ota uocant, quoniam muscutorum aures folia imitâtur.
Lucis, opacisque gaudet, unde alsine dicta est. Hæc erat
eadem, quæ helxine, nisi humilior esset, & folijs mino-
ribus, nec hirsuta. cùm teritur, odorem cucumis reddit.
Vim refrigerandi, adstringendique obtinet: oculorum
inflammationibus cum polenta illinitur. Succus auriû
doloribus infunditur, quin & emendat omnia quæ hel-
xine, id est, muralis herba.

ALSINE ea nimirum herba est molliuscula, quæ Hetru-
scis Centone, alijs uerò Pauarina, alijs Pizza gallina, alijs Cen-
touice uulgò appellatur. Et quanuis Dioscorides unam tantum
Alsinen repræsentauerit; pluri tamen eius reperiuntur genera.
Porro habentur quedam Dioscoridis exemplaria, in quibus ca-
put hoc legitur in calce libri secundi statim post Muris auriculæ
mentionem. Sed nos, ut eo in loco latius diximus, hanc suam ue-
ram ac germanam sedem esse censemus. Alsines meminit Ga-
lenus libro VI. simplicium medicamentorum, ita de eius uiribus
scribens. Alsine, aut Myos ota similem helxinæ facultatem ob-
tinet, nempe refrigerantem, & humectantem: est enim essentia
aqueæ frigida: quare & atra adstrictionem refrigerat. Quo-
circa ad feruentes phlegmonas, & mediocria erysipelata com-
petit. Hæc ἐλσίην Græcè, ut etiam Alsine Latine dicitur:
Italicè, Centone, & Paurina: Germanicè, Huener dorm, &
Vogel kraut: Gallicè, Muronem.

Alfines con-
sideratio.

Vires ex Gal.

Nomina.

LENS PALVSTRIS.

Φακός ὁ ἐπὶ τῶν τελαμάτων.

LENS PALVSTRIS.

CAP. LXXXIII.

LENS palustris inuenitur in aqua non fluente, muscus lenticulae similis, refrigeratoriæ naturæ. Propter quod conuenienter collectionibus, igni sacro, & podagris illinitur per se, & cum polenta: glutinat & procidentia puerorum interanea.

Lentis palu-
stris confid.Facultas ex
Galeno.

Nomina.

PALVSTRIS lens, quam officina, & herbariorum vulgus Lenticulariam appellant, notior omnibus est, quam ut pluribus describi mereatur. Ea plerunque stagnantibus aquis innatat, ijsq; præsertim, quæ urbes, & oppi- 10
da cingunt. Lentis palustris non nisi temperamentum prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Lenticula palustris humida, frigidaq; temperaturæ est, utrinque ex secundo quodammodo ordine.

Quæ Lens palustris Latinis, Φακός ὁ ἐπὶ τῶν τελαμάτων Græcis uocatur: Arabibus, Tahaleb, seu Thaleb: Italis, Lente de i paludi: Germanis, Vuasser linsen: Hispanis, Lenteja dellagoa: Gallis, Lentille de mer.

SEDVM MAIUS.

SEDVM MINUS.

Ἀέζων μέγα. SEIVM MAIUS.

CAP. LXXXIIII.

SEMPERVIVVM magnum ideo nominatur, quoniam perpetuò folia uireant. cuius caules 50
cubiti altitudinem implent, interdum excedunt, pingues, crassitudine pollicari, uirentes, characiæ tithymali modo infecti: folia pingia, carnosa, longitudine pollicari, in cacumine linguæ similia, alia in terram conuexa, alia in capitulantia inuicem, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. nascitur in montibus, & testaceis: supra domicilia etiam feritur. Eius uis refrigerare, & adstringere. Medentur igni sacro, nomis, ulceribus quæ serpunt, oculorum inflammationibus, ambustis igni, podagris per se, & cum polenta illita alia. Succus capiti in doloribus, cum polenta, aut rosaceo perfunditur: datur in potu contra phalangorum ictus, dysenteriam, aluique profluvia: teretes tineas potus in uino excutit: subditus in uellre, mulierum abundantiam sistit. Succus oculorum lippitudini-
bus, sanguinis uitio conceptis, iniungitur.

Α'είζων μικρόν. SEDVM MINVS.

CAP. LXXXV.

SEMPERVIVVM paruum in petris, parietinis, & macerijs, necnon scrobibus opacis nascitur, caulibus ab una radice multis, tenuibus, crebrè foliatis: exilibus folijs, rotundis, pinguibus, mucronatis: caule à medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidosque flores, & tenues gerente. Folia eisdem cum priore uiribus prædita sunt.

Α'είζων είδος τρίτον.

SEDI GENVS TERTIVM.

CAP. LXXXVI.

TERTIVM uidetur semperuii genus, quam aliqui andrachnen agriam, aut telephion uocauerunt, Romani illecebram, pusillis, crassioribusque folijs, hirsutis, portulacæ proximis, nascitur in faxis. Vis ei excalfactoria, acris, exulcerans. illita cum auxungia strumas discutit.

EX TRIBVS Sedi, siue Semperuii generibus, quæ hoc loco à Dioscoride pinguntur, primum, & alterum omnibus nota sunt. Vtrunqne officinæ Semperuium appellant, addita maioris, & minoris differentia. quanuis non desint, qui minus Vermicularem, Crassulamq; herbam uocent. Minoris duo uisuntur genera. Alterum, cuius Dioscorides meninit, folijs crassioribus, longioribus, rarioribusq; facie nucleis pineis à putaminibus repurgatis similibus, unde quibusdam uulgo etiam Pignola dicitur. Caules fert tenues, pluresq; in quorum cacumine flores exeunt herbacei, seu subcandidi, umbellæ diuulsæ modo. Alterum folijs breuioribus, angustioribus, copiosioribusq; floribus melinis, eodem ordine prodeuntibus. Hoc marem, illud fœminam recentiorum quidam existimant. At tertium, quod mihi iandiu incompertum extitit, cum usque adeo excalfaciatur, ut carnem exulceret impositum, à cæteris longè facultatibus dissidet. Huius uaria in Dioscoridis codicibus legitur historia; cæterum nos Aldinum exemplar secuti, hinc ea abdicauimus, quæ adulterina censentur. Nec desunt qui crediderint, tertium hoc Dioscoridi esse spurium, quod duorum tantum meminerit Galenus. Veruntamen è Pisis hoc anno tertium Sedi genus, gustu sanè acerrimo, adeo ut linguam exulceret, ad me misit Lucas Gbinus Forocorneliensis medicus rei herbariæ peritissimus. qui illi plantæ hæc uerba subiecerat, quæ hic referam eius humanitate fretus. Visitur, inquit, in uiridario Illustrissimi Ducis Florentiæ quoddam tenuissimum Sedi genus, gustu nihilò minus acri, quàm ranunculi omne genus. quod etiam in antiquis edificiorum parietibus, & saxorum rimis prouenire conspexi. Hoc, meo iudicio, tertium est medum. Sed cum Dioscoridis uerba hoc loco obscura sanè, & intellectu difficilia habeantur, iandiu unà cum alijs plerisque, qui hæc simplicium facultate maximè delectantur, plurimum laboris impendi, ut tertium Sedum consequi possem, cui folia inessent hirsuta, & facie portulacæ similia. Cæterum cum postea attentius, diligentiusq; Dioscoridis uerba perpenderem, sic Latine sonare uidentur. Est & tertium sedi genus, quod portulacæ respectu, folia edit pinguiora, densioraq; &c. Quibus cum hunc dederim sensum, qui, mea sententia, propriam Dioscoridis mentem explicat, tertium hoc sedum facile mihi sese obtulit cognoscendum, ut omnibus quoque id ipsum euenire haudquaquam dubitauerim, qui Græcam dictionem δασέα densa, non hirsuta exposuerint, interpretatiq; fuerint τὰ τῶν ἀνδραγῶν ad folia portulacæ collata. Nam huiusce tertij sedi folia, portulacæ folijs comparata, ijs densiora, crassioraq; facile cernuntur. Hætenus amicus ille. Cuius certè sententiæ non possum non adsupplari. quippe quæ doctissimis rationibus nitatur, & ipse sit apud me grauis testis. Semperuii mentionem fecit Theophrastus lib. xvii. cap. viii. de plantarum historia, sic inquit. Semperuiio datum à natura est, quod humidum, uirideq; semper durare ualeat. Folio carnosio, læui, atque oblongo id constat. Planis parietinis nascitur, necnon & in tegulis, cum terræ confluuium quoddam arenaceum factum est. hæc Theophrastus. Sedi uires descripsit Galenus lib. v. simplicium medicamentorum, his uerbis. Αεζων Sedi uires ex utrunque, tum maius, tum minus, desiccatur quidem leuiter, quandoquidem & mediocriter adstringit, omnis alterius Galeno. uehementis

Nomina.

uehementis qualitatis expers: quare in eo plus cæteris abundat essentia aquea. Cæterum non mediocriter refrigerat: est enim ex tertio ordine, & recessu refrigerantium. Hinc etiam ad erysipelata, & herpetas, & phlegmonas à fluxione natas accommodatur. Semperviium siue Sedum maius quod Latini uocant, Græci ἀείζων μέγα: Mauritan, Beihahalen, seu Hai alhalez: Itali, Semperviio maggiore: Germani, Grosz haufz uurtz: Hispani, Sempreuia, & yerua puntera: Galli, Ioubarbe. Quod uerò Græci ἀείζων μικρόν, Latini Semperviium, siue Sedum minus dicunt: Itali Semperviio minore: Germani, Klein haufz uurtz: Galli, Ioubarbe petite. Quod denique Græci ἀείζων εἶδος τρίτον, Latinis Semperviui siue Sedi genus tertium appellatur: Arabibus, Alsebram, Handrachabara, & Tilafon: Italis, Semperviio terzo.

UMBILICVS VENERIS.

UMBILICVS VENERIS ALTER.

Κοτυληδὼν. UMBILICVS VENERIS.

CAP. LXXXVII.

COTYLEDON, siue umbilicus Veneris, folio est in acetabuli formam tornato, ineuidenter concauo, breui in medio cauliculo, in quo semen inest: radice oliuæ modo rotunda. Succus cum uino circumlitus, instillatusve contacta genitalia nudat: inflammationibus, sacris ignibus, strumis, pernionibus, illitu auxiliatur: stomachi ardorem refrigerat. Folia cum radice comela, calculos frangunt, urinam cient: hydropicis ex melle dantur. Herba utuntur ad amatoria.

Κοτυληδὼν ἑτέρα. UMBILICVS VENERIS ALTER.
CAP. LXXXVIII.

EST ET alterum umbilici Veneris genus, cymbalion aliqui uocant, pinguibus folijs, latioribus, ligularum modo, densis circa radicem, medium oculi ambitum describentibus, ut in maiore semperuiuo, adstringentis gustus: cauliculo tenui, in quo flores & semina hyperici: radice maiuscula. Facit eadem, quæ semperuiuum.

Umbilici Veneris utriusque consider.

UMBILICVS Veneris, quem primo generi assignant, frequens nascitur in uniuersa fere Hetruria, saxis, & uetustis ædificiorum parietibus. Huius folia, quod fictilium operculis similia sint, uulgò Senenses appellant Copertonivole. Alterum uerò eius genus à quibusdam Cymbalion uocatum, uidimus primum in Foro iulienſium ciuitate Austriae, in hortulo quodam excellentissimi medici Iuliani à Marostica Teruistensis. Hanc porro plantam in pluribus montibus saxis inhaerentem inuenimus. Cui, meo quidem iudicio, omnes prorsus conueniunt notæ, quæ alteri umbilico Veneri

Veneri tribuuntur. Ceterum apud Insu-
bres officinae legitima Cotyledonis, siue umbilici Veneris loco, herbam
quandam in parietinis, & maceris nascentem usurpant, quæ ex ijs eminet, & comæ modo dependet, caule tenui,
folijs hederaceis, per ambitum mucronis instar laciniatis. Hanc forte, quod Cymbalaria uulgò uocetur, putant à cym-
balio corruptè nomen traxisse, & ideo uerum Veneris umbilicum esse. Sed euidentius errant, quàm ut ostendi de-
beat. Fuchsius quoq; cuius uiri alioqui eruditi pace dixerim, in hac re hallucinatus deprehenditur, quod in paruo
suo libro, in quo plantarum duntaxat imagines expressit, pro utroq; umbilico Veneris eas nimirum plantas depinxit,
quæ nonnullis uulgò Fabarie, & Fabæ crassæ appellantur: quas tamen prius in suo de stirpium historia commen-
tario pro telephio ostenderat. Verum tam prima, quàm altera eius opinio, ut dicam quod sentio, mihi planè repro-
banda uidentur. Quemadmodum & tertia eiusdem de eadem re sententia, quam non ita pridem protulit in eo libro
de compositione medicamentorum, quem postremò auctum excudit. Ibi enim putat Fuchsius Acetabulum alterum,
siue alterum umbilici Veneris genus, esse Fabariam, quam uulgus & seplasiæ Crassulam maiorem nominant. Sed quod
is in magno uersetur errore, manifestum fit satis ex Dioscoride. Quippe qui Cymbalio, seu alteri Veneris umbilico,
folia reddiderit densa circa radicem, quæ medium oculi ambitum describant, ut in maiore semperuiuo: cauliculum
uero tenuem, in quo flores & semina hyperici. Quæ tamen notæ in Fabaria, aut Crassula maiore desiderantur. Si-
quidem hæc folijs constat hortensis portulacæ maioribus, quæ cum semperuiuo nullam habent ferè similitudinem, nec
oculi formam describunt: caulem præterea emittit crassum & firmum. radicibus denique nititur pluribus, asphodeli
proximis. Umbilici Veneris meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Cotyle-
don facultatis mista est, nempe humida, subfrigida, & cuiusdam obscure adstringentis, & cum ea leuiter ama-
ra: unde refrigerat, repercutit, abstergit, & discutit. Itaque phlegmonas erysipelatodes, & erysipelata phleg-
monode curat: & maximè stomachi ardore astuantis admodum utile est epiplasma. Putantur folia cum radice
manducata calculos confringere, & urinam mouere. ΚΟΤΥΛΙΔΩΝ sic Græcè, Latine uero Acetabulum, &
Umbilicus ueneris nominatur: Italicè, Ombilico di Venere: Hispanicè, Scudetes: Gallicè, Escudes. Quæ uero
ΚΟΤΥΛΙΔΩΝ ἑτέρα Græcis, Umbilicum ueneris & Acetabulum alterum Latinis appellatur.

Officinarum
error.Fuchsij hallu-
cinatio.Umbilici Ve-
neris vires ex
Galeno.

Nomina.

VRTICA PRIMA.

VRTICA SECVNDA.

Ἀκάλυφν. VRTICA.

CAP. LXXXIX.

DVO VRTICAE genera. Altera syluestrior, asperior: latioribus, nigrioribusque folijs: semi-
nelini, sed minore. Altera non æquè aspera, minuto semine: Folia utriusque illita, canis moribus
addito sale, medentur: gangrænas, carcinomata sordida ulcera, & quæ cacoëthe uocantur, item lu-

Aa xata

VRTICA TERTIA.

Vrticæ con-
sideratio.

Vrticæ uires
ex Galeno.

CARDIACAM.

Cardiacæ hi-
storia, & uires

xata, panos, tubercula, parotidas, suppurationesque fa-
nant: lienosis cum cerato imponuntur: faciunt ad pro-
fluuia narium cum succo trita, & naribus indita: menses
ciunt eadem detrita cum myrrha, & imposita: prociden-
tes vuluas recentia contactu resiliere cogunt. Semen po-
tum ex passio uenerem stimulat, & vuluæ ora patefacit;
cum melle delinctum orthopnœæ, lateris & pulmonum
inflammationibus prodest: thoracem expurgat. eroden-
tibus medicamentis admiscetur. Costa cum conchis
folia aluum emolliunt, vrinas mouent, inflationes di-
scutiunt: decocta cum ptisana, uitia pectoris extrahunt:
mulierum menses euocant, cum myrrhæ modico pota.
Inflammatione turgentem vnam, gargarizatus succus
reprimat.

VRTICA adeo uulgaris notitiæ est, ut non modo inter-
diu; sed etiam noctu in tenebris solo tactu ab omnibus facillimè co-
gnoscat. Proinde operæpretium non est, ut hic pluribus eius
faciem depingamus. Veruntamen ignorandum non est, quod et si
Dioscoridi duo tantum Vrticæ assignentur genera; tria tamen in
Italia reperiuntur. Siquidem præter Vrticæ à Dioscoride tra-
ditas, alia est, quam aliqui soluestrem appellant, cæteris acrior,
& mordacior, folijs paruis, hirsutioribusq; caulibus. omnibus
& hæc nota. Vrticæ uires memoriæ prodidit Galenus libro
VI. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit Vrtica, & huius
herbæ tum semen, tum folia (nam hæc potissimum in usum ueniunt)
digerentis sunt facultatis, adeo ut & phymata, & parotidas sa-
nent. Sed & quiddam flatuosum obtinent, quo & uenerem exti-
mulant, & maxime ubi cum musto semen bibitur. Porro quod
non uehementer calfaciat, sed admodum tenuium sit partium, te-
stimonio est crassorum, uiscosorumq; humorum ex pectore, pul-
moneq;eductio, tum quod partes, quas contigerit, pruriant. Cæ-
terum flatuosum eius, cuius particeps esse dicta est, dum concoqui-
tur, nascitur: non enim actu flatuosa est, sed potestate. Ventrem
autem modicè subducit, duntaxat abstergendo, ac ueluti titillan-
do, non purgando. Et gangrenosa, & cancrosa, & in totum
quæ exiccare citra mordicationem postulant, ea conuenienter
sanat. nimirum cum subtilium sit partium, & temperatura sicca,
non tamen tantum habens caliditatis, ut iam mordicet. Et libro
II. de alimentorum facultatibus, idem de urtica ita scribit. Vr-
tica, herbarum agrestium una etiam hæc est, tenuium partium
uim obtinens. Iure itaque nemo ipsa, ut alimento utitur, nisi ma-
xima premeatur fame. Vtilis autem est obsonium ac medicamen-
tum, quod aluum deiecit. hætenus de urtica Galenus. Sed quo-
niam herba illa, quam hodie herbarij CARDIACAM nominat,
nunc ob cognationem, quam cum Vrtica habere uidetur, mihi in-
mentem uenit; ideo non alienum puto, quod hic de ea quoque ali-
quid differamus. Hæc itaque urtica proxima est, tametsi folijs,
quæ prope terram prodeunt rotundioribus constet, ranunculi
modo per ambitum laciniatis. Et caulis est quadrangulus, in quo
bina ubique folia paribus interuallis exeunt, oblonga, urticae simi-
lia, sed per ambitum ferratiora. Flores, qui in purpura albicant,
urticae foetidae, de qua sequenti capite dicturi sumus, non dissimi-
les profert, minores tamen: qui uerticillato ambitu marrubij mo-
do caulem circundant in ipso foliorum exortu. Radix in rubro
palescit, alijs pluribus paruis radicibus adnatis. Prouenit ubiq;
iuxta semitas, circa sepes, & post urbium moenia. Gustu usque-
adeo amarescit, ut facile existimari possit ad secundum ex calfa-
cientium ordinem, & ad tertium siccantium accedere. Præstat
hæc, ut recentiores quidam tradunt, ad cordis affectus, unde etiã
apud uulgares nomen accepit. Medetur item conuulsis, ac reso-
lutis.

AGLIOPSIS.

lutis . Obstructiones aperit, quas causa frigida induxerit : urinam cit, & menses . Pectus à pituita detergit, & lumbricos necat . . Ceterum in puluerem contrita, & cochlearis mensura ex uino hausta, difficile parientibus mirum in modum opitulatur . Vrtica sic Latinis dicta, ὀνιάλιν Græcis nominatur : Arabibus, Huniure, Vraith latum, & Angiara : Italis, Ortica : Germanis, Nessel : Hispanis, Ortiga : Gallis, Ortie .

Nomina.

Γαλιόψιν. GALIOPSIS. CAP. XC.

GALIOPSIS, frutex in totum caulem, & folia habet urticæ, læuiores, & quæ grauem odorem trita reddant : flore purpureo, tenui . nascitur circa sepēs, ædificiorum areas, ac semitas ubique . Folia, caules, semen, succusque, duritias, & carcinomata dissipant : strumas, panos, & parotidas discutunt . Oportet bis die tepidum ex aceto cataplasma imponere, & eius decocto fouere . ad putrescentia, gangrænas, & nomas, cum sale efficaciter illinuntur .

GALIOPSISIN eam equidem plantam crediderim esse, quam nos in Italia Vrticam foetidam appellamus, quæ ubiq; ferè prouenit, in ædificiorum areis, in plateis, iuxta semitas, & circa hortorum sepēs, odore ingrato : unde & foetida cognomen adinuenit . Quandoquidem hæc folijs, & caule constat urticæ similibus, tactu tamen non mordentibus : floribus item purpureis, tenuibusq; .

Galiopseos consideratio.

Hinc itaque fit, ut ij, mea quidem sententia, in errore uersentur, qui putant Galiopsin esse herbam illam uulgarem, quæ officinis, & herbariorum uulgò Scrophularia maior, Millemorbia, Ferraria, atque etiam Castrangula dicitur : hoc fortasse argumento nixi, quòd ea flores edat, qui galeæ similitudinem referunt . Sed eorum error ex eo, ut arbitror, aperte diluitur, quòd Scrophularia maior dicta folia non proferat urticæ admodum æmula, nec ea graui odore prædita sentiantur . Adde quòd huic radix subsit magna, alba, undique strumosa, unde fortè Scrophulariæ nomen traxit, adeò notatu digna, ut non uideatur uerisimile, quòd eius faciem non depictam reliquisset Dioscorides, quando sensisset hanc herbam esse Galiopsin . Huc etiam illud accedat, quòd illa ut plurimum in scrobium marginibus, in riguis, & uliginosis locis nascitur, non autem (ut Dioscorides inquit) circa sepēs, & in ædificiorum areis . In hac sententia fuisse inuenio Fuchsum, uirum alioqui eruditum, qui à galea, cuius effigiem Scrophulariæ flores repræsentant, hanc sibi nomen ascriuisse existimat . Id quod mihi planè non uidetur esse rationi consentaneum, quòd non sit ex more Græcorum, ueterum præsertim, apud quos nulla uerborum inopia fuit, ut ex Latinis, & Græcis dictionibus plantarum, & aliarum rerum nomina componant : galeam enim Græcum nomen nō esse constat . Ex his igitur adducor, ut in hoc neque Fuchso, neq; alijs adstipulari possim, quorum potius sententiam ex suprà dictis reprobendam esse censeo . Est præterea alia planta Vrticæ foetida non absimilis, quæ à lacteis maculis singula folia in longū procurrentibus Vrtica lactea à nostris Senensibus uulgò cognominatur, quam rectius fortè quis Galiopsin dixerit, si à γάλα, quod uocabulum Græcis lac significat, Galiopsin dictam esse statuat . Quòd autem res hæc ita esse possit, ex Dioscoridis ordine coniectura quadam colligi posset . nam quòd statim post Galiopsin Galiō descripserit, cui ex eo nomen inditum esse tradidit, quòd in cogen do lacte coaguli uicem expleat, uidetur innuisse, inter atrunque magnam esse nominis cognationem . Hanc itaque legitimam esse Galiopsin quasi affirmare non dubitarem, nisi Plinius lib. x x i i . cap. x i i i i . eam Lamium appellari prodidisset, laudibusq; extu-

Opinio quorundā reprobata.

Fuch. erratū.

Vrtica lactea.

Lamium Plinij.

A 2 2 lisset

SCROPHULARIA.

GALION.

Scrophulariæ
uires.

Nomina.

Galij confi-
deratio.

SENECIO.

Galij uires ex
Galeno.

Nomina.

lisset album, quod habet in medio folio, ad sacros ignes, & folio-
rum reliquum cum uniuersa planta, addita mica salis, ad contu-
sa, incussa, ad ambusta, strumas, tumores, podagras, & uulne-
ra. Quibus sanè Plinij placitis decernere cogimur, primam,
quam Vrticam foetidā diximus, esse Galio-psin: alteram uerò Pli-
nij Lamū. Sed si sustinere uelimus hanc secundam esse uerā Ga-
lio-psin, dicere nobis liceat, Pliniū nō cognouisse Galio-psin, neq; id
fortasse temerè diceretur, quod in multis alijs Plinius euidenter er-
rasse deprehendatur. Ceterum quanuis ex rationibus superius
adductis perspicuum, ni fallor, factum sit, SCROPHULA-
RIAM non esse Galio-psin; ea tamen uiribus pollet non conte-
mnendis. nanq; eius radix strumas, & hæmorrhoidas sanat. In
quem usum radix effoditur autumnali tempore, & repurgata
tunditur cum recenti butyro, operculatoq; fictili in uliginoso lo-
co reponitur, ubi dimittitur per quindecim dies. Deinde lento
igne butyrum illud liquefit, & percolatum asseruatur. quo præ-
dicti morbi utilissimè illinuntur. Planta, quæ Græcè γαλιόψις,
Latine item Galio-psis, Vrtica labeo, et Vrtica foetida nominatur:
Italicè, Ortica fetida: Hispanicè, Ortiga muerta.

Γαλιον. GALION. CAP. XCI.

GALION nomen ex eo traxit, quod in contrahen-
do lacte, coaguli uicem impleat. ramulum, foliumq; ha-
bet aparinæ simillimum, rectum: florem in cacumine lu-
teum, tenuem, densum, copiosum, odoratum. Flos igni
ambustis illinitur, & sanguinis profluuiia sistit. Cerato
rosaceo galion admiscetur, insolutum usquedum albe-
scat, & sic lasitudines reficit. Radix uenerem concitat.
Nascitur in palustribus.

GALIUM ubiq; copiose nascitur prope sepes, & secus
uias, folijs aparinæ minoribus: flore tenui, spicato, partim luteo,
partim albo. Verum non propterea omnibus nota est uis, quam
coagulandi lactis habet: nam si ea pastoribus innotuisset, non mi-
nus apud eos huius herbæ inualuisset usus, quam cinaræ apud He-
truscos: qui eius flore, ut dulcior suauiorq; caseus euadat, tum
ouillū, tum etiam caprinum lac cogunt, ac spissant. Galio uires
reddidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorū, sic inquit.
Galium inde adeo nomen sortitum est suum, quod lac coagulet.
Ad simile autem est aparinæ, facultatem obtinens exiccatoriam,
& subacrem. Flos eius sanguinis profluuijs competere uidetur,
& combustis mederi. Est autem boni odoris, & coloris lutei.
Huius herbæ nomen Græcum γαλιον: Latinum, Galium: Ita-
licū, Galio: Germanicum, Vnser fr auuen, Vnegstro: Hispanicum,
Coia leche yerua: Gallicum, Petit muguet.

Ηγίγρον. SENECIO. CAP. XCII.

SENECIO cauliculo est cubitali, subrubro: folijs
continuis, per extremitates erucæ modo diuisis, sed mi-
noribus multo: luteis floribus, qui celeriter disseci vane-
scunt in pappos. Nomen uerò sibi uendicauit, quoniam
flores capillorum ritu canescant. radice superuacua. Na-
scitur maximè in macerijs, & circum oppida. Folia cum
floribus refrigerant: quare illita cum uini modico, uel
per sese, testium & sedis inflammationes sanant: quin &
ex manna thuris medentur, cum reliquis vulneribus, tū
ijs quæ nerui acceperunt. Illi per se cum aceto pappi, idē
munus præstant: uerum recentes epoti, strangulant. To-
tus caulis, si coctus in passo potui detur, stomachi dolo-
res à bili contractos persanat.

SENECIO

SENECIO, quæ Græcè Erigeron dicitur, aliquibus uulgò Cardoncello, alijs uerò Spellicciosa uocatur. Senecionis cōsideratio.
 Planta est uulgaris notitiæ. Cauliculis exit (ut Dioscorides inquit) subrubentibus: folijs lacinjatis, erucæ æmulis, minoribus tamen, & asperioribus: floribus luteis, qui debiscentes in pappos abeunt. Nascitur passim, adeò ut etiam super urbium mœnia, & in p.rietinis proueniat. Hanc herbam Otho Brunfelsius esse Verbenacam supinam magno Brunfelsij error.
 & aperto errore existimauit. Senecionis quàm breuem mentionem fecit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, eius tantum facultatem refrens his uerbis. Erigeron, siue Senecio facultatem mistam obtinet, simul refrigeratoriam, & modicè digerentem. Senecionis facultul. ex Gal.
 Herba hæc Græcis ἑριγρόν dicitur: Latinis, Erigerum, & Senecio: Italis, Cardoncello: Germanis, Creutz uurtz: Hispanis, Bon uaron: Gallis, Senesfon. Nomina.

10

Θάλιτρον.

THALICTRUM.

CAP. XCIII.

THALICTRON folia coriandri habet, pinguiora paulò: caulem rutæ crassitudine, in quo folia. Quæ trita illitu antiqua vlcera ad cicatricem perducunt. Nascitur maximè in campestribus.

THALICTRON, si Ruellio credimus, herbarij in Gallia Argentinam appellant, quòd argenteo micet coloratu, cæteris notis Thaliætri picturæ adstipulantibus. Hæc (ut ipse scribit) inuenitur ubique, sæpe in campestribus, & macerijis. Verùm cum mihi hæcenus non contigerit eam herbam uidere, idcirco Ruellij sententiam non ausim probare, neque etiam refellere. Thaliætron Thaliætron nominat Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum differit. Thaliætrum folia habet coriandro similia, caulem crassitudine rutæ. Vis ei in- Vires ex Galeno.
 20 est exiccatoria citra morsum: itaque ulcera inueterata ad cicatricem perducit. Quod Græci Θάλιτρον, Latini item Thaliætrum, & Thaliætrum appellant. Nomina.

Βρύον θαλάσσιον. MUSCVS MARINVS.

CAP. XCIIII.

MARINVS muscus nascitur in scopulis, testaceisq; haud procul à mari, gracilis, capillaceus, caulis expers. Præcipuè ei spissandi uis, & collectiones cohibendi, & podagras, quas refrigerare opus sit.

30

40

NON possum eorum non probare sententiam, qui dicunt Muscum marinum eam capillaceam esse plantam, quam officinæ Corallinam appellant. Hanc circumforanei in puluerem contritam in plateis uendunt ad puerorum uermes necandos. mirisq; laudibus efferunt. Qua in re nimirum cæteris præstat medicamentis: siquidem non modò interficit lumbricos, sed eos quoque eadè die expellit, magna sæpe cum astantium admiratione, quòd quandoque uisus sit puer, qui ex assumpta huius pulueris drachma centum uermes excreuerit. Crediderim itaque Corallinam hanc esse Muscum marinum, quod certo sciam, eam ab ijs reperiri, qui corallia expiscantur, corallijs, sicuti etiam scopulis, & piscium testis inherentem, eo sanè modo, quo arboreus muscus arboribus ipsis innascitur. Is utique cæteris præfertur, qui corallijs adnascitur, unde ei nomen. Probatur secundo loco, qui saxi adhæret, colore rubicundo: cinereus uerò improbatur. Sed marinum muscum hac pollere facultate non nouere ueteres: quandoquidem nusquam apud ipsos legerim marino musco inter ancorum uermes necari. Musci marini historiam (longè tamen ab ea diuersam, quam paucis perstrinxit Dioscorides) profecutus est Plinius lib.

Musci marini consider. Corallina.

XXVII. cap. VIII. his uerbis. Bryon marina herba sine dubitatione lactucæ folijs similis, rugosa ueluti contracta, sine caule ab ima radice exeuntibus folijs. Nascitur in scopulis maximè, testisq; terra comprehensis. Præcipua sic-
 50 candi ei spissandiq; uis, & collectiones omnes inflammationesq; cohibendi, præcipuè podagra, & quicquid refrigerare opus sit. hæc Plinius. Ex quibus nimirum uerbis liquidò constat ipsum errasse in historia Musci marini, quòd hunc perperam fecerit folijs lactucæ similem. Cæterum Musci marini meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Muscus marinus compositus est ex terrena, & aquea essentia, utraq; frigida. Siquidem & gustum adstringit, & calidis quibusuis illitus, ea euidenter refrigerat, & adiuuat. Id Græcis βρύον θαλάσσιον quod Latinis Muscus marinus uocatur: Tabaleb, siue Thabel Arabibus, quibus tamen muscus is cum lente palustri, confunditur: Italis ac officinis, Corallina: Germanis, Meermiesz, seu Mermoesz: Hispanis, Malborquiana yerua: Gallis, Coralline.

Musci marini uires ex Gal. Nomina.

E' PHVCI marini generibus, quoddam latum, & alterum sublongius, & rubens: tertium candidum, nascens in Creta, floridum ualde, quod nulla corruptionis labe polluitur. Omnia uim habent refrigeratorem, non podagræ modò, sed etiam inflammationibus, in cataplasmatibus efficaciter utilem: uerùm ijs uti humidis conuenit, priusquàm exarescant. Nicander puniceum aduersus serpentes dedit. Hoc fucus quidam putant mulieres suum colorem mentiri, cùm tamen sit radícula eiusdem nominis, qua sese fucant.

Fuci marini
hist. ex Plin.

DE FVCO marino locutus est Plinius libro XIII. cap. XXIII. ubi ita scriptum reliquit. Nascuntur in mari frutices, arboresq; minores in nostro. Rubrum enim, & totius orientis Oceanus refertus est syluis. Nō habet lingua alia nomen quod Græci uocant phycos, quoniam alga herbarum magis uocabulum intelligitur: hic autē est frutex. Et lib. XXVI. cap. X. Tria, inquit, Phyci thalassij, id est, Fuci marini genera, latum, & alterum longius, quā dantenus rubens: tertium crispis folijs, quo in Creta uestes tinguntur. haftenus Plinius. Ceterum cùm Fuci genera mihi planē incomperta sint, quid de ijs dicam non habeo. Non tamen deest suspicio, quin Fucus marinus si alga non est, in eius saltem genere recenseri possit et debeat: nam Theodorus in Theophrasto non aliter Fucum marinū interpretatur, quā algæ nomine. Adde quòd & Plinius alijs in locis Fucum marinum algam maris aliquando uocauit, ut etiam adnotauit Marcellus. Sed non ob hoc existimauerim, Fucum marinum eam uulgarem esse algam, in qua Veneti uasa uitrea recondunt, ne inter uehendum collidantur, & confringantur. Quòd præterea Fucus marinus alga esse possit, illud argumento sit, quòd nullum aliud, quod sciam, apud Latinos nomen inuenerit. Algæ species est, quæ Vlua dicitur, hoc tantum inter se differentes, quòd hæc palustris, lacustris, fluuiatilisq; sit: illa uerò tantum in mari proueniat. Quod discrimen illo uulgari uersiculo indicatur.

Alga uenit pelago, sed nascitur ulua palude.

Vnde etiam Virgilius libro sexto Aeneidis ita cecinit.

Tandem trans fluuium incolumes, uatemq; uirumq;.

Informi limo, glaucaq; exponit in ulua. Et libro secundo eiusdem.

Limosoq; lacu per noctem obscurus in ulua. Delitui.

Fuci marini
uires ex Gal.
Nomina.

Fuci marini mentionem fecit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Phycos humens etiānum, & uires ex mari exemptus desiccatur, & refrigerat ordine secundo: habet enim quiddam modicè acerbum. Nominatur Græcis Φύκος θαλάσσιος: Latinis, Phucus seu Fucus marinus: Italis, Phuco marino.

Ποταμογέτον. POTAMOGETON.

CAP. XCVI.

POTAMOGETON, folium betæ simile, hirsutum, paululum supereminens extra aquam. Refrigerat, & inspissat: pruriginibus utile, & contra ueterum ulcerum nomas. Nomen ex eo inditū est, quòd palustribus, & aquosis enascatur.

Potamogeto
nis confid.

Vires ex Gal.

Nomina.

POTAMOGETON lacubus, & paludibus innasci amat, ubi folijs betæ proximis, super aquam expansis in compluribus locis emicare inuenitur. Hanc herbam nos sæpe uidimus, & legimus, priuatim in lacubus quibusdam in Ananiensium agro, quam ibi unā cum nymphæa aquis supernatantem deprehendimus. Potamogeton, ut testatur Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, adstringit, & refrigerat similiter polygono, sed essentia eius crassior, quā polygonon est. Huic herbæ nomen Græcum ποταμογέτον, Latinum similiter Potamogetum: Italis, Potamogeto: Germanis, Seehalden, kraut, & Sam kraut.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ. STRATIOTES.

CAP. XCVII.

STRATIOTES in aquis nascens, iisdem supernatat, & sine radice uiuit: vnde cognomentum traxit. Herba semper uiuo similis, ni maiora haberet folia. Quæ refrigerant: sanguinem, qui defluit à renibus, pota sistunt: vulnera, quæ inflammationem minantur, intumescere non sinunt: ignibus sacris, & tumoribus ex aceto illinuntur.

NON EST profecto quod miremur, si Stratiotes in Italia non prouenit. Quædoquidem ea, ut lib. XXIII. cap. XVIII. Plinius testatum reliquit, est in Aegypto tantum, & inundatione Nili nascitur, aizoo similis, ni maiora haberet folia. Vocatur Græcis ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ ενυδρος: Latinis, Stratiotes aquaticus.

Nomina.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ ΧΙΛΙΟΦΥΛΛΟΣ. STRATIOTES MILLEFOLIUM.
CAP. XCVIII.

STRATIOTES millefolium exiguus frutex, palmi altitudine, aut amplius assurgit: folijs auium pulli pennas imitantibus, breui admodum, dissectoque foliorum exortu. Folia syluestre cuminum simulant, præsertim breuitate, atque scabritia, breuiora paulo: densiore umbella, & plenior. Surculos in cacumine gerit exiguos, & capitula in modum anethi: flores paruos, & candidos. Nascitur in asperis agris, præcipuè circa semitas. Eximij vsus ad ulcera vetera, recentiaque, profluentem sanguinem, & fistulas.

MILLEFOLIUM MAIUS.

MILLEFOLIUM MINUS.

STRATIOTES in hunc usque diem Millefolij cognomen retinet. Planta est officinis notissima, in incultis proueniens, in pratis, & circa semitas, lignosis caulibus, dodrante maioribus, pluribus ab una radice prodeuntibus, quibus folia insunt auium nouellarum pennis similia, syluestriq; cumino æmula. Flores eius densiore umbella sustinentur, candidi, etsi nonnunquam in purpura rubescant. Ex his utique notis palàm est, communis usus Millefolium aliud dici posse, quàm Stratioten, de quo hic agitur, non autem, ut Brasauolus existimat, Myriophyllum infra à Dioscoride descriptum. Siquidem Myriophyllum caulis est tener, singularis, unica nixus radice: folijs plurimis, læuibus, fœniculo similibus. Quæ sanè omnia, ni fallor, apertissimè ostendunt, Brasauolum hac in re hallucinatum esse. Millefolij genus quoddam nascitur in Goritiensi agro Saluatino monte prope sacellum diuæ Mariæ uirginis, eo tantum saxoso

Stratiotes millefolia consideratio.

VERBASCUM PRIMVM.

Stratiotæ uires ex Gal.

Nomina.

VERBASCUM SECVNDVM.

saxoso tractu, quo ad Sontium fluium descenditur. Id quoniam aliud præstat magnitudine, ut eius effigies, quam hic damus, aperte ostendit; ideo nobis iure liceat ipsum nominare Millefolium maius. Stratioten hunc, & superiorem perstrinxit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi de utriusque uiribus ita differit. Stratiotes aquaticus quidem humida, & frigida facultate est: terrestris uero nonnihil habet adstrictionis: proinde sanæ, & ulcera glutinare potest, & ulceribus esse utilis. Sunt qui eo & ad sanguinis eruptiones utantur, & ad fistulas. Herba, quæ Græcis Στρατιώτης χιλιόφυλλος, Latinis Stratiotes millefolium appellatur: Italis, Stratiote millefoglio: Germanis, Garben: Hispanis, Milhoyas yerua: Gallis, Mille feuille.

Φλόμος. VERBASCUM. CAP. XCIX.

VERBASCUM differentias summas habet duas, hoc nigrum, illud album: in quo mas, & fœmina intelligitur. Fœminæ igitur folia sunt brassicæ, pilosiora multo, & latiora, candida: caulis albus, cubitalis, aut amplior, subhirsutus: flores albi, aut ex luteo pallescentes: semen nigrum: radix longa, gustu acerba, crassitudine digiti. nascitur in campestribus. Verbasum, qui mas appellatur, oblongius, albis folijs, & angustioribus, tenuiori caule. Sed nigrum prorsus albo simile esset, nisi nigriore, latioreque constaret folio. Syluestre folia fert saluix: altas uirgas, & lignosas, & circa eas ramulos, quales marrubiū: flores luteos, auri æmulos. Sunt & phlomidæ duæ, hirsutæ, rotundis folijs, humiles. Tertia lychnitis appellatur, ab alijs autem thryallis, folijs ternis, aut quaternis, uel paulò pluribus, hirsutis, crassis,

VERBASCUM TERTIVM.

pinguibusque:

VERBASCUM SYLVESTRE.

VERBASCUM LYCHNITIS.

10

20

30

PRIMVLA VERIS.

PRIMVLA VERIS ALTERA.

40

50

pinguibusque: apta ad lucernarum lumina. Radix priorum duarum adstringit: quare quod magnitudine ludicrum talum æquet, in alui profluuio, conuenienter ex vino datur. Decoctum ruptis, conuulsis, fractis, antiquæ tussi auxiliatur: dentium dolorem collutione mitigat. Verbasum, cui flos aureus, capillos tingit, & quocunque abijciatur, blattas in se contrahit. Cocta in aqua folia aduersus tumores, & oculorum inflammationes illinuntur: syderatis ulceribus ex uino, & melle, cum aceto autem vulneribus medentur: cōtra scorpionū ictus sunt auxilio. Syluestris folia ambustis igni sunt cataplasmata. Aiunt in folijs eius, quam fœminā dicimus, aridos ficus omnino non putrescere.

Verbasci genera, & consideratio.

Ruellij, & Fuchsij opinio reprobata.

Verbasci uires quædam.

Blattariæ historia, & uires.

Verbasci genera, & uires ex Galeno.

Nomina.

PRIMA Verbasci genera, domestica scilicet duo, nulli non cognita sunt. Verum sylvestre, quod folijs saluie similibus, aureisq; floribus prouenit, non omnibus sanè notum existimo. Viret tamen hodie Patauij in nobilissimo simplici horto, quem ad commune studioforum commodum Illustrissimus Venetorum Senatus construi curauit. Quin nec fortasse Lychnitim, cuius etiam figuram hic damus, nouere multi. Reliqua uerò, qui mihi demonstrauerit in Italia, hæcenus reperi neminem. Et quanuis sint, qui putent, ut Ruellio, Fuchso, & recentiorum alijs placet, eas uulgaris notitiæ plantas, quæ quibusdam Brachæ cuculi, officinis Primulæ ueris, Germanis clauus sancti Petri, nonnullis uerò herbæ paralytis appellantur, esse Dioscoridis Phlomidis, quæ hirsutis, rotundisq; folijs, humiles profiliunt; eorum tamen sententiæ, licet eruditorum uirorum, haudquaquam adstipulari possum. Siquidem plantis ijs folia non insunt hirsuta, nec etiam rotunda, sed alteri læuia, alteri uerò crispæ, lactucæ, aut dipsaci modo. Adde quod florum, quos hæc Phlomidum genera proferant, nusquam, quod sciam, meminit Dioscorides, neque è ueteribus alijs, qui Verbasci genera recenseat. Id quod in herba paralyti, meo quidem iudicio, silentio inuoluendum non fuerat, cum hæc omnium prima suis aureis floribus emicet, uerq; nouum pronunciet: unde illi officinæ nomen imposuerunt. His recentiores uim efficacem tribuunt ad articulorum dolores. Radicis earum decoctum ad renum, & uesicæ calculos commendant. Succum quoque tum potum, tum exterius illitum fractis, luxatisq; ossibus utilem esse tradunt. Quo item ex floribus expresso utuntur mulieres ad erugendam faciem, eiusq; maculas detergendas. Sed ad legitima Verbasci genera redeamus. Hæc omnia in uniuersum, ut plurimis factis periculis constat, omnibus ferè sedis morbis mirificè subueniunt: adstringunt enim, & exiccant. Quamobrem seminis, & florum puluis, additis chamæmali floribus, & laticis resina, procidentem sedem suffitu cohibet, & tenasnum præcipuè dysentericis tollit. Verbasci fœminæ folia inter lapides contusa, si equi claudicantis ex clauorum noxa ungui prius excanato imponantur, mirum dictū quàm breui tempore is liber euadet. Radicis eiusdem succus, anteaquam caulem proferat, duarum drachmarum pondere ex Cretico uino haustus, in ipsa accessionis hora (ut Arnaldus refert) quartanam fugat, cum hoc tamen, quod tribus, aut quatuor iteratis uicibus hauriatur. Succus tam florum, quàm foliorum asperis uerrucis illitus, eas facile delet, et=

BLATTARIA.

si læuibus nihil proficiat. Est & herba similis Verbasco, quæ BLATTARIA Plinio nominatur libro XXV. cap. IX. ubi eam ijs uerbis depingit. Est similis Verbasco herba, quæ sæpe fallit pro ea capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in se contrahit, ideoq; Rômæ Blattariam uocant. hæc Plinius. Eundem uerò effectum Dioscorides illi Verbasci generi assignauit, quod floribus aureis descripsit. Quæ certè res facit, ut credam, quod non aberrarent ij, qui sibi animū inducerent, blattariam Plinij, & uerbasum illud Dioscoridis, cui flores insunt aurei, unam & eandem plantam esse. Porro Blattaria passim ferè nascitur: folijs oblongis, per ambitum serratis: floribus tertium Verbasci genus maxime æmulantibus. Quibus decidentibus circa caulem folliculi exoriuntur parui, lini instar, duriores tamen, ac læuiore, in quibus semen continetur. De hac herba plures, quod inuenerim, facultates non produntur. Sed cum ea gustu amara deprehendatur, hinc certò colligere licet, quod eadem & aperire, & abstergere possit. Verbasci genera, & uires memoriæ tradidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Verbasum, quoddam folijs album est, quoddam uerò nigrum. Et albi aliud quidem mas est, cuius folia angustiora: aliud fœmina, cuius maiora. Est præterea aliud Verbasum sylvestre cognominatum, quod floribus constat aureis, & luteis. Sed & præter has species alia est, quam proprie phlomidæ, & thryallida nominant. Priorum itaq; duarum radix gustu acerba est, & fluxionis affectibus prodest: sed & ad dentium dolorem eam quidam colluunt. Attamen folia digerendi uim habent: sic & aliarum folia, & maxime eius, quæ aureos flores obtinet: qua etiam capillos rufant. Omnium enim folia desiccandi, & digerendi moderatè uim possident. Quæ planta Græcè Φλόπος, Verbasum Latine dicitur: Italica, Verbasco, & uulgò Tasso barbasso: Germanis, Vulkraut: Hispanis, Verbasco: Gallis, Bouillon. Αἰθιώσις

Αἰθιοπίς. AETHIOPIS.

CAP. C.

AETHIOPIS folia habet verbasco similia, perquam hirsuta, densaq; in orbem circa radicem imam redacta: caulem quadrangulum, † scabrum, similem apiastro, aut arctio, multis concavū alis: semen erui magnitudine, ge-
 10 minum, in uno conceptaculo: radices ab eodem cespite numerosas, longas, plenas, glutinosas gustu: quæ sicca nigrescunt, duranturque, ut cornua possint uideri. Plurima nascitur in Ida monte Troadis, & in Messenia. Auxiliatur purulentis excreationibus, ischiadicis, pleu-
 20 riticis, arteriæ scabritijs, decocta radix, & pota: quin & cum melle, eclegmatis uicem præbet.

TAMETSI iampridem existimauerim, Aethiopidem her-
 30 bam in Aethiopia, & Ida Troadis tantum nasci, quod eam inibi plurimam gigni testentur Dioscorides, et Plinius; hoc tamen an-
 no legitima, ni fallor, Aethiopsis ad me allata est Patavio ab eru-
 dito iuueni medico Ioanne Odorico Melchiorio Tridentino, quæ,
 nulla prorsus reclamante nota, Aethiopidem referre deprehendi,
 ut eius pictura, quam hic damus, pulchrè demonstrat. Aethio-
 pidis non reperio meminisse Galenum in simplicium medicamen-
 40 torum censu. quanquam eam memoriæ prodidit Paulus lib. VII. ubi nō plures de hac herba vires tradit, quàm quæ Dioscoridi ac-
 ceptæ referri possunt, cum ita scribat. Aethiopsis similia verba-
 sco habet folia. Radicis decoctum potum auxiliatur ischiadicis,
 pleuriticis, & sanguinem reiicientibus: arteriæ etiam asperita-
 tes cum melle lenit. Ut Græcis hæc planta αἰθιοπίς, ita etiam
 Latinis Aethiopsis nominatur: Italis, Ethiopide.

Aethiopidis
 consider.

Aethiopidis
 vires ex Pau.

Nomina.

entus omisit. Sed cur nos eam non adiecerimus, fecit Oribasius, quem in hoc Plinio, ad stipulari inuenimus.

Ἀρτίον. ARCTION.

CAP. CI.

ARCTION, aliqui potius Arcturon uocant, similis est verbasco folijs, nisi quod hirsutiora, &
 40 rotundiora sunt: caule longo, molli: semine cumini, paruo: radice tenera, alba, dulci que. Decocta
 cum semine radix in uino, dentium dolorem mulcet, si contineatur ore decoctum: ambusta, pernio-
 nesque fouentur eodem: bibitur aduersus coxendicum dolores, & stranguriam è uino.

CREDIDIT Ruellius, Arction eam esse plantam, quæ & secus uias, & in scrobium marginibus nascitur,
 quamq; officinarum uulgius Lappam minorem appellat. Sed Ruellius in hoc haud dubiè, meo quidem iudicio, fallitur,
 neq; audiendus est. Siquidem, ut diligenter notas expendentibus perspicuum fiet, Lappa minor aliud profectò nō est,
 quam xanthium inferius à Dioscoride representatum. Et enim Lappa minor folio uerbasco, eoq; hirsutior non uisi-
 tur: neque caulem profert longum, & mollem: quin nec semen cumino simile, neque radicem teneram, ac dulcem.
 Ex quibus sanè notis repugnantibus Ruellij opinio euidentissimè refellitur. Nullam equidem hæcenus herbam reperi,
 ac uidi, quæ Arctium legitime refrat. Huius meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi de eo ita
 scriptum reliquit. Arction illud, quod uerbasco est simile, radice tenera, candida, dulci: caule oblongo, & molli: se-
 50 mine cumino simili, facultatis est admodum tenuiū partium, & ob id exiccantis, extergentisq; tamen modicè. Quam
 obrem radix, ac semen eius cocta cum uino, quadantenus dolores dentium mitigant. Porro ambusta, & chimethla,
 non horum modo decoctum perfusum, sed & caules teneriores sanare possunt. Quod Ἀρτίον Græci, Arctium
 quoq; Latini dicunt: Itali, Arctio.

Arctii confi-
 sideratio.
 Ruellij error.

Arctii vires
 ex Galeno.

Nomina.

Ἀρκεύιον. PERSONATA.

CAP. CII.

PERSONATA folia habet cucurbitæ, maiora tamen, hirsutiora, nigriora, & crassiora: caulem
 albicantem, quanquam & interdum uidua caule reperiatur: radice intus candida, foris nigra. Hæc
 drachmæ unius pondere pota cum pineis nucibus, purulenta, & cruenta extusientibus auxiliatur:
 trita dolores à contorsionibus artuum contractos, illitu sedat. Folia utiliter antiquis ulceribus illi-
 nuntur.

PERSONA

Personatæ cō-
sideratio.

PERSONATA.

Plinij tutela.

Fuch. error.

Brafauli hal-
lucinatio.

Personatæ ui-
res ex Gal.

PERSONATAM, Plinio libro XXV. cap. IX. teste, quidam Arcion uocant, cuius folio nullum est latius, grandes lappas ferentem. Ex quibus Plinij uerbis planum fit, Personatam eam nimirum plantam representare, quam officinæ uulgò Lappam maiorem uocant, quòd huic folia insint herbarum omnium maxima, longeq; cucurbitina excedentia: quòdq; hæc lappas grandiores ferat. Huius altera habetur species, quæ quidem folijs cucurbitas magis æmuletur, ijs tamen maioribus, in riguis, & scrobium marginibus proueniens, caule interdum uidua, non tamen perpetuo, quoniam ueris initio & caulem, & flores profert, licet ijs subinde confestim exuatur. Ex huius folijs nostrates rustici pileos sibi conficiunt, quibus à solis radijs se tuentur, dum Sirio ardente segetem uel metunt, uel tritulant. Huius item meminit Plinius loco citato, ubi eam non quidem Personatam, sed Persolatam appellat, sic scribens. Persolatam, quam nemo ignorat, Græci uerò Arcion uocant. Folia habet maiora etiam cucurbitis, & hirsutiora, nigrioraq; & crassiora: radicem albam, & grandem. Hæc Plinius de Persolata. Ex cuius notis facile cognosci potest, Plinium hîc secundum Personatæ genus de scripsisse. Quo fit, ut maximè redarguendum putem Leonice-
cenum, utpote qui Plinium in hoc perperam damnauerit, asse-
rens non nisi unum Personatæ genus reperiri. Fuchsius, & re-
centiorum nonnulli non dubitant, quin hoc Personatæ genus sit
Petasites. Sed omnes, pace eruditorum dixerim, in errore uer-
santur, ut proxima commentatione liquebit. Caterum Bra-
sauolus in suo simplicium examine Lappam credidit esse Dio-
scoridis Aparinen, in hoc euidentius hallucinatus, quam ut e-
ius error explodi debeat, ut etiam ij dijudicare poterunt, qui in
re herbaria etiam mediocriter uersati fuerint. De Personata
sub alterius Arctij nomine differuit Galenus libro VI. simplicium
medicamentorum, his uerbis. Alterum uerò Arctium, quod
Prosopida uocant, cuiusq; folia cucurbitæ simil-
lima sunt, nisi quatenus tum maiora, tum durio-
ra, discutit simul & desiccant, sed & adstringit
mediocriter. Quamobrem folia eius ueteribus
ulceribus mederi possunt. Quæ planta Græcis
ἀρκτηϊον, Latinis Personata uocatur: Italis,
Lappola maggiore: Germanis, Groß kletten:
Hispanis, Bardana, & Pagamacera mayor: Gal-
lis, Gloteron, & Bardana.

PERSONATA ALTERA.

Nomina.

ΠΕΤΑΣΙΤΗΣ. PETASITES. CA. CIII.

gus dependet. Contra phagedænas, & ulcera quæ cacoëthe vocantur, efficaciter illinitur.

Petasitis con-
sideratio.
Ruellii, & Fu-
chsi opinio.

Vires ex Gal.

Nomina.

QUANQVAM scribit Ruellius, nasci Petasiten in Gallia; non tamen uideo, quomodo quis rectè eius senten-
tiæ subscribere possit ac debeat. Quandoquidem is Persolatam, de qua superiori capite differuimus, pro Petasite sum-
psisse uidetur, quam etiam ipsum fortè secutus Fuchsius pro eadem depinxit. Sed quoniam Petasites pediculum fun-
dit cubito prociorem, à quo amplum folium, galeri figura, tanquam fungus, dependet, cui folium huius Persolatæ,
uel Arctij generis minime respondere deprehenditur; hinc fit, ut horum alioqui doctissimorum uirorum sententiam
improbendam esse existimem. Nobis hætenus ueram Petasiten non licuit inuenire. Atque adeò mea sententia est,
quòd hæc non nascatur in Italia, argumento, quòd tam grande folium tandiu nunquam latere potuisset. Petasiti ui-
res paucis reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inueniens. Petasites ex tertio est ordine de-
siccantium. Quamobrem ad maligna, quæ cacoëthe uocantur, & phagedænica ulcera, ea utuntur. Non secus La-
tinis Petasites, ac Græcis ΠΕΤΑΣΙΤΗΣ nominatur.

EPIPACTIS ab alijs elleborine, parua herba, exiguis folijs. Iocineris uitijs utilis, & contra venena pota.

EPIPACTIDA adeo paucis perstrinxerunt Dioscorides, ac ceteri, qui ante & post ipsum de plantarum historia scripserunt, ut difficile admodum sit decernere, quanam planta sit hæc in Italia, ubi fortasse ea non prouenit. Nam, ut Plinius lib. XIII. cap. XX. commemorat, Epipactis in Asia, & Græcia nascitur. Verum enimvero si Epipactis Elleborine ex eo dicta est, quod cum Elleboro nigro similitudinem habeat, eam equidem crediderim nasci in Goritienfi agro. Quandoquidem inibi frequens quædam parua herba reperitur, cuius hîc figuram damus, quæ folijs, floribus, & radicibus elleborum nigrum repræsentat.

Epipactidis inter simplicia, quod inuenerim, non meminit Galenus. Sed Paulus idem, quod Dioscorides, de eius uiribus tradidit.

Hæc ἐπιπᾶκτις Græcè dicitur: Latine item Epipactis, & Elleborine.

Epipactidis
consideratio.

Nomina.

Καρῶς. FVMARIA.

CAP. CV.

FVMARIA fruticosa herbula est, prætenera, coriandro similis: folijs candidioribus, undique numerosis, cineracei coloris: flore purpureo. Huius succus acris est: claritatem facit oculis, delacrymationemque: unde nomen traxit. Illitus cum gummi, euulsas palpebras renasci prohibet. Commanducata herba biliosam vrinam trahit.

FVMARIA.

FVMARIA ALTERA.

Bb

FVMARIA,

Fumariæ con-
sideratio.

Fumariæ ge-
nera ex Plin.

Fumariæ ui-
res ex Niesuc.

Fumariæ ui-
res ex Gal.

Nomina.

FUMARIA, herba vulgaris admodum notitiæ, officinis passim uocatur Fumus terræ. Fumariæ uerò nomen sibi asciuit, quòd eius succo oculis immisso, quibus mirificè claritatem conciliat, lacrymas, quemadmodum & fumus, cieat. Debet hæc Mauritanis longè magis, quàm Græcis, quòd illi eam pluribus commendauerint uiribus, nec eis quidem contemnendis, ut Serapionem, Auicennam, & Mesuem legentibus facillè patebit. Fumariæ Plinio duo traduntur genera lib. x xv. cap. xiii. ubi ita scriptum reliquit. Capnos prima, quam pedes gallinaceos uocant, nascens in parietinis, & sepibus, ramis tenuissimis, sparsisq; flore purpureo, uiridis, succo caliginem discutit: itaque in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine, & effectù alià est Capnos fruticosa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascitur in hortis, & segetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationemq; ceu fumus, unde nomen accepit. eadem euulsas palpebras renasci prohibet. hæc Plinius. Cæterum quoniam altera sit Capnos, quæ etiam ab Aëtio describitur, superius libro tertio de Aristolochia, & Pistolochia differentes latius explicauimus. Eò igitur illos remittimus, qui plura de altero Fumariæ genere scire desiderant. Hic satis nobis sit eius tantum imaginem exhibere, Fumariæ alterius nomine inscriptam. atque eius notas, quas loco citato retulimus, omittamus, ne idem frustra repetere uideamur. Porro in nothis, & Dioscoridi adscriptis simplicium nomenclaturis reperio Capnon quibusdam Corydalion appellari. Vnde factum est, ut in suspicionem uenerim, an de Capno intellexerit Galenus libro xi. simplicium medicamentorum, ubi de galerita scribens, quæ Græcis corydos dicitur, Corydalios herba meminit, sic inquires. Adieci hæc sermoni, quòd uellem clarè hoc animal, nempe galeritam, manifestare, quos ferat in capite pilos erectos: quandoquidem expertus sum eius aduersus colicos utilitatem, uelinq; qui ipsum non norunt, ijs bene monstratum. Nam & ipsa Corydalis appellata herba colicis conuenit. Et hoc quoque tibi obiter sit notatum. hætenus Galenus. Sed iam ad Fumariæ uires redeamus, quas primum ex Mesue sic ad sensum referam. Fumaria inter mitiora, innocentioraq; recensetur medicamenta, quibus deiectoria uis inest. uerum nimia huius herba copia facit, ut eius quoque auctoritas & pretium plurimum diminuatur. Hæc non modò aluum soluit; sed & uiscera roborat, contrahitq; distentos eorum uillos. Omni prorsus noxa caret: quo fit, ut haurientibus nullum inferat incommodum. Roboratur deiectoria eius facultas, quòd non admodum sit ualentior, additis myrobalanis, senna, caprino sero, infectorio cocco, aut uiuis passis. Præstat quæ uirentior, folijs extensis, non sanè crispis, & quæ uiolæ eo sit flore. Colligi debet uerno tempore, & ex eo succus exprimi. Sunt qui hanc in uniuersum temperamento frigidam dixerint. Sed aberrarunt, quoniam in ipsa foliorum superficie reperitur & caliditas, quæ tamen eius frigiditatem non superat. Siccit præterea ordine secundo, sed semen calidum est. Deprehenditur sanè eius caliditas ex amaritudine, & acredinis parte quadam modica, quæ gustu percipiuntur. Quapropter attenuat, penetrat, obstructions aperit, ac deiectoriæ est facultatis. Sicuti frigiditatis, & acerbæ qualitatis adminiculo cohibet, aggregat, & roborat. Aluum facillè deiecit, bilem trahit, & adustos humores. Eius uis non modò ad hepar; sed & ad uenas diffunditur. Quamobrem sanguinem expurgat, omnibusq; incommodis medetur à bile, aut exustis humoribus prouenientibus. Proinde elephantiasi medetur, aduersus carcinomata efficax est: lichenas, & alia cutis uitia mirificè emendat: quin & omnibus morbis auxiliatur, qui ex uiscerum infarctu originem ducunt. Roborat Fumaria uenter, iecur, & cætera interna uiscera, biliofasq; finit febres, quemadmodum & eas, quæ ex uasorum obstructione excitantur. Fumariæ meminit Galenus lib. vii. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus differit his uerbis. Capnos, hoc est, Fumaria acris simul, & amaræ qualitatis est particeps, nec tamen planè expers est acerbæ. Quamobrem urinam biliosam multam prouocat, sanatq; iecinoris obstructions, & debilitates. Succus eius oculorum aciem acuit, non paulum trahens lacrymarum, uelut ipse fumus: nam hinc ei appellatio indita. Plebeius quidam ea uti solebat ad stomachum roborandum, unaq; uentrem lubricandum. Siquidem herbam primum desiccata condebat: porro eum uti uolebat, subductionis quidem gratia, melicrato inspergebat: at roborare uolens stomachum, uino nimirum diluto. Herba, quæ Græcis καπνός, Latinis quoq; Capnos & Fumaria nominatur: Arabibus, Scchiterig, siue Saheteregi: Officinis medicorum, Fumus terræ: Italis, Fumaria, & Fumoterra: Germanis, Erdtrauch: Hispanis, Palomilha: Gallis, Fumeterre.

Λωτὸς ἡμερὸς. LOTVS VRBANA.

CAP. CVI.

LOTVM urbanam alij trifolium uocant. nascitur in hortis. Extractus succus, addito melle, oculorum argema, nubeculas, cæterasque caligines discutit.

Λωτὸς ἀγρίος. LOTVS SYLVESTRIS.

CAP. CVII.

SYLVESTRIS Lotus, quam trifolium minus appellant, plurimum in Libya gignitur, caule bicubitali, & sæpe maiore, alis multis: folijs trifolij pratensis: semine scæni græci, multò minora, gustu medicato. Vim calfaciendi, & leniter adstringendi obtinet: vitia cutis in facie, maculasq; cum melle peruncta expurgat. Trita per sese, aut cum maluæ semine, in uino, aut passo bibitur aptissimè contra dolores, qui uesicam malè habent.

Loti utriusq;
consideratio.
Gesneri, & aliorum opin.
reprobata.

NVLLA certè hætenus nobis sese obtulit herba, cui meritò subscribi possit: hæc est uera ac legitima Lotus satiuæ. Cæterum non desunt e recentioribus, quorum opinionem tuctur Gesnerus uir doctissimus in suo libro animalibus dicato, qui putant, Lotum satiuam esse Trifolium illud, quod in pratis passim atque alibi etiam prouenit: eo fortasse argumento adducti, quòd Dioscorides scripserit Lotum tam urbanam, quàm sylvestrem ab aliquibus trifolium appellari.

LOTVS VRBANA.

LOTVS SYLVESTRIS.

30

lari. Sed quod errent ij, qui ita sentiunt, ex eo manifestè cognoscitur, quod à Dioscoride Loto sylvestrifolia trifoli-
 10 li pratenfis tribuantur. Nam si Dioscoridi Lotus sativa fuisset trifolium pratense, is nimirum scriptis tradidisset,
 eam in pratis nasci, non in hortis: atque satis illi fuisset Lotum sylvestrem sativæ similem reddere, omissa trifolij pra-
 tensis mentione. Hinc ergo colligendum arbitror, Lotum esse plantam aliam à Trifolio: eosq; in errore uersari, qui
 secus opinantur. Sunt porro alij, qui existimant, eam plantam esse Lotum urbanam, quam uulgares herbarij, &
 officinæ Melilotum falso appellant, utpote quæ folijs constet trifolij effigie, nascaturq; non in pratis tantum, sed etiã
 in uiridarijs ac hortis. Verum horum sententiam cur planè probem, aut refellam, nihil equidem habeo, cum ij sua
 40 potius opinione duci, quàm rationibus aut auctoritatibus niti uideantur. Inclinat tamen animus ad credendum, quod
 ita, ut illi rentur, facile esse possit. quandoquidem uulgaris Melilotus & in hortis prouenit, & folia trifolio proxi-
 ma profert: quin & omnibus notissima est herba, quemadmodum Lotum urbanam olim fuisse aperte innuit Diosco-
 rides, qui eam ut triuialem ideo non depinxit. His illud etiam accedit, quod in hunc usque diem proprium ferè serua-
 uerit nomen, eo tantum aucto ex Loto in Melilotum. Vnde postea facile factum esse potest, ut eadem legitimæ me-
 liloti locum occupauerit. Sylvestris uerò Lotus, quàm copiosam in Libya gigni tradidit Dioscorides, an nascatur
 in Italia, non ausim affirmare. Equidem herbam quandam sæpius uidi, ac legi in incultis, & pratis nascentem, folijs
 trifolio æmulis, bicubitali caule, quàm plurimis adnatis, luteis floribus, è quibus cornicula prodeunt semine plena,
 fœni græci modo, odore non ingrato. Sed an hæc sit uera Lotus sylvestris, nondum compertum, & exploratum ha-
 beo. Loti utriusque uires reddidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquires. Lotus domestica,
 50 quam quidam triphyllon, hoc est, trifolium nominant, ut mediocriter concoquendi uim possidet, sic etiam exiccanda:
 in caliditatis, frigiditatisq; coniugatione media quodammodo est, & temperata. Lotus autem agrestis plurima
 in Libya prouenit. Semen eius secundi est ordinis excofacientium, habetq; nonnihil absterforium. Λωτός quæ
 Græcè ἡμερος, Latine Lotus urbana cognominatur: Italicè, Loto domestico. Quæ uerò Λωτός ἄγριος Græcis,
 Lotus sylvestris Latinis uocatur: Italis, Loto saluatico. Arabes utrunque cum Aegypto etiam indifferenter uo-
 cant Handachocha, Garch, & Thusf.

Loti utriusq;
uires ex Gal.

Nomina.

ΚΥΤΙΣΟΣ. CYTISVS.

CAP. CVIII.

CYTISVS frutex est albus in totum, ut rhamnus, ramos spargens cubitales, & maiores: in
 quibus folia fœni græci, aut loti trifoliæ, minora, dorso medio prominente. Ea digitis trita eru-
 tam olent, gustataque cicer recens sapiunt. Folia refrigerant: tumores inter initia discutunt, si

Bb 2 cum

cum pane trita illinantur: decoctum potu vrinam ciet. Nonnulli, quod apes alliciat, prope aluearia ferunt.

Cytisi confideratio.

Cytisus fruticosa est, non herba.

Cytisi historia ex Col.

Cytisi historia ex Plin.

CREDIDIMVS iandudum Cytisum, si tamen is in Italia proueniret, non aliam esse plantam, quam eam Trifolij odorati speciem, quæ Romanis uulgò appellatur Tribolo, alijs uerò Trifoglio cauallino, hoc est, Trifolium equinum, eo quod equis gratissimum sit pabulum, cum nulla sanè mihi occurreret planta, quæ magis notis omnibus Cytisum præ se ferre uideretur. In hanc opinionem me primùm deduxerat Plinius, quod scripserit, iumenta degustato Cytiso hordeum spernere. Nam cum certò scirem, equos adeò huius Trifolij genere auidos esse, ut eo magis delectètur, quam hordeo, auena, & reliquis frugibus; idcirco uidebàr non temerè adduci, ut crederem, hanc stirpem legitimum esse Cytisum, præsertim cum pluribus constet notis, quæ Cytiso respondent. Huc præterea alia accedebat ratio, quod cum Dioscoridem uiderem de Cytiso inter herbas, non autem inter frutices, & arbores differere, non aliud quidem mihi persuadere poteram, quam quod Cytisus esset herba potius, quam arbor: præcipue cum palàm sit, iumenta herbas, & fœnum potius depasci, quam arborum frondem. Siquidem eruo, et medica herbis antiqua ætas armenta, & pecora alebat, ac saginabat. His itaq; rationibus fretus (tunc enim plura neglexerã inuestigare) adductus eram, ut existimarem, illud Trifolij genus odoratũ omnino esse Cytisum. Verùm enimvero cum postea rem hanc accuratius, rectiusq; expendissem, me in errore uersari deprehendi. Proinde in præsentia non grauabor priorem mutare sententiam, constanterq; affirmare, aliam ab illa planta Cytisum esse: nec eam quidem herbam, sed fruticem, qui cultura arboreseat. Non enim is sum, qui opinionis alicuius sustinendæ gratia adeò pertinax esse uelim, ut falsum magis, quam uerum tueri contendam. Sed quod iure putem in aliam me deuenisse sententiam, facit in primis Galenus libro primo de antidotis, ubi Cytisum fruticem esse myrti magnitudine scribit, his uerbis. In Mysia quoq; quæ parte nostræ provincie finitima est, tractis occurrit, quem Britton nominant, in quo mel Attico persimile magna cum admiratione conspexi. Extabat enim ibi quoque collis quidam non magnus, saxosus totus, thymo, & origano refertus: alibi locus erat Cytiso plenus. Apes plurimum mellis ex Cytisi floribus excerpere scriptores uno ore tradunt. Fruticosa uerò planta Cytisus est, eam altitudinem attingens, ad quam myrti crescunt. hæc Galenus. Est deinde Plinius, quem Galeno subscripsisse inuenio libro XII. cap. III. cum inquit. Alterum est ebeni genus fruticosum, Cytisi modo & tota India dispersum. Et libro XVI. cap. XXVIII. ubi inter arbores Cytisum enumerat, scribens. Tota ossea est, ilex, cornus, robur, Cytisus, morus, ebenus, lotus, & quæ sine medulla esse diximus. Accedit his etiam Columella, qui idem testari uidetur in calce libri V. ubi cum longius de Cytiso differuisset, demum inquit. Hactenus de arboribus præcepisse abunde est. Horum itaque probatorum authorum testimonio planum fieri arbitror, Cytisum arborescentem esse fruticem myrti modo, ut Galenus scriptum reliquit. Sed mihi quidè hactenus inter Italicos frutices, qui arboris instar adolescunt, nullum contigit inuenire, qui legitimè Cytisum referret. Cæterum non desunt, qui sibi persuadeant, atq; etiam scriptis tradant (ut Gesnerus in libro magno, quem de quadrupedibus edidit) se Cytisum uidisse, legissèq; in Italia in syluis, alijsq; syluestribus locis, qui per se tantum proueniat. Sed equidem dubitauerim, ne, & ipsi decipiantur: quandoquidem ij, quantum ex eorum scriptis colligi potest, Coluteam sic Theophrasto uocatam sumunt pro Cytiso. Neq; propterea illud dixerim, quod putem cytisum sua sponte non prouenire, cum teste Columella lib. IX. cap. IIII. de re rustica, duplex sit cytisus, una satiuæ, et altera suæ spontis: sed quod scribat Plinius, raram esse in Italia. De satiuæ autem Cytiso diligentissime scripsit idem Columella lib. V. de re rustica, capite ultimo, cuius hinc uerba subiiciam. Cytisum, inquit, in agro esse quàm plurimum maximè refert, quod gallinis, apibus, capris, bubus quoq; & omni generi pecudum utilissimus est, quod ex eo citò pinguescit, & lactis plurimum præbet ouibus: tum etiam quod octo mensibus uiridi eo pabulo uti, & postea arido possis. Præterea in quolibet agro, quanuis macerrimo, celeriter comprehendit: omnem iniuriam sine noxa patitur. Mulieres quidem si lactis inopia premuntur, Cytisum aridum in aqua macerari oportet, & cum tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico uino, atq; ita potandum dari: sic & ipsæ ualebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Satio autem Cytisi uel autumnno circa idus Octobris, uel uere fieri potest. Cum terram bene subegeris, areolas facito, ibiq; uelut ocymi semen Cytisi autumnno serito. Plantas deinde uere disponito, ita ut inter se quoquoersus quatuor pedum spatia distent. Si semen non habueris, cacumina Cytisorum uere deponito, & stercorata tam terram circumaggerato. Si pluuia non inceserit, rigato quindecim proximis diebus, simul atque nouam frondem agere cæperit, sarrito, & post triennium deinde cædito, & pecori præbeto. Equo abunde est uiridis pondo XV. bubus pondo uicena, cæterisq; pecoribus pro portione uirium. Potest etiam ante Septembrem satis commodè ramis Cytisi feri, quoniam facile comprehendit, & iniuriam sustinet. Aridum si dabis, parcius præbeto, quoniam uires maiores habet, priusq; aqua macerato, & exemptum paleis permisceto. Cytisum cum aridum facere uoles, circa mensem Septembrem, ubi semen eius grandescere incipiet, cædito, paucisq; horis, dum flaccescat, in sole habeto: deinde in umbra exiccato, & ita incondito. hactenus Columella. Plinius quoq; Cytisi historiam copiosè prosequitur libro XIII. cap. XXIII. ubi hæc habet. Frutex est & Cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uerò etiam suum: spondetq; iugero eius annua H—S. MM. uel mediocri solo reditus. Vtilitas quæ eruo, sed ocior satietas, perquam modico pinguescente quadrupede, ita ut iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior: super omnia pecorum medicina à morbis omni usu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atq; in aqua decoctum, potui cum uino dari iubet, & firmiores, celsioresq; infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit madefactum. Apes quoque nunquam defore, Cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus, & Aristomachus. Nec aliud minoris impendij est. Seritur cum hordeo, aut uere semine ut porrum, uel caule autumnno ante brumam. Si semine madidum: & si defint imbres, satum spergitur.

gitur. Plantæ cubitales seruntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice: perficitur triennio: demeritur uerno æquinoctio, cum florere desijt, uel pueri uel anus uilissima opera. Canus aspectu, breuiterq; si quis exprimere similitudinē uelit, angustioris trifolij frutex. Datur animalibus post biduum semper: hyeme uero quod inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia: obiterq; inter ordines allium, & cepe seri fertile est. Inuentus hic frutex in Cythno insula, inde translatus est in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno casei prouentu. Propter quod maxime miror rarum esse in Italia. Non æstuum, non frigorū, non grandinum, aut niuis iniuriam expauescit. hæc Plinius. Ex quibus hic certe subit nobis mirari Gesnerum, uirum alioqui eruditione clarum, quod in suo magno libro de quadrupedibus, ubi probare contendit arborem, quam rura Tridentina Eghelum uocant (nos eam Anagyris generi adscripsimus) esse Laburnum, scribat ex auctoritate Democriti Cytisum apibus aduersari. Qua in re is mihi quidem uidetur (pace eius dixerim) non fuisse memor illorum uerborum, quibus paulo antè asseruerat eiusdem Democriti testimonio, apes nunquam desfore, cytisi pabulo contingente. Id quod nos quoq; ex Plinio paulo supra retulimus. Ceterum de Trifolio illo odorato, cuius initio huius commentationis, atq; etiam fusius libro tertio in Trifolij mentionem fecimus, neq; Dioscorides, neq; Galenus, quod sciam, quicquam memorie prodiderunt. Non desunt, qui id uelint esse Theophrasto plantam Mel frugum appellatam, quam ipse inter loti genera recenset libro VII. cap. XIII. de plantarum historia, ubi sic inquit. Quædam enim formis pluribus constant, quanquam nomen unum sortiantur, ut ita ferme æquiuoca sint, ceu lotus. Huius enim genera plura redundant, folio, caule, flore, fructuq; discreta. Inter quæ uel illud redditur, quod Mel frugum appellatur, diuersum tum uiribus in usu cibario, tum quod non eadem loca desideret. hæc Theophrastus. Quæ sanè illorum sententiam mihi probare non uidentur, quod Trifolium odoratum minime in cibus ueniat, & iisdem in locis nascatur, in quibus lotorum omne genus uirescere conspicitur. Atqui Plinio libro XXI. cap. ultimo, nil aliud est Mel frugum, Dioscoridis testimonio, quam panicum. Cytisi uires Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, reddidit his paucis uerbis. Cytisi folia digerendi facultatem obtinent aquæ temperatæ mistam, sicut & maluæ folia. Planta ut Græcè κνῑσισ, ita etiam Cytisus Latine, & Citiso Italicè dicitur.

Gesneri lapsus.

Cytisi uires ex Galeno Nomina.

Λωτὸς αἰγυπτίος LOTVS AEGYPTIA.

CAP. CIX.

EST ET in Aegypto lotus, quæ in campis flumine inundatis prouenit, caule fabæ: flore paruo, candido, lilio simili, quem tradunt occidente sole comprimi occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque, caput ipsum uespera aquis condi, & ad exortum solis emergere. Caput quale papaueris, maximum: & intus grana, ceu milij, quæ Aegyptij exiccant, & in panes cogunt. Radicem lotos hæc habet, mali cotonei similitudine, quæ cruda cocta que manditur: decocta que lutei oui qualitatem exhibet.

LONGAM satis historiam de Loto Aegyptia posteritatis memoriæ tradidit Theophrastus libro III. cap. X. de plantarum historia, cuius hic uerba referam. Qui Lotus, inquit, uocitatur, planis parte maxima prouenit, cum rura inundantur. Huic natura caulis similis fabæ, & fructus eodem modo, uerum minores, gracilioresq;. Nasctur fructus in capite, modo quo in faba: flos candidus, lilijs foliorum angustia proximus: multi, ac densi promiscui exeunt. Sole occidente se comprimunt, caputq; integunt, ad ortum aperiuntur, & super aquam assurgunt: idq; facit, dum caput perficiatur, floresq; defluant. Capitis magnitudo quanta papaueris maximi, & percingitur incisuris non alio modo, quam papauer: nisi quod in his fructus frequentior habetur, qui milio non absimilis est. In Euphrate caput, floresq; mergi referunt, atq; descendere usq; in medias noctes, tantumq; abire in altum, ut ne demissa quidem manu capere sit, diluculo deinde redire, & ad diem magis: sole oriente iam extra undas emergere, floremq; patefacere: quo patefacto amplius insurgere, ut planè ab aqua absit altè. Aegyptij capita ipsa aceruis putrefaciunt, cumq; tegumenta putruerint, in flumine lauando separant fructum, & siccantes, pinsentesq; panem faciunt, eoq; cibo utuntur. Radix loti Corsion appellata, rotunda est, cotonei mali amplitudine, cortice nigro, quali nux castanea tegitur. Corpus internum candidum: elixum, assumq; in specimen albuminis uertitur, gratum cibus: manditur etiam crudum, sed gratius decoctum seu aqua, seu pruna. Hactenus de Loto Aegyptia Theophrastus. Ceterum hanc, & supradictas Loti species Serapio sua lingua Handachocham indifferenter nominat. E cuius semine oleum exprimitur Mauritanis ad articulorum dolores expetitur. Neq; enim fit Handachocha oleum ex uulgaris trifolij semine, ut quidam aberrantes existimant, sed ex omnium Lotorum semine, & ex eo tantum trifolio, quod asphaltiten Greci uocant. Loti Aegyptiæ breuiter meminit Galenus inter alias lotos, libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Loti Aegyptiæ semen in panes quidem cogitur. Planta λωτὸς αἰγυπτίος Græcè, Lotus Aegyptia Latine, Handachocha Arabicè, & Loto d'Egitto Italicè appellatur.

Loti Aegyptiæ historia ex Theophr.

Arabum Handachocha.

Lotus Aegyptia ex Gal. Nomina.

Μυριόφυλλον.

MILLEFOLIUM.

CAP. CX.

MYRIOPHYLLUM, siue millefolium, caulis est tener, singularis, unica nixus radice: plurimis folijs, læuibibus, sceniculo similibus, unde nomen accepit. Caulis flauescit, uarius, ac ueluti ex industria deliniatus. nascitur in palustribus. Vulnere recentia ab inflammatione uindicat, si uel uiride, uel siccum ex aceto oblinatur: præcipitatis in potu cum aqua, & sale datur.

MYRRHIS.

Myriophylli
consider. Myriophylli
uires ex Gal.

Nomina.

Myrrhidis cō
siderato.

ET SI non desunt, qui uelint Myriophyllum, ut superius in Stratiotis millefolij commentatione diximus, esse uulgare Millefolium, quo omnes passim utuntur in Italia; tamen cum hoc plurimis caulibus à radice profiliat, folijs constet à fœniculo diuersis, nascaturq; in pratis & incultis, non autem in paludibus, hinc satis perspicuum fieri puto, hos qui ita sentiunt, in errore uersari. Equidem legitimum Myriophyllū me inuenisse, & sæpe uidisse crediderim in uallis Ananiæ palustribus, unico tantum caule, innumeris foliolis referto, capillaceis fœniculi modo, odore non ingrato. Huius plantæ hic picturam damus, aliamq; appinximus ad nos Pisis missam ab eruditissimo uiro Luca Ghino. Myriophylli uires paucis perstrinxit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Myriophyllum usqueadeo desiccatoriæ est facultatis, ut uulnera glutinet. Quod Greci μυριόφυλλον, Latini item Myriophyllum, & Millefolium aquaticum uocant: Itali, Miriophillo.

Μύρρης. MYRRHIS. CAP. CXI.

MYRRHIS simillima est cicutæ, caule, folijsque: radix ei oblonga, mollis, rotunda, odorata, cibo non insauis. Quæ pota in uino, phalangiorum moribus auxiliatur: cit menstrua, & partus secundos, purgatque à puerperio fœminas: subuenit & phthificis cocta in sorbitione. Aiunt quoque eandem bis die terve potam ex uino, in pestilentia salutarem esse, & ne morbi contagia sentiantur, ob stare.

GIGNITVR in quàm plurimis Italiæ locis planta quædam cicutæ faciem representans, minor tamen, minimeq; graueolens

ueolens, Cicutaria nonnullis uocata, quam quidam censent legitimam esse Myrrhim. Sunt deinde, qui pro Myrrhide Angelicam uulgò appellatam accipiant. Alij uerò, ut Manardus, illud oleris genus intelligunt, quod Chærefolium uocant. Veruntamen hoc, meo iudicio, nullis notis Myrrhida refert, sicuti nec illa: tametsi huius radix à recentioribus in pestilentia miris laudibus commendetur. Quòd autem Angelica non sit Myrrhis, ex eo euentissimum esse arbitror, quòd ei folia sint satiuæ pastinacæ similia, non quidè multifida, ueluti cicutæ. Cæterum si Myrrhis in Italia prouenit, nulla sanè mihi hætenus sese obtulit planta, quæ magis illi respondeat, quàm hæc, cuius hîc effigiem pictam exhibemus, quæ quidem longè ab Angelica differt.

ANGELICA.

Sed quoniam ANGELICAE mentio incidit, ne tam præstantissimam plantam silentio prætereamus, hic fusius de ea nobis differendum est. Hæc itaq; planta cubitalem excedit altitudinem, caule geniculato, inani, multis alarum cauis referto: folia profert oblonga, per ambitum serrata, in nigrum uirescentia: flores albos, in umbellam coherentes: è quibus semèn prodit tenue, lentum modo compressum. Radix ei subest crassa raphani modo, quæ in plures diuincatur ramos, gustu acris, & suauiter odorata.

Excalfacit, pariterq; desiccatur ordine secundo completo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, attenuat, & discutit. Venenis mirificè aduersatur: quare pestilentiam arcet hausta, aut frequenter commansa. Ipsa per se sumpta pituitosos, lentosq; humores digerit. Idem præstat & radicis decoctum. quod etiam celerius ex frigore tussientibus auxiliatur: expectorat enim efficaciter crassam, lentamq; pituitam. Sanantur eodem ex aqua, aut uino interna uiscerum ulcera, concretusq; sanguis dissoluitur, & roboratur uenter. Radix in puluerem trita animi deliquis, & cæteris cordis affectibus opem unicè præstat. Valet ad rabiosorum, & uenenosorum morsus, exterius cum ruta imposta, & intrò in corpus assumpta. Hinc fit, ut recentiores quidà magna opinione hanc suis inserant antidotis. Myrrhidi iam suas reddamus uires ex Galeno, qui eas lib. VII. simplicium medicamentorum, his uerbis descripsit. Myrrhis, quidam myrrham nominant. Radicem habet odoris iucundi, & dulcem, quæ menses mouet, & ea quæ in thorace, ac pulmone sunt, expurgat. Itaque ex secundo ordine fuerit excalfacientium, adiuncta quadam partium tenuitate. Μύρρις ita Græcis, Myrrhis quoq; Latinis dicitur: Italis, Mirrhide.

Angelicæ historia, & uires.

Myrrhidis uires ex Gal.

Nomina.

Μύαγρος. MYAGRUM.

CAP. CXII.

MYAGRON, aliqui melampyron uocant, herba est furculacea: folijs rubiæ, pallidis, tripedanea: semen oleosum, scæno græco simile. Quod contusum igni torrent, perunctisque uirgis ad lucernarum lumina utuntur. Hoc pingui, scabritias corporis læuigari, atque expoliri constat.

SCRIBIT Ruellius, Myagrū frequentissimum nasci in Gallia, eiusq; semine agros bene subactos perinde quasi napsi feri: quin & suæ spontis inter segetes inueniri. Ex semine autem oleum exprimi ait, quo non ad lumina tantum lucernarum; sed ad ciborum quoque condimenta pauperes utuntur. Addit id à suis Cameliā, aut Camaminam uocari. Sed ipse non equidem Ruellio ausim subscribere: quandoquidem non pudeat fateri me hætenus Myagrū non uidisse in Italia, quod Dioscoridis delineationi respondeat. Cæterum eos haud dubiè falli crediderim, qui putant, uulgare illud aurei coloris semen, quod aliqui Drodā, Drodellā aliq, nonnulli uerò Dorellā dicunt, legitimū referre Myagrū. Siquidem hoc folijs rubiæ non æmuletur, sed syluestrem erucā, ut quæ laciniata spectentur: nec semen profert scæno græco simile, sed papaueris modo exile. Myagri semen, ut testatum reliquit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, pingue est. Quare si tundatur, oleosum quid effundit, quod emplasticam uim obtinet. Herba, quæ Græcis μύαγρος, Latinis pariter Myagrū appellatur: Italis, Miagro.

Myagri consideratio.

Quorundam error.

Myagri uires ex Galeno.

Nomina.

Ὀνάγρη. ONAGRA.

CAP. CXIII.

ONAGRA, siue onothera, aut onuris frutex est arboris instar, prægrandis, amygdalino folio, sed latiore, lilio non dissimili: flore rosaceo, magno: radice candida, longa, cum siccata est, uinum olente. nascitur in montibus. Aqua, in qua radix maduerit, in potu data, feras mitigat, & cicures facit. illitu quoque tetra ulcera mulcet.

TAMETSI memoriæ prodiderit Theophrastus lb. IX. cap. XXI. de plantarum historia, Oenotheræ radicem è uino potam mitiores, hilarioresq; mores conciliari; nullum tamen, qui eam mihi ostenderet, hætenus licuit reperire,

Onagræ consideratio.

CIRSIVM.

Onagræ vires
ex Galeno.

Nomina.

Cirsij confi-
deratio.

ASTER ATTICVS.

Nomina.

perire, quanvis ad mitigandam omnium animalium feritatem, ne-
dum hominum quorundam, esset optimum, utilissimumq; reme-
dium. Cæterum ad me scripsit clarissimus medicus Lucas Ghinus
Forocorneliensis, sæpius ex Apennino in uiridarium suum tran-
stulisse plantam homine proceriorem: folijs amygdalæ, maiori-
bus tamen: flore rhododendri: semine perquam minuto, exili-
bus teretibusq; siliquis contento, molli ac candida lanugine obu-
luto: radice subalbida, longa, subter humum repente. Quæ sa-
nè omni ex parte Onagram referre uidetur, etsi ipse quoque pro
certo non ausit asserere, hanc legitimam esse Onagram, cum ha-
ctenus experientia compertum non habeat, an huius radix sicca
uinum redoleat, mitigetq; feras aqua, in qua maduerit, pota, ut
Dioscorides testatur. Onagræ meminit Galenus libro VIII.
simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Onagron, aut ono-
thera, aut onothuris, huius radix arefacta uinosum quiddam re-
dolet: sed & uini maxime facultatis est. Quæ ὄναργα Græ-
cè, Onagra item, siue Oenagra Latine dicitur.

Κίρσιον. CIRSIVM. CAP. CXIII.

CIRSIVM, caulis est tener, duorum cubitorum,
triangulo similis: ab imo foliola, rosæ speciem referen-
tia: anguli spinosi, per interualla molles: folia buglof-
fo similia, longiora, subcandida, modicè hirsuta, parti-
bus extremis aculeata: cacumen caulis orbiculatum, hi-
spidum: in quo capitula in summo purpurea, quæ sol-
uuntur in lanugines. Radicem huius loco laboranti ad-
alligatam, dolores uaricum sedare Andreas scripsit.

CREDIDERE recentiores quàm plurimi rei herba-
ria periti, nil aliud esse Cirsium, quàm uulgare Buglossum. Sed
mibi planè hæc sententia, pace eorum dixerim, resellenda po-
tius, quàm probanda uidetur: quòd Buglossò caulis triangulus
non insit, sed rotundus: quòd ab imo foliola per ambitum acu-
leata rosæ speciem non referant, sed longa, & continua pro-
deant: quòd deniq; Buglossò flores non euanescant in pappos,
sed languescentes integri decidant, relicto in folliculis semine.
Plantam, quam proculdubio Cirsium referre putamus, nuper
Pisus ad me misit clarissimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam
hic figuram damus. Nas citur, ut ipse scribit, in uliginosis locis.
Ea, meo quidem iudicio, Cirsio maxime adstipulari deprehendi-
tur. Cirsij nusquam, quod legerim, meminerunt in simplicium
censu Galenus, & Paulus. Id æquè κίρσιον Græca uoce,
atque Latina Cirsium appellatur.

Ἀστὴρ Ἀττικὸς. ASTER ATTICVS.
CAP. CXV.

ASTER Atticus cauliculus lignosus, florem in ca-
cumine habens purpureum luteumve, per ambitum di-
uisum, anthemidis modo, capitulum, foliolis stellæ mo-
do radiatis: quæ autem caulem ambiunt folia, oblonga
sunt, ac hirsuta. Feruenti stomacho, oculorum inflam-
mationibus, procidua sedi, ac inguinibus illitu auxi-
liatur. Tradunt purpureum florem, si ex aqua bibatur,
angitis, & pueris comitiale malum sentientibus, opi-
tulan. Inguinum inflammationi recentem illinire con-
uenit. Si aridus flos sinistra dolentis manu decerpatur,
& inguinibus adligetur, dolore liberat.

ASTER

ASTER Atticus, qui & Bubonion, hoc est nostris Inguinalis, dicitur, sibi Attici nomen asciuit, quod in Atheniensi agro frequentior, quam alibi proueniat. Bubonion uero, & Inguinalis dicta est herba, quod bubonum, siue inguinum precipuum sit remedium. Asteris porro appellationem accepit, quoniam eius capitula, in quibus flores chamemali instar emicant, per ambitum diuisa foliolis stellæ modo radiata spectantur. Planta est hodie non paucis cognita. Nascentur in asperis, incultis, & conuallibus. Hanc Serapio (ut libro tertio in eryngij mentione prodidimus) cum Eringio confudisse deprehenditur, florum similitudine falsus, qui in utraq; planta stellæ figuram præ se ferunt. Cæterum non est prætereundum, quod nonnulli Dioscoridis codices reperiuntur, in quibus hoc capite plura leguntur, quam supra sint reddita. quæ quoniam à doctissimis uiris Dioscoridi accreuisse comperta sunt; ideo nos quoq; ea, utpote adiectitia omisimus. Quod autem adscititia sint, testimonio esse possunt Galenus, Oribasius, Paulus, & Serapio, in quorum libris illa, quæ redundant, nusquam leguntur, etsi reliqua, ut solent, bona fide referant. In cuiusdam tamen Apuleij libello de plantarum historia & uiribus scripto, nonnulla habentur capite de Atere Attico, quæ inde facile, quod ferè eadem esse uideantur, huc adiecta sunt: sic enim uerba illa sonant. Stellarum radij noctibus collucunt: quare qui naturam stirpis ignorant, inane simulacrum se uidere putant. Reperitur à pastoribus pecudum. Astera Atticum à Virgilio quoque celebratum fuisse existimo lib. IIII. Georgicorum, ubi Amellum, quem florem ita ab agricolis uocari ait, herbamq; eius descripsit. Id quod suis luculentissimis carminibus aperte testatum reliquit, dum ita cecinit.

Asteris Attici confid.

Serapionis eratum.

Amellus Virgili.

Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba:
Nanque uno ingentem tollit de cespite solum.
Aureus ipse, sed in folijs, quæ plurima circum
Funduntur, uiole subluet purpura nigra.
Sæpe deum nexis ornata torquibus aræ.
Asper in ore sapor: tonsis in uallibus illum
Pastores, & curua legunt prope flumina Mella.

Asteris Attici recens herba (ut Crateus tradit) cum axungie senio tusa rabiosi canis moribus utiliter imponitur. Turgentia guttura discutit, & incensa serpentes fugat. Huius meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi eius uires retulit his uerbis. Aster Atticus, alij bubonium uocant, non ob id tantum quod illitum, sed etiam quod suspensum bubonas sanare creditur. Habet quiddam etiam digerens, habet uero non minimè & refrigerans quiddam, ac reprimens, adeo ut mistæ sit facultatis, uti rosa: uerum id non adstringit. hætenus Galenus. Sed quoniam Attica stella mihi in mentem redegit Stellariam recentioribus uulgò uocatam, cum & ipsa uiribus non uulgaribus sit prædita, eam minimè silentio dissimulandam duximus. Est igitur STELLARIA, quam alij Pedem leonis, alij Alchizmillam uocant, planta, quæ ut plurimum in montibus prouenit, præsertim in pratis, folijs maluæ ferme similibus, durioribus tamen, & crispioribus, angulis octo distinctis, prominentioribus, & per ambitum serratis, adeo ut latius aperta stellæ formam referant. Caulis ei tenuis, semicubitalis, à quo plures exeunt ramuli, in quorum summo flores emicant subpallidi, tenues, stellarum effigie. Radice nititur, quæ crassitudine digitum æquat, et longitudine palmum excedit. Erumpit hæc Maio mense, Iunio uero floret. Efficax est pota sanandis non solum internis uiscerum uulneribus, sed & sinuosis ulceribus: quinetiam extrinseca uulnera glutinat. Expetitur Germanis chirurgicis, mirisq; laudibus celebratur: quippe qui eam felici successu uulnerarijs potionibus admisceant. Arida puluis in sui ipsius decocto, aut cum aqua eius stillatitia sumptus, ente rocelis medetur. Datur idem puluis ex uino, aut iure cochlearis mensura, quindecim aut uiginti diebus, mulieribus, quibus adempta sit concipiendi facultas à nimia uteri humiditate, quæ iniectum semen contineri prohibet. Stillatitia eius aqua epota, tum etiam in uulnam indita, alba mulierum profluvia mirifice sistit: adeo ut eius quoq; diutina iniectione corruptæ ab incorruptis uix dignosci possint, restrictis mirum in modum foemineis locis: quod tum celerius, tum efficacius præstatur, si in eius decocto insideant. Quin & laxas procidenteq; mulierum mammas contrahit, et duras solidasq; efficit, si lintea in eius decocto, aut stillatitia aqua intincta mammis sæpius imponantur, diutiusq; importentur, præsertim hy pocistide, equisetio, stypteria, siccisq; rosis admistis. Planta, quæ Græcis ἀστὴρ ἄττικος Latinis item Aster atticus nominatur: Arabibus, Astaraticò: Italis, Aster attico: Germanis, Sternkraut: Gallis, Aspergoutte mineur.

Asteris Attici uires ex Gal.

Stellariæ historia, & uires.

Nomina.

STELLARIA.

Ἰσόπυρον. ISOPYRUM.

CAP. CXVI.

ISOPYRON aliqui phasiolon ob similitudinem vocant, quoniam folium, quod est aniso simile, in pampinos torquetur: capitula sunt in summo caule, tenuia, plena seminis, melanthij gustum imitantis. Contra tussim, & cætera pectoris vitia, semen ex aqua mulsa bibitur: hepaticis, & sanguinem excreantibus vtile.

HACTENVS, ut ingenuè fatear, mihi non contigit uerum Isopyrum inuenire, neq; ab aliquo compertum uidere. non tamen negauerim, quin illud nascatur in Italia. Quare si hac nostra ætate nobis non sese offeret, id posteris inquirendum relinquemus, qui fortasse diligentius in hæc studia incumbant, ut earum rerum, quæ nos latent, ali quando exactam cognitionem assequantur. Quod Græci ἰσόπυρον, Latini etiam Isopyrum uocant.

Nomina.

Ἰὴ πορφύρεον. VIOLA PURPUREA.

CAP. CXVII.

VIOLA purpurea folium habet hedera minus, tenuius, ac nigrius, nec multò dissimile: cauliculus à radice medius prodir, in quo flosculus suauissimè olens, purpureus. opacis, & asperis nascitur. Refrigerandi naturam habet. Folia per se, & ex polenta illinuntur aptissimè stomacho æstuant, & oculorum inflammationibus, sedique procidenti.

VIOLA PURPUREA.

IACEA.

Viola purpurea consideratio.

SUNT in Violarum genere non modò purpureæ, sed etiam candidæ, frigidis & uliginosis locis nascentes, prorsus tamen inodora, de quibus nihil, quod extet, memorie prodidit Dioscorides. Hæ numerosæ proueniunt in Anagnini agro supra Tridentum, ubi mense Aprili adeò copiosè florent, ut si longè prospiciantur, oculos fallant, & extensa lintea uideantur. Alij præterea flores per æstatem Maio, & Iunio mensibus uisuntur supernè purpurei, in medio candidi, inferius uerò lutei, forma purpureas uiolas referentes, aspectu gratissimo, cum tamen nullo & ipsi commendentur odore. Prodeunt hi ex quadam planta, cui primo exortu folia insunt rotunda, per ambitum serrata, quæ tamen per incrementum in longitudinem desciscunt. Constat hæc caulibus triangularibus, quadantenus striatis, & intus concavis, quibus paribus interuallis genicula supereminent, è quorum concavo ramusculi exoriuntur, quibus flores dependent. Vocant hanc nonnulli IACEAM. Verùm an hæc illa sit Iacea, quam ad intestinorum ramices magnificiunt recentiorum quidam, nondum satis compertum habeo. Quanquam non desunt, qui affirmant, hanc esse de

Iacea.

de qua modo sermo est, eamq; symphyti facultatibus pollere. quemadmodum etiam sunt, qui eandem ægre spirantibus, & pulmonum inflammationibus, non obscure opem ferre tradant: quin & scabiem sanare, & cætera cutis uitia delere. Violarum purpurearum facultates exquisitè descripsit Mesues inter simplicia soluentia, unde hæc de cerpsimus. Viola temperatum, conueniensq; sunt medicamentum, quo immutantur malæ humorum qualitates, & natura eorum soluitur. Præferuntur quæ primo uere florent, solis ardorem, qui uim resoluit, minimè expertæ, nec imbibus dilutæ. Violæ refrigerant, & humectant ordine primo, cum tamen sicca minus refrigerent, & minus humectent. Recentibus quædam inest humiditas, quæ obtundit caliditatem, à qua potior est uis. Quapropter siccata humiditate, quæ in superficie continetur, gustu amaritudo deprehenditur, quæ à calido proxenit, qui prius sub humido delitebat. Quo fit, ut exsiccatæ magis calidæ, minusq; humidæ habeantur. Humiditas, quæ superflua recentibus inest, aluum emolliendo ciet: uerùm arefactæ, deiectionis sunt facultatis, non quòd emolliant, sed quòd dissoluant. Viola in summa soporiferæ sunt, refrigerant, calidos dolores mulcent, inflammationes extinguunt, leniunt, & soluiunt. Earum succus, & syrupus ex co factus uentrem leniunt. Macerantur in aceto, quòd ualentius ardentissimis conferant febribus. Fit ex uiolis oleum, is in eo diutius maceratis: cæteris tamen præstat, quod ex immaturis oliuis, aut ex dulcibus amygdalis exprimitur. Viola bilem educunt, eiusq; feruorem mitigant. Conferunt capitis doloribus, quos caliditas excitauerit: somnum conciliant: pectoris, & asperæ arteriæ scabritiem leniunt: medenturq; anginis, & columellæ uitij: præcipuo autem auxilio sunt pectoris, & lateris inflammationibus: sitimq; arcent. At quæ sicca sunt, iecoris obstructions referant, inflammationes discutunt, & morbo regio laborantibus opitulantur. Hæc tenus de uiolis Mesues. Parant hac ætate è uiolarum recentium diluto, quo pluries uiole fuerint maceratæ, deiectionum Syrupum, quemadmodum & ex rosis rosaceum, quo deiciendæ alui gratia recentiores medici in pleuritide utuntur, uncias quaternas, uel quinas exhibentes. Violarum uires tradidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Viola folia aqueam & subfrigidam substantiam superantem possident: proinde tum per se, tum cum polenta illita calidas phlegmonas mitigant. Imponuntur & ori uentriculi æstuanti, & oculis. hæc Galenus. Ex quibus abunde palam est non nouisse Galenum, sicuti & cæteros ueteres, Violas deiectionis facultate citra noxam præditas esse. Viola nigra, & Viola purpurea sic Latinis dicta, Græcis ἰὼν μέλαινα, & ἰὼν πορφύρεα uocatur: Arabibus, Seneffigi, Sonofrig, siue Benefefigi: Italis, Viola porporea, & Viola mammola: Germanis, Mertzen uioleten: Hispanis, Violeta: Gallis, Violetes, Violes de martz, & Carefine.

Violarum uires ex Mesue.

Syrupus uiolaceus.

Violarum uires ex Gal.

Nomina.

Κακαλία. CACALIA.

CAP. CXVIII.

CACALIA, quæ leontice uocatur, folia fert magna, alba: è quibus medius caulis emicat, rectus, albus: florem ferens robori, aut oleæ similem. nascitur in montibus. Radix in uino madefacta, ut tragacantha, delinctu aut manducatu per se tussibus, scabritijs arteriæ medetur. Grana, quæ post excussum florem innascuntur, trita & cum cerato illita, faciem erugant, & cutem extendunt.

CACALIA, Plinio libro XXV. cap. XI. authore, uocatur semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè. ita Plinius. Sed non propterea mihi hæctenus contigit Cacaliam reperire in Italia, etsi eam diu quæsiuerim in montibus. Cæterum herbam Cacaliæ similem testatur se pluries uidisse in Apennini Alpibus Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus rei herbariæ diligentissimus inquisitor, folio tusilaginis, maiore tamen, auersa parte candidiore, minusq; per ambitum angulofiore: caule palmi altitudine, recto, subcandido: in cuius cacumine flores exeunt paniculæ faciem referentes, muscosi, oliuæ instar. Hanc ipse Cacaliam suspicatur. Equidem huius uiri iudicio facile ausim subscribere, quòd is in simplicium cognitione diligenter uersatus sit, atq; inter Italos in ea maxime præstet. Cacaliam cancanon uocauit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ubi eius uires reddidit his uerbis. Cancani radix facultatem habet mordacitatis expertem, & modicè exiccantem: essentiam crassam, & emplasticam. Quapropter macerata uino, sicut tragacantha, & linctæ arteriæ asperitates sanat: nec minus, si quis eam commandat. Succus eius defluens prodest arteriæ, similiter ut glycyrrhiza. Κακαλία ita Græcè, ut etiam Cacalia Latine dicitur.

Cacaliæ consideratio.

Cacaliæ uires ex Galeno.

Nomina.

Βούνιον. BVNIVM.

CAP. CXIX.

BVNION caulem edit quadrangulum, procerum, digiti crassitudine: in quo ramuli minutis folijs, ac floribus scatent: folia proximè radicem, apio similia, longè tenuiora, coriandrinis proxima: flores anethi: semen odoratum, hyoscyamo minus. Vrinam ciet, exalfacit, secundas euocat: lienem, vesicæ, renibus utile. Tam humidi, quàm ficci, expressiq; succi caulibus, folijs, radicibusque, usus inualuit ex aqua mulsa.

Πσευδοβούνιον. PSEUDOBVNIVM.

CAP. CXX.

PSEUDOBVNION palmi altitudine fruticat in Creta, folia, ramulosque napi ferens, acri gustu. Tormina, atque stranguriam, laterumque dolores sanant quaterni rami eius poti in aqua: illiti quoque cum sale, & uino tepentes, strumas discutunt.

BVNIVM,

Bunii confi-
deratio.

BUNIVM, quod nostri Napum sylvestrem uocant, Plinius uidetur posteritatis memoriae prodidisse lib. xx. cap. iiii. ubi de naps ita scriptum reliquit. Naporum duas differentias & in medicina Græci seruant. Angulosi foliorum caulibus florentis, & quod Bunion uocant, purgationibus sceminarum, & uescicæ, & urinæ utile decoctum, potum ex aqua mulsæ, uel succi drachma. Semen dysentericis tostum, tritumq; in aqua calida è cyathis quatuor: sed urinam inhibet, si non lini semen unà bibatur. Alterum genus Buniada appellant, & raphano, & rapo simile. Seminis præclari contra uenena: ob id & in antidotis utuntur illo. hæc Plinius. Ex cuius sanè uerbis palàm fieri arbitror, eam nobis plantam esse Bunium, quæ Napum sylvestrem rura in Hetruria appellant. Nascitur hæc inculto solo, frigido præcipue tractu. Verùm Pseudobunium, quod Græci uocant, nondum mihi in Italia compertum est. Quod nulli mirum uideri debet: nam quòd planta hæc fruticet in Creta, ut Dioscorides testatur, uidetur potius Cretensium propria, quàm aliarum gentium. Bunium, ut Plinius tradit, antidotis admiscetur: quare & in ipsa Andromachi theriaca Bunium expetitur. Vtriusque uires sanè paucis tradidit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, sic in-
quiens. Bunium, alij arcticon, adeò excafcit, ut & urinam moueat, & menses prouocet. Sed & Pseudobunium
ad similes illi caliditatis est. Quod Græci Βουνιον, Latini similiter Bunium uocant: Itali, Nauone saluatico. Quod
uero illi Ψευδοβουνιον, hi Pseudobunium, & Bunio falso.

Bunii uires
ex Galeno.

Nomina.

Χαμαίσιος. CHAMAECISSVS.

CAP. CXXI.

CHAMAECISSOS folio est hederæ, tenuiore, longiore: ramulis à radice quinis senisue, dodrantalibus, foliosis: flore uiolæ albæ simili, candidiore, ac tenuiore, gustu supra modum amaro: radice tenui, candida, inutuli. nascitur in cultis. Bibunt conuenientissimè ischiadici folia, tribus o-
bolis in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadragenisue diebus: eodem pota modo, senis aut septenis
diebus, regium morbum purgant.

Chamæcissi
consider.

CREDIDIT Leonardus Fuchsius, medicus ætatis nostræ celebris, in suo de stirpium historia commentario, nihil differre Chamæcissum ab ea uulgaris notitiæ planta, quam, ut superius libro tertio in Asclepiadis mentione dixi-
mus, herbariorum uulgus Hederam terrestrem nominat. Sed cur eius sententiam comprobem, sanè non habeo. Siqui-
dem uulgaris hederæ terrestris folio constat rotundo, quadantenus serrato: caulibus, uel potius funiculis uutilium mo-
do longis, humi longo tractu repentibus. Chamæcissus uerò Dioscoridi folijs est hederæ, tenuioribus, longioribus:
ramulis à radice quinis senisue, dodrantalibus, foliosisq;. Adde quòd Chamæcissi flores uiolæ albæ similes facit Dio-
scorides, ac etiam candidiores. Sed terrestris hederæ florem profert pusillum, in candido purpurascentem. Quibus
utique rationibus ducor, ut putem, hanc herbam non esse Chamæcissum, quòd notis inter se plurimum pugnare depre-
hendantur. His etiam accedit, quòd Chamæcissos (si Plinio credimus lib. xx. iiii. cap. xv.) spicata est tritici mo-
do: & cum floret, existimari potest alba uiola. Ruellius hanc in Gallia nasci scribit. Sed eam aliam esse à Chamæcis-
so hic representato perspicuum est: ea enim, quæ Plinius refert, à Dioscoride dissentiant, quem nullam spicarum
mentionem fecisse constat. Equidem, ut ingenue fatear, nullam hactenus in Italia herbam comperi, quam legitimum
esse Chamæcissum ausim affirmare. De uiribus Chamæcissi breuiter disseruit Galenus libro viii. simplicium me-
dicamentorum, ubi sic inquit. Chamæcissi flos, cum sit admodum amarus, iecur obstructione liberat. Sunt & qui is-
chiadicis ipsum exhibeant. Hæc planta ut Græcis χαμαίσιος, ita etiam Latinis Chamæcissus nuncupatur.

Chamæcissi
uires ex Gal.

Nomina.

Χαμαίλευκη. CHAMAELVCE.

CAP. CXXII.

CHAMAELVCE lumborum doloribus propitia est. herba uirens, incuruis folijs, furculis-
que: flore rosaceo.

Chameleuces
confid.

SANÈ quàm paucis Chameleuces historiam p̄strinxit Dioscorides. quare difficillimè quidem decerni potest,
quænam in uniuerso plantarum genere Chameleucen referat. Cæterum hic silentio non dissimulandum puto, quòd
non desunt codices (ut Marcellus & Ruellius Dioscoridis interpretes aiunt) in quibus non χαμαίλευκη, sed χα-
μαίπδην legitur. Alteram quidem lectionem nos quoque magis probamus, tum quòd in nothis Dioscoridis nomen-
claturis Chameleuce nil aliud sit quàm tussilago, quemadmodum & apud Plinium libro xx. iiii. cap. xv. ubi eam
Farranum siue Farsugium uocari tradit: tum etiam quòd eodem loco Plinius idem ferè scripserit de chamæpeuce,
quod de chameleuce in hoc capite scriptum reperitur. Quod haud dubiè ostendit, huius capituli initio mendum subes-
se. Et certè facilis ac lubricus potuit esse librorum lapsus, ut qui unius tantum literæ mutatione χαμαίλευκη pro
χαμαίπδην scripserint. Porro Plinius chamæpeucen folijs laricis similem reddidit. mihi tamen ea uidetur potius
piceæ folijs assimilanda, si in composito plantæ nomine uolumus rectè posterioris uocis significatum spectare: nam pi-
cea πέννη, larix uerò Λάριξ item Græcè dicitur. Chameleuce, ut author est Galenus lib. viii. simplicium me-
dicamentorum, calidæ est facultatis tertio quodammodo ordine, sicca primo. Ea Græcè χαμαίλευκη, Latine
item Chameleuce, & Chamæpeuce uocatur.

Chameleuces
uires ex Gal.

Nomina.

BUGLOSSVM, BORRAGO.

BUGLOSSVM VVLGARE.

Βούλωσσον. BUGLOSSVM, LINGVA BVBVLA,
CAP. CXXIII.

BUGLOSSVM nascitur in campestribus, & sabulosis. Iulio mense colligitur. Alunt eam, quæ tres thyrsos emittit, cum semine, & radice tritam, potamque contra tertianos horrores prodesse: quæ quatuor, ad quartanos: ea in uino decoquitur. Herbam abscessibus utilem esse uolunt. Verbasco simile est, folium in terra sparsum, nigrius, asperum, bubulas imitans linguas. Quod in uinum deiectum, animi voluptates auget.

QUI diligenter Buglosi historiam expendunt, omnes herbam Borraginem uulgò uocatam, in hortis, alijsq; locis nascentem, potius legitimum esse Buglossum censent, quàm illam, quæ Buglossa uulgò nominatur, cuius in officinis communis est usus. Quorum equidem iudicio non dubitauerim subscribere. siquidem Borrago dicta folijs est in uniuersum uerbasco similibus, nigrioribus tamen, & asperioribus: quibus etiam hæc symphytum alterum æmulatur, quod folia buglosso proxima ferre superius prodidit Dioscorides. Adde præterea, quòd folia Borruginis in terram procumbunt, & bubulas linguas tum forma, tum asperitate imitantur. Contra quæ Buglosi nomen sibi falsò uendicauit, folia habet longa, echio similia, non usque adeò lata, ut bubulas referant linguas, minusq; humi depressa, quæ potius è toto ferme cespite sursum aspiciunt, nec aliqua ex parte uerbascum, aut symphytum alterum repræsentant. Non ob id tamen negare auserim, quin uulgare Buglossum in campestribus nascens, iisdem cum Borragine polleat uiribus: quandoquidem eadem utriusque asperitas, idemq; sapor gustui manifestum præbent eiusdem facultatis indicium. Atq; facie non multum disidere ea inuenias, si illud genus spectes, quod hodie in hortis feritur ex Hispanijs allatum: hoc enim etsi uerbascum adeò aduèrsim non repræsentet, quemadmodum Borrago; foliorum tamen effigie bubulas linguas maxime imitatur. Sed quoquomodo hæc se res habeat, concedam facile Borraginem, & uulgarem Buglossam & specie, & forma inter se differre: attamen crediderim alteram ad alterius uires proximè accedere, & si non eadem utrisque, simillimas tamen inesse. Cæterum non desunt, qui his rationibus neglectis asserant uulgare Buglossum Echii omnino genus esse, quòd illud omnibus notis referre putent. Alij uerò sunt, qui idem Buglossum Cirsium existimant. Verùm nos aliud à uulgari Buglosso & echium, & cirsium esse censemus, ut abunde suis locis docuimus.

Buglosi consideratio.

Quòd insuper Borrago facile sit legitimum Buglossum, Auicennæ testimonio comprobari potest, qui libro II. sui canonis ita scribit. Lingua bouis est herba lata, habens folia sicut almaru, & ad tactum aspera, & rami eius asperi, sicut pedes locustarum. Oportet autem, ut illa administretur, quæ est in Corasceni, crassa habens folia, super quorum

Buglosi descriptio Auicennæ.

Cc faciem

faciem sunt puncta, quæ sunt radices spinarum, & pilorum excurrentium ab ea. Quibus notis adeo euidenter nostram Borriginem expressit Auicenna, ut nemo non intelligat, hanc esse Linguam bubulam. Eam præter morem descripsit Auicenna, quod suo quoque tempore non deessent, qui ueri Buglosi loco aliam quandam substituerent plantam, ut aperte eius uerba declarant, dum subdit. Quæ autem in hac terra reperitur, & qua utuntur medici, plurimum eius est genus almaru, & non est lingua bonis, & neque confert, ut iuuamentum illius est. hæcenus Auicenna. His omnibus illud denique accedit, quod apud Apulcium in eo libello, qui de herbarum medicaminibus inscribitur, inuenio Buglossum Lucanis Corraginem nuncupari prioris tantum literæ mutatione, quod cordis affectibus quam maxime opituletur. Quæ sanè omnia, ni fallor, clarissime ostendunt, Borriginem esse uerum ac legitimum Buglossum.

Buglosi uires ex Gal.

Nomina.

De cuius uiribus differens Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Buglossum humidæ calidæq; temperici est. Itaque uinis iniectum, lætitiæ ac hilaritatis causa esse creditum est. Sed & ijs, qui ob faucium asperitatem lusuunt, coctum in melicrato conuenit. Herba, quæ Græcis βούλωσον, Latinis item Buglossum

CYNOGLOSSVM.

CYNOGLOSSVM VVLG.

Plinii lappus.

Κυνόγλωσσον. CYNOGLOSSVM. CAP. CXXIIII.

CYNOGLOSSON folia latifolia plantaginis habet, arctiora, minora, lanuginosa: caule vacat, & humi sternitur. prouenit in sabuletis. Folia cum suillo adipe ueteri, medentur moribus canum, alopecijs, & ambufis. Emollit aluum, decoctum herbæ ex uino potum.

LEGITIMVM Cynoglossum, quod, Dioscoride teste, neque caulem, neque flores,

neque semen gignit, pluries non modo uidimus; sed etiam legimus Romæ post Adriani molem in sabulosis quibusdam locis enatum. Hoc à uulgari Cynoglossò, quo passim officinæ utuntur, perquam longè distat: quippe quod in radiantis solis morem folia fert, suppinguia, tenui lanugine albicantia, humistrata, & caule perpetuo uiduum est. Illa uerò planta, quæ Cynoglossi usum omnibus præstat, plurimos emittit caules, cubito sæpius longiores, adnatis in cacumine ramis: quibus flores insunt purpurei, echio similes: è quibus deinde quædam parue prodeunt lappæ, nō sine magno naturæ artificio factæ, quæ contactu uestibus per-
tinaciter adherent. Meminit Cynoglossi Plinius libro XXV. cap. VIII. his uerbis. Iungitur & Cynoglossos caninas imitans linguas, topiarijs operibus gratissima. Aiuntq; quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quatuor, ad quartanas. Est & alia similis ei, quæ ferat lappas minutas. hæc Plinius. Ex quibus satis perspicuum esse puto, quod neutrum Cynoglossi genus à Plinio traditum, Dioscoridis Cynoglossò respondet. Siquidem primū Plinio caules uel thyrsos edit adeo flexiles, ut ij topiarijs operibus maxime conueniant. Dioscoridi uerò plāta est sine caule, quæ humi sternitur: ut hinc
apertissime constet, hanc operi topiario, ut aliquid conuestiat uel contexat, prorsus ineptā esse. Adde quod Dioscoridi Cynoglossum medetur canum moribus, alopecijs, & ambufis: quinetiā aluum emollit. Plinio autem ad tertianas tantum, & quartanas prodest. Id quod de Buglossò intelligitur, ut superiori capite testatur Dioscorides. Hinc itaque palam fieri arbitror, Buglosi historiam, & uires cum Cynoglossò turpiter confudisse Pliniū. Cuius certè lapsus non animaduertunt recentiorum nonnulli, qui Plinii auctoritate freti contra Dioscoridis grauem sententiā probare contendunt, Cynoglossum caules, flores, & semen proferre. Quod autem secundo loco à Plinio describitur, lappas mi-
nutas

nutas ferens, nil aliud, meo quidem iudicio, fuerit, quam uulgare Cynoglossum omnibus notum. Quo fit, ut omnino errasse existimem Ruellium, & Fuchsum uiros alioqui doctissimos: quippe qui crediderint, uulgarem Cynoglossam esse Lycopsin, ut etiam supra suo loco monuimus. neque enim hos animaduertisse uideo de hac cum alio Cynoglossa scripsisse Plinium, ac deinde speciatim de Lycopsi lib. XXVII. cap. XI. Cynoglossi in libris de simplicium medic. facultatibus nusquam reperio meminisse Galenum. Id Græcis κυνόγλωσσον, Latinis Cynoglossum & Lingua canina uocatur: Italis, Cinoglossa.

Ruel.&Fuch.
error.

Nomina.

Φύτμα. PHYTEUMA.

CAP. CXXV.

PHYTEUMA folia habet struthij, minora: copiosum semen, perforatum: radicem paruum, tenuem, per summa terræ nitentem. Quam ad amatoria conuenire, nonnulli scriptum reliquerunt.

CVM sit usus Phyteumatis ad amatoria duntaxat, exemplo Plinij ductus, plura hic de eo referre superuacuum habeo: præsertim quod nulli rei herbariæ studio id hodie compertum esse sciam. Mihi quidem hætenus herba hæc incompta est. Quare eam relinquamus in hortis Veneris, quos ipsa ad delicias & amatoria tantum colit, donec quis Deæ charissimus hanc herbam edoctus, eam nobis quoque indicare possit. Huius, tanquam superuacuae, & inutilis herbe, Galenus & Paulus nusquam, quod legerim, inter simplicia meminerunt. Φύτμα ut Græcè, ita etiam Phyteuma Latine dicitur.

Nomina.

Λεοντοπόδιον. LEONTOPODION.

CAP. CXXVI.

LEONTOPODION duum digitorum herbula est, folia ferens angusta, longitudine ternum, quaternumve digitorum hirsuta, quæ iuxta radicem lanosiore flocco canescunt: capitula in summo caule quasi perforata: flores nigri: semen usque adeo spissa lanugine inuolutum est, ut sæpe fallat: radice parua cohæret. Quam tradunt appensam ad amatoria prodesse, & tubercula discutere.

VERVM Leontopodium hætenus non solum mihi incomptum est; sed alijs quoque ignotum esse arbitror: nullum enim inueni, qui ipsum hodie ostenderet. Neque propterea hoc multum curare debent medici, cum & eo

HIPPOGLOSSVM.

adalligato ad amatoria tantum usa fuerit antiquitas. Cæterum hic non est audiendus Brunfelsius, qui Stellariam herbam uulgò uocatum in suo onomastico Leontopodium esse scribit. Qua in re non minus hallucinatus deprehenditur, quam in alijs compluribus.

Brunfelsij
eratum.

Vocant ita Λεοντοπόδιον Græci, ut Latini quoque Leontopodium.

Nomina.

Ἱππογλωσσον. HIPPOGLOSSVM.
CAP. CXXVII.

HIPPOGLOSSON, frutex est folia habens rufi tenuis figura, & spinosam comam; & in summo ceu linguas è folijs exeuntes. Capitis dolorem corona ex comis imposita minuit. malagmatis radix, succusque admiscetur.

HIPPOGLOSSVM, quod in folijs ueluti prominentes linguas proferat, Bilinguam uocat Hetruria, alij uerò Bonifaciam: Nascitur hæc frequentissima in Liguria Alpibus, Urbinate agro, & quibusdam syluosis montibus non longè à Goritienfi comitatu, quæ iter est in Hydriam ad argenti uiui fodinas. Verum tamen non est hæc Laurus Alexandrina, aut Idæa, de qua infra suo loco differemus, ut in suo insigni de plantarum historia commentario existimat Fuchsius. Quandoquidem Laurus Alexandrina è foliorum umbilico nullam aculeatam exeret linguam, sed tantum fructum rotundum tilie modo longiori pediculo appensum proferat. Hippoglossum recentiores longè pluribus commendant uiribus, quam fecerint antiqui scriptores. nam, ut illi tradunt, in uteri affectibus magno datur iuuamento. Quo fit, ut strangulatu uulue laborantibus mulieribus radice, aut herbe puluis cochlearis mensura, ex uino, uel iure haustus, præsentaneo remedio opem

Hippoglossi
consideratio.Hippoglossi
uires.

Cc 2 ferat.

Nomina. *ferat. Est & ad puerorum enterocelas præstantissimum medicamentum, si diutius diluculo hauriatur pulvis idem sesquidrachmæ pondere ex maioris symphyti decocto. Verum id sumentibus euenit, quod primis tantum diebus adeo ra-*
mice pulsare percipiant, ut intestina foras prolabi uelle uideantur: quare subcingulis, fascijs, & fibulis reprimen-
tibus, roborantibusq; primis diebus uti opus est. Quæ planta Græcis ἵππογλωσσον, Latinis similiter Hippo-
glossum appellatur: Italis, Bislingua, & Bonifacia: Germanis, Zepffir kraut: Hispanis, Lengoa de cauallo: Gal-
lis, Lingua pagana.

ΑΝΤΙΡΡΙΝΟΝ. ANTIRRHINUM.

CAP. CXXVIII.

ANTIRRHINON, alij anarrhinon, uocant herbā 10
 caule, & folijs anagallidi similem: florem albæ uiolæ, purpureo, minore tamen, ideoque syluestris anagallis nominata est: semine uituli narium simili. Tradunt perunctos ea cum oleo lilino, uenustiores fieri, nec ullo medicamento lædi posse, si quis appensum gestet.

Antirrhini cōsideratio.

Antirrhini uires ex Gal.

Nomina.

VARIAT admodum Antirrhini apud ueteres historia. Si quidem Dioscorides Antirrhinum herbam folijs, & caule anagallidi similem reddidit. Theophrastus uerò eandem aparinæ similem fecit. Veruntamen Antirrhinum illud, quod ego sæpe tum uidi, tum etiam legi, semine uitulinum caput referente, unde Galenus hoc & Bucranion appellari prodidit, folijs est longiusculis, & angustis, lino, aut osyridi similibus: floribus lychnidi coronariæ æmulis, purpureis, & uisui gratis. Huic sanè adstipulari uidetur Plinius libro xxv. cap. x. ubi Antirrhinon, fortasse rectius quàm alij, depinxit lino simile, & semine uituli narium. Unde facile suspicor, Dioscoridis & Theophrasti exemplaria hoc in loco deprauata esse, atque in aliqua parte uitium latere. Antirrhini meminit Galenus lib. vi. simpl. medicamentorū, ubi de eius uiribus ita scribit. Antirinum, aut anarinum semen habet uituli naribus simile, ad sanationes inutile. Ipsum autem adsimilis est cum bubonio facultatis, sed multò minoris. Itaque ex illo de hoc conijcito. Hoc ut Græci ἀντίρρινον, ita etiam Latini Antirrhinum uocant: Itali, Antirrhino: Germani, Orant, Sterck kraut, seu Streick kraut: Hispani, Cabezza de ternera: Galli, Moron uiolet. 20 30

ΚΑΤΑΝΑΝ. CATANANCE.

CAP. CXXIX.

40

Ex eo genere una, folia coronopi habet, longa: radicem iunci modo prætenuem: capitula sena, septenauē, in quibus erui semen inest. Arescens in terram flectitur, & se contrahit ad speciem unguium milui exanimati. Altera mali parui magnitudinem explet, radice exiguæ oliuæ magnitudine: folijs quoq; oliuæ colore, & figura, mollibus, diuisis, humi inclinatis: semen ut cicer, minutum, in uirgulis dependet, punicei coloris, multis foraminibus pertusum. Vtranque narrant in amatoria expeti. Thessalicæ mulieres his uti traduntur.

Catanances consider.

Ruellij error.

Nomina.

NEUTRUM equidem Catanances genus hætenus me comperisse fateor, neq; aliquem scio in Italia, qui alterum saltem legitime nouerit. Sed nihil certè referre arbitror: quippe quòd ea rebus ueneris tantum conueniant, & amatorijs nascantur. Proinde mulieribus Thessalicis relinquenda sunt, quibus olim fuit usus: præsertim cum hac ætate homines in uenerem admodum procliuēs sint, atque etiam multi nimis calleant amatoria. tantum abest, ut etiam huiusmodi herbarum, si cognoscerentur, auxilia ijs indicari debuissent. Ceterum existimat Ruellius in hoc subscribens Hermolao, secundi generis Catanancen rectè eam herbam dici posse, quam herbariorum uulgus Bistorta appellat. Sed meo quidem iudicio errat Ruellius, quòd Bistorta dicta rumicis folia proferat, & radices quandoque humani brachij crassitudine, anguium modo contortas, non autem paruas oliuæ magnitudine, uelut altera Catanance. 30

TRIPOLION in marinis nascitur locis, quæ allidit unda, recedensque dimittit, neque in mari, neque in ficco: folio glasti crassiore: palmeo caule, in mucrone diuiso. Eius, ut tradunt, flores colorem ter die mutant, mane candidi, meridie purpurei, sero punicei conspiciuntur. Radice alba, odorata, calidi gustus. Quæ drachmis duabus in uino pota, aquam, urinamque per aluum extrahit. In medicamenta digeritur, quæ uenena arcent.

- 10 TRIPOLIVM Scrapioni Turbit appellatur. Quapropter credidere nonnulli, Turbit uulgo uocatum Dioscoridis esse Tripolium, præsertim quod ipsum & album, & deiectionis facultatis esse deprehenderent. Veruntamen rem aliter se habere illud argumento est, quod communis usus Turpetum nullo commendetur odore, nec gustui acridinem relinquit, sed tantum falsedinis, & asperitatis quidpiam. Ex quibus sanè notis asserere licet, Tripolium in Italia non reperiri, neque aliunde aduehi: quemadmodum nec Turbit, de quo differuit Auicenna, quem etiam Dioscoridis Tripolium intellexisse reor. Ceterum ab his longè differre uidetur TURBIT, quod à Mesue describitur, nostrati Turpeto omnibus prorsus notis respondens. Ait enim Turbit radicem esse herbæ folia ferulæ: minora ferentis, triplicique notari differentia, nempe alba, subcinerea, & nigra. Quæ quidem omnia in nostri usus Turpeto diligenter intuentibus facile sese offerunt. Siquidem in Turpeti radicibus, quæ ex orientali plaga ad nos deferuntur, omnes hi reperiuntur colores: non tamen quod putem, eos ita factos esse tantum ex ipsius plantæ natura; sed quod ob uetustatem, & aduentitij aeris humorem radices hæc corrumpantur, & nigrescant, illosque sibi asciscant colores. Cuius rei in causa etiam esse potest maris, per quod conuehitur, exorta procella, undis triremes superantibus, quibus madefactæ radices facile situm, uel nigredinem contrahunt. Præterea cum asserat Actuarius, nil aliud esse album Turpetum, quam alypiæ radicem, eorum planè refellitur opinio, qui Mesuem errasse existimant, quod album Turpetum dixerit plantæ radicem esse, quæ folia ferret ferulacea. quandoquidem alypum, siue alypia, ut in sequentibus docebit Dioscorides, folijs tenuibus profilit, quemadmodum & ferula. Ex his igitur, ut arbitror, abunde liquet, Turpetum tam Mesui, quam Actuario alypiæ esse radicem. Est & aliud Turpetum, quod potius pseudoturpetum dixerim, crassius, & cortice nigrius, quod ex Gargano Apuliæ monte conuehitur duplici genere, quoniam unum è thapsiæ, alterum è pityusæ radicibus concinnant impostores, à quibus hæc omnia didicimus. Non itaque ab re scripsit Actuarius, nigrum Turpetum radicem esse pityusæ. Verum hoc (ut mea fert opinio) Mesui Turpetum haudquaquam fuerit, cum ipsius Turpetum nil aliud esse existimem, ut paulò antè diximus, quam alypiæ radicem. Quamquam putat Brasauolus, nulla tamen, quod equidem sciam, ratione uel autoritate nixus, apud Mesuem Turpetum omnino tithymali myrsinitis radicem esse. Sed quantum myrti folia à ferulæ folijs differant, qui nesciunt, rei herbaria peritos consulant.
- Fuchsius porro libro de compositione medicamentorum Turpetum, de quo Mesues egit, è Thapsiæ radicibus exemplum existimat. Sed ipsius quoque sententia mihi planè, ut liberè dicam, reprobanda uidetur: nam è ueteribus nullum hætenus reperi, qui Thapsiam lacteo succo turgere scribat: cum tamen Mesui Turpetum à planta eximatur, quæ plurimo lacte madet. Præstat in Turpeti genere album ex orientali plaga allatum, resinofum, minimè cariosum. Deijcit hoc pituitam, crassos lentosque humores ad articularum compages defluentes, remotioresque corporis partes. Ventriculum expurgat, & quæ illi penitus adherent excrementa detergit: item & pectus à pituitæ lentore. Datur magno iuuamento aqua intercute laborantibus: item elephantiacis, & Gallica lue affectis: quin & ijs, qui morbis ab exustis humoribus prouenientibus sunt obnoxij. Prodest diuturnis febribus, & in uniuersum ubi pituita redundet. uerum qui sumunt cauere debent à piscium esu, & australi flatu. Sed iam ad Tripolium nostra redeat oratio. Repetio hac in historia non parum hallucinatum esse Plinium libro XXI. cap. VII. ubi turpiter Tripolium cum polio herba confudit, adeo ut asserere non dubitauerit, polium ter in die foliorum mutare colorem. Id quod de Tripolij floribus tradidere tum Dioscorides, tum antiquorum reliqui. Tripolij quam breuissimè meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ita scribens. Tripolij radix gustanti acris est, & facultate calida in tertio excessu. Quod Græci Τριπόλιον, Latini quoque Tripolium dicunt: Itali, Tripolio.

Tripolij consideratio.

Turpetij consideratio.

Brasauoli erratum.

Fuch. opinio reiecta.

Plinij lapsus.

Tripolij uires ex Gal. Nomina.

- 50 DIANTON, polytrichon, pusillagerit folia, similia coriandri, in summo incisuris diuisa: cauliculi, quibus exoriuntur, nigro colore nitent, prætenues, palmum alti: radice superuacua: neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Decoctum herbæ potum, prodest spirandi difficultati, suspiriosis, lieni, & felle suffusus, & urinæ difficili: calculos frangit, aluum fistit, serpentium moribus auxilio est: contra stomachi fluxiones in uino bibitur: secundas ciet, & menstrua: sanguinis reiectiones inhibet. Contra serpentium morsus cruda herba illinitur, alopecias densat, strumas discutit: furfures, & manantia capitis ulcera ex lixiuio emendat: defluentes capillos continet, cum ladanum, & myrtino, & susino, aut hyssopo, uinoque. Decoctum eius cum lixiuio, & uino infusum, idem præstat. Coturnices, & gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorum additum. Seritur gratia utilitatis pecorum circa ouilia. Umbrosis, & palustribus, circa parietum aspergines, & fontium specus enascitur.

ADIANTVM.

TRICHOMANES.

Τριχομανές. TRICHOMANES.

CAP. CXXXII.

TRICHOMANES nascitur eisdem in locis, quibus adianton: filici simile, sed exilius: folijs lenticulæ, tenuibus, in ordinem utrinque digestis, aduersis in se, in ramulis tenuibus, acerbis, fusco colore splendentibus. Eadem quæ & adianton præstare posse constat.

Adianti, &
Trichomanis
consideratio.

Plinij lapsus.

ADIANTVM officinæ Capillum Veneris appellant. Duo eius genera Theophrastus assignauit libro VII. cap. XIII. de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Adianti folium in aqua nunquam madescit, nec quicquam adhæsisse humoris constat: unde & nomen herba accepit. Genera eius duo, candidum, atque nigrum: Ambo ad defluuium capillorum utilia, oleo trita. Nascuntur maxime locis humidis. hæc Theophrastus. Cui subscribit Plinius, licet confusè satis, libro XXII. cap. XXI. dum sic inquit. Aliud Adianto miraculum, æstate uiret, bruma non marcescit, aquas respuit: persusum, mersumue, sicco simile est, tanta dissociatio deprehenditur, unde & nomen à Grecis. Quidam callitrichon uocant, alij polytrichon, utrumque ab effectu. Duo eius genera, candidius, & nigrum, breuiusq;. Id quod maius est Polytrichon, aliud Trichomanes uocant. Vtrique ramuli nigro colore nitent, folijs filicis, ex quibus inferiora aspera, ac fusca sunt: omnia autè contrarijs pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla. Umbrosas petras, parietumq; aspergines, ac fontium maxime specus sequitur, & saxa manantia. quod miremur, cum aquas non sentiat. ita Plinius. In quibus nimirum uerbis manifestè deprehenditur ipse Plinius, Trichomanes, quod & Filiculam appellamus, in secundi Adianti locum retulisse. quippe qui perperam fortasse acceperit Theophrasti sententiam, à quo illa mutuatus est. Nam Theophrastus ubi de utroq; Adianti genere disseruisset, eodem loco citato statim de Trichomane hæc uerba subiunxit. Trichomanes uel ad distillationes urinæ unice facit, ut aliqui existimant. Caulè hæc adianto nigro similem gerit: folia admodum parua, densa, aduersa, inter sese condita: radicem minimam. Loca amat opaca. hæc Theophrastus. Ex quibus liquidò apparet, Theophrasto Trichomanes, quod Filicula à Theodoro uertitur, nullum Adianti genus esse, sed per se suiq; generis plantam: quod enim Filiculam dixerit cauliculum ferre nigro adianto similem, clarissime ostendit, candidum Adiantum cum Trichomane nullam habere cognationem. Hinc itaq; facile crediderim, Adiantum nigrum, quod caule filiculam referat, nobis legitimum esse, id sanè intelligens, quod Capillum Veneris passim nominant. Candidum uero eam plantam esse aliquando putavi, quæ unà cum Trichomane in petris, parietibus, ac fontium asperginibus, specubus, & humentibus locis nascitur: folijs nigricantibus, minutim laciniatis, luteas maculas quam plurimas auersa parte habentibus: caule uiridi, gracili, flexiliq;: quam nonnulli, eo quod folijs rutam æmulatur,

letur, & in muris proueniat, Rutam murariam cognominant, alij Saxifragam dicunt. Sed nunc equidem hanc eandem cum Paronychia Dioscoridis esse opinor, ut etiam superius in sua mentione monuimus. Ceterum Fuchsius medicus clarissimus, hanc herbam pro Saxifraga Dioscoridis depinxit in suis de stirpium historia commentarijs. Verum quod hæc folio constet rutæ, illa uero epithymi, capillorumq; modo tenui, cur planè eius sententiam comprobem, non habeo. Adianti meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus scribens. Adiantum in caliditate quidem, & frigidityte symmetrum est, uerum desiccatur, & extenuatur, & discutit. Etenim alopecias capillis uestit, & strumas & abscessus digerit, lapidesq; frangit epotum. Viscosorum, crassorumq; e pectore pulmoneq; excreationibus non mediocriter confert, & uentris profluuium sistit: non tamen ullam manifestam caliditatem affert, sicut nec frigiditytem. Verum posuerit ipsum quispiam secundum hanc oppositionem & temperiem in ordine medio.

Adianti, & Trichomanis uires ex Gal.

- 20 Trichomanis autem meminit libro VIII. eorundem simplicium medicamentorum, ubi subscribens Dioscoridi, hæc tantum retulit. Trichomanes eadem præstat, quæ adiantum. hætenus Galenus. Porro Adiantum, ut Mesues inter sua simplicia refert, aluum subducit, bilem, & pituitam deiecit, crassaq; excrementa, quæ diu interioribus inhaere. Pectus, & pulmonem detergit, sanguinem clarificat, bonum facit habitum, animam dilatat, & iecur & uentriculum purgat, præsertim si obstructione laborent: tametsi ad eorum infarctus potètius sit eius dilutum ex apij, aut endiuie aqua paratum, aut ex cicerum nigrorum iure, aut caprino sero. Sed si addatur saccharum, lateris inflammationes sanat, & urinam trahit. Eius præterea decoctum frequentius potum calculos frangit, & scæminas à partu purgat. Hos autem effectus præbet calida tantum facultate, quæ illi inest. At adstringente ui, quæ etiam nimium pollet, de fluxiones inhibet: fluentem sanguinem sistit, uentriculum roborat, & capillorum defluuium usque adeo emendat, ut non modò eos cohibeat, sed & renasci faciat, præsertim emplastri modo impositum, myrtino oleo, ladano, & austero uino additis. Idem præstat et combusti cinis: quinetiam eius ex uino decoctum. Furfures reiteratis lotionibus depellit. Eius cinis hæc omnia potest, & ægilopas curat. Ipsius diluti libra epota commodissimè aluus subducitur.

Adianti uires ex Mesue.

Herba, quæ Græcis ὀδὸν ἰαντὸν, Latinis pariter Adiantum nominatur: Arabibus, Berscegnasce, seu Bersausan, & Chulbare albir: Italis & alijs uulgò, Capel uenere: Germanis, Frauenhar: Hispanis, Culantrillo de pozo: Gallicis, Capil uenere. Quæ uero τριχομανὲς Græcè, Latine Trichomanes, Polytrichum & Callitrichum dicitur: Italis & officinis Politricho: Germanis, Steinbrech: Hispanis, Politrigo: Gallis, Polytricen.

Nomina.

Ξανθίου. XANTHIVM, SIVE LAPP A.
CAP. CXXXIII.

XANTHIVM nascitur læto, & pingui solo, & lacubus exiccatis, caule cubitali, anguloso, pingui, prodeuntibus ex eo crebris alis: folia atriplicis habet, insecta, nasturtium odore imitantia: fructum grandis oliuæ modo, rotundum, & ut platani pilula, spinosum, qui contactu uestibus adhærescit. Is antè collectus quàm perfectè siccescat, tunditur, & fictili uasè reconditur. Flauos autem facit capillos, si acetabuli instar tepida aqua madescat, mox caput, nitro antè perfrictum, illinatur. Alij in uino tundunt, & ita asseruant. Semen aptissimè tumoribus imponitur.

XANTHIVM, quod uulgus Lappam minorem cognominat, omnibus uulgarissimum est: quandoquidem publicis ubiq; semitis, & exiccatis scrobibus, lacubusq; nascatur. Huic, meo quidem iudicio, omnes conueniunt notæ, nulla prorsus reclamante, quæ Xanthio à Dioscoride tribuuntur. nam præterquàm quòd caulem gerit angulosum, ac pinguem, folia, quæ ei subalbida sunt, atriplicis effigiem referunt, per ambitum serrata, nasturtium odore imitantia. Prodeunt etiam e caule ramuli, quibus racematim fructus oliuæ figura dependet, aculeatus, ceu platani pilula, qui maturescens, cum tangitur, uestibus pertinaciter adhæret. Paucis admodum huius herbæ uires descripsit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Xanthium uocatur etiam phasgantium. Fructus discutiendi uim obtinet. Hæc planta Græcis ξανθίου appellatur: Latinis quoq; Xanthium: Italis, Lappa minore: Germanis, Bettlersleijß, & Spitz kletten: Hispanis, Lappa menor: Gallis, Gloteron, & Grapellas.

Xanthii consideratio.

Xanthii uires ex Galeno.

Nomina.

Aegilops cō
sideratio.

Error quo-
rundam.

AEGILOPS herbula folia tritici habens, sed molliora, in summo capite semina bina ternave rubra, quibus aristæ quasi capillaceæ exeunt. Illita cum farina herba ægilopijs medetur, duritias discutit. Succus farinae admixtus ficitur, & eorundem gratia reponitur.

NASCITVR frequens Aegilops inter segetes, sed frequentissima inter hordeum, & zeam, folio tritici, culmo prætenui, in cuius cacumine bina ternave rubra semina dependent, oblonga: è quibus aristæ prodeunt longæ, capillorum modo tenues. Hanc non modò uidimus in Ananiensi agro, & ubiq; ferè locorū; sed etiam sepius legimus. Eam rura Ananiensia uulgò Squalam appellant. Proinde errant ij, ut equidem arbitror, qui Aegilopem, & auenam idem esse contendunt. quandoquidem etsi primo statim intuitu Aegilops auenæ faciem referre uideatur; diligenter tamen singulas eius notas expendenti, facile & discrimen, & error deprehendetur. Etenim Avena in stipulæ cacuminibus grana profert, longiusculis appensa pediculis, oblongis folliculis contexta, bipedum locustarum effigiem representantibus. At Aegilops tenuissimas fert spicas, tribus, aut quatuor tantum granis contentas, auenæ ferè modo dependentibus: è quibus aristæ prodeunt capillorum instar tenues, rubentes, & auena longiores. Quòd autem ita se res habeat, manifestum præbet indicium ipse Dioscorides: utpote qui de auena libro secundo inter cerealia abunde scripserit, neq; bis seorsumq; eiusdem plantæ historiam tractare soleat: superuacaneum enim fuisset idem repetere, & inordinatum eidem inconsultò addere. Huc accedit, quòd si notæ, quæ utriq; plantæ à Dioscoride redduntur, innicem conferantur, haud dubiè alteram ab altera tum facie, tum uiribus, longe differre comperietur. Namq; Dioscorides Auenam, quam Βρόμος, non Αἰγίλωψ uocauit, depinxit stipulæ geniculis intercepta, dependentibus in cacumine paruulis ueluti locustis bipedibus, in quibus semen concluditur. Aegilopa uerò in summo capite semina bina, aut terna rubra habentem, aristis capillaceis. Porro cùm libro secundo de uiribus Auenæ differeret, inquit. Huius semen non secus atq; hordeum, utile est ad cataplasmata. Pulve eius alius sistitur. prodest tussientibus in sorbitione succus. Verùm hic de uiribus Aegilopis scribens, herbam eius ad sinuosos oculorum abscessus, quos Græci ægilopas uocant, & ad duritias discutiendas commendauit: succumq; farinae admixtum ad idem ualere prodidit. Quæ sanè omnia, ni fallor, apertissimè demonstrant, ægilopem auenæ quàm maxime repugnare. Aegilopem ex hordei uitio fieri, sicut lolium ex tritico nimia uligine, testis est Galenus libro primo, capite ultimo de alimentorum facultatibus, ubi ita scribit. In tritico quidem, frequens lolium sæpe inuenitur: in hordeis uerò reperitur, sed paucum: quam autem ægilopem appellant, ea in hordeis frequens inuenitur, cùm prima generatio, uel incrementum ipsis non rectè successerit. Porro pater meus ætate iam declinante, cùm agricultura delectaretur, triticum, ac hordeum aliquando seminauit, omnibus diuersi generis seminibus, quæ ipsis erant admixta, diligenter selectis, quò certò cognosceret, num ex ipsorum mutatione lolium & ægilops nascerentur, an propriam hæc quoq; semina naturam haberent. Cùm autem fortè unà cum puris seminibus in tritico quidem frequens lolium, in hordeo autem parum, sed magnam ægilopis uim enatam conspiceret, in alijs quoque seminibus itidem experiri est aggressus. hætenus Galenus. Caterùm ipse quoq; testari possum, me sæpe numero in Anania ualde audiuisse agricolas conqueri, quòd hordeum degenerasset in Squalam: sic enim ipsi Aegilopem uocant. Aegilopis uires retulit Galenus libro v. simplicium medicamentorum, his uerbis. Aegilops digerendi uim possidet, id quod ex gustu patet: leuiter enim est acris. Verùm & ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & ægilopas sanat. hæc Galenus. Cuius etiam testimonio satis planum fieri potest, Auenam, & Aegilopem inter se dissidere, quòd de ijs seorsum egerit, & singulis diuersas uires reddiderit. Quæ Græcè αἰγίλωψ, Latine etiam Aegilops dicitur: Arabicè, Dausir, Dalisfit, Dosana, Dauser, siue Duser: Italicè, Egilopa.

Aegilopis
ex hordeo ge-
neratio.

Aegilopis ui-
res ex Gal.

Nomina.

Βρόμος. BROMVS.

CAP. CXXXV.

BROMVS herba ægilopi similis, exiccatoriam uim habens. Decoquitur cum sua radice in aqua ad tertias, & iuri colato par modus mellis adijcitur: rursus incoquitur, dum liquidi mellis crassitudo fiat. Linteum eo humore imbutum, & naribus inditum, contra graueolentiam ulcerum efficax est. Aliqui tritam aloën addunt, & eo modo utuntur. Cum ficcis rosis cocta in uino, grauem oris halitum emendat.

TAMETSI

TAMETSI non desint Dioscoridis studiosi, atq; etiam interpretes, qui putant, Bromum huic loco illegiti-
me accreuisse, quod de ea quoq; libro secundo idem Dioscorides tractauerit, aliudq; non sit Bromos, quam Avena;
nos tamen longe aliter sentimus. Mea siquidem sententia est, eritq; donec melior ab alijs proferatur, quod Diosco-
rides, ubi secundo libro Bromum inter segetes, legumina, & alia frugum genera, quæ satiatione proueniunt, descri-
psit, de satiaua Bromo tantum intellexerit: hic uero, ubi de his, quæ sponte nascuntur, differit, nobis syluestrem Bro-
mum reddat. Hæc uulgaris notitiæ est, domesticæ auenæ in omnibus persimilis, granis tamen maioribus nigriori-
bus, hirsutioribusq;. Bromi huius mentionem fecisse opinor Plinium libro XXII. cap. XXV. dum sic inquit. Bro-
mos semen est spicam ferentis herbæ. nascitur inter uitia segetis auenæ Græcæ genere, & folio, & stipula triticum
imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas uelut locustas habet. Semen utile ad cataplasmata, atq; hordeum,
10 & similia. Βρώμος ita Græcè, ut Latine Bromus & Avena syluestris nominatur: Italicè, Vena saluatica.

Bromi confi-
deratio.

Nomina.

Γλαύξ. GLAUX.

CAP. CXXXVI.

GLAUX cytiso, aut lenticulæ folijs similis, quæ supernè uirent, auersaq; candidiora spectan-
tur: ramuli à terra exiliunt quini senive, tenues ab radice, dodrantem alti: flores uiolæ albæ, pur-
purei exeunt, minores tamen. nascitur iuxta mare. Coquitur cum hordeacca farina, sale, & oleo in
forbitione, ad reuocandam extincti lactis ubertatem.

QUANQVAM scribit Dioscorides iuxta mare nasci Glaucem; eam tamen ipse hætenus nusquam reperi, ne-
que ab aliquo compertam audiui. Nisi Ruellio ad stipulari uelimus, qui eam herbam Glaucem putat esse, quæ fruti-
cat multis caulibus: folijs oblongis, in ordinem utrinq; digestis, ciceris modo, subter cæsijs, supernè uiridibus: flore
purpureo, paruo, siliqua terete, non in aduncum ut fœni græci corniculata. Hæc, etsi Ruellio teste nullum apud
Gaillos inuenerit, nomen à quibusdam GALEGA ab alijs Ruta capraria, in Hetruria uero uulgò appellatur Laua-
nese, siue ut quidam alij Lauamani, quod prope riuos aquarum
nascatur, ubi manus lauantes rustici, hac planta saponis uice si-
bi sordidum lutum abstergunt. Verum cum uideamus huiusce
plantæ flores, & caules, qui se quandoq; ad bicubitalem altitu-
dinem attollunt, Glaucis faciem non representare, cogimur di-
cere Ruellium hac in re hallucinatū deprehendi: præsertim quod
Glaux, Dioscoride et Plinio authoribus, inuenitur iuxta mare.
Galega uero in uliginosis locis, in scrobium aggeribus, in monti-
bus, & deniq; passim ferè prouenit. Huic plantæ recentiores assi-
gnant uires non uulgares contra pestilentiam, & uenenosorum
animalium morsus. in quorum remedium herba per se estur, at-
que etiam exterius illinitur. Sunt & qui eam morbo comitiali la-
borantibus auxiliari prædicent: in quem usum eius succum exhibe-
bent, drachmarum quatuor pondere. Quod autem hæc extin-
ctum lac reuocet, ad quod Glaux à Dioscoride commendatur,
non equidem ausim asserere, cum nullum inueniam, qui Galegam
his uiribus præstare testetur. Glaucis meminit Galenus lib. VI.
simplicium medicamentorum, de eius uiribus differens in hunc
modum. Glaux herba, & ipsa lactis generandi uim obtinere ui-
detur. Quod si ita sit, calida quodammodo, humidaq; fuerit tem-
peramento. Ea æquè Grecis γλαύξ, atq; Latinis Glaux ap-
pellatur.

Glaucis con-
sideratio.

Ruellii opin-
explosa.

Glaucis uires
ex Galeno.

Nomina.

GALEGA.

Πολύγαλον. POLYGALA.

CAP. CXXXVII.

POLYGALA palmi altitudinem petit, folijs len-
ticulæ, gustu adstricto. Quæ pota, lactis abundantiam
facit.

POLYGALA mihi planè incomperta est. neq; id temerè fateri licet, quod tam pauca eius tradantur notæ
tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio, ut admodum difficile sit decernere, quæ nobis hodie sese offerat planta, cui
Polygalæ nomen rectè competere possit. Hæc Græcè πολύγαλον, Polygalum quoque & Polygala Latine
dicitur.

Nomina.

Ofyridis con-
sideratio.

Plinij lapsus.

Ofyridis ui-
res ex Gal.

Nomina.

ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens. hæc Plinius. In quibus, meo iudicio, lapsus deprehenditur ipse Plinius, quod ijs notis depinxerit huius plantæ semen, quæ folijs reddidit Dioscorides, à quo tamen Plinius illa mutatus est. De uiribus Ofyridis Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum differuit, ijs uerbis. Ofyridi, inquit, herbæ, ex qua σκορδατα (siue scopas, siue medicamenta, quæ cutem exterunt, & læugant, interprete) fieri solent, amara inest qualitas, & obstructions expediendi facultas. quare & in iccinore consistentes obstructions adiuuat. Herba hæc Ὀσυρίς Græcis, Latinis item Ofyris dicitur: Germanis, Harn kraut: Italis pariter & Hispanis, Linaria.

OSYRIS frutex est niger, ramulos ferens tenues, lentos, fractuque contumaces: & in his folia quaterna, quina, senave, ceu lini, nigra in initio, dein colore mutato rubescentia. Decoctum eius potû, iuuat arquatos.

OSYRIS, quod folijs, & caule lini faciem repræsentet, officinis Linaria appellatur. Huius flores, quos tamen omisit Dioscorides, numerosi à medio usque ad summum uisuntur, sylvestris cumini secundi generis modo, uerum in hoc purpurei sunt, in illa sublutei. Sunt tamen qui uelint, Ofyrim eam esse plantam, quam uulgò nos appellamus Bel uedere, quod belle, densissimeque fruticet, uireatque per æstatem, non solum in hortis, & uiridarijs sata; sed etiam in fictilibus ornandi fenestras gratia. Qui uerò ita existimant, eo ducuntur argumento, quod hæc non modò crescat folijs lino similibus, sed quod etiam nunc seratur à multis ad scopas ex ea parandas. Quandoquidem id à Galeno dictum uolunt in simplicium censu, ubi uerbum σκορδατα (ita enim legendum est, non autem σκορδατα, ut male habent codices) non solum medicamenta, quæ faciem uenustant; uerum etiam scopas Græcis significare arbitrantur, quemadmodum & Cornarius in Aëtio interpretatur. Quorum equidem sententiam non prorsus improbandam censeo, quoniam palam est, hanc plantam folijs linum refferre, & ad scopas conficiendas aptissimam esse. tametsi Dioscoridis placitis ea non admodum adstipuletur, sicuti nec alia uocata Linaria, quod neutrius folia è nigro, quod uiderim, in rubrum mutantur, quodque harum ramuli longè plura habeant folia, quam quina, uel sena. Ofyridis historiam tradidit etiam Plinius lib. XXVII. cap. XII. ubi ita scriptum reliquit. Ofyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in his folia nigra, ceu lini: semenque in

Σμίλαξ τραχεία. SMILAX ASPERA.

CAP. CXXXIX.

SMILAX aspera, folia habet periclymeni: sarmenta tenuia, multa, rubi modo, aut paliuri aculeata: arbores scandit, ab imo ad summa perreptans; se conuoluens eis: fert racemos exiles; qui maturi rubescunt, gustumque leniter mordent. Nascitur in palustribus, & asperis: radice dura, crassaque. Folia, & acini, & antè, & postè poti, uenenosorum antidota sunt. Tradunt, si infantibus nuper in lucem editis, quid ex his tritum propinetur, nulla postmodum venena nocitura. Inciditur etiam ad alexipharmaca, id est, ad ea medicamenta, quibus venena arcentur.

Σμίλαξ λεία. SMILAX LAEVIS.

CAP. CXL.

LAEVIS Smilacis folia hederæ similitudinem habent, molliora, læuiora, tenuiora: huius sarmenta supradictæ similia, nullis horrent spinis: conuoluitur arboribus, ut prior: fructum parit lupini modo nigrum, exiguum: floribus in cacumine perpetuis, multis, rotundis. Hac smilace, quadam topiariorum arte, tentoria contra æstus molestiam faciuntur: folia per autumnum decidua. Semine cum dorycnio potò, ternis singulorum obolis, varia & tumultuosa in somnis obuerrari traduntur.

Smilacis asperæ historia ex Theophr.

SMILAX aspera Hetruscis Hedera spinosa, siue Rubus ceruinus nominatur. Hanc diligentissime persecutus est Theophrastus lib. III. capite ultimo de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Smilax, id est, hedera Cilicia, amplexicaulis ipsa quoque assurgit, frutex aculeatus, & uelut præhorridus: folium hederæ, paruum, sine angulo,

SMILAX ASPERA.

SMILAX LAEVIS.

gulo, iuxta pediculi retinaculum humectum: peculiare, quod medium illum callum, qui instar spinæ animantium secat, prætenuem habet, & intervalla staminea, non ex eo porrecta, ut cætera, sed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad caulem uerò foliorum internodia consummantem: iulus ab eisdem pediculis atque folia, tenuis, seq; conuoluens dependet. Flos candidus, suauiter olens, uerno proueniens tempore: fructus proximus folano, atque melothro, & maximè uux labruscæ uocitata. Racemi pensiles ut hederæ sunt, uerum ad labruscæ potius accedunt: nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt. Colore fructus rutilus est: nucleos in uniuersum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus unum. Nucleus durus admodum est, & colore formæ secus niger. Peculiare racemis, quod per latera caulium sepiunt, postremoq; caulis racemus omnium maximus propendet, sicut in rhamno, & rubo: unde fit, ut extremo fructifera, & latere largè fructifera ista spectetur. Hætenus Theophrasti de smilace aspera sententia. Quæ autem Smilax læuis appellatur, ubiq; ferè prouenit, sed præsertim in Hetruria, ubi passim frequentissima inuenitur. Incolæ eam uulgò uocant Vilucchio maggiore. Hæc folijs asperam quadantenus imitatur, nec secus ac illa arbores scandit, seq; conuoluit eis, proxima quæq; uincies: uerum sarmentis, siue ramulis constat, non ut altera horridis, aculeatisq; sed læuibus, flexilibus, ac lentis. Flores profert candidos, calathie effigie: è quibus semen prodit atrum, lentibus maior, sed lupinorum figura. Officinæ hanc plantam Volubilem nuncupant. Cuius tamen plura Mauritanis habentur genera, quorum unum illud est, quod Lupulum appellant. Huius etsi apud medicos ætatis nostræ frequentissimus sit usus, addaturq; ab ijs in quàm plurima
50 medicamenta; nihil tamen de eo, quod equidem inuenerim, Galenus, & Dioscorides, alijq; ueteres tam Græci, quàm Latini authores, posteritatis memoriæ prodiderunt. quanquam non desunt, qui uelint, hunc Plinio esse Lupum salictarium, ab eo hoc tantum nomine demonstratum libro XXI. cap. xv. atq; ibi inter eas herbas connumeratum, quæ sponte nascuntur, quibusq; pleræq; gentium utuntur in cibis. Lupuli uocati latius meminit Mesues inter sua deiectionis facultatis medicamenta, ubi hæc ad sensum habet. Est & aliud Volubilis genus, quod LVPVLVS appellatur, folia habens aspera, cucumeris modo: flores exilibus folliculis squamatim compactos, racematimq; dependentes, colore subcinereo. Hic flauam bilem detrahit, sanguinem ab ea expurgat, & eius inflammationes extinguit. Sero caprino maceratus, ualentior redditur. Succus cum saccharo decoctus syrupi modo, regio morbo laborantibus medetur. Sed profectò mirum est, quod eo nostræ ætatis medici tam parcè raroq; utantur, cum tamen præstantissimum sit medicamentum. quandoquidem tum herba ipsa per se, tum etiam succus polentæ admistus, capitis dolorem à caliditate contractum tollit. Iecinoris, & uentriculi æstus mitigat. Syrupus ex saccharo, & eius succo paratus, utilissimè exhibetur in febribus à bile, & sanguine excitatis. hæc Mesues de Lupulo. Cæterum ad insti-
tutum

Smilacis lævis
historia.

Lupuli histo-
ria, et uires ex
Mesue.

Smilacis utriusq; uires ex Galeno.

LVPVLVS.

Nomina.

Rusci confideratio.

RVSCVS.

Nomina.

Lauri Alexandrinæ confideratio.

tutum nostrum reuertamur. Smilacis utriusque uires tradidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Milax (sic enim Smilacem uocat Galenus) aspera clauiculis plena est, ita ut uariè sursum deorsumq; arboribus circumuoluatur. Folia gustata aliquid habent acrimoniae, & alioqui si illis utaris, calefaciunt. Milax leuis facultate quodammodo prædictæ similis est. Planta, quæ Græcis σμῖλαξ τετραχέα, Latinis Smilax aspera, & Hedera Cilissa uocatur: Italis, Hedera spinosa, & Rouo ceruino: Germanis, Scharpf uinden. Quæ uerò σμῖλαξ λεία Græcè, Smilax leuis siue lenis Latine dicitur: Italicè, Vilucchio maggiore: Hispanicè, Correguela mayor: Gallicè, Liset maior.

Μυρσίη ἀγρία. RVSCVS. CAP. CXLI.

SYLVESTRIS myrtus, aliquibus oxymyr sine, aut myrtacantha, Latinis ruscum appellatur. folium fert myrti, latius, in formam lanceæ mucronatum. baccæ per maturitatem rubescunt, rotundæ, à medio folio dependentes, osseo intus nucleo: cubitales ramuli ab radice exeunt, uitilium modo lenti, fractu contumaces, foliosi: radice graminis simili, acerba, & subamara. Folia, & baccæ in uino potæ, urinam cient: menses pellunt, uescicæ calculos frangunt, stillicidio urinæ medentur, dolores capitis sanant, & regium morbum. In asperis, & præcipitibus locis enascitur. Decoctum radice in uino potum, eosdem præbet effectus. Cauliculi recentes, asparagorum uice in cibo sumuntur: amari autem sunt, sed urinam mouent.

RVSCVM officinæ corrupto nomine ex literæ additione Bruscum appellant. Nos uerò, quod arcendis muribus is aptissimus sit, si salitis appensis carnibus funiculo circumligetur, Pungi topi Hetrusca lingua dicimus. Germinat hic uere asparagi modo, turionibus tamen breuioribus, crassioribus, hirsutisq;: qui ex lixi manduntur ex oleo, sale, & aceto. Ceterum, quod non obscure amarorem gustui relinquunt, in medicamentis potius, quam in cibis expetuntur: sunt enim ciendæ urinæ, aperiendisq; obstructionibus perquam idonei. Græcis, quod folijs sit acutis, & myrtum æmuletur, oxymyr sine, hoc est, acuta myrtus appellatur. Ea Græcis μυρσίη ἀγρία & ὄξυμυρσίη uocatur: Latinis, Ruscus, & Myrtus sylvestris: Arabibus, qui Cubeas cum rusco confundunt, Cubebe: Italis, Rusco et Pongi topi: Germanis, Bruosch: Hispanis, Ius barba, & Gil barbera: Gallis, Brusco.

Δάφνη ἀλεξάνδρεια. LAVRS ALEXANDRINA. CAP. CXLII.

LAVRS Alexandrina folio est rusci maiore, molliore, & candidiore: semine inter folia rubro, ciceris magnitudine: ramos spargit in terra dodrantes, interdum longiores: radice syluestri myrto simili, maiore, molliore, odorata. inuenitur in montosis. Difficiles partus accelerat, radice pota sex drachmarum pondere in uino dulci, & stillicidio urinæ auxiliatur, sed sanguinè extrahit.

SI LAVRVM Alexandrinam, & Hippoglossum unam & eandem plantam esse sensisset Dioscorides, ut quidam existimant, nulli quidem dubium est, quin superuacuum erat, de iisdem seorsum, diuersis atq; etiam proximis capitibus Dioscoridem differere. uel nulla in earum notis, & uiribus reperiretur differentia. Sed quoniam eas seorsum tanquam diuersas retulit, diuersasq; utrisq; notas assignauit; idcirco has plantas inter se differre dicatur.

LAVRVS ALEXANDRINA.

LAVRVS ALEX. ALTERA.

catur, necesse est. Nam etsi utriq; folia rusci reddiderit Dioscorides; tamen Hippoglossum statuit aculeatam gerere comam, & in summo seu linguas e folijs exeuntes: commendavitq; comam ad dolorem capitis coronæ modo impositam: & radicem, succumq; malagmatis admisceri scripsit. Verum hic in Lauro Alexandrina nec linguarum meminit, nec aculeorum e folijs prodeuntium: tradidit quidem hanc folia habere rusco similia, sed maiora, molliora, & candidiora: ramos dodrantes, in terram sparsos: radicem rusco similem, maiorem tamen, molliorem, & odoratam. Cui vires tribuit ad difficiles partus, ad urinæ stillicidium, & ad sanguinem extrahendum. His accedit, quod (ut Dioscorides testari videtur) Laurus Alexandrina fructum fert rubrum, ciceris magnitudine, inter folia, non autem in medijs folijs, ut hippoglossum, & ruscus. Ex his itaq; tum notis, tum uiribus, quæ in hisce duabus plantis maxime pugnare deprehenduntur, omnibus abunde constare arbitror, hallucinari eos, qui putant Laurum hanc, & hippoglossum unam & eandem esse plantam. Nos equidem hanc, cuius hîc figuram damus, ueram ac legitimam Laurum Alexandrinam esse censemus, quæ (ut pictura pulchrè demonstrat) non parum ab hippoglossa differt. Huic alteram adiecimus, quæ & ipsa haud dubiè, ni fallor, fuerit Laurus Alexandrina, si huic fructum in medijs folijs innasci concedamus. Lauri Alexandrinæ vires memoriæ prodidit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Lauri herbæ, quam & Laurum Alexandrinam appellant, temperatura euidenter est calida, & gustantibus acris simul & subamara est: pota q; tum urinam, tum menses prolicit. Planta Græcis δάφνη ἀλεξάνδρεια, Latinis Laurus Alexandrina dicitur: Arabibus, Gar Alexandriæ: Italis, Lauro Alessandrino.

Lauri Alexandrinæ vires ex Gal.
Nomina.

Δάφνοειδής. DAPHNOIDES.

CAP. CXLIH.

DAPHNOIDES cubiti altitudine fruticat, ramis flexilibus, obsequiosisq; multis, à medio sursum versus foliosis: cortex supra modum viscosus ramos vestit: folia lauri, graciliora, & molliora, fractu contumacia, quorum gustatu os & fauces incenduntur: flores candidi: bacca, cum ematurerit, nigra: radix inutilis. nascitur in montosis. Pituitam extrahit folium recens, vel aridum in potu: menses ciet, & vomitum: caput inanit commanducatum: sternutamenta mouet. Baccæ quindecim potæ aluum resoluunt.

Χάμαδαφνη. CHAMAEDAPHNE.

CAP. CXLIH.

CHAMAEDAPHNE virgas emittit cubitales, singulari ramulo constantes, rectas, tenues, læues: folia lauri similitudine, læuiora multò, ac viridiora: semen rotundum, rubens, annexum

Dd folijs.

folijs. Illinuntur capitis doloribus trita folia, & stomachi ardores mulcent: ad sedanda tormina cum vino bibuntur. Potus cum vino succus menses, & vrinam ciet: idem facit pefso appofitus.

DAPHNOIDES.

CHAMAEDAPHNE.

Daphnoidis,
& Chamæda-
phnes cōfid.

Multorum er-
ror.

Daphnoidis,
& Chamæda-
phnes vires.

Nomina.

DAPHNOIDES, quam officinæ, & herbariorum uulguſ Laureolam uocant, frutex eſt uulgaris notitiæ. Prouenit hæc frequens in uallis Ananiæ montibus Tridentino agro, nullis prorsus reclamantibus notis. Cubitalibus enim aſſurgit uirgis, flexilibus, obſequioſiſq; : folijs numerosis, ſurſum ſpectantibus, lauro ſimilibus, gracilioribus tamen, ac mollioribus, acerrimo guſtu: quin & ramorum cortex admodum tenax eſt. Hinc itaq; ſit, ut eos errare toto cælo deprehendantur, qui putāt Mezereum Mauritanis uocatum eſſe Daphnoidem. quandoquidem Mezereon Chamelæa eſt, de qua ſuo loco diſſeremus. Porro Chamædaphne, quam Laureolam marem pleriq; cognominant, folijs ac fructu à Daphnoide non longè differt: uerùm hæc tantum intercedit differentia, quòd Chamædaphne ſingulari rectoq; caule conſtat, cui folia circumqua; prominent, adeò ut in cacumine in orbem umbellæ inſtar diradien-
tur: ſemine inde prodeunte Daphnoidis modo. Caterum, quòd uocauerit Plinius Chamædaphnen eam clematide-
dem, quam aliqui Vincam peruincam appellant, credere quidam hanc Dioſcoridi eſſe Chamædaphnen. Sed pro-
fecto ij falluntur: errorq; omnibus euidentior fiet, quam ut pluribus explodi poſtulet, ſi modò contemplantur, &
conferantur notæ, quibus Vincam peruincam deſcripſit Plinius libro xxi. cap. xi. & quibus repræſentauit Cha-
mædaphnen lib. xxi. cap. xv. Verùm Plinio, quòd clematidi folia ſint lauri, uideaturq; humilis laurus, ideo
non temerè eam Chamædaphnen dici placuit. Sunt, qui Laureolæ fructum Piper montanum uocent, quanuis ruſti-
cis Ananienſibus nil aliud ſit piper montanum, quam Dioſcoridis granum Gnidium, ut inſr à ſuo loco dicemus. Da-
phnoidis, & Chamædaphnes uno tantum capite meminit Galenus libro vi. ſimpl. medicamentorum, ſic inquitens,
Chamædaphnes germina tenera edi quoq; aſſolent. Eſt autem perſimilis uiribus lauro Alexandrinæ: ſicut ſanè &
quod Daphnoides nuncupant. Planta, quæ Græcis δαφνοειδής, Latinis item Daphnoides, & Laureola nomi-
natur: Arabibus, Daphnides: Italis, Laureola. Quæ uerò χαμαὶ δάφνη Græcè, Chamædaphne pariter Lati-
nè dicitur: Arabicè, Chamedaphnes: Italicè, Chamedaphne.

ΕΛΛΕΒΟΡΟΣ ΛΕΥΚΟΣ. VERATRUM ALBUM.

CAP. CXLV.

ELLEBORUM album, Latini veratrum album uocant, fert folia plantaginis, aut betæ ſylueſtris ſimilia, ſed breuiora, & nigriora, ruſcentia: caulem cauum, quadrantalem, tuniſis conuolutum, quas abdicat, cùm aſcere incipit, radicibus nititur multis, tenuibus, ab oblongo, & exiguo capi-
te ceparum modo exeuntibus. naſcitur in montibus, & aſperis. Radices meſſibus colligendæ. Opti-
mum

imum habetur candidum, friabile, carnosum, modicè extentum, nec tamen iunci modo mucronatum, quod frangendo puluerem emittit, & tenuem habet medullam, gustu non admodum feruens, neque saluam subinde ciens. huiusmodi autem strangulat. Primatum Cyrenaicum tenet. Galaticum autem, & Cappadocicum candidiora, & puluere quodam obsita, celerius strangulatus mouent.

Vomitio autem uarios extrahit humores. Collyrijs admiscetur, quæ caliginem oculorum discutunt. partus impositum necat, menses pellit, sternutamenta excitat: mures interficit, cum melle, & polenta subactum: absumit carnes, si coquatur unà. Datur per se ieiunis, & cum scfama, aut ptisanæ succo, aut halicæ, aut lentis cremore, cum aqua mulsa, aut pulte, aut quauis alia sorbitione.

20 Cogitur cum pane, & ita inassatur. Præparatio corporum, ac victus ratio diligenter tradita est, cum ab his qui de medica eius potione scriptitarunt, tum maximè à Philonide Siculo Ennensi, cui nunc assentimur: quippe longum nimis esset in hac præsertim editione de materia, simul medicam curandi rationem exponere. Dant nonnulli in pultis sorbitione, aut copioso halicæ cremore, aut paucum antea cibum dari præcipientes, statim ueratrum offerunt, ijs præsertim, quibus strangulationis suspicio imminet, aut si uoletudo corpus infirmat: hoc enim modo deiectio nihil periculi minatur, quodd cibo munitis non intempestiuè medicamentum corporibus offeratur. Vomitiones concitant subditæ ex eo balani cum aceto.

VERATRUM ALBUM.

VERATRUM NIGRUM.

Ε'λλέβορος μέλας. VERATRUM NIGRUM

CAP. CXLVI.

30 ELLEBORUM nigrum appellatur melampodion, quoniam caprarum pastor nomine Melampus furens in se Proetidas primus purgasse, & sanasse fertur. Folia ei uiridia, platani similia, minora, folijs sphondylii proxima, subaspera, nigriora, pluribus diuisuris incisa: caulis asper: flores in purpura albicantes, racematim cohærentes: semen cnici, quod in Anticyra sesamoides uocant: quo deiectiones moliuntur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, à capitulo cepæ simili confibratis, quarum est usus. In collibus, asperis, & sitientibus locis enascitur. Optimum est, quod ex huiusmodi petitur terris, ut ex Anticyra. Nigrum inibi probatissimum gignitur. Eligi debet corpulentum, & plenum, in quo tenuis sit medulla, acre gustu, feruensque: cuiusmodi est in Helicone, Parnaso, & Aetolia natum: attamen Heliconium præcellit. Veratrum nigrum purgat uentrem, detrahit bilem pituitasque, datum per se, aut cum scammonia, & tribus obolis siue drachma salis. decoquitur uel cum lente, & iusculis, quæ purgationis causa sumptantur. Prodest morbis comitialibus, melan-

cholicis, infanientibus, articularijs doloribus, & resolutis. Menses inditum trahit, partus necat: purgat fistulas impositum, & tertio die detractum. Item contra grauitatem auditus in aurem demittitur, ibique in alterum, aut tertium diem esse finitur. Scabiem sanat illitum cum thure, aut cera, & pice, & cedrino oleo: vitiliginibus, lepris, impetiginibus ex aceto medetur: dentium dolorem collutione mitigat. Erodentibus medicamentis commiscetur: hydropicorum uentri utilissimè imponitur factum ex eo, farina hordeacea, & uino, cataplasma. Confitum proximè radices uitium, uinum purgandi facultate donat. Huius resparfu domos expurgari arbitrantur: quare inter fodiendum stantes Apollinem, Aesculapiumque precantur, ac uitant aquilæ uolatus: aduolare enim non sine periculo tradunt. nanque si auis effossionem ellebori conspexerit, moriturum qui succidit, augurium est. Celeriter effodiatur oportet, quoniam halitu caput aggrauat: quapropter ad id arcendum, fossuri allium præsumere, & uinum bibere consueuerunt: nulli ita noxæ opportuni redduntur. Veratri albi modo emedullatur.

Ellebori utriusque confid.

ELLEBORVM, quod & Veratrum Latinis dicitur, tam album, quam nigrum omnibus, ni fallor, notum est in Italia. Et quanuis inibi unum tantum Ellebori albi genus inueniatur; nigri tamen tria nobis comperta sunt genera, flore duntaxat inter se distincta. Vnum quidem flores profert purpureos, quales suo reddidit Dioscorides: alterum uerò candidos: tertium denique herbaceos. Hæc ut flore distinguuntur; ita etiam uiribus inuicem differunt. quandoquidem alterum, & tertium genus adeo uiribus imbecillia sunt, ut ferè nihil ad aluum deiciendam præstent. Id quod facto periculo didici, cum primum ellebori genus flores ferens purpureos nobis non esset ad manus. Huius radicum diluto ex more nostro parato, hyeme etiam media, & magis urgente frigore (etsi id improbent medici) præparata prius diutius materia decoctis, ac syrupis ad id facientibus, plures quartana febre laborantes sanauimus. Nunquam enim, quod meminerim, hoc ellebori dilutum dedimus quartanarijs nostris, quin ex unica assumptione, uel saltem altera, Deo iuuante, fuerint ad sanitatem restituti. Cæterum albi quoque ellebori dilutum exhibuimus quibusdam melancholicis, magno sanè successu: nullo tamen ægrotantium incommodo, nullaque noxa. Quod non alia ex causa euenisse putauerim, quam quòd in Tridentino agro, alijsque circum finitimis locis, ea fortasse sit illius celi temperies, ut non adeo perniciosas facultatibus scateat utrunque elleborum, quemadmodum illud, quod in calidioribus prouenit regionibus: tametsi non dubitauerim etiam utriusque accerrimam uim reprimi, ac corrigi proprijs quibusdam additis medicamentis. Visuntur nigri uniuersa genera Martio, & Aprili mensibus uno & eodem loco florere in amplissima sylua, per quam transeunt, qui Goritia Labacum Carniolæ urbem proficiscuntur, ubi & nos præstantissimum sepius legimus. Purpurei radices nigriores, carnosioresque cæteris habentur: cum aliorum generum radices ut plurimum subalbidæ spectentur: omnibus tamen in uniuersum eadem est foliorum facies. Herophilus antiquissimus medicus elleborum fortissimo duci æquabat: concitatis enim intus omnibus, ipsum in primis exire dicebat. Ideo errauisse antiquos parcius id præbendo, cum celerius erumperet, quod daretur largius. Sed hæc Herophili sententia non placet nostræ ætatis medicis, neque etiam nobis, ut quæ pluribus daminari, & explodi possit. Elleborus niger boues, equos, & sues necat: proinde id in pascuis cauent, quanuis album innoxie depascantur. Nigri radices demorsis à serpente quadrupedibus mirifice medentur, si recentes in uulneris osculum, sublata à carne cute, immittantur, quòd ita ei acutatum reuocent uenenum: quin & illud idem prodest, si gregi pestilentia ingruerit, in auribus traiecta, uel pestiflori infixa radice. Qua ratione ducti credere nonnulli, id etiamnum in hominibus fieri posse, quòd si in perforatam calcanei cutem nigrum elleborum inferatur, eos omnino à pestilentia tutos reddat, qui gestauerint. Ellebori semen, Aristoteli auctore, coturnicibus gratissimum est: quam ob causam antiqui eas abdicarunt mensis. quæ tamen hodie magnopere expetuntur. Porro non desunt & recentioribus, qui putent nigrum communis usus Elleborum, cui flores herbacei insunt, non elleborum, nec eius speciem esse, sed eam sanè plantam, quam Columella, & Plinius Consiliginem uocant, quamque ad pecorum pulmonariam curandam, pestilentiamque arcendam summis laudibus efferunt, hoc tantum puto argumento freti, quòd scripserint ij, si in morbose quadrupedis auricula consiliginis radix inferatur, perforata ferro prius aure, omnem morbi uim eo confluere, & per illud foramen pestilens uirus elici. Siquidem cùm pastores huius ætatis obseruauerint, id totum (ut nos quoque paulò antè diximus) præstari tantum illius ellebori radicibus, existimauerunt hoc ueratri nigri genus, quod flores rubentes non proferat, uel (ut Dioscorides inquit) in purpurea albicantes, sed herbaceos, consiliginem esse. Sed ij, mea quidem sententia, falluntur: quippe Absyrus, & Hierocles idem præstare nigrum ueratrum affirmant. Quibus etiam subscribit Plinius lib. x x v. cap. v. his uerbis. Nigrum elleborum pecorum, & iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem traiecto, & postera die eadem hora exēpto. hæc Plinius. Ex quibus utique perspicuum fit, non modò consiliginis, sed etiam nigri ueratri radicem hæc omnia efficere posse. Vanum profectò esset dicere, exempli gratia, sabinam esse calamintham, uel contrà, quòd utraq; remoratos menses eliciant. quasi natura adeo fuerit auara, ut unicuique morborum generi unum tantum genuerit medicamentum, cum tamen nullus sit morbus, cui innumeras non creauerit medicinas, uno & eodem ordine adhibendas. Adde etiam, quòd cum nullus extet author, quod ego inuenerim, qui Consiliginis historiam describat, neque una quidē nota eius faciem repræsentet, non uideo, quomodo rectè ij asserere possint, ueratrum nostri usus esse consiliginem. Sciant itaque uelim, qui nigrum herbacei floris Elleborum ideo Consiliginem esse contendunt, quòd pestilentibus pecorum morbis præsens remedium sit, si eius radix auriculis, & alijs corporis partibus inferatur, id successu longè meliori effici, si rubentis floris elleboro idem fiat, citiusque expurgari uirus illud pestilens, quòd huic uires insint ualentiores. Horum quidem opinionem ut planè sequitur Fuchsius uir doctissimus in libro de compositione medicamentorum, quem postremo auctum edidit; ita etiam idem, meo iudicio, in manifesto illorum errore uersatur. Cæterum hic non est

Herophilus sententia dānata.

Opinio quorūdam reprobata.

est silentio dissimulanda inepta satis, & uana, meo quidem iudicio, de nigro ueratro opinio Vgonis Solerij, uiri alioqui doctissimi, ut eius testantur scholia, quæ nuper in priores Aëtij libros edidit. Is enim in prædictis scholijs censet, Elleborum nostri usus tam illud, quod flores fert rosarum modo purpureos, quàm quod albos, esse lycoctoni, uel cynoctoni aconiti species: quod uerò herbidos habet flores, Plinij & Columellæ Consiliginem, aliorum iudicium secutus. Quod quibus rationibus comprobet, ex eius uerbis, quæ modò referam, cognosci poterit. Si quis, inquit, commemoratarum iam plantarum radices diligenter expendat, nihil illas cum nigri ueratri radicibus (quæ, teste Dioscoride, cepæ modo bulbosæ sunt, erumpentibus ab imo earum bulbo multis radicibus) commune habere multò euidentiùs comperiet, quàm ut pluribus demonstrari nunc debeat. Taceo nullum ex his plantis dum uelluntur, capitis dolorem ob uaporum halitum concitari, ut ipse millies sum expertus, id quod in nigri ueratri euulsione testatur Dioscorides. Ex his igitur constat, nullam harum trium plantarum ad nigrum ueratrum satis aptè posse reduci. quin duas priores aconiti lycoctoni postremas species esse, postremam herbam sui generis. hæc Solerius. Quibus uerbis eum in me egisse, licet non apertè, meamq; oppugnasse sententiam ex hoc planè conijcio, quòd nullus, quod sciam, ante nos scripserit, tria in Italia, ac priuatim in Carniola reperiri nigri ueratri genera, florum tantum colore distantia. Neque id certè ægrè fero, quòd libenter audiam, indies nouas in re herbaria proferri sententias. Velim tamen id liberius, apertius, & firmioribus tum rationibus, tum auctoritatibus fieri. Redeo ad Solerium, cuius sanè hac in re argumenta me facile diluere posse spero, utpote quæ (pace eius dixerim) leuia satis sint, & prorsus à ueritate desciscant. Nam falsum esse, ac nimis fortasse temerè dictum arbitror, quòd Ellebori genera illa, quorum superius meminimus, non mittant radices (ut Solerius asserit) tenues, nigras, à cepaceo quodam capitulo pendentes, ac confibratas: cum omnibus non modò rei herbariæ peritis; sed etiam pharmacopolis, ne dicam lippis, & tonsoribus, manifestum sit, nigri ueratri communis usus radices non aliunde, quàm à bulbaceo quodam tuberculo omni ex parte pendere nigras, ac graciles: non autem cepæ modo bulbosas esse, & ab imo bulbo multas erumpere, ut ille pronunciauit. Vnde facile adducor, ut credam, si licet ingenuè dicere quod sentimus, Solerium aut Dioscoridis lectionem luxasse, aut eam minus rectè percipisse, aut parum adhuc rei herbariæ gnarum esse, ut qui fortè in ea re non multum laboris insumpserit. Quòd autem (ut idem ait) ex hoc nostro elleboro, dum effoditur, nullus ob uaporum halitum capitis dolor concitetur, & ob hoc illud legitimum esse non possit, nulla hæc est ratio apud me. Neq; enim mirum alicui esse debet, cur id non faciat: quoniam Dioscorides non dicit, quòd Elleborum nigrum effodiētibus capitis dolorem inferat, sed quòd halitu caput aggrauat: Quam nimirum grauitatem id, cui flos purpurascit, tanquam cæteris acrius, apud nos sæpius excitat, præsertim si ligo-
30 tijsimum gignitur climatis illius ratione. quod in Gallia fortasse, & in Germania cœli inclementia non euenit. Cæ-

CONSILIGO.

terum quòd priora nigri Ellebori genera, quæ flore tum purpureo, tum albo constant, aconiti cynoctoni, uel lycoctoni sint species (ut Solerius sibi perperam, mea quidem sententia, persuasit) mihi planè absurdius uidetur, quàm ut ab aliquo approbari possit, & debeat. Ea siquidem aconitorum genera iam omnibus clarissimè innotuerunt, suntq; caule filicis simili, cubito longiore, & radicibus adeò tenuibus, ut squillarum marinarum cirris eas comparauerit Dioscorides. Quæ sanè omnia in nigro ueratro communis usus nūquam quis inueniat. Huc præterea illud accedit, quòd nobis iam millies experimento compertum est, nigrum communis usus ueratrum, quòd proprio fungatur munere, atrabiliarios omnes sanare morbos: fistulas callo induratas tribus diebus impostum emollire, & purgare: in aurem demissum auditus grauitatē auferre: scabiem, uiriliginem, lepras, & impetigines illitum emendare: & carnem in ulceribus excrecentem absumere. Quibus tamen uiribus non Aconitum cynoctonon, sed Elleborum prædictum esse, in confesso est. Ex his itaq; omnibus abunde perspicuum fieri puto, in hoc Solerij opinionem prorsus explodendā esse: et si idem in alijs quoq; non paucis, meo iudicio, falli deprehendatur.

Sed iam nos quoque de CONSILIGINE nostram profraemus sententiam. Ea quidem nobis hætenus incomperta fuit, quòd neminem ex scriptoribus tam ueteribus, quàm recentioribus inuenim (ut suprà dixi) qui eius notas memoriæ prodiderit. Atq; adeò hinc fit, ut non ausim ego asserere plantam illam, quam hic de pingi curauimus, esse ueram ac legitimam Consiliginem. neq; enim est, cuius auctoritate fretus possim eam radicibus, folijs, caulibus, floribus aut seminibus comprobare. Verum quoniā huiusce plantæ radices per auriculam perforatam insertæ, pecorum pulmonariam atque etiam alios morbos curant, ellebori nigri modo, facile adducor, ut fermè suspicer eam esse ueram Columellæ & Plinij Consiliginem. Hanc uerò plantam Hieronymus Tragus,

Consiliginis consider.

Ellebori utri-
usque uires.

cuius sæpe testimonium adfert & probat Gesnerus, putat esse legitimum Veratrum nigrum. Sed is ut in hac euiden-
tius errat, quàm ut mediocriter etiam in re herbaria uersatis ostendi debeat; ita in multis alijs plantis, quorum nume-
rum referre longum esset, à peritis herbarum facile cognoscitur uanum atq; leue iudicium habuisse. Plantam, cuius
hic imaginem exhibuimus, coniectura quadam ducti eam Consiliginem esse, describamus. Hæc ad duum palmorum lon-
gitudinem assurgit. cauliculos emittit tenues ac molles. folia habet longiuscula, tenuia, quadantenus abrotoni. flo-
res profert buphtalmi, paulò maiores: ex quibus prodeunt capitula oblonga, ruborum moris similia. radicibus ni-
titur nigris, nigrum ueratrum æmulantibus, tenuioribus tamen, & aliquantò nigrioribus. Plurima nascitur in Bohe-
mia, præsertim in agro Pragensi. Ea utuntur omnes illius regni tum medici, tum pharmacopœi pro elleboro nigro:
priuatim magno successu ad pecorum morbos. Reliquum autem est, ut de utriusq; Ellebori uiribus iam aliquid di-
camus. Album, ut Mesues in suo de medicamentis deiectionis censu prodidit, mortiferum est, quòd facile homines sus-
ficare possit: idcirco omnino reiiciendum esse præcipit. Nigri tamen usum probat, sed in ualidissimis tantum corpo-
ribus. Quod sanè decretum nonnullos adeò perterruit, ut non modò suis medicamentis Elleborum admiscere non au-
deant; sed & nomen abhorreant. Verum ijs ridendo potius timore quodam ducuntur, quàm quòd iure usque adeò el-
leboro refragari debeant. Siquidem ego testari possum, me sexcentis ferme hominibus nigri ellebori dilutū exhibuisse
nullo prorsus incommodo: atq; etiam eiusdem diluti faciendi rationem quàm plurimos docuisse medicos, qui, factò
subinde periculo, effectum consecuti sunt, unde ingentes mihi gratias retulerunt, quæ meritò debètur elleboro. Præ-
stat quod, euulsis statim radicibus, interna repurgatur matricè, siccaturq; in umbra. Harum puluis diluto longè for-
tior est: ob id enim non datur nisi robustis, & ubi obcalluerit morbus. Proinde de eo ita scriptum reliquit Actuarius
in libro de compositione medicamentorum. Veratrum nigrum, atram bilem flauamq; è toto trahens corpore deor-
sum, nec tamen citra ulla difficultatem pellit. Ideo febribus circuitu repetentibus, & diuturnis obijcimus. Datur
quoq; insipientibus: altera caluariæ parte, & subter caput diutine cruciatis commodissimum: præsertim uisceribus,
utero, & uesicæ deiectionum medicamen postulantibus. Maxima autem eius uis est peculiariter educere, quicquid
sanguini commistum, eum corrumpit. Ideo ueterascentibus arquatius morbis utile: & quibus in superficiei summatione
asperitudines emerferunt, uelut lepris, impetiginibus, & horum similibus: elephantia quoq; laborantibus accommo-
datum est. Datur scrupulorum ternum pondere, aut paulò plus minusue. Fit è siccis radicum fibris, aqua paulum ma-
ceratis: postea cortice detractò, & in umbra siccato, proiectaq; tenui, quæ in ipsa subest, medulla. Exhibetur autem
ex passo, & aceto mulso: uerum suauitatis gratia, quædam ex odoratis seminibus inserenda. Si uerò efficaciorè alui
deiectionem moliri sit in animo, scammonij pauillum adijcito. hætenus Actuarius. Ellebori utriusq; uires postea
ritatis memoriæ tradidit Galenus lib. vi. simpl. medic. sic inquit. Elleborus uterq; tum albus, tum niger extergen-
tis simul & excalfacientis est facultatis. Quamobrè ad alphas, impetigines, scabies, leprasq; accommodati sunt. Quin-
etiam niger, si in fistulam callo indurata demissus fuerit, duobus tribusue diebus callū detrahit. Dentibus prodest cū

Ellebori utri-
usq; uires ex
Galeno.

OPHRIS.

Ophris descri-
ptio, & uires.

aceto colluentibus. Sunt autem in tertio ordine excalfacientium,
& desiccantium. Porro niger gustu calidior est, cædidos subama-
rus. Hætenus de utroq; Elleboro Galenus. Cæterum quædā plā-
ta reperitur à recentioribus OPHRIS appellata, quæ folijs ma-
ximè album ueratrum repræsentat. Duo tantum hæc folia pro-
fert: inter quæ caulis erumpit, capitulis quibusdam oblongis in
uniuersum refertus: è quibus flores exeunt cædidi, exiguis linguis
similes. Radice nititur gracili, non sine multis appendicibus, odo-
re præstanti. Præfertur uniuersa planta ad denigrandos capillos,
fracturas sanandas, et uulnera glutinanda. Illa planta, quæ Græ-
cis ἐλλέβορος λευκός, Latinis Elleborus albus, et Veratrum albū
appellatur: Arabibus, Cherbachem, seu Charbech abaid: Italis,
Elleboro bianco: Germanis, Vveis niesz uurtz: Hispanis, Verde gā-
bre blanquo, et yerua de ballest: Gallis, Viraire, Verarum, Verā-
tre, & Ellebore blanc. Illa uerò, quæ ἐλλέβορος μέλας Græ-
cè, Elleborus niger, & Veratrum nigrum Latine dicitur: Arabi-
cè, Cherbachem, seu Charbech asued: Italicè, Elleboro nero: Ger-
manicè, Christ uurtz: Hispanicè, Verde gambre negro, & Elle-
boro: Gallicè, Viraire, & Ellebore noir.

Nomina

Σησαμοειδὲς μέγα. SESAMOIDES MAGNUM.
CAP. CXLVII.

SESAMOIDES magnum in Anticyra elleborum
uocant, quoniam albo ueratro in purgationibus miscea-
tur. Simile est senecioni, aut rutæ: longo folio: flore cæ-
dido: radice gracili, ignaua: semen gustu amaro, cætera
sesamæ simile. Ventrem detrahit. datur tritum ad bi-
lis, pituitæque deiectionem, quantum tribus digitis ca-
pitur, addito ueratri albi sesquibolo, ex aqua mulsa.

Σησαμ

SESAMOIDI paruo cauliculi sunt dodrantes: folia coronopi, minora, hirsutiora: & in cauliculorum cacumine capitula florum penè purpureorum, medio eorum albo: semen sesamæ, fulvum, amarum: radix tenuis. Detrahit bilem, pituitasque semen ex aqua malsa potum dimidio acetabulo: illitum ex aqua tumores, ac tubercula discutit. Nascitur in asperis.

NON est, quod in rebus incomptis longiorem moram nos ducere oporteat. quandoquidem hætenus non solum ipse non reperi in Italia maius, aut minus Sesamoidis genus, etsi in eorum inquisitione multum laboris ac studij impenderim; sed neque etiam ullum inuenire contigit, qui unum, uel alterum legitimè ostenderet. Quare has plantas deinceps perquirendi curam ijs relinquemus, qui navigationibus Anticyram petunt. Illud Græci σησαμοειδὲς μέγα, Latini Sesamoides magnū nominant. Hoc uerò Græci σησαμοειδὲς μικρόν: Latini, Sesamoides parvū.

Nomina.

CUCUMIS sylvestris fructu solo distat à satiucumere, quem longè minorem parit, oblongis glandibus non dissimilem: folia, atque sarmenta satiui refert: radice candida, magna. Nascitur in sabuletis, & rudibus. frutice in totum amaro. Instillatus foliorum succus aurium dolori conuenit. Illita ex polenta radix, ueterem omnem tumorem discutit: imposita cum resina terebinthina, tubercula rumpit: ischiadicis infunditur: podagras discutit, decocta ex aceto & illita. Eius decocto dentes in dolore colluuntur. Arida farina impetiginem, lepras, & uirilignes absterget: nigris cicatricibus colorem reddit, & in facie maculas expurgat. Radicis succus sesquioboli pondere, & item cortex acetabuli quarta parte, bilem, pituitamque deijciunt, præsertim in hydropicis: deiectiones autem citra stomachi iniuriam mouet. Radicis felibra, in uini præsertim Lybici hemina conteritur, danturque ex eo terni cyathi triduo, dum tumor abunde deprimi cernatur. E' fructu huiusce cucumeris fit medicamentum, quod Elaterium uocatur, ad hunc modum. Decerpti cucumeres, qui tacti protinus exiliunt, seruantur nocte una. postride imposito supra craterem rariore cribro, utrisque manibus prehensi, sigillatim supino cultro, sursum uersus aciem habente, finduntur, atque per cribrum humor in subiectum uas exprimitur: simulque carnosum, quod hæsit cribro, quod facilius excidat, eliditur. quod ita pressum est, residere finitur, atque in uicinam peluim demittitur. Coaceruata autem in cribro segmina dulci aqua perfunduntur, & denuo pressa abijciuntur. Humor in pelui agitatur, &

Elaterium.

linteo opertus, soli exponitur: dumque steterit, tota supernatans aqua cum humore concreto, effunditur. Hoc uerò identidem fieri solet, donec existens aqua liquecat: qua stillatim exhausta, sedimentum mortario suscipitur, & conterendo cogitur in pastillos. Sunt qui ad hauriendam protinus succi abundantiam, cribratos cineres humi inspargant, & medium cauantes, triplicatum linteam obtendant, per quod elaterium cum sua humiditate diffundunt, ficcatumque in pila, ut dictum est, conterunt. Aliqui pro dulci aqua marinam perfundentes, ita eluunt. Alij in nouissima lotionem mulsam aquam respergunt. Elaterium optimum esse constat, læue, non ponderosum, cum candore leniter humectum, gustu amarissimum, quodque lucernarum luminibus obiectum, facile flagret. Porraceum tamen scabrumque, si turbidum spectetur, atque erui cinerisque plenum sit, graue & uitiosum esse solet. Nec desunt, qui cucumis succo amyllum immisceant, ut candorem ipsum, & læuitatem imitentur. A' bimatu ad decennium deiectionibus utile est. Integer modus obolus est, minimus semiobolus, pueris chalci duo, siquidem copiosius, periculum adfert. Bilem, ac pituitam utraque parte extrahit. optima suspiriosis est purgatio. quod si in animo sit deiectionem moliri, adiecto salis duplo, & stibij quod colorare sufficiat, ex aqua, erui magnitudine catapotia dato, postea cyathus unus aquæ tepidæ sorbeat. Ad citandas tamen uomitiones aqua diluens elaterium, subiectas linguæ partes penitissimè penna oblinito. quod si quisquam difficiliter euomat, oleo, aut unguento

unguento irino resoluito: somnum inhibeto. Porro his, qui eximiè uacuantur, continuè uinum, & oleum dare conuenit: etenim uomendo restituntur. Quod si uomitiones non finiantur, aqua frigida, polenta, posca, poma, & quæ stomachum densando corroborant, offerenda sunt. Ciet elaterium menses, & partus enecat, in pecto subditum. morbo regio medetur, cum lacte naribus infusum, & diuturnis capitis doloribus liberat. efficacissimè anginis illinitur, cum uetere oleo, melle, aut felletaurino.

Cucumeris
syluestris cõ-
sideratio.

SYLVESTRIS Cucumis frequens in Hetruria prouenit, præsertim agro nostro Senensi in oppidorum plateis, & secus moenia, & semitas. Ex eius fructibus succum exprimunt officinæ, atq; Elaterium uocatum parant. De quo differens Theophrastus lib. IX. cap. XIII. de historia plantarum, ita scribit. Sed omnium medicamentorum diuturnissimum Elaterium est, optimumq; quod uetustissimum. Itaque medicus quidam, uir haud insolens, neque mendax, elaterium ducentorum annorum, uirtute mirabili seruare apud se retulit, eo à quodam munere donatus. Causa, ob quam tam longo seruari tempore possit, humoris copia est: quamobrem uel cum præciderint, in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem siccari potest, sed usq; ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguit. Hæc igitur uis peculiaris isti tribuitur. hætenus Theophrastus. A quo maximè dissentire uidetur Dioscorides: quippe qui Elaterium dixerit à bimatu ad decenniū deiectionibus utile esse. Theophrastus uerò, idem ducentis annis mirabili uirtute seruatum esse. Quin et in eo discordare deprehenduntur, quod alter tradiderit tantum humoris in se continere Elaterium, ut usq; ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguat. Alter uerò probatissimum illud esse Elaterium, quod lucernarum luminibus obiectum, faciliè flagret. Theophrasto subscribit Plinius lib. XX. cap. I. ubi sic inquit. Elaterium usq; ad quinquagesimum annum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim ueri experimentum est, si admotum prius quàm extinguat, scintillare sursum ac deorsum cogat. hæc Plinius Theophrastum secutus. Cæterum hac in re faciliè crediderim, Dioscoridis codicem hoc in loco omnino deprauatum esse. Quippe præter Theophrasti, & Plinij sententiam, cum omne humidum, quod pingue non sit, ignis flammam protinus extinguat, nulli profectò dubium est, quin Elaterium, in quo humiditas aquea multum exuperat, potius flammam extinguat, quàm flagret: nanq; flammæ admotum, excitato in humido à calore flatu, lumen extinguit. id quod nobis aliquando experimento compertum est. Elaterij uires descripsit Mesues inter sua deiectionis medicamenta, ubi in hunc sensum inquit. Cucumis syluestris, siue aspinus abradit, & uasorum oscula aperit: proinde & intestinorum tormina excitat, & alia adfert nocumenta. Sed tolli hæc omnia possunt, si addatur aut bdelliū aut tragacanthæ lacryma, aut aqua mulsæ cum salis modico, aut si ex lacte bibatur. Roboratur elaterij uis, addito fossitij salis momento, aut odorato puluere, quem officinæ species elephanginas uocant: ijs enim admistum felicius quoq; operatur. Purgat, ut quidam ferunt, scammonij modo. At re uera magis pituitam deiecit, quàm bilem: quanuis & hanc quandoque detrahat, præsertim cum deiectioni parata promptaq; sese offert. Mirificè præter hæc sanguinis serum expurgat, ab ijs potissimum partibus ducens, à quibus ægrè decumbentes humores detrahi solent: quamobrem articulorum dolore uexatis opem non modicam præstat. Radix in aqua elixa, tusa, & oleo subacta cum absinthio, diuturnam hemicraniam sanat sincipiti, & loco dolenti illita, si tamen prius eius decocto foueatur locus. Præstat idem & succus ex lacte naribus immixtus, quod cerebrum purget: idcirco & narium tædia delet, & comitiales iuuat. Idem obduratos resoluit abscessus, quemadmodum & strumas, præsertim addito melle, & caprino stercore. Radicis, & cucumis ipsius succus aqua intercute laborantibus præstantissimum est medicamentum, quod flauam propriè educat aquam. Ad idem ualet & radicis decoctum. Prodest præterea arquat, & iecoris, & lienis obstructionibus. Item ischiadicis, tum clysteribus infusum, tum etiam si decocta radix exterius imponatur. Siccata radicis puluis, uulnerum cicatrices attenuat ex melle impositus: & sugillata ex ictu delet. Eiusdem succus sabacea farina admixtus, & linimenti modo adhibitus maculas omnes, quæ cutis nitorem uitiant, mirificè detergit. Sed animaduertendum est, ne plusquàm par sit hauriatur: quod reseratis uasorum osculis sanguinem eliciat. Cucumeris agrestis uires reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumeris agrestis, & fructus ipsius succus, quem uocant Elaterium, & non minimè radicis, ac foliorum, ad medicationes accommodus est. Elaterium itaq; menses ciet, & foetum interimit appositum, cetera alia omnia amara simul & subtilium partium, maximè si aliquam habeant caliditatem, ueluti nimirum Elaterium. Summè siquidem amarum est, leuiter calidum, ut ex secundo sit ordine excalfaciendum. Porro tale protinus quoq; digerendi uim possidet. Sic igitur eo angina laborantes inungunt quidam cum melle, aut oleo uetere. Bonum item est regio morbo affectis, fusum cum lacte in nares. Hoc etiam usu dolores capitis sanat. Atq; Elaterium quidem eiusmodi est. At radicis succus, ut & foliorum, licet elaterio similem uim habeat, imbecilliores tamen. Sed & ipsa radix ad similem facultatem possidet: abstergit nanque, digerit, atque emollit. Porro cortex ea potentius desiccatur. Huius planta Græcis στήφυς ἀγρία appellatur: Latinis, Cucumis anguinus, syluestris, & erraticus: Arabibus, Cheth allimar, Kate albenei, seu Chetha alhamar: Italis: Cocomero saluatico: Germanis, Vuilder cucumer, & Esels cucumer: Hispanis, Cogombrillos amargos: Gallis Cocombre sauauge. Eius uerò succum Græci ἐλατηρίον, Latini similiter elaterium uocant: Itali, Elaterio.

Nomina.

Cucumeris
syluestris ui-
res ex Gal.

Σταφίς ἀγρία. STAPHIS AGRIA.

CAP. CL.

STAPHIS agria, siue herba pedicularis, folia habet labruscæ, diuisa: & cauliculos rectos, molles, nigrosque: fert florem glasti: & folliculos uirides, similes ciceri, & in his nucleum triangulum, scabrum, ex nigro subfuluescentem, intus album, gustu acrem. Grana quidecim, si trita in aqua mulsæ

STAPHIS AGRIA.

THAPSIA.

mulsa dentur, crassum humorem per uomitum purgant: sed qui hauserunt, ambulare debent. Prudenter tamen attendere oportet, & aquam mulsam continuo potui dare: quoniam pericula strangulationis inferunt, & fauces adurant. Trita, & ex oleo illita phthiriasi prodest: item prurigini, & psoris. Cit plurimam pituitam commanducata: decocta in aceto, dentium dolori, coluto ore, subuenit: rheumatismum gingiuarum sistit: vlcera oris manantia cum melle sanat. Vrentibus malagmatis imponitur.

STAPHIS agria, quam officinae Græca uoce corrupta vulgò Staphusariam uocant, Latinis ab effectu, quòd pediculos necet, Herba pedicularis dicitur. Hæc in istria, Dalmatia, Apulia, & Calabria, frequentissima prouenit. Eius semen copiosum apud seplasiarios inuenitur: namq; eo frequenter utuntur medici in apophlegmatismis. Id quod etiam plurimum expetitur mulieribus ad pediculos, & lendes necandos. Staphidis agriae meminuit Galenus in Astaphide libro VI. simplicium medicamento- rum sic inquit. Astaphis agria uehementer acrem obtinet facultatem, adeò ut ex capite pituitam purget, quod ἀποφλεγμὰ τ' ἴσεν Græci dicunt, abstergatq; ualenter. Itaq; ad psoram accommodata est. Sed & urendi uim aliquam habet. Ea planta Græcis σταφὶς ἀγρία, & ἀσταφὶς ἀγρία nominatur: Latinis, Staphis agria, Vua sylvestris, Herba pedicularis, & Pituitaria: Arabibus, Albras, Habelras, Muibazagi, siue Miubezegi: Italis acofficinis, Staphusaria: Germanis, Biszmijntz: Hispanis, Fabaraz Paparraz: Gallis, Estaphisagrie, & Herbe au poulx.

Staphidis agria confid.

Staphidis agr. uires ex Gal.

Nomina.

Θάψια. THAPSIA.

CAP. CLI.

THAPSIA nomen ideo accepit, quòd in Thapso eiusdem nominis insula, primùm inuenta sit. Tota uerò natura ferulæ similis est: graciliore caule: folijs fœniculi: umbella anethi in cacumine, à singulis furculis erumpente: flore luteo: semen quale ferulæ, latiusculum, sed aliquantò minus: radix foris nigra, intus candida, longa, acris, crassiore libro uestita. Succus extrahendi ratio hæc est. Facto in ambitu scrobe cortices inciduntur, aut radix in fornicis speciem in se excauata cooperitur. quòd merus succus confluat. oportet illuc frequenti die se conferre, & congestum succum extrahere. Tunditur etiam radix in pila, & succus organo per qualium expressus, fœtili crasso insolatur. Aliqui folium unà terunt: sed inualidior huiusmodi succus. Hoc autem interest, quoniam qui ab radice manauit, grauius olet, & humidus permanet: è folijs autem extractus exiccatur, atque teredinum iniuriam sentit. Qui succum colligit, stare debet non obuersus uento: aut potius cùm dies apricus est, & à flatu fileat: quoniam ob halitus acrimoniam facies uehementer intumescit, nudaque corpora inuadunt pustulæ. ob id prius liquido cerato, & adstringente, nudas partes illinunt, & ita muniti accedunt. Tam cortex radice, quàm succus purgandi uim habent, & lacteus succus in aqua mulsa potus: nam utrinq; bilem extrahunt. Radicis modus, quaterni oboli, cum tribus seminibus anethi drachmis: succi, terni oboli: lactis, obolus unus. quod eo amplius assumitur, periculosum est. Huiusmodi purgatio conuenit suspiriosis, & diuturnis laterum doloribus, reiectionibusque: datur

datur in cibis, aut obsonio, quibus difficile sit uomere. Tam radix, quàm succus omnium maximè, quæ pares cum eis uires adepta sunt, uim habent extractoriam ex alto, ubi ex imo aliquid euocandum est, aut meatuum laxitas aliò transferenda est. vnde succus illitione, aut radix recens affricu alopecias explent. Radix, succusque cum aquis ceræ, thurisque portionibus, sugillata, liuoresque tollunt: sed non plus binis horis dimittantur: locus deinde aqua maris calida foueatur. Vitia cutis in facie emendat, cum melle illitus succus: lepras tollit: tubercula discutit, perunctus cum sulphure. In diuturnis pulmonum, laterum, pedum, articulorumque uoletudinibus utiliter illinitur. Valet ad integendam colic glandem ijs, qui natura, non circuncisione curti sunt: tumorem enim excitat, qui pinguium fotu emollitus, præputij iacturam refarcit.

Thapsiæ con-
sideratio.

DE THAPSIÆ uiribus locutus est Theophrastus libro IX. cap. XXII. de plantarum historia, ubi ita scribit. Thapsiæ radix uomitoria est, & si quis continuit, tam superius, quàm inferius purgat. Ad hæc liuida tollere potest: suppurationes tamen aliàs exalbidas facit. Succus eius ualidior est, & quidem tam superius, quàm inferius purgat. Nullus seminis usus. Nascitur tum alibi, tum in terra Attica, in qua pecudes incolæ eam non tangunt, peregrinæ uerò depascunt: & aut alius soluitur, aut intereunt. hætenus Theophrastus. Thapsiam auctor est Plinius libro XIII. cap. XII. à Nerone claritatem accepisse, eiq; magno usui fuisse sui imperij initio, quòd nocturnis grassationibus conuerberatam faciem illinens sibi cum thapsia, thure, & cera, sequenti die contra famam cutem sinceram circumferret: etenim ea mirum in modum sugillata delet. Thapsia plurima nascitur in Apulia, præsertim Gargano monte, inter complures ferulacei generis plantas. Prouenit & in nostris maritimis locis adeò ferulæ adsimilis, ut non facile, nisi à rei herbariæ peritis, una ab altera dignoscatur. Visitur etiam hodie in hortis ad spectaculum plantata. quæ ratione iam ferme omnibus innotuit in Italia. Cæterum non desunt impostores, qui Thapsiæ radicum cortices pro Turpeto uendunt: quæ quidem à peritis seplasiarijs in ea medicamenta iure optimo addi possunt, quæ Thapsiam exposcunt: sed in turpeti locum non sunt, meo iudicio, recipiendæ. Quapropter maximè in hoc (ut superius diximus in Tripolij commentatione) à Fuchsio dissentimus, qui Turpetum à Mesue descriptum, nil aliud esse censet, quàm Thapsiæ radices. Thapsiæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Thapsia acrem habet, ac uehementer excalfacientem facultatem cum humiditate. Quamobrem ex alto uiolenter extrahit, & ipsum quod extrahit, digerit. Verum plusculum ad ea efficienda tempus postulat, ut quæ largè excrementitia humiditate impleta est, ob quam celeriter corrumpitur. Et lib. primo de compositione medicamentorum secundum locos, sic inquit. Qui Thapsia utitur, sciat opus est, maximam differentiam esse recentis ad uetustiore. Vis enim huius pharmaci post annum multum exoluitur, atque amplius adhuc post duos annos, ausimq; ferè dicere eam penitus inutilem esse ad triennium progressam. Hæc ut Græcè θάψια, ita etiam Latine & Italicè Thapsia nominatur: Mauritanijs, Hiantum, & Driz.

Thapsiæ ui-
res ex Gal.

Nomina.

† Hoc loco Græci codices habent ὄπι Ζεταί. quod uerbum Ruellius uerterat hic, lac extrahitur; licet alibi, ut in panace Heracleo, idem uertat, succus excipitur. Nos uerò, quòd ὄπρος, à quo uerbum illud defluxit, succum, liquorem, & lacrymam significet, maluimus reddere, succus extrahitur. Neq; certè temere, quòd non solum nobis conueniat cum Marcello interprete; sed quòd etiam arbitremur hanc esse germanam illius uerbi significationem, atque melius rem exprimere, de qua sermo est. Huius tamen mutata à nobis uersionis lector em admonendum esse duximus.

Σπάρτιον. SPARTIVM.

CAP. CLII.

SPARTION frutex est longas ferens virgas, sine folijs, firmas, fractu contumaces, quibus uites vinciuntur: semen lenticulæ, in folliculis phasiolorum modo nascentis; florem, ut albæ violæ, luteū. Purgant per superna uerè ellebori vice, citra periculum flores, & semina quinque obolis in aqua multa pota. Semen deiectionem mouet. Ramis in aqua maceratis, mox tuis, extractus succus, ischia dicis, & angina laborantibus auxiliatur, si cyathi modum ieiuni bibant. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere ischiadicis clystere: strigmenta autem elicit et uenta.

Spartij con-
sideratio.

TANTA nimirum inter Spartium, siue Spartum, & Genistam intercedit similitudo tum facie, tum etiam uiribus, ut eorum affinitate deceptus iam crediderim omnino errasse eos, qui alterum ab altera secernerent: præsertim cum hac in re deprehendissimè Plinium dubitasse libro XIII. cap. IX. ubi ita scriptum reliquit. Genista quoq; uinculi usum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit, quam Græci auctores Sparton appellauere, cum ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim: & nunquid hanc designauerit Homerus, cum dixit: Nautum sparta dissoluta. Nondum enim fuisse Aphricanum, uel Hispanum spartum in usu certum est: & cum sutiles fierent naues, lino tamen, non sparto unquam futas. hæc Plinius. Verum cum accuratius Dioscoridem perlegissem, hæc de re prius admonitus à clarissimo medico Petro Cannizero Hispano Serenissimi Ferdinandi Romanorum Regis Protophysico, qui in Hispania copiosissimum Spartum, numerosamq; Genistam se uidisse testatus est, comperi planè inter has plantas discrimen esse. Quippe quòd Spartum Dioscoridi frutex sit folijs uiduus: & floribus constet albæ uiolæ similibus. Genista uerò folia proferat longiuscula, lini ferè modo: & flores luteos, ipsi modo lunatos. Hinc itaq; factum est, ut nunc in eorum sententia consistam, qui Spartum à Genista differre existimant. Non tamen quòd diuersi prorsus generis has plantas esse putem. nam tanta, ut dixi, uni cum altera cognatio est, ut etsi non eadem sint; tamen cōgeneres esse uideantur. Sparti quidem usus (ut Plinius est auctor lib. XIX. cap. XI.) multa post secula ceptus est,

Sparti usus ex
Plinio.

neq

SPARTIVM.

GENISTA.

nec ante Pœnorum arma, quæ primùm Hispaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte nascens, & quæ non queat feri: iuncusq; propriè aridi soli, uni terræ dato uitio. Nanq; id malum telluris est, nec aliud ibi feri, aut nasci potest. In A- phrica exiguum, & inutile gignitur. Carthaginensis Hispaniæ citerioris portio, nec hæc tota, sed quatenus parit, mon- tes quoque Sparto operit. Hinc strata rusticis eorum: hinc ignes, facesq;: hinc calceamina, & pastorum uestis. A- nimalibus noxium, præterquam cacuminum teneritate. Ad reliquos usus laboriosè euellitur: ocreatis cruribus, ma- nibusq; tectis manicis: conuolutum offeïs, ligneisq; conamentis. Vulsum fascibus in aceruo adunatum biduo, tertio resolutum. Spargitur in sole, siccaturq;, & rursus in fascibus redit sub tecta. Postea maceratur aqua marina opti- me, sed & dulci, si marina desit. Siccatumq; sole iterum rigatur, si repente urgeat desiderium, persusum calida in so- 40 lio, ac siccatum stans compendium operæ fatetur. Hoc autem tunditur, ut fiat utile, præcipue in aquis mariq; inui- ctum. In sicco præferunt è cannabi funes. At spartum alitur etiam demersum, ueluti natalium sitim pensans. Est qui- dem eius natura interpolis: rursusq; quàm libeat uetustum nouo miscetur. Veruntamen complectetur animo, qui uo- let miraculum æstimare, quanto sit in usu omnibus terris nauium armamentis, machinis ædificationum, alijsq; deside- rijs uitæ. Hactenus de sparto Plinius. Cæterum Genistæ in Hetruria adeo frequentissimæ proueniunt, ut Maio, et

Genistæ con- sideratio.

Iunio mensibus magnum & iucundum spectaculum præbeant uiatoribus, quoniam tam copiosè suis speciosis, ac ful- gentibus floribus ornantur, & uestiuntur colles, ut procul aurei uideantur. Gaudent earum floribus apes, ut Plinius inquit: proinde alucarijs circumferuntur. Genista nobis ligandis uitibus salicis uicem explet, maceraturq; etiam can- nabis modo, fiuntq; inde funes, & rudia linteamina, quæ conficiendis saccis aptissima sunt. Expeditur Genistæ lignū 50 etiam figulis. qui in Italia id uasorum fictilium genus conficiunt, quod uulgò de maiolica uocant: quippe quod (ut ip- si affirmant) nullo alterius arboris ligno fornax succendi possit, quo aureus ille color conseruetur in opere. Ge- nistam recensuit Mesues inter sua simplicia deiectionis facultatis, ubi hæc ad sensum scribit. Genista arbor est monta- na, è cuius caudice quàm plurimæ funduntur uirgæ, rectæ, flexiles, fractu contumaces, quibus uites, & alia ligan- tur. Flores edit flauos, lunari figura: è quibus filiquæ prodeunt, erui magnitudine: & semina in eis lenti similia, in- teruallis distincta. Planta tota perturbat, prouocat, incidit, attenuat. Obeït cordi, & uentriculo. Sed tollitur no- xa (ut Philagrius est author) addito rhodomelle, aut rosa, & mastiche: quin & anisi, dauci, & fœniculi semine. Epotum semen pituitam utrinq; ualentissimè purgat, & ab articulis quoq; humores trahit. Renum excrementa pel- lit, urinam cit efficacissimè, & calculos disrumpit tam in renibus, quàm in uesica: nec in his materias figi, & in cal- culum durescere sinit. Flores contriti strumas auferunt, si cum melle rosaceo, aut sorbili ouo deuorentur. Fit ex ijs oxymel, cuius usu indurati lienes resoluuntur. Pro sunt ischiadicis, podagricis, calculosisq;, si postquam illos sumpse- rint, subinde frequenter euomant ægri. Modus, præsertim floris, à drachmis duabus ad quinque: seminis uerò à dra- chmis

Genistæ de- scriptio, & ui- res ex Mesue.

Sparti vires
ex Galeno.

Nomina.

chmis duabus ad quatuor. hæc Mesues. Qui tamen Genistæ semen non rectè obseruasse uidetur. quandoquidem id erui, uel uiciæ faciem potius referat, quàm lentis. Sparti, ut iam ad eius vires redeamus, meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Sparti, quo & vires apud nos alligant, tum semen, tum uirgarum succus non instrenuè trahentis est facultatis. Quod Græci σπάρτιον, Latini item Spartium & Spartum dicunt: Itali, Spartio. Quæ uerò Latinis Genista, Italis Genestra uocatur: Hispanis quoque, Genestra, Giesta, & Giesteira.

Σίλυβον. Silybvm.

CAP. CLIII.

Silybon lata spina est, folia ferens chamæleonis albi. Hæc recens cum sale oleoque cocta estur. Radicis succus drachmæ pondere potus uomitiones ciet.

Nomina.

Hactenus non ex nostra tantum, sed neque ex aliorum quoque inquisitione uerum ac legitimum Silybum in Italia nobis licuit reperire. Et quanuis inter tot alias plantas aculeatas inibi nasci, & esse possit; tamen tam paucis eius notas explicauit Dioscorides, ut difficile admodum illud inuentu iudicem: neque enim ipse, ut ingenuè fatear, quod ex illis sit, ausim decernere. Ut Græcis σίλυβον, ita pariter Latinis Silybum appellatur.

Βάλανος μυρσικήν. GLANS VNGVENTARIA.

CAP. CLIIII.

GLANS vnguentaria fructus est arboris myricæ similis, magnitudine auellanae nucis. cuius nucleus amygdalarum amararum more tritus, humorem reddit: quo ad pretiosa unguenta pro oleo utuntur. Nascitur in Aethiopia, Aegypto, Arabia, & Petra oppido secus Iudæam. Præfertur plena, recens, candida, quæ facillè delibretur. Ea drachmæ pondere pota lienem absument: cum lolij farina, & aqua mulsa podagricis illinitur. Pforas, leprasque, decocta in aceto: vitiliginis, & nigras cicatrices cum nitro emendat: & cum lotio lentiginis, uaros, & papulas in facie, & cutis uitia tollit. Vomitiones mouet, & aluum cum hydromelite resoluit: stomacho aduersatur. Oleum, quod ea exprimitur, aluum potu ciet. Cortex eius magis adstringit: verum tussæ, & expressæ succus abstergentibus medicamentis adiicitur, quæ aduersus pruriginis, & scabritias idonea sunt.

Glandis vnguentariæ consideratione.

GLANS Vnguentaria, quam Græci βάλανος μυρσικήν dicunt, in Hispania frequentissima gignitur. Adfertur hodie copiosa in Italiam. Vnguentarij, ac seplasiarij Mauritanorum nomina secuti, eam Ben appellant. Forma hæc pistacia maxime refert, albo cortice, triquetra, fractu facili, nucleo intus conferto, & admodum pingui: ex quo oleum exprimitur, quod de Ben uocant. Magnificiunt id vnguentarij, quod quamuis diu inueteratunt, nunquam rancorem sentiat, ut etiam libro primo suo loco monuimus. Arabicæ familie authores (ut modò dictum est) vnguentariam glandem Ben nominant. Proinde de ea inter sua soluentia simplicia scribens Mesues, in hunc sensum inquit. Ben duorum est generum. Maius est nucis auellanae magnitudine, triangulare. Minus uerò ciceri simile. Vtriq; inest oleosa medulla, lenis, & alba. Præstat maius, quod noxa uacet: minus siquidem noxium est. Præfertur in maiori genere, quod putamine sit albo, læui, tenui: nucleo fragili, albo, oleosoque. Vetustum recenti melius. In minori autem præcellit in cinereo albicans, fragilis pariter, & pinguis. Dioscoridi tamen in maiori genere (minoris enim non meminit, quemadmodum nec Theophrastus, neque Plinius) præstantius est recens, etsi contrarium asserat Mesues. Oleum ab vnguentarijs hoc tempore è nucleis tantum exprimitur, ut Dioscorides docuit, non autem, ut quidam existimant, ex putaminibus, quod dixerit Theophrastus, vnguentarios putamine fructus contuso uti solere. Plinius, ut Theophrasti, & Dioscoridis sententiam comprobaret, vnguentarios prodidit è putaminibus, medicos uerò è medulla oleum elicere. quod hoc medicamentis, illud odoramentis usum præbeat. Veruntamen hac ætate (ut diximus) ab omnibus tantum è nucleis à putamine repurgatis exprimitur. Nec crediderim unquam, quod ex solis putaminibus oleum effluere possit, quanuis diligentissime comprimantur, & constringantur prælo etiā grauissimo: quoniā hæc putamina arida sunt, & omni prorsus humore carent. Illud quoque fidem non dubiam facere potest, quod hanc parandi olei rationem silentio prætermisit Dioscorides, non modò in hoc loco, sed etiam libro primo, ubi tamen de oleis, & unguentis conficiendis latius disseruit. Cuius fortè doctrinæ immemor Manardus Ferrariensis, uir alioqui nostræ ætatis celebris, dubitat in anotationibus, quas in Mesuem edidit, an Vnguentariæ glandis oleum è nucleo, an è putamine exprimi debeat, asserens quanquam in quibusdam Dioscoridis codicibus legitur, oleum hoc è nucleis exprimi debere; in aliquibus tamen nec nucleorum, nec putaminum ullam fieri mentionem. Verum etsi ambigendi non defuerit occasio, præsertim ex Theophrasti testimonio, qui putaminibus uti vnguentarios tradidit; aderat tamen grauissimus author Galenus, qui rem hanc abunde enucleauit, cum constanter asseueret, Balaninum oleum vnguentarijs ex carne nucleorum, non ex putaminibus exprimi. Id quod etiā facillè ex Dioscoride colligi potest, cum dicat consimili modo fieri balaninum & amygdalinum. quod autem hoc ex amygdalarum nucleis fiat, nemo est qui dubitet. Hæc sanè nobis non leuem faciunt suspicionem, quod aut eo in loco Theophrasti exemplaria sint deprauata, aut minus integri, & ueraces fuerint authores, à quibus fortassis vnguentariæ glandis historiam accepit. His porro accedit huius olei communis usus, & eius parandi ratio. Siquidem Balaninum oleum plurimi faciunt vnguentarij, non quod aliqua odoris præstantia commendetur (inodorum etenim est) sed quod nunquam uetustate rancorem contrahat. Id scilicet quod è nucleorum medulla, non autem ex putaminibus conficiunt. Nam rancoris expertum cum sit, omnium aptissimum habetur ad odoratissima unguenta (misturas uocant) temperanda, quæ ex moscho, zibetto, & ambaro, illinendis chirothecis, & alijs, quorum

Manardi dubium solutum.

in delicijs, & lasciuia omnis est usus & gratia, parantur. Quandoquidem si hæc alio quouis oleo liquefcerent in unguentum, contracto inde non multo post tempore rancore (ætate enim omne oleum præter Balaninum rancescit) non modò uniuersam odoris suauitatem exuerent; sed etiam putida, fœtidaq; euaderent. Quo utique experimento apertissimè dignoscitur, an oleum illud Balaninum fuerit, quod ex unguentariæ glandis nucleis fieri solet. Cate-
 rum de uiribus Ben hæc subiunxit Mesues. Maioris, inquit, generis fructus incidit, abstergit, attenuat, expurgat, & aperit: sed uentriculum subuertit, & uiscera perturbat, ob excrementitiam, acremq; humiditatem, quam possidet. Minoris autem uis longè uehementior, & magis periculosa: nanq; adeò perturbat, agitatq; humores, ut sæpius animæ deliquium faciat, & frigidos sudores cõcitet. Proinde non in alios usus is admittendus est, quàm in unguenta, & cataplasmata. Maioris noxa demitur, cum igne torrescit: siquidem ignis calore exuperantem deperdit humiditatem, quæ uomitionem mouet, sitq; medicamentum tantum deiectionum. Decoquitur etiam cum anisi, & fœniculi semine: quoniam hoc modo prior noxa corrigitur. Tam in potu, quàm aliter sumptus lentam, crassamq; pituitam uomitu, et deiectione purgat. Ideoq; aptissimum medicamentum est coli cruciatibus non modò haustus, sed etiam clysteribus infusus, præsertim ubi à flatu, & pituita ortum habuerint. Fit etiamnum ex contritis ipsius nucleis, polenta, & melle admistis, cataplasma ad strumas, duosq; tumores admodum utile, & ad nervorum morbos à frigidityte excitatos, addito tantum melle. quo fit, ut conuulsis, resolutis, & contractis opem ferat non obscuram. Pollet præterea ad iecinoris, & lienis infarctus duritiesq; si addita lupinorum farina, & nardo emplastri modo imponatur. Nucleorum oleum uulnèrum cicatrices attenuat, & delet: item lentigines, aliasq; cutis fœditates emendat. Auribus infusus non modò doloribus leuamentum præstat; sed & surditatem, & tinnitum curat. Glandis unguentariæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Balanus myrepssice, hoc est, glans unguentaria, adfertur ex barbarica regione. Vtuntur unguentarij carnis eius succo, qui facultate calidus est. Reliquiæ autem, unde expressus est succus, terrestres scilicet, & duræ, uincemtem habent qualitatem amaram. Sed & admista est quædam adstrictio. Proinde extergentem simul, & incidentem, contrahentemq; & stipantem effectum possident. Itaq; ad ionthos, lentigines, ephelin, & pruritus, deinde & ad psoram, & lepram conueniunt. Verum enimuero & lienes liquant, iecurq; indurescens. Quod si quis carnem eius drachmæ pondere cum medicato bibat, medicamen experietur uomitorium. Sæpe etiam per infernam aluum largiter subducit. Itaq; cum hoc medicamento utimur, ad uiscerum expurgationem, & maxime iecinoris, lienisq; ex oxycrato ipsum exhibere consueuimus. Gaudet uerò uel maxime alioqui aceto ad extrinsecas actiones. Adeò enim efficax efficitur, ut & psoras, & lepras extergeat, & multò etiam magis quæ his sunt minora, lentiginem, uutiliginem, ionthos, ephelin, exanthemata, achoras, tum ulceroza, & quæ crassi sunt succi omnia. Sed & cicatricibus decorem adfert. Porro quòd cum illinenda est leni, præstet admistam esse farinarum quampiam exiccantium, cuiusmodi est erui, ac lolij farina, id iam potius ad componendorum medicaminum tractationem, haudquaquam ad præsens institutum pertinet: sed & in paratu facilibus ipsum dicitur. Verum in præsens sufficit abstergentem, & incidentem cum adstrictione quapiam propositi medicaminis dixisse facultatem, ac sic ad aliud transgredi. Cortex tamen eius admodum adstringit: itaq; eo possit quis ad ea uti, ad quæ ualida usus est adstrictio, hæcenus Galenus. Sed quoniam Balanus myrepssica Mauritanorum Myrobalana nobis ad memoriam reuocauit, quorum ijdem quinq; faciunt genera, cum ea in medicamenta frequenter, & commode ueniant, nec eorum, quod extet, meminèrint ueteres Græci; ideo nunc de ijs nobis differendum est: neq; enim ob eorum usum silentio erant dissimulanda. Sunt itaq; ut diximus, MYROBALANORVM genera quinque: nempe Flaua, Chepula, Indica siue nigra, Empelica, Bellerica: quæ omnia facie inter se distant, ut etiam uiribus. Quamobrem omnino censendum esse putauerim, ea à diuersis produci arboribus. quamquam non desint, qui affirmant, flaua simul, & chepula ex una & eadem arbore nasci, existimantes flaua decerpi ab arbore immatura, chepula uerò cum ultimam adeptam fuerint maturitatem. Verum cum horum fructuum ortus, & arbores nos prorsus lateant, non est quòd illorum sententiam probare, aut refellere ausim. Recensentur genera omnia inter ea medicamenta, quæ aluum citra noxam deijciunt: nam etsi purgatoria ui polleant; nulla tamen uirium imbecillitate, aut molestia sumentes afficiunt, sed potius sua adstringenti facultate, quam possident, cor, iecur, & uentriculum roborant, quinetiam uniuersum corpus. Id tantum illis noxæ adscribunt, quòd obstructions, & uiscerum infarctus augeant: proinde ne obstructis exhibeantur præcipiunt. Infænantur Myrobalanis medicamenta omnia, quæ deijciendo laborem inferunt: quo fit, ut utiliter admisceantur scammonio. In flauorum Myrobalanorum genere ea cæteris præstant, quæ in uiridi plenè flauescunt, ponderosa, farcta, gummosa, crassi corticis, & quibus pumulum oficulum inest. E Chepulis ea probantur, quæ cæteris crassiora sunt, colore nigro purpurascete, cortice crasso, & quæ in aquam deiecta fundum quàm citissime petunt. Inter Indica excellunt, quæ maxime nigricant, crassa, ponderosa, nullo intus osse, & quæ constricta in unum compacta cernuntur. In Empelicorum classe laudantur, quæ in maiora, crassiora, densiora, prouiderosioraq; frustra diuiduntur, & quæ minus ossis, quàm pulpæ habent. Bellericorum uerò illa in suo genere præferuntur, quibus crassities, densitas, grauitasq; non desit, & quibus crassus in uniuersum sit cortex. Flaua, Indica, Chepula, Bellerica refrigerant ordine primo, siccantq; secundo. Empelica uerò primo tantum tum refrigerant, tum exiccant. Vim obstructoriam exuunt omnia genera, additis aperientibus, & urinam cientibus medicamentis: uel si macerata caprino sero, aut fumarie succo exhibeantur: uel si cum absinthio, aut agarico, aut rhabarbaro hauriantur. Perfunduntur amygdalino, & sesamino oleo, ut contracta inde pinguedine, uentriculo non inhæreant. Quin & id noxæ pariter tollitur, ubi cum cassiæ nigre medulla, aut manna, aut acidis palmulis deuorentur. Vbi deiectione sit opus, eorum tantum dilutum præbent: ubi autem adstrictio in puluerem conterunt, & subinde propinant. Chepula quæ saccharo condiuntur magis roborant, quàm deijciant. Contrarium efficiunt, quæ cruda siccataque reponuntur. Myrobalana omne

Glandis unguentariæ uires ex Mes.

Glandis unguentariæ uires ex Gal.

Myrobalanorum genera.

Myrobalanorum uires.

Ee genus

genus (ut Mesues est author) eorum senectutem remorantur , qui ipsis frequenter utuntur : colorem faciunt elegantio-
riorem , corpori odorem iucundum conciliant , hilaritatem afferunt , & uentericulum , cor , & iecur roborant con-
ferunt hæmorrhoidibus , & bilis feruorem reprimunt : ad quod flaua cæteris præstant , ut quæ priuatim bilem detra-
hant : & eos peculiariter iuuent , qui temperamento calidi sunt . Fricantur cote ad oculorum colliria , cum uua acer-
bæ , aut rosarum aqua , aut sceniculi succo , quod oculorum inflammationes reprimant , lacrymas sistant , defluxio-
nesq; cohæbeant . Sanantur horum puluere ulcera , addita lentiscina resina . Chepula pituitam exhauriunt , intelle-
ctum clarificant , & uisum , præsertim saccharo asseruata : uentericulum tum mundant , tum confirmant . Dantur uti-
liter aqua intercute affectis , & diuturnis febribus laborantibus . Nigra utranque bilem trahunt , præsertim exu-
stam . Conferunt membrorum tremoribus , coloris nitorem conciliant , elephantiacos iuuant , mærores auferunt , &
quartanam fugant . Empelica pituitam educunt , cor , & cerebrum , corroborant , intellectum augent , uentricu-
lum à pituita , alijsq; noxijs humoribus expurgant , ac etiam confirmant , ac sitim extinguunt , uomitiones cohæbent ,
& cibi appetentiam inuiant . Bellerica ea omnia possunt , quæ & proximè dicta . Myrobalanorum inter recentio-
res Græcos tantum , quod sciam , Actuarius meminit : qui tamen ea , quæ de illis scripto reliquit , à Mauritanis (ut ip-
se quoq; fateri uidetur) mutuatus est . Sed profectò nesciuerim , qua ratione ductus inter ea medicamenta , quæ uo-
mitum eliciunt , myrobalana reposuerit , cum omnia eorum genera planè uomitiones compeſcant . Porro hodie igno-
rata uidetur quæ *Χρυσοβαλανος* Græcis uocatur , digerens , & roborans Indicæ nardi modo , ad colicos affectus ,
uentericuli ardores , & singultus à Galeno Asclepiadis auctoritate commendata libro VIII. & IX. de compositio-
ne medicamentorum secundum locos . quanquam non desunt è recentioribus , qui sibi persuadeant Chrysobalanum
esse nucem myristicam : cum tamen plura sint , quæ eorum destruant sententiam , nempe cinereus color , acutus ori
sapor , & quod myristica nucis nusquam meminerint ueteres Græci . Nullam huiusce , quod legerim , mentionem fe-
cit Galenus in libris simplicium medicamentorum . Id quod argumento esse potest , Galenum ipsum non habuisse com-
pertum , quid esset Chrysobalanus . Sed de his hætenus . Ceterum quandoquidem Balanus myrepſica , quam ab Ara-
bibus Ben appellari diximus , nobis in mentem redegit radices illas , quas officinæ Behen album , & rubeum uocant ,
ad cordis affectus ijs , ac etiam recentioribus expetitis , hunc locum non prætereundum esse duxi , quin de ijs quoque
aliquid differerem , præsertim quod è Græcis non inueniatur , qui illa posteritatis memoriæ prodiderit . Sed illud in
primis animaduertendum est , quod communis usus radices , quas uulgò Behen nuncupant , eæ quidem non sunt , de
quibus Mauritani scripsere , imò eas prorsus ementiuntur . Siquidem scribit Serapio , Behen radices proferre minoris
pastinacæ similes , contortas , odoratas , & mansu lentas , & in Armenia nasci . Auicenna autem radicem lignosa
frusta Behen esse ait , in se contracta , & siccitate exoleta . At nostrates , quæ in Italia , non in Armenia effod un-
tur , nulla penitus odoris suauitate commendatur : quin & mansæ nullum ori lentorem reddunt , nec erraticæ passi-

Chrysobala-
nus.

Behen album,
& rubeum.

NARCISSVS.

Nomina.

nacæ faciem repræsentant : cum tamen Arabicum Behen radici-
bus adeò pastinacam referat , ut scripserit Haliabbas clarissimus
Mauritanorum author , Behen & sylvestris pastinacæ radices
nullum inter se discrimen habere . Quo fit , ut nulla sese offerat
nobis ratio , qua probare possumus , Behen communis usus esse
Arabum legitimum . quanuis & ipsi inter se hac in historia non
parum dissentiant . Nicolaus Myrepſicus , itemq; Actuarius Be-
hen hermodactylum uocant , nescio tamen qua ratione , cum alia
sit radix apud Paulum , & Arbes hermodactylus . Behen adulteri-
na , tam album , quàm rubrū , passim in Italia proueniunt . Sed qui
bus polleant uiribus , nondum mihi compertū esse ingenuè fateor .

Βελανος *μυρική* sic Græcis dicitur , Latinis uerò Glanx un-
guentaria : Mauritanis , Habben , seu Ben : Italis , Ghianda un-
guentaria : Hispanis , Auellana de la India , Tartago , & Muia .

Νάρκισσος . NARCISSVS . CAP. CLV.

NARCISSVM sunt qui ut lilium , lirim appel-
larint . folia profert porro similia , tenuia , multò mino-
ra , & angustiora : caulis uacuus , & sine folijs , supra do-
drantem attollitur : flos albus , intus croceus , in quibus-
dam purpureus : radix intus alba , rotunda , bulbosa : se-
men uelut in tunica , nigrum , longum . Probatissimus
nascitur in montibus , suauis odore : cæteri porrum imi-
tantur , atque herbaceum uirus olent . Radix cocta , si-
ue estur , siue bibitur , uomitoria est : ambustis igni pro-
dest cum exiguo melle trita , præcisos neruos illitu glu-
tinat : luxatis malleolis , diuturnisque articularum do-
loribus trita ex melle , & imposita subuenit . Vitia cutis
in facie , uiriliginisque cum semine urticæ , & aceto ema-
culat : cum eruo , & mellè , ulcerum sordes expurgat : ab-
scessus rumpit concoctioni repugnantes . infixæ corpori
extrahit , illita cum lolij farina , & melle .

NARCISSVS

NARCISSVS, inquit Theophrastus libro 6. cap. VI. de historia plantarum, uel lirim (alij enim hoc, alij illo nomine uocant) folium albuci, terræ proximum gerit, sed longè latius, lili modo. Habet caulem sine folio, herbaceum, florem suo ferentem cacumine, in membrana ueluti uasculo inclusum, largè amplum, coloreq; nigrum, figura oblongum. Hic decidens sponte germinat, cæterum & qui legunt defigere eum solent. Quin & radicem ferunt, quæ carnosæ, rotundæ, amplaq; constat. Serotinus admodum: post æstuum enim, & circa æquinoctium, floret. Hæc Theophrasti de narcisso sententia. Porro Plinius libro XXI. cap. XIX. duo Narcissi genera prodidit, quæ his uerbis etiam depinxit. Narcissi duo genera in usu medici recipiunt. Vnum purpureo flore, alterum herbaceum. Hunc stomacho inutilem, & ideo uomitorium, alios quoque soluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narcissum dictum, non à fabuloso puero. hæc Plinius. In quibus planè deprehenditur à Dioscoride diffen-

Narcissi histo-
ria ex Theo-
phrasto.

Narcissi ui-
rex ex Gal.

Nomina.

ἵπποφαῖς. HIPPOPHAES.

CAP. CLVI.

HIPPOPHAES, quo fullones vestes interpolant, in fabulosis, maritimisque nascitur, furculaceo frutice, undique denso, & largo: folijs oleæ longioribus, mollioribusque: inter quæ candicantes spinæ emicant, siccæ, angulosæ, interstitio quodam distantes: flores hedræ corymbis similes, racematim coherentes, minusculi tamen, & molles, candidi, ex parte rubescerentes: radix lacteo succo madet, crassâ, mollis, amara gustanti: ex qua perinde ac thapsia, succus eximitur. qui per se, & cum erui farina subactus, siccatur, & ad usum reconditur. Syncerus pituitas, bilem, aquasque deijcit, oboli pondere: erui uerò farina subactus, quatuor obolis, cum aqua mulsa. Frutex cum radicibus siccatus tunditur, & cum aquæ mulsæ dimidia hemina tritus datur. Radice, & herba liquamentum depromitur, uti in thapsia. huius in purgationibus modus est drachma.

ἵπποφαῖσος. HIPPOPHÆSTVM.

CAP. CLVII.

HIPPOPHÆSTON, id quod aliqui hippophaës appellant, nascitur eisdem locis, quibus hippophaes, estque spinæ fulloniæ genus, humilis herba, sine cauliculo, sine flore: inanibus tantum capitulis: folijs paruis, spinosis: radículas habens molles, crassas. Succus radice, folijs, & capitulo exprimitur, & exiccatur. Datus, cui uoles, tribus obolis in aqua mulsa, aquam pituitasque detrahit: priuatim comitialibus morbis, neruorum vitij, & orthopnææ conuenit huiusmodi purgatio.

ET SI quandoq; maritima, & fabulosa adierim loca, ut Hippophaëm, & Hippophæstum, utpote plantas inibi nascentes, inquirerem; neutrum tamen hætenus mihi licuit inuenire. Cæterum retulit nobis Hieronymus Amaltheus Opitergensis, medicus ingenio, & eruditione clarus, se olim Venetijs plantam accepisse à Ioanne Baptista Zopisso Papiensi clarissimo medico, quæ non modò notis omnibus Dioscoridis Hippophaëm referebat: sed etiam uiribus, ut se experimento comperisse testatus est. Quare non prorsus desperandum est, quin & nobis, & alijs quoque aliquando contingat Hippophaëm consequi. Non inuenio, quòd Galenus hippophaïs, aut hippophæsti meminerit in suo simplicium medicamentorum censu. Hippophaïs tamen mentionem fecit Paulus lib. VII. inter simplicia. Hippophæsti uerò Plinius libro XXVII. cap. X. Illius nomen Græcum ἵπποφαῖς, Latinum quoque Hippophaës. Huius uerò nomen Græcum ἵπποφαῖσος Latinum item Hippophæstum.

Hippophaïs
consideratio.

Nomina.

Κίχι, ἡ κρότων. RICINVS.

CAP. CLVIII.

CICI, aut croton, nomen accepit à ricini animalis similitudine. Arbor prouenit parue ficus altitudine, folio platani, maiore, læuiore, & nigriore: ramis, caudicibusque cauis, in arundinis morem: semine in uuis asperis, quod corticibus exutum ricinum animal representat. ex quo oleum nomine cicinum exprimitur, cibus fœdum, lucernis emplastrisque vtile. Grana triginta numero purgata, trita potu pituitas, bilem, aquamque per aluum extrahunt, vomitionesque mouent. sed iniucunda admodum est, & molesta purgatio: siquidem stomachum vehementer subuertit. Tusa & imposita, vitia cutis in facie, varosque expurgat. Folia cum polenta trita inflammationes oculorum, tumoresque leniunt: turgentes mammas cohibent. eadem ex aceto illita, ignes sacros restinguunt.

Ricini con-
sideratio.

RICINVS.

Ricini vires
ex Galeno.

Nomina

RICINVM uocauere Latini plantam, quæ Græcis $\rho\iota\kappa\iota$ di-
citur, à similitudine, quam eius semen habet cum ricino liuido ac
fædo animali, quod canibus, bubus, capris, alijsq; quadrupedibus
adhæret: neque prius decidit, quàm plenius sanguine saginatum
rumpatur. In Hetruria planta hæc à quibusdam uulgò uocatur
Girasole, aliquibus uerò Fagiulo Turchesco. Apud Insubres au-
tem pluribus in locis Mirasole. quanquam id nominis potius Helio-
tropio cõuenit, de quo in huius libri calce differemus. Semen of-
ficinæ Cheruam maiorem appellant: tametsi ab ipso Mesue, cuius
uestigia pharmacopola maximè sequuntur, Regium granū appel-
lari constet. Ricinus copiosè feritur in Aegypto, ubi ex eius semi-
ne plurimum olei exprimitur, cibis quidè fædum (ut inquit Plinius)
sed lucernis utile. Deijcit aluum, perinde ac balanus myrepisca,
tolliturq; eius noxa ijsdem medicamentis. Quamobrem de eo sic
loquitur Mesues. Regium granum (hoc est Ricini semen) pituitā
tam per uomitum, quàm per aluum extrahit, sed non sine assumen-
tium molestia: quinetiam bilem, & aquam inter cutem deijcit: et
ea sanè omnia excrementa purgat, quæ ad articulorum compagi-
nes defluunt. Confert item coli, & articulorum doloribus, nempe
podagricis, et ischiadicis, si ex iure ueteris galli decoctum hauria-
tur. Hydropicis uerò decoquitur cū caprino sero, aut emulso re-
center lacte maceratum. Ricini uires memoriæ prodidit Gale-
nus lib. VII. simpl. medic. sic inquit. Ricini semen, quemadmo-
dum expurgat, detergit, ac digerit; sic quoq; folium, sed undequa
que debilius. Oleum, quod ex semine conficitur, tum calidius, tum
tenuiorum partium est, quàm oleum commune, ac proinde etiam
discutit. Planta, quæ Græcis $\rho\iota\kappa\iota$, siue $\rho\acute{o}\tau\omega\nu$, Latinis Ri-
cinus appellatur: Arabibus, Cherua: Italis, Girasole: Germa-
nis, Vunderbaum, & Creutzbaum: Hispanis, Figueira de lhinfer-
no: Gallis, Paulme dieu.

19

29

39

TITHYMALVS CHARACIAS.

TITHYMALVS MYRSINITES.

49

59

Τιθυμάλιοι.

TITHYMALVS PARALIVS.

TITHYMALVS HELIOSCOPIVS.

TITHYMALVS CYPARISSIAS.

TITHYMALVS DENDROIDES.

TITHYMALI genera septem, quorum masculus characias appellatur, ab aliquibus amygdaloides: alter myrtites, qui foemina existimatur, eumque myrsinitem, aut caryitem vocant: tertius paralius, quem tithymalida appellarunt: alius helioscopius: quintus cyparissias: sextus dendroides: septimus platyphyllos dicitur. Characiae caules supra cubiti altitudinem attolluntur, rubri, lacteo succo, atque acri madentes: folijs oleae circum ramos, angustioribus, & longioribus: radice crassa, lignosa: pendet in cacuminibus caulium coma iunci, sub qua caueolae foliolis balnearum similes, in quibus semen continetur. nascitur in asperis, & montibus. Succus aluum purgat, trahit pituitam, bilemque binis obolis in posca sumptis, & cum aqua mulsa vomitiones mouet. Appetente vindemiarum tempore succus, congectis ramulis, mox dissectis, & vase conclusis, excipitur. Aliqui adijciunt farinam erui, & in pastillos digerunt, qui erui magnitudinem impleant. Alij in aridas ficos ternas quaternasve guttas instillant, vt cum his inarescant, quas ad vsus recondunt. Per se etiam tusus in pila, & in pastillos coactus reponitur. Porro cum extrahitur lac, neque quod ventus aspires, stare quenquam, neque manus oculis admouere conuenit, sed antequam colligas, corpus, praefertim faciem, collum, scrotumque genitalis, adipe, aut oleo cum vino perungere. Fauces autem exasperat: quapropter catapotia cera, aut decocto melle oblini par est, & hoc modo dari. binas tamen ternasve ficos purgationis gratia sumpsisse, satis est. Recens lac ex oleo, perunctos in sole capillos euellit, renascentesque flauos, & exiles efficit, denique omnes perimit. dentium cauernis inclusum, leuat dolores: sed cera dentes oblinendi, ne suo delapsu fauces, & linguam vitiet. Tollit illitu impetigines, formicantes verrucas, penfiles, & quae thymi florem repraesentant. valet aduersus pterygia, carbunculos, phagedaenas vlcerum, gangraenas, fistulasque. Legitur semen autumnno, & siccatum sole leuiter tunditur, feruefactumque loco mundo reponitur. Folia item siccantur. Semen, & folia lactei succi effectum praebent, dimidio acetabulo pota. Sunt qui inueterant, admisto cum lacte lepidio, & caseo confuso. Radix drachmae pondere in hydromelite pota, per inferna trahit. decocta cum aceto, dentium dolori auxiliatur, colluto ore. Foemina, quam myrsinitem, aut caryitem vocant, similis suapte natura daphnoidi: folijs myrti, sed maioribus, firmis, in cacumine acutis, & pungentibus: ramulos ab radice mittit dodrantes: fructum fert alternis annis, nuci similem, mordaci gustu. nascitur in asperis. Succus, radix, semen, folia, consimilem antedicto sortiuntur facultatem: sed ad citandas vomitiones inualidior haec est. Aliud tithymali genus dicitur paralius, quem tithymalida, aut mecona aliqui appellauerunt. Nascitur in maritimis, ramis subrubentibus, palmum altis; quinque, senisve a radice exeuntibus: folijs lini, angustis, paruis, oblongis, in uersus quosdam digestis: capite in cacumine orbiculato, in quo semen, vt eruum, vario colore emicat: flos albus. Frutex totus cum radice lacteo succo turget. Similes ad usum reconditur. Helioscopius dicitur, folijs portulacae, tenuioribus, rotundioribusque: ramulis prodeuntibus a radice, quatuor aut quinque, rubentibus, dodrantali altitudine, tenuibus, lactis copiosi plenis: capite anethi: semine uelut in capitulis incluso. Helioscopij nomen accepit, quoniam comas cum sole circummagat. circa oppida nascitur, potissimum in ruderibus. Colligitur succus, semenque, ut aliorum. Eadem, quae superioribus uires, non tamen usqueadeo ualidae. Cyparissias in caulem exit dodrantalem, uel maiorem, subrubrum: ex quo folia pini similitudine exoriuntur, molliora tamen, & tenuiora: & in totum nascentem pinum aemulatur, unde nomen traxit. Candido succo madet: cui eadem uis, quae superioribus. In petris nascens dendroides cognominatur. ampliter opacat, in cacumine frondosam spargens comam, succo lacteo praegrans, cauliculis rubentibus, folijs myrti tenuioris, fructu characiae. Eiusdem effectus, cuius superiores, similique modo reconditur. Platyphyllos uerbasco similis est. Radix, succus, & folia per inferna trahunt aquas. Pisces necat, tusus, & aquae insparfus. Reliqua tithymalorum genera, quae supra scribuntur, idem efficiunt.

Tithymalorum confid.

Brasauoli opinio explosa.

TITHYMALORVM omne genus officinae Esulam indifferenter appellant, quanquam plura sunt tithymali genera, quorum historiam satis confuse Mauritanii tradiderunt. quo fit, ut apud hos non sine magno labore tithymalorum genera recte, & distincte cognosci possint: quae tamen a Graecis ordine pulcherrimo descripta inueniuntur. Ob id igitur mihi quidem difficile uidetur decernere quae Tithymali genera ex ijs, quae a Graecis repraesentantur, ea duo sint, quae a Mesue, & Auicenna Scebram, & Alsebram nominantur: quoniam horum neuter, quod extet, earum plantarum faciem notis explicauit. Credidit Brasauolus illud esse Mesui alsebram minus, & Auicennae scebram, quod Dioscoridi paralius. Sed equidem ab eo dissentio, quod nusquam in horum monumentis legerim, Alsebram minus in maritimis nasci: quin nec ramos ferre subrubentes, nec lini folia, nec semen eruo simile, capitulis conclusum: sed tantum repererim memoriae prodidisse Mesuem, Alsebram esse plantam lacteo succo refertam, radicibus tenuibus, quarum haec praefertuntur, quae subrubeant. Auicenna uero Scebram nasci ait in hortis, non autem in maritimis, caule tenui, hirsuto, folijs tarco similibus. Quae sane omnia Brasauoli sententiae aperte refragari deprehenduntur. Nec possum praeterea cum eodem sentire, quod Alsebram maius apud Mesuem, & Mehezeheregi apud Auicennam idem sint Mauritanis, quod Graecis Tithymalus platyphyllos. quandoquidem in eorum scriptis nusquam reperi maioris gene-

ris Alsebram folia edere uerbasco similia: nec quod tusum, & aquæ insparsum pisces interficiat, sed quod rectius (ut inquit Auicenna) eius folia minori Scebram sint similia. Porro si mihi hac in re coniectandum esset, putarem equidem nil aliud Mauritanis esse minoris generis Alsebram, siue Scebram, quam plantam illam, quæ officinis Esula minor uocitatur, quod (ut inquit Auicenna) in hortis, & ubiq; proueniat. Hæc autem, ni fallor, ea est, quam uocat Dioscorides Tithymalum cyparissiam: quippe quæ pinum arborem nuper natam folijs prorsus imitetur. Quinetiam censerem Alsebram maius, siue Mehezeheregi eam omnino esse plantam, quæ Græcis dicitur pityusa, utpote quæ Tithymalo cyparissæ folijs sit similis, quanuis magnitudine excellat: non enim desunt, qui inter tithymalorum genera etiam pityusam recenscant. Proinde non ab re dicebat Auicenna, Mehezeheregi esse simile Scebram, sed maius, & colore subcineritio. Mesues uerò, quod radicibus esset rotundis, crassis, crassoq; cortice obductis, ponderosisq; quæ ferè omnia radici Pityusæ reddidit Dioscorides. Accedit his Serapionis autoritas, qui de Scebram agens, ea omnia ex Dioscoride illi tribuit, quæ pityusæ idem Dioscorides assignauit. Ex his itaq; perspicuum fieri arbitror, pityusam Mauritanis scebram maius appellari: minus uerò id, quod Græcis tithymalus cyparissias dicitur. Cæterum Characiam uocatum, postquam multum laboris in eo indagando frustra impendissem, hoc anno misit ad me Pisis clarissimus medicus Lucas Ghinus Forocorneliensis: qui, meo quidem iudicio, omnibus prorsus notis legitimo respondet. Myrsiniten quoq; hoc tantum anno reperimus, folijs circa caulem totum crassis, acutis, myrto similibus. Paralys uerò in maritimis tantum nascens, quem uulgaris usus tithymalum putat Brasauolus, in maritimis nostri Senensibus, Argentario promontorio, & in uniuerso illius regionis tractu, item in Aquileiensi agro frequentissimus inuenitur. Huic folio similis uisitur quædam alia planta, quæ in Hetruria uulgò appellatur Herba mora. Cuius radicibus prius contusis, ac deinde fluminibus demersis, pisces protinus enecantur. Sed caret hæc lacteo succo. quapropter eam inter tithymalorum genera iam non esse adnumerandam cognoscimus: etsi aliàs aliter sensimus, quod, alijs notis neglectis, lini folia uiderentur, & caules subrubentes. Si hæc defuerit, Platyphylli radices sunt, quo uniuersa regio scatet. Porro Helioscopius, sic dictus, quod cum sole comam circumagat, omnibus uulgaris notitiæ planta est. Prouenit enim hæc passim prope urbium, & oppidorum mœnia, in campis, incultis, hortis, collibus, & ubique tam culto, quam inculto solo. Cyparissias deinde (ut suprà diximus) ea est planta, quam Esulam minorem uocant, cuius pro omni Tithymalo inualuit usus. Dendroidem uidimus primum in regno Neapolitano extra Terracinam urbem inter saxa antiquissimi specus in itinere Neapolim uersus, plantæ arborescens effigie. Hunc dum contemplari cœpissim, superuenit peritissimus medicus Hieronymus Drogus Parmensis, & doctissimus Hieronymus Rorarius Portonouensis (tunc omnes unà sequebamur Bernardum Clesium amplissimum Candinalem Tridentinū ad Cæsarem pergentem) quibus magno solatio Dendroidem tithymalum ibi à me primum repertum ostendi: erant enim ambo rei herbariæ studiosi, atq; etiam gnari. Nascitur idem tithymalus etiam in Tergestino litore non longè à Timauro fonte, in saxosis quibusdam rupibus arborescens. Theophrasto tria tantum Tithymalorum genera produntur libro IX. cap. XII. de historia plantarum, ubi ita scriptum reliquit. Lactarium (sic enim tithymalum uertit Theodorus) quod maritimum granum appellant, folio est rotundo, caule, totaq; magnitudine ad palmum, fructu candido. Demetitur, cum uua nigrescere incipit: & siccatus fructus tritus potui datur acetabuli tertia parte. Mascula autem uocitata oleæ folio constat, & magnitudine cubitum æquat. Huius lac, cum undemia incipit, exprimunt, & preparato utuntur: purgat inferius. Myrtaria uerò cognominata, candida lactaria est, folijs myrti condita, uerum aculeatis parte postrema: sarmentula in terram demittens, longitudine palmi, quæ non simul, sed alternatis annis fructificant, alia hoc anno, alia postero, quanquam omnia eadem radice exorta. Loca montuosa desiderat. Fructus nux appellatur. demetitur, cum hordeum turgescit, & exiccatus, purgatusq; datur elotus cum papaueris nigri duabus partibus, ita ut totū modo acetabuli sit: trahit pituitam per aluum. At uerò si nucem ipsam placeat dare, tria dabitur ex uino dulci, aut cum sesama tosta, torrefactaq; comedenda. hæcenus Theophrastus. Tithymali omnes, Mesue authore in suis simplicibus deiectionis facultatis, cordi, iecinori, & uentricolo maxime officiunt: uasa disrumpunt, intestina abradunt, uniuersum excalfaciunt corpus, adeo ut inde febres facile concitentur. Tollitur prima tithymali noxa ijs admistis, quæ cor, iecur, & uentriculum roborant. Secunda uerò, & tertia ijs, quæ agglutinatoria facultate pollent: cuiusmodi sunt tragacanthæ lacryma, gummi, bdellium, psyllij seminis spissamentum, & portulacæ succus. Tollitur & quarta, admistis frigidis, & humidis: proinde aut fonchi succo, aut intubi aut portulacæ, aut hortensis solani, aut aceto cum cydoniorum seminibus diutius rudicula agitato, commiscet. Vulgaris usus Tithymalus pituitam uehementer deiecit, & atrū quem uocant succum, pariterq; pituitas ad articulos decurrentes. Aquam inter cutem ualidissimè extrahit: nihilo secius exiccat uniuersum corpus, & geniturā extinguit. Vnde rustiorū medicamenti nomen sibi meritò asciuit. Tithymali omnis generis uires commemorat Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inueniens. Tithymali omnes uincentem habent acrem, calidamq; facultatem, inest uerò & amaritas. Validissimus itaq; est eorum liquor. Secundum locum tenent semen, & folia. Sed & radix dictarum facultatum particeps est, sed non ex æquo. Sanè ipsa cum aceto decocta dolores dentium sanat, maxime qui illis erosus proueniunt. At liquores, ut qui ualentiorum uim habeant, in foramina quidem ipsa dentium induntur: cæterum si aliam corporis partem contigerint, continuo adurunt, ulcerantq;: proinde foris illis cera circumlinitur. quippe cum ex quarto sint excalfacientium ordine, quem esse adurentium posuimus. Sic pilos quoq; succus inunctus tollit. Porro cum uehementior sit, oleo miscetur: & si id sæpe fiat, tandem prorsum pilorum radices adustæ extirpantur, corpusq; depile reddetur. Eadem facultate uerrucas, quas acrochordonas nominant, & myrmecias, & pterygia, siue oculorum ungues, & thymos auferunt, detergentque lichenas & psoras quia scilicet & abstergendi facultas inest propter amaritudinem. Præterea ulcerum phagedanica, anthrachode, et gangrænode, quia ualenter tum excalfaciunt, tum extergunt, si in tempore, & moderatè utare, iuuare aliquando poterunt. Vem

Tithymali cogniti.

Tithymalorum historia ex Theophrasto

Tithymalorum uires ex Mesue.

Tithymalorum uires ex Galeno.

rum enim uero, & fistularum callos eximunt eadem facultate. Ceterum hæc omnia genere quidem similiter, imbecillius tamen & folia, & fructus præstare possunt. Quibus sanè & ad pisces in aqua stagnali capiendos uti assolent. Celerrimè nanq; ab illis in uertiginem acti, ac semimortui redditi, ad aquæ superficiem feruntur. Porro cum septem sint eorum genera, ualentissimus est quem characiam nominant, quem utiq; etiam quidam marem cognominant, & fœmina nuncupata myrsinites, & qui in petris nascitur ad modum arboris: deinceps qui uerbasco adsimilis est, & cyparissias: deinde paralius, siue marinus: denique helioscopius. Proportione uerò comprehensæ illorum facultatis et cinis, et ex ipso lixiuium erit. In uniuersum planta Græcis τῖθυμαλος, Latinis quoq; Tithymalus nominatur: Arabibus, Xauser, & Ethuba: Italis, Tithimalo: Germanis, Vuolffs milch: Hispanis, Leche tresna, & Leche tregua: Gallis, Gerbe à laich.

Nomina.

ΠΙΤΥΟΥΣΑ. PITYUSA.

CAP. CLX.

10

Pityusa con- sideratio.

Fuchsi; opin. reprobata.

Pityusæ uires ex Galeno. Nomina.

PITYUSAM specie à cyparissia differre constat, etsi tithymalorum generi assignetur. Caulis supra cubiti altitudinem assurgit, geniculatus: folijs piceæ, acutis, exilibus: flore paruo, velut purpureo: semine instar lenticulæ: lato: radice crassâ, candida, succo referta. quibusdam in locis frutex hic prægrandis inuenitur. Detrahit per aluum radix drachmis duabus data in aqua mulsa: item seminis drachma. succi cum farina subacti cochlearium in catapotio datur. modus foliorum drachmæ tres.

20

PITYUSA, ut latius præcedenti capite retulimus, eam nimirum fuerit planta, quam officinæ Esulam maiorem nominant. Huius radices herbarij, qui quotannis è Gargano Apuliæ monte succos, & alias radices ad nos comportant, magna impostura pro Turpeto uendunt, quemadmodum & thapsiæ radices pro eodem subiiciunt, ut superius in tripolij mentione diximus. Quod cum sua etate non ignorasset Actuarius, album turpetum Alypia esse radicem prodidit, nigrum uerò Pityusæ. Nec his obstat, quòd dixerit Dioscorides, Pityusæ radicem subesse candidam: nam is de interiore substantia tantum intellexit, non autè de exteriore corticis membranula, quæ uiridis rufescit, siccata nigrescit. Porro quòd Esula maior sit Mauritanis alsebram, uel sebrâ, satis liquidò ex Serapione colligi potest, utpote qui integrum de Pityusa caput ex Dioscoride sumpsit, & in suum Scebram reposuit. Quo fit, ut planè falli putem Brasauolum, quippe qui ceterò sibi persuadeat, Alsebram maius Mauritanis esse tithymalum platyphyllon. Nicolaus Myrepsicus quibusdam in antidotis, & catapotijs aluum soluētibus Esulam imponit cognomine chamæ-

30

40

pityn. Vnde Fuchsius in suis doctissimis adnotationibus nil aliud esulam Nicolao referre scribit, quàm Chamæpityn, non autem tithymali speciem. Qua in re Fuchsi; opinio (pace eius dixerim) mihi non planè satisfacit. Nam cum plura sint tithymalorum genera, quæ in uniuersum Esula nomine appellantur, de ea tantum intellexisse Nicolaum existimo, quam Dioscorides à foliorum forma Pityusam uocat, eo quòd pini, uel piceæ arboris folio constet: quæ ob id esula chamæpitys differentie causa Nicolao appellata est. Paruam enim pinum pityusa repræsentat: quare non ab re esula quoque chamæpitys cognominari potuit. Pityusa in Italia passim ferè prouenit, facie minoris esulæ, sed longè in omnibus maior, adeò ut quibusdam in regionibus, ut in Apulia, arbusci speciem referat. Visitur copiosa in Veronenst agro, ea immensa planitie, per quam ad Benacum transitur. Sed quod aridissimum ibi sit solum, non admodum adolescit. Hæc (ut Mesues est author) agrestium hominum medicamentum est: multa enim sumentibus adfert incommoda. proinde eius usus apud medicos peritos prorsus exoleuit, quemadmodum, & turpeti ex huiusce radicibus parati, postquàm detecta est impostorum fraus: etsi non desunt improbi pharmacopole, qui pityusæ radices legitimi turpeti uice suis inferant medicamentis: sintq; etiam circunforanei, qui harum radicum puluere plures inguunt rusticos, quàm sanent. Adscribunt quidam Pityusam tithymalorum generibus, quoniam & ipsa similiter lacteo succo madeat, purgetq; eorum modo. Id quod Galenus apertè testatur lib. viii. simplicium medicamentorum, dum sic inquit. Pityusa, & hanc quidam speciem putant esse tithymali, quòd succum habeat, ut illi, quòdq; similiter illis purget, ceteraq; omnia uiribus illis est adsimilis. Ea Græcè ΠΙΤΥΟΥΣΑ, Latine item Pityusa uocatur: Arabice, Scebram, & Pithias: officinis, Esula maior: Italis, Pitiusa, & Esula maggiore.

50

Λαθυρίς. LATHYRIS.

CAP. CLXI.

PEPLVS.

LATHYRIS, quam aliqui tithymalum appellant, eamque tithymalorum numero adscribunt, caulem emittit cubiti altitudine, & digitali crassitudine, inanem. gignuntur in cacumine alæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & lauiora: quæ autem in summis ramulis exierunt, minora conspiciuntur, aristolochiæ, aut oblongæ hederæ figura. In cacumine fructum summis furculis gerit, triplici loculamento insignem, rotundum, ceu capparin, in quo grana, intercurfantibus membranis, inter se distincta continentur, eruis maiora, rotunda: quæ dum corticibus exuuntur, candida sunt, & gustu dulcia. Nullus radices usus. totus frutex lacteo succo turget, vti tithymalus. Grana sex, aut septem in catapotio, aut cum ficis, aut palmulis deuorata aluum purgant: sed aqua frigida postea sorbenda. trahunt autem bilem, pituitam, & aquas. Succus, tithymali modo exceptus, eundem effectum præbet. Cum gallinaceo, aut oleribus folia decoquantur ad eodem effectus.

LATHYRIN officinæ Cataputiam appellant. Planta est vulgaris notitiæ. Hæc in Hetruria frequentissima nascitur. Apud Insuæres, quod aluum ualenter euacuet, uomitionesque eliciat, catapuzza uulgo nominatur. Iisdem pollet facultatibus, quibus & ricinus, iisdem quoque medicamentis infrenatur. Huius plantæ meminit Actuarius in suo libro de compositione medicamentorum, ubi ita scribit. Lathyrus uehementer pituitam purgat. Dantur grana eius maiora, quindecim: minora uero uiginti. Iis qui efficacius purgari cupiunt, mandenda præcipito: ijs uero, qui deiectionem non desiderant copiosam, iubendum est, ut integra deuorent, præsertim si qui sumit, malo fuerit stomacho. hæc Actuarius. Lathyrus uires descripsit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Lathyrus, sunt qui dicant & hanc esse tithymali speciem, tum quod similiter illis succum habeat, tum quod eodem illis modo purget, totaque illis facultate similis sit. nisi quod semen gustantibus uideatur dulce: quod sanè etiam maximè purgatoriæ uim obtinet. Quæ planta Λαθυρίς Græcis, Lathyrus item Latinis dicitur: Arabibus, Mendana, seu Mahendane: Italis Lathiri, & Cataputia minore: Germanis, Spring kraut, Spring, koerner, & Tereib koerner: Hispanis, Tartago: Gallis, Esburge.

Lathyrus con-
sideratio.

Lathyrus vi-
res ex Gal.

Nomina.

Πέπλος. PEPLVS.

CAP. CLXII.

PEPLOS frutex est lactei succi plenus, folijs paruis ut rutæ, paulò latioribus: rotunda coma, ferè dodrantali, humi respersa: semine sub folijs paruo, rotundo, minore quàm candidi papaueris. pluribus scatet auxilijs. Vnicam radicem habet, superuacuum, ex qua fruticat. nascitur inter vites, & in hortis. Colligitur messibus, ficcatur in umbra, & continuè versatur. Fructus tussis, & feruefactus reconditur. Bilis, ac pituita detrahitur acetabulo eius in hydromelitis cyatho poto. Obsonijs inspersa conturbat aluum. muria conditur.

Πεπλός. PEPLIS.

CAP. CLXIII.

PEPLIS, quam aliqui syluestrem portulacam vocant, Hippocrates peplion, in maritimis maximè nascitur, latè opaco frutice, candidi succi pleno: folijs fatiue portulacæ, rotundis, infernè rubentibus: semine sub folijs

lijs rotundo, vti in peplo, feruente gustu: radice singulari, superuacua, tenui. Colligi, & reponi, ac dari, vti peplos, & sale condiri solet. Easdem habet vires.

Pepli, & pepli
dis consid.

Vires utrius-
que ex Gal.

Nomina.

PEPLVM herbariorum vulgus, quod orbiculata constet coma, Esulam rotundam uocat. Prouenit non modo in uinetis, sed etiam in agris cultura destitutis, lacteo succo prægnans. Peplida uero, quæ Peplion dicitur, in maritimis nascentem, non prius quam hoc anno euulsam uidimus. Sed nobis non licuit hoc tempore eius effigiem pictam exhibere: tamen, Deo concedente, aliquando dabitur. Vtriusque vires reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi primam de Peplo ita scribit. Peplos, quidam uero papauer spumeum, & hic frutex paruus succum habet similem tithymalis, cum in alijs, tum quia purgat, ceu illi. Mox de Peplio idem Galenus hæc uerba subiunxit. Peplum, & hic quoque frutex exiguus succum obtinet, sicut tithymali: nasciturque plerumque ad mare, radicem habens inutilem, ut & peplos: succum uero ualidum, non tamen admodum utilem. Sed semen utile est, & flatusosum, similiter semini pepli purgans. Quæ planta $\pi\epsilon\pi\lambda\omicron\varsigma$ Græcè, Peplus etiam Latine uocatur: officinis & uulgo, Esula rotunda. Quæ uero $\pi\epsilon\pi\lambda\iota\varsigma$ Græcè, Peplis quoque & Peplium Latine dicitur.

Χαμαῖσυν. CHAMAESYCE.

CAP. CLXIII.

CHAMAESYCEN aliqui sycen nominant. Ramos emittit quaternum digitorum, teretes, succosos, in terram deiectos: folia lentis, parua, peplum planè referentia, tenuia, quæ à terra non attolluntur: femine sub folijs rotundo, ut in peplo: neque caulem, neque florem promit: radice firmatur tenui, superuacanea. Rami ex vino triti vuluæ dolores sedant, in pello appositi: tollunt tumores, ac verrucas omnium generum illiti. Decoctorum cibo alius resoluitur. Succus simili effectû prodest. Illitus contra scorpionis ictus auxiliatur: aduersus caligines oculorum utilis, & hebetudines, incipientes suffusiones, nubeculas, cicatrices, cum melle inunctus. In squalidis, petrosisque nascitur.

Chamaesyces
consider.

Chamaesyces
uires ex Gal.

Nomina.

NASCITVR Chamaesyce, quemadmodum & peplus, in uineis, petrosis, & squalidis monticulis. Hæc, ut ex totius plantæ descriptione colligi potest, in pepli genere enumeranda uidetur: quippe quæ ramulis exeat humi perpetuò sparsis, lacteo succo refertis: foliolis, & coma peplo similibus. Hinc itaque quispiam fortè non aberraret, si censeret Chamaesyce esse minorem peplum: ego tamen id planè asserere non ausim. Chamaesyces vires tradidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Chamaesyce abstergerendi simul & acrem uim possidet. Itaque acrochordonas, & myrmecias caules eius teneriores in modum cataplasmati admoti, & ex eis liquor auferunt. Cum melle uero crassas oculorum cicatrices deterunt. sed & hebetudinem uisus à crassitie natam adiuvant, sicut sanè & suffusionum principia. Χαμαῖσυν sic Græcè, ut Chamaesyce pariter Latine uocatur.

Σκαμμονία. SCAMMONIA.

CAP. CLXV.

SCAMMONIA ramos ab una radice emittit trium cubitorum, multos, pingues, & qui nonnihil crassitudinis præ se ferant: folijs helxinæ, aut hederaceis, mollioribus tamen, hirsutis, & triangularibus: flore candido, rotundo, in calathi modum cauo, graueolente: radice prælonga, crassitudine cubitali, candida, graui odore, succo grauida. Legitur ad hunc modum succus. Capite exempto, radix in testudinis speciem cultro excuatur: quo fit, ut in cauum confluat succus, qui conchis demum excipitur. Alij scrobes in terra concamerato sinu fodiunt, in quos subiectis iuglandium folijs, profundunt succum, siccatumque extrahunt. Laudatur autem Scammonium leue, nitidum, rarum, & colore quàm simillimum taurino glutini, fungosum, tenuibus fistulis, quale ex Myfia regione Asiæ deportatur. Nec attendere solum par est, si linguæ tactu albescat (hoc enim evenit adulterato, quod admisto sit tithymali lacte) sed longè magis antea narratis. item si non vehementer linguam exurat, id quod misti tithymali argumentum est. Natione autem Syriacum, & Iudaicum deterrima habentur, grauiâ, densa, erui farina, & tithymalo vitata. Succus drachmæ unius, aut quaternum obolorum pondere haustus ex aqua pura, vel mulsa, per inferna bilem, & pituitam extrahit. Ad resolvendam aluum binos obolos cum sesama, aliòve femine sumpsisse satis est. Dantur efficacioris purgationis causa, succi tres oboli, cum duobus ueratris nigri, & aloës drachma una. Fiunt purgatorii sales, drachmis uiginti succi scammonia in senos salis cyathos adiectis. Horum modus proportionem uirium: integer quidem; tria cochlearia: medius, duo: minimus, unum. Radicis drachma una, aut altera purgat cum ijs, quæ retulimus. Nonnulli decoctum radicis ebibunt. Coquitur in aceto, & cum hordeacea farina teritur, cataplasmate ischiadicis utili. Partus enecat succus, vuluæ in lana subditus: tubercula discutit cum melle, aut oleo illitus. decocto in aceto perunctæ lepræ abiguntur: diuturni capitis dolores ex aceto, & rosaceo perfunduntur.

Scammonia,
eiusque succi
consider.

SCAMMONIUM, quod est Scammonia succus, copiosum quidem in Italiam aduehitur, præsertim Venetias, quò ex Alexandria Aegypti, & Syria importatur: sed quod probatissimum sit, rarum admodum inuenitur. Si quidem quod omnibus ijs notis, ac dotibus præditum sit, quas optimo tribuit Dioscorides, hæcenus nunquam, ut inge-

nue fatear, sum consecutus. Nec mirum mihi quidem uidetur, cum id, quod à mercatoribus ad nos defertur, Syria cum plurimum sit, & Iudaicum, compactum, densum, graue, & erui fortasse farina, tithymali lacte, alijsq; impositis utiatum, & illud denique, quod ut omnium deterrimum, Dioscoridi improbat. Verum hoc parum expeditur plerique pharmacopole, illud præstantissimum scammonium existimant, quod linguae salua madentis contactu, facile, confestimq; albescit. In quo Dioscoridis doctrinam hi negligere manifestè deprehenduntur: quandoquidem ipsius Dioscoridis admonitio est, ut non solum illi experimento fidere conueniat, sed etiam alijs, certioribusq;: id namque euenit adulterato quoque lactis tithymali admistione. Quamobrem medici, qui Christianam religionem, ac pietatem colunt, si probe, sancteq; artem medicam exercere cupiunt, pro uiribus suos quisque pharmacopolas moneat, instetq; ut laudatissimum quærant, habeantq; scammonium. Nam cum hoc medicamentum omnium ferè electariorum, catapotiorumq; quorum passim est usus ad humores in morbis deiciendos, sit basis, qui ijs adulteratum immiscet, nulli dubium est, quin pessima, & plerunque exitiosa conficiantur medicamenta. quo certe nihil detestabilius, nihilq; execrabilius esse potest. Sed caueant seplasiarij, & peritorum admonitus libenter audiant: alijs enim sciant, errorum perniciosorum, quos sepe committunt, tandem meritis poenas luent. Quod autem scammonium illud, quo omnes ferè officinæ refertæ sunt, tithymali succo sit utiatum, hinc liquidò patere arbitror, quod decem, uel quindecim eius grana aluum pluries resoluant, cum synceri drachma, Dioscoridis testimonio, id uix præstare possit. Plantam, è cuius radice scammonium colligitur, uidimus primum Neapoli, allatam (ut quidam seplasiarius asserbat) ex Gargano Apulie monte, quæ omnibus notis, meo quidem iudicio, legitimam Scammoniam referebat. Sed profectò mirari nobis subit, quod Galenus in libris de simplicium medicamentorum facultatibus, nihil de Scammonij uiribus meminerit, cum tamen pleraque alia scriptis tradiderit longè etiam minoris momenti, atque alijs sæpius obiter Scammonij mentionem fecerit in suis alijs monumentis. Scammonium, authore Mesue in suis simplicibus deiectionibus, quinque corporibus lesiones inferre potest. Prima est, quod flatus quosdam mordaces gignit, usque adeò uentriculum lacescentes, ut summentibus nauseam commoueat. Noxa hæc tollitur, si in excauato cydonio malo, clibano, aut prunis infusetur, pasta undiq; circumlita, præsertim additis, aut sceniculi, aut dauci, aut apij semine, aut galanga. Inflammata deinde acredinis exuperantia corporis spiritus: quo fit, ut facile febres excitet, ijs præcipue, qui obstructionibus uiscerum, & humoribus putrescentibus obnoxij sunt. Sed id nocuenti aufertur, admistis inter coquendum, quæ refrigerant, & feruorem extinguunt: cuiusmodi est psyllij seminis spissamentum, prunorum decoctum, seu potius pulpa, rosarum & uiolarum succus, aut dilutum, aut aqua: quinetiam si ante coctionem maceretur oleo rosaceo, aut uiolaceo, aut cotoneorum misti saporis succo, aut admisto rhoë, aut factitio spodio. Ad hæc quod magna tum attrahendi, tum aperiendi facultate sit præditum, immoderatas alui fluxiones facit: uasorum enim oscula plusquam par sit aperit. Hæc læso admittitur admistis rebus adstringentibus, cohibentibusq; nempè mastiche, cydonijs malis, succoq; ab eis expresso, & myrobalanis, præsertim flauis. Abradit præterea acris succo, quo scatet, intestina: proinde & tormina, & dysenteriam, & tenasum excitat. Sed deletur hoc incommodum, additis humidis, pinguib; lentisq; medicamentis: cuiusmodi sunt, tragacanthæ lacryma, bdellium, amygdalinum oleum, aut rosaceum: item prunorum pulpa per se, & saccharo asseruata, psyllij spissamentum, mastiche, cydonia mala post sumpta, & calida aqua post bibita: utpote quæ medicamentum ocus à uentriculo & intestinis expellant, & ita simul noxam prohibeant. Hinc est, quod prudentes medici, quò celerius Scammonium à uentriculo, & intestinis deiciant, hordei iusculum, cum saccharo superbibendum præbent. Obest postremo scammonium cordi, iecori, ac uentriculo, substantiæ suæ totius proprietate. Vitium hoc aboletur, si illi tum calida, tum frigida admisceantur medicamenta, quæ cordi, iecinori, uentriculoque opem suam præstant. Deijcit scammonium ualentissimè bilem, quam & à uasis, et à sanguine exhaurit. Eius deijcendi facultas haud sanè alijs medicamentis absimilis est, quæ purgant cum labore & molestia. Planta Græcis σαμμόνια, Latinis item Scammonia uocatur: Arabibus, Scammonea, siue Sachmunia: Italis, Scammonea.

Scammonij
læiones.

Nomina.

Χαμελαία. CHAMELAEA.

CAP. CLXVI.

CHAMELAEA surculosa fruticat, ramis dodrantalibus: folia oleæ similitudinē habent, tenuiora, & amara, quæ gustata linguam mordent, & arteriam deradunt. Detrahit pituitam bilemque, folijs præsertim in catapotio deuoratis. nanque duæ absinthij partes, adiecta chamelææ una, hydromelite excipiuntur, & in catapotia coguntur. ea autem in uentre non liquefunt: siquidem quotquot fuere deuorata, regeruntur. Folijs cum melle tritis, sordida ulcera, & crustosa repurgantur.

Θυμελαία. THYMELAEA.

CAP. CXLVII.

THYMELAEA est, ex qua granum Gnidium, quod est semen ipsius, colligitur. Hoc Syri apolinum uocant, quoniam satiui lini frutex suapte natura similitudinem referat. Virgas edit pulchras, multas, tenues, binum cubitorum: folijs chamelææ, angustioribus, & pinguioribus, uiscosis, gummosisque, si mordeantur: flore candido: fructu myrti in modum rotundo, qui inter initia uiret, & tandem rubescit: inuolucrum fructus durum, foris nigrum, intus album. Hoc per inferna bilem, pituitam, aquasque detrahit, si uiginti granorum pars interna bibatur: verum fauces adurit. Itaque cum farina, aut polenta, aut in uix acino dari debet, aut melle cocto obductum deuorari. Qui ægrè desudant, trito semine cum nitro, & aceto inunguntur. Folia, quæ peculiariter cneorum appellantur, per messes colligi debent, & siccata in umbra recondi. Quibus dare libeat, antea tundere,

tundere, & neruos eximere conuenit. Illitum acetabuli modo cum diluta uini potione, aquam extrahit: mediocrius purgat, addita lente cocta, aut contritis oleribus. Thymelææ farina uuæ acerbæ succo excipitur, & in pastillos diuiditur. Herba stomacho infesta. partus imposita necat. Nascitur in montibus, & asperis. Hallucinantur, qui coccon Gnidium fructum esse chamelææ existimant, decepti quadam foliorum similitudine.

CHAMELÆA.

THYMELÆA.

Chamelææ,
& Thymelææ
confid.

CHAMELÆAM, pariter & Thymelæam Arabes confuse satis, ac perplexè Mezereon appellant. Cuius etsi duo faciant genera, unum album, alterum nigrum; tamen ijs etiam Daphnoidem admiscunt, & hæc omnia adeo confundunt, & implicunt, ut hac in re nihil certi, nihilq; perpetui ac tuti ex eorum scriptis elici possit. Illarum plantarum uis in exoluendo corporis humores, tam uehemens, uiolenta, ac furiosa existit, ut nisi robustissimis hominibus tuto in medicamentum dari possint: plerunq; enim imbecilles confecerunt, abrais uisceribus, apertisq; uasorum osculis. Quare non temere eas Mauritanii & terræ leones, & plantas uiduificas cognominarunt. Proueniunt hæc planta numerose in uallis Ananiæ montibus Tridentino agro: & utræq; (licet hoc in chamelæa præterierit Dioscorides) fructum ferunt myrti baccis similem, quanuis Chamelææ quadantenus longior sit, & oliuæ formam repræsentet. Vtrique fructus initio sui exortus uirescit, mox per maturitatem rubescit, denique exiccatus niger conspicitur. Caterum baccam, quæ è Thymelæa decerpitur, quoniam siccata piperis faciem præ se ferat, acrimoniâq; non obscuram gustantibus relinquat, rura Ananiensia, unâ etiam cum Laureolæ semine, Piper montanum indifferenter nominant. Nec sanè mirum, quandoquidem & Theophrastus libro IX. cap. XXII. de plantarum historia, ubi de pipere disseruisset, statim Cnidij grani meminit: utpote quod maximè piperis imaginem referat, & admodum etiam acre sentiat. Sumunt hoc piper (ut eorum nomine utar) frequenter incolæ in suis purgationibus aduersus omnes ferè morbos, ita medicos, & pharmacopolas fallere credentes. Sed sepe euenit, ut cum futuram noxam non præuideant (quæ eorum multorum imperitia est) non solum seipsos decipiant; sed etiam sibi mortem consciscant. Et certè hoc testari possum, quod ex montani illius piperis assumptione plures periissent, nisi antidotis nostris succurrissem, eosq; in uita seruasssem. Proinde scitè posteritatis memoriæ prodidit Mesues, nemini Mezereon præbendum esse, nisi ijs admistis antidotis, quibus eius deleteria facultas infrenari possit, qua omnia corporis principalia membra corrumpit, ac destruit. Habentur tamen passim in pharmacopolijs catapotia, quæ de Mezereo appellant, quibus aliquando utuntur medici, ad aquam inter cutem extrahendam. Verùm ea non audent exhibere (quanquam medicamenta simul receperint, quibus eorum malitia reprimatur) nisi robustis, ac fortioribus hominibus. Chamelæam tantum, quod sciam, commemorauit Galenus in simplicium medicamentorum censu, de cuius uiribus libro VIII. eorundem ita scribit. Chamelæa uincem habet qualitatem amaram. Quamobrem admodum sordida ulcera, & quæ maximas habent crustas,

Chamelææ uir
res ex Gal.

cum

cum melle purgare potest. Quæ Græcis χαμελαία, Latinis quoq; Chamelea & oleastellum appellatur: Mauritanis, Mezzerion, seu Almezzerion: Italis, Chamelea: Germanis, Zylandt: Gallis, Boys gentil. Quæ uero Græcè θυμελαία, Latine pariter Thymelea uocatur: Italicè, Thimelea.

Nomina.

SAMBVCVS.

EBVLVS.

Α'ΚΤΗ. SAMBVCVS.

CAP. CLXVIII.

SAMBVCVS duo genera. Vnum in arborem assurgit, furculos spargens arundinaceos, teretes, cauos, candicantes, proceros: folia iuglandis, terna quaternave, ex interuallis circa ramos exeunt, graui odore, minutim in ambitu secta: & in ramulorum cacuminibus, cauliculisque circinatae umbellæ, quæ florem candidum pariunt: mox acinum terebintho similem, in nigredine subpurpureū, racemosum, succo madentem, uinosumque. Alterum genus chamæacte uocatur, Romanis ebulū, longè humilius est, magisque herbaceo generi assignandum: caule quadrangulo, geniculato: folijs amygdalæ, ex interuallo longioribus geniculatim expansis, pinnatisque, graueolentibus, in ambitu ferratis: muscario sambuci: flore, & acino eiusdem: radice nititur, longa, crassitudine digitali. Eadem utriusque uis, & usus exiccans, aluo detrahens aquam, stomacho inutilis. Folia olerum more coquantur, ad pituitam, bilemque detrahendam. Caules teneri in patinis cocti, eadem efficiunt. Radix in uino decocta, & in cibis data, hydropicos adiuuat: prodest uiperarum moribus, eodem pota modo. vuluas emollit infidentium, decocto: patefacit eorum spiracula: & uitia corrigit. Acini in uino poti, eodem funguntur munere: denigrant capillos illiti. Folia, si prætenera ac mollia ex polenta illinantur, inflammationem mitigant: amбуstis, & canum moribus illitu profunt: vlcera quæ dehiscunt in fistulam, agglutinant. ijs, qui podagra tentantur, cum seuo taurino, aut hircino profunt illita folia.

SAMBVCVS, & Ebulus plantæ sunt nullis non cognitæ. Prioris etsi unum tantum genus prodatur à Dioscoride; nobis tamen duo eius obseruata sunt genera: alterum quidem montanum, & sylvestre: alterum uero urbanum, plerumq; in hortorum, & uinearum sepibus proueniens. Hæc genera fructu inter se differunt: siquidem montano baccæ perpetuò rubescunt. Illud etiam discrimen facit, quod urbanum in maiorem proceritatem adolefcit, & leuiore constat materie. Sunt præterea: qui palustrem Sambucum ostendant, nempe arbusculam uliginoso, & palustri solo enascentem, uirgis sambuci æmulis, geniculatis, alba intus medulla, sed caduca, & fragili materie: folio uirgineo: flore albo sambuci modo, odore non prorsus iniucundo: à quo baccæ prodeunt rubentes, oxyacanthæ

Sambuci, & Ebuli genera, & uires.

Ff magnitudine,

magnitudine, uinoso succo refertæ. quæ deuorata uomitiones cient. Aqua è sambuci floribus fronti, & syncipiti illita, capitis dolores mulcet, qui à calido humore prouenerint. Succus è radicis cortice expressus, uomitum ualentissimè commouet, & aquam inter cutem pellit. Præstat idem è radicibus ebuli extractus succus. Quin & crassam pituitam ad articulos decurrentem extrahit. Ebuli semen per diutinas aquæ lotiones à nigro circumstante succo expurgatum, datur utiliter drachmæ pondere ex chamæpityos decocto, podagricis, ischiadicis, & Gallicæ lue laborantibus; mulcet enim deiectionia ui mirificè eorum dolores, cum humores eo fluentes tum reuocet, tum deiciat. Sunt qui ex ebuli radicibus succum eliciant, insolentq; subinde, & in pastillos digerant, feruentq; ad usus. Hic clystere infusus tam intestinorum, quàm coxendicum dolores tollit à frigiditate, & flatu genitos. Supponitur conuenienter fœminarum locis ad cuocandos menses, præsertim si lana exceptus intromittatur. Suffiuntur ebuli decocto commode ij, qui diuturna febre uexati ad malum deuenerunt habitum, si tamen uenterculus, & iecur interea roborentur odoratis adstringentibus, & ad id conferentibus medicamentis. Meminit Sambuci utriusque Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Vtraq; sambucus tum magna illa, & arboreescens, tum herbacea, quam & chamæactem uocant, desiccandi, conglutinandi, modiceq; digerendi facultatem obtinent. Planta, quæ ἀντή Græcis, Sambucus Latinis appellatur: Arabibus Iasacti: Italis, Sambuco, Germanis, Holder, seu Holler: Hispanis, Sabugo, & Caninero: Gallis, Suseau, & Suyer. Quæ uero χαμαιανθή Græcè, Ebulus Latine dicitur: Arabicè, Kameactis: Germanicè, Attich, & Niderer holder: Hispanicè, Hiezguos, & Sabugo pequenno: Gallicè, Hyeble.

Sambuci utri
usq; uires ex
Galeno.

Nomina.

ΠΥΚΝΟΜΟΝ. PYCNOCOMVM.

CAP. CLXIX.

PYCNOCOMON constat erucae folijs, acrioribus, scabris, & crassis: caule quadrangulo: flore ocimī: semine marrubij: radice nigra, aut pallida, rotunda, exigui mali figura, terram redolente. inuenitur in saxosis locis. Semen grauius somnia, & tumultuosa facit, drachmæ instar potum. tumores discutit, illitum cum polenta: & spicula, adactosque corpori aculeos extrahit. Folia illitu tubercula, panosque discutiunt. Radix eius in aqua mulsâ duum drachmarum pondere, aluum soluit, & bilem extrahit.

NULLAM equidem usquam plantam hactenus sum consecutus, quæ facie Pycnocomo responderet. Quare & hoc mihi, ut ingenuè fatear, referendum est inter alias herbas, quas hodie omnibus incomptas esse arbitror. Ita enim fiet, ut & posteris, quos spero futuros rei herbariæ diligentiores inquisitores, suus relinquatur scribendi locus. Nec sanè quenquam pigere debebit, cum ex his, quæ nobis uel incognita, uel incerta sunt, aliquid inuenit, & compertum habuerit, ad communem utilitatem in medium proferre. Eam ut Græci ΠΥΚΝΟΜΟΝ, ita Latini Pycnocomum uocant.

Nomina.

Ἀπιος. APIOS.

CAP. CLXX.

APIOS ramulos duos siue tres iuncea spargit, rubros, tenues, qui à terra parum attolluntur: folijs rutæ, oblongioribus tamen, & angustioribus, herbaceis: semine paruo: radice hastulæ regię in formam pyri turbinata, rotundiore tamen, succi fœcunda, intus habet corpus candidum, extrà cortices nigros. Superior pars eius uomitione bilem, pituitasque extrahit: inferior per aluum: tota utrinque purgationes mouet. Succum si libet eximere, tusa radix in fictili mergitur, & agitata aqua, quod supernatat penna selectum, exiccatur. Purgat utraq; parte is succus, sesquiobolo potus.

APIOS, quæ & Ischas appellatur, nascitur in Creta (quæquam non desunt qui uelint eam quoque prouenire in Italia, præsertim in Apulia) folijs exiguis, rutæ, uel hyperico proximis, primo statim uere ab radice erumpentibus, nigrioribus tamen, alba quadam linea in longitudinē percurrente: cauliculis iuncea subrubentibus, lacteo succo madentibus: radice exterius nigra, interius cādida, pyri effigie, unde & nomen: ἄπιος enim Græcis nil aliud significat, quàm Latinis pyrum. Theophr. libro IX. cap. X. de plant. historia, Apion his notis representauit. Ischas, siue Apios folio constat rutaceo, breui, caulibus ternis, aut quaternis, humi prostratis: radice, quæ asphodelus, uerum squamosa. Nascitur in montibus. Legitur uere. Datur ad expurgandum corpus, quod altera radice parte superius, altera inferius purget. hæc ex Theophrasto. Apion legitimam, quam primum me uidisse recorder, ad me misit Venetijs Nicolaus à Sæcto Michæle

Apij, siue I-
schadis confi-
deratio.

le Nouocomensi, medicus singularis ingenij, atq; eruditionis & rei herbarie peritus. Ceterum scribit Ruellius Apion frequentissimam in Gallia nasci, eiusq; radice ruri pauperes per inopiam frugum uesci. Sed Ruellij sententia non esse subscribendum iudico; nam cum Apios per superna, & inferna purgationem moliatur, malè nimirum eos haberet, qui nulla huius facultatis habita ratione copiose (ut rustici facere solent) eius radices sumerent in cibis. Apij huius nusquam, quod inuenirim, mentionem fecit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Hæc planta non secus Latinis Apios, atq; Græcis ἀπιος nominatur.

Ruel. lapsus

Nomina.

Κολοκυνθίς. COLOCYNTHIS.

CAP. CLXXI.

COLOCYNTHIS sarmenta, foliaque satiui cucumeris emittit, per terram repentia, diuisa: fructum in speciem mediocris pilæ conglomeratum, vehementer amarum. quem legere oportet, cum cœperit in pallidum colorem permutari. Medulla fructus purgatoriam vim habet, si quatuor oboli cum aqua mulsa, melle cocto, myrrha, & nitro excipiantur, & cogantur in catapotium. Arefactæ pilæ teruntur, & infusæ clysteribus prosunt neruorum resolutioni, coxendicis doloribus, & coli vitijs, ut quæ bilem, pituitam, & strigmenta, interdum etiam cruorem eliciant. fœtus admotæ enecant. Dentium dolorem tollit, si vna repurgetur, & luto oblita cum aceto & nitro inferuescat, hocque iure decocti dentes colluantur. Si aqua mulsa, aut passum in eadem incoquatur, & sub diuo refrigescat, potu crassum humorem, & strigmenta alui detrahet: stomacho supra modum aduersatur. Subdita ex ea balano alui excrementa eijciuntur. Virentis succo vtilissimè ischiadici perfricantur.

COLOCYNTHIS planta est tam medicis, quam seplarijs vulgaris notitiæ. Verum etsi (ut Mesues est author) præstantissimum ex eius fructu paretur medicamentum ad uaria morborum genera; ea tamen cordi, iecinori, & uentriculo maxime aduersatur, quin & uniuersum perturbat corpus, fastidium, & intestinorum tormina excitans. Abradit enim intestina, & uasorum oscula aperit, adeo ut etiam eruenta sæpe eliciat. Hinc meritò sit, ut eam dari prohibeant, nisi prius malefica eius uis prorsus aboleatur, ijs additis antidotis, quæ ad id præstant: cuiusmodi sunt illa, quæ uentriculū, iecur, & cor tum roborare, tū tueri

Colocynthis disconsideratio.

possunt, & quæ lentore suo glutinandi uim habent. Colocynthis trahit pituitosa, crassa, lentaq; corporis excrementa in remotioribus partibus delitescencia: proinde cerebrum, & neruos expurgat, nec non etiam musculos, thoracem, & pulmonem. Eam ob causam uertiginosis, comitialibus, resolutis, conuulsis, hemicrania, diurnoq; capitis dolore affectis, asthmaticis, & agrè spirantibus utiliter in catapotijs exhibetur. Collachrymantes adiuuat oculos, et diutina tussi laborantes. Est præterea uis eius efficax ad omnes frigidos articulorum dolores, præsertim podagricos, et ischiadicos: ad quæ non modò in catapotijs deuoratur, sed etiam clysteribus infunditur. quibus sanè nil præstantius est ad coli cruciatus ex flatu, et frigidityte prognatos. Pellit aquas tam bibita, quam per sedem infusa. Fit è colocynthidis fructu oleum, ad retardandam canitiem, denigrandos capillos, et eorum defluuium cohibendum, si exempta è fructu pulpa, cavitatis oleo repleatur, et in cineribus decoquatur. Eodem mulcentur aurium dolores, et earum incerti sonitus discutiuntur. Colocynthis uires retulit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, his uerbis. Colocynthis gustu amara est, sed quæ amarissimo medicamento epoto adsunt opera, ea euidenter efficere nequit, ob purgatoriam facultatem, quam ualidam in sese continet, nimirum cum ijs, quæ expurgat, antè et ipsa per aluum excerni præuertens. Viridis ipsius succus intritus ischiadibus prodest. Κολοκυνθίς sic Græcis, Latinis item Colocynthis, et Cucurbita sylvestris appellatur: Arabibus, Chandel, Handel, seu Handal: Italis, et Hispanis, Coloquintida: Germanis, Coloquint, et Vuilder kurbisz: Gallis, Coloquinte, et Courle sauage.

Golocynthis uires ex Galeno.

Nomina.

Ἐπιθύμων. EPITHYMVM.

CAP. CLXXII.

EPITHYMON flos est è thymo duriore satureiæ simili. Capitula habet tenuia, & leuia: & in eis caudiculas, quasi capillamenta. Potum cum melle detrahit pituitam, bilemque atram per inferna. Priuatim prodest melancholicis, & inflatis, acetabuli mensura ad quatuor drachmas, cum melle, sale, & aceti exiguo. Plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gignitur.

Epithymi cō-
sideratio.

EPITHYMVM.

Multorū opi-
nio reprob.

cū ita scribunt. Epithymum atram bilem excernit. Datur adultis tusum, & cribro excussum, Scopolorum quatuor pondere, cum passo, uel oxymelite, & salis modico. Vitijs flatu turgentibus, & prae cordiorum noxis opitulatur, & quibus iecur agrauiatur, & ijs, qui spirandi uexantur difficultate. Quod uero in stoebe nascitur, aut in saturcia profilit, Epistoebe, atque Epithymbrum inde appellatur, thymi modo aluum resoluit: sed utrunq; facultate censetur infirmius. haec illi ambo. Quae sanè liquidò ostendunt, quòd non secus Epithymbrum thymbræ, & Epistoebe stoebe innascatur, atq; Epithymum in thymo nascitur, uel profilit. Hoc idem præter Aëtium, & Actuarius longè antea testatus est grauissimus author Paulus Dioscoridis, & Galeni sectator acerrimus ijs uerbis. Epithymum inter ea, quae atram bilem extrahunt, præstantissimum est remedium. Dantur ipsius drachmæ quinque leuigatæ ex lactis hemina. Epithymbrum uero, quod thymbræ innascitur, epithymo similiter euacuat, sed imbecillius est. hæc tenus Paulus. Ex his itaq; omnibus non dubitauerim asserere, unum tantum esse epithymum, non autem plura. Quandoquidem si Paulus, Aëtius, & Actuarius pro certo non habuissent, legitimum Epithymum esse illum thymi florem, de quo scribit Dioscorides, putassentq; duo eius genera reperiri, nulli dubium est, quin & ipsi explicassent duplex in thymo nasci epithymum. Verum cū compertum haberent, unum & idem esse medicamentum capillamentumq; quod in thymo, thymbræ, & stoebe profilit, ijsq; nullo radice adminiculo conuoluitur, & implicatur, sibi uisum est, quòd suo tempore Epithymum uulgaris notitiæ medicamentum esset, sat fore declarasse non modò id in thymo gigni: sed etiam in stoebe, thymbræ, & (ut nos sæpe uidimus) in polio, et chamædry. ut hinc scirent medici, in epithymi defectu, epithymbrum, uel epistœbem substitui posse: quinetiam ut non ignoraret, id capillamentum harum plantarum propriam non esse partem, neq; suam habere sedem, sed ascititium quoddam esse exterius adueniens, & in ijs profiliens, & uiuens. His igitur rationibus adducor, ut non temerè existimem, Dioscoridis codicem, quem Plinius habuit, fuisse (ut diximus) deprauatum, & ob id ipsum Plinium deceptum esse: aut hunc aliunde accepisse occasionem, ut duo magno errore faceret Epithymi genera. Quòd autem Dioscorides epithymum florem thymi dixerit, haud ineptè dictum putauerim: nam cū is sciret Epithymum thymo innasci, nulla radice propria, sed thymi adminiculo fultum, floresq; per se albos ferre, qui cū in thymo sunt, huius plantæ proprii uidentur; ideo non absurdum fore duxit scribere, Epithymum esse florem durioris thymi. Sed quòd Epithymum flores albos ferat, declarasse uidetur Dioscorides, cū dicit. Capitula habet tenuia, & leuia, caudiculas habentia capillorum modo. Siquidem his notis non descripsit Dioscorides thymi florem superius libro tertio (ut Brasauolus asserit) sed capitulis in cacumine, flore purpurascens refertis, nulla caudicularum, neque capillorum habita mentione. Præterea conijcere licet Dioscoridem epithymum thymi florem appellasse, quòd à thymo decerpatur eo duntaxat tempore, quo epithymum ipsum largè floret. Nam quòd pro epithymo non intellexerit is purpureum thymi florem, hinc perspicuò apparet: quoniam de epithymi uiribus libro III. ubi de thymo, & eius floribus egit, nihil in medium protulit, nimirum eam ob causam, quòd epithymum propriam

thymi

- thymi particulam non existimauerit esse, sed (ut supra dictum est) ascititium quoddam, ut in arboribus muscus, & uiscum: quæ tamen legitime arborum partes non sunt, sed uiribus & facultate diuersæ. His igitur rationibus, ut arbitror, ductus Dioscorides, egit de thymo, & eius floribus libro tertio inter odoratas plantas: de epithymo uero, tanquam de re à thymo diuersa, disseruit in hoc libro quarto inter deiectionia medicamenta. Similiter de arboribus, quibus uiscum innascitur, disputauit libro primo: de ipso autem uisco libro tertio cum ijs medicamentis, quæ suo lentore glutinant. Adde quod idem indicare uidetur nomen Græcū ἐπίθυμον, quod Latinis modò sub, modò in significat. Vnde nil aliud nobis epithymum infert, quàm in thymo, uel sub thymo. Id quod flori thymi quomodo conuenire possit, non uideo: utpote qui non in thymo, neque sub thymo nascatur, sed super thymo, ea eminentiori parte, qua capitula emergunt. His alia accedit ratio, quod cum scripserit Dioscorides Epithymum plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gigni, facile colligi potest, ipsum de Epithymo uulgaris usus esse locutum. Quippe si epithymum proprii thymi florem esse duxisset, ei sanè opus non fuisset scribere, quod magis ijs in locis epithymum copiosum proueniret, quàm alibi: quoniam scripsisse sat erat, oriri epithymum, ubicunque thymum proueniat, hoc argumento, quod thymum ubicunque nascatur, estate suos edat flores. Epithymum in thymo satureiæ simili nos sæpius legimus prope Goritiam Saluatino, & Gargaro montibus supra Salicanum, qui eo durioris thymi genere copiosè uestiuntur, sed cui epithymum insideat eo tantum tractu, qui ad meridiem spectat. Et si enim montes illi thymo omni ex parte scatent, nusquam tamen thymi plantas mihi licuit inuenire, in quibus Epithymum spectaretur, nisi in amceniore montis parte, ubi herbe enatæ austro perflantur. Quamobrem nil mirum esse debet, quod in Pamphylia, & Cappadocia epithymum frequentissimum proueniat. Sed quoniam tot scio me frustra huc adduxisse argumenta, quibus meam firmaui sententiam, nisi etiam Plinii authoritati, qua nititur Brasauolus, clarius responderem: id circo illi ita responsum uolo, quod cum Plinius Dioscoridis mentem, à quo priorem suorum uerborum partem sumpsisse uidetur, non rectè perceperit, ideo non affirmatè, sed dubiè duo fecit Epithymi genera, & aliorum potius, quàm suam opinionem retulit, cum inquit. Epithymum est flos è thymo satureiæ simili. Differentia, quod hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pili, &c. Porro uero idem Plinius in ijs uerbis errasse deprehenditur, quod maiori, duriori; thymo herbaceum florem, minori uero album reddiderit: cum tamen minoris flos purpureus sit, alterius autem modò candidus, modò in candido purpurascens. Hinc itaque perspicuum fit, tam confusè, & inconstanter de epithymo, & thymo tractasse Plinium, ut nihil certi in hac re ex eius uerbis elici possit. Ceterum hallucinantur, mea quidem sententia, in Epithymi historia, etiam Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui Dioscoridis uerba perperam interpretati deprehendantur, etsi ut fortè alijs doctiores uiderentur, suam in Epithymo sententiam proferant ijs uerbis. Certissime à paucis uerus sensus uerborum Dioscoridis de epithymo percipitur. nam cum ipse Dioscorides dicat capitulo de epithymo, epithymum flos est è thymo satureiæ similis, non per hoc intelligit Epithymum, scilicet capillamentum thymi esse simile herbe satureiæ, sed asserit illud dictum capillamentum thymi esse simile capillamento satureiæ, scilicet thymbræ. quia etiam & supra thymbram generatur huiusmodi capillamentum, sicut supra thymum. hæc patres illi. In quibus facile cognoscitur horum inanis quedam iactantia, ne dicam, pace sua, ignoratia. quod sensus uerborum obscuros, claros reddere profiteantur, atque ijs subinde, ut mihi uidetur, maiorem caliginem offundant. Quod enim Dioscoridis sententia hoc loco euidenter sit, quàm ut exponi debeat, quodq; aperte Monachis refragetur, eius uerba testantur, quæ ita Græcè habent. Ἐπίθυμον θυμὸν ἐστὶν ἄνθος τῷ σκληροτέρῳ καὶ θυμωδέστερον. hoc est ad uerbum. Epithymum thymi est flos durioris & satureiæ similis. His sanè uerbis liquet, quod Dioscorides non comparat Epithymum, quod florem thymi uocat, flori satureiæ, ut Monachi illi malè interpretantur, sed illud genitiuum ἐπίθυμος ad thymum tantum refert: ita ut thymum, cui Epithymum insidet, satureiæ simile faciat. Thymi nanque duo habentur genera. Vnum maius satureiæ simile, in quo epithymum profilit. Alterum minus, tenuissimis folijs refertum, in quo nullum nascitur epithymum. Hoc certè non latebat Dioscoridē. quare ne quispiam fortasse putaret utriq; thymo epithymum innasci, id tantum in thymo duriori inueniri prodidit. Sed satis superq; de Epithymo disputatum est: iam medicinæ reddenda est ratio, & de eius uiribus agendum. Illud sibi peculiare ascriuit Epithymum (ut testatum reliquit Mesues in suis simplicibus) quod ualentius cæteris medicamentis atram bilem excernit, idq; facile, & citra ullam molestiam præstat. Efficax est ad morbos cerebri, nempe melancholiam, epilepsiam, diuturnos capitis dolores, aliasq; atrabiliaris ægritudines. Confert cordis tremoribus, & animi deliquijs. Præterea cunctis lienis affectibus mirè opitulatur: item renum uitij, & hypochondriaca melancholia uexatis. Frequens epithymi usus: datur enim utilissimè aduersus carcinomata, elephantiasin, & ulcera maligna, & atra. quin & quartana febre detentos liberat. Epithymi uires breuissimè perstrinxit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Epithymum thymi facultatē habet, ad omnia efficacius. exiccat, & excalfacit ordine tertio. hæcenus Galenus. Verum quia Epithymum ob similitudinem mihi ad memoriam reuocauit CASSYTHAM ita à peritioribus medicis uocatam, licet officinis, & herbariorum uulgo Cuscuta nominetur, cum à ueteribus Græcis nihil, quod constet, de ea memoriæ proditum sit, hic locus poscere uidetur, ut de ea aliquid disseramus. Cuscuta igitur, siue Cassutha eius generis est, ut in frutices, & herbas epithymi modo profiliat, & uiuat earum adminiculo fulta, nulla radice nixa, sed uelut ab alarum sinu prodeuntibus cirris, capillamentisue longissimis. Hæc statim ab exortu plantarum ramulis se implicat, & adeo crebris inuolutionibus his se circumuoluit, ut breui plantas ipsas strangulet, atque enecet. Folijs nullis unquam uestita uisitur. Flores tamen edit albos, quàm plurimos, à quibus semen tenue prodit. Cirri rufescunt, uitium capreolis crassitudine, & facie pares. Sunt qui putent, admirabile hoc plantæ genus Plinio Cassutam appellari libro xvi. capite ultimo, ubi ita scriptum reliquit. Est & in Syria herba, quæ uocatur Cassytas, non tantum arboribus, sed ipsis etiam spinis circumuoluens sese. Nec plura Plinius. Ex quibus equidem, quod repe-

Epithymum
ubi plurimū.

Plinii lapsus.

Monachorū
expositio uana.Epithymi uires
ex Mesue,
& Galeno.Cassuthæ historia
& uires.

CASSUTHA.

Nomina.

ALYPVM.

Alypi consideratio.

Opinio quorundam refutata.

Alypi uires ex Paulo.

riantur Plinij codices, in quibus cadytas, non casytas legitur, quodq; hæc arboribus tantum, & spinis se circumuoluat, nostra uerò Cassutha duntaxat herbas, & frutices, non arbores complectatur, & irretiat, non ausim affirmare uulgarem cuscutam esse Plinij casytam; præsertim cum in Syria tantum nasci scribat ipse Plinius. Credidere præterea plerique Cassuthæ eandem inesse facultatem, quæ & plantis inest, in quibus nascitur. Quorum utiq; sententiam potius probandâ, quàm refellendam censeo, argumento quòd Epithymum ipsdem, Galeni auctoritate, polleat uiribus, quibus & thymū. Excalfacit Cassutha ordine primo, siccatq; secundo. Abstergit, & quadam cum adstrictione roborat. Iecoris obstructions aperit, infarcti lienis uitia expedit: uenas pituitosis, atq; biliosis exonerat humoribus: urinam pellit, & regio morbo subuenit. Puerorum febribus auxiliatur: sed diuturno usu uentericulum grauat, quæ tamen noxa tollitur, si anisi momentum adijciatur. Bilem deijcit, præsertim absinthio admista. In quem usum decoquitur, bibiturq; eius decocti selibra, cum sacchari sesquuncia. Quod Græci ἐὺλῦπον, Latini quoq; Epithymum dicunt: Mauritani, Esitimo, seu Esichemo: Itali, Epithimo: Hispani, Cabellos, seu flores del thomilho: Galli, Teigne de thyn.

Αὐτῶν. ALYPVM. CAP. CLXXIII.

ALYPON furculosa herba est, subrubra: gracilibus ramulis: tenuibus folijs: flore molli, leui, & copioso: radice betæ, tenui, referta acri succo: semine epithymi. Gignitur in maritimis, maximè Libyæ, quàm largissima, quanquam alibi quoque plurima prouenit. Semen atram bilem deijcit, si mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumatur: verum interanea leuiter exulcerat.

ALYPVM, eiusq; radix (si Actuarius credimus) nil aliud sanè fuerit, quàm officinarum Turpetum, turbit Arabibus dictum, quod album uocant. Ipse enim suo de compositione medicamentorum libello, ubi minoris parandæ triphera rationem docet, sic inquit. Si hoc medicamento pituita deiectionem moliri instituis, alypum, id est, album turpetum addas. Idem post, ubi de simplicibus medicamentis uomitū cientibus tractauit, ita scribit. Turpetum, quod radix est pityusæ, & album alypiæ, glutinosam detrahit pituitam. Verum quia idem Actuarius, paulo antè Alypum describens, prodidit eius semen atram bilem per alium ducere, putauere quidam Actuarius alypiam ab alypo differre, quòd huius seminis tantum uires reddiderit. Sed ijs respondi potest, quòd cum probè sciret Actuarius aliam uim inesse semini, aliam uerò radicibus, proinde de radicibus sub turpeti, & de semine sub Alypi nomine differuit. Plantæ enim habentur, quæ alium folijs, alium semine, alium radicibus effectum præbent. Medium herba nobis exemplo erit, quæ, Dioscoridis testimonio, mensuræ sistit, cum tamen eius semen contrarium efficiat. Quamobrem faciliè crediderim Alypum, & Alypiam nullis inter se notis disidere: nec modò his rationibus fretus; sed etiam Pauli auctoritate. quippe qui libro VII. Alypum inter ea, quæ atram bilem depellunt, commemorauit ijs uerbis. Alypi semen inferius atram purgare bilem pari epithymo mensura, cum sale, & aceto dictum est: intestina uerò, si fidem Dioscoridi accommodamus, leuiter exulcerat. Est autem, meo iudicio, quæ nunc Alypias uocatur. hæc Paulus. Ex quibus palàm est, Paulo nullam inter Alypi, & Alypiam fieri differentiam. Cæterum ad nos solâ radicem deferri, neq; ullum hætenus qui plantâ, uel semen ostenderit, me nactum fuisse,

fuisse, antea prodideram in commentarijs nostris Italica lingua conscriptis. Verum hoc tempore Lucas Gbinus uir rei medicæ eruditissimus, Pisis herbam hanc pro Alypo ad nos misit, cuius hic picturam damus, quæ quidem descriptioni pulchrè quadrare deprehenditur. Alypi, quod legerim, non meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Hic de Turpeti uiribus nobis differendum esset, nisi superius in Tripolij commentatione, eius historiam, ac facultates latius prosecuti essemus, quam ut adhuc plura dicenda, uel addenda supersint. Herba, quæ ἄλυσον Græcè, Alypum quoq; & Alypia Latine dicitur: Italicè, Alipo.

Nomina.

Εἰμπετρον. EMPETRUM.

CAP. CLXXIII.

10 EMPETROM aliqui phacoides uocant. nascitur in montibus, & maritimis, falso gustu: sed quòd propius terreno fuerit, amarius sentitur. Trahit bilem, pituitam, & aquam, si bibatur in iure aliquo, aut hydromelite.

EMPETRI herbæ faciem nullis prorsus notis depinxit Dioscorides. Vnde solo nomine nobis de hac herba potius diuinandum esset, quàm quòd aliquid certi, ac perpetui statui possit. Non desunt tamen qui Oedipum se faciant, & hæc Dioscoridis obscura quasi enigmata audeant soluere. Hi siquidem Empetron eam planta putant esse, quam hodie Romani Fœniculum marinum appellant, alij uulgari sermone herba di san Piero. Sed hanc nos superius libro secundo legitimè esse crithmum, pluribus probauimus. Porro & ubi nascatur Empetron, & quibus facultatibus sit præditum, Plinius quoq; tradidit lib. XXVII. cap. IX. ita ut ea planè à Dioscoride mutuatus deprehendatur. Verum in reddendis medicinis, nominis fortasse similitudine deceptus, quòd Empetron saxifragam esse existimauerit, uires, quas utriq; seorsum tribuit Dioscorides, ipse uni Empetro assignauit, addens huic, quòd urinas ciet, & calculos frangat: quæ medicinae saxifragæ debentur. Qua in re Plinium omnino errasse fatendum est. Empetri meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum disserit. Empetron ad solas purgationes uidetur esse commodum, bilem, ac pituitam educens. Gustu falsum est: proinde ad alia quoq; utaris licet, ad quæ pollere ostendimus substantiam falsam. Nominatur item prasoides. Hæc Galenus. qui temen à Dioscoride in nomenclatura discordat: quandoquidem alter Empetron phacoides à quibusdam uocari prodidit, alter uerò prasoides dici ait. Quare non deest suspicio, quin aut horum alter errauerit, aut alterius codex hoc in loco sit deprauatus. Non enim uideo, quomodo rectè idem Empetron simile reddi possit, & lenti, & porro, ut illa nomina demonstrant. Quod Græci εἰμπετρον, Latini similiter Empetrum & Calcifragam nominant: Itali, Empetro.

Empetri consideratio.

Plinij error.

Empetri uires ex Gal.

Nomina.

Ἀμπέλως ἀγρία. VITIS SYLVESTRIS.

CAP. CLXXV.

VITIS syluestris sarmenta uitis modo prælonga emittit, aspera, lignosa, rimoso cortice, folijs hortensis solani, longioribus, ac latioribus, muscoso flore, & capillaceo: fructu exiguis uuis simili, post maturitatem rubente: rotunda est acinorum facies. Feruefacta radix in aqua, & in cyathis duobus uini aqua marina diluti, pota, humorem alui ciet: ideo hydropicis datur. Vuæ eius uitia cutis in facie, & maculas omnes expurgant. Enascentes uiticulæ, cibi gratia, fale condiuntur.

VITIS syluestris planta est in Hetruria mulieribus notissima: utpote qua eius uuis, quibus lentigines, & maculas in facie emendant, plurimum utantur. Hæc constat folijs hortensis solani, sed longioribus, ac latioribus: floribus racematim coherentibus (ita enim legendum censeo in Dioscoride, non muscosis, ut uulgata habent exemplaria, Oribasij testimonio fretus, qui hoc loco non βερώδεις, sed βοτρωώδεις legit) capillaceis, purpureo colore: fructu exiguis uuis simili, rubente, ac uinoso. Illud porro nobis obstare potest, quòd minus hæc sit uera Vitis syluestris, quòd etsi eius sarmenta, quibus uinifera uitis modo uicinas arbores scandit, ac uincit, quadantenus aspera uideantur; non tamen, ut in Dioscoridis codicibus scriptum reperitur, rimoso sunt cortice, sed albo. Huic obiectioni ita respondere possum, quòd ea non sit legitima huius plantæ nota. nam quòd uerbum illud Φλοιόεσσα γούρτα non legatur in Oribasio, facit ut sufficer in Dioscoride hoc loco mēdum ac uitium subesse. Hinc itaq; moueor, ut hanc pro syluestri uite nunc proferre non dubitem, donec alia nobis, aut alijs cōperta sit planta, quæ magis notis omnibus illi respondeat. Theophrastus uitem syluestrem Atragenā uocasse uidetur lib. V.

Vitis syluestris consideratio.

cap.

Vitis sylue-
stris uires ex
Galeno.
Nomina.

cap. ultimo de plantarum historia, ubi de fomitis ad ignem concipiendum egit. Antiqua enim ætas chalybem fortasse non experta, ex ligno duriore, & fungoso ignem parabat: ad quod, meo iudicio, sylvestris uitis materies admodum apta fuit. De huius uitis sylvestris uiribus scripsit Galenus lib. vi. simplicium medicam. his uerbis. Vitis agrestis racemi extergendi uim habent, ut ephelæ, & nauos, & id genus omnia in extrema cute existentia curare possint. Sed & adstrictionem quandam extrema germina obtinent, quæ & sale condiri assolent. Quæ uitis ἄμπελος ἁγρία Græcis, Vitis sylvestris Latinis uocatur: Vite saluatica, Italis.

Ἄμπελος λευκή. VITIS ALBA.

CAP. CLXXVI.

mulsa potus. Ad psoras, & lepras semen efficaciter illinitur. Lactis abundantiam facit succus eius, si cum tritico decocto forbeatur.

Vitis albæ cō-
sideratio, &
uires.

VITIS alba officinis, & herbarijs Bryonia nominatur. Vulgò mulieribus Cucurbita sylvestris dicitur. Nota omnibus ferè planta est, quod passim secus uias, & propter sepes proueniat. Hanc inter sua deiectionia medicamenta reposuit Mesues, qui de ea hæc ad sensum scribit. Vitis sylvestris, quod hausta, quemadmodum & dracunculus, uentriculo, & iecinori noxam inferat, danda non est, nisi aromatum puluere permista, aut addito mastiche, cydonijs malis, aut alijs adstringentibus, roborantibusq; medicamentis. Succus è contrita radice expressus pituitam eicit, urinam remorantem trahit, & cerebrum mundat, quinetiam pectus, et neruos à pituitosis, putridisq; excrementis: uiscerum obstructions aperit: renes à calculis expedit: subuenit item uertiginosis, comitialibusq;. Præstat opem mirificè tussientibus: & induratos tumores resoluit, præsertim lienis, si cum uino, & ficibus tusa radix illinatur. Menstrua elicit, & uniuersum purgat uterum, atq; etiam foetum expellit, si in eius decocto insideant foemina. Succus fabarum, aut cicerum farina exceptus, maculas in facie, & uulnorum cicatrices emendat, linimenti modo adhibitus. Oleum excauatis eius radicibus immissum, cineribusq; incoctum, sugillata delet. Præterea mulieres uulua strangulationibus obnoxias mirum in modum iuuat, adeo ut eas à strangulatu liberet, & sanet. Equidem noui mulierem quotidie ferè per annos hoc morbo uexatam, quæ tandem à quodam uulgari herbario edocta, ut unum album biberet, in quo uitis albæ radicis uncia efferbuisset dormitum itura semel in hebdomada, cum hac medicina per annum usa fuisset, optimè ex illo morbo conualuit. Vitis albæ meminit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, de eius uiribus ita scribens. Vitis albæ, quam & Bryoniam, & Psilothrum uocant, prima quidem germina ab omnibus pro more in uere eduntur, utpote edulium stomacho, eo quod adstringat, gratum. Habent etiam subamarum, & modicè acrem adstrictionem: quare & urinam moderatè cient. At radix & abstergentem, & desiccantem, & tenuium partium, ac moderatè calidam uim obtinet: quamobrem & lienes induratos liquat, tum epota, tum foris cum ficibus imposita: & psoram, & lepram sanat. Porro fructus eius racemi speciem præferens, ijs qui coria tinguunt,

Vitis albæ ui-
res ex Gal.

gunt, utilis est. Planta hæc Græcis ἄμπελος λευκή, & βρυονία uocatur: Latinis, Vitis alba: Mauritanis, Fesire, Alfesire, Fessera siue Alfescera, Nezargiesan seu Nezarchasen: Italis, Vite bianca, & Zucca saluatica: Germanis, Stiekuurtz, & Teufel kirbsz: Hispanis, Nuexa & Anorca: Gallis, Colubrine, & Couluree.

Nomina.

ἄμπελος μέλαινα. VITIS NIGRA.

CAP. CLXXVII.

NIGRA uitis, quam aliqui nigram bryoniam uocāt, folia fert hederae, similaceis proxima, sed maiora: caules etiam cognatos: capreolis suis arbores, quasi adminicula, comprehendit: fructus racematim cohærent, qui inter principia uirent, & post maturitatem nigrescunt: radix foris nigra, intus buxæ colore nitet. Viticellæ, quæ primo germinum partu erumpunt, in olera recipiuntur. menses pellunt, urinas cient, lienem absumunt: uertiginosis, comitialibus, neruorū resolutione tentatis profunt. Radix eadem, quæ uitis alba præstat, sed inefficacius. Folia cum uino exulceratis iumentorum ceruicibus commodissimè illinuntur: luxatis itidem imponuntur.

VITIS nigra Hetruscis uulgò appellatur Tamaro, corrupto à tamno uocabulo. Sunt enim qui hanc tamnum, siue tamum etiam uocent, unde Latinis eius uua Taminiæ dicta est. Huius uiticellæ, quæ uere primùm è terra erumpunt, quod asparagis similes sint, eorum more decoctæ, hac etiam tempestate manduntur, quæ uis non eam, quam asparagi, cū palato ineant gratiam. Frequentissima hæc in Hetruria prouenit, quin & in Goritienfi comitatu, ubi Martio & Aprili mensibus, eius cauliculi in fasciculos digesti in foro ueneunt ad ciborum usum. Huic tamen, quæ in Italia nascitur, illud tantum obijci posse putauerim, quod in uuarum colore ab illa disidere inueniatur, quam Dioscorides repræsentauit, quod huic uuæ post maturitatem nigrescant, nostræ uerò perpetuò rubentes spectentur: cætera enim, meo quidem iudicio, inter se maxime conueniunt. Sed illud nihil me mouet, neque facit, ut mutare debeam sententiam, & credere hanc aliam esse à Vite nigra, quod sæpe uiderim solanum hortense quibusdam in locis uuas ferre modò

Vitis nigra
consideratio.

nigras, modò rubentes, modò croceas: quandoquidem natura plerumque cum florum, & fructuum colore ludere soleat, ut in uuis, cerasis, moris, ficibus, prunis, malis, & alijs cōpluribus perspicuè cernitur. Idcirco nil mirum esse debet, si in Italia Vitis nigra rubentes uuas proferat, alibi uerò nigras, ut in Græcia, Asia, alijsq; calidioribus, quod huiusmodi discrimina sæpe numero cœli, ac soli diuersitate contingant. Hac igitur ratione fretus, quæ, ni fallor, illam obiectionem diluit, non dubitauerim asserere, hanc plantam, cuius etiam hic effigiem pictam damus, esse ueram ac genuinam Vitē nigram, quoniam cæteræ omnes prorsus notæ illi adstipulari deprehenduntur. Cæterum credidit Leonardus Fuchsius, medicus nostræ ætatis celebris, eam stirpem esse legitimam Vitē nigram, quæ nostris in Hetruria uulgò Vitalba dicitur, quamq; alteram esse Dioscoridis clematidem superius huius libri initio abunde ostendimus. Verum hæc eius opinio nobis, pace sua, planè reprobanda uidetur. Siquidem nostra Vitalba non habet radicem foris nigram, intus buxæ colore: non fert folia hederae maiora, sed potius minora, & per ambitum laciniata: nec semen edit in racemi modum, sed simul compactum, nulla cum uuis similitudine. Adde, quod eadem sua facultate exulcerat. Vitis uerò nigra exulceratis boum ceruicibus medetur, & luxatis ob adstringentem uim, quam habet, utilissimè imponitur. Vitis nigræ uires paucis perstrinxit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Vitis nigra: uocatur autem hæc propriè bryonia, uiti alba ad omnia similis, nisi quod imbecillior. hætenus Galenus de uite nigra. Huius autem succo (ut est author Mesues) nihil ualentius ad strumas sanandas, si cum uini, & mellis æquali portione is hauriatur. Præstat ad idem radix quoq; si tusa, & melle excepta illinatur. Sed quoniam Vites tam alba, quam nigra, de quibus hætenus dictum est, mihi in mentem eam herbam redegerunt, quæ aliquibus uulgò uocatur BALSAMINA, alijs Viticella, alijs Momordica, alijs Caranza, cum ueteribus nihil de ea posteritatis memorie proditum sit, sitq; dotibus quàm plurimis non obscuris prædita, hunc locum opportunum duximus, in quo huius herbæ historia pertractetur. Est itaque VITICELLA, siue Balsamina, planta, quæ prælongis, tenuibusq; uiticulis, ulro citroq; reptantibus, proximas tum herbas, tum arbusculas comprehendit: folijs uitis albae, aut uini-feræ similibus, sed longè minoribus magisq; per ambitum laciniatis: capreolis tenuibus ex alarum sinu prodeuntibus quibus sese implicat appositis adminiculis. Florē promit cucumeri similem, colore subluteum: fructum utrinq; turbinatum, qui oui ferè faciem repræsentat, cute carnosâ, quibusdam acutis bullis rigente, dipsaci modo, Huic maturo puniceus color, qui præterea facillè disiliit ultimam maturitatem adeptus. Semen includit angurie uocatæ simile, minus tamen, cōiectum cute crassa, pingui, lubrica, & perquam rubente. Planta hæc gracili nititur radice, nec citius

Fuchsi opin.
reprobata.Viticellæ, siue
Balsaminæ hi-
storia.

BALSAMINA.

Viticellæ uo-
cata uires.

Nomina.

tius fructum perficit, ac maturat, quàm aduentante autumno, Au-
gusto, & Septembri mensibus. Nusquam nisi sata, quod sciam, in
Italia prouenit: pluribus autem in locis inibi plantatur, & nasci-
tur. Folia uulnera recentia glutinant. Fructus exempto semine in
solantur diu in oleo omphacino, aut macerantur eodem oleo in bal-
neo calentis aquæ, aut equino calente fimo, sitq; inde oleum præ-
stantissimum ad arcendas uulnerû, mamillarumq; inflammationes,
doloresq; mulcendos. Valet idem ad exulceratos, inflammatosq;
uterus siphone iniectum. Doloribus hæmorrhoidum mirè auxilia-
tur: in quem usum macerantur fructus (ut diximus) oleo amygda-
lino dulci, aut è semine lini expresso, addita ad unamquaq; olei li-
bram, liquidæ uernicis uncia. Medetur hoc ambustis tam igne,
quàm aqua. Punctis, sauciatisq; nervis utiliter illinitur: quin &
uulnerum cicatrices tum attenuat, tum etiam prorsus delet. Scri-
bunt recentiorum quidam, steriles mulieres fecundas fieri, si à bal-
neo medicamentis utero conferentibus parato, hoc oleo uteri osou-
lum sibi perunxerint, ac demum suis se iunxerint uiris. Ramicosis
pueris efficax remedium est, si eo locus sapius perungatur. Folio-
rum puluis (ut ij affirmant, qui periculum fecerunt) cochlearis mē-
sura ex plantaginis, siue equiseti decocto, intestinorum uulnera sa-
nat. Nec desunt qui eundem puluerem laudibus efferant, ad coli
dolores, & intestinorum tormina. Porro illud hic prætereundū
non est, ne fortè huiusce plantæ nomina alicui imponant, quòd sunt
qui Momordicam etiam appellent geranij genus quoddam, illud sci-
licet, quod maiora inter cætera folia profert, malua amplitudine,
de quo libro tertio in Geranij abunde differuimus. Quæ Vitis
nigra Latinis, ἄμωτελος μέλαινα Græcis nominatur: Arabibus,
Fesire sentanim, Fesiresim, Alfesiresim, siue Faserfin: Italis, Vite-
nera, & Tamaro: Hispanis, Congorca.

FILIX MAS.

FILIX FOEMINA.

ωτέρις.

Πτέρις. FILIX MAS.

CAP. CLXXVIII.

FILICI folia sine caule, sine fructu, sine flore, ex uno pediculo cubitali longitudine exeunt, multifida, & lateribus pinnata, sub graui odore: radice per summa cespitum, nigra, oblonga, filices multas fundente, subastringente gustu. nascitur in montibus, & saxosis. Radix latas tineas excutit, sumpta drachmis quatuor ex aqua mulsā: melius si cum scammonia, aut ueratri nigri totidem obolis detur: sed qui sumunt, alia prægustare debent. laborantes lienis incremento recreat. Radix & potu, & illitu cum axungia, vulneribus sagitta arundinea factis, est auxilio. cuius rei probatio talis
 10 fertur. Peribit filix, quam per ambitum sata copiosior arundo coronet: & contrā euanescens abibit arundo, quam obsepiens multa filix in orbem cinxerit.

Ἐλυθηρίς. FILIX FOEMINA.

CAP. CLXXIX.

FILIX foemina folijs est filicis, surculosis, altioribusque, & quæ non singulari, vt illa, pediculo fulciantur: radicibus longis, pluribus, obliquis, quæ ex nigro in luteum flauescunt: aliquæ etiānum rubræ inueniuntur. Pellunt lata interaneorum animalia, cum melle, eclegmate sumpto: potæ cum uino drachmis tribus teretes tineas eijciunt. Datæ foeminis sterilitatem faciunt: & prægnantibus abortum, si supergrediantur. Farina humidis ulceribus, & cicatrici repugnantibus inspargitur: iumentorum ceruicibus medetur. Folia recentia in oleribus cocta manduntur, ut uentrem emolliant.

FILICIS tam maris, quàm foeminae, quibus scatet uniuersa Italia, meminit Theophrastus lib. IX. cap. XX. de plantarum historia, his uerbis. Filix foemina utilis contra interaneorum animalia lata, melle subacta: & contra tenuia, in uino dulci cum farina hordeacea data. Si mulieribus grauidis detur, abortum facere: si cæteris, steriles in totum reddere aiunt. Differt foemina filix à mascula, quod folium unico artu porrectum hæc habeat, radicem uerò crassam, longam, & nigram. Harum igitur uires sterilitati addixisse natura putatur. Hactenus de filicibus Theophrastus. De ijs etiam scripsit Plinius lib. XXVII. cap. IX. sic inquit. Filicis duo genera, nec florem habent, nec semen. Pterin Græci uocant, alij blechnon, cuius ex una radice complures exeunt filices, bina etiam cubita longitudine excedentes, non graues odore. Hanc marem existimant. Alterum genus thelypterin Græci uocant, alij nymphæam pterin. Est autem singularis, atq; non fruticosa (fortè rectius non singularis, atque fruticosa) breuior, molliorq; & densior, folijs ad radicem canaliculata. Vtriusq; radice sues pinguescunt. Folia utriusq; lateribus pinnata, unde nomen Græci imposuere. Radices utriq; longæ, in obliquum, nigrae, præcipuè cum inaruerē: siccari autem eas sole oportet. Nascuntur ubiq; sed maximè frigido solo. Effodi debent Vergilijs occidentibus. Vñus radice in trimatu tantum, neq; antè, neq; postea. Pellunt interaneorum animalia: ex his ptēnias cum melle, cæteras ex uino dulci triduo potæ. Vtraq; stomacho inutilissima. Aluum soluit, primò bilem trahens, mox aquam. melius ptēnias cum scammonij pari pondere. Radix eius diuim obolorum pondere ex aqua, post unius diei abstinentiā bibitur, melle prægustato, contra rheumatismos. Neutra danda foeminis, quoniam grauidis abortum, cæteris uerò sterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetrīs inspargitur, iumentorum quoq; ceruicibus. Folia cunicem necant, serpentem non recipiunt. Et libro XVIII. cap. VI. idem de Filice hæc scripto reliquit. Filix biennio moritur, si frondem agere non patiaris. Id efficacissimè contingit germinantis ramis baculo decussis: succus enim ex ipsa defluens necat radices. Aiunt & circa solstitium auulsas non renasci, nec arundine sectas, aut exaratas uomeri arundine imposita. Filicem utranque prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi de earum uiribus in hunc modum disserit. Filix mas radicem habet maximè utilem: latum enim lumbricum interficit, si quis eam quatuor drachmarum pondere in aqua mulsā sumperit. Ad eundem modum foetum uiuum quidem necare, mortuum autem eijcere mirum non est: est enim amara, paulum habens adstrictionis. Quamobrem ulceribus imposita ualenter desiccandi facultatem obtinet, non tamen mordax est. Similem ei uim habet Thelypteris nominata. Planta Græcis πτέρις & πτέριον, Latinis Filix appellatur: Arabibus, Sarax, seu Sarachs: Italis, Felce: Germanis, Vualdtfarn: Hispanis, Helechoyerua: Gallis, Osmunda regale.

Filicis utriusque historia.

Filicis utriusque uires ex Galeno.

Nomina.

Πολυπόδιον. FILICVLA.

CAP. CLXXX.

FILICVLA nascitur in muscosis petris, & uetustis arborum caudicibus, præsertim quercuū, palmi altitudine, filici similis, subhirsuta, non tenui perinde diuifura. Radix pilosa, in qua continentur cirri, ceu polyporum, crassitudine digiti minimi, coloris intus herbacei, austera aliquatū, & gustu subdulcis. Purgandi uim habet. Coquitur cum gallina, aut piscibus, aut beta, aut malua, ad aluum soluendam. Aridæ farina aquæ mulsæ insparsa, detrahit bilem, & pituitam: trita luxatis efficaciter illinitur, & aduersus rimas, quæ inter digitos fiunt.

POLYPODIUM Latinis Filicula nuncupatur. Recentiores medici, atque etiam officinæ Græcum nomen retinent. Eius duo reperiuntur genera. Alterum, de quo hic Dioscorides differit, omnibus notum est, quod ubiq; locorum
 Polypodij cōsideratio.

POLYPODIVM.

POLYPODIVM ALTERVM.

corum frequens proueniat. Alterum uerò non nisi paucis cognitum esse reor, folio aspleni, sed longiore, uiridiorè, magisq; per ambitum laciniato: radice priori simili, graciliore tamen paulò. hoc plurimum nascitur in montium syl-
uis. Nos copiosum uidimus, legimusq; quibusdam in montibus, per quos iter breue, ac compendiosum faciunt, qui Go-
ritia Labacum contendunt. Prætulit Mesues filiculam, quæ in quercuum caudicibus gignitur, quòd ea, quæ solo, aut
muscosis lapidibus innascitur, suo quodam exuberante, inconcoctoq; humore maximè uentriculo sit noxia, quòdq; ip-
sum flatibus repleat, ac etiam subuertat. Id quod postea in uniuersum de omni Filicula subiunxit, dicens. Polypodium
inter ea recensetur medicamenta, quæ uel maximè corpora exiccant, & extenuant: subuersionem, & nauseam fa-
cit. In quo tamen Mesui refragatur doctissimus Manardus Ferrariensis, asserens, quòd polypodium, cùm imbecilli-
ter leuiterq; purget, corpora extenuare non possit: addens se certò scire, quòd idem per se exhibitum, nullam stoma-
cho inferat iniuriam. Proinde Auerroi in hoc magis adstipulandum censet, quàm alteri: quandoquidem Auerroes au-
thor est, Polypodium tutum esse medicamentum, & epithymo præstantius. Polypodium (ut testatum reliquit A-
tuarus in libro de compositione medicamentorum) bilem, & præsertim atram, & pituitam extrahit. Dantur pur-
gata radice seni scrupuli adfusa aqua mulsæ. Mediocriter uerò aluum ciet, & citra molestiam, tum in gallinaceo iu-
re, tum in cremore ptisanæ cocta radix. Polypodio facultatem duntaxat assignauit Galenus libro VIII. simpli-
cium medicamentorum, ijs uerbis. Polypodium dulcem simul & austeram habet uincentem qualitatem, ut facultatis
sit admodum desiccantis, citra morsum tamen. hæc Galenus. Ex quibus sanè satis constare posse arbitror, Mesucum
rectè dixisse, & in hoc immeritò à Manardo reprehensum fuisse. Nam quòd Polypodium abundè exiccet, Galenus
testis est grauissimus. Ex quo cur etiam efficaciter extenuare non possit (ut inquit Mesues) non equidem uideo. Quæ-
re potius adducor, ut in hoc opinio Manardi alioqui celebris, mihi planè reprobanda uideatur. πολυπόδιον quod
Græcis, Latinis similiter Polypodium & Filicula uocatur: Mauritani, Bisberg, Aibeig, siue Beffagi: Italis, Poli-
podio: Germanis, Engelsuesz, Baumffar, & Dropffauuerz: Hispanis, Filipodio, & Polipodio: Gallis, Polypode.

Polypodij ui-
res ex Actua-
rio, & Gal.

Nomina.

Δρυοντέγισ. DRYOPTERIS.

CAP. CLXXXI.

DRYOPTERIS nascitur in veterum quercuum musco, filici similis, multò minore foliorum
incisura: radicibus inuicem implexis, hirsutis, gustu acerbis, in dulcedinem uergentibus. Philo-
thrum est cum radicibus trita: illinitur enim primùm usque dum sudorem euocet, mox sudor ablu-
tur, & recens imponitur.

DRYOPTERIS.

NON aliud Græcis significat Dryopteris, quam filix in quercubus nascens, quod filix hæc in annosis, muscosisq; (ut Dioscorides inquit) quercubus proueniat, folijs filicem ad unguem referentibus. Nascitur etiam humenti solo, & inter uepres, circa quercuum caudices: eam siquidem ipse in Goritiensi agro pluribus in locis inueni extra quercuum caudices enatam, nullis repugnantibus notis. Dryopteris ijs, qui syluas ingentes frequentant, notissima est. Dryopteridis meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, eius facultates referens his uerbis. Dryopteris gustu mistam facultatem præfert, dulcem, acrem, amaram: in radice uero item acerbam. Facultatem habet septicam, proinde etiam pilis glabram cutem efficit. Quæ δρυωτέρις Græcè, Dryopteris item & Filix quercus Latine dicitur.

Dryopteridis
consideratio.

Dryopteridis
facul. ex Gal.

Nomina.

Κνίκος. CNICVS. CAP. CLXXXII.

CNICVS folijs constat oblongis, per ambitum diuisis, asperis, spinosis: caule sesquipedali: capitulo magnitudine grandis oliuæ: flore croci: semine candido, alioqui rufo, longo, anguloso. Huius flore in obsonijs utuntur. Seminis tusi, & expressi succus, cum aqua mulsæ, uel iure gallinacei, aluum purgat: sed stomacho aduersatur. Ex eo autem fiunt offulæ, quas placentulas uocant, adiectis succo amygdalis, nitro, aniso, & melle decocto, quæ aluum emolliunt. Hæ in partes quatuor finduntur, quæ nucis iuglandis magnitudine impleant: è quibus ante cœnam duas, uel tres sumpsisse satis est. Ratio téperandi hæc est. Cnici candidi sextarius, amygdalarum tostiarum & delibratarum cyathi tres, anisi sextarius unus, aphronitri drachma una, cum carnibus triginta caricarum. Seminis succus lac cogit, & magis ipsum resoluendæ alui facultate donat.

SUNT in Italia, qui Cnicum Crocium Saracenicum appellant, quod eius flore plerumq; croci loco rura utantur: tametsi officinæ Mauritanos secutæ Cartamum uocent. Cnicus (ut auctor est Theophrastus libro VI. cap. IIII. de plantarum historia) duorum est generum, satium unum, alterum sylvestre, ut latius libro tertio in Atractylidis mentione retulimus. Porro in usum medicinæ semen tantum uenit. Quod (ut Mesues inquit) haustum supernè, inferneq; purgat. Pituitam, & aquas extrahit: quo fit, ut coli dolore affectis, & aqua inter cutem laborantibus opem mirificè præstet, non modò haustum, sed & clysteribus infusum. Seminis medulla à putaminibus repurgata, & saccharo eclegmatis modo excepta, pectus, & pulmones abstergit, uocem clarificat, prolificumq; semen auget. Cnici uires paucis perstrinxit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Cnici semine duntaxat ad purgationes utimur. Tertij est ordinis excalfacientium, si quis foris eo uti uolet. Eius planta κνίκος Græcis, Cnicus, & Cneus Latinis appellatur: Mauritanis, Kartam, siue Charthom: Italis, Zaffarano Saracinesco: Germanis, Vuilder saffran: Hispanis, Alacor, & Semente de papagaos: Gallis, Saffran bastard, & Saffran sauage.

Cnici confi-
deratio.

Cnici uires
ex Galeno.

Nomina.

Λινόζωσις. MERCVRIALIS.
CAP. CLXXXIII.

LINOZOSTIS, aliqui parthenion, alij hermū botanion appellant, folijs constat ocimi, helxinæ cognata,

G g tis,

CNICVS.

tis, sed minoribus: ramulis duplici geniculorum modo cinctis, alarum cauis multis, fructu fœminæ, copioso, quandam racemorum speciem præbente: mari è foliorum sinu dependente, paruo, rotundo, ceu binis testiculis vnà cohærentibus: frutice dodrantali, aut maiore. Vtraque in oleribus manditur, ad aluum ciendam. cocta in aqua, epoto iure, bilem aquamq; detrahit. Constat, vt mares gignantur, hunc facere: vt fœminæ, illam, si à purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoveantur.

MERCVRIALIS MAS.

MERCVRIALIS FOEMINA.

Mercurialis
confid. & hi-
storia ex Pli.

MERCVRIALEM, quæ Græcis Linozostis appellatur, duorum generum esse constat: unum mas, alterum fœmina. Vtraq; non modo medicis, ac seplasiarijs uulgaris admodum est notitiæ; sed etiam mulierculis, & fœrè omnibus, quod in clysteribus plerunq; imponatur. Quare non est, cur de Mercuriali hîc pluribus differamus. Subijciam tamen quæ de ea memoriæ prodidit Plinius lib. x x v. cap. v. ijs uerbis. Linozostis, inquit, siue parthenion, à Mercurio inuenta est, ideo apud Græcos hermû poan multi uocant eam, apud nos omnes mercurialem. Duo eius genera, masculus, & fœmina, quæ efficacior: caule cubitali interdum, ramoso in cacumine, ocimo angustioribus folijs, geniculis densis, alarum cauis multis: semine in geniculis dependente, fœminæ copioso, mari iuxta genicula stante, rariore, ac breui, contortoq; fœminæ soluto, & candido: folia maribus nigriora, fœminis candidiora: radix superuacua, prætenuis. Nascuntur in campestribus cultis. Mirum est, quod de utroque eorum genere proditur: ut mares gignantur hunc facere, ut fœminæ illam. Hoc contingere, si à conceptu succus protinus bibatur in passo, edanturue folia decocta ex oleo & sale, uel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili, cû heliotropio, & duabus, aut tribus spicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent, & herbam ipsam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum usu prædicauit illas: eas ad hunc modû adhuc medicorum nemo nouit. Ille eas uulue cû melle, uel rosaceo, uel irino, uel lirino admout. Item ad ciendos menses, secundasq;. Hoc idè præstare potu, fotuq; dixit. Instillauit auribus surdis succum, inunxitq; cû uino uetere. Aluo folia imposuit, epiphoris, stranguriæ, & uesicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha, & thure. Aluo quidem soluendæ, uel in febris, decoquitur quantum manus capiat, in duobus sextarijs aquæ ad dimidias, bibitur sale, & melle admisto, necnon cum ungula suis, aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui utranque dandam, siue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum lædunt. Hactenus de mercuriali Plinius. Eius quoque uires descripsit Galenus libro vii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Mercuriali utuntur omnes ad uentris purgationes duntaxat. Verûm enimvero si quis eius facere periculum uolet in cataplasmate, sanè eam digerentis admodum facultatis esse experietur. Λινόζωσις sic Græcè, Latine uerò Linozostis & Mercurialis uocatur: Italicè, Mercorella: Germanicè, Bingel kraut: Hispanicè, Mercuriale, & Vrtigua muerta: Gallicè, Mercuriale.

Mercurialis
uires ex Gal.
Nomina.

ΚΥΝΟΚΡΑΜΒΗ. CYNOCRAMBE.

CAP. CLXXXIII.

CYNIA, aut cynocrambe, cauliculum binum do drantum altitudine emittit, mollem, subalbidum: folia mercuriali, aut hederæ similia, certis interstitijs subalbida. semen folijs adhæret, paruum, rotundum. Folia cum caulibus pota, aluum cient, oleribus commendantur. Ius decocti & pituitam, & bilem, aquamque detrahit.

VIDETUR Ruellius existimasse Cynocrambē eandem herbam esse cum Atriplice sylvestri. Quæ in re (si ita esse credit) aperte errasse deprehenditur, quod præter sylvestrem atriplicem, etiam comperta sit legitima Brassica canina, quodq; de sylvestri atriplice simul cum sativa scripserit Dioscorides libro secundo. Cynocrambe, quam nos Mercurialem spuriam appellamus, in Italia omnibus ferè locis provenit, in campis, in uis, & in vineis, nulla prorsus descriptioni reclamante nota. Differt hæc ab agresti atriplice non modò folijs, & facie: sed etiam caulis proceritate. Siquidem atriplex sylvestris quandoque ad duum cubitorum altitudinem assurgit. Cynocrambe uero binum palmorum longitudine contenta est. Huius nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus in libris simplicium medicamentorum. nam ea Cynocrambe, cuius ipse Galenus, & alij rei herbariæ scriptores mentionem faciunt sub nomine Apocyni, alia est ab hac, de qua hic agitur. Quæ planta Græcis κυνοκράμβη, Latinis Cynocrambe, & Brassica canina appellatur: Italis, Mercorella bastarda: Germanis, Vuid bingel kraut.

Cynocrābes
consideratio.
Ruellj error.

Nomina.

HELIOTROPIVM MAIVS.

HELIOTROPIVM MINVS.

Gg 2 Η'λιωτρόπιον

Ἡλιοτρόπιον μέγα. HELIOTROPIVM MAIUS.

CAP. CLXXXV.

HELIOTROPIO magno flos est effigie scorpionis caudæ, vnde scoriuro ei nomen: & quoniam folia cum sole circumagat, heliotropion dicitur. Folia ocimi habet, hirsutiora, candidiora, & maiora: ramuli à radice terni, quaterni, aut sæpe quini exiliunt, multis alis concaui: flos in cacumine candidus, aut subfuluus, incuruatur ut scorpionis cauda: radix tenuis est, & inutilis. nascitur in asperis. Decoctum herbæ ex aqua, fasciculo manus plenæ, potu pituitam, bilemque per alium extrahit: contra scorpionum ictus in vino potum, & illitum prodest. adalligatur ad conceptus arcendos. Aiunt per horam vnā ante accessiones, seminis grana quatuor cum vino quartanas finire, tria verò tertianas. Illitum semen formicantes verrucas, penilesque, & thymos, & epinyctidas exiccat. Folia infantium destillationibus, quas syriacæis uocant, podagricis, luxatisque vtilissimè illinuntur. menses crient: partus trita, & imposita pellunt.

Ἡλιοτρόπιον μικρόν.

HELIOTROPIVM MINVS.

CAP. CLXXXVI.

HELIOTROPIVM paruum nascitur in palustribus, iuxta lacus, folijs antedicto proximis, rotundioribus: semine acrochordonum verrucarum modo, pensili, rotundo. Herba cum suo semine pota, adiecto nitro, hyssopo, nasturtio, & aqua, latas tineas, teretesque excutit. Peniles verrucas, quæ acrochordones uocantur, cum sale illita tollit.

Heliotropij
utriusque con-
sideratio.

HELIOTROPION maius, licet in asperis nasci Dioscorides tantum prodiderit; tamen in Hetruria, & in comitatu Goritienfi, ubi frequentissimum uisitur, passim ferè prouenit, in campis, secus uias, in oppidorum plateis, et circa ædificiorum areas, aridis item, & sabulosis locis. Herba hæc apud Hetruscos officinis Verrucaria appellatur, quod uerrucas, myrmecias, & thymos affricata ualenter adimat. Quare mihi, ut Ruellio quoque doctissimo, plurimum errare uidentur, qui censent Calendulam officinis dictam, quæ & neotericis Caltha existimatur, esse Heliotropium maius. namque omnes prorsus illius notæ huic reclamare deprehenduntur. Neque eorum opinioni illud quicquam addit, quod huius Calthæ semen quadantenus scorpionum caudiculas referat, quoniam Dioscoridi Heliotropij flos, non semen scorpionis caudæ effigiem repræsentat. Porro Ruellius heliotropium hoc uocari ait herbam cancri, quod

CALTHA.

Calthæ con-
sideratio, & vi-
res.

Nomina.

eius flores in caudæ cancri (qui nobis astacos esse putatur) similitudinem inflectatur. Verum hæc nominis ratio à Ruellio assignata mihi non planè satisfacit, quod scorpionum, & astacorum caudæ forma inter se maxime differant. Vnde potius crederem, hoc Heliotropium herbæ cancri appellationem traxisse, quod efficacissimum sit aduersus carcinomata, & ulcera gangrænosæ ad quæ magno admodum successu eo utuntur chirurgici, qui & plantam, & eius uires compertas habent. Caterum Heliotropium minus uidimus, ac sæpe legimus in Tridentino agro, in palustribus quibusdam locis, idque compluribus ostendimus, ut quod pictura satis respondere mihi uideretur. Quod autem huius Heliotropij, aut alterius mentionem fecerit Galenus, non inuenio in simplicium medicamentorum censu. Paulus tamen utriusque meminit, sed non plura de his tradidit, quam quæ Dioscoridi accepta referre potest. Sunt è recentioribus (ut supra diximus) qui Calendulam uocatam, Virgilij & Plinij CALTHAM existiment, hoc argumento nixi, quod flores aureos luteosue profert. Quorum equidem sententiæ non ausim omnino subscribere, aut refragari. Ea in Hetruria à florum colore uulgò Fior rancio nominatur. Hanc inibi passim acetarijs adhibent. Gustu est adstringenti, cum quadam leuiscula amaritudine. Ex quo non uideo, quomodo hæc, ut quidam scriptis tradiderunt, menses ciere possit. nisi id fortasse fiat ab occulta quadam facultate. Siccatae puluis cauis dentium immixtus, dolorem leuat. Vt Græci Ἡλιοτρόπιον, ita etiam Latini Heliotropium dicunt: officinæ & uulgus, Verrucariam.

Σκορπιοειδής. SCORPIOIDES.

CAP. CLXXXVII.

SCORPIOIDES herbula est, folijs paucis: semine caudæ scorpionis effigie. Illita scorpionum ictibus præsentaneo est auxilio.

SCORPIOIDIS speciem Calendulam nominatam haud dubiè esse censerem, si folia, sicuti semen, Scorpioni responderent. Verùm, cum hæc folijs paucis, illa uerò multis, longisq; profiliat, ij aperte falli deprehenduntur, qui in hac opinione uersantur. Equidem ueram, ut arbitror, Scorpionidem uidi primum superioribus annis in Foroiulienſi agro in Ciuitate Austriæ quodam in hortulo clarissimi medici Iuliani à Marostica Teruiſensis. Hanc eandem, cuius hic effigiem pictam damus, dum hoc tempore diligenter curarem, ut singulis plantarum descriptionibus, quarum cognitionem habemus, pictura accederet, ad me misit quidam ex ijs, qui rei herbariæ dant operam. Quam sanè suis notis ueram Scorpionidem referre putamus: etsi non desunt uiri doctissimi, qui aliter sentiunt. Scorpionidem breuissimè perstrinxit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Scorpionides exalfacit quidem ordine tertio, desiccatur uerò secundo. Ea non secus Latinis Scorpionides, ac Græcis σκορπιοειδής appellatur.

Scorpionidis
consider.

Scorpionidis
facul. ex Gal.

Nomina.

10

20

30

LIBRI QVARTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI

Senensis Commentarii,

IN LIB. QUINTVM PEDACII DIOSCORIDIS
ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SUPERIORIBVS quatuor libris, amicissime Aree, tradidimus de aromatibus, oleis, vnguentis, sarboribus, & earundem lacrymis, ac fructibus: item animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, ole-
ribus: necnon de omni radicum, herbarum, succorum, seminumque ratione. In hoc autem totius operis quin-
to differemus de uinis, & metallicis, à vite nostram commentationem auspiciati.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

QVONIAM non difficile tantum, sed quasi etiam impossibile esset, ut cuiuscunque scientiæ, aut facultatis principiis, ac fundamentis uniuersalibus ignoratis, sciri perfectè possint illa, quæ deinceps speciatim in ea considerata ueniunt; ideo non minus necessarium, quam utile fore existimaui, si hic in uniuersum fossilium, ac metallorum materia tractaretur. Nam etsi in hoc quinto libro nonnullorum fossilium medicamentorum cum historiam, tum facultates tradiderit Dioscorides, & ipsum secutus Galenus in libris simplicium medicamentorum; cum tamen eorum neuter originem, materiam, causas, ac alia plura in his æstimanda, ac cognoscenda explicauerit, illa quidem hoc loco silentio inuoluenda non duximus, ut quantum per nos fieri potest, nihil quod ad ab-
solutam rerum simplicium cognitionem, & communem usum faciat, à nobis intactum relinquatur. Cum itaq; plu-
res tam antiquos, quam recentiores, qui de fossilium, ac metallorum materia scripserunt, diligenter satis perlege-
rim, eos utique non modò inter se differentes reperi, sed in aliquibus etiam contrarios. Nam licet eorum quidam de ueritatis tramite parum defleant: uidentur tamen non exactè ea omnia explicauisse, quæ hac in re maxime necessa-
ria censentur. Fieri enim lapides, Aristoteles author est, igne non liquecentes ex sicca ignescente exhalatione. Ex quibus deduci potest, exhalationem humidam materiam esse lapidum liquecentium, è quibus metalla constantur. quo fit, ut ex Aristotelis sententia, lapides igne non liquecentes fiant ex calido, & sicco uapore: liquecentes ue-
rò ex humido halitu tantum. Sed opinionem hanc, qui rem altius, diligentiusq; inuestigarunt, minime probandam existimant, cum lapides longè minus, quam terræ ex uapore fieri queant. Siquidem puluis, qui sic gigneretur, unū aliquod ex pluribus fieri nunquam posset, nisi humor illi commisceretur. & omnes pariter lapides non liquecentes
absq; multa hominum opera, ac tundendi labore facile in arenam, uel puluerem transirent, si tantum ex ijs nullo ac-
cedente humore efficerentur. Quod profectò haud ita se habet: lapides nanq; ferè innumeros admodum compactos, solidosq; uidemus. id quod haud dubiè ostendit, ex illo tantum uapore eos nequaquam genitos esse. Quòd si ex eo lapides eiusmodi procrearentur, magis omnino fierent in superiore aëris regione, ut quæ facile ignis contactu incen-
datur, quam intra terrā. Quandoquidem omnibus liquidò constat, quam superior illa aëris regio ex uelocissima astro-
rum conuersione, citius accendatur. Ac certè si non aliàs, saltem quoties gignerentur comete, faces, flammæ, chypeiq; ardentes, deciderent lapides è cælo, aut terræ. quòd tamen fieri non uidemus. Et quanuis tradiderint pro-
digiorum scriptores pluuisse quandoq; lapides, ut Plinius, & alij quidam testantur; non tamen ob hoc opinatus est Ari-
stoteles in aëre lapides gigni posse. Nempe is lapidem è cælo delapsum uentorum ui in aërem sublatum scribit. At si lapides in aëre fiunt (quòd planè negare non ausim) quid obstat, cur dici non possit, hos ex eadem fieri materia, ex
qua illi sub terra generantur: quam quidem materiam facile produxisse potuerint uiolentissimæ tempestates: utpote
quæ repentino aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint.
Theophrastus uerò non lapides solum, sed terras etiam constare scribit ex pura, ac æquali materia, quæ confluxu
quodam, siue percolatione sit effecta, aliòue modo excreta. Quod etsi iure aliquo probari possit, non tamen ijs duo-
bus modis tantum talis efficitur. Nec ea quanuis proxima sit materia terræ insignis, omnis etiam est lapis, uerum a-
lijs quoq; modis fit pura, & æqualis materia, ut cum succi nascuntur. Interdum quoq; necesse est, ut calor materiam
ijs duobus modis genitam, prius coquat, ut inde efficiat succum, ex quo tandem lapis, qui liquecat ignis calore, fie-
ri possit. Verum enim uero multò magis in hoc errasse Theophrastus deprehenditur, quòd scilicet omnes lapides etiā
pretiosos terra abundare crediderit: is enim ita inquit. Eorum, quæ in terra consistunt, alia aquea sunt, alia uerò
terrena. Aquea quidem sunt metalla, nempe aurum, argentum, & reliqua. Terrena uerò lapis, & lapidum spe-
cies pretiosæ, ac etiam terrarum species omnes, quæ colore, uel læuore, uel spissitudine, aliàue facultate sunt in-
signes.

Varia de ge-
neratione la-
pidum senten-
tia.

Aristotelis
opinio.

Theophrasti
opinio.

signes. Quandoquidem si uera esset hæc Theophrasti sententia, nulla quidem inueniretur gemma, quæ translucere-
ret, cum tamen uariæ, ac ferme innumerae reperiantur, quæ maximè pellucunt. Hinc itaq; fit, ut citra iniuriam di-
ci possit, non omnes pretiosorum lapidum species esse terrenas, sed aqueas, id est, ex humore quodam constatas, cui
aque pondus longè maius, quàm terræ insit. Ceterum Auicennæ opinio, quam sequitur Albertus, multò magis
ueritati, ac rationi coherere uidetur, quam aut Aristotelis, aut Theophrasti. Quippe quaquam non explicuerit ip-
se, quibus modis futura lapidis materia congregetur; dixit tamen lutum esse in primis lentum, & aquam non sim-
plicem illam, sed cum terra permixtam. In qua permissione si plus terræ, quàm aquæ confluerit, lutum dicitur,
sin aquæ, succus. nihil enim aliud est lutum, quàm terra, quæ permaduerit aqua: nec succus aliud quidem explicat,
quàm aquam, quæ sorbuerit terram, uel abraferit, tetigeritq; metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus est, len-
tum, ac tenax esse oportet, cuiusmodi illud est, ex quo lateres & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod
penitus lentore careat, haud difficulter separatur, ac dissoluitur humor, tumq; non lapis ex eo efficitur, sed pul-
uis. Lutum uerò tenax calor primùm exiccando conspissat, efficitq; medium inter lutum, & lapidem: deinde quia
diutius idem agit, uel acrius, lapidem gignit. Quinetiam succus crassius, & lentus facile conuertitur in lapidem.
quod in animantibus est euident, præsertimq; in nobis, cum iandudum ueteribus medicis, ac etiànum recentioribus
decretum sit, tum renum, tum uesicæ calculos non aliunde progigni, quàm ex lento, crassiq; humore temporis tra-
ctu à caloris nostri facultate coacto. Ob id igitur translucens gemmas non ex aqua tantum fieri constat; sed ex pu-
ro, liquidoq; succo, qui aquæ multum, terræ uerò tantillum referat. Siquidem si ex aqua tantum huiusmodi lapi-
des efficerentur, non utiq; mergerentur in ea proiecti, sed ea supernatarent, non secus ac glacies, & grando. At
cum omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam crystallus, & beryllus, quæ tamen, quoniam glaciem colore
representant, omnino uidentur ex aqua constare, satis intelligimus, ex sola aqua non gigni lapides illos. Quapro-
pter (ut in sequentibus suo loco dicitur) planè explodenda uenit Plinij, & aliorum quorundam sententia, quibus
certum est, crystallum glaciem esse, quæ niue in algidissimis montibus concreuerit, cum aqua non supernatet. Ge-
nerantur præterea lapides ex lapidibus ipsis, cum fluuiorum, riuulorum, ac subterraneorum fontium aquæ per saxa
excurrentes, ab eorum superficie aliquid lapidosi abraferint, quod cum resederit, solis calore siccatur, ac lapidescit.
Hoc enim euidentissimè apparet in canalibus, ac soli patentibus aquæductibus, quibus nonnullæ aquæ calidæ ducun-
tur. Ii nimirum lapideis quibusdam crustis oblinuntur, quæ cum tenuissimis ramentis compactæ sint, cæteris mollio-
res, infirmioresq; habentur. Hoc idem apertissimè conspicitur in quibusdam balneis aquarum sponte nascèntium, præ-
sertimq; in balneo sancti Philippi comitatus nostri Senensis. Quandoquidem ex huiusce balnei aqua, particula quæ-
dam gignuntur lapideæ, saccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quæ usque adeo imitantur semina
saccharo contexta, & alia id genus, quæ in officinis saccharo similiter conteguntur, nempe anisum, coriandrum, ac
etiam plerumq; cinnamomum, ut ijs capsula à quibusdam impleantur, itaq; aptentur, ut solatij causa aliquos saccha-
ri, eiusq; confecturarum audissimos decipiant. Fit hoc quoq; in his, qui huius aquæ stillicidio utuntur ad cerebri
morbos curandos, illi quotidie caput subijciantes. Siquidem lapidosa illa materia, capillis circumcisis continuè inhæ-
rens, in granula quædam cogitur, ac coalescit, ab aniso saccharo contexto nihil ferè dissimilia, quæ non nisi tractu
temporis inde se explicant, & dissoluuntur. Idem præterea euenit in montium concauitatibus, ac speluncis, quæ ex
saxo potissimum calcario constât. quippe aquarum ex saxorum commissuris stillicidio lapidea concreuit materia, quæ
cavitatum illarum cameris non aliter pendet, quàm stiria hyberno gelu è domorum nostrarum tectis prominent.
Ex eodem etiam saxo calcario oritur gypsum, melitites, galactites, & alij quidam lapides: & ex succo, qui ex eo-
dem saxo, & aqua contemperatur, lapis specularis, & gypsum, quod rarò translucentum inuenitur. Eodem modo
ex ramentis rubei lapidis fit hematites, & schistos: item in commissuris marmoris maculosi, aut eius, quod in can-
dido cinereum colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Iudaici, trochitæ, & consimiles. Verum enimue-
ro succus lapidescens omnino differt ab aqua, quæ saxorum ramentis referta est, uel quod plus habeat sedimenti, uel
quod calor talem coquendo aquam, eam densiorem effecerit, uel quod aliquid is succus contineat, quod uehementer
adstringat. Ex quo (ut opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur. Postremò materia lapidis erit
quicquid habet meatus, per quos succus lapidescens imbibi possit, siue is à terra contineatur, siue cum aquis mistus
ex ea effluerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animantes, ossa, & alia in lapides uertuntur, ut Bohe-
mi apertè testantur. Quandoquidem in eorum regno pluries in subterraneis fodinis (Georgius Agricola auctor est)
arbores inuētæ fuerint in lapidem cōuersæ, stantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus. Equidem ipse quoq;
ingenue fateri possum, arboris ramū ex lacus cuiusdam litore mihi allatum esse, qui altera parte lapideus, altera uerò
lignæ cernebatur. Venetijs item in magno Germanorum emporio, quod uulgò uocant il Fondaco de Todeschi, equi
testiculū lapidem factum, Antonius Golb mercator ibi pro Fucharis agens, iucundo omnium spectaculo, & admiratione
ostendebat. Id quod animalium quorundam carnibus, & ossibus, tum etiam testaceis piscium operimētis euenisse com-
perimus. namque in Hetruria quàm plurimis in agris, buccina, cochleæ, conchule, & eiusmodi multa aratro ab agri-
colis eruuntur in lapidem conuersa. Quæ sanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita se rem hæc habere, uti dixi-
mus. Sed ut ex prædictis omnem lapidum materiam paucis perstringamus, ea in primis est lutum, in quo multò plus sit
tenacis terræ, quàm aquæ. Deinde est succus, qui uehementi frigore congelascit, in quo aqua ipsa terrā superat. Sūt
præterea ramenta saxorum, quæ aquarum decursus abradit. Quinetiam succus lapidescens, qui cum in aërem effluxit, in
lapidem concreuit. Omne deniq; quod habet meatus, in quibus lapidescens succus facile excipitur. Nihilò secius in
metallorum ortu et materia, de quo iam nobis differendū est, auctores inter se dissentire inuenio. Alia etenim est philoso-
phorum, alia chymistarum, alia astrologorum sententia, quibus etiā accedit opinio imperitissimi uulgi, quæ tantum ab alijs
dissidet, quantum à ueritate, & à ratione prorsus abhorret. Is nanq; certò credit, non modò saxa; sed etiam me-
talla

Auicennæ o-
pinio cōpro-
bata.

Plinij opinio
explōsa.

Varia de me-
tallorum ortu
sententia.
Vulgi opinio
explōsa.

talla omnia, pretiosos lapides, & gemmas, ac terrarum uaria genera, in ipsa tantum mundi creatione Deum optimum maximum talia finxisse, atque creasse, qualia nunc reperiuntur: nec medio temporis lapsu, ullam ex materijs ad id dispositis esse natam, uel renatam, neq; aliquam uim naturæ, ad eorum perennitatem summum rerum opificem tribuisse. Qui certe uulgus ita temerè pronuncians, non uidet quàm maximam naturæ inferat iniuriam, quæ nunquā aliquo temporis momento quiescens, nil aliud agit, quàm ea semper regenerare, quæ aliàs genuit, quæ etiam noua multa producit. Vnde hæc uulgaris opinio prorsus explodenda, atq; exhibilanda est. Quam insuper ut uanam ac ridiculam, illud maxime diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis sole clarius uisitur. Siquidem innu-
meræ inueniuntur metallorum fodinæ, tanquam inutiles à fossoribus derelictæ, quod inde omne metallum effoderint, per quas etsi prius longè, lateq; patebat transitus, ita ut liberè, & absq; ullo impedimento non modò fossores ipsi, sed uehicularum, ac curriculi per eas discurrerent; tractu tamen temporis factum est, quod materia lapidescens in ipsis adeo creuerit, ut fossoribus denuo ingredi uolentibus ob cavitatis angustiam denegaretur aditus. Sed præterea metalla continuè generari, ferrum indicio est. Id quod in Iluæ insula metallicis fieri (ea enim à maritimis nostris non longè distat) non modo probatissimi scriptores memoriæ prodiderunt; sed fossores ipsi, qui diutius in ipsis uersati sunt, uerbis referunt. quippe quod ferreæ illæ fodinæ multis iam annis destitutæ, iterum atque iterum ferrea materie impleantur. Porro philosophi, & chymistæ aliter sentiunt. Aristoteles lapidum materiam halitum tantum existimat. Chymistarum uerò nonnulli omnino asserunt, metalla in uisceribus terræ gigni ex sulphure, & argento uiuo: alij ex quadam cinere aqua madefacta. Quorum sententia, cum non solum suspecta, sed etiam planè falsa habeatur, eos nimis mirum omnes decipit, qui horum lubricis fundamentis nixi philosophantur, ut firmis tum rationibus, tum argumentis probare non uererer, nisi id præter nostrum institutum esset, qui hic harum rerum capita tantum percurrimus. Verum si quis rem hanc fusius enarratam, atque exactissime discussam habere cupit, librum legat Georgij Agricolæ uiri eruditissimi, à quo nos plura mutuatos esse ingenue fatemur. Cæterum illud omnibus, ut mea quidem fert opinio, persuasum esse debet, quod nil aliud sit metallorum materia, quàm substantia elementaria, quæ tanto perfectius metallum efficit, quantò magis in æquali proportionem tum qualitatis, tum quantitatis impensè depurata constat. Quippe in metallorum materia aquam esse, maximo argumento est, quod ignis calore liquentur, ac fluant: frigore uerò tum dëris, tum etiam aquæ rursus densentur, ac coëant. Id quod clarè ostendit, ea aquæ multum, terræ uerò parum obtinere. Simplex enim aqua non est eorum materia, sed mista cum terra: atque terræ quidem portio tanta in mistione existit, quanta aquæ perspicuitatem obscurat, fulgorem uerò non auferat. Quinetiam mistura quò purior fuerit, eò pretiosius (ut diximus) metallum consiat, idq; magis ignis patiens redditur. Sed quota terræ portio inquit cuique humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium unquam mente concipere potest, nedum uerbis explicare. Id tantum nouit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quasdam leges naturæ tribuit, quibus res inter se miscet, ac temperat. Succus igitur est, ex quo formatur metallum, quem pariunt uarij motus, quorum proximi sunt aquæ defluxus terram mollientis, aut secum rapientis: terræ cum aqua permistio: & uis caloris agens in misturas, ut id genus succos gignat. Sed cum de metallorum materia satis dictum sit, iam causam efficientem prosequamur. Ea autem nil aliud nobis esse censetur, quàm calor, & frigus, qui in ipsius terræ uisceribus reconduntur. Calor inquam is est, qui humoris metallici mistionem coquit, ac purificat; frigus uerò, quo eadem densatur, & dura efficitur. Hoc equidem experientia facile comprobatur, cum neminem lateat igni metalla liquefcere, ac etiam tractu temporis post liquationem, ipsius ignis calore contabescere, auro excepto. Quamobrem detestanda uidetur eorum opinio, qui tantum calore subterraneo metalla confici crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici siderum errantium influxu. Soli nanque auri generationem assignant, Lunæ argenti, Marti ferri, Mercurio argenti uiui, Ioui stagni, Veneri æris, Saturno denique plumbi. Adduntq; quod sicuti metalla ab errantibus stellis sui ortus principium habent; ita pretiosi lapides, ac gemmæ, à fixis suam effectricem causam suscipiunt. Huic autem sententiæ plerique non acquiescunt, quoniam has causas nimis remotas credunt, & propinquieribus causis inhærendum esse arbitrantur. Ego tamen inficias non eundem reor, quin omnia hæc inferiora terrena, ac finita regantur, gubernentur, & producantur à superioribus cœlestibus, ac sempiternis: quæ tandem diuturno orbium circumuolutione, omnium causarum tam remotarum, quàm propinquarum causa existunt. Ita pariter dicendum existimo lapidum gignendorum causam non semper à solo frigore, uel calore, sed modò ab hoc, modò ab illo prouenire. Nam lapides, quos aqua humectando dissoluit, calorem exiccando compegisse intelligimus. Contrà uerò, qui calore ignis liquefcunt, ut fluuiorum, & torrentium silices, quibus igne liquidis uitrum conficiunt artifices, eos frigore concreuisse certum est. Concretio enim, eiq; oppositæ affectiones, resolutio scilicet, atq; liquefactio, oriuntur à causis inter se contrarijs. Etenim calor à materia humorem extrahens, eam efficit duram: at frigus eandem, aëre maxima ex parte excluso, uehementer constringit, quemadmodum agit, cum aquam in glaciem, uel niuem cogit. Hinc est, quod memoriæ prodidit Galenus, eam aquam corporibus prorsus inimicam esse, quæ à niue, uel glacie colliquatis fluxit: quoniam omne, quod in ea tenuissimum erat, à gelu expressum fuerit. Duabus his causis tertia quoq; accedit, quæ est succus ille lapidescens, de quo superius diximus, qui uel solus, uel cum aquis permistus in stirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam præterquam quod sit lapidum materia, causæ etiam efficientis partes subit: quando scilicet in corpus aliquod per meatus penetrat, idq; totum secum in lapidem uertit. Quod si in lapidem concreuerit guttatim cadens, aut in urceos diffusus, tunc materia tantum, non causa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (ut supra dictum est) in locis quibusdam lapidosis, & interdum aquæ commistus, per uenas terræ manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, si fontes, riuuli, lacus, ac putei reperiri possint, qui stirpes, ossa, & alia multa in lapidem tractu temporis uertant. Verum non est ignorandum, quod succus is lapidescens motu aliquo agitatus, non facile in lapidem densatur, nisi crassus admodum fuerit, sed simulatq; in meatus ligni, aut alterius rei receptus, dispersusq; quieuerit, frigore

Causa metallorū efficiens.

gore cogitur, & concrefcit, mutatq; res illas, quibus continetur, in lapides, ut in quodam Gothiæ fonte euenire probatissimi authores testantur. Cuius guttæ solo persusæ, cum moueri, aut agitari nequeant, ab ambiente aëre densantur, & lapidescunt. Quod si præterea uerum est, in montibus Pyrenæis esse loca, in quibus aquæ pluuiæ lapidescant, id ideo fieri posse uidetur, quod aquas cum terra permixtas uel solis calor paulatim concoquat, uel insignis propter calorem siccandi uis, quæ terræ insit, conspisset: utroque enim modo ex eis potest effici lapis. Neque necesse est consingere, aut comminisci aliam uim, quæ id ipsum agat, quam quatuor qualitatibus, aut eam, quæ ab ipsis inter se agentibus, & patientibus orta loco tribuitur. Sed hic nobis subit inquirendum, cur unus tantum quandoq; gignatur lapis, cur uero plures uno loco efficiantur. Fit igitur, ut arbitramur, unus tantum lapis, cum locus, qui concepit materiam, solidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe conclusus calor omnem tum operam, tum facultatem undique in

Cur pauci,
cur multi lapi-
des fiant.

10 materiam conferens, unum duntaxat lapidem gignit, & ipsum quidem magnum, aut paruum, secundum materiæ quantitatem. quapropter plerumque singulares à frigore efficiuntur, cum purissimi succi, ex quibus constant, rariius multati ac magni in locum unum congregantur. Verum contra plures gignuntur lapides, si locus non fuerit plane solidus, sed meatibus refertus, per quos calor ipse discurrere queat: nam si meatus pauci fuerint, calor materiam diuidens paucos efficit lapides; sin multi, multos. Ad hæc plures generantur lapides non modo ex prædictis, sed etiam ex materiæ diuersitate. quandoquidem calor partem unius generis secernens ab alterius generis parte, plures efficit lapides. Item plures efficiuntur ex multis unius loci receptaculis, in quibus infusa materia in plures partes diuiditur: si quidem in ea frigus non minus, quam calor uires suas exercere potest. Qui lapides præterea pro diuersa materiæ mole magni, aut exigui redduntur. Iisdem modis quoque glarea, & silices fiunt: etsi ij sæpius aquarum impetu, qui saxa frangit, & comminuit, efficiantur. Hactenus causas explicauimus, quæ lapides, & metalla efficiunt. nunc ad eorum differentias progrediamur. Colorum itaq; discrimina, quæ in lapidibus spectantur, materiæ, ex qua gignuntur, diuersitatem indicant. unde unus, & idem lapis sæpe uarios colores consequitur, quod fiat ex diuersi coloris materia. Deinde calor, cum ipsorum lapidum sit opifex, coloribus materiam inficit: nam obscuros ipsius colores illustrare, illustres uero obscuros reddere potest. Cuius effectus exemplum clarum habetur in coloribus ijs, quibus fictilia uasa pinguntur. namque colores omnes, qui ad uasa fictilia pingenda, uel inscienda parantur, antequam in fornacem conijciantur, ab his plurimum distant, qui in fictilibus ipsis igne torrefactis, postea uisuntur. Quandoquidem etsi fictilia æris squama super porphyrite lapide leuigata, admixta aqua, infecta rufo colore, æris ferè modo, appareant; ignem tamen fornacis experta, uiridia efficiuntur. Sicut & color, qui ex ferri squama paratur, melius efficitur. Lapis etiamnum, quem figuli nostrates uulgo uocant zaffara, porphyrite lapide leuigatus, colore subnigro cruda adhuc fictilia tingit: sed igne percoctus, in cæruleum præstantissimum mutatur, ut nobis aperte declarat cæruleus,

30 ac pulcherrimus ille color, quem uulgo pictores uocant Smalto: is enim ex ipso lapide zaffara nominato, cum uitro misto in utriusq; fornacibus efficitur. Verum hanc colorum permutandorum facultatem in frigore non inuenias. quare lapides ab ipso coacti colorem eundem seruant, quo prius eorum materia infecta fuerat. Ex his adduci possumus, ut non temerè credamus, quod plerique fluuiorum, ac torrentium silices coloribus in superficie tingantur: quoniam modò aquarum inundatione madescant, modò solis calore siccentur. Solis enim calor, à quo silices ipsi æstate Særio ardente adeò incalescunt, ut uix tangi possint, ipsorum quidem colores (ut fictilium fornax) facile immutare potest, licet id magis euenire constet in eorum superficie, quam in centro. Differunt & metalla inter se colore, splendore, sapore, odore, pondere, & facultate. Color primùm uariis in metallis conspicitur, nam unumquodque suum sortitur colorem. Aurum siquidem inter metalla ideo fului coloris est, quod calor uel terram in flauedinem quandam sinceram uerterit, antequam cum aqua misceretur, uel succum ipsum mox futurum aurum. Aes uero suum colorem habet, & eum quidem subrubrum, eo quod terram nonnihil impuram adusserit calor. Ferrum autem subnigrum est, propter terram ualde impuram, & adustam. Argentum porro candidum est, quod terra eius fuerit alba. Eadem in cæteris singulis colores inuestigandi ratio. Sequitur deinde eorum splendor, & nitor, qui ab aqua tantum (ut antè diximus) prouenit. Ex quo fit, ut quantò humor ipse tenuior, densior, puriorq; fuerit, eò metallum nitidius, ac splendidius efficiatur. quam ob causam reliquis hac in parte præstat aurum. Atq; hinc etiam saporem odoremq; sibi metalla asciscunt: dum enim aurum igne comburitur, terræ ipsius sinceritate, quæ optimè cum aqua commixta est, fumum perexiguum, & uix sensibilem emittit, & dulcem, ac suauem magis, quam fetidum. Argentum uero contra, quod terram impuram, licet combustu difficiliorem obtineat, plus fumi eructat, quam aurum, & sub fetidum quoque odorem exhalat. Sed tam ferro, quam æri multò maior fumi copia effunditur, atque una odor longe fetidior, quod scilicet adustam contineant terram. Plumbum denique ac stagnum, ob aquæ redundantiam, hebes

50 tes admodum odores promunt. Nec alia de causa tum ærea, tum ferrea uasa, qui rem hanc scitè cognouerunt, ab usu coquinario abdicauere, quam quod adusta terræ, quam possident, ualde amara qualitate cibi omnes, qui in huiusce modi uasis uel coquuntur, uel parantur, uel asportantur, uel reponuntur, facile infici possint. Id quod non modò gustum malè afficit, & exasperat; sed etiam in uentriculo nauseam, & subuersionem commouet. In hoc ergo admonitos seplasiarios uolumus, ut ab horum uasorum usu caueant: nam quandoque compertum est, quod acida medicamenta in cacabo æreo (quæ fuit pharmacopolæ uel ignauia, uel imperitia) decocta, sæua ac periculosa intulerunt ægris symptomata. Præterea metalla omnia ponderosissima sunt: cuius rei causa est densitas ipsa, quæ sequitur bonam terræ cum aqua permissionem. Hinc fit, ut grauissima quæque pondera metallis liquefactis supernatent, modò maior sit metallorum quantitas, quam rerum, quæ ipsis demerguntur. At huius rei experimentum quotidie facere licet, si argentum uiuum in aliquod uas infundatur, eiq; metallica pondera superponantur, auro excepto, quod solum inter cætera fundum petit, quoniam plus cæteris ponderet: argento enim uiuo ipsa pondera non aliter supernatare deprehendentur, quam aquæ ligna. Cæterum aurum in ipso mergitur, non modò quod ponderosius sit; sed

Lapidum colores unde uarij.

Metallorum differentie plures.

etiam

etiam quod cognitionem quandam, & quasi consensum cum ipso habere uideatur. Metalla insuper, quæ liqueſcunt, ijs quæ attingunt, minime adhærent, nec eadem humectant, neque etiam labuntur, ut cæteri aquei liquores tam foſſiij, quàm à plantis, aut animalibus producti: sed eorum partes inuicem coguntur, simulq; coherent. Idq; non alia ratione fieri conſtat, quàm quod tam bona, firmaq; miſtio rei ſiccæ cum humida facta ſit, ut ſicca obſtet humida, ne adhæreſcat, & humectet: humida uerò contrà impediatur, ne ſicca prorſus conquieſcat. Quæ quidem miſtio quoniam in auro perfectiſſima reperiatur, ideo hoc igne nunquam abſumitur. nam cum eius puriſſima terra ſit optime cum aqua permixta, humorem ſtringit, & continet, ne ui ignis expiret: humor uerò contrà tuetur, ac defendit terram, ne accendatur. Idcirco nunquam comburitur aurum, ut cætera faciunt metalla. quæ quandoquidem impuriorem ſortiantur terram, deterioremq; miſtionem; proinde ignis uiolentia facile rapiuntur, & conſiciuntur: cum enim terra flammis accenſa fuerit, humorem celeriter deperdit. Attamen metallum unum alio magis, & citius comburitur, prout hoc illo plus terræ, eamq; minus probe miſtam obtinet. Etenim ſi libeat experiri, in primis ferrum deprehenditur igni conſumi, propter nimiam, quam habet, terræ impuræ copiam. Mox plumbum, & ſtagnum, quod ijs non ſatis firmum ſit cum terra temperamentum. quam ob cauſam poſtquàm humorem exhauſerit ignis, terram conſumit. Deinde æs, quod cum terræ purioris, ac etiam paucioris particeps ſit, quàm ferrum, etſi ea non ſatis exquiſitè miſta ſit cum aqua, diutius igni reſiſtit. Poſtremo argentum, quod quia puriore terra conſtat, ac melius aqua commiſta, non niſi longiori tempore flammæ cedit. Verum plumbum, ac ſtagnum non ob id igne tam facile uiuncuntur, quod multum impuræ terræ contineant, ſed ſolum ob miſturæ uitium, quoniam in his imperſectior inuenitur. Sed ad lapides noſtra reuertatur oratio. de quorum quoq; luciditate, ſiue perſpicuitate, ac nitore, uel horum oppoſitis obſcuritate, ac ſqualore iam aliquid nobis diſſerendum eſt. Ex prædictis itaque omnibus clarum eſſe arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quàm cætera elementa. Sed quoniam non terra, ſed aqua cernitur eſſe perſpicua, ac pellucida; ideo ab ea tantum perſpicuitatem, luciditatemq; ijs adueniſſe conſtat. Vnde ex ſuccis claris, & perlucidis conſtare lapides, quæ tranſlucent, affirmamus. quemadmodum ex terra eos, qui qualitatis perſpicuitati oppoſitæ reperiuntur: hi enim ex claris ſuccis gigni nequeunt, ſed ex impuris, ac turbidis uel luto, uel nigriore infectis. Quod uerò alij lapides magis, alij minus pelluceant, non aliunde fieri certum eſt, quàm è ſuccorum diuerſitate, cum ſcilicet alij alijs clariore, ac lucidiores exiſtunt. Ex quo ſequitur, quod albæ gemmæ gignantur ex ſucco, cui aquæ color inſit, atque adeo cæteris clariore, ac illuſtiores appareant, ut cryſtallus, & iris, gemma ſic ex argumento uocata: nam ſub tecto percuffa ſole ob angulos, quos habet, colores ex opaco reddit, ſpeciesq; arcus cœleſtis in proximis (ut Plinij uerbis utar) eiſculatur parietes. At adamas ex ſucco minus claro progignitur, ideoq; tam iride, quàm cryſtallo obſcurior eſt. Non diſſimili uarietate notantur aliorum colorum gemmæ tranſlucentes, ſiue ortæ fuerint è ſuccis uiridibus, ut ſmaragdi, ac praſij: ſiue è cæruleis, ut ſapphiri, cyanei, & iaspidum quoddam genus: ſiue è rubris, ut carbunculi: ſiue è purpureis, ut amethyſti, & hyacinthi: ſiue ex aureis, ut chryſolithi, & chryſopatii: ſiue ex miſti coloris ſuccis, ut opali. Hinc igitur colligi facile poteſt, quod cætera gemmarum genera, quæ perſpicuitate carent, è ſuccis concreſcant impuris, atris, & obſcuris: quando nec aqua quidem limpidiſſima, cui ater ſuccus inſuſus ſit, clara ac pura perſpici poſſit. Nitent tamen gemmæ non tranſlucentes propter inſignem leuorem, qui lucis continuitatem, & denſitatem parit. Quem quidem leuorem aut ſibi natura comparant, aut artificum manganio conſequuntur. Iſdem de cauſis marmora quoq; radiant. Porro lapides, & gemmæ pellucentes nonnunquam coloris labem, aut uitium aliquod contrahunt: ſæpe enim aut umbra, aut nubes, aut capillamentis, aut ſale, aut plumbagine uitiantur. Quæ ſanè omnia non alia ex cauſa proueniunt, quàm ex coloris ſucci diuerſitate. Gignitur quidem umbra, cum ſucci color aliqua parte obſcurior fuerit: nubecula uerò ob partem albidioris coloris. At capillamentum, quo præſertim ſapphirus inſcitur; ſal, quo opalus; palumbago, quo ſmaragdus, ex alieno prorſus colore fiunt, non autem proprio gemmarum. Quinetiam ſibi gemmæ ſcabritiem induunt, cum ob ſucci diuerſitatem partes inæqualiter coaleſcunt. His ergo rationibus nixus, nemo non audebit dicere atq; aſſerere, lapides omnes, ac ſaxa, quæ neq; nitent, neq; pellucent, ex craſſiſſimo ſucco, & terrena materia fieri. Differunt præterea lapides ſpiſſitudine & raritate, leuitate & grauitate. itaq; ponderoſis, ac compactis lapidibus pauci, & admodum occulti ſunt meatus: raris uerò, ac leuib; contrà multi, & patent. Quapropter dicendum eſſe reor, quod rari, ac leues efficiantur lapides, ubi eorum humor cū terra non probe fuerit miſtus. iſi quidem à calore ſiccatus locum, in quo conſederat, uacuum relinquit, ut in tophis, & ſimilibus conſpiciuntur. Idem quoq; euenit, cum ſponte ſagrant montes, ut Aetna in Sicilia, & Veſuuius in Campania Plinij tempore, ac etiam hac noſtra ætate. nam cum ibi magnis incendijs terra cremetur, eadem ratione ex ipſa fiunt meatuum pleni, cauernoſi, & leuiſſimi pumices. Contrarium planè fieri conſtat, ſi humor undiq; in terram penetret, & illi optime miſceatur: iſ enim hoc modo lapides graues, compactos, ac duros generat. Quod autem lapides duri, uel molles fiant, partim materia in cauſa eſt, partim uerò id, quod materiam fingit, & format. Nam ſi fuerit materia tenax, & calor tantus, ut ex ipſa humorem exhaurire queat, uehementer conſtringitur, & in ſe cogitur, fitq; ex ea lapis denſus, & durus. Sin lenioris parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiamſi probe terræ permixta ſit, abſumit, & reſoluit, terram uerò comburit. quo fit, ut lapis adeo mollis fiat, & friabilis, ut facile in puluerem redigatur. Obdureſcunt ad hæc lapides frigore, utpote quod ſuccum ualidiſſimè cogat, & conſtringat. Atq; ij lapides, qui ex huiusmodi ſuccis coactis concreuerint, in fornaces ardentes coniecti liqueſcunt, fluuntq; ob concluſos humores. Qui uerò igni admoti franguntur, & diſiliunt, non quidem tantum humoris in ſe continent, quantum priores, ut eo terrene partes cohiberi poſſint. Quos autem ex luto genuit calor, ignis terit in puluerem, propter terrenam ſiccitatem. Cæterum qui ex ſuccis pinguib; & bituminofiſ; conſtant, accenſi non ſecus ac ligna ardent. Cuius generis eſt gagates lapis, quo Cimbri, & alij pleriq; Germaniæ inferioris populi paſſim lignorum uice, quorum inopiam habent, ad ignem utuntur.

Lapidum diuerſa diſcrimina.

10

20

30

40

50

utuntur. Verum enimvero non ob id tanta est ignium vis, ut adamantem vincat: quandoquidem huius humor ignis calore fortior existit. Eandem etiam ob causam amiantus non modo non comburitur igni, sed ne quidem dissolvitur. Vterque enim etsi siccus, cum tangitur, esse sentitur; tamen humorem immixtum obtinet, non aliter atque metalla. Porro lapides, qui corpora erodunt, ut in Lycia inuenti, uel absument, ut Aßius, in quo corpora defunctorum condita assumi tradunt, unde illi sarcophagi nomen, ex materia admodum acri gignuntur, ut in sordinis quibusdam cadmia quædam inuenitur, quæ fossoribus ipsis manus erodit, & exulcerat. Postremo nonnulli lapides sunt, qui ueluti prægnantes lapillum, uel argillam, uel liquorem in utero gerunt. Cuius rei causa est & materiæ diuersitas, & quod eadem magna ex parte figuram globosam referat, aut quam proximè accedat. Materiæ enim pars interior ab exteriori differens, aut calore cocta mox diuiditur, aut aliquo post temporis spatio separatur, non secus ac arefactæ nucis auellaneæ nucleus à putamine. Quod si fuerit succus, uel lutum tenax, ipsa etiam pars interior in lapidem cogitur, ut in acitite uisitur: si uero lutum non tenax, uertitur in terram plerumque argillaceam, ut cernere licet in gaode: si succus tenuis, uel aqua, liquor interdum remanet, ut in enhydro, in quo ad motum fluctuat intus, ueluti in ouis liquor, ut inquit Plinius. Cæterum cochleas in saxis repertas, calor conclusus, ex materia pingui, & lenta efficere uidetur, & ex eadem gignere musculos, & conchyliæ: sed terra quanto est crassior, quam mare, tanto ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cuiquam esse debet, quod eiusmodi conchyliæ in lapidum medio orta, ibi diutius conclusa, ipsis cedente lapide, crescant, & uiuant. Siquidem ego certò testari possum, me uidisse non longè à Timaio fonte prope Diuinum castrum in Adriatici litore situm, ubi maris alluit unda, lapides à socijs malleis ferreis frangi, atque in illis plurima reperiri conchyliæ, quæ dactylos à forma, & colore uocant: sunt enim palmarum caryotis similia. Hæc eadem me aliquando comedisse memini in castro Goritiæ in opiparis mensis illustris, ac clari comitis Francisci à Turri nostrorum studiorum (quæ eius est singularis humanitas) fautoris, promotorisq; maximi: quæ sanè non minorem quam ostrea, in cibis gratiam habere comperi. In ipso quoque Diuini castro ipsdem uesci mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, uirum sanè nobilitate & moribus insignem. Neque me fugit, his nuper elapsis annis uirum magnificum atque præclarum Didacum Mendozium Hispanum, lapideas quasi tabellas mihi ostendisse ex Veronensi agro (ut assererat) delatas, quæ in longum scisse uarios intus pisces ueluti insculptos habebant, cum omnibus suis particulis quamuis minimis, in lapidem uersos. tot tamque admirabilia sunt opera naturæ. Huc præterea illud accedat, quod pisces fossiles reperiuntur ultra Pyrenæos montes, ut narrat Polybius lib. xxi. suarum historiarum. Usque ad Narbonem amnem, inquit, planities est, per quam fluuij feruntur Illiberis & Rhodcinus, fluentes propter urbes eiusdem nominis, quæ habitantur à Celtis. In hac igitur planitie sunt pisces fossiles dicti. in ea enim est terra tenuis, ubi multum nascitur gramen, sub quod altitudine duorum uel trium cubitorum per arenam aqua fluminis delata fluit: & si quando inundauerint, cum aqua pisces terram subeuntes (nam mirificè appetunt graminis radices) planitiem efficiunt refertam piscibus subterraneis, quos incolæ effodiunt. hæc Polybius. Quibus adde, quod etiam pisces fossiles inueniuntur circa Heracleam, atque in alijs plerisque Ponti locis, ut Theophrastus est auctor. quin et in Germania ultra Albim fluuium quibusdam in locis hac ætate effodiuntur. Verum quandoquidem Dioscorides in hoc quinto libro scripsit tractauitque etiamnum de uarijs terrarum generibus, quæ in medicum usum ueniunt, non alienum fore iudico, quod de his quoque uniuersim aliquid differamus. Terram itaque aut simplicem, aut compositam esse oportet. Simplicem nunc eam intelligo, quæ cum nulla re fossili, neque cum aliquo liquido succo fuerit permixta: non autem eam, quæ à cæteris elementis sit penitus munda. quippe ob continuam elementorum mixturem uix ullam reperiri posse putauerim, quæ nonnihil aquæ, aeris, uel ignis non complectatur. Quamobrem eam simplicem dixerim, quæ nullam prorsus aluminis, aut salis, aut nitri, aut chalcanti, aut bituminis, aut cuiusuis alterius rei metallicæ mixturem admiserit. Contra compositam appellauerim, quæ unum, uel plura ex his in se receperit. Simplex autem terra, de qua nunc sermo habemus, modò grauis, modò leuis constat, pro maiori, aut minori elementorum mixture, quæ illi inest. quis enim dubitet, quoniam ea sit leuior, ac rarior, quæ plus aeris, aut ignis participat, quam aquæ? Ad hæc terra ipsa per se omnis exsiccat, sed uarias sortitur facultates pro uaria eorum, quæ ei admiscuntur, qualitate. Nam illa, in qua sit aquæ frigus, adstringit: quæ ignem accepit, acris est: quæ aërem, glutinosa, & leuis: quæ aërem & ignem, leuis, & acris. Illa uero, quæ sibi sulphur adiunxit, aut alumen, aut chalcantum, aut metallum aliquod uel fossilem succum, facile quidem gustu, ac etiam olfactu cognosci potest. Nec de his plura dicenda sunt, quod mihi planè persuasum huiusmodi qualitates nulli non cognitu faciles futuras, gustu duntaxat iudice, qui tamen dulcia ab amaris, acris ab acidis, sulsa ab insipidis, acerba à maturis discernere sciat. Terræ autem, quarum in medicina est usus, sua mutantur nomina partim à locis, ubi effodiuntur, & asportantur: partim à coloribus, quibus insciuntur: partim à facultatibus proprijs. A locis enim denominantur Lemnia, quod ex Lemno insula deferatur, Samia quod ex Samo, Chia quod ex Chio, Cimolia quod ex Cimo, Eretria quod ex Eretria Eubœæ ciuitate, & Pnigitis quod ex Pnigite Libyæ pago. A colore appellationem trahunt rubrica, & aliæ nonnullæ. A facultate denique nomen accepit ampe-litis, quod eius sit usus ad illinendas uites sub germinationis tempus aduersus erucarum iniurias. Et ut aliorum quoque fossilium colores percurramus, colore albo constant, creta, qua sarcinatores utuntur, gypsum, alumen, amiantus, Arabicus lapis, Iudaicus, melitites, galactites, alabastrites, crystallus, argentum, argentum uiuum, stagnum, et sincerissimum marmor. Colore cinereo produntur melia terra, & Eretria altera. Cæruleo uero colore spectantur sapphirus, cyanus, & lapis propriè cæruleus dictus. Virent smaragdus, prasius, chrysocolla, & chalcantum. Flauo luteoque colore sunt aurum, ochra, chrysopatiis, chrysolithus, & auripigmentum. Rubeo tinguntur rubini, granati, sandaracha, corallium, hematites, scissilis lapis, minium, cinnabaris, rubrica, & Lemnia terra. Quædam colore purpureo fulgent, ut hyacinthus, & amethystus. Alia cæruleo diluto uisuntur quemadmodum iaspis, quem boream dicunt. Nonnulla cæruleo uirescente, ut ærugo, & Armenius lapis. Alia albo rufescente, ut aphrodisiæ.

Terrarum bre-
uis enarratio.

Quædam

Fossilium fa-
cultates.

Quædam rufo candicante, ut xanthos. Quædam nigro rufescente, ut tertia batrachitis species. Aliqua atro purpure-
rascante, ut alabandicus lapis. Alia aureo candicate, ut topatius. Sed plura separatos colores habent, ut nigro, al-
bo, & quouis uersicolore, ut achates. Apſicton uero nigram rubentes uenæ distinguunt. Contrà nasomonites, cum sit
sanguinis colore, nigris uenis decoratur. Venæ autem, quæ speciem præ se ferunt sanguinis intextæ, quodammodo
sunt heliotropijs, corpore porracei coloris. At in cæruleo sapphiro aurea puncta collucent. Quinetiam quædā sunt,
quæ tres separatos habent colores: nam per album ægyptellæ corpus duæ uenæ permeant, altera nigra, altera ru-
bra. Porro eupetalos, & orca quatuor habent colores: eupetalos enim cæruleum, igneum, minij, mali: orca uero
nigrum, fuluum, uiridem, candidum. Versicolores postremo nonnullæ habentur, non aliter, ac collum gallinæ Nu-
midicæ, uel pauonis, aut columbæ in sole apricantis, ut eristalis, & pæderotum genera: ea enim ad inclinationem
colores permutant. Cæterum sciendum est, quod ex fossilibus, quæ in medendi usum recipiuntur, alia quidem corpo-
ra sanant, alia uero eadem affligunt, in cibis uel potionibus data. At quæ remedia corpori sunt, medentur ei partim
proprietas totius substantiæ, partim qualitate aliqua, qua profligantur morbi. Quæ autem proprietate ualent, ea-
rum quædam resistunt uenenis, quædam morbos sanant. Quibus natura dedit uires superandi uenena, eorum alia
corpora, quæ pestilentia sunt affecta, curât, ut smaragdus, sigillum Lemnium, gleba Armenia. Alia singulari ue-
neno medentur, sicuti scorpionum ictibus sapphirus potus, sulphur plagæ illitum: fungis strangulantibus nitrum po-
tum, ac pariter atramentum sutorium. Alia pluribus aduersantur uenenis, ut sal morsibus uiperæ, cerastis, ac cro-
codili. his enim emplastri modo imponitur: sed potum opio, & fungis præsidio est. Quibus uero fossilibus compara-
tum est, ut morbos proprietate fugent, eorum quædam sanguinis profluium sistunt, ut hieracites. alia os uentriculi
gestatu & appositu roborant, uelut iaspis. alia sinistro mulieris brachio adalligata abortum prohibent, ut ætites.
alia item ad femora prægnantis alligata partum accelerant, ut idem ætites, & iaspis. Sunt quæ crassa è corporibus
deiciunt, ut magnes: alia atram bilem, ut Armenius, & cæruleus lapis: nonnulla uomitū faciunt, ut idem Armenius
lapis, chrysocolla, & chalcanthū. Sed inter ea, quæ elementaribus qualitatibus agunt, calefaciunt alumen, chal-
canthū, chalcitis, misy, sory, melanteria. refrigerant terra Eretria, molibdoides, stibium, argenti spuma, cerussa.
Quæ autem secundis qualitatibus operantur, quædam molliunt quæ dura sunt, ut gagates: quædam contrà indurant
quæ mollia sunt, ut lapis plumbarius, & stimmi. Sunt & quæ insensibiles ferè poros aperiant, & quæ claudant: a-
perit enim nitrum, spuma nitri: claudit terra Samia, & in summa omnis terra glutinosa. Alia, quæ corpori coierūt,
nempe glandulas, & nodos, discutiunt, ut pyrites, molaris, bitumen. Aliqua cicatricem inducunt, ut chalcitis,
misy, alumen scissum. Nonnulla carnem excrecentem minuunt, ut assij lapidis flos, ærugo, chalcāthum, chalcitis,
misy, calx uiua, auripigmentum, sandaracha, chrysocolla. Non desunt etiam, quæ diuersis uiribus prædita sint, ut
cimolia, & sal: cimolia enim & reprimat, & discutit: sal abstergit, & adstringit. Sunt deniq; quæ uires easdem ha-
beant, ita ut deficiente una, altera eius locum suppleat. Siquidem chrysocolla, & lapis Armenius eundem effectum præ-

VITIS VINIFERA.

bent: auripigmentum, & sandaracha: hæmatites, & schistos:
atq; hæc quinque chalcanthum, misy, chalcitis, sory, melanteria
inter se uiribus consentiunt. Veruntamen ex his chrysocolla uim
efficaciorē obtinet, quàm lapis Armenius: auripigmentū, quàm
sandaracha: hæmatites, quàm schistos: chalcanthum, quàm re-
liqua sibi cognata. Cæterum non pauca reperiuntur fossilia me-
dicamenta (ut fusius libro sexto dicitur) quæ in cibo, aut potu
frequentius, aut copiosius sumpta, uel maximè sumentes affligūt,
uel ijs mortem inferunt. Idq; efficiunt, uel quod uiscera erodant,
ueluti sandaracha, & auripigmentum: uel quod spirandi orga-
na occludant, ut gypsum, & cerussa. Sed hæc de fossilium facul-
tatibus. Nam de concretis succis, cuiusmodi est sal, nitrum, alu-
men, chalcanthum, & cætera, quæ cum eo cognationem habet,
sulphur, sandaracha, auripigmentum, chrysocolla, & alia non-
nulla, in huius libri processu suis locis latius tractabimus.

Ἀμπελος οἶνοφόρος. VITIS VINIFERA. CAP. I.

FOLIA uitium, & triti capreoli, capitis dolores
illitu mitigant: & inflammationem stomachi, ardorem-
que cum polenta. Folia etiam per se, ut quæ refrigerent,
& adstringant, imponi solent. Potus eorum succus: dy-
sentericis, sanguinem excreantibus, stomachicis, & gra-
uidarum malaciæ medetur. Eadem efficiunt madefacti
in aqua capreoli, & poti. Lacryma uitium, quæ ueluti
gummi in caudicibus concreuit, ex uino pota calculos
pellit: illita lichenas, & psoras, leprasque, nitro prius
perfrictas, sanat: eadem cum oleo sæpius pilis illitis,
psilothri effectum habet: maximeque sanies, quam ac-
censa

cenſa ſarmenta uitium uiridia exudarunt: qua & perunctæ uerrucarum informicationes extrahuntur. Cinis ſarmentorum, & uinaceorum, detractis in ſede condylomatis, & thymijs, illitus ex aceto medetur: prodeſt luxatis, & uiperarum morſibus: contra lienis inflammationem illinitur cum roſaceo, & ruta, & aceto.

Ἀμπέλως ἀγρία. LABRVSCA.

CAP. II.

LABRVSCA duorum generum eſt. Alterius uua non matureſcit, ſed florétenus cœnanthen nominatam perducit. Altera ad frugem peruenit, paruis acinis, nigra, & adſtringens. Folia, caules, & clauiculæ, quibus repunt, uim habent cultæ uiti ſimilem.

Σταφυλή. VVA.

CAP. III.

VVAE recentes aluum turbant, & ſtomachum inflant. innocentiōres, quæ decerpæ diu pependere, ideo quòd in eis copia humoris exiccatur, utilesque ſunt ſtomacho, ægrisque, atque cibi auiditatem excitant. In uinaceis, & ollis ſeruatæ, ori & ſtomacho gratæ ſunt, aluum ſiſtunt, ſed ueſicam, & caput tentant: & ſanguinem excreantibus conueniunt. Similesque, quæ in muſto fuere. Sapa, aut paſſo conditæ, ſtomachum magis infeſtant. At quæ ſolem prius paſſæ, in aqua cœleſti conduntur, minus uinoſæ ſunt, ſiticuloſis, ardentibus, & longis febribus ſalubres. Reconditi uinacei inflammatis mammis, rigentibus, ac præduris, cum ſale illinuntur. Decoctura eorum dyſentericos, cœliacos, & ſcæminas fluxione vuluæ laborantes iuuat infuſa: ad deſeſiones, ac foetus aſſumitur. Nuclei acinorum adſtringendi uim obtinent: ſtomacho utiles ſunt. Inſpargitur farina toſtorum, polentæ modo, dyſentericis, & cœliacis, & ſolutis ſtomacho.

VITIVM omnium genera, quæ non modò gratiſſimas, dulciſſimasque uuas ad cibos proferunt; uerùm etiam ex his uinum præcipuum humanæ uitæ bonum, ſuauiſſimumque potum largiuntur, quot & qualia ſint, hic ſcribere ſuperuacuum eſſe puto. Quandoquidem earundem dulcedine humanum genus allectum, adeò eas ſibi conciliauit, familiarèſque reddidit, ut nullus tam clarus quàm obſcurus, tam nobilis quàm ignobilis, tam denique urbanus quàm ruſticus inueniatur, qui de uitium generibus, earumque hiſtoria non poſſit aptè, atque etiam diſtinctè loqui. Vt autem & uites ipſæ, & uinum à quorundam uermiculorum erodentium uindictentur iniuria, illud omnino ſilentio inuoluendum non duximus, quòd ſi, dum à ſarmentis repurgantur, ac putantur, falx hirci ſanguine oblinatur, uel ea ipſa prius cotem exerta, caſtorei corio affricetur, nuper emiſſæ gemmæ (ſi tanta rei agrariæ authoribus fides adhibenda eſt) ab erucis minime erodi poſſunt: neque etiam emiſſa iam folia, ab alijs quibuſdam uermiculis conuolui. Præterea non ignorandum eſt, quòd magna admodum iniuria uitibus inferitur, atque uuis maximum detrimentum, ſi braſſica ſeratur inter uites. ſiquidem pernicioſe uni cum altera odium intercedit. Quod cum animaduertent rei medicæ ſcriptores, præcipuum ebrietatis antidotum in braſſica collocarunt. Ea enim ſi cruda præſumatur (ut apud pleraſque nationes in cœnæ initio capitatam braſſicam minutim reſciſſam, lactucæ & intubi loco in acetarijs recipi obſeruauimus) ebrietatem futuram mirum in modum arcet, quemadmodum etiam poſt ſumpta crapulam diſcutit. Quo fit, ut Germaniæ populi uino admodum addiſti, ſemper ſuis menſis braſſicam interponant, uel recentem, uel munia aſſeruatam. Ad Elephantinum (ut Theophraſtus eſt author) itemque circa Memphin, uites perpetua fronde girent: tametiſi annuas tantum proferant uuas. In Italia uerò uites habentur, Plinio inſanæ appellatæ, quæ ter in anno florent, ſed primas tantum maturant uuas. Uuas ſine uinaceis quidam prouenire affirmant, ſi propaginum ima pars, quæ terra in ſcrobe obrui debet, ante plantationem adeò ſecetur in longum, ut medulla utrinque eximatur, ac deinde cõiunctis partibus, & ulneo cortice circumuolutis, propagines ipſæ ſuis ſcrobibus implantentur. Sed ut iam uuis ſuas reddamus facultates, Vuæ (ut Galenus libro II. de alimentorum facultatibus memoriæ prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis putriunt, minimumque prauis ſucci habent, præſertim cum exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porro quòd ipſæ nutriant, maximo argumento ſunt ij, qui uinearum fructum cuſtodiant: quippe qui tunc temporis uuarum eſu admodum pingueſcant. Cæterum non omnes uno quidem modo nutriunt, quoniam quæ dulces exiſtunt, cæteris ſuccum habent calidiorem: ob id ſunt ſiticuloſæ, ac uentriculum inflant, & aluum ſubducunt. Contrarium efficiunt aſtrea: ſiquidem, & uentrem cohibent, parum nutriunt, ægreque concoquantur. Acerbæ autem uitari prorsus debent, utpote quæ uentriculo aduerſentur. Vuæ eò laudabiliōres, quò carnoſiores fuerint, præſertim cum probè maturæ à uite decerpuntur. At penſiles, ſi prius maturæ ſint, & dulces, cæteris minus uentriculum inflant, & aluum conuenienter emolliunt. Vitis, quæ Græcis Ἀμπέλως οἶνοφόρος, Latiniſ Vitis uiniſera appellatur: Arabibus, Harin, Karin, ſeu Karm: Italis, Vite uiniſera: Germanis, Vweinreb: Gallis, Vigne. Quæ uerò Ἀμπέλως ἀγρία Græcè, Labruſca Latine dicitur: Italicè, Lambruſca: Germanicè, Vuuld uweinreb: Gallicè, Vigne ſauuage. At Vua Latiniſ ac Italiſ, Σταφυλή Græciſ uocatur: Arabibus, Haineḥ, Germanis, Veinbeer: Gallis, Roiſin.

Vitis uiniſera, vuæque cõſideratio.

Vuarum facult. ex Gal.

Nomina.

VVA PASSA alba adstringentior est. Prodest esitata caro earum tussi, faucibus, renibus, ac vesicæ. Estur in dysenteria per se cum nucleis: & decocta in patinis cum melle, admista milij, ac hordei farina, & ouo, valet ad purgandum caput: eiusdem gratia cum pipere commanducatur. Testium inflammationes sedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Fauos, epinyctidas, carbunculos, enatas in articulis putredines, & gangrænas, sine nucleis trita, & cum ruta imposita sanat. podagræ conuenienter cum panacis succo illinuntur: mobiles vngues illita, celerrime extrahit.

Vux passæ cōsideratio.

VVAS PASSAS, quarum ubique vulgaris & frequens est usus, omnibus notissimas esse arbitror. Veruntamen non est, meo quidem iudicio, credendum, quod cum de Vuis passis mentionem faciunt Galenus, & ueteres alij, paruulas illas tantum intelligant, quæ hoc tempore ex quibusdam Aegæi insulis, ac Peloponneso Venetias conuehantur, & in quibusdam etiam Italiæ locis insolantur. Siquidem Galenus nulla magnitudinis, uel paruitatis habita ratione, omnes in uniuersum uuas solis calore siccatas, passas appellat. Id quod ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus ijs uerbis declarat. Porro quemadmodum passarum differentia, quæ à colore sumitur, nihil ad passarum facultatem confert, ita nec magnitudo: sola autem qualitatibus, quæ gustui inest, differentia potest omnia. Ex his nimirum Galeni uerbis satis colligi potest, ipsum omnis generis uuas, quæ solis feruore flaccescunt, nullo prorsus discrimine passas appellasse, nempe Damasceñas cæteris grãdiore (zibum officinæ uocant) ac pariter his congeneres, quæ e Smyrnis (ut aiunt) Cypro, & Creta comportantur. Præterea loco citato idem Galenus ita scribit. Nonnulli autem, & recte sanè, e dulcibus, grandibusq; quales sunt scybelitides, priusquam mandant, semina eximunt. quæ & ipsæ inueteratæ, cutim duram, crassamq; habent, easq; prius in aqua coguntur macerare: nam & semen ipsum facilius sic eximitur. Aliæ quædam sunt his contrariæ, solidæ, & crassæ, quæ nullum prorsus semen habent. Crescunt hæ in Cilicia, colore subflauo. In Pampphylia autem scybelitiæ, & colore nigræ: quæ, ut dixi, sunt maximæ. hæc ille. Cæterum sciendum est, non omnes Vuas passas eiusdem esse facultatis. alia nanque facultas inest dulcibus, alia austeris, alia uinaceos habentibus, alia non habentibus. Quæ itaque uinaceis carent, uel quod ita natura producantur, uel quod ij arte fuerint exempti, si dulces sint, adstringente facultate usque adeo priuatur, ut etiam mirifice leniant. quamobrem pectoris angustia, tussi, exasperatis faucibus, & renum, uescicæq; uitijis maximè conueniunt. Id quod planè confirmat Galenus libro septimo, & octauo de compositione medicamentorum secundum locos, ubi uuas passas sine uinaceis leniendo pectori, ac iecinorosis plurimum commendat. Contrà uerò facultate omnino adstringente censentur, quæ cum suis uinaceis manduntur. Quod cum non ignoraret Dioscorides, Vuam passam cum nucleis in dysenteria edendam esse tradidit. Hinc itaque fit, ut maximo in errore uersari existimem medicos alioqui ætatis nostræ celebres, qui alui deiiciendæ gratia, Vuam passam paruam uulgarem, quæ ex locis supra dictis in Italiam defertur, simul cum uinaceis deuorandam exhibent. quippe cum aluum fluidum facere in animo sit, eam potius cohibent, quàm leniant: idq; potissimum, ubi uux passæ temporis tractu succi partem amiserint. Qua re perpesta in hanc sententiam deducor, ut ad aluum emolliendam aptiores censeam Damasceñas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nuclei exempti sint, uel eæ sumantur, quæ sine nucleis nascuntur) quàm quæ minutæ passim in officinis inueniuntur. quandoquidem hæ succi longè minus, quàm corticis, & uinaceorum continent, nisi sint omnino recentes, & diligenter asseruatæ. Quapropter si hoc tenui uuarum passarum genere uti quandoque cogimur ad emolliendam aluum, eas eligi præstat, quæ sine uinaceis proueniunt: uel si hæ desint: suppleant illæ, quæ à nucleis fuerint expurgatæ. tametsi Damasceñas, & Creticas longè bonitate cedant: de quibus sanè intellexisse Galenū, easq; ad pectoris uitia laudasse planè suspicamur. In quorum genere hæc etiam tempestate sunt, quæ semine carent, quemadmodum quæ Galeni ætate ex Cilicia conuehebantur. Illud porro animaduertendum est, quod ubi quis aluum bonam facere contendit, non debet passis uti, quæ gustui acerbicatem, uel austeritatem relinquunt: sunt enim tales frigidæ, ac terrestres. quibus utique facultatibus cohibent, adstringunt, & roborant, præsertim si cum uinaceis nucleis comedantur. Vnde scitè Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, hæc prodidit. Vux passæ cum alijs uuis eandem habent rationem, quam caricæ cum ficibus. Multæ enim fiunt dulces, acerbæ autem omnino paucae: plurimæ uerò ex dulci, & austera qualitate sunt mistæ. quanquam dulces nonnihil quoque austere qualitatis habent: & austere, dulcedinis. Cæterum ut dulces temperamento sunt calidiore, ita austere frigidiores. Ad hoc austere stomachū roborant, & uentrem constipant, & his multo magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, ut quæ nec stomachum dissoluant, nec aluum subducant. Dulcibus tamen, ut uis quædam semper inest contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os uentriculi infestant, obtundunt. Et libro VIII. cap. VII. de compositione pharmacorum secundum locos, idem Galenus sic inquit. Vux passæ contemptilis uideri possit, ob familiarem eius usum. At uerò hoc ipsum eam facit utiliorē: nam cum familiaris nobis sit, in tantum adstringens est, quantum opus habet uiscus affectum. Habet autem & uim concoctoriam crudorum humorum, & uim coercendi maligna, sitq; ipsa haud facile putredini obnoxia: & ultra hæc secundum totam substantiam, uisceri ipsi, hoc est iecinori, familiaris est, & propria. Item libro de attenuante uiscus ratione, sic habet. Vux passæ si non sint adstringentes, lieni quidem, & hepatis tumentibus non conducunt, thoracis tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De uuis autem passis, ut cibus sunt, locutus est ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, his uerbis. Alimentum ex passis uuis tali qualitate in corpus distribuitur,

qualis

Medicorum error.

Vux passæ uis ex Galeno.

ipsarum natura fuerit, dulce ex dulcibus, austerum ex austeris, mistum ex ijs, quæ utriusque qualitatis sunt participes. Quantitate uero copiosius ex pinguibus, ac dulcibus: parcius ex austeris, & macris. Quod si passarum pinguium, ac dulcium, à quibus semina fuerint exempta, parem molem cum pari uuarum mole contuleris, passas ualentius nutrire deprehendes. Huiusmodi sanè, ut minus quam caricæ subducant, abstergeantq; magis tamen quam illæ stomachum iuuant. Hæc uua, quæ Græcis Σάφις, Vua passa Latinis pariter ac Italis uocatur: Arabibus, Zibib: Germanis, Vucinbeerlen, Mertreubel, & Kosein: Hispanis, Passas: Gallis, Roisins en capte.

Nomina.

Οἶνον. OENANTHE.

CAP. V.

20 OENANTHE vocatur vitis sylvestris fructus, cum floret. Recondi debet fictili non picato, collectaque substrato linteo, in umbra ficcatur. Laudatissima in Syria, & Cilicia, & Phœnice.

Vis ei adstrictoria: quare pota stomacho, ac ciundæ vrinæ utilis. aluum sistit, ac sanguinis excretaiones. Contra fastidia, & atorem stomachi, sicca, & illita efficax est. capitis doloribus tam viridis, quam sicca ex aceto, & rosæco perfunditur: sanguinolenta vulnera cataplasmate, & incipientes ægilopas, oris vlcera, & genitalium nomas, trita cum melle, croco, myrrha, & rosæco ab inflammatione vindicat. Pelsis miscetur ad sistendum sanguinem: contra oculorum delacrymationem, & stomachi ardores cum polline polentæ, & uino illinitur. Cinis crematæ in testa candentibus prunis, facit ad oculorum medicamenta: reduuias, & pterygia, abscedentes gingiuas, cruentasque cum melle sanat.

20

OENANTHEN non illius labruscæ modo florem esse, quæ uuas ad maturitatem non perducit; uerum etiam alterius, quæ fructum perficit, asserere non dubitamus. Nam etsi superius scripsit Dioscorides, labruscam duorum generum esse, atque alterius uuam non maturescere, sed florētēnus Oenanthē nominatam perducere: nihil tamen propterea prohibet, quin alterius quoque labruscæ florentis uua Oenanthē pariter dici queat, cum non aliud ueteribus significet Oenanthē, quam uitis flos. Quod in præsentī capite ipse Dioscorides manifestè declarat: quippe qui tradat Oenanthē uocari uitis sylvestris fructum, cum floret, nullius facta generis distinctione. Quin & idem in sequentibus confirmat, ubi uini oenanthini meminit, è feracis sylvestris uitis floribus fieri scribens. Ex his itaq; abunde constare arbitror, nō tantum infructiferæ, sed etiam fructiferæ labruscæ florem Oenanthē uocari posse. Adde quod id quoque apertè testatur Galenus lib. VIII. cap. I. de compositione medicamentorum secundum locos, his uerbis.

Oenanthēs cō-
deratio.

30 At uero quemadmodum omphacium, sic etiam absinthij succo admisceo, quandoque etiam ambo, & tertium insuper hypocistidis, & quantū oenanthēs. sic autem appello uitium sylvestrium germen unā cum floribus, ex quo succedentibus diebus uua fit. Plinius lib. XII. cap. XXVIII. Oenanthē uuam, non florem esse censet sic inquit. Eodem & Oenanthē pertinet. est autem uitis labruscæ uua. Colligitur com flore, cum optimè olet. hæc Plinius. In cuius ultimis uerbis suspicor mendum subesse, & fortè rectius legendum esse, cum floret, non cum flore. Non enim uideo, quomodo quis unquam uuam cum flore colligere possit. Ceterum ne aliquis fortasse decipiatur, hic non du-

Marcelli Ver-
gilij lapsus.

40 nanthē contrarias huic uires habentem. ideoq; secundis, stillicidio uesticæ, & follis suffusionibus eam mederi ait. Quorum nihil in capite hoc legitur, neque in scriptore hoc alibi legisse me memini, & nihilominus non negligenda Aeginetæ autoritas, & testimonium est. quem credere oportet uera, & quæ aliquando legisset, testari. hæc Marcellus. In quibus sanè uerbis euidentissimè deprehenditur hallucinatus, uel potius eorum oblitus, quæ de Oenanthē herba uiribus huic cōtrarijs prædita, memoriæ prodidit Dioscorides libro tercio. Neque soliam huius, quam tamen Latinam fecerat, non meminisse uidetur; sed neque eorum quoque, quæ ibidem in sua commentatione doctè satis scripsit. Sed aliquando etiam bonus (ut aiunt) dormitat Homerus. Illud postremo addiderim, quod etiam domesticæ uitis flos Oenanthē dicitur. Verum quia sylvestris uitis ui multo magis adstrictoria pollet, is per excellentiam Oenanthē appellatur. Dicitur igitur Græcis οἶνον: Latinis, Oenanthē, & Labruscæ flos: Italis, Enanthē: Germanis, Vuil reben: Gallis, Grappe de uigne sauage.

Nomina.

Οἶνον. OMPHACIUM.

CAP. VI.

OMPACIUM succus est acerbæ uux nondum maturescētis, è Thasia vite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expressam melliginem in rubro ære, linteo cooperto, insolare, usque dum cogatur: semperque quod ceruici uasis concretum hæsit, reliquo humori permiscere: noctu uero à subdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipsum concrecere non sinunt. Eligendum est flauum, friabile, vehementer adstringens, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melliginem cogant. Prodest contra tonsillas, uuam, ulcera oris, humida gingiuarum vitia, purulentas aures cum melle, aut passo: item ad fistulas, vetera vlcera, nomasque ex aceto. dysentericis, & mulieribus fluxione vuluæ laborantibus clystere infunditur: oculorum claritati, & scabritiæ, & erosionibus angulorum conuenit. Bibitur ad recentem sanguinis excreationem, etiam si rupta parte aliqua contingat: sed paucio, & aquatiore est utendum, valde siquidem exurit.

Hh 2 OMPACIUM

Omphacij cō-
sideratio.

Omphacij ui-
res ex Gal.

Nomina.

OMPHACIUM ex omni immaturarum uuarum genere parat Italia, cū Thasijs, & Aminæis careat uuis, ē quibus ueteres suum Omphacium conficiebant, ad medicinæ duntaxat usum, id in sole cogentes, ubi uidelicet adstri-
ctione opus erat. Quæ tamen parandi ratio hoc tempore ferè prorsus exoleuit. Sunt qui ut maiorem omphacio ad-
strictionem comparent, ē syluestrium uitium uuis illud exprimant, non ad medicamenta tantum, sed etiam ad ciborum
condimenta. Verum omphacium nostrum sole non cogitur, etsi pluribus diebus ipsum insolari dimittamus suis cum ui-
naceis in cado, crasso linteamine cooperto, donec excrementa subleuentur; fæx uerò subsidat, & inclarescat succus.
Siquidem hac parandi ratione absq; sale per annum incorruptum asseruatur tam ad ciborum, quàm ad medicamento-
rum usum. Omphacium (ut Galenus memoria prodidit lib. 1111. simpl. medic.) calidis morbis omnibus magno ui-
uamento adhiberi potest. quippe cū id omnino acidum sit, perfectè etiam refrigerat, uniceq; ardoribus prodest,
siue ori uentris impositum, siue totis hypochondrijs, siue culibet alij, quòd refrigerare uelimus. Id Græci ομφακί-
ον dicunt, quod Latini item Omphacium: Itali, Agresto: Germani, Agrest: Hispani, Agraz: Galli, Veriust.

Οἶνον φύσις. VINI NATURA.

CAP. VII.

VINO uetere nerui læduntur, & reliqui sensus, quod tamen gustu suauius est: quare cauendum
ijs, qui intestinæ alicuius partis imbecillitatem sentiunt. attamen in secunda ualitudine paucum a-
qua dilutum, innoxie sumitur. Nouum inflat, ægrè coquitur, insomnia parit grauiā, & urinam
ciet. Aetate medium utraque uitia fugit: quare ad uictus sanorum, ægrorumque usurpatur. Al-
bum, tenue, stomacho utile est, ac facile in membra distribuitur. Nigrum uerò crassum est, & con-
coctu difficile, carnem alit, & ebrietatem creat. Giluum, utpote quod medium est, medias inter u-
trunque uires habet. In secunda tamen, & sinistra ualitudine, cū primis laudatur album. Quin
& uina sapore distant. siquidem dulce crasis partibus constat, & difficilius à corpore expirat: stoma-
chum inflat, aluum & interanea ut mustum turbat, sed minus inebriat: renibus, & uesicæ aptissi-
mum. Austerum per urinam celerius transit: sed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acer-
bum ad ciborum per membra digestionem accommodatissimum: aluum, & cæteras fluxiones cohi-
bet, minusque urinam expellit. Nouum neruos minus tentat. Vinum aqua marina factum stoma-
cho aduersatur, sitim stimulat, neruos infestat, aluo aptum, à ualitudine se recolligentibus inutile.
Passum, quod uis sole siccatis in area, aut in sarmento torrefactis exprimitur, Creticum cognomi-
ne, aut pramnion, aut protropon: & sapa, quæ fit musto igni decocto, Græci sirion, aut hepsema
appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur melampsitia, crassa sunt, & corpora multum alunt: can-
didum tenuius: & heluola inter hæc media, medias sortiuntur uires. Omnia tamen adstringunt, &
pulsus reuocant. faciunt aduersus uenena, quæ exulcerando necant, ex oleo pota, & uomitionibus
reddita: contra cicutas, meconium, pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra re-
num, & uesicæ pruritus, rosiones, exulcerationesque. inflat tamen, & stomacho aduersatur. Priua-
tim, prodest melampsitium, si uenter rheumatismum sentiat. Album magis cæteris emollit aluum.
Gypso conditum neruis officit, caput aggrauat, & incendit, ac uesicæ aduersatur: contra uenena cæ-
teris aptius. Picata, aut resinata excalfaciunt, concoquunt: sanguinem excreantibus inimica. Quæ
uerò aparachyta uocant, ut quæ admistam sapam recipiunt, caput implent, temulentiam gignunt,
ægrius in halitum expirant, stomachum malè habent. Inter Italica uina Falernum principem lo-
cum obtinet: quod inueteratum perquam facile coquitur, pulsus exuscitat, aluum adstringit, stoma-
cho utile: sed uesicæ nocet, atque ijs qui uisus hebetudinem sentiunt, & ad potus crebros minimè
idoneum. Albana crassioribus constant partibus, dulcia: stomachum inflant, ventrem emolliunt,
sed concoctionem non æquè adiuuant, & neruosa minus infestant: uetustate eadem austerum sapo-
rem concipiunt. Cecubum, cū sit dulce, est & Albano crassius: corpus, & colorem alit: ægrè ta-
men coquitur. Surrentinum ualde austerum est: quare intestinorum, & stomachi fluxiones cohibet,
& cū tenue sit, caput minus tentat: inueteratum suauius redditur, & stomacho utile. Adrianum, &
Mamertinum in Sicilia æquè crasis partibus gignuntur: modicè adstringunt, & ocysimè inuete-
rantur, minusque ob suam tenuitatem neruos tentant. Parætypianum, quod ex Adriatico sinu de-
fertur, odoratum, ac tenuius est: quare liberaliter epotum fallit, diu seruat ebrietatem, & soporem
adfert. Istricum Parætypiano simile est, sed urinā uehementius pellit. Chium tamen antedictis mol-
lius, & aptum potui est. bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentis
utile. Lesbium facile membra subit, Chio leuius, & aluo idoneum. Ephesium eandem uim habet,
quod Phygelites nominatur. Verum Asianum è Tmolo monte, Mesogites appellatum, capitis do-
lores ciet, & neruos lædit. Coum uerò, & Clazomenium, quoniam multam sibi maris aquam uen-
dicant, facile corrumpuntur: flatus mouent, aluum turbant, neruis oficiunt. Vinum omne (ut
reliqua in commune dicantur) merum, ac syncerum, & sua natura austerum, excalfacit, facile in mē-
bra distribuitur, stomachum adiuuat, appetentiam ciborum inuitat: vires alit, ac robur auget: som-
num conciliat, & commendat colorem. Potum liberalius auxilio est contra assumptam cicutam, co-
riandrum, pharicum, ixiā, meconium, argenti spumam, taxum, aconita, fungosve: contra serpen-
tium morsus, & omnium ictus, quæ refrigerando necant, aut stomachum in uomitiones effundunt.
Facit ad longas inflationes, rosionesque præcordiorum, ac distentiones, stomachi resolutionem, & si
uenter

uenter, aut interanea rheumatismum sentiant. Conueniunt sudatoribus, & quibus corpus immodico sudore digeritur, maximè alba, uetera, & odorata. Quæ tamen uetustate dulcescunt, renibus, ac uesicæ accommodatiora redduntur: vulneribus, inflammationibusque in succida lana imponuntur: tetra ulcera, & phagedænica, & fluxionibus obnoxia commodè perfunduntur. Quæ marinam non receperunt, austera, & alba, ad sanorum uictus vsurpantur. In his præstant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permulta Campaniæ, & Parætypianum ab Adriatico sinu, & Siculo, quod Mamertinum appellatur. Ex Græcis Chium, Lesbium, & Phygelites ex Epheso. Crassa uerò, & nigra stomacho negotium exhibent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamen, & austera stomacho profunt, & minus carnes alunt. Vetera valde tenuia, & candida uehementius urinam ciunt, & dolores capitis mouent, neruosque largius pota tentant. In media ætate, ut à septimo anno, potui saluberrima sunt. Modus autem pro ætate, & tempore anni, & consuetudine, & qualitate uini definiatur. Non sitire, & modicè cibos prolu, optimum est præceptum. Nocet ebrietas omnis, & maximè assidua: siquidem obsessos neruos quotidie remittit: largiorq; potus acutorum morborum adfert initia. Mediocris tamen uinolentia aliquot diebus, maximè post aquæ potus, utilis: nanque modo quodam ex alto euocat, senilesque expurgat excretus, & per cæca corporis ducit spiracula. Sed aquam post uinolentiam bibere oportet: siquidem ualitudinis alicuius gratiæ temulentia remedium adfert frigida.

CVM profecto Vinum sit liquor omnium suauissimus, præcipuum humanæ uitæ bonum, ac præstantissimum subsidium, uitalium spirituum regenerator maximus, ac omnium corporis tum facultatum, tum functionum instaurator optimus, cor lætificet tueaturq; summopere, nulli mirum esse debet, quod plantam, quæ fructum fert, ex quo uinum exprimitur, uitam, quasi uitam, appellauerint ueteres. Verum non ob id gaudeant, iubilentq; ij, qui uino nimis indulgent, quod ego ipsam tot laudibus extulerim. quippe cum omne extremum (ut in communi prouerbio est) sit uitiosum, si uinum immoderatè, & plus quàm deceat, bibatur, periculosos atque horrendos (ut mox dicetur) procreat morbos. Alijs si in eius usu temperantia adhibeatur, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficacissimum habetur. quandoquidem purissimum generat sanguinem, ocyssimè in alimentum uertitur, concoctionem in quauis corporis parte adiuuat, animum addit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, spiritus uiuificat, urinam ciat, flatus discutit, innatum calorem auget, conualescentes impingat, cibi appetentiam inuitat, sanguinem turbidum clarificat, obstructions aperit, alimentum in uniuersum corpus defert, colorem conciliat, & omne in corpore excrementosum deiecit. Sed si modus absit, & sine ratione, ac temperamento sumatur ingurgiteturue (quod facere solent ebriosi) ex accidenti totum refrigerat corpus. neque enim secus nimio eius potu (ut Galenus inquit) innatus corporis calor suffocatur, atque paruus ignis magna lignorum strue extinguitur. Præterea cerebro, spinali medullæ, ac neruis inde exorientibus obest. hinc fit, ut principe hac parte affecta, temporis tractu maximi, et perniciosi concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepsia, paralysis, tremor, stupor, ephialtes, catalepsis, convulsio, uertigo, articularum contractio, lethargus, phrenitis, desillatio, surditas, cæcitas, & oris labiorumq; distentio. Quinetiam uinum intemperatè haustum, bonos corrumpit mores. nam quod homines contentiosi, loquaces, effrenesq; fiant, quod furant, menteq; moneantur, quod deniq; alicuius libidini, ac rei uenereæ semper ferè indulgeant, ac nonnunquam homicidia committant, nulli uerius adscribendum est, quàm uino immodicè sumpto. Adde quod memoriam dissipat, sensus omnes perturbat, assiduos morbos parit, & repentinas mortes adfert: ne singula persequar, quæ recensere longum esset, & audire molestum ijs, qui nimium uino dediti sunt. Cæterum Vinum magis senectuti, quàm reliquis ætatibus conuenit. id siquidem frigidam senum temperiem, talem annorum multitudine redditam, temperat, ac mulcet. Verum pueris, ac adolescentibus ad uigesimum annum usq; minimè concedi debet, si Galeni sententiæ subscribendum esse putamus, qui libro secundo de tuenda sanitate, nil aliud asserit uinum esse pueris, & adolescentibus exhibitum, quàm ignem igni additum. Cauendum quoq; est, ne in ardoribus ætatis uinum niue, aut glacie, aut gelidissima aqua perfrigeratum hauriatur: quod cerebro, neruis, pectori, pulmone, uentriculo, intestinis, spleni, iecinori, renibus, uesicæ, utero, dentibusq; maximè noceat. Quare admirari non licet, si tempore uinum arte frigefactum bibentes coli, & uentriculi cruciatibus afficit, item conuulsionibus, resolutionibus, apoplexia, spirandi difficultate, urinæ suppressione, calculo, uiscerum obstructione, aqua intercute, ac pluribus alijs grauibis, & pernicialibus morbis. Proinde scitissimè Galenus libro de cibis boni, & mali succi, hæc prodidit. Qui non exercentur summa ætate, cum uehementi calore urgentur, fontis aquam bibant, niuisq; & uini refrigerati usum uitent. Hæc enim quanuis protinus nullam iuuenum corporibus sensibilem læsionem inferant; sensim tamen, occulteq; crescente uitio, cum iam ætas progressu temporis inclinauerit, articulos, neruosq; & uiscera ijs morbis uexat, qui uel difficulter admodum, uel omnino tolli non possunt. Ad hæc in tuenda sanitate diligenter procurandum est, ut uinum, quod in potu alimenti gratia quotidie sumitur, sit mundum, purum, clarum, odoratum, & sapore iucundum: nanque corruptum, turbidum, impurum, odore graui, & gustu ingrato, non modò toti corpori noxam infert; sed etiam sanguinem corrumpit. Quapropter felicissimè suam tuentur sanitatem, qui regiones incolas, in quibus optima uina proueniunt. quemadmodum in Goritiensi comitatu, ubi sanè generosissima uina nascuntur, nimirum Pucinum illud antiquis adeò celebratum, necnon Vipacum illi bonitate proximum. Hæc quidem parçè modesteq; pota, ad tuendam sanitatem mirificè conferunt. Id quod ipse experientia in me facta comperi, atque etiam omnibus ingenuè testari possum. nam cum multis antè annis diuturnus uentriculi dolor malè me habuisset, quem totius corporis imbecillitas consecuta erat, ex Pucini, & Vipaci tantum usu, me pristinam meam sanitatem, & integrum robur adeptum esse certò scio.

Vini facultates uariæ pro modo vsus.

Vinū cui ætati conueniat.

Ob id ergo mirandum non est, si Plinius magnis laudibus prædicauit Pucinum libro XIII. cap. VI. ubi ita scriptum reliquit. Liuiæ Augustæ octuaginta duos annos uitæ Pucino retulit acceptos, non alio usâ. Gignitur in sinu Adriatici maris, non procul à Timauro fonte, saxeo colle, maritimo afflatu, paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc esse crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus *pyctanum* appellauerunt ex Adriatico sinu. hæc Plinius. Cuius certè testimonio planè subscribunt rustici Iapidie incolæ: quippe cum ij uinis Pucino cognatis in quotidiano potu utantur, rarissimè ægrotant, & longæuam admodum uitam traducunt, adeò ut pluri reperiuntur, qui nonagesimum, & centesimum annum attingunt. Est autem uinum hoc tenue, clarum, lucidum, colore aureum, odoratum, gustuiq; gratissimum. Potum ualenter excalfacit, nisi dilutum fuerit, facileq; in uniuersum permeat corpus. Quamobrem (ut libro tertio simplicium medicamentorum scribit Galenus) tale natura uinum, non modò perfrigeratorum omnium, sed eorum etiam, qui aut ex oris uentriculi, aut cordis dolore animi deliquium patiuntur, presentaneum fuerit remedium. Ex quibus facile colligi potest, felicissimos esse eos, qui in regionibus, quæ uina optima ferunt, oriuntur, si tamen modeste (ut fieri decet) eis utantur. Cæterum quæ uina in uniuersum quotidiana no usui magis conueniant, hîc longiori sermone commemorare superuacuum duximus, cum hoc à Dioscoride latius sit proditum, atq; etiam de omnium uinorum uiribus diligentius scriptum, quàm ut plura à nobis referri debeant. Vinum sic Latine, οἶνος autem Græcè uocatur: Germanicè, Vvein: Italicè, pariter & Hispanicè, Vino.

Οἶνος ὀμφακίτης. VINVM OMPHACITES.

CAP. VIII.

OMPHACITES nomine, peculiariter fit in Lesbo, ficcata sole acri uua, paulò ante maturitatem decerpta, triduo aut quadriduo, donec racemi in rugas contrahantur: expressumq; uinum cadis insolatur. Vim adstringendi habet, prodest dissolutis stomacho, & ilei dolore laborantibus: item prægnantium malaciæ, & crudis. in pestilentia quoque sorptum auxiliari dicitur. Huiusmodi uina non nisi post multos annos bibi possunt.

Δευτερία. LORA.

CAP. IX.

LORA, quam deuterian, alij potimon appellant, fieri solet adiectis metretis tribus aquæ in uinacea, quibus triginta uini metretæ extractæ fuerint: calcatis vinaceis, expressoq; decocto ad tertias partes, & additis in singulos congios modi eius qui remansit, binis salis sextarijs, post hyemem transfunditur in uasa. Lora intra annum utendum: etenim celeriter exolefcit. Conuenit ægris, quibus timemus noxam uini, coacti sæpe desiderijs eorum obtemperare: item à longa ualitudine se recolligentibus. Fit & uinum, quod adynamon uocant, loræ vires habens, hoc modo. Pares aquæ, & musti mensuræ coquuntur molli igne, donec absumatur aqua: quod, ubi refrigerit, elutriatum picato uase reconditur. Alij marinæ, & cœlestis aquæ, mellis, & musti pares miscent portiones, decapulant, & quadraginta diebus insolant. quo ad annum utuntur ad omnia eadem.

Loræ parandæ ratio ex Galeno.

LORA alia ratione Galeni ætate, quàm Dioscoridis parabatur. Ille siquidem loram faciendi modum libro II. de alimentorum facultatibus, ijs uerbis tradidit. Vinaceorum quoque dilutum Græci τεύχα uocitant. quod rursum ab Atticis δευτερία, à nostratibus σεμφυλίτης, id est, lora appellatur. Coniectis nanque in parua dolia uinaceis, tantum aquæ superaffundunt, quoad omnia permadeant. Quod ubi satis factum uidetur, in dolij fundo foramen aperiunt, ut dilutum effluat, idq; pro uino bibunt. Perspicuum autem est, quòd pro racemorum copia aquam affundunt, experientia docti: quò uidelicet neque aquosa admodum, neque meraca sit lora. Deinde rursum aliam aquam, parciorem tamen priori, uinaceis affundunt, sic ut hoc quoque potioni sit attemperatum: quod quidam Atticæ proprietatis curiosi propriè δευτερίαν dici uolunt, non ueluti prius illud. Vtraq; lora capiti dolorem adfert, nisi dilutior bibatur, sed prior magis caput ferit. Dos una huic potioni concessa est, nempe quòd ocyus per urinam reddatur: sed nò pauca subest diuersitas ex uaria uuarum specie, è quibus uinacei sunt relictî. Etenim si dulces fuerint, potus multò erit suauior, citiusq; per urinas excernetur: sin uero acerbæ, & acidæ fuerint, insuauior longè, ac minus ciens urinas. Porro dilutum hoc ualentius uinosiusq; efficitur, cum uinaceus ad uer, aut ætatem fuerit asseruatus. Hyemis autem tempore si quis utatur, ut caput minus tentat, ita & per urinas minus expellitur. Hæc de lora Galenus. Ea δευτερία Græcis, Latinis Lora, & Italis Acquarello appellatur.

Οἶνος ἐν τῇς ἀγρίας σφυλῆς. VINVM E' LABRVSCA.

CAP. X.

VINVM è syluestri uua nigrum, adstringit: prodest alui, & stomachi fluxionibus, & cæteris, quibus constrictione, & contractione opus est.

NON desunt in Hetruria, qui uinum è Labruscæ uuis exprimant, colore admodum nigro, idq; giluo admiscant, ut rubicundius reddatur. Utuntur eo rustici in alterius uini penuria. siquidem constat dulce simul, & austerum: uerum tractu temporis dulcedinem facile deperdit, fitq; tunc gustui omnino insuauis, adeò ut tantum medicamenti uicem expleat, ubi adstrictione sit opus.

MELITITES datur in longis febribus, quæ stomachum infirmarunt. nanque aluum leuiter emollit, vrinam ciet, stomachum expurgat. prodest articulario morbo, renum vitijs, imbecillo capiti, & mulieribus abstemijs: odoratum liquidum est, & corpus alit. Distat à mulso, quod fit è uino vetere, austero, & melle exiguo. Melitites autem adiecto ad quinque congios austeri musti mellis congio, & salis cyatho. Cortinis magnis, quò magis ad efferuescendum locus pateat, fieri oportet, sensim asperso sale: cùmque efferuere desierit, in alia vasa transfunditur.

MVLSVM è vetere vino, austeroque, & bono melle factum, præfertur: minus enim inflat, ac celeriter id genus in usum uenit. Vetus, corpus alit. media ætate, aluo prodest, vrinam pellit: à summo cibo sumptum, nocet: & inter initia potum, implet: dein appetendi auiditatem reuocat. Fit mulsum duabus vini metretis, admista vna mellis. Aliqui, quò celerius præberi possit, mel cum vino coquunt, & ita transfundunt. Alij vtilitatis gratia, ad sextarios sex musti feruentis vnum mellis adiiciunt: & ubi ferbuerit, vase recondunt. dulce autem permanet.

AQUA mulsæ easdem, quas mulsum vires possidet. Cruda vtimur cùm moliri deiectionem, aut vomitionem incitare volumus: vt ijs, qui venena hauserunt, ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elanguescentis pulsus, quos illi dixere microphyctos, tussientibus, peripneumonics, & ijs, qui immodico sudore digeruntur. Iam paratum, condituumque, quod aliqui hydromeli propriè vocant, media ætate adynamo vino, aut loræ in recreandis viribus respondet, & similem vim adipiscitur. quare inflammationibus alicuius membri plusquam lora prodest. Inueterati tamen vsus damnatur inflammatis, aut constrictis: sed laboranti stomacho, aut cibum fastidienti, sudatoribusve conuenit. Fit duabus pluuiæ aquæ veteris ad vnam mellis partem additis, & insolatis. Alij fontanam aquam adiiciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec desunt qui hydromeli appellent, quòd à mele elutis aqua fauis confici ac seruari soleat: sed meracius confieri conuenit. aliqui id coquunt. Aegrotantibus noxium est, quoniam plurimum ceraginis sibi vendicat.

ALIA sanè Aquæ mulsæ ratio conficiendæ est apud Mauritanæ familiæ authores, ab hac quæ hic à Dioscoride traditur. Inter Arabas nanque Mesues de ea ita scribit. Aqua mulsæ, ex antiquorum sententia, magnis utique viribus prædita est. Sitim etenim arcet: frigidis affectibus, præsertim cerebri, & neruorum, & articularum, auxilia tur. Loco uini pota, humida extusiscentibus prodest: quin & pus, & lentam, crassamque pituitam è pectore trahit. Intestina, viscera, urinariorumque meatus purgat, terget, ac lauat: quapropter subuegit colicis doloribus, aluum subducit, & calculum gigni prohibet. Fit è libra laudatissimi mellis, tamen ueteris, colore pallido, odore incundo, sapore cum dulcedine modicè acris, cum aquæ fontanæ libris octo, in uase lapideo, uel fictili uitreato, lento igni decocta, de spumataque, & demum linteo percolata. Verum si aqua hæc paulò post bibenda erit, aquatior fiat, & statim à sublata spuma percoletur. Nam quæ longa coctione iulapij consistentiam acquirit, diutius quidem seruari potest, sed ægrius penetrat in remotas corporis partes, facileque in bilem uertitur, ob suam exuperantem dulcedinem. unde sitim accendit, nisi plurima affusa aqua dissoluatur, adeò ut aquæ ferè modo reddatur insipida. Variant autem mulsæ facultates pro diuersæ coctionis ratione. quippe quæ breui coquitur tempore, flatus in uentriculo parit, aluum magis mouet, & minus nutrit. quæ uerò longiori coquitur tempore, flatus discutit, magis nutrit, minusque aluum stimulat. Sunt qui mulsæ aromata etiam addant, nempe gingiber, crocum, cinnamomum, macim, & id genus alia. Alij galliam moschatam officinis uocatam, & agallochum adiiciunt. Fit præterea ex parte una mellis, & aquæ fontanæ partibus octo, fermenti (aliàs fœni græci) in his dissoluti uncijs tribus, & propriè ad centum mulsæ libras. Quæ denique omnia, musti modo efferuescenda in ligneum cadum coniiciuntur, non tamen ad summum repletum, ne feruescens resiliat. Vbi uerò deferbuerit obturato uase, asseruetur uini modo ad potandum, ueruntamen non bibatur, nisi tertio mense transacto. Huic mulsæ aromata quoque admisceri possunt linteolo inclusa, & adalligata in cadum demissa. hæc Mesues. Cuius ultimam mulsæ parandæ rationem, Germani Medonem uocant. qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere aliquo paratum, sed ex uini musti recremento, & lupi salictarij floribus, quibus etiam utuntur ad zythum conficiendum, quod Ceruisiam appellant. Medonis plurimum bibunt Poloni, ac Litواني, quòd melle plurimum abundant. Quod Græcis μελίτης, Latinis item Melicratum & Aqua mulsæ uocatur: Italis, Aqua melata.

Aquæ mulsæ ratio facienda uaria.

Nomina.

† Hoc loco uulgata exemplaria Græca habent, χρώμεθα δὲ τῷ ἀφελθῆναι. hoc est, Vtimur cocta. In quibus nimirum uerbis uitium aliquod latere suspicor. nam contextus uerborum & res ipsa postulabant, ut prius Aquæ mulsæ crudæ, mox coctæ usum traderet Dioscorides. quod hunc fecisse puto, sed librariorum culpa euenisse, ut sit negatio

negatio omiffa, uel uerbum ἀφελημένον alterius loco scriptum. Auget nobis fufpicionem Actuarius, qui in libro fuo de compofitione medicamentorum, ubi ea de Melicrato, id eſt Aqua mulſa ſcribit, quæ Dioſcoridi accepta referri poſſunt, inquit primum, Cruda utuntur ij etc. deinde, Coſta uero exhibetur &c. Hunc ſecutus fortaffe Ruellius uir doctiſſimus, uulгатam illam lectionem ut deprauatam reliquit, & alteram ut ueriores accepit. Addam inſuper, quod ratio ex uſu Aquæ mulſæ ſumpta ſuadet, ut cruda magis quàm coſta aluum deijcere, aut uomitum ciere poſſit.

Υδωγ. A Q V A.

CAP. XIII.

DE AQUIS in uniuerſum decernere, propter locorum proprietates, & peculiareſ naturas, cœlum, & alia pleraque, difficile eſt. Magna tamen ex parte optima eſt dulcis, ſyncera, nullius omnino qualitatis particeps, & quæ ne minimo quidem tempore in præcordijs commoratur. ad hæc quæ & facili uia fertur, & citra moleſtiam, nec inflationes creat, & minimè putreſcit.

Aquarū differe-
ntiæ, & fa-
cultates.

PAUCISSIMIS quidem uerbis de potabili in uniuerſum aqua diſſeruit Dioſcorides, ita tamen ut nullam planè notam prætermiſerit ex his, quæ in optima aqua requiruntur. Quare ſi nobis eſſet ijs tantum faciendum ſatis, qui rerum naturalium periti ſunt, non operæpretium exiſtimarem, hoc in loco plura de aquis commemorare. Verum quia hoſce commentarios in ſtudioſorum, & imperitorum potiſſimum gratiam condimus; ideo non ſolum aquarum omnium, quæ in communem tam cibi, quàm potus uſum ueniunt, tum qualitates, tum facultates hic breuiter perſtrin-
gam; ſed etiam earum, quæ ſponte naſcuntur, & ſibi metallorum, cæterorumq; foſſilium uarias uendicant faculta-
tes. In primis itaque illa aqua ad potandum laudatiſſima cenſetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura, fruſtillorū,
& ſaporum omnium expers, leuiſq; reperitur: necnon quæ igni admota citò caleſcit, remota uerò ocyſſimè frigefcit,
guſtu iucundo: quæ denique celeriter præcordia pertranſit, & ſine ulla uentriculi moleſtia labitur, & ſecedit. Talis
autem ea eſſe ſolet, cuius ſons ad orientem ſolem erumpit, curritq; ſuper lapides, aut arenam, aut puriſſimam terram:
quæq; æſtate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præſtantiſſima eſt pluuialis, eaq; præſertim, quæ
æſtate media pluit, ſilente cœlo. Huic ferè illa reſpondet, quæ eodem tempore cum tonitruis deſcendit, tonitruoſa
proprie appellata. At ea, quæ maxima aëris, ac uentorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum, & grandinis
impetu, ex uelociter concitatis nubibus cœlo demittitur (ut in commentario libri ſexti epidemiorum ſcribit Galenus).
in humanæ uitæ uſum admitti non debet. Porro aqua cifternarum non tot ſanè laudibus commendanda uidetur, licet à
quàm plurimis medicis laudetur. Siquidem non modò noxia exiſtit, quod miſcella quædam ſit diuerſarum aquarū, quæ
in diuerſis anni tēporibus inibi colliguntur ex pluuiis, tum ex grandine, & niuib; hyemali tempore in tectis colli-
quatis ſed etiam quod aquæ omnes ſtationariæ putrefactioni facile ſint obnoxie. Quo fit, ut aqua in cifternis collecta (ſi rem
rectè expendamus) ſyncera pluuiali minimè ſit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam ſic aſſeruataſ cō pluuiali
ſyncera deteriores eſſe, quò magis fuerit niuium, & grandinum liquationibus commiſta. Quandoquidem (ut in libro
de bonitate aquæ ſcribit Galenus) quæ à niuib; & glacie colliqueſcit, concoctionem impedit, urinam cohibet: pe-
ctus, pulmonem, ac uentriculum malè habet, conuulſiones, laterum dolores, & ſtatus generat. Quod alia de cauſa
non euenit, quàm quod cum in glaciem, uel niuem concreuit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea
grauis quidem eſt, agreq; conſcitur, nec ſtatui quidem poteſt, quod ſit putredinis omnis expers: ueruntamen tantò
minus fuerit damnanda, quantò frequentius hauritur, uel ſi è ſubterraneo fonte ſcaturiat. Sequuntur lacuſtres, &
paluſtres, quæ omnino ſunt improbandæ, niſi coſtæ, uel igne deſtillatæ fuerint. Fluiatilis deinde probatur, uel im-
probatur, pro concurrentium aquarum, & rerum inieſtarum qualitate, quemadmodum ijs omnibus euenit flumini-
bus, quæ magnas perluunt ciuitates. Nam quibus animalia putrefacta, excrementa, & urbium ſordes ineſſe ſentien-
tur, eæ ab alimentorum uſu abdicandæ ſunt, niſi longo temporis tractu magnis fiſtilibus aſeruata, ac deſecata cla-
reſcant, & prorſus expurgentur. ut Romani faciunt cum ſui Tiberis aqua, quæ præ cæteris hac facultate pollet, ut
clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ ſunt, quæ plurimam terræ miſſionem
conſequentur, quod non modò uiſcera obſtruant; ſed & calculos in renibus, & ueſica procreent. Cæterum aquæ,
quæ lapideum admittunt ſuccum, de quo ſatis diximus in prima huius libri commentatione, prorſus uitandæ ſunt, ut
quæ potantes ſtrangulare poſſint, eo ſanè modo, quo epotum gypſum. quippe hæc arterias obſtruentes ſpirituū tran-
ſitum intercipiunt: quin & alimentum in corpus deſerri prohibent. Quocirca huiusmodi aquæ potabiles non ſunt,
neq; in ciborum coquendorum uſum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ ſanis probantur, quæ ſal, nitrum, chalcanti-
um, alumen, & alia id genus concreti ſucci continent. quanquam omnes in medicinæ uſum ueniunt. Nam quod o-
mnes prædictis excaſſificantibus medicamentis refertæ ſint, frigidis, & humidis morbis laborantibus utiliſſimè exhi-
bentur: ijs uerò noxiæ ſunt, qui à bilioſis uel acribus proueniunt humoribus. Salſæ, ſi bibantur, pituitam eiſciunt,
ſanguinem in uentriculo concretum diſſoluunt, aquam intercutem exiccant, & obefa corpora extenuant. Sed his
conſumptis potantes ſticuloſos reddunt, uentriculum lædunt, inteſtina abradunt & ſcabiem, & pruritus excitant,
utpote quæ non obſcurè ſanguinem acuant, & ſua ſalſedine adurant. Clyſteribus inſuſæ pituitam attenuant, & de-
trahunt, & ex ea prognatos dolores mirifice tollunt. Factis ex ea balneis aquæ cutem ſubeuntes reſoluuntur, ſi no-
uus fuerit morbus: frigidi neruorum dolores mulcentur, pectoris fluxiones cohibentur, excaſſitq; uentriculus frigidi-
tati obnoxius, & humiditate languescens: quin & pituitoſa ſcabies curatur. Tollitur quoq; uapore ex ijs calentibus
accepto, tum capitis grauitas, tum aurium cruciatus: ſotu uerò frigidi tumores, & totius corporis ſugillata delentur.
Nitroſæ, ſi bibantur, corpus perturbant, pituitam deiſciunt, ſceminas prolificas reddunt, & ſtrumas abſumunt.
A ſalſis hæc facultatibus non diſſident, præterquàm quod in omnibus illis ualentiores ſunt, nō adeò tamen adſtringunt,
ſed

sed ualenter abstergunt. quare & scabiosos mundant, & aurium ulceribus medentur, incertosq; earum sonos, atq; tumores discutunt. Aluminosæ admodum adstringunt. proinde mirum non est, si uentriculum roborent, qui crebris uomitionibus imbecillus efficiatur. Vteri fluxiones cohibent, abortum prohibent, & in his præsertim sceminis, quæ ante fetus maturitatem plerumq; abortiri consueuerunt. uesicæ ulceribus medentur: & oris, gingiuarumq; inflammationibus, si ex eis frequens collutio fiat, Gargarizatu non modò destillationes ad fauces inibent, sed etiam confluxos resoluunt humores. Idem præstat balneum ex ijs paratum: confert enim magno iuuamento exterioribus totius corporis exulceratis, particulis, ijsq; præsertim, quæ defluxionibus tentantur. Cruentis item expuitionibus subuenit, anum procidentem reprimi, & sudorem superfluum cohibet. Nocet tamen tam in potu, quàm balneo, ijs qui uiscerum infarctu laborantes in febres faciliè incidere possunt. Porro aquæ, quibus chalcantum, aut misy, aut sory, aut melanteria immiscetur, cum omnia eadem facultate consent, aluminosis sanè persimiles sunt: ueruntamen hæ ualentius suum obeunt munus, nempe quod præter adstrictoriam facultatem, succum etiam admodum acrem obtineant. quamobrem serpētibus ulceribus, ac phagedænis opitulantur. Sulphurosæ excalfaciunt, ac efficaciter nervos emolliunt. proinde resolutis, conuulsis, tremulis, stupidis, contractisq; peridoneæ inueniuntur. Eædem compaginum tumores discutunt, & dolores mitigant; nam ubi quispiam coxendicium dolore, aut podagra, uel chiragra uexetur, sulphurosæ aquæ balneo magnopere iuuatur. Præstant præterea adiecinoris, lienis, ac uteri dolores, atque tumores in ijs genitos mirificè resoluunt: uentriculū tamen laxant, & infirmant. Bituminosæ, etsi potæ internis quibusdam morbis conueniant, & balneis adhibita aliquo temporis tractu nervos emolliant, ac excalfaciant; attamen caput replēt, sensus hebetudine afficiunt, præsertimq; oculos. Quæ autem Armenij, aut cœrulei lapidis, aut æruginis, aut chryso-collæ aliquid admistum habent, si bibantur, uomitiones concitant: ablutionibus uerò phagedænicæ ulcera sistunt. Quæ præterea auripigmentum, aut sandaracham continent, pectus dilatant, asthmaticis, & suspiriosis prosunt, & omnibus frigidis in uniuersum morbis opem ferunt, quibus respirandi facultas impeditur. Acreæ oris, & genitalium membrorum ulcera sanant: quin & faucium, & oculorum destillationibus auxiliantur. Quæ deniq; ferreæ sunt, uentriculi, lienisq; uirij, seminis profluuium, & menstruis albis utiliter adhibentur. Et ut rem hanc summam cōplectamur, aqua omnis, cui quoduis sōsile medicamentum admisceatur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admiscetur. Quæ nimirum ratione ducor, ut superuacuum putem, reliqua sigillatim prosequi, ut taceam id nimis longū futurum. Aqua Latinis dicta, Græcè ὕδωρ ἀλατρινόν appellatur: Italicè, Acqua.

Nomina.

ὕδωρ θαλατρινόν. AQUA MARINA.

CAP. XV.

30 AQUA maris calida est, & acris. Stomacho aduersatur, aluum enim conturbat: pituitam expellit. Si uerò calida ad fatus adhibeatur, elicit, & discutit, neruorum vitijs, & pernionibus, ante vlcera prodest. Miscetur cataplasinatis ex hordacea farina, & emplastris, & discutientibus malaginat. Ad mouendas deiectiones tepefacta infunditur, & ad tormina, calida. pforas, pruritus, impetigines, lendes, & mammas rigentes, foueri vtile est: liuiores fotu discutit. ad venenatos ictus, qui tremorem, & refrigerationem adferunt, salutaris intelligitur: maximè scorpionum, phalangiorum, aspidumque: etiam si quis in calidam descendat, auxiliatur. & malo habitu confectis iandiu corporibus, neruisque, balneæ ex ea utiles. hydropicos, capitis dolores, aurium grauitates, feruentis uapor leuat. Syncera, & sine potabilis aquæ mistione reposita uirus deponit. Sunt qui etiam præcoquant, & ita recondant. Datur ad purganda corpora per sese, aut ex posca, aut cum uino, aut melle: uerum post deiectionem dant gallinæ, aut piscium iuscula, ad domandam morsus acrimoniam.

Θαλασσόμελι. THALASSOMELI.

CAP. XVI.

QVOD thalassomeli vocatur, vehementer purgare constat. Temperatur autem æquis portionibus maris, mellis, & imbris ex alto, defæcatis, & picato vase per Canis æstus insolatis. Alij ad binas marinæ coctæ singulas mellis adiiciunt, & vase condunt. huiusmodi moderatius est aqua marina, & mitius.

Ὄξος. ACETVM.

CAP. XVII.

50

ACETVM refrigerat, & adstringit. Stomacho vtile, appetentiam excitat: erumpentem vndeunque sanguinem, potu incessuue listit. prodest alui fluxionibus coctum cum cibis: cruentis vulneribus inditur: inflammationes arcet, in succidis lanis, aut spongia impositum: reprimi procidentia sedis, vuluæque: item abscedentes gingiuas, & sanguine manantes. Ad nomas, & ignem sacrum, vlcera quæ serpunt, lepras, impetigines, pterygia, cum aliquo conuenienti efficax est: phagedænas vlcerum, nomasque fotu continuo cohibet: podagricis calido fotu, cum sulphure auxiliatur: sugillationes rapit, cum melle illitum. Contra capitis ardores cum rosaceo in succidis uelleribus, aut spongia imponitur. Ad aquam inter cutem, grauitatem aurium, & sonitus sibilosq; feruentis vapor proficit, instillatum quoq; aurium vermes necat. Panos coërcet tepidi fotus, aut si imbuta aceto spongia admoueat: pruritus permulcet. Contra venenatos serpentium ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fouetur: & frigidum ijs, quæ exurens virus ei aculatur.

Calidum

Calidum potum, atq; vomitionibus redditum, aduersus omnia venena efficax est, præsertim contra meconium, & haustam cicutam, conglobatum in ventre sanguinem, lac coagulatum, fungos, ixiam, taxumque, cum sale. haustu voratas hirudines, si sorbeatur, eijcit: tussim veterem mitigat, & recentem lacepsit. In orthopnœa calidum commodè sorbetur: gutturis fluxiones gargarizatum inhibet: anginis, & vuæ procidenti conuenit. contra dentium dolorem, calidum colluitur.

Aceti mistæ
facultatis con-
sideratio.

Q V A N V I S Dioscorides simpliciter pronunciauerit Acetum esse frigidum, quod fortasse in eo magis frigiditas exuperet, quàm caliditas; tamen Galenus qualitatum medicamentorum omnium indagator maximus, ex contrarijs qualitibus, calidis scilicet & frigidis, acetum constare docuit libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, nec esse homœomeres similitudine, quemadmodum nec lac uniuersum. Id quod ipse Galenus lib. VII. de eorundem facultatibus, apertissime confirmauit his uerbis. Acetum primo horum commentariorum mistæ esse substantiæ, nempe frigide, pariter & calide, eiusque utriusque tenuium partium demonstratum est: ceterum calidam frigida exuperat. Porro magnam desiccandi facultatem obtinet, adeo ut sit tertij ordinis desiccantium iam completi, utique cum ualidum extiterit. Et libro primo de compositione pharmacorum secundum locos, idem sic inquit. Atqui Acetum ex incidentium ordine existens, ultra hoc quod discutit, præcipuum quiddam in se habet, quod reprimat, ac quod infuit, & repellit: utpote quod substantia sua parum calidum est, plurimum uero frigidum, & partium tenuium. Idem quoque libro III. simplicium medicamentorum, ita scribit. At frigiditas, quæ ab aceto proficiscitur, tantò est ualidior, quantò & tenuior. Inest uero illi & acrimonia quædam excalfaciens, quæ tamen satis non sit ad superandam ab aciditate prouenientem frigiditatem: uerum quæ transitus modo celeritatem promoueat. nam quantò calidum frigido facilius penetrat, tantò acris succus aptior est, qui sensibilibus corporum meatibus transeat, quàm acidus. Itaque ille, uelut præcedens uiam sternit, hic uero haud ita tardè insequitur: quo tempore sensus perficitur mistus, & qui ægrè exponi queat, utpote qui nec planè frigidum esse acetum denunciet, quippe cum in eo ignea quædam percipiat acrimonia, nec planè calidum. Nam perpetuo, quæ ex præcedente sit acrimonia, calefactionem frigus ab insequente aciditate occupans, obscurat, protinusque extinguit. quo fit, ut maior multò ex frigore percipiat sensus, quàm ex calore. Hæc ad litteram Galenus. Ex quibus abunde liquet, quod acetum etsi ex contrarijs qualitibus constat; plus tamen frigiditatis, quàm caliditatis particeps est. Quod cum rectè animaduertisset Dioscorides, acetum simpliciter (ut suprâ diximus) refrigerare pronunciauit. Veruntamen illud ignorandum non est, quod acetum nimirum eò calidius erit, quò uetustius, & acrius extiterit. Siquidem ex Galeni sententia, libro XI. simplicium medicamentorum capite de adipe, item tertio de compositione pharmacorum secundum locos, uinum, mel, acetum, oleum, adeps, uetustate calidiora fiunt. Ex quo faciliè fieri potest, ut reperiatur acetum adeo uetustate acerrimum, ut plus habeat caliditatis, quàm frigiditatis. Acetum quod Latini uocant, Græcis οἶνος dicitur: Arabibus, Chal; Italis, Aceto: Germanis, Esig: Hispanis, Vin agre: Gallis, Vin aigre.

Nomina.

Οἶνός τε ΛΙ. ACETVM MVLSVM.

CAP. XVIII.

ACETVM mulsum, quod oxymel uocant, hoc modo temperatur. Aceti heminas quinque, salis marini pondo, mellis minas decem, aquæ sextarios quinque pariter coquito, decies efferuescente cortina: atque ubi refrixerit, diffundito. Sumptum crassos humores extrahere, & ischiadicis, comitialibus, & articularum morbo conflictatis prodesse creditur. Contra morsum eius viperæ, quam sepa vocant, haustum meconium, ixiâmve auxilio est. Anginis utiliter gargarizatur.

Oxymelitis
confectio tri-
plex Galeno.

TRIPLICEM oxymelitis componendi rationem posteritatis memoriæ tradidit Galenus libro III. de sanitæ tuenda. qui tamen sal nulli commiscuit, ut eius uerba loco dicto apertè testantur; quæ ita sequuntur. Vni aceti parti, mellis, à quo detracta spuma sit, duplum est miscendum: deinde ambo in leni igni coquenda, donec eorum qualitates in unum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua uero statim ita facies oxymeli. Melli quadruplum optimæ aquæ miscebis: dein coques modico igni, quoad spumare desinat. Ac malum quidem mel multam egerit spumam. quo etiam diutius coqui debet: Optimum uero, ut breuissimo tempore coquitur, ita minimè spumæ euomit, unde nec pari ei coctione est opus. Plurimum certè quartam partem eius, quod ab initio est inditum, amittit: post uero dimidio aceti adiecto, rursus coquendum, donec qualitatum omnino sit unitas, nec acetum crudum etiam appareat. Conficitur sanè oxymeli etiam tribus statim ab initio mistis, ad hunc modum. Aceti uni parti additur mellis duplum, & aquæ quadruplum: atque hæc ad tertiam partem coquuntur, uel etiam quartam, spuma interrim detracta. Quod si ualentius id facere studes, tantundem iniicies aceti, quantum mellis. hæcenus Galenus. Quæ secutus Mesues, ipse quoque de oxymelite sic scripsit. Oxymeli fit ex aqua, aceto, & melle. Aqua uero miscetur, ut longa coctione resoluatur id, quod in oxymelite status excitat, ut etiam promptius despumetur, ut denique medicamenti huius facultas, aquæ mistione tenuior facta, facilius in corpus distribuatur. Mel uero additur, ad oppugnandam pituitam. Ex melle denique, & aceto mistis, facultas quædam tertia, quæ neutri eorum inest, tanta consurgit, ut efficacissima sit, atque certissima ad attenuandum, incidendum, resoluendumque crassa, lentaque excrementa, quæ in uentriculo, & iecore existunt longo tempore genita: quin & ea, quæ ad articularum compagines defluerunt, & diuturnas procreant febres: ea nanque & incidit, & coquit. Fit ex aceti parte una, mellis partibus duabus, aquæ partibus quatuor. Primum autem mel, & aqua simul coquuntur, ubi despumata probe sunt, addito aceto percoquuntur, semper quoque despumando. Datur ab uncia una, ad uncias tres. hæc ille. Nomen eius Græcum οἶνός τε ΛΙ: Latinum, Acetum mulsum: Italicum, Aceto melato.

Oxymelitis
confectio ex
Mesue.

Nomina.

Οἶνός τε ΛΙ.

ΟΞΑΛΗΝ. ACIDA MURIA.

CAP. XIX.

ACIDA muria, quam Græci oxalmen uocant, contra nomas fotu, putrida ulcera, canum morsus, & uenenatos ictus auxiliatur. Sanguinis fluxiones post excisos calculos sistit, si statim calida in vulnus iniiciatur: & prociduum sedem reprimat. dysentericis, si nomas sentiant, infunditur: oportet autem ex lacte instillare. Hirudines sorbitione, aut gargarizatu necat. furfures, & manantia capitis ulcera exterget.

10 ACIDAE muria, quæ Græcis oxalme appellatur, usus ætate nostra prorsus exoleuit. Parabatur autem ueteribus illis ex sale, & aceto: uel ex muria, & aceto. Quæ Latinis Acida muria, Græcis οξάλην uocatur.

Nomina.

ΘΥΜΟΞΑΛΗΝ. THYMOXALME.

CAP. XX.

THYMOXALME veteres utebantur, dabantque laborantibus imbecillitate stomachi, ternos quaternosve cyathos, aqua calida dilutos: item in articularibus morbis, & inflationibus. Crassos humores, atrosque trahit. Hoc modo factitur. Thymi triti acetabulum, salis idem modus, rutæ, pullegij, polentæ, singulorum exiguae portiones in uas conijciuntur, aquæ terni sextarij, & aceti terni cyathi infunduntur, & circumposito linteo sub dio madescunt.

ΣΚΙΛΛΗΝΤΙΚΟΝ ΟΞΟΣ. SCILLINVM ACETVM.

CAP. XXI.

SCILLINVM acetum hoc modo fit. Scilla, quæ candida fuerit, expurgata conciditur, traiecitæque lino segmenta modicis interuallis, ne se contingant, siccantur in umbra quadraginta diebus: mina eorum in aceti boni sextarios duodecim immergitur, & uase diligenter operto septenis diebus in sole madescit: post eum dierum numerum scilla eximitur, & expressa abijcitur: defæcatum acetum transfunditur, & reponitur. Aliqui scillæ minam quinque aceti sextarijs miscent. Alij citra excitationem repurgantes, parem mensuram adiiciunt, & senis mensibus macerari patiuntur. Id multo magis humorum lentitias digerit. Gîngiuas humore prægnantes collutione stringit, firmatque, & 30 motos dentes stabilizat. putredines oris, & graues halitus tollit. durat fauces sorbitione, & callosas facit: vocem expedit, & lympidam, canoramque reddit. Datur stomachicis, ægrè cibum concoquentibus, melancholicis, comitialibus, vertiginosis, mente captis: item vuluarum strangulationibus, lienis incremento laborantibus, ischiadicisque. Imbecillos admodum recreat, corpus sanum reddit, & bonum colorem præstat: oculorum aciem exacuit: tarditatem quoque aurium infusione purgat. In summa ad omnia efficax. Cauendum tamen intestinis exulcerationibus, in capitis dolore, aut nervorum uitijis. Datur quotidie ieiunis sorbendum inter initia exiguum, paulatim adaugendo, ad cyathum usque. Nonnulli binos dant cyathos, aut largius.

40 QVANTVAM satis superque de Scillino aceto à Dioscoride dictum est; non tamen alienum fore existimo commemorare hoc in loco, quæ de eo miris laudibus scripsit Galenus libro III. de medicinis paratu facilibus, sic inquires. Salubre optimum acetum Scillinum à Pythagora scribitur, quo omnes Imperatores usi sunt. Ab ipsius auctore fertur, quicumque hoc utatur longæ uitæ fore, & eius extrema integra, usque ad finem permansura. Et ipse quidem Samius senex huiusmodi extitit: quantum enim temporis uixit, haud ignoras. de ipso in libro traditum est, quod cum suis consanguineis hanc facultatem communicauit: cumque hoc medicamento uti incepit, quinquagesimum annum natus erat, & usque ad centesimum decimum septimum uitam produxit integer, & nulla unquam aduersa ualetudine tentatus. Hæc sanè medicamenti auctor differuit, quod fortasse uir philosophus erat, mentiri nescius. Nos autem uiri huius fidei periculum fecimus, ac firmam, constantemque huiusce medicamenti facultatem esse testamur. Oportet igitur sumere Scillam montanam libræ unius ponderis, & dura circuncidere, & molliam minutatim concidere, & aceti acerrimi sextarios octo in uitreæ uas mittere atque obturare, ac per triginta dies in Caniculæ caloribus, ut maceretur, permittere: deinde scillam extractam exprimere. Id genus aceti parum mane sorbeto. Tibi autem hæc euenient, ut ne 50 faucium orisque partes unquam remollescant, os uentriculi bene ualebit, facile spiritum duces, uox recte habebit, oculi acutissime cernent, aures in officio manebunt, nullusque flatuosus uapor in uentre unquam excitabitur, nullum uiscus suspensum erit, & bene spirans, bene coloratus deges. Ad ciuilia negotia recte affectus, non acidum, non falsum rutabis, si aliquid aceti huius assumpseris: & ieiunus ut assumas præcipio, septemque postea stadios deambules. ita enim dissoluetur. Hoc aceto qui uiuitur, in uictu quanuis licentiosus esto: omnia enim cibaria conficiet, & à nullo unquam offensam patietur, neque ualde implebitur, sed in melius proficere uidebitur. nihil superuacui in corpore residebit, non flatus, non bilis, non stercus, non urina, sed omnia facile excernit, atque educit. Alius lubrica omnino est, totiusque corporis purgatorium medicamentum, etiam si in osibus sordes inhæreant. Item phthisicos ab omnibus deploratos, hoc medicamento sanitati restitutos nouimus. Morbo comitali diuturno efficaciter profuit, ut nisi post longa temporis interualla, non redierit: incipientem uero ac nouum perfecte discutit, neque reuerti amplius hunc affectum permittit. Ad podagras præterea, & articularum morbos, iccoris, lienisque duritias uehementer facit. & particulares quidem

Scillini aceti uires mirabiles.

quidem aceti scillini effectus hi sunt. Communes autem quàm plurimi, quibus nos commoti salutare hoc medicamentum, sanitatis, integritatisq; causa, tibi tradidimus. Hæc ille, quicumque fuerit. nam liber is inter nothos, & Galeno adscriptos recensetur. Acetum Scillinum quod Latini, ὄξος σκιλλινόν Græci nominant: Itali, Aceto scillino.

Nomina.

ΣΚΙΛΛΙΝΟΣ Οἶνος. SCILLINVM VINVM.

CAP. XXII.

SCILLINVM vinum fit hoc modo. Dissectam, vti dictum est, scillam, & sole siccata con-
tundito: minam eius tenui cribro incernito, & linteo raro illigatam in uicenos sextarios musti recen-
tis, ac boni demergito. vbi trimestri spatio maduerit, elutriatum uinum, obstructo diligenter uase,
recondito. Licet quoque sic humida scilla uti. In orbiculos, rapi modo, dissectam duplicato ponde- 10
re, quadraginta diebus insolari oportet, & ualde inueterascere. Alia parandi ratio. Scillæ dissectæ,
& repurgatæ tres minas in Italicam metretam musti demittito, & fenos menses in uase obstructo ma-
cerari finito. post id tempus defæcatum, & excolatum uinum recondito. Vtile est contra crudita-
tes, & ciborum corruptiones: item ijs, qui reuomunt cibum: & si pituita in ventre, aut stomacho
coierit. Prodest lienosis, malè habitis corporibus, aquæ inter cutem, regio morbo, difficili urinæ,
torminosis, inflationibus, resolutioni neruorum, horroribus longis, vertiginosis, & vulsis. menses
pellit: minimè neruos infestat. Hoc uinum vetustate fit melius. Cauendus in febre usus, aut si inte-
ranea ulcus sentiant.

Scillini vini
uires ex Gal.

SCILLINI uini meminit Galenus libro tertio de medicamentis paratu facilibus, his uerbis. Vinum hoc po- 20
tui datum, omnem sanitatem adfert. humores enim attenuat, sed maxime pituitam, neq; ipsam in stomacho, aut uen-
tre, aut capite, aut icore, aut liene, aut neruis, aut osibus consistere permittit, neq; alium id genus tenacem humo-
rem obstructions facientem: sed omnia dissoluit, & ventrem lenit, atque ita subducit, & urinam mouet, & per ip-
sam causas attenuat, excernitq;. Adeo uerò caput purgat, ut nares humiditate uacent. Commodum est podagræ, ar-
ticulari, & comitiali morbo: denique omnis sanitatis est author. Ex his constat. Scillam albam, montanam circiter
Canis exortum accipito in libræ pondere, per dies decem in umbra refrigera: deinde scillæ laminas refrigeratas in
uitreum uas mitte, & uini albi ueteris sextarios duodecim superfunde, & suspensum uas per quadraginta dies ha-
beto: postea scillam exime, & abijce, & uino ad antedicta uitia utere, & eius uim percipies. Subinde ante cibum
uini duas uncias exhibe, sin à cibo unciam mediam. Quod si ipsum potui commodum efficere uelis, ut magis delectet,
mellis sextarios duos, aut tres admisceto. Quod Græcè οἶνος σκιλλινός, Latine Vinum scillinum appella- 30
tur: Italice, Vino scillino.

Nomina.

Οἶνος θαλάσσιος. VINA MARINA.

CAP. XXIII.

VINA ex marina aqua, uariè factitantur. Aliqui enim statim cùm decerptæ sunt vuæ, aquam
maris admiscunt. Alij in area vuas sole siccant, quibus calcatis marinam adijciunt. Alij passas prius
vuas in dolijs marina aqua macerant, mox calcatas exprimunt. id magis passi generibus adscribitur.
Quæ tamen austeriore gustu temperantur, contra febrium aduentantium indicia ualent, si modò me-
liora non adsint: aluum subducunt: profunt purulenta extusisientibus, & si dura aluus exerceat. Quæ
ex Aminæis uis fiunt, caput tentant, stomacho aduersantur, flatus creant. Verùm quò plenior ha- 49
beat historia, ijs qui huius studio tenentur, non inutile existimamus uarias vinorum compositio-
nes adferre, non quòd frequens eorum, aut necessarius existat usus, sed ne quid omisisse uideamur,
quod ad eorum rationem attinet. Sunt autem quædam ex ijs factitia, minoris curæ ac impendij, quæ
cadunt in usus: vti quæ cotoneis malis, pyris, filiquis, item myrti baccis componuntur.

Κυδωνίτης οἶνος. VINVM CYDONITES.

CAP. XXIII.

CYDONITES, nomine alio melites appellatur, & ita fieri consuevit. Mala cotonea exemptis
feminibus, frustatim rapi modo scinduntur, & duodecim minarum pondo, in musti metretam, tri-
ginta diebus macerantur: postea defæcatum uinum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad sin- 50
gulos mellis sextarios denos succi cotoneorum tusorum pressorumque adijcere, & ita recondere. Vi-
num hoc adstringit: prodest stomacho, dysenterix, hepaticis, renum vitijs, & vrinæ difficultati.

Melomeli, quod & cydonomeli nominant, sic fit. Cotonea mala feminibus suis castrata, in quàm
plurimum mellis, quo penitus demersa contegantur, coniiciuntur: id post annum mitescit, mulso
non dissimile. Præstat eadem, quæ superior compositio.

Υδρομήλον. HYDROMELVM.

CAP. XXV.

FIT hydromelon duabus mensuris aquæ coctæ, & sub Caniculæ sydus insolatæ, additis ad vnā
melomelitis facti ex cotoneis. Vis huius eadem est.

Ομφακομήλι.

ΟΜΦΑΚΟΜΕΛΙ. OMPHACOMELI.

CAP. XXVI.

OMPACOMELITIS faciendi ratio hæc est. Acerbæ vuæ adhuc immaturæ, & tribus diebus insolatæ exprimuntur, & ad ternas succi partes, mellis optimi despumati singulæ partes adijciuntur: & insolatur in vasa transfusum. Vim reprimendi, ac refrigerandi habet. stomachicis, coeliacis, quæ conuenit. Vfus post annum est.

ΑΨΙΤΗΣ ΟΪΝΟΣ. VINUM EX PYRIS.

CAP. XXVII.

FIT & è pyris, perinde atque cotoneis, vinum, apijtes nomine, sed ita ut pyra non magnopere maturecant. Ex filiquis etiam, mespilis, forbis, simili modo temperatur. Omnia hæc genera atterba sunt, & adstringunt. stomacho utilia sunt, atque intestinas fluxiones cohibent.

ΟΙΝΑΝΘΙΝΟΣ ΟΪΝΟΣ. VINUM OENANTHINUM.

CAP. XXVIII.]

FIT è feraci uite syluestri, quod uocatur œnanthinum. Sicci flores minis duabus musti cado macerati, post triginta dies mutantur, mox colatum uinum reconditur. Facit aduersus stomachi imbecillitatem, cibi fastidia, coeliacos, & dysentericos.

ΡΟΪΝΟΣ ΟΪΝΟΣ. VINUM EX PUNICIS.

CAP. XXIX.

FIT è punicis malis maturis, quod rhæten nominant, succo expresso ab acinis eorum, quibus lignosus nucleus abest, apyrena uocant, ac decocto ad tertias, & ita reposito. Efficax est contra fluxiones internas, & febrem cum alui profluuium exortam. stomacho utile, adstringit aluum, & urinam mouet.

VINUM è Punicis malis multifariam conficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorum acinos prælo statim subiiciunt, & expressum succum uitreis amphoris recondunt: ibiq; per se tandiu effervesce sinunt, quousque deferbuerit, & subsidat sæx. deinde in alias trāsfundunt amphoras, quod à sæcibus repurgatum eximunt, & oleum superinfundunt, ne euanescat, & corrumpatur, uel ace scat. Alij, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum cadum altera parte patulum conijciunt, & uuarum modo pedibus calcant, donec uniuersus exiliat succus: deinde per se in sole effervesce sinunt, cado linteo spissiore cooperto, usquedum sæx uniuersa residat, nuclei supernatent, & uinum defæcatum, ac pellucidum reddatur. Vbi autem hæc facta sunt, perforato paulò supra sæcem uase, uinum eximunt, & cadis ligneis asseruant. Huic oleum superinfundere non opus est: seruatur enim sic paratum per se, modò uasis osculum pite, uel cera obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punici acinos, cum pari mensura nigræ uuæ austeriusculi saporis commisceant, calcent, & per se effervesce sinant, quoad uinum claritatem consequatur. Subinde in doliolis asseruant: siquidem hoc gustui plurimum arridet.

Vini è punicis uaria confectio.

ΡΟΔΙΤΗΣ ΟΪΝΟΣ. ROSACEVM VINUM.

CAP. XXX.

RHODITES sic fit. Rosarum siccarum, tusarumque minam linteolo deligatam in sextarios octo multi demergito: & post tres menses defæcatum uinum transfundens, recondito. Vtile ijs, qui febri carent: & ad stomachi coctiones, & dolores, à cibo potum: & contra humiditas aluos, & dysenterias. Fit quoq; ex succo rosarum addito melle, quod rhodomeli uocant: quod arteriæ scabritijs cōuenit.

ΜΥΡΤΙΤΗΣ ΟΪΝΟΣ. MYRTITES VINUM.

CAP. XXXI.

MYRTITES fit, baccis nigris, quæ maturitatem exceßerint, tuis, & organo expressis. Alij qui ad tertias coquunt. Alij baccas prius sole torrent, & quaternis sextarijs contusarum, ternas aque heminas adijciunt, & uini ueteris parem modum: postea exprimunt, & seruant. Magnopere adstringit. stomacho utile: fluxionibus uentris, ac stomachi prodest, & contra intestinas ulcerationes, & profluvia. denigrat capillos.

ΜΥΡΣΙΝΙΤΗΣ ΟΪΝΟΣ. MYRSINITES VINUM.

CAP. XXXII.

MYRSINITES sic temperatur. Rami nigræ myrti cum suis baccis, & folijs tuis, decem minarum pondo, in tribus musti congiis feruescunt, donec duo supersint, aut certè dimidium. id uinum colatum ad usus reconditur. Contra furfures, ulcera in capite manantia, eruptiones papularū, gingiuas, tonsillas, & purulentas aures efficax est: sudores sistit.

ΣΧΙΝΙΝΟΣ, καὶ τερεμίνθινος οἶνος. LENTISCINVM, ET TEREBINTHINVM
VINVM. CAP. XXXIII.

LENTISCINVM similiter vt myrsinites temperatur. Nec secus terebinthinum. nanq; bacciferi eorum rami sumi debent. Similes insunt vires. adstringunt, stomacho accommodantur, & defluxionibus intestinorum, vesicæ, & stomachi, & sanguinis profluio. Vlcera omnia fluxionibus obnoxia, fotu ad cicatricem perducunt: fluxiones vuluæ, ac sedis, infensione cohibent.

ΦΟΙΝΙΚΙΤΗΣ οἶνος. PALMEVM VINVM. CAP. XXXIII.

PALMVLAS maturas, quas uocant chydæas in urceolum imo pertusum, & obstructum picta arundine, demittito: lino foramen sit obturatum, & quadragenis sextarijs ternos aquæ congios infundito. quod si ipsum ita dulce esse non libeat, quinque congios infudisse satis est. post decē dies detracto ab arundine linteo, assumito vinum crassum, & dulce, & reponito. Suaue illud quidem, sed capiti noxium. contra fluxiones propter adstrictoriam vim efficax: stomachicis, celiacis, sanguinem expuentibus conuenit. Aliqui idem addita aqua iterum capiunt, & tertio, quarto, quinto, sexto, ve faciunt, quod tandem acore uitiat.

ΚΑΤΟΡΧΙΤΗΣ οἶνος. VINVM EX CARICIS FACTVM.
CAP. XXXV.

CATORCHITES, aliquibus fycites vocatur, in Cypro fit, ita ut palmeum: sed hoc interest, quoniam pro aqua tantundem humoris adijciunt, in quo recenter pressa vinacea maduerint. Caricæ, quæ chelidoniæ, aut phœniceæ appellantur, præsertim nigræ macerantur, vt diximus: & post decem dies humor excipitur, atque iterum, aut tertio, idem modus aquæ, in qua uinacea maduerint, infunditur. simili modo intercedente spatio, quarto, aut quinto assumitur. Demaceratorum liquor non secus acorem contrahit, & aceti usum præbet. Id tenue est: flatus gignit, stomacho aduersatur, fastidium parit, aluo tamen prodest, vrinam ciet, menses trahit, lactis vbertatem facit, vitiosum sanguinem creat, & elephantiasin adfert, vt potio, quam zython appellamus. Aliqui sex amphoris, decem salis sextarios adijciunt. Alij muricæ amphoram. quod non facillè uitiat, & aluo idoneum fore censent. Alij thymum, & fœniculum imo subijciunt, & caricæ superponunt: & ita vicissim, donec uas expleuerint. Fit & è sycomoris eodem modo uinum, sed in acetum acre degenerat: quoniam nō ita præualet vis eorum, ut fluentis liquoris dulcedinem retinere possit.

ΡΗΙΝΙΤΗΣ οἶνος. RESINATVM VINVM. CAP. XXXVI.

RESINATVM vinum populatim factitari solet. copiosum in Galatia: quoniam uinum illic coacescat, uia non maturefcere, ob cœli algorem, nisi picea resina temperetur. Resina autem cum cortice tunditur, & amphoræ dimidiata hemina permiscetur. Aliqui ubi efferbuit, excolant, separantes refinam: alij relinquunt. Hæc vina uetustate dulcescunt. Omnia capitis dolorem, & uertigines faciunt: coctionem tamen adiuuant, & vrinam ciet: tussientibus, ac destillatione uexatis conueniunt: item celiacis, dysentericis, & hydropicis, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus: altis exulcerationibus infunditur. In hoc autem genere nigricans magis albo constringit.

ΣΤΡΟΒΙΛΙΤΗΣ οἶνος. VINVM STROBILITES. CAP. XXXVII.

STROBILITES fit maceratis in musto nucibus pineis, recentibus, fractisque: præbetque resinati effectus. Siquis madefactas nuces pini musto decoquat, potum affatim conuenit ijs, qui tabitudine conficiuntur.

ΚΕΔΡΙΝΟΣ, καὶ ἐκ τινῶν δένδρων, καὶ καρπῶν οἶνος. CEDRINVM, ET EX ALIQVOT
ARBORIBVS, AC FRVCTIBVS VINVM. CAP. XXXVIII.

CEDRINVM, iuniperinum, cupressinum, laurinum, pineum, aut abiegnum, simili ratione sunt. Diuisos recenter ramos, cum fructum edunt, aut soli, aut balneo, aut igni admouere oportet, uti confudent, congioque uini minam unam permiscere, & post duos menses transfundere, & antequam recondantur, insolare. Factitiorum uinorum uasa impleri debent: nanq; non plenis uasis, uina in acorem corrumpuntur. Medicata autem uina rectè ualentibus insalubria. Omnia excalfaciunt, urinam ciet, & substringunt. Laurinum tamen uehementius excalfacit. Fit quoq; è fructu cedri maioris uinum, congio musti, adiecta tusarum baccarum selibra. diebus quadraginta insolari debet, & defæcatum

& defæcatum in vasa transferri. Fit etiam vinum è baccis iuniperi, non aliter quàm cedrites, & ad eadem ualens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lauant, & singulas amphoras singulis cyathis diluunt, & ita musto replent. Hoc genus uini excalfacit, extenuat: tussi antiquæ vtile sine febre, pectoris laterisque doloribus, torminibus, ventris, & interaneorum ulceribus, purulentis excretionibus, mulieribus vuluæ causarijs, hydropicisque: facit aduersus ventris tineas, & horrores. Contra venenatos ictus auxiliatur: serpentes necat: aurium doloribus instillatum medetur.

ΠΙΣΙΤΗΣ ΟΙΝΟΣ. PICATVM VINVM.

CAP. XXXIX.

- 10 PICATVM ex liquida pice, & musto temperatur. Picem autem primùm marina, aut muria tantisper eluere oportet, dum inalbuerit, & syncera maris aqua defluat: mox aqua dulci proluenda: congijs octo musti vncia picis una, aut altera adijcitur: vbi efferbuerit, & constiterit, in vasa diffunditur. Hoc genus vini excalfacit, concoquit, purgat, abstergit: vtile doloribus pectoris, alui, iecinoris, lienis, & vuluæ, si sine febre sint, veteri rheumatismo, exulcerationibus in altum recedentibus, tussi, suspirijs, concoctionibus tardis, inflationibus, & luxatis, præsertim in succida lana impositum.

ΑΨΙΝΘΙΤΗΣ ΟΙΝΟΣ. VINVM ABSINTHITES.

CAP. XL.

- ABSINTHITAE faciendi ratio euariat. Aliqui enim duodequingaginta sextarijs Italicarum amphorarum, admistam absinthij pontici libram decoquunt ad tertias: & vbi infuderint sex aceti sextarios, & absinthij selibram, ac diligenter permiscuerint, diffundunt in uas: dumque conquieuerit, defæcant. Alij absinthij minam in amphoram demittunt, tusamque, & raro linteo deligatam, in cado musti macerant binis mensibus. Alij absinthij quadrantem, alij trientem, & nardi Syriacæ, cinnamomi, calsiæ, floris iūnci odorati, calami, elatæ, palmarum singulos sextantes iniiciunt in metretam musti, & tundentes prius pila, obstructo vasis spiraculo, binis ternisve mensibus dimittunt: postea defæcatum uinum transfundunt ad usus. Alij addunt in musti cadum Celticæ nardi drachmas quatuordecim, & absinthij drachmas quadraginta, linteo inuolutas: & post quadragesimum diem elutriant. Alij in senos sextarios musti, absinthij libram, & siccæ pini resinæ sextantem immittunt: & post decem dies excolant, & recondunt. Vtile est stomacho, vrinam ciet, tardam concoctionem
30 accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum vitijs auxiliatur: fastidia discutit. ijs prodest, quibus stomachus negotium exhibet: valet contra longam præcordiorum distentionem, & inflationes, teretesque ventris tineas, & remoratos menses. contra hausta ixiæ venena quàm plurimum potum, & uomitionibus redditum, auxiliatur.

ΥΨΩΠΙΤΗΣ ΟΙΝΟΣ. VINVM HYSSOPITES.

CAP. XLI.

HYSSOPITES è Cilicio hyssopo maximè laudatur. Fitque similiter, foliorum hyssopi tu-
forum libra in amphoram musti coniecta: linteolo raro cum quibusdam lapillis folia inuoluuntur,
vt degrauatus pondusculo fasciculus fidat: vinum post quadraginta dies defæcatum elutriatur. Con-
tra pectoris, laterum, & pulmonis vitia, veterem tussim, & suspiria prodest: vrinam cit: torminibus,
40 & horroribus febrium circuitu repentibus auxiliatur. menses mouet.

ΟΙΝΟΙ ΕΚ ΤΩΝ ΠΟΙΚΙΛΩΝ ΦΥΤΩΝ. VINA EX DIVERSIS PLANTIS
FACTA. CAP. XLII.

SIMILI modo chamædryites fieri solet. Excalfacit, discutit: conuulsis, regio morbo, vuluæ
inflationibus, tardæ concoctioni, incipienti aquæ inter cutem subuenit. Inueterascens melius reddi-
tur. Stæchadites non secus temperatur. Congij sex stæchadis minam addere oportet. Crassitiem,
inflationes, laterum neruorumque cruciatus, & perfrictiones discutit, comitialibus commodè da-
tur cum pyrethro, & sagapeno. Fit ad eadem acetum è stæchade herba, vt paulò antè diximus, ace-
to macerata, quod eosdem implet effectus. Fit vinum è betonica, quam cestron psychotrophon ap-
pellant. Herbam semine maturo prægnantem, cum suis ramulis minæ pondo, congijs duobus vini
macerant, & post septimum mensem transfundunt. Ad multa interaneorum vitia, vt frutex ipse,
50 pollet. Et vt in vniuersum dicatur, factitia vina sibi misturarum vires adsciscunt. quare non difficile
fuerit ijs, qui illarum naturam norint, vinorum vires coniectura quadam consequi: veruntamen
vinorum vsus febricitantibus abdicandus. Fit etiámmum è betonica acetum ad eadem vitia vtile.

Tragoriganites fit quaternis tragorigani drachmis linteolo colligatis, in quaternos musti sextarios
coniectis, & post tertium mensem transfusis. Prodest torminibus, vulsis, ruptis, laterum doloribus,
spirituum discursationi, ægris concoctionibus. E' napsi fit vinum, nomine bunites, drachmis dua-
bus tussi napsi in sextarios duos musti additis, & cæteris eodem modo factis. Prodest stomachicis, &
dimicatione, aut longo equitatu fatigatis. Dictamni drachmas quatuor macerato quaternis musti

sextarijs. Facit aduersus stomachi fastidia: menses, & purgamentum à partu subducit. Marrubij a-
dulti folia tundito, & sextarios octo in musti metretam demittito, & reliqua cōsimiliter facito. Con-
uenit hoc vinum pectoris vitijs, & omnibus, quibus marrubium. Thymi tusi, & cribrati vncias
centum linteolo colligatas, in amphoram musti adijcito. Valet contra ægras coctiones, fastidia, dy-
senteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & venenata animalia, quorū mor-
sus frigus insequitur, aut putrescit locus. Simili modo è satyreia vinum fit. quod eadem, quæ thy-
mites præstat. Sic quoque origanites ex Heracleotico origano conficitur similiter cum supradicto.
Facit eadem, quæ thymites. E' calamintha, pulegio, & abrotono vina fiunt eodem, quo thymites,
modo. Profunt stomachicis, cibum fastidientibus, & regio morbo: quòd vrinam moueant. Fit itē
è conyza vinum contra venenata ante alia efficax.

Ἀρωματῖτες οἶνος. VINVM AROMATITES.

CAP. XLIII.

AROMATITES ita fit. Palmæ, aspalathi, calami, nardi Gallici, singulorum quatuor sextarios su-
mito: postquàm contriueris, passo subigito, coactis ingentibus offis, & in sextarios duodecim auste-
ri musti deiectis, operculato vase, quadraginta diebus quiescere finito: deinde vbi sæce expurgatum
fuerit, recondito. Alia eius ratio. Calami vncia, phu drachmæ septem, costi drachmæ duæ, nardi Sy-
riaci drachmæ sex, cassiæ vncia, croci drachmæ quatuor, amomi drachmæ quinque, asari drachmæ
quatuor. Omnia simul trita, & linteo colligata in cadum musti demerguntur: & postquàm vinum
deferbuerit, transfunditur. Facit ad pectoris, & laterum, & pulmonis dolores, difficili vrinæ, horro-
ribus, retardatis mensibus, atq; ijs qui per frigora iter faciunt, potū conuenit. pituitæ crassitiem ex-
tenuat, colorem alit, somnum conciliat, dolorem finit: renum, & vesicæ vitijs auxiliatur.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ἀρωμάτων. VINA EX DIVERSIS ODORAMENTIS
FACTA.

CAP. XLII.

FIT & vinum ad destillationes, cruditates, tussim, inflationes, & si humor in stomacho coit. Myr-
rhæ duæ drachmæ, piperis candidi drachma vna, iridis drachmæ sex, anisi drachmæ tres. omnia ple-
nius tusa, & linteolo inuoluta, in sex vini sextarios conijciuntur: vinum post triduum colatur, & in
lagena reconditur. Datur post deambulationem meraculum, cyathi vnus mensura. Fit quoque
nectarites ex helenio herba, radice sicca pondō quinque drachmarum linteolo colligata, & in congios
sex musti addita, & post tres menses effusa. Facit ad stomachi, & pectoris vitia: vrinam pellit. E' Sy-
riaca nardo, & Celtica, malabathroque vinum facitatur, hac ratione. Singulorum selibram in binos
musti congios mittito, post menses duos colato. Datur cyathus vnus cum tribus aquæ. Hoc vinum
efficax est contra vitia renū, hepaticos, regium morbum, & vrinæ difficultatem: prodest stomachi-
cis, atque ijs quos pallor decolorat. Alij vnciam, aut sextantem acori, & Celticæ nardi quadrantem
in musti amphoram adijciunt. Asari quadrantem in senos musti sextarios itidem demittito. Id vini
genus vrinam ciet: hydropicis, & regio morbo laborantibus, hepaticis, ischiadicisque conuenit.
Radice syluestris nardi recentis, & tritæ, cribratæque bessem in congiū musti conijcito: duos mē-
ses quiescere finito. Vtile est hepaticis, difficili vrinæ, inflationibus, stomachicis.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων βοτάνων. VINA EX DIVERSIS HERBIS FACTA.

CAP. XLV.

RADICIS dauci contusæ drachmas sex in musti amphoram imponito, & similiter transfun-
dito. Facit ad dolores thoracis, præcordiorum, & vuluæ: menses pellit, ructus ciet, & vrinam: pro-
dest tussi, ruptis, vulsisque. Saluæ vnciam in musti amphoram, quod idem cum ceramio est, mitti-
to. Valet contra renum, vesicæ, & laterum dolores, reiectiones sanguinis, tussim, rupta, vulsa, & sup-
pressos menses. Panacis vnciam in musti congiū mittito, & transfundito. Prodest ruptis, vulsis,
contusis, orthopnææ: lienis crassitiem extenuat: contra tormina, coxendicum dolores efficax est:
tardas concoctiones accelerat: menses, & partus extrahit: aquæ inter cutem, & serpentium ictibus
auxiliatur. Vina ex acoro, & dulci radice cōsimili modo fiunt. Oportet enim singulorum vncias
octo in senos congios mittere, tribus mensibus macerare, mox in vas transferre. Faciunt ad pectus,
& latera, & vrinam mouent. Seminis apij recentis, maturi, & cribrati vnciæ nouem in linteo colli-
gatæ in musti amphoram demittantur. Appetitum excitat: stomachicis, & difficili vrinæ auxiliatur:
faciles spiritus facit. Ex fœniculo, anetho, & petroselino, vina eodem modo fiunt, & ad eadem effi-
cacia. Fit & è flore salis vinum, multò ad purgandum efficacius, quàm vinum aqua marina tempera-
tum. Fauces, vesicam, renes, & stomachum infestat: quare neq; in secunda, neq; aduersa valetudine
prodest. Fit etiam vinum, quod phthorion vocant, quoniam partus necat, & abortus facit, veratro,
aut scammonia, aut syluestri cucumere, iuxta radices vitium sato: siquidem vites sibi illorū vires ad-
sciscunt. Id vinum partus enecat: datur ieiunis mulieribus, quæ antè vomuerunt, cyathorum octo
mensura

mensura, dilutum. Ramorum thymelææ cum suis folijs, & fructu triginta drachmas mittito in congios tres musti, & leui igne coquito, donec congij duo supersint, defacatu inque recondito. Aquosa purgat excrementa, & lienem absumit. Chamelæa dum floret, cum folijs tusa, & cribrata decem drachmarum pondere, in musti congium additur: post duos menses vinum in vas transfertur. Aquæ inter cutem, hepaticis, & lassitudine contractis, efficax est: item mulieribus, quæ à partu ægrè purgantur. Chamæpitynum simili modo fit, ad eadem conueniens: urinam quoque ciet. Librum radicis mandragoræ concidito, segmenta lino traicito, quod sēlibram æquat, in musti cadum demittito, ibique esse finito ad menses tres, deinde transfundito. Media potio, heminæ dimidium: bibitur, passo in duplum addito. Aiunt heminam vini congio mittam, potu soporem adferre. cya-
 10 thus vnus cum sextario uini potus, enecat. Mediocris usus eius doloris sensum aufert: fluxiones in-
 crassat. olfactu, potuq; & cum inditur, idem præstat. In congium musti aqua marina diluti, drach-
 mas duodecim nigri veratri triti in linteo mundo mittito: dumque efferbuerit, in marinæ aquæ cong-
 ios quatuordecim, ubi pleniussculè fregeris, iniicito: post aliquot dies colato, & vtitor. Dato cya-
 thum vnum ex aqua balnei, in potu ad aluum soluendam, ijs qui euomuerunt à cœna. Alia ratio.
 Veratri drachmas viginti, iunci odorati vncias duodecim, spicæ Syriacæ vncias tredecim, cribratas,
 & linteo colligatas, in septem vini Coi sextarios, diebus quadraginta macerandas indito, postmodū
 colato. dabis in potu sesquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petiæ sextarios duo-
 20 decim, veratri candidi libras sex, in musti amphora quadagesimo die quāmadmodum madefeceris, colato, &
 vtitor. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas, & aphronitri quaternas in senis musti sextarijs die-
 bus quinisdenis macerato, mox colato: & semestri exacto, vtitor. Id vini genus abortus facit, & par-
 tus necat. Aut vuas in sole siccatas imposito in musti metretam (implet autem metreta congios duo
 decim) & gypsum in vinum mittito pondo drachmarum viginti, & biduo residere finito: conijcito
 veratri nigri drachmas triginta, iunci odorati, calami, singulorum drachmas triginta, baccarum iu-
 niperi sextarios duos & trientem, myrrhæ, & croci singulorum drachmam: inuoluens linteo die-
 bus quadraginta appendito, postea colato. dabis heminas tres, aut duas dilutas. Purgat à partu, &
 abortu fœminas: fœtus extrahit: contra strangulatus vuluæ efficax. Scammonites sic fit. Radicis
 scammonia per menses effossæ, tritæ, & linteo colligatæ drachmas quinque in musti congium mitti-
 to ad dies triginta. Aluum purgat: bilem, & pituitam extrahit.

30 VINA factitia parandi ratio diuersa, quam superius ab initio propè huius libri ad hunc usque locum pluribus
 capitibus diffusè diligenterq; tradidit Dioscorides, nobis quidem clarior, & euidentior uisa est, quā ut operæ pre-
 tium esset, singula eorum capita nostris commentationibus prosequi, præsertim cum omnium fere iam usus apud nos
 exoleuerit. quanquam non equidem dubitauerim, quin essent huiusmodi uina, si eo modo parata in promptu essent, ijs
 morbis profutura, quibus predesse produntur. Vnde pluribus adhuc rationibus nixus, primus ego, ut arbitror (quod
 etiam lib. I. in Ebeni mentione diximus) è ligno Guaiaco uinum confeci, & alijs quoq; conficiendum esse scriptis tra-
 didi. Cuius postea usu innumeros Gallica lue correptos, nos, & alij medici sanitati restituerunt. Videmus enim Eu-
 phrasiatum ad oculorum claritatem efficacissimum esse, Myricinum lienis morbos sanare, & quod ex sena paratur,
 atrabiliarijs morbis, & cutētenus exulcerantibus, nempe scabiei, lepris, uiriliginibus, lichenis, & id genus alijs, com-
 modissimum esse medicamentum. Quod cum animaduertisset magnus philosophus, & medicus non spernendus. Ar-
 40 naldus de Villa noua, de factitijs uinis, quæ medicinæ usui conueniunt ad uarios corporis morbos, copiosissimum edi-
 dit libellum. In quo qui uinis medicamentosis delectantur, & hæc conficiendi modum, & eorum facultates, facile a-
 dipisci poterunt. Nam apud Germanos, & alios illis conterminos, medicamenta uinis commista in frequentissimo ha-
 bentur usu, quod magis, quā nos odoratis, & concunnatis delectantur potionibus.

Vinorum fa-
 ctitiorum cō-
 sideratio.

De Metallicis Lapidibus.

Καδμεία. CADMIA.

CAP. XLVI.

50 EX CADMIAE generibus optima est Cypria, botryitis nomine, densa, modicè grauis, & in-
 leuitatem magis declinans, racemosa facie, colore spodij, quæ fracta cinerulenta est, & ærugi-
 nosa. Proxima habetur foris cærulea, intus candidior, internatis venarum discursibus, onychitæ la-
 pidi similis, cuiusmodi sunt quæ è veteribus metallis effodiuntur. Quædam etiam placodes, id est,
 crustosa dicitur, segmentis quibusdam perinde quasi zonis cinctæ, ob quod eam zonitin appellaue-
 re. Alia ostracitis nominatur, gracilis, & magna ex parte nigra. Sed quæ testaceam faciem habet,
 terram amplexa est. Improbatur candida. Oculorum medicamentis botryitis nomine, & onychitis,
 vtiles: reliquæ ad emplastra, & farinas, quæ cicatricibus inducendis insparguntur. Ad eadem Cy-
 pria prodest. Ex Macedonia verò, Thracia, & Hispania delatæ improbantur. Cadmiæ effectus ad-
 stringere, caua explere, sordes expurgare, exiccare, corporis meatus infarcire, excrescentia in carne
 coercere, crustas creare, & vlcera, quæ cacoëthe vocantur, ad cicatricem perducere. Gignitur cadmia
 ex ære in fornacibus candente, fuligine egesta flatu, & lateribus, camerisque fornacum inhærente.

Ii 3 Prægrandes

Prægrandes autem, ac ferreæ sunt rudes, ab officinis appellatæ acestides, per summa fastigia connexæ, & concameratæ, ut quæ ab ære iactantur sursum corpuscula, cohæreât, & inibi detineantur: quæ cum spissius insident, in corpus concrescunt, & modò genus vnum eius, modò duo, modò omnia perficiunt. Extrahitur & cadmia in Cypro è monte, qui Solis incumbit, cremato lapide, cui pyritæ cognomen est. in quo etiam monte quædam quasi venæ chalcitis, misyos, foreos, melanteriæ, cœrulei, chryfocollæ, atramenti futorij, diphrygisque inueniuntur. Nec desunt, qui cadmiam in lapidum fodinis inueniri tradant, falsi quadam lapidum cognatione: qualis inuenitur, & apud Cumas lapis, nullam sui vim ostendens. Ii eo deprehenduntur, quòd sunt cadmia leuiiores, nullumq; alienum mandentibus saporem exhibent: commanducatus item lapis dentes offendit: cadmia, utpote cum cedat, esum non respuit. Alio autem discerni possunt argumento. Cadmia in farinam detrita, & aceto subacta, atq; in sole siccata, coit: quod in lapide non accidit. Item tritus, & igni appositus lapis profilit, & fumum igni similem eiaculatur: cadmia verò quieta manet, fuliginemque luteo colore, aut æreo splendentem expuit, vario zonarum discursu. Insuper lapis ignem expertus, atq; refrigeratus colorem mutabit, ac leuior multò fiet: sed cadmia nihil euariat, nisi quis eam multis diebus cremauerit. Fit & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderosa, sed uiribus nequaquam comparanda ærariæ. Vritur cadmia superior carbonibus obruta, donec trās lucida spectetur, & ferrei stercoreis modo bullet: mox extinguitur vino Aminæo, quæ ad emplastra præparatur: sed quæ ad psoriarum medicamenta præparatur, aceto. Alij hoc modo exustam conterunt in vino, rursumque fictili crudo torret, donec pumicosa videatur: iterumque tritam ex vino, tertio vrunt, donec prorsus in cinerem redigatur, nihil scabritiæ retinens. hac spodij vice utuntur. Lauatur autem in mortario trita, effusa subinde aqua, dum fordium nihil emergat: dein coacta in pastillos reponitur.

Cadmie consideratio.

Historia ex Galeno.

CADMIÆ duo genera. nanque non modò factitia, sed etiam fossilis reperitur. Arte quidem ea fit, quæ in fornacis testudine, ubi æris materia comburitur, coalescit, ut ea quæ Dioscoridis, & Galeni ætate in Cypro eo monte, cui Solæ urbs adiacet, ex pyrite lapide in fornacibus concremato conficiebatur. Verum fossilis (ut Galenus est auctor libro IX. simplicium medicamentorum) in ærarijs ipsius montis fodinis frequentissima habebatur, de qua ita scriptum reliquit. Cadmia fit, ubi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra illa, ex qua æs generatur, in fornacibus in altum egerente, uelut fuliginem quampiam, & fauillam, siue utcumque appellare licebit. At si non terram, sed lapidem nuncupare uelis, ex quo in fornacibus secernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil sanè retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur simili secretionem, siue generationem, aut quomodocunque uocare uoles. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus usto fit cadmia. Cæterum absque fornace in Cypro cadmia inuenitur: ac iure quispiam illam lapidem nuncupet. Itaque in Solis, quo tempore ego in insula peregrinabar, paucissimum etiam reliquum erat cadmiæ, quæ in fornacibus fit. Verum lapidibus, qui in montibus, & riuis reperiuntur, à metallis profecto acceptis, eos in Asiam, Italiamque portauimus ad amicos, à quibus summam inibam gratiam, quòd se uel maximū munus accepisse dicerent, & quæ alia omni cadmia multò esset præstantior. Et talem certè meritò quis lapidosam uocet cadmiam. At eius, quæ combusta est, aliam botryitin, aliam placitin medici nuncupant. Botryitin quidem, quæ in editioribus domorum, in quibus fornaces extructæ sunt, partibus colligitur. Placitin uerò, quæ in inferioribus. Ac liquet sanè botryitin esse tenuiorum partium, crassiorum uerò placitin: utranque autem ui desiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidosa, terrenaque. Porro præter desiccandi facultatem, mediocriter item extergit. Attamen, quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat necesse est. Meritò itaque lauantes eam, medicamentum efficiunt mediocriter tum desiccans, tum extergens absque mordicatione, utile ad ulcera impletionem exposcentia, & in oculis, & in toto corpore. Porro ulcera magnopere humida, aut putrescentia, in corporibus impendit mollibus, qualia sunt eunuchorum, puerorum, ac mulierum, eiusmodi cadmia adiuuat. At in durioribus, & contentioribus, quæ ualentius desiccant, requiruntur. Itaque illud semper memoria tenendum, sermonem ad temperatam, & mediam excessuum naturam, in ijs quæ ita simpliciter efferuntur, referendum: puta cum dicimus medicamentum, aut ulcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quiduis eius generis præstare. ad quam utique & nos nunc respicientes, leuiter desiccatoriam, absterforiamque cadmiæ esse facultatem dicimus. In caliditatis autem, & frigiditatis differentia, temperata quodammodo existit cadmia, nempe neutrum insigniter efficiens. hæc Galenus. Quibus maxime adstipulatur Plinius lib. XXXIII. cap. X. sic inquit. Metalla æris multis modis instruunt medicinam, utpote cum ulcera omnia ibi ocysimè sanentur. Maxime tamen prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus, candidior, ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. Nanque ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia uocatur, fusuris necessarius, medicinæ inutilis. Sic rursus in fornacibus existit, aliamque nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flammis, atque statu tenuissima parte materiæ, & cameris lateribusue fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore, qua flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botryitis cognominata. ponderosior hæc priore, leuior porro secuturis. Duo eius colores. deterior cinereus: puniceus melior, friabilis, oculorumque medicamentis utilissima. Tertia est in lateribus fornacium, quæ propter grauitatem, ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipsa ab argumento, crusta uerius, quam pumex, intus uaria: ad psoras utilior, & ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra penè cœrulea, intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra, & cæterarum sordidissima: uulneribus maxime utilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima. hæc Plinius. qui à Galeno in hoc dissentit, quòd dixerit fossilis cadmiam fusuris tantum

Cadmie historia ex Plinio.

tantum necessariam, & medicinæ inutilem, cum tamen Galenus contrarium scribat. Cadmiæ omne genus uidimus, & pæ nos in pluribus Germaniæ locis, ubi æs, argentum, & aurichalcum conficitur. Sed speciatim botryitum apud Perzenum quinto à Tridento lapide, & apud Sbozium in Tirolensi comitatu, ubi in quàm plurimis fornacibus æs, ac alia metalla funduntur. Botryitis cadmiæ frustulum sanè pulcherrimum nouissimè ad me misit Sagabria Dalmatiæ urbe clarissimus medicus Iosephus Salandius Bergomensis: quæ adeo in racemi modum congesta est, ut planè uix speciem referat. Porro officinæ omnes Tutiam, quæ pompholyx est, Cadmiam perperam nominant. Quandoquidem Tutia illis uocata (nisi mea me fallit opinio) Cadmia est & botryitis genere. Neque enim mirum esse debet, quòd Cadmia proprio amisso nomine, in pompholygis locum successerit, cum etiam Dioscoridis tempore spodij loco uterentur medici.

10 Metallicum, quod Græcis καδμεία Latinis item, pariter et Italīs Cadmia nominatur: Arabibus, Climia seu Chli-
mia: Germanis, Grauer, Augustem.

Nomina.

Πομφόλυξ, σποδόν, ἀντίσποδόν. POMPHOLIX, SPODIUM, ANTI-
SPODIUM. CAP. XLVI.

POMPHOLYX specie sola, non genere à spodio distat. Siquidem spodos nigricat, & plerumque ponderosior est, palearum pilorumque plena, quasi purgamentum quoddam, quod ab ærariarum officinarum pauimentis, & fornacibus euerritur. Pompholyx uerò pinguis est, & candida, usque adeo leuis, ut in auras euolare possit. Cuius duo fluxerunt genera. Vnum ad æris colorem vergens, subpingue: alterum magnopere candidum, summamque leuitatem nactum. Candida fit pompholyx, quoties in perficiendo ære, fabri præstantiorem facere volentes, detritam cadmiam cumulatius insperferint. nanque tenuissima fauilla, quæ effertur, in pompholygem coit. Cæterum pompholyx non ex æris modò materia, & fabrilī industria factitatur; sed ex cadmia quoque, ad gignendam ipsam eximiè follibus proflata. Cuius faciundæ ratio hæc est. In domo gemina contignatione operta, fornax extruitur, iuxta quam mediocris fenestra, ad tabulatum à supernis partibus pateat. domicilij paries fornaci proximus, tenui foramine ad fornacem usque perforetur, ad excipiendam follis narem: ostium mediocre habeat, pro exitu ingressuque artificis fabricatum. domuncula altera huic coniuncta sit, in qua & folles, & flator suo munere fungantur. deinde carbonibus in camino succensis, assidens artifex cadmiam particulatim fractam inspargit, à locis supra infurnibulum extructis. idem negotium obit infernè artificis minister, simulque carbones adijcit, usque dum indita cadmiæ copia prorsus absumatur. Itaque egesta suffitu tenuis pars, & leuis materiæ in summam domum euolat, & parietibus, tectis, fornaci que adhærescit: conflatum autem inde corpus, inter initia erumpentibus aquarum bullis simile prodit, postea maius incrementum capeflens, glomusculis vellerum simile redditur. Ponderosius autem in ima loca se recipit: sed hoc fornacibus offunditur, illud domus pauimento cohæret: quod tenuiore deterius existimandum est, ideo quòd multum terræ collegerit, & spurcitia in aceruatiōe referciatur. Sunt qui hoc modo tantum fieri spodium arbitrantur, de qua antè dictum est. Optima creditur Cypria, quæ accepto aceto halitum æris præstat, colore aliquantùm piceo, sapore cœni horrido: et si fraudem non experta, flagranti carbone inferuescit, aëreum colorem contrahit. Antedictis autem notis diligenter attendendum est. Siquidem à nonnullis adulteratur taurino glutine, ouillo pulmone, aut marino, aut crematis grossis, & quibusdam confimilibus. quod facile cognitu fuerit: quippe nihil in ijs probandis inuenietur eorum, quæ antè dicta sunt. Pompholygem in commune ita lauari oportet. Ligatam linteo mundo, modiceque raro, aut siccam, aut aqua respersam in labellum demittito, quod imbrem contineat, & huc atque illuc fasciculum deferens, immergito: ita enim limosa pars eius, ac utilis effluet; & omne sedimentum in linteolo remanebit. postea residere sinens aquam cum cinere colis incernito, & nouam infundēs, agitato, & effundito: mutata tantisper aqua, & colata, dum arenosi nihil fidat. demum aquam exprimito, & siccatum cinerem recondito. Alij quantum maximè fieri potest siccant, manibus in aqua conterunt, dum mellis crassamentum imitetur: deinde linteo faucibus excepturi vasis obtento, aut laxius illigato, colant, & quòd facilius transeat, infusa per linteum largiore aqua, cinerem conturbant: mox spumofum, quod traiectum est, & supernatat vasi, concha excipiunt, & fictili nouo ad vsus recondunt. Quod verò resedit, sensim cribratum, in aliud vas transfundunt, relicto arenoso, quod pessum ierat: rursus lapidosa fidere patiuntur, & in vas aliud excolant: hoc identidem faciunt, donec cinis merus, & arenæ expers inueniatur. Alij paulatim integram in aqua respergunt, arbitrati arenas, lapillosque suo pondusculo degrauatos, pessum ire: pilos autem, & paleas leuitate sua in sublime attolli. Cæterum cinerem medium separant, & in pilam coniectum, ut cadmiā, eluunt. Quinetiam lauatur vino chio marina aqua diluto, modis quos suprā diximus: & ita redditur adstringentior, quàm aquis elota. Vis pompholygis adstringere, refrigerare, explere, purgare, obstruere, & aliquantùm exiccare. Inter medicamenta numeratur, quæ leniter crustas obducunt. Quòd si spodon torrere libet, diligenter tritam, & irrigatam aqua, colliges in pastillos, fictili que nouo, subiectis leuibus prunis orbiculos continuò versabis, dum assiccati fuluescant. Neque ignorandum ex auro, argento, plumboque fieri spodium: uerum post Cyprium, plumbeum maximè commendatur. Quoniam spodos sæpenumero desideratur, necesse est ostendere,

dere, quæ simili virtute polleant, vt in spodij locum suffici possint, antispoda vocant: quoque modo sumi debeant. Folia itaque myrti cum floribus, & immaturis, in fictile crudum coniecta, indito operculo continua foramina habente, vruntur fornacibus, donec figlinum percoquatur. iterum in fictile aliud crudum transferuntur, quod vbi perassatum fuerit, exempta lauantur ad vsus. Idem quoque sit è termitè syluestris oliuæ, si habeatur: sin secus, fatiuæ cum suis floribus, aut malis coroneis dissectis, & detractis ofsibus, aut gallis, aut laceratis linteolis: item ex moris immaturis, id est candidis, in sole prius arefactis, aut terebintho, aut lentisco, ænanthe, aut mollibus rubi folijs, vel è buxi coma, vel è pseudocypereo cum flore. Alij ficulneas frondes in sole antea siccatas, eodem modo parant: alij taurinum glutem: alij succidas lanas asperas, pice aut melle irrigatas. Quæ omnia in spodij vicem vsurpantur.

10

Pópholygis
consideratio.

Manardi erra-
tum.

POMPHOLYGE officinæ Mauritanos secutæ Tutia dicunt. Ita enim pompholyx appellatur Serapioni, & Auicennæ. Verum quam seplasiarij Tutiam existimant, legitima non est, sed cadmiæ potius species. Siquidem cum hæc lapidis modo crustosa, prædurâq; sit, pompholygem, siue tutiam dictam prorsus mentitur. Pompholyx nanq; , Dioscoride, & Galeno authoribus, ex æris, uel cadmiæ fauilla in glomusculos uellerum similes coit, & farine modo contacta dispergitur. Id quod recentiorum nullus, quod sciam, animaduertit, fortasse quod omnes rei herbariæ indagandæ magis insudauerint, quam in inuestiganda fossilium materia. Quamobrem Manardum Ferrariensem, medicum ætatis nostræ clarissimum, hac in re deceptum satis reperi. Quippe qui, dum Auicennam redarguit, quod spodium è combustis arundinum radicibus conficiat, sedulo nos admoneat, ut secuti Galeni sententiam, in spodij defectu, tutia potius utamur, quæ seplasiæ abundant, quam Auicennæ antispodio. Sed in hoc Manardus planè hallucinatus deprehenditur, quod procul dubio crediderit, uulgarem officinarum tutiam legitimam Dioscoridis, & Galeni esse pompholygem, cum tamen legitimæ Tutia nullis in officinis sit usus, quod (ut iam diximus) omnes pompholygis loco cadmia tantum utantur. Porro legitimam tum pompholygem, tum spodium, quæ à Dioscoridis, & Galeni historia nullis dissident notis, ego ab ærarijs, argentarijsq; fornacibus pluries mecum detuli, tam ab his, quæ Perzeni, & Luisij in Tridentino agro habentur, quam ab illis, quæ Sbozj in Tirolensi comitatu Germaniæ inueniuntur, ubi certè celeberrimæ sunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinæ: è quibus non modò pompholygis, & spodij quantum satis fuerat, accipiendi nobis fuit facultas; sed etiam cadmiæ, pyritis, diphrygis, floris æris, helcysinæ, molybdæniæ, cærulei, & Armenij lapidis. Quorum ne minimam quidem particulam apud Italiæ seplasiarios reperi unquam, præterquam apud eos, qui uel à me, uel ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex suis officinis abdicatis, in medicum susceperunt usum. Nunc uerò amicos intelligo (quos tamen uerius fratres amantissimos appellare possem, ut qui & ætate, & longa consuetudine, & studiorum communione mihi coniunctissimi sint) clarissimos medicos Tridento oriundos Andreæ Gallum, & Iulium Alexandrinum, qui iamdudum ob suam tum doctrinam, tum integritatem à Serenissimo Ferdinando Romanorum, Vngariæ, Bohemiæq; Rege in sui, & suæ prolis commodum in medicos honorificè recepti sunt. Hoc itaq; pacto cadmia officinis pompholygis uicem explet: quibus etiam antispodia quædam ex arundinum radicibus, & boum ofsibus concrematis facta, spodium falsò referunt. Quod tamè non omnino fuerit reprobandum. nam, Dioscoridis testimonio, ubi legitimum desideretur spodium, antispodijs uti sanè licebit: nempe quæ fieri possint è myrti folijs, floribus, baccisq;: ex oliuæ frondibus, cydonijs malis, quercuum gal-
lis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentisco, buxo, pseudocypereo, fici frondibus, tauri glutino, succida lana, pice aut melle perfusa. Quo fit, ut mihi planè inmerito à Manardo reprehensus uideatur Auicenna, qui ex combustis arundinum radicibus sibi spodium confecit, medicinis commiscendum, quæ ad cordis robur parantur, & intus in corpus sumuntur. His enim longè melius, ac consultius fuerit arundinaceum admiscere spodium, quam eius uice tutiam seu pompholygem imponere. licet hæc quoq; sit Brasauoli sententia. Sed equidè hæcenus nunquam me legisse recordor, pompholygem seu spodium ijs medicamentis tutò admisceri posse, quæ intus in corpus sumuntur: cum neq; Dioscorides, neq; Galenus, nec qui post ipsos diuersis temporibus claruerunt, tam ex Græcis, quam Mauritanis, usquam, quod inuenerim, memoriæ prodiderint, citra uitæ periculum hæc hauriri posse. Nam fieri non potest, quin tam pompholyx, quam spodium uentriculo, & cæteris uisceribus, mirum in modum noceant, cum ex tenuissima æris substantia uehementissima ignis ui conficiantur, & ob id deleterij aliquid habeant. Quod maiori quidem diligentia expendere potuisset Brasauolus, cum interrogatus à suo senec pharmacopola, quid spodij loco in compositis medicamentis imponendum foret, inconsulte satis respondit, pompholygem, ut faciebat Galenus. Qua in re duplici, meo quidè iudicio, notatur errore. Primum, quod respondens non distinxerit, an hoc uel alio modo agendum fuerit cū medicamentis, quæ ore sumuntur, quibus myropolæ spodium quandoq; commiscet, omnino hac in re concludere uideatur, pompholyge indifferenter pro spodio utendum esse, tam in hauriendis, quam exterius admouendis medicamentis. Deinde uerò cum pompholygem, siue (ut ipse habet) tutiam spodij loco sumendam statuit, in eodem uersari errore deprehenditur, in quo Manardum eius ciuem uersatum ostendimus. Quandoquidè si rectè nouisset tutiam communis usus, legitimam non esse pompholygem, omnino (ut semper in cæteris tam adulterinis, quam supposititijs medicamentis facere adsolet) errorem hunc suo seni pharmacopolæ indicasset. Nec obstat, quod dixerit Galenus in spodij defectu, pompholygem supplendam. Siquidem is in ijs tantum medicamentis id facitandum uoluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus spodij uel antispodij extitit usus ad medicamenta, quæ intus in corpus sumuntur, ut longè post tempore à Mauritanis factum esse reperi. Ceterum Fuchsius medicus ætate nostra celebris, libro de componendorum medicamentorum ratione, Agricola fortasse secutus, præter illud spodium, quod in fornacibus sit, alterum quoq; recenset subterraneum seu fossile dictum, idq; in quatuor species, cinereum uidelicet, nigrum, uiride, & luteum

20

30

40

50

Brasauoli du-
plex error.

Fuchij opi-
nio.

& luteum digerit : quod quidem solis Arabibus (Agricola soli Serapioni) notum esse scribit . Veruntamen Serapio
 ubi de pompholyge agit cap. 422. ubi item de Spodio cap. 342. nullam , quod legerim , spodij fossilis mentionem fa-
 cit : quemadmodum neq; Auicenna , neq; etiam alij Arabicæ familiæ auctores . Porro meminit tum Pompholygis ,
 tum etiam Spodij Galenus lib. 1 x . simplicium medicamentorum , sic inquit . Pompholyx fit in æris fornace , uelut
 & cadmia : fitq; & dum in fornacibus cadmia writur , ut in Cypro . Cùm enim præfectus ad æris fornacem instructas
 res non haberet , præcepit ex ipsa cadmia præparari (præsentibus , atq; inspectantibus nobis) pompholyga , uideli-
 cet minutis cadmiæ fragmentis in ignem coniectis , qui ante ærarium iacebat solum . Camera erat incurua , nusquam
 pertusa , sed integra , quæ egestam ab usta cadmia fauillam excipiebat : quam ubi collegissent , habebant pompholyga .
 At quod reflectens infra in parimentum recidebat , spodos est quam uocant , quæ plurima , ubi æs in fornacibus uri-
 tur , colligi assolet . Quidam eam spodium neutro genere pronunciant : cui uidetur similem habere facultatem quod
 uocant Antispodium . At ego illo usus sum nunquam , cùm largè mihi semper pompholyx suppeteret . Nec enim quis-
 quam , ubi hæc adsit , spodio uti uelit , nedum antispodio . Est autem pompholyx medicamentum propè omnium , quæ
 citra morsum desiccant , si elota fuerit , præstantissimum , quamobrem ad ulcera cancrofa idonea est , & ad alia om-
 nia maligna . Itaq; inditur collyrijs , quæ ad oculorum imponuntur fluxiones , quæq; bullas , seu pustulas in eis natas
 curant . Præterea ad pudendorum , ac sedis ulcera optimum est medicamentum , nimirum sine morfu desiccans . Sed
 non est huius negotij in istis diutius immorari . Idem lib. 1111. de compositione pharmacorum secundum locos de
 pompholyge ita scribit . Pompholyx lota nulli pharmacorum mordacitati expertum inferior est : atq; ob id ea utimur
 ad acres , & tenues fluxiones ; capite uidelicet prius simulq; uniuerso corpore euacuato . At uerò manifestum est ,
 quod per uenæ sectionem , ac purgationem totum corpus euacuamus , per apophlegmatismos uerò caput à pituita
 uindicamus . Potest enim pompholyx lota , quemadmodum etiam spodium , atq; amyllum simul , & moderatè humo-
 res resiccare , simulq; ne per tuniculas euacuetur ea , quæ in magnis ipsorum uenis , superflua humiditas continetur ,
 prohibere . Quare si quis prius , quàm caput ab humoribus ad oculos defluentibus expurget , obturantibus pharma-
 cis utatur , uehementem dolorem ex distentis tunicis efficiet , & ex multitudine influentium humorum aliquando ru-
 pturam , aut corrosionem inducet . Πομφόλυξ sic Græcis , ut etiam Pompholyx Latinis & Bulla dicitur : Arabi-
 bus , Thucia : Italis , Pompholige : Germanis , Vucis nicht . Σποδίου , & σποδος Græcè , Spodium similiter
 Latine uocatur : Italicè , Spodio : Germanicè , Graun nicht .

Pōpholygis,
 & spodii hi-
 storia, et uires
 ex Galeno.

Nomina.

Χαλκός κενκρμένος. AES VSTVM.

CAP. XLVII.

30 AES ustum probatur rubrum , & quod contritu colore cinnabarim imitetur : nigrum uerò plus-
 quàm deceat , exustum est . Fit autem è clauis solutarum nauium , fictili crudo compositis : subsperso
 sulphure cum sale pari , omnibus uicissim insparsis , fictile , circumlito figulari creta spiramento ,
 fornacibus inditur , donec figlinum percoquatur . Quidam pro sulphure , & sale alumen inspargunt .
 Alij sine sulphure ac sale , fictili multos dies urunt . Alij sulphure solo utuntur , fuliginem tamen ex-
 cutiunt . Alij oblitos scisili alumine clauos cum sulphure & aceto , fictili crudo cremant . Alij in ænea
 olla aceto resperfos urunt , & iterum ac tertio idem efficiunt , postea recondunt . Principem locum te-
 net , in Memphide cōbustum : proximum in Cypro . Adstringit , exiccat , reprimat , extenuat , attra-
 hit : vlcera purgat , & ad cicatricem perducit : vitia oculorum emendat , excrecentia in carne confu-
 mit , nomas cohibet : vomitus ciet cum hydromelite potum , aut cum melle delinctum , illitumve .
 40 Lauatur ut cadmia , mutata quater die aqua , donec nulla prorsus fordes emergat . Aeris recremen-
 tum , stercusve , quam scoriam uocant , eodem modo lauatur : & eandē uim , sed imbecilliore , habet .

AES VSTVM , quod in officinis passim habetur , pauci sanè ualoris esse existimauerim , cùm nigrum sit , &
 plusquàm oporteat , igne exolutum . Verùm faciliè quispiam huic malo mederi poterit , si Dioscoridem secutus , ipsum
 conficiendi laborem subierit . Quod si ærei clauī è nauigijs solutis exempti non adsint , æs aliud omne uetustate expur-
 gatum , commodè assumi poterit . Vsti æris meminit Galenus libro 1 x . simplicium medicamentorum , his uerbis . Aes
 ustum habet & acrimoniam quandam , sed & adstrictionis est particeps . Proinde si lauatur , pulcherrimum est me-
 dicamentum cicatrici ulceribus inducendæ : quanquam id ipsum præstare , & antequàm lauatur , possit , potissimum in
 carne duriore : alioquin in molliore commodius est , quod ablutum est . Quod Aes ustum Latinis , χαλκός κενκρ-
 μένος Græcis appellatur : Italis , Rame abbrusciato .

Aeris usti cō-
sideratio .

Vires ex Ga-
leno.

Nomina.

Χαλκοῦ ἄνθος. FLOS AERIS.

CAP. XLVIII.

FLOS æris , quem nonnulli clauorum veterum psegma , quasi reseghmen aut segmentum , no-
 minarunt , optimus est friabilis , in attritu fuluescens , milij effigie , & numero , breuis , ponderosus ,
 modicè splendens , atque constringens , qui delimatam æris scobem non recepit , qua sæpe adultera-
 tur . Sed id faciliè deprehenditur , cùm dentium illisu dilatantur ramenta . Fit autem , cùm æs forna-
 cibus fusum , in receptacula delabitur , per cola fistularum ad ea pertinentium . tum huic negotio ad-
 dicti ministri , fordes expurgantes , aquam clarissimam infundunt , refrigerandi proposito : itaque
 repentino concretu , ac addensatione , velut expuitur , & erumpit antedictus flos . Adstringit , & ex-
 crescentia coercet : offusam oculis caliginem emendat , sed magnopere mordet . Quaternum obolo-
 rum

rum pondere datus, crassum humorem extrahit. carnosâ narium, & sedis vitia absumit: eruptiones popularum cum vino cohibet. Candidius contra diuturnas aurium grauitates tritus, in eas per fistulam flatu impellitur: vuam, tonsillasque reprimi, farina eius cum melle admota.

Floris æris historia.

FLOREM AERIS uerum ac legitimum in fornacibus, ubi æs ipsum funditur, in Tridentino agro, sæpius collegimus, in hunc modum. Cum æs fornaci liquatum, in paratum receptaculum extra fornacem diffunderetur, ante aquam omnino coiret in massam, frigidam super ipsum adhuc ignitum infundebam: statimque uapor magnus excitabatur, sub quo mox ferream laminam, & eam quidem amplam, subiciebam, tandiuque tenebam, donec cessabat uapor. Itaque demum æris flos, qui super lamina illa ferrea deciderat, mihi sese ostendebat granulis milio proximis, minoribus tamen, sed colore rubicundo splendentibus. Quandoquidem tenuissima æris pars, quæ a uapore in sublime fertur, æris frigiditatem experta, facile in eiusmodi exigua grana concreuit. Is nusquam, quod sciam, in officinis reperitur. quapropter eius uice ærugine perpetuo utuntur. Florem æris paucis perstrinxit Galenus libro 1. x. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus differens, Flos æris tenuiorum partium facultatis est, quam aut æs ustum, aut squama. Merito itaque ex eo factis collyrijs, extergunt, auferuntque superciliorum magnas asperitates, quas uocant sycofias. Χαλκοῦ ἄνθος ita Grecis, Latinis uero Flos æris dicitur: Mauritanis, Zar alnhas, siue Zer alnhas: Italis, Fiore del rame.

Vires ex Galeno.

Nomina.

Λεπίς χαλκοῦ. SQUAMA AERIS.

CAP. XLIX.

SQUAMA æris excussa ex Cyprijs officinarum clauis, crassa quidem ipsa præstantior, quæ helitis, id est, clauaris nominatur. sed ex vili promiscuoque ære, aut candido, vitiosa intelligitur: quam, utpote tenuem, & inualidam, damnamus, maximè approbantes crassam, rufam, præsertim si aceti resperfu æruginem contrahat. Vim habet adstrictoriam, extenuantem, reprimentem, & erodentem: nomas coercet, vlcera ad cicatricem perducit. pota ex aqua mulsa, aquam trahit. Aliqui farina subactam, dant in catapotio. Additur ad oculorum medicamenta: genarum nanque scabritiam absumit, & fluxiones exiccat. Lauatur hoc modo. Sicca æris squamæ expurgatæ felibra, cum nitida aqua in mortario manu diligenter conturbatur, quousque pessum ierit: abijcitur, quod subsidit, & effusa aqua, hemina cœlestis imbris adijcitur, & distenta manu, squama, quasi destringenda sit, vehementer confricatur: dumque lentorem emittere cœperit, aqua sensim ad sex heminas usque superinfunditur, terendo validè: squama ad latus mortarij colligitur, ibique apprimitur. quo facto, expressus humor pyxide ex ære rubro facta, excipitur. Hoc est enim velut flos squamæ, valens viribus, & ad ocularia medicamenta cum primis efficax. Inutile, imbecillumque quod superest, lauatur donec nullam prorsus lentitiam excernat: & linteo opertum biduo conquiescere finitur, effusaque extante aqua, ubi siccatum erit, reconditur pyxidicula. Alij ut cadmiam lauant, & reponunt.

Λεπίς στοματῆος. SQUAMA STOMOMATIS.

CAP. L.

SQUAMAE ex acie, aut mucronibus decussæ, quam vocant stomoma eadem vis. Lauatur modo simili, & reconditur: sed ad moliendam alui deiectionem inefficacior est.

Squamæ æris, & stomomatæ consider.

AERIS SQUAMA malleis ex eo decussa, res sanè uulgaris notitiæ est: tametsi ea præstatio sit, quæ ab ære excutitur, quo clauis fuit, helitis propriè dicta. Siquidem cum huiusmodi æs rude impurumque sit, crassiorem, uegetioremque squamam reddit, quam id quod pluries ignem expertum, in uaria uasorum genera conformatur. Eius præterea abluendæ ratio adeo Dioscoridi clara distinctaque traditur, ut nihil addendum supersit. Squamæ omnis in uniuersum meminit Galenus lib. 1. x. simp. med. ubi ita scriptum reliquit. Squama alia est æris, medicamen ad multa utile: alia ferri, et stomomatæ. Quidam uero nominant & helitin lepida, siue squamã. Omnes sanè uehementer desiccant. At inter se diuersæ sunt, tum quod alia magis, alia minus exiccat: tum quod alia crassioris, alia tenuioris sit essentia: quodque plus, minusue adstrictionis sint participes. Helitis certè principem in desiccando locum obtinet. nam & tenuiorum partium, quam alia est, nimirum quæ & æruginis nonnihil assumpserit. Maiorem obtinet adstrictionem squama ferri, & hæc etiam maiorem stomomatæ. quamobrem ad contumacia ulcera, meliores sunt, quam squama æris. Detrahit, & liquat carnem potentius squama æris, & hac etiam ualentius helitis. Omnes autem squamæ non in strenuè mordaces sunt. Ex quo clarum est, quod essentia ipsarum consistentia non admodum tenuis est, sed potius crassa: siquidem inter quæ eandem uim obtinent, minus est mordax, quod est tenuius, ut superioribus libris ostendimus. hæc Galenus. Ex quibus utique liquidò constat stomomatæ squamam, æris squamam esse nequaquam: etsi contrarium memoriæ prodiderit Plinius errore ductus, atque etiam idem affirmauerint recentiorum quidam, eius fidem magis fortasse secuti, quam quod altius rem hanc inuestigauerint. Quandoquidem non desunt, qui stomomatæ squamã, æris squamam omnium tenuissimam esse contendunt, ut Marcellus Dioscoridis interpres. Sunt etiam qui putent eandem modò æris, modò ferri squamam tenuiorem designare, ut Brasauolus. quanquam hæc nullis, quod equidem sciam, rationibus, nullisque authoritatibus probent. Brasauolus tamen, ut suam tueatur sententiam, Dioscoridem in medium citat. Sed qua ratione ego profectò nesciuerim, cum nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, quod stomomatæ squama promiscuè, æris & ferri squama esse possit. Verum ne quispiam forte putaret, me hæc meo tantum arbitrio

Plinij, & recentiorum quorundam error.

bitrio proferre, id sanè quod sentio, primùm non obscuris, ut puto, rationibus aperiam: mox probatissimorum authorum testimonio illud apertissimè cōfirmabo, quòd scilicet stomomatis squama nec æris, nec simplicis ferri sit materia, sed chalybis tantum. In primis itaq; dicimus, quòd cum scribat Galenus æris squamam principem locū in desiccando inter ceteras obtinere, ferri uerò maiore adstringendi uis quàm hæc pollere, & hæc etiam maiore stomomatis, manifestum præbet indicium, stomomatis squamam nec ab ære, nec à simplici ferro esse decussam, sed à duriore ac terrestriore metallo, nempe ab ipso chalybe: quippe cum stomomatis squama longè magis adstringat, quàm ferri, huius uerò plus adstringat quàm æris, rationi minimè consonum uidetur, stomomatis squamam esse aut æris, aut simplicis ferri scobem, sed potius (ut dictum est) purissimi chalybis. Ad hæc cum Galenus in capitis fronte scribat, Squama alia æris est, alia ferri, alia stomomatis, omnibus sanè palam facit, stomoma aliud esse metallum ab ipso ære, & à simplici ferro omnino diuersum. Nam si sensisset Galenus, quòd stomoma in æris genere, non autem ferri, fuisset reponendum, dixisset haberi squamam æris, stomomatis, ac ferri, neq; ita speciem à suo genere disiunxisset. Sed quoniam rectè nouerat stomoma genus esse ferri arte facti, ob id suo illud adscripsit generi, quemadmodum & Paulus ipsum secutus. Ceterum præter rationes adductas, stomomatis squamam à chalybe tantum decussam esse, nihilq; aliud Græcis stomomatis nomine indicari, quàm chalybem, confirmatur Aëtij & probatissimi, & Græci authoris testimonio. quippe qui libro IX. cap. XLVIII. de ijs agens, quæ in corpus sumpta dysentericos iuuant, quidnam Græcis esset stomoma, his uerbis apertè declarauit. Deinde uinum purum uetus, quantum satis uidebitur, in nouum uasculum infundito, & laminam ignitam ex ferro, quod stomoma uocant, non minorem libra in uino extinguito. Item libro X. cap. XI. ubi indurati lienis curam agit, sic inquit. Sit autem ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Ipse autem stomomatis ferri squama, quam in fabrilibus officinis ferrum, dum ignitur, & malleo tunditur, abiicit. Postea agrestioribus hominibus utiliter exhibetur. Et lib. XIII. cap. XXIII. idem ait. Squama ferri, præsertim stomomatibus, amplioris adstrictionis particeps est. hæc Aëtius. Ex quibus sanè perspicuum fit, nil aliud Græcis esse stomoma, quàm Latinis sit chalybs, qui è puriore ferri substantia, arte fit in fornacibus. Quo factum est, ut omnes in uniuersum medici Aëtium, & reliquos uetustiores sectati, ad dysentericos, aliosq; affectus id expetentes, chalybem igne candentem, magis quàm ferrum, modò in aquam, modò in austum uinum, modò in lac extinguant, quòd chalybs maiore adstringendi uis polleat, quàm ferrum. Hinc itaq; omnino affirmare licebit, nil aliud extitisse uetustioribus, ac recentioribus Græcis stomomatis squamam, quàm quæ à chalybe decutitur, eiusq; præsertim, qui malleo ferriariis in officinis acuitur, dum gladijs ac telis aciem, uel mucrones coaptant artifices: quinetiam dum alia fiunt instrumenta materiarijs fabris, & terræ cultoribus expetita. Porro hanc rem quoq; Actuarius abunde expressit suo de compositione medicamentorum libro in Aegyp̄tia Andromachi, dum inquit. Multò reddetur utilior, si squamam acie, aut mucronibus decussam, quam appellant stomomatis, pari pondere sibi adsciscat. Id quod etiam idem paulò inferius repetijt. Hoc in insuper confirmari potest ex Galeni scriptis libro primo, ac tertio de compositione medicamentorum secundum locos, ubi diuersis medicamentis, præsertimq; ad alopeciam facientibus, stomomatis ferri squamam immiscet. Sed si fortè reperiretur aliquis adeò ceruicosus, & peruicax, ut tot clarissimorum uiro-
rum autoritatibus non acquiesceret, audiat quæso Aristotelem philosophorum omnium principem, qui libro IIII. Meteororum, chalybis siue stomomatis conficiendi rationem scitissime docuit ijs uerbis. Τῆκεται δὲ καὶ ὁ εἰργασμένος σίδηρος, ὥστε ὑγρὸς γίγνεται, καὶ πάλιν πῆγνυσθαι, καὶ τὰ σώματα ποιοῦσιν οὕτως. ὑψίσταται γὰρ, καὶ ἀποκαθαίρεται κατὰ τὴν σκαρίαν. ὅταν δὲ πολλάκις πάθῃ, καὶ κατὰ τοῦ γένει, τὸ τοῦ σώματος γίγνεται. οὐ ποιοῦσιν δὲ πολλάκις αὐτὸ, ὅτι τὸ ἀπονοεῖν γίγνεται πολλὴν, καὶ τὸν σάθμον ἐλαττω, ἀποκαθαίρουμένου. ἐστὶ δὲ ἀμείνων σίδηρος ὁ ἐλαττω ἔχων ἀποκαθαίρουσιν. Quæ Latina redduntur
in hunc modum. Porro & ferrum elaboratum liquefcit, ita ut fluxum reddatur, & rursus concrefcet, atq; in hunc modum faciunt stomomata: siquidem scoria in fundum subsidet, & defæcatur ferrum. Cum uerò id sepe factum est, & purum euasit, stomoma efficitur. Hoc autem non sepe faciunt, eo quòd repurgatum multum deperdat, & pondere imminuat. Atqui ferrum illud melius est, quod minus excrementi retinet. hæc Aristoteles. Cuius nimirum doctrinam sequuntur in hunc usq; diem, qui ferrarijs fornacibus, & officinis è ferro prius elaborato, chalybem conficiunt in Italia, & in alijs uniuersæ Europæ regionibus. Quapropter eos prorsus hallucinari euidentissimum est, qui aliter sentiunt: nempe inter antiquos Plinium, & inter recentiores Marcellum, & Brasauolum. His omnibus accedit Serapionis autoritas, magni inter Arabes Dioscoridis interpretis: quippe qui quadringentesimo tertio sui operis capite de simplicium medicamentorum historia & uiribus, id totum quod à Dioscoride prodiit est de squama stomomatis, de ferri squama posteritatis memoriæ prodidit, ferrum tanquam genus, chalybis loco accipiens.

Nec obstat, quòd in Dioscoridis codice scriptum reperiatur, stomomatis squamæ uim eandem esse, quæ æris squamæ, quāquam non adeò ualenter aluum deijciat. Siquidem ego planè suspicor, codicem Dioscoridis hoc in loco esse deprauatū, ut in alijs quoq; pluribusprehenditur, præsertim cum nec à Galeno, nec ab alijs ueteribus recentioribusq; Græcis prodiit sit, stomomatis squamam æris squamæ uiribus esse similem: hæc nanq; aluum deijcit, illa uerò contra eam cohibet. Ad hæc nusquam memini apud quenquam legisse, alio metallo roborari posse ferrum in aciem uel mucronem elaboratum, nisi chalybe, qui Græcis stomoma dicitur. Quo fit, ut illorum pertinaciam mirari non desinam, qui aliter sentiunt. Ex his itaq; haud dubiè credendum arbitror, non aliud esse stomoma, quàm chalybem, qui cum à primordijs semper fuerit expetitus ad ferreorum instrumentorum aciem roborandam, quam aciem Græci σώμαα uocant, pariter chalybem stomoma uocarunt. Quapropter dicebat Aëtius, sit ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Hoc autem uocabulum putauerim ego ortum esse à σώμαα, quod Latinis os sonat. Acies enim, itemq; mucrones, gladijs, & telis, alijsq; ferreis instrumentis usum nullum alium præbent, quàm oris. unde Latinis quandoq; dici solet, eos, quibus ob malefacta caput abscinditur, in ore gladij periisse. Plinius quoq; licet ignorauerit,

Stomoma esse
chalybis squa-
mam confir-
matur autho-
ritatibus.

rit, quid Græcis significaret stomoma; chalybē tamen aciē, quæ Græcis σόμωμα dicitur, appellauit lib. XXXIII. cap. XIII. sic inquit. Ex omnibus autem ferri generibus Serico palma est. Seres hoc cum uestibus suis, pellibusq; mittunt. Secunda Parthico, neq; alia genera ferri ex mera acie temperatur: cæteris enim admiscetur. hæc Plinius. Ex quibus palam est, id hoc loco Plinio aciem uocari, quod chalybem etiam Latini appellant, quodq; nos corrupto nomine ab acie, uel ab acuendo uulgò uocamus acciao, quemadmodum & Galli acier, & Hispani acciel suo idiomate dicunt. His igitur tum rationibus, tum autoritatibus freti, σόμωμα potius à σόμα, quam à uerbo σόμα ortum habere putamus: quanquam etiam eorum opinio, qui à σόμω σόμωμα dictum existimant, non sit omnino improbanda, quòd id uerbum roborare, durum facere, aciem & mucronem inducere Græcis designet. Sed neq; illos quoq; prorsus aberrare crediderim, qui scobem ab acie, & mucronibus, dum super lapide rotante acuuntur arma, derasam, stomomatis squamam esse censent. uerū tamen hæc, quòd sit lapidis illius ramentis admista, non perinde ac sincera probanda uidetur. Squama, quæ Græcis λεπίς χαλκῶν, Latinis Squama æris appellatur: Italis, Squama del rame: Germanis, Kupfer schlag: Hispanis, Esquama de cobre. Quæ uerò Græcè λεπίς σόμωματος. Latine Squama stomomatis dicitur; Arabice, Tubel, Batiture sabartam, & Cortex astus: Italice, Squama dello stomoma: Hispanicè, Esquama de azero.

Nomina.

Ἰὸν ἔρυσον. AERUGO RASILIS.

CAP. LI.

AERUGO rafa fit ijs modis. In cadum, aut aliud confimile uas, acetum quàm acerrimum infunditur: superponitur inde inuersum æneum uas, præsertim concameratum, sin minus, planum: sitque obstructum, nullumque habeat spiramentum: exempto, quo doliolum obturaueris, operculo, decimum post diem infidens ærugo deraditur. Aut æris lamina in cadis super acetum ita suspenditur, ne ipsum attingat, & totidem post dies raditur. Aut massula æris, aut lamina una plurésue uinaceis non recentibus, sed iam acescentibus conduntur, & simili modo uersantur. Quinetiam ex delimita æris scobe æruginem facere licet: necnon è laminis, quibus bractæ auri cōclusæ malleo ducuntur, si quis eas aceto respargat, & ter aut quater uerset, donec æruginem contrahant. Tradunt æruginem in Cyprijs metallis gigni, lapidibus quibusdam nonnihil æris habentibus, quibus ærugo efflorescit: adduntque per Caniculæ æstus è quodam specu manare: sed illam paucam, & optimam esse: hanc speluncis effluentem, copiosam quidem, & boni coloris, sed uitiosam, quòd lapides multos collegerit. Pluribus autem modis adulterant, aliqui pumice adinisto, alij marmore, alij atramento futorio. Sed deprehendimus pumicem, aut marmor, dum pollice sinistræ manus madefacto, æruginis portiunculam altero atterimus: siquidem eam difundi constat: marmoris autem, pumicisque partes coeunt non dissipatæ, demumque tractatione crebra, & humoris complexu dealbescunt. quin & dentium appressu: siquidem sincera cedit, læuis, & sine asperitate. Atramentum uerò futoriū igne coarguitur: nanque si fictile, aut lamina adulterata ærugine illinatur & feruenti cinere, aut carbonibus incalescat alterutrum, mutabitur, rubescetq; id, quod atramentum futorium acceperit: quòd id usum suapte natura talem sortitur colorem.

Ἰὸς σκώλης. AERUGO SCOLECIA.

CAP. LII.

AERUGINIS, quam uocant scoleciam, duo sunt genera. quædam fossilis est, altera factitia ad hunc modum. In mortario Cyprij æris dimidiam heminam aceti albi acrisq; , pistillo cupreo conterito, donec strigmenti crassitudinem imitetur: deinde aluminis rotundi drachmam unam, cum salis fossitij translucentis, aut marini quàm albissimi, solidique, aut certè cum nitri pari pondere teritur in sole æstuosissimis diebus, sub sydu Caniculæ, donec colorè æruginis contrahat, & concretu strigmentosum fiat: ubi autem se in uermiculorum Rhodiæ similium speciem coegerit, recondito. Efficax, & ualde boni coloris redditur, si duas partes urinæ ueteris, cum una aceti adieceris, & alia, quæ dicta sunt, peregeris. Sunt qui æruginem rasilem, quæ in apparatu non respondit, gummi misto digerant in formas, & ita uendant. quod genus, ut uitiosum, improbat. Fit & quædam ærugo ab aurificibus, mortario, & pistillo Cyprij æris, cum urina pueri impubis, qua aurum feruntur. Antedicta æruginum genera usto ari omnino respondent, sed magis effectu ualent. Sciendum fossilem scoleciam præstantissimam esse: derasam sequi: postremo loco factitiam. mordacissima tamen est hæc, & magis adstringens. Aurificum autem ærugo rafa respondet. Aerugines omnes adstringunt, extenuant, excalfaciunt. oculorum cicatrices emendant, lacrymas cient, nomas sistunt, vulnera ab inflammatione tuentur: vlcera ex oleo ceraque ad cicatricem perducunt: callos, & sordida ulcera purgant, cum melle coctæ: callum fistularum erodunt cum ammoniaco, collyrii modo in eas adactæ. ad gingiuarum autem excrescentias, & extuberationem utiles. Magnopere extenuant genarum crassitiem, cum melle illitæ: verum post illitionem spongia ex aqua calida locus fouendus est. refina terebinthina exceptæ, cum ære & nitro lepras abigunt. Vritur ærugo, quancunque uelis, minutissimè fracta, comminutaque, in fictili patina, flagrantibus prunis superposita: versaturque donec se mutet, & colorem cinereum concipiat: postea refrigerata reponitur ad usum. Sunt qui cruda olla eam urant, uti dictum est: sed non prorsus eundem colorem cremata reddit.

AERUGINEM

AERUGINEM, quod colore sit uiridi, officinae, ac medici in Italia æs uiride nuncupant, & uulgaris sermone uerde rame. Verum quauis officinae eo in uniuersum abundant; synceri tamen parum ostendunt. Scolecia ærugine, ac fossitia destituimur: quod altera, quod sciam, hoc tempore non paretur, altera uero ab ærarijs fodinis, ubi fortasse plurima reperitur, à fossoribus non defratur. Proinde cum harum copia non sit, ea tantum utimur, quæ ære in acetarijs cadis demisso, aut uinaceis iam acefcentibus obruto, conficitur. Hallucinantur, qui credunt æruginem, & æris florem unam, & eandem rem esse, ut superius de æris flore differentes latius ostendimus. Aeruginum uires reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquit. Aerugo gustantibus acrem qualitatem offert, digerens, detrahens, & liquans, non teneram modò, sed & duram carnem. Porro supra dictum est nonnullos eius generis medicamenta, epulotica, hoc est, quæ cicatricem inducant, appellare, cum ijs in tenuissimum pollinem tritis per specilli cuspidem contigerint ulcera excrefcentia, ac postridie contracta reperiant. tametsi illos haud lateat, si paulò plus impositum foret, sese ulcus non contractum, sed erosum inuenturos. Siquidem colliquat, & digerit carnem: cum medicamenta epulotica contrahant, constipent, constringant, & calli in morem illam indurent. Quin & gustum mordicat ærugo, non tantum ipsa ulcera. quod si pauculum eius cerato non pauco admisceas, id quod ex amobus mistum est, citra morsum exterget. Dictum uero supra est de talium medicamentorum natura, tum ut sese quidam fallunt ex talibus compositionibus, aut sarcoticam, aut epuloticam adscribentes facultatem medicamentis, quibus minime oportet: utpote cum ipsa id præstare nequeant, uerum ea, quæ ex ipsis cõposita sunt. Quæ ærugo ἰὸν ἔρυσον Græcis, Aerugo rasis Latinis dicitur: Italis, Erugine rasile. Quæ uero Græcis ἰὸς σκῶλης, Latinis Aerugo scolecia nominatur: Italis, Erugine scolecia. Arabibus, Ziniar, seu Zengiar: Germanis, Spangruen: Hispanis, Cardenillo: Gallis, Verderis & Verdet.

Aeruginum confid.

Aeruginū uires ex Gal.

Nomina.

ἰὸς σιδήρου. RUBIGO FERRI.

CAP. LIII.

RUBIGO ferri, restringit: sistit sceminarum profluvia admota, potuque præstat ne concipiant. Illita ex aceto, ignibus sacris, & papularum eruptionibus medetur. Perquam utilis ad scabritias genarum, reduuias, & pterygia. Condylomatis prodest, gingiuas firmat, podagras illita lenit, alopecias replet. Vinum aquaue, in qua candens ferrum sit restinctum, potu cœliacis, dysentericis, lienosis, cholera laborantibus, & dissolutis stomacho auxiliatur.

Σκωρία σιδήρου. STERCUS FERRI.

CAP. LIIII.

STERCUS ferri, quam scoriam uocant, eadem potest, quæ rubigo, sed inefficacius. Aconito ex aceto mulso potum, opitulatur.

FERRUGO, quæ est ferri rubigo, uulgaris notitia est. Eius similiter scoria, quæ Latinis & stercus, & recrementum ferri, & nostris uulgò spiuma di ferro appellatur, omnibus notior est, quam ut maiore indigeat declaratione. hæc nanque prope ferrarias officinas passim in aceruum congesta spectatur ab omnibus. Veruntamen ne aliquis fortasse decipiatur, illud nobis indictum non abibit, quod ferri, aut æris, aut argenti scoria non est squama, quæ malleo decutitur. Siquidem hæc ferrarijs fornacibus, quibus ferri metallum funditur, indita liquefit, & iterum in ferrum coit. Scoria uero, quod inutile sit ferri recrementum, inane, & spongiarum modo spumosum, nunquam ferri effici potest. Scoriæ meminit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquit. Scoria omnis res ficcatorium admodum medicamentum est, potissimum autem ferri. Siquidem ad lauiorem redigens ipsam in aceto quam acerrimo, posteaq; decoquens, ad aures, quæ longo iam tempore pure fluxerunt, ea utor, medicamento maxime excicatorio, adeo ut mirentur, qui præparantem me uident, & ante rei periculum fidem non habeant, aures tale posse ferre medicamentum. Porro argenti scoriam propriè helcysma appellant. Verum emplastris quibusdam rescicatoriæ facultatis commiscetur. Rubigo ferri Latinis dicta, ἰὸς σιδήρου Græcis appellatur: Arabibus, Seda alhadid: Italis, Ruggine del ferro: Germanis, Eysen rost: Gallis, Ruilleure de fer. Quæ uero Græcis σκωρία σιδήρου, Latinis, Scoria, Stercus & Recrementum ferri dicitur: Arabibus, Chabt alhadid: Italis, Spiuma de ferro: Germanis, Schalken: Hispanis, Mozo de herrera, & Mozo de fragua.

Rubiginis, & scorix ferri consider.

Scoriæ uires ex Galeno.

Nomina.

Μόλιδος περιλυμένος. PLUMBVM ELOTVM.

CAP. LV.

LOTURA plumbi sic fit. In mortarium plumbeum aquam injiciens, pistillo plumbeo terito, donec nigrescat aqua, & limi modo crassescat, aut lutulenta reddatur: linteo deinde colato, aquam superinfundens, quò facilius quicquid est resolutum incerni possit. hoc iterum facito vsque dum satis tibi habuisse videatur. ubi confederit priore aqua effusa, nouam adijciens, ut cadmiam lauato, donec nulla exter nigritia: postea in pastillos cogens reponito. Quidam scobem mundi plumbi lima quælitam, mortario pistilloque lapideis terunt, aut manibus cum aqua paulatim adiecta fricant, donec nigrescat: mox ubi id pessum ierit, effusa aqua, colligunt in pastillos. nam tritum vehementer, cerussæ simile redditur. Alij eliminatæ scobi modicam plumbaginem adijciunt, affirmantes ita elotum plumbum præstantius esse. Potest refrigerare, adstringere, inducere, mollire, explere caua, sistere oculorum fluxiones, & vlcerum excrefcentia. Sanguinem supprimit: prodest contra sedis vl-

Kk cera,

cera, condylomata, & hæmorrhoidas, ex rosaceo: item ad ea, quæ ægrè cicatricem ducunt: & in totum spodij effectus præbet, nisi quod non obducit crustas. Syncerum plumbū affricto, marini scorpionis, draconisque plagis auxiliatur.

Μόλιβδος κεκαυμένος. PLUMBVM VSTVM.

CAP. LVI.

VRITVR plumbum sic. Super quàm tenuissimas plumbi laminas, fictili nouo inditas, sulphur inspargito: additisque alijs rursus laminis, interiecto semper sulphure, vsquedum vas expleueris, succendito. flagrante autem plumbo, ferrea rude versato, donec perfectè redigatur in cinerem, nihilque è plumbo non vstum hæserit. tum demum obstructis naribus eximito: alioquin halitus plumbi noxius sentitur. Aut elimatam plumbi scobem in olla sulphure vrito. Alij laminas in fictili crudo, vt dictum est, imponunt fornaci, aut foco, & circumlinentes operculum, dato exili spiramento, vrunt. Alij pro sulphure cerussam, aut hordeum inspargunt. Alij integras laminas imponentes, acri igne vtuntur, & rudicula ferrea continuè mouent, dum in cinerem soluantur. Sed difficilis huiusmodi vstio, & si vehementius uratur, contrahit spumæ argenti colorem. Magis tamen nobis placet prima vrendi ratio. Plumbum vstum lauatur vt cadmia, & reconditur. Eosdem effectus habet, quos plumbum elotum, sed multò acriores.

Σκωρία μόλιβδου. RECREMENTVM PLUMBI.

CAP. LVII.

RECREMENTVM plumbi, quod scoriam vocant, optimum est, densum, fractu contumax, cerussam planè repræsentans, nihil plumbosi habens, quod ad luteum colorem accedit, & vitri splendorem imitatur. Eadem, quæ plumbum exustum potest, sed magis adstringit. Lauatur in mortarijs infusa aqua, & refusa summa aquæ parte, quæ luteum colorem duxit; idque sæpius, dum recrementum absumatur. Dein vbi confederit crassamentum, aqua effusa, digeritur in pastillos.

Μόλιβδοειδής. MOLYBDOIDES, SIVE LAPIS PLUMBARIVS.

CAP. LVIII.

MOLYBDOIDES lapis à plumbi similitudine dictus, respondentem recremento uim habet, & eodem modo lauatur.

Scoriæ plumbi confid.

PLUMBI ablundi, atq; etiam comburendi ratio, adeò lucidè constat à Dioscoride prodita, ut operæ pretium non sit plura de ea referre. Veruntamen animaduertendum est, plumbi recrementum, quod Dioscoridi scoria uocatur, non esse plumbaginem, quæ excrementi instar, ubi plumbum igne liquefcit, ab eo secedit. Quippe quòd hæc nil aliud sit, quàm purissimum plumbum, quod ignis uisione, cineris speciem induit. Hæc enim in plumbarijs officinis in purissimum plumbum facile redigitur, quemadmodum & argenti spuma. Plumbi itaq; scoria fit tantum in fornacibus, ubi plumbi lapis metallicus funditur. Siquidem hoc probè fuso, artifices plumbum, quod inde effluxit, in scrobiculam extra fornacem delabi sinunt. Vbi uerò adhuc calens concreuit, aqua frigida perfunditur, quousque scoriam exuat: quæ (ut Dioscorides inquit) densa admodum est, & fractu contumax, colore in luteū uergente, & vitri splendorem præ se ferens. Huius complures uidimus acervos in Tridentino agro, ac etiam in comitatu Tirolensi, ubi innumeræ metallorum fornaces, die noctuq; ignibus aguntur, nanq; in ijs locis metallorum recrementa, extra officinas abijciunt, monticulos ex his struentes. Quòd si accidat metallicos lapides ægrè igne in fornace liquefcere, scoriam huiusce partem admiscunt, quoniam huius adminiculo citius metalla ignibus cedunt. Reperi ego sæpius plumbi, argentiq; scoriam adeò uersicoloribus lineis intersectā, pellucidamq; ut id vitri genus, quod uulgò Venetijs appellant Smalto, omni ex parte referret. Quare oportet eos, quibus in animo est, certam et exquisitam harum rerum cognitionem assequi, metallorum fodinas, & fornaces adire, nō autem ea in pharmacopolijs querere, ubi omnia ferè metallica medicamenta spuria, & adulterijs uitata reperiuntur. Cæterum qui Lapidem plumbarium, siue molybdoidem hodie legitime ostendat, habeo profectò neminem, ni forte fossilis quoddam cadmiæ genus demonstrant, quod plumbum colore imitetur, qualis illa, quam uulgò uocant Marghesita di stagno: quanquam hanc equidem molybdoidem esse non auisim affirmare, quòd nullum latius Molybdoidis historiam scriptis mandasse comperim, quàm ipse fecerit Dioscorides. qui tamen eius historiam tam paucis perstrinxit, ut difficile admodum sit decernere, quinam lapis nobis legitimam molybdoidem repræsentet. Et si fortasse non aberrarent, qui dicerent, plumbi lapidem ignem in fornacibus non expertum, ueram esse molybdoidem. quippe quòd hic colore, & pondere plumbum maxime referat. De plumbo diffusè satis disseruit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Plumbum facultatis est refrigeratoriæ. Siquidem non modò multam habet substantiam humidam à frigore congelatā; sed & aëream, paucam autem terream. Igitur quòd plurimum habet essentia humidæ à frigore coactæ, indicium tibi esto, quòd ubi ad motum est igni, celeriter fundatur, fluatq;. Quòd uerò & aërea sit particeps, hoc habeto signum omnium, quæ nouimus, unicum plumbum tum mole ipsa, tum pondere augetur, si condatur in ædibus subterraneis, aërem habentibus turbidum, ita ut quæcunq; illic ponantur, celeriter situm colligant. Tum etiam plumbea statuarum uincula, quibus earum pedes annectuntur, sæpenuero creuisse uisum est, & quædam adeò intumuisse, ut ex lapidibus dependere crystalli

Lapis plumbarii confid.

Plumbi facultates ex Gal.

crystalli modo. Atq; hæc probabiles quidem sunt humiditatis eius, frigiditatisq; notæ, priusquam experimentum fiat: cæterum scientifica, & certæ per experientiam cognoscuntur. Preparato igitur mortario, simulq; pistillo, utrisq; ex plumbo, infunde quemlibet liquorem: itaq; terito, ut & pistillus, & plumbeum mortarium succum quandam reddant. Id quod ex utroq; constabit, multò erit frigidius facultate, quàm liquor ipse fuerat. Licet autem & aquam, & uinum tenue aqueum, & oleum iniicere, aut quiduis eiusmodi. At si etiam plus efficere succum uoles refrigeratoriũ, oleum omphacinum sit, aut rosaceum, aut melinum, aut myrtinum. Porro si succo, qui proueniet, uti uoles, optimum habebis remedium & ad phlegmonas in sede cum ulcere, aut rugis, & ad eas, quæ in pudendis, testibusq; & ubertibus consistunt: similiter aduersus cæteras omnes fluxiones incipientes, quæ aut in inguina, aut in pedes, aut in alium quémuis articulum decumbunt. Sed & ulceribus rebellibus utile est. Nam & ad cancroſa eo utens, uirtutem medica
 10 menti mirabere. Quòd si celeriter multum plumbei succi colligere uoles, conare in sole terere, aut quocunq; certè modo aëre excaſto. Ad multa autem utile habebis medicamentum, si aduſo refrigerantium succorum quopiam teras, ceu ſemperuiui, cotyledonis, intybi, lactucæ, chondryllæ, pſyllij, omphacis, portulacæ. Porro siqua horum non faciliè in succum ſoluuntur, uelut portulaca, miſceto illis aliorum succorum quempiam, uelut omphacis, qui & ipse per ſeſe prædicto mortario inditus, medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimum. Quin & in laminam diductum plumbum absq; alio ullo, ipsum per ſeſe athletarum ſeſe exercitantium lumbis inſternitur, ubi ueneris ſomnijs uexantur ſcilicet: nimirum haud obſcurè eos refrigerans. Sed & bractea ex plumbo tenuis facta, probè ganglio illigata, planè ipsum diſipat. Illigabit autem probè quisquis ab Hippocrate didicerit, in ipsam noxam potius firmandum, quàm hinc uel inde. Mirum ergo non eſt, si plumbum crematum, ac rursus ablutum, refrigerantis efficiatur facultatis, cum ante lotionem miſtæ fuerit. Et hoc ipsum medicamen, nempe plumbum combuſtum, bonum eſt ad
 20 ulcera rebellia. Vbi uerò lotum fuerit multò optimum medicamentum eſt, & ad ulcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Conuenit & chironæis quæ uocant ulceribus, & cancroſis omnibus, & putredinofiſis, tum ipsum per ſeſe, tum medicaminum ad cicatricem perducentium quibusdam commiſtum, quale eſt, quod ex cadmia conſicitur. Cæterum ſoluendum eſt principio, si copioſa ſit ſanies, quotidie: ſi minus tertio, aut quarto quoq; die. Verrum ſoris ſpongiam imponito aquæ frigidæ, quæ si deſiccetur, rursus mergatur. Sed hæc fuſius, quàm pro inſtituto diximus, pluſculum ſermonis affinitate prouecti. At tempus iam eſt ſequentia deinceps perſequi. hætenus Galenus.

Plumbum elotum ſic Latinis, μόλιβδος & εὐλυμένος Græcè, Piombo abbrufciato Italicè uocatur. Quæ deinde ἐκωγία μόλιβδος Latinè dictum, μόλιβδος & νεκρωμένος Græcè, Piombo abbrufciato Italicè uocatur. Quæ deinceps ἐκωγία μόλιβδος Græcè, Latinis Plumbi recrementum, & plumbi ſcoria appellatur: Italis, Spiuma del piombo. Quæ denique μόλιβδος οὐδὲν Græcè, Molibdoides item, & Lapis plumbarius Latinè nuncupatur: Italicè, Pietra piombaria.

Nomina.

Στίβιμ. STIBIVM.

CAP. LIX.

STIBIVM optimum, quod ſplendidiffimum eſt, modoq; nitedularum emicat, conſraſtu cruſtoſum, nihil terræ, aut ſordidi habens, friabile, quod ſtibi appellant, alij platyophthalmon. Vis eius adſtringere, meatus obſtruere, refrigerare, excreſcentia in carne cohibere, vlcera ad cicatricem perducere, ſordes, & ulcera oculorum expurgare: ſiſtit & ſanguinem è cerebri membrana profluentem. & ut in uniuerſum dicatur, vis uſto plumbo ſimilis eſt. Priuatim, ambuſta igni in puſtulas erumpere non patitur, cum adipe recenti illitum. cruſtoſas exulcerationes ad cicatricem perducit, cum cera, & exigua ceruſſa. Torretur pinſita farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec carbunculetur
 40 cruſta, exemptumq; reſtinguitur mulieris lacte, quæ marem peperit, aut uetere uino. Vritur etiam carbonibus ſuccenſis efflatum, quoad igni deſlagret: ſi enim paulò magis concremetur, plumbum ſit. Lauatur ut cadmia, & æs. Sunt qui ut plumbi recrementum eluant.

STIBIVM, ſiue Stibium, recentioribus medicis, chymiſtis, ac ſeplaſtarijs, qui Mauritanorum doctriſinam ſeſtantur, Antimonium dicitur, quòd hoc nomine Serapio, & Auicenna Stibium appellauerint. Huius ſodinæ pluribus locis habentur in noſtro Senenſi agro, ſed præſantiſſimum ſoditur in maritimis noſtris Maſſano ſolo, ac Suanenſi: quineriam in comitatu ſanctæ Floræ prope Syluenam oppidum. Venetias adfertur ex Germania, fornacibus prius fuſum, & in maſſas concretum. Aiunt artiſices, qui campanas conſtant, hæc edere ſonitum magis concinnum, magisq; auribus gratum, ac ſonorum, ſi ſtibij nonnihil cæteris admiſceatur metallis, dum una in fornace liquantur. Iis etiam
 50 expetitur, qui uafa è ſtagno conſiciunt: item ijs, qui metallica faciunt, & poliunt ſpectula: ijs præterea, qui chalco-graphis characteres, & typos effingunt. Id tantum differentiæ eſſe inter plumbum, & ſtibium ait Braſauolus Ferrarienſis, quòd plumbum ignium ui liqueſcat, ſtibium uerò nunquam, ſed faciliè teratur in puluerem. Sed eius opinio nem falſam eſſe deprehendit experimentum. quandoquidem ſtibium igni admotum, perinde ac plumbum colliqueſcit, & fluit. Cuius rei nos ſæpius periculum ſecimus, dum oleum noſtrum ex ſtibio conſiceremus, quo quidem magno ſucceſſu utimur ad contumacia, ſinuofaq; ulcera ſananda. ad id ſiquidem ſtibium pluries fundere oportet, ut ſyncerius, puriusq; reddatur. Cæterum admonitos lectores uolumus, oleum hoc noſtrum è ſtibio paratũ, non illud eſſe, quo chymiſtæ argentum in aurum mutari fabulantur, ſed aliud ab eo longè diuerſum: tametſi hoc noſtrum ex ſeſe plus auri fundat, quàm illud chymiſtarum. Sed ut ad inſtitutum noſtrum reuertamur, mihi planè uanum uidetur aſſerere ſtibii igne haudquaquam liqueſcere. Nam cum quolibet metallo, ſiue ferrum ſit, ſiue chalybs, in ſictili fuſorio permiſtum, ea celerius eliquandi præbet materiam. Quam ob cauſam qui ferreos, ſphæricosq; globos bombardis immittendos è fuſo ferro conformant, niſi ſtibium ferro admiſcerent, nunquam ſanè (ut pro certo aſſerunt) id fluxum facerent.

Stibij conſideratio.

Braſauoli erratum.

Stibij uires ex
Galeno.

Stibij uis de-
iectoria.

Stibij mentionem fecit Plinius lib. x x x i i i . cap. v i . ubi ita scribit . In ijsdem argenti metallis inuenitur , ut proprie dicamus , spumæ lapis candidæ , nitentisq; , non tamen translucentis , stimmi appellant , alij stibium , alij alabastrum , alij larbason . Duo eius genera , mas , & foemina . magis probant foeminam . Horridior est mas , scabriorq; , & minus ponderosus , minusq; radians , & arenosior . Foemina contra nitet , friabilis , fissurisq; non globis debescens . hæc Galenus . Etenim Andreas Gallus medicus Tridentinus , qui iandudum honoratissime medicinam facit Serenissimo Ferdinando Archiduci Austriæ , apud quem me nunc collegam habet , ex multis uigilijs magnisq; laboribus , quos in studia & seruitium insumpserat , inciderat in malam ualeitudinem , nempe in pulmonum , cordis , & uentriculi inflammationem : unde uehemens admodum sitis consequebatur , quæ nullo quidem potu extingui poterat . Præterea epiglottidis tumore , & tanta palati siccitate uexabatur , ut uix loqui posset . Quinetiani cordis palpitatio- nem patiebatur adeo magnam , ut nocte repente expergefactus putaret per cubiculum aliquem obambulasse . His de- nique malis accesserat capitis distillatio , à qua sæpius suffocari metuerat . Porro metum mortis augebant uires , quæ tot morbis quasi hostibus obsessæ , facile poterant deficere & opprimi , ex eo præsertim quod nullus esset cibus , qui appetitum languescentem excitaret , atq; ita uires instauraret , uel saltem conseruaret . Addam quod os & guttur eius saporem tetrum & carbonibus similem reddebant . quæ sanè omnia dictæ inflammationis erant indicium non ob- scurum . Cum igitur res sua per aliquot dies ita se haberet , atq; in maximo uersaretur discrimine , neq; ullum percipe- ret leuamentum suarum ægitudinum ex multis medicinis factis , ad Stibium , quod Mauritani Antimonium uocant , me- nesciente , confugit : quoniam sæpe audiuerat medicamentum hoc sibi mirifice commendatum fuisse à Georgio Hansd- schio medico familiari suo , qui illius experimentum fecerat in morbis difficillimis . Hæc itaq; ratione ductus Stibij in- tenuissimum puluerem redacti , & rhodosacchari exiguo admisti , tria tantum grana sumpsit . atq; paruo post tempo- ris spatio sensit medicamentum illud uentriculi subuersionem moliri , ac leuem quandam calorem excitare . Mox eru- pit uomitus , quo solum quasdam cibi particulas reiecit , etsi superiore die non cœnasset . Hunc paulo post alius secutus est uomitus similis : cui successit bilis flauæ reiectio ad unciam ferè quatuor pondus . Hæc autem omnia euenerunt horæ tantum dimidiæ spatio . Ex quibus nimirum illud cepit iuuamenti , quod statim omnis uentriculi labor sedatus est . Ex eo uerò quod hora post ter biliosa infernè excreuit , in quibus crassa quædam residebant (hæc simul duarum libra- rum pondus æquare poterant) factum est , ut ab illa cordis palpitatio , capitis fluxione , & epiglottidis tumore sta- tim sit liberatus . qui præterea neq; sitim molestam habuit , neq; cibi fastidium perpeffus est . Quamobrem is corporis salutem ipsamq; uitam in tot morbis deploratam . Deo primum , deinde huic medicamento acceptam retulit . Alium quoq; Stibij intus assumpti effectum silentio non dissimulandum mihi narravit idem Georgius Hansdschius , cuius supe- rius memini . Is enim cum esset pestilentia correptus , ob idq; maxima totius corporis imbecillitate affectus , cordis tre- more , spirandi difficultate , capitis dolore , & sinistri inguinis abscessu , circa noctis crepusculum Stibij rhodosaccha- ro admisti tria grana sumpsit . atq; post horæ dimidium uomitionibus reiecit magnam pituitæ , bilisq; tum flauæ , tum porraceæ quantitatem , cum prospero admodum successu . Siquidem ex uomitu (sic ille dicebat) statim sublata est spi- randi difficultas , ac cordis tremor cessauit . Vomitus deinde subsecuta est copiosa alui deiectio sine ulla ægotantis molestia . post quam reliqua pestis symptomata prorsus euauerunt , atque adeo breui is fuit integræ sanitati restitu- tus . Id quod etiam alijs contigisse scio , qui hoc admirabili medicamento sunt usi . Præterea Stibium opitulatur omni- bus in uniuersum morbis , quos atra bilis excitauit , ijsq; præsertim qui hypochondriacam obtinent inflationem . equi- dem uidi Pragæ Bohemorum parochum , qui melancholicus factus planè despiebat , multa- q; stultè loquebatur . Huic sanè exhibitum fuit Stibium granorum duodecim pondo : quod paulo post copiosè atram bilem per aluum eduxit , cui erant admista (ut ego , qui uidi uocatus tanquam ad miraculum , testari possum) ramenta ueluti carnis , quæ magnos uarices in particulas dissectos præ se ferebant . nanque excrementa illa sanguinem nigerrimum repræsentabant po- tius , quam ullum ex alijs humoribus . Hoc utiq; illi tantam opem tulit , quod postera die uisus est bellè pristinam mentis suæ sanitatem recuperasse . Et quoniam is erat corpore robusto , & animo forti , ideo non est mirum , si facile & sine ullo incommodo tulerit tantam illius medicamenti quantitatem . quanquam audax nimis fortè habendus est ille , qui eā exhibuit . Datur etiam Stibium utilissime diuturna febre consumptis , & ijs qui spirandi difficultate laborant , præci- pue asthmaticis . Prodest item conuulsis , comitialibus , ueternosis , resolutis , & ijs qui coli dolore cruciantur . Cæte- rum sunt qui asserunt Stibium sumptum non secus humana corpora ab omnibus excrementis expurgare , atque idem reliqua omnia metalla , instrumentaq; metallica , quibus adijcitur , ab omni sorde purificat . Atqui in eius exhibitione diligenter animaduertere oportet , ut illud quod exhibetur , sit præparatum . Hanc ob causam nos hic eius parandi ra- tionem subiiciemus . Eligito Stibium optimum , quod (ut Dioscorides tradit) splendidissimum est , modoq; nitedularum emicat , confractu crustosum , friabile , nihil terræ aut sordidi habens . Id primum in puluerem facito : deinde in fictile uas , quod amplum sit , conijcito : tum demum carbonibus succensis ad calcinandum (ut chymistarum uerbo utar) sub- dio exponito , atque interim cochleari ferreo continuè moueto . Hoc uerò dum fit , fumus exhalat tenuis , sulphur & auripigmentum redolens , qui si ore attrahatur , crebras interdum (ut audio) excitat uomitiones , quapropter qui uer- sant , uentis terga opponunt . Versare autem assidue expedit : nam si paulisper cesses , uel comburitur Stibium , uel li- quescit , atque iterum coalescit in glebas . Vix tamen fieri potest , etsi perpetuò uerses , quin aliqua parua glebæ con- crescant .

crescant. quas cum uideris, sublato ab igne fictili, quod concreuit, rursus in puluerem redigito, atq; eidem fictili impositum carbonibus reddito, assiduoq; uersato. Id quod toties repetendum est, quoties coalescentes glebulæ postulauerint. Ita quoq; tandiu uersare conuenit, quoad corpuscula illa, quæ emicant, splendorem suum amiserint, uapor omnis cessauerit, factor obsoleuerit, & Stibium in calcem conuersum subalbantis cineris colorem cōtraxerit. perfecti autem operis signum crit, si prunis ardentibus inspergatur, nihilq; prorsus fumi emittat. Post hæc sumito huiusce calcis, exempli gratia, libram mediam: stibij crudi, hoc est, non calcinati, unciam: chrysocolle factitiæ, semunciam. Deinde chrysocollam & stibium tertio in tenuem puluerem. Mox omnia simul misceto, atque in fictili fusorio, quo utuntur aurifices, igni uehementi admoueto: uas super laterem prius collocatum, carbonibus accensis circumdato. Veruntamen operæpretium est in hoc magnam adhibere diligentiam, ne res illæ comburantur. Quocirca habenda est rudicula ferrea, & cum uas fictile candescit, ea immissa, an Stibium liquefiat, periculum faciendum est. nam si rudiculæ aliquid hæserit, certum liquefactionis erit indicium. Hoc cum uideris, statim à rude illud quod hæsit, abradito. Id autem primum esse solet coloris pallidi. Sed paulò post eodem experimento utendum est, idq; repetendum, usq; dum illius, quod abraditur, color appareat flauus, uiuidior ac pellucens. Qua re perspecta nulla est trahenda mora, sed statim uase ab igne exempto cum forcipe igniario, res liquefactæ sunt super lapidem porphyreum uel marmoreum guttatim proiciendæ. quamprimum enim concreverint in lapillos, qui colore & nitore chrysopatiis, atq; etiam nonnunquam granatos referunt. Hos autem repones in usum, & cum ijs uti uolueris, in puluerem redigito, atq; triū uel quatuor granorum pondere: id tamen pondus in robustioribus nonnihil augeri potest. Stibium ita præparatū commodissimè admiscetur rhodosaccharo, cui etiā mastiches modicum adiicitur. Atq; hætenus de Stibij non uulgari efficacia ac præparatione. quæ equidem omnia (ut ingenuè fatear) in primis debeo Andreæ Gallo uiro clarissimo, cuius supra mentionem feci. Stibium quod Latinis, Σίμμι Græcis uocatur: Arabibus, Aitmad, seu Atimad: Italis, Stibio, & Antimonio: Germanis, Spießglasz, & Rohspießglasz: Hispanis, Piedra de alcohol.

Nomina.

Μολύβδανα. MOLYBDAENA, SEV PLVMBAGO.

CAP. LX.

MOLYBDAENA optima est flaua, argentæ spumæ æmula, modicè splendens, cum teritur rufa, coetacum oleo iecinoris colorem trahit. Vitiosa est, quæ aërem, aut colorem plumbeum refert. Gignitur ex auro, & argento. Est etiam quædam fossilis, ad Sebastiam, & Corycum inuenta. Quæ in genere probatur, quæ lapidosa non sit, aut recrementosa, sed nitens, & flaua. Vim habet spumæ argenti, aut recremento plumbi similem. Vritur, lauaturque eodem modo. Miscetur conuenientissimè medicamentis, quæ liparas vocant, atque emplastris minimè mordentibus. Carnem recreat, & ulcera ad cicatricem perducit: glutinantibus tamen medicamentis, aut abstergentibus non conuenit.

MOLYBDAENA, ut Dioscorides testatum reliquit, factitia est, & fossilis. Factitia sit in fornacibus, ubi auri, & argenti metallum funditur. quandoquidem ubi auri, uel argenti uena, siue materia, plumbi tantum sibi admixtum non habet, quantum ad eius liquationem moliendā satis esset, qui operi præsumt, aut lapidem, à quo plumbum elicitur, aut plumbum ipsum superaddunt: quod tamen ignium ui parit eum admixtis metallis coit, partim uero argenti spumæ modo fornacis folio coheret, & in molybdænam uertitur. Hoc itaque cum probè nouisset Plinius, libro XXXIII. cap. XVI. de hæc Molybdæna disseruit ijs uerbis. Plumbi nigri origo duplex est: aut enim è sua prouenit uena, nec quicquam aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mistisq; uenis conflatur. Eius, qui primus fluit in fornacibus liquor, syncerum appellatur plumbum: qui secundus, argentum: qui remansit in fornacibus, galena, quæ portio est tertia addita uenæ. Hæc rursus conflata dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus. Idem præbet argenti spuma, quæ Græcis lithargyros dicitur. hætenus Plinius. quamobrem facile asserere ausim, nil aliud esse Molybdænam, quam lithargirij speciem, quæ postquam è fornace fluxere metalla, in ipsius fornacis fundo concreta, perustaq; residet. Proinde non ab re dixisse uidetur Galenus, quod Molybdæna iisdem polleat uiribus, quibus & argenti spuma. Quæ autem in terræ uisceribus fossilis nascitur, nil aliud sanè fuerit, meo iudicio, quam metallicus ille lapis, qui plumbum, & argentum simul continet. Hunc equidè testari possum uaria se facie ostendi: quippe quod alius sit colore luteo, alius cinereo, alius cæruleo, alius uero scintillans cernatur, atque nitorem præ se ferens, pro uarijs, ac diuersis terræ uaporibus, qui in metallicos lapides feruntur. Quod autem eiusmodi sit Molybdæna fossitia, testis est Plinius lib. XXXIII. cap. XVIII. ubi sic inquit. Est & Molybdæna, quam alibi galenam uocauimus, plumbi, & argenti uena communis. Et libro XXXIII. cap. VI. ita scribit. Argenti metallum terra est, alia rufa, alia cinerea. Excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum uena plumbi, quam galenam uocant. hæc Plinius. Ceterum palam est, molybdænam factitiam nihil à lithargyro differre. Hoc non latuisse Galenum, eius uerba declarant libro IX. simplicium medicamentorum, dum ait. Molybdæna similem lithargyro uim possidet, tantum à media temperie ad frigidum paululum quid recedens. Sed nec abstergentis facultatis est particeps. Vtraque autem hæc medicamina liquari possunt: ac non ut lapides, & cadmia, & arena liquationem respuunt, sed celerrimè liquantur, ubi oleo additum nonnihil aceti est: liquantur tamen etiam admixta aqua, sed diutissima coctione. Porro ceu in Cypro cadmiam, quæ in montibus, & riuis nascitur accipiebam, quæ & ipsa lapidis, ut duxi, species est; ad eundem modum molybdænam multam, cum alijs proiectam lapidibus conspexi in uia, quæ ad Ergasteria ducit à Pergamo. Vocatur autem Ergasteria pagus quidam, in quo & metalla sunt inter Cyzicum, & Pergamum quadringentis, & quadraginta stadijs distans à Pergamo. Μολύβδανα sic Græcè, ut etiam Molibdæna Latine dicitur: Italicè, Piombaggine.

Molybdæna consider.

Molybdæna uires ex Gal.

Nomina.

RECREMENTVM argenti, quod scoriam vocant, aut helcysma, aut encauma, molybdænæ vim habet. quare emplastris, quas phæas appellant, additur, ac medicamentis, quæ cicatricem obducunt, utpote cum adstringat, extrahatque.

Argenti scor-
iæ confid.

Vires ex Gal.
Nomina.

COMPLURES argenti scorix acerui, quam vulgò Loppa uocant artifices, extra fornacum domos uisuntur in agro Tridentino prope Perzenum, & Lauisium, & in comitatu Tirolensi, ubi perpetuò argenti metallum in fornacibus uritur, ut in præcedentibus diximus de plumbi scoria differentes. Facie hæc uirum, quod Veneti ab inditis quibusdam vulgò Smalto dicunt, adeò refert, ut perdifficile sit alterum ab altera dignoscere. Varijs hæc coloribus conspicitur, pro admistorum (ut opinor) fossilium uarietate. nigricat tamen cum plurimum, & quibusdam exaratur lineis cum cæruleis, tum etiam uiridibus. Nec deest etiam quæ uiridi tantum, & quæ solum cæruleo spectetur colore. Huic vires reddidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Argenti scoriam propriè helcysmam appellant. Emplastris quibusdam resicatoriæ facultatis commiscetur. Quod Latinis Argenti recrementum, Græcis ἀργύρου σκωρία uocatur: Italis, Scoria dell'argento.

SPUMA argenti quædam gignitur ex arena, quam molybditin uocant, in fornacibus conflata, do nec perfectè igni incandescat: altera ex argento: tertia ex plumbo. Probatissima est Attica: secunda Hispaniensis: has sequitur, quæ fit Dicæarchiæ, id est Puteolis, Baijs, in Campania, & Sicilia. plurima enim hisce locis è flagrantibus laminis plumbeis gignitur. Quæ flauo colore splendet, chrysitis appellatur, omnium optima: quæ in Sicilia, argyritis: quæ ex argento, calābritis. Vis autem adstringere, mollire, explere caua, excrescentia in carne reprimere, ad cicatricem ducere, refrigerare, & occludere. Vritur argenti spuma, confractis partibus ad magnitudinem iuglandium prunæ superpositis: ita accensa foliis, ut conflagret, abstergitur insidens spurcitia, & reconditur. Aliqui ter aceto, aut vino restinguentes, rursus vrunt, & eadem prosecuti, reponunt. Lauatur ut cadmia. Ut argyritidi nominatæ, aut, si desideretur, alteri candor detur, ea in partes magnitudine fabarum confracta, chœnicis Atticæ mensura, fictili nouo superfusa aqua, addito candidi tritici pari pondere, priuatimque pugillo hordei, linteolo puro, raro, ansulis uasis alligato, coquitur, donec hordeum fractum diffiliat. deinde omnia in nouum craterem oris ampli transfunduntur: triticum abiicitur, spuma argenti vehementer manibus affricando, infusa aqua lauatur, assiccataque in Thebaico mortario teritur, affusa feruente aqua, donec soluta fatiscat. Excolata aqua, iterum tota die teritur, & vesperi infusa calida aqua finitur: mane colis excernitur, alia infunditur, atque ter die excolatur. Id septem diebus fieri solet: postea additis ad singulas minas spumæ argenti, quinis salis fossilis drachmis, infusaque calida aqua, ter die teritur, & addita aqua excolatur: cumque inalbuerit, calida infusa, idem facito, dum nullam prorsus falsedinem respiciat. demum ardentissimo sole siccata, eiectò prius humore reconditur. Sin minus mina spumæ argyritidis diligenter teritur, addito sale fossilis trito, triplicato pondere, in fictile nouum conijcitur, aqua infunditur, ita ut superemineat: mouetur quotidie mane & vesperi, aquaque superinfunditur, priore nequaquam effusa. hoc fit triginta diebus: nanque nisi moueatur, crassescit usque ad duritiem testæ. Post hæc effusa leniter muria, in Thebaico mortario spuma argenti teritur, coniectaque in fictile aquam continens, manibus diligenter agitur, mutata subinde aqua, donec nullum falsuginis indicium præbeat. deinde quod ex argenti spuma candidum apparet, in vas aliud transfertur, & redactum in pastillos, plumbea pyxide conditur. Alij spumam argenti in fabarum magnitudines confractam, in ventre suillo crudo ex aqua coquunt, dum viscus eliquescentis contabescat, exemptamque cum sale pari terunt, & ut suprà dictum est lauant. Sunt qui salis libram vnâ, & spumæ argenti tantundem, in sole terant, aqua continuè mutata, dum candor ei detur. Alia ratio. Sumito quantam vis argenti spumam: ubi lana candida inuolueris, fictili nouo indita aqua, cum pugillo fabarum recentium, repurgatarumque decoquito: cumque fabæ disruptæ dehiscant, lanaque non denigretur, exemptam argenti spumam, & altera lana inuolutam, iterum coquito, cyathum aquæ, & parem fabarum modum adiiciens. eadem tertio, quæ suprà, facito: in summa tantisper, dum lana iam non inficiatur. Insuper transfundens in mortarium, ad singulas salis fossilis libras, adjuncito octogenas spumæ argenti drachmas Atticas, & terito: intermittensque nitri quàm albissimi cum aqua diluti drachmas quadraginta septem indito: iterum terito, donec satis candoris contraxisse videatur. Ita autem fundens eam ex alto in fictile oris ampli, adiecta largiore aqua, ubi confidere defuerit, colato: tum nouam superadiiciens aquam, manibus probè versatam, finito ut confidat, ac rursus per colum trajcito. Alternis eadem proseguere, dum pura aqua, dulcisque effluat, & nullam falsedinem præ se ferat. Postremò in fictile nouum translatam, colato sensim omni humore, soli quadraginta diebus sub Caniculæ sydus exponito, & siccata utitor. Elotam autem constat ad oculorum collyria prodesse, & ad cicatricum sceditates tollendas, ad rugosas facies, & cicatricosas, laceratasque, & macularum plenas.

FIT PLERVNQVE Argenti spuma, quam Græci lithargyrum uocant, ea inquam, cuius hodie apud se-
 10 plastrarios est usus, in metallorum fornacibus, ubi repurgatur argentum, è plumbo argenti recrementis admixto. Si-
 quidem cum artifices argenti massam à sua uena defluxam à commixtis metallis, nempe plumbo, ærèq; repurgare uo-
 lunt, in alueum è cinere suo more paratum, plumbi multum coniiciunt, adeò ut ui subditi ignis colliquatum, balnei
 speciem referat. In hoc demum argentum repurgandum immittunt, quod plerumque (ut diximus) aut plumbum, aut
 æs habet admixtum. Dum autem hæc perficiuntur, uisitur plumbum in liquecentium metallorum superficiei, ignibus
 ui sollium flatu continuè excitata, olei modo supernatans. quod tandem postquam æs, aut plumbum, quod prius ar-
 gento fuerat admixtum, in se contraxit, eorundem sollium flatu ad cinerei alui oras pedetentim expellitur. Hoc cum
 uident artifices, alueum in latus secant, labiq; sinunt in humum: fitq; hoc modo lithargyrum, coctionis diuturnitate,
 20 & metallorum aliorum mistione, ea forma concepta. Huic, postquam refrixit, quandoque aureus, quandoque ar-
 genteus emicat splendor. Quo factum est, ut hunc argenteum, illum aureum passim seplastrarijs ac medicis dicatur, o-
 mnino existimantes, alterum ex auro, alterum ex argento conflare. Cæterum coloris huiusce uarietatem lithargy-
 rus haudquaquam ex auri, uel argenti spuma contrahit, sed quod plus, minusue ærei uaporis ab argento detracti, in-
 tra se receperit. Siquidem (ut ego pluries experientia comperi, & ipsi quoq; testantur artifices) argentum depu-
 randum si plurimum sului æris contineat, huius & plumbi mistione, lithargyrum aureus redditur: sin minus, argen-
 teus efficitur. Quare nobis affirmare licebit, nil aliud esse lithargyrum, quam plumbum æris uel argenti uaporibus
 commixtum. Non itaq; temerè prodidit Dioscorides fieri argenti spumam aut ex arena, quam molybdiuin uocant, aut
 ex argento, aut ex plumbo. Cui subscribit Plinius libro xxx. cap. vi. Meminit argenti spumæ Galenus libro ix.
 simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus scribens. Lithargyrum desiccatur quidem, uelut alia omnia metallica,
 30 lapidea, terrenaq; medicamenta, uerum omnium id efficit moderatissime: & secundum alius tum qualitates, tum fa-
 cultates, quodammodo in medio est, neq; manifestè excalfaciens, neq; refrigerans: modica tamen adstringendi, abster-
 gendiq; facultas ei inest. quamobrem inferior est & sarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia ostendi-
 mus, & contrahentibus, atq; adstringentibus. Cæterum ad intertrigines femorum utilis medela est: quandoquidem
 utriusq; iam dictæ facultatis leuiter est particeps. Iure itaque medij ordinis in metallicis habebitur. Proinde ea fre-
 quenter utimur ceu materia ijs miscentes, quæ ualentem facultatem obtinent, siue mordicantem, siue adstringentem,
 uel aliud quippiam efficientem, sicut in liquecentibus ad pleraque medicamenta ceram adhibemus tanquam materiã,
 quia scilicet & ipsa quodammodo medium tenet eorum, quæ ualentem facultatem possident. Αἰδᾶς γυρός sic Græ-
 cè, ut Lithargyrum item & Spuma argenti Latine dicitur: Arabicè, Martech; siue Merdasengi: Italicè, Spuma
 d' argento: Germanicè, Glett; Hispanicè, Almartaga, Litargirio, & Yezes de oro.

Spumæ argenti
consideratio.Lithargyri ui-
res ex Gal.

Nomina.

Πύρριον. CERVSSA.

CAP. LXIII.

CERVSSA fit hoc modo. infuso in urceum oris lati, aut fictile labellum quàm acerrimo ace-
 to, laminam plumbeam supra fictilis spiraculum, subiecta prius arundinea tegete, firmato: super-
 iectisq; uelaminibus, ne halitum expiret acetum, ubi resoluta fuerit, defluensq; deciderit, hu-
 morem purum ad summa delatum colato, crassamentumq; transfundito. debet quoque ficcari in
 sole, mox trusatili mola teri, aut aliàs tritum cribrari. postea quod superest duri, in tenues partes
 redigendum, cribrandumq; uicissim eadem tertio, quartoq; facienda. Melior, quæ primò cri-
 brata est, & medicamentis oculorum assumenda. Secundum locum tenet sequens, & reliquæ suo or-
 dine. Nec desunt, qui ligneas rudes in medio vase appendant: & derafo ceu situ impòsito, ita ut ace-
 tum non contingat, inditoq; operculo circumlinentes dimittunt. Post dies decem laxato obtura-
 mento visunt: cumq; resoluta materia fuerit, reliqua, ut supra diximus, exequentur. Si autem quis
 in pastillos uelit digerere, aceto acri subacta, diuiditur in pastillos, qui in sole siccantur. Aestate ta-
 men supra dictum opus obeundum est: ita enim candida, atque efficax redditur. Quinetiam hyeme
 paratur, urceis supra furnos, balnea, aut fornaces impòsitis: ascendens enim calor idem, quod sol
 præstat. Laudatissimam fieri putant Rhodi, & Corinthi, aut Lacédæmone: proximam Puteolis.
 Torretur hoc modo. Flagrantibus igni carbonibus, fictili nouo, maximè Attico, tritam cerussam
 imponito, & assidue versato: cumq; cinereum colorem traxit, eximens refrigerato, & utitor. Est
 & aliud vrendi genus. Trita patinis nouis supra prunas imponitur, & ferulacea rude mouetur, do-
 30 nec colore similis sandarachæ fiat, extractaq; ad vsus ministratur. Quæ verò ita parata est, Sandyx
 à quibusdam dicitur. Lauatur cerussa cadmiæ modo. Vis ei refrigerare, occludere, emollire, explere,
 extenuareq;: insuper excrescentia leniter reprimere, & ad cicatricem perducere. Miscetur cera-
 tis, & emplastris, quæ liparæ vocantur, pastillisq; uel. Est autem lethalis eius potus.

CERVSSA medicamentum est omnibus notum. Factitia tamen res est. Venetijs plurima conficitur, sicuti &
 in alijs compluribus Italiæ locis: quod non solum in medicamentorum usus expetatur seplastrarijs, ac medicis; sed
 etiam pictoribus, qui ea frequentissime in suis operibus utuntur. Paratur ex cerussa (ut Dioscorides inquit) Sandyx,
 quod officinæ Serapionem secutæ minium appellant, non autem Sandaracha, auripigmenti genus, ut libro de compo-
 sitione medicamentorum existimat Fuchsius. Siquidem Sandaracha, ut suo loco dicitur, fossilis res est, non autem fa-
 ctitia. Cerussæ meminit Galenus libro ix. de simplicium medicamentorum facultatibus, ita scribens. Πύρριον
 id est Cerussa, & hoc medicamen testimonium præbet modò dictæ facultati. Nam si ex acri aceto soluiatur, gustu ta-
 men

Cerussæ, &
sandycis cō-
sideratio.Cerussæ vires
ex Gal.

men neque acre erit, neque mordax, neque discussorium, sed emplasticum, & refrigeratorium: facultatis ærugini dissimillimæ, tametsi & illa conficiatur aceto & dissolvente. Porro cerussa adusta in Sandycæ, quam uocant, transit, medicamentum seipso tenuius, nondum tamen excalfaciens. hæc Galenus. Ex quibus liquidò patet, Sandycem, & sandaracham maxime inter se facultatibus pugnare. hæc nanque Galeni, & Dioscoridis testimonio arsenici modo carnem exurit, & crustas sua uehementi uredine, ac caliditate, morsuq; uiolento excitat: illa uero nulla sui parte excalfacit, sed potius refrigerat. Id quod in uulgari officinarum minio facileprehenditur. Sandycis meminisse uidetur Vergilius in Bucolicis, dum his uersibus cecinit.

Ipsæ sed in pratis aries iam suaue rubenti

Murice, iam croceo mutabit uellera luto.

Sponte sua Sandyx pascentes uestiet agnos.

hactenus poëta. Cerussa, quæ ita Latinis, *Χρυσόκολλα* Græcis appellatur: Arabibus, Affidegi, seu Affidagi: Italis, Cerusa: Germanis, Bley uueisz: Hispanis, Aluayalde, & Blanquet: Gallis, Ceruse. Quæ uero *Σάνδυξ* Græcè, Sandyx item Latine uocatur: Arabicè Afrengi, Sarchon, Sandicon, Sandax, Syrengi, siue Serengi: Italicè, Sandice: Vulgus, Minio.

Nomina.

Χρυσόκολλα. CHRYSOCOLLA.

CAP. LXIIII.

CHRYSOCOLLA laudatissima Armeniaca, colorem porri quàm simillimè reddēs. Secundum locum sibi vendicat Macedonica: & proximum Cypria. quo in genere præfertur pura: damnatur, quæ terram, aut calculos collegerit. Ratio lauandi hæc est. Tusam infusa aqua, mortario expassa manu ad pilam vehementer fricato, & statim quàm confederit, colato. Alteram infundens aquam, rursum terito. hæc vicissim prosequere, donec pura, synceraque spectetur. dein siccato in sole, & ad usum recondito. Quod si vrere uolueris, ex ea terens quod satis esse videbitur, patinis supra carbonem adponito: & alia facito, quæ suprà diximus. Dos chrysocollæ ad purgandas cicatrices: excrescentem carnem coercet, adstringit, purgat, excalfacit, & modicè corpus mordendo exest. Inter medicamenta intelligitur, quæ vomitiones concitant, & necem inferre possunt.

Chrysocollæ historia.

CHRYSOCOLLA, ut Plinius est author lib. XXXIII. cap. v. naturalis historiae, humor est in puteis, per uenam auri defluens, crassescente limo rigoribus hybernis, usque in duritiā pumicis. Laudatiorem eandem in ærariis metallis, & proximam in argentariis fieri compertum est. Inuenitur & in plumbariis, uilior etiam auraria. In omnibus autem ijs metallis fit & cura, multum infra naturalem illam, immixtis in uenam aquis leuiter hyeme tota, usque in Iunium mensem. Dein siccatis in Iunio, & Iulio: ut planè intelligatur nil aliud chrysocolla, quàm uena putris. Natiua duritia maxime distat, luteam uocant. & tamen illa quoque herba, quam luteam uocant, tingitur. Natura est, quæ lino lanæue ad succum bibendum. Tunditur in pila, deinde tenui cribro secernitur, postea molitur, ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid non transmeat, reperitur in pila, dein molitur. Puluis semper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia soluatur. Ac rursus tunditur, dein lauatur in conchis, siccaturq;. Hactenus de chrysocolla Plinius. Cæterum seplastarij, quemadmodum aurifices, Chrysocollam uulgo Borrace uocant, Mauritanos secuti: cum tamen pauca admodum in officinis reperiatur, quæ syncerissima dici possit, & quæ colore sit uiridi, porraceoq;, ut Dioscorides inquit, & præstantissima exposcit. Siquidem subnigricat hæc, nec ulla ex parte uirescit. Quæ saturato colore uiret (ut mea fert opinio) in ærariis tantum metallis foditur: quæ nigricat, in plumbeis: quæ albicat, in argenteis: & quæ pallefcit, in aureis. Vnde mihi facile persuasum est, Chrysocollam sibi uarium colorem uendicare, pro metallorum, in quibus foditur, ratione. Porro factitiæ ex alumine rupeo, sale nitro, ac etiam alijs quibusdam admixtis, copia non deficit. Idcirco aurifices, qui ea ad aurum ferruminandum frequentissime utuntur, ipsam magna quidem diligentia seligunt. quanquam & ipsi plerunque decipiantur: tanta in omnibus est impostorum astutia. Præferunt auro ferruminando illam, quæ lutea est: tametsi in medicamentorum usu, præstantior sit uiridis. Fit etiamnum chrysocolla (ut Dioscorides prodidit libro secundo in urinae mentione) ex puero-

Chrysocollæ uires ex Gal.

rum urina in æreo mortario, pistillo item æreo sub calenti sole tandiu ducta, ut unguenti modo crassescat. Quod pariter literis memorieq; mandauit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquit. Chrysocolla, & hoc medicamentum ex ijs est, quæ carnem liquant, non tamen ualenter mordicat, quanquam sit facultate admodum digerente, desiccanteq;. Igitur quidam id modò, quod in metallis inuenitur, ita nominant: alij uero id, quod in æreo mortario, pistilloq; æreo, ex pueri urina præparatur: id quod quidam inter æruginum differentias numerant. Satius uero est ipsum præparare tempore æstiuo, aut certè ære prorsum calido, urinam in mortario terentes. Præstat autem æs, ex quo mortarium pistillumq; conficias, rubrum sit. Nam quo æs tenerius fuerit, eò plus circumagendo pistillo deteritur. Hoc medicamentum aptissimum est ulceribus contumacibus, tum per se, tum alijs mistum, ut in opere de componendis medicamentis referetur. Nunc autem id nouisse sat est, quod quanto plus quàm Chrysocolla metalli ca desiccet, minusq; mordicat, tantò etiam ipsam excellit tenuitate. Ipsam tamen Chrysocollam illam si uras, multò tenuiorem efficies. Ut Græcis *Χρυσόκολλα*, ita etiam Latinis Chysocolla, & Auri glutinum appellatur: Arabibus, Tincar: Italis, Chrysocolla: Germanis, Borrass: Hispanis, Atincar, & Borrax.

Nomina.

ARMENIVS lapis præfertur lævis, colore cæruleo, perquam æquabilis, calculo carens, & friabilis. Eadem, quæ chryfocolla præstat, sed inefficacius. Quinetiam vsum habet ad pilos in palpebris alendos.

ARMENIA, ut lib. XXXV. cap. VI. testatum reliquit Plinius, lapidem mittit, qui eius nomine appellatur. Lapis est hic quoque chryfocollæ modo infectus: optimumque est, quod maxime uiride est, communicato colore cum cæruleo. Plinio subscribit Auicenna, sic inquit. In lapide Armeno est aliquantulum azuli coloris, non tamen est in colore azuli, & non est in eius soliditate, sed est in eo arenositas quædam: & quandoque utuntur eo pictores loco azuli, & est lenis tactus. Ex horum sanè uerbis perspicuum fit, lapidem Armenium colore esse uiridi, ad cæruleum inclinante. Talis autem esse comperitur, qui in argenti fodinis, in compluribus Germaniæ locis foditur: & è quo colorem illum ad pictorium usum parant, quem uulgò uocant uerde azzurro, ac si diceres uiride cæsum, uel uiride cæruleum. Nanque is colore chryfocollam refert, sed duritie præcellit. Quamobrè crediderim ego, eos non longè abesse à ueritate, qui dicerent, Germanicum hunc lapidem illi congenerem esse, quem Armenia mittit. siquidem patrium Armenij nomen genus non immutat. neque etiam obstat, quin & in alijs regionibus, lapis hic gigni possit. Quippe Phrygius lapis à Phrygia regione dictus, optimus in Cappadocia foditur, ut Dioscorides est author. Id quod facile ostendit, Armenium præter Armeniam, alias quoque regiones gignere posse. Nec refert, quod scripserit Manardus Ferrariensis libro III. epistola III. Armenium lapidem hodie non facile inueniri posse. Quandoquidem cum certò sciam, multa in officinis ferè omnibus deesse medicamenta, eaque præsertim, quæ ex metallorum fodinis expetuntur, quæ tamen suo natali solo, ubi proueniunt, copiosa reperiuntur, mirum certè non fuerit, si Armenio etiam lapide careant seplasiarij. Hac itaque ratione ductus, haudquaquam dubitauerim affirmare, quin & hic in Germaniæ metallis proueniens, in Armenij lapidis genere legitime recenseri queat. quemadmodum in Gagatis, Phrygijs, Asijsque genere nobis recipiuntur, qui alibi, quam in Gaga fluuio, in Phrygia, & Aſſo inueniuntur. præsertim cum notis omnibus ac uiribus Armenio per omnia similis hic habeatur. Notis quidem, quod summè uireat, & ad cæsum colorem proximè accedat. Viribus autem, quod (ut equidem testari possum) atra bile uexatis maxime conferat, ijs uomitum, & aluum ciens. Porro seplasiæ (ut omnibus constat) non modò multis destituuntur fossitijs medicamentis, sed continuè alterius loco supponunt: nempe cadmiam pompholygis loco, spodij uice complura antispodia, & pro flore æris rasilem æruginem subiiciunt: cum tamen & pompholyx, & spodium, & flos æris copiosa, legitimaque reperiuntur omnibus in fornacibus, ubi argentum, & æs funduntur. Nam ex hoc, quod in officinis non reperiatur Armenius lapis, quemadmodum alia complura, haudquaquam colligere licet, quod hæc omnia suis in fodinis fornacibusque non habeantur. Præstat mirum in modum Armenius lapis (est id Galeno, Paulo, alijsque ueteribus incognitum existimetur) ad atram bilem deiiciendam, ut testis est Alexander Trallianus clarissimus author, libro primo capite de melancholia, ubi sic inquit. Quod si hiera data melancholiæ imaginationes nihilominus infestare uideantur, tunc sine ulla cunctatione lapidem Armeniacum dare festinato. Noui enim ex ueteribus antiquiores ad ueratrum album properasse, ubi affectum ab alijs purgationibus nihil penè imminui conspicerent. Verum ego lapidem Armeniacum ueratro albo præfero, atque licet utentem ipso experientia cognoscere, quomodo præterquam efficaciter, etiam sine molestia, & periculo purget. quorum nihil album ueratrum habere nouimus. Si igitur res postulat, non modò infra per aluum, sed etiam per uomitum purgationem fieri, lapidem illotum exhibere conuenit. Sit autem modus ipsius scrupuli tres, aut quatuor, aut paulò amplius, minuscus, pro uirium simul, & copię humoris noxi ratione. At si æger purgatione per uomitum non admodum indigere uideatur, sed per inum uentrem totum uitiosum humorem exire conducatur, tunc lapidem eluere oportet usque ad duodenas (uetus legit quinquagenas) uices. Vbi enim sic fecerimus, neque turbationem stomachi, aut compressionem lapis excitare potest, sed etiam minori cum molestia nigrum terrestremque humorem uacuabit, ut paucis præteritis diebus adiumentum ex eo nobis accessisse percipiamus. Dato autem ex eo scrupulos quinque, aut sex, ut plurimum ex aqua tepida, semper ex cognatis dictis coniectura deprehendens an plus, minuscus exhibere debeas. Quod si ægrum etiam bis adhuc requirere suspiceris, cum fiducia rursus exhibeto. neque enim calorem habet, aut siccantem admodum, aut aliam quampiam ipsi insidentem, amarum, & uenenosam qualitatem, ut æger ideo medicamentum bibere detrectet. Sin autem nonnulli humidum aliquod medicamentum sumere aduersentur (multi enim in totum non sustinent liquidum medicamentum assumere) in catapotia lapidem redigere oportet. Si uero libet, etiam picræ aliquam insignem partem admisceto, aut etiam ex alijs quibusdam, quæ purgationem magis promoueant, & non tenitantur. Ne autem is, qui parare uelit horum confectiorem, inquirendo laboret, uisum mihi est ea de causa etiam horum compositionem meminisse. Habet autem in hunc modum. Picræ semuncia, epithymi semuncia, agarici scrupuli quatuor, scammoniæ uncia, garyophyllorum grana uiginti. Contusa excipiantur rhodomelo, aut succo citrij, aut rhodomelite. Dentur scrupuli duo, plurimum quatuor. Notandum uerò est, præterquam quod uenter corroborant, simul etiam uarios humores, præsertim terrestrem, & melancholicum, citra molestiam purgare posse. hætenus Alexander. Ceterum Armenium lapidem deiectoria facultate pollere in atrabiliarijs morbis, nouit etiam Aëtius. quippe qui lib. II. cap. XLVII. ex Nicheſſonis medici autoritate, sic de eo scriptum reliquit. Armenium, quo pictores utuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis, & crassum sanguinem habentibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infestis: reuomunt enim, nam uomitorium existit. Datur & morbo sacro obnoxij, ac furiosis, hoc modo. Centaurij fasciculos manipulares tres in aquæ marinæ heminis tribus coquito, donec

Armenij lapidis consideratio.

Armenij lapidis vires ex Alexandro.

Vires eiusdè ex Aetio.

Armenii lapi
dis uires ex
Galeno.

donec una supersit, & cum excolato decocto, Armuthei lapidis, quem Græci Armenium uocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto. nihil enim periculi est. Itaque nosse operæpretium est, quod Armenium penitus reuomitur, nihil memorabile sursum efferens, sed & infernè modicum quid paulatim, & in pluribus secessibus effert. hæc Aëtius. Nouit præterea Armenij uires deiectionarias inter recentiores Græcos Actuarius, ut uidere est in suo de compositione medicamentorum libello. Verum alias ab illis Armenio lapidi uires reddidit Galenus libro I X. simplicium medicamentorum, his uerbis. Armeniacum uim habet extergentem, cum leuicula acrimonia, & leuissima adstrictione. Itaque tale cum sit, ocularibus miscetur facultatibus. Et ipso per sese quoque ad pollinis leuorem redacto, utimur sicco ad pilorum in palpebris incrementum: nempe ubi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim uerò nec crescunt, nec aluntur. Siquidem depastis his acrimonijs, in bonum naturæ habitum pars reductitur: cuius cum alia sint munera, tum etiam producendi, incrementum præbendi, ac roborandi, qui in palpebris sunt pili. quippe cum prima, & ex professo, quædam sint medicamentorum opera: quædam uerò mediante natura, quæ animantium corpora dispensat, eduntur, uelut quæ in his ipsis calliblephara nuncupant. Ipsa enim partes moderate læsas mediocriter desiccant, pilos corrumpentem humiditatem absumendo. quæ ubi abolita est, tum natura ad proprias redit actiones, nimirum sublati, quæ hactenus ipsi impedimento fuerant. Lapis, qui Græcis Λίθος ἀρμενίος, Latinis Lapis Armenius cognominatur: Mauritanis, Hager, seu Hagiar Armeni: Italis, Pietra Armenia.

Nomina.

Κυανὸς λίθος. COERULEVS LAPIS.

CAP. LXVI.

COERULEI origo ex ærarijs metallis in Cyprio. copiosior ex arena litorali secundum quosdam subcauatos specus maris inuenitur, qui magis probatur. Eligi debet inebriatus. Vritur ut chalcitis. lauatur ut cadmia. Vim habet reprimentem, & modicè erodentem. crustas gignit, & exulcerat.

Cœrulei lapi
dis confid.

COERULEVM officinæ Auicennæ doctrinam secutæ, lapidem Azuli, uel Lazuli uocant. Probatissimus, qui scintillis aureis emicat. Lapis hic (ni fallor) cum Armenio non obscuram habet cognationem, quod non modò utriq; simul in iisdem proueniant metallis, promiscueq; oriuntur; sed quod etiam iisdem ferè uiribus præditi sint ad atram bilem deiciendam. quo factum est, ut Mauritanorum quidam alterum cum altero ineptissimè confuderint. Ceterum quoniam tradidit Auicenna, cui subscribit Mesues, cœruleum siue (ut eorum nomine utar) Azulum septicæ, ac putrefacientis esse facultatis, non desunt è recentioribus, qui eum detestentur, quemadmodum & catapotia, quæ ad atrabiliarios affectus ex lapide ipso cœruleo passim in pharmacopolijs parantur: è quorum numero est Fuchsij medicus nostræ ætatis celebris, in suis paradoxis. Verum quanuis confusè satis de Cœruleo, & Armenio scriptita= 30
uerint Mauritani; non tamen obstat, quin ij bilem atram pellere queant. Id quod priores ueteresq; Græci, uel ignorauerunt, uel silentio dissimulauerunt. Porro Galenus, etsi non explicuerit cœruleum atrabiliarios humores ducere; tamen scripsit deicientem habere facultatem. Quod cum fortasse perpenderent Arabes, qui multorum medicamen= 40
torum, quæ Græcis incognita fuisse uidentur, diligentissimi fuere indagatores, inuenere tandem facto pluries periculo, cœruleum atram bilem peculiariter deicere. Sed si (ut in præcedenti capite ostensum est) usq; ad Alexandri ætatem è ueteribus nemo nouerat Armenium in detrahenda, citra noxam, atra bile facultatem habere albo ueratro parrem, mirum quidem non fuerit, si etiam longo post tempore, id scripserint Arabes, uel quod ab eo fortasse acceperint, uel quod ex se ipsis id facultatis Armenio inesse adinuenerint. Præterea cum Armenium, & Cœruleum non modò in iisdem proueniant metallis (ut in pluribus Germaniæ locis nos ipsi uidimus) sed simul, promiscueq; oriuntur, adeo ut Cœrulei frustum, Armenij non modicum contineat, sicut è conuerso, rectè quidem existimari potest, pari ferè facultate, uel non admodum dispari hosce lapides esse præditos. Hinc itaq; fit, ut mihi planè Mauritani à Fuchsij, & aliorum calumnia uindicandi uideantur. Quippe cum cernerent naturam hos lapides promiscue, indistincteq; progignere, quid mirum si ipsam imitati, eorum historiam & facultatem indifferenter tradiderunt? cum pro certo ex his existimandum sit, nil aliud esse Armenium, quàm cœrulei materiam, nondum à calore in terræ uisceribus ad summum perfectæq; coctam. quemadmodum chalcitis, misy, sory nil aliud esse creduntur, quàm chalcanti materiam. Hæc igitur cum accuratè perpendifset clarissimus Manardus Ferrariensis, ubi in simplicia medicamenta à Mesue conscripta diligentissimè adnotauit, eorum sententiam refellit, qui cœrulei usum sua tantum ducti opinione tam acriter uituperat, his uerbis. Cœruleo Græci nullam uim deiectionariam adscribunt, sed uidentur hæc uires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim utrumque confundunt. Serapio quidem, & Auerroes sub lazuli nomine de Armenio tractantes, Auicenna de Azulo scribens, ferè ei omnes uires attribuit, quas Græci utriq;. De Armenio uerò ea scribit, quæ Græci: solum ad= 50
dens, quod atram bilem magis purgat, quàm cyaneus. Quæ omnia licet uera sint, non tamen ego his accefferim, qui nō secus ac perniciosissimum uenenū hunc formidant. Experientia enim certa scio, quod si benè abluatur, multum inuat, & uel nihil, uel parum ledit. hæc ille. In cuius certè sententiam unusquisq; medicus faciliè deueniet, qui potius rationalis sit, quàm pertinax. Nam etsi dixerit Auicenna cœruleum exedentis esse facultatis, hoc quidem non impedit, quin haustum atram bilem deicere possit absq; noxa, si diligenter fuerit ablutum. quandoquidem eius peracuta septicaq; facultas pluribus lotionibus ab eo faciliè tollitur. Præfertur in hunc usum quod aureis maculis pellucet: nanque id, quo seplasiæ abundant, & quo in Germania pictorios colores parant, tum facultate imbecillius, tum ignobilius, habetur. Memini me ad nonnullas tam æris, quàm argenti fodinas accessisse, in quibus & cœrulei, & Armenij in æceruos congesti plurimum uidi: attamen nullum mihi in ijs locis cœruleum repertum est, quod aureis fulgeret scintillis, eo quod non proueniat hoc nisi tantum in auri fodinis. Idcirco cœruleus ille color, qui uulgò nobis dicitur Azurro oltramarino ab omnibus magno æstimatur pretio. Fit enim is ex cœruleo lapide, qui tantum in anri metallis in oriens

Mauritanorū
tutela.

orientalibus regionibus foditur, omnium præstātissimus. De illo autem, qui ex arena in maris litoribus inuenta conficitur, quid plura dicam non habeo, quam scripserint Dioscorides, & Plinius. Cœrulei vires retulit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquit. Cyanos medicamentum acri facultate est, tum detrahendi, quam $\alpha\alpha = \theta\alpha\gamma\epsilon\tau\iota\kappa\alpha\upsilon$ uocant, tum digerendi, potentiore quam cinnabari. Inest quoque ei nonnulla adstrictio. hæc Gal eni uerba. Quæ sanè uel non legisse, uel non animaduertisse Manardus ex eo deprehenditur, quod cœruleo Græcqs nullam uim deiectionariam tribuisse scriptum reliquerit. $\kappa\upsilon\alpha\nu\omicron\varsigma$ $\lambda\acute{\iota}\delta\omicron\varsigma$ sic Græcè, Latine uerò Cœruleus lapis uocatur: Arabicè, Hager alexoard, Laziuard, seu Azul: officinis, Lapis lazuli: Italicè, Pietra cœrulea: Germanicè, Lazzurstein: Hispanicè, Azul.

Cœrulei vires ex Gal.

Nomina.

Ινδικόν. INDICVM.

CAP. LXVII.

INDICI duo genera. vnum sua sponte nascitur, tanquam spuma, germinatione Indicis arundinibus exiens. Alterum infectoriæ dant officinæ: & est spuma purpurea innatans cortinis, quam detractam artifices siccant. Optimum existimatur, quod cœrulei speciem præbet, succum suum sorbet, & læue. Inter medicamenta est, quæ leuiter adstringunt, & inflammationes, tumoresque rumpunt. purgat, & reprimat ulcera.

INDICVS color, quo hodie pictores utuntur, tametsi in seplasijs ubique uenalis habeatur; sit tamen in infectorijs officinis ex glasti recremento, & spuma, cum lanæ glasto ipso inficiuntur. Quod autem sponte nascitur, tanquam spuma germinatione arundinibus exiens, quod sciam, ad nos non defertur. Plinius libro XXXV. cap. VI. factitium Indicū in purpurarijs officinis fieri ait, ex purpuræ spuma cortinis innatante. Qua in re Dioscoridis uerba non rectè accepisse uidetur Plinius. Siquidem author non ex purpurarum spuma fieri Indicū scribit, sed ex purpurea spuma (talis etenim est quæ ex isatide prouenit) innatante cortinis in infectorijs officinis. Nulla nanque, quod mihi compertum sit, ex purpurarum sanguine, quo regum uestes olim tangebantur, spuma proferebatur. Quod Græci $\iota\upsilon\delta\iota\kappa\omicron\upsilon\varsigma$, Latini quoque Indicū uocant: Itali, Indico.

Indici consideratio.

Nomina.

Ὀχρα. OCHRA.

CAP. LXVIII.

OCHRAM leuissimam, & omnino luteam eligere oportet, saturatam, non lapidosam, friabilem, natione Atticam. Vritur hæc, & lauatur cadmiæ modo. Vis eius adstringere, erodere, collectiones & tubercula dissipare. Excrecentia in carne reprimat, caua cum cerato explet, & articulorum tofos comminuit.

OCHRA fossilis, qua pictores utuntur, cur legitima non sit, quid obstat non uideo: quāquam hæc (quod sciam) ex Athenis laudatissima non adferatur, quemadmodum nec Vitruuij tempore, qui ochræ Atticæ usum in Italia iam exoleuisse scribit. Est itaque Ochra terra, quæ in plumbi fodinis aureo colore reperitur. Quamobrem qui rerum causas perscrutantur, arte etiam ochram ex plumbo ipso conficiunt, quæ coloris nitore fossiliam superat. Præstantissimam ochram non longè à Tridēto effossam, misit ad me hoc anno Martinus Guidottinus Tridentinus, seplasiarius harum rerum diligens inquisitor, qua nullam hactenus uidimus meliorem. Ochra in libris simplicium medicamentorum non reperio meminisse Galenum: tametsi eius mentionem fecerit commento II. in Hippocratis prognostica de uomitione agens, cum inquit. Ochra enim genus quoddam terræ est, cuius potissimum Attica probatissima est. Quæ $\omicron\chi\epsilon\alpha$ Græcè, ochra item Latine & Italicè appellatur.

Ochræ consideratio.

Nomina.

Κινναβάρης. CINNABARIS.

CAP. LXIX.

HALLVCINANTVR qui cinnabarin minio eandem esse existimant. Minium enim in Hispanijs ex lapide quodam argentæ arenæ permixto, temperari solet, alioqui non dignoscitur. Fornacibus autem in florentissimum, flagrantissimumque colorem permutatur. In metallis uerò strangulantem halitum eructat. itaque facies incolæ uescicis obuelant, ut per illas spectent, nec respirando noxium aërem attrahant. Eo pictores ad sumptuosa parietum ornamenta utuntur. Cinnabaris uerò ex Aphrica defertur, & magno constat. hactenus inuenitur, ut uix uersicoloribus pictorum lineis satisficiat: intento colore, nec diluto præditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimaue-runt. Vim habet cinnabaris hæmatitæ lapillo eandem. Conuenit ad oculorum medicamenta, uerum efficacius: magis enim adstringit, & sanguinem cohibet. Ambustis igni, & papularum eruptionibus, cerato excepta medetur.

CINNABARIS, qua officinæ, & pictores utuntur, longè sanè differt (ut planè constat) à Dioscoridis Cinnabari. quandoquidem nostri usus cinnabaris res factitia est ex sulphure, & argento uiuo diu arte quadā igne torrefactis. Est & aliud cinnabaris genus fossilè, & sponte per se nascens, ut postea dicitur: uerum non ut factitium copiosum, nec adeo colore præcellens. Quæ autem à Dioscoride describitur, ex Aphrica defertur, eadem facultate pollens, qua hæmatites lapillus, quem non modò prætulit ipse foris appositum ad plures oculorum morbos; sed etiam

Cinnabaris consider.

intus

intus assumptum, ad urinae angustias, muliebrum locorum defluxiones, & cruentas exspuitions. Quibus utique affectibus vulgaris usus cinnabaris nullo pacto competere potest, quod propria ui erodat, exulceret, & haustum perniciem adferat, & proinde sit oculis, & internis uisceribus inimica. Ceterum quidam inter ea, quae hac aetate in usum medicum ueniunt, Dioscoridis cinnabaris esse possit, non equidem ausim decernere, sed potius quod sentio, adducor, ut coniecturis quibusdam assequar. quippe quod Dioscorides Cinnabarin nullis notis descripserit, neque tradiderit an factitia res sit, aut fossilis, an ex plantarum materia proueniat. Sed antequam coniecturas eas afferam, quibus constare uidetur Dioscoridis cinnabris seplias nostrates non destitui, Plinij sententia cognoscenda est, qui lib. x x x i i i. cap. v i i. affirmatē scribit, nil aliud esse cinnabarin, quam draconis sanie, elisi elephantorum morientium pondere, permixto utriusque animalis sanguine: quodque nullus alius sit color, qui in picturis proprie sanguinem reddat: & quod ea citam antidotis medicamentis sit utilissima. Id quod pariter affirmat Iulius Solinus in uaria historiarum lectione. Ad haec scire conuenit, gummi cuiusdam arboris in Aphrica nascentis ad nos deferri, quod etiam hoc aeuo sanguinis draconis lacrymam officinae uocant, colore sanguinis, pellucidum, leue, & fractu minime contumax. Hoc nostrates officinae uulgo uocant Sanguis di drago in lagrime, alterius differentia, qui pluribus imposturis passim in orbiculos coactus uenditur. Priorem itaque non ab re lacrymam appellant, quod scribat Aloisius Mustus patritius Venetus in suis in Aphricam nauigationibus, ex arbore quadam hoc gummi collacrymare, colore, & substantia, sanguini simili: inciso tamen ab incolis prius arboris cortice, ut fusus inde effluat. Hoc (ut idem subdit) aeneis cacabis excipiunt, & igni refinae modo decoquunt, quousque consistat, draconis sanguinem, nescio qua ratione ducti, ipsum appellantes: nisi id eueniat, quod fortasse sua lingua plantam, a qua defluit, draconem appellant. Ex his itaque nobis iure coniectare licebit, gummi hoc Dioscoridi facile cinnabarin esse, quod primum non aliunde, quam ex Aphrica deferatur, nec inde copiosum. quod item pictoribus expetatur, ut intento eius colore, purpureas, rubentesque concinnent umbras, ubi prius picturas rubro, uel purpureo infecerint. quod deinde ob raritatem, etiam hoc tempore, quo frequentius in Aphricam nauigatur, non uili ueneat pretio. quod denique (ut Dioscorides inquit) uiribus haematitae lapillito per omnia respondeat. Nam, ut periculum facientibus liquido patebit, adstringendi ui pollet, & maiore quidem quam haematites. quo fit, ut felicius eo utantur medici ad muliebres, & dysentericas fluxiones, ad cruentas excretaiones, ad firmandos commotos dentes, & roborandas gingiuas. His accedit, quod si Dioscoridis aetate non deerant, qui Cinnabarin esse draconis sanguinem existimarent, mirum sane non fuerit, si per plures aetates producta haec falsa opinio ad haec usque tempora inualuit. At ipse, ne simplicium medicamentorum doctrinam sectantes hoc tenerentur errore, inanem eorum sententiam silentio inuoluendam non duxit, qui cinnabarin draconis sanguinem appellabat, cum inquit. Haecenus inuenitur cinnabaris, ut mixta uersicoloribus pictorum lineis satisfaciat, intento colore, nec diluto praeditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimauerunt. Ex his igitur cum coniecturis, tum rationibus colligendum esse putauerim, hanc lacrymam, colore sanguinem praeseferentem, legitimam esse Dioscoridis cinnabarim. Ceterum uidetur hac in re manifeste aberrasse Plinius. quandoquidem etsi asserat is cinnabarim nil aliud esse, quam draconis ferocissime belluae sanguinem, elisi elephantorum morientium pondere; cum tamen dixerit nullum alium reperiri colorem, qui in picturis magis ad uiuum sanguinem reddat, quam cinnabaris, facile deprehenditur error. Quippe necessarium sane fuerit, ut de hac lacryma omnino intellexerit, putaretque, falsus uulgari appellatione, lacrymam hanc illum draconis sanguinem esse, ab elephante (ut referunt) collisi. Nam consentaneum minime uidetur, ut huiusce belluae sanguis extra uasa in terram diffusus, puluere & lapillis commixtus, situ & putredine obductus contabefactusque, uiuum, ac uerum sanguinis colorem referre possit: quemadmodum nec ille syncerum sanguinis colorem praebet, quem impostores suo arbitrio facit, ex hircino sanguine, rubrica Sinopica, uel fabrili, contusis lateribus & sorbis, diutius insolatis, illius pro posse colorem, & substantiam imitantes, qui ex collis simul draconibus, & elephantibus (si tamen uera narrant) emanare solet: quique iam longo tempore ad nos aduehi desijt. Quo postea factum esse opinor, ut in eius defectu factitium supposuerint impostores, & hac fraudem excogitauerint: neque solum ea ratione, quam modo diximus, ipsum parant; sed etiam modis alijs compluribus, resinas, rubiae infectoriae radices, brasili decoctum, tragacanthae lacrymam, rubricas, & alia permulta immiscentes, quae ne longior sit sermo, quam series ipsa exposcat, silentio duximus inuoluenda. Verum hic fortasse illud quispiam nobis obtrudet, quod cum hoc loco scribat Dioscorides de metallicis tantum, ac fossilis tum coloribus, tum medicamentis, consentaneum minime uideatur, ut his inferuerit arborum lacrymas, quarum historias, & facultates, diffusius libro primo pertractauit: & ob id omnino credendum sit, cinnabarim fossile esse medicamentum. Haec obijcienti ita responsum uolumus, quod cum ea hoc loco recenseat Dioscorides, quae ob colorum nitorem, in pictorium ueniunt usum, nempe cerussam, chrysocoliam, Armenium, caeruleum, Indicum, ochram, & alia pleraque, non mirum, nec praeter institutum mihi sane uidetur, quod his etiam cinnabarim adiunxerit, quanquam arboris fuerit lacryma. Videmus enim inter haec Indicum quoque a Dioscoride connumeratum esse, quod tamen nec fossile, nec metallicum est, sed in India spuma instar, ex arundinum quarundam germinatione sponte prouenit: atque etiam arte quadam fit ex isatide herba in infectorijs officinis. Ex his itaque omnibus palam fieri arbitror, quod communis usus cinnabaris, quam Dioscorides Miniū, quod in fornacibus fiat, & florentissimo, flagrantissimoque colore spectetur, esse mihi semper persuasi, ab ea longe diuersa sit, de qua author noster hic mentionem facit. Est enim, ut supra dictum est nostri usus cinnabaris fossilis, & factitia: nota haec omnibus, & frequens: illa uero rara, nec multis cognita. Fossilem (ut proxima commentatione latius dicetur) uidimus frequenter nos in argenti uiui fodinis, Hydria monte, qui una tantum dieta a Goritia distat, circa Carniola fines. Lapis est purpureus ad rubedinem declinans, haematitae lapidi aemulus, non admodum durus, impense tamen grauis, tantoque plerumque argento uiuo praegnans, ut per sese, nulla ignium ui guttatim exiliat. Factitiae eodem loco plurimum etiam paratur ex argento uiuo & sulphure, fictilibus quibusdam conclusis, & flagrantissimo igni admotis, donec ad saturitatem

Plinii error.

Obiectionis dilutio.

saturitatem rubescant. Id quod fieri à natura crediderim in ea, quæ fossilis fuerit, in terræ uisceribus. Nullus harum usus in medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, quod perniciosæ sint, & uenenosæ. Hinc fortè factum est, ut existimauerit Fuchsius medicus clarissimus, in Nicolai Myrepsici codice in Damasonij antidoto ab aliquo imperito additam esse cinnabarim. Sed in hoc alia planè à Fuchsio opinio nostra est. quippe quod putem Nicolaum eo in loco non de fossilis, uel factitiis cinnabari intellexisse, sed de ea arboris lacryma, de qua scripsisse Dioscoridem, iam euidentissimum, ni fallor, à nobis factum est. Nam cum cinnabaris hæc, Dioscoridis testimonio, hæmatitæ lapillo pares habeat uires, probaueritq; is hæmatitæ ad urinæ difficultatem, dubitandum sanè non est, quin consultò antiquorum cinnabarim ea in antidoto addiderit Nicolaus, quam speciatim ad difficultatem, & stillicidium urinæ commendat. Cæterum quauis communis usus cinnabaris in medicamentis, quæ sumuntur in corpus, omnino lethalis, & perimens sit; constat tamen ijs utiliter admisceeri posse, quæ exterius adhibentur, nempe suffimentis, quæ fiunt ad delendum Gallicam luem, ubi cætera non profuerint remedia, unguentis item nonnullis ad idem facientibus, & ad contumacia ulcera, alijsq; medicamentis, quorum uires longum esset in præsentia recensere. Porro cum dicat Dioscorides hallucinari eos, qui cinnabarim minio eandem esse existimant, cumq; etiam scribat sequenti capite argentum uiuum ex minio fieri, quod abusuè cinnabaris dicitur, omnino mihi persuasum uolui, nil aliud Dioscoridi esse minium, quàm fossilis hoc, quod diximus cinnabarim fossiliam hodie appellari, à quo argenti uiui plurimū eliciunt in Hydriæ fodinis. Auxit præterea opinionem ipse Dioscorides, quippe qui asserat Minium in metallis strangulantem halitum eructare, ob idq; fossiles uescis sibi faciem obuolare, ut per illas spectent, nec respirando noxium uaporem attrahant. Quandoquidem ubi cinnabaris in Hydria monte foditur (ut ego uidi, & testari possum) artifices eam decoquentes fictilibus quibusdam ad id conflatis, & conuerso simul ore argilla circumlitis, ut inde argentum uiuum eliciant, nares, & os linteis sibi obstruunt, ne noxio uapori liber pateat aditus: quod non modò huiusce halitus noxa, anhelosi fiant, qui hauserint, sed plerunq; dentes uniuersos amittant, putrescentibus circumquaq; gingiuis, ut quidam apertissime testantur, qui spreto narium, & oris uelamento, ut cæteris uiderentur fortiores, edentuli prorsus facti sunt, continuo tremore concussi. Accedit huc Vitruuij authoritas, quæ sententiam nostram maxime tuetur. Ipse enim septimo uolumine suæ architecturæ, ita de Minio disserit. Ingrediar minij rationes explicare. Id autè agris Ephesiorum Cilbianis primum memoratur esse inuentum, cuius & res, & ratio satis magnas habet admirationes. Foditur in gleba, quæ αὐθαγῆ dicitur, antequàm tractationibus ad minium perueniat, uena uti ferro, magis subrufo colore, habens circa se rubrum puluerem. Cum id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lacrymas argenti uiui, quæ à fossoribus statim colliguntur. hæc Vitruuius. Nos equidem hoc idem uidimus in Hydriæ montis fodinis: ubi plerunq; euenit, ut uulnerata ferramentis uena, argentum uiuum fonticuli instar, in substratam defluat humum. Ceterum Plinio minium diuersorum est generum, ut loco superius citato legitur, ubi cuncta eius genera retulit his uerbis. Inuenitur in argentarijs metallis minium quoq; & nunc inter pigmenta magnæ authoritatis. Theophrastus tradit inuentum minium à Callia Atheniense initio superante aurum: posse excoqui arena rubente in metallis argenti: hæc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tum in Hispanijs, sed durum & arenosum. Item apud Colchos in rupe quadam inaccessiblei, ex qua iaculantes decuterent: id esse adulicrum. Optimum uerò supra Ephesum Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere, hanc teri, dein lauari farinam, & quod subsidat iterum lauari. Iuba minium nasci in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliunde, quàm ex Hispania. Sed adulteratur multis modis, unde præda societati. Nanque est alterum genus in omnibus ferè argentarijs, itemq; plumbarijs metallis, quod fit exusto lapide uenis permixto, non ex illo, cuius uomicam argentum uiuum appellauius, sed ex alijs simul repertis. Steriles etiam plumbi suo colore, nec nisi in fornacibus rubescences, exusti, tunduntur in farinam. Et hoc est secundarium minium per quàm paucis notum, multum infra naturales illas arenas. Syncero cocci nitor esse debet. Probatur auri modo. Auro candente fucatum nigrescit, syncerum colorem retinet. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi illico. hætenus de minio Plinius. Hinc igitur palàm est antiquis minium & fossilis, & factitium extitisse. Nec sanè dubitauerim, quin in factitij genere acceperint ipsi cinnabarim factitiam, quæ passim in seplasiariorum officinis inuenitur. Id minium hodie appellant pharmacopola, tum etiam pictores, quod ueteres Græci Sandycem uocauere, ex plumbo, aut cerussa in fornacibus perustis paratum. de quo etiam uidetur intellexisse Plinius. Κιννάβαρις sic Græcis, ut Latinis etiam Cinnabaris appellatur: Officinis, Sanguis di drago in lagrime: Italis, Cinabro: Hispanis, Sangre de dragon.

Fuchsi opin.
reprobata.Minium Dio
scoridi quid
nobis.

Nomina.

Υδργγυρος. ARGENTVM VIVVM.

CAP. LXX.

50

ARGENTVM uiuum fit ex minio, quod abusuè cinnabaris dicitur, patinis fictilibus imposita, ferrea concha cinnabarim continente, & calice cooperta, argilla superlita, carbonibus succendunt. siquidem deterfa fuligo, quæ calici infidet, refrigerata in argentum uiuum coit. Quinetiam inuenitur in argenti fodinarum tectis stillatim concretum. Alij per se in metallis inueniri tradunt. Seruatur in vitreis, aut plumbeis, aut stagnis, aut argenteis uasis: siquidem aliam materiam omnem exedit, & defluere facit. Potum vim perniciosam habet: suo enim pondere interna exest. Remedio est lac multum subinde potum, & vomitionibus reiectum, aut vinum cum absinthio, aut apij decoctum, aut semen hormini, aut origanum, aut hyssopum cum vino. Auri limata scobs, id est, ramentum quàm tenuissimum epotum mirabili est auxilio.

Argenti uiui
confid.

Quorundam
error.

Galenus no-
tatur.

Argenti subli-
mau cōfectio.

Auri historia,
& præstantia.

ARGENTVM uiuum omnibus notissimum, corpus est è fossilium genere, liquidum, & aquæ modo fluidum, colore argenteo, liuescente, pellucidumq; : substantia uerò lenta, tenui, in qua tam frigiditas, quam humiditas exuperat. Hæc igitur symmetria (ut chymistarum, qui se philosophos existimant, fert opinio) res est sanè admodum disposita ad metallorum omnium generationem. quamobrem ipsorum tum originem, tum semen argentum uiuum appellauere. Quinetiam non addensari putant, quòd ei non insit caliditas, & siccitas tanta, quæ ad id muneris obeundū sufficiant. Addunt temporis defectu id etiam euenire : ideoq; immaturum, indigestum, imperfectumq; reddi. Cæterum relicta chymistis disceptandi materia, an ipsum metallorū quorumcunq; prima fuerit materia, an aliter se res habeat, dicam, philosophorum tantum, qui de eo scripserunt, sententiam secutus, facile Argentum uiuum esse materiam ad metallorum generationem proximam. Quippe cum facillimè omnibus se coniungat metallis, palam nimirum sit, ijs gi-
gnendis aptissimam esse materiam, ijsq; præsertim, quibus facilius contactu inhærescit : quandoquidem in habentibus
symbolum (ut uulgata propositio est) & in consimilibus facilis est transitus. Hanc itaque ob causam eos hallucina-
ri putauerim, qui dicunt, quòd si argentū uiuum in terræ uisceribus usque adeò decoctum esset, ut in aliquod fixum,
firmumq; uerteretur metallum, in ferrum potius, & in plumbum uerti deberet, quam in argentum, uel in aurum. Si-
quidem certum est, quòd id facilius argento, auroq; contactu inhæret, quam cæteris. Hic autem est chymistarum
ludus, qui tempus conterunt, & oleum & operam perdunt, id arte rescire existimantes, in quo natura ipsa defecit :
quam (ut liquidò constat) nemo unquam ita ad unguem imitari potuit, quin ab eius mira solertia aberrauerit. Oma-
nia metalla in argentum uiuum coniecta, supernatant, ut lignum in aqua, præter solum aurum, quod si iniiciatur, statim
petit fundum, quòd hoc magis amplexetur, quam cætera. Amplissima argenti uiui metalla (ut etiam in superio-
ri capite diximus) uisuntur in Hydria monte, qui quadraginta millia passuum à Goritia distat, ubi continuo copiosum
elicitur è lapide quodam fragili potius, quam duro, colore ex nigro rufescente, & ad purpuram quadantenus uergente,
ponderoso plumbi instar, & argento uiuo scintillante. Hanc uenam postquam effoderunt, conterunt, & in ficti-
lia quædam angusti orificij coniungunt, & recenti arborum musco obturant : deinde fictile alterum huic simile, latioris
tamen oris, in terram sepeliunt, & alterius pleni inuersum orificium, in illud inserunt, & argilla circumquaque
muniunt obturantq; oscula, & uasa simul connectunt, & firman, adeò ut uacuum fictile totum sub terra fidat, ple-
num uerò totum superemineat. Itaq; in aperta area quam plurima seriatim collocant fictilia, & deinde ignem in am-
bitu succendunt, cuius ui calefacta uena, argentum uiuum guttatim distillat in substratum fictile. Hinc suo tempore
eximunt, & in utriculos quosdam reponunt, quòd uasa ferè cuncta exedat, ac dilaceret, præter uitrea, uel fictilia ui-
tro circumlita. Quo fit, ut Dioscoridem mirari subeat, qui argentum uiuum in argenteis, aut plumbeis, stagnisue,
aut uitreis tantum uasis seruari posse scribit, quòd aliam materiam omnem erodat, nisi codex hic deprauatus sit. Si-
quidem id falsum deprehenditur : nam argentum uiuum exest, ac destruit omnia metalla, quibus inhæserit. Ex quo
potius, cum hæc à Serapione non scribantur, qui tamen Dioscoridis omnia ferè scripta bona fide reddidit, planè sus-
picandū fuerit, huic capiti plura subesse menda. id quod etiam uaria in hoc loco Oribasij lectio confirmare uidetur.
Reperiuntur autem in argenti uiui fodinis inter ipsius uenam peculiare quædam lapidis illius rufi zonæ, quem fossi-
fores fossitiam cinnabarim uocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento uiuo scatet, ut sæpius
absque alio igne, inde per sese guttatim defluat. Euenit præterea dum fossiores mucronatis instrumentis, uenam ef-
fodiunt, ut purum profiliat argentum uiuum, decurratq; celerius, ueluti è fonticulo quodam. Porro rari admodum
sunt fossiores, & huiusce materiæ artifices, tametsi robustissimi fuerint temperamenti, qui eo in opere ad quartū us-
que annum incolumes perdurare ualeant : quippe ob noxium metalli halitum, partium omnium tremore concutiuntur.
Cæterum Galenus libro IX. simplicium medicamentorū scribit, contra illud quòd experimento comprobatur, Ar-
gentum uiuum ex sponte nascentibus non esse, sed ex ijs, quæ præparantur, uelut cerussa, ærugo, psoricum, lithar-
gyros : fateturq; se nullum huiusce medicamenti fecisse periculum, an interimat, si deuoretur, uel ubi foris fuerit ad-
motum. Fit ex argento uiuo & sale, quod ammoniacū uocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymi-
stas secutæ Argentum sublimatum appellant, utrisque simul admistis, & in uas uitreum coniectis, ac inde in fornacem
deductis, ut hæc ignium ui in uasis sublime tollantur, ubi salis modo concresecunt, lapidescuntq; sacchari colore. Fit
etiam ex Argento uiuo, & aqua, quam ex chalcantho, alumine, & sale nitro conficiunt chymistæ, arte quadam, &
ignium ui, id quod recentiores quidam Præcipitatum uocant. Cui facultas inest sanè admirabilis ad contumacia ulce-
ra sananda, eaq; præsertim, quæ à Gallica lue emerferunt. Sunt etiam qui dimidij scrupuli pondere deuorandum pro-
pinient admistis margaritis, alijsq; quibusdam, quæ cor tueri non ambigunt, ubi quis Gallicis doloribus circa articu-
los conflictetur. Datur etiam melancholicis, Armenij lapidis modo, ut libello, quem de morbo Gallico scripsimus, a-
bunde dictum est : nanque eosdem præbet effectus, uomitionibus expurgans. Sunt præterea qui purum sincerumq;
Argentum uiuum hauriendum præbeant non modò adultis, sed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidè Brasauolus
Ferrariensis uir sanè hac ætate clarissimus, suo de stirpium examine pro certo scribit, sæpius se dedisse Argen-
tum uiuum infantibus deuorandum ui uermium semimortuis, qui illico sanati sunt : idq; fecisse ait in ultima desperatio-
ne. Sed quomodo, uel qua mensura, uel pondere dandum sit, silentio inuoluit. At Goritienses obstetrices, ubi graui-
dæ diu in partu laborauerint, statim Argentum uiuum scrupuli pondere nullis incommodis potandum exhibent. Quo
fit, ut facile mihi persuaserim, Argentum uiuum potantes haud necare, nisi pondus, uel mensuram exceßerit. Non ta-
men crediderim, quòd solo pondere interimat, ut quidam putant Dioscoridē tantum secuti, ut latius libro sexto dis-
seremus. Sed quoniam Argentum uiuum nobis in mentem reuocauit A V R V M omnium metallorum pretiosissi-
mum, præstantissimumq; : cum eius nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, crederem profectò non paucam
naturæ rerum iniuriam à me illatam iri, si huius tam pretiosi metalli, cuius inextinguibili siti uniuersus æstuat mun-
dus, historiam, & facultatem silentio præterissem. Quandoquidem ob ipsius splendescentem coloris nitorem, opi-
nati

nati sunt naturæ operum indagatores, admirabiles auro inesse facultates, quibus homines non modò incolumes tueri possit, sed & longæuos reddere. Quapropter mirum non est, si ipsum tanti faciat mundus, & ante cætera extolant homines. Auri itaque materiam nil aliud esse scribunt, quàm substantiæ elementariæ sibi inuicem proportionem respondentes. Hæ autem simul commistæ, cum pari sint uirtute conformatæ, aliud sanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam misionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur. quo fit, ut inde tam in-
 10 dissolubili nexu uniantur, ut permanentes, & ferè indissolubiles fiant, adeò quòd, siue id eueniat cælestium corporum influxu, aut temporis ui, aut sagacissimæ naturæ opere, aut his omnibus unà concurrentibus, conuertuntur eædem substantiæ in hoc metallicum corpus, quod uocant aurum. Hoc enim (ut diximus) ob sui tum ingentem temperi-
 20 ciam, tum unitatem, tum optimam misionem, adeò densum euadit, quòd non modò quandam communem consequitur permansionem, sed incorruptibilem ferè temperiem, & causam quandam, ob quam superflui nihil continere possit. Hinc igitur est, quòd quanquam longioribus seculis aurum in terra, uel in aqua sepultum permaneat, nunquam rubiginem contrahit: sicuti in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur; sed & depuratus, & splendidus efficitur. Ad hæc ob optimam sui unitatem, nullo phlegmate, nulloq; pingui redundat: ita ut perpetuo fulgeat, splendidissimumq; perduret. Quinetiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe crocco, aut nigro, quemadmodum cætera faciant metalla. neq; etiam aliquo odore, aut sapore gustantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus in corpus sumptum, siue ex industria, siue inscijs deuorantibus, nullam penitus infert noxam, ut complura faciunt metalla: sed mirum in modum cor, & uitalem facultatem roborat. quod
 30 solis influxui acceptum pleriq; sapientes retulerunt. Quomobrem iure quidem dici potest, aurum omnium metallo-
 40 rum præstantissimum esse, ductile, colore lucido, illiq; persimili, quo cuncta à sole illustrantur. Insuper propria quada-
 50 dam attractrice ui pollet, quæ respicientium animos allicit, & disponit, ut ab ipsis illico desideretur. unde quidam existimauerunt auro propriis quàm plurimas inesse dotes. In Italia propriæ sponceri auri fodinæ (quod sciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Transyluania eæ pluribus in locis habentur. Auri uenam ijs omnibus locis crediderim gigni, ubi cælum id causæ elementaris influat, ac disponat, de quibus antea disseruimus. Huius uenæ uarijs lapidibus impacta uisitur in asperriorum montium uisceribus. Verum ea omnium præstantissima auri uena censetur, cui cœruleus lapis fuerit admixtus: tantò enim melior hæc, quantò ponderosior, & colore uigentior: adeò ut illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis scintillet, uel in qua plures auri lineæ intercurrentes conspiciantur. Est etiam auri ferax diuersorū fluminum arena. Siquidem proculdubio constat in Hispania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Istrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinū, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatissimum elicitur. ueruntamen non omnibus eorum
 60 litoribus auræ eædem sunt arenæ. Auri uires prodidit Auicenna secundo sui operis uolumine, sic inquit. Aurum in omnibus suis partibus æquale est. Inferitur medicamentis, quæ atrabiliarijs competunt morbis. Ad hæc ubi
 70 actuali cauterio sit opus, ignitum aurum cæteris præstat metallis, quòd ulcus inde exortum citius confanescat. In ore contentum, anibellitus graueolentiam tollit. Auri scobs porphyrite lapide læuigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus sumptum, quàm extrà medicamentis exceptum. Hæc item eodem modo diutius læuigata, adeò ut tactum ferè effugiat, oculis immittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mœrores. Argentum uiuum quod Latinis, ὄρεος γυρὸς Græcis nominatur: Mauritanis, Zaibar, seu Zaibach: Italis, Argento uiuo: Germanis, Quecksilber: Hispanis, Azogue. Aurum uero Latinis, χρυσός Græcè dicitur: Germanicè, Guld: Italicè & Hispanicè, Oro.

Auri uires ex Auicenna.

Nomina.

40 Μ'ΑΤΟΣ ΣΙΝΩΠΙΚΗ. RUBRICA SINOPICA. CAP. LXXI.

RUBRICA SINOPI S maximè probatur grauis, densa, ad iecinoris imaginem uergens, calcolorum expers, concolor, cum diluitur, impendio fusilis. Effoditur in Cappadocia, speluncis quibusdam, expurgataque defertur in Sinopem urbem, in qua uenditur: unde cognomentum accepit.

Vim habet exicatoriam, quasi inducendo obstruentem, & adstrictoriam. quapropter vulnerarijs emplastris, & pastillis exiccantibus, & adstrictorijs commisceri solet. Aluum fistit, in ouo sumpta, aut clystere infusa. datur iecinoris uitio laborantibus.

50 HODIE profectò neminem inuenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima sit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conijcere potui (etsi id pro certo asserere non auserim) nullum è fossilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis representet, quàm uulgarissimus bolus Armenus uocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur massas, quiq; maximè uulnerarijs medicis expetitur ad sanguinis profluium cohibendum, & fracta ossa fer-
 60 ruminanda. Hæc rubrica (ut Georgius Agricola maximus fossilium indagator inquit) etsi iandudum ex Sinope Cappadociæ urbe, unde nomen inuenit, tantum importabatur; constat tamen alibi etiam reperiri, non modò in proprijs uenis; sed in aurarijs, argentarijs, ararijs, ferrarijsq; metallis. Hanc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò sciam plurimum pseudoboli Armenij ex ferrarijs Iluæ Tyrrheni insule fodinis ad nos quotidie conuehi: quòd deinde colore sit iecinoris, pondere grauis, substantia densus: quòd etiam in aquam coniectus facillè dissiliat: quòd deniq; sua ui exiccet, adstringat, & cogat. Hæc enim gleba, cum uerus bolus Armenius non sit, nil aliud (meo iudicio) esse poterit, quàm rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Species Sinopidis (ut Plinius est author libro
 70 xxxv. cap. vi.) tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ sanè differentiæ uisuntur pariter in uulgar-
 80 i Armenico bolo. Porro Manardus Ferrariensis libro tertio epistola quarta, Sinopicæ rubricæ meminit, quæ albo
 90 sit

Rubricæ Sinopice consideratio.

Manardi lapsus.

fit colore . Sed in hoc uirum alioqui celebrem mirari subit , quòd non animaduertit non posse albam quàmuis terræ glebam Rubricam appellari . Rubrica , quæ Græcis $\mu\acute{\iota}\lambda\tau\omicron\varsigma\ \sigma\iota\nu\omega\pi\iota\kappa\eta$, Latinis pariter ac Italis Rubrica Sinopica uocatur : Arabibus , Mogar , siue Magra : Hispanis , Almagra .

ΜΙΛΤΟΣ ΤΕΚΤΟΝΙΚΗ . RVBRICA FABRILIS .

CAP. LXXII .

RVBRICA fabrilis ad omnia Sinopide inferior est . Optima Aegyptia , & Carthaginensis , lapidum expers , friabilis . Gignitur etiam in Iberia , quæ ad occidentem spectat , ochra exusta , & degenerante in rubricam .

Rubricæ fabrilis confid.

RVBRICAM hanc ideo fabrillem appellauere ueteres , quòd ea plerunq; uterentur materiarij fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis . Nasci fabrillem rubricam in Lemno memoria prodidit Galenus , cum libro nono simplicium medicamentorum , tum etiam primo de antidotis , sed à Lemnia sphragide plurimum differre . Verum an communis usus rubrica , quæ uulgò Italis propriè dicitur Terra rossa , ea sit fabrilis rubrica , de qua hic meminit Dioscorides , cur pro certo affirmem non habeo . Quæ Græcè $\mu\acute{\iota}\lambda\tau\omicron\varsigma\ \tau\epsilon\kappa\tau\omicron\nu\iota\kappa\eta$, Rubrica fabrilis Latine dicitur : Arabibus , qui nullam faciunt differentiam inter hanc & Sinopicam , Mogar & Magra : Italis , Rubrica fabrilis : Germanis , Roetelstein .

Nomina.

ΛΗΜΝΙΑ Γῆ . LEMNIA TERRA .

CAP. LXXIII .

LEMNIA terra cuniculoso in specu nata , è Lemno insula , palustri loco defertur , inibi electa & caprino sanguini permista . quam incolæ cogunt in pastillos , & imagine capræ signant : vnde & sphragida ægos , hoc est , sigillum capræ appellauere . Vim antidoti habet contra perniciofa uenena singularem : pota cum uino , & præsumpta euomi uenena cogit . Contra ictus morsusque animalium , quæ exitiale virus ei aculantur , prodest . Antidotis familiaris . Sunt qui hanc ad sacrificia utantur . est & dysentericæ utilis .

Lemnæ terræ histor. ex Galeno.

LEMNIAE terræ amplam in Italiam notitiam suo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligentissimus inquisitor . quippe qui , ut hac sincerissima tandem potiretur , atq; ut omnem impostorum fraudem detegeret , qui eam adulteratam uendebant , bis in Lemnum insulam nauigauit , ut eius uerba testantur libro 1 x . simplicium medicamentorum , ubi ita scriptum reliquit . At aliæ sunt terræ differentiæ ex diuersi generis corporum natæ commistione , qua ratione lapidosæ , & arenosæ habentur : atque admistam talium substantiam segregant largæ aquæ effusione ac maceratione , dum totum humidum efficiatur . Cum enim id effectum est , id quod defertur , atque inest lapidosum , atque arenosum , id omne subsidit , & terra exacta supernatat . Tale quiddam & in Lemnia terra uisitur , quam cognominant quidam milton Lemniam , id est , rubricam Lemniam , & alij quidam sphragida Lemniam , hoc est , sigillum Lemnium , ob impressum uidelicet illi sigillum Dianæ sacrum . Siquidem hanc terram sacerdos cum patrio quodam honore sumens , haud mactatis animalibus , sed tritico , atq; hordeo piamenti gratia loco redditus , in urbem comportat : quam deinde aqua maceratam , atque in lutum humidum redactam , ubi ualenter conturbauit , paulumq; inde quiescere sinit , primum aquam , quæ supernatat aufert , & mox quod sub ea est lutum tollit , ac reliquum duntaxat , quod ad inum subsedit , lapidosum scilicet , & arenosum relinquit , ut inutile , ac superuacaneum . Porro lutum illud pingue usq; eò desiccatur , dum mollis ceræ consistentiam accipiat : huiusq; exiguis acceptis particulis , sacrum Dianæ signum imprimit . Ac postea rursus in umbra siccandum reponit , donec omnè planè humiditatem amittat , fiatq; illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnia sphragis , siue sigillum . Sic enim quidam illam cognominant , ut dixi , ob impressam illi sphragida , hoc est , sigillum : ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam milton siue rubricam appellant : eundem enim , quem rubrica , colorem habet . Verum ab ea differt , quòd contactu non contaminet atque illa : & secundum collem in Lemno , qui totus colore fuluo est , & in quo neque arbor , neque saxum , neq; planta nascitur , tantum huiusmodi terra uisitur . Porro tres eius signantur differentiæ : una quam posuimus terræ sacræ , quam alij nemini præter unam sacerdotem contingere fas est : altera uerò eius , quæ re uera milton est , siue rubrica , utuntur autem ea potissimum fabri : demum tertia eius , quæ extergit , qua utuntur , qui lintea , & uestes lauant , quibus utique collibitum est . Ceterum cum & apud Dioscoridem , & alios quosdam scriptum legissem , Lemniæ terræ hircinum misceri sanguinem , atque ex luto , quod ea mistione conficiebatur , sacerdotem quas uocant Lemnias sphragidas tum conformare , tum consignare , cupiebam profectò & ipse mistionis modum inspicere , atque symmetriam . Itaq; quemadmodum in Cyprum nauigaueram uidendorum , quæ in ea sunt , metallorum gratia , & in cauam Syriam Palestinæ partem profectus fueram , bituminis & aliorum quorundam inspiciendorum causa ; ita nec in Lemnum enauigare piguit , ut quantum sanguinis terræ admisceretur , conspicerem . Nam cum iterum ex Asia Romam pedestri peterem itinere , per Thraciam , & Macedoniam , prius à Troade Alexandræa in Lemnum adnauigauit , nactus illic nauem , quæ ad Thessalonicam cursum destinabat . Conueniebam autem cum nauclero , ut in cursu Lemno appelleret . Et sanè ille præstitit , sed non ad eam ciuitatem , ad quam oportebat . Antea enim nesciueram duas esse in insula ciuitates , sed credebam , ut Samus , Chius , Cos , Andrus , Tenus , & omnes adeò , quæ in Aegeo sunt mari , unam duntaxat ciuitatem habent , toti insulæ cognominè ; ita & Lemnum unam nominis sui habere ciuitatem . Porro ut ex naui descenderam , intellexi ciuitati nomen esse Myrinæ , nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templum esse , aut sacrum Neptuni

ptuni collem, sed in altera, quæ uocatur Hephestias, nec ciuitatem eam Myrinæ esse propinquam. Cumq; me nauclerus expectare non posset, distuli, ut cum Roma in Asiam redirem, tunc Hephestiada uisarem: id quod feci, prout speraueram, & proposueram. Nam ubi ex Italia in Macedoniam traieci, eamq; penè totam pedestri itinere pertransiissem, peruenissemq; Philippos, quæ ciuitas est finitima Thraciæ, inde ad mare descendi, quod proximum aberrat centum uiginti stadiis: primumq; Thason transiis, distantem plus minus ducentis stadiis, atque illinc in Lemnum septingentis, ac rursus ferme septingentis in Alexandream Troada traieci. Ac proinde sanè ex industria tum de nauigatione, tum de stadiis adscripsi, ut si quem eadem, quæ me caperet Hephestiada uisendi cupiditas, cognito eius situ, sic nauigationem institueret. In tota nanque insula Lemno orientem spectat Hephestias, occidentem uerò Myrina. Et quod à poëta dictum de Vulcano est, qui Græcè dicitur Hephestus, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occasionem sumpsisse fabulæ crediderim. Apparet enim combusto simillimus, tum colore ipso, tum etiam quia nihil in eo nascitur. In hunc itaq; collem sacerdos, quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici, hordeiq; numero in terram coniecto, alijsq; quibusdam pro religione patria perpetratis, plaustrum totum terra impleuit. Atq; ubi in urbem conuenisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias sphaigidis præparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum, aut caprinum sanguinem huic terræ misceri solitum, memoriæ proditum acceperat. Quo audito, omnes in risum soluti sunt, nec ij sanè quibus ex uulgò, sed uiri oppido quàm eruditi, cum in alijs, tum præcipuè in uniuersa patriæ historia. Quin & à quodam librum accepi, quondam ab incolarum quopiam descriptum, qui omnem Lemniæ terræ usum edocebat. Quamobrem nec me quoq; piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis sphaigidum uiginti millibus. Sed & his, à quo

20 tum cicatrici inducendæ contumacia: ad hæc ad morsus uiperæ, atque adeò omnes ferarum morsus, necnon aduersus medicamenta lethalia, non antè modò exhibere, sed & post sphaigide uti consueuerat. Addebat porro sese periculum fecisse medicamenti, quod quia fructum iuniperi accipit, διὰ τὸν ἀφ' οὗ ἐκδίδωται nuncupatur, cui utique indebatur & terra Lemnia: uomitumq; ciere aiebat, si quis cum etiamnum in uentre lethale uenenum hereret, alexiterium sine amuletum ebibisset. Et sanè nos quoque huius fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, cum sese tale quippiam acceperat homines suspicarentur: uerum hausto, quod Lemniam sphaigida habebat medicamentum, protinus omne euomuerunt, nec postea ullum illis accidit symptoma eorum, quæ ad leporem, & cantharides comitari consueuerunt: tametsi conuicta esset perniciosorum medicaminum exhibitio. Ceterum an ad alia mortifera medicamenta, hæc inquam, quæ uocant deleteria, eandem uim habeat medicamentum, quod ex fructu iuniperi, & terra Lemnia conficitur, mihi utiq; ignotum est. At ille ab Hephestiade profectò assererat, adeò ut & rabientis canis morsum eam sanare diceret in uino diluto epotam: at ulcere ex aceto impense acri impositam. Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto sanare referebat, extrinsecus folijs herbarum insuper impositis, quæ putredini resistere didicimus. In primis uerò prædicabat scordium, deinde centaurium exile, inde marrubium. Porro si quando nos sanè ad ulcera cacoëthe, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Vsus autem est, pro prauitatis ulceris magnitudine. Quippe id, quod grauiter olet, impendioq; laxum, molleq; est, ac sordidum, sustinet ut uel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutosam soluat consistentiam, aliorum more pastillorum, quorum alius alio utitur: dico autem Polyidæ, & Prasionis, & Andronis, & qui nunc dictus est, quem Betinum uocant. Siquidem hi omnes ualenter desiccantes prosunt ulceribus contumacibus, soluti interim quidem in uino dulci, interim sapa, interim ænomelite, nonnunquam etiam alborum uinorum quopiam, aut fuluorum, aut flauorum, prout nimirum usus postulat. Nam de talibus alibi definitur. Similiter uerò quandoq; soluuntur aut ex aceto, aut uino, aut aqua, aut oxymelite, aut oxycrato, aut melicrato. Porro Lemnia terra ex aliquo comprehensorum soluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis uulneribus, tum medendis inueteratis, ægrè ad cicatricem uenientibus, & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cuius quidem uerbis facile conijci potest, Lemniam terram, quam ad nos hoc tempore conuehant mercatores Turcicis characteribus obsignatam, illegitimam esse, & minime sinceram. Quandoquidem constat Galeni testimonio, Lemniam sphaigidem impensè rufescere, non autem subrufescere, qualis hæc uisitur, quæ passim pro legitima, sinceraq; circumferunt impostores. Quamobrem eorum sententiam minime improbandam censemus, qui nil aliud esse Lemniam terram putant, quàm bolum Armenium, qui officinis seplasiariorum Orientalis cognominatur: præsertim quòd certò compererim, bolum hunc non aduehi ex Armenia, ubi legitimum sincerissimumq; Armenium lutum nascitur, sed tantum ex insula Lemno, ex eodem sanè colle, cuius meminit Galenus. Siquidem Armenium lutum, quod bolum quidam uocant, præterquàm quòd ex Armenia ad-

50 ferri debeat, si Galeno medicorum principi credimus, colore est pallido ochræ instar, non autem impensè rubro. Id quod ipse Galenus libro nono simplicium medicamentorum in Samiæ terræ mentione testatur, his uerbis. Ceterum durante hac immani, & graui pestilentia, ex Armenia ea, quæ Cappadociæ finitima est, data nobis est terra, etiam siccantior, colore pallido. Lapidem qui donarat, non terram appellabat: promptissimeq; in leuiorem soluitur, ceu etiam calx: sic enim uidelicet nuncupo petram combustam. Verum uti nec in illa arenosum quippiam admistum est, ita nec in Armenia. Nam posteaquàm in mortario pistillo comminuta est, adeò est leuis, nec plus est lapidea, quàm aut calx, aut Samius aster: tametsi non æquè ut aster leuis est. Itaq; illo etiam magis conspissata est, minusq; aëria: quàm obrem opinionem, ac phantasiam præbet ijs, qui negligentius intuentur, quasi lapis esset. hæc Galenus. Ex quibus sanè perspicuum fit, quòd Armenia terra, siue lapis, uel lutum, ab Armenio bolo orientali uulgò uocato, quàm maxime dissidet. Atqui, ut fraus, & impostura detegatur, atque palàm fiat, non est silentio dissimulandum, quòd qui Lemnum incolunt mercatores, cum sciant Armeniam terram ad nos non aduehi, lucri proinde dulcedine allecti, ex una tantum terra duas conficiunt. Quippe sincerissimam terram Lemniam extra insulâ Constantinopolim compor-

Lemnæ terre
uires.

Lemnæ terra
quid censea-
tur.

Fraus, & im-
postura dete-
cta.

tant, & pro Armeniaca uendunt, emptoribus suadentes eandem eò ex Armenia comportari. Quam uerò in Lemnia pro Lemnia exhibent, ut colore ab altera differat, eam cuidam albæ terræ inibi nascentis admiscunt: quo fit, ut longè minus quàm sincera rufescat. Hanc itaque legitimæ sphragidis loco supponunt, hisce adulterijs permistam: quam etiam sigillis obsignant, ut inde imposturæ maius lucrum accedat, signo magis, quàm medicamento fidentes. Cæterum cum hæc impostura à pluribus modò deprehensa sit, qui fraudem non ignorant, relictæ uulgaribus medicis, quæ obsignata conuehitur, ubi Lemnia sphragide sit opus, Armenium bolum falsò uocatum sumunt, præstantissimū scilicet. quòd pro certò habeant, hunc legitimam esse sphragidem Lemniam, quam miris laudibus extulere ueteres ad uenena, & uenenosorum animalium ictus. Quare inuigilent diligentissimi medici, quibus cordi est hominum salus, ne hac in re decipiantur, cum perdifficile sanè sit (ut libro primo de antidotis memoriæ prodidit Galenus) synceram sphragidem cognoscere ab adulterina. Verum quandoquidè in ARMENIÆ terræ sermonem deuenimus, non alienum fuerit, eius etià nūm uires referre ex Galeno, qui eas loco nuper citato in simplicium medicamento-
rum censu subdidit, sic inquires. Armenia terra, quòd summè desiccet, ad dysenterias, & uentris profluvia, tum sanguinis expuitiones, & catarrhos, ad hæc ad putrescentia oris ulcera in primis competit. Quin & eos magnificè iuuat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occasione assidua difficilis est anhelitus, ualidè prodest. Sed & eos, qui phthorè laborant, adiuuat: ulcus enim eorum desiccet, ut haud etiam tussiant, nisi in uitæ peccetur non leuiter, aut ambiens de repente ad intemperiem recidat. Ac mihi uidetur, quòd sicut in fistulas sæpe conspeximus, non in alijs partibus duntaxat, sed in ipso etiam ano, ut citra collyrij immersionem, quod sordem, aut callum auferret, ipso duntaxat exiccante medicamine, contraheretur, ac clauderetur; ita quoq; in pulmonis eueniat ulcere. Siquidem & ipsum ab exiccantibus iuuari medicamentis perinde conspicitur, utique cum medio-
cre est, non admodum magnum. Itaque uisi sunt quidam eorum, qui talia habebant, prorsum esse liberati. Ac quidam, qui Romæ in Libyam talem ob causam profecti sunt, planè se sanos esse credere: & sanè usque ad annos aliquot inculpate transigebant: postea uerò cum non pari degerent cura, & cautione, reditus morbi apparuit. Hos ergo, ut dixi, bolus Armenia euidenter adiuuit. Quin & eos qui Romæ agunt, qui assiduò difficultate spirandi discruciantur, magis etiam. Porro in magna hac peste, cuius eadem facies fuit, atq; eius, quæ Thucydidis memoria grassabatur, quotquot hoc medicamen bibere, celeriter curati sunt. At quibus non profuit, omnes interiere, scilicet cum nec alio quouis iuuarentur. Vnde colligitur, quòd ijs duntaxat non fuerit auxilio, qui planè erant incurabiles. Cæterum bibitur ex uino consistentia tenui, modicè diluto, si aut planè febris careat, aut leuiter ea teneatur: sin grauius febriat, admodum aqueo. Non tamen calore uehementes sunt febres pestilenciales. Porro de ulceribus resiccarari postulantibus quid attinet dicere, quantam uim habeat bolus hæc Armeniaca? Liberum est autem utcumque appellare uelis, siue lapidem, ut is qui mihi donauit: siue terram, ut ego; quandoquidem humidis rigari patitur. Hactenus
de Armenia bolo Galenus. Sed quoniam Lemnia sphragis, & Armenia terra, quòd uenenis maximè resistent, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes suo idiomate Bezahar uocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis uisus est, in quo de huius lapidis historia, ac uiribus aliquid differamus. Lapis itaque BEZAHAR, Mauritanorum testimonio, antidotum est omnium præstantissimum, sua speciali dote, contra omnia in uniuersum uenena: utpote qui non modò haustus; sed etiam adalligatus, ita ut nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia superet uenena. Lapis hic plurimum est generum, nempe flauus, puluerulentus, qui ex albo uirescat. Præstantissimus est flauus, deinde puluerulentus. Verum enimuero diligenter inspicere oportet, ne impostorum fallacijs decipiantur, qui hos lapides inquirent. Sunt enim nonnulli alij lapides, qui hos facie repræsentant, sed uiribus nullis præditi. Hunc Rasius experimento ductus, miris extulit præconijs, ita de eo scribens. Lapis Bezahar est mollis, colore flauo, sapore nullo. Cuius peculiaris uis est, ut uenenis omnibus aduersetur. quandoquidem ego contra haustum napellum hoc lapide usus sum felici admodum successu. Erat autem hic colore flauo albicante, levis, & luminis modò splendens. Equidem certò testari possum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem hunc longè magis præstare aduersus deleteria uenena, quàm cætera non modò simplicia huiusce facultatis medicamenta; sed etiam theriaca dicta, & alia quæuis antidota. Subdit præterea Abdalanarach. Lapidem, quem uocant Bezahar, iam ipsi uidimus apud filios Admiram custodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac propè regiam ædem Cordubæ rependit, initio belli. Lapis hic (ut diximus) ita uiribus contra uenena omnia pollet, ut non solum haustus duodecim granorum pondere; sed uulnere impositus à mortiferis quibuscunq; feris ictos, statim liberet, ueneno sudore expulso. Idem pariter iuuamenti adfert, si ore aliquo tempore sugatur. Verum lapis hic inuentu difficilis fuerit, quòd non desint paribus notis lapilli, qui tamen nullam uim habent aduersus uenena. Sunt etiam, qui memoriæ prodiderint, in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni, uiribus Bezahar prædicto haud absimilem. Aiunt enim in orientali plaga ceruos longo senio confectos serpentes deuorare, quorum esu (si uera scribunt) reuiuenscunt. At ueneni superandi causa, serpentibus deuoratis, in flumini aquis ceruos illos mergi tradunt, capite tantum extra aquas exerto. Iis autem sic permanentibus, humorem quendam lentum ab eorum oculis deflui, qui tandem solis ardoribus in lapillos inibi concrescit, glandis imaginem referentes. Hic itaque lapis ipsis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis (ut aiunt) statim decidit in humum: ubi ab ijs facile reperitur, qui rem omni diligentia obseruarunt. Sed an hæc historia uel fabula dici mereantur, rerum naturalium studiosis, & peritioribus iudicandum relinquimus. Terra Græcis λιμνία γῆ, seu λιμνία μίλτος, & σφαγίς; Latinis Lemnia terra, Lemnia rubrica, & Lemnium sigillum nominatur: Arabibus, Teri machtim seu Thim machtim: Italis, Terra Lemnia: Hispanis, Tierra sellada.

Armenia ter-
ra seu boli ui-
res ex Gal.

Lapis Beza-
har historia,
& uires.

Lapis in ocu-
lis ceruorum
natus.

Nomina.

ATRAMENTVM sutorijum genere quidem vnum & idem est, molle, & concretum: sed in specie differentias tres habet. Vnum nanque humoribus stillatim in cuniculos quosdam colatis, concreuit: quare ab ijs, qui Cypria metalla conficiunt, stillatitium appellatur. Petecius ipsum pinarion vocat: alij stalaçticon, id est, stillatitium. Alterum simplici ratione fit in speluncis: postea transfusum in excavatos scrobes, concrementum capessit, quod pecton, id est, concretitium, propriè nominatur. Tertium dicitur coctile, & in Hispania fieri solet: sed inutile, ac invalidissimum esse constat. Ratio parandi hæc est. Aqua madefactum decoquunt, mox in piscinas transfundunt, & residere patiuntur. Hoccertis diebus coalescit, in complures formulas digestum, tesserarum speciem red-dentes, quæ racematim inter se cohærescunt. Optimum esse creditur cœruleum, graue, concretum, translucens: cuiusmodi stillatitium est, ab alijs lonchoton nominatum. Proximum concretitium. Coctile uerò ad insectus, & denigrationes, aptius cæteris esse compertum est: sed ad medicinæ usum inualidius esse, experimenta docent. Valet adstringere, calfacere, & crustas inducere, latas uentris tineas necat, drachmæ pondere deuoratum, aut cum melle linctum: uomitus ciet. aduersus hausta fungorum venena, ex aqua potum auxiliatur. purgat caput aqua dilutum, & in vellere naribus instil-latum. Vritur, vt paulò post in mentione chalcitis ostendemus.

- 20 CHALCANTHVM, quod Latini Atramentum sutorium uocant, quoniã uitri modo pelluceat, Itali Vitreo lum nominant. Duo eius genera in Hetruria. Vnum fossile, per sese in terræ uisceribus concretum, quod uulgo ap-pellant Coppâ rosa. Alterum factitium, cuius passim est usus, insectoribus expetitur. Præstat hoc plus, minúsue tam pro regionum, locorum, ac cœli dispositione, quàm ipsius fossilis materiæ, à qua arte conficitur. Veruntamen com-pertum est, Romanum cognomento (quanquam colore constet dilutiore) cætera factitij genera præcellere. Secun-dum locum obtinet Cyprium, tametsi huic apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Ita-lia infirmius habetur: sed quòd sit colore cœruleo, nonnullos fallit. Cæterum chalcanti materiæ, quoniam gustanti-bus linguam uellicet, aspero, adstringentiq; sit sapore, putauerunt quidam sulphureis, ferreis, ac æreis constare qua-litatibus, quinetiam aluminis, nitri, salisq;. Chalcanti uena, quæ foditur in agro nostro Senensi pluribus sanè locis, præsertim maritimis in syluestribus plerunque uallibus, terrea potius, quàm saxeæ uisitur, colore subcinereo, macu-lis nonnullis respersa, quarum aliæ ferri rubiginem, aliæ æruginem, colore referunt. Hæc dum foditur, fœtidum, gra-ueolentemq; halitum eructat, sulphuris ferè instar. quam ob causam in conclusis, concameratisq; cuniculis nusquam foditur, sed aperto undique cœlo. Quippe si in subterraneis foderetur speluncis, metallorum modo, ob acerrimum, fœtidissimumq; uaporem, fossores noxio concluso spiritu faciliè interirent. Effossam itaq; chalcanti uenam in aceruũ in longitudinem protractum, quandam super aream exaggerant, ubi aperto cœlo sex ad minus mensibus, imbribus, roribus, pruinis, solibusq; die noctuq; macerandam relinquunt: quo tempore statutis quibusdam diebus ligonibus, & rastris aceruũ dilacerant, subuertuntq; & iterum in eandem congerunt aceruationem, ut facilius hæc imbribus maceretur, coquaturq; solis ardoribus. Post hæc tectum aceruo superponunt, ne amplius in posterum pluuijs dilua-tur, neque solibus plusquàm par sit, inarescat: & ita alijs sex mensibus materiæ hanc fermentari patiuntur. Eli-gunt deinde locum, quò facilius è propinquis fluuijs, uel fontibus ducantur aquæ: ibiq; sub constructo tecto foditur al-ueus, qui ligneis asseribus, uel lateribus, & calce adeò stipatur, ut indita intus aqua nullo pacto prolabi possit. In hunc igitur alueum purissimam aquam deducunt, cui demum tantum illius chalcanti materiæ addunt, quantum huic negotio addicti ministri satis esse censent: postea miscent aliquo tempore ligneis quibusdam instrumentis ad id paratis, quousque aqua in se omne quod inest chalcanti receperit: deinde excrementa subsidere sinunt, donec aqua chalcanti prægnans claritatem concipiat. His peractis foramina quædam prope aluei fundum in latere facta, recluduntur: & inde exiliens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hanc itaque sumunt, & in plumbeos alueos consiciunt (cætera enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibusdam superpositos, & igne subdito feruorem excitant, statutis horis. Demum ferri frustum immittunt, uel æris: siquidem aiunt chalcanthum nunquam concre-scere, nisi huiusmodi imponantur metalla, quæ iniecta paruo tempore colliquescent in aquam. Postquàm autem debito tempore coxerint, ignem quàm primùm è fornace eximunt, permittuntq; quiescere decoctum, quousq; egelidum reddatur, ne
- 30 plumbeus alueus, eo sublato, fornacis calore colliquesceret. Omnibus itaq; tepesactis, decoctam materiæ eximunt, & in alueolos quosdam ligneos digerunt, ubi tandem concreuit, aluminis rupei modo, fitq; chalcanthum. Si uerò aliquid supersit decocti, quod concre-scere nequeat, id totum iterum recoquunt, eadem seruata ratione. Sed longè alia-ter olim fiebat Cyprium chalcanthum, de quo Galenus libro 1 x. simplicium medicamentorum, in hunc modum scri-bit. Forte fortuna & chalcanthum in chalcitin transire conspexi. Asportauim enim ex Cypro & huius medicamenti ingentem copiam. Extimum eius omne post annos plus minus uiginti chalcitis effectum est, intima eius parte chalcanti speciem seruante. Quamobrem & usque in hunc diem quod sic mutatur, asseruo, obseruans dum ad inum usque uno quoque anno procedat mutatio, ceu chalcitidis in misy, ut est antè positum. Cæterum mirari subit de hoc medi-camento, quo pacto uehementissimæ adstrictioni admista est caliditas non instrenua. Constat ergo quòd omnium ma-ximè condire, seruareq; carnes humidæ potest, nimirum caliditate humiditatem absumens, atq; adstrictione substan-tiam contrahens, atq; constipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipsius exprimit. Constringit uerò, de-siccatur, atq; contrahit in sese totius substantiam carnis. Porro quo tempore in Cypro diuersabar, hunc in modum me-

Chalcãthi ge-
nera, & histo-
ria.

Chalcãthi ui-
res, & historia
ex Gal.

dicamen-

dicamentum hoc colligi conspexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingressui in metallum obiecta. Ad parietem autem domus sinisterum, qui erat ingreditibus ad manum dextram, effossus erat specus in continentem collem, ea latitudine, ut tres sese uiri in eo contingerent, tanta uero altitudine, ut uiro summe procero recto liceret incedere. Specus hic decliuus quidem erat, sed non planus, & multis locis præruptus. Porro ad finem eius quasi in stadium porrecti, lacus erat aquæ uiridis, & crassæ tepentis plenus. At in toto descensu calor similis, qualis in primis balneorû ædibus percipitur: quas, quod in eis corpora præmolliri soleant, promalacteria appellare consueuerunt. Aqua uero quotidie guttatim ex pertuso colle destillans, quatuor & uiginti horis diei, ac noctis colligi assolet ad amphoras Romanas quasi octo. Eam aquam uincti quidam in urnas quasdam quadratas fictiles in domo ad ingressum posita sitas, efferebant, in quibus paucis diebus concresebat fiebatq; chalcanthum. Mihi uero ubi ad terminum effossi specus descendissem, ubi uidelicet tepida hæc, uiridisq; aqua colligitur, aëris odor uisus est suffocans, & toleratu difficilis, chalcitin, æruginemq; redolens. Hæc aqua quoq; gustu præferebat qualitatem eiusmodi. Ea propter, & nudi, et cū festinatione amphoras uincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, sed celeriter recurrencebant. Accensi autem erant mediocribus in specu interuallis lychni, qui nec ipsi longo tempore durabant, sed celerrimè extinguebantur. Hunc ergo specum pedetentim excauatum multis annis ab ijs tunc audiui. Hæc enim, inquebant, aqua uiridis, quam uides ex colle in lacum manantem, sensim se ipsa minor effici solet. At ubi prope adest ut desinat, rursum uincti, quod continens est ipsius collis, perfodere pergunt: euenitq; aliquando olim, ut subito quicquid perfossum esset, concideret, omnesq; ad unum occideret, ac totam uiam corrumpere. Id ubi fit, alio foramini fodiendo eousque insistant, quoad rursum aqua illis adsit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantho exponenda censerem, & sanè fortasse non necessaria, cæterum quæ scire præstaret, quàm ignorare. Memineris autem, quod ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum foreos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hæc de calcanthi historia Galenus. Ex quibus palàm fit, aquam uirescentem illam, quæ è monte in speluncam continuo stillicidio defluebat, nil aliud extitisse, quàm aquam, annuis imbris in montem illum delapsam. Quandoquidem cū ob sulphureos, metallicosq; uapores, uniuersa montis moles rara effecta, undiq; innumeris meatibus scateret, non sanè mirum uidetur, si tractu tēporis laberetur in inum, secumq; deferret tenuiores chalcitis, misyos, foreos, tum etiam ærariæ materiæ partes: ibidemq; calefieret, ac decoqueretur, sulphureis, bituminosis, alijsq; metallicis ignibus in terræ uisceribus conclusis: adeo ut tandem in cauernā illam descendens, naturæ opera id fuerit assecuta, quod factitium chalcanthum arte consequitur. Eam igitur ob causam in quadratis uasis extrà paratis proiecta ea uiridis aqua, in chalcanthum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quinetiam opus non erat ferrum, uel æs in eam iniicere liquandum, ut concreseret, quemadmodum in factitio fit chalcantho. quippe quod dum per ærarij montis meatus laberetur, æris innumera ramenta secum deferebat, quæ chalcitidis, & misyos, ui ab ipsa aqua contracta, in eandem liquecebant, argumento quod æruginis modo uiridi esset colore. Ob id itaq; statuendum fuit, Cyprium chalcanthum concretum esse medicamentum ex chalciti, misy, sory, & ære conflatum. Id quod manifestè declarat Galenus, cū ait. Memineris autem, quod ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim, metallum foreos, chalciteos, et misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atq; abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hoc ego quoq; maxime obseruauim in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, ubi chalcitin, misy, soryq; non ambigimus reperiri copiosa. Sed cū hæc non animaduertisset Brasauolus, uir aliqui huius ætatis clarissimus, dum imprudentiæ Galenum accusare contendit, eius sanè seipsum magis accusat. Quandoquidem ubi Galenum sibi examinandum proponit, eo scilicet loco, in quo scribit chalcanthum è Cyprio à se aduectū, tractu temporis consensescens, factum esse chalcitin, dicit & factitium uulgare nostrum illud idem efficere: ueruntamen si in aqua resoluatur, iterum in chalcanthum concrecere, quod manifestè indicat in ueram non transiisse chalcitin: asserens hoc non expēdisse Galenum. Verum in hoc uidetur Brasauolus Galeni uerba haud rectè percipisse, cū inquit, quod aqua, ex qua Cyprium fiebat chalcanthum, terram uniuersam diluebat, è qua chalcitis, misy, soryq; fiebant in terræ uisceribus. Siquidem nil aliud dixisse uoluit Galenus, quàm quod chalcanthum esset chalcitis aqua dissoluta. Nam si chalcitis sponte proueniens in aqua resoluta chalcanthum efficitur, mirum sanè non est, si ea quæ tractu temporis fit ex chalcantho, eundem præbeat effectum. Neq; his obstat, quod quis dicat Cyprium chalcanthum non solum ex chalciti fieri, sed ex misy simul, & sory. Quandoquidem (ut in proximo commentario dicemus) tria hæc chalcitis, misy, sory, ex ipsius Galeni sententia, eiusdem tum generis sunt, tum etiam facultatis. Chalcanthū sponte, & per se in terræ uisceribus conflatum, uisu sanè pulcherrimum misit nuper ad me Tridento Martinus Guidottinus diligens peritusq; pharmacopola, in plures laminas per uniuersam massam dissectum à misyos laminis aureis scintillis fulgentibus, quæ illas unam ab altera diuidunt. Quod sanè maximum præbet indicium, chalcanthum hoc nil prius extitisse, quàm chalcitin, quæ Galeno teste, misy semper superstat. Cæterum illud nil miri nobis adfert, quod commendauerit Dioscorides chalcanthum potum ac deuoratum ad latas alui tineas, & ad fungorum uenena, etsi medicamentum erodens, & septicæ facultatis habeatur. Siquidem ad eosdem, & alios usus hoc tempore non modò chalcanthum ipsum quidam potui exhibent in pestilentia; sed etiam eius oleum, quod chymistæ uitreis organis magna ignium ui ab ipso chalcantho eliciunt, nullo sanè incommodo. Qui illud in peste propinant, quod uulgò uocāt Coppa rosa, in aqua rosarum dissoluunt, et iterum cogunt, reiteratis tribus, aut quatuor uicibus: dantq; obolum, uomitum concitantes. Quod Græci χαλκάνθη, Latini quoq; Chalcanthum, & Atramentum sutorium uocant: Mauritanii, Calcantum, Calcant, Calcand, seu Alcalcadis: Itali, Vetriolo: Germani, Kupfer uasser: Hispani, Caparosa: Galli, Coperose.

Brasauoli uana accusatio.

Nomina.

Χαλκίτις. CHALCITIS.

CAP. LXXV.

CHALCITIS præfertur similis æri, friabilis, nec lapidosa, nec inueterata, intercurfantibus oblongis venis, splendentibusque. Huic absterforia vis inest, excalfaciens, & cruſtas vlceribus obducens: purgat, quæ oculis, & eorundem angulis hærent. In genere leuiter erodentium est. Ad igne sacrum, & vlcera, quæ serpunt, efficax est. Sanguinem è vulua, & naribus erumpentem, cum fucco porri sistit. Gingiuarum vitia, depascentia vlcera, tonsillasque eius farina compescit. Vsta, & cū melle trita oculorum medicamentis longè vtilior redditur. Callum genarum, & scabritiam absumit, abstergetque. Fistulas tollit, collyrij modo in eas adacta. Fit ex chalcite medicamentum, quod Pforicon. 19 Pforicon vocant, duabus eius partibus, cum vna cadmiæ additis, & ex aceto tritis. oportet autem in fictili obruere fimo diebus quadraginta, per Caniculæ ardore: sic enim fit acius. idem quod chalcitis potest. Alij pares vtriusque portiones in vino terunt, & eadem prosequuntur. Vritur chalcitis fictili nouo, viuus carbonibus superposito. Modus autem vstionis in humidioribus est, dum ipsa chalcitis bullas excitare deserit, & perfecte inaruerit: in reliquis verò, dum mutata in floridum colorem fuerit, & sanguineum aut miniatum colorem contraxerit, tum demum eximenda est. Insidens autem spurcitia flatu expellenda, mox reponenda. Torretur etiánum perflatis carbonibus, usque dum luteo colore palleſcat: aut fictili subditis candentibus prunis, subinde versata, donec igni conflagret, & colorem mutet.

Μίση. MISY.

CAP. LXXVI.

MISY assumendum natione Cyprium, auri simile, durum, quod friando auri colorem imitatur, & stellæ modo splendet. Vim habet, & vstionem, cum chalcitide eandem, præterquam quod pforicum ex eo non conficitur, excessus, defectusque ratione tantum differens. Aegyptium autem cæteris præstat, utpote quod efficacius habeatur, sed ad ocularia medicamenta multò supradictio inferius.

Μελαντηρία. MELANTERIA.

CAP. LXXVII.

MELANTERIA geminæ est originis. quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, salis modo concreſcit. Alia uerò in summa facie supradictorum locorum coit, quæ terrena est. Qui- 30 netiam inuenitur in Cilicia, & alijs quibusdam regionibus, fossilis quædam. Præstat quæ sulphuris colorem trahit, læuis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confestim nigrescit. Vim causticam eam obtinet, quam & misy.

Σόρυ. SORY.

CAP. LXXVIII.

SORY existimarunt aliqui melanteriam esse, aberrantes: siquidem sui generis est sory, ei non 40 absimile. Verum forei uirus inest graue, & nauseam mouens. Inuenitur etiam in Aegypto, & alijs quibusdam regionibus, ut in Libya, Hispania, & Cipro. Præfertur Aegyptium, quodque frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiscens, subpingue, insuper adstringens, & olfactu deuorationeque magnum uirus olens, ita ut stomachus in uomitiones effundatur. Quod autem friatum scintillas misyos modo non emittit, & alterius generis esse, & inualidum, censendum est. Vim, & vstionem supradictis similem habet. dolori dentium cauernis inditum medetur: eosque labantes firmat: ischiadicis ex uino infusum auxiliatur: illitum cum aqua, uaros extinguit. Medicamentis admiscetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem ferè omnia, & alia, quæ vstionem experta non sunt, perustis ualidiora esse existimantur: præter salem, & uini sæcem, nitrum, calcem, & consimilia, quæ crudam remissiora sunt. combusta enim uiribus efficaciora redduntur.

50 CHALCITIS, Misy, & Sory, longis iam seculis latent, adeo ut perpauci, uel potius nulli sint in Italia, qui hæc legitima se uidisse affirmant. Et quanuis ego iandudum pluribus in specubus, cauernisq; ubi æris uena foditur, diligentissimè inuestigauerim, atq; nullum ex his, præter melanteriam, fuerim consequutus; hoc tamen anno Misyos frustum sanè pulcherrimum, aureis emicans scintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcanthum adiunctum erat, misit ad me Tridento Martinus Guidottinus pharmacopola rei herbariæ, & metallicæ studiosus. Inuenta autem hæc sunt in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, quibusdam montibus non longè à Leuigo pago. Verum legitimam Melanteriam iandiu inuenimus in compluribus metallorum tumulis. Porro putat Musa Bra- 60 sauolus, medicus nostri temporis celebris, chalcanthum nobis Romanum uocatum, uerum esse Misy, quod tamen ueritati, & rationi maximè repugnare uidetur. Quandoquidem præter id quod aurum colore minimè imitatur, misyusq; cū frangitur, aureis fulget scintillis, sed uitream tantum refert substantiam, palam certè omnibus est, Galeni testimonio, Misy factuium non esse medicamentum, sed sponte & per se factum in terræ uisceribus. Ipse enim libro

Chalcitis, misyos, foreos, & melanterie consider.

Braſauoli error.

Misyos, & co-
gnatorum hi-
storia, & uires
ex Galeno.

libro I x simplicium medicamentorum, de chalcanto scribens inquit. Memineris autem, quod ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum foreos, chalciteos, & misyos. ut ex his consicere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, chalcitis, & misy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Præterea idem de sory, chalcitide, & misy differens testatur (ut latius inferius patebit) dum in eorū ingrederetur metallum, quasdam intus se conspexisse ueluti zonas, alias super alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipsius foreos, super quam erat altera chalciteos, suprema uero misyos. Id quod manifestè ostendat, tria hæc sponte in terræ uisceribus fieri, non autem ullo artificum ingenio, ut Romanum chalcanthum fieri nemo non intelligit. Constat præterea nullā factitij chalcanthi speciem esse posse misy, quod scripserit Galenus chalcitin transire in misy, non autem misy in chalcitin. Idcirco cum Galeni testimonio, & uulgari experientia omnibus perspicuum sit, non tantum Romanum chalcanthum, sed omne, cuiuscunque generis tractu temporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit censendum, Romanum chalcanthum esse misy. Vnde rectius fortasse dicere potuisset Brasauolus, chalcanthum foreos magis speciem referre, quam misyos. Nam (si tantæ autoritatis apud doctissimos quosq; medicos fuerit Galenus) quemadmodum chalcitis uertitur in misy, ita & sory transit in chalcitin. Sed ut omnibus huiusce facultatis studiosis hæc admiranda naturæ uis clarius innotescat, audiant, quæso, Galenum de re hac differentem lib. I x. simplicium medicamentorum his uerbis. In metallo Cypri, cuius modò mentionem feci, in montibus Solorum, domus erat ingens, cuius ad parietem dextrum, sed ad nos utiq; qui ingrediebamur, sinistrum, introitus erat in ipsum metallum, in quo quasdam conspexi in longissimum porrectas ueluti zonas, alias super alias numero tres: infima erat ipsius foreos, super quam erat altera chalciteos, suprema misyos. Cæterum id temporis præfectus metalli his commostratis: Sicur, inquit, nunc aduenis in cadmiæ fornacariæ inopia, ita horum trium admirandas has uides diuitias. Itaque ego cum eius multum accepißem, primum quidem in Asiam, deinde Romam attuli, & usque modò habui, elapsis iam annis plus minus triginta. Et sorte quadam absolutum fuit hoc opus ad usque octauum librum, ante annos uiginti, nec adiectus fuit nonus hic, partim quod lapides quosdam nondum conspexissem, partim ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obuenerunt. Nunc autem cum nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea fortè fortuna mihi accidit res spectitu longè pulcherrima, ac si quispiam eo studio, ac industria magno cum artificio effecisset. Nam cum misy opus haberem, ad medicamen quoddam præparandum, bolum eius accepi, quam ferè plena manu teneas, qualem sanè consistentiam misy non admodum solet habere, cum in parua frustula diuidatur. Miratus itaq; insolitam eius condensationem, bolo facta extimum quidem misy circumquaq; reperi, eius quod intus erat, uelut efflorescentiam. Porro sub eo inter chalcitin uidelicet, & misy, quiddam erat medium uergens ex chalcite ad misy, ex dimidio iam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterum quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullam dum alterationem experta. Hoc igitur ubi uidissem, cogitatione repetens, & in metallo ita super chalcitin nasci ipsum misy, ut ærugo super æs, in mentem subiit inspicere, quod seruabatur adhuc apud me reliquum ipsius foreos, nunquid & ipsum ullam accepißet mutationem in chalcitin: & nonnihil certè apparuit suspicionis, ut uideretur & ipsum fortè longo tempore mutationem in chalcitin posse accipere. Itaq; mirum non est tria hæc medicamenta eiusdem genere facultatis esse; sory dico, chalcitin, & misy; tenuitate, & crassitudine partium inter se diuersa. Crassissimum enim est inter ipsa sory, tenuissimum, misy, mediam utriusq; facultatem habet chalcitis. Adurunt uniuersa hæc tria, & escharas quas uocant, efficiunt. Attamen etiā si urant, nonnihil quoq; adstringunt. Cæterum misy admotum carnibus duris, minus chalcite mordicat, tametsi ea non minus sit calidum: uerum id habet, quod tenuium partium essentia sit. Porro cum utraq; hæc in decoctionibus fundantur, & magis chalcitis, quam misy; sory tamen non liquefcit, nimirum quod lapidosius sit, ac uehementius compactum: sicut rursum misy, quia à cōgenito calore elaboratius est, ac proinde siccius chalcite, idcirco meritò quoq; ægrius liquefcit. Et libro IIII de compositione medicamentorum per genera, idem Galenus ita scribit. Misy, & sory, ut didicistis, chalcitidi genere cognata sunt, ex una ut dicam radice producta, tenuius tamen apparet misy, ac minus mordax & urens, crassius sory est, & utroque siccatur imbecillius. Χαλκίτις ut Græcis, ita etiā Chalcitis Latinis dicitur: Arabibus, Colcotar, seu Cholchotar: Italis, Chalcitis. Μίσυ uero Græcè, Misy item Latine uocatur: Arabicè, Zeg, siue Zagi: Italicè, Misi. Quæ deinde Græcis μελαντερία, Melanteria pariter Latinis appellatur: Arabibus, Bitirias, & Maltina: Italis, Melanteria. Quod denique σῶρυ Græcè, sory similiter Latine dicitur: Arabicè, Surie, Alsurie, seu Alsur: Italicè, Sori.

Nomina.

Διφρυγες. DIPHRYGES.

CAP. LXXIX.

DIPHRYGIS tria genera esse creduntur. Quoddam enim metallicum est, quod in Cypri sola gignitur: lutosum nanque extrahitur, ex luto cuiusdam inibi specus: extractum sole ficcat, mox circumpositis sarmentis vritur. diphryges ideo uocatum est, quod & à sole, & à sarmentis vritur, arefcatur, & ferme torreatur. alterum perfecti æris quasi subsidens fax est: siquidem post frigida aquæ offusionem, ut supra retulimus, cum de flore æris differeremus, sublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus inuenitur, & adstrictionem, & gustū æris habens. Tertium sic fit. Lapidem pyriten, ut calcem multos dies cremant in camino: cumq; colorem rubricæ contraxerit, eximètes recondunt. Quidā tradunt hoc ex sola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis areis assata, & in scrobes tumulata peruritur. tunc enim ambientem scrobis locum comprehendit, & exëptis lapidibus nihilominus inuenitur. Præfertur, quod saporem æris reddit, æruginisque, adstringens, & uehementer exiccans linguam: quod sibi exusta ochra non vendicat, quæ cremata diphrygis vice

vice uenit. Vis eius adstringere, perpurpare, extergere, siccare, excrescentia consumere, vlcera serpentia, & quæ cacoëthe vocant, ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum discutit.

DIPHRYGIS genus illud, quod perfecti æris quasi subsidens fax est, post frigide aquæ offusionem, ut Dioscorides inquit, sæpe ac sæpius uidimus in ærijs fornacibus, Tridentino agro, & comitatu Tirolensi, ac inde etiam nobiscum detulimus. Sed quod è luto in Cyprio illo specu foditur, uriturq; sarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo exusto conflatur: quod demum ex sola æris materia fit, cum in arcis assatur, & in scrobes translata peruritur, hæcenus mihi uidere non licuit: nec eorum, quod sciam, speciatim meminit Galenus. qui libro IX. simplicium medicamentorum de Diphryge in hunc modum differuit. Diphryges mustam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in sese quiddam & mediocriter adstringens, & mediocriter acre. quamobrem ulcerum rebellium optimum medicamentum est. Conuexi autem & huius medicamenti uim ingentem ex Cypri Solis, ubi metallum ab urbe abest, quasi triginta stadijs. Proiectum erat enim in medio spatio ædium, quæ ante metallum extractæ erant, & uici, qui ei subiaceret. Cæterum præfectus, ac procurator metalli, id quod post cadmiam reperiretur, esse dicebat inutile: itaque abijci, non secus atque ustorum in foco lignorum cinerem. Verum hoc mihi ad multa utile factum est medicamentum, tum ad putrescentia oris ulcera, siue per se, siue cum melle, cui detracta sit spuma, tum ad anginam, uel delict ubi iam per adstringentium medicaminum auxilium constitit, quod influebat. Præterea columellam ubi præsecuissim, ipso solo, & statim, & usque ad cicatricem sum usus: ac frequenter exactè occlusam efficit cicatricem tum huius particule, tum omnium adeò exulceratorum: sic in ulceribus omnibus pudendorum, atque ani. Vsus autem similis est in oris ulceribus: siquidem eæ partes eisdem ferè medicamentis gaudent, nimirum calidæ similiter, & humidæ. Et libro IIII. de compositione medicamentorum secundum genera, sic inquit. Porro diphryges appellatum pharmacum, ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptissimum est: ualidè nanque siccatur, et si modicè mordeat. Enimuerò id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adstrictoriam. Quod Græcis διφρυγές, Latinis item Diphryges, Arabibus Diphrygis, Italis Diphryge nominatur.

Diphrygis cōsideratio.

Historia, & uires ex Gal.

Nomina.

ΑΥΡΙΠΙΓΜΕΝΟΝ. AVRIPIGMENTVM.

CAP. LXXX.

AURIPIGMENTVM in eisdem metallis, quibus sandaracha, gignitur. Optimum existimatur crustosum, aureo colore micans, nulli materiæ permixtum, in squamas fissile: quale in Mysia Hellesponti nascitur. Huius duo genera fluxerunt. vnum suprâ dictum est. Alterum glandis effigie, pallidum, & colore sandaracham imitans, glebosum ex Ponto, & Cappadocia deferitur: quod etiam secundum locum tenet. Torretur in testa noua, uiuis carbonibus subiectis, assiduòq; versatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritumq; reconditur. Vim habet adstrictoriam, & erodentem. Crustas cum uehementi vredine, & violento morsu excitat: reprimit quæ excrescunt, & capillos euellit.

Σανδαράχη. SANDARACHA.

CAP. LXXXI.

SANDARACHA probatur rufa, & saturatior, & aliena materia uacans, friabilis, cinnabaris colore, sulphuris uirus redolens. Dos eadem, & vstio, quæ auripigmento. Explet alopecias, resina excepta: & scabros vngues cum pice eximit: contra phthiriasin ex oleo efficax est: tubercula cum adipe discutit. Prodest ad narium, orisq; vlcera, & cæteras papularum eruptiones cum rosaceo: itè cōdylomata. Datur ex mulso, purulenta extusisientibus. sufficitur quoque cum resina, aduersus veterem tussim, rapto per fistulam nidore: vocem expedit cum melle delincta: suspiriosis cum resina in catapotio optimè datur.

AURIPIGMENTVM, & Sandaracha, medicamenta sunt eiusdem tum generis, tum facultatis, nec inter se in alio differunt, quàm quòd alterum magis, alterum uerò minus excoctum fuerit in terræ uisceribus, ubi gignuntur. Vnde etiam sequitur, quòd alterum altero tantum uirium tenuitate præstet. Quandoquidem nil aliud est sandaracha, quàm auripigmentum, quod maiori naturæ coctione colorem rubeum contraxit, & tenuius effectum est. Id quod periculo arte factò uerum deprehenditur. quippe si fictili: uel uitreo uase uratur auripigmentum, substratis candidibus prunis, breui (ut mihi pluries experientia compertum est, flammeum, & summè rubens contrahit colorem, perinde ac sandaracha: eoq; magis, quò plus calorifici ignis arte fuerit expertum, quàm ipsa sandaracha naturæ uis fuerit affecuta. Sandaracham summè rubens uidimus primum Venetijs in officinis, ubi auripigmentum, & cæteri ueneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamen animaduertendum est (ut superius libro primo diximus) quòd hæc illa uulgaris Sandaracha non est, quam Vernicem scriptoriarum officinæ appellant: siquidem nil aliud hæc est, quàm gummi iuniperi. Errorem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina secuti (ijs enim gummi iuniperini sandarax dicitur) idem gummi sandaracham nominauerunt: ita nomina turpiter confundentes, ut imperitis sæpe grauiter in rebus ipsis errandi præbeant occasionem. Quamobrem ubi in Arabum monumentis, uel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus sequuntur, medicamentum aliquod repertum fuerit, quod sandaracham excipiat, de iuniperi gummi perpetuò intelligendum erit: ubi uerò id in Græcis codicibus inuentum fuerit, ea quidem sine controversia

Auripigmenti, & Sandarachæ consideratio.

uerſa erit aſſumenda, de qua hic diſſerit Dioſcorides. Vocauerunt præterea recentiorum nonnulli Sandaracham quoque Sandycem, quam è combuſta ceruſſa conficiunt, quòd fortäſſe hæc colore admodum rubeſcat. Sed hæc ab illa (ut ſuprà retulimus, cum de ceruſſa ſermonem haberemus) uiribus, & qualitibus plurimum diſidet. Eſt & Sandaracha ceraginoſis mellis genus, ſi Plinio credimus, qui libro XI. cap. VII. eius meminit. Cæterum illud non eſt ſilentio prætereundum, quòd Arſenicum officinis cryſtallinum uocatum, ideo quòd cryſtalli modo pelluceat, non fit per ſeſe, nec ſponte naſcitur in auripigmenti fodinis, ut ſcribit Vannoccius ciuis meus in ſua pyrotechnia, qui nos alijs eius fidem ſecutos, in hunc ſuum errorem deduxerat, ſed arte ex auripigmenti ſcobe admiſto ſale. Sumunt enim artiſices auripigmenti ſcobem, & cum pari ſalis pondere miſcent, teruntq; ſimul, & ſubinde operculatis fictilibus huic operi inſeruientibus, ignium ui tandiu coquunt, quouſque id omne in ſublime feratur, & operculo adhæreat, con-
creſcatq; in lapidem: idq; toties repetunt, donec adeò purum efficiatur, ut cryſtallum referat. Auripigmenti uires reddidit Galenus lib. IX. ſimp. med. ſic inquit. Arrhenicum, ſiue arſenicum facultatis eſt cauſtica, ſiue urentis idq; tam combuſtum, quàm uſtionis expers. Cæterum id conſtat uſtione reddi tenuiorum partium. Utuntur porro eo, ceu adurente ad denudandam pilis partem quàmuis. Verùm ſi diutius inhæreat, nec cuti etiam ipſi parceret. Idè de ſandaracha eodem libro ſcribens, inquit. Sandaracha urentis eſt facultatis, ceu arſenicum quod uocant. Merito itaque eam digerentibus facultatibus commiſcent, atque extergentibus. Metallicum, quod Græci ἀρρενικὸν & ἀρρενικόν, Latini Arſenicum, Arrhenicum, & Auripigmentum uocant: Mauritani, Harneth, ſeu Zarnich: Itali, orpimento: Germani Auripigment, & operment: Hiſpani, Oropimente. Quæ uero σανδαράχη Græcè, Sandaracha Latine pariter et Italicè uocatur: Arabicè, non ſecus atq; auripigmentum, Harnet, & Zarnich.

Auripigmen-
ti, & Sandara-
chæ uires ex-
Galeno.

Nomina.

Στυπτηρία. ALVMEN.

CAP. LXXXII.

20

ALVMINIS omne ferè genus in Aegypto, & in eiſdè metallis inuenitur: etenim ſciſſile quod-
dam, quaſi flos gleboſi intelligitur. Gignitur & in alijs quibuſdam locis, in Melo, in Macedonia;
in Liparis, Sardinia, Hierapoli Phrygiæ, Aphrica, Armenia, & plerique alijs regionibus, ſicut &
rubrica. Plurimæ eius ſpecies: verùm ad medendi uſum ſciſſile, rotundum, & liquidum expetun-
tur. Optimum eſt ſciſſile, præſertim recens, candidiſſimum, guſtu perquàm adſtringens, graue o-
lens, calculorum expers, nec glebuſoſè aut aſuſoſè compaëctum, ſed figillatim in capillamenta quæ-
dam caneſcentia dehifcens: quale eſt, quod trichites, quaſi capillare nominatur, in Aegypto natum.
Reperitur quoque lapis huic alumini perſimilis, qui guſtus iudicio dignoſcitur, quòd non adſtrin-
gat. Damnatur in rotundi genere, quod manu conſictum eſt: ſed ex figura deprehenditur. Affumen-
dum autem ſuapte natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atque ualidius adſtringens, præ-
terea nonnihil palloris cum quadam pinguitudine præ ſe ferens, ſine arenis, friabile, natione Aegy-
ptium, aut ex inſula Melo. Liquidi probatio, ut fit lymphidum, lacteum, æquale, & ſemper ſucco
madens, ſiue lapidibus, atque quendam coloris igniculum expirans. Vim habent excalfaciendi,
ſtringendi, & expurgandi, quæ caliginem pupillis oculorum offundunt. genarum carnem, cæteras
que excreeſcentias extenuant. Sciſſile rotundo efficacius intelligitur. Vri, & torrerı chalcitidis modo
debent. Putreſcentia ulcera compoſcunt: ſanguinis fluxiones inhibent: gingiuas humore prægnâtes
comprimunt: motus dentium cum aceto, & melle firmant. Proſunt cum melle ulceribus oris, eru-
ptionibus papularum, & fluxionibus aurium, cum ſanguinalis herbæ ſucco. Lepris conueniunt cū
braſſicæ folijs, aut melle coëta: item pruritui, & unguium ſcabritijs, pterygijs, & pernionibus,
aſperſa cum aqua. Valent cum aceti ſæce, & galla, pari pondere cremata, ad phagedænas ulcerum:
& cum ſalis duabus partibus, ad uitia, quæ paſcunt. ſurfures, cum eruo, & pice illita abſtergunt: ad
lendes, pediculos, ambuſta, cum aqua illita auxilio ſunt. Contra tumores, & graue alarum, inguinū-
que uirus illinuntur. Ex Melo autem aduectum, mulieribus præſtat ne concipiant, ante coitum ori
vulvæ inditum: partus quoque extrahit. gingiujs, ſi caro excreuit, uis ac tonſillis accommodantur:
ori, auribus, & uerendis, cum melle illinuntur.

Aluminū con-
ſideratio.

TAMETS I ſcripſerit Dioſcorides plurima eſſe Aluminis genera; non tamen plura, quàm tria hoc loco ſta-
tuit recenſenda, nempe ſciſſile, rotundum, & liquidum: quòd fortäſſis ſuo tempore ijs tantum uterentur medici. Ve-
runtamen hac ætate officinæ complura habent genera, quanuis rotundo, & liquido careant: nimirum Rupeum,
quod uulgò uocant Alume di rocca: ſquamoſum, quod uulgò dicunt Alume ſcagliolo: item è uini ſæce conſectum:
nec non illud, Catinum iſdè uocatum: quibus accedit, quod plumum appellant. quod tamen legitimum ſciſſile nō eſt,
etſi iandudum cum cæteris rei metallicæ ſtudioſis crediderim ſciſſile alumen nil aliud eſſe, quàm quod uulgò officinis
uocatur Alume di piuma. Sed hoc (ut poſtea dicetur) nil aliud nunc eſſe cenſemus, quàm lapidem amiantum: quòd
guſtu non fit adſtringenti, ſed acri, quòdq; igne nunquam comburatur, quod eſt amianti lapidis proprium. Legitimum
alumē ſciſſile Piſis miſit ad me hoc anno clariſſimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus reſertum, quas illi reddidit
Dioſcorides, & guſtu admodum adſtringens. Quo poſtea factum eſt, ut diligentius exploratis plumbei aluminis tum
notis, tum qualitibus, facile deprehenderim plumum hoc non eſſe ſciſſile. Cæterum Braſauolus de alumine diſſe-
rens in ſuo ſimp. med. examine, nil aliud liquidum eſſe contendit, quàm rupeum. Sed ab eo, licet uiro eruditifſimo,
uariat opinio noſtra. Nam quòd ego in Alumerijs Pontificis maximi in Romano agro prope Tofſam per biennium mo-
ram duxerim, eò nimirum tempore, quo Auguſtinus Chifſus opulentifſimus mercator ciuis meus, illas aluminis ſo-
dinas

Braſauoli o-
pinio repro-
bata: item Fu-
chiſij error.

30

40

50

dinas à Pontifice emerat, ampla sanè mihi fuit facultas tum uidendi, tum etiam discendi, quo artificio, quâue ratione, rupeum conflaretur alumen. Quamobrem faciliè testari possum rupei aluminis materiam liquidam, fluxilemque non reperiri, sed lapideam: quinetiam non exponi aestiuis solibus exiccandam, ut putat Brasauolus, quod sic (ut ipse inquit) scripserit Plinius liquidum fieri, & addensari. In eodem Brasauoli errore uersatur etiam Fuchsius medicus alioqui eruditissimus: quippe qui putat libro de compositione medicamentorum Alumen liquidum esse illud, quod officinis rupeum, uel roche uocatur. Fit itaque Rupeum alumen ex durissimo quodam lapide, cuius duo obseruauimus genera: alterum durius, & rufescens: alterum uerò mitius, & candicans. Quod autem è candido fit lapide, albedinem seruat & crystalli instar translucens conspicitur. Alterum uerò contrà rufescit, & maiore acrimonia pollet, uisiturque sordidius. Expetitur candidum sericeorum staminum insectoribus: item ijs, qui præstantiora lanarum uellera coccineo colore tingunt, quòd altero nitidius, minusque acere habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam aperto undique cælo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi fossorum caterua perpetuò commoratur, qui partim mucronatis ligonibus ex ualidissimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipsisque ingentibus, partim acutissimis cælis, cuneisque hunc lapidem frangunt, lacerant, scindunt, conterunt, ac diducunt, ea demum ratione, qua lapide operantur in ingentibus lapidum, marmorumque fodinis, quæ ad magna effodiuntur ædificia. Transferuntur deinde confracti lapides in fornaces calcarijs similes, ubi ualidissimis ignibus, eo sanè modo, quo calx, nocturno præsertim tempore inuruntur duodecim, aut ad summum quatuordecim horarum spatium: quippe si diutius urerentur, cuncta aluminis materia inaresceret. Postquam autem refrixerint, plaustis in amplissimas areas sub dio, & solibus eos comportant, ibique in planos componunt acervos, hortorum toris persimiles, sed longè, lateque grandiores, latiore fundamento, quam uertice. Compositis igitur hoc modo in arcis acervis, aquam quæ utrinque continuo excurrit, in lapidum acervos mittunt, quibusdam excauatis instrumentis, è ligno conflatis, ijs perquam similibus, quibus nautæ suis è scaphis aquam eximunt; id tribus, aut quatuor uicibus quodidie repetentes, donec diuturna aquæ affusione, perusti lapides usque adeò macerentur, ut in terram quandam lentore madidæ argillæ similem, permutentur: quod tamen non fit, nisi aqua perluantur, ad trigessimum sextum, aut quadragesimum usque diem. Excauant præterea ligonibus terram hanc, & ad fornaces cortinasque, quas caldarias uocant, curribus item conuehant. Sunt autem caldariæ sic dictæ cortinæ admodum capaces, & super amplissimum æneum fundum patinæ instar, suppositam fornacem prius exstructam undique operientem, ex lateribus, & calce fabricatæ, & crusta quadam pertinaci undique circumlitæ. Has itaque aqua replent, aquæ ductibus eò deductæ: deinde in subsidentem fornacem, ualidissimum succendunt ignem, ut de missa ferveat aqua. Hoc cum factum fuerit, comportatam ex areis terram in feruentem aquæ alueum conijciunt. Assistant utrinque bini robustissimi artifices, qui ueluti remigantes, magnis quibusdam ligneis instrumentis (p alas uocant) continuo inmissam terram aquæ commiscent, quousque aqua omnem aluminis materiam in se conceperit. Subinde terræ recrementum, instrumentis iam dictis trahunt ex aluei fundo, & per propinquam ibi fenestram in quendam aquæ riuulum projiciunt aliò deducendū. Quo facto iterum nouam superindunt terram, modo quo diximus commiscentes, & recrementum auferentes. quod tandiu prosequuntur, quousque intelligant aquam tantum aluminis materie sibi asscuisse, quantum sat fuerit. Demum parumper quiescere dimittunt, ut si quid recrementi sit, in imum descendat. Mox calentem aquam alumine refertam extrahunt, & suis aquæ ductibus ad id paratis in magnas quasdam capsas ex quæna materie factas transferunt. Ibi enim octo dierum termino alumen conficitur internis parietibus inhaerescens adamantinis mucronibus simile, & crystalli instar pellucidum, ad quatuor, aut quinque digitorum crassitiem. Alumine porro ita concreto, lixiuij reliquum (sic enim uocant decoctum) à quo secessit alumen, iisdem aquæ ductibus è capsis illis eximentes, ad caldarias ita eis uocatas, remittunt, id scilicet, quod clarum defæcatumque sit: nam turbidum, & recrementitium, aperto foramine in receptaculi fundo, tanquam inutile per riuulum deferri, & delabi sinunt. Post hæc aluminosum recrementum, quod minutis particulis granorum tritici instar ad fundum refedit, ad cortinas illas magnas iterum discoquendum comportant. Demum capsæ fundo scopis omni ex latere mundato, quibusdam ferreis, ligneisque instrumentis concretum in parietibus alumen diducunt, diductumque eximunt, & exemptum in uimineas fiscellas conijciunt, & in quodam aquæ alueo lauant, fiscellis in aquam demersis. Eximunt postea, & aqua excolata in acervum domibus asseruant, salis modo. Ex his itaque omnibus apertissime cognosci potest, rupeum alumen nullam habere cum liquido cognationem. Quandoquidem asserit Plinius libro xxxv. cap. xv. fieri liquidum ex aqua limoque, hoc est terræ exudantis natura: corruatum hyeme, aestiuis solibus maturari. probari autem quod limpidum lacteumque sit, sine offensis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Si uerò adulteratum sit, deprehendi succo mali punici: quòd syncerum ea mistura nigrescat. Sed hæc non inueniuntur in rupeo, ut quod magis glaciem, crystallumque referat, quam lac: fiat item ex durissimo lapide, non ex limo: nec affuso punici succo nigrescat, sed longè magis peluceat. Hinc igitur fit, ut non modò à Brasauolo dissentiam, & à Fuchsio uiris alioqui citra controuersiam doctissimis; uerum etiam à Cornario, quòd & ipse in commentarijs in Galeni libros de compositione medicamentorum secus dum locos, Brasauolum fortasse secutus, scripserit, Rupeum alumen, quòd uulgo uocant Alume di rocca, esse liquidum Græcis uocatum. Verum enim uero liquidum Alumen, quin & scissile, rotundum, placites, & plinithites nuper ad me misit Bartolomæus Maranta Apulus, medicus apprime eruditus, & medicæ materie studiosus, atque diligentissimus inquisitor, qui ex sese Puteolis Campaniæ iam pridem hæc omnia aluminum genera comperit, quæ sanè nullis, ni me fallit iudicium, notis à legitimis disident. Huic ergo uiro eorum aluminum cognitionem libentissime acceptam refert, & quas possum ago gratias. Scio tamen ijs ingentes debere, qui ut ipse sua inuenta cum alijs quoque communicare non grauantur. Liquidum item Alumen ex Ilua Tyrrheni insula aduectum, quodque manibus ductum lentescit, antea ad me miserat clarissimus medicus Lucas Ghinus, Plinianæ descriptioni uotis omnibus respondens, adeoque adstringens, ut nunquam meminerim medicamentum aliquod degustasse, quod gustui tantum adstrictionis relinqueret. Porro quod ro-

Aluminis rupei faciendi ratio.

Alumina cognita.

tundum Græci uocant, tametsi non desint, qui sibi persuadeant, id esse quod officinæ à sacchari effigie zuecharinum appellant, ex crudo alumine rupeo, ouorum albo, & stillatitia rosarum aqua paratum; cum tamen non inueniatur rupeum ueteribus cognitum fuisse, cur eorum iudicio subscribam non habeo, præsertim quod legitimū nunc apud me sit. Quod præterea Catinum appellant, ex cuiusdam plantæ cinere, chali Mauritanis uocatæ, conficitur ad uitra in fornacibus expurganda. Plantam hanc nos uulgò uocamus Soda. Prouenit hæc (ut alibi scripsimus) in litoribus maris, falso admodum sapore. Cæterum quod ex uini facie paratur, fit conformatis è facie panibus, deinde sole siccatis, & igne tandiu perustis, quousq; candorem conceperint. Postremo Squamosum (sic enim uoco alumen illud, quod uulgò dicitur Alume scagliola) ex squamoso quodam fit lapide, & uitri modo pellucido, qui nonnullis specularis appellatur, quod fortasse selenitis modo speculi præbeat effigiem. nos Asini speculum dicimus, Hunc itaque in ignem conijciunt, aut ferri laminis igne candentibus superimponunt. Incensus enim illico claritatem deperdit, dissilitq; in tenuissimas laminas, & gypsi modo albescit, eiusq; induit speciem. Quamobrem maxime falluntur, qui sibi persuadent, inter lapidem specularem, & Talcum uocatum nullam intercedere differentiam. Quippe (ut mihi quidem experientia compertum est) non sine magno labore, & flagrantissimo fornacis igne, Talcus inuri potest. Specularis lapidis pulvis nondum ignem experti, miris laudibus quibusdam effertur ad dysentericos, in uino austero potus: exustū enim non probauerim, quod gypsi specie induta, sumentes strangulet. Aluminum uires paucis perstrinxit Galenus lib. 1 x. simplicium medicamentorum, sic inquit. Stypteria, huius medicamenti nomen ab adstrictione deductum est: nam adest illi uehementissima. Cæterum cum sit crassarum partium, tenuior quodammodo est alijs aluminū generibus, quod uocatur schiste, hoc est fossilis: proxima est strongile, id est rotunda, & astragalote. Admodum autem crassa est tum liquida, tum placites, & plinthis appellata. Et libro 1111. de compositione medicamentorum secundum genera, idem ait. Omnes aluminis differentiæ ulcera satis exiccant generosè adstringentes: quare nemo solis ijs ad ulcera utatur. hæc Galenus. Sed non desunt, qui Dioscoridem secuti, alumen omne non parum excalescere opinentur: contra uerò qui contendunt id omnino esse falsum, potius frigefacere ipsum existimantes, Galeni autoritate freti. quippe qui lib. 1111. simplicium medicamentorum scripserit, omnia quæ adstrictoria sunt facultate, esse frigida, ac terrestria. Veruntamen si rectè diligenterq; expendantur aluminum quoruncunq; effectus, & facultates, quibus in corpus nostrum agunt, nemo quidem inficias ire poterit, quin aluminis omne genus non obscure excalescat, quemadmodum chalcantum, chalcitis, & misy: quæ cum ualenter adstringant, non tamen refrigerant, sed maxime excalescunt, ut idem testatur Galenus libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, dum inquit. Quin uerò et Asclepiades Metrodorus tanquam illum etiam superare contenderet afferendis de sensu mendacijs, cum alia quædā, tum resinam, & bitumen excalescere nos denegat, atq; adstringentia omnia refrigerare dicit, cum si nihil aliud saltem chalcitis, chalcantibos, & misy, quæ ualenter adstringunt, tantam affecuta sint caliditatem, ut nos etiam exuriant. Nihil est ergo mirandum, si proluxa quædam nugentur, seipsoq; nonnulli fallant, cum de manifestò apparentibus, uerum fateri non audent. Et libro 1111. de compositione medicamentorum per genera capite primo illud idem affirmauit, his uerbis. Porro diphryges appellatum pharmacum ulceribus agrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptissimum est: ualde namq; siccatur, etsi modicè mordeat. Enimvero id quoq; præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adstrictoriam, quas tamen ambas fortiores, & chalcitis cruda, & chalcantum representat. Quin & alumen quodlibet ulcera satis exiccatur generosè adstringens. Ex quibus locis citatis palam est, etsi Galenus lib. 1111. de simplicium medicamentorum facultatibus, scribit omnia adstringentia esse frigida; non tamen eum inter ea recipisse chalcantum, chalcitin, misy, diphryga, æruginem, & alia quædā, ut alumen omne genus: præsertim quod facile compertum habeam, aluminis cuiuscunq; stillatitiam aquam, maxime rupei, non modò carnem exedere, sed etiam metalla. Alumen quod Latinis, $\sigma\upsilon\pi\tau\eta\rho\iota\alpha$ Græcis appellatur: Arabibus, Scebe, siue Seb: Italis, Alume: Germanis, Alun, & Alam: Hispanis, Alumbre.

Aluminū uires ex Gal.

Opinio quædam diluta.

Nomina.

Θείον. SVLPHVR.

CAP. LXXXIII.

SVLPHVR optimum existimatur uiuum, quod apyron uocant, nitedulæ modo splendidum, perlucens, minimè lapidosum. Probat in genere sulphuris ignem experti, quod uiret, ac præpinguè spectatur. Plurimum in Melo, & Lipara gignitur. Supradictum sulphur calfacit, discutit, & celeriter concoquit. Prodest tussibus, suspiriosis, purulenta extusientibus in ouo sumptum, aut suffitum; præterea partus uisti nidore extrahit. Lepras, lichenas, scabros vngues, cum resina terebinthina mistum aufert: cum aceto autem illitum, ad lepras efficax est: vitilignes tollit. Scorpionis ictibus, addita resina, medetur: cum aceto uerò, draconis marini, scorpionisque plagas sanat. Pruritus toto corpore erumpentes, cum nitro detersum sedat: regium morbum emendat, inspersum fronti cochlearis mensura, aut in forbili ouo sumptum. Facit ad grauedinem, & destillationes: sudores quoq; conspersum inhibet. podagricis cum aqua & nitro illitum, conducit. grauitatem auditus, suffiti nidorem raptim per fistulam hausto, sanat. Lethargicos suffitu excitat: erumpentem vndecunque sanguinem sistit. Contusis auribus, cum uino & melle illitum, medetur.

Sulphuris cōsideratio.

SVLPHVR tam sponte & per se nascens, quod uiuum appellant, quàm arte in fornacibus factū, frequentissimum habetur in Italia: sed non omnibus unus tantum color. quippe aliud uiride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pallidum spectatur. Quod autem sponte fit, uiuum appellatum, exterius colore est subcinereo, interius uerò cum frangitur, subluteo, nitedulæ modo splendens, ut Dioscorides inquit: iisdemq; oritur locis, ubi factitiij uena foditur. Est autem

autem Sulphur fossitum medicamentum ē pingui quadam terræ substantia prognatum, ut in compluribus uisitur locis, quæ impense calida sit, & sicca: adeo ut à chymistarum authoribus, igni natura simile Sulphur dicatur. Vocant id ij masculinum semen, & primum naturæ agens ad omnia metalla procreanda. Cum autem calidum sit, & siccum, quinetiam pingue (ut diuturna constat experientia) maximam cum igne trahit cognationem: siquidem non flammæ ignium modò; sed prunis quoque admotum, statim accenditur, nec unquam accensum extinguitur, quousq; pinguis, & oleosa eius substantia in uniuersum igni absumatur. Verum enimvero etsi præ se ferat Sulphur temperamentum non obscure calidum, & siccum; non tamen credendum fuerit tam puram, sinceramq; id esse materiam, ut per se tantum consistere queat. neque etiam cogitandum, ei non esse necessarium, ut sibi humiditatem asciscat, qua formam congruam suscipiat, quemadmodum mista quælibet exposcunt. Id enim nobis indicat eius uelocissima, ac facillima diffusio, cum statim igni admotum colliquefcet, metallorum modo. Foditur aperto undique cælo, non autem in cuniculis, & subterraneis specubus. In his nanque tum uehementi calore, tum foetidissimo terræ halitu, fossores illico deperirent. Porro effossa Sulphuris uena, fictilibus quibusdam magnis imponitur Romanis hydrijs non absimilibus, longo ab ore dependente rostro, intus uacuo, ac in humum spectante, uitrei pilci instar, quo stillatitiæ aquæ conficiuntur. His itaque fictilibus sulphurea uena repletis, fictilibus pariter operculis ad id diligenter conflatis, conteguntur, stipanturq; tenacissimo luto, creta, & equino stercore composito, ne tantillum quidem expirare possit sulphureus uapor. His peractis in fornacem crates duas ferreas intus habentem fictilia deferuntur, & in superiore cratem firmantur, eodem luto undique stipata, adeo ut ignis flamma, qui in infima accenditur crate sub fictilium fundo, nullo pacto in sublime ferri possit. Ad hæc fictilium rostrum in aliud uacuum fictile inserunt, per quoddam in latere orificium, & eadem creta quam diligentissime circumlinunt, obducuntq; maxime. Demum ignem succendunt sub fictilium fundo, cuius ui depuratum sulphur in sublime fictilium fertur, & per rostri concauitatem in uacuum sibi annexum descendit receptaculum: à quo tandem fluens eximitur, aperto in fundo foramine, & alijs uasis excipitur, ubi in magnos coit globos. Hac sanè ratione Sulphur fieri conspeximus in agro nostro Senensi in montibus non longè à balneis diui Philippi, & in maritimis apud Petriolum. Sulphuris uires memoriæ prodidit Galenus libro ix. simplicium medicamentorum, sic inquit. Sulphur omne trahendi uim possidet, estq; temperamenti calidi, atq; essentia tenuis, adeo ut ad multa uenenatorum animalium resistat. Siquidem ego aduersus pastinacam marinam, & draconem sepe numero eo sum usus, & cum id piscatores quosdam docuisssem, reuerso post aliquantum temporis magnifice medicamentum hoc commendarunt. Vfus eius est, ut & siccum ictui inspergatur medicamentum, & cum salina mistum: nam cum & hoc excogitasssem, ab experientia comprobari reperi. Sed & urina maceratum idem effectum exco-
 10
 20
 30
 cogitauit. Docebam enim piscatores medicamenta maxime parabilia, dixiq; pulchre illos & cum oleo ueteri, & melle, & resina terebinthina usuros. Et sanè horum omnium experientia iudicium præstitit. Quin & psoras, & lichenas, & lepras, non raro hoc medicamento cum resina terebinthina sanauit. Extergit enim omnes id genus affectus, absq; ut in profundum repellat, cum alia multa medicamenta, quæ illos curant, mistam habeant potentiam, nempe ut digerant pariter & repercutiant. Præterea, ut idem Galenus inquit lib. vi. cap. ii. de compositione medicamentorum per genera, in compositione emplastri *ὁξυς σμύλλαν*, Sulphur tanto calore præditum est, ut ubi diutius inhaereat, procul dubio exulceret. Sulphur siue Sulfur Latinis dictum, Græcis θείον appellatur: Arabibus, Cribrit, & Râbric: Italis, Solfo: Germanis, Schuuebel, & Lebendiger: Hispanis, Piedra azufre.

Sulphuris faciendi ratio.

Sulphuris uires ex Gal.

Nomina.

Κίονησις. PVMEX.

CAP. LXXXIIII.

40 PVMICIS probatio, ut magnopere leuis, spongiosus, scissilis, nec arenosus, item teri facilis, & candidus. Crematur flagrantissimis carbonibus obrutus, & ubi canduerit, extractus, vino restinguitur odorato: iterumque incensus, restinguitur: & tertia uestione exemptus, & per se refrigeratus, ad usum conditur. Vis eius adstringere, gingiuas abstergere. purgat cum calfactione, quæ pupillis caliginem offundunt: explet ulcera, & ad cicatricem perducit: excrementa cohibet. Fit ex farina eius dentifricium. Corpori crustam obducit: auellendis capillis aptus. Theophrastus author est, si quisquam in bullientem urceum uini pumicem iniecerit, feruorem statim sedari.

PVMICEM ambustum esse lapidem in montium concauitatibus, omnes ferè fatentur naturæ operum exploratores. Ob id enim pumices sæpius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Vesuuus, qui hoc tempore, annis
 50 nuper elapsis, non secus quam Plinij ætate, ingentibus flammis exarsit, cum magno Puteolorum, & adiacentium locorum detrimento, igne in terræ uisceribus genito, è sulphureis uaporibus, & bitumine, quo quam plurimi referti sunt montes, eoq; præsertim, quod Græci pissasphaltum dicunt. Pumicis uires duobus locis reddidit Galenus libro ix. simplicium medicamentorum, ubi de eo primum ita scribit. Si pumex inter lapides recenseri potest, et ipse eiusdem est facultatis, quod certè ad absterfionem attinet, uelut etiam figulina testa, ac multò magis ea, quæ fornacium est. Sed smiris acrimoniæ quiddam obtinet: proinde causticis, & desiccantibus facultatibus quidam ipsum miscent, eisq; quæ curant gingiuas laxas, ac mollitie fluidas. Pumex autem si comburatur, haud erit inferior eosdem ad usum smire. Secundo autem loco idem de pumice differit his uerbis. Pumicem si inter metallica recenseas, calumniabuntur, qui
 bus animus prurit accusandi libidine: etsi inter lapides ponas, lapidem esse negabunt: ac multò minus terram esse concedent, nec marinorum haberi quodpiam. Atqui alicubi tamen de illo dicendum est: quippe qui in sarcotica indatur medicamenta, & ea quæ dentes extergunt, partim uestionem non expertus, partim etiā usus, quando uidelicet alijs omnibus combustis similiter subactis efficitur tenuioris. Cæterum uestione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rur-

Pumicis consideratio.

Pumicis uires ex Galeno.

Nomina.

ſus lotione exuit. Videri autem poterit ſplendorem conciliare, non tantum facultate; ſed etiam aſperitate, uelut etiam ſi ſinirin, aut teſtam, aut hoc genus quippiam tritum admoueas. Quæ certè & ipſa ſplendorem aſſerunt, fortè utroque, tum quia detergendi habeant facultatem, tum quia aſperitatem. Eundem in modum cornua deſta dentes ſplendidos efficiunt. Pumex qui Latinis, Græcis νίωγος uocatur: Arabibus, Fanech: Italis, Pomice: Germanis, Einbims: Hiſpanis, Piedra pomez.

Α' λς. S A L.

CAP. LXXXV.

S A L foſſilis efficacior eſt. communiter, ſi eſt candidus, calculis uacans, & perſpicuus, denſus, æquali compage. Peculiariter Ammoniacus natione laudatur, ſi modò ſindi facilè poſſit, & in recta ſegmenta diduci. In marino ſale eligendus eſt candidus, æqualis, denſus. Probatiffimus in Cypro fit, & Salamine Cypri, & Megaris, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta ſalis genera lacuſtris præfertur: ſed multò ualidiſſimus eſt Phrygius nomine tapeus, aut tritæus, aut gantæus. Salis natura in commune perquam utilis eſt: adſtringit, abſterget, expurgat, diſſipat, reprimat, extenuat, & cruſtas inducit. ſed hoc intereſt, quòd alius alio ſit præſtantior. Quin & à putredine vindicat. Admiſcetur medicamentiſ pſoras abſtergentibus. excreſcentia in oculis reprimat, & pterygia conſumit, cæterasque carnis extuberationes tollit. Clyſteribus infunditur: diſcutit laſſitudines ex oleo illitus. Contra hydropicorum tumores auxiliatur: dolores in ſaccis fotu mitigat: & pruritus ſedat, ex oleo & aceto inſtriſtus ad ignem, donec ſudent: item lichenas, lepras, pſorasque. Anginam ex melle, aceto, & oleo illitus leuat: tonſillis, vuæque cum melle toſtus. Vlceribus in ore manantibus, gingiuis, quas humor vexat, & phagedænis vlcerum, cum polenta crematus illinitur. Aduerſus ſcorpionum iſtus cum lini ſemine: contra ſerpentium morſus, cum origano, melle, hyſſopo: aduerſus ceraſten cum pice, aut cedria, aut melle auxiliatur: contra ſcolopendræ morſus, cum melle, & aceto: aduerſus veſparum iſtus, & teredines, albidasque capitis puſtulas, thymos, & tubercula, cum ſeuo vitulino: furunculos, cum vua paſſa, aut ſuillo adipe, aut melle diſcutit: teſtium tumores, cum origano & fermento maturius concoquit. Crocodilorum morſibus auxiliatur, tritus in linteolo, & intinctus aceto, ita ut vinculis loca conſtringantur. Prodeſt ad beſtiarum morſus, & ad fugillationes in facie ex melle. contra hauſtum opium, & fungos, cum aceto mulſo bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle. ambuſtis igni cum oleo impoſitus, puſtulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium doloribus, cum aceto. ignes ſacros, & vlcera, quæ ſerpunt, cum aceto, aut hyſſopo illitus ſiſtit. Vritur fictili, diligenter opertus, ne exiliat, conditusque prunis, uſquedum efferueſcat. Aliqui foſſilem ſubacto polline obliniunt, & carbonibus ſubijciunt, uſquedum eius cruſta exuratur. Solet & ſal communis hoc modo vri. Aqua ſemel abluitur, & ſiccatus in ollam coopertam mittitur ſubdito igne, moueturque, donec iam non exiliat.

Α' λος ἄχυν. S A L I S S P V M A.

CAP. LXXXVI.

S P V M A ſalis ſpumofi maris lanugo, ſiue ramentum eſt, in exilibus petris inuentum. cui uis eadem, quæ ſalis.

Α' λμ. M V R I A.

CAP. LXXXVII.

M V R I A effectus ſalis præbet, abſtergitque: dyſentericis infunditur, etiamſi nome inteſtina corripit: & iſchiadicis veteribus. Ad fotus, aquæ marinæ uſum præſtat.

Α' λος ἄνθος. F L O S S A L I S.

CAP. LXXXVIII.

F L O S ſalis flumine Nilo deſluit: lacubus tamen quibuſdam innatat. Aſſumendus qui crocei coloris eſt, odore ingrato, ceu gari. interdum longè magis uirus olet, guſtuque mordacior, & pinguius lentus. Fucatus autem rubrica, aut ſcrupuloſus, improbatur. Præterea ſyncerus non niſi oleo reſoluitur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitium colorem. Ad ulcera, quæ cacoëthe uocantur, & phagedænas, genitalium nomas, & purulentas aures, efficax eſt: oculorum hebetudines, cicatrices, albuginesque tollit. Emplaſtris, unguentisque coloris cauſa, ut roſaceo, miſcetur. Sudorem cit, aluum turbat, in uinò aut aqua ſumptus: ſtomachum malè habet. Additur acopis, & ſmegmatis, quæ albandi capilli gratia componuntur. Et in vniuerſum acris eſt, & feruentis naturæ, ut ſal.

Salis omnis
generis con-
ſideratio.

S A L, quo frequentiffimè in omnibus ferè cibis utimur, & ſine quo uiuere neſcimus, quo item ad annos aſſeruantur carnes, piſces, aliaque complura, nullis ſanè non cognitus eſt. Plures tamen in ſalis genere ſunt differentie: quædoquidem præter marinum, fluuiatilis, lacuſtris, foſſilisque reperitur. Marino utitur uniuerſa ferè Italia, exceptis Calabris, qui foſſitio quàm pulcherrimo abundant. quo etiam utitur uniuerſa Pannonia. In Germania hauritur è ſaliſ quibuſdam

quibusdam fontibus, quorū aqua diu ignium ui excocta in salem cogitur. Fositum officinae Arabas secuta salem gemme uocant. Huius fodinas uidimus apud Calabros agentes, loco, qui uulgò dicitur Altomonte, ubi lapidum modo exciditur, translucidus crystalli modo. Hic in ignem coniectus præter cæterorum naturam nec dissilit, nec crepitat, sed ut ferrum ignescit. Lacustrem hætenus non uidimus, nec fluiuatilem. quanquam Plinius lib. XX XI. cap. VII. tradit plures haberi lacus, ac fluuios, qui salem copiosum reddunt, ut eius uerba, quæ subijciam, aperte testantur. Salem omnis, inquit, aut sit, aut gignitur. Vtrumq; pluribus modis, sed causa gemina, cocto humore, aut siccato. Siccatur in lacu Tarentino aestiuis solibus, totumq; stagnum in salem abit, modicum alioquin, altitudinem genua non excedens. Item in Sicilia in lacu, qui Cocanicus uocatur, & alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantum inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, ubi largius coquitur, & usq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quòd tantundem noctu subuenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atq; non gleba est. Sunt etiamnum naturales differentie tres. Namq; in Bactris duo lacus uasti, alter ad Scythas uersus, alter ad Arios, sale aestuant, sicut ad Cirtum in Cypro, et circa Memphin, extrahunt lacu, deinde sole siccant. Sed & summa fluminum densantur in salem, æmne reliquo ueluti sub gelu fluente, ut apud Caspius portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos, & Armenios. Præterea apud Bactros annis Ochus, & Oxus ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in Aphrica lacus, & quidem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, sicuti Pagasei. Et hætenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natiui salis, ut in Indis Oromenus, in quo lapicidarum modo ceditur renascens, maiusq; regum uestigial ex eo est, quàm ex auro, & margaritis. Effoditur & terra, ut palam est, humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem ceditur specularium lapidum modo. Pondus magnū glebis, quas micæ uulgus appellat. Carrhis Arabie oppido muros, domosq; massis salis faciunt, aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta Pelusium Ptolemæus rex cum castra faceret. Quo exempto postea inter Aegyptum, & Arabiam etiam squalentibus locis cæptus est inueniri, detractis arenis. qualiter & per Aphricæ sitientia, usque ad Ammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam Cyrenatici tractus nobilitantur Ammoniacus, & ipso, quia sub arenis inueniatur, appellato. Similis est colore alumini, quod schiston uocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus sapor, sed medicinae utilis. Hætenus de sale Plinius. Cæterum Ammoniacus sal, qui legitimus sit, ad nos conuechi desijt: quippe factitijs, adulterinisq; est, qui passim in seplasiariorum officinis uenditur, plerumque è Germania allatus, nigricantibus exterius glebis. Non desunt tamen, qui credant conflare hunc ex camelorum urinis, artificio quodā concretis. Sed cur his ad stipulari debeat, non equidem uideo, præsertim cum Germania, unde Venetijs conuehitur factitijs, camelos non habeat. Seplasiarij, pariterq; chymistæ Sal Armeniacum appellant, quòd fortasse existiment ex Armenia adferri, ubi innumeri sunt camelorum greges. Sed isti, mea quidem sententia, hallucinantur. Serapio (Isach Arabici testimonio) scribit Salem Ammoniacum fieri è lapidibus durissimis, & translucidis. Sed & is fallitur, meo iudicio: siquidem Ammoniaci nomen non aliunde sibi comparauit, quàm ab arena, quæ ἄμμος Græcis dicitur, sub qua in laminas concretus, inuenitur in Cyrenaica regione. Venit præterea in medicorum usum Sal, quæm Arabes Alebali cognominant, item Alumen catinum, de quo superius in alumine diximus. Sal autem Indus appellatus (ut libro secundo retulimus) nil aliud antiquis extitit, quàm saccharum in sacchariferis arundinibus in India gummi modo concretum, cuius nunc loco utimur supposititio, quod seplasiæ zuccharum candidum uocant. Veruntamen animaduertendum est, quòd quanquam Paulus, & Auicenna eum fortasse secutus, concretum natura saccharum sallem Indum appellant; non tamen fuerit putandum, quòd Indi legitimum salem non habeant. Quandoquidem (ut Plinius est auctor) in Oromeno Indiae monte lapicidarum modo foditur ingentibus glebis. proinde dicebat Mesfues de sale scribens, Naphthicum, & Indicum cæteros sales præcellere. Quod autem Salnitrum uocant, tormentorū bellicorum pulueribus expetitur, uulgaris notitia est, de quo tamen latius sequenti capite sermonem faciemus. Cæterum salis spumam pluries legi quibusdam in scopulis Tyrrheni maris. Cum enim procella exoritur, intumescitq; pelagus, spumantes aquæ in altum sublatae, scopulorum cavitates replent. quo fit, ut ibi sub dio remanentes solibus, & rore, aestiuis caloribus, in salem album concrecant. Muria porro, quæ innumera asseruantur edulia, nota omnibus res est, ut quæ sale tantum, & aqua conficiatur. Sed quidnam ueteribus flos salis fuerit, decernere non ausim, neque plura quod scribam habeo, quàm quæ à Dioscoride produntur. Eius tamen meminit Plinius loco supra citato, sic inquiens. Salinarum sinceritas summam facit suam differentiam. Quædam enim fauilla salis, quæ leuissima ex eo est, & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis, in totum diuersa res, humidiorisq; naturæ, & crocei coloris, aut rufi, ueluti rubigo salis. Odore quoque ingrato, ceu gari, dissentiens à sale, non modò à spuma. In Aegypto inuenitur, uideturq; Nilo deferri. & fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. hæc Plinius. Porro color rufæ rubiginis instar pictoribus expetitur, è Germaniæ salinis aduectus, qui fortasse flos ipse salis fuerit: nam colore, & sapore illi non obscure respondet. uulgò appellant Morello di sale. Verum cur non hoc planè affirmem, illud mihi obstare uideo, quòd color is non sit liquidus, neq; olcosus, sed aridus. quare potius inclinat animus, ut ipsum credam esse salis rubiginem, de qua ex Plinio paulò ante mentionem fecimus. Fuchsius medicus ingenio & eruditione clarus, in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundo edidit, nihil aliud esse putat florem salis, qui Dioscoridi ἄλως ἁλός dicitur, quàm balenarum semen, quod Germanis medicorum officinis Sperma ceti nominatur. Quia in re is fortasse secutus est sententiam Georgij Agricolæ rei metallicæ acerrimi indagatoris. Sed utcumq; sit, non equidem possum horum quauis eruditorum uirorū iudicio subscribere. nam res illa tantum abest, ut sit crocei aut rufi coloris, ut etiam candida conspiciatur. Adde, quòd flos salis Dioscoridi & Plinio flumine Nilo defluit, & lacubus seu fontibus quibusdam innatat: hoc autem Sperma ceti uocatum in mari colligitur, atq; etiam in paludibus maritimis inuenitur. Id fortè à maximis illis piscibus effunditur: quod tamen non ita liquidum apparet, ut de flore salis Galenus memoriæ prodidit. Salis autem meminit idem Galenus

Sal Ammoniacus.

Fuch. opinio improbata.

Salis uires ex Galeno.

tum inter fossilia medicamenta, tum etiam inter ea, quæ in mari nascuntur libro IX. & XI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Sal eiusdem genere facultatis est, siue fossilis sit, siue marinus: uerum hoc differunt, quod salis è terra effossi substantia magis sit compacta: ac proinde in hoc maior est, & partium crassities, & adstringendi potentia. Itaque marinus affusa ipsi aqua protinus liquefit, at fossili hoc non euenit. Porro eiusdem speciei cum marino est, qui in stagnis quibusdam falsedinem habentibus nascitur, æstate uidelicet aquis æstu ex ijs absumptis, cuiusmodi est Tragasius non procul à Sminthio. Confluit enim illuc ante aquas spontaneas, quæ admodum sunt calidæ, copiosa aqua stagnans, non amplo in loco: & ea æstate omnis absumitur, à sole uidelicet arefacta. Porro quoniam locus ipse falsedinem natuam continet, quod reliquum est eius omne, sal est, cognominationem à loco pariter & aquis sortitus. Nam spontaneæ & ipsæ illis in locis aquæ Tragasiæ nuncupantur, potentia summè exiccatoria: & sanè, qui in ea regione sunt medici, ad hoc illas accommodant. Porro dictum est & de Sodomis in mari mortuo prouenientibus in quarto libro, quem si quis librum diligenter perlegerit, illi tantum refricare memoriam nunc opus est, ut exposita gustus qualitate, ipse medicamenti facultatem cognoscat. Igitur cum qualitas salsa digerat, simul & contrahat contactam ab ipsa substantiam, uocatum aphrolitron in hoc differt, quod in ipso unum modò saporem exuperantem expressè sit uidere, quem uocant amarum, uim habentem digerendi, haud etiam contrahendi, uti sal. Nam hic quicquid in corporibus humidum inest, id totum quodammodo absumit: & quod reliquum est substantiæ solidæ, adstrictione contrahit: ac proinde etiam conditura sua corpora siccatur, & à putredine tuetur. Quippe quæ putrescunt, excrementum continent humorem, substantiamq; tum dissolutam, tum minimè compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorsus est humiditas superflua, ceu melli optimo, & corpus solidum, & compactum est, ceu lapidibus, ea ut putrescant est impossibile: ac proinde in his salis non probatur usus, uerum in ijs, in quibus suspecta est putredo. Spumosa autem salis efflorescentia multò tenuioris naturæ est, quàm sal ipse. quare & extenuare, & digerere multò plus ipso potest: uerum quod substantiæ est reliquum, contrahere ut sal nequit. Cæterum flos salis medicamentum liquidum est, tenuius etiam quàm sal ustus: tum acris qualitatis, & admodum digerentis facultatis. hæcenus de sale Galenus. Sal Latinis dictus, ἅλς Græcis appellatur: Arabibus, Melech, seu Melba: Italis, Sale: Germanis, Salz: Hispanis, Sal.

Nomina.

Νίτρον, & Φόωντρον. NITRVM, SPUMA NITRI.

CAP. LXXXIX.

PRAEFERTVR Nitrum leue, roseo colore, aut candido, in foramina dehiscens, perinde quasi spongiosum quiddam, quale ex Bunis adfertur. Humores euocat, qui in alto concreuerunt. Spuma nitri optima esse putatur leuissima, glebosa, friabilis, colore penè purpureo, aut spumosa, & mordēs, qualis ex Philadelphia Lydia defertur. secunda est Aegyptia. quin & in Magnesia Cariæ gignitur. Vim, & uisionem salis habet, tam nitrum, quàm spuma eius. Præterea nitrum tormina sedat, si tritum cum cumino bibatur in hydromelite, aut sapa, aut aliquibus, quæ inflationes discutere possunt, uti ruta, uel anetho. Febribus circuitu redeuntibus illinitur, ante suspectam accessionem. Miscetur emplastris, quæ extrahunt, & discutiunt, extenuant, & lepras abstergunt. Cum aqua autem calida, aut uino infusum, inflationes, purulentas aures, & sonitus earundem sanat: sordes expurgat, cum aceto instillatum. Canum moribus ex asinino adipe, aut suillo medetur. resinæ terebinthinæ admistum furunculos aperit: aquæ inter cutem cum fico illinitur: oculis ad claritatem uisus cum melle succurrit: & uenenis fungorum, ex posca potum: aut si buprestis momorderit, ex aqua: ijs uerò qui taurinum sanguinem biberint, ex laserpitio: ijsque qui cibum non sentiunt, utiliter obducitur: opisthotonisque iam remissioribus, & luxatis cum cerato: in linguæ resolutione, pani commodè permiscetur. Aliqui supradicta carbonibus urunt, subiecta prius testa noua, donec incandescant.

Nitri, & spumæ nitri consideratio.

NITRVM, & nitri spuma, quorum antiquis maximus fuit in medicamentis usus, diu sanè est, quod ad nos conuehi desierunt. Proinde hallucinantur, mea quidem sententia, qui putant Salnitrum uocatum, quo ad tormentorum bellicorum pulueres utuntur, & ad fortissimas aquas conficiendas, quibus argentarij fabri aurum ab argento separant, uerum ac legitimum esse nitrum, cuius meminere Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Plinius, & antiquorum alij. Siquidem id manifestè demonstrat Plinius lib. XXII. cap. X. ubi de nitro ita scriptum reliquit. Non est differenda & nitri natura, non multum à sale distans, & eò diligentius dicenda, quia palam est & medicos, qui de eo scripsere, ignorasse naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate conuallibus, quod uocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrum. Nam quercu cremata, nunquam multum factitatum est, & iampridem in totum omissum. Aquæ uerò nitrosæ pluribus locis reperiuntur: sed sine uiribus densandi. Optimum copiosumq; in Clytis Macedonia, quod uocant calastricum, candidum, purumq; proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum nouenis diebus, totidemq; cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse, quæ gignat: quoniam compertum est, nec soles proficere quicquam, cum cesset, nec imbres. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, falsius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia ualidius commouent limum. Et hic quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multò abundantius, sed deterius: nam fuscum, lapidosumq; est. Fit penè eodem modo, quo sal, nisi quod salinis mare infundunt, Nilum autem nitrarijs. Excedente Nilo siccantur, decedente madent succo nitri quadraginta diebus continuis, non (ut in Macedonia) statim. Si autem imbres adfuerint, minus de flumine addunt, statimq; ut densari

fari est cœptum, rapitur, ne resoluatur in nitrarijs. Sic quoq; olei natura interuenit. Ad scabiem animalium utilis. Ipsum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu Ascanio, & quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse, potariq; inferiores nitrosas. In nitro optimum, quod tenuissimum, & ideo spuma melior. Ad aliqua tantum sordidum, tanquam ad inficiendas purpuras, tincturasq; omnes. Magnus & nitro usus, qui dicitur suo loco. Nitrariæ egregiæ Aegyptijs: nam circa Naucratin, & Memphin tantum solebant esse. Circa Memphin detiores: nam & lapides ibi in aceruis, multiq; sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex ijs uasa. Necnon frequenter liquatum cum sulfure coquentes in carbonibus. Ad ea quoq; quæ inueterari uolunt, illo nitro utuntur. Sunt ibi nitrariæ, in quibus & rufum exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabant fieri, nisi cum ros cecidisset, prægnantibus nitrarijs, sed nondum parientibus. Itaq; non fieri incitatis, etiamsi caderet. Alij operimentorum fermento gigni existimauere. Proxima ætas medicorum Aphronitrum tradidit in Asia colligi in speluncis mollibus distillans, specus eos Calycas uocant: dein sole siccant. Optimum putant Lydium. Probatio, ut sit minimè ponderosum, & maximè friabile, colore penè purpureo. hoc in patellis affertur. Aegyptium in uasis picatis ne liqueat. Vasa quoq; ea sole inarescentia perficiuntur. Nitri probatio, ut sit tenuissimum, & quàm maximè spongiosum, fistulosumq; adulteratur in Aegypto calce. Deprehenditur gustu: syncerum enim facile resoluitur: adulteratum pungit. Calce aspersum, reddit humorem uehementem. hæc Plinius. Ex quibus liquidò constat, nostri usus Salnitrium, antiquorum nitrum non esse, etsi inficias eundem non sit, quin aliquas nitri habeat qualitates. Veruntamen nemini unquam persuasum uelim, ut medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, nitri loco Salnitrium absque noxa imponi possit. Et quanuis contrarium asserant, scriptisq; tradant Monachi illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt; non tamen credo, hoc id prius in se ipsis expertos esse. Quod nihilominus eos facere decebat, si fraterna charitate ducti sunt, ut alijs suaderent salnitrium tutò assumi posse, cum prima charitas (quod dictum frequenter usurpant) incipiat à se ipso. Nitri meminit Galenus lib. ix. simplicium medicamentorum, sic inquit. Nitrum dictum est supra in medio esse aphronitri, & salis uirium: ceterum uisum propius ad aphronitrum accedit, utpote exustione tenuius redditum. Desiccatur itaq; & digerit: & si intro in corpus sumatur, secat, & extenuat crassos lentosq; succos potentius multò quàm sal. Aphronitrum uerò nisi grauis urgeat necessitas, nemo deuorabit, nimirum inimicum stomacho: quandoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos suffocantes, rusticus quidam eo uti assolet, & semper profuisse probatum est. Ceterum nitro usto, simul & non usto, & multò etiam magis eius spuma, & nos in talibus uti consueuimus. hæc Galenus. Qui tamen uidetur ijs, qui codicis mendam non animaduertunt, maximam facere differentiam inter Aphrolitrum, & Aphronitrum, licet hæc re diuersa non sint. Nam ubi de Aphrolitro libro citato differit, uulgata exemplaria habent, ἀφρόλιτρον ἀφρονίτρον διαφέρει. hoc est. Aphrolitrum ab aphronitro differt. Verum in altera dictione latet uitium, ut quæ ἀφρονίτρον, hoc est, à spuma nitri, duabus uocibus legendum sit. Ita fiet, ut Galeno non aphrolitrum ab aphronitro, sed utrunq; à spuma nitri aptè distinguatur. Id quod & Augustinus Ricchus Lucensis, & Leonardus Fuchsius, medici ætatis nostræ celebres, doctissimè adnotarunt. Ceterum cum Galeno aphrolitrum, siue aphronitrum spuma nitri non sit, quid aliud sit, ingenuè fateor me ignorare: neque id aliud, quod sciam, hæcenus explicauit. Quod Græci λίτρον, & λίτρον, Latini Nitrum nominant: Mauritanii, Baurach: Itali, Nitro. Quod uerò Græcis ἀφρόλιτρον uno uerbo dicitur: Arabibus, Baurach Africa: Italis, Nitro di Africa. Quæ deinde Spuma nitri Latine, ἀφρός τοῦ νίτρον Græcè uocatur: Arabicè, Aphronitrum.

Monachorū
error.

Nitri, & aphronitri uires ex Gal.

Nomina.

Τρῦξ. F A E X.

C A P. X C.

- 40 ELIGENDA Fæx maximè à uino uetere, Italico: sin minus, ab alio consimili. Fæx aceti uiribus longè acrior est. Crematur, ut alcyonium, antè diligenter siccata. Sunt qui noua testa igni largo urant, usquedum penitus incendatur. Alij uiuis carbonibus fæcis glebam obruant, & idem opus prosequuntur. Experimentum est legitimæ uisionis, ut aërio nitore inalbescat, linguamq; tactu urere uideatur. Eadem urendæ fæcis aceti ratio. Vis ei supra modum urens, & abstergens, vlcera ad cicatricem perducit, adstringit, uehementer exest, siccaturq; sed recenti vtendum est, quoniam celeriter exanimatur: proinde non nisi in reconditorio, & uase aliquo reponi debet. Lauatur in pōpholyx. Quæ uisionem experta non est, tumores & per sese, & cum myrto cohibet. ventris, stomachique fluxiones illita sistit: muliebri profluuium imo uentri, aut genitalibus imposita mitigat: panos discutit nondum exulceratos, & tubercula: rigentes mammas, sui que lactis impatientes, cum aceto peruncta extinguit. Cremata uerò, ungues scabros cum resina aufert. Addito lentifcino oleo, illita nocte tota, rufat capillum. Elota oculorum medicamentis, ut spodos, adijcitur: cicatrices eorum, & caligines eadem abstergit.

F A E X uini uulgaris notitiæ est, quin & ipsius adurendæ ratio nota, ijs præsertim, qui ex hac alumen, quod uocant fæcis, conficiunt. Porrò uini recrementum, quod uinarijs cadis agglutinatum, crustæ lapidosæ instar inuenitur, officinarum uocabulo Tartarum uocatum, aluum non obscure subducit. Proinde nō desunt, qui sibi adstrictam aluum citèt, hausto tartari puluere ex gallinaceo iure, addito mastiches momento, & saccharo: nihil enim incommodi adfert hac ratione paratum. Additum in deiectoria diluta, quæ ex sena, uel polypodij radicibus, uel epithymo paratur, uim eorum deiectoriam adauget. Sunt qui album Tartarum faciant, diu ipsum in aqua decoquentes, atque subinde desumantes. Τρῦξ sic Græcè, Latine uerò Fæx dicitur: Arabicè, Durdi: Italicè, Feccia: Germanicè, Heusen, & Vuestein: Hispanicè, Rasura de uino.

Fæcis, & tartari dicti cōsid. & uires.

Nomina.

Α'σβεσος

CALX uiua hoc modo fit. Marinorum buccinorum testas igni condito, aut feruenti cibusano, nocte dimittito: postera die, si candidissimæ fuerint, extrahito: sin aliter, iterum urito, usque dum uehementer inalbuerint. Dein ubi in aquam frigidam demersæ fuerint, in fictile nouum conijcitur, & exactè pannis operiens, noctem unam conquiescere finito: mane eam extrahens, ubi perfecto omni opere elaborata fuerit calx, recondito. Fit & è litoralibus calculis igne crematis, necnō è uili, & fusaneo marmore, quæ cæteris præfertur. Vis omni calci in commune ignea, mordens, adurens, & crustas inducens: quibusdam alijs immista, ut adipi, oleo, concoquendi uim assumit, mollit, & dissipat: ulcera ad cicatricem perducit. Efficacior existimatur recens, nec asperfa aquis.

Calcis consideratio.

CALX, cuius passim usus ad ædificiorum muros struendos, nota omnibus est. Præter hanc fit etiam priuatim ad uaria medicamenta è purpurarum, buccinorum, cochlearum, ostreorum, ouorumq; testis. Non desunt tamē, qui etiam eam, quæ fit ex calcario lapide, unguentis, & emplastris admisceant, eam primum demergentes in aquam, usque dum prorsus dissiliat, ac subinde lauantes diebus pluribus, affusa sæpius recenti aqua pluuiali, uel fontana. Valet enim sic elota ad contumacia ulcera, quod absq; morsu ualenter siccet. Ob id itaq; unguentis expetitur, quibus utuntur ad pudendorum ulcera, eaq; præsertim, quæ uenerea lue contrahuntur. Quinetiam prodest ad ambasta, & alia, quæ non facile curationem admittunt. Sunt etiam qui extinctam prius calcem, lauent deinde diutius rosarum stillatitia aqua, ita ualentius effici medicamentum existimantes. Calcis uires descripsit Galenus lib. I x. simplicium medicamentorum, his uerbis. Calx, uiua quidem, quæ ἄσβεσος Græcè dicitur, uehementer urit, adeo ut crustam efficiat: extincta uerò protinus etiam crustam molitur & ipsa: at post diem unum, aut alterum minus urit, minusq; inducere crustam potest. At uerò temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignit tametsi etiānum calfaciat, carnemq; liquet. Porro si lauatur in aqua, suam mordacitatem exuit, efficitq; nuncupatam νοτὶ ὕδωρ, hoc est lixivium: at ipsa absque morsu resiccat. Ac si bis, terq; aut amplius abluta fuerit, planè mordacitatis expers constituitur, ac strenuè absque mordacitate exicat. Calx uiua Latinis dicta, ἄσβεσος Græcis appellatur: Arabibus, Horach, Nura, seu Nure: Italis, Calcina uiua: Germanis, Vngeleschter, & Kalk: Hispanis, Cal.

Calcis uires ex Galeno.

Nomina.

GYPSVM uim habet adstringendi, obstruendi: sanguinis eruptiones, sudores quæ cohibet, sed potum, strangulationis modo iugulat.

Cypsi historia.

GYPSVM quid sit, nemo est qui nesciat. Abundat gypso uniuerſa ferè Hetruria, ibique commodè frequenterq; expetitur cæmentarijs ad ædiū fabricas. Fit gypsum è quodam candido lapide, in laminas facile scissili: qui tamen non longa ignium ui torretur, & excoquitur. Quandoquidē in calenti furno coniectus, quatuor, aut ad summum quinque horarum spatio perurit. Tunditur deinde in puluerem, & incerniculis excutitur. Præstantissimum est recens: nam diu asseruatum, aquæ immistum ægrè lapidescit, ac coit. Fit etiam Gypsum è speculari lapide, qui Græcis σεληνίτης dicitur. Item ex alio quodam lapide niuei candoris, è quo in Hetruria torno patinæ, & alia uasorum genera conficiuntur. Hunc alabastrū appellant, sed perperam. Gypso uires reddidit Galenus lib. I x. simplicium medicamentorum, ita differens. Gypsum & ipsum ad communem omnium terrenorum, lapidosorumq; corporum facultatem, qua desiccare dicta sunt, insuper hoc adiunctum habet, quod est facultatis emplastice. Vnitur enim ipsum ad sese, & cogitur, lapidescitq; maceratum. Quamobrem siccis medicamentis, quæ ad sanguinis eruptionem accommodantur, commiscetur. Nam ipsum per sese lapidosum fit, & durum coactum, ac congelatum. proinde rigare, diluereq; illud excogitauit, tenui alboq; oui liquore, quod ad ophthalmias utile est, admiſto quod in farina triticea est puluilli tenuissimi, qui in parietibus molendinorum residet. Excipere uerò, quod sic subactum est tenellis leporis pilis, aut qui perinde sunt molles, expedit. Gypsum combustum non æquè emplastice uim habet: cæterum tenuiorum est partium, & ualentius desiccet. Quin & repercussorium est, maxime si maceretur oxycrato. Γύψος ita Græcis, ut Gypsum pariter Latinis appellatur: Arabibus, Gepsim, seu Giepsin: Italis, Geso: Germanis, Gyps: Hispanis, Yeso, & Alges.

Gypsi uires ex Galeno.

Nomina.

SARMENTORVM cinis vrendi uim habet: cum axungia autem, uel oleo illitus, fractis neruis, articulorum collisionibus, & neruorum nodis prodest: cum nitro, & aceto excrescentias carnis in scroto reprimat. Serpentium, canumque morſibus illitus ex aceto medetur. crustas obducen-
tibus medicamentis admiscetur. Fit ex eo lixiuium contra præcipitationes, & fungorum uenena, cū aceto, sale, & melle.

Cineris om-
nis uires ex
Galeno.

Nomina.

CINIS omnis quid sit notius est, quàm ut pluribus explicari debeat. Quare ad eius uires properemus: de quibus in uniuersum differens Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Cinis combustorum lignorum reliquæ sic nuncupantur, compositæ ex contrarijs tum qualitibus, tum substantijs. Habet enim in se partem terrenam, partim uelut fuliginosum, quod Græcè dicitur æthalodes, siue hygnodes, siue quomodocunque quis appellare uolet: atque hæc sanè partes sunt tenues, & quæ maceratis aqua cineribus, & percolatis, unà asportantur, atque abeunt. Quod uerò reliquum est, terrenum est, infirmum, & morsu carens, calida facultate in lixiuium deposita. Sed non omnis cinis eadem temperatura præditus est, sed pro combustæ materiæ diuersitate uariatur. At nescio quo pacto Dioscorides omnes cineres adstringendi habere uim prodiderit, cum ficulneus eiusmodi omnis qualitatis sit expers, utpote cum ipsa arbor nulla sui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiscus, hederæ, & hoc genus alia: uerum plena succo ualido tota sit coq; acris & calido. Ergo ex acerbis utique lignis factus cinis, non parum adstringit: meminiqu; me quandoque, cum aliud ad manum non esset medicamen, per hunc sanguinis suppressisse eruptionem. Verum nullus unquam ad tale uti ficulneo audeat. Siquidem hic acrimoniæ multum, adurentisq; facultatis obtinet, mistæ abstersioni: & utroq; differt ab eo, qui ex quercinis lignis conficitur, tum quod in eo fuligineum multo est acrius, tum quod in illis terrenum quodammodo subadstringens est, in hoc abstersgens, uelut in cinere tithimalorum. Est & calx cineris quædam species, cæterum tenuioris essentia, quàm qui ex lignis fit: nimirum quanto lapides exactius torrerentur, ut cinis fiant, postulant: non tamen multum reliquum in se habet, uelut nature igneæ, quod uocant ἐκπύρευμα. Proinde elota medicamen est citra morsum desiccans, magisq; si bis ter ue lauetur. Cæterum si marina aqua abluta sit, admodum digerit. Dicitur porro de ea, ubi de metallicis sermo habetur. Τέφρα Græcè dicta, Cinis Latine uocatur: Arabicè, Chamad, siue Ramed: Italicè, Cenere: Germanicè, Aeschen: Hispanicè, Ceniza: Gallicè, Cendre.

ΑΛΚΥΟΝΙΟΝ. ALCYONIUM.

CAP. XCIIII.

ALCYONII quinque esse genera compertum est. Vnum enim spissum, acerbi saporis, spongiosa facie, item tetri odoris, ponderosum, & piscem olens, quod plurimum in litoribus inuenitur. Alterum pinnulæ oculorum, aut spongiæ simile, fistulosum, & leue, odorem algæ referens. Tertium vermiculi forma, & colore magis purpureum, quod Milesium quidam uocant. Quartum succidis velleribus non dissimile, multis inanitatibus hians, leue. Quintum figura fungi, sine odore, asperum, parte interna quodammodo pumicosum, foris læue, acre, quod plurimum in Propontide iuxta insulam Besbicon appellatam gignitur, patrio nomine halos achnen uocant. Duo priora in fœminarum smegmata assumuntur, contra lentigines, lichenas, lepras, vitiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquoque corpore. Tertium ijs, qui difficili vrina uexantur, aut arenulas in uesica colligunt, idoneum est: item renibus affectis, aquæ inter cutem, leni. Vltimum autem, & ex uino illitum, alopecias replet. Postremum dealbandis dentibus aptum est. in alia smegmata, psilothraque assumitur, cum sale mistum. Si quisquam alcyonium cremare velit, cum sale in crudum fictile mittat, & oblinens vasis spiraculum luto, ita fornaci mandet, & cum figlinum percoctum fuerit, extrahens ad usus recondat. Lauatur ut cadmia.

ALCYONIUM (ut Plinius est auctor lib. XXXII. cap. VIII.) fit in mari ex nidis, ut aliqui existimant, alcyonium, & cæcium: alij ex sordibus spumarum crassescens: alij è limo, uel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera. Cinereum, spissum, odoris asperi. Alterum molle, lenius, odore ferè algæ. Tertium candidioris uermiculi. Quartum pumicosius, spongiæ putri simile, penè purpureum: quod optimum, hoc & Milesium uocatur. Quo autem candidius, hoc minus probabile est. hæc Plinius. Qui tamen quintum fungi figura, cuius meminere Dioscorides, & Galenus, silentio præterijt. Sunt præterea, qui Alcyonium ita appellari tradant, non quod ex alcyonium nidis fiat, ut Plinius scribit, sed quod alcyones super illud marinis undis simul congestum nidificent. Quorum sententiâ magis probandam censemus. Alcyonium officinæ spumam maris uocant: quod sic idem uocent Arabes, Dioscoridè secuti. quippe qui scripserit quintum Alcyonij genus in Besbico halos achnen, hoc est, maris spumam uocari. Cæterum rufum Alcyonium corallij instar, coaceruatis in globum ueluti uermiculis, lapidosaq; materie, Venetijs primum uidimus. Quartum uerò reperimus copiosum in Tergestino litore uelleribus simillimum, album, ac leuissimum. Piscescatores hoc cochlearum marinarum, quæ aculeis rigent, & uulgo appellantur Garuse, nidum esse affirmant. Primum, & ultimum genus pluribus in seplasijs inuenitur. Porro in hoc capite in uulgatis Dioscoridis exemplaribus nonnulla (ut planè suspicor) uerba desiderantur, cum de uiribus quarti alcyonij nihil in ijs scriptum legatur. Augustinus suspicionem Orbasij, cuius lectio hoc loco habet. τὸ δὲ τέφρατον, καὶ ὕστατον, hoc est. Quartum, & postremum &c. Idem confirmat Serapio, qui ex Dioscoride transcribens utriusque speciei meminit. De Alcyonijs describit Galenus lib. XI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Alcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia acrem, & calidam facultatem: uerum aliud alio non parum plus minusq; & in his ipsis, quæ diximus, secundum partium essentia totius tenuitatem. Est autem eorum unum densum, & graue, odoris prauum: olet enim pisces putres, spongiæ in specie simile. Secundum uerò aliud figura longiore, leue, & rarum: odorem habens similem phycijs. Aliud tertium uermi simile est specie, colore purpureo, consistentia molli: uocant id Milesium. Post quæ quartum secundo quidem iam posito similiter & leue, & rarum, uerum lanis succidis simile. Denique & quintum extrema superficie læui, cæterum interna substantia asperum, nullius odoris, gustu tamen apparens acre: & sanè omnium

Alcyonij historia, & consideratio.

Locus Dioscoridis suspectus.

Alcyonij uires ex Gal.

omnium alcyoniorum est calidissimum, adeo ut & pilos urere possit. Itaq; cum duo prima lichenas, alphas, psoras, leprasq; adiuuent, præterea cutem splendidiorem competentia uirium efficiant, idem præstare non potest hoc ultimo loco positum. Nec enim perinde ut illa, cutem duntaxat summam extergit, sed etiam excoriât, usque in profundum cutis penetrans, ut etiam ulcera molitur. Porro quod tertio ordine recensuimus, omnium est tenuissimum. Itaqueustum alopecias curat illitum cum uino, colore quidem fuluo, tenui tamen essentia. Quartum autem eiusdem cum hoc speciei uires obtinet, uerum haud parum imbecilliores. Quod Græci ἀλκυονιον, Latini quoq; Alcyonium dicunt: Arabes, Zebotbalbahar, seu Zebd albhâr: Itali, Alcioneio.

Nomina.

Αἰδάρες. ADARCES.

CAP. XCV.

FIT in Cappadocia, quod adarces appellatur. Est autem tanquam concreta salisilago, humidis & palustribus locis siccitate emergens, & harundinibus, ac herbis agglutinata, colore flori lapidis Asij similis, & omni forma molli alcyonio, & aliquantum cauo proxima, ut uideri possit lacustre alcyonium. Adeuellendas lepras, lentigines, lichenas, & uitia cutis in facie, similia, accommodatur. Et in summa uis ei acris. Humorem euocat, qui in alto concreuit, & ischiadicis prodest.

Adarcæ consideratio.

LEGITIMAM Adarcen, quæ Dioscoridis, & Plinij placitis respondeat, hætenus non uidimus, etsi in Italia nasci tradidit Plinius lib. XVI. cap. XXXVI. Quam postea lib. XXXII. cap. XII. uocauit calamochnū, sic inquit. Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latine adarca appellata. Nascitur circa arundines tenues, & spuma aquæ dulcis, ac marinæ, ubi se miscent. Vim habet causticam, ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. hætenus Plinius. Porro uero eos hallucinari crediderim, qui sibi persuadent id esse Adarcen, quod uulgò Italis dicitur Palla marina. Siquidem hæc in mari tantum nascitur, non in paludibus aquæ dulcis: & ibi non arundinibus, neq; herbis inherens uisitur, sed in sicco reperitur litore, undis simul cum alga proiecta, pilæ omnino similis, quæ in lætentiū hædorum uentriculis, ex exuctis unâ cum lacte pilis, plerumque reperitur. Adde quod hæc, quantum gustauerim, nec acris, nec caustica (ut Plinius inquit) deprehendatur: neque etiam, quod sciam, in paludibus inueniatur. Huius tamen meminit Galenus libro primo de compositione medicamentorum secundum locos, referens quæ Crito ad conseruandos, augendos, itemq; à defluuiis præseruandos capillos scripsit. Vbi cum interpret Cornarius uir alioqui doctissimus, ignorasset quid Critoni & Galeno intelligeretur per σφαῖραν θαλάσσης, fortè suspicatus, locum hunc in Galeno esse deprauatum, spongiā marinā perperam interpretatus est: quandoquidem lectio illa uera est, & uertendum erat pilam marinā. Id quod etiam Fuchsius doctissime adnotauit in suis de compositione medicamentorum libris. Marinam pilam addit Nicolaus Myrepsicus in quodam unguento ad lumbricos, ubi sic habet. Pilæ marinæ, quæ reperitur in mari rotunda, ut lana congesta. Ceterum Adarcæ uires retulit Galenus lib. XI. de simplicium medicamentorum facultatibus, ita scribens. Adarcion aliqui masculino genere adarcon, alij fœminino adarcen dicunt, essentia quidem sua uelut spuma est aquæ salisæ concreta, circa arundines, & farragines concretescens. Acerimū hoc est, simulq; calidissimum medicamentum. proinde & per se inutile est, uerum commiscetur ijs, quæ uim eius retundunt, itaq; fit admodum utile in ijs affectibus, qui excalescere possunt. idq; foris impositum, nam intrò in corpus ipsum sumere est impossibile, nimirum ob uirium uehementiam. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, Adarcium à marina sphaera plurimum facie, & uiribus differre. Id Græcis ἀδάρης & ἀδάρην uocatur, quod Latine item Adarces: Arabibus, Adarchi, Atharachi, seu Adaraca: Italis, Adarce.

Cornarij lapsus.

Adarcæ uires ex Galeno.

Nomina.

Σπόγγιοι. SPONGIÆ.

CAP. XCVI.

E' SPONGIIS alias mares appellauere, tenui fistula, spissas: quarum duriores tragos nominant. Fœminas autem, quæ contrarias dotes habent. Vrantur eæ, ut alcyonium. Recentes sine pinguitudine vulnerariæ sunt, & tumores reprimunt. recentia vulnera ex aqua poscæve conglutinant: veteres sinus ex decocto melle iungunt. Vetustæ autem inutiles. Aridæ ligatæ lino, si penicilli modo adigantur, occlusa ulcera, callosq; laxant. Siccæ recentes, & uacuæ, senilia vlcera, & que fluxione laborant, aut cuniculatim exedunt, impositu siccant. sanguinis profluuium sistunt. Crematarū cinis ex aceto, aridæ lippitudini auxiliatur: & ubi quid abstergere, aut adstringere opus est. Vtilius in oculorum medicamentis lauare cinerem. Omnium cinis cum pice crematarum, profluentem sanguinem sistit. Candidæ cura fiunt, è mollissimis recentes per æstus tinctæ salis spuma, quæ petris cohæret: insolantur inuersæ, hoc est, parte caua sursum spectante, & qua abscisse fuerunt, deorsum. Si uero æstiuâ ferenitate ad lunam sternantur, perfusæ salis spuma, aut maris aqua, maximum candorem referent.

Spongiarū historia ex Aristotele.

SPONGIARVM genus (inquit Aristoteles lib. V. cap. XVI. de historia animalium) triplex statuitur: nam aliæ raræ, aliæ spissæ, aliæ quas nominant achilleas. Tenuissimum genus id tertium est, & spississimum, & ualidissimum, quod galeis ocreisq; inseritur, eoq; minus ciere strepitum posse notatum est. genus hoc inuentu perquam rarum est. Quæ autem in genere illo spisso præduræ sunt, atque asperæ, nomine hirci nuncupantur. Quæ quidem omnes aut ad saxa nascuntur, aut iuxta litus, lutoq; aluntur. Cuius rei argumentum est, quod captæ limo refertæ omnes cernuntur. quod certè indicat cæteris quoque adhærentibus cibum per ipsam adnexum hauriri. Imbecilliores propterea

propterea sunt spissæ, quàm raræ: quia minus albo radicis hæsu innituntur. Sensum etiam spongijs esse aiunt: argumento quòd ad euulsoris accessum contrahuntur, ita ut euelli difficile sit. quod idem etiam faciunt, quoties flatus, tempestasq; urget, ne sua de sede pellantur. Sed sunt, qui de hoc dubitent, ut qui Toronā incolunt. Narrant tamen procul dubio bestiolas quasdam uelut tineas, lumbricosue, & eiusmodi alias consistere intra spongas, atq; ali: quas & euulsis spongijs, pisciculi saxatiles deuorent, qui uel radices absument totas, quæ in hærentes saxi remanserint. Si euenerit fortè, ut spongia abrumptur, residuo item renascitur, et completur. Magnitudine amplissima solutæ illæ, & raræ spongiæ, augentur plurimæ, quæ circa Lyciam sunt. Sed mollissimæ quæ spissæ: nam achilleæ torosiores ijs constant. Omnino quæ altis, tranquillisque insunt gurgitibus, mollissimæ sunt: flatus enim, ac tempestates spongas quoque, ut cætera altitia reddunt duriores, & incrementum impediunt. Quamobrem spongiæ Hellefonti spissæ, ac duræ sunt, & omnino quas mare ultra Maleam promontorium, citraq; refert. Differunt inter se mollitie, duritieq;: nec calorem immodicum spongiæ patiuntur: fit enim eo, ut more pullulantium putrescant. Quocirca optime iuxta oras comperiuntur spongiæ, si gurgite alto demersæ sunt: commodè enim temperantur propter altitudinem gurgitis. Color illotis, uiuisq; nigricans est. Adhærent nec parte, nec toto: intersunt enim fistulæ quædam inanes, sed pluribus passim particulis hæsitant, & quasi membrana extensa subesse radicibus earum uidetur. supernè autem cæteri meatus concreti propemodum latent: at uerò quaterni, aut quini patent, per quos pasci existimantur. Hactenus de spongijs Aristoteles. Cui quidem Plinius suam de spongijs historiam acceptam referre potest, quam libro IX. cap. LXV. scriptis tradidit. Spongiarum uires memorie prodidit Galenus lib. XI. simplicium medicament. his uerbis. Spongia

Spongiarum
uires ex Gal.

usta acris est, & digerentis potentia. Vtebatur ea præceptorum meorum quidam ad sanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent. In quem usum semper eam paratam habebat siccam, & exarefactam: cum uerò res posceret, bitumine in primis imbuebat, sin eo careret, pice. Porro admovebat eam partibus sanguine profluentibus etiànum ardentem, ut & crusta parti induceretur, & ipsum spongiæ ustæ corpus, ceu operculum quoddam acciperet. Cæterum spongia ipsa noua per se, non sicut lana, aut linamentum (quod *μοτον τιλτον*, id est, carpinatum uocant) materia duntaxat est, quæ humores infundendos excipiat, sed etiam manifestè desiccet. Id quod scies, si ea sola utaris in uulnere, cum aqua, aut oxycrato, aut uino, pro diuersitate uidelicet corporum, uti est antè dictum. Glutinabit si quidem ea similiter atque medicamenta, quæ uocant enema. At si non noua sit, sed usui accommodata, palàm cognoscet, quantum à noua superetur, siue uulneribus eam imponas, siue aqua proluens, siue oxycrato, siue uino. Nec mirum est, cum in spongia noua seruetur etiànum ea, quam à mari accepit, facultas modicè corpora exiccandi. Atq; hæc quidem præstare potest. cum etiànum seruat maris odorem. Nam temporis spatio, etiam si nunquam usui accommodata sit; tamen & odorem maris amittit, neque æquè desiccare potest. Spongia quæ Latine, *σπογγος* Græcè dicitur: Arabicè, *Asfemgi* albai, seu albar: Italicè, *Spognia*: Germanicè, *Badschuam*: Hispanicè, *Spongia*: Gallicè, *Esponge*.

Nomina.

Κοράλλιον. CORALLIVM.

CAP. XCVII.

CORALLIVM, quod aliqui lithodendron appellarunt, marinum esse fruticem constat, qui alto extractus, duratur statim atq; emergit, tanquam offuso aëre protinus concrescat. Plurimum inuenitur ad Syracusas, in promontorio, cui Pachyno nomen est. Laudatissimum rubens, colore antherici, aut sandycis saturatæ, nec secus terenti facilè cedens, æquabili usquequaque concremento, rursus algæ, aut phuci marini odore, quàm ramosissimum, forma fruticis, cinnamomi æmulum. Quod autem in lapidis duritiam coit, scrupulosum, inane, & lacunosum, uitiosum existimatur. Adstringit, & refrigerat mediocriter; excrescentia coërcet: oculorum cicatrices abstergit: vlcera mæua, & cicatrices explet. Contra sanguinis reiectiones magnopere efficax est: vrinæ difficultati auxiliatur. quin & potum ex aqua lienem absomit. Quod antipathes uocant, corallium esse arbitrantur, specie tantum distans. Est autem colore nigro, arboris figura, ramosum magis. Vires supradictis habet.

CORALLIVM, quo usque adeo abundat Italia, ut ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullæq; puellæ, quibus non gestentur Corallij monilia aut collo, aut brachijs suspensa, quo item utuntur fœminæ in templis ad suas preces numerandas, ex Tyrrheno, & Siculo mari extrahitur, atq; inde ad nos defertur. Cæterum etsi rubri tantum, & nigri meminerit Dioscorides; reperitur tamè quod niuei sit candoris in iisdem pelagis, non autem ut rubrum compactum, ponderosumq; sed leuius ac rarius, & spongiarum modo inane. Creditur hoc rubro longè magis refrigerare: proinde eo utuntur medici, ubi opus est maiore refrigeratione. Corallij meminit Plinius lib. XXII. cap. II. ubi de eo ita scriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium est, tantum apud Indos in Corallio: nanque ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem et in rubro mari, sed nigrius. In Persico uocatur lace. Laudatissimum in Gallico sinu, circa Stæchadas insulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Nascitur et apud Grauisacas, & ante Neapolin Capanæ, maximeq; rubens, sed molle, & ideo uilissimum Erythris. Forma est ei fruticis, color uiridis. Baccæ eius candidæ sub aqua, & molles. exemptæ confestim durantur, & rubescunt, quasi corna satiuæ, specie, atq; magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere, si uiuat. Itaq; occupari, euelliq; retibus, aut acri ferramento præcidi. hac de causa corallium uocitatum interpretantur. Probatissimum quàm maximè rubens, & quàm ramosissimum, nec scabrosus, aut lapideus, uel rursus inane, aut concavum. Authoritas baccarum eius non minus Indorum uiris quoq; pretiosa est, quàm fœminis nostris uniones Indici. Aruspices eorum, uatesq; in primis religio-

Corallii con-
sideratio.

sum

Plinii lapsus.

Corallii facultates.

Nomina.

sum id gestamen amolendis periculis arbitrantur. Itaq; & decore, & religione gaudent. Galli gladios, scuta, galeas adornabant eo. nunc tanta penuria est uendibili merce, ut perquam raro cernatur in suo orbe. Surculi infantie adalligati, tutelam habere creduntur. hæc Plinius. Quem tamen mirari subit, quod tam facile sibi persuaserit, corallium per se baccas ferre, quasi corna sativa specie atq; magnitudine, perinde ac cæteræ arbores suos proferunt fructus. Quandoquidem, ut fatentur ij, qui corallia expiscantur, & in ijs mercaturam exercent, nullas per se baccas edunt. Baccæ enim, quæ in coralliorum monilibus cornis, ac cerasis similes uisuntur, ex ipsorum truncis torno, & lima prius parantur: mox smyridis lapidis puluere, & terra quadam, quæ è Tripoli Aphricæ adfertur, expoliuntur, & lucidum læuorem contrahunt, cum ijs diutius fricantur. Ad hæc Corallia è mari circunquaque muscosa, eximuntur, nec tunc ulla ex parte rubescunt, uerum inde artificibus tradita, derafo cortice rubent, & perpolita nitescunt. Nigrum Corallium, quod Dioscorides Antipathes uocari ait, primum uidi ego Neapoli ebum colore referens. Corallium comitialibus commodè adalligatur, hauriendumq; præbetur. Corallium ædes (ut aiunt) à fulminum iniuria tuetur. Idem mensium abundantiam cohibet, dentes commotos firmat, desquamatas gingiuas emendat, itemq; oris ulcera sanat. Potum dysentericos iuuat, seminis profluuium in uiris, nocturnasq; pollutiones, & in mulieribus albos uteri fluores reprimat. Recensetur inter ea (Aucenna teste) quæ cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur præterea (ut Plinius inquit) contra torminum ac uesticæ calculi mala in puluerem igne redactum, & cum aqua potum. Simili modo ex uino potum, aut si febris sit, ex aqua somnum conciliat. ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine sæpius poto, tradunt lienem quoque absumi. Sanguinem reijcentibus aut excreantibus medetur. Cinis eius miscetur oculorum medicamentis: spissat enim ac refrigerat, ulcera caua explet, cicatricesq; extenuat. Corallij meminisse Galenum in libris legitimis de simplicium medicamentorum facultatibus, hætenus non reperi: tametsi libro septimo de compositione medicamentorum plura describat medicamenta ad incipientem phthisin, hæmopticos, & suppuratos, quæ corallium excipiunt. Quod Græci κοράλλιον, & λιθόδενδρον, Latini Corallium nominant: Mauritani, Basad, Mergen, Besd, siue Morgian: Itali atq; etiam Hispani, Corallo: Germani, Coraln: Galli, Coral.

Λίθος Φρύγιος. LAPIS PHRYGIUS.

CAP. XCVIII.

PHRYGIUS lapis, quo infectores in Phrygia utuntur, à qua nomen accepit, nascitur in Cappadocia. Optimus habetur pallidus, modicè grauis, non solida corporis compage, intercedentibus albis segmentis, ut in cadmia. Vritur autem uino optimo perfusus, uiuisque carbonibus obrutus: perflatur assidue foliis, donec mutato colore rufescat: rursus extractus eodem uino restinguitur. Hoc iterum, & trinis uicibus faciendum: attendendum tamen ne minutim confringatur, & in fuliginem euanescat. Vis crudo, ustoq; adstrictoria, expurgans: vlcerebus crustas quadantenus inducit: amбуstis cum cerato medetur. Lauatur, ut cadmia.

Phrygii lapidis confid.

Phrigij lapidis uires ex Galeno.

Nomina.

QUI mihi Phrygium lapidem ostenderit in Italia, hætenus neminem inueni. quippe cum nec nostratibus medicis, nec lanarum infectoribus, ullo sit usui, ex Cappadocia ad nos deferri desiit. Plinius, cum ignorasset, Phrygium lapidem medicamentis etiãnum expeti, tingendis tantum uestibus commendauit. De huius lapidis uiribus deseruit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Pyritæ facultatem habere existimatur et Phrygius, quem uocant. Sed eo semper utor combusto quidem ad ulcera putrida, idq; aut ipso per se, aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: ad oculos uerò medicamentum siccum efficiens: quod multi nunc acceptum à me obtinēt. Misescentur ei & alia quapiam. Dicitur autem de ipso in opere de componendis pharmacis. Nunc satis est de generali eius facultate explicuisse: ualide enim desiccet, habens quiddā adstrictionis, simul & mordicationis. Dictum uerò superius est, ea esse omnia optima medicamina, plurimiq; usus, quæ mistas in sese hæc duas facultates habent, nempe reper cutientem, & digerentem. Λίθος Φρύγιος Græcis, Lapis Phrygius Latinis apdellatur: Italis, Pietra Phrigia.

Λίθος Ἀσιός. LAPIS ASIUS.

CAP. XCIX.

ASIUS lapis assumi debet pumicis colore, leuis, fungosus, item friabilis, scissiles uenas lutei coloris ad imum ætas habens. Eius flos falsugo subflaua est, summo lapide infidens, compage tenui, colore in aliquibus albo, in alijs pumici simili, ad luteum uergente: admotus linguæ aliquantum mordet. Vim habet uterque adstrictoriam, & modicè erodentem. admistus liquidæ pici, aut terebinthinæ, tubercula discutit. Longè ualidior flos existimatur. De cætero siccatus flos uetera ulcera, & cicatrici repugnantia sanat. excrescentia cohibet: tetra ulcera, & fungis similia, cum melle expurgat: ulcerum caua explet, & expurgat cum melle: depascentiaque cum cerato sistit. Fit cataplasma ex eo podagris, misto fabæ lomento: & lienosis ex aceto, & uiua calce. Prodest flos ex melle phthificis linctus. Podagrici iuantur, pedibus in folio ex eo lapide excauato inditis. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem, & corporum crassitiem absumunt, cum uice nitri in balneo sparguntur. Si lauare libet, cadmiæ modo lauatur.

Asii lapidis consider.

TAMETSI in commentarijs nostris superioribus annis Italica lingua conscriptis, Asium lapidem mihi incognitum esse ingenuè confessus fuerim; legitimum tamē nuper Tridento ad me misit Martinus Guidottinus seplasiarius diligens

diligens æquè ac peritus : qui quidem lapis , ni fallor , nullis prorsus notis ac uiribus Dioscoridis descriptioni reclamationat . Foditur in Tridentino agro quibusdam chalcanthi fodinis , quodam in monte non procul à pago , quem Leuigum nominant . Est enim hic pumiceis instar leuis , fungosus , friabilis , lutei coloris intercurfantibus uenis . Hoc , quòd carnes absumat , utebatur antiquitas ad defunctorum sepulcra , ut absumptis ab eo carnibus , corpora non computrescerent : ob idq; Græci appellauere sarcophagum . Quod manifestè declarat Dioscorides , cùm inquit , καὶ σαρὶ σαρκὸς γίγνεται , id est , loculi defunctorum carnes absumentes ex eo fiunt . Hunc locum nullus , quod sciam , ex interpretibus ita ut nos accepit : sed omnes ad aliud respicientes uocem σαρὶ puluerem uerterunt . In quo mihi planè nou uidentur mentem Dioscoridis affecuti . Quam probè affecutus , nostræq; sententiæ adstipulari cognoscitur Plinius lib. x x x v i . cap. x v i i . ubi de lapide Asio sarcophago ita scribit . In Asso Troadis lapis sarcophagus fissili uena scinditur . Corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra quadragesimum diem , exceptis dentibus . hæc Plinius . Ceterùm Asij lapidis historiam , & uires descripsit Galenus lib. i x . simplicium medicamentorum , sic inquit . Est & alius lapis in Asso prokeniens , quem ob id ipsum Asion cognominant , non durus ut petra . Siquidem color illi est , pariterq; consistentia cœu topi , friabilis , & laxus . Innutritur ei quiddam farinæ tenuissimæ adsimile , qualis in pistrinorum parietibus adherere uisitur . Appellat hoc medicamentū petræ Asiæ florem . Est uerò & subtilium partium , ut sine morsu nimis molles carnes , ac fluidas eliquet . Petra uerò , in qua nascitur , tametsi uim habeat illi similem , actionis tamen uehementia inferior est . Hoc enim ea potior est flos , non tantum quòd magis colluquet , ac digerat , & uelut sale condita seruet ; sed & quia hæc præstet absq; uehementi mordicatione . Habet & salsedinem quandam in gustu hic Asiæ petræ flos : ut coniectura sit , illum nasci ex eo quòd ros ex mari in petram residens , postea à sole desiccetur . hæc Galeni uerba . Quæ quidem si paulò diligentius examinasset Fuchsius medicus alioquì nostræ ætatis celebris , non tam facillè fortasse suam protulisset sententiā libro de compositione medicamentorum : quòd scilicet Asiæ petræ flos sit illa mollis , alba , & tenuissima materia , quant farinæ , quæ parietibus molarum inhæret , similem exudant ueteres muri , rupes , saxaq; montium : ex qua fit quod Salnitrum uocant . Porro quòd hæc non uerè sit Asij lapidis flos , omnibus ijs perspicuum fiet , qui rem hanc accuratius expendent . Nam præterquàm quòd ea diuersorum lapidum flos est , nullam habet cognationem cum Asio lapide . qui solus , Dioscoridis & Galeni testimonio , florem sui nominis gignit . Lapis , qui λίθος ἄσιος & ἄσιος Græcè , Lapis Asius , & Asius Latine uocatur : Arabicè , Hager Afos : Italicè , pietra Asia .

Asij lapidis historia , & uires ex Galeno .

Fuchsi error .

Nomina .

Λίθος πυρίτης . LAPIS PYRITES .

CAP. C.

PYRITES lapidis genus est , à quo æs conflatur . Eligi debet æris similitudine , facillè scintillas edēs . Vritur sic . Melle irrigatus , molli pruna continuè flatur folliibus , donec rufescat . Alij in multos carbonēs igni candentes , lapidem copioso melle persufum deiiciunt , & ubi ad fuluū colorem vergere cœperit , extrahunt : efflatoq; cinere , rursus madefactum cremant , donec æquabiliter assiccatus , friabilis red datur : siquidem sæpe facies summa solūm vritur . ita crematus , siccatusq; reconditur . Si eloto opus sit , lauari debet , ut cadmia . Tam crudi , quàm vsti uis est exalfacere , abstergere , offusam oculis caliginem expurgare , duritias concoquere , & concoctas discutere . Refina exceptus excrescentia in carne cohibet , sed calorem quandam , & adstrictionem parit . Ita ustum nonnulli diphryges appellant .

LAPIDEM , quem Græci Pyriten dicunt , officinæ cum Mauritanis Marchesitam uocant . Verūm quanquam uniuerſi lapides , à quibus ignis chalybe excutitur , pyritæ appellari possunt ; cū tamen Marchesita appellata cæteris magis scintillet chalybe aut ferro percussa , per antonomasiam ipsa sola uocatur Pyrites , tanquam cæteris præstantior . Foditur hæc in omnium metallorum ferè fodinis , genere , & colore diuersa , plerunque tamen (ut Plinius inquit lib. x x x v i . cap. x i x .) aureis scintillis , uel argenteis respersa . Gignitur , ut rei metallicæ periti tradunt , ex impuro metallorum halitu . quo fit , ut ferè semper reperiatur in montium cacuminibus , ubi auri , & argenti uena , in profundo delitescit . Sterilis hæc magna ex parte , quòd (ut chymistæ existimant) ex impurissimo sulphure , alijsq; inconcoctis partibus metallorum sit conflata . quamobrem fossiores in Germania , extra cauernas Pyriten tanquam inutilem proiciunt . Veruntamen quandoq; Pyriten inueniunt , qui aurum , argentum , uel æs intra se continet . Idcirco rectè prodidit Dioscorides , Pyriten lapidis esse genus , ex quo æs conflatur . Quod cū ignorasset Albertus , omnem Marchesitam inutilem esse asseruit . Pyritæ uires reddidit Galenus libro i x . simplicium medicamentorum , his uerbis . Vnus eorum , qui ualidam facultatem possident , est & pyrites quem uocant . quo utimur digerenti emplastro admisto : adijcitur ei & schistos . Ab hoc medicamine , & pus sæpenumero , & consistentia grumosa in spatijs intermedijs musculorum nata , per halitum digesta sunt . Ceterū ubi in usu uocantur lapides omnes admodum uehementer contusi , atq; ad leuorem redacti sint oportet , similiter atque ea , quæ in ophthalmicis facultates admiscuntur , Etenim nisi pollinis instar comminuantur , adeo ut in profundum corporum , quibus applicantur , subeant , asimiles manent istis marinis , & fluuiatilibus arenis , quæ & ipsæ comminæ omnium lapidum uim possident . Siquidem exiccant tumentem ex hydropre carne , uidelicet laborante in eis exalfactis decumbente . Non tamen ad aliud quippiam eis utimur , tanquā prædictis , ad ophthalmicas , & sistentes tum sanguinem , tum muliebre profluuium facultates , præterea ad glutinanda ulcera , cicatrice claudenda , carne implenda . Nam qui ex eis acres non sunt , ad hæc omnes sunt utiles , uelut & acres , quorum posterius mentionem faciam , ad detergendum , abstergendumq; , tum detrahendum , extenuandum , digerendum , ualenterq; siccandum , & colliquandum . Qui lapis Græcis λίθος πυρίτης , Latinis lapis Pyrites nominatur : Arabicis , Hager al , siue Alrusenai : Italis & officinis , Marchesita : Germanis , Kis , & Ertz stuoff .

Pyritæ lapidis confid.

Pyritæ uires ex Galeno .

HAEMATITES optimus habetur friabilis, saturato colore niger, durus, & suo pte ingenio æqualis, nulla sorde admista, nulloque zonarum discursu. Vim habet adstringentem, & excafactoriā aliquantum, extenuantemque. Oculorum cicatrices, & scabritiam cum melle purgat: cum lacte autem muliebri, lippitudini, fractis, & oculis cruore suffulis conuenit. Bibitur contra difficultatem vri næ, & fluxiones mulierum in vino: & ab ijs, qui sanguinē reiecerunt, cum succo punici mali. Fiunt ex eo coticulæ, & collyria oculorum vitijs apta. Vritur ut Phrygius, sine vino duntaxat. Modus vstionis est, vt modicē leuis fiat, & bullis quibusdam intumescat. Sunt qui hæmatiten ita adulterant. Densam glebam, rotundamque schisti lapidis, cuiusmodi sunt, quæ eius radices vocantur, in urceum figlini operis, qui feruentem cinerem contineat, condunt: paucaque interiecta mora eximunt, experiunturque si trita ad cotem hæmatitæ colorem reddat. quod si ita res se habet, reponunt: sin minus, iterum obruunt, & subinde conspicientes, periculum faciunt: siquidem in cinere diu dimissus, colore mutato diffunditur, Coarguitur malè confectus, primùm scissilibus venis: quippe in rectos venarum discursus refringitur. At hæmatites longè secus se in colore habet: nanque hic floridum reddit, hæmatites verò saturatiorem, atque cinnabarin imitantem. Inuenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapide, vehementer ambusto. In Aegypto sponte naturæ cum metallis nascitur.

Hæmatitæ lapidis consideratio.

HAEMATITES lapis, quo omnes in uniuersum medicæ officinæ abundant, quoque pictores, & lignarij fabri utuntur, uulgò uocatus Lapis, legitimus non est, de quo meminerunt Dioscorides, & Galenus. Quippe hic falsitius est, ex uilissimo uulgari Armenio bolo, alijsque admistis imposturis. Legitimus enim fossilis est, & sponte naturæ nascens in metallorum cuniculis: qui fractus, sanguinem colore imitatur, unde & nomen, cum Græcis sanguis αἷμα dicatur. Huic persimilis est, quem Schistum uocant, cuius historiam, & uires statim post hunc scribit Dioscorides ob cognationis uinculum. Foditur hæmatites non modò in Aegypto, sed in pluribus Germaniæ, & Bohemiæ montibus, præsertim in Hercynia sylua: quin & in Italia Brixienfi agro, sed peregrinis bonitate cedentes. Variat tamen huic lapidi color, quoniam & niger, & flauus, & ferruginis instar, quibusdam insit, ut peritissimus æquè ac doctissimus Agricola in suis de fossilium natura libris diligenter adnotauit. Hæmatitæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Porro talium quoque unus est hæmatites, quem uocant, à coloris similitudine id appellationis sortitus: sicut & galactites, quando & ipse in succum solutus, lacti similis conspicitur. Habet lapis hæmatites tantum frigiditatis, quantum habet adstrictionis. Merito itaque ausi sunt medici ocularibus facultatibus lapidem miscere hæmatiten. Ac solo eo uti possis palpebris exasperatis: si quidem cum phlegmone asperæ sint redditæ, ex ouo ipsum diluens: ac si magis etiam, per fœni græci decoctum. Sin uerò citra phlegmonem, ex aqua. Incipito uerò semper à modicè humidis, per specillum infundens. Vbi autem, quod uires eius ferat, conspexeris, magis ac magis crassum efficies, ac tandem adeo crassum facies, ut specilli nucleo inungas, secundum subiectionem, aut euerisionem palpebræ. Hic idem lapis similiter in cote contritus, sanguinis expuitioni conuenit, omnibusque ulceribus. Porro siccus, si ad tantum redactus fuerit leuiorem, ut puluillum referat, reprimit excrescentia, atque eo nullus solo, atque per sese utitur. Ego uerò ad ea, quæ dixi, usus sum facultate eius ex gustu qualitate comperta, cum mox experientia periclitari uellem, nunquid rectè coniecissem. Et ipsa quidem oculorum ulcera, solus per se cicatrice includit (ut paulò antè comprehensum est) attritus, cæterum aut affusus, aut inunctus. nam & id experientia exploratum habeo. hætenus Galenus. Miris item laudibus extulit hæmatiten lapidem Alexander Trallianus, sic inquit. Ego sanè noui frequenter me sine theriaca, alijsque pretiosis antidotis multos curasse, lenibus usum medicamentis, & præsertim lapide hæmatite. Vsus autem eo sum in his, qui largius sanguinem reiciebant, cum succo punici mali, & granis, uel cum succo polygonij: in quibus autem sanguis non copiosè euacuabatur, etiam ex aqua sola egelida. At leuigare ipsum curiosè oportet, ut in tenuissimum puluerem redigatur, sitque æreus, & uento persimilis. Dedi ego ex eo scrupula quatuor, & paulò amplius minúsue. Exhibui etiam ijs, qui pus expui inceperant, ac mirum est, quomodo ulcus exiccarit sanaueritque, ut non amplius pus generaretur, neque æger tussi infestaretur. Spectaui autem & aliū quendam ex his, quibus uas exesum erat, non modò particulas quasdam ex faucibus, sed etiam asperam arteriam expuentem, ac mirum quomodo in hoc quoque lapis hic maximam efficaciam indicauerit. Nam & hic curatus est nobis non admodum etiam spernentibus. Exhibui autem ægro potui medicamentum frequentius, ut commodius distribuere-
tur. Quare cum crebrò ipsum bibisset, tandem sumere ipsum fastidiuit. Excogitaui autem huiusmodi rationem, redactum in tenuissimum puluerem panniculo lineo imposui, & diligenter ipsum undiquaque constrictum, colligatumque in poculo, quod uinum odoratum modicum haberet, suspendere permisi, idque per totam noctem iam inde ab ipso uespere: extraxi autem tenuem, æreamque eius partem, ut æger solam uini qualitatem perciperet, Ex hoc bibere quantum mane libenter habebat, ei præcepi, atque hoc sanè agendo, bibendoque continuè, sanitatem recepit. Hoc autem morbo liberatus, idem præseruationis causa facere pergebat, bibeatque, donec etiam corpore probè permutato, consueta agendo uribus se constare sentiret. Hæc de lapide hæmatite à me uisa, & usu comprobata conscripsi. Hætenus Alexander lib. VII. cap. primo. Hic lapis Græcè Λίθος αἱματίτης uocatur: Latine, Lapis hæmatites: Arabicè, Scedenigi, Sadenigi, seu Alsadenigi: Italicè, Pietra hematite: Germanicè, Blutstein.

Hæmatitæ uires ex Gal.

Hæmatitæ uires ex Alexandro.

Nomina,

SCHISTOS lapis in Iberia Hispaniæ gignitur. Probatum maximè, qui croci colorem æmulatur, friabilis, suapte natura fissilis, concremento, & alterno cohærentium venarum discursu, pettinum modo, Ammoniaco sali similis. Vim exhibet hæmatitæ, sed ad omnia infirmiolem. quin & caua replet muliebri lacte perfusus. ad procidentia, rupta, item genarum crassitiem, & vuas oculorum, magnopere efficax est.

SCHISTVM lapidem, quem tradidit Dioscorides gigni in Iberia, hætenus allatum in Italiam non uidimus. Fodi tamen hunc in pluribus Hercyniæ sylvæ locis in Germania, quin & in Bohemia author est clarissimus Agricola. Ceterum eum de uiribus cum hæmatite certet, hic eius uires nobis supplere poterit. Meminit Schisti lapidis Gale-
 nus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus differens. Lapidem hæmatitæ persimilem uim obtinet, ue-
 riam infirmiolem, is qui uocatur schistus, ac post eum galactites. At melitites caliditatis etiam nonnihil, ut dixi, adiun-
 xit. Ut itaque unusquisque ipsorum leuiter, ac sensim ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos similiter in usum
 ducitur: est tamen mitior. Porro mitiora remedia partibus etiãnum phlegmone affluctis semper gratiora sunt, atque
 iucundiora: ceterum liberis iam phlegmone partibus infirmiora, quàm quæ persanare ualeant. Λίθος σχιστός
 ita Græcis, ut Latinis Lapis schistus, & Italis Pietra scissile appellatur.

Schisti lapidis
 consideratio,
 & uires.

Nomina.

IN GAGATARVM lapidum genere, præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bitu-
 minis reddit. Niger est plerunque, & squalidus, crustosus, perquam leuis. Vis ei molliendi, & di-
 scutiendi. deprehendit fonticum morbum suffitus: recreatque vuluæ strangulationes: fugat serpen-
 tes nidore. podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia nasci solet, quæ influens amnis
 in mare effunditur, proximè oppidum, quod Plagiopolis dicitur. vocatur autem & locus, & amnis
 Gagas, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur.

LAPIDEM, quem Gagaten uocant, in comitatu Tirolensi Germaniæ non longè ab Aeniponte (Germani
 Ispruch dicunt) in quodam torrentis alueo repertum, ostendit mihi primum clarissimus medicus Ioannes Petrus Me-
 rendæ Brixianus, nullis prorsus notis à Gagatæ historia dissidentem. Nam præterquàm quòd igni admotus confestim
 accenditur, flammamque contrahit, ac bitumen redolet, squalidus est, & niger, crustosus, & perquam leuis. Hoc
 sciet in uniuersum Flandria, Cimbriaque, ubi lignorum penuria incolæ hoc tantum lapide ignem sibi comparant. Fo-
 ditur hoc tempore etiam in Italia Brixiano agro, è cuius fodinis nuper ingentem glebam misit ad me Tridento San-
 tus Santinus diligens pharmacopola ad Corallij insignium. Fuchsius uir aliqui eruditissimus magno errore putat
 (ut libro primo retulimus, eum de pissasphalto differeremus) Gagaten in Tirolensi comitatu repertum, esse pissasphal-
 tum. Verum cur ego in hoc ab eo dissentiam, citato nuper loco latius ostendimus. Porro idem in libro de componen-
 dis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Gagaten censet esse succinum illud nigrum, quod nobis uulgò Ambra ne-
 ra uocatur. Sed in hoc similiter eum (pace sua dixerim) hallucinari clariùs esse opinor, quàm ut pluribus demonstrè-
 tur. Nam ut omittam absurdum mihi planè uideri, quòd succinum lapidis nomine dignetur, illud non est squalidum,
 neque crustosum; sed in superficie potius læue, & lucidum satis apparet. Sunt qui existiment fossiles quosdam carbo-
 nes, quos in pluribus locis effodi in Germania tradidit Georgius Agricola uir doctissimus, & in fossilibus medicamen-
 tis indagandis hodie facile princeps, esse lapidem Gagaten, quòd carbonem non aliter quàm è ligno parati igne ac-
 cendantur. Veruntamen cum hi flammam non edant, nisi foliis excitentur, nec ullum bituminis odorem spirent, eo-
 rum opinio planè refellenda uidetur. Siquidem Gagates adeò bitumine prægnans est, ut accensus pieis ferè modò fla-
 gret, & nugerrimum emittat fumum. Quin & oleum copiosum reddit, ubi uitreis organis conclusus, ignium ui peru-
 ritur. Hoc commendauit Mesues demoniacis, epilepticis, paralyticis, spasmicis, tetanicis, arthriticis, ab utero sus-
 focatis, & conceptum non admittentibus. Quod tamen à carbonibus ijs elici non potest, cum omni penitus humore
 destituantur. Gagatæ historiam, & uires tradidit Galenus lib. IX. de simplicium medicamentorum facultatibus, his
 uerbis. Est & alius lapis colore atro, qui ubi igni admotus fuerit, persimilem bitumini odorem exhibet. quem Dio-
 scorides, nonnullique alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine Gagatem, unde & ipsi lapidi nomenclatu-
 ram inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium non uidi, tametsi parua nauicula totius Lyciæ litora legerim, quò uide-
 licet, quæ in ea sunt, inspicerem. Crustaceos uerò lapides nigros, & qui in ignem additi exilem flammam ederent,
 complures Cœle Syria asportauit, natos in colle, mari mortuo, quod uocant circumdato, quæ orientem spectat, ubi &
 bitumen est: eratque lapidum odor similis bitumini. Vtebarque eis ad flatuosos tumores in genu diuturnos, & agrè cu-
 rabiles, mistis uidelicet facultatibus, quæ ad hoc symptoma probatæ fuerant. Planeque uisum est mihi euidentiore
 earum facultatem reddidisse. Miscui uerò ipsum & Barbaro quam uocant, & palam medicamentum effectum est exic-
 cantius, adeò ut & sinus contraheret, nedum cruenta uulnera glutinaret, ad quæ competere maxime creditur. ha-
 ætenus Galenus. Ceterum Plinius lib. XXVI. cap. XIX. existimasse deprehenditur, quòd quemadmodum in medi-
 camentis sibi uiribus mutuis respondent Thracius lapis, & Gagates; ita uterque in aqua demersus accendatur, &
 conflagret, restinguatur uerò in oleo. Quod tamen falsum est: quandoquidem Dioscorides ubi memoriæ prodidisset
 Thracium lapidem iisdem uiribus esse præditum, quibus & Gagates; subdidit Thracio illud peculiare adscribi, quòd

Gagatæ lapi-
 dis conside-
 ratio.

Fuchsi erroi.

Gagatæ histo-
 ria, & uires ex
 Galeno.

Plinij lapsus.

Achatæ lapi-
dis historia, &
uires.

aqua demersus accendatur, & oleo restinguatur. quod tamen in Gagatæ non accidit. Nim Gagatæ admirandam esse Aëtius testis est lib. II. cap. XXI. quippe si igne inflammetur, meroque restinguatur, exhibeaturque id uinum cardiacis potandum, confestim leuantur, represso sudore, excitatoque artierum pulsu. Nonnulli Gagaten ad pollicis tenuitatem terunt, septemque continuis diebus colicis è uino propinant drachmæ unius pondere, & integram restituant ualitudinem: poculum interim, quo laborantes bibunt, eiusdem uapores suffientes. Sed quoniam Gagates ab quadam nominis similitudinem, lapidem ACHATEN ita ueteribus appellatum, mihi in mentem redegit, cum is laudetur ad uaria humani corporis incommoda, merito hic aliquid de eo nobis dicendum esse duximus. Repertus primum Achates est in Sicilia, iuxta Achaten fluuium, à quo nomen sibi uendicauit. Lapis hic uarijs constat coloribus, & se inuicem incurfantibus zonis, lineisque, adeo ut quandoque uarias effingant imaginum formas, naturæ tantum penicillo. Id quod maxime testatur Plinius lib. XXVII. capite primo, ubi sic habet. Post hunc annulum regia fama est gemmæ Pyrrhi illius, qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanque habuisse traditur Achaten, in qua nouem Musæ, & Apollo ciitharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ, ita discurrentibus maculis, ut Musis quoque singulis sua redderentur insignia. Hinc igitur creditum est antiquos uocasse Achaten uarijs, ac diuersis nominibus. Vocatur enim phassachates, cerachates, dendrachates, leucachates, hæmachates, corallachates, & id genus alijs: quod quidam columbos, quidam cornua, alij arbores, alij sanguinem, nonnulli corallium coloribus præ se ferant. Prodest Achates (ut Plinius est author) contra scorpionum ictus. Quod in Siculis utique crediderim, quoniam primum eius provincie afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in India inuenti contra eadem pollent, & alijs magnis miraculis. Spectasse etiam prodest oculis. Sitim quoque sedant in os additi. Leoninæ pelli similes, potentiam cæteris ualidiorem habere contra scorpiones dicuntur. In Persis uero suffitu, earum tempestates auerti, & præterea flumina sisti. Argumentum esse, si in feruentes cortinas additi, refrigerent. Sed ut profint, leoninis iubis alligandos. Abominantur hyænæ pelli similes, quod domibus discordiales sint. Sed qui unico tantum colore notatur, inuitos athletas reddit. hætenus Plinius. Lapis, qui Græcis λίθος γαγάτης, Latinis lapis Gagates uocatur: Italis, pietra Gagatæ.

Nomina.

λίθος θρακίας. LAPIS THRACIUS.

CAP. CIIII.

LAPIS Thracias dictus, nascitur in flumine quodam Scythiæ, cui Ponto nomen est. Vis ei gagatæ. Traditur aqua accendi, & oleo restingui: quod in bitumine accidit.

Thracii lapi-
dis mentio ex
Galen.

QUI THRACIUM lapidem ostenderet in Italia, hætenus profecto neminem inueni: nec qui illum alijs in regionibus se uidisse, aut inuenisse testetur, compertum habeo. Eius mentionem fecit Galenus una cum gagatæ lib. IX. de simpl. medic. facultatibus, ubi ita scribit. Est & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc in modum.

Si lapis uratur candenti Thracius igne, &
Post madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuso, penitus restinguitur, adfert
Thracius hunc ad nos pastor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Nomina.

Verum nullus eius in medicina usus: neque Nicander præter graueolentiam, quæ suffitu feras fugat, quicquam ei adscripsit. hæc Galenus. Cæterum nos Thracij lapidis historiam potius fabulosam, quam ueram censemus. Eius nomen Græcum λίθος θρακίας: Latinum, lapis Thracius: Italicum, pietra Thracia.

λίθος μαγνήτις. LAPIS MAGNES.

CAP. CV.

MAGNES lapis optimus est, qui ferrum facile trahit, colore ad cæruleum vergente, densus, nec admodum grauis. Datur cum aqua mulsa trium obolorum pondere, ut crassos humores eliciat. Sunt qui magnetem crematum pro hæmatite uendant.

Magnetis la-
pidis historia.

MAGNES lapis Heraclius, & Sideritis quoque dicitur. Magnes quidem ab inuentore (ut Nicander est author) nomine Magno, qui primus in Ida monte lapidem hunc adinuenit: aut à Magnesia regione, ut Lucretius suis in poematibus scribit. Heraclius uero, uel ab Heraclia urbe, uel ab Hercule: ut enim Hercules immanes domuit beluas, uiribusque subegit; ita Magnes ferrum uicttricem rerum materiam ad se trahens, subigit, & tenet. Quas ob uires Sideritis quoque dicitur. quippe ferrum Græcis σιδῆρος appellatur. Nos autem uulgari idiomate appellamus pietra Calamita. Foditur in Cantabria Hispaniæ, & in uarijs Germaniæ, ac Bohemiæ locis, etsi sæpe casu inueniatur in ferri fodinis. Præstat, qui ex Macedonia, & Magnesia illi contermina conuehitur: sed omnium præstantissimus est Indicus, & Aethiopicus. Differunt Magnetes colore, qui in ijs aut niger est, aut cæruleus nigricans, aut in nigro rufus, aut contra. Optimus est mas, qui non modo celerrime trahit ferrum; sed etiam uim suam in id adeo transfundit, ut possit alterum inherens ferrum ad se trahere. quo fit, ut sæpius acus acum trahat, adeo ut altera alteri subpendeat, nullis appositis adminiculis, ad duodenum usque numerum. Quod item ferreis fit anulis, qui alter alteri inherentes catenæ instar dependent. tametsi postremus non tam pertinaciter inhereat, uti primus, & secundus. Ratio autem cur Magneti tantum facultas insit trahendi ferrum, nulli sanè, quod sciam, adhuc comperta est, nec ulla eam philosophorum inuestigatio unquam assequi potuit. Proinde necessarium fuerit dicere, illi uim hanc peculiarem tribuisse

tribuisse cœlum, & rerum omnium parentem naturam, ut Rhubarbaro uim detrahendi bilem, & Torpedini marinæ stupidam reddendi manum, quæ ipsam uiuentem tetigerit. Nec sanè aliud quicquam inueniri putauimus, quod uiribus Magnetem magis æmuletur, quàm Torpedo piscis. Quandoquidem ut Magnetis admiranda facultas ex una pendente acu in aliam transit acum, & ex anulo in anulum; idem similiter efficit Torpedinis uirtus. Quippe hamo capta, obstupefaciens eius facultas adeò confestim per setas uirgamq; excurrit, ut statim piscatoris manum miro sanè stupore corripiat. Idemq; efficit retibus comprehensa, ui per funem auræ instar excurrente. Cæterum Dinocrates Alexandrinus (Plinius author est lib. x x x i i i i. cap. x i i i i.) Arsinoës de Magnete lapide templum concamerare inchoauerat, ut in eo simulacrum eius è ferro pendere in aëre uideretur. Cuius forsitan rationem secuti Arabes, Turcarumq; sacerdotes (si tamen uera referunt, qui talia scribunt) Mahumeti sacellum è præstantissimo Magnete concamerari iusserunt, ut imposita in eo Mahumeti arca è purissimo ferro conflata, tanquam diuino quodam miraculo in aëre penderet, ita deceptis populis. Trahit itaq; Magnes propria ui ferrum, excepto eo, quod rubiginem cōtraxerit, uel ubi lapis is alio fuerit confricatus, aut ubi adamas propè adferatur. Magneti uim sanè contrariam habet Theamedes lapis in Aethiopiæ montibus nascens, non procul à monte magnetis: quippe quòd appositum sibi ferrum confestim abigat respuatq;. Quo fit, ut qui calceis ferreis per magnetis montem pergunt, pedes submouere nequeant: per alium uerò ambulantes, nunquam pedibus consistant, & ueluti tripudiantes fiant. Magnetis breuiter meminit Galenus lib. i x. simpl. med. sic inquit. Ex lapidibus unus est & magnites, & heraclea, quam uocant, ad similem hæmatitæ uim obrinens. Lapis, qui Græcis λίθος μαγνῆτις, & ἡράκλειος, Latinis lapis Magnes, Magnetes, & Heraclæus appellatur; Arabibus, Hager almagritos, seu Magnathis; Italis, pietra Magnete, & Calamita.

Theamedes lapis.

Magnetis uis ex Galeno.

Nomina.

Λίθος ἀραβικὸς. LAPIS ARABICVS.

CAP. CVI.

ARABICVS lapis maculoso ebori similis. Is tritus illitus hæmorrhoidas exiccat. Eius cinis dentifricio optimus.

NVL LVM hætenus uidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi ostenderit faciem, quapropter non crediderim Arabicum lapidem hoc tempore conuehi in Italiam. Eius tamen nomen Græcum est λίθος ἀραβικὸς, Latine lapis Arabicus; Italicum, pietra Arabica.

Nomina.

Λίθος γαλακτίτης. LAPIS GALACTITES.

CAP. CVII.

GALACTITES appellatur, quod lacteum succum refudet: cinerei tamen est coloris, & gustu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & vlcera conuenienter illinitur. Oportet autem in aqua tritum, pyxide plumbea recondere, propter vim glutini, quod ei obhæret.

Λίθος μελιτίτης. LAPIS MELITITES.

CAP. CVIII.

MELITITES omnia galactitæ similis, hoc tantum interest, quòd dulciorem succum remittit. Eiusdem ut galactites effectus.

GALACTITEN, item Melititen qui mihi ostenderet, hætenus non reperi. Alter tamen (ut Galenus inquit lib. ix. simplicium medicamentorum) Galactites uocatur, quòd in succum solutus lactis speciem reddat. quem admodum alter melitites, quòd succi dulcedine mel gustu representet. Galactitæ meminit Plinius lib. x x x v i i. cap. x. sic inquit. Galactites ex uno colore lactis est. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & synnephiten: tritam lactis succo, & sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fecunditatem: infantium quoq; adalligata collo, saluam facere dicitur: in ore autem liquefcere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. hæc Plinius. Cæterum, ut testatur Agricola, non solum reperitur Galactites in quibusdam Saxonie montibus, in Germania; sed etiam in quorundam fluminum alueis, pariterq; Melitites. Lapis ille Græcè λίθος γαλακτίτης, Latine lapis Galactites, Italicè pietra Galactite uocatur. Hic uerò Græcis λίθος μελιτίτης, Latine lapis melitites, Italis pietra Melitite nominatur.

Galactitæ, & melititæ historia.

Nomina.

Λίθος μοροχθός. LAPIS MOROCHTHVS

CAP. CIX.

MOROCHTHVS lapis, quem aliqui galaxiam, aut leucographida uocauerunt, in Aegypto nascitur. quo, utpote molli, & facile liquefcente, lintheones dealbandis uestibus utuntur. Spiracula corporis obstruere uidetur: conueniens ijs, qui sanguinem expuunt, cœliacis, & vesicæ doloribus, cum aqua potus. itidem fluxionibus vuluæ, & impositus uelleri. Mollibus oculorum collyrijs miscetur: explet enim caua, atque delacrymationes sistit. Idem cerato exceptus, ulcera, quæ fiunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

MOROCHTHVM lapidem nonnullis galaxiam uocatum nasci, fodiq; in Saxonia Germaniæ testis est Georgius Agricola maximus fossilium indagator. Veruntamen cum nec inde, nec ex Aegypto, quod sciam, in Italiam de-

N n 3 feratur.

Morochthi la-
pidis uires ex
Galeno.

feratur, cur plura de eo dicam, non habeo. Morochthi meminit Galenus una cum scissili lapide lib. ix. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquit. Sunt et alij lapides in succum solubiles, ut qui in Aegypto nascitur, quo utuntur ad splendorem linteis conciliandum. Est autem omnium dictorum minime qualitatis particeps, nec adstrictionem, nec morsum, nec absterfionem præ se ferens. quocirca hoc ipsum duntaxat lapidi huic inest, quod desiccet uidelicet: proinde cerato eum miscentes ad cicatricem ulceribus induendam in mollibus corporibus usurpant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus, perinde ut modo dicti. At quanto est maiore emolliendi ui, quam prædicti, quod nullam uidelicet effectricem qualitatem habeat; tanto etiam moderatior est, magisque dolorem leuat. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli leucographida nuncupant. hætenus Galenus. Sed certe nescio qua ratione, aut auctoritate ductus sibi persuaserit Plinius lib. xxvii. cap. xi. hunc non esse lapidem, sed herbam, ubi una cum leuca de leucographide differuit. nisi fortasse fuerit uocabulorum similitudine deceptus. Lapis Græcis Αἶδος μοροχθος, 10

Nomina.

Latinis Lapis morochthus appellatur: Italis, pietra Morochtho.

Αἶδος ἀλαβαστρίτης. LAPIS ALABASTRITES.

CAP. CX.

ALABASTRITES vocatus onyx, crematus, resina aut pice exceptus, duritias discutit. stomachi dolores cum cerato leuat: gingiuas comprimit.

Alabastrites
consider.

ALABASTRITES notissimus lapis est ijs, qui Romana inuiferunt ædificia. Hallucinantur tamen, qui credunt lapidem illum Alabastriten esse, quò hac tempestate torno uaria finguntur uasa, quibusdam subnigricantibus uenis discurrentibus, pellucido leuore, materie uerò adeò imbecilli, ut parum collisa faciliè frangantur. Quando- 20 quidem lapis hic Alabastrite species non est, sed potius gypsi materia. Alabastrites enim, quem antiqui ad uasa unguentaria cauabant, quò diutius unguenta à rancore uindicarēt, nascitur (ut Plinius inquit lib. xxxvi. cap. viii.) circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriæ. Hic cæteris candidior. Probatissimus uerò in Carmania, mox in India, iampridem & Syria, Asiaq;. Vilissimus autem, & sine ullo nitore in Cappadocia. Probantur quàm maxime mellei coloris in uertice maculosi. hæc Plinius. Huius facultates memoriæ prodidit Galenus lib. ix. simplicium medicamentorum, sic inquit. Et alabastrites uocatus unguis, in medicine usum ingreditur combustus. Quidam eum bibendum dant stomachicis. Is Græcè Αἶδος ἀλαβαστρίτης, Latine Lapis alabastrites dicitur: Italicè Alabastro.

Alabastrite vi-
res ex Gal.

Nomina.

Αἶδος θυίτης. LAPIS THYITES.

CAP. CXI.

LAPIS nomine thyites, in Aethiopia gignitur, subuiridi colore iaspidem imitatus: cum diluitur tamen, lacteum succum reddit. Vehementer mordet: tenebras, quæ pupillis obuersantur, expurgat.

Fuch. opinio
reprobata.

THYITEN lapidem neq; ipse hætenus inueni, neq; ab alio compertum scio. Qui fortasse ex Aethiopia tantum petendus est, ubi eum gigni prodidit Dioscorides. Veruntamen Fuchsius medicus singularis doctrinæ, libro il- 40 to de compositione medicamentorum, quem collucupletatum secundò edidit, lapidem Dioscoridi Thyiten dictum; nihil aliud esse censet, quàm lapidem illum cæruleum, qui Italis uulgò Turchina, alijs uerò Turcicus lapis appellatur, ut eius uerba, quæ subiiciam, aperte declarant. Iaspis, inquit, Galeno duplex est. Vna subuiridis, quæ Dioscoridi Thyites, ut alibi diffuse monstrauius, dicitur. Thyites autem non est nisi ea Iaspidis species, quæ quòd aëri & coelo 49 matutino autumnali similis sit, hoc est, cærulea, lacteq; suffusa, ἀέρι ζουσα Græcis, iunioribus Turcica, Germanis Turckes nominatur. Quam certè appellationem uerisimile est ex Thyitis deprauata uoce promanasse, originemq; suam duxisse. Altera uiridis, quæ sic dicta est, quia uiret. Eius duodecim sunt genera, quæ alibi à nobis sunt ordine explicata. Quintum autem genus est Turcica uocata Iaspis, de qua iam diximus. Hætenus de Thyite lapide Fuchsij sententia. Quæ sanè mihi nonnullis rationibus refellenda uidetur. Primum namq; non inuenio, quòd Galeno Iaspis in duo genera digeratur, in uiridem scilicet, & subuiridem, ut illi Fuchsius adscribit. Sed ipsum uiridis tantum meminisse constat lib. ix. simplicium medicamentorum, ubi de eius facultatibus differuit. Nec obstat, quòd Galenus eodem libro in commemoratione Thyitis lapidis ex Dioscoride, hunc coloris esse scribat subuiridis quodammodo, ut iaspis. siquidem Galenus eo in loco Dioscoridis uerba refert, ut ex capituli illius titulo quisq; certior fieri potest: id enim ita 50 inscriptum legitur, Περὶ τοῦ Διοσκορίδους θυίτου, hoc est, De Dioscoridis Thyite. Præterea equidem nescio, quo pacto lapis ille Turcicus possit esse Thyites: quoniam hic tum Dioscoridi, tum Galeno coloris est subuiridis, non autem saturati cærulei, ut ille. Ad hæc si lapis, qui ἀέρι ζου Græcis uocatur, & qui uerè Turcicus est, Iaspidis generibus assignatur (quod ipse quoq; Fuchsius asserit) non uideo, quo modo fieri possit, ut idem sit Dioscoridi Thyites: qui à nemine, quod sciam, inter iaspidum genera recensetur. Postremò mihi quidem non uidetur uerisimile, quòd Turcicus lapis à Thyitis deprauata uoce nomen acceperit. quam enim, quæso, illæ uoces habent inter se similitudinem certè nullam. Quare potius adducor, ut credam eam appellationem fluxisse ab Italica nostra lingua. nam quemadmodum in Italia cæruleus color, quem propriè cæli colorem esse uolunt, uulgò turchino uocitatur; ita etiam inibi lapis is, de quo sermo est, à colore, quem cæruleum habet, Turchina nominatur. Ex qua nomenclatura postea faciliè factum esse arbitror, ut eundem lapidem iuniores Turcicum appellauerint: atq; adeò simili imitatione fortasse ducti Germani ipsum Turckes dixerunt. Lapis, qui Græcis Αἶδος θυίτης, Latinis item Lapis thyites appellatur.

Nomina.

Λίθος Ἰουδαϊκός. LAPIS IUDÆICVS.

CAP. CXII.

IUDÆICVS lapis in Iudæa nascitur, glandis effigie, candidus, scita admodum configuratione, lineis æqualiter inter se distantibus, quasi industria detornatis. Solutus nullam qualitatem manifestam gustui repræsentat. Potest ciceris magnitudine tritus ad cotem, ut collyrium, cum calidæ aquæ cyathis tribus, potu difficultati urinæ auxiliari, & calculos in uesica comminuere.

LAPIS è Iudæa allatus, unde & illi nomen, passim in officinis habetur. Vtuntur eo medici nō modò ad uesicæ calculos, sed etiam ad eos, qui in renibus fiunt, Galenum secuti, qui libro nono de simplicium medicamentorum facultatibus, eius faciem ac vires descripsit, his uerbis. Est & alius lapis uiribus ualentioribus in Palestina Syria proueniens, colore candido, specie concinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellitant eum à loco, in quo nasci consuevit, Iudæicum, utiunturq; ad uesicæ lapides in cote soluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes. Sane in quibus nos experti sumus, profecit nihil, quod ad lapides uesicæ pertinet: uerum ad eos, qui in renibus hærent, efficax est. Λίθος Ἰουδαϊκός ita Græcis, Latinis uerò lapis Iudæicus nuucupatur: Arabibus, Hager alyendi, seu Hagiar alihend: Italis, pietra Giudaica: Germanis, Iudenstein.

Lapidis Iudæici vires ex Galeno.

Nomina.

Λίθος ἀμιάντος. LAPIS AMIANTVS.

CAP. CXIII.

AMIANTVS lapis in Cypro nascitur, scisso alumini similis. quo, utpote flexili, telas & uela tantum spectaculi gratia texunt, quæ ignibus iniecta ardent quidem, sed flammis inuicta splendoriora exeunt.

LAPIDEM Amiantum (ut in alumine retulimus) officinæ ac medici Alumen plumeum uocant, id esse existimantes, quod Græcis scissile dicitur. Sed, meo quidem iudicio, falluntur, cum plumeum alumen ijs uocatum nulla adstringenti ui polleat, sed aeri, nec in ignem coniectum comburatur, quod Amianti est proprium. In hac uulgari opinione, ego quoq; unâ cum plerisque rei metallicæ studiosis iampridem uersatus sum, donec clarissimus medicus Lucas Ghinus legitimum alumen scissile Pisis ad me misit, facie adeò Amianto simile, ut nisi adstrictoria uis, qua pollet, ipsum ab Amianto plurimum differre gustui indicasset, alterum sanè ab altero discernere nesciuissem. Nihilominus & ex eo discrimen cognoscitur, quòd hoc in ignem proiectum statim exurit, ille uerò nequaquam. Hinc itaq; fit, ut haud dubiè credendum sit Alumen plumeum uocatum legitimum esse Amiantum. Cæterum non desunt impostores (ut auctor est Brasauolus Ferrariensis) qui lapidem Amiantum simplicibus mulierculis ostendant, uendantq; sæpenu-mero pro ligno Crucis Seruatoris nostri. Id quod facile credunt, cum igne non comburatur, quòdq; ligni modo plurimis constet lineis intereurstantibus. Meminit Amianti Plinius libro XXXVI. cap. XIX. ubi sic inquit. Amiantus alumini similis nihil igni deperdit. Hic ueneficijs resistit omnibus, priuatim magorum. Eius nomen Græcum Λίθος ἀμιάντος: Latinum, Lapis Amiantus: Italicum, pietra Amianto.

Amianti lapidis confid.

Fraus impostorum.

Nomina.

Λίθος σάπφειρος. LAPIS SAPPHIRVS.

CAP. CXIIII.

SAPPHIRVS lapis percussis à scorpione, potu prodesse existimatur. Contra intestinas exulcerationes bibitur. Excrecentia in oculis, uasq; & pustulas inhibet, & ruptas membranas cogit.

SAPPHIRVS gemma colore constat cyaneo, perquam translucido. Lapis est omnibus notus, quod annulis, & torquibus, quæ collo gestantur, frequenter inseratur. Plinius Sapphiros aureis punctis collucere scribit libro XXXVII. cap. IX. Veruntamen hac ætate nullum hæcenus uidi Sapphirum, qui aureis colluceret scintillis, sed colore tantum cyaneo, adamantis modo translucido. Quo fit, ut putandum sit aut nostri usus sapphiros esse cyanos gemmas sapphiri æmulas: aut hac inre errasse Plinium fatendum, quòd fortasse cærulcum lapidem peculiariter uocatum, quem Mauritanii azulum, uel lazulum dicunt, pro Sapphiro acceperit. Nam nullus præter hunc inter gemmas aureis emicat scintillis. Sapphiri vires perquam breuiter perstrinxit Galenus, cum tantum ad scorpionum ictus haustum prodesse scripserit. Cæterum adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quæ aduersus uenena, & pestiferos affectus parantur, non modò sapphiri, sed smaragdi, carbunculi, granati, sardonijs, hyacinthijs: tametsi præter medicorum spem, potantes plerunq; fallant: quòd raræ admodum sint seplasiæ, quæ huiusmodi gemmas agnoscant, & legitimas habeant. Caueant itaq; medici, ne decipiantur. Id enim fiet, si ubi ijs opus fuerit, peritissimos probatq; fidei consuluerint gemmarios, quippe gemmarum ramenta, quæ in seplasijs habentur, adulterijs, & imposturis non uacant. Adde, quòd plerunq; alterum alterius uice supponunt. Putant enim chrysopaios aureo colore nitentes hyacinthos esse, qui tamen amethystum colore referunt. Præterea obseruandū est, ut gemmarum ramenta, siqua legitima, præclarq; inueniuntur, quin & margaritæ, & corallia super lapide porphyrite tandiu atterantur, usquedum redigantur in puluerem tenuissimi pollinis instar. Et sanè aduertant medici, quibus cura est, ut plus honoris, quam auri lucentur, ne corallia in æneis mortarijs conterantur. Nam si id inconsultè fiat, derafis delinatisq; æneis mortarijs, ferræisq; pistillis, æris, & ferri scobs corallijs admista, noxium & uenenosum reddet medicamentum, magna ægrotantium iactura. Quandoquidem uidi ego sæpius mulierculas, quæ corallia & margaritas

Sapphiri consideratione.

Cautiones quædam.

Nomina. margaritas in aeneis mortarijs contriuerunt, & subinde suis egrotantibus propinarunt, qui ijs degustatis in maximū deducti sunt discriminē. Qui lapis Λίθος Σαφείρος Græcis, Lapis sapphirus item Latinis dicitur: Italis, Saphiro.

Λίθος μεμφίτης. LAPIS MEMPHITES.

CAP. CXV.

MEMPHITES in Aegypto iuxta Memphin inuenitur, calculorum magnitudine, pinguis, uersicolor. Tradunt trito, & illito, quæ urenda, aut secanda sunt, sine periculo obstupefcere, ita ut non sentiant cruciatum.

Λίθος σεληνίτης. LAPIS SELENITES.

CAP. CXVI.

SELENITES lapis, quem aliqui aphroscelenon appellarunt, quoniam noctu inuenitur lunæ imaginem reddere, quæ cum ea quidem augetur, & decrescit. Nascitur in Arabia, candidus, translucens, leuis. Huius ramenta comitialibus in potu dari iubent. Eo ceu gestamine ad amuleta mulieres utuntur. Arbores adalligato eodem frugifera redduntur.

Memphitæ, & Selenitæ consideratio.

Crytalli historia.

Plinii sētētia explosa.

Crytalli uires.

Nomina.

MEMPHITES lapis hodie, quod sciam, ad nos ex Aegypto non adfertur, tametsi uulnerarijs medicis sæpius desideretur, ubi integra partium sectione sit opus. Seleniten uero etsi antea non uideram; emi tamen hoc anno à peregrino quodam, qui è Galitia Hispaniæ, ubi diui Iacobi templum inuiserat, in patriam reuertebatur. Hic lapis uiri modo translucet, & facile in tenues finditur laminas. quo fit, ut ijs in locis, ubi frequentissimū habetur, uiri uices expleat, ad concludendas ædificiorum fenestras. Quidam, quod speculi imaginem reddat, Specularem lapidem uocant. Cæterum quoniam hic translucidus lapis Crytallum nobis in mentem redegit, cum expetatur id sæpius in medicum usum, silentio inuoluendum non duximus, CRYSTALLVM itaq; (ut Plinius inquit lib. XXXVII. cap. II.) gelu uehementiore concrefcit, nec aliubi certè reperitur, quàm ubi maximè hybernæ niues rigent, glaci- emq; esse certum est, unde & nomen Græci dedere. Hæc Plinii de crytallo sententia. Nos uero contrà rationibus nō obscuris innixi (quod etiam peritissimus Agricola sentit) Crytallum censemus nec glacie, nec niue fieri unquam: sed eo ipso humore, quo in terræ uisceribus gignitur beryllus, adamas, & alij id genus lapides. Gigni autem crytallum ex humore omnium purissimo sanè constat, quod omnium gemmarum clarissimum, translucidissimūq; sit. Probatur sic gigni, non autem (ut Plinius inquit) ex glacie, uel niue: quoniam unaquæq; glacies quantumuis longo tempore concreta in algidissimis montibus, à quibus nec hyeme, nec æstate nix unquam recedit, etiam si è profundis partibus eruatur, liquefcit tamen in calidis locis reposita, non modò ignis, sed solis etiam calore. Nanq; id ipsum Crytallo eueniret, igni uel solibus admoto, si è niue aut glacie concrefcere: reperireturq; tantum in montibus perpertuò niuosis. Verum enimuero cum reperiatur etiam in marmorum, aliorumq; lapidum, & metallorum fodinis in Hispania, Germania, Scythia, Cipro, Carmania, & in Nerone, & Chiti rubri maris insulis, quin & in agris, ubi seges se- ritur, ubi aratro sæpius magnas crytalli glebas fodere bubulci, liquidò sanè cōstabit, ex alia materia gigni crytallum, quàm glacie. Siquidem id, quod in præruptis montium scopulis inuenitur, superficie tenuis coherens, ex purissimo lapidescente humore in uisceribus terræ concrefcere non dubitauerim: quod tamen tractu temporis à pluuiarum impe- tu, quæ in præruptis montium uniuersam deradunt terram, denudari crediderim. Quapropter non temerè dixit Pli- nius, liquidò se affirmare posse in cautibus alpium nasci adeò inuijs, ut plerunque fune pendentes id extrahant homi- nes. Huic alia accedit ratio, quod glacies per aquas innatet, crytallum uero illico subsidat. Præstantissimum illud existimant, quod album & aquæ clarissimæ modo pellucidum uisitur. Vis crytallo adstrictoria: proinde datur in puluerem tenuissimum tritum utiliter dysentericis ex uino austero. Alba uteri profluvia sistit, lac uero nutricibus au- get. quod à Tridentinis mulieribus didicimus. Fiebat quondam antiquis è Crytallo pila, qua aduersis solis radijs ex- posita medici corpora urebant, igne inde concitato. Sed ijs tantum id cauterij genus admovebant, qui candente ferro perterriti curari reformidabant. Sed & nos huiuscè cauterij periculum fecimus, non sine egrotantium, & astanti- um admiratione. Lapis, qui Græcis Λίθος μεμφίτης, Latinis lapis Memphites, Italis pietra Mèphite uocatur, Qui uero Λίθος σεληνίτης Græcè, Lapis selenites Latine, Pietra selenite Italicè appellatur.

Λίθος ἱασπίς. LAPIS IASPIS.

CAP. CXVII.

IASPIDVM quædam smaragdum imitatur: alia crytallum, colore similis pituitæ: alia non dissimilis aëri, ob id uocatur aërizusa: alia ueluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento uocatur. quædam lineis albis resplendentibus præcingitur, Assyrios appellata. alia terebinthinæ similis, quæ terebinthizusa dicitur. alia colore callaida gemmam æmulatur. Omnes amuleta esse traduntur, & accelerare partum femoribus appensæ.

Iaspidum ge- nera.

IASPIDVM genera longè plura recensentur, quàm quæ à Dioscoride describuntur. Quandoquidem quædam uisitur cæruleo copioso, aut glauco pingui similis, id est, uiridis lacte suffusa. Alia purpurea, qualis nascitur in Phrygia. Alia rosea, & quasi floribus tincta, qualis in Ida monte profundissimis specubus foditur. Alia ex purpura cærulea, qualis inuenitur in Cappadocia. Alia ex rubro nigra. Alia iecoris imitatur colorem, quæ si saturatione co- lore reperiatur, lineis eiusdem coloris diluti, & nigri cingi solet. Quædam niuem imitata rutilis punctis respergitur. Quædam

Quedam onyche pungiuntur, aut ex altera parte iaspis est, ex altera onyx; proinde iasponyx uocata. Alia cuius altera parte sit purpurea, altera uiridis, nec utriusque pellucens, sed qua parte uirescit. In summa uaria est Iaspidum natura. Suspendas ad plura ualere aiunt, nempe ad omnem sanguinis fluorem, ad protegendum conceptum, & partum iuuandum, ueneremque inhibendam, & febrem, & hydropem fugandam. Nec desunt superstitiosi, qui dicant Iaspidas homines reddere gratos, potentes, ac tutos, si quibusdam magicis uerbis admurmurentur, priusquam suspendantur.

Iaspidum natura.

Ex tot Iaspidis generibus uiridis tantummodo meminit Galenus lib. ix. simplicium medicamentorum, ubi de fasciatis eius ita differuit. Proprietatem nonnulli lapidibus quibusdam testimonio suo adscribunt talem, qualem reuera habet Iaspis uiridis, nempe stomachum, uentrisque os adiuuans appensa. Ac nonnulli quoque ipsam anulis inserrunt, scalpuntque in ea draconem radios habentem, uelut rex Nechepsos scripsit in quartodecimo libro. Sanè huius ego quoque lapidis abunde periculum feci. Torquem enim ex huiusmodi lapillis confectum à collo suspendi, ita ut lapides os uentris contingerent. Apparebant autem nihilominus prodesse, etiam si sculpturam non haberent, quam descripsit Nechepsos. haftenus Galenus. Qui lapis Latinis Iaspis, Græcis Ἰάσπις dicitur: Italis, Diaspro.

Iaspidis uires ex Gal.

Nomina.

Λίθος αἰτίτης. LAPIS AETITES.

CAP. CXVIII.

AETITES lapis est ueluti prægna, cum quatitur, alio in utero sonante. Grauidis continet partus, cum lubricæ sunt uulvæ, & parum tenaces, sinistro brachio adalligatus: sed parturientibus è brachio amoueatur, & feminibus alligetur, ut sine doloribus pariant. Furem deprehendit, si quis in pane conditum offerat: fur enim mansum deuorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Tritus, & cerato exceptus, cyprino, aut gleucino, aut alio exalfaciante, comitiales magnificè iuuat,

AETITEN Græci, Latini Aquilæ lapidem dicunt, quod aliquando in earum reperitur nidus. Variat lapis hic tum colore, tum magnitudine. Meminit huius Plinius libro xxxvi. cap. xxi. his uerbis. Aëtite lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, sicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos inueniri, marem, & foeminam: nec sine ipsis parere, quas diximus aquilas, & ideo binos tantum. Genera eorum quatuor. In Aphrica nascentem, pusillum, & mollem intra se, ac uelut in aluo habentem argillam suauem, candidam: ipsum friabilem, quem foeminei sexus putant. Marem autem, qui in Arabia nascitur, durum, gallæ similem, aut subrutilem, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Aphrica nascentibus similis, amplior tamen, atque dilatatus. cæteris enim globosa facies. Habet in aluo arenam iucundam, & lapillos: ipse tamen mollis, ut etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiusius appellatur, nascens iuxta Leucadem in Taphiusa, qui locus est dextra nauigantibus ex hac ad Leucadē. Inuenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic est in aluo lapis, qui uocatur callimus, nec quicquam tenerius. Haftenus de aquilinis lapidibus Plinius. Λίθος αἰτίτης Græcis dictus, lapis Aëtites Latinis uocatur: Arabibus, Hager achtamach: Italis, pietra d'Aquila.

Aëtite lapidis historia, & uires.

Nomina.

Λίθος ὀφίτης. LAPIS OPHITES.

CAP. CXIX.

OPHITAE genera multa, quidam ponderosus, & niger, alter cinereo colore spectatur, punctis distinctus, tertius lineis quibusdam candidis intercinctus est. Omnes alligati contra capitis dolores, & serpentium ictus profunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo, & capitis doloribus auxiliari,

OPHITAE lapidis meminit Plinius libro xxxvi. cap. vii. sic inquit. Ex ophite columnæ, sed parue admodum inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati, & serpentium ictus. Quidam phreneticis, ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra serpentes autem à quibusdam laudatur, præcipue ex his quem tephriam appellant à colore cineris. hæc Plinius. Verum Ophites marmor, quod uulgo uocamus Serpentino, porphyritæ ferè lapidis instar durissimus est, colore minime nigricante, nec candido, nec cinereo, ut in suo requirunt Dioscorides, & Plinius, sed uiridi saturato dilutis eiusdem coloris maculis resperso. Ex quo sanè constat antiquorum Ophiten à nostrate maxime fuisse diuersum. Ophite lapidis uires tradidit Galenus lib. ix. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Ophites quem uocant lapis ustus extergendi confringendi que uim possidet, ceu etiam uitrum. Admodum enim & ipsum ex uino albo ac tenui epotum lapides uesicæ comminuit. Verum ipsum in lapidibus quispiam fortè non numeret. Et infra à in Iaspidis uiridis mentione de Ophite ita scribit. Porro lapidem ophiten (deprauati sunt Græci codices, qui habent, ὀφειτίτης) uir fide dignus reuera iuuare morsus à uipera suspensum retulit. Sed eiusmodi facultates extra usum sunt methodo constantem: uelut etiam Hieracitis, & Indici, cum profluentem ex hemorrhoidibus sistunt sanguinem. Lapis Græcis λίθος ὀφίτης, Latinis Lapis ophites, Italis pietra Serpentina uocatur.

Ophite lapidis historia.

Ophites marmor.

Λίθοι ἐν τῶν σπγγίῳ. LAPIDES IN SPONGIIS.

CAP. CXX.

LAPIDES in spongijs inueniuntur, qui uesicæ calculos rumpunt, in uino.

Lapidū spon-
giarū uires
ex Galeuo.

LAPIDES in spongijs reperti, omnibus notissimi sunt: quippe quod rarissima sint spongiæ, quæ hisce lapidi-
bus uacent. Horum uires retulit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Lapidēs, qui reperiun-
tur in spongijs, frangendi uim obtinent, non tamen ita ualidam, ut lapidem in uesica comminuant, unde qui id scrip-
tum reliquerunt, mentiti sunt: uerū qui in renibus consistunt rūpunt, uelut qui ex Cappadocia conuehuntur, quos
in Argeo nasci aiunt. Soluuntur autem hi in succum colore lacteum. ex quo liquet, quod extenuandi uim obtinent,
absque ut insigniter excafaciant. *Λιθοὶ ἐν τοῖς ἀσπυγγοῖς* Græcè, Lapidēs in spongijs reperti dicuntur: Arabicè,
Hagiar alsefengi: Italicè, pietre delle spugne.

Nomina.

Λιθοκόλλα. **LITHOCOLLA.**

CAP. CXXI.

LITHOCOLLA glutinum, quo lapides coniunguntur. conflatur autem ex marmore, lapide
Pario, & taurino glutine. Poteſt candente specillo admotum, incommodos oculis pilos replicare.

Λιθος ὀστρακίτης. **LAPIS OSTRACITES.**

CAP. CXXII.

OSTRACITES testæ similitudinem habet, crustosus, & in laminas fissilis. quo mulieres ad
detrahendos pilos, pro pumice utuntur. Menses drachmæ pondere potus ex uino sistit. Si quatuor
diebus à purgatione bibatur ficilici pondere, scæminis præstat ne concipiant. Cum melle autem im-
positus, mammarum inflammationes lenit, & nomas cohibet.

Ostracitæ la-
pidis confid.
& uires.

OSTRACITEN lapidem, quo pumicis uice usa est antiquitas, hætenus mihi uidere non licuit: quanquam
reperiri hunc in Hildesheimio circa antrum à nanis appellatum, colore subrubeo, & ostracorum testis similem, li-
bro quinto de natura fossilium scribit Agricola. Eius uires tradidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum,
sic inquires. Porro ostraciten uocatum lapidem prædicare quosdam audio, quasi desiccandi ualenter facultatem ob-
tineat, temperatam ex adstrictione, & acrimonia, uelut & Geoden nomine, pupillas expurgare, & uberum testium
que phlegmonas sanare, ex aqua uidelicet inunctum. **Lapis** Latinis ostracites, Græcis *λιθος ὀστρακίτης* dicitur: Ita-
lis, pietra ostracite.

Nomina.

Σμύρις λίθος. **SMYRIS LAPIS.**

CAP. CXXIII.

SMYRIS lapis est, quo annularij scalptores lapides expurgant, ad erodendum, & urendum utilis:
gingiuis, quas humor uexat, prodest: dentifricio commendatur.

Ἄμμος αἰγιαλῆτις. **ARENA LITORALIS.**

CAP. CXXIII.

ARENA è litoribus sole feruefacta, hydropicorum tumores exugit, si capite tenus in ea obru-
antur. Torreris solet ad aridos fatus, pro milio aut sale.

Smyridis con-
sider. & uires
ex Galeno.

SMYRIS uulgò nobis Smeriglio, notissimus est lapis, præsertim quod eius puluere expoliantur gemmæ, &
armorum omne genus. Vitrum quoq; Smyride lapide finditur, quemadmodum & adamante, tanta inest ei durities.
Huius uires Galeno lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis describuntur. Sed & Smyris uocata, quod
multum abstergentem habeat facultatem, clarum est uel ex eo quod dactylioglyphi, hoc est, qui anulos exculpunt,
eum in usum illo utantur. Quinetiam quod dentes pueros efficiat, experti sumus. **Lapis**, qui Græcis *λίθος σμύρις*,
Latinis lapis Smyris appellatur: Italis, Smeriglio. Quæ uerò Latinis Arena litoralis, Græcis *ἄμμος αἰγιαλῆτις*,
Italis Arena marina dicitur.

Nomina.

Ἀκόννη νάξια. **LAPIS NAXIUS.**

CAP. CXXV.

E' COTE Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit. uirgi-
num mammas cohibet, nec incrementum patitur. Potum ex aceto lienem absumit, & comitialibus
prodest.

Λιθος γεώδης. **LAPIS GEODES.**

CAP. CXXVI.

GEODES lapis adstringit, siccatur, caligines oculorum discutit. Illitus autem ex aqua testium,
mammarumque inflammationes sedat.

NAXIUM lapidem, itemq; Geoden, nullus est, quod equidem sciam, qui hodie cognoscat ostendatq; in Ita-
lia uel ibi inuentos, uel aliunde allatos: tametsi in Misnia, & Saxonia nasci hos scribat Agricola. Naxius autem,
Galenī testimonio, non solum uirginibus mammarum incrementum prohibet, sed & pueris testes crescere non pati-
tur, tanquam uidelicet particeps facultatis refrigeratoriæ. **Lapis**, qui *Ἀκόννη νάξια*, Græcis, Latinis lapis Na-
xius,

Nomina.

xius, ut etiam Italica pietra Naxia nominatur. Qui uero λίθος γεώδης Græcè, lapis Geodes Latine, pietra Geode Italicè dicitur.

Nomina.

τῇ πάσα. TERRA OMNIS.

CAP. CXXVII.

OMNIS terra, ad medendi usum recepta, summam & primam uim habet refrigerandi, meatúsque obducendi, occludendiq; : sed specie distat, cum alia adiunctis quibusdam ad alia sit utilis.

τῇ ἐρετρίας. TERRA ERETRIA.

CAP. CXXVIII.

ERETRIADES duæ sunt, una uehementer alba est, altera cinericia. Optima habetur ad cinereum colorem uergens, perquam mollis: quæ si per æramenta tractim ducatur, lineam uiolaceam refert. Lauatur, ut cerussa, aut hunc in modum. Teritur seorsum, & cum aqua, & ubi pessum ierit, humor leuiter excolatur: siccata solibus, iterum teritur interdiu, adiecta aqua, ut uespere confidat: antelucanis colo excernitur, & demum in sole trita, si fieri potest, digeritur in pastillos. Quod si tosta desideretur, pastilli magnitudine ciceris in fictile perforatum conijciuntur, oreque uasis diligenter obturato, supra carbonès candentes continenter follibus perflantur: ubi uero cinis in fauillas se conuertit, aut æereum colorem contraxit, exempti reconduntur. Vim habet adstringentem, & refrigeratorem, leuiter mollientem: caua explet, & sanguinolenta conglutinat.

τῇ σάμια. TERRA SAMIA,

CAP. CXXIX.

SAMIA præfertur candida, leuis, tangenti linguæ glutinis modo adhærescens, mollis, succosa, friabilis: cuiusmodi est, quam aliqui collyrion uocant. Duæ enim species eius: unam antè diximus: altera aster appellatur, crustacea, & cotis modo prædensa. Vritur, ac lauatur, ut eretria, uimque consimilem habet. Sanguinis reiectiones sistit: scæminis fluxione vuluæ laborantibus, cum flore syluestris punicæ datur. Testium, & mammarum inflammationes, illita ex rosaceo, & aqua, refrigerat: sudores arçet. contra serpentium morsus, & uenena pota ex aqua auxiliatur.

λίθος σάμιος. LAPIS SAMIUS.

CAP. CXXX.

SAMIUS lapis in Samia terra inuenitur, quo aurifices utuntur poliendo auro, ut resplendeat. Probatum candore, & duritia. Vis ei adstrictoria, & refrigerans. prodest stomachicis potus. sensus hebetat: verum ad fluxiones oculorum, & ulcera, cum lacte efficax est. Partus, ut tradunt, adligatus accelerat, & conceptus scæminarum custodit.

TERRA, quam Samiam uocant, an ex Samo deferatur in Italiam, non equidem ausim affirmare: tametsi hæc usum in medicina maximum præstiterit Galeni tempore, qui ea, quæ aster appellatur, tanquam præstantiore semper usus est. huic tamen Dioscoridi præfertur illa, quam aliqui collyrion uocant. Sunt qui putent Samium aster illum esse lapidem, quem seplasia Talchum nominant. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur. quandoquidem Talchus lingue contactu nunquam glutinis modo adheret, attritu contumax est, nec cotis instar prædurus uisitur. Adde quod Talchus non sit crustosus, sed squamosus, translucidus, ut uitrum, ac leuis: & quod non nisi magno labore, & diutino igne comburi possit: nec id quidem per se fieri potest, nisi quibusdam admistis. quod tamen Samio asteri non euenit, utpote qui facile, teste Dioscoride, eretriæ terræ modo comburatur. Ad hæc sciant medici Talchum ebibiti strangulari, non secus ac gypsum: cum tamen Samius aster perinde atq; Lemnia terra, contra uenena, & uenenosorum serpentium ictus maximè auxiliatur, & ut illa labijs & linguæ inhæreat. Id quod aliquando animum traxit ad credendum, eam terram uel Samiam, uel Samiæ similem esse, quam magnificiunt circulatores, qui serpentes circumferunt, à Melita insula allatam: quamque uulgo uocant Pietra di san Paolo. Siquidem hæc colore candida spectatur, linguæ tangenti pertinaciter adhærescit, mollis est, & succosa, facileq; friabilis: & aduersus uenena, & serpentium ictus Lemniæ uicem explet. Cæterum neq; illud ausim asserere, quod lapis Samius uocatus ad nos conuehant mercatores, quo aurifices aurum, & argentum antiquitus poliebant: etsi hunc quoque in Germania reperiri scribat Agricola. Terra Samia sic Latinis, atque Italis, ut γῆ σάμια Græcis appellatur. Lapis uero λίθος σάμιος Græcè, Lapis Samius Latine, & pietra Samia Italicè nominatur.

Terra Samiæ consider.

Nomina.

τῇ χία. TERRA CHIA,

CAP. CXXXI.

CHIA eligi debet candida, uergens ad cinereum, Samiæ similis. Est autem crustosa, albaque, sed fictitij formis differens. Vis eadem, quæ & Samiæ. extendit faciem, & erugat, atque splendidâ reddit: colorem in facie, & corpore toto commendat. in balneis pro nitro deterget.

τῇ

Τῆ σελινουσία. TERRA SELINUSIA.

CAP. CXXXII.

E A D E M præstat Selinusia. maximè laudatur, quæ uehementer resplendet, candida, friabilis, & humore dilui celerrima.

Τῆ κιμωλία. TERRA CIMOLIA.

CAP. CXXXIII.

CIMOLIAE duo genera, candida, & ad purpureum inclinans. Optima existimatur, quæ in natam habet pinguitudinem, tactuque frigida sentitur. Vtraque aceto diluta, parotidas, & alia tubercula discutit. Ambusta igni, si statim cimolia oblinantur, pustulas non sentient: testium duritias, & totius corporis collectiones cohibet: igni sacro imponitur. In summa, utraque multum in medicina commendatur, si incorruptæ originis, nec spuria assumatur.

Τῆ πνιγίτις. TERRA PNIGITIS.

CAP. CXXXIII.

QVÆ pnigitis dicitur, colore ferè eretriæ similis est, grandioribus tantum glebis: manum si quis admoueat, refrigerabit: tactu linguæ usque adeo glutinosa, ut pensilis hæreat. Cui effectus idem, qui cimoliæ, paulò tamen infirmior. Hanc aliqui pro eretriade uendunt.

Οἶσρα κα τῶν ἱπνῶν. TESTÆ FORNACEÆ.

CAP. CXXXV.

FORNACEÆ testæ uehementer tostæ, crustas ulceribus obducunt: quare prurigini, & pularum eruptionibus, medentur. Podagricis profunt: strumas discutiunt, cerato exemptæ.

Τῆ ἐκ τῶν καμίνων. TERRA FORNACVM.

CAP. CXXXVI.

FORNACVM terra, quæ retorrída fuluescit, eiusdem cum testa effectus.

Τῆ μηλία. TERRA MELIA.

CAP. CXXXVII.

MELIA colore cineream eritream imitatur, aspera tactu: ea digitis friata, derasi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminosam, sed remissiufculam, id quod gustu deprehenditur: modicè linguam siccatur: purum corpus reddit, & colorem commendat: pilos extenuat: vitilignes, & lepras abstergit. Pictoribus usum præbet, ut colores diutius perennent. Emplastris uiridibus, quæ chloræ dicuntur, efficaciter inferitur. Ex omni melia terra, & omni alia in uniuersum, eligi debet recens, mollis, non lapidosa, friabilis, quæ cum humorem attigerit, facillè resoluatur.

Nomina. QVANVIS terra Erctria, Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigitis, & Melia antiquis notissimæ fuerint, & in usu medico frequentissimæ, ut author est Galenus; tamen ab his, qui nos præcesserunt, adeo neglectas fuisse constat, ut nulla amplius, quod sciam, ad nos adferatur. Quamobrem non operæpretium duxi, ut in singulis moram traherem, ac de earum historia & uiribus latius differemus. Quæ terræ γῆ χία, σελινουσία, κιμωλία, πνιγίτις, μηλία Græcis, Latinis, terra Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigitis, Melia: Italus, terra Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigite, Melia uocantur: Arabibus uerò terra Cimolia Teri chimolea, seu Thin chimulia: Pnigitis, Teri hanem.

Τῆ ἀμπελίτις. TERRA AMPELITIS.

CAP. CXXXVIII.

EX AMPELITIDE terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syriæ nascitur, laudatur in primis nigra, piceæ longos carbonēs referens, modicè assulosa, æquabili splendore, quæ detrita, accepto oleo, statim eliquescit. Vitiosa censetur candida, & cinerea, quæ in liquorem non resoluitur. Vim dissipandi, & refrigerandi habet. ad calliblephara additur, tingendis capillis idonea. Vfus eius ad illinendas uites, sub germinationis tempus, utpote cum innascentes uermiculos enecet.

Ampelitis terre confid. AMPELITIS, ut author est Galenus libro nono simplicium medicamentorum, hoc sibi nomen iure uendicauit, quòd antiquis in frequenti haberetur usu, ad præseruandas ab erucis uitium gemmas prima earum germinatione, quemadmodum nos uisco circumlito nostras tuemur in Hetruria. Pharmacitis uerò dicitur, quòd medicamentoſa maximè sit. Siquidem non modò uermiculos ad uites ascendere inhihet; sed etiam eos interficit. Hæc usque adeo bitumine referta est, ut Plinius, & Posidonius, bitumini similem ipsam fecerint. Cuius experimentum est, si facillè in olea imposita, liqueſcat. Quamobrem credidere nonnulli Ampelitim terram crustosum illum fuisse lapidem, quem scribit Galenus se inuenisse in Lyciæ litoribus, & in Cœle Syria, qui in ignem coniectus leuiusculam edebat flammam. Hoc argumēto nixi, quòd idem scripserit se reperisse lapidē illum in quodam colle omni ferè ex parte circumdato ab Asphaltite

ſphalite lacu, quem Sodomeum uocant: ex quo bitumen in ipſum labitur lacum. Quapropter non deſunt, qui dicant, Galenum haudquaquam nouiſſe, eos lapides nil aliud eſſe, quàm terram ampelitidem. quæ cum piceum reſerat carbonem, ut Dioſcorides ipſe teſtatur, non mirum, ſi potius lapidis, quàm terræ ſpeciem præ ſe ſerat. Non ab re itaq; credendum fuerit, Ampelitim terram non admodum à Gagatæ lapide differre. quippe quòd utræque ex terra & bitumine ſuam traxerint originem. Ampelitis nuperrimè eſt Carniola, ubi foditur, ad me allata eſt, nullis reclamantibus notis. Hæc, quæ γῆ ἀμπελῖτις Græcis, Latinis terra Ampelitis appellatur: Arabibus, Thin alcharin: Italis, Terra ampelite.

Nomina.

Ἀσβόλη ζωγραφικὴ. FVLIGO PICTORIA. CAP. CXXXIX.

FVLIGO, qua pictores vtuntur, ex uitrarijs officinis colligi ſolet: ſiquidem ei palma tribuitur. Viſ ei ad adſtringendum, & erodendum efficax. fracta, cum roſaceo cerato ad cicatricem perducit.

Μέλαν γραφικόν. ATRAMENTVM LIBRARIVM. CAP. CXL.

ATRAMENTVM, quo ſcribimus, fuligine è tedis coacta colligitur. In ſingulas libras gummiſ, ternæ fuliginis uncia adijciuntur. Fit etiam è reſinarum, & pictoria fuligine, de qua paulò antè diximus. Aſſumitur autem fuliginis mina, gummi ſesquilibra, glutinis taurini, atramenti futurij, ſingulorum ſeſcuncia. Additur conuenienter erodentibus medicamentis. ambuſtis, ex aqua commodè craſſius illinitur, ſed non antè ſoluatur, quàm cicatricem induxerit: ſanatis ſiquidem ulceribus, ſua ſponte decedit. Cæterùm habes, amiciſſime Aree, ſerè quæ tradenda duximus pro operis modo, quem deſtinaueramus, & materiæ, auxiliorumque medicinalium copia.

DE FVLIGINE pictoria, atque etiam de Atramento librario latius & apertius à Dioſcoride ſcriptum eſt, quàm ut de his plura nobis ſuperſint dicenda, uel declaranda. Quare iam unà cum authore noſtro, huic quinto libro ſinem imponamus. atque inſuper DEO, cui omnia, quæ à nobis fiunt, aut dicuntur, accepta ferre par eſt, imenſas agamus gratias. Ea fuligo, quæ ἀσβόλη ζωγραφικὴ Græcè, Latinè Fuligo pictoria dicitur, quemadmodum Italis Fuligine de pittori. Quod uerò μέλαν γραφικόν Græci, Latini Atramentum librarium, Itali Atramento librario, aut Inchioſtro nominant.

Nomina.

LIBRI QVINTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI

Senensis Commentarii,

IN LIB. SEXTVM PEDACII, DIOSCORIDIS
ANAZARBEI, DE LETHALIBVS VENENIS,
EORVMQVE PRAECAVTIONE,
ET CVRATIONE,

Præfatio Dioscoridis.

VPERIORIBVS, amicissime Aree, libris tradidimus de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem fructibus, lacrymisque: item animalibus, melle, lacte, seuo, frumentis, oleribus, herbis, radicibus, liquamentis, vinis, metallisque. In hoc verò totius operis vltimo, facultates medicamentorum recensēbimus, quæ prodesse nobis, aut officere possunt. Vitata igitur orationis prolixitate, opus institutum prosequamur. Huiusmodi autem tractatus cum bifariam distributus sit, in partem venena præcauentem, ita vt ne fallant fumentes, aut si quando per imprudentiam dentur, vt tum quoque innoxia fiant, irritaque: & in rationem ijs succur-
rendi, qui iam noxam sentiunt: primùm disseram de præcauendi modo, quem esse difficillimum plerique maiorum arbitrantur, quòd dantes clam venena ita insidias temperant, ut peritissimum quenq; decipiant. Siquidem venena sua amaritudine, permixtis dulcibus, spoliāt, & graue odoris virus mixtura odoramentorum eximunt. Aut medicamenta immiscēt, quæ tuendæ sanitatis gratia dari putātur, & præsertim in valetudine, vt absinthium, tragoriganum, satureiam, aut hyssopum, quinetiā thymum, irim, origanum, abrotonum, castorium, aut si quid medicamenti purgatorij cognatam habere qualitatem videatur. Aut potionibus inferunt, vt uinis asperis, iuribus, passo, mulsæ aquæ, musto: succis, ut in cremore lentis, polentis: aut medicaminibus, aut alijs, quæ assumuntur, edulij speciem referentibus. Quare qui in ea suspitione sunt, conditos cibos vitare debent, omniq; intenso sapore dulcium, aut salforum, aut acidorum abstinere: nec sitibundi affatim bibere, aut esurientes voraciter
comedere, semperq; ad saporem horum diligenter attendere, præsertimq; potu frigidam aquam præsumere. Satiato enim appetitu, qualitates ægerrimè postea concoquuntur. In ægris quidem facilè cauemus potiones auxilij prætextu dari solitas, quas offerunt improbi veneficorum artifices: itaq; ob id laborantes morbo non perinde audentium iniurijs patent. Et hæc quidem ne facilè incauti seductiq; homines capiantur dolis veneficorum, ratio est, & facultas. Sed alia superest expeditior, vt suspiciosi aliqua præsumant, quæ venenorum vires hebetent, & inefficaces irritasq; reddant: cuiusmodi caricæ sunt cum iuglandibus nucibus manducatæ, & quæ cedromela uocant, id est citria, seminisq; napi drachma cum uino. Item folia calaminthæ, aut creta, quæ Lemnia sphragis appellatur, pondere pari cum vino: aut rutæ folia, & nucis iuglandis nucleum: aut caricæ duas, & salis callum ieiuni sumant, & nullo veneni genere lædentur. Antidota ex vino sumpta, eundem effectum præbent: inter quæ intelligitur magnum Mithridatium, & quod scinco, & quod sanguine temperatur. Quin & sæpe venenis obsistunt peculiares quidam corporum affectus certo quodam modo constitutorum, cum quadam cibi, potusque qualitate, tum vini copia ita temperatorum, vt cum uenenis dissentiant. siquidem ingesti veneni vires frangunt, atque iam priore alimento factis, præclusisque meatibus, obstant, ne membratim per digestionem insinuetur. Verùm enim uero, quoniam fortunæ necessitas interdum similia discrimina peregrè agentibus adfert, absque vllis insidijs hominum, non nihil differendum mihi de hac re necessarium duco. Iam primùm igitur culinam apparare loco subdiali conuenit, cibosque & potus in huiusmodi loco struere. Si id fieri commodè nequit, secunda erit conditio hæc, apparandi, apponendi que sub tecto. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda: frequenter enim à superioribus contabulamentis animalia decidunt exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, vt phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Porro uinaria uasa diligenter

diligenter intueri oportet: nanque reptilia odore vini illiciuntur, quæ interdum sorbendo, noxium virus eructarunt, interdum verò delapsa immerſaque expirarunt, & exitij cauſas haurientibus attulerunt. Sed hæc hæcenus dicta ſint, ne cauti, & prouidi inſidijs pateant. Quòd ſi qui ſua ſponte, aut ex quorundam inſidijs ſumpſerunt, auxiliari primò quoque tempore oportebit. ſiquidem dum comites ſingulorum venenorum notæ expectantur, immedicabile ſit venenum, & pauliſper neglectum, medicamentis ægrè cedit. Quare ſi qui pro comperto ſe uirus ſumpſiſſe intelligunt, & fateantur, aut eorum, qui aderant, teſtimonio conſtet, protinus ad idonea remedia tranſeunt, faciliè peculiari, natiuæque conſtitutioni reſtituemus. Neque enim ijs aſſentimur, qui proſus auxilia in huiuſcemodi fruſtrà adhiberi contendunt. Quo enim modo morbi, quorum cauſæ cæcæ, latentesque

10 corporibus inſident, medicinam admittunt, & quæ forinſecus incurrunt venena, medendi rationem aſpernantur? Aequè verò omnes morbi pro cauſarum ingruentium magnitudine, proque antecedentibus affectionibus, qualitatibusque, quibus ſit opportunum corpus, vel medicabiles ſunt, uel nullis cedunt medicamentis. Quòd ſi qui forſan obmuteſcentes, aut temulenti, aut nolentes alioqui venenum à ſe egeri, nullam nobis eius cognitionem præbeant, tum protinus accedendum ad ea, quæ communiter epotis quibuſcunque venenis opitulari conſueuerunt. Atqui nullum magis in omnia ualens auxilium dari poteſt, quàm ut proximo loco uirus foràs exhauriatur, priuſquam inualeſcat. Quare ſine mora calidum oleum ex aqua, aut ſeorſum, vt uomitare cogantur, dari conuenit. Aut ſi oleum natura loci negat, butyrum cum aqua calida, aut malua, aut lini ſemine, aut trago, vrtica, fœno græco, aut halicæ decocto, vicem eius exhibebit. Hæc enim non modò uomitionibus exigent vi

20 illa ſua laxatrice, aut nauſeam ciente; ſed aluum quoque ſubducunt, & corporum inanitione ita aduerſabuntur, vt acrimonias venenorum hebetent. Id quod euidenter huiuſcemodi argumento deprehendere licet. Eſto, vt quiſquam uiua calce, vel fæce, aut cantharidibus, aut alio quouis acri, corpus exulcerare ſtatuert, iſ ſi ipſum oleo leniter illinat, exulcerationem non accipiet. Atqui neque vehementer adſtringi corpus, neque refrigerari poterit, ſi antea perungatur. Quinetiam uomitus non ob id modò, quòd vacuet, & noxium humorem excernat, iuuamentum adfert; ſed quòd aſumptum uirus nonnunquam odore, coagulatis grumis, aut colore prodatur, quippe cum odore, & amaritudine, meconium: colore, ceruſſam, gyplumve: grumis, lac aut ſanguinem animalis recens iugulati oſtendat. Nam grauis odor regeſtorum, leporis marini, aut rubetæ veneficia deprehendit: ita vt nonnulla ab ijs remedia peti poſſint, ad idonea ſingulorum auxilia tranſeuntibus. Oleo e-

30 tiam maluæ decoctum admiſcetur, aut glaucium, aut adeps anſerinus, aut pinguium carniū iura, aut lixiuium lignorum cinere factum. Vbi verò uomitus diligenter citatus fuerit, ne quid in uentre coierit, quæ hæſerunt inteſtinis reliquæ, clyſtere acri deuocentur. Facit & nitrum tritum cum hydromelite ſumptum, & uina vetera liberalius epota, gallinacea iura, præpingues piſces, vetuſtæ carnes pingueſque, & quæ adipe aut recenti butyro parantur. Aluum nanque ſubducunt, uti diximus, & ſtomachum reſoluentia, proniorem ipſum ad vomitum reddunt: & venenorum acrimonias hebetant, atque meatus obſtruentia, celerem virium penetrationem inhiſcent. Quinetiam medicamenta dantur, quæ comuni dote proſunt, vt Lemnia terra, agaricum, abrotonum, irio, radix eryngij, ſemen paſtinacæ, & calaminthæ, nardum Gallicum, caſtorium, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri, ſuccus marrubij, laſer, aut laſerpitium, ſagapenum, peucedani ſuccus, aut panacis, & ra-

40 dix, quam magudarim appellant, ariſtolochia longa, ſylueſtris rutæ ſemen, & betonica, quam ceſtron nominant, folia. ſingula cum vino drachmæ pondo ſumi debent. Effectum præbet polij decoctum, & ſefeli, & liquida pix linctæ. Magnificè ferunt opem antidota, quæ in calce operis ſcripta reliquimus. Communis ratio præſtandi auxilij ita ſe habet. Cæterum ab ijs, quæ conſueuerunt euenire, communia remedia ſumptitari poſſunt. Ferè enim uires venenorum quàm plurimorum in affectus conſimiles corpus tandem redigunt. Quam ob cauſam plerisque communia conducunt auxilia. varia etenim ſunt venenorum genera, communes tamen, nec multi iidem affectus oriuntur. Neque fieri poteſt, vt omnes concurrentesque caſus, quæ ſymptomata vocant, vnum uenenum ſequantur. alioquin ſuperuacanea fuiſſet venenorum ſingulorum traditio, cum ſuis remedijs ab authoribus deſcripta. Neque uerò in vno eodemque promptum eſt inuenire, ut quis ſtomachi, alui, inte-

50 ſtinorum, iecoris, renum, & veſicæ dolore vehemente crucietur, vt ſingultiat, erodatur, contremiſcat, refrigeretur, obmuteſcat, conuellatur, pulſus elanguet, ſpiritus difficilis fiat, veterno prematur, vertigo obuertetur, caligent ſenſus, ſtranguletur, ſitiat, ſanguis erumpat, febre conſciſcetur, ægrè lotium reddat, torminibus uexetur, crebrò vomitet, nauſea prematur, rubet, liuore ſugilletur, palleſcat, deſipiat, ſtertat, viribus deſiciatur, & pleraque alia faciat, patiaturque. ſingula enim in genera les affectus deducta, pauca numero, & communia ea demonſtrant, quæ euenire conſueuerunt. Quare in ſingulis, quæ ſuprà diximus, non faciliè fuerit deuoratum uirus cognoscere. Nam oris & linguæ eroſio, ſtomachi, ventris, veſicæ ac renum inflammatio, vehemēs vrinæ difficultas, & interdum cruoris cum eo exitus, lacinatio, & in pluribus partibus quidam aduſtionis ſenſus, non in cantharidibus modò potis reperiuntur; ſed in erucis quoque pinorum, & bupreſte, & ſalamandra. Porro non modò eos, qui meconium hauſerunt, veterno, aut ſopore premi, ſtertere, liuore ſugillari, torpere, refrigerari, ſtupeſcere, toto corpore pruritus ſentire, ſenſu priuari conſtat; ſed eos etiam, qui man-

dragorum, aut cicutam deuorant. Delirium non hyoscyamus tantum infert; uerum etiam, quæ toxica appellantur: itidem aconitum, & mel, quod in Heraclea Pontica gignitur. Strangulatio non minus in fungis, quam in sanguine taurino, lacte, aconito, cerussa, gypso conspicitur. In summa, difficile vnum vni ueneno proprium inuenire signum, quod haustum, gustatumque uirus prodere possit: maxime, quod hæc cæterorum etiam vitiorum, quæ in corpore exoriuntur, communia sequi solent. Cæterum in his, quæ celeriter enecant, noxam signis forsitan indicare possis, si ad ea respexeris, quæ sumus dicturi. Sed in ijs, qui ad longas ægitudines spectant, nihil ad medendi rationem difficile, duntaxat quod pertineat ad indicia noxæ, utpote cum uenena statim, atque præsentaneam vim illam perdiderunt, transmutata in longos affectus, communia reliquorum vitiorum remedia, compositionesque flagitent, cum venefica proprietas non amplius insit. Si uero longa sit affectio, in aliquod diuturnorum morborum genus recidet, à quibus facile fuerit medendi rationem assumere. Sed de ijs, quæ generaliter auxiliantur, hætenus. Consequenter quæ priuatim singulis profunt, scriptis mandabimus, si prius sigillatim exposuerimus, quæ ex singulis ordinibus exitialem, aut maleficam vim sortiuntur, ut medicinæ studiosi ea cautè obseruent, quæ ad rationem salutis scripta inueniuntur: quod nonnulla eorum, quibus utuntur, uenenis sint commista. Incuria enim magnas adfert noxas, & sæpe continuo usu eorum, homo in perniciem agitur. Proinde animalia, quæ exitiosam uim habent, hæc sunt: cantharides, buprestis, salamandra, pinorum eruca, lepus marinus, rubeta, & rana palustris muta, deuorata hirudines. Semina sunt, hyoscyamus, coriandrum, cicuta, gith, psyllion. Liquamenta, meconium, opocarpas, thapsiæ succus, elaterium, mandragoras. Radices, quas mittit chamæleo, aconitum, thapsia, veratrum, ixia, agaricum nigrum, ephemerum, quod aliqui Colchicum uocant, quod in Colchide nascitur. Arbores, herbæ, oleraque: smilax, quam aliqui tithymalum appellant, Romani taxum: solanum manicum, quod & dorycnium dicitur: fardonia herba, quæ ranunculi genus est: corniculatum papauer, pharicum, toxicum, ruta syluestris, fungi. Ab animalibus, taurinus sanguis recens, lac intus coagulatum, mel Heracleæ in Ponto genitum. Metalla, gypsum, cerussa, calx, auripigmentum, duo sandarachæ genera, spuma argenti, adarce, plumbum, & quod argentum uiuum dicitur. E' liquoribus domesticis, uinum abunde post balneas potum, aut passum, & frigida aqua similiter.

COMMENTARIUS MATTHIOLI.

Beneficium à
Diosc. in po-
steros colla-
tum.

AGNUM SANE, & immensum beneficium acceptum referre debent sapientissi-
mo Dioscoridi non solum medici orbis uniuersi; sed etiam uniuersa simul humana natu-
ra. quippe quod is artem medicam illustrauerit quinque superioribus libris, in quibus
infinitorum simplicium medicamentorum historiam, ac facultates miro ordine tradidit:
sine quibus nullo quidem pacto ægitudines propelli possent, nulla; earum noxa dele-
ri, quibus uita nostra conflictatur, ac tollitur. Sed longè plura adhuc beneficia eidem
accepta referri debent, quod deinceps in hoc sexto uolumine, exactissima scientia, mi-
rabiliq; doctrina, ac ratione explicauerit, & quo modo quisq; lethalia omnia uenena
præcauere possit, & qua etiam ratione succurrat, ne eadem perniciem, uel aliquam in-

ferant noxam, quæ prius per imprudentiam, aut malitiam, uel dolum intus in corpus assumpta fuere. Nam etsi medi-
camenta tam ad uniuersales, quam ad particulares morbos, qui quotidie inuadunt, affliguntq; humanum corpus, neces-
saria plurimum semper extiterint, apprimèq; utilia; innumeri tamen habentur morbi, qui seruata tantum uictus ratio-
ne, naturæ duntaxat ope pelluntur. Secus autem euenit ijs, quibus uenenum exhibitum sit. quandoquidem nisi prius
haustis præstantibus admodum antidotis ueneno præuenerint, uel post ipsum assumptum remedia non admiserint, ra-
rissimè uel nunquam naturæ uiribus seruantur. Quin potius eos plerunq; uita deficit, qui uenenum hauserunt, nisi quàm
primum succurratur remedijs. de quibus ita abunde, accurateq; scripsit Dioscorides, ut Galenus & grauissimus au-
thor, & medicorum facile princeps, necnon tota posteriorum Græcorum, & Mauritanorum schola, ipsum in hoc a-
deo diligenter sint imitati, ut ab eo omnem huiusce facultatis doctrinam didicerint. Cuius rei amplissimus testis est Ga-
lenus libro primo de antidotis. Quamobrem omnibus perspicuum esse potest, Dioscoridem in hac uenenorum, æquè
ac in illa medicamentorum facultate, omnium facile principem, et magistrum extitisse. Itaq; cum in alios eius quin-
que superiores libros, commentarios (ut puto) non inutiles conscripserim, me equidem operæpretium facturum pu-
taui, si libro quoq; sexto commentarios adderem: præsertim cum nouerim quàm utile sit, ac necessarium homines in uni-
uersum assequi tum modum, tum rationem tam præcauendi, quàm curandi uenena, non solum ea, quæ intus in corpus
sumuntur; sed etiam quæ uenenosorum animalium morsu, uel ictu eiulantur, & relinquuntur. Siquidem malefica
uenenorum uis, adeo grauis, & potens humanæ naturæ semper extitit inimica (huic enim magis, quàm cæteris aduer-
satur) tantaq; uelocitate suum exequitur munus, ut sepe numero eundem præstet effectum in corporibus nostris, quem
præstat uoracissimus ignis, si quando ad aridissimas peruenerit paleas. Fit enim, ut plerunq; uenena, dum iubent qui
sumpserunt, uel icti languent, medicos accersiri, eouq; corporis humores inficiant, atque etiam principes partes, ut
subinde nihil, uel parum prosint remedia, & quàm præstantissima antidota. Quapropter rectè Galenus lib. III. de
simplicium medicamentorum facultatibus cap. xxi. scriptum reliquit, quod quando uenenum putredine, & ero-
sione enecans, grauem corpori intulerit noxam, fieri quidem non potest, ut amplius uincatur, supereturq; uel ui-
ctus

Ratio com-
mentariorum
in librum sex-
tum.

Aus ratione, uel generosorum medicaminum ope. Ex hoc itaque accepi, clareq; cognoui, quod si in hunc quoq; librum sextum commentarios non scripsissem, præstantiorem, magisq; uitæ humanæ necessariam medicamentorum partem, intactam silentio præterissem. Quæ quidem pars, cum præterea à nobis ex Dioscoride pluribus antè annis in Italicam linguam uersa habeatur, ac etiam his nostris commentarijs enarrata, causa nimirum erit, qua potissimum innumeri homines, non modò à mortiferis se tuentur uenenis; sed à morte quoq; liberentur. Nam quicumq; in hos nostros inciderit commentarios, qui Italici, aut Latini sermonis non fuerit prorsus ignarus, quanquam non fuerit medicus, non tantum sibi ipsi; uerum etiam alijs adiumento esse poterit. Nempe quod usus medicamenti tum simplicibus, tum compositis ad uenenum noxam facientibus, quorum inferius præstantiora, ualentioraq; referam: quinetiã conuenientibus usus cautionibus, facile aliquando ueneno prorsus medebitur, aliquando autem tandiu egros uiuos traducet, quandiu diligentissimis medicis accersitis, qui non semper præstò sunt, sed magna ex parte uel longè distant, uel absunt, integrum medendi locum relinquet. Sed antequàm modum, ac rationem præcauendi uenena in medium afferam, non alienum duxi ad ampliorem huiusce rei doctrinam, nonnulla in uniuersum præmittere scitu, ut arbitror, necessaria, ut sine quibus tractatio hæc diminuta, & imperfecta uideri posset. Primum itaque dixerim (ut etiam Conciliator inquit in libro, quem de uenenis edidit) uenenum omne intra corpus nostrum assumptum omnibus suis facultatibus prorsus opponi cibo, quo nutrimur. Nam quemadmodum cibus in nostri corporis sanguinem uertitur, fitq; in omni sui parte membris, quæ præcipuè nutrit, similis, locum illius, quod continuo in nobis exoluitur, subintrans; ita uenenum contrario modo se habens, corpus, ac membra, quibus primò adhæret (ut infra latius dicetur) in sibi peculiarem uenenatam naturam transfert. Vnde quemadmodum animalia omnia, omnesq; fructus, quæ terra parens gignit, quæq; in nutrimentum uerti possunt, si à nobis edantur, in nostrum transeunt alimentum; sic per oppositum modum, uenenata intro in corpus sumpta, uniuersa corporis nostri membra uenenata reddunt. Quippe cum omne agens suo passo sit fortius, uenenum ui sua agendi ualida, nostram uincit substantiam, uertitq; in suam uenenatam naturam, ea sanè ratione, qua ignis sua ui agendi potentissima paleas celerrimè in se ipsum conuertit, & conficit. Ob id itaq; dixere antiqui rerum naturalium exploratores, quod uenenum homines interficit corrupta corporis temperie, & compositione. Id quod maximè comprobatur Galenus lib. III. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi in hoc, inquit, differt alimentum à medicamento, quod hoc nostrum corpus alterat suis qualitatibus, illud uerò conuertitur, fitq; substantiæ corporis simile. Porro scire conuenit (ut Auicenna, & Auerroes posteritatis memoriæ prodiderunt) uenena in uniuersum trium esse generum: ut enim aut à plantis, aut ab animalibus, aut à metallicis exitiosam uim habent; ita inde discrimina sortiuntur. In plantis igitur eæ omnes inter uenenata recensentur, quæ ciborum naturæ omnino repugnant, & aduersantur: quæ natura non eiusmodi sunt, ut esitate in alimentum conuerti possint. Quinimo contrariam obtinent facultatem, ita ut membra iam nutrita in se ipsas conuertant. Cuiusmodi est elleborus, aconitum, cicuta, napellus, Sardonias herba, nerium, & alia quàm plurima plantarum genera, de quibus in processu pluribus seorsum agemus. In animalibus eæ omnia ueneno inficiunt, cuius natura humane prorsus aduersatur. Patet id in uiperis, aspidibus, basiliscis, lepore marino, rubeta, scorpio, phalangio, salamandra, rabidis quadrupedibus: item in morticinis carnibus, aut à fulmine occisis, aut à uenenosis, & rabidis animalibus. Cæterum hac in re, licet nonnulli dicant uenenum cum uita animalis consumi, eo ducti exemplo, quod cerui, lupi, apri, & reliquæ feræ, quæ uenenatis sagittis conficiuntur, innocuè comedantur; scire tamen oportet, hanc regulam definire in his, quæ pestis, aut rabies, aut fulminis ictus, aut uenenosorum morsus enecat. Quandoquidem complures uidi mortuos esse, qui tantum boues peste confectos excorauerant, haud aliter toto corpore tumentes, ac si in hydropem incurrisset. In metallicis denique illa omnia produntur uenenata, quæ malefica, ac lethali constant facultate.

Qualia sunt argentum uiuum, auripigmentum, sandaracha, magnes, & similia. Ad hæc sciendum est uenena non solum interficere per os sumpta, sed interdum etiam extrinsecus applicata, uarijs ac diuersis rationibus. Porro quæ per os sumpta uenena uitam adimunt, sub ciborum, aut medicinarum specie plerumq; propinantur. Quæ uerò exterius tantum admota inficiunt, ut plurimum à uenenatis, & mortiferis animalibus desumuntur. Siquidem hæc homines non morsu modò, uel ictu necant; sed uisu quoque, sibilo, & tactu (ut quidam scribunt) interimunt. Quinetiã non desunt uenena, quæ gustatu, olfactuq; tantum statim hominem in perniciem agant nulla temporis mora. quæ quidem inter cætera malitiæ, & atrocitatis principem locum obtinent: quippe quod secum deferant præsentaneum interitum, ex quo nullum subinde fiat reliquum infelicibus moribundis succurrendi tempus. Cæterum morsu, ictuq; interficiunt uiperæ, aspides, scorpiones, phalangia. pastinacæ pisces, rabidi canes, & alia id genus plura. Visu autem, & sibilo (ut author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, si tamen Galeni legitimus est liber) statim inficit basiliscus.

Tactu alius serpens enecat; de quo agens Auicenna lib. III. fen VI. narrat, quod is à milite quodam hasta infixus uirulentam uim per hastam transmisit ad manum, quam primum infecit, & deinde totum corpus corripit. Ad huiusce rei probationem illud sanè compertum habeo, quod in agro Tridentino euenisse scio. Nempe cum rusticus quidam suis esset in uinetis, paruum quendam collem sæpius ascendebat, ut ibi uuarum custodiam ageret. Hinc quadam die ad collis pedem magnum, & horrendum uidit serpentem, cuius capiti supernè hastam satis longam infixit: at dum fixam feram se hinc inde fortiter contorquentem, & hastæ circumuolutam, pro uiribus teneret, magno statim tremore correptus est, quo maximè deterritus uociferans, uiatores, & circumstantes colonos ad se ire rogabat. Quam uociferationem audientes, qui non longè aberant rustici, eò cursu uelociter contenderunt, & ipsum ferè semimortuum inuenerunt. Cognita tamen ex occiso serpente sui infortunij causa, ad theriacam, & alia antidota confugerunt, quibus eum ad uitam reuocarunt. Veruntamen duobus annis postea is uniuersi ferè corporis stupore in lecto semper decumbens egrotauit, & eo præsertim brachio, quo perniciosum animal hasta occiderat. Nec admodum mirari rem hanc nobis licet, cum uideamus (ut etiam literis mandauit Galenus lib. VI. de locis affectis) torpedinem marinam dere-

Veneni operatio qualis.

Venenorum genera unde.

Venena quod modis mortè adferant.

pentē piscatoris manum obstupefacere, ac torpidam reddere, ubi primum is tridente eam tetigerit. Id quod similiter efficit, transmissa per funem retis qualitate, dum trahitur in litus. Proinde id experientia docti piscatores, si dum retia trahunt, manus torpescere, tremereq; præsentiant, certò torpedinem captam sciunt, etsi longo admodum fune trahatur. Vnde illud perspicuum est, quòd si huiusce piscis qualitates per tridentis hastam, & retis quàm longissimum funem transmissæ ad manum, inficiunt & corrumpunt homines, eò magis id ipsum fieri poterit, si animalia ipsa, aut nuda manu, aut alia corporis parte tangantur. Idcirco manifestè constat nullum esse brachium tam ualidum, & robustum, quod torpedinem adhuc uiuentem diutius sustinere possit. Quare admirandum sanè non erit (ut testatur Galenus libro nuper citato) quòd sputum canis rabidi, si humanum corpus contigerit, perinde ipsum rabie afficiat, ac si ab ipso cane esset demorsum: nam & huiusce effectus hac nostra ætate plura afferri possent exempla. Neque etiam alicui mirum esse debet, quòd sputum aspidis cognomento Pityas, omnes ueneno inficiat, quos contigerit. Hoc idem similiter efficiunt quædam seuissima uenena arte conflata, tanta permeandi & penetrandi uia prædita, quòd illitis (ut ferunt) sellarum pediferis, inessorum ocreas penetrant, donec ad nudas pedis plantas peruenta, & inde per cutis spiracula in corpus ingressa, uniuersa eius membra corrumpunt, & absumunt. Horum usus (ut audio) frequens apud Turcas, & alias ferinas gentes. Ex hac autem re nullam quis capiat admirationem oportet, siquidem arteriæ corporis nostri (teste Galeno lib. III. de simplicium medicamentorum facultatibus, ac alijs in locis) ad se intus trahunt quodcunque proximè circumdat eas, dum continuè dilatantur. Id quod quotidie liquet ex inunctionibus, ac suffitibus ad morbum Gallicum paratis. quippe eadem ab arterijs attractæ, ubi argenti uiui, cinnabaris, uel sublimati officinis uocati plurimum admisserint, seuissima sæpe pariunt symptomata. Sunt & alia uenena, quæ olfactu tantum (ut quorundam fungorum meminit Rasis) præsentaneam afferunt mortem ijs, qui ea naribus admouerint. Huius summæ malitiæ sedem illud sanè tenere debebat, quo florem recentioribus uetonicum uocatum, Senis quidam circumforaneus infecerat, ex his qui innocuè uenenum deuorare profitentur. Quem cùm olfaciendum exhibuisset suo concurrenti in publico Senensi foro, is ex solo olfactu derepente concidit mortuus. Præterea uenena quædam sunt, quæ solo gustatu, quanquam non deglutiantur, perimunt: idq; præstat aspidis surdi sputum. Quo memini quosdam imprudenter infectos esse. Inter quos uidi ego rusticum in ualle Anania, qui dum scænum secaret in pratis, feram falce per medium secuit, & cùm postea capitis truncum manu cepisset, ut socijs astantibus ostenderet, utpote qui iam feram demortuam fortasse censebat, suspensus manu truncus caput retorfit, & rustici manum seuiciens momordit. At ille credens suctu uulneri succurrere, os statim morsui admoit. Quo facto derepente in terram cecidit, ubi illico mutus factus deperiit. Insuper sciendum est, quòd uenena non uno eodemq; modo, neq; ab una eademq; causa suos pariunt effectus. Siquidem (ut sapientes quidam memoriæ prodiderunt) quædam agunt excessu qualitatum elementorum, quarum mixture constant. Quædam uerò propria tantum qualitate aut forma, quam occultam proprietatem medicorum quidam appellant, in mistis inferioribus introducta ex influxu linearum rectorum radicalium, quæ ex syderum fixorum splendore proueniunt, pro materiæ mistorum proportionem seu constitutionem. Alia deniq; utroque modo simul agunt, nempe & qualitate elementari, & propria, quam formam specificam nominant. Porro uenena, quæ excessu tantum suarum qualitatum operantur, suas uariant actiones, pro uarietate ipsarum qualitatum. quippe quòd unum sit calidum, aliud frigidum, aliud siccum, aliud humidum. Quæ igitur caliditate excedunt, duobus modis perimunt. Vno, quòd intus in corpus sumpta, excalfaciant, urant, corrodantq; usq; ad cor. Alio, quòd extrinsecus apposita corrodant, & exedant carnes usque ad ossa: id quod lepori marino adscribitur. Vel quòd summe calefacientia tam intus, quam extra corpus adurant, quemadmodum euphorbium, & elleborus, donec inflammato tandem corde interimant. Frigida similiter bifariam necem adferunt. Vno modo, quòd exuberante frigiditate sua, usque adeò corpus gelidum, stupidumq; reddunt, quòd simul etiam cor congelascit, ut ijs euenire sæpius compertum est, qui opium deuorant. Altero, quòd obstructis ingenti frigiditate meatibus, anhelitum interceptum, & proinde suffocant, & strangulant: id quod præstant exustum plumbum, & fungi uenefici. Duplicem & siccum uenenum habet operandi modum. quandoquidem uel humidum sanguineum cordis absumant, ut calx uiua: uel separent ac diuidant partes abinuicem, quousque omnia membra ad cor usq; in minimas diuidantur partes: quem effectum præbet risagallum uocatum. Humidum postremo, etsi aliqui tradant non inueniri, quoniam nullum sit humidum reperire, quod ad quartum humiditatis excessum peruenerit; oppositum tamen declaratur exemplo illius, qui nocte dum dormiret, à serpente quodam demorsus (ut Gilbertus Anglicus narrat) mortem obiit: cùmq; mane à puero per brachium traberetur (sic enim arbitrabatur dominum à somno excitare) caro iam uniuersa putredine confecta, tractu illo concidit, ossibus remanentibus carne prorsus exutis. Quod certè non alia de causa contigisse potuit, quàm ab excedente ueneni humiditate, quæ summa sanè inerat feræ illius dentibus. Eundem effectum præstat etiam salamandra, si in puluerem redacta bibatur, ut in processu suo loco docebit Dioscorides. Nec secus illi accidit, quem cenchris serpens momorderit. Quocirca rectè proditum est à Galeno ex autoritate Hippocratis libro primo de temperamentis, quòd cùm anni constitutio pluuialis, humida, & australis fuisset, ea potissimum humiditas fecit, ut succedente æstate carbunculi orirentur: quibus ob corruptam uenenatamq; humiditatem eousque in aliquibus brachia putruerunt, quòd deniq; tota hac ipsa putredine correpta, à cubitis diuisa deciderunt. In alijs uerò tantam coxarum, crurium, & pedum caro putredinem sensit, quòd planè ossa carne destituta remanserunt. In alijs denique non caro solum computruit; sed simul etiam nerui, ossa, eorum compagines, nexusq; contabuerunt. Ex hoc itaque apertè ostenditur reperiri uenena, tanta humiditate exuberantia, ut homines interimere possint, utpote quæ membra putrida efficiunt: sicut argentum uiuum, quod sua humiditate modum excedente, insitum cordi natura humidum sæpe corrumpit, ut quotidie uidemus in ijs, qui eo unguentis excepto se inungunt ad luem Gallicam delendam. in quibus præterquam quòd semper gingiuas, dentes, palatum, aliasq; uicinas partes putredine afficit; sæpe etiam ubi uberius quàm par sit, inunctum fuerit, eos in perniciem ducit: quippe quod

Venenorum
effectus à di-
uersis causis.

A' qualitatib'
excedētibus.

quod uniuerso sanguini putredinem inferat. Idq; extrinsecus duntaxat adhibitum. quanquã & id ipsum intus assumptum occidit, si modum quandam excefferit, ut libro superiore tradidimus. Siquidem præ nimia sui frigidityte uitalet spiritus, cordisq; substantiam congelat. quod cuidam seplasiario, qui illud imprudenter biberat, euenisse narrat Cōciliator Petrus Aponensis. Hoc igitur modo, alijsq; prædictis suos uenena præstant effectus, quæ suis modum excedentibus qualitatibus mortem hominibus adferunt. Ceterum uenena, quæ propria sui facultate, uel (ut dicunt) propria forma cecant, id non efficiunt, quod caliditatis, frigiditytis, humiditatis, aut siccitatis modum excedant, sed quod id peculiare à natura habuerint ex influxibus à radijs (ut supra diximus) quorundam syderum fixorum prouenientibus, quæ ea humane nature prorsus aduersa genuerunt. Hæc propterea etsi tam pauca quantitate sumantur, ut uix sentiantur; tanta tamen est eorum malefica, atroxq; uis, ut breui tempore tantum augeantur, in se ipsa corporis humiditatem conuertendo, quod postea quasi horæ momento dissolunt, & ad mortem trahunt homines, à quibus hausta fuerint, quemadmodum aconium, napellus, & toxicum facere consueuerunt. Id quod optimè nouit Galenus lib. primo de semine, ubi rem explicauit his uerbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethaliu uenenorum, quæ deleteria appellant, ubi in animalis corpus ingressa fuerit, totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat. Nec secus fit curatio, quæ per uenenorum remedia, & antidota adhibentur, quæ alexipharmaca nuncupant, quæ contraria lethaliu alteratione totum etiam ipsa corpus immutant, non sanè quod substantia ipsorum per totum penetret corpus (neque enim potest tam paucus succus tam breui tempore corporis interdum maximam molè replere) sed qualitatit diffusionem, qualis & extra nos à solis fulgore in ambientem aërem, & in nobis tum à corde in arterias, tum à cerebro in neruos fieri conspicitur. Et lib. v. cap. xix. de simp. med. facult. idem inquit. At medicamenta sunt quæ tota essentia nobis contraria sunt. proinde si uel minimum eorum assumptum fuerit, omnino ledat necesse est. hæc Galenus. Ex quibus facile constat, ipsum uelle quod antidota nō secus atq; uenena agant in corpora nostra. Idem Galenus tertio simplicium medicamentorum censu cap. xxi. in prædictorum testimonium ita scriptum reliquit. Medicamenta erodentia, et putrefaciencia etiam si quantitate minima sumantur; omnino tamen corrumpunt, quia uidelicet, quæ putredini obnoxia sunt, calore, humiditateq; putrescere solent. Atqui calidus, humidusq; sanguis est. Itaque putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo etiam post tempore, à quo sumpta sunt, nulla interimunt, potissimum quæ crassa, terrenaque essentia sunt. hæc Galenus. Sed ad antidota redeamus. Vbi sciendum est, quod ex his ea tutius operantur, quæ præcauendi gratia antea assumuntur, quam quæ post: nam ut uenenum, quanquam efficax, nihil aut parum nocet ijs, qui prius se antidotis munierunt (ut contigit Mithridati) ita pari ratione nullum, aut paucum adferunt auxilium, quæ postea exhibentur, nisi sæpius, maioriq; quantitate sumantur, ut in corporibus maius eorum uis capiat incrementum. His adstipulatur Galenus libro primo de antidotis à principio, sic inquit. Mithridatica antidotus, itemq; theriaca non eam uim habent post uenenum accepta, quam antea sumpta habuissent. nam portio antidoti quæ prius, & semel hausta tutum à morte quempiam præstitisset, ea uenenum subsecuta nisi ob quadruplum, quincuplumue aucta, non iuuabit: neq; id semel tantum, sed bis, singulis quibusq; diebus hausta, faciet. hæc Galenus de his differens. Ceterum uenena, quæ & manifestis, & occultis simul qualitatibus agunt, id præstant utroque modo, quo prædicta duo. quemadmodum agit euphorbium, quod licet ueneficui, quam ab excessu caliditatis obtinet, inficiat; inficit tamen & ui alia, quæ à propria sui forma, & latente qualitate procedit. Cuius rei illud indicium est, quod exhibita theriaca, cuius proprium est ea omnia superare uenena, quæ propria forma & tota specie operantur, efficacissimè ualet aduersus euphorbiū haustum. Quod si sola excedente caliditate euphorbium noxam inferret, tantum abest, ut theriaca, quæ non parum caliditatis obtinet, auxilio futura sit, ut etiam illius noxam foueat, & augeat. quod tamen non facit. Scire etiamnum conuenit nō omnia uenena cor primum petere, & illi noxam inferre. Siquidem reperiuntur, quibus ita natura comparatum est (id enim claret experientia) ut intus assumpta separatim noceant uno tantum corporis membro, alia uero alteri. quemadmodum etiam sunt medicina, quarum aliæ præcipue cordi opitulantur, ut crocus, hyacinthus. aliæ cerebrum, & caput iuuant, ut smaragdus, stoechas, betonica. aliæ uentriculo præcipuam opem ferunt, sicuti corallium, cinnamomum, gingiber. aliæ deniq; alijs corporum membris auxiliantur. Idcirco Galenus libro de theriaca ad Pisonem: Sunt (inquit) plura medicamenta, quæ quibusdam corporis partibus eximie curandis sunt idonea. Patienti igitur iecinori sæpe eupatoria herba auxiliata est: glans unguentaria (myrobalanon uocant) lienem adiuvat: sarxifragon, & betonica renibus pulchre faciunt: similiter alia aliarum (ut experientia obseruauimus) propria sunt medicamina. Tales igitur proprietates in uenenis quoq; reperiri affirmauerim. quādoquidem planè constat cantharidas præcipue noxam inferre uesticæ, cicutam cerebro, leporem marinum pulmonem, & alia item alijs corporis membris particularibus, ut in hoc lib. melius, latiusq; ostendemus, ubi de singulis seorsum agemus. Id quoq; non latuit Galenum, ut loco iam citato eius uerba aperte testantur, dum ait. Sunt nonnulla uenena, quæ partes etiam quasdam corporis priuatim uitiant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharis uesticam peculiariter afficit. Porro non ignorandum, quod etsi uenena hæc (ut adnotat Gentilis) natura insitum habeant, ut seorsum unumquodq; membrum determinatum ledant; non tamen propterea sit, quin noxam etiam cordi communicent. nam si secus esset, neminem sanè interimerent. Quamobrem haud mihi displicet eorum sententia, qui ideo uolunt omnia uenena perniciose esse, quod cordis facultatem opprimant. Siquidem parum refert, an illud efficiant, quod primo cor ipsum opprimant, aut aliquo alio mediante. Huius rei manifestam fidem facit Galenus lib. v. cap. i. de locis affectis, ubi sic habet. Quenam ipsi cordi proprie uel primario affecto superueniant accidentia: quanam uero ipso cæteris partibus consentiente, id ex ijs intelligi potest, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, ubi iam declaratum est innati caloris cor uelut fontem esse, neq; animal mori omnino posse, nisi cor afficiatur. hæc Galenus. Ceterum illud etiam in disputationem uenit, nunquid fieri possit, ut uenena in diem exhiberi possint, & certis occidere temporibus, hoc est, quod certo, & præfixo tempore mortem adferant:

A' forma propria.

Antidotorū actio.

Ab utrisque simul.

Venena diuersa membra petunt.

Vtrum uenena in statum diē interimerent possint.

ferant: exempli gratia in uno mense, uel pluribus, uel ad annum usque, non celerius, neq; tardius determinato tempore. Qua in re in primis auscultandus est Theophrastus grauissimus, & antiquissimus author, qui libro IX. cap. XVI. de historia plantarum de aconito differens, ita scriptum reliquit. Componi autem ita ferunt, ut certis occidere temporibus possit, uidelicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio. Pessimè illos de uita discedere uolunt, qui plurimum temporis resistere possint: paulatim enim tabescat corpus, & languore pereat diuturno esse necesse. Facillimè illos, qui confestim obeunt. hæc Theophrasti sententia. Veruntamen omnes ferè rei medicæ studiosos in hanc conclusionem conuenire reperio, quod quauis in uenenorum numero inueniantur (ut Theophrastus inquit) quæ celerius, & quæ tardius interficiant; non propterea tamè præsciri potest terminus certus, & dies, quo mortem inferre debent, ut quidam existimant. Nam quod uenena citius, aut serius occidant, non tantum ex innata & propria eorum ui prouenire censent; sed etiam quod magis, uel minus resistat eius natura, qui uenenum assumpsit. Id autem planè docet experientia: siquidem constat idem uenenum eodem pondere, uel eadem quantitate diuersis natura exhibitum, alios in hora tantum perimere, alios in quatuor horis, alios in die, & nonnullis nisi paruum afferre noxam. Id quod etiam quotidie experimur in medicamentis, quæ ad deiiciendam aluum exhibentur. quandoquidè idem medicamentum eodem pondere, uel quantitate à diuersis hominibus acceptum, in aliquibus suum celeriter præstat effectum, in alijs tardè, in aliquibus parum efficit, in alijs plurimum, in alijs nihil, in aliquibus citra omnem molestiam deiicit, in alijs uerò magno cum labore. Neq; tamen id alia de causa accidere manifestum est, quàm ex uario, dispersiq; ægotantium temperamento: quod non ita ad unguem deprehendi potest, ut certò sciri possit, quandiu innatus eorum calor ueneno resistere ualeat. At quauis concedi possit, quod quis adeò peritus ueneficus reperiat, ut ex longa experientia, ac pariter scientia tam exactè naturam, & robur uitalis facultatis calleat in unoquoq; homine, ut conijcere possit, quousque perdurare ualeat, ubi uenenum illi sua arte præparatum exhibuerit; non tamen propter hoc is determinatè scire poterit diem, neq; horam mortis illius, qui uenenum assumpserit. non enim fieri potest, nisi diuino iudicio, aut afflatu, ut aliquis medicus, uel philosophus ad amussim expendere possit, ac metiri, quantum humidi substantifici, quantumq; caloris innati in quocunq; sit corpore, præsertim quod non semper in eodem statu persistant principes facultates: quo fit, ut quispiam modò plus, modò minus fortis appareat. tum etiam quod corporis temperamentum plurimum immutent causæ extrinsecæ, quas Græci τροχαια τῆς ψυχῆς uocant. Adde etiãnum quod antidota, quæ à medicis huiusmodi uenenatis continuè propinantur, etsi ueneni uim ob sui contumaciam superare nequeant; impediunt tamen, ne id tam breui tempore perimat. Vanum igitur crediderim esse, quod internas nostris corporis facultates, ac functiones possint (ut quidam rentur) iudicio duntaxat ita exquisitè expendi, ut læce expenditur crocus. Atqui scire etiam oportet, quod etsi hoc magna ex parte euenire possit naturæ ipsius robore, in hoc magis, in illo minus existente; eo etiam tamen prouenit, quod aliqui constent arterijs, quibus uenenum in cor fertur, admodum angustis, alij contrà admodum amplis. Nanq; uenenum ubi uias latas expeditasq; inuenerit, non solum celeriter permeat; sed longè etiam facilius unà cum aëre prouehitur, qui cordis refrigerio continuè ingreditur. Id quod ijs minimè contingit, qui propterea quod cor minus calidum obtineant, arterijs potiuntur longè angustioribus, quin & spirituum uitalium facultatem ualde imbecilliores habent. Quocirca Galenus tum tertio simplicium medicamentorum censu, tum libro secundo de alimètorum facultatibus, tradidit cicutam hominibus in cibo lethalem esse, sturnis autem nutrimentum. Quandoquidem hi arterijs adeò angustis præclusisq; constant, ut nullo pacto per eas ad cor lethalis cicutæ uis, progredi possit. quanquam hoc de frigidis potius, quàm de calidis uenenis intelligi debeat.

Huc illud scitu dignum accedit, quod persuasum difficillimum est, uenena, quæ ab impijs ueneficis in diem exhibentur, alterius generis esse ab his, quæ suarum tantum qualitatum excessu perimunt. Nam quæ propria forma ac ui necant, in minima etiam quantitate exhibita (ut Galenus inquit) difficilè cohibentur, quin breuissimo tempore lethale munus obeant suum. Non desunt tamen, qui pro certo affirmant, quæcunq; uenena adeò tēperari posse, ut illa celerius, hæc tardius interficiant. quibus equidem refragari non ausim, cū scierim admiranda admodum esse secreta naturæ.

Verum quis
assuescere possit,
ut uenena
innocue sumat.

Quæri præterea solet, num fieri possit, ut quis ita ueneno assuescat, minimū quid de eo quotidie assumens, ut eo tantum innocue nutriatur, quemadmodum Rufi testimonio scribit Auicenna, olim puellam nutritam esse ueneno, ea tantum ratione, ut reges quosdam, & principes (quod formosissima esset) qui secum rem habentem, inficeret. Qua in re dixerim ego, quod etsi non desint, qui hoc fieri posse asserant: nunquā tamen ipse adduci potero, ut credam humanū corpus nutriri posse ueneno, & præsertim napello, quo pleriq; rem exponentes eam puellam nutritam esse interpretantur. Siquidem ea historia Arabicas potius fabulas imitatur, quàm rem aliquam, quæ omnibus naturalis philosophiæ rationibus comprobari possit. Quamobrem constat Gentilem Fulginatē in hoc Auicennæ loco adnixum quidem fuisse, ut hanc opinionē seruaret integram. quod nimirum fidelis cuiusq; expositoris esse debet. Nam postquam eam sententiam ualidis, uerisq; rationibus primū improbasset, denuo (ut assolent) Auerrois, Diniq; autoritate innixus Auicennæ, & Rufi opinionem probare non dubitauit quibusdam argumentis, quauis nudis, & infirmis. Quorum illud uidetur fortius esse, ubi authoribus magis, quàm rationibus addictus inquit, Aequum non esse, quod aucthores tam graues, tamq; sapientes, mendaces uocentur, uaniq; habeantur. quippe quod certò crediderit ipse Gentilis Rufum, itemq; Auicennam in ueram historiam hanc rem recepisse, non autem in fabulam. Sed quoniam superuacuum duco in hoc contere tempus, longa contradicendi oratione, præsertim quod uenenorum medelæ ea nullā aut paruum afferat utilitatem: ideo relictis alijs, in Galeni sententiam facile deuenio. Qui tertio simplicium medicamentorum censu cap. XVIII. tradit uenena calida, & sicca (qualem esse napellum, quo puellam illam nutritam uolunt, non ambigo) nullo modo posse in nutrimentum redigi, etiam quod in quantitate minima sumantur: tametsi frigida uenena quandoq; in alimentum uertantur. Quandoquidem hæc (ut idem author est exemplo cicutæ, papaueris, hyoscyami, & mandragoræ) non sui natura interficiunt, sed qualitate duntaxat frigida. Quibus adiicit ipse Galenus his-

toriam

storian anus cuiusdam Atheniensis, quæ cicutâ in cibo sumebat nullo sanè detrimento accepto. Ea enim (ut idem scribit) modicæ primùm quantitati afflucit, mox indies pluri, donec ex magna etiam quantitate, quæ illi in nutrimentum conuertebatur, nullam percipiebat noxam. Ex quo palam fit, Galenum non admittere, quod uenena calida nutrimento esse possint. Id quod minus etiam illis concedit, quæ propria specie, aut occulta causa, ueneni naturam sortiuntur. Inter quæ principè locum obtinet napellus. Quare longè aberrant nonnulli interpretes, utpote qui illud napello tribuant, quod planè cicutæ reddidit Galenus: itaq; fit, ut (quæ eorum inscitia est) historiam hanc confundant, Galeni uerba peruertant, atq; rem malè interpretentur. Quo etiam in errore deprehenditur Auicenna: nisi interpreti error fuerit adscribendus. Quod postremo ueneni facultas (ut quorundam opinio est) iam concocta, & in illius adolescentule substantiam conuersa, potuerit ex anhelitu in alios transire, ac eos subinde inficere, sanè perridiculū uidetur, atque euidentius falsum, quàm ut pluribus explodi mereatur. Cæterum quoniam non desunt animalia, quæ natura cibis uiciant uenenosis, atq; ex eis nutrimentum capeffint, sicut (Galeno auctore libro 11. de alimentorum facultatibus, & 111. simplicium medicamentorum) sturni cicutam depascuntur, & coturnices ueratrum, & ut nos quoq; quotidie uidemus, anates, quæ in stagnis, & paludibus uiunt, bufones aquaticos deuorant, & ipsæ nutriuntur, ciconiæ uenenosis, & mortiferis serpentibus, & gallinæ interdum scorpionibus, araneis, serpentibus, & alijs id genus uenenatis animalibus; ideo inutile non fuerit scire nunquid huiusmodi animalia, quæ uenenosis uescuntur, ab hominibus cibo accepta, inde uenenum inferant, eoque inficiant. Hac in re plerosq; inuenio, imò ferè omnes recentiores, qui de uenenis scripserunt, firmiter asserere, quod si huiusmodi animalia edantur, non modò ueneno non inficere possunt, sed nullam prorsus inferre noxam: quin potius corpus nutrire, non secus atq; alia. quippe quod constat (ut dicunt) ea in suam naturam uenenatos cibos reddere. Quæ ratio, & opinio etsi non absurda, neq; incongrua uideatur; tamen crediderim, quod licet uenenum concoquatur, & transmutetur in eorum animalium substantiam, quorum id perpetuus cibus est, non tamen esse possit, quin caro quæ ex eiusmodi fit alimento, si edatur, omni prorsus careat nocumento. Quinimo putauerim, quod si ea in frequentiore cibum uenerint, possint quandoque morbos seuissimos excitare, & subinde necem inferre. Siquidem huius rei nobis testimonium præbent Dioscorides, & Galenus. quippe qui pariter affirmant, quod nil aliud est, quàm sanguis bis coctus, ex animalibus emunctus, quæ scammoniam, aut ueratrum, aut cithymalum depascantur, potum mirificè uentrem deijcere. Ex quo omnibus perspicuum est, quod omnes in uniuersum plantæ, quibus uis deiectoria, & perniciosa inest, quanuis sæpius concoctæ fuerint, non prorsus tamè suam deijciendi, ac necandi facultatem deperdunt. Id quod similiter manifestum deprehenditur in turdis, qui iuniperi baccis uescuntur: item in gallinis, quæ deuorant absinthium. Quandoquidem illorum caro iuniperum non mediocriter redolet gustatu: harum uerò non paruam absinthij amaritudinem refert. Ab his itaque edocti medici diligentissimi mandant nutriendas esse capellas herbis accommodatis, ubi animus fuerit earum lac exhibere heclicis, aut alijs alio morbo affectis, quibus tamen conueniat. Hoc quoq; testatur Galenus de uipera sermonem habens lib. x1. de simplicium medicamentorum facultatibus. Ibi enim de dipsade differens, se non ignorare memoriæ prodidit, animantium carnes alterari à cibo, & alimento, quod capiunt. Quare ut summam quod sentimus dicamus, nullo modo huiusmodi animalia in cibos admittenda esse putauerim, quanuis à nonnullis frequenter recipiantur. Illud porro sciendum relinquitur, quod nonnunquam uenena, quin & medicamenta uenenata tam interius sumpta, quàm exterius apposta morbis succurrunt, qui aliud curationis genus non admittunt, interdum etiam aduersus alia uenena theriacæ uicem supplent. Nanq; aperte uidemus, quod ubi quispiam afficiatur diuturnis uigilijs, aut suffocanti destillatione, aut mensium profluuio, aut dysenteria, aut coli dolore, aut renum, aut uteri, ubi alia non contulerint medicamenta, si opium, mandragora, hyoscyamus, uel antidota aliq; composita medicamenta, quæ hæc exceperint (sunt enim talia in officinis semper parata) exhibeantur, sæpe numero ægros à morte uindicant. Quemadmodum etiam si scammonium, colocyntis, turpetum, ueratrumq; & alia id genus deijcientibus pharmacis addantur. Nam quanuis hæc omnia malefica qualitate polleant; in contumacibus tamen morbis & curationi refragantibus, tantam afferunt utilitatem, ut ægris deperditam ferè salutem reuocent. Cantharides præterea ad morsus canum rabidorum utilissimè exhibentur. euphorbium scorpionum ictibus medetur, & scorpiones ipsi suis ictibus remedio sunt. Sicut etiam uipera, dempto capite, & cauda, contusa, & imposita suos sanat morsus, ut latius infrà suis locis dicemus. Sed priusquàm ad particulares curationes descendamus, differemus Dioscoridem secuti, quomodo, quoue artificio à ueneno ipse præseruari possint, qui perpetuò ueneni timore premuntur. Quin & rationem docebimus succurrendi ijs, qui iam uenenum hausissent. Atq; huc omnia præstantiora remedia asseremus, tam quæ simplicia sunt, quàm quæ cõposita, nò solum à uetèribus inuenta, atq; experimento comprobata, sed etiam à clarissimis quibusdā recentioribus. De quibus probatis antidotis, etsi pollicitus sit Dioscorides se omnino traditurum in ultima huiusce uoluminis parte, pollicitis tamè non stetit, ut xxx111. huius libri capite conspicitur, ubi excusatione usus, mutati consilij rationem reddidit. Verùm ut iam ad rem nobis propositam accedamus, primò modum aperiæ, quo homines suspiciosi ueneficia præcauere possint. Pleriq; igitur sunt, qui putant, non paruam esse principibus cautionem, mandare ministris, ut edulia, quæ præponuntur edenda (mos iste hodie frequentissimus est) prius degustent. Quæ tamen res in suspitione ueneni tribus manifestis de causis nihil, aut parum æstimanda uidetur. Siquidem si pincerna, siue qui cibos suis dominis apponunt, ueneficiū committere decruerint, se ipsos faciliè prius præparare possunt ualentissimis antidotis, ueneno illi accommodatis, quod exhibere in animo est. Vnde sibi ipsis præcauebunt, dominum autem interficient. Ex quo satis liquet nihil prodesse ad præcauendum, quod pocillator in seruata fidei signum domino præbibat, & eduliorum dissector præcomedat. Adde deinde, quod quanuis ille, qui edulia ministrat, mensaq; apponit, à coquo ueneficiū faciente deceptus, cibos uenenatos prægustando assumat; eorum tamen adeò modicam quantitatem prægustat, ut nullam, aut paruam eoque temporis momento possit molestiam percipere. Vltima accedit ratio, quod ferè omnia uenena, quæ ut interimant cibarijs

Vtrum animalia, quæ cibis uenenosis uiciant, exitio sanè uim retineant.

Venenum quodq; morbis, & alteri ueneno remedium est.

Modus præcauendi uenena.

Præcautio vulgaris explosa.

barijs admiscantur, ea arte, eoque ingenio parata sunt ab impijs, & scelestis ueneficis, ut non nisi temporis intervallo suam triste perficiant opus. His igitur de causis illud liberè proferre non dubitauerim, quod nullam meliorem, ac tutiorem præcautionem sibi comparare possunt principes, quàm curare, ut uitam christianam, & integram ducant, iustitiàmque regant, ita ut populi eos uenerentur, pariter & timeant. Curent deinde, ut ministros habeant, quorum manibus edulia administrantur, non ignobiles, nec obscuro loco natos, sed præclara è stirpe genitos, fideles, nec auaritiæ addictos, neque inuidos, & qui diu antea uita ac moribus probati sint. In quos præterea debent frequenter noua parua conferre beneficia: ita enim semper gratos & fideles ministros habebunt. Quin & medicos sibi adiungant, qui medicæ materiæ peritissimi habeantur, ut antidota, quæ contra uenena parantur, quemadmodum sunt theriaca, & antidotus Mithridatica, ex legitimis, non ex adulterinis simplicibus medicamentis, per se ipsos (ut ipse faciebat Galenus) componere ualeant: nam si hæc legitime parata fuerint, haud dubie poterit unusquisque facile uenena præcauere. Ex his certè maius percipient emolumentum, quàm si mille alijs præcautionibus uterentur. Nec minor sanè cautio adhiberi debet, ut uasa ex auro & argento conflata, munda, nitidâque seruentur, & hominum fidelium manibus committantur. quandoquidem in eiusmodi pretiosis uasculis, quorum apud principes quosque præcipuus est usus, uenena facilius abduntur, quàm in uitreis aut fictilibus uitro circumlitis. Sunt nonnulli ex recentioribus, rerum prorsus imperiti, qui (si uerum fateri liceat) eò mentis deuenerunt, ut præceperint in liquatum igne aurum, uel argentum, ex quo uasa confici debent, theriacam, aut Mithridatis antidotum, & alia adiungi debere, ut ascita inde antidoti facultate, uenenis repugnent. Sed quàm absurda, ridendâque sit horum opinio, ij dijudicet (ea enim est, quæ non indigeat clariori reprobatione) qui mediocre etiam rerum naturalium, ac metallorum præcipue peritiam sunt affecti. Cæterum supellestiliū non negligenda cura, ut scilicet uasa, quibus ciborum condimenta reponuntur, clausa, & cooperta seruentur, ut neque aranei, neque scorpiones, nec aliquod uirulentum reptile, uel insectum ingredi possint. Admonet Dioscorides, ut etiam uasa uinaria diligenter clausa custodiantur. nanque uiperæ summo uini amore alliciuntur, quæ si uasa aperta offenderint, eò facile contendunt. Quo fit, ut interdum bibendo exitiosum uirus eructent, interdum uerò in uino immersæ expirent. Quamobrem Aristoteles lib. VIII. cap. IIII. de historia animalium, quosdam uiperas uino in fictilibus ad sepes disposito uenari, & eas ebrias capere, memoria prodidit. Galenus item lib. XI. simplicium medicamentorum, eam narrat historiam, quam nos libro secundo in uiperarum mentione retulimus. nempe de illis uiperis, quæ sponte se uino immerferunt, unde etiam sibi mortem consueverunt. Quo uino duos homines elephantis affectos sanitati restitutos esse, idem est author. Quibus ex uerbis palam est Galeni testimonio, uinum in quo sint extinctæ uiperæ, noxium non esse, quin potius adeò salutiferum, ut efficacissimè elephantiasin curet. Quod tamen Dioscoridis sententiæ refragari uidetur. nisi dicamus uipereum uenenum elephantis laborantibus præstans esse auxilium, cæteris autem exitium. Qui item in ueneni suspitione uersantur, cibos uitare debent, qui candido, uel oleraceo colore fuerint: nec non etiam ab his abstinere, qui ex animalium sanguine parantur. Siquidem albedine, uenena quædam metallica facile occultantur: cibis herbaceo colore, uariæ lethales plantæ commodè admiscantur: sanguini etiam animalium, quibus uescimur, commodissimè uenenatorum sanguis inferitur. Illud etiamnum apprimè utile atque necessarium esse duco, ut coqui, & reliqui culinæ inferuientes, non modò fideles sint, & incorrupti; sed etiam mundi, cauti, ac prouidi, ne ullus ueneficorum insidijs relinquatur locus: tum etiam ut sciant rectè diligenterque custodire cibaria, uel aliud unumquodque, quod in ciborum usum reponitur. Sed præcipue diligenter animaduertant, ne in culinaria uasa, quæ super, uel circa focum edulij reserta resident, uenenatum aliquod animal à tecto per caminum decadat, ut quidam exigui aspides, qui sub tectorum tegulis, & contabulamentis se recipiunt, phalangia, stelliones, scorpiones, & similia. Nanque Florentiæ (ut Nicolus est author) cœnobium monachorum ueneno infectum est, quod araneus niger admodum in olla decidisset, dum coquerentur iuscula. Ad hæc principes maxime curent oportet, ut perquam fideles habeant cubicularios. Nam (ut superius dictum est) quodam ueneni genere cubilia, interulæ, cæteraque uestimenta infici possunt. Quare nonnulli facere solent, ut diu, priusquam uestes induant, eas manibus pertractent serui. Quin & pueris similiter iubent, ut sæpe equis insideant, ijs super sellis, quibus ipsi uti consueuerunt. Tum etiam stabuli præfectis mandant, ut tam cautè sellas, habenasque recondant, ut ignotis, & his quibus fidendum non sit, eas non intueri, ne dum tangere liceat. Insuper illud scire conuenit, quod quædam res simplices sunt (ut plerique inculpatæ fidei medici fatentur) quæ sua peculiari naturæ dote præsens uenenum signis manifestant. Inter quas cornu, seu lingua, quam serpentis linguam uocant, refertur, quæ (ut Conciliator Petrus Aponensis tradit) præsentem napello, aut uiperæ, aut pardi felle, exudat: quod tamen non prodit, cæteris uenenis præsentibus. Sunt alij, qui pro certo tradunt, præsium lapidem, quem Plasma uulgo appellat, statim splendorem amittere, ubi in præsentia ueneni cuiusque fuerit. Addunt præterea, quod si lapis ranæ terrestris anulo aureo inseratur, ita ut is digiti carnem contingat, quàm primùm præsenferit adesse uenenum (si credimus his, qui hoc scriptum reliquerunt) tanta digiti afficit caliditate, ut carbonem accensum, ipsumque digitum urentem præ se ferat. Quibus sanè etsi parua, mea quidem sententia, sit adhibenda fides; ea tamen, quò omnibus satisfiat quantum potest, non duxi silentio dissimulanda. Non desunt etiam, qui contra lethalia uenena pollere contendant sigilla quædam, siue characteres, siue imagines, quomodocunque eas appellare libeat, præcipue si collo suspensa gestentur, uel digitorum anulis inserantur. Quocirca prodidit Albertus libro imaginibus dicato, quod si Serpentarij imago cum suis stellis cuius lapidi pretioso insculpatur, eam utilissimè gestari aduersus omnia uenena, eaque præsertim, quæ uenenosorum animalium ictu uel morsu relinquuntur. Proinde Petrus Aponensis scriptum inuenisse tradidit in quodam libro, quem reges Persarum olim habuisse refert, quod si in hematite lapide sculpatur homo genibus flexis serpente cinctus, cuius caput dextra teneat, caudam uerò sinistra, & lapis ille anulo ex auro purissimo confecto inseratur, gestatu hominem à quocunque ueneno tueretur. Quæ imago si modò aliquem præberet effectum (non enim hac in re certi quicquam proferre ausim) mea fert opinio,

Absurda quorundam opinio.

Quæ res uenena prodant, quæque suspensæ eisdem aduersentur.

opinio, quòd tempore, quo sculpsitur, necessaria sit quarundā stellarum obseruatio, à quibus ea uis influat in sculptam imaginem. Porro tradidere sapientum ueterum nonnulli, reperiri pretiosos lapides, quibus solis à natura largitum est, ut uenenorum malitiam efficacissimè dissoluant, & destruunt. Ob id itaq; scriptum reliquit Albertus cognomēto Magnus adamantem orientalem gestatum brachio sinistro inter humerum, & cubitum adnexum, omnium uenenorum uim demoliri. Id quod etiam idem tribuit achatae, hyacintho, & sapphiro orientali. Alij eandem facultatē assignant smaragdo, alij lapidi, quem in capite draconum inueniri tradunt, unde draconitis nomen accepit. Ceterum (ut ingenuè fatear quod sentio) parum fidendum esse crediderim his suspensionibus. quippe quòd nunquam uiderim huiusce rei experimentum tam clarum, ut sincera fides adhiberi possit: quanuis illud facilius persuaderi possim, quòd smaragdus, hyacinthus, achates, sapphirus lapides in tenuissimum puluerem redacti, possint per os sumpti ueneno infectos sepe liberare: utpote qui eam sortiantur naturam, ut cordis uiribus subueniant. Sed quòd gestati lapides ueneni assumpti uim, atq; actionem inhibere ualeant, non ita facile adduci potero, ut credam, sicut credunt aliqui, & ita imaginantur esse; nisi prius notabile ex his experimentum uiderim. Nemo præterea non poterit (ut in hac præfatione scriptum reliquit Dioscorides) innoxia irritaq; uenena reddere, si medicamenta tam simplicia, quàm composita præsumperit: quæ uiribus præstantissimis polleant, quibus post assumpta uenena facile ualeant superare. Simplicia autem medicamenta Dioscoridi comprobata, sunt caricæ cum iuglandibus nucibus esitatae, citria mala cruda manducata, napiq; semen ex uino potum. Item calaminthæ folia, & Lemnia spbragis, quam summis laudibus extulit Galenus: sed quæ pro singula uice drachmæ pondus non excedant. Idem similiter summis laudibus commendauit rutæ folia, cum nucis iuglandis nucleo accepta: quin & duas caricas, salisq; momentum. Ex compositis autem non immeritò ceteris antidotis Mithridatium antecellere scribit. quòd quidem ex frequenti eius usu (ut ex antiquorum monumentis accepimus, atq; etiam à Galeno libro primo, & secundo de antidotis memoriæ proditum est) usque adeò se innoxium præbuit ueneno Mithridates Ponti rex, ut cum uellet sibi necem ueneno consciscere, ne se Romanis dederet, nullum ex assumpto ueneno percepit incommodum. Qua in re postea Galenus theriacam præstantiorem esse tradidit, asserens fieri non posse, ut ijs uenenum ullum noceat, qui eam quotidie fabæ Aegyptiæ pondo sumere consueuerint, quo modo suo tempore Aurelius Antoninus Imperator facere solebat. Ceteri posteriores, qui Dioscoridem, & Galenum secuti sunt, præsertim Arabes, & ipsi ad idem castaneas plurimum ualere tradiderunt: quin & mespila, pistacia, alium, raphanum, & nuces Ponticas addiderunt, omnibus his tamen optimam theriacam præferentes. Et hæc hætenus dicta sufficiant de modo præcauendi uenena. Reliquum est, ut curandi ordinem, ac rationem ineamus, qua ijs succurrere possimus, qui cibo aut potu uenenum sumpserint. Primum igitur (ut paucis etiam superius dictum est) scire conuenit, quòd ingestum intus uenenum, non statim, ut quidam uolunt, ad cor ipsum contendit, quin prius alias internas partes percurrat, & lædat, & sanguinem inficiat. Sed quia maxima pollet agendi uis propria sui formam, uel temperamentum, quam obtinet atrocissimam, quancunque corporis humani partem contigerit in suam uirulentam conuertit naturam, & ita eousq; procedit multiplicando, inficiendo, atq; sanguinem cum reliquis humoribus in uenenum uertendo, quousq; accessoria quantitate adauctum, cor ipsum attingat, quod tandem breui tempore in uenenatam speciem transmutat. Hinc deinde fit, ut spiritus uitæ fouentes, loco proprio ac naturali expulsi, suam sedem cedant ueneno: atq; ita subinde corpus spiritibus, & uita simul destituatur. Illud præterea non ignorandum, quòd arteriæ unà cum cordis uentriculis (quibus natura datus est motus dilatationis, & constrictionis, ut ex illo quidem attrahatur aer circundans, quo indiget cor ad refrigerandum summum spirituum uitalium calorem: ex hoc autem pars aeris fuliginosa expellitur, pro cordis item refrigerio) quemcunque flatum extrà offenderint, intus attrahunt, ita ut arteriæ, quamuis minutissimæ, quæ per totum corpus disperguntur etiam sub cute, per meatus quos habent, aërem nos circundantem attrahant, ipsumq; prouehant ad cor, quod quidem postea per eandem uias calorem fumumq; superfluum reiecit. Quo fit, ut si nos circundans aer fuerit infectus, uenenatus, & perniciosus, ea ratione dicta cor ipsum inficit, atq; corrumpit. Idq; non euenit propterea quòd arterijs atq; cordi natura insitum sit, ut uenenum attrahat, sed quòd aërem continuo inspirent, quo mediante natura etiam repugnante sua, uenenum quoq; trahunt. Hinc itaque est, quòd quidam, dum (ut contingit) somnum caperent sub arboribus uenenatis, ceu taxo ac nerio; uel humi cubaret super plantis noxijs, uelut napello, & aconito; uel propter uirulentorum serpentium specus quiescerent, imprudenter uenenum contraxerunt, non alia de causa, quàm ex aëre loca illa ambiente, plantis illis uenenatis infecto, & specuum uirulento spiritu. Ceterum iam tempestiuum erit ad generalem eorum curationem accedere, qui ueneno infecti sunt, eorumq; præcipuè, in quibus non adeò manifesta signa conspiciuntur, ut quòdnam sit assumpti ueneni genus, dignosci possit. Nullus itaq; medicus ingenio præditus est, qui non protinus uideat & intelligat ex sæuis accidentium incommodis, quæ sequuntur, cum quis uenenum cibo, aut potu sumpserit. Siquidem ijs, quæ propria forma agunt (quam etiam proprietatem occultam appellare liceat) statim semper succedit uirium & roboris totius corporis prostratio: ægri ex magna cordis molestia frequenter animo deficiunt: facies liuescit: quin & lingua, & labia nigricant: item extrema corporis, præsertim ungues, plumbeo colore liuescunt. Ad hæc qui hauserint, uertiginosi fiunt, uocem edunt cum murmurare, & oculos toruè mouent. His frigidus accedit sudor circa frontem, & tempora erumpens. Quæ omnia assumpti ueneni manifestissimum præbent indicium, maxime autem si statim sequantur post assumptum cibum, ijsq; contingant qui sibi rectam quotidiani uictus rationem adhibeant. Quandoquidem tam mala esse possent in aliquo uictus ratio, quòd humores inde geniti, tractu temporis usque adeò corrumperentur, ut contracta ueneni natura, uim naturæ inferrent, & eadem iam dicta cicerent symptomata. Id quod maxime testatur Galenus libro sexto de locis affectis, tum etiam libro de cibis boni ac mali nutrimenti. Quapropter medicos cautos, ac prudentes esse oportet, quo in huiusmodi accidentibus diligenter singula perquirant. Sua similiter accidentia inferunt, quorum etiam manifesta præbent indicia, uenena illa, quæ suis manifestis qualitatibus agunt. Nam quæ caliditate excedunt,

Præcautio ex medicamentis.

Ratio curandi uenena.

Indicia in comune ueneni sumpti.

dunt, omnia membra interna celeriter inflammant, sitim ingentissimam excitant, oculos inflammatione male habent, inquietudinem continuam inducunt, & continuum sudorem cient. Si uero præterquam quod calido excessu polleant, excellent etiam ut tum erodendi, tum putrefaciendi, ut arsenicum sublimatum, auripigmentum, sandaracha, & id genus alia, punctione, atque dolore intolerabili uentriculum & intestina afficiunt, in quibus etiam frequenter murmura sentiuntur. Hæc autem accidentia sæpe sequuntur uomitus, fastidia, sudores modo calidi, modo frigidi, uariæ deniq; coloris mutationes. Quæ uero nimia frigiditate excellunt, plerumq; somnum inferunt adeo profundum, ut sæpe non sine magno labore excitari possint affecti. Nonnunquam uero cerebrum obstupesciunt, ita ut affecti cogantur quam plurimos in compositos edere motus, tum corpore toto, tum etiam oculis, ore, manibus, reliquisq; corporis partibus, non secus ac si stulti facti essent, uel temulenti. Huc illa præterea accedunt, frigiditas scilicet totum corpus occupans, frigidi sudores, & color in facie liuidus admodum, & terrificus. Ad summum totum corpus torpidum afficitur. 10

Ex siccis autem uenenis lingua arefcit, guttur siti inextinguibili afficitur: alius adstricta redditur, ægre redditur urina: omnia deniq; membra fiunt arida, & uigilia instant longissima. Postremo humida inexpugnabilem somnum adferunt, alui fluxiones, articularum, neruorumq; luxationes. Ita quod quandoq; oculorum nerui, ac nexus in tantum laxantur, ut sponte sua è cavitatibus exeant, capitiq; propendant. Plerumque etiam extremæ corporis partes putrescunt, ut in præcedentibus dictum est. Porro & illud adnotandum est, quod uenena, quæ & manifesta, & occulta qualitate agunt, si fuerit hæc uiribus altera imbecillior, in fine suæ actionis eadem pariunt accidentia, quæ proueniunt ab his, quæ occulta duntaxat proprietate munus suum obeunt. Vis etenim qualitatum elementarium, quæ illis inest, uim illam propriam occultamq; quam hæc pariter sortiuntur, antecellit. Proinde primum qualitatis elementaris excidentis effectus præbent, eosq; subinde, qui propriæ eorum formæ attribuuntur. Sed huius rei clariorē notitiam trademus, ubi speciatim singulorum meminerimus. Hæc igitur sunt omnium uenenorum indicia uniuersalia, cæteris quæ 20

Vis ratio
corū qui ue-
nena sumple-
runt.

explicari possint, certiora, ac manifestiora. quibus peritissimi medici tuto diiudicare possunt. Nam cum constet accidentia prædicta non solum perdurare; sed etiam augeri, ac continue in deteriora labi, nulloq; modo auxilijs cedere, neq; naturæ repugnant obsequium præstare, clarum profecto mortis indicium est. Contra salutis, si quando remitti accidentia, & ægri melius habere uidentur. Cæterum eorum, qui uenenum sumpserint, cibis esse debet (ubi tamē remedia, quæ postea dicentur adhibita fuerint) ex his rebus, quæ non solum uim habent nutriendi corpus; sed quæ etiā uenenorum noxiæ resistere ualent. Quo in genere lac asinum summopere laudatur: item caprinum, ouillum, bubulum, atq; etiam humanum, præsertim si recenter emunctum bibatur. quanquam lac omne efficacius exhibetur contra uenena calida, & erodentia, quam ad reliqua ueneni genera. Ad hoc & butyrum facit. Faciunt & inscula tum car- 30

nium pinguium, tum piscium, quibus addi possunt, ut pinguiora reddantur, butyrum crudum, & pinguedo animalium, quorum est usus. Siquidem pingua hæc ideo conueniunt, quod uias obstruant, ex quo ueneni transitus inhibetur. Quinetiam ubi uenena excalfaciunt, & erodunt, pingua hæc acrimoniam eorum hebetant. Idcirco hoc in casu, animalium cerebrum, atq; osium medullæ aptissime pariter censentur. His similiter herbæ quam plurimæ opem ferre possunt cibis admixtæ: è quarum numero probatur calamintha, origanum, serpyllum, sisymbrium, ruta, buglossum, echium, filipendula, sonchus, pimpinella, aliæq; quam plurimæ: quarum uim uenenis, superioribus libris, aduersari retulimus, quarum etiam catalogum paulo infra recensebimus. Locus deinde, in quo residere debent, qui uenenum sumpserint, lucidus sit oportet: ubi aer quoq; sit nulla mala qualitate affectus. Paretur autem eorum cubiculum odoramentorum suffitu, quibus uis inest propulsandi uenena. Id enim præstant santalum omne, myrrha, styrax, aloë, la- 40

Remedia cō-
tra uenena.

serpitij lacryma, agallochum, scordium, casia odorata, citrei mali cortex, iuniperi baccæ, eiusq; lignum siccum, & id genus plura. Insuper affecti ueneno (Galeno auctore lib. 11. de antidotis) nihil aut parum dormire sinuntur. Somnus nanq; uenenum retinet in internis partibus, & facilius ad cor deducit. Contra uero uigilia, quippe quæ id à centro ad corporis superficiem, nempe ad externas partes, retrahunt. His ita institutis in primis omni industria, ac diligentia curandum est, ut deuoratum uenenum foras exhauriatur. Quæ in re nullum sanè ualentius auxilium perhibetur, quam ut sine ulla mora ægri uomitum ciere cogantur: si tamen uenenum adhuc in uentriculo resideat. Quod si iam in intestina descendit, illud quam primum clysteribus infusis extrahatur. Atqui in hoc omni diligentia ordinem ac modum inire debemus, quem in huiusce uoluminis præfatione nobis reddidit Dioscorides. Siquidem is de hac re ita exquisitè disseruit, ut posteriores omnes omnia ferè quæ de ea scriptis tradiderunt, illi accepta referre possint. Verum hoc unum ipse addiderim, quod si forte is, qui uenenum sumpisset, ex omnibus uomitum centibus auxilijs uo- 50

mere nequiret, tunc (ut Rasis auctor est) medicamentis soluentibus, itemq; clysteribus erit procedendum. Medica-

prodesse crediderim cucurbitulas, si ex igne natibus, & crurium pulpæ applicentur. Ferunt similiter opem frictio-
 nes ex asperis linteaminibus, quin & fibulæ strictum factæ, ita ut dolorem excitent, manuum, pedumq; digitis, item
 brachijs, & cruribus. Mirificè etiam uenenum auertitur à partibus intrinsecis, si patientes in balneo aquæ calidæ ex
 medicamentis accommodatis confecto, uel in laconico siccò sudorem ciente imponantur. Quandoquidem huiusmodi
 calor extraneus efficacissimè uenenum ad cutem trahit. Balnei ac laconici uicem illud sanè supplere poterit, si disse-
 cto uini muli, aut equi alio exeritis statim intestinis, æger in animalis cadauer intromittatur: & cum refrixerit cada-
 uer, idem etiam de alio fiat, quousque sat fuerit. Ad hoc autem muli, mulæq; (ut uulgi fert opinio, fortasse quòd hæc
 animalia plurimum caloris habeant) cæteris præpollent animalibus. Hoc enim auxilio à ueneno liberatum narrant Va-
 lentinum Alexandri sexti summi Pontificis filium. Is enim (ut ferunt) cum in quadam cœna aliquot Cardinalibus uene-
 num exhibere uellet, sibi ipsi, ac patri id imprudenter exhibuit. Cæterum scire etiam conuenit, quòd quamuis præ-
 dicta remedia omnia communiter uenenis opitulentur, non propterea est dimittendum, quin continuè infectis propin-
 tur omnia probata antidota, tam simplicia, quàm composita, quæ cuiuscunque ueneni noxam auferre possunt. Sim-
 plicia quidem medicamenta, quæ ad hoc idonea Dioscoridi, reliquisq; Græcis posterioribus celebrantur, sunt unum
 uetus copiosius epotum, Lennia sphaeragis, agaricum, abrotonum, irio, eryngij radix, napi & pastinacæ semen, ca-
 lamintha, nardum Celticum, castorium, ferule uirentis medulla, flos rhododendri (quanquam is Galeno, alijsq; ipsum
 secutis in antidotum minimè recipiatur, sed potius inter uenena annumeretur) succus marrubij, lasperitij, & panacis,
 sagapenum, aristolochia longa, semen rutæ syluestris, betonica, pix liquida delincta, polij, & fœlis decoctum, phu-
 cinnamomum, cassia, iuniperi bacca, citria mala, & quæ limonia, & aurantia uocant, & eorum semen. Item glan-
 des, præsertim quernæ ex humano lacte epote, quinq; folij radices: succus, leporis coagulatum: mustellæ caro sale inue-
 terata, & in umbra siccata, cum uino pota, lac canis ex primo foetu acceptum, capparis, chameleonis albi radix,
 apij decoctum, polemoniæ radix, tribuli terrestris succus, simlacis asperæ acini, scordium, thlaspi, & Crætense dictan-
 num. His Arabes, & recentiorum nonnulli castaneas addunt: item ponticas nuces, messpila, pistacia, zedoariam, lau-
 ri baccas: gentianæ radicem, quin & dictamni albi, tormentille, iridis Illyricæ, hastulæ regiæ, helenij, & millefolij:
 rhabarbarum, hederæ corymbos, bolum Armenium, hypericum, sabinam, mumiam, pimpinellam, Imperatoriam, cen-
 taurium maius, angelicam, uerbenacæ succum: mures, qui napelli radices depascuntur, & muscas grandiores, quæ
 eius folijs uisitant, filipendulam, carpobalsamum, muscum odoratum, ambarum, os in corde cerui repertum, & cer-
 uinum cornu, quin & monocerotis, ursi testes, & arietis, origanum, smaragdum, lapidem bezahar, & carduum,
 quem sanctum, uel benedictum appellant. Et hæc de censu omnium simplicium medicamentorum, quæ contra uene-
 na pollent, quæ nobis tum ueteres, tum recentiores scripta reliquerunt, dixisse sufficiant. De compositis autem
 medicamentis illud proferre non dubitauimus, quòd si theriaca legitime parata reperiretur, non essent aliunde peten-
 da auxilia contra uenena. Sed quoniam mihi planè difficillimum esse uidetur, ut ea reperiat, quæ quemadmodum
 eius exigit apparatus, confecta sit, cum nobis desint cinnamomum, balsamum, petroselinum Macedonicum, myrrha,
 folium, chalcitis (quam tamen iam nobis compertam putamus) animum, aspalathus, & calamus odoratus, quæ o-
 mnia perquam maximi sunt momenti; idcirco nunquam adducar, ut credam uenalem theriacam posse sibi locum &
 usum illius antiquæ legitime uendicare: præsertim cum constet tempore usque Galeni, quo Romani summo imperio po-
 tiebantur, theriacam omnibus numeris absolutam confici non potuisse (ut ipse Galenus testatur libro primo de anti-
 dotis) nisi ab Imperatoribus. quanquam non desissent tempore Antonini Cæsaris diuites primates, qui eam confice-
 rent, etiam quòd multa eis desiderarentur. Quare illud dixerim, quòd si ulla theriaca ex ijs, quæ nostra ætate con-
 ficiuntur, in usum admitti debet, dent operam medici diligentissimi, ut illa saltem utantur, quæ omni studio ac dili-
 gentia parata sit, clarissimorum & peritissimorum uirorum testimonio: quæq; eo modo experientia comprobata
 sit, quo docet Galenus libro quem ad Pisonem scripsit: quin & alio, quem Pamphiliano dicauit. Hoc item faciant de
 Mithridatio, quod nihil minus quàm theriaca præstat aduersus uenena, quodq; & facilius parari potest. Qua in re
 caueant homines ab adulteratis theriacis, quas in publicis foris uendunt circulatores, etsi plerumque ab his, quos eo-
 rum adulteria fraudesq; latent, cæteris meliores, atque efficaciores habentur: quippe quòd nihil ultra uideant astan-
 tes, quàm quòd ij frustum integrum arsenici, uel risagalli officinis uocati, deuorent: quodq; subinde deuorata theria-
 ca, quam postea circumstantibus uendunt, nullum ueneni incommodum sentiant. Quod cum Galenus optime nouisset,
 libro Pisoni dicato, ita scriptum reliquit. Multæ à subdolis improbisq; in hoc quoque fraudes fiunt, ac uulgi sola
 antidoti opinione deceptum, ab ijs quibus ars est mercenaria, plurima pecunia medicamentum, uel prauè confectum
 redimit. Cæterum ut quisque flagitiosorum impostorum fallacias, & dolosas merces euitare possit, & debeat, nunc
 mihi in animo est ad commune rei publicæ beneficium eorum ingens, ac scelestum facinus posteritati prodere. Nam cum
 isti suggesta ascendunt coram populo, quem dolis capere intendunt, ostensuri quòd uenenum æquè ac panem innoxie
 sumunt, multis caulationibus, atque insidijs utuntur. Inter quas has duas habent fraudes, quas modò omnibus aperiam,
 quasq; retinent illi in suos chariores (ut ita dicam) lenones. Primus itaque dolus, quo nituntur huiusmodi fraudulentum
 impostores, est quòd cum sciant uenena non posse nisi parum nocere, ubi uenterculus fuerit cibus ualde repletus (ut in
 præfatione huius libri tradidit Dioscorides, & libro quarto fen sexta retulit Auicenna) priusquàm suggestum ascen-
 dant, ad saturitatem usque, præsertim ætate, lactucas crudas deuorant sale, aceto, & oleo conditas: uerum olei tan-
 tum imponunt, ut ferè in eo innatent lactucæ. Et quia hyeme, maximè urgente bruma, tenellæ lactucæ difficile passim
 inueniri possunt; ideo earum uicem his præbent interanea bouum præpinguium, quorum tantam comedunt copiam,
 quoad uenterculus ueluti tympanus extenatur. Id autem eo consilio faciunt, ut hæc quidem iurium pinguedine, eo-
 rumq; substantiæ crassitudine, illæ uerò frigiditate sua, oleiq; multitudine, quam illis adijciunt, præterquàm quòd ue-
 neni penetrationem inibent, cum internas uias obstruere possint, erodentem quoque ingesti arsenici, uel risagalli se-
 p

Simplicia me-
dicamēta, quæ
pollēt aduer-
sus uenena.

Cōposita me-
dicamenta.

Fraudes, qui-
bus utitur cir-
cunforanei,
qui uenena in
noxie fume-
re profitetur.

plasijs uocati, acrimoniam obtundunt, & hebetant. Cum igitur uenenum sumpserint, quod illis ob præsumpti alimen-
 menti uim, nullam, aut paruam noxam adfert, nempe quod uentriculus sit tensus, & pinguedine imbutus, mox sium
 adulteratum antidotum, quod omnino legitimam theriacam mentitur, assumunt, idq; impune. Quo fit, ut facile po-
 stea populo astanti persua-deant, id esse antidotum omnium præstantissimum contra omnia uenena, quod in uniuerso
 orbe reperiri possit. His leues uulgi animi persuasi accensiq; maiori multitudine, ac impetu feruntur, ut adultera-
 tam, inualidam, ueramq; mentientem theriacam emant, quam ij qui in maxima annonæ penuria cò cateruatim concur-
 runt, ubi plurimum panis gratis omnibus exhibetur. Itaque cum temporis momento capsulam hac impostura exhau-
 serint, statimq; è suggesto descendunt circumforanei, seseq; in hospitium recipiunt, ubi cum primum fuerint, arseni-
 cum paulò ante sumptum unà cum lactucis aut bubulis interaneis arte quadam euomunt, neque aliud illa die assumunt,
 quàm lac, quod tamen sæpius alternatim potant, uomuntq; & reuomunt. tantum potest in improbis hominibus auri
 cupiditas, ut sponte consultoq; in manifesta uitæ discrimina ferantur. Fraus altera, quam isti facinorosi perpetrant,
 ita se habet. Si una, aut duabus horis anteaquàm suggestum ascendant, in foro pharmacopolium petunt, illudq; foro,
 in quo sermonem populo habere uolunt, propinquius eligunt. Atque ubi iusserint pharmacopole sibi arsenici capsu-
 lam adferri, eius duo aut tria frustra seligunt, prout sibi magis expedire uidetur. quæ postea charta inuolui, & in ea-
 dem capsula reponi mandant. Quo facto pharmacopolam rogant, ut cum in suggestum ascenderint, arsenicum illud
 repositum dare uelint puero, quem ad eum miserint. Porro in forum abeunt uerba facturi, ubi eorum spuriam theria-
 cam, ad cælum usque miris laudibus efferunt admentientes. Ad hæc ut rem magis uerisimilem reddant, puerum uel è cir-
 cumstantibus quempiam ad pharmacopolium mittunt, qui uenenum antea ab ipsis selectum deferat. Interea ingentem
 capsulam in suggesto stantes aperiunt, quam habent uasculis præuæ illius theriacæ plenis refertam, cuius operculo in-
 tus adhærent cera subposita, uaria cuiusdam miscellæ frusta ex saccharo, quod candidum uocant, amylo, alijsq; inno-
 xijs medicamentis miro quodam artificio confectæ, quæ prorsus & facie, & magnitudine referunt illa ueri arsenici fru-
 sta, quæ prius ij in pharmacopolio selegerant. Lenant autem isti hominum proditores operculum à capsula, quò frau-
 dem melius occultent, in suggesto stantes. Siquidem summo cum artificio internam operculi partem, cui adhærent illius
 miscellæ frusta arsenicum mentientia, uersus se trahunt, ne quis suam fraudem deprehendere possit. Deinde statim
 in manu socij, aut pueri, quos doli ministros habent, capsulæ operculum collocant: quod eorum alter aperta manu per-
 quàm eleganter sustinet, parte pseudoarsenicum continente cælum uersus respiciente: idq; ne quis dolum intueri pos-
 sit. Interea redit nuncius arsenicum legitimum à pharmacopolio deferens. Atqui istud accipiens artis captiosæ magi-
 ster, statim illud populo ostentat longa atque mendaci oratione. Qua perfecta ad experimentum transit, perpetuò do-
 losè procedens. Quandoquidem simulans sibi opus esse expeditis manibus, manicas ex murice, uel serico proditore,
 quo plerunque uestiuntur, ad cubitum usque conuoluit, ea tantum ratione, ut arsenicum uerum, dum hæc agit, super o-
 perculo prædicto pseudoarsenicum continente, reponat, abdatq;: quod ob operculi circuli altitudinem nullo pacto in-
 fernè à circumstantibus uideri potest. Obuolutis itaque manicis, brachijsq; denudatis, ac tenui linteolo humeris in-
 posito, iubet aquæ uel uini poculum adferri, & relicto in operculo arsenico uero, factitium innoxium fraudulentamæ-
 nu capit. quod gladio minutim incidit, & uino, uel aquæ parati cyathi commiscet, & denique tutissimè bibit. Atque
 ita fraudem hisce coloribus exornatam spectantibus persuadet, ut nullus dubitet, quin ille mortiferum arsenicum huius-
 ferit, quod ex medica officina delatum fuerat. Memini me olim unum ex his uidisse, qui uenenum simili modo adulte-
 ratum puero exhibuerat suo: & cum simularet se ei opem ferre nolle, donec pulsus amisisset, & in mortis discrimi-
 ne uersaretur, ut suæ falsæ atque adulterinæ theriacæ maiorem compararet existimationem: cum præterea prius uer-
 sum puerum admonuisset, ut anhelitum compefceret, idq; ut facies eius colore mutaretur, quin & interim oculos
 obuerneret, & os ac cernicem contorqueret; ad se uocauit astantem medicum haud acris callidq; ingenij, in ea ciuita-
 te, ubi id mihi contigit uidisse, receptum habentem, qui pueri pulsus tangeret, ut omnibus testaretur, quod pulsus
 amisisset. Quod cum fecisset bonus ille medicus iam imprudenter factus circulatoris leno, omnibus testimonium perhi-
 bebat, se nullum pulsus in eo inuenisse: quippe qui nusquam fortè legerat, quod arte etiam possit intercipi pulsus, cum
 tamen id scriptum reliquerit Galenus lib. vi. de placitis Hippocratis, & Platonis, ubi sic inquit. Eadem natura in
 arterijs cernitur, nam etiam ipsæ perinde ac nerui, aut incisæ, aut laqueo interclusæ pulsu omni, micationeq; orban-
 tur. Ex quibus sanè uerbis tunc comminisci potuisset, quod facile huic puero laqueata essent brachia, & proinde in-
 terceptus arteriarum pulsus, quæ per brachium ad manum excurrunt. Siquidem adstringentes laquei ab ijs nebuloni-
 bus adeò callidè subdolèque aptantur, ut uersato quodam ferreo globulo supra cubitum extra manicas latente, strin-
 gantur admodum, ac relaxentur. Id quod facile ab eo fieri potest, qui puerum semimortuum se simulantem, brachijs
 ad spectaculum sustinet. Tali igitur fraude adstringebantur fibulæ, ubi pulsus intercipere animus esset, laxabantur
 autem lentè, cum iam uersutissimus puer ex theriaca illa assumpta, in pristinam suam constitutionem restitui simula-
 set. Hactenus de fraudibus horum carnificum, quas pluribus prosequi libuit, ut quisque eas euitare sciat, ac possit.
 Qua de re morbo Gallico quàm plurimum certè debeo: siquidem unus, isq; insignis, ex his qui uenenum innocuè deuo-
 rare profitentur, cuius ossa lues illa non immeritò depasebatur, cum à me in sanitatem redigi exoptaret, inter curan-
 dum, mihi id ab eo expetenti, omnes has fraudes, quibus hoc flagitiosum hominum genus utitur, ut pecuniam extor-
 queat, libentissimè patefecit. Cæterum fraudes, ac mendacia, quibus ij pariter utuntur, qui è diui Pauli prosapia or-
 tos se prædicant, qua tamen de re mentiuntur, hinc consultò dimittam. uerum intactas eas non relinquam, ubi in procefsu
 de ijs differemus uenenis, quæ morsu, uel ictu relinquunt innumera exitiosa animalia. Sed ne aliquod præstans anti-
 dotum desideretur in his nostris commentarijs, me probi, ac fidelis medici munere functum existimauerim, si hoc in loco
 quædam antidota mihi longo labore comparata, magni ad uenena momenti, descripsero. quæ non modò ijs, quæ per os
 assumuntur; sed ijs etiam, quæ animalium morsu, uel ictu euiciuntur, summo, ac præsentaneo fuisse remedio comperi.

Licet

Altera im-
 storū fraus.

Historia frau-
 dis.

Antidota no-
 stra præstati-
 sima cōtra ue-
 nena.

Licet autem hæc etate rari admodum habeantur medici, qui sua pandere arcana uelint, si quod nacti sunt pulchrum & singulare auxilium; tamen cum mihi consilium ab initio fuerit, mea opera quantulacumq; sit omnibus generatim prodesse, alienum quidem inhumanumq; foret, si modo uel inuidia uel auaritia compulsus, aliquid silentio inuoluerem, quod in arte medica usui futurum putem. Primum igitur antidotum, cuius admirandas in uenena uires sæpius expertus sum, hoc modo conficitur. Recipit enim rhabarbari, rhapontici ex Ponto aduecti, radicis phlegmatis, acori, quem falso calanum odoratum uocant, cyperi, quinquefolij, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, pæoniæ, belenij, costi, iridis Illyricæ, chamæleontis albi, cuiusq; drachmas tres. Item galangæ, Imperatoriæ, dictamni albi, angelicæ, millefolij, filipendulæ, doronici, zedoariæ, gingiberis, singulorum drachmas duas: agarici drachmas tres: libanotidis maris, gentianæ, morsus diaboli sic herbarijs dicti, cuiusq; drachmas duas & semis. Ad hæc seminis citrei mali, uiticis, cocci insectorij, fraxini, oxalidis, pastinacæ syluestris, napi, nigellæ, pæoniæ, ocimi, trionis, thlaspis, fœniculi, ammi, singulorum drachmas duas. præterea baccarum lauri, iuniperi, hederæ, asperæ similacis, cubebæ, singulorum sesquidrachmam. Foliorum scordij, chamædrysos, chamæpityos, centaurij minoris, stœchadis, nardi Celtici, calaminthæ, rutæ, menthæ, betonicæ, uerbenacæ, scabiosæ, cardui benedicti, melissophylli, singulorum sesquidrachmam: dictamni Cretensis drachmas tres. sampsuchi, hyperici, iunci odorati, marrubij, galegæ, sabinae, pimpinellæ, cuiusq; drachmas duas. Caricarum, nucum iuglandium, pistaciorum, singulorum uncias tres: myrobalanorum empelicorum drachmas quatuor. Florum utriusq; buglosi, rosarum, lauendulæ, saluæ, roris marini coronarij, cuiusq; scrupulos quatuor: croci drachmas tres. Casiæ odoratæ, quam hodie cinnamomum uocant, drachmas decem. Caryophyllorum, nucis myristicæ, maceis, singulorum drachmas duas & semis. Piperis nigri, ac longi, santalorum omnium, agallochi, singulorum sesquidrachmam. Cornu cerui crudi drachmas quatuor: unicorni drachmam unam. ossis cordis ceruini, ramentorum eboris, uirgæ ceruinæ, castorij, singulorum scrupulos quatuor: terræ Lemniæ drachmas tres: opij sesquidrachmam. margaritarum orientalium, ramentorum smaragdi, hyacinthi, corallij rubri, singulorum sesquidrachmam: capburæ drachmas duas. mastiches, thuris, styracis, myrrhæ, gummi Arabici, resinæ terebinthinæ, sagapeni, opopanacis, laserpitij, singulorum drachmas duas & semis. moschi odorati, ambari, cuiusq; drachmam: olei è chalcantho confecti unciam mediam. Pulueris cordialis temperati, diamargariti, diamoschi, diambari, electuarij è gemmis, pastillorum capburæ, scillæ, singulorum drachmas duas & semis: pastillorum uiperæ uncias duas. Succo oxalidis, sonchi, scordij, echinij, buglosi, melissophylli, singulorum selibram: hypocistidis drachmas duas. Theriacæ electæ, Mithridatij optimi, cuiusq; uncias sex. Vini ueteris albi odorati libras tres: sacchari è Medera insula, uel optimi mellis libras octo & uncias sex. Ex omnibus his summa diligentia, & ratione inquisitis, atq; selectis fiat electuarius, eo modo quo theriaca, aut Mithridatis antidotum conficiuntur. Sumendi quantitas est à drachma una usque ad tres pro etate, & constitutione patientis. Atque ita omnibus persuadere poteris, antidotum hoc non solum præstantissimum esse (ut antè diximus) contra omnia uenena, quæ per os sumuntur, itemq; aduersus ea, quæ morsu uel ictu relinquuntur; uerum etiam in pestilentia, cui mirificè opitulatur, quotidie assumptum, & præcipuè ad præseruandos sanos. At si cui in animo fuerit, ut præsentaneum adferat auxilium, hæc faciat oportet. Antidoti præscripti libram accipiat, libram item syrupi è citrei mali cortice parati, & libras quinque aquæ uitæ uocatæ, ex optimo, odoratoq; uino confectæ, totiesq; uitreis organis repurgatæ, ut quintæ essentia speciem præ se ferat. Deinde omnia hæc in uas uitreum iniiciat duplè à rebus inditis capacitatis. postea uasis ore ita obturato, ut nullus spirandi meatus relinquatur, magna cum dexteritate aquam in uase cum electuario tandiu agitet, donec totum dissoluatur. Atque tum uas ore cera, uel pice obducto in mensem integrum reponat. Quod tamen bis in hebdomada agitari conuenit eo modo, quo antè dictum est: fit enim, ut electuarius faciliè residat in fundo, si dimittatur. Exacto denique mense claram aquam aurèamque colore nitentem, electuario supernatare inueniet, & quæ iam omnem illius uim in se contraxerit. Tum itaque uas ipsum aperiat, & in uas aliud item uitreum lympidam aquam paulatim effundat, cuius os cum cera, & membrana accuratissimè obturet. Nam si illud diei spatio apertum sineret, omnis conclusa aqua in auram euanesceret. Tanta hæc aqua uirtute pollet (quod millies expertus sum) ut quatuor drachmarum pondere pota uel per se, uel cum pari odorati uini quantitate, uel stillatitiæ cuiusuis aquæ ad cordis robur facientis, ubi quis ictus, uel demorsus à quocunque uenenato animali, in tanto mortis discrimine uersaretur, ut uocem, uisum, ac reliquos ferè sensus amisisset, egrum ingenti adstantium admiratione à longo ueluti somno excitat. Quin & uomitione plerumq; plurimam insectorum humorum copiam exhaurit. Cuius rei exemplo (præter alia innumera) nuper mihi fuit præfecti oppidi Vipaci uxor, quam à uipera in dextra manu demorsam, & iamiam de naulo rationem cum Charonte inituram, hæc aqua in uitam à morte reuocauit. Id quod etiam paulò post contigit cuidam miseræ Sclauæ ab alia non dissimili uipera in manu demorsæ. Hæc idem similiter præstat contra uenena, quæ per os sumuntur: siquidem ea adeo tenuis essentia, efficaç, & penetrans est, ut momento ui sua in omnes corporis uenas permeet. Quin & eosdem præbet effectus in alios quàm plurimos morbos, quos breuitati studens prætereo. quandoquidem prudentes, & periti medici, habita huiusce uirium exacta ratione, eam adhibere poterunt, ubi legitime conuenire censebunt. Porro antidotum alterum generosum, pariter & singulare, oleum illud est, cuius superius libro secundo capite de scorpionibus, item quarto capite de aconito à nobis facta fuit mentio. Id pulsibus extrinsecus patentibus illitum, nempe temporum, manuum, ac pedum, quinetiam extimæ cordis parti ad sinistram mamillam, repetita alternis tribus horis illinitione, efficacissimè succurrit omnibus uenenis per os sumptis, quæ tamen ex erodentium genere non fuerint. Similiter uiperarum, aspidum, & cuiuscunque deniq; uenenati animalis moribus singulari auxilio est, ut in processu latius explicabimus. Ut autem omnes intelligant quàm maximum sit in me iuuandæ posteritatis studium, modum, quo illud conficitur, hic describere non grauabor. Sumantur itaq; ineunte mense maio, quo tempore confici debet, olei communis centum annorum, sin minus sui temporis uetustissimi libræ tres: foliorum hyperici uirentis manipuli tres. Oleum in uas uitreum

Primi antidoti descriptio.

Potio ex prædicto antidoto.

Alterius antidoti descriptio, & uires.

duple à contento capacitatis imponatur, in quo hypericum aliquantulum antea contusum infundatur. deinde uas cœra, & membrana obturetur, & medium in tenuissimam arenam condatur, loco ubi tota die insolari possit, atq; inibi sinatur ad decimum, uel duodecimum diem usq;. Quo exacto tempore, mergatur uas in calentis aquæ balneo ad uiginti quatuor horas: mox oleum ab herba exprimitur. Hoc factò sumatur hyperici, chamædryos, calaminthæ, cardui benedicti, singulorum manipulus. Quæ omnia prius diligenter contusa oleo admisceantur, ac subinde uas in prædictum mergatur balneum tribus continuis diebus. Extrahatur deinde, & ab incoctis herbis exprimitur. Post hæc accipiantur florum hyperici manipuli tres, qui à caulibus probè repurgati, & contusi in prædictum oleum infundantur, ac in idem balneum per triduum reponatur. Post id tempus exprimantur, & ut prius exprimentur. Idem fiat ter, aut quater, usquedum oleum sanguineum colorem referat. His peractis sumatur hypericum, quod iam defloruerit, & ab eius cacumine grana illa uiridia excerpantur, quæ hordeaceis granis similia deprehenduntur, in quibus semen continetur. Ex ijs itaq; tres confertim manipuli decerpantur: qui postea tusi, & uino meraco albo aliquantulum persusi in oleum prædictum infundantur, & cum eodem uitro, in arena sepulto, octo diebus continuis insolentur. Quo tempore transacto tridui spatio in balneum immittantur, post colentur, & modo prædicto exprimentur: tertio, aut quarto similiter dictum semen in oleo macerari debet, donec id obscuri sanguinis colorem representet. Ad hæc sumatur scordij recentis, calaminthæ, centaurij minoris, cardui benedicti, uerbenacæ, dictamni Cretensis, singulorum medius manipulus: tundantur omnia, mergantur in oleum prædictum, & uas in balneum iterum imponatur per biduum continuum, dein colentur, & exprimantur, ut suprâ. Postea sumantur zedoariæ, radicum dictamni albi, gentianæ, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, singulorum drachmæ tres, scordij manipulus. Tundantur item omnia, infundantur, & immittantur in balneum, ibiq; permaneant tribus diebus continuis: colentur deinde, & exprimantur. Infundantur denuo styracis calamiti, laseris, cuiusq; drachmæ sex, baccarum iuniperi drachmæ quatuor, melanthij drachmæ duæ, cassiæ odoratæ (cinnamomum officinæ uocant) drachmæ nouem: iunci odorati, cyperi, singulorum sesquidrachma: santalorum alborum semuncia. Tundantur omnia (ut pluries de alijs dictum est) & in idem oleum infundantur, & per triduum continuum in balneum macerentur, demum colentur, & exprimantur, modo quo antè dictum est. Postremò adsint oportet trecenti scorpiones uiui diebus canicularibus collecti. Ii in uase uitreo conclusi, cineribus calidis superponantur, & cum eos præ calore sudare, atq; irasci constet, omne iam dictum oleum calidum superiniiciatur. Sed aduertendum est, ne id adeò feruens sit, ut uas disrumpat. obturato statim uasis ore in balneum tribus continuis diebus contineatur: deinde coletur, & exprimitur. Proiectis interea scorpionibus, rursum in oleum infundantur rhabbarbari laudatissimi, myrrhæ communis usus, aloës hepaticæ, singulorum drachmæ tres: nardi Indici drachmæ duæ, croci drachma una: theriacæ electæ, electiq; Mithridatij, cuiusq; semuncia. Quæ ex his tundenda sunt, terantur, mox ultimò infundantur in oleum, quod per triduum continuum contineatur in balneo. Quo factò oleum non amplius percoletur, sed deinceps recondatur, perinde ac opobalsamum. quippe quod mirandum sit remedium ad iam dicta uenena, & præcipuè contra napellum, quo infecti fuere, ut experimentum fieret, Corsi illi duo uiarum obsessores, quorum historiam suprâ retulimus libro quarto in aconiti mentione: ad cuius lectionem, ne idem bis repetamus, eos reijcimus, qui eius desiderio capiuntur. Præter autem Mithridatium, antidota alia duo generosa Dioscoridi probantur in præsentis præfatione, unum scilicet quod è scinco, alterum quod è sanguine nuncupant: sed quod is eorū conficiendorum rationem tradiderit, nusquam hactenus reperi. Quamobrem illa duo in multorum gratiam hic adscribere, non alienum fore duximus, eo tamen modo, quo lib. I. de antidotis à Galeno seriatim describuntur, ubi hæc scripta reliquit. Antidotus ὁ τῶν αἰμῶντων, id est, ex sanguinibus, ad uenena, uenenatorumq; omnium morsus idonea, siç habet. Piperis longi, piperis albi, acori, croci, phu, mei, dictamni Cretici, ammoniaci, agarici, singulorum drachmas duas: amomi, opobalsami, seminis rutæ sylvestris, cymini Aethiopici, anisi, sanguinis anatis maris, & fæminæ sicci, sanguinis hædini, sanguinis anserini, seminis napi sylvestris, singulorum drachmas tres: gentianæ, trifolij, florum iunci odorati, thuris, rosarum siccarum, singulorum drachmas quatuor, petrosilini drachmas quinq;, polij Cretici tantundem, cinnamomi drachmas sex, florum scordij drachmas octo: myrrhæ, nardi, singulorum drachmas decem, croci drachmas duodecim, cassiæ drachmas octo. Omnia hæc diligenter contusa, ac per excussorium cribrum traiecta melle Attico despumato, commiscebis, commistaq; in argentea pyxide repones, atq; hac ut maximo medicamento uteris. Cæterum quæ è scinco temperatur antidotus, à Galeno hunc in modum redditur. Antidotus Mithridatis Eupatoris ὁ τῶν σκίγνων cognominata, faciens ad uenena, omnemq; uenenatorum materiam mortem inferentem, omniumq; uenenosorum animalium ictus, conficitur hac ratione. Scinci, sagapeni, acori, phu, hyperici, acaciæ, iridis, mei, gummi, singulorum drachmæ duæ: rosarum siccarum, gentianæ, cardamomi, singulorum drachmæ quatuor, opij oboli duo, styracis drachmæ octo: polij, cassiæ nigræ, fælis, bdellij, balsami, piperis albi, singulorum drachmæ quinq; & oboli duo: succi hypocistidis, opopanacis, myrrhæ, thuris masculi, castorij, piperis longi, cypheos, foliorum malabathri, singulorum drachmæ sex: scordij, costi, florum iunci odorati, galbani, resinæ terebinthinæ, singulorum drachmæ sex & oboli duo: nardi Syriacæ, opobalsami, thlaspis, dauici Cretici, singulorum drachmæ sex & oboli tres: croci, cinnamomi, zingiberis, singulorum drachmæ sex & oboli duo: succi glycyrrhizæ, agarici, singulorum drachmæ septem & oboli tres. Construitur autem hoc modo. Cyphi, hypocistis, sagapenum, gummi opium, styrax, opopanax, uino Chio macerantur die noctuq;, quoad penitus dissoluta sint. Reliqua uerò interim contusa tenui cribro excutiuntur, illisq; iam maceratis, ac dissolutis commiscuntur, commistaq; Attico melle ad crassitiem usq; despumato excipiuntur, opobalsamoq; superimmissio. demum in uas argenteum transferuntur, atque ad multos usus reponuntur. Datur autem ex hac antidoto quantum æger tolerat. Hæc de duabus antidotis, quas non immeritò quidem probauit Dioscorides, quasq; ut efficacissimas in aliarum censum retulit Galenus, atque descripsit. Sed quoniam (ut suprâ in theriacæ mentione dictum fuit) multa nobis desunt simplicia medicamenta, quæ in eis expetuntur; idcirco non uideo quomodo

Antidoti è
sanguinib⁹ de
scriptio.

Antidoti è
scinco descri-
ptio.

30

40

50

quomodo

quomodo possint legitimè confici, nisi ijs uti uelimus, quæ eorum uicem suppleant, ita ut unum simplex medicamentum in alterius locum succedat. Id quod medicorum, ac seplasiariorum plerisque fieri adsolet. Quorum sententiæ etsi cuiuspiam uideretur Galenus adstipulari, quippe quod scriptis tradiderit in cinnamomi defectu duplum cassiæ subijci posse; non tamen propterea inde colligi potest, quod idem fieri possit de quocunque alio simplici medicamento, quod desideretur, ut quidam existimant, non rectè, meo quidem iudicio, Galeni mentem assecuti. Siquidem is secus de hac re differit libro primo de antidotis, ubi sic inquit. Quod ad cassiam uerò attinet, ea me commemorare nunc opus est, quæ in multis de medicina libris scripta sunt, duplum cassiæ si quis cinnamomo egeat, iniiciendum. Hoc dictum irridens Satyrus magister meus, unam ex Quinti facietij ipsum esse dicebat, asseuerans eos, qui duplum cassiæ imponere iubent, si cinnamomo careamus, similia illis facere, qui nos censent, si quando Phalerno caruerimus, illius quod in cauponis uen-

10 datur, duplicata mensura bibere: siquæ panis siliginæ desit, furfuracei duplum comedere. Mihi uerò hæc Quinti facietia, si de re una quapiam, qua per se sola uti uelimus, afferatur, uera irreprehensibilisq; uidetur: sin de re, quæ in societatem multorum ueniat, non est eodem pacto uera. Nam cuiuscunque, quod solum corpori admoeri debet, ut puta rhus, absinthium, iris, gentiana, uel id genus alia aliqua medicina, si quis minus boni duplum loco præstantissimi accipiat, & corpori uel extrâ, uel intrâ admoeat, duplicato etiam nocebit: at si multis aliquod optimum commiscendum fuerit, quod se aucturum aliorum uires spondeat, si præstantissimum desit, peius nihil erit uti duplo illius, qui proprietates eiusdem generis habeat, etiamsi deterius hoc illo uideatur. Cassia quidem cinnamomo genere proxima usq; adeo est, ut ex ipsa quandoq; cinnamomum oriatur, spectenturq; nonnunquam cassiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi uirgulta è cassiæ ramis prodeant. Simile autem istud est non uino aut pani, sicuti Quintus dicebat, sed uitæ functionibus in extruenda domo, in fabricanda naui, in tollendis, & transponendis oneribus, in omnibus deniq;

20 uitæ actionibus, in quibus quod peragendum erat ab uno homine robusto, si absit, à duobus imbecillioribus perficiatur. hæc Galenus. Ex quibus uerbis omnibus palam est, Galenum non assentire, ut in compositis medicamentis unum simplex pro alio supponatur, nisi ex ijs sint, quæ eandem naturam sortiuntur, ut cassia, & cinnamomum. Quare illud inde colligendum esse putauerim, quod perperam faciant ij, qui rem hanc aliter intelligunt. Porro & illam antidotum, quæ iuniperi baccas, terramq; Lemniam recipit, summopere laudauit Galenus, eamq; lib. II. de antidotis memorie prodidit, hisce uerbis. Antidotus, quæ exhibita accipientem tutum à uenenis reddit, sic habet. Baccarum iuniperi drachmas duas, terre Lemniæ drachmas duas & obolos duos. Hæc ubi in puluerem redegeris, oleo, aut melle commiscebis, & repones: atque cum opus fuerit, ex aquæ mulsæ cyathis duobus quantum est auellana dabis. Hæc antidoto Nicomedes rex utebatur, si quando suspectos habuisset, qui se uocant. Nam si uenenum non subsit, quæta manet: sin adsit, nauseam concitat, & euomere cogit, ita ut uenenum quoq; cum antidoto reijciatur. Sed hæc hæc-

30 nus dicta sufficiant, quantum ad uenenorum omnium in uniuersum rationem. quandoquidem de ijs priuatim, eorumq; auxilijs, & antidotis in singulorum mentione diffusius agemus.

Succedanea
quâdo admit
tenda.

Antidotus ex
terra Lemniæ.

Κανθαρίδες. CANTHARIDES.

CAP. I.

QUIBUS data sunt cantharides, signa eueniunt grauissima. Ab ore enim ad vesicam usq; cuncta erodi sentiuntur: picem, aut simile quiddam cedriæ resipiunt: dextra præcordia inflammantur. urinam ægrè reddunt, & subinde cum lotio sanguinem emittunt: strigmenta non secus atque dysentericis, aluo deferuntur: fastidia urgent: animo linquantur, obortaque uertigine concidunt. postremò mente abalienantur. Ergo antea quàm tale nonnihil accadat, dato oleo, aut supradictorum

40 aliquo, uomere cogantur. mox ubi uomitione plurima reiecerunt, halicæ aut oryza, tragi aut pisanæ cremor, aut decoctum maluæ, aut seminis lini, aut fœni græci, aut radicum althææ, quam Latinus sermo ibiscum appellat, clystere infundatur. Præterea nitrum eisdem dandum, ex hydromelite, ut quæ stomacho adhuc, aut intestinis adhærent, eluendo excernantur, ac descendant. Quæ nisi sic discutiantur, ingesta in aluum ex nitro aqua mulsæ, uacuari debent. Detur deinde uinum, aut passum, in quo pineoli nuclei, aut cucumeris semina contrita sint, aut ex lacte, aut mulsæ, aut anserinus adeps in passo liquefactus. Inflammatae autem partes, hordei farina cum mulsæ decocta perungantur. Ab initio admota cataplasmata nocent, quod citatus ab eis calor, illapsum uirus ita remoratur, ut in principes se partes insinuet: ipsa tamen interiecto tempore, molestissimis inflammationibus opitulantur, utpote quæ dolores & permulceant, & leniant. Tum ubi corpus calfaciente oleo inunctum fuerit, in solium descendere oportet, ac lauare, ut per cutem summam, quæ corpori noxia inhæserunt,

50 etiam excernantur. Et deiectiones multifariam moliri oportet, ne affectus infigatur, & stabilitatem capeffat. Gallinaceis carnibus, & hædinis, aut suillis catulis, maximè pinguibus, & tenerimis, ac cum lini semine coctis, uesci debent: siquidem aluum cient, atque uenenorum acrimonias hebetant. Vinum dulce liberalius ebibatur. Prodest thuris cortex, & Samia terra, quæ asper appellatur, si quaternæ singulorum drachmæ cum passo sumantur. item pulegium ex aqua tritum: irinum, aut rosaceum, cum rutæ decocto: recentes uitis ramuli, cum passo detriti. Longè omnium potentissimè antidota auxiliantur, cum aqua mulsæ, drachmis quatuor pota.

CANTHARIDVM tum historiam, tum etiam facultates superius libro secundo, ubi & earum picturam exhibuimus, adeo diffusè lateq; tradidimus, ut superuacuum ducerem hoc in loco plura de eis rememorare, nisi nunc de earum malefica & noxia ui nobis differendum esset. Cum igitur Cantharides excalfaciant recessu quarto, & exic-

Cantharidum
malefica & no
xia uis.

Symptomatu
causæ.

Cantharidū
veneni cura-
tio.

Cōtroversia
inter Græcos,
& Arabas.

cent secundo, nil sanè mirum fuerit, si erodant, ulcerent, & denique sumentes interimant. Nocent priuatim uesciæ, omnibusq; urinae inferuentibus membris, non modò haustæ; sed quandoque etiam exterius illitæ, ubi exulcerare sit opus: præsertim cum amplis admiscantur cataplasmatibus, locisq; illinuntur uesciæ propinquioribus: nempe coxendicum articulis dolore diutius tentatis, uel pubi, uel renibus, uel testibus. Quo fit, ut qui has hauserint, exulcerata inde uesciæ, magnis in urina reddenda excrucientur doloribus. quanquam præter id omnia in uniuersum lædant uiscera, quòd suapte natura erodant, & postremo necem inferant: namq; sua uenefica, & perniciofa ui deradunt inter nos meatus omnes, quibus obuiant. Proinde nec mirum si cum lotio sanguinem extrahunt, erosus ab eis uasis: neque si quando (ut recentiorum quidam dixere) penis ipse, testes, pubes, & uesciæ ceruix intolerabili inflammatione uexentur. Hinc enim plerumque euenit, ut qui hauserint, urinae stillicidio afficiantur non sine intolerabili ardore angustiaq;.

Cæterum picis, & cedriæ odor, quem à cantharidibus malè affecti gustu, & olfactu percipiunt, aliunde, meo quidem iudicio, non prouenit, quàm à uaporosis humoribus in uentriculo, & iecinore adustis, intensa huiusce ueneni caliditate. Ab ea siquidem dum exuruntur humores, quædam inuicem fit commistio, quæ propriam tum gustum, tum odoratum inficiendi facultatem adipiscitur. Inflammantur præterea dextri lateris præcordia. quippe cum ueneni uis in iecur facilius, quàm in lienem excurrat, mirum utiq; non est, si concitatis ibi inflammationibus, potius dextrum, quàm sinistrum ægrotet latus. Nec alia ratione fit inde fluxio dysentericæ similis, secum deferens intestinorum ramenta, quàm quòd cantharides ipsæ ad intestina descendentes acerrima sua ui, ea exulcerent, & abrasant. Deffectus uerò animi, ingens anxietas, cordisq; angustia partim eueniunt, doloris, ardoris, intolerabilisq; inflammationis exuperantia: partim uerò deleteria ui pharmaci, quæ usque adeò resoluit uitales spiritus, & imbecillos reddit, ut inde affecto corde, hæc tam seua oriantur symptomata. Quin & ob id uertiginosi fiunt, delirio, amentiaq; capiuntur, qui eas sumpserint, quòd uenenosæ exhalationes, quæ à colliquatis humoribus in inferioribus membris sursum in cerebrum feruntur, adeò ipsum inficiunt, ut faciliè animales facultates corrumpantur, ratioq; ipsa pereat. Sed ut his omnibus succurratur incommodis, primum sanè necessarium fuerit (ut etiam Dioscorides inquit) cantharidas ipsas extra corpus ducere, crebris excitatis uomitionibus, ijs nimirum medicamentis, quorum in huius libri præfatione meminuit Dioscorides, atq; etiam nos mentionem fecimus in nostra in eam longa commentatione. Quinetiam acribus clysmatis opus est, ut per hæc deuocentur, quæ ad intestina descenderunt. Fit enim ut exhaustis è corpore cantharidibus, non magno postea negotio accidentibus, incommodisq; præsidia adhibeantur. Quandoquidem exulceratæ uesciæ, cui suapte natura plus nocent cantharides, quàm cæteris internis uisceribus, succurritur refrigerantibus, lentis, & pinguius simul mistis medicamentis. frigida nanque inflammationes extinguunt, mulcentq; earum dolores: pingui ueneni acrimoniam obtundunt: lenta uerò, ac uiscosa cum internis partibus pertinaciter inhæreant, non modò diu medicamenta in exulceratis retinent locis; sed etiam sanas partes muniunt, ne ueneni uim admittant. Idcirco ad hoc mirificè præstat lac humanum ab ipsius uberibus exutum, crudum, recensq; butyrum eclegmatis modo linctum: psyllij, cydoniorum malorum, & maluæ seminis spissamentum: item serapium ex nymphææ floribus, & purpureis uio-
lis, quin & quod ex papaueribus conficiunt; necnon lactuca, & portulacæ, & cucumeris, & cucurbitæ succus: præterea cremor, lactis speciem referens, qui è papauerum, melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, anguria, & lactucæ semine exprimi solet, affusa uiolarum aqua, aut radicis althææ, aut solani, quod uescariam, & halicacabum uocant. cuius etiam rubentes baccae decem, uel duodecim numero fractæ, & ex aqua portulacæ, uel ptisana hordeacea potæ, hoc in negotio præsentaneo remedio profunt. Facit ad hoc & amygdalinum oleum, quod scilicet ex dulcibus elicitur nucibus, unciarum sex pondere haustum. Huic autem præfertur, quòd è recentibus pineis nucibus exprimitur. Sed omnium præstantissimum est, quod è semine albi papaueris eximitur. quandoquidem hoc præter id quòd tanquam pingue plurimum conuenit, potest suapte natura inflammationes extinguere, ueneni acrimoniam retundere, & dolores quantumuis uehementes sedare. Sunt etiam qui præferant aquam, quæ feruentis balnei calore uitreis instrumentis elicitur è maluæ folijs, ibisci radicibus, & recentibus cucurbitæ ramentis: quòd propria ui urinae ardoribus opem ferat, & intestinorum inflammationes repellat. Porro succurritur exulceratis intestinis, ijsdem sanè medicamentis, quibus ad dysenteriam utimur: nempe pinguium carnum iuribus clystere infusis, addito hirci, ceruicq; adipe: & omphacino rosaceo, plantaginis aut portulacæ aqua prius eloto. Prohibentur halitus cerebrum petentes, dissoluunturq; assumptis antidotis, quæ uenenis resistunt, & humores putrescere non sinunt. quinetiam cataplasmatibus ex frigidis, repellenibusq; succis, sincipiti, & coronali suturæ illitis. In summa frangitur, atq; demolitur ueneni uis, Dioscoridis testimonio, ualentibus antidotis, ueluti theriaca, aut Mithridato, aut (ut scribit Galenus lib. I. X. simplicium medicamentorum capite de terra Lemnia) eo antidoto, de quo & nos superius locuti sumus, quod fit ex ipsa Lemnia sphaagide, & iuniperi baccis. Profunt insuper epithemata cor roborantia, itemq; inunctiones, quæ ex odoramentis constant ualentioribus: præsertim oleum nostrum de scorpionibus superius descriptum aduersus uenena.

Refert Galenus libro secundo de antidotis Asclepiadis autoritate, cantharidas proprio ueneno remedium & antidotum esse, si earum pedes, & alæ tritæ cum melle eclegmatis modo paulatim assumantur. Id quod etiam asseruit libro X. I. simplicium medicamentorum, ut superius libro secundo in earum quoq; mentione retulimus. Hoc idem scribit Aëtius à Galeno fortasse mutuatus lib. XIII. cap. XLIX. sic inquit. At uerò contrariæ affectionis ratione, quantum nihil aliud his auxiliantur cantharidum alæ, & pedes cum passo pota. hæc Aëtius. Veruntamen cum huiusmodi remedium suspitione non uacet (non propterea Galeni testimonium rei sciendum putauerim) cumq; à multis improbetur, atq; ipse nullum adhuc eius periculum fecerim; ideo nec ipsum damnare, nec probare ausim. Arabes namq; pro certo habent, omne uenenum, quod cantharidibus insit, earum tantum alis, pedibus, & capitibus inesse. Quare cum cantharidas suis immiscet medicamentis, tam intus sumendis, quàm extrà adhibendis, iubent contra Græcorum sententiam, ut capita, alæ, ac pedes abscindantur. quanquam credendum arbitror Arabas Hippocratem per-

per am

peram intellexisse, ut ultimo commentario de ratione uictus in morbis acutis scribit Galenus. Sed quoquomodo res se habeat, ambarum partium placita in medium attulimus, ut unusquisque suam in hac re sequatur sententiam. Nos tamen suspecta medicamenta semper dimittenda iudicauimus, atque his utendum, de quibus inter probatos auctores, et doctos uiros conuenit. Sunt et uulgaribus, qui ad epotas Cantharidas acetum commendent. Sed id equidem probare non ausim, quod antiquorum, recentiorumque repererim neminem, qui scripsit tradiderit acetum contra cantharidas auxiliari. Quinctiam medentur urinae ardoribus, et pudendorum inflammationibus, non tantum ea medicamenta, quae per os sumuntur; sed ea quoque, quae exterius illinuntur. Praestant igitur ad hoc rosaceum, omphacinum oleum, uiolaceum, et quod fit ex nymphææ floribus: item quod ex papauerum semine conficitur, quodque ex ijs paratur fructibus, quorum plantam appellant aliqui Balsaminam, alij uero Caranzam, cuius historiam, ac facultates superius libro quarto descripsimus, cum de uite nigra differeremus. In quem usum hæc non modo exterius illinuntur pubi, peni, et testium; sed etiam in pudendi meatum clystere iniiciuntur, praesertim addito oui albo diutius rudicula agitato, aut sedi succo, aut hyoscyami, aut portulacæ, aut lactucæ. Maxime etiam prodesse compertum est, si ad umbilicum usque duabus aut tribus horis sederint patientes in aquæ tepentis balneo, cui ibisci radices, maluæ folia, et semina, uiolarum flores, psyllij, cydoniorum malorum, scængræci, et lini semen, hordecum, et hyoscyamum, et id genus alia fuerint incocta. Postremo ad omnes huius ueneni reliquias, quæ corpori hæsisent, eradicandas, læsaque membra roboranda, et ad pristinum temperamentum restituenda, probatissimum erit medicamentum bis in die mane, et uespere, electarium mox describendum, uncia pondere ex humano, uel caprillo, uel asinino lacte potum. Fit autem hoc modo. Accipe nucleorum pineorum uncias tres: nucis Indicæ recentis uncias duas: pistaciorum fescunciam: seminum melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, papaueris albi, maluæ, singulorum uncia dimidium: corticis arboris thuris, drachmas tres: margaritarum, coralliorum amborum, santalorum alborum, singulorum sesquidrachmam: succi glycyrrhizæ drachmas duas: baccarum iuniperi drachmam unam: gummi Arabici fescunciam: terræ Lemniæ drachmas sex: succi baccarum halicacabi, portulacæ, singulorum uncias sex: diluti uiolarum uncias octo: spissamenti e seminibus malorum cotoneorum, aqua uiolarum maceratis, uncias sex: serapij uiolacei uncias quatuor: de floribus nymphææ, de papauere, cuiusque uncias decem. Quæ terenda sunt, conterito, deinde commixtis omnibus secundum seplasiariorum regulam, electarium facito: quo utitor, ut antè diximus.

Electarij descriptio.

Πιτυοκάρμωα. PINORVM ERVCAE.

CAP. II.

II S qui erucas pinorum hauserint, illico dolor in ore & palato exoritur: vehemens alui, linguæ, ac stomachi, inflammatio torquet: intestina dolor excruciat, ita ut pruriginem sentire uideantur: corpus totum exæltuat: fastidium urget. Quibus est succurrendum remedijs, quæ deuoratis cantharidibus dantur. Peculiariter tamen pro simplici oleo & irino, melinum, quod est cotoneis pomis & oleo temperatur, accipiemus.

Βούπρεστις. BUPRESTIS.

CAP. III.

QVI buprestin biberunt, non dissimile nitro uirus sapiunt: stomachi, uentrisque uehemens dolor insequitur: tam uenter quam stomachus mirum in modum, ut in aqua inter cutem, diffusus, inturgescit. vniuersa corporis facies contenditur: vrina suprimitur. Quibus eadem, quæ potis cantharidibus auxiliantur. Priuatim post uomitus, & uacuationes, quas clysteribus molimur, aridæ ficus profunt: item earum decoctum, ex uino. Vbi uerò iam ferè pericula inclinantur, Thebaicarum palmularum cibo, aut earundem tritarum in mulso, aut lactis potu, iuuantur. Pyrorum etiànum omne genus esse, & lac humanum bibere, conuenit.

DE BUPRESTIBVS, et pinorum erucis superius libro secundo satis differuimus, quantum ad earum historiam attinet: nunc harum uim ueneficam prosequimur. Hæc igitur animalia etsi pota, aut alias in uentriculum ingesta, quædam symptomata, et incommoda pariant, ab his planè diuersa, quæ ab epotis cantharidibus inferuntur; tamen et ipsa eandem expetunt curationem, eademque postulant medicamenta, quibus in epotis cantharidibus utimur. Verum aduersus hæc quoque nonnulla propria, peculiariaque habentur antidota, quorum cum latius meminerit Dioscorides, non est cur nos de ijs plura dicamus.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA.

CAP. IIII.

SI SALAMANDRAM hauserunt, linguæ inflammatio consequitur: mens, & sermo præpeditur: tremor cum torpore, aut horrore quodam, ac exolutione accedit: partes nonnullæ corporis liuoribus circumquaque sugillantur: sæpeque, diutius immorante ueneno, putrescentes defluunt. Quibus præstabimus cuncta, quæ potis cantharidibus. Pecularia uerò remedia, resina pinus, aut galbanum ex melle linctum, & aiugæ decoctum, in quo nuclei pinei conterantur: urticæ quoque folia, cum lilij & oleo decocta. Profunt etiam oua testudinis marinæ, aut terrestris cocta: item ranarum ius, cum quibus eryngij radix incocta sit.

Salamandra
uenefica natu-
ra.

Salamandra
ueneni cura-
tio.

Stellionū con-
sideratio.

NON solum ueneno inficit, & necem adfert Salamandra sicca, & in puluerem pota, uel clam cibis admista; sed etiam morsu, uiperarum modo, ceterorumq; serpentium uenenum ei aculantium. Quin & fructus, & herbas inficit tum salua quadam, tum mucosa specie, quæ è toto eius corpore sudat, magno degustantium discrimine: siquidem plerique reperti sunt, qui hoc tantum ueneno periere. Proinde mirum non esse uidetur, si recentiorum quidam tradiderunt, integras quandoq; interijisse familias: quod aquas bibissent, in quorum puteos fortè Salamandra ceciderat: uel quod panem tantum comedisent furno incoctum, qui lignis ea infectis concealuerat. Quibus tamen non usquequaque credendum existimo, cum ignium ui uenena omnia absumentur. Sed potius adstipulandum fuerit Plinio, qui libro XXI. cap. IIII. non ex pane furnis incocto, in quibus ligna salamandræ ueneno infecta, accensa fuissent, quosdam iam fuisse necatos prodidit, sed ex panis crusta lignis inassata pede tantum salamandræ contactis, ut eius uerba testantur, cum inquit. Inter omnia uenenata salamandræ scelus maximum est. Cetera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimunt, ut omitam, quod perire conscientia dicuntur homine percusso, neq; amplius admitti ad terras. Salamandra populos necare improvidos potest: nam si arbori irrepsit, omnia poma inficit ueneno, & eos qui ederint, necat frigida ui, nihil aconito distans. Quinimo si contacto ab ea ligno uel pede, quo crusta panis incoquatur, idem ueneficium est, uel si in puteum cadat. Quippe cum salua eius quacumq; parte corporis, uel in pede imo resper-sa, omnis in toto corpore defluat pilus. hætenus Plinius. His igitur, qui hauserint (ut Aëtius uel author lib. XIII.) præter ea quæ à Dioscoride scribuntur, macula in totum corpus exoriuntur albæ, deinde rubæ, postremo nigra, quæ tandem putrescentes, uniuersum deglabrant corpus. Sic uenenatis succurritur (ut Dioscorides ait) iisdem remedijs, quæ ad cantharidas præstant. Quod tamen aliquibus minimè uidetur rationi consonum. quandoquidem cum salamandræ uenenum maxime frigidum, humidumq; sit, cantharidum contra calidissimum, & exiccans, nullo quidè pacto consentaneum censent, quod iisdem utrisq; succurratur medicamentis. Verum his illud rectè, mea quidem sententia, responderi potest, quod ubi Dioscorides salamandris cantharidum commendat medicamenta, de generalibus, quæ in uniuersum fiunt, duntaxat intelligit, nempe ut quàm citò fieri possit, uenenum è uentriculo, & intestinis extrahatur crebris uomitionibus, & clysmatis acrioribus: in cordisq; præsidium dentur theriaca, Mithridatium, aliq; generosa antidota, quæ pota cor ipsum à uenenatis omnibus tuentur. Siquidem in cantharidum capite, quod omnium primum habeatur, generalis methodus Dioscoridi tradenda fuit, ne eadem per singula capita sæpe frustra & ineptè repeterentur. Quare scitè cum ad cantharidum remedia legentes reijcit, de generalibus tantum intelligit. Auicenna eandem salamandris adhibet curationem, quam opio, quod tam hoc, quàm illæ frigidissimo sint temperamento. præfertq; cæteris theriacam, Mithridatis antidotum, resinam terebinthinam, styracem, urticae semen, & cupressi frondes. Ceterum quoniam salamandra sui corporis forma STELLINES mortiferi etiam morsus animalia mihi in mentem reuocauit, cum eorum peculiarem mentionem non fecerit Dioscorides, non alienum fore duximus, eorum primum historiâ describere, deinde uenenati morsus remedia in medium adducere. Sed an lacertarum generi legitime stelliones adscribi possint, profectò non ausim decernere: quanquam non desunt, qui asserant, maiores lacertos, quos uulgò appellamus Ramarri, alij Liguri, alij uerò Lucerti, ueros esse stelliones. Quorum tamen sententiæ non possum subscribere. quandoquidem Plinius libro X. cap. XXV. & XXVI. Stelliones inquit esse lacertarum figura, & chamæleonum quodammodo naturam habere, ut qui rore tantum uiuant, præterquam araneis. Ex quibus fateri licebit, stelliones non esse nostrates lacertos. namq; hi cochleas, cicadas, locustas, & papiliones deuorant, & id genus animalcula. Ad hæc copiosum in uenis continent sanguinem, & amplo referti sunt iecinore, hominibusq; haudquaquam inimicantur, quin potius eos amant. Contra uerò ijs aduersantur stelliones, Plinio auctore lib. XXX. cap. X. ubi nullum animal fraudulentiùs inuidere homini tradidit. Præterea (ut idem eodem loco scribit) stelliones hyemant in domibus in locis ostiorum, & fenestrarum, aut cameris, sepulcrisue. quapropter uenatores obseruant cubile eorum æstatibus. Ibi uere incipiente fissis harundinibus textas opponunt casas decipularum modo, quarum angustijs etiam gaudent. Venantur autè eos, ut eorum senectam, qua ut serpentes quotannis exuuntur, facile consequantur: quod nihil ei remedio in comitialibus morbis præferatur: ex more enim exutam senectam illico deuorant. Hinc igitur sanè perspicuum fuerit, stelliones à maioribus Italicis lacertis differre: hi siquidem in campestribus, in frutetis, sepibus, & macerijs degunt, illi uerò in sepulcris, & domibus nostris oberrant. Proinde iubet Dioscorides, ut qui in uenenorum timore uersantur, & culinam subdiali loco apparare nequeunt, sub tecto apparent. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda, quod frequenter à superioribus contabulamentis animalia decidunt, exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, ut phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Quod autem stelliones in Italia proueniant, testis est Aristoteles lib. VIII. cap. XIX. de historia animalium, asserens in quibusdam Italiæ locis stelliones morsu homines perimere. Sed qui sint, nullam habeo historiâ clariorem. Quanquam his coniecturis iandiu existimauerim ea lacertarum genera esse stelliones, quæ in Hetruria in nostris morantur domibus, præsertim quibusdam prope terram foraminibus, à nobis uulgò Terrantola appellata, de quibus superius libro secundo latius diximus, de lacerta Calcidica differentes. Quandoquidem hoc animal lacertis persimile uisitur, & araneos maxime uenatur, ut Plinius inquit, item Aristoteles lib. IX. cap. primo de historia animalium. Dorso præterea maculis quibusdam nitet stellarum modo radiantibus, unde & fortasse nomen. Quinetiâ, quod uenenum morsu relinquunt, cum è cauernis exeunt, statim in Hetruria necantur. His (ut audio) abundat Syria in caminis potius, quàm aliubi commorantibus. Varia sanè sunt huiusmodi animalium genera, de lacertis, chamæleonibus, scincis, crocodilis, stellionibus, & salamandris loquentes: quippe quoniam in unoquoq; horum genere habentur differentiæ tum formæ, tum coloris, tum magnitudinis. Obseruaui ego salamandras in quibusdam Germaniæ syluis uniuerso dorso nigerrimas, pectore uerò, & uentre admodum rubentes. Sunt & in Vtinenfibus aquis degentes, cauda anguillarum modo lata, et rotundo rostro, aluo admodum rubente, nigricante dorso, nullis maculis resperfo. Quod etiam scincis euenit: nam

& hi

Et hi in Italia habentur Vicentino agro, parui & nigricantes, ijs utiq; ab similes, qui ab Alexandria Aegypti Venetias comportantur. Sicuti & in Arabia lacertæ sunt bicubitales. In Nisa Indiæ monte xxxiiii. pedum longitudine reperiuntur. Et in ea fortunatarum insula, quæ Capraria nuncupatur, magnæ admodum, & copiosæ. Sed ut ad stelliones iam noster redeat sermo, eorum morsibus succurrendum est theriaca, Mithridatis antidoto, & alijs, quæ in uniuersum uenenosorum animalium morsibus opitulantur. Imponuntur priuatim maximo præsidio, demorsis iam locis contriti scorpiones. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, de quo abunde in prima huius commentatione diximus, ijs præcipuum fuerit antidotum. Si uero quis uenenum hoc in potu ciboue sumpserit, primum tum uomitione, tum clysteribus extrahendum erit: mox ualentioribus antidotis cordi succurrendum. Illud postremo non ignorandum est, quod (ut Plinius inquit) ex stellionibus fit malum medicamentum: nam cum stellio immortuus est uino, faciem eorum, qui biberint, lentigine obducit. Ob id in unguento necant eum insidiantes pelliculæ formæ. Remedium est oui lacteum, & mel, ac nitrum.

Stellionum
morsus reme-
dia.

ΕΦΗΜΕΡΩΝ. EPHEMERVM.

CAP. V.

SUMPTO ephemero, quod aliqui Colchicon, aut syluestrem bulbum appellant, pruritus in toto corpore excitatur, non secus atque ijs, qui vrtica, aut scilla lacefluntur: interna rosionem sentiunt: stomachus cum ingenti grauitate exæstuat. cæterum inualefcente morbo, cruor strigmentis admixtus, per aluum exigitur. Quibus, ut ijs qui salamandram hauserunt, uomitione aut clysteribus auxiliari conueniet: sed antea quàm uenenum inualefcat, dandum est decoctum frondium quercus, aut glandium, aut malicorij: lac bibere prodest, in quo serpyllum sit decoctum: item succum sanguinalis herbæ, aut ramorum vitis, aut rubi, aut medullæ recentis ferulæ, aut myrti cum uino. Baccæ autem myrti tusæ tritæque, & aqua maceratæ, ut liquor inde sumatur, opem ferunt. Media castanearum tunica, similem effectum præbet, si cruda in aliquo supradictorum succo sumptitetur: origanum quoque cum lixiuo epotum, eximiè iuuantur asinini lactis, aut bubuli calidi potu etiam si in ore contineant: ita ut quibus copia lactis huius adsit, non aliud desideretur.

COLCHICI Ephemeræ historiam picturamq; reddidimus libro quarto, ubi ea attulimus, quæ in ipso cõsideranda nobis occurrebant. Eius autem ueneno medendi rationem hoc loco adeo diffusè tradidit Dioscorides, ut plura ab alijs, qui post ipsum claruerunt, consequi mihi non licuerit. Danda igitur opera est, ut primum (quod in alijs quoque sæpenumero dictum est) crebræ uomitiones, & clysteres suum præstent auxilium. deinde propria antidota exhibenda sunt, præsertim humanum lac, asininum, bubulumq;. Nec tamen omittenda, quæ in uniuersum omnibus uenenis resistunt, de quibus iam sæpius diximus. Sed quoniam inter uenenata recensentur Anacardia sic Mauritanis uocata, formæ ephemero quadantenus proxima, quanuis colore dissimilia: itemq; Staphis agria, quæ & perniciofa habetur, & eiusdem ferè cum anacardijs temperamenti; cum hæc Dioscoridi prætermissa uideantur, sintq; medicamenta, quibus quotidie ad uarios humani corporis morbos utuntur medici, ab instituto nostro defecisse putarem, nisi horum quoq; naturæ ueneficæ propria assignassem remedia. Præsertim cum sæpe contingat, quod hæc medicamenta (quæ crassa quorundam circumfrancorū ignorantia est, qui non modò non mederi, sed uix etiam legere sciunt) propinquantur, nullis seruatis ponderibus, nec mensuris, nullisq; additis medicamentis, quæ illorum uim maleficam frangant: unde nonnunquam miseri ægrotantes in tam magna incidunt discrimina, & tam sæua sequuntur symptomata, ut nisi postea à peritis medicis remedia & antidota adhiberentur, facile deperirent. id quod plurimis euenisse scimus.

Ephemeræ ue-
neni curatio.

ANACARDIA igitur tam in potionibus hausta, quàm aliàs ingesta præter quàm quod fauces, guttur, & uentriculum inurunt, & usque adeo uniuersum excalfaciunt corpus, ut inde febres oriantur, excitant & paralyfim in quibusdam corporis membris, & ratiocinatricem facultatem corrumpunt, quod sua calorifica uia atrum succum exurant. Quibus est succurrendum, factis antea uomitionibus ac clysterijs, oleo amygdalino dulci, aut è pineis nucleis, aut è nucibus Indicis, aut è papaueris semine, aut recenti butyro, & bubulo lacte. Dantur hæc affatim in potu, magno sanè iuuamento. Quin & alia pingua medicamenta conueniunt; nempe pinguium carniū iura, suillus, & aserinus adeps liquefactus, quadrupedum, & uolatilium cerebrum, & osium medulla. quandoquidem his amplissima inest facultas (ut pluries diximus) qua uenenorum calidorum omnium feruor extinguitur, retunditurq; acrimonia. Præterea ijs auxiliantur omnia, quæ suapte natura refrigerant, uel quæ arte fuerint refrigerata. Proinde Aucenna Anacardiorum feruori extinguendo cæteris prætulit bubulum lac acescens, uiolaceum oleum, & hordeaceam ptisanam, prius tamè glacie, uel niue frige factam. Veruntamen proprium Anacardiorum antidotum sunt Iuglandes, & pinorum nuclei aliquantisper torrefacti. Cæterum **STAPHIS AGRIA**, anacardijs (ut paulò superius diximus) temperamento respondet, quod admodum calida sit, ac urens. Quare eadem sanè adfert incommoda, quæ anacardia, & cantharides. Adurit enim fauces, & palatum, uomitiones commouet, uentriculi erosiones facit, & dysentericos fluxus ciet, postremo strangulat, nisi statim succurratur. Sed cum hæc sua sponte & propria facultate uomitiones moliat, non aliter est prouocandus uomitus. Verum animaduertendum est, an ipsa reiiciatur. quod ubi non euenierit, dulce amygdalinum oleum in potu fuerit dandum, admisto hydromelitis plurimo: atque interim cogantur ægri, ut continuo inambulent, nanque hoc tantum medicamento ualentissimè per uomitum exigitur. Nec tamen ob id negligantur clysteres, quorum pluries meminimus, ut si ramentum ipsius aliquod ad intestina descenderit, his extrahi possit. Reliquum uero curationis sumatur è cantharidum curatione, non omisis uniuersalibus antidotis.

Anacardiorū
ueneni signa,
& curatio.

Staphidis a-
griæ noxa, &
curatio.

DORYCNION, quod aliqui manicon solanum appellarunt, epotum, lactis saporem in gustu refert: continentes singultus ciet, humor linguam uexat, sanguis confertim reijcitur: mucosa quædā perinde quasi dysentericis, aluo egeruntur. Itaque antequam aliquid ex ijs eueniat, auxilio sunt antedicta, uomitus, clyster, & quæcunque potum uenenum expellere possunt. Priuatim ijs opitulatur, aqua mulsa, lac caprillum, aut asininum, dulce uinum, quod tepidum cum aniso bibatur, amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta. quinetiam conchyliæ omnia, tam cruda quàm tosta esse, salutare est. conueniunt & locustæ marinæ, & gammari, & pota eorundem iuscula.

Dorycnij ueneni confid.

Solani manici ueneni noxa, & curatio.

DE DORYCNIO satis differuimus libro quarto, quantum quæ nostra esset de eo sententia, ingenuè dicendum erat. Hoc tamen loco non tacebo, quòd idem esse non arbitror Dorycnium, & manicum solanum. quandoquidē duobus capitibus libro quarto, de his tanquā de diuersis differuit Dioscorides. Verum enimuero etsi hoc in loco dixerit is reperiri quosdam, qui Dorycnium manicum solanum appellarunt; non tamen id esse uerum asserit, sed aliorum tantum refert opinionem, quam nec probandam censet. Cæterum Solano manico ueneficam uim inesse constat, utpote quod eos, qui ipsum hauserint, maximis efficiat incommodis, ut ipse Dioscorides testatur loco citato, cum inquit. Solani manici radix drachmæ unius pondere pota ex uino, facit species uanas, imaginesq; non iniucundas obuersari: sed duplicatus hic modus, ad tres usque dies mentis alienationem adfert: quadruplicatus uerò interimit. Remedio est aqua mulsa copiosius pota, & uomitione reiecta. Has perniciosas facultates, earumq; remedia loco dicto reddidit Dioscorides Solano manico: cuius tamen hic inter uenenatas plantas postea non meminit. Ibidem libro quarto non aliam uim maleficam Dorycnio assignauit Dioscorides, quàm quòd copiosius haustum mortem adferat. Hinc itaque conijcere ausim, quòd eadem utrisq; medicamenta facile competere possint. Dorycnium Auicenna uiam uulpinam uocat, nec tamen plura de eo retulit, quàm scripserint Dioscorides, & Paulus. Idcirco hoc in negotio à Dioscoride minimè discedendum erit, nec ab ijs præterea medicamentis, quæ à uobis inferius in opij curatione describentur.

ACONITVM statim in lingua inter bibendum, cum adstrictione quadam dulcescit: & subinde, potissimum cum exurgere conantur, vertigines offundit: lacrymas ciet: grauitatem pectori, & præcordijs adfert, simulque crebri spiritus deflantur. Quare uenenum uomitione abigi, aut clystere per aluum egeri opus est. Utimur inter propinandum, origano, ruta, marrubio, uel absinthij decocto, cum uino absinthite, vel semperuino, vel abrotono, chamelara, aut aiuga. Prodest etiānum opobalsami drachma, cum melle aut lacte cum castorio, pipere, & ruta, æquis ponderibus ex uino. coagulum hædi, leporis, aut hinnuli cum aceto: ferri quoque stercus, item uinum in quo aurum, ferrum, argentumue cadens restinguatur, potum: lixiuiaque cum gallina, & uino decocta, aut carnium bubularum præpinguium iura, cum uino sumpta. Fertur & aiuga priuatim ipsis subuenire.

Aconiti ueneni confid-ratio.

Scillæ ueneno se noxa, & curatio.

TAMETSI plura sint, ut superius libro quarto retulimus, Aconiti genera: nempe tria, quæ cynoctona, lycoctona; appellantur, & quartum pardalianches uocatum, quæ omnia ueneficam uim sortiuntur; unam tamen, & eandem exposcunt curationem. Refert Aëtius, præter Dioscoridem, eos qui hausere, post dulcedinem, & adstrictionem amaritudinem percipere: adstringuntur deinde maxillæ, subsequuntur morsus, & erosiones stomachi. Quibus nisi illico succurratur, caligant oculi, & subruenti uisuntur. Oboriuntur tremores, corpusq; uniuersum intumescit, fiuntq; ægri hydropicis similes. Medendi ratio à Dioscoride petenda: quippe qui usque adeo præstantia descripsit medicamenta, ut Aëtio, & Auicennæ plura non reliquerit addenda. Attamen Conciliator Aponensis, qui inter recentiores de uenenis luculenter scripsit, aconitum bibentibus sphragidem Lemniam commēdauit drachmarum duarum pondere ex calida potam: dein uomitum excitari iubet: à uomitu theriacam eodem pondere exhiberi, ex uino in quo incocta fuerit gentiana. Atq; adeo putat Aconiti præcipuum esse antidotum longæ aristolocbiæ radicem. Cæterum dum hæc scriberem, mihi in mentem uenit nonnunquam inter uenenatas plantas haberi scillam, flammulam, urtica, & dracunculi semen, quæ cum hic silentio prætermissa fuerint à Dioscoride, optimum institutum esse putauimus, nunc de singulorum ueneno, eiusq; remedijs nonnulla commemorare. Sunt igitur in **SCILLARVM** genere, quæ suapte natura uenenosa proueniant: sunt etiam contrà quæ nullo imbutæ ueneno in medicum ueniant usum. Hæ potæ, uel aliàs ingestæ, nullam pariunt noxam, nisi earum plus, quàm par sit, assumatur. Illæ uerò sua malefica ui, etsi quàm parcè deuorentur; illico tamen hominem torquent, quemadmodum fungi. Venenosa autem scilla (ut Mesues, ac cæteri Mauritanorum tradidere) sola nec alteri annexa prouenit, locisq; oboritur fœdis, ac graueolentibus, ut apud thermas. Discant igitur diligentissimi seplasiarij ijs uti scillis, quæ simul connascentur, sapore amaro, acri, si mul & dulci, splendentibus undiq; laminis. Quandoquidem nulla his facultas inest, qua corpus lèdi possit: nisi fortasse, ut dictum est, plus earum assumeretur, quàm ferre posset natura. Quamobrem de his differens Auicenna inter uenenatas plantas sen septima quarti uoluminis, sic inquit. Scillæ male, aut probatæ longior usus, quàm par sit, uentriculum exulcerat, & intestina, ipsasq; mesaraicas uenas, aliòsque meatus, qui è uentriculo in iecur permeant. Quo fit, ut in uisceribus oriantur punctiones, acutiq; cruciatus, & inde dysenteria. Quibus incommodis succurritur

lactis

Lactis potu, in quo ferrum, quod Græci stomoma, nos uerò chalybē appellamus, pluries restinctum fuerit, deuoratis= que ouorum uitellis, in aceto decoctis. Quinetiam ijs fixa cibaria conferunt, pingua carniū iura, recens, crudumq; butyrum, & extrema iuuenum quadrupedum membra, aliāq; permulta, de quibus latius egimus, cum de cantharidi= bus sermo haberetur. Nec minora facit incommoda FLAMMULA uocata, cuius historiam scripsimus libro quarto in alterius clematidis mentione. Ipsa enim præter uenenosam, quam possidet facultatem, excalfacit ordine quarto, adeò ut ualentissimè corpus exulceret, ubi fuerit imposita. Ingesta uerò fauces, guttur, uenter, & intestina magnis afficit ardoribus. Quin & intolerabilem excitat sitim, & aridam reddit linguam: intestina deradit, et ardentem pellit urinam. nam quandoque tam altè excoorat, ut erosio uasorum tunicis, mictu sanguis reddatur intolera= bili sanè dolore. Ad hoc facit, auxiliaturq;, excitatis prius uomitibus, & clysteribus infusis, lac bubulum suo cum
 10 butyro potum, aut alio recenti admistum, item amygdalinum oleum, aut è pineis nucleis, aut Indicis nucibus, aut pa= paueris semine expressum. Quippe (ut iam sæpenumero diximus) huiusmodi acutorum curatio, non est aliunde pe= tendenda, quàm à pinguibus, & seminum quorundam crassamentis. Præstat hoc in negotio & iecur fouere, lactucæ, por= tulacæ, & intubi hortensis succo: item santalis aqua rosacea maceratis: quin et haliacabi baccas deuorare prodest. Quòd si cruenta cum lotio reddantur, illinantur statim renes, pubes, testes, & ipsa demum uirilia, rosarum, polygo= nij, plantaginis, cynoglossi, papaueris, lactucæ, & hyoscyami succo. Opitulatur etiam clysteres è bubulo, aut capri= no lacte, aut è pinguibus carniū iusculis infusi, addito rosaceo, & uino è myrtinis baccis confecto, ut diffusius in can= tharidum curatione retulimus. Sequitur VRTICAE SEMEN, id præsertim, quod lini semen refert, quo ex= citandæ ueneris gratia quidam utuntur. Sed cùm & ipsum in medicum ueniat usum, ac etiam quorundam cibis admiscea= tur, animaduertendum est, ne largius ingeratur, præsertim solum, sed ijs adijciatur cibus, uel medicamentis, quæ e=
 20 ius acrimoniam excedentemq; feruorem obtundere, & extinguere queunt. cuiusmodi sunt pistacia, nuclei pinei, dul= ces amygdalæ, nuces Ponticæ, & priuatim deglubitum sesami semen. Nam cùm urticæ semen affatim deuoratur, non solum (ut Auicenna est auctor) omnes scillæ malos præbet effectus; sed priuatim etiam continentem excitat tus= sim. Curatio eadem quæ scillæ. uerùm ad finiendam tussim, quæ priuatim ex urticæ semine provenit, ea non sunt omittenda, quæ suapte natura pectoris asperitates mulcent: qualia sunt amygdalinum oleum, serapium uiolaceum, & ex zizyphis, saccharum quod canditum uocant, diatragacanthum frigidum, hordeacea ptisana saccharo insper= sa, & id genus alia. Præstant præ cæteris (ut scribit Conciliator) ad epotum urticæ semen, malorum cydoniorum semina confusa, & ex calida aqua pota. Calidissimæ porrò, acerrimæq; facultatis est etiānum DRACV= N= CULI semen, utpote quod potum, aut in cibis sumptum, guttur asperitate afficiat, adurat, ac pungat: linguam itè, gingiuas, & dentes uexat: quin & corpori uniuerso ingentem calorem inducit. His noxis auxiliatur recens buty= rum haustum. Priuatim tamen præcipuum remedium adfert hordeacea farina in pultem conformata, additis pinidijs, aut saccharo, amygdalino oleo, uel recenti butyro,

Flammulæ ue= neni noxa, & curatio.

Urticæ semi= nis noxa, & curatio.

Dracūculi se= minis noxa, & remedia.

ΜΕΛΙ ΤΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ. MEL HERACLIÆ.

CAP. VIII.

MEL IN Heraclia Ponti, ubi aconitum gigni solet, inuenitur. quod qui edunt, bibuntve, non secus afflicti sunt, quàm qui aconitum ebiberunt. Iis eadem, quæ poto aconito conueniunt. Adiuuantur in primis continuo vini mulsi potu, cui rutæ folia sint adiecta.

MELLIS Heracleotici historiam, & uires fusius libro secundo retulimus. Quo in loco tradidit Dioscorides
 04 (etsi id postea hic silentio inuoluerit) eos mente abalienari, ac sudore diffluere, qui illud comederint: remedio autè esse rucam esitatum, & salsamenta, aut epotum mulsum. Sed cùm iandiu in Italiam non adferatur; ideo nec curæ e= ius insistendum est, præsertim quòd eandem cum aconito uenenatam sortiatur facultatem, & curationem.

Κόριον. CORIANDRUM.

CAP. IX.

CORIANDRUM ob odorem latere non potest. epotum autem vocem exasperat: insaniam ad= fert, à temulentijs non abhorrentem. qui sumpserunt, pudenda dictu blaterant, totiusque corporis odore, uenenum fatentur. Quibus post uomitionem irino oleo concitatum, uti retulimus, merum & per sese, & ex absinthio potum auxiliatur: item oleum: nec secus oua in eodem exinanita, si lique= facta in muria forbeantur: & epota muria, & ius falsum ex gallina, & anseris: passum quoque cum
 50 lixiua sumptum.

DE CORIANDRO libro tertio abunde disputauimus. Et quia non solum de facultatibus coriandri, quæ humano corpori prodesse possunt, controuersia est inter auctores medicinæ, sed etiam de ijs, quæ eidem officere pos= sunt, idcirco loco antedictio quid de prima difficultate sentirem, & cui potissimum adhererem, dixi. Cæterum de secunda difficultate nunc equidem secus sentio, atq; olim. Aliàs enim multorum sententiam secutus, coriandrum ab usu prorsus abdicandum esse scripsi, quòd omnem eius usum nocuum esse existarem. Nunc uerò eius usum tantum immoderatum (quòd ita meritem commoueatur, & mortis periculum adferat) cuitandum censeo: idq; non leuibus, ut puto, rationibus. Quas quoniam libro superius citato retulimus, ideo ab eis hic supersedebimus, & ad remedia ac= cedemus. Iis igitur, qui Coriandrum largius sumpserint, præter illa quæ à Dioscoride produntur, opitulatur the= riaca ipsa ex mero pota: quoniam & herba uincetoxicum uulgò uocata, de qua libro tertio scripsimus in Aesclepiadis mentione:

Coriandri ue= nefica natura.

Coriandri ue= ne ni remedia

mentionem: namque hæc proprium coriandri antidotum est. Subueniunt præterea raucedini, uocique exasperatæ gargarizationes ad id expertæ: item ea, quæ pectori conueniunt. Ad cerebri uero noxam præstat diamoschum, & diambarum, & id genus alia, quæ cordi, & cerebro auxiliantur.

ΨΥΛΛΙΟΝ. PSYLLIVM.

CAP. X.

PSYLLION epotum, corpori toti frigus, & torporem cum exolutione, & mœrore quodam adfert, ita ut animum despondeant. Cui omnia, quæ exhausto coriano auxiliantur.

Psyllii ueneni
noxa, & cu-
ratio.

PSYLLIVM, & eius semen, cuius in pharmacopolijs frequens est usus (ut superius libro quarto diximus) 10
notum omnibus est. Hoc in potionibus hausto præter ea, quæ à Dioscoride illi assignantur indicia, consequitur anhelitus difficultas, alui tumor, & tanta denique cordis anxietas, ut plerumque oborto sudore frigido commoriantur ægri. Curantur qui hauserint, primum uomitionibus, & clysmatis. Post hæc antidota illa exhibenda sunt, quæ in uniuersum omnibus uenenis aduersantur. Sed & ea omnia ijs maxime subueniunt (ut Dioscorides est author) quæ & ijs, qui coriandrum exhauserint.

ΚΙΣΚΥΤΑ. CICUTA.

CAP. XI.

CICUTA pota uertiginem excitat, oculisque caliginem offundit, ita ut ne minimum cernatur: singultus ciet, mentem turbat, extremi artus gelantur: denique conuulsi, suppresso arteriæ spiritu, strangulantur. Quare inter initia, uti in reliquis, cicutam vomitu, excutimus: postmodum deiectionem moliemur, ut quod ad intestina prolapsum sit, excernamus: tum demum in meracam potionem, quæ maximo est auxilio, deueniemus. repetendum per interualla, in quibus proderit, lac asininum, aut bubulum potui datum, ut absinthium cum pipere & uino, castorio, ruta, mentha cum uino, aut amomi, cardamomi, aut styracis vncia, aut piperis, cum semine urticæ & uino, aut lauri folia. Item laser ex oleo, & passo, & passum per sese largius potum proficit.

Cicutæ uene-
fica uis.

Historia cu-
iusdam casus.

CICUTAE historiam, & facultates, quibusque in locis magis exitialis proueniat, ita copiose retulimus libro quarto, ut opus non sit, ea hoc loco repetere, nec plura nobis restent addenda. Sed iam ad uires eius ueneficas transcundum est. Pota hæc, uel in cibis sumpta (ut Dioscorides inquit) uertigines excitat, uisum adimit, oculis caligine 30
offusa, & mentem usque adeo perturbat, ut in furorem agi uideatur, qui hauserint. Quæ omnia experimento nobis comperta sunt. Quippe cum rusticus quidam magnifici Ioannis à Turri uinitor non longè à Goritiæ arce suas co-
leret uineas, ligone forte fortuna erutis cicutæ radicibus, secumque domum delatis, pastinacæ radicis loco decoxit, comeditque in cœna unâ cum uxore: mox statim (quæ rusticorum consuetudo est) ambo iuere cubatum. Media autem nocte, à somno expergefacti, omni penitus amissa ratione, huc atque illuc per domum in tenebris uagabantur, amentia, & furore ducti: unde adeo caput, faciem, & oculos in parietes percusserunt, ut mane accurrentibus uicinis, partim percussionebus tumidi, partimque effuso sub cute sanguine liuentes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendâ ac monstruosam ostenderent faciem. Vocor ego statim ad curam, percontatisque domesticis, quibus edulijs in cœna ui-
sitassent, reperi hos cicutæ esitasse radices, quas pastinacæ esse crediderant. Quandoquidem mihi in propinquam uineam adeunti, ostenderunt alij locum, ubi rusticus ille radices effoderat, ibique inueni alias cicutæ radices, quæ iam fo- 40
lia emittere incipiebant. Quare perspecta celeriter ad ægros redij, quos quidem non multo post tempore, Deo adiuuante, in pristinam mentem & sanitatem restitui. tametsi percussione curatio multo longior fuerit, quam ueneni.

Cicutæ sum-
ptæ curatio.

Decepta quoque hisce radicibus est superioribus annis quædam nobilis matrona à Coloreto Vtinenfis, quæ cicutæ radices proprio in horto effossas toti familiæ decoxit, præbuitque esitandas carotarum loco. Quinetiam monachum Franciscanum curauimus, qui pluribus mensibus modò amentia, modò furore agebatur, quod cicutæ folia hortensis petroselinii uice piscium quorundam in sculis imposita comedisset. Caueant igitur omnes, ne in hæc ueniant discrimina. Exhibet Aëtius, præter Dioscoridis antidota, cicutam haurientibus apij semen, ex uino potandū, aut iridis radicem, aut seseli Masiliense: item nitrum ex aqua copiosiore potum. Totum præterea corpus calefacere conducit, & præ-
sertim præcordia. quamobrem ad uehementiorem motum, ac cursum (ut ipse inquit) cogendi sunt egrotantes. Con-
ciliator tamen theriacam maximopere commendat, duarum drachmarum pondere, ex dictamni decocto potam: aut 50
gentianæ radicem ex uino. Namque hoc cicutæ uerum esse antidotum putat.

ΣΜΙΛΑΞ. TAXVS.

CAP. XII.

SMILAX, à quibusdam tithymalum, à Latinis taxus appellatur. frigus uniuerso corpori, strangulatus, & celerem interitum infert. Cui eadem, quæ cicutæ conueniunt.

Taxi uenefi-
ca natura.

TAXVS arbor, cuius historiam superius libro quarto retulimus, ubi & eius plantæ picturam adiecimus, non
solum eos perdit homines, qui folia & fructus esitauerint, uel biberint foliorum succum; sed etiam (ut aiunt quidam)
quadrupedum omne genus, quod præsumptum pabulum non ruminat: cuiusmodi sunt equi, asini, muli, & id genus
alia. quanquam scribit Plutarchus, tertio symposiorum commentario, Taxum eo tantum tempore noxiam, quo iam
florere

- florere inceperit, quod succo sit maximè prægnans. Dioscorides libro quarto de taxo agens, inquit. Narbone tam præsentis est ueneni, ut si qui dormiant sub ea, aut in eius umbra subsideant, ledantur, & sæpenumero moriantur. Id quod Sesiuss (authore Plinio lib. xvi. cap. x.) in Arcadia quoq; cœnire scribit. Vasa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est: & in Hispania lethales esse baccas. Prouenit arbor hæc frequens in Tridentinis montibus, præsertim Ananie uallis, & Flemarium, ubi ea inter ingentes abietum, picearum, pinorum, & laricum syluas, numerosa conspicitur. Iis in locis nobis compertum est, quod non modò iumentis, quæ non ruminant, deuorata taxo, moriuntur; sed etiam quæ ruminant. quandoquidem boues complures uidimus à rusticis deplo-
 10 ratos, qui taxum depasti fuerant. Quapropter cum in montanis, syluosisq; pascuis boues morboosi fiunt, conclamant rustici, animaduertendum esse, ne Naxum degustauerint: ita enim taxum corrupto uocabulo nominant. Nihil minus eius baccæ iisdem in locis noxiæ ac perniciosæ deprehenduntur: quippe quod curauim ego pastores, aliosq; in syl-
 20 uis ligna cædentes, qui saporis dulcedine allecti, baccas ipsius comederant. ex quarum esu non modò in ardentibus fe- bres inciderant; sed & in alui profluuio, adeò ut in maximo uersarentur discrimine. Cæterum non parum dubi- tandum uidetur, an inter plantas calidas, uel inter frigidas Taxus sit reponenda. Dioscorides quidem, & eius sequa- ces omnes existimarunt Taxum esse frigidi temperamenti, argumento quod asseruerint, iisdem remedijs taxi uenenum superari, quibus & cicutæ. Quorum tamen sententia, omnium pace dixerim, mihi planè non probanda uidetur. nan- que amaror, qui cortici, & frondibus inest: coma perpetuò uirens, pinorum, abietum, & picearum modo, quibus fronde similis spectatur: baccarum tum dulcedo, tum acrimonia quædam: & quod auiculæ eas depastæ nigrescant; manifestè indicant insignem temperamenti caliditatem. Atq; hinc est, quod & febribus, & alui profluuio tentantur,
 30 qui baccas esitarunt, inflammatis eo cibo spiritibus, & sanguine. Verum quanuis aliquis respondere posset, accendi in his febres, gigni- que alui profluuio, ex humorum putredine, quemadmodum in æstate eueniunt hæc ex frigidorum fru- ctuum esu: nigrum uerò colorem in auiculis contrahi posse non minus à frigido, quàm à calido; ex eo tamen adhuc suspecta & improbata relinquitur eorum sententia, quod frondium, & corticis amaror, baccarum dulcedo, & acrimonia, perpetuòq; uirens coma, nulla prorsus repugnantia contrarium præ se ferant, nempe quod & febres, & alui profluvia oboriantur potius caloris primùm exuberantia (ut accidit deuoratis anacardijs) quàm humorum putredine. Neq; præterea potest nigredo illa à frigido pabulo in auicularum pennis suboriri: nam si frigiditate ni- grescerent, illico perirent. Quandoquidem nimis excedens frigus haudquaquam nigredinem inducit, nisi membrīs si- mul confectis ac deperditis. At non ita fit ea nigredo, quæ perustis humoribus gignitur, quemadmodum accidit Ae-
 40 thiopibus. Hæc sanè dixisse uolumus, non ut quicquam tam celebratorum uirorum authoritati detraberem, neq; etiã quod ausim temerè eorum sententijs refragari; sed ut meam in medium profferrem sententiam, atque ut hæc à nobis proponerentur alijs discutienda, & studiosis diligentius æstimanda. Cæterum quoniam taxus NERIVM, quod Græci rhododendrum, & rhododaphnen uocant, Mauritani uerò oleandrum, mihi in mentem redegit, cum sciam scripsisse Galenum, & ipsum secutos, non modò brutis; sed etiam hominibus esse uenenum, cumq; eo quàm plurimis in locis referta sit Italia, prætereundum non duxi, quin hic de Nerio aliquid dicerem. Et quanuis non absque ratione fortasse scripserit Dioscorides libro quarto, itemq; in huius præfatione, quod Nerij folia & flores, si deuorentur, ho-
 50 minibus contra mortiferos serpentium morsus præsidia sunt, atq; in hac re ideo possit ei fides adhiberi, quod etiam can- tharides dentur potandæ à cane rabido demorsis, & euphorbium ictis à scorpione; cum tamen nec Galenus, nec qui eum sequuntur, nec Auicenna, cæteri- que posteri id probent, aut admittant, Nerium potius dimittendum putarem, quàm cuiquam exhibendum, præsertim quod alia non desint antidota, quæ à serpentibus demorsis magnopere opitu- lantur. Nerium igitur, Galeni & Auicennæ testimonio, tam potum, quàm in cibis sumptum, quanuis non largius in-
 60 geratur, homines & quadrupedes interficit. Primum enim intolerabiles excitat angustias, intumesceit inde alui, & subsequitur uniuersi corporis inflammatio: quod temperamento calidum sit, & siccum, difficans, & exulcerans. Ob id enim non tantum noxam corporibus infert, intra corpus sumptum; sed etiam eos afficit, qui in eius umbra subsede- rint, taxi (ut antè diximus) modo. Quinetiam aquæ fluuiorum, & lacuum, in quorum ripis Nerium crescit, umbra, frondibus, floribusq; deciduis infectæ, nonnunquam in magnum discrimen bibentes ducunt. Succurritur noxæ epo-
 70 to scæni græci decocto, aut deuoratis palmulis, aut uiticis semine, aut frondibus, aut hausto horum decocto. Confe- runt & caricæ ex melle, aut saccharo aut iulapio sumptæ. Præterea defrutum, & pinguiâ, & quæ crassum dant a- limentum auxiliantur, non omisis tamen clysteribus, & uomitionibus, ut in alijs omnibus sæpenumero dictum est. Conuenit & diacastoreum (ut Conciliator est author) potum duarum drachmarum pondere. Prosunt item iuniperi baccæ eodem pondere. Porro illa quoq; lethifera est arbor, quam perperam quidam Sicomorum appellant, quæ fru-
 80 ctus profert loti arboris instar, quorum osculis funiculo traiectis, suas preces Deiparæ uirgini numerant infimæ gē- tis mulieres, quæ illos uerticillos à monachis sæpe dono accipiunt, quod in eorum monasterijs arbor ea frequens repe- riatur. Hanc Auicenna uocat AZADARACHT fen vi. quarti uoluminis, sic inquit. Folia Azadaracht, quem- admodum & lignum, animalia necant. Tollitur noxa ijs medicamentis, quæ in uniuersum omnibus succurrunt uene-
 90 nis. priuatim uerò ijs, quibus & nerij uis exitialis aufertur. Caueant itaq; omnes, qui hanc arborem suis in uiridarijs alunt, ne fortè imprudenter se ipsos, & domesticos omnes in perniciem agant. Sed si aliquis fortasse dubitaret hanc arborem non esse Azadaracht Auicennæ, fidem illi manifestam faciet Andreas Bellunensis, qui in Arabicorum no- minum interpretatione, ita esse apertè declarat.

Taxus utrum calida, uel fri- gida.

Nerij mal'e- ca natura.

Nerij ueneni curatio.

Azadaracht arboris uene- ni, & reme- dia.

EPOTVS carpasi succus soporem, citamque strangulationem adducit. Adiuuantur autem qui hauserunt, epotæ cicutæ remedijs.

Carpasi, & opocarpasi cōsideratio.

Vana quorūdam opinio.

QVOD NAM hodie plantæ genus nobis Carpasum dici possit, omnino fateor me ignorare: nec quenquam reperiri crediderim in Italia, qui plura quàm nos de Carpaso referre possit. Quandoquidem et hîc inter uenenatas plantas illud descripsit Dioscorides; nusquam tamen in præcedentibus libris quicquam de Carpaso retulit, quemadmodum nec posteritatem Græci, quàm Arabes, ex quo coniectari possit, quidnam antiquis fuerit carpasum. Hoc Paulus Dioscoridem secutus lib. v. carpestiam uocat. Quamobrem credere nonnulli carpasum, carpestiam, & carpesium, de quo primo libro latius diximus, unam & eandem esse plantam. Sed uanam prorsus horum sententiam esse arbitror. Siquidem à nemine posteritatis memoriæ proditum inuenitur, deleteriam uim ullam carpestio inesse, uerùm eandem (ut Galenus, & Paulus testantur) quæ ipsi phu. quinimo ita aduersus uenena commendari compertum est, quod Quintus carpesium cinnamomi loco in theriacam addere non dubitauerit, quòd tantum id præstare existimauerit, quantum potest laudatissima cassia. Verùm si quis fortasse assereret opocalpasum, de quo scribit Galenus, dum probatissimæ myrrhæ notas expendit, libro primo de antidotis, & opocarpasum hoc loco à Dioscoride descriptum unum & idem esse medicamentum, is meo quidem iudicio, rem (ut aiunt) acu tetigisset, quòd opocalpasum Galeno mortiferum omnino sit & lethale. Licet idem Galenus non opocalpast, sed ὀπὸν καρπάσου, hoc est, succi carpasi mentionem faciat tum libro primo de compositione medic. localium, ubi ex Archigene ea recenset medicamenta, quæ capillos crispas reddunt: tum etiam lib. v. de compositione eorundem in quodam molari emplastro. Ceterùm cum huius usus, & notitia apud omnes penitus exoleuerit, non est cur alia à nobis frustra de eo sit instituenda curatio.

SARDONIA ranunculi herbæ generi assignatur, quæ uescentibus mentem adimit, & quadam neruorum distentione labia in rictum contrahit, ut risus speciem præbeant. à qua quidem affectione, de Sardonio risu adagium in vulgus infausto omine manauit. Post uomitū peculiariter conuenit aqua mulsa & lac, liberaliùs epota: irrigatio, perunctioque à pinguibus medicamentis, totum corpus excalfaciunt: in calidam aquam, oleumque descendant, sed tum multum perfricare, & inungere expedit. & in summa, curam omnem, quæ conuulsioni neruorum adhibetur, exequi oportet.

Sardonie herbæ uenenum, eiusque curatio.

QVOD inter Ranunculi genera ea annumeretur planta, quæ à Sardinia, ubi plurima nascitur, nonnullis uocatur herba Sardonia, abunde docuit Dioscorides libro secundo. Tradidit huiusce curationem Aëtius lib. xiii. qui præter ea medicamenta, quæ huic curationi à Dioscoride redduntur, declarat quibus auxilijs hoc conuulsionis genus priuatim curari debeat. Quippe cum diuersa sint conuulsionum genera, diuersa etiam exposcunt remedia. Præfert tamen castoreum in puluerem contritum aut per se, aut è dulci uino potum. Ceterùm, ut Conciliator est author, adiuuantur qui hauserint Apium risum (sic enim Sardoniam herbam appellauerunt Maritani) uino dulci potenti; adeò largè epoto, ut inde ebrijs facti diutius dormiant; item melissophylli succo, ex aceto sumpto: is enim, ut idem ait, Sardonie herbæ uerum ac singulare est antidotum. Sed quoniam (ut Dioscorides prodidit) in hac cura, balnea, & laconica admodum prosunt, ea utique paranda sunt medicamentorum decoctis, quibus uis insit excalfaciens, tum etiam desiccans, & quæ propria facultate neruos tum roborent, tum iuuent. Cuiusmodi sunt, stæchas, hyssopum, salvia, ruta, betonica, chamæpitys, amaracus, origanum, calamintha, pulegium, dictamnium, anthemis, satireia, acorum, Syriaca & Celtica nardus, asarum, phu, cyperus, rosmarinus, & id genus alia. Ad hæc præstat inungere occipitium, ceruicem, & uniuersam spinalem medullam, fusino oleo, aut è castoreo, aut è terrestribus lumbricis, aut è costo, aut ex hyperico, aut uulpino, aut unguento aragone, aut agrippino, aut deniq; alijs his similibus,

HYOSCYAMVM potum, aut comesum, similem ebrijs abalienationem mouet: sed facillè medicamentis cedit. Auxiliatur aqua mulsa copiosè data, lacque, præsertim asininum: si id desideratur, caprillum, uel bubulum, uel aridarum ficuum decoctum. Faciunt ad id etiam nuclei pinei, aut cucumis semen ex passo sumptum, & uinum falsum, cum adipe fuilla recenti, passoque: itidem urticæ semen, aut nitrum ex aqua, & intubus erraticus, & sinapis, & nasturtium, radix, cepa, & allium: & hæc singula cum uino sumantur. Postea finendi quiescere, quemadmodum qui uinum biberunt, ut excoquant,

Hyoscyami uenenosa uis.

SVCCVRRITVR facillè Hyoscyami noxiæ, cuius historiam cum Dioscoride tradidimus libro quarto, ubi eius quoque effigiem dedimus, si antea, quàm uenenosa uis inualescat, superetq; corporis uires, conferentia propinentur medicamenta. Sed præter indicia, quæ epoto, uel comeso hyoscyamo à Dioscoride assignantur, alia plura eidem reddidit Aëtius libro xiii. nempe quòd insequatur iactatio corporis cum distortionem; quibus succedit exolutio, animi deliquio

deliquio similis, oculorum rubor, pruritus, deinde tremor: præterea omnino delirant ægri, & putant se flagris corpore cædi. Proinde merito Ananienses hyoscyamum uulgò uocant Disturbio, utpote quod mentem, & omnes corporis sensus disturbat. Meminit utriusq; hyoscyami inter deleteria pharmaca etiam Auicenna, sic inquit. Epoto hyoscyamo albo, osium compagines luxantur, lingua in abscessus transit, spumat os, caligant & rufescunt oculi, spiritus difficulter redditur. Hinc fiunt uertigines, surditas, gingiuarum, & totius corporis pruritus: ebrietas, amentia, furor, comitialis morbus, uocisq; diuersitas: nam quandoque rudunt affecti, asinorum mulorumq; more, & equorum modo hinnunt. A nigro autem corporis extrema confrigescunt, obtenebrantur oculi, oboritur delirium, atq; adeò constringitur pectus, ut impedita prorsus respiratione, suffocentur, conuellanturq; ægrotantes. Verùm hæc omnia cicutam facere tradiderunt Dioscorides, & Paulus. Quo fit, ut suspicari liceat, in hoc cæcutisse, errasseq; Auicennam, quemadmodum & in alijs quàm plurimis simplicibus medicamentis, quorum nomina ab eo sæpenumero confunduntur. Cæterum in albi hyoscyami curatione idem Auicenna præfert cæteris medicamentis theriacam, & Mithridatis antidotum. Sed ijs, qui nigrum hauserint, post uomitum, & clysteres, meracum præbet potandum: quin & bubulum lac, absinthium, castoreum, rutam, laseris lacrymam, baccas & folia lauri, defrutum, urticæ semen, magnidarum, cardamomum, & styracem: sed quæ singula ex uino sumantur. His præterea addit mori radicis decoctum, et opobalsamum ex lacte potum. Ad hæc insuper farinam triticeam uino subactam, emplastri modo uentriculo utiliter imponi promittit. Sunt porò ex recentioribus nomine præclaris, qui longum piper in hoc magnopere cõmendant, atque etiam pistacia largius manducata, cæteris præferunt antidotis.

Auicennæ erratum.

Hyoscyami utriusque curationis.

Μανδραγόρας. MANDRAGORA.

CAP. XVI.

MANDRAGORA si bibatur, confestim sopor insequitur, exolutio, ac uehemens ueternus, nihil temerè distans à lethargo. Cui, antequàm aliquid ex ijs accidat, uomitus & aqua mulsa proderit: postea nitrum, & absinthium, ex uino dulci, aut passo fumantur. caput rosaceo, & aceto perfundatur. Proficit excitatio, & motus corporis, & olfactus eupatorii, & piperis, sinapis, castorij, & rutæ, tritorum in aceto: & liquidæ picis, & odor è lucernarum exustione, & extinctu. Quòd si ægrè ij reuocentur, sternutamenta mouere, alijsque communibus auxilijs uti conueniet.

QUANDO QUIDEM Mandragoræ historiam latius prosecuti fuimus libro quarto, ubi utrunq; eius genus depinximus; ideo nunc tantum indicia primùm, & accidentia referam, quæ ab epotis uel deuoratis eius tum radice, tum fructu euenire solent: deinde horum curationem aggrediar. quoniam si diutius malefica uis serpere, augeriq; negligenter dimittatur, nullis adhibitis remedijs, faciliè ij qui hauserint, emori poterunt. Quamobrem dixerim, Aëtium secutus, eam uix fallere bibentem, aut comedentem posse, quòd odore sit admodum graui, ac nauseabundo, amaro inuicundoq; gustu. Certa itidem copia, & mensura ad lædendum requiritur. De cætero uerò molestias quidem facit, sed serius interimit. Huius potu faciliè ægrotantes (ut Dioscorides inquit) in ueternum soporem delabuntur: quin & segnes, & languidi, & tristes, et exoluti fiunt, adeò ut clamoribus, ac torsionibus excitati, repente rursus tanquam amentes recidunt. Remoueri noxam scribunt, præter ea quæ Dioscoridi produntur, coriandri semine, aut pulegio ex calida aqua, aut alui deiectione cum deiectorio medicamento, quo ad ueternosos utimur. Quòd si à uomitu, qui malè habent, non excitentur à somno, origanum potandum ex frigida, tanquam expertissimum medicamentum offerri uolunt. Profunt item acria clysmata, frictions asperis linteaminibus in totum corpus extensæ: cucurbitulæ ignis flamma appositæ tũ occipitio, tum scapulis, tum etiam natibus: fibulæ extrema corporis membra torquentes: quin et sternutamenta, quæ ueratri albi puluere naribus indito cienda sunt: & septica medicamenta uesticas excitantia, ut cantharides, & ranunculus, occipiti, et post aures emplastri modo imposita, maximopere auxiliantur. nanque hæc omnia ualentissimè reuocant, quæ cerebro officiunt. Porro animaduertendum est, quòd iubet Dioscorides ægrotantum caput ad repellendum uapores eò potentes, rosaceo, acetoq; perfundi. Id quod etiam Galenus lethargicis cõmendasse uidetur lib. XIII. methodi medendi. Sed hoc certè, si quis rem accuratè expendat, rationi refragari deprehenditur. Vnde nil mirum, si Paulus, Aëtius, Alexander Trallianus, & alij, qui Galeni uestigia sequuntur, cum rectè nouissent ueternum morbum à frigidis tantum humoribus prouenire, & rosaceum cum aceto illi haudquaquam conuenire, quòd magis refrigerare ualeant, castorium, chamæpityn, pulegium, calamintham, serpyllum, thymbram, et thymum huic medicamento addiderint, ne eo solo admoto, morbum fouerent, atq; demum ægris mortem adferrent.

Mandragoræ uenefica natura.

Mandragoræ noxæ remedia.

Rosaceum uetrum hic conueniat.

Verùm enim uero putandum est, Galenum rosaceum ex aceto tantum imponere, ubi frigidus humor, quo ueternus excitatur, bili (ut plerunque accidit) fuerit admistus, quæ tamen bilis maxima ex parte in ipso duntaxat morbi principio uexare solet: nam cum tenuis sit, faciliè resoluitur, et superatur à frigido. Hinc itaq; quisq; expendere & cognoscere potest, an ijs, qui à deuorata mandragora ueternosi fiunt, purum illud medicamentum ex rosaceo, & aceto ad mouere liceat, nullis additis excalfacientibus, cum (ni fallor) ab assumpta mandragora caput nullo afficiatur calore. Ad hæc tametsi mandragoræ poma matura comedantur à nonnullis detracto semine, citra ulla prorsus molestia; imatura tamen, et cum semine deuorata, mortifera sanè inferunt symptomata. Siquidem exoritur intolerabilis ardor, qui uniuersam corporis superficiem adurit: lingua, & os arefcunt, quam ob causam ore perpetuò hiante cernuntur affecti, frigidum trahentes aërem. Quibus nisi illico succurratur, conuulsi pereunt: contra uerò faciliè liberantur, si statim hauserint, quæ opem ferre possunt. Id autem commodè, & efficaciter præstat Andromachi theriaca, ex aqua pota: quippe hæc sola momento omnem aufert molestiam. Curantur (ut Conciliator inquit) qui huiusce radicem, uel pomum, uel succum sumpserint, unius tantum dici inedia, si tamen subinde præstantissimum meracum uinum largiùs bibant.

Metellarū nu
cū ueneficiū,
& remedia.

bibant ægri, & acetum olfaciant, cui admistum sit castoreum. Sed horum omnium peculiare scribit esse antidotum domestica radix triduo cum pane, & sale deuorata. Cæterum cum mandragoræ poma METELLAS NVCES quas uocant, mihi in memoriam reuocauerint, quarum historiam superius libro primo descripsi, sciuerimq; non modò, si edantur, suapte natura canes necare, sed etiam homines, cum nihil de his, quod extet, posteritatis memoriæ prodiderit Dioscorides, nec antiquorum cæteri, non alienum duxi hoc loco earum indicia referre, atq; etiam medicamenta commemorare, quæ harum ueneno opitulantur. Eæ nuces igitur cum intus in corpus sumuntur, uertigines, & faciei ruborem inducunt: quin & oculorum caligines, temulentiam, inexpugnabilemq; somnum: postremò oboritur frigidus sudor, uicinæ mortis præsagium. Auxiliatur noxæ excitatus pluries uomitus aqua calida, & oleo: post uomitum datur conuenientissimè butyrum, & uinum meracum copiosum, additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & castoreo. Prodest, & ægrotantium extremas corporis partes, nempe manus, & pedes calida aqua fouere, ac inde frictionibus rudi linteamine factis calorem in uniuersum corpus excitare: cum eo tamen, ut subinde balanino, aut costino oleo perungantur affecti. Præstat item exercitatio, proinde ad celerem gressum cogendi sunt, ut uniuersum corpus incalcescat: & pinguibus postea cibus, dulciq; uino refocillandi. In summa & his ea maxime conueniet ratio, quam epotum requirit opium, de quo proxima commentatione differemus.

ΜΗΚΩΝΕΙΟΝ. MECONIVM.

CAP. XVII.

ΕΡΟΤΟ papaueris succo, quem meconion uocant, consequitur veternus cum perfrictione, & pruritu uehementi, ita ut sæpe inualecente ueneno, tanta erumpat prurigo, ut hominem excitet: corpus id medicamentum olet. Post citatam oleo uomitionem, acres clysteres auxiliantur, acetumque mulsum cum sale potum, aut mel cum rosaceo calido: merum cum absinthio aut cinnamomo copiosum, aut calidum per sese acetum: nitrum ex aqua, & origanum cum lixiuia aut passo: & rutæ syluestris semen cum pipere, uino, & panace: piperque cum castorio, & aceto mulso, vel cum satireiæ aut origani decocto cum uino. Hi olfactilibus excitandi: & ob enatam pruriginem in balneas descendant, & foueantur. Post lauacrum prodest iurium pinguium vsus, cum uino, aut passo: medulla etiam ex oleo pota.

ΜΗΚΩΝ ΚΕΡΑΤΙΤΙΣ. PAPAVER CORNICVLATVM.

CAP. XVIII.

QVOD corniculatum papauer appellant, & potu, & cibo eadem inferre consuevit, quæ papaueri succus: nec alijs expugnatur auxilijs.

Opij uenefica
natura.

INGRATVS Opij odor, perinde atque mandragoræ, facile obstat, ne in cibus, aut medicamentis inseri possit, quin ueneficium pateat gustantibus, præsertim cum necem non inferat, nisi certa quadam sumatur quantitate. Quamobrem rarò contingit, ut homines uenefici opio utantur, ubi quenquam ueneno tollere uolunt, nimirum ueritine fraus odoris grauitate deprehendatur. Tamen si quandoque accidat, aut fortè medicorum imperitia, aut pharmacopolarum negligentia, ut ebibitis medicamentis, quibus opium admistum sit largius quàm par sit, sumentes in ea iucurrant discrimina, quorum meminit Dioscorides. Atq; illa quoque sequantur, quæ in suis alexipharmacis Nicander ijs uerbis representauit. Animaduerte, inquit, è sumpto papaueris in capite suo semina gerentis liquore dormientes: nam illi in summa corporis cute frigent: nec oculi eis aperiuntur, sed enim palpebræ eorum immobiliter colligantur, eiq; labore eo, odoratus sudor distillat unà collectus, adeoq; ipsum corpus pallescit ac labia ardent, eiq; genis nexus demittunt, id est flaccidæ maxillæ sunt. Languidus item & frigidus è gutture anhelitus expirat: sæpe & liuidus unguis, uel obtortus nasus mortem non procul abesse nunciant, ipsiq; oculorum, qui in caua recesserunt, radij. Nicandro subscribit Aëtius lib. XIII. ubi sic inquit. Quando uoluntariè meconium aliqui biberint, siue id manifestare uoluerint, siue uolentes non possint, his cognoscentur indicijs. Sequitur enim eos, qui opium acceperunt, in somnum grauem collapsio cum frigiditate & pruritu intenso, ut aliquando ob ipsum excitentur: odorq; opij per totum corpus effertur, & exhalat: inferior maxilla laxatur, tumescunt labra, irruit singultus, distorquetur nasus, pallor adest, liuor unguium, præcordiorum diuulsio, respiratio parua, & frigida, oculorum offuscatio, & ad postremum mortifera conuulsio. Hæc de notis, quæ opium sumptum consequuntur. Quibus ualentissimè illa remedia auxiliantur, quorum hic meminit Dioscorides. neq; enim plura apud posteriores Græcos reperi. Auicenna autem præfert laserpitij lacrymam, & castoreum. Sed præstantissimum dicit esse medicamentum, theriacam, sagaze-neam, & Mithridatis antidotum ex uino potum. Excitandi etiā sunt ægrotantes sternutamentis, fibulis, frictionibus, odoramentis, nempe moscho, castoreo, lasere, ambaro, naribus inditis, quin & sulphuris fumo. Succurritur conuulsioni, si uniuersum corpus perungatur fusino oleo, ac etiam costino, alijsq; remedijs, quorum in præcedenti capite meminimus. Verum longè omnium potentissimè proficit antidotus nostri usus, scilicet quinta essentia theriacalis, de qua superius in præfationis commentatione diximus, quòd præsentaneo remedio non modò his omnibus opituletur; sed etiam omnibus in uniuersum uenenis, quæ frigiditate nimia interimunt. Nec aliter curantur, qui corniculatum papauer deuorauerint.

Opij ueneni
curatio.

QUOD Pharicon uocant, sapore syluestre nardum imitatur. Resolutionem neruorum potum adfert, cum conuulsione & delirio. Oportet autem post uacuationes vinum absinthiten potui dare, cum cinnamomo, aut myrrha, aut nardo gallico, quod serinen aliqui uocauerunt: aut spicæ nardi duas drachmas, & myrrhæ totidem obolos, cum passo: aut irim cum croco ex uino: deraſumque caput illinire hordeacea farina cum aceto, & trita ruta.

NON equidem haſtenus apud quenquam ſcriptorem conſequi potui, quid Pharicum antiquis fuerit, an ſimplex, aut compoſitum medicamentum. Quin neq; etiam certo inuenire licuit, unde id nomen traxerit, cum uaria ſit de nomine eius apud authores ſententia. Porro is, qui in Nicandri alexipharmaca ſcholia ſcripſit, hæc protulit. Praxagoras memorie prodiit pharicum lethale medicamentum ſic uocatum à Pharico uenefico quodam Cretenſi, qui hoc reperit. Sunt qui primum Pharis Arcadiæ repertum uelint: appellant autem etiam Medicum. Nec deſunt qui in Theſſalia in Pheris, alij Lacedæmone, quòd ibi fortaiſſe proueniat. hæc ille. Cæterum cum iam id merito deperditum ſit, neq; hoc tempore à nemine, quod ſciam, cognoscatur, ſuperſuum ſanè eſſet plura de eo ſcribere: nam inſtitutum noſtrum non eſt, in re incerta diutius immorari.

Pharici ueneni conſid.

TOXICVM ex eo nominari uidetur, quòd barbarorum ſagittæ eo illinebantur. Qui biberint, labiorum, & linguæ inflammatione torquentur. Incoercitus furor varias ijs imagines obuerſat: quare uix medicinæ locus eſt, raroque qui hauſerunt, euadent. Vinculis ergo cohibendi, aut vinum dulce cum roſaceo bibere, & reuomere cogantur: rapi ſemen bibendum cum uino. Priuatim ijs conuenit quinquefolij radix, & hircinus ſanguis, aut caprillus, eodem modo ſumptus: roboris, ſagi, aut ilicis cortex cum lacte tritus: malaque cotonea trita eſſe, aut cum pulegio, & aqua bibere, conueniet: amomum & baſami ſemen ex uino. Sed qui periculis deſuncti ſunt, diu lecticis decumbunt: & ubi ſurrexere, ſtupidi reliquum uitæ tempus degunt.

QUID antiquis fuerit Toxicum, quo Barbari ſagittas inficiebant, ut ijs uulneratos inimicos haud dubiè perderent, nec à Dioſcoride, nec ab alio aut Græcæ, aut Arabicæ familiæ authore memorie proditum eſſe, mihi haſtenus compertum eſt. Ideoq; difficile admodum fuerit decernere an Toxicum hodie ſit, uel cognoscatur in Europa, cum proprie hi Barbari antiquis dicantur, qui Troglodyticam Aethiopie regionem incolunt, apud quos fortaiſſe tantum naſcitur. Verum enimuero putauerunt quidam, ut Manardus Ferrarienſis uir noſtræ ætatis celebris, id antiquis ſuiſſe Toxicum, quod Arabes Napellum uocant. Quæ quidem ſententia non omnino ijs uidetur reſellenda, qui plura de Toxico non inueſtigarunt. quandoquidem (ut Auicenna eſt author) non deſuere, qui ſagittas napello inficerent: conſtatq; napellum haurientibus linguæ, & labiorum inflammationem excitari, & raros admodum eſſe ſumentes, qui euadant: id quod omnes Græci toxico adſcribunt. Ad hæc cum aſſerat Auicenna, quòd ſiqua cura toxico adhiberi poſſit, ea fiat uomitionibus, hauſto antea rapi ſemine, & ſumptus ſubinde glandium putaminibus, hoc omnino illorum opinionem auget. Siquidem Dioſcorides quoque ijs, qui toxicum hauſerunt, rapi ſemen ad ciendum uomitum ex uino potandum præbet, ac deinde quercus, ſagi, aut ilicis corticem, arborum nimirum, quæ omnes glandes proferunt. Quæ ſanè omnia facile ad credendum trahunt Græcorum toxicum, & Arabum napellum unum & idem eſſe uenenum. Sed diligenter rem expendentibus contrariæ profeſſo ſeſe offerunt rationes. etſi enim ex notis prædictis toxicum, & Napellum unum & idem eſſe uideantur; tot tamen aliæ habentur notæ, quæ alterum ab altero diſcriminant, & contrarium arguunt, ut aliter exiſtimandum non ſit, quàm quòd deleteria hæc medicamenta plurimum inter ſe diſideant. Nam nuſquam, quod legerim, tradidere Mauritani eos, qui Napellum hauſerint, in tantum furorem agi, ut uinculis ſint coereendi, quemadmodum eos, qui toxicum deuorauerint. Equidem illud pro certo teſtari poſſum, quòd Corſi illi latrones, ſicarij; nequiſſimi, quorum hſtoriam libro quarto prodidimus, cum de aconito diſſeremus, quanquam ab aſſumpto Napello ea omnia dederint indicia, quæ ab Auicenna napello aſſignantur; in nullum tamen furorem adducti fuere, neq; ullum etiam ſenſere delirium. Præterea Auicennæ, noſtroq; teſtimonio, qui experimentum uidimus, epoto Napello, oculi exterius prominent, oboriuntur uertigines, animi deſectus, & ingens crurium imbecillitas. Quorum tamen ſymptomatum nihil de toxico agens meminit Dioſcorides. Quinetiam (ut ipſe perhibet Auicenna) qui Napelli pericula euadunt, plerunq; aut ad heſticam febrem, aut ad tabem, aut ad comitalem morbum deſciſcunt. id quod Toxicum ſumentibus non euenit: horum ſiquidem qui ſuperuixerunt, ſtupidi tantum reliquum uitæ tempus ducunt. Ex his itaq; omnibus liquidò apparet, quòd hæc inter ſe maxime diſſerunt. Longè enim ſæuiora ſunt Toxici incommoda, quàm Napelli, ut abunde conſtat ex Nicandro in alexipharmacis, ubi Toxicum deſcripſit ijs notis. Protenus etiam lethalis toxici dolorem, & malum abigere diſcas, quando ſuis cruciatibus hominem comprehenderit. Lingua eius, qui Toxicum hauſerit, infernè craſſior redditur. Sed labia intumſcentia, os planè pondere ſuo degrauant, ac aridum prorsus ſputum regerit, inferioriq; parte gingiuæ diſfunduntur, & ſuis ſtationibus mouentur. Sæpe etiam cordi ſtuporem iniecit, omniſq; ſenſus conſternatus eſt, ſontico iſto malo perturbatus. Ac laborans eo, & balat, & mugit, innumeras nugæ fabulaſq; præ inſania edens: ac ſine intermiſſione

Toxici conſideratio.

Manardi opinio reprobat.

Toxici notæ ex Nican.

dolens, uehementer uociferatur, instar hominis, cui caput, totum corpus compingens, ense amputandum sit. Vel quemadmodum craterifera sacras res tractans ipsa Rheæ sacerdos, nona mensis publico appropinquans itinere, longum ore suo rumorem, & clamorem edit, quem horrendum in montanis latratum audientes sibi metuunt. Sic ille rabie, mente sua turbatus errans eiulat, ac lupi instar fugitiue ululat, obliquisq; pupillis taurino more inspicens, album dentem acuit, dentibusq; suis desputat. hæc tamen Nicander. Cæterum differunt toxicum, & napellus in curandi quoque ratione. Toxicum nanque Dioscoridi curatur rosaceo ex passo poto, quinquefolij radicibus, caprillo, & hircino sanguine, cotoneis malis, amomo, & balsami fructu. Auicenna uero Napello succurrit cum uini potu, butyro, moscho, capparis radice, & co deniq; mure, qui napelli ipsius radices depascitur. quæ utiq; medicamenta omnia ab ijs admodum discrepant, quæ in Toxicici curatione commemorauit Dioscorides: quem tamen penè ad uerbum reddidit Auicenna in cæteris uenenorum auxilijs. Hæc igitur apertissimè ostendunt, conuincuntq; Napellum et Toxicum esse diuersa uenena. Nec illa obstant sententiæ nostræ, quæ superius in Manardi fauorem adduximus. quandoquidem (ut facile colligi potest ex uniuersa huiusce libri materia) alia etiam habentur uenena, quæ quod eadem excitent accidentia, & paribus curentur antidotis, uidentur unam, & eandem rem esse, cum tamen longè diuersa cernantur: cuiusmodi sunt mandragora, opium, hyoscyamus, corniculatum papauer, & id genus alia. Sed ut iam de Toxicico meam in medium proferam sententiam, eum haudquaquam falli crediderim, qui dixerit, id esse Auicennæ Toxicum, quod idem Tusom appellat. Nempe quod asserat eo epoto labra, & linguam inflammari, sequi delirium, & incoercitum furorem. quæ propria toxici sunt indicia. Attamen hoc uidetur illi omnino fuisse incognitum. quod nec minus fortasse Dioscoridem latuit. Nam si toxicum nouisset Dioscorides, eius certè historiam libro quarto silentio non dissimulasset, ubi de cæteris mortiferis disseruit medicamentis. Illud porrò indicium quodammodo facit, Mauritanorum tusom esse Dioscoridis toxicum, quod nomen illius licet corruptè, ab hoc Arabes traxisse uideantur, quasi 10
toxicon tusom nominauerint. Verum cum toxicum de NAPELLO loquendi nobis occasionem dederit, non alienum fuerit, ut nostrum sequamur institutum, hoc loco eius tum uenenum, tum remedia describere, præsertim cum nascatur in Italia. Napellus itaque, ut Mauritanorum testantur monumenta, & nostra adstipulatur experientia, si potu uel cibo in corpus ingeratur, seu statim adfert discrimina: nempe illico labia inflammantur, & adeo intumescit lingua, ut exeri extra dentes, & oris amplitudine capi non possit: oculi item pariter intumescunt, ita ut promineant: uertigines, & animi deliquia frequentissimè inuadunt, & crura imbecillitate affecta immobilia redduntur: subinde uniuersum liuescit corpus, intumescitq; & confestim malo occupatur habitu. Quo fit, ut breui temporis spatio, qui sumpserint, miserabiliter intereant. Sed id mirum non est: quippe quoniam tanta est huiusce lethiferi ueneni uis, ut nisi statim proprijs antidotis succurratur, nullis subinde expugnatur medicamentis. Imò quanuis etiam in ipso principio ualentiora dentur remedia; pauci tamen superuiuiunt, qui aut hectica febris (ut diximus) aut tabe, aut comitiali morbo tandem non conficiantur. Succurrendum igitur illico fuerit, excitatis prius uomitibus (ut Auicenna inquit) epoto rapi, aut napi semine. Prodest deinde butyrum bubulum coctum, & sæpe ac largè cum uino sumptum: item glandium putaminum decoctum ex uino potum. Auxiliatur diambari, & diamoschi puluis: quin potius ambaram & moschus præ cæteris per se, & cum Lemnia terra, ex uino pota. Quod si hæc non proficiant, nihil sanè præterea sperandum relinquatur, quod parum, uel nihil possint in huiusce ueneni noxa theriacæ, & Mithridatis antidotis. Proinde dicebat Auicenna, theriacam Napello non prodesse, nisi certo tempore, & termino. Faciunt ad hoc & capparum radices, quod dixerint quidam antiquorum, has uerum Napelli esse antidotum. Conciliator smaragdi puluerem duarum drachmarum pondere magno remedio ex uino potandum pollicetur. Sed hoc dari tantum potest Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, alijsq; opulentis principibus. quandoquidem parua, uel nulla est adhibenda fides pretiosorum lapidum fragmentis, quibus hac ætate seplasiæ utuntur. Ad hæc recentiores ferè omnes, 40
qui uenenorum materiam pertractarunt, Auicennam secuti, uerum securumq; Napelli antidotum putant murem quandam, qui Napelli radices depascitur. Hunc uidimus nos, cepimusq; in quibusdam altioribus uallis Ananiæ montibus. Sed non omnibus datur ipsum inueniendi, uenandiq; modus: ad hoc nanque multa patientia, & uigilantia opus est. Quamobrem mihi mirum non est, quod scripserit quidam recentiorum clarissimus, magnificum quendam uirum ac principem, philosophum tamen, & medicum, cum diu hos mures quæsiuisset, neq; eos inuenire potuisset, ut demum suum conficeret antidotum, horum uice magnas quasdam cepisse muscas, quas folijs, & floribus Napelli uictitare obserauerat. Eo autem antidoto, quod constabat ex prædictis muscis numero uigintiquatuor, uncij duabus Lemniæ sphaeragidis, & pari pondere baccarum lauri, atq; Mithridatis antidoto, omnibus oleo & melle sufficienti exceptis, admittendos fecit effectus, non solum aduersus Napelli uenenum, quod ut periculum faceret, diuersis dederat animalibus, & ipsemet experiundi antidoti gratia sumpserat; sed etiam in omni alio ueneno. Sed quid dicam (si tamen licet sine 50
uitio sua queng; laudibus efferre) de admiranda ui olei nostri de scorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in præfationis huius libri commentatione, cum à tam seuo exitialiq; ueneno, qui biberint, breui admodum tempore liberentur, eo tantum exterius inuncti: nihil certè aliud, nisi quod aduersus hoc uenenum, & cætera quæ uiscera non erodant, sicut & uenenosorum omnium morsus & ictus, inter omnia remedia (pace aliorum dixerim) id primum sibi locum uendicat. Vbi enim uehementissima, ferociaq; fuerint uenena, singulis horis inungi postulat: ubi uero minus uehementia, minusq; seuæ fuerint, interposito trium horarum spatio, pluribus continuis diebus. Inungi autem debet non modò cordi ad sinistram mamillam; sed temporum quoque, manuum, & pedum arterijs.

Napelli uenenum, eiusque remedia.

IXIA, quæ vlophonon appellatur, inter potandum aliquid ocimo simile gustu & odore redolet: vehementem linguæ inflammationem excitat: mentem mouet: omnes excrementorum exitus supprimit: strepitum cum animi deliquio ciet: ijsque intestina latrant, nec egeritur quicquam. Post uomitionem aluumque resolutam, auxilium præstat aqua, in qua absinthium maduerit, ex uino largiore, aut aceto mulso pota: rutæque; syluestris semen, aut laseris radix. item tragorigani decoctum, cum aliquo supradictorum, aut lacte, aut refina terebinthina, aut nardo, aut castorio, aut laserpitio, quorum singuli oboli conueniunt. quin & nuces iuglandes ex uino, cum refina, castorio, & ruta tritæ, ita ut singula drachmæ pondus æquent. Itidem chamelææ, aut thapsiæ, aut absinthij succi sicilicus cum aqua mulsa, & acutum calidum potum.

IXIA, ut superius libro tertio retulimus, lenta, & uisci modo tenax est lacryma, quæ in chamæleonis albi radicibus agglutinata reperitur. Hæc (ut Nicander, quem Dioscorides est secutus, in alexipharmacis inquit) gustata ocimo similem saporem præbet: hausta extremum linguæ tractum exasperat, interiora adurens. quinetiâ corde suo turbatur ad insaniam usque qui sumpserit, ac linguam penitus dentibus lacerat. Porro mente attonitus redditur, aluiusque temere ambos utrinque meatus & liquidorum, & esculentorum obdurans, quæ & intrinsecus spiritum suffocans, submurmurat, ac modico tractu uoluitur. Qui item hoc malo angitur, ægrè magnaque difficultate respirat, adeoque uenenata illa ixiæ potio protenus excrementa eijcit ouorum similitudine. hætenus Nicander. Cæterum Mauritani ixiæ aldabac uocant, quod propriè uiscum significat. Cuius nimirum incommodis in primis succurrunt, Auicenna teste, excitatæ uomitiones, & infusi chyleres, qui ijs maximopere auxiliantur: sed mitiores lenioresque esse oportet. Præstant deinde auxilium iheriaca, & Mithridatis antidotus, ex absinthij Romani, aut santonici decocto pota. Pro sunt item epithemata, quæ cordis imbecillitati dicantur: quin & utriusque buglosi flores saccharo asseruati, additis margaritis, corallijs, pretiosorum lapidum fragmentis, moscho, ambaro, & alijs quæ cordi opem ferunt. Conuenit insuper rosaceum aceto admixtum, & sincipiti ubi sutura interfecat, linteis illitum. Quæ sanè remedia non modò remorantur, franguntque ueneni uim; sed omnibus etiam incommodis ab eo excitatis mirificè subueniunt. Porro cum in frequenti recentiorum medicorum usu sit albi chamæleonis radix ad arcendam pestilentiam, & ad interaneorum tineas necandas; ideo caueant qui ea utuntur, ne agglutinatam lacrymam, si qua fortè fortunâ inhæserit, præbeant deuorandam. quod facile cauere poterunt, si cum primùm radix è terra fuerit effossa, eius corticè cultello deraferint, & uino subinde lauerint. Verùm ego in radice albi chamæleonis, qui in Italia prouenit, nullam hætenus Ixiæ reperi. At tamen quidā Cretensis rei herbariæ studiosus mihi pro certo affirmauit, è carlinæ uulgò uocate radice in Creta Ixiâ ab ijs colligi, qui sagittas conficiunt, ut pennas sagittis conglutinent. Nec modò eam reperiri mihi retulit in eo carlinæ genere caule uiduo; sed etiam quandoque in altero, sed rarius. Quæ certè omnia opinionem auxerunt, ut hoc obiter dicamus, carlinas uocatas Dioscoridis esse chamæleones. Quod autè plus ueneni insit CHAMAELEONI nigro, quàm albo, ut Galenus scriptum reliquit, & post ipsum Paulus, & Aëtius eius doctrinam secuti (de qua re superius libro tertio differuimus) non ita facile crediderim, cum albo tantum Ixiæ innasci scribat Dioscorides. Non ob id tamen præteribo, quin hoc loco ea referam, quæ de Chamæleonis nigri ueneno, & eius remedijs memoriæ prodiderunt Paulus, & Aëtius: ita enim scribunt. A chamæleonis nigri potu morsus uentris, & linguæ tumor, cum rugibus intestinorum sequitur: facies distorquetur, & uomitus spumofus, tremores, concussiones, & totius corporis conuulsiones, ac uocis interceptio concomitantur. Cæterum curantur ex his, quæ ad fungos sunt relata. Datur eis & thlaspis, & betæ succus, & triticeæ ptisanæ cremor ex passo, absinthij dilutum, & nitrum cum aceto mulso. Vbi uerò euomuerint, lac recens multum sæpe exhibeto, & aluum cum lubricis infusis eluito, uelut est fœni græci & altheæ decoctum. Præcordijs etiam fomenta, ac calfactoria adhibeto.

Ixiæ uenefica natura.

Ixiæ ueneni curatio.

Chamæleonis nigri ueneni, & remedia.

CERVSSA suo colore proditur: sumpta enim, mox palatum, gingiuæ, lingua, & commissuræ dentium, candore quodam inficiuntur: singultus, tussim, ac linguæ ariditatem excitat: ijs extrema frigeſcunt, mens labat, membra torpescunt. Quibus dare conuenit aquam mulsam, aut ficuum, aut maluæ decoctum, aut lac calidum, aut sesamam ex uino tritam, uel lixiuiam ex farmentis factam, amaracium oleum, aut irinum, persicorum ossa cum hordei decocto: columbina oua cum thure, aut hordei decocto, aut prunis: aut gummi, quod ulmus plorauit: aut humor, quem ulmea folia reddiderunt, cum tepida aqua: sed tum quoque uomant. Conuenit etiam thapsiæ succus, aut scammoniæ, cum aqua mulsa potus.

CERVSSAE faciundæ rationem tradidimus superiore libro. Hæc tametsi ad ulcerum medicamenta, quæ exterius illinuntur, salubre plerumque sit medicamentum; si tamen sumatur intus in corpus, interficit, quemadmodum cætera deleteria pharmaca, de quibus iam plura retulimus. Epotæ cerussæ incōmoda pluribus notis, quàm fecerit Dioscorides, eleganter carminibus reddidit in alexipharmacis Nicander, quorum carminum hæc erit paraphrasis. Cerussa per omnia spumanti adhuc lacti, cum uerno tempore, pingue & recens in mulstram emulsum fuerit, colore similis

Cerussæ lethalis natura.

Cerussæ mali
auxilia.

milis est. Porro cerussæ spuma super gingiuas adstringente uiscandit, quæ spumosi medicamenti frigore arescunt, & contrahuntur in rugas. Lingua, & fauces asperitate languent. Vexantur ob id, qui hauerint, arida tussi, oculisq; nutantes grauitate, dum crebros ructus egerunt, non sine labefactione sui opplentur. Hinc fit, ut capite non parum turbentur: quinetiam animo suo nauseabundi præ tristi labore gemunt. At sæpissime in ipsa luce uanum phantasma, quod re ipsa nullum sit, cernunt. aliàs somnolenti toto corpore frigent, neq; ut antea membra, potissimum manus, et pedes, suum officium faciunt, adeo ut ni eis succurratur, eo tandem dolore laceßiti, succumbant pereantq;. hætenus Nicander. Caterum Auicennæ testimonio cerussam haurientibus alia adueniunt incommoda, nempe animi deliquium, faucium asperitas, uentriculi, & alui compunctiones, præcordiorum tensio, anhelitus difficultas, præfocatio spirituum, & albedo totius corporis: quin & urina modo nigra, modo cruenta redditur. His auxilium præstant (ut ipse, & Aëtius tradidere) scammonium ex mulsæ potum, aliq; medicamenta, quæ suapte natura urinam ualenter pellunt. 10
Post hæc clysteribus uti conueniet, ac subinde providere, ne dormiant affecti, sed uigilantes sæpius euomāt poto prius hydromelite, fusino, & narcisino oleo admistis. Præferunt quidam uomitiones ab atriplicis, & rapi semine concitatas: item clysteres ex brasicæ decocto cum oleo, absque sale: insuper theriacam ex uino, & Mithridatis antidotum, & album meracum uinum largius potum.

MUNNITES. FUNGI.

CAP. XXIII.

FUNGORVM alij genere, alij copia lædunt: omnes tamen strangulatus suspendio similes concitant. Quibus confestim succurrendum: communiter ex oleo uomere cogendi: mirificè iuuat lixiuia ex sarmentis, aut pyrastri furculis, epota cum sale, posca, & nitro. Fructus, aut folia pyrastri cum fungis decocta, strangulantem illam uim auferunt, elitataq; eisdem auxiliantur. Aduersus fungos gallinacea oua cum posca proficiunt, adiecta aristolochiæ drachma; item absinthium cum uino melleq; sumptum, & ex aqua potum: apiastrum ex nitro: panacis radix, & semen in uino: fex uini cremata, cum aqua: atramentum sutorium ex aceto: radix, uel sinapis, aut nasturtium esu profunt. 20

Fungorum ue-
nifica natura.

NON modò nocent in uniuersum Fungi, quòd in eorum genere aliqui habeantur lethales, & suapte natura ueneno imbuti; sed etiam quòd ex his, qui perniciosi non sunt, plus quàm uentriculi robur ferre possit, quandoq; ingeratur, ita ut tunc non malefica ui: sed copia lædant. Quippe cum natura humidi admodum, & frigidi sint, & lentore non modico scateant, superato sua quantitate corporis calore suffocant, strangulant, & deniq; interimunt, nisi citius remedijs succurratur. Cognoscuntur qui mortiferi sunt (ut superus libro quarto tradidimus) si frangantur, quòd illico uarios mutant colores, statimq; computrescant. Proinde dicebat Auicenna, in fungorum genere eos esse lethales, qui uirides, & cesij deprehenduntur. Sed certè magnopere admirari licet, quòd tanta in hominibus inualuerit gulæ libido, ut etsi sciant fungos esse plerunque necis hospitium; tamen sui ipsius obliti, magno sanè apparatu eos in cibis auidissimè deuorent. Verum postquàm tantam cum palato fungi iniere gratiam, ut ab his abstinere homines non possint, saltem discant uelim, ut se ipsos à morte uindicerent, fungos nunquam esse sumendos, nisi prius cum syluestribus pyris decocti fuerint. Quòd si syluestria pyra desiderentur, ex domesticis ea supplere poterunt, quæ cæteris austeriora habentur. in quem usum adhiberi possunt tam recentia, quàm sole siccata. Præstant idem arboris tam folia, quàm cortex, præsertimq; syluestris: siquidem fungorum antidotum pyra sunt. Dioscorides libro quarto præter medicamenta hic ad fungos assignata, prætulit origani, & satureiæ decoctum, gallinaceorum finum, ex aceto aut melle potum: quòd tamen (ut Philagrius explicat) album esse oportet. Sed primùm medicamenti sæpius enarratis eliciendus est uomitus, & subinde acria infundenda clysmata, ut extra corpus trahatur uirus. Caterum ignorandum non est, eos incommoda afferre longè maiora, qui propria natura uenenati nascuntur. quandoquidem non modò suffocant, strangulantq; comedentes; sed etiam intestina exulcerant, uentriculum inflant, singultum, & punctiones excitant, corpori uniuerso pallorem inducunt, & urinam remorantur. Præter hæc alia uerenda, & lethifera oriuntur symptomata, nempe frigus, tremor, interceptio arteriarum, animi deliquium, perfrigidus sudor, & mors ad postremum inmaturatione. His primùm auxiliantur uomitiones omni celeritate excitatæ: quibus etiam conuenit epotus domestici raphani succus, aut deuorata ruta folia, aut origanum, aut mel. Prodest deinde mirum in modum theriaca, & Mithridatis antidotus ex acerrimo aceto pota, aut ex oxymelite, aut ex aqua uitæ uocata. quamobrem quinta essentia nostra theriacalis, in his fungorū malis mirificam fert opem. Prætulit ad hæc Auicenna calida quæcunq; aromata: cuiusmodi sunt diapipeiros, diacyminum, diagalanga, dyamoschum. Conciliator potandum exhibet magno iuamento uinum optimum, in quo conferbuerit piper, offertq; subinde allium crudum deuorandum. Id quòd facit uniuersa ferè rusticorum turba, qui (ut Galenus inquit) alio theriacæ uice plerunque utuntur. 40 50

Fungorū præ-
paratio.

Fungorū ue-
neni remedia.

ΓΥΨΟΣ. GYPSVM.

CAP. XXIIII.

LAPIDES CENS gypsum strangulationem creat. Quare eadem proferenda sunt, quæ manfis fungis, auxilia: & ad hæc malux decoctum, quòd etiam olei uicem pensat: utpote cum pingue sit, euomendo lubricas uias, & faciles reddit, deradiq; corpora non finit. quòd ubi duratur in lapidē, gypsum efficit. Quinetiam prodest oleum ex aqua mulsæ, aut ficorum decocto: & lixiuia è ficulneo cinere, aut sarmentis facta, cum uino copiosiore pota: & origanum, aut thymum cum lixiuia, aut aceto, aut passo: hiq; decocto malux proluendi.

GYPSVM

GYPSUM omnibus notum, si bibatur, aut comedatur, strangulat (ut Dioscorides inquit) quod respirationis meatus ualenter adstringat, & obstruat. Meminit huius inter uenenata medicamenta Auicenna, sic inquit. Eadem sunt gypsi indicia, quæ & cerussæ, præterquam quod illud citius, & atrocius strangulat. quamobrem ijs, qui hauserint, ea conueniunt medicamenta, quæ cerussæ, & fungis opitulari diximus. Postea lubrica danda sunt, cuiusmodi est malua, alibæa, fœni græci, & lini seminis decoctum. Conciliator egelidam aquam cum butyro primum potandam iubet, & deinde uomitum excitandum, à uomitu calidam item cum melle præbet, ut iterum uomant: postremo Mithridatis antidotum uino meraco mistum, drachmarum duarum pondere. Quod si alius ab hoc adstricta fuerit, citetur oleo, & anatis adipe clystere infusus, & illinatur uenter ricino oleo. Quin & murium stercus (ut ipse ait) ex uino potum, proprium est gypsi antidotum. Auicenna autem ultimo purgari iubet scammonio, & alijs pharmacis, quæ aluum deiciendo ad rem faciant.

Gypsi ueneficum, eiusque remedia.

Αἷμα ταύρου. SANGVIS TAVRINVS.

CAP. XXV.

TAVRI recens iugulati sanguis epotus, spirandi difficultatem, strangulatamque concitat: faucium, tonsillarumque meatus cum neruorum distentione præcludit: lingua rubescit: dentes inficiuntur, & quædam concreti sanguinis uestigia, inter eorum commissuras restant. Quare uomitum uitabimus: sanguinis enim globi attractu illo in sublime relati, magis gulæ inculcantur. Dari ergo opus est quæ concretum sanguinem discutiunt, & aluum subducunt. Grossi lacteo succo turgentibus, ex posca, & nitrum per sese, auxiliantur: nec secus coagulum omne cum aceto, & laserpitij radice, aut lasere: itidem & brassicæ semen, & è cinere ficulneo lixiuia: conyzæ folia cum pipere, & rubi succus ex aceto. alius resoluenda. Iis qui seruantur, stercorosa, & fluida per sedem egeri consueuerunt. Stomachum, aluumque hordeacea farina ex aqua malsa perungere oportet.

NEMO tauri sanguinem clam potandum exhibere potest: nam unusquisque sanæ mentis sanguinem cognoscet. quare, mea quidem sententia, fieri non potest, ut uenefici eo quenquam decipiant: quippe nisi largius bibatur, & ad huc calens ab ipsis defluens uenis, antea quam concreseat, noxam non infert, aut leuem. Quo fit, ut eos tantum taurino sanguine interire crediderim, qui aut atra bile tentati, aut cacodæmonibus irritati, uel ut aliquod seuum mortis genus ab legibus pro suorum facinorum poena luenda institutum effugiant, uel ut immedicabiles & grauissimos morborum cruciatus finiant uitam pertæsi (quod Plinius lib. xx. cap. xviii. fecisse ait epoto opio Licinij Cecinna patrem ciuem Romanum) mortem sibi uoluntariam consciscunt. Proinde scitè Nicander in alexipharmacis ita scriptum reliquit. Si ex insipientia quispiam atrum tauri sanguinem hauserit, mœrore adeo ingemit, ut nimio cruciatu tandem conficiatur. quando cordi appropinquans sanguis ille condensatur, ac in medio alui receptaculo in grumos coagulatur: hinc & meatus spirituum obdurantur, & halitus suffocatur impleto gutture. Atqui tractibus, & singultibus iste afflictus, crebro humi spuma coinquinatus palpitat. hæc ille. Cæterum si fortè fortuna euenierit, ut quis tauri sanguinem potauerit, & ad eum domestici, quibus factum constat, medicos aduocent, tunc medici ijs uti poterunt remedijs, quorum hic abundè meminit Dioscorides. Sed quoniam taurinus sanguis menstruum sanguinem mihi in mentem redegit, atque etiam hic nobis occurrit fel pardi, uiperæ, & canis piscis: item cerebrum felis, quem Græci ælurum uocant, cerui extrema cauda, quorundam quadrupedum sudor, & malum denique improbatumque castoreum, quæ omnia inter leibalia medicamenta annumerantur, cum hæc à Dioscoride in hoc uenenorum censu prætermissa deprehendantur, et nobis propositum sit, singulorum uires maleficas, earumque auxilia describere, hic locus opportunus uisus est, in quo de ijs differeremus, & nostrum institutum, quantum possumus exequeremur. Sanguis itaque MENSTRVVS mulierum, præsertimque biliosarum, & facile rixantium potus, adeo bibentes effascinat, & inficit, ut lunaticos & amentes efficiat. Id autem detestabilis facinoris quandoque perpetrant maleficæ ueneficæque mulieres cacodæmonibus ductæ ipsam exhibendo proprijs maritis, uel alijs, quos odio prosequuntur. Huius tamen noxæ succurritur contritis margaritis drachmæ pondere ex melissophylli aqua potis: auxiliatur & tepidæ balneum. Confert ad hæc (ut Conciliator inquit, si tamen id absque diuinæ legis iniuria fieri possit) ut affecti hilari frequentique mulierum consortio latentur, cum eisque coeant, præcipue cum iuuenibus, quæ raro nuptias celebrent. Prodest & theriaca drachmæ pondere ex fumariæ aqua quotidie pota. Prosumt & uiperæ pastilli scrupuli pondere, additis tum margaritis, tum theriaca eodem pondere. Epoto autem PARDI felle excitatur uomitus, ceu aloës amarore, os & nares inficiens: post uomitum uniuersum corpus flauescit, ictericorum modo: postremo ea omnia consequuntur incommoda, quæ ab assumpto napello, & à uiperarum moribus eueniunt, cum tam seuum lethiferumque sit, ut tribus tantum horis potantes perimat. quod si hoc temporis spatium non interficit, prorsus desperandum non fuerit. Expugnatur primum uomitionibus illico excitatis, subinde ijs utique antidotis, quæ napello, uel uiperæ morsu infectis opitulantur. Auicenna huic ueneno peculiarem conficit theriacam ex Lemniæ terræ, & lauri baccarum, singulorum drachma una: capreoli coaguli drachmis quatuor: myrrhæ, & rutæ seminis, cuiusque semidrachma: quæ omnia melle excipit. Hanc iuglandis quantitate exhibet, excitatis deinde uomitionibus, ductisque demum laborantibus in calidæ aquæ balneum, cui inferbuerint odorata medicamenta. Sed VIPERÆ fel adeo perniciosum existit, ut statim animi deliquium adferat: quare rarissime antidotis succurri potest, quod nullum detur ea præparandi spatium. Veruntamen si quid est, quod tam breui temporis momento quicquam opis ferat, id erit quam celerrime excitatus uomitus, epoto prius cocto butyro, igne colligato: quo uomitiones iterum, atque iterum mouere oportet. Post uomitus nihil salubrius, quam theriaca, & Mithridatis antidotum, moschus, ambarum, & eorum composita medicamenta, quæ diamoschum,

Sanguinis tauri uenenata natura.

Sanguinis menstrui uenenum, eiusque curatio.

Pardi fellis uenenum, eiusque remedia.

Viperæ fellis uenefica uis, & auxilia.

Canis piscis
felis uenenū,
& cura.

Felis cerebri
maleficiū, &
remedia.

Caudæ cerui
uenenum, &
eius curatio.

Sudoris ani-
malū uirus,
& remedia.

Castorei viru-
lēta uis, & cu-
ratio.

moschum, & diambaram appellantur. Vbi autem animi deliquia perseverant, & corporis uniuersi angustia, uinum quidem offerendum est, aut capporum, & gallinarum carniū succus ex aqua feruentis balneo in uase uitreo distilla-
tus. Huic equidem noxæ crediderim magnificè aduersari oleum nostrum de scorpionibus, cuius componendi ratio-
nem tradidimus in huius libri præfationis commentatione: itidem & quintam essentiam nostram, quod ictu oculi suis
perquam tenuissimis partibus in totum deferatur corpus. Porro fel, quod à CANE pisce eximitur, lethiferum
est. quippe quod potum, uel esitatum lentis tantum quantitate, septenis diebus interficiat. Curantur tamen qui hause-
rint, epoto bubulo butyro cum gentianæ radice, cinnamomo, & leporis coagulo. Prodest & corpus uniuersum odo-
ratis oleis illinire, & uictu tenuissimo uti. Ceterum qui FELIS CEREBRUM in cibis ederint, crebris affi-
ciuntur uertiginibus, fiuntq; subinde stolidi, & amentes. Quibus etsi subueniri possit, id tamen non nisi temporis tra-
ctu, & admodum difficulter fieri potest. His danda est Lemnia sphaeragis, & uomitiones inde sunt excitandæ, fieriq; id
oportet ter, aut quater in mense. Præstat item auxilium, si quotidie mane sumant egri diamoschi confictionem, tri-
bus uel quatuor horis ante cibum. Quinimo moschus per sese sufficienter auxiliatur: namq; ut quidam tradiderunt,
moschus tantum huiusce cerebri proprium est antidotum, si dimidij scrupuli pondere ex uino bibatur. Sed illud non
est ignorandum, quod non modò Feles deuorato eorum cerebro homines inficere possunt; sed pilis quoq; respiratione,
& oculorum intuitu. Nam etsi pili omnes imprudenter in cibis sumpti, præficare possint, anhelitus meatus obstruen-
tes; tamen felium priuatim exitiales censentur. Eorum præterea spiritus tabifico quodam ueneno infectu deprehen-
ditur. Etenim noui ego quosdam, qui cum felibus adeò delectarentur, ut nunquam sine ipsis dormitum peterent, attra-
cto inde diutius aeris uehiculo eorum spiritu, in tabem, & marasimum incidere. quibus postremò confecti diem suum
obierunt. Nec diu est, quod in quodam monachorum cœnobio uniuersa periijt familia, magno felium numero, & con-
tubernio. Lædunt item suo (ut diximus) oculorum intuitu, adeò ut quidam reperiantur, qui his uisis, aut auditis, pa-
uore quodam illico capiuntur, terreanturq; maxime, quod non modò ex eorum ueneno prouenire existimauerim; sed
etiam propria eorum natura, qui eos uel intuentur, uel audiunt. quandoquidem ij sua natura talem à cœlo qualitatem
influxam habent, quæ nunquam ad propriam mouetur actionem, nisi obijciatur id, quod natura sibi contrarium fue-
rit. Horum plures in Germania duntaxat uidimus, & quosdam ex ea natione Goritiæ commorantes. Quod autem
uerum sit id aliunde euenire non posse, quàm à congenita qualitate, quæ paucis admodum inest, apertè sanè ostende-
runt eorum aliqui. Quippe cum huius gentis quidam hyemis tempore in hypocaustum nobiscum cœnaturus intras-
set, quò plurium amicorum sodalitas conuenerat, mulier quædam huius uiri naturæ conscia, ne is, uiso felis catulo,
quem educauerant, iratus discederet, illum in arcula quadam eodem in cœnaculo cōcluserat. Sed quanuis nec uidisset
ille, nec audisset catulum, cum pauco post tempore aerem felis balitu infectum inspirasset, irritata statim ea tempera-
menti qualitate felium inimica, emissio sudore, pallida admodum facie, omnibus sanè admirantibus, tremebundus con-
clamare cepit, hic aliquo in angulo latet felis. His autem eadem opem ferre putauerim, quæ cerebrum comedenti-
bus remedio esse diximus. Inuenitur etiā in CAUDA CERVI extremis partibus porraceus quidam,
humor fellæ bili admodum similis, qui si fortè deuoretur, præsentaneum est uenenum. Adfert enim illico intolerabiles
angustias, animi deliquia, & omnia tandem symptomata, quæ epotum napellum consequuntur. Succurritur his, ut
cæteris, primū uomitionibus, epoto butyro excitatis. Postea dandus smaragdi puluis ex uino dimidij scrupuli pon-
dere. Quin & pistacia profunt, & ponticæ nuces in cibis largius sumptæ. Ad hæc uniuersum corpus inungi præ-
stat, oleo è citri semine expresso. Item theriaca proficit ex uino pota duarum drachmarum pondere. Magna quoq;
infert incommoda quadrupedum quorundam SUDOR, præsertim equi, asini, & muli, quanuis etiam cæterorum sit
malus. Is igitur potus uiridem tumidamq; reddit faciem: sudorem foetidum in uniuersum excitat corpus, præsertim
sub alis. Perturbat præterea tum uentriculum, tum aluum uniuersam, genitis excitatisq; flatibus in intestinis. Quod
si bibatur ex uino, delirium facit. His tepidam largius præbendam scribunt, ut concitato inde uomitu puluerulentus
sudor reijciatur. Post uomitū confert uinum cum rosaceo potum: item rhabarbarum semidrachmæ pondere sumptū,
addito fossitij salis momento. tametsi propria huiusce sudoris antidotus ea sit theriaca (ut Auicenna est author) quæ
ex Lemnia sphaeragide, & lauri baccis conficitur, cuius componendæ rationem paulò superius retulimus, de Pardi se-
le differentes. Venenosum aquæ ac lethiferum aiunt esse etiam CASTOREVM, quod iam putredine nigredinem
contraxit, uel illud potius, quod è Ponto fuerit allatum. Hoc enim (ut Strabo inquit) uenenosum est propria sui na-
tura. Animaduertant igitur tum seplastarij, tum medici, cum plurimi usus sit medicamentum, ne malum exhibentes
castoreum, aliquem interimant. Quandoquidem non modò furore aguntur, qui hoc medicamentum hauserint; sed et-
iam intumescens linguā exerunt, atq; tam seua febre corripuntur, ut uno tantum ferè die intereant. Aduersus
hoc uenenum mirum in modum iuuant uomitiones, quas toties butyro, & hydromelite epotis citare conuenit, quod
nullum ea, quæ reijciuntur, castorei odorem referant. Post uomitiones conducit diamuron potum, aut limonum, aut
citrei mali succus saccharo admixtus. Verum peculiariter huiusce castorei antidotum est coriandri semen tostum, dra-
chmarum duarum pondere sumptum.

Γάλα ἐμπτυσσθέν. LAC INTVS COAGVLATVM.
CAP. XXVI.

Eos, qui coagulatum lac hauserunt, frequens illico strangulatio inuadit, quod in globulos quosdam lac coalescat. Quibus iuuandis pro antidoto, coagulum ex aceto damus, & bibere sapius cogimus. Damus & calaminthæ folia arida, item succum: aut laserpitij radicem, aut laser cum posca: thymumque ex uino, & cum luto suo lixiuiam. Sed nulla falsilago obijciatur: quoniam magis
lac

lac coiret, & in caseum densaretur. Neque illos vomere conuenit: siquidem concretum lac sese in gulæ angustias insinuans, strangulat.

CREDIDERE quidam Dioscoridis interpretes, authorem hoc in loco de eo coagulato lacte differere, quo frequenter in cibis utimur. E' quorum numero fuisse Ruellius, & Manardus Ferrariensis ea epistola, in qua uniuersam Marcelli interpretationem corrigit. Sed ij alioqui uiri eruditissimi, in hoc haud dubiè falluntur, meo iudicio. Siquidem lac ea ratione coagulatur, nutrit, non autem strangulat, ut omnes in uniuersum homines testari possunt, sed præsertim ij qui in montibus degunt, cum Maio, & Iunio mensibus huiusmodi lactis plurimè deuorent. Ideo nil aliud nobis asserendum esse putauerim, quàm quòd de eo tantum lacte intellexerit Dioscorides, quod cum admisto coagulo bibitur, antequàm coalescat, ita ut intus, non extrà coagulatum sit. Quo factum est, ut in hoc à Ruellij interpretatione in aliam deiecerimus & hic, & in huius libri præfatione prope calcem. Magis enim Dioscoridis sententiam exprimi censemus, si lac intus coagulatum, uel (ut Marcellus) lac cui coagulum admistum sit, uertantur uerba illa γάλα ἐμπυττωθῆν. Nam quod iam coagulatum estur, non magno labore coquitur, ac digeritur, transitq; in nutrimentum. Illud uerò, quod ubi coagulum ei admistum sit, subinde hauritur, priusquàm coalescat, cum aliquantisper in uentriculo resederit, ui admisti coaguli illico inibi concrescit, fitq; concoctrici facultati adeò contumax, ut superato caloris robore strangulet, non secus ac taurinus sanguis. Proinde asserit Dioscorides, tauri sanguinem minime suffocare, nisi recens calidusq; è ingulati tauri uenis defluxus bibatur, antequàm concrescat, quandoquidem is nõ enecat aliqua propria ueneni facultate, sed concretionem tantum, quam in uentriculo consequitur. Id quod euidentissimum est in epoto lacte, cui admistum sit coagulum: aut in eo quoq; quod sine coagulo bibitur, & per se alijs de causis in uentriculo coalescit. Euenit enim quandoq; hoc, cum lac bibitum crassius fuerit, & uentriculi, & iccoris temperatura calida, & sicca nimis. Nam ingens horum uiscerum tum caliditas, tum siccitas, consumpta breui lactis humiditate, reliquum, quod crassum est, facile cogit, & cõspissat. Quinetiam illud idem ingenti sit frigiditate: nimirum expresso ab ea, quod tenuium est partium, reliquum, crassioris substantiæ facile congelascit, haud secus quàm de glacie, & niue fieri libro quarto meteororum tradidit Aristoteles. Quamobrem est Galeni consilium libro tertio de alimentorum facultatibus, ut nemo lac potaturus ipsum bibat, nisi mellis, aut salis tantillum prius admisceat, ne in uentriculo concrescat. Sed non propterea mirari licet, quòd Dioscorides scripserit, lac concretum in uentriculo habentibus nihil salis falsiue esse offerendum. Quippe quemadmodum coagulum primò lac coagulat, contrariumq; deinde efficit, si iam cõcreto lacti superspergatur; ita sal prius lacti commistum, id concrescere prohibet, mox contrarium effectum præbet, si iam concreto aspergatur. recens enim caseus sale respersus, illico duritiem contrahit. Sed iam ad curationem accedamus. Eadem autem erit lactis in uentriculo coagulati curandi ratio, quæ sanguinis tauri, quando ijs tantum sit utendum medicamentis, quæ suapte natura concreta liquant, & discutiunt. Qua in re auxiliũ præstant ipsa coagula, acetum, præsertimq; scillinum, lixiuium, & ea omnia, quæ incidunt, & disgregant. Porro illud non prætereundum esse arbitror; quòd ubi in hoc capite legitur καὶ τὴν πλωποῖτιν ἢ νοτίαν, id est, & figlinam lixiuiam, non ut uertit Ruellius, & cum luto suo lixiuiam, Gesnerus in primo suo de animalibus tomo, de tauro agens, legendum rectius putat καὶ τὴν πλωποῖτιν ἢ νοτίαν, hoc est, & pilopœorum lixiuiam; reprehenditq; in hoc Cornarium, quòd putauerit figulos ad lutum lauandum sibi lixiuiam conficere. Sed mihi, ut ingenue dicam, magis placet Gesneri, quàm Cornarij opinio. siquidem cum figlinum lutum nunquam lixiuia lauari aut parari audiuerim, uiderim, aut legerim, ueritati consonum non uidetur, ut de figlina lixiuia intellexerit Dioscorides: sed de ea potius, qua ad lanam expurgandam, ut insectoria magis idonea reddatur, utuntur pilopœi, hi sunt, qui pileos conficiunt. Eorum nanq; lixiuia, quòd è combusta uini facie plerunq; fiat, ea quæ ad caput capillosq; abluendos communiter paratur, acrior, fortiorq; efficitur: & proinde ad lac dissoluedum in uentriculo coagulatum, est longè ualentior. Error præterea facilis esse potuit libriori, ex unius duntaxat literæ uariatione, & pro i scribentium. πλωδς enim per i scriptum, lutum significat, unde πλωδῶδες, & πλωδῶρον aliqui figulum interpretantur: πλωποῖδς autem per i, artifex est, qui pileos ex lana conficit. Hac itaq; ratione putandum fuerit, πλωποῖτιν, non autem πλωποῖτιν in Dioscoride hoc loco esse legendum. Cæterum Fuchsius in suis doctissimis annotationibus in Nicolaum Myrespicum ea sectione, in qua de unguentis tractat, capite xxviii. nil aliud hanc lixiuiam esse putat, quàm aquam quæ lutum lauerit, uel per lutum transferit, non autem cum cinere, & calce factam. Sed cum figlinum lutum potius adstringat, contrahatq; quàm laxet, ac digerat, nesciuerim profectò, qua ratione is eã lixiuiam è tali luto confectam, ijs potandam daret, quibus lac in uentriculo concreuisset.

Lactis coagulati consideratio. Quorundam interpretum error.

Lactis in uentriculo coagulati curatio.

Dioscoridis lectio castigata.

Λιθόγρυγος. ARGENTI SPUMA.

CAP. XXVII.

SPUMA argenti pota, stomacho, uentri, & interaneis grauitatem cum magnis torminibus adfert, & nonnunquã pondere suo intestina vulnerat, urinamque suppressit: corpus intumet, plumbeamque deformitatem concipit. Quibus subuenit secundum uomitionem, potum syluestris homini semen, myrrhæ drachmæ octo, absinthium, hyssopum, apij semen, aut piper, aut ligustri flos ex uino: aridum palumbis fimum, cum nardo & uino.

POTA argenti spuma, cuius historiam libro quinto tradidimus, lethifera (ut Dioscorides inquit) adfert incommoda. Sed præter hæc, Aëtio, & Auicenna authoribus, alia etiam eueniunt mala, nempe compaginum, & articulorum incendium, seu ardor: alui suppressio, quanuis quandoque ex accidenti aluus ipsa deiciatur: sermo item præ-

Spuma argenti mala.

peditur,

Spumæ argen-
ti curatio.

Plūbi scobis
noxa, & cu-
ratio.

Ferri scobis,
squamæ, & re-
crementi no-
xa, & cura.

Magnetis ue-
nifica uis, &
auxilia.

Squamæ æris
lethifera uis,
& remedia.

peditur, & sedis intestinum prominet: postremo inualefcente malo ægri suffocati moriuntur. Nicandro uero in alexipharmacis authore, ijs qui argenti spumā sumpserint, alui molestia accedit: quin & flatus sese reuoluentes per medium uentrem, & iuxta umbilicum murmurant, instar torminum curatu difficiliorum, quæ hominem affligant duris eum cruciatibus impetentes. Nec iam urina ejicienda patet exitus: membra totius passim corporis ardent, planèq; iam plumbeum, seu liuidum colorem induerunt. hæc ille. Cæterum illud auimaduertendum est, quod ubi in hoc capite legitur, dandam esse myrrham octo drachmarum pondere, non deest suspicio, quin ea lectio sit deprauata, quod hæc myrrha nmia uideatur esse quantitas. Auget suspicionem Nicander, qui duos tantum myrrhæ obolos exhibet, totidem exhibet Aëtius, Auicenna uero tres drachmas non excedit. Curatio in uniuersum fit citatis primum uomitionibus, & infusis deinde clysmatibus (ut Conciliator tradit) ex hydromelite, gallinarum, & anatum adipe. Post hæc prodest amygdalinum oleum potum è dulcibus nucibus expressum. Conferunt item caricæ in cibis sumptæ: præterea uentriculum apij succo, & aluum butyro illinire utile est. Proprium uero huiusce ueneni antidotum (ut idem ait) est lathyris semen duarum drachmarum pondere potum. Veruntamen cum hoc facultatis admodum deiectionis sit medicamentum, drachmam ego non excederem. Eadem quoq; infert mala PLUMBI SCOBIS tenuissimè contrita, & iisdem pariter curatur medicamentis. Siquidem argenti spuma nil aliud est, quam plumbæ argenti, aut æris recremento commistum. Nec deleteria ui uacant (ut author est Auicenna) FERRI tum scobis, tum squama, tum recrementum. tametsi omnia hæc prius diutius aceto macerata nulla prorsus molestia in medicum ueniant usum, denturq; potanda dysentericis, mulieribus uteri defluxione tentatis, & in eclegmate ad lienis infarctus, itemq; ad enterocelas. Sed de his uel non infrenatis, uel plusquam par sit sumptis, fortasse intelligit Auicenna. Itaq; excitatur ab his intestinorum cruciatus, oris & linguae scabrities, æstus uniuersi corporis, capitis dolor, marasmus, & membrorum omnium arefactio. Succurritur noxæ potu lactis recenter mulsi, ac subinde datis alui ualenter soluentibus medicamentis. secundum quæ butyrum tandiu potandum dare oportet, donec intestinorum dolores amoueantur. Hæc dum fiunt, perfundatur eorum caput oleo rosaceo, uiolaceo, & è nymphææ floribus parato. Tollitur deinde adueniens marasmi intemperies, & corporis uniuersi arefactio, demersis in balneo laborantibus, in quo testudines, ranæ, & maluæ folia inferbuerint: quinetiam clysteribus ex pedum hædorum iure, aut althææ radicum decocto: item butyro largius in cibis sumpto, & epotis pinguium carniū iuribus. Sed (ut idem Auicenna scribit) proprium huiusce ferrei pharmaci antidotum, est lapis magnes drachmæ pondere potus, ex mercurialis, uel betæ succo. Veruntamen hoc haudquaquam fieri posse uidetur absq; manifesto sumentium discrimine. quādoquidem etsi magnes suapte natura ferrium trahat; non tamen affirmauerim, quod hanc ob causam eius quoq; destruat facultates, & impediatur noxam, sed potius quod eam augeat crediderim. Quippe cum is ferrum ad se traxerit, id sanè diutius in uentriculo retinebit, ex quo noxa fouebitur. Adde præterea, quod cum & ipse MAGNES deleteria sit facultatis, adeo ut eos, qui hau- 30 serint, lunaticos, & melancholicos efficiat, eum haudquaquam ore sumendum esse duxerim. His itaq; qui Magnetem sumpserint, commendant quidam auri tenuissimam scobem ex uino potam, & smaragdorum ramenta eodem pondere. Laudant etiam clysteres ex lacte, & dulcium amygdalarum oleo infusos. Sed cæteris præferunt smaragdum ter nouem diebus potum, tribus semper intermissis diebus. Lethifera & non parum formidanda est etiam AERIS 40 SQUAMÆ uis. Ea siquidem pota, intolerabiles alui defluxiones mouet, aut noxias uomitiones concitat, obortis inde molestissimis alui, & uentriculi punctionibus. His auxiliantur citatæ primum uomitiones: deinde ægri in balneum mittendi sunt, in quo hircorum conferbuerint capita, aut ingens cochlearum numerus. Prodest & menthæ succus potui datus: insuper aluum, & uentriculum calido rosaceo perungere expedit. Verum ad hoc præ cæteris pol- lent acori radices trium drachmarum pondere potæ, aut carum succi tantundem. Sed nobis acori succum dare per- difficile fuerit, cum legitimum in nostris non proueniat regionibus, nec nisi siccum afferatur. Lituani tamen, & Tar- 40

Υδρὸς ἄργυρος. ARGENTVM VIVIUM.

CAP. XXVIII.

ARGENTVM viuum potum eadem quæ spuma argenti infert, eidemque utendum auxilijs. Lac copiosè potum auxiliari constat: sed postea euomant, qui hauserunt.

Argentī uiui
perniciālis na-
tura.

VERAM omnino & exquisitam argenti uiui cognitionem non habuisse Dioscoridem & Galenum, illud maximo indicio esse uidetur, quod hic paucis, ille uero perplexè eius historiam, & facultates tractauerit. Hoc, ut in præfationis huiusce uoluminis commentario tradidimus, interimit, si largius bibatur, excessu summè frigido & humido. 50 Putrefacit enim hoc suo exuperante temperamento innatum cordis humorem, ac subinde congelat sanguinem, uitales spiritus, & ipsam deniq; cordis substantiam. quandoquidem id medicis experientia compertum est, ut Conciliator testatum reliquit. Nam cum seplastiarius quidam ardentissima febre correptus, siti intolerabili uexaretur, & delirio oberrans in pharmacopolium descendisset, ut aliquid ad potandum inueniret, fortè fortuna in argenti uiui uas incidit, multumq; ex eo potauit, aquæ fortasse uice: postea statim in suum cubiculum se recepit, ubi paucis post horis congelatus interiit. At cum eius domestici sub cadauere magnam argenti uiui quantitatem inuenissent, iam per sedem egressi, aduocarunt medicos, ut eius rei, quam miraculum existimabant, diligenter causam inuestigarent. Ii statim ex pharmacopolio argenti uiui uas adferri iusserunt, quod ubi ferè uacuum reperissent, rem uti se habueratprehenderunt: auxitq; fidem, quod euiscerato homine, adhuc argenti uiui libram in eius uentriculo inuenerunt: quin & sanguinem circa cor concretum. Quo argumento palam fit, magno admodum recessu frigidum esse argentum uiuum. Verum enim uero in eius curatione illud inquirendum est, an purum sit quod potum fuerit, an salina alioue liquore extinctum, aut

aut acerrima aqua, qua chymistæ utuntur, aut per se tantum præcipitatum, aut unâ cum arsenico, uel chalcantho sublimatum. cum enim aliud alio perniciosius habeatur, proprium quodlibet exigit remedium. Pernicialius est sublimatum: secundum hoc præcipitatum: proximè sequitur quod saluum, aut aliquo liquore fuerit extinctum: minus uero ceteris nocet, quod purum, uiuumq; fuerit: utpote cum fluidum admodum sit, & ponderosum, non difficulter clysteribus extrahitur. Id quod ceteris generibus non euenit, quæ cum uentriculo inhereant, illum faciliè erodunt, & exulcerant. Argento uiuo puro, aut extincto, aut præcipitato epotis, eadem consequuntur symptomata, quæ argenti spuma pota infert, sed cum magno anhelitus fectore, quem & ij resipiunt, qui Gallica luc affecti eo illinuntur. Quod maximum præbet indicium, quod sua exuperante humiditate, omnes humores, qui uentriculo alijsq; circumstantibus partibus hæserint, computrescere faciat. Ceterum epoto sublimato, illico lingua, & fauces non aliter exasperantur, quam si quis immaturorum sorborum succum hausisset. Quod sanè incòmodum nullo lenientium gargarizatu, nisi difficile, & longo tempore tolli potest. Id enim quàm primum in uentriculum descenderit, ei pertinaciter inhaeret. quare statim erodit, & exulcerat: tum inextinguibilem sitim excitat, & inexplicabilem angustiam inducit. His succedit linguae tumor, animi deliquium, urinæ suppressio, anhelitus difficultas, & uentriculi, & intestinorum tormina, tam uehementi erosione, ut nisi confestim succurratur, pereant affecti, erosio, perforatisq; uentriculo, & intestinis. Purum curatur (ut Dioscorides, Aëtius, & Paulus memorie prodidere) auxilijs, quibus argenti spuma: nam nisi copiosius ebibatur, non interficit, quod ob sui tum pondus, tum fluxilem substantiam faciliè per inferna secedat, nulla in uentriculo, & intestinis protracta mora. Ex quo nil mirum, quod scripserit Auicenna, non deesse qui bibant argentum uiuum, & nullam inde sentiant noxam, quod faciliè labatur è corpore, dūmodo qui hauserint, continue huc atq; illuc deambulent. Gorticenses mulieres ægre parturientibus ultimo remedio, argentum uiuum potandum præbent, scrupuli pondere. Nec desunt qui ad interimendasalui tinea, pueris etiam propinent, ad duorum granorum milij quantitatem, citra nullam molestiam. In aliorum autem curatione alia requiruntur remedia, nempe clysteres, uomitiones, pingua in potu sumpta: & ut in uniuersum dicam, his opem ferunt omnia medicamenta, quæ uenenis erodentibus conueniunt, quorū latius superius meminimus in cantharidum curatione, ad quā breuitatis studio lectorem reijcimus: namq; ijs efficaciora non plura hætenus nobis comperta sunt. Nec alijs utendū est remedijs, ubi quis cinnabarin sumpisset.

Argenti uiui sumpti curatio.

Τίτανος, σανδαράχη, ἀρσενικόν. CALX, SANDARACHA, AVRIPIGMENTVM. CAP. XXIX.

CALX, sandaracha, & auripigmentum, pota aluum, & intestina cum uehementi erosione ex-
cruciant. Præbenda cuncta, quæ suo admistu illorum acrimoniam hebetant, ac soluunt, & facilem lubricamque aluum reddunt, cuiusmodi ibisci, & maluæ succus est: natura enim utriusque perlubrica. Dandum decoctum feminis lini, vel semen tragi herbæ, vel oryzae, lacque cum aqua mulsacopiosum, iura pingua, & boni succi.

NON modò Calx, Sandaracha, & Auripigmentum, quorum historiam superiore libro tradidimus, hausta uehementissimos uentriculi, & intestinorum cruciatus, & erosiones excitant, ut Dioscorides inquit; sed etiam sitim in-
explebilem, faucium, & gulae asperitatem, tuſim, spirandi difficultatem, urinæ suppressionem, & dysenteriam. Cæ-
terum hæc omnia adiuuantur (ut scite docet Dioscorides) pinguibus acrimoniam obtundentibus, & potionibus lenientibus, aluumq; lubricam reddentibus, tum etiam cremoribus, atq; seminum quorundam spissamentis, ut in cantharidū
curatione latius, diffusiusq; prodidimus. quandoquidem medicamentorum omnium erodentium curatio à cantharidū
curatione non differt: neq; ijs sanè ualentiora nobis sese offerunt remedia. Quare ex eo loco illa medicamenta peten-
da erant ijs, quibus usui futura sunt. Eosdem quoq; effectus malos, & noxios præbent ARSENICVM sub-
limatum, Aerugo, & quod officinæ Risagallum appellant: quin & Saponis lixiuium, quod uulgò uocant Itali la mae-
stra, & Aqua ea omnium acerrima, qua aurifices, ac chymistæ aurum ab argento separant. Sed aquæ huius, & lixi-
uij difficilis est cura, quod illico in totum diffundantur corpus. Vniuersalis tamen curandi ratio eadem erit, quæ cal-
cis, & auripigmenti: tametsi alterum altero sit uehementius, & erodentius. Qui autem priuatim Arsenicum sub-
limatum hauserunt, eos frequenter uomere oportet, poto semper prius butyro, aut per se tantum, aut addito rapi se-
minis decocto. Proſunt his & clysteres ex pingui iure, aut ptisanæ alicuius cremore, aut spissamentis ex psyllij, mal-
uæ, & cydoniorum semine factis. Auxiliatur amygdalinum oleum, & ius pinguium gallinarum in cibis sumptum. In
præstantissimum uero antidotum censetur fossile crystallum, in tenuissimum puluerem contritum drachmæ pondere,
ex dulci amygdalino oleo potum. Porro AERUGO, præter alia eius mala antè dicta, adeò spirandi meatus oc-
cludit, ut magno impetu suffocet affectos. Succurritur noxæ crebris cum butyro, & calida excitatis uomitibus, ut in
arsenico, & infusis subinde clysteribus ex asinino lacte, & dulci amygdalino oleo. Prodest & Lemnia sphragis dra-
chmæ pondere ex uino albo pota. Præstat item in olei balneum laborantes ad uentriculum usq; demittere. Sed pro-
prium huiusce pharmaci antidotum (ut ait Conciliator) est, ut qui hauserint, bibant ex uino corallia rubra in tenuem
puluerem contrita senorum scrupulorum pondere. Ceterum RISAGALLO uulgò dicto, quod quidam Real-
gal appellant, cum maximè extremeq; siccet, & nervos contrahat, non alia conuenit curatio, quàm quæ argento ui-
uo, & arsenico sublimatis, & ærugini adhibetur. quanquam priuatim non obscure iuuat uniuersum corpus dulci a-
mygdalino illinire, & uiolaceo iulapio, & ptisana hordeacea sitim extinguere. Proficit & pinorum nucleorum o-
leum, aut è magnis nucibus, quæ ex India aduehuntur, expressum, semilibra pondere potum. In summa ea omnia ef-
ficaciter adhibentur, quæ cantharidibus conferre diximus.

Calcis, sandarachæ, & auripigmenti uenefica uis, & curatio.

Arsenici sublimati, & aliorum quorundā uenenum.

Arsenici sublimati curatio.

Aeruginis ueneni remedia.

Risagalli curatio.

QV I leporem marinum biberunt, piscium uirus olent: procedente tempore, alius dolore afficitur, & vrina sistitur: et si quando eam reddere contingat, purpureum colorem referet. omne piscis genus auersantur, & odio habent: fœtido, ac graui sudore manant: biliosus vomitus, interdum sanguini promiscuus, subsequitur. His dandum lac asininum, vel passum continuè, aut radices maluæ foliorumque decoctum, aut trita cyclamini radix cum vino, aut ueratri nigri, aut scammonij succi drachma, cum aqua mulsa, punicique mali acinis. Cedria contrita cum vino efficax est: anserinus sanguis, vt tepebit, potus. Sed cum pisces omnes respuant, aspernenturque, solis fluuiatilibus cancris vesci possunt, bibuntque eos admisto vino, adiutiue ab his percoquunt. cumque appetere & comesse pisces cœperint, suæ salutis indicium habent. 10

Leporis marini veneni signa.

DIXIMVS de Lepore marino libro secundo, de quo ita scribit Nicander in alexipharmacis. Sin marini leporis malè perdentis potionem deprehenderit, perniciem asserentem, odorem eius senties, qualis est squamarum, & piscium purgamenti. Porro gustus, & sapor eius piscosus est, qualis putrefactorum piscium esse solet: uel cum nondum ablutorum squamæ polluant corpus. Sequitur huiusce potionem uiridis fellis suffusio, cum obtenebratione uisus: & caro paulatim in homine contabescit. Accedit his ciborum omnium abominatio, malus habitus, & talorum ardor: oculi in concauum occultantur, & genæ ac maxillæ florido colore rubent. Vrina ægerrimè redditur: quæ tametsi reddatur, purpurea apparet, & plus æquo sanguinea. Ad hæc si pisces ægris offerantur, eos illico nauseabundi exerantur. hæc ille. Cui subscribunt Aëtius, & Auicenna, qui præter relata indicia, alia adhuc lepori marino epoto assignant, his uerbis. Marinus lepus adeo icterum inducit, ut totius corporis habitus croceo admodum colore inficiatur. Postea facies liuens intumescit, pedum plantæ incenduntur, adest spirandi difficultas, pectoris & pulmonis angustia, rufescuntque oculi. Dehinc tussis emergit sicca, sputus cruentus, renum dolor, uiriliumque inflammatio, adeo ut perpauci euadant, qui non labantur in tabem. Quare Galenus libro de theriaca ad Pisonem, proprium marini leporis esse ait, ut pulmonem exulceret, & erodat. Succurritur noxæ (ut Dioscorides inquit) asinino lacte ex passo potu, & maluæ decocto. Neque id aliam ob causam, ut Aëtius declarat, quam ad eliciendum uomitum, & ueneni acuitatem retundendam, quemadmodum elleborum, cyclaminum, & scammonii exhibet, partim ad citandas uomitiones, partim ad aluum deiciendam. Cætera uerò, ut incommodis subueniatur, quæ internis infert particulis. Præfertur quibusdam aduersus hoc malum humanus sanguis calens è uenis potus: humanum item lac, ab ipsis uberibus exuctum, & uulpis caro inassata: quin & theriaca diatesseron tribus diebus pota. 20 30

Φρύνος, καὶ βατραχος ἑλαῖος. RVBETA, ET PALVSTRIS RANA. CAP. XXXI.

RVBETA, aut rana palustris assumpta tumores ciet: pallor corpus vehementer decolorat, ut planè buxeum spectetur: spirandi difficultas torquet: & grauis halitus oris, singultusque, inuita interdum genituræ profusio consequitur. Adiuuantur secundum uomitionem multo meri potu, & arundinis radices binis drachmis, aut cyperi totidem. Breuiter, cogendi sunt, ut vehementi ambulationi & cur sui se credant, ob torporem, quo corripiuntur. quinetiam quotidie lauandi sunt. 40

Rubetæ, palustrisque ranæ venenum.

RVBETAE Ranæ, quam quidam bufonem uocant, diuersa reperiuntur genera. Terrestris tamen, quæ Græcis phrynos dicitur, Latinis uerò rubeta, quod in frutetis & sepibus inter rubos degat, nocentior, magisque lethifera est, quam quæ in paludibus, & aquis scrobibus uiuit (id quod non rectè, meo iudicio, intellexit Aloysius Mundella, Brixianus octaua sui uoluminis epistola.) tantoque magis noxia, lethiferaque fuerit terrestris, quāto in opacioribus, frigidioribusque 50

gidioribusq; locis uitam duxerit. Quamobrem in hoc genere ea omnium pessimæ creduntur, quæ in umbrosis conual-
 lium syluis, & in harundinetis morantur. Adultæ crassa tenaciq; conteguntur cuti, adeo ut acutissimo palo quan-
 doque difficile à rusticis, qui ita eas interficere solent, perfodantur. Hæ cum circumnascentes herbas, siue aliquod de-
 pascens animal, ueneno inficere uolunt, contrahunt sese in tumorem, ut uenenum per urinam longius eiactulentur in
 plantas, & circumstantes quadrupedes. Quare admirari non licet, si nonnunquam repente interrimant homines, qui
 fraga, fungos, aliasq; plantas harum ueneno infectas inscij deuorauerint. Quippe quod non modò ueneni mictu hæc
 omnia inficiunt; sed etiā salua ea sæpius conspuunt: quæ sanè non minus mortifera est, quàm napellus. quinetiam
 earum sanguis uipereo scatet ueneno. Proinde mirum non est, si in puluerem potæ mortifera inferunt incommoda,
 quemadmodum & morsu. Nam etsi dentibus careant; tamen compressa scabris gingiuis particula, & subinde ingres-
 sa per cutis spiracula salua, demorsos uenenant, ut in præfationis huiusce libri commentario tradidimus. Siccæ & Ranæ malefi-
 in puluerem potæ, ut Auicenna refert, præter mala quæ à Dioscoride redduntur, faucium, & gutturis tum inflam-
 mationem, tum siccitatem excitant: item oculorum caliginem, uertigines, conuulsiones, dysenteriam, fastidium, uomi-
 tus, animi deliquium, delirium, amentiam, & plerunque edentulos faciunt homines, quamuis euadant, qui hauserint.
 Nec minora etiam pericula adferunt fructus, & herbæ earum ueneno infectæ, & epotus earundem sanguis. Curan-
 tur ijs malis affecti theriaca, uel Mithridatis antidoto tribus continuis diebus ex uino potis. Idem præstat testudinis
 maris sanguis, additis cumino, leporis coagulo, & uino. Datur potanda præsentaneo remedio quinta essentia no-
 stra theriacalis. Quin & oleum nostrum de scorpionibus exterius commodè inungitur. Præfert Conciliator smaragdi
 puluerem ex uino potum scrupuli pondere, cum eo tamen, ut subinde intret æger nudus in mulum recenter exentera-
 tum, inibiq; conclusus moretur, donec destrucscat cadauer, totiesq; sic exenteratum mulum aut equum, si mulus non
 adsit, permutet, donec effuso diutius sudore cedat noxa. Aëtius mulis, & equis parcens, in clibano, quantum tolera-
 ri possit, calidissimo affectos, uel alio in loco arte calefacto detinendos ad sudandum iubet, quemadmodum curantur
 aqua inter cutem laborantes. Quorum medicamenta curatioq; ut Auicenna est author, hoc in negotio non parum
 conueniunt. Proinde prodest ijs maxime rhabarbarum, diacurcumæ, & dialacæ confectio: tametsi Conciliator la-
 pidem his omnibus præferat, qui in earum capite reperiri solet.

Ranæ malefi-
cæ signa, & cu-
ratio.

ΒΔΕΛΛΑ. HIRUDO.

CAP. XXXII.

DEVORATAE cum aqua hirudines, si ori uentriculi adhærent, tractione partium, nonnullam
 suctionis imaginem præbent: eo enim argumento hausta hirudo deprehenditur. Has muria forbiti-
 one excutit, & Cyrenæicus succus, aut laserpitij folia, aut betæ, cum aceto, aut pota niuis glebula,
 cum posca. nitrum ex aqua gargarizatur, aut atramentum sutorium aceto dilutum. Si faucibus hæ-
 reant, in aquam calidam ingressis, aqua frigida ore contineatur, & ad eam hirudines exilient.

HIRUDINES raro in alijs aquis inueniuntur, quàm in palustribus, lacustribus, & stagnantibus: quando-
 quidem in probatissimis fontibus, & arenosis, & saxosis fluuijs non nisi rarissime uiuunt, cum suapte natura cæno, ac
 limo delectentur. Quamobrem caueant, qui palustres, uel stagnantes aquas bibunt, ne hirudines simul ingerant, quæ
 admodum in expertis maioribus nonnunquam euenit. nanque ætatis tempore calore, & siti defatigati, dum aquam,
 cuiuscunque in itinere obtinuerint, auidè potant, sæpe imprudenter hirudines hauriunt. Quo fit, ut subinde non modò
 sibi sanguinem exugissentiant (ut tradidit Dioscorides;) sed etiam (ut Auicenna inquit) cruenta expuant, ac præ ti-
 more melancholici fiant. Verum anteaquàm aliquod offeratur medicamentum, inuestigandum est, an animal ori uen-
 triculi, an gulæ adhæserit, an ipsis faucibus. Id quod facile intelligi potest ex eorum, qui hirudines hauserint, relatio-
 ne: quoniam ubi suctionem sentiunt, nimirum ibi hirudinem fixam esse significatur. Quod si ori uentriculi affixa fue-
 rit, auxilium præstat muria leniter epota, fetida item laserpitij lacryma, quin & lixiuium cum sale & aceto, aut ra-
 phani domestici succus cum aceto, aut oleum crudum haustum, quod per se tantum hæc interficit animalia. conferunt
 insuper ea omnia, quæ alui tinea, & lumbricos necant. Si uerò guttur medium ab hirudine obsideatur, proderit acre
 lixiuium gargarizare, aut aquā, in qua alumen cum aceto inferbuerint, uel calchanthum, aut muriam cum lixiui-
 o, aceto, & sinapi simul commissis. Sed si ea faucium ambitui hæreat, opem mirificam feret (ut Dioscorides docet) ca-
 lidæ balneum, aqua frigida in ore contenta. Siquidem hirudo ab aquæ calore propulsata, ad frigidam in ore conten-
 tam decurrens, facile unā cum ipsa aqua expuetur. Interdum contingit, quod statim sub linguæ radicibus, uel in pri-
 mis faucium partibus adhærescit, ita ut depressa lingua uideri possit: tunc rostratis forcipibus facile extrahi poterit,
 uel quouis alio instrumento, quod cuique in promptu fuerit.

Hirudinum
deuoratarum
noxa.

Hirudinum
curatio.

ΕΛΛΕΪΣΟΣ ΛΕΥΚΟΣ, ΘΑΨΙΑ, ΕΛΑΤΗΡΙΟΝ, ΑΓΑΡΙΚΟΝ ΜΕΛΑΝ. VERATRUM ALBUM,

THAPSIA, ELATERIUM, AGARICUM NIGRUM.

CAP. XXXIII.

PROVIDENDUM etiam ijs, quæ etsi ferendi auxilij gratia tradantur; non minora tamen cæ-
 teris venenis pericula sæpius adferunt. Qualia sunt album veratrum, thapsia, elaterium, agari-
 cum nigrum: siquidem ea strangulatus concitant, aut immodicas deiectiones mouent. Quibus ea
 medentur, quæ in fungorum mentione, & similibus retulimus. Nimios autem deiectionum impe-
 tus, medicamentis, quæ excrementa supprimunt, coercēbimus. Neq; negligenda quæ parum qui-

Rr 2 dem

dem nocere uidentur, interim verò vitam in discrimina agunt. Quo in numero sunt syluestris ruta, gith, nouæ glacies, pappi recentes: flores autem sunt eius spinæ quæ cactos dicitur. Eos qui sumperint, sola uomitio recreat.

Diuisio capit-
tis castigata.

EXTANT quàm plurimi Dioscoridis codices, in quibus caput hoc de Veratro albo, Thapsia, Elaterio, & Agarico nigro, à præcedenti capite seiuñctum non legitur. Verùm cùm antiquissimus manu scriptus codex, hæc proprio, & peculiari capiti dicauerit, uideaturq; absurdum de his differuisse Dioscoridem unà cum hirudinibus, cum quibus nullam habent cognationem, neque iisdem curantur remedijs, non temerè facturos duximus, si illa à nobis seorsum proprio capite ab hirudinibus distincto, tractarentur. Sciendum itaque est, quòd cùm hæcenus scripsisset Dioscorides omnium uenenorum indicia, quæ pota, uel deuorata, homines necant, uel saltem ægros efficiunt, quin & uniuersalia & particularia antidota tradidisset, quibus illorum uis frangi, ac destrui possit, cùm præterea sciret aliqua in medicum usum haberi medicamenta aliu ducentia, quæ simpliciter pota, & nullis antidotis infrenata, uel maiori mensura, uel pondere, quàm par sit sumpta, non minus homines interimunt, quàm quæ propriè uenena uocantur, medicos illud hoc loco admonere uoluit, quòd in propinandis hisce medicamentis minimè cæcutiant, sed in hoc omne suum studium, omnemq; diligentiam impendant. Verùm quanuis, inter ea omnia, quæ in medicum usum ueniunt, paucorum tantum meminerit, nempe thapsiæ, albi ueratri, elaterij, & agarici nigri; non tamen ob id fuerit insimulandus, quòd nesciuerit præter hæc, alia plura esse medicamenta, quæ noxam inferre possunt, aut maiorem quàm illa, aut æqualem. Quippe quòd illi satis uisum sit, si tantum horum exemplo imperitos medicos discrimen, noxamq; docuisset, quæ omnia in uniuersum medicamenta aluum cum labore ducentia plerumq; sumentibus adferunt, cùm (ut modò diximus) uel largius quàm deceat, uel suis antidotis exuta sumuntur. Sed ut harum rerum studiosis in omnibus, quantum possumus, satisfaciamus, præter ea quæ à Dioscoride tradita sunt, nos alia quoq; plura addere decreuimus, quibus quotidie passim utuntur medici. Cuiusmodi sunt cyclaminus, ueratrum nigrum, euphorbium, turpetum, tithymali omne genus, scammonium, colocynthis, bryonia, lathyris, ricinus, thymelæa, & chameleæ. Quandoquidem cùm hæc omnia medicis in frequentissimo sint usu, ad corporis excrementa exigenda, & ad uomitum quandoque ciendum, in quàm plurimis hominum affectibus, mihi sanè negligentia adscribi posset, si hæc prorsus silentio inuoluisssem, præsertim cùm sæpius eueniat quorundam circumforaneorum imperitia, ac temeritate (pharmacopolas nunc prætereo, quòd eorum errata sæpe, ac sæpius improbauerim) ut uulgaribus, & rusticis, necnon & quandoque nobilibus, innumera propinentur pharmaca aluum ducentia, quæ plerumq; sumentes in magnum discrimen ducunt, quoniam nec medicamenta ponderant, nec infrenata exhibent, nec ad ægotatium temperaturam, ætatem, sexum, consuetudinemq; respiciunt. Quo fit, ut ægotantes, qui in eorum manus incidunt, præcipuè ij qui natura sunt imbecilles, magnis nonnunquam afficiantur incommodis, quibus nisi periti proprijs succurrerent remedijs, facile interirent. Albi itaque Veratri potio-
nem, aut Thapsiæ, aut Elaterij, aut Agarici nigri, aut Cyclamini sequuntur uomitus, ingentia alui profluvia, intestinorū
tormina, strangulationes, & respirationis angustia. quibus dehinc tanta succedit principum facultatum imbecillitas,
ut paruo temporis momento ægri animi deliquio corripiantur, grauiter spirent, & frigido sudore madescant. Post-
stremò, nisi citius succurratur, oborto singultu, illico uel suffocati, uel conuulsi intereunt. His primùm auxiliantur
uomitones (ut multoties diximus) crebrò concitata, & infusa clysmata, quorum sæpius superius meminimus. Post
hæc remedio sunt antidota, quæ in uniuersum omnibus aduersantur uenenis, præsertimq; theriaca, cui (ut Galenus
pluribus in locis testatur) uis peculiaris inest, modò adulterio uacet, ut sumpta post medicamenta deiectoria, adeò eo-
rum superet uires, ut nihil per aluum exigant. Cæterum priuatim Albo ueratro confert aqua mulsa largius sumpta,
& nymphææ flores duarum drachmarum pondere poti, uel deuorati, traduntq; hæc propria albi ueratri esse antido-
ta. Cyclamino deinde conducunt lauri baccæ, duarum drachmarum pondere, sed propria facultate nigrum piper in
puluerem contritum, & eodem pondere potum. Elaterio præterea opem fert Andromachi theriaca ex baccarum
lauri decocto, aut melle pota senum scrupulorum pondere: uerùm proprium eius remedium est menthæ succus. Thap-
psiæ deniq; & nigri agarici noxa tollitur, ijs medicamentis, quibus albo ueratro subuenimus, cùm eadem sint huius,
quæ illorum incommoda. Fiunt quoq; à NIGRO ueratro (ut scribit Auicenna) interdum horrenda sympto-
mata, nempe intolerabiles alui fluxiones, suffocationes, conuulsiones, animi deliquia, palpitatio cordis, linguæ arefa-
ctio, dentium constrictio, frequentissimi ructus, & uniuersi corporis inflammatio: & nisi illico succurratur, tre-
mor consequitur, uniuersum occupans corpus, cum quo postremò commoriuntur ægri. His auxilium præstat absin-
thium ex uino potum: quin & cumini, & anesifemen, nardus, castoreumq; æquis ponderibus in puluerem contrita
& ex uino pota: appositis, ubi intumuerit uenter, linteolis igne calefactis, itemq; sacculis flatus discutientibus. Ci-
bandi autem sunt ægri recenti caseo, melle, butyro tam crudo quàm cocto, pingulum carniū iuribus, ac etiam passo.
Sed non propterea parcèdum fuerit antidotis in uniuersum iuuantibus, nec etiam nymphææ floribus, utpote qui non
modò albi ueratri uires demoliantur; sed etiam nigri. Porro EUPHORBIVM fauces, & guttur uehementi
admodum incendio uexat. Corpus uniuersum inflammat, uentriculum, & intestina magno dolore erodit, singultum
excitat, & continuas alui fluxiones. Quæ itidem omnia mala inducunt TURPETVM, Scammonium, Colocyn-
this, Bryonia, Tithymali omnes, Lathyris, & Ricinus. quanquam non tam acriter nocent, ueluti euphorbium. A-
THYMELÆA autem, & Chameleæ pituitosæ spumantesq; excitantur uomitiones, alui profluvia, intolerabiles
intestinorum, & uentriculi erosiones, angustia, inflammationes, et uniuersi corporis cruciatus: quin & sitis impla-
cabilis, singultus, conuulsio, præpedita locutio, et alia seua accidentia, quæ quandoq; ea excedunt, quæ ab epoto
euphorbio proueniunt. His omnibus in uniuersum primùm opitulantur uomitiones & clysmata, seruata uniuersa
sali methodo, ac etiam communis usus antidota. Priuatim uerò prosunt oleosa, ac pingua: item quæ ualenter sunt
frigida,

Albi ueratri,
aliorumq; no-
xa, & auxilia.

Nigri ueratri
noxa, & cura.

Euphorbij,
& quorūdam
aliorum uene-
nata potio.

Euphorbij, &
aliorum om-
niū curatio.

frigida, ut hæc ingentem feruorem extinguant, illa uero ut exuperantem acrimoniam obtundant. Proinde prætulit Auicenna acidum lac, caphuram ex rosacea aqua potam, puniceorum austerorum uinum, angurie, cucumeris, cucurbitæ, & acidorum malorum succum: item hordei ptisanam niue, uel glacie refrigeratam. Sed proprium (ut aiunt) euphorbij antidotum est citri semen ex uino, in quo helenij radix inferbuerit potum. Scammonij uero lac, à quo demptum fuerit butyrum, malorum, cotoneorum, rhois, ribisq; succus. Colocyntidis deinde antidotum fuerit sanè bulbolum lac, & butyrum recens, Lemnia sphaeragis, & smaragdi puluis, pluries pota. Turpeti præterea, & Tithymalorum omnium, Andromachi theriaca ex uino pota, in quo Cretense dictamnium incoctum fuerit: item mumia sepulcrorum in puluerem ex uino meraco pota drachmæ pondere. Bryoniæ porro, theriaca ex uino hausta, in quo helonium conferbuerit, itemq; nigrum piper contritum. Lathyris ad hæc, & Ricini proprium antidotum est hyperici succus, aut herba ipsa in puluerem pota. Thymelææ deniq; & chamelææ rosaceum serapium, ex hordei ptisana potum, & subinde organum Cretense igni tostum. Sed hæc omnia præstant tantum ad supradictorum medicamentorum uim deleteriã superandam. Ceterum cum plerumq; eueniat, ut hæc, quæ modum excedunt medicamenta, uaria ac diuersa adferant incommoda, quæ etiam ob sui repentinam uehementiam præsentanea exposcunt remedia, nempe cõtinentes uomitus, perpetua alui profluvia tam cæterorum humorum, quàm puri sanguinis, cum uasorum oscula ueneni ui reserantur, conuulsiones, præfocationes, animi deliquium, & uirium omnium imbecillitatem; idcirco non modò attendendum fuerit, ut medicamenti uis antidotis superetur; sed etiam ut ipsis grauib; symptomatis omni diligentia succurratur. Quandoquidem hæc sæpius tanti sunt ponderis, ut maiorem, celerioremq; expetant curationem, quàm cætera. Inhibentur itaq; uomitus modum excedentes (si tamen medicamentum cum humoribus reiectum sit) adstringentibus medicamentis, quæ uentriculum roborant, exterius præsertim illitis: quin & uinculis, ac fibulis, extremis membris obtortis. Faciunt ad hoc in corpus sumpta flaua myrobalana, tam sicca, quàm saccharo asseruata: item nuces cum putaminibus saccharo similiter conditæ, diacytonites, saccharum rosaceum diutius inueteratum, addita Lemnia sphaeragide: præterea cydoniorum, & puniceorum malorum uinum, syluestrium prunorum succus, myrti bacca, & rhus, rosa sicca, syluestrium rosarum semen, cornu ceruinum combustum, santala, corallia, omphacium, acetum, & id genus alia. Sed eorum quæ exterius illita prosunt, hæc sese offerunt, Indica uidelicet, & Celtica nardus, mentha, glandes, lentiscina, resina, thus, flaua myrobalana, myrti folia, & bacca, rhus, melinum, nardinum, lentiscinum, & myrtinum oleum. Nec tantum pollent hæc ad uomitiones compescendas; sed etiam pari facultate ualent ad sistendas alui fluxiones, quæ modum excedant: uerùm ijs uniuersa aluius est illinenda, ab ipso uentriculi ore ad pubem usque. Præstat & brachia ab scapulis ad manus, & crura à coxendicis articulo ad pedes usq; fascijs constringere, offusis subinde austeris plantarum succis. Confert item sudoris excitatio, aut detentis ægris in calido cubili, aut laconicis arte calefactis, in quibus ægros caput emittere oportet, aut brachijs, & cruribus, in calida balneo demersis. Ab his dare conuenit, quæ adstringunt, & roborant. Principes in uniuersum facultates roborant odorata medicamenta, cuiusmodi sunt rosæ sicca, caphura, garyophylla, agallochum, styrax, laserpitij lacryma, iuniperi bacca, santala omnia, & id genus plura. Prætulit in huiusmodi alui fluxionibus Auicenna nasturtij semen tostum, trium drachmarum pondere, ac subinde in lacte decoctum, quousq; lac concreuerit, & postremo potum. Si uero hæc non profuerint, soporiferis uti licebit, nimirum Philonis medicamento, athanasia, requie, & alijs quibuscunq; quæ opium, aut meconium exceperint. Nam etsi hæc quoq; noxa haud uacent; tantum tamen adferunt iuuamenti (si tamen reë ratione exhibeantur) ut ijs tutò in tam magno discrimine medici uti possint. In summa si optimam haberemus theriacã, quæ ex adulterinis & supposititijs non esset confecta medicamentis, omnibus præponeretur antidotis in superanda ui medicamentorum aluum ducentium. Siquidem testatur Galenus (ut paulò superius diximus) pluribus in locis, suis in libris de theriaca ad Pisonem, & Pamphilianum, illud optimæ theriacæ indicium esse, ut à præsumpto deiectorio pharmaco pota humorum deiectionem impediât, citra ullam ægotantium noxam. Id quod nobis experientia compertum est præstari ab antidoto nostro, cuius descriptionem tradidimus in præfationis huius libri commentario. Prodest non parum præter hæc uomitionibus, & fluxionibus prædictis etiam uictus regimen ex adstringentibus & austeris institutum, quæ deinde niue uel glacie refrigerari conuenit, aut in altum aquæ puteum fune suspendi. Adiuvantur conuulsiones, quæ ab ingentibus, laboriosisq; alui profluuijs eueniunt, ijs duntaxat cibis, quibus ad refocillanda exinanita corpora, uiresq; roborandas utuntur medici. Quo in negotio præfertur humanum lac ab ipsis exuctum uberibus: quin & dulcium amygdalarum cremor, & earum pariter oleum, ciborum condimentis admistum. Prosunt & nuclei pinei, pistacia, Indicæ nuces, & melopeponum semen, omnia in mortario contusa, & caporum iure colliquata, addito candidiori saccharo. Opem similiter fert caporum, & phasianorum exenteratorum carniū eliquatus succus, carniū ipsis tenuiter incisis, uitreo uase conclusis, & in aquæ balneum eodem in uase decoctis, quousq; uniuersus ab his exudauerit succus. is namq; frequenter potus cochlearis mensura (ut libello de uiribus cordis prodidit Auicenna) magis succurrit imbecillitati cordis, quàm alius quuius cibis. Conducunt præterea recentium ouorum uitelli carniū iuribus admisti, & saccharo respersi: insuper caporum, phasianorum, perdicum, & attagenarum pulpa in mortario contusa, & iure, & saccharo temperata. Præfocationibus porro subuenimus iisdem tum auxilijs, tum medicamentis, quorum superius mentionem fecimus, cum de mortiferis fungis differeamus. Ceterum meminit hoc capite Dioscorides præter prædicta, melanthij, syluestris rutæ, & earum plantarum lanuginis, quæ in aculeatarum genere quibusdam caeti nocantur. Quorum omnium historias, & facultates superius proprijs locis tradidimus, quæ tamen non semper nocent. At si noceant, curantur excitatis uomitionis, ebibito prius maluæ decocto, aut lacte, aut recenti crudo butyro. Post quæ proficiunt pingua iura, & cætera, quæ aluum emolliunt. Dent igitur operam, diligenterq; animaduertant seplasiarij probi, ac fideles, ne in ponderandis hisce medicamentis, aut manu aut oculis imprudenter decipiantur. Quinetiam eos admonitos uelim, ut imperitos, ac temere

Remedia ad
 varia sympto
mata.Remedia ad
cõuulsiones.

rarios circumforaneos à pharmacopolijs suis excludant, reprehendant, & missos faciant: ac si opus fuerit, protomedicis & rectoribus ciuitatum eos denuncient, ne miselli egrotantes sub publica omnium fide ab hoc improbo ac pessimo hominum genere prodantur, atq; in perniciem agantur.

Οἰκία ἡμῶν, DOMESTICA NOBIS.

CAP. XXXIIII.

AQUA frigida abunde pota, aut meracum uinum liberaliùs epotum, aut passum, præsertim à balneo, aut cursu, aut vehementi exercitatione, stragulat, & dolores infert. In quibus sanguinis missio protinus, & vacuatio, imminetia soluunt pericula. Sed de notis veneficiorum, ac remedijs, & cauendi modo, hætenus dicta sint. Subiungeremus etiã antidota necessaria, quæ præclarè auxiliantur, quibus utimur, quale Mithridatium est præsertim, & quod sanguine, & quod scinco temperatur. Verum, quoniam alijs in locis diligentissimè scripta sunt, hinc ab eorum descriptione superfedemus.

Rerum domesticarum noxa.

NON modò aqua frigida, & uinum meracum, aut passum inter ea, quæ nobis domestica sunt, & quotidiano usui alimentum præbent in humanæ uitæ subsidium, eo modo pota, quo Dioscorides scribit, maxima adferunt discrimina; sed etiam carnes, & pisces. Etenim hæc utraq; cocta, & adhuc feruentia humidis locis diutius asseruata, subindeq; frigida deuorata, eosdem malos pariunt effectus, quos à maleficis fungis creari tradidimus: tametsi quandoque non nisi duobus, aut tribus post diebus appareat noxa. Tostæ præterea carnes, uenenatorum subeunt naturam, si calidæ inter duas suffocentur patinas, obuoluanturq; linteis, ne exhalare possint. Eadem etiãnum mala inferunt morticinæ carnes esitæ, quemadmodum & eæ, quarum animalia aut à uenenatis serpentibus, aut à rabidis brutis demorsa, aut fulmine ista interiere. Quandoquidem sæpius harum esu coli oritur inflammatio, mœror, alui profluium, furor, obliuio, ueternus morbus, & ad postremum mors insequitur. Quamobrem hæc sanè negligenda non sunt, quin potius summa cura uitanda. quippe aliquos noui, qui his deuoratis nullo medicamento adiuti, intumescere inde toto corpore, tandem uitam misere finiuerunt. Nec minus euitare oportet oua barbi piscis: nam adeò uenenata sunt, ut si largius fumantur, eos qui hauserint, in magnum periculum adducant. Piscium curatio eadem est, quæ fungorum. quanquam non existimat Conciliator, ut piscibus sicut mortiferis fungis conueniant syluestria pyra. Carnium uerò suffocatarum malis succurritur excitatis prius uomitionibus, & infusis clysteribus: mox uini optimi & odorati potu, admisto cydoniorum malorum succo. Præstat à uomitu Lemniam sphragidem bibere, unã cum agallocho, & mastiche. quauis eadem sit harum cura, quæ coli affectibus adhibetur.

Piscium, & carniū noxa remedia.

De uenenatis animalibus.

Τοξόλλα. VENENATA.

CAP. XXXV.

DE BESTIIS, quæ virus eiaculantur, & exitalibus uenenis, ideo scribere aggredimur, ut tota curationis remediorumque ratio ad umbilicum perducatur. Siquidem pars hæc non minus quàm cæteræ aliæ, necessaria est ijs, qui artem medicam exercent, utpote cùm adminiculo eorum, quæ inibi traduntur, doloribus, periculis, & cruciatibus, plurimisque alijs malis homines liberari conueniat. Hæc autem in summa fastigia duo, sicuti ab initio relatum est, distribuitur. Nam qui de feris virus inspuentibus sermo disserit, theriacus dici solet: qui uerò de amoliendis ueneficijs, alexipharmacus: quo prius tradito, simul quæ sequi signa consueuerunt, præmonstrabimus: tū quæ nonnihil auxilij ferunt. Omnia autem in promptu, & ad manum habere artificem oportet, propter urgentem sæpenumero necessitatem. Siquidem pauca è uenenis & virulentis animantibus, tarda & grassantia sensim pericula cient, ita ut dilationem admittant: pleraque uerò præsentaneam perniciem afferunt. Hominum autem partim malè alijs cogitantes, ingenita prauitate maleficium ita temperant, ut spatium curanti liberum non relinquunt: partim sceleris admissi conscientia, aut tristi aliquo euentu oppressi, hausto sponte ueneno, mortem sibi consciscere conantur. qui postea deprehenfi, aut resipientes, & uitæ cupidi, præsentaneam opem poscunt. Non desunt qui hostiles sagittas illinentes, aut fontes aquasque puteanas hac labe polluentes, certam & inuitabilem aduersarijs perniciem moliuntur. In quibus ipsis etsi maleficium non subitò, sed aliquantò post grassari natura sua comparatum est; tamen nisi primo quoque tempore coërceatur, & remedijs subinde excipiatur, frustra tandem succurritur, occupatis iam corporibus exitali vi ueneni. Proinde non vulgari industria diligentiaque in ea re utendum est, ut quod in alijs incommotis ars consueuit, in his quoque salutem mortalibus præbeat. Quin & apud priscos genus hoc vnum existimabatur esse eius partis, quæ medicamentis pugnaret: sed recentiores id ipsum discreuerunt, nominantes præcautionem, & modum præcauentem, salubris sanantisque medium statuantes, parua & leui supra modum persuasione decepti. Siquidem tres in humanis corporibus constitutiones esse cõtendunt. vnã, qua sani degimus: alteram, qua sinistra ualetudine corpora laborant: tertiam, quæ medium inter utraq; locum sibi uendicat. In qua positi, sanitatem specie mentiuntur, facileque in morbos & pericula concidunt, ob uim corruptricis, quæ corporibus nostris incumbit: quemadmodum in ijs videre licet, quos excandescens rabie canis momorerit,

derit, necdum tamen aquam horrent: in ijs quoque qui cantharidas hauserunt, sed nondum urinæ tormento cruciantur. Tripartitò igitur artem digeri, triplicique corporis constitutioni meritò respondere tradunt. Salubrem partem esse uolunt, quæ sanitatem tuetur: præcauentem, eandemque prohibentem, quæ obstat, quo minus in morbos incidant: & sanantem, qua uitia discutuntur.

Quibus ita responderi potest, quòd primùm ex ista ratiocinatione non tres corporis tantùm, sed quatuor haberi constitutiones satendum esset. quippe ut aliqui sunt, qui necdum morbo laborant, morbo tamen maximè ob impendentem causam sunt obnoxij: ita sunt, qui iam priore morbo defuncti, nondum tamen secundæ ualitudini restituti sunt. id quod in ijs qui à morbo proximè sese recolligunt, cernere licet, qui uirium recreationem & robur desiderant. Sed quemadmodum curandi ratio

10 ad partem medicamentariam pertinet; ita præcautionem eidem subijci par est. Ad arcendas enim ualitudines uehementibus utimur auxilijs, altiore scarificatu, uisionibus, amputatione, derodentibus epithematis, potionibus perniciæ occurrentibus, & plerisque alijs. Verùm enim uero sunt usque eò rudes nonnulli, ut ne remedia quidem appellent, quæ morbos arceant. Cuius sententiæ inire rationem haud promptum est: etenim cum uerbum ipsum, præcauere, tum agendi modus, omnino auxiliarem remediariamque uim præ se ferunt. Mirum uerò nisi etiam sua illa distributione partium eos complectuntur, qui in pestilentis cœli statu morbo nondum correpti sunt: pesti tamen, propter obuersantes aëris occasionem, opportuni, & in morbum proni redduntur. Dicere forsitan quis posset, salubris institutionis præcepta non aliud esse, quàm arcendorum morborum rationem: quippe cum firma reddere corpora, & minus uitij obnoxia nitamur, ut inoffensa ualitudine degant, nec

20 morbis conflictentur. Neque id silentio prætereundum, quòd maximè præcipuum, & tanquam caput rei est, non oportere medicinæ partium distributionem, totidem corporis constitutionibus respondere, sed naturas singulorum suis notis seorsum scrutari, ac explorare, ut suis locis ostendimus. Cum ijs igitur non pluribus agendum. Illud magis adnotare conuenit, affectus, qui à uirulentis animalibus, uenenisque contrahuntur, uocari cæcos, id est, quorum ratio minimè iniri potest. Quin & ea, quæ eisdem auxiliantur, nulli pariter sunt addicta causæ. quapropter quæstionibus obseruatoriæ artis, & eius quæ ratione fulciatur, annumerari solent. Neque prorsus uerum deprehenditur, affectus huiusmodi cæcos esse. nam quod semper se protrahit, & nullum in quibusdam necessarijs usum exhibet, haud facili coniectura colligi potest: etsi naturæ proprietate prorsus cæcos eos affectus concedimus, qui ab exitiabilibus uenenis, & animantibus, quæ uirulento morfu sæuiunt, contrahuntur.

30 Nam quod ad opus nonnullum usum præbet, datque medendi occasionem, neque imperceptibile, neque cæcum, nullivæ causæ obnoxium reputatur: sed magis ab ipso quis impulsus, demonstrationem se habere, & opinionem de abditorum cognitione confirmare poterit. Nam etsi sæpe minora sunt, quàm ut sensibus percipiantur; euidenter tamen ex ipsis inter se collatis deprehenduntur. Diocles autem in eo commentario, quem Plistarcho dicauit, satis modos perstrinxit, ad uerbum ita scribens. Nosse quis hoc potest cum in alijs non paucis, tum in uiperis, & scorpionibus, & reliquis id genus, secum animo reputans, ut quanuis exiguo sint corpore, vixque conspectui subijciantur; magnorum tamen discriminum ac dolorum causas inferunt: quorum nihil præter quandam corporis exiguitatem, uimque præ cæteris animantibus datam illis, facile fuerit spectare. Quanta enim ea moles corporis est, quæ à scorpionis ictu, & aliorum id genus uenenatorum, quæ nos morfu conficiunt,

40 attingitur? quorum aliqua uehementes cruciatus excitant, alia erodunt, & putredines cient, nec desunt quæ præsentaneam perniciem moliantur. Aut quantulum est quod à phalangij morfu ingeritur, & uniuersum corpus excruciat? neque enim quis magnitudinem ipsorum deprehendere posset, cum prorsus exigua mole constent. Ergo quòd hæc ad affectus referantur, constitit inter omnes. Verùm quòd exactè deprehensum sit, vim quandam ipsis inesse mortiferam, quæ insinuata corporibus, molestiarum, quæ exoriuntur, nobis causa sit, in confesso est, & omnium consensu persuasum. Nec quisquam inuenietur usque adeò contentionis studio flagrans, qui aliunde exoriri molestias asseueret, quàm à materia mortifera partem corporis attingente. Porro id erat, quod inter utilia artis opera in omni opere dicere oportuit, quænam res opus hoc efficiat, ut nihil prorsus nos lædat, incomprehensa communis causæ quæ proprijs inest ratio: quandoquidem tum euidenter indicari possit, cum deprehensa est. Ideo Erasistratus empiricorum pertinaciam graui caillatione incessens,

50 cæcis affectibus causas assignauit, inficiatus his communem, & supremam morborum causam incomprehensibilem esse: & hanc in eo, quem de causis scripsit, commentario aptissimè prodidit, candido signatam lapillo. Nec ferendos eos esse censuit, qui se dicant in quibusdam, ut in uenenis, serpentium ictibus, & cæteris id genus trita medendi ratione contentos esse. neque satisfacturam sibi obseruationem eam, quæ à causarum comprehensione separata est: primùm enim genere comprehendendi faciliè possunt. Quod autem sit lethifera uis, corporaque permutans, ita ut perimat, ex ijs quæ per genus, non per speciem uagantur, curationem indicat, qua hæc hebetare, & prorsus expugnare liceat. Cum uerò subiungit. Ad aquam dulcem, & potui idoneam uenit quis, & ante obseruationem ad uomitum, ad vulneris dilatationem, ad demorsæ partis suctum, cucurbitulas adfixit, partem incidit, urentia medicamenta, aut ea quæ vim eandem adipiscuntur, admouit, postremò partem amputauit: secum reputauit medicamina, quæ per summam cutim ferre, & applicari solita, immixta ad

intima

intima pernicipiei repugnarent. Hæc itaque, quæ differuit Erasistratus, ueritatî consentanea sunt, nec arti refragantur. Sed methodicos demirari licet, qui mortiferam vim corporibus illapsam, negotiorum, quæ ipsa facefsit, esse causam diffiteantur: verum rudiusculè nomini attendunt. Nam apud ipsos palàm immiffa uis *φθοροποιός*, id est mortifera, nominatur: *φθοροποιός* autem nullius officij alius esse potest, quàm causæ. Aiunt hæc nomina, *μάστιγος*, & *ἀνακαλύπτειν*, esse reliquis omnibus similia, in quibus partes quædam dictionum non pro uirtute, sed nuda enunciatione comprehenduntur. Enimuero quemadmodum in his uocibus *μάστιγος*, & *ἀνακαλύπτειν*, partes neque certos, neque principes retinent significatus; sic in hoc uerbo *φθοροποιός*, partes productionis gratia, non pro uirtute coaluerunt. Hinc ad causarum differentias transeunt, affirmantque causarum aliquas euidentes esse, quæ dum aduersam ualetudinem crearunt, separantur: cuiusmodi sunt frigus, labor, æstus, & similia. quasdam continentes, quæ permanent, postquam morbum excitarunt, hoc est, quibus præsentibus, & effectus eorum adsunt: incrementibus, affectus augentur: decrementibus, minuntur: & cum desinunt, iidem finiuntur: quibus solis ac per se manentibus, effectus quoque ipsi manent. Talia quidem receptissima sunt causarum discrimina, quorum nulli phthoropœon subijci potest. Euidens enim causa non est, quoniam morbus ipse permanet, nec ipsa à corpore separatur. Nec continens causa dici potest, cum magna ex parte hic adfit: quemadmodum accidit ijs, qui à rabioso cane sunt demorsi. Quod si neque euidens causa, neque continens fuerit, neque per se, neque alterius consortio causa erit. Quod si à nulla causarum differentia phthoropœon deducere possumus, consequitur, ut neque causam esse fateamur. Quod autem asserunt, uocabula quædam in se non habere partes rerum significatrices, sed nuda & simplici pronuntiatione ficta esse, fieri necesse est. Verum non omnia, sed perpauca talem nancisci conditionem existimandum est: neque enim *ποιός* in hoc nomine *φθοροποιός*, perinde atque assumptitia profertur, sed longè principem obtinet significationem. Quemadmodum enim *φθοράς*, id est corruptionis, nomen mutationem in peius significat; sic hoc uerbum *ποιός* sumi debet, ut nihil amplius ex eo quod hanc dictionem *φθοράς* secum habeat, declaret. neque prorsus id significat, quod omnes palàm audiunt, & huic simile redditur, *καὶ ἐχεν δίψος*. Si dant à corruptione sanis fieri morbum, concedunt utique uim in huiusmodi uerbo *ποιός* subesse: siquidem aliquid est, quod corruptionem efficiat. Omne autem quod aliquid efficit, ostenditur per singulas causas, quæ corporibus subijciuntur, idque tam in lethalibus uenenis, quàm in ijs quæ corporibus ingeruntur. Verum non nihil subiacere causarum differentijs produnt. Quinetiam aberrarunt, non exactam diuisionem assumptentes. Qui uerò se dogmaticos profitentur, causam esse partim præparantem, partim continentem asserunt, ut inguinum vlcus, & inguinarum febrim, & quæ effectui tū assistant, tum etiā separetur, ut à fractis præcipitatio. In summa quoties quidpiam suapte natura causa fuerit, nec ulla diuisione comprehenditur, uitiosum est, neque causæ adscribitur, eorum quæ idem genus sortiuntur. Sed quod phthoropœon causa sit, nomen ipsum argumentum est, & in ijs quæ contingunt, apertius ostenditur. Quid aliud causæ arbitrantur esse post impressum a serpentibus ictum, quàm ex animante uim, & illapsam in corpora uirus? Neque enim frigus, neque æstus, neque sectionem corporis, neque crudatam, neque aliud quicquam simile causari possunt. Verum quoniam causarum differentijs gaudent, & aliquas continentes, alias euidentes appellant, ipsis dicendum, utroque istorum modorum euidentem quidem causam esse, quod affectū præcedit, & quod corporis substantiam præoccupat: continentem uerò, quod morbis præsentibus adest, qua separata recedunt, quæ cum ipsa euenerant. Sed de ijs hætenus. Statuendum itaque mortiferam uim intrinsecus manifestissimam esse causam, ipsamque principem facere scopum oportet. Et antequàm ad ima decumbant morbi, uarijs modis est certandum, donec uis tota corporibus excutatur. Modò enim reuocari debet ea parte, qua pestis intrauerit: modò aliqua alia, præsertim principatum non obtinente, antè coërceatur, quàm altius irrepens uiscera tangat: aut eius pernicipies eluatur, retundaturque, cum iam membratim peruagatura est. Itaque uenena si hausta sint, crebris uomitionibus: si morsu impressa, scarificatione, affixis cucurbitulis, exuctu, carnis circumscriptione, nonnunquàm amputatione extremæ partis, euocantur. Retinentur uerò infusione, & imposito medicamentorum acrium cohibentur. hæc simul utique arcere uirus, & eluere possunt. Restinguuntur, & euincuntur meraciore potu, aut passo nulla aqua diluto, uel contrariorū esu, quæ acrimonia sint prædita. Postremò deiectio alui, euocatus sudor, & alia quædam in commune, quæ membratim demostrabimus, auxiliantur. Verum enimuero non lethiferam modò materiam; sed & magnitudinem, & tempus, pro scopo considerare oportet. etenim ab iis remedia quàm plurimum discrimen capessunt. A magnitudine quidem, cum nonnulla ex uenenis, & uirosis animalibus pericula minantur: alia putredines altas, aut exteriores excitant: alia vehementissimos dolores, aut cæcos cient: alia uix medicamentis cedunt, & magis minusve molestias excitant. Oportet autem ea quæ pericula ferunt, per uicacioribus auxilijs expugnari: & minus infesta, mitioribus. Quippe absurdum fuerit in grauioribus, segnioribus medicamentis homines in discrimen adducere: in minoribus uerò, uehementium auxiliorum iniuria corpus lacerare. Finitio à temporibus in promptu est: hoc enim subito in pericula, & præsentibus molestias adducit: illud uerò sensim, & dilatas in diem longam, aut breuiorem producit. Itaque in acutis quidem confestim multa simul auxilia repræsentari oportet: reliquis, paulatim. Hæc quadam artis formula breuiter definita sint. Iam membratim rem prosequamur.

Cum haftenus tradiderit Dioscorides de his priuatim uenenis, quæ epota aut in cibis sumpta, corpora nostra permutant, corrumpunt, destruunt, & deniq; in perniciem agunt, ut hæc in re nihil amplius desiderari posset, statuit deinceps de his etiam sibi esse differendum, quæ uirulenta animalia ictu, uel morsu relinquunt. Quod utiq; probè sciret, hæc non minora, quam illa representare discrimina, imò etiam maiora: quandoquidem eueniant hæc ex tempore, & præter opinionem, plerunq; in cæpestribus, & montibus, ubi nullum auxilium, nullaq; uel rara remedia. Quamobrem de his non minus diligenter disseruit, quam de alijs, quæ corporibus ingeruntur, argumento satis manifesto, quod uniuersalia horum remedia non una tantum præfatione, sed pluribus scriptitauerit. Quod cum animaduertent recentiorum quidam, haud dubiè existimarunt, hoc sextum uolumen in quatuor libros esse diuidendum, nempe in sextum, septimum, octauum, & nonum. Veruntamen i mihi non rectè (pace semper eruditorum dixerim) ea expendisse uidentur, quæ in huiusce libri præfationis initio à Dioscoride scribuntur: is enim apertissimè hunc sextum librum totius operis ultimum declarauit. Quapropter ipse Dioscoridem secutus relictis aliorum opinionibus, asserere non dubitauerim, hunc uniuersum de uenenis, & uenenatis animalibus tractatū, unum tantum, non plures esse libros: tametsi pro cuiusq; arbitrio in plures sectiones diuidi possit. Quarum prima ijs dari poterit, quæ ore sumuntur in corpus: secunda canis rabidi morsibus: tertia indicijs ac symptomatibus, quæ à uenenatis morsibus oriuntur: postrema uerò eorum curationi. Verum enimuero cum hæc diutius examinauerim, ut Dioscoridis doctrina ad maius omnium commodum in unum congeratur, & ne tot huius libri fiant sectiones, uenenosorum animalium tum indicia, tum accidentia, quæ proprijs capitibus tradidit Dioscorides, ijs coniunximus, quibus ipse egit de eorundem curatione, & remedijs, ut unusquisq; iunctim nulla temporis iactura, uno tantum capite indicia, accidentia, & curationem consequatur. Quod & ipse fecit Dioscorides, ubi superius de uenenis disseruit, quæ in corpus sumuntur. Ibi enim indicia à curationibus non disiunxit. Nam si in uno tractatu indicia, in altero uerò curationes quærantur, maius temporis dispendium fiet, maiorq; menti molestia inferetur, quam si hæc omnia in unum redacta legentibus sese offerant. Neq; hoc nobis uitio adscribendum esse putamus, quando res eo magis placere soleant, quò commodius fieri possunt, cum præterea illud (ut aiunt) frustrà fiat per plura, quod fieri potest per pauciora. Neq; etiam ob id quis calumniari poterit, quod Dioscoridis codicem aliqua ex parte deprauauerim: quod nusquam à me deprauatum, sed tantum in meliorem formam, & ad priorem authoris doctrinam ipsum redactum, & restitutum putem. Porro non aliud super hac præfatione nobis dicendum uidetur (quæ multis intellectu difficilis extitit, ut Marcellus ipse fatetur, quod forsasse Dialecticam ignorauerit) nisi quod aliud sanè hæc præfatio non sit, quam Dioscoridis Aristotelem secuti disceptatio, aduersus eos omnes, qui superficie tenuis in medica facultate, super nuda ac simplici uocabulorum interpretatione altercantur, eorumq; præsertim, quæ ex uarijs, ac diuersis uocibus componuntur. Quandoquidem hæc interpretationis uocabulorum distractio, potius ad sophistas, & nugatores attinet, quam ad expertos, et probatos medicos, ut facile uidere est in pluribus irreprehensibilibus uocabulorū exemplis ex pluribus uoculis compositorum, quæ in lib. peri hermenias ab Aristotele assignantur. Quippe quoniam nouerat ipse Dioscorides, quod tam methodicorum, quam dogmaticorum quidam in ipsis compositis uoculis declarandis expertorum, exercitatorumq; medicorum sententiā, proprijs uoculis denominato, haudquaquam secuti fuerant. Ceterum & eos non parum reprehendit, qui absque aliquo Dialecticæ fundamento, diuisiones in causis facere audent. nam cum in diuisionibus errorem committant, in ijs quoq; quæ sequuntur, errent necesse est. Proinde qui hæc latius uberiusq; noscere cupiunt, Aristotelem consulant libro secundo physicorum: illis siquidem inibi amplissimè satisfiet. Potuissimus quidem & nos rem hanc pluribus prosequi: sed cum nostrum institutum non sit, nunc in aliam materiam digredi, hæc silentio prætereunda duximus.

CANIS RABIOSVS.

ΣΗΜΕΙΑ ΚΥΝΟΣ ΛΥΣΩΝΤΟΣ, ΚΑΙ ΤΩΝ ὙΠ' Αὐτοῦ ΔΕΔΗΓΜΕΝΩΝ. SIGNA RABIOSI CANIS, ET DEMOROSORVM AB EO.

SIGNA RABIOSI CANIS. CAP. XXXVI.

DE RABIOSI canis morfu sermonem alijs præposuimus, quòd id animal domesticum, ac frequens esse consuevit, & in rabiem sæpius agitur, ac perit, ab eoque caueri difficile. inde periculum inuitabile hominem manet, nisi multis vtatur auxilijs. Canis plerunque flagrantissimis æstibus in rabiem efferatur: interdum quoties frigora incesseuerunt. Rabiosus autem potum & escam auersatur: largam spumantemque pituitam naribus, & ore projicit: toruè & solito tristius intuetur: in omnes passim sine latratu irruit, & æquè feras hominesque, tam familiares, quàm ignotos mordet: nec protinus infectum quicquam infligit, nisi, vt vulnus, dolorem: exinde morbus ille, qui ab aquæ metu hydrophobicus Graia est voce appellatus, contrahitur. Euenit autem cum distentione neruorum, totiusque corporis rubore, præsertim faciei, cum sudore, & languore quodam. Aliqui auræ splendorem fugiunt: alij sine vlla doloris intercapedine vexantur. Sunt etiam qui canum more latratus ædant, & obuiam factos morfu adoriuntur, ac mordendo simili vitio labefactant. Proinde ex ijs, qui hoc vitium senserint, neminem seruatum vidimus, nisi forsitan ex historia vnum aut alterum euasisse audiamus. siquidem Eudemus superasse quendam affirmat. Themisonem aliqui demorsum in hunc furorem incidisse, & euasisse fatentur. Alij ipsum cum amico aquam expauelcenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia, similem contraxisse affectum: sed post multos tandem cruciatus seruatum extitisse. Molestissimum itaque genus morbi, à quo multos, anteaquàm ipsum experirentur, vindicauimus, & complures ab alijs medicis seruatos nouimus.

Canis rabiosi uenefica natura, & signa.

NVL LV M in uniuersum animal homini tam domesticum, familiareq; reperitur, nullumq; quod tam multiplici, uarioq; genere constet, quàm canis. Hinc est, quòd uiri, mulieres, ac pueri ijs magis delectantur, quàm cæteris animalibus, quæ in domibus nostris aluntur, tanta quidem intercedit canibus cum homine societas. Qui tamen in rabiem acti, quos momorderint, in maximum discrimen plerunq; deducunt. Cum itaq; canes à continuo hominum consortio nunquam absint, qui propterea illorum morfibus magis subiiciuntur, quàm cæterorum, quæ morfu pariter, uel ictu uenenum eiiculantur; ideo merito quidem de his prius, quàm de reliquis bestiis uenenatis tradidit Dioscorides. Cæterum quanquam ipse causas non scribit, cur magis æstate Caniculæ ardoribus, itidem hyeme frigoris uehementissimis in rabiem aguntur, quàm reliquis anni temporibus; cum tamen palàm sit, canum rabiem non aliunde prouenire, quàm ab atrabiliarijs excrementis, facile cognosci potest, id æstate euenire perusto à caloribus eorum sanguine, hyeme uerò frigoris concreto. Rabidi canis indicia describit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber is Galeni legitimus est) his uerbis. Si audieris canem, qui aliquem momorderit, gracilem corpore, & siccum, oculis rubentibus, cauda demissa, spuma ex ore fluente, præterea lingua foras porrecta, & tanquam bile colorata obuii, quenquam insiluisse, citraque rationem cucurrisse, deinde rursus subito consistentem cum ira quadam magis furenti non ipsi præuisos momordisse, hæc inquam si in eo sic habere audieris, statim rabiosum canem fuisse intelligas. hæc ille. Incedunt præterea (ut quidam asserunt) lento gradu, demissis auribus, abscissa uoce, stupido capite, & obuios non modò homines nullo delectu; sed & bestias demordent. Nec mirum si proprium mordeant dominum, aliosq; domesticos omnes, nullius habito discrimine, uel ratione. siquidem cum proprium atræ bilis sit sensus omnes inficere, omnium & sui ipsius obliiti, domesticos ipsos cognoscere nequeunt. Id quod etiam pluribus hominibus accidit, qui melancholici effecti, non modò patrem, matrem, uxorem; & proprios filios; sed etiam se ipsos quandoq; occiderunt. Verum enim uero non tantum æstiuis caloribus, & hyemis frigore canes in rabiem aguntur, sed etiam morticinorum, putidarum, uermibusq; scatentium carniū esu: quin & marcescentis earum sanguinis. Quòd si fuerint hæc carnes eorum animalium, quæ pestilentia, aut ictu fulminis, aut uenenosorum morfibus interierint, eò facilius maioriq; afficiuntur rabie. Quæ etiam excitari solet computrescentibus aquis frequentius ebibitis, quòd hæc omnia atrabiliarios succos augeant, & putredine corruptant. Eoq; magis his de causis in rabiem aguntur, quantò alter altero suapte natura magis atræ bili obnoxius fuerit. Aduertant præterea nobiles mulieres, ne suis catellis, quos in delicijs habent, & quibus maxime oblectantur, cibum uel iusculum edendum præbeant, quibus aromata, præsertimq; piper & gingiber, fuerint admixta. Quippe cum hæc caliditatis, siccitatisq; modum excedant, eadem ratione, qua ingens æstatis feruor, canes rabidos efficiunt. Caueant ideo eas libenter moneo, ne ipsis fortè fortuna id mali accadat, quod Tridenti euenisse

Canes quibus causis rabie exagitantur.

Animalia alia rabie tentantur.

scimus clarissimo Baldo utriusq; legis doctore. Is siquidem inter ludèdum cum quodā suo catello iam rabie affecto, leuiter in inferiorè labio demorsus fuit. Sed ipse huius rei ignarus quarto post mense rabidus factus, & tandem hydrophobicus miserabiliter mortem obiit, nullo adiutus medicamento. Ad hæc sciendum est, quòd nō canes tantum (quanquam ij magis, quàm cætera animalia in rabiem agantur) rabidi fiunt; sed etiam alia pleraq; animalia, nempe uulpes, mustelæ, uiuerræ, martes, simiæ, & id genus alia. Quapropter nesciuerim, quo argumento dixerit Galenus libro sexto de locis affectis, solum canem inter cætera animalia corripit rabie: nisi uoluerit dicere (ut equidem reor) canes cæteris animantibus rabiei magis esse obnoxios. Refert Aristoteles libro octauo de historia animalium, camelos etiā, & equos in rabiem agi. Id quod ego quoq; asserere possum: etenim memini, cum ruri degerem, me uidisse equum rabie furentem, qui fracto capistro obuiam quandam uetulam per capitis, & crinium uitam morfu comprehensam, decem pluresq; passus à terra suspensam pertulit, nullo tamen uulnere illato, sed magno sanè ter ore. Hoc affectu capiuntur (ut Auicenna est author) etiam muli, qui suis aliquando morfibus dominos, & stabularios rabidos, & ueluti

ti arrepticios reddiderunt. Verum huiusmodi animalia non nisi raro, uel nunquam per se rabie tentantur; quando= quidem ferè semper id illis eueniat, cum à canibus, seu lupis, aut uulpibus rabidis mordentur. Ceterum (ut ipse Dio= scorides inquit) rabiosorum canum morsus infestum quicquam protinus non infligit, nisi, ut uulnus, dolorem. Sed ne= glecta curatione, demorfi aliquo post tempore rabidi fiunt, & aquam expauescunt. quod etiam fatetur Galenus li= bro de theriaca ad Pisonem, alijsq; in locis. Idcirco diligenter aduertant, qui à canibus mordentur, si aliqua sese of= ferant indicia, quibus conijci possit, canem, qui momorderit, rabie laborasse. Siquidem neglectis remedijs (ut modò diximus) in id discriminis demorfi adducitur, ut nullus subinde relinquatur salutis locus. Tradidere Oribasius, Pau= lus, Aëtius, Auicenna, alijsq; probatissimi authores, quòd illitis per integram noctem contritis iuglandibus canum mor= sibus, & postmodum gallis, aut gallinis in escam exhibitis, gallinaceos ipsos sequenti die interire, si à rabido cane illa= tum fuerit uulnus. Sunt etiam qui asserant, si panis emanante è uulnere sanguine inficiatur, & cuicunque cani quan= tumuis famelico offeratur, canem non modò illum non mandere; sed nec olfacere quidem. Attamen his tantum expe= rimentis (meo cōsilio) non planè fidendum fuerit: quanquam ea à probatissimis prodantur authoribus. quapropter alia indicia iam dicta diligenter fuerint perquirenda. Cum autem rabidorum canum morsus negliguntur, post aliquod temporis spatium demorfi præter morem cogitabundi fiunt, eaq; mente reuoluunt, quæ illis insueta sunt, quod iam ue= neni uis in cerebrum repens imaginatricem occupet facultatem. Si uerò adhuc in longum protrahuntur nullis reme= dijs adiuti, ijs frequentius nocte interrumpitur somnus, sæpiusq; pauore expergiscuntur: exinde hominum, & dome= sticorum consortia uitant, & cum ferino quodam aspectu secum submurmurant: solitudinem deligunt, lucem & can= dida omnia odère maximè, rubent quandoq; facie, ijsq; extremarum partium nervi conuelluntur: postremò eò dedu= cuntur, ut aquam expauescant. Quòd certissimum mortis, & inexpugnabilis ueneni præbet indicium. Proinde di= cebat Dioscorides ex ijs, qui hoc uitium senserint, neminem seruari posse. Allata itaq; in eorum conspectu aqua, cu= ius potu facile sanarentur, si tamen bibere possent, ingentissimis clamoribus, et canum latratu astantes terrent. Quòd si diutius ante eos aqua ipsa dimittatur, tremunt, sudant, deficiunt animo, delirant, pauoreq; concutuntur, ac si in ignem illico se proiciendos cernerent. Id uerò accidit, quòd melancholici effecti, corruptis, infectisq; inde animalibus facultatibus, recusant miscelli, metuuntq; aquam, qua sola sanari possunt. Nec alia de causa id euenire censent medici, quàm huiusce inexpugnabilis ueneni prauitate. Nam cum humorum omnium, & totius corporis principalium facul= tatum, functionumq; imperium uenenum ipsum suscepit, cumq; iam omnes corporis dispositiones sibi similes reddi= derit, mouentur uniuersi corporis uires, irrumpuntq; contra id, quod sibi contrarium existimant, hoc est, contra ipsam aquam, si ea in medium afferatur. Quocirca Galenus libro de theriaca ad Pisonem, ita scribit. Non enim corpus duntaxat ipsis inarescit, & conuellitur interdum, febriq; acri intus uritur, sed animus etiam delirat, & grauissimū

10 ipsis affert symptoma. Quippe aquam timent, ac propter multam siccitatem humidi tenentur desiderio, & à potu abstinēt, quia mente alienati, id quod auxiliari possit, non considerant. Fugientes enim aquam, pauentesq; miser= rimo mortis genere intereunt. hætenus Galenus. Hæ itaq; rationabiles sunt causæ, quibus in aquæ timorem deueniunt. Veruntamen quidam testantur, ut Aëtius, Posidonius, & Rufus, id etiam accidere posse, quòd rabidi canis imaginè uidere in aquis imaginentur, cuius speciem recolentes, protinus ingenti terrore corripiuntur. quod quidem nimiam ob siccitatem perpetiuntur. Nam philosophus quidam (ut Aëtius refert) morsus à cane rabido, & egregia animi uir= tute affectioni resistens, dum phantastici canis imago sibi obuersaretur in balneo (ea enim ipsi quoque quemadmo= dum & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, ecquid tandem inquit commune est cani cū balneo & quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atq; ita morbum superauit, & incolumis euasit. Vnde postea in proverbium manauit, quid cani cū balneo. Refert Auicenna quòd si quis à cane rabido demorsus, aquā

40 timens in speculo respiciens, se ipsum cognouerit, huic salutis spem non deesse. Quod utiq; arguit hydrophobicis quo= que sanari posse, cum ueneni uis non adeò uniuersum occupauerit corpus, & cerebri facultates, ut omnino ratioci= natrix facultas ablata sit. Quamobrem mirum non est, si philosophus ille, cuius historiam refert Aëtius, curatus eua= serit, cum manifestò appareat eius ratiocinatricem facultatem parum fuisse affectā. Ad hæc scribit Auicenna euenire interdum, ut à cane rabido demorfi quædam frustra carnis ingenti cum dolore mingant, quæ forma propè canes paruulos referant. quod etiam ab alijs recentioribus accepimus, quin & ab ijs, qui huiusmodi catulos se minxisse fa= tentur. Ceterum cum hoc potius fabulosum, quàm rationi consentaneum uideatur, atq; ab ipsa natura penitus alie num, si qui id uerum esse rationibus, & autoritatibus comprobatum uidere cupiunt, Gentilem Fulginatam consulāt Auicennæ interpretem: item Conciliatorem differentia 179. Quandoquidem ex ijs nimirum intelligent, quo pacto hæc præter naturæ institutum quandoq; eueniant. Postremò asserit in hoc capite Dioscorides fateri aliquos Them=

50 sonem, cum amico aquam expauescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia simi= lem contraxisse affectum. Sed id potius ego euenisse crediderim, quòd Themison medicus amicum laborantem excitari di causa ad aquam, & cibum, secum manducasset, aut bibisset, ex eodem sanè poculo, eius fortasse saliuâ infecto, aut alio quouis modo oris spumam contigisse. Nam si, ut Galenus tradit libro sexto de locis affectis, rabidorum canum saliuâ, nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm si demorderetur, quid mirum, si rabidi hominis saliuâ id ipsum effecerit? Proinde eos admonet Auicenna, qui rabidorum curam agunt, ne eorundè ci= borum reliquias comedant. Nec paruipendat aliquis spumæ contactu infici posse homines: quippe quòd duos uide= rim ego, qui spuma tantum perfusi, nullo quidem ex morsu accepto uulnere, rabiem contraxerunt. Legitur in Ari= stotele lib. viii. cap. xxi. de historia animalium, quòd omnia animalia à cane rabido demorsa rabiunt, excepto homine. Quæ tamen sententia aperte falsa deprehenditur, ut millies experimento compertum est. Quamobrem po= tius adducor, ut credam Aristotelis codicem eo in loco deprauatum esse, quàm ut in re clara, & omnibus cognita, ipsum Aristotelem ignorantie accusare uelim.

Neglecti mor= sus discrimi= na, & causæ.

Salutis indi= cium.

Θεραπεία τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων.

A CANE RABIOSO.

REMEDIA DEMORSORVM

CAP. XXXVII.

RATIO medendi duplex. vna communis, qua utendum in omnes morsus, quos uirulentæ animantes imprefferunt: alia peculiaris priuataque, eorum duntaxat quos rabiosi canes momorderint: quæ nonnullis quidem summam opem ferre consuevit: alijs uerò inutilis, maximè qui ex multo iam tempore ictum acceperunt. Quæ ad hanc pertinent, primùm exponemus, deinde cursim perstringemus, quæ ad communem medendi rationem pertinent. Cancros itaque fluuiatiles in sarmentis albæ uitis cremare oportet, & cinerem eorum, quàm minutissimè tritum habere reconditum: itidem gentianæ radicem tusam, cribratamq; reponere. Quoties autem canis rabiosus morsum intulerit, in quaternos cyathos meraci uini, bina cineris cancrorū cochlearia, unumq; gentianæ conijciantur: hæc in polentæ dilutioris modum subacta, quatriduo bibantur. Inter principia medicamentum hoc modo detur. Atqui si ab illato morsu bini ternive dies fluxerint, curationē auspicabimur à triplicato pōdere, supra id quod ab initio retulimus. Optimum hoc aduersus rabiosorum morsus auxilium, quod & plerisque unum satisfecit, eoq; cum fiducia uti licet. Sed ut alijs etiānum auxiliis contra ineuitabile periculum muniamur, nihil cæteris uti prohibet. Satiùs autem multò fuerit, etiam si in vanum recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam, ac desidiam in discrimen adduci. Nec ita in demorsis à rabioso animali maiora vulnera uereri oportet, uti minora, & ulcusculis cutis similia: quippe maiori vulnere confertim copiosus sanguis emanans, potest nonnihil virulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit. quin à maioribus abscedentes carnes hinc auferre, & labia acie scalpelli circumscribere, & prehensam hamulo aut vulsella carnē amputare oportet. In vtrisque circumstantia loca altioribus vlcusculis scarificanda, ut copiosior sanguinis uacuatio arceat, ne uenenum membratim insinuetur. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ id iuuamenti præstant, ut ueneni uis extrahatur.

Curatio demorsorum à cane rabioso.

TAM accuratè exquisitèq; tradidit hoc capite Dioscorides rabidi canis curationem, nihil planè silentio prætereans, ut mihi superuacuum esse uideatur quicquam addere. Verùm ut nostrum sequamur institutū, utq; etiānum lectoribus fiat satis, qui nouis semper rebus inhiant, non alienum fuerit hic nonnulla commemorare, quæ multos fortasse delectabunt, quòd ea in hac re non inutilia, neq; scitu inuicunda putem. In primis itaq; illud animaduertendū est, quòd alia utiq; ratione cāncrorum fluuiatilium cinerem præparabat Galenus, quàm Dioscorides, ut constat apertè ex uerbis ipsius Galeni lib. x i. simp. medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quam similiter prædictis exiccatorius est; substantiæ tamen totius proprietate, mirificè contra rabiosorum morsorū efficax est, isq; tum solus, tum cum gentiana & thure multò præstantior. Thuris sanè partem esse unam oportet, quinque autem gentianæ, porro cancrorum decem. Et rarò equidem aliter illis uestis nos sumus usi: ceterum ad eum modum plerumque, quo utebatur Aeschrius empiricus, medicamentorum peritissimus senex, conciuis, ac præceptor meus. Patella erat aris rubri, in quam impositos cancos uiuentes, hætenus urebat, donec in cinerem redigerentur, ut faciliè ad leuiorem redigi possent. Hic Aeschrius sic paratum promptum semper in ædibus hoc habebat medicamen, tēpore æstiuo urens cancos ipsos post ortum Canis, quando sol in Leonem transisset, luna decima octaua. Porro bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido morsu fuissent, præbebat quotidie usque ad diem quadragesimum mensura cochlearij satis magni, aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, uerum aliquot post dies à morsu curam cœpisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum uerò uulnus emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram unam, unum acetati acerrimi sextarium Italicum, opopanacis uerò uncias tres. hæc Galenus. Ceterum sciendum est, eos maximè, meo iudicio, hallucinari (ut latius libro secundo prodidimus) qui gammaros Latinis uocatos, cancrorum fluuiatilium loco, à cane rabido demorsis potui exhibent. Nanque aliud Græcis animal esse censemus καρκινον, aliud uerò αἰσάνον, & καμυκαρίδα. Scripsit & Damocrates carminibus huiusce cancrorum antidoti componendi rationem (ut libro secundo de antidotis refert Galenus) eo sanè modo, quo ipsum fortasse secutus eam reddit Dioscorides. Attamen antiquorum quidam resinam terebinthinam imposuerunt thuris uice, quod Aeschrius Galeni præceptor huic semper inseruit medicamento. In summa huius antidoti uires miris laudibus ab authoribus celebrantur, adeo ut scripserit Galenus, neminem unquam mortuum esse, qui hoc antidoto rectè fuerit usus. His non dissimiles uires ueteres assignant Alyssò, si siccum quadraginta diebus continuis detur ex hydromelite potandum: sed à prima statim die incipiendum erit. Huius experimenti meminit Galenus libro secundo de antidotis, ubi alia quoq; ualentiora remedia ad rabidorum morsus ex Asclepiade retulit. Verùm nobis difficile admodum fuerit decernere, quænam hodie planta sit, quæ ueterum Alysson repræsentet, ita ut potius de hoc diuinandum esset, quàm aliquid certi statuendum, ut latius superius libro tercio disseruimus. Commendauit Aëtius secundo, & sexto uolumine, ad morsu rabidorum canum bitumen Iudaicum, siue Asphaltitis lacus, asserens si drachmæ pondere ex aqua bibatur, non id modò aquæ pauorem arcere; sed & eos sanare, quos iam primùm timor inuaserit. Memorauit etiam marinos hippocampas ex aceto nigro & melle subactos, tam potu haustos, quàm uulnere illitos. Confert præterea his maximè acutus rumex: quare idem scripsit se nouisse senem quendam, qui demorsos à cane rabido hoc solo rumice curabat. Primò enim ulcus eius decocto fouebat: deinde herbam ipsam illinebat, candemq; potandam exhibebat. quod quidem medicamentum tanquam efficacissimum summopere

Multorum error.

Curatio ex Aëtio.

summo opere commendabat. Plurima autem, & turbulenta qui illam assumpserint, mingere solent: id quod maxime hac in curatione confert. Quo fortasse argumento extulit Auicenna propria quædam medicamenta, quæ cantharidas admixtas habent, ut ualentissimè non modò urinam excernerent demorsi; sed etiam sanguinem ipsum, asserens paulò post securũ esse salutis indicium, cum post medicamenta sanguinem mingunt affecti. Porro Galenus libro de theriaca ad Pisonem, theriacam præfert tam intus in corpus sumptam, quàm exterius supra morsus illitam. Sed cum hæc, quæ nostro tempore conficitur, non adeò præstet, quemadmodum ea, quam ipse conficiebat Galenus, illi sanè fidere non possumus, nisi factò prius de ea periculo in gallis à uipera demorsis, ut ipse docet Galenus. Prodest item potas mogetum cum sale exterius illitum: itidem caprisfici cortex contusus, & ex aqua potus: quin & absinthium, & alliu, minus centaurium, aristolochia, artemisia, scordium, chamædrys, bryonia, pulegium, & laser, tam exterius illita, quàm interius sumpta. Sunt qui credant securissimum esse remedium ipsius rabidi canis, qui momorderit, iecur totum, & à demorsis in cibis deuoratum. quod etiam scribit Dioscorides: quauis id non affirmauerit, ut libro secundo capite de diuersorum animalium iecinoribus legitur. Proinde scribit Galenus libro x i. simplicium medicamento- rum, iecur canis rabientis alijs ualentioribus antidotis admixtum quàm plurimos sanasse, sed eos tamen interijisse, qui solum nullis alijs adiectis medicamentis illud esitarunt. Sunt etiãnum qui credant, ut loco antè citato tradit Diosco- rides, arceri aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur, si is à cane, qui momorderit, exemptus, & folliculo inditus, pro amuleto brachio adnectatur. Sed nemini his fidendum esse persuaferim, ut in nostra huius sexti libri præfatione de pretiosorum lapillorum suspensione diximus: satius enim esse semper existimau certis ac tutis uti medicamentis. Cæterum curationis summa manuum maxime operam exposcit. Quandoquidem uulnus diducere oportet, lauataque per ambitum carnem rescindere: ita enim latior fit ueneni exterius euocandi aditus, demitur quod tabefactũ est, & ex sanguinis fluore ab excidentibus cultris excitato, repens affectio non parum reuellitur. Quod etiam facere expe- dit scalpello circunquaq; profundius adactò, & subinde appositis scalpto loco cucurbitulis sanguinem fortiter extra- hentibus, aut hirudinibus. Medicamenta autem, quæ aluum citant, & humores deijciunt, in principio omnino uitan- da sunt, sicuti etiam sanguinis missio. quippe cum hæc à circumferentijs ad centrum trahendi facultatem habeant, fa- cile ægros in mortis traherent discrimen. Tametsi in curationis processu, & ubi præsertim medicorum negligentia citius quàm expetat ratio conclusum fuerit uulnus, irrepperitq; uenenum (ut postea dicitur) medicamenta aluum du- centia, pariterq; sanguinis missio in sanguineis temperaturis admodum quandoq; proficiant. Verum enim uero per- pauci nostra hac ætate habentur à rabioso cane demorsi, qui medicos consulant. Nam tanta est religionis uis, ut om- nes, quos canes rabiosi momorderint, partim ad diui Donini templum confugiant, partim uerò ad diui Bellini sacellũ, ubi quibusdam exorcismis, & panibus characteribus obsignatis à sacerdotibus perquam faciliè curantur, ut pluri- morum testimonio equidem fieri possum. Sed cogitanti mihi quonam pacto hoc tam faciliè eueniat, nonnullæ sese obtulerunt rationes, quas liberè dicam. Haud dubiè in primis diuina auxiliatur gratia: quippe cum non parum mo- lestiæ maliq; morsu canis rabiosi affectis inferre possint cacodæmones, ut qui in atrabiliarijs humoribus suam habeant sedem, ij quidem exorcismis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, sublato secum ueneno. Il- lud præterea addiderim, quòd fortasse sacerdotes ipsi aliquod nobis occultum habent antidotum, quod panibus illis admiscentes, ægris deuorandum: uel id aliquo in potu bibendum exhibent. His deniq; accedit magna laborantium fi- des, quam suscipit Deus optimus maximus, cuius solius munere omnia nostra delentur incommoda, atque omnes au- feruntur ægritudines.

Remedia su-
specta.Auxilium re-
ligiosum.

Καὺσις τῶν ὑπὸ Λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων. VSTIO DEMORSORVM A' CANE
RABIOSO. CAP. XXXVIII.

CONTRA virulentos ictus, ustio expeditissimum est auxilium, utpote cum ignis cætera uiri- bus præstet, simul quòd uirus domet, & ferri penitus non patiat: simul quòd pars ignem exper- ta, postea non vulgare fundamentum curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione. Ani- maduertendum ex eo tempore, cum crustæ decident, ne ulceris oræ coalescant, & cicatrice induan- tur, sed si fieri potest ad multum, idque præstitutum tempus, vlcerationes, & fordidas adhuc & in- flammationem minantes prorogari conuenit. Quod inditum ijs falsamentum optimè præstabit, & syluestre allium detritum, item cepæ, succusve, præsertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthi- cus appellatur. Tritici grana tam mansa, quàm non mansa imponantur: siquidem subacta pistàve à perfusione vulnere dilatant. Sunt qui à mandentium ieiunio, sibi aliquid asciscere arbitrentur, quod suapte natura resiliat: verum id certum non est. cæterum tempestiuus eorum usus minimè est con- temnendus. Si verò, quod persæpe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, committereturq; manum postulabunt: nanque eas diducere, carnemque scalpello circinare, aut iterum inurere expe- diet. Vbi verò propositum tempus præterit, vlcus ad cicatricem ducendum, & emplastro, quod è sa- libus conficitur, locus comprehendendus: nec multò post sinapismo vtendum.

CAUTERIVM, quod ferro igne candenti, aut auro, aut argento fit, non modò salutiferum est ad rabidi ca- nis morsum; sed etiam aliorum quoruncunq; animalium uirus ei aculantium, quin & ad alios insanabiles ferè morbos. Proinde mirum non est, quòd hoc loco dixerit Dioscorides ustionem, siue cauterium contra uirulentos ictus aut mor- sus expeditissimum esse auxilium. Fiat itaq; cauterium intrepidè, tantæq; amplitudinis, ut ulceris cicatrices breui cõ- mitti non possint. Quòd si timidus quispiam ustionem ignis terrore recuset, septicis & exulcerantibus medicamentis

Ustionis, siue
cauterij utili-
tas.

S f utendum

Præcipitati
vocati vis.

utendum erit. Quæ in re cæteris præstat, quod uocant argentum sublimatum. admiscetur id unguentis refrigerantibus, ut minus doloris inferat. Probatur hoc, quod non modò ualentissimè inurat; sed quod etiam exusta ab eo caro, obductaq; crusta duobus tantum diebus post decidat, si tamen recenti butyro asidue illinatur. id quod in aliorum exustione non euenit, nisi longiore temporis tractu. Quod si igne, aut adurenti medicamento (ut multis de causis quandoq; accidit) id effici nequeat, diligenter prouidendum est, ne uulnus coeat, sed diutius maneat diductum & apertum, superimpositis emplastris ualide attrahentibus, cuiusmodi sunt quæ è brutia pice, resinis, uario gummi genere, & id genus alijs parantur. Si uero cauteria fiant, diligenter procurandum, ut relicta quàm primum excidat crusta, quò ueneno pateat exitus. quippe ea diu in uulnere retenta, omnes obducit meatus magno ægrorum detrimento. Porro non magno quidem negotio decidet apposita continuè liquida uernice oui uitello, & recenti butyro permista: quin & butyro solo igni liquato, & madefactis in eo splenijs superimposito: præstat enim hoc cæteris. Vbi uero è uulnere crusta deciderit, salutiferum quidem fuerit remedium plagæ quotidie puluerem præcipitati (sic enim uocant chymistæ argentum uiuum in puluerem rubicundum conflatum) inspergere: siquidem id eximium præstantissimūq; medicamentum, præter id quod uulnus occludi prohibet, diuq; patens seruat, attrahit etiānum ex alto ad superficiem potenter uenenum. Quæ in re cætera huiusce facultatis præcellit medicamenta. Commodè etiam, nec minus efficaciter idem puluis attractorijs emplastris, siue unguentis admisceri, & subinde uulnere admoueri potest. etenim iandudum certior sum, in uniuerſa medicæ facultatis materia, nullum haberi medicamentum, quod ualentius ab alto reuocet extrahatq; uirus, quàm præcitatum dictum. Ad hæc tametsi (ut omnibus ferè placet) in quadragesimum diem apertum uulnus dimittere sit satis; non tamen errauerit, qui diutius prorogauerit, ut quicquid mali residuum fuerit, exhauriatur.

ΔΙΑΤΑ ΤΩΝ ὑΠΟ ΚΥΝΟΣ ΛΥΟΣΩΝΤΟΣ ΔΗΧΘΕΝΤΩΝ. RATIO VICTVS IN MORSV
RABIOSI CANIS. CAP. XXXIX.

Quæ ad partem ictam pertinent præsidia, ita se habent. Cæterum uictus rationem ex ijs, quæ ueneno aduersantur, coniectura quadam colligere oportet, simul ut ueneni uires hebetet restinguatq; simul ut arceat, quò minus ad intima pernicies illabatur. Etenim assumpta perniciosarum virium penetrationi resistunt. Quorum utrunque præstare potest uini meracioris, pasci, & lactis potus. quippe qui hæc omnia capiunt ad curam, nonnihil ueneno obijciunt, quod omnem eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, ceparumq; cibus: quod ea difficulter conficiantur, vixq; aboleantur. Nam multos dies huius cibi qualitates remanent, quo tempore nec euincuntur, nec permutantur à mortifera vi, sed contrarijs illa uis expugnatur. Cui rei antidotorum vsus accommodatur, & theriaces, Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur, deniq; omnium quæ magnam aromatum partem sibi vendicant. quippe aromata omnia uiribus & substantijs ægrè permulantur: quare in corporibus euincunt. Victus ratio hoc modo se habet. Nosse conuenit, pauorem aquæ non statò, definitoq; tempore exoriri: plurimum tamen ad quadragesimum usque diem neglectis differri consuevit: post semestre etiam nonnullos inuadit: quendam post annum aquam horruisse constat. quæ nobis visu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos. Inter principia demorsorum à cane rabioso curandi ratio talis est. Verum enim uero si ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prætermissa fuerint, nec scalpro carnem circinare, nec uisionem experiri operæpretium est. non enim quod pertransiit, satis euocare possent. Nulla utiq; istius rei occasio aut utilitas, sed in cassum corpora doloribus sternentur. Alter uero curationis modus accedat. Deiectio magnum præbet iuuamentum, utpote cum mouendo, corporis habitum transmutet: & quæ colocynthidem recipit hiera. item lac schistum, quod simul deiectionem moueat, & uenenum domare possit. cibi acres, & meraculi potus, quibus uis ueneni uehementer retunditur, quotidie sumi debent. Cæterum sudores ante cibos, & post etiam ciendi. Dropacismi sinapismi q; alternatim per corpus totum adijciendi. Sed longè omnium efficacissimum auxilium helleborismus cognoscitur: quo cum fiducia non semel atque iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem, vel post hoc tempus uti licet. Tantam enim uehementiam hoc auxilium habere fertur, ut quidam qui iam aquæ metum sentirent, sumpto helleboro, simul ac primum morbi impetum experirentur, fuerint seruati. nam & iam uitio tentatos nemo unquam seruare potest. Itaque primum curam contra rabiosi canis morsus breui sermone exposuimus. iam ad alia, quæ uenenatis morsibus sœuire consueuerunt, transeundum. Notas uno contextu, deinde communem medendi locum, qui omnibus conuenire possit, explicabimus. Cursim deinceps subiungemus ea, quæ sua proprietate nonnullis auxilium præstare possunt. Postremo subnectentur etiam uenenata, quæ nullis cedunt remedijs.

Ratio uictus
demorsis à cane
rabioso in
stituenda.

INSTITVENDA demorsis à cane rabioso diligenter est ratio uictus, nec ea tantum regula, cuius hic meminit Dioscorides; sed etiam ut ea sit ciborum quantitas, quæ ijs rectè conueniat. Siquidem huiusce curationis regimen tenuem uictum non expedit, sicuti nec plenior, ut Aëtius est author libro vi. ubi sic inquit. In uictu indigentia, & satietas euitanda, magis tamen indigentia: hæc enim succorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit malefico ulcere. Ergo alimentum moderari oportet, ut & rectè conficiatur, & optimum succum corpori præbeat. Nec minus egestionem, & urinarum prouocationem studendum. quod quidem tum ea, quæ prædiximus, tum fœniculum, & scandix

scandix comesta efficiunt. Plus uero simul & alium, & urinam ducit. ac cichorium agreste crudum oblatum stomacho confert, quem nonnulli serim, nonnulli ab amaritudine picrim appellant. Profunt & brasicæ cimæ, & palustris asparagus, & hortensis, & agrestis rumex: & est piscibus qui carnem teneram habent, & caninari, cancri, & crinacei recentes cum uino mulso: & carniū extremitates, auiculaq; omnes montanæ, quæ facili coquuntur, boniq; sunt succi. Vinum album tenue, neq; ualde antiquum. hæc ille. Ex quibus conijci potest, hæc in curatione ea plurimum conferre, quæ urinam ualenter mouent. Idcirco Auicenna (ut proxima commentatione diximus) quædam profert medicamenta, quæ cantharidas excipiunt, ut una cum lotio sanguis etiam reddatur. Proinde mirum non est, si quandoq; præualens natura, per instrumentum urinæ, magno cum dolore parua ueluti liquida frustra catulorum formæ, uenenum propellat. His itaq; ea uictus ratione uti licebit, quæ urinam agrè excernentibus à medicis institui solet. Verum si fluminales cancri, quibus uniuersa abundat Hetruria, haberi poterunt, ijs tam in prandio, quam in cœna uescantur demorfi: quod ijs mira inest facultas, aduersus rabidorum canum uenenum. Præbet Auicenna præter dulce uinum etiam aquam, in qua candens ferrum, uel chalybs restincta fuerint. Cæterum nosse conuenit (ut scribit Dioscorides) aquæ pauorem non statò definitòq; tempore exoriri: plurimum tamen ad quadragesimum usq; diem neglectis differri consuevit: post semestre etiam nonnullos inuadit: quendam post annum aquam horruisse constat. quæ nobis usu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos. Sed cogitanti mihi unde id eueniat, nulla sanè alia hæcenus sese obtulit ratio, quam quæ ex demorforum temperamento, ac uiribus sumi potest. Quandoquidem nonnulli habentur, qui uiribus ualidissimis præstant: quidam qui debiles, & infirmi sunt: alij qui corporis meatus angustissimos habent, alij uero contrà: quidam syncerissimis referti sunt humoribus, nonnulli uero succis ichoribus scatentibus, ac facili putredini obnoxij. Ex quo fit, ut in his citius, in illis uero serius hæc appareant symptomata. In Hetruria abstinent demorfi per integrum annu à quorundam lignorum contactu, præsertim corni arboris, & sanguineæ uirgæ uocatæ. Siquidem (ut testantur ij, qui rem experimento compertam habent) si harum arborum uirgæ tandiu manibus teneantur, quousq; concalescant, illico demorfi rabie exagitantur. Quod cuiquam minime fabulosum uideri debet: etenim memini me uidisse in ciuitate nostra Illicinensi amicū quendam meum rabie correptum, quod corni arboris uirgis (dabat enim lanificio operam) lanam diu excussisset, qui eorum oblitus, quibus sibi à medicis interdictum erat, rabidus interiit. Postremo sciendum est, aquæ pauorem haudquaquam curari posse, cum ueneni uis omnes corporis occupauerit facultates: quanuis in ipso pauoris initio, aut anteaquam uenenum illapsum fuerit in uniuersum corpus, aliqui curati euaserint, ut philosophus ille, cuius historiam superius enarrauimus. præsertim cum pro uiribus in morbum nituntur malè affecti, & qui eorum curationem agunt. His ad stipulari uidetur Dioscorides: quippe qui quosdam asserit, qui iam aquæ metum sentiebant, sumpto cum fiducia helleborismo non semel atque iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem uel post, fuisse seruatos. Proinde scribit Auicenna eos, qui aquam expauescunt, deploratos non esse, quousq; in speculo intuentes seipsos cognoscunt, argumento quod non adhuc uenenum uniuersas infecerit cerebri facultates. Hoc igitur tempore medicamentis utendum est deiectionis, & si nihil obstat, sanguinis missio non aspernanda. Ex medicamentis autem in hoc cæteris præstat album uel nigrum ueratrū, ijs adiectis, quæ eorum infrenant feruorem. Conuenit etiam epithymum, sena, fumaria, myrobalana, elaterium, agaricum, rhabarbarum, centaurium minus, genistæ semen, thapsia, confectio Amech, & hiera colocynthidis, & Armenius lapis: siquidem hæc in atra bile deijcienda principem tenent locum. Proderit item Syriacum bitumen frequentius ex aqua potum: quin & Mithridatis antidotum, & ipsa theriaca, & cancrorū fluuitilium combustorum puluis, Galeni modo paratus. Confert præterea his leporis, uulpis, & capreoli coagulum. Sed semper in primis omni studio curandum, ut aquam malè affecti bibant. Verum ne ipsam intuentes pauor inuadat, longissimis tenuibusq; metallicis fistulis è longinquo ducenda crit, aut ex superioribus contabulamentis: nanq; ipsa sola seruari poterunt. Refert Aëtius, quod si catuli coagulum ex acetò semel tantum ederint hydrophobici, statim eos caput potus aquæ cupiditas, & bibunt: ob idq; medicamentum hoc miris laudibus extulit. Sunt qui nigrum cicer aquæ incoquendum esse uelint: sic enim aqua claritatem amittit, nigraq; efficitur: & præter id quod haurientibus pauor non adfert, quemadmodum quæ syncera, pellucidaq; spectatur, urinam ualenter ducit. Nec desunt qui suadeant urentia cataplasmata occipiti esse apponenda, pariterq; post aures. Quæ etsi ad rem facere non uideantur, quod ualentissimè exiccent; ubi tamen deplorati sunt ægri, ualentissimis etiam medicamentis uti licebit.

Aquæ pauor
ad quod usq;
tēpus exoriat-
tur.

Aquæ pauor
quādo, & qui-
bus curetur.

Κοινὴ τῶν ἰσθόλων θεραπειά. COMMVNIS CVRATIO IN OMNES ICTVS
VIRVLENTOS. CAP. XL.

ADVERSVS quidem omnem animalis ictum, quod uenenum vibrat, oris sectio conuenit. Sugentem uero oportet ieiunum non esse, sed & cibum sumpsisse, & uino os abluisse: postea exiguum olei in ore continens plagam exugat. Locus ipse spongia fouendus, deinde scarificandus: sed vlculacula altius imprimere expedit, quod virosa materies profundo euocetur. Circinatio autem carnis, & sectio, scarificatione longè potentius opitulatur: nanq; ab ijs duo peculiaria præsidia fiunt. vnum, quod uirus è loco tollitur: alterum, quod eius ueneni pars, quæ ad interiora grassatur, cum multo copiosoque sanguine excernitur. Quod si locus sectionem non admittat, cucurbitulæ cum largiori flamma adfigendæ sunt. Sed iam de uisione supra in rabiosorū morfu disseruimus. Si uero icta pars, utpote extrema, cam sectionem commodè non respuat, præsertim in omnibus serpentium ictibus, ut aspidis, cerastæ, similiumque, procul dubio amputanda est. Conuenientiora supra dictis auxilia sunt, quæ epithemata uocant. Imponatur sarmentitius cinis, aut ficulneus, cum lixiuio stillatitio

subactus, garo, & acri falfamento: porri, cepæ, & allia modò minutissimè contrita illinuntur, modò cremata vulneribus iniiciuntur. Quinetiam dissecti gallinarum pulli, cùm maximè tepent, percusso loco applicentur. Nec defunt qui hisce tanquam discordia quadam naturali pugnantibus vtantur: verùm huius rationem inire facillimum fuerit. Gallinæ enim calida natura præditæ sunt, argumento, quòd deuoratum insigne virus conficiunt, & aridissima quæque semina consumunt: item nonnunquam arenas lapillosque ingluuie sua deuoratos, dissoluunt. Itaque animantis admoti calore adiutus spiritus, ab ista parte impetum capeffens exiliensque secum venenum exigit. Nec me fugit, quid in Aegypto fieri soleat. Cùm spicas Aegyptij metunt, ollam picis paratam habent, & appensam fasciam: tunc enim maximè serpentium iniurias expauescunt, tum propter spicilegij tempus, tum quòd opacis simul abditæ speluncis, & cauernis, densoque aruorum cespite delitefcunt. Molestissima enim animalia, & virus eruclantia, Aegyptus in campis ferre consuevit. Vbi ergo aut in pedem, aut partem aliam, morsum intulerunt, qui adsunt, fasciam in ollam picis conijciunt, & semel aut iterum brachium aut crus paulùm supra vulnus obligant, & arctissimè duo è præsentibus dstringunt, locumque secantes qua circumactus est laqueus, picem instillant: cùmque satis vulnus excepsisse videtur, laqueum resoluunt, & cepis aliisque supra memoratis illinunt. Præterea pix liquida cum sale trito & seruente illita, præsentaneo est auxilio, si iugiter innouetur. Conuenit & cædria, & simum caprarum ex vino decoctum. Locum aceto calido, calamintha in lotio, maris aqua, aut acida muria decocta, foueri salutare est. Quinetiam non defunt emplastra vehementissima, & calidissima, quæ venenum elicere, expugnare, & discutere possunt. Cuiusmodi sunt quæ ex sale, aut nitro, sinapi, & cachrye componuntur, de quibus consequenter erit tractandum. Erasistratus autem non iniusta reprehensione eos incescit, qui incognitas ad hunc vsum facultates conscripserunt, vt elephanti fel, crocodilivæ sanguinem, ouaque testudinis, & consimilia. Nam cùm iuuantia quædam literis tradidisse videntur, planè in hæc sola incidentibus imposuerunt. Quare talia deuitanda sunt, cùm difficilè, nisi regia facultate, peruestigari possint: neque, quòd nostra fides ijs obstringatur, frequenti obseruatione, sufficiens experimentum præstiterint. Quæ autem ad communem omnium vsum pertinent, quæque facilè suppeditari, & omnibus à serpente percussis auxilium ferre queunt, subiungenda videntur. Intubus itaque, & erica, & astragalus, cum aceto pota, contra omnes serpentium morsus auxiliantur. Item bitumen, & uirentes platani pilulæ in vino diluto coctæ, & paliuri decoctum: radix aristolochiæ, & eryngij: decoctæ etiam lauri bacca, & deuorata, piperque largius esitatum, ruta, anethum, & cyclaminus: coma porrorum priuatim ex pane, aut alium, aut cepæ, falfamentaque quàm acerrima: origani decoctum cum vino potum, fœniculi, pulegij, calaminthæ, porrorumque succus cum melle desorptus. hæc quidem à plantis conquiruntur. Ab animantibus verò quædam utiliter peti solent, gallinaceorum cerebella in cibo, leporinum eoagulum cum uino, itidem castorei sextans: testes marinæ testudinis sumpti multum prodesse traduntur: mustela sale inueterata inter auxiliaria medicamenta est. Commendatur in primis exenterata, quæ sale siccescens inueteratur: ex qua binas drachmas cum uino bibisse satis est. Sed de simplicibus, quæ dari solent, hæcenus. Percussis à serpente prodest alui deiectio, diffuens sudor, vrina copiosè reddita. Sunt & compositæ quædam potiones, quæ mira remedia polliceri traduntur, ut & opij & myrrhæ singuli oboli, piperis sicilicum: ea melle excipiuntur, & instar Aegyptiæ fabæ dantur cum uino. Itidem syluestris rutæ seminis, gith, cumini Aethiopici, aristolochiæ, galbani, singulorum pares portiones trita, & cum erucæ succo subactæ, digeruntur in pastillos, qui drachmæ pondus æquêt. dantur ex ijs terni cyathi cum uino. Hæc habui de communibus auxilijs quæ dicerem. De peculiaribus remedijs contra bestias, quæ venena uibrant, consequenter est dicendum.

Ordinis Dioscoridis imutati ratio.

VENENOSORVM animalium ictus, morsusque doctrinam, curandique rationem, duabus sectionibus tradidit Dioscorides. In quarum altera cuiuscunque ictus indicia exposuit: in altera uerò curationes diligentissimè conscripsit. Cæterum præfationem hanc illi sectioni præposuit, quæ curandi rationem docet: in qua præfatione omnium uirulentorum ictuum curationem in uniuersum prosecutus est. Verùm quoniam (ut superius diximus in commentatione, quam in caput xxxv. huius libri conscripsimus) rati sumus illud non parum legenti negotium faceffere, quòd ex diuersis locis indicia, & curationes conquirantur, ut id molestiæ quisque effugeret, utque citius commodiusque nulla temporis iactura omnia in unum redacta haberentur, ubi prius illa in duobus locis legebantur, nos omnia in unum locum congesimus, atque ex duobus capitibus unum tantum fecimus, singulis uirulentorum ictibus sua peculiaria remedia subiicientes. Hanc uerò Dioscoridis præfationem præfiximus, in qua tametsi adeò exactè docteq; tradiderit is uniuersalem uirulentorum omnium animalium ictibus medendi methodum, ut nihil planè addi possit; tamen ne ab instituto nostro defecisse uideamur, in eorum gratiam, qui semper plura proferri expectant, nonnulla modò differam, quæ, ut arbitror, non inutilia, neque scitu iniucunda erunt. Dicam itaque primum animalium, ferarumque uirus, non in omnibus esse idem, sed in hoc uehementissimum, & omnium perniciosissimum, adeò ut una tantum hora hominem conficiat, ut in aspidè, cerasste, & basilisco: in alio uerò minus uehemens minusque lethale, uno uel duobus diebus interimens, ut in uipera: in alio denique his longè imbecillius, ut in scorpione, & phalangio, longiore tempore necans. Verùm quanquam id plerumque euenit, quòd animalia quæ mordent, uel icunt, diuersorum sint generum, & proinde diuersa etiam eorum uenena; accidit tamen, ut ab aspidè, uel uipera demorsi quandoque tribus tantum horis, interdum uno duntaxat die,

nonnun-

Venenorū diuersi gradus, & effectus.

nonnunquam pluribus diebus superuiuant. Quod à diuersis causis prouenit: siquidem in aspidum, & uiperarum genere longè perniciores sunt fœminæ quàm mares, iuuenes quàm senes (quanuis non desint, qui contrarium putent) adultæ quàm adulescentes. Quinetiam fœræ omnes, & insecta in montibus, & aridis locis inter uepres, & saxa degentes, ijs citius hominem perdunt, quæ palustres, uliginososq; tractus incolunt. Citius præterea necant, quæ orientalem, & meridionalem inhabitant plagam, quàm quæ septentrionalem. Ad hæc famelicæ depastis nocentiores sunt, & irritatæ uenenosiores sunt, quàm dimissæ. quanuis omnium in uniuersum ictus perniciosiores sint æstate, quàm hyeme. Hæ itaq; causæ esse possunt, cur citius, uel serius demorsi intereant. Id tamen etiam plerunq; fit ex fortiori, uel imbecilliori demorsorum temperamento, aut uasorum latitudine, uel angustia. quandoquidem (ut superius pluribus in locis diximus) ueneno non tam facilis patebit aditus, ubi uasa suapte natura angusta fuerint, quàm ubi latiora.

10 Ceterum errant, Auicennæ testimonio, qui serpentium uenenum frigidum esse statuunt, quod ab ijs demorsi illico frigidi fiant, quodq; serpentes ipsi, ut frigoris impatientes, appetente hyeme in subterraneis cauernis latent, uel sub lapidibus, sub quibus priuatim se condunt uiperæ, ubi nonnunquam adeo frigore correptæ reperiuntur, ut stupide & immobiles redditæ, tanquam congelatæ persistant. Frigiditas enim toti corpori ex ictu uel morsu adueniens, non utiq; enenit ex ueneni frigiditate; sed quod innatus calor ab extremis, & ultimis corporis partibus ad cor se confert, quodq; etiam ueneno superetur, & extinguatur. Nec eo argumento frigidi temperamento serpentes sunt iudicandi, quod scilicet hyeme immobiles, & fere exanimis suis in cauernis reperiuntur. quippe nulla alia de causa id illis accidit, quàm quod eorum natura, quæ calidissima est, id maxime refugiat, quod sibi contrarium sentit. Visitur hoc pariter in piscibus, qui cum frigidi natura sint, quàm primum ex aqua extrahuntur, æris calore necantur. Quin & uestiæ, quæ temperamento calidæ sunt, & siccæ, eadem ratione hyeme conficiuntur, nisi calidissimis recondantur locis.

Quorundam
opi. explosa.

20 Sed iam ictuum, uel morsuum uirulentorum curationem aggrediamur. In qua Dioscoridem, Paulum, Aëtium, & alios æterni nominis scriptores imitati, dicimus efficacissimum esse remedium, morsu uel ictu illatum uulnus continue ore sugere (sugentem tamen prius præparatum esse oportet) & subinde uenenum, uel uenenatum sanguinem expuere. Veruntamen id opus, meo quidem iudicio, perfici non potest, absq; magno sugentis discrimine. Nam si in aliqua oris parte, aut gingiuarum, linguæ, palatq; ulcusculum aliquod fuerit, quanquam adeo insensibile, ut cutim tantum occupet, ubi uenenum in os suctione reuocatum ulceris locum contigerit, & sanguini se admiscuerit, qui forati suctione facile è gingiuis per dentium connexus manat, dubitandum non est, quin illico sugenti perniciem inferat: itaq; fiat, ut qui alteri mederi uelit, sibi ipsi necem paret. Quin nec minus periculi immineret, si uenenatæ saluæ tantillum in stomachum descenderet. Neq; temerè hæc dicimus. etenim iam nos uidimus (ut superius in nostra in primâ, & uniuersalem huius libri præfationem commentatione retulimus) rusticum, qui cum fœnum quodam in prato secaret,

Virulætorum
ictuū, uel mor
suū curatio.

30 ret, fortè fortuna falce mediam secuit uiperam: & cum à trunco, quem manu imprudens sustulerat, in digito morsus esset, os uulneri statim admoit, & uenenatum exuxit sanguinem. quo facto repente mortuus concidit. Proinde scitè admonet Aëtius, ut caueant, qui sugunt, ne os habeant ulceratum. Porro ad hæc uitanda discrimina, recentiores galli uel gallinæ sedem plumis exuunt, & uulneri consultissime applicant, & demortuo primo, alterum substituant, idq; tandiu prosequuntur, quousq; uniuersa ueneni uis extrahatur. Cuius rei certum indicium habent, cum gallus postremo appositus non moritur. Aëtius Dioscoridem secutus, non modò gallinaceos, gallinasq; uiuentes dissectas, & adhuc palpitantes his morsibus commodè applicari tradidit; sed etiam quodlibet uolatilium genus, item iuuenum, tenellorumq; quadrupedum. Dehinc idem iubet, excitatis calidæ aquæ potu uomitibus, ualentiora dari antidota, nempe theriacam, & Mithridatis antidotum. Mirificam uim in hac curatione habent, quantum equidem experientia comperi, quinta nostra essentia, pariterq; oleum de scorpiombus, quorum parandi rationem in præfationis huius

40 libri commentario tradidimus: siquidem his tantum antidotis, imò nonnunquam solo oleo, nonnullos à uiperis demorsos sanauimus, paucis admodum horis, qui cum nullum uitæ signum præberent, tanquam deplorati iacebant. Nam tanta est horum partium tenuitas, ut momento uniuersum corpus percurrant, & subinde omne superent uenenum. Protulit Aëtius sarmentorum, & ficulnæ cineris uice, eam quæ è laurinis conficitur lignis. Cuius sententiam magis probandam censemus, quod hæc arbor suapte natura polleat aduersus uenena. Vbi uerò ueneni uis cõtumax reperiatur, & non nisi longo tempore euinci possit, est diligenter animaduertendum, ne icti unquam die ac noctu dormire sinantur, donec ueneni uis euauerit. quippe quod somnus (ut alijs in locis superius dictum est) uenenum maxime ad cor, & cerebrum ducat, & secum trahat. Multa præter hæc habentur remedia uulneri illinenda, ut calx uiua, oleo & melle subacta. hæc enim (ut Aëtius est author) omnibus uenenatis morsibus opem fert, præterquam ab aspidæ illatis.

50 Sunt & qui nigri ueratri recentem radicem in uulnus figendam consulant: quod hæc (ut equidem me experientia cognouisse fateri possum) uirus ualentissime extrahat. Quamobrem Tridentina rura cum iumentum aliquod à serpente igitur, statim perforato ibidem corio, præstantissimo remedio ellebori nigri radices in uulnus inserunt. Prosunt etiam magno iuuamento cepa, allium, porrum, asphodeli, & dracunculi radix elixa, contusa, & subinde theriaca, aut Mithridatio, & oleo de scorpiombus subacta, & illita. Non secus auxiliantur, iridis, ari, phu, utriusq; chamæleonis, lilij, hemerocallis, helenijs, fœniculi, smyrnij, gladioli, scillæ, sparganij, cyclamini, bryoniæ, utriusq; raphani, & bulbaceorum omnium radices, concisæ, ac decoctæ, & morsibus illitæ: quæ omnia sepe à nobis experta sunt. Conferunt præterea bdellium, Syriacum bitumen, pix liquida, castoreum, montanarum caprarum finum, euphorbium, sulphur urinæ admixtum, sal, nitrum, taurinum fel, oleracæ crucæ, utrunq; laser, galbanum, sagapenum, panacis lacryma, erica, hyssopum, origani omne genus, dictamnium Cretense, & Italicum, calamintha, conyza omnis, uerbenaca, haliacabum, satiuæ & agrestis ruta, sonchus tam aspera, quàm lauis, sisymbrium, sinapi, nasturtium, lepidium, iberis, thlaspi, aut in emplastris, aut in fomentis exterius adhibita. Quæ uerò pota, uel deuorata ualentissima censentur, ea omnia erunt, quæ in nostro in huius libri præfationem commentario longiori catalogo recensimus.

fuimus. tametsi priuatim ad uenenatos ictus præferantur Medica mala, & eorum semen: quin & echij, & uiticis, & ligustici, & pæoniæ, & hyacinthi: præterea uirides platani pensiles pilulæ, iuniperi bacca, conyza, chamædrys, scordium, chamæpitrys, echini terrestres caro, gallinaceorum & gallinarum cerebrum, leporis & equi coagulum ex uino potum, marinæ testudinis sanguis cum cymino, porri succus ex melle, nasturtium, maioris centaurij, gentianæ, albi dictamni, & superior gladioliradix, thlapi, pulegium, Cretense dictamnium, elichrysi coma, ranæ oleo incoctæ, & sale consperse, earundem ius, oleo & sale adiectis, & cerui genitale siccum, & in puluerem potum. Mirificum ac singulare remedium præstat illius herbe radix, quam Goritienses, ex eo quod serpentium moribus celeriter, & efficaciter medeatur, Serpentinam uocant, cuius historiam descripsimus libro secundo in coronopi mentione: hæc siquidem in puluerem ex uino hausta cochlearis mensura, à ueneno quouis serpente demorsos breui tempore sanat: neque ea solum ualet aduersus uirulentos ictus; sed etiam contra epota uenena. Iis frè uiribus pollent (ut quidam recentiores fatentur) flosculi illi syluestres roseo colore micantes, quos nonnulli syluestres garyophyllos uocant.

Theriaca laudibus à Galeno celebrata.

Porro Galenus libro de theriaca ad Pisonem, cæteris antidotis tam simplicibus, quam compositis ad uirulentorum morsus Andromachi theriacam prætulit his uerbis. Theriaca est procul dubio apud uniuersos homines celebratissimum antidotum, tum quod pollicito neminem frustretur, tum ob ipsius actionis efficaciam. Siquidem nullum unquam à feris, quæ hominem solent interimere, commorsum, hac statim epota periisse memoriæ est prodium. Nullus eadem præsumpta haud multo post morsu impetitus, belluæ ueneno ceu illam superante interiit. Quod subinde nonnulli prætores etiam, penes quos uitæ, & necis potestas est, experiuntur: atque medicamentum probare uolentes, an quod promittat præstare quoque possit, in omnibus iam ob praua quædam, & illegitima facinora ad mortem iudicatis, de ipsa faciunt experimentum. Nos autem cum in hominibus id non possumus, in alijs quibusdam animantibus idem facientes, ueram medicamenti probationem inuenire conemur. Nanque gallis, qui domi non enutriti, neque nobis sunt contubernales, sed potius agrestibus, & sicciorè præditis temperamento, captis, feras obijcimus, & qui inter illos non biberint ex medicamento, protinus intereunt: qui uerò biberint, conualescunt, & à morsu uitam retinent. Interdum uerò medicamentum num adulteratum sit, hoc quoque modo probare conuenit. Si epota theriaca, non purgetur, qui purgans sumpsit medicamentum, hoc ipso iudicamus antidotum esse præstantissimum, quoniam purgationem, ei qui medicamento usus sit purgante, impederit, ut tali experimento à ueri medicaminis inuentione nunquam aberrauerimus. hæc tenus Galenus. Cuius nimirum ætate qui prætorium in facinorosos exercebant iudicium, facile probare poterant num theriaca probatæ esset facultatis, an adulterina. Nanque pluribus in locis qui ob sua facinora mortis supplicio damnabantur, non semper capite, aut laqueo, aut quouis alio pœnæ genere necabantur, prout leges statuebant: sed sæpius in theatrum ducti, ut mitiori supplicio è medio tollerentur, aspidibus, & uiperis offerebantur demordendi. Huius rei testis est Galenus eodem libro ad Pisonem, ubi post enarratum Cleopatæ interitum sic inquit. Pluries in magna Alexandria sum contemplatus, quàm celeriter apides homines perimant. Cum enim aliquem hac pœnæ lege damnatum, humaniter, citòque uolunt occidere, adijciant ipsius pectori feram, iubentesque paululum ambulare, ita sine mora hominem tollunt è medio. Probanda igitur fuerit theriaca, præsertim quæ fit hoc tempore, antequàm ematur, uel alicui propinetur, in gallis agrestibus à feris sæpius enarratis demorsis, ut docet Galenus, aut in alio quouis animali: etenim in simijs (ut opinor) tutius & certius id experiri possent, quod simiæ magis cæteris hominem reserant. Narrant quidam antiquitus fuisse gentes in pluribus orbis partibus, quæ suapte natura cum serpentibus degabant, tractabantque manibus, nullo unquam ab his morsu accepto. Cuius rei testis est Plinius libro VII. cap. II. ubi ita scriptum reliquit. Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogones uocat, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita uenena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum saluæ contra ictus serpentum medeantur. Similis & in Africa genus Psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta. Horum corpori ingentium fuit uirus exitiale serpentibus, ex cuius odore sopirent eas. Mos uerò liberos genitos protinus obijcendi scuisimis earum. eoque genere pudicitiam coniugum expectandi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem propè interemptione subacta est à Nassomonibus, qui nunc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his, qui profugerant, aut cum pugnatum est, abfuerant, hodieque remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo inesse ijs uim naturalem eam. hæc Plinius. Veruntamen, ut author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, Marsi qui suo tempore extabant, contra serpentium uenena nullam utique propriam habebant facultatem: sed fraude quadam uniuersam decipiebant plebeculam. Ipse enim loco citato ita scribit. Circulatores hi nunquam congruo tempore uiperas uenantur, sed multo post uernationem, cum non amplius uigent. Captas autem ipsas crebro sibi ipsis assuefaciunt, & cibis non solitis enutriunt, imò carnes ipsis permittentes, & continuè mordere cogentes, ut uirus ex earum ore uacuetur efficiunt. quinetiam mazas quasdam obijciunt, quæ dentium foramina obstruant. Atque hac ratione morsus fiunt imbecilles, ut uidentibus magnum sit miraculum, talis ipsorum ad fraudem parandam artificij imperitiis. hæc Galenus. Cæterum id fraudis doliue genus, nostro etiam tempore locum habet, in his præsertim circulatoribus, & circumforaneis, qui ex diui Pauli stirpe (quod tamen planè mentiuntur) se prognatos prædicant. Quippe quod frè omnes Apuli sint ex Leccia urbe oriundi, aut ex circumstantibus locis. quanquam facile possunt originem duxisse à Marsis eorum uicinis, qui sexcentenis, aut fortasse millenis annis ante diuum Paulum extitere. Cauendum igitur fuerit ab eorum nugis: nam quicquid loquuntur, pollicenturque, id omne fraudulentè, & dolosè agunt. Capiunt enim uiperas abeunte iam hyeme, & ut magis ab earum moribus se tutentur, manus sibi perquam diligenter inungunt quodam unguento hac in uenatione ab ipsis experto. Unguentum illud conficitur ex oleo syluestris raphani semine expresso, dracunculi radice, & asphodeli succo, leporis cerebro, sabinæ folijs, lauri baccis, & alijs quibusdam ad-

Gentes turgæ à serpētib; eo rumq; ictibus medentes.

Fraus circumforaneorum, qui diui Pauli stirpem mentiuntur.

Adis. Affirmant eo unguento perunctos à serpentibus ici non posse. Quod ego facile crediderim, cum etiam apud

Nicandrum

Vnguentum
Nicandri.

- Nicandrum in thēriacis unguentum repererim, quo qui fuerit perunctus, à feris ici non possit. Nicandri uerba subiij-
ciam, quæ soluta oratione ita redduntur. Quod si in triuijs mista reptilia iam recens generantia sese, & rem secum
habentia, in ollam mittas, repones aduersum perniciosas noxas remedium. Inijcies autem in ollam illam cerebri, seu
medullæ cerui recens cæsi drachmas triginta: cotylas quatuor rosacei, cuius primam, mediam, & tertiam expressio-
nem unguentarij præcipuas, & solas numerant. Olei splendentis crudi totidem cotylas infunde, & cotylam ceræ
unam, atq; hæc in rotundo uase celeriter calefacito, donec liquefactæ serpentium squamæ mollescant. postea arte pa-
ratam molam recipies, & hæc omnia in unum mista turbabis, teresq; cum serpentibus. Longè autem spinas separa:
quandoquidē maleficum illis uenenum adhareat. Omnia porro membra ex hoc unguento inunge, tumq; uel in quānuis
uiam, uel grabatum etiam te tutò conferes, uel cū arentis æstatis tempore ad aræ opera cinctus, tridentibus pro-
10 fundum manipulorum aceruum disquisiueris. hæc ille. Capiunt igitur qui Marfos se faciunt, uiperas, aliudq; quoda-
uis serpentium genus hoc modo: captisq; statim caput salua perfundunt, cuius contactu non parum uilescunt, & ue-
neni feritatem deponunt, quod hominis salua facultate sit illis prorsus contraria. Cū autem in foro, ut miraculo-
sum de se spectaculum præbeant, ab his nullo ueneni incommodo demordi se facere uolunt, oblato prius illis duræ car-
nis frusto, id dentibus dilaniare cogunt, ut uirus, quod prope dentes quosdam uesiculis continetur, in mansam effunda-
tur carnem. Non desunt tamen qui etiam uesiculas illas forcipibus abscindant, ne amplius ueneno repleantur. Itaque
hac fraude uniuersam gentem decipiunt. Verum pulcherrimè horum fraus quandoq; detegitur, cū simul in eodem
foro plures eiusdem prauī generis homines contendunt, ut alter alteri primum locum præripiat, & summam apud
populum auctoritatem consequatur. Nam ij, ut quisq; se legitime ex diui Pauli familia ortum ostendat, uiperis, qui-
bus uenenum exemptum non sit, se inuicem dilacerat, præsumptis tamen suis fallacibus antidotis: quibus tandem fru-
20 strati, à ueneno uicti relictis uexillis, tanquam moribundi, suis è pulpitis in terram cadunt. Et certè nisi statim periti
medici illis opem ferrent, mortem sæpe immaturam oppeterent: licet etiam interdum occumbant, & animam caco-
dæmonibus, corpora uerò suis serpentibus deuoranda relinquunt. Equidem memini, cū essem Perusijs, me duos hu-
iusce generis circumfraneos uidisse in foro, qui in tribus corporis partibus à uiperis demorsi erant: & ij sanè ambo
periissent, nisi Carauitus ille Bononiensis chirurgicus, & præcetor meus, oleo nostro de scorpionibus eos inunxisset:
nec suus illis profuisset lapis, quem uendunt, & omnibus præferunt, aduersus omnia uenena. Quemadmodum idem
non profuit ijs, qui Tridenti inuicem in foro demorsi, & ueluti mortui in hospitium delati, prædicto oleo sanitati re-
stituti fuere, magno quidem amborum discrimine, ac dedecore. Sunt qui dicant eum lapidem, uel potius terrā obigna-
tam à Melite insula allatam, quam omnibus præponunt antidotis, uim omnino aduersus serpentium uenena efficacem
habere, quemadmodum & ea, quæ à Lemno insula Lemnia uocatur. Veruntamen ubi ab aspidē, uel uipera quis fue-
30 rit demorsus, parum uel nihil proficit: quamobrem credendum minime fuerit, panem uel uinum, quibus suas ijs ada-
murmurant cantilenas, eos qui sumpserint, tutos à serpentibus, & alijs id genus uenenum eiacularantibus, ad integrum
usq; annum seruare posse. Quandoquidem nouimus nos, qui hoc pane deuorato se tutos à serpentibus existimantes,
serpentium uenationi se dedere: sed ab ijs tandem demorsi huius admurmurati panis opinione falsi interiere. Non
tamen eam inficias, quin aliqui reperiantur, quibus quedam ea à coelo facultas tributa est, ut à serpentibus non mor-
deantur. Siquidem noui ego plures, qui simpliciter, nulloq; artificio aut uerbis aspides, & uiperas quotidie capiebāt,
nec unquam ab ijs icti fuere. quānuis serpentes ab ijs modo pedibus calcati, modò manibus compressi fuerint, ac diu-
tius in nudo eorum sinu gestati. Neq; præterea negauerim, serpentes non posse carminibus, & incantationibus com-
pelli, quod plurimis id constet experimentis. Cæterum, ut nihil quod ad curationem ictuum uirulentorum facere
possit, à nobis prætermittatur, qui omnia quæ scimus, ingenuè docemus, non uerebor prodere memoriæ (etsi id sciā
40 ad medicos non spectare, neq; ab ipsis recipi) quoniam pacto in Romano agro senex quidam eremita amicus meus, à
feris ictos sanabat, ipsis absentibus agris. Cū enim quis è circumstantibus populis à serpente demordebatur, id per
nuncium eremite significabant: tum is interrogabat nuncium, an medicamentum icti loco cibere uellet. Quod si id
se facturum respondebat, iubebat ille, ut dextrum pedem calceo denudatum solo sisteret, & cultello totius pedis uesti-
gio lineam circumducebat: deinde iubebat pedem auferri, & intra spatium lineæ signatæ cultelli cuspide hæc uerba in-
scribebat. CARO CARVZE, SANVM REDVCE, REPVTA SANVM, EMANVEL
PARACLETVS. mox terrā eodem gladio abra-debat, ita ut omnes abolerentur characteres: abrasum pulue-
rem fictili quodam paruo aqua pleno excipiebat, ibiq; tantisper dimittebat, donec terra subsideret: demum nuncij
interula aquam percolabat, & cruce signatam illi bibendam præbebat. Sed certè mirum est, quod eadem hora ictus
sanabatur, qua nuncius potionem illam sumpserat, ut mihi planè compertum est, & omnibus illius regionis incolis.
50 Hæc est curatio in uirulentos ictus, qua utebatur ille eremita. qui mihi sæpius dixit, hoc esse maius secretum, efficax
cuiusq; remedium, quod habeant ij, qui suam originem in diui Pauli familiam falso referunt.

Curatio secū-
dum quēdam
eremitam.

Σφήκες, καὶ μέλισσαι. VESPAE, ET APES.

CAP. XLI.

INTER ferientium venenatorum notas, nihil de vespis, & apibus articulatim digessimus, quod
conspiciæ omnibus sint, & nihil excellens, aut notatu dignum in his obseruetur: inter remedia ta-
men earum meminisse non fuit alienum. Igitur aduersus vtrarumque ictus prodest illita malua, &
hordeacea farina cum aceto, ficulneum lac in vulnus instillatum, & muriæ, aut aquæ marinæ fots.

ET SI uesparum, & apum ictus nemini unquam attulerit necem; cum tamen dolores molestissimi inde quando
que oriantur, non alienum, neque inutile fuerit ea nosse medicamenta, quibus faciliè ijdem mulceri possint. Quamob-
rem

Vesparum, &
apum ictus, &
remedia.

rem iam dictis à Dioscoride remedijs ea addenda duximus, quæ priuatim scribit Aëtius lib. XIII. sic inquit. Si quis ab apibus, & uespis illæsus permanere uelit, eum maluæ folia cū oleo illita, & eruca, siue bruchus cum oleo illitus asseruabunt. Quandoquidem uerò quidam ab his clanculum percussi, ob dolorem perturbantur, putantq; se à maligno aliquo animante petitos esse, necessarium existimo prius ostendere quæ signa horum ictus comitentur. Hos itaq; qui ab apibus punguntur, dolor ictus consequitur, & rubor loci, cum tumore partium in ambitu sitarum: stimulus autem omnino in percusso loco reperietur. Eadem etiam hos, quos uespa pupugit, concomitantur, sed intensiora: uerum stimulus uespa in percusso loco non relinquit. Auxilium autem utriq; ferunt luto, aut stercore bubulo eis illito cum posca: aut maluæ folijs impositis cum posca: aut cimolia cum malua & posca: aut sesamo cum posca. Naturaliter autem opitulatur ueneranda, & uiuifica strombi conchylj imago in sigillo ferreo exculpta, & loco ictus appressa: non enim permittit amplius inflammationem generari. In potu præterea ipsis foliorum lauri tenerorum drachmas duas cum uino austero præbeto. hæc Aëtius. Cæterum compertum est, dolorem statim sedari illitis muscis prius contritis. Id quod similiter præstant thymbra, melisophyllum, & sisymbrium.

Φαλαγγία. PHALANGIA.

CAP. XLII.

DE MORBIS à phalangijs locus quidem ipse, quasi ab impacto aculeo rubet, non intumescens, nec per ambitum calidus est, sed mediocriter humescit: ubi uerò contrariorum occurso refrigit, consequitur corpore toto tremor, distentiones poplitum, & inguinum, conuulsionibus non dissimiles. in lumbis collectio exoritur, & perpetua vrinæ libido lacescit, multaue reddendis excrementis colluctatio. vniuersa cute frigidus sudor emanat, collacrymant oculi, offusisq; nebulis caligant. Horum ictibus ficulneum cinerem adiecto sale trito, & uino imponere oportet: aut radicem syluestris punicæ quàm tenuissimè tritam: aut aristolochiam cum hordei farina, & aceto subactam. Vlcera aquæ maris proluenda, aut apiastri decocto, foliaque eiusdem illinenda. Lauacris perpetim utendum, & propinandum abrotoni semen, anisum, aristolochiam, cicer syluestre, cuminum Aethiopicum, cedrides tritas, platani corticem, & trifoliæ herbæ semen: priuatim autem, singulorum exijs binas drachmas dare cum uini hemina conuenit. item myricæ fructus, & chamæpityos, & uiridium cupressi pilularum decoctum, admisto uino. Sunt qui fluuiatilis canceri expressi succum cum lacte, assumpto apij semine, confestim molestijs liberare prodant.

Phalagiorum
genera ex Aëtio.

PHALANGIORVM genera quanquam plura à ueteribus describuntur; tamen Aëtio libro XIII. cap. XVIII. sex tantum numerantur, his uerbis. In phalangiorum genere primum quidem rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalum, sextum scolecium appellant. Ac primum quidem Rhagium, id est, acineum, figura rotundum est, colore uerò nigrum, acini uæ nigræ similitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uerò ex utraque parte quàm breuissimos. Alterum uerò Lupus appellatum, muscas perdit, eisq; pascitur: ac corpus quidem habet latum, & uolubile, partes uerò circa collum ipsis incisæ sunt: amplius autem & os eius eminentias tres habet. Tertium autem Myrmecium, hoc est, formicarium dictum, formicæ maximæ assimilatur, colore fuliginoso: corpus uerò eius uelut astris quibusdam insignitum est, maximè circa dorsum. Quartum deinde Cranocolaptes, sublongum est, & uiride, stimulusq; iuxta collum habet, atq; si in quem irruat, locos circa caput petit. Quintum Sclerocephalum dictum, caput habet saxeum, & obduratum: lineamenta uerò per omne corpus similia animalibus illis, quæ circumuolitant noctu lucernas. Sextum autem Scolecium siue uermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maximè circa caput. Atque hæc quidem species phalangiorum enumerantur. hæcenus Aëtius. Qui tamen cuiuscunque phalangij notas, & indicia seorsum non descripsit (genus enim diuersum diuersa quoq; parit symptomata) sed omnia in commune simul collegit.

Phalag. genera,
& morbus
notæ ex Nicandro.

Quamobrem si particulatim cuiusque phalangij indicia per se scire cupimus, Nicandrum consulamus. Is siquidem in theriacis præter id quod plura, quàm fecerit Aëtius, phalangiorum genera reddit, singulorum etiam priuatim indicia describit suis uersibus, qui ita paraphrastice in Latinum uertuntur. Opera iam nunc noxij considera phalangij, signaq; eius uorsus. Primus itaq; splendidus Rhox appellatur, niger planè, accumulatis pedibus prorepens, medium uentrem ore, & dentibus septum habens. Cui ab hoc inflicto fuerit uulnus, perinde corpore apparet atque si nihil quicquam sauciatus foret: oculi uerò inferiori parte rubescunt, frigus iuxta in corpore adhæret, infigitur, statimq; color, & membra hominis à supernis ad ima uergere uidentur: neque penis semine uidus demittitur, sed lumbos occupans ita frigus genuum nexus dissoluit. Asterion iam secundum obserua, in cuius dorso pingua quædam refulcent, ac lucidæ in corpore uirgulæ. Percussus ab hoc inexpectatus horror cum flamine quodam adoritur, caput uerò somnus grauat, genuum & membrorum nexus, & imbecillitas fit. Cyaneum aliud sublime, crinitum, & asperum æqualiter est. Difficilem corpori infert illud puncturam, quodcunq; labefastauerit, corq; graui languore succumbit: Nox & caligo tempora circumstant, uomitumq; edit è collo lubricum, ab araneis telis nō multum distantem, adeoq; tandem interitum subministrat. Ab hoc alius est Agrostes, qui specie sua lupo similis est, muscarum interemptori, qui apum obseruator est, culicum qui psenes dicuntur, & æstrorum, & omnium quæ ad telam ipsius peruenerint. Hic imbellè plagam, & uanum uulnus homini infligit. Quod autem Dysderi, siue sphaecum appellant, rutilum satis, uespa crudis uescenti persimile. Hic si quempiam uulnerarit, ingens è uulnere tumor erigitur: morbi etiam quidam ad genua, aliàs etiam neruorum cordis, & uenarum languentium trepidatio, aliàs uirium destitutio, ut percussus sæpius domet, atq; interimat. Extremi maleficij animal, somnum adferens, qui hominem quiescere ab huius seculi

culi laboribus faciat. Est præterea Formicarium dictum, quod formicis planè simile sit, collo quidem rutilum, reli-
quum corpus nigredini ex putredine factæ, par est, undique latum, stellatum dorsum, punctisq; distinctum gerens, cui
subcinericium tempus ad modicam ceruicem attollitur. Atque ex hoc phalangio dolores priorum similes uenenatorum
ueniunt. Sunt & alia parua phalangia scarabeis similia, quæ in agris inter legumina sua carpunt pascula. Horum cir-
ca cruciantem morsum tubercula, & pustula exurgunt, cor oberrans furit, lingua inconditè obmurmurat, oculi
etiam subuertuntur. Educatur in Aegypto in perseæ folijs, quem Cranocolapten dicunt, phalænæ similis, quæ cir-
cum lucernas cum impetu uolitat nocte. Eius horribile semper caput incessanter nutat, uterus autè grauatur. Hic ubi
cuiuspiam stimulum infixerit, quem ceruice tenuis gerit, facile sanè citra omnem laborem ad interitum ducit. hæc Ni-
cander. A quo tamen in hoc dissentit Aëtius, quod sclerocephalum ijs simile fecerit bestiolis, quæ noctu lucernas
circumuolitant, Nicander uero huic cranocolapten comparauerit. Sed iam ea prosequamur, quæ de phalangiorum
ictibus tradidit Aëtius, qui loco superius citato sic habet. Quæ percussos à phalangijs concomitantur, communia sunt
iuxta magnitudinem, & paruitatem discreta. Morsus porro tenuis est, ut uix conspici possit: tumor autem liuidus;
quibusdam etiam rubicundus: frigiditas adest circa genua, lumbos, & scapulas, nonnunquam uero totum corpus ag-
grauatur. amplius & dolor asiduus adest, tremor, pallor, uigilia. Quibusdam uero pudendi tentigo, & circa caput
pruritus, aliquando etiam circa suras: oculi humecti, & lacrymantes, ac caui, & uenter inæqualiter eleuatur. In-
tumescit autem uniuersum corpus, faciesq; & maxime circa linguam partes, adeo ut impedito sermone balbutiant
demorfi. Quibusdam uero urinæ emittendæ difficultas adest, cum pudendi tentigine, & dolore. Si uero minxerint,
aquosæ ipsorum sunt urinæ, quædam aranearum telis similia in se habentes, & uomitus quoq; similis. aliquando uero
& per uomitum, & per uentrem talia excernuntur. Cæterum in calidam aquam demissi, dolore leuati sibi uidentur:
post uero è balneo egredientibus intentum dolet pudendum. Senioribus uero pudendum plurimum laxatur, ac mini-
mè intenditur. Atque hæc quidem communiter ad omnium ictus sequuntur. Si uero cranocolaptes aliquem percusse-
rit, caput magis dolet, & uertigines consequuntur, frigus continens, delirium, corporis iactatio, & uentriculi pun-
ctiões. Omnes autem à phalangijs percussi iuuantur asiduus balneis: ictus etiam locus ex trifolij bituminosi decocto,
cum oleo proluitur, totum uero corpus ex cerato liquidissimo pinguescit. Iuuantur etiam fomento spongiarum in ca-
lido aceto tinctarum, & plage continuè adhibitarum. Cataplasmata autem eis conueniunt: bulbi, sanguinaria, por-
rum, furfures aceto incocti, hordeacea farina incoctis cum ea in uino aut melle lauri folijs, ruta, grossi, caprinum
stercus cum uino, amaracus cum aceto, syluestris ruta cum aceto, & cyperus. hæcenus Aëtius. Cæterum Diosco-
rides uarijs in locis huius totius operis de medica materia plura alia medicamenta intus in corpus sumenda aduersus
phalangiorum morsus commemorauit, præter ea quæ hoc capite speciatim retulit. Ea autem sunt, si summam collig-
gantur, myrti baccarum succus ex uino potus, succus item foliorum mori cyathi mensura, lixiuum è fici uel caprifici
cinere paratum, asparagi radicum decoctum, agrestis lactuca, coris semen, hederæ succus ex aceto potus, ruta ex
uino hausta, hieracium, dauci semen, melanthium drachmæ pondere ex aqua potum, aparine, melissophyllum, &
phalangium herba ex uino pota, pentaphyllum, hyacinthi radix, & sedum minus. Quæ uero ad idem exterius illi-
nenda commendauit, hæc sunt, nullus piscis dissectus, maluæ decoctum, aqua marina, & marinorum iuncorum te-
nella folia. Nec desunt composita medicamenta ab authoribus tradita. quæ si quis uidere & habere cupit, Galenum
consultat libro secundo de antidotis, ubi ualentissima describuntur antidota ad phalangiorum ictus, è pluribus ueterum
clarissimorum uenenorum monumentis excerpta. In summa tamen legitima theriaca, & Mithridatium contra pha-
langiorum uenenum cæteris præstantiora censentur. Sunt etiamnum in phalangiorum genere recensendæ, quæ no-
bis in Hetruria TARANTULAE uocantur. Quarum historiam, & admiranda symptomata superius libro se-
cundo abundè retulimus, cum de phalangijs differeremus. Quinetiam inibi docuimus, quo modo ab ijs icti curentur
musicis instrumentis, ductisq; quàm longissimis tripudijs. quare eo se conferre poterunt, qui hæc scire desiderant.

Phalagiorum
ictuum signa,
& curatio ex
Aëtio.

Tarantulae ue-
nenum, & re-
media uide li-
bro II.

Σκολοπενδρα. SCOLOPENDRA.

CAP. XLIII.

SI SCOLOPENDRA, aut dicta ophioctene, morsum intulit, locus per ambitum liuore su-
gillatur, & computrescit: interdumque, licet rarò, sæculentus, atque ruber cernitur. A morsu ipso
exulcerari locus incipit, ulcusque id negotium exhibet, ferè remedijs inuictum: præterea toto corpo-
re prurigo sentitur. Hæc ubi morsum infixit, sal quàm leuissimè tritus, ex aceto uulneri insparge-
ndus, aut ruta syluestris superponenda. Locus acida muria fouendus, & danda in potu aristolochia
cum uino, aut serpyllum, aut calamintha, aut ruta syluestris.

TERRESTRES Scolopendras Hetrusci centipedas uocant. Sunt enim in Hetruria omnibus uulgaris noti-
tiæ uermes, innumeris utrinque pedibus refertæ, colore subrufo: diuerso quoq; genere constant. Cæterum ea tantum
ictu uenenum relinquunt, quæ quòd morsu serpentes interficiant, ophioctenæ appellantur, quarum tantum existima-
mus hoc loco meminisse Dioscoridem. Veruntamen quæ in uniuerso genere eæ sint hæcenus compertum non habeo.
Quibusdam in regionibus tanta copia increuere scolopendræ, ut fugatæ ab eis populi, proprios deseruerint lares.
quod Arerietis contigisse scribit Theophrastus. Progreditur scolopendra tam in anteriorem, quàm in posteriorem
partem. Idcirco scribit Aristoteles lib. IIII. cap. VII. de historia animalium, quòd dissecta Scolopendra altera
parte in caput, altera in caudam mouetur, & serpit. Vnde uidetur existimasse Nicander, hanc bicipitem esse, ut eius
uerba in theriacis innuunt, cum inquit. Modicæq; pemphredon, bicepsq; scolopendra. Cuius euntis alæ, ut remi nauis,
festinant. Non ineptæ quidem Nicandri comparatio: nam scolopendræ pedum multitudine uelociq; motu triremem
repræ-

Scolopendræ
uenenose cõ-
sideratio.

Scolopendræ
morsus reme-
dia.

representant. Harum morsibus (ut Dioscorides ait) auxiliantur asphodeli semen, & flores ex uino poti. Quinetiâ (ut scribit Aëtius) ea omnia scolopendræ ictibus medentur, quæ priuatim muris aranei morsibus conueniunt, de quorum curatione paulò inferius dicemus. Præferunt antiquorum nonnulli cinerem aceto subactum, & uulneri illitum, item scillâ: præterea pælegium, rutam, & mentham ex uino potam. De marinis Scolopendris tradidimus superius libro secundo. Nec tamen mihi compertum est, aliam noxam ab ijs inferri, quàm ingentem pruritus ijs tantum partibus, quibus inhaerint (ut scribit Aristoteles, & Dioscorides) earum erucarum more, quæ pilis horrent, & quæ præsertim in pinu uitam agunt.

Σκορπίος. SCORPIO.

CAP. XLIII.

SCORPIONIS morsu inflammari statim incipit locus, & indurescit, ac intentus rubet, vicissimque dolore premitur: modò siquidem exæstuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, & aliquando meliusculè habet, aliquando recrudescit. Consequitur sudor, horroris sensus, & tremor. Extremæ corporis partes refrigerant, inguina extolluntur, per sedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor membra decolorat, & dolor, tanquam ex pungente acu, per vniuersam cutem sentitur. Percussis præsentis est auxilio ficulneum lac in vulnus instillatum. Scorpium ipse, qui ictum vibrauit, tritus, & percussio loco impositus, suæ plagæ remedium est, ob cæcam quandam naturarum (ut constat) discordiam, quæ antipathia appellatur. Præterea tritus, & impositus cum sale, lini semine, & althæa, scorpium conuenit. Sulphur ignem non expertum, resina terebinthina exceptum, & emplastri modo adiectum, auxiliatur. Itidem galbanum ad splenij formam ductum, & calamintha, quæ trita illinatur, & farina hordei in uino parata, in decocto rutæ. Semen trifoliæ herbæ tritum, & vulneri iniectum opitulatur. Hæc ad affectum locum pertinent. Post hæc quàm efficacissimis potionibus utendum, cuiusmodi sunt aristolochiæ, præsertim corticis binæ drachmæ cum uino, tusa gentiana, & pulegium decoctum, & baccæ lauri pauco numero tritæ, & calamintha cum posca, in qua magnopere discoqui debet: cupressus cum uino, & ruta, nec secus ficulneum lac: laferpitium, si adsit: sin desideretur, peucedani succo utendum. Efficax est potum trifolij, & ocimi semen. Horum autem omnium uicem pensat iugis lauacri usus, euocatus sudor, & dilutæ uini potiones.

Scorpionum
genera ex Ni-
candro.

PLURA, ac uaria antiquis numerantur Scorpionum genera, ut latius libro secundo diximus, quorum alij multum, alij parum suo ictu efficiunt. Porro Nicander in theriacis scribit eorum octo reperiri genera, his uerbis. Age dum aculeo dolorifico armatum scorpionem canam, eiusque tetricum genus. Quorum primus albicans, neque fonticus, neque lethalis est. Sed cui rutilæ genæ micant, calorem flagrantemque mortalibus furorem incussit, quo malo homines horrore concutuntur, & frigore, perinde ac qui febre diuexantur, & acri siti incenduntur. Qui liuidus est, malam trepidationem, & motionem tribuit hominibus, quos percusserit, qui ceu attoniti, & uani, & stultirident. Alius uiridante colore, qui simul ac corpus hominis concusserit, tremores, & frigora illico admittit, acrisque grandæ talibus uidetur circumstare, etiam si sol ardentissime radijs suis flagret. Talis tantæque eius stimuli afflictio, cuius uertebre nouem (lego septem, cum non plures scorpionum caudis inesse comperiantur) iuncturis connexæ apice suo nocent. Alius liuido colore, ingentem aluum gestat, latumque: herba enim uescens, semper insaturabilis manet, corpus etiam hominis exedens, inguini insolubili ictu nocens: tam uehemens eius genus, & ori morsus insitus, infixusque est. Deprehendes itidem similem scorpionem litorali seu marino cancro, qui albentes algas fluctumque maris decerpit pascendo. Alij rursus incuruis æquales planè paguris uidentur, corpore grandes, chelis, & forcipibus æquè solidi, atque paguri, qui in saxosis cauernis demorantes sibi timent. quinetiam è paguris tales scorpiones, genus & ortum suum dicunt. Nam cum rupes, tenuesque multum strepentis maris reliquerint algas, eos ex mari inescantes piscatores extrahunt. At paguri se peti ea uenatione sentientes, murium rimas, & nidos subeunt, ubi prolem perditricem habent, ibique è mortuis tandem paguris scorpium nocentes per foramina ista generantur. Postremo melichlorus tibi animaduertendus, cuius summum uerticillum prænigrum est, inextinctamque noxam infligit, hominibus certè insensissimus ille obliquo gressu corpus flammæ simile commouens: pueris uero, & natu minoribus celerem interitum adduxit: quibus & circum terga densæ alæ expanduntur locustæ fruges rodenti non dissimiles. hæcenus Nicander.

Scorpionum
ictus, & cura
tio ex Aëtio.

Cæterum scorpionum ictuum indicia, & curationem conscripsit diligentissime Aëtius lib. XIII. cap. XIX. sic inquit. A. Scorpium percussos uehementissimus plagæ dolor consequitur, frigiditasque, ac tensio, et stupor: circaque plagam, & totum corpus frigidus sudor: & his, qui iuxta infernas partes percussi sunt, inguina excitantur, ac intumescent: qui uero circa supernas, locus sub alis. Et hæc quidem leuiter percussis adsunt. Validius autem ictis ardor circa plagam adest, quemadmodum in ambustis, & uerrucarum instar formicarum eruptio circa labra, & totum corpus, ut grandine se impeti putent. Facies distorquetur, sordes circa oculos adsunt glutinosæ, & lacrymæ uiscosæ: durities articularum, anusque procidit, cum egerendi cupiditate: spuma circa os est, et uomitus largus, singultus, conuulsiones opisthotonicis similes. His igitur serpyllum, althææ radicem, & elaphoboscum bibendum præbeto. Præter opinionem autem facit elaphoboscus, tum uiridis comesta, tum sicca pota. Cochleam item hortulanam maxime accipito, eamque unâ cum operimento tritam, plagæ imposito, & confestim sedabis dolorem. Idem etiam uermes terreni facere dicuntur. Prodest præterea fluuiatilis cancer tritus, addito lasere, in uino potus. Confert uerbenaca recta, aut uiridis cataplasmatibus modo imposita, aut sicca in puluerem pota. Conducit etiamnum puluis ex æqualibus partibus

partibus cumini, melanthij, et uiticis seminis confectus, & drachmæ pondere ex uino potus. Datur, & pastinacæ semen, quin & ponticæ nuces: quippe hæ non modò in cibum sumptæ; sed in cingulo quoq; gestatæ, gestantem ab omni scorpionum ictu tutum reddunt. hæc ex Aëtio. Commune & uulgare remediū est plagam perungere ipsorum scorpionum oleo. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, cuius antea sæpenumero mentionem fecimus, hæc in curatione maximopere conueniet. Scorpionum ictibus Dioscorides præter ea medicamēta, quorum hoc capite meminit, hæc quoq; sparsim in superioribus libris mederi tradidit: nempe amomum melle subactum, fluuiatiles cochleas, nullum piscem recentem, sinaridem muria asseruatam, diuulsas lacertas, domesticos mures concisos, tritici farinam uino aut aceto subactam, sonchi & intubi succum, ocimum polentæ admistum, amaracum ex sale & aceto, hieracium, laserpitij lacrymam, melissophyllum, chamæpitryn: uerbasci illius folia, quod tantum aureum florem gerit, leucioij aurei semen: & polemonie radicem, cui tantam uim contra scorpiones inesse quidam tradunt, ut ij ab his nō feriantur, qui eam gestauerint: quos, si fortè percussi fuerint, nihil tamen molesti passuros affirmant. Et hæc omnia prosunt tantum uulneri illita. Quæ uerò pota, uel deuorata auxilium præstant, eiusdem testimonio, hæc erunt: fluuiatiles cancri triti, & cum asinino lacte poti: asinorum & equorum, qui in pascuis degunt, simum liquatum in uino, & potum: oxylapathi, & oxalidis semen ex uino aut ex aqua potum, agrestis lactuca: abrotoni hortensis, pastinacæ, hyacinthi, & urticæ semen: quin & olusatrum, & heliotropium, & cardamomum, & myrrha, & myrti baccarum uinum. E quibus omnibus cum plura possint confici antidota, pro uaria medicorum intentione, non operæpretium putato, nos hac in re longiorem moram ducere, ut quæ potius peritissimi cuiusq; iudicio sit relinquenda.

Remedia alia
ex Diosc.

Τρυγῶν θαλάσσια, σκορπίος καὶ δράκων θαλάσσιοι. PASTINACA MARINA,
SCORPIO ET DRACO MARINI, CAP. XLV.

SI MARINA pastinaca percussit, protinus accidunt molesti dolores, assidue conuulsiones, lassitudo, & imbecillitas, mens percussis labat, postea obmutescunt: oculi caligant. Percussus autem locus in ambitu cum uicinis partibus denigratur, & ita obstupefcit, ut tangentem non sentiat. hunc si quis premat, atra sanies, crassa, & malè olens excernitur. Ei qui marina pastinaca icitur, omnia, quæ de uiperarum morfu paulò pòst referemus, simili modo conueniunt. Peculiariter autem ictus à marino scorpione, & dracone inferuntur, qui molestos cruciatus cient: interdum autem, sed rarò, nomas excitant. Quibus absinthij, saluiæ, aut sulphuris ex aceto triti potio subuenit, Ipsi etiam dissecti, vulneribusque impositi, sui cuiusque ictus remedio sunt.

QVI à marina Pastinaca percussi sunt (ut testatum reliquit Aëtius) his uulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor. Acutum enim, & firmum habet aculeum, quo uehementissima ui in altum impulsio, nerui sauciantur. quapropter in aliquibus mors derepentè totum conuellès corpus comitatur. Narrant quidam, quòd si quis caudam pastinacæ, quæ ictum intulit, auferat, & in arborem maxime quercum, suspendat ac figat, ipsam quidem arborem arefcere, ægrum autem sanari, atque id iuxta contrariæ affectionis, & remediij rationem contingere. Id quod etiam asserit Nicander in theriacis, his planè uerbis. Trygonem, hoc est, pastinacam, itidem maleficum, mareq; uastatē draconem arcere noui. Dolore autem sic hominem afficit trygon, cum oblongis sagenis defatigatum piscatorem aculeo suo ceciderit: uel etiam ramis arboribus infixus fuerit. nam tum arbor ea fit obscurior, ignobiliorq;. Siquidem ab huius morfu, ceu solis æstu, eius & radices perditæ unà cum folijs flaccidæ redduntur, & arefcunt: homini uerò caro putredine imminuitur. hæc Nicander. Ceterum auxilium sentiunt percussi, ut Aëtius inquit, ubi stupor, & refrigeratio totius corporis consequatur, ex calidis illitionibus, & consimilibus cataplasmatibus. Propriè autem fursures aceto incocti, & pro cataplasmate impositi eis auxiliantur, & ipsum adeò acetum pro fotu affusum maxime prodest. Magis autem conueniunt eis attractoria, & quæ tenuium partium sunt, ac calida. quo nimirum per attractoriam facultatem uenenum ex profundo attrahatur, & per calorem frigiditas mitigetur, & quæ tenuium sunt partium, in altum proreptent. Ad hanc igitur rem in promptu habebis apta, sulphur uiuum urina ueteri subactum, marrubium, lauri folia, echium, radicem panacis, saluiam, & similia. At uerò si hæc desiderentur, fermentum acidum cum liquida pice emollitum imponito: mirabiliter enim auxiliatur. Dato item lauri decoctum, aut succum Cyrenaicum cum myrrha magnitudine fabæ, ac modico pipere terito, ac dato cum uino: aut silphium, aut laser ex uino: aut succi fici guttas quinque, cum tribus serpylli granis bibendas præbe. Hæc Aëtius aduersus pastinacæ marinæ ictus auxilia reddidit. Ad quos præterea commendatur saluiæ decoctum continuè pluribus diebus potum: quin & scordium in puluerem tritum, & ex sui ipsius decocto potum, itemq; uerbenaca. Non tamen ob id prætermittenda est theriaca, aut Mithridatis antidotus, aut quinta nostra essentia, cuius iam sepe meminimus. Porro Nicander quoq; nonnulla remedia protulit, quæ hæc sunt. Anchusæ folia, quinquefolium, rubi flores, arctium, oxalis, lycopsis, ordilum, chamæpitys, fagi cortex, agrestis pastinacæ semen, terebinthi fructus, phycus marinus, adiantum, smyrnium, eryngium, libanotis, cachry, & utrunque papauer.

Pastinacæ marinæ ictus signa.

Pastinacæ ictus remedia.

Μυγάλα. MVS ARANEVS.

CAP. XLVI.

A' M V R E araneo percussis, circa morsum in orbem inflammatio exoritur, nigraque pustula, diluta sanie turgens, exurgit: proximæ partes liuent. Rupta pustula, depascens ulcus, non ei dissimile, quod serpit, occupat. Intestinorum quoque tormina, difficultas urinæ, & frigida asperginis ofusio

fusio consequuntur. Huius moribus auxiliatur ex galbano splenium, per se vulnere exterius impositum, ut medicamento modo aceto tritum, & hordeacea farina cum aceto mulso illita. Quinetiam mus ipse, qui morsum intulit, si dissectus apponatur, ictus sui veneficia luit. Resistant quoque acini dulcis punici decocti, & illiti: item porri, & allia contrita, necnon aquæ calidæ fots: sed hæc ad locum pertinent. Prodest potum abrotoni decoctum, maximè si in uino detur. præterea serpyllum, & galbanum, & eruca vino madefacta: recentes cupressi pilulæ cum aceto, & cyclaminus ex aceto mulso, & pyrethrum cum vino, & chamæleonis herbæ radix. Nec desunt, qui literarum monumentis tradiderunt, tritum murem araneum contra suos ictus commodè bibi. Quam historiam apud alios inuentam, dignam duntaxat censuimus, quæ adnotaretur. Alij asseuerant, demorsum non aliàs exulcerari, nisi prægnans mus araneus fuerit: tum sanè auxiliari ferunt.

Muris aranei
morsus notæ,
& curatio.

QUANQUAM Mus araneus, qui, quod colore mustelæ sit similis, Græcis μυγάλη dicitur, ab omnibus inter uenenata numeratur; attamen in agro Tridentino is nullam morsu infertnoxam, quemadmodum nec scorpio. Historiam eius superius libro secundo retulimus. quare iam ad eius morsus notas, & remedia progrediamur. Demorsus itaq; ab eo (ut Aetius inquit) uulnera manifesta fiunt: quadrifido enim ordine illata uulnera conspiciuntur: & sanguis quidem primùm purus promanat, paulò post uerò saniosus. animal enim ipsum putrefactione occidit. Consueuerunt etiam bullæ insurgere, quas si quis dirumpat, carnem subiacentem fæculentam offendet, & fistulis disparatâ. Inflatio autem sequitur demorsos. Cæterùm hoc animal frequentius ad testes insilire solet, eosq; uerbere impetere, nō hominis modò; sed cuiusque etiam bruti animantis. Auxilium autem ferunt cum ob putrefactionem periculantur demorsi, post prædicta communia remedia, lauri tenella folia, unius aut duarum drachmarum pondere, trita & ex uino pota. Conueniunt etiam ipsis omnia communia uenenorum remedia è uino dulci in potu sumpta. In pecoribus uerò & iumentis illa ipsa cum aqua trita; naribus infunde: est enim ipsis præsens remedium. Vnde etiam hominibus similiter in potu exhibeto. Morsus porrò cumino, & allio, putamine extrinseco non abiecto, cōtegatur. Eadem etiā cum oleo trita assiduè ac diligenter locis circumfisis illinantur. Si uerò ruptæ fuerint bullæ, & ulcera oborta, acida muria proluatur locus, aspergaturq; subinde usti hordei puluere. Verùm non rumpentur, nisi prægnans fuerit mus araneus, qui morsum inflixit. Quod si exulcerentur, mali punici dulcis putamen coctum tritum erit imponendum, & ulcera ex eodem decocto, aut magis myrti decocto proluenda, fouendaq;. Strato uerò inquit, in muris aranei morsu primùm scalpello, circumquaq; uulnerandum esse locum, & murem subinde araneum ustum cum aceto imponendum, aut sinapi tritum, & aceto exceptum. In potu uerò opem ferunt panax, eruca, capparis cortex, gentianæ radix, & recta uerbenaca, omnia ex uino pota, aut in cataplasmatæ conformata, & moribus illita. Profunt & maluæ folia imposita, & magna antidota potui data.

Εἰδὼς. VIPERA.

CAP. XLVII.

SI VIPERA momordit, corpus intumet, uehementer arefcit, subalbidumque colorem concipit. Sanies à vulnere profunditur, primùm subpinguis, mox cruenta. pustulæ adustis similes erumpunt: & antea depascens ulcus, quod in proxima repens, non summa modò corporis; sed intima quoque corripit. Gingiuæ ijs cruore suffunduntur: inflammatio circa iecur erumpit: tormina, & biliosi vomitus sequuntur. Sopor, tremor, & urinæ difficultas accedit, & frigidus sudor offunditur. Vbi uerò uipera morsum impressit, fimum caprinum cum uino, studiosè impositum opitulatur. item laurus & abrotonum, & galbanum splenij loco superiectum, & origanum uiride inditum. pulli gallinarum discepti, & confestim admoti: erui farina uino subacta: radice cortex usque eò tusus, ut in puluerem solutus abeat, & scilla tosta: detritum chamæmelum, hordeaceæ farine cataplasma in aceto mulso præparatum, sed locus antè eo calido foueatur. hæc loco imponuntur. Contra uiperinos ictus rubus cum uino prodest. Aliqui anchusam tenui folio constantem auxiliari produnt. Leporini coaguli in uino terni oboli bibuntur, & porracei succi hemina in mero, & foliorum apiastri succus, & syluestris ruta. hæc in uino potari debent. Vinum frequenter bibendum, allia mandenda, & cepæ, & porri recentes, fassamenta acerrima, & opipara. simplicia hæc sunt. Percussis à vipera præclare auxiliatur medicamentum, quod myrrhæ, piperis, castorij, floris portulacæ feminisque, dimidio acetabulo constat: hæc omnia in Cretico passo teruntur, aut in alio probato. Erasistratus in eo libro, qui περὶ δυνάμεων, id est de uiribus, inscribitur, pleraque alia tradidit, quæ ictis à vipera auxilium ferre possunt: inter quæ talia maximè laudantur. Gallinacea cerebella cum uino pota, semen satiuæ brassicæ tritum, & acetabuli mensura cum uino potum. Quinetiam bonum est digitum in liquidam picem intingere, deinde vinum, quo digitus fuerit elutus, bibere. Hæc sunt quæ contra viperæ ictus auxiliantur.

Viperarum
morsus indi-
ciæ.

VIPERARVM historiam exactius, ut puto, latiusq; libro secundo tradidimus, quàm ut operæpretium sit hic eandem repetere, uel plura nobis supersint addenda. Quare tantum reliquum est, ut iam de earum morsus indicij, & remedijs disseramus. Reperiuntur itaq; in eis (ut Aetius memoriæ prodidit) quos uiperamas momordit, uulnera in loco bina: in his uerò qui à fœmina demorsi sunt, quaterna. Primùm autem ex eis excernitur sanguis, deinde sanies sanguinolenta, & oleosa. Adest tumor biliosus, feruidus, bullosus, subruber, deinde linidus, denigratus, &

- tus, & proserpens. Siccitas uehemens inest ori, ardor, exolutio, & frigidi horrores insultus, aliquādo & bilis uomitus, tormina, capitis grauitas, uertigo, pallor, singultus, febris, spiritus & anhelitus celer, color plumbeus, & frigidus sudor. Mors in horis septem, aut ut longissimè absit, tertia die, in his qui non seruantur, & maximè his, qui à uipera femina sunt icti. hæc ille. Quæ omnia Nicandro accepta referri possunt: siquidem is in theriacis ita ad Latinum sensum scribit. Hinc luctū à uipera manantē uiatores diuulgant: duos enim instar nerui acutos masculi dentes in ore suo uirus eructantes, ostentant: uipera uerò femina semper plures exerit, pernicioso suo ore insultans. Atqui in carne icti facile latos dentes perpendas. Porro è uipera inflicta plaga sanies aliàs pinguedini similis, aliàs cruenta, interdum sine ullo colore conspicitur. Sed quæ ulcus ipsum caro circumdat, germinans graui offert sese tumore: interdum rubēs, tumq; palam liuida cernitur: quandoq; etiam aquosum onus concipit. Frequentes præterea bullæ, ceu uacui per ignē
- 10 tumores, perinde ac corpus igni sit ambustum, in cute supernè ebulliunt. illic subinde putredines circumcirca accurrunt, aliæ quidem seorsum à uulnere, aliæ circa plagam ueneno non dissimilem mortem edentes. Aspera itaque noxa, uehementerq; ignescens totum corpus exedit: hic per guttur, atque collum coeuntes sonitus, agminatim strepūt: quinetiam oculorum uertigine mœret. Illicoq; membris grauans imbecillitas, & lumbis anxietas uenit: at in capite caliginosum onus consistit. Atqui laborans ille aliàs siti aridum guttur suum exiccat, sæpeq; ex unguibus cum frigus tenet. Hyberna autem niue exuberans grando, omnia membra degrauat. Crebrò etiam biliosos uentris sui tumores expuit, toto corpore pallens, ac humens circa membra sudor niuis ictu frigidior circumfunditur. Colorem interdū liuidi plumbi gerit, aliàs obscurum, mox floribus similis est æris. hætenus Nicander. Præstat igitur (ut Aëtius
- 20 author est) priusquam cruenta prodeat urina, allij plurimum deuorare, & uinum meracum copiosum bibere, excitationis subinde uomitibus. Efficacissimum enim eis remedium est allij esus, ac meracior uini potio, inquit Archigenes, adeo ut si quis multum eius sustineat usus, itemq; meri potum, nullo alio auxilio opus habeat. Conuenit itē maximè theriaca ex uiperis sine dilatione pota, & uulnere illico superposita. Quin & ipsa uipera excoriata, capite, & cauda abscisis, interaneis omnibus reiectis, anguillarum modo cocta, & à demorsis deuorata, maximum ictis præsidium affert. Caput autem à uiua amputatum, diligenter per uolsellam prehensum, morsuiq; impositum, ea parte adhuc calente, quæ ceruicem contigit, uenenum id mirificè extrahit. Conducit & dissectam gallinam adhuc internè calentem morsui imponere, idq; alijs pariter dissectis, frequenter, & assidue repetere. Oportet etiam scalpello per ambitum demorsum locum circuncidere, & cucurbitulas subinde admouere. A cucurbitulis foliorum fraxini succus in potu exhibendus est, & expressa à succo folia uulnere illinenda: est enim ualde efficax ad uiperarum morsus fraxinus arbor. Melissophylli item folia, & succus tum ex uino potus, tum uulnere exterius illitus, euidentis auxilium confert, etiam si iam moriatur æger. Aiunt præterea, si quis melanthij drachmas quatuor edat, non moriturū. Similiter etiam
- 30 melaphroditos herba efficax est, & canceri fluuiales cum lacte triti, & poti, & uulnere adhibiti. Magnificè etiam profunt ranæ coctæ, & in cibum sumptæ, & insculum earum subinde bibitum. Præstat & nasturtium plurimum edere, uel tritum ex uino bibere. Facit autem ad id mirificè testudinis sanguis exiccatus, & cum syluestri cumino potus. Utendum etiam omnibus communibus remedijs, supra sæpius relatis: quippe superuacaneum fuerit eadem tam sæpe repetere. Maximè uerò utendum est anchusæ radice, & heliotropio cum uino. dandus & hematites lapis. Auxiliantur & raphani in cibo accēpti, & deinde uomitu reiecti, exhibita statim à uomitu Andromachi theriaca. Post scarificationem, & gallinarum impositionem, uulnus ex trifolij bituminosi decocto calido, diu proluendum ac fouendum est: nam si pauco id tempore fiat, demorsi peius afficiuntur. Deinde porrum & panem cum sale illini conuenit, aut allium cum aceto, aut ipsius exusti, aut fraxini cinerem, aut alium quēcumq; cum aceto, aut hastulæ regie, aut sycomori folia cum pane: aut lauri tenellis folijs, coctis & cum oleo tritis integatur locus, aut caprino stercore, priusquam claudatur. Cæterum, ut libro de theriaca ad Pisonem author est Galenus, non modò è uiperarum morsibus retrahitur uenenum appposito tantum, ut Aëtius inquit, uiperæ capite; sed ipsa quoq; uipera tota contusa, & uulnere imposita. Contra uiperarum morsus mirificè medetur echij epotus succus, herbaq; ipsa uulnere imposita, ut superius libro quarto prodidimus, illius Alcibij historiam referentes, à quo echium Alcibiadis cognomentum accepit. quandoquidem planta hæc (ut ipse Dioscorides testatur) facultatibus adeo præstantibus insignitur, ut epota eius radix ex uino, non percussis modò à serpentibus opituletur; sed eos quoq; qui antea biberint, feriri non patitur. Commendauit etiānum aduersus uiperarum morsus Dioscorides sparsim in suis de medica materia libris, præter ea quæ hoc capite retulit, alia præstantissima simplicia medicamenta, partim exterius applicanda, partim bibenda, uel comedenda, quorum nonnulla hic subiiciam. Vulnere igitur exterius illita conferunt, iuniperi, & fraxini folia, tritici sursumes ex rutæ decocto incocta, erui farina uino mæterata, scilla ex aceto feruesfacta, personatæ, ebulli, & sambuci radices in uino elixatæ, sarmentitius cinis aceto subactus, aliq; complura, quæ breuitati studentes nunc silentio inuoluimus. Pota uerò profunt casia odorata, costum, myricæ semen, pistacia, cerui genitale exiccatum, tritum & potum, chondrylla, anagallidis succus, ferulæ medulla, aparine, rubiæ radices, & terrestris tribuli succus: auxiliatur etiam bryoniæ radix. Admirandos insuper præbet effectus radix illa, quam Goritenses ab auxiliari eius ui Serpentina uocant, cuius historiam, pariterq; usum rationem superius libro secundo tradidimus. Verum præter hæc præsentaneo remedio sanat nostra quinta essentia, cochlearis mensura pluries eodem die pota: item oleum nostrum de scorpiionibus, de quo etiam sæpius dictum est, ea ratione inunctum, quam superius ipsius conficiendi modum describentes retulimus. In Viperarum quoque genere ea nimirum immanis fera recenseri potest, quam AMMODITEN
- 40 uocant, cuius etsi nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides; minimè tamen silentio prætereundum est, quin hæc eiusq; ueneni remedia describantur. Siquidem Ammoditæ, meo iudicio, in pluribus Italiæ & Illyriæ locis reperiuntur, præsertim in Goritienfi comitatu, & Iapidie montibus. Est enim fera hæc uiperæ omnino similis, præterquam quod capite sit ampliore, & maxillis latoribus, quodq; ultimo rostro superiori parte eminentiam quandam habeat,

Viperarum
morsus reme-
dia.

Simplicia me-
dicamenta ex
Diosc.

Ammodite hi-
storia, & vene-
fica uis.

acutæ uerrucæ similem. Vnde circunforanei, qui serpentes eorumq; ueneni remedia profitentur, hanc feram uulgò appellant Aspidem del corno, hoc est, Aspidem cornutum. Neq; sanè ineptum illi nomen indiderunt: namq; non minore cum uelocitate interficit, quàm aspis. Scimus enim quosdam ab his inopinatè demorsos, tribus tantum horis mortu occubuisse. Proinde scitè libro XIII. cap. XXV. de eo ita scriptum reliquit Aëtius. Ammodites magnitudine quidam cubitalis est (maior enim non pingitur, neq; scribitur) colore uerò arenosus, per corpus autem maculis nigris insignitus: caudam habet præduram, superne discissam. A quibusdam uerò Cenchrias, hoc est miliaris, ob caudæ instar milij duritiem, appellatus est. Latiores autem maxillas, quàm uipera habet, cumq; in multis, alijs ei similis sit, colore magis discerni potest: uipera enim subflaua est.

Ammodite
morsus signa,
& curatio.

Sepis feræ cõ-
sideratio.

Ceterum ab Ammodite percussos festina ut plurimum mors sequitur. qui uerò tam breui non pereunt, his sanguis è uulnere manat, & uulnus intumescit: sed paulò post sanies effertur, sequiturq; capitis grauitas, & animi deliquium. Qui uerò optime dispositi sunt, & robusti, in tri-
duo intereunt: quanquam reperti sunt, qui in septimum usque diem durarint. Celerius uerò mors aduenit his, qui à fœmina sauciantur. Auxilium porro & ij ferunt, primum quidem à communibus remedijs, utpote ab adfixis cucurbitulis, circunciso prius per ambitum uulneris loco, & superioribus partibus artissimis uinculis cõstrictis: quin ab-
scissa, dilatataq; statim scalpello plaga. Proprie autem eis auxiliatur mentha ex aqua malsa pota, castorium, cassia, & artemisiæ succus cum aqua. Danda etiam in potu theriace, necnon uulnere eadem illinenda. Utendum & emplastris attractorijs, & subinde cataplasmata, quæ ad nomas siue ulcera serpentia conducunt, imponenda. Viperæ præterea similis, ut quidam tradunt, ea etiam fera fuerit, quam SEPA nominant, cuius historiam superius libro secundo retulimus. quanquam inibi Dioscorides Sepem lacertæ generi assignauit, unde & eam lacertam Chalcidicam à quibusdam uocari tradidit. Itaq; cum uaria sit apud authores Sepis historia, facile adducor, ut credam, Sepa reperiri non modò in lacertarum; sed etiam in mortiferarum serpentium, & uiperarum genere. Quod sanè uidetur
asserere Nicander in theriacis suis. Siquidem cum inquit primò, Præterea nivalis, & asper admodum mons Othrys rubentes bestias profert, cauaq; uallis, & salebrosæ rupes, nemorosumq; promontoriũ, ubi sitibundus ingreditur Seps, colore nunquam uno uisus, &c. haud dubiè ostendit serpentem, immanemq; feram se repræsentare, non autem lacertam. Cum uerò secundo ait, Sepem item corpore demisso, exiguis haud dissimilem lacertis, declinabis; nulli dubium est, quin eam descripserit, quam Chalcidicam lacertam uocant. Nicandro subscribit Dioscorides, quippe qui et si libro secundo ea ratione Sepa statim post lacertas reddiderit, quòd lacertis corpore, & forma sit similis; attamen libro quinto, Sepa uiperarum generi adscripsit, ubi de aceti mulsi uiribus differens, inquit. Acetum mulsum contra morsum eius uiperæ, quam sepa uocant, haustum meconium, ixiæmuc auxilio est. Aëtius tamen eius Sepis tantum meminit, quæ inter mortiferos serpentes, uel uiperæ genera recensetur, his uerbis. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur: ex crasso autem in tenuem abit: recta uerò ac tardè proserpit. Caput habet
latum, os acutum: uniuersum autem corpus multis albis notis respersum. Sed aliter de Sepis forma, magnitudine, & gressu tradidit Pausanias, ut superius libro secundo suo loco adnotatum reliquimus. Ceterum ab ea percussis (ut tradit Aëtius) sanguis è uulnere manifestus excernitur, & paulò post sanies graueolens, tumor, & dolor segnis est: sed affectæ partes putrefactæ dealbantur, & totum corpus uiligini, quæ alphas appellatur, simili colore inficitur. Pili, capilliq; è toto corpore defluunt, atq; intra tres, aut quatuor dies isti pereunt. Porro opem & hi sentiunt ex
ijsdem rebus, quæ in uiperæ, & cerastæ, & ammodite morsu relatæ sunt. Exhibenda est præterea portulaca pluri-
ma in cibo, & uinum bibendum myrtites meracius. Conueniet item spongiam calido aceto imbutam, morsui impone-
re, & ex butyro cum melle locum illinire, aut milium cum melle, aut paleas unà cum terra, quæ eis adheret, exu-
stas imponere. hæc Aëtius. Ex quibus facile conijci potest, cum ambæ hæ feræ è uiperarum sint genere, ijs tutò an-
tidotis earum uenenum superari posse, quibus uiperæ frangitur, & euincitur. Sed quoniam hæc humanæ uitæ
tam inimica animalia aliam admodum perniciosam feram mihi in mentem reuocarunt, quæ Græcis ideo ACONTIA
appellatur, quòd iaculi, uel sagittæ modo in hominem profiliat, cum nihil de ea à Dioscoride memoriæ proditum sit, sciuerimq; & hanc in Italia reperiri, non alienum duxi de eius historia ac ueneni curatione ea hoc loco commemo-
rare, quæ ex probatis authoribus excerpfi. Hanc itaq; describens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, inquit. Acontias serpens, ubi se multum extenderit, ceu iaculum quoddam corporibus insiliens, sic perimit. Hæc, ut Aëtius scriptis tradidit, serpens est duorum cubitorum magnitudine, figura autem crassa in tenuem abeunte, colore uiridi, præsertim iuxta uentrem, ut milium colore referat, unde & cenchrias, hoc est miliaris, appellatur. Aiunt hanc fortio-
riorem fieri, cum milium floret. Porro ubi se ad lædendum parat, extendit se ipsam, ac ueluti iaculum ui-
bratum corporibus inuolat, atq; hoc modo uerberat. Ab huius morsu omnia, quæ de uipera dicta sunt, sequuntur
accidentia, atq; etiam grauiora, adeò ut etiam putrefactiones & carniū defluxus consequantur, ac grauior item
mors succedat. Ceterum remedia similiter eadem, quæ ad uiperæ morsum his conducunt. Est qui referat inter re-
centiores non obscurus author, quòd cum pastor quidam misellus, sub cuiusdam arboris umbra æstate media quietem
somnumq; caperet, cuius socij non procul oues pascebant, ab Acontia, quæ in arborem ascenderat, ita percussus fuit
in sinistram mamillam, ut illico perierit. At socij audito percussione sonitu, uiso serpente, quem nouerant, super
defuncti pectus, relicto grege in propinquum rus, pauore territi, aufugerunt. Reperitur hoc sæuissimi serpentis ge-
nus, ut quidam mihi retulerunt, in quibusdam Calabria, & Sicilia locis, ubi ipsum incolæ à sagitta Saettone uer-
naculo nomine appellant.

Sepis morsus
signa, & reme-
dia.

Acontia hi-
storia, mor-
sus notæ, &
cura.

ΣΥΝΤΑΛΗ, καὶ ἀμφισβᾶνα. CAECILIA, ET AMPHISBAENA.
CAP. XLVIII.

CONSIMILIA suprâ dictis in vipera eueniunt ijs, qui à cæcilia nomine, & amphisbæna demorsi sunt, eademque ferè auxiliantur. quare hoc venenum priuatam descriptionem sortitum non est, neque visum est dignum, quod alio genere comprehendatur. De ijs autem mentionem hoc loco fecimus, quoniam ferè remedijs ad uiperas scriptis, percussi ab eis adiuuari soleant.

- 10 NON desunt, qui scripserint, Amphisbænam præter naturæ institutum duobus cum capitibus gigni, quæ utraque serpentis extremitatem occupent: fieriq; ob id putent, ut fera in utraq; partem repat. Quod tamen fabulosum censemus: nam & hydræ poëtæ, septem capitibus constare fabulantur: id quod nihilominus falsum est. Verumamen non negauerim ego id monströse, & præter naturæ intentionem cuenire non posse in omni serpentium ouiparorum genere, quemadmodum & uolutilium. Siquidem pluries compertum est, ex uno tantum ouo duobus uitellis referto, nasci pullum modò habentem quatuor alas, modò totidem crura, totidemq; pedes: atq; etiam lacertæ uisæ sunt aliquando bicipites. Sed hæc non utiq; statuunt, haberi aliquod serpentium genus naturæ biceps. Hoc scitissime, & apertissime confirmat Aristoteles libro, & cap. III. de generatione animalium, sic inueniens. Monstra rarò admodum fiunt in ijs, quæ singulos pariunt, sed crebrius in ijs, quorum partus est numerosus, & præcipue in auium genere, potissimumq; in gallinis. Iis enim partus numerosus, non modò quòd sæpe pariant, ut columbæ; uerùm etiam quòd multos simul conceptus intra se contineant, & temporibus omnibus coeant. Hinc gemina etiam pariunt plura: coherent enim conceptus, quoniam in propinquo alter alteri est, quomodo interdum fructus arborum complures. Quòd si uitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine ulla superuacua parte generantur. Sed si uitella continuantur, nec ulla interiecta membrana determinantur, pulli ex ijs monstrosi prodeunt, corpore, & capite uno, cruribus quaternis, alis totidem. quoniam superiora ex albumine generantur, & prius: (uitellum enim cibo ijs est) pars autem inferior postea instituitur. quanquam cibus idem, indiscrētusq; suppeditatur. Iam serpens etiam biceps uisus est, uidelicet eadem de causa: nam id quoq; genus oua parit, & multa numero. hæc Aristoteles. Quæ sane mihi facile persuadent, ut credam, omnino falsum esse, quòd Amphisbæna ex sui generis naturæ biceps perpetuò nascatur. Verùm quandoquidem hoc serpentis genus terrestrium lumbricorum modo utrisq; extremitatibus, capite scilicet & caudâ, acuminatis gignitur, adeò ut difficillimè possit caput à caudâ discerni, existimauere quidam hanc feram duobus constare capitibus. Proinde Aëtius lib. XIII. cap. XXVII. scribit, Scytalam (hanc alij Cæciliam interpretantur) & Amphisbænam animalia esse inter se similia. Non enim, inquit, ex crassius in caudam tenuem abeunt, sed æqualis crassitudinis in uniuersum existunt, ut neq; cognoscant uidentes ea, iuxta utram partem caput aut caudâ sint sita. Quod equidem tum in terrenis & alui tineis, tum in erucis quibusdam, tum etiam in hirudinibus conspicitur. Differt autem, ut idem tradit, amphisbæna à scytala, quòd illa ex utraq; parte progrediatur, unde à Græcis illi nomen inditum est. Galenus porro libro de theriaca ad Pisonem, Amphisbænam bicipitem esse existimat (si tamen liber is adscriptus non est) ut hæc uerba, quæ in eo leguntur, aperte ostendunt. Amphisbæna (est autem animal biceps, quemadmodum sanè & nauigia utrinque proram habentia, cui naturæ ex superfluo substantiæ bina capita est largita) hoc inquam animal, aiunt, si mulier grauida supergressa fuerit, malè abortum facit. hæc ille. Ceterum, ut ipse Aëtius scriptum reliquit, ab utraq; demorsis contingit morsum obscurum esse, ac uix apparere, ueluti sunt muscarum ictus. quapropter etiamsi mordeant, non enecant tamen, sed inflammationem excitant, ut apum & uestparum stimulus. Quare transferantur ad hos quoq; quæ de illis sunt relata, uerùm facultate intensiore. Ex his etiam Aëtij uerbis conijci potest, cum horum animalium ictus admodum tenuis, & obscurus sit, Amphisbæna caput inesse terrenis uermibus, uel alui tineis persimile: ac proinde adeò etiam caudæ æmulum, ut alterū ab altera non nisi difficilè discerni possit. Cæciliam autem Hetrusci uulgò appellant Lucignola. Amphisbæna corium, auctore Nicandro, oleastri baculo circumuestitum, si manibus frigore torpentibus tractetur, calorem statim adfert, articulorumq; nexus dissoluit.

Amphisbæna, & cæciliæ consider.

Amphisbæna biceps nō est.

Vtriusq; morsus signa, & curatio.

Δρύινος. DRYINVS.

CAP. XLIX.

- 50 A' DRYINO morsis pustulæ, molestiq; dolores incidunt, præsertim quâ dilutæ saniei emissarium subest: quinetiam erosio, torminaque consequuntur. Ab eo ictis conuenit aristolochia cum uino pota, trifolium herba, radix haultulæ regiæ similiter assumpta, & fructus ex omni glandiferarum arborum genere: & tufæ ilicis radices, & illitæ parti ictæ auxiliantur.

DRYINVS, ut in theriacis testatum reliquit Nicander, in quercubus latebras parat, aut alicubi in concauis fagis, in montibus uersatur. Appellant eum alio nomine etiam hydram, sed & alij chelydram, qui relictis bryis, paulude, suæq; naturæ idoneo lacu uenatu intercipit in pratis molurides, & ranas. Hic si à myope musca illa quæuis animantia prouocante, petatur, insuetum illum impetum suscipiens, cum concauæ quercus robur celeri saltu subit, strueto sibi in imo cespite cubili. Candet tergo, caput illi æquale, adeoq; hydro simile: grauis autem sætor à corpore eius euaporat. Quemadmodum quando incurua, necnon abrafa corij præsemina sub teretibus ferramentis circa humen= tes equorum exuias, & pelles hument. Si quempiam is uel in talum, uel pedis plantam percusserit, à corpore icti ho=

Dryini historia, & eius ictus notæ ex Nican.

Ex Galeno.

Dryini descriptio, & mortuus curatio.

minis difficilis odor sparsus fertur, atq; circa ictum niger in acutum surgit tumor, mentemq; morientis angor, & tristitia, quibus detinetur, obscurant. Species nimio dolore conflagrescit, & perit: cutis cum corpore admodum male olet, adeo ipsum atrum uenenum semper depasceus consumit: quin & caligo lumina eius obsuscans, occultansq; male affectum perdit. Alij à dryino icti caprarum instar seu ouium balant, ac omnino difficiles redduntur, impendioq; cruciantur. Urina eis decutitur, & pallescit. Ipsi uero dormitantes stertunt, frequentibus singultibus correpti, alijs per collum uomitum felli similem, alijs cruentum eructantes, ipsumq; malum acrem sitim generat: postremo laborantibus membris tremorem effundit. hæc Nicander. Cæterum Dryini nomen huic feræ mortiferæ inditum est, quod in quercuum cauernis, quæ prope radices sunt, stabuletur. Græcis enim quercus δρυς dicitur. Proinde Galenus libro de theriaca ad Pisonem, de dryino ita scribit. Dryinus serpens sic nominatus, quod in radicibus quercuum uiuat, tam malignus ad perdendum proditur, ut eius, qui supergreditur imprudens, cutis à pedibus exoritur, tota crura admodum intumescant, & quod magis mirificum est, manus quoque ipsæ curantium eodem modo periclitentur. Si autem quis aggrediatur eum perimere, olfactu adeo multari aiunt, ut quemlibet grati odorem prauum esse existimet, nec alterius præterea rei queat sentire. hæc Galenus. Dryino, ut Aëtius inquit, abundat Hellepontus. Is latibula in quercuum radicibus habet, atque adeo foetidus est, ut etiam si quis eum non uideat, foetore loci cognoscatur. Est autem cubitorum duorum longitudine, obesus, ac asperimis squammis circa uniuersum corpus munitus. Porro qui ab eo percutiuntur, his tumor insurgit nigricans, dolor uchemens, nomæ, delirium, corporis siccitas, singultus, biliosus uomitus, aut omnino simplex, urinæ suppressio, tremor, interceptio uocis, stupor, scissura, & mortificatio percussorum locorum: plurimi etiam intercunt. Porro & hi quoq; ex ijs, quæ in uiperæ morsu dicta sunt, opem sentiunt: itemq; ex communibus remedijs iuxta consequentium accessionum proportionem adhibitis.

Αἱμορροὸς, καὶ διψᾶς. HAEMORRHOVS, ET DIPSAS.
CAP. L.

AB HAEMORRHO ictis vehementes cruciatus accidunt, qui angusta, contractaque corpora ex continuo dolore reddunt. Ex plaga copiosus sudor effluit, & quacunque parte corporis cicatrix ulla fuerit, ea sanguine manat. Excrementa per aluum cruenta eijciuntur, profluensque sanguis in globo coit. A pulmone sanguinem extusciunt, & in uomitiones effusi sine remedio commoriuntur. Quos uero dipsas percussit, solutus ac non constrictus tumor premit, sitisque usque eo pertinax, ut satiari non possit, ac sine ulla interapedine excruciet: & si potum pleno ore assatim trahant, illico in eandem sitim relabuntur: proinde toto habitu similes sunt ijs, qui antea potus nihil hauserint. quare propter continuam sitim, & prester, & caupon, aut dipsas appellatur. Hemorrhoi, dipsadisque morsus uelut immedicabiles à plerisque maiorum deplorati relinquebantur. quare si peculiaribus contra dipsadem remedijs egeamus, communia experiri operæpretium erit. Protinus autem scarificatione uti, uisionem facere, & si locus patiatur, extremorum amputatione opus erit: consequenter quàm acerrima cataplasmata admouere, de quibus sæpenumero diximus. Nec me fugit, acres cibos, maximè à salsamentis, utiles esse. Meracæ potiones, & lauacra profunt, quæ subinde interiecto breui spatio assumenda sunt, priusquàm morbi genus emergerit. quo semel erumpente opem ferre non potest ulla medici opera. In ictu hæmorrhoi eadem profunt. Insuper quæ in commune opitulatur, ut scarificationes, uisiones, acres cibi, meraci potus, & quæ nunc in dipsade definimus. Quinetiam decocta uitis folia, & cum melle trita.

Hæmorrhoi perniciosus, & historia.

HAEMORRHOVS, & Hæmorrhoi, authore Galeno in libro de theriaca ad Pisonem, suis ipsorum nominibus similem hominibus perniciem inferunt. quippe percussus, sanguine per os, & nares, totoq; corpore effuso, intereunt. Hic (ut in theriacis cecinit Nicander) petrosas rimas assiduò incolit, asperum, supinum, & modicè pendente lectum illic sumens, ubi tractum suum habeat, deinde pabulo satur fiat. Longitudo eius pedis uestigio æqualis: cæterum quod ad latitudinem attinet, à capite adusque caudam totus & subtilis, & minutus est. Aliàs colore igneo, aliàs rursum candens. Collo satis constricto est, gracilis cauda necessariò in arcum contracta, extenta est angustè, & tenuiter. Supra eius frigidos, & niuales oculos, duo cornua fronti sunt infusa: albore luminum suorum, locustis uel syluestribus apibus par. Insuper horribile, & asperum ei caput horret, oblique modico corpore suo instar cerastæ claudicans. Ex medio etiam dorso paruum nauigium semper appellit, ad terram uentrem suum atterens: squamis uero & itinere parū substrepit, perinde ac arundinis copiam transeat. Post ictum statim decolor species accurrit, nigra nimirum, corq; ipsum dolore circumangitur: uenter aqua refertus effluit. Quin & prima nocte sanguis cum ex naribus, tum collo, & auribus salit, recens bilioso ueneno coinquinatus: lotium item rubens accurrit. quæq; in corpore sunt uulnera, & plagæ, hæmorrhoi rumpuntur aperiunturq;: cutes enim fuligine contrahuntur. Caucas itaq; in primis, ne in te scæmina hæmorrhoi uirus suum iaculetur. Nam si cui morsum illa inflixerit, ei gingiua simul ignescunt, penitusq; & unguibus sanguis cum impetu procurrit. Dentes etiam ex ea cæde graecolentes, seu humentes molunt. hæc ex Nicandro. Cui subscribit Aëtius, sic inquit. Animalia hæc (hæmorrhoum, & hæmorrhoida intellige) colore quidem sunt arenoso, magnitudine autem tres palmos æquant, & in tenuem caudam angustà figura paulatim desinunt. Sunt autem igneo oculorum fulgore, rectaq; & tardè proreptant. Per corpus uero multis notis albis, & nigris uariata sunt, & asperioribus squamis obsita: quapropter dum serpunt, sonus auditur. Et scæmina quidem uentri incumbens, per terram reptat, & gressum infernè circa caudam firmat: mas uero circa uentrem in gressu

gressu nititur, & collum serpendo extendit. Consequitur horum morsum color illi loci cruentus, coloris tetri, & nigricans: ex quo nihil in initio effluit, præterquam paucū quidpiam aquosum. Ventriculus dolore tentatur, adestq; spirandi difficultas. Deinde sanguis ex naribus profluit, & ex ipsius morsus foraminibus: & si qua in corpus obducta iandiu sit cicatrix, ea rumpitur, & sanguinem profundit. atq; hæc quidem in maris Hæmorrhoi morsus contingit. A fœminæ uerò Hæmorrhoidis morsu ad hæc & anguli oculorum, dentium gingivæ, & unguium radices sanguine manant, & ut simpliciter dicam, per omne corpus sanguinem efferri contingit. Dentes præterea excidunt, & gingivæ putrescunt. Horum porro curam facere oportet, primum quidem sanguinis eruptioni obluendo ac resistendo ijs medicamentis, quæ apte sanguinem sistere possunt. deinde cataplasmata plagæ imponendo ex folijs uitis coctis tritis cum melle, & portulacæ folijs cum polenta. Antea uerò quàm cruenta prodeat urina, alij multum deuorent, multumq; nini diluti bibant, & ad uomitum cogantur. deinde confestim theriace exhibeatur, & postea pisces multos, alijs tritis cum oleo tinctos edant. Sumant item in cibo panē, & uinū passum dulcem, & deinde uino diluto largē hauriant. Plaga uerò aqua frigida proluatur: uestica autem spongijs calidis foueatur. Sed iam de Dipsade differamus, quæ sic à Grecis dicta est, quod continuam, & inextinguibilem sitim excitet. Huius mentionem fecit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, ubi eiusmodi seras in Lybia, non in Italia reperiri scribit: quod hæc regio humida sit, illa uerò siccissima. Hoc autem à Marsis, qui Romæ uiperas uenabantur, accepisse ait: quibus tamen non in omnibus fidem adhibendam esse existimat. Quare longè minus nos ijs circumforaneis fidē præstare debemus, qui Marsos hosce imitati, diui Pauli generi se adscribunt, seq; inde ortum duxisse prædicant. Nam si Galeni ætate hi mendacissimi nebulosus uniuerso orbi imponebant, ueri quidem simillimum est, eos qui hodie per Italiam uagantur, longè magis decipere posse, quàm fecerint Marsi illi antiqui. quippe non dubitandum, quin eorum astus à Galeni seculo in hunc usque diem protractus, maximum suscepit incrementum, quod constet mortaliū ingenia tam in bonum, quàm in malum proclina, ætate magis acui. Meminit etiam Dipsadis Galenus libro de theriaca ad Pisonem, sic scribens.

Hæmorrhoi morsus notæ, & curatio.

Dipsadis historia, morsus signa, & cura.

10 A dipsade commorſi cauſo ſibri malè conſciuntur. nam & multa ſitis, & æſtu uehementi uexati, interdum & dirupti, diem obeunt. His Galeni uerbis ſubſcribit Aëtius lib. XIII. ubi ſic inquit. Dipsas, quæ à quibuſdam cauſus appellatur, uiperæ eſt ſpecies, quæ magis in maritimis locis reperitur, quàm alibi, magnitudine cubitali, ex craſſa in tenuem deſinens: notæ autem hæbet per omne corpus fuluæ, & nigra: caput uerò anguſtius. Sequitur autem ab ea demorſos, præter ea quæ de uiperæ dicta ſunt, & ſitis intolerabilis planè, adeo ut etiã ſi multus potus eis adhibeatur, ſitis non ſedetur: & tamen neque per urinas, neque per uomitum, neq; per ſudores quicquam excernitur. Duobus igitur pereunt modis, aut ob multam ſitim exuſti, ſi potum non ſumant: aut ob multam potus repletionem diſtensus rumpitur uenter, uel infernè circa inguina, uel circa inum uentrem, ut in aqua inter cutem ſepius euenit. Ceterum & his, ceu à uiperæ demorſis, auxiliamur: propriè autem in his potiones magis urinam cientes exhibeantur.

20 Alius item per infuſum eluatur, & oleo cum decoctis exhibito, ad uomitum cogendi ſunt malè affecti. Ad plagæ uerò locum, poſt exuſtionem, circuncuſionem circunquaque ſcalpello factam, cucurbitularum affixionem, & diſſectas gallinas admoſas, calx uiua cum oleo imponitur, & emplaſtra attractoria, & theriaca illinuntur. Porro Dipsadis priuatim meminit Aelianus lib. IX. de hiſtoria animalium, ſic inquiens. Dipsas, cuius uim, & naturam eius, nomen nobis declarat, inferior quidem eſt magnitudine, quàm uiperæ, ſed tamen in occidendo quàm celerrimè ſuperior. Cuius morſu conſixi etſi aſiduam potionem hauriant; ad ſitim tamen continuo exardeſcunt, & ad bibendum eatenus inflammantur, quoad celerrimè rumpantur. Eam Soſtratus cum albam eſſe ait, tum duas in cauda lineas nigras habere. Et ſicut audio, uario, multipliciq; nomine nuncupatur: quidam præſterem uocant, alij cauſonem, alij anombaten, à quibuſdam melanurus appellari fertur. Cum in Aphrica, tum magis in Arabia naſcitur. hæc Aelianus. Ex quibus uerbis manifeſtè deprehenditur error Leonici uiri alioquin eruditiffimi, qui Dipsadem putauit corporis forma nullis notis à uiperæ diuerſam eſſe. Nec equidem ſcio, qua ratione, uel authoritate nixus, in hanc opinionem uenerit, in eaq; perſiſterit.

Leonici error.

Υἰδρος. NATRIX.

CAP. LI.

AB NATRICE demorſis vlcus dilatatur, & liuidum, ac ingens euadit. Sanies ex eo multa, & atra, & malè olens, non ſecus atque ijs quæ ſerpunt vlceribus, expuitur. Si ergo morsum natrix adigit, prodeſt origanum tritum, & aqua ſubaſtum: lixiuia cum oleo indita, aut ariſtolochiæ cortex, aut querna radix minutim contrita, & hordei farina cum aqua, & melle colliquata. Bibuntur etiam 50 binæ ariſtolochiæ drachmæ in potione poſcæ cyathis duobus, deinceps marrubij ſuccus, uel decoctum alterius cum uino. fauus recens datur in aceto.

HYDRVS anguis in aquis plerunque degit, à quibus nomen ſibi uendicauit. Sunt & qui Natricem, quod a quis innatet, uocent. Hic ſi reliſtis aquis, terras inhabitet, longè nocentior euadit, uocaturq; tunc cherysydrus. Diſfert tamen is à dryino, qui (ut ſuperius diximus) Nicandro hydrus etiam appellatur. Siquidem ipſe de Hydro, cuius nunc hiſtoriam, morſus discrimina, & remedia proſequimur, diſſeruit ſub Cherysydri nomine in theriacis, ſic carmine in proſam uerſo ſcribens. Age itaque cherysydri, qui aſpidi conformis eſt, figuram æqualem recita. Sed plagam eius malefica, & peſſima ſanè ſigna ſequuntur. Tota cutis circa carnem arida, & abominabilis expaſſa ab internis partibus, humentem iſtum ſatis certò indicat, putredine fatiſcens. Quinetiam dolores immenſi igneſcentes, hominem tandem interimunt. mox etiam per membra puſtula ſinguntur, aliæ ex alia parte inuicem turbantes ægrum. Atqui cherysydrus iam antea in uiuido, ſeu parum aquæ habenti lacu, irreconciliabilem ranis iram adfert. Enimvero ubi ſole aqua

Hydri, ſue natrix hiſtoria.

Chersydri na-
tura, morsus,
& curatio.

aqua exiccata fuerit, adeoq; ariditas in fundo extiterit lacus, tum hic serpens in terra sese continet, & squalidus, & deformis in sole tetrum corpus suum resceillans: in semitis autem, lingua sua afflando sitibundus sulcos exedit. hæc ille. Chersydri quoque meminit Aëtius lib. xiii. cap. xxxv. his uerbis. Serpens hic chersydri appellationem inde habet, quod in principio quidem in aquosis degit locis, & hydrus appellatur ab ipsis aquis, hoc est natricis. postea uero siccos incolit locos, & ex compositione locorum, chersydri, id est natricis terrestres, nomen inuenit. In humidis quidem locis, ex humido uictu exsatiatus, non purum uenenum habet: cum autem terrestris fit, nocentius id acquirit. Ceterum forma, paruam terrestrem aspidem refert, præterquam quod ceruicem non ita latam habet: hoc enim insigne solum aspides præ his habent. Qui igitur ab hoc morsu sunt, eis communiter eadem accidunt, quæ in aliorum serpentium morsu, ueluti est tumor, continuus dolor ardens, liuidus locus, & faculentus, uertigo oculorum, exolutio, uomitus biliosus, ac fætidus. Proprie autem motus totius corporis inordinatus, ut et per uentræ quadam inordinatè ferantur: mors autem intra tres dies. Porro ex communibus remedijs etiam hi opem ferunt, & ex theriacis antidotis. Priuatim uero coni cupressi drachmam unam, et myrti baccarum itidem unam, terito, & cum melle rosaceo, aut uino mulso in potu exhibeto. Iuxta uero affectum locum calcem uiuam, & similia, cum oleo imposito.

Κέρχρος. CENCHRVS.

CAP. LII.

CENCHRI morsum, qui viperino ictui similis est, putridum vlcus sequitur. carnes antea, ut in aqua inter cutem, prætumidæ defluunt. lethargo corripuntur, & ueterno pressi somnos captant. Erasistratus eos iecinore, intestino ieiuno, coloq; conflitari author est. quippe dissectis ipsis, omnes ferè partes corruptæ reperiuntur. Morsus à cenchro auxiliatur lactuca fructus cum lini semine illitus, & satureia trita, & syluestris ruta, & serpyllum, cum duabus hastulæ regiæ drachmis, & tribus vini cyathis, aut aristolochiæ radix, item cardamomum, & gentiana.

Cenchri con-
sideratio.

QV ANVIS Aëtius appellauit Cenchrum ammoditen, & acontiam cenchriten; non tamen propterea censendum est Cenchrum, de quo hic differit Dioscorides, ammoditen, aut acontiam esse: quod hic nullam cum illis habeat cognationem, nec similitudinem. Ea autem de causa Cenchrus dictus est, quod maculis perquam minimis (ut Lucanus est author) milij magnitudine, & colore, uniuersum eius corpus respersum appareat. Auicenna cenchrum famosum appellat.

Κεράσις. CERASTES.

CAP. LIII.

A CERASTE percussis locus attollitur, cum duritia pustulosus. è plaga sanies profluit, modò atra, modò pallidior: sed toto concretu varicosus intumescit: genitale intenditur, mens labat, & oculorum caligo exoritur: denique rigore neruorum distenti commoriuntur. Si cerastes percusserit, cita partis amputatio suffragatur. quare sine mora ictam partem amputare, aut scalpro confestim circuncidere, & ijs similia prosequi oportet. Vrentia insuper reliquijs admouenda: siquidem virus hoc veneno basilisci simile est.

Cerastæ mor-
sus exitialis,
& auxilia.

CERASTAE, quorundam probatissimorum authorum testimonio, in Aphrica duobus in capite cornibus cochlearum instar oriuntur, à quibus cerastæ, hoc est cornuti, nomen inuenerunt. Horum morsus lethalis ferè semper fuerit, nisi (ut Dioscorides inquit) demorsum membrum statim à reliquo corpore abscindatur, amputeturq; aut saltem illico omnis caro, quæ demorsum ambit locum, circuncidatur. Immanis hæc fera (ut refert Aëtius) cubitalis est longitudinis, longissima duorum est cubitorum, corpore uero arenosa, & iuxta caudam desquamata. Eminentias habet in capite duas, cornuum similitudine: partes uero circa uentrem ex ordine squamis oblitæ sunt. quapropter in serpendo sonum sibilo similem edit: per obliquum autem, non rectà proreptat. Ceterum percussis ab ea, eleuatio ac tumor plagæ capitis clauis similitudine insurgit, & sanies profluit uini colore, aut nigricans, & maxime per ambitum, uelut in cruentatis ac sugillatis aliàs fieri consuevit. Reliqua item, quæ in uiperæ morsu dicta sunt, etiam his succedunt, cum intensione uehementiori. Ut plurimum uero usq; ad nonum diem supersunt. Remedia autem eadem, quæ morsus à uipera conferunt. hæc Aëtius.

Ἀσπίς. ASPIS.

CAP. LIIII.

AB ASPIDE ictis vulnus exiguum prorsus, quasi ab adacta acu citra tumorem conspicitur: sanguis exiguus ille quidem, sed ater distillat: caligo uelox oculos obnubit: labor in totum corpus multiplex, omnino leuis, & non sine uoluptate consequitur. Ideo Nicander perpulchrè cecinit. At uir perit absque labore, virens, atq; discolor. mediocris stomachi dolor afficit: frons perpetuò reuellitur: genæ contremiscunt, quasi sine sensu in somno uacillent. hos mors tollit, ad diei trientem non dilata. Cæterum ijs, qui ab aspide feriuntur, quæ de ceraste scripta sunt, auxilia dari debent. Nam uenenum hoc, quemadmodum basilisci, aut sanguis bubulus, celerrimè in arterijs sanguinem cogit.

REPERIO apud eos authores, qui animalium historias tradunt, tria Aspidum genera constitui, & unumquodque, ubi hominem morfu comprehenderit, celerissime mortem inferre: quippe tanta est earum ueneni uis in hominum necem, ut rarissime feruentur, qui ab eis percussi fuerint. De his scribens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, sic inquit. Inter aspidem nominata ptyas collum exporrigens, & spatij metita longitudinem, perinde ac si tunc rationalis fera facta esset, uenenum solerter corporibus inspuat. Harum itaque ferarum una (siquidem tria sunt Aspidum genera, ptyas dicta, chersæa, & chelidonia) reginam ferunt Cleopatram, cum uellet custodes latere, statim, & citra suspicionem mortem sibi consciuisse. Hæc ille, qui subinde pluribus historiam enarrauit tam inuicti animi huiusce moribundæ reginæ. Cæterum chelidoniam uocatam, id nominis sibi comparasse uolunt, quod hirundinæ modo dorso nigræ, & candidet aluo. quemadmodum & ptyas altera dicitur, quod in hominem expuat. chersæa uero ita dicta est, quod in mediterraneis semper degat. Harum omnium meminit Aëtius libro XIII. cap. XX. sic inquit. Aspidum apud ferarum scriptores tres species reperiuntur. quædam enim ex eis terrestres appellantur: quædam uero chelidoniæ, quæ circa fluuiorum ripas, præsertim Nili, latibula habent: aliæ uero ptyades nominantur. Terrestres quidem igitur maiores sunt, & quandoque usque ad quinque cubitorum longitudinem reperiuntur. Maximæ uero ptyades, cinereo sunt colore, uiridique, & ad auri colorem inclinante. Terrestres uero ut plurimum & ipsæ cinerei sunt coloris, quanquam & subuirdes reperiuntur. Cæterum accessiones, & signa communia sunt in his, quos aspidem momorderunt. Vulnere enim in demorso loco, ueluti ab acu puncta inueniuntur: bina quidem ex maris morfu, ex fœmellæ uero quatuor citra magnum dolorem, à quibus nihil effluit, nisi uiolentum animal sit, quod morsum infligit. Consequitur autem stupor, pallor, frontis refrigeratio, asidui hiatus, palpebrarum nictationes, colli inclinatio, capitis grauitas, segnities, & collapsio in somnum profundum, ad finem uero & conuulsio. Mors autem in tribus ad summum hominis ex terrestri morfu sequitur: in chelidoniæ uero ictu præsentissima adest. Porro his, qui à ptyade conspuuntur, caligo oculorum succedit, & cordis dolor, faciei tumor, ac auditus corruptio: tardius autem mors consequitur. Auxilium autem ab aspidem morfi ferunt, & præsertim quos ptyas momordit, ex acerrimi aceti potu: dandum autem est, quousque aceti qualitatem circa dextram præcordiorum partem perceptent. hepar enim in morsis ab aspidem primum aiunt sensu priuari, Cæterum ad prænotionem, an uicturus sit percussus, centaurium cum uino tritum bibendum præbent: siquidem enim euomet pharmacum, morietur; si non, uiuet. Quo uero ueneni in corpus distributi uis probè euomat, allia trita cum zytho exhibenda sunt, donec nauseabundus reddatur malè affectus. aut opopanax cum uino diluto detur, & confestim euomet. Numius autem inquit. Origanum uiridem, aut aridam pro ægri uiribus cum uino dato. Post uomitum antidotis theriacis utendum, & communibus remedijs prædictis. Utilliter autem ad plagam imponuntur post cucurbitarum adhibitionem, & scarificationem, centaurium cum myrrha, & modico opio.

Rumex autem si cataplasmatibus modo imponatur, nihil lædatur. Præter opinionem uero auxiliari theriace tum plagæ imposita, tum pota. Prosumt autem et asiduiæ excitationes cum euulsionibus, et plagis, et uniuersi corporis motus, & aqua marina calida pro fomento aspersa. hæc de aspidibus Aëtius. Efficacissimum porro, & omnium, quantum equidem expertus sum, præstantissimum antidotum contra uenenosum ictum aspidum, quæ surdas dicunt, quæ in Italia pluribus in locis reperiuntur, est nostra quinta essentia, ex aqua uitæ et antidoto nostro confecta. Quippe cum tenuium admodum sit partium, ictu oculi in uniuersum corpus diffunditur, uenas, et arterias confestim permeans. Vnde prohibet, ne sanguis et spiritus in uasis refrigerati cogantur: atque aucto calore innato, ueneni uim arceat potentissime, idque superat citissime.

Aspidem perniciolosus ictus, & genera.

Aspidum historia, ictus notæ, & cura.

Βασιλίσκος. BASILISCUS.

CAP. LV.

ERASISTRATVS in libro, quem de medicaminibus, & uenenis condidit, de uocato basilisco scitè ita refert. Cum basiliscus momorderit, vulnus ad auri colorem efflauescit. Itaque in plurimis, quæ virus ei aculantur, comites notæ ita se habent. Ad basilisci morsum, ut idem Erasistratus auctor est, auxiliatur castorij drachma in uino pota: item papaueris succus. Ictuum remedia ita se habent.

MULTIPLEX uariæque est apud ferarum scriptores Basilisci historia, quem Latini Regulum uocant. Sunt enim qui scribant tantæ perniciæ animal esse Basiliscum, ut solo oculorum intuitu, alij sibilo tantum, alij halitu, alij uero morfu, homines statim interimat. Nec desunt qui uulgi opinionem secuti, ex antiqui galli ouo hanc scæuisimam feram nasci putant. Ex hac itaque historiarum uarietate, ac inconstantia facile adducor, ut credam, plerisque historiarum basilisci, ut fabularem, descripsisse. Id quod etiam probè Dioscorides sensisse, atque adeo nostro iudicio ad stipulandum uidetur. Siquidem is ne cum alijs accusaretur, Erasistratum citauit, authoremque historiarum huius fecit. Basilisci meminit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber ille inter legitimos censetur) ubi sic inquit. Basiliscus bellua subflaua, & triplici frontis apice munita, tantummodo conspectus, & quando sibilat auditus, uidentes se, & audientes necat: atque si quod aliud animal illum etiam mortuum attingit, statim moritur. Hinc aiunt omne aliud reptiliæ genus cauere, ne basilisco uicinum habitet. Libro uero X. cap. primo de simplicium medicamentorum facultatibus idem contra Xenocratem scribens, non omnino Basilisci historiam comprobare uidetur, sic inquit. Nam bestiam seu feram regiam, quam uocant βασιλινδὸν ὄφιν, ne uidere quidem mihi unquam contigit: & si uera sunt, quæ de illa referuntur, periculosum etiam est uel propè accedere ad hoc animal. Aelianus præterea Basiliscum tanta ueneni acuitate, et inmanitate pollere ait, ut quauis magnitudine dodrantalè non excedat mensuram; serpentes tamen omnes etiam ingentes suo duntaxat halitu extinguat, adeo ut uirga quoque è longinquo contactus, illico tangentem conficiat.

Basilisci uariæ historia.

Catoblepas.

Plura fabulosa in Basilisci historia.

conficiat. Huius item horrendissimæ feræ historiam tradidit Plinius lib. VIII. cap. XXI. ubi ita scriptum reliquit. Apud Hesperios Aethiopas fons est Nigris, ut plerique existimauere, Nili caput, ut argumenta, quæ diximus, persuadent. Iuxta hunc feræ appellatur Catoblepas, modica alioquin, cæterisque membris iners, caput tantum prægræue agrè ferens: id deiectum semper in terram. Aliàs internecio humani generis, omnibus, qui oculos eius uidere, consistim expirantibus. Eadem & Basilisci serpentis est uis. Cyrenaica hunc generat prouincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate insigni. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici, nec ut reliquæ, corpus impellit, sed celsus & erectus in medio incedens. Necat frutices non contæctos modò, uerùm & afflatos: exurit herbas, rumpit saxa. Talis uis malo est. Creditum quondam ex equo occiso hasta, & per eam subeunte ui non equitem modò, sed equum quoque absumptum. Huic tali monstro (sæpe enim enectum concupiuere reges uidere) mustelariū uirus exitio est: adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt eas cauernis, faciliè cognitis sola tabe. Necant illæ simul odore, moriunturq; & naturæ pugnam conficiunt. Hæc de basilisco Plinius. Quem tamen plura cùm alijs fabulosa narraffe putamus. Nam si tantum oculorum intuitu, sibilo, aut halitu hominem interficit, non equidem uideo; quomodo factum sit, ut ij qui ipsum uiderunt, eiusq; faciem adnotarunt, ex quorum postea relatione huius feræ historiam plerique descripserunt, incolumes euaserint: præsertim cùm tam paruum sit animal, ut nisi è propinquo loco conspici possit. Atque adeò hinc mihi impossibile uidetur, quin ipse aspicientes non uiderit, cùm (ut Plinius refert) non multiplici flexu incedat, ut reliquæ feræ, sed celsus, & erectus: uel quòd ex infecto circumstante aëre, qui uiderunt non perierint. Cæterum cùm Erasistratus his fabulis nullam fortasse fidem adhiberet, certoq; sciret Basiliscum morsu tantum, ut aliæ feræ, homines interimere, eius duntaxat morsus curationem instituit. Verùm quandoquidem huiusce ueneni uis adeò uehemens, & immanis existit, ut expugnari non possit, non est cur plura hic referam, quàm ex Erasistrato memoriæ prodidit Dioscorides. Quem du-
cem & authorem secuti, ut ipse suis de medica materia libris hoc sexto finem imposuit; ita nos nostris in eos
commentarijs, quos ad nostram communemq; rei medicæ studiosorum utilitatem conscripsimus, iam extremam manum imponemus. Non oblitus immensas gratias agere D E O optimo maximo,
cui & omnia accepta referimus, & honorem ac gloriam tribuimus
sempiternam.

LIBRI SEXTI ET VLTIMI FINIS.

Venetiis, In Officina Erasiana,
Vincentij Valgrisi.

Petri Andreae

MATTHIOLI SENESENSIS

Serenissimi Principis Ferdinandi
Archiducis Austriae &c.
Medici,

APOLOGIA
ADVERSUS AMATHVM LVSITANVM
Cum Censura in eiusdem
enarrationes.

VENETIIS,
Ex Officina Erasmiana, Vincentij Valgrisiij.
M D LVIII.

Εἰς τὴν Πέτρῃ Ἀνδρείῃ Ματθίῳλῃ Ἀπολογία
Ματθαίου Κολλῖνος Βάϊμος.

Ἔργα Διοσκορίδ' αὖ βοτάνων περὶ, καὶ περὶ δένδρων.

Σὺν πάλαις μελέταις ἔξετε Ματθίολος.

Οὐ πόνον δ' κλέεες τὲ καὶ φάροντες ἰητροὶ
Φαντὶ κλέεες ἔμεναι ἄξιον ἀδανάτε.

Εἰς τίς αὐτὴρ ἀχάρισον ἔχων ὄνομ', ἔδ' ὅγ' Ἀματος,
Ἀλλ' ἀμαθὴς, τέτε χρῆσιμα ἔργα φέγει.

Τῷ γ', ὑπερφανίας τοῖς χερσὶν ἀντιβολήσας,
Τῇδε βίβλῳ τὸ γέρας δίδαν ὁ Ματθίολος.

FRANCISCVS PARTHINVS

R O B O R E T A N V S

Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ

MEDICVS PETRO ANDREAE MATTHIOLO

PRAECLARISSIMO MEDICO. S. P. D.

EMINI hoc unquam mortalium haftenus concessum fuisse uideo (præstantissime Matthiole) quantuncunque in quauis præcelleret facultate, ut in tanta passim iudiciorum, sententiarumq; uarietate, omnium desideria, & omnium animos æqualiter exple-
ret. Atque in hac communi mortalium quidem infelicitate nescio quomodo placatores, & longè plus semper moderatos se exhibent boni uiri, in quibus & uirtutis, ac singularis probitatis, simul & eximia eruditionis lux enitescit, quàm prauis, & pueris, qui quò maiori implicati sunt in seuitia, tantò & difficiliore, & in omnibus se morosiores præ-
bent. Vt quod ignavia, uel mentis hebetudine, siue suo quodam infortunio non ualuerint adipisci, id suæ imperitiæ tenebris in alijs obruere contendant. Quorum quum molesta,

& inhumana sit ingratiuitudo, tum non ferenda est hæc in eis arrogans, & effrenata libido, qua non modo ipsi, quibus nihil bonum, & elinatum placere potest, in optimis fastidiunt, sed & eò prorumpunt, ut etiam cæteris omne tollant emolumentum, & omni doctrinæ fructu, & utilitate spoliarent. Ac quamuis ea sit in te constantia, ea morum grauitas, ut parum, aut nihil curandam, & omnino negligendam tibi arbitreris Amathi cuiusdam Lusitani hominis ingratiissimi, & ab omni humanitate alienissimi, imperitiissimam in tuis scriptis temeritatem, tamen post modum nonnihil uereri mecum cœpi, ne hæc animi tui magnitudo longè us quàm par sit, euadat. Nam quum iam frequenter ad me delatum foret, te Apologiam, quam contra hunc ineptum hominem institueras, pariter & Censuras in eius grauiissima errata penè ad finem perduxisse; non minus tua, quàm omnium reliquorum causa, capiebam animo non mediocrem uoluptatem; quòd has defensionis partes per neminem commodius subiri, nec per illum facilius, & clarius huius insanam uecordiam, quàm per te ipsum regegi posse existimarem. Nunc autem quo consilio, quâue mentis altitudine te aut tædeat, aut pudeat publicè facessere aliquid negotij cum isto nugatore, nescio laudem an (quod mihi certè potius uidetur) tuum hac in re nonnihil uituperem propositum. Quòd si uia tibi persuades, ut non tanti aestimes Lusitanum, quem nemo aditu, nemo congressu, nemo conspectu aliquo doctorum uirorum meritò dignatur, ut indignum planè tibi iudices, ut istam dissolutam, & præcipitem loquacitatem irretitam retundas, magis tuam eruditionem, quam summam esse nullus dubitat, quàm reliquorum consulis iudicium. An quo singulari doctrinæ lumine facile tu huius falsitatem animaduertis, idem quoque de omnibus censes? Erras profectò mi eruditissime Matthiole. Quot erunt, qui casu in hunc hominem incident, quos istius falsitas à ueritatis studio impediatur? Quot ille nondum satis instructus, & in hac facultate roboratos suis calumnijs à tuis pulcherrimis operibus auerteret? Qui quò infirmiores adhuc circa huius scientiæ tyrocinia adhærescunt, aut nec dum tua doctissima scripta expenderint, tanto periculosius ab hoc ueteratore inducentur. Qui adeò perficiæ frontis est homo in aliena reprehendendo, in suas fabulas intrudendo, adeò perfidiosus in alienis scriptis uiolandis & (qui imperitorum mos esse solet) adeò procliuus est in sua constituenda sententia, ut uel mediocriter doctos nonnihil fortè commoueat. Huius impudentiæ tu non occurre? Eam quum tu sine omni tua molestia comprimere ualeas, cum omnium reliquorum detrimento libidinose grassari patieris? Dicam id, quod sentio Matthiole, non tam, ut cæteris in hac nostra medica disciplina præstantissimis uiris aliquid derogem, qui pro sua humanitate summa omnia tibi tribuunt, quàm ne tui oblitus esse uidearis. Quis hac nostra ætate doctus in hac medica facultate elaborauit? Quis utilius, & luculentius hanc nobis maiori diligentia, & eruditione illustrauit? Ut excellentissimi ubique uiri, quos maria, terræ, itinerum immensitas diuidunt à tuo conspectu, hi animo, sermonibus, scriptis, literarum missione (ut tu optime nosti) certatim uelut ingentes, & immortales tibi gratias agant. Ego quidem (ut de me priuatim ingenue fatear) his tuis amplissimis communibus beneficijs sic me tibi deuinctum, & adstrictum cognosco, ut nihil tui causa detrectare nec debeam, nec uelim. Quis ita sit inhumanus, quæ in quoquam tanta sit immanitas, ut tuis pulcherrimis, & fructuosissimis elucubrationibus adiutus, his fruens, his quotidie se oblectans, non dico ingratiuitudinis uel minimum indutium ostendat, sed hos tuos præclarissimos sudores immortalitatis, si possit (id quod fore non ambigo) gloria non compenset? non omnibus monumentis decorandos eos putet & licet nulla gloriæ cupiditas ad hoc te stimularit, qua maior est tuus animus, nec ea te huc impulit, sed solus communis, & publicæ utilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammauit, ut omnes grauiissimos susciperes labores. Tantane fuit in Lusitano ingratiuitudo, eadè inhumanitas, ut nihil istorum recordetur? Non quòd ulli tantum largiar homini, ut tantam ei uindictam excellentiam, quasi nil omnino in eo deprehendi ualeat, quod non leuiter aliquem offendat, quod non tenuem aliquam apud alios mereatur reprehensionem. Nec tantum tu tibi asseris, ut (si quidem id fecisset) emendatum te à Lusitano dolere queas. Vsq; adeò ne hominem esse immoderatum? Ita in aliorum labores impudentem? Sic ubique in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet, minus equidem sum sollicitus de ea modestia, pietate, gratitudine, quam ille imperitiissimus homo tuz præstare debuerat humanitati. Non tanti est id incommodum, ut corri-

gi, & refarciri posset à quamplurimis doctissimis, & grauisimis uiris dubitem. Nam ut innumeros hoc nostro prætermittam tempore, eruditissimos, & plenos leporis; uenustatis, humanitatisq; uiros, qui quo sunt ingenij cultu, quo flagrantissimo literarum amore, in perpetuum obligatos se tibi proficiuntur; tum uel unus Cronemburgius Colonienfis summus, & præstantissimus medicus tuo cordi hac in parte abunde satisfaciatur. Cuius etsi doctissima, ac clarissima scripta à te uersata non ignorem, audi obsecro qua gratitudine, auctoritate, quam doctè, quam luculenter in suo de compositione medicamentorum libro breuiter suum in te intimum affectum declarat; & Lusitani illius nequitiam, & indoctum improbitatem redarguat, ac perstringat. AMATHVS, INQVIT, LVSITANVS frequenter odiosa confidentia uirius inuidentiæ suæ in clarissimum, modestissimumq; uirum Matthiolum Senensem eructat, dum passim nimis intempestiue huius doctrinam super commentarijs in Dioscoridem editis coarguit, ac insectatur: quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quam malignum animum, & perniciosam inuidiam ostendat; ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnam stirpium imperitiam, atque improbam in se translatam operam alienam (quod crimen est longè omnium turpissimum) uelut è sublimi doctis ueniat deridendus. Ecquid etenim enarrationibus suis inseruit, quod non iustissimo titulo uni Matthiolo acceptum referre debeat? A quo dum æmulandi studio dissentit, in graues, manifestosq; errores imprudens homo prolabitur. Cuiusmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acanthio, tum Coronopo, tum Elichryso, ac in plerisque alijs uisitur. Multo satius fuerat, quò doctiorem se aestimaret, eò quoque modestiorem præstare, quod ingenuum Philosophum decet. Hactenus ille. Quid syncerius? Quid magnificentius huiusmodi uiri grauisimo testimonio? Ut recreare potius te debeant talium, & tot clarissimorum uirorum centuriæ, quam ut te moueat unicum inter homines esse portentum, quod omnem comitatem, gratitudinem, beneuolentiam, & ipsam humanitatis naturam exuerit. Si monstri hoc sit simile talem in lucem esse editum, & in commune humanum consortium fuisse productum huiusmodi hominem, qui ea rodatur, laceretur, conuellatur, in ea insanit, & de bacchetur, de quibus humaniter pares agere gratias nunquam poterat; minime tamen reformido, quin parum multi sint futuri, qui sua modestia istius intemperantiam conuincant, qui sua gratitudine, & candore, illius insolentem malignitatem, & insaniam superent. Quorum synceritas, honestas, probitas, non te plus reuocent, ac consolentur, quam istius barbaries te deiciat. Absit, ut non multo plus eruditissimorum uiro- rum iudicia ualeant, quam importunitas unius Lusitani. Hoc porro multo magis me affligit, quòd quum tu ipse per te commodè, & opportunissime confutare possis hanc audaciam, id per te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas? Quum alios non animus, sed ingenuus pudor ab hac dehortetur molestia cum isto subeunda homine. Alij suis impediti negotijs, alienæ difficulter se subiiciant falci. Cæteris aut non innotuit Amathus, aut (quod mihi est uerissimissimum) tibi hanc reseruant prouinciam. Indignum se arbitrantur de eius disceptare mente, & iudicio cum aliena temeritate, eo incolumi, & adhuc superstiti, cuius labores sint attentati, cui sua eruditio optimè sit cognita, & explorata, qui optimè se ipsum intelligat. Non decere id onus in cæteros reijci, quod ab eo sit accersitum, qui & id facillè ferat, & maiora portarit. Neminem aliena eensent tutius, diligentius, fœliius protecturum, quam sua ipsius, in quibus suus honor, sua laus, sua gloria uersatur. Cur defendam Matthiolum? Viuit ipse, ipse est superstes. Quæ studiosissime, & doctissime est commentatus, ea nobis seruet integra, hæc custodiat nobis salua, contra perversorum calumnias hæc nobis tueatur. Quare tuæ sit prudentiæ excellentissime Matthiole, ut quid hic te facere conueniat, sedulo præspicias. Et quid opus est magna hic, & longa consultatione? Quasi sit obscurum, quasi te ipsum id lateat, magis te in isto negotio tuæ obtemperare mentis generositati, quam nostri omnium expectationi. Vide μή πλείων ἀγνωσία σεαυτὸν κατὰ κτλ. Suspecta tibi sit ea securitas, ex qua & tuæ auctoritati, & cæterorum studio non leuis fortasse imminet iactura. Ne nimis securè permittas obrepere in gremium tuorum librorum τὴν ἀμαθίαν τῷ ἀπειθέῳ του Lusitani. Excuti istum scarabæum ex tuis floribus, nec sinas, ut suis molestissimis susurris, et fœtore ista contaminet, ex quibus optima, et roscida mella reliqui se confecturos sperant. Hic labor (et quis labor?) nisi ad cætera tua præstantissima monumenta, uelut cùmulus accedat, ea nos à te accepisse cognoscemus beneficia, quæ fuerint inchoata, non absoluta, splendide adumbrata, non expressa. Quid? Vereor Matthiole, ne qui sint futuri, qui istuc tuum silentium molestè, ac adeò ferant acerbè, qui & priorum amplissimorum beneficiorum pœnituisse te dicant, cum tanti ea non ducas, ut ea nobis ab hac contagione liberes. Propulsa nobis hanc molestiam, declina, obtunde omnem improbitatem, ut tuto nos in tuis luculentissimis operibus sciamus posse uersari. Si te mortuo (quod Deus Opt. Max. auertat) Lusitanus ita nequiter tua inuassit opera, implorandus, & excitandus (credo) nobis eras, ut omni ignominia, macula, omni uel tenuissima aspersa labecula, tua nitidissima nobis restitueres opera. Nunc quid uiuus cessas? Quod tunc à mortuo nos obtinere non posse penè iniquum putaremus, quanto id erit deploratius, quanto iniquius à uiuo non impetrasse? Quid illud? Nihil ne te hoc mouebit, quòd uictus, & tuo iudicio, quod grauisimum est, superatus manum conferere cum isto imbelli transfuga abnuere censeberis? & ea iam tacitè condemnare, ob quæ cæteri suæ fœlicitati cum primis gratulantur? Scimus iam hanc operam à te inceptam, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc calcographus dissiparit. Ut hac quoque opera suas bibliothecas doctissimi complures locupletandas expectent. Hanc spem comprehensam, & mentibus nostris infixam, si tua præstantia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incepto destiteris? Cur non id perfeceris, quod tu ipse inchoaris? An cedere te posse quisquam credat Lusitani ineptijs? aut iure te reprehensum ab isto imperitissimo calumniatore fateberis? Nulla uel tenuissima irrepit huiusmodi suspicio. Da quod à te magnificè expectamus. Exhibe quod lectu, & uisu iucundissimum erit omnibus. Emitte quod iam penes te habes paratum. Quid abdis, quod non in lucem dare tuæ derogat existimationi, Lusitani inanem auget confidentiam? Quid dicet calumniator profligatissimus? Scripsisti contra Matthiolum, rapui, suffuratus, deprædatus sum, quæ uolui. Viuit Matthiolus, nil contradicit. Adeò nonnunquam plus iuuat perfricare frontem, quam omnia tribuere doctrinæ. Vici nil repugnantem. Cedit Matthiolus Amatho. Hæc ne profua impudentia, si non effutiet, secum uolutabit? Noli tantum locum dare huius amentiae. Nobis nihil erit incundius tua existimatione, nil dignius, nil contra huius furorem uehementius, quam quod ex tue eru-

ditionis armario deprometur. Effecit id iam ante tua præstans eruditio Matthiole, ut nihil vulgare, nihil mediocre, nihil non præclarum, & eximium omnes à te sperent. Noli te (rogo) in eam præcipitare opinionem, ut aliquid in tuis bibliothecæ scrinijs delurescat, quod nobis subtrahas, quod nobis inuideas. Non patitur nostræ consuetudinis, & sanæ humanitatis amor, ut hæc parum, ellicere, non satis anxie tecum pertractem. Tametsi de medica sis materia ita bene, & præclare meritis, ut nemo tibi deesse, nemo non omnibus beneficijs te cumulatissimè profèqui ualeat; timeo tamen subinde, ne homines ingrati, inuidi, maligni tua abutantur humanitate, & summo republicæ amore. Qui tunc denique ueram se uenari putant gloriam, si (id, quod nunquam, ut confido, adipiscantur) suis maleficijs tuos nitantur præclarissimos obliterare labores: Ut quod liberali doctrina non potuerunt consequi, id imperitia, impudentia, furore nanciscantur. His, quæso, per nostram amicitiam, per communem omnium literarum amorem, quibus animum semper habuisti deducissimum, declara, quam mala cecitate ruant. Aperi horum uanitatem, concute, dispelle istorum inuidiæ uirus. Indica eis quàm longè fuerat tutius sana in eis mente uti, quàm in illis suum furorem patefacere, ex quibus haurire poterant cum sapientissimis summam utilitatem. Infringe nobis hunc Amabum, qui antequam sapere didicerit, omnium se agitatore præbet. Quod quum tua postulet sapientia, eruditio, existimatio, tum nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm ut ea, quæ antea doctissimè nobis elucubrasti, ea nunc aduersus hunc prædonem calumniatorem tua, salua, illæsa, & intacta posteritatis memoriæ tradas. simul & ipsum sua imperitia, & erroribus infamis ornas. Vale mi eruditissime Matthiole, & quamcelerrimè nostræ satisfacias omnium expectationi. Viennæ Austriæ Quarto

Nonas Septembris. 1557.

MAGNIFICO, AC CLARISSIMO

D. Petro Cannizero Serenissimi

Regis Romanorum &c. Archiatro

P E T R V S A N D R E A S M A T T H I O L V S
S E N E N S I S M E D I C V S . S . P . D .

NESCIO quo pacto id ferè semper usu venire animaduertamus (clarissime vir) summos, & præstantissimos viros, quò magis excellunt, & quantoque cæteris bonis, ac eruditis viris magis satisfaciunt, tanto importunius improborum nequitia, et calumnijs impeti, ac lacesi. Quò minus mihi dolendum censeo, si ego quoque (quamuis in me quidem, & in hoc meo amore satis acri publicæ utilitatis non id præstantiæ culmen videam, quod eos summopere offendant) post tot consumptos labores, horum improbitatem, inuidiam, & irritos morsus euadere non potuerim. Quod quidem neuiquam in huiusce æui improbitatem (ut quidam fortasse putant) sed in impiorum hominum impudentiam reiiciendum arbitror. Quod tamen si minus sit nouum, minus inusitatum, ut ab honestissimo quenquam impediatur instituto, tamen miserum est, & certè deplorandum; quum vnà cum ipsa virtute nata sit inuidia, liuor cum primordijs emerferit, & hæc omni tempore suam exeruerint improbitatem. Inuidia verò virus improbitatis suæ nunquam in obscuros, ignaros, abiectosq; exerce-re solet, sed in eos plurimum, qui cæteris vel doctrina, vel sapientia, vel alijs quibuscunque animi, vel fortunæ dotibus præclariore, eminentioresq; euaserunt. Vtpotè quæ cum eò loci euehi non possit, quò præclari viri propria virtute peruenerunt, fraudibus tantum & technis se extollere nituntur. Nec idcirco mirum videri debet, si quò magis quis inclarescat, eò vehementius in illum hæc se iaculetur vipera, & seniat tigris. Adhæc autem quum quandoque animaduertissem, & labores, conatusq; nostros ab inuidis dilacerari comperissem, gaudebam sanè, & meæ propè cuiusdam foelicitatis esse ducebam (licet nunquam mihi tantum tribuerim) à clarissimorum hominum communi fortuna me non segregari. Ob idq; decreueram potius inuidorum rabiem silentio extinguere, quàm scriptis respondendo palàm facere eorum latratus mihi negotium faceßere; præsertim cum in omni uita præcipuos comites mearum actionum, consiliorum, voluntatum, pudorem, modestiam, humanitatem esse voluerim. Verum quum vidissem, legissemq; vanissimas quasdam calumnias in nostros in Dioscoridem commentarios editas ab Amatho quodam Lusitano homine sanè non solum, ut eius fert nomenclatio, apprimè indocto, sed etiam, quantum ex eius scriptis colligi potest, omnium arrogantissimo: quumq; præter id comperissem hunc quamplurima ex commentarijs nostris furtim in suas transtulisse enarrationes, & in illis innumeros commisisse errores, qui rei herbariæ studiosis magno fuissent detrimento (hoc enim præ cæteris me maxime angebat) nisi ij à nobis palàm refellerentur; pietate potius, quàm cupiditate aliqua contendendi, à qua maxime sum alienus, excitatus pati sanè non potui (etsi aliter mecum prius statueram) quin scriptis in publicum editis eius calumnias contunderem, errata reprehenderem, imposturas concuterem, furta pateface-rem. Quod quum tandem fecissem, dubius subindè distrahebatur animus, an quam confeceram Apologiam, vnà cum Censuris in eius deliramenta in lucem proferrem, an verò diutius domi nostræ premerem. Siquidem tamen si non verebar hinc aliquam me reportaturum victoriam, non tamen ducebam eam mihi fore gloriosam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & paucæ admodum existimationis in certamen descenderem. Ob idq; consultius videbatur scripta illa iam adornata in aliquem tenebricosum angulum abdere, quàm in lucem euulgare. Ad hoc accedebat, quòd audirem, & iam etiam viderem quamplurimos doctissimos & honestissimos viros (quos nunquam nouimus) non tam nostra, quàm veritatis causa patrociniuin suscepisse, ac iam tandem pro me tulisse sententiam, Amathum verò causa cecidisse. Verum diuersum suadebat genius meus, subindè velut insusurrans indignum fore si meos partus tanta iniuria affectos hac tantum ratione destituissem. Idq; eò magis mihi faciendum suadebat, quò iam in promptu essent, qui suis scriptis ad hoc muneris exequendum me plurimum compellerent. Dum itaque anceps in his versor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera verò conscientia, & ipsius hominis damnosa imperitia me admonet, & ubi potius nego-

tium

tium hoc honestè subterfugere cupiebam, quàm exequi, tot accefferunt doctorum virorum suasiones, tot amicorum literæ, tot calcographi nostri preces, tot quorundam allatæ rationes, ut tandem (quanquam ferè inuitus) decreuerim eorum potius sequi sententiam, quàm meam. Atqui inter tot suasores, amicos & studiosos nullus mihi sese obtulit, qui animum magis vinceret meum, quàm Franciscus Parthinus Serenissimi Maximiliani Regis Bohemix Medicus apprime eruditus, & in omni studiorum genere optimè versatus, cuius literæ omnium postremæ adeò me à priori instituto renocarunt, ut eius opinioni, & consilio, quod semper plurimi feci, assentiri decreuerim. Caterum quum iamdiu nouerim (vir clarissime) quantum doctrina, eruditione, ac sinceritate præstes, quin etiam quantum iudicio summo, ingenio, æquitate, & authoritate valeas, quumq; te habeam præcipuum inter eos, quos mihi eximè obseruandos proposui, hos vltimos labores nostros non tantum tibi legendos, videndosq; mittere decreui, sed etiam nuncupari volui. Nec (mihi crede) eo animo, ut hac re tua in me collata beneficia rependere velim, ac putem, sed quòd eximia virtus tua id meritò à me exposcat. Doctrina enim tua, ac singulari eruditione imperitissimi huiusce hominis nequissimas in me calumnias, & errata quamplurima facile noscere poteris, animi sinceritate discurrere, iudicio & ingenio ponderare, æquitate iudicare, & postremò authoritate corripere. Hoc si (ut spero) eo feceris animo, quo in omnium amicorum, bonorumq; virorum negotijs semper esse soles, verendum mihi non est, quin tuis etiam præconijs nostra augeantur præsidia. Nam tibi videris hæc omnia partim in me falsò esse collata, partim in rei medicæ nostræ, & studiosorum, tyrunculorumq; discrimen esse deprompta, tu, qui omni pietate ducervis, nequiquam te continere poteris, quin omnibus modis labores nostros tuearis. Vale. Pragæ Quarto Calend. Septembris.

V V M N O N Sine magno labore, magnaque industria Commentarios in Dioscoridem edidisset, quemadmodum doctis quàm plurimis, præclaris-
que materiæ medicæ studiosis hosce labores nostros non ingratos fore spe-
rabam, sic neminem tam peruersum, inuidum, improbūq; fore iudicauī,
qui non potius optimi consuleret (vt ingenuè fatear) candidos nostros, &
sinceros conatus, quàm iniquius quidpiam de his existimaret. Etenim quū
semper me admodum delectauerit medica materia, & temporis & studij il-
li tantum impenderim, vt aliquid quoque nostrum in hac facultate valere
iudicium crediderim, ingenui honestiq; uiri munus esse putauī, sua indu-

Commenta-
rij in Diosco-
ridē magno
labore sunt
editi.

Ingenui uiri
munus.

stria, & labore parata, ne Reipublicæ inuidere videretur, in commune omnium studiosorum vsum in
publicū promere. Hanc itaq; ob causam hoc mihi ingenuum, honestūq; videbatur, vt id quod vnus-
quisq; in quolibet scientiæ genere, vel ingenio, vel doctrina, vel longa, diuturna q; lucubratione, obser-
uantia q; sibi priuatim, & non quasi priuatum, & sibi proprium fuerit assequutus, cōtineat, sed in com-
mune totius reipublicæ emolumentum pro viribus libenter effundat. Hoc cū iam pridem à me esset
factum, non sine fructu fortassè, nec (vt audio) absque magna multorum præclarissimorum uiro-
rum laude, quibus meæ elucubrationes placuerunt, tametsi ij nec me nouerint, nec viderint unquam;
non leuiter sum excitatus, vt libentius, & alacrius nouum susciperem laborem, vt eæ augerentur,
plantarum imaginibus decorarentur, & latino sermone cuderentur. At dum acriori, intentioni q;
quàm hactenus in hac versor opinione, & iam opus prelis Erasmiānis subesset, frequentibus amico-
rum literis ad aures meas peruenit incredibilis Amathi cuiusdam Lusitani intemperantia. Id quod
non parum fortassis ab hoc meo me diuertisset instituto, nisi ab hoc vno contemni, & arrodi audi-
uissem, quæ tot præstantissimorum authorum iudicia comprobarent. Verumtamen non adeò horum
tot hominum iudicio stare volui, quin & ille Lusitanus, quem immodestissimè in meos inuehi com-
mentarios audieram, non nihil me commoueret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta posse
duci temeritate, vt ea, quæ passim ab omnibus penè probarentur, sine magna ratione, & consilio
conuellere, & lacerare auderet. Quamobrem curauī sedulò, vt eius libri ad me deferrentur, non alio
profectò animo, quàm quòd philosophi munus, & meæ modestiæ semper duxi, non ea peruicacia
proprijs affigi, vt eorum improbaretur opinio, qui melius & sanius aliquid sentirent. Equidem pu-
tabam quòd cum Lusitanus ille omnium vltimus Dioscoridis codicem expendisset, adeò omnia cri-
brasset, & excussisset, vt nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Mouebat quoque istius Centurio-
nis nomen, quem centurias quasdam digessisse aiebant. Sed vbi primū eius enarrationes intueri ce-
peram, longè aliter quàm putaram, euenisse cognoui. Quandoquidem præter calumnias mihi falsò
ascriptas, nil aliud quàm inuidentissimum animum, ac loquacem, & ineptum hominem obseruare
potui. Nescio profectò magis ne me offenderit hominis imperitia, qui nullo iudicio, nulla ratiōe alie-
na præceps & insanissimè damnet, an improbitas, & insignis nequitia, quòd tam impudenter ex his
ipsis, quæ in alios calumniatur, suas agit prædas, & tanquam sua quasi vindicat. Verū vt suam a-
gnoscat inscitiam, nec suis calumnijs quicquàm nostræ detrahat authoritati, aut publicæ utilitati,
quin & ne in posterum fortè honestissimum nostrum, vel aliorum impediatur cursum, cogor sanè eius
ineptias aperire, ne videar id mali ad posteros relegare, si præsentibus culpis ignoscerem. Licebit
itaq; nobis nostra pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne si hæc silentio dissimularem, quis
deindè modestiam nostram in conscientiam duceret. Et primò ne aliqua iniuria, aut fraude hic qui
tam improbè nos lacerauit, secum agi putet, ac etiam vt candidus lēctor facilius deprehēdat, & æquis-
simè discernat vtriusq; controuersiam, antea eius verba ob oculos ponam, ad quæ singulatim mihi
respondendum meminero.

Quā ob cau-
sam Commē-
tarij in Dios-
coridē sint e-
diti, & planta-
rum imagini-
bus illustrati.

Cur edita
hæc sit Apo-
logia.

A T Videte obsecro, quàm graui ter, ac vehementer me primum adoriatur Lusitanus, non quasi
de herba sibi sit certamen, sed quasi mecum de religione contendat, quam homo inconstans iam pri-
dem turpissimè, ac impudentissimè deseruit. Nec enim (inquit) veritas ipsa occultanda est hac de
causa, quia Plinius scriptum reliquerit, suo tempore Meum in Italia non nisi à paucissimis medicis se-
ri, quem sequutus postea Marcellus Vergilius vir alioqui doctissimus, rei tamen herbariæ non admo-
dum peritus, dixit, nunc, quod sciam, nullum Italiæ Meum est. Ob quæ verba Matthiolus Senensis
in Italia quoque Meum non reperiri clamat, immò contra Patres Mefues interpretatores acriter agit,
qui in Calabria, & Nursiæ montibus Meum nasci affirmant. Quod ita esse crediderim, cum apud Bo-
noniam quoque nascatur, vt testes sunt Nicolaus Nicoluccius pharmacopola Ferrariensis, & Gaspar
de Gabriclis nobilis Patauinus harum rerum maximus indagator. Accusandus igitur Matthiolus est
potius, cum magis negligens in inquirenda hac herba fuerit, quàm diligentissimi Patres, qui desu-
dantes Nursiæ montes, vt eam indè eradicarent, ascenderunt. Sed frustra me tanta acerbitate perse-
quitur Lusitanus. Attendat ipse, quanta usum sim modestia in huius rei assertionione. Non enim cla-
mo Meum in Italia non reperiri, sed plura sanè esse scribo, quæ me ancipitem reddiderunt, an Meum,
quod nunc pro genuino sumitur, legitimum fuerit. A Lusitano iam pridem non didici in Italia quodam

Calūnia pri-
ma de Meo.

Calumnia re-
sellitur.

Mei confideratio.

Meum, quod circūfertur à genuino pluribus diffidet notis.

Vulpina Lusitani religio.

Calumnia secundum.

Calumniae confutatio.

Plinium quādoque non satis sibi constare.

Animaduersio in Lusitanum.

dam circumferri Meum, cum ante ipsum hoc sciuerim. In hanc tamen inclinari me dixi opinionem, illud à genuino ac vero Meo mihi videri longè dissimile. Hoc etsi simpliciter à me esset dictum, ut meam hac in parte solum exponerem sententiam, nescio tamen cur accusandus magis illi videar quàm leniter admonendus. At quòd in hanc venerim opinionem, illud in causa fuit, quòd plures huius rei mihi constarent rationes. Etenim est in primis quòd viderim nostratis Mei radices longè crassiores, uegetioresq; quàm genuini expetat historia: quippè longas, & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deindè quòd eadem grauius potius, quàm suauiter oleant, quum tamen Dioscoridi Meo radices requirantur odoratæ non graucolentes. Est præterea quòd mansæ parum omninò acrimoniæ respiciant. At quum, Galeno authore, Meum tertio excessu excalfaciatur, cur non illud genuinum acriori ui pollere existimauerim, quàm quod nuperrimè in vsum medicum concessit? Est etiam, quòd extent manuscripti Dioscoridis codices, qui Meum non Anethi, sed Anisi folijs, conferant. Quod & idem refert Plinius, quem licet reijciat Amathus, non tamen sine ratione est adductus, ut scriberet non nasci in Italia Meum. Nam cum non nisi à medicis, ijsq; admodum paucis ipsum feratur, magnum & euidentius est argumentum non ibidem sua sponte progigni. Quorsum velut peregrinum à medicis excolebatur, si ubique in Italia nunc illud excrecere uidemus? His itaque palàm est, ut non ab re in censendo Meo mihi plurimum fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facilè de rebus dubijs affirmare, ne id arrogantia potius, temeritatisq; quàm doctrine, & diligentia nobis ascriberetur. Verum tamen nolui ob id prætermittere, quin huiusce Mei imaginem appingerem, non tamen, ut hoc tantum argumento fateri uiderer illam genuinum referre Meum, sed ut illud nobis antea non ignoratum (ut opinari videtur Lusitanus) ostenderem. Quam ob causam non modò illos mihi semper detestandos proposui, qui tam facilè de incertis sententiam ferunt, sed & eos longè magis, qui, ubi fatear, hanc uel illam me non uidisse, nec nouisse stirpem, mox clamitant, & erroris me arguunt. Equidem semper optimi uiri munus esse credidi, ignota, uel dubia potius silentio inuoluere, & nihil de illis determinare, quàm in posteritatis discrimen, falsa pro ueris describere, & dubia pro certis asserere. Quod quandoque fecisse Monachos illos, quos, uulpina quædam religione, patres Lusitanus appellat, non ambigimus. Sed sanè mirum uidetur, quum nostram, & suam religionem omni flagitio polluerit, dedecore maculauerit, scelere obligauerit, & eam tantum ob causam à sua exulauerit Lusitania, quòd hic tam acriter pro Monachis illis depugnet, qui Iudeorum omne genus maximè persequuntur. Sed & illud etiam mirandum nobis sese offert, quòd hic me tantoperè laceffuerit, quòd in eos hæc scripserim, quum tamen ipse pluries Monachos illos aliàs damnet. Id quod etiam cum Plinio fecisse constat. AT IAM HOMINIS uidete instantem seueritatem, qui & si paulò antè (puto enim me aliter inuadere non potuisse) Plinium ipsum, & alios grauissimos authores explodere, ac damnare non est ueritus, me tamen quasi rigidus patruus seuerè increpat, quod à Plinio non nihil in Iridis mentione discesserim, ea ratione adductus, quòd is præter Dioscoridis sententiam, candidam Iridem rufæ prætulerit his uerbis. Illyrica quoque duorum generum est. Raphanitis à similitudine, quæ & melior: Rhizotomos subrufa. Nouam hic quandam excogitat Lusitanus artem, qua me adoriri posse putat. Nam quum idem Plinius alibi scripserit Iridis radicem cæteris præstare, quæ rufo fuerit colore, ne ulla in tanto uiro obseruari possit dissensio, eam inuenit defensionem fidus patronus, qua haud scio an defendi se uelit ipse Plinius. Atqui Lusitanus priorem clausulam dissoluens ita legit. Illyrica quoque duorum generum est, Raphanitis à similitudine, Reliqua quæ sequuntur in unum coercent cum relatiuo, Quæ & melior Rhizotomos subrufa. O insignem Palæmonem. Non equidem rogabo Amathe, ut dicas, in quo codice tales uideris interpunctiones, cum certò sciam in nullo inueniri. At afferatur iam in medium Frobeniana editio, quam tibi patrocinari putas. Afferatur (inquam) ut statim confusus fideas. An non te pudet editionem hanc uocare in iudicium, ut illicò palàm fiat, quàm grammaticorum omnium iudicio, ET particulam, pro ETIAM ibi sumi? Quæ ista connexio? Quæ etiam melior, Rhizotomos subrufa. Nimis sanè multa nobis affers de uerbo, cuius sensus cuilibet legenti sole lucidius apparet. Istis grammaticæ confusis legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi obliuionis quodam errore (quod & doctissimis & summis uiris inter multa quandoque contingit negotia) lapsus uideri, quàm huic grammatico sua subijci opera. Id ne nouum tibi est in Plinio, ut aliquoties sibi non satis constet? Mihi quidem & studiosis lectoribus nequaquam. Etenim de Castore scribens Plinius libro octauo, capit. 30. castores affirmat dentibus sibi testes abscindere, quum uenatu urgentur, ob hoc se peti gnaros, id quod postea lib. 3. cap. 3. apertissimè negauit, & tanquàm fabulosum explosit. De Populo autem agens lib. 16. cap. 23. nullum hanc florem, nullumq; fructum edere ait, quorum oblitus lib. 23. cap. 8. eandem Populum dixit, & uuas, & semen gignere; hoc comitialibus, illas ad unguenta præferens. Quid igitur mirum, quod scelus id erit, si & in Iride, & sibi, & Dioscoridi Plinius repugnasse dicatur? Equidem id flagitium non dico in Plinio summo utiq; authore, si in tanto opere, & tam uaria lectione aliquando memoriæ fragilitate sit prolapsus, præsertim cum is potius alienam recitet historiam, quàm propriam. Te potius miror Amathè, qui quod tibi lubet, idem cæteris, quum tamen iusta id ratio suadeat, non licere censeas. Nos ueritatem ubique sequimur, eam nulla hominum auctoritate, quoad possumus, patimur obfufcari. Non tanti (mihi crede) est æstimandus in Plinio

nio aliquis memoriæ lapsus, quanti eam, quam de laboribus nostris agis, rapinam æstimandam censemus. Quid enim turpius, impudentius, detestabiliusq; quàm furtiuam frugem ex aliena messe in suum transſerre horreum? Quid deinde inhumanius, quàm quem expoliaueris, gladio & conuiſijs adoriri? Optimorum ne hæc sunt hominum? Grassatorum, prædonumque potius mihi uidentur, quos tu maximè ſequutus uideris. Quo fit ut mirum non ſit, ſi primùm è Luſitania pulſus, ac deinde è Germania in Italiam reiectus, iam inde etiam profugus aberras, adeò ut ſolum ferè non inuenias, ubi iam tutus eſſe poſſis. Porro hæc mihi de Luſitano illo dixiſſe liceat, non ut uidear cum homine pugnare, quem non eſt ut timeam, neque etiam ut odio proſequar aliquo, præſertim cum nihil ſui poſſideat, ubi poſſim poſtea refici, ubi uicerim; ſed tantum medicæ materiæ uindicandæ, & honoris noſtri ſuſtinendi cauſa. Potuiſſem quidem Amathum hunc acriori, uehementioriſque ſermone reprehendere, primùm quòd tam temerè labores noſtros deprædatus ſit, deinde quòd falſiſſimas, friuolasq; calumnias in me excogitauerit. Poſtremò quòd ubi aliquid ſuo Marte cudit, in grauiffimos, frequentesque labatur errores. At qui quum probi, ac candidi hominis non ſit munus conuiſijs, ac maledictis, ſed propria uirtute pugnare, ea utar in dicendo modeſtia, quam animi noſtri ſinceritas, & eius inſolentia expoſcere uidebuntur. Quòd ſi quandoque pietate ſumma adductus, uel calumniarum iniquitate fauciatus, pauca quædam acerbiora fortasſe in hunc deprompſero, rogo atque etiam obſecro, ne quis id mihi uitio uertat. Scio quidem in reſpondendo me magnam non habere expectationem, quòd nemo iam ſit, qui eius legerit libros, quin prius nouerit non modò hominis imperitiam, ſed etiam temeritatem. A MEO LVSITANVS de Amomo hæc in me confert. At Matthiolus Senſis cum nos uero carere Amomo ſciret, ut illum tamen habeamus, in Luſitaniam nos remittit, ubi ex India nunc delatum contendit: mea tamen ſententia fallitur, cum hucusque Amomum uerum incompertum ſit. Hæc ille. Sed planè falſò, cum plura me dixiſſe ſcribat, quàm rei ueritas expoſcat. Quandoquidem cum nunquam meis ſcriptis affirmarim Amomum ex India in Luſitaniam conuehi, nec eò quemquam remiſerim, ut ille ſomniaſſe uidetur, dum meas mentitur lucubrationes, & eas (quæ illius eſt liberalitas) ſuis uerbis amplificat. Scripſi quidem me à quibuſdam non ſpernendæ fidei medicis accepiſſe iam primùm ex India in Luſitaniã afferri Amomum, nec ſanè plura, quàm hæc. Cæterum cum eorum ſententiam nec probauerim, nec damnauerim, cur hac in re me adeò uellicet, conijcere quidem non poſſum, niſi quis fortasſe in eius maleuolum animum hæc reiſciat. Quòd autem ille perperam meam acceperit mentem, id argumento eſſe poteſt, quòd in commentarijs noſtris latino ſermone editis, nihil huiusce fabulæ meminerim. AD CALAMVM Odoratum ueniamus, ubi ille grauior, ſicut ipſe putat, in me admolet machinas, quas idcirco non magno ſanè negotio à nobis amoliamur, quòd non aliquo conſilio, non aliqua prudentia, aut ratione, ſed ſuo more (propè dixeram moria) id in nos moliri contendat. Arguit me, quod nixus Theophraſti, & Plinij teſtimonio certò affirmauerim radicem, qua paſſim Odorati Calami uice utuntur Seplaſiæ, legitimam, genuinumq; eſſe Acorum: quin & quod ſcripſerim Calamum Odoratum harundinem eſſe, non radicem, quibus refragatur his uerbis. At mea ſententia decipitur Matthiolus, cum licet Theophraſtus, & Plinius in Calamo Odorato calamum, & non radicem laudare uideantur, alibi tamen Calami Odorati radicem deſiderant, & eam cæteris calami partibus anteferunt, ut apud Plinium eſt legere lib. 24. cap. 1. in quo cum Calami Odorati iuamenta enumerat ſic inquit. Efficaciſſima autem in omni harundine, quæ proxima radici; efficaciſſima, & genicula. Per quæ uerba manifeſtè percipitur, quòd in omni calamo, ſiue harundine, radix efficaciſſior eſt pars. Quæ de cauſa Calami Odorati radix potius, quàm calamus in opus trahenda eſt, ut meritò haſtenus pharmacopolæ hæc precioſa, & exotica radice pro uero, ac genuino Calamo Odorato uſi ſunt. Quantum uerò ad Dioſcoridem attinet, ſi quis introſpiciens eum accuratius expendit, inueniet illum de radice potius loqui, quàm de calamo, cum radix geniculata dicitur, calamum uerò potius nodis cinctus. His ne tam ſtolidè me putat concludi Luſitanus? Sed audiat ipſe non quàm Matthiolus, qui hæc accuratius priuſquam ſcripſerit, penſitauit, ſed quàm turpiter ipſe potius decipiatur, quippè qui temerè Plinij, & Dioſcoridis grauiffimorum authorum abutitur teſtimonijs. In primis enim ut eius argumenta diſſoluam, & tanquam inania, & irrita monſtrem, non vereor, ne Plinius, aut Theophraſtus Calami Odorati radices adeò deſiderarint, ut nuſquam earum fecerint mentionem. Nam quòd Plinius ait, efficaciſſimam in omni harundine eam eſſe partem, quæ radici proxima, quis fuerit Plinianæ lectionis, latinique ſermonis adeò imperitus, ut non uideat de harundine non de radicibus intellexiſſe Plinium. Namq; examinaturus quæ nam partes in uniuerſo calamo cæteris præſtent, næ non radices, ut Luſitanus ſua quadam malitia, uel fortasſe imperitia in me diſtorquet, ſed partes radicibus proximas cæteris præſtare inquit: quod facile prudens animaduertet lector. Nec enim aliam ob cauſam putat Plinius maiori ui pollere eas calami partes, quæ propè radices habentur, quàm eædem ibi craſſiores, uegetiores, robuſtioresque in omni harundinum genere reperiantur, quàm in cæteris earundem locis; quo fit, ut etiam calami ipſius genicula efficaciſſiora pariter ipſe exiſtimauerit Plinius. Quippè & genicula robuſtiora ſunt, & craſſiora. Quam ob cauſam Calamum illum prætulit Dioſcorides, qui denſè fuerit geniculatus. Sed iam ipſum quæſo intueamur locum, quem ille quaſi uiolentum quoddam telum in me uibrat. At ſi ulla in eo ſit prudentia, ſi leuius & conſideratius uerba Dioſcoridis mecum perpenderit, non ſolum deponet

Calûnia ter-
tia de Amo-
mo.

Calumniæ di-
pulſio.

Calumnia
quarta de Ca-
lamo Odora-
to.

Calumnia di-
luitur.

deponet hanc iracundiam, sed fortassè etiam noscet, quàm magno ducatur errore. Nam quòd Calamum, non radices describat Dioscorides, apertè quidem constat, cùm ait. Calamus Odoratus in India nascitur, melior est fuluus, densè geniculatus, & qui assulosè frangitur, plena araneorum fistula. Hæc ille. Quæ tamen perperam Lusitanus intelligit. Quippè calamus in primis harundinem designat, non radicem. Præterea proprium harundinis est pluribus constare geniculis, & assulosè frangi. Deinde fistula, in qua quoddam aranæ telæ simile concluditur, calamo tantum debetur, non radici, quæ solida, dura, lignosa, & vbique occlusa spectatur in omni harundinum genere. Ad hæc fuluus color calamo sanè debetur, non radici. Quippè quòd radix in harundine perpetuò albicet. Ad id autem quod proprium sit radices (ut ille contendit) ut ipsa geniculata dicatur, calamus uerò potius nodis cinctus, Dioscorides ipse respondet. Quandoquidem is non modò quarundam plantarum radices geniculatas facit, sed etiam caules, & calamos nonnullarum stirpium reddidit geniculatos, ut facilè quis certior fieri poterit, qui eius codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Asclepio, in Ligustico, in Elaphobosco, in Crateogono, in Gramine, in Equi feto, in Cicuta, in Pityusa, in Ebulo, alijsq; nonnullis. Sed relinquamus hæc (inquam) quæ legere non vacauit Lusitano, & alios consulamus auctores. Plinius tritici culmis genicula quaterna, farris sena, hordei octona tribuit. Hinc libro de senectute Culmo geniculato inquit Cicero. Hæc si animaduertisset Amathus, aut si non tam negligenter & oscitater Dioscoridis codicem legisset, tam non fuisset insulfus. Illud tamen maximè in hoc homine ridiculum uideri debet, quòd quum tam excellentem se haberi uelit medicum, rei q; herbariæ peritissimum, eius sententiæ, quam damnat, nullam soluat rationem, & omnia relinquat intacta argumenta. Porro ego in illum tam uecors non ero, ut hominem potius, quàm opinionem parum ualidam nulla ueritatis imagine sultam uidear persequi. Solus seuerus hic iudex in nos ex alto tribunali fert sententiam, damnat nostra. Tantum sibi temporis superesse non putat, ut uel aliquid probabilius afferat, uel rationes nostras dissoluat: ut non ueritatem, cui à quouis prolata semper fui addictissimus, sed solam suam sequi maleuolentiam se monstret. Nos (quod præcipuum sanè nobis est studium) ne calumniatores potius, quàm ueritatis putemur indagatores, multa habemus, cur Amathi huiusce nobis displiceat opinio. Primum quòd nusquam uisa sit radix inter ualdè admodum innumeras, quas ille falsò genuini Calami esse censet, quæ secum uel minimum harundinis trunculum cacumini adnexum deferat: sicuti quamplurimæ uisuntur, quæ ab ipso cacumine folia emittunt Iridis, ut quisque facilè certior fieri poterit, qui diligenter hæc radices explorauerit. Constat præterea hæc radices ex Lituanie, & Tartariæ finibus, quin etiam ex Ponto, ubi passim ferè proueniunt, ad nos conuehi. Quod maximo cuique argumento esse potest, eos prorsus hallucinari, qui eas ipsas radices Calami Odorati esse contendunt, quòd nullus extet auctor (quod uiderim) qui scripserit Odoratum Calamum alibi prouenire, quàm in India, & Syria. Quin & illud in nostram concedere sententiam Lusitanum fortassè monebit, quod à Galeno dictum est, quippè qui scripserit Calami Odorati partium essentiam esse in caliditatis, frigiditatisq; coniugatione temperatam, & minimum habere acrimoniæ, cùm tamen gustantibus palàm sit, radicem hanc non obscurè esse acrem, pariter & amaram, id quod Odorato Calamo minimè tribuit Galenus. Hisce itaq; satis iam comprobatum censemus sua in sententia hic hallucinari Lusitanum: nec pluribus est hæc nostra defendenda causa. In sequentibus tamen & rationibus, & autoritatibus ostendemus, radices has legitimi esse Acori. NEC MINVS FALLITVR, quæ de Aspalatho contra nos affert. Est uerò Aspalathus (ut Ruellius testatur, & recentiores Græci confirmant) lignum, quod à Rhodiorum insula affertur, & illud, lignum Aloës, Rhodiorum officinæ appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur. Nec enim Matthiolus, qui hoc tanquàm falsum euertere contendit, audiendus est, quum reuera lignum hoc, ex quo coronæ parantur, ex arbuscula humili crebris spinis aculeata in insulis Rhodiorum, & alijs Græciæ locis ceditur, non uerò ex oliuæ speciem referente arbore. Vidimus enim nos apud Thomam Lucensem insignem apud Ferrarienses pharmacopolam huiusce ligni frustum brachialis crassitudinis, solidum, graue, multis interceptū nodis, quod à Græcis hominibus sub nomine Aspalathi acceperat. Erat enim lignum coloris subrubi, cui simile in Hispania apud Taraconenses, & Valentinus magna in copia reperitur. Hactenus ille. O felicem discipulum, qui ubique magistros habet pharmacopolas, à quibus sic institutus discedit, quasi ab Apollinis, aut Aesculapij reuertatur oraculis. Sed uenit mihi in mentem, ne quoque iniuriam his faciat, quibus præceptoribus se toties usum iactitat. Verum seu ab ijs hæc sit edoctus, seu ipse suo ingenio hæc excogitauerit (malo enim non à me hæc agitari testimonia, quàm ad hæc inuestiganda tantum frustrà suscipi laboris) ego professò Rhodium illud lignum multum distare ab Aspalatho certò scio: quòd primum illud cortice tenus rubens non sit, sed potius albicans. Aspalathus enim Dioscoridi detractò cortice adeò rubet, ut purpuram penè referat. Quo argumento credidere quidam Santalum rubrum legitimum esse Aspalathum, quanquàm & illi aberrauerint. Sed & id clarissimè demonstrat, Rhodium lignum nullam cum Aspalatho habere cognationem, quòd scribat Galenus, qui legitimum in Græcia fortassè pluries degustauit, hunc gustu esse acri, & simul adstringenti ui præditum. Id, quod minimè in hoc Rhodio ligno reperitur, quemadmodum nec præualens amaritudo, quam illi reddidit Dioscorides. Quòd autem huiusce ligni planta sit Oleastri species, id maximè fatentur Rhodij,

Calamus Odoratus communis usus unde afferat.

Calumnia quinta de Aspalatho.

Calumnia re-tunditur.

Rhodium Oleastrum non esse Aspalathum.

Rhodij, qui eius historiam ex Melita insula ad me scripserunt his verbis. Lignum ex quo torno globuli fiunt ad fundendas preces, truncus est arboris longitudine hominis metam non excedentis. Nascitur arido, & saxoso tractu, fronde perpetua oleastri æmula, floribus albicantibus, baccis nigricantibus, paruis, caudice breui contracto, brachij instar crasso, à quo rami prodeunt rari, spinis ferè nullis, aut admodum paucis, albicante toto cortice. Ligni materies cortice tenuis candicat, medullitus uerò nigricat. Radicibus nititur firmis albicantibus. Quibus palàm esse arbitror Rhodium hoc lignum ab Aspalatho admodum esse diuersum: & Lusitanum unà cum Ruellio in eodem uersari errore. Quippè (ut præmisimus) Aspalathus tantùm cortice tenuis, non ut ille existimasse uidetur, in tota ligni substantia, adeò saturatè rufescit, ut purpureus appareat. Quinetiam cùm Aspalathus in Rhodo proueniens frutex sit sùrculosus (ut testis est Dioscorides) non arbor procera, rationi consonum non est, ut ad brachialem crassitudinem adolescat. Cæterùm quòd de re incerta non modò contendat, sed tam facillè audeat affirmare, detestandum mihi uidetur. Quippè nil tam temerarium, tamque indignum sapientis grauitate crediderim, quàm aut falsam sentire, aut quod non satis exploratè perceptum sit, & cognitum, sine ulla dubitatione defendere.

Rhodij Oleastri historia.

HINC AD HELENIVM venio, in quo quum Lusitanus existimet, me pluribus modis allucinatum, adeò ut nullis possim me defendere rationibus, acriori morsu in nos inuehitur his uerbis. Confirmat Marcellus Vergilius se sic in antiquissimo Dioscoridis codice legisse. Caulem ex se mittit Helenium, crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquandò maiorem, angulosumq; , flores luteos, & in ijs semen Verbasco simile, tactu pruritus faciens. Vnde facile credere est, ut hæc peruersa, & immutata fuere, ita quoque pars hæc ad amaritudinem attinens: quanquàm eam quoque à Plinio prætermissam animaduerto. Vnde Matthiolus Senensis hic falsò admodum Plinium adducit libro xix. cap. v. qui ultrà quòd in eo capite nullam penitus de Helenio mentionem faciat, libro tamen xxix. cap. x. ubi Helenij meminit, non de hac loquitur, sed potius de Aegypcia, cui Dioscorides in hoc capite ex mente Crateux herbarij ramulos Serpylli modo humi sparsos tribuit, folia uerò Lenti similia: cui quoque eo in loco nullam tribuit amaritudinem. Immò in describenda hac herba Plinius à Dioscoride uariat, cùm Dioscorides folia Lentis, & ramulos Serpylli per terram sparsos Aegyptiam Inulam habere tradat. Ille uerò non Lentis folia, sed Serpylli potius possidere dicit. Accedunt ad hæc, quòd cap. xxix. eiusdem libri, ubi medicamenta Helenij pertractat, dulcem esse asserit, non amaram: ut liquidò constet Plinium de illa tantùm dulci Aegypcia Inula memoriam fecisse, non uerò de hac à nobis amara tractata. Proindè Matthiolus, si Plinij auctoritatem in hac parte subticuisset, prudentius dubio procul fecisset, ac non ita duplici errore hallucinaretur. Primum cùm credat, Plinium de hac Inula prima mentionem fecisse, quum (ut diximus) potius de secunda Aegypcia agat. Secundò cùm dicat Plinium illi amaritudinem tribuere, cùm re uera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, ut cuiq; legenti notum erit.

Calúnia vr. de Helenio.

HAEC ITAQUE SVNT, quæ in me spicula mittit Lusitanus. Sciat igitur uelim, culpam, quam me accusat, non in me, sed in Typographum esse reiiciendam, quippè qui imprudenter meam peruerterit sententiam oblitis quibusdam lineis, in quibus Plinij uerba adnotaueram, quæ de Helenio primi generis ab eo scribuntur (præter Lusitani opinionem, quòd hunc Plinij locum semidormiens pertransiuerit) libro xviii. cap. v. & quibusdam alijs lineis priorum loco acceptis ex decimo uigesimali primi libri capite, quæ postea in medium adduxeram de altero Helenij genere, quod in Aegypto prouenit. Facilis enim ac lubricus fuit lapsus, quippè quum propè essent duæ illæ Plinianæ auctoritates, Typographus, qui è codice nostro manuscripto hæc in suum transferebat typum, oculi imprudentia deceptus primum Plinij locum tanquam dormiens præterijt, & secundum in eius locum reposuit, quod ad alterum spectauerat Helenium. Cuius erroris illud semper omnibus fuerit argumentum (ne fortassè quis putet me id totum subdolè in Typographum reiicere) quòd non modò in commentarijs nostris Latinis factis pluribus antea annis in lucem editis, id erroris fuerit expurgatum, sed quòd ea quoque Plinij uerba per Typographum eò translata libro xix. cap. v. ibi ascriptis non legantur, sed libro xxix. cap. x. ubi de Aegypcio Helenio is egit. Quin & illud de innocentia nostra maximè testari poterit, quòd illa per Typographum transposita auctoritas, nil penitus ad rem nostram faciat, neque concludat, ut priores Italicæ editiones nostræ unumquemq; certiore reddent. Non enim putet uelim Lusitanus quòd adeò sim excors, ut tam indecenter, tamq; fatuè Pliniana illa uerba, quæ nihil pro sententia nostra concludunt, in prædictorum fulcimentum attulerim. Quando quidem si æquo animo is accuratius perpenderit, quæ Plinius de Helenio uerba fecerit libro decimo nono, capite quinto, à me eo loco citatis, nec oscitanter Plinium relegerit, me omni culpa uacare compulsus ueritate fatebitur. Ipse enim Plinius ibi sic habet. Siferis fatus mensibus Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri, breuior is est, sed torosior, amariorque. Inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mista saluberrima: pluribus modis austeritate iuncta gratiam inuenit. Hætenus ille. Hæc itaque sunt à Typographo oblita, quæ ad probanda ea, quæ diximus, afferebamus ex quinto capite decimi noni libri. Cæterùm, ut suam Lusitano detegam negligentiam, uel fortassè imprudentiam, dicat sanè cur tam aperta fronte negauerit, Plinium

Calumnia re-
tunditur.

Lusitani im-
prudencia.

Calumnia
vii. in unguē
to Sampfuchi
no.

Calumniæ
confutatio.

libro decimo nono, cap. v. Helenij siue Inulæ, de qua primò scribit Dioscorides, nihil penitus me minisse, cùm tamen ea omnia, ac etiam perplura ibi habeantur, quæ hic his perpauca lineis in medium attulimus. Quibus etiam uidere poterit, qua ratione negauerit reperiri apud Plinium Inulam esse amaram. Hisce igitur de causis iamprimùm Lusitanus conijcere poterit id, quod in me reprehendit, tantùm quidem à ueritate distare, ut potius sibi ipsi, quàm mihi iniuriam inferre uideatur. At insignem & arrogantem hominis temeritatem audiamus, qui quò magis præceps est in rebus maximè ambiguis, hoc manifestius suam prodit inscitiam. SED IAM se se offerunt recriminanda, quæ in unguento Sampfuchino aduersum me scribit, tametsi longè magis ipsum accusent: quòd ea, quæ nullis argumentis probari possunt, falsò probare contendat, & quæ pluribus sanè modis probata sunt, nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, sic iniquiens. Et si apud Theophrastum, vel Plinium, nonnullosq; alios celebres uiros Sampfuchus eadem cum Amaraco, siue Maiorana herba sit, apud Dioscoridem tamen, & Galenum, ac Paulum Aeginetam multùm inter se differunt, cùm Sampfuchus Maiorana herba hodie in fistilibus & uasculis reposta ad fenestras pro delictijs habita sit. Amaracus uerò Parthenium est, quæ an Matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro. Hanc uerò animaduertentes inter utraque differentiam Galenus, & Paulus, diuersa capita tanquam de rebus diuersis fecerunt, uidelicet de Sampfuchio, & Amaraco, quam prius noscens Dioscorides uigilantissimus, oleum Sampfuchinum ab oleo Amaracino, tanquam rem diuersam distinxit. Nam Amaracus Galeni, & Pauli proculdubio apud Dioscoridem Parthenium est, ut tertio libro facillè quis comprehendere poterit, cùm ibi Parthenium Amaracum esse dicat. Qui uerò Amaracum Galeni, & Pauli Marum Dioscoridis esse opinantur, miro modo cæcutiunt; nam etsi uerum sit, quòd Galenus, & Paulus in libris de facultatibus medicamentorum simplicium de Maro nullam faciant mentionem, non proinde Amaracum illorum Dioscoridis Marum ob nominis uiciniam esse dicere debent: & eò magis quia Galenus in libris de Antidotis, & Amaraci, & Mari tanquam rerum diuersarum meminit. Quare Matthiolus Senensis, si hæc animaduertisset, non sic facillè cespitasset, nec hæc sic confusa reliquisset. Hactenus ille. Sed cur hæc Amathe? Tu id mihi turpè ducis homo præceps, quòd in rebus dubijs meam suspenderim sententiam? an uelis tu potius, ut præcipiti quadam arrogantia in istam tuam incurram uecordiam? nisi incredibili arderes libidine nostros oppugnandi labores, tu tam esses inter hos scopulos præceps? adeò temerè de his decerneres? Nos sanè longè aliter sentimus. Etenim malo cæteris ueritatis indagandæ apertam relinquere uiam, quàm noua temeritate eos hinc auertere, præsertim cùm non desint clarissimi uiri, qui hac Galeni lectione plurimùm hësitarunt. Siquidem non desunt rationes, quæ ostendant Amaracum Galeno & Paulo tam Parthenium, quàm Marum posse designare. Quam ob rem nec hanc, nec illam opinionem probare, uel improbare libuit. At aliquid in re difficili & suspecta asserere liceat, quod neutiquam in tanta antiquitate nouum esse debet; magis in hoc inclinor, ut librariorum negligentia hunc Galeni locum corruptum putem, ac hoc errore Mari titulum in Amaracum esse translatum. In qua re tametsi authorum certa desint testimonia, non tamen huius rei absunt indicia, quæ Amaracum Galeno, & Paulo Marum designare præ se ferant. Siquidem cùm sit Galeni proprium institutum simplicium medicamentorum uires ex Dioscoride describere, idque præsertim seruare in his, quæ uiribus non vulgaribus præstant, neutiquam crediderim, si Amaracum Galeno Parthenium designasset, quin scripsisset ex Dioscoride id Epithymi modo bilem atram, & pituitam detrahare, suspiriosos & melancholicos iuuare, calculosos expedire, anhelosis liberam spirandi facultatem reddere, quin & eius decocto infidentibus fœminis uteri duritias emollire, & inflammationes arcere; illitu uerò ignem sacrum extinguere, collectionesq; consumere. Quandoquidem tam raras, utilesque facultates haudquaquam putarem silentio inuoluisse Galenum, si de Parthenio eo capite egisset. Verùm cùm Maro nil aliud uirium tribuerit Dioscorides, quàm quòd illitu serpentia ulcera sistat, & quòd in unguentis addatur, mirum sanè non est, si de Maro tractaturus Galenus libro sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi fortassè deprauata lectione de Amaraco legitur; de eius uiribus sobriè admodum tractauerit, paucisque perstrinxerit, nec plura dixerit, quàm quòd sui ui exalfaceret, & siccaret. Id quod etiam egit fortassè lubens, quòd latius de eo scribere statuisset libro primo de antidotis in Hedichroi compositione. Hæc nobis dicta uelim, non affirmandæ tantùm huiusce opinionis causa, sed tuæ refellendæ temeritatis, ac impudentiæ. Quamobrem eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opinionem sequeris. Nimirum quòd in obscuris, incertisq; nusquam soleam inaliquem uerba facere, nec quicquam agerè, cuius nequiuero causam probabilem reddere, eoque præsertim quòd sciuerim ijs esse etiam rationes, quibus se tueri possint; nempè Serapionis testimonium, qui id tantùm quod Galenus de Amaraco scripsit, Matricariæ tribuit. Sed hæc etiam posset destrui autoritas. Hæc itaque si rectè, sincereque perpendifses, non modò te ipsum nouisses, sed & fortassè puduisset ita te iniurià in me conspirasse. Reliquum nunc est, ut iam tibi tua detegam errata, ne alios in posterum ducas in errores. Inquis tu Lusitane, apud Dioscoridem, Galenum & Paulum Sampfuchum, & Amaracum admodum inter se differre. Id, quod esse falsum, & a ueritate alienum, illicò probari potest ex ipso Dioscoride, quippè qui libro tertio de Sampfuchio agens, scriptum reliquit,

rit, Sampsuchum à Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatissimum prouenit, Amaracum uocari. Hoc idem facile uidetur probare etiam Galenus. Ipse enim libro primo de antidotis, Amaraci plurimum in Cyzico nasci scribit, & Amaracinum unguentum in Cyzico parari ait libro secundo cap. primo de compositione medicamentorum secundum locos. Id quod omnibus palam facit, nil aliud Galeno designare Amaracum, quam Sampsuchum. Etenim cum Cyziceni Sampsuchum Amaracum appellent, quis nam fuerit ille tam amens, excors, obtusq; ingenij homo, qui non nouerit Amaracinum unguentum in Cyzico paratum è Sampsucho fieri? His subscribit etiam Plinius libro x x i. cap. x i. Sic inquit. Amaracum Diocles medicus, & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus, & Syria Sampsuchum. & cap. x x i. eiusdem libri, Sampsuchum (inquit) siue Amaracum in Cypro laudatissimum, & odoratissimum. Fit ex eo oleum, quod Sampsuchinum uocant, siue Amaracinum ad excalfaciendos, emolliendosq; neruos, & uulvas. Quibus palam est, quam imprudenter hæc asserat Lusitanus. Nec obstat quòd in quibusdam Dioscoridis codicibus legatur Parthenium etiam ali- quibus Amaracum uocari. Siquidem hoc non tuetur huius uniuersalem negationem. Adde quòd illa verba Dioscoridi spuria à quàm plurimis rei plantariæ studiosis non ab re iudicantur. Nimirum ex- tant Græci codices antiquissimi manuscripti, in quibus non legitur in Parthenij capite particula illa *οὐ δὲ ἀμάρakon*, quemadmodum nec apud Serapionem, qui Parthenium ex Dioscoride transcribit. His accedit aliud stolidum Lusitani erratum, quod facile quis intueri poterit, quum asserat is Amaraci- num unguentum odore iucundissimo redolens parasse antiquos non è Sampsucho, quod Cyzicenis, qui illud olim præstantissimum parabant, Amaracum dicitur, sed ex Parthenio, quod etiam falsò eam esse plantam existimat, quam ob odoris uirus Seplasiæ meritò Cotulam fætidam uocant. Sed quantum in Amaracino unguento, quod odoris fragrantia plurimum prestasse scribit antiquitas, hæc færens planta conueniat, ij certò iudicare poterunt, quibus longè magis, quàm illi res medica cordi fuerit. Et quidem fatetur Galenus libro primo de Antidotis, ac alijs etiam locis in Cyzico, quemad- modum in uniuersa minori Asia, Mari & Amaraci oriri plurimum, parum uerò in alijs regionibus, præsertimq; in Italia. Id quod Lusitanum hic, maximè hallucinatum palam facit. Quandoquidem nul- lo magis herbarum genere ubiquè abundat Italia, quàm Cotula færida dicta. Ea enim ubique scatent campi, horti, aræ, plateæ, semitæ, ac colles, adeò ut nullus in Italia sit locus, ubi hæc herba non proueniat. Adde quòd cum dicat Galenus in Cyzico Amaraci nasci plurimum, vbi Amaracinum un- guentum omnium odoratissimum parabatur, & nobis iam comprobatum sit Sampsuchum à Cyzice- nis Amaraci nomine appellari, satis comprobatum esse putamus, Lusitanum medicæ materiæ igna- rum, & tam Dioscoridi, quàm Galeno idem esse Sampsuchum, quod Amaracum. Demum an Dio- scoridis Parthenium Cotula færida sit ita uulgò uocata (ut Lusitanus certò sibi persuadet) is postea audiet. DE IASMENO VNGVENTO multum quoque mecum contendit, & ex ijs floribus pa- rari Iasmenum, quos Itali uulgò appellant Gelsimini, cum tamen id nullis rationibus comprobet, sed tantum suis nitatur verbis, non est cur multis cum illo agam. Sat enim mihi esse existimo, cum scri- bat Dioscorides parari Iasmenum (idest Violaceum unguentum) è floribus albæ Violæ, nullo pacto fieri posse, ut ex alijs paretur floribus, & ex ijs præsertim, quorum apud Dioscoridem, & antiquos nulla prorsus habetur historia. Quin & superuacaneam hic omnem uerboositatem esse censeo, eò quòd in commentarijs nostris fatis, superq; comprobatum sit, eos proculdubio decipi, quos Lusitanus si- bi imitandos proposuit. Præterea cum is rationibus argumentisq; nostris, nullis prorsus obstat uer- bis, nec ulla dicendi facultate (si philosophum medicumq; ut audio se putat) non uereor, quin facile scire possit, me ad suas non teneri obiectiones, nisi primum ad nostra responderit argumenta. Qui- bus nulla alia de causa illum nihil in contrarium adduxisse putamus, quàm quòd is longè magis defen- dendæ pertinaciæ, quàm ueritati fuerit addictus.

IN PINO autem ut Theophrastum defendere uideatur, sic mecum agit Lusitanus. Longum profectò, nec minus difficile esset omnes Pini species percurrere. Illius tamen (Theophrasto auctore libro tertio de historia plantarum. cap. x,) duæ sunt species, altera urbana, altera uerò syluestris. Syluestris uerò in Ideam, & Maritimam partitur. Nam idea, idest montana rectior, cellior, mate- riæq; crassior est; sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice læuiori ad coria utili, in qua nux conspicitur rotunda, breuiq; dehiscens. In Idea uerò tanquam nux syluestrior, oblon- gior est, uiridis, minusq; hiscens. Hæc ad Theophrasti mentem, quæ uera esse nullus hucusquè in dubium traxit, præter unum Matthiolum Senensem, qui omnino hæc suo tantum iudicio fultus euer- tere conatur, dicens, se in syluestri maritima Pino obseruasse nuces non quidem rotundas, sed oblon- gas, potius solidas, difficulter dehiscentes; in montana uerò non oblongas, sed breues, & ad aperiendū faciles. At nos reuera Theophrastū uerum uniuersaliter dixisse obseruauimus, ac Matthiolum aut non rectè apprehendisse, aut potius, ut noui aliquid alijs dixisse uideretur, in medium hæc asferre uoluisse.

HAEC ILLIUS SVNT VERBA. Cæterum an uera, uel falsa, syncerè, uel subdolè prolata, can- didissimus quisque lector, qui nostros legerit commentarios facile conijcere poterit. Explodenda. n. de- testandaq; sunt Lusitani figmenta, quæ hic aduersum me habet. Siquidem ego recitata Theophrasti historia, nec eum hallucinatum, nec delusum asserui, sed id tantum Theophrasto repugnare dixi, quod utriusq; Pinastris strobilus in nostro climate testatur. Quòd aut uera, non ficta, nec fabulosa scripserim

Stolidum La-
sitani erratū.

Calumnia
viii. de Ias-
meno unguē-
to.
Depulsio.

Calūnia ix.
de Pino.

Lusitani fig-
menta explod-
duntur.

(ut ex se ipso fortassè me iudicat Lusitanus) is proculdubio fateri poterit, qui in agro Tridentino Ideam, in Senensi, ac Pisano maritimam obseruauerit Pinastrum. Quippè in maritimis hisce locis duo habentur Pinastri genera, quorum alterum strobilos profert spithama longiores, alterum uerò breuiore paulò, compactili duritie conclusos, nec per se facile dehiscences. In Tridentinis uerò montibus quemadmodum, & in Bohemia, quæ Pinu vbicunque syluescit, Pinastri nuces in vniuersum visuntur longè maritimis breuiore, infirmioresq; quæ cum primùm inaruerint, illicò dehiscunt, & ab arbore decidunt. At si quis ad viuas, virentesq; huiusce Pinorum plantas se conferre nequiverit, nouas Pinorum imagines postremæ commentariorum nostrorum editioni appictas intueri poterit. Quod si sincero animi affectu fecerit, non ueremur, quin facillè conijciat, nostram in plantarum historia fidem falsò à Lusitano improbatam: & subindè etiam noscet magnam illius imperitiam, & apertam in nos inuidentiam. Ego quidem nunquam putavi hæc in Theophrastum reijcere, sed nostro climati causam assignaui. Quamobrem non possum non admirari Lusitanum, quippè qui non sit ueritus tam euidentes in me asferre calumnias. Equidem nunquàm negauerim Pinaistros, quæ in Ida monte proueniunt, quin & eas, quæ in Græciæ maritimis crescunt, in nucibus edendis contra rio modo forsitan se habere, cæli, soli; illius immutata natura.

Calumnia x.
in Hippo-
campo.

Lusitani opi-
nio nec refel-
litur, nec pro-
batur.

VENIO AD Hippocampum, cuius historiam à nemine descriptam hætenus reperi. Quo fit, ut difficillè admodum sit absque ulla dubitatione affirmare, quod nobis sit piscium genus, quod Hippocampum appellauerit antiquitas. Nec displiceret Lusitani opinio, quam longè antea audieram à Luca Ghino medico clarissimo, quòd Græcis rectè idem sonet Hippocampus, quòd latinis flexuosus equus, si quo probari possit, esset ad manus. Verumtamen cùm nulla extet Hippocampi historia, cur eius opinionem accipiam, sanè non habeo: quin nec etiam cur refellam. Plinius lib. xxxvi. cap. v. „ dum Praxirelis admiranda percurrit marmora, uideri scribit in maxima dignatione Gn. Domitij de- „ lubro in circo Flaminio Neptunum, Thetim, atque Achillem, Nereidasq; supra delphinos, & „ hippocampos. Quæ quanquàm demonstrant Hippocampos equorum effigiem præ se ferre, non ta- „ men hæc Plinij autoritate quis unquam rectè affirmare poterit, Hippocampos, quorum ille memi- „ nit, eos esse pisciculos Equi uel Draunculi formam habentes, quos quidam ueros esse Hippocam- „ pos non ambigunt. Quandoquidem Plinij uerba luce clarius demonstrant Hippocampos paruos nò „ esse pisces, sed ingentes fortassè beluas, corporis mole Delphinis minimè inferiores. Nisi hæc potius „ fabulosæ censeamus, quàm uera. Nos autem cum iamdiu non ignorauerimus non deesse rei medicæ „ studiosos, qui Equiculos illos, uel marinos Draunculos ueros esse Hippocampos putarent, non abs- „ re esse duximus horum Equiculorum imagines commentarijs nostris adiungere, non ea tantum cau- „ sa, ut horum placitis subscriberem, sed ut unumquemq; præsertimq; Zoilos admonerem, me hæc „ prius non ignorasse. Verum non ob id absurda vocari expedit (ut Lusitanus putat) quæ de Hippo- „ campo antea scripsimus, doctissimos Dioscoridis interpretes, & Græci sermonis peritissimos secuti, „ quorum non desunt, qui asserant in Locustarum genere haberi Hippocampum. Quibus subscribere „ uidetur Plinius libro xxxii. cap. xi. At cum inter Locustas nulla spectetur, quæ magis flexuoso „ dorso erucas, quas Græci κάμπας uocant referat, quàm ea, quæ ibi pariter picta spectari potest, ne- „ fas sanè fuerit tam petulanti ore affirmare, nostram, & aliorum opinionem, tanquam absurdam esse „ spernendam, cùm tamen rationibus, & autoritatibus comprobata unusquisque facillè cernat.

Calúnia, xi.
de satiuo Cu-
cumere.

MYLTA ETIAM CONTRA Nos de satiuo Cucumere effundit Lusitanus procacius magis, quàm uerè, sic inquit. Cucumer non ubique satius reperitur, qua de causa multi non sine ingenti errore Citrulum, quem Peponem esse certò scimus Cucumerem appellant, uulgarium forsitan uoce seducti, qui in Italia ferè uniuersa & Flandria, ac Germania Citrulum Cucumerem uocant; sed, ut dixi, non sine magno, ne dicam pudendo errore; inter quos nouissimus extat Matthiolus Senensis in suo Dioscoride Hetrusca lingua confecto. Est igitur Græcorum Cucumer, siue Cucumis dictus sic (ut Varroni placet) quia facillè curuatur baculi crassitudine, colore uiridi, longitudine cubitali, & maiori, præsertim si in flore existens in fistulam mittatur. Tunc enim (ut tradit Plinius libro xix. cap. v.) mira longitudine, & ad fistulæ complementum crescit, & hac de causa Columella Anguinum Cucumerem eum appellat, quia oblongus, crassus, atque instar anguis flexuosus sit. Nascitur enim in simili planta, qua Cucumis syluestris oritur. Rarò in Lusitania Cucumer uidetur, secus autem in altera parte Hispaniæ præcipuè apud Salmaticenses, ubi in magna cernitur copia hirsutus, colore omnino uiridi, longitudine cubitali, & curua. At Pepo is est, quem Officinæ ob colorem Citri in maturitate acquisitum, Citrulum appellant. Græci uerò illum πέπων idest maturum Graia uoce dixere.

Quam uocem Hispani uel hodiè seruantes nulla mutata litera, aut syllaba illum quoque Pepanum uocant: & eius supremam partem concisam fronti æstus hora, in qua illum plerunque comedimus, tanquàm refrigerantem admoemus. Quod olim quoque à Græcis fieri Dioscorides innuere uidetur. Vescimur enim Pepone hispani, dum uiret, nam postquàm maturuit, & colorem luteum Citri maturi contraxit, tanquam cibo inutilem reijcimus. Si quid tamen illius comedendum sit, eius suprema, & cartilaginea pars tantum pro uictu, reiecta eius medullari parte, accipienda est, ut apud inferiores Germanos plerunq; fit, qui Peponibus ijs non nisi maturis contra Hispanorum consuetudinem in uictu utuntur: quorum medullarem, & interiorem partem in qua semen continetur, tan-

quam

„ quam improbam & malam reijciunt, suprema & cartilaginea illa, crebris uerrucis ornata parte con-
 „ tenti. Qui mos apud Græcos quoque fuit, ut ex Galeno deprehenditur libro secundo, de Alimentor-
 „ rum facultatibus, ubi inquit. Huc accedit quod in Peponibus homines à carne intima, in quo semen
 „ habetur, abstinent. Sed hæc ignorans Matthiolus, nil in hoc capite facit, quàm uellicare alios. Sed
 audias Amathe. Solusne inter tot eruditissimos uiros, quibus eadem placuit opinio, à te reprehend-
 dor? Solum inter innumeros alios Matthiolum insectaris? Quapropter? non alia opinor causa, nisi
 ut tuam malitiosam inuidentiam in eius tantum uidearis monumenta effudisse, ex quibus tu opima
 spolia congestisti. Egregiam certè hominis in furando prudentiam, ut tacitè ijs secum gaudeat, quæ
 publicè criminari putetur. Iccircò, homo uaferrime, tot hæc contra me construuntur hic uerba? Sed
 audiat ipse Lusitanus quàm hic toto aberrauerit cælo. Etenim sententiæ nostræ haudquaquam ob-
 stare, sed plurimum astipulari censemus, quod dixerit Varro Cucumim à curuore esse dictum. Quip-
 pè quod Cucumeres, qui passim in Italia proueniunt, & quos falsò Lusitanus Pepones esse contem-
 nit, plerunquè incurui spectantur, ut æstate tota uidere quis potest in clarissimarum urbium plateis,
 ubi innumeri uenduntur. Porro si hæc ignorat Lusitanus, non medicos consulat, sed olitores. Nam
 ij ostensis incuruorum cucuminum millenarijs, faciliè crassam hanc caliginem ab ipsius oculis deter-
 gent. Præterea uulgarem Cucumim, quo passim utimur, uerum & genuinum esse manifestò com-
 „ probat Plinius libro xix. cap. v. his uerbis. Particulatim Cucumis floret, sibi ipsi superflorescens,
 „ candida lanugine obductus, magisq; cum crescit. Hæc ille; quibus palàm est Cucumeres nostri usus
 legitimos esse. Quippè si Lusitanus (ut prædiximus) olitores adibit, & ad eorum hortos sæpè se con-
 tulerit, uniuersos uidebit cucumeres, illos scilicet, qui nuper emerferunt, & iam primùm ad iuglan-
 dium quantitatem intumuerunt, sibi ipsis in cacumine superflorescere, & alba quadam contegi lanu-
 gine. Ad hæc sententiam nostram, ac quamplurimorum clarissimorum scriptorum à Lusitano falsò
 improbatam illud sanè luce clarius ostendit, quod satius, ac uulgaris Cucumis fructu tantum ab er-
 ratico differat. Vtrique enim eadem sunt folia, iidem flores, eadem uiticulæ, & eadem in uniuersum
 deniquè facies, ut libro quarto testatur Dioscorides, & libro vii. cap. vi. de historia plantarum postè-
 ritatis memoriæ prodidit Theophrastus. Tanta enim inter hæc plantas intercedit similitudo cogna-
 tioq; ut si simul serantur, uel alter alteri conferatur, nulla ferè differentia dignoscantur. Nec propte-
 reà negauerim, quod cucumis ille, qui sua longitudine serpentis speciem refert, & quem Hetruria fal-
 sò Melonem uocat, inter Cucuminum genera non fuerit recipiendus, cum & ipse olitorum mango-
 „ nio, è uulgaribus nostris in eam formam fuerit redactus: id quod Hippocrati primùm, dein Plinio,
 „ & Palladio referunt acceptum, quippè qui scripserint flore in fistula, uel harundine demisso, Cucu-
 „ mim indè mira longitudine crescere, & omnia alia, qua coguntur, forma: id quod etiam de Cucurbi-
 „ tis tradidit Columella. Hinc itaque suam traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita prælon-
 gum se diffundit, & anguium modo contorquetur. Quippè sato subindè semine, quod exemptum sit
 ex hisce prælongis mangonio illo paratis, in posterum per sese eadem forma proueniunt, ut & nos
 experimento comprobatum scimus, non solum in Cucumeribus, sed etiam in Cucurbitis, præfer-
 timq; in ijs, quas Indicas uocant. Id quod etiam Plinius affirmat loco prius citato. Nam cum maxi-
 mè compertum haberet in Campania oriri Cucumeres mali Cotonei effigie (ij autem ut Lusitani fert
 opinio prælongi non erant) & huiusce formæ causam reddere uellet, Fortè (inquit) primò natum
 „ ita audio unum, mox semine ex illo genus factum. His itaque palàm fit (ut Lusitani illius uerbis utar)
 „ in quàm magno, ac pudendo is uerteretur errore. Quippè si (ut idem falsò contendit Lusitanus) uni-
 uersum Cucuminum genus sponte sua ita prælongum proueniret, stolidum sanè esset id arte uel man-
 gonio moliri. Sed Cucumeres sui natura non esse adèò in longitudinem protensos manifestò demon-
 strat Plinius, quippè qui scribat Cucumeres in Italia, esse quàm minimos, in prouincijs quàm maxi-
 mos. Nam si sponte sua ea essent forma (ut Lusitanus somniasse uidetur) scripsisset quidem nasci Cu-
 cumeres in Italia quàm breuissimos in prouincijs quàm longissimos. Adde quod etiam experimen-
 to constat (ut ego mihi testis esse possum) quod Cucumeres sic Italis uocati in suppositam aquam
 descendere nitantur appensi; & contrà refugiant, & unci modo recuruentur, ubi uas oleo ple-
 num supponatur apertum. Id quod proprium esse Cucumeris affirmant præclarissimi rei rusti-
 cæ, plantariæque scriptores. Præter id si gustum consulas nulla penitus saporis, uel odoris diffe-
 rentia inter prælongos Cucumeres illos, & vulgares nostros cognosci potest. Adhæc cum tria
 Theophrasto, & Plinio sint Cucumerum genera Laconicum, Scytalum, Beoticumque, hoc ma-
 ximè etiam Lusitano aduersatur, quod unum tantum Cucumerum genus statuerit. Ad id autem,
 quod Columellæ testimonio asserit Lusitanus satium Cucumim Anguinum vocari, quod forma
 anguium referat speciem, nil aliud nobis respondendum sese offert, præterquàm quod falsò id Colu-
 mellæ acceptum referat. Constat enim Anguinum Cucumim nil aliud fuisse Latinis, quàm Cucu-
 mim syluestrem, quemadmodum syluestre Allium Dioscoridi Anguinum vocatur, non quod for-
 ma referat angues; sed quod in syluestribus nascatur locis, ubi faciliè stabulantur angues. Cæterum
 quod Anguinus Cucumis syluestris sit, non satius, testatur in primis Lucius Apuleius suo de sim-
 plicium medicamentorum libro, capite proprio de syluestri Cucumere; quin & quidam Dioscori-
 dis codices, ut Hermolaus & Marcellus legunt, quibus etiam subscribit Plinius libro xx. cap. ii.

Amathus su-
as enarratio-
nes in Diosc.
ex Matthio-
lo trāscripsit.

Calumnia re-
fellitur.

Cucurbitæ,
& cucumeres
olitorū man-
gonio uarias
induunt for-
mas.

Cucumerū
tria genera.

Anguinus
Cucumis
quis.

Lusitanus sui
ipſius laqueo
captus.

Lusitanus mē
dax.

Lusitani fig-
mentū explō-
sum.

Calūnia xij.
de Carpeſio.

Lusitanus im-
pudentia &
mendacio no-
tantur.

Calūnia xiiij.
in Artemiſia.

Amathum in
ſe ipſum la-
trare.

Sed cur hoc nitar tantorum virorum testimonijs comprobare, cum Lusitanus ipſe capite de Agreſti Cucumere ſui ipſius oblitus id aperte fateatur, & ſuo ſe iugulauerit gladio? Sed quod falſo Columellæ testimoniū fuerit iſ vsus, præter id quod nuſquam ab ipſo hoc ſcriptum eſſe ſcimus, teſtem habeo Hermolaum virum fanè præclariffimum, qui in ſuo Corolario Luſitanum mendacio redarguit his verbis. Cucumeres in fiſtula apud Hippocratem demifſo flore mira longitudine quaſi anguina ſpecie proueniunt, quanquam Anguinus cucumis idem videtur eſſe, qui Sylueſtris, multo infra magnitudinem ſatiui, Erraticus & Angueus Columellæ appellatus à ſatiuo penitus differens. Haſtenus Hermolaus. At ſit ita: demus huic bono viro à ſua forma longiores illos cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari. At non intelligit quàm non cohærentia, quàm in ſe ipſum repugnantia dicat? nunquid non uidet homo miſer, quòd non aliam ob cauſam hæ differentie plantis addi ſolent, quàm quòd à reliquis earundem generis diſtinguantur? Nonne ſtatim ob hoc ſequitur eſſe etiam alia cucumerum genera? Reſpiat miſer, & ſua iam recognoſcat errata. Reſpiat, inquam, cum ſignis omni luce clarioribus vincatur à teſtibus, & propria confeſſione vrgeatur. Comprobat etiam cucumerem noſtratē non eſſe Peponem, cum in primis ſapor, tum deinde facultas. Sapor quidem, quòd cum ſcribat Symeon Sethi Græcus author Pepones ſapore eſſe dulces, nulla fanè ratione fieri poteſt, vt cucumeres noſtri vsus fuerint pepones, quippè qui eò magis amareſcunt, quò maturiores euadunt, vt Theophraſtus ſcribit lib. vi. cap. xiiii. de Plantarum cauſis. Præterea ſi Peponum facultas expendatur, conſtabit fanè ex Galeni ſententia, quòd deuorati bilioſos excitant morbos, quin & vomitiones, & id quidem (vt Symeon ille aſſerit) ſua dulcedine efficiunt, præſertim cum in bilioſum inciderint ventriculū. Ad hæc confricata Peponum caro (vt Galenus ait) vitia cutis in facie, nempe alphas, lentigines, ephelidasq; abſtergit dulci, quo imbuitur, ſucco. Id quod ex noſtratis cucumeris affrictu nunquam conſequeris. Nec obſtat quòd Hiſpani cucumerem noſtrum (ut Luſitanus inquit) Peponū uocent. Quippè cum Itali à Latinis originem ducant, omnino credendum uideatur Latinas rerum nomenclaturas rectius aſſeruaſſe eos, quàm cæteras nationes. Demum fabuloſum eſſe ſcimus, & Luſitani figmentū, quod Flandri uulgares Cucumeres edant, cum penitus conſenerint. Sunt enim domi noſtræ Flandri, qui nobis ſeruiunt, & qui Flandriam, & Germaniam ſerè totam peragrarunt, id penitus deteſtantes. Nec obſtat ſcripſiſſe Galenum à Peponum carne intima, quæ ſemen continet, abſtinere homines, quum id fiat potius in Peponibus noſtris, quàm in Cucumeribus, quorum ſeminibus unà cum carne uel ſcimus. His itaque poterit Luſitanus fortaſſe noſcere, quàm in cenſenda Cucumeris hiſtoria fuerit hallucinatus, & ſubindè palinodiam meditari. Nam ſi ſecus fecerit, quum ſcribat Plinius Cucumeres in Italia quàm minimos, in prouincijs vero quammaximos prouenire, cumq; Luſitanorum regio, qua ſe oriundum facit, ad vltimas Europæ oras habeatur, & ob id cæteris fortaſſe magis ab Italia diſtet, verendum fanè eſt, ne rei medicæ ſtudioſi, qui hæc perlegent Cucumerem Luſitano maiorem nuſquam ſe vidiffe aſſerunt. Sed nimis fortaſſe prolixè Cucumeris cauſam egi. Equidem hæc nimia eſſe fateor in re minimè obſcura. Veruntamen vt huius calumniæ & maledicta aliquando ceſſent, omnis eius eſt obtundenda verboſa importunitas; ne ſi forte breuior ſim, iure ſibi cedi putet, minusq; ſibi a nobis ſatiſfactum clamitet, & qua eſt inani arrogantia, non ſilentio, vel diſſimulatione vanè ſe victorem glorietur.

IAM DE CARPEſIO pauca ei reſpondeo, de quo agens Luſitanus capite de Pipere, poſtquā ibi de Caryophyllis egit, noſtrum ibi ordinem, & doctrinam quemadmodum in cæteris ſequutus, ita aduerſus nos ſcribens comminiſcitur. Caryophyllis Carpeſium proximum eſt, quod Cubeba Officinis dicitur, vt libro primo meminimus, & Actuarius confirmat. Non enim Carpeſium Zedoaria, ſiue Zurumbet Arabum eſt, vt Matthiolus augurat, quum potius, vt dicimus, Carpeſium Cubeba ſit. Hæc falſo Luſitanus. FALſo, inquam, quòd nobis nuſquam ſcriptum ſit Zedoariam, ſiue Zurumbet eſſe Carpeſium. Quis ergo non miretur hominis impudentiam, infidelitatem, mendacemq; locutionem? Quis non deteſtetur huiuscemodi hominum genus, qui tam euidentibus calumnijs, ac impoſturis candidiſſimos quoſque lacerant? Huic adhibenda fides? huic credendum? huic aſſentiendum? Nequaquam. In confeſſo enim eſt omnibus hominis huiusce ſcripta ſui ipſius eſſe figmenta, mendacia, vanitates, adeò vt iam omnibus ſtomachum commouerint. Sed quantum hallucinetur miſer, dum ſibi perſuadet Zedoariam, & Zurumbetum Mauritanis nihil inter ſe differre, poſtea audiet, cum innumeros illius errores promulgauero.

SEQUITUR, VT quid de Artemiſia dicas, videamus. Artemiſia duplex eſt, altera latifolia horteniſis, odore acuto, ſapore verò amaro; altera verò Matricaria dicta tenuifolia, à Græcis Leptophyllos appellata. Nec enim in eam imus ſententiam, quòd Matricaria hæc Parthenium ſit, vt Matthiolus contra omnes grauiffimos medicos contendit, quum re vera tenuifolia Artemiſia vulgaris Matricaria eſt. Nam Parthenium, Bruſaculum, Herba ſætida Chamomillæ ſimilis eſt, vt ſuo dicemus loco. Hæc illius ad vnguē ſunt verba, Inania tamen, nihilq; ponderis referentia. Quum enim Luſitanus argumentis, rationibus, & authorum testimonijs, quibus ſatis, ſuperq; nobis comprobatum eſt, Matricariam vulgò vocatam, alteram non eſſe Artemiſiam, nihil reſponderit, nec ſubindè villis indicijs, ac rationibus contra ſententiam noſtram ſcripſerit, ſed ſua tantum falſa opinione ductus, non eſt fanè cur cum illo pluribus agam: ſed illum in ſe ipſum latrantem relinquam. Verum

vt huiusce hominis imperitiam pluribus detegam, & procacitatē compescam, libebit sanè nobis non nulla in contrarium asserere. Scribit itaque Lusitanus Artemisiam duorum esse generum, alteram latifoliam, hortensemq; , alteram Matricariam tenuifoliam dictam, quibus illic deprehenditur, quā oscitanter Dioscoridem legerit. Qui etsi scripserit alterum Artemisiae genus folio esse tenui, non tamen ob id eam propriè appellauit λεπτόφυλλον, quum ea propriè λεπτόφυλλον dicatur, quam quidam Dioscoridi adulterinam putant, cuius capitis titulus sic habet. περί Ἀρτεμισίας λεπτοφύλλου. Ad hæc non reperio vsquam scripsisse Dioscoridem, quin nec etiam Plinium, primi generis Artemisiam hortensem esse plantam, sed quod in maritimis spontè, & per se proueniat, vt ille, vt tibi aliquid arroget, fatetur. Adhæc duo sunt argumenta, quibus refragari nemo potest, quæ maximè obstant Matricariam non esse secundi generis Artemisiam. Alterum quod hæc flore sit parua, tenui, in vniuersum candido: id quod sanè in Matricaria non visitur, quum flos illi insit Artemisiae maioris decuplo maior, firmus, non tenuis, non in vniuersum candidus, sed vmbilicitenus aureus, candidis foliolis circumseptus, vt in Anthemide. Alterum, quod planta sit ad manus pumila, ac tenuior, quæ adeo maiorem Artemisiam æmulatur, adeoq; illi congener est, (vt fatetur etiam Brasauolus) vt ambigendum non sit, quin ipsa sit altera Artemisia. Adde quod cum Matricaria folijs, caule, floribus, sapore, odoreq; plurimum à prima Artemisia differat, non est sanè censendum, quin eius differentias, ac notas silentio inuoluisset Dioscorides; sed cum inter primum, & alterum Artemisiae genus nulla intercedat differentia, præterquam magnitudinis, crassitudinisq; , vt ipsemet apertissimè fatetur Dioscorides, non fuit illi opus, alterius Artemisiae notas pluribus explicare. Demum & illud vni cuique contra Lusitani sententiam verum potest esse argumentum, quod antiquorum nullus scriptū reliquerit, Artemisiam alteram nec etiam primam esse amaram, quemadmodum reperitur vulgaris Matricaria, quæ amaro admodum gustu sentitur, adeo vt parum ab Absinthio differat. Quod etiam argumentum præbet, in caliditate, & siccitate hanc longè magis excedere, quàm ipsa Galeni testimonio excedat Artemisia. Hæc itaque si quis rectè perpenderit, nobis quidem minimè verendum fuerit, quin Lusitani inscitiam, & iudicij vanitatem facile deprehenderit. Quod autem Matricaria non sit Parthenium, & quod ea planta Parthenium sit, quam vulgari appellatione Cotulam foetidam dicunt, nos penitus detestamur, quippe si Cotula foetida Dioscoridi Parthenium esset, quum hæc omni ex parte Anthemidè adeo referat, vt tantū ferè odoris diuersitate altera ab altera dignoscatur, quis nā dubitauerit, quin Dioscorides Parthenio Anthemidis folia reddidisset, nō Coriandri? Coriandri folia Cotula foetida profectò non habet, sed Antemidis, Matricaria verò contrà. At si forte obiecerit Lusitanus cum ad summum vsque Coriandrum adoleuerit, & suum iam ediderit semen, quæ in summitatibus sunt folia, adeo parua tenuiaq; spectari, vt Antemidis folia quadantenus referant; quumq; dicat Dioscorides, Parthenium folijs esse Coriandri tenuibus, is ad minora tantum folia respexit, non ad maiora. Vide quàm hoc ego argumentum propulsabo facile. Siquidem cum neque Oribasius ex Dioscoride à quo verbum ex verbo transcribit, neque Serapio, qui eandem seruat regulam, legat particulam illam λεπτή, arbitrandum sanè est, particulam λεπτή Dioscoridi impertinenter accessisse scriptorum incuria, vel potius temeritate, præsertim cum plantarum comparationes rectius, exactiusq; fieri debeant, cum plantæ ipsæ adolescunt, vel consistunt; quoniam hoc tempore foliorum, ac caulium notæ apertissimè conspici possunt; non autem cum primum oriuntur, vel cum consenuerint, quo tempore genuina foliorum forma videri non potest. Quin & illud contra Lusitanum maximè pugnat, quod cum Cotula foetida longè acrior sit, quàm amara, adeo vt ea sedem abstergentibus ardorem non obscurum inferat, ob idq; vulgò Ferrariensibus (vt Brasauolus inquit) dicatur Brusciaculo: Parthenium esse non potest. Quandoquidem Dioscoridi Parthenium nulla saporis acredine commendatur, sed tantum amaritudine, quæ in Matricaria manifestò percipitur sine acridinis tantillo. Postremò cum sexcenties iam expertum sit Matricariam esse omnia præstare, quæ Parthenio ascribuntur, palam sanè est, maximè deludi eos, qui contra sententiam nostram friuolis quibusdam argumentis, ac captiunculis machinantur. Sed vtinam tam facile vera inueniri possent, quàm falsa conuinci. CAETERVM quum antea scripserim in meis commentarijs italico sermone primum in lucem editis Symphytum Petræum à me hæcenus non visum, quasi me negligentiae inertiaq; accusare uelit Lusitanus, hæc suo more aduersum me scribit. Ex herbis, quas Ioannes Falconerius Anglus secum asserbat, Symphytum Petræum erat, quod Consolidam nonnulli appellant, quæ (ut testatur Ruellius) familiaris Gallis admodum est, & eam sua lingua Buglam uocant. In Italia quoque nasci cum Paulo Castilione medico affirmamus, quanquam Matthiolus eam nunquam se uidisse tradat.

Calumnia diluitur.

Matricariam nullā esse Artemisiam speciem apertè probatur.

Cotula foetida nō est Parthenium.

Calūnia xiiii de Symphyto Petræo.

HIS LUSITANVS Non tantum in me inuehitur, ut putaram, nostræ accusandæ gratia negligentiae, sed etiam suæ extollendæ gloriæ, quippe qui se nobis rei medicæ peritiorem ostendere ambierit. Verum si (ut solertes decet scriptores) Italica eadem commentaria secundò edita anno à CHRISTO Nato. M. D. L. perlegisset, comperisset quidem Symphytum Petræum me per me met adinuenisse. Id quod is nunquam per sese, uel per alios fortasse fecisset, ni Falconerius ille (si tamen uera refert) id illi ostendisset. Non enim una die uniuersa seges in horreum congregari potest. Quo fit, ut accusari iure non possim, ubi quandoque passus fuerim, me hanc uel illam non nouisse stirpem. Præstabat quidem tunc mihi Symphytum Petræum nunquam me uidisse fateri, quàm mentiri,

Confutatio.

tiri, vt doctior, diligentiorq; uiderer, quo nihil detestabilius, execrabiliusq; dici potest.

Calúnia xv.
De Spargan-
nio.

AD SPARGANIVM veniamus, in quo ita me taxat. Sparganium siue Xiphidion Officina-
rum Spatula foetida est, cum inter se maximè conueniant. Vnde Matthiolum Senensem hic errare
certum est, qui Sparganium non esse Spatulam foetidam contendit, & eò magis, quia in Spatula foe-
tida pilulas non comperiri, in quibus semen claudatur, dicat: quod falsissimum esse, qui Spatulæ foe-
tidæ mediocrem habent notitiam, norunt. Proindè Sparganium Spatulam foetidam esse certum est.

Calumnia cõ-
tunditur.

Haftenus ille. Demiror sanè tam perfrictam hominis frontem, qui quasi omnium rerum naturam,
plantarum omnium intimam notitiam perdidicerit, ac imbibere, adeò audacter hos graues mihi im-
ponit errores, confestim me errare accusat. Cognoscitis, vt opinor, hominis eruditionem, & vitæ
consuetudinem. Porro non modò omnibus rei herbariæ studiosis (vnum tantum Ruellium excipio)
sed & cæteris omnibus, quibus aliqua sit stirpium cognitio in confesso est, nil aliud esse Spatulam
foetidam vulgò appellatam, quàm Xyridem. Xyris enim præter id, quòd omnibus notis, Spatulam
foetidam referat, foliorum odore facilè indicat nomenclationis occasionem, quippè quoniam si di-
gitis confricentur, foetidum admodum odorem fundunt, undè illi nomen, adeò vt Tirefia, vel Talpa
cæcior sit, qui non uiderit, Spatulam foetidam uocatam omnibus sanè notis Xyridem referre. Hanc
à nemine descriptam reperio, præterquàm à Mattheo Syluatico Pandeectarum authore, qui eam Iri-
di similem reddidit. Id quod Lusitani petulantiam palàm facit. Siquidem nulla extat planta, quæ
magis Iridem referat, quàm Xyris, adeò vt scripserit Oribasius appellari aliquibus Syluestrem Iri-
dem, à quo quantum distet Sparganium, eos iudices velim, qui in materia medica indaganda plus

Spatula foeti-
da est Xyris,
non Sparga-
nium.

Calúnia xvj.
De Siderite.

operis, ac laboris, quàm Lusitanus impenderunt. NEC PLVRIBVS verbis ea refellam, quæ
de Siderite objicis, in quam magis, ac magis tuam detegis rei plantariæ inscitiam, cum ita memoras.
Conspicitur Sideritis hæc in nonnullis vallibus folio aspero Saluæ magnitudine tanquàm Marrubij
albicante, & per circuitum tanquàm Quercus dentato, quod fricatum ex se odorem, qualem ex Cy-
donijs optimè maturis oriri videmus, emittit, quem Dioscorides subintelligit, cum dicit gustu non
iniucundo, cum adstrictione aliqua. Hanc verò Fuchsius in suo herbario nouisse videtur, quanquàm
Matthiolum oppositum contendat. Sed re vera Matthiolum eam nunquam vidit, quia si eam cognos-
uisset, illius odorem suauissimum nunquam prætermisisset. Hæc eius sunt verba: sed quàm omni

Sui ipsius nu-
gis confudi-
tur Lusitanus.

succo inania, ipse videat. Quòd enim de Siderite prima, quam se in doctissimi viri Fuchsij herbario
narrat inuenisse, suas proferat commentitias nugas, hic facilè demonstrat, quòd eius folia non mo-
dò non spectentur Quercus instar sinuata, sed nec per ambitum nulla parte laciniata, tametsi Lusita-
nus, vt potius suam tueretur opinionem, quàm veritatem, id non sit veritus affirmare. Ipsa enim Fu-
chsij pictura de Lusitani fide maximè testatur. In primis enim flores ostendit spicatos in caulium tum-
mitatibus erumpentes, non autem in ipsis caulibus orbiculatæ vertebræ instar, vt in Marrubio, per
interstitia dispositos. Præterea folia nulla ex parte correspondent, nec pomorum Cydoniorum o-
dor, quem solus Lusitanus illi tribuit. Dioscorides enim Cydoniorum odore, nec quouis alio Si-
deritem hanc commendauit, sed gustu non iniucundo; multa enim habentur, quæ odore maximè
placeant, & sapore displiceant. Sed mihi satis verendum est, an Lusitanus Cydoniorum odorè huic
plantæ tribuerit, ut uera fateretur, an fortassè suæ sustinendæ opinionis causa. Quippè Fuchsius hu-
iusce odoris non meminit, nec nobis periculum facientibus percipi potuit. Non enim hanc stirpem
ignoramus, vt sua potius temeritate, quàm scientia existimat Lusitanus. Sed non fortassè à scopo ab-
erraret, qui diceret Lusitanum Fuchsij Sideritem nusquam vidisse, nisi appictam, quod falsò scribat,
Sideritem hanc in vallibus nasci, vbi plerunque solum vliginosum esse solet, Fuchsius verò perindè,
ac Dioscorides in asperis, petrosis, ac incultis locis. MI NVS acerbè aliquantò patior, cum de Tra-

Calúnia xvij.
De Trago.

go nostram studet emendare opinionem, vbi Lusitanus ita suam exorditur calumniam. Non præ-
termittendus quoque est Ruellius, qui proculdubiò in dignoscenda herba ista multum hallucinatus
est, qui Tragum Iunci speciem esse crediderit, cui quoque Matthiolum Senensis subscribit nulla ful-
tus ratione, cum è directo Tragum herba sit, ex qua uitrum conficitur. Atqui inter omnia, quæ ha-
ftenus nobis obiecta sunt a Lusitano, & satis dilucidè, vt arbitror, refutata, nihil iustius, nihil æ-
quius fateor, vnquam in nobis est calumniatus, quàm quæ de Trago hic recitat. Hoc modò si ca-
uere potuisset, dum nimis se sollicitum exhibet circa exiguum in nobis labeculam, non ipse pluribus
se maculis contaminaret. Equidem fateor, olim in Tragi historia ancipitem me habuisse opinionè,
quanquàm inclinaret quandoque animus ad credendum, nil aliud Tragum esse, quàm quoddam hu-
milis Iunci genus in maritimis proueniens, cui semen acinosum in cacumine nascitur rubrum, ad-
stringenti sapore. Eram enim tretus hoc argumento, quòd scilicet scripsisset Dioscorides, nasci Tra-
gum sine folijs, pusillis circum ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine,
quæ omnia potius ad iuncos spectare, quàm ad aliam quamuis plantam uidebantur. Opinionis indi-
tia subindè augebat, quòd sequenti statim capite idem Dioscorides de Iuncis uulgaribus egerit. Ve-
rùm quod & summis, & præclarissimis contingit ingenijs, ut temporis processu plura quoque inue-
nerint, & diligentius examinauerint, id mihi accidisse fateor. Re nanque in posterum exactius agita-
ta, ac perpenfa, melioribus adinuentis, minimè pudit priorem deponere opinionem. Etenim
cum animaduverterem apud Theophrastum, & Plinium, quorum etiam iudicium in nostris Lati-

nis commentarijs secuti sumus, Tragum utrisque Scorpionem appellatum, quemadmodum & Dioscoridi aculeatam in uniuersum esse plantam, priorem, quæ in animo versabatur, opinionem diutius sequi non libuit. De hac enim planta scribēs Theophrastus lib. v. cap. i. de Plantarum historia.

Aculeatarum, inquit, alia ex toto aculei sunt, ut Corruca & Scorpium. Hæc enim nullum, præter aculeum, folium gerunt. Id quod postea repetijt tertio eiusdem libri capite his verbis. Inter ea verò distincta genera plurimum quæ aculeato folio cōstant, nimirum dixerim, quod ex toto spinosum inspicitur, exiguo est numero, quemadmodum diximus, & difficile quicquam fermè inuenies, præter Corrudam, & Scorpium, quæ post Aequinoctium Autumni florescunt. Scorpium enim florem in carne extuberante sub extremo aculei profert, initio candidum, postea leuiter accedentem ad purpuram, & singulari radice, eademq; breui adhæret. Hæc ille. cui subscribit Plinius libro x. cap. xv. sic inquit. Spinosarum multæ species. In totum spina est Asparagus, Scorpium. Nullum enim folium habet. Quibus palam est Tragum, quem Dioscorides etiam Scorpionem vocat, nullis prouenire folijs, sed scitè tantum aculeis. Id quod etiam videtur fateri Dioscorides, quod dixerit, Tragum, quem alij Scorpionem vocant, sine folijs oriri, acutis tantum circa ramos adnatis granis. Quamobrem libenter hac in re postea meam correxi sententiam, quam Lusitano displicuisse summo perè gauderem, si quid hac mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprompsisset, sed quod usu uenire nimis temeritati plerumque solet, dum nimis in me exandescens maius aliquid asseuerare nititur, longè turpissimè labitur, quod eam velit plantam legitimum esse Tragum, quæ Mauritanis Kali, & Alkali appellatur, nobis verò Hetruscis Soda, cuiusq; imaginem vltimæ huic editioni addidimus libro secundo inter Atriplices ad viuum expressam. Quandoquidem planta hæc, ex qua alumen conficiunt, quo vitrarj vtuntur, Catinum appellatum, quin & sal, quod à planta Alkali vocant, folijs non vacat, quum admodum sit foliosa, nec vllis penitus riget aculeis. Ipsa enim cum primùm emergit, folijs profilit minori Seda æmulis, quæ tractu temporis dodrantali ferè longitudine augentur, geniculatimq; protrahuntur. Cum verò iam adoleuerint, prodeunt è geniculis folia pingua, crassaq; incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi verò ad summum constiterint, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraq; spectantur rufo colore, à quorum exortu parua, rotundæq; prodeunt pilulae, in quibus minutum semen concluditur, ut videre est extra Tergeſti mœnia, ijs præsertim locis, quibus salinarum aræ circundantur. Quæ Tragi notis prorsus repugnant. Adde quod Kali sapore sit admodum salso, Tragus uerò non salso, sed adstringente. Quæ omnia citra controuersiam attestantur, quod legitimum Tragum nunquam viderit, nec nouerit Lusitanus. Qui tam excors, obliuiosusq; deprehenditur, ut eandem herbam legitimum Tragum esse affirmet, quam prius asseruit esse Anthyllidem, ut postea disleram. Cæterum eam constat plantam genuinum esse Tragum, quam nos suo luoco appinximus. Quippè ea sola, Corruca excepta, tota spinosa visitur, nullis circundatur folijs, & in maritimis tantum nascitur, fruticosa, humilis, humi accumbens, innumeris triangulis, quadrangulisue, tritici magnitudine vbique scatens, in quorum medio (ut Theophrastus inquit) post Autumni Aequinoctium flos emicat albus, qui paruo temporis tractu purpureus euadit, adstringenti sapore, perindè ac tota planta, adeò ut nihil repugnet, quin hæc genuinum Tragum dici queat. Hanc inueni ego primus in Tergeſtino solo in Hadriatici littore, ubi frequentissima, copiosaq; oritur. Nec immeritò Scorpium eam appellauere antiqui, quippe quod auelli non possit, nisi ictis ab ea manibus, ut ego mihi testis esse possum. Tantum igitur abest, ut celari uelim mea, sicubi sunt errata, ut ea etiam ipse non uerear emendare, gaudeoq; hæc à cæteris aperiri, modò ista semper adhibeatur moderatio, ut potius veritas exquiri videatur, quàm improbæ calumniæ, quæ in optima quæque inuehantur, instrui sentiantur. Etenim id longè honestius arbitramur, ubi quis se lapsum nouerit (quum proprium sit hominum labi) se hallucinatum aliquandò agnoscere; quàm, quod extremæ est pertinaciæ, ac uecordiæ, quod semel arripueris mordicus adeò tenere, ut illinc auelli non consentias. Ac sanè in ijs commentarijs, quæ antea Italico euulgauī sermone, nonnulla postmodum deprehendi, quæ minus quàm decreueram à nobis enucleatè, exacteq; essent scripta. Quorum & eo ipso tempore non eram nescius. Verebar quidem sæpè ne tanti operis festinatio inter tot alia, quibus in dies distinebar, iudicij fortè extremam maturitatem in aliquibus peruerteret. Quod sanè peccatum leue (ut credo) & in paucissimis repertum, quamuis reliquorum utilitate, tum faciliè compensari, tum rectè obscurari posse censerem, sciebam tamen prauos, ac maleuolos homines minimè defuturos, qui etiam rectissimè à nobis dicta lacerare, & caninis dentibus arrodere non cessarent; & qui citius reliquorum omnium fructu se expoliari mallent, quàm ut leuissimum alicui condonarent erratum. Sed quid? Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus à me quotidie flagitarent, & propè suo iure postularent, ne hoc meorum studiorum partu eos diutius defraudarem, & suspensos tenerem; ut improborum, inuidorumq; iniquis moribus me intempestiuus obijci mauerim, quàm horum resistere uoluntati. Emisi tandem opus non tam maturum, quàm amicorum precibus, & obsecrationibus efflagitatum. Quorum desiderijs satisfactum à nobis plurimum gaudeo. Si qua verò erant nimis accelerata, ea sanè longè accuratius in Latinis nostris commentarijs agitata sunt, & discussa. Id quod tunc me maximè solabatur. Quæ si ante me ita deprehendisset Lusitanus, ut nullam in me ostentasset acerbicatem, nullas in optimè munita, firmataq; suas ingessisset calumnias,

Kali, & Alkali Arabum.

Kali historia.

Lusitani inconstantia.

Tragum genuinum.

Author Tragum primus inuenit.

Lusitani ob-
iectio in Ama-
rantho.

Turpis ac ri-
dendus Lusita-
ni error.

Ruellius & Fu-
chsius à Lusi-
tani calūnia
vindican-
tur. Calūnia xviij.
de minori Se-
do.

Lusitanus re-
prehenditur.

Calūnia re-
fellitur, & A-
mathum hal-
lucinatum ef-
fe ostēditur.

Calūnia xix.
de Cirsio.

Calūnia di-
luitur.

calumnias, & non sua infidelitate in alienas possessiones irrumperet, gratias ei profecto agerem, quod suo studio, & synceritate hisce nos subleuasset laboribus. Iam verò optima quæq; fœdissimè lacescit, & conuellit, diripit, & in quibus aliquam veniam mereri poterat eius calūnia, hæc maiori offuscat falsitate. D I X I paulò ante in Trago, quàm sua reprehensione turpiter aberrauerit, nunc quoque in Amarantho nihilò cautius, & peritius se gerit. Scio in Italica editione Aetium de Amaranthi viribus differentem me citasse in vulgari Amarantho, quum Aetio nil sit aliud Amaranthum, quàm Dio scoridi Helichrysum. Nec tamen à Lusitano admonitus facilè, & non inuitus quædam reuocare, & omnia prorsus trutinare decreueram in Latinis postea commentarijs: quod & iam pridem est factum. At ne Lusitanus vanè contra nos exultet, ac nulli incogitantia indulgendum uociferetur, videat ipse quàm falsò sibi persuadeat vulgaris vsus Amaranthum esse Chrysocomem. Nam si (vt audio) Græci sermonis peritum se ipsum facit, maximo illi uitio adscribendum fucrit, quod Græcorum verborum vires tam negligenter expendit. χρυσός enim Græcis, aurum Latinis designat, κόμη verò coma. Adeò vt id sit Græcis χρυσοκόμη, quod Latinis aurea coma. quo manifestè apprehenditur Lusitani inscitia. Quandoquidem cum vulgari Amarantho spicatus flos insit, non aureus, sed in purpura ardens, quo pacto fieri possit vt rectè is χρυσοκόμη Græcis rectè dicatur, ij diiudicent, qui Græci sermonis peritiores habentur interpretes, quiq; hæc diligentius explorauerunt. Quòd autem Chrysocome flore sit aureo, ut ipsa fert nomenclatio, testis est Plinius libro xxi. cap. viii. vbi sic inquit. Chrysocome, siue Chrysitis non habet Latinam appellationem, palmi altitudine est, comantibus fulgore auri Corymbis. Quamobrem non solum constabit, quàm lubricè lapsus sit Lusitanus, sed quàm falsò, ac iniquè accusauerit Ruellium, & Fuchsium. Quippè cum Chrysocome, & Amaranthum longè inter se differant, vt clarissimi illi viri rectè norunt, non ab re illis dictum est Amarantho purpureo vim esse adstringentem, siquidem mansa coma, folia, ac etiam radix adstringentem facultatem non obscuram præferunt. H I S A C C E D V N T, quæ in minori Sedo Lusitanus enumerat ita exordiens. At minus Sedum (vt ego opinor) faba crassa, siue faba inuersa herba dicta est, natura frigida, non autem Vermicularis, vt Matthiolus, & alij putant, quia Vermicularis herba sapore acris est, natura verò calida, quæ duo minimè Sedo minori conueniunt, cum, vt dixi, Sedum minus natura frigidum, vt Maius est. Cæterum & planta ipsa descriptioni in toto respondet, vt iure concludendum sit, vt Faba inuersa, siue crassa dicta minus hoc Semperuiuum sit. Hæc illius sunt deliramenta. Sed sanè vereor, ne hæc tam crassa, tamq; frigida herba cerebrum ei totum perfrigerarit, inuenterit, infatuaueritq; ac Amathum nostrum penitus amentem fecerit. Inquit Dioscorides, Semperuiuum minus in petris parietinis, & macerijs, nec non scrobibus opacis nascitur, cauliculis ab una radice multis, tenuibus, crebrò foliatis, exililibus folijs, rotundis, pinguibus, mucronatis, caule à medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidosq; flores, & tenues gerente. Dioscoridi subscritbit Plinius libro xxv. cap. xiii. his uerbis. Minus Semperuiuum in muris, parietinisq; nascitur, & tegulis fruticosum à radice, & sursumq; ad cacumen, folijs angustis, mucronatis, succosis, palmo alto caule, radix inutilis, quibus maximè omni ex parte refragantur omnes fabaria illius notæ. Quandoquidem Fabæ inuersæ uocatæ cauliculi non insunt tenues, sed crassi, ac pingues, bicubitales, & quandoque maiores, nec folia quidem exilia, rotundaq; sed magna, lata, ac prælonga, flores in umbella non herbidi, sed plerunque melini, uel in purpuram candicantes. Radice quoque non est inutili, nec superuacua, sed bulbosa pluribus adnatis tuberculis Asphodeli ferè modo. Colore cinereo, cortice læui, & succo plena ad multa expetita. Quæ in uniuersum notæ, si cum minoris Sedi historia comparentur, clarissimè demonstrabunt tantum ab illo differre Fabariam, quantum à luscinia coruus. Non enim aliam ob causam Semperuiuum tam maius, quàm minus id sibi nominis asciuit, quàm quòd perpetuò anno toto virescat, ac viuat. Id quod testatur Theophrastus libro vii. cap. xiii. de historia Plantarum, quin & Plinius loco nuper citato. Idem præterea affirmat plantæ ipsius nomenclatio Græca, Ἀΐζων enim Græcis sempiternum designat. Sed hoc naturæ donum Fabariæ minimè largitum videtur, quum autumnò pereat tota, & in uniuersum are scat, nec inde celerius repullulet, quàm Vere medio. Quod autem Vermicularis dicta, quæ Semperuiuum minus nulla reclamante nota repræsentat, sapore sit acris, detestantur vnuerfi materia medicæ studiosi, cum nullo alio sit sapore, quàm acido. Sed cum fortassè Lusitanus syncero careat gustu, perindè ac iudicio, mirandum sanè non est, si inter acidum, & acrem nullam fecerit differentiam. D E C I R S I O hæc habet. Adeò Cirsion nostræ vulgatæ Buglossæ responder, vt omninò fatendum sit eandem esse herbam, cuius sententiæ Ruellius quoque patrocinator, & meritò quia videmus Buglossam aliquandò triquetrum habere caulem spinosum, ex cuius floribus nescio quid, vt animaduerti notum euadet, euanesce, nam in cæteris ita inter se respondent, vt spectanti nulla dubitandi maneat occasio. Proinde Matthiolum in hac re minus benè dixisse crediderim, cum Cirsium alteram herbam à Buglossa esse contendat. Sic Lusitanus ille. Cæterum cum vulgari Buglossa caulis sit rotundus, non triangulus, ut fortassè per somnium vidit Lusitanus, nec foliola ab imò cernantur, quæ vllam rosæ speciem præ se ferant, sed spithama longiora, quin & quòd caulis cacumen orbiculatum non sit, nec ibi capitula purpurea, quæ in pappos euanescant, videantur, vulgaris vsus Buglossum Cirsium esse non potest, cui caulem reddidit Dioscorides perpetuò triquetrum non aliquandò tantum, & angulos ip-
fos

fos solum aculeatos voluit, & per interualla molles, quibus profectò notis vulgare Buglossum prorsus destituitur. Caule enim est, vt diximus, tereti, qui ubique tenuissimis aculeis rigeat. Adhæc Cirsio capitula requiruntur purpurea, vt etiam præter Dioscoridem fatetur Plinius libro xxviii^o cap. viii. quæ in lanuginem dehiscant. At cum vulgare Buglossum nulla vnquam capitula proferat, quæ tandem lanuginem vllam contrahant, sed flores tantum purpureos, nullam præ se ferentes capituli formam, nec unquam lanuginem contrahentem, non uideo, cur ita stolidè crediderim vulgare Buglossum legitimum esse Cirsium, in quò censendo decepti sunt Ruellius, & cum sequutus Lusitanus, qui cum scripserit è vulgaris Buglossi floribus nescio quid euanescere, suam ipsius vanitatem declarat. Cirsij (vt opinamur) genuini imaginem quis uidere poterit in commentarijs nostris, quæ uiuum legitimumq; referat. Buglossum enim quod passim concessit in vsum, vel Echij species est, vel potius fortassis ipsa Lycoplis, vt alias latius explicabimus. RE LIQVVM est, ut ad ea respon-

Calunia xx.
de Elleboro.

Exploditur
Lusitani calu-
mnia.

Lusitani inui-
dientia detegi-
tur.

Animaduersio in Amathi deliramenta in scitiisq;.

Lusitanus Se-
miudæus. Hi
spani tales Ma-
ranos vocant,
quos maximè
detestantur.
Cur Amathus
tanta labore
cæcitate.

Cur Author
hanc confecerit
Apologiam.

deam, quibus me falsò in Elleboro accusat Lusitanus his verbis. Ex iunioribus quoque Matthiolus Senensis nigrum Elleborum albo periculosiorem facit, quia ita experientiaprehendit, quum tamen hodie boni practici nigro correpto tanquam Diagredio utantur. His in nos ille. Sed an iure, vel iniuria eos iudices uelim, qui accuratius, quàm ille ea perlegerunt, quæ in commentarijs nostris de utriusq; Ellebori uiribus scripsimus, quibusq; in animo semper est non mentiri. Siquidem ij, ubi nusquam à me scriptum repererint, nigrum Veratrum albo esse validius, perniciosiusq; (vt Lusitanus somniasse uidetur) minimè mihi verendum est, quin illum temeritate, ac mendacio accusaturi sint. Scripsi quidem, scriptis commendasse Plinium libro xxv. cap. v. Nigrum boues, equos, fuesq; necare, cum tamen Albo nullo incommodo depascantur. Quo fit, vt iniurià in me reiecerit Lusitanus, quæ non nostræ, sed Plinianæ sunt lectionis. At quum is ad nostros perdendos labores inuidientia, ac liuore se totum accinxerit, cò cæcitatibus, amentia, insolentiaq; processit, ut etiam aliorum errata in nos remiserit, utpotè, qui mentiri nunquam erubuerit; non alia opinor causa, quàm quòd uoluerit monimentum sceleris, atque audaciæ suæ esse in conspectu omnium. Hactenus Amathe tuis ineptissimis calumnijs satis, superq; puto à nobis esse responsum, atque ita clarè, tantaq; luce eas me diluisse nunc arbitror, ut si vlla in te fuerit ratio, si qua probitas, si quod etiam scientiæ vestigium, facilè seu in me, seu in alios istam sis posthac depositurus temeritatem. Est quidem, vt discas, quid docti sentiant, priusquàm tam arroganter, tam temerè in eorum labores insolescas. Quinetiam quo pacto eorum sudoribus potius candidè & gratanter fruaris, quàm ut eos imperitè lacescas, & tuis calumnijs obruas. Etenim non iccirco has vigilias libentissimo animo suscepimus, vt tu eas obscures tua inuidientia, ac etiam imperitia. Etenim si nostras has lucubrationes tibi vsui esse nolis, cur talem clandestinum furem te exhibes, ut solùm tua furtiva commendata alijs esse uelis; cætera uerò, quæ tua libido sibi non uendicarit, ea malitiosa studeas opprimere inuidientia? Patefaciam in alijs tuum infidelem in meis serinijs animum. Nunc satis mihi est, si tuas contuderim calumnias; quibus si tuo quoque iudicio à me est satisfactum, uehementer tua causa gaudeo; sin is maneat, ac perseueres, qualem te esse prædicant, certè non omnium iudicium, candor, ac æquabilitas ex vna tua indocta, & præcipiti pendebit maleuolentia. Narrat vetusta gentilitas eos, qui se intulissent magnæ Deæ sacrificijs, confestim excæcari, quam quidem cæcitatem illi non tam ad oculos, quàm ad mentem referebant. At ego Amathe non te ideo cæcum dico ductus hac gentiliū superstitione, quòd Cibeles alicuius te inferueris sacris, sed ea tantum ratione, ac sententia (vt tu ipse iam pridem in te experiris) quòd à Deo immortalis perfidissimè desciscas. Etenim cum (ut audio) nunc nostræ religionis te ipsum facias, nunc Iudaicis legibus, superstitionibusq; te totum addicas, & ita non solùm in homines, sed in ipsum Deum Optimum Maximum insolescas, minimè id est mirum, si à te ipso quoque deficias, & omni statu mentis dimouearis. Vt non modò in te nulla vigeat pietas, nulla religio, verùm & in ipsa medica facultate, quam immeritò profiteris, plurimum cæcutias. Hinc ego fieri arbitror, vt non solùm tibi, sed & cæteris omnibus molestissimum, ac infestissimum te exhibeas: & tumultuosissimis mentis furijs impulsus modò huc modò illuc agiteris: quin etiam ut tu, qui tam diu tua impietate in diuina cæcutis veritate, nunc nec alios, nec te ipsum in ipsa medica facultate intelligas. Quare nulla mouebor admiratione, si tuam obstinatam detrectes exuere uesaniam. Non id iam animo mecum proponebam, non iccirco tuam reprimere sum conatus insanabilem (vt timeo) libidinem, vt te tuæ aliquandò in tanta veritatis luce pœniteat insanix, sed id magis elaborauim, ne tyrones, & huiusce medicæ materiæ studiosos tuæ fortè impedirent calumnia. Nihil tuam Amathe moror Censurâ. Iudicabunt sincerior docti, ac præclari homines, utrùm tu iustius me inuaseris, an ego maiori ui te in me temerè irruentem declinauerim, penitusq; profligauerim. Quapropter aut cessa Amathe posthac calumniari, aut tam quæso non sis inutilis, & inanis, vt quum reliquorum labores & scripta explodas, tu nihil melius afferas; aut, quod vltimum est, caue, ne apud eruditos, & æquisimos lectores, ac iudices, qui nunquam deerunt, tua inuidia, & calumnia nostrum augeant, & amplificent honorem.

Præfatio in
Censuras.

IAM MINVS vereri debeo, ne quis potius gloriæ captandæ cupiditate me putet adductum, vt homini impudenti & rerum omnium imperito, suos patefaciam errores, quàm ad id vera, rectaq; duci ratione. Quòd si liberius in hominem petulantem adeò importunè laceſſitus inueherer, quis probus non id mihi iure concedat? In Amathum, inquam, qui ſuis iniquiſſimis calumnijs, non modò honeſtiſſimos labores noſtros opprimere nititur, ſed &, quantum in ipſo eſt, ſua imperitia, & impudentiſſima confidentia rem medicam obſcurare conatur uniuerſam. Nec ſanè aliud ſibi quis de eo perſuadere poteſt, qui aliorum ſcripta à quàm plurimis comprobata, ſatisq; communia, ſua temeritate inceſſit, & violare molitur. Hoc ſi impunè, & tacitè ſit improbis permittendum, vt ſuo tantùm iudicio audacter reprehendant, ac contaminent omnia, quòd nam omnium præſtantiſſimarum facultatum cultus deueniet? Quis poſthac iſtorum ſe obieſctet ingratiſſitudini? Verùm ut & ipſum, ſi qua adhuc in eo viget ratio, pœniteat iſtius calumniandi inſaniſſimæ licentiæ, & non ſolùm ex alijs, uerùm ex ſe ipſo ſuam cognoſcat omnium rerum inſcitiam; infringenda eſt hæc nimis arrogans, & effrenis audacia. Non arbitrabar quemquam tam perfriſcæ frontis eſſe poſſe, qui ibi tam ſeuera in alios cenſoria utatur uirga, vbi ipſe tot vbique ſcateat erratis. Moleſtum, friuolumq; penè credidiſſem grauioribus impeditus negotijs, vt cum huiuſce hominis diſceptarem ineptijs, niſi ipſum in me tam petulanter inſultare à pluribus audiuiſſem. Nunc autem eadem moleſtia, qua iſtius impetum, & uanam incurſionem à me prohibui, ne quis iſtius ſeueri cenſoris impellatur iudicio, vt ſtatim approbet, quæ ab iſto viderit proferri: Audiat bonus, & egregius vir, quantò tutius fortasſè fuerat honeſtè tacere, quàm eo pacto contra cæteros inſanè oblatrare. Atqui hac in re ea nèutiquam vtar vanitate, qua ille contra nos; & ne hominem potius perſequi, quàm veritatis ſtudioſi videamur, nihil nobis erit negotij cum Amatho. Etenim eius errata ſic in lucem producam, vt ſi uel ipſe met aliquid habeat, quo ijs, quæ à nobis afferuntur contradicere valeat, doſtorum iudicio longè libentius acquieſcam, quàm vt aliqua pertinacia reliquorum ſtudia retardem. Idem qui hoc promitto, hoc quod eſt æquiſſimum, ſi non ab Amatho, quem rediturum vix ad mentem ſpero, ſaltem ab erudito leſtore id peto, ac poſtulo, ne qua mora, ne quod impedimentum rerum, & medicinæ fiat candidatis, vt tum demum de utroque noſtrum ſuam ferat ſententiam, vbi noſtras rationes diligenter expenderit, ac pēſitarit. Amathus non niſi quadam præcipiti dementia noſtros inuaſit labores, conuulſit, diſtraxit, nullam huiuſce facti afferens rationem, niſi quod ſuæ authoritati, hoc eſt ſtultiſſimæ libidini, tantùm putauerit ubique conſeſſum. Ego ſanè, quæ in iſto reprehendo, niſi apertisſimis, & ipſa luce clarioribus argumentis inductus videar, cupio me eiufdem argui temeritatis, ſtultitiæ, ignorantia, quam de ſe prodidit ille. Atque ſicut candidus leſtor, qui hæc in manus ſumpſerit, facile diſcernet, ita fore arbitror, vt minimè eum pœniteat eius leſtionis, ubi non tantùm iſtius teterrimos lapſus, ſed & non ſine noſtro labore, rerum plurimarum cernet explanatas naturas. Ideoq; hæc, quò maiori cum facilitate, & emolumento diſtinctius ab omnibus legerentur, in certa hæc digeſſimus capita, ac iam tandem alijs innumeris ſilentio inuolutis, ad ea, quæ ſunt præcipua, in quibus ille turpiſſimè offendiſt, veniamus.

A C O R V M .

De Acoro Cē
ſura j.

Galangæ Cy
peri folia.

DE A C O R O ſuum ipſius, quod olim tenuit, reprehendit iudicium, ſed quantò præſtiterat à priori non diſcedere ſententia, ipſe videat, qui vegetiorem Galangam nihil ab Acoro diſcrepare putat, cuius error multis patet rationibus, & indiſijs. Nimirum quòd neutrum Galangæ genus folia proferat Iridis (vt qui uiderunt teſtantur) ſed Cyperi, quo fit (Luſitano etiam ita teſtante) ut non deſint, qui Galangam ipſam Cyperum Babylonicum vocent. Tum quòd vegetioris Galangæ radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem vlla ex parte referat; adde quòd radix hæc ruſceſcat potius, quàm ſubalbicet. Præterea Galanga nuſquam reperta eſt, quæ guſtu fuerit ſubamaro, ut de Acoro fatetur Galenus, ſed tantùm acri. Quocirca non immeritò Serapioni, qui inter Arabas in enarranda ſimplicium medicamentorum hiſtoria primas tenet, aliud eſt Galanga, aliud uerò Acorum. Ob eandem quoquè cauſam inter græcos Actuarius, & Nicolaus Myrepiſcus in paranda Aurea Alexandri antidoto, & Acorum & Galangam imponunt, tanquam medicamenta inter ſe diuerſa. Qui bus luce clarius quis intueri poterit, Galangam, & Acorum pluribus ſanè notis diſſerre. Acoro enim folia non debentur Cyperi, ſed Iridis, quin & radices Iridi proximæ, geniculis interceptæ, ſubalbicantes, non ſubrufefcentes, & (ut Plinius inquit, cui & Luſitanus ſubſcribit) ruptu faciles, non

ut

ut in Galangæ, utraque fractu contumaces, quibus perspicuum, satisq; comprobatum censemus, neu-
trum Galangæ genus esse Acorum. Nec profectò intellexerim unquam (vt aliàs meminimus) quo pa-
cto, quæue metamorphosi factum sit, vt Galangæ illa, quæ ab alia non genere, nec uiribus, sed tan-
tùm magnitudine differt, quum primùm ad nos è Syria, vel Memphi aduecta est, in Acorum se com-
mutauerit: nisi quis fortassè dixerit, euenisse hoc magicis præstigijs, quò suam tueretur opinionem.
Ac cùm ad nostra penitus obmutescat argumenta, quibus in hac re sumus usi, illud sanè suspicari li-
bet, hæc potius retractasse Lusitanum, ut Brasauolum à nobis reprehensum (illi enim ubique plu-
rimùm uidetur addictus) sui immemor defenderet, quàm ut ueritatem, quam prius fatebatur, susti-
neret. At Fuchsius uir profectò clarissimus, & qui potius philosophum se existimat, quàm ut per-
tinax sit author, et si iam pridem in Brasauoli concesserit sententiam, uisus fortassè Commentarijs no-
stris, ac pariter argumentis, quibus eorum detestamur opiniones, qui existimant, maiorem Galangæ
esse Acorum, honesta quadam dicendi serie, qua suam tueretur existimationem, postremo quem edi-
dit, de compositione medicamentorum libro, à priori opinione non parùm uidetur abesse. Quod
fortassè fecisset etiam Brasauolus, nisi immatura morte fuisset præuentus. Porro Acorum non mea
tantùm, sed plurimorum sententia, qui in re medica multùm præstiterunt, ea sanè erit radix, quam
perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipsa enim si primùm recto oculorum intuitu expen-
datur, ac deinde sincero ruminetur gustu, nulli dubium esse opinamur, quin adeò singulas Acori
notas sit repræsentatura, ut is merito stupidus appellari debeat, qui aliter senserit. Quo fit, ut riden-
dum uideatur Lusitani argumentum, quo ducitur, ut credat Galangam eam ob facultatem, qua ad ue-
nerea præstare fatentur Mauritani, genuinum esse Acorum: quoniam Apuleius Acorum Veneream
herbam quibusdam uocari scribat. Quandoquidem cùm nullam explicauerit ille rationem, qua illi
Venereæ herbæ nomen accesserit, non tanti nobis fuerit Apulei autoritas: præsertim cùm plurimæ
aliæ præter Galangam habeantur radices, quæ hac polleant facultate. Cum enim antiquorum nullus
scriptis commendauerit Acorum ad Venerea præstare, facilè quis opinari poterit Latinis (vt audio)
Veneream herbam uocari, quòd fortassè ob plantæ pulchritudinem, amœnitatem, & odoris fragran-
tiam Veneri illam dicauerit antiquitas, quemadmodum & Myrtum. Plures enim habentur plantæ,
quæ Venerea appellantur nomenclatione, nempe Venereum labrum, Venereum pecten, Venerèus
capillus, Venerèus umbilicus. quin etiam Thymum, & Styrax, quòd suauiter spirent, Venereæ di-
cuntur plantæ. Adhæc in Acori historia parùm quidem Apuleio adstipulandum uidetur, quippè qui
non satis constanter de Acoro scripserit. Primùm enim nasci Acorum scribit in locis cultis, hortis;
ac pratis contra omnium penitus sententiam, deinde uerò illicò asserit idem inuentu rarum, nec inue-
niri, nec sciri posse, nisi cum flosculum emiserit. Quæ omnia si cum ijs conferantur quæ à grauissi-
mis scriptoribus de Acoro scripta sunt, facilè fabulosa deprehendi poterunt. Nec minus insipidum
uidetur aliud Lusitani argumentum, quòd eam ob causam uelit Galangam esse Acorum, quoniam à
Plinio dictum sit libro xxv. cap. xiii. Acorum nigras habere radices; quandoquidem crassioris
Galangæ radices nigræ nusquam repertæ sunt, sed subrufescentes. Atqui illi uenia danda est: quippè
quòd (vt aiunt) de coloribus cæci non iudicant. Cæterùm extant apud nos Pliniani codices mendis
ultimo loco expurgati, ac restituti, qui non nigras, sed subnigras legant Acoro esse radices. Quam
quidem lectionem magis probamus, quòd scripserit is paulò infra, Creticas Acori radices esse Ponti-
cis candidiores: quinetiam quòd hæc lectio Dioscoridi adstipuletur, qui Acoro radices tribuit subal-
bicanes. Subalbus enim color is (mea sententia fuerit) qui ex nigro albicat; subniger uerò qui ex al-
bo nigricat, adeò ut subalbus, & subniger color parùm inter se differant. Talis autem uisitur color
ijs in radicibus, quibus passim utimur Calami Odorati uice.

Lusitæus Bra-
sauolo addi-
ctus.
Fuchsius lau-
datur.

Acorū quid.

Ridiculū ar-
gumentum.

Apuleio in
Acori histo-
ria non asti-
pulandum.

C A R D A M O M V M.

Nec sanè minus in Cardamomo cæcutit Lusitanus, utpotè qui putauerit Cardamomum quo usi
sunt antiqui, lignum fuisse, non semen. Fatet non leuis error, quòd, esse plenum, frangenti contu-
max, occlusum, fractumq; potius seminis sit proprium, quàm ligni. Sed Cardamomum antiquis
fuisse semen, non lignum, testatur apertissimè grauissimus author Galenus libro primo de Antido-
tis capite quinto, ubi sic habet. Fructus autem, qui unà cum uirgultis, folijs, calicibus, ac floribus
in Theriacam mittuntur, ij sunt, Scordij, Nepitæ, Marrubij, Stæchadis, Diætamni, Polij, Chamæ-
dryos, Chamæpityos, Hyperici, Centaurij. Radices autem hæ. Zinziberis, Iridis, Rhei, Quin-
quefolij, Costi, Nardi Indicæ, Nardi Celticæ, Gentianæ, Mei, Athamantici, Phu, Aristolochiæ te-
nuis. Semina uerò hæ. Napi, Petroselinij, Thlaspis, Amcos, Anethi, Fœniculi, Dauci, Cardamo-
mi. Hæc ille. Recensuit etiam inter semina Cardamomum senior ille Andromachus, ubi carmine de
Theriaca scripsit his uersibus.

Καὶ μαρδῖον σπέρμα, καὶ ἰδαῖον καρδάμων
καὶ λαπαρὸν σῆσις παρδόμενος σέσση.

Hæc Andromachus, & Galenus aduersus Lusitanum ante tot secula scripta teliq̃uerunt.

De Carda-
momo Cen-
sura ij.

NIGELLA CITRINA.

Censura iij.
de Nigella
Cit. ina.

ERRAT Lusitanus, quod recentiores quosdam fortè sequutus sibi persuaferit Nigellam Citrinam (liceat mihi nunc pharmacopœorum uti uocabulis) Maius Mauritanorum esse Cardamomum, Minus uerò id, quod Meleghetam uocant. Quandoquidem Serapioni Maius Cardamomum semen est, quod oblongis quibusdam concluditur capitibus, ijs ferè similibus, quæ è Rosis prodeunt, granis subnigris, rotundis, in quibus minuta continentur femina angulosa, sarcta, & odorata. Id quod manifestò arguit Nigellam hanc, quæ Melanthij est species (ut nobis aliàs satis, superq; ostensum arbitramur) Maius Mauritanorum Cardamomum esse nequaquam. Adde quod Nigellæ calix nullum intra se habeat granum, quod ipsum semen excipiat, sed parua femina tantum intercurfantibus membranis papaueris modo. Præter id cum sui Cardamomi colorem subnigrum fecerint Arabes, non uideo cur Nigella Citrina uocata, quæ colore spectatur Citrei mali, à quo illi nomen, Maius illorum Cardamomum appellari possit.

MELEGHETA.

Censura iij.
de Meleghe-
tis.

QVOD præterea Melegheta, Minus Mauritanorum Cardamomum non sit, quis facilè conijcere poterit; quippè cum hoc semen calice quodam, Melanthij instar concludatur, Cardamomum uerò Minus (ut Serapio inquit) suum ferat semen nullis oclusum capitibus, colore Maiori æmulo. Qui tamen color subniger Meleghetis minimè est assimilis; eò quod hæ colore sint subrufo Indici Milij instar, quod Tusci Saginam uocant, Insuores uerò Melegam, unde fortassè accessit his feminibus Meleghetæ nomen. Adhæc cum Meleghetæ semen longè maius habeatur, quàm Nigella Citrina, non uideo sanè cur consentaneum fuerit id Minus uocari Cardamomum.

CVBEBA, CARPESIVM.

Censura v. de
Cubebis &
Carpesio.

IN CVBEBIS, & Carpesio censendis quantum aberrat, quod Cubebas uelit, quibus passim utuntur Officinæ, tum ueras Arabum esse Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpesium. Verum, ut apud Arabas nullus habetur, qui scripserit usquam Cubebas esse baccas, uel semen, ita nec apud Græcos ullus extat author, qui Carpesium fateatur esse semen. Galeno enim Carpesium tenues sunt festucæ, siue sarmenta parua, Cinnamomi virgultis similia. Quare quum Mauritanis idem sit Cubeba, quod Græcis Carpesium, nullo pacto fieri posse putamus, ut vulgaris Cubeba, quæ baccarum generibus ascribenda est inter festucas, & tenuia uirgulta, Carpesium esse possit, ac debeat, quin etiam nec genuina Mauritanorum Cubeba: ut pluribus rem hanc in commentarijs nostris explicatam habemus.

SALIUNCA.

Censura vj. de
Saliunca.

MLTO uerò apertius suam declarat inscitiam in Saliunca, quam eandem arbitratur esse plantam, quam Itali Spico, recentiores quidam Pseudonardum appellant; ad quod quoque genus refertur, quæ passim uulgò uocatur Lauendula: in quo certè miror maximam hominis nescio imperitiam, an stuporem dixerò. Etenim quid alienius? quum manifestè Plinius Saliuncam foliosam asserat esse plantam adeò breuem, ut neci non possit, quin & herba uerius, quàm flos, densa ueluti manu pressa, radice numerosæ cohærens. Quantum ab hac differt Pseudonardus? quum planta est fruticosa, lignosaq; Rosimarini Coronarii instar non breuis, sed bicubitalis, & flos uerius quàm herba, & quæ in corollis facilè neci possit. Florum enim longiores pediculi iuncea ferè lentore præstant. Præterea Pseudonardus numerosis radicibus non cohæret, nec adeò densè fruticat, ut folia tam pertinaciter sibi ipsis inhæreant, ut tanquam manu pressa cernantur. Adde quod in Pannonia, & in Noricorum Alpium apricis locis, nusquam Pseudonardus proueniat, ubi Plinio ipso teste, numerosa prouenit Saliunca. Humilis autem & breuis Saliunca herbula est, non bicubitalis & Pseudonardi modo fruticosa, ac lignosa, quamobrem in Buccolicis poeta cecinit.

Puniceis humilis cedit Saliunca rosetis.

Tantum discrimen inter Saliuncam & Pseudonardum non cernit Lusitanus, ut humillimam herbam à bicubitali non distinguat frutice. Timendum, nisi hanc oculorum curet caliginem, ne culicem pro cane, uel fortassè etiam equo accipiat.

CINNAMOMVM.

Censura vij.
de Cinnamo-
mo.

REDIBO in gratiam aliquandò cum hoc homine, qui alienis (utinam tam uerè) nos locupletet diuitijs, & optimo Cinnamomo capsis (ut ille inquit) cannella refertis, quæ ab India deferuntur Antuerpiam, nos abundare iactat, & contra omnium præclarissimorum authorum sententiam sibi persuadet, Cinnamomum esse corticem tantum suæ arboris non lignum. Nouitatis audius nouum credo aliquid afferre studuit. Fidem idcirco suæ authoritati adhibendam minus dubitauit, quod iam fama increbuerit

increbuerit apud omnes Lusitano s, peragratissimæ Africæ & Indiæ regionibus, Aromatum multa genera esse aduecta. Miror cur non se in his quoque partibus fuisse fingat, ut maiorem huius commentarii faciat fidem. Sed cum nec ipse id æderat, nec Lusitani, qui nauigijs istas terras perierunt ullam huius rei afferant historiam, nos Lusitano in istis commentitijs inuentis astipulemur? Præsertim cum non desint probatissimorum scriptorum testimonia, qui repellentes has nugas apertissimè fateantur Cinnamomum virgultum esse pumilæ arboris non corticem tantum. Id enim in primis testatur Dioscorides, sic inquit. In Cinnamomi Mosylitici uocati generè præstat recens nigrum, ex vinoso in cinerem uergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquam iucundè olens. Quibus palam sit Cinnamomum virgultum esse tenue nodis pluribus constans. Huic subscribit Galenus libro primo de Antidotis his uerbis. Quævis autem Cinnamomi species ab una radice, seu fruticulus quidam paruus confurgit, emittitq; hæc sex, illa septem virgulta, uel paulò plura, paucioræ; non æquali tamen omnia longitudine sunt; Verùm quod maximum est, pedis Romani dimidium non excedit. hæc ille. Adeo adhuc liber de simplicibus medicamentis ad Paternianum Galeno ascriptus, qui etiam de Cinnamomo sic habet. Cinnamomum sunt rami ferè, ac uirgulta, quæ ab una radice plura excrescunt, recta & minuta, breuiusq; colore subrufo, & cortice extenso non rugoso, qui cortex non ita faciliè unguè à ligno abraditur: nodulos plures, & interualla habent, & in medio læues habentur. Si uerò frangantur, quasi puluerem emittunt, odore omnia uincunt. Ferè enim hæc maxima probatio Cinnamomi est, quod sit omnium rerum odoratissimum. Quibus grauissimus accedens author Aristoteles Cinnamomum furculum esse testatur libro ix. cap. xiii. de historia Animalium, sic inquit. In Arabia & Auis Cinnamomus appellata, quam furculos Cinnamomi portare, & nidum ex his conficere aiunt. Nidificat excelsis arboribus, & ramis, sed incolæ sagittis plumbatis nidum petunt, atque ita discusso in terram, Cinnamomum legunt. Adhuc Cinnamomum furculaceum esse uirgultum fatetur Galenus loco superius citato, ubi ait plura apud Imperatores extare Cinnamomi genera, quorum nullum ueluti truncus in ramos plures diuisum multum attollebatur, sed Hellebori figuram præ se ferebat, uel potius Damasonij. Quibus palam est Cinnamomi uirgulta adeo tenuia haberi, ut Hellebori, uel Damasonij radices non excedant. Adde quod quum ipse dicat Galenus ramusculos accepisse Cinnamomi, non cortices ex eo quod à Traiano, & Hadriano imperatoribus repositum fuerat, uel eos quidem ramusculos apud se seruasse, faciliè constabit omnibus Cinnamomi uirgultum esse tenue; & non solum in ipso cortice, sed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem si Cinnamomum cortice tantum præstitisset, cur prætulerit Dioscorides ramulos, quemadmodum & Galenus, sanè non uideo. Quamobrem Lusitano fabulam hanc ego tantum acceptam referam, præsertim cum præter assignata testimonia nemo sit, Lusitano excepto, qui Venetijs, quod uulgare Cinnamomum ex India affertur, perindè ac Antuerpiam, unquam uiderit, repperitq; Cinnamomi uirgultum, quod genuinum representauerit. Nimis quoque uana est opinio, qua credit Galeni tempore non eam fuisse Cinnamomi penuriam, qualem recentiores quidam existimant. Id quod Galeni ipsius testimonio falsum esse conuincitur. Ipse enim libro primo de Antidotis, ubi Cassiam expendit, sic inquit. Hæc aduersus Quinti dictum obiecta sunt, eod quod mihi reiiciendum omninò non uidetur eorum præceptum, qui pro Cinnamomo duplum Cassiæ imponendum censent; quanquam ego semper Cinnamomum imposuerim. Nam quibus ego Romæ antidotos composui, cum uel Imperatorum amici, uel diuites essent, faciliè fuit illis Cinnamomum à Regibus petere, ijs uerò Cinnamomum emere. Hæc itaque Galeni sunt uerba; quibus faciliè quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tanta fuerit Cinnamomi copia, quantam Lusitanus describit, ut suam tueatur fabulam. Non enim fuisset opus medicis alijs pluribus, qui Romæ Galeni ætate florebant, suis in theriacis modò Cassiæ duplum, modò Carpesium (ut Quintus) Cinnamomi loco substituere, si genuini consequendi Cinnamomi illis tam ampla fuisset facultas.

Cinnamomum est uirgultum pumilæ arboris.

Cinnamomi uirgulta tenuia Hellebori radicis modo.

Lusitani opinio uana.

Cinnamomum Galeni tempore etiam rarum.

LACCA ARABVM.

CONSULIUM longè melius (inea quidem sententia) fuisset Lusitano, si poetice potius quam medicæ facultati se totum addixisset; nam qui eo in effingendis fabulis aptior, promptiorq; se præstiterit; uideo profectò neminem. Id enim omnibus palam fiet diu in re medica uersatis, qui diligenter istius intuebuntur Centurias, in quibus innumera se se offerunt figmenta, adeo rem seriam præ se ferentia, ut ea quis difficillimè fabulas esse noscat, nisi medicæ facultatis fuerit rectè peritus. Verùm cum ad hoc illum natura pepererit, mirandum sanè non est, si à fabulandi facultate discedere nequeat, sed potius illi uenia danda: quippe qui id propria agat natura, qua in præsentia ductus de Mauritanorum Lacca scripturus euadere non potuit, quin fabulosi aliquid admisceret his uerbis. Qui huc usque Cancamum Laccam esse putarunt, miro errore deprehenduntur, cum Cancamum Gummi odoriferum sit, Lacca uerò siue mansa, siue suffimentis explorata inodora percipitur. Quam hodie Lusitani ex India afferunt rubram, translucidam, tincturis præcipuè deseruientem, & ex ea Officinæ compositionem quandam præparant, Dialaccam appellatam, quæ (ut certò scimus) non gummi, aut arboris, plantæ uel alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum sterces, fauagoq; uelut

Césura viii. de Lacca Arabum.

Lusitani centuriæ fabulosa.

Lusitani Lacca historia fabulosa.

Lusitani fabu-
la explodi-
tur.

cera apum. In regno igitur Pegu dicto apud Indos cum terra, vel pluuiâ, uel arte plus iusto irrigatur, formicæ prædictæ ligna quædam subtilia ab incolis sic disposita in altum ascendunt, in quibus Laccam generant, & hac de causa in Lacca ligna ipsa percipimus, quæ dubio procul arboris non sunt Laccam ferentis, ut hucusq; omnes ferè crediderunt. Hæc illius est fabula. Atqui illi maximè refragatur Ludouicus ille Romanus libro sexto suæ nauigationis, ubi de his agit aromatis, ac mercimonijs, quæ Sumatra insula, siue Taprobana mittit, sic inquit. Mittit etiam ea regio Laccam, unde conficiunt rutilum colorem. Gignitur hæc in arbore iuglandibus nostris haud absimili. Hæc ille. Cui subscribit Ioseph Indus cap. CXLII. ubi fatetur in Cambaia Laccam uberius nasci, quàm alibi gentium, non autem fieri, gigniue formicis, aut scarabæis, ut læpidius & facetius quàm uerius fabulatur Lusitanus. Præterea cum duplex sit Lacca, quæ Alexandria Aegypti Venetias comportatur, altera. lignis quibusdam inhærens Sumatri à Sumatra fortassè insula nuncupata, altera Cambaiti à Cambaia denominata in glebas Myrrhæ instar concreta, nulli inhærens ligno, non est, cur Lusitani fabulam, historiam putem. Siquidem gleba illa sole clarius palàm facit, Laccam gummi esse arboris, non quidem, ut per somnium uidit Lusitanus, formicarum alatarum sterces, quibus etsi ubique scateat tota Europæ regio, nusquam tamen uisæ sunt alata formicæ, quæ Laccam, aut simile aliud excernerent. Cæterum quum satis superq; nobis comprobatum sit in Commentarijs in Dioscoridem editis Mauritanorum Laccam, & Græcorum Cancamum esse idem, adeò ut pluribus id comprobare testimonijs non sit opus, cadit, peritq; Lusitani sententia, quam sequi nemo debet.

E L A E O M E L I.

Censura ix.
de Elæome-
le.

TRIPLICI se pariter implicat errori in Elæomele, quod ipsum defluere suo more fingat è Palmarum caudicibus. Tum quòd hinc duo liquorum genera putet apud Dioscoridem defluere, nò unum tantum, Mel nimirum per se & Oleum ex eadem arbore manantia. Præterea ut noui semper aliquid apportet, quòd hunc liquorem ex Indica nuce credat distillare. Deprehenditur in primis error ex ipsiusmet Dioscoridis uerbis, qui Elæomelis historiam ita præfatur. In Palmyris Syriæ, quod Elæomeli uocant ex quodam caudice manat oleum melle crassius, sapore dulci. Quibus palàm est de uno tantum liquore scripsisse Dioscoridem, nempe de Oleo, quod ob melleam dulcedinem uno uerbo tantum Græcis *Ελαϊόμελι* uocatur; nam & capitis titulus *περὶ Ελαϊομέλιτος* habet, non autem *περὶ Ελαίης καὶ μέλιτος*. Præterea ex Dioscoridis historia nunquam probari poterit Elæomel è Palmarum caudicibus fluere, quum is nusquam descripserit caudicis illius nomen, à quo in Syria funditur. Sed esse falsum palmas liquorem hunc fundere manifestò fatetur Plinius libro XXXIII. cap. IIII. ubi ex Olearum quarundam truncis, non ex Palmis fluere Elæomel affirmat. Quòd autem ex Indica nuce Elæomel manare non crediderim, id sanè mihi licere persuaferim, quòd huius historiæ neminem habeam authorem præter Lusitanum.

M A C E R.

Censura x. de
Macere.

CONTENDIT maximè Lusitanus, utpote qui semper falsa tueri nititur, Macim, quo Myristicæ nuces prætextus instar conteguntur, & Græcorum Macerem nihil inter se differre. Cui nisi quis astipuletur, illum seuerus iudex contumacem declarat: tantà sibi arrogat auctoritatem, ut certò putet unumquemque suis debere astipulari deliramentis. Verum quum id nulla asserat ratione, uel auctoritate, ipse meritò non modò contumax fuerit declarandus, sed insolens, uecors, ac delirus. Quippe qui potius errori patrocinari uoluerit, nihil perpendens, & aliorum subscribere ineptijs, quàm ueritatem amplecti, ac tueri. Atqui quum nobis in Commentarijs nostris in Dioscoridem editis, abundè comprobatum sit, cum Græcorum, tum etiam Mauritanorum testimonijs, horum Macim Myristicæ nucis esse tegumentum, ut ipso oculorum intuitu unusquisque uidere potest, illorum uerò Macerem corticem esse radicis magnæ (ut apertissimè libro XII. cap. VIII. testatur Plinius) non est ut hic pluribus istius Centurionis insolentiam, & incitiam redarguam. Eò itaque se conferre poterunt, qui hæc differentias hæcenus non considerarunt.

E R I C A.

Censura xj.
de Erica.

NEC minus in Erica hunc deceptum reperiò, quippè qui neget contra omnium doctissimorum uirorum sententiam eam plantam, è qua uniuersa ferè Hetruria ad mundandas ædes scopas sibi parat, ullo pacto esse Ericam; hoc tantum inani argumento fretus, quòd hæc semel tantum in anno floreat, quum tamen Erica Theophrasti testimonio bis in anno florere debeat. At quàm decipitur? cum non nobis tantum, sed alijs quàm plurimis obseruatum sit plantam, quam Ericam uocamus bis in anno nempe uerno, & autumnali tempore sine ulla controuersia florescere. At cum libro tertio scribat Dioscorides Corim herbam Ericæ folijs prouenire, constetq; id Ericam nostram per omnia referre, palàm sit omnibus hanc legitimam esse Ericam.

Erica bis in
anno floret.

ACACALIS.

ACACALIM nasci scribit apud suæ gentis Olysiptonâ Lusitanici regni metropolim fructu albo, pusillis margaritis simili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palàm facit Dioscorides, qui scripsit Acacalim semen haberi Aegyptij fruticis Myricæ semine simili, non autem Acacalum fruticem esse Myricæ similem. Cæterùm cum duo sint Myricæ genera, alterum fructum gerens quali florem compage muscosum, alterum uerò Gallæ similem; videât obsecro, qui rem medicam profitentur, quàm negligenter Dioscoridem legerit Lusitanus, quin & qua autoritate, vel ratione ductus affirmare ausus sit Acacalis semen pusillis margaritis non esse ab simile: quum antiquorum quispiam (quod sciam) nusquam id scriptis commendauerit.

Censura xii.
de Acacali.

Myricæ duo
genera.

PALIVRVS.

IN PALIVRO confundens historiam pede prolabitur, siquidem putat Dioscoridis Paliurum & eam, de qua libro III. cap. XVII. de historia Plantarum tradidit Theophrastus, & Galenus octavo de simplicium medicamentorum facultatibus, illam esse arborem, quam Agrifolium vulgò uocamus, folio lauri, per ambitum aculeato, crasso, perpetuoq; fructu Rusci modo rubente. At tam Dioscoridi, quàm Theophrasto citato loco Paliurus frutex est, non arbor, & semen in siliquis profert, fuliginosum, mansu lentorem relinquens, seminis lini modo. Id quod in Agrifolio nusquam spectari potest, cum baccifera sit arbor. Nec propterea negauerim Agrifolium aliud esse Paliuri genus, quod (ut ipse quoque Theophrastus inquit libro & cap. III. de historia Plantarum) in Africa nascitur, quum notis omnibus illam referat. Verùm non ob id affirmauerim Agrifolium alterum illud esse genus, quod siliquas profert. Sed cum Lusitanus fortassè audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nec unquam legerit Paliuri differentias apud Theophrastum, nulla adhibita distinctione pro omni Paliuro Agrifolium adducit. QVIN & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum à Plinio descriptum libro XIII. cap. XIX. & à Theophrasto libro & capite quarto esse Dioscoridis Paliurum. Error sanè per se patet, quòd Dioscoridi Paliurus semen in siliquis ferat; Theophrasto uerò & Plinio citatis locis fructum ferat rubrum siliquis nullis insertum. Nam tametsi siliquarum non meminerit Dioscorides, sed tantum seminis, quum tamen rara in arboribus sint semina, quæ siliquis, uel uasculis quibuslibet non asseruentur, non temerè cenferi potest siliquas prætermisisse Dioscoridem. Nam si de Africana Paliuro scripsisset is, fructus meminisset non seminis. Adhæc quum Theophrastus Paliuro siliquas ferenti easdem tribuerit tum uires, tum qualitates, quas suo reddidit Dioscorides, ambigendum sanè non est, quin Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat.

Censura xiiij.
de Paliuro.

Censura xiiij.
in eodem Paliuro.

RIBES.

MAVRITANORVM Ribem vulgi opinionem sequutus eam arbusculam censet hortis, & uiridarijs familiarem, quæ folio exit uitigineo, paruo, albæ Populo æmulo, ramulis lentis, obsequio-
sisq; topiarijs aptissimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis, rubentibus, sapore subacido. Sed manifestè refellit eum Serapio (Ribes enim Arabica planta est) Ribem asserens esse arborem capreolos proferentem colore viridi rubescente, folijs latis, magnis, rotundisq; quæ quidem notæ in nostra Ribes omnes desiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna, nec rotunda folia, sed parua, uitiginea, & diuisuris per ambitum laciniata.

Censura xv.
in Ribem.

Ribes legitime historia.

ROSAE DAMASCENAE.

QVO in altum magis in hoc turbulento mari vela facio, eò flagrantius ad portum aliquem me receptum uelim. Tædet profectò cum istis ineptijs me diutius ad nauseam usque conflictari. Sed quid agam? In portu erat resipiscendum, nunc danda vela, quæcunque se offerat molestia. Maximè cum ita diluantur ipsius nugæ, ut hinc ad seria reuocemur. Audite quæso lepidam hominis peritiam. De Rosis enim scribens, quas Damascenas appellat, quasque vulgus Moschettas vocat, quòd odoris fortassè fragrantia Moscum resipiant, non solum has non minori ui deiectionis pollere existimet, quàm Scammonia, sed exitiosissimum esse medicamentum pariter contendit. Hoc ut confirmat, anilem prorsus huic subtextit fabulam, quòd Venetijs viderit (liceat mihi nunc suo uti testimonio) nobilissimam quandam suæ gentis mulierem Beatricem à Luna uocatam, quæ quum semel tantum saccharum ex hisce Rosis paratum à medico quodam Veneto tanquam medicamentum quod nullo incòmodo alium cieret, degustasset, statim faucium & lingnæ desquamatione, quin & uentriculi erosio nem contraxit. Nihil ad me attinet de illa, quam adducit, muliercula. Primum (ut ego mihi testis esse possum) id contra Lusitani sententiam maximè pugnat, quum sepius ipse met id sumpserim me-

Censura xvi.
de Rosis Damascenis.

Lusitani iudicium falsum.

Lusitani in re medica euidens imperitia.

Lusitani Ieleniabini in scitia.

Rosæ Persicæ quæ apud Auicennam.

dicamentum, alijsq; frequenter dederim sine ullo prorsus incommodo, adeo ut quandoque pueris felicissimè propinauerim. Præterea non magno negotio deprehendi potest Lusitani iudicium esse falsum, quod mansa hæc rosa nullam penitus gustui relinquat acredinem, sed tantum se ostendat tum adstringentem, tum etiam subamaram. Id quod manifestè indicat, ut nulla faucium, aut linguæ erosio, inflammatio hinc degustantibus accedere possit. Mihi enim hæc rosas sæpè mandenti, ut quandoque adstrictam excitarem aluum, nihil erosionis, inflammationisq; accessit. Quo fit, ut quis rectè opinari possit, suo inconstanti iudicio delusum esse Lusitanum, ut potè qui huiusce medicamenti facultatis penitus ignarus, symptomatis illius causam in illud perperam reiecerit. Cum potius credendum sit id ab acrim, falforumq; succorum defluxu prouenisse, qui fortè fortuna eo tempore, quo rosaceum illud saccharum mulier illa sumpsit, à capite in eas partes labi cœpit. Nec putauerim unquam medicum illum Venetum, quem tamen nominare non audet Lusitanus, adeo excordem, imprudentem, negligentemq; fuisse, ut tam nobili, ac diuiti mulieri medicamentum præbuerit, cuius ignorauerit vires, præsertim cum ad huiusmodi ditissimos ægrotantes ij plerunque accedant medici, qui primas in ciuitatibus tenent. Atqui magis sanè demiror hominis imperitiam, quod tam acriter damnaverit has Damascenas Rosas odore per quàm suauis fragrant, è quibus clementissimum illud paratur medicamentum nullo penitus incommodo aluum ducens. Contrà uerò tam magnis laudibus prætulit ad eandem exoluendam Persici arboris flores; quin & syrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (ut iam sexcenties obseruauimus) Persici arboris flores ad ducendam aluum deuorati, incommodis quàm plurimis sumentes afficiunt, nempe crebris uomitionibus, uentriculi & intestinorum torminibus, animi deliquio, & crebris alui deiectionibus; quæ omnia plerunque sequitur frigidus sudor, æstuatio, uirium amissio, & corporis uniuersi imbecillitas. Præter id, quis nam Amathum hunc meritò *Αμαθιν* non appellauerit, cum eò ignorantia peruenisse constet, ut certò sibi persuaserit Ieleniabini è Persicis rosas paratum, de quo pluries in febrium curatione, & uentriculi dolore meminit Auicenna, ex Persici arboris floribus parari debere? Sed quàm falsa; ac ridenda teneatur opinione, luce clarius ostendit ipsa medicamenti nomenclatio, quippè Ieleniabini Mauritanis omnium præclarissimorum medicorum consensu nil aliud designat, quàm Mel Rosaceum. Sed quonam pacto Rosaceum Mel è floribus Persici arboris parari possit (ah, ah, ah præ risu scribere ferè nequimus) qui sciunt, doceant; quum id hætenus nec uiderim, nec legerim usquam. Constat enim per Rosas Persicas nil aliud uoluisse Auicennam, quàm Puniceas. Siquidem libro quinto, ubi is de compositione medicamentorum omnium egit, de quibus in uniuerso meminit volumine, Ieleniabini ad febres, & uentriculi dolores parari iubet è Rubeis Rosis, non autem (ut Lusitani uana fert opinio) ex Persici arboris floribus. Id quod manifestè indicat, nil aliud Persicas Rosas Auicennæ designare, quàm Puniceas, Persicas ille fortassè uocat, quod à Persis in suas uenerint regiones. Nam & nos Damascenas uocamus eas, de quibus diximus, quod è Damasco Syriæ primò ad nos peruenerint.

PALMAE INVOLUCRVM.

Césura xvii in Palmæ Inuolucro.

Palma Elate Dioscoridi quid.

Palmæ Elates historia.

Galeno Elates duo genera. Quin etià & Dioscoridi.

FALLITVR Præter id Lusitanus in ea examinanda palma, quam Græci *ἐλάτην* uocant. Is enim nil aliud Palmæ Inuolucrum *ἐλάτην* græcis uocatum primò esse existimat, quàm Nucis Indicæ uiliosum tegumentum, hoc tamen argumento fretus, quod Nux Indica uocata ab arbore proferatur (ut referunt qui in Indiam peregrinantur) Palmæ simili. Deinde uerò sua fortassè inconstantia ductus, in eiusdem capituli processu, reuocata priori sententia, (qui talium puerorum est mos) nil aliud tandem affirmat apud Dioscoridem esse Elaten, quàm Palmæ germen, quod Græcis Encephalos dicitur; ea ratione innixus, quod scripserit Galenus libro octauo de simplicium medicamentorum facultatibus, id rectè Elaten uocari. Sed gemino hic se implicat errore. Quandoquidem Dioscoridi Palma Elate nil aliud est, quàm fructus Palmarum adhuc florecentium inuolucrum, calixq; non nucis alicuius tegumentum, nec germen. Indicæ enim Nucis nusquam meminit Dioscorides, nec (quod sciuerim, legerim ue) antiquorum aliquis. Quo fit, ut censendum sit, huiusce Nucis inuolucrum nunquam antiquis, innotuisse. Porro Palma arbor, quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Lusitanum non ambigimus) primò inuolucrum magnum edit folliculi cuiusdam instar, in quo quàm plurimæ flores includuntur, qui longo pediculo serie quadam pendentes racematim cohærent. Id tractu temporis dehiscit, emerguntq; flores. Carpitur deinde inuolucrum ad plura utile, idque est, quod Dioscoridi Elate appellatur: quæ si non ignorasset Lusitanus, non ita fortassè facilè, dum duabus uult insidere sellis, duabus hinc parietibus caput imegisset. Nec nobis sanè obstat Galeni autoritas, qua nititur Lusitanus. Siquidem Galenus loco superius citato, duo facit Elates genera, unum quod germen est ipsius Palmæ, aliud uerò tegumentum, de quo tantum scribit Dioscorides, cui etiam Elates duo produntur genera; quorum unum illud est, de quo diximus, aliud uerò id totum, quod inuolucro illo concluditur; quorum nullum Nucis Indicæ tegumentum, nec Galeni Encephalon esse potest. Cæterum ut fortassè probet Elaten plura apud antiquos designare, Plinium in medium affert, quippè qui scripserit libro duodecimo secundo, cap. ultimo, arborem quandam esse Abietem uocatam unguentis expetitam, quam alij Elaten uocant, alij Palmam, alij Spathen. Id quod

maximè

maximè palàm facit, quàm imprudenter uelit Lusitanus aliorum errorum inscitia suam tueri opinionem. Siquidem Plinius non satis aptè locutus deprehenditur uocabulorum similitudine deceptus. Ipse enim cùm legisset apud græcos ἐλάτῃν Abietem arborem designare, quin & ἐλάτῃν quibusdam uocari Palmam Elaten siue Spathen, & hanc in unguentis addi; magno ac pudendo errore putauit, idem esse Abietem arborem, & florentium dactylorum Inuolucrum, quod ad unguenta spissanda expetebat antiquitas.

Plinij error, quem maximè sequitur Amathus.

P E R S E A A R B O R.

REPREHENDIT Aliorum opinionem, ut uanam, qui Perseam arborem existimant à Persico nostrate differre. Sed quàm ille totus sit uanus, & quàm magno ducatur errore, facilè quis animaduertet ex probatissimorum authorum testimonijs. Nam (ut Theophrastus memoriæ prodidit libro quarto, capite secundo, de Plantarum historia) Persea arbor est Aegypti aspectu magna, formosaq; folio, flore, ramo, totaq; figura potissimum Pyro proxima, nisi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructum abunde parit, omniq; tempore perficit. Nouus anniculum semper occupat, maturitas anniuersariorum afflatu conficitur, reliquum crudiorum auferunt, atque recondunt. Fructus est magnitudine Pyri figura oblongus, Amygdalæ modo colore herbidus, nucem intus habet, ut Prunum, uerùm longè minorem, mollioremq;. Caro eius suavis, ac prædulcis manditur, concoctaq; facilis, & innocua etiam largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat tum longitudine, tum etiam crassitudine, multitudineq;. Materie constat robusta, dura, uisq; decora, ueluti Lotus, quapropter ex ea, & simulacra, & lectulos, & mensas, & reliqua similia fabricant. Hactenus Theophrastus. Cæterùm si Perseæ Aegyptiæ notæ cùm Persico nostrate conferantur, qua uniuersus scaturit orbis, liquidò constabit has plantas nihilò minus inter se distare, quàm à Quercu Salicem. Persicus enim arbor, quæ nostris in hortis, uiridarijs, ac uinetis passim frequentissima uisitur, proceræ, magna, formosaq; nusquam uisitur, nihilq; cum Pyro cognationis habet; sed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuò uiret, nec fructum omni tempore perficit, nec oblongus is est Amygdalæ instar, sed orbiculatum in spheræ modum, colore minimè herbido; sed cùm maturuerit, aut subpallido, aut subcandicante, aut rubente, aut flauo. Huic ossiculum præter id Pruno minus non uisitur, sed quandoque duplo, triploq; maius, nec illi figura simile, quin nec fractu facilius, sed longè contumacius. Adhæc nostratis Persici fructus gustu prædulci non percipitur, sed potius subaustero, aut uinoso. Adde quòd uulgaris Persici fructus maximè dampnauerit Galenus libro secundo de Alimentorum facultatibus, ut prauis succi alimentum, & qui facilè corrumpatur, & noxam uentriculo inferat. Contrà uerò qui ex Aegyptia Persea proueniunt. Postremò Persicus nostras radice nititur breui non longa, tenui non crassa, rara non multiplici, & proinde rarissimè annosa reperitur. Contabescit, peritq; facilè, quòd imbecillibus admodum sustentetur radicibus. Ob idq; ligni materies illi rara, fungosaq; cernitur, nec nisi ad ignem apta; quum tamen Aegyptiæ Perseæ solida, compacta, pulcherrimaq; spectetur, ut potè quæ in multiplices ueniat usus. Quo fit, ut omninò Amatho amentior, & Lusitano lusciosior fuerit, qui non nouerit Perseam Aegypti arborem à uulgari Persico plurimùm, atque plurimùm differre. Id quod etiam comprobatur Plinij testimonio, qui libro xv. cap. xlii. sic scriptum reliquit. Nam Persicæ arbores serò, & cum difficultate transiere, ut quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Aegypto eorum fuerat hospitium. Falsum est uenenata cùm cruciatu in Persis gigni, & pœnarum causâ à Regibus translata in Aegyptum, & terra mitigata. Id enim de Perseâ diligentiores tradunt, quæ in totum alia est, nec extra orientem nasci uolunt. Eam quoque negauerunt eruditiores ex Perside propter supplicia translata, sed à Persico Memphi satam, & ob id Alexandrum illa coronari uictores ibi instituisse in honorem atui sui. Semper autem folia habet, & poma, subnascentibus alijs. Hæc Plinius. Verùm non modò hic & pariter Theophrastus destruunt Lusitani euandam sententiam, sed etiam grauisissimus author Galenus, qui libro secundo de compositione medicamentorum secundum locos, manifestè testatur in nulla alia Romanis subdita gente uidisse Perseam arborem, præterquam in Alexandria Aegypti. Sed ubi rerum testimonia adsunt, quid opus est uerbis? Hoc tamen tantùm addam, quòd cùm per longas ante Galenum ætates Persicus, uulgaris notitiæ arbor, uniuersam occupauerit Græciam, Italiam, ac alias passim regiones; si Persicus nostras ab Aegyptia non differret Persea, nullo pacto credendum est, eò dementiæ peruenisse Galenum, ut posteritatis memoriæ commendauerit, nusquam gentium uidisse Perseam, nisi tantùm in sola Alexandria.

Censura xv. de Persea. Perseæ arboris historia ex Theophrasto.

F L U U I A T I L E S C A N C R I.

Qvvm Lusitanum de Fluuiatilibus Cancris differentem legerem, tenere me non potui, quin in uehementem soluerer cachinum. Siquidem illum eò inscitiae peruenisse offendi in hisce censendis, ut Aquatiles Testudines Cancrorum affirmauerit esse genus eò grauisissimo argumento impulsus, quòd hæcticis, & lenta febre laborantibus maximè commendentur, O lepidum caput, sine helleboro tibi cerebrum

Censura xix. de fluuiatilibus cancris. Ridenda Lusitani amentia.

cerebrum demulceam & Serio'ne hæc dicuntur ab Amatho? an risum sua uecordia mouere studet? Nimirum adducor, ut credam (si id serio fatear, quod sentio) aliquo amentia' genere illum quandoq; uexari, & proinde tunc temporis non nisi huiusmodi deliramenta describere. Nam & Ranæ, & Cocleæ in Cancrario genere erunt, quod hecicis maximè conferant, si potius Lusitani delirio ad dicimur, quàm ueritati.

MARINVS SCORPIO.

Censura xx.
de Marino
Scorpione.

MARINVM Scorpionem paruulum quoddam putat esse animalculum, quod ex Cancrario genere existimauerim (uidimus. n. illud sæpè in Hadriatici littore tanquam inutile à Piscatoribus reiectum) longis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terrestri scorpioni simili, chelis pariter tenuissimis, cauda nulla, & omni penitus pulpa carens. Gulielmus Rondoletus libro xvi. cap. xxi. de Marinis piscibus animalculum hoc Cancrum *βραχοχιλευ* uocat. Verum Aristoteli, Hicetio, Gale-
no, Athæneo, Plinio, Aelianoq; Scorpius pelagius est piscis, & inter nullos asellos, lacertos, cernuas, & quot quot sunt, alios duræ carnis recensetur, non autem in Cancrario genere. Quum autem eius historiam in commentarijs nostris in Dioscoridem pluribus descripserim, & ueram Scorpionis imaginem appinxerim, eò se conferre poterit Lusitanus, si cæcitat' suæ remedium non neglexerit.

RANA E.

Censura xxi.
de Ranis.

VBI Ranarum uires expendit Lusitanus, proculdubiò aberrat, quod omnes in uniuersum Ranas uenenosas censeat, adeò ut in Aetium inuehatur, quod is libro i. cap. l v. palustres ranas inter uenenatas recenseat, & tamen libro secundo earum ius tanquam alexipharmacum prætulit ad uenenatorum reptilium ictus. Error nimis est manifestus, quod quotannis infinitus ranarum numerus Italis in cibum ueniat ex his, quæ in paludibus, & scrobibus morantur, & nullo tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam si (ut Lusitanus inquit) Ranæ omnes uenenosæ essent, nulli dubium est, quin quàm plurimi earum esu interirent: quum non desint homines innumeri, qui ijs tantum sæpius satientur, nulla ob id accedente noxa. Nec sanè sententiæ nostræ obstat, quod Galenus lib. de Cibis boni & mali succi scriptum reliquerit, à Ranis esse abstinendum. quippè is Ranas non detestatur, quod ueneno aliquo sint infectæ, sed quod malum in corpore succum procreent, perinde ac pisces in stagnis & paludibus degentes. Quippè si Galenus putasset uenenosas esse Ranas, nunquam eas inter cibos retulisset. Sed magis fortassè Lusitanus credo lege percitus Mosaica, quàm ueritatis sustinendæ desiderio in Aetium inuectus est, quem (pace eius dixerim) non intellexit. Ipse enim libro secundo de Viribus animalium agens, quæ in usum medicum ueniunt, ubi deuenit ad palustres Ranas, quæ passim ab omnibus eduntur, Ranæ palustres (inquit) in aqua elixæ, saleque & modico oleo conditæ, uenenosorum reptilium ictus, si ius earum bibatur, magnum præsidium afferunt. Id quod ex Dioscoride deprompsit, qui pariter de his egit iisdem uerbis. Quibus manifestè suffragatur Plinius libro xxxi. capite quinto, ubi non modò Ranarum ius prætulit contra serpentium ictus, sed etiam ad Marini Leporis uenenum, hausta uenena, deuorata Rubetan, Salamandramq; ijs laudibus prætulit. Nec ob id uelim fortassè putet Lusitanus Aetium sibi ipsi repugnasse. Quippè qui dixerit libro xiii. quod deuorata palustris Rana tanquam uenenosa uarijs, ac multis uexet incommodis. Quandoquidem ibi de palustribus Ranis non egit, quæ in cibum veniunt, sed de uenenosis, quæ è Bufonum sunt genere, & in paludibus præsertim foetidis morantur. Ipse enim cùm proximo capite de Rubetis Ranis egisset, quas Bufones alij appellant, uoluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Græci sub Ranæ palustris nomine comprehenderunt, uerba facere; quoniam sciuerat Bufones, & terrestres, & aquatiles reperiri, ut unumquemq; compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiusq; materiæ medicæ operam nauarit, quàm fecerit Lusitanus. Id quod manifestè declarat libri illius titulus, qui de Noxiorum animalium morfu, & de bestijs uirus eiulantibus inscribitur. Nam & idem legitur apud Dioscoridem; quippè qui libro secundo de Ranis, quæ in cibum ueniunt, egit; sexto uerò, ubi peculiariter de Venenis, & Venenatis animalibus tractauit, de Rubetæ, & palustris Ranæ curatione caput proprium edidit. Adeò ut iam nobis fateri liceat, neutiquam in re medica Lusitano esse astipulandum.

Lusitano in
re medica nō
esse astipulan-
dum.

GALLINAE.

Censura xxii.
de Gallinis.

ATQVI nulla mihi amplius est contentio cum Medico, optime lector, uerum cùm solertissimo degustatore, vel coquo potius, quo plurimum recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germaniæ præ nimia algoris inclementia carnes habere scribit hircinis, vel caprinis deteriores, & proinde malum, uitiosum ue præbere alimentum; quin & rarò ibidem homines idcirco uesci gallinis. O indagatorem omnium eduliorum. Patere id me te percontari. Quis amabò te ibidem Princeps suæ præfecit culinæ, ut istis eum spoliare delictijs? Id quum ego mecum admiratus Flandris quibusdam

busdam exponerem, fabulam esse aiebant. Quippè quòd non minus in eorum regionibus carni-
 probitate, saporisq; iucunditate præsent gallinæ, quàm alibi. Adhæc pariter fabulosum esse faten-
 tur, quòd raro gallinis ibidem uescantur incolæ, ea ratione innixi, quòd earum cibus reprobum ge-
 neret alimentum; sed quòd multi fortassè à gallinis abstineant sumptui parcentes. Quòd autem præ-
 ter rationem ij medici agant (ut ait Lusitanus) qui post exactam purgationem ad uentriculum abster-
 gendum ab inhærente medicamento simplex gallinarum ius exhibent, sanè non improbamus; sed qui
 sint ij prorsus ignoramus, quum in communi omnium medicorum usu perpetuò esse sciuerim, ius
 illud hoc in negotio nunquam exhiberi, nisi saccharum admisceant rubeum. Nec id temerè factum
 putauerim, quum non ambigam ius ita paratum non modò abstergere, sed etiam posse roborare. Id
 quod à purgatione plurimùm præstat.

L A C S C I S S I L E.

L A C S C I S S I L E Nil aliud esse censet, quàm lac ipsum simplex per se acefcens. Conuincitur
 ipsius Dioscoridis testimonio, qui huiusce parandi lactis rationem scribit his uerbis. Ex omni lacte
 fit, quod Scissile appellant, hoc modo. Lac fictili nouo feruet, ramoq; ficulneo recenti mouetur, in-
 sparsis, postquam bis uel ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt lactis heminæ. Ita
 enim ferefcens liquidum ab eo diuiditur, quod in caseum concreuit; sed cùm feruet, ne superfunda-
 tur, conueniet spongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, sextariumq; argenteum frigida
 aquæ plenum demittere. Hæc ille. Dioscoridi subscribit Galenus libro decimo, de simplicium me-
 dicamentorū facultatibus, ubi de Canino stercore egit: quin & Paulus libro primo cap. lxxviii.
 Non possum satis cogitare, quæ fuerit in homine tanta imprudentia, aut somnolentia, quòd cùm tam
 splendidis enarrationibus explanandum Dioscoridem suscepit, adeò graui labascet negligentia.

Censura xx-
 iiii. de scissi-
 li lacte.

Lactis Scissi-
 lis parandi ra-
 tio.

O L Y R A.

I N F R U M E N T A C E O genere eam magno errore Olyram censet Lusitanus, quam nos Secalá,
 & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua rustici panem conficiunt nigrum triticeo longè de-
 terriorem. Sed cadit Lusitani opinio, quòd Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colo-
 re fit albo, adeò ut dixerit Plinius libro decimo octauo, cap. octauo, esse, quib; Olyræ candorem, il-
 lam Orizam esse putarent. Præterea scribit idem Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quod ex
 pane ex Secale confecto minimè percipitur, cùm potius quodammodo amarorem resipiat. Adhæc Se-
 cala ita uulgò uocata, cùm in area flagellis decutitur, illicò omnem exuit tunicam, & tritici modo nu-
 da colligitur: sed aliter Olyræ euenire fatetur Galenus loco superius citato, dum Olyrinos expendit
 panes, sic inquires. Habet autem Typhæ semen extrinsecus corticem, ueluti Olyra, & Hordeum,
 uerùm decorticatum in panes congeritur: & paulò inferius ait. Ex nobilissima Olyra, cùm, ut decet,
 fuerit decorticata, nominatum Tragum conficiunt, quo plerique utuntur. Quibus planè constat
 Olyram decorticari in area non posse flagellis, quemadmodum nec Hordeum, nec Zea, nec Auena,
 dum in area concutitur; sed opus esse, ut in pilis pinsentur, ut etiam hoc æuo moris est apud omnes,

Censura xx-
 iiii. de Oly-
 ra.

C H O N D R V S.

E X E A fruge parari Chondrum existimat, quam quidam in Italia, ut in Tridentino agro, Scan-
 dellam uocant: quod meritò redarguit omnium agricolarum consensus, qui dicunt hanc esse Hordei
 genus, non Zeæ. Hordei enim plura habentur genera, ut quis ex Theophrasto nosse potest libro oc-
 tauo capite quarto de plantarum historia. Quæ si rectè expendantur, nil aliud Scandella erit, quàm
 Hordeum minus, quæ binis tantum uersibus spicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam præter id,
 quòd per omnia nempè facie, & uiribus Hordeum referat, constat non esse Zeam, quam Dicoccon
 appellant, quòd nunquam Scandella reperta fit, quæ Zeæ illius modo in geminis putaminibus con-
 iunctum semen habeat. Quo fit, ut nullo pacto Scandella inter Zeas recenseri possit. Zea autem Di-
 cocco abundat Goritienfis ager, & Foroiuliensia arua, ibiq; uulgo Pirra Farra dicitur, quòd Zea ibi
 ab incolis in uniuersum Pirra uocetur. Cæterùm quia ex hoc Zeæ genere Halicam, siue Chondrum
 sibi parant, quam ipsi Far appellant, licet falsò (differt enim ab Halica Far) ideò eadem Pirra Farra
 nominatur à rusticis. Huic alius eius affinis est error, quòd scripserit, putaueritq; Far ab Halica ni-
 hil differre, idq; ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon censet. At Plinij testimonio Far nil a-
 liud est, quàm frumenti, uel tritici genus Adoreum uocatum. Ille enim libro xviii. cap. viii. ita
 scriptum reliquit. Frumenti genera non eadem ubique, neque ubi eadem sunt, iisdem nominibus.
 Vulgarissimum Far, quod Adoreum ueteres appellauere. Item eodem capite, ut palàm faceret aliud
 esse Zeam, è qua fit Halica, aliud verò Far, Qui Zea utuntur, inquit, non habent Far. Item cap. vii.
 eiusdem libri, populum Romanum, ait, Farre tantum è frumento trecentis annis usum. Verrius
 scribit, Quo tempore Romanis nullus fuit Halicæ usus, ut ipse met testatur Plinius libro xxi.
 cap.

Censura xx-
 v. de Chon-
 dro.

Censura xx-
 vi. de Farre
 & Halica.
 Far ab Hali-
 ca differre.

cap. x x v. cùm inquit . Halica res Romana est , & non pridem excogitata , neque arbitror Pompei magni ætate in usu fuisse . His accedit Asclepiadis , & Galeni authoritas libro septimo de compositio neq medicamentorum secundùm locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa , ubi sic habet . Farris Clu fini appellati sextarij dimidium , decocti Marrubij uiridis sextarium unum . Hæc in uas uitreum con iecta per diem & noctem macerari finito , sequenti die pharmacum molito , quemadmodum Hali cam maceramus . Hæc Galenus ; quibus palàm est à Farre differre Halicam . Galeno subscribit Aetius libro i x . cap. x l v . his uerbis . Quod uerò latinè in regionibus Romæ uicinis Far appellant , hoc mo do paratur . Frumentum modico tempore aqua madefacito , indeque extractum , ac in pilam conie ctum , ueluti Ptisanam à cortice repurgato , ubi uerò corticem exuerit tollito , atque in sole siccato , de inde manibus tritum , donec penitus à cortice fuerit mundatum , crassissimè molito , ita ut granum unum in quatuor aut quinque partes redigatur , & siccum asseruato . Vfus autem tempore Halicæ mo do coquitur , & à sanis in cibum sumitur . Hæc ille ; ad quæ certè pertingere debuerat ille magnarum centuriarum constructor .

P H A S E O L V S .

Censura xx-
vii. de Pha-
seolo.

P H A S E O L V M , Siue Phasiolum , non paruam illam , & uulgarem , quam Galenus Ochron ap pellat , sed magnam esse Eruiliam falsò contendit . Quandoquidem Eruilia illa maior latinis Pisum di citur , non autem Phaseolus . Differre autem Phaseolum ab omni Eruilia & Piso testis est Plinius libro x v i i i . cap. v i i . sic inquit . Frumentis folium harundinaceum , Fabæ rotundum , & magnæ legu minum parti . Longiora Eruiliæ , & Piso . Phaseolis uenosa . Quibus palàm est , nec Eruiliæ genus , nec Pisum esse Phaseolum . Constat præterea Eruiliæ cuiusque generis , uel Pisi filiquas elixas in cibis à nemine mandi , quòd adeò dura sint cartilagine , ut nullo mansu dentibus confici queant . Contrà uerò uulgaribus , genuinisq; Phaseolis accidit . Id quod idem fatetur Plinius cap. x i i . eiusdem libri , ubi sic habet . Siliquæ rotundæ Ciceri , cæteris leguminum longæ , Piso cylindricæ , Phaseolorum cum ipsis manduntur granis : id quod nostris Phaseolis uulgaribus accidit . Nam tenellas eorum fili quas suis granis refertas , modò in acetarijs Asparagorum modo , nunc unà cum brassicis elixas , ante maturitatem ætate comedimus ; quod tamen nulli alij leguminum generi à natura datum esse compe rimus . His itaque palàm est Phaseolum Dioscoridi nullam esse Eruiliam , sed uulgaris usus Phaseo lum , qui passim in campis seritur . Quippè non tantùm folia illi insunt (ut Plinius inquit) uenosa , sed (ut Dioscorides ait) deuoratus inflat , spiritus ciet , & ægrè concoquitur . Quin etiam uiridis cum siliqua sumptus aluum emollit . An non in idem cadit erratum , quum Eruiliam , quam confundebat cum Phaseolo , Dolichum à Theophrasto credit appellari ? quum Dolichum ille testetur apertè ada cto longo palo consurgere . Id quod maximè denotat , Dolichum nil aliud esse , quàm uarium Phaseo lum illum , qui Dioscoridi Hortensis Smilax dicitur . Quippè in primis hic longissimos ascendit pa los , quibus Lupi Salictarij modo se circumuoluit , nec alibi , quàm in hortis seritur . Quinetiam eius siliquæ simul cum granis , perindè ac aliorum Phaseolorum manduntur in cibis . Id quod in præfatio ne secundi libri de Alimentorum facultatibus testatur Galenus , & Paulus Aegineta libro primo . At qui si pluribus inanem suam uelit sententiam confutari , commentarios nostros in Dioscoridem con sultat . Plura enim ibi reperiet , quæ hic silentio prætermittenda duximus , ne plantarum potius histo riam scribere , quod in alijs uberius exequuti sumus , quàm istius temerarij hominis imperitiam , ac negligentiam uideamur aperire ; quod iam nostrum est institutum , sed id breuiter : ne , si omninò ta cuerimus , ille sua temeritate in cæteris nostra abutatur modestia ; sin copiosius , ne iustum excedamus modum .

Censura xx-
viii. in Do-
lichio.

L A P A T H V M , S I U E R V M E X .

Censura xx-
ix. de Rumi-
ce.

A C I A M Propemodum uereor , ne quis eruditus tandem fastidiat in audiendis innumeris , & tur pissimis istius hominis erratis . Quæ si nuda in medio ponèrem , cui non ista stomachum moueant ? Nunc ita uniuscuiusque occurrere studeo prudentiæ , ut non parum hoc quemque consolari debeat , quòd in huius refrenanda audacia plura interim à nobis afferuntur non infrugifera , & (nisi me spes fallit) non indigna eruditis auribus . Id unum siquidem hic ubique laboro , ut & Lusitani , qui tam in sidiè , ac improbè aliorum uersat scripta , patefiat audax inciticia , & ueritas simul in his tenebris non si ne lectoris emolumento elucescat . Verùm sic à nobis utrunque est peragendum , ut plura , & absolu tius nos aliàs de his acturos meminerimus , utq; contra Lusitani insultus , ac imperitiam non parum hinc quoq; roboris , & lucis accedat . Quarè (quod in cæteris sum facturus) iam accedam ad ea , quæ de Spinachio , seu Rumice ille profert . Nam quòd hortense olus Spinachium nobis passim uocatum , Satiuum Lapathum esse asserat , meo certè iudicio longissimè aberrat ; quòd Spinachium cum Rumi ce , uel Lapatho nihil habeat cognationis ; siquidem nec folio , nec caule , nec flore , nec semine , nec radice Spinachium Lapatho simile cernitur , quemadmodum nec gustu , nec uiribus . Constat item Galenum (& si contrarium fortassè somniauerit Lusitanus) Spinachij , quin nec Hortensis Lapathi meminisse inter olera , sed tantùm syluestris Lapathi , cum inquit . Licet cuius (ut ante diximus)

Lapathum

» Lapathum appellare Betam agrestem, ut quod non gustu modò, sed uiribus etiam Betæ Hortensi est
 » adsimile. Verùm cùm Beta Lapathum sit suauior, iccirco nemo est, qui non ipsa libentius uescatur.
 Hactenus Galenus. Quibus palàm est Spinachium Lapathum esse non posse; nam præter id, quod
 Spinachium nihil cum Lapathum habeat similitudinis, syluestre olus non est, sed hortense. Quo fit, ut
 syluestris Beta etiam appellari nequeat. Adde quòd Spinachium suauius, & cibo gratius olus sit, quàm
 Beta; VANE' idem sibi persuadet Lapathum communis usus nunquam in ciborum usum concessisse,
 cùm Galenus loco iam citato, ubi syluestre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recensuit, &
 syluestrem appellarit Betam. Quinetiam & Tridentina, & Goritienſia rura, totiusq; ferè Italiæ agre
 stes homines id maximè comprobant, cùm uere Syluestris Lapathi plurimùm manducant, quòd eo
 tempore tenella habeat folia.

Spinachium
 nò esse inter
 Lapathi ge-
 nera recen-
 dendum.
 Vana Lusi-
 ta ni persuasio.

CHONDRYLLA.

CHONDRYLLA Dioscoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio similia, adeò ut inter Ci-
 chorij species ueniat numeranda, tenuior tamen tota Cichorio est. At Lusitanus, qui in Dioscoridis
 lectione maximè uersatus se ubique censet, Chondryllam folio esse hortensi Intybo minus rectè
 scribit. Id quod proculdubio ostendit Chondryllæ stirpem aliquam nunquam uidisse Lusitanum.

Censura xxx.
 de Chondryl-
 la.

GINGIDIUM.

NEC Errore uacat, quæ de Gingidio censet, quippè qui uelit recentiores quosdam sequutus nil
 aliud græcis esse Gingidium, quàm uulgare illud Olus, quod Cherophyllum, uel Cherofolium uo-
 cant. Arqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris, adstriktionisq; mandentibus relin-
 quunt, sed potius dulcedinis, & acuitatis tantillum resipiunt; quum tamen Dioscoridis, & Galeni te-
 » stimonio Gingidium herba sit adstriktionis, & amaritudinis non obscuræ, adeò ut sit etiam Sylue-
 » stri Pastinaca amarior, & ob id (ut Galenus inquit libro secundo de Alimentorum facultatibus) po-
 » tius fuerit hæc herba medicamentum, quàm alimentum. Adde quòd Galeno libro de Cibis boni, &
 » mali succi capite octauo, & de Attenuante uictus ratione cap. III. Gingidium herba sit syluestris, con-
 » trà uerò Cherophyllum, quod passim in hortis seritur, ad obsonia.

Censura xx-
 xi. de Gingi-
 dio.

SCANDIX.

NEC Minus improbari debet, quòd senserit legitimam Scandicem eam esse herbam, quæ in se-
 getibus nascitur, plerunque in agrorum extremitatibus Cherophyllo similis, flore albo, mucronatis
 in cacumine corniculis, Geranij æmulis, in quibus conditur semen; quandoquidem hæc herba nec
 amara est, nec subacri gustu deprehenditur. Id quod in Scandicæ Galeni testimonio non obscure per-
 cipitur, adeò ut hanc ille retulerit inter ea medicamenta, quæ secundo ordine intenso, uel tertio inci-
 piente excalfaciunt. Præterea quum Scandicis historiam (quod uiderim, legerimq;) nemo scripserit
 antiquorum, arduum sanè uidetur, uel potius temerarium discernere, & pro certo affirmare hanc uel
 illam plantam esse radicem. Quippè hæc, quam alios sequutus Scandicem appellat Lusitanus (ut rei
 herbariæ periti existimant) eam maximè refert plantam, quæ Plinio Veneris Pecten appellatur, ut la-
 tius in commentarijs nostris scriptum reliquimus.

Censura xx-
 xii. de Scan-
 dice.

HIRCI BARBULA.

QVANTVM in censenda Hirci barbula fallatur Lusitanus, ij faciliè noscent, qui in re herbaria
 eius legerint enarrationes. Ille enim, ut noui aliquid afferre uideatur, si uera desint, fabulosa afferre
 non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni esse species, alteram flore purpureo, alteram luteo; sed
 utrique radicem esse paruam, bulbosam aliquantulum oblongam, Auellanæ nucis magnitudine, dul-
 cem, & esui aptam, quam pueri in Hispania in campis eradicantes à similitudine paruorum nucum
 Nucellas appellant, & illarum esu maximè delectantur. Sed aberrasse deprehenditur, quòd non solum
 Dioscorides, sed & Theophrastus, & Plinius scriptum reliquerint Tragopogono radicem esse lon-
 gam, ac dulcem. Id quod sole clarius uisitur in genuina Hirci barbula; non autem bulbosam Nucis
 Ponticæ magnitudine. Quibus palàm est, quàm diligenter, quàmque accuratè diligens enucleator
 legerit Dioscoridem (ut Theophrastum, & Plinium præteream) quem enarrandum suscepit. Is enim
 (quantum uideo) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchsio in Commentarijs de Stirpium
 natura Apios admentitur. Planta hæc in Bohemia frequens non in agris tantum, sed etiam in uineis.
 Germani Terræ Nucem appellant. Sed quàm habeat cùm Tragopogono cognationem, ego sanè
 nullam uideo.

Censura xx-
 xiii. de Hirci
 barbula.

Lusitanum
 non legisse
 Dioscoridem
 nisi oscitater.

SMILAX

SMILAX HORTENSIS.

Censura xx-
xiiii. de
Hortensi Smi-
lace.

NON PARVO profectò etiam errore notatur Lusitanus, ut Dioscoridem de Hortensi Smilace differentem, de omni Phascolorum genere sub Smilacis illius nomine scripsisse arbitretur, cum uulgares Phascoli, quibus passim in cibis uestimur, dum sati in campis uiuent, non repant, nec adeò frutices conscendant, ut Smilacis modo topiarias scēnas inumbrare queant. Præterea quum uulgaris Phascolus passim in campis feratur, cæterorum leguminum more, quo pacto, quæue ratione Hortensis Smilax uocari possit, profectò nescio. Sed quoniam hæc longè pluribus nobis comprobata sunt in commentarijs nostris in Dioscoridem, eò Lusitanum remittimus.

THLASPI.

Censura xx-
xv. de Thla-
spi.

NEC minus decipitur Lusitanus in expendendo Thlaspi, quòd dixerit in eo latum percepisse semen, & folia in cacumine diuisa. Ac si ex uerbis eius coniecturam facere licet (quod tamen pace eius dixerim) nunquam uidit Thlaspi. Non enim Thlaspi semen latum est, ut Galenus testatur, sed rotundum, simile milio, & aliquandò longiusculum; & proindè rectè scripsit Dioscorides, Thlaspi semen esse Nasturtio simile. Latus quidem folliculus est, qui semen ipsum includit, sed qui folliculum dicant esse semen, neminem habeo præter vnum Lusitanum. Cæterum Thlaspi folia (ut intuentibus facile patebit) nusquam in cacumine diuisa spectantur, sed folliculi, qui semen concludunt, ut in commentarijs nostris quis legere poterit, ubi hunc Dioscoridis locum restitimus.

ZEDOARIA.

Censura xx-
xvi. de Zedoaria.

Quòd Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idem non sint, aduersus Lusitanum reclamat Serapio, qui de his diuersis capitibus diuersam scribit historiam. Deindè quòd Zedoaria radix sit herbæ, Zurumbetum uerò arbor procera, infrugiferaq; citreum odorem spirans, folio Salicis colore ex uiridi in luteum languescens, ut idem Serapio scriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Actius tamen utriusque meminit, Zedoariæ, scilicet & Arnabonis uarijs in locis, tanquam de medicamentis inter se differentibus. Sed Lusitano perindè ac alijs quibusdam errandianam dedit Serapionis interpretis, qui cap. CLXXII. Zedoariam falsò Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipsius testimonio, quippè qui cap. CCLXXI. de Zurumbeto egerit, & longè aliud à Zedoaria fecerit.

Serapiòis in-
terpretis la-
psus.

STRVTHIVM.

Censura xx-
xvii. de Stru-
thio.

STRVTHIVM, siue Radiculam, siue Lanariam herbam magno sanè errore nihil à uulgaribus Saponarijs differre putat Lusitanus. Quippè quod harum nulla spinoso proueniat folio, quum tamen Theophrasto, ac Plinio Struthium aculeata sit planta, & caulem proferat scenilaceum, qui talis ijs Saponarijs, de quibus meministi, non uisitur. Adde quòd neutrum Saponariæ genus sternutamenta cie re ualeat. Ad fabulam autem maximè ridendam, & potius longo cachino explodendam, quàm uerbis refellendam, quam narrat Lusitanus de herba illa in eius castelli mœnjs nascente, à quo se oriundum facit, quæ flore sit Passerculi effigie, eò quòd ibi passerres quàm plurimi nidificent, & semine in coitu eiaculato herbæ radices respargant; nil aliud dicendum censemus, nisi quòd hic suis deliramentis colophonem addiderit Lusitanus. Cæterum si propè nidificantes passerculos, nascentes plantæ ob id flores passerculorum illorum formam proferant, quòd earum radices eorum spermate madescant, cur fiat igitur quòd plurimorum animantium formas, qui in campelltribus, & syluis morantur, in quàm plurimis non reperiantur herbis, quotidie eorum semine perfusis, Lusitanus ipse dicat, qui sua singulari amentia nouam hanc philosophiam excogitauit; ut qua si fortassè perseverandum statuerit, discat etiam à circulatoribus scribere Mandragoras ex humani seminis profusione oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quòd eius semen uasculis includatur, quæ uitulina referunt capita.

Censura xx-
xviii. in Lu-
sitani fabulâ.

CYCLAMINVS ALTERA.

Censura xx-
xix. de alte-
ra Cyclami-
no.
Lusitanus ina-
niter Matthi-
olum citat.

GRAVE, & permolestum mihi est, quòd in Cyclamino sui erroris me faciat authorem, cum dicat Matthiolum Senensem alteram Cyclaminum à se conspectam affirmare, radice parua Auellanæ perfimili, tametsi hætenus ille nunquam uiderit. Quibus conijcere quis rectè poterit, quàm ille oscitanter commentarios nostros legerit, & inaniter me citauerit; quandoquidem nobis nusquam dictum est Cyclaminum Alteram, cui superuacuum radicem assignat Dioscorides, radice constare parua, Nucis Ponticæ magnitudine, quum ibi rectè affirmauerim Cyclaminum hanc me nusquam uidisse in Italia.

BVLBVS ESCULENTVS.

NVLIVM discrimen cernit diligens, & solertissimus rerum inspector inter Esculentum Bulbum, & Ascalonicum Cape, quod nos uulgò uocamus Scalogna. At quantum distant Ascalonicum enim Cape inter Cæparum genera antiquis recensetur, non autem inter Bulbos. Lusitano refragatur maximè Theophrastus, quippè qui libro VII. cap. III. de Plantarum historia, Ascalonicum Cape, ac alterum eiusdem generis Fisile appellatum inter Cæparum genera recensuit, non inter Bulbos, de quibus speciatim egit cap. XIII. eiusdem libri, cui subscribit Plinius libro XIX. cap. VI. sic inquires. „ Allium, Cæpasq; inter Deos iure iurando habet Aegyptus. Genera apud Græcos plura. Sardia, Sa- „ mothracia, Alsidena, Setama, Schista, Ascalonia ab oppido Iudææ nominata. Demum Galenus libro „ VI. de simplicium medicamentorum facultatibus Esculentos Bulbos amaros, ac pariter adstringen- „ tes facit. Id quod rursus repetijt libro secundo, de Alimentorum facultatibus. Quæ tamen qualitates in Ascalonica Cæpa non reperiuntur. Ipsa enim acris est ualdè perindè, ac cætera Cæparum genera, nec quicquam ei inest amarosi saporis. Equidem putabam hæc non ignorasse Lusitanum, quum illum compertum habeam oriundum à locis quibusdam non procul ab Ascalone Iudææ.

Censura xl. de Bulbo Esculento.

Cæparum genera.

ARGEMON E ALTERA.

ALTERAM Argemonem Dioscoridi adulterinam esse non ambigimus, ut in Commentarijs nostris diffusius diximus; sed hoc fortassè nesciens Lusitanus, ne huius plantæ uideretur ignarus, Argemonem alteram eam plantam esse censet, quæ recentioribus quibusdam Argentina dicitur, non alia (ut opinor) ratione, quàm quòd Argentina folia gerat uulgari Agrimonio similia, quæ quantum cum Syluestri Papauere habeant cognationis, similitudinis ue (talìa enim Argemoni alteri requiruntur folia) ij iudices erunt, qui plantarum historias diligentissimè explorauerunt, & Lusitani imperitiam norunt. Qui cum fortassis sibi persuaserit, eam ob causam Eupatorio Argemonij nomen accessisse, quòd folijs & facie Argemonem hanc referret, nomenclationibus magis innixus, quàm plantarum ipsarum notis, hic etiam miser se deridendum dedit.

Censura xli. de Altera Argemone.

TELEPHIVM.

QUANTVM in censura Telephij hallucinetur; qui uult Telephium Dioscoridi nil aliud esse, quàm tertium Semperuium, illud sanè statim ostendit, quòd Dioscorides de Telephio libro secundo, & de Semperuiuo illo libro quarto scripserit, & quòd nec nobis scriptum reliquerit Dioscorides tertium Semperuium quibusdam Telephium uocari. Siquidem Dioscorides has nomenclaturas non recipit, sed tantum adducit, quamobrem non est propterea dicendum tertium Semperuium esse Telephium; quemadmodum (exempli gratia) nec Hellebore, quam Parthenium quosdā appellasse Dioscorides scribit, Parthenium est, nec Asarum Bacchar est, nec Asplenium Hemionium, nec Gingidiū Lepidium: tamen hæc omnia aliarum plantarum nomine quibusdam appellantur. Nam si Dioscoridi idè esset Telephium, & tertium hoc Semperuii genus, non fuisset illi opus de altero per se secundo libro scribere, de altero uerò libro tertio inter Semperuii genera, ut etiam compertum habemus fecisse Plinium, qui lib. XXVII. cap. XIII. de Telephio egit, libro uerò XXV. de tertio Semperuiuo, postquàm de alijs duobus generibus diseruit. Adhæc si Telephij facultates apud Dioscoridem, & Pliniū expendantur, Telephium uidemus uiriliginis sanare, quin etiam uulnera, & sinus; hoc uerò Semperuium strumas tantum discutere.

Censura xlii. de Telephio.

AGARICVM.

LONGÈ ab omni scopo eos medicos aberrare scribit Lusitanus, qui Agarico in pastillis conformato passim utuntur, noua sua quadam opinione ductus, quòd Agaricum cōtritum nullo pacto diu suas uires seruare possit. At nos illum errore sanè lōgè maiori procul dubio duci censemus, eoq; præsertim quòd nullam afferat rationem, nec probatissimorum scriptorum auctoritatē, qua suam fulciat sententiam. Porro Mesues clarissimus inter Arabas, & qui in componendis medicamentis primas tenet, Agaricum in pastillos redigi suadet, ut unà cum ijs, quibus excipitur, medicamentis tractu temporis debitam acquirat mixtionem: id quod expedit omnibus compositis medicamentis. Nec uideo cur tam facile quicquid tenuium partium in eo extiterit (ut friuolis admodum uerbis contendit Lusitanus) euanescere possit. Siquidem cum Mesui pastilli de Agarico, Salem fofsilem, Gingiber, & Oxy-mel excipiant, non sanè constat cur tam facile tenuior Agarici pars in auram resolui possit, cum mellis proprium sit in suo uigore admista diutius asseruare, Salis uerò & Gingiberis huic medicamento facultatem augere. Frustrà quidem tot catapotiorum massas, quæ Agaricum excipiunt, Seplasia confectas asseruarent, quin & electaria aluum ducentia, si Agaricum in puluerem ijs additum suas statim deperderet uires; frustra q; illud in Theriaca addidisset Andromachus. Quamobrem omninò explo-

Censura xliij. de Agarico.

denda erit Lusitani sententia, qui præter omnium clarissimorum uirorum placita solus iubeat Agaricum ea ipsa hora esse contundendum, ac alijs addendum medicamentis, qua expedit illo uti.

R H A B A R B A V M.

Censu. xliij.
de Rhabarba
ro.

Rhabarbarū
totum dysen-
tericis maxi-
mè conueni-
re.

Lusitani in-
scitia in cen-
sendo Auicē-
næ Rhabarba
ro.

CAETERVM de Rhabarbaro scribens Lusitanus, medicos illos magno teneri errore contendit, qui tostum, uel ustum Rhabarbarum dysentericis propinant, ea ratione adductus, quòd omnia quæ igni torrentur ob contractam acredinem abradant. Quare suadet, ut à Rhabarbaro in dysentericis omnino abstineant medici. Atqui si Rhabarbarum dari libeat, non ustum, neque assum esse propinandū, sed crudum, hac tamen conditione, ut prius auferantur ab eo tenuiores partes. Id quod facile (ut ipse ait) effici potest, si ex aqua Plantaginis, uel Rosarum maceretur. Verum Lusitano maximè refragatur Mesues, ubi Rhabarbari uires expendit his uerbis. Rhabarbarum tostum dysentericis probè confert. Et paulò superius ait, Quòd si post hæc functiones uiscera adstrictione roborante egerint, ipsum qui dem Rhabarbarum in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, uehementer operatur, ac etiam uehementius id, quod comburitur. Hæc Mesues. Sed audiat etiam Galenum, qui libro nono de Compositione medicamentorum secundum locos combusta, torrefactaque medicamenta dysentericis dare suadet, nempe Cochleas, Cornu Ceruinum, Opium, Gallas, Malicorium, Pini corticem, Hyosciamum, Acaciam, & alia plura uino nigro excepta. Præterea x. i. de Simplicium medicamentorum facultatibus, exustas etiam Cochleas cum Galla, & Pipere dysentericis commendat. Quibus sanè patet non modò hoc in medicamento spernere Galenum Coclearum, & Gallarum combustarum acredinem, sed etiam addere Piper acerrimum medicamentum. Huiusmodi medicamentis nulla dubitatione utuntur etiam posteriores Græci, Paulus (inquam) Oribasius, Aetius, Alexander. Adde quòd ubi intestina ulceribus fuerint affecta, Auripigmentum, Sandaracham, Alumen, Calcem, Aeris squammam, & alia plura erodentia medicamenta clysteribus infundunt. His itaque palàm est, combusta, tostaq; medicamenta non modò nullo prorsus incommodo dysentericis dari posse, sed magno sanè iuuamento, quòd crudis longè magis exiccent, ac etiam adstringant. At si usta, & in cineres uersa dysentericis tutò exhibere suadent tot grauissimi auctores, cur illis tostum Rhabarbarum interdicit Lusitanus, conijcere nequeo. Nam si, Medicorum omnium consensu, dysenteria affecti ali debent affatis uolatilium carnibus, ouorum uittellis ignitis tegulis tostis, & alijs quàm plurimis alimentis frixis, torrefactisq; cur igitur à Rhabarbaro illo fuerit abstinendum, nulla penitus (ni fallor) se se offert ratio. Porro ad aliud Lusitani figmentum, quo fretus ait, plures uidisse Lusitanos sui generis homines dysenteria affectos usti Rhabarbari potu interiisse, nil aliud respondendum in præsentia succurrit, quàm quòd nobis minimè sit approbandum, cum sexcentos homines ad uitam reuocatos sciamus tosti Rhabarbari potu. Equidem non possum non mirari Lusitanum, quòd suæ tantum gentis Lusitanos Rhabarbari usti potu interemptos in exemplū adducat, ac si illis tantum fuerit letale medicamentum, cum tamen is (ut ipsius testantur scripta) toto ferè ætatis suæ decursu apud inferiores Germanos primùm, & deindè apud Italos suam exercuerit medicinam. Demiror itè, quòd ita temerè quasi diuinitus edoctus affirmare non sit ueritus potius ex Rhabarbari usti potu interiisse eos, quàm ex morbi natura, quum hæc sciri non possint. Præter id, mihi nunquam persuasum uelim, longè magis dysentericis Rhabarbarum illud profuturum, quòd aqua Plantaginis uel Rosarum fuerit maceratum, quàm tostum, uel ustum. Quandoquidem Galeni testimonio assatio, ustioq; plurimùm siccitatis, adustionisq; medicamentis confert; contrà uerò euenit ijs, quæ aquis macerantur. Sed hæc fortassè in medium adducit Lusitanus Auicennæ testimonio confusus, qui dysentericis Rhabarbarum nullam ustionem, assationemq; expertum ex Plantaginis aqua bibendum suadet; quòd fortassè nesciuerit Rhabarbarum nil aliud Auicennæ designare interpretis lapsu, quàm Græcorum Rhaponticum. Quod quum nulla deiectionaria ui polleat, citra ustionem, assationemq; propinat Auicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, ut sibi fingit Lusitanus.

CHAMAELEO ALBVS, ET NIGER.

Censu. xlv. de
Chamæleoni
bus.

ACCVM ille Chamæleonem Album censet esse stirpem spinis undiq; horrentem, folio grandi, lactis quasi maculis interlito, quam quidam Carduum Mariæ, quidam à maculis Carduum Lactariū uocant, quidam Suarium, quòd eo sues pascantur; quis eius opinionem probet? cum Chamæleo albus nullum producat caulem Dioscoridi, sed è medio spinas echinatas Cinaræ modo. Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitalem, & quandoq; maiorem adnatis pluribus refertum, longis, prædurisq; Radici nulla est odoris præstantia, nec Chamæleonis facultas. Siquidem deuorata, Dioscoridis testimonio canes, sues, muresq; necat. Contrà uerò hæc sues non modò alit, sed etiam saginat, undè illi nomen. Postremò albo Chamæleoni, Theophrasti testimonio, caput requiritur magnum Acano simile, non autem paruum, quale in Lactario Carduo spectatur. Sed qualem in albo, talem & in nigro se declarat Chamæleone, existimans hunc inter illud Cardui genus, quod à Carduo Lactario nulla alia dignoscitur differentia, quàm quòd huic folia non sint lacteis illis maculis resperfa, sed po-

tius

tius nigricantibus. Cui istud comprobabitur? Spina hæc caulem non rubrum, nec dodrantalem, sed bicubitalem, ac colore uiridem effert. Deinde huic flores non sunt uersicolores, sed purpurei. Præterea carduus hic radice nititur alba, integraq; non Chamæleonis Nigri modo exterius nigra; in terius uerò flaua & pluribus in locis exesa, non acri, sed potius subamara. Adde quòd Dioscoridi Nigri Chamæleonis folia requiruntur rubro colore distincta, non maculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta iudicij maturitate in plantarum censura ducatur Lusitanus.

CROCODILIVM.

AT QVAM nec sui se præstat dissimilem in Crocodiliorum Eam hanc opinatur esse stirpem, quam uulgus herbariorum Carlinam appellat, ea tantum ductus ratione, quòd hæc non solum in syluis, sed etiam in arenosis (ut Plinius inquit) & sitientibus nascatur locis. Sed cœcutit non leuiter; quòd Carlina, quæ caulem profert, adeò omnibus in uniuersum notis nigrum Chamæleonem repræsentat, ut neuiquam quis persuaderi possit eam esse Crocodilium, præsertim cum facto periculo, ijs sanè uiribus non præstet, quibus præstare Crocodilium Dioscorides, Galenus, Plinius, ac alij pleriq; posteritatis memoriæ prodiderunt. Crocodilij enim decoctum (horum omnium testimonio) potui datum sanguinem copiosum per nares pellit. Quod si præstaret Carlinæ radix, magno admodum pretio æstimeretur à Medicis. Adde quòd Crocodilio radix sit longa, læuis aliquantulum lata, odore, ut Nasturtij, acuto: Carlinæ uerò crassa, rotunda, aspera, inæqualis, exesaq; nullo Nasturtij odore prædita. Adhæc Crocodilij semen Galeni testimonio acre, odoratumq; percipitur: quæ facultates in Carlina proculdubio desiderantur.

Censu. xlvj. de Crocodilio.

Crocodilij mira uis.

POTERIVM.

POTERIVM eam uult esse arbusculam, quam Germani Schlehen, nos uerò syluestrem Prunum nominamus; quod idem existimauit Cornarius uir alioqui insignis, cuius opinionem magis hic sequitur Lusitanus, quam genuini Poterij historiam. Ego uerò nihil hic contra Cornarium dicam, quem uir clarissimus Fuchsius pluribus argumentis copiosissimè refellit. Quo circa his iam super sedemus, solum, ut nostri memores instituti, dicimus utrumq; deceptum, & plurimum aberrasse Lusitanum; quòd syluestris Prunus potius in fruticosarum arborum recenseri debeat, quam inter herbas, item quòd nulla penitus conuestiatur lanugine, quòd item ramulis non habeatur longis, ac tenuibus Tragacanthæ modo, sed breuibus, solidis, duris, contortisq;: quin nec fructu est acuto, nec odorato, sed inodoro, austero, adstringenti admodum succo: adeò ut qui dixerit syluestrem Prunum esse Poterium (Cornarij, & illius pace dixerim) Tiresia cæcior dici possit, uel mente captus. Quo fit, ut mirari non debeant Medici, si clarissimus ille Fuchsius plura in Cornarium uberrimè conscripserit.

Censura xlvij. de Poterio.

Cornarius reprehenditur.

Fuchsi laus.

LEUCACANTHA.

NEC A se ipso dissentit, quòd etiam Leucacantham herbam eam esse arbusculam contendat, quæ in sepibus, & frutetis prouenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, ligustrinis baccis non ablimili, è quibus elegantissimum colorem uiridem parant pictores. Quandoquidem Dioscorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhæc arbuscula hæc, quam nos uocamus Spino Merlo, quidam uerò Spino Zerbino Cyperi radices non habet, sed arboreas, lignosas, longas, prædurasq; austero sapore, nulla admixta amaritudine, adeò ut nihil succi inde exprimi possit, etiam si arctissimo prelo stringeretur; quum tamen è Leucacanthæ radicibus succum exprimat Dioscorides ad rupta, & conuulsa sananda.

Censu. xlvij. de Leucacantha.

CRETENSE DICTAMNVM ALTERVM.

CAETERVM & de altero Cretensi Dictamno cœcutisse Lusitanum non ambigimus, quippè qui scripsit uideri hoc non modò in hortis, sed etiam in fistilibus ad fenestras frequenter reponi folio (ut illius uerbis utar) Cresonis, flore pulchro, purpureo, qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex flore Narantij oriri uidemus. Sed quàm sibi ipsi imponit? primùm quòd hoc Dictamnium Theophrasti testimonio in Creta tantum proueniat. Id quod uidetur etiam fateri Dioscorides, cum dicat, & hoc ex Creta ad nos aduehi. Præterea quòd non scripserit Dioscorides, quin etiam nec Theophrastus, nec Plinius Dictamnium hoc folio esse Sisymbrij Aquatici, quod Lusitanus, uulgus sequutus, Cresonem appellat; sed Sisymbrij absolutè, quod indicat, hos præclarissimos authores de primo Sisymbrij genere intellexisse. Sisymbrium enim primi generis folio est Menthæ, rotundiore tamen, non autem Erucæ, qualia sunt Cresoni folia, quæ an magis Dictamni folijs sint comparanda, quàm primi generis Sisymbrio, ij diiudicent, qui rem herbariam doctissimè profitentur. His accedit, quòd Dioscoridi huiusce Dictamni folia odorem ex se mittunt medium inter Sisymbrium, & Saluiam, à quo omninò eum diuersum putamus, quem Arantiorum flores suauissimè fundunt.

Censu. xlix. de altero Cretensi Dictamno.

C A L A M I N T H A.

Censura i. de
Calamintha.

E O' quòd Ferrarienses, & Longobardi Gattariam herbam Neuedam (quasi Nepetam) uocent, magno errore sibi persuasit Lusitanus Gattariam hanc esse secundum Calaminthæ genus; sed aberrasse uidetur, quippè Dioscoridi Calamintha secundo loco posita, folio est Pulegij, quemadmodum & sapore, non autem Apiastri, uel Vrticæ, quibus Gattaria uocata maximè uisitur æmula. Nec minus item decipitur in censenda tertij generis Calamintha, quòd crediderit hanc eam esse, qua passim in Italia utuntur Seplasiæ. Patet error, quòd hæc folia habeat Pulegio grandiora, rotundioraque, non autem prælonga Mentastri modo, cui tertiam Calamintham similem fecit Dioscorides.

Censura liij.
de tertio cala-
minthæ gene-
re.

S A M P S V C H V S.

Censura liij.
de Sampsu-
cho.

Q U A N T A sit Lusitani inconstantia, quanta in nos inuehendi fraus, quantaque is sui ipsius capiatur obliuione, is facillè intueri poterit, qui legerit eius enarrationes libro primo in Olei Sampsuchini confectione, & libro tertio cap. proprio de Sampsucho. Quandoquidem libro primo apertissimè contendit aduersus nos scribens Dioscoridi Sampsuchum nulla ratione esse Amaracum, & ob id plura ibi in nos machinatur, ut in Apologia superius præmisimus. Libro uerò tertio euidenter fateatur magno suæ leuitatis dedecore nil aliud esse Sampsuchum, quàm Amaracum, uel Maioranam. Quare non modò se ipsum euidenter confutat, & grauissimè uulnerat, sed etiam palàm declarat, non aliam ob causam nostram impugnasse sententiam, quàm ut nobis aduersaretur, & quocunque modo suum uirus in nos euomeret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quæ mentem ei excæcet, memoriam tollat, & insano quodam modo se ipsum destruat, ac penè subuertat.

Lusitani leui-
tas.

R U T A S Y L V E S T R I S.

Censura liij.
de Ruta Syl-
uestri.

S Y L V E S T R E M Rutam, quam Cappadocibus Molyn, Syris Besasa, quibusdam uerò alijs Harmolam uocari Dioscorides inquit, eam esse plantam existimat Lusitanus, quam Caryophyllos ultramarinos, uel Indicos uulgo appellat; sed manifestè decipitur. Quandoquidem hæc herba præter id, quòd folia Rutæ non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum uergentes, non, ut Ruta syluestris, candidos. Quinetiam capita non prodeunt alterius Rutæ modo, sed longa pluribus eminentibus costis striata. Præterea, nec semen illi uisitur trianguli speciem referens, neq; subrusum, sed longum, nigrumq; nulla amaritudine præditum. Adde etiam quòd Galeni testimonio Syluestris hæc Ruta radicem proferat nigram; id quod in hisce Cariophyllorum Indorum plantis maximè desideratur.

C U M I N V M S Y L V E S T R E.

Censura lv. de
Syluestri Cu-
mino.

S Y L V E S T R E Cuminum quum non uiderit, nec nouerit Lusitanus, illud Officinis Rusticum Cuminum uocari ait, perinde ac si adeò uulgaris notitiæ fuerit, ut nullo sit opus examine; quum tamen pauci (ne dicam nulli reperiantur Pharmacopœi, qui unum uel alterum Syluestris Cumini genus legitimè cognoscant. Nam præter satium, nullum aliud nouere Seplasiæ. At Amathus, ne uideatur id ignorare, Syluestre Cuminum adeò uulgare facit, ut quis illud apud Myropolas intueri possit. Quo fit, ut rectè intuentibus palàm sit, non modò Amathum Syluestris Cumini historiam confundere, sed quid sit Syluestre Cuminum penitus nescire, & ignorata tanquam cognita, & uulgaria fateri. Duo enim Dioscoridi, quem nunquam accuratè legit Lusitanus, sunt Cumini genera inter se pluribus repugnantia: sed hæc negligens Amathus rem omnem confudit. Siquidem nulla generum habita differentia absolute protulit Syluestre Cuminum Officinis Cuminum Rusticum uocari; quum tamen non desint rei herbariæ peritissimi, qui hæcenus de Syluestris Cumini generibus nihil affirmant.

Censura lvj.
de eodem.

C O R I A N D R V M.

Censura lvij.
de Corian-
dro.

I N C E N S E N D O Coriandro quàm non hallucinatur, non decipitur, sed penè delirat? quòd uulgaris usus Coriandrum scribat, non esse antiquorum Coriandrum, sed illis Coriandrum fuisse aliam plantam Cicutariam dictam, folio nostratis Coriandri simili. Id quod tueri nititur hoc tantum argumento, quòd Coriandri plantam Hispani nullo incommodo oleraceis cibis admisceant. Quin & quòd eius semen odoratum sit, & eius pariter herba optimi sit odoris, uel saporis. Cæterum hæc quum legissem, mirari sanè desij, quòd alia etiam innumera deliramenta in medium adduxerit. Quis autem (Dij boni) Lusitanum hunc nugantem, immò & amentem ignoret, quum dicat Coriandri uulgaris herbam odoris quidè foetidissimi lectulariorum camicum instar optimi esse odoris, ac saporis? Equidem censebam utero tantum gerentes mulieres citta, picaq; corripì posse. Sed (ut uideo) Amathus etiam eo morbo laborat, quòd fortassè ob multam præstitam in re medica operam, & ob magnas illas Centurias adeò intumuerit, ut prægnanti similis euaserit: Vel quòd fortassè Coriandri tantum inter olera

Lusitani insi-
gnis amentia

olera esitauerit in Hispania eius saporis, odorisq; præstantia allectus, ut indè facile amentiam contraxerit, quam facere Coriandrum scribit Dioscorides, ubi largius assumatur in cibum. Quo postea factum est, ut indè Amathi nomen fuerit consequutus. Præterea cur suam probare possit Amathus stultitiam, quòd Coriandrum communis usus ueterum Coriandrum non sit, quòd in cibo acceptum nil mali inferat, nihil sanè rationis adduci potest. Quandoquidem etiam Galeni tempore Coriandrum in obsoniorum uenerat usum, ut ipse testatur Galenus libro secundo, de Alimentorum facultatibus, & libro de Attenuante uictus ratione. Quin & Dioscorides non nisi à largiore Coriandri esu abstinere prohibet. Proindè mirum non est, si cum alijs oleribus pro obsonio deuoratum nihil incommodi afferat, perindè ac Papauer.

P E T R O S E L I N V M.

GENVINUM Græcorum Petroselinum idem, quod Seplassæ, & Herbariorum uulgus passim Apium uocant, magno sanè lapsu esse credit Amathus, quòd hoc Paludapium sit in hortis trāslatum, riguis, & uliginoso solo gaudens. Contrà uerò Petroselinum, quod Dioscoridis, & Galeni testimonio in præruptis, & faxeis montium locis, ut ipsa met indicat nomenclatio, tantum proueniat, semine Ammi odoratiore, sapore acri aroma olente. Id quod in communi Officinarum Apio nusquam percipitur.

Censura lxv-
iii. de Petro
selino.

E L A P H O B O S C V M.

ERRARE in Elaphobosco non modò Amathum censemus, sed pro more etiam falsa narrare sci-
mus. Nam ut se ipsum præclarum ostendat, ait in quærendo Elaphobosco sibi adiunxisse duos do-
ctissimos uiros, quos etiam nominat. At quum horum alter, cuius in commentarijs nostris pluries
meminimus ob præstantissimam eius doctrinam, integritatemque, mihi pluries affirmauerit illum
nec nouisse, nec fortassè uidisse unquam, quod illi credam non habeo.

Censura lix. de
Elaphobosco

Amathus infi-
delitatis argui-
tur.

C O L L U T E A.

COLLUTEA quibusdam rei agrariæ authoribus Alburnum uocari affirmat, Italis uerò uulgò
Aorno. Verum quantum ego legi, cum Alburnum planta non sit, sed pars tantum arboris, idem qui
semper fuit deprehenditur Amathus, Plinij primùm testimonio, qui libro xvi. cap. xviii. de Al-
burno hæc scriptis mandauit. Humor & cortici arborum est, qui sanguis earum intelligi debet. Pro
cute cortex est. Proximi plerisque adipis. Ij uocantur à colore Alburnum, mollis, ac pessima pars li-
gni, etiam in robore facile putrescens, teredini obnoxia: quare semper amputabitur. Hæc ille. Qui-
bus facile Amathi conuincitur ignorantia. At si fortassè, ut nostram effugiat censuram, dixerit, non
dixisse Colluteam uocari Alburnum, sed Laburnum, & id erroris in Typographum reiecerit, facile
respondi poterit & hoc esse falsum. Quandoquidem Laburnum, teste Plinio, Alpina tantum est ar-
bor dura, & candida materie, cuius florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collu-
tea sanè desideratur, quum hæc Alpina non sit, sed ubique ferè proueniat, materie non alba, sed exte-
rius buxæ, medullitis nigra, flore non cubiti longitudine, sed breui, Genistæ modo.

Censura lx.
de Collutea.

S E N A.

CAETERVM magno etiam errore scribit Senam herbam aluum exoluentem eam esse plantã (ut
ipse opinatur) quæ Theophrasto Collytea appellatur. Nam cum apud Theophrastum duplex sit Col-
lytea, nec de qua intelligat explicet, nò solum hallucinatus deprehenditur, sed & cõfusus, adeò ut quid
sibi uelit nesciat. Præterea cum Collytea utraq; Theophrasto lib. iii. cap. xiii. & xvii. de historia
plantarum arbor sit non herba, & utriusq; meminerit inter arbores, minus constare sibi uana Lusita-
ni potest opinio.

Censura lxj.
de Sena.

G L A V C I V M.

NISI alium præter se testem adduxerit Lusitanus, qui Glaucium herbam apud Louanienses ui-
derit, quæ cum Dioscoridis historia concordet, ego illi credam. Nam cum illum tam sæpè hallucina-
tum offenderim, ac fabulosum, uitio mihi dandum non cenfeo, si nisi dato pignore illi nò credidero.

Censura lxij.
de Glaucio.

A L Y S S V M.

NVLAM constituit differentiã inter Dioscoridis Alysson, & Plinianum. Sed quàm penitus neu-
trum intellexit? Siquidè Dioscoridi Alyssum exiguus est frutex uniuersalis, subasper, rotundis folijs, fru-
ctu duplicium scutorum effigie, quadantenus latum, in montibus, & asperis locis emicans; quæ sanè omnia
in Syluestri Rubia, quæ Plinio Alyssum est, desiderantur. Siquidem hæc non adeò exigua est plãta, sed
plerunq; bicubitalis, nò uno tantum caule crescens, sed pluribus, folijs minimè rotundis, sed stellæ modo

Censura liii.
de Alyss.

decussatis, semine rotundo non lato, nec duplicem, nec simplicem scutum referente. His accedit quòd Dioscorides de utraq; Rubia maiori nempè, & minori tradidit uno, & eodem capite. Id quod illum fecisse putandum non est, si Syluestrem Rubiam ab Alyfso diuersam non iudicasset, de quo prius dixerat eodem libro.

A T T R A C T Y L I S.

Censura lxiij.
de Attractylidi

R E D I T austerus & innitens censor; uirgam, uel fustem potius profert. Eijcit omnes ex medicorum, idest ex suo senatu, & grauissimè hallucinari eos contendit, qui negant Attractylida alterum Syluestris Cnici esse genus, eo argumento innixus, quòd scribat Plinius, primam syluestris Cnici speciem Attractylida quibusdam uocari: sed, quantum uidere, aut conijcere possum, Amathus ipse potius hallucinatur. Nam quamuis scribat Plinius primi generis Syluestre Cnicum quibusdam Attractylida nuncupari, non tamen affirmat, Cnicum illud esse Attractylida; nec eorum recipit sententiam, qui putant genuinum syluestre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodum superius diximus de Telephio diferentes, Telephium non propterea esse Semperuium minus, quòd hoc etiam Telephium (ut Dioscorides scribit) quibusdam dicatur, nec Helsingem Parthenium, nec Asplenium Hemionium: quoniam ijs etiam nominibus à nonnullis appellantur. Quamobrem Plinius ipse eodem libro speciatim de Attractylide egit his uerbis. Acarna colore tantum rufò à Scolimo distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Attractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet, qua de causa Phonos uocatur à quibusdam, odore etiam grauis. Quibus palàm est Plinio Attractylida nullum syluestris Cnici esse genus. Id quod maximè attestatur Theophrastus libro vi. cap. iiii. de plantarum historia. Is enim postquam de omni Cnici genere diseruit, de Acarna, & Attractylide speciatim egit. Adde quòd experimento etiam liquet, neutrum syluestris Cnici genus sanguineum succum fundere. Vnde Amathi minus probari potest sententia.

T E U C R I V M.

Censura lxx.
de Teucurio.

S A N G U I S O R B A M, quam Itali Pimpinellam propriè appellant, quamq; frequentissimè in acetarijs addunt, Amathus Teucrium esse indicat. At in pristina sua uersatur cœcitate, quippè quòd scribat Dioscorides Teucrium herbam uirgæ effigiem referre Trifaginis similitudine, facilè palàm fit inter Teucrium, & Sanguisorbam maximam intercedere differentiam. Siquidem hæc nobis Pimpinella uocata iunceis constat cauliculis, folijs utrinque pinnatis, nullam uirgæ effigiem, nec Trifaginis formam referentibus. Quòd uerò Pimpinella hoc nomine sit appellata, eò quòd odore sit Citruli, quem Hispani Pipinum uocant, nobis probare non libet, quum compertum habeamus uocatam fuisse primùm Pimpinellam à bipinnatis cauliculis, undè postea corrupta appellatione Pimpinella est appellata. Nam cum nullo Citruli odore, uel sapore sit prædita, cur Amathi sententiam probem non uideo.

Amathi opinio explosa.

L Y C H N I S.

Censura lxxj.
de Lychnide.

Q V A E de Lychnidis uiridibus folijs scribit Amathus, quòd scilicet ea oleo illita igne flagrent, & inde nomen traxisse stirpem, fabulosa omninò uidentur; cum re uera Lychnidis folia, non uiridia, sed sicca ad lucernarum usum pro elychnio usurpauerit antiquitas, undè sibi nomen inuenit; non quòd uiridia flagrent, ut Amathus putat. Quippè *λύχνον* Græcis lucerna dicitur, *ελύχριον* funiculus, qui è gossipio lucernis inditur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum uillosa, tomentosaque, & proinde arefacta ignem facilè concipiunt, perinde ac illius Verbasci folia, quod Lychnite ab eodem effectū pariter appellatur.

M A R T A G V M.

Censura lxxij.
de Martago.

M A R T A G V M flores edere Lilio albo similes, sed croceos asseuerat, & proinde Martagū Plinio eam plantam esse existimat, quam ipse ab Hercule Petilium uocatam scribit libro xxi. cap. viii. At demiror, ubi Lusitanus, qui tanto usu, tanta omnium rerum peritia est præditus, Martagum uiderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem, id est inauditum, cum flores proferat purpureos, rubentibus quibusdam punctis resperfos. Id quod manifestè arguit Hemerocallē pro Martago accepisse Lusitanum. Namque is flore constat aureo Lilij tum facie, tum etiam magnitudine. Cæterum an Martagum, uel Hemerocallis Petilium sit à Plinio descriptum, fateri sanè non ausim, quum Petilium Plinij ipsius testimonio autumnali tempore floreat inter uepres colore rosæ syluestris, illa uerò cum alijs lilij media floreat ætate.

T R I F O L I V M.

Censura lxxv.
de Trifolio.

Q V O D Bituminosum Trifoliū nunquā uiderit, noueritq; Lusitanus, hoc argumento facilè conijci potest, quòd asserat Pratenſe Trifoliū omnibus uulgò notū primò Rutā olere, ubi uerò adoleuerit Bituminis

Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falsum esse unicuique constabit, qui Pratenfis Trifolij odorem olfactu explorauerit. Siquidem id nec Rutæ, nec Bituminis quicquam ullo tempore respiciet. Etenim aliud genus est à communi Trifolio, quod Græci Asphaltite ab odore, nos Bituminosum uocamus. Iccirco rectè scripsit Plinius lib. x x i. cap. i x. Trifolij tria esse genera, Asphaltite aliud, aliud Acutum, Minutum item aliud, quo prata ferè omnia scatent. Hinc itaq; apertissimè constabit Pratense Trifolium longè ab Asphaltite diuersum haberi, & Lusitanum non paruo in errore uersari.

A M B R O S I A.

A M B R O S I A ait ille esse herbam, quam uulgo Tanacetum uocant Seplassæ. Verùm patet eius non mediocris lapsus. Siquidem Ambrosia Dioscoridis testimonio pusillus est frutex, adeo ut trium palmorum longitudinem non excedat, folijs exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perindè quasi racemulis grauidis, qui nunquam florent, odore uinoso, suauiq; radice tenui sesquipedali, quæ omnia in Tanaceto maximè desiderantur. Namque Tanacetum bicubitales gerit caules, ac etiam quandoque longiores, folia non Rutæ, sed Maioris Millefolij amaro sapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maximè refert) graui, ac ingrato. Nullos fert hæc planta racemos cauliculis appensos, nullus ibi uinosus odor, nec aliàs suauis. Illud etiam addi potest, quod Tanaceto nusquam uisâ sit radix sesquipedalis, sed breuis, & superuacua.

Censura lxx.
xx. de Ambrosia.

G N A P H A L I V M.

A D E O breuiter, perplexeq; Gnaphalij historiam scribit Dioscorides, quin etiam Plinius illum sequutus, ut non decernas, quæ nam planta ex his, quæ in ipso naturæ uiridario coluntur genuinum Gnaphalium repræsentet. At Lusitanus, qui hæc quemadmodum & cætera leuiter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium esse asserit, quæ Anconitanis Zigi appellatur, ea tantum ratione ductus, quod hæc planta tenuibus sit folijs, mollibus, albicantibusq; quum tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis insigniantur, perindè ac herba illa, quæ uulgaribus herbarijs Gnaphalij nomen mentitur. Etenim adeo Plinij Impiam repræsentat, ut post hac ambigendum non sit, quin Impia nobis sit desideranda.

Césura lxx.
de Gnaphalio.

O E N A N T H E H E R B A.

R E C E N T I O R E S quosdam sequutus Oenanthem eam uult esse plantam, quam Filipendulam uocant, cum potius Oenanthæ Dioscoridis testimonio caulem crassum palmi longitudine gerat, semen quale in Atriplice spectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem; nascaturq; in petris. At longè aliter prouenit Filipendula. Etenim non in petris, sed in pratis, & læto solo nascitur, radice nusquam magna, quæ in rotunda capitula extuberet, sed fili modo tenuis pluribus appensis globulis, non rotundis, sed potius glandium figura, ut in Pæonia, sed longè minoribus, undè illi nomen. Semen præterea Atriplicis illi non inest, sed globuli instar quadruplici apice mucronati, ut in Buxo: quin nec caulis illi uisitur crassus, sed tenuis, non palmari longitudine, sed bicubitali. Quibus palam esse non ambigimus, Oenanthem à Filipendula quàm maximè abesse.

Censura lxx.
xi. de Oenanthæ herba.

P H Y L L V M.

D V M in Phyllo Ruellij sententiam improbat Lusitanus, se ipsum ignorantiae manifestè accusat his uerbis. Hanc Ruellius Alteram Persicariam esse credit; quo uerò iudicio alij iudicent. Est uerò hodie herbula quædam unico tantum ornata folio, & inde Vnifolium dicta. Semen racemosum serpentis similitudinem ferens. His herbam illam describere uidetur Lusitanus, quam quidem Ophioglossum, id est serpentinam linguam uocauerunt. Sed plurimum is à ueritatis scopo, & à ueris ipsius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter id, quod semen racemosum non proferat, id nullam serpentis imaginem ostendit, sed serpentis potius linguam imitatur. Id quod certò arguit, Lusitanum hanc plantam negligenter admodum examinasse. His accedit alius illius lapsus, quod affirmauerit Dioscoridis Phyllum esse Ophioglossum, cum nullis prorsus notis conueniant.

Censura lxx.
xii. de Phyllo.

Censura lxx.
xiii.

H O R M I N V M.

A L I O R V M quorundam insistentis uestigia pro certo asseuerat Horminum eam esse, quam quidam Sclaream, alij Matrifaluiam, nonnulli herbam Sancti Iohannis uocant. Sed cum Horminum Dioscoridi plâta sit Marrubio similis, caule semicubitali, circa quem eminentiæ filiquarum forma prodeant ad radicem spectantes, in quibus semen includitur oblongum, nigrumq; neuti quam crediderim Sclaream ipsam, quæ miro odore fragrat, esse Horminum. Quandoquidem hæc folio est Verbasci, non Marrubij

Censura lxx.
xiiii. de Hormino.

caule bicubitali, nō femicubitali: Præterea Sclarea caulis nullis uestitur filiquis, sed rami, qui ex caule ipso prodeunt multi. Adhæc filiquulæ, in quibus semen concluditur, rotundum, non oblongum ad radicem non spectat, sed ad uerticem. Adde etiam quod nulla odoris præstantia Horminum commendauit Dioscorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam silentio inuoluisset Dioscorides. Quo fit, ut cum hæc non perpenderit Lusitanus, aliorum tantum opinione imprudens abductus errauerit unā cum illis, quorum sequitur errores.

O N O S M A.

Césura lxxv.
de Onosma.

O N O S M A M inter uulgares Rapunculos, quibus passim utimur in acetarijs, nasci Lusitanus scribit: quin & illis adeo Onosmam similem facit, ut difficile ab ipsis dignoscatur. At quum Onosma folio sit Anchusæ Dioscoridis testimonio, quæ non minus distat à Rapunculo, quam equus à lepore, illicò friuolam, & stolidam nimis, ut cæteras omnes, opinionem induit Lusitanus. His accedit quod Onosma non nisi in asperis nascitur, radice sanguineum succum fundente: id quod maxime desiderari potest in Pseudorapunculo illo; quod is radice sit alba, tenui, ac superuacua, nullo unquam tempore cruenta.

A N T Y L L I S.

Césura lxxvi.
de Antyllide.

Q V I N & in Antyllide censenda plurimum decipitur, cum uelit, quinimò & affirmauerit eam legitimam, genuinamq; esse Antyllidem, quæ Mauritanis Kali, siue Alkali appellatur; cuius cinere utuntur ad conflanda uitra. Error non magno negotio deprehenditur. Etenim cum Dioscoridi duæ sint Antyllidis species, altera quæ Lenti sint simillima, folijs mollibus, ramulis recti palmi altitudine, altera uerò folijs Aiugæ hirsutioribus; non uideo, cur credam Alkalim Antyllidas utrasque referre, quum nullis conueniat notis: quippè Alkali, cum primum è terra emerferit, folio est tereti, pingui, Minori Sedo non absimili, quod postea in dodrantalem ferè longitudinem adolefcit, geniculatimq; protrahitur Equiseti modo. Quum uerò iam adoleuerit (ut de Trago discentes in Apologia superius diximus) prodeunt è geniculis folia pingua, crassaq; incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi uerò ad summum planta excreuerit, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraq; spectantur rufo colore, à quorum exortu parua, rotundaq; pilulæ prodeunt, in quibus semen minutum concluditur. At quum huiusce plantæ tam uarias mutationes non animaduertit Lusitanus, proindè factum est, ut ipse crederet Alkali diuersi esse generis; quorum unum alteram Antyllidem, aliud secundam esse contendit. Sed cum Alkali nullam cum Aiuga habeat similitudinem, cui alteram Antyllidem similem fecit Dioscorides, nec folijs unquam hirsutis sit uisa, nec ulla ex parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis est æmula; fateatur ex ueteri suarum opinionum promptuario constanter hæc se protulisse Lusitanus. Adhæc cum ipse de Trago agens asserat Alkali esse Tragum, deducor in eam opinionem, ut credam Lusitanum Circæ ueneficis incantationibus imbutum, unam, & eandem plantam in uarias transmutare formas. Quod in Alkali factum uidemus, quam nunc Tragum nunc Anthyllidem facit.

Lusitanus notatur.

L I T H O S P E R M V M.

Cens. lxxvij.
de Lithosperm.

G E N V I N V M Dioscoridis Lithospermum eam memorat esse plantam, quæ globulos illos (lachrymas uocant) mittit, quibus utuntur funiculo traiectis ad numerandas preces. In quo manifestè peccat, quoniam Dioscoridi Lithospermum planta est folijs Oleæ longioribus, latioribusq; ac mollioribus humi accubantibus ramulis, rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibeant, foliis longis, interq; paruum semen rotundum Erui parui (ut Oribasius & Serapio ex ipso Dioscoride transcribunt) magnitudine, nascaturq; in asperis. Quæ omnia in planta lachrymas illas ferente desiderantur. Siquidem hæc folia profert harundinacea, quemadmodum & culmos per interualla geniculatos, in quibus semen Orobo duplo grandius uisitur, quæ quantum cum Lithospermi notis habeant similitudinis, ipse uideat. Adde etiam quod Lithospermum in editis, & asperis locis per se sponte nascatur. Lachryma uerò uocata non nisi sata proueniat, erectis omnino calaminis non humi repentibus, ut scribit Plinius.

A L I S M A.

Cens. lxxviii.
de Alisma.

C A E T E R V M Alismam herbam credit Lusitanus Ruellium & Cordum sequutus eam esse plantam, quam quidam Plantaginem Aquaticam, alii Barbam Syluanam uocant: sed falsum non obscure liquet. Etenim Alisma folia fert Plantagini similia, sed angustiora, in terram reflexa, laciniataq; caule simpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrsi, flore candido pallescente. At plantagini Aquaticæ folia insunt Plantagine latiora, acuto cacumine, sursum spectantia, neutiquam laciniosa, caule plurimo adnatis multis referto, nulla Thyrsi effigie, radice inodora, nec etiam acri. Quæ omnia palam faciunt maximè deludi eos, qui unā cum Lusitano in hoc uersantur errore.

BRITANNICA.

ALIORVM iterum adhærescens errori credit nil aliud esse Britannicam, quàm eam herbam, quæ passim Seplassis, ac vulgaribus herbarijs Bistorta dicitur, eo tantùm fortassè argumento ductus, quòd hæc planta Rumicis sit folium. Verùm mea sententia fallitur. Etenim quamuis Bistorta folio sit Lapathi, aut Rumicis nigriore, pilosiore tamen non uisitur, sed glabriore, læuioreq; rubeis intercurrentibus fibris, & à terra quadantenus Cæcio, quæ omnia in Britannica maximè desiderantur. Ad hæc Britannicæ radix requiritur tenuis, ac breuis. Contra uerò alteri. Namq; Bistortæ radix quandoque nobis uisa est brachiali ferè crassitudine, bipollicari autem sæpissimè, colore in nigrum rufescente, non (ut in Britannica scribit Plinius) nigro. Præter id Britannicæ radicibus tanquam breuibus, ac tenuibus, nihil uirium attribuit Dioscorides, sed tantùm foliorum succum ad medicamenta prætulit. At Bistorta contrario modo se habet, cum tantùm radicibus præstet, & nullus sit eius foliorum usus.

Censur. lxxix.
de Britànica.

ALTERA CLEMATIS.

NEC minus in Altera decipitur Clematide, quippè qui cenfeat Flammulam uulgò appellatam, genuinam esse Dioscoridis Clematidem Alteram. Clematis enim hæc Dioscoridi per arbores repit, id quod in Flammula nusquam mihi uidere licuit, cùm planta sit recti caulis. Legitimam Clematidè nos eam esse non ambigimus, cuius imaginem dedimus in Commentarijs nostris, quanquàm ob id haudquaquam negabo, Flammulam hanc Clematidis non esse genus; sed non propterea affirmauerim unquam Clematidem Alteram esse Dioscoridis.

Censur. lxxx.
de Altera Cle
matide.

POLEMONIA.

NIMIVM addictus Brasauoli uiri alioqui eruditissimi, non tam ut ueritatem videatur indagare, quàm ut pro sua fide, & antiqua consuetudine huius patrocinetur sententiæ, Polemoniam esse herbam contendit, quam quidam Rutam Caprariam, alij Galegam appellant. Multa porrò sunt (ut in Commentarijs nostris ostendimus) quæ utriusque sententiam confutent. Primùm si natale solum expendamus, id profectò facillè indicabit Galegam non esse Polemoniam, quòd hæc in montibus, & asperis proueniat, illa in campestribus læto, & uliginoso solo, adeò ut propè aquas, & in scrobium aquarum marginibus plurimum oriri uideatur. Præterea nihil in summis caulibus habet, quod corymbaceam effigiem referat, sed corniculos Fœnogræci, æmulos, in quibus semen occluditur rufescente colore; quod in Polemonia nigrum requiritur. Hæc itaque si diligentius explorasset Lusitanus, non ita fortassè facillè in Brasauoli sententiam concessisset. Nec sanè uideo cur sibi tantùm arrogantia ascriuerit, ut tantùm Brasauoli tuendi causa, Aloysium Mundellam medicum huiusce temporis eruditissimum, & medicæ materiæ studiosissimum sua tantùm garrulitate fretus adeo temerè maledictis, conuictijsq; lacescuerit, præsertim quum, pro more, illius argumentis, quemadmodum & nostris nihil responderit. Obsecro dicas Amathe, quo furore agitaris? qua temeritate duceris? ut ausus sis, ubi de Sorbis egisti, Mundellam ipsum uirum citra omnem controuersiam clarissimum Sycophantam appellare? Tu, mihi crede, potius Sycomoros appellandus fueris, cùm tantùm ad amantias, & fatuitates te procreauerit natura, illum uerò ad totius reipublicæ commodum. Depone istam mentem, desine impudentissime, isto modo doctissimos viros lacescere. Omnes, qui istam in te audient ingratam contumaciam, quamuis de facie te nunquam uiderint, quum tamen talem te audierint, non ne stolidum, vecordem, insanum, & omni mentis statu dimotum te iudicabunt? Aliter iam pridem nullus prudens de te existimat; hoc unum tibi patet refugium, si istius insanæ dementiæ infames uelis delere maculas, ut aliquandò te ad mentem reuoces, & præstantissimos viros optimè de literis meritos non tuo more sycophantas, sed modestius nominare assuescas.

Censur. lxxx.
de Polemo
nia.

Arrogantia
Amathi.

Aloysius Mù
della à calum
nia uindica
tur.

LAGOPVS.

LAGOPVM magno errore eam plantam existimat Lusitanus, quæ à triplici foliorum apice Trinitas appellatur. Quandoquidem cùm Dioscorides, Plinius, et si qui sunt alij, qui Plantarum historiam scribunt, nullis penitus notis Lagopum descripserint, non uideo cur solus Lusitanus diuinare uelit, quasi oraculo quodam doctus, quæ nam planta antiquis fuerit Lagopus, Verùm quòd Trinitas Lagopus non sit, id argumento esse potest, quòd ille Plinij & Dioscoridis testimonio inter segetes nascatur in campis, illa uerò in frutetis iuxta sepes, & in opacis proueniat.

Censur. lxxxij
de Lagopo.

XYPHIVM.

X Y P H I V M.

Cens. lxxxiiij.
de Xyphio.

Q u o n Plinius libro xxv. cap. xi. per Xyphium intelligat Pseudoacorum, quod in paludibus prouenit flore aureo Iridis æmulo, ut Lusitanus perperam intelligit, minimè probamus, non solum ea ratione, quòd Xyphij historiam Plinius accuratè, probeq; describat, non Pseudoacori; sed quòd etiam genuinas eius facultates, quas Dioscoridi acceptas facillè referre potest. Præterea Pseudoacoro radicem esse Iridis grandiolem nemo ambigit. At Plinius ibidem rectè Xyphio dixit esse radicem Nucis Auellanae figura. Nec obstat quòd scripserit is nasci Xyphion in aquosis, Dioscorides uerò in aruis, quum & in aruis, & in palustribus locis magis quoque proueniat, ut perindè ac nos rei herbariae studiosos obseruasse nò dubitamus. At Plinius, qui longè melius Xyphij natale solum explorauerat, quàm Lusitanus, non alià ob causam in humidis nasci dixit, quàm ut eorū refelleret opinionè, qui Lóchitim à seminis figura Xyphij esse censebant. Hinc itaque is argumentum sumens, probat Lonchitim Xyphij non esse, quòd illa in sitiētibus tantum proueniat locis. His alius accedit Lusitani lapsus, quo facillè adducor, ut credā, ipsum nusquam uidisse Xyphium, nimirum quòd scribat illi esse radices Caninis testiculis similes, quum nusquam Xyphium repertum sit, qui Cinosorchis modo radices gereret. Xyphij enim radices rotundæ sunt, & compressæ uerticilli modo, uel Ibis seminis instar, cui plurimum astipulatur, inuolucris simul conclusæ, ijs similibus, quibus Croci bulbus contegitur. Quæ tamen de his scripturus animaduertisse debuerat Lusitanus.

GRAMEN HARVNDINACEVM.

Cens. lxxxiii.
de Harundinaceo gramine.

L u s i t a n i opinionem de Harundinaceo Gramine ea ratione improbamus, quòd scribat plantam esse vulgarissimam ad Eridani ripas nascentem, quin & iumentis gratissimum esse pabulum. Nā cum (Dioscoride teste) hoc Graminis genus iuxta uias oriatur, non iuxta flumina, non magno mihi negotio credendum fuerit, Aquaticos Calamos, qui propè fluuiorum aquas nasci solent, pro Harundinaceo Gramine accepisse Lusitanum.

R V B V S I D A E V S.

Cens. lxxxv.
de Ideo Rubo.

T a m e t s i Idæum Rubum in Ida monte plurimum nasci scribat Dioscorides, & sæpius Idæum pro montano accipiatur, Lusitanus tamen ad Padi fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minimè uereor, quin pro more, cæcutiat, quum quæ montana sunt, fluuiatilia fecerit.

C H R Y S A N T H E M V M.

Cens. lxxxvi.
de Chrysanthemo.

Q u v m nusquam verum Chrysanthemum uiderit Lusitanus, quo tamen abundat Italia, passimque omnibus sit notum; quumq; oscitanter eius historiam examinasset apud Dioscoridem, eam herbam Chrysanthemum esse putat, quàm herbariorū uulgus, quod unoquoque mense floreat, Calendulam uocat. Apertè conuincitur error, quòd Chrysanthemum Dioscoridi folia gerat plurimis incisuris diuisa, id quod in Calédula uocata prorsus desideratur, quū illi Minoris Anchusæ modo longa spectentur nullis prorsus incisuris laciniata. Sed id fortassè illū in hanc opinionem adduxit, quòd habeatur aliqua Dioscoridis exemplaria, quæ habeant Chrysanthemum quod alij Caltham uocant. &c. Nam quum non desint rei herbariae periti, qui Calendulam hanc non sine ratione Caltham esse existiment, ille nominis tantum argumento fretus, neglecta penitus Chrysanthemi historia, Calendulam ipsam Chrysanthemum esse putauit. At si in simplicium facultate, ac historia, ut illum sanè decebat, se exercuisset, & uaria Dioscoridis exemplaria habuisset ad manus, eaq; præsertim, quæ à doctissimis uiris magno labore sunt restituta, uidisset quidem in Chrysanthemo non legi *καθρα*, sed *χαλκας*.

A S T R A G A L V S.

Cens. lxxxvii.
de Astragalo.

A s t r a g a l v m oriri radice rotunda, Raphani modo magna scribit Dioscorides. Quibus quis facillè conicere potest Astragalo radicem non esse rotundam in pilæ modum, sed tereti forma, quum talis sit Raphani radix. Quamobrem in Astragali censura inaniter Lusitanum hallucinari deprehendimus, quòd scribat Inferioris Germaniæ incolæ Astragali radicibus uesci sub cineribus Castanearum modo assatis; easq; Iuglandium nucum figura, magnitudineq; esse asserit albo intus colore, & nigro exterius cortice. Hinc itaque suspicor ego Lusitanum pro Astragalo eam plantam accepisse, quæ Fuchsis, & recentiorum alijs Dioscoridis esse Apros, quæq; Germanis Erdnussen, id est, Nux Terræ uocatur. Sed quàm magna inter has plantas inter sit differentia Tiresia cœcior fuerit, qui non uiderit.

ACONITVM.

DVM in censendo primis generis Aconito Fuchsum uirum apprimè doctum accusat Lusitanus, ille tamen longè grauius aberrat, quippè qui tanquam cæcus iudicet de coloribus, & nulla ratione scribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facilè palàm est, quàm fuerit ille negligens in explorandis, legendisq; plantarum historijs. Etenim Dioscorides primi generis Aconito radicem facit Scorpionis caudam æmulantem & Alabastrum modo splendens. Verùm an Alabastrum colore sit nigro rufescente, statuarij iudicent, & lapicide, & qui Romæ columnas ex Alabaistro uiderint, ad Constantini lauacrum propè sacrum Lateranense, & ad D. Agnetis ædes extra Viminali portam.

Cens. lxxxviii.
de Aconito.

COLCHICVM.

QVANDO hic homo semel errandi faciet finem? quousque tot uitijs hic omnium cæterorum nos obtundet iudex? nusquam ne dabit breue aliquod spatium in omnibus paginis respirandi? Vbi-que (ut uerè fatear) ad nauseam usque omnia passim Amathi sapiunt Officinam. Tædet omnia huc coaceruari, quibus ille suum uolumen expoliuit. Transcurro innumera, & ad finem strictim per omnia propero. Quid tamen boni de Colchico sentit? cum hoc nihil refert dissidere ab Hermodactylo, de quo scripsere Paulus, & Serapio. Verùm nihil est, quo minus Lusitano meritò reluctemur, cū Paulus diuersis capitibus eodem libro de Colchico & Hermodactylo tractauerit, hunc per se, uel ex decocto potum arthriticis commendans, illud uerò quod letale sit ab usu medico abigens. At Lusitanus, ut suam tucatur sententiam, mirandum non esse dicit, quòd Paulus seorsum de Hermodactylo, tanquam à Colchico differentem sermonem habeat, alibi uerò de Colchico caput præfigat; quum id consultò fecerit, uidens utique Colchicum non adeò uenenosum esse, præcipuè ubi Hermodactylus dicebatur, sed rei medicæ potius conducibile. Qua de causa de eo, ut uenenoso cum cæteris Græcis caput constituit, alibi uerò tanquam de re sibi nouiter comperta, & non admodum uenenoſa sub Hermodactyli nomine. Verùm hæc Lusitani figmenta, cur sanè probem, non uideo. Siquidem si Paulus hac fuisset ductus opinione, credendum quidem non est, quasi ille eò insaniæ, furorisq; peruenisset, ut Colchici nomen in Hermodactylum peruertisset: quin etiam nec quòd in medicum afferret usum mortiferum medicamentum, de quo paulò post egit sex tantum interiectis capitibus, proprio occultato nomine, quum rectè sciuerit Paulus, uires & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obstat alia Lusitani ratio, nimirum quòd in uno loco de eo tanquam ueneno sub Colchici nomine scripserit Paulus, in altero tanquam medicamento sub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cū Paulus libro quinto, inter cæteras uenenosas stirpes Colchici latius meminisset, non fuerat illi opus iterum de eo scribere libro septimo, ubi de medicamentis salubribus, non de uenenis egit; nec tam horrendam facere metamorphosim, ut medicos deciperet. Nec item obstat Serapionis autoritas, quòd is Colchicum Dioscoridis Hermodactylum appellet. Quippè hoc in loco, sicuti in alijs nonnullis Colchicum, quod Hermodactylum uocat, cum genuino Hermodactylo, de quo speciatim egit Paulus, confundit. Etenim scaterere mendis Hermodactyli caput in Serapione quis facilè nouerit, quum ea, quæ Dioscoridi accepta referre debeat, Paulo ascribat; & quæ Pauli sunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quòd autem (ut Lusitanus putat) in sola Colchide Colchicum nasci uenenosum, ac letale, alibi uerò minimè, non facilè probamus, cū nulla huiusce rei sit nobis ueterum autoritas. At quum Dioscorides libro quarto, ubi de Colchico scripsit, non Colchicos tantum admonet, ne huiusce plantæ radicem deuorent eius dulcedine allekti, sed omnes in uniuersum homines, maximo est argumento, hanc plantam non tantum apud Colchos, sed ubique nasci uenenosam.

Cens. lxxxix.
de Colchico.Serapionis la-
plus.

EPHEMERVM.

LVSITANVS recentiores quosdam sequutus Lilium, quod Conuallium uocant, magno errore Ephemerum esse putat. Nam huic Lilio, folia non insunt Lilij, quin nec radix longa, quæ digiti sit crassitudine, sed tenuius in capillamenta desinens. Præterea nec caulis illi uidetur Lilio similis, sed gracilis, flexilisq; tenuissimam iunci instar. Adhæc nec credi par est, Dioscoridem silentio inuoluisse, quin etiam nec Galenum, qui eius quoque historiam narrat; suauissimi odoris præstantiam, quo Lilium Conuallium fragrat, si hoc illis Ephemerum esset. Quo fit, ut unà cum Lusitano cæcutiant, qui hac ducuntur opinione.

Censura xc.
de Epheme-
ro.

VMBILICVS VENERIS.

VBI de Veneris Umbilico scribit Lusitanus, tam primùm quàm alterum parietibus hædere affert, & humectis nasci in locis folio crasso, rotundo, concauo, coxendicis figura; quibus palàm fit, quan-
tùm

Censura xci.
de Veneris
Umbilico.

tum in re herbaria præstet, ualeatq; Lusitanus, quippè qui hallucinatus existimauerit inter Veneris Umbilicos nullam intercedere differentiam foliorum, radicum, ac etiam locorum, in quibus proueniunt. Quum tamen Dioscoridi Cotyledonis primū genus folia ferat Acetabuli figura, & radicem Oliuæ modo rotundam. Alterum uerò Maius referat Sedum, & maiori nitatur radice. Adde etiam quòd neutrum in humectis nascatur locis, quum primum in tectorum tegulis, & collapsis ædificiorū parietibus proueniat, maritimis præsertim locis, ut Plinius inquit: Alterum uerò inter ingentissima saxa in montibus nascatur.

TALICTRVM.

Censur. xcii.
de Taliçtro.

RVELLIVS uir profectò clarissimus, & in stirpium historia non postremus author Taliçtrū in Gallia nasci scribit, ibiq; appellari Argentinam, eò quòd eius Coriandrina folia argenteo splendore micent. Nos autem quòd hanc herbam nusquam uiderimus, Ruellij sententiam probare, nec improbare possumus. At Lusitanus, qui nulla ratione omnes impugnare solet, statim id falsò sensisse Ruellium scribit, tametsi eius Argentinam nec uiderit, nec nouerit unquam. Nec ualet Lusitani argumentum, quòd Argentinam herbam, sic alijs uocatam à Taliçtro maximè distinguat. Siquidem de hac Lusitani Argentina haudquaquam intelligit Ruellius. Hæc enim folijs non est Coriandri, sed unico tantum folio assurgit nullis lacinijs interfecto. Quo fit, ut ille meritò ueniat accusandus, quum iniurià alios accuset.

POTAMOGETVM.

Censur. xciiij.
de Potamogeto.

POTAMOGETON sic dicta est Græcis, quòd fluminibus sit uicina, aut in ipsis fluminibus nascatur. Id quod clarissimè demonstrat Dioscorides, quum inquit, Potamogetum folium Betæ simile gerit hirsutum paulò supereminens extra aquam. Id quod facillè comprobatur etiam in hac planta hallucinari Lusitanum. Quippè qui Potamogetum eam herbam esse contendat, quam Sepalsiæ Pulmonariam uocant. Siquidem hæc primū in fluminibus non nascitur, nec propè eorum alueos, sed secus uias propter sepes, & fruteta, præsertimq; opacis locis, folio non Betæ, sed Buglossi; cuius saporem etiam adedò imitatur, ut eo sicut & facie Buglossum referat. Adde quòd huic maculæ quædam in folijs cernantur albo colore, de quibus nihil inuenio scripsisse eos, qui Potamogeti historiam narrant.

LOTVS VRBANA.

Censur. xciiij.
de Urbana Loto.

O' QVAM vehementer decipitur Lusitanus in censenda Urbana Loto. Constat id, quòd nulla ratione nec authorum testimonij temerè affirmauerit eam esse Lotum Urbanam, quam quidam Trifolium Acetosum, alij Panem Cuculum, nonnulli Alleluia uocant. Etenim legisse apud antiquorum aliquem Lotum hanc sapore esse acetoso. Præterea Plinio quis non uiderit aliud esse Satiuam Lotum, aliud Trifolium Acetosum, quod ipse speciatim Oxyn à sapore meritò uocat, quòd nomine, & uiribus differant? Siquidem ille Oxym ad enterocellas, & dissolutum stomachum præstare ait, id quod facillè quis gustu deprehendere potest. Lotum uerò Satiuam ad discutiendas oculorum cicatrices, argema, & nubeculas ex Dioscoride proposuit, tanquam excussorium, deterforiumq; medicamentum. Id quod nunquam Oxys præstare poterit.

ANTIRRHINVM.

Censur. xciv.
de Antirrhino.

IN existimando Antirrhino immeritò sanè Lusitanus Plinium criminatur, quòd Antirrhini plantam lino similem fecerit, ac etiam quòd Lychnin Agriam appellauerit. Nec alia ratione Plinium impugnat, quàm quòd non liceat (ut ipse putat) Antirrhinum appellari Lychnin, quod florem habeat illi similem, & magna sit inter has plantas differentia. Qua in re sanè quid arguat in Plinio nescit. Cuius inscitia id in causa esse putauerim, quòd Lusitanus Plinianæ lectionis, perinde ac aliorum authorum impatiens, & rudis fuerit. Nam quanquàm Plinius libro x x v. cap. x. Antirrhinum Lychnin Agriam uocari scribit; non tamen ob hoc affirmat, quòd Antirrhinum, & Lychnis Agria una & eadem sint planta; sed tantum admonet, à quibusdam ita uocari Antirrhinum. Id quod etiam inuenitur in quibusdam Dioscoridis codicibus, qui ita habent ἀντίρρινον οἱ δὲ ἀνάρρινον, οἱ δὲ καὶ τὴν λυχνίδα ἀγρίαν καλεῖσι. Nec tamen ob id accusandus est etiam Dioscorides, qui non ob hoc prætermisit, quin Lychnidis Agriæ meminerit, ubi libro tertio de Domestica scripsit. Aliàs enim nobis superius dictū est, præsertimq; de Telephio diferentes, non deesse plantas, quæ aliarum etiam Plantarum nomenclaturis appellantur, quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Præterea cum plures hodiè habeantur Antirrhini species, quarum alia, quæ maior est, folia gerit multifida, alia Lino similia, alia parua, ut Anagallis, quæ fortassè genera nunquam uidit Lusitanus, hic Plinium defendere non uerebor;

Plinius à calumnia uindictatur.

quem

quem tamen miror accusare Lusitanum, quum is de Iride diferens, acriter me accusauerit; quòd ibi quædam in Plinium deprompserim.

P O L Y G A L A.

POLYGALAM scribit Dioscorides ad palmi altitudinem adlescere folijs Lenticulæ, gustu adstringenti, cui ita subscribit Plinius libro xxvii. cap. xii. Polygala palmi altitudinem perit, in caule summo folijs Lenticulæ, gustu adstricto. Quibus tamen notis difficilè admodum uidetur, ut quis herbam asserere possit, quæ legitimam Polygalam referat, quum horum neuter caulium, florum, radicum, natalisq; soli huiusce plantæ meminerit. At Lusitanus, qui (quantùm uideo) longè potius Oedipum, quàm medicum proficitur, quandam plantam Polygalam esse putat, quæ uirgas Genistæ mittit, in quarum summitate flores emicant, aurei, præstanti odore, ex qua (ut ipse ait) magna pars Italiæ scopas parat. Quin & hanc quoque plantam scribit sapore esse amarissimo. Veruntamen cum à nemine memoriæ proditum sit Polygalam hisce notis haberi, coniecturas, quas se dicit habere Lusitanus, præsertim quum ea scribere non sit ausus, friuolas, ac inanes putamus. Adde quòd Dioscorides, Galenus, Plinius, Oribasius, & quot quot sunt alij grauissimi authores, nusquam Polygalam scripserunt esse amaram; sed adstringenti sapore. Præterea Polygalæ planta tota, omnibus consentientibus, lac prouocat, non flores tantùm, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Lusitanus putat hanc facultatem floribus tantùm deberi, quòd suauis præstent odore, ac si odorata omnia lacti prouocando sint idonea.

Cens. xcvi. de Polygala.

Lusitani coniecturæ inutiles.

O C H R A.

PVTAT Lusitanus Rubricam, qua utuntur Pigmentarij, ac Sarcinatores, quæq; usi sunt hætenus Myropolæ lapidis Hæmatitis uice, genuinam esse Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra enim (ut Dioscorides scribit) luteo est colore, non rubro, ut propria indicat nomenclatio. ὄχρος enim Græcis, pallor Latinis interpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Com. ii. in lib. Prognosticorum Hippocratis. Quæ si legisset Lusitanus, non ita fortassè temerè de rebus sibi ignotis tam ridiculum protulisset iudicium.

Censu. xcviij. de Ochra.

M E L A N T E R I A.

MELANTERIAM nasci in faucibus cuniculorum, in quibus æs foditur, falsis modo concretam, quin & in summa facie eorundem locorum, tellis est Dioscorides: quo fit, ut æris potius aliquid hanc continere crediderim, quàm argenti, ut sibi falsò persuasit Lusitanus. Ipsa enim in argenti metallis non reperitur, sed in æris cuniculis, cuius facultates possidet, perindè ac Chalcantum, Sori, Chalcitis, ac Misf: & proindè rectè uim causticam obtinere Melanteriam scribit Dioscorides, quæ & Misf. Argento enim nulla uis caustica inest, sed æri quàm plurima.

Cens. xcviij. de Melanteria.

S O R Y.

IN censendo Sory non minori ducitur errore, quòd pro certo crediderit, Chalcantum factitiũ, quod Pharmacopœi Vitreolum Romanum uocant, genuinum esse Sory. Patet error, quòd Sory res sit effossa, non arte parata, tum etiam quòd Chalcantum siue fossitium, siue sit arte paratum à Sory omnium consensu plurimum differat.

Cens. xcix. de Sory.

A V R I P I G M E N T V M.

EODEM ferè tenetur errore etiam in Auripigmento, quòd pro more, temerè asserat id coctum esse. Error facilè palàm fit, quòd scribat Dioscorides, Auripigmentum per se gigni ijs in metallis, in quibus gignitur Sandaracha, non autem excòqui, & arte parari. Crudum itaque est Auripigmentum non coctum. Quippè si coquatur, & igne torreatur, magnoperè rufescit, adeò ut Carbunculi spetiem induat, & pellucidum fiat.

Cens. c. de Auripigmento.

G A G A T E S.

QV I D de Gagates, tandem eius opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus esse arbitrat, quo imagines parantur eorum galeris affigendæ, qui peregrè proficiscuntur uel ad D. Iacobædes, uel ad alias quascunque. Nihil Lusitanum sui pœnitet. Quantùm illa inter se dissonant? Quum Succinum hoc lapis non sit, sed potius, ut quidam putant, Bituminis, aut Pissasphaltis genus. Gagates porro lapis est bituminosus, non autem Bitumen ipsum, squallidus, & crustosus; contrà uerò

Cens. c. de Gagates lapide.

Gagates descriptio.

uerò illud, quum nullam lapidis speciem præ se ferat, nulloq; squallore, crustisue sit uitiatum. Genuino, ac uero Gagatæ utuntur Septentrionales quàm plurimæ regiones, quæ lignis non admodum abundant, ad fouendum ignem. Plurimum Gagatæ foditur in Leodiensi agro apud Flandros, Brobandosq; , qui plurimum differt ab illo Succini genere. Sed præcidamus tandem quæso alia, quæ restant innumera, ne uideamur pilos quosque carpere, qui ueritatis candorem impediunt, & ne circa minutias cauillari nos arbitretur Lusitanus. Mihi quidem (ut ingenuè fatear) non leue fuit incommodum cum huius friuolis ineptijs colluctari. Veruntamen tum istius proteruitate lacescitur, tum multorum (ut prædiximus) honestissimorum uirorum precibus excitatus, id diligentius facere non sum coactus, quàm uel meæ occupationes, uel istius leuissima, & imperitissima temeritas à me exigebant. Simul & commonebat non mediocriter illius sæuisima autoritas, quam in omnibus tam temerè, tamque uanè sibi uendicat. Cui tantum cæteros existimauit adhibituos fidei, ut ea quoque, quæ nulla confirmaret ratione, eodem mentis stupore excepturos alios putarit. Hoc si uel temeritate, uel fortassè simplicitate, aut inscitia potius, quibus plurimum ualet, fecerit, agnoscat iam denique quàm ei periculosum fuerit aliorum carpere, & immodestissimè damnare labores, priusquàm sua valeat intelligere scdissima errata, quibus omnia eius uolumina, & præclaræ illæ Centuriæ ubique scatent. Nunc cum & tela repulerim, quæ tam insipienter ille in me iecerat, & pariter hominem ex suis prædijis citra omne negotium dimouerim, non tyronibus modò, sed etiam doctis non ingrata me in hoc collocasse operam arbitror. Nec uerò tanti mihi erit, si Lusitanus, quo est furore, iniuste se argui clamitet. Quin & hoc singulare suæ dementiæ dabit indicium, quo manifestius nullis argumentis, nulla ratione, nulla ueritate satisfieri posse conqueratur. Equidem quantum potui, hoc unicum conatus, ut non solum se reprehendi doleat, sed & suæ confidentissimæ imperitiæ ipsum iure pœniteat. Quin etiam ut sciat, ac noscat se errorum Centurias fecisse, quemadmodum & ægritudinum. In quo quantum profecerim Lectoris candidi, & eruditissimorum uirorum erit iudicium.

Animaduersione in Amatum.

F I N I S.

no
ad
sa
nta
e, c
dica
agior

COUNTWAY LIBRARY OF MEDICINE

f QK

99

ML32

1558

RARE BOOKS DEPARTMENT